رياض الصالحين باللغة المالديفية

رياض الصالحين

ޑިޕޯރި ބަރުން

المصنف

الأمام محي الدين أبوزكريا يحي بن شرف النووي رحمه الله

مترجم

عبد الله فاروق إبراهيم

بسم الله الرحمن الرحيم

ފަށާ ބަސް

الحمد لله وحده والصلاة والسلام على من لانبي بعده محمد وعلى آله وصحبه و بعد :-

رياض الصالحين ގެ މި ދިވެހި ތަރުޖަމާ އަކީ މީގެ ގާތް ގަނޑަކަށް ފާއިތުވެދިޔަ އަހަރު ކުރީގައި(05 ربيع الآخر1426هـ، 13 މޭ 2005 މ. ގައި) އަޅުގަނޑު ގެ އަވަށު މިސްކިތު ގައި (ސ. ހިތަދޫ ، ހަސްފީދުއް ޝޫރާގައި) عصر ނަމާދުން ފަހު حديث ކިޔައި ދިނުމުން ގަސްތުކުރެވުނު އެ މަސައްކަތް މިސްކިތުގައި ފެށި ހިނގާ ތަރުޖަމާ ކުރަން ފުރުސަތު މަސައްކަތްކުރެވޭތޯ. މިފޮތް ތަރުޖަމާ ކުރުމުގައި އަޅުގަނޑު ގެންގުޅުނީ މި ފޮތުގެ شرح އެއް ކަމުގައިވާ دليل الفالحين ނަމަކަށްކިޔާ ފޮތެވެ. އެ ދުވަސްވަރު އަޅުގަނޑު ދިވެހިން ކޮންމެ ދުވަހަކު ކިޔުން ބޭނުންވާ ދީނުން حديثގެ ތަރުޖަމާ ދިވެހި ބަހަށް ކުރުމުން އުފެދިގައި އެ ކަމުދާސަލާތް ހިތަށްއެރީ ބޭނުންކުރެވޭނެގޮތް. އަދި އަސްލު ނަމާދުކޮށްފައި ބަދަލު حمد صلوات ކިޔައި حديثގެ އިބާރާތް ކިޔުމުގެ އާދަ ވެސް ކިޔައި ދެމުންނެވެ. އެއްބަސް މިސްކިތްގައި އަސްލު ނަމާދުކޮށްފައި حديث ކިޔައި ދިނުމުގެ އަޅުގަނޑު ގެންގުޅުނު ސަބަބަކީ މިސްކިތުގެ އަސްލު ކިޔުންތަކުން حديث ގެ ތަރުޖަމާތަކެއް އެޅުވުން ފަހަރުގެ ނަމަވެސް ބޭނުން ވިދާޅުވި حديث ގެ ދަރުސް، އިސްލާމީ ދަރުސް ކިޔާ އަސްލުގެ އަދި އެދުނުގެ ބޮޑު އަދިބޮޑު ދަރުސް އިލްމުވެރިން ވަރަށް ގިނަވެއްޖެ ކަމަށް ދެކެނީ. އަދި حديث ފޮތެއް ބަލައިން މި ފޮތް اختيارކުރީ ވީ [illegible] ސަބަބަކީ ކިޔުންތަކެވެ. ކަންތައް ވާ މިސްކިތުގައި ފަހަރެއްގައި ގެންގުޅެންޖެހޭ ބޭނުން އަދި ރަހަތު ދީނީ ވަރަށް ބޮޑު ކަމެކެވެ. ދީން އައިސްފައި އެގެންޖެހޭ ކަންތައް ގަވާއިދުން ދިރާސާކުރާ ބޭފުޅަކު ތަފާތު ކިތަންމެ ބޮޑަށް ބޮޑު ވަރަށް ދީނީ ތަޢުލީމު ސަބަބުން ވަރުގެ ކަމުން ކިޔަވައިދެވޭތީ. އެއަށް އިތުރު އެހެން ގެންގުޅެންޖެހޭ ބޭނުން ދީނީ ކަންތައްތަކަށް ބެއްލެވި ތަރުޖަމާ ކުރުވީއެވެ. އަދި ދިވެހިންނަށް حديث تبليغ

ކޮށް އުގަންނައިދިނުމުގެ مقصد ގައި ބާކީ އޮތްބައިވެސް މާތް الله ގެ ވާގިފުޅާއިގެން ތަރުޖަމާކޮށް ނިންމީމެވެ .

އަދި ދަންނަވަމެވެ. މިފޮތުގައިވާ ކީރިތި قرآنގެ އާޔަތްތަކުގެ ތަރުޖަމާ ނަގާފައިވަނީ القرآن الكريم ގެ ދިވެހި ތަރުޖަމާ އިންނެވެ. ދިވެހި ޙާޝިޔާގައި މިއާދެ ކީރިތި ޤުރުއާނުގެ ތަރުޖަމާއާއި އުސްތާޛުގެ القرآن الكريم ގެ ދިވެހި ތަރުޖަމާ އަޅުގަނޑު اختيار ކުރީ ކުރީގެ ތަރުޖަމާ އަސްލަށް މި ދަންނަވާ ގޮތުގެ ތަރުޖަމާގައިވާ މާނައިގެ ފުރިހަމަކަމާއި ބަސްމަގު ރީތިކަމަށް ބަލައިގެންނެވެ.

މި ފޮތުގައިވާ حديثތަރުޖަމާ ކުރުމުގައި ޝަރަޙީ ތަރުޖަމާއަށްވުރެ ބޮޑަށް އަމަލު އިސްލާން ދީނުގެ ވަރަށް ބައިވަރު ފޮތްފޮތް ބަލައިގެން ދިރާސާކޮށް ފުރިހަމަ ބަސްބަހުން ޝަރަޙަކުރެވިފައިވާ حديث ގައި އެކުލެވޭ މާނަ އަށް ބަލައިގެންނެވެ. ނަމަވެސް އަދި އިތުރަށް ތަފްސީލުކޮށް ބަޔާންކުރަންޖެހޭ ބަސްތަކުގެ އިތުރު މާނަ ބެލުމަށް، ނުވަތަ ބަންދުތަކުގެ ތެރޭގައި ކިޔާފައިވެއެވެ. އަދި ބައެއް ބަސްތަކުގެ ޝަރަޙަ قوس ތެރޭގައި ކިޔާފައިވެއެވެ. އަދި އިތުރު شرح އާއި ބަސްތަކުގެ އިތުރު ޢިބާރާތް "ދަންނަވަމެވެ" ގެ ޖުމުލަ އިންޒާރުގައި ނުވަތަ "އިތުރަށްބަޔާން " ގެ ޖަދުވަލުގައި ނުވަތަ ގަވާއިދު ކިޔާފައިވާނެއެވެ. އަދި ކުރީގައިވެސް ދަންނަވާ ފަދައިން މި ތަރުޖަމާގެ ބަސްބަހަށް ނިސްބަތްވާ އަސަރު އެބަ މިސާލެއްގައި ކިޔާދީފައިވާން ގޮތް ކުރަންވާނީ އާއި އަދި އެގެފަހެޅިވެސް ބަސްބަހުގެ ރިވާކަނެލުގައި އާއިމުކުރެވޭ ބަސްބަސް ކިޔަވާ އަސާސް ބަހަކުން ތަރުޖަމާކުރިޔަސް ޖަވާބު ދެކޭގައި އަސްލު ބަހަކާއި އަޑުބަހުގެ އިތުރު ޢިބާރާތްތަކުން އަމާނާތްތެރިކަމާ ބަދަލު ވާނެތީ. ބަހުރުވަގެ ނުސީދާ ބަސްބަހަށް އަދި ބަސްބަހުގެ ފިކުރުތަކުން ޝަރަޙްކުރެވޭނެ ތަރުޖަމާ، އާއި ހަމަގޮތް ގާތްކުރެވޭ ދޮރުގަނޑު އަސްލު إختيار ކުރީމެވެ. މިކަން ދަންނަވަން ޖެހޭ ސަބަބަކީ ބަހުގެ ތަރުކީބު އަރަބި މުޢާމަލާތު ބަހާއި عرب ބަހެވެ.
އަބަހުގެ އަދިބިއްޔާތުގެ ރޫޙު ދެނެގަންނަ ބަހުރުވަތައް އަގުހުރި ބަރާބަރު ޚަބަރު ނަގަންނެވެ.އަދި އާއި އަސްލުކަމަށް ބަލަމުން عرب ބަހުގެ ވަރުގަދަ قواعد ބަލަން ނުވަތަ ތަރުޖަމާގެ އަމާނާތްތެރިކަން ދެބަހުގެ ބަރުދަނާ ބަހުރުވައެއް އަރުވާނުން ބަސްމަގު ޝަރުޢީ ބާރުވެރިކަމެއް ލިޔަނީ ބަހުގެ އަދިބިއްޔާތު ފުރިހަމަ ކުރެއްވުމަށް ބަރަކާތް ދެއްވާށެވެ.

ތަންނަވަމެވެ. ފުރިހަމަކަމުގެ ސިފަ މިލްކުވެރިވެވޮޑިގެންވަނީ ހަމައެކަނި الله سبحانه وتعالى އަށެވެ. އުނިކަމުގެ ސިފަ ނިސްބަތްވާނީ އިންސާނުންނަށެވެ. އެހެންކަމުން އިންސާނުން ކުރާކޮންމެކަމެއްގައި އުނިކަންތައް ހުންނާނެކަން ކަށަވަރެވެ. އެގޮތުން މިތަރުޖަމާގައިވެސް އުނިކަންތައް ހުންނާނެކަމަށްވާތީ، އެފަދަ ކަންތައް ފެނިވަޑައިގަތުމުން އިސްލާހުކުރުމަށް މަސައްކަތް ކުރުމަކީ ، ކުރަންޖެހޭ ކަމަކަށް ދީނު އެކަމަށް މަގުފަހިކުރުމުގެ ހެޔޮ ނިޔަތުގައި މި ފޮތް ޗާޕުކޮށް ދޫކޮށްލަނީ އެފަދަކަމަށް ފެނިއްޖެނަމަ އެކަން އިސްލާހު ކުރުމަށްޓަކައި އަންގަވައި ދެއްވުން ކަމުގެ އެދިލައްވަމެވެ.

އަޅުގަނޑުގެ دعاء އަކީ މާތް الله سبحانه وتعالى މި ތަރުޖަމާއިން ދީނީންނަށް ނަފާ إرشاد ޙަޤުގެ هداية ލާއި ހަރުގާ އެއް ވާ މަސައްކަތް عمل ކުރުމުގެ ހެޔޮ توفيق ދެއްވުމެވެ.
آمين

عبد الله فاروق إبراهيم

مقدمة

للأمام محي الدين أبوزكريا يحي بن شرف النووي رحمه الله

الحمد لله الواحد القهار، العزيز الغفار، مكور الليل على النهار، تذكرة لأولي القلوب والأبصار، وتبصرة لذوى الألباب والاعتبار، الذى أيقظ من خلقه من اصطفاه فزهدهم في هذه الدار، وشغلهم بمراقبته وإدامه الإفكار، وملازمة الاتعاظ والادكار، ووفقهم للدأب في طاعته، والتأهب لدار القرار، والحذر مما يسخطه ويوجب دار البوار، والمحافظة على ذلك مع تغاير الأحوال والأطوار.

أحمده أبلغ حمدٍ وأزكاه وأشمله وأنماه.

وأشهد أن لا إله إلا الله البر الكريم، الرؤف الرحيم، وأشهد أن محمداً عبده ورسوله، وحبيبة وخليله، الهادى إلى صراط مستقيم، والداعى إلى دين قويم. صلوات الله وسلامه عليه، وعلى سائر النبين، وآل كل، وسائر الصالحين.

أما بعد: فقد قال الله تعالى: }وما خلقت الجن والإنس إلا ليعبدون ما أريد منهم من رزق وما أريد أن يطعمون{ [الذاريات: 56،57] وهذا تصريح بأنهم خلقوا للعبادة، فحق عليهم الاعتناء بما خلقوا له والإعراض عن حظوظ الدنيا بالزهادة، فإنها دار نفادٍ لا محل إخلادٍ، ومركب عبور لا منزل حبور، ومشروع انفصام لا موطن دوام. فلهذا كان الأيقاظ من أهلها هم العباد، وأعقل النار فيها هم الزهاد. قال الله تعالى: }إنما مثل الحياة الدنيا كماءٍ أنزلناه من السماء فاختلط به نبات الأرض مما يأكل الناس والأنعام حتى إذا أخذت الأرض زخرفها وازينت وظن أهلها أنهم قادرون عليها أتاها أمرنا ليلاً أو نهاراً فجعلناها حصيداً كأن لم تغن بالأمس كذلك نفصل الآيات لقوم يتفكرون{ [يونس: 24] في هذا المعنى كثيرة ولقد أحسن القائل:

إن لله عبادًا فُطــنـا**طلقوا الدنيا وخافوا الفتنـا

نظروا فيها فلما علموا**أنها ليست لحي وطنـــا

جعلوها لُجة واتخـذوا **صالح الأعمال فيها سفنـا

فإذا كان حالها ما وصفته، وحالنا وما خلقنا له ما قدمته، فحق على المكلف أن يذهب بنفسه مذهب الأخيار، ويسلك مسلك أولى النهى والأبصار، ويتأهب لما أشرت إليه، ويهتم بما نبهت عليه. أصوب طريق له في ذلك، وأشد ما يسلكه من المسالك: التأدب بما صح عن نبيناً سيد الأولين والآخرين، وقد قال الله تعالى:} وتعاونوا على البر والتقوى{ [المائدة:2] وقد صح عن رسول الله صلى الله عليه وسلم أنه قال: "والله في عون العبد ما كان العبد في عون أخيه" وأنه قال:"من دل على خير فله مثل أجور من تبعه لا ينقص ذلك من أجورهم شيئاً" وأنه قال لعلى رضي الله عنه: "فوالله لأن يهدى الله بك رجلاً واحداً خير لك من حمر النعم".

فرأيت أن أجمع مختصراً من الأحاديث الصحيحة، مشتملاً على ما يكون طريقاً لصاحبه إلى الآخرة، ومحصلاً لآدابه الباطنة والظاهرة، جامعاً للترغيب والترهيب وسائر أنواع آداب السالكين: من أحاديث الزهد، ورياضات النفوس، وتهذيب الأخلاق، وطهارات القلوب وعلاجها، وصيانة الجوارح وإزالة اعوجاجها، وغير ذلك من مقاصد العارفين.

وألتزم فيه أن لا أذكر إلا حديثاً صحيحاً من الواضحات، مضافاً إلى الكتب الصحيحة المشهورات، وأصدر الأبواب من القرآن العزيز بآيات كريمات، وأوشح ما يحتاج إلى ضبط أو شرح معنى خفى بنفائس من التنبيهات. وإذا قلت في آخر حديث: متفق عليه، فمعناه: رواه البخاري ومسلم.

وأرجو إن تم هذا الكتاب أن يكون سائقاً للمعتنى به إلى الخيرات، حاجزاً له عن أنواع القبائح والمهلكات. وأنا سائل أخاً انتفع بشئ منه أن يدعو لي، ولوالدى، ومشايخى، وسائر أحبابنا، والمسلمين أجمعين، وعلى الله الكريم اعتمادى، وإليه تفويضى واستنادى، وحسبى الله ونعم الوكيل، ولا حول ولا قوة إلا بالله العزيز الحكيم.

مؤلف ގެ مقدمة ގެ ترجمة

އެންމެހައި حمد ثناء ވަނީ الله އަށެވެ. އެއްކަލާނގެ ބާރުވެރި ވަންތަ އިލާހެވެ. عزيزވަންތަ ، ޙިކުމަތްތެރި ޤާދިރުކަލާނގެ ދެއްވާ އިލާހެވެ. ދުނިޔޭގެ ހުރިހާ ތަކެތި ހެއްދެވި އިލާހެވެ. އަދި ... عبرة ލިބި ... عبرة ލިބޭނެ. الله ، އެކަލާނގެ ... خلق ކުރެއްވި آخرة ... . އަދި އެބޭފުޅުން ... زاهد ... مراقبة ގައި مشغول ... . އަދި ... . އަދި وعظ نصيحة އާއި ذكر ... . އަދި ... آخرة އަށް ... توفيق ... . އަދި ... . އަދި

އަބަދުމެހުންގެ ދުނިޔަވީ ހަޔާތުގައި ބަރުމުގެ ވެރިކަމާ އިބާދަތްތަކާއި އަދި ހަރަކާތްތައް ގެންދިޔުމަށް
ދިރިއުޅުމުގައި عملކުރަން އިރުޝާދު ދެއްވާ ހަނދާންކޮށްދޭ ކުރެއްވިއެވެ.

ﷲ އަށް حمد ކުރަމެވެ. އެންމެ بليغ ، حمد ތަކުންނެވެ . އަދި އެންމެ طاهر، حمد ތަކުންނެވެ. އަދި އެންމެ شامل، حمد ތަކުންނެވެ. އަދި އެންމެ ފުރިހަމަ حمد ތަކުންނެވެ. ﷲ ފިޔަވައި حق ގޮތުގައި އަޅުކަމަށް ވާ އެހެން އިލާހަކު ނުވާކަމަށް އަޅު ހެކިވަމެވެ. އަދި އޯގާވަންތަ އަދި ރަޙީމު ވަންތަ އިލާހެވެ. އަދި ނުހަނު އޯގާވަންތަ رحمة ވަންތަ އިލާހެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑުގެ ވެރިޔާ محمدގެ ފާނަކީ އެކަލާނގެ އަޅާ އަދި ރަސޫލާ އަދި حبيب އާ އަދި ޚަލީލާ ކަމަށް އަޅު ހެކިވަމެވެ. އެކަލޭގެފާނަކީ ސިރާޖުވެގެންވާ މަގަކަށް هداية ދެއްކެވުމަށް ފޮނުއްވިއެވެ. އަދި حق ދީނާއެކު ގޮވާލެއްވުމަށް ފޮނުއްވިއެވެ. ﷲ سبحانه وتعالى އެކަލޭގެފާނަށާއި އަދި އެންމެހާ نبي ބޭކަލުންނަށާއި އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ އާލުބައިތުންނަށާއި އަދި އެންމެހާ صالح އަޅުތަކުންނަށް صلوات އާއި سلام ލައްވާށިއެވެ !

މިއަށްފަހު ދަންނަވަމެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ﷲ سبحانه وتعالى وحي ކުރައްވައިފައެވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް އަޅުކަންކުރުމަށް މެނުވީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ޖިންނުންނާއި، އިންސީންނާ ނުހައްދަވަމެވެ. އެއުރެންގެ ކިބައިން ތިމަންރަސްކަލާނގެ رزق އަކަށް އެދިވަޑައެއް ނުގަންނަވަމެވެ. (الذاريات 56 ،57)

އަދި ސަލަފުން ބުނެފައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަބަދުމެހުން އުޅުއްދުނީ އަޅުކަން ކުރުމަށްޓަކައި އެއްކަލަ އެކަމެވެ. އެހެންކަމުން އަބަދުމެހުން އަޅުކަމުގެ އުޅުއްދުމުގެ مقصد ހާސިލު ކުރުމަށްޓަކައި ސަރުކާރުން ދިނުން ބޭނުންވާކަން ވެއެވެ. އަދި زاهد ވެރިކަން ދުނިޔޭގެ ޒީނަތްތަކާ ކަމަކު ހައްލު ގޮތުގަ ދުރުން ދުރަށް ދޭހައެވެ. އެހެން ހަމަކަށަވަރުން އެއީ ފުރިހަމަ ބޭނުމެވެ. ދުއްތުން ދުރު ބިރުން ބޭނުމެކޭނެވެ. އަދި ހެޔޮ ކުރުމުން އަޅާބުގެ އެދުނުކަމެވެ. އަދި އުފާއި އަޅުކަމުގެ މުސްތަޤްބަލު ނުކުރެވެ. އަދި ދުވަސް ދުންޔާގައި ބޭނުމެވެ. އަދި ދުއިމަ ވެރިކަމުގެ ބޭނުމެވެ. އެހެންކަމުން އެކަ އަހަރުވެރިންގެ ބޭރުން ހަރުކަތް ބޭނުމެވެ. އެހެން ހުރިހާ އަޅުކަމުގެ އަހަރުވެރިންގެ ބާވަތް ކަމުގެ ބޭނުމެވެ. އަދި އެކަމާ މުސްތަޤްބަލުގެ ބޭރުން އެންމެ ބޭރުވެރި ބާވަތް ޗާސްދުންނެވެ. މާތް ﷲ ވަޙީކުރައްވާފައެވެ. ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުމުގެ مثال ވާހަކަ ކަނޑަކީ، ބިމުންހަނގާމީގެ އުފެން ވެއްޓުމާއި ފުނައަދީ مثال ކަމުގައެވެ. ފަހެ،

އިންސާނުންނާއި نعم ސޫދިކަރިއެގެ ބަވަތްތަކާ ވާރޭއިން ބިމުގެ ގަސްގަހާގެހި،

އަވަރުފުނާއިކަލާ، އަންމުރުފުރުން އެބަހުން ރޮއިކަމުހި، އަރަކަންދުވި (މަމަލާމުއްޒިދު ބަލަބަކަރުން)

ރޮނގުބަރުލާ، އެބަހުގެ އަހަރެމެނަށް އެބަކަމުގެ މައްޗަށް ބާރުހުރިމުން ކަލަދުނުލާގެންލަކަމުން

ހިކުނުގެން ބިއްބައި (އެބަކަމު ހަލާކުކޮއްލަމުން) ރަގަނޑުއަގައި، ނުލިބި ދުލަވެއްގައި، ބިމުން

ރަށްކަލާނގެ އަމުރުފުލާ އައްލަ. ދުންޔަހަ ، އަހިނދު ކަލާލާވިފައިވާ ގޮތުންބަކައް ފަދައިން،

ބިމުންރަށްކަލާނގެ އެބަކަމު ލާއްވާލަ. އެބަކަމު އިއްޔެ ނުވިސް ނުބަކަހަލާލަ.

ފިކުރުކުރާބައިކަނުން، ބިމުންރަށްކަލާނގެ އާޔަތްތަކް ބަޔާންކޮށްދެއްވަނީ އަދި ދެއްވަނީއެވެ.

(يونس 24)

މިޤާނުގައިވާ އާޔަތްތަކް ވަރަށް ގިނައެވެ. އަދި މިކަމާއިމެދު

ވިސްނުމަށްލަ ވަރަށް މުހިއްމު ވިދުވެއްވިފައިވެއެވެ.

ވަޙީ الله އަށް ބައްދަލު އަހަރުމެންގެ

ނަފްސު ގެދުރު މިދުނިޔޭގައި ފުރުސަތުކަން

ނަޒަރުކޮށް ދުނިޔާއި ޙުކުމް ފިކުރުކުރާކަން

ވަޒަރުކޮށްނުން ވަރަށް ދިވާއިގި ނުހުނަކަން

އަދި ކަނޑުގައި ރަވަކަމުން ހިޔާން ބަލައި

ކަރަން އަވަހް ހަރަކާ ހާލަތު އަވަހަދުވަހަކަން

އަދި ދުނިޔޭގެ حقيقة އަކީ އެއް ކަމެއްގައި ވާހަކަ އަދި އަޚިރަތުގެ حقيقة އަކީ އެއް

ކަމެއްގައި ވާހަކަ އަދި އަޚިރަތުން އުފުދުފުރުމަތީ އިސްލާމްދީނުގެ مقصد ވަށައިލާއި ކަމެއް ވާހަކަ ފުރަ

ކަންމު މުކައްރަބުގެ މަޤާމަށް ނޫމަނީލިބޭ ބަޔަކުން ހިތްގައި މަގުން ބިލާގެ ނަފްސު

ގެދުރުއްފުމަކައި އަދި ދުނިޔޭގެ ބަޔަކުންގެ ގޮތަކާ إختيار ކަރުން ވެދެވޭގެންލައެވެ.

އަދި އަހަރުމެން އެއިشارة ކަރި ކަމެއްގައި ވެއްޕަރެވެނުން ވިދުވަނީއެވެ. އަދި އަހަރުމެން

ސަމާލުކަރުވި ކަމެއްގައި أهمية ކަން ދިނުމަށްވެ. މި ކަމެއްގައި ހަސްތުކަރުމަށްޓަކައިވާ

އަށްމު صح ގޮތަކީ އަދި އަށްމު ރޮދި މަގެއް އަޚިރަތުގެ نبي އާ އަދި އިސްލާމްދީނުގެ ބަޔަކާއި

އަދި ޙަސަދު އަންނަނީވެސް ބަލިއެއްގެ ސާރިބާ އަދި ކަރުގެ މީހުންނަށް ފޯރާ މިންވަރުގެ ބޮޑުވުން
އަސްލު މާތްވެގެންވާ ސާރިބާގެ ގޮތުގައި ގަދަފަދަކަން ހިފާނެވެ. މާތް الله سبحانه وتعالى
އަންގަވާފައިވާ އަދި އެންމެހައި ނަބިއްޔާ ބާރަކާތްތަކާއެކު صلوات އާއި سلام ލައްވާށިއެވެ.
މާތް الله سبحانه وتعالى ވަޙީ ކުރެއްވިއެވެ. އަދި ހެޔޮކަންތަކާއި ކަލާމްގައި، تقوى ވެރިވުމުގެ
މައްޗަށް ވިއްސަބުމުން އަޅާ އަނިޔާވެރިކަން އާނބި، ވާލެގެވޭނެތެވެ!(المائدة–2) އަދި رسول الله
صلى الله عليه وسلم ކިޔަމަންވުން صحح މަގުން ރަސޫލުގެންނެވެ . ހަދުކަތްތެރިކަން އަޅުގަނޑުމެން
حديث ކުރެއްވިއެވެ. " އަޚާ އަޚާގެ أخ އާ އަށް އަހިތްމީހުންގެގައި ވާހަ ހިނދުއެއްގައި الله
އަހިތަވަރުން އަހިތްމީހުންގެގައި ދެމިހުރުމަށްވާނެއެވެ". (متفق عليه) އަދި ހަދުކަތްތެރިކަން އަޅުގަނޑުމެން
حديث ކުރެއްވިއެވެ. " ހެޔޮކަމުގަވަރަށް ދަތި ދުޢާކުރާ މިހާރަށް އަހަރެން ކުރިމަތިލާ އެއްވެރިވަރަށް
ثواب ލިބޭނެއެވެ". (مسلم) އަދި ހަދުކަތްތެރިކަން އަޅުގަނޑުމެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. " ބެދުމުގެން
ގޮތާ މިހާރަށް އަހަރެން ބޭބޭ މިހާރަށް އެއްވެރިވަރަށް އަޖުރު ލިބޭނެ ވާނެ. އަދި އެހެރުން
އަބަދުމިހުންގެ އަޖުރުން އެއްވެސް ވެރިއް މަދުއެއް ނުވާނެއެވެ". (مسلم) އަދި ހަދުކަތްތެރިކަން
އަޅުގަނޑުމެން علي ގެފާނުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. " ފަރާ މާތް الله ގަސްދުކޮށް ހިތްވަރު ބޭނުމެވެ .
ބިޔަގެ ފުރުން އަސްލު މިހާރަށް ބެދުމުގެ ލިބޭގެން ދިއުން ރަނގަޅު ބިރާވަރު ވެރި ބިބައްނަ
ހުރިވެގެންވާނެއެވެ ". (متفق عليه)

މިހެން ހަމަން صحح حديث ބުޚާރީ ކުރާހަރު އަޅުގަނޑުމެންގެ ބޭނުންބެލުމަށް
އަހަރެންނަށް ފުރުސަތު. އަދި ދިޔާ މިހާރަށް آخرة އަށް މަގު ދުއްޔާނީނަށް شامل ކުރެއްވުމެވެ .
އަދި އެހެރި ފުރާއި ބެހެއްޓުމުގެ އަދިބެލުން ހަސަރުވާތީ ގޮތުގެ މަޝްހޫރު. އަދި ترغيب އާއި
ترهيب ޝަރުޢީ ކުރެއްވުމެވެ. އަދި ބޭނުންބެހި އަންމިހަނި އަދިބެލުން ހިމެނޭވުމެވެ. ޝަރީޢަތް ވެރިކަމުގައި
ނަފްސުގެ ސުލޫކާއި أخلاقގެ ބަރަކާތުގެ ހިތުގެ طاهر ކަމުގައި އޭގެ ފުރިހަމަކަމާއި ފާހިވުން
ގެނބޮސްބުކާގެ ރައްކާތެރިކަމާއި އޭގެ ދަރުމަ ނަފްސުޙަވާވާ އަދި އަންނަނިވި ދީނުގެ ބޭނުންވާ
مقصدއެއް ހިމަނާ ގޮތުގެ މަޤްސަދު. އަދި އަހަރެން ގެދަރައާރުސާތޮސީ މިހާރާ صحح އަދި
واضح , حديث ސޫރަ އެހެން އެއްބަސް ބައިކޮން ނަމްބަރުކުރަމެވެ . އަދި އެއީ مشهور
صحيح حديث ފޮތުގައި ބައިކޮން ވެގެވާ حديث އެއް ކަވާލި ވަޙީ ހަދުވުނެވެ . އަދި
ކަނޑު ބާބުގެ ކިޔަވާލާގައި އަބަރަކާ ގަވާއިދި ހިރާޖު قرآنގެ އާޔަތްތައް

ހިމަނާފައިވާނެއެވެ. އަދި ފިލިޖަހަން ބާބުތަށް ކަރުދާހުގައި ފިލި ޖަހާފައިވާނެއެވެ . އަދި

ހަވާލާދޭ މަސްދަރަކީ އިމާމުނަވަވީ شرح ކުރެއްވި ރިޔާޟުއްޞާލިޙީނު ތަރުޖަމާކޮށް ޝާއިޢުކުރެވުނު

ހަދީޘްތަކެވެ . އަދި އަހަރެން حديث އެއްގެ ފަހަތުގައި "متفق عليه " ބުނެލިއަސް އެއީ

މާނައަކީ بخاري އާއި مسلم ރިވާ ކުރައްވާފައިވާ.

އަހަރެންގެ އުއްމީދަކީ މި ފޮތް ފުރިހަމަ ވެއްޖެނަމަ މި ފޮތުގައި ގެނެސްދިން ބޭނުންތައް

ޗާޕްކޮށް ހަރުކޮށްދީ ތަރުޖަމާކޮށް ދިނުމަށް އެދި އެޗިޕްކޮށް އަސްލަކީ ޙަޤީޤަތާ ނުވާނޭކަމުގައި

ހަމަ ޗާޕުކުރި ކޮންމެ ބަސްކޮށް މި ފޮތް ހަރުކޮށް ހަރުދަނާ. އަދި އެއީ ދީނީ ޢިލްމީ ކަމެއް

ކޮށްދީ أخ އެއްގެ ގައިރުން އަހަރެން އެދުނީ އަހަރެން އަހަރެންނަށް އަހަރެންގެ

ދައުރުގައި ނުހަނު އަހަރެންގެ شيخ ނުވަތަ އަހަރެންގެ ގޮތް އުސްތާޛުންނަށް އަދި

ބަދަލު ހާލަތުގައި ރަނގަޅު دعاء ކުރުމަށް ދަންނަވަމެވެ . އަދި كريم ވަންތަ الله އަށް إعتماد

ކުރަމެވެ . އެއީ ޚިޔާރު ކުރެވޭ އެންމެރަނގަޅު ބަސްކަމެއް ދެއްކުމެވެ.އެއީ ހަމަ ރަނގަޅު އިޚުތިޔާރެވެ.

އަދިއަހަރެންނަށް اللهފުދެއްވާށެވެ. އަދި ވަކީލުކަމުގެ ކުރެއްވުމަކީ މާތްކަމެވެ. عزيزވަންތަ حكمة ވަންތަ

الله ފުދޭވަރަށް ހަމަ ކުރެއްވި ދަރުމަ ދެއްވާފައި ހުންނެވެ. އަދި ބޭރުގެ ކުރެއްވުން ހުރިހާ ކޮށްދެއްވާ

އަރުވާލަދެއްވާ ހުރިހާ.

****

باب الإِخلاص وإحضار النيَّة في جميع الأعمال والأقوال والأحوال البارزة والخفيَّة

މާތް ﷲ އަށް އަޚްލާޞް خلاص ކުރުމުގައި އަދި ކުރާ އަންގަބަހި عمل ތަކުގައްޔާއި
އަދި ދެއްކާ އަންގަބަހި ވާހަކަ ތަކުގައްޔާއި ފާޅުވެގެންވާ އަންގަބަހި ކަންތައްތަކުގައްޔާއި
އަދި ވަންހަނާ ވެގެންވާ އަންގަބަހި ކަންތައްތަކުގައި ﷲ ގެ وجه ހޯދު ގަސްދުކޮށް ނިޔަތް
ގެންނަން ޖެހޭނެކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قالَ اللّه تعالى (البينة 5): {وما أمروا إلا ليعبدوا اللّه مخلصين له الدين حنفاء ويقيموا الصلاة ويؤتوا الزكاة وذلك دين القيمة}.

باطل ކަމެއް ނެތިފައިވާ ދީން، ﷲ އަށް އަޚްލާޞް خالص ކުރާ حال ، ﷲ އަށް އަޅުކަންކުރުމަށާއި ، ނަމާދު قائم ކުރުމަށާއި ، ޒަކާތްދިނުމަށް ، އެއުރެންނަށް އަމުރުކުރެއްވިއެވެ. އަދި ސީދާ ވެގެންވާ ދީނަކީ އެއީއެވެ .

وقالَ تعالى (الحج 37): {لن ينال اللّه لحومها ولا دماؤها ولكن يناله التقوى مِنْكم}.

އެބަކަތިތަކުގެ މަހެއްވެސް އަދި ލޭއެއްވެސް ﷲ ގެ حضرة އަކަށް ނުވާޅެނެވެ. އަދި ޔާއިރެއްވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ ފަރާތުން އަކަލާނގެ حضرة އަށްދަރީ تقوى ވެރިކަމެވެ.

وقالَ تعالى (آل عمران 29): {قل إن تخفوا ما في صدوركم أو تبدوه يعلمه اللّه}.

ކަލޭގޮތް ވިދާޅުވާށެވެ!ދެން ތިޔަބައިމީހުންގެ ހިތްތަކުގައިވާ ކަމެއް، ތިޔަބައިމީހުން ވަންހަނާކޮށްފިނަމަވެސް، ނުވަތަ އެކަމެއް ތިޔަބައިމީހުން ފާޅު ކުރިޔަސްވެސް، ﷲ ، **އެކަލާނގެ** ދަންނަވޮޑިގެންވެއެވެ.

1 وعَنْ أَميرِ الْمُؤْمِنِينَ أبي حفْصٍ عُمرَ بنِ الْخَطَّابِ بْن نُفَيْل بْنِ عَبْدِ الْعُزَّى بن رياح بْن عبدِ اللَّهِ بْن قُرْطِ بْنِ رزاح بْنِ عَدِيِّ بْن كَعْبِ بْن لُؤَيٍّ بن غالبٍ القُرَشِيِّ العدويِّ . رضي الله عنه ، قال : سمِعْتُ رسُولَ الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقُولُ « إنَّما الأَعمالُ بالنِّيَّات ، وإِنَّمَا لِكُلِّ امرِئٍ مَا نَوَى ، فمنْ كانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى الله ورَسُولِهِ فهجرتُه إلى الله ورسُولِهِ ، ومنْ كانَتْ هجْرَتُه لدُنْيَا يُصيبُها ، أَو امرأَةٍ يَنْكِحُها فهْجْرَتُهُ إلى ما هَاجَرَ إليْهِ » متَّفقٌ على صحَّتِه. رواهُ إماما المُحَدِّثِين: أَبُو عَبْدِ الله مُحَمَّدُ بنُ إسْمَاعيل بْن إبْراهيمَ بْن الْمُغيرة بْن برْدزْبَهْ ال ْجُعْفِيُّ الْبُخَارِيُّ، وَأَبُو الحُسَيْنِى مُسْلمُ بْن الْحَجَّاجِ بن مُسلمٍ القُشَيْرِيُّ النَّيْسَابُورِيُّ رَضيَ الله عَنْهُمَا في صَحيحيهِما اللَّذَيْنِ هما أَصَحُّ الْكُتُبِ الْمُصَنَّفَة

غالب ގެ ފުތް ، لويގެ ފުތް، كعب ގެ ފުތް، عد يގެ ފުތް، رواح ގެ ފުތް، قرط ގެ ފުތް، عبد اللهގެ ފުތް، رياح ގެފުތް عبد العزي ގެ ފުތް نفيل ގެ ފުތް الخطاب ގެ ފުތް ދާތް اللهރުހިވޮޑިގެންވާ اميرالمؤمنين ابو حفص عمر ގެ ފުށުން ރިވާކުރެއްވިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އިވުނީ އަޅުގަނޑު އަޑުއެހީމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން حديث ކުރައްވަމުން عمل ތައްވަނީ ނިޔަތުގެ މަތީގައެވެ. އަދި އެ عمل ތަކުގެ جزاء ލިބިގެންވަނީ އެމީހެއްގެ ނިޔަތުގެ މަތީގައެވެ. ފަހެ އެމީހެއްގެ هجر ކުރުން الله އާއި رسول އާ އަށްޓަކައި ހަމަ ދީނާގެ هجر ކުރުން قبول ވެގެންނެވެ. އަދި އެމީހެއްގެ هجر ކުރުން ދުނިޔަވީ ބޭނުން ހިފުމަށް ނުވަތަ އަންހެނަކާ ކައިވެނި ކުރުމުގެ مقصد ގައި ކުރެވިއްޖެނަމަ اخرة ދުވަހުން هجر ކުރުމުގެ ثواب އެއް ނުލިބޭ.

2 وعَنْ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ أُمِّ عَبْدِ اللَّهِ عَائشَةَ رَضيَ الله عنها قالت: قال رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: «يغْزُو جَيْشٌ الْكَعْبَةَ فَإِذَا كَانُوا ببيْداءَ مِنَ الأَرْضِ يُخْسَفُ بأَوَّلِهِم وَآخرِهِمْ ». قَالَتْ : قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، كَيْفَ يُخْسَفُ بَأَوَّلِهِم وَآخِرِهِمْ وفِيهِمْ أَسْوَاقُهُمْ وَمَنْ لَيْسَ مِنهُمْ ،؟ قَالَ : «يُخْسَفُ بِأَوَّلِهِم وَآخرِهِمْ ، ثُمَّ يُبْعَثُون عَلَى نِيَّاتِهِمْ » مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ : هذا لَفْظُ الْبُخَارِيِّ .

މާތް الله ރުއްސެވުންލެއްވި ام المؤمنين ام عبدالله عاعشةގެ ފާނުންބައިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެ ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث
ކުރެއްވިއެވެ. ބަޔަކު كعبة އާއި ހަނގުރާމަ ކުރާނެއެވެ. ފަހެ بيداء ގެ ބިމާ ހަމައަށް
އާދެވުނުހިނދު އެމީހުން އެންމެން އެކުގައި ބިމުގެން ހިނގައިދާނެއެވެ. ފަހެ عائشة ގެ ފާނު
ވިދާޅުވިއެވެ. ބިމަށްދެންނެވީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އެމީހުން އެންމެން އެކުގައި
ބިމުގެންދެވޭނީ ކިހިނެއްތޯއެވެ؟ އެމީހުންގެ ތެރޭގައި ހަނގުރާމަކުރުމުގެ ގަސްތުކޮށްނުކުރާ
ނިކުމެފައިވާ މީހުންނާއި އަދި ބިރުވެރިކަމުން ގެނެސްފައިވާ މީހުން ހިމެނޭނެއެވެ. حديث
ކުރެއްވިއެވެ.އެމީހުން އެންމެން އެކުގައި ބިމުގެންހިނގައިދާނެއެވެ. ދެން އެއުރެއްގެ އެމީހުން
محشر ކުރެވޭނީ އެމީހުންގެ ނިޔަތްތަކާ އެއްގޮތަށެވެ.

3 وعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ الله عنْهَا قَالَت قالَ النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «لا هِجْرَةَ بَعْدَ الْفَتْحِ، ولَكنْ جِهَادٌ ونِيَّةٌ ، وإِذَا اسْتُنْفِرتُمْ فانْفِرُوا» مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ .

ومَعْنَاهُ : لا هِجْرَةَ مِنْ مكَّةَ لأَنَّهَا صَارَتْ دَارَ إِسْلامٍ .

މާތް الله ރުއްސެވުންލެއްވި عاعشة ގެ ފާނުންބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެ ވިދާޅުވިއެވެ .
نبي އާ صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. مكةގެ فتح އަށްފަހު مكة އިން
هجر ކުރުމެއްނުވެއެވެ. ނަމަވެސް جهاد ކުރުމަށްޓަކައި ނިކުތުން ވެއެވެ. އަދި ނިޔަތް ގެ
މައްޗަށްعمل ކުރުންވާނެއެވެ . އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް جهاد ކުރުމަށްޓަކައި
ނިކުމެވުމަށްގޮވައިލެވިއްޖެނަމަ ފަހެ ނިކުންނާށެވެ.

4 وعَنْ أَبي عَبْدِ اللَّهِ جابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الأَنْصَارِيِّ رضِيَ الله عنْهُمَا قَالَ :كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم في غَزَاة فَقَالَ : «إِنَّ بِالْمَدِينَةِ لَرِجَالاً مَا سِرْتُمْ مَسِيراً ، ولاَ قَطَعْتُمْ وَادِياً إِلاَّ كانُوا مَعكُم حَبَسَهُمُ الْمَرَضُ» وَفِي روايَةِ : «إِلاَّ شَرَكُوكُمْ في الأَجْرِ» رَواهُ مُسْلِمٌ .

މާތް الله ރުއްސެވުންލެއްވި ابو عبد الله جابر بْنِ عبد الله ގެ ކިބައިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ބިމަށްދެންނެވީ نبى އާ صلى الله عليه وسلم ގެ އަރިހުގައި ހަނގުރާމައެއްގައި

(އެބަހީ: تبوك ހަނގުރާމައިގައި) ބައިވެރިވިމީހުންނެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން مدينةގައި ބަޔަކު ވެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން جهاد ކުރުމަށްޓަކައި އަޅާ ކޮންމެ ފިޔަވަޅެއްގައިވެސް ހިނގާ ކޮންމެ ހިނގުމެއްގައިވެސް އަދި ތިޔަބައިމީހުން جهاد ކުރުމަށްޓަކައި ހުރަސްކުރާ ކޮންމެ ވާދީއެއްގައި أجر ގެ ބައިން ތިޔަބައިމީހުންނާއި އެކުގައި އެމީހުންވެއެވެ. އެމީހުން ނުކުމެވުން މަނާކުރީ އެބައިމީހުންގެ ބަލިކަމުގެ عذر އެވެ.

ورواهُ البُخَارِيُّ عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: رَجَعْنَا مِنْ غَزْوَةِ تَبُوكَ مَعَ النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقَالَ: «إِنَّ أَقْوَاماً خلفْنَا بالمدِينةِ مَا سَلَكْنَا شِعْباً ولاَ وَادِياً إِلاَّ وَهُمْ مَعَنَا ، حَبَسَهُمْ الْعُذْرُ».

އަދި الأمام البخاري ރަޙްމަތު الله ޢަލައިހި انس ގެ ފަރާތުން ރިވާކުރައްވާފައިވެއެވެ. أَنَس ގެ ފަރާތުން ވިދާޅުވިއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން نبي އާ صلى الله عليه وسلم ގެ އެކުގައި تبوك ހަނގުރާމައިން އެނބުރި އައީމެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑުމެން ފަހަތުގައި مدينةގައި ބަޔަކު ދޫކޮށްލާފައި އައީމު އެވެ. (ތިޔަބަޔަކުސް) އަޅުގަނޑުމެން(جهاد ކުރުމަށްޓަކައި ދުއްވަމުން ދިޔަ ހުރަސްކުރި ކޮންމެ ހުރަސް ކުރުމަށްއައިސް އަދި ހުރަސް ކުރި ކޮންމެ ވާދީއެއް ވެސް (أجر ގެ ބައިން)އެމީހުން އަޅުގަނޑުމެންނާއި އެކުގައިވެއެވެ. އެމީހުން ނުކުމެވުން މަނާ ކުރީ އެމީހުންގެ ބަލިކަމުގެ عذر އެވެ.

5 وَعَنْ أبي يَزِيدَ مَعْن بْن يَزِيدَ بْنِ الأَخْنس رضي الله عَنْهمْ، وَهُوَ وَأَبُوهُ وَجَدّهُ صَحَابِيُّون، قَالَ: كَانَ أبي يَزِيدُ أَخْرَجَ دَنَانِيرَ يَتصدَّقُ بِهَا فَوَضَعَهَا عِنْدَ رَجُلٍ في الْمَسْجِدِ فَجِئْتُ فَأَخَذْتُهَا فَأَتيْتُهُ بهَا . فَقَالَ : وَاللَّهِ مَا إِيَّاكَ أَرَدْتُ ، فَخَاصمْتُهُ إِلَى رسول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقَالَ: «لَكَ مَا نويْتَ يَا يَزِيدُ ، وَلَكَ مَا أَخذْتَ يَا مَعْنُ » رواه البخاريُّ .

ރަޟި الله ޢަންހުމް ރިވާކުރެއްވި أبو يزيد معن بن يزيد بن الأخنس ގެ ފަރާތުން ރިވާކުރެވިފައިވެއެވެ. (އެކަލޭގެފާނާއި އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ބައްޕާފުޅާއި އެކަލޭގެފާނުގެ ކާފަފުޅު صحابي ންނެވެ.) معن ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންގެ ބައްޕާފުޅު يزيد ، صدقات ކުރުމަށްޓަކައި

ދީނާބެހޭ ކަންކަމުގައިވެސް ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި އެދިޔަ ބަރަކާތް (ބަރަކަތްތަކާއި) ދެމެހެއްޓުމަށް ހުރި ބާރަކުވެސް
އަތުލައިގަތުމަށްވިއެވެ. އަދިވެސް ތަކުން އާއްމު އަތުން އަ ދިޔައީ ކޮންކަމެއް صدقات ހިފިއެވެ. ދެން
ބައްޕާފުޅު ވިދާޅުވިއެވެ. މާތް الله ގަސްދުފުޅުކުރެއްވީއެވެ. އަ صدقات ދީފައެއް ނުހިފާ ތިމަންނަ
ގަސްދުކޮށްފައި ނުވެއެވެ. ދެން رسول الله صلى الله عليه وسلم ގެ އަރިހަށް ތިމަންނަ
ބައްޕާފުޅާ އަރިހަށް ދަތުރެއް ކުރީއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. އޭ يزيد
އެވެ. ތިބާގެ ނިޔަތާއި އެއްގޮތަށް ތިބާއަށް ތިމަންނަ ثواب ހުށީއެވެ. އަދި އޭ معن އެވެ.
އަދި ތިބާ ހިފި صدقات ގެ ދިޔަމަށް ތިބާއަށް ހުއްދަވެއްޖެއެވެ.

6 وَعَنْ أبي إسْحَاقَ سعْدِ بْنِ أبي وَقَّاص مَالك بن أُهَيْب بْنِ عَبْدِ مَنَافِ بْنِ زُهرةَ بْنِ كِلاب بْنِ مُرَّةَ بْنِ كعْب بن لُؤىٍّ الْقُرشِيِّ الزُّهَرِيِّ رضِي اللَّهُ عَنْهُ، أَحدِ الْعَشرة الْمَشْهودِ لَهمْ بِالْجَنَّة ، رضِي اللَّهُ عَنْهُم قال: « جَاءَنِي رسولُ الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَعُودُنِي عَامَ حَجَّة الْوَداعِ مِنْ وَجعٍ اشْتدَّ بِي فَقُلْتُ : يا رسُول اللَّهِ إنِّي قَدْ بلغَ بِي مِن الْوجعِ مَا تَرى ، وَأَنَا ذُو مَالٍ ولاَ يَرِثُنِي إلاَّ ابْنَةٌ لِي ، أَفأَتَصدَّق بثُلُثَىْ مالي؟ قَالَ: لا ، قُلْتُ : فالشَّطْر يَارسولَ الله ؟ فقالَ : لا، قُلْتُ فالثُّلُثُ يا رسول اللَّه؟ قال: الثُّلُثُ والثُّلُثُ كثِيرٌ أَوْ كَبِيرٌ إِنَّكَ إِنْ تَذرَ وَرثتك أغنِياءَ خَيْرٌ مِن أَنْ تذرهُمْ عالَةً يَتكفَّفُونَ النَّاس ، وَإِنَّكَ لَنْ تُنفِق نَفَقَةً تبْتغِي بِهَا وجْهَ الله إلاَّ أُجرْتَ عَلَيْهَا حَتَّى ما تَجْعلُ في امْرَأَتكَ قَال: فَقلْت: يَا رَسُولَ الله أُخَلَّفَ بَعْدَ أَصْحَابِي؟ قَال: إِنَّك لن تُخَلَّفَ فتعمَلَ عَمَلاً تَبْتَغِي بِهِ وَجْهَ الله إلاَّ ازْددْتَ بِهِ دَرجةً ورفعةً ولعَلَّك أَنْ تُخلَّف حَتَى ينْتفعَ بكَ أَقْوامٌ ويُضَرَّ بك آخرُونَ. اللَّهُمَّ أَمْضِ لأِصْحابي هجْرتَهُم، وَلاَ تردُّهُمْ عَلَى أَعْقَابِهِم، لَكن الْبائسُ سعْدُ بْنُ خ وْلَةَ « يرثَى لَهُ رسولُ الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم» أَن مَاتَ بمكَّةَ » متفقٌ عليه .

الزهري قبيلةގެ قريش ވަންހަރިގެ لوي ގެ ފުޅު كعب ގެ ފުޅު مرة ގެ ފުޅު كلاب ގެ ފުޅު زهرة ގެ ފުޅު عبد مناف ގެ ފުޅު أهيب ގެ ފުޅު أبو وقاص مالك ގެ ފުޅު أبو إسحاق سعد (رضى الله عنهم) ގެ ރިވާޔަތެއް ހިމެނިގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم حجة الوداع ގެ އަހަރު ތިމަންނަގެ ބަލިވެގެން ބޮޑުވެފައިވަނިކޮށް ޒިޔާރަތް ކުރެއްވިއެވެ. ދެން ތިމަންނަ ދަންނަވައިލީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނަގެ

ބަލާބެލުމާއި މިންވަރު ކަނޑައެޅުމަކީ މިހާރު ފެންނަންހުރީއެވެ. އަދި މިމަންޒަރާއި
މުދަލުވެރިޔާއެވެ. އަދި މިމަންޒަރުގެ މުދަލުން ވަރަށް ކުޑަ އެއްޗެއް އޮތްނަމަ އެންމެން ނުވާނޭ
ނެތެވެ. އެކަންކުރުން މިމަންޒަރުގެ މުދަލުގެ ތިންބައިކުޅަ ދެބައި صدقة ކުރުމުން
ހާރިއްސުވާއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނޫނެކެވެ. މިމަން ދޫކޮށްލާށެވެ. ދެބައިކުޅަ އެއްބައި
ހާރިއްސުވާއެވެ؟ އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނޫނެކެވެ. މިމަން ދޫކޮށްލާށެވެ.
ތިންބައިކުޅަ އެއްބައި ހާރިއްސުވާއެވެ؟ އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ.
ތިންބައިކުޅަ އެއްބައި އަސްލު ރަނގަޅެވެ. ތިންބައިކުޅަ އެއްބައިވެސް ވަރަށް ބޮޑު އެއްބައެކެވެ.
ތިބާގެ ދަރީން އެއްޗެކެވެ. ތަނަވަސްކަމާއެކު ދޫކޮށްލުން މީހުންގެ ގާތުގައި ފަޤީރު ކޮށްލައި ދިރިއުޅޭކަށް
ކަނޑައެޅުން ރަނގަޅެވެ. އަތް ދިއްކޮށް ފަޤީރުކޮށް ދޫކޮށްލުމާ ކުރިމަތިކުރުމަށް ވުރެ ތަނަވަސްކޮށް
ދޫކޮށްލުމާ ދޮންނައިން ކުރާކަމެއް ނެތެވެ. އަދި ކަނޑައެޅިގެން މީހާ خرد ކުރާ ކަންތައްތަކާއިގައި
الله ގެ ރިޟާ ހޯދުން قصد ކޮށްފައިވާނަމަ ހަރު اجر ލިބޭނެއެވެ ތިމަގޭ އަތްތަކުގައިވެސް
ކައިދެ ނުވާއެވެ. އެންމެ ބޮޑަށް ލިބޭނީ މީހާގެ އަނބިމީހާގެ ބޭނުމަށް ވަރަށް ކާނާ
ކެއުމަށް މިދަރާއެވެ. سعد بن أبو الوقاص ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ މިމަން ދޫކޮށްލީމެވެ.
މިމަންޒަރު އެކަށީގެން ކަނޑައެޅުމަށް އަނބިމީހާގެ مدينة އަށް އައިސް ވާރިސުންނަށް ދޫކުރީ
މިމަން ދެވޭނީ ބަލިކަމުގެ ސަބަބުން مكة ގައި މަރުވިއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ.
ހަމައެކަނި މީހާ مكة ގައި މަރުވާ ކަމުގެ ހަދިޔާ ދެވޭ ކާރި ކަނޑައެޅުން ކަމުގައި الله
ގެ ރިޟާ ހޯދުން قصد ކޮށްގެން ހިޖުރަވެރިއެއްނަމަ درجة ބޮޑު ވަރަށް ބޮޑުކަމެވެ
ފަހެ އެކަންތައް ކަނޑައެޅޭނެއެވެ. އަދި ދުނިޔޭގައި މީހާ ހަރުކަށި ބައެއް قوم ތަކެއް
ހިޖުރަކުރާ ފަރާތް ވެދާނެ ކަމަށް ވާނަމަ ކަނޑައެޅިގެން قوم ތަކެއް ވެސް ބައިވެރިވެ ކުރާނެއެވެ.(ދުނިޔެ
އަޅުގަނޑުމެން دعاء ކުރެއްވިއެވެ.) އޭ الله ! މިމަންޒަރުގެ ހިތްތަކުގެ اصحاب ންގެ هجر ކުރުން
ފުރިހަމަ ކުރައްވާނދޭވެ ! އަދި އެބައިމީހުން އަނބުރައި ނުފޮނުއްވާނދޭވެ! (ޙަދީޘް
ވިދާޅުވެވޮޑިގެން)ނަމަވެސް سعد بن خويلد ގެ فقير ކަމުގެ سبب ން އެ صحابيގެ މަރުވުން
އޮތްކަމުގެ رحم ކުރެއްވީގެން مكة ގައި މަރުވެވަޑައިގަތީ ހަމަހެން ރަސޫލު ފެނިވަ
ވަޑައިގެންނެވެ.

އިބުރު ބަޔާން : ދެންނެވުނުމެވެ. މި حديث ގައި އިބުރު އަހުލުވެރިން ލިބޭ مكةގައި ހުންނަ
ހުރުމަތްތެރި ބައެއް قوم ލިބަނީވެސް ގެއްލުމަށްވެދާނެތީ އަދި އަޅުގަނޑުމެން قوم ލިބަނީ ހުރި
ޒާތުގެ އިލާހެއް ވެސް ވަދެނުވެދޭ ބުނުވުން ބަލާފައިވާ الله ގެ حضرة ގެ ސް އަހުލުވެރިން ޒާތުގެ
އަށް ގަވައިދުއް ވެވުނީމާ غيب ގެ خبر ގެ ބުރައިން خبر އެއްވެ. ރިޔާވާގެންވާ ގެބުގައި މި
صحابي عراق فتح ވާއިރު ހަދަކުން ދަންނަވާގައި ހުރިހާވެއްވެ. އަދި މި صحابيގެ
ފަރާތުން ނިކުތް اسلام دين ނަގާއި مسلم ންނަން ނުހަނު ވިސްނަވަނީ ފައިދާއަށް ލިބުނުވެ. އަދި
ގާތުކުރެއްވުން އެހެރީގެ ބޮޑު ގެއްލުންބައި މި صحابي ގެ ފަރާތުން ލިބުނުވެ.

7 وَعَنْ أبي هُرِيْرة عَبْدِ الرَّحْمن بْنِ صخْرٍ رضي الله عَنْهُ قال : قالَ رَسُولُ الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: «إنَّ الله لا يَنْظُرُ إلى أَجْسامِكْم ، وَلا إِلى صُوَرِكُمْ ، ولَكِنْ يَنْظُرُ إِلَى قُلُوبِكُمْ وَأَعمالِكُمْ » رواه مسلم .

މާނަ الله ތަޢާލާ ސުބްޙާނަހޫ أبو هُرِيْرة عَبْدِ الرَّحْمن بْنِ صخْر ގެ ރިވާޔަތުން
ރިވާވެގެންވެއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ، (ثواب ދެއްވުމަށްޓަކައި
ބަލައިލައްވަނީ) ބައްލަވާ ތިޔަބައިމީހުންގެ ހިތުތަކާއި ތިޔަބައިމީހުންގެ ހަރަކާތްތަކަށް ނުވެއެވެ. އަދި
ތިޔަބައިމީހުންގެ ސޫރަތަކަށް ނޫނެވެ. އަދި ރިވާއްޔަ ، އަހަރެންގެ ބައްލަވައި ވާގެންނަވައި
ތިޔަބައިމީހުންގެ ހިތްތަކަށެވެ.

8 وعَنْ أبي مُوسَى عبْدِ اللَّهِ بْنِ قَيْسٍ الأَشعرِيِّ رضِيِ الله عنه قالَ: سُئِلَ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عَنِ الرَّجُلِ يُقاتِلُ شَجَاعَةً ، ويُقاتِلُ حَمِيَّةً ويقاتِلُ رِياءً ، أَيُّ ذلك في سَبِيلِ اللَّهِ؟ فَقَالَ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ قاتَلَ لِتَكُون كلِمةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا فهُوَ في سَبِيلِ اللَّهِ » مُتَّفَقٌ عليه

މާތް ﷲ ރުއްސުންލެއްވި أبو مُوسَى عبْد اللَّهِ بْنِ قَيْسٍ الأَشعرِيّ ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم ކުރެއްވި ސުވާލު ކުރެއްވުނެވެ. ކަމަށާއި މީހަކު ވަގުތުބަޔާއި ހަނގުރާމަ ކުރާ މީހާއި އަދި عائلة حماية ކުރުމަށް ބަޔާއި ހަނގުރާމަ ކުރާ މީހާއި އަދި ކަންފުޅުކަމުންބަޔާއި ހަނގުރާމަ ކުރާ މީހާއި މިމީހުން މީހުން ކުރެން ﷲ ގެ މަގުގައި ހަނގުރާމަ ކުރުމުން ކަމަށްވާނީ ކާކުތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ﷲ ގެ މަގުގައި ހަނގުރާމަކުރަނީ މީހަކަށްވާނީ ހަމައެކަނި اسلام دين ކުރިއެރުވުމަށްޓަކައި ހަނގުރާމަ ކުރާ މީހާއެވެ.

9 وعن أبي بَكْرَة نُفيْعِ بْنِ الْحارِثِ الثَّقفِي رَضِي الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال: «إِذَا التقى الْمُسْلِمَانِ بسيْفيْهِمَا فالْقاتِلُ والمقْتُولُ في النَّارِ» قُلْتُ : يَا رَسُول اللَّهِ ، هَذَا الْقَاتِلُ فمَا بَالُ الْمقْتُولِ ؟ قَال: «إِنَّهُ كَانَ حَرِيصاً عَلَى قَتْلِ صَاحِبِهِ» متفقٌ عليه .

މާތް ﷲ ރުއްސުންލެއްވި أبو بَكْرَة نُفيْعِ بْنِ الْحارِثِ الثَّقفِي ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي ގެ صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެ މުސްލިމުން ކަނޑިއާއިގެން ކުރިމަތި ޖެހިފައި ވާނަމަ قتل ކުރި މީހާއި އަދި قتل ވެވުނު މީހާ ދެމީހުންދާނީ ނަރަކައަށެވެ. ދެން ދެންނެވީމެވެ . ޔާ ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ! قتل ކުރި މީހާ ދާނީ ނަރަކައަށްކަމެވެ. އެބައިހެއެވެ. ނަމަވެސް قتل ވެވުން މީހާ ނަރަކައަށް ދާނީ ކީއްވެތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ވެސް އަނެއްމީހާ قتل ކުރުމަށް ގަސްދުކުރެއެވެ. އެހެންވެގެންނެވެ.

10 وَعَنْ أبي هُرَيْرَةَ رَضِيَ الله عنه قال: قال رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «صلَاَةُ الرَّجُلِ في جماعةٍ تزيدُ عَلَى صَلاَتِهِ في سُوقِهِ وبَيْتِهِ بضْعاً وعِشْرين دَرَجَةً ، وذلِكَ أَنَّ أَحَدَهُمْ إِذا تَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ الْوُضُوءَ ، ثُمَّ أَتَى الْمَسْجِد لا يُرِيدُ إِلاَّ الصَّلاَةَ ، لا يَنْهَزُهُ إِلاَّ الصَّلاةُ ، لَمْ يَخطُ خُطْوَةً إِلاَّ رُفِعَ لَهُ بِها دَرجةٌ ، وَحُطَّ عَنْهُ بِهَا خَطِيئَةٌ حتَّى يَدْخلَ الْمَسْجِدَ ، فَإِذَا دخل الْمَسْجِدَ كانَ في الصَّلاَةِ مَا كَانَتِ الصَّلاةُ هِيَ الَّتي تحبِسُهُ ، وَالْمَلائِكَةُ يُصَلُّونَ عَلَى أَحَدِكُمْ ما دام في مَجْلِسِهِ الَّذي صَلَّى فِيهِ ، يقُولُونَ : اللَّهُمَّ ارْحَمْهُ ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهُ ، اللَّهُمَّ

تُبْ عَلَيْهِ ، مالَمْ يُؤْذِ فِيهِ ، مَا لَمْ يُحْدِثْ فِيهِ » متفقٌ عليه ،وهَذَا لَفْظُ مُسْلِمٍ . وَقَوْلُهُ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «ينْهَزُهُ » هُوَ بِفتحِ الْياءِ وَالْهاءِ وَبالزَّاي : أَي يُخْرِجُهُ ويُنْهِضُهُ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو هُرَيْرَة ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފިރިހެނާ މިސްކިތުގައި جماعة ގައި ކުރާ ނަމާދު އެކަނި ގޭގައި ނުވަތަ ބާޒާރުގައި ހުރެ ކުރާ ނަމާދަށް ވުރެ ވީހިފަސް ދަރަޖަ މަތިވެގެންވެއެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހާ ރަނގަޅު وضوء ފުރިހަމަ ގޮތުގައި ކޮށްގެން މިސްކިތަށް އައުމަކީ ނަމާދު جماعة ގައި ކުރުމުގެ ثواب ލިބުމަށްޓަކައި ނަމާދުކުރުމުގެ ފިޔަވަޅު އެހެން ދުވަސް مقصد އެއް ނޫންނަމަ، މިސްކިތަށް އަރާއިރު ދިޔަ ކޮންމެ ފިޔަވަޅަކަށް ދަރަޖައެއް މަތިވެ ނުބައިކަމެއް ފުހެވޭ ފިޔަވަޅެއްގެ ނުވެއެވެ. މީގެ އިތުރުން މިސްކިތުގައި ވަގުތު ވަގުތު އިންތިޒާރުގައި ނަމާދުގެ ثواب ލިބިގެންދެއެވެ. އަދި އެނޫން ނަމާދަށް އިންތިޒާރުގައި وضوء ގެ ދުވަހު ހިނދުކަށް މަލާއިކަތުން ރަޙްމަތް دعاء ކުރައްވައެވެ. އަދި ވިދާޅުވެއެވެ. އޭ الله ! އޭނާއަށް ރަޙްމަތް ލައްވާނދޭވެ! އޭ الله ! އޭނާއަށް ފާފަ ފުއްސަވާނދޭވެ! އޭ الله ! އޭނާގެ توبة ޤަބޫލުކުރައްވާނދޭވެ!

11 وَعَنْ أبي الْعَبَّاس عَبْدِ اللَّهِ بْن عبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلب رَضِيَ الله عنهما، عَنْ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فِيما يَرْوى عَنْ ربِّهِ ، تَبارَكَ وتَعالَى قَالَ : «إنَّ الله كتَبَ الْحسناتِ والسَّيِّئاتِ ثُمَّ بيَّنَ ذلك : فمَنْ همَّ بِحَسَنَةٍ فَلَمْ يعْمَلْهَا كتبهَا اللَّهُ عِنْدَهُ تَبَارَكَ وتَعَالَى عِنْدَهُ حسنةً كاملِةً وَإنْ همَّ بها فَعَمِلَهَا كَتَبَهَا اللَّهُ عَشْرَ حَسَنَاتٍ إلَى سَبْعِمائَةِ ضِعْفٍ إلَى أَضْعَافٍ كثيرةٍ ، وَإِنْ هَمَّ بِسيِّئَةٍ فَلَمْ يَعْمَلْهَا كتبهَا اللَّهُ عِنْدَهُ حَسَنَةً كامِلَةً ، وَإنْ هَمَّ بها فعَمِلها كَتَبَهَا اللَّهُ سَيِّئَةً وَاحِدَةً» متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި عَبْد اللَّهِ بْنِ عبَّاس ، رسول الله صلى الله عليه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވި قدسي حديث އެއްގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ހެޔޮ ކަންތައްތަކާއި ނުބައި ކަންތައް (އަޚްލާޤީ علم ގެތެރޭގައި) ލިޔުއްވައިފިއެވެ. އެއަށްފަހު

އެކަން ބަޔާން ކޮށްދެއްވިއެވެ. ހަޖެ ހެޔޮ ކަމެއް ކުރުމަށް ހިތުން قصد ކޮށްފައި އެކަމެއް
ނުކޮށް ދޫކޮށްލިނަމަ އެމީހަކަށްޓަކައި الله ގެ حضرة ގައި ހެޔޮކަމެއްގެ ފުރިހަމަ ދަރުމަ
ލިބުންވާނެއެވެ. އަދި މީހަކު ހެޔޮކަމެއް ކުރުމަށް قصد ކޮށްފައި އެކަމެއް ކޮށްނުލެވުނަސް
އެމީހަކަށްޓަކައި الله ގެ حضرة ގައި ދިހަ ހެޔޮކަމެއްގެ ދަރުމަ ލިބުންވާނެއެވެ. އަދި އެعملގައި
ހުރި إخلاصގެ މިންވަރަކަށް ދެގުނަ ބިސް ކުރުއްވައި އެކަމުގެ ދަރުމަ ހަތްސަތޭކަ ގުނައަށް
އިތުރު ކުރައްވާނެއެވެ. އަދި އެއަށްވުރެވެސް އިތުރު ކުރައްވާނެއެވެ. އަދި މީހަކު ނުބައި
ކަމެއް ކުރުމަށް قصد ކޮށްފައި އެކަމެއް ނުކޮށް ދޫކޮށްލައިފިނަމަ އެމީހަކަށްޓަކައި الله ގެ
حضرة ގައި ހެޔޮކަމެއްގެ ފުރިހަމަ ދަރުމަ ލިބުންވާނެއެވެ. އަދި މީހަކު ނުބައި ކަމެއް
ކުރުމަށް قصد ކޮށްގެން އެކަމެއް ކޮށްފިނަމަ އެމީހަކަށްޓަކައި الله ގެ حضرة ގައި
ލިޔުއްވޭނީ ހަމަ އެންމެ ނުބައި ކަމެކެވެ.

12 وعن أبي عَبْدِ الرَّحْمَن عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ بْنِ الْخطَّاب، رضي الله عنهما قال: سَمِعْتُ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَقُولُ: «انْطَلَقَ ثَلاَثَةُ نفر مِمَّنْ كَانَ قَبْلَكُمْ حَتَّى آوَاهُمُ الْمبيتُ إِلَى غَارٍ فَدَخَلُوهُ، فانْحَدَرَتْ صَخْرَةٌ مِنَ الْجبلِ فَسَدَّتْ عَلَيْهِمُ الْغَارَ، فَقَالُوا : إِنَّهُ لا يُنْجِيكُمْ مِنْ الصَّخْرَةِ إِلاَّ أَنْ تَدْعُوا الله تعالى بصالح أَعْمَالكُمْ .

قال رجلٌ مِنهُمْ : اللَّهُمَّ كَانَ لِي أَبَوانِ شَيْخَانِ كَبِيرانِ ، وكُنْتُ لاَ أَغْبِقُ قبْلَهمَا أَهْلاً وَلا مالاً فنأَى بي طَلَبُ الشَّجرِ يَوْماً فلَمْ أُرِحْ عَلَيْهِمَا حَتَّى نَامَا فَحلَبْت لَهُمَا غبُوقَهما فَوَجَدْتُهُمَا نَائمينِ ، فكَرِهْت أَنْ أُوقظَهمَا وَأَنْ أَغْبِقَ قَبْلَهُمَا أَهْلاً أَوْ مَالاً، فَلَبِثْتُ وَالْقَدَحُ عَلَى يَدِى أَنْتَظِرُ اسْتِيقَاظَهُما حَتَّى بَرَقَ الْفَجْرُ وَالصِّبْيَةُ يَتَضاغوْنَ عِنْدَ قَدَمى فَاستَيْقظَا فَشَرِبَا غَبُوقَهُمَا . اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتُ فَعَلْتُ ذَلِكَ ابْتِغَاءَ وَجْهِكَ فَفَرِّجْ عَنَّا مَا نَحْنُ فِيهِ مِنْ هَذهِ الصَّخْرَةَ ، فانْفَرَجَتْ شَيْئاً لا يَسْتَطيعُونَ الْخُرُوجَ مِنْهُ .

قال الآخر : اللَّهُمَّ إِنَّهُ كَانتْ لِيَ ابْنَةُ عمٍّ كانتْ أَحَبَّ النَّاسِ إِلَيَّ » وفي رواية : « كُنْتُ أُحِبُّهَا كَأَشد مَا يُحبُّ الرِّجَالُ النِّسَاءِ ، فَأَرَدْتُهَا عَلَى نَفسها فَامْتَنَعَتْ مِنِّى حَتَّى أَلَمَّتْ بِهَا سَنَةٌ مِنَ السِّنِينَ فَجَاءَتْنِى فَأَعْطَيْتُها عِشْرينَ وَمِائَةَ دِينَارٍ عَلَى أَنْ تُخَلِّىَ بَيْنِى وَبَيْنَ نَفْسِهَا ففعَلَت ، حَتَّى إِذَا قَدَرْتُ عَلَيْهَا » وفي رواية : « فَلَمَّا قَعَدْتُ بيْنَ رِجلَيْهَا ، قَالتْ : اتَّقِ الله ولا تَفُضَّ

الْخاتَمَ إلاَّ بحَقِّهِ ، فانْصرَفْتُ عَنْهَا وَهِيَ أَحَبُّ النَّاسِ إليَّ وَتركْتُ الذَّهَبَ الَّذي أَعْطَيتُهَا ، اللَّهُمَّ إنْ كُنْتُ فَعْلتُ ذَلكَ ابْتِغَاءَ وَجْهِكَ فافْرُجْ عَنَّا مَا نَحْنُ فيهِ ، فانفَرَجَتِ الصَّخْرَةُ غَيْرَ أَنَّهُمْ لا يَسْتَطِيعُونَ الْخُرُوجَ مِنْهَا .

وقَالَ الثَّالِثُ : اللَّهُمَّ إنِّي اسْتَأْجَرْتُ أُجَراءَ وَأَعْطَيْتُهمْ أَجْرَهُمْ غَيْرَ رَجُلٍ وَاحِدٍ تَرَكَ الَّذي لَّه وذهب فثمَّرت أجره حتى كثرت منه الأموال فجائنى بعد حين فقال يا عبد الله أَدِّ إِلَيَّ أَجْرِي ، فَقُلْتُ : كُلُّ مَا تَرَى منْ أَجْرِكَ : مِنَ الإِبِلِ وَالْبَقَرِ وَالْغَنَمِ وَالرَّقِيق فقال: يا عَبْدَ اللَّهِ لا تَسْتَهْزِيْ بي ، فَقُلْتُ : لاَ أَسْتَهْزِيُ بك، فَأَخَذَهُ كُلَّهُ فاسْتاقَهُ فَلَمْ يَتْرُكْ مِنْه شَيْئاً ، اللَّهُمَّ إنْ كُنْتُ فَعَلْتُ ذَلِكَ ابْتِغَاءَ وَجْهِكَ فافْرُجْ عَنَّا مَا نَحْنُ فِيهِ ، فَانْفَرَجَتِ الصَّخْرَةُ فخرَجُوا يَمْشُونَ »

متفقٌ عليه.

މާތް الله އެކަލޭގެފާނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާނީސް ޞަޙާބީ ސީދީ أبو عَبْد الرَّحْمَن عَبْد اللَّهِ بْنِ عُمَرَ بْنِ الْخطَّاب ގެ ރިވާއިން ރަސޫލާގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަންނަ އަޑުއިވުނެވެ. އަކާދަފާން حديث ކުރައްވަމުއެވެ.

ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރީގެ އުމަތުން މީހުން ތިންމީހަކު ދަތުރުކުރަމުން ނިދުމަށް ހުއްޓުނީ ފަރުބަދައެއްގެ ހޮހަޅައެއްގައި ވަދެގެންނެވެ. އެއަށްފަހު ފަރުބަދަމަތިން ބޮޑު ހިލައެއް ވެއްޓި ހޮހަޅަ ބަންދުވިއެވެ. ދެން އެމީހުން ބުނެފިއެވެ. މާތްالله ގެ ޙަޟްރަތަށް ކުރާ ދުޢާއެއް ނޫނީ މިހިލައިން ތިޔަބައިމީހުން ސަލާމަތް ނުވާނެއެވެ. ދެން އެމީހުން އެމީހުންގެ ޞާލިޙު ޢަމަލުތައް وسيله ކޮށް الله سبحانه وتعالى އަށް دعاء ކުރުމުން يقين ކުރެވިއްޖެ މިހިލަ ހިނގައިދާނެ ކަމަށް.

ސަލާމަތްވުމަށް ނުވަތަ ނިކުތުމަށެވެ.

އެމީހުންގެ ތެރެއިން އެކަކު دعاء ކުރަމުން ދެންނެވިއެވެ. ޔާ الله ! ތިމަން އަޅާގެ މައިންބަފައިން ދެމީހުން ހުއްޓެވެ ، އުމުރުން ވަރަށް ދުވަސްވީ ބޮޑެތި މީހުންނެވެ. އަދި ތިމަން އަޅާ ދަނޑުވެރިކަމުން ގެނެސްދޭ ކިރު ބުއިމުގެ ކުރިން އަނބިދަރިންނަށް އަދި ތިމަންނަގެ ބަގީޗާގެ މުދަލަކަށް ވެސް ދޭ ކަމެއް ނުކުރަމެވެ. ދުވަހަކު ގަސް ހޯދަން ދިޔަ އިރު ރޭގަނޑު ވަރަށް ލަސްވީ އެވެ.

ފަހެ ތިމަންނަ އެދެމީހުންނަށް ދޫން ހިލޭ ހިފެހެއްޓުން ދިރިއުޅުން އެދެމީހުން ތިމާޖެހި ނުދިނު
ކުރައްވާނަމެވެ. ފަހެ އެދެމީހުން ހަލާކުވެދާނެތެވެ. ތިމަންނަ ހިތްވަރުދެއްވާނަމެވެ. އަދި
އެދެމީހުންނަށްވުރެ ބޮޑަށް ތިމަންނަގެ އަސްބާބުތަކުގައި ތިމަންނަގެ ބަލާރު އަރާމީހުން
ކައިގަންނަކަށް ތިމަންނަ އަރާ ހިތްހަމަޖެހުމެއް ނުދެއްވާނަމެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ އެދެމީހުންގެ ކާންބޮޑު
އަޅުއްވާ ކަންތައް އެކަމަކު މަޖީ ބަޔަކާއި ގުޅިގެން އެދެމީހުން ހަލާކުވުމުގެ ކުރިން
ފުރުޞަތެވެ. އެދެމީހުން ފަހަރެއް ފުރުޞަތުދިނުމެވެ. އަހަރުމެން ކުރިމަތިވި ބަޔަކު ފަރާތުން ފަރުވާ
ބޮޑުކުރުން ތިމަންނަގެ ފަރާތުގައި ޢަދުއްވުން ޢަދާވާތެވެ. ފަހެ ފަރުވާ ދެއްވުން އެދެމީހުންނަށް
ހަލާކުވެވެ. އަދި އެދެމީހުން ކަމާކަމާ ކުޅިގޮތް ކުރުވާތޯ ބަލާށެވެ. އޭ الله ! މިއަދާ އަރަން ކަނޑުއެޅީ
އިބާދާތާ ވަޒަންކޮށްބާލައި ކަލާކަދި ވަރުގަދަ ތިމަންނަމެން ހަމަޖެހި ދުލުވާ
މިހާރަކުގެ مصيبة އިންސާފު ކުރުމެއް ކުރައްވާނުދޭތޯ! ފަހެ (އެދعاء ކުރައްވާނަމެން)
ހިތާމަޔާ ކާޔަ ބަދަލު ފަރުވާދެއްވާށެވެ. ސާބިތުވެ ނިކަމެތި ފަރާތުގެ ނަލަ .

ދަރިކަލުން މާލޭ دعاء ކުރުން ފުރުޞަތެވެ. އޭ الله ! ހަމަކަލަވަރުން ތިމަންނަމެން ބޮޑެތިބޭބޭގެ
އަންނަތަރުވެ ހާލަތާ. އަދި ހަރަކާތް ހުރިހާކަމެއް ވެރި ބޭފުޅުން ތިމަންނަ އަކާނުބައިގެ
ދަރަ ގޮތުގެ ފިކުރުތަކެވެ. އަދި އެހެން ރަބީޢުއްނަބަވީ ވީއެވެ. ތިމަންނަ އަކާނުބައިގެ ދަރަ
ފުރިހަމަ އެއްވަރަކުން ދަރަ ގޮތުގެ އަޅުދެ ބޭބަ ގޮތުގެ ފާހަގަކުރި ވީއެވެ. އެހެންކަމުން ތިމަންނަ
އަކާނުބައިގެ އާޔަތް ނަހަމަ ގޮތުން ހިތްހަމަޖެހުން قصد ކުރުމެވެ. ނަމަވެސް އަކާނުބައިގެ
އަކަލަން މުސްލިމުނގެ އިޙްސާނުގެ ޙައްޤު މަޖުބޫރުވާ އަހަރެން އަމިއްލަ ދުލުވާ ވީއެވެ. ފަހެ
އަކާނުބައިގެ ތިމަންނަގެ ގޮތަށް އިހުސާނު އެދިގެން އެއްވެ. ފަހެ ތިމަންނަ އަކާނުބައިގެ
އަޅު ވަޙީ ދިވެހިން ނަހަމަ ގޮތުން އެޅުއްދުމަށް އެދުނުމެވެ. ފަހެ އަކާނުބައިގެ
އަކާމު އެއްބަސް ވީއެވެ. އަސުލު ފުރުން އަކާނުކުރުވުން މަގު ފުހިވީއެވެ. އަދި އެހެން
ރިވެތިވެގެން ވީއެވެ. ތިމަންނަ އެއްމަތީ ހިނގުން އަކާނުބައިގެ ދުލުފަޅި އިތުރު ބީރު
އަކާނުބައިގެ ބޭނުމެވެ. الله އަށް ބިރުވެތި ވާނެވެ. ތިމަންނަގެ عفة ބޮޑުކަން ނަހަމަ
ގެބާގައި ފުރި ނުގެންނާނެވެ. ފަހެ އަކާނުބައިގެ އެހެން ބޭނުމުން ފަހެ ތިމަންނަ الله
އަޅުބަދައި އެނބުރި عملކުރުން ހައްބަމުދުފުރި އަކާނުބައިގެ ދަކަތް ޗީމުވެ. އަދި
އަކާނުބައިގެއަށް ދިން ދިނުމަށް ބިއްވޭން ނަހަދާ ދަކާނުޗީމުވެ. އޭ الله ! ތިމަންނައާ އެعمل
ކަނޑުފުރި ވަނި އިބާދާތާ ވަޒަންކޮށްބާލައި ކަލާކަދި ވަރުގަދަ ތިމަންނަމެން ހަމަޖެހި

ވަޒީފާ ދިރިހުރެނެވި مصيبة އިންސާފުގެ ކުރައްވާފޮނުވީ! ކަލާ (އަދعاء ކިޔުއްވުން
) ހިތުހަރުދަނާ ކުރެ ޤަބޫލުކުރުން ދެކޮޅުހެދިއެވެ. ކަމާބެހޭ ނުކުމެވިވަޑައިގެން ކިޔައެވެ .

ތިންވަނަ ދީނާ دعاءކުރަން ފެށީއެވެ . އޭ ﷲ ! ތިމަންނަ މުސާރައިން ބަދަލު ދެއްވާ
މަސައްކަތް ކުރެވިދާނެ. އަދި އެދުނުގެ ހެޔޮބަދަލު އަޅުގަނޑު ދީރާކު ފުރިހަމަވި ނޫނޭބެ ހެޔޮއަދި
ދުނިގެ މާސައްކަތް ދެނިދާނެ. އަދި އެމަސައްކަތް ނުދިވުން ދީރާ މަސައްކަތް ހިނގައިދިޔައެވެ.
ކަލާ ތިމަންނަ އެނގޭ މާސައްކަތްތަކުގެ ކުރިޔާ ވާގެތި ހުދުމުން ވަރަށް ގިނަ މާދާ ހުބިނުވެ.
ކަލާ އެނގޭ ޖުމުން ބެކާރު ކަނޑައިގެ އަބަވެއްޖެއެވެ.އަދި ބުނެދޭތޯ. " އޭ ﷲ ގެ އަޅާއެވެ.
ތިމަންނަގެ މަސައްކަތް ދުކޮ. " ތިމަންނަ އެނގޭތަ ބުނިމުގެ. ތިރިކަ ދުންނެ ޖަމާ
ބާކިއެ، ގެރެބޭކާއި، ބަލަރިބާކީ އަދި އެމުނޫނުބާކީ ބުއްޗެ މާސައްކަތްބުގެ އިހާރައެވެ." އެނގޭ
ބުނެދޭ." އޭ ﷲ ގެ އަޅާއެވެ! ހިތަކަށް ސަމާލު ތިމަންނަމާއި ނުކުރަތާ." ތިމަންނަ
ބުނެދެ. "ތިމަންނަ ބިބޭއްޔަކު ސަމާސައިއަށް ކަރަނިއްބޭ ނުނުވެ." އެއީ ކަލާ އެނގޭ
އަރިހަށް ދެއް ހިފުނުގެން ހިނގައިގެއްވެ. އަދިހަރީން އެއްދާސް އެއްޗެއް ދެކުން ނުދާއްވެ.
އޭ ﷲ ! ތިމަންމެންނާ އެއްބަހު ކުރައްވާ ވަނީ އިބުރާހީމާ ގެނެސްފިނޫތުންބާކި ކަމަކި
ވަނީމަ ތިމަންމެންނަށް ގެދޮރު ވަޒީފާ ދިރިހުރެނެވި مصيبة އިންސާފުގެ
ކުރައްވާފޮނުވީ! ކަލާ އެހިތަހުރެ ދިޔުން ދުރުވެއެވެ.ދިޔުން ކަލާ އެއްގޮތުން އައަރިކުރުން
ނިކުމުގެން ގެއްސޫއެވެ.

باب التوبة

توبة ވުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال العلماء: التوبة واجبة مِنْ كل ذنب. فإن كانت المعصية بين العبد وبين اللَّه تعالى لا تتعلق بحق آدمي فلها ثلاثة شروط: أحدها أن يقلع عَنْ المعصية، والثاني أن يندم عَلَى فعلها، والثالث أن يعزم أن لا يعود إليها أبدا؛ فإن فقد أحد الثلاثة لم تصح توبته. وإن كانت المعصية تتعلق بآدمي فشروطها أربعة: هذه الثلاثة وأن يبرأ مِنْ حق صاحبها. فأن كانت مالا أو نحوه رده إليه، وإن كان حد قذف ونحوه مكنه مِنْه أو طلب عفوه، وإن كانت غيبة استحله مِنْها. ويجب أن يتوب مِنْ جميع الذنوب، فإن تاب مِنْ بعضها صحت توبته عند أهل الحق مِنْ ذلك الذنب وبقي عليه الباقي. وقد تظاهرت دلائل الكتاب والسنة وإجماع الأمة عَلَى وجوب التوبة.

ދަންނަބޭކަލުން ވިދާޅުވެއެވެ.އެންމެހާ ފާފަތަކުން ވަގުތުން توبة ވުމަކީ ވާޖިބުވެގެން ވާކަމެކެވެ. ފަހެ އަޅުވެރިޔާ އަޅާ އާއި الله سبحانه وتعالى އާއި ދެމެދުވާ حق އަދަމްވެރިޔާ އާދަމި އެއްވެސް އާދަމުގެ ދަރިއެއްގެ حق އެއް ނުވާނަމަ ދޭ ތިން شرط ތެއް ވާނެއެވެ. ފުރަތަމައީ އެފާފައެއް ނުކުރުމަށް ދޫކޮށްލުމެވެ. ދެވަނައީ އެފާފަ ކުރުމާމެދު ހިތާމަ ކުރުމެވެ.އަދި ތިންވަނައީ އަބަދުން ދެވަނަ ނުކުރުމަށް عزم ކަށަވަރުކުރުމެވެ. ފަހެ މިތިންކަމުން ކަމެއް ކަމުނުވެއްޖެ ނަމަ توبة ވުން صح ނުވާނެއެވެ. އަދި އާދަމުގެދަރިއެއްގެ حق ގައި ގުޅިފައިވާ ފާފައެއް ނަމަ ދޭ شرط ހަތަރެކެވެ. އެއީ މިތިން شرط އާއި އެ حق ގެ ވެރިޔާއަށް ދީ ފުއްދުމެވެ. ފަހެ އެ حق ބަހައި ކަމާބެހޭ މުދަލެއް ނަމަ...

ނުވަތަ އެފަދަ އެއްޗެއް ނަމަ އޭނާއަށް ރައްދުކުރުމެވެ. ... حق ގެ ވެރިޔާއަށް ...

–قال اللَّه تعالى (النور 31): {وتوبوا إِلَى اللَّه جميعا أيها المؤمنون لعلكم تفلحون}.

ތިޔަބައިމީހުން އެންމެން الله އަށް توبة ވާށެވެ! (އެއީ) ތިޔަބައިމީހުން ދިނުނަވައި، نصيب ލިބުމަށްޓަކައެވެ.

وقال تعالى (هود 3): {استغفروا ربكم ثم توبوا إليه}.

އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ **حضرة** ން މާފުއްސެވުން ތިޔަބައިމީހުން އެދޭށެވެ. އަދި އެކަލާނގެއަށް ތިޔަބައިމީހުން **توبة** ވާށެވެ!

قال تعالى (التحريم 8): {يا أيها الذين آمنوا توبوا إِلَى اللَّه توبة نصوحا}.

އޭ إيمان ވީމީހުންނޭވެ! ތެދުވެރި إخلاص ތެރި توبة އަކުން، ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް توبة ވާށެވެ!

13 وعَنْ أبي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قال : سمِعتُ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقُولُ : « واللَّه إِنِّي لأَسْتَغْفْرُ الله ، وَأَتُوبُ إِلَيْه ، في اليَوْمِ ، أَكْثر مِنْ سَبْعِين مرَّةً » رواه البخاري .

ވާތް الله ރުއްސެވުންތަކުގެ أبو هُرَيْرَة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއަހާފީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައެވެ. ވާތް الله ގަންދީ ބުނަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު ކޮންމެ ދުވަހަކު ހަތްދިހަ ފަހަރަށް ވުރެ ގިނައިން الله އަށް إستغفار ދަންނަވާ އަދި އެކަލާނގެއަށް توبة ވަމެވެ.

14 وعن الأَغرِّ بْن يَسار المُزنِيِّ رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « يا أَيُّها النَّاس تُوبُوا إِلى اللَّهِ واسْتغْفرُوهُ فإِني أَتوبُ في اليَوْمِ مائة مَرَّة » رواه مسلم .

ވާތް الله ރުއްސެވުންތަކުގެ الأَغَرِّ بْن يَسار المُزنِيِّ رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައެވެ. އޭ މީސްތަކުންނޭވެ!

ވިދާޅުވިއުޅުން މާތް الله އަށް توبة ވާނެވެ . އަދި އެކަލާނގެއަށް إستغفار ދަންނަވާނެވެ .
އަދި ދުލާ ހަމަހަކަތަވަރާތުން ވިދާޅުން ކަލާމާގުން ކާމިލު ދިހުވަހަކާ ސަމާކަވާހަލަލަތު توبة ވަވާވެ .

15 وعنْ أبي حَمْزَةَ أَنَس بن مَالِكٍ الأَنْصَارِيِّ خَادِمِ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : للَّهُ أَفْرحُ بتوْبةِ عَبْدِهِ مِنْ أَحَدِكُمْ سقطَ عَلَى بعيرِهِ وقد أَضلَّهُ في أَرض فَلاةٍ متفقٌ عليه .

وفي رواية لمُسْلمٍ : « للَّهُ أَشدُّ فرحاً بِتَوْبةِ عَبْدِهِ حِين يتُوبُ إِلَيْهِ مِنْ أَحَدِكُمْ كان عَلَى راحِلَتِهِ بِأَرْضٍ فلاةٍ ، فانْفلَتتْ مِنْهُ وعلَيْها طعامُهُ وشرَابُهُ فأَيِسَ مِنْهَا ، فأَتَى شَجَرةً فاضْطَجَعَ في ظِلِّهَا ، وقد أَيِسَ مِنْ رَاحِلَتِهِ ، فَبَيْنما هوَ كَذَلِكَ إِذْ هُوَ بِها قَائِمة عِنْدَهُ ، فَأَخذ بِخطامِهَا ثُمَّ قَالَ مِنْ شِدَّةِ الفَرحِ : اللَّهُمَّ أَنت عبْدِي وأَنا ربُّكَ، أَخْطَأَ مِنْ شِدَّةِ الفرح » .

رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ خَادِم أبوحَمْزَة أَنَس بن مَالِك الأَنْصَارِي ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މާތް الله ގަންދީ ހުވަކަތަވަސްދުވެވެ. ވިދާޅުވިއުޅުމުގެ ތަޢާލާއަށް ދިނުމުގެ ސަވާބީ ހުށަހެޅުމަކަށް ގެއްލިފައި ވަނިކަށް ކައްލިއަކަށް އެދުވަރިކަން އަލުގައިކަށް ފެއްވަތަށް ފަރަތްވެ ބޭރުގެ الله سبحانه و تعالى އަށް توبة ވުމުން ރުއްސެވުމެވޭގެން ވެއެވެ.

އަދި مسلم ގެ ރިވާޔަތްވެގައި ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއުޅުމުގެ ތަޢާލާއަށް ދިނުމުގެ ސަވާބީ އަދި އެގައި އެމީހާގެ ކަތިކައްޓާއި ބޮޑުކަޑުގެ ސަރަޙައްދު ހުއްޓައި ބޮޑުކަރެޅުގެ ކަރުގެ ބަރާބަރެވެ ގެއަށް އެރުވެގަތުން ގޮސް ގަނޑުއަށް ކައިބޯއެއް އެކަށް ހިތާމަގައި އެތަނަތުގެ އެއް އެބޮޑުގެ ކަރުދަށް އަށް ކަނޑައިގެން އެތަނަށް ކައްލިއަށް އަސަވާބީ އޭނާގެ ކައިރިގައި ވަނީކަށް ފޮށިދިނުން އަގޭ ހޮވިގެން ހިތާލިގެން ހުރި އެދުގުން ފަށުގެން ގޮސް ބޭނުވެއްވެ.އަ الله! ވިތަރީ ވިޔަނަނަގެ އަބާކަވެ. އަދި ވިޔަނަނަރީ ވިބާގެ ކަލާނގެއެވެ.ދަންނަވައެވެ. އެދިގެއަށް އަރާ ލިބުނުހާއު ބޮޑުހުރިގެން އަތުން އެރިއްވެ . އެދިގާ އެއްގޮވިރަށް ވިރަ ބޮޑުށް الله سبحانه و تعالى އަރާލާގެ توبة ވުމުން ރުއްސާވާ ވިޔެގެންނަވައެވެ.

16 وعن أبي مُوسى عَبْدِ اللَّهِ بنِ قَيْسٍ الأَشْعَرِيِّ ، رضِي الله عنه ، عن النَّبِيَّ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال: « إِن الله تعالى يبْسُطُ يدهُ بِاللَّيْلِ ليتُوب مُسيءُ النَّهارِ وَيبْسُطُ يَدهُ بالنَّهَارِ ليَتُوبَ مُسِيءُ اللَّيْلِ حتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِن مغْرِبِها » رواه مسلم .

މާތް الله ރުހްސުން ލެއްވި أبو مُوسى عَبْد اللَّهِ بنِ قَيْس الأَشْعَرِي ، ސަޙާބާއި
ސަލަވާތްތަކާއި ނަބީކަލޭގެފާނުގެ ރިވާކުރެއްވި ބަސް ކުރެއްވިއެވެ. އަރާރާގެފާނު حديث
ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މަތިވެރި މާތް الله އަރިހަށް رحمة ބާރުކުރައްވައެވެ.
އެރޭދުވަހުގެ ފާފަވެރިންގެ ފާފަ ފުއްސަވުމަށްޓަކައެވެ. އަދި ދުވާލުގަޔަ އަރިހަށް رحمة
ބާރުކުރައްވައެވެ. އަދި ރޭގަނޑުގެ ފާފަވެރިންގެ ފާފަ ފުއްސަވުމަށްޓަކައެވެ. މިގޮތުގައި
ހުރިގޮތް އިރު އަނބުރާ ތިރިނުވާހާ ހިނދަކު رحمة ބާރުކުރައްވައި ތިބުމެވެ.

17 وعَنْ أبي هُرِيْرةَ رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَنْ تاب قَبْلَ أَنْ تطلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مغْرِبِهَا تَابَ الله علَيْه » رواه مسلم .

މާތް الله ރުހްސުން ލެއްވި أبو هُرِيْرة ގެ ރިވާޔަތުން ރަސޫލާއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول
الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އިރު އަނބުރާ ކުރިން توبة
ވެއްޖެމީހާގެ توبة މާތް الله سبحانه وتعالى قبول ކުރައްވާ ހުއްޓެވެ .

18 وعَنْ أبي عَبْدِ الرَّحْمن عَبْدِ اللَّهِ بن عُمرَ بن الخطَّاب رضي الله عنهما عن النَّبِيِّ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال: «إِنَّ الله عزَّ وجَلَّ يقْبَلُ توْبة العبْدِ مَالَم يُغرْغرِ» رواه الترمذي وقال: حديث حسنٌ .

މާތް الله އެދުރުބަޔާކަށްނުން ރުހްސުން ލެއްވި أبو عَبْدِ الرَّحْمن عَبْدِ اللَّهِ بن عُمرَ بن الخطَّاب ، نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އަރާރާގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه و تعالى އަޅާގެ توبة އަސާގެ ފުރާނަ ނޭވާ ހުރިހައި އެހިނދަކު ދެއްކެން قبول ކުރައްވައެވެ.

19 وعَنْ زرٍّ بْنِ حُبْيشٍ قَال : أَتيْتُ صفوانَ بْنِ عسَّالٍ رضيِي الله عنْهُ أَسْأَلُهُ عن الْمَسْحِ عَلَى الْخُفَّيْنِ فقال : مَا جَاءَ بِكَ يَا زِرٌّ ؟ فقُلْتُ : ابْتغَاءُ الْعِلْمِ ، فقَال: إِنَّ الْملائِكَةَ تَضعُ أَجْنحتِها لِطَالِبِ الْعِلْمِ رِضاء بمَا يَطلبُ ، فقلْتُ : إِنَّه قدْ حَكَّ في صدْرِي الْمسْحُ عَلَى الْخُفَّيْن بَعْدَ الْغَائطِ والْبوْلِ ، وكُنْتَ امْرَءاً مِنْ أَصْحاب النَّبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَجِئْت أَسْأَلُكَ : هَلْ سمِعْتَهُ يذْكرُ في ذَلِكَ شيْئاً ؟ قال : نعَمْ كانَ يأْمُرنا إذا كُنا سفراً أوْ مُسافِرين أَن لا ننْزِعَ خفافَنا ثلاثة أَيَّامٍ ولَيَالِيهنَّ إلاَّ مِنْ جنَابةٍ ، لكِنْ مِنْ غائطٍ وبَوْلٍ ونَومٍ . فقُلْتُ : هَلْ سمِعتهُ يذكُر في الْهوى شيْئاً ؟ قال : نعمْ كُنَّا مَع رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم في سفرٍ ، فبيْنا نحنُ عِنْدهُ إِذ ناداهُ أَعْرابي بصوْتٍ له جهوريٍّ : يا مُحمَّدُ ، فأَجَابهُ رسولُ الله صلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسلَّم نحوْا مِنْ صوْتِه : «هاؤُمْ» فقُلْتُ لهُ : ويْحَكَ اغْضُضْ مِنْ صَوْتِكَ فإنَّك عِنْد النَّبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وقدْ نُهيت عَنْ هذا ، فقال : واللَّه لا أَغضُضُ : قَالَ الأَعْرابيُّ : الْمَرْءُ يُحِبُّ الْقَوم ولَمَّا يلْحق بِهِمْ؟ قال النَّبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «الْمرْءُ مع منْ أَحَبَّ يَوْمَ الْقِيامةِ » فما زَالَ يُحدِّثُنَا حتَّى ذكر باباً من الْمَغْرب مَسيرةُ عرْضِه أوْ يسِير الرَّاكِبُ في عرْضِهِ أَرْبَعِينَ أَوْ سَبْعِينَ عَاماً. قَالَ سُفْيانُ أَحدُ الرُّوَاةِ . قِبل الشَّامِ خلقهُ اللَّهُ تعالى يوْمَ خلق السموات والأَرْضَ مفْتوحاً لِلتَّوبة لا يُغلق حتَّى تَطلُعَ الشَّمْسُ مِنْهُ » رواه التِّرْمذي وغيره وقال : حديث حسن صحيح .

މާތް الله ރުއްސުވުންލެއްވި زِرِّ بْنِ حُبَيْش ގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ خفގައި ފުހުން ފުރުމުގެ ސުވާލު ކުރުމަށްޓަކައި މާތް الله ރުއްސުވުންލެއްވި صفوان بْنِ عسَّال ގެ އަރިހަށް ދިޔައީމެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ زر ކޮން ކަމަކަށް ތިޔަ އައީ؟ ތިމަންނަ ދަންނަވައިފީމެވެ. علم އުނގެނުމަށް ކަމުގައެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. މަލާއިކަތުން علم އުނގެނުމަށް ދާ މީހާއަށް ރުހުމުގެ ގޮތުން ފިޔަތައް އަޅުއްވައެވެ. ތިމަންނަ ދަންނަވައިފީމެވެ. ފާޚާނާ ކުރުމަށްފަހު خف ގައި ފުހުމާމެދު ހިތުގައި شك އުފެދިފައިވެއެވެ. އަދި ތިޔަބޭފުޅާ نبي އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ أصحاب ންގެ ތެރެއިން ބޭފުޅެކެވެ. ދެން ތިމަންނަ މިއައީ ސުވާލު ކުރުމަށެވެ. އެކަމާ ބެހޭ ގޮތުން އެއްވެސް އެއްޗެއް ވިދާޅުވާތީ އިވިވަޑައިގެންފިންތޯއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އާނއެކެވެ.

އަޅުގަނޑުމެން ތިމަންމެންނަށް އަމުރުކުރައްވައިފި ތިމަންމެން ދަތުރުމަތީގައި ވަނީނަމަ جنب ވުރެ ނުވަނީ ތިންދުވަސް ވަންދެން خف ގަޅި ފުށުފުރާނުލުމަށް. އަހަރެން ކުރިން ކާޅު

ގުޅިގެން ނުވަތަ ބޭޒު ގުޅިގެން خف ބުރުތިފުރާ އަލިފާން ގެނައުމަށްވުރެވެ.(އަބޫ ދާވޫދު ނަގައިވާ ވަރަކަށް ކުރިން خف ބުރުއްސާލި ނުލާހި އުގައި ފުރުޅުވުރި ސަލާން صح ވާހަކަވެ.) ފުރާ ބިމަށްމަތިން ދެރަސްތަވިފެވެ. ބަލާލަން ގޮތުގައިކުރުން

އަޅުގަނޑުމެންގެ އަރިހުން އެއްގަނޑެއް އަޅައިގެންވެސް ނުދޭތޯ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. އާނއެކެވެ.

ތިމަންމެން رسول الله صلّى الله عليه وسلّم ގެ އަރިހުގައި ދަތުރުކޮށް މަޑުކުރި ބިއްބާ

ކުރިޔާލަން ހަދަދުވެގެ މީހާ ހޯދު އެޅުން ގަތާލިއެވެ. އާ محمد އެވެ. ފުރާ رسول الله صلّى الله عليه وسلّم ވެސް އާދައަށް އެހާދި ހަދާލަން جواب ދިނީމެވެ.(ވިދާޅުވިއެވެ.)

އާނ! ކީރިތިވީރަސޫލާ؟ މިހެން ދެކެފައި ތިމަންނަ އަހަރުމެންގެ ބީހިއްޖަ ބަލާބަލާ. ބަހައްޓާ

ހަގަނޑެއް ގަދައްގަ ކުރާތޯ ނަގާފައިވާނެއް! ކަމާކަށް ބިތެގެ އާދަ ގަޑުތަކެއް ދިމާލަށްވާނެ.ގިނަ ހަތަ

ކަރަތުގަން ބިތާ ބިރުވެރި ސަލާމާތި ސަލާމަތުވެ ނަބިއްޔާގެ އަރިހުގައެވެ. އަދި

އަޅުގަނޑުމެންގެ އަރިހުގައި ހަރުގަން ހަދައިޖެހޭ ވަރަކީ ދައްކާނީ ފަހި މަނިކުފާނުގެ މާނަވެ.

ފުރާ އާނގާ ބަޑުކޮށް. މަހާވަގި باالله އެވެ. ބިމަށްމަތީގެ އަޑުގައި ދުއާ ނުކުރަނީމެވެ. ދުވަސް

މިރަށް ފުތުގެ ދިމާ (رسول الله صلّى الله عليه وسلّم ގެ އަރިހުން) އެއްސެވިއެވެ. މިހާރު

ބަކަރުދެކު ދެކިކުރަނީއެވެ. އަދި އަމިއްލަ އެކަހަލައަކު ނުބައިއެވެ. މިދާ އަދުގަ މިހާރު حكم ކޮބާ

ކުރަނީ ކީއްވޭ؟ رسول الله صلّى الله عليه وسلّم حديث ކުރައްވައިގެ. މިހާ قيامة ދުވަހުން

ވަރުބާއްޖޭ ދިމާލާ ބަހައްޓާޗާ ބަޔަކު. އެއަރުޒުރު އަޅުގަނޑުމެން ބައްސިވެރިން حديث

ކުރައްވަމުންދަނީ مغرب ފަރާތުން ވިލާތަކާ ވިހަކަ حديث ކުރައްވައެވެ. (ވިދާޅުވިއެވެ.)

އިރުއާދޭ ފަރާތުގައި ސަލާމަތެއް ބައްލަވާ ހަދައިފިއޭ ނުވަތަ އަހަރުވާ ހަރުދަނާ ބަސްތަކެވެ

ދުރުމިން ވައިވެ. (މި حديث ރިވާކުރެއްވި އެއްބަސްގޮތަކުން ކުރުމުގައިވާ سفيانގެފާނު مغرب ފަރާތުގެ

ކަނޑުގައި مشرق ފަރާތަށް ވިދާޅުވިއެވެ.) الله سبحانه وتعالى އަޑުގައި ބިން ހުއްޓުމު

ދުވަހު މިދުރުކަމާ ހުއްޓުވައި توبة ވަޑައިގަތުމަށް ހުޅުވާލެއްވިއެވެ. ހުޅުވައިދޭނެ އިރު

ނުވަތަ ނިހަދާ މިދުރުކަމާ ބަނދުކުރައްވާނެއެވެ.

20 وعنْ أبي سعيدٍ سَعْد بْنِ مالك بْنِ سِنانٍ الْخُدْرِيِّ رضي الله عنه أَن نَبِيَّ الله صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَال : « كان فِيمنْ كَانَ قَبْلَكُمْ رَجُلٌ قتل تِسْعةً وتِسْعين نفْساً ، فسأَل عن أَعلم أَهْلِ الأَرْضِ فدُلَّ على راهِبٍ ، فَأَتَاهُ فقال : إِنَّهُ قَتَل تِسعةً وتسعِينَ نَفْساً ، فَهلْ لَهُ مِنْ توْبَةٍ ؟ فقال : لا فقتلَهُ فكمَّلَ بِهِ مِائةً ثمَّ سألَ عن أعلم أهلِ الأرضِ ، فدُلَّ على رجلٍ عالمٍ فقال: إنهَ قَتل مائةَ نفسٍ فهلْ لَهُ مِنْ تَوْبَةٍ ؟ فقالَ: نَعَمْ ومنْ يحُولُ بيْنَهُ وبيْنَ التوْبَة ؟ انْطَلِقْ إِلَى أَرْضِ كذا وكذا ، فإِنَّ بها أُنَاساً يعْبُدُونَ الله تعالى فاعْبُدِ الله مَعْهُمْ ، ولا تَرْجِعْ إِلى أَرْضِكَ فإِنَّهَا أَرْضُ سُوءٍ ، فانطَلَق حتَّى إِذا نَصَفَ الطَّرِيقُ أَتَاهُ الْموْتُ فاختَصَمتْ فيهِ مَلائِكَةُ الرَّحْمَةِ وملاكةُ الْعَذابِ . فقالتْ ملائكةُ الرَّحْمَةَ : جاءَ تائِباً مُقْبِلا بِقلْبِهِ إِلى اللَّهِ تعالى ، وقالَتْ ملائكَةُ الْعذابِ : إِنَّهُ لمْ يَعْمَلْ خيْراً قطُّ ، فأَتَاهُمْ مَلَكٌ في صُورَةِ آدمي فجعلوهُ بيْنهُمْ أَي حكماً فقال قيسوا ما بَيْن الأَرْضَين فإِلَى أَيَّتهما كَان أَدْنى فهْو لَهُ، فقاسُوا فوَجَدُوه أَدْنى إِلَى الأَرْضِ التي أَرَادَ فَقبَضْتْه مَلائكَةُ الرَّحمةِ » متفقٌ عليه.

وفي روايةٍ في الصحيح : « فكَان إِلَى الْقرْيَةِ الصَّالحَةِ أَقْربَ بِشِبْرٍ ، فجُعِل مِنْ أَهْلِها » وفي رِواية في الصحيح : « فأَوْحَى اللَّهُ تعالَى إِلَى هَذِهِ أَن تَبَاعَدِى، وإِلى هَذِهِ أَن تَقرَّبِي وقَال : قِيسُوا مَا بيْنهمَا ، فَوَجدُوه إِلَى هَذِهِ أَقرَبَ بِشِبْرٍ فَغُفَرَ لَهُ » . وفي روايةٍ : « فنأَى بِصَدْرِهِ نَحْوهَا » .

މާތް الله ރުހިވޑައިގެންވާ أبو سعيد سَعْد بْنِ مالك بْنِ سِنان الْخُدْرِي ގެ ރިވާޔަތް ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރިކަމުގައި އުޅުނު މީހުންގެ ތެރޭގައި ނުވަދިހަނުވަ މީހުން قتل ކުރި މީހަކު އުޅުނެވެ. ފަހެ އޭނާ ބިންމަތީގައި ވާއެންމެ ބޮޑު علم ވެރިޔަކާއި ސުވާލުކުރިއެވެ. އޭނާއަށް راهب އަކަށް إشارة ކުރެވުނެވެ. ފަހެ އޭނާ އެ راهب ގެ ގާތަށް ގޮސް ސުވާލުކުރިއެވެ. " ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަކަލޭ ނުވަދިހަނުވަ މީހުން قتل ކޮށްފީމެވެ. ތިމާ ތިމަންނައަށް توبة އެއް ވޭތޯއެވެ؟ " އޭގެ ޖަވާބު ދިނެވެ. " ނުވޭއެވެ. " ފަހެ އޭނާ އެ ރާހިބުވެސް قتل ކޮށްފިއެވެ. އޭނާ ސަތޭކަ މީހުން ހަމަކުރިއެވެ. ދެން އޭނާ ބިންމަތީގައިވާ އެންމެ ބޮޑު علم ވެރިޔަކު ހޯދުމަށް ސުވާލުކުރިއެވެ. އޭނާއަށް ދެންނެވި ބޭފުޅަކަށް إشارة ކުރެވުނެވެ. ދެން އެ علم ވެރިޔާގެ

ގާތަށްގޮސް އާލިމާއި ސުވާލުކުރިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަވީ ސަތޭކަ މީހުން قتل ކޮށްފައެވެ. ތިމާ ތިމަންނައަށް ތައުބާ ވެވޭތޯއެވެ.؟ علم ވެރިޔާ ޖަވާބުދިނީއެވެ. "އާނއެކެވެ. އިންސާނާއި އެއިންސާނާގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެއާއި ދެމެދު توبة ވުމަށް ހުރަސް އަޅާނީ ކާކު ހެއްޔެވެ؟ ތިބާ މިވެނި ބަރަކާތް ދެނެވޭ. އެބަރަކަތާއި އަޅުގަނޑުމެންނަކީ الله އަށް އަޅުކަން ކުރާ މީހުންނެވެ . އެބަރަކަތްގަސް އަޅުގަނޑުމެންނާއިއެކު الله އަށް އަޅުކަން ކުރާށެވެ. އަދި ތިބާ ކުރެވިގެން އޮތުން ބަރަކަތް އަށްވެރި ބަލާށެވެ. ސަބަބަކީ އެއީ ނުބައި މީހުންގެ ބަރަކަތެވެ." ދެން އެމީހާ، މަގުމަތީގައި علم ވެރިޔާ ދެއްކެވި ބަރަކަތް ދެން ދަތުރުކުރަން ފެށިއެވެ. އަދި ދަތުރު ދެބައިވުމާ މަތީގައި ދެއްކިއެވެ. އަދި ދެން އެމީހާގެ ފުރާނަ ގެންދިޔަ ބަޔަކާއި رحمة ގެ މަލާއިކަތުންނާއި عذاب ގެ މަލާއިކަތުންގެ މެދުގައި خيال ތަފާތު ވެގެން ދަނޑުވެރިން ފެނުނެވެ. ފަހެ رحمة ގެ މަލާއިކަތުން ބުނެދެއެވެ. އޭނާ ދަތުރުކުރާ ބައި އަދި ހެޔޮ ކުރުމަށް الله އަށް ތަނބައި توبة ވެގެންނެވެ. عذاب ގެ މަލާއިކަތުން ބުނެދެއެވެ. އޭނާ ދެވަނަ ކަމެއް ހެޔޮ عمل އެއް ނުކުރެއެވެ. އަދި ދެން މަލާއިކަތުން އޭނާގެ ދަތުރުގެ ސުވާރުކަމުގެ އެތަނެއް ވީދުރުވެއެވެ. އަދި ދެން އޭނާގެ ދަތުރުގެ ސުވާރުކަމުގެ އިންސާނަކު ملائكة އާ ގާތަށް މުދައިމުންގެ ދަތުރުގައި އިންސާފުކުރާ ގޮތުން ملائكة ބާރުން އެދިވަޑައިގެންނެވެ. އަދި ދެން އިންސާފު ކުރައްވާގޮތުން ހަމަޖެހުން ملائكة އާ ބެލުމަށެވެ. އެމީހާ ދަތުރުކުރަން ފެށި ބިމާއި ދަތުރުކުރުމަށް قصد ކުރި ބިމާ މިންކުރުމެވެ. އަދި އެމީހާ އާއި އެންމެ ގާތުގައި އޮތް ބަރަކަތް އެމީހާގެ ނިސްބަތް ގެންދިއުމެވެ. (އެބީ ހެޔޮމީހުންގެ ބަރަކާ ގާތްކަމާއި ހޯދަ ދިޔައީ ގެންދެވުނެވެ. ނުބައިމީހުންގެ ބަރަކާ ގާތްކަމާއި ނުބައި ދިޔައީ ގެންދެވުނެވެ.) ދެން މިންކުރުމުން އެމީހާއި އެންމެ ގާތްވީ ހެޔޮމީހުންގެ ބަރަކެވެ. އެހެންކަމުން އެމީހާގެ ފުރާނަ ހިއްޖަތް رحمة ގެ މަލާއިކަތުން ނެގިއެވެ.

އަދި އެހެން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ. އެމީހާ ބަނޑަށްދިޔުންގެ ބަރަކާއި ގާތްވެގެން ހެވެ ގާތަކުރެވިއެވެ. އެހެން ކަމުން އެމީހުންދު ބަނޑަށް މީހާ ކަމުގައި ލެއްވިއެވެ.

އަދި بخاريގެ ރިވާޔަތްކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه و تعالى ނުބައި މީހުންގެ ބަރަކަށް وحي ކުރައްވައެވެ. ދުރުވާށެވެ. އަދި ހެޔޮމީހުންގެ ބަރަކަށް وحيކުރައްވައެވެ. ގާތްވާށެވެ. ދެން

[illegible] ملائكة [illegible]

[illegible]

21 وعَنْ عبْدِ اللَّهِ بنِ كَعْبِ بنِ مَالكٍ ، وكانَ قائِدَ كعْبٍ رضِيَ الله عنه مِنْ بَنِيهِ حِينَ عَمِيَ، قال : سَمِعْتُ كعْبَ بن مَالكٍ رضِي الله عنه يُحَدِّثُ بِحدِيثِهِ حِين تخَلَّف عَنْ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، في غزوةِ تبُوكَ . قَال كعْبٌ : لمْ أَتخلَّفْ عَنْ رسولِ الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، في غَزْوَةٍ غزَاها إلاَّ في غزْوَةِ تبُوكَ ، غَيْر أَنِّي قدْ تخلَّفْتُ في غَزْوةِ بدْرٍ ، ولَمْ يُعَاتَبْ أَحد تَخلَّف عنْهُ ، إنَّما خَرَجَ رسولُ الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم والمُسْلِمُونَ يُرِيدُونَ عِيرَ قُريْش حتَّى جَمعَ الله تعالَى بيْنَهُم وبيْن عَدُوِّهِمْ عَلَى غيْرِ ميعادٍ . ولَقَدْ شهدْتُ مَعَ رسولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ليْلَة العقَبَةِ حِينَ توَاثَقْنَا عَلَى الإسْلامِ ، ومَا أُحِبُّ أَنَّ لِي بِهَا مَشْهَدَ بَدْرٍ ، وإِن كَانتْ بدْرٌ أَذْكَرَ في النَّاسِ مِنهَا وكان من خبري حِينَ تخلَّفْتُ عَنْ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، في غَزْوَةِ تبُوك أَنِّي لَمْ أَكُنْ قطُّ أَقْوَى ولا أَيْسَرَ مِنِّي حِينَ تَخلَّفْتُ عَنْهُ في تِلْكَ الْغزْوَة ، واللَّهِ ما جَمعْتُ قبْلها رَاحِلتيْنِ قطُّ حتَّى جَمَعْتُهُما في تلك الْغَزوَةِ ، ولَمْ يكُن رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يُريدُ غَزْوَةً إلاَّ ورَّى بغَيْرِهَا حتَّى كَانَتْ تِلْكَ الْغَزْوَةُ ، فغَزَاها رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم في حَرٍّ شَدِيدٍ ، وَاسْتَقْبلَ سَفراً بَعِيداً وَمَفَازاً. وَاسْتَقْبلَ عَدداً كَثِيراً ، فجَلَّى لِلْمُسْلِمِينَ أَمْرَهُمْ ليَتَأَهَّبُوا أُهْبَةَ غَزْوِهِمْ فَأَخْبَرَهُمْ بوَجْهِهِمُ الَّذِي يُرِيدُ ، وَالْمُسْلِمُون مَع رسول الله كثِيرٌ وَلاَ يَجْمَعُهُمْ كِتَابٌ حَافِظٌ « يُريدُ بذلكَ الدِّيوان » قال كَعْبٌ : فقلَّ رَجُلٌ يُرِيدُ أَنْ يَتَغَيَّبَ إلاَّ ظَنَّ أَنَّ ذلكَ سيَخْفى بِهِ مَالَمْ يَنْزِلْ فيهِ وَحْيٌ مِن اللَّهِ ، وغزَا رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم تلكَ الغزوةَ حين طَابت الثِّمَارُ والظِّلالُ ، فَأَنا إِلَيْهَا أَصْعرُ ، فتجهَّزَ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وَالْمُسْلِمُون معهُ ، وطفِقْت أَغدو لِكىْ أَتَجَهَّزَ معهُ فأَرْجعُ ولمْ أَقْض شيئاً ، وأَقُولُ في نَفْسى: أَنا قَادِرٌ علَى ذلك إِذا أَرَدْتُ، فلمْ يَزلْ يتمادى بي حتَّى استَمَرَّ بالنَّاسِ الْجِدُّ ، فأَصْبَحَ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم غادياً والْمُسْلِمُونَ معَهُ ، ولَمْ أَقْضِ مِنْ جهازي شيْئاً ، ثُمَّ

غَدَوْتُ فرَجَعْتُ ولَم أَقْض شيْئاً ، فلَمْ يزِلْ يَتَمادَى بِي حَتَّى أَسْرعُوا وتَفَارطَ الْغزْوُ ، فَهَمَمْتُ أَنْ أَرْتَحِل فأُدْركَهُمْ ، فَيَالَيْتَني فعلْتُ ، ثُمَّ لَمْ يُقدَّرْ ذلك لي ، فَطفقتُ إِذَا خَرجْتُ في النَّاسِ بَعْد خُرُوجِ رسُول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يُحْزُنُنِي أَنِّي لا أَرَى لِي أُسْوَةً ، إلاَّ رَجُلاً مَغْمُوصاً عَلَيْه في النِّفاقِ ، أَوْ رَجُلاً مِمَّنْ عذَرَ اللَّهُ تعالَى مِن الضُّعفَاءِ ، ولَمْ يَذْكُرني رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حتَّى بلَغ تَبُوكَ ، فقال وَهُوَ جَالسٌ في القوْمِ بتبُوك : ما فَعلَ كعْبُ بْنُ مَالكٍ ؟ فقالَ رَجُلٌ مِن بَنِي سلمِة : يا رسول الله حبَسَهُ بُرْدَاهُ ، وَالنَّظرُ في عِطْفيْه . فَقال لَهُ مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ رضيَ اللَّهُ عنه . بِئس ما قُلْتَ ، وَاللَّهِ يا رسول الله مَا عَلِمْنَا عليْهِ إلاَّ خيْراً ، فَسكتَ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم. فبَيْنَا هُوَ علَى ذلك رأَى رَجُلاً مُبْيضاً يزُولُ به السَّرَابُ ، فقالَ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : كُنْ أَبَا خَيْثمَةَ ، فَإِذا هوَ أَبُو خيْثَمَةَ الأَنْصَارِيُّ وَهُوَ الَّذِي تَصدَّقَ بصاعِ التَّمْرِ حين لمزَهُ المنافقون قَالَ كَعْبٌ : فَلَّما بلَغني أَنَّ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَدْ توَجَّهَ قَافلا منْ تَبُوكَ حضرَني بَثِّي ، فطفقتُ أَتذكَّرُ الكذِبَ وَأَقُولُ: بِمَ أَخْرُجُ من سَخطه غداً وَأَسْتَعينُ علَى ذلكَ بكُلِّ ذِي رأْيٍ مِنْ أَهْلِي ، فَلَمَّا قِيلَ : إِنَّ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قدْ أَظلَّ قادماً زاحَ عَنِّي الْبَاطِلُ حَتَّى عَرَفتُ أَنِّي لم أَنج مِنْهُ بِشَيءٍ أَبَداً فَأَجْمَعْتُ صِدْقَهُ ، وأَصْبَحَ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَادماً ، وكان إِذا قدِمَ مِنْ سَفَرٍ بَدَأَ بالْمَسْجِد فركَعَ فيه ركْعَتَيْنِ ثُمَّ جلَس للنَّاس ، فلمَّا فعل ذَلك جاءَهُ الْمُخلَّفُونَ يعْتذرُون إِليْه وَيَحْلفُون لَهُ ، وكانوا بضعاً وثَمَانين رَجُلا فقبل منْهُمْ عَلانيَتهُمْ وَاسْتغفَر لهُمْ وَوكلَ سَرَائرَهُمْ إِلَى الله تعَالَى . حتَّى جِئْتُ ، فلمَّا سَلَمْتُ تبسَّم تبَسُّمَ الْمُغْضب ثمَّ قَالَ : تَعَالَ، فجِئتُ أَمْشِي حَتى جَلَسْتُ بيْن يَدَيْهِ ، فقال لِي : مَا خَلَّفَكَ ؟ أَلَمْ تكُنْ قد ابْتَعْتَ ظَهْرَك، قَالَ قُلْتُ : يَا رَسُولَ الله إِنِّي واللَّه لَوْ جلسْتُ عنْد غيْرِكَ مِنْ أَهْلِ الدُّنْيَا لَرَأَيْتُ أَني سأَخْرُج منْ سَخَطه بعُذْرٍ ، لقدْ أُعْطيتُ جدَلا ، ولَكنِّي وَاللَّه لقدْ علَمْتُ لَئن حَدَّثْتُكَ الْيَوْمَ حديث كَذبٍ ترْضى به عنِّي لَيُوشكَنَّ اللَّهُ يُسْخطك عليَّ ، وإنْ حَدَّثْتُكَ حَديث صدْقٍ تجدُ علَيَّ فيه إِنِّي لأَرْجُو فِيه عُقْبَى الله عَزَّ وَجلَّ ، واللَّه ما كان لِي من عُذْرٍ ، واللَّهِ مَا كنْتُ قطُّ أَقْوَى وَلا أَيْسر مِنِّي حِينَ تَخلفْتُ عَنك قَالَ : فقالَ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « أَمَّا هذَا فقَدْ صدَقَ ، فَقُمْ حَتَّى يَقْضيَ اللَّهُ فيكَ » وسَارَ رِجَالٌ مِنْ بَنِي سَلمة فاتَّبعُوني ، فقالُوا لِي : واللَّهِ مَا علِمْنَاكَ أَذنبتَ ذَنْباً قبْل هذَا ، لقَدْ عَجزتَ في أن لا تَكُون اعتذَرْت إِلَى رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بمَا اعْتَذَرَ إِلَيهِ الْمُخلَّفُون فقَدْ كَانَ كافِيَكَ

ذنبكَ اسْتِغفارُ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم لَك . قَالَ : فوالله ما زَالُوا يُؤنِّبُونني حتَّى أَرَدْت أَنْ أَرْجِعَ إِلى رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فأُكذِب نفسْي ، ثُمَّ قُلتُ لهُم : هَلْ لَقِيَ هَذا معِي مِنْ أَحدٍ ؟ قَالُوا : نَعَمْ لقِيَهُ معك رَجُلان قَالا مِثْلَ مَا قُلْتَ ، وقيل لَهمَا مِثْلُ مَا قِيلَ لكَ ، قَال قُلْتُ : مَن هُمَا ؟ قالُوا : مُرارةُ بْنُ الرَّبيع الْعَمْرِيُّ ، وهِلال ابْن أُميَّةَ الْوَاقِفِيُّ ؟ قَالَ : فَذكَروا لِي رَجُلَيْنِ صَالِحَيْن قدْ شَهِدا بدْراً فِيهمَا أُسْوَةٌ . قَالَ : فَمَضيْت حِينَ ذَكَروهُمَا لِي .

وَنهَى رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم عن كَلامِنَا أَيُّهَا الثلاثَةُ مِن بَين من تَخلَّف عَنهُ ، قالَ : فاجْتَنبَنا النَّاس أَوْ قَالَ: تَغيَّرُوا لَنَا حَتَّى تنَكَّرت لِي في نفسي الأَرْضُ ، فَمَا هيَ بالأَرْض التي أَعْرِفُ ، فَلَبِثْنَا عَلَى ذَلكَ خمْسِينَ ليْلَةً . فأَمَّا صَاحبايَ فَاستَكَانَا وقَعَدَا في بُيُوتهمَا يَبْكيَانِ وأَمَّا أَنَا فَكُنتُ أَشَبَّ الْقَوْمِ وَأَجْلَدَهُمْ ، فَكُنتُ أَخْرُج فَأَشهَدُ الصَّلاة مَعَ الْمُسلِمِينَ، وَأَطُوفُ في الأَسْوَاقِ وَلا يُكَلِّمُنِي أَحدٌ ، وآتِي رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فأُسَلِّمُ عَلَيْهِ ، وَهُو في مجْلِسِهِ بعدَ الصَّلاةِ ، فَأَقُولُ في نفسِي : هَل حَرَّكَ شفتَيهِ بردِّ السَّلامِ أَم لاَ ؟ ثُمَّ أُصلِّي قريباً مِنهُ وأُسَارِقُهُ النَّظرَ ، فَإِذَا أَقبَلتُ على صلاتِي نَظر إِلَيَّ ، وإِذَا الْتَفَتُّ نَحْوَهُ أَعْرَضَ عَنِّي ، حَتى إِذا طَال ذلكَ عَلَيَّ مِن جَفْوَةِ الْمُسْلمينَ مشَيْت حَتَّى تَسوَّرْت جدارَ حَائط أبي قَتَادَةَ وَهُوَا ابْن عَمِّي وأَحبُّ النَّاسَ إِليَّ ، فَسلَّمْتُ عَلَيْهِ فواللَّهِ مَا رَدَّ عَلَيَّ السَّلامَ ، فَقُلْت لَه : يا أَبَا قتادَة أَنْشُدكَ باللَّه هَلْ تَعْلَمُني أُحبُّ الله وَرَسُولَه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ؟ فَسكَت، فَعُدت فَنَاشَدتُه فَسكَتَ ، فعُدْت فنَاشَدْته فقَالَ : الله ورَسُولُهُ أَعْلَمُ . فَفَاضتْ عيْنَايَ ، وَتَوَلَّيْت حَتَى تَسوَّرتُ الْجدَارَ

فبَيْنَا أَنَا أَمْشي في سُوقِ المدينةِ إِذَا نَبَطيٌّ منْ نبطِ أَهْلِ الشَّام مِمَّنْ قَدِمَ بالطَّعَامِ يبيعُهُ بالمدينةِ يَقُولُ : مَنْ يَدُلُّ عَلَى كعْبِ بْنِ مَالكٍ ؟ فَطَفِقَ النَّاسُ يشيرون له إِلَى حَتَّى جَاءنَي فَدَفَعَ إِلى كتَاباً منْ مَلِكِ غسَّانَ ، وكُنْتُ كَاتِباً . فَقرَأْتُهُ فَإِذَا فيهِ : أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّهُ قَدْ بلَغَنَا أَن صاحبَكَ قدْ جَفَاكَ ، ولمْ يجْعلْك اللَّهُ بدَارِ هَوَانٍ وَلا مَضيْعَةٍ ، فَالْحقْ بنا نُوَاسِك ، فَقلْت حين قرأْتُهَا: وَهَذِهِ أَيْضاً من الْبَلاءِ فَتيمَّمْتُ بِهَا التَّنُّور فَسجرْتُهَا .

حَتَّى إِذَا مَضَتْ أَرْبَعُون مِن الْخَمْسِينَ وَاستَلْبَثِ الْوَحْىُ إِذَا رسولِ رسول الله صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَأْتِينِي ، فقَالَ: إِنَّ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَأْمُرُكَ أَنْ تَعْتزِلَ امْرأَتكَ ، فقُلْتُ: أُطَلِّقُهَا ، أَمْ مَاذا أَفعْلُ ؟ قَالَ: لا بَلْ اعتزِلْهَا فلا تقربَنَّهَا ، وَأَرْسل إِلى صَاحِبِيَّ بِمِثْل ذلكَ . فَقُلْتُ لامْرَأَتِي : الْحقِي بِأَهْلِكِ فَكُونِي عِنْدَهُمْ حَتَّى يَقْضِيَ اللَّهُ في هذَا الأَمر ، فَجَاءَت امْرأَةُ هِلال بْنِ أُمَيَّةَ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقالتْ لَهُ : يا رسول الله إِنَّ هِلال بْنَ أُميَّة شَيْخٌ ضَائعٌ لَيسَ لَهُ خادِمٌ ، فهل تَكْرهُ أَنْ أَخْدُمهُ ؟ قال : لا، ولَكِنْ لا يقْربَنَّك . فَقَالَتْ : إِنَّهُ وَاللَّه مَا بِهِ مِنْ حَرَكةٍ إِلَى شَيءٍ ، وَوَاللَّه ما زَالَ يَبْكِي مُنْذُ كَانَ مِنْ أَمْرِهِ مَا كَانَ إِلَى يَوْمِهِ هَذَا . فقَال لِي بعْضُ أَهْلِي: لَو اسْتأْذَنْت رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم في امْرَأَتِك ، فقَدْ أَذن لامْرأَةِ هِلالِ بْنِ أُمَيَّةَ أَنْ تَخْدُمَهُ؟ فقُلْتُ: لا أَستَأْذِنُ فِيهَا رسول الله صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، ومَا يُدْرِيني مَاذا يَقُولُ رسولُ الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم إِذَا اسْتَأْذَنْتُهُ فِيهَا وَأَنَا رَجُلٌ شَابٌّ فلَبِثْتُ بِذلك عشْرَ ليالٍ ، فكَمُلَ لنا خمْسُونَ لَيْلَةً مِنْ حين نُهي عَنْ كَلامنا .

ثُمَّ صَلَّيْتُ صَلاَةَ الْفجْرِ صباحَ خمْسينَ لَيْلَةً عَلَى ظهْرِ بَيْتٍ مِنْ بُيُوتِنَا ، فَبينَا أَنَا جَالسٌ عَلَى الْحالِ التي ذكر اللَّهُ تعالَى مِنَّا ، قَدْ ضَاقَتْ عَلَيَّ نَفْسِي وَضَاقَتْ علَيَّ الأَرضُ بمَا رَحُبَتْ، سَمِعْتُ صَوْتَ صَارِخٍ أوفي عَلَى سَلْعٍ يَقُول بأَعْلَى صَوتِهِ : يَا كَعْبُ بْنَ مَالكٍ أَبْشِرْ، فخرَرْتُ سَاجِداً ، وَعرَفْتُ أَنَّهُ قَدْ جَاءَ فَرَجٌ فَآذَنَ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم النَّاس بتوْبَةِ الله عَزَّ وَجَلَّ عَلَيْنَا حِين صلَّى صَلاة الْفجْرِ فذهَبَ النَّاسُ يُبَشِّرُوننا ، فذهَبَ قِبَلَ صَاحِبَيَّ مُبَشِّرُونَ ، وركض رَجُلٌ إِليَّ فرَساً وَسَعَى ساعٍ مِنْ أَسْلَمَ قِبَلِي وَأَوْفَى عَلَى الْجبَلِ ، وكَان الصَّوْتُ أَسْرَعَ مِنَ الْفَرَسِ ، فلمَّا جَاءَنِي الَّذي سمِعْتُ صوتَهُ يُبَشِّرُنِي نَزَعْتُ لَهُ ثَوْبَيَّ فَكَسَوْتُهُمَا إِيَّاهُ بِبشارَته واللَّه ما أَمْلِكُ غيْرَهُمَا يومَئذٍ ، وَاسْتَعرْتُ ثَوْبَيْنِ فَلبِسْتُهُمَا وانطَلَقتُ أَتَأَمَّمُ رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم يَتَلَقَّانِي النَّاسُ فَوْجاً فَوْجاً يُهَنِّئُونني بِالتَّوْبَةِ ويَقُولُون لِي : لِتَهْنِكَ تَوْبَةُ الله عَلَيْكَ، حتَّى دَخَلْتُ الْمَسْجِدَ فَإِذَا رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم جَالِسٌ حَوْلَهُ النَّاسُ ، فَقَامَ طلْحَةُ بْنُ عُبَيْدِ الله رضي الله عنه يُهَرْوِل حَتَّى صَافَحَنِي وهَنَّأَنِي ، واللَّه مَا قَامَ رَجُلٌ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ غَيْرُهُ ، فَكَان كَعْبٌ لا يَنْساهَا لِطَلحَة . قَالَ كَعْبٌ : فَلَمَّا سَلَّمْتُ عَلَى رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، قال: وَهوَ يَبْرُقُ وَجْهُهُ مِنَ السُّرُور أَبْشِرْ بِخَيْرِ يَوْمٍ مرَّ عَلَيْكَ ، مُذْ ولَدَتْكَ أُمُّكَ ، فقُلْتُ

: أمِنْ عِنْدِكَ يَا رَسُول اللَّهِ أَم مِنْ عِنْد الله ؟ قَالَ : لاَ بَلْ مِنْ عِنْد الله عز وجَلَّ ، وكانَ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إذَا سُرَّ اسْتَنَارَ وَجْهُهُ حتَّى كَأنَّ وجْهَهُ قِطْعَةُ قمر، وكُنَّا نعْرِفُ ذلكَ مِنْهُ، فلمَّا جلَسْتُ بَيْنَ يديْهِ قُلتُ: يَا رسول اللَّهِ إِنَّ مِنْ تَوْبَتِي أَنْ أَنْخلِعَ مِن مَالي صدَقَةً إِلَى اللَّهِ وإِلَى رَسُولِهِ .

فَقَالَ رَسُول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : أَمْسِكْ عَلَيْكَ بَعْضَ مَالِكَ فَهُوَ خَيْر لَكَ ، فَقُلْتُ إِنِّي أُمْسِكُ سَهْمِي الَّذي بِخيْبَر . وَقُلْتُ : يَا رَسُولَ الله إن الله تَعَالى إِنَّما أَنْجَانِي بالصدق ، وَإِنْ مِنْ تَوْبَتِي أَن لا أُحدِّثَ إِلاَّ صِدْقاً ما بَقِيتُ ، فوا لله ما علِمْتُ أحداً مِنَ المسلمِين أَبْلاَهُ اللَّهُ تَعَالَى في صدْق الْحَديث مُنذُ ذَكَرْتُ ذَلكَ لرسُولِ الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أَحْسَنَ مِمَّا أَبْلاَنِي اللَّهُ تَعَالَى ، وَاللَّهِ مَا تَعمّدْت كِذْبَةً مُنْذُ قُلت ذَلكَ لرَسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إِلَى يَوْمِي هَذَا ، وَإِنِّي لأَرْجُو أَنْ يَحْفظني اللَّهُ تَعَالى فِيمَا بَقِي ، قَالَ : فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى : { لَقَدْ تَابَ اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرينَ والأَنْصارِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ في سَاعَةِ الْعُسْرَةِ } حَتَّى بَلَغَ : { إِنَّه بِهِمْ رَءُوفٌ رَحِيمٌ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وَعلَى الثَّلاثَةِ الَّذِينَ خُلِّفُوا حَتَّى إِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ } حتى بلغ: { اتَّقُوا اللَّهَ وكُونُوا مَعَ الصَّادقين } [التوبة : 117 ، 119] .

قالَ كعْبٌ : واللَّهِ مَا أَنْعمَ اللَّهُ عَلَيَّ مِنْ نِعْمَةٍ قَطُّ بَعْدَ إِذْ هَدانِي اللَّهُ لِلإِسْلام أَعْظَمَ في نَفسِي مِنْ صِدْقي رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أَن لاَّ أَكُونَ كَذَبْتُهُ ، فأهلكَ كمَا هَلَكَ الَّذِينَ كَذَبُوا إن الله تَعَالَى قَالَ للَّذِينَ كَذَبُوا حِينَ أَنزلَ الْوَحْيَ شَرَّ مَا قَالَ لأحدٍ ، فَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى : {سيَحلِفُون باللَّه لَكُمْ إِذَا انْقَلَبْتُم إِلَيْهِم لتُعْرِضوا عَنْهُمْ فأَعْرِضوا عَنْهُمْ إِنَّهُمْ رِجْس ومَأْواهُمْ جَهَنَّمُ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يكْسِبُون . يَحْلِفُونَ لَكُمْ لِتَرْضَوْا عَنْهُمْ فَإِنْ ترْضَوْا عَنْهُمْ فَإِن الله لاَ يَرْضَى عَنِ الْقَوْمِ الفاسقين } [التوبة 95 ، 96] .

قال كَعْبٌ : كنَّا خُلِّفْنَا أَيُّهَا الثَّلاثَةُ عَنْ أَمْرِ أُولَئِكَ الَّذِينَ قَبِلَ مِنْهُمْ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حِينَ حَلَفُوا لَهُ ، فبايعَهُمْ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمْ ، وأَرْجَأَ رَسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أَمْرَنَا حَتَّى قَضَى اللَّهُ تَعَالَى فِيهِ بِذَلكَ ، قَال اللَّه تَعالَى : { وَعلَى الثَّلاثَةِ الَّذِينَ خُلِّفُوا } .

وليْسَ الَّذي ذَكَرَ مِمَّا خُلِّفنا تَخَلُّفُنا عَن الغزو ، وَإِنَّمَا هُوَ تَخْلَيفهُ إِيَّانَا وإرجاؤهُ أَمْرَنَا عَمَّنْ حَلَفَ لَهُ واعْتَذَرَ إِلَيْهِ فَقَبِلَ مِنْهُ . مُتَّفَقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عبْد اللَّهِ بنِ كَعْبِ بنِ مَالك ގެ ރިވާޔައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އަދި كَعْب ގެފުޅުން ލޮލުކަނުވުމުން އޭނާގެ ދަރިންގެ ތެރެއިން އަތުގައި ހިފައިގެން ގެންދެވީ صحابيއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. كَعْب بنِ مَالك (رضِي الله عنه) އޭނާ تبُوك ހަނގުރާމައިގައި رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށްވުރެ ފަސްވެ ހުރުމުގެ ވާހަކަ ކިޔައިދިނުމުގައި ތިމަންނަ އަޑުއިވުނީމެވެ. كَعْب ގެ ފުޅުން ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ކުރެއްވި ހަނގުރާމަތަކުގެ ތެރެއިން تبُوك ހަނގުރާމަ ފިޔަވައި އެހެން ހުރިހާ ހަނގުރާމައެއްގައި ތިމަންނަ ބައިވެރިވީމެވެ. އަދި بدْر ހަނގުރާމަ ހިނގި ވަގުތުވެސް ތިމަންނަ ނުދިޔައީމެވެ. ނަމަވެސް އެކަމާގެ ދެއްކުމެއް އެއްވެސް މީހަކަ ފާޑުކިޔުއް ނުދެއްކެވިއެވެ. ސަބަބަކީ ހަނގުރާމަކުރުން رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بدْر އަށް ނިކުމެ ވަޑައިގަތީ قُريْش ގެ ވިޔަފާރި قافلة އަތް ހިފުމަށް އެކުލެވޭ ގޮތަކަށެވެ. ނަމަވެސް الله سبحانه وتعالى މުސްލިމުންނާއި އެބައިމީހުންގެ އަދުއްވުން ކުރިމަތިލައްވާފައި ހަނގުރާމަކުރުމަށް جمع ކުރެއްވިއެވެ. އަދި ހަނގުރާމަކުރުން ތިމަންނަ رسولِ الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުގައި عقبَة ގައި ތިމަންނަގެން އިސްލާމްދީނަށް نصر ދިނުމަށް بيعة ކުރިއިރު ހާޒިރުވީމެވެ. (އަޅުގަނޑުމެން ތިމަންނައަށް بدْر ގައި ބައިވެރިވުމުގެ ބަދަލުގައި އެކަން ލިބުމަށް ދެކެމެވެ.) އަދި އަޅުގަނޑުމެން ތިމަންނަ بدْر އަށް ވުރެ އިސްކަމެއް ނުދެމެވެ. އަދި މުސްލިމުންގެ މެދުގައި بيعة العقبة އަށްވުރެ بدْر ހަނގުރާމަ مشهور ވީއިރުވެސް ކަމުގައިވިޔަސް ވެއެވެ. އަދި ތިމަންނަ تبُوك ހަނގުރާމައިގައި رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުގައި ނުދިއުމާ ގުޅޭ ހާލު ހަމަ ވާހަކައަކީ މިއެވެ. ހަނގުރާމަކުރުން ތިމަންނަ އެ ހަނގުރާމައިން ފަސްވެ ހުރިއިރު ތިމަންނަ ވީ ވަރުގަދަ އަދި މުއްސަނދި ކަމުގައި ނުވެއެވެ. މާތް الله ގަސަމެވެ. ތިމަންނަ އޭގެ ކުރިން އެއްވެސް ހަނގުރާމައަކަށް ދެ ޖަމަލު ޖަމާ ނުކުރެމެވެ. ނަމަވެސް އެ ހަނގުރާމައަށް ދެ ޖަމަލު ޖަމާކުރީމެވެ. އަދި رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ހަނގުރާމައަކަށް ނިކުމެ ވަޑައިގަތުމަށް ރާވާ ހަނގުރާމައެއް ފޮރުވާ ބޮޑުއްވާ ވިދާޅުވިއެވެ.

ސަރަހައްދު މި ހަނދާންކުރާ ދުވަހުގެ حقيقة ހާމަކޮށްދެވިއްޖެއެވެ. އެހެނީ رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ
وسلّم އަށް އެ ހަނދާންކުރާ ކަލާމު ދެއްވުން ފެށިގެންނެވި ގަޑިއިރު ހަނދާންކުރެވޭ. އަދި ދުވަސް
ކުރުން ފެށިގެންނެވި އެދުވަސް ވަރަށް ދުވަހެވެ. އަދި އުނދަގޫ ދުވަސްކަމެވެ. އަދި
ކުރިމަތިވުން ފެށިގެންނެވި ވަރަށް ގިނަ ބާރުކަމެވެ. އެހެންކަމުން މުސްލިމުންނަށް އެ
ހަނދާންކުރާ حقيقة ހަމަ ކަންތައްތަކެވެ. އެހެނީ އެކަމަށް ބަދަލުވާ ބައެއް ބަޔަކު
ފެށިގެން ވެސްމެ ދެބަސްކަމެވެ. ދެން މުސްލިމުންނަށް އެ ހަނދާނުކުރުމަށް ދުށުވެސް
ބާރަށްއެވެ. އަދި رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم ގެ އަރިހުގައި އެހަނދާނުކުރުމަށް ދެއްވުނު
ބައްޔެއް މުސްލިމުން ވަރަށް ގިނައެވެ. އެމީހުންގެ އެއްވެސް معلومات އެއްނުލިބިއްޖެއެވެ.
(އިބްނު: އެ މީހުންގެ ނަސްލަށް ނުވެ ކުރެވުނު ނުވެއްޖެ.) كَعْب ގެ ފުށު ވިދާޅުވިއެވެ.
އެހެން ކަމުން މީހަކު އެހެންނޭނގޭ ހުރިހާ ކަމެއް ހުރިއްޖެ އެކަން وحي އިންނުން
އެހެން ގެންކަމަށް ނުގެނެސްކަމެއް މީހުންނަށް ހިތްދެރާވެއްޖެއެވެ. އަދި رسولِ الله صلّى الله عَلَيْهِ
وسلّم އަށް ހަނދާނުކުރަމުގެ ފުރުޞަތު ކުދީ (ކަދުރު) ދުނިޔޭ ދުނިޔޭގެ ޙަޔާތްކުރެއްވިއެވެ. އަދި ބިމަށްނެތީ
އެކަމާ އަރިހުގެ ފާޅުވިއެވެ. ފަހެ رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم ދީނާއަށް ބައިތާރު
ވަޑައިގެންނެވެ. އަދި މުސްލިމުން އެކަހިރާތުގެ އަރިހުގައި ބައިތާރު ވިއެވެ. ފަހެ ބިމަށްނެތް
ފުރި ބުދުވެރިންނެވެ. އެރީ رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم އާއިއްކަ ދީނާއަށް ބައިތާރު
ވަރަށް. ސަރަހައްދު ބިމަށްނެތް އެއްވެސް ބައިތާރުވެއްޖެ ނުކުރު އެނބުރި ދިޔައީވެ. އަދި
ބިމަށްނެތް ހިމާ ހިމާ ބުނީވެ. ބިމަށްނެތަށް ބޭނުން ކުރުމު ވަގުތު ބައިތާރު ވެވިދާނެއެވެ.
ބިމަށްނެތުގެ އެހެނިހެން ހުރި ވަސީލަތަށް އިބްރާހީމު. އެހެން ބިމަށްނެތުގެ ކަންތައް
ފަސޭހަވެގެން ދިމާވެއެވެ. އެހެންމާ މުސްލިމުން ބައިތާރު ވިއެވެ. ފަހެ رسول الله صلّى الله
عَلَيْهِ وسلّم އަށްއެ ދުވަހު ފެށި ހަނދާނުކުރުމަށް ނިކަމު ވަޑައިގެންނެވި. އަދި މުސްލިމުން
އެކަހިރާތުގެ އަރިހުގައި ވަޑައިގެންނެވި. އެއްކިބައިން ބިމަށްނެތް އެއްވެސް ވަކިކަމެއް ބައިތާރުވެ
ނުކުތުމެވެ. އެހެން ދުވަހުވެސް ފެށިސް ވިއެވެ. ފަހެ ބިމަށްނެތް އެއްވެސް ބައިތާރުވިއްޖެ
ނުކުތުމެވެ . އަދި އެންމެ ގައިން ދިމާވިއެވެ. އެހެން ބިމަށްނެތުގެ ނިކަމެތި ދިމާވި
ފެށިގެންނެވެ . لشكر ހަދުވިކަމާއިކަ ކުރައްސަ ދިމާވެއެވެ. އަދި ވަރަށް ދުވަސް
ގެންދިޔައެވެ. ފަހެ އެމީހުންގެ ފުރަތަމަ އަސްޙާބުން ޖަމާޢަތުގައި ބައިވެރިވުން ބިމަށްނެތް
خيال ކުރީމެވެ. ބިމަށްނެތް އެކަތިން ހަދުން ނަމަ ކިޔާ ވަނަގެ ދިރިއުޅުމެވެ؟ ސަރަހައްދު

އެކަމުގެ عزةއެއް ލިބުން ބިމަށްނަގާ ނަސީބުވެގައި ނުވިއެވެ. ދެން رسول الله صلّى اللهُ
عَلَيْهِ وسَلَّم ހަނދާންކުރައްވައިފި ނުވަތަ ބަލްދުންވާ ބައްޕަތު ވެވަޑައިގަތުމުގެ ކުރިން ބަލަ
منافقންނައި އެކުވެ ވެރިން ލިބެމުންދާ ތިބިން ވެސް ބަޔަކު ނުވެނެނަޔާ ގޮތް ދުވަހު ނަމަދުސް ކިބައިން
ހުންނިކަ ނަބީގެ މީހާއަށް ނުލިބުނަހާ ކަރަސް ދަރަވާވަ. رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم
تبُوك އަށް ދަތުރުގެ ވަރުން ބިމަށްގެ ފަހަރާ އަކް ނުބައިކޮށް ނުވެއެވެ. ދެން تبُوك އަށް
ދަތުރުވުމަށް ދިޔުމަކަށްގޮތުން އެކީ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އިންނެވި ވަގުތުކަމުގައި
އެއްސެވިއެވެ. كَعْب بنِ مَالك އަށް ވީ ކިހިނެއް ހެއްޔެވެ ؟ ދެން بَنِي سلمِة ގެ މީހަކު
ބުނެއްޖެއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ ! އޭނާއަށް ނާދެވުނީ އޭނާގެ ރީތި ހެދުމާއި
ދުނިޔެހުރިއަށް ހިތި ބެލުން ޖެހިގެންނެވެ. ދެން مُعَاذُ بْن جَبَل(رضيَ اللَّهُ عنه)ވިދާޅުވިއެވެ .
ބުނީ ބުނެއްޖެ ނުބައި ބަސްނުވެއެވެ. (އެބަސް ބަލާބަސް ގޮތްތެވެ.) ހަމަ الله ގަންދީ ހުތުރު
ބަސްގެވެ. ބަލަން ބަސްނުދައް އޭނާގެ ފަހަރުގެން ރަނގަޅު ކަންކަމުގެ ފިޔަވައި ނުވެއެވެ. ދެން
رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެކަމަށް ވީދާޅު ނުވެއެވެ. ދެން އަޅާކަށްފަން އެކަން
އިންނަވަނިކޮށް ހުދު ފެހިމާގެ ހެދި ދިރަހާ ފަތިބުން ކަލި އުދުއްސާބުން އައެވެ. ދެން
رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައިގެ. އެއީ أَبُو خَيْثَمَة ކަމަށް ވާނުއެވެ.
ދެން (ކައިރިވިނުވެ) އެއީ أَبُو خَيْثَمَة الأَنْصَارِيُّ އެވެ. އަދި އެއީ ޖީހާދުންބޮކައި
ކަދުރު صاع އެއް ސަދަގާތްކަމުގެން منافقން އަކަމުގެ މައްސަލަ ދަރާވަތް ކުރަމުން
صحابىއެވެ. كَعْب ގެ ހާލު ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން ބަލަންނައަށް رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ
وسَلَّم تبُوكން އަނބުރާ އެނބުރި خبر ލިބުމުން ބަލަން ފަހަރު ކަން ބޭނުވިއެވެ. ދެން
ބަލަން ދޮގު ހަދަން خيال ކުރީވެ. އަދި ބަލަން ހިތާ ހިތާ ބުނީވެ. ހަދަހާ
އަކަށްގަންގެ ކަލިޔާން ސަރުހަބަށް ކަން ގެރިކަން ހެއްޔެވެ؟ **އަދި އެކަމުގައި ގަދަ**
ބަލަންގެ އާއިލާގެ ހުރިހާ ދަރަންނައި مشورة ކުރީވެ. ދެން رسول الله صلّى اللهُ
عَلَيْهِ وسَلَّم ވަޑައިގަންނަވާވަކަ އަނބުރާ خبر ލިބުމުން ބަލަނގެ ހިތުން ދޮގު ހަދަމުގެ
باطل خيال ނިކުމެގެން ގޮސްފިއެވެ . އަދި އެއްގޮތް ވަރަކަ އަކުން ބަލަނގެ ސަރުހަދު
ނުވެނެކަން ބަލަނގައި އަނގަނބެ. އަހަރެން ވަދެބުނަން އަބާދު ކަނދޭ އޮވެއްޖެވެ. ދެން
رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ވަޑައިގަތުމާއެކުއެވެ. އަދި رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم

ދަތުރުން ހިނގަވައިފިނަމަ މިސްކިތަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި ދެركعة نفل ނަމާދުކުރައްވައެވެ.
ދެން މީސްތަކުންނަށް ބައިދުވުމަށް ކުރެއްވިއެވެ. ދެން ކުރެއްވިއެވެ. ފަހަރެއް
ދެކެން އަރާގެނުން އިންނަވާނުލާ ރަސޫލުﷲ ސަލަވާތް ފާހަގަކުރުމުން عذر
ބުނެލިބުނުނަމަ. އަތުރުން. އަދިއުރި ރަސޫލުﷲ އަރިހުގައި ވާހަކަދައްކާ ވެގެންނުވެ. ފަހު رسول الله صلّى
اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެމީހުންގެ ބަދަލުނުކޮށް قبول ކުރެއްވިއެވެ. އަދި بيعة ކުރެއްވިއެވެ.
އަދިއެމީހުންނަށް استغفار ދުއާކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ އެބަރުތަކު الله
ގައިވަކިކުރެއްވިއެވެ. އެންމެފަހުން ތިމަންނަ ވެސް ދިޔައިރުވެ. ފަހުތިމަންނަ ގޮސް ސަލާމް
ކިޔުމެވެ. ފަހު އަރާގެނުން ބުރުވެތިކަމާއި ހިތްވަރުތެރެއިން ހިތްވަރެއްކެވެ.
ދެން ވީއިރު. އަންނަނީ. ފަހުތިމަންނަ ވަތްގޮސް ކަށަވަރުކޮށްދީ ހިނދުގެންދާށެވެ.
ފަހުތިމަންނަށް ވާހަކަދެއްކިއެވެ. ތިޔަ ރަސޫލާއިން ފޮނުވާލީ؟ ތިޔަ ސުވާލެއްވަތީ؟ ތިޔަ
ވަކިކޮށްވާނުވެ ގޮސްފައިނުވެއެވެ؟ ވާހަކަދެއްކިއެވެ. ތިމަންނަ ދެކުނުއިރު. ﷲ ގެ ހަތަރުވަނަ.
ދެން ﷲ ގަންދީ ބުނަމެވެ. ތިމަންނަ އަރާގެނުން ފުރަމާއި. އަރަން ބީރައްގެ ކައިރިގައި
ވިސްނަ عذر ދައްކައިގެން. އެބީރައްގެ ބުރަން ސަލާމެއްގެ ވިދާޅުވެ. ދަރުކަތުގެ ބުރަން الله سبحانه
وتعالى ތިމަންނައަށް ވަރަށް ބޮޑުކަމެއް ދެއްވާށެވެ. ދެން الله ގަންދީ ބުނުމެވެ. قابل
ތިމަންނައަށް يقين ވެއެވެ. ދުއާ ތިމަންނަ ދެކޭ ރައްކާތެރިކަން އަރާގެނުން ބަދަލުނުވާ الله
سبحانه وتعالى ތިމަންނަގެ ދައުލަތް އަރާގެނުން ބުރަނީ ކުރެއްވުން ފަސް
އަނގައިދީފައެވެ. އަދި ތިމަންނަ، އަރާގެނުން އަބުރުގައި ތިޔަބުނުމުން އަރާގެން އަރާގެނުން
ކާރ ފަރާތިއްތަ ވަނަފަހައެވެ. ނަމަފަސް އެތަނުގެ ދައުލަތުﷲ حضرة ން ބަރަކާތް ثواب
ލިބުން އަރަން ތިމަންނަ އެއުރިދޭބަ ދުވަސް. ދެން الله ގަންދީ ހަވާލު ބުނެތަދާވެ.
ތިމަންނައަރާ އެއްފަސް އެބުރު ނުވައެވެ. ދެން الله ގަންދީ ބުނަމެވެ. އަރާގެނުންހާދަ
ނުނިކުމު ތިމަންނަ އަދުރު ދުވަސްފަރި ތިމަންނަގެ އެނގުމު ދުރުދަށު އަދި ތަނަވަސް
ދުވަސް ފަރުވަސް ދައްވެ. ވާހަކަދެއްކިއެވެ. ފަހު رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث
ކުރެއްވިއެވެ. ދެންނެވީމެވެ. މި ހިނގާ އަރަދުން ތެދުކުރެވެ. އަދި ތިމަންނައަށް ވާހަކަދެއްކިއެވެ.
ބޭރުވެރިނެވެ. އަދި الله سبحانه وتعالى ތިޔަ އާއި ދެދު ހިނާ ހަނދު އަރުއްވަރުދުން
އިންތިޒާރު ކުރެއްވީމެވެ. އަދި (ތިމަންނަ ހިނާދުގެން ދެއްވުމަށުން) بَنو سَلمة ގެ މީހުން
ތިމަންނަގެ ފަހަތުން އައެވެ. އަދި އެބައިމީހުން ބުނެދެވެ. ދެން الله ގަންދީ

ހުވާކޮށް ބުނަމެވެ. ތިބާ މީގެ ކުރިން ކުށެއް ކުރި ކަމެއް ދުވަހަކުވެސް ތިމަންމެންނަށް
އެނގިފައެއް ނުވެއެވެ. އެހެން މީހުންވެސް رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް އުޒުރު
ބަޔާން ކުރި ފަދައިން ތިބާވެސް އުޒުރު ބަޔާން ކުރިނަމަ ރަނގަޅެވެ. ތިބާގެ އެކުށަށް
ފުދޭނެއެވެ. ފަހެ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތިބާއަށް إستغفار ކުރެއްވުމުން
ތިބާގެ އެކުށަށް ފުދުނީއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ގަސަމް الله ގަންދީ ހުވާކޮށް ބުނަމެވެ. ފަހެ
އަނބުރާ ތިމަންނަ ދިޔުމަށް ދޮގުހެދުމަށް ހިތަށްއެރިއެވެ. އަނެއްކާ ދެން ތިމަންނަ
ހިތަށް އެރިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަރިހަށް އަނބުރާ ހިނގައިދާނަމެވެ.
އަދި ތިމަންނަ ހުރީ ދޮގު ކަމުގައި ބުނެވޭނަމެވެ. ދެން ތިމަންނަ އަހުރެން ކާކުތޯ އަހުރީމެވެ.
ތިމަންނާ ފަދައިން މިކަމާއި ދިމާވީ އެހެން މީހަކުތޯ؟ އަހުރެންނަށް ބުނެވުނެވެ؟ އަހުރެން ބުނީމެވެ
.އާދޭހެވެ! ތިބާއާއި އެކުގައި ދެމީހުން ދިމާވެއްޖެއެވެ. އެދެމީހުން ބުނީ ތިބާ ބުނި
ބަސްކަމަށެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ އަހުރީމެވެ. އެއީ ކާކު ދެމީހުންތޯ؟ އަހުރެން
ބުންޏެވެ. އެއީ مُرارة بْنُ الرَّبيع الْعَمْرِي އާއި هِلال ابْن أُميَّةَ الْوَاقِفِي އާއި
ދެމީހުންނެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން އެމީހުން ތިމަންނާގެ ގާތުގައި ބުނެދިނީ ދެބައިމީހުންނެވެ
صالح ދެބައިމީހުންނެވެ. ހަމަހަމަކުރެވޭނެ އެދެބައިމީހުން ބޭރު ބަދުރު ހަނގުރާމައިގައި
ބައިވެރިވެފައިވާ ދެބައިމީހުންނެވެ. އަދި އެދި ނަމޫނާ ދެބައިމީހުންނެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން
ތިމަންނާގެ ގާތުގައި އެދެބައިމީހުން ފަދަ ބުނުމުން ތިމަންނަ ކުރިއަށް ދިޔައީމެވެ.
رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް ފުރުޞަތު ދީފައި ދަތުރު ނުކުރައްވައި ތިމަންނާ
މިހުރީންނާއި ވާހަކަ ދެއްކެވުން މަނާކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން މީސްތަކުން
ތިމަންނާމެންނާއި ދުރުކުރި ވިއެވެ. ނުވަތަ ވިދާޅުވިއެވެ. މީސްތަކުން ރުޅިވެ ތިމަންނާމެންނާއި
ދުރުވި ބަދަލު ވިއެވެ. އެހެން ފަހުން ބިން ދެކެ ތިމަންގެ ހިތުގައި ތިމަންނަ ދަންނަ ބިމެއް
ތިމަންނާއާއި ދުރު ނުފެނުނެ ކަހަލަ ވެއްޖެއެވެ. އަދި އެހެން ދެބިން ފެނުނު ކަމުގައެވެ
ޙާލަތު ވެއްޖެއެވެ. ދެން ތިމަންނާގެ އެހެން ދެބައިމީހުން ފަސްދުވަސް ރޭ ހޭދަކުރީމެވެ. އަދި
ގެއިން ބޭރަށް ނުނިކުމެ ގެތެރޭގައި ރޮމުން ތިބޭނެކަމެވެ. އަދި ތިމަންނާގެ އެދެބައިމީހުން ތިބެގެން
އުޅުނު ހަމައެކަނި ކަނުވެތިވެ. އަދި އެދެބައިމީހުން ތިބޭގެން އުޅުނު ގެއެއްގައި ރޮމުން ކަނުވެތިވެ.
އަހަރެމެން ތިމަންނާ ގެއިން ނިކުމެވުނުނަމަވެސް ދެން ޖަމާޢަތުގެ ނަމާދަށް حاضر
ވެމެވެ. އަދި ބާޒާރު މަގު ހިނގާ ހަމަވެސް އެއްވެސް މީހަކު ތިމަންނަމެންނާއި

ވާހަކައެއް ނުދައްކަވައެވެ. އަދި ތިމަންނަ رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ނަމާދަށްފަހު
މަޖިލިސްގައި އިންނަވާ ވަގުތު ކައިރިން ހާޒިރުވެ ދަމުވެ. އަދި ސަލާމް ގޮވަމެވެ. ތިމަންނަ
ހިތާ ހިތާ ބުނަމެވެ. رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ސަލާމަށް ޖަވާބު ދެއްވުމަށް
ތުންފަތްފުޅު ހަރަކާތައް ގެންނެވި ތޯ ނުވަތަ ނުކުރެއްވިތޯއެވެ ؟ ދެން ތިމަންނަ އެކަލޭގެފާނާ
ދުރުނުވާހިސާބެއްގައި ނަމާދުކުރަމެވެ. އަދި ވައްކަމުން އެކަލޭގެފާނާ ދިމާލަށް ބަލަމެވެ.
ފަހެ ތިމަންނަ ނަމާދުގައި ހުންނައިރު އެކަލޭގެފާނު ތިމަންނާ ދިމާއަށް ބައްލަވައެވެ.އަދި
ތިމަންނަ އެކަލޭގެފާނާ ބަލައިލަމުން މޫނުފުޅު އަނބުރުވައިލައްވައެވެ. އެއްޗަށް ދިގުން ގޮސް
މުސްލިމުންގެ ހަރުކަށިވެ ތިމަންނަގެ މައްޗަށް ދިގުވުމުން ތިމަންނަ أبوقتادة ގެ ބާޣު
މައްޗަށް އަރައިފީމެވެ. އަދި އޭނާ ތިމަންނާގެ ބޮޑުބޭބެގެ ދަރިއެއް އަދި ތިމަންނަ އެންމެ
ލޯބިވާ ފަރާތެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ އޭނާއަށް ސަލާމް ގޮވީމެވެ. ފަހެ ވައްﷲ ގަސަމު
ޖަވާބެއް ނުދިނެވެ. އޭނާ ސަލާމަށް ޖަވާބު ނުދީފިއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ދަންނަވަމުން އޭ
أبوقتادة އެވެ! ތިބާއަށް ﷲ ގެ ހުވަފުޅުގައި ބުނަމެވެ. ތިމަން ﷲ އާއި އޭނާގެ ރަސޫލާއަށް
ލޯބިކުރާކަން ތިބާއަށް ނޭނގެނީ ބާވައެވެ؟ ފަހެ އޭނާ އަނގައިން ނުބުނި އެވެ. ދެން ތިމަންނަ
އަލުން ކިޔައިފީމެވެ. ނަމަވެސް އޭނާ އަނގައިން ނުބުނެއެވެ. ދެން އަނެއްކާވެސް ތިމަންނަ
އަލުން ދަންނަވައިފީމެވެ. ފަހެ އޭނާ ބުނެއެވެ. މާތް ދަންނަވައިދެއްވާ ﷲ އާއި. ދެން
އޭނާގެ ރަސޫލާއެވެ. އެހިނދު ތިމަންނަގެ ލޮލުން ކަރުނަ އައިސްފައިވިއެވެ. އަދި ތިމަންނަ
އެނބުރި ދިޔައީމެވެ. އަދި ފާރުމަތިން ބޭރަށް ފުންމައިލީމެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ މަދީނާގެ ބާޒާރު
މަތީގައި ހިނގަމުން ދިޔައިރު شام ބިމުގެ ބައެއް ދިރިއުޅޭމީހުން ކާބޯތަކެތި ވިއްކަން އައިސް
ބުނެއެވެ. ކާކުތޯ ތިމަންނަމެންނަށް كعب بن مالك ދައްކައިދޭނީ؟ ފަހެ މީސްތަކުން ތިމަންނަ
އަށް إشارة ކުރިއެވެ.އަދި އޭނާ ތިމަންނަގެ ގާތަށް އައިސް غسّان ގެ ރަސްގެފާނުގެ
ފަރާތުން ސިޓީއެއް ދިނެވެ. އަދި ތިމަންނަކީ ލިޔުން ކިޔަން ދަންނަމީހެކެވެ. ފަހެ
ތިމަންނަ އެ ސިޓީ ކިޔައިލީމެވެ. އެތާ އެ ސިޓީގައި ވީއެވެ. "މިއަށް ފަހު ދަންނަވަމެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަމެން خبر ލިބިފައިވާތީ ތިބާގެ އެކުވެރިޔާ ތިބާގެ މައްޗަށް
އަނިޔާވެރިވެއްޖެއެވެ. އަދި ﷲ سبحانه وتعالى ތިބާ ހެއްދެވީ ނިކަމެތިކަމާއި ދެރަކަން
ލިބިގެންވާ ދާރަކަށް ނޫނެވެ. ފަހެ ތިބާ ތިމަންނަމެންގެ ގާތަށް އަންނާށެވެ. ތިމަންނަމެން
ތިބާއާ ގުޅުން ބަދަލުވާނެއެވެ." ތިމަންނަ އެ ލިޔުން ކިޔުމަށްފަހު ހިތާ ހިތާ ބުނީމެވެ. މިއީވެސް

މުސްލިމުގެ ބުޚާރީންވާ ކަމަކަށެވެ. ފަހެ މިމަސްއަލަ އުސޫލު ޙަސަންކަމުގެ އެއްޗަކުދެވެ. އަދި
އަންނަގޮތަކުވެ. އެންމެ ފަހަރެއްގައި ފަނަސްވަރަކަށް ދުވަހުން ސުވާލުން ދުވަހުން ފަހުން ވަޙީއަށެވެ.

އަދި ވަޙީއެއް نازل އެއްނުވެއެވެ. އެހިނދު رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم ޙަވާލުކޮށް
ބަދަލުގަ ނަމަވެސް ގެޔަށް ވަޑައިގަތެވެ. ދެން ވަޙީވެގެންވެއެވެ. رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم
ނަޞީޙަތް އަރުވަމުންގެންދަވާ ހިތާމައެއް އަހުލުވެރިކަމާބެހޭ عزل ކުރުމަކަށެވެ. ދެން ނަމަވެސް ދަންނަވާލިއެވެ.
އަކަލީގެ ވާހަކައިގެ ހުކުމަކީ ކޮބައިތޯ؟ ނުވަތަ އަހުރެ ކުރެއްވީ ކަރަންކަށް ހައްދަވާފަ؟ ދެން
އެކަމާއެވެ. އަކަލީގެ ދަރިކަލުން ހެދުމަކަށް ހަމަހަމައެވެ. އަދި ކަމަކީ ނުވަތަ. އަދި ނަމަވެސް
ތާއަކަ ދަރިކަލުން ދަރިކަލުންނަށްވެސް އިމާމަތުން އެހެކެއްވެއެވެ. ދެން ނަމަވެސް އަހަރެންނަށްދެން
އެންމެފަހު. ނަމަކަމަށް الله سبحانه وتعالى ނުފޫޒުއަޅާފައިވާ ކަމުގެ ކަންތައް
ހިތްހަމަޖެހުނުގޮތަށް ވެސްކިރުންމަށެވެ. ދެން هِلال ابْن أُمَيَّة ގެއަހަރެންނަށް رسول الله
صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم ގެހުރިހައިހާލަތެއް. ދެން އަކަލީގެ ޝަރީޢަތުގެ ދަރިކަލުންނެވެ.
ޔާالله ގެ ރަސޫލާއެވެ! ހަމަހަމަކޮށްދެން هِلال ابْن أُمَيَّة އަކީ ދަރިކަލުން ހޭދަކުރީ ހެދި
މުސްކުޅިއެކެވެ. އަދި އޭނާއަށް އެހީވެސް خادم އަކަށްވެއެވެ. ނަމަވެސް އޭނާއަށް خدمة
ކުރުމަށް ކަލޭގެފާނު ހަރުކަށިކަމުގައި ބަހައްޓާނެތޯ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެންމެ ހަނދާނެވެ.
ނަމަވެސް ކަންތައް އޭނާއާ ކައިރިވުމުގެ ބަލަހައްޓާށެވެ. ދެން އަކަލީގެ ދަރިކަލުންނެވެ. ދެން الله
ގެނައިރީ ހަމަޖެހުމެވެ. އޭނާ އެކަމެއް ހަމަހަމަ ކުރެއްވިއެވެ. ދެން الله ގެނައިރީ
ހަމަޖެހުމެވެ. މިކަމުގައި ދާދިމާކުރުން ވިދިގެން މުއާމަލާތް ހަމައެކޭ ވެސް އޭނާއަށް ނޭނގެއެވެ.
(كعب ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ.) ނަމަވެސް ހުރިހާ މިންވަރުގެ ނަމަވެސް ކައިރީގައި
ބުނެވެ. ނަބަވީ ނަބަވީގެ އަހަރެންނަށް އަކައިޢުމުތް ހައްދު އަކަށް އަދިން ނުވައެވެ.
ދެން ހަމަހަމަކޮށްދެން هِلال ابْن أُمَيَّة ގެ އަހަރެންނަށް އާނާއަށް خدمة ކުރުމުގެ ހައްދު
ދޫކޮށްލިއެވެ. ދެން ނަމަވެސް ހީވާ ހީވާ ބަލިވެއެވެ. ނަމަވެސް رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ
وسلّم އަހުރުން އެދުދު ހައްދު އަކަށްދަންނަވައެވެ. ދެން ނަމަވެސް ހައްދު އަކަށްއަދި
ދަންނަވައިލިނަމަ ޖެހޭނެ ޖެވޭ އަބަ އަނގައިވެ. އަދި ނަމަވެސް އަޙުޖަތުގެ ކަނޑައެވެ. ދެން
އެގޮތުގެ ގަބޫލު ދަރަޖައިހޯދިވެއެވެ. ވަގުތު ދުވަހަށް މަސައްކަތް ދެމަހު ޖެހުމުގެ ދެއްވާކަށް
ދުވަސް ހުރިބޭ ވިއެވެ. ދުވަސް ނަމަވެސް ދެއްވާކަށް ވަކިދުވަހުގެ ދަރިކަލުން ނަމާދު ނަމަވެސްގެ
ގެއައިގެ ހަރީފުންގޮތުގައި ކުރީމެވެ. ދެން ނަމަވެސް ނަމާދުގަ ދެން الله سبحانه وتعالى

ތިމަންނަމާއި ގޮތު وحي ބާވައިލެވި ފަދައިން ބިމުގެ ތަނަވަސްކަމާއި އެއްވަރަށް ދަތިކަން
އިހުސާސްވެފައި ވަނިކޮށް سلع ފަރުބަދަ މަތިން ޖީހާ ގަދައަޑުން ގޮވާލައި އިވުނެވެ. އޭ
كعب بن مالك އަށް. ތިމަންނަށް، ތިބާއަށްއުފާވެރި ކަމުގެ خبر ދެމުވެ. އެހިނދު ތިމަންނަ
ސަޖިދަ އަށް ވެއްޓިގެންފީމެވެ. އަދިمصيبة ނިމިއްޖެ ކަން ތިމަންނަ އަށް އެނގިގެންފީވެ. ދެން
رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ފަތިސް ނަމާދަށް ފަހު الله سبحانه وتعالى ތިމަންނަގެ
ތައުބާ قبول ކުރައްވައިފިކަން إعلان ކުރެއްވިއެވެ. ދެން މީސްތަކުން ތިމަންނަމެންނަށް އުފާވެރި
ކަމުގެ خبر ދިނުމަށް އައެވެ. ދެން އެކުވެރިންތަކުގެ ގެޔަށްވެސް އުފާވެރިކަމުގެ خبر ދިނުމަށް
މީސްތަކުން ދިޔައެވެ. އަދި (أَسْلَمَ قبيلة ގެ) މީހަކު ތިމަންނަގެ ގާތަށް އަސް ދުއްވާލާ
އައެވެ. އަދި އޭނާ ފަރުބަދަ މަތިގައި ގޮވާލިއެވެ. ދެން އޭނާގެ އަޑު، އަސްވުރެ ބާރު
މީހަކައި ވިއެވެ. ދެން ތިމަންނަމާއި ގާތު އުފާވެރިކަމުގެ خبر ދިން صحابي ތިމަންނަގެ
ކައިރިއަށް ވަޑައިގެން ހިނދު ތިމަންނަ (ތި އުފާވެރިން) ތިމަންނަގެ ދެފޮތިން ބާލާފައި
އޭނާއަށް ދިނީމެވެ. އެ ވަގުތު އެދެފޮތް ފިޔަވައި އެހެން އެއްވެސް ފޮތެއް ކައިރީގައި
ނެތެވެ. އަދި ތިމަންނަ މިލްކުވެސް އެހެން ދެފޮތް ވަކިން ދެފޮތް ބޭނުން ކުރީމެވެ. ދެން
އަތުން ހިފީމެވެ. ދެން رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އާއި ބައްދަލު ކުރުމަށް قصد
ކުރިއްސުން ކުރިއަށް ދިޔައީމެވެ. މީސްތަކުން ތިމަންނަގެ ތައުބާ ގަބޫލުކުރުމުގެ މުއްސަނދިކަމުން
ތަހުނިޔާ ދެއްވަމުން އައިސް ބަސްދީ ކިޔަވުން ގޮސްދިޔައީވެ. އަދި ހަބަރުވިގެން ބަސްބަސްން
ދަންނަވައިއެވެ. ތިބާގެ ތައުބާ قبول ވުމުގެ ކަމުގައި مبارك بادي ކިޔައެވެ. ތިމަންނަ ގޮސް
މިސްކިތަށް ވަނީމެވެ. ދެން رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم މިސްކިތުގައި އިށީންނެވިއެވެ.
އަދި އެކުވެރިކަމާ ވަޑައިގެން މީސްތަކުން ހިތްހަމަވިއެވެ. ދެން طَلْحَةُ بْنُ عُبَيْد الله رضي الله
عنه ދުވެފައި ވަޑައިގެން ތިމަންނަމާއި އަތާއި އަތްޖައްސަވައި ސަލާމް ކުރެއްވިއެވެ. އަދި
ތިމަންނައަށް ތަހުނިޔާ ވިދާޅުވިއެވެ. ގަސަމް الله ގަންދީ ބަސްމުދުވެ. އެ صحابي ފިޔަވައި
مهاجر ންގެ ތެރެއިން އެހެން މީހަކު ތިމަންނައަށް ތަހުނިޔާ ދެއްވުމަށް ކުރިމަތިލެއް ނުވެއެވެ. އަދި
ކަމުން كعبގެފާނު طَلْحَةُ بْنُ عُبَيْد الله رضي الله عنه ގެ އެހީތެރިކަން ހަނދާންނައްތައިނުލަމެވެ.
كعبގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން ތިމަންނަ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް ސަލާމް
ކުރީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނުގެ މޫނު ފުރި ވަނީ އުފާވެރިން ވިދު
ފަދައެވެ. ތިބާގެ މި ދުވަސް ތިބާގެ މަންމަ ތިބާ ވިހެއްސުނު އިރުން މިއަދާ ހަމައަށް

ވާ ހުރިހާ ދުވަހަކަށްވުރެންވެސް ތިބާގެ މައްޗަށް ބަރަކާތް ލިބި ދުވަސް ވެއްޖެ. ފަހެ ތިމަންނަ ދެންނެވީމުވެ. އެއީ ކަލޭގެފާނުގެ ޙަޟްރަތުން ހެއްދެވީ؟ ނުވަތަ الله ގެ حضرةً ން ހެއްދެވީ؟ حديث ކުރައްވައިފައެވެ. ނޫނެކެވެ. އަދި ޔިއްމާ؟ އެއީ الله سبحانه وتعالى ގެ حضرة ންނެވެ . އަދި رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އުފާވެރިވެ ވަޑައިގަންނަވައިފިނަމަ އެކަލޭގެފާނު ގެ މޫނު ފުޅު ވިދާ ބަބުޅައެވެ. އެއީ ހަނދުގެ އެއްކޮޅެއް ހެންނެވެ. އަދި ތިމަންމެންނަށް އެ ކަންތައް އެނގެއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައި އިށީނުމުން ދެންނެވީމުވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަގެ ތައުބާ އާއި ވިދިގެން ތިމަންނަގެ ހުރިހާ މުދަލެއް الله އާއި އެ އިލާހުގެ ރަސޫލާ އަށް صدقة ކޮށްލީމުވެ. ފަހެ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިފައެވެ. ތިބާގެ ބައެއް މުދާތަކުން ތިބާއަށްޓަކައި ބަހައްޓަވާށެވެ. ފަހެ ތިބާއަށް ހެޔޮ ވާނީ އެގޮތެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ދެންނެވީމުވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނައަށްޓަކައި خيبر އިން ލިބުނު މުދާ ބަހައްޓާ ހުރީމުވެ. އަދި ތިމަންނަ ދެންނެވީމުވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ތިމަންނަ ސަލާމަތްކުރެއްވީ ތެދު ހެއްދުމުންނެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަގެ ތައުބާގެ ތެރެއިން ވެއެވެ. އެއީ މިގެ ފަހުން ތިމަންނަ ދުނިޔޭގައި ދިރިހުރިހާ ހިނދަކުއި ތެދުނޫން އެހެން އެއްބަހެއް ނުބުނާނަމެވެ. ފަހެ ވަލް الله ގަސަމެވެ ހުވާކޮށް ބުނަމުވެ. ތިމަންނަ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުގައި ތެދުބުނުމުން إمتحان ވެވުނު މިންވަރަކަށް އެއްވެސް މުސްލިމަކު ތެދުބުނުމުގެ މައްޗަށް إمتحان ކުރެއްވުން ކަމަށް ތިމަންނައަކަށް އެނގިފައެއް ނުވެއެވެ. ވަލް الله ގަސަމެވެ. އެވަގުތު رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުގައި ދެންނެވީ ދުވަހުން ދުވަހުން ފެށިގެން މިއަދާއި ހަމައަށް ތިމަންނަ ދޮގެއް ނުހަދަމުވެ. އަދި ތިމަންނަ الله ގެ حضرة ން އެދުމީ ކުރަނީ ބާކީ އޮތްތަނުގައިވެސް އެކަމުގެ ހޯދަ توفيق ދެއްވުމަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ ވީމާ الله سبحانه وتعالى وحي ބާވައިލެއްވިއެވެ. لَقَدْ تَابَ اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ والأَنْصَارِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ في سَاعَةِ الْعُسْرَةِ އިން إنَّه بِهِمْ رَءُوفٌ رَحِيمٌ އާއި ހަމައަށެވެ . އަދި وَعَلَى الثَّلَاثَةِ الَّذِينَ خُلِّفُوا حَتَّى إِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ އިން اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ އާއި ހަމައަށެވެ . [التوبة : 117 ، 119]

އިޖުމާޢުން : ދަންނަވައެވެ . އިސްވެދިޔަ އާޔަތުގެ މާނަ ތިރީގައި އެވަނީއެވެ . التوبة
: 117 :- ހަމަކަށަވަރުން ނަބިއްޔާގެ މައްޗަށާއި، مُهَاجِر ންނާއި اَنْصَار ންގެ މައްޗަށް
الله توبة ލެއްވިއެވެ. އަބާރަތުންސިއްޔާ ދަތިހާލުގެ ވަގުތުގައި އެކަލޭގެފާނަށް ތަބާވި
ބަޔަކުންނެވެ. އެއީ ތެރެއިން ބައެއްގެ ހިތްތައް ތެދުމަގުން އެއްކިބާވެ ދިއުމަށް
ގާތްވެގެންދިޔަ ހިނދުއެވެ. ދެން އެކަލާނގެ އެމީހުންގެ މައްޗަށް توبة ލެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން،
އެކަލާނގެ، އެބައިމީހުންނަށް ނުހަނު އޯގާތެރި رَحيم ވަންތަ ރަސްކަލާނގެއެވެ.
التوبة : 118:- އަދި ފަސްކޮށްލެވުނު ތިން މީހުންގެ މައްޗަށް ވެސް (توبة ލެއްވި) މެއެވެ.
ބިންގެ ބޮޑުކަމާއެކު ފުޅާކަމާއެކުވެސް، އެމީހުންގެ މައްޗަށް ބިން ދަތިވެ، އަދި އެމީހުންގެ
އަމިއްލަ نفس ތައް އެމީހުންގެ މައްޗަށް ދަތިވެ ހިނދުގައެވެ. އަދި الله ގެ حضرة
ން(އެކަލާނގެ):- އެކަލާނގެ ނުރުހުމުން ސަލާމަތްވުމަށް އެކަލާނގެ حضرة އަށް ދާން ފިޔަ
ވައި ގާތް ރަށް ނެތްކަން އެމީހުންނަށް يقين ވީ ހިނދުގައެވެ. ދެން އެމީހުން توبة
ވުމަށްޓަކައި އެކަލާނގެ އެމީހުންގެ މައްޗަށް توبة ލެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، الله އީ،
ގިނަގިނައިން توبة قبول ކުރައްވާ رَحيم ވަންތަ ރަސްކަލާނގެއެވެ.
كعب ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ . ހުވާކުރަމެވެ الله ގަސަމެކޭ . މިހެންނަމަ އަށް الله سبحانه
وتعالى إسلام دين ގެ نعمة ދެއްވުމަށްފަހު އަހުރެން رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ
ހުރިހާ ތެދުބުނުމުގެ نعمة އަށް ވުރެ މާބޮޑު نعمة އެއް ނުދެއްވައެވެ . އެގޮތަށް
އަހުރެން މިހެންނަމަ ކިޔަވުޖެހޭ ދޮގު ހަދާފައިވާ މީހުންފަދަ ނަމަ ހަލާކުވެގެން ދިޔައީމުހެއެވެ
ހަލާކުވެގެންދިޔައީމެވެ . ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ދޮގު ހެދި މީހުންނާމެދު وحي
ކުރެއްވިއެވެ . الله سبحانه وتعالى ދޮގުހެދި މީހުންނާމެދު އެހެން އެއްވެސް ބަޔަކާމެދު وحي
ނުކުރައްވާފަ ނުބައި ބަސްތަކެއް އެބައިމީހުންނާމެދު وحي ކުރެއްވިއެވެ . ދެން الله سبحانه
وتعالى އެބައިމީހުންނާމެދު وحي ކުރެއްވިއެވެ . سيَحلِفون بِاللَّه لَكُمْ إِذَا انْقَلَبْتُم إِلَيْهِم
لتُعْرِضوا عَنْهُمْ فأَعْرِضوا عَنْهُمْ إِنَّهُمْ رِجْس ومَأواهُمْ جَهَنَّمُ جَزاءً بِمَا كَانُوا يكْسبُون . يَحْلِفُونَ
لَكُمْ لِتَرْضَوْا عَنْهُمْ فَإِنْ ترْضَوْا عَنْهُمْ فَإِن الله لاَ يَرْضَى عَنِ الْقَوْم الفاسقين } [التوبة 95 ،
96]

މާނައީ : التوبة 95:- ތިޔަބައިމީހުން އެއުރެންގެ ގާތަށް އެނބުރި އައިސްފިއުމަ، އެއުރެންގެ ކިބައިން ތިޔަބައިމީހުން ދުރުހެލިވެގަތުމަށް، الله ގަންދީ އެއުރެން ތިޔަބައިމީހުން ގާތުގައި ހުވާކުރާނެ ހުށްޓެވެ. ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން އެއުރެންނާއި ދުރުހެލިވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، އެއުރެންނަކީ ނަޖިސް ބައެކެވެ. އަދި އެއުރެން ތިބޭނެ ތަނަކީ ނަރަކައެވެ. (އެއީ) އެއުރެން ހޯދި އުޅުނު عمل ތަކުގެ ޖަޒާއެއް ގޮތުގައެވެ.

التوبة 96:- އެއުރެންނަށް ތިޔަބައިމީހުން ރުހިވޮޑިގަތުމަށްޓަކައި، އެއުރެން ތިޔަބައިމީހުން ގާތުގައި ހުވާކުރާނެއެވެ. ފަހެ، އެއުރެންނަށް ތިޔަބައިމީހުން ރުހުނަސް ހަމަކަށަވަރުން، فاسق ވެރިންނާ ބެހޭގޮތުން الله ރުހިވޮޑިނުގަންނަވާނެތެވެ.

كعب ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނާގެ ތިން މީހުންގެ فيصلة , رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّمގެ އަރިހުގައި ދޮގުބުނި އަދި ހުވާކުރި މީހުންނަށް ވުރެ ފަސްކުރައްވައިފިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު އެބައިމީހުންނަށް بيعة ހިއްވީއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންނަށްޓަކައި إستغفار ދެންނެވިއެވެ. އަދި رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންނާގެ فيصلة ، الله سبحانه وتعالى حضرة ން ނިންމަވަން އަދި ފަސްކުރައްވާފައިވެއެވެ. ފަހެ الله سبحانه وتعالى ތިމަންނާ ތިންމީހުންގެ فيصلة ކުރައްވައިފިއެވެ. الله سبحانه وتعالى ގެ وحي ބަސްފުޅު وَعَلَى الثَّلَاثَةِ الَّذِينَ خُلِّفُوا } . ގެ މުރާދަކީ ތިމަންނާ ހަނގުރާމައިން ފަސްވެފައިވުމެއް ނޫނެވެ. އަދި ކިހިއެއްތޯ؟ އޭގެ މުރާދަކީ رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންނާގެ ފައިސަލާ އަށް ، الله ގެ حضرة ން އަމުރަކުން ގޮތެއް ނިންމެވުމާ ، އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް އައިސް ދޮގު ހަދާ ދޮގު ހުވާކުރުމުން އެމީހުންގެ عذر ގަބޫލު ކުރެއްވީމުންނަށް ވުރެ ފަސްކުރެއްވުން ވާހަކައެވެ .

އަދި އެމީހުން ރިވާވާތްކުރައްވައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم تبوك ހަނގުރާމައިން ބާރަށްފަހު ދުވަހެއްގައި ނިކުމެވިއްޖެއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ބާރަށްފަހު ދުވަހު ދުވާލު ފެށުން ގެފާނަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ދުވާލުގެ ضحىގެ ވަގުތު ގައި ނުނިދި ދުވަހަށް (އެއްމާދަމަ) ވަޑައި ގެންނެވިއެވެ. ފަހެ ދުވަހުން އެނބުރި ވަޑައިގެންނެވުމުން މިސްކިތުން ފެށީއެވެ.

ފަހެ ދެركعة ނަމާދުކުރުން ސުންނަތްވެއެވެ. ދެން (މިސްޖިދުންނަބަވީ ބިނާކުރެއްވި ކަލޭގެފާނުގެ)
އިޖްތިހާދުން އިސްނަގަވައެވެ.

وفي رواية « أَنَّ النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم خرَجَ في غزْوَةِ تَبُوك يَوْمَ الخميسِ ، وكَان يُحِبُّ أَنْ يَخْرُجَ يَوْمَ الخميس » .

وفي رِوَايةٍ : « وكَانَ لاَ يقدُمُ مِنْ سفَرٍ إِلاَّ نهَاراً في الضُّحَى . فَإِذَا قَدِمَ بَدَأَ بالمْسْجدِ فصلَّى فِيهِ ركْعتيْنِ ثُمَّ جلَس فِيهِ » .

އަދި އެހެން رواية އެއްގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ނަބިއްޔާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم تَبُوك ހަނގުރާމައަށް ނުކުމެ ވަޑައިގަތީ ބުރާސްފަތި ދުވަހުއެވެ. އަދި އެކަލޭގެ ފާނު ބުރާސްފަތިދުވަހު ދަތުރު ފުރައިގަތުމަށް ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އެކަލޭގެ ފާނު ޢާދަވެގެން ދަތުރުން އެނބުރި ވަޑައިގަންނަވަނީ ދުވާލުގެ ހެނދުނު ވަގުތުގައެވެ. ފަހެ ދަތުރުން އެނބުރި ވަޑައިގަންނަވައިފިނަމަ އެންމެ ފުރަތަމަ މިސްކިތަށް ވަޑައިގަންނަވައެވެ. އަދި ދެ ركعة ނަމާދުކުރައްވައެވެ. ދެން މިސްކިތުގައި ބައިތިއްބަވައެވެ.

22 وَعَنْ أبي نُجَيْد بضَم النُّونِ وَفَتْح الْجيم عِمْرانَ بْن الحُصيْن الخُزاعيِّ رَضِي اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ امْرأَةً مِنْ جُهينةَ أَتَت رَسُولَ الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وَهِيَ حُبْلَى مِنَ الزِّنَا ، فقَالَتْ : يَا رسول الله أَصَبْتُ حَدّاً فأَقِمْهُ علَيَّ ، فَدَعَا نَبيُّ الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ولَيَّهَا فقَالَ : أَحْسِنْ إِلَيْهَا ، فإِذَا وَضعَتْ فأْتِنِي ففعَلَ فَأَمَرَ بِهَا نَبيُّ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فَشُدَّت عَلَيْهَا ثِيَابُها ، ثُمَّ أَمَرَ بِهَا فرُجِمتْ ، ثُمَّ صلَّى عَلَيْهَا . فقَالَ لَهُ عُمَرُ : تُصَلِّي عَلَيْهَا يَا رَسُولَ اللَّهِ وقَدْ زَنَتْ ، قَالَ : لَقَدْ تَابَتْ تَوْبةً لَوْ قُسِمَتْ بَيْن سبْعِينَ مِنْ أَهْلِ المدِينَةِ لوسعتهُمْ وَهَلْ وَجَدْتَ أَفْضلَ مِنْ أَنْ جَادَتْ بِنفْسهَا للَّهِ عزَّ وجَل؟،» رواه مسلم

ރަޟީ الله ރުއްސެވުންދެއްވި أبو نُجَيْد عِمْرانَ بْنِ الحُصيْن ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން جُهينةَ قبيلة އަންހެނަކު رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ހަޟްރަތަށް
އައެވެ. އަދި އެހިނދު އެކަމަނާ ޒިނޭގެ ބަނޑުބޮޑުވެފައިވެއެވެ. އަދި އެކަމަނާ
ދަންނަވައެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނަ މިވަނީ حَد ލާޒިމުވާގޮތް ކޮށްފައެވެ. ފަހެ ތިމަންނަގެ
މައްޗަށް حَد قائم ކުރެއްވުމަށެވެ. ފަހެ نبي އާ الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެކަމަނާގެ
ވަލީވެރިޔާއަށް ގޮވައިލެއްވިއެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ އެކަމަނާއާއި إحسان ކުރާށެވެ.
ފަހެ އެކަމަނާ ވިހާ ނިމުމުން ތިމަންނަ ކައިރިއަށް ގެނެސްދޭށެވެ. ފަހެ އެއީ އެގޮތަށް
އަމަލު ކުރިއެވެ. ފަހެ نَبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެކަމަނާގެ ހެދުން ކުރުކުރުމަށް
އަމުރުކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ އެކަމަނާގެ ހެދުން ހަރުކޮށް ބޭނދުނެވެ. ދެން ހަލާކުކުރެއްވިއެވެ. ދެން
އަމުރުކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ އެކަމަނާގެ ރަޖްމު ކުރެއްވިއެވެ. ދެން އެކަމަނާގެ މައްޗަށް
ނަމާދު ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ عُمَرُ ދެންނެވިއެވެ. އެކަމަނާގެ ނަމާދުކުރައްވަނީތޯ الله ގެ
ރަސޫލާއެވެ. އެކަމަނާ ޒިނޭކުރިމީހާއޭ (އެކަމަނާގެ ޖަނާޒާ ނަމާދު ކުރެއްވީ) އެކަމަނާގެ މައްޗަށް
ނަމާދު ކުރައްވަނީތޯ؟ އަދި އެކަމަނާގެ ވާހަކަ ދައްކަވައިފިއެވެ. ފަހެ حديث
ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަމަނާގެ ތަބާވީ ތައުބާ توبة ކުރައްވައިފިއެވެ. އެ توبة މަދީނާގެ
ހަތްދިހަ މީހުންގެ މައްޗަށް ބަހާލާފައިވާނަމަ ފުދޭނެއެވެ. އެކަމަނާގެ ނަފްސު الله
އަށްޓަކައި قربان ކުރެއްވުމަށްވުރެ ފަޟީލަތްތެރި ތައުބާއެއް ތިބާއަށް ފެނިގެން ވޭތޯ؟
ވާނެތޯއެވެ؟

23 وعَن ابْنِ عَبَّاس وأنس بن مالك رَضِي الله عنهُم أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « لَوْ أَنَّ لابْنِ آدَمَ وَادِياً مِنْ ذَهَبٍ أَحَبَّ أَنْ يَكُونَ لَهُ وادِيانِ ، وَلَنْ يَمْلأَ فَاهُ إِلاَّ التُّرَابُ ، وَيَتُوبُ اللَّهُ عَلَى مَنْ تَابَ » مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ .

ރަޟީ الله އެދެރިކަލުންނަށް ރުއްސެވުންދެއްވި ابْن عَبَّاس އާއި أنس بن مالك ގެ ރިވާޔަތުން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން އާދަމުގެ ދަރިއަކަށް ރަން ވާދީއެއް ލިބިއްޖެނަމަ ދެ ވާދީ އޮތުމަށް ވަރަށް
ލޯބިވެއެވެ. އަދި އޭނާގެ އަނގަ ފުރާނީ ވެއްޔެވެ (އެބަހީ:

ގަކުވުރުންނޫނީ) ނުފުރޭނެއެވެ. އަދި ﷲ އަށް توبة ވާމީހާގެ توبة އެކަލާނގެ قبول ކުރައްވާނެއެވެ.

24 وَعَنْ أبي هريرة رَضِي اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « يَضْحكُ اللَّهُ سبْحَانُه وتَعَالَى إِلَى رَجُلَيْنِ يقْتُلُ أحدُهُمَا الآخرَ يدْخُلاَنِ الجَنَّة ، يُقَاتِلُ هَذَا في سبيلِ اللَّهِ فيُقْتل ، ثُمَّ يَتُوبُ اللَّهُ عَلَى الْقَاتِلِ فَيسْلِمُ فيستشهدُ » مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ .

މާތް ﷲ ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.އަކަކު އަނެކަކަށް قتل ކުރެވިދާނެގެ ވާހަކަ އެކަލާނގެ ރުއްސުވުން ލިބިގެން އެދިގެން ސުވަރުގެއަށް ވަދެވުނެވެ. އަކަކީ الله ގެ މަގުގައި جهاد ކުރަމުންދާ قتل ވެވުން ދިޔަކަމެވެ. އަނެކަކީ އޭނާ قتل ކުރިމީހާއެވެ. އޭނާއަށްފަހު الله އަށް توبة ވެ އިސްލާމްދީނަށް ވަދެ އަޅުގަނޑު شهيد ވެވުނުކަމުންނެވެ.

باب الصبر

(ކެތްތެރި ވުމުގެ މާތްކަން بيان ވެގެންވާ باب)

–قال اللّٰه تعالى (آل عمران 200): {يا أيها الذين آمنوا اصبروا وصابروا}.

އޭ إيمان ވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން ކެތްކުރާށެވެ! އަދި (دشمن ންނާއި ހަނގުރާމަ ކުރުމުގައި އެއުރެންނަށްވުރެ ބޮޑަށް)ތިޔަބައިމީހުން ކެތްތެރި ވާށެވެ! އަދި دشمنން އަތުވެދާނެ މަގުތަކުން ބަލަހައްޓާ جهاد ކުރުމަށް ބައްޗާރިގައި ތިބޭށެވެ! އަދި ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް تقوى ވެރިވާށެވެ! (އެއީ) ތިޔަބައިމީހުން ދިންނަވައި نصيب ލިބުމަށްޓަކައެވެ.

وقال تعالى (البقرة 155): {ولنبلونكم بشيء مِنْ الخوف والجوع ونقص مِنْ الأموال والأنفس والثمرات، وبشر الصابرين}.

ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުން إمتحان ކުރައްވާހުށީމުވެ. (އެއީ)ބިރުވެރިކަމާއި ބަނޑުހައި ހާލަތުގެ ތެރެއިން ކަމެއް ދަތިވެރިކުރައްވައިގެންނެވެ. އަދި މުދަލުތަކާއި، ފުރާނަތަކާއި، މޭވާއް އުނިކުރައްވައިގެންނެވެ. އަދި ކެތްތެރިންނަށް އުފާވެރިކަމުގެ خبر ކަލޭގެފާނު ދެއްވާށެވެ!

وقال تعالى (الزمر 10): {إنما يوفى الصابرون أجرهم بغير حساب}.

ކެތްތެރިންނަށް އެއުރެންގެ ދަރުމަ ދެއްވާނީ ކަނޑައެޅި ހިސާބެއް ނެތިއެވެ.

وقال تعالى (الشورى 43): {ولمن صبر وغفر إن ذلك لمن عزم الأمور}.

އަދި ހަމަކަށަވަރުން، ކެތްތެރިވެ، عفو ކުރިމާ (ދޫކޮށްލާށެވެ!) ހަމަކަށަވަރުން، އެކަންކަމީ عزم ކަނޑައެޅިގެންވާ ކަންތައްތަކުގެ ތެރެއިން ކަންތަކެވެ.

وقال تعالى (البقرة 153): {استعينوا بالصبر والصلاة إن اللّٰه مع الصابرين}.

ކެތްތެރިކަމާއި ނަމާދުން އެހީތެރިކަން ހޯދާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ﷲ ވަޑައިގެން ވަނީ ކެތްތެރިންނާއިއެކުގައެވެ.

وقال تعالى (محمد 31): {ولنبلونكم حتى نعلم المجاهدين مِنْكم والصابرين}.

އަދި ތިޔަ ބައިމީހުންގެ ތެރެއިން جهادކުރާ މީހުންނާއި، ކެތްތެރިވާ މީހުން ވަކިން ތަންކޮޅުވާނޭހެން ހަމަކަށަވަރުން ހުށީމެވެ.

والآيات في الأمر بالصبر وبيان فضله كثيرة معروفة.

25 وعن أبي مَالِكٍ الْحَارِثِ بْنِ عَاصِمِ الأشْعريِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم :

« الطُّهُورُ شَطْرُ الإِيمَان ، وَالْحَمْدُ للَّه تَمْلأَ الْميزانَ و سُبْحَانَ الله والحَمْدُ للَّه تَمْلآنِ أَوْ تَمْلأُ مَا بَيْنَ السَّموَات وَالأَرْضِ وَالصَّلاَةِ نورٌ ، والصَّدَقَةُ بُرْهَانٌ ، وَالصَّبْرُ ضِيَاءٌ ، والْقُرْآنُ حُجَّةُ لَكَ أَوْ عَلَيْكَ . كُلُّ النَّاس يَغْدُو، فَبِائِعٌ نَفْسَهُ فمُعْتِقُهَا ، أَوْ مُوبِقُهَا» رواه مسلم .

މާތް ﷲ ރުޟާވެވަޑައިގަންނަވާ أبو مَالِك الْحَارِثِ بْنِ عَاصِمِ الأشْعري ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ސުޠުهارަތަކީ އީމާންކަމުގެ ދެބައިކުޅަ އެއްބައެވެ. އަދި الْحَمْدُ للَّه ގެ لفظ ގެ މީޒާނުން ميزان ފުރިގެންދެއެވެ. އަދި سُبْحَانَ الله އާއި، الْحَمْدُ للَّه އާއި ދެ لفظ ގެ މީޒާނުން އުޑާއި ބިމާއި ދެމެދު ފުރިގެންދެއެވެ. އަދި ނަމާދަކީ ނޫރެކެވެ. އަދި صدقة ދިނުމަކީ އީމާން ކަމުގެ ހެއްކެކެވެ. އަދި ކެތްތެރިކަމަކީ ވިދާ ނޫރެކެވެ. އަދި قرآن ވާނީ ތިބާއަށްވާ حجة އެކެވެ. ނުވަތަ ތިބާއާއި ދެކޮޅަށް ހުރި حجة އެކެވެ. އެންމެހާ މީސްތަކުން ހެނދުނު ހޮނދުވާއިރު ނުކުމެ ހިނގައިފިއެވެ. ފަހެ ބައެއް މީހުން ތިމާގެ ނަފްސު ވިއްކައި عمل ކުރުމުގެ ޖަޒާއިން ސަލާމަތްވާ މީހުންނެވެ. ބައެއް މީހުން ނަފްސު ވިއްކާ عذاب އިން ސަލާމަތްވެއެވެ. ނުވަތަ އަނެއްބައި މީހުން ނަފްސު ހަލާކުކުރާ عمل ކުރުމުގެ ޖަޒާއިން ހަލާކުވާ ބަޔަކު ހުރެއެވެ.

26 وَعَنْ أبي سَعيدٍ بْن مَالك بْن سِنَانٍ الخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ نَاساً مِنَ الأنصَارِ سَأَلُوا رَسُولَ الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فأَعْطاهُم ، ثُمَّ سَأَلُوهُ فَأَعْطَاهُمْ ، حَتَّى نَفِد مَا عِنْدَهُ ، فَقَالَ لَهُمْ حِينَ أَنْفَقَ كُلَّ شَيْءٍ بِيَدِهِ : « مَا يَكُنْ مِنْ خَيْرٍ فَلَنْ أَدَّخِرَهُ عَنْكُمْ ، وَمَنْ يسْتَعْفِفْ يُعِفَّهُ الله وَمَنْ يَسْتَغْنِ يُغْنِهِ اللَّهُ ، وَمَنْ يَتَصَبَّرْ يُصَبِّرْهُ اللَّهُ . وَمَا أُعْطِيَ أَحَدٌ عَطَاءً خَيْراً وَأَوْسَعَ مِنَ الصَّبْرِ » مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ .

ތާއް الله ރުއްސުންވެއްވި أبو سعيد بن مالك بن سنان الخدري ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން انصاریންގެ ބަޔަކުން ކޮޅެއް رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން އެދިއަހަރެން އެދި ދެއްވައިފިއެވެ. ފަހެ އަނެއްކާވެސް އެބޭކަލުން އެދިވަޑައިގަތުން ދެއްވިއެވެ. ދެން އެބޭކަލުން އަނެއްކާވެސް އެދިވަޑައިގަތުމުން ދެއްވައިފިއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނުގެ އަތުގައި ހުރި ހުރިހާ އެއްޗެއް ދެއްވައިފިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ އަތުގައި ހުރިހާ އެއްޗެއް ހުސްވެގެން ދިޔައީމާ، ހުރިހާ ހެޔޮކަމެއް ތިޔަބައިމީހުންނާ ދުރުގައި ހިފަހައްޓައެއް ނުދެއްވާނެ. ކާކު ނަމަވެސް حديث ހުސްކަމުގައި ފުރިހަމަ ވުމަށް ... ‌‌ ‌
ބަލާއިރު ނުބައި ކަމެއް... ‌ ‌ ‌
‌

ތިމާގެ ނަފްސު ކޮންޓްރޯލް ކުރާ މީހަކަށް الله سبحانه و تعالى ފުދުންތެރިކަން ދެއްވައެވެ. އަދި مصيبات ތަކުގައި ކެތްތެރިވުމަށް މަސައްކަތްކުރާ މީހަކަށް الله سبحانه و تعالى ކެތްތެރިކަން ދެއްވައެވެ. އަދި ކެތްތެރިކަމަށްވުރެ ހެޔޮ އަދި ބޮޑު އެއްޗެއް އެއްވެސް މީހަކަށް ދެއްވާފައެއް ނުވެއެވެ.

27 وَعَنْ أبي يَحْيَى صُهَيْبِ بْنِ سِنَانٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «عَجَباً لأمْرِ الْمُؤْمِنِ إنَّ أَمْرَهُ كُلَّهُ لَهُ خَيْرٌ ، ولَيْسَ ذَلِكَ لأِحَدٍ إلاَّ للْمُؤْمِنِ : إنْ أَصَابَتْهُ سَرَّاءُ شَكَرَ فَكَانَ خَيْراً لَهُ ، وَإِنْ أَصَابَتْهُ ضَرَّاءُ صَبَرَ فَكَانَ خيْراً لَهُ » رواه مسلم .

ތާއް الله ރުއްސުން ވެއްވި أبو يَحْيَى صُهَيْبِ بْنِ سِنَان ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުއުމިނުގެ ކަންތައްތަކުގައި عجائب ވެއެވެ. (އެހެނީ) ހަމަކަށަވަރުން އޭނާގެ ހުރިހާ ކަމެއްވެސް ހެޔޮ ކަމެކެވެ. އަދި އެއީ މުއުމިނަކަށް ނޫނީ ދެވިފައިވާ ކަމެއް ނޫނެވެ. އެއީ އޭނާއަށް އުފާވެރި ކަމެއް ދިމާވުމުން ވެއެވެ. شكر ކުރެއެވެ. އެހެންކަމުން

އެބަސް ވަނީ އޭނާއަށް ދުވުރިވި ޚަބަރެއް ގެޔަށް ލިބުނެވެ. އަދި އޭނާއަށް ދުވުރިވި ޚަބަރެއް ގެޔަށް ލިބުނެވެ. އެބަސް ވަނީ އޭނާއަށް

ހިތްވަރުދިނުމެވެ.

28 وعنْ أَنس رضِيَ الله عنْهُ قَالَ : لمَّا ثقُلَ النَّبِيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم جَعَلَ يتغشّاهُ الكرْبُ فقَالتْ فاطِمَةُ رَضِيَ الله عنْهَا : واكَرْبَ أَبَتَاهُ ، فَقَالَ : « ليْسَ عَلَى أبيك كرْبٌ بعْدَ اليَوْمِ » فلمَّا مَاتَ قالَتْ : يَا أَبتَاهُ أَجَابَ ربّاً دعَاهُ ، يا أبتَاهُ جنَّةُ الفِرْدَوْسِ مأْوَاهُ ، يَا أَبَتَاهُ إِلَى جبْريلَ نَنْعَاهُ ، فلَمَّا دُفِنَ قالتْ فاطِمَةُ رَضِيَ الله عَنهَا : أَطَابتْ أنفسُكُمْ أَنْ تَحْثُوا عَلَى رسُولِ الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم التُّرابَ ؟ **رواهُ البُخاريُّ .**

މާތް ﷲ ރުހިވެވޮޑިގެންވި أنسގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ނަބިއްޔާ ބަލިމަޑުވެވަޑައިގެން ދުވަހު ދަތިވެގެން ބޮޑުވެގެން ދިޔައިރު ގަބޫލު ވުމުގައި ފަރާތްތެރިވެއެވެ. ނަބިއްޔާގެ ކަންބޮޑުވުން އިތުރުވެގެން ދިޔައިރު **فاطِمَةُ** ގެ ފަރާތުން ބުނެގެން ބުނެވުނެވެ. އޭ ބައްޕާފުޅުގެ ދަތިކަމެވެ! ދެން ނަބިއްޔާ ވަޙީ ކުރެއްވިއެވެ. (حديث) ކަމަކަށް ބައްޕާފުޅު މިއަދުން ފަހުން ދަތިކަމެއް ނުވާނެކަމަށެވެ. ދެން ނަބިއްޔާ (ﷺ) ވަފާތުވުމުން އޭނާ ބުނީ: (ބައްޕާފުޅާއެވެ! ﷲ دعاء ކުރެއްވި ރަބ ގެ ގޮވާލެއްވުމަށް އިޖާބަދެއްވިއެވެ. ބައްޕާފުޅާއެވެ! جنة الفردوس އޮތީ. އޭ ބައްޕާފުޅާއެވެ! خبر جبْريلَ ألامين އަށް ހުށައަޅަމެވެ. ދެން (أصحاب ބޭކަލުން) ނަބިއްޔާ ވަޅުލުމަށްފަހު **فاطِمَةُ** ކަމަނާ އަށް (ނަބިއްޔާ ޒިޔާރަތް ކުރެއްވުމަށް) ބޭފުޅުން ބޮޑުކުރެއްވިއެވެ. **أَنس** ގާތުގައި ނަބިއްޔާގެ ޢާއިލާ އިން رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ހިތްހަމަޖެހުން ދެވޭތޯ ބަލައިގަތުމަށް ނަފްސުތަކަށް ރަނގަޅުވީތޯ؟ (ދެންނެވީއެވެ.) ސުވާލުކުރެއްވީ **أنس** ގެ ރުހުން ފަސޭހަ ބޭފުޅުން ބައިވެރިވުމެއް ނުވަތަ

ނުދެވޭތީއެވެ.

29 وعنْ أبي زيْد أُسامَة بن زيد حَارثَةَ موْلَى رسُول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وحبَّهِ وابْنِ حبِّهِ رضِ يَ الله عنهُمَا ، قالَ : أَرْسلَتْ بنْتُ النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلّم : إنَّ ابْنِي قَدِ احتُضِرَ فاشْهدْنَا ، فأَرسَلَ يقْرِئُ السَّلامَ ويقُول : « إن للَّه مَا أَخَذَ ، ولهُ مَا أعْطَى ، وكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهُ بأجَلٍ مُسمًّى ، فلتصْبِر ولتحْتسبْ » فأرسلَتْ إليْهِ تُقْسمُ عَلَيْهِ ليأْتينَّها. فقَامَ ومَعَهُ سَعْدُ بْنُ عُبادَةَ، ومُعَاذُ ابْنُ جَبَلٍ ، وأُبَيُّ بْنَ كَعْبٍ ، وزَيْدُ بْنِ ثَابتٍ ، ورِجَالٌ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ ، فرُفِعَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم الصبيُّ ، فأقعَدَهُ في حِجْرِهِ ونَفْسُهُ تَقعْقعُ ، ففَاضتْ عَيْناهُ ، فقالَ سعْدٌ : يَا رسُولَ الله مَا هَذَا ؟ فقال: « هَذِهِ رَحْمةٌ جعلَهَا اللَّهُ تعَلَى في قُلُوب عِبَادِهِ » وفي روايةٍ : « في قُلُوبِ منْ شَاءَ مِنْ عِبَادِهِ وإِنَّمَا يَرْحَمُ اللَّهُ منْ عِبَادِهِ الرُّحَمَاءَ » مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ .

وَمَعْنَى « تَقَعْقَعُ » : تَتحَرَّكُ وتَضْطَرِبُ .

رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މިނިވަން ކުރެއްވި صحابي ރާޟީ الله ޢަންހުމާގެ ދަރިކަލު
أبو زيْد أُسامَة بن زيد حَارثَة ގެކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. އެދީ އަންހެންދަރިކަނބަލުން
ކޮބިވަވެއިގެންނެވި ދަރިކަލާ ގޮތް ބޭކަލުބަ. އަދި އެދީ އަންހެންދަރިކަނބަލުން ކޮބިވަވެއިގެންނެވި
ބޭކަލުގެ ދަރިކަލުފުޅަށް މަރު. ވަޑައިގަތީ. ސަލާމް ސަލާމް ގޮތުގައި ނަބިއްޔާގެ ކޮންގެ
އަންނަން ދަރިކަލުނަބަލުން (ޖަހިނަބަގެ ކޮޅުން) ފޮނުވި އަންހެންދަރިކަނބަލުން އަރިހަށް خبر ފޮނުވިއެވެ.
ހަމަގަޑިއަށް ވަޑައިނުގަނެ ދަރިފުޅު ވަކަށް حاضر ވެވަޑައިގަތީ. މިދޭ ވެއްޓިގެން ދުނިޔެ
ބައްލަވާލާފައެވެ. ދަރި رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަވަސް ވަޑައިގެން ދަރިކަލުފުޅަށް ދެއްވިސްފުޅުން
ހުރިހާ ދަރިކަލުފުޅު ވެއްޓިގެންދިއުމަށް ބޭކަލުގެ ދުނިޔެއާ ސަލާމް ބުނެލެއްވި އަދި إرشادދެއްވިއެވެ.
ހަމައެކަމަށް ސަބުރުކުރެއްވުން الله سبحانه وتعالى ގެންދަވަނީ އަދިވެސް ދޭއްވާނެވެ. އަދި ސަބުރުކޮށް ދެއްވި
ދަރިފުޅު ދޫކޮށްލެއްވި އަދިވެސް ދޭއްވާނެވެ. އަދި އެދިވެސް حضرة ގައި ކުރިން ދެއްވާނެވެ
ގެންދިއުމަށް ވަގުތު ވަޑައިގަތް ކަމަށް ދަރިއަށް ފޮނުވުނެވެ. އަރިހަށް ވަޑައިގަތުމުން ދަރިކަލުފުޅު
ވެއްޓިގެންނެވެ. އަދި އެ ދަރިކަލުފުޅު ހުރިގޮތް ދެކެވަޑައިގެން އަރިހަށް حضرة ފޮނުވި ކުރު
އަޑުހަ ހިތްހަމަ ކުރާހާ އެކުވެފައި ކުޅެލުން ހަމަޖެހުނެވެ. (އިޝާރާތަށް ފުރަސް އަރާހާ
އަރައިގަ) ހަދާ ބޭކަލުގެ ފުރާނަވާ އަރާހާ ވެއްޓުނުހާ ހިތުގާ ދުލުވެރި ކުރާއެވެ ދެއްވިއެވެ.

(ޞަޙާބީންނަށްވެސް) ޤުރުއާނުގެ ވަޙީކުރެއްވުން ދުވަސްވަރު. އަދިވެސް އަލްޤުރުއާނު (އިސްލާމް

ވަޙީގެ ގޮތުގައި ނާޒިލްވި) ބާވަތްތަކެއް ނުވެއެވެ. އަދި އަލްޤުރުއާނުގެ އަރިހުގައި سَعْدُ بْنُ

عُبَادَة އާއި وَمُعَاذُ ابْنُ جَبَل އާއި وَأُبَيُّ بْنَ كَعْب އާއި زَيْدُ بْنِ ثَابِت އާއި އަދިވެސް ބައެއް

ޞަޙާބީން ހިމެނެއެވެ. ވީމާ (އިސްލާމް ދުވުމުން)އަލްޤުރުއާނުގެ އަރިހުން އަލްއިލްމު

ކިޔަވައިދިނުމެވެ. ވީމާ އަލްޤުރުއާނު އިލްމު އުނގެނުމަށް ގެނެވުނެވެ. އަދިވެސް

އިލްމު އޮޅި ނުވާ ގޮތެއް ގެނެވުނެވެ. ވީމާ އަލްޤުރުއާނު ދުވަހުވަރުގައި އަލްޤުރު

ފުރިހަމަ ގޮތްތަކަށް ދިރިއުޅުއްވި ގޮތެވެ. އަދިވެސް سَعْدُ ގެފުޅު ދެންނެވިއެވެ. އެ الله

ގެ رسول އާ އެވެ. ކަލާމް ފުރިހަމަ ގޮތުން ކިޔަވައިދެއްވި ތަބާވެވަޑައިގަތުމުން އިސްލާމްދީނު

؟ حديث ފުރިހަމަކުރައްވައެވެ. މިއީ الله سبحانه وتعالى ގެ ރަސޫލާ އަލްއިލްމަށް ހިތް

ރަޙްމަތުގެ ތަރުބިއްޔަތު رحمة އާއެކު ސަލާމަތުން ދުނިޔޭ ގެނެސްދިނެވެ. އަދި އޭގެން ތަރުބިއްޔަތުގައި

ވެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ އަލްއިސްލާމްގެ ބަރަކާތް ގެނެސްދޭ ތަރުބިއްޔަތު ހިތްވަރުން

މި رحمة ލެއްވިއެވެ. އަދި ރަސޫލާއެވެ. ދެން ކާފިރުންނަށް الله سبحانه وتعالى رحم ކުރައްވާނީ

ރަސޫލާގެ އަޚްލާޤުން ތަބާވުން މިސްކީނުންނަށް رحم ކުރާ މީހުންނަށެވެ.

30 وعَنْ صُهَيْبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « كَانَ مَلِكٌ فيمَنْ كَانَ قبْلَكُمْ، وكَانَ لَهُ سَاحِرٌ ، فَلَمَّا كَبِرَ قَالَ لِلْمَلِك : إنِّي قَدْ كَبِرْتُ فَابعَثْ إلَيَّ غُلاماً أُعَلِّمْهُ السِّحْرَ ، فَبَعَثَ إلَيْهِ غُلامَاً يعَلِّمُهُ ، وكَانَ في طَريقِهِ إذَا سَلَكَ رَاهِبٌ، فَقَعَدَ إلَيْهِ وَسَمِعَ كَلامَهُ فأَعْجَبَهُ ، وكَانَ إذَا أَتَى السَّاحِرَ مَرَّ بالرَّاهِب وَقَعَدَ إلَيْه ، فَإذَا أَتَى السَّاحِرَ ضَرَبَهُ ، فَشَكَا ذَلِكَ إلَى الرَّاهِبِ فقال : إذَا خَشِيتَ السَّاحِر فَقُلْ : حبَسَنِي أَهْلي ، وَإذَا خَشِيتَ أَهْلَكَ فَقُلْ: حبَسَنِي السَّاحرُ .

فَبيْنَمَا هُو عَلَى ذَلكَ إذْ أتَى عَلَى دابَّةٍ عظِيمَة قدْ حَبَسَت النَّاس فقال : اليوْمَ أعْلَمُ السَّاحِرُ أفْضَل أم الرَّاهبُ أفْضل ؟ فأَخَذَ حجَراً فقالَ : اللهُمَّ إنْ كان أمْرُ الرَّاهب أحَبَّ إلَيْكَ مِنْ أَمْرِ السَّاحِرِ فاقْتُلْ هَذِهِ الدَّابَّة حتَّى يمْضِيَ النَّاسُ ، فرَمَاها فقَتَلَها ومَضى النَّاسُ، فأتَى الرَّاهب فأخبَرهُ . فقال لهُ الرَّاهبُ : أىْ بُنيَّ أَنْتَ اليوْمَ أفْضلُ منِّي ، قدْ بلَغَ مِنْ أمْرِك مَا أَرَى ، وإنَّكَ ستُبْتَلَى ، فإنِ ابْتُليتَ فَلاَ تدُلَّ عليَّ ، وكانَ الغُلامُ يبْرِئُ الأكْمةَ والأبرصَ ،

ويداوي النَّاس مِنْ سائِرِ الأدواءِ . فَسَمِعَ جلِيسٌ للملِكِ كانَ قدْ عمِيَ، فأتَاهُ بهداياَ كثيرَةٍ فقال : ما ههُنَا لك أجْمَعُ إنْ أنْتَ شفَيْتني ، فقال إنِّي لا أشفِي أحداً، إنَّمَا يشْفِي الله تعَالى، فإنْ آمنْتَ بِاللَّهِ تعَالَى دعوْتُ الله فشَفاكَ ، فآمَنَ باللَّه تعالى فشفَاهُ اللَّهُ تعَالَى ، فأتَى المَلِكَ فجَلَس إليْهِ كما كانَ يجْلِسُ فقالَ لَهُ المَلكُ : منْ ردَّ علَيْك بصرَك؟ قال : ربِّي . قَالَ: ولكَ ربٌّ غيْرِي ؟، قَالَ : ربِّي وربُّكَ الله ، فأَخَذَهُ فلَمْ يزلْ يُعذِّبُهُ حتَّى دلَّ عَلَى الغُلامِ فجِئَ بِالغُلاَمِ ، فقال لهُ المَلكُ : أيْ بُنَيَّ قدْ بَلَغَ منْ سِحْرِك مَا تبْرِئُ الأكمَهَ والأبرَصَ وتَفْعلُ وتَفعَلُ فقالَ : إنَّي لا أشْفي أَحَداً ، إنَّما يشْفي الله تَعالَى، فأخَذَهُ فَلَمْ يزَلْ يعذِّبُهُ حتَّى دلَّ عَلَى الرَّاهب ، فجِئَ بالرَّاهِبِ فقيل لَهُ : ارجَعْ عنْ دِينِكَ، فأبَى ، فدَعا بالمنْشَار فوُضِعَ المنْشَارُ في مفْرقِ رأْسِهِ، فشقَّهُ حتَّى وقَعَ شقَّاهُ ، ثُمَّ جِئَ بجَلِيسِ المَلكِ فقِلَ لَهُ : ارجِعْ عنْ دينِكَ فأبَى ، فوُضِعَ المنْشَارُ في مفْرِقِ رَأسِهِ ، فشقَّهُ به حتَّى وقَع شقَّاهُ ، ثُمَّ جِئَ بالغُلامِ فقِيل لَهُ : ارجِعْ عنْ دينِكَ ، فأبَى ، فدَفعَهُ إلَى نفَرٍ منْ أصْحابِهِ فقال : اذهبُوا بِهِ إلَى جبَلِ كَذَا وكذَا فاصعدُوا بِهِ الجبلَ ، فـ إذَا بلغتُمْ ذروتهُ فإنْ رجعَ عنْ دينِهِ وإلاَّ فاطرَحوهُ فذهبُوا به فصعدُوا بِهِ الجَبَلَ فقال : اللَّهُمَّ اكفنِيهِمْ بمَا شئْت ، فرجَف بِهِمُ الجَبَلُ فسَقَطُوا ، وجَاءَ يمْشي إلَى المَلِكِ ، فقالَ لَهُ المَلكُ : ما فَعَلَ أَصحَابكَ ؟ فقالَ : كفانيهِمُ الله تعالَى ، فدفعَهُ إلَى نفَرَ منْ أصْحَابِهِ فقال : اذهبُوا بِهِ فاحملُوه في قُرقُور وَتوسَّطُوا بِهِ البحْرَ ، فإنْ رَجَعَ عنْ دينِهِ وإلاَّ فَاقْذفُوهُ ، فذَهبُوا بِهِ فقال : اللَّهُمَّ اكفنِيهِمْ بمَا شِئْت ، فانكَفَأَتْ بِهِمُ السَّفينةُ فغرِقوا ، وجَاءَ يمْشِي إلَى المَلِك . فقالَ لَهُ الملِكُ : ما فَعَلَ أَصحَابكَ ؟ فقال : كفانِيهمُ الله تعالَى . فقالَ للمَلِكِ إنَّك لستَ بقَاتِلِي حتَّى تفعْلَ ما آمُرُكَ بِهِ . قال : ما هُوَ ؟ قال : تجْمَعُ النَّاس في صَعيدٍ واحدٍ ، وتصلُبُني عَلَى جذْعٍ ، ثُمَّ خُذ سهْماً مِنْ كنَانتِي ، ثُمَّ ضعِ السَّهْمِ في كَبدِ القَوْسِ ثُمَّ قُل : بسْمِ اللَّهِ ربِّ الغُلاَمِ ثُمَّ ارمِنِي ، فإنَّكَ إذَا فَعَلْتَ ذَلكَ قَتَلْتنِي . فجمَعَ النَّاس في صَعيدٍ واحِدٍ ، وصلَبَهُ عَلَى جذْعٍ ، ثُمَّ أَخَذَ سهْماً منْ كنَانَتِهِ ، ثُمَّ وضَعَ السَّهمَ في كبدِ القَوْسِ، ثُمَّ قَالَ : بِسْمِ اللَّهِ رَبِّ الغُلامِ ، ثُمَّ رمَاهُ فَوقَعَ السَّهمُ في صُدْغِهِ ، فَوضَعَ يدَهُ في صُدْغِهِ فمَاتَ . فقَالَ النَّاسُ : آمَنَّا برَبِّ الغُلاَمِ ، فَأُتِيَ المَلكُ فَقِيلُ لَهُ : أَرَأَيْت ما كُنْت تحْذَر قَدْ وَاللَّه نَزَلَ بك حَذرُكَ . قدْ آمنَ النَّاسُ . فأَمَرَ بالأخدُودِ بأفْوَاهِ السِّكك فخُدَّتَ وَأضْرِمَ فِيها النيرانُ وقالَ : مَنْ لَمْ يرْجَعْ عنْ دينِهِ فأقْحمُوهُ فِيهَا أوْ قيلَ لَهُ : اقْتَحمْ ، ففعَلُوا حتَّى جَاءتِ امرَأَةٌ ومعَهَا

صَبِيٌّ لها ، فَتقَاعَسَت أنْ تَقعَ فِيهَا ، فقال لَهَا الغُلاَمُ : يا أُمَّاهْ اصبِرِي فَإِنَّكِ عَلَي الحَقِّ »
رواَهُ مُسْلَمٌ .

« ذرْوَةُ الجَبلِ » : أعْلاهُ ، وَهي بكَسْرِ الذَّال المعْجمَة وضمها و « القُرْقورُ » بضَمِّ القَافَيْن : نوْعٌ منْ السُّفُن و « الصَّعِيدُ » هُنا : الأَرضُ البارزَةُ و «الأَخْدُودُ»: الشُّقُوقُ في الأَرْضِ كالنَّهْرِ الصَّغيرِ و « أُضرِمَ » أوقدَ « وانكفَأَت» أي : انقلبَتْ و « تقاعسَت » توقَّفتْ وجبُنتْ .

ރަޟީ الله ޢަންހުގެފާނުގެ صُهَيْبْ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله
صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރައްވައިފައެވެ. ތިޔަ ބައިމީހުންގެ ކުރީ އިރުގެ މީހުންގެ
ތެރޭގައި ރަސްގެފާނަކު ހުންނެވިއެވެ. އަދި އޭނާ سحر ވެރިޔަކު ހުރިއެވެ. ފަހެ އެ سحر
ވެރިޔާ މުސްކުޅިވުމުން ރަސްގެފާނަށް ބުނެފިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ މުސްކުޅިވީ
އެވެ. ދެން ތިމަންނަށް سحر ދަސްކޮށްދޭން ކުދިއެއް ފޮނުއްވާށެވެ. ފަހެ
(ރަސްގެފާނު) އޭނާ سحر ދަސްކޮށްދޭން ކުއްޖަކު ފޮނުއްވިއެވެ. މަގުމަތީ
އަދި އެކުއްޖާ ދާމަގުގައި راهب އަކު ހުރިއެވެ. އޭނާ ގާތުގައި އިށީނދެ އޭނާގެ ބަސް
އަހާލައި މަޖާކުރަމުން އައެވެ. ފަހެ އޭނާ سحر ވެރިޔާގެ ގާތަށް ދިޔަ ކޮންމެ
ފަހަރަކު އެ راهب ގެ ގާތަށް ގޮސް އިށީނދެ އޭނާގެ ބަސް އަޑުއަހައެވެ
އަދި سحر ވެރިޔާގެ ގާތަށް ދިޔައިރު (سحر ވެރިޔާ އެކުއްޖާ ތަޅައިފިއެވެ) سحر
ވެރިޔާ މާރިއެވެ. ފަހެ އެކުއްޖާ شكاية راهب ގެ ގާތުގައި ކުރިއެވެ.
ފަހެ އޭނާ إرشاد ދެއްވިއެވެ. سحر ވެރިޔާ ބިރުވެއްޖެނަމަ ބުނާށެވެ ތިމަގެ
ގޭބީސީން ތިމަން ލަސްކުރިއެވެ. އަދި ގޭބީސީންނަށް ބިރުވެއްޖެނަމަ ބުނާށެވެ
ތިމަން سحر ވެރިޔާ ލަސްކުރިއެވެ. ފަހެ އެ ހާލުގައި ހުއްޓާ ބޮޑު ޖަނަވާރެއް
އައިސް މީހުންގެ މަގު ބަންދުކޮށްފިއެވެ. ފަހެ އޭނާ ބުނެފިއެވެ. މިއަދު ތިމަން
ދަނެގަންނާނެއެވެ. سحر ވެރިޔާތޯ ނުވަތަ راهب ތޯ ރަނގަޅީ ކޮބައިތޯ؟
ފަހެ ގާއެއް ނަގައިގެން ބުނެފިއެވެ. އަދި دعاء ކުރެއްވިއެވެ. اللهم

ހައްދަވައި ބޮޑުކުރެއްވި ރަސްކަލާނގެ! سحر ވެރިޔާއަށްވުރެ راهب ދިޔަ إله ގެ حضرة ގައި
ގާތް ކަމުގައި ވަނީނަމަ (މިޖަނަވާރު) މިޖަނަވާރު މަރުއްވާ ދެއްވާނދޭވެ! އެއިރުން
މީސްތަކުންނަށް އުނދަގޫވާ ޖަނަވާރު ވަގުތުން ވެއްޓިމަރުވެއްޖެއެވެ. ދެން އެކުއްޖާ އެކަމާއެކު ގޮސްފިއެވެ. އަދި
އިންސާނުން ހިނގާ މަގު ހުޅުވިއްޖެއެވެ. އަދި މީސްތަކުން އެކަމުގައި ހައިރާންވެއްޖެއެވެ. ދެން އެކުއްޖާ
راهب ގެ ގާތަށް ގޮސް އެ خبر ދެއްވިއެވެ. އަދި راهب އެކުއްޖާއަށް ބުންޏެވެ.
އޭ ދަރިފުޅުއެވެ! މިއަދު ތިބާއަކީ ޒަމާނުގެ އެންމެ ފުރިހަމަ މީހާއެވެ. ތިބާގެ ކަންތައް (އަހަރެންނަށް
حضرة ގައި ފަހުރުވެރިވާ ބޮޑުކަން) ފެނިއްޖެއެވެ. ތިބާ ވަރަށް ބޮޑު މީހެއް ވާނެއެވެ. އަދި (
ދުނިޔޭގެ ފިތުނަތަކުން) ތިބާ ކަމުގައިވާނަމަ ތިބާ މީސްތަކުންނަށް (ރަސްގެފާނުގެ ފަރާތުން)
ބަލާނެ ކަމަށްވާނަމަ ތިބާ އަހަރެންގެ ކަމުގައި ނުބުނާށެވެ. ދެން ކުއްޖާ އަނދަވާ މީހުންނާއި ބަލިމީހުން
ކައިރިއަށް ދިއުމަށް ފަށައިފިއެވެ. (އެއަށްފަހު ކުއްޖާގެ ކަރާމާތުން) ޖެހިފައި
ފަރުވާ ކުރުމަށް ޖަމާވާ މީސްތަކުން ގިނަވެގެން ދިޔައެވެ. އަދި އަނދަވާ މީހުންނާއި ބޮޑުބަލިވެރިން
ބަލިން ރަނގަޅުވެގެން ދިޔައެވެ. ދެން އެ خبر ރަސްގެފާނުގެ އަޑުމަތިވެގެން ބޮޑުވެގެން ދިޔައެވެ. އަދި
އެކުއްޖާގެ ގާތަށް ފޮނުވިއެވެ. ރަސްގެފާނުގެ އެއްވަޒީރަކު ވިއެވެ. އެމީހާ ލޯއަނދަވެފައި ހުރިމީހެކެވެ
އެކުއްޖާގެ ގާތަށް ގޮސް ދެންނެވިއެވެ. އަދި ބުންޏެވެ. ތިބާ މިކަމުގައި ތިބާގެ ދަރިކޮޅު ދިނުމަށް
ހަދިޔާތަކެއް ދެމެވެ. އެކުއްޖާ ބުންޏެވެ. ތިބާއަށް ތިޔަ ހަދިޔާތައް ދިނުމުގެ ބަދަލުގައި شفاء
އެއީ ނުވެއްޖެއެވެ. ހަމައެކަނި (ތިބާގެ ބަލިތަކަށް) شفاء ދެއްވަނީ މާތްالله އެވެ. ދެން
ވީމާ الله އަށް އީމާން ވެއްޖެނަމަ الله އަށް دعاء ކުރާނަމެވެ. އެއިރުން
ތިބާއަށް شفاء ދެއްވާނެއެވެ. ދެން އޭނާ الله އަށް އީމާންވިއެވެ. ދެން އޭނާއަށް ބަލިން
شفاء ލިބުނެވެ. ދެން އޭނާ ރަސްގެފާނުގެ ދަރުބާރަށް އައިސްވިއެވެ. އަދި ކުރީގެ ގޮތަށް
އޭނާގެ ވަޒީފާ އަދާކުރަން ފެށިއެވެ. ދެން ރަސްގެފާނު އޭނާ ކައިރިން އެހިއެވެ. ކާކު
ތިބާގެ ލޯ ރަނގަޅު ކޮށްދިނީ ކިހިނެއް؟ އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. އަހަރެން ހަމައެކަނި
ރަސްކަލާނގެ الله އެވެ. ރަސްގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އަހަރެން ފިޔަވައި ކަލާނގެއެއް އަދި ކާކު
ހުރިތޯ؟ އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. ތިބާއާއި އަހަރެންގެ ވެސް ރަސްކަލާނގެ އަކީ
ވެސް الله سبحانه وتعالى އެވެ. ދެން ރަސްގެފާނު އޭނާ ހިފެހެއްޓެވިއެވެ. އަދި އޭނާއަށް ޢަޒާބު
ދެއްވިއެވެ. އޭނާއަށް ޢަޒާބު ދެނީ އެކުއްޖާގެ ކަމުގައި ބުނެދިނީއެވެ. ދެން
އެ ކުއްޖާ حاضر ކުރެވުނެވެ. ދެން ރަސްގެފާނު އެކުއްޖާއަށް ބުންޏެވެ. އޭ ކުއްޖާއެވެ! ކަލޭގެ

ސިހުރުކު ބިޔަރަކަ ވަނީ ތޮއްކާށް މުޅިންނާއި ޖެހޭމުޅަކި ޖެހިފައިވާ މުޅިން ހަނގަވާ ކުޅަވާ

ވަކަރު ބާރުގަދަ ވެރިއެއް. އަދިވެސް ސާފުކުރަ ބަލިމީހާ ހަސްގަ އަބާކުވައިވެ. ދެން އެ

ކުއްޖާ ބޭނުންވެ. ހިމަނުނަ އަނބުރާ އާއިވެސް މިހާރު شفاء އެއް ނުދެވިއެވެ. ހަމަލާކުރިކަން

شفاء ދެއްވަނީ الله އެވެ. ދެން އެކުއްޖާވެސް ވެގެދިން ހައްމަކަ ކުރިވެނީވެ. އަދި އަދުބަ

ދެނީދެނީވެ. އަދުބަ ދީން ދެކުމުން އެނގޭ ދެއްކުން އެ راهب ގެ ވަރަކަ ބެނީދެއްވެ. ދީން

راهب حاضر ކުރިވެނީވެ. ދެން އާނައިން އެނގެނީވެ. މިބަގަ ދީން ދުކަކާދާވެ. ދެން އާނަ

އެކަމާއި ދެކެވޭ ހަދިއެވެ. ދީންޏާއްސަވާ ގެނައުމަން އެނގެނީވެ. ދެން މިހާކަ ހިއްސަވާ

ހިދައިގެން އައިސް އާނގޭ ބަޔަގެ މުދަލާއި ދެރަކަކާން ދެކުޅެއްވެ. އެނގުމަ ދެހިން

ދެގިވެގެން ގެސް ދެދެޔަ ދެދެކަމެން ވެއްޅެއްޖެއްވެ. ދީން ކަސްވެދެންނެގެ ކަކިގެ އަކިސް

ބަކަލާން އަގެން މިހާ ގެނީވެނީވެ. އަދި އާނާ ކައިކިގައި ބެނީވެނީވެ. މިބާ މިބަގަ ދީން

ދުކަނާލާވެ. އަދި އާނާ އަކަމަން އިނުކަކަކަން ދުކަގަ ހެދައިވެ. ދީން އާނގޭ ބަލަގެ

ދުމުދުގައި ކިސް އަގާ ވަކަކަކަން ދެއްޖެއްވެ. އެނގުމަ ދެހިން ދެގިވެގެން ގެސް ދެދެޔަ

ދެދެކަމެން ވެއްޅެއްޖެއްވެ. ދީން އެކައްޖާ ގެކިސް ދެއްވެ. އަދި އެކައްޖާ އާނ ބެނީވެނީވެ.

ކައިގެ ދީން ދުކަނާލާވެ. ދެން އެކައްޖާ އެކަމަން އިނުކަކަކަން ދުކަގަ ހެދައިވެ. ދެން

އެކައްޖާ ކަސްވެދެންނެގެ އަކިސް ބަދުކާ ހަގަދާ ކަކިދެއި އެނގިއެވެ. އެ ކައްޖާ ގެވައިގެން

މިވަނީ ދެކަބަދުއަކަން ދުދާވެ. އަދި އަދުބަބަނަ ގަމާގަން އެކާދާވެ. އަދި އާގެ އެނގުމަ

ކާދަން ދުވަމުން އެ ކައްޖާ ކަކަން ދީން ދުކަކަން ހިކިގެ އިއާދާވެ. އަދި އިސްކާކަ

ކާދުދާ ހަގަ ވެއްޖެއްޗެވެ. ދެން އެމިހުން އެކައްޖާ ގެވައިގެން ދުމަވައިވެ. ދީން ދެކަބަދުއަކަން

އަކަން ދެމަވެ. ދެން އެކައްޖާ ދުމްޑުކާވެ. އާ الله ! މިމިހުން ގެ ހިބައިން މިވަނީ އަގާ

އިބަކަސްވާލާސްގެ އިގާދަ ކަކައަވެ ގެވައިގެ ދަމިން ސަވާމަތް ކަކައަވެނުދާވެ! ދެން އާއިނުދު

އަދުބަބަދަ އެމިހުންނާއި އަކަ ހިގަވެން ދެމަވެ. އަދި އެމިހުން ވެއްޖެ މަކަވެއްވެ. އަދި އެ

ކައްޖާ ކަސްވެދެންނެގެ ގަމާގަ ދުމަވެ. ދެން ކަސްވެދެން އެކައްޖާ ކަކަން އެއްސަވައިވެ.

ކަމާއަކަ ދުނިވެ މިމިހުން ކަބަބައްމަވެ؟ ދެން އެކައްޖާ ބެނީވެނީވެ. އެމިހުންގެ ދުކަން الله

މިވަނީ ސަވާމަތް ކަކައަވެއްދެވެ. ދެން ކަސްވެދެން އެކައްޖާ ކަސްވެދެންނެގެ خاص

ހަމާ ހަގަދާ ކަކިދެވެ. ދެން ބެނީވެނީވެ. އެކައްޖާ ގެވައިގެން ދުކަވެ. އަދި ދީންބަކަކަން

އަކަވެކަވެ. އަދި ކަސްދުގެ ދުދަން ސިކަންނެކަވެ. ދެން އާނގޭ ދީންނަން އެކައްޖާ

رجوع ވާން ހުރިބޭ އަހާށެވެ. ނޫނީމަ ކަނޑަށް ގެންބާލާށެވެ. ފަހެ އެމީހުން އެކުއްޖާ ގޮވައިގެން ކަނޑުގެ މެދަށް ނިކުމެވެ. ފަހެ އެކުއްޖާ دعاء ކުރަން ފެށިއެވެ. އޭ الله ! މިމީހުންގެ ކިބައިން ތިމަން އަޅާ ސަލާމަތްކުރައްވާ ކަލޭގެ އިރާދަފުޅުން ގޮތަކުން ސަލާމަތް ކުރައްވާނދޭވެ! އެހިނދު ދޯނި އުކުރިގެން ބަނޑުން ވިއެވެ. ފަހެ އެމީހުން ކަނޑުގައި غرق ވިއެވެ. އަދި އެކުއްޖާ ރަސްގެފާނުގެ އަރިހަށް (އަނބުރާ) ދިޔައެވެ. ފަހެ ރަސްގެފާނު އެކުއްޖާއަށް ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. ކޮބާ ތާއާއި ދިޔަ މީހުންނަކީ ކިހިނެއްވީހެއްޔެވެ؟ ފަހެ އެކުއްޖާ ބުންޏެވެ. މާތް الله سبحانه و تعالى އެމީހުންގެ ދުރުން ތިމަންނަ ސަލާމަތް ކުރައްވައިފިއެވެ. އަދި އެކުއްޖާ ރަސްގެފާނަށް ދަންނަވައެވެ. ކަލޭގެފާނު ތިމަންނަ ބުނާ ގޮތް ނުހަދައިފިނަމަ ތިމަންނަ މަރާލެވޭނެ ނޫންކަން يقين ކުރޭ. ރަސްގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ ކޮން ގޮތެއް ހެއްޔެވެ؟ އެކުއްޖާ ބުންޏެވެ. ރަސްގެފާނު މީސްތަކުން ހުރިހާ މީހުން އެއްތަނަކަށް އެއްކުރައްވާށެވެ. އަދި ތިމަންނަ ގަހެއްގައި ބައްދާ ވަކުރު ގަސްގަނޑުގައި ސަލީބުކޮށް ތިމަންގެ ތީރުގަނޑުން ތީރެއް ނަގާށެވެ. ދެން ތީރު ދުނީގެ މެދުގައި ބާއްވާށެވެ. ދެން بسم الله رب الغلام ކިޔާށެވެ. ދެން ތީރު އަތުން ދޫކޮށްލާށެވެ. ދެން ކަލޭގެފާނަށް ތިމަންނަ قتل ކުރެވިދާނެއެވެ. ފަހެ ރަސްގެފާނު މީހުން އެއްތަނަކަށް އެއްކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެކުއްޖާ ގަހެއްގައި ސަލީބުކުރެއްވިއެވެ. ދެން އެކުއްޖާގެ ތީރުގަނޑުން ތީރެއް ނެގިއެވެ. ދެން ތީރު ދުނީގެ މެދުގައި ބާއްވައި بسم الله رب الغلام ކިޔާފައި ތީރު ދޫކޮށްލެއްވިއެވެ. ފަހެ ތީރު އެކުއްޖާގެ ކަންފަތުގައި ޖެހުނެވެ. ދެން އެކުއްޖާ އަތް ތީރު ޖެހުނު ތަނުގައި އަޅާލިއެވެ. އަދި ކުއްޖާ މަރުވެއްޖެއެވެ. ދެން މީސްތަކުން ގޮވާލިއެވެ. (މިކުއްޖާގެ) ރަބްބަށް ތިމަންމެން އީމާންވީމެވެ. ދެން ރަސްގެފާނު ގާތު މީހަކު އައިސް ބުނެފިއެވެ. ކަލޭގެފާނު ބިރުގަންނަވާ ކަންތައް ވެއްޖެއެވެ. الله ގަސަމީ ހަމަ ކަލޭގެފާނު ބިރުގަންނަވާ ކަންތައް ވެއްޖެއެވެ. މީސްތަކުން އީމާން ވެއްޖެއެވެ. ދެން ރަސްގެފާނު މަގުތަކުގެ ދޮރުތަކުގައި ވަޅުތަކެއް ކޮނުމަށް އަމުރު ކުރެއްވިއެވެ.

ކޯށްދެއްވޭ. އަދި ވަގުތަށް ކޮށްވުމުގެ. އަދި އެކައި އަޅުގަނޑުމެން ތޯބާވުމުގެ. އަދި
އަޅުގަނޑު ކުރެއްވޭ. ވިމަސްނަކީ ދީނަށް رجوع ނުވާ ކުރުމުގެ ތިމާގެ އެއާޅުގަނޑު އެގޮތުގެ.
ފަހު ރަސޫލާގެ ސުންނަތާ ޚިލާފުވާ އެއްޗެހި ހުރިހާ ކަމެއް ދޫކުރުން ތިމާގެ އަނިޔާ ވިސްނުން
ކަރުދާސް ގެންދިޔުމަށް މަސްއޫލިއްޔަތު ހަމަހަމަ ކުރުމަށް ނަސޭހަތް ހަމައެކަނި ޤަބޫލުކުރާ. އަދި
އެކަންޏާގެ އެކަލޭ ހިތުގެ ކަނޑައެޅި ނިސްބަތްގެ (އަދިޤަތުމާ އެކުލަވައިގަތުމަށް ނަފުސްތަކުގެ
) ފުރިހަމަ ޤަބޫލު ފުރުޞަތު. އިސްލާމް އަދި ކަމަށް އެއްވެސް ކަމަކީ ބަރަކާތް. އާ
ހަމަޖެހޭ! ހަމަޖެ ވިދާޅުعذاب އަށް ކަމެއް ކުރެއްވީ. ހަމަޔަގީނުންވެސް ހަމަޖެ ވަސީ حق
ޤަބޫލުކުރޭ.

31 وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : مَرَّ النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بِامْرَأَةٍ تَبْكِي عِنْدَ قَبْرٍ فَقَالَ : «اتَّقِي الله وَاصْبِرِي » فَقَالَتْ : إِلَيْكَ عَنِّي ، فَإِنَّكَ لَمْ تُصَبْ بِمُصِيبتى، ولَمْ تعْرِفْهُ ، فَقيلَ لَهَا : إِنَّه النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَأَتتْ بَابَ النَّبِّي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فلَمْ تَجِد عِنْدَهُ بَوَّابين ، فَقالتْ : لَمْ أَعْرِفْكَ ، فقالَ : « إِنَّما الصَّبْرُ عِنْدَ الصَّدْمَةِ الأولَى » متفقٌ عليه.

وفي رواية لمُسْلمٍ : « تَبْكِي عَلَى صَبيٍّ لَهَا » .

މާތް الله ރަސޫލާ ސަޙާބީއެއްވީأنس ގެފާނުގެ ރިވާއަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ނަބިއްޔާ ސަޙާބީގެ ވާހަކައިން
ސަފިކާޔަކާ ގަބުރުގެ ކައިރިގައި ރޮއިރޮއި ހުރި އަންހެނަކަށް އެކަލޭގެފާނު އޮޅިއޮޅިގެން ފާހޭ
ވަޑައިގެންނެވެ. އަދި حديث ފަހަރުވިއްޔެ. އަށްބަޔާ الله އަށް تقوى ވެރިވާށެވެ. އަދި
ކެތްތެރިވާށެވެ. ފަހު އެއަންހެނާ އަށް ކާކުކަން ނޭނގި ބުނުއްވެ.ނުރަކަށް ދާށެވެ. ދިޔައިން
ވިމަސްނަކަ އަށް ދިމާވެފައިވާ ކަހަލަ مصيبة އައި ދިމާނުވާނޭ ތާއެވެ! އަހަރެން ވިސާ އަށް
ދެކުމަށް ހިތްކަށް ނުކެނޑޭތާއެވެ! ދެން އަނބުގެފާނު ވަޒީރަކުތޯ. އެއަންހެނާ ކައިރިގައި
އަރިހަށް ބުނުއްވެ. ހަމަޔަގީނުންވެސް އެ ރަސޫލާއެ ވިދާޅުވެފައިވާ ބަނބިޔާ ސަލާމާއި
ސަލަވާތްގައިވާ ނަބިއްޔާގެ ފާނުގެ. ފަހު އެ އަންހެނާ معاف އަށްއަދި އަނބުގެ ދަރި ކާފަ

ކައިރިއަށް ދިޔައެވެ.(އަދި އެކަލޭގެފާނު ހުރިކަން އެކަލޭގެފާނުގެ ދޮރާށި ކައިރީގައިވެސް ބައްވާބުންގެ ދޮރާށި ކައިރިގައި ހިފެހެއްޓުން ވަރަށް ނެތް އަދިކުރާގެ މުޅިން ފާޑަކަށް ހިތްހުރި ކަމުނުވެ.) ފަދަ އެކަލޭގެފާނުގެ ދޮރާށި ކައިރިގައި ފާޑަކަށް އާއި ވެސް މުޅިކަ އެކަލޭގެފާނު އަކަށް ނުފެނުނެވެ. އެކަލޭގެފާނު ދުއްސަހިވިއެވެ. މިފަސްފަހުން ކަލޭގެފާނު ކާކުކަން އެވެގޭ ނޭގުނުއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެންމެ މާތް ވެގެންވާ ކެތްތެރި ކަމަކީ مصيبة އައިސް ޖެހޭ ފުރަތަމަ ވަގުތު ކެތްތެރިވާ ކެތްތެރިވުމެވެ. އަދި މުސްލިމުގެ ހިތާ ނަފްސުގައި ވޭއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ޒިކުރި އެކަލޭގެފާނު ދަރިއަކާ ދައްކަވައެވެ.

32 وعَنْ أبي هُرَيرَةَ رَضي اللَّه عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : « يَقولُ اللَّهُ تَعَالَى: مَا لِعَبْدِي المُؤْمِنِ عِنْدِي جَزَاءٌ إِذَا قَبضْتُ صَفِيَّهُ مِنْ أَهْلِ الدُّنْيَا ثُمَّ احْتَسَبهُ إِلاَّ الجَنَّةَ » رواه البخاري .

މާތް الله ވަޙީކުރެއްވި أبو هُرَيرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައެވެ. الله سبحانه و تعالى وحي ކުރައްވައެވެ. ތިމަން ރަސްކަލާނގެ **مُؤْمِن** އަޅާގެ ކިބައިން އޭނާ އެންމެ ލޯބިވާ މީހަކު (މަރުވެ) ގެންދަވާ ހިނދު (ސަބުރު ކުރައްވާއިރު ثواب އެދިގެން) ކުރެ ކަންތައްތަކަށް އޭނާއަށް جزاء އެއްގެ ގޮތުގައި ދެވޭނީ ސުވަރުގެ ނޫނީ ތިމަން الله ގެ حضرة ގައި ނުވެއެވެ.

33 وعَنْ عائشَةَ رضي اللَّهُ عنها أنَهَا سَأَلَتْ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عَن الطَّاعونِ ، فَأَخْبَرَهَا أَنَهُ كَانَ عَذَاباً يَبْعَثُهُ اللَّه تعالى عَلَى منْ يَشَاءُ ، فَجَعَلَهُ اللَّهُ تعالى رحْمةً للْمُؤْمنِينَ ، فَلَيْسَ مِنْ عَبْدٍ يَقَعُ في الطَّاعُون فَيَمْكُثُ في بلَدِهِ صَابِراً مُحْتَسِباً يَعْلَمُ أَنَّهُ لاَ يُصِيبُهُ إِلاَّ مَا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ إِلاَّ كَانَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِ الشَّهِيدِ » رواه البخاري .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عائشة ގެ ފާނުގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން

އަކަމަށާ رَسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ހަދީސުން طاعون ގެ ބަލިމާއިމުދަ

ސުވާލު ކުރެއްވިއެވެ. އަދި ނަބިއްޔާ ޚަބަރުދެއްވީ އެންމެ ދެއްވިއެވެ. އޭގެ ހަގީގަތަކީ

(ޢިމާން ކަންތައްތަކުގެ އެއްޗެހީގެ) ކުރިންގެ މީހުންގެ ތެރެއިން އަޅާގަންނާ އިސްރާއީލުމީހުން

ބައެއްގެ މައްޗަށް ފޮނުއްވާ عذاب އެކެވެ. ނަމަވެސް الله سبحانه وتعالى މި އުއްމަތުގެ

ތެރެއިން އީމާންވި މީހުންނަށްޓަކައި އަޅުގަ ނަކުލައި رحمة އެއް ކަމުގައި ލައްވައިފައެވެ. ދަރި އަހަރެ

طاعون ބަލިއަށް ހައްޔަރުވެވިއްޖާ، އެތަނަކުން ނުނިކުމެ ބާކީ ހުރެގެން ، އެކަލާގެ

ޤަޟާ ޤަދަރުއްސުން ޚަލާޞާތް އެދޭގެން ހަމަގަތަވަރާގެން އިތުބާރު الله ކުރެއްވިފައިވާ

ގޮތެއްގެ ޢަމަލުކުރުމަ ބުނެބާއްވާ ނަހަންގުނުގައިން يقين ކޮށްގެން ހުރެއްޖެނަމަ

އޭނާގެ ހުރިބަ شهيد އެއްގެ ޘަވާބު ލިބޭނެއެވެ.

34 وعَنْ أَنس رضي اللَّه عنه قال : سَمِعْتُ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقولُ : « إنَّ اللَّه عَزَّ وجَلَّ قَالَ : إِذَا ابْتَلَيْتُ عَبدِي بحبيبتَيْهِ فَصبرَ عَوَّضْتُهُ مِنْهُمَا الْجنَّةَ » يُريدُ عينيْه ، رواه البخاريُّ .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أَنس ގެފާނުގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.

رَسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން اللَّه عَزَّ وجل

ވަޙީކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަޅާގެ އެންމެ ލޮބުވެތި ދެކަން ބަލާއިރު ނިގުއްވައި (

ގަނޑުފަތުގައިވާ) ދެލޯ ގެއްލުވުމުގެ އިމްތިޙާނު އަޅުވައިފި ކުރެއްވި ހާލުގައި ސަބުރު

ކުރާނަމަ ކިއެތުވެ ހުރެއްޖެނަމަ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަވަހަށް ސާބިތުކޮށް ދޭނީ

ސުވަރުގެ ދެއްވާނެއެވެ.

35 وعنْ عطاءِ بْن أَبي رَبَاحٍ قالَ : قالَ لِي ابْنُ عبَّاس رضي اللَّهُ عنهُمَا ألا أُريكَ امْرَأَةً مِن أَهْلِ الجنَّة ؟ فَقُلت : بلَى ، قَالَ : هذِهِ المْرأَةُ السوْداءُ أَتَتِ النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقالَتْ : إِنِّي أُصرَعُ ، وإِنِّي أَتَكَشَّفُ ، فَادْعُ اللَّه تعالى لِي قَالَ : « إن شئْتِ صَبَرْتِ ولكِ الْجنَّةُ، وإِنْ شِئْتِ دعوْتُ اللَّه تَعالَى أَنْ يُعافِيَكِ » فقالتْ : أَصْبِرُ ، فقَالت : إِنِّي أَتَكشَّفُ ، فَادْعُ اللَّه أَنْ لا أَتكشَّفَ ، فَدَعَا لَهَا . متَّفقٌ عليْهِ .

މާތް الله ރަޙްމަތްލެއްވި عطاءِ بْن أَبي رَباح ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެން ވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްދުވަހަކު) މާތް الله ރަޙްމަތްލެއްވި **ابْنُ عبَّاس** ތިމަންނައަށް
ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާއަށް ސުވަރުގެ ވެރިންގެ އަންހެނަކު ދައްކަން ހެއްޔެވެ ؟ ތިމަންނަ
ދެންނެވީމެވެ. އާދޭހެވެ. ދައްކަވާށެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަ ފެންނަ ކަޅު އަންހެންމީހާ
ސުވަރުގެވެރިޔާ ވެއްޖެއެވެ. އެކަނބުލޭގެ (އެއްދުވަހަކު) ސަލާމާއި ސަލަވާތްލެއްވި
ނަބިއްޔާގެ ހުޒޫރަށް އަރިހަށް އައެވެ. އަދި ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންނަ އިރު އިރަށްވާ
ހަނދުޖެހުން ވެއްޖެހުން އަބޯޅެއެވެ. އަދި ހަށިގަނޑުވެސް ހުޅުވެއެވެ (އަނގަބޮޑު ދޮގެއް ވަގުތު)
ތިމަންނަގެ(ހަށިން ގެގެން ގޮސް) ހަށިގަ كشف އެބަވެއެވެ.ވީމާ (އެބަލިން
ސަލާމަތްވުމަށް)ތިމަންނައަށްޓަކައި الله އަށް دعاء ކުރައްވައިދެއްވާށެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث
ކުރެއްވިއެވެ. ކަލޭބޭނުނަމަ (ތިޔަ ބަލިމަށް) ކެތްކުރާށެވެ. އަދި ސުވަރުގެ ލިބޭ
ގެންނާށެވެ. ނުވަތަ ކަލޭ ބޭނުމީނަމަ ތިމަންނަކަލޭގެފާނު ކަލޭބޭނުގެއަށް شفاء
އަށް އަދި دعاء ކުރައްވާ ހުށިވީމެވެ. ދެން އެކަލޭގެ ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންނަ (
ގެ ހަށިން) ކަޝްފުވުން ސުވަރުގެ ހުރިހިސާބެވެ. އަދި އެކަލޭގެ އެކަލޭގެފާނުގެ
ހަށިގައި ދެންނެވިއެވެ. އަނގަބޮޑު ދޮގެއް ތިމަންނައަށް ތިމަންނަ ގެ ބައިގަ
كشف ނުވުމަށް الله އަށް دعاء ކޮށްދެއްވާށެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު އަނގަބޮޑު دعاء
ކުރެއްވިއެވެ.

36 وعنْ أَبي عبْدِ الرَّحْمنِ عبدِ اللَّه بنِ مسْعُودٍ رضيَ اللَّه عنه قَال : كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلى رسولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يحكْي نَبيّاً من الأَنْبياءِ ، صلواتُ اللَّهِ وسَلاَمُهُ عَلَيْهم ، ضَرَبُهُ قَوْمُهُ فَأَدْم وْهُ وهُو يمْسحُ الدَّم عنْ وجْهِهِ ، يقُولُ : « اللَّهمَّ اغْفِرْ لِقَوْمي فإِنَّهمْ لا يعْلمُونَ » متفقٌ عَلَيْه .

މާތް الله ރަޙްމަތްލެއްވި أبو عبْدِ الرَّحْمن عبْدِ اللَّه بنِ مسْعُود ގެ ރިވާޔަތުން
ބަޔާންވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އަދިވެސް ތިމަންނަގެ ލޮލަށް ފެނިގަނެ رَسُول اللَّه صَلّى اللهُ
عَلَيْهِ وسَلَّم ، ނަބިއްޔުންތަކުގެ ތެރެއިން ނަބިއްޔެއްގެ ކަންތަކެއް ކިޔުއްވާ ވާހަކަ
ދެއްކެވި މަންޒަރު އަޑުއަހަމެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެނަބިއްޔާގެ قوم ގެ މީހުން

އެސަބިއްތާއަށް ބަލާ އަނިޔާވެރި އެވެ. ފުރަ ތާރީހު އުފެދުނު ވަރުގަދަވެއެވެ . އަދި އަސަބިއްތާގެ
އެތެރޭގެ ބިމަށް ވަޅުޖެހިއްޖާ عذاب އަތުވެދާނެ ކަމުގެ ބިރުން އެތެރޭގެ ބިމަށް
ވަޅުޖެހޭނުދީމާ ފޫހިވި ފޫހިވި ހުންނަނީ އެވެ. (އަحال ގައި ހުންނަވަރިގެންދިއުން) دعاء
ކުރައްވާފައި ގެންދިޔައެވެ. اللهم ހަމަޖެހިލަން ބޭކާރުވި ހަސްލާޙަލާ ! ޖިހާދުގެ قوم
ގެ މީހުންގެ ފާފަ ފުއްސަވާނޭދޭވެ! ހަދަކަރަޖާރުން އަތިހުނުހުން މަކާންކުރުވިޔާ ޝަރުޢަ
ބޭއްވެ.

37 وَعنْ أَبي سَعيدٍ وأَبي هُرَيْرة رضي اللَّه عَنْهُمَا عن النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : «مَا يُصِيبُ الْمُسْلِمَ مِنْ نَصَبٍ وَلاَ وَصَبٍ وَلاَ هَمٍّ وَلاَ حَزَن وَلاَ أَذًى وَلاَ غمٍّ ، حتَّى الشَّوْكَةُ يُشَاكُها إِلاَّ كفَّر اللَّه بهَا مِنْ خطَايَاه » متفقٌ عليه .

و « الْوَصَب » : الْمرضُ .

ދާތް الله އަދުރުބޫރިކާކުންނަށް ކުރެއްވުނުތަކީ أبو سَعيد އާއި أبوهُرَيْرة އާއި
ފުރުބާކުން ސަލާމާއި ސަލާމަތް ގެއްލި ނަބިއްޔާގެ ފާތުހާ ކިޔައިން ތިރީކަރުއްވިއެވެ .
އަކާގެ ފާތް حديث ކަރުއްވިއެވެ. މުސްލިމުކަން އެނދުގެ ތެރެ ވަޅުޖެހޭ އަދި ވަރުބަލިކަމުގެ
ތަބިޖެހޭ އަދި ދުރުކަމުގެ ދުވަލި ވަޅުޖެހޭ އަދި ހިތުމުއްގަ ކަރުދަލި ވަޅުޖެހޭ
އަދި (އަނގުމު ކަޖެވެގެން) އަސްގެ ފެހަން ކައްޗަށް ހަރުނަކަމުގެއި ވިހަސް އަކަމުގެ
ސަފަބުން الله سبحانه وتعالى އެމިހުގެ ކަންފާފައި ފުއްސަވާ ވޫޖެގެންނަވެއެވެ.

38 وعن ابْن مسْعُود رضي اللَّه عنه قَالَ : دَخلْتُ عَلى النَبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وَهُو يُوعَكُ فَقُلْتُ يا رسُولَ اللَّه إِنَّكَ تُوعكُ وَعْكاً شَدِيداً قال : « أَجَلْ إِنِّي أُوعكُ كمَا يُوعَكُ رَجُلان مِنْكُم» قُلْتُ : ذلك أَنَّ لَكَ أَجْرَيْن ؟ قال : « أَجَلْ ذَلك كَذَلك مَا مِنْ مُسْلِمٍ يُصِيبُهُ أَذًى ، شوْكَةٌ فَمَا فوْقَهَا إلاَّ كفَّر اللَّه بهَا سيئاته ، وَحطَّتْ عنْهُ ذُنُوبُهُ كمَا تَحُطُّ الشَّجرةُ ورَقَهَا » متفقٌ عليه.

وَ « الْوَعْكُ » : مَغْثُ الحمَّى ، وقيل : الْحُمى .

މާތް الله ރުހިވުންލެއްވި عبد الله بن مسعود ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު) ތިމަންނަ ، ސަލާމާއި ސަލަވާތް ލެއްވި ނަބިއްޔާކަލޭގެ ޙަޟްރަތަށް އަރިހަށް (އަހަރެމެން އާދެވުނީ ކަންފުޅާ އުޅުއްވި ވަގުތެއްގައި ގޮވާލުމުގެ ބާވަތުގެ) ދިރިހުރިމުވެ. އަދި އަހަރެން އަޅުގަނޑުމެން ހުރި އަރާމުކަން އަށާ ކަންފުޅާއިމެދުގެއެވެ. ފަހަރު ތިމަންނަ (އަޅުގަނޑުމެން ގެ ރަސޫލާއާ ޝިފާ ކުރެއްވުން) ދެއްވައިގެން މަޢާރިފު ވެއެވެ. ބޭ ގެ ޙަދީޘް الله ގެ ރަސޫލާ ކަލޭގެފާނު އެވެ. ރަސޫލާއާ ހެން ވަރަށް ގަދަވުމުގެ ޙަދީޘް ހުރެވެ. ޙަދީޘް ކިޔައިދިނުމެވެ. އަދިވެއެވެ. ތިމަންނަ ކަލޭގެފާނު ބިލުމުން ފިޔާވެރިން ދިރިހަލާ ހެންނާއި އެއްކަލަ ރަނގަޅުވުމަށް ދަރަޖަ ވެއެވެ. ތިމަން ދެއްކެވިއެވެ. އަށްދަރާ ކަލޭގެފާނު ކާޢޫރުވެ ފަރާތުން ކިޔައިދިނުމުގެ ވަހާލިލައެވެ. ޙަދީޘް ކިޔައިދިނުމެވެ. އަދިވެއެވެ. ހަމައެކަނި މުސްލިމާކަން އެއްވެސް ބަލިބޭނުން އެއީ ކަންތައް ހަމަހެން ހުރެވެ. އަދި ކަސްރަތު ފާޑުގެ މުސީބާތް ބަލިމަޑުވެއްޖެނަމަ އެއްބަޔަކު ކަލޭގެ ވާޖިބެއް ފާހަގަވާ އަދި އަވަށްސެ ފާތިޙާއެއް ފާއިތުވެގެން ވާ كفارة އެއް ކަމުގައި الله ހަމަޖައްސަވައެވެ. އަދި އޮތުމަށް ފާތިޙާއެއް ފައިސާޖެހިގެން ގަނޑުކުރެވޭ ގަނޑުފާއެއް ވަރަށް ގިނަ ފައިސާވެއްޖެކަމުގަވެއެވެ.

39 وعنْ أَبي هُرَيرة رضيَ اللَّهُ عنه قال : قال رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ يُرِدِ اللَّهُ بِهِ خَيْراً يُصِبْ مِنْهُ » : رواه البخاري .

وضَبَطُوا « يُصِب » : بفَتْحِ الصَّادِ وكَسْرِهَا .

މާތް الله ރުހިވުންލެއްވި أَبو هُرَيرة ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى ހެޔޮކަން ދެއްވަން ބޭނުން ދެއްވާ ކަލޭގެ ކުރެއްވި (ހަމަޖެހިގެން ކުރެއްވުމަށް) އިރާދަ ކުރެއްވި ފަރާތަކުން ހެޔޮކަމަށް އިޙްސާނެއް (ބަލާމި ، މުޞީބާ އަދި އަދާލެ އަދިހެން ކަމަށްވާ) މުސީބާތް ގެނެވި ކުރެއްވިއެވެ.

40 وعَنْ أَنَس رضي اللَّهُ عنه قال : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا يتَمنيَنَّ أَحدُكُمُ الْمَوْتَ لِضُرٍّ أَصابَهُ ، فَإِنْ كَانَ لا بُدَّ فاعلاً فليقُل : اللَّهُمَّ أَحْيِني ما كَانَت الْحياةُ خيراً لِي وتوفَّني إِذَا كَانَتِ الْوفَاةُ خَيْراً لِي » متفق عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أنس ގެ ފާނުގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ ·
رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން
އެއްވެސް މީހަކު އެމީހަކަށް ދިމާވާ مصيبة އަކާހުރެ މަރަށް ނުއެދޭށެވެ. އަދި އެހެރަ
مصيبات އެއްކުރެވޭ ވެއްޖެއްޔާ އެންމެ ބޮޑަށްވީ ދުވަސްވެސް މިدعاء ކުރާހުށި ގެންގުޅޭށެވެ. އޭ
الله! މިޔަން އަށާ އަސް ދިރިހުރުން ބައްޓެލި ވޯސްތުކުރާ ދުވަހަކަށް ތިމަންނަށާ
ދިރި ދަމަހައްޓަވާނދޭވާ! އަދި މިޔަން އަށާ މަރުވެދިއުން ބައްޓެލި ވޯސްތުރިހުންދެއްގި
ތިމަންނައަށް މަރުދޭންދެވާނދޭވާ!

41 وعنْ أبي عبدِ اللَّهِ خَبَّابِ بْنِ الأَرتِّ رضيَ اللَّهُ عنه قال : شَكَوْنَا إِلَى رسولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وَهُو مُتَوسِّدٌ بُردةً لَهُ في ظلِّ الْكَعْبَةِ ، فَقُلْنَا : أَلا تَسْتَنْصرُ لَنَا أَلا تَدْعُو لَنَا ؟ فَقَالَ : قَد كَانَ مَنْ قَبْلَكُمْ يؤْخَذُ الرَّجُلُ فيُحفَرُ لَهُ في الأَرْضِ في جُعلُ فِيهَا ، ثُمَّ يُؤْتِى بالْمِنْشارِ فَيُوضَعُ علَى رَأْسِهِ فيُجعلُ نصْفَيْن ، ويُمْشطُ بِأَمْشاطِ الْحديدِ مَا دُونَ لَحْمِهِ وَعظْمِهِ ، ما يَصُدُّهُ ذلكَ عَنْ دِينِهِ ، واللَّه ليتِمنَّ اللَّهُ هَذا الأَمْر حتَّى يسيرَ الرَّاكِبُ مِنْ صنْعاءَ إِلَى حَضْرمْوتَ لا يخافُ إِلاَّ الله والذِّئبَ عَلَى غنَمِهِ ، ولكِنَّكُمْ تَسْتَعْجِلُونَ » رواه البخاري .

وفي رواية : « وهُوَ مُتَوسِّدٌ بُرْدةً وقَدْ لقِينَا مِنَ الْمُشْرِكِين شِدَّةً » .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި أَبو عبد اللَّهِ خَبَّابِ بْن الأَرتِّ ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެން
ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (قريش ވެރިންގެ ކާފިރުންގެ އަނިޔާވެރިކަމާއި ހުރި ކަމް
ނުކުރެވިގެން ގޮސް) ތިމަންމެން رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަރިހަށް شكوى
އުފުލީމުއެވެ. އެއިރުގަ އެކަލޭގެފާނު އިންނެވީ ރޮނގުއެއް އަޅުއްވައިގެން كعبة ގެ ހިޔާގައި
އިށީނދެވަޑައިގެންނެވެ. ދެން ތިމަންމެން ދަންނަވާލީމުއެވެ. ތިމަންމެންނަށްޓަކައި الله
ގެ حضرة އިން نصر އަށް އެދި ދަޢުވަތެއް ނުކުރައްވާނެބާއެވެ ؟ އަދި ތިމަންމެންނަށްޓަކައި

دعاء ކުރެއްވުން ޤަބޫލުވެއްޖެތޯ؟ ފަހެ، (ކެތްތެރިވުމުން ހިތްވަރު ދެއްވުމަށްޓަކައި) حديث

ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަހަކަށްވަރުން ދެކެނެވިއިރުންގެ ކުރީގެ އުޅުން މިހުންގެ ތެރެއިން الله

އަށް އިހުސާނު ކުރިން ހަމަހަރުކަށްވެއްވެ. އަދި ބިރުގަދި ވެދަސްޖެހުމަ ކާށް އާކައި

(އިހުސާނުތެރިން) ވެވަޑައިގެންވެއެވެ. ދުނިޔޭ ބަޖެ ހިސާބު ގަސްޓް އެމީހާގެ ބައްޓަން ދުވަދުގައި

އަވާޗާއި (އިހުސާން ގަސްދު) ގެދުން ހަމައަންނަ ދުޗާ ކަށްޗާވެއްޖެއެވެ. ސްކޮޓެ ދަގަސްޖެހުން

ހަދާލައިވާ ބައްޓި ފުސްތަކުން އެމީހާގެ (ގައިގައިއާވާ ދުމާ) މަސްޓަގަސްޖާއި ކައްޓާއި

ވިކަނިކޮށްވަނެވެ. ސަމަވެސް އެމީހުން އެމީހުގެ ޕީސްސް ބައްވަގަސް ސްދުއެވެ. މަތި

الله ގަސްޓު ބަނަމަވެ . ކަނޑުފުޅަ ގަތްކަސްވެސް މިދިޔަ الله سبحانه وتعالى އާދައިގެ

ބައްޓަ ފުރިހަމަ ކަރުއްވާނަކަން يقينއެވެ . އަސްދުފުހުން އަކަނި ގިނަކަސްޖާ މިހާކު (

ތަމަން ކަރައިގެ صنعاء ސަމަކަން ކިޔުން ރަނގަން ފުރިގަސްދެސް (شام ކަރައިގެ)

حضرموت ސަމަކަން ކިޔުން ރަނގަރަމަތަން ދުވަރުކަށްފުރި ގާދިރުވެސް الله އަށް

ބިރުވެރިވުން ފުރަވައި އައިން އެއްވެސް މީހެއް ފުރާބުން ދަސްތަވާއް ދިބުދުންޖި

ބިރުގަސްސަކަން ސްޖަހައެވެ. އެސްދު ބައްވެސްވެސް ދުދުވާސްހަވެސް ބިރަހި

އަސްގަސްދާ ބަކަރިބަކަން މިނިކާވެގެ (ބައްއެބަކަރިބައް) ކާބައިފާސް ކަދެގެ ބިރުވެ. ސަމަވެސް

ބިހާބައިމިހުން ބިހަހަރަ ކަސްބައްބަކައިމުދު ދާއަވެސް ވެގަސްގަސްއިއެވެ.

42 وعن ابن مَسعُودٍ رضي اللَّه عنه قال : لمَّا كَانَ يَوْمُ حُنَيْنٍ آثر رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم نَاساً في الْقِسمَةِ : فأَعْطَى الأَقْرعَ بْنَ حابسٍ مائةً مِنَ الإِبِلِ وأَعطَى عُيينَةَ بْنَ حِصْنٍ مِثْلَ ذلكَ ، وأَعطى نَاساً منْ أشرافِ الْعربِ وآثَرهُمْ يوْمئذٍ في الْقِسْمَةِ . فقَالَ رجُلٌ : واللَّهِ إنَّ هَذِهِ قِسمَةٌ ما عُدِلَ فِيها ، وما أُريد فِيهَا وَجهُ اللَّه ، فَقُلْتُ: واللَّه لأُخْبِرَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فأتيتُهُ فَأَخبرته بِما قال ، فتغَيَّر وَجْهُهُ حتَّى كَانَ كَالصِّرْفِ . ثُمَّ قال : « فَمنْ يَعْدِلُ إِذَا لَمْ يعدِلِ اللَّهُ ورسُولُهُ ؟ ثم قال : يرحَمُ اللَّهُ موسى قَدْ أُوْذِيَ بِأَكْثَرَ مِنْ هَذَا فَصبرَ » فَقُلْتُ: لا جرمَ لا أَرْفَعُ إِلَيه بعْدها حدِيثاً. متفقٌ عليه .

وقَوْلُهُ « كَالصِرْفَ » هُو بِكسْرِ الصادِ الْمُهْمَلةِ : وَهُوَ صِبْغٌ أَحْمَرُ .

މާތް الله ރުއްސެވުންތެރިވި عبد الله بن مسعود ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
حنين ހަނގުރާމަ ކޮށްގެން ލިބުނު (غنيمة ގެ) މުދާ (ހަނގުރާމަވެރިންގެ
މުދަލުގައި) ބައްސަވައިދު (شرعي مصلحة އަށްޓަކައި އެކިބައެއްގައި ހިމެނުން އަދު
މުސްލިމުންނަށް ހިތްވަރުދެއްވުމުގެ ގޮތުން) ބައެއް ބޭކަލުންނަށް رسولُ اللّٰهِ صلّى
اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އިސްކަން ދެއްވިއެވެ. އެގޮތުން (އަދު މުސްލިމް قبيلة އެއްގެ ސަރުދާރެއް
ކަމުގައިވާ) الأَقْرع بْنَ حابِس ކިޔުނު ބޭކަލަކަށް ސަތޭކަ ޖަމަލު ދެއްވިއެވެ . އަދި
عُيَيْنَة بْن حِصْن ކިޔުނު ބޭކަލަކަށް ވެސް ސަތޭކަ ޖަމަލު ދެއްވިއެވެ. އަދި (މީގެ
އިތުރުން) عربي ން ގެ ބޮޑުންގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ (ދުލުން އީމާން ވެ
ހިތަން އީމާންކަން ފުރިހަމަކަމުން ނުވަތަ މިހި أشراف ންނާއި އަދި مكة ފަތަހަ
ކުރެއްވި ދުވަހު معاف ކުރައްވައި ދޫކޮށްލެވުނު) ބައެއް ބޭކަލުންނަށް (އަންސާރީންނާ
ޢަދަދަކަށް) އެއީ އެތިކޮޅު ދެއްވައި (މިބައްސެވުމުގައި انصاري ބޭކަލުންނާއި مهاجري ންގެ
ބޭކަލުންނަށް ވުރެ ބޮޑަށް) އެބޭކަލުންނަށް އިސްކަން ދެއްވިއެވެ. ފަހެ (މިކަންބުނީ
ދެކެވި ކަމުގެ حقيقة އޮޅުން ނުކިޔާ) މީހަކު ހިތުގައި (ސިއްރުން) ބުނެލިއެވެ.
މާތް الله ގަސަމް ހުވާކޮށް ބުނަމެވެ . ހަމަހަމަކަމެއް މިބައްސެވުމުގައި އެއްވެސް
އިންސާފެއް ނުވެއެވެ. އަދި إخلاص ތެރިކަމެއްވެސް ނުވެއެވެ. عبد الله ابن مسعود
ވިދާޅުވެއެވެ . ތިމަންނަށް (ހިތުހިތާ) ބުނެލީމެވެ. މާތް الله ގަސަމްކުރަމެވެ. ކޮންމެހެން
މިވާހަކަ رسولُ اللّٰهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް ތިމަން އިއްވާ ހުށަހެޅީމެވެ. ދެން
ތިމަންނަށް އެކަލޭގެފާނުގެ ދިރުވާގޮތް . އަދި އޭދޭރަ އަތުރުއް ވާހަކަ
އެކަލޭގެފާނުން އިއްވެވީމެވެ. އެހިނދު (އެކަލޭގެފާނު ކޯފާވެވަޑައިގެން މިންވަރު
ބޮޑުކަމުން) މޫނުފުޅުގެ ކުލަ ބަދަލުވި ރަތް ކުލައަކަށް އަނގަރު ބަދަލުވެއްޖެއެވެ. ކުރެ
ހިނދުކޮޅަކަށް ފަހު ހަމަހިމޭނުވެވަޑައިގެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله އާއި އެކަލާނގެ
ރަސޫލާއަށް ވުރެ ބޮޑަށް އިންސާފުވެރި ކޮބައިކަން އެއީ ދެކެނުގެ ކާކު
ހެއްޔެވެ؟ ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. މާތް الله موسى ގެ ރޫޙަށް ހެޔޮ رحمة
ލައްވާނދޭވެ ! ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނުން (އެކަލޭގެފާނުގެ قوم ގެ މީހުންގެ
ފަރާތުން) މިއަށް ވުރެ މާބޮޑެތި (އުނދަގޫލައި) ހިތްވަރަށް ކެތުގެ

ވެގެން ދިޔައެވެ. ނަމަވެސް އަބަދުވެސް ތެދުރުންނެވީ ކެތްތެރި ކަންމަތީގައެވެ. (އެގޮތަށް ބިމަށް ކަލޭގެފާނުގެވެސް ވާންޖެހޭނީ ކެތްތެރި ކަންމަތީ ދެދުރުންނަވަން ނޫން ތޯއެވެ؟ عبد الله ابن مسعود ވިދާޅުވިއެވެ. (މިخبر ދިނުމުގެ ސަވަބުން އެކަލޭގެފާނަށް ހިތްވަޖެހިގަތީ ހިތާމަފުޅު ދަތިވެއި) ބިމަންނަ ހިތާހިތާ ބުނީއެވެ. އަދިހަމަ خبر އެއް ބިމަންނަ ދެން ދުވަހަކުވެސް އެކަލޭގެފާނުގެ އަހަރެން ނުގެންދާ ހުރީމެވެ.

43 وعن أنس رضي اللَّه عنه قال : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْ وسلَّم : « إِذَا أَرَادَ اللَّهُ بعبْدِهِ خَيْراً عجَّلَ لَهُ الْعُقُوبةَ في الدُّنْيَا ، وإِذَا أَرَادَ اللَّه بِعبدِهِ الشَّرَّ أمسَكَ عنْهُ بذَنْبِهِ حتَّى يُوافِيَ بهِ يَومَ الْقِيامةِ » .

وقَالَ النبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إِنَّ عِظَمَ الْجزاءِ مَعَ عِظَمِ الْبلاءِ ، وإِنَّ اللَّه تعالى إِذَا أَحَبَّ قَوماً ابتلاهُمْ ، فَمنْ رضِيَ فلَهُ الرضَا ، ومَنْ سَخِطَ فَلَهُ السُّخْطُ » رواه الترمذي وقَالَ: حديثٌ حسنٌ .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى އެ އިލާހުގެ (ހެޔޮ) އަޅަކަށް ހެޔޮކަމެއް ގޮތް ދުނިޔޭގައި ކުރެއްވުމުން އިރާދަކުރައްވާ ވޭނެއް ހިފެއްވިޔަސް އަވަހަކަށް ދުނިޔޭގައި މަތިން مصيبة ދެއްސަވައި شذا މިންވަރު ކުރައްވައި (آخرة ގެ عذاب އިން) ސަލާމަތް ކުރައްވައެވެ . އަދި الله سبحانه وتعالى އެއިލާހުގެ (ނުބައި) އަޅަކަށް ނުބައި ގޮތް ދުނިޔޭގައި ކުރެއްވުމުން އިރާދަ ކުރައްވާ ވޭނެއް ހިފެއްވިޔަސް އަވަހަކުގެ ފާފަތަކަށް ދުނިޔޭގައި މަތިން އެއްވެސް شذا އެއް މިންވަރު ނުކުރައްވާ ދޫކޮށް ބަހައްޓަވައިގެން ފަހު آخرة ދުވަހުން އެހުރިހާ ފާފަތަކުން އެއްކޮށް عذاب ދެއްވަވައެވެ.

أنس ފާނުންގެ އަރިން ރިވާވެފައިވަނީ ވެއެވެ. رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަގީގަތުގައި ބޮޑު ޘަވާބު ވަނީ ބޮޑު مصيبة ތަކާ ގުޅިގެންނެވެ. އަދި ހަގީގަތުގައި الله سبحانه وتعالى އެއިލާހު ރުއްސަވާ

އަދުސްނަސް مصيبة ތައް ދުވުތަކި ކުރައްވާ إمتحان ކުރައްވައެވެ. ދީފާ (އައިސްދު)
الله سبحانه وتعالى ގެ އިރާދަ އާއި މިންވަރުފުޅުގެން ހުރިގޮތަށް މީހަކާއި الله سبحانه
وتعالى ހުއްޓަވާ ވަޔަކަށްނަވައެވެ. އަދި (އައިސްދު) الله سبحانه وتعالى ގެ
އިރާދަފުޅާއި މިންވަރުފުޅުގެން ނުހުރިގޮތަކަށް މިޔާކަށް الله سبحانه وتعالى ގެ ނުހުއްޓަވާނެ
ކަމެއްވެ.

44 وعنْ أَنَسٍ رضي اللَّه عنه قال : كَانَ ابْنٌ لأبي طلْحةَ رضي اللَّه عنه يَشْتَكي ، فخرج أبُو طَلْحة ، فقُبِضَ الصَّبِيُّ ، فَلَمَّا رجَعَ أَبُو طَلْحةَ قال : ما فعَلَ ابنِي ؟ قَالَت أُمُّ سُلَيْم وَهِيَ أُمُّ الصَّبيِّ : هو أَسْكَنُ مَا كَانَ ، فقَرَّبَتْ إِلَيْهِ الْعَشَاءَ فَتَعَشَّى ، ثُمَّ أَصَابَ مِنْهَا، فَلَمَّا فرغَ قَالَتْ : وارُوا الصَّبيَّ ، فَلَمَّا أَصبحَ أَبو طَلْحَة أَتَى رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فَأَخْبره، فَقَالَ: « أَعرَّسْتُمُ اللَّيْلَةَ ؟ قَالَ : نَعَمْ ، قال : « اللَّهمَّ باركْ لَهُما » فولَدتْ غُلاماً فقَالَ لِي أَبُو طَلْحَةَ : احْمِلْهُ حتَّى تَأْتِيَ بِهِ النبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، وبَعثَ مَعهُ بِتمْرَات ، فقال : «أَمعهُ شْيءٌ ؟ » قال : نعمْ ، تَمراتٌ فَأَخَذَهَا النَّبِيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فمضَغَهَا ، ثُمَّ أَخذَهَا مِنْ فِيهِ فَجَعَلَهَا في في الصَّبيِّ ثُمَّ حَنَّكَه وسمَّاهُ عبدَ اللَّهِ متفقٌ عليه .

وفي روايةٍ للْبُخَاريِّ : قال ابْنُ عُيَيْنَة : فَقَالَ رجُلٌ منَ الأَنْصارِ : فَرَأَيْتُ تِسعة أَوْلادٍ كلُّهُمْ قدْ قَرؤُوا الْقُرْآنَ ، يعْنِي مِنْ أَوْلادِ عَبْدِ اللَّه الْموْلُود .

وفي روايةٍ لمسلِمٍ : ماتَ ابْنٌ لأبِي طَلْحَةَ مِنْ أُمِّ سُلَيْمٍ ، فَقَالَتْ لأَهْلِهَا : لا تُحَدِّثُوا أَبَا طَلْحَةَ بابنِهِ حتَّى أَكُونَ أَنَا أُحَدِّثُهُ ، فَجاءَ فَقَرَّبَتْ إِلَيْهِ عَشَاءً فَأَكَل وشَرِبَ ، ثُمَّ تَصنَّعتْ لهُ أَحْسنَ ما كانت تَصنَّعُ قَبْلَ ذلكَ ، فَوقَعَ بِهَا ، فَلَمَّا أَنْ رأَتْ أَنَّهُ قَدْ شبِعَ وأَصَابَ مِنْهَا قَالتْ: يا أَبَا طلحة ، أَرَأَيْتَ لَوْ أَنَّ قَوْماً أَعارُوا عارِيتهُمْ أَهْلَ بيْتٍ فَطَلَبوا عارِيَتَهُم ، أَلَهُمْ أَنْ يمْنَعُوهَا؟ قَالَ : لا ، فَقَالَتْ : فاحتسِبْ ابْنَكَ . قَالَ : فغَضِبَ ، ثُمَّ قَالَ : تركتنِي حتَّى إِذَا تَلطَّخْتُ ثُمَّ أَخْبرتِنِي بِابْنِي ، فَانْطَلَقَ حتَّى أَتَى رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فأخْبَرهُ بما كَانَ ، فَقَالَ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « بَاركَ اللَّه لكُما في ليْلَتِكُما » .

قال : فحملتْ ، قال : وكَانَ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم في سفرٍ وهِي مَعَهُ وكَانَ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم إِذَا أَتَى الْمَدِينَةِ مِنْ سَفَرٍ لاَ يَطْرُقُها طُرُوقاً فَدنَوْا مِنَ الْمَدِينَةِ ، فَضَرَبَهَا الْمَخَاضُ ، فَاحْتَبَس عَلَيْهَا أَبُو طَلْحَةَ ، وانْطَلَق رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم . قَالَ : يقُولُ أَبُو طَلْحَةَ إِنَّكَ لتعلمُ يَارَبِّ أَنَّهُ يعْجبُنِي أَنْ أَخْرُجَ معَ رسولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم إِذَا خرَجَ ، وأَدْخُلَ مَعهُ إِذَا دَخَلَ ، وقَدِ احْتَبَسْتُ بِما تَرى . تقولُ أُمُّ سُلَيْمٍ : يا أَبَا طَلْحَةَ مَا أَجِد الَّذي كنْتُ أَجِدُ ، انْطَلِقْ ، فانْطَلَقْنَا ، وضَرَبهَا المَخَاضُ حينَ قَدِمَا فَولَدتْ غُلاماً . فقالَتْ لِي أُمِّي : يا أَنَسُ لا يُرْضِعُهُ أَحدٌ تَغْدُوَ بِهِ عَلَى رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فلمَّا أَصْبَحَ احتملْتُهُ فانطَلَقْتُ بِهِ إِلَى رسولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم . **وذَكَرَ تمامَ الْحَدِيثِ .**

މާތް الله ރަސޫލާއާއެކު أنس ގެ މަންމަ ދަތުރުފުޅަކަށް ދިޔައެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މާތް الله ރަސޫލާއާއެކު ދަތުގައި أبو طلحة ދަތުރުކުރަމުންދިޔައެވެ. ދެން ނިކުމެވަޑައިގަތީއެވެ. އަރިހުގައި އަނބިކަނބަލުން ދަރިއަކާ ވިހާނެ ކަމަށް ހުރެ ... ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން أبو طلحة ދަތުރު ... ވިދާޅުވިއެވެ. ... ؟ ... (އަދި ...) ... "... أبو طلحة ... (خبر ...) ... أبو طلحة ... އެއީ ... ! ... (...) ... رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ... ދެން ... أبو طلحة ... شكواء ... ؟ މި صحابی ... (...) ... صالح ...

ޖެހުމުން އެދި) دعاء ކިޔުއްވީމެވެ. حديث ކިޔުއްވީމެވެ. އޭ الله ! މިދަރިފުޅުގެ
މުދަކައި ބަރަކާތް ލައްވާދެއްވާނދޭވެ ! ދެން އަނބުރާވަޑައިގެން ދަރިކަލުނާ ލިބި ދަރިންތަކެވެ
އަލިކަމުން ފާޅުވީމެވެ. އަނިޔާ އަރިހުގައި ގާތުން أنس ދަރިކަލުނާ ވީމެވެ. މިދަރިފުޅު
އެފުޅުލެވިގެން رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަރިހަށް ވަޑައިގެން އަނބުރާގެންދާ
ބަރަކާތުލިބި ލޯތްބެން ދައްކަވައިގެން. އެދި އަނބުރާ ދާއިރު އާދޭ أنس ދަރިކަލުނާ ގެ އެއްބޮޑުކަމުގައި
أبو طلحة ކުދިކަލުނުގެ ތެރޭ ފޮނުއްވީމެވެ. ދަރި أنس ދަރިކަލުނާ މިކަމާ އެފުޅުލެވިގެން
ތެރޭ އަލިގެތެރެ ދެއްކެވުން ވިދާޅުވީމެވެ. މިކަމާއިއެކު ހުރިތަކެތި އެއްކަލަ
ގެންނެވިއްޖެތޯ؟ أنس ދަރިކަލުނާ ދެންނެވީމެވެ. އާދޭހެވެ. ކަދުރު ކޮތަށް ގެނައީމެވެ. ދެން
رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެއިން ކަދުރު ކޮތަށް ނަންގަވާ އަނގަފުޅުން ތުއްތު
ކުދިކަލުނާގެ އަނގަށް ލައްވާ ވާއްސަވާ އަނގަ ލެއްވި ކަލޭގެފުޅު ލަވާތަކާ. ދެން ކިޔުއްވީމެވެ
. އެދި އަނގަފުޅުގެ ނަމަކަށް عبد الله ގެ ނަންދެއްވީމެވެ.

އެދި بخاريގެ ރިވާޔަތްކުރައްވައި ވީމެވެ . أبو عُيَيْنَة ވިދާޅުވީމެވެ. انصاريބަޔަކާ
ވިދާޅުވީމެވެ. މި عبد الله ގެ ނުވަ ދަރިން ފެނިން ތިއްބެވެ. އެހުރިހާ ކިޔުން ވެސް
ވަގުން ދިރާގި قرآن ހިފުޒުކުރެ ބަޔަކުންނެވެ .

45 وعنْ أَبِي هُريرةَ رضي اللَّه عنه أَن رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « لَيْسَ الشديدُ بالصُّرَعةِ إِنمَّا الشديدُ الَّذي يمْلِكُ نَفسَهُ عِنْدَ الْغَضَبِ » متفقٌ عليه .

« والصُّرَعَةُ » بِضمِّ الصَّادِ وفتْحِ الرَّاءِ ، وأَصْلُهُ عنْد الْعربِ منْ يصرَعُ النَّاسَ كثيراً

މާތް الله ރަޟިޔަލްލާހު ޢަންހު أبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވީމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކިޔުއްވީމެވެ. ބަލިޖެ މުސާރަކަތް ބައްޔާ
ޖެހުމުގައި حقيقي ގަދަފަތާ ކަލޭ ނުނޫމެ. ހަމަކަށަވަރުން حقيقي ގަދަފަތާ މީހަކީ
ރުޅިއައުންނައިރު ފިތާގެ ނަފްސު ގެ މައްޗަށް ރުޅި ވެސް ކޮންޓްރޯލްކުރެވޭ.

46 وعنْ سُلَيْمانَ بْنِ صُرَدٍ رضي اللَّه عنهُ قال : كُنْتُ جالِساً مع النَّبِي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم، ورجُلان يستَبَّانِ وأَحدُهُمَا قَدِ احْمَرَّ وَجْهُهُ . وانْتَفَخَتْ أوداجهُ . فقال رسولُ اللَّه

صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إنِّي لأعلَمُ كلِمةً لوْ قَالَها لَذَهبَ عنْهُ ما يجِدُ ، لوْ قَالَ : أَعوْذُ بِاللّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ذَهبَ عنْهُ ما يجدُ . فقَالُوا لَهُ : إِنَّ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : «تعوَّذْ بِاللّهِ مِن الشَّيَطان الرَّجِيمِ ». متفقٌ عليه .

ރާވީ الله ރުއްސުންދެއްވި سُلَيْمان بْنِ صرد ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްދުވަހަކު) ތިމަންނަ ސަލާމާއި ސަލާމަތް ޙަދީޘް ނަބިއްޔާގެ ޙަޟްރަތުގައި އިށީނދެވަޑައިގެން އިންނެވިއެވެ. އެތަނުގައި ދެމީހަކު އެކަކު އަނެކަކަށް ދެރަބަސް ބުނެ ދިމާވިއެވެ. އެތަނުން އެކަކު ރުޅިއައިސް ބޮލުގެ ނާރު ފިތިގެން ދިޔައެވެ. އެތި ކަރުގެ ނާރު ރުޅި ފުއްޕައިގެން ދިޔައެވެ. ފެނި (އެ މަންޒަރު ދުށް) رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު ދަންނަވާ ބަސްކޮޅެއް حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ހަމަ އެ ބަސްކޮޅު ބުނެފިނަމަ، އޭނާ ރުޅި އޭނާގެ ކިބައިން ފިލައިދާނެއެވެ. އެބަސް أعوذ بالله من الشيطان الرجيم ކިޔުމެވެ. އެބަސް ބުނެފިނަމަ އޭނާގެ ރުޅި ފިލައިދާނެއެވެ. މިހާރު حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ރަސޫލާ ވިދާޅުވި ތިމަންކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم މިހާރު حديث ކުރެއްވިއެވެ ކިޔާ أعوذ بالله من الشيطان الرجيم ކިޔުމަށެވެ.

47 وعنْ مُعاذ بْنِ أَنَسٍ رضي اللَّه عنه أَنَّ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « مَنْ كظَمَ غيظاً ، وهُو قَادِرٌ عَلَى أَنْ يُنْفِذَهُ ، دَعَاهُ اللَّهُ سُبْحانَهُ وتَعالَى عَلَى رُؤُوسِ الْخلائقِ يَوْمَ الْقِيامَةِ حَتَّى يُخَيِّرَهُ مِنَ الْحُورِ الْعِينِ مَا شَاءَ » رواه أَبُو داوُدَ ، والتِّرْمِذِيُّ وقال : حديثٌ حسنٌ .

ރާވީ الله ރުއްސުންދެއްވި مُعاذ بْنِ أَنَس ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ސަލާމާއި ސަލާމަތް ޙަދީޘް حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ބަދަލުހިފުން ބަދަލު ހިފުމުގެ ކުޅަދާނަކަން ލިބިގެންވާ ހާލަތުގައި ރުޅި ހިފެހެއްޓި މީހާ ކިޔަމަން قيامة ދުވަހުން الله سبحانه وتعالى މިޚަލްޤުގެ މައްޗަށް ނަގުއްވައި

ސުވަރުގޭ އިން އަމިއްލަ ބޭނުން ވަރެއްގެ حور العين ކަނބަލުން ގެންދިއުމުގެ ފުރުޞަތު
إختيار ކުރެއްވުމަށް ދެއްވާނެއެވެ.

48 وعنْ أَبِي هُرِيْرَةَ رَضيَ اللَّهُ عنهُ أَنَّ رَجُلاً قَالَ للنَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : أوْصِنِي ، قَالَ : « لا تَغضَبْ » فَردَّدَ مِراراً قَالَ ، « لا تَغْضَبْ » رواه البخاريُّ.

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو هُرِيْرَة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު ސަލާމާއި ސަލަވާތް ލެއްވި ނަބިއްޔާގެފާނަށް ދެންނެވިއެވެ. (އާ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ) ތިމަންނަށް ކަލޭގެފާނު ކަމަކަށް ހަނދާންކޮށް وصية އެއް ކުރައްވާށެވެ. (ދެންނެވުމެވެ). އޭރުން ރިވާވެގެންވާ ގޮތުގައި ބުނެލައްވަން ދެއްކެވިއެވެ. އަދި ނަސޭހަތަކަށް ދެއްކެވުމަކީ ކޮންމެ ސުވާލަކަށްވެސް ޖަވާބު ދެއްވާ ޢަމަލެއް ނޫން ޢަމަލެއް އެއީ ތިމަންނަށް ބޭނުންވާ ކަންތަކެއް ދެއްވުމަށް ވަނީއެވެ. އަދި ރުޅި ނުއަރުވާ ކަމެވެ. ތިމަންނަށް ގޮވާލައްވާ ގޮތަށް އެހެން ކަމެއް ކުރުމަށް ރުޅި ނުއަރާށެވެ) حديث ކުރައްވައެވެ. މިބަސް ރުޅި އިސް ނުކުރައްވާ ގޮތަށް ވިދާޅުވިއެވެ. މިދެއްކެވި ބަސްފުޅު ނަސޭހަތް ދެއްވި ބަސްފުޅަކީ ކަލޭ ތިމަންނަށް وصية އެއް ކުރައްވާށޭ ބުނުމުން ދެއްވި ނަސޭހަތެވެ. އެހެން ކަމުގެ ފުރަތަމަ ގޮތުގައި ރުޅި ނާރާށޭ ދެއްވިއެވެ. حديث ދިޔަ ކުރެއްވިއެވެ. މިބަސް ރުޅިއިސް ނުކުރެއްވެވެ.

49 وَعَنْ أبي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عنه قال : قال رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَا يَزَال الْبَلاءُ بِالْمُؤْمِنِ وَالْمؤمِنَةِ فِي نَفْسِهِ وَولَدِهِ ومَالِهِ حَتَّى يَلْقَى اللَّه تعالى وَمَا عَلَيْهِ خَطِيئَةٌ» رواه التِّرْمِذيُّ وقال : حديثٌ حسنٌ صحِيحٌ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو هُرَيْرَة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުއުމިން ފިރިހެނުންނާއި، މުއުމިން އަންހެނުންނާއި، އަމިއްލުގެ ދަރިންނާއި، މުދަލަށް مصيبة ތައް ދިމާވެ ވަމުންދާނީއެވެ. އެގޮތަށް ނަޞީޙަތްދާނެއެވެ ވާނީ އަމިއްލުން قيامة ދުވަހުން الله އާއި ބައްދަލުވުމުގައި ފާފައެއް ނެތް ސާފުތާހިރު ވެގެންވާ حال ގައެވެ.

50 وعَنْ ابْن عَبَاسٍ رضي اللَّه عنهما قال : قَدِمَ عُيَيْنَة بْنُ حِصْنٍ فَنزَلَ عَلَى ابْنِ أَخيهِ الْحُر بْنِ قَيْسٍ ، وكَانَ مِن النَّفَرِ الَّذين يُدْنِيهمْ عُمرُ رضِيَ اللَّهُ عنهُ ، وكَانَ الْقُرَّاءُ أَصْحابَ مَجْلِسِ عُمَرَ رضي اللَّهُ عنه ومُشاورَتِهِ كُهولاً كَانُوا أَوْ شُبَّاناً ، فقَالَ عُيَيْنَةُ لابْنِ أخيهِ : يَا ابْنَ أَخِي لَكَ وجْهٌ عِنْدَ هَذَا الأَمِيرِ فاستَأْذِنْ لي عَلَيْهِ ، فاستَأذنَ فَأَذِنَ لَهُ عُمرُ . فَلَمَّا دخَلَ قَالَ : هِيْ يا ابْنَ الْخَطَّاب ، فوَاللَّه مَا تُعْطِينَا الْجَزْلَ ولا تَحْكُمُ فِينَا بالْعَدْل ، فغَضِبَ عُمَرُ رضيَ اللَّه عنه حتَّى هَمَّ أَنْ يُوقِعَ بِهِ فَقَالَ لَهُ الْحُرُّ : يا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ إِنَّ اللَّه تعَالى قَال لِنبيِّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم : { خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الجاهلينَ } [سورة الأعراف: 198] وإنَّ هَذَا مِنَ الجاهلينَ ، وَاللَّه ما جاوَزَها عُمَرُ حِينَ تلاها ، وكَانَ وَقَّافاً عِنْدَ كِتَابِ اللَّهِ تعالى رواه البخارى

ދާމް ﷲ އެދުބަހަރިހަމަކުރެއްވި ރުހިވޮޑިގެންވާ ابن عَبَاس ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ.(އަރަބީންގެ قبيلة ގެ ސަރުދާރެއްކަމުގައިވާ) عُيَيْنَة بْنُ حِصْن ނަމަކަށް ރިޔާސް ދިޔަގެ (މަދީނާއަށް) އައެވެ. އަދި އޭނާގެ ބޭބެގެ ދަރިކަލެއް ކަމުގައިވާ الْحُر بْنِ قَيْس ގެ ގާތުގައި ދެމިހުރެއެވެ. މިނޫނަސް الْحُر بْنِ قَيْس އަކީ ދާމް ﷲ ރުހިވޮޑިގެންވާ عُمَرُ ގެފާނުގެ مشورة ދެއްވާކަމުގައި ހިމެނޭ އަރިހުގައި ބައިވެރިވާ ބޭފުޅެކެވެ. ހަމަ ابن عَبَاس ވިދާޅުވިއެވެ. عُمَرُ ގެފާނުގެ مشورة ދެއްވާކަމުގައި ގެންގުޅުއްވީ ކުރު ދިގު އުމުރުގެ ބޭފުޅުން ތެރެއިން قرآن ކިޔަވައި علم ލިބިފައިވާ ބޭފުޅުންނެވެ. ފަހެ މި عُيَيْنَة އޭނާގެ ބޭބެގެ ދަރިކަލެއްކަމުގައިވާ الْحُر بْنِ قَيْس ގެ ގާތުގައި ބުންޏެވެ . އޭ މިކަލުންގެ ބޭބޭގެ ދަރިކަލުންނެވެ! ދަރިކަލުގާއި عُمَرُ ގެ ގާތުގައި ނުހަނު ގާތްކަމެއް ލިބިގެންވެއެވެ . ވީމާ މިކަލުން އާއި عُمَرُ ގެ ގާތުގައި ބައްދަލުކުރުމަށް ހުއްދަ ހޯދައިދީބާވެ. ދެން عُمَرُ ގެފާނު ހުއްދަ ދެއްވުމުން ބައްދަލުކޮށްދިނެވެ. ދެން ގާތަށް ވަދެ عُمَرُ ގެފާނަށް ބުނެފައި ބުންޏެވެ. އޭ عُمَرُ ابن الْخَطَّاب އެވެ. ދާމް ﷲ ގަސަމެވެ ހަމަކަށަވަރުން ބުނެލަމެވެ. ދެން ކަލޭގެފާނު ދިނުން ކަލޭގެފާނު ބަޓުވަރުކަމާއި ބަރާބަރު ނުކުރައްވައެވެ. އަދި ދިނުމުގައި މިޤުބީލާއަށް قبيلة ގެ ދިނުމުގައި ޢަދުލުވެރިކަމާއެކު ނުވަތަ ވަކި ކުރުމެއް ނުކުރެއްވިއެވެ. ދެން عُمَرُ ގެފާނު (މީނާގެ މައްޗަށް ޢަދަބު ދެއްވުމަށް) ހިތާމަ ނުކުރެއްވި

ގަދަކަށް) ކޯފާވެވޭއިރުގަވެސް. އަދި (މިސާލަކަށް މިތުރާ ބުނުއްވީ ގަދަކަށް) މިސާލަށް
އަދަބު ދެއްވުން އުޅުއްވާ ގަޑިވެސް. އަރިސްދު الْحُر އިންސަނާފުއި ތަންތަނުވިއަވެ. އާ أَمِير
الْمُؤْمِنِين އަވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى އަކަރުސަ ނަބިއްޔާ އަށް وحي
ކުރައްވިއަވެ. (خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الجاهلينَ) މާނައީ ކަފާރުގެން معاف
ކުރައްވާށެވެ. އަދި ރަނގަޅު ކަންތައްތަކަށް އަމުރު ކުރައްވާށެވެ . އަދި ޖާހިލުން ދުރުގާ
ވިހައިގެ ގަދަކަށް ބޭރުވާ ނިހިއްޔުވާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެއީ ޖާހިލުންގެ ތެރޭއިން
ހެރި ޖާހިލުވެ. ހިމި ވިދުގެވެވެ. މާތް الله ގަންދީ ހަމަކަށަވަރުން ބެދުނާވެ. މިއާތިބެގެ
އަޖި ދިމުވުން عُمَرُ ގެފާނު ދިމުވާ އައްވުސް ހަމަކާބައް ނުގެންނުވިއަވެ. (ވަގުތުން
ހުއްޓިގެންވާ ކަންކަމަކުއިވެވެ.) عُمَرُ ގެ ފާނަކީ ކިތާބި قرآن ގެ އާޔަތަށް އަބަދުވެދޭއިރު
އަކަދުނު ބޭފުޅަކި ވަގުތުން ކިބަދުން ގަސްސަވާ ބޭކަލެކެވެ.

51 وعَن ابْنِ مسعُودٍ رضي اللَّه عنه أنَّ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « إنَّهَا ستَكُونُ بَعْدِى أَثَرَةٌ وَأُمُورٌ تُنْكِرونَها ، قَالُوا : يا رسُولَ اللَّهِ فَما تَأمرُنا ؟ قال : تُؤَدُّونَ الْحقَّ الَّذي عَلَيْكُمْ وتَسْألونَ اللَّه الذي لكُمْ » متفقٌ عليه . « والأَثَرَةُ » : الانفرادُ بالشيْءِ عمَّنْ لَهُ فيهِ حقٌّ .

މާތް الله ރުއްސެވުންލެއްވި عبد الله بن مسعود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْه وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
ތިޔަބުން ކަލޭގެފާނުގެ ފަހުން ކަންކަމުގައި އަނިޔާވެރިކަމާ ރަނގަޅު ނޫން ތިޔަބާ
ކަންކަމަކީ އަނިޔާވެރިކަމާ ދިމާވާނެ ކަންކަމަކީ ދިމާވާނެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން
ނުރުހޭ ހިތުންކޮށް (އެބަހީ އަނިޔާވެރިކަމަށް ސިޔާސަތާ ސިޔާސަތުގައި إسلامي ثقافة
އާއި خلاف عمل ކުރާ) ކުރަމުން ގެންދާނެއެވެ. أصحاب ބޭކަލުން ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ.
އަދިވީ ވެރިކަމު އަޅުގަނޑުމެން (ތިޔަބޭފުޅުން ކަންކަމަށް ސާމަނާކުރުމުގައި ފުދޭ)ކަލޭގެފާނު ގެ
އަމުރު ކުރެއްވީ ކޮބައި ހެއްދެވީ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ވާ
ވާޖިބުގެ حق ރުއް (ބަރަބަރަށް) އަދާކުރައްވާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ حق ހޯދުން
الله އަށް دعاء ކުރައްވާން ގެންދަވާށެވެ .

52 وَعن أبي يحْيَى أُسَيْدِ بْنِ حُضَيْرٍ رضي اللَّهُ عنهُ أَنَّ رَجُلاً مِنَ الأَنْصَارِ قال : يا رسولَ اللَّهِ أَلا تَسْتَعْمِلُني كمَا اسْتَعْملت فُلاناً وفلاناً فقَالَ : « إِنَّكُمْ ستَلْقَوْنَ بَعْدي أَثَرَةً فاصبِرُوا حَتَّى تلقَوْنِي علَى الْحوْضِ » متفقٌ عليه .

« وأُسَيْدٌ » بِضَمِّ الْهمزةِ . « وحُضَيْرٌ » بِحاءٍ مُهْمَلَةٍ مضمُومَةٍ وضادٍ مُعْجَمَةٍ مفْتُوحةٍ ، واللَّهُ أَعْلَمُ .

މާތް الله ރުއްސެވުންވާނިވި أبو يحيَى أُسَيْدِ بْنِ حُضَيْرْ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން انصارى ބޭކަލުންގެ ތެރެއިން ބޭކަލަކު رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْه وسلَّم ގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެން ދަންނަވިއެވެ. އޭ رسول الله އަޅެ. ކަލޭގެފާނު މިވަނީ ބޭކަލަކަށް ޢާމިލުގެ ވަޒީފާ ދެއްވިފަދައިން ތިމަންނައަށްވެސް ވަޒީފާއެއް ދެއްވާތޯއެވެ. حديث ކުރައްވަވިއެވެ. (ތިޔަބައިން ހަމަތަފާތުކޮށް ...) ... كوثر ... بغاوة ...)

53 وَعنْ أبي إِبْراهيمَ عَبْدِ اللَّه بْنِ أبي أَوْفَي رضي اللَّهُ عنهمَا أَنَّ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم في بعضِ أَيَّامِهِ التي لَقِيَ فِيهَا الْعَدُوَّ ، انْتَظَرَ حَتَّى إِذَا مَالَتِ الشَّمْسُ قَامَ فِيهِمْ فَقَالَ: « يَا أَيُّهَا النَّاسُ لا تَتَمَنَّوا لِقَاءَ الْعدُوِّ ، وَاسأَلُوا اللَّه العَافِيَةَ ، فَإِذَا لقيتُموهم فاصبْرُوا ، وَاعْلَمُوا أَنَّ الْجَنَّةَ تَحْتَ ظِلاَلِ السُّيُوفِ » ثُمَّ قَالَ النَّبِيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « اللَّهُمَّ مُنْزِلَ الْكِتَابِ وَمُجْرِيَ السَّحَابِ ، وَهَازِمَ الأَحْزَابِ ، اهْزِمْهُمْ وَانْصُرْنَا عَلَيْهِمْ » . متفقٌ عليه وباللَّه التَّوْفيقُ

މާތް الله އެބޭކަލުންނާމެދު ރުއްސެވުންވާނިވި أبو إِبْراهيم عَبْد اللَّه بْنِ أبي أَوْفي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْه وسلَّم ބަޔަކު

ހަނގުރާމަ މަތިވެގެން عداوة ދުޝްމަނުންނާއި ހަމަޖެހި ދުޝްމަނުންނާ ބައްދަލުވުމުގައި ދުޢާކުރުން ހަރުބަޑި (
ހަރިސް އަޙްމަދު އަރުއި) ރިވާވާ ހަދީޘް ދުޢާ އިންސިޔާރު ކުރައްވައެވެ. އަދި އިރު ހަރިސް އަޙްމަދު
އެވަރުން ހަނގުރާމަ ދުޝްމަނުންގެ مخاطب ކުރައްވައެވެ. މިއީ حديث ކުރައްވައެވެ.
އޭ މުސްލިމުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން عداوة ދުޝްމަނުންގެ ހަނގުރާމަ ކުރުމަށް ނުދެކޭށެވެ.
އަދި އެބަޔަކު مصيبة ދިނުން ބަރާބަރު ކުރާށެވެ އަދި الله އަށް دعاء ކުރުމަށް ގެންދާށެވެ.
ނަމަވެސް ތިޔަބައިމީހުން عداوة ދުޝްމަނުންގެ ހަނގުރާމަ ކުރުން ދިމާވެއްޖެއްޔާ މިހާ
ކުރިމަތިލާ ހުރިހާ ހަނގުރާމަ ކުރުން ގެންދާށެވެ. އަދި ދަންނާށެވެ. ސުވަރުގެ ކަނޑުތަކާ الله
ގެ މަގުގައި جهاد ކުރުމުގެ އަރިހުގެ ސަވާބުން ލިބެއްގެ حاصل ވާނެކަމެވެ.
މިބަސްފުޅު ވިއްސަވައިގެން ދަނީ ދުށް(ދަރަޖަ އެފަދަ ދުޢާ) دعاء ކުރައްވައިވާ ދޮށެވެ. يا الله!
ފޮތް ބާވައިލެއްވި ކަލާނގެއެވެ ސަލާމަތް ރުއްސަވާ ހަނގުރާމަ ކުރެއްވުމުގައި. އަދި އަޒާބުގެ
ތަކެއްޗާއި އެބައިމީހުން ބަލިކުރެއްވި ކަލާނގެއެވެ ބަލިކުރުމާ ހިލަރެއްވުން. އަދި عداوة ދެކެވޭ لشكر
ބަލިކުރައްވާ ކަލާނގެއެވެ. عداوة ދެކެވޭ لشكر ބަލިކުރައްވާނދޭވެ! އަދި
އަހަރެމެން ހިތްވަރު އެހީތެރިކޮށް نصر ދެއްވާނދޭވެ!

باب الصدق

ތެދުބުނުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ ބާބް

قال اللَّه تعالى (التوبة 119): {يا أيها الذين آمنوا اتقوا اللَّه، وكونوا مع الصادقين}.

އޭ ايمانވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް تقوىވެރިވާށެވެ! އަދި ތެދުވެރިންނާއި އެކުގައި، ތިޔަބައިމީހުން ވާށެވެ!

وقال تعالى (الأحزاب 35): {والصادقين والصادقات}.

ތެދުވެރި ފިރިހެނުންނާއި، ތެދުވެރި އަންހެނުންނާއި.

وقال تعالى (محمد 21): {فلو صدقوا اللَّه لكان خيرا لهم}.

ފަހެ ހަނގުރާމަކުރުމުގެ أمرފުޅު ކަނޑައެޅިއްޖެ ހިނދު، الله އަށް އެއުރެން ތެދުވެރިވީނަމަ، އެކަން އެއުރެންނަށް ހެޔޮކަން ބޮޑުވީސްކަން ކަށަވަރެވެ.

وأما الأحاديث:

54 فَالأَوَّلُ : عَن ابْنِ مَسْعُودٍ رضي اللَّه عنه عن النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إِنَّ الصِّدْقَ يَهْدِي إِلَى الْبِرِّ وَإِنَّ الْبِرَّ يَهْدِي إِلَى الجَنَّةِ ، وَإِنَّ الرَّجُلَ ليصْدُقُ حَتَّى يُكتَبَ عِنْدَ اللَّهِ صِدِّيقاً ، وإِنَّ الْكَذِبَ يَهْدِي إِلَى الفجُورِ وَإِنَّ الفجُورَ يَهْدِي إِلَى النَّارِ ، وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيَكْذِبُ حَتَّى يُكتَبَ عِنْدَ اللَّهِ كَذَّاباً » **متفقٌ عليه .**

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن مسعود نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْه وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތެދުބުނުން އިންސާނުންނަށް ހެޔޮކަމުގެ ދައްކައެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ހެޔޮކަމުގެ އިންސާނުންނަށް ސުވަރުގެއަށް މަގު ދައްކައެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން މީހާ ތެދުބުނުމުން ގެންދާން

ޗަތައިޖީނަމަ އެންމެ ފަހުން ގޯސް الله ގެ حضرة ގައި އޮޅުމާގެ ނަން صديق ނުގެ
ބޭރުގައި ލިބިވަޑައިގަނެވެ. (މިއާއި ހިލާފުން) ހަމަޔަކަށްވެރިން ދޭހަދޭން އިންސާނުންނަށް
ނުބައިމަގު ދުއްކަވައެވެ. އަދި ހަމަޔަކަށްވެރިން ނުބައިމަގު އިންސާނުންނަށް ނަރަކަޔަށް
މަގު ދުއްކަވައެވެ. އަދި ހަމަޔަކަށްވެރިން މީހަކު ދޯގު ހަދަމުން ގެންދާނަމަ ޗަތައިޖީސަލަ
އެންމެ ފަހުން ގޯސް الله ގެ حضرة ގައި ނުބައި ދޮގުވެރިއެއް ކަމުގައި
ލިޔެވިދާނެއެވެ.

55 الثَّاني : عَنْ أبي مُحَمَّدٍ الْحَسنِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ أبي طَالِبٍ ، رَضيَ اللَّهُ عَنْهما ، قَالَ حفِظْتُ مِنْ رسولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « دَعْ ما يَرِيبُكَ إِلَى مَا لا يَرِيبُكَ ، فَإِنَّ الصِّدْقَ طُمأنينَةٌ، وَالْكَذِبَ رِيبةٌ » رواه التِرْمذي وقال : حديثٌ صحيحٌ .

قَوْلُهُ : « يرِيبُكَ » هُوَ بفتحِ الياء وضَمِّها ، ومَعْنَاهُ : اتْرُكْ ما تَشُكُّ في حِلِّه ، واعْدِلْ إِلى مَا لا تَشُكُّ فيه .

ރަޙްމަ الله އަދިބަރިޔާދީފައިވާ ޙަދީޘްގައި ކަމުގައި أبو مُحَمَّد الْحَسن بْنِ عَلِيٍّ بْنِ أبي طَالِب ގެ ދަރިކަލުން ބުނާ ވާހަކަތަކެވެ. ޙިފުޒުކޮށްފީމެވެ. (ތިމަންކަލޭގެ ކާފާފުޅު) رسولَ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْه وسَلَّم ތިމަންކަލޭގެ ހިތުގައިވި وصية ގެތެރެއިން ހަނދާން އަބަދުއޮވެ. އަބަދުގައިން إرشاد ދެއްވިއެވެ. މިގޮތަ ގަސްތަކުން شك އުފެދޭ ކަންތައްތަކުން ދުރުހެލިވެގެން އުޅުއްވާށެވެ.އަދި (މިގޮތަ ގަސްތަކުން ދުރު ވާހަކައް ނުވިޔަ ނުދިނުމުގެ ކުރެވި) شك ނުއުފެދޭ ގޮތަ ކަންތައްތަކުގެ ގޮތުގައި إختيار ނުކުރާށެވެ. ވަގަ މިގޮތަ شك ނުއުފެދޭ ގޮތަގައި ސިޒުގުރީ ހަދަމުގެ ނަފްސާނީ ހަމަ ހިތްނުކަން ލިބިގަނެވޭނެ ކަމެވެ. އަދި ދޮގު ވާހަކައް ގޮތުގައި ދެކެވޭ شك ބައި އުފެދި ނަފްސާނީ ހަމަހިތްނުކަން ގެއްލިގެން ހިނގައިދާން ކަމެވެ.

56 الثَّالثُ : عنْ أبي سُفْيانَ صَخْرِ بْنِ حَرب ٍ . رضيَ اللَّه عنه . في حديثِه الطَّويل في قِصَّةِ هِرقْلُ ، قَالَ هِرقْلُ : فَماذَا يَأْمُرُكُمْ يعْني النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ أَبُو سُفْيَان:

قُلْتُ : يقول « اعْبُدُوا اللَّهَ وَحْدَهُ لا تُشرِكُوا بِهِ شَيْئاً ، واتْرُكُوا ما يَقُولُ آباؤُكُمْ ، ويَأْمُرُنَا بالصَّلاةِ والصِّدقِ ، والْعفَافِ ، والصِّلَةِ » . متفقٌ عليه.

މާނާ ﷲ ރުއްސުންވެވޮޑިގެންވާ أبو سُفْيان صَخْر بْنِ حَرب ގެ ރިވާޔަތުން އިސްލާމްވުމުގެ ކުރިން ރޯމަވެރިން އަރިސްކުރިމާ ރޫމު ކަރައިގެ هرقل ރަސްގެފާނުގެ ވާހަކަ ހިމެނުނު ދިގު حديث ގައި ވެއެވެ. هرقل ރަސްގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް އަމުރުކުރަނީ (އެބަހީ نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْه وسلَّم) އަމުރު ކުރައްވަނީ ކޮން ކަންތައްތަކަކަށްތޯ؟ أبو سُفْيان ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަމިން ދުނިޔެވީމާއެވެ. އަބަދުވެސް ވިދާޅުވެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން އެކަލާނގެއަށް الله އަށް އަޅުކަން ކުރާށެވެ. އަދި އެކަލާނގެއާ އެއްވެސް އެއްޗެއް شريك ނުކުރާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ކާބަފައިން ބުނާގޮތް އަދިސްކުރާތީ شركގެ ކަންތައް ދޫކޮށްލާށެވެ. އަދި އަހަރެމެންނަށް ނަމާދުކުރުމަށް އަމުރު ކުރައްވައެވެ. އަދި ތެދު ބުނުމަށް އަމުރުކުރައްވައެވެ. އަދި (فاحشކަމުން ބަރީވުމަށް ދުރުވެ) عفة ތެރި ވުމަށް އަމުރު ކުރައްވައެވެ. އަދި ވިލުގެ ކަމުގެ ގުޅުން ބަދަހި ކުރުމަށް އަމުރު ކުރައްވައެވެ.

57 الرَّابِعُ : عَنْ أبي ثَابتٍ ، وقِيلَ : أبي سعيدٍ ، وقِيلَ : أبي الْولِيدِ ، سَهْلِ بْنِ حُنيْفٍ ، وَهُوَ بدرِيٌّ ، رضي اللَّه عنه ، أَن النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « مَنْ سأَلَ اللَّهَ ، تعالَى الشِّهَادَة بِصِدْقٍ بَلَّغهُ اللَّهُ مَنَازِلَ الشُّهدَاءِ ، وإِنْ مَاتَ عَلَى فِراشِهِ » رواه مسلم .

މާނާ الله ރުއްސެވުން ލިބިވި أبو ثَابِت سَهْل بْن حُنيْف ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. އޭނާ بدر ހަނގުރާމައިގައި ބައިވެރިވި ވަރުގަދަ ޞަޙާބީއެކެވެ. ހަމަހަމަ ތެދުވެރިކަމާއެކު ސުވާލުކުރި ސަޙާބީ ލިބުނި ނަބިއްޔާގެ حديث ކުރައްވައިގެން. ފަހު ތެދު ހިތުން شهيد ވުމުގެ ދަރަޖަ ލިބިގަތުމަށް دعاء ކުރުމަށްފަހު الله سبحانه وتعالى އެކަލާނގެ شهيد ދަރާގެ ދަރަޖަ ދެއްވާނެއެވެ. އޭނާ އެކަލާނގެ ބޯދާލިބިގައި (އެއީ މަރު ވެއްޖެއްނަމަވެސް) ގޮނޑި ކަމުގައި ވިޔަސް ވެއެވެ.

58 الخامِسُ : عَنْ أبي هُرِيْرة رضي اللَّهُ عنه قال : قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: « غزا نَبِيٌّ مِنَ الأَنْبِياءِ صلوات اللَّه وسلامُهُ عليهِمْ فَقَالَ لقوْمِهِ : لا يتْبعْني رَجُلٌ ملَكَ بُضْعَ

امْرَأَةٍ. وَهُوَ يُرِيدُ أَن يَبْنِيَ بِهَا وَلَمَّا يَبْنِ بِها ، ولا أَحدٌ بنَى بيُوتاً لَمْ يرفَع سُقوفَهَا ، ولا أَحَدٌ اشْتَرى غَنَماً أَوْ خَلَفَاتٍ وهُو يَنْتَظِرُ أوْلادَهَا . فَغزَا فدنَا مِنَ الْقرْيَةِ صلاةَ الْعصْرِ أَوْ قَرِيباً مِنْ ذلكَ ، فَقَال للشَّمس : إِنَّكِ مَأمُورةٌ وأَنا مأمُورٌ ، اللهمَّ احْبسْهَا علَينا ، فَحُبستْ حتَّى فتَحَ اللَّهُ عليْهِ ، فَجمَعَ الْغَنَائِم ، فَجاءَتْ يَعْنِي النَّارَ لتَأْكُلها فلَمْ تطْعمْهَا ، فقال: إِنَّ فِيكُمْ غُلُولاً، فليبايعنِي منْ كُلِّ قبِيلَةٍ رجُلٌ ، فلِزقتْ يدُ رَجُلٍ بِيدِهِ فقَالَ : فِيكُم الْغُلولُ ، فليبايعنِي قبيلَتُك ، فلزقَتْ يدُ رجُلَيْنِ أو ثَلاثَةٍ بِيَدِهِ فقَالَ : فِيكُمُ الْغُلُولُ ، فَجاءُوا برَأْسٍ مِثْلِ رَأْسِ بقَرَةٍ مِنْ الذَّهبِ ، فوضَعها فَجَاءَت النَّارُ فَأَكَلَتها ، فلمْ تَحل الْغَنَائِمُ لأحدٍ قَبلَنَا ، ثُمَّ أَحَلَّ اللَّهُ لَنا الغنَائِمَ لمَّا رأَى ضَعفَنَا وعجزنَا فأَحلَّها لنَا » متفقٌ عليه .

« الخلفاتُ » بفتح الخاءِ المعجمة وكسرِ اللامِ : جمْعُ خَلِفَةٍ ، وهِيَ النَّاقَةُ الحاملُ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هُرِيْرة ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللّه صَلّى الله عَلَيْه وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކުރީގެ ނަބިއްޔުންގެ ތެރެއިން ނަބިއްޔަކު جهاد ކުރުމަށް ނިކުމެ ވަޑައިގަތުމަށް قصد ކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެނަބިއްޔާގެ قوم ގެ މީހުންނަށް مخاطب ކުރައްވާ إعلان ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އަންހެނަކާއި ކައިވެނި ވެގެންހުރެ އުފާވެރި ފުރަތަމަ ރޭގެ އެއްވުން ކުރަން ބޭނުންވާ ހުރި މީހަކު މި جهاد ގައި ބައިވެރި ނުވާށެވެ. އަދި ގެއެއް ބިނާކޮށްފައިހުރި ފާރުގެ ފުރާޅު ނޭޅޭ ހުރި މީހަކު މި جهاد ގައި ބައިވެރި ނުވާށެވެ. އަދި ބަކަރިއެއް ނުވަތަ ޖަމަލުއެއް ގަނެގެން ހުރި އޭގެން އިތުރު ދަރިން ލިބުމަށް އިންތިޒާރުކުރަމުން ހުރި މީހަކު މި جهاد ގައި ބައިވެރި ނުވާށެވެ. (މި ނަބިއްޔާގެފާނުގެ مقصد އަކީ އެ މީހުން جهاد ކުރަންވީމަ ހިތް ދަށުން ދުނިޔާގެ އެދުންތަކުން އެއްކިބާވެގެން ހިތް إخلاص ތެރިކަމާއެކު جهاد ކުރުމަށް މަގުފަހި ކުރުމަށެވެ.) ދެން عداوة ތެރިންނާ ހަނގުރާމަ ކުރުމަށް ނިކުމެ ވަޑައިގަތެވެ. އަދި عداوة ތެރިންގެ ރަށާއި ކައިރިވުމުން ހިނދު ހުރީ عصرނަމާދު ވަގުތު ވެއްޖެއެވެ. ނުވަތަ عصر ވަގުތާ ކައިރި ވެއްޖެއެވެ. ދެން މިނަބިއްޔާގެފާނު އިރަށް مخاطب ކުރައްވާ ވިދާޅުވިއެވެ. ތަ އިރެވެ! ހަމަހަމައަށްކުރަން ﷲ އަމުރު ވެސް ކުރައްވާ ތިބާ ކުރަނީ

ގެންދިއުމަށް އަމުރު ކުރެވިގެންވާ އެއްޗެކެވެ . އަދި ތިމަން ކަލޭގެފާނަށް ދިރުމާއި
ހަނދާނުކުރަ ކުރުމަށް އަމުރު ވެވިގެން ވާ ފޮނުވާލި ދެވެ. يا الله ! (ތިމަންގެ مقصد
ނިމުން ދެން) އިރު އެއްސުން ޙަސްބުކުރެއްވުމާއި ފާނުދެއްވާ! ފަހު އިރުއްއެސުން (الله سبحانه
وتعالى) ޙަސްބުކުރެއްވިއެވެ.(އަދި އިރުއްއެސުމުގެ ކުރިން) الله سبحانه وتعالى
އަބައިލަފިނަސް (އަރަނި) فتح ކުރެއްވިއެވެ. (ފަހު ކުރީގެ އައްމަބަކަނި އަމުރު
ކުރެވުނުއީ ގޮތުގެ ދަޅިން)غنيمة ގެމުދާ އެއްބަހަކަން جمع ކުރެއްވިއެވެ. (ކުރީގެ
އައްމަބަކަނި އަމުރު ވެވުނީ އަންނަނި جهاد ކުރެގެން ލިބޭ غنيمة ގެމުދާ އެއްބަހަކަން
جمع ކުރެއްވުނެވެ. ދެން އެޖެން އަލިފާން ގަނޑެއް އައިސް އައިބީގާ މުދުބަކައި
ކާލިގެން ހިނގައިދެއެވެ.) ފަހު އަجمعކުރި މުދުބަކައި ކާލިން އެޖެން އަލިފާން ގަނޑެއް
އައިސް ފައި އަމުދުބައި ނުކާ އަނބުރާ ހިނގައިދިޔައެވެ. އެހިނދު އަނބިކަލުގެފާނު
ވިދާޅުވިއެވެ. يقينންވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު މި މުދަލުން خيانة ތެރި ވެއްޖެއެވެ.
ވީމާ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ކޮންމެ قبيلةއަކުން މީހަކު އައިސް ތިމަން ކަލޭގެފާނާއި
އަތާއި އަތްޖެއްސާ بيعة ކުރާށެވެ. (މިގޮތުގެ بيعة ކުރުމުން އަކަކާގެ އަތް
ތައްޓާފައިވެ. ފަހު އަނބިކަލުގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ . يقينންވެ. މިމުދަލުން خيانة ތެރިވި
ތިމަ قبيلة ގެ މީހުންނެވެ. ވީމާ ތިޔަ قبيلة ގެ އެންމެން ވަކިވަކިން ތިމަން ކަލޭގެފާނާއި
بيعة ކުރުމުން ގެންދާށެވެ. ދެން އެ قبيلة ގެ މީހުން بيعة ކުރުމުން ގެންދިޔައިރު ދެމީހަކުގެ
ނުވަތަ ތިން މީހަކުގެ އަތް ތައްޓާފައިވެ. ފަހު އަނބިކަލުގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. މި މުދަލުން
خيانة ތެރިވީ ތިޔަބައިމީހުން ކަން يقين ވެއްޖެއެވެ. ދެން އެމީހުން ވަގަށް ނަގާފައި ހުރި
މުދާ ގެނައުމަ އައީ ގެރިއެއްގެ ބޮލާ އެއްސުވަރުން ހަދާފައި ހުރި ރަންގަނޑެކެވެ. ދެން
އެރަނގަޑު އަމުދުތަކާ ބަރާބަރު ވެއްދުމުން (އުޖެން) އަލިފާން ގަނޑެއް އައިސް
އެމުދާބައި ކާލައިގެން ހިނގައްޖައެވެ. رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْه وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.
ފަހު ތިމަން ކަލޭގެފާނުގެ ކުރީގެ އައްމަތުން އަމުރުބަކަނި جهاد ކުރެގެން ލިބޭ غنيمة ގެމުދާ
ޙަލާލުކުރެއްވުމުގެ ހުއްދަ އެއް ނުވެއެވެ. (ނަމަވެސް) އަޅަށްފަހު الله سبحانه وتعالى
ތިމަން ކަލޭގެފާނުގެ އައްމަތުގެ ދެރަކަމާއި ނިކަމެތިކަން ދެކެވޮޑިގެން ތިމަން ކަލޭގެފާނުގެ
އައްމަތަށް غنيمة ގެމުދާ ޙަލާލުކުރެއްވި ހުއްދަ ކުރެއްވީ އެވެ.

59 السادِسُ : عن أبي خالدٍ حكيمِ بنِ حزَامٍ . رضِيَ اللَّهُ عنه ، قال : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « الْبيِّعَان بالخِيارِ ما لم يَتفرَّقَا ، فإِن صدقَا وبيَّنا بورُكِ لهُما في بَيعْهِما ، وإِن كتَما وكذَبَا مُحِقَتْ بركةُ بيْعِهِما » متفقٌ عليه .

މިއީ الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو خالد حكيم بنِ حزَام ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. (މި صحابي އިސްލާމްވީ ވަގުތަކީ مكة فتح ވި އަހަރުގައެވެ.) އަދި صحابي ގެ ބައެއް ދުވަހު ބޮޑެތި ވެރިއެއް ކަމުގައިވެސް ހުރިއެވެ. އަދި އިސްލާމްވުމުގެ ކުރިން ވެސް ކުރީގެ ޖާހިލިއްޔަތުގައިވެސް قريش ޤައުމުގެ ބޮޑުންގެ ތެރެއިން ބޭކަލެކެވެ. (حكيم) ގެ ނަން ބޮޑު. رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. (ދެ) ވިޔަފާރިވެރިން ، ދެމީހުން ވަކިވަންދެން ވިޔަފާރި ކުރުމުގެ ޚިޔާރު ހުރެއެވެ. ފަހެ ދެމީހުން ތެދުވެ ، އަދި ދެމީހުން އެކަކު އަނެކަކަށް ވިޔަފާރީގެ ކަންތައް ބަޔާންކުރެވިއްޖެނަމަ ދެމީހުންގެ ވިޔަފާރީގައި ބަރަކާތް ލިބިގެން ވެއެވެ. ފަހެ ދުރުގައި إختيار (شرعي ގޮތުން) ލިބިގެން ވެއެވެ. ދެމީހުން ވިޔަފާރީގެ ކަމާ ދެކޮޅަށް ވާހަކަ ދައްކައިގެން ކަމާ ނުބެހޭ ކަމަކުން ހާމަކުރަން ޖެހޭ حقيقة ވަނީ ކަމެއް ފޮރުވައި ، އަދި ދޮގު ހެދިއްޖެނަމަ ދެމީހުންގެ ވިޔަފާރީގެ ބަރަކާތް ގެއްލިގެން ދެއެވެ. (މިއީ خلاف އެއް) ދެމީހުން ހާމަކުރަން ޖެހޭ حقيقة އެއްވެސް ފޮރުވައިގެން ވިޔަފާރި ކުރިނަމަ ދެމީހުންގެ ވިޔަފާރީން ބަރަކާތް ގެއްލިގެން ހިނގައި ދެއެވެ.

باب المراقبة

ނަފުސު مراقبة ކޮށް ބެލެހެއްޓުމުގެ ގާތްކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

–قَالَ اللَّه تعالى (الشعراء 219، 220): {الذي يراك حين تقوم وتقلبك في الساجدين}.

އަދި **سجد**ކުރު ނަމާދުކުރާ މީހުންގެ ތެރޭގައި ކަލޭގެފާނު حركات ތެރިވެ ވަޑައިގަންނަވާތީވެސް އެކަލާނގެ ދެކެވޮޑިގެންވެއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެއީ، މުޅިން އައްސަވާ ވޮޑިގެންވާ، މުޅިން ދެނެވޮޑިގެންވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ.

وقَالَ تعالى (الحديد 4): {وهو معكم أينما كنتم}.

އަދި ތިޔަބައިމީހުންވީ ކޮންމެތަނެއްގައި، ތިޔަބައިމީހުންނާއެކު، އެކަލާނގެ ވޮޑިގެންވެއެވެ.

وقَالَ تعالى (آل عمران 5): {إن اللَّه لا يخفى عليه شيء في الأرض ولا في السماء}.

ހަމަކަށަވަރުން، اللهِ، ބިމާއި އުޑުގައިވާ އެއްވެސް އެއްޗެއް އެކަލާނގެއަށް ވަންހަނާ ވެގެންނުވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ.

وقَالَ تعالى (الفجر 14): {إن ربك لبالمرصاد}.

ހަމަކަށަވަރުން، ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ (އެއުރެން ކުރާ ކަންތައް) ބެއްލެވުމުގައި ވޮޑިގެންވާކަން ކަށަވަރެވެ.

وقَالَ تعالى (غافر 19): {يعلم خائنة الأعين وما تخفي الصدور}.

ލޯލުގެ **خائنة** ތެރި ބެލުންތަކާއި، ހިތްތަކުގައި ފޮރުވިފައިވާ ކަންތައް އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވެވެ.

والآيات في الباب كثيرة معلومة.

وأما الأحاديث

60 وأمَّا الأحاديثُ ، فالأوَّلُ : عَنْ عُمرَ بنِ الخطابِ ، رضيَ اللَّهُ عنه ، قال: «بيْنما نَحْنُ جُلُوسٌ عِنْد رسولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، ذَات يَوْمٍ إِذْ طَلع عَلَيْنَا رجُلٌ شَديدُ بياضِ الثِّياب ، شديدُ سوادِ الشَّعْر ، لا يُرَى عليْهِ أَثَر السَّفرِ ، ولا يَعْرِفُهُ منَّا أَحدٌ ، حتَّى جَلَسَ إِلَى النَّبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فَأَسْنَدَ رَكْبَتَيْه إِلَى رُكبَتَيْهِ ، وَوَضع كفَّيْه عَلَى فخِذيهِ وقال : يا محمَّدُ أَخبرْنِي عن الإسلام فقالَ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : الإِسلامُ أَنْ تَشْهَدَ أَنْ لا إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ ، وأَنَّ مُحَمَّداً رسولُ اللَّهِ وَتُقِيمَ الصَّلاَةَ ، وَتُؤتِيَ الزَّكَاةَ ، وتصُومَ رَمضَانَ ، وتحُجَّ الْبيْتَ إِنِ استطَعتَ إِلَيْهِ سَبِيلاً.

قال : صدَقْتَ . فَعجِبْنا لَهُ يسْأَلُهُ ويصدِّقُهُ ، قَالَ : فَأَخْبِرْنِي عن الإِيمانِ . قَالَ: أَنْ تُؤْمِنَ باللَّهِ وملائِكَتِهِ ، وكُتُبِهِ ورُسُلِهِ ، والْيومِ الآخِرِ ، وتُؤمِنَ بالْقَدَرِ خَيْرِهِ وشَرِّهِ . قال: صدقْتَ قال : فأَخْبِرْنِي عن الإِحْسانِ . قال : أَنْ تَعْبُدَ اللَّه كأَنَّكَ تَراهُ . فإِنْ لَمْ تَكُنْ تَراهُ فإِنَّهُ يَراكَ قَالَ : فَأَخْبِرْنِي عن السَّاعةِ . قَالَ : مَا المسْؤُولُ عَنْهَا بأَعْلَمَ مِن السَّائِلِ . قَالَ : فَأَخْبِرْنِي عَنْ أَمَاراتِهَا . قَالَ أَنْ تلدَ الأَمَةُ ربَّتَهَا ، وَأَنْ تَرى الحُفَاةَ الْعُراةَ الْعالَةَ رِعاءَ الشَّاءِ يتَطاولُون في الْبُنيانِ ثُمَّ انْطَلَقَ ، فلبثْتُ مليًّا ، ثُمَّ قَالَ : يا عُمرُ ، أَتَدْري من السَّائِلُ قلتُ : اللَّهُ ورسُولُهُ أَعْلمُ قَالَ : فَإِنَّهُ جِبْرِيلُ أَتَاكُمْ يُعلِّمُكم دِينَكُمْ » رواه مسلمٌ.

ومعْنَى : « تلِدُ الأَمةُ ربَّتَهَا» أَيْ : سيِّدتَهَا ، ومعناهُ أَنْ تكْثُرَ السَّراري حتَّى تلد الأمةُ السرِّيَّةُ بِنتاً لِسيدهَا ، وبِنْتُ السَّيِّدِ في معنَى السَّيِّدِ ، وقِيل غيرُ ذَلِكَ و « الْعالَةُ » : الْفُقَراءُ . وقولُهُ « مَلِيًّا » أَيْ زمناً طويلاً ، وكانَ ذلك ثَلاثاً .

ދާތް الله ޢަންހު ސޫރަތުގައިވި عُمر بنِ الخطاب ގެ ރިވާޔަތުން ޙަދީޘެއް ވެއެވެ. އެއްދުވަހަކު
ޖަމާޢަތަކަށް رسول الله صلّى الله عَلَيْه وسَلَّم ގެ ޙަޟްރަތުގައި އިށީނދެގެން ތިއްބާ ހުދުކުލައިން

ވަރަށް ގަދަ ފުރަތަމަ ބަރަކާތްގެން ހުންނަވާ ، ބާރުގެ އިސްތިރިގެންޖެ ކަލޭގާނު އަހަރެމެ ގަދަ
އަދި ދަތުރުގެ އެއްވެސް ވަރުބަލިކަމުގެ އަސަރެއް ފެންނަން ނެތް ބޭރުފުށުން އައިސް
ހުއްޓިއެވެ. އަދި އަހަރެމެންގެ ތެރެއިން އެކަކުވެސް އޭނާ ނުދަނެވެ.
ދިޔައީއާ ވަޒަނާއި ގެނައިސް އަދި ސަލާމްގެ ނަބިއްޔާ ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށެވެ.
ދެން އަކަލޭގެފާނުގެ ކަކޫ ކައިރީ ޖެއްސެވިގެން އިނދެ ވަޒަނެއްގައި ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި
އަކަލޭގެފާނުގެ ފައިމަތީގައި ދެފައި ޖެއްސަވާ އަތްތިލަ ބާއްވާ ސުވާލުކުރައްވައިފިއެވެ. ޔާ محمد
އިސްލާމް ކަމަކީ ކޮބައިކަން ތިމަންނައަށް ބަޔާންކޮށްދެއްވާށެވެ. ދެން رسول اللّه صلّى اللّهُ
عَلَيْه وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އިސްލާމް ކަމަކީ ހަމަކަށަވަރުން މިޔާ ގޮތް الله ފިޔަވައި އެހެން
އިލާހަކު ނުވާ ކަމަށް ހެކިވުމާއި އަދި ހަމަކަށަވަރުން محمد ގެ ފާނަކީ الله ގެ ރަސޫލާކަމަށް
ހެކިވުމާއި އަދި ނަމާދު قائم ކުރުމާއި، އަދި زكاة ދިނުމާއި އަދި رمضان މަހު ރޯދަ ހިފުމާއި،
ކުޅަދާނަވާނަމަ ލިބިގެންވާނަމަ ގެފުޅަށް ގޮސް حج ވުމެވެ. ދެން ދެންނެވި ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަ
ވިދާޅުވީ ތެދުކޮށެވެ. މިގޮތަށް ދެންނެވި އަހުއްޓެވުން ސުވާލުކުރައްވާ އަދި ތިމާ ތެދުކުރައްވާތީ ދަތި
ކަމަށްކުރެއްވުން ނިސްބަތުގައި ގޮސްދިޔައީ މިކަން މީހީ حيران ވެގެން ހުރީމެވެ. ދެން ސުވާލުކުރެއް
ވިއެވެ. إيمان ކަމަކީ ކޮބައިކަން ތިމަންނައަށް ބަޔާންކޮށްދެއްވާށެވެ. އަކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ.
އެއީ ހަމަ الله އަށް އީމާން ވުމާއި އެކަލާނގެ ملأكة ބޭކަލުންނަށް إيمان ވުމާއި އެކަލާނގެ
ބާވައިލެއްވި ފޮތްތަކަށް إيمان ވުމާއި އެކަލާނގެ ފޮނުއްވި ރަސޫލުން ބޭކަލުންނަށް إيمان ވުމާއި
آخرة ދުވަހަށް إيمان ވުމާއި ހެޔޮ މިންވަރާއި ނުބައި މިންވަރަށް إيمان ވުމެވެ . ދެން މިބޭފުޅާ
ވިދާޅުވިއެވެ . ތިޔަ ތެދެކެވެ. ދެން ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. إحسانކަމަކީ ކޮބައިކަން
ތިމަންނައަށް ބަޔާންކޮށްދެއްވާށެވެ. އަކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ ހަމަކަށަވަރުން ތިބާއަށް
އެކަލާނގެ ފެންނަ ކަހަލައިން ނަމާދުކުރުން އެކަލާނގެ ތިބާ ދެކެވޭގޮތަށް ކަން ދެކެނަން ހަމަ
އެކަލާނގެއަށް އަޅުކަން ކުރުމެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ . ތިޔަ ބަސްފުޅު ތެދެކެވެ. ދެން
ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. قيامة ދުވަސް އަންނާނީ ދުވަހަކީ ތިމަންނައަށް ބަޔާންކޮށްދެއްވާށެވެ.
އަކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ސުވާލު ކުރެވޭ މީހާއަށް ސުވާލު ކުރައްވާ މީހާއަށް ވުރެ ބޮޑު علم
ވެރިއެއް ނޫނެވެ. (އެބަހީ އުސްތާދުގެ ޖަވާބު ކަލޭގެފާނުވެސް މިކަން ދެނެވޮޑިގެން ކަމެއް
އަހަރެން ވެސް ނޭނގެއެވެ.) ދެން އެބޭފުޅާ ވިދާޅުވިއެވެ. قيامة ވުމުގެ علامة ތަކެއް ބަޔާނެއް

ބައެއް علامة ތައް ބަޔާންކުރައްވާފައެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. قيامة ގެ ކުދި علامة ތަކުގެ ތެރޭގައި
ހިމެނޭ އަޅުވެރިޔާ އަދި އަންހެނުން އަމިއްލަ ވިހުމުގެ ސާހިބުންނަށް ދަރިން ގެނެސްދިނުން
ވިހުން ފެށުމެވެ. (ދަރިންނަށް އަބަދު މާލިކުން إسلامي فتوحات ތަކުގެ ސަބަބުން އަޅުން
ގިނަވުމުގެ ސަބަބުން أخلاقي ފަސާދަ އުފެދި ބައްޕަގެ ދަރިވަރުން ދަރިން އަންހެން ބަޔަކަށް ފެނުމެވެ.
އަންހެން ދަރިން އަޅުގެ މައިމެ އަޅުވެރި ކުރުމަށް ބަދަލު ގެނެވިދާނެ ހާލަތްތަކެވެ. ނަމަވެސް އަންހެން
ދަރިންގެ ހަޤީޤީ ބޭބެ ހަމައެއް ކުއްޖާ ހިތްހުރި ކުރުމަށް އަންހެނުންގެ ސަބަބު އަދި އަންހެނުން ހަމަ
ހުރިހާ. ފިރިހެން ދަރިންގެ ހަޤީޤީ ބޭބެ ކުއްޖާ ހިތްހުރި ކުރުމަށް އަންހެނުންގެ ސަބަބު އަދި
ފިރިހެނުން ހަމަ ހުރިހާ.) އަދި حديث ހަމައެކަނި. ދަރިން علامة ތަކީ ހުރިހާ ބާވަތެއް
ގެނެސްދިނުން ފަރުވާނުލާ މިންވަރަށް ގެންދިއުން ، އަދި ފަޤީރުން ފައިބައި ހިމާޔަތް ، ބޮޑު ގެ
ހެދުން ލައިގެން ފިރިއާލާ މީހުން އެހެން ބޮޑެތި ގެތައް ބިނާކުރުމެވެ. އަދިވެސް މި ގޮތަކަށް ދިނީ
އަންހެނުންގެ ގައިމު ހުރިހާ އިބާދަތަކީ ހަމަ ޢިލްމުގެ ދަރަޖަ ހުރި. ދެން ދިއުމަށް ފަހު
ބޮޑަށް ފޯރާ. عمر ގެފާނު ވިދާޅު ވެއެވެ. ބޭބެ ތިބީ ދުވަސް ފަހުން ތިމަންނަ އަދި ސުވާލު
ކުރައްވާ ދިޔަމުން حديث ހަމައެކަނި. އޭ عمر ގެފާނު! އަހަރެން ސުވާލު ކުރި
ހަމަ ބޭފުޅަކު ތިބޭފުޅުން އެނގޭތަ؟ ތިމަން ދަންނަވާލީ . ﷲ އަދި ރަސޫލާ ބޭނުންފުޅު
الله އެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. حديث ހަމައެކަނި. އެބޭފުޅާ ވަނީ ބުރާސްފަތި
جبريل ގެފާނެވެ. އެކަލޭގެ ދީނުގެ ކަންތައް ދަސްކޮށްދެއްވުމަށް ތިޔަބޭފުޅުންގެ ގާތަށް ވަޑައިގެން
ވެވަޑައިގެންނެވީއެވެ.

61 الثَّاني : عن أبي ذَرٍّ جُنْدُب بْنِ جُنَادةَ ، وأبي عبْدِ الرَّحْمنِ مُعاذِ بْنِ جبل رضيَ اللَّه عنهما ، عنْ رسولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، قال : « اتَّقِ اللَّهَ حَيْثُمَا كُنْتَ وأَتْبعِ السَّيِّئَةَ الْحسنةَ تَمْحُهَا، وخَالقِ النَّاسَ بخُلُقٍ حَسَنٍ » رواهُ التِّرْمذيُّ وقال : حديثٌ حسنٌ .

ރަޟިޔަ الله ޢަންހުމާ އަބޫ ذَرٍّ جُنْدُبِ بْنِ جُنَادة ގެ ފާނާއި، ރަޟިޔަ الله ޢަންހުމާ أبو
عبْد الرَّحْمن مُعاذِ بْنِ جبل ގާއި ރިވާޔަތްކުރެއްވި ހަދީޘް ރިވާވާގޮތުން. رسول اللَّهِ صلّى

اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިބާވާ ކޮންމެ ތަނެއްގައި ދާމް الله އަށް ބިރުވެތިވެގެން
އުޅުއްވުމެވެ. އަދި ގޯސްކަމެއް ކުރެވިއްޖެނަމަ ވަގުތުން ހެޔޮކަމެއް ކުރުމަށް އަމުރު ކުރައްވައެވެ.
އެހެނީ ހެޔޮ ކަންތައްތަކަކީ ނުބައިކަންތައްތައް ފޮހެލާ ކަމެކެވެ. އަދި މީސްތަކުންނާއި معاملة
ކުރާ ހިނދު ހިތްހެޔޮ ކަމާއެކު ރީތި أخلاق ބޭނުން ކުރުމެވެ. (އެއީ އަޚްލާގު ރަނގަޅުކޮށް ސަލާމަތް
މިބައިން الله ގެ ރުއްސެވުން حاصل ވާނެއެވެ. އަދި މީސްތަކުންގެ ފަރާތުން ހެޔޮ دعاء ލިބިގެން
ދާނެއެވެ.)

62 الثَّالثُ : عن ابنِ عبَّاسٍ ، رضيَ اللَّه عنهمَا ، قال : « كُنْتُ خَلْفَ النَّبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يوْماً فَقال : « يَا غُلامُ إِنِّي أُعلِّمكَ كَلِمَاتٍ : احْفَظِ اللَّهَ يَحْفَظْكَ احْفَظِ اللَّهَ تَجِدْهُ تُجَاهَكَ ، إِذَا سَأَلْتَ فَاسْأَلِ اللَّه ، وَإِذَا اسْتَعَنْتَ فَاسْتَعِنْ بِاللَّهِ ، واعلَمْ : أَنَّ الأُمَّةَ لَو اجتَمعتْ عَلَى أَنْ ينْفعُوكَ بِشيْءٍ ، لَمْ يَنْفعُوكَ إِلاَّ بِشَيْءٍ قَد كَتَبَهُ اللَّهُ لَكَ ، وإِنِ اجْتَمَعُوا عَلَى أَنْ يَضُرُّوك بِشَيْءٍ ، لَمْ يَضُرُّوكَ إِلاَّ بَشَيْءٍ قد كَتَبَهُ اللَّه عليْكَ ، رُفِعَتِ الأَقْلامُ ، وجَفَّتِ الصُّحُفُ».

رواهُ التِّرمذيُّ وقَالَ : حديثٌ حسنٌ صَحيحٌ

ދާމް الله އަދުހަފުޅުކަލޭގެފާނުގެ ދަރިކަލުން عبد الله ابن عباس ގެ ރިވާއަތުން ތިރީގައިވާ
ވާހަކަ. މިދުވަހުގެ ވާހަކަ. އެއްދުވަހަކު ރަސޫލުالله ، ސައްލަލްލާހު ޢަލައިހި ވަސައްލަމް
ސަވާރުވެވަޑައިގެން އިންނެވި ސަވާރީގައި ފަހަތުގައި ސަވާރުވެވަޑައިގެން ތިބިކަމަށް
حديث ކުރައްވައެވެ. އޭ ކުއްޖާއެވެ! މިވަނީ ކަލޭގެފާނަށް ކިޔައިދޭ ބަސްތަކެވެ (ބަސްތަކެއް) ވާނަކަމުން
ބަސްފުޅުތަކެއް ހިތުދަރާށެވެ. (އެކަންތައް އަބަދުވެސް ހަނދާން ބަހައްޓާށެވެ .) އެއީ ކާއި الله އަށް
އަޅުކަން ކުރުމުގެ ސަބަބުން ދުނިޔޭގައި ފަދަ ކަމުގައިވާ ކަމެވެ. އެހެންވީމާ الله سبحانه وتعالى ދުނިޔެއާއި
آخرة ގެ مصيبة ތަކުން ކާއި ސަލާމަތް ކުރައްވާނެއެވެ. އަދި ކާއި ކަނޑު ތަނެއްގައި
ހުރިކަމުގައި ވިޔަސް الله ދެކެ ދުންޔާވީއެންމެ ކައިރި يقين ކުރެއްވުން ހުރި ކުރާ ކަނޑު ކަމަށް
ކުރާށެވެ. އެހެންވީމާ ކާއި ކުރާ ކަނޑު ކަމަކަށް الله ގެ ތިޔަލުއްވުމާއި ބަރަކާތް ލިބިގެންދާނެއެވެ. އަދި
ކާއި ކަމަކަށް އެދި ދުޢާކުރެއްވުމަށް ހަމަ އެކަނި الله އަށް އެދި ދުޢާކުރާށެވެ. އަދި ކާއި މީހުންގެ

މުޅުން އަޅުއަކަށް އެދިގެންވާ ނުވާތީ އަދިއެއްޗިން ބޭނުމެއް ފުއްދުމަށް އެދުނަސް ﷲ ގެ ވަގުތުއްޔަކާ އަޅަކަށް ވާހަކަ އެދުނެވެ. އޭ ކުއްޖާއެވެ! ހަނދާން ބަހައްޓަވާށެވެ. ދުނިޔޭގައިވާ ހުރިހާ مخلوقން އެއްކޮށް އެކަކު ގޮސްތަކާށް ވެގެން މިޔަ ކުއްޖާ ހުރިތޮއްޔާ ދުނިޔެ އަލްލާހު ﷲ ގެ އިރާދަފުޅާއި މިންވަރު ހުރިގޮތް ކުއްޖާ ލިބުނު ލިޔުއްވާފައިވާ ހިނދެއް އެއް ނުކުރެވޭނެއެވެ. އަދި އެހެނިހެން އެއްކޮށް ވެގެން ކުއްޖާ ގެއްލުމެއް ދިނުމަށް އެއްކުރެއްވިޔަސް ﷲ ގެ އިރާދަފުޅާއި މިންވަރު ހުރިގޮތް ކުއްޖާ ލިޔުއްވާފައިވާ ގޮތް ފިޔަވައި ގެއްލުމެއް ނުދެވޭނެއެވެ. ދަންނާށެވެ . މިންވަރު ހުރިގޮތް قلم ން ލިޔުއްވުމުން އިރާދަކުރެއްވިގޮތް ކަމަށްވެއްޖެ ލިޔުނު ނިމިއްޖެއެވެ. لوح المحفوظ ގެ عزلي ހުރިކަމަކަށް ލިޔުއްވި ވާނީ ގެނެސްދީ ހިފިއްޖެއެވެ. (ދަންނަ އިތުބާރު ބަހައްޓަ ކާމިލް ހުރުމަކީ ނިންމާލެވޭ .)

وفي رواية غيرِ التِّرْمِذيِّ : **« احفظَ اللَّهَ تَجِدْهُ أَمَامَكَ ، تَعَرَّفْ إِلَى اللَّهِ في الرَّخَاءِ يعرِفْكَ في الشِّدَّةِ ، واعْلَمْ أَنّ مَا أَخْطَأَكَ لَمْ يَكُنْ لِيُصيبَكَ ، وَمَا أَصَابَكَ لَمْ يَكُن لِيُخْطِئَكَ واعْلَمْ أنّ النَّصرَ مَعَ الصَّبْرِ ، وأَنَّ الْفَرَجَ مَعَ الْكَرْب ، وأَنَّ مَعَ الْعُسرِ يُسْرًا »** .

އިސްވެދިޔަ التِّرْمِذي ގެ رواية އެވެ. التِّرْمِذي ފިޔަވާ އެހެން ބަޔަކު ރިވާކުރައްވާފައިވާ حديث ގެ رواية މިފަދައިންވާ ގޮތުގައި ވާހަކަ ވެއެވެ. އޭ ކުއްޖާއެވެ! ﷲ އަށް ތަބާވުން ކުރުމަކުން ކުރިމަތީ ވަގުތުގައި ބައްލަވާނެއެވެ. އުފާވެރި ހާލަތު ތެދުވެރިކަމުގައި ކަމެއް ހިފެހެއްޓި ﷲ ގެ حضرةން نصر އާއި نصيب ލިބިލިބިގެންދެއެވެ. އަދި ދަތިހާލަތު ކަމުގައި އެއްބާރު އެހެންކަމެއް އަދި ވޭނާކުރަމުގެ ތަކުލީފުތަކަށް ކެތްތެރިވީ އެއްގޮތެވެ. އެހެންކަމުން ކެތްކުރި ވާކަށްގެންދިޔައީ އަޅުގަނޑު ދަނޑުވެ ވަގުތު ربي ގެ رحمة ލިބުން އެދިއްގައި ވާގެން ދިނެއްވެ. އަދި ދަންނާށެވެ. ކަންތައް مصيبة އަށް ހަމަޖެހިފައިވާން އެހެނީ އެއީ ސަބަބުތަ ލިބިހެއްޔާ އެއްގެ މަސައްކަތު حقيقة ގައި އެ مصيبة އަށް ކައިގެ މައްޗަށް އަސަރެއް ފިޔަވައިގައި ނުވާ مصيبة އެކެވެ. އަދި ކައިގެ މައްޗަށް مصيبة އެއް އަސަރުކުރާ އެއްގެ މަސައްކަތު ހިފާ އެ مصيبة އަށް ކަށްވަރު ހަމަކުރެވިފައި ތިއްބޭ ކަށަވަރެވެ. އަދި ހަނދާން ކުރާށެވެ. ކާމިލު ހިތްގައި ކުރެހިއްޖު ހުރިހާ ނޫނެވެ. އަދި ދަންނާށެވެ. ފަހަރުތަކެއް ހިތްގެ ވަރަށް އަސަރުގެ ކަމުގައިވާ ގޮތެވެ. އަދި ދަތިކަމާއި ފަހު އަސާނިކަމެއް ލިބިގެންދާނެއެވެ.

63 الرَّابعُ : عنْ أَنَس رضي اللَّهُ عنه قالَ : « إِنَّكُمْ لَتَعْمَلُونَ أَعْمَالاً هِيَ أَدقُّ في أَعْيُنِكُمْ مِنَ الشَّعَرِ ، كُنَّا نَعُدُّهَا عَلَى عَهْدِ رسولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مِنَ الْمُوبِقاتِ » رواه البخاري . وقال : « الْمُوبِقَاتُ » الْمُهْلِكَاتُ .

[illegible] أَنَس [illegible] ([illegible]) [illegible] مخاطب [illegible]
[illegible]
نظر[illegible] رسول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم [illegible]

64 الْخَامِس : عَنْ أبي هريْرَةَ ، رضي اللَّه عنه ، عن النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَغَارُ ، وَغيْرَةُ اللَّهِ تعالَى ، أنْ يَأْتِيَ الْمَرْءُ مَا حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ » متفقٌ عليه .

[illegible] الله [illegible] أبو هريْرَة ، نبي [illegible] صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم [illegible] حديث [illegible] الله سبحانه وتعالى [illegible] . [illegible] الله سبحانه وتعالى [illegible] الله سبحانه وتعالى حرام [illegible]

و « الْغَيْرةُ » بفتح الغين : وَأَصلها الأَنَفَةُ .

65 السَّادِسُ : عَنْ أبي هُريْرَةَ رضي اللَّه عنه أَنَّهُ سمعِ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « إنَّ ثَلاثَةً مِنْ بَنِي إِسْرائيلَ : أَبْرَصَ ، وأَقْرَعَ ، وأَعْمَى ، أَرَادَ اللَّهُ أَنْ يبْتَلِيَهُمْ فَبَعث إِلَيْهِمْ مَلَكاً ، فأَتَى الأَبْرَصَ فَقَالَ : أَيُّ شَيْءٍ أَحبُّ إِلَيْكَ ؟ قَالَ : لَوْنٌ حسنٌ، وَجِلْدٌ حَسَنٌ ، ويُذْهَبُ

عنِّي الَّذي قَدْ قَذَرنِي النَّاسُ ، فَمَسَحهُ فذَهَب عنهُ قذرهُ وَأُعْطِيَ لَوْناً حَسناً . قَالَ : فَأَيُّ الْمالِ أَحَبُّ إِلَيْكَ ؟ قال : الإِبلُ أَوْ قَالَ الْبَقَرُ شَكَّ الرَّاوِي فأُعْطِيَ نَاقَةً عُشَراءَ ، فقَالَ : بارَك اللَّهُ لَكَ فِيها .

فأَتَى الأَقْرَعَ فقَالَ : أَيُّ شَيْءٍ أَحب إِلَيْكَ ؟ قال : شَعْرٌ حسنٌ ، ويذْهبُ عنِّي هَذَا الَّذي قَذِرَني النَّاسُ ، فَمسحهُ عنْهُ . أُعْطِيَ شَعراً حسناً . قال فَأَيُّ الْمَالِ . أَحبُّ إِلَيْكَ ؟ قال : الْبَقرُ ، فأُعطِيَ بقرةً حامِلاً ، وقَالَ : بَارَكَ اللَّهُ لَكَ فِيهَا .

فَأَتَى الأَعْمَى فقَالَ : أَيُّ شَيْءٍ أَحبُّ إِلَيْكَ ؟ قال : أَنْ يرُدَّ اللَّهُ إِلَيَّ بَصرِي فَأُبْصِرَ النَّاسَ فَمَسَحَهُ فَرَدَّ اللَّهُ إِلَيْهِ بصرَهُ . قال : فَأَيُّ الْمَالِ أَحبُّ إِليْكَ ؟ قال : الْغنمُ فَأُعْطِيَ شَاةً والداً فَأَنْتجَ هذَانِ وولَّدَ هَذا ، فكَانَ لِهَذَا وَادٍ مِنَ الإِبلِ ، ولِهَذَا وَادٍ مِنَ الْبَقَرِ ، ولَهَذَا وَادٍ مِنَ الْغَنَم .

ثُمَّ إِنَّهُ أَتَى الأَبْرص في صورتِهِ وَهَيْئَتِهِ ، فَقَالَ : رَجُلٌ مِسْكينٌ قدِ انقطعتْ بِيَ الْحِبَالُ في سَفَرِي ، فَلا بَلاغَ لِيَ الْيَوْمَ إِلاَّ باللَّهِ ثُمَّ بِكَ ، أَسْأَلُكَ بِالَّذِي أَعطَاكَ اللَّوْنَ الْحَسَنَ ، والْجِلْدَ الْحَسَنَ ، والْمَالَ ، بَعيراً أَتبلَّغُ بِهِ في سفَرِي ، فقالَ : الحقُوقُ كَثِيرةٌ . فقال : كَأَنِّي أَعرِفُكَ أَلَمْ تَكُنْ أَبْرص يَقْذُرُكَ النَّاسُ ، فقيراً ، فَأَعْطَاكَ اللَّهُ ، فقالَ : إِنَّما وَرِثْتُ هَذا المالَ كَابراً عَنْ كابِرٍ ، فقالَ : إِنْ كُنْتَ كَاذِباً فَصَيَّرَكَ اللَّهُ إِلى مَا كُنْتَ .

وأَتَى الأَقْرَع في صورتهِ وهيئَتِهِ ، فَقَالَ لَهُ مِ ثْلَ ما قَالَ لهذَا ، وَرَدَّ عَلَيْه مِثْلَ مارَدَّ هَذَا ، فَقَالَ : إِنْ كُنْتَ كَاذِباً فَصيّرَكَ الله إِلي مَاكُنْتَ .

وأَتَى الأَعْمَى في صُورتِهِ وهَيْئَتِهِ ، فقَالَ : رَجُلٌ مِسْكينٌ وابْنُ سَبِيلٍ انْقَطَعَتْ بِيَ الْحِبَالُ في سَفَرِي ، فَلا بَلاغَ لِيَ الْيَوْمَ إِلاَّ باللَّهِ ثُمَّ بِكَ ، أَسْأَلُكَ بِالَّذي رَدَّ عَلَيْكَ بصركَ شَاةً أَتبَلَّغُ بِهَا في سَفَرِي ؟ فقالَ : قَدْ كُنْتُ أَعمَى فَرَدَّ اللَّهُ إِلَيَّ بَصري ، فَخُذْ مَا شِئْتَ وَدعْ مَا شِئْتَ فَوَاللَّهِ ما أَجْهَدُكَ الْيَوْمَ بِشَيْءٍ أَخَذْتَهُ للَّهِ عزَّ وجلَّ . فقالَ : أَمْسِكْ مالَكَ فَإِنَّمَا ابْتُلِيتُمْ فقَدْ رضيَ اللَّهُ عنك ، وَسَخَطَ عَلَى صَاحِبَيْكَ » متفقٌ عليه .

« وَالنَّاقةُ الْعُشَرَاءُ » بِضم العينِ وبالمدِّ : هِيَ الحامِلُ . قولُهُ : « أَنْتجَ » وفي روايةٍ : «فَنَتَجَ » معْنَاهُ : تَولَّى نِتَاجهَا ، والنَّاتجُ للنَّاقةِ كالْقَابِلَةِ لَلْمَرْأَةِ . وقولُهُ: « ولَّدَ هَذا » هُوَ بِتَشْدِيدِ اللام : أَيْ : تَولَّى وِلادَتَها ، وهُوَ بِمَعْنَى نَتَجَ في النَّاقَةِ . فالمْوَلِّدُ ، والناتِجُ ، والقَابِلَةُ بِمَعْنى ، لَكِنْ هَذا للْحَيَوانِ وذاكَ لِغَيْرِهِ . وقولُهُ : « انْقَطَعَتْ بِي الحِبالُ » هُوَ بالحاءِ المهملة والباءِ الموحدة : أَيِ الأَسْبَاب . وقولُه : « لا أَجْهَدُكَ » معناهُ : لا أَشقُّ عليْك في رَدِّ شَيْءٍ تَأْخُذُهُ أَوْ تَطْلُبُهُ مِنْ مَالِي . وفي رواية البخاري : « لا أَحْمَدُكَ » بالحاءِ المهملة والميمِ ، ومعناهُ : لا أَحْمَدُكَ بِتَرْك شَيْءٍ تَحتاجُ إِلَيْهِ ، كما قالُوا : لَيْسَ عَلَى طُولِ الحياةِ نَدَمٌ أَيْ عَلَى فَوَاتِ طُولِهَا .

މާތް الله ރުޟުވާންފުޅުވި أبو هُرَيْرَة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވާ ވާހަކަ ވެއެވެ . ހަމަހަމަ ހަދިޔާތަކުން

ސަލާމާއި ސަލަވާތް ދަރުދި ނަބިއްޔާގެފާނުން ރިވާކުރައްވާފައިވާ حديث ޝަރީފުގެ ޖަވާބު އަޑުއަހާލާށެވެ.

(އަޅުގަނޑުމެން حديث ރިވާކުރެއްވިއެވެ.) ހަމަހަމަ ހަދިޔާތަކުން بَنِي إِسْرائيل ބަނީގެ މީހުން ތިންމީހުން

مصيبة ޖެހިގެން ތިބި ތިން މީހުން ފިލުވެއްޖެއެވެ. އެތިން މީހުން ޖެހިފައި جزام ބަލި ޖެހިގެން ހުރި މީހާއެވެ.

ދެވަނަ މީހާ (މުސްކުޅި ބޮލުވެރިޔާ) ބޮލުގައި ބިއްޔާބޮލަށް ޖެހިފައި ހުރި މީހާއެވެ.

ތިންވަނަ މީހާ ލޮލަށް ނުފެނުމުގެ ބަލި ޖެހިފައި ހުރި މީހާއެވެ. ފަހު މިތިން މީހުން إمتحان

ކުރެއްވުމަށް މާތް الله سبحانه وتعالى ނިންމެވީ ކަމަށް ރިވާވެއެވެ. ފަހު (އަޅުގަނޑުމެން) الله سبحانه

وتعالى ملائكة ބޭކަލަކު (އިންސާނެއްގެ ސިފައިގައި) ފޮނުއްވިއެވެ. ފަހު (ދެން)ގެ ملائكة ގެ

ބަލި ޖެހިގެން ހުރި މީހާ ގާތަށް ވަޑައިގެންފައެވެ. އެއީ ސުވާލު ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ އެދުނީ

ކޮބާތޯ ބޭނުންވަނީ ކޮންކަމެއްތޯއެވެ؟ އޭނާ ބުނެއްޖެއެވެ. (ރީތި ކުލަ އަދި ރީތި ހަންގަނޑެއް

ލިބިގަތުމަށް) ކިޔާ ޖެހިގެންވާ ބަލި ފިލައިގެން ދިއުމަށް. އެއީ ދުޢާކުރެވުނު ގޮތަކީ

ޖެހޭ ގޮތަށް ބަލި ފިލައިގެން ދިޔައީ. އެހިސާބު އެނބުރި ރީތި ހަންގަނޑު ލިބިގެން ދިޔައީ

ملائكة ގެ ބަރަކާތުންނެވެ. ފަހު އެނބުރި އެމީހާ އަތުވެސް ރީތިކުލަ ލިބިގެން ދިޔައެވެ. އެއީ

އެނބުރި ހަންގަނޑު ރީތިވީ ދިޔައެވެ. އެއީ އެނބުރި ހަންގަނޑު ރީތި ވެގެން ދިޔައީ

ދިޔައެވެ. ދެން ގެ ملائكة ގެ ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. ތިބާއަށް އެންމެ ބޭނުންވާ މުދަލަކީ ކޮބައި

ހެއްޔެވެ؟ އޭނާ ބުނެއްޖެވެ . ޖަމަލެވެ. ނުވަތަ އޭނާ ބުނީ ކަމަށް ވެއެވެ. ގެރި އެވެ. (މި حديث

ގެ ރޫޙީ އަށް ދިރުމެއްވުން ކާރިސާ އައީ ބިސް ގެބާވަތު شكއުފެދި ފައިވެއެވެ.) ފަހެ އާދަމްއަށް

ވިޔަސް ކާކު ވެފައި އިން އަނގަޔަށް ޖަވާބު ދެއްވިއެވެ . އަދި دعاء ކުރެއްވިއެވެ. މާތް الله ތިބާއަށް

މި ދުނިޔޭގައި ބަރަކާތް ލައްވާނދޭވެ! ދެން އެ ملائكة އާ ބާރުގެ އިސްތިޔަރު ވަށްޖެހިފައި ހުރި މީހާ

ކައިރިއަށް ވަޑައިގަތެވެ. އަދި އެކަން ކުރެއްވުމުން ސަލާމުކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ އަސްލު އަދި ކަލޭގެ ކާބައި

ހައްދަވާތޯ؟ އޭނާ ބުންޏެވެ. ރޫޙީ އިސްތިޔަރު ގަނެސްކާނަވެ. އަދި މިސްކީނާއި ތިމަންނަ

ހެޔޮކަމުން ދިޔަތާ ބަލިން ތިމަންނަ ސަލާމުގެ ވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ އެملائكةއާ އޭނާގެ ކައިރިއަށް

ވަޑައިގަތެވެ . އަދި މުޅި އޭނާގެ ހަށިގަނޑުން އަނބުރި ހިނގައިދިޔައެވެ. އަދި އާދަމްއަށް ރޫޙީ އިސްތިޔަރު

ގޮވައި ބޮޑުކޮށްލިއެވެ. ދެން ސަލާމުކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ އަސްލު ބޭނުގެ އަދި މުސްލިމް ކާބައި

ހައްދަވާތޯ ؟ އޭނާ ބުންޏެވެ. ގެނައެވެ. ފަހެ އާދަމްއަށް ބަރަކާތް ގެނި އެއް ދެއްވިއެވެ. އަދި

دعاء ކުރެއްވިއެވެ. މާތް الله ތިބާއަށް މި ދުނިޔޭގައި ބަރަކާތް ލައްވާނދޭވެ! ދެން އެملائكةއާ

ޚަބަރު ދިނުމަށް ކައިރިއަށް ވަޑައިގަތެވެ.އަދި ސަލާމުކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ އަސްލު ބޭނުގެ ބޭނުމަކީ

ކަލޭމި ކާބައި ހައްދަވާތޯ؟ އޭނާ ބުންޏެވެ. ރަޙްމަތް އަސްލު ބޭނުގެ ބޭނުމަކީ ކަލޭމީ މާތް الله

ރަޙްމަތުގެ ދަރުގެ ޖެއްސުން އަނބުރާ ދިއުމެވެ. އާއިރުން ރަޙްމަތްއަށް (ކުރިއަށް އައިސްވުން)

މިސްކީނުން ޖެހިގެންދިޔައެވެ. ފަހެ އެ ملائكةއާ އޭނާގެ ކައިރިއަށް ވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ الله سبحانه

وتعالى އޭނާގެ ދަރުގެ ޖެހުން އަނބުރާ ދެއްވިއެވެ. ދެން އެملائكةއާ އޭނާއާ

ސަލާމްކުރެއްވިއެވެ.ތިބާ އަސްލު ބޭނުގެ ބޭނުން ވަނީ ކާކަށްތޯ މުދާއް ތިއްބެވެ ؟ އޭނާ

ބުންޏެވެ. ބަރަކާތެވެ. ފަހެ އާދަމްއަށް ދަރިމަޔަށް ވާދޭ އެތި ބަރަކާތް ދެއްވިއެވެ. (ނިޢުމަތް ވިޔަސް

ކައިރި ވެފައި އެތި) ބަރަކާތް ދެއްވިއެވެ.(ދެން އެ ملائكةއާ އަނބުރި ވަޑައިގެން ފޮނުވެ. ފަހެ

އެދުވީނުންނަށް އެދުވުން ޖަމާވާއި ގެރިއާއި އަދި މިފީހާއަށް ދެވުން ބަކަރިއާއި އަދި

އެކަށައިއެއް ޗަބަކަރި ބަޑުވެސް ގެސް މިހިރަށް ޖަސްވާރު ވެއް ރިބާ ކަރާން ފުރުއްވެ .

މުއްދަތެއް ފުރުވައިރާ އެކަކާ އެޅުގަނޑު ވާލިއްޔާ ފަރާތެއްސް ޖަމަލު ވެސް އޮތެވެ. އަނެއްކާ

އެޅުގަނޑު ވާލިއް އެއް ފަރާތެއްސް ގެރި ވެސް އޮތެވެ. އަނެއްކާ އެޅުގަނޑު ވާލި ފަރާތެއްސް ބަކަރި ވެސް

އޮތެވެ. ދެން އެملائكةއާ ކުރިއަށް އައިސްވުން އާދަމުގެ ދަރިއައިގެ ސާފުއެކަކު ބިމަން

ފުރިބާ ވަޑައިގެން ޖެހިދު ބަލި ޖަހާނުމާ މިއާގެ ކުރިއަށް އޭނާ އަބަލި ޖަހައިގެން އިވުން އިރާ

ކުރިސްފަތައި ވަޑައިގެން ފުރިއެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. ރަޙްމަތްއެއް މިސްކީން މިހިޔޭ ކަމެވެ.

ދަތުރުގެ ސަވާބުން ގެއްލިފައިވާ ދުރުތަކުން ދަތުރުކުރި ފަރިހަޔާލެވެ. މިއަދު ތިމަންނަން އަހުލުވެރިން އެދުން ﷲ ހިތްވަދި އަހަރެން ހުރެއްވި ނުވައެވެ. ދެން ހިކި ތިބާ އެވެ. ތިމާ ތިމަންނަމެން ތިބާއަށް ތިހަ ރީތި ހަންގަނޑާއި މަދު ފިރިހެނުން ދުއްވި ﷲ ގެ ވަޑައި ހުޅުދުވާރި އަސްރާރު ރަހަމަތް ދަރުން އަސްމާ ޖަމާޢަތް ދުވާވެވެ. އެނގޭ ބުނެއެވެ. ތިމަންނަ ކުރަން ޖަހާ خرد ތަނެއް ވަރަށް ގިނަ އެވެ. (އަހަން ކަމުން ދަކާލާ ނުދެހެއްޔެވެ .) ملائكة އާ ވިދާޅުވެއެވެ . ތިބާއަށް ތިމަންނަން ދަންނަން ދިޔައީ ހަމަ އަބަ ހިތުއެވެ. ތިބާއަށް ބަލާނަށް ކުރިމަތީ ޖެހުނު ބަލި ޖެހިގެން ދިޔަ ދުނިޔޭގެ ގިނަ އުޅުއް ހާލު (ﷲ އަބަދުން ސަލާމަތް ކުރެއްވުން) މާދުވެރި ކުރެއްވި ދިޔަ ނިޔަނުން ބައްވެ؟ އެކަ ބުނެއެވެ. (ތިޔައީ ކަލަ ދައްކަ ވަރަކަ އަހަ ހައްތަވެ؟) މިރީތިކަމާއި މުދުވެރި ކަމަކީ ކަބަފައިންގެ ޖަމާނައްސަރަން ދިބަފައިވާ އައްޗެކެވެ. ދެން ملائكة އާ، دعاء ކުރެއްވިއެވެ.

ތިބާ ތިޔަ ހަދަނީ ދޭގެ ކަމުގައި ފަސޭހަކަމާ އިހުސާނު ގޮތުން ތިބާ ބަދަލު ކުރައްވާނދޭވެ!

ދެން ملائكة އާ ބޮޑުވި އިސްތިޢުފާރު ވެއްޖެނު ދިޔާ ކަޅިރައްކަ އެކަ ކުރެވިގެން ހުރި ސިފައިގަނޑު ވަޒީރުގެ. އަދި ކުރިމިނާ ކަޅިރެގައި އަދުން ފުދިއްޖެ އާދައިސްކަން އަރިއަކަން އަދި ވަޒީރުގެ. އެ ހިސާބު އެކަ ދިޔަ ކުރިމިނާ ވަސް ދިން ކަހަލަ ބަޔަކަށް. ފަހު ملائكة އާ، دعاء ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ ތިޔަ ހަދަނީ ދޭގެ ކަމުގައި ފަސޭހަކަމާ އިހު ހުރި ގޮތުން ތިބާ ބަދަލު ކުރައްވާނދޭވެ!

ދެން ملائكة އާ ޗާކަރުން ދިޔާ ކަޅިރައްކަ އެކަ ކުރެވިގެން ހުރި ސިފައިގަނޑު ވަޒީރުގެ ސިފައިވެއެވެ. އަދި ވިދާޅުވެއެވެ. ތިމަންނައަށް މިސްކީނުންގެ. ދަތުރުގެ ސަވާބާއި ސަވާބުން ގެއްލިފައިވާ ދުރުތަކުން ދަތުރުކުރި ފަރިހަޔާލެވެ. މިއަދު ތިމަންނަން އަހުލުވެރިން އެދުން ﷲ ހިތްވަދި އަހަރެން ހުރެއްވި ނުވައެވެ. ދެން ހިކިތިބާ އެވެ. ތިމާ ތިމަންނަމެން ތިބާއަށް ތޯރާ ގެއްލުން ދުވަހުގައި މާދު ތަކުރާރު ދުވަހުގެ ﷲ ގަވާއިދު އަހަރެން ހަރަކާތް ދުރުން އެހީވު ބަލައިގަތުމުގެ ދުވަހުގެ. އިހުސާނު އެމީހާ ބުނެއެވެ. މާތް ﷲ ގެސްކުރީ ހަމަޔަކު ބުނުއްވެ. ހަމަހަމަކަމަށް ތިމަންނަން ހިތި ތިބާ ބުނި ގޮތުގެ ކަލޭގެ ފަރުވާ ގެއްލިފައިއެވެ. ފަހު ﷲ سبحانه وتعالى އަދި ހެޔޮގޮތް فضل ވަންތަކަމުން ތިމަންނަމެން ކަލޭގެ ފަރުވާ މިހިރީ ދެވޭނެ ކަރަމަތް ދުރުވެހެއެވެ. (އެކަލާނގެ ﷲ سبحانه وتعالى އަށް حمد ثناء ހުއްޓެވެ.) ތިބާ ބޭނުންވާ

ވަޒަނަށް ބޭނުން ވެއްޖެހުނުން ބަޔަކީ ގެންދާނެވެ. މާތް الله ގެންދެވީ ހުވާކުރު ބޮނޑުވެ. މިއަދު މިބާ الله އަށްޓަކައި އާޚިރަތުން އުދުންތެރިވި މިބާގެ މަސްދަކަށް ކަމުގައިން ޙިސާބު ހުޒޫރުގައި ހިސާބުކުރެވިގެން ބޭނުންވާނެއެވެ. ބޮޑުވެރި ގޮތުން މިނިވަން ކަމެއް. ހުރި ملائكة ކަރު މިޒާނުވާނެވެ. މިބާގެ މަސްދަކަށް މިބާ އަޅުގަނޑު ބަރާބަރުކުރެވޭ. ހުރި މިޒާނުތަކުން އަޅުގަނޑުމެން މިބާ ކުރަން إمتحان އެކަމެވެ. ހުރި ހަމަހަމަކުރުން މާތް الله سبحانه وتعالى މިބާގެ މިދަ عمل އަށް ޙިސާބު ވަޒަންކުރެއްވޭނެއެވެ. މިބާގެ އަދި އަޅުގަނޑުމެން އަމަލުތަކާ ވަޒަންކުރެއްވޭނެއެވެ. (ދަރުސްސުރެވެ. އަދި އަޅުގަނޑުމެން الله ދެއްވާފައިވާ نعمة ތަކަށް ހަމަޖެހުނުގޮތުން شكر އަދާ ނުކުރުމަކީ ކަމަކަށް އެއީ ގޯސްވެއްޖެ އެހެނީ އަޅުގަނޑުމެން ބަދަލު ކުރެއްވިއެވެ.)

66 السَّابِعُ : عَنْ أبي يَعْلَى شَدَّادِ بْن أَوْسٍ رضي اللَّه عنه عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : «الكَيِّس مَنْ دَانَ نَفْسَهُ ، وَعَمِلَ لِما بَعْدَ الْموْتِ ، وَالْعَاجِزُ مَنْ أَتْبَعَ نَفْسَه هَواهَا ، وتمَنَّى عَلَى اللَّهِ الأماني » رواه التِّرْمِذِيُّ وقالَ حديثٌ حَسَنٌ

قال التِّرْمذيُّ وَغيْرُهُ مِنَ الْعُلَماءِ : مَعْنَى « دَانَ نَفْسَه » : حَاسَبَهَا .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގަތް ޞަޙާބީ شَدَّاد بْن أَوْس ، نبي ގެ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ރިވާޔަތުން ހަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެމީހާގެ ނަފްސު ނަފްސާއި ކަނޑައެޅިފައިވާ ޙަރާމްތަކުން ކެތްކުރާ އަދި މަރުގެފަހުގެ ދުވަހަށް އެއް ދުނިޔެއަށް ޢަމަލުކުރާ ކަމެއް ކުރާ މީހާ އެވީ ބުއްދިވެރިއާއެވެ. އަދި އެމީހާގެ ނަފްސު ހަވާ ނަފްސާއި ދުނިޔެހިތުގައި ހުއްޓާ قيامة ދުވަހުން ދުންޔަވިސްނަކަން އައްމިދު ކަރަކަސް ހުއްޓަސް މިހާރު ބޮޑުކަކަމެވެ.

67 الثَّامِنُ : عَنْ أبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّهُ عنهُ قال : قالَ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : مِنْ حُسْنِ إِسْلامِ الْمَرْءِ تَرْكُهُ مَالاَ يَعْنِيهِ » حديثٌ حسنٌ رواهُ التِّرْمذيُّ وغيرُهُ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގަތް ޞަޙާބީ أبو هُرَيْرَة ގެ ރިވާޔަތުން ހަދީޘެއް ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެމީހަކާއި ނުބައި ކަންތައްތަކާއި ނުބައި ހުރުމަކީ އިސްލާމްގެ ދީނުގެ ރިވެތި އަދަބެއް ކަމުގައި އަޅުގަނޑުމެނެވެ.

68 التَّاسعُ : عَنْ عُمَرَ رضي اللَّهُ عنه عَنِ النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « لا يُسْأَلُ الرَّجُلُ فيمَ ضَرَبَ امْرَأَتَهُ » رواه أبو داود وغيرُه .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި عُمَر ގެ ފާނުން نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ކިބައިން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. (ދީނުގައި ހިފަހައްޓައިގެން ހުންނަ) މީހަކު އޭނަގެ އަނބިމީހާ (އާއި ދަރިން) އިސްލާމް ކުރުމަށްޓަކައި (شرعي ހަމަތަކުގެ ދަޢީން) އަދާދި ތަޅުވަކާމެދު قيامة ދުވަހުން ސުވާލު ނުކުރެވޭނެއެވެ.

باب في التقوى

تقوى ވެރިކަމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (آل عمران 102): {يا أيها الذين آمنوا اتقوا اللَّه حق تقاته}.

އޭ إيمان ވެއްޖެ މީސްތަކުންނޫވެ! އަކަށާނގެއަށް تقوى ވެރިވުން حقވެގެންވާ ގޮތުގައި ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް تقوى ވެރިވާށެވެ.

وقال تعالى (التغابن 16): {فاتقوا اللَّه ما استطعتم}.

ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުންނަށް ކުޅަދާނަވެވޭވަރަކުން، ތިޔަބައިމީހުން اللهއަށް تقوى ވެރިވާށެވެ.

وهذه الآية مبينة للمراد من الأولى.

وقال اللَّه تعالى (الأحزاب 70): {يا أيها الذين آمنوا اتقوا اللَّه، وقولوا قولا سديدا}.

އޭ إيمان ވެއްޖެ މީސްތަކުންނޫވެ! ތިޔަބައިމީހުން اللهއަށް تقوى ވެރިވާށެވެ! އަދި ސީދާވެގެންވާ ބުނުމަކުން ތިޔަބައިމީހުން ބަސްބުނާށެވެ!

والآيات في الأمر بالتقوى كثيرة معروفة.

وقال تعالى (الطلاق 2، 3): {ومن يتق اللَّه يجعل له مخرجا، ويرزقه من حيث لا يحتسب}.

އަދި اللهއަށް تقوى ވެރިވާ މީހާ (ދަންނާށެވެ). އެކަލާނގެ އޭނާއަށް ނުކުންނާނެ މަގެއް ދެއްވާނެއެވެ. އަދި ހިތަށް ނުކުރާފަދަ ގޮތްގޮތުން އެކަލާނގެ އޭނާއަށް رزق ދެއްވާނެއެވެ.

وقال تعالى (الأنفال 29): {إن تتقوا اللَّه يجعل لكم فرقانا، ويكفر عنكم سيئاتكم. ويغفر لكم، والله ذو الفضل العظيم}.

ތިޔަބައިމީހުން، ﷲއަށް تقوى ވެރިވާނަމަ، ތިޔަބައިމީހުންނަށް حق އާއި باطل ވަކިކުރުމުގެ، އަޅުގަނޑު ދެއްވާނެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުށްތައް ނިވާކޮށްދެއްވައި ފުއްސަވާނެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފާފަ ފުއްސަވާނެއެވެ.

والآيات في الباب كثيرة معلومة.

وأما الأحاديث:

69 **وأَمَّا الأَحَادِيثُ فَالأَوَّلُ : عَنْ أَبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّهُ عنه قال : قِيلَ : يا رسولَ اللَّهِ مَن أَكْرَمُ النَّاسِ ؟ قال : « أَتْقَاهُمْ » فقَالُوا : لَيْسَ عَنْ هَذا نَسْأَلُكَ ، قَالَ : « فيُوسُفُ نَبيُّ اللَّهِ ابن نَبِيِّ اللَّهِ ابن نَبيِّ اللَّهِ ابنِ خَلِيلِ اللَّهِ » . قَالُوا : لَيْسَ عن هَذَا نَسْأَلُكَ ، قال : فعَنْ مَعَادِنِ الْعَرَب تسْأَلُونِي ؟ خِيَارُهُمْ في الْجاهِلِيَّةِ خِيَارُهُمْ في الإِسلامِ إِذَا فَقُهُوا » متفقٌ عليه .**

و « فقُهُوا » بِضَمِّ الْقَافِ عَلَى الْمَشْهورِ ، وحُكِي كسْرُهَا . أَي : عَلِمُوا أَحْكَامَ الشَّرْعِ .

މާނަ ﷲ ރަސޫލާ ހަރަށް أبو هُرَيْرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްބަރުސަރާ އިޖާބަ އަޅުގަނޑު ގެ އަރިހުގައި ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ. މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން އެންމެ މާތް މީހަކީ ކާކުތޯއެވެ ؟ އަޅުގަނޑު ދެއްކެ ވިދާޅުވިއެވެ. އެމީހުންގެ ތެރެއިން ވާ އެންމެ تقوى ވެރިޔާ ކަމުގައި މިވާއެވެ. އަރިހުގައި أصحاب ބޭކަލުން ދަންނަވައިފިއެވެ. ތިޔަ ސުވާލު އަޅުގަނޑުމެން ކިބައިން ސުވާލު މިކުރީ ﷲ ގެ حضرة ގައި އެންމެ މާތް ވެގެންވާ މީހާ ކޮބާކަން ދަނެގަތުމަށް ނޫނެވެ. އަރިހުގައި އަޅުގަނޑު ބުނީ ގޮވާ ދެއްވިއެވެ. އެހެންވިއްޔާ (ނަބީބޭގެ ދަރިން އެންމެ މާތް ވެގެން ވަނީ) سيدنا يوسف عليه السلام އެވެ. އަޅުގަނޑުނބިއް ނަބިއްޔާގެ ދަރިކަލުންނެވެ. އަދި ނަބިއްޔާގެ ދަރިކަލުގެ ދަރިކަލުންނެވެ. (އެބަހީ سيدنا يعقوب عليه السلام) ގެ ދަރިކަލުންނެވެ. އަދި يعقوب عليه السلام ވަނީ ވެސް ނަބިއްޔާގެ ދަރިކަލުންނެވެ. އަދި ނަބިއްޔާގެ ދަރިކަލުގެ ދަރިކަލުން ވެސް ވެއެވެ. (އެބަހީ سيدنا إسحاق عليه السلام ގެ ދަރިކަލުންނެވެ.) އަދި إسحاق عليه السلام ވަނީވެސް ނަބިއްޔާގެ ދަރިކަލުންނެވެ.އަދި ނަބިއްޔާގެ ދަރިކަލުގެ ދަރިކަލުން ވެސް ވެއެވެ. އެބަހީ سيدنا إبراهيم الخليل عليه السلام ގެ ދަރިކަލުންނެވެ.) އެހެން ކަމުން سيدنا يوسف عليه السلام

އަސްލުގެ ނަސަބުގެ ގޮތުން ވަރަށް ބޮޑު މީހާ ކާކު ހެއްޔެވެ ؟ اصحاب ބޭކަލުން
ދެންނެވިއެވެ. މިދެންނެވުމުން ބޭނުންވަނީ ނަސަބުވެރިކަމާ ބެހޭ ސުވާލެއް ނޫނެވެ. މާތް ބޭކަލާ އަރުވަން
ޖަވާބުދެއްވީ ނުނެވެ. އެހެނީ حديث ކުރައްވައިފައެވެ. މިތަނުގައިމި ބޭނުންވަނީ عام
عربيންގެ ތެރެއިން އަސްލު މާތް މީހަކީ ކާކުހެއްޔެވެ؟ ދަންނަވަނީ ސުވާލެއް ކަމަށެވެ. އެހެންކަމުން
ވަރަށް ދަންނަވައެވެ. ޖާހިލިއްޔަ ޒަމާނުގައި ވެސް މާތް މީހުން ވާނީ އިސްލާމުގައި ދީން
ދަސްކޮށް ފަހުމްވުމުން މާތް މީހުން ކަމުގައެވެ. އެމީހުން ދީން ދަސްކޮށް ހެޔޮ عمل ކުރުމުން
މިކަންކަން ހަމައެވެ.

70 الثَّانِي : عَنْ أبي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رضي اللَّه عنه عن النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إنَّ الدُّنيا حُلْوَةٌ خضِرَةٌ ، وإنَّ اللَّهَ مُسْتَخْلِفُكُمْ فِيهَا . فينْظُر كَيْفَ تَعْمَلُونَ . فَاتَّقوا الدُّنْيَا واتَّقُوا النِّسَاءِ. فَإِنَّ أَوَّلَ فِتْنَةِ بَنِي إسْرَائِيلَ كَانَتْ في النسَاء » رواه مسلم.

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި أبو سَعيد الْخُدْرِي نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން
ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެހެންދެއްވުން حديث ކުރައްވައިފައެވެ. ދުނިޔެއަކީ ފޮނި ފެހި نعمة އަކީ އެހާމަ
ފުރިހަމަ އެއްޗެއް ކަމުގައިވާ ބާވަތެއް ހެދިފައެވެ. އެއީ يقين ކަމެއް الله سبحانه وتعالى (އެހެރީ
وعد ފުޅާއި އެއްގޮތަށް ދެވަން ކަމެއް ހުށަހަޅާ فتح ވާނެ ގޮތުގެ) ދުނިޔޭގެ نعمة ތަކެއް
ހަމަގޮތުން ހުރުމަށް އެންމެ ހެޔޮ މަގުން ވަކިވެގެންދާނެއެވެ. އެނގޭނީ ހަމަގޮތުގައި ހުރިހާ ބާރެއް ފޯރުކޮށް
ނިޔާން ފުރި ބަދަލެވެ. މިހާ ދުނިޔޭގެ އެހެން ފުރުސަތު ހިފާ ނަފްސާގެ ހިތަށް
ދުވާލާއި ރޭ ބަލާކަން ހިތްވަރުކޮށްފައެވެ. އަދި خاص ކޮށް އަންހެނުންގެ ފިތުނައިން ރައްކާތެ
ރިވެގެންނެވެ. މިފަދަ ބަނީ އިސްރާއީލު ބަސްމަގުގެ ފިތުނާ ވެގެންދިޔަ ސަބަބަކީ
އަޅުވެތިކުރާ އަންހެނުންނާއި ޚިޔާނާތް ކަމަށް ލަސްވެފައިވާ ހަމަ ފިތުނާ
ދެކޮޅުވެއެވެ.

71 الثالثُ : عَنْ ابْنِ مَسعُودٍ رضي اللَّه عنه أَنَّ النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كَانَ يَقُولُ : «اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْهُدَى وَالتُّقَى وَالْعفافَ والْغِنَى » رواه مسلم .

ރަޟީ الله ޢަންހު ރިވާކުރެއްވި عبد الله ابن مسعود ގެ ރިވާޔަތުން ޙަދީޘްގައި ވެއެވެ. ނަބިއްޔާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم (عامّ ކޮށް) دعاء ކުރައްވައިފައިވެއެވެ. اللهم އޭ ﷲ! ތިބާރަކާތްތެރި ﷲ ... ތިމަންކަލޯ ސުވާލުކުރަމެވެ! ... حضرة ގެ ... ހިދާޔަތާއި، تقوى ވެސް ... ދެއްވާށިއެވެ! އަދި ... ދެއްވާށިއެވެ! އަދި ... ދެއްވާށިއެވެ!

72 الرَّابعُ : عَنْ أبي طَريفٍ عديٍّ بْنِ حاتمٍ الطائيِّ رضي اللَّه عنه قال : سمعت رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقولُ : « مَنْ حَلَفَ عَلَى يمِين ثُمَّ رَأَى أتقَى للَّهِ مِنْها فَلْيَأْتِ التَّقْوَى » رواه مسلم .

ރަޟީ الله ޢަންހު ރިވާކުރެއްވި أبو طَريف عديِّ بْنِ حاتم الطائِي ގެ ރިވާޔަތުން ޙަދީޘްގައި ވެއެވެ. رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ... އަޑުއެހީމެވެ. ... حديث ކުރައްވައިފައިވެއެވެ. ... عهد ... ، ... إختيار ކުރުމަށްވެއެވެ.

73 الْخَامِسُ : عنْ أبي أُمَامَةَ صُدَيِّ بْن عَجْلانَ الْباهِلِيِّ رضي اللَّهُ عنه قال: سَمِعْتُ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَخْطُبُ في حَجَّةِ الْودَاع فقَالَ : « اتَّقُوا اللَّه ، وصلُّوا خَمْسكُمْ ، وصُومُوا شَهْرَكمْ ، وأَدُّوا زكَاةَ أَمْوَالِكُمْ ، وَأَطِيعُوا أُمَرَاءكُمْ ، تَدْخُلُوا جَنَّةَ ربِّكُمْ » رواه التِّرْمذيُّ ، في آخر كتابِ الصلاةِ وقال : حديثٌ حسنٌ صحيح .

ރަޟީ الله ޢަންހު ރިވާކުރެއްވި أبو أُمَامَة صُدَيَّ بْنِ عَجْلانَ الْباهِلِي ގެ ރިވާޔަތުން ޙަދީޘްގައި ވެއެވެ. رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حَجَّة الْودَاع ގައި خطبة ދެއްވަމުން حديث ކުރައްވައިފައިވެއެވެ. (...) ... الله އަށް تقوى ވެރިވާށެވެ. އަދި فرض ... ކުރާށެވެ. އަދި ... خاص ... (އެބަހީ رمضان މަހުގައި) ... ހިފާށެވެ. އަދި ... ދޭށެވެ. އަދި

މަޖަބައިދީރުންގެ ދައުލަތް ވާ ވަޅީނުނުން ޖިހަދަނުބިރުވަނަވާ. (މިހާނުބައިބާރުން)މަޖަބައިދީރުން
ރައްދުވައި ބޫރުކުޑެއްވި ކަސްބަކާނުގެ މަޖަބައިދީރުން ސުވަކަލެއުން ވައްދުވާނުބަވެ.

باب في اليقين والتوكل

اليقين އަދި التوكل ގެ باب

قال اللّٰه تعالى (الأحزاب 22): {ولما رأى المؤمنون الأحزاب قالوا هذا ما وعدنا اللّٰه ورسوله وصدق اللّٰه ورسوله، وما زادهم إلا إيمانا وتسليما}.

އަދި (كافر ންގެ) جماعة ތައް مؤمنންނަށް ފެނުނުއިރު، އެއުރެން ބުނުއެވެ. މިއީ ތިމަންމެންނަށް الله އާއި، އެކަލާނގެ رسولާ وعد ކުރެއްވި ކަންތައްތަކެވެ. އަދި الله އާއި، އެކަލާނގެ رسول ފުޅާވެސް ތެދުބަސްފުޅުވިއެވެ. އަދި އެއުރެންނަށް އެކަމުގެ ސަބަބުން إيمان ކަމާއި، ކިޔަމަންތެރިކަން މެނުވީ އިތުރެއް ނުވިއެވެ.

وقال تعالى (آل عمران 173، 174): {الذين قال لهم الناس إن الناس قد جمعوا لكم فاخشوهم، فزادهم إيمانا، وقالوا: حسبنا اللّٰه ونعم الوكيل. فانقلبوا بنعمة من اللّٰه وفضل لم يمسسهم سوء، واتبعوا رضوان اللّٰه، والله ذو فضل عظيم}.

އާއި، އެއުރެންނަށް މީސްތަކުން ބުނި މީހުންނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، ތިޔަބައިމީހުންނާއި ދެކޮޅަށް މީސްތަކުން (لشكر) އެއްކޮށްފިއެވެ. ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން، އެއުރެންނަށް ބިރު ގަންނާށެވެ! ފަހެ، އެބަސް އެއުރެންނަށް إيمان ކަން އިތުރުކުރިއެވެ. އަދި، އެއުރެން ބުނުއެވެ. ތިމަންމެންނަށް، الله ފުދެއެވެ. އަދި، وكيل ކަމުގެ ރަނގަޅު ބޭފުޅާއެވެ! ފަހެ اللهގެ حضرة ން ލިބުނު نعمة އާއި، فضل ވަންބަރަކާތާއިގެން ގެއްލުމެއްނުލިބި އެއުރެން އެނބުރި އައެވެ. އަދި، އެއުރެން اللهގެ ރުއްސުވުން ހޯދުމަށް تبع ވިއެވެ. الله އީ، ބޮޑުވެގެންވާ فضل ވަންތަކަލާނގެ ވެރިރަސްކަލާނގެއެވެ.

وقال تعالى (الفرقان 58): {وتوكل على الحي الذي لا يموت}.

އަދި އަވަހާރަވުމެއްނުވާ، ދިރިހުރިވޮޑިގެންވާ ރަސްކަލާނގެއަށް ކަލޭގެފާނު ވަކީލުކުރައްވާށެވެ!

وقال تعالى (إبراهيم 11): {وعلى اللّٰه فليتوكل المؤمنون}.

އަދި **مؤمن** ބޭފުޅުން ހަމައެކަނި الله އަށް ވަކީލުކުރާހުށިކަމެވެ.

وقال تعالى (آل عمران 159): {فإذا عزمت فتوكل على اللّٰه}.

ފަހެ(ކަމަކާއިމެދު) ކަލޭގެފާނު **عزم** ކަނޑައަޅުއްވައިފިނަމަ، ފަހެ، ކަލޭގެފާނު الله **وكيل** ކުރައްވާށެވެ.

والآيات في الأمر بالتوكل كثيرة معلومة.

وقال تعالى (الطلاق 3): {ومن يتوكل على اللّٰه فهو حسبه}: أي كافيه.

އަދި اللهއަށް ވަކީލުކުރާމީހާ (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ، އޭނާއަށް އެކަލާނގެ ފުދެއެވެ.

وقال تعالى (الأنفال 2): {إنما المؤمنون الذين إذا ذكر اللّٰه وجلت قلوبهم، وإذا تليت عليهم آياته زادتهم إيمانا، وعلى ربهم يتوكلون}.

مؤمنން ވާކަން ކަށަވަރީ، الله ހަނދުމަކުރާހިނދު އެއުރެންގެ ހިތްތައް ބިރުވެތިވާ މީހުން ކަމުގައެވެ. އަދި އެކަލާނގެ (ބާވައިލެއްވި) އާޔަތްތައް އެއުރެންނަށް ކިޔަވައިދޭހިނދު، އެއުރެންގެ إيمان ކަން އިތުރުވާ މީހުން ކަމުގައެވެ. އަދި އެއުރެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެއަށް وكيل ކުރާ މީހުން ކަމުގައެވެ.

والآيات في فضل التوكل كثيرة معروفة.

وأما الأحاديث:

74 فَالأوَّلَ : عَن ابْن عَبَّاسٍ رضي اللَّهُ عنهما قال : قال رسولُ اللَّه صلى اللَّه عليه وآله وسلم : « عُرِضَت عليَّ الأمَمُ ، فَرَأَيْت النَّبِيَّ ومَعَه الرُّهيْطُ والنَّبِيَّ ومَعهُ الرَّجُل

وَالرَّجُلانِ ، وَالنَّبِيَّ وليْسَ مَعهُ أحدٌ إذ رُفِعَ لِى سوادٌ عظيمٌ فظننتُ أَنَّهُمْ أُمَّتِي ، فَقِيلَ لِى: هذا موسى وقومه ولكن انظر إلى الأفق فإذا سواد عظيم فقيل لى انظر إلى الأفق الآخر فإذا سواد عظيم فقيل لي : هَذه أُمَّتُكَ ، ومعَهُمْ سبْعُونَ أَلْفاً يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ بِغَيْرِ حِسَابٍ ولا عَذَابٍ » ثُمَّ نَهَض فدَخَلَ منزِلَهُ ، فَخَاضَ النَّاسُ في أُولَئِكَ الَّذينَ يدْخُلُون الْجنَّةَ بِغَيْرِ حسابٍ وَلا عذابٍ ، فقَالَ بعْضهُمْ : فَلَعَلَّهُمْ الَّذينَ صَحِبُوا رسول اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ، وقَال بعْضهُم : فلعَلَّهُمْ الَّذينَ وُلِدُوا في الإسْلامِ ، فَلَمْ يُشْرِكُوا باللَّه شيئاً وذَكَروا أشْياء فَخرجَ عَلَيْهِمْ رسول اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم فقَالَ : « مَا الَّذي تَخُوضونَ فِيهِ ؟ » فَأَخْبَرُوهُ فقَالَ : « هُمْ الَّذِينَ لا يرقُونَ، ولاَ يَسْتَرْقُونَ ، ولاَ يَتَطيَّرُون ، وَعَلَى ربِّهِمْ يتَوكَّلُونَ » فقَامَ عُكَّاشةُ بنُ مُحْصِنٍ فَقَالَ : ادْعُ اللَّه أنْ يجْعلَني مِنْهُمْ ، فقَالَ : « أَنْتَ مِنْهُمْ » ثُمَّ قَام رَجُلٌ آخَرُ فَقَالَ : ادْعُ اللَّه أنْ يَجْعَلَنِي مِنْهُمْ فقال : «سَبَقَكَ بِهَا عُكَّاشَةُ » متفقٌ عليه .

« الرُّهَيْطُ بِضمِّ الرَّاء : تَصغير رَهْط ، وهُم دُونَ عشرةِ أنْفُس . « والأُفُقُ » : النَّاحِيةُ والْجانِب . « وعُكاشَةُ » بِضَمِّ الْعيْن وتَشْديد الْكافِ وَبِتَخْفيفها ، والتَّشْديدُ أفْصحُ .

މާތްالله އެދުވަޑައިގަންނަވާނަން ޢުމްރު ސުންނަތްގެ عبد الله بن عباس ރިވާކުރައްވާ ޙިފުޒުވާގެން ވިއްޔާ. ވިދާޅުވިއްޔާ. رسول اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވާވިއްޔާ. (إسراء އާއި معراج ގެ ވަގުތުގައި ނުވަތަ އެހެން وقت އެއްގައި) ވިދާން ކުރައްވާނުން އަންނާނީ أمة ތައް ދައްކާލެއްވުނު. ދެން ވިދާން ކުރައްވާން ދައްކަވައިދެއްވި ހިސާބު އެއް ނަބިއްޔާ ބާކީއެއް އަރުވައި ދެވި ވިސްނުން ހަމަނުވާ ދިޔަ ބޮޑު ތަނެއް. އެކަމަ ނަބިއްޔާކީ އަރުވައި ވިއްޔާ ފަދަ ދިހުނުވަ އަދި އޮޅާލުވެ އަރުވައި ނަބީ ނަބިއްޔާ ވެސް ވިއްޔާ. އ ގަދަ ހަރަކާތް ކަށްފައިވާނެ ވިދާން ކުރައްވާން ދައްކަވައިދެއްވި ވަރަށް ބޮޑު ދިޔަސްތަކަށް އެއް އެތިޔާ. ވިދާން ކުރައްވާނުން ހިލާބުވި އާސި ވިދާން ކުރައްވާނެ امة ކަމުނުވަ. އަހިސާބު ވިދާނެ ކުރައްވާ ފާނުން ދެންނުވުނުވަ. އޭގެ موسى عليه السلأم އާއި އަހަރެމެނާ އެއްކޮށް. އަދި ނިޔަނޑަށް ކުރައްވާ ފާޅުކަން ބައްލަވާލުއްވީ. ދެން ވިދާން ކުރައްވާން ފާޅުކަން ބައްލަވާ ހިސާބު އެހެން ބައިބާ ދިޔަ ކަހަކު. އަދި ވިދާނެ ކުރައްވާ ފާނުން ދެންނުވުނު.އަދި އަނެއް ފަރާތުން ނަޒަރު ހިނގާ ބައްލަވާލުއްވީ. އެހިސާބު އޮތުގައި ވެސް

އެހާމެ ބައިބޯ މީސްތަކާ ބިލާވެ. ފަހަ ވިދުނަކަލޭގެފާނަށް ދަންނަވާލެވުނެވެ. މިއީ ކަލޭގެފާނުގެ
އުއްމަތުގެ މީހުންނެވެ. އެމީހުންގެ ތެރޭގައި ހަތްދިހަ ހާސްމީހުން އެއްވެސް ހިސާބު
ބެއްލެވުމަކާނުލާ އަދި عذاب އެއްވެސް ދެއްވުމަކާ ނުލާ ސުވަރުގެއަށް ވަދެވޭނެއެވެ.ދެން
އަކާލާމާ ތެދުވެވޭއިގެން ގޮސްޖެވަރުން ވަދެވޭއިގެވެ. ދެން މީސްތަކުން މުބާރަކުންނަށް
ކިޔަބައިކިޔަން ނަޑިގެން خيال ފާޅުކުރަން ފެށޮގެވެ. ބަޔަކު މީހުން ބުނެޒެވެ. ހިތާ ގެބޭގައި
އުމުރުނަކިލަމާސި رسول اللّٰه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ހަރުގެއި އަބަދުވެސް ބިއްބާވި
ބާކިރުން ކިމުނެވެ. އަދި އަނބައިބާކިރުން ބެނޫޒެވެ. އުމުރުނަކިލަމާސި އިސްލާމު ދީނަށް ވެރި
ދިނުމަގެ އަރިކަން ދިކާވެއިގެންފުރި اللّٰهއަށް شريك ނުކުރު ބިއްބާވި ބާކިރުން ކިމުނެވެ.
އަދިވެސް އެގޮތަށް ވާހަކަ ގިނަ ގޮތަށް خيالތައް ފާޅުކުރަން ފެށިއެވެ. ދެން رسول اللّٰه صلّى اللهُ عَلَيْهِ
وسَلَّم މީސްތަކުންގެ މެދުގެ ފެނިގަނޖެތް ނިކުމެވޭއިގެވެ. އަދި ދަންނަވައިފިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން
ތިޔަ އެޖެގަދު ތިޔަކުރައްވަމުން ކަށް ކަމަކީ ކިއެވެ؟ އެބާކިރުން އެވާހަކަ ނަންގަވިއެވެ. ދެން حديث
ކުރައްވައިފިއެވެ. (ދަންނާނަވާ!). އުމުރުނަނަމެ ބިދުވިރި ގެދުފުދު ފުއުމުނުންނެވެ. އުމުރުނަނަމެ
އަގަނިގަން މީހުންނަށް (ބަރިބުމިދު ޚިޔާލުދުން ކަރަޖަ) ފުށެޖެބޭއް ހަދާ ދިނުމުން
ދުރުހެލިބުއްބި މީހުންނެވެ. އަދި އަނގަން މީހުން ހާއްވާ ބިފުދުނަނަވާސް އަޅުދު ފުށެޖެބި
ނުހައްދާ މީހުންނެވެ. އަދި (ރަގަޅު ކަލުގާއި) ފުޚަބަޚުން ފުދާނޭއްބާކަން ދުރުހެލިބުއްބި
މީހުންނެވެ. އަދި އެބައިމީހުންނަށް ހައްދަވާ ބޭކުރުއްވި ރަސޫލާޚުރެ ކިބައިން
ވަކިކުރަންގަން ބިބިމީހުންނެވެ. މިއަޖެ އިވުޚިއި عُكَّاشة ނަމަކަށް ކިޔުނު صحابي ބާކިޚިކަ
ދަންނަވައިފިއެވެ. ބިމަންނަވާސް އަޅުދު މީހަކަށްވާބޭ اللّٰه އަށް دعاء ކުރައްވައިދޭށެވެ. حديث
ކުރައްވައިފިއެވެ. ބިބާ ވަނީ އުމުރުނަދ ބިރައިނަނަވެ. މިއަޖެ އިވުޚިއި އަހަރުބާކިޚިކަ ބިދުވު
ދަންނަވައިފިއެވެ. ބިމަންނަވާސް އަޅުދު މީހަކަށް ވާބޭ دعاء ކުރައްވައިދޭށެވެ. حديث ކުރައްވައިފިއެވެ.
މިހާރު عُكَّاشةُ އަވަސްވި ބިބާއަށްވުރެ ކުރިން އަތަސިފުބާ ހުރިގެންފުއެވެ.

75 الثَّانِي : عَنْ ابْن عبَّاس رضي اللّٰه عنهما أيْضاً أَنَّ رسول اللّٰهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كانَ يقُولُ : «اللَّهُم لَكَ أسْلَمْتُ وبِكَ آمنْتُ ، وعليكَ توكَّلْتُ ، وإلَيكَ أنَبْتُ ، وبِكَ خاصَمْتُ .

اللَّهمَّ أعوذُ بِعزَّتِكَ ، لا إلَه إلاَّ أنتَ أنْ تُضِلَّنِي أنت الْحيُّ الَّذي لا تمُوتُ ، وَالْجِنُّ وَالإِنْسُ يمُوتُونَ» متفقٌ عليه .

وَهَذا لَفْظُ مُسْلِمٍ وَاخْتَصره الْبُخَارِيُ .

ރަޟިﷲ ޢަންހުމާ ވިދާޅުވިކަމަށްވާ ޙަދީޘް ޞަޙާބީ عبد الله بن عباس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަހަކަށްރަސޫލް رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم دعاء ކުރައްވަމުން ގެންދެވިއެވެ. އޭ الله ! ތިބާރަސްކަލާނގެ ކިބައަށް ތިމަގެ ކިޔަމަންތެރިވީމެވެ އަދި ތިބާރަސްކަލާނގެ ކިބައަށް إيمان ގެނައީމެވެ. އަދި ތިމަގާ ތިބާރަސްކަލާނގެ ކިބައަށް ވަކީލު ކުރީމެވެ. އަދި ތިމަގާ ތިބާރަސްކަލާނގެ ކިބައަށް رجوع ވެއްޖައީމެވެ. އަދި ތިމަގާ نصر ލިބޭނީ ތިބާރަސްކަލާނގެ ވަޞީލަތުންނެވެ. އޭ الله! ތިމަގާ ސަލާމަތްވާނީ ހަމައެކަނި ތިބާރަސްކަލާނގެ ކުދުރަތުންނެވެ. ތިބާރަސްކަލާނގެ ޢިއްޒަތް ހުރެ ތިމަގާ ގެއްލިވަޑައިގަތުމުން ތިބާރަސްކަލާނގެ ދިރިހުރިހާ ދިރިހުރިކަމަށްވާ މަރުނުވާ ކަލާނގެއެވެ. ތިބާރަސްކަލާނގެ ޙަޔާތް އިންސާނުންނާއި ޖިންނީން يقين ކުރަށް މަރުވާނެ އިނގޭތޯ ކަމަށްވެއެވެ.

76 الثَّالِثُ : عن ابْنِ عَبَّاس رضي اللَّه عنهما أيضاً قال : «حسْبُنَا اللَّهُ ونِعْمَ الْوكِيلُ قَالَهَا إبْراهِيمُ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حينَ أُلْقِي في النَّارِ ، وَقالهَا مُحمَّدٌ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حينَ قَالُوا: «إِنَّ النَّاسَ قَدْ جمعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إيماناً وقَالُوا : حَسْبُنَا اللَّهُ ونِعْمَ الْوكِيلُ » رواه البخارى.

وفي رواية له عن ابْنِ عَبَّاسٍ رضي اللَّه عنهما قال : « كَانَ آخِرَ قَوْلِ إبْراهِيمَ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حِينَ أُلْقِي في النَّارِ « حسْبِيَ اللَّهُ وَنِعمَ الْوَكِيلُ » .

ރަޟިﷲ ޢަންހުމާ ވިދާޅުވިކަމަށްވާ ޙަދީޘް ޞަޙާބީ عبد الله بن عباس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ސައްޔިދުނާ إبْراهِيمُ عليه السلأم އަލިފާނަށް ލެވުނު ހިނދު ކިޔުއްވާ

ވިދާޅުވިއެވެ. (حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ)މާނައީ : ތިމަންމެންނަށް ، الله ފުދެއެވެ. އަދި ، وكيل ކަލޭގެ ހެޔޮވެރި މާތްކަލާނގެއެވެ !

އަދި قريش ވަންހަދިގެ ކާފިރުން رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم އާއި ދިމާލަށް މީސްތަކުން އަވަސް ހަނގުރާމަކުރުން އެއްވެފައި ، އަދި މުސްލިމުންނަ ބިރުވެރިވާނޭ ބަސް ހިނގުމުން ވިދާޅުވި އާޔަތަ އިންނެވެ. އެކަން ބަޔާން ކުރެއްވީ މާތް الله ވަޙީކުރެއްވިއެވެ.(**إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إيماناً وقَالُوا : حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ**)(آل عمران 172)

މާނައީ :- ހަމަކަށަވަރުން ، ތިޔަބައިމީހުންނާ ދެކޮޅަށް މީސްތަކުން (لشكر)އެއްކޮށްފިއެވެ . ފަހެ ، ތިޔަބައިމީހުން ، އެބައިމީހުންނަށް ބިރުގަންނާށެވެ ! ފަހެ ، އެބަސް އެބައިމީހުންނަށް إيمان ކަން އިތުރު ކުރިއެވެ . އަދި ، އެބައިމީހުން ބުންޏެވެ . ތިމަންމެންނަށް ، الله ފުދެއެވެ . އަދި ، وكيل ކަލޭގެ ހެޔޮވެރި މާތްކަލާނގެއެވެ !

77 الرَّابعُ : عَنْ أبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّه عنه عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم يَدْخُلُ الْجَنَّةَ أَقْوَامٌ أَفْئِدتُهُمْ مِثْلُ أفئدة الطَّيْرِ » رواه مسلم .

قيل معْنَاهُ مُتوكِّلُون ، وقِيلَ قُلُوبُهُمْ رقِيقةٌ .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ أبو هُرَيْرة ސަޙާބީ ބޭކަލެއްގެ ނަބިއްޔާކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ސުވަރުގެއަށް އެތައް ބަޔަކު ވަދެގެން ދާނެއެވެ. އެމީހުންގެ ހިތްތައް ވާނީ ދޫނިތަކުގެ އެއްގޮތަށް ދޫނީގެ ހިތާ ކަލޭގެފާނުގެ ދޫނިތަކުގެ ހިތްތައް ފަދައިން އެއްގޮތް ތަވައްކުލް އަދި އެއްގޮތް ދޫނި ހިތްވަރުވެ.

(ބަޔަކު އިތުރު ވާހަކަ ވިދާޅުވެއެވެ. މިއީ الله އަށް ތަވައްކުލްވާ جماعة ގެ މީހުންނެވެ. اللهއަށް ބިރުވެތިވާ އެފަދަ ބޭކަލުންނާ އެއްގޮތަށް ހިތްތަކުގެ މަތިވެރި ކަމާއި އެއްގޮތަށް ރަޙްމަތްތެރިކަން ދެއްވިފައި ވަނީއެވެ.)

78 الْخَامِسُ : عنْ جَابِرٍ رضي اللَّهُ عنه أَنَّهُ غزَا مَعَ النَّبِيِّ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قِبَلَ نَجْدٍ فَلَمَّا قَفَلَ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَفل معَهُمْ ، فأدْركتْهُمُ الْقائِلَةُ في وادٍ كثِيرِ الْعِضَاهِ ، فَنَزَلَ رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم، وتَفَرَّقَ النَّاسُ يسْتظلُّونَ بالشجر ، ونزَلَ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم تَحْتَ سمُرَةٍ ، فَعَلَّقَ بِهَا سيْفَه ، ونِمْنَا نوْمةً ، فإذا رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يدْعونَا ، وإِذَا عِنْدَهُ أعْرابِيٌّ فقَالَ : « إنَّ هَذَا اخْتَرَطَ عَلَيَّ سيْفِي وأَنَا نَائِمٌ ، فاسْتيقَظتُ وَهُو في يدِهِ صَلْتاً ، قالَ : مَنْ يَمْنَعُكَ منِّي ؟ قُلْتُ : اللَّه ثَلاثاً » ولَمْ يُعاقِبْهُ وَجَلَسَ . متفقٌ عليه .

وفي رواية : قَالَ جابرٌ : كُنَّا مع رسول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بذاتِ الرِّقَاعِ ، فإذَا أتينا على شَجرةٍ ظليلة تركْنَاهَا لرسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فَجاء رجُلٌ من الْمُشْرِكِين ، وسيف رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مُعَلَّقٌ بالشَّجرةِ ، فاخْترطهُ فقال : تَخَافُنِي ؟ قَالَ : « لا » قَالَ : فمَنْ يمْنَعُكَ مِنِّي ؟ قال: «اللَّه».

وفي رواية أبي بكرٍ الإسماعيلي في صحيحِهِ : قال منْ يمْنَعُكَ مِنِّي ؟ قَالَ : « اللَّهُ » قال: فسقَطَ السَّيْفُ مِنْ يدِهِ ، فأخذ رسَول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم السَّيْفَ فَقَال : « من يمنعُكَ مِنِّي ؟ » فقَال : كُن خَيْرَ آخِذٍ ، فَقَالَ : « تَشْهدُ أنْ لا إلَه إلا اللَّهُ ، وأنِّي رسولُ اللَّه ؟ » قال : لا، ولكِنِّي أعاهِدُك أن لا أقَاتِلَكَ ، ولا أكُونَ مع قوم يقاتلونك ، فَخَلَّى سبِيلَهُ ، فَأتى أصحابَه فقَالَ : جِئتكُمْ مِنْ عِندِ خير النَّاسِ .

قَولُهُ : « قَفَل » أيْ : رجع . و « الْعِضَاهُ » الشَّجر الذي لَه شَوْك . و «السَّمُرُةُ » بِفَتْحِ السين وضمِّ الْميمِ : الشَّجَرَةُ مِن الطَّلْحِ ، وهِيَ الْعِظَام منْ شَجرِ الْعِضاهِ . و « اخْترط السَّيْف » أي : سلَّهُ وهُو في يدِهِ . « صلتاً » أيْ : مسْلُولاً ، وهُو بِفْتح الصادِ وضمِّها .

ދާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވި جابر ގެފާނު ރިވާކުރައްވައިފައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ نبي އާ
صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އާ އެކުގައި نَجْد ކަރައާއި ދިމާލަށް ހަނގުރާމައަށް ހިނގައިދިޔައީމެވެ
ބައިވެރިވީމެވެ. ހިނގައިވީމެވެ. ދިޔަސްގޮތުގައިން رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެނބުރި ވަޑައިގަތް
ހިނދު އަޅުގަނޑުމެން އެކުގައިވި لشكر އާއި އެކު ޖިހާދުކޮށްފައި އެނބުރި އައީމެވެ. ދެންމެ

ކުރަމުން ހަވީރު ވަގުތުތަކީ އަރާމުކުރުމުގެ وقت (قيلولة ގެ وقت) ހަވީރު ޤައިލޫލާ ދިޔުމަ إتفاق
ވެފައިވާ އަރާމުކުރުމަށް ކިޔާބަސްތަކުގައި ހުރިހާ ގިނަ ގޮތްތަކުގެ ބާރުވެރިވެ. އަދި ކަމުން
(قافلة ގަޔާނެ) رسول اللّٰه صلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ހުރިބާ ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި
މިސްކީނުންގެ ގަސްބަސްގެ ހިޔަލުގައި އަރާމުކުރައްވަން ފެށިއެވެ. އަދި رسول اللّٰه صلّى اللّٰهُ
عَلَيْهِ وسَلَّم ވެސް ގަހެއްގެ ހިޔަލުގައި މަޑުކުރައްވައި އަދި އަރިހުގައިހުންނެވި ކަނޑި ކޮޅު އެގަހުގެ
ގޮފިގަނޑެއްގައި އެލުވައިލެއްވުމުން އަރާމުކުރައްވަން ފެށިއްޖެއެވެ. (ގަސްތުތަކުގެ وقت ކަމުން)
ބިލާތުން އިންޓުމުނުވެސް ލާފާތުވެއްޖެއެވެ. އެހާބިސްން ކުއްލިއަކަށް رسول اللّٰه صلّى اللّٰهُ
عَلَيْهِ وسَلَّم ގޮވައިލެއްވުން ބާރަށް ގެވާލެވިއެވެ. ބިލަދުން (ބެރުން) އަލަފަށް އަރަބިސް
ދިހަވަރު އަރިހުގައިހުރި ގަރުރާރު ބަދަލުވެވަ ހިއްޖެވެ. ބިލަދުން ފެށިގެން
އަރިހުގައިހުރި حديث ކުރައްވައިދެވ. ނިކަމެތިއެކުވެރިވެ. މިހަރު މިހާ ބިލަދުން ކަރިހުގައި ނިދިކޮށި
އިންވާ ސިއްރު ސިއްރު ހަވީރު ބިލަދުން ކަރިހުގައިހުރި ކަނޑި ނަގައިގެނެވެ. އަދި ބިލަދުން ކަރިހުގައި
ކުއްލިއަކަށް ހަރުއްވުން އިރުން މިހާ ހެދީ އަރަނޑި ބިލަދުނަކަރިހުގައިހުރި ގުއިލާކު މަޝްއަގަށްދެނެވެ.
އަދި ބުނުން ފެށިއެވެ. ބިލަދުނާގެ އެބުން މިހާރު ބިބާ ސަލާމަތް ކަންދޭނީ ކާކު ހެއްޔެވެ؟
ބިލަދުނަކަރިހުގައިހުރި ދެންނެވީމެވެ. اللّٰه އެވެ. އެހާ އެގެބުނު ބިލު ފުރަތަ އަހަރުމެންނެވެ
ބިލަދުނަކަރިހުގައިހުރި ޤަޞްދުކުރީ ބަލިކަމެވެ. ހަމަ اللّٰه އެވެ. (ދެން އެހާ އެބުން ކުއްލިއަކަށް ކަނޑި
ވެއްޓިއްޖެއެވެ .) ދެންނެވެއެވެ. މިކަމުގެ މައިގަނޑު އަރިހުގައިހުރި އަލިމާއަކަށް އެއްވެސް އަދުބައި
ނުދެއްވައެވެ. ކަނޑު ހަމަޔަގުރާ އިރިޔަދު ވެވުނެވެ.

جَابِر ގެފާނުގެ ރިވާއިން ހަދީސްފުރިވާ އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ބިލަދުނާ رسول اللّٰه
صلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިހުގައި ذاتِ الرِّقاع ހަނގުރާމައިގައި ބައިވެރިވެ ތިއްބެވުމެވެ.(ގަސްތުތަކުގެ
وقت އެފަދައިގެ އަރާމުކުރަން ބިލަދުނަގެ އަރިހަށް. އެހެންކަމުން ރަނގަޅު ހިޔަލެއްކަން
ލިބޭ ގަހެއް ދިމާވެއްޖެ ބިލަދުނަށް އެގަސް އަރިހުގައިހުރި ދެކޮޅުހެދީ.) ކަނޑުލައްކަށް
(މުދަލުތަކެއްވެސް) އެދުވަ ހިޔާވަހަން ގަދަ ގަހެއް ދިމާވުމުން ބިލަދުނަށް އެގަސް
އަރިހުގައިހުރި ދެކޮޅުހެދީ. އަރިހުގައިހުރި އަރާމުކުރައްވަން އިސްނަގައިލެއް مشركއެއް
މިހާރު އަރިހުގައިހުރި ކަނޑި އަރިހުގައި ވަޑައިގެން ކުއްލިއަކަށް ނަގައިގެން

ވަޑައިގަތީމެވެ. އަދި ބުނެފިއެވެ. ކޮބާ! މިހާރު ބިރު ނުގަނޭ ހެއްޔެވެ؟ އަހަރެމެންގެފާނު ދެންނެވިއެވެ. ނޫނެވެ. ބިރުނުގަނަމެވެ. އޭނާ ބުނެފިއެވެ. އަހަރެންގެ ކިބައިން ތިޔަބޭފުޅާ ސަލާމަތްކުރާނީ ކާކު ހެއްޔެވެ؟ އަހަރެމެންގެފާނު ދެންނެވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى އެވެ.

أبو بكرٍ الإسماعيلي ގެފާނުގެ صحيح ގައި ރިވާކުރެއްވިފައެވެ. އަދިވެސް ބުނެފިއެވެ. ބިރުނުގަނޭ އަހަރެން ބިލާ ސަލާމަތްކުރާނީ ކާކު ހެއްޔެވެ ؟ އަހަރެމެންގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى އެވެ. އޭނާގެ އަތުން ކަނޑިވެއްޓިގެން ދިޔައީއެވެ. ދެން رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم އެކަނޑި ނަގަވައިގެން ބުނުއްވިއެވެ. މިހާރު އަހަރެންގެ އަތުން ތިބާ ސަލާމަތްކުރާނީ ކާކު ހެއްޔެވެ؟ އޭނާ (ރަނގަޅު އައިއްސަ ގަބޫލު ނުކުރެވޭނެ) ބުނެފިއެވެ. معاف ކޮށް عفو ކޮށްދެއްވާށެވެ. رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم ދެއްކެވިއެވެ. (އެކަމަ ހަމަގަތެވެ. ބިލާ އިސްލާމްވެ ވޭތުވާން ހެއްޔެވެ؟) ބިލާ الله ފިޔަވައި އަޅަކު އިލާހަކު ނެތްކަމަށް ހެކިދޭން އަދި ބިމަން ކަލޭގެ ނަބީ އެ ރަސޫލުކަމަށް قبول ކުރާނަން ހެއްޔެވެ؟ އޭނާ ބުނެފިއެވެ. ބިކާގެ ނުކާތިލް ބަޔަކާ ކަލޭގެފާނާ ދެކޮޅަށް ހަނގުރާމަ ނުކުރާނަން ކަމަށް وعد ވެވޭ. އަދި ކަލޭގެފާނާ ހަނގުރާމަ ކުރާ ބަޔަކާ ބައިވެރި ނުވާނަމޭވެސް عهد ވެވޭ. ދި އޭނާ ދެކޮޅަށް ވެވޭ ކަލޭގެފާނު އޭނާ އަށް معاف ކޮށްދެއްވިއެވެ. ދެން އޭނާ އޭނާގެ ރަހުމަތް އަސްޙާބުން ގައުމުގެ ގާތަށް ގޮސް އޭނާގެ قوم ގެ މީހުންނަށް ބުނެފިއެވެ. އަހަރެން قوم ގެ މީހުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން ހެއްޔެވެ؟ ބިމަނުން މީހަކު ގާތު އިންސާނުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ހެޔޮ އިންސާނުންގެ ގާތުން ގޮސްފީމެވެ. (އޭނާގެ ހެޔޮގޮތާއި ދިރިހުރުމާ އެހެން ބުނީ ބިމަނުންގެ ދިމާލުގައި ކަލޭގެފާނު ބިމަނުންގެ ދިވެހި އިހްސާނާ ގޮތުގައިވެ.)

79 السادِسُ : عنْ عمرَ رضي اللَّهُ عنه قال : سمعْتُ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقُولُ: « لَوْ أنَّكم تتوكَّلونَ على اللَّهِ حقَّ تَوكُّلِهِ لرزَقَكُم كَما يرزُقُ الطَّيْرَ ، تَغْدُو خِماصاً وترُوحُ بِطَاناً» رواه الترمذي ، وقال : حديثٌ حسنٌ .

معْناهُ تَذْهَبُ أوّلَ النَّهَارِ خِماصاً : أي ضَامِرةَ الْبُطونِ مِنَ الْجُوعِ ، وترْجِعُ آخِرَ النَّهَارِ بِطَاناً : أيْ مُمْتَلِئةَ الْبُطُونِ .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި عمر ގެ ދަރިކަލުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް حق ގޮތުގައި ތަވައްކަލްކުރާނަމަ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދޫނިތަކަށް رزق ދެއްވާފަދައިން رزق ދެއްވާނެއެވެ. އެދޫނިތައް ހެނދުނު ހުސްބަނޑުން ގޮސް ހަވީރު ބަނޑުފުރިގެން އެނބުރި އަންނަފަދައިންނެވެ. އަދި އެހެންކަމުން (الله ގެ فضل ލިބުމަށް މަސައްކަތް) އެއީ ވާޖިބު ބަޔާންކޮށްދެއްވާފައިވާކަމެވެ.

80 السَّابعُ : عن أبي عِمَارةَ الْبراءِ بْنِ عازِبٍ رضي اللَّه عنهما قال : قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « يا فُلان إذَا أَويْتَ إِلَى فِرَاشِكَ فَقُل : اللَّهمَّ أسلَمْتُ نفْسي إليْكَ ، ووجَّهْتُ وجْهِي إِلَيْكَ ، وفَوَّضْتُ أمري إِلَيْكَ ، وألْجأْتُ ظهْرِي إلَيْكَ . رغْبَة ورهْبَةً إليْكَ ، لا ملجَأَ ولا منْجى مِنْكَ إلاَّ إلَيْكَ ، آمَنْتُ بِكِتَابِكَ الَّذِي أنْزَلْتَ، وبنبيِّك الَّذي أرْسلتَ ، فَإِنَّكَ إنْ مِتَّ مِنْ لَيْلَتِكَ مِتَّ عَلَى الْفِطْرَةِ ، وإنْ أصبحْتَ أصَبْتَ خيْراً » متفقٌ عليه .

وفي رواية في الصَّحيحين عن الْبرَاء قال : قال لي رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إذَا أَتيْتَ مضجعكَ فَتَوَضَّأْ وُضُوءكَ للصَّلاَةِ ، ثُمَّ اضْطَجِعْ عَلَى شِقِّكَ الأيْمَنِ وقُلْ : وذَكَر نحْوَه ثُمَّ قَالَ وَاجْعَلْهُنَّ آخرَ ما تَقُولُ » .

މާތް الله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުޟާވެވޮޑިގެންވި أبو عِمَارة الْبراءِ بْنِ عازِب ގެ ދަރިކަލުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ ފުލާނު މީހާއެވެ. ކަލޭ ނިދުމަށް އެނދަށް ހިނގާ ހިނދު ބުނާށެވެ. اللَّهمَّ أسلَمْتُ نفْسي إليْكَ ، ووجَّهْتُ وجْهِي إِلَيْكَ ، وفَوَّضْتُ أمري إِلَيْكَ ، وألْجأْتُ ظهْرِي إلَيْكَ . رغْبَة ورهْبَةً إلَيْكَ ، لا ملجَأَ ولا منْجى مِنْكَ إلاَّ إلَيْكَ ، آمَنْتُ بِكِتَابِكَ الَّذِي أنْزَلْتَ، وبنبيِّك الَّذي أرْسلتَ . އަދި ކަލޭ އެރޭ މަރުވެއްޖެނަމަ ފިޠްރަތުގައި މަރުވާނެއެވެ. إيمان ގައި މަރުވާނެއެވެ . ހެނދުނު ތެދުވެއްޖެނަމަ ހެޔޮކަމެއް ލިބޭނެއެވެ. ހެޔޮކަމާއި ބަރަކާތް ލިބޭނެއެވެ.

الصَّحيحين ގައި الْبراء ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންނައަށް إرشاد ދެއްވިއެވެ . ނިދަން އޮށޯންނަމަ ނަމާދަށް وضوء ކުރާ ގޮތަށިން وضوء ކުރާށެވެ. ދެން ކަނާއަތް ފަޅީގެ ގައިގެން އޮށޯންނާށެވެ. ދެން އޮށޯތުމުގެ ފަހުން ކިޔާ دعاءއަކީ އެدعاء ކަމުގައި ހަދާށެވެ.

އެ ދުޢާގެ މާނައީ: އޭ الله ! މިއަޅާ މިއަޅާގެ نفس ތިޔަ إله އާއި حوال ކުރީމެވެ. އަދި މިއަޅާގެ މުޅު ތިޔަ إله އަށް ކުރިމަތިކުރީމެވެ. އަދި މިއަޅާގެ އެންމެހައި ކަންތައްތައް ތިޔަ إله އަށް ދޫކުރީމެވެ. އަދި މިއަޅާގެ ބުރަކަށި ތިޔަ إله އަށް ގުޅު ކުރީމެވެ. އާދޭ ތިޔަ إله އަށް شوق ވެރިވާ حال ގައެވެ. އަދި އާދޭ ތިޔަ إله އަށް ބިރުވެތިވާ حال ގައެވެ . ތިޔަ إله ފިޔަވައި ސަލާމަތްވުމަށް ދާނެ ތަނެއް ނުވެއެވެ. އަދި ތިޔަ إله ފިޔަވައި ރައްކާތެރިކަން ހޯދުމަށް ދާނެ އަރާން ތަނެއް ނުވެއެވެ. ތިޔަ إله ބާވައިލެއްވި ފޮތަށް މިއަޅާ إيمان ވެއްޖައީމެވެ. އަދި ތިޔަ إله ފޮނުއްވި نبي އާ އަށް މިއަޅާ إيمان ވެއްޖައީމެވެ .

81 الثَّامِنُ : عنْ أبي بَكْرٍ الصِّدِّيق رضي اللَّه عنه عبدِ اللَّه بنِ عثمانَ بنِ عامرِ بنِ عُمَرَ ابن كعب بن سعد بْنِ تَيْمِ بْن مُرَّةَ بْنِ كَعْبِ بْن لُؤيٍّ بْنِ غَالب الْقُرَشِيِّ التَّيْمِيِّ رضي اللَّه عنه وهُو وأبُوهُ وَأُمَّهُ صحابَةٌ ، رضي اللَّه عنهم قال : نظرت إلى أقْدَامِ المُشْرِكِينَ ونَحنُ في الْغَارِ وهُمْ علَى رؤوسنا فقلتُ : يا رسولَ اللَّهِ لَوْ أَنَّ أحدَهمْ نَظرَ تَحتَ قَدميْهِ لأبصرَنَا فقال: « مَا ظَنُّك يا أبا بكرٍ باثْنَيْنِ اللَّهُ ثالثُهمَا » متفقٌ عليه .

މާނަ: الله ރުހިވޮޑިގަތް أبو بَكْر الصِّدِّيق رضي اللَّه عنه عبدِ اللَّه بنِ عثمانَ بنِ عامرِ بنِ عُمَرَ ابن كعب بن سعد بْنِ تَيْمِ بْن مُرَّةَ بْنِ كَعْبِ بْن لُؤيٍّ بْنِ غَالب الْقُرَشِيِّ التَّيْمِيِّ (އަބޫބަކުރާއި އަބޫބަކުރުގެ ބައްޕާ މަންމާ ކަލޭގެފާނާއި اصحاب ބޭކަލުންނެވެ.) ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުގައި ތިމަންނަ ثور ފަރުބަދައިގެ ހޮޑުގައި ހުރިއިރު މުޝްރިކުންގެ ފައިތިލަ ތިމަންނަމެން ތިބި ބޮލުގެ ދިމާލުން ފެނިގެން (ބިރުން) ތިމަންނަ ދަންނަވައިފީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އެމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ފައިދަށް ބަލައިފިއްޔާ ތިމަންނަމެން ފެނިދާނެއެވެ. އެހިނދު އަބޫބަކުރާ

حديثކުރައްވައިފައެވެ. (އަނިޔާ ލިބިގެންވާ) މަޡުލޫމުންނަށް نصر ދެއްވައި ރައްކާތެރި ކުރައްވައިދެއްވުން
ވާޖިބުވެގެންވަނީ الله ތަޢާލާގެ ޒިންމާގައިކަން ނޫނީ ހެއްޔެވެ؟

82 **التَّاسِعُ : عَنْ أُمِّ المُؤْمِنِينَ أُمِّ سلَمَةَ ، واسمُهَا هِنْدُ بنْتُ أبي أُمَيَّةَ حُذَيْفَةَ المخزومية رضي اللَّهُ عنها أن النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كانَ إذَا خَرَجَ مِنْ بيْتِهِ قالَ : « بسم اللَّهِ، توكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ، اللَّهُمَّ إنِّي أعوذُ بِكَ أنْ أَضِلَّ أو أُضَلَّ ، أَوْ أَزِلَّ أوْ أُزلَّ ، أوْ أظلِمَ أوْ أُظلَمَ ، أوْ أَجْهَلَ أو يُجهَلَ عَلَيَّ » حديثٌ صحيحٌ رواه أبو داود والتِّرمذيُّ وَغيْرُهُمَا بِأسانِيدَ صحيحةٍ . قالَ التِّرْمذي : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ ، وهذا لَفظُ أبي داودَ .**

މާނަ الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أُمِّ المُؤْمِنِينَ أُمِّ سلَمَةَ ގެ ރިވާކުރެއްވުމެއް ވެއެވެ. އެކަމަނާގެ ނަމަކީ هِنْدُ بنْتُ أبي أُمَيَّةَ حُذَيْفَةَ المخزومية އެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެކަލޭގެފާނުގެ ގެކޮޅުން ނިކުމެވަޑައިގަތުމުން دعاء ކުރައްވައެވެ. بسم اللَّهِ، توكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ، اللَّهُمَّ إنِّي أعوذُ بِكَ أنْ أَضِلَّ أو أُضَلَّ ، أَوْ أَزِلَّ أوْ أُزلَّ ، أوْ أظلِمَ أوْ أُظلَمَ ، أوْ أَجْهَلَ أو يُجهَلَ عَلَيَّ

މާނައީ:- الله ގެ ނަންފުޅުން އަޅު ފަށައިގަނެމެވެ. اللهއަށް ހަވާލު ކުރެއްވީ އަޅު ހަވާލުކުރީމެވެ. ހައްދަވައި ބޮޑުކުރައްވާ ރަސްކަލާނގެ! ހަމަކަށަވަރުން އަޅު މަގުން ގެއްލުމުގައި އަދި އެހެންމީހުން މަގުން ގެއްލުވުމުން ތިބާރަސްކަލާނގެ حضرة ން ސަލާމަތްކަން އެދެމެވެ. އަދި ފުއްޓާ މަގުން ހަލާކުވުމުން އަޅުގަނޑުމެން ކުށަށް އަރާފައިވުމާއި މި އެހެން މީހުން އަޅުގަނޑު ހަލާކުކުރުމުން ތިބާރަސްކަލާނގެ حضرة ން ސަލާމަތްކަން އެދެމެވެ. އަދި ފުއްޓާ ޖާހިލުކަމުން އަނިޔާވެރިވުމުންނާއި އަދި އަނިޔާ ލިބިގެންވުމުން ތިބާރަސްކަލާނގެ حضرةން ސަލާމަތްކަން އެދެމެވެ. އަދި ފުއްޓާ ޖާހިލުކަމުން ޖާހިލުކުރުމުންނާއި އަދި މީހުންތަކާއި އެހެން މީހުން ޖާހިލުކަން ވެގެން ގެއްލުމުން ތިބާރަސްކަލާނގެ حضرة ން ސަލާމަތްކަން އެދި ދަންނަވަމެވެ.

83 **الْعَاشِرُ : عنْ أنسٍ رضيَ اللَّهُ عنه قال : قال : رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ قَالَ يعنِي إذا خَرَجَ مِنْ بيْتِهِ : بِسْمِ اللَّهِ توكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ ، ولا حولَ ولا قُوةَ إلاَّ بِاللَّهِ ، يقالُ لـهُ هُديتَ وَكُفِيتَ ووُقِيتَ ، وتنحَّى عنه الشَّيْطَانُ » رواه أبو داودَ والترمذيُّ**

، والنِّسائيُّ وغيرُهمِ : وقال الترمذيُّ : حديثٌ حسنٌ ، زاد أبو داود : « فيقول : يعْنِي الشَّيْطَانَ لِشَيْطانٍ آخر : كيْفَ لك بِرجُلٍ قَدْ هُدِيَ وكُفي ووُقِى»؟ .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި أنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު ގެއިން ނިކުންނަ ހިނދު بِسْم اللَّهِ توكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ ، ولا حولَ ولا قُوةَ إلاَّ بِاللَّهِ ގެ ކަލިމަ ކިޔައިފިނަމަ އެމީހަކަށްބުނެވޭ ބުނެވޭއެވެ. (ކަލޭގެ ކަންތަކަށް ފުދުން) ތިބާއަށް ހިދާޔަތް ލިބިއްޖެއެވެ. އަދި (ކަލޭގެ ކަންތަކަށް ފުދުން) ތިބާއަށް ފުދިއްޖެއެވެ. އަދި (ކަލޭގެ ކަންތަކަށް ފުދުން) ތިބާއަށް ރައްކާތެރިކަން ލިބިއްޖެއެވެ. އަދި شيطان އާ އެހެރައި ކައިރިންވެ ދުރަށް ފިލައިގެން ހިނގައިދިޔައެވެ.

بِسْم اللَّهِ توكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ ، ولا حولَ ولا قُوةَ إلاَّ بِاللَّهِ

(މާނައީ: الله ގެ އިސްމުފުޅުގެން އަޅު ފެށީމެވެ. الله އަށް އަޅު ތަވައްކުލް ކުރީމެވެ. الله ފިޔަވައި ހެޔޮކަމަށް ބަދަލުވުމާއި ނުބައިކަމުން ދުރުވުމެއް އަދި ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްވުމެއް ލިބިގެން ނުވެއެވެ.)

84 وَعنْ أنَسٍ رضي اللَّهُ عنه قال : كَان أخوانِ عَلَى عهْدِ النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، وكَانَ أَحدُهُما يأْتِي النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، والآخَرُ يحْتَرفُ ، فَشَكَا الْمُحْتَرِفُ أخَاهُ للنبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقال : « لَعلَّكَ تُرْزَقُ بِهِ » رواه التِّرْمذيُّ بإسناد صحيح على شرط مسلمٍ .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި **أنَس** ގެފާނުގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ސަލާމާއި ސަލަވާތް ލިބިވޮޑިގެން ނަބިއްޔާ ކަލޭގެފާނުގެ ޒަމާނުގައި އެއްބަނޑު އެއްބަފާ ދެބޭބެއަކު ތިއްބެވެ. އެކަކު އަބަދުވެސް ނަބިއްޔާގެ އަރިހަށް އައިސް ހުންނައެވެ. އަދި އަނެކަކު ރިޒުޤު ހޯދުމުގައި މަސައްކަތްކުރެއެވެ. އެ މަސައްކަތްތެރިޔާ ޢަމަލުތަކުން ނަބިއްޔާ ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައި އޭނާގެ އަޚާ މަސައްކަތްތެރިޔާ ނުކުރާތީ އޭނާގެ ޝަކުވާ އުފުލިއެވެ. އޭރުން ނަބިއްޔާ ކަލޭގެފާނު حديث

ކުރެއްވިއެވެ. ވިޔާރަށް رزقُ ތަނަވަސް ވެގެން ދިޔަ އުޅެނީ އާސާރަށް خردކުރާތޯއި ނޫނަކަށްވުރެ ނޭދޭ ނޫނުވާނުތޯ ؟

« يحْتَرِفُ » : يكْتَسِب ويَتَسبَّبُ .

باب الاستقامة

ތެދުވެރިވާ ހަރުދަނާ ގޮތަކަށް ބަޔާންކޮށްފައިވާ باب

قال اللَّه تعالى (هود 112): { فاستقم كما أمرت }.

ފަހެ، ކަލޭގެފާނަށް އަމުރުކުރައްވާފައިވާ ގޮތުގައިން، ކަލޭގެފާނާއެކު، އަދިއާއެކުގައި إيمانވި توبة ވެގެން ތިބި މުއުމިނުންނާއި ކަލޭގެފާނު، ސީދާވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ!

وقال تعالى (فصلت 30، 31، 32): { إن الذين قالوا ربنا اللَّه ثم استقاموا تتنزل عليهم الملائكة أن لا تخافوا ولا تحزنوا، وأبشروا بالجنة التي كنتم توعدون، نحن أولياؤكم في الحياة الدنيا وفي الآخرة، ولكم فيها ما تشتهي أنفسكم، ولكم فيها ما تدعون، نزلا من غفور رحيم }.

ހަމަކަށަވަރުން، ތިމަންމެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެއީ الله އޭ ބުނެ، ދެން ސާބިތުވެގެންވި ތިބިމީހުން (ނުބިރުވާށެވެ!) އެއުރެންގެ ގާތަށް ملائكةން ފައިބައިވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ. (ހިތާމަވެސް ނުކުރާށެވެ) ތިޔަބައިމީހުން ބިރުނުގަންނާށެވެ! އަދި ހިތާމަނުކުރާށެވެ! އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް وعد ކުރައްވަމުންދިޔަ ސުވަރުގޭގެ އުފާވެރިކަމުގެ خبر ލިބިގަންނާށެވެ! ތިމަންބަޔަކުންނީ ދުނިޔޭގެ حياة ގައްޔާއި آخرة ގައި ތިޔަބައިމީހުންގެ އެހީތެރިންނެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ نفسތައް އެދޭހާކަމެއް އެތަނުގައިން، ތިޔަބައިމީހުންނަށްޓަކައި ވެއެވެ.އަދި (އެދުމުން، އަޅާލާ ބެލުމުން) ތިޔަބައިމީހުން ދަންނަވާހާ ކަމެއް ތިޔަބައިމީހުންނަށް ވެއެވެ. ޒިޔާފައިން ފާފަ ފުއްސަވާ، رحيم ވަންތަ ކަލާނގެ ޙަޟްރަތުން ދެއްވާ ގޮތުގައެވެ.

وقال تعالى (الأحقاف 13، 14): { إن الذين قالوا ربنا اللَّه ثم استقاموا فلا خوف عليهم ولا هم يحزنون، أولئك أصحاب الجنة خالدين فيها جزاء بما كانوا يعملون }.

ހަމަކަށަވަރުން، ތިމަންމެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެއީ، اللهُ ބުނެ، ދެން ސާބިތުވެގެންތިބިމުން (ދަންނާނެއެވެ!) ފަހެ، އެއުރެންނަކަށް ކުރިމަތިލާނެ ބިރެއް ނުވެއެވެ. އަދި އެއުރެންނަށް ހިތާމަކުރާކަށް ބޭނުމެއް ކުރުމަކަށްވެސް ނުލިބޭނެއެވެ. އެއުރެންނީ، ސުވަރުގެގެ أهل ވެރިންނެވެ. އެތާނގައި، އެއުރެން އަބަދަށް ދެމިތިބޭނޭ ހިސާބުގައެވެ.(އެއީ) އެއުރެން ކުރަމުންދިޔަ عمل ތަކުގެ ޖަޒާއެއް ކަމުގައެވެ.

85 وَعَنْ أبي عمرو ، وقيل أبي عمْرة سُفْيانَ بن عبد اللَّه رضي اللَّه عنه قال: قُلْتُ : يا رسول اللَّهِ قُلْ لِي في الإِسلامِ قَولاً لا أَسْأَلُ عنه أَحداً غيْرَكَ . قال: « قُلْ : آمَنْت باللَّهِ: ثُمَّ اسْتَقِمْ » رواه مسلم .

މާތް اللهُ ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبوعمرو سُفْيان بنِ عبد اللَّه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ ދަންނަވައިފީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އިސްލާމް ދީނުގައި ހުރިހާ ކަންތައްތަކާބެހޭ ބަސްފުޅެއް، ދެން އެއްވެސް މީހަކު ތިމަންނަ ސުވާލުކުރާނެ ނުވާ ބަސްފުޅެއް އަޅުގަނޑަށް ވިދާޅުވެދެއްވާށެވެ. حديث ކުރައްވާށެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ބުނާށެވެ. ތިމަންނަ الله އަށް ތަސްދީޤުކޮށް އީމާންވެއްޖައީމެވެ. ދެން އެއަށްފަހު އަބަދުވެސް الله ގެ ދީނުގައި ސާބިތުވެ ހުންނާށެވެ.

86 وعنْ أبي هُريْرة رضي اللَّه عنه : قال قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « قَاربُوا وسدِّدُوا ، واعْلَمُوا أَنَّه لَنْ ينْجُو أحدٌ منْكُمْ بعمله » قَالوا : ولا أَنْت يَا رسُولَ اللَّه؟ قال : « ولا أَنَا إلا أنْ يتَغَمَّدني اللَّه برَحْمَةٍ منْه وَفضْلٍ » رواه مسلم .

و « الْمُقارَبَةُ » : الْقَصدُ الَّذي لا غلُوَّ فيه ولا تقْصيرَ . و « السَّدادُ » : الاسْتقَامةُ وَالإِصابةُ ، و « يتَغَمَّدني » يُلْبسُني ويَسْتُرني .

قالَ الْعُلَمَاءُ : معنَى الاستقَامَةِ : لُزومُ طَاعةِ اللَّهِ تَعالى ، قالُوا : وَهِي مِنْ جوامعِ الْكلِمِ، وهِيَ نظام الأمُورِ ، وباللَّه التَّوفيق .

ގާތް الله ހުކުމްކުރެއްވި أبو هُرَيْرَة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله
صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޔަޤީނުކަމާއި ދެއްކެވި ގޮތުގައި ކުރާ ކަންތައްތައް ހުރިހާ ކަމެއްގައި ވެސް
ދިން إختيار ކުރާށެވެ. އަދި ދަންނާށެވެ. يقين ނުވެސް އެއްވެސް މީހަކު އެމީހެއްގެ عمل ގެ
ސަވާބު ނުލިބޭނެއެވެ. އެއިން ދުރުވުމަށް ނުނިކުމެވޭނެއެވެ. އަށް الله ގެ ޙަޟްރަތުގައެވެ.
ކަލޭގެފާނު ނުލިބޭ ކަމެއް ކިހިނެއް ނަގާނީތޯ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބުނާނީ ކަލޭގެފާނު ނުލިބޭ ކަމަ
އެރުވޭނެ. ދަތުރުވެސް الله سبحانه وتعالى އެދިވަޑައިގެންނެވި ފަދައިން ލިބިގެންނެވި ފަޟްލު فضل ގެ
ދޯޅަށް އިސްކޮށް ކުރިމަތިލާފައިވެއެވެ.

باب في التفَكُّر في عظيم مخلوقات الله تعالى

وفناء الدنيا وأهوال الأخرة

الله ގެ ބޮޑެތި مخلوق ތަކާއި މެދު ވިސްނާ ފިކުރުކުރުމާއި ދުނިޔޭގެ ފަނާވުމާއި آخرة ގެ
مصيبة ތަކާއި ދުނިޔޭއާއި آخرة ގެ އަސްލުގައި ކަންތައްތަކާއި نفس ގެ އުނިކަމާއި އޭގެ
ތަރުބިޔާއި އަދި އެއްޗިހި ގޮތުގައި ބަޔާންކުރުމުގެ މުހިއްމުކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى : { إنَّمَا أعِظُكُمْ بِوَاحدةٍ أنْ تقُوموا للَّهِ مَثْنَى وفُرادَى ثُمَّ تَتَفَكَّرُوا } [سبأ 46]

ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ.! ތިމަން، ތިޔަބައިމީހުންނަށް نصيحة ދެއްވާނަން ކަމަކަށެވެ، އެއްމު
ކަމަކަށެވެ. (އެއީ) ތިޔަބައިމީހުން ދެދެމީހުންނާއި ، ވަކިވަކިން اللهއަށްޓަކައި (حق މަގު
ހޯދުމުގައި) قائم ވެވުމަށެވެ.

وقال تعالى : { إنَّ في خَلْقِ السَّمواتِ والأرْضِ واخْتلافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لآيَاتٍ لأُولِي الألْبَابِ الَّذِينَ يَذْكُرونَ اللَّه قِياماً وَقُعُوداً وعَلَى جُنُوبِهِمْ ويَتَفَكَّرون في خَلْقِ السَّمواتِ وَالأرْضِ ربَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَاطلاً سُبْحَانَك } الآيـ . . . . ـات [آل عمران 190 ، 191]

ހަމަކަށަވަރުން، އުޑުތަކާއި ބިންހެއްދެވުމާއި ރޭދުވާ ތަފާތުވުމުގައި، ބުއްދިވެރި
އަހުލުވެރިންނަށް ހަމަކަށަވަރުވެގެން ހުރި ހެކިތައް ވެއެވެ. ދެން އެއުރެންނީ ކޮޅަށް
ތިބެގެންނާއި، އިށީދެތިބެގެންނާއި ، **އޮށޯވެ**ތިބެގެން الله ހަނދުމަކުރާއުރެން، އުޑުތަކާއި ބިންހެއްދެވުމުގައި

ދެތުރުކުރާނޫން އަޑުއިވުނުނެވެ.(އަހަރެމެންގެ ރަސްކަލާނގެއެވެ) އަދުގެ ވިރު ރަސްކަލާނގެ!
އިބަރަތްތަކާނގެ މިތަކެތި ހައްދަވާފައިވަނީ باطل ގޮތެއްގައި ނޫނެވެ. އިބަރަތްތަކާނގެ
ހުސް طاهر ވަންތަކަމާއެވެ! ފަހެ، ނަރަކައިގެ عذاب އިން އަހަރެމެން ދިފާޢުކުރައްވާނދޭވެ!

.وقال تعالى : { أفلا ينْظُرونَ إلَى الإبِلِ كيْفَ خُلِقَتْ وإلَى السَّمَاءِ كَيْفَ رُفِعتْ وإلَى الْجِبالِ كَيْفَ نُصِبتْ وَإلى الأرضِ كيْفَ سُطِحتْ فَذَكِّرْ إنما أنْتَ مُذَكِّرٌ } [الغاشية : 17 ، 21].

ފަހެ، ޖަމަލު ހައްދަވާފައިވަނީ ކޮންފަދައަކުންކަމާއިމެދު އެމީހުން ޖަމަލަށް ނުބަލަނީ ހެއްޔެވެ؟
އަދި އުޑުއުފުލާފައިވަނީ ކޮންފަދައަކުންކަމާއިމެދު އެމީހުން އުޑަށް ނުބަލަނީހެއްޔެވެ؟އަދި
ފަރުބަދަތައް ކޮޅަށް ނަސްބުކޮށްފައިވަނީ ކޮންފަދައަކުންކަމާއިމެދު އެމީހުން ފަރުބަދަތަކަށް
ނުބަލަނީ ހެއްޔެވެ؟ އަދި ބިން ފަތުރާލައްވާފައިވަނީ ކޮންފަދައަކުންކަމާއިމެދު އެމީހުން ބިމަށް
ނުބަލަނީހެއްޔެވެ؟ ފަހެ، ކަލޭގެފާނު(އެމީހުންނަށް) ހަނދުމަ ކޮށްދެއްވާށެވެ! ކަލޭގެފާނު
ވާނީ ކަށަވަރުން ހަނދުމަކޮށްދެއްވާ ބޭފުޅަކުކަމުގައެވެ.

وقال تعالى : { أفلَمْ يَسيروا في الأرْضِ فَيَنْظُروا } [محمد : 10] . الآية والآيات في الباب كثيرةٌ .

ފަހެ، އެމީހުން ބިމުގައި ދަތުރުފަތުރުކޮށް އެމީހުންގެ ކުރިން އުޅުނުމީހުންގެ ނިމުން
ކޮންފަދައަކުންކަން، ފަހެ، އެމީހުން ނުބަލަނީ ހެއްޔެވެ؟

ومِنْ الأحَاديث الحديث السَّابق : « الْكَيِّس مَنْ دَانَ نَفْسَه »

باب في المبادرة إلى الخيرات ، وحثِّ من توجَّه لخير

على الإِقبال عليه بالجدِّ من غير تردَّد

ހެޔޮކަންތަކަށް އަވަސް ވަގުތުމާއި އަދި ހެޔޮކަމަކަށް އަނބުރިފައިވާމީހާއަށް ހެޔޮކަންތަކަށް
މަގުދައްކަވަން ވަރުގަދަ عزم އާއި އެކު ކުރިމަތިލުމުގެ މުހިއްމުކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (البقرة 148): {فاستبقوا الخيرات}.

މާނަ: ހެޔޮކަންތައްތަކުގައި އެކުވެރިޔާ ކުރިއަރައިގަތުމަށް އެކަކު އަނެކަކާއި ވާދަކުރާށެވެ (އެކަކު
އަނެކަކަށްވުރެ) ކުރިއަރައި ދާށެވެ!

وقال تعالى (آل عمران 133): {وسارعوا إلى مغفرة من ربكم وجنة عرضها السماوات والأرض أعدت للمتقين}.

އަދި، ކުރިއަރައިގަތުމުގެ ވާދަވެރިކަމާއެކު حضرة ން މާފު ލިބިގަތުމަށާއި،
އުޑުތަކާއި ބިންފަދަ ބޮޑުމިނެއްހުރި ސުވަރުގެއަށް ކުރިއަރައިގަތުން އަވަސްވެގަންނާށެވެ!
އެސުވަރުގެ ތައްޔާރުކޮށްފައިވަނީ تقوى ވެރިންނަށެވެ.

وأما الأحاديث

87 فالأوَّل : عَنْ أبي هريرة رضي اللَّه عنه أن رسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال: « بادِروا بالأعْمالِ الصَّالِحةِ ، فستكونُ فِتَنٌ كقطَعِ اللَّيلِ الْمُظْلمِ يُصبحُ الرجُلُ مُؤمناً ويُمْسِي كافراً ، ويُمسِي مُؤْمناً ويُصبحُ كافراً ، يبيعُ دينه بعَرَضٍ من الدُّنْيا» رواه مسلم .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހުރި ކަންތައްތައް ކުރުމަށް އަވަސްވެގެންނުވާނެވެ. މިހާރު ވަރަށް މާތް مستقبل އެއްގައި ކުރުނުއާގެ އަނިޔާވެރިކަމާއި ޚުރު (ހުރަހެއްނާޅައި) ފިތުނަތަކެއް އާދެއެވެ. (އެންމެ ފަހަރެއްގައި) ހަމަކުރުން مُؤْمن އަކަށް ހުރެ ހެނދުނު ކަލޭގެފާނު ހުންނާނީ كافر ވެގެންނެވެ. (އެބަހީ ކާފިރުގެ ސިފައެއް ބަދަލުވެގެންނެވެ.) ހަވީ ކަލޭގެފާނު كافر ކަމުގައި ހުންނަނީ ހަމަކުރު ވީއިރު ހުންނާނީ مُؤْمن އަކަށް ވެގެންނެވެ. (އެބަހީ މުއުމިނުގެ ސިފައަށް ބަދަލުވެގެންނެވެ.) އެމީހުން ދުނިޔެ އެމީހުންގެ ދީން ދުނިޔެއަށްޓަކައި ވިއްކާލާނެއެވެ.

88 الثَّاني: عنْ أبي سِرْوَعَةَ بكسرِ السين المهملةِ وفتحها عُقبةَ بن الْحارثِ رضي اللَّه عنه قال: صليت وراءَ النَبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بالمدِينةِ الْعصْرَ ، فسلَّم ثُمَّ قَامَ مُسْرعاً فَتَخطَّى رِقَابَ النَّاسِ إلى بعض حُجَرِ نسائهِ ، فَفَزِعَ النَّاس من سرعَتهِ ، فخرج عَليهمْ ، فرأى أنَّهُمْ قدْ عَجِبوا منْ سُرْعتِه ، قالَ : «ذكرت شيئاً من تبْرٍ عندَنا ، فكرِهْتُ أن يحبسَنِي ، فأمرْتُ بقسْمتِه» رواه البخاري .

وفي رواية له: كنْتُ خلَّفْتُ في الْبيتِ تِبراً من الصَّدقةِ ، فكرِهْتُ أنْ أُبَيِّتَه» . «التِّبْر» قطع ذهبٍ أوْ فضَّةٍ .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو سِرْوَعَة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. މިދުވާލެއްގައި ނަބިއްޔާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ފަހަތުގައި مدينةِ ގައި (އަޞްރު ނަމާދު) عصر ނަމާދު ކުރެއްވީމެވެ. ފަހެ ސަލާމް ދެއްވުމަށްފަހު ހަލުއިކޮށް ތެދުވެވަޑައިގެން މީސްތަކުންގެ ކަރުތައް މަތިން ފުންމަވާފައި އަނބިކަނބަލުންގެ ގެތަކުން އެގޮތަކަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އޭނާގެ ހަލުއިކަމުން މީހުން ބިރުގަތެވެ. އެކަލޭގެފާނު އެމީހުންގެ ކައިރިއަށް ނުކުމެވަޑައިގެން (އެކަލޭގެފާނު) ހަލުއިކަމުން ގެ އެމީހުން ހައިރާންވެފައިވާކަން ފެނިވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ގާތުގައި ހުރި ރަނުގެ ބައެއް ހަނދާންވީއެވެ. ފަހެ ތިމަންކަލޭގެފާނަށް އެތަކެތި ހިފެހެއްޓުމަކީ ނުރުހޭކަމެކެވެ. ފަހެ ތިމަންކަލޭގެފާނު އެތަކެތި ބަހާލުމަށް އަމުރުކުރީމެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަން ކަލޭގެފާނުގެ ގޭގައި ދޫކޮށްފައިވާ ޞަދަޤާތުގެ ރަނުގެ ބައެއް އޮތުމަށް ނުރުހުނީމެވެ.

صدقة އިން (ރަން) އަޖުރެއް ލިބޭނެ ކަމަށް ރަސޫލުﷲ އަމުރުކުރެއްވި ގޮތަށް ބޭނުންކުރުން
ހިތްވަރު ނުދީގެން އަދަބަށް ގޮސް އެހެން ފަރާތަށް ބަދަލުކުރާން ހުއްދަކުރައްވައެވެ.

އަދި بخاري ގެ އަރުން ރިވާކުރެއްވި ވާހަކަ . ހިމެނުނު ކޮންމެ ކަމަކީ صدقة ގެ
ބޭނުމެއް ކަމަށް ނަބިއްޔާ ކަމަށް ބަޔާން ކުރެއްވި ފަދައިން ހިނދާ . ދަރި ، އަހުލު ނުބަހާ
ބޭނުމުން ހިމެނުނު ކަމަކީ ހިތްވަރު ދެވޭނެކަމެވެ .

89 **الثَّالث: عن جابر رضي اللَّهُ عنه قال:** قال رجلٌ للنبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يومَ أُحُدٍ: أرأيتَ إنْ قُتلتُ فأينَ أَنَا ؟ قال : «في الْجنَّةِ » فألْقى تَمراتٍ كنَّ في يَدِهِ ، ثُمَّ قاتل حتَّى قُتلَ. **متفقٌ عليه .**

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުހިވޭ جابر ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. أُحُد ހަނގުރާމަ
ދުވަހު އެކަކު صحابي ބޭފުޅެއް نبيّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުގައި ދެންނެވިއެވެ.
ތިޔަބޭފުޅާ ހަނގުރާމަކޮށް ޝަހީދު ވެއްޖެއްޔާ ތިޔަ ބޭފުޅާ ކޮބާ ހުންނާނީ؟ ޤަބޫލުކުރައްވާ
ޖަވާބަކީ ސުވަރުގޭގައެވެ. އެއިން ބޭފުޅާ ތަރުކާތަކުގެ ކަޅުވަރުން ކުރިން حديث
ނިންމަވައިގެން ސުވަރުގެ ދޭތެރޭގައި ހިފަހައްޓަވާ ހަނގުރާމަ ކޮށް ޝަހީދުވިއެވެ.
އެބުނި ޝަހީދު ވެވޭނެކަން ލިބުނީ ސަވާބު ކަށަވަރުވެގެންނެވެ.

90 **الرابع: عن أبي هُريرةَ رضي اللَّهُ عنه قال:** جاءَ رجلٌ إلى النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم، **فقال:** يا رسولَ اللَّهِ، أيُّ الصَّدَقةِ أعْظمُ أجْراً ؟ **قال:** «أنْ تَصدَّقَ وأنْتَ صحيحٌ شَحيحٌ تَخْشَى الْفقرَ، وتأْمُلُ الْغنى، ولا تُمْهِلَ حتَّى إذا بلَغَتِ الْحلقُومَ. **قُلت:** لفُلانٍ كذا ولفلانٍ كذَا، وقَدْ كان لفُلان » **متفقٌ عليه .**

« الْحلقُوم » : مجرى النَّفسِ . و « الْمريءُ » : مجرى الطَّعامِ والشَّرابِ .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުހިވޭ أبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ނަބިއްޔާ ކައިރިއަށް (އަރިހަށް
ސަލާމް ކިޔައިދީގެން ރަސޫލާގެ ބޭފުޅަކު ދެންނެވިއެވެ. ޢަމަލުތަކުގެ ތެރެއިން ދިމާވާ ނަޑުފުށް. އެ
الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. اجر ގެ ގޮތުން ބޮޑުވާނީ ކޮން صدقة ތޯއެވެ (ކޮބައިތޯ) ނަބީ ވިދާޅުވި ثواب ލިބޭނީ

) ކޮންކަމަކާ صدقة ދިނަސް ހެޔޮވޭތޯ؟ حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. މިބާ ފުރަތަމަ ހަދީޘްގައި ސަރީ ސަޚާވަތްކަން ހުނަރު حال ގައްތާއި އަދި خرد ކުރަން ފުރުސަތުދޭނެ ހިތެއް ބުނެވިގެ ދެރިވެތިކަން ވަރަށްފަރާތް حال ގައްތާއި އަދި ހަރުކަތްތެރިކަމާ فقير ވެފައިން ކަމުގެ ބިރުވެރި ކަންވެސް ހިތެއް ވަރަށްފަރާތް حال ގައްތާއި އަދި ހަމަ އާއްމުކަ ޒިކާ މުއްސަނދި ވެމުން ބޭނުންވާގޮތާ حال ގައި (الله ގެ ރުއްސަވުމާއި ހިތާ ދުރުވަމުން އެދިގެން) ކުރުމުން ގެންދާ صدقة ތަވެ. އަދި ޒިކާ صدقة (ފުރަން ކުރާނަމަ ބޭނު)ރަސްކަންތަކުން ނުވެސްހުރުމެވެ. އެންމެ ފުރަން ކުއްލިއަކަށް މަރުއަރިސް ކުރިމަތިވެ ނުވާލުމުގެ ކުރިން އެފަދަ ކަމުގެ ދުވަސް ފުލާނަށް ދުވަސް ކަމުގެ އެވަސް ފުލާނަށް ކޮއްޗެއް ކަމުގެ ނުވެވޭ. އަދި ހަމަ ކަމަކަށް ވެރިން (އަރުނުވީ ޒިކާ އަހަރު ބޭނުންގޮތް ހުށަހެޅުމަށް ބިލާއިސް ކޮންނެ އަހަރު ފުރުޞަތު ގެއްލިއަވެ.

91 الخامس: عن أنس رضي اللَّه عنه ، أَنَّ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أَخذَ سيْفاً يوم أُحدٍ فقَالَ: « مَنْ يأْخُذُ منِّي هَذا ؟ فبسطُوا أَيدِيهُم ، كُلُّ إِنْسانٍ منهمْ يقُول : أَنا أَنا . قَالَ: «فمنْ يأَخُذُهُ بحقِهِ ؟ فَأَحْجمِ الْقوِمُ ، فقال أَبُو دجانة رضي اللَّه عنه : أَنا آخُذه بحقِّهِ ، فأَخَذهُ ففلَق بِهِ هَام الْمُشْرِكِينَ». رواه مسلم .

اسم أبي دجانة : سماكُ بْنُ خرسة . قولُهُ : «أَحجم الْقوم» : أي توقَّفُوا . و «فَلَق بِهِ» : أَي شَق «هام الْمشرِكين» : أَيْ رؤوسهُمْ .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވި أنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أُحُد ހަނގުރާމައިގެ ދުވަހު އަތުލައްވައި ކަނޑިއެއް ނަންގަވާ حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިކަނޑި ތިމަންނާގެކިބައިން އަތުލާނީ ކާކު ހެއްޔެވެ؟ އެހިނދު އެންމެން އަތްދިއްކޮށް އަޅުގަނޑު ތަމެވެ. އަޅުގަނޑު ފިޔަވަސް ތިމަންނާއަށް ތިމަންނާއަށް ގޮވާލެވެ. އަޅުގަނޑުމެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިކަނޑީގެ حق އަދާކުރައްވާނީ ކާކުތޯ؟ އެހިނދު އެންމެން އަތްދޯޅިއަދި ފުރަތަމް ދަނިކަމެވެ. ފަހެ أَبُو دجانة ނަމަކަށް ކިޔުނު صحابي ބޭކަލާ ދަންނަވައިފިއެވެ. ތިމަންނަ މިކަނޑީ ޙަޤ

ކަނޑީގެ حق އަދާ ކުރަން ޖަވާބުދާރީވެއެވެ. އެހެން ކަމުން އެ صحابي އެކަނޑި ހުއްޓުވިއެވެ. އަދި ހަނގުރާމަތަކުގައި އެކަނޑިން مشرك ންގެ ގިނަ ބަޔަކު قتل ކުރެއްވިއެވެ .

އިބުރަތް ލިބޭ ގޮތް : މި حديث މި ބާބުގައި ހިމެނުން مقصد އަކީ ހެޔޮ ކަމެއް ކުރުމުގެ ފުރުޞަތު ލިބޭއިރު އަވަސްކޮށް ފުރުޞަތު ގެއްލިދާނެ ކަމެއް ފުރުޞަތު ލިބޭއިރު ފަސްނުކޮށް ހެޔޮ ކަންކަމަށް ކުރިއަރަން ޖެހޭ ކަމެވެ.

92 السَّادس: عن الزُّبيْرِ بنِ عديٍّ قال: أَتَيْنَا أَنس بن مالكٍ رضي اللَّه عنه فشَكوْنا إليهِ ما نلْقى من الْحَجَّاجِ. فقال: «اصْبِروا فإِنه لا يأْتي زمانٌ إلاَّ والَّذي بعْده شَرٌ منه حتَّى تلقَوا ربَّكُمْ » سمعتُه منْ نبيِّكُمْ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم . رواه البخاري .

މާތް ރަސޫލުﷲގެ ޞަޙާބީ الزُّبيْرِ بنِ عديٍّ ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
ތިމަންނާމެން (އަހަރެމެން ގޮސް) މާތް الله ރަސޫލުﷲގެ ޞަޙާބީ أَنس بن مالكٍ ގެ ގާތަށް އަރައިގަތީ
ޙައްޖާޖު ކުރިމަތިވި. ފަހު ޒަމާނު ކުރާނެ ކުދިކުދި ތަކުލީފު الْحَجَّاج ގެ ފަރާތުން މުސްލިމުންނަށް
ދިމާވާތީ ޝަކުވާ ކުރުމަށެވެ. ފަހެ ވިދާޅުވިއެވެ. (أنس ގެ ފަރާތުން) ވިދާޅުވިއެވެ.
ތިޔަބައިމީހުން ކެތްތެރިވާށެވެ. އެހެނީ މިހާރުވެސް ހަމަ ތިޔަބައިމީހުން قيامة ދުވަހު ބައްދަލުވާން
އެއްޗެއް ނުކުރެވޭނެ. އަދި އަޅުގަނޑުމެން ދެކޭގޮތުގައި އަންނާނެ ޒަމާނު ވުރެ ނުބައި ޒަމާނެއް ނާދެއެވެ. މިއީ ތިޔަބައިމީހުން
އަޅުގަނޑު އަހާފައި ހުރީ ނަބިއްޔާގެ ފަރާތުން ނިކުތް ބަސްފުޅެވެ. މިއީ ސަޙީޙު ހަދީޘް ކަމުގައި ބުޚާރީ
حديث ކުރައްވައިފައިވާ ތިމާން ކަމު އިމާމު ބުޚާރީއެވެ.

93 السَّابع: عن أبي هريرة رضي اللَّه عنه أَن رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال: « بادروا بالأَعْمال سبعاً، هل تَنتَظرونَ إلاَّ فقراً مُنسياً، أَوْ غنيٌّ مُطْغياً، أَوْ مرضاً مُفسداً، أَو هرماً مُفْنداً أَو موتاً مُجهزاً أَوِ الدَّجَّال فشرٌّ غائب يُنتَظر، أَوِ السَّاعة فالسَّاعةُ أَدْهى وأَمر،» رواه الترمذي وقال: حديثٌ حسن .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަތް ކަމެއް އައުމުގެ ކުރިމަތި ވުމުގެ ކުރިން ހެޔޮކަންތައްތައް ކުރުމަށް އަވަސްވެގަންނާށެވެ. ކީއްތޯ ؟ ތިޔަ ބައިމީހުން ހަނދާން ނައްތާލަދޭ ދުނިޔާގެ ކަންކަމުން فقير ކަމަކަށް إنتظار ކުރަނީ ބާވައެވެ؟ ނުވަތަ ނަފްސު ކަމަކަށް ދޭ ތަކަބްބަރުވެރިކަން ދޭ ތަނަވަސްކަމަކަށް إنتظار ކުރަނީ ބާވައެވެ؟ ނުވަތަ ހަނދާން ނައްތާލަދޭ ހަށިގަނޑު ހަލާކުކޮށްދޭ ބަލިކަމަކަށް إنتظار ކުރަނީ ބާވައެވެ؟ ނުވަތަ ކުރުފުރުވާލައިދޭ މުސްކުޅި ޙާލަތަކަށް ނުވަތަ އަރިސް ޖެހިގެން إنتظار ކުރަނީ ބާވައެވެ؟ ނުވަތަ دجال ގެ ފިތުނައަކަށް އަރިސް ޖެހިގެން (ހެޔޮ ކަންތައް ކުރުމުން محروم) ވެވޭނެ إنتظار ކުރަނީ ބާވައެވެ؟ ނުވަތަ ޤިޔާމަތަށް إنتظار ކުރަނީ ބާވައެވެ؟ ހަމަކަށަވަރުން ޤިޔާމަތުގެ عذاب ވަނީ ބޮޑުވެގެން ނޫނެވެ. އަދި ވޭންދެނިވި ގޮތުގައެވެ.

94 الثامن: عنه أَن رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال يوم خيْبر: «لأعطِينَّ هذهِ الراية رجُلا يُحبُّ اللَّه ورسُوله، يفتَح اللَّه عَلَى يديهِ» قال عمر رضي اللَّهُ عنه: ما أَحببْت الإِمارة إلاَّ يومئذٍ فتساورْتُ لهَا رجَاءَ أَنْ أُدْعى لهَا، فدعا رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم عليَ بن أبي طالب، رضي اللَّه عنه، فأَعْطَاه إيَّاها، وقالَ: «امش ولا تلْتَفتْ حتَّى يَفتح اللَّه عليكَ» فَسار عليٌّ شيئاً، ثُمَّ وقف ولم يلْتفتْ، فصرخ: يا رسول اللَّه، على ماذَا أُقاتل النَّاس؟ قال: «قاتلْهُمْ حتَّى يشْهدوا أَنْ لا إله إلاَّ اللَّه، وأَنَّ مُحمَّداً رسول اللَّه، فَإِذا فعلوا ذلك فقدْ منعوا منْك دماءَهُمْ وأَموالهُمْ إلاَّ بحقِّها، وحِسابُهُمْ على اللَّهِ» رواه مسلم

«فَتَساورْت» هو بالسِّين المهملة: أَيْ وثبت مُتطلِّعاً.

އަ صحابي (އަބޫ މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم خيْبر ހަނގުރާމައިގެ ދުވަހު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މިދިޔަ ކުރިއަށްއޮތް (މިހަނގުރާމައިގެ) މިދިޔަ ކާލް ދިނުމަށް މިހިރާ ދިދަ ތަޅުވާ (އަދި) އެމީހެއްގެ އަތު ގޮތުން الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާ މިހިރާ (ހަނގުރާމަ) الله سبحانه وتعالى فتح ކުރައްވާނެއެވެ. عمر ގެފާނު

ވިދާޅުވެއެވެ. ތިމަންނަ އުދުވަރު ނޫނީ ދުވަހަކުވެސް ވެރިކަމަކަށް ނޫދުވެވެ. އަދި ތިމަންނަ ހުރީ ތިމަންނާއި އެދިދަ ކާމު ހަމަޖެހުއްވާލައިގެ ހިތާހިތާ އެދިއެދި އެވެ. ފަހެ رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم علي بن أبي طالب، އަށް ގޮވާލައްވައިވުމުން ފަރު އަދިކަ ކާޢު علي ގެ ފާނާއި ހަވާލުކުރެއްވިއެވެ. އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى فتح ދެއްވައިފުމަށް ދާނާދޮނުޑުން ކުރިއަށް ދެއްވާނެކަމެވެ. އަދި އަހުރިބުރި ނުހަނާފާނުވެ. ފަހެ علي ގެ ފާނު ކަލޭ ބޮޑުކަމުދާކަލާ ހިތްގޮތަކުފައި ދުން މަޖިލީސްދަރުއެވެ. އަދި ފަހަރެއް ނުއެނބުރި ހުނަނަވައިގެން ހަރު އަޖެ ފަރުން ވިދާޅުވިއެވެ . އާ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނަ ހަނދާނަ ކުރަނީ ކަމަކުއްފަހު ގެ މައްސަލަ ހުއްޓެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެބަހީމެން މާތް الله ފުރަގަހި އެހެން ހިފާހަކަ ނުވާކަމާއި އަދި ހަމަހަމައަށްކަން مُحمَّد ގެފާނަށް الله ގެ ރަސޫލާކަމަށް ހަވާލާނ ދެން ހަދާނަ ކަރާނެވެ. ފަހެ އެމީހުން އެގޮތް قبول ކޮށްފިނަމަ އެމީހުންގެ ލޭތައް އަދި އެމީހުންގެ މުދާތަކާއި އިސްލާމްދީނުގެ حق އެއްގެ މައްޗަށް މެނުވީ ކަނޑާއެޅުމުގެ އަމުރު ސަލާމަތްވާނެއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ހިނގާން عمل ތަކުގެ ހިސާބު ބެއްލެވުން ވާނީ الله سبحانه وتعالى އަށެވެ.

باب في المجاهدة

مجاهدة ކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (العنكبوت 69) : { وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ}.

ތިމަންރަސްކަލާނގެ މަގުގައި جهاد ކުރިމީހުން (ދަންނާށެވެ!) ހަމަކަށަވަރުން އެއުރެންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ މަގުތަކަށް މަގު ދައްކަވައިދެއްވާނެމެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން، الله ވޮޑިގެންވަނީ احسان ތެރިންނާއެކުގައިކަން ކަށަވަރެވެ.

وقال تعالى (الحجـ . . ـر 99) : { وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّى يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ }.

އަދި ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް **يَقِينُ** ވަޑައިގަންނަ ކަންނޭނގެ (އެބަހީ: މަރު) އަތުވެއްޖައުމަށް ދާންދެން، ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެއަށް އަޅުކަންކުރައްވާށެވެ!

وقال تعالى (المـ ـزمـ . ـل 8) : { وَاذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ وَتَبَتَّلْ إِلَيْهِ تَبْتِيلًا } أي انقطع إليه.

ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ **اسْم** މަތި ހަނދުމަކުރައްވާށެވެ! އަދި(އެހެންހުރިހާ ކަންތައްތަކުން އެއްކިބާވެ، ހަމައެކަނި) އެކަލާނގެ حضرة އަށް إخلاص ތެރިކަމާއެކު ކުއްލިއްޔާ ވަކިވެގެންނަވާށެވެ!

وقال تعالى (الـ ـزلـ . ـزلة 7) : { فَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ }.

ފަހެ، ޒައްރާއެއްގެ މިންވަރަކަށް ހެޔޮކަމެއް ކުރިމީހާ، އޭނާ އެކަން ދެކޭނެއެވެ.

وقال تعالى (الم ـزمـ ل 20) : { وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنفُسِكُم مِّنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِندَ اللَّهِ هُوَ خَيْرًا وَأَعْظَمَ أَجْرًا }.

އަދި ހެޔޮކަމުގެ ތެރެއިން ތިޔަބައިމީހުންގެ އަމިއްލަ نفسތަކަށްޓަކައި އިސްކުރާ ކޮންމެ ކަމަކީ ثواب، الله ގެ حضرة ގައި ހެޔޮކަމުންބަދަލުދެވޭނޭގޮތުގައި، އަދި ދަރުމަބޮޑުވެގެންވާގޮތުގައި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފެންނާނެއެވެ.

وقال تعالى (البقـ ـرة 273) : { وَمَا تُنفِقُواْ مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللّهَ بِهِ عَلِيمٌ }.

ތިޔަބައިމީހުން ޚަރަދުކުރާ ހެޔޮކަމުގެ ކޮންމެ އެއްޗެއްކަމުގައި (ދަންނަވާނަވާ!) ޔަޤީން، ހަމަކަށަވަރުން الله، އެކަންތަކާމެދު ދަންނަވައިގެންވެއެވެ.

والآيات في الباب كثيرة معلومة

95 فالأول: عن أبي هريرة رضي اللَّه عنه. قال قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: «إنَّ اللَّه تعالى قال: منْ عادى لي وليّاً. فقدْ آذنتهُ بالْحرْب. وما تقرَّبَ إِلَيَ عبْدِي بشْيءٍ أَحبَّ إِلَيَ مِمَّا افْتَرَضْت عليْهِ: وما يَزالُ عبدي يتقرَّبُ إلى بالنَّوافِل حَتَّى أُحِبَّه، فَإِذا أَحببْتُه كُنْتُ سمعهُ الَّذي يسْمَعُ به، وبَصره الذي يُبصِرُ بِهِ، ويدَهُ التي يَبْطِش بِهَا، ورِجلَهُ التي يمْشِي بها، وَإِنْ سأَلَنِي أَعْطيْتَه، ولَئِنِ استَعَاذَنِي لأُعِيذَّنه» رواه البخاري.

«آذنتُهُ» أَعلَمْتُه بِأَنِّي محارب لَهُ «استعاذنِي» رُوى بالنون وبالباءِ.

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތްކުރައްވާ ހަދީޘެއްގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى وحي ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ވަލީވެރި ބޭކަލަކާ ދުޝްމަނުވެހުރި އެމީހަކާ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ހަނގުރާމަ ކުރާނޭ ކަމަށް إعلان ކުރެއްވިއެވެ. އަދި ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަޅާ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އާއި ކައިރިވުމަށް ތިމަން

ތަސްވާގުނުގެ فرض ކުރައްވާފައިވާ ބަލާއިގެންތަކާއި ގެބިވިޔާނެބާގެ އަހަރު އައްގަކު

ނުވެއެވެ. އަދި ބިމަން ތަސްވާގުނުގެ އަގާ ސުނަނުބީ ބަލާއިގަން ކާއިބަން ވަމުން ފާނު

ފަތަދިފުނަމަ އަނދަފުއަން ގެސް ބިމަންތަސްވާގުނުގެ އަޙިއާކަން ތައްސަވައިވެގަން

ނަވަމަވެ. އަދި ބިމަންތަސްވާގުނުގެ އަޙިއާކަން ތައްސަވައި ވެގަނަވާފުނަމަ އަޙިއާ އަޔު

އަގާ އަޔަދުގަކައި ބިމަންތަސްވާގުނުގެ ބަރާބަރު ފާއްވަމަވެ. އަދި އަޙިއާކަ ބަފާ ބަފުމުގައި

ބިމަން ތަސްވާގުނުގެ ބަރާބަރު ފާއްވަމަވެ. އަޙިއާއައިގެ އަބުފުއިގެ މަސައްކަތްބާގައި

ބިމަންތަސްވާގުނުގެ ބަރާބަރު ފާއްވަމަވެ. އަދި އަޙިއާކަ ކަމަކާން އަދިގަން ބިމަން

ތަސްވާގުނުގެ حضرة ގައި ދަނަނަމާފުނަމަ يقينް އަޙިއާކަން އަކަމައި ފުއްދަވާ ދައްވަމަވެ.

އަދި އަޙިއާކަ އަކަމަކާން ސަވާމަބާކަން އަދިފުނަމަ އަކަމަކާން ސަވާމަބާ ކާން ދައްވަވައްވަމަވެ.

96 الثاني: عن أَنس رضي اللَّه عنه عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فيمَا يرْوِيهِ عنْ ربهِ عزَّ وجلَّ قال: «إِذَا تقرب الْعبْدُ إِليَّ شِبْراً تَقرَّبْتُ إِلَيْهِ ذِراعاً، وإِذَا تقرَّب إِلَيَّ ذراعاً تقرَّبْتُ منه باعاً، وإِذا أَتانِي يَمْشِي أَتيْتُهُ هرْوَلَةً» رواه البخاري.

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أنس ގެފާނު نبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ރިބައިން

އަކާފާގެފާނު ، އަކާފާގެފާނު ހަމައެކަނި ބޭކަޔުރައްވި ތަސްވާގުނުގެ ރިބައިން ރިވާކުރައްވި

قدسي حديث އައްގައި ވާއްވެ ۰ الله سبحانه وتعالى وحي ކުރައްވައިވާ ދެވެ. ބިމަން އިފާފުގެ

އަގާ ބިމަން އިފާފައި ކާއިވަބަކަން ކާއިރަވައްޔަނަމަ ބިމަން އިފާފު އަޙިއާކައި މުނަކާން

ކާރަވަމަވެ.(އަބައި : ބިމަން ތަސްވާގުނުގެ އަގާ ބިމަން ތަސްވާގުނުގެ ރިބައިން

އަފާކާނާރަމުގައި ކާއިވަބައިގެ މިނަވަރަން އަފާކާން ކާނުފުނަމަ ބިމަން ތަސްވާގުނުގެ

އަޙިއާކަން ثواب މަނައިގެ މިނަވަރަން ޔަނާރައްވަމަވެ.) އަދި ބިމަން އިފާފުގެ އަގާ ބިމަން

އިފާފައި މުނަކާން ކާރަވައްޔަނަމަ ބިމަން އިފާފު އަޙިއާކައި ބަމުކާން ކާރަވަމަވެ. (އަބައި :

ބިމަން ތަސްވާގުނުގެ އަގާ ބިމަން ތަސްވާގުނުގެ ރިބައިން އަފާކާނާރަމުގައި

މަނައިގެ މިނަވަރަން އަފާކާން ކާނުފުނަމަ ބިމަން ތަސްވާގުނުގެ އަޙިއާކަން ثواب ބަމައިގެ

މިނަވަރަން ޔަނާރައްވަމަވެ.) އަދި އަގާ ބިމަން ތަސްވާގުނުގެ ރިބައިން މިރާކަ މައުމަން

ހިނގާފައި އަނަން ފުދަ ދަވައްނަގައި އަފާމާއިގަން ބާން ފަތަދިފުނަމަ އަގު

ބަދަލު ލިބެން ރަސްކަލާނގެ އަމިއްލަކަން   މިހާރު ދުވަހުގައި ދުވަހާއި މިނަން ثواب ދޭނެކަމަށްވެއެވެ .

97 الثالث: عن ابن عباس رضي اللَّه عنه قال: قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: «نِعْمتانِ مغبونٌ فيهما كثير من الناس: الصحة والفراغ» **رواه مسلم.**

މާތް الله ރުއްސެވުންވުމެވި عبد الله بن عباس ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ދެ نِعْمة އަކާއި ގުޅި މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން ގިނަ މީހުން ވަނީ ގެއްލުމުގައި ކަމުގެ ކަންތައްތަކުގައިކަމެވެ. އެއީ ދުޅަހެޔޮކަމުގެ نِعْمة އާއި ހުސް ވަގުތުގެ نِعْمةއެވެ.

98 الرابع: عن عائشة رضي اللَّه عنها أَنَّ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كَان يقُومُ مِنَ اللَّيْلِ حتَّى تتَفطَرَ قَدمَاهُ، فَقُلْتُ لَهُ، لِمْ تصنعُ هذا يا رسولَ اللَّهِ، وقدْ غفرَ اللَّه لَكَ ما تقدَّمَ مِنْ ذَنبِكَ وما تأخَّرَ؟ قال: «أَفَلاَ أُحِبُّ أَنْ أَكُونَ عبْداً شكُوراً؟» **متفقٌ عليه. هذا لفظ البخاري، ونحوه في الصحيحين من رواية المُغيرة بن شُعْبَةَ.**

މާތް الله ރުއްސެވުންވުމެވި عائشة ގެފާނުގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ސަލާމްވާ ސަލަވާތް ލާމްވާ ނަބިއްޔާ ރޭގަނޑު ނަމާދުކުރައްވަން ހުންނެވީ އެކަލޭގެ ފައިތިލަ ފަޅައިފައި ވާހާ ދިގުކޮށް ނަމާދުކުރެއްވިއެވެ. (މި منظر ދެކެލައްވައި) ދިމާލުން އެކަލޭގެފާނުގެ ކުރީގެ އަދި ފަހުގެ ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއްވާފައި ވަނިކޮށް ކީއްވެގެން ޤަބޫލުކުރައްވަނީ؟ ދެން الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވި ގޮތުގައި ކަލޭގެފާނު ހަމަކަށަވަރުން އަޅަކަށް ނުވާނަމަ ތިމަންކަލޭގެފާނު ވަރަށް ޝުކުރުވެރި ޢަބްދެއް ކަމުގައި ނުވުމަށް ހިތްވާނެތޯއެވެ؟ حديث ކުރައްވައިފިއެވެ .
ކަލޭގެފާނު ރޭގަނޑު ނަމާދަށް ހުރެ ހުރުމެވެ شكر ވެރި އަޅަކަށް ވާށެވެ ކާފިރުން ތިޔައީ ހަމަ ތިޔައީތޯއެވެ؟

99 الخامس: عن عائشة رضي اللَّه عنها أنها قالت: «كان رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم إذَا دَخلَ الْعشْرُ أحيا اللَّيْلَ، وأيقظ أهْلهُ، وجدَّ وشَدَّ المِئْزَرَ» **متفقٌ عليه.**

والمراد: الْعشْرُ الأواخِرُ من شهر رمضان: «وَالمِئْزَر»: الإزارُ وهُو كِنايَةٌ عن اعْتِزَال النِّساءِ، وقِيلَ: المُرادُ تشْمِيرهُ للعِبادَةِ. يُقال: شَددْتُ لِهذا الأمرِ مِئْزَرِي، أيْ: تشمرتُ وَتَفَرَّغتُ لَهُ.

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم رمضان މަހުގެ ފަހު ދިހަ އަށްވަދެއްޖެއްޔާ ށާ އަޅުއްވައި އަޅުއްވަވައެވެ. އަދި ރޭގެ ދިރުން ހޭ އަޅުއްވާދެން ހޭލައްވަވައެވެ. އަދި އަހުލުވެރިން ދުވަސްވަރާއި خلاف އަށް އަޅުކަންކުރައްވާ ގިނަ ކުރައްވަވައެވެ. އަދި އިޒާރުވެސް ކަނޑަވައި އަންހެނުންނާ ދުރުވުމުގެ ކިނާޔަތެއް އާއި حاصل ކުރުމުން ދުރުވާ އަޅުކަމަށެވެ .

100 السادس: عن أبي هريرة رضي اللَّه عنه قال: قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: «المُؤمِن الْقَوِيُّ خيرٌ وَأَحبُّ إِلى اللَّهِ مِنَ المُؤْمِنِ الضَّعِيفِ وفي كُلٍّ خيْرٌ. احْرِصْ علَى مَا ينْفَعُكَ، واسْتَعِنْ بِاللَّهِ ولاَ تَعْجَزْ. وإنْ أصابَك شيءٌ فلاَ تقل: لَوْ أَنِّي فَعلْتُ كانَ كَذَا وكذا، ولَكِنْ قُلْ: قدَّرَ اللَّهُ، ومَا شَاءَ فَعَلَ، فَإِنَّ لَوْ تَفْتَحُ عَمَلَ الشَّيْطَانِ». **رواه مسلم.**

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ގަދަފަދަ مؤْمِن އަކީ ބަލިކަށި مؤْمِن އަކަށް ވުރެ الله ގެ حضرة ގައި ހެޔޮ ވެގެން ވެއެވެ. (އަދި ދެބަޔަށްވެސް.) ހުރިހާ ކަމެއް ހައިސިއްޔަތުން ދެމިހުރެ ވެސް ހެޔޮ ވެގެންވެއެވެ. ތިބާއަށް ފައިދާ ކުރާނެ ކަންތައް ކުރުމަށް މަސައްކަތް ކުރާށެވެ. ތިބާ ކުރާ މަސައްކަތުގެ ކާމިޔާބަށް الله ގެ حضرة ން އެދޭށެވެ. އަދި މަސައްކަތް ކުރުމުގައި ނުކުޅެދި ނުވެ ނުވާށެވެ. އަދި ދުނިޔާވީ ކަމަކުން ކުރިމަތިވާ މުސީބާތަކުން ހިތްހަމަ ނުކުރުމުން ނަމަ ވީނަ ކަން ނުވީހެ، އެގޮތަށް ކަމެއް ނުކުރިނަމަ ކަން ނުވީހެ ބުނެ ނުވާނެ ބޭނުމެއް ދެން. ދަލީލަކާ مصيبة އައި ދުވަސްވަރު ' އެއީ الله ކަނޑައަޅުއްވާފައިވާ ކަމެއް ނިޔާމަތު ' ބުނާށެވެ. ސަބަބަކީ ފަހު ހަމަކަށަވަރުން ނުކުރިނަމަ ކަން ނުވީހޭ ބުނުމަކީ ނުބައި ކަމެއް ކަމާއި شَّيْطَان ގެ عمَل ތަކެއް ފެށޭ ކަމުގެ ދޮރު ހުޅުވިގެން ދިޔުމުގެ ސަބަބެކެވެ.

101 السابع: عنه أَنَّ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال: «حُجِبتِ النَّارُ بِالشَّهَواتِ، وحُجِبتْ الْجَنَّةُ بَالمكارِهِ» متفقٌ عليه.

وفي رواية لمسلم: «حُفَّت» بَدلَ «حُجِبتْ» وهو بمعناهُ: أيْ: بينهُ وبيْنَهَا هَذا الحجابُ، فإذا فعلَهُ دخلَها.

އަދި އެ صحابي(އެބަހީ: މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هريرة) ގެ ރިވާޔަތެއް ކިޔައިދެއްވާފައެވެ. ހަމަހަމަކަމާއެކު رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވީމާ ހަމަ نفسގެ އެދުންތަކާއި ދުނިޔަވީ ލަފާތަކުން ނަރަކަ ވަނީ ވަށާލެވިފައެވެ. އަދި ސުވަރުގެ ކުރުމަށް ދަތި އަމަލުތަކުން ސުވަރުގެ ވަނީ ވަށާލެވިފައެވެ.

102 الثامن: عن أبي عبد اللَّه حُذَيْفةَ بن اليمانِ، رضي اللَّهُ عنهما، قال: صَلَّيْتُ مع النَّبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ذَاتَ ليْلَةٍ، فَافتَتَحَ الْبقرة، فقلْت يركَعُ عِندَ المائة، ثُمَّ مضى، فَقُلْت يُصلِّي بِهَا في ركْعةٍ، فَمَضَى.فَقُلْت يَرْكَع بهَا، ثمَّ افْتتَح النِّسَاءَ، فقرَأَهَا، ثمَّ افْتتح آلَ عِمْرانَ فقَرَأَهَا، يقْرَأُ مُترَسِّلاً إذا مرَّ بِآيَةٍ فِيها تَسبِيحٌ سبَّحَ، وإذَا مرَّ بِسؤالٍ سَأل، وإذَا مرَّ بِتعَوذٍ تَعوَّذَ، ثم ركع فَجعل يقُول: «سبُحانَ رَبِّيَ الْعظِيمِ» فَكَانَ ركُوعُه نحوْا مِنْ قِيامِهِ ثُمَّ قَالَ: «سمِعَ اللَّهُ لِمن حمِدَه، ربَّنا لك الْحمدُ» ثُم قَام قِياماً طوِيلاً قَرِيباً مِمَّا ركَع، ثُمَّ سَجَدَ فَقَال: «سبحان رَبِّيَ الأعلَى» فَكَانَ سُجُوده قَرِيباً مِنْ قِيامِهِ». رواه مسلم.

މާތް اللَّه އެދުވަޑައިގަތުންތެރިވި أبو عبد اللَّه حُذَيْفة بن اليمان ގެ ރިވާޔަތެއް ކިޔައިދެއްވާފައެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ދުވަހަކު އަހަރެން رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ފަހަތުން ރޭގަނޑު ނަމާދު ކުރީމެވެ. ފަހެ އަލްޙަމްދު (ފާތިޙާ) ރަކުޢަތަކުގައި الحمد އަށް ފަހު) بقرة ސޫރަތް ކިޔަވަން ފެށިއެވެ. ފަހެ އަހަރެން ހިތާ ހިތާ ބުނީމެވެ. ސަތޭކަ آيه ކިޔެވުމުން ފަހު ދާނީ ركوع ކުރައްވާނެކަމަށެވެ. އަނެއްކާ ސަތޭކަ آيه އަށް ފަހުގައި ކިޔަވަން ފެށިއެވެ. ފަހު ހިތާ ހިތާ ބުނީމެވެ. بقرة ސޫރަތް ނިމުން ކިޔެވުމަށް ފަހު އެ رَكْعة ފުރިހަމަ ކުރައްވާނެއެވެ. ފަހު އަނެއްކާވެސް ކިޔަވަން ފެށިއެވެ. އަދި بقرة ސޫރަތް ނިންމާލައްވައިފިއެވެ. އެހެންދު ހިތާ ހިތަން

ހިތާހިތާ ބުނީމެވެ.މިހާރު ދެން އާޔަތްތަކުން ރުކޫع ކުރައްވާނެއެވެ. އެއަށްފަހު ފަށައިގެން
النِّسَاء ސޫރަތް ކިޔަވާން ފެށެވީއެވެ. އަދި އެސޫރަތް ކިޔަވައި ނިންމަވާފައި ފެށީ آلَ
عِمْرَانَ ސޫރަތް ކިޔަވާން ފެށެވީއެވެ. އަދި އެސޫރަތް ވެސް ނިންމަވައިފިއެވެ. އެއަށްފަހު
މަޑުމަޑުން ސޫރަތް ތަރުތީބުން ކިޔަވައިދެއްވިއެވެ. ترتيل ގެ މަގުންނެވެ. تسبيح ކިޔަން
ޖެހޭއާޔަތަކަށް އަރައިވަޑައިގަތުމުން تسبيح ކިޔަވައިދެއްވިއެވެ. دعاء ކުރަންޖެހޭ ތަނަކަށް އަރައިވަޑައިގަތުމުން
دعاء ކުރައްވައިދެއްވިއެވެ. އަދި تَعَوَّذ ގެ އާޔަތަށް އަރައިވަޑައިގަތުމުން أعوذ باالله ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި
މީގެފަހުން سورة ތިލާވަތް ކުރައްވައިނިމުމުން ރަސޫލާ ركوع ކުރެއްވިއެވެ. އަދި ركوع
ގައި سُبحانَ رَبِّيَ الْعظِيمِ ކިޔަވާލައްވައި ތަސްބީޙު ކުރައްވައިފިއެވެ. އަދި ركوع ގައިވެސް قيام ގައި
ހުންނެވި ވަގުތާއި ގާތްގަނޑަކަށް އެއްވަރަށް ހުންނެވިއެވެ. ދެން ركوعން ތެދުވެ سمِع اللَّهُ لِمن
حمِدَه، ربَّنا لك الْحمدُ ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި ركوع ގައި ހުންނެވި ވަގުތާއި އެއްވަރަށް
ގާތްގަނޑަކަށް اعتدال ގައި ހުންނެވިއެވެ. ދެން ދެ سَجدَ ކުރެއްވިއެވެ. އަދި سبحان
رَبِّيَ الأعلَى ވިދާޅުވެ ތަސްބީޙު ކުރެއްވިއެވެ. އަދި ރަސޫލާ سَجد ގައިވެސް قيامގައި ހުންނެވި
ވަގުތާއި ގާތްގަނޑަކަށް އެއްވަރަށް ހުންނެވިއެވެ .

103 **التاسع: عن ابن مسعودٍ رَضِيَ اللَّهُ عنه قال: صلَّيْت مع النَبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم لَيلَةً، فَأَطَالَ الْقِيامَ حتَّى هممْتُ أَنْ أجْلِسَ وَأدعَهُ. متفقٌ عليه.**

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد الله بن مسعود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
ތިމަންނަ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ފަހަތުން ރޭގަނޑު ނަމާދު ކުރީމެވެ. ފަހެ
ރަސޫލާ ދިގުކޮށް قيام ދިގުދެމިގެންދިޔަ ތަނުން ތިމަންނަ ގޮޅެ خيال އެރި ކުރިމެވެ.
ދަންނަވައިލީމެވެ. ކޮން ކަމެއްގެ خيال އެއް ހިތަށް؟ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ خيال ކުރީ
އިށީނދެވެފައިވެ. އަދި ނަމާދު ދޫކޮށް ދާނީހުރެވެ.

104 **العاشر: عن أنس رضي اللَّه عنه عن رسولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال: «يتْبعُ الميْتَ ثلاثَةٌ: أهلُهُ ومالُه وعملُه، فيرجِع اثنانِ ويبْقَى واحِدٌ: يرجعُ أهلُهُ ومالُهُ، ويبقى عملُهُ» متفقٌ عليه.**

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أنس ގެފާނު ، رسول اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރައްވާފައިވޭ. އަނަސްގެފާނު حديث ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ތަންދިޔާ ވަގުތުން ތަރިންދު ފަހަތުން ދޭން އަޅުގަނޑު ދެކެވެ. އަހަރެމެންގެ ލޯތަކަށް އަސްލުގައި ބޮޑެތިކަމަށް ފެނެއެވެ. އަދި އަހަރެމެންގެ ލޯތަކަށް ކުޑަކުޑަ. އަދި އަހަރެމެންގެ ލޯތަކަށް ކުޑަ عملތަކެވެ. ފަހަ މިގެ ފެހުރުން ދުވަހުއްގެ ލޯތަކަށް ދިޔަވިހާވަރު އަސްލުގައި ބޮޑެތިކަމެވެ. އަދި ނަރަކަ އަސްލުގައި ބޮޑު ބައިވަރު ކުރުމެއް. އަސްލުގައި ދެވިލާކަރާ ދުވަހު ބޮޑެތިކަމަށް ފެނެއެވެ. އަސްލުގައި ބޮޑު ބައިވަރު ކުރުމެއް ކުޑަކޮށް ލޯތަކަށް ބޮޑެތި عمل ތަކެވެ.

105 الحادي عشر: عن ابن مسعودٍ رضيَ اللَّهُ عنه قال: قال النبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم:
«الجنة أقَربُ إلى أَحدِكُم مِنْ شِراكِ نَعْلِهِ والنَّارُ مِثْلُ ذلِكَ» رواه البخاري.

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި عبد الله بن مسعود ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيّ ާ صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހެޔޮ عملތަކާ ކުރާނަމަ ސުވަރުގެ ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެއާ ކައިރިވެގެން ވެއެވެ. އެއީ ފައިވާނުގެ ވަދު ފަށާ ކައިރި ވެގެންވާ ފަދައިންނެވެ. އަދި ނަރަކަ عمل ތަކާ ކުރާނަމަ ނަރަކަ ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެއާ ކައިރިވެގެން ވެއެވެ. (އެއީ ފައިވާނުގެ ވަދު ފަށާ ކައިރި ވެގެންވާ ފަދައިންނެވެ.)

106 الثاني عشر: عن أبي فِراس رَبيعةَ بنِ كَعْب الأسْلَمِيِّ خادِمِ رسولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم، ومِنْ أَهْلِ الصفَّةِ رضي اللَّهُ عنه قال: كُنْتُ أبيتُ مع رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم، فآتِيهِ بِوَضوئه، وحاجتِهِ فقال: «سلْني» فقُلْت: أسْألُكَ مُرافقَتَكَ في الجنَّةِ. فقال: «أوَ غَيْرَ ذلك؟» قُلْت: أسْألُكَ مُرافقَتَكَ في الجنَّةِ. فقالَ: «أوَ غَيْرَ ذلك ؟» قُلْت: هو ذَاك. قال: «فأَعِنِّي على نَفْسِكَ بِكَثْرَةِ السجُودِ» رواه مسلم.

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو فِراس رَبِيعةَ بنِ كَعْب الأسْلَمِي ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. މިއީ ، رسول اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ خدمة ގައި އުޅުއްވި ބޭކަލެކެވެ. އަދި މިއީ مسجد النبوى ގައި ދިރިއުޅުއްވި ފަޤީރު ސަހާބީންގެ ތެރެއިން أَهْلُ الصفَّة ގެ ބޭކަލެކެވެ. ހިތްހަމަޖެހިގެން ބޭކަލުންގެ ތެރޭގެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ދުވަހަކު ، رسول اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ގަނޑުވަރުގެ

ދޯދި ކައިރީގައި އަޅުގަނޑުމެން خدمة ކުރެއްވުމުންދިޔައީ ހެދުމުގެ. ފަހެ އަޅުގަނޑުމެން وضوء ކުރެއްވުމުންދިޔައީ ފެން ގެނެސްދީ ހެދުމެވެ. އަދި އެހެނިހެން ކަންތައްތައްވެސް ކޮށްދިނީހަދުމެވެ. ފަހެ އެއްދުވަހަކު އަޅުގަނޑުމެން މިހެންނެއް ވިދާޅުވިއެވެ. ކަންތައްތައްވެސް ކަމަކަށް މިހެން އަޅުގަނޑުމެންގެ އެދުމަކީ އެއްގޮތެވެ. ފަހެ މިހެނެއް ދެންނެވީމެވެ. މިހެން ބުނެދީ ސުވަރުގޭގައި އަޅުގަނޑުމެންގެ އެދުމަކީ އުފުލުނެވެ. ފަހެ حديث ކުރައްވައިދިނެވެ. ދެން އިތުރު އެހެން ކަމެއް ބޭނުން ހައްތަ؟ މިހެން ދެންނެވީމެވެ. އެހެން ކަމެއް ނެތެވެ. حديث ކުރައްވައިދިނެވެ. ވިސްނައިދޭއިރު މިބާ ގިނައިން نفل ނަމާދުކުރުން އެދުނުވެ.

107 الثالث عشر: عن أبي عبد اللَّه ويُقَالُ: أبُو عبْدِ الرَّحمنِ ثَوْبانَ موْلى رسولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال: سمِعْتُ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقول: عليكَ بِكَثْرةِ السُّجُودِ، فإِنَّك لَنْ تَسْجُدَ للَّهِ سجْدةً إلاَّ رفعَكَ اللَّهُ بِهَا درجةً، وحطَّ عنْكَ بِهَا خَطِيئَةً» رواه مسلم.

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ أبو عبد اللّه ثَوْبان ގެ ނިސްބަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. އަދި މިކަލޭގެފާނަށް ނަމަކީ عبْد الرَّحمن ކަމަށްވެސް ބުނެވެއެވެ. މިއީ رسول اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ގެންގުޅުއްވި އަޅަކެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް މިއަށް އަޑުއެހީމެވެ. އަޅުގަނޑުމެން حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. މިއީ ގިނަގިނައިން سجْدة ކުރުން އެދުމެވެ. މިހެނީ ހަމަކަށަވަރުން މިބާ سجْدة އެއް ކުރައްވާ ހިނދަކު އެ سجْدة އަކުން މިބާއަށް ދަރަޖައެއް މަތިވެރި ކުރާނެ އަދި އެއިން ކުށްފާފައެއް ނައްތާލައްވާނެ ކަމަށް سجْدة އެއްވެސް ނުވާއެވެ.

108 الرابع عشر: عن أبي صَفْوانَ عبدِ اللَّه بن بُسْرٍ الأسلَمِيِّ، رضي اللَّه عنه، قال: رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: «خَيْرُ النَّاسِ مَن طالَ عمُرُه وَحَسُنَ عملُه» رواه الترمذي، وقال حديثٌ حسنٌ.

«بُسْرٌ»: بضم الباءِ وبالسين المهملة.

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސުނަންތަކުގައިވާ أبو صفْوان عبد اللَّه بن بُسْر الأسلَمِي ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ނަސީބުވެރި ބަޔަކީ އުމުރު ދިގުވެފައި عمل ރަނގަޅު މީހުންނެވެ.

109 الخامس عشر: عن أنسٍ رضي اللَّه عنه، قال: غَاب عمِّي أَنَسُ بنُ النَّضْرِ رضي اللَّهُ عنه، عن قِتالِ بدرٍ، فقال: يا رسولَ اللَّه غِبْت عن أوّلِ قِتالٍ قَاتلْتَ المُشرِكِينَ، لئِن اللَّهُ أشْهَدَنِي قتالَ المشركين لَيُرِيَنَّ اللَّهُ ما أصنعُ، فلما كانَ يومُ أُحدٍ انكشَفَ المُسلِمُون فقال: اللَّهُمَّ أعْتَذِرُ إليْكَ مِمَّا صنَع هَؤُلاءِ يَعْني أصحَابَه وأبرأُ إلَيْكَ مِمَّا صنعَ هَؤُلاَءِ يعني المُشْرِكِينَ ثُمَّ تقَدَّمَ فاستَقْبَلَهُ سعْدُ بْنُ مُعاذٍ، فَقال: يا سعْدُ بْنَ معُاذٍ الْجنَّةُ وربِّ الكعْبةِ، إنِى أجِدُ رِيحَهَا مِنْ دُونِ أُحُدٍ. قال سعْدٌ: فَمَا اسْتَطعْتُ يا رسول اللَّه ماصنَعَ، قَالَ أنسٌ: فَوجدْنَا بِهِ بِضْعاً وثمانِينَ ضَرْبَةً بِالسَّيفِ، أوْ طَعْنَةً بِرُمْحٍ، أو رمْيةً بِسهْمٍ، ووجدْنَاهُ قَد قُتِلَ وَمثَّلَ بِهِ المُشْرِكُونَ فَما عرفَهُ أَحدٌ إلاَّ أُخْتُهُ بِبنَانِهِ. قال أنسٌ: كُنَّا نرى أوْ نَظُنُّ أنَّ هَذِهِ الآيَةَ نزلَتْ فِيهِ وَفِي أشْباهِهِ: [مِنَ المُؤْمِنِينَ رِجالٌ صدقُوا ما عَاهَدُوا اللَّه علَيهِ] [الأحزاب: 23] إلى آخرها. متفقٌ عليه.

قوله: «لَيُرِيَنَّ اللَّهُ» رُوِى بضم الياءِ وكسر الراءِ، أي لَيُظْهِرنَّ اللَّهُ ذلِكَ لِلنَّاسِ، ورُوِى بفتحهما، ومعناه ظاهر، واللَّه أعلم.

ރަޟިﷲ ޢަންހު أنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނާގެ ބޮޑުބޭބެ ފުޅު ، ރަޟިﷲ ޢަންހު النضْر ގެ ދަރިކަލުން أنس ގެފާނު ދިޔުމުގައި އުޅުއްވާނެ ... بدر ހަނގުރާމައިގައި ބައިވެރިނުވެ ވަޑައިނުގަތެވެ. (އަދި ...) رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް ދެންނެވިއެވެ. ... الله ގެ ... مُشركُ ންނާއި ... ހަނގުރާމައިގައި ... ރަޟިﷲ ޢަންހު ... مُشركُ ންނާއި ... ހަނގުރާމައިގައި ... ރަޟިﷲ ... أُحُد ހަނގުރާމަ ... أُحُد ހަނގުރާމަ ...

ވެރިން رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަމުރު ފުށާރި خلاف ވުމުގެ ސަބަބުން
މުސްލިމުން ބަލިވެގެން ދާން ފެށުމުން ދަސްކަނިވިއެވެ. اللهم ހަރުދަނާއި ބޮޑުކާރުކަމާއި ނަސޭހަތްތަށް !
މުސްލިމުންނަށް މިކަރުވުން ކަރަން މިއަދާ އިބަރަސްކަށާނގެ حضرة معافއަށް އެދެމުވެ.
އަދި مُشرِكُ ނުގެ މި عدوانى ހަމަލާތަކުން ކެއްވެރި ކަރަމުވެ. ދެން އެއަރުވެހި ގެދަވެދަރަން
ހަނދާނަމަ ކަރަން ފެއްޖިއެވެ. (މަދުޖަރައިން) سعْدُ بْنُ مُعاذ އާއި ބައެއްފަރުމުން ގެވާލިއެވެ.
އާ سعْدُ بْنُ مُعاذ އެވެ. كعْبةގެ ވެރި ރަސޫލާގެ ގަސަމެ ހުވާކޮ ބަހަމުވެ. އިރާދަ
ކަރައިވިއާ ސުވަރުގެ މިހިރަ މިބަހިއެވެ. ހަމަކަމުވަރުން ތިމަނަނަށް މިأُحُد ފަރަބަދުއިގެ
ފަހަރުން ސުވަރުގެ މިރުވަސް އެބަދުވެއެވެ. سعْدُ ގާފުން ތިދާލިވިއެވެ. އެދުވަހު މި صحابي
ހަނގާމާކުރައްވާ ކަރައިވާމުގެ ބަތަކަން ބަހަކަލާވަސް ތިމަނަނަށް ކަމެއް ނުކުރެވިއެވެ. أنس
ގެފާނު ރިވާކުރައްވާވެ. ހަނގާމާ ނިމުމުން ބެލިއިރު މި صحابي އޮތީ شهيد ވެފައެވެ.
ހަށިގަނޑަށް އަނގޮޅި ތޮޅި ކަތި ކަނޑި ގެ އޮޅިފަހަރު އަށްޑިހަވުރެ ގިނަވެއެވެ. ވީއް ހަށިފަރާވާ
ވަނިވަން ހަލާކު. مُشرِكُ ނުގެ މި صحابي ގެ ހަށިގަނޑަށް ކަނޑުބޮ ކަނޑަފަރުލާފައި ވުން
ހަސަދަކުރެވިއެވެ. އެހެން ކަމުން ގާނާކަންވާ އެގިނިވާ މި صحابيގެ ދެއްބެއްގެ އިނގިލީގެ
އަޑެއް އިނގިރިބެލާގެ ހުރި ފަރުވާގެ މި ތަންތަނާ ޔާއިމުވެ ބަހާ އަ ބަނިތުވިއެވެ. أنس ގެފާނު
ވިދާޅުވެފައި ވެއެވެ.[مِنَ المُؤْمِنِينَ رِجالٌ صدقُوا ما عَاهَدُوا اللَّه علَيهِ] ގެ އާޔަތް ބާވައިލެއްވިގެން
ވަނީ މިއާދޮގެފާނުގެ އަދި މިއާދޮގެފާނު ފަދަ އެހެނިހެން ބަޔާނެއްނުވި ދެދުވަހެވެ. މިއާޔަތުގެ
މާނައަކީ :- اللهއަށް ގެވުނު عهد މި ހަމަކާކަން ތެދުވެރިވި ފިރިހެނުންތަކެއް مُؤْمِنُން ގެ
ތެރޭގައި ވެއެވެ. ފަހު ، ތަރުޖަމާގެ ލިޔުންތެރިޔާ (شهيد) ވީ މީހަކުގެ ނަމަ ބަހަހާ ވެއެވެ.

110 السادس عشر: عن أبي مسعود عُقْبَةَ بن عمروٍ الأنصاريِّ البدريِّ رضي اللَّهُ عنه قال: لمَّا نَزَلَتْ آيةُ الصَّدقَةِ كُنَّا نُحَامِلُ عَلَى ظُهُورِنا. فَجَاءَ رَجُلٌ فَتصدَّقَ بشَيْءٍ كَثِيرٍ فَقَالُوا: مُراءِ، وجاءَ رَجُلٌ آخَرُ فَتَصَدَّقَ بِصاَعٍ فقالُوا: إنَّ اللَّه لَغَنِيٌّ عَنْ صاعِ هَذَا، فَنَزَلَتْ {الَّذِينَ يَلْمِزُونَ المُطَّوِّعِينَ مِنَ المُؤْمِنِينَ فِي الصَّدَقَاتِ وَالَّذِينَ لاَ يَجِدُونَ إلاَّ جُهْدَهُمْ} [التوبة 79] الآية. متفقٌ عليه.

«ونُحَامِلُ» **بضم النون، وبالحاءِ المهملة: أَيْ يَحْمِلُ أَحَدُنَا على ظَهْرِهِ بِالأجْرَةِ، ويَتَصَدَّقُ بها.**

ގާތް ﷲ ރަސޫލާ ސަޙާބިއްޔާ أبو مسعود عُقْبَةَ بن عمرو الأنصاريِّ البدري ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. صدقة އާއި ގުޅޭ އާޔަތް ބާވައިލެއްވުމުން ތިމަންމެން މަސައްކަތް ކުރީމެވެ އުފުލައިގެން (صدَّقَة އަށް ދިނުމަށްޓަކައި) ގެންނަން ފެށީމެވެ. ފަހެ އަބާއު ވަރަށް ގިނަ މުދަލެއް صدقة އަށް ދިނުމަށްޓަކައި ގެނައެވެ. ފަހެ މުނާފިޤުން ބުންޏެވެ. އެއީ ދައްކައިލުމަށް ކުރިއެވެ. އަދި އަނެން މީހާ صاع އެއްގެ މިންވަރުގެ އެއްޗެއް صدَّقَة އެއްގެ ގޮތުގައި ގެނައެވެ. ފަހެ މުނާފިޤުން ބުންޏެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى އެމީހާގެ އެންމެ صاع އެއްގެ މިންވަރުން ފުދިވޮޑިގެންވެއެވެ. ފަހެ އާޔަތް الله سبحانه وتعالى ބާވައިލެއްވީ އަންނަނިވި އާޔަތް ބާވައިލެއްވިއެވެ. {الَّذِينَ يَلْمِزُونَ المُطَّوِّعِينَ مِنَ المُؤْمِنِينَ فِي الصَّدَقَاتِ وَالَّذِينَ لاَ يَجِدُونَ إلاَّ جُهْدَهُمْ} މާނައީ:-އެއުރެންނީ ، مُؤْمِن ންގެ ތެރެއިން تطوع ގެ ގޮތުން صدقة ދޭ މީހުންގެ صدقة އާއި ގުޅޭ ، ކުށްއިއްޔާރުވާ ބަސްދީމުންނެވެ. އަދި އެއުރެންނީ (އެބަހީ:مُؤْمِن ންނީ) އެއުރެންގެނެ ކުޅަދާ ފުދުންތެރިކަމުގެ ނިސްބަތުން ނޫނީ ދީމުންނެވެ. ފަހެ، އެއުރެންގެނެ އެއުރެން (އެބަހީ: منافق ން) މަލާމާތްކުރެތެވެ. الله އެއުރެންނަށް (އެބަހީ: منافق ންނަށް) މަލާމާތް ކުރައްވައިފިއެވެ. އަދި އެއުރެންނަށް ވޭންދެނިވި عذاب ހުށްޓެވެ.

111 السابَع عشر: عن سعيدِ بنِ عبدِ العزيز، عن رَبيعةَ بنِ يزيدَ، عن أَبي إدريس الخَوْلاَنيِّ، عن أَبي ذَرٍّ جُنْدُبِ بنِ جُنَادَةَ، رضي اللَّهُ عنه، عن النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فيما يَرْوِى عَنِ اللَّهِ تباركَ وتعالى أنه قال: «يا عِبَادِي إِنِّي حَرَّمْتُ الظُّلْمَ عَلَى نَفْسِي وَجَعَلْتُهُ بَيْنَكُمْ مُحَرَّماً فَلاَ تَظالمُوا، يَا عِبَادِي كُلُّكُم ضَالٌّ إِلاَّ مَنْ هَدَيْتُهُ، فَاسْتَهْدُوني أَهْدكُمْ، يَا عِبَادي كُلُّكُمْ جائعٌ إِلاَّ منْ أطعمتُه، فاسْتطْعموني أطعمْكم، يا عبادي كلكم عَارٍ إلاَّ مِنْ كَسَوْتُهُ فَاسْتَكْسُوني أَكْسُكُمْ، يَا عِبَادِي إِنَّكُمْ تُخْطِئُونَ باللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَأَنَا أغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعاً، فَاسْتَغْفِرُوني أَغْفِرْ لَكُمْ، يَا عِبَادِي إِنَّكُمْ لَنْ تَبْلُغُوا ضُرِّي فَتَضرُّوني، وَلَنْ تَبْلُغُوا نَفْعِي فَتَنْفَعُوني، يَا عِبَادِي لَوْ أَنَّ أَوَّلَكُمْ وآخِرَكُمْ، وَإِنْسَكُمْ وَجِنَّكُمْ كَانُوا عَلَى أَتقَى قلبِ رجلٍ واحدٍ منكم ما زادَ ذلكَ فِي مُلْكي شيئاً، يا عِبَادِي لو أَنَّ أَوَّلكم وآخرَكُم وإِنسَكُم وجنكُمْ كَانوا عَلَى

أفْجَرِ قَلْبِ رَجُلٍ وَاحِدٍ مِنْكُمْ مَا نقَصَ ذَلكَ مِنْ مُلْكِي شَيْئاً، يَا عِبَادِي لَوْ أَنَّ أَوَّلَكُمْ وَآخِرَكُمْ وَإِنْسَكُمْ وَجِنَّكُمْ، قَامُوا فِي صَعِيدٍ وَاحِدٍ، فَسألُوني فَأعْطَيْتُ كُلَّ إنْسانٍ مَسْألَتَهُ، مَا نَقَصَ ذَلكَ مِمَّا عِنْدِي إلاَّ كَمَا يَنْقُصُ المِخْيَطُ إذَا أُدْخِلَ البَحْرَ، يَا عِبَادِي إنَّما هِيَ أعْمَالُكُمْ أُحْصِيهَا لَكُمْ، ثُمَّ أوَفِّيكُم إيَّاهَا، فَمَنْ وَجَدَ خَيْراً فَلْيَحْمِدِ اللَّه، وَمَنْ وَجَدَ غَيْرَ ذَلكَ فَلاَ يَلُومَنَّ إلاَّ نَفْسَهُ». قَالَ سعيدٌ: كان أبو إدريس إذا حدَّثَ بهذا الحديث جَثَا عَلَى رُكبتيه. رواه مسلم. وروينا عن الإمام أحمد بن حنبل رحمه اللَّه قال: ليس لأهل الشام حديث أشرف من هذا الحديث.

މާތް الله ރުއްސުން ޢަރްދި جُنْدُب بنِ جُنَادَة, رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ރިބަރިން ރިވާ ކުރައްވާ قدسى حديث އެއްގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މާތް الله سبحانه وتعالى وحي ކުރެއްވިއެވެ. އޭ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަޅުވެރިޔުންނޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ނަފްސަށް މައްޗަށް ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަނިޔާވެރި ވުމުގެ عمل ހަރާމް ކުރައްވައިފީމެވެ. އަދިން ކަމުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަޅަން ތިޔަބައިމީހުންގެ ދެމެދުގައިވެސް ހަރާމް ކުރައްވައިފީމެވެ. ވީމާ ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަ އަނެއްބަޔަކަށް އަނިޔާވެރި ނުވާށެވެ. އޭ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަޅުވެރިޔުންނޭވެ! ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ތެދުމަގު ދައްކަވައިދީ ދިރާގެ ނޫން އެހެން އެއްވެސް މީހަކީ ތެދުމަގުގައި ނުހިނގާނެއެވެ. ވީމާ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ حضرةން ތެދުމަގަށް އެދޭށެވެ. އަދި ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ތިޔަ ބައިމީހުންނަށް ތެދުމަގު ދައްކަވައިދޭނަމެވެ. އޭ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަޅުވެރިޔުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ބަނޑުފުރާލައްވައި ދީފައިވާ ނޫން އެހެން އެއްވެސް މީހަކީ ބަނޑުހައި ނަރަހަމެވެ. ވީމާ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ހަތަރުން ކާބޯއެއްޗެހި އެދޭށެވެ. އަދި ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ކާން ދެއްވާނަމެވެ. އޭ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަޅުވެރިޔުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ހެދުން ލައްވައިދީ ނޫން އެހެން އެއްވެސް މީހަކީ ހެދުން ނެތް ހަށިގަނޑެވެ. ވީމާ ތިޔަބައި މީހުން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ حضرة ން އެދިގެން ހެދުން އެދޭށެވެ. އަދި ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހެދުން ދެއްވާނަމެވެ. އޭ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަޅުވެރިޔުންނޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން ރޭގަނޑާއި ދުވާލު ކުށްކުރަމުންނެވެ. އަދި

ތިމަން ރަސްކަލާނގެއީ އަނދުރަވި ފާފަބާއް ފުއްސަވާ ރަސްކަލާނގެ އިލާހެވެ . ސިފާ ތިބާ
ބައިވެރިން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ޝަރީކުން ފާފަ ފުއްސަވާނެ އެދި ދަންނަވާށެވެ. އެއީ ތިމަން
ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ބިލާބައިވެރިންގެ ފާފަ ފުއްސަވާ ދެއްވާ ހަދިޔާވެ. އާ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ
އަޅުގަނޑުމެންނަށް! އެއްވެސް ޗީޒަކާ އެއްވެސް ސިފަތައް ދެވަނަވެސް ބިލާބައިވެރިން ނުވަނީ
އެއްވެސް ގެއްލުމެއް ނުދެވޭނެވެ يقينއެވެ. އަދި އެއްވެސް ވެރިއެއް ފައިދާއެއްވެސް ފުރާނަ
ނުދެވޭނެވެ يقينއެވެ. އާ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަޅުގަނޑުމެންނަށް! ހަމަކަށަވަރުން
ބިލާބައިވެރިންގެ އިސްވެދެވުނު ބަރަކާއި އަދި ފުއްސެވި އަންނަނިވި ބަރަކާއި އަދި
ބިލާބައިވެރިންގެ ބިރުގެނެވި އަންގަވައި އިންސާފުންނަށް އަދި ބިލާބައިވެރިންގެ ބިރުގެނެވި
އަންގަވައި ދިޔަތީނާއި މި އަންގަވައި ޗީސްބަރަކުން ނަހީ ހެޔޮ ޢަމަލުގެ ގޮތުން
ބިލާބައިވެރިންގެ ބިރުގެނެވި އަންގަ ބޭނުމަ تقوي ވެރިޔާ ވެރިގެ صالح އަޚުން ކަމުގައި ފިލަސް
އެއިން އެއްވެސް ހެޔޮ عمل އެއްގެ ސަވާބުން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ރަސޫލުގެ ބިރުއަކުން ކާނު
ކާނު އެއްޗެއްވެސް އިތުރު ވެގެން ނުދާނެ ހުއްޓެވެ. އާ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަޅުގަނޑުމެންނަށް!
ހަމަކަށަވަރުން ބިލާބައިވެރިންގެ އިސްވެދެވުނު ބަރަކާއި އަދި ފުއްސެވި އަންނަނިވި ބަރަކާއި
އަދި ބިލާބައިވެރިންގެ ބިރުގެނެވި އަންގަވައި އިންސާފުންނަށް އަދި ބިލާބައިވެރިންގެ ބިރުގެނެވި
އަންގަވައި ދިޔަތީނާ ނަހީ ނުބައި عمل ގެ ގޮތުން ބިލާބައިވެރިންގެ ބިރުގެނެވި އަންގަ ނުބައި
ފިލާ ފާފަ فاجر ން ކަމުގައި ފިލަސް އެފާފައިގެ ސަބަބުން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ރަސޫލުކަމުން
ކޮން ފަހުއެއްވެސް އުނި ވެގެން ނުދާނެ ހުއްޓެވެ. އާ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަޅުގަނޑުމެންނަށް!
ހަމަކަށަވަރުން ބިލާބައިވެރިންގެ އިސްވެދެވުނު ބަރަކާއި އަދި ފުއްސެވި އަންނަނިވި ބަރަކާއި
އަދި ބިލާބައިވެރިންގެ ބިރުގެނެވި އަންގަވައި އިންސާފުންނަށް އަދި ބިލާބައިވެރިންގެ ބިރުގެނެވި
އަންގަވައި ދިޔަތީން އެންމެން އެއްބަސްވެގެން އެއްވެ އެންމެން އެއްފަހަރާ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ
حضرة ން އެދިފައިވާ އެއްޗެއް ކޮންމެ ބޭފުޅަކު އެހިސާބު އަ އެދުނު ހައި ކޮބާ ފުރިދުވައި
ދިނުމަށް ބިރުއަށް ބުނެ ކަޑައިނަން ގެނައުމަށް ނުކެރޭ ހަދާފަހަރެއް ބިލާބައިވެރިން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ
ހުރާނިން ހަދިވެހެން ނުދާނެވެ. އާ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަޅުގަނޑުމެންނަށް! (މިވިދާ ثواب އާއި
عذاب) އެއީ ބިލާބައިވެރިން ކުރާ عمل ތަކުގެ ނަތީޖާއެވެ. ތިމަން ރަސްކަލާނގެ
ބިލާބައިވެރިންކުރާ ކޮންމެ عمل އެއް ރައްކާ ކުރައްވާ ހުންނާނެވެ. ދެން އެއަށްފަހު قيامة ދުވަހު

އެމީހަކު ކުރާ عمل އެއްގެ ޖަޒާ އެމީހަކަށް ދެއްވާ ހުރީމެވެ. ފަހެ ހެޔޮ ޖަޒާއަށް ދިނުމެއް ބިނާ
އަހަރެން شكر ކުރާ ހުއްޓެވެ. ހަމަ ނުބައި ޖަޒާ ދިނުމެއް ބިނާ އަލިފާނާ އަދުލެއް ނޫން ނަމެއް
ދުނިޔެ ހަމަހަމަ ނުކުރާ ހުއްޓެވެ.

باب الحثّ على الازدياد من الخير في أواخر العمر

އުމުރުގެ ފަހުކާލުގައި ހެޔޮކަންތައް ގިނަކުރުމަށް ހިތްވަރު ދިނުމުގެ ގޮތުން ބާބެކެވެ
باب

قال اللَّه تعالى (فاطر 37): {أولم نعمركم ما يتذكر فيه من تذكر وجاءكم النذير}

ހަނދުމަކުރާމީހަކަށް ހަނދުމަކުރެވޭ ހިސާބަށް ތިޔަބައިމީހުންނަށް عمر ދެއްވީ ނޫންހެއްޔެވެ؟ އަދި إنذار ކުރައްވާ ބާރުދެއްވާ ތިޔަބައިމީހުންގެ ގާތަށް ވަޑައިގެންނެވެ.

قال ابن عباس والمحققون: معناه: أولم نعمركم ستين سنة، ويؤيده الحديث الذي سنذكره إن شاء اللَّه تعالى. وقيل معناه: ثماني عشرة سنة. وقيل: أربعين سنة. قاله الحسن والكلبي ومسروق، ونقل عن ابن عباس أيضاً، ونقلوا أن أهل المدينة كانوا إذا بلغ أحدهم أربعين سنة تفرغ للعبادة. وقيل هو: البلوغ. وقوله تعالى: {وجاءكم النذير} قال ابن عباس والجمهور: هو النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم. وقيل: الشيب. قاله عكرمة وابن عيينة وغيرهما، والله أعلم.

112 وأمَّا الأحاديث فالأوَّل : عن أَبِي هريرة رضي اللَّه عنه ، عن النَّبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : «أعْذَرَ اللَّهُ إلى امْرِىءٍ أَخَّرَ أجلَه حتى بلَغَ سِتِّينَ سنةً » رواه البخاري.

قال العلماءُ معناه : لَمْ يتْرُكْ لَه عُذْراً إذ أَمْهَلَهُ هذِهِ المُدَّةَ . يُقال : أَعْذَرَ الرَّجُلُ إذا بلغَ الغاية في الْعُذْرِ .

ރަސޫލު الله ޞައްލައްލާހު ޢަލައިހި ވަސައްލަމް ވިދާޅުވިކަމަށް أبو هريرة ރަޟިޔަﷲ ޢަންހު ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލާނގެ ފުރާނަ ހިފުން ލަސްކުރައްވައި ފަސްކުރައްވާ އެކަލާނގެ حديث ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އުމުރުގެ عمر ށް ފަސްދިހަ އަހަރު ވަންދެން ލަސްކުރައްވައިފިނަމަ عُذْر ދެއްކުމަކަށް ފުރުޞަތެއް ނުދެއްވާނެ ކަމުގައި ވިދާޅުވިއެވެ عمر

ނޫން ޚަސްތޯދަށް އަދަދު ވެއްޖެ ނަމަ ނުލިބޭނެއެވެ. (އަބޫ އަރިސްޓޯބަސް ތާރީޚު ވަސް الله
ހަނދުމަ ނުވޭ ހަމަ قيامة ދުވަހާ ހަމައަށް ލިބެނީ ނުލަބޭ ހެޔޮއެޖެހުމާ އެވޭ .)

113 الثانى : عن ابن عباس ، رضي اللَّه عنهما ، قال : كان عمر رضي اللَّه عنه يُدْخِلُنى مَع أشْياخ بَدْرٍ ، فَكَأنَّ بعْضَهُمْ وجدَ فِي نفسه فقال : لِمَ يَدْخُلُ هَذِا معنا ولنَا أبْنَاء مِثْلُه ،؟ فقال عمرُ : إنَّهُ من حيثُ علِمْتُمْ ، فدَعَانى ذاتَ يَوْمٍ فَأدْخلَنى معهُمْ ، فما رأَيْتُ أنَّه دعانى يومْئذٍ إلاَّ ليُرِيهُمْ قال : ما تقولون في قول اللَّه تعالى : { إذا جاءَ نَصْرُ اللَّهِ والْفتْحُ} [الفتح : 1] فقال بَعضُهُمْ : أُمِرْنَا نَحْمَدُ اللَّهَ ونَسْتَغْفِرُه إذَا نَصرنَا وفَتَحَ علَيْنَا . وسكَتَ بعضُهُمْ فلم يقُلْ شيئاً فقال لى : أكَذَلك تقول يا ابنَ عباس ؟ فقلت : لا . قال فما تقول ؟ قلت : هُو أجلُ رسولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، أعْلمَه له قال : { إذا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ والْفتْحُ} وذلك علامة أجلِك { فَسبِّحْ بِحمْدِ ربِّكَ واستْغفِرْهُ إنَّه كانَ توَّاباً} [الفتح : 3] فقال عمر رضي اللَّه عنه : ما أعْلَم منها إلاَّ ما تَقُول . رواه البخارى .

މާތް الله އެދުބަފުޅިހާލުނަންނަން ރުޟާވުންތެރިވެ عبدِ اللَّه بن عباس ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން
ވެއެވެ. މާތް الله ރުޟާވުންތެރިވެ عمر ގެ ފާނު ބަދުރު ހަނގުރާމައިގައި ބައިވެރިވި ބޭފުޅުންގެ
شيخ ންގެ މަޖިލިސް ކަރައި ތިމަންނަ ބައިވެރި ކުރައްވައެވެ. ފަހެ އެކަމާއިމެދު އެގޮތަށް ބައެއްމީހުން
ބައެއް ބޮޑެތިން ހިތްޕުޅު ހަމަޖެހިވަޑައި ނުގަންނަވާ ގޮތެވެ. ތިމަންނަމެންގެ މަޖިލިހަށް
މިކުއްޖާ ވައްދަވަނީ ކީއްވެގެން ތޯއެވެ؟ އަދި އޭނާގެ ކުދިން ތިމަންނަމެންގެ ވެސް ބައިވެރި އެބަ
ތިއްބެވެ. ފަހެ عمر ގެ ފާނު ޖަވާބު ދެއްވިއެވެ. އޭނާ ތިބާ ބާކީވަންނަވާފައިވަނީ ...
އެނގިވަޑައިގަންނަވާ ފަދައިން ކަމުގައިވާ ދުވަހެއްގައި ތިމަންބާރާ ޝަފާޢަތް ދެއްވިއެވެ. އަދި
އެއްދުވަހަކު އެ މަޖިލީހައް ޤަހުމަށް ތިމަންނައަށް ދައުވަތު ދެއްވިއެވެ. ތިމަންނައަށް ހީވީ
ވަރަކަށް عمر ގެ ފާނު އެދުވަހު ތިމަންނައަށް ދައުވަތު ދެއްވީ ދައުވަތު އެތިއްބެވި
އެބޭފުޅުންނަށް އެހެން ވެސްކަމެއް ދައްކަވާލުމަށްވެއެވެ. އަދި އެބޭފުޅުންގެ ބާކީބޭފުޅުން
ދެކެވޭނެއެވެ. (މާތް ތިމަންނަ މިކުރާބެހޭ ބޭފުޅުންނަށް ކަން ބާރުކަން ބިތުރެބައި މީހުންނަން
ދެއްކާ ހެދީމެވެ. އަންނަ ޝަރަހަކުގެ.{ إذا جاءَ نَصْرُ اللَّهِ والْفَتْحُ} ގެ މުރާދަކީ ބިނުރެބައިމީހުންގެ
ނަޞްރުކުރައި ދެން ކާބަލިބިއްޖެއެވެ؟ ބައެއް ބޭކާލުން ޖަވާބު ދެއްވިއެވެ. އައްލާހުގެ ބިރުން ދެންނަން

އަދިހަ ވެވިގެން ވަނީ الله ގެ فتح އާއި نصر ލިބިއްޖެނަމަ އެކަލާނގެ ރަބަށް حمد ކުރުން
استغفار ކުރުމަށެވެ. އަދި ބައެއް ބާރަދުން އެއްވެސް ޤަވާބިއް ނުދެއްވާ ހަދު ހުށަހަޅާ ގޮތެވެ.
ހަރަ عمر ގެ ކުރާ ސިމެންދުރަށް ވިދާޅުވިއެވެ. އަ ابن عباس އެވެ. ވިބަވާސް އެއްޗެކަހި ބެލު
ބޭނުނީ ހަމަ އެގޮތު ހައްޤެވެ؟ ސިމެންދު ދުރު ނަވިމުވެ .ނުނުކަވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ވިބާ ބޭނުނީ
ރިކާހައްޤެވެ؟ ސިމެންދު ޖެހޭބު ދުއްވިމުވެ. އެއާޤޮކަށި އަވަނީ الله سبحانه وتعالى ސަވާދާއި
ސަހަވާބާ ޚާއްވި الله ގެ رسولއާ އަށް އެކަލާގެޚާނގެ އަޖަލު ގާތްވެއްޖެކަން އަންގަވާ ދުއްވިމުވެ.
ހަރަ الله سبحانة وتعالي وحي ކުރެއްވިއެވެ. { إذا جاءَ نَصرْ اللّهِ والْفَتْحُ} ، އެބަހީ ކަލާގެޚާނގެ
އަޖަލު ކައިރިވެއްޖެއެވެ. { فَسَبِّحْ بِحمدِ رَبِّكَ واسْتغفِرْهُ إِنه كانَ تَوَّاباً} ވިދާ ކަލާގެޚާން ހައްދަވައި
ބޯޖު ކުރައްވި ތަސްބީހު ކަލާނގެ ހަމްދު ގެ ދިކުރު ކުރުމުގެ ހަމަ މެދު ދަނދޫރެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ހަމަ ކުރުމު
ދަންނަވާ ކުރުމުގެ استغفار ދަންނަވާރެވެ. ހިކަލާގައި ތަވާލާނުން އެކަލާނގެ ދަންނަވާއި توبة
قبولކުރައްވާ ކަސޫލާނގެ ކަމެވެ. އެހެނދު عمر ގެ ކުރާ ވިދާޅުވިއެވެ. ވިއަދު ބޭނުމެ ނުނު އަހަރު
ގެތިރު ވިމެންނުދަނުކު ވަސް އެނގެ ދުދު ނުރެވެ.

114 **الثالث : عن عائشةَ رضي اللَّه عنها قالت : ما صَلَّى رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم صلاةً بعْد أَنْ نزلَتْ علَيْهِ { إِذَا جَاءَ نصرْ اللهِ والْفَتْحُ } إلاَّ يقول فيها : « سُبْحانك ربَّنَا وبِحمْدِكَ ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لى » متفقٌ عليه .**

ދާތް الله ތަރައް ސަނުދާއްތި عائشة ގެޚާނގެ ރިބައިން ރިވާވަގެނުވައިވެ. އެކަމަ ވިދާޅުވިއެވެ.{ إذا جاءَ نَصرْ اللَّهِ والْفَتْحُ} ގެ އާހަމް ބެވާދާއްވުމަށް ނުދޭ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ކުރައްވާ ކުރަން ނަމާދަރައްވައި سُبْحانك ربَّنَا وبِحمْدِكَ ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لى ވިދާޅުވާދައްވައްވެ.

وفي رواية الصحيحين عنها : كان رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يُكْثِر أنْ يَقُول فِي ركُوعِهِ وسُجُودِهِ : « سُبْحانَكَ اللَّهُمَّ ربَّنَا وبَحمْدِكَ ، اللَّهمَّ اغْفِرْ لي » يتأوَّل الْقرْآن .

معنى : « يتأوَّل الْقُرْآنَ » أيْ : يعْمل مَا أُمِرَ بِهِ في الْقُ ـ رآنِ في قولِهِ تعالى : {فَسبِّحْ بِحمْدِ ربِّكَ واستَغْفِرْهُ } .

صحيحގައި ޢާއިޝާގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسول اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم ركُوع ގައްޔާއި سجد ގައި ގިނަގިނައިން ވިދާޅުވެއެވެ. سُبْحانَكَ اللّهُمَّ ربَّنَا وَبحمْدِكَ ، اللّهمَّ اغفِرْ لي (އާއި قْ . رآنގައި އަމުރުކުރައްވާފައިވާ ގޮތަށް އަމުރު ކުރައްވާފައިވާ ގޮތުގެ عمل ކުރައްވާގޮތުން ކުރެއްވުމަށެވެ.)

وفي رواية لمسلم : كان رسولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يُكْثِرُ أنْ يَقولَ قبْلَ أَنْ يَمُوتَ : «سُبْحانَكَ اللّهُمَّ وبِحمْدِكَ ، أسْتَغْفِرُكَ وأتُوبُ إلَيْكَ » . قالت عائشةُ : قلت : يا رسولَ اللّه ما هذِهِ الكلِمَاتُ الَّتي أرَاكَ أحدَثْتَها تَقولها ؟ قـ . ال : « جُعِلَتْ لِي علامةٌ في أمَّتي إذا رَأيتُها قُلتُها {إذَا جَاءَ نَصرُ اللّهِ والفَتْحُ } إلى آخر السورة».

އަދި مسلم ގައި އާއިޝާގެ ރިވާޔަތުން އައިސްފައިވާ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. رسول اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم (އިސްތިޢުފާރު ސުބްޙާނަކަ ބިޙަމްދިކަ އަސްތަޣްފިރުކަ ވައަތޫބު އިލައިކަ) ގިނަގިނައިން ވިދާޅުވި ކަމެވެ. سُبْحانَكَ اللّهُمَّ وبِحمْدِكَ ، أسْتَغْفِرك وأتوبُ إلَيْكَ ގިނަ ގިނައިން ވިދާޅުވާ ވިދާޅުވާކަމެވެ. عائشة ގެ ބުނުން ވިދާޅުވެވުނެވެ. (އަހަރެން ކިޔުން)ވިދާޅުވަނީ ދެންނެވީމެވެ. آ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާ ގޮތަށް ކަލިމަ ވިދާޅުވުން ގެންގުޅުއްވާ ފަދަ ކަލިމަތަކަކީ ކޮބައިތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވިދާން ކަލިމަތަކީ އުއްމަތުގެ ތެރެއިން ނަޞްރު ލިބޭނެކަމުގެ ނިޝާނެއް ޤُ . رآنގައި އާ إذا جاءَ نَصرُ اللّهِ والْفَتْحُ ގެ ސޫރަތުގެ ކިޔުއްވާށެވެ. އަހަރެން ހަމަގައިމު ކަނޑައަޅާ ފަހަރަކު ވިދާނަކަލިމަތް އަކިޔުމުގެ ކަމުގައި އެވެ.

وفي رواية له : كان رسولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يُكْثِرُ مِنْ قَوْلِ : « سُبْحانَ اللّهِ وبحَمْدِهِ . أسْتَغْفِرُ اللّه وَأَتوبُ إلَيْه » . قالت : قلت : يا رسولَ اللّه ، أَرَاكَ تُكْثِرُ مِنْ قَوْلِ : سُبْحَانَ اللّهِ وبحمْدِهِ ، أستغْفِرُ اللّه وأتُوبُ إليهِ ؟ فقال : « أخْبرني ربِّي أنِّي سأرَى علامَةً فِي أُمَّتي فَإذَا رأيْتُها أكْثَرْتُ مِن قَوْلِ : سُبْحان اللّهِ وبحَمدِهِ ، أسْتَغْفِرُ اللّه وَأتُوبُ إلَيْهِ : فَقَدْ رَأَيْتُها: {إذَا جَاءَ نَصرُ اللّهِ والفَتْحُ } فَتْحُ مكَّةَ ، { ورأيْتَ النَّاس يدْخُلُونَ فِي دِينِ اللّهِ أفْوَاجًا ، فَسبحْ بحمْدِ ربِّكَ واستَغفِرْهُ إنَّهُ كانَ توَّاباً } .

އަދި އެހެން مسلمގެ ރިވާ ޔަތެއްގައި ވެއެވެ. رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، " سُبْحانَ اللّهِ وبحَمْدِهِ . أسْتَغْفِرُ اللّه وَأَتُوبُ إلَيْه" މިކަލިމަ ގިނަގިނައިން ވިދާޅުވާން ފެށްސެވިއެވެ. عائشةَ ގެ

ފާނުގެ ވިދާޅުވެއެވެ. ތިމަން ދަންނަވައިލީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ކަލޭގެފާނު « سُبْحانَ اللَّهِ وبحَمْدِهِ . أسْتَغْفِرُ اللَّه وأَتُوبُ إلَيْه ގިނައިން ކިޔުއްވާތީ އަހަރެން ފެނެއެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަން ރައްބުވެރި ބޮޑު ކުރެއްވި ރަސްކަލާނގެ ތިމަން ކަލޭގެފާނަށް خبر ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެ ތިމަން ކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުގައި نصر ލިބޭނެ ކަމުގެ ނިޝާނެއް ދައްކާލާ ވަޙީކުރެއްވިއެވެ. އެހެން ކަމުން އެ ނިޝާން ތިމަން ކަލޭގެފާނަށް ފެނުނު ކަމުން ފާޅުކަމާއި ތިމަން ކަލޭގެފާނު « سبْحانَ اللَّهِ وبحَمْدِهِ . أسْتَغْفِرُ اللَّه وأَتُوبُ إلَيْه ގެ ކަލިމަ ބޮޑު ކިޔުއްވާން ގެންދަވަނީ އެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ކަލޭގެފާނަށް ވަހީ އެ ނިޝާން ފެނުނީ قُ . رآنގެ نصر ސޫރަތުން ފެނިގެންވެއެވެ. {إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ والْفَتْحُ } ފަހެ الله ގެ ދީނާ نصر އާއި فتح އަތުވެއްޖެ ހިނދު { ورأيْتَ النَّاس يدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أفْوَاجًا) އަދި ފަހެ الله ގެ ދީނަށް ޖަމާޢަތްތަކުން ވަދެ ވަންނަ މީހުން ކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިގެން ނިސްބަތް ، فَسبحْ بحمْدِ ربِّكَ واسْتَغفِرْهُ إنَّهُ كانَ توَّاباً } ދެން ކަލޭގެފާނު ހަމަކަށަވަރުން ބޮޑު ކުރެއްވި ރަސްކަލާނގެ ތަސްބީހަ ކުރުމާ ثناء އިން ކަލޭގެފާނު ތަސްބީހާ ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ތަސްބީހަ استغفار ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ އީ توبة قبول ކުރައްވާ ރަސްކަލާނގެ އެވެ.

115 الرابع : عن أنسٍ رضي اللَّهُ عنه قال : إنَّ اللَّه عزَّ وجلَّ تَابعَ الوحْيَ على رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَبْلَ وَفَاتِهِ ، حتَّى تُوُفِّى أكْثَرَ مَا كَانَ الْوَحْيُ . متفقٌ عليه .

ފަހެ الله ރުހިވޭ ގޮތުގައި أنس ގެފާނުގެ ރިވާއިން ބުނެ ވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ސޫރަތުގެ ވަފާތުވުމުގެ ކުރިން ފަހެ ވަހީން ވިދުވިދުގެން وحي ބާވައިލެއްވުން ގެން ދިޔައެވެ. އެހެން ކަމުން އެކަލޭގެފާނު ވަފާތުވީ ފަހެ ވިހިނދު އިސްލާމީދީނުގެ އެންމެފަހު حكم ތަކުގެ ބާވައިލުމާ ނިމިއްޖައެވެ. އެހެން ކަމުން ވަފާތު ވީ وحي އެއް ނުހިމެނި ފުރިހަމަވުން ބާވާ ނިމިއްޖެއެވެ.

116 الخامس : عن جابر رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « يُبْعثُ كُلُّ عبْدٍ على ما مَاتَ علَيْهِ » رواه مسلم

ރަޟީ الله ޢަންހުމަސް ތަރުވި جابر ގެ ފާނުގެ ރިވާޔަތުން ހިތާ ފެނުން ވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ.
ނަބިއްޔާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. قيامة ދުވަހު ކޮންމެ މީހަކުވެސް ތެދުވާނީ އެމީހަކު މަރުވި ހިނދު އެމީހަކު ކޮށް ކޮށް ހުންނަ عمل އަކާއި ގެންނެވެ.

އެބަހީ : مثالއަކަށް މުއުޖިކު ކުޑަ މީހެއްނަމަ އެމީހާ ތެދުވާނީ އެސާމާނާ އެކުގައެވެ.މި حديث އިންސާނުންނަށް ނަސޭހަތްތެރިވަނީ ހުރިހާ ވަގުތެއްގައި ހެޔޮ عمل ކުރުމަށް ގޮވާލާތީ އެންމެހައި ކަންކަމުގައި محمد ގެފާނުގެ سنة ގެ މަގުގައި ދެމިހުރުމަށާއި ކީރިތި ބާރީ عمل ތައް الله އަށް اخلاص ތެރިވުމަށެވެ.

باب في بيان كثرة طرق الخير

ހެޔޮކަންތައްތައް ކުރުމުގެ މަގުތަކުގެ ގިނަކަން ބަޔާންކުރުމުގެ باب

–قال اللَّه تعالى (البقرة 215): {وما تفعلوا من خير فإن اللَّه به عليم}.

އަދި ތިޔަބައިމީހުން ކުރާ ކޮންމެ ހެޔޮކަމެއް ހަމަކަށަވަރުން، މާތް الله ބޮޑަށް ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.

وقال تعالى (البقرة 197): {وما تفعلوا من خير يعلمه اللَّه}.

އަދި، (اللهއީ، ހަރާމްކަމުން ދެނެވޮޑިގެންވާ ރަސޫލާކާރިމް ކަލާނގެއެވެ) ހެޔޮކަމެއް ތިޔަބައިމީހުން ކުރާކަމުގައިވިޔަސް (ވަކިން) الله ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.

وقال تعالى (الزلزلة 7): {فمن يعمل مثقال ذرة خيراً يره}.

ފަހެ، ބަތްކުރެއްގެ މިންވަރުވިޔަސް، ހެޔޮކަމެއް ކޮށްފިމީހާ، އޭނާއަކަށް ދެކެންޖެހޭނެއެވެ.

وقال تعالى (الجاثية 15): {من عمل صالحاً فلنفسه}.

صالح عمل އެއް ކޮށްފިމީހާ (ތިޔަބައިމީހުން!) ފަހެ، އެކަމުގެ ދަރުމަ ހުރީ، އޭނާގެ އަމިއްލަ **نفس** އަށެވެ.

والآيات في الباب كثيرة.

وأما الأحاديث فكثيرة جداً وهي غير منحصرة فنذكر طرفاً منها:

117 الأوَّل : عن أَبي ذرٍّ جُنْدَبِ بنِ جُنَادَةَ رضي اللَّه عنه قال : قلت يا رسولَ اللَّه، أيُّ الأعْمالِ أفْضَلُ ؟ قال : « الإيمانُ باللَّهِ ، وَالجِهَادُ فِي سَبِيلِهِ » . قُلْتُ : أيُّ الرِّقَابِ أفْضَلُ ؟ قال : « أنْفَسُهَا عِنْدَ أهْلِهَا ، وأكْثَرُهَا ثَمَناً » . قُلْتُ : فَإِنْ لَمْ أفْعلْ ؟ قال : « تُعِينُ صَانِعاً أوْ

تَصنْعَ لأخْرَقَ » قُلْتُ : يا رسول اللَّه أرَأَيتَ إنْ ضَعُفْتُ عَنْ بَعْضِ الْعمل ؟ قال : « تَكُفُّ شرَّكَ عَن النَّاسِ فَإِنَّها صدقةٌ مِنْكَ على نَفسِكَ » . متفقٌ عليه .

« الصانِعُ » بالصَّاد المهملة هذا هو المشهور ، ورُوِى « ضَائعاً » بالمعجمة : أيْ ذَا ضياع مِنْ فقْرِ أوْ عِيالٍ ، ونَحو ذلكَ « والأخْرَقُ » : الَّذي لا يُتقنُ ما يُحاولُ فِعْلهُ .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވި أَبو ذرٍّ جُنْدَبِ بنِ جُنَادَةَ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ ދަންނަވައިފީމެވެ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. عمل ތަކުގެ ތެރެއިން އެންމެ މާތްކަން ވެގެން ވަނީ ކޮން عمل އެއް ހެއްޔެވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. الله އަށް އީމާން ވެވުމާއި އޭނާގެ މަގުގައި ޖިހާދު ކުރުމެވެ. ތިމަންނަ ދެން ސުވާލުކުރީމެވެ. އަޅުން މިނިވަން ކުރުމުގައި އެންމެ ގިނައިން ثوابއާއި ދަރުމަ ލިބޭނީ ކޮންއަޅަކު ކަމުގައި އަޅާ މިނިވަން ކުރުމުން ހެއްޔެވެ. ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެމީހުންގެ އަހުލުވެރިން އެންމެ ޤަދަރުކުރާ އަދި އެންމެ އަގު ބޮޑު އަޅާ މިނިވަން ކުރުމުންނެވެ. ތިމަންނަ ދަންނަވައިފީމެވެ. ތިމަންނައަށް ބަޔަކު އެއްވެސް ކަމެއް ނުކުޅެދިއްޖެނަމަ ދެން ކުރާނީ ކޮންކަމެއް ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެހެން ވިޔަފާރިވެރިއާ ހިތާ ކަސްބުވެރި މަސައްކަތްތެރިއަކަށް ކުރުކޮށް ހިނގާ އެހީތެރިވެދިނުން އަދި މިހާރު ކަން ދަތިވެ. ތިމަންނަ ދަންނަވައިފީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނަ އެކަމެއް ވެސް މަސައްކަތެއް ކުރުމަށް ކުޅެދުން ނެތިއްޖެނަމަ ދެން ކުރާނީ ކޮން ކަމެއް ހެއްޔެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެހެން މީހުންނަށް ތިބާގެ ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްކޮށް ހުރުމެވެ. އެއީ ތިބާ ނަފްސަށް ތިބާގެ ފަރާތުން ކުރާ صدقة ތަކެކެވެ.

118 الثاني : عن أَبِي ذرٍّ رضي اللَّه عنه أيضاً أنَّ رسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : يُصْبِحُ على كلِّ سُلامَى مِنْ أَحَدِكُمْ صدقَةٌ ، فَكُلُّ تَسبِيْحةٍ صَدَقةٌ ، وكُلُّ تحْمِيدَةٍ صدقَةٌ ، وكُلُّ تهْلِيلَةٍ صَدَقةٌ ، وكلُّ تَكْبِيرةٍ صَدَقةٌ ، وأمْرٌ بالمعْرُوفِ صدقَةٌ ، ونَهْيٌ عَنِ المُنْكَرِ صدقَةٌ . ويُجْزِئُ مِنْ ذَلكَ رَكعَتَانِ يرْكَعُهُما مِنَ الضُّحى » رواه مسلم . « السُّلاَمَى » بضم السين المهملة وتخفيف اللام وفتح الميم : المفْصِلُ .

ރަޟި الله ތަޢާލާ ޢަންހު ވިދާޅުވި أَبو ذرّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވާ ވާހަކަ ވެއެވެ. ހަމަހަމަކުރަނިވި ، رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައިފައެވެ. ބިރުވެރިވުން ހާސިލުވުން ބޮޑުވާ ނުކުތާ
ހަރުގަނޑުގެ ގަނޑުވަޅު ބައެއް صحيح ސަލާމަތުން ހުންނަ ހުރިހާ ތަކެތި އެއިން ކޮންމެ ގަނޑުވަޅަކީ
މިންވަރުން صدقةٌ ކުރުން حق ވެގެންވާ ވާގޮތް ބާވަތް نعمة ކެވެ. ފަހެ ދަންނަށެވެ. سبحان الله ގެ
ކަލިމަ ދެކެވުމީ ކުރުމެއް صدقة އެކެވެ. އަދި الحمد الله ގެ ކަލިމަ ދެކެވުމީ ކުރުމެއް
صدقةٌ އެކެވެ. އަދި لاإلاه إلله ގެ ކަލިމަ ދެކެވުމީ ކުރުމަކީ صدقة އެކެވެ.އަދި الله اكبر ގެ
ކަލިމަ ދެކެވުމީ ކުރުމެއް صدقة އެކެވެ. އަދި ހެޔޮކަމަށް ކަމުގެ ކުރުމަށް ބާރުލެއް صدقة އެކެވެ.
އަދި ނުބައިކަމުން ނަހީކުރުން ބާރުލައި ބޮޑު صدقة އެކެވެ. (މިހުރިހާ ހުރިހާކަމެއް
ޖެހޭގޮތުން ފިޔަވަޅެއް ގެނެސްދިނުމަށް ކުރާނެ ޖެހޭގޮތަށް صدقة ހަދަން ޢިބާދަތް
ވާޖިބުވާ ދަންނަށެވެ .) (ضحى ނަމާދު ގެ ދެ ركعة އަދާ ކުރެވިނަމަ ބަދަލު ލިބިގެން ވާނެއެވެ.)
އެކަމާއިގެން އެފަދަ ކަމުގެ ضحى ނަމާދު ގެ ދެ ركعة ފުދޭނެއެވެ .

119 الثَّالثُ عنْهُ قال : قال النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « عُرِضَتْ عَلَيَّ أعْمالُ أُمَّتي حسَنُهَا وسيِّئُهَا فوجَدْتُ في مَحاسنِ أعْمالِهَا الأذَى يُماطُ عن الطَّرِيقِ ، وَوجَدْتُ في مَساوَىءِ أعْمالِها النُّخَاعَةُ تَكُونُ فِي المَسْجِدِ لاَ تُدْفَنُ » رواه مسلم .

ރަޟި الله ތަޢާލާ ޢަންހު ވިދާޅުވި أَبو ذرٍّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ނަބިއްޔާ ކުރެއްވި ޙަދީޘް އެއް
އެއްމެ ހެޔޮ ކަމުގެ عملތަކެއް އަދި އެއްމެ ނުބައި عملތައް ބާކީ ކިއުމަށް
ހާއްސަކުރެވެ.ފަހެ ނިސްބަތުން ދެކުނީ ދޮރުވާރެއް عملތަކެއް ބަލައިލިން ހެއްލި ނޫން
عملއަކީ ކަރުދާހުގައި ހުރެވޭ އެއިން ދުރުވެގެން ބާރުގެ ތިބެގެން ދެކުނީ ބަލާކުރެވިން.
އަދި ނުބައިކަމުން ދޮރުވާރެއް عملތަކެއް ބަލައިލާ ހެއްލި ނޫން ބޮޑު عملއަކީ
މިސްކިތުގައި ކުރަނިވާ ތުންޖެހޭ ލިބިގެން ނިކަމެ (ސަލާމަތް) ބަހައްޓަވާ.

120 الرابع عنه : أنَّ ناساً قالوا : يا رسُولَ اللَّهِ ، ذَهَب أهْلُ الدُّثُور بالأجُورِ ، يُصَلُّونَ كَمَا نُصَلِّى ، ويَصُومُونَ كَمَا نَصُومُ ، ويَتَصَدَّقُونَ بفُضُولِ أمْوَالهِمْ قال : «أوَ لَيْس قَدْ جَعَلَ لَكُمْ مَا تَصدَّقُونَ بِهِ : إنَّ بِكُلِّ تَسْبِيحَةٍ صَدَقَةً، وكُلِّ تَكبِيرةٍ صدقة ، وكلِّ تَحْمِيدةٍ صدقةً ،

وكلِّ تِهْلِيلَةٍ صَدَقَةً ، وأمرٌ بالمعْرُوفِ صدقةٌ ، ونَهْيٌ عنِ المُنْكر صدقةٌ وفي بُضْعِ أحدِكُمْ صدقةٌ » قالوا : يا رسولَ اللَّهِ أيأتي أحدُنَا شَهْوَتَه ، ويكُونُ لَه فيها أجْر ؟، قال : «أرأيْتُمْ لو وضَعها في حرامٍ أَكَانَ عليهِ وِزْرٌ ؟ فكذلكَ إذا وضَعهَا في الحلاَلِ كانَ لَهُ أجْرٌ» رواه مسلم .

« الدُّثُورُ » : بالثاءِ المثلثة : الأموالُ ، واحِدُها : دَثْرٌ .

އަދި ޞަحابي (ރަޟީ الله ޢަންހުސުވުން ތަޢާލާ أَبو ذرّ) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަދަހަކަތަވެރުން ބޮޑަށް މީހުން ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތަނަވަސް ހަދުގެ އަހުލުވެރިން ثوابއާއި އުޖޫރަ ގެންގޮސް ހިޔަވައިން ދަމިގަންފިއެވެ. އެހެނީ އެމީހުން ތިމަންމެން ނަމާދު ކުރާ ފަދައިން ނަމާދު ކުރެއެވެ. އަދި ތިމަންމެން ރޯދަ ހިފާ ފަދައިން އެމީހުން ރޯދަ ހިފައެވެ. އަދި އެގެ އިތުރުން އެމީހުންގެ އަތުގައި އިތުރު ވެފައި ހުންނަ މުދަލުން صدقة ދީގެން އިތުރު ثواب ހޯދަ ގަންނައެވެ. حديث ކުރައްވައިފައެވެ. ކިހިނެއް ހޭ ؟ ތިޔަ ބޭފުޅުންގެ ތިޔަބައިމީހުން صدقة ކުރާނެ ގޮތް މާތް الله ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދެއްވާފައި ނުވޭހޯ ކަލޭމެނޭ؟ (ދަންނަވާށެވެ!) ހަމަހަމަކަށް ކުރާ سبحان الله ގެ ކޮންމެ ކިޔުމަކީ صدقة އެކެވެ. އަދި الله اكبر ގެ ކޮންމެ ކިޔުމަކީ صدقة އެކެވެ. އަދި الحمد الله ގެ ކޮންމެ ކިޔުމަކީ صدقة އެކެވެ. އަދި لاإله إلا الله ގެ ކޮންމެ ކިޔުމަކީ صدقة އެކެވެ . އަދި ހެޔޮ ކަންތައްތަކަށް އަމުރު ކުރުމަކީ صدقة އެކެވެ. އަދި ނުބައި ކަންތައްތަކުން މަނާ ކުރުމަކީ صدقة އެކެވެ.އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އެމީހާގެ އަނބިމީހާ އާއި އެއްދާނދާ ކުރުމަކީ صدقة އެކެވެ . (އެހިނދު) اصحاب ބޭކަލުން ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . ތިމަންމެންގެ ތެރެއިން މީހަކު އެކަމުގެ ޝަހުވަތް ހާޞިލް ފުރިހަމަކުރުމަށް އެއްދާނދާ ކުރުމަކީ ވެސް ثواب ލިބޭނެ ކަމެއް ތޯއެވެ؟ حديث ކުރައްވައިފައެވެ. އެކަމަށް ބަލާށެވެ . ނިކަން ބުނެދީ ބަލާށެވެ . މީހަކު حرام ގޮތުގައި އެކަން ކުރިޔަސް އޭނާއަށް ފާފަ ނުލިބޭނެހެއްޔެވެ؟ ހަމަ އެހެންމެ އެކަން ޙަލާލް ގޮތުގައި ކުރިޔަސް އޭނާއަށް ثواب ލިބޭ ހުއްޓެވެ.

121 الخامس : عنه قال : قال لي النبيُّ صلى اللَّه عليه وآله وسلم : «لاَ تَحقِرنَّ مِن المعْرُوفِ شَيْئاً ولَوْ أنْ تلْقَى أخَاكَ بِوجهٍ طلِيقٍ » رواه مسلم .

އަޅި އެ صحابي ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. نبي އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّمވިދާޅުވެއްވީ مخاطب ކުރައްވާ حديث ކުރައްވައިފައެވެ. ހެޔޮ ކަމުގެ ތެރެއިން ކޮންމެ އެއްވެސް ކަމެއް ތުއްޗަކަށް ނުދެކޭށެވެ. އެއީ ތިބާގެ أخ އާއި ބައްދަލުވާނަމުވެސް ހިނިތުން މޫނުން ހުރެގެން ބައްދަލުވުމަކީ ވެސް ހެޔޮކަމެކެވެ.

122 السادس : عن أَبِي هريرة رضي اللَّه عنه قال : قال رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: « كُلُّ سُلاَمَى مِنَ النَّاسِ علَيْهِ صدَقَةٌ كُلَّ يَوْمٍ تَطْلُعُ فيه الشَّمْسُ : تعدِلُ بيْن الاثْنَيْن صدَقَةٌ ، وتُعِينُ الرَّجُلَ في دابَّتِهِ ، فَتحْمِلُهُ علَيْهَا ، أوْ ترْفَعُ لَهُ علَيْهَا متَاعَهُ صدقةٌ ، والكلمةُ الطَّيِّبةُ صدَقةٌ، وبِكلِّ خَطْوَةٍ تمْشِيها إلى الصَّلاَةِ صدقَةٌ ، وتُمِيطُ الأذَى عَن الطرِيق صَدَقَةٌ » متفق عليه .

ދެން الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ތިރީގައިވާ ވާހަކަ ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިފައެވެ. ކޮންމެ ދުވަހަކު އިރު އަރާ އިންސާނާގެ ހަށިގަނޑުގެ ކޮންމެ ގުނަވަނަކަށް (އެގުނަވަންތަކަށް ނުވަތަ ސަލާމަތުން ހުރި ކަމަށްޓަކައި) صدقة ދިނުން (އަދާކުރުން) ވެއެވެ . (ދޫކޮށްނުލާށެވެ !). ދެމީހުންގެ ދެމެދުގައި އިންސާފުން ޙުކުމް ކުރުމަކީ صدقة އެކެވެ. މީހަކަށް އެހީވާގޮތަށް އޭނާގެ ސަވާރުކުރުވުމަކީ ނުވަތަ ސާމާނު އުފުލައިދިނުމަކީ ދާބަތަކަށް صدقة އެކެވެ. ރަނގަޅު ބަސް ބުނުމަކީ صدقة އެކެވެ. ނަމާދަށް ދާ ކޮންމެ ފިޔަވަޅަކީ صدقة އެކެވެ. މަގުން އުނދަގޫ ތަކެތި ދުރުކޮށްލުމަކީ صدقةٌ އެކެވެ.

ورواه مسلم أيضاً من رواية عائشة رضي اللَّه عنها قالت : قال رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: « إنَّهُ خُلِقَ كُلُّ إنْسانٍ مِنْ بني آدم علَى سِتِّينَ وثلاثمائَةِ مَفْصِلٍ ، فَمنْ كَبَّر اللَّه ، وحمِدَ اللَّه ، وَهَلَّلَ اللَّه ، وسبَّحَ اللَّه واستَغْفَرَ اللَّه ، وعَزلَ حَجراً عنْ طَرِيق النَّاسِ أوْ

شَوْكَةً أوْ عظْماً عن طَرِيقِ النَّاسِ ، أوْ أمر بمعرُوفٍ أوْ نهى عنْ مُنْكَرٍ ، عَدَدَ السِّتِّينَ والثَّلاَثمائة ، فَإِنَّهُ يُمْسي يَوْمئِذٍ وَقَد زَحزحَ نفْسَهُ عنِ النَّارِ » .

އަދި إمام مسلم ވެސް މާތް الله ރުއްސުންވެއްވި عائشة ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެން ދިޔާ ކަމަށްވެއެވެ. އަހަރެމެން ވިދާޅުވިއެވެ . رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އާދަމުގެ ދަރިން ގެ ތެރެއިން ކޮންމެ އިންސާނަކުވެސް އުފައްދަވާފައި ވަނީ ތިންސަތޭކަ ފަސްދޮޅަސް ޖޯޑުތަކުން ގަޑުފުޅު ގަނޑުވަރުގެ ގޮތުގައެވެ. ފަހެ އެމީހަކު الله اكبر ގެ كلمة ކިޔައިފިއްޔާ އަދި الحمد الله ގެ كلمة ކިޔައިފިއްޔާ އަދި لاإله إلا الله ގެ كلمة ކިޔައިފިއްޔާ އަދި سبحان الله ގެ كلمة ކިޔައިފިއްޔާ އަދި استغفر الله ގެ كلمة ކިޔައިފިއްޔާ އަދި މީސްތަކުން ހިނގާ މަގުމަތިން އުނދަގޫ ވާފަދަ ގާގަނޑެއް ދުރު ކޮށްލައިފިއްޔާ ނުވަތަ ކަށިގަނޑެއް ނުވަތަ ކަނޑިއެއް (ފަދަ ކަހަލަ ކަމެއް) ކަށްކޮށްފިއްޔާ ނުވަތަ ހެޔޮ ކަމަކަށް އަމުރުކޮށްފިއްޔާ ނުވަތަ ނުބައި ކަމަކުން މަނާކޮށްފިއްޔާ އެ މީސްމީހާ ޖަހަނަމުން ވަކިވެ ގަނޑުވަރުން (ޖަހާޖަހާ صدقةً ދިނުމުގެ ބަދަލުގައި) ފަދިނުންމެވެ . އަދި މިހާހާ ހަވީރުވުން އެދުވަހުގައި އެމީހެއްގެ نفس އެމީހަކު ނަރަކައިގެ އަލިފާނުން ސަލާމަތް ކުރެވިފައެވެ.

123 السابع : عنه عن النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « منْ غدَا إلى المَسْجِدِ أو رَاحَ ، أعدَّ اللَّهُ لَهُ في الجنَّةِ نُزُلاً كُلَّمَا غدا أوْ رَاحَ » متفقٌ عليه .

« النُّزُل » : القُوتُ والرِّزْقُ ومَا يُهَيَّأُ للضَّيِّفِ

އަދި އެ صحابي (އެބޭފުޅާ މާތް الله ރުއްސުންވެއްވި أبو هريرة) ނަބިއްޔާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އަޅުގަނޑުމެންނަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު ފަތިސްވަގުތު ނުވަތަ ހަވީރު މިސްކިތަށް (ނަމާދުކުރުމަށް ނުވަތަ އަދި الله އަށް ޒިކުރު ކުރުމަށް ނުވަތަ އެހެނިހެން ނުވަތަ ޢިލްމު އުނގެނުމަށް ނުވަތަ އުނގަންނައިދިނުމަށް) ގޮސް އައިސް ކޮށްފިއްޔާ ފަހެ އެމީހަކު ކޮންމެ ފަހަރަކު މާތް الله سبحانه وتعالي އެމީހަކަށް ސުވަރުގެއިން ގެސްޓެއްގެ ގޮތުގައި ރިޒުގު ތައްޔާރު ކުރައްވައެވެ.

124 الثامن : عنه قال : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « يا نِسَاء المُسْلِماتِ لاَ تَحقِرنَّ جارَةٌ لِجارتِهَا ولَوْ فِرْسِنَ شاةٍ » متفقٌ عليه .

قال الجوهري : الفِرْسِنُ مِنَ الْبعِيرِ : كالحافِرِ مِنَ الدَّابَّةِ ، قال : ورُبَّمَا استُعِير في الشَّاةِ

އަދި އެ صحابي (ރަޟިޔަ ދޭ الله ޢަންހު ސުބުޙާނަހޫވެ أبو هريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިފައެވެ. އަ مسلم އަންހެނުން ތަކުންނޭވެ! އެއްވެސް އަންހެނަކު އަނެއް އަންހެނަކު އަވަށްޓެރިޔާއަށް (صدقة އެއްގެ ގޮތުގައި) ބަކަރިއެއްގެ ފައިގެ އެއްޗެއް ހިފުކަމުގެ ނިކަމެތިކަމުގައި ފިޔަވަ ކުޑަ ހަދިޔާއެއް ކަމުގައި ނުދެއްކާށެވެ.

125 التاسع : عنه عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « الإيمَانُ بِضْعٌ وَسبْعُونَ ، أوْ بِضْعٌ وَسِتُّونَ شُعْبَةً : فَأفْضلُهَا قولُ لاَ إلَهَ إلاَّ اللَّهُ ، وأَدْنَاهَا إمَاطَةُ الأذَى عن الطَّرِيق ، وَالحيَاءُ شُعْبةٌ مِنَ الإيمانِ » متفقٌ عليه .

« البضْعُ » من ثلاثة إلى تسعةٍ ، بكسر الباءِ وقد تفْتَحُ . « والشُّعْبةُ » : القطْعة .

އަދި صحابي (ރަޟިޔަ ދޭ الله ޢަންހު ސުބުޙާނަހޫވެ أبو هريرة) ނަބިއްޔާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ރިވާޔަތް ކުރާ ހަދީސް ކުރައްވައިފައެވެ. އަދި ހަދީސް ކުރައްވައިފައެވެ حديث ކުރައްވައިފައެވެ. އީމާން ހަތްދިހަ ގޮތުގެ ހަތްދިހަ އަށް ފަސްދޮޅަސް ގޮތެކެވެ. އޭގެ ތެރެއިން އެންމެ މާތްތަކެތި (ތެރެއިން ގޮތަކީ) ލާ إلَهَ إلاَّ اللَّهُ ގެ ކަލިމަ އެވެ. އަދި އެންމެ ދަށް ދަރަޖައަކީ މަގުން ދަތިކުރާ ނުބައި ނަގައި (ދުރުކުރުން) އަދި ހަޔާތެރިކަމަކީ (ލަދު) އީމާނުގެ ގޮތްތަކުގެ ތެރެއިން ގޮތެކެވެ.

126 العاشر : عنه أن رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال: « بَيْنمَا رَجُلٌ يَمْشِي بطَرِيقٍ اشْتَدَّ عليْهِ الْعطَشُ ، فَوجد بِئراً فَنزَلَ فيها فَشَرِبَ ، ثُمَّ خرج فإذا كلْبٌ يلهثُ يَأْكُلُ الثَّرَى مِنَ الْعَطَشِ ، فقال الرَّجُلُ : لَقَدْ بلَغَ هَذَا الْكَلْبُ مِنَ العطش مِثْلَ الَّذِي كَانَ قَدْ بَلَغَ مِنِّي ، فَنَزَلَ الْبِئْرَ فَملأَ خُفَّه ماءً ثُمَّ أَمسَكه بِفيهِ ، حتَّى رقِيَ فَسقَى الْكَلْبَ ، فَشكَرَ اللَّهُ لَه فغفرَ

لَه. قَالُوا: يا رسولَ اللَّه إِنَّ لَنَا في الْبَهَائِمِ أَجْراً ؟ فَقَال: « في كُلِّ كَبِدٍ رَطْبَةٍ أَجْرٌ » متفقٌ عليه .

އަދި އެ صحابي (އަބޫހިރި ރަޟީ الله ޢަންހު ސުވާލުކުރެއްވި أبو هريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ. ހަމަހަމަކުރުމުން رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. (އެއްފިރިހެނަކު) މަގުމަތީ ހިނގަމުން ދިޔައިރު ވަރަށް ގަދަކޮށް ކަރުހިއްކިގެން ދިޔައެވެ. ދެން އޭނާ އެޅި ވަޅަކަށް ފައިބައިފިއެވެ. ދެން އޭނާ އެވަޅުން ފެން ބޯލައިފިއެވެ. ދެން ވަޅުން އަރައިފި ކުއްތާއެއް ފެނިއްޖެ ކަރުހިއްކުމުގެ ސަބަބުން ދުލުން ތަށި ކަރަމުން އިންނަކަން ދުށެވެ. އަދި ފެންބޯވެގެން ގޮސް ހުރި ގޮތަށް ހަމަ ދިޔަކުރުމަށް ކުލާބިވެއްޖެ ތިބާއިން ވީއެވެ. ދެން އެމީހާ ހިތާހީ ބޯންފެ. ކުރިންވެސް ހަމަކަހަލަ ފުދުމުން ފެންބޯއިގެން ގޮސް ވަޅުން ފައިބައި ފެން ބޯން (ޚުއްފުން ގޮތުގައި ފެންފުރާލައިފިއެވެ.) މޫނު ވަޅުން ފަތުރައިގެން އަދި އޭނާ ހިކިގެން ހުރި حف (އެބޭފުޅާ ޖަހާފައިވާ ހަރުފަތް ހަދައިގެން ހުރި ދިޔަ ތަކެއްޗަން) ގެ ފުރާ ފެން އަތްގަނޑުން ދަތުން ހިފައިގެން ވަޅުން މަތިއަށް އަރައިފިއެވެ. އަދި އެކުއްތާއަށް ފެންބޯން ދިނެވެ. ދެން ހުރިހާ މަސައްކަތް الله سبحانه وتعالى އެއްޗެއް شكر ކުރެއްވި ފާފަ ފުއްސަވައިފިއެވެ.(އެބޭފުޅާ ޢަމަލު އެ عمل ގަބޫލުކުރައްވައިފިއެވެ.) އަދި އެމީހާގެ އެންމެހާ ފާފަތައް ފުއްސަވާ ފާފަ ފުއްސަވައިފިއެވެ. އެ ޙިސާބު اصحاب ބޭފުޅުން ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ޖަނަވާރުތަކާއި ހިތްވަރުކޮށްދިނުމުން ހެޔޮކަމުން (ވަގުތު) ثواب ލިބިދޭތޯއެވެ؟ ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދިރުން ހުރި ކޮންމެ ޖާނެއްގެ ހަކަތަކުން ހިތްވަރުކުރުމަކީ ثواب ހުރި ކަމެއް ވެއެވެ.

وفي رواية للبخاري : « فَشَكَرَ اللَّه لهُ فَغَفَرَ لَه ، فَأَدْخَلَه الْجَنَّةَ » .

އަދި بخاريގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ފަހެ الله سبحانه وتعالى އެ މީހާގެ އެ عملއަށް شكر ކުރައްވައި ފާފަ ފުއްސަވައިފިއެވެ. އަދި އެމީހާގެ ފާފަތައް ފުއްސަވާ ފުއްސަވައިފިއެވެ. އެހެން ކަމުން އެމީހާ ސުވަރުގެ ވަންނަވާ ފަރާތެއްގެ ގޮތުގައި ލެއްވިއެވެ .

وفي رواية لَهُما : « بَيْنَما كَلْبٌ يُطيف بِركِيَّةٍ قَدْ كَادَ يقْتُلُه الْعطَشُ إِذْ رأتْه بغِيٌّ مِنْ بَغَايا بَنِي إسْرَائيل ، فَنَزَعَتْ مُوقَهَا فاستْقت لَهُ بِهِ ، فَسَقَتْهُ فَغُفِر لَهَا بِهِ».

« الْمُوقُ » : الْخُفُّ . « وَيُطِيفُ » : يَدُورُ حَوْلَ « رَكِيَّةٍ » وَهِيَ الْبِئْرُ .

صحيحين ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އެއްފަހަރަކު ކަޅުބަލެއް ފެންބޮވާ ގަނޑުން ގޮސް ވަޅެއްގެ ވަށައިގެން އެނބުރި އެނބުރެމުންދެއެވެ. އަދި ފެން ބޮވުމަށްޓަކައި ހަމަލާވެފައިން ކަރުހިއްކިފައި ވިއެވެ. އޭރުން އެއްވާ بَنِي إِسْرَائيل ގެ ނަސްލުގެ އެންމެ ނުރަނގަޅު ފާޙިޝާ އަންހެނަކު ފެނުނެވެ. އަދި އޭނާ އޭނާގެ ފައިގައި ހުރި حف (އިސްޓޯކިން) ބޯވަތިގަނޑު އެއަށް ފެންބޮނޑު ޖެހުވެ. ދެން އެކަކު ބަލަށް ބޮއެލީމެވެ. ދެން މާތް الله سبحانه وتعالى އެ އަންހެނާގެ ފާފަތަށް ފުއްސަވާ ވަޑައިގަތެވެ.

127 الْحادي عشرَ : عنْهُ عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « لَقَد رأَيْتُ رَجُلاً يَتَقَلَّبُ فِي الْجنَّةِ فِي شَجرةٍ قطَعها مِنْ ظَهْرِ الطَّرِيق كَانَتْ تُؤْذِي الْمُسلِمِينَ » . رواه مسلم .

އަދި މި صحابي (އަބޫހުރައިރާ ރަޟީ الله ޢަންހުގެފާނުވެސް أبو هريرة) نبي ގެ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ޔާބަޔާން ރިވާޔަތްކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައިދެއްވި ފަހުން ކުރިމަތިލާ ސޯސަޅެއްގައި ތިބެވެ. މުސްލިމުންނަށް ގެއްލުންދެމުން ހުރި ގަހެއްގެ ތަނެއް ކަނޑައިލާ މީހަކު ފަހަރެއް ޖަންނަތުގެ ތެރޭގައި ހުރިކަން ދެކެވުނު އެވެ. ދެން އެމީހާ މުސްލިމުންނަށް ގެއްލުމެއް ނުދިނުމަށް ފަރުވާތެރިކަން ދެއްކިކަމަށް ސާބިތުވެއްޖެ ނަމަވެސް ފުރިހަމަވެ.

وفي رواية : « مرَّ رجُلٌ بِغُصْنِ شَجرةٍ عَلَى ظَهْرِ طريقٍ فقَالَ : واللَّهِ لأُنَحِّيَنَّ هذا عن الْمسلِمِينَ لا يُؤْذِيهمْ ، فأُدْخِلَ الْجَنَّةَ »

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އެއްފަހަރަކު މަގުމަތީގައި އޮތް ގަހެއްގެ ގޮފިނުފެއް ކަ ފެނިގެން ގެ ހާލަތު ފެނިފައި ދެއްކިއެވެ. އަދި އޭނާ ބުނީއެވެ. ވަلله ގަސްތުގައި ލާނައް އެ މުސްލިމުންނަށް ގެއްލުންނުދިނުމަށް މި ގޮފިކަނޑައިލާނަމެވެ. ދެން އެ ހެޔޮ ޢަމަލުގެ ސަބަބުން އެމީހާ ޖަންނަތަށް ވަދެވެއެވެ. ފަހެ (الله سبحانه وتعالى އަށް ޢަމަލު ގެ ސަބަބުން) އޭނާ ސުވަރުގެ ވަންނަވައިދެއްވީ ދެއްވައެވެ.

وفي رواية لهما : « بيْنَما رجُلٌ يمْشِي بِطريقٍ وجد غُصْن شَوْكٍ علَى الطَّرِيق ، فأخَّرُه فشَكَر اللَّهُ لَهُ ، فغفَر لَهُ » .

بخاري އާއި مسلم ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. މިހާރު މަގުމަތި ހިނގާފައިވާ ފިރިހެނަކު ކަނޑިވަޅެއް ހުރި ގަސްގަނޑެއް ފެނުނެވެ. ފަހެ (އެ ގަސްގަނޑު ފެނުމުން) އެ ގަސްގަނޑު ނަގާ އެއްކިބާ ކުރިއެވެ. އެހެން ކަމުން އެކަލޭގެ މައްޗަށް މާތް الله سبحانه وتعالى އެމީހަކަށް شكر ވެރިވެ(އެބަހީ އެކަލާނގެ އެ عمل ގަބޫލުކުރައްވައި) އެމީހާގެ ފާފައަށް ފުއްސަވައި ވޮޑިގެންނެވިއެވެ.

128 الثَّاني عشَر : عنْه قالَ : قَال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « منْ توضَّأَ فأحسَنَ الْوُضُوءَ ، ثُمَّ أتَى الْجُمعةَ ، فَاستمع وأنْصتَ ، غُفِر لَهُ ما بيْنَهُ وبيْنَ الْجُمعةِ وزِيادةُ ثَلاثَةِ أيَّامٍ ، ومَنْ مسَّ الْحصا فقَد لَغَا » رواه مسلم .

މަތި އެ صحابي ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިހާރު وُضوء އެއް ރަނގަޅަށް ފަހެ އެ وُضوء އެއް އެގޮތަށް ހުކުރުދުވަހު ގޮސްގައި ކަނޑައެޅުން ދަން ހަމަޖެހޭ ހަމަޖެހުން އެއްޗެއް خطبة ކަންނާ އަހައި ހަމަ ހަމަޖެހުން ކަން މަތި ހުކުރުއްޖަމާމަ ، އެހުން ހުކުރު ދުވަހާއި ހަމަހަމަ ، އިތުރު ތިން ދުވަހުގެ އެ ފާފަ ފުއްސަވައި ދެއްވިއެވެ. އަދި (ދަންނަވާ!) خطبة ގެ وقت ބިމުން ގާތެއް ނަގައިފިނަމަ ثواب ގެއްލޭ ކަމެއްވެއެވެ.

129 الثَّالثَ عَشر : عنْه أن رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « إذَا تَوضَّأَ الْعبْدُ الْمُسْلِم ، أو الْمُؤْمِنُ فغَسلَ وجْههُ خرج مِنْ وَجْهِهِ كُلُّ خطِيئةٍ نظر إِلَيْهَا بعينهِ مَعَ الْماءِ ، أوْ مَعَ آخِرِ قَطْرِ الْماءِ ، فَإِذَا غَسَل يديهِ خَرج مِنْ يديْهِ كُلُّ خَطِيْئَةٍ كانَ بطشتْهَا يداهُ مع الْمَاءِ أَو مع آخِرِ قَطْرِ الْماءِ ، فَإِذَا غسلَ رِجليْهِ خَرجَتْ كُلُّ خَطِيئَةٍ مشَتْها رِجْلاُه مع الْماءِ أَوْ مع آخِرِ قَطْرِ الْمَاءِ حَتَّى يخْرُج نقِياً من الذُّنُوبِ» رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي (އެކަލޭގެފާނަށް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާދޭވި) أبو هريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. مُؤْمِن އަޅު ނުވަތަ مسلمއަޅު وُضُوء އެއް ކޮށްފިއްޔާމާ ފަހެ އޭނާ މޫނުދޮވުމުން އިރު ފަހާ ފާފަތައް ނިކުމެގެން ދިޔައެވެ. ...

130 الرَّابعَ عشرَ : عنه عن رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « الصَّلَّواتُ الْخَمْسُ ، والْجُمُعَةُ إِلَى الْجُمُعةِ ، ورمضانُ إِلَى رمضانَ مُكفِّرَاتٌ لِمَا بينَهُنَّ إِذَا اجْتَنِبَتَ الْكَبائِرُ » رواه مسلم

އަދި އެصحابي (އެކަލޭގެފާނަށް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާދޭވި) أبو هريرة) نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ. އަކަށްވާގޮތުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. فرضފަސް ނަމާދާއި އަދި އެއް ޖުމުއާއިން އަނެއް ޖުމުއާއާ ދެމެދު އަދި އެއް رمضان ދަރުން އަނެއް رمضان ދަށަށް އެހާދުވަސް ތެރޭގައި ކުރެވޭ ކުށްތަކަށް ... ކަފާރާތަކެވެ.
كفارةއެކެވެ.

131 الْخَامسَ عشر: عنه قال : قال رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « ألا أدلُّكَم على ما يَمْحُو اللَّهُ بِهِ الْخَطايا ، ويرْفَعُ بِهِ الدَّرجاتِ ؟ » قالوا : بلى يا رسُولَ اللَّهِ ، قال : « إسباغ الْوُضوءِ على الْمَكَارِهِ وكَثْرَةُ الْخُطَا إِلَى الْمسَاجِدِ ، وانْتِظَارُ الصَّلاَةِ بعْدِ الصَّلاَةِ ، فَذلِكُمُ الرِّبَاطُ » رواه مسلم .

އަދި އެصحابي (އެކަލޭގެފާނަށް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާދޭވި) أبو هريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.އަހަރެން

ކުރުމުން ފާފަތައް ފޮހެވި އަދި ދަރަޖަތައް މަތިވެރިވެގެންދާނޭ ފަދަ عملއެއް
ތިޔަބައިމީހުންނަށް ބުނެދޭން ހުށައްވާތޯ؟ އަޞްޙާބުން ދަންނަވައިފިއެވެ. އާދޭހެވެ. އޭ الله ގެ
ރަސޫލާއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހިތަށްނުކަމުދާ ވަގުތުތަކުގައި އުނދަގޫ ގަޑީގައި އަދި
ހިތަށްނޭދެވޭ އުނދަގޫ ފިނިބޮޑު ވަގުތުތަކުގައި ހިނގަމުންދިޔަ ފުރިހަމަކޮށް وُضوء ކުރުމާއި
އަދި މިސްކިތަށް އަޅުގަނޑު ރިވެތިކޮށް ހިނގުން އަޅުގަނޑު ނަމާދާއި ޖެހިގެން
އަނެއް ނަމާދަށް އިންތިޒާރުކުރުމަކީ ކަލޭ މިކަންތައްތަކީ ރިބާޠް ޖިހާދަށް ހުރުމުގެ
ދަރަޖަ އަށް ވާނެއެވެ.

132 السَّادسَ عشرَ : عن أَبِي موسى الأشعري رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « منْ صلَّى الْبَرْدَيْنِ دَخَلَ الْجنَّةَ » متفقٌ عليه .

« البرْدَانِ » : الصُّبْحُ والْعَصْرُ .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވި أَبو موسى الأشعريގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ .
ވިދާޅުވިއެވެ: رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފަތިސް ނަމާދާއި
عصر ނަމާދު ކުރުން މަތީ ދެމިހުރުން މުހިއްމު ކަމެއް ކަމަށް ވެއެވެ.

133 السَّابِعَ عشَرَ : عنه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إِذَا مرِضَ الْعبْدُ أَوْ سافَر كُتِب لَهُ ما كانَ يعْملُ مُقِيماً صحيحاً » رواه البخاري .

އަދި އެ صحابي (އަޝްޢަރީ أَبو موسى الأشعري رضي اللَّه عنه)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން
ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަޅާ
ބަލިވެއްޖެނަމަ ނުވަތަ ދަތުރުކުރިނަމަ އޭނާ ކުރިން ހަމަޖެހިގެން مقيمވެ ހުރެގެން عامކޮށް ކުރަމުން
ގެންދިޔަ ހެޔޮ ކަންތައްތަކުގެ ثواب ލިބޭނެ ކަމުގައި ލިޔުއްވޭނެ ވެއެވެ .

134 الثَّامنَ عشَرَ : عنْ جابرٍ رضي اللَّه عنه قال : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « كُلُّ معرُوفٍ صدقَةٌ » رواه البخاري ، ورواه مسلم مِن رواية حذَيفَةَ رضي اللَّه عنه .

ދާތް الله ރުއްސުންގެއްވި جابرގެ ރިވާޔަތެން ރިވާވެގެން ވެއެވެ · ވިދާޅުވިއެވެ · رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކާންދެ ހޮރު ހޮޑާކަމުދި(ވެސް) صدقة އެއެވެ.

135 التَّاسع عشر : عنْهُ قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « ما مِنْ مُسْلِمٍ يَغْرِسُ غَرْساً إلاَّ كانَ ما أُكِلَ مِنْهُ لهُ صدقةً ، وما سُرِقَ مِنْه لَه صدقَةً ، ولا يرْزؤه أَحَدٌ إلاَّ كَانَ له صدقةً» رواه مسلم . وفي رواية له : « فَلا يغْرِس الْمُسْلِمِ غرساً ، فَيَأْكُلَ مِنْهُ إنسانٌ ولا دابةٌ ولا طَيرٌ إلاَّ كانَ له صدقَةً إِلَى يَوْمِ الْقِيَامة ».

އަދި އެ صحابي (އަބޫހ جابر رضي اللَّه عنه) ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއްވެސް މުސްލިމަކު ގަހެއް އިންދުމުންވަނީ އެކަމަކުން ކާވާ ކާންދާ ކެއުމިޔާ އެއާއްޗެހި صدقة އެއް ކަމުގައިގެ ثواب ލިބޭ ކަމެވެ. އެހެން ވެސް ވަގަށް ގެންދާ ކާންދާ އެއްޗެހި އެއާއްޗެހި صدقة އެއް ކަމުގައިގެ ثواب ލިބޭ އެއްޗެކެވެ. އަދި މީހަކު އެއަށް ގެއްލުމެއް ކުރުވާނަމަ އެއީވެސް އެއާއްޗެހި صدقة އެއް ގެ ثواب ލިބޭ ކަމެވެ.

އަދި مسلمގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. މުސްލިމަކު ގަހެއް އިންދައިފިއްޔާ އެކަމުން އިންސާނަކު ކާލައިފި އަދި ޖަނަވާރު ކާލައިފި އަދި ދޫނިދޫ ކާލައިފި އެއިން قيَامة ދުވަހާ އެހިސާބަށް صدقة އެއްގެ ثواب ނުލިބޭ އެއްވެސް އެއްޗެއް ކަމުގައިވެސް އެއްޗެއް ނުވިނޫނެވެ.

وفي رواية له : « لا يغْرِس مُسلِم غرْساً ، ولا يزْرعُ زرْعاً ، فيأْكُل مِنْه إنْسانٌ وَلا دابَّةٌ ولا شَيْءٌ إلاَّ كَانَتْ لَه صدقةً ، ورويَاه جميعاً مِنْ رواية أَنَسٍ رضي اللَّه عنه .

قولُهُ : « يرْزَؤُهُ » أي : يَنْقُصهُ .

އަދިވެސް مسلم ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. މުސްލިމަކު ގަހެއް އިންދައިފިއްޔާ ނުވަތަ ދަނޑެއް ހައްދައިފިއްޔާ ފަހެ އެއިން އިންސާނަކު ކާއެއްޗެ އަދި ޖަނަވާރު ކާއެއްޗެ އަދި ދޫނި ސޫފިސޫއްޗެއް ކާއެއްޗެ އެއިން އެމީހަކަށް صدقة އެއްގެ ثواب ލިބޭނެއެވެ.

136 العْشْرُونَ : عنْهُ قالَ : أَراد بنُو سَلِمَة أَن ينْتَقِلوا قُرْبَ المَسْجِدِ فبلَغَ ذلك رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فَقَال لَهُمْ : « إِنَّه قَدْ بَلَغَنِي أَنَّكُمْ تُرِيدُونَ أَنْ تَنْتَقِلُوا قُربَ الْمَسْجِدِ ؟ » فَقَالُوا : نَعَمْ يا رسولَ اللَّهِ قَدْ أَرَدْنَا ذلك ، فَقَالَ : « بَنِي سَلِمةَ دِيارَكُمْ ، تكْتبْ آثَارُكُمْ ، دِيارَكُم ، تُكْتَبْ آثارُكُمْ » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ جابر رضي اللَّه عنه) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވެއެވެ. بنُو سَلِمَة ގެ قبيلةގެ މީހުން މިސްކިތާއި ކައިރިއަށް ދިރިއުޅުން ބަދަލުކުރުމަށް އުޅުއްވުނިކަން އެކަމުގެ خبر رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް ލިބިވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ އެބޭކަލުންނަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން މިސްކިތާއި ކައިރިއަށް ދިރިއުޅުން ބަދަލުކުރުމަށް އުޅުއްވާކަމުގެ خبر ތިމަން ކަލޭގެފާނަށް ލިބިއްޖެއެވެ. (އެއީ ތެދެއް ހެއްޔެވެ؟) އެބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. (އާދެވެ !) އޭ الله ގެ رسولާއެވެ. އަހަރެމެން ތިމަންނަށް ވަނީ ގަސްދުކުރަނީމުއެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ بنُو سَلِمَة ގެ قبيلةގެ ބޭކަލުންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުން (މިހާރުވެސް) ދިރި އުޅޭ ގެތަކުގައި ތިބޭށެވެ. (އަނެއްކާ) ތިޔަބައިމީހުން (މިސްކިތަށް) ހިނގާ ހިނގުމުގައި ثواب ލިބޭނެ ވެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ދިރިއުޅޭ ގެތަކުގައި ތިބޭށެވެ .(އަނެއްކާ) ތިޔަބައިމީހުން (މިސްކިތަށް) ހިނގާ ހިނގުމުގައި ثواب ލިބޭނެ ވެއެވެ.

وفي روايةٍ : « إِنَّ بِكُلِّ خَطْوةٍ درجةً » رواه مسلم . ورواه البخاري أيضاً بِمعنَاهُ مِنْ روايةِ أَنَسٍ رضي اللَّه عنه .

އަދި އަނެއް ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކޮންމެ ފިޔަވަޅަކަށް ދަރަޖައެއް (ޝަރަފުގެއިން) ލިބޭނެ ވެއެވެ .

و « بنُو سلِمَةَ » بكسر اللام : قبيلة معروفة من الأَنصار رضي اللَّه عنهم ، و «آثَارُهُمْ» خُطاهُمْ .

(بنُو سلِمَة) އަކީ انصارى ބޭކަލުންގެ ތެރޭގައި ހިމެނުން މަޝްހޫރު ޤަބީލާއެކެވެ.

137 الْحَادي والْعِشْرُونَ : عنْ أَبِي الْمُنْذِرِ أُبيِّ بنِ كَعبٍ رضي اللَّه عنه قال : كَان رجُلٌ لا أَعْلَمُ رجُلا أَبْعَدَ مِنَ الْمَسْجِدِ مِنْهُ ، وكَانَ لا تُخْطِئُهُ صلاةٌ فَقِيل لَه ، أَوْ فقُلْتُ لهُ: لَوْ اشْتَريْتَ حِماراً ترْكَبُهُ في الظَّلْماءِ ، وفي الرَّمْضَاءِ فَقَالَ : ما يسُرُّنِي أَن منْزِلِي إِلَى جنْب الْمسْجِدِ ، إِنِّي أُرِيدُ أَنْ يُكْتَبَ لِي ممْشَايَ إِلَى الْمَسْجد ، ورُجُوعِي إِذَا رجعْتُ إِلَى أَهْلِي ، فقالَ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « قَدْ جمع اللَّهُ لكَ ذلِكَ كُلَّهُ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި أُبيِّ بنِ كَعب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ.(މިސްކިތުގެ ދުރުގައި) މީހަކު ހުރިކަމެއް. މިސްކިތަށް އެނބުރި އައުމަށް ގޮސްގައި އޭނާއަށް ވުރެ ހިނގާފައި ދުރުގައި ދިރި އުޅޭ މީހަކު ނޭނގެއެވެ. އަދި އޭނާއަށް އެކަށޭ ނަމާދެއް ކިބައިން ނަމާދުތައް ފައިބައި ނުވެއެވެ. ދެން އޭނާއަށް ބުނެވުނެވެ. (ނުވަތަ ތިމަންނަ އޭނާއަށް ދެންނެވީމެވެ.) ކަލޭގެ އަނދިރިގަޑީގައި ދުވާލުގެ އަވީގައި ދަތުރު ކުރުމަށް(ހިމާރެއް އަތުވެއްޖެ) ސަވާރުވުން ހިމެނޭ ގޮތުން ކަލޭ ގަނެފައި ހުރިނަމަ ކަމުނުދޭތޯ ؟ ދެން އޭނާ ވިދާޅުވިއެވެ. މިސްކިތާ ގާތުގައި ހިމާރެއް ގަތުމަށްވުރެ ތިމަންނަށް ދުރު ފާޅުވާނެ ކަމެއް ނުވެއެވެ. ތިމަންނަށް ބޭނުން ވަނީ މިސްކިތަށް ހިނގާ ފިޔަވަޅުތަކާއި ގެއަށް އެނބުރި އައުމުގައި ކުރާ ހިނގާ ފިޔަވަޅުތަކުގެ (ކޮންމެ ފިޔަވަޅަކަށް) ثواب ލިބިގަތުމުން ދެއްވުމެވެ. ދެން رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހިނގާ ފިޔަވަޅުތައް ކޮށް ގޮތަށް ކަލޭގެ ހުރިހާ ثواب ، اللهُ سبحانه وتعالى ކަލޭ (ގެ ނަމަ ލިޔުއްވާ ބެހެއްޓެވުން) އެކޮށް جمع ކުރައްވައިފިއެވެ.

وفي روايةٍ : « إنَّ لَكَ مَا احْتسَبْت » . « الرمْضَاءُ » الأَرْضُ الَّتِي أَصَابَهَا الْحرُّ الشَّديدُ.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިބާގެ ދިޔަ އިޙްތިސާބުކުރި ނިޔަތުގެ މައްޗަށް ތިބާއަށް ثواب ލިބިއްޖެއެވެ.

138 الثَّاني والْعشْرُونَ : عنْ أَبِي محمدٍ عبدِ اللَّهِ بنِ عمرو بن العاص رضي اللَّه عنهما قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « أَرْبعُونَ خَصْلَةً أَعلاها منِيحةُ الْعَنْز، ما مِنْ عامِلٍ يعمل بِخَصْلَةٍ مِنْها رجاءَ ثَوَابِهَا وتَصدِيق موْعُودِهَا إِلاَّ أَدْخلَهُ اللَّهُ بِهَا الْجنَّةَ » رواه البخارى.

« الْمنِيحةُ » : أَنْ يُعْطِيَهُ إِيَّاهَا ليأْكُل لبنَهَا ثُمَّ يَردَّهَا إِلَيْهِ .

މާތް الله އެކަލޭގެފާނާއި ރުހިވޮޑިގެންވާ ޞަޙާބީ أبو محمد عبدِ اللَّهِ بنِ عمرو بن العاص ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ސާޅީސް ވައްތަރެއްގެ ހެޔޮ ކަންތައްތައް ވެއެވެ. އޭގެ ތެރެއިން އެންމެ މާތް ވަސްތަކީ ހަނު ކަނބަލި އަންހެން ބަކަރި ކިރު ބޭނުން ކުރުމަށް ދޫކޮށްދިނުމެވެ. ކިރު ބޭނުން ކުރުމަށް ފަހު ބަކަރި އަނބުރާ ވެރިފަރާތަށް ދޫކުރުމެވެ. (ކިރު ބޭނުންކުރުމަށް ބަކަރި ދޫކޮށްދިނުމެވެ) އެ ހެޔޮ ކަމަކުން ލިބޭ ثواب އާއި ތަޞްދީޤުކޮށް އެކަމުގައި ވެސް އެކަމަކަށް ވަޢުދުވެވިފައިވާ ތަޞްދީޤު ލިބުމަށް ހަމަ ތެދުވެރިކޮށް ކަމުގެ ސަބަބުން މާތް الله سبحانه وتعالى އެކަލޭގެ ސުވަރުގެ ވަދެވޭނެ ކަމަށް ނަސީބު ކުރައްވާނެއެވެ.

139 الثَّالثُ والْعشْرونَ : عَنْ عدِيِّ بنِ حاتِمٍ رضي اللَّه عنه قال : سمِعْتُ النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقول : « اتَّقُوا النار ولَوْ بِشِقِّ تَمْرةٍ » متفقٌ عليه .

ރަޟީ الله ޢަންހުސްނުގެއިވި عدِيّ بن حاتِم ގެ ހަދީޘް ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيّ އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވީމަ ބައިމީހުން ނަރަކައިން ސަލާމަތްވާން ކޮށާށެވެ. އަދި އާދޭ (الله ގެ މަގުގައި ހަރަދުކުރާނެ އެއްޗެއް ނުލިބިއްޖެ ނަމަ) އެއްފަޅި ކަދުރު ދީގެން ކަމުދާނަމަ صدقةٌ އެއްޗެހިކުން ކަމުގައިވިޔަސް ވެއެވެ.

وفي رواية لهما عنه قال : قال رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ إلاَّ سيُكلِّمُه ربُّه لَيْس بَيْنَهُ وبَيْنَهُ تَرْجُمَان ، فَيَنْظُرُ أَيْمنَ مِنْهُ فَلا يَرى إلاَّ مَا قَدَّم ، ويَنْظُر أَشأَمَ مِنْهُ فلا يَرَى إلاَّ ما قَدَّمَ ، ويَنْظُر بَيْنَ يديْهِ فَلا يَرى إلاَّ النَّارَ تِلْقَاءَ وَجْهِهِ ، فاتَّقُوا النَّارَ ولوْ بِشِقِّ تَمْرةٍ، فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَبِكَلِمَةٍ طيِّبَةٍ » .

އަދި بخاري އާއި مسلم ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ ، އެ صحابي (އެބަހީ ރަޟީ الله ޢަންހުސްނުގެއިވި عديّ بن حاتِم)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ ، رسُول اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއްވެސް ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ނުވާނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ރައްބު ތަރުޖަމާނަކު ނެތި އޭނާއާ ވާހަކަ ދައްކަވާ ނުލައި ވެސް. ހަމަ އެއްވެސް ކަމެއް ހެދީމަ قيامة ދުވަހުގައި ނުފެންނާނެއެވެ. އެދުވަހުން ކަނާތް ފަރާތަށް އޭނާގެ ކަނާތު ފަރާތަށް ބަލާއިރު ދޭ ފެނޭނީ ފޮނުވާލި ކަމެކެވެ. އަދި ވާތް ފަރާތަށް ބަލާއިރު ދޭ ފެނޭނީ ފޮނުވާލި ކަމެކެވެ. އަދި ކުރިމަތި ފަރާތަށް ބަލާއިރު ދޭ ފެނޭނީ ނުބައި ކަމެކެވެ. އަދި ކުރިމައްޗަށް ބަލާއިރު ފެނޭނީ ކުރިމައްޗަށް ނަރަކަ ނޫން އެހެން އެއްޗެއް ނުފެންނާނެއެވެ. ވީމާ ދޭ މިހާރުވެސް އެއްފަޅި ކަދުރު ދީގެން ކަމުދާނަމަ صدقة ކުރުމެން ނަރަކައިން ސަލާމަތްވާން ކޮށާށެވެ. އަދި އެވެސް ނުލިބޭނަމަ ރަނގަޅު ބަހެއް ބުނުމުން ނަރަކައިން ސަލާމަތްވާން ކުރާށެވެ. އަދި އެބަސް ރަނގަޅު ބަހެއް ބުނުމަކީ ވެސް ސަދަޤާތެއް ކަމުގައި ވެއެވެ. ރަނގަޅުކޮށް ކަމުގައިވެ ކަމެއް ކަމުގައެވެ.

140 الرَّابِعِ والْعشرونَ : عنْ أَنَس رضي اللّه قال : قال رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إنَّ اللّه لَيرْضَى عَنِ الْعَبْدِ أَنْ يَأْكُلَ الأَكْلَةَ فيحْمدَهُ عليْهَا ، أَوْ يشْرب الشَّرْبَةَ فيحْمَدَهُ عليْهَا » رواه مسلم .

« وَالأَكْلَة » بفتح الهمزة : وهي الْغَدوة أَوِ الْعشوة .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أَنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަހަމަކުރުމުން މާތް الله سبحانه وتعالى އަޅާގެ ކާބަޔާއި ކާއެއްސުރުން ފަހު (الحمد لله ގެ މާނައަކީ ހުރިހާ) الله އަށް حمد ކުރެއްވުމަ އަޅުގަނޑު އަޅުގަނޑުން ރުހިވޮޑިގަތުމެވެ. ހިސްވެމަ އަޅާގެ ބޮއިމާ ކުރެވޭ ބޮއިމަކުން ފަހު (الحمد لله ގެ މާނައަކީ ހުރިހާ) الله އަށް حمد ކުރެއްވުމަ އަޅުގަނޑު އަޅުގަނޑުން ރުހިވޮޑިގަތުމެވެ.

141 الْخَامِسُ والْعشْرُونَ : عن أَبِي موسى رضي اللَّه عنه ، عن النبى صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ صدقةٌ » قال : أَرَأَيْتَ إِنْ لَمْ يَجِدْ ؟ قالَ : « يعْمَل بيَديهِ فَينْفَعُ نَفْسَه ويَتَصدَّقُ » : قَال : أَرَأَيْتَ إِنْ لَمْ يستَطِعْ ؟ قال : يُعِينُ ذَا الْحَاجَةِ الْمَلْهوفَ » قالَ : أَرأَيْت إِنْ لَمْ يستَطِعْ قالَ : « يَأْمُرُ بِالمَعْرُوفِ أَوِ الْخَيْرِ » قالَ : أَرأَيْتَ إِنْ لَمْ يفْعلْ ؟ قالْ : «يُمْسِكُ عَنِ الشَّرِّ فَإِنَّهَا صدَقَةٌ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أَبو موسى، نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. (މާތް الله ދެއްވައިފައިވާ ގެންގު ނަފުސު ސުކުރުކުރުމާ ، އަދި އެގެ ވަޖަން ސުކުރުކުރުމާ ގެނޑޭން نعمة ތަކުގެ ގައިގަކުން ވިސްނާކުރ) صدقة ދޭންޖެހޭ ގުއި ކަށަވަރު ގުސްލިމުނަ ކަށަވަރުނަސްވެސް ކަށަވަރާއެކު ދޭންޖެހޭ ކަމެކެވެ. (صحابي އަކު) ދެއްކެވިއެވެ. صدقة ކުރާނެ އެއްޗެއް ނުލިބުނަމަ ދޭނީ ކިހިނެއްތޯއެވެ ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެހާގެ އަތުން މަސައްކަތް ކުރާށެވެ. އަދި އަމިއްލަ ނަފްސަށް ހެޔޮ ކުރާށެވެ. އަދި އެއިން صدقة ދޭށެވެ. (صحابي އަކު) ދެއްކެވިއެވެ. އެކަމަކު ނުކުރެވިއްޖެނަމަ ދޭނީ ކިހިނެއްތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުޙުތާޖު ހާލަތުގައި މުސީބާތުގެ ބޮޑު ކަންބޮޑުވާ ކަމަށް ވާ ޝަރުޢީ ޤަބޫލު ފުރިހަމަވާ ސިފައިން އެހީތެރިވާށެވެ. (صحابي އަކު) ދެއްކެވިއެވެ. އެހެނަ ކަމެއް ކުރެވުނަ ކުރަމުންނުވަ ނުކުރެވިއްޖެ ދޭން ކިހިނެއްތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހެޔޮކަމަށް އަމުރު ކުރާށެވެ. (صحابي އަކު) ދެއްކެވިއެވެ. އެހެނަ ކަމެއް ނުކުރެވިއްޖެނަމަ

ދެން ކިހިނެއް ބޭއްވާ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ގޯސްކަންތަށްބައި ބަޔާން ދުނިޔޭގައި އެބަޔަކު ހުރި
ހަމަކަށަވަރުން އެއީ ކުރެވޭ صدقة ތަކެއް.

باب في الاقتصاد في العبادة

އަޅުކަންކުރުމުގައި މެދުމިން ހިފެހެއްޓުމާ ކުރުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (طه 1، 2): {طه، ما أنزلنا عليك القرآن لتشقى}.

(މިއަކުރުތަކުގެ މާނަ ދަންނެވޭނީ اللهއަށެވެ.) ތިމަން ރަސްކަލާނގެ މި قرآن ބާވައިލެއްވީ
، ކަލޭގެފާނު ހިތްޕުޅު ދަތިވެ އުނދަގޫވުމަށްޓަކައެއް ނޫނެވެ.

وقال تعالى (البقرة 185): {يريد اللَّه بكم اليسر ولا يريد بكم العسر}

الله ތިޔަބައިމީހުންނަށް ލުއިފަސޭހަކަން އިރާދަކުރައްވަތެވެ. އަދި ދަތި އުނދަގޫ ކަމެއް ތިޔަބައިމީހުންނަކަށް އިރާދަނުކުރައްވަތެވެ.

142 عن عائشةَ رضي اللَّهُ عنها أَن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم دخلَ عليْها وعِنْدها امْرأَةٌ قال : منْ هَذِهِ ؟ قالت : هَذِهِ فُلانَة تَذْكُرُ مِنْ صَلاتِهَا قالَ : « مَهُ عليكُمْ بِما تُطِيقُون ، فَوَاللَّه لا يَمَلُّ اللَّهُ حتَّى تَملُّوا وكَانَ أَحبَّ الدِّين إِلَيْهِ ما داوَمَ صَاحِبُهُ علَيْهِ » متفقٌ عليه .

« ومهْ » كَلِمة نَهْي وزَجْر . ومَعْنى « لا يملُّ اللَّهُ » أي : لا يَقْطَعُ ثَوابَهُ عنْكُمْ وَجزَاءَ أَعْمَالِكُمْ ، ويُعَامِلُكُمْ مُعاملَةَ الْمالِّ حَتَّى تَملُّوا فتَتْرُكُوا ، فَيَنْبَغِي لكُمْ أَنْ تَأْخُذُوا ما تُطِيقُونَ الدَّوَامَ علَيْهِ لِيَدُومَ ثَوَابُهُ لَكُمْ وفَضْلُه عَلَيْكُمْ .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عائشةَ ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އެއްފަހަރަކު އެކަމަނާގެ ގާތަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި އެކަމަނާގެ އަރިހުގައި އެއް އަންހެނަކު އިނެވެ. އެކަމަނާގެފާނު حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ތިޔައީ ކޮން އަންހެނެއް ހެއްޔެވެ؟ عائشةَ ގެފާނު ދެންނެވިއެވެ. އޭނާ ފުލާނީ އަންހެނެކެވެ. އޭނާގެ ނަމާދުގެ ވާހަކަދެން އެކަމަނާގެފާނު ދައްކަވަމުން ދިޔައެވެ. حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ދެން ކަލޭގެފާނު ޙައްޤުކުރާށެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ގައިގައި ހުރި ވަރަކަށް ޢަމަލުކުރާށެވެ (އަޅުކަންކުރާށެވެ) ކަންކުރުމަށް ކަލޭގެފާނުމެން ހުރި މިންވަރަކުން ކުރައްވަން ޖެހޭނެއެވެ. މާތް الله ގަންދެއްވާ

ހުވާކޮށް ބުނަމެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ކުރާ عمل ތަކަށް ثواب ދެއްވުމުގައި الله سبحانه وتعالى
ފަހު ނުކަނޑައްވާނެއެވެ . ވީމާ ތިޔަބައިމީހުންވެސް ދެކުނު ކަންތަކާ ދުވަހަކު ހިތްފުރޭ
މިންވަރަށް ހެޔޮކަންތައް ކުރާށެވެ. ދާއިމުވުމަށް ކުރާށެވެ.

ޒާތީ ވިދާޅުވެއެވެ. އަޅުކަމުގެ އެންމެ ރަނގަޅު ވަސީލަތަކީ އަޅުކަންތައްކުރުމުގެ ދެކުނު ނުކަނޑާ
ފަދަ ކަންތައް ކަމުގެ ގޮތުން އަޅުކަން ކުރުމެވެ.

143 وعن أَنسٍ رضي اللَّه عنه قال : جاءَ ثَلاثَةُ رهْطٍ إِلَى بُيُوتِ أَزْواجِ النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يسْأَلُونَ عنْ عِبَادَةِ النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَلَمَّا أُخبِروا كأَنَّهُمْ تَقَالُّوْها وقالُوا : أَين نَحْنُ مِنْ النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَدْ غُفِر لَهُ ما تَقَدَّم مِنْ ذَنْبِهِ وما تَأَخَّرَ . قالَ أَحَدُهُمْ : أَمَّا أَنَا فأُصلِّي الليل أَبداً ، وقال الآخَرُ : وأَنا أَصُومُ الدَّهْرَ أبداً ولا أُفْطِرُ ، وقالَ الآخرُ : وأَنا اعْتَزِلُ النِّساءَ فلا أَتزوَّجُ أَبداً، فَجاءَ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إِلَيْهِمْ فقال : « أَنْتُمُ الَّذِينَ قُلْتُمْ كذا وكذَا ؟، أَما واللَّهِ إِنِّي لأَخْشَاكُمْ للَّهِ وَأَتْقَاكُم له لكِنِي أَصُومُ وَأُفْطِرُ ، وأُصلِّي وَأَرْقُد، وَأَتَزَوّجُ النِّسَاءَ، فمنْ رغِب عن سُنَّتِي فَلَيسَ مِنِّى» **متفقٌ عليه.**

ރަޟި الله ޢަންހު ގެފާނުގެ أَنَس ގެފާނުގެ ރިވާއިން ޙަދީޘްގައި ވާއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (
އެއްދުވަހަކު) ތިން ބޭކަލުން نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަނބިކަނބަލުންގެ ގެތަކަށް ވަޑައިގަތެވެ
ވަޑައިގެން އަޅުކަމުގެ ކަންތައްތަކާއި ބެހޭގޮތުން ސުވާލު ކުރައްވައިގެނެވެ. ދެން އެބޭކަލުންނަށް
އަޅުކަމުގެ ކަންތައްތައް ވަކިވަކިން ދެއްވުމުން އެބޭކަލުން ދެކެވަޑައިގަތީ އެއީ މަދުކަމެވެ.
ކަލެއްގެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. ނަބިއްޔާގެފާނާއި އަޅުގަނޑުމެން ކިހާ ދާދުރެއްގެ
ބައިގެ ހައްގެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނު އިސްވެދިޔަ ފާފަތަކާއި އަދި
ފަސްވެ އަންނަ ފާފަތަކާއި ފާފަވެސް ފުއްސަވައިދެއްވެ. (އެކަމަކު އަޅުކަމުގެ އަޅުކަންވެސް
މިމީހުންނަށް އަޅުގަނޑު ކިޔާ ކަމެއް ހައްގެވެ.) އެއިން އެއްބޭކަލަކު ވިދާޅުވިއެވެ. (ނިކަން
ބަލާށެވެ .) ތިމަންނަ ދުވަހު ރޭގަނޑު ހުރިހާރޭގަ ނަމާދުކުރާނަމެވެ. އަދި އަނެއް ބޭކަލަކު
ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި ތިމަންނަ މުޅިއަހަރު (ދުވަހު އަބަދުގެ) ހުރިހާ ދުވަހެއްގައި ރޯދަ
ހިފާނަމެވެ. (ދުރުވާ ދުވަސްތަކާއި أيام التشريق ގެ ދުވަސް ފިޔަވައި) އެއްވެސް ދުވަހަކުގައި

ޢަމަލު ދީއްކާލައި ނުވާނެއެވެ. އަދި އަންނަބިއްޔު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ މިހުންނަނީ އަޅުކަމުގައި ހުރެ އަންނަނިވިގޮތަށް ކަމުގައި ކިޔުވުން ހުއްޓުމަކަށް ނޫނެވެ. ފަހެ (އަބަދުވެސް އަވަހަށް އަދާކުރާނަމަ އިރާދަކުރުން) رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم މިބަސްފުޅުގެ މާނައަކީ މިއެވެ.

ފަހެ حديث ގައިވާގޮތުންނެވެ. (ތިމަން ކަލޭގެފާނުންގެ އުއްމަތުންގެ ތެރޭގައިން ހުރި އަދި ތިޔަބައިމީހުން އުއްމަތުންގެ ތެރޭގެ ޙަޤީޤަތް ކޮބާތޯ އެކަމަކު އެއީ އުއްމަތުގެ ތެރެއިން ތިޔަބައިމީހުން ހައްދުފަހަނަ އަޅާނީ؟ ސަބަބަކީ ﷲ ގަންދެއްވާ ހުރިހާކަމުގައެވެ.

ހުރިހާކަމަކުން ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރޭގައިވާ އެންމެ ބޮޑަށް ﷲ އަށް ބިރުވެތިވާ އަދާކުރާ ހުޅަށް އެންމެ ބޮޑަށް تقوى ވެރިވާ މީހާއެވެ. ނަމަވެސް ތިމަންކަލޭގެފާނު نفل ރޯދަހިފަ ހިނދުވެ. އަދި ބައެއް ދުވަހު نفل ރޯދަ ނުހިފާ ވެސް ހުންނަވެވެ. އަދި نفل ނަމާދު ވެސް ކުރައްވަމެވެ. އަދި އަރާމުވެސް ކުރައްވަމެވެ. އަދި އަންހެނުންނާ ކައިވެނިވެސް ކުރައްވަމެވެ. (ދަންނާށެވެ.) ފަހެ ތިމަން ކަލޭގެފާނުން އެޅުއްވި ގޮތްގަނޑަށް ފުރަގަސްދީ މިހާ ތިމަންކަލޭގެފާނުން ގޮތްގަނޑަށް ޖެހޭ ވަގުތު ބަލާކަމެއް ތެރޭގައި ނުހިމެނެއެވެ.

144 وعن ابن مسعودٍ رضي اللَّه عنه أن النبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « هَلَكَ الْمُتَنَطِّعُونَ » قالَهَا ثلاثاً ، رواه مسلم .

« الْمُتَنَطِّعُونَ » : الْمُتعمِّقونَ الْمُشَدِّدُون فِي غَيْرِ موْضَعِ التَّشْدِيدِ .

ހަމަ الله ތަޢާލާ ރުއްސެވި عبدالله بن مسعود ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيّ ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.(ދީނުގައި ނުވާ ގޮތަކަށް ގޮސް ހަލާކުވި (ފަހެ އިސްރާފުވި) ތަކުރާރުކޮށް ނަސޭހަތްތެރިވި ހަލާކުވާ ދެފަޅި) ބައިގެ ތެރެއިން ފަހެ މި ބަސްފުޅު ތިން ފަހަރު ތަކުރާރުކުރެއްވިއެވެ.

145 عن أَبِي هريرة رضي اللَّه عنه النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : إِنَّ الدِّينَ يُسْرٌ ، ولنْ يشادَّ الدِّينُ إلاَّ غَلَبه فسدِّدُوا وقَارِبُوا وَأَبْشِرُوا ، واستْعِينُوا بِالْغدْوَةِ والرَّوْحةِ وشَيْءٍ مِن الدُّلْجةِ » رواه البخاري .

وفي رواية له « سدِّدُوا وقَارِبُوا واغْدوا ورُوحُوا ، وشَيْءِ مِنَ الدُّلْجةِ ، الْقَصْدَ الْقصدْ تَبْلُغُوا » .

قوله : « الدِّينُ » هُو مرْفُوعٌ عَلَى ما لَمْ يُسَمَّ فَاعِلُهُ . وروِي مَنْصُوباً ، وروِيَ: « لَنْ يُشَادَّ الدِّينَ أَحَدٌ » .. وقوله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إلاَّ غَلَبَهُ » : أَيْ : غلَبَه الدِّينُ وَعجزَ ذلكَ الْمُشَادُّ عنْ مُقَاومَةِ الدِّينِ لِكَثْرةِ طُرقِهِ . « والْغَدْوةُ » سيْرُ أَوَّلِ النَّهَارِ . «وَالرَّوْحةُ » : آخِرُ النَّهَارِ «والدُّلْجَةُ » : آخِرُ اللَّيْلِ . وَهَذا استعَارةٌ ، وتَمْثِيلٌ ، ومعْنَاهُ : اسْتَعِينُوا عَلَى طَاعةِ اللَّهِ عز وجلَّ بالأَعْمالِ فِي وقْتِ نشاطِكُمْ ، وفَراغِ قُلُوبِكُمْ بحيث تَستَلذُّونَ الْعِبادَةَ ولا تسد أَمُونَ مقصُودكُمْ ، كَما أَنَّ الْمُسافِرَ الْحاذِقَ يَسيرُ في هَذهِ الأَوْقَاتِ وَيستَرِيحُ هُو ودابَّتُهُ فِي غَيْرِهَا ، فيصِلُ الْمقْصُود بِغَيْرِ تَعبٍ ، واللَّهُ أَعلم .

ދާތް الله ރުއްސުން ރިވާވި أبو هريرة ، نبيّ ާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާ
ކުރައްވާފައިވާ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވާފައިވާ . ހަދުމަތްކުރެއްވުން ދީނީ ކުރެއްވި ކަމުގެ
ކަމުގެ ދީނުގެ . އަދި ދީނީ ކަންތައްތަކަށް ހަރުދަނާކަމާއި ހިނގާއިރު ދީނުގެ ކުރައްވުން
ދުއާނީ އެކަމުގެ ނަތީޖާ ހާސިލު . ޖެހޭ ޖެހިލުވުމުން (ދީނީ ކަންތައްތަކާއި) މަތިވުން
އިބާދަތް ކުރެވޭ. އަދި ކުރުމަށް ވަގުތު ވަރަކުން (ރޫޙާނިއްޔަތު) ފަސޭހަ ކުރުން
އެކުރެވޭ. އަދި (ކަށަވަރު ކުރި ކަމެއްގެ ވަކިން) ثواب ލިބޭނެ ކަމުގެ އުފާވެރި خبر ދީ
އެކުރެވޭ. އަދި ދުވަހުގެ ވަގުތު ހެނދުނު ކުރުމުގެ ދުވަހުގެ ފަހު ގެ ވަގުތު، އަދި
ރޭގަނޑުގެ އެންމެ ފަހު ވަގުތު (މި ވަގުތުތަކުގައި ހެނދުނު ރަނގަޅު ކުރާ ނަމާދު
ހަދަމުންދާން ފަރުވާ ވަގުތަށް މަތީގެ އިބާދަތް މުޅިގެ ތަކަށް ކަރުދާން ފަސޭހަ
ވަޤުތުގައި ހަރަކާތްތެރި ވުމުގެ ތަކުގައި) އިބާދަތް ކުރުމަށް ބާރު ލެވޭ.

146 وعن أَنسٍ رضي اللَّهُ عنه قال : دَخَلَ النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم الْمسْجِدَ فَإِذَا حبْلٌ مَمْدُودٌ بَيْنَ السَّارِيَتَيْنِ فقالَ : « ما هَذَا الْحبْلُ ؟ قالُوا ، هَذا حبْلٌ لِزَيْنَبَ فَإِذَا فَترتْ تَعلَقَتْ بِهِ . فقال النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « حُلّوهُ ، لِيُصَلِّ أَحدُكُمْ نَشَاطَهُ ، فَإِذا فَترَ فَلْيَرْقُدْ » متفقٌ عليه .

ރަޟީ الله ޢަންހުން ކަށްވި أَنَسَ ގެ ފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު) نبي ގެ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم މިސްކިތަށް ވަދެވަޑައިގަތެވެ. އެހިނދު މިސްކިތުގެ ދެތަނބަށް ދަމާފައިހުރި ވާރުކޮޅެއް ފެނިވަޑައިގެންނެވެ. ފަހެ ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. މިއީ ކޮން ވާރުކޮޅެއް ހެއްދެވީ؟ (اصحاب ބޭކަލުން) ދަންނަވައިފިއެވެ . މިއީ زَيْنَب ގެފާނު އައްސަވާފައިވާ ވާރުކޮޅެވެ. އެކަލޭގެ (نفل) ނަމާދުކުރައްވަން ކޮށްލާއިރު ވަރުބަލިވާ ގޮތުގެދުން އޮވާ ފަތުރާ އެހީގައި ނަމާދު ފުރިހަމަކަމަ ކުރަނީ އެވެ. ފަހެ نبي ގެ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެވާ ފުރޮ ނަގާލުއްވާށެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ނަމާދު ކުރަނީ ހިތްޖެ ކަންމަތީ ހުރެގެން ނަމާދު ކުރާށެވެ. އަދި ނިދިގޮތް ވަރުބަލިވެއްޖެހިނދު ފަހެ ނިދާލާށް ހުއްޓާށެވެ.

147 وعن عائشة رضي اللَّه عنها أن رسول اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم قال : « إِذَا نَعَسَ أَحدُكُمْ وَهُوَ يُصَلِّي ، فَلْيَرْقُدْ حَتَّى يَذْهَبَ عَنْهُ النَّوْمُ ، فإِن أَحدَكم إِذَا صلَّى وهُو نَاعَسٌ لا يَدْرِي لعلَّهُ يذهَبُ يستَغْفِرُ فيَسُبُّ نَفْسَهُ » . متفقٌ عليه .

ރަޟީ الله ޢަންހުން ކަށްވި عائشة ގެ ފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ނަމާދު ކުރަމުން ގޮސްދީނުމުގެ ނިދި އަރައިގަނެފިނަމަ (އެނާގޮތަށް ފުރަހަމަކުރުމަށްފަހު) ނިދީމާ ވަރުބަލިކަން ފިލައިގެން ދެންދެން އަރާމުކުރާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ނަމާދުކުރާ ހިނދު ނިދި އަރިސްފުއި ހުރެއްޖެނަމަ استَغْفِر اللّه ކިޔުމުގެ ބަދަލުގައި ބިލާސް އަމިއްލަ ނަފްސަށް ނުބައި دعاء ކުރުމުގެ (އަނގައިން ގޯސްބަސް ބުނުމުގެ) ދިއުން އެކަމަކީގެން ވޭނީއެވެ.

148 وعن أَبِي عبد اللَّه جابر بن سمُرَةَ رضي اللَّهُ عنهما قال : كُنْتُ أُصلِّي مَعَ النبيِّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم الصَّلَوَاتِ ، فَكَانَتْ صلاتُهُ قَصداً وخُطْبَتُه قَصْداً » رواه مسلم .

قولُهُ : قَصْداً : أَيْ بيْنَ الطُّول وَالْقِصرَ .

މާތް ﷲ ރުއްސުވުންލެއްވި عبد اللّه جابر بن سمُرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަމެން نبي އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ފަހަތުގައި ނަމާދު ކުރީމު ހަނދުވަރު ނަސޭހަތްތެރިކަމަށް. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ނަމާދުތައް ވަރަށް މެދު މިންވަރެއް ވެއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ خطبة ވަރަށް ވެސް މެދުމިން ވަރެއް ވެއެވެ.

149 وعن أَبِي جُحَيْفَةَ وَهبِ بْنِ عبد اللَّه رضي اللَّهُ عنه قال : آخَى النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بَيْن سلْمَانَ وأَبِي الدَّرْدَاءِ ، فَزَارَ سلْمَانُ أَبَا الدَّرْدَاءِ ، فَرَأَى أُمَّ الدَّرْدَاء مُتَبَذِّلَةً فقالَ : ما شَأْنُكِ؟ قالَتْ : أَخُوكَ أَبُو الدَّرداءِ لَيْسَ له حَاجةٌ فِي الدُّنْيَا . فَجَاءَ أَبُو الدرْداءِ فَصنَعَ لَه طَعَاماً ، فقالَ لَهُ : كُلْ فَإِنِّي صَائِمٌ ، قالَ : ما أَنا بآكلٍ حَتَّى تأْكل ، فَأَكَل ، فَلَمَّا كانَ اللَّيْلُ ذَهَبَ أَبُو الدَّرْداءِ يقُوم فقال لَه : نَمْ فَنَام ، ثُمَّ ذَهَبَ يَقُوم فقالَ لَه : نَمْ ، فَلَمَّا كان من آخرِ اللَّيْلِ قالَ سلْمانُ : قُم الآنَ، فَصلَّيَا جَمِيعاً ، فقالَ له سلْمَانُ : إنَّ لرَبِّكَ عَلَيْكَ حقًّا ، وَإِنَّ لنَفْسِكَ عَلَيْكَ حقًّا ، ولأَهلِك عَلَيْكَ حَقًّا ، فَأَعْطِ كُلَّ ذِي حَقٍّ حَقَّه ، فَأَتَى النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فَذَكر ذلكَ لَه ، فقالَ النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « صَدَقَ سلْمَانُ » رواه البخاري .

މާތް ﷲ ރުއްސުވުންލެއްވި أَبو جُحَيْفَة وَهب بْنِ عبد اللّه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم (މަދީނާއަށް ހިޖުރަ ކުރެއްވުމުން މަދަނީ) مهاجري ބަޔަކާއި انصارى ބަޔަކާ ދެމެދުގައި أخوَّة ގުޅުމެއް ހަދުއްވައި ދެއްވި) سلْمَانَ الفارسى އާއި أبو الدَّرْدَاء އާއި ދެމެދުގައި أخوَّة ގުޅުން ހަދުއްވައިދެއްވިއެވެ. ފަހެ (އެއްދުވަހަކު) سلْمَانُ، أَبَو الدَّرْدَاءِ އަށް ޒިޔާރަތް ކުރެއްވިއެވެ. (އެހިނދު ދެކެވަޑައިގަތީ أُمّ الدَّرْدَاء (އަނބިކަނބަލުން أبُو الدَّرداءِ ގެ އަނބިމީހާ) ބާ ހެދުމެއްނެތި ހުރިގޮތެއް ބަލާއިރު މަސްކަތްތެރި ހެދުމަކުން ހުރިތީއެވެ. ފަހެ ބުނެވިއެވެ. ކަލޭގެ ކަމަކީ ކޮބާތޯއެވެ؟ (ބުނީ ބަލާ އިހުމާލު ކޮށްފައި ހުރީތީ ކީއްވެތޯއެވެ؟) ބުނީ ކަލޭގެ أخ أَبُو الدَّرداءِ އަށް ދުނިޔޭގެ އެއްވެސް ބޭނުމެއް ނުވޭ. (ކާތްވަތަން ބޭނުމެއް ނުވޭ) أَبُو الدَّرداءِ، سلْمَانَ އަށް ކާން ކާއެއްޗެއް ތައްޔާރުކޮށް ދިނެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ.

ފަޅީއްޔާދަވެވާތީއެވެ . ބުނެދިނީ ކިހިނެއް ކަމެއް. سلْمَان ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާ ފަޅީއްޔާދަވުމުގެ

ހިނދުއްގައި ބުނެދިނުމަށް ނުކުރަނީވެ. (އަށްވަ ފަހަރު ގަސް) ފަހަރު އަ صحابي ވަސް

ފަޅީއްޔާދަވެއްވި ބުއްވި. ދެން ރޭގަނޑު ވަމުން أَبُو الدَّرداءِ ނަމާދުކުރުމަށް އަރުއްވަގަތެވެ.

އާދެނދުسلْمَان، أَبُو الدَّرداءِ އަށް ނިދުމަށް (ބާރު އަރުއްވާ) ވިދާޅުވިއެވެ. އެހެން ހަމަށް

ނިދުން އަށް ވަޑައިގަތެވެ. ދެން ނިދުން އަރުވާ އަވަހާ މަތީ ބަރަސްން ބަދުވެން އަރުއްވަން

ފަތުމަށް ވިދާޅުވިއެވެ. އަދިވެސް ނިދާނަވެ . ދެން (ރޭގަނޑުގެ ނިޔަ ފަހަރުމަވެ) ފަހީސްވެން

ގެވިމުން سلْمَان ވިދާޅުވިއެވެ. މިހާރު ދެން ބަދުވާނަވެ. އަދި (ބަދުވުމުންފަހު) ދެބައިމީހުން

އަރާގައި ނަމާދު ކުރެއްވިއެވެ. އެއަށްފަހު سلْمَانَ އަ صحابي އަށް ދަންނަވައިވެ. (ދަންނަވަނީވެ.)

ހަމަހަމަވަރުން މިބާ ހަރުދާ ބާރުކުރައްވި ބަސްކަލާނގެ ހިބައަށް އަދާ ކުރުން ލާޒިމު حقވާކަމެއް

މިބާގެ މައްޗަށް ކަނޑައެޅިފައި ވާނެވެ. އަދި ހަމަހަމަވަރުން މިބާގެ އަމިއްލަ ނަފްސުގެ މައްޗަށް

އަދާ ކުރުން ލާޒިމު حقވާކަމެއް ވެސް މިބާގެ މައްޗަށް ކަނޑައެޅިފައި ވާނެވެ. އަދި މިބާގެ

އަނބިދަރިއަށް އަދާކުރުން ލާޒިމު حقވާކަމެއްވެސް މިބާގެ މައްޗަށް ކަނޑައެޅިފައި ވާނެވެ. ފަހަ

މިހެން ކޮންމެ ބައެއްގެ حقވާއެއްވެސް އެމީހަކަށް ބަރާބަރަށް އަދާކުރާށެވެ. ފަހަ (މިވާހަކަ

އަޑުއަހުއްވައި އަބުދުއް ދަރުދާގެ އިތުރު ޚާލަތުން) އަ صحابي ނަބި އާ صلّى الله عَلَيْهِ

وسلَّم ގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެންފައި. އަދި އެކަމުގެ ވާހަކަ ދަންނަވައިފިއެވެ. އެހިނދު ފަހަ نبي އާ

صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. سلْمَانَ އެވިދާޅުވީ ތެދު ބަހެކެވެ.

150 وعن أَبِي محمد عبدِ اللَّهِ بن عمرو بنِ العاص رضي اللَّه عنهما قال : **أُخْبرَ النَّبيُّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم أنِّي أَقُول : وَاللَّهِ لأَصومَنَّ النَّهَارَ ، ولأَقُومنَّ اللَّيْلَ ما عشْتُ ، فقَالَ رسُول اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم : «أَنْتَ الَّذِي تَقُول ذلك ؟ فقُلْت له : قَدْ قُلْتُه بأَبِي أَنْتَ وأُمِّي يا رسولَ اللَّه . قَالَ: « فَإِنكَ لا تَسْتَطِيعُ ذلكَ ، فَصمُ وأَفْطرْ ، ونَمْ وقُمْ ، وَصمُ منَ الشَّهْرِ ثَلاثَةَ أَيَّامٍ فَإِنَّ الْحسنَةَ بعَشْرِ أَمْثَالِهَا ، وذلكَ مثْلُ صيامِ الدَّهْرِ قُلْت : فَإِنِّي أُطيق أفْضَلَ منْ ذلكَ قالَ : فَصمْ يَوْماً وَأَفْطرْ يَوْمَيْنِ ، قُلْت : فَإِنِّي أُطيق أفْضَلَ مِنْ ذلكَ ، قَالَ : « فَصمُ يَوْماً وَأَفْطرْ يوْماً ، فَذلكَ صيَام دَاوود صلى الله عليه وسلم، وَهُو أَعدَل الصِّيَامِ » . وَفي رواية : « هوَ أَفْضَلُ الصِّيامِ » فَقُلْتُ فَإِنِّي أُطِيقُ أَفْضَلَ مِنْ ذلكَ ، فقال رسول اللَّه**

قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم : « لا أَفْضَلَ منْ ذلك» وَلأنْ أَكْونَ قَبلْتُ الثَّلاثَةَ الأَيَّامِ الَّتِي قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أَحَبُّ إِليَّ منْ أَهْلِي وَمَالِي.

ރަޟިﷲ ޢަންހު ރިވާކުރެއްވި أَبو محمد عبد اللَّهِ بن عمرو بنِ العاص ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ އެއްފަހަރަކު ބުނީމެވެ. ވަﷲ ގަންދީ ހުވާކޮށް ބުނަމެވެ. ތިމަންނަ ދުނިޔޭގައި ހުރިހައި ދުވަހަކު ދުވާލު ރޯދަ ހިފައި ރޭގަނޑު ނަމާދުކުރާނަމެވެ. މިވާހަކަ އަޑުއިވިފައި ކަންތައްތަކުގެ ބޭކަލުން نبي އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ހަޟްރަތުގައި ދަންނަވައިދިނެވެ. ދެން رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންނަ ގާތުން އަހުއްވާއެވެ. މިބަސް ބުނެފައިވަނީ ތިބާއޭ؟ ތިމަންނަ ދަންނަވައިފީމެވެ. އާދެއެވެ! ތިމަންނަ އެގޮތަށް ބުނީމެވެ. ޔާ ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ. ދެން ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލެއަށް މިކަން ކުރެވޭކަށް ނުކުޅެދޭނެއެވެ. حديث ކުރިއަށްވެއެވެ. އެހެންކަމުން މިބަސް ކުރެއްވުމަށްފަހު (ވަޢުދު) ފަހަރު ބެއިން ދުވަހު ހިފާށެވެ. ހަމަ ބައިއެއް ދުވަހު ނިދާށެވެ. ހަމަ ބައިއެއް ރޭގަނޑު ތެދުވެ ނަމާދު ކުރާށެވެ. ހަމަ ބައިއެއް ރޭގަނޑު ނިދާށެވެ. ހަމަ މަހަކު ތިން ދުވަހު ރޯދަ ހިފާށެވެ. ދެން ހެޔޮ ޢަމަލަކަށް ދިހަ ގުނަ ثواب ލިބިގެންވެއެވެ. އެހެންކަމުން (މަހަކު ތިން ދުވަހު ރޯދަ ހިފުމަކީ) މުޅި އަހަރު ރޯދަ ހިފުމާ އެއްވަރެއް ثواب ލިބިގެންވެއެވެ. ތިމަންނަ ދަންނަވައިފީމެވެ. ތިމަންނައަށް އެއަށް ވުރެން ރޯދަ ހިފުމަށް ކުޅަދާނަވެއެވެ. حديث ކުރިއަށްވެއެވެ. އެހެން ވެއްޖެއްޔާ ތިން ދުވަހުން އެއް ދުވަހު ރޯދަ ހިފާށެވެ. ތިމަންނަ ދަންނަވައިފީމެވެ. އެއަށްވުރެ ބޮޑަށް ތިމަންނައަށް ކުޅަދާނަ ވެއެވެ. حديث ކުރިއަށްވެއެވެ. އެހެން ވެއްޖެއްޔާ ދެ ދުވަހުން އެއް ދުވަހު ރޯދަ ހިފާށެވެ. ދެން އެއީ دَاوود عليه السلام ރޯދަ ހިފެއްވި ގޮތެވެ. އަދި އެއީ އެންމެ ފަސްޓް ރޯދައެވެ.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އެއީ އެންމެ މާތް ރޯދައެވެ. ތިމަންނަ ދަންނަވައިފީމެވެ. އެއަށްވުރެ ބޮޑަށް ތިމަންނައަށް ކުޅަދާނަ ވެއެވެ. ދެން رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރިއަށްވެއެވެ. އެއަށްވުރެ މާތް ގޮތެއް ނުވެއެވެ. (އެ صحابي ވިދާޅުވެއެވެ.) ރަޟިﷲ ޢަންހު ރިވާކުރެއްވި ބޭކަލުގެ. رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންނަ އަށް ވިދާޅު

ދީން ދުވަހު ރޯދަ ހިފުން حديث ކުރައްވުމުން އަރާހިއްޔާތުގެ ބަސްފުޅު قبولކުރެއްވުމުގަ ހިޔާ
ތަނަވަސްވީ މިހާރު މުސްކުޅިވެ ގިނަ ވަގުތު އަބުރާރުގައި ދެމި ހުރުމުން އުސްދުގެ ވާޖި ހިމެނޭ
އެބައިތަކެވެ. ނަމަވެސް އަހަރެ ދެކޭގޮތުގައި ދުވަހުގެ ވަގުތަށް ބަލާއިރު އަބުރާރު ހިމެނޭ
ފަރާތްތަކެވެ (މިހާރު) ބޮޑުވާގޮތެވެ.

وفي روايةٍ : « أَلَمْ أُخْبَرْ أَنَّكَ تَصومُ النَّهَارَ وتَقُومُ اللَّيْلَ ؟ » قلت : بلَى يَا رسول اللَّهِ .
قال : « فَلا تَفْعل : صُمْ وأَفْطِرْ ، ونَمْ وقُمْ فَإِنَّ لجَسدَكَ عليْكَ حقًّا ، وإِنَّ لعيْنَيْكَ عَلَيْكَ حقًّا وَإِنَّ لزَوْجِكَ عليْكَ حقًّا ، وَإِنَّ لزَورْكَ عَلَيْكَ حقًّا ، وإِنَّ بحسْبْكَ أَنْ تَصوْمَ فِي كلِّ شَهْرٍ ثَلاثَةَ أَيَّامٍ ، فَإِنَّ لَكَ بكُلِّ حَسَنَةٍ عشْرَ أَمْثَالِهَا ، فَإِذن ذلك صِيامُ الدَّهْرِ» فشَدَّدْتُ فَشُدِّدَ عَلَيَّ ، قُلْتُ : يا رسول اللَّه إِنِّي أَجِدُ قُوَّةً، قال : « صُمْ صِيَامَ نَبِيِّ اللَّهِ داوُدَ وَلا تَزِدْ عَلَيْهِ» قلت: وما كَان صِيَامُ داودَ؟ قال : « نِصْفُ الدهْرِ » فكَان عَبْدُ اللَّهِ يقول بعْد مَا كَبِر : ياليْتَنِي قَبِلْتُ رُخْصةَ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނަށް خبر ލިބިފައި ވަނީ ދުވާލު ރޯދަ ހިފާ
އަދި ރޭގަނޑު ނަމާދުގައި ކުރައްވާ ގެންދާ ވާހަކަ ހެއްޔެވެ ؟ ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ.
އާދޭހެވެ! އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . حديث ކުރައްވައިފައި. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. (ނުކުރާށެވެ
) ރޯދަ ބައެއް ދުވަހު ހިފާށެވެ. އަނެއްބައި ދުވަހު ނުހިފާށެވެ. އަދި ނިދާށެވެ. އަދި ތެދުވެ
ނަމާދުވެސް ކުރާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިބާގެ ހަށިގަނޑަށް ތިބާގެ މައްޗަށް އަދި ކުރެއްވުމުގެ
حقވެއް (އެބަހީ : އަރާމު ނިދުމުގެ حقވެއް) ތިބާގެ މައްޗަށް ވާޖިބުވެގެން ވެއެވެ. އަދި
ހަމަކަށަވަރުން ތިބާގެ ލޯތަކަށް އަދި ކުރެއްވުމުގެ حقވެއް ތިބާގެ މައްޗަށް ވާޖިބުވެގެން ވެއެވެ.
އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިބާގެ އަނބިމީހާއަށް އަށް އަދިކުރެއްވުމުގެ حقވާނެ ތިބާގެ މައްޗަށް ވާޖިބު
ވެގެން ވެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިބާގެ ޒިޔާރަތަށް އަންނަ މީހުންގެ حقވާނެ
ތިބާގެ މައްޗަށް ވާޖިބު ވެގެން ވެއެވެ. (ޖުމުލަ ކޮށް) ކޮންމެ މަހަކު ތިން ދުވަހު (نفل)
ރޯދަ ހިފުމަކީ ކަފާތެއް ކަމުގައިވެއެވެ. (އެހެނީ) ފަހެ ކޮންމެ ހެޔޮ ކަމަކަށް އޭގެ ދިހަ
ގުނަ ثواب ވެއެވެ. އެހެންކަމުން ބޮޑުއިރު އަހަރެމެން މުޅި އަހަރު ދުވަހު ރޯދަ ހިފުމާއި ވަރުވާނެއެވެ.
އެ صحابي ވިދާޅުވިއެވެ. ނަމަވެސް އަހަރެމެން ކަލޭގެފާނުގެ އެ ارشاد ވެއް قبولނުކުރީ ކަމަށް

އުޅެގަތުމުން ހިމަނުނުގެ މައްޗަށް މިއަދު ދުވަހު އުނދަގޫވެއް ދުވަހު ވާހަކަ ދެކެވިއެވެ. (އަބަދު ވީ ގޮތަކީ އަހަރެން) ބަލަން ދަންނަވާލީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަހަމަކޮށްގެން ބަލަންނަ އަހަރެން އަހަރެންގެ ބޭނުން (އެހާކަށް ކަމެއްނޫން) ހަދިޔަކުރުމަށް ކަންތައްތަކެއް ނުކުރެވޭނެ ވާހަކަ. حديث ކުރައްވައިފައެވެ. (އަހަރެން ވައްތަރެއް) نبي އާ دَاوود (عليه السلام) ރޯދަ ހިފުއްވި ގޮތަށް ރޯދަ ހިފާށެވެ. އަދި އަހަރެމެނަށް ފަހަ ނުކުރައްވާނެއެވެ. ބަލަން ދަންނަވާލީމެވެ. دَاوودَ ގެ ރޯދަ ހިފުއްވީ ކިހިނެއް ކިޔަވައި ކުރައްވައެވެ؟ حديث ކުރައްވައިފައެވެ. އަބަދުގެ ރޯދަ ހިފުއްވި އަހަރުގެ ދުވަސްތަކުގެ ބައިކުރެއްވުމުގެ ދުވަހެވެ. (އަހަރު ކިޔަވާ ދުވަސްވަރު އެއްދުވަހު ރޯދަ ހިފުއްވައެވެ.) މިހާ އާ صحابي މުސްލިމް ދޮގުތަކުން ދުރުގެތަކުން ގެންދިޔައެވެ. އަދުވަހު رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ارشاد ދެއްވި ގޮތަށް ކަމަކު ދިން ދުވަހު ރޯދަ ހިފުމުން އެއްޗެއް ވަޒީފާއަކު ކިޔާ ރަނގަޅު ވިސްނުމެވެ؟

وفي رواية : « أَلَمْ أُخْبَرْ أَنَّك تصُومُ الدَّهْرِ ، وَتَقْرَأُ الْقُرْآنَ كُلَّ لَيْلَة ؟ » فَقُلْتُ : بَلَى يا رسولَ اللَّهِ ، ولَمْ أُرِدْ بذلكَ إلاَّ الْخيْرَ ، قَالَ : « فَصمْ صوْمَ نَبِيِّ اللَّهِ داودَ ، فَإِنَّه كَانَ أَعْبَدَ النَّاسِ ، واقْرأْ الْقُرْآنَ في كُلِّ شَهْرٍ » قُلْت : يَا نَبِيِّ اللَّهِ إنِّي أُطِيق أَفْضل مِنْ ذلكَ ؟ قَالَ : « فَاقْرَأه فِي كلِّ عِشرِينَ » قُلْت : يَا نبيَّ اللَّهِ إنِّي أُطِيق أَفْضَلَ مِنْ ذَلكَ ؟ قَالَ : «فَاقْرَأْهُ فِي كُلِّ عَشْر » قُلْت : يَا نَبِيَّ اللَّهِ إنِّي أُطِيق أَفْضلَ مِنْ ذلكَ ؟ قَالَ : « فَاقْرَأْه في كلِّ سَبْعٍ ولاَ تَزِدْ عَلَى ذَلِكَ » فَشَدَّدْتُ فشُدِّدَ عَلَيَّ ، وقَالَ لِي النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيهِ وسَلَّم : « إِنَّكَ لاَ تَدْرِي لَعلَّكَ يَطُول بِكَ عُمُرٌ قالَ : فَصِرْت إِلَى الَّذِي قَالَ لِي النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَلَمَّا كَبِرْتُ وَدِدْتُ أنِّي قَبِلْت رخْصَةَ نَبِيِّ اللَّهِ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ބަލަންކަށް ހަބަރުދިނީ خبر މިހިރަހީ ހިތާ މުޅި ދުވަހު (نفل) ރޯދަ ހިފާ އަދި މުޅި ރޭގަނޑު قرآن ކިޔަވާކަމުގައި ހަދަކަށްކުރަމުން ގެންދާ ވާހަކަ ހައްޔަރެވެ ؟ ބަލަން ދަންނަވާލީމެވެ. އާދެހެވެ! އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ބަލަންނަގެ عمل ވާކަމީ ހެޔޮކަމުގެ مقصد ގެހެވާއި އެހެން ދެވަނަ مقصد އެއް ނުވެއެވެ . حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. نبي އާ دَاوود عليه اللأسلم ރޯދަ ހިފުއްވި ގޮތަށް ރޯދަ ހިފުއްވާށެވެ. ދާދި ހަމަހަމަކޮށްގެން އަބަދުގެ ޢިބާދަތް މިސްކީނުގެ ބޭނުމެއް އަހަރު ބޭނުގެ އެތާވެތި ކަރުވާފުށެވެ. އަދި މަހަކު قرآن (ކިޔަވާ

ދުވަހަކުން ފުރިހަމަ) ختم ކުރައުން ގެންދަނީއެވެ. މިގޮތަށް ދެންނެވީމެވެ . އާ الله ގެ نبيއާ އެވެ.
މިގޮތަށްދަންނަ ވިއަށް މެދު ބޭނުން (އަދުކަށްކުރުމަކީ) ކުރިޔަށްގެނަސް ޙިމާޔަތްކުރެއްވިއެވެ. حديث
ކުރައްވިއެވެ. އެހެން ވަރަކަށް ކުރަމުން މިހެން ދުވަހަކުން ختمކުރައް ކުރައުން ގެންދަނީއެވެ. މިގޮތަށް
ދެންނެވީމެވެ. އާ الله ގެ نبيއާ އެވެ. މިގޮތަށްދަންނަ ވިއަށްވުރެން ބޭނުން ކުރިޔަށްގެނަސް
ޙިމާޔަތްކުރެއްވިއެވެ . حديث ކުރައްވިވިއެވެ. އެހެންވަރަކަށް ކުރަމުން ދުވަހަކުން ختمކުރައް ކުރައުން
ގެންދަނީއެވެ. މިގޮތަށް ދެންނެވީމެވެ . އާ الله ގެ نبي އާ އެވެ . މިގޮތަށްދަންނަ އެއްބަސްވުން
ކުރިޔަށްގެނަސް ޙިމާޔަތްކުރެއްވިއެވެ. حديث ކުރައްވިއެވެ. އެހެންވަރަކަށް ކުރަމުން ދުވަހަކުން ختمކުރައް
ކުރައުން ގެންދަނީއެވެ. އަދި އެކަ އަމަލު ނުކުރައްވާށެވެ. (އަ صحابي ވިދާޅުވިއެވެ.) މިގޮތަށް
އަމިއްލައަށް ހަމަޖެހޭ ގޮތް ހަމަޖެހޭ ގޮތް اختيار ކުރުމުގެ ފުރުޞަތު މިގޮތަށްދަންނަ ހަމަގޮތް އެކުލެވިން
ދެކެވޭ އެވެ. އަދިހަމަވާގޮތް نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވިއެވެ. މިބައަށް މިބާ
ގޮސްކުރި ވަގުތަށް ނުވިސްނުނީ ބޭއެވެ؟ މި صحابي ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަޔަގީނުންވެސް ކަންތައްމާގި
މިގޮތަށްގެ ދިގުކޮށް ދިރާސާކޮށްގެން نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައި ދެއްވިއެވެ.

ފަހު މިގޮތަށް ގޮސްކުރިވެ (ވަކިތަކަށްވުރެން) މިގޮތަށް ހިފެހެއް ބަހުރުން ގެންދިޔައީ
ދޮވެ. ހަމަކަހަލަ ކުރުން نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަމިއްލައަށް ގޮތް ކަހަލަ
ކުރުމަށްދަދި ކިޔާ ހަމަޖެހޭ ބިމެއެވެ.

وفي رواية : « وَإِنَّ لوَلَدِكَ علَيْكَ حقًّا » وفي روايةٍ : لا صَامَ من صَامَ الأَبَدَ » ثَلاثاً .
وفي روايةٍ : « أَحَبُّ الصِّيَامِ إِلَى اللَّه تَعَالَى صِيَامُ دَاوُدَ ، وَأَحَبُّ الصَّلاةِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى صَلاةُ دَاوُدَ : كَانَ يَنَامُ نِصفَ اللَّيلِ ، ويَقُومُ ثُلُثَهُ ، ويَنَامُ سُدُسَهُ ، وكَانَ يَصُومُ يوْماً ويُفْطِرُ يَوْماً ، وَلا يَفِرُّ إِذَا لاقَى » .

وفي رواية قَالَ : أَنْكَحَنِي أَبِي امْرَأَةً ذَاتَ حسَبٍ ، وكَانَ يَتَعَاهَدُ كَنَّتَهُ أي : امْرَأَة ولَدِهِ فَيسْأَلُهَا عَنْ بعْلِهَا ، فتَقُولُ لَهُ : نِعْمَ الرَّجُلُ مِنْ رجُل لَمْ يَطَأْ لنَا فِرَاشاً ولَمْ يُفَتِّشْ لنَا كنَفاً مُنْذُ أَتَيْنَاهُ فَلَمَّا طَالَ ذَلِكَ عليه ذكَرَ ذلِكَ لِلنَّبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم . فقَالَ : « الْقَنِي به » فلَقِيتُهُ بَعْدَ ذلكَ فقَالَ : « كيفَ تَصُومُ ؟ » قُلْتُ كُلَّ يَوْم ، قَالَ : « وكَيْفَ تَخْتِمِ ؟ » قلتُ: كُلَّ

لَيلة ، وذَكَر نَحْوَ مَا سبَق وكَان يقْرَأُ عَلَى بعْض أَهْلِه السُّبُعَ الَّذِي يقْرؤهُ ، يعْرضُهُ مِن النَّهَارِ لِيكُون أَخفَّ عليهِ بِاللَّيْل ، وَإِذَا أَراد أَنْ يتَقَوَّى أَفْطَر أَيَّاماً وأَحصَى وصَام مِثْلَهُنَّ كَراهِيةَ أَن يتْرُك شيئاً فارقَ عليهِ النَّبِي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم .

كُلُّ هذِهِ الرِّوَايات صحيحةٌ مُعْظَمُهَا فِي الصَّحيحيْنَ وقليلٌ منْهَا في أَحَدِهِما .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އަދި ހަމަހަމަވަރުން ތިބާގެ ދަރީންނަށް އަދާ ކިޔަވައިދެއްވާ ހަތްބައިކުޅަ ބައެއް ދުވާލަކު ވެއެވެ .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ކޮންމެ ދުވަހު (ސުންނަތް) ރޯދަހިފުން ހުއްޓުވައިދެއްވި ފަހަރުގެ ވާހަކަ. އެގޮތުން ބުނާ ފަދަ حديث ކުރެއްވިއެވެ.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ރޯދަ ހިފާނެ ގޮތުގައި އެންމެ ފުރިހަމަގޮތް ދާއޫދު ގެ ރޯދައެވެ. داوود عليه اسلامގެ ރޯދައެވެ .އަދި ނަމާދުގެ ގޮތުގައި އެންމެ ފުރިހަމަގޮތް ދާއޫދު داوود عليه اسلامގެ ނަމާދެވެ. އެކަލޭގެފާނު ރޭގެ ދެބައިކުޅަ އެއްބައިގައި ނިދި ކުރައްވައެވެ. އަދި (އެއްތިރީހަ) ރޭގެ ތިންބައިކުޅަ އެއްބައިގައި ތަހައްޖުދުގައި ނަމާދު ކުރައްވައެވެ. އަދި އެއްހަވާސް ރޭގެ ހަބައިކުޅަ އެއްބައިގައި ނިދި ކުރައްވައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ދުވަހަކު ރޯދަ ހިފައެވެ. އަނެއް ދުވަހު ރޯދަ ނުހިފައެވެ. މިހެން ކުރުން އެކަލޭގެފާނު ދުޝްމަނުންނާ ހަނގުރާމަ ކުރައްވާ ހިނދު ފަހަރުގައި ފިލައި ނުދިޔުމުގެ ސަބަބަށެވެ. އަބޫ : އަވާހަށް ކުރެއްވުމާއި ކޮށް އަރުވައިގެން ކުރެއްވުން ގިނަކުރުމުގެ ހަނދުރާ ހުންނަނީ އަބުދުލް ދުވަހު ކުރާ .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. (އަ صحابي) ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަގެ ބައްޕާފުޅު ތިމަންނަގެ ކައިވެނި ބޭނުމުގެ އަނބިކަމަށް ބޭކަލަކާ އާއި ކުރެއްވިއެވެ. އެކަމަނާ ބައްޕާފުޅު ދަރިކަނބަލުންގެ ކައިވެނި ބާރަކާއި ދިމާކުރެއްވި ދުވަސް ހިނގާ ސުވާލުކުރެއްވި ދުވަހެވެ .(އަދި އެކަމަނާ ފިރިކަލުންގެ ވާހަކަ ދަންނަވާ މަސައްކަތް މާ ރަނގަޅު ބޭކަލެއް ވެވިއެއް ނޫން (އެއްގޮތަކު) މިކަމުގެ ގަތުން ވެސް ތިމަންނައި ބޮޑު ހެއްދެވިއެވެ .)

ގޮތުން ސުވާލު ކުރެއްވިއެވެ . އެކަމަށް ދެންނެވިއެވެ . ފިރިއެއްގެ ހައިސިއްޔަތުން ބަލާއިރު ހިމަނަނީ ފުރިހަމަ ހުރިހާ ގޯސްކަމެއްވެސް ދުރު އިތުރު ވެގެން ވެއެވެ. ނަމަވެސް(އަބްދުﷲ ހުރީ އަޅުކަމުގައި މަޝްއޫލުވެލާ އެއްދުވަސްވެސް ނުނިދާ ކަމުގައެވެ. އަދި މިކަންކަން މިގޮތަށް އެއްވެސް ދުވަހަކު ނުހުއްޓުވާ މަޝްއޫލުވާ ފުރާފުރާ ގަޑިތަކުގައި ނިދުމަކާއި. ފަހެ މިކަންކަން އަބްދުﷲގެ ވާލިދު ދެކެވަޑައިގަތުމުން ނިކަމެތިވުމާ ރަސޫލާ نبي ﷺ صلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ހަޒްރަތަށް ދަންނަވާ ލެއްވިއެވެ. ފަހެ حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. މިކަންކަމާ އަބްދުﷲ ބައްދަލު ކުރެއްވުމަށް. ފަހެ މިކަމަށް އެކަށީގެންވާ އަބްދުﷲ ކުރިމަތީ. އަނިޔާ އަމުރުވެއްޖެއެވެ.

ވީތަ ރޯދަ ހިފުމަކީ ކިހިނެއް ހުންނެވީ ؟ މިހެން ދެންނެވިއެވެ. ކިހާ ދުވަހަކުން ރޯދަ ހިފަމުއެވެ. حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. قُرْآن ختم ކުރައްވަނީ ކިހާދުވަހަކުން ހުއްޓޭ ؟ މިހެން ދެންނެވިއެވެ. ރޭގަނޑު ختمއަކުރެވެ. (މި خبر އައުމާ ހަމައަށް އަބްދުﷲގެ އިސްލާމް ހުރުމަ ރޭގަނޑު ފިޔަވައި ބޭނުންވެ އެއްބާރު عملކުރަނީއެވެ) ކުރިކަށް އެކަމަކު މިއަދު ކަނޑައެޅިގެން ހުރުމަށް (ހިނގާފައިވާ) ބަޔާން ކުރައްވައިފިއެވެ .

(އަދި އެއްވެސް ދުވަހަކު ރޭ ރޯދަ ހިފުމާއި ހުއްޓިނުލާ ރޭގަނޑު އަދި އެއްވެސް ދުވަހަކުގައިވެސް ހަތް ރޭގަނޑު قُرْآن އަށް ختم ކުރުމަށް ارشاد ދެއްވިއެވެ.)

ދެންނެވީއެވެ. މި صحابي މުސްލިމް ފުރުޞަތުން ދުނިޔަވީ ކުރުމުގެ ގޮތުން ރޭގަނޑު ދުވަހުގެ ވަގުތު ގައި قُرْآنން ކިޔަވާތަން ދެކެވަޑައި ހަތް ރޭގަނޑުން މުޅިހާރަކު ފުރިހަމަ ކުރައްވަމުން ގެންދަވައިއެވެ. އަދި މީގެ ދުވަސްވަރުގެ ސަބަބުން (نفل) ރޯދަ ނުހިފި ދުވަސްތަކަށް ހަމަހަމަކޮށް ބަޔާންކުރި ވަރަށް މުއްދަތު އެއްދުވަސް ހިފަމުންގެ އަރުވާ ރޯދައަށް قضاء ކުރައްވަމުން ގެންދަވައިއެވެ. އަދި رسول اللّٰه صلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ހަޔާތުގައި އެކަށީގެންވާ އަޑުހަރުގައި ދެއްކެވުން ވާހަކަފުޅާއި އެއްގޮތަށް عمل ކުރަނީ މުސްލިމު ކުރުމުގެ ގޮތުންނެވެ .

151 وعن أَبِي ربْعِيٍّ حنْظَلَةَ بنِ الرَّبيعِ الأُسيدِيِّ الْكَاتِبِ أَحدِ كُتَّاب رسول اللَّه صلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : لَقِينَي أَبُو بكْر رضي اللَّه عنه فقال : كَيْفَ أَنْتَ يا حنْظَلَةُ ؟ قُلْتُ : نَافَقَ حنْظَلَةُ ، قَالَ : سُبْحانَ اللَّه ما تقُولُ ؟، : قُلْتُ : نَكُونُ عِنْد رسول اللَّه صلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسلَّم

يُذكِّرُنَا بالْجنَّةِ والنَّارِ كأَنَّا رأْيَ عين ، فَإِذَا خرجنا مِنْ عِنْدِ رسولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم عافسنَا الأَزْوَاجَ وَالأَوْلادَ وَالضَّيْعاتِ نَسينا كَثِيراً قال أَبُو بكر رضي اللَّه عنه : فَواللَّهِ إِنَّا لنَلْقَى مِثْلَ هَذَا فانْطلقْتُ أَنَا وأَبُو بَكْر حتى دخلْنَا عَلى رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم . فقُلْتُ نافقَ حنْظلَةُ يا رسول اللَّه ، فقالَ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: « ومَا ذَاكَ؟» قُلْتُ: يا رسولَ اللَّه نَكونُ عِنْدكَ تُذَكِّرُنَا بالنَّارِ والْجنةِ كَأَنَّا رأْيَ العَيْنِ فَإِذَا خَرَجْنَا مِنْ عِنْدِكَ عَافسنَا الأَزْواج والأوْلاَدَ والضَّيْعاتِ نَسِينَا كَثِيراً . فقال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: «وَالَّذِي نَفْسِي بِيدِهِ أن لَوْ تَدُومُونَ عَلَى مَا تَكُونُونَ عِنْدِي وَفِي الذِّكْرِ لصَافَحتْكُمُ الملائِكَةُ عَلَى فُرُشِكُم وفي طُرُقِكم ، وَلَكِنْ يا حنْظَلَةُ ساعةً وساعةً » ثَلاثَ مرَّاتٍ ، رواه مسلم .

ރަޟީ الله ޢަންހު ސަޙާބިއްޔާ أبو ربعيٍّ حنْظَلَةَ بنِ الرَّبيع الأُسيدِيِّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. އަދި رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ކާތިބުންގެ ތެރެއިން ބޭކަލެކެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްދުވަހަކު) މިމަނިކުފާނާއި ރަޟީ الله ޢަންހު ސަޙާބިއްޔާ أَبو بَكْر ގެ ފާނު ބައްދަލުވިއެވެ. އަދި އެއްސެވިއެވެ. އޭ حنْظلَةُ އެވެ. ކަލޭ ކިހިނެއް ތިބެނީ؟ މިމަނިކުފާނު ދެންނެވީމެވެ. (ކަނޑައެޅިގެން) ހަމަހަމައަށް) މިމަނިކު حنْظلَةُ ދެރައީ منافقއަކަށް ވެއްޖެ ކަމުގެ ބިރު ހިފައިފިއެވެ. أَبُو بكْر ގެ ފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. سُبْحانَ اللَّه އެވެ. ތިޔަ ބުނަނީ ކޮންކަހަލަ (ވާހަކައެއް) ވަރަށް ހަރަދާނަ ކީއްތޯ؟ މިމަނިކު ދެންނެވީމެވެ. (ދުރުން ނަބީކުރުމީ ރިއާވެގެން ކީއްތޯ ؟) މިމަނިކުން رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ޙަޟްރަތުގައި ތިބޭ ހިނދު އެކަލޭގެފާނު ސުވަރުގެއާއި ނަރަކައިގެ ވާހަކަ ބަޔާންކޮށްދެއްވާ އެއީ އިވިފައިން (ހިތަށް އިހުސާސްވާ ފަދައިން ބޯ ކަމުން) އެކަންތައް ދެކުމޭ ދެކެމުއެވެ. ފަހެ ޚަޔާލުގައި ހުރުމަށް ފަހު ކަމުދައެވެ. ނަމަވެސް އެކަލޭގެފާނުގެ ޙަޟްރަތުން ނިކުމެގެން އަހުލު ވެރިއަތްތެރިންނާ ބައްދަލުކޮށް ދުނިޔެވީ ކަންތައްތަކަށް ކާރިސާގައި އަހަރުމެން ކާރިސާގައި އަހުރު އިވުން ކަމުގެ ޙުކުމުން ހަނދާނެތިގެން ހިނގައިދެއެވެ. (އޭރިނދު) أَبُو بكْر ގެ ފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ރަޟީ الله ގެނބޭ ހުވަތަށް ބަހުލެވެ . ހަމަކަށަވަރުން މިމަނިކުފާނަށް ވެސް މިފަދަ ހާލަތު އަބަދުވެއެވެ . (ދެން) ފަހެ މިމަނިކުފާނާއި އަދި أَبُو بكْر ގެ ފާނު رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަރިހަށް ހިނގައްޖައީމުއެވެ . ފަހެ މިމަނިކު ދެންނެވީމެވެ . ޔާ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. حنْظلَةُ ދެރައީ منافقއަކަށް ވާން ގާތްވެއްޖެއެވެ.

ޖަވާބު އަކަށްގޮސް އެއްސުވުނެވެ . އެއީ ކޮންކަމެއް ވާހަކަ ހެއްދީ ؟ ވިހުނެއް ދެކެނެވިއެވެ.

އާ الله ގެ ޒިކުރުކުރާށެވެ . ވިސްނުމުން ކަލާނގެ އަޅުގަނޑު ވިސްނުނު ކަލާނގެ ސުވާލުގެ އާއި

ނަރަކައިގެ ފާހަގަ ބޮޑުކަމުގެ އަޅުގަނޑު އީމާންކަން ބޮޑުވެގެން ބަލާކުރުން ހިތްވާ

އަކަށްބެއިބެއް ޚަބަރެއް ފާސްކުރީ ހުރެއްވެ . ސަމާލުކަން ވިސްނުމުން ކަލާނގެ އަޅުގަނޑު

ނިކަމެތިން ގޮސް އަނބިދަރިންނާއި ބައްދަލުވެ ދުނިޔޭގެ ކަންކަމުގައި ކުޅިވަރުކޮށް

އަހުމުން އަނބުރާ ކަންބޮޑުވެ ހަދުވަސްވެގެން ހިނގައިދިޔައެވެ. އެހިނދު رسول اللّٰه

صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކިޔުއްވީއެވެ. ވިސްނުމާގެ ސަލާމަތް އާއިލާގެ އަޅުގަނޑުމެން

އިނގެ ގަދަކޮށް ހިނގާށް ބަސްއެއް. ވިހާބައިމީހުން ވިސްނުމާގެ އަޅުގަނޑު ވިއްބާ

ހިނދު އެވެއްބާރާދައިން އީމާންކަމުގެ ދިރުމު ސިހުރުވެގެން ބަލައްޓަކައިގެން އަދި الله އަށް

ޒިކުރު ކުރުން މަތީ ވިބައްޓަރުމު ވިސްބައިމީހުން ހަމަގައިދައިރާވެ އަދި ނިދުމުން

އަތުނުނުއިރާވެ ملائكة ބަލާއިން ވިއްބާވާން ކަނޑަ ކަނޑަ ބައްޓަ ސަލާމު

ކުރައްވާނެއެވެ . އާ حنْظلَةُ އެވެ . (ވިހޭވާ އަނބިދިރިހުންނަ އަދި ދިރިއުޅުމުގެ

ކަންތައްތައް އުޅުމަ އެވަގުތު منافق ވެގެންދާކަމެއް ނޫނެވެ .)އެހެންކަމުން އެއްވެސްބައި

އުޅުމެވެ . އަންނަ ވޭތުވި ދިރިއުޅުމެވެ .

152 وعن ابن عباس رضي اللَّه عنهما قال : بيْنما النَّبِيُّ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَخْطُبُ إِذَا هُوَ برجُلٍ قَائِمٍ ، فسأَلَ عَنْهُ فقَالُوا : أَبُو إِسْرائيلَ نَذَر أَنْ يَقُومَ فِي الشَّمْس وَلا يقْعُدَ ، ولا يستَظِلَّ ولا يتَكَلَّمَ ، ويصومَ ، فقَالَ النَّبِيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مُرُوهُ فَلْيَتَكَلَّمْ ولْيَسْتَظِلَّ ولْيُتِمَّ صومَهُ » رواه البخاري .

ރަޟީ الله އަނބުރާވިލަކަންކުރެއްވި ޙަޟްރަތުގެ ވާރުތަވި عبدالله بن عباس ރިވާކުރެއްވި ޙަދީޘެކެވެ.

ވިދާޅުވިއެވެ . (އެއްދުވަހަކު) نبي އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم خطبة އެއް ދެއްވަމުން ގެންދަވަނިކޮށް

ކުއްލިއަކަށް ފެނިވަޑައިގަތީ މީހަކު އަތުވަމުންދާތަން މީހަކު ނުހުރި ވެގެނެވެ . އެހެންކަމުން އެމީހަކީ

ކާކު ތޯ އެއްސެވިއެވެ؟ ޖަވާ اصحاب ބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ . އެއީ أَبُو إِسْرائيل ނަމަކަށް ކިޔާ

ބޭކަލެވެ. އެބޭކަލަ އެހެންނެވި ފިނިހައި ވަރަކަ ނުވަދިކަމުގައި އަވީން ސަލާމަތްވުން

އެއްވެސް ހިތަކަށް ނުވެސްމަލާއި ވިސްއަރައި ނުދިހިނުމަލާއި (ވާހަކަ ދައްކާ

ހަބަރުދަމު) އަވީގައި ހުރެމުން ނަދުރެއް ކޮށްގެން ރޯދައަށެވެ . އެހިނދު نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ
وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ . އެބާކަލަން އަންގަވާށެވެ . ވާހަކަ ދައްކާށެވެ . (އަވިން)
ހިޔަލަށް ވަންނާށެވެ . އަދި އިށީންނާށެވެ . އަދި ރޯދަ ފުރިހަމަ ކުރައްވާށެވެ .

باب في المحافظة على الأعمال

ހެޔޮ عمل ކުރުމުގައި ދާއިމުވުމާއި ތިބުމުގެ މުހިއްމުކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (الحديد 16): {ألم يأن للذين آمنوا أن تخشع قلوبهم لذكر اللَّه وما نزل من الحق، ولا يكونوا كالذين أوتوا الكتاب من قبل فطال عليهم الأمد فقست قلوبهم}.

الله ހަނދުމަކުރުމަށާއި ، حق ބަސްފުޅު ގެ ތެރެއިން ބާވާލެއްވި ޚުޝޫޢު އައުމުން ހިތްތައް ބިރުވެތިވުމުގެ ވަގުތުއައި ، މީގެ ކުރިން ފޮތް ލިބުނު މީހުން ފަދައިން ނުވުމަށް ، އީމާން ވި މީހުންނަށް އަދިވެސް ވަގުތު ނުވަނީ ހެއްޔެވެ ؟ ފަހެ ، އެއުރެންނަށްވެސް ޒަމާން ދިގުވެގެން ދިޔައެވެ . ދެން (އެކަމުގެ ސަބަބުން) އެއުރެންގެ ހިތްތައް ހަރުކަށިވެއްޖެއެވެ .

قال تعالى (الحديد 27): {ثم قفينا على آثارهم برسلنا وقفينا بعيسى ابن مريم وآتيناه الإنجيل، وجعلنا في قلوب الذين اتبعوه رأفة ورحمة، ورهبانية ابتدعوها ما كتبناها عليهم إلا ابتغاء رضوان اللَّه، فما رعوها حق رعايتها}.

ދެން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އެބޭކަލުންނާއި ވިދިގެން ފަހަތުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ رسولން ފޮނުއްވީމެވެ . އަދި مريم ގެފާނުގެ ދަރިކަލުން عيسى ގެ ފާނު އެބޭކަލުންގެ ފަހުން ފޮނުއްވީމެވެ. އަދި ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އެކަލޭގެފާނަށް إنجيل ދެއްވީމެވެ . އަދި އެކަލޭގެފާނަށް تبع ވީ މީހުންގެ ހިތްތަކުގައި އޯގާތެރިކަމާއި ، رحم ލެއްވީމެވެ . އަދި ދުނިޔެ އަތުލައި (އެކަލުންގެ ނަފުސުގައި) ބިދުޢަތެއް ، އެއުރެން އަމިއްލައަށް އުފެއްދި ކަމެކެވެ . އެކަމަކީ ، ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެއުރެންގެ މައްޗަށް ވާޖިބު ކުރައްވައިފައިވާ ކަމެއް ނޫނެވެ . އެހެނެއްކަމަކު ، އެކަން އެއުރެން ފެށީ ، الله ގެ ރުހިވޮޑިގަތުން އެދިގެންނެވެ . ފަހެ ، އެއުރެން حق ގޮތުގައި އެކަމަށް ރައްކާތެރިވާންވީ ވަރަކަށް ރައްކާތެރި އެއް ނުވެއެވެ .

قال تعالى (النحل 92): {ولا تكونوا كالتي نقضت غزلها من بعد قوة أنكاثاً}.

އަދި ، އުއިގެއި ، ތަދުއިގައި ހަށިކަށިމުސްކުޅި ، އުޅޭބިކަށިކޮށް އެ ކަށްތައް ހަމަޖެހިކަށްތިރި
ކަސްބޮޑުވާ ފަދައިން ، ޢިބާދަތުގެހުން ނުވާނެވެ! (އެބަހީ : عهد ވަކުގެ ބާރު
ހިތްވަޅުމުންދުވަހެއް عهد ވަން އުވިދާ ބަދަލު ކަމުގައި ޢިބާދަތުން ނުވާނެވެ .)

قال تعالى (الحجر 99): {واعبد ربك حتى يأتيك اليقين}.

އަދި ކަލޭގެފާނުގެ އަބަދަށް يقين ވެގެންވާ ކަންތައް (އެބަހީ : މަރު) އައުމަށްދާންދެން
ފާނުދެން ، ކަލޭގެފާނުގެ ވަޅި ޢަމަލާއިސްގެ އަށް އަހުރަން ކަރާއްވާނެވެ !

وأما الأحاديث فمنها حديث عائشة: **وكان أحب الدين إليه ما داوم صاحبه عليه**. وقد سبق في الباب قبله (حديث رقم 142) .

އަދި حديث ތަކުގެ ތެރެއިން عائشة ގެ ފާނު ގެ ރިވާއިން ހިމެނޭގޮތަށް حديث ހިމެނެއެވެ.
އެގައިވެއެވެ . الله ގެ حضرة ގައި އެންމެ ލޯބިވާކަން ބޮޑު ދީނަކީ އަބަދުމެ ގޮތަށް
ކުރެވޭ ދީނެ ހުރިހާ عمل އެވެ.

153 وعن عمرَ بن الخطاب رضي اللّه عنه قال : قال رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: « مَنْ نَامَ عَنْ حِزْبِهِ مِنَ اللَّيْل ، أَو عَنْ شَيْءٍ مِنْهُ فقَرَأَه ما بينَ صلاةِ الْفَجِرِ وَصلاةِ الظهرِ ، كُتب لَهُ كأَنما قرأَهُ من اللَّيْلِ » رواه مسلم .

ރަضِيَ الله ޢަންހު ފާނު عمر بن الخطاب ގެ ރިވާއިން ހިމެނޭގޮތަށް ވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ.
رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައެވެ . ދެއްވީކަން ކަރައްވާން އެކޮން
ހަވާލު ކުރެވިފައި ދުމެއްސަރު ، ނަމަސް (ޤުރުއާނު ކިޔުމުގައި ކަރައްވާން އެކޮން
އަހަރުމުން) ބައެއް ދުވާލުފައިވާކަމަށް އަދުވަސް ފަޖްރު ނަމާދާއި ގެނދުރު ނަމާދާ
ދެމެދު ވަގުތު ގައި އެއްކަން ފަދަކަމަށް ކަނޑައަޅާ އެދުން އަދަދު ކިޔުމުގައި ކަރު ވެސް
އެވެ . (އެބަހީ ޤުރުއާނު ކިޔުމުގެ ثواب ލިބޭނެ ހައްޤުވާ .)

154 وعن عبدِ اللَّه بنِ عمرو بنِ العاص رضي اللَّه عنهما قال : قال لي رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « يَا عبْدَ اللَّه لا تَكُنْ مِثلَ فُلانٍ ، كَانَ يقُومُ اللَّيْلَ فَتَركَ قِيامَ اللَّيْل » متفقٌ عليه

ތާޢާ الله އެދުރުބޮޑިކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبدِ اللَّه بنِ عمرو بنِ العاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ . رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ވަޙުންނަކުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޔާ الله ގެ އަޅާއެވެ ! ތިބާ އެފަދަ މީހަކާއި އެއްގޮތް ނުވާށެވެ . އެމީހާ ރޭގަނޑު ނަމާދު ކުރަން ދޫކޮށްލީ . ދެން (ރޭގަނޑު ނަމާދު) އެހަން ހުއްޓާލައިފިއެވެ .

155 وعن عائشةَ رضي اللَّه عنها قالت : كان رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم إذَا فَاتَتْهُ الصَّلاةُ مِنْ اللَّيْلِ مِنْ وجعٍ أَوْ غيْرِهِ ، صلَّى مِنَ النَّهَارِ ثِنْتَى عشْرَةَ ركعةً » رواه مسلم .

ތާޢާ اللهރުއްސުންލެއްވި عائشة ގެ ދަރިފާ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ . އެކަލޭ ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ބަލިޖެހުން ފަދަ ކަމަކާއި ސަބަބުން ރޭގަނޑު ނަމާދު އަޅުކަން ކުރަން ނުލިބި ދުވަހު ބާރަ ރަކްޢަތް ކުރައްވައިވެއެވެ ފަހުން ދުވަހުގެ ބަރަ ركعة ކުރައްވައިވެއެވެ .

باب في الأمر بالمحافظة على السنة وآدابها

سنة އާއި އަދި އޭގެ އަދަބުތަކަށް ތަބާވެރިވުމަށް ގޮވާލުމާ باب

قال اللَّه تعالى (الحشر 7): {وما آتاكم الرسول فخذوه، وما نهاكم عنه فانتهوا}.

އަދި ރަސޫލާ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ގެންނަވާފައިވާ ކަންތައް އެއްޗެއްސަކީ ، ފަހެ ، ތިޔަބައިމީހުން ހިފާށެވެ ! އަދި އެކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުން ނަހީކުރެއްވި ކަންތަކުން ، ފަހެ ، ތިޔަބައިމީހުން ދުރުވެ ވަކިވާށެވެ !

قال تعالى (النجم 3، 4): {وما ينطق عن الهوى، إن هو إلا وحي يوحى}.

އަދި އެކަލޭގެފާނު އަމިއްލަ އެދުންފުޅަކަށް ވާހަކަ ދެއްކެވުމެއް ނުދައްކަވައެވެ. އެއީ އެކަލޭގެފާނަށް ދިމާވާ وحي އެއްކަމުގައި ނޫނީ ނުވެއެވެ .

قال تعالى (آل عمران 31): {قل إن كنتم تحبون اللَّه فاتبعوني يحببكم اللَّه، ويغفر لكم ذنوبكم}.

ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ ! ތިޔަބައިމީހުން ، الله ދެކެ ލޯބިވާ ކަމުގައި ވަނީނަމަ ، ފަހެ ، ތިޔަބައިމީހުން، ތިމަންކަލޭގެފާނަށް تبع ވާށެވެ ! އޭރުން ، الله ، ތިޔަބައިމީހުން ދެކެ ލޯބިވެވޮޑިގެންނެވޭނެއެވެ . އަދި ، ތިޔަބައިމީހުންނަށްޓަކައި ، ތިޔަބައިމީހުންގެ ފާފަތައް ފުއްސަވައި ދެއްވާނެއެވެ.

قال تعالى (الأحزاب 21): {لقد كان لكم في رَسُول اللَّهِ أسوة حسنة لمن كان يرجو اللَّه واليوم الآخر}.

ހަމަކަށަވަރުން ، الله ގެ رَسُول އާގެ ކިބައިގައި ، ތިޔަބައިމީހުންނަށް ރިވެތިވެގެންވާ ނަމޫނާއެއް ވިއެވެ . (އެއީ) الله ގެ ރަޙުމަތާއި ، آخر ގެ ثواب އަށް އެދޭ ، އަދި ގިނަގިނައިން الله ހަނދުމަކުރާ ކަމުގައިވާ މީހަކަށެވެ .

قال تعالى (النساء 65): {فلا وربك لا يؤمنون حتى يحكموك فيما شجر بينهم، ثم لا يجدوا في أنفسهم حرجاً مما قضيت، ويسلموا تسليماً}.

އެހެނަކުން ނޫނެވެ ! ފަހެ ، ކަލޭގެފާނު ގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ ގަސަންދެއްވައި وحي ކުރައްވަދެވެ . އެއުރެންގެ މެދުގައި އުފެދިފައިވާ ދެބަސްވުންތަކުގައި ، ކަލޭގެފާނު حكم ކޮށްދެއްވުން ގަބޫލުކޮށް ، އެއުރެން އީމާން އެއް ނުވާނެއެވެ . އަދި، ކަލޭގެފާނު ނިޔާކުރައްވާ ގޮތުގައި އެއުރެންގެ ހިތްތަކުގައި ، ދަތިކަމެއް ވެސް ނުހުރުމާއި އެއުރެން ނުދެކޭނަމައެވެ . އަދި އެއުރެން (އެ ނިންމެވުން) ފުރިހަމަ ވެގެންވާ ކިޔަމަންތެރިކަމާއި ކިޔަމަންވާނަމައެވެ .

قال تعالى (النساء 59): {فإن تنازعتم في شيء فردوه إلى اللَّه والرسول إن كنتم تؤمنون بالله واليوم الآخر}.

قال العلماء: معناه: إلى الكتاب والسنة.

ފަހެ ، ކަމަކާއިމެދު ތިޔަބައިމީހުން ދެބަސްވެއްޖެނަމަ ، الله އަށާއި ، رَسُول އާއަށް އެކަމެއް ހުށަހަޅާށެވެ ! (އެބަހީ އަކަލާމެދު الله އާއި ، އެކަލާނގެ رَسُول އާގެ ހުކުމް އޮތްގޮތެއް ބަލައި އެގޮތަށް އަމަލު ކުރާށެވެ !) ތިޔަބައިމީހުން الله އަށާއި ، آخرة އަށް ދުވަހަށް އީމާންވާ ކަމުގައި ވާނަމައެވެ .

قال تعالى (النساء 80): {من يطع الرسول فقد أطاع اللَّه}.

رَسُول އާއަށް ކިޔަމަންވާމީހާ ، ފަހެ ، ހަމަކަށަވަރުން الله އަށް ކިޔަމަން ވެއްޖެއެވެ .

قال تعالى (الشورى 52،): {وإنك لتهدي إلى صراط مستقيم}.

އަދި ހަމަކަށަވަރުން ، ކަލޭގެފާނު މަގުދައްކަވަނީ ، ސީދާވެގެންވާ ތެދުމަގަކަށް ކަމަށެވެ.

قال تعالى (النور 63): {فليحذر الذين يخالفون عن أمره أن تصيبهم فتنة أو يصيبهم عذاب أليم}.

ފަހެ ، އެކަލާނގެ އަމުރާ ފުށުގާ خلاف ވާ މީހުންނަށް ބަލާއެއް ނުވަތަ ވޭންދެނިވި عذاب އެއް ޖެހިދާނެކަމަށް ، އެއުރެން ބިރުވެތިވާ ހުށިކަމެވެ !

قال تعالى (الأحزاب 34): {واذكرن ما يتلى في بيوتكن من آيات اللّه والحكمة}.

އަދި ތިޔަކަނބަލުންގެ ގެތެރޭގައި الله ގެ އާޔަތް ތިލާވާ ، حكمة ގެ ބަޔާނުން ކިޔުވޭ ތަކެތި ތިޔަކަނބަލުން ހަނދުމަކުރާށެވެ !

والآيات في الباب كثيرة.

وأما الأحاديث:

156 فالأَوّلُ : عنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي اللّه عنه عن النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : «دَعُونِي ما تَرَكتُكُمْ: إِنَّما أَهْلَكَ من كَانَ قبْلَكُم كَثْرَةُ سُؤَالِهِمْ ، واخْتِلافُهُمْ عَلَى أَنْبيائِهِمْ، فَإِذا نَهَيْتُكُمْ عنْ شَيْءٍ فاجْتَنِبُوهُ ، وَإِذا أَمَرْتُكُمْ بأَمْرٍ فَأْتُوا مِنْهُ ما اسْتَطَعْتُمْ » متفقٌ عليه .

ދާތް اللهތަރުން ސަލާމާއި ސަލަވާތް ލިބިވޭ أبو هُرَيْرَة ، ސަލާމާއި ސަލަވާތް ލިބިވި نبي ކަލޭގެފާނުގެ ހިތެއިން ކިޔަވާދެއްވިއެވެ. ތިމަން ކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންނަށް ކަންތައްތަކެއް އަމުރު ނުކުރައްވާ ހާ ހިނދަކުގައި ތިޔަބައިމީހުން އިސްލާމް ކަންތަކާއި ދުރު ސުވާލުކުރުން ނުކުރާށެވެ . މިހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރީގެ ޤައުމު ތަކެއް މީހުން ހަލާކު ވެގެންދިޔައީ (އެއް) ސުވާލުކުރުމާއި އެއުރެން ކަންކަމާއި ދުރު ސުވާލު ކުރުމުން ގިނަ ޤައު ކަމުން ތަށް . އަދި އެބައިމީހުންގެ ގާތަށް ފޮނުއްވުނު نبي ބޭކަލުންނާއި ދެކޮޅުވެރި ވެގެންދިޔުމުގެ ސަބަބުންނެވެ .މިހާ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ކަމަކުން މަނާ ކުރައްވައިފިނަމަ އެކަމުގެ ނުކުރާށެވެ . އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް (فرض ކަމެއްގެ ފުރިހަމަ އަމުރަކާ ކޮށް ކުރަމުން ދިޔައީ) އަމުރު ކުރައްވައިފިނަމަ ކުރެވޭނެ ވަރަކަށް މިބައިމީހުން އެކަމުގެ ކުރާށެވެ .

157 الثَّاني : عَنْ أَبي نَجِيحٍ الْعِرْباضِ بْنِ سَارِيَةَ رضي اللَّه عنه قال : وَعَظَنَا رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مَوْعِظَةً بليغةً وَجِلَت مِنْهَا الْقُلُوبُ وَذَرَفَتْ مِنْهَا الْعُيُون ، فقُلْنَا : يا رَسولَ اللَّه كَأَنَها موعِظَةُ مُوَدِّعٍ فَأَوْصِنَا . قال : « أُوصيكُمْ بِتَقْوى اللَّه، وَالسَّمْعِ وَالطَّاعَةِ وإِنْ تَأَمَّرَ عَلَيْكُمْ عَبْدٌ حبشيٌّ ، وَأَنَّهُ مَنْ يَعِشْ مِنْكُمْ فَسَيَرى اخْتِلافاً كثِيرا . فَعَلَيْكُمْ بسُنَّتي وَسُنَّةِ الْخُلُفَاءِ الرَّاشِدِينَ الْمَهْدِيِّينَ ، عضُّوا عَلَيْهَا بالنَّواجِذِ ، وإِيَّاكُمْ ومُحْدثَاتِ الأُمُورِ فَإِنَّ كُلَّ بِدْعَةٍ ضلالَةٌ » رواه أبو داود ، والترمذِي وقال حديث حسن صحيح .

« النَّواجِذُ » بالذال المعجمة : الأَنْيَابُ ، وقيلَ : الأَضْرَاسُ ١.

ދާމް الله ޢުރުސްސޫސްކުރައްވި أَبو نَجِيح الْعِرْباضِ بْنِ سَارِيَة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ . (އަޅުގަނޑުމެންނަށް) رسول اللّٰه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ވަޢުޡުކުރެއްވި ބަލާގަތުމަށް
ނަޞޭޙަތެއް ބަޔާން ކުރެއްވިއެވެ وعظ ވިދާޅުވިއެވެ. އައިސް ހިތްތައް ބިރުގަތް ބަހުރުވައިން
ފުރިހަމަ ދެއްވިއެވެ. އަދި ލޯ ތަކުން ކަރުނަ އޮހެރެން ފެށިއެވެ. ފަހެ ވިދާޅުވިން
ދޫކޮށްލައްވާ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . ވިދާޅުވި الوداعގެ ބަސްފުޅެއް ހެން ހީވާ ކަހަލައެވެ. ވީމާ (
އަހަރެމެންނަށް ނަސޭހަތް) وصيّةއެއް ކޮށްދެއްވާށެވެ . حديث ކުރައްވައެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ
ތިޔަބައިމީހުންނަށް الله އަށް تقوى ވެރިވުމަށް وصيّة ކުރަމެވެ . އަދި (ވެރިންގެ) ބަސް
އަހާ ކިޔަމަންތެރިވުމަށް وصيّة ކުރަމެވެ . އަދި ތިޔަބައި މީހުންގެ މައްޗަށް ވެރިކަމަށް މީހަކު
(ހަބުޝީއެއް ގޮލާއެއް) حبش ކަރައިގެ (ގޮލާ) އަޅަކު (ފުރަ ކަމަށް އަހަރެމެން ސާބިތު
މީހަކު) ކަމުގައިވިޔަސް ހެވެ.(އަޅުގަނޑު ވެރިކަމުން އަހަރެމެން ސާބިތު މީހާގެ ވެރިކަމުން ކަމެ
ކުރެވޭނެ ހުރިހާ އަމުރުތަކެއް ދީނާ ޚިލާފުނުވާހާ ހިނދަކު އަހާ ކިޔަމަން ވާށެވެ.
)އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ދިގުމުއްދަތަކަށް ދިރިއުޅޭ ބަޔަކު مستقبل އެހެނެއް
(مجتمع އިން) ގިނަގިނަ اخْتِلاف ތަކެއް ފެންނާނެއެވެ. ވީމާ ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން
ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް އަދި ހިދާޔަތް ލިބިވަޑައިގެން ވެރިކަން ކުރެއްވި الْخُلُفَاء الرَّاشِدِينَ
الْمَهْدِيِّين ގެ ސުންނަތާއި ވެސް ހިފައި ތިޔަ ބައިމީހުން ދަތްބުރިއާ އެއްކޮށް ބޭއްވިޔަ (ގޮތަށް
ގަދަކޮށްހިފާށެވެ) ހިފާނުމަށް މިއަމަލު . އަދި ދީނުގައި އާކަމް އުފެއްދުން ކަރުހިއްކާށް ދުރުވުން

ދުރުވެ ތިބޭނެވެ.އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ދީނުގައި އަލަށް އުފެއްދޭ ކަންތައް ކަލަޔި (އަހަރުމެންގެ ސަޤާފަތުން) މަގުފުރެދިގެންދާނެ ކަމުގައެވެ .

158 الثَّالثُ : عَنْ أَبِي هريرة رضي اللَّه عنه أَن رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : كُلُّ أُمَّتِي يدْخُلُونَ الْجنَّةَ إِلاَّ مَنْ أَبِي » . قِيلَ وَمَنْ يَأَبى يا رسول اللَّه ؟ قالَ : « منْ أَطَاعَنِي دَخَلَ الجنَّةَ ، ومنْ عصَانِي فَقَدْ أَبِي » رواه البخاري .

މާނަ اللهތަޢާލާ ރުއްސެވުން ލެއްވި أَبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުގެ މީހުން ގެ ތެރެއިން ސުވަރުގެއަށް ވަންނާނެ އިންކާރުކުރި މީހާ ނޫނީ އެހެން އެންމެންނެވެ ސުވަރުގެއަށް ވަދެވޭނެ ހުއްޓެވެ . (އެހީތެރިން اصحاب ބޭކަލުންގެ ފަރާތުން) ދެންނެވިއެވެ . ޔާ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . ސުވަރުގެއަށް ނުވަންނަން އިންކާރުކުރާނީ ކޮން ބައެއް ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ކިޔަމަންތެރިވި މީހާ ސުވަރުގެއަށް ވަންނާނެއެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ނުކިޔަމަންތެރިވި މީހާ ނިކަމެތިކަމުން ފައިދާ ހޯދާ ކަމަކަށް (ސުވަރުގެއަށް ވަންނަން) އިންކާރު ކުރީއެވެ .

159 الرَّابعُ : عن أَبِي مسلمٍ ، وقيلَ : أَبِي إِيَاسٍ سلَمةَ بْنِ عَمْرو بن الأَكْوَعِ رضي اللَّه عنه ، أَنَّ رَجُلاً أَكَلَ عِنْدَ رسولِ اللَّه صَلّى اللَّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بِشِمَالِهِ فقالَ : « كُل بِيمِينكَ » قَالَ : لا أَسْتَطِيعُ . قالَ : « لا استطعَت » ما منعَهُ إِلاَّ الْكِبْرُ فَمَا رَفَعَها إِلَى فِيهِ ، رواه مسلم .

މާނަ اللهތަޢާލާ ރުއްސެވުން ލެއްވި أَبو مسلم (އަދި ބުނެވެއެވެ . މި صحابي ގެ ކުންނިޔަ أَبو إِيَاس އެވެ .) سلَمةَ بْنِ عَمْرو بن الأَكْوَعِ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ . (އެއްފަހަރަކު) رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އިންނަވާ ހަޟްރަތުގައި މީހަކު ވާތްއަތުން ކާން ފެށިއެވެ. އޭރުނދު އަޅުގަނޑުމެންގެ ރަސޫލާ حديث ކުރެއްވިއެވެ . ކަނާތް އަތުން ކާށެވެ. އޭގެ (އެކަލޭގެފާނުގެ ސުންނަތަށް ނުތަބާވުމުގެ ސަބަބުން) ބުނެފިއެވެ. ތިމަންނަށް ކަނާތްއަތުން ނުކެވޭނެއެވެ. (އޭގެ އަށް ނުކިޔަމަންތެރިކަމުގެ ދުވާލާއި ގަބޫލުން) އަޅުގަނޑުމެންގެ ރަސޫލާ އޭނާގެ މައްޗަށް ބަދު دعاء ގެ

ގޮވުން ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބައަށް ކަނޑައެޅުން ކައިރުން މިންވަރު ނުކުރައްވާނެތޯ! (ދެންނެވީއެވެ .)

އެމީހާ ކަނޑައެޅުން ކައިރުން މަނާވެގެން އެމީހާގެ ތިބާއަށް ވިދާޅުމެންނެވެ . އަކުރުގެ ފާނުގެ

دعاء (އިލްތިބާސްގެ) ސަބަބުން ، (އެމީހާގެ ކަނޑައެޅު ހުރިހާއި ވީ ނަތީޖާގެ ގޮތުގެ) އެކަށީގެން

(އެމީހާއަށް މަރުދުވަހާ ހަމަޔަށް) ކަނޑައެޅުން ކައިރުގެ ނަސީހަތް ނުލިބެނެވެ.

160 الْخامِسُ : عنْ أَبي عبدِ اللَّه النُّعْمَان بْن بَشير رضي اللَّه عنهما، قال: سمِعْتُ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقولُ : « لَتُسَوُّنَّ صُفُوفَكُمْ أَوْ لَيُخَالِفَنَّ اللَّه بَيْنَ وُجُوهِكِمْ » متفقٌ عليه

މާތް الله އެދުރުބުރިކަލާނގެ ރުހިވޮޑިގެންވާ أَبو عبدِ اللَّه النُّعْمَانِ بْنِ بَشير ގެފާނުން ރިވާ ވިދާޅުވެއެވެ. رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އިވިގެން ތިމަން އިވިގެން . އަކުރުގެ ފާނު حديث ކުރައްވައިފިއެވެ . ތިޔަބައިމީހުން ކަނޑައެޅުމެވެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ސަފުތައް (ހަމަޖެހޭ ގޮތަށް) ސީދާ ކުރާށެވެ . ނުވަތަ ތިޔަބައިމީހުންގެ ހިތްތަކަށް الله سبحانه وتعالي ދެތަފާތުކޮށްލެއްވުން މިންވަރު ކުރައްވާނެއެވެ .

وفي روايةٍ لِمسْلمٍ : كان رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يُسَوِّي صُفُوفَنَآ حتَّى كأَنَّمَا يُسَوِي بِهَا الْقِداحَ حَتَّى إِذَا رأَى أَنَّا قَدْ عَقَلْنَا عَنْهُ ثُمَّ خَرَجَ يَوماً ، فقامَ حتَّى كَادَ أَنْ يكبِّرَ ، فَرأَى رجُلا بادِياً صدْرُهُ فقالَ : « عِبادَ اللَّه لَتُسونَّ صُفوفَكُمْ أَوْ لَيُخَالِفَنَّ اللَّه بيْن وُجُوهِكُمْ » .

އަދި مسلمގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަޅުގަނޑުމެންގެ ސަފުތައް ހަމަދުރަކަށް ސީދާ ކުރައްވަމުން ގެންދަވައިގެން ހިޔަނި ތިރީ ދަނޑިގައި ސީދާ ކުރައްވާ ހެންނެވެ. (އެގޮތުގެ މަތިކަމި ދިރުސާކުރި ވަގުތު ދިރާސަތުން ދުރު) އަޅުގަނޑުމެންނަށް ސަފުތައް ސީދާ ކުރެއްވުން އެނގިއަޖެއްސެވުން އަކުރުގެފާނަށް ޔަގީން ވެވަޑައިގަތުމުން އަޅުގަނޑުމެން ސަފުތައް ސީދާ ކުރެއްވުން ކުރައްވަމުން ގެންދެވިއެވެ. އެގޮތުން ދުވަހަކު އަކުރުގެފާނު ނަމާދަށް ނިކުމެވަޑައިގަން ހަރުގަނޑުމެން ތަކްބީރު ވެސް ފަރާތްތަކުގައި ތިބިކަމަށް ސަފުތައް ހަދަކުރެއްވެނީ ގާތް ކުރައްވައި ތަކުބީރު ކުރައްވާށެވެ. އަރިހަށް (ހަރުގަނޑުމެން ހަމަޖެހުމެއްގައި) حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. އޭ الله ގެ އަޅުކަށްތަކޭ! ތިޔަބައިމީހުންގެ ސަފުތައް ކަނޑައެޅުމުން ސީދާ ކުރާ ހަދައިގެނެވެ.

ޝުކުރުކުރުން ދިރުވައިދެއްވުމުގެ ހިތްވަރާއި މާތް الله سبحانه وتعالى ތެދުވެވަޑައިގަތުން
ވަޢުދުފުޅުތަކެވެ .

161 السَّادِسُ : عن أَبِي موسى رضي اللَّه عنه قال : احْتَرق بيْتٌ بالْمدِينَةِ علَى أَهلِهِ مِنَ اللَّيْل فَلَمَّا حُدِّث رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بِشَأْنِهمْ قال : « إِنَّ هَذِهِ النَّار عَدُوٌّ لكُمْ ، فَإِذَا نِمْتُمْ فَأَطْفِئُوهَا عَنْكُمْ » متَّفقٌ عليه .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أَبو موسى ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އެއްދުވަހަކު މަދީނާގައި ރޭގަނޑުގެ ވަގުތުގައި ގޭބިސީގައި އަލިފާން ރޯވެ ދިރިއުޅުއްވާ ބީބީ އެގޭގެ މީހުން ތަކެތި އަނދައިފިއެވެ. އެ حادثة ގެ ޚަބަރު رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް އިއްވުމުން ޙديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މި އަލިފާނަކީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ދުޝްމަނެކެވެ. އެހެންކަމުން ތިޔަބައިމީހުން ނިދާއިރު އަލިފާން ނިއްވާލާށެވެ (ގެއިން ބޭރުކޮށްލާށެވެ ނުވަތަ އަލިފާން
ނިއްވާލާށެވެ.

162 السَّابِعُ : عَنْهُ قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إِنَّ مثَل مَا بعثَني اللَّه بِهِ منَ الْهُدَى والْعلْمِ كَمثَلَ غَيْثٍ أَصاب أَرْضاً فكَانَتْ طَائِفَةٌ طَيِبَةٌ ، قبِلَتِ الْماءَ فأَنْبَتتِ الْكلأَ والْعُشْبَ الْكَثِيرَ ، وكَانَ مِنْهَا أَجَادِبُ أَمسكَتِ الماءَ ، فَنَفَعَ اللَّه بها النَّاس فَشَرِبُوا مِنْهَا وسقَوْا وَزَرَعوا. وأَصَابَ طَائِفَةً أُخْرَى ، إِنَّمَا هِيَ قِيعانٌ لا تُمْسِكُ ماءً ولا تُنْبِتُ كَلأً فَذَلِكَ مَثَلُ مَنْ فَقُهَ فِي دِينَ اللَّه ، وَنَفَعَه ما بعثَنِي اللَّه به ، فَعلِمَ وعَلَّمَ، وَمثلُ مَنْ لَمْ يرْفَعْ بِذلكَ رَأْساً ولَمْ يَقْبَلْ هُدَى اللَّهِ الذي أُرْسِلْتُ بِهِ » متفقٌ عليه . « فقُهَ » بِضم الْقَافِ عَلَى الْمَشْهُورِ ، وقيلَ : بكَسْرِهَا ، أَيْ : صارَ فَقِيهاً .

އެވެ އެ صحابي ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالي ތިމަންކަލޭގެފާނު ފޮނުއްވެވި ހިދާޔަތާއި ޢިލްމުގެ ހިދާޔަތާއި علم ގެ مثَال އަކީ ވާރޭވެހުނު ބިމެއްގެ مثَال އެވެ . އެ ވާރޭވެހުނު ބިމާ ވެއްޖެއެވެ.

ފަހެ ބިމުގެ ދޫޖު ފަސްގަނޑު އޮތް ވަސް އެހެން ބޮޑުއެވެ. އެހެންނަމަވެސް ގަސްގަހާ ގެއްސާއި ފަތްފާފާއި ގިނަގިނައިން ފަހައިގެން އުފެދެއެވެ. އަދި އެބިމުގެ ބައެއް ހަރުވެސް ވެސް އެބިން ހިފެހެއްޓުމުގެ ބަހައްޓައެވެ. އެހެންވުމުން އެފެންތަކުން މީސްތަކުން ވާއިރު ހަރަދުކުރާކަމަށްވެއެވެ. އެގޮތުން އެފެން ބޯން ބޭނުން ކުރެއެވެ. އަދި ދަނޑުވެރިކަމަށް ވަރަށް ބޭނުންވެއެވެ. އަދި ދަނޑުގެ ހައްދަން ބޭނުން ކުރެއެވެ. އަދި (ދިޔާއި ހިފެހެއްޓިން) ދަރަ ބިން އެވަރުގަސްނުޖެ ގެ ފެން ނުހިފި ވިޔަނަށް ނުފުދެއެވެ. އަދި ފެން ހައްދުކުރުމާއި ފެނުގެ ނުހިފެހެއްޓެއެވެ. ފަރު (ޤީޢާނެވެ.) الله ގެ ދީން އުނގެނި އަދި އެއިން ފައިދާއެއް ހާސިލުކޮށް މާތް الله ވަޙުޔުން ކިޔަވައިދޭން ދެނެވޭ ކުރެއްވިއެވެ ފޮނުއްވި ދީން އުނގެނި އަދި އެ އުނގެނުނުގޮތަށް މީހާގެ مَثَالُއަކީ އެ ހަރަނިސްގެ ބިމުގެ مَثَالُއެވެ. އަދި (ވިޔަލާބޮޑު ވެރި ކަމުން) އެދީން އަށް އިސްއުފުލާ ނުބަލާ އަދި ބިމުންނަރާލާގެން ދުރުވެރި ކުރައްވާ الله ފޮނުއްވި ހިދާޔަތުގެ ގޮތުގައިނުދިޔަކަމަށް މީހާގެ مَثَالُއަކީ އެ ހަރަ ބިމުގެ مَثَالُއެވެ.

163 الثَّامِنُ : عن جابرٍ رضي اللّه عنه قال : قال رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «مثلِي ومثلُكُمْ كمَثَل رجلٍ أَوْقَدَ ناراً فَجعَلَ الْجنَادِبُ وَالْفَراشُ يقَعْنَ فيهَا وهُوَ يذُبُّهُنَّ عَنهَا وأَنَا آخذٌ بحُجَزِكُمْ عَنِ النارِ ، وأَنْتُمْ تَفلَّتُونَ منْ يَدِي » رواه مسلمٌ .

« الْجَنَادبُ » : نَحْوُ الجَراد والْفراشِ ، هَذَا هُوَ المَعْرُوفُ الَّذِي يقَعُ في النَّار . «والْحُجَزُ»: جَمْعُ حُجْزَةٍ ، وهِي معْقِدُ الإِزَار والسَّراويلِ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި جابر ގެފާނު ރިވަޔާން ކުރައްވާފައިވާ ބަހެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަން ކަލޭގެފާނާއި ތިޔަބައިމީހުންގެ مَثَال ވަނީ މި ގޮތަށެވެ. އެއީ މީހަކު އަލިފާނެއް ރޯކުރުމުން (އެ އަލިފާނަށް ދިރޭތި ގޮސްވެއި ބިސްދަރުކަލާނީ ފަނޑު) ފަތުރައިވަނީ އެހެން އެއަލިފާނަށް ކަމެއް ފަރުވާއެވެ . އަދި ނުދަތު އުފާވެދި އަލިފާނަށް ވެއްޓޭ ނުދޭނެއްވާން ދިލާ އެއްކޮށް ދުރުކޮށް ފަހަރަށް ހުރެއެވެ . ހަމައެކަނި ތިމަންކަލޭގެފާނު (ވަށް) ދެގޮށްދަނޑި ތިޔަބައިމީހުން (ނަޖާދިބި) އަލިފާނުން ސަލާމަތްކުރައްވާނެވެ. (ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންކަލޭ ދޮށުން އަލިފާނަށް ވަތްތަލާފާ ނެވެ. އަދި

ބިމަށް ކަލޭގެފާނުގެ އަބުޖުޅުން މިގެންދަނީ ބިރުބައިލުން އެއަޅާލުން
ސަލާމަތްކުރެވުމުންނެވެ .

164 التَّاسعُ : عَنْهُ أَنْ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أَمَر بلَعْقِ الأَصابعِ وَالصحْفَةِ وقال: « إِنَّكُ . م لا تَدْرُونَ في أَيِّهَا الْبَرَكَةَ » رواه مسلم .

وفي رواية لَهُ : « إِذَا وقَعت لُقْمةُ أَحدِكُمْ . فَلْيَأْخُذْهَا فَلْيُمِطْ مَا كَانَ بِهَا مِنْ أَذًى ، ولْيأْكُلْهَا ، ولا يدَعْهَا لَلشَّيْطانِ ، ولا يَمْسَحْ يدَهُ بِالْمَنْدِيلِ حَتَّى يَلْعَقَ أَصَابِعهُ ، فَإِنَّهُ لا يدْرِي في أَيِّ طعَامِهِ الْبَركَةَ » .

وفي رواية له : « إِنَّ الشَّيْطَانَ يَحْضُرُ أَحَدَكُمْ عِنْدَ كُلِّ شَيءٍ مِنْ شَأْنِهِ حَتَّى يَحْضُرَهُ عِنْدَ طعَامِهِ ، فَإِذَا سقَطتْ مِنْ أَحَدِكُمْ اللُّقْمَةُ فَلْيُمِطْ مَا كَان بِهَا منْ أَذًى، فَلْيأْكُلْهَا ، ولا يدَعْهَا لِلشَّيْطَانِ .

އަދި އެ صحابي ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެ ވެއެވެ . ކާއުމަށްފަހު އިނގިލިތައް ލޮވުމާއި ސާފުކުރުމާއި
އަދި ކާތަކެތީގައި ކާތަށި ބޮލިކާތް ނުބަހައްޓާ ރިއްޓާތުން ސާފުކުރުމަށް ހުކުމްކުރެއްވީ رسول
اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަމުރު ކުރެއްވިއެވެ. އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިހެނީ ހުކުމްކުރެއްވީ
ކާތަކެތީގެ ކޮންބައިން بَرَكَة ލިބިގެންވާނީ ކަން އެނގިވަޑައިނުގަންނަ ކަން ބަޔާންފުޅުކުރެއްވުމަށް
ޓަކައެވެ .

އަދި مسلم ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ އެއްމީހާ ކާއިރު ކާތަކެތިން ބައެއް ވެއްޓިއްޖެނަމަ
އެ ކާތަކެތި ނަގާށެވެ. އެއަށް އަޅާފައިވާ ނަޖިސްތަކުން ސާފުކުރާށެވެ. އަދި އެ ކާތަކެތި ކާށެވެ . އަދި
(އެ ކާތަކެތި ދޫކޮށްނުލާށެވެ) އެ ކާތަކެތި شيطان އަށް ދޫކޮށް ނުލާށެވެ. އަދި ކާއުމަށްފަހު އިނގިލި
ލޮވުމަށް ކުރިން ސާފުކުރާ ކަރުދާހުން އަތް ނުފޮހޭށެވެ. މިހެނީ ކާތަކެތީގެ ކޮންބައިން ބަރަކާތް
ލިބިގެންވާނީ ކަން އެނގިގެންނުވާތީ އެވެ.

އަދިވެސް مسلمގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން شيطان ތިޔަބައިމީހުން ކައިރި ހާޒިރު
ވެއެވެ. ކޮންމެ ކަމެއްގައި ހާޒިރުވެއެވެ. އެގޮތުން ކާއިރުވެސް شيطان ހާޒިރުވެއެވެ .

... شَّيْطَان ...

... حديث ...

... شَّيْطَان ...

165 الْعَاشِرُ : عن ابن عباس ، رضيَ اللَّه عنهما ، قال : قَامَ فينَا رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بموْعِظَةٍ فقال : « أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّكُمْ محشورونَ إِلَى اللَّه تَعَالَى حُفَاةً عُرَاةً غُرْلاً { كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ وَعْداً علَيْنَا إِنَّا كُنَّا فَاعِلِينَ } [الأنبياء : 103] أَلا وَإِنَّ أَوَّلَ الْخَلاَئِق يُكْسى يَوْمَ الْقِيَامَةِ إبراهيم صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم، أَلا وإِنَّهُ سَيُجَاء بِرِجَالٍ مِنْ أُمَّتِى، فَيُؤْخَذُ بِهِمْ ذَاتَ الشِّمال فأَقُولُ: يارَبِّ أَصْحَابِي ، فيُقَالُ : إِنَّكَ لا تَدْرِي مَا أَحْدَثُوا بَعْدَكَ ، فَأَقُولُ كما قَالَ الْعَبْدُ الصَّالِحُ : { وكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيداً ما دُمْتُ فِيهِمْ } إِلَى قوله : { العَزِيز الحَكِيمُ } [المائدة : 117 ، 118] فيُقَالُ لِي : إِنَّهُمْ لَمْ يَزَالُوا مرْتَدِّينَ عَلَى أَعقَابِهِمْ مُنْذُ فارَقْتَهُمْ » متفقٌ عليه .

« غُرْلاً » أَيْ : غَيْرَ مَخْتُونِينَ .

... الله ... عبد الله بن عباس ...
... الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ...
... حديث ... !
... الله ... حضرة ... محشر ...
... حال ... قران ...)
{ كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ وَعْداً علَيْنَا إِنَّا كُنَّا فَاعِلِينَ } ...

خلْق ފެށުން އެންމެ ފުރަތަމައިން އުފެއްދެވި ގޮތަށް އަލުން އެބައިމީ ހުދުދު ކުރައްވާ
ހުރީމުއެވެ. އެގޮތަށް އެބައިމީ އަލުން އިޢާދަ ކުރެއްވުމަކީ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ މައްޗަށް
ވާ وَعْد އެކެވެ . އެކަން ކުރުން އަދާކުރެއްވުން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ކުރައްވާނޭ ކަމެކެވެ .

(އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ .) ދަންނަވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން قِيَامَة ދުވަހުން އެންމެ ފުރަތަމަ
ފޭރާން އެޅުއްވޭނީ ބައްޕާ إبراهيم صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އަށެވެ. (އަދި ދަންނަވަމުން ހައްޖެވެ
! އަޅުގަނޑު ތިމަން ކަލާނގެ އުއްމަތުގެ މީހުން ގެންދިޔުން ކަނާތްފަރާތަށް ވެ ފަރާތަށް
ގެންދާން ފޮނުއްވާނެއެވެ. އެހިނދު ތިމަން ދަންނަވާނަމެވެ. އޭ ހައްދުވައި ބާރަކަތްތެރި
ރަސްކަލާނގެ ! އެއީ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އުއްމަތުގެ މީހުންނެވެ. ފަހެ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ދަންނަ
ދަންނަވާނަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އިބާރަތުން ރަސްކަލާނގެ ފަހު އުފެދުނު ގޮތް ރަސްކަލާނގެ ދަންނަ
އެނގިވަޑައިގެންނެވީތޯއެވެ؟ އެހިނދު ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ވެސް އެހެނީ ވަގުތެއްގައި އެހެނީހެން
صالح އަޅުކަލޭގެ ދަރުބުރިއެއްގައި ދެއްކެވިގޮތަށް ދަރުބުރުގައި (قران ގައި އެބަ ޔާއޭގައި އެކަށޭ
) ވިދާޅުވާނަމެވެ. { وكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيداً ما دُمْتُ فِيهِمْ } إِلَى قولِهِ : { العَزِيز
الحَكِيمُ } [المائدة : 117 ، 118] މާނައީ : ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އެބައިމީހުންގެ ތެރޭގައި
ހުރިހާ ހިނދަކު އެބައިމީހުން ކުރި عملތައް ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އެނގިވަޑައިގެންނެވެ . ފަހެ
ދެން ިބަލަރަސްކަލާނގެ ތިމަން އެގޮތް ގެންދިޔައިދޭވޯތުން އެއަށްފަހު އެބައިމީހުން ކުރި
عملތައް އިބަރަސްކަލާނގެ މައްޗަށް ދެނެވޮޑިގެންނެވީއެވެ . އިބަރަސްކަލާނގެއަށް ހުރިހާ
ކަމެއްގެ މައްޗަށް ހެކިވެވޮޑިގެންނެވީ ރަސްކަލާނގެއެވެ . އެބައިމީހުންނަށް އިބަރަސްކަލާނގެ
عذابދެއްވުން އިބަރަސްކަލާނގެއަށް ފުރިހަމަ އަށް އަޅުތަކުން އެއްވެސް ހިތެއް ނުވެއެވެ . ސަބަބީ
އެބައިމީހުންނީ އިބަރަސްކަލާނގެ އަޅުންނެވެ . އަދި އިބަރަސްކަލާނގެ އެބައިމީހުންގެ
ފާފަތައް ފުއްސަވައި ދެއްވުމަކީ އިހާދަކަށްވުރެ ބާރުވެރިވެފައިވާ ހަކަތައް ނުވެއެވެ .
ސަބަބީ ހަމަކަށަވަރުން އިބަރަސްކަލާނގެއީ ޢިއްޒަތްވަންތަ حكمة ވަންތަ
ރަސްކަލާނގެއެވެ. ފަހެ (ތިމަން ރަސްކަލާނގެއަށް ދުޢާވެރިވުން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ދަންނަ
ދަންނަވާނަމެވެ.) އެބައިމީހުން ތިރީ ކަލޭގެފާނު ދުނިޔޭގެ ދުވަހުގެ ސަބަބުން އެތަނުގައި
ހާދިސާ ކަންތަކެއްވެއެވެ.

166 الْحَادِي عَشَرَ : عَنْ أَبِي سعيدٍ عبدِ اللَّهِ بنِ مُغَفَّلٍ ، رضي اللَّه عنه ، قال : نَهَى رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، عَن الخَذْفِ وقالَ : « إِنَّهُ لا يقْتُلُ الصَّيْدَ ، ولا يَنْكَأُ الْعَدُوَّ ، وَإِنَّهُ يَفْقَأُ الْعَيْنَ ، ويَكْسِرُ السِّنَّ » متفقٌ عليه .

وفي رواية : أَنَّ قريباً لابْنِ مُغَفَّلٍ خَذَفَ ، فَنَهَاهُ وقال : إِنَّ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم نَهَى عن الخَذْفِ وقَالَ : « إِنَّهَا لا تَصِيدُ صَيْداً » ثُمَّ عادَ فقالَ : أُحَدِّثُكَ أَن رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، نَهَى عَنْهُ ، ثُمَّ عُدْتَ تَخْذِفُ ،؟ لا أُكَلِّمُكَ أَبداً .

ދާތް الله ޢަންހުމަންނާއެވި أَبو سعيدٍ عبدِ اللَّهِ بنِ مُغَفَّلٍ ގެ ކިބައިން ރިވާ ވެގެންވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ: رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ވަނީ ބޭނުމެއް ނެތި އަތުން މުޅަނދު ގައިލުން މަނާ ކުރެއްވިއެވެ . އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެގޮތަށް އެކަ ގަޑުކަން ހިފެހެއްޓިފާ ދަތްކޮށްލެވޭ ނުވެއެވެ . އަދި އެއްޗެއް ޝިކާރަކޮށްލެ ނުވެއެވެ . ނަމަވެސް އެއިން ލޮލެއް ކަނިވެ ދަތްކެނޑެ ހިނގާފާއި ހުތުރުކަމެއް ނެތް ގުޅިގެން ނުވެއެވެ . ނުވެސް ކުރެވޭނެ ހުތުރު ދިމާވާ ދަތްކެނޑޭ ގޮތަށް ފުރަތަމަ ނުވެއެވެ .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ . އިބްނު މުޣައްފަލު ابْنِ مُغَفَّلٍ ނަމަވާ ހުރިމީހެއް صحابي ގެ ގާތް ތިމާގެ ހުރިހާ ގާއިމުކޮށް މަނާ ކުރެއްވިއެވެ . އަދި ވިދާޅުވިއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ވަނީ އަތުން މުޅަނދު ބޭނުމެއް ނެތި ގައިލުން މަނާކުރެއްވިއެވެ . އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން އެގޮތަށް ގައިލުން އަދި ޝިކާރަ ކުރުން ނުވެއެވެ . ދެން އެދި އަޅުގަނޑު ކުރިއަށް އެކަމަކު ގައިލުން ފުރިއެވެ . އެހީގެ އެ صحابي ދެންނެވިއެވެ . ވިދާޅުން ވިއަސް ގާތުގައި މިތަނުގެ ހަމަކަށަވަރުން رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم މަނާކުރެއްވިކަން ކިޔައިދިން . ދެންވެސް ތިޔަ އެގޮތަށް ބޭނުންކޮށް ގައިލާ މީހެކެވެ ހިފައިގެން ނުވެއެވެ . ތިބާއާ އަބަދުވެސް ދުވަހަކުވެސް އަޅުގަނޑު ނުބުނާނަމެވެ .

167 وعنْ عابسِ بن ربيعةَ قال : رَأَيْتُ عُمَرَ بنَ الخطاب ، رضي اللَّه عنه ، يُقَبِّلُ الْحَجَرَ يَعْنِي الأَسْوَدَ ويقُولُ : إِني أَعْلَمُ أَنَّكَ حَجَرٌ مَا تَنْفَعُ ولا تَضُرُّ ، ولَوْلا أَنِّي رأَيْتُ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، يُقَبِّلُكَ ما قَبَّلْتُكَ .. متفقٌ عليه .

عابس بن ربيعةَ ވިދާޅުވިއެވެ . ތިމަންނަ ، މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި عُمَر بن الخطاب ، حَجَر الأَسْوَد ބޮސްދެއްވި ތަން ދުށީމެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ އަޅުގަނޑު ދަންނަމެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ތިބާއީ ހިލަގަނޑެކެވެ . އެއްވެސް ފައިދާއެއް ގެއްލުމެއް އަދި ފައިދާއެއް ދިނުމުގެ ކަމެއްނުވާ ހިލަގަނޑެއް ނުވަތަ . އަދި ހަމަކަށަވަރުން رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިބާ ހިލަގަނޑަށް ބޮސްދެއްވިތަން ތިމަންނަށް ފެނިފައިނުވާނަމަ ތިބާ ހިލަގަނޑަށް ބޮސްނުދީމެވެ.

باب في وجوب الانقياد لحكم الله

وما يقوله من دًعي إلى ذلك ، وأُمِرَ بمعروف أو نُهِيَ عن منكر

الله ގެ حكم ތަބާވުން ވާޖިބުވެގެންވާ ކަމާއި އަދި އެއިން ކަމަކަށް ގޮވާލެވިއްޖެ މީހާ ދަޢުވަތުދެވިގެން އަދި އެއިން ކަމަކަށް ގޮވާލެވިއްޖެނަމަ ދަޢުވަތުދެވުނު ދަޢުވަތަށް ބަސްކުރާ ވާގޮތް باب

قال اللَّه تعالى (النساء 65): {فلا وربك لا يؤمنون حتى يحكموك فيما شجر بينهم، ثم لا يجدوا في أنفسهم حرجاً مما قضيت، ويسلموا تسليماً}.

މާތް الله سبحانه وتعالى وحى ކުރައްވައިފައިވެއެވެ. އެބަސްއަށް ނުބުނެވެ. ކަލޭގެފާނު ހުކުމް ކުރެއްވުމަށް ބަޔާންކުރައްވައި ހަމަކަށަވަރުން ތަނެއްގައި ވެވުމާއި وحى ކުރައްވައިފައިވެއެވެ. އެމީހުންގެ މެދުގައި އުފެދޭ ދެކޮޅުވެރިކަމުގައި ކަލޭގެފާނު حكم ވެރިކުރައްވައި (އެބަހީ ފަނޑިޔާރުކަމަށް ހައްދަވައި) އެއަށްފަހު ކަލޭގެފާނު އިތުރައްވާ ހުކުމް ނިންމަވާ ދެކޮޅު އެބައިމީހުންގެ ނަފުސް ގައި ކުޑަވެސް ހިތްހަމަ ނުޖެހުމެއް ނުބައްލަވައި އެކަން ފުރިހަމައިން ގަބޫލުކުރެއްވުމާ ހަމައަށް އެމީހުންގެ އީމާންކަން ފުރިހަމަ ނުވާނެއެވެ . އަދި އެނިޔާއަށް އެމީހުން ފުރިހަމައިން ކިޔަމަން ނުވާހާ ހިނދަކު އެމީހުންގެ އީމާންކަން ފުރިހަމަ ނުވާނެއެވެ .

وقال تعالى (النور 51): {إنما كان قول المؤمنين إذا دعوا إلى اللَّه ورسوله ليحكم بينهم أن يقولوا: سمعنا وأطعنا، وأولئك هم المفلحون}.

އެއުރެންގެ މެދުގައި، حكم ކުރެއްވުމަށް الله އާއި، އެކަލާނގެ رسول އާގެ އަރިހަށް އައުމަށް، އެއުރެންނަށް ގޮވާލެވިއްޖެ ހިނދަކު، مؤمن ގެ ބަހެއްކަމުގައި ވާކަން ކަށަވަރީ، ތިމަން މެން އަހައިފީމުއޭ، އަދި ތިމަންމެން ކިޔަމަންވެއްޖައީމުއޭ، އެއުރެން ބުނުމެވެ. އަދި ދިނުނަވާން މީހުންނީ ހަމަ އެއުރެންނެވެ.

وفيه من الأحاديث حديث أبي هريرة المذكور في أول الباب قبله (انظر الحديث رقم 156) وغيره من الأحاديث فيه.

168 عن أَبِي هريرة رضي اللَّه عنه ، قال : لَمَّا نَزَلَتْ عَلَى رسولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : { للَّهِ ما في السَّمواتِ وَمَا فِي الأرض وإن تبدوا مافِي أَنْفُسِكُمْ أَوْ تُخْفوهُ يُحاسبْكُمْ بِهِ اللَّه} الآية [البقرة 283] اشْتَدَّ ذلكَ عَلَى أَصْحابِ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فأَتوْا رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم، ثُمَّ بركُوا عَلَى الرُّكَب فقالُوا : أَيْ رسولَ اللَّه كُلِّفْنَا مِنَ الأَعمالِ مَا نُطِيقُ : الصَّلاَةَ وَالْجِهادَ وَالصِّيام وَالصَّدَقةَ ، وَقَدَ أُنْزلتْ عليْكَ هَذِهِ الآيَةُ وَلا نُطِيقُهَا . قالَ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «أَتُريدُونَ أَنْ تَقُولوا كَمَا قَالَ أَهْلُ الْكِتابَين مِنْ قَبْلكُمْ : سَمِعْنَا وَعصينا ؟ بَلْ قُولوا : سمِعْنا وأَطَعْنَا غُفْرانَك رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمصيرُ » فلَمَّا اقْتَرَأَهَا الْقَوْمُ ، وَذَلَقَتْ بِهَا أَلْسِنَتهُمْ ، أَنْزَلَ اللَّه تعَالَى في إِثْرِهَا : { آمنَ الرَّسُولُ بِما أُنْزِلَ إِليْهِ مِنْ ربِّهِ وَالْمُؤْمِنونَ كُلٌّ آمنَ باللَّه وَملائِكَتِهِ وكُتُبه وَرُسُلِهِ لا نُفرِّقُ بيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ وَقَالوا سمِعْنَا وَأَطعْنَا غُفْرَانَك رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ } فَلَمَّا فعَلُوا ذلك نَسَخَهَا اللَّه تعَالَى ، فَأَنْزَلَ اللَّه عَزَّ وَجَلَّ : { لا يُكلِّفُ اللَّه نَفْساً إِلاَّ وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ ، رَبَّنَا لا تُؤاخِذْنَا إِنْ نَسِينا أَو أَخْطَأْنَا } قَالَ : نَعَمْ { رَبَّنَا وَلا تَحْمِلْ عَلَيْنَا إِصْرًا كَمَا حملْتَهُ

عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا } قَالَ: نعَمْ { رَبَّنَا ولا تُحَمِّلْنَا مَالا طَاقَةَ لَنَا بِهِ } قَالَ : نَعَمْ { واعْفُ عَنَّا واغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا أَنْت مَوْلانَا فانْصُرنَا عَلَى الْقَومِ الْكَافِرِينَ } قَالَ : نعَمْ . رواه مسلم .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أَبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ . الله ގެ وحى ބަސްފުޅު { للَّهِ ما في السَّموات وَمَا فِي الأرض وإن تبدوا مافِي أَنْفُسِكُمْ أَوْ تُخْفوهُ يُحاسبْكُمْ بِهِ اللَّه} މާނައީ:- ބާރުދި އުޅުގަދި ވާހަ ބަޔާއްކޮށް ދިޔަކަމެއްވިޔަސް ނުވަތަ ސިއްރުކޮށްވިޔަސް މާތް الله އަރުވާ . ބިރުބައިދިރުންގެ ނަޒުސްބޮއްކަދިނީ ކޮޅު އެއްބައިކޮށް ފުރުކާނުބަސް ނުވެވެ ސުއްރުކާނުބަސް އައުމުދު މާތް الله ހިސާބުބައިލެއްވި ދެއް ދެއްވާސްތަކެވެ .

މިއާޔަތް رسول اللَّه صلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ޙަޟްރަތަށް ބާވިލު ވުމުން މިކަލާއިމު رسول اللَّه صلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ اصحابٌން ވަރަށް ކަންބޮޑުވިއެވެ. އެހެންކަމުން އެބޭކަލުން رسول اللَّه صلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ޙަޟްރަތަށް ވަޑައިގެން އެދުރުއްޖާ ކަކުވެއްޖެއް ބިރުވެރިކަމެއްވި ގޮތް ބިވީ ދަންނަވައިލިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ބިއަދެން ނަމާދަށް ނަގާށާއެ ބިއަދެން ރޯދަ ހިފުމާއި ބިފަދަ ބިއަދެން تكليف ލިބިގެންވެ. (مثال ކަމެ) ނަމާދު ކަރުއަދާއި ، جهاد ކުރުމާއި ރޯދަ ހިފުމާއި صدقة ދިނުން ފަދަ ކަންތައްތައްކަމެވެ. (މިކަންތައްތައް ކުރުން ބަރަދަ އެބޭކަލުނަށް ކުޅުދުނެވޭ) އަދި ހަމަކަށަވަރުން ކަލާނގެ ވެދުމްކަށް އިސްތިލާފު އާޔަތް ބާވާލެއްވިއެވެ . އަދި (ހިތެއް ބިއަދެން ބާރުގެ ދަށުގައި ވާއްޖެކަން ނުވާނެ ، ހިތެއް ކަންކަމުގައި ނަފްސުއިކަމުގައި) އެކަމުން ހިސާބުކުރާނަމަ ޝަރީޢަތް ވެދެވެ ކަމަކުނުދަށް ބިއަދެން ލިބިގެން ނުވާނެކަން ނުހަނުވެވެ. رسول اللَّه صلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ . ތިޔަބައިމީހުން ބިކަ އުޅެނީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރީގެ تورات އާއި انجيل ގެ އަހުލުވެރިން (އެބަހީ يهودیން ނާއި نصارى އިން) ބުނިގޮތަށް ބުނަން ހެއްޔެވެ؟ . އެމީހުންބުނީ ސުރުމިހެން " ބިއަދެން އަހައިލީމެވެ . އަދި ބިއަދެން އަޅުކަމް ނުކުރާނަމެވެ ". ތިޔަބައިމީހުން އެހެން ނުބުނާށެވެ . ނަމަވެސް ތިޔަބައިމީހުން ބުނާށެވެ .
سمعْنَا وَأَطعْنا غُفْرَانكَ ربَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصيرُ މާނައީ :- ބިއަދެން އަހައިފީ އަދި ކިޔަމަނުވީމެވެ . އަދި އޭ އަޅަމެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނުގެ ޙަޟްރަތަށް ރުޖޫޢުވާނީއެވެ!

އަހަރުމެން ތިޔަރަސްކަލާނގެ ކިބައިން ފާފަފުއްސެވުން އެދި ދަންނަވަމެވެ . އަދި
އަނބުރި ދާނީ ތިޔަރަސްކަލާނގެ حضرة އަށެވެ . ބުނެ (ދަންނަވައެވެ .) އެކަމަށްފަހު
އެބަސްފުޅަށް އެއުރެން ކިޔަމަންތެރިވެ އަދި އެބަސްފުޅަށް ތަބާވުމުން ، ދެން الله سبحانه
وتعالى وحى ކުރެއްވިއެވެ .

آمنَ الرَّسُولُ بِما أُنْزِلَ إِلِيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤمِنونَ كُلٌّ آمنَ بِاللَّه وَملائِكَتِهِ وكُتبِه وَرُسُلهِ لا نُفرِّقُ بيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلهِ وَقالوا سمعْنَا وَأَطعْنا غُفْرَانكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصيرُ

لا يُكلِّفُ اللَّه نَفْساً إِلاَّ وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ ، رَبَّنَا لا تُؤاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا

رَبَّنَا وَلا تَحْمِلْ عَلَيْنَا إِصْراً كَمَا حملْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا

رَبَّنَا ولا تُحَمِّلْنَا مَالا طَاقَةَ لَنَا بِهِ

واعْفُ عَنَّا واغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا أَنْتَ مَوْلانَا فانْصُرْنا عَلَى الْقَومِ الْكَافِرِينَ

މާނައީ: رسول އާއްމު ، އެކަލޭގެފާނުގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ حضرة ން ބާވައިލެއްވި
އެއްޗެއްޔަށް (އަސްލު : ކީރިތި قران އަށް) رسول އާއި مؤمن ން إيمان ވިއެވެ . އެ އެންމެން الله
އާއި ، އެކަލާނގެ ملائكة ން ނާއި ، އެކަލާނގެ (ބާވައިލެއްވި) ފޮތްތަކާއި ، އެކަލާނގެ ފޮނުއްވި
رسول ންނަށް إيمان ވިއެވެ .(އެއުރެން ބުނެއެވެ .) ތިމަންމެން ، އެކަލާނގެ رسول ންގެ
ތެރެއިން އެއްވެސް ރަސޫލަކާ ދޭތެރޭ ތަފާތެއް ނުކުރަމެވެ . އަދި ، އެއުރެން ބުނެއެވެ . ތިމަންމެން އަހާ
ކިޔަމަން ވެއްޖައީމެވެ . އަހަރުމެންގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެއެވެ! އަހަރުމެންގެ ފާފަ ފުއްސަވައި ދެއްވުމަށް އެދެމެވެ!
އަދި ، އެނބުރި ދިޔުން ވާނީ ، ތިޔަރަސްކަލާނގެ حضرة އަށެވެ .

الله، އެއްވެސް نفس އަކަށް ، އެ نفس އަކަށް ކުޅަދާނަވާވަރަށް މެނުވީ ގެންގުޅުމުގެ تكليف
އެއް ނުދެއްވައެވެ . އެ نفس އެއް ހެޔޮކަމަކުން ލިބޭ (ގެ ثواب) އެ نفس އަކަށް ވެއެވެ .
އަދި ، އެ نفس އެއް ނުބައިކަމަކުން ލިބޭ (ގެ عقاب)އެ نفس އަށް ވެއެވެ. އަހަރުމެންގެ

ވެރި ރަސްކަލާނގެ! އަޅަމެން ހަނދާންނެތިއްޖެނަމަ، ނުވަތަ ، قصد އެއްނެތި އަޅަމެންނަށް ކުށެއް ވެއްޖެނަމަ (އަޅަމެން)އަޅަމެންނަށް عقوبات ނުދެއްވާނދޭވެ!އަޅަމެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ! އަޅަމެންގެ ކުރީން ތިބި މީސްތަކުން އުފުލުމަށް ޖެއްސެވި ފަދަ ބުރަކަމެއް އަޅަމެން އުފުލުމަށް ނުޖެއްސަވާނދޭވެ! އަޅަމެންގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ! އަޅަމެންނަށް ކަޅަދާނަކަމެއްނުވާ ކަމެއް އުފުލުމަށް އަޅަމެންނަށް ނުޖެއްސަވާނދޭވެ! އަދި ، އަޅަމެންނަށް عفو ކުރައްވާނދޭވެ!އަދި ، އަޅަމެންނަށް ފާފަ ފުއްސަވާނދޭވެ!އަދި ،އަޅަމެންނަށް رحمة ލައްވާނދޭވެ! އިބަރަސްކަލާނގެއީ އަޅަމެންގެ އެހީތެރިވެރިޔާ ރަސްކަލާނގެއެވެ . ފަހެ ، كافر ގައުމުގެ މީސްތަކުންގެ މައްޗަށް އަޅަމެންނަށް نصر ދެއްވާނދޭވެ !

باب في النهي عن البدع ومحدثات الأمور

ބިދުޢަތާއި بدعة އާއި، އާކަންތައްތަކުން ދުރުހެލުން މަނާވެގެންވާ ކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللّٰه تعالى (يونس 32): {فماذا بعد الحق إلا الضلال}.

ވީއިރު ކަލޭމެންގެ حق ވަންތަ ރަސްކަލާނގެއެވެ. ފަހެ، حق ގެ ފަހުން މިބައިމީހުންގެ، މަގުފުރެދުން ނޫން ކޮން އެއްޗެއް ހުއްޓޭތޯ؟

وقال تعالى (الأنعام 38): {ما فرطنا في الكتاب من شيء}.

ފޮތުގައި (ލަޢުޙުލްމަޙްފޫޡުގައި) ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެއްވެސް އެއްޗެއް ދޫކޮށް ނުލައްވަމެވެ.

وقال تعالى (النساء 59): {فإن تنازعتم في شيء فردوه إلى اللَّه والرسول}: أي الكتاب والسنة.

(އެބަހީ އަރަގާއި ދެތު ﷲ އާއި، އެކަލާނގެ ރަސޫލާގެ ހުކުމް އޮންނަގޮތް ބަޔައި އެގޮތެވެ
އަދުކުރާށެވެ!)

وقال تعالى (الأنعام 153): {وأن هذا صراطي مستقيماً فاتبعوه، ولا تتبعوا السبل فتفرق بكم عن سبيله}.

އަދި މިއީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ސީދާވެގެންވާ ތެދު މަގެވެ. ފަހެ، އެމަގަށް ތިޔަބައިމީހުން تبعވާށެވެ !(އެހެން މަގުމަގަށް ތިޔަބައިމީހުން تبع ނުވާށެވެ! (އޭރުން) އެކަލާނގެ މަގުން ތިޔަބައިމީހުން ވަކިވެގެން ހިނގައިދާނެތެވެ.

وقال تعالى (آل عمران 31): {قل إن كنتم تحبون اللَّه فاتبعوني يحببكم اللَّه، ويغفر لكم ذنوبكم}

ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ތިޔަބައިމީހުން، الله ދެކެ ލޯބިވާ ކަމުގައިވާނަމަ، ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން، ތިމަންކަލޭގެފާނަށް تبع ވާށެވެ! އޭރުން، الله، ތިޔަބައިމީހުން ދެކެ ލޯބިވެވޮޑިގެންފާނެއެވެ. އަދި، ތިޔަބައިމީހުންނަށްޓަކައި، ތިޔަބައިމީހުންގެ ފާފަތައް ފުއްސަވާ ދެއްވާނެތެވެ.

والآيات في الباب كثيرة معلومة.

وأما الأحاديث فكثيرة جداً وهي مشهورة فنقتصر على طرف منها:

169 عن عائشةَ ، رضي اللَّه عنها ، قالت قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « منْ أَحْدثَ في أَمْرِنَا هذَا ما لَيْسَ مِنْهُ فهُو ردٌّ » متفقٌ عليه .

وفي رواية لمسلمٍ : « مَنْ عَمِلَ عملاً لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُو ردٌّ » .

މާތް الله ރުހުންވެވޑިގެންވި عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ . رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ . އިސްލާމްދީނުގައި އަހަރުމެންގެ ކަމުގައި އެދީނުގައި އަލަށް އުފެއްދިއްޔާނަމަ އެކަމަކީ ރައްދުކުރެވިގެން ނުވެއެވެ .

އަދި مسلمގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ . އިސްލާމްދީނުގައި އަހަރުމެންގެ ކަމެއް ނުކުރާ ކަމެއް ކޮށްފިނަމަ އެކަމަކީ باطل ވެގެންދާނެއެވެ .

170 وعن جابرٍ ، رضي اللَّه عنه ، قال : كان رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، إِذَا خَطَبَ احْمرَّتْ عيْنَاهُ ، وعَلا صوتُهُ ، واشْتَدَّ غضَبهُ ، حتَّى كَأَنَّهُ مُنْذِرُ جَيْشٍ يقُولُ : «صبَّحكُمْ ومَسَّاكُمْ » ويَقولُ : « بُعِثْتُ أَنَا والسَّاعةُ كَهَاتيْن » ويَقْرِنُ بين أُصْبُعَيْهِ ، السبَابَةِ ، وَالْوُسْطَى ، ويَقُولُ: « أَمَّا بَعْدُ ، فَإِنَّ خيرَ الْحَديثَ كِتَابُ اللَّه ، وخَيْرَ الْهَدْى هدْيُ مُحمَّد صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، وَشَرَّ الأُمُورِ مُحْدَثَاتُهَا وكلُّ بِدْعَةٍ ضَلالَةٌ » ثُمَّ يقُولُ : « أَنَا أَوْلَى بُكُلِّ مُؤْمِنٍ مِنْ نَفْسِهِ . مَنْ تَرك مَالا فَلأَهْلِهِ ، وَمَنْ تَرَكَ دَيْناً أَوْ ضَيَاعاً، فَإِليَّ وعَلَيَّ » رواه مسلم .

وعنِ الْعِرْبَاض بن سَارِيَةَ ، رضي اللَّه عنه ، حَدِيثُهُ السَّابِقُ في بابِ الْمُحَافَظةِ عَلَى السُّنَّةِ.

މާތް الله ރުހުންވެވޑިގެންވި جابر ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ . رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ހުތުބާ خطبة ދެއްވާއިރު (ނަބިއްޔާ ކުރެއްވިކަމާ ކަންބޮޑުވުމުން ދުރުހުރިވުމުން ގެވާލި ހިނދުގެއްލުމުގައި އަދި عذاب އަރުވުމާ ނުލައިވުމުގެ އިންޒާރު ދެއްވާ ހިނދު)ދެލޯ ރަތްވެގެންދިޔުމަށް ދިމާވާ ނުރުހުންތެރިކަން އަޑު އުފުލިގެން އަދި ކޯފާވެ އިސްތިޤާމަތް ދެލޯއިމާކުރުން ހިތަދީ އެކަށީގެން ދުޝްމިނުން (އަޑަހި ދުޝްމިނުން)ގެ ލަޝްކަރު ލިބިދޭން ނުރައްކާތެރިން ސަލާމަތްވުމަށް މުސްލިމުން ހުޝިޔާރު ކުރައްވައި ހަރުކަމެވެ . ވިދާޅުވަމުން ވިލާރައިވެ . ދުޝްމިނުންގެ ހަމަލާއަށް ތިބިހައިރިވާނުގެ މަސައްކަތް ހަނދާން ހަނދުމަފުޅު ކުރަމުން މިވަރުގައެވެ . އަދި ހަމަތަކެއް(ވެސް) އަހަރުމެންނާ އަންނަނިވެ . (ވީމާ އަހަރެން ސަލާމަތްވުން ބަރަކާތްވާނެވެ .)

(ތަންތަނުގެ!) އަދި އެކަލޭގެފާނު (އެއުރެނަށް ޒަމާނާއި ގައި) ވިދާޅުވިއެވެ . ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ بعثة އާއި قيامة ވާނީ ދުރުދުވަހީ މިހާކަހަލަ ކަމަކަށެވެ . އަދި ޝަހާދަތް އިނގިލީއާއި މެދު އިނގިލި ދެއްކެވީ ދެއިނގިލި ކައިރިކޮށް ހަމަކޮށް ކުރައްވައިފިއެވެ. އަދި حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. މިއަށްފަހު ތަންތަން ހުއްޓެވެ . ފަހެ ހަދާކަލާނގެ ހަދާންކުރެވި އެންމެ މާތްވެގެންވާ ބަސްފުޅަކީ الله ގެ ކަލާމުފުޅެވެ . އަދި އެންމެ ރަނގަޅު ހިދާޔަތަކީ رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެންނެވި ހިދާޔަތެވެ . އަދި އެންމެ ނުބައި ކަންތައްތަކަކީ އާދީނަށް އުފެއްދޭ ކަންކަމެވެ . އަދި (ދީނަށް އަލަށް އުފައްދާ ކޮންމެ ކަމެއް بدعة އެކެވެ ކޮންމެ ކަމެއް ގުމުރާހީއެވެ . ދެން އެއްޗަކީ حديث ކުރައްވައިފިއެވެ . ތިމަންކަލޭގެފާނު مؤمن ންނަށް ވުރެ އެއީ އެމީހުންގެ ނަފްސުތަކަށްވުރެ ބޮޑު حق ވެރިޔެއް ވަމެވެ . (އެމީހެއް މަރުވެގެން) އެމީހާގެ (ދަރިންނަށް ދޫކޮށްލާ ދަރަނި) މުދަލާއި ދަރިން ދޫކޮށް ހިނގައްޖެ މީހާގެ ނުވަތަ ތަރިކަތުގެ ކަމެއް ދޫކޮށްފިއްޔާ . އަދި އެއީ ދައްކަ ކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށެވެ ފައިސާގެ ކަމެއް ސަބަބުން ބޭނުންވާ ފަރާތަށް ވަކިކުރުމަކީ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށެވެ .

باب في مَنْ سَنَّ سُنَّةً حسنةً أو سيئةً

ރަނގަޅުކަމަކަށް ދަރުމަވެރިކަމެއް ފެށި ، **ނުބައިކަމެއް ދަރުމަވެރިކަމެއް ފެށި** ނުވަތަ عذابގެ ބާރުކަންފަށާ باب·

قال اللَّه تعالى (الفرقان 74): {والذين يقولون ربنا هب لنا من أزواجنا وذرياتنا قرة أعين، واجعلنا للمتقين إماماً}.

އަދި އެއީ ބުނާމީހުންނެވެ. އަހަރެމެންގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ! އަހަރެމެންގެ އަނބިންނާއި ދަރިންނާއި، އަހަރެމެންގެ ދަރިންގެ ތެރެއިން، ލޮލުގެ ފިނިކަން އަހަރެމެނަށް ދެއްވާނދޭވެ! އަދި تقوى ވެރިންނަށް އިމާމުންކަމުގައި އަހަރެމެން ލައްވާނދޭވެ!

وقال تعالى (الأنبياء 73): {وجعلناهم أئمة يهدون بأمرنا}.

އަދި ބިދުޢަތްތަކާއި އުމޫރުތަކުން ހެދުމުގެ ތަރުއާވާ އިމާމުން ކަމުގައި،
ބިދުޢަތްތަކާއި އަޅުދިނުން ދޫކޮށްލުމަށް.

171 عَنْ أَبَي عَمروٍ جَرير بنِ عبدِ اللَّه ، رضي اللَّه عنه ، قال : كُنَّا في صدَرْ النَّهارِ عِنْد رسولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فجاءهُ قوْمٌ عُرَاةٌ مُجْتابي النِّمار أَو الْعباءِ . مُتَقلِّدي السُّيُوفِ عامَّتُهمْ ، بل كلهم مِنْ مُضرَ ، فتمعَّر وجهُ رسولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، لما رأَى بِهِمْ مِنْ الْفَاقة ، فدخلَ ثُمَّ خرج ، فَأَمر بلالاً فَأَذَّن وأَقَامَ ، فَصلَّى ثُمَّ خَطبَ ، فقَالَ : {يَا أَيُّهَا الناسُ اتَّقُوا ربَّكُمُ الذي خلقكمْ مِنْ نَفْسٍ واحِدةٍ } إِلَى آخرِ الآية: { إِنَّ اللَّه كَانَ عليْكُمْ رقِيباً} ، وَالآيةُ الأُخرَى الَّتِي في آخر الْحشْرِ : { يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمنُوا اتَّقُوا اللَّه ولْتنظُرْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمتْ لِغدٍ} تصدَّق رَجُلٌ مِنْ دِينَارِهِ مِنْ دِرْهَمه مِنْ ثَوْبِهِ مِنْ صاعِ بُرِّه مِنْ صَاعِ تَمره حَتَّى قَالَ : ولَوْ بِشقِّ تَمْرةٍ فَجاءَ رَجُلٌ مِنْ الأَنْصارِ بِصُرَّةٍ كادتْ كَفُّهُ تَعجزُ عَنْهَا ، بَلْ قَدْ عَجزت ، ثُمَّ تَتابعَ النَّاسُ حَتَّى رَأَيْتُ كَوْمَيْنِ مِنْ طَعامٍ وَثِياب ، حتَّى رَأَيْتُ وجْهَ رسولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، يَتهلَّلُ كَأَنَّهُ مذْهَبَةٌ ، فقال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَنْ سَنَّ في الإِسْلامِ سُنَّةً حَسنَةً فَلَهُ أَجْرُهَا، وأَجْرُ منْ عَملَ بِهَا مِنْ بَعْدِهِ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْقُصَ مِنْ أُجُورهِمْ شَيءٌ ، ومَنْ سَنَّ في الإِسْلامِ سُنَّةً سيَّئَةً كَانَ عليه وِزْرها ووِزرُ مَنْ عَمِلَ بِهَا مِنْ بعْده مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْقُصَ مِنْ أَوْزارهِمْ شَيْءٌ » رواه مسلم .

قَوْلُهُ : « مُجْتَابِي النِّمارِ » هُو بالجِيمِ وبعد الأَلِفِ باء مُوَحَّدَةٌ . والنِّمَارُ : جمْعُ نَمِرَة، وَهِيَ : كِسَاءٌ مِنْ صُوفٍ مُخَطَّط . وَمَعْنَى « مُجْتَابِيها » أَيْ : لابِسِيهَا قدْ خَرَقُوهَا في رؤوسهم . « والْجَوْبُ » : الْقَطْعُ ، وَمِنْهُ قَوْلُهُ تَعَالَى : { وثَمُودَ الَّذِينَ جَابُوا الصَّخْرَ بالْوَادِ } أَيْ : نَحتُوهُ وقَطَعُوهُ . وقَوْلُهُ « تَمعَّرَ » هو بالعين المهملة ، أَيْ : تَغيرَ . وَقَوْلُهُ: « رَأَيْتُ كَوْمَيْنِ » بفتح الكاف وضمِّها ، أَيْ : صُبْرتَيْنِ . وَقَوْلُهُ : « كَأَنَّه مَذْهَبَةٌ» هـ و بالذال المعجمةِ ، وفتح الهاءِ والباءِ الموحدة ، قَالَهُ الْقَاضي عِيَاضٌ وغَيْرُهُ . وصحَّفَه بَعْضُهُمْ فَقَالَ : « مُدْهُنَةٌ » بدَال مهملةٍ وضم الهاءِ وبالنون ، وَكَذَا ضَبَطَهُ الْحُمَيْدِيُّ ، والصَّحيحُ الْمَشْهُورُ هُوَ الأَوَّلُ . وَالْمُرَادُ بِهِ عَلَى الْوَجْهَيْنِ : الصَّفَاءُ وَالاسْتِنَارَةُ .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أَبَو عَمرو جَرير بنِ عبدِ اللّٰه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ .
ވިދާޅުވިއެވެ: އެއްދުވަހަކު ހެނދުނުގެ ވަގުތެއްގައި رسول اللّٰه صلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسلَّم
ހަޟުރަތުގައި ތިއްބާ ބަރަހަނާ ބަޔަކު އައެވެ . އެމީހުން ތިބީ ހެދުން ބޮލަށް ކަސް އޮޅާލާފައެވެ
ނިވާ ކުރެވޭވެ . އަދި ކަނޑިތައް ގައިގައި ތިބީ ބާރުވާ އަޅުވާފައެވެ . އަދި ކަނޑުވެރިކަމުގައި ތިބީ
ކަނޑި އަޅުވައިގެންނެވެ . އަދި އެމީހުންގެ ގިނަ މީހުންނަކީ مُضر ގަބީލާގެ މީހުންނެވެ .
އަދި ކޮންމެއަކު!އެމީހުން އެންމެންނަކީވެސް އެގަބީލާގެމީހުންނެވެ.(ދެންނެވުނެވެ.) މިމީހުންނަކީ
ގާތުގައިވާ ހަނގުރާމަތަކުން ބަލިކޮށްވެސް އާދައިގައި ދިރިއުޅުނުމީހުންނެވެ.)
(ހަމަގޮތަ) މިމީހުން ދުށީ ހާލު ފެނިވަޑައި رسول اللّٰه صلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسلَّم ދެރަވެވަޑައި
ބޮޑުވުން ފެނިވުމާ މުބާރަކު ތަފާތުވިއެވެ. އަދި އެއްފަހަރު ގޮވަބޭ އަދުހާނާ ގެކޮޅަށް ވަދެ
ވަޑައިގެންފައި. (އެއްފަހަރު ނަމާދުގެ ސަލާމްދީ) ނިކުމެ ވަޑައިގެން بلال ގެ ފަރާތުން އަޛާނު
ގޮވާލަން ބަންދަ ގޮވުމަށް އަމުރުކުރެއްވިއެވެ . އަދި އޮށްބާލާފައިން بلالގެ ފަރާތުން ބަންދަ ދެއްވިއެވެ . އަދި
އިގާމަތުގައި ފޯރު قمة ދެއްވިއެވެ . އަދި ނަމާދުކުރިއެވެ ފޯރު ހަމަކުރެއްވުމަށްފަހުގައެވެ . އަދި)
ސުންނަތް އަދާ ކުރެއްވުމަށްފަހު) މިސްތަކުން ނިންމުމާއި މުއްސަނދި ކުރެއްވުމާ حديث
ފުރުސަތުގެ ވިއްސާރަށްވެއެވެ . (އާ މިސްތަކުން ނިމިގެން .) މާތް الله سبحانه وتعالى ވަޙީ ކުރެއްވިއެވެ .

{يَا أَيُّهَا الناسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الذي خلقكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدةٍ } إِلَى آخرِ الآية: { إِنَّ اللَّه كَانَ عَليْكُمْ رَقِيباً}

މާނައީ: އޭ މިސްކީނުން ނާސް!ތިޔަބައިމީހުން ހެއްދެވިއެ ބޮޑުކަލާނގެ ތަޤުވާވެރިވާށެވެ ރިވާޔަތް
ތިޔަ ބައިމީހުން تقوىވެރި ވާށެވެ . އެކަލާނގެއަށް ފޮރުވުމެއް ނުކުރެވޭނެ ތިޔަ ބައިމީހުން
ހެއްދެވި ބޮޑުކަލާނގެއެވެ . އަދި އެކަލާނގެ ރިވާޔަތް އާދަ އަނބުރި ޖެހުމާތެ
ހެއްދެވިއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ތިމާގެ ރިވާޔަތުން ވަޞިއްޔަތްކުރައްވަނީ އެނބުރި އެނބުރި ފުރިހަމަވުން
ފުރިހަމަވެއްވިއެވެ . އަދި ތިޔަބައިމީހުން الله ގެ ރިވާޔަތް تقوىވެރިވާށެވެ . އެކަލާނގެއަށް
އެކަލާނގެ ހަމަހަމަވުމާ ދެކޮޅުތިބެނީ ތިޔަބައިމީހުން އަނބުރާ އަޑުއަހާނީ މުސްތަޤުބަލު
ކަނބަލުންގެ އަދި އަޅާ ހަމަހަމަކަމުގެ ތިމާގެ ކަމުގެ ގެޔޮހާލަތު ހައްޤުކަމުގައެވެ

ސަމާލުވާށެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ބައްލަވާ ރަގަޅު ކަމުގައި
މާތް الله ވެއެވެ .

މާތް الله سبحانه وتعالى وحى ކުރެއްވިއެވެ . { يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَلْتَنظُرْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ لِغَدٍ}

މާނައީ:- އޭ އީމާންވެވަޑައިގެންފިމީހުންނޭވެ! الله އަށް ބިރުވެތިވެލައްވާށެވެ ދުރުވިސްނާ
ހުރިކަމެވެ. ކޮންމެ ނަފްސެއްވެސް މާދަމާއަށްޓަކައި ކުރިއަށްފޮނުވާ عملތަކާ މައްޗަށް ވިސްނައި
ނަޒަރު ހިންގާ ހުރިކަމެވެ .

އެހެނީ ދީނާރުތަކެއް ލިބި މީހުން ދީނާރުން صدقة ދެއްވުމެވެ . درهم ލިބި މީހުން
درهم ތަކުން صدقة ދެއްވުމެވެ . ހެދުން ލިބި މީހުން ހެދުން ދޫކުރުމެވެ .
ގޮދަން ލިބި މީހުން ގޮދަން ދޫކުރުމެވެ . ގޮދަން ލިބި މީހުން ގޮދަނުން ސާޢެއްގެ މިންވަރު
ދިނުމެވެ . ކަދުރު ލިބިމީހުން ކަދުރުން ސާޢެއްގެ މިންވަރު ދިނުމެވެ . އަދިވެސް رسول الله
صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ . (އަދިހަމައެކަނި ދެބައިކުޅަ) ކަދުރު އެއްގެ
އެއްފޮޅި ކަމުގައި ވިޔަސް އެއްޗެއް ދިނުމެވެ .(އެބަހީ صدقة ކުރެއްވުމަށް ގޮތްދައްކަވާފައެވެ.)
މިއަދު އަހަރެމެންނަށް (انصاري ބޭކަލެއް ތަކުރާރުކުރެވޭ ގޮތްފުޅަކީ) ގެންނެވި ދޫ އެއްޗެހި
ހަޖެހިގެން ގެނައިސް ގެނީ ބޮޑުވަރަށް ހަޖަމުނުވާ ދަރަޖަ އެއްޗެހިއެވެ . ތަފާ ދިމާވެ ވެސް ވެސް .
(ތަނބަލެއް ބޮޑުބޮޑު ބޮޑުބައިން އަނބުރާލެ އެހެނީ ދުރުތުވެން ކަލޭގެ. ދޫން
މިސްކީނުން (އެމީހާގެ ހެޔޮމަ އަޅުއަނބުރާ) صدقة ދެއްވުމުން ގެންދިޔައެވެ .
އަހަރުމެން ބަލައިލާ ކަމަށްވާ ހެދުމި ދޫކުރެވޭ އެހެވެސްތަ. އާ ހިނދު رسول
اللَّه صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އާ ހަނދާން ދެކެވޭގޮތުގައި އުފާލެވި ބޮޑުވުން
ތިމާނަށް ދެކުނު އެކަކާގޮތްގެ މަސައްކަތް ހެޔޮ ވީމާ ބޮޑުވަރަށް ބޮޑުފަޅަ ހަބަރުގެ
ދަންނަ رسول اللَّه صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އިސްލާމްދީނުގައި ހެޔޮކަން
ތަނބަގެ ކަލޭގެ ދެކޮޅުވެރި މިހާރަށް އެކަމުގެ ކަމަށްވާ ކަމަށްއެޅުއްވީމާ ހެޔޮ އަޅުއަރި
އަދި އެމީހާއަށްފަހު އެއަށް عمل ކުރާނާ ބޭއްވުމުގެ ސަވާބުން (قِيَامَةِ ދުވަހު ދެއްކޭނެއެވެ
) ހެޔޮ އަޅުގަ ލިބުމުން ދޭނެއެވެ . އަދިއެކަން އެމީހާއަށްވެސް ثواب ލިބޭ ލިބުމުގެ ކަމުން

އެ عمل ކުރާ މީހުންގެ ثوابން އެއްވެސް މިންވަރަކުން އުނިވެގެން ނުދާނެއެވެ . އަދި އިސްލާމްދީނުގައި ނުބައިކަމެއް ފެށުވައިދިނުމަކުން އެކަމުގެ މައްޗަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ ނުބައި ޤަޟާއި އަދި އެމީހާއަށްފަހު އެއަށް عمل ކުރާ ބައެއްގެ ސަބަބުން (قِيامَةِ އާއި ޤަރުނުތަކުން) އެމީހަކަށް عذاب ލިބިގެންދާނެއެވެ . އެގޮތުން އެމީހާއަށް عذاب ލިބޭ ލިބުމުކުން އެ عمل ކުރާ މީހުންގެ عذابން އެއްވެސް މިންވަރަކުން އުނިވެގެން ނުދާނެއެވެ .

172 وعن ابن مسعودٍ رضي اللّه عنه أَنَّ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « ليس مِنْ نفْسٍ تُقْتَلُ ظُلماً إِلاَّ كَانَ عَلَى ابنِ آدمَ الأوّلِ كِفلٌ مِنْ دمِهَا لأَنَّهُ كَان أَوّل مَنْ سَنَّ الْقَتْلَ » متفقٌ عليه.

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عبدالله بن مسعودٍ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ . ދުނިޔެތެރޭން އެއްވެސް މީހަކު ނަހައްގުން ގަތުލުކުރެވިއްޖެނަމަ އެމީހަކު ގަތުލުކުރެވުނުމާއެކު ހުރި عذابގެ މިންވަރަކުން عذاب آدم ގެފުޅުގެ ދަރިކަލުން (ޤާބީލް) އަށް ލިބިގެންދެއެވެ . ސަބަބަކީ އޭނާ އެންމެ ފުރަތަމަ މީހުން ބިންމަތީގައި ނަހައްގުން މީހަކު ގަތުލުކުރުމުގެ ނުބައި އާދަ އުފެއްދި މީހާ ކަމުގައި ވާތީއެވެ.

باب في الدلالة على خير والدعاء إلى هدى أو ضلالة

ހެޔޮ ކަންތައްތަކަށް މަގު ދައްކައިދިނުމާއި ތެދުމަގަށް ގޮވާލުމުން ހުރި ثواب އާއި ނުބައިމަގަށް މަގުދައްކައިދިނުމުން ހުރި عذاب ތަން ބަޔާން ކުރާ باب

قال تعالى (القصص 87): {وادع إلى ربك}.

އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ ދިމާއަށް (މީސްތަކުންނަށް) ގޮވައިލައްވާށެވެ!

وقال تعالى (النحل 125): {ادع إلى سبيل ربك بالحكمة والموعظة الحسنة}.

حكمة އާއި، ރީތި وعظ އާއި އެކު، ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ މަގަށް، ކަލޭގެފާނު ގޮވައިލައްވާށެވެ!

وقال تعالى (المائدة 2): {وتعاونوا على البر والتقوى}.

އަދި ހެޔޮކަންތައްތަކުގައާއި، تقوى ވެރިވުމުގެ މައްޗަށް ތިޔަބައިމީހުން އެކަކު އަނެކަކަށް އެހީވެ ވާގިވެރިވާށެވެ.

وقال تعالى (آل عمران 104): {ولتكن منكم أمة يدعون إلى الخير}

ހެޔޮކަމުގެ މަގަށް ގޮވާ އަދި ހެޔޮކަންތައްތަކަށް أمر ކުރާ، އަދި ނުބައި ކަންތައް ނަހީކުރާ ބައެއް ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ވާންވާނެއެވެ!

173 وعن أَبِي مسعودٍ عُقبَةَ بْن عمْرٍو الأَنْصَارِيِّ رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَنْ دَلَّ عَلَى خَيْرٍ فَلَهُ مثلُ أَجْرِ فَاعِلِهِ » رواه مسلم .

ދާއިމް الله ރުއްސުންފުޅުވި أبو مسعود عُقبَةَ بْن عمْرو الأَنْصَارِيِّ رضي اللَّه عنه ގެ ރިވާއިން ދިރާސާކުރެވުނު ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހެޔޮކަމަކަށް މަގު ދައްކާ މީހަކަށް ފަދަ އަޖުރެއް ކުރި މީހަކަށް ލިބޭ އަޖުރު ލިބޭނެއެވެ.

174 وعن أَبِي هريرة رضي اللَّه عنه أَن رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : «منْ دَعَا إِلَى هُدًى كَانَ لَهُ مِنَ الأَجْرِ مِثْلُ أُجُورِ منْ تَبِعَهُ لا ينْقُصُ ذلِكَ مِنْ أُجُورِهِم شَيْئاً ، ومَنْ دَعَا إِلَى ضَلاَلَةٍ كَانَ عَلَيْهِ مِنَ الإِثْمِ مِثْلُ آثَامِ مَنْ تَبِعَهُ لا ينقُصُ ذلكَ مِنْ آثَامِهِمْ شَيْئاً » رواه مسلم.

ދާއިމް الله ރުއްސުންފުޅުވި أَبو هريرة ގެ ރިވާއިން ދިރާސާކުރެވުނު ވެއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތެދުމަގަށް ގޮވާ މީހާއަށް އެމަގުން عمل ކުރާ މީހުންގެ ލިބޭ ފަދަ ހެޔޮ އަޖުރު ލިބޭނެއެވެ . އަދި ނުބައި

މަގުދައްކާ މީހާއަށް ثواب ލިބޭ ލިބުމުން عمل ކުރާ މީހުންގެ ثوابން އެއްވަރެއް މިންވަރަށް އުނިވެގެން ނުވެއެވެ. އަދި ނުބައި މަގަށް މަގުދައްކާ މީހާއަށް އެއަށް ޢަމަލުކުރާ މީހަކަށް ލިބޭފަދައިން ފާފަ ލިބުމުން ލިބެއެވެ. އެގޮތުން ފާފައިން މަގު ދައްކާ މީހާއަށް ފާފަ ލިބޭ ލިބުމުން عمل ކުރާ މީހުންގެ ފާފައިން އެއްވަރެއް މިންވަރަށް އުނިވެގެން ނުވެއެވެ.

175 وعن أَبي العباسِ سهل بنِ سعدٍ السَّاعِدِيِّ رضي اللَّه عنه أَن رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال يوْمَ خَيْبَرَ : « لأعْطِيَنَّ الرَّايَةَ غَداً رَجُلاً يَفْتَحُ اللَّه عَلَى يدَيْهِ ، يُحبُّ اللَّه ورسُولَهُ ، ويُحبُّهُ اللَّه ورَسُولُهُ » فَبَاتَ النَّاسُ يدُوكونَ لَيْلَتَهُمْ أَيُّهُمْ يُعْطَاهَا . فَلَمَّا أصبحَ النَّاسُ غَدَوْا عَلَى رسولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : كُلُّهُمْ يَرجُو أَنْ يُعْطَاهَا ، فقال: « أَيْنَ عليُّ بنُ أَبي طالب ؟ » فَقيلَ : يا رسولَ اللَّه هُو يَشْتَكي عَيْنَيْه قال : « فَأَرْسِلُوا إِلَيْهِ » فَأُتِيَ بِهِ ، فَبَصقَ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم في عيْنيْهِ ، ودَعا لَهُ ، فَبَرأَ حَتَّى كأَنْ لَمْ يَكُنْ بِهِ وَجعٌ ، فأَعْطَاهُ الرَّايَةَ . فقال عليٌّ رضي اللَّه عنه : يا رسول اللَّه أُقاتِلُهمْ حَتَّى يَكُونُوا مِثْلَنَا ؟ فَقَالَ : « انْفُذْ عَلَى رِسلِكَ حَتَّى تَنْزِلَ بِسَاحتِهِمْ، ثُمَّ ادْعُهُمْ إِلَى الإِسْلامِ ، وَأَخْبرْهُمْ بِمَا يجِبُ مِنْ حقِّ اللَّه تَعَالَى فِيهِ ، فَواللَّه لأَنْ يَهْدِيَ اللَّه بِكَ رَجُلاً وَاحِداً خَيْرٌ لَكَ مِنْ حُمْرِ النَّعَمَ» متفقٌ عليه.

قوله : « يَدُوكُونَ » : أَيْ يخُوضُونَ ويتحدَّثون ، قوْلُهُ : « رِسْلِكَ » بكسر الراءِ وبفَتحِهَا لُغتَانِ ، وَالْكَسْرُ أَفْصَحُ .

ރަޟީ الله ޢަންހު ޞަޙާބީ أبو العباس سهل بنِ سعد السَّاعِدِي ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم خَيْبَر ހަނގުރާމަ ހިނގި ދުވަހު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މާދަމާ ޖިހާދުގެ ދިދަ ދެއްވާނީ އެފަދަ ބޭފުޅަކަށް ދެއްވާނެއެވެ. އަދި އެބޭފުޅާގެ އަތްމަތިން ތިމަން الله (خَيْبَر) فتح ކުރައްވަވާނެއެވެ. އަދި އެއީ الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާ ލޯބިވާ ބޭފުޅެކެވެ. އަދި އެބޭފުޅާ الله سبحانه وتعالى ގެ ރަސޫލާ ލޯބިވެއެވެ. އަދި އެބޭ ބޭފުޅާއަށް

އަހާރުސްގެ ތަޞައްވުރާގެ ޚިޔާލީގެން ވެއެވެ . ފަހަ އަހަރުމެން އަޤުއިލިވިރި ދިސްވާކުން
އެކޮ ނިޔާކުރުއްވީ އަދިދީ ހިތްތަ ދިއަލާއި ވަދު ފުރުތަކުރުން ވަދި ބިއްބަވައިގެންވާ
حال ގައެވެ. އެއަށް ފަހު ހެނދުނު ވުމާއި އެންމެންވެސް رسول اللّه صلّى اللّهُ عَلَيْهِ
وسلّمއަރިހަށް އައުމެވެ . ކޮންމެ ބޭކަލަކުވެސް އުއްމީދު ކުރީގެން ހުންނެވީ އެދިގެ
ޖަމާޢަތަށް ދީފައެވެ . ފަހަ رسول اللّه صلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރައްވައެވެ .
عليُّ بنُ أَبي طالب ގެ ފާޅު ކޮބައި ހެއްޔެވެ؟ ފަހަ އެކަލޭގެފާނުގެ ދުންނަވަނީއެވެ. އޭ اللّه
ގެ ރަސޫލާއެވެ . އެ صحابيވަރި ފުޅުގެ އަރާސް ކަންތުރުއެގެ ގަޑިގައެވެ. حديث
ކުރައްވައެވެ. ހިމަނާކަށްކާރާރުގެ އަރިހަށް އެ صحابي ގެންނަވާށެވެ . ދެން عليّގެފާނު
އަރާކޮގެފާނު އަރިހަށް ގެންނަވައެވެ .އެހިނދު رسول اللّه صلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسلّم ،(ﷺ
ތުއްސަނޫއްވި) عليّ ގެ ފާނުގެ ލޯ ފުޅުގައި ފުޅާލައްވައެވެ . އަދި شفاء ލަން އެދި دعاء
ކުރައްވައެވެ. އެހިނދު އެބަލިން ފަސޭހަވެގެން ދިޔައީ ބަލިވެފައިން ނުވާހެން ފަދައިން ނިކަދެ
ހެންނެވެ. ދެން އަރާކޮގެފާނު عليّގެފާނުގެ އަތުގައިން ދިދަވޭ ދެއްވައެވެ. އެހިނދު
عليّގެފާނު ދެންނެވިއެވެ. އޭ اللّه ގެ ރަސޫލާއެވެ. އަހުރެން ތިމަން މުސްލިމުން
ފަދަކުރަންދެން (އެބައިމީހުން ވިރުދަވާ) ހަނގުރާމަކުރައްވަނީ ތިބެން ހެއްޔެވެ ؟ حديث
ކުރައްވައެވެ . އާދޭގެ ގޮތުން ދެވެރިކުރަމުން ގެންދަވާށެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ހަރަކާތު
ދެކެވުން އެތަން ފެނިވަޑައިގަތުން އިސްލާމަށް ގޮވާލަވާށެވެ . އަދި އެމީހުންގެ
މައްޗަށް ވާޖިބުވާ ކަންތައް ބުނާށެވެ. ފަހެ ވަގުތުން އަރުވަތުގެ ގޮތުން اللّه ގެ
ޤަސަމެވެ. ތިބާއަތުން އެއްމީހަކަށް ތެދުމަގު ލިބުން އެކުއްލި މާގިނަ ކަނޑުގަތެވެ
ރަތް ޖަމަލު ރާސްތަ ވަރީން ކެއްނެ ރަނގަޅު ވާނެއެވެ .

176 وعن أَنسٍ رضي اللَّه عنه أَنْ فَتًى مِنْ أَسْلَمَ قال : يا رسُولَ اللَّه إنِّي أُرِيد الْغَزْوَ ولَيْس مَعِي مَا أَتجهَّزُ بهِ ؟ قَالَ : « ائْتِ فُلاناً فإِنه قَدْ كان تَجَهَّزَ فَمَرِضَ » فأَتَاهُ فقال : إنَّ رسولَ اللَّه صلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسلّم يُقْرئُكَ السَّلامَ ويَقُولُ : أَعْطِني الذي تجهَّزْتَ بهِ ، فقال : يا فُلانَةُ أَعْطِيهِ الذي تجَهَّزْتُ بهِ ، ولا تحْبِسِي مِنْهُ شَيْئاً ، فَواللَّه لا تَحْبِسِينَ مِنْهُ شَيْئاً فَيُبَارَكَ لَكِ فِيهِ . رواه مسلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أنسގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ . أَسْلَم ޤަބީލާގެ
ޒުވާނަކު رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ.
ހަނގުރާމަކުރުން ބޭނުން ތައްޔާރުވުމަށް ބޭނުންވާ ތަކެތި ނެތެވެ. އެހެން ބޭނުންތައް އެކުލެވޭ ތައްޔާރު
ކުރައްވާދޭށެވެ. ނަބިއްޔާ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފުލާނާ ގާތަށް ދާށެވެ. އޭނާ ވެސް ހަނގުރާމައަށް
ތައްޔާރުވެ ބޭނުންވާ ތަކެތި ތައްޔާރުކުރުމަށްފަހު ބަލިވެއްޖެއެވެ. ދެން އެ ޒުވާނާ ފުލާނާ ގާތަށް
ގޮސް ދަންނަވައިފިއެވެ. ތިބާއަށް رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ސަލާމް ކިޔުއްވައިފިއެވެ. އަދި
ތިބާ ތައްޔާރުކުރެއްވި ތަކެތި ދިނުމަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފުލާނާ ބުނެފިއެވެ. އޭ ފުލާނާ
އަހަރެން ތައްޔާރުކުރި ތަކެތިން އެއްވެސް އެއްޗެއް ނުހިފަހައްޓާ އެ ޒުވާނަށް ދޭށެވެ. صحابي އަށް
ދިނުމަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން މުސްލިމުންނަށް ބުނެފިއެވެ. ކަލޭމެން ބަލިވެ ނުދެވުނު ގޮތުން ލާނާ
ތައްޔާރުކުރި ތަކެތި ހުރިހާ އެއްޗެއް ދޭށެވެ . އެހެން އެއްޗެހި ޖަމާކޮށްފައި ފަރާތަކަށް ނުދޭނެއެވެ
الله ގަސަމެވެ . އޭގެ ތެރެއިން އެއްޗެއް ހިފަހައްޓައިފިނަމަ ބަރަކާތެއް ނުލިބޭނެއެވެ.
(مسلم) ރިވާކުރެއްވި حديث ހަދީޘް ޞަޙީޙް ހަދީޘެކެވެ .

باب في التعاون على البر والتقوى

ހެޔޮކަންތަކާއި تقوى ވެރިވުމުގައި އެއްބާރުލުން ދިނުމާބެހޭ باب

قال اللَّه تعالى (المائدة 2): {وتعاونوا على البر والتقوى}.

އަދި ހެޔޮކަންތަކާއި ، تقوى ވެރިވުމުގައި ތިޔަބައިމީހުން އެކަކު އަނެކަކަށް އެހީތެރިވާށެވެ!

وقال تعالى (العصر 1، 2، 3): {والعصر، إن الإنسان لفي خسر، إلا الذين آمنوا وعملوا الصالحات، وتواصوا بالحق، وتواصوا بالصبر}

ޖަދާން ގެންދެއުމެވެ . ހަމަހަމަކަމާއި ވެރިކަމާއި ، އިންސާފުވެރިކަން ވަރަށް ، ގެއްލުމުގައި ކަން ކަމަށްވެރިވާ .

إيمان ގެ صالح عمل ތަޢުލީމް ، އަދި އެކަކު އަނެކަކަށް حق އަށް وصية ކޮށް ، އަދި
އެކަކު އަނެކަކަށް ކެތްތެރިވުމަށް وصية ކޮށް އުޅުން މިއީން ގެއްލުމެވެ .

قال الإمام الشافعي رحمه اللَّه كلاماً معناه : إن الناس أو أكثرهم في غفلة عن تدبر هذه السورة

177 عن أَبي عبدِ الرحمن زيدِ بن خالدٍ الْجُهَنيِّ رضيَ اللَّه عنه قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : مَنْ جهَّزَ غَازِياً في سَبِيلِ اللَّه فقَدْ غزَا ومَنْ خلَفَ غازِياً في أَهْلِهِ بِخَيْرٍ فقَدْ غَزَا» متفقٌ عليه .

ޞ الله ރުހިވެވަޑައިގެންވާ أبو عبد الرحمن زيد بن خالد الْجُهَنيِّ ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވިދާޅުވިއެވެ. ނަބިއްޔާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ . الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރާ މީހަކަށް ސާމާނު ހޯދައިދޭ މީހާ ހަމަހަމަކަށްވާނީ ޖިހާދުކުރިމީހާއެވެ . އަދި ޖިހާދުކުރާ މީހެއްގެ ނުބައިވާ ގެއަށް ހެޔޮގޮތުން ބަލަހައްޓައި ދިނު މީހާ ހަމަހަމަކަށްވާނީ ޖިހާދު ކުރި މީހާއެވެ .

178 وعن أَبي سعيدٍ الخُدْريِّ رضي اللَّه عنهُ أَنَّ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، بَعَثَ بَعْثاً إلى بَني لِحيانَ مِنْ هُذَيْلٍ فقالَ : « لِيَنْبعِثْ مِنْ كُلِّ رَجُلَيْنِ أَحَدُهُمَا وَالأَجْرُ بيْنَهُمَا » رواه مسلم.

ޞ الله ރުހިވެވަޑައިގެންވާ أَبو سعيد الخُدْرِي ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަހަމަކަށްވާނީ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، هُذَيْل ގަބީލާގެ بَنو لِحيان ގައުމާ ދެކޮޅަށް ހަނގުރާމަ ކުރުމަށް ލަޝްކަރެއް ފޮނުއްވިއެވެ . އަދި ވިދާޅުވީ ދެމީހުން ކޮންމެ ދެމީހުންގެ ތެރެއިން އެކަކު ހިފައިގެން ދާށެވެ. އެމީހުންނަށް ثواب ހަމަ ހަމައިން ވާނެއެވެ .

179 وعن ابنِ عباسٍ رضي اللَّه عنهما أَنَّ رسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم لَقِيَ ركْباً بالرَّوْحَاءِ فقال: «مَنِ الْقَوْمُ ؟ » قالُوا : المُسْلِمُونَ ، فقَالُوا : مَنْ أَنْتَ ؟ قال : «رسولُ اللَّه» فَرَفَعَتْ إِلَيْهِ امْرَأَةٌ صَبِيًّا فقَالَتْ : أَلِهَذَا حَجٌّ ؟ قال : « نَعمْ ولَكِ أَجْرٌ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންނެވި ޞަޙާބީބޭކަލެއްކަމުގައިވާ عبدالله بن عباس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللّٰه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް މަދީނާގެ ކާފިލާއަކާ روْحَاء ނަމަކަށް ކިޔުން ހިސާބުން ދަތުރުވެރި ބަޔަކާ ބައްދަލުވެއްޖެއެވެ. އަދި ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. ތިޔައީ ކޮންބައެއް ހެއްޔެވެ؟ އެމީހުން ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންމެންނަކީ މުސްލިމުންނެވެ. ދެން އެބޭކަލުން އަހައްސަވައިފައެވެ. ތިޔައީ ކޮންބޭކަލެއް އެވެ؟ حديث ކުރައްވައެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނީ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ފަހެ އަންހެނަކު އަދި ކުޑަކުއްޖަކު ތެރެއިން އަންހެނަކު ކުރިމަތިކޮށް ދެންނެވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިކުއްޖާ حَجٌّ ކުރެވޭން صح ވާނެތޯއެވެ. حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. އާނއެވެ. (صح ވާނެއެވެ.) އަދި ކަލޭމެންނަށް ދެން أجْر ލިބިގެން ވެއެވެ.

180 وَعَنْ أَبِي موسى الأَشْعَرِيِّ رضيَ اللَّهُ عنه ، عن النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أَنَّهُ قال:
« الخَازِنُ المُسْلِمُ الأَمِينُ الذي يُنَفِّذُ ما أُمِرَ بِهِ ، فَيُعْطِيهِ كَامِلاً مَوفَّراً ، طَيِّبَةً بِهِ نَفْسُهُ فَيَدْفَعُهُ إِلى الذي أُمِرَ لَهُ بِهِ أَحَدُ المُتَصَدِّقَيْنِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންނެވި أَبو موسى الأَشْعَرِي ސަޙާބާގެ ސަޙާބީބޭކަލެއްކަމުގައިވާ ނަބިއްޔާގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައިފިއެވެ . މުސްލިމު އަމާނާތްތެރި ޚަޒާނާދާރު އެމީހަކަށް އަމުރުކުރެވިފައިވާ ގޮތަށް ފުރިހަމައަށް ކާމިލުކޮށް ދިނުމަށް، ހިތްހެޔޮކޮށް، ދޭންވީ ބޭފުޅާއަށް ދޭ ޚަޒާނާދާރު އެއީ ސަދަޤާތްދޭ ދެމީހުންގެ ތެރެއިން އެކަކެވެ. ދެ މީހުންނަކީ ފުލުފުލުން ފައިސާ ދޭ މީހާ އާއި ޚަޒާނާދާރު ، އެފަދަ(ވަކީލު) ވާއިރު صدقات ދޭ މީހުން ކަމުގައެވެ .

وفي رواية : « الذي يُعْطِي مَا أُمِرَ بِهِ » وضَبَطُوا « المُتَصدِّقَيْنِ » بفتح القاف مع كسر النون على التَّثْنِيَةِ ، وعَكْسُهُ عَلَى الجمْعِ وكلاهُمَا صَحِيحٌ

އަދި އެހެން ރިވާތްކުރެއްވި ވެއެވެ . (އޮބުނާކަން ދިނުމަށް އަމުރު ކުރެއްވިކަމާ މިހެންނަން ޤަވާޢިދުގައެވެ .)

باب في النصيحة

نصيحةދިނުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللّٰه تعالى (الحجرات 10): {إنما المؤمنون إخوة}.

مؤمنން ވާކަން ކަށަވަރުން، أخ ން ތަކެއް ކަމުގައެވެ.

وقال تعالى إخباراً عن نوح صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم (الأعراف 62):

އަހުރެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ رسولކަން ތިޔަބައިމީހުންނަށް އަހުރެން އިއްވަމެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް نصيحة ތެރިވަމެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ނޭނގޭ ކަންތައްތައް الله ގެ حضرةން އަހުރެންނަށް އެނގެއެވެ.

{وأنصح لكم} وعن هود صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم (الأعراف 68): {وأنا لكم ناصح أمين}.

އަހުރެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ رسول ކަން ތިޔަބައިމީހުންނަށް އަހުރެން އިއްވަމެވެ. އަދި އަހުރެންނީ ތިޔަބައިމީހުންނާ أمانة ތެރި نصيحة ތެރިއަކީމެވެ.

رسول ހާއްސަ نصيحة ދިނުމަށް އެދޭ ބަސްފުޅުގެ މުރާދަކީ އަނެއްކާވެސް ގެންނެވި رسول ކަން ޤަބޫލުކުރުން އަމަލުކުރުން އިޚްލާޞްތެރިކަމާއި ޔަގީންކަމާއެކު އަޅުގަނޑުމެން ކަންތައްތަކާއި ދުރުހެލިވުމާއި އެކަލާނގެއަށް ނަސޭހަތް ދިނުމި އަމާނާތް ވަފާތެރިކަމާ އެކަލާނގެއަށް ދިނުމުގެ ގޮތުގައެވެ. މުސްލިމުންގެ

ބެރެއިންވާ ވިޔަސްނަމަވެސް ނަސޭހަތްދިނުމާއި ބެލުމަށް އަހުލު ބާރުއެޅުމަށް މުއްސަނދިކަން ހަމަޖެހޭ މުސްލިމުން
އެމީހުންނަށް ވަގުވެރިވުމާއި އެމީހުން އެދިފަދައިން ހެދުމަށްދިރުމަށް ހިތްދޭއިރު އެމީހުންނަށް
ކިޔަމަންތެރިވުމާއި އެމީހުންނަށް ދޭއުމުރިދާރާރު ރުޅި ބައިން ހަމަޖެހުމަށް ދުރުވުމާއި
އެމީހުންނާއި ދުރުކުރުން ނުރިބުމުން މަޖައްސަވުމާއި އެމީހުންނަށް ހިތްވަހިކަމާއި މުއްސަނދިން
މުސްލިމުންގެ ހިތްބޭއި ލާބައި މަސައްކަތްގެ ކުރުމާއި އެމީހުންނަށް ހެއު ދުވަސް ކުރުން ފާހަގަ
ކުރުމުގައިވެއެވެ.

وأما الأحاديث:

181 فَالأَوَّلُ : عن أَبِي رُقَيَّةَ تَمِيمِ بنِ أَوْس الدَّارِيِّ رضي اللَّه عنه أَنَّ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ: « الدِّينُ النَّصِيحَةُ » قُلْنَا : لِمَنْ ؟ قَالَ « للَّه وَلِكِتَابِهِ ولِرسُولِهِ ولأَئمَّةِ المُسْلِمِينَ وَعَامَّتِهِمْ » رواه مُسْلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أَبو رُقيَّة تَميم بن أَوْس الدَّارِي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.އިސްލާމްދީނަކީ އަސްލު
ދިނުމުގައިވާ نصيحة ބަރުއްސެވެ.ދަންނަން ދަންނަވައިލީމެވެ . އެއީ ކާކަށްބާވައެވެ ؟
حديث ކުރެއްވިއެވެ . އެއީ الله އަށް އިޚްލާޞްވުމާއި ތިމާގެ ނަފްސާއަށެވެ. އަދި އޭނާގެ
ފޮތަށް އިޚްލާޞްވުމާއި ތިމާގެ ނަފްސާއަށެވެ. އަދި އޭނާގެ ރަސޫލާއަށް އިޚްލާޞްވުމާއި
ތިމާގެ ނަފްސާއަށެވެ . އަދި މުސްލިމުންގެ ބެލެނިވެރިންނަށެވެ. އަދި އެމީހުންގެ
އާންމުންނަށެވެ .

ދަންނަށެވެ. (النصيحة لله) ގެ މާނަކަމީ ހިތްނުބަ އަކާލާގެ ވަހަނީ އިޚްލާޞްވުމާއި،
އަކާލާގެ ވަހަނީ އެއްވެސް ބައިގައި ނުރިބޫ ނުރައްކާވާ އަކާލާގެ ސިފަތްތަކާއި
ސިފަތަ ބަހާނީ އަނީބާރަ ބަރާދޫ ނުރަނުގާއި އެނބުރާ އެދި ސިފަތްތަށް އަކާލާގެ
ހުސްطاهر ކަރުވާއި، އަކާލާގެ އަމުރުތަ ބަހާނީ ކަހަނަށް ގަބުން މަދީ ދެކި ހަރުވާއި،
އަކާލާގެ ވަހަނީ އެރުދުމުން ދުރު ހުރިވި ހަރުވާއި، މިހާރު ފޮނުވާރުނަމަ الله ބަރާއި

ތަބާވުމާއި، މިފަދަ ކަންތައްތަކުގައި ﷲ ގެ ރިޟާ ހޯދުމާއި، އެކަލާނގެ ރިޟާއަށް
ކެރިތާ މިންވަރު ދެނެގަތުމާއި، އެކަލާނގެ ދީނުގެ އަންގަވައި ނަހީކުރައްވާކަން ދިޔުމުގައި
ވާކަން، އެކަމުގެ މައްޗަށް އެކަލާނގެ ރިޟާއަށް ޝުކުރުވެރިވުމާއި، އެންމެހާ ކަންތައްތަކުގައި
އިޚްލާޞްތެރިވުން ފަދަ ކަންކަން ކުރުމެވެ . މިފަދަކަމުން ﷲ ޙديث ގައި ﷲ އަށް
ނަޞޭޙަތްތެރިވުމުގެ އެއީ ބަސްފުޅުގެ މަތިވެރި އިޚްލާޞްތެރިވުން ކަންތައްތަކުގައި ކުރުމުގައި އަދި
އެންމެ އަޅުގަނޑު ނަޞީޙަތްތެރިވުމާ ވާސްކުރާކަށް. ނުންތަކައި ﷲ سبحانه وتعالي
ވެޅޭރުވެނި ނަޞޭޙަތް އެހެއްޔެ ވާހަކަ އެކި ސިފަތަކުން ހުސް طاهر ވަގުތު ކަންކަމަށް ފިޔަވާލާ

.

(ولكتابي) އެކަލާނގެ ބަސްފުޅުތައް ފޮތެވެ ނަޞީޙަތްތެރިވުމުގެ މާނައަކީ އެޖަހާލި ﷲ
ބަސްފުޅު ފޮތުގައިވާން ދެބަހުގެ އަދިވެސް ކަމަށް އިޚްލާސްވުމާއި އެފޮތަކީ ކަލާމުލްލާހު
މަޚްލޫޤު ވެރިކަމާއި އެއްފަދަ ހެއްދެވުމުން ފަރާތްތަކުން ނަވަކާއި އެއްވެސް
މިކަލާމަށް ފޮތެއް ކިޔަވާދޭ ސާމާނާން ފިޔަވަން ނުވާކަމާއި އަދި އެފޮތް ކާއި ހިފުމާއި
އެ ފޮތެގެ ތިލާވަތް ކުރުމާއި އެފޮތް ކިޔެވުމާ ހިތުން ޚشوعة ތެރިވުމާއި އެގެ مخرج ތަކުން
تجويدއާއިއެކު ތަޖްވީދާގެ މާނަ ކިޔެވުމާއި އެގައިވާ ހުކުމްތަކަށް ޢަމަލު ފިޔަވަތުމާއި އެގައިވާ
ދެގޮތެއްކަން އަޅުގަނޑުމެންނާއި އަދި މިސްކީނުން އެފޮތުގެ حق ގައި އަދާކުރަންޖެހޭ ކަންތައްތައް
ފުރިހަމަކަން ކުރުމަށްޓަކައި ސަމާލުވުމާއި އަދި އެއީ ބަސްފުޅު ނަޞީޙަތް ކަމަކާ
ނަޞޭޙަތްތެރިވުމެވެ.

182 الثَّاني : عَنْ جرير بْنِ عبدِ اللَّه رضي اللَّه عنه قال : بَايَعْتُ رَسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عَلى : إِقَامِ الصَّلاَةِ ، وإِيتَاءِ الزَّكَاةِ ، وَالنُّصْحِ لِكل مُسْلِمٍ . متفقٌ عليه .

މާތް ﷲ ރުހިވޮޑިގެންވި جرير بْنِ عبدِ اللَّه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ.
މިމަނިކަ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަތްޕުޅުގައި بيعة ހިފީމު ކަންތައްތަކަކީ
ޞައްޙަވި ނަމާދު އެގޮ ފުރިހަމަ ގޮތުގައި (އެދަހި އޭގެ ޝަރުޠުތަކާއި އަރުކާންތައް
ރައްކާތެރިވުމާއި) އަދާކުރުމުގެވަލި އަދި ޒަކާތް ބަރާބަރަށް ދޫކުރުމާއި އަދި އެންމެހާ
މުސްލިމުންނަށް ނަޞީޙަތްތެރިވުން ގޮތަށް ދެއްވުން ހިމެނުމެވެ .

183 الثَّالثُ : عَنْ أَنَس رضي اللَّه عنه عن النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « لاَ يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يُحِبَّ لأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންވެވޮޑިގެން أَنَس ގެ ފާނުގެ نبي صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ރިޔަބިން ރިވާކުރައްވާފައިވެއެވެ . އަކާޑަމީން حديث ކުރައްވައިފިއެވެ . މިގޮތް އަމިއްލަ ނަފްސަށް އެދޭއެދުން ތަނަވަސް ގޮތެއް މިގޮތް އަދި އަނބުރާއި ނުދާ ހިނދަކު މުސްލިމުން ޖެހިއްޖަ ޢީމާނުގެ ބޭނުން އެހެން މީހުންގެ އިލްމާނާ ފުރިހަމަ ނުވާ ހުއްޓެވެ .

باب في الأمر بالمعروف والنهي عن المنكر

ހެޔޮކަންތަކަށް އަމުރުކުރުމާއި ނުބައިކަންތަކުން މަނާކުރުމާ ގުޅޭގޮތުން މަޤާމް ބަޔާން ކޮށްފައިވާ باب.

قال اللَّه تعالى (آل عمران 104): {ولتكن منكم أمة يدعون إلى الخير، ويأمرون بالمعروف، وينهون عن المنكر، وأولئك هم المفلحون}.

ހެޔޮކަމާ ދަޢުވަތު ދޭ، އަދި ހެޔޮކަންތަކަށް أمر ކުރާ، އަދި ނުބައިކަންތަކުން ނަހީކުރާ ބައެއް ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ވާންވާނެ ކަމެވެ! އެއުރެންނަކީ ހަމަ ދިނުނުވާނޭ މީހުންނެވެ.

وقال تعالى (آل عمران 110): {كنتم خير أمة أخرجت للناس: تأمرون بالمعروف وتنهون عن المنكر}.

މީސްތަކުންނަށް ނެރެވުނު، އެންމެ ހެޔޮ أمة އަކު ކަމުގައި ތިޔަބައިމީހުން ވިއެވެ. (އެގޮތުގައި) ތިޔަބައިމީހުން ހެޔޮކަންތަކަށް أمر ކުރައްވެ.

وقال تعالى (الأعراف 199): {خذ العفو، وأمر بالعرف، وأعرض عن الجاهلين}.

ކަލޭގެފާނު عفو ކުރުމަށްވުރެ އުޅުއްވާށެވެ! އަދި ހެޔޮކަމަކަށް އަމުރުކުރައްވާށެވެ!އަދި ޖާހިލުންނާ އެއްކިބާވެ ވަޑައިގަންނަވާށެވެ!

وقال تعالى (التوبة 71): {والمؤمنون والمؤمنات بعضهم أولياء بعض: يأمرون بالمعروف، وينهون عن المنكر}.

مؤمن ފިރިހެނުންނާއި، مؤمن އަންހެނުންނީ އޭގެ އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކާގެ އެހީތެރިޔަކުގައިވާ މީހުންނެވެ. އެއުރެން ހެޔޮކަންތަކަށް أمر ކުރެއެވެ. އަދި އެއުރެން ނުބައި ކަންތައް ނަހީކުރެއެވެ.

وقال تعالى (المائدة 78): {لعن الذين كفروا من بني إسرائيل على لسان داود وعيسى ابن مريم، ذلك بما عصوا وكانوا يعتدون: كانوا لا يتناهون عن منكر فعلوه؛ لبئس ما كانوا يفعلون}.

إسرائيل ގެ ދަރިކޮޅުގެ ތެރެއިން كافر ވި މީހުންނަށް، داود ގެ ލާނުއި مريم ގެ ދަރިކަލުން عيسى ގެ ދުލުގެ މަތިން لعنة ލައްވާފައިވެއެވެ. އެއީ އެއުރެން އުރެދުނު ކަމުންނެވެ. އަދި އުރެދުމުގައި ހައްދުފަހަނަޅައި ދިޔަކަމުގައި އެއުރެން ވީކަމުންނެވެ. އެއުރެން ކުރާ ނުބައިކަންތައް، އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް ނަހީކުރަމެއް ނުކުރެއެވެ.

وقال تعالى (الكهف 29): {وقل الحق من ربكم فمن شاء فليؤمن ومن شاء فليكفر}.

އަދި ކަލޭގޮވާ ވިދާޅުވާށެވެ! (އެއީ) ތިޔަބައިމީހުންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ حضرة ން އައިސްފައިވާ حق ތެދެވެ. ފަހެ، ބޭނުން މީހަކު ايمان ވާށެވެ! އަދި ބޭނުން މީހަކު كافر ވާށެވެ!

وقال تعالى (الحجر 94): {فاصدع بما تؤمر}.

ފަހެ، ކަލޭގެފާނަށް أمر ކުރައްވާފައިވާ ގޮތުގައި دين އަށް ގޮވައިލައްވާށެވެ!

وقال تعالى (الأعراف 165): {فأنجينا الذين ينهون عن السوء، وأخذنا الذين ظلموا بعذاب بئيس بما كانوا يفسقون}. والآيات في الباب كثيرة معلومة.

އަދި ތިމަންނަރަސްކަލާނގެ ގަދަފަދަވެގެންވާ عذاب އަކުން އަނިޔާވެރިވި މީހުން ހިއްޖެހިމެވެ.
(އެއީ) އެއުރެން فاسق ވެ އުޅުނު ކަމުން ސަބަބެވެ.

وأما الأحاديث

184 فالأَوَّلُ : عن أَبي سعيدٍ الخُدْرِيِّ رضي اللَّه عنه قال : سمِعْتُ رسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقُولُ : « مَنْ رأَى مِنْكُم مُنْكراً فَلْيغيِّرْهُ بِيَدِهِ ، فَإِنْ لَمْ يَسْتَطعْ فبِلِسَانِهِ ، فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِقَلبهِ وَذَلَكَ أَضْعَفُ الإِيمانِ » رواه مسلم .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވި أَبو سعيد الخُدْري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ · ވިދާޅުވިއެވެ.
رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއިވިއެވެ ·
ކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ · ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު މުންކަރެއް
ފެނިއްޖެއްޔާ ފަހެ އެކަން އަތުން ބަދަލު ކުރާށެވެ ކުޅަދާނަވެގެންވާނަމަ އަތުން
އަތުން ބަދަލު ކުރާށެވެ · ފަހެ (އަތުން ބަދަލު ކުރުމުގެ ކުޅަދާނަވެގެން ނުވާނަމަ) ދުލުން
ދުލުން ބަދަލު ކުރާށެވެ · ފަހެ (ދުލުން ބަދަލު ކުރުމުގެ ކުޅަދާނަވެގެން ނުވާނަމަ)
ހިތުން އަދަބީ ނުރުހުން ހިތުގައި ދުރުކުރާށެވެ · އެއީ އީމާންކަމުގެ އެންމެ ދެރަ
ދަރަޖައެވެ.

185 الثَّاني : عن ابنِ مسْعُودٍ رضي اللَّه عنه أَنَّ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : «مَا مِنَ نَبِيٍّ بعَثَهُ اللَّه في أُمَّةٍ قَبْلِي إِلاَّ كان لَه مِن أُمَّتِهِ حواريُّون وأَصْحَابٌ يَأْخذون بِسُنَّتِهِ ويقْتدُون بأَمْرِه، ثُمَّ إِنَّها تَخْلُفُ مِنْ بعْدِهِمْ خُلُوفٌ يقُولُون مَالاَ يفْعلُونَ ، ويفْعَلُون مَالاَ يُؤْمَرون ، فَمَنْ جاهدهُم بِيَدِهِ فَهُو مُؤْمِنٌ ، وَمَنْ جاهدهم بقَلْبِهِ فَهُو مُؤْمِنٌ ، ومَنْ جَاهَدهُمْ بِلِسانِهِ فَهُو مُؤْمِنٌ ، وليس وراءَ ذلِك مِن الإِيمانِ حبَّةُ خرْدلٍ » رواه مسلم .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވި عبدالله بن عباس بن مسعُودގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ .
ހަމަކަށަވަރުން رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ . ތިމަންނަށް ކުރީގައި ފޮނުއްވެވުނު
ކޮންމެ نبي އަކަށް الله سبحانه وتعالى ފޮނުއްވެވީ އެކަލާނގެ ހަވާރީންނާއި އަޞްޙާބުންގެ ޓަކައިގެ
މީހުންގެ ތެރެއިން إخلاص ތެރި އަދި ސުންނަތާއި ޢަމަލު ކުރައްވާ ވެއެވެ. އެމީހުން

އެރަސޫލުންގެ ސުންނަތުގެ ސުންނަތްތަކަށް އަމުރުފުޅުކުރެއްވުން ގެންދިއުމެވެ . އަދި އިބާރާތުގެ އަމުރުފުޅުތަކަށް ތަބާވުން ގެންދިއުމެވެ . ދީން އަށް ފުރަ ޙައްޤުގައި އޮފީހު ބާރުވެ އަންނަނީއެވެ. އެމީހުން ދީނާ އަހުރެމެންނާ މެދުގައިވާ ޙައްޤުތަކުގެ عملއެއް ނުކުރާނެއެވެ. އަދި ދީނުގައި ކުރުވޭނެ ތަކެތި އަދާކުރުމާ މަސައްކަތް ކުރާނީ ޙައްޤުތަކުގެ عملއެއް ނުކުރާނެއެވެ. ފަހު އެއީން މީހާއި ހެޔޮން ޙައްޤުތައްދޭންވާ އެދި ފަހު ކުރިމުންނެވެ. ފަހު އަމިއްލައިން ދެކުން އިސްލާމީ ލާދުރެއް ޝަރުޢީ ދައުލަތާއި ފަހު ކުރިމުންނެވެ. އަދި އަމިއްލައިން ހެޔޮން ޝަރުޢީ ދައުލަތުގެ (އަޅަށް އަޅުގަނޑު ހެޔޮން އިސްލާމީ ދައުލަތް ސިފަތަކުގެ ސަލާމަތް ލިބުނު ދީނު އަދި الله އަށް ޝުކުރުވެ ފުރިހަ)އަދި ފަހު ކުރިމުންނެވެ . އެހެން ދީނަށް މިންވަރުކުރެއް އެއްޗެއްގެ އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގެ ހެޔޮކަމާ އިލްމުވެރިގެ ބަޔާން ކޮށް އެކަމުގެ މިންވަރުވެސް ޝަރީޢަތް ހަރަކާތްކުރެވޭ .

186 الثالثُ : عن أَبي الوليدِ عُبَادَةَ بنِ الصَّامِتِ رضي اللَّه عنه قال : « بايعنا رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم على السَّمعِ والطَّاعَةِ في العُسْرِ وَاليُسْرِ والمَنْشَطِ والمَكْرَهِ ، وَعلى أَثَرَةٍ عَليْنَا، وعَلَى أَنْ لاَ نُنَازِعَ الأَمْرَ أَهْلَهُ إِلاَّ أَنْ تَرَوْا كُفْراً بَوَاحاً عِنْدكُمْ مِنَ اللَّه تعالَى فيه بُرهانٌ ، وعلى أن نقول بالحقِّ أينما كُنَّا لا نخافُ في اللَّه لَوْمَةَ لائمٍ » متفقٌ عليه .

« المنْشَط والمَكْره » بِفَتْحِ مِيميهما : أَيْ : في السَّهْلِ والصَّعْب . « والأَثَرةُ » : الاخْتِصاصُ بالمُشْتَرك ، وقَدْ سبقَ بيَانُها . « بوَاحاً » بفَتْح الْبَاءِ المُوَحَّدة بعْدَهَا وَاوثُمَّ أَلِفٌ ثُمَّ حاء مُهْمَلَةٌ أَيْ ظَاهِراً لاَ يَحْتَمِلُ تَأْوِيلاً .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވި أبو الوليد عُبادَةَ بنِ الصَّامِت ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން ބައްޔަކުމީހުން ތިމަންމެން رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަތްމަތީގައި بيعة ހިފާދިނީ ދަތިކަމާއި ފަސޭހަކަމާ ހާލަތްތަކާއި އަދި ބޭނުންތަކާއި ކަމުދާ ހާލަތްތަކާއި، ހިތްޕުޅާއި ނުރުހޭ ކަންތައްތަކާއި ހިތްޕުޅާއި ގުޅޭ ކަންތައްތަކާއި ، އަދި ބޭނުންވާ ތަކެއްޗަށް އަހަރެމެންނަށް ވުރެ އެހެން ބަޔަކަށް ދޭ ވިޔަސް އެހެން ބަޔަކަށް ދިނުމާ ބެހޭގޮތުން ސަމާލުކަން އިސްކަންދީ ފަހަތަށް ނުޖެހުމަށެވެ ހަމަ ހެޔޮ ވެރިކަމާ ވެސް ވާދަކޮށް ނުލާހިކު ނާޒިލުވެފައިވާ ކުރިމަތީ ތަބާވާން

ގަބޫލުކުރެވެ . އަދި بيَعْة ހިފާފައިވާ އަޝްލާކަމަކީ އަބަދާއި އަބަދު ހެޔޮކަންތަކަށް އަމުރުކުރުމާއި
ނުބައި ކަންތައްތަކުން ދުރުކުރުވުމުން ގޮވުން މަދީ ދުރުވިދިނުމެވެ . އެކަމުގައި މަގާމުތަކާ
ދީނުގެ މަގާމުތަކާއި ހުރިހާ ކަމަކަށް ނިޔާގަތުމެވެ .

187 الرَّابع : عن النعْمانِ بن بَشيرٍ رضي اللَّه عنهما عن النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال: « مَثَلُ القَائِمِ في حُدودِ اللَّه ، والْوَاقِعِ فيها كَمَثَلِ قَومٍ اسْتَهَمُوا على سفينةٍ فصارَ بعضُهم أعلاهَا وبعضُهم أسفلَها وكانَ الذينَ في أسفلها إِذَا اسْتَقَوْا مِنَ الماءِ مَرُّوا عَلَى مَنْ فَوْقَهُمْ فَقَالُوا : لَوْ أَنَّا خَرَقْنَا في نَصِيبِنا خَرْقاً ولَمْ نُؤْذِ مَنْ فَوْقَنَا ، فَإِنْ تَرَكُوهُمْ وَمَا أَرادُوا هَلَكُوا جَمِيعاً ، وإِنْ أَخَذُوا عَلَى أَيْدِيهِم نَجوْا ونجوْا جَمِيعاً » . رواهُ البخاري .

القَائمُ في حُدودِ اللَّه تعَالى » مَعْنَاهُ : المُنْكِرُ لها ، القَائمُ في دفعِهَا وإِزالَتِهَا والمُرادُ بِالحُدودِ : مَا نهى اللَّه عَنْهُ : «اسْتَهَمُوا » : اقْتَرعُوا .

ޞަޙާބީ ﷲ އެކަލޭގެފާނުންނަށް ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ النعْمان بن بَشير ގެ ރިވާޔަތުން
ރިވާވެގެންވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ . ﷲ ގެ أمر ފުޅުތަކުން ހިލާފުން ގަންނަ މިހާއި
ހިލާފުން ނަގަންނަ މިހާގެ މިސާލަކީ އުޅަނދެއް ދެބައިކޮށް ހިސާބަށް ބައެއް މިސާލެވެ .
އުމުރަށް ވިޔަން ވިނަފާއި ގަދަ ގުދަރަތްތަކުން ހުރި ބޮޑު ބައިމީހުން ހަމަ ފަންގި ފުރާލެން
، އަށްއެބައިމީހުންނާ ވިޔަ ބައިން ބާގޭ ދެބަނދު . އާޓެންނަކުން ވިޔޯބައިގައި އުފާ
މީހުންނަށް ބާރުވި ފަނުގެ ބޭނުމަށް ކަނޑު ފަރުމާ ކަށްތަކާ އުތުރުގެ ނިކުމަށެވެ .
މިކަން މީހަކު ކަނޑަށް ބާލިގެ އެތެރެ ވަރަ މީހުން ބޭނުފުޅުވެ . ވިޔަނުމަން މިގެ
އެތެރެ ކޮޅުވެ އަރައިދިނުމަ ވިޔަނުމަން ކަނޑުގެ އަރަން ނުދީ އަދި އުމީހުންނަން
އުނދަގޫ ނުކުރަމުން ވިބައިކާ ފަން ވިލަދުވެވެ . ފަޅި ދުނަށަށް . އުމީހުން
އެމީހުން ނަހަމަ ކުރުމަށް ދަނޑިކުރެއްވި ވިއްބައިބޭނުމަ (އުފަރިއަ ފަން ބޯޓި)
އެހުމަން އެކަށާ ހަދާ ވަރަން ހިފަހައިދަނާވެ . (ނަމަވެސް) އުމީހުންނަން
އެކަން ވިޔަސްދީ މަސައްކަތްކުރަމަ އުމީހުންވެސް ސަލާމަތް ކާރުވީނެއެވެ . އަދި
އަމިއްލައިންވެސް ސަލާމަތް ވީއެވެ .

188 الخامِسُ : عَنْ أُمِّ المُؤْمِنِينَ أُمِّ سَلَمَة هِنْدٍ بنتِ أَبِي أُمَيَّةَ حُذَيْفَةَ رضي اللَّه عنها ، عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أنه قال : « إِنَّهُ يُسْتَعْمَلُ عَلَيْكُمْ أُمَرَاءُ فَتَعْرِفُونَ وتنكِرُونَ فَمَنْ كَرِه فقَدْ بَرِىءَ وَمَنْ أَنْكَرَ فَقَدْ سَلِمَ ، ولَكِنْ مَنْ رَضِيَ وَتَابَعَ » قالوا : يا رَسُولَ اللَّه أَلاَ نُقَاتِلُهُمْ ؟ قَالَ : «لاَ، مَا أَقَامُوا فِيكُمْ الصَّلاَةَ » رواه مسلم .

مَعْنَاهُ : مَنْ كَرِهَ بِقَلْبِهِ ولَمْ يَسْتَطِعْ إنْكَاراً بيَدٍ وَلا لِسَانٍ فَقَدْ بَرِئَ مِنَ الإِثْمِ وَأَدَّى وَظِيفَتَهُ ، ومَنْ أَنْكَرَ بَحسَبِ طَاقَتِهِ فَقَدْ سَلِمَ مِنْ هَذِهِ المعصيةِ ، وَمَنْ رَضِيَ بِفِعْلِهِمْ وتابعهم ، فَهُوَ العَاصي .

ރަޟިޔަالله ޢަންހާ ރިވާކުރެއްވި أُمِّ المُؤْمِنِينَ أُمِّ سَلَمَة هِنْد بنت أَبِي أُمَيَّةَ حُذَيْفَة، نبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވާފައިވާ . އަޅުގަނޑުމެން حديث ކުރައްވާފައިވާ . ހަމަކަށަވަރުން ބައެއް ކަންކަމަށް ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ވެރިން އިސްތިޢުމާލުކުރެވޭނެއެވެ . އަދިރުން ކުރާ ބައެއްކަންތަކާއި އިސްލާމްދީނާ އެއްގޮތްނުވާ ކަންކަމެވެ . އަނެއްބައި ކަންތަކަށް ރުހުންވާނެ އިސްލާމްދީނާ ޚިލާފްނުވާ ކަމުގައި ވާތީއެވެ . ދެން އެކަމުގައި މުންކަރުކަމުގައިވާ ކަމަކަށް ރިޔާވާން ނުވާނޭ . އެކަމުގެ ކުށުން ސަލާމަތްވެއްޖެއެވެ . އަދި އަނެއްކަން މުންކަރުކަމުގައި ވިސްނާ ރުހިގެން އެކަމާއި ބައިވެރިވެއްޖެ ނަމަ ބަލާނީ ކުށްވެރިޔެއްކަމުގައެވެ . ދެން ޝަރީޢަތާ ޚިލާފް އެކަމުގެ ރިޔާން ކުރި ކަމުގައި ވާ ކަމަށް ކުށްވެރިޔާއެވެ . اصحاب ބޭކަލުން ދަންނަވައިފިއެވެ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ! އެފަދަ ވެރިންނާ އަޅުގަނޑުމެން ހަނގުރާމަ ނުކުރާނަމުތޯ ؟ حديث ކުރައްވައިފިއެވެ . ނޫނެކެވެ . އެމީހުން ނަމާދު قائم ކުރާހާ ހިނދަކު އެމީހުންނާ ހަނގުރާމަ ނުކުރާށެވެ .

189 السَّادسُ : عن أُمِّ الْمُؤْمِنين أُمِّ الْحكَم زَيْنبَ بِنْتِ جحْشٍ رضي اللَّه عنها أَنَّ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم دَخَلَ عَلَيْهَا فَزِعاً يقُولُ : « لا إِلهَ إِلاَّ اللَّه ، ويْلٌ لِلْعرب مِنْ شَرٍّ قَدِ اقْتَربَ ، فُتحَ الْيَوْمَ مِن ردْمِ يَأْجُوج وَمأْجوجَ مِثْلُ هذِهِ » وَحَلَّقَ بأُصبُعه الإِبْهَامِ والَّتِي تَلِيهَا . فَقُلْتُ: يَا رسول اللَّه أَنَهْلِكُ وفِينَا الصَّالحُونَ ؟ قال : « نَعَمْ إِذَا كَثُرَ الْخَبَثُ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أُمِّ الْمُؤْمِنِين الْحكم زَيْنَبَ بِنْتِ جحْش ގެ ރިވާޔަތެއް
ރިވާވެގެންވެއެވެ . ހަމަހަކަތަފުޅުން نبيِّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އަރުތަފުޅަށް ބިރުން
ސޫރަކޮށް އައިސް ގެއަށް ވަދެވަޑައިގެންފައި . އަދި އަރާއިރު ވޯހިވެފައިވަނީ މިންވަރު ބޮޑުކަމުން
ގޮސް لا إِلهَ إِلاَّ اللَّه ގެ ކަލިމަ ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ . عربى
ނަސްލު ހަލާކު ހުއްޓެވެ. އެއީ އެބައިމީހުންގެ ގާތްކޮށް އަޅުވެރިން ނުރައްކާގެ
ބޮޑުކަމުންނެވެ. އަދި މިއަދު يَأْجُوجَ مأجوج ބާރަށް މިދުން ގެ ފާރުން މިހާވަރަކާ ބޮޑު
ހުރަހެއް އަރިއްޖެއެވެ . އަދި ބޮޑު އިނގިލި ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ އަކަހުގަޅުގެ
ބޮޑު އިނގިލި ފުރާ ގެ ދުލާފު އިނގިލި ޖައްސަވާ ވައްޓަފާޅިކޮށްލައްވައިގެންނެވެ. ތިމަން
ވިދާޅުވެއްޖެވެ. ތިމަންނަ ދަންނަވައިފީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ ތިމަންނާގެ ތެރޭ ޞާލިޙު
މީހުން ތިއްބަވާއިރު ތިމަންނާމެން ހަލާކު ވާނެ ހެއްޔެވެ ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ.
އާނއެކެވެ! ނުބައިކަންތައް ގިނަ ވެއްޖެނަމައެވެ .

190 السَّابعُ : عنْ أَبِي سَعيد الْخُدْرِيِّ رضي اللَّه عنه عن النَّبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « إِيَّاكُم وَالْجُلُوسَ في الطرُقَاتِ » فقَالُوا : يَا رسوَلَ اللَّه مَالَنَا مِنْ مَجالسنَا بُدٌّ ، نَتحدَّثُ فِيهَا ، فقال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : فَإِذَا أَبَيْتُمْ إِلاَّ الْمَجْلِس فَأَعْطُوا الطَّرِيقَ حقَّهُ» قالوا: ومَا حَقُّ الطَّرِيقِ يا رسولَ اللَّه ؟ قال : « غَضُّ الْبَصَرَ ، وكَفُّ الأَذَى، ورَدُّ السَّلامِ ، وَالأَمْرُ بالْمعْروفِ ، والنَّهْيُ عنِ الْمُنْكَرَ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أَبو سَعيد الْخُدْرِي نبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ރިވާޔަތެއް
ރިވާކުރައްވައެވެ . އަޅުގަނޑުމެން حديث ކުރައްވައިފައެވެ . ތިޔަބޭފުޅުން މަގުމަތީގައި އިށީނދެގެން
ނުތިބޭށެވެ . އަރިހުން ބޭކަލުން ދަންނަވައިފައެވެ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . ތިމަންމެން
މަޖިލިސްކޮށް ވާހަކަ ދައްކަން މަގުމަތީގައި ނުއިށީނދެ ވެސް އަޅުގަނޑުމެން ގޮތެއް ނުވެއެވެ . ފަހެ
رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ . ފަހެ ތިޔަބޭފުޅުން ނުހަނު މަގުމަތީގައި
މަޖިލިސް ކުރުން ނުކުމެ އެކަން ގޮތެއް ނެތިއްޖެނަމަ ފަހެ މަގަށް އޭގެ ހައްގު އަދާކުރާށެވެ .
އަޅުގަނޑުމެން ދަންނަވައިފައެވެ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . މަގަށް ދޭންޖެހޭ ހައްގު ޖެހޭ حق އަކީ
ކޮބާ ހެއްޔެވެ ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ . އެއީ އިސްތިރިޔަތް ޖެހޭގެން ތިބުމާއި އަދި މިންވަރުން

އުނދަގޫ ކުރުމުން ދުރުހެލިވެ ބިރުވެރިވެ އަދި ސަލާމަތްވާނެ ވަސީލަތް ހޯދުމަށް ، ހިތްވަރުކޮށްދެނީ أمر
ކުރުމަށް ނަހީކުރުމަށް ދުރުހެލިވުމަށް ގޮވާލެވެ .

191 الثَّامنُ : عن ابن عباس رضي اللَّه عنهما أَن رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم رأى خَاتماً مِنْ ذَهَبٍ في يَد رَجُلٍ ، فَنَزعَهُ فطَرَحَهُ وقَال : « يَعْمَدُ أَحَدُكُمْ إِلَى جَمْرَةٍ مِنْ نَارٍ فَيجْعلهَا في يَدِهِ ، » فَقِيل لِلرَّجُل بَعْدَ مَا ذَهَبَ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : خُذْ خَاتمكَ ، انتَفَعْ بِهِ . قَالَ : لا واللَّه لا آخُذُهُ أَبَداً وقَدْ طَرحهُ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم . رواه مسلم .

ތާއި الله އަނބުރައިލައްވާށިން ރުހިވޮޑިގެންވާ عبدالله بنِ عباس ގެ ރިވާއިން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ.
ވެއެވެ. ދަރަޖަކުރެއްވުން رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް ފިރިހެނެއްގެ އަތުގައި ރަން
އަނގޮޓިއެއް ފެނިވަޑައިގެން އެއަތުން އިސްލާހް ކުރެއްވުމަށް ގަނޑުވަރު އަށަގަތުވައެވެ.
އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަ އަތުގައި އަލިފާނުގެ އަނގޮޓިއެއް އިސްލާހްކުރައި އަޅައިގެން
ހުރުމަކީ ؟ ދެން އަހަރެމެން އަޅުގަނޑު އަނބުރާ ވަޑައިގެންނެވުމުން އެކަލޭގެ ކަށަވަރުކުރައި ބިރު ފިރިން
އަނގޮޓި ބޭނުންކުރެވޭ. ތިބާގެ އަނގޮޓި ނަގައިގެން ކާރިސާވެސް އެއިން ބޭނުންކުރި ފުރިހުރި
ގަނޑުވަރުވެ. އޭނާ ބޭނުންކުރެ. ދޮތް الله ގަސަމް ހަމަ ކުރާނަމެ . އެއީގޭކަށްވެސް ތިޔަން ބިނާކޮށް
ނުކުރާނަމެވެ. އަދި އެކަލޭގެން އެއްޗި އެކަށްވުމަށް ބިހެވެ.

192 التَّاسِعُ : عَنْ أَبِي سعيدٍ الْحسنِ البصْرِي أَنَّ عَائِذَ بن عمْرٍو رضي اللَّه عنه دخَلَ عَلَى عُبَيْدِ اللَّهِ بن زِيَادٍ فَقَال : أَيْ بن زِيَادٍ فقَالَ : أَيْ بنيَّ ، إِنِّي سمِعتُ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَقولُ : « إِنَّ شرَّ الرِّعاءِ الْحُطَمَةُ » فَإِيَّاكَ أَنْ تَكُونَ مِنْهُمْ . فَقَالَ لَهُ : اجْلِسْ فَإِنَّمَا أَنت مِنْ نُخَالَةِ أَصْحَابِ مُحَمَّدٍ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فقال : وهَلْ كَانَتْ لَهُمْ نُخَالَةٌ إِنَّمَا كَانَتِ النُّخالَةُ بَعْدَهُمْ وَفي غَيرِهِمْ ، رواه مسلم .

ދޮތް الله ރަޙްމަތްލައްވާ أَبو سعيد الْحسن البصْرِي ގެ ރިވާއިން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ .
ދަރަޖަކުރެއްވުން عَائذ بن عمْر (رضي اللَّه عنه) ދޮތް الله ރަޙްމަތްލައްވާ عُبَيْدِ اللَّهِ بن
زِيَاد ގެ އަރިހަށް ވަދެވަޑައިގެން. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ ކަލޭގެފާނެވެ ! ދަރަޖަކުރެއްވުން رسولَ

اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ . އެކަލޭގެފާނު
حديث ކުރެއްވިއެވެ . ހަމަ ކަށަވަރުން ވެރިންގެ ތެރެއިން އެންމެ ނުބައިވެގެންވާ ބަކަރި
އެއުރުންގެ ތެރެއިންވާ އަނިޔާވެރިންނެވެ. ފަހެ ތިބާ އެފަދަ މީހުންގެ ތެރެއިން ނުވާށެވެ.
ފަހެ ابن زياد ވިދާޅުވިއެވެ. އިށީންނަވާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިބާ ހުންނަނީ مُحَمَّدٍ
صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أَصْحَابُން ގެ ތެރެއިން نخالةގެ ސިފަ ލިބިގެންވާ ބާކީއެއްގެ
ގޮތުގައެވެ . އެ صحابي އެއްސެވިއެވެ . رسولَ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ أَصْحَابِ
ން ގެ ތެރެއިން نُخَالَة ގެ ސިފަ ހުރި ބަޔަކު ވޮއްޖެތޯ ؟ ހަމަކަށަވަރުން نُخَالَة ގެ
ސިފަވަނީ أَصْحَابِ ބާކީވުމުން ލިބިފައި ހުރީ އެކަން އޭގެފަހުން އެހެން
މީހުންގެ ކިބައިގައެވެ .

193 الْعاشرُ : عَنْ حذيفةَ رضي اللّه عنه أَنَّ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « والَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَتَأْمُرُنَّ بالْمعروفِ ، ولَتَنْهَوُنَّ عَنِ المُنْكَرِ ، أَوْ لَيُوشِكَنَّ اللّه أَنْ يَبْعثَ عَلَيْكمْ عِقَاباً مِنْهُ ، ثُمَّ تَدْعُونَهُ فَلاَ يُسْتَجابُ لَكُمْ » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ .

ގާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި حذيفة ، نبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ދިމައިން
ރިވާކުރެއްވިއެވެ . އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ . ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ނަފްސު އިލާހުގެ
އަތްޕުޅުގައިވާ އިލާހު ގަސަމު ހުވާ ކުރަމެވެ . ކަލޭމެން ހެޔޮކަމަށް ހެޔޮކަމަކަށް
ކަލޭމެން ހެޔޮކަމަށް އަމުރު ކަން އަދި ނުބައިކަމުން ނަހީ ކުރުން
ގެންދާށެވެ . ނޫނިއްޔާ ﷲ ތަޢާލާ ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް ޢަޛާބެއް ފޮނުއްވާނެއެވެ . ދެން ކަލޭމެން
دعاء ކުރިޔަސް އެއިން ޖަވާބެއް ނުލިބޭނެއެވެ .

194 الْحَادي عشرَ : عنْ أَبِي سَعِيد الْخُدريِّ رضي اللّه عنه عن النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال: «أَفْضَلُ الْجِهَادِ كَلِمَةُ عَدْلٍ عندَ سلْطَانٍ جائِرِ » رواه أبو داود ، والترمذي وقال: حديثٌ حسنٌ .

ރަޟީ الله ޢަންހު ރިވާކުރެއްވި أَبو سَعيد الْخُدريِّ ، نبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ޙަދީޘް
ތިރީގައިވާ ގޮތަށެވެ . އަޅުގަނޑުމެން حديث ނަބަވީގައިވާ . އެންމެ މާތްވާނެ ޖިހާދަކީ
ހަމަ އަޅުގަނޑުމެން އަނިޔާވެރި ރަސްގެފާނުގެ އަރިހުގައި حق ބަސް ބުނުމެވެ .

195 الثَّاني عَشَرَ : عنْ أَبِي عبدِ اللَّه طارقِ بنِ شِهابٍ الْبُجَلِيِّ الأَحْمَسِيِّ رضي اللَّه عنه أَنَّ رجلاً سأَلَ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، وقَدْ وَضعَ رِجْلَهُ في الغَرْزِ : أَيُّ الْجِهادِ أَفْضَلُ؟ قَالَ : «كَلِمَةُ حقٍّ عِنْدَ سُلْطَانٍ جائرٍ » رَوَاهُ النسائيُّ بإسنادٍ صحيحٍ .

« الْغَرْز » بِعَيْنٍ مُعْجَمَةٍ مَفْتُوحةٍ ثُمَّ راءٍ ساكنة ثم زَايٍ ، وَهُوَ رِكَابُ كَورِ الْجملِ إِذَا كَانَ مِنْ جِلْدٍ أَوْ خشَبٍ ، وَقِيلَ : لاَ يَخْتَصُّ بِجِلدٍ وَخَشَبٍ .

ރަޟީ الله ޢަންހު ރިވާކުރެއްވި أَبو عبد اللَّه طارقِ بنِ شِهاب الْبُجَلِيِّ الأَحْمَسِيِّ ގެ ޙަދީޘް
ތިރީގައިވާގޮތަށެވެ. ފަހަރަކު އެކަކު ރަސޫލާ نبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން
ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. އޭނާ އޭނާގެ ފައި ޖަމަލުގެ ކަޅިބުރީގައި ބަހައްޓަވާފައެވެ
ހުރެއެވެ. ހަމަ ބޭނުންވާ އެއްޗަކުން ހަދާފައިވާ ކަމަށް ވިދާޅުވެއެވެ. ދެން ސުވާލު ކުރެއްވިއެވެ
.އެންމެ މާތް ވާނީ جهاد އަކީ ކޮބައި ހެއްޔެވެ؟ حديث ނަބަވީގައިވާ. އަނިޔާވެރި
ރަސްގެފާނުގެ އަރިހުގައި ބުނާ حقّ ބަސްބުނުމެވެ .

196 الثَّالثَ عشَرَ : عن ابن مَسْعُودٍ رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «إِنَّ أَوَّلَ مَا دخَلَ النَّقْصُ عَلَى بَنِي إِسْرائيلَ أَنَّه كَانَ الرَّجُلُ يَلْقَى الرَّجُلَ فَيَقُولُ : يَا هَذَا اتَّقِ اللَّه وَدعْ مَا تَصنَعُ فَإِنَّهُ لا يَحِلُّ لك ، ثُم يَلْقَاهُ مِن الْغَدِ وَهُو عَلَى حالِهِ ، فلا يمْنَعُه ذلِك أَنْ يكُونَ أَكِيلَهُ وشَرِيبَهُ وَقعِيدَهُ ، فَلَمَّا فَعَلُوا ذَلكَ ضَرَبَ اللَّه قُلُوبَ بَعْضِهِمْ بِبَعْضٍ » ثُمَّ قال : { لُعِنَ الَّذِينَ كَفَروا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى لِسَانِ داوُدَ وعِيسَى ابن مَرْيَمِ ذلك بما عَصَوْا وكَانوا يعْتَدُونَ ، كَانُوا لا يَتَنَاهَوْنَ عنْ مُنْكَرٍ فَعَلُوهُ لَبِئْسَ ما كانوا يَفْعلُون صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم تَرى كثِيراً مِنْهُمْ يَتَوَلَّوْنَ الَّذِين كفَرُوا لَبِئْسَ مَا قَدَّمتْ لَهُمْ أَنْفُسُهُمْ }

إلى قوله : { فَاسِقُونَ } [المائدة : 78، 81] ثُمَّ قَالَ : « كَلاَّ ، وَاللَّه لَتَأْمُرُنَّ بالمَعْرُوفِ ، ولَتَنْهونَّ عَنِ الْمُنْكَرِ، ولَتَأْخُذُنَّ عَلَى يَدِ الظَّالِمِ ، ولَتَأْطِرُنَّهُ عَلَى الْحَقِّ أَطْراً ، ولتقْصُرُنَّهُ عَلَى الْحَقِّ قَصْراً ، أَوْ لَيَضْرِبَنَّ اللَّه بقُلُوبِ بَعْضِكُمْ عَلَى بعْضٍ ، ثُمَّ لَيَلْعَنكُمْ كمَا لَعَنَهُمْ »
روَاه أبو داود، والترمذي وقال : حديث حسن .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލެއްވި عبدالله بن مَسْعُودُ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ، حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން بَنِي إِسْرائيلَ ބަޔަކީ މީހުންގެ ތެރެއަށް އެންމެ ފުރަތަމަ އުނިކަން ވަން ގޮތަކީ، އެމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އަނެކަކު އަށްދައްކާ ބައްދަލުވާ ހިނދު ބުނެއެވެ. އޭ އަޅުގާއެވެ. ބިރުވެތިވާ الله އަށް ބިރުވެތިވާށެވެ. އަދި ތިބާ ކުރަމުން ތިއަ ގެންދާ ނުބައި ކަންތައް ދޫކޮށްލާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެކަން ތިބާއަށް ހުއްދައެއް ނުވެއެވެ. ދެން ދުވަހަކު އޭނާއާ އަނެއްދުވަހު ބައްދަލުވާ ހިނދު އޭނާ ހުންނަނީ އޭނާ ކުރީ ދުވަހު ހުރި މީހާއަށް މަނާކުރި ކަންތައް ކަށަވަރުކުރިއެވެ. ނަމަވެސް މީހާ އޭނާއަށް އެކަމުން މަނާ ނުކުރެއެވެ. އަދި އޭނާއާއި ކައިބޮއި ބުއިމުގައި އެކުވެރިވެ ބައިވެރިވާ އެކުވެއެވެ . ފަހެ މިބައިމީހުން މިގޮތަށް ކަންތައްކުރުމުގެ ސަބަބުން الله سبحانه وتعالي އެބައިމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި އަނެއްބައި ކަމުގެ ސިފަ ޖެހިލެއްވިއެވެ . ދެން رسول اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ކިޔުއްވި قرانގެ އަންނަނިވި އާޔަތް ތިލާވަތް ކުރެއްވިއެވެ . އެއާޔަތަކީ :

{ لُعِنَ الَّذِينَ كفَرُوا مِنْ بنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى لِسَانِ داوُدَ وعِيسَى ابن مَرْيمِ ذلك بما عَصَوْا وكَانوا يعْتَدُونَ ، كَانُوا لا يَتَنَاهَوْنَ عنْ مُنْكَرٍ فَعَلُوهُ لَبِئْسَ ما كانوا يَفْعلُون صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم تَرى كثِيراً مِنْهُمْ يَتوَلَّوْنَ الَّذِينَ كفَرُوا لَبِئْسَ مَا قَدَّمتْ لَهُمْ أَنْفُسُهُمْ } إلى قوله : { فَاسِقُونَ } [المائدة : 78، 81]

މާނައި:

ކާފިރުވީމީހުންނަށް، مَرْيَم ގެ ދުލުންގެ ދަރިކަލުން عِيسَىގެ ދުލުންނާއި ، داوُد ގެ ދުލުންގެ ދުޢާކުރެވުން ލަޢުނަތް ލައްވިއެވެ. އެއީ އެބައިމީހުން އަމުރަށް ނުކިޔަމަންތެރިވީތީއެވެ. އަދި

އަދާވާތްތެރިވެ، އުޅުން އާދަވެފައިވާ ކަމަށްބަލައިއެވެ. އެބައިމީހުންނަކީ ނުބައިކަމާއި ދުރު
އެއްބަޔަކު އަނގައިންބަހައްޓަނީ ނަމަކަށް ނުއެޅުއެވެ. ހަމަޔަކަށްވެރިން އެބައިމީހުން
ކަންބޮޑުވާން ޖެހޭ ނުބައިކަމާއެވެ. ކާފިރުވެރިންގެ އަނިޔާ އެކަލޭގެފާނު،
އެކަލޭގެފާނު ގެންދިޔުން ތިމަންނާއަށް ، ކަލޭގެފާނު ތަނަވަސްކަން ނުވާނެއެވެ. އަދި
ހަމަޔަކަށް އެބައިމީހުންގެ ނަފްސު އެބައިމީހުން ކަލޭގެފާނު ކަނޑައެޅިގެންވާ
ނުބައިކަމާއެވެ. އަދި މާތް الله އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ކާފިރުވުމުގެ . އަދި ނަރަކައިގެ
عذابގެ ތެރޭގައި ، ދުނިޔޭގައި ބަޔަކު ކަމުގައި އެބައިމީހުން ވާނެ .

އެބައިމީހުން މާތް الله އަށާއި ، نبيއާ އަށާއި ، އެ نبي އާއެކު ބައިވެރިވި ފަރާތަށް އިމާން ވެސް
ކަމުގައި ވެރިކަމާ ، އެބައިމީހުން (ކާފިރުން) ނޫ އެކަލޭގެ އަނިޔާވެރިން ކަމުގައި އެބައިމީހުން (
ތަރުތީބުން) ބަލައި ނުލިބެއެވެ . އެހެންނަމަވެސް އެތެރޭގައިން ގިނަ މީހުންނީ ، ދީނުގެ
ޙައްޤުންތެރިކަމުގެ ދުއިރާއިން ނިކުމެ ނުބައިކަމަށް ކަރާ މީހުންކަން ކަނޑައަޅާލެވެ .

ދެން މި އާޔަތް ޔަހޫދީ ވެރިޔަކާމެދު ނާޒިލުވީ حديث ކުރައްވައިފައެވެ . ތަފްސީރުގައި މިކަން ދަންނަ
މީހުންނެވެ . މާތް الله ގެންދިޔަ ހަދިޔާ ބޮޑުކަމެވެ . ކާފިރުންނަށް ޔަހޫދީއިންގެ
ހިތްހަމަޖެހުން ކާފިރު ގެޔާއި ނަސާރާ އެކުވެ ކަހަލަ ގެންދެވެ . އަދި
ކާފިރުންނަށް އަދި ކާފިރުވުމަށް ގެޔާއިންނަސާރާ ޔަހޫދީއިން ނުބައިކަމަށް ދަން
ކަރާނެ . އަދި ކާފިރުންނަށް ކާފިރުވި ގެޔާއިން ނަސާރާ އަނިޔާވެރިޔާ އެކު
އެހެންމީހުންނަށް އަނިޔާ ކަރާހުން ދަން ކަރާނެ . އަދި އެގޮތެރިކަން ބޭނުންކަން އެކާ
ކާފިރުންނަށް ހައްދުމަގުން ގެންނާނެ . އަދި އެކާ ހައްގުގެ މަގަތުގައި ކާފިރުންނަށް
ގާއިމު ކަރާނެ . ދީނުގަދަ الله سبحانه وتعالى ޔަހޫދީއިންގެ ހިތްބަލައި އެއްބަޔަކު
އަނގައި ބަޔާއިގެ މައްޗަށް ދުނިޔޭގެ ރަޙްމަތްތަކުގެ ނިޢުމަތްތަކާ ޝުކުރުވެރިވާތީއެވެ . ދެން بنِي إِسْرَائِيل
ބަގައިގެ މީހުންގެ މައްޗަށް ލައްނަތް ލައްވައި ފުރައިން ޔަހޫދީއިންގެ މައްޗަށްވެސް
ލައްނަތް ލައްވައިފައެވެ .

އަދި ترمزي ގެ ރިވާޔަތްކުރެއްވި ވަނީ . رسول اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވާފައިވެއެވެ . بنِي إِسْرَائِيلَ ބަޔަކީ މީހުން ފާފަކުރުމުގައި އުޅެމުންދިޔުން އަލިމުންގެ ދަންނަ ބޭކަލުން އަލިމުންނަށް ނަސޭހަތްތެރިވީ ވެއެވެ . ނަމަވެސް އަލިމުން އިސްލާހުގެ މަސައްކަތް ނުކުރެވުނެވެ . އެއާއި އެކުވެސް އަލިމުންނާއި އެކު އެ މީހުން ބައިވެރިވުން މަޑުޖެހުމެއް ނެތް . އަދި ކައިބޮއި އުޅުނެވެ . އެހެންކަމުން الله سبحانه وتعالى އަލިމުންގެ ހިތްތައް އެއްބަހަ އެންމެ ހަމައެކަނި ލަޢުނަތްކުރެއްވިއެވެ . އަދި އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް داوُدَ ގެ ފާނުގެ ދުޢާފުޅާއި مَرْيَمِ ގެ ފާނުގެ ދަރިކަލުން عيسَى ގެ ފާނުގެ ދުޢާފުޅު ލިބިގެން ލަޢުނަތްވިއެވެ . އެއީ އެބައިމީހުން އުރެދުމާއި ހައްދުފަހަނައަޅާ ދިޔުމެވެ . ދެން މިވަނީ ރަސޫލުﷲ ފާނު ކުޅަދާ ހުށަހަޅާފައި ހުރި رسول اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އިރުޝާދު ދެއްވި ކަމުގެ ތެރެއިން ބައެއް ކަލިމަތަށް ވެއެވެ . ދެން ސާފުވަނީ ހިތްތޯބޭބޭކަރުމުގެ ޙديث ދެއްވި ފާނުގެ ވެއެވެ . ތިމަންނާ ވިދާޅުވި ބަސްފުޅުގެ އިސްލާހު ޢަމަލު ތަކެއް އުނިކުރުމާ ޖެހޭ ބައިގަޑު ތަބާވާން . ބޭނުންވެއެވެ . އެގޮތަށް މީހުން (އެބަހީ ފާފަވެރިން) ހިއްވަރުދޭން ވުރެ ރަނގަޅު ނުވާނޭ ޒުވާނުންގެ މިސާލަކަށްވެއެވެ . މީހުން ހާލުވުމާއި އަޅުގަނޑުމެންގެ مثال އަދި ވެސް ހަމަ އެހެންނެވެ .

197 الرَّابعَ عَشَرَ : عن أَبي بَكْرٍ الصِّدِّيق ، رضي اللَّه عنه . قال : يا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّكُمْ تقرءونَ هَذِهِ الآيَةَ : { يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا عليْكُمْ أَنْفُسكُمْ لا يَضُرُّكُمْ منْ ضلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ } [المائدة : 105] وإِني سَمِعت رسول اللَّه صلَّى اللَّه عَلَيْهِ وسلَّم يقُولُ : « إِنَّ النَّاسَ إِذَا رَأَوْا الظَّالِمَ فَلَمْ يَأْخُذُوا عَلَى يَدَيْهِ أَوْشَكَ أَنْ يَعُمَّهُمُ اللَّه بِعِقَابٍ مِنْهُ » رواه أبو داود ، والترمذي والنسائي بأسانيد صحيحة .

މާތް الله ރުއްސަވާފައިވާ أَبو بَكْر الصِّدِّيق ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވަނީ . ވިދާޅުވިއެވެ . އޭ މީސްތަކުންނޭވެ . ތަކަށްކިޔަވާނީން ތިޔަބައިމީހުން ކިޔަވާ قران ގައިވާ { يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا علَيْكُمْ أَنْفُسكُمْ لا يَضُرُّكُمْ منْ ضلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ } ގެ އާޔަތް އަޅުގަނޑުވެއެވެ . (އަދި އޭގެ މާނަ ތިޔަ މުސްލިމި ނަފްސުތަކުގެ.) މުއާމަލާތް ރަނގަޅަށް ކުރާށެވެ (އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ ! ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ އަމިއްލަ ނަފްސު ސަލާމަތްކުރުމަށް މަސައްކަތްކުރޭ. ތިޔަ ދެކުނު މަގުގައި ހުރިހިނދަކު މަގުފުރެދިގެންދާ މީހުންގެ ސަބަބުން ތިޔަބައިމީހުން ގެއްލުމެއް ލިބިގެން ނުވާނެއެވެ . މުއާމަލާތް ރަނގަޅު ކުރެވޭނީ ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަ ހިދާޔަތާ މަގުގައި ހުރުމުން ބަލާއިރު

ހީވަނީ މީހަކު ދީނުގައި އަމުރު ކުރެވިގެންވާ ކަންތައް ކޮށްގެން އަދި ނަހީ ކުރެވިގެންވާ ކަންތަކުން މަނާވެގެން ހުރެއްޖެނަމަ އެހެން މީހުން ކުރާ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އެމީހުންނަށް މަނާ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] . ނަމަވެސް [illegible] އޮތީ [illegible] [illegible] عمرގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] .) [illegible] [illegible] [illegible] . ހަމަކަށަވަރުން رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވާފައިވާ [illegible] [illegible] . އެކަލޭގެފާނު حديث ފުޅުކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން [illegible] ފާފަވެރިން [illegible] އަނިޔާވެރިން އަނިޔާ ކުރާމީހުން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] الله سبحانه وتعالى [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] عذاب [illegible] [illegible] [illegible] .

باب تغليظ عقوبة من أمر بمعروف

أو نهى عن منكر وخالف قوله فعله

ހެޔޮކަންތަކަށް އަމުރުކޮށް އަދި ނުބައިކަންތަކުން މަނާ ކުރާ މީހާ ބުނާ އޭނާގެ އަމިއްލަ ނަފްސު [illegible] ހިލާފު [illegible] ހުރި عذابގެ ބޮޑުކަމުގެ ވާހަކަ [illegible] **باب:**

–قال اللَّه تعالى (البقرة 44): {أتأمرون الناس بالبر وتنسون أنفسكم وأنتم تتلون الكتاب أفلا تعقلون!}.

ތިޔަބައިމީހުން ފޮތް ކިޔަވައި [illegible] حال ގައި ތިޔަބައިމީހުންގެ އަމިއްލަ نفس [illegible] [illegible] ހަނދާން ނައްތާލައި ، **މީސްތަކުންނަށް ހެޔޮކަންތަކަށް** أمر ކުރަނީހެއްޔެވެ؟ ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން ނުވިސްނަނީ ހެއްޔެވެ؟

وقال تعالى (الصف 2، 3): {يا أيها الذين آمنوا لم تقولون ما لا تفعلون؟! كبر مقتاً عند اللَّه أن تقولوا ما لا تفعلون!}.

އޭ ایمان ވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން ނުކުރާކަންތަކުގެ ވާހަކަ ތިޔަބައިމީހުން ބުނުން އުޅެނީ ކީއްވެގެން ހެއްޔެވެ؟ ތިޔަބައިމީހުން ނުކުރާ ކަންތަކާ ވާހަކަ ބުނުން الله ގެ حضرة ގައި ނުރުހުންތެރިވުން ބޮޑުވެގެން ވެއެވެ.

وقال تعالى إخباراً عن شعيب صلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم (هود 88): {وما أريد أن أخالفكم إلى ما أنهاكم عنه}

އަދި އަހުރެން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ނަހީ ކުރާ ކަންތައް އަހުރެން ކުރާކަށް ބޭނުމެއް ނުވެއެވެ.

198 وعن أَبي زيدٍ أُسامة بْنِ حَارِثَةَ ، رضي اللَّه عنهما ، قال : سَمِعْتُ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقُولُ :
« يُؤتَى بالرَّجُلِ يوْمَ الْقيامةِ فيُلْقَى في النَّار ، فتَنْدلِقُ أَقْتَابُ بطْنِهِ ، فيدُورُ بِهَا كمَا يدُورُ الحِمَارُ في الرَّحا ، فيجْتَمِعُ إِلَيْهِ أَهْلُ النَّار فيقُولُونَ : يَا فُلانُ مَالَكَ ؟ أَلَمْ تَكُن تأْمُرُ بالمَعْرُوفِ وتَنْهَى عَنِ المُنْكَرِ ؟ فيَقُولُ : بلَى ، كُنْتُ آمُرُ بالمَعْرُوفِ ولاَ آتِيه ، وأَنْهَى عَنِ المُنْكَرِ وآتِيهِ » **متفق عليه .**

ރަޟިالله ޢަންހުމާ ރިވާކުރައްވަމުން ރުހުންތެރިވި **أَبو زيد أُسامة بْنِ حَارِثَةَ** ގެ ރިވާއަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ · ވިދާޅުވިއެވެ · **رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم** حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ · އަދާކުރެއްވި ކުރައްވައިވެއެވެ حديث ކުރައްވާފައިވެއެވެ · ޤިޔާމަތްދުވަހު ނަރަކައަށް މީހަކު އެއްލާލެވޭނެއެވެ · އޭނާގެ ސަބަބުން އޭނާގެ ބަނޑު ހޮޅިގެން ގޮހޮރު ބޭރުވެ އައިސްފައިލާނެއެވެ · ދެން އޭނާ އޭނާގެ ބަނޑުން ބޭރުވި އަދި ސްފަރުވާ ގޮހޮރާ ބެހިގެން އެއްވުމަކީ ބަރާބަރުވެގެން ގަނޑުން ފުވާ ވަޅުގަނޑު އަނބުރާ ގޮތަށް ދެވޭނެއެވެ · ދެން ހަމަ ހިލަޔަކުން ހުރިހާ ގޮތަކުން ދުވާލާ ނުލާ އެވާއިރު ސިފައިގެން އެނބުރޭ ބައިވެރިވާނެއެވެ · އަދި ނަރަކައިގެ ރައްޔިތުންގެ ވަހަކަ އެއްވެގެން އައިސް އެއްވާނެއެވެ · އަދި ކިޔާނެ ކަލޭގެފާނު ބުނާނެއެވެ · ތިޔަބައި ތިޔަކަމަކީ عذاب ދެވޭނީ ކީއްވެގެން ހެއްޔެވެ ؟ ދެން ޤިޔާމަތަގައި އެޔުން އިރު

ހެޔޮކަން ތަކަށް އަމުރުކޮށް ނުބައިކަންތަކުން މީހުންނަށް މަނާކޮށް އުޅުނީމު ނޫން ހެއްޔެވެ؟ އޭނާ ބުނާނެއެވެ. އާއެކެވެ. ތިމަންނަ ހެޔޮކަން ތަކަށް މީހުންނަށް އަމުރު ކުރީމުއެވެ. ނަމަވެސް ހުދު ތިމަންނަ އަމަލުނުކުރަމެވެ. އަދި ތިމަންނަ މީސްތަކުންނަށް ނުބައިކަން ތަކުން ދުރުހެލިވެ އުޅުމަށް ގޮވީމެވެ. ނަމަވެސް ހުދު ތިމަންނަ ދިޔައީ އެނުބައިކަމެއް ކުރަމުންނެވެ.

قولُهُ : « تَنْدلِقُ » هُوَ بالدَّالِ المهملة ، ومَعْنَاهُ تَخْرُجُ . و « الأَقْتابُ » : الأَمْعَاءُ ، واحِدُهَا قِتْبٌ .

باب الأمر بأداء الأمانة

امانة އަދާކުރުމަށް امر ކުރެއްވުމުގެ باب

قال اللَّه تعالى (النساء 58): {إن اللَّه يأمركم أن تؤدوا الأمانات إلى أهلها}.

ހަމަކަށަވަރުން، امانة ތަކެއް، އޭގެ أهل ވެރިންނަށް އަދާކުރުމަށް، الله ތިޔަބައިމީހުންނަށް أمر ކުރައްވައެވެ.

وقال تعالى (الأحزاب 72): {إنا عرضنا الأمانة على السماوات والأرض والجبال فأبين أن يحملنها وأشفقن منها وحملها الإنسان؛ إنه كان ظلوماً جهولاً}.

ހަމަކަށަވަރުން، އުޑުތަކާއި، ބިމާއި، ފަރުބަދަތަކަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ امانة (އެބަހީ:- تكليف ތަކެއް) ހުށަހެޅުއްވީމެވެ. ފަހެ، އެތަކެތި އެކަން އުފުލުމުން އިންކާރުވެ ބިރުގަތީއެވެ. އަދި އެކަމާމެދު އެތަކެތި ބިރުވެތިވީއެވެ. އަދި انسان އާ އެ امانة އުފުލިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ انسان އާއީ އަނިޔާވެރި، ބޮޑު ނުދަންނަ މީހަކު ކަމުގައިވެއެވެ.

199 عن أَبي هريرة ، رضي اللَّه عنه ، أن رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « آيَةُ المُنَافِقِ ثَلاثٌ: إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ ، وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ ، وإِذَا آؤْتُمِنَ خَانَ » متفقٌ عليه.

وفي رواية : « وَإِنْ صَامَ وَصَلَّى وزعَمَ أَنَّهُ مُسْلِمٌ » .

ދާންﷲ ރުހިވޮޑިގެންވި أَبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ވިދާޅުވެއްޖެއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ . مُنَافِق ގެ ޢަލާމާތް ތިނެކެވެ . އެއީ އޭނާ ވާހަކަދައްކާ ހިނދެއްގައި ދޮގު ހަދައެވެ . އަދި އޭނާ وعد ވެއްޖެނަމަ ޚިލާފުވެއެވެ . އަދި އޭނާއާއި امانة އެއް ހަވާލު ކުރެވިއްޖެނަމަ އޭނާ ޚިޔާނާތްތެރި ވެއެވެ .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ . (އޭނާ ރޯދަ ހިފައި އަދި ނަމާދުކޮށް އަދި ތިމަންނަކީ މުސްލިމެކޭ ބުނިޔަސް ވެސް . (އެބަހީ ވީހިނދު އޭނާ ހަމަ مُنَافِق އެކެއްކަމުގައެވެ.)

200 وعن حُذيْفَةَ بنِ الْيمانِ ، رضي اللَّه عنه ، قال: حدثنا رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، حَديثَيْن قَدْ رَأَيْتُ أَحدهُمَا ، وَأَنَا أَنْتَظرُ الآخرَ : حدَّثَنَا أَنَّ الأَمَانَة نَزلتْ في جَذْرِ قُلُوب الرِّجَالِ ، ثُمَّ نَزَلَ الْقُرآنُ فَعلموا مِنَ الْقُرْآن ، وَعلِمُوا مِنَ السُّنَّةِ ، ثُمَّ حَدَّثنا عَنْ رَفْعِ الأَمانَةِ فَقال : «يَنَ امُ الرَّجل النَّوْمَةَ فَتُقبضُ الأَمَانَةُ مِنْ قَلْبِهِ ، فيظلُّ أَثَرُهَا مِثْلَ الْوَكْتِ ، ثُمَّ ينامُ النَّوْمَةَ فَتُقبضُ الأَمَانَةُ مِنْ قَلْبِهِ ، فيظَلُّ أَثَرُهَا مِثْل أثرِ الْمَجْلِ ، كجَمْرٍ دَحْرجْتَهُ عَلَى رِجْلكَ ، فَنفطَ فتَرَاه مُنْتبِراً وَلَيْسَ فِيهِ شَيءٌ » ثُمَّ أَخذَ حَصَاةً فَدَحْرجَهَا عَلَى رِجْلِهِ ، فَيُصبحُ النَّاسُ يَتبايَعونَ ، فَلا يَكادُ أَحَدٌ يُؤدِّي الأَمَانَةَ حتَّى يُقَالَ : إِنَّ في بَنِي فَلانٍ رَجُلاً أَمِيناً ، حَتَّى يُقَالَ لِلَّرجل : مَا أَجْلدهُ مَا أَظْرَفهُ ، مَا أَعْقلَهُ ، ومَا في قلْبِهِ مِثْقَالُ حبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ مِنْ إِيمانٍ. ولَقَدْ أَتَى عَلَيَّ زَمَانٌ ومَا أُبَالِي أَيُّكُمْ بايعْتُ ، لَئِنْ كَانَ مُسْلماً ليردُنَّهُ عَليَّ دِينُه ، ولَئِنْ كَانَ نَصْرانياً أَوْ يَهُوديًّا لَيُردُنَّهُ عَلَيَّ سَاعِيه ، وأَمَّا الْيَوْمَ فما كُنْتُ أُبَايُعُ مِنْكمْ إِلاَّ فُلاناً وَفُلاناً » متفقٌ عليه .

ރަޟީ الله ޢަންހު ރިވާކުރެއްވި حُذَيْفَة بنِ الْيمان ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسولَ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ވިދާޅުވެފައިވާ ދެ حديث އަޑުއެހީމެވެ. އޭގެ
ތެރެއިން އެއް حديث ފުރިހަމަވާތަން ފެނިއްޖެއެވެ. ދެވަނަ حديث ފުރިހަމަވާތަން ފެނުމަށް
މަގުބަލަމުން ދަނީއެވެ. އެއީ ވިދާޅުވި ދެ حديث ގެ ތެރެއިން ފުރަތަމަ حديث ގައި ވަނީ،
أمانة އަކީ ކާކުކަން ދެނެގަތުމަށް ސިފަ ބަޔާންކޮށްދެއްވާ حديث އެވެ. އެއީ ފުރަތަމަ
أمانة ބާވައިލެއްވީ މީސްތަކުންގެ ހިތުގެ އަޑިއަށް ނުވަތަ ފުރަތަމަ ސިފަވާ ހިތުގެ ފުށަށެވެ.
(أمانة ބާވައިލެއްވީ ހިތުގެ އަޑިއަށް) ދެން ދެވަނަ قرآن ބާވައިލެއްވީ قرانއާއި
سنة ވެސް ބޭނުންވާގޮތަށް އެއަށް ފަހު ދަސްކޮށް ދިނުމަށެވެ. (أمانة
ބާވައިލެއްވީ ހިތުގެ އަޑިއަށް) ދެން قرآن ބާވައިލެއްވުމުން قرآنގެ ސުންނަތް އިލްމު ހޯދުމަށް
ދެން ބަލާލަން أمانة ހިތުގެ ސިފަ ނިކަމެތިވާ ގޮތް ވިދާޅުވި حديث ބަޔާންކޮށްދެއްވިއެވެ.
ޤީމަތް ކުރިޔާ ޖެހުމުން ބޭނުމަކަށް ނިދާލުމުން ހިތުން أمانة ނައްޓާލެވޭނެއެވެ.
ދެން އެ ނިދުމުގެ ފަހުން ނުބަލަނީ ވަރަށް ދިގު ނިދާ ނިދުމުގައި ދެވަނަ ފަހަރަށް أمانة
ނައްޓާލެވޭނެއެވެ. ދެން އަނެއްކާ ނިދާލުމުން ނައްޓާލެވޭ ފަދައިން ގޮސް ނިކަމެތިވާނެއެވެ.
ހިތުގެ ސިފަތަކުގެ ވަރަކަށް ބަރާބަރަށް أمانة ނައްޓާލެވި ހިތުގައި ބާކީވާނީ ނިކަމެތިވާ ގޮތެވެ. އެ
ބަޔާނުގައި ވިދާޅުވީ ހިތުގެ ނިކަމެތިކަމާއި ހިތުގައި ބާކީވާ ހިތިވެ ހުރި ފިޔާވަޅެއް ކަމުގައެވެ. އެ
ސިފަ ބޭނުންކުރައްވާފައިވާ ހިތްތަކުގައި ޢަމަލުކުރުމުން ނަޒަރު ކުރާނީ ހިސާބުން ފެހިވެ ދާނެ
އުޅޭނެ ނިކަމެތިކަން ގެނެސްދޭ ހިތުން ކުޑަ ޙަޔާތް ސިފަވާ ބައިތަކުގެ أمانة ނެތިގެން ދާނެއެވެ.
އަދި ބައެއް މީސްތަކުން ބަލާލާނީ ކަމާއިގެން ނިކަމެތިވެ ވެއްޓިފައިވާ ހިތެއް ކަމަށެވެ، (أمانة ނެތިގެން
ހިނގާ ގޮތް ބަޔާންކޮށްދެއްވާ) ޙަޤީޤަތުގައި ނުބައިވާގޮތަށް ގޮތްތަކުން ހަރުދަނާ ނުކުރެވޭ
ބުނެކަމެއް ހަމަ حديث ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. أمانة ނެތިގެން ދިޔައިރު ދުވަހުން
މީސްތަކުންގެ ތެރޭގައި އެހެން ފަދަ ޢިބާދަތްތަކުގެ معاملات ބަލައިގަތުން ގެއްލިދާނެއެވެ.
އެހެން ގޮތަކަށް ބުނާނަމަ أمانة ތެރިކަން ނެތިދާނެއެވެ. އެއްވެސް ބައެއްގެ މީހުންގެ
ތެރޭގައި قبيلهއެއްގައި أمانة ތެރި މީހަކު ހޯދުން ވަރަށް ބާރުހަރު ކަމަކަށް ވާނެއެވެ. އަދި
ހަމަ ހަމަ ބަލާއިރު ތަފާތުވާނެއެވެ. (أمانة ތެރިކަން ނެތުމުގެ ސަބަބުން) މީސްތަކުންގެ

މިވެނި މީހަކީ ވަރަށް ހަރުދަނާ މީހެކެވެ، އަދި އޭގެ ވަރަށް ހަމްދަރުދީ މީހެކެވެ، އަދި އޭގެ ވަރަށް ބުއްދިވެރިއެކެވެ ބޮޑު މީހާގެ ހިތްގައިވެސް أمانة ވެރިކަން ނެތް ދުނިޔޭގައި ايمان ކަމުން އަސްލު ތަޢުލީމާއްގެ މިންވަރުވެސް ނުވާނެއެވެ .

ޝާހިދު أبو هريرة ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި ހަމަހަމަކަމުން މީސްތަކުންގެ ދައްކަލަވާސް އަރުދަނު ޖަމާކުރެއްވުން އަރާވެ. އަދުވަސްވަރުގައި މީސްތަކުންވެސް ވަރުގަދަވާހިތު މީސްތަކުން ގޮސްވައިކަނީ އޭގެ ކަނބަލުން ބައްޕަފުޅު ނަބިއްޔާގެ. މީސްތަކުން ވިސްނަމުން ދުރަށް މީސްތަކުން ވަރުގަދަވާ މީހާއީ މުސްލިމުކަން ވަޢުދާއި އަހުގެ ދީނުގެ ސަވާބުން މީސްތަކުންނަށް މީސްތަކުގެ ހަމަގ ހިތްފަހިކަމުގެ. އަދި އޭގެ ނަސޭހަތްތެރިކަން ނުވެވޭ ތަރުދީދުކަން ވަޢުދާއި ދިނުމަށްޓަކައި ހަމަހަމަކަމުން އަދުރުގެ ވެރިކަމުގެ ފުރިހަމަ މީސްތަކުގެ މީސްތަކުންނަށް حق ދިނުމަށް ކަމަށްވެ. ނަމަވެސް މީހާ އެކަމަ މީސްތަކުން ދުރުން ބަދަލުކުރުމާއެވެ. މީހާ މީސްތަކުން އަޅާންތަކެއްޔަށް ހަދަ މިސްކީނުން ބަލާ ދީނީ ވަޢުދާއެއް ނުކުރަމެވެ.

201 وعن حُذَيْفَةَ ، وَأَبِي هريرة ، رضي اللَّه عنهما، قالا : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «يَجْمَعُ اللَّه ، تبارَكَ وَتعَالَى ، النَّاسَ فَيُقُومُ الْمُؤْمِنُونَ حَتَّى تزْلفَ لَهُمُ الْجَنَّةُ ، فَيَأْتُونَ آدَمَ صلوات اللَّه عَلَيْهِ ، فَيَقُولُون : يَا أَبَانَا اسْتفْتحْ لَنَا الْجَنَّةَ ، فَيقُولُ : وهَلْ أَخْرجكُمْ مِنْ الْجنَّةِ إلاَّ خَطِيئَةُ أَبِيكُمْ ، لَسْتُ بصاحب ذَلكَ ، اذْهَبُوا إِلَى ابْنِي إبْراهِيمَ خَلِيل اللَّه ، قَالَ: فَيأتُونَ إبْرَاهِيمَ ، فيقُولُ إبْرَاهِيمُ : لَسْتُ بصَاحِبِ ذَلك إنَّمَا كُنْتُ خَلِيلاً مِنْ ورَاءَ وراءَ ، اعْمَدُوا إِلَى مُوسَى الذي كَلَّمهُ اللَّه تَكْلِيماً ، فَيَأْتُونَ مُوسَى ، فيقُولُ : لستُ بِصَاحِب ذلكَ، اذْهَبُوا إِلَى عِيسى كَلِمَةِ اللَّه ورُوحِهِ فَيقُولُ عيسَى : لَسْتُ بِصَاحِبِ ذلكَ. فَيَأْتُونَ مُحَمَّداً صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فَيَقُومُ فَيُؤْذَنُ لَهُ ، وَتُرْسَلُ الأَمانَةُ والرَّحِمُ فَيَقُومَان جنْبَتَي الصراطِ يَمِيناً وشِمالاً ، فيَمرُّ أَوَّلُكُمْ كَالْبَرْق » قُلْتُ : بأَبِي وَأُمِّي ، أَيُّ شَيءٍ كَمرِّ الْبَرْق ؟ قال : « أَلَمْ تَروْا كَيْفَ يمرُّ ويَرْجعُ في طَرْفَةِ عَيْنٍ ؟ ثُمَّ كَمَرِّ الريح ثُمَّ كمرِّ الطَّيْر ؟ وَأَشَدُّ الرِّجالِ تَجْرِي بهمْ أَعْمَالُهُمْ ، ونَبيُّكُمْ قَائمٌ عَلَى الصرِّاطِ يَقُولُ : ربِّ سَلِّمْ ، حَتَّى تَعْجزَ أَعْمَالُ الْعبَادِ ، حتَّى يَجِئَ الرَّجُلُ لا يَسْتَطِيعُ السَّيْرَ إلاَّ زَحْفاً ، وفِي حافَتَي الصرِّاطِ كَلالِيبُ مُعَلَّقَةٌ مَأْمُورَةٌ بأَخْذِ مَنْ

أُمِرَتْ بِهِ ، فَمَخْدُوشٌ نَاجٍ وَمُكَرْدَسٌ فِي النَّارِ » وَالَّذِي نَفْسُ أَبِي هُرَيْرَةَ بِيَدِهِ إِنَّ قَعْرَ جَهَنَّم لَسبْعُونَ خَرِيفاً . رواه مسلم .

قوله : « وراءَ وَرَاءَ » هُو بالْفَتْحِ فِيهمَا . وَقِيل : بِالضَّمِّ بِلا تَنْوِين ، وَمَعْنَاهُ: لسْتُ بتلْكَ الدَّرَجَةِ الرَّفِيعَةِ ، وهِي كَلِمةٌ تُذْكَرُ عَلَى سبِيل التَّواضُعِ . وَقَدْ بسطْتُ مَعْنَاهَا في شَرْحِ صحيح مسلمٍ ، واللَّه أعلم .

މާތް الله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުހުން ލިބިވި حُذَيْفَةَ އާއި أَبِو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ޞައްޙަ ވެގެން ވެއެވެ . އެދެބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ .رسول اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى وحى ކުރެއްވިއެވެ . (قيامه ދުވަހު محشر ގެ މައިދާނުގައި މީސްތަކުން ޖަމާ ކުރައްވާނެއެވެ . އޭރު މުއުމިނުން އިސްތިޝްފާޢަށްޓަކައި ވިއްސާ އަވަހަށް ސުވަރުގެ ގެންގޮސްދޭނެއެވެ . (ނަމަވެސް އެއްވެސް ދިމާ ހަދާހާއި ނުހުންނާނެއެވެ .)އެހެން ކަމުން އާދިޔާން އަޅުގަނޑުމެން ސަލާމަތްކޮށްދެއްވުމަށް آدَمَ ގެ ޙަޟްރަތަށް އަރިހަށް އައިސް އެދެންނާނެއެވެ. އެއީ ދެންނެވޭނެއެވެ. ގެ ދަރިކޮޅު މޭވާ ބަލާލާށެވެ. ކަލޭމެން އޭނާގެ ސާބިތު ތަނަކަށް ފޮނުއްވާށެވެ. އެހެންވީމާ آدَمَ ގެ ޖަވާބަކީ ދެންނެވޭނެއެވެ . ތިބޭފުޅުން ގަބޫލު ނުކުރާނެ ކަލޭގެ ސަރަޙައްދުގައި ދަތުރުކުރާނަމަ ކުރިމަތީގައި ހުރި އަޅުގަނޑުގެ ސަލާމަތްވާ މަގެއް ނުހުނު ކަމެވެ؟ މިވާ މިފަދަ ކަމެއް ގަބޫލުކުރާނީ ކޮބައިތޯ؟ މިއީ ރަސޫލާގެ ވާހަކައިން ނޭނގެނެވެ . މިވާހަކަ ބުނެވުނީ ކަމަކުން ގަބޫލުކުރާނެ ތިބޭފުޅުންގެ ދަރިކޮޅު ގެ إبْراهِيم عليه السلام ގެ ބަރަކާތް ކުރަމުން ގެންދަވާނެކަމެވެ. އެއީ خَلِيل اللّه އެވެ .(އެކަލޭ الله ގެ ރަޙުމަތްގެ لقب ށް شرف ވެރިވެވަޑައިގަތީ ބޭކަލަކެވެ) . ދެން އެކަލޭގެފާނު إبْراهِيم ގެފާނުގެ ގެ އަރިހަށް ހިނގައިދިޔުމެވެ . ދެން ފަހު إبْراهِيم عليه السلام ގެ އަރިހަށް ހިނގައިދިޔުމެވެ . ދެން إبْراهِيم ގެފާނު ދެންނެވޭނެއެވެ . މިކަމެއްނި ކިޔަވައިދެން ނުދާނެ ކަމެއްނުވާ ދިނުމެއް ނޭނގެވެ. މިކަމާއިމެދު خَلِيل اللّه ގެ لقب ލިބިވަޑައިގަތީ ވަރަކުން ދުރު ދުރުނެތުމެވެ .މިއަށް އެހެން މُوسَى ގެ ގާތުގައި އަރިހަށް ދާށެވެ . ހަމަހަމަ ކުރާނެ ތަން ކަލޭގެފާނަށް الله سبحانه وتعالى ބަސް وحى ކުރެއްވިފަރާތަށް ބޭކަލާވެ . ދެން އެކަލޭގެފާނު

مُوسَىގެ ފާނުގެ އަރިހަށް ހިނގައިދާނެއެވެ. ދެން مُوسَى عليه السلام ވިދާޅުވާނެއެވެ .
ތިމަންނަކަލާގެ ފާނަކީ ތިޔަބާވަތުން އެކަލޭގެފާނާ ދިމާވާ ނުކުރާނެ. ތިޔަބޭފުޅުން عيسى ގެ ފާނުގެ
އަރިހަށް ދާށެވެ . އަދި އެކަލާނގެ كلام ފުރިހަމަވީ ގޮތް ފުރިހަމަވީ އުފުއްދަވާ ބާރުގެވެ . ދެން
عيسى ގެ ފާނުގެ جواب އަދި ވެސް ތިމަންނަކަލޭ ވިދާޅު ކަލޭކަން އެކަލޭގެފާނާ ދިމާވެ
ނުކުރާނެއެވެ. އެންމެ ފަހުން އަޅުގަނޑުމެން رسول اللّه صلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހަށް
އާދެވޭނެއެވެ . ދެން އަޅުގަނޑުމެން الله سبحانه وتعالى ގެ ދަރުބާރަށް އެދުނާއިރު ވޭތުވި
ވޭއިރުގެ ނަހަމަ ނުވާނެއެވެ. އެންމެ ފަހުން ގެންދޭ ކަލާނގެ ފުރުޞަތު އިޖާބަ ދެއްވާނެއެވެ .
އަދި ސިފަތެރި ގެނައި ދުނިޔޭގެ صراط މަގުގެ ކަނޑަޔާއި ވީތަރުގެ ބޮޑުކަން އެއްފަހަރާ
أمانة ބޮޑުކަމުގެ ސިފަ އެބަހުރި ގޮތް ފެނިގެން ދާނެއެވެ . އަދި ފަހަރަ ގޮތްވާގެ ކަމުގެ ގޮތުން ބަދަލު
ކުރުމުގެ ސިފަ އެބަހުރި ނުކުންނާނެއެވެ .(ދެންނެވީ . ސިފަތަކަށް އަށް ދޮށް އަށްނަ صراط
މަގުގެ ނަގާކަން މަތީން ދަތުރުކުރުމަށް ހަލުކާވެ . މި މަގު ހުރަސް ކަނޑާލީ ނުވާ
ސިފަތަކުން واصل ނުވެވޭނެއެވެ . މި މަގުން ދާއިރު ހިތްހަމަޖެހުން އަތު އަރަދުގަނޑު
ވެއްޖެނަމަ ގޮސް ދިޔައީ ދުވަސް އެޗެހި އަށްނަ ނަގާލާއިގެ ތަރުޖަމާއެވެ. އުރެދު ކަމުން أمانة
ތިރިކުރި ގެނެސް ކަމުގެ ގޮތުން ބަދަލު ހަރުހަ މި މަގުގެ ދަތުރުތަކުގައި އެންމެ
ގަނޑަށް މިސަލަކަށް ހުރަސް ކަރާ ވިދިން މި މަގުގެ ދަތުރުތަކަށް ވެއްޖެގެން ނަޑު ގޮތް حماية
ބިރުވެރިވާނެއެވެ . މި ބަހުގެ مراد އަދި ދުނިޔޭގައި އޮތް އިރު أمانة ބަރަކާތް ނަގާއިރު ވިޔާ އަށް
މި މަގުން ސަލާމަތުން ހުރަސް ކަރުވަތް ކަމުގެ اميد ކުރުވާނެތަ ވާހަކައެވެ . ހަމަ އެ
ގޮތަށް ގޮތްތޮޅުގެ ކަމުގެ ގޮތުން ބަދަލުހަރާ ވިދާޅުން މި މަގުން ސަލާމަތުން ހުރަސް
ކަރުވަތް ކަމުގެ اميد ކުރުވާހަރަކައެވެ .) رسول اللّه صلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث
ކުރެއްވިއެވެ. ދެން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ފުރަތަމަ جماعة ގެ މީހުން މި މަގު ހުރަސް
ކަރާއިރު ސިފަތަކުން ވަކަސް އިރު ދިއްލާއް އަވަސް ކަމުން ހިވާރި ވިދާޅުވިހުރުމެވެ .
އެހިނދު صحابيއަކު سوال ކުރެއްވިއެވެ . ކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް ތިމަންނަގެ މަންމަ އާއި
ބައްޕަ ވެސް ފިދާ ކަށަވަރު ތިމަންނަ މިހިރީ ބައްލަވާލަތޮވެ. ނިކަން ބޭނުންއެވެ
ބަރާބަރު.ވިދާޅުވިހުރި ހިނގައިދާނީ ވިދާޅުވި ބަސްފުޅުގެ مراد ހީ ކޮބައި ހުއްޓެވެ؟ އެ ހިނދު
رسول اللّه صلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެ ދިޔައަށް جواب ދެއްވުމުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެންމެ

ފުރަތަމަ އެއްސުރުމަ ބަރަހަލާ ކަޑާ ވެގެން ކަނޑައެޅި ލިބިގެ އަދިކަން އައިސްފައި އެނބުރި
ހިނގައިދާނީ ޖެއްސޭ ކަލަ ފުރަން ނުލިބޭނެތެވެ ؟ ދުނިޔެ حديث ކަށަވަރުވެއެވެ. ދުވަހަށް جماعة
صراط މަގު ހުރަސްކޮށް ފުރި ސުވަރުގެއަށް ވަންނައިރު ދުނިޔޭ ވެރި ދުވެލި ކަށަވަރު ހަމަވީ
ކަމެވެ . ދުނިޔެ އަހަރު جماعة ދުނިޔޭ ދުރުސްބޭރުގައި ހަވާރަ ހަމަވީ ކަމެވެ . އަހަރު جماعة
ދުނިޔޭ ފިހަލަ ދުވެލި ދުވެލި ދުވެލިކަމެވެ . އާދެ ! ކަށަވަރު ފިހާލާވާސް ފި صراط މަގު
ހުރަސްކޮށް ފުރިދާނީ އަދިއާރާ ހަމަ ހުރި ގޮވާލާނެވެ . އެހެންދު ވިޔަފާރިކުރުން ގެ
نبيُّ صراط ގެ މަގު ކަނޑައި ހުރަސްކޮށްގެން ދާ ކަށަވަރުކޮށް ގެންދޭނެތެވެ . އޭ ހަރުދުވަހު
ބޮޑުކަމުގެ ހުރަސްކޮށްދޭ ! (ސަލާމް ސަލާމްކުރެއްވުން ދިވެހި ހުރަސްކޮށްދޭނެތެވެ!) އެހެން
ފުރުސަތެއް ހޯދ އަދާކުރާ ނަމާދުގެ ސަދަޤާތް ދުވަސް ހުރަސްކޮށްދުވަސް ދިސްބެކަން
ނުކުރެވިދާނެތެވެ . އެކަމުގެ ދިނުމާ އަންނަނީ ހޯދާ عمل ނަމާދުގެ ސަދަޤާތް އެކަށީގެން
ކަހަލަ ގޮވާލަން ދުވަ ބިނދެބޭ އަދާ ދުރުމުންނެވެ. އެހެންދު صراط މަގުގެ ދުވަހާވެސްގައި
ދުރަސްޖެ ދުވަސް އެފުރިވާ ބޭކަލުން ކަންތައް ފުރިހަމަ ވަސް ބިއްބެވުނުމެވެ . އެބޭކަލުންނަށް
އެންގެވިފައިވާ ދިނުން އެބޭކަލުން ގެންދެވުނީ ނުރަކާތްތަށް ވެއްޖެމުންނެވެ. ފުރާ ދިދުވަހު
ބެއްޔާދިނުން (އެބަހީ ހެޔޮ عمل ތަކާގެ أهل ވެރިން) ސުވަރުގެއަށް ވަދެވޭނެއެވެ
އަދިވެސް ފުރުމުންނެވެ . އަދި ބައްޔަ ދިނުން (އެބަހީ ނުބައި ހޮނުވާ ތަކާގެ أهل ވެރިން)
އޮތް ފުދުންދާނިވާ ނަރަކައިގެ އަނިޔާތަށް ތަބާވާނެތެވެ . މި حديث ގެ را وی أَبو هُرَيْرَةَ
ވިދާޅުވީއެވެ . ތިމަންނަގެ نفس އޮ الله ގެ އަތްޗަތިވާ الله ގަސްދު ހުވާކުރަމެވެ .
ހުކުމްކުރަށްވުން ނަރަކައިގެ އަޑީގައި ހުރި އަޑިތަކާ ހުއްޓޭގެ ފުރުބުންވެއެވެ .

202 وعن أَبِي خُبَيْبٍ بضم الخاءِ المعجمة عبد اللَّهِ بنِ الزُّبَيْرِ ، رضي اللَّه عنهما قال : لَمَّا وَقَفَ الزبَيْرُ يَوْمَ الْجَمَلِ دَعاني فَقُمْتُ إِلَى جَنْبِهِ ، فَقَالَ : يَا بُنَيَّ إِنَّهُ لا يُقْتَلُ الْيَوْمَ إِلاَّ ظَالِمٌ أَوْ مَظْلُومٌ ، وإِنِّي لاأُرَنِي إِلاَّ سأُقْتَلُ الْيَومَ مَظْلُوماً، وَإِنَّ مِنْ أَكْبَرِ هَمِّي لَدَيْنِي أَفْتَرَى دَيْنَنَا يُبْقى مِنْ مالنا شَيْئاً ؟ ثُمَّ قَالَ : بعْ مَالَنَا واقْضِ دَيْنِي ، وَأَوْصَى بالثُّلُثِ ، وَثُلُثُهُ لبنيه ، يَعْنِي لبَنِي عَبْدِ اللَّه بن الزبير ثُلُثُ الثُّلُث . قَالَ : فَإِن فَضلِ مِنْ مالِنَا بعْدَ قَضَاءِ الدَّيْنِ شَيءٌ فَثُلُثُهُ

لِبَنِيك ، قَالَ هِشَامٌ : وكان وَلَدُ عَبْدِ اللَّهِ قَدْ ورأى بَعْضَ بَنِي الزبَيْرِ خُبيبٍ وَعَبَّادٍ ، وَلَهُ يَوْمَئذٍ تَسْعَةُ بَنِينَ وتِسعُ بَنَاتٍ . قَالَ عَبْدُ اللَّه : فَجَعَل يُوصِينِي بدِينْهِ ويَقُول : يَا بُنَيَّ إِنْ عَجزْتَ عنْ شَيَءٍ مِنْهُ فَاسْتَعِنْ عَلَيْهِ بموْلايَ . قَالَ : فَوَاللَّهِ مَا دَريْتُ ما أرادَ حَتَّى قُلْتُ يَا أَبَتِ مَنْ موْلاكَ ؟ قَالَ : اللَّه . قال : فَواللَّهِ مَا وَقَعْتُ في كُرْبَةٍ مِنْ دَيْنِهِ إلاَّ قُلْتُ: يَا موْلَى الزبَيْرِ اقض عَنْهُ دَيْنَهُ ، فَيَقْضِيهُ . قَالَ : فَقُتِلَ الزُّبَيْرُ ولَمْ يَدَعْ دِيناراً وَلاَ دِرْهَماً إِلاَّ أَرَضِينَ ، مِنْهَا الْغَابَةُ وَإِحْدَى عَشَرةَ داراً بالْمَدِينَةِ . وداريْن بالْبَصْرَةِ ، وَدَاراً بالْكُوفَة وَدَاراً بِمِصْرَ . قال : وَإِنَّمَا كَانَ دَيْنُهُ الذي كَانَ عَلَيْهِ أَنَّ الرَّجُلَ يَأْتِيهِ بالمالِ ، فَيَسْتَودِعُهُ إِيَّاهُ ، فَيَقُولُ الزُّبيْرُ: لا ولَكنْ هُوَ سَلَفٌ إِنِّي أَخْشَى عَلَيْهِ الضَّيْعَةَ . وَمَا ولِي إِمَارَةً قَطُّ وَلا جبَايةً ولا خَراجاً ولا شَيْئاً إِلاَّ أَنْ يكُونَ في غَزْوٍ مَعَ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، أَوْ مَعَ أَبِي بكر وَعُمَرَ وَعُثْمَانَ رضي اللَّه عنهم ، قَالَ عَبْدُ اللَّه : فَحَسَبْتُ مَا كَانَ عَلَيْهِ مِنَ الدَّيْنِ فَوَجَدْتُهُ أَلْفَيْ أَلْفٍ وَمائَتَيْ أَلْفٍ، فَلَقِيَ حكِيمُ بْنُ حِزَامٍ عَبدَ اللَّهِ بْن الزُّبَيْرِ فَقَالَ : يَا ابْنَ أَخِي كَمْ عَلَى أَخِي مِنَ الدَّيْنِ ؟ فَكَتَمْتُهُ وَقُلْتُ : مِائَةُ أَلْفٍ . فَقَالَ : حَكِيمٌ : وَاللَّه مَا أرى أَمْوَالَكُم تَسعُ هَذِهِ ، فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ : أَرَأَيْتُكَ إِنْ كَانَتْ أَلْفَي أَلْفٍ ؟ وَمِائَتَيْ أَلْفٍ ؟ قَالَ : مَا أَرَاكُمْ تُطِيقُونَ هَذَا ، فَإِنْ عَجَزْتُمْ عَنْ شَىْء مِنْهُ فَاسْتَعِينُوا بِي . قَالَ : وكَانَ الزُّبَيْرُ قدِ اشْتَرَى الْغَابَةَ بِسَبْعِينَ ومِائَة أَلْف، فَبَاعَهَا عَبْدُ اللَّهِ بِأَلْف ألفٍ وستِّمِائَةِ أَلْفَ ، ثُمَّ قَامَ فَقَالَ : مَنْ كَانَ لَهُ عَلَى الزُّبَيْرِ شَيْء فَلْيُوافِنَا بِالْغَابَةِ ، فَأَتَاهُ عبْدُ اللَّهِ بْنُ جعفر ، وكَانَ لَهُ عَلَى الزُّبَيْرِ أَرْبعُمِائَةِ أَلْفٍ ، فَقَالَ لعَبْدِ اللَّه : إِنْ شِئْتُمْ تَركْتُهَا لَكُمْ ؟ قَالَ عَبْدُ اللَّه : لا ، قال فَإِنْ شِئْتُمْ جعَلْتُمْوهَا فِيمَا تُؤخِّرُونَ إِنْ أَخَّرْتُمْ ، فقال عَبْدُ اللَّه : لا ، قال : فَاقْطَعُوا لِي قِطْعَةً ، قال عبْدُ اللَّه : لَكَ مِنْ هاهُنا إِلَى هاهُنَا. فَبَاعَ عَبْدُ اللَّهِ مِنْهَا فَقَضَى عَنْهُ دَيْنَه ، وَوفَّاهُ وبَقِيَ منْهَا أَرْبَعةُ أَسْهُمٍ وَنِصْفٌ ، فَقَدم عَلَى مُعَاوِيَةَ وَعَنْدَهُ عَمْرُو بْنُ عُثْمَانَ ، وَالْمُنْذِرُ بْنُ الزُّبيْرِ ، وَابْن زَمْعَةَ . فقال لَهُ مُعَاوِيَةُ : كَمْ قَوَّمَتِ الْغَابَةُ ؟ قال : كُلُّ سَهْمٍ بِمائَةِ أَلْفٍ قال: كَمْ بَقِي مِنْهَا ؟ قال : أَرْبَعَةُ أَسْهُمٍ ونِصفٌ ، فقال الْمُنْذرُ بْنُ الزّبَيْرِ : قَدْ أَخَذْتُ مِنْهَا سَهْماً بمائةِ أَلْفٍ ، وقال عَمْرُو بنُ عُثْمان : قَدْ أَخَذْتُ مِنْهَا سَهْماً بِمِائَةِ أَلْفٍ . وقال ابن زمْعَةَ : قَدْ أَخَذْتُ مِنها سَهْماً بِمِائَةِ أَلْفٍ ، فَقَالَ مُعَاوِيةُ : كَمْ بَقِيَ مِنْهَا؟ قال : سَهْمٌ ونصفُ سَهْمٍ ، قَالَ : قَدْ أَخَذْتُهُ بِخَمسين ومائةِ ألف . قَالَ : وبَاع عَبْدُ اللَّه بْنُ جَعْفَرٍ نصِيبهُ مِنْ مُعَاوِيَةَ بستِّمِائَةِ أَلْفٍ. فَلَمَّا

فَرَغَ ابنُ الزُّبَيْرِ مِنْ قَضاءِ دَيْنِهِ قَالَ بَنُو الزُّبَيْرِ : اقْسِمْ بَيْنَنَا مِيراثَنَا . قَالَ : وَاللَّهِ لا أَقْسِمُ بيْنَكُمْ حَتَّى أُنَادِيَ بالموسم أَرْبَع سِنِين : أَلا مَنْ كان لَهُ عَلَى الزُّبَيْرِ دَيْنٌ فَلْيَأْتِنَا فَلْنَقْضِهِ . فَجَعَلَ كُلُّ سَنَةٍ يُنَادِي في الْمَوسمِ ، فَلَمَّا مَضى أَرْبَعُ سِنِينَ قَسم بَيْنَهُمْ ودَفَعَ الثُلث وكَان للزُّبَيْرِ أَرْبَعُ نِسْوَةٍ ، فَأَصاب كُلَّ امْرَأَةٍ أَلْفُ أَلْفٍ ومِائَتَا أَلْفٍ ، فَجَمِيعُ مَالِهِ خَمْسُونَ أَلْفَ أَلْفٍ ومِائَتَا أَلْف. رواه البخاري .

މާތް ﷲ ރުހިވޮޑިގަންނަވާ ޞަޙާބީ ކަލޭގެފާނު عبد اللّٰهِ بنِ الزُّبَيْر ގެ ކިބައިން ރިވާ ވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. زَبّيْر ގެފާނު جمل ހަނގުރާމަ ހިނގި ދުވަހު ތިމަންނައަށް ގޮވާލެވެ. ދެން ތިމަންނަ އެކަލޭގެ ކައިރިއަށް ދިޔައީމެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ ދަރިފުޅާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިއަދު އަނިޔާވެރިއެއް ނުވަތަ އަނިޔާލިބިގެންވާ މީހަކު ނޫނީ قتل ވެގެން ނުދާނެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ ދެކެނީ މިއަދު ތިމަންނަ އަނިޔާލިބިގެންވާ މީހަކު ކަމުގައި قتل ވެގެން ދާނޭ ކަމަށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ ބޮޑަށް ހާސްކުރަނީ ތިމަންނަގެ ދަރަނީގެ ކަމުގައެވެ. ދެކެނީ ކަލޭ ތިމަންނަގެ ދަރަނިން ތިމަންނަގެ މުދަލުން އެއްޗެއް ބާކީ ވާނެކަމަށް ހިތަށް އަރާތަ؟ ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ ދަރިފުޅާއެވެ. ތިމަންނަގެ މުދާ ވިއްކާލާށެވެ. އަދި ތިމަންނަގެ ދަރަނި އަދާކުރާށެވެ. އަދި ތިލަ ބައިގެ ވަކިބައެއް ތިމަންނަ وصيه ކުރައްވައިފިއެވެ. (އަދި އެ وصيه ކުރެއްވި ބައި ތިޔަބައިމީހުންގެ ބައެއްސުވިއެވެ.) އެބައި ތިމަންނަގެ ދަރިންނަށްވެ. (އެބަހީ عبد اللّٰهِ بنِ الزُّبَيْرِ ގެ ދަރިންނަށެވެ) ވިދާޅުވިއެވެ. ދަރަނި އަދާކުރުމަށްފަހު ތިމަންނަގެ މުދަލުން އެއްޗެއް ބާކީވެއްޖެނަމަ ފަހު އެގެ ތިލަބައިން އެއްބައި ތިމަންނަގެ ދަރިންނަށެވެ. هشام ވިދާޅުވެއެވެ. (އެއީ حديث ގެ ރާވީ އާއެވެ.) ދިޔައިސްރަށްވެފައިވާ عبد اللّٰهِ ގެ ދަރިންނަކީ (وصيه ގެ ބާރުން ބައިވެރި) زُبَيْر ގެ އަދިވެސް ދަރިންގެތެރޭގައި خُبيب އާއި عَبَّاد އަދި އެހެން ކުދިންވެސްއެވެ . އަދި އޭރުއްދު زُبَيْر ގެ ނުވަ ފިރިހެން ދަރިންނާއި ނުވަ އަންހެން ދަރިންތަކެވެ. عبداللّٰهِ ވިދާޅުވެއެވެ. ތިމަންނައަށް (ބައްޕާ) އޭނާގެ ދަރަނީގެ މައްސަލައިގައި وصيه ކުރައްވަން ފެށިއެވެ . އަދި ވިދާޅުވިއެވެ . އޭ ދަރިފުޅާއެވެ . ތިމަންނަގެ ދަރަނި އަދާކުރުމަށް ނުކުޅެދިއްޖެނަމަ ބައްޕާ ހަމައެކަނި ފަހަރު އެކަލާނގެ ފުރިހަމަ

ކުރުމަށް ތިމަންނަގެ مولى ގެ ކިބައިން އެހީއަކަށް އެދޭށެވެ . عبد اللّٰهِ ވިދާޅުވިއެވެ .
ފަހެ ވާﷲ الله ގަސަމްދީ ބުނަމެވެ . ތިމަންނަކަށް ބައްޕާގެ ދަރަނިއަކުން އެއްވެސް އުނދަގުލެއް
ނުވިސްނުނެވެ . ތިމަންނަ ދަންނަވާލީމެވެ . އޭ ބައްޕާފުޅާއެވެ . ތިބާގެ مولى އަކީ ކާކު
ހެއްޔެވެ ؟ ވިދާޅުވިއެވެ . އެއީ الله އެވެ . عبد اللّٰهِ ވިދާޅުވެއެވެ . ތިމަންނަ،
ބައްޕަ ގެ ދަރަނި އަދާކުރުމުގައި ކަންބޮޑުވި ކޮންމެ ފަހަރަކު ތިމަންނަ دعاء
ކުރީމެވެ. އޭ زُبَيْر ގެ مولى އެވެ. އޭނާގެ ދަރަނި އަދާ ކުރައްވާނދޭވެ ! ފަހެ އެދަރަނި
އަދާކުރައްވައެވެ ހަމަ ފުރިހަމައަށް ދައްކަވައިދެއްވައެވެ . عبد اللّٰهِ ވިދާޅުވެއެވެ . ފަހެ (އަހަރެމެންގެ
ބައްޕަ) އެބަހީ زُبَيْر ގެފާނު قتل ވިއެވެ . އަދި އެއްވެސް ދީނާރެއް އަދި ދިރުހަމެއް
ދޫކުރައްވާފައެވެ. ނަމަވެސް ބައްޕަގެ ދެބިން އޮތެވެ. އެއިން އެއްބިން އަކީ غَابَة
ނަމަކަށް ކިޔުނު ތަނަކަށެވެ . އަދި مدينة ގައި އެގާރަ ގެ ހުއްޓެވެ . އަދި بصرة
ގައި ދެ ގެ ހުއްޓެވެ. އަދި كوفة ގައި އެއްގެ ހުއްޓެވެ. އަދި مصر ގައި އެއްގެ ހުއްޓެވެ .
عبد اللّٰهِ ވިދާޅުވިއެވެ . (އަދި ހަމަކަށަވަރުން ބައްޕަގެ ދަރަނިވީ ބޭފުޅުން ހުރި މުސްތަޤަލީ
މީހަކު أمانة އެއްގެ ގޮތުން އެއްޗެއް ބަހައްޓަވަން ގެނެސްދިނުމުން އެބޭފުޅާ ހިފެހެއްޓެވުން ނުކުރައްވާ
ބިރުން އެއްވެސް ދަރަނީގެ ގޮތުގައި ބެހެއްޓެވީއެވެ .) ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު
އެމާލު ބެހެއްޓުމަށް އަރިހަށް ގެނެސްދީފިނަމަ ފަހެ زُبَيْر ގެފާނު ވިދާޅުވެއެވެ . ނޫނެކެވެ .
ނަމަވެސް އެއީ ދަރަންޏެކެވެ . އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ އެތަކެތި ގެއްލިދާނެތީ
ބިރުގަންނަމެވެ . އަދި زُبَيْر ގެފާނު ދުވަހަކުވެސް ވެރިކަމާއި حوال ނުވެއެވެ . އަދި
އޭ ޚަރާޖު އެއްކުރުން ހަވާލާއި حوال ނުވެއެވެ . ނަމަވެސް رسول اللّٰه صَلّى اللهُ
عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުގައި ހަނގުރާމަ ކުރެއްވިއެވެ . ނުވަތަ ابو بكر ގެފާނާއި عمر
ގެފާނާއި عثمان ގެފާނުގެ އަރިހުގައި ހަނގުރާމަ ކުރެއްވިއެވެ . عبد اللّٰهِ
ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ (ބައްޕަގެ)ދަރަނިތައް އަންދާޒާ ކުރީމެވެ . އޭރުން
ބާވީސް ލައްކަ އަށް އެރިއެވެ . ފަހެ (އެއްދުވަހަކު) حَكِيمُ بْنُ حِزَام އާއި عبد اللّٰهِ بنِ
الزُّبَيْر އާއި ބައްދަލު ވިއެވެ . ފަހެ ވިދާޅުވިއެވެ . އޭ ތިމަންނަގެ ބޭބޭގެ ދަރިކަލުނާއެވެ!
ތިމަންނަގެ ބޭބޭގެ ދައްކަން ދަރަނި ހުރި ކިހާ ވަރަކަށް ހެއްޔެވެ ؟ ފަހެ ތިމަންނަ
ސިއްރު ކުރީމެވެ. އަދި ތިމަންނަ ބުނީމެވެ . އެއް ލައްކަ އެވެ . ފަހެ حَكِيمُ

ވިދާޅުވިއެވެ. މާތް الله ގަންދީ ހިލާނު ބޭނުމެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ދަރުމުން ހިޔާރު ބޮޑު
ދަރަނިބޮޑުކަމުން ދައްކާނެ ގޮތެއް ހުރި ވަރަކަށް ނުވެއެވެ. ދެން عبد اللَّهِ ދަންނަވައިފިއެވެ. އަނގަ
ބަންދުވެގެން. އަދިބަސް ބާކީވީ ކޮއްޔާއެއް ވެއްޖެނަމަ ކީއްނަމަ ހިތްވަނީ؟ އާދެ
ވިދާޅުވިއެވެ. ބިރުބަހައްޓަވާށެވެ ބަޔަކުވެސް ތިބުނު ހިސާބުން މާލާތެރެ ވަކިކޮށް ބިމެއްނެތް
ނިކުމެވުނެވެ. ދެން ބިރުބަހައްޓަވާށޭ އަޅަމުން ނިކަމެތިވެ ބަލައިދިނުމަށް ހިތަދިޔަ އެބަސް އަޅައިލުން
އާދޭ ހިރާސް ބުނާނެވެ. عبد اللَّهِ ވިދާޅުވިއެވެ. زُبَيْر ގެ ފަރާތް غَابَةُ ކައިރި އޮތް ބިމެއްގެ ތެރޭ
އެއްކަލަ ހުރިހާ ކަމެއް ވިސްނިއެވެ. ދެން އަބުރު عبد اللَّهِ ސަލާމް ކުރައްވާފައި ވެވުނީއެވެ. ދެން
ދަރަނިން ނަގައިވިދާޅުވެ زُبَيْر ގެ ފަރާތް މާލެއްގެ ދަރަނިބޮޑު އޮތް ބިމެއް ނުވަތަ غَابَةُ ގެ
ބިމުން ބިމެއްނުވާ ބިރުދަންނަވައިގެން. ދެން عبد الله بن جعفر ވަޙުގައިވެއެވެ. އަދި
زُبَيْرُ ގެ ފަރާތް ދަރަނިން ހަމައިން ބިރުވެރިކަމެއް ކަމެއް ނުލިބޭނެ ދަރަނިގެ ދޮރުން އެއްކޮށް. ދެން ހިތާ عبد
اللَّهِ ހަމަ ދަންނަވައިވެ. ބިމާ ބަލަހައްޓާނެ ބިމެއް ނުހުރެ ދެކޭ ބަލައިލަން ނުކުމެވުނެވެ.
عبد اللَّهِ ވިދާޅުވިއެވެ. ނުވަތަ ދެހާ ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން ބިމާ ބަލަހައްޓާ ބިމުންނެ
އޭ ފަސްކަނޑައެޅުނެވެ. ދެން عبد اللَّهِ ދަންނަވައިފިއެވެ. ނުވަތަ ދެހާ
ދަންނަވައިވެ. އެހެން ވަކިވަނީ ބިމުންނެ حصة ވިއްކާނެގޮތް. عبد اللَّهِ ވިދާޅުވިއެވެ.
ބިމުގެ حصة އަޅަހަމުން މި ހިސާބަށް. ދެން عبد اللَّهِ އަޅަމުން ވެވުނީއެވެ. ދެން
ހިތާގެ ދަރަނިބަލައިދީ މުޅިން ހަމަޖެހިވަޑައިގަތެވެ. އަދި އޭރުވެސް އަޅަމުގެ (4.5)ހަމަ
ބަލިކަމަ އެއް ބަދަލު. އަދި حصة އެއްގެ ދަރަނި ކުރަ އެއްބައި ބާކީ އޮތެވެ. ދެން
(އެއްދަރަނިކުރަ) މި عبد اللَّهِ ގެ ފަރާތް މާތް الله ރަޙްމަތްކުރެއްވި مُعَاوِيَةُ ގެ ގާތަށް
ވަޑައިގަތެވެ. އެހިސާބު ހިސާބު ގާތުގައި عَمْرُ بْنُ عُثْمَان އާއި مُنْذِرُ بْنُ الزُّبَيْر އާއި ابْن
زَمْعَةَ ވެއެވެ. ދެން مُعَاوِيَةُ ހިތާ ކިތައް އަޅައިވެދިޔައެވެ. غَابَةُ ގެ ބިން ވިއްކާފައިވޭ
ކިހާވަރަކަށް ބިއްވޭ ؟ވިދާޅުވިއެވެ.ކިތައް حصة އަގަށް ހިތްވަރުކުރި ގޮތުންނެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ
.ކިހާ ވަރަކަށް ބާކީ އޮތްބާ ހިސާބުގެ ؟ ވިދާޅުވިއެވެ . ހަތަރު حصة އާއި حصة އެއްގެ
ދަރަނި ކުރަ އެއްބައި(4.5) ބާކީ އޮތްއެވެ . ދެން مُنْذِرُ بْنُ الزُّبَيْر ވިދާޅުވިއެވެ .
ބިމުންނެއް حصة އެއްކުރަމުން ގަނެވޭނެ . އަދި عَمْرُ بْنُ عُثْمَانَ ވިދާޅުވިއެވެ .
ބިމުންނެ އެއް حصة އެއްކުރަމުން ގަނެވޭނެ . އަދި ابْن زَمْعَةَ ވިދާޅުވިއެވެ . ބިމުންނެ

އެއް حصة އެއްލައްކައަށް ގަނެވުނީއެވެ . ފަހެ مُعَاوِيَةُ އެއްސެވިއެވެ . ދެން ބާކީ އޮންނާނީ ކިހާ ވަރެއް ހެއްޓެވެ ؟ عبد اللهِ ދެންނެވިއެވެ . އެކެއް ބައި (1.5)حصة އެވެ . مُعَاوِيَةُ ވިދާޅުވިއެވެ . ތިމަންނަ އެ حصة އެއްލައްކަ ފަންސާސް ހާހަށް ގަނެވުނީއެވެ . ހާދި ވިދާޅުވެވިއެވެ . އަދި عبد الله بن جعفر ގެ حصة އާއި مُعَاوِيَةُ އަށް ހަވާލުކުރައްވައިފިން ވިއްކެވިއެވެ . ދެން عبد اللهِ بنِ زُبَيْر އާއިގެ ދަރިކަލުން އަދާކޮށް ނިންމަވާފައިވުން زُبَيْر ގެ ދަރިކަލުން ބަހައިބެހުން ކުރެއްވުމަށް ބޭނުންވުމުން ބައިވެރިން ވިދާޅުވިއެވެ . عبد اللهِ ބަލާބެ ދަރިކަލުން ބަހައިލަމެވެ . ހުކުރު الله ގެންދަވަ ހުސްކުރާ ބުނުއްވާ . ހަތަރު އަހަރު ވަންދެން حجّ މުސްކުތުގައި زُبَيْر ގެ މުދާ ގެތެރެ ދަރަންޏާއި ދަރާ ކުރެވޭ ފަސް ސާލު ފުރައްމުން އައިސް ފަތުރަނީ ނުވަތަ ދަރަނި މުދަލު އަނަބު . ފަރި ގެޓެހުން ރައްޔިތުން ކާވެއް އަރިކުއްސަވާ ނުދާ ފަރާތަކުން މިބޭނުން ވާސް ކުރަން އިއްޔާ ސަރުކާރު ސަބަބުން ބަޔާނުންވެ . ކުރި އަހަރުގެ ބިދާއިނ ޖަވާން ކާވެއް އަރިކުއްސަވާ ހަތަރު ވައްދުގައި حجّ މުސްކުތުގައި އިއްޔާ ސަރުކާރު ކުރަން ހަތަރު ހަތަރު ހޯދޭނެ އަރިކުއްސަވާ ދިރުވައިގެ ދަރަންޏާއި ބައިވެރިވިއެވެ . އަދި زُبَيْر ގެ ހަތަރު އަނބިން ވިއްބަވެ . އަދިން ކާވެއް އަރިކުއްސަވާ ބަޔާނުންކޮށް ދެމިނެވެ . (އެކޮޅުން ކޮޅު ޖުމުލަ ކުރިހަމަ ފިސާބު ދިރުހަމުގެ ބައިވެރިވެ .)

باب تحريم الظلم والأمر برد المظالم

އަނިޔާވެރިކަން‌حرام ވެގެންވުމާއި حق ތަކެއް އަނބުރާ ދިނުމަށް امر ކުރެވިގެންވާކަން بيان ވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (غافر 18): {ما للظالمين من حميم ولا شفيع يطاع}.

(އެދުވަހުން) އަނިޔާވެރިންނަކަށް رحمة ތެރިއަކު ނުވަތަ ޤަބޫލުން ގަބޫލުވާ شفاعة ތެރިޔަކުވެސް ނުވެއެވެ.

وقال تعالى (الحج 71): {وما للظالمين من نصير}.

އަދި އަނިޔާވެރިންނަށް، نصر ދޭނެ އެއްވެސް މީހަކު ނުވެއެވެ.

وأما الأحاديث فمنها حديث أبي ذر المتقدم (انظر الحديث رقم 111) في آخر باب المجاهدة

203 وعن جابر رضي اللَّه عنه أَن رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « اتَّقُوا الظُّلْمَ فَإِنَّ الظُّلْمَ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيامَةِ ، واتَّقُوا الشُّحَّ فَإِنَّ الشُّحَّ أَهْلَكَ مـ ـنْ كَانَ قَبْلَكُمْ ، حملَهُمْ على أَنْ سفَكَوا دِماءَهُمْ واستَحلُّوا مَحارِمَهُمْ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބުނު جابر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން އަނިޔާވެރިވުމުން ދުރުވެތިބޭށެވެ. ފަހެ، قيامة ދުވަހުން އަނިޔާވެރިކަން އަނދިރިކަމަކަށްވެގެން ނެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން بخيل ވުމުން ދުރުހެލިވެތިބޭށެވެ. ފަހެ، ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރީގެ قوم ގެ މީހުން هلاك ވީ ދިޔައީ އެކަލަމި بخيل ވެ ގަތުމެވެ. އެބައިމީހުން بخيل ވެގަތުމަށް ބާޣީކުރުން އެކަމުގެ ހިތްވަރުގަ މުދަލާއި ހެދި މީހުންގެ ލޭ އޮހޮރުވާން ފަހަރިގަތެވެ. އަދި حرام ކަންތައްތައް حلال ކޮށްގަނެއްޖެއެވެ.

204 وعن أَبِي هريرة رضي اللَّه عنه أَن رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « لَتُؤَدُّنَّ الْحُقُوق إِلَى أَهْلِهَا يَوْمَ الْقِيامَةِ حَتَّى يُقَادَ للشاَّةِ الْجَلْحَاء مِنَ الشَّاةِ الْقَرْنَاء » رواه مسلم .

މާތް الله ރުޟުވާން ލިބިވޮޑިގެން أبوهريرة رضي اللّٰه عنه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާ ވެގެންވެއެވެ .
ހަގަހަދަވަޙުން رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ . قيامه ދުވަހުން
އަޅުއަދުގެ حق އަދާކުރަން يقينން ވާނެ ލިބޭނެއެވެ . حق އަދާ ދަދުނެވިދިޔަ ދެނިކަ ހަމީން
މިހާރުގެ ދުވަ ނުލިބޭ އަމާ ގެ ބަދަލު އަދާވާ ނުލިބިއްޖާ މިހާގެ އަޅުން އޭގެ بدل ގަޔާ ދުވެހާގެ ބަލާވާ
ޢަދު ބަދަލުއަދުގެ ثواب ނުލިބޭ ދުވަ ބަލުވެސް އަދާނުކުރެވެ .

205 وعن ابن عمر رضي اللَّه عنهما قال : كُنَّا نَتحدَّثُ عَنْ حَجَّةِ الْوَدَاعِ ، وَالنَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بيْنَ أَظْهُرِنَا ، ولاَ نَدْرِي مَا حَجَّةُ الْوداع ، حَتَّى حمِدَ اللَّه رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، وَأَثْنَى عَليْهِ ثُمَّ ذَكَرَ الْمسِيحَ الدَّجَالَ فَأَطْنَبَ في ذِكْرِهِ ، وَقَالَ : « ما بَعَثَ اللَّه مِنْ نَبيٍّ إلاَّ أَنْذَرَهُ أُمَّتهُ : أَنْذَرَهُ نوحٌ وَالنَّبِيُّون مِنْ بَعْدِهِ ، وَإِنَّهُ إنْ يَخْرُجْ فِيكمْ فما خفِيَ عَلَيْكُمْ مِنْ شَأْنِهِ فَلَيْسَ يَخْفِي عَلَيْكُمْ، إِنَّ رَبَّكُمْ لَيس بأَعْورَ ، وَإِنَّهُ أَعورُ عَيْنِ الْيُمْنَى ، كَأَنَّ عيْنَهُ عِنبَةٌ طَافِيَةٌ . ألا إن اللَّه حرَّم علَيْكُمْ دِمَاءكُمْ وَأَمْوالكُمْ ، كَحُرْمَةِ يومْكُمْ هذا ، في بلدِكُمْ هذا ، في شَهْرِكُم هذا ألاَ هل بلَّغْتُ ؟ » قَالُوا : نَعَمْ ، قال : « اللَّهُمَّ اشْهَدْ ثَلاثاً ويْلَكُمْ أَوْ : ويحكُمْ ، انظُرُوا: لا ترْجِعُوا بَعْدِي كُفَّاراً يضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقَابَ بَعْضِ » رواه البخاري ، وروى مسلم بعضه .

މާތްالله އަދުލުވެރިކަމާއެކުރަސްރުން ރުޟުވާން ލިބިވޮޑި عبدالله بن عمر رضي اللَّه عنه ގެ ރިވާޔަތުން
ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ . މިދުވަސްވަރު . نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حج ކުރެއްވި ހިނދު ތިމަން
މެންގެ ތެރޭގައި ދުވީ حجة الوداع ގެ ބަހުރުން ގެންދާން ފާހަގަކުރެވެ . ހަމަމަގުން އެހިނދުނبي
ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންމެންގެ ތެރޭގައި ހަރީހަވާމުން ހުންނެވިން ހުންނެވިއިރުވެ
ދިހަވަރުން حجة الوداع ގެ ހިތުމުން ދިޔައީ ކޮންކަމެއްކަމެއް ހުރިކަން ތިމަންމެންނަށް ނުވިހަ
ނުނގެ. މިގަވަރު ތިމަންމެން އެދެވެރި މަތީގައި ތިއްބާ އަކަކާލާނަދެ حج ދުވަހުގެ ހުތުބާ ދެއްވުން

ފުއްދުމުން ދެ حج އަށް حجة الوداع ދޭ ކިޔަން ޖެހުނު ސަބަބު ތިމަންމެންނަށް އޮޅުން ފިލުވައިގެން ދިޔައީއެވެ . رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ޚުތުބާ ގައި އެންމެ ފުރަތަމަ ވިދާޅުވިއިން الله އަށް ހަމްދު ޘަނާ ދަންނަވައި ދެން مسيح الدجال ގެ ވާހަކަ ނަންގަވައެވެ . އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ . مسيح الدجالގެ ފިތުނަ ވަރަކަށް ސަލާމަތްވުމަށް ، އަބަދުވެސް ޤައުމަށް ގޮވާލައްވާ ހަމަ އެންމެ ނަބިއްޔަކު ބަލާލައްވާށް ނުވެއެވެ . نوح عليه السلام އަށްފަހު ފޮނުއްވި ޤައުމަށް އަކާވާ އިންޒާރު ދެއްވިއެވެ. ހަމަ އެއްގޮތަށް ނަބިއްޔަކު ބަލާލާށް ވެސް އެބައިމީހުންގެ އުއްމަތަށް އިންޒާރު ކުރެއްވިއެވެ . އަދި ދަންނަވާށެވެ . އޭނާ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރޭގައި ފާޅުވެގެން ދިޔުމުން އޭގެ علامات ތައް ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަކަށް ވަންހަނާ ވެގެން ނުވާނެ ކަމަށް ކަށަވަރުކުރެވެ . ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ވަށް އެނގޭ ފަދައިން ވަރަކަށް ޤާދިރުވެއެވެ ތިޔަބައިމީހުން ކަނޑުވައި ބޮޑުކަތީވި ރަސޫލާގެ އަޅާ ދާއިވެރި ވަރަށް ކާފިރު ނުވާނެ. އޭނާއި خلاف އަށް އެއްކަލޭގެ ކަނާތު ފަރާތުގެ ލޮ ހަނާނުވޭ އަވަރު ކަނުވެ . އެއްކަލޭގެ އަލޮ ފުނާވިފަރު ނިދާނޭ ވަލުވައި އަތޮ ބޮލުގެބާސޯކުރު ކަބުރު ހުންނާނެ .

ދަންނާށެވެ ! ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ތިޔަބައިމީހުންގެ ލޭތަކާއި މުދާތަކާއި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތިމާގެ ތިޔަބައިމީހުންގެ މި ދުވަސް (އެބަހީ عرفة ދުވަސް)حرمة ބޮޑުވެގެންވާ ފަދައިން އަދި މި ބިމުގައި (އެބަހީ مكة المكرمة) حرمة ބޮޑުވެގެންވާ ފަދައިން އަދި މި މަހުގައި (އެބަހީ حج މަސް) حرمة ބޮޑުވެގެންވާ ފަދައިން حرمة ބޮޑުވެގެންވެއެވެ. ދެން މިސްކިތާއި ނުވާނެވެ! ސަލާމް ކަލޭގެފާނު އަޅު އަހަރެމެނަށް ! މިހެން ކަލޭގެފާނު މި ވާހަކަ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހަބަރުދިނީމުހެއްޔެވެ؟ އެބަހީ ރަސޫލާ ހަމަ ހަބަރުދެއްވީއެވެ. ފާޅުކޮށް! އަހުރެން حديث ފުރިހަމައަށް ދިނީމެވެ . اللهم ކަލޭގެފާނު ޝާހިދުވެވަޑައިގަންނަވާނދޭވެ! އިބުރާހީމްގެ މީހުންގެ ހާޒިރު ތިޔަބައިމީހުންނަށް ނުވާތީ! މިގޮތަށް ތިޔަބައިމީހުން ފޯރުކޮށްދީފައެވެ. ދެން އަހަރުމެން ވާހަކަދާ ކަނޑައެޅި ގަސްދުކުރިނަމަ ويلكم ގެ لفظ ނުވަތަ ويحكم ގެ لفظ މާނައަކީ لفظން އައި لفظ ފުރިހަމަކަމެއް ވެއެވެ .(މި ويلكم ގެ لفظ ފުރިހަމަކުރޭ ދާއިރާ ތިޔަބައިމީހުންގެ ފަހުން އޭގެއި خلاف ވެއްޖެނަމަ އަބުރުވެރިކަން އަހަރުން ގެއްލިގެން ވެއެވެ. އަދި ويحكمގެ لفظ ފުރިހަމަކުރޭ ދާއިރާ އޭނާގެ އަސްލު

ޙަސަދުވެރިކަންތައް ކުރުމަކީ ބޮޑުފާފައެއް އައުން ގޯތިތެރިން ވެއެވެ .) ދުން
حديثކުރެއްވިއެވެ. ބިރުބައިގަނޑުން ބިމުން ނުވަތަ ގާތްގަނޑަކަށް ޔޫ ބިރުބައިގަނޑުން އެއްބަޔަކު
އަނގައެއްބަޔަކު ބިލަމާލާ ޒާތުގެ ކުރަމުން ގަނޑާ ބަލާ ކަލޭގެ ނުވަތަވެ .

206 وعن عائشة رضي الله عنها أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : ((مَنْ ظَلَمَ قِيدَ شِبْرٍ مِنَ الأَرْضِ طُوِّقَهُ منْ سَبْعِ أَرَضِينَ)) متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވޭ عائشة ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ . އަނިޔާވެރިކަމުން ޗިލަތެއްގެ ބިމުން އަތުލާ
ކަލަކަށް ޤިޔާމަތް ދުވަހު ހަތް ބިމުން (ޤިޔާމަތު ދުވަހުން) އޭނާގެ ކަރުގައި އަޅުއްވައި
އަޅުވާނެއެވެ އުފުލުވުމުގެ ބޮޑު ޖާހިލު ގެއްލުއްވުމެވެ .

207 وعن أَبي موسى رضي اللّه عنه قال : قال رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إنَّ اللَّه لَيُمْلِي لِلظَّالِمِ فَإِذَا أَخَذَهُ لَمْ يُفْلِتْهُ ، ثُمَّ قَرَأَ : { وكَذَلِكَ أَخْذُ رَبِّكَ إِذَا أَخَذَ الْقُرَى وَهِي ظَالِمَةٌ إِنَّ أَخْذَهُ أَلِيمٌ شَدِيدٌ } .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވޭ أبو موسى رضي اللّه عنهގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى އަނިޔާވެރިންނަށް އަނިޔާގެ މައްޗަށް ވަގުތު ދެއްވައި ލުއިދެއްވައި އަވަސްނުކުރައްވައެވެ
ހިއްޕަވާ އޭރަކު މިންވަރު މައްޗަށް އަރައި ހިނދު ދޫނުކުރައްވާނެއެވެ . ދެން އަޅުގަނޑު ކީރިތި
އާޔަތް تلاوة ކުރެއްވިއެވެ . (وكَذَلِكَ أَخْذُ رَبِّكَ إِذَا أَخَذَ الْقُرَى وَهِي ظَالِمَةٌ إِنَّ أَخْذَهُ أَلِيمٌ شَدِيدٌ
) މާނައީ ތިބާގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ ހިފެއްވުން އަނިޔާ ވެރިވި ރަށްތައް ، ކަލޭގެފާނު ގެ ސޫރަތު ވަންތަ

ތަސްވާރާސްގެ އަޑަށް ތިލަވޭ ހަހުރުވުޅިޔުން ޝާމިލު ކުރައްވައި ހިއްޖުވާހަކަ ދަކާރާސްގެ ހިއްޖުވުން
އޭތި (ކާތިގެ ބޮއްޔު ތިލަވޭ ވިރުނުނަށް عذاب ފޮނުއްވާ ހިއްޖުވި ފޮތުއިނުނަވާ .)

208 وعن مُعاذٍ رضي اللَّه عنه قال : بعَثَنِي رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فقال : «إنَّكَ تَأْتِي قوْماً مِنْ أَهْلِ الْكِتَاب ، فادْعُهُمْ إِلَى شَهَادة أَنْ لا إِلَهَ إلاَّ اللَّه ، وأَنِّي رسول اللَّه فإِنْ هُمْ أَطاعُوا لِذَلِكَ ، فَأَعْلِمهُمْ أَنَّ اللَّه قَدِ افْتَرضَ علَيْهم خَمْسَ صلَواتٍ في كُلِّ يومٍ ولَيْلَةٍ ، فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لِذلكَ ، فَأَعلِمْهُمْ أَنَّ اللَّه قَدِ افْتَرَضَ عَلَيهمْ صدَقَةً تُؤْخذُ مِنْ أَغنيائِهمْ فَتُرَدُّ عَلَى فُقَرائهم ، فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لِذلكَ ، فَإِيَّاكَ وكَرائِمَ أَمْوالِهم . واتَّقِ دعْوةَ الْمَظْلُومِ فَإِنَّهُ لَيْس بينها وبيْنَ اللَّه حِجَابٌ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރަސޫލާ ހަތްމި معاذ رضي الله عنه ގެ ރިވާއިން ކިޔާ ވަގުތު ވާއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسول الله صلى الله عليه وسلم ތިބާގެ ކައިރިއަށް އަހުލު ކިތާބުގެ މީހުން ދަތުރުކުރައްވައި ފޮނުއްވިއެވެ. އަދި ކާފަރުންނާ ދިމާލުގައި ހަދީސް ކުރައްވާ حديث ކުރައްވިއެވެ. ތިބާ ކަލޭގެފާނު
ތިބާ ދަތުރު ކަމަށް ހިތާމައެއް ދެއްކުމަށެވެ. ދާއި އަހުލުކިތާބުގެ މީހުންނަށް الله ތަޢާލާގެ
އަޅުން ވިލާފަތް ނަމާދު ފަރުދުކަމުގެ ކަލިމާގެ ކަމަށް الله ގެ ރަސޫލާކަމުގެ ތިބާ ދަނީ ހަދީސް
ދެއްވެވޭ. ދެން އަހުލުކިތާބު އަރުން ގެތުގެ ފަރުދުކަން ދެން އަހުލުކިތާބުގެ ރަސޫލާކަމެއް الله
سبحانه وتعالى ވަޙީކުރެއްވި އަހުލުކިތާބުގެ މައްސަލަ ކަމުގެ ދުރުގެ ފަރުދުކަމުގެ ފަރުދު
ކުރައްވާފައި ކަމެއް އަހުލުކިތާބުތަކުން އަޅުގަނޑުމެންނަށް ދެން. އަހުލުކިތާބުގެ އަރުން ދެގުރު
ކަމުގެޢުމާ ދެން އަހުލުކިތާބު ތިބާ ކަލޭގެފާނު الله سبحانه وتعالى ވަޙީކުރެއްވި
އަހުލުކިތާބުގެ މައްސަލަ ޝަރުޢީ ދީނުން ފަރުދު ކުރައްވާފައި ކަމާއި ، އަދި އެއީ
އަހުލުކިތާބުގެ ދަރުމައި ވާ މުސްލިމުންގެ އަމުން ތަކުރާއި އަހުލުކިތާބުގެ ދަރުމައި ވާ
މުސްލިމުންގެ ދުވަ އައްޕަތްޒާ އަހުލުކިތާބު ދެވޭގެ . ދެން އަހުލުކިތާބު ތަޢަލްލުމް
ދެގުރުކަމުގެޢުމާ (އައިސާގުރުން އަހުލުކިތާބު ރަސޫލާތާ މިންވަރުތަކުން ބަލާލާގެ.) ދެން ތިބާ
ރަސޫލާ ކަލޭގެފާނު. ތިބާ އަހުލުކިތާބުގެ އަދަބު ފިޤުހުގެ ފަރާތަކުން އަރަދި ނަމާދުގެ .

އަދި އަނިޔާވެރިޔާގެ ދުޢާއިން ސަލާމަތްވުމަށް އުޅުއްވީ ބަލާށެވެ.އެހެނީ އަނިޔާވެރިޔާގެ ދުޢާ އާއި ﷲ سبحانه وتعالى އާއި ދެމެދު އެއްވެސް ހިޖާބެއް ނުވެއެވެ .

209 وعن أَبِي حُميْد عبْدِ الرَّحْمن بن سعدٍ السَّاعِدِيِّ رضي اللَّه عنه قال : اسْتعْملَ النَّبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم رَجُلاً مِن الأَزْدِ يُقَالُ لَهُ : ابْ نُ اللُّتْبِيَّةِ عَلَى الصَّدَقَةِ ، فَلَمَّا قَدِمَ قَ ال : هَذَا لَكُمْ، وَهَذَا أُهدِيَ إِلَيَّ فَقَامَ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم على الْمِنبرِ ، فَحمِدَ اللَّه وأَثْنَى عَلَيْهِ ، ثُمَّ قال : « أَمَّا بعْدُ فَإِنِّي أَستْعْمِلُ الرَّجُلَ مِنْكُمْ على الْعملِ مِمَّا ولاَّنِي اللَّه ، فَيأْتِي فيقُولُ : هَذَا لَكُمْ، وَهَذَا هَدِيَّةٌ أُهْدِيت إِلَيَّ ، أَفَلا جلس في بيتِ أَبِيهِ أَوْ أُمِّهِ حتَّى تأْتِيَهُ إِنْ كَانَ صادقاً، واللَّه لا يأْخُذُ أَحدٌ مِنْكُمْ شَيْئاً بِغَيْرِ حقِّهِ إِلاَّ لقِيَ اللَّه تعالَى ، يَحْمِلُهُ يَوْمَ الْقِيامَةِ، فَلا أَعْرِفَنَّ أَحداً مِنْكُمْ لَقِيَ اللَّه يَحْمِلُ بعِيراً لَهُ رغَاءٌ ، أَوْ بَقرة لَهَا خُوارٌ ، أَوْ شاةً تيْعَرُ ثُمَّ رفَعَ يَديْهِ حتَّى رُؤِيَ بَيَاضُ إِبْطيْهِ فقال : « اللَّهُمَّ هَلْ بلَّغْتُ » ثلاثاً ، متفقٌ عليه .

މާތް ﷲ ރުޟުވާންލެއްވި أبو حُميْد عبْدِ الرَّحْمن بن سعدٍ السَّاعِدِيِّ رضي اللَّه عنه ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ސަކާތާއި ސަދަޤާތްތަކާއި ނަބީ ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أزْدِ ޤަބީލާގެ ابْ نُ اللُّتبِيَّةِ ކިޔާ ފިރިހެނަކު ބޭނުންކުރެއްވީ صدَّقة އެއްކުރުމަށް ފޮނުއްވުމަށެވެ . ފަހެ އޭނާ ދެކޮޅަށް (ހިއްސާ ދެއްވިއިރު) ދެންނެވިއެވެ. މިއީ ތިޔަބޭފުޅުންނާއި ގެ ތަކެއްޗެވެ . ދެން މިއީ ތިމަންނައަށް ހަދިޔާ ކުރެވުނު ތަކެއްޗެވެ . "ފަހެ رسول الله صلى الله عليه وسلم މިންބަރުމައްޗަށް އަރުއްވައިގެން މާތް ﷲ އަށް ހަމްދާއި ޘަނާ ދެންނެވުމަށްފަހު حديث ކުރެއްވިއެވެ . (މިއަށްފަހު ދެންނެވުމެވެ !) ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ﷲ ތިމަންނައަށް ވެރިކަން ދެއްވި ބައެއް ކަންކަމަށް ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ފިރިހެނަކު ބޭނުންކުރަމެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އަތުވެއްޖެނަމަ ކަމެއް ކޮށްދިނުމަށް މީހަކު ދިނުމުން، އެހެން މީހަކު ތިޔަބައިމީހުންނަށް ތިބާއަށް ހަދިޔާއެއް ދެއްވިއެވެ، ވީތާގައި އޭނާ ބައްޕަގެ ނުވަތަ މަންމަގެ ގެ ހިއްޖަކު އޭނާ ގެ ގޭގައި ހުރެ ބަލާލާށެވެ. އެކަމަކު ދެކޮޅަށް މީހަކު ބަރާބަރަށް ދެއްވާނެ ހަދިޔާ ވީތޯ؟ މާތް ﷲ ގަސަމްކޮށް ދިނުމެއް ނުވާނެއެވެ . ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ޙައްޤަކާ ނުލައި އެއްޗެއް ނެގުމަށްފަހު ޤިޔާމަތްދުވަހުން ﷲ އާއި

ބައްދަލުވާ ހިނދު ހުންނާނީ އެއްޗެއް އުފުލައިގެންނެވެ . ދިޔަ ބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކަށް
ޤިޔާމަތް ދުވަހު الله އާއި ބައްދަލުވާ ހިނދު ހަޤު ތަވާ ކަމާ އޮތް ބަދަލުގައި ، ނުވަތަ ޗޮއިޗޮއި
އޮތް ގެރިއެއް ، ނުވަތަ ހާހާރި އޮތް ބަކަރިއެއް އުފުލައިގެން ކަލަކު ދޮނަކަށް
ނުދަކަމުއެވެ . ދަން އަކަށަޅުވެނީ ދަކަރިއޮ ފުތުރުގެ ދަނޑުކަން ފުދޫވެއިއިއުނދޫ ދަނދަން
ދެކެވޭ އުފުއްލުމުދުރަ حديثކުރައްވައިފިއެވެ . ދާ الله މި ކަލާ މިތަކަ ޢިއްބައިދުގެ
ނުނޭއިއެވެ؟

210 وعن أَبي هُرِيْرَةَ رضي اللَّه عنه عن النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « مَنْ كَانتْ عِنْدَه مَظْلَمَةٌ لأَخيهِ ، مِنْ عِرْضِهِ أَوْ مِنْ شَيْءٍ ، فَلْيَتَحَلَّلْه مِنْه الْيوْمَ قَبْلَ أَنْ لا يكُونَ دِينَارٌ ولا دِرْهَمٌ ، إنْ كَانَ لَهُ عَمَلٌ صَالِحٌ أُخِذَ مِنْهُ بِقدْرِ مظْلمتِهِ ، وإنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ حسَنَاتٌ أُخِذَ مِنْ سيِّئَاتِ صاحِبِهِ فَحُمِلَ عَلَيْهِ » رواه البخاري .

ވާން الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި أَبو هُرِيْرَةَ ، نبي ގެ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާ
ކުރެއްވިއެވެ .އަޅުގަނޑުމެން حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. އެއްވެސް މީހަކު އެބޭފުޅާ ދިމާގެ އަނގާގެ
ހައްގެއްވެސް ، އަރުނި އާއި އަޑުގެ އެބޭފުޅާ ބަލުން ކަމެއްގައި ވިޔަސް ނުވަތަ އޮންނަވަސް
އެއްޗެއް ކަމެއްގައިވިޔަސް، ވިޔަވަސް އެވަރަކަށް އަކަމުން (ޤިޔާމަތް ދުވަސް އައިސް)
ދީނާރާއި ދިރުހަމު ނުހުންނަ ދުވަސް އައުމުގެ ކުރިން ހިތް ހަމަޖެހޭ ގޮތަށް ދޫކޮށް . މިހެން
އުނދަގޫގައި އެހީވާގެ ގެއްލިގައި ސަލާމް ދިޔަދާނެއެވެ ހެކިއެއްދުނުމު އެހީވެ ކަމެއްދީ ވިޔުއެވެ
މިނިވަތަށް އަނަވަރަށް ހެއްވަނުވެއް ނަގާދުވަނުއެވެ . އަދި އެހީވާގެ އެބަގައި ނަގާދުވަނު ފުދު
ހެޔޮ ޢަމަލުތައް ނުޖެހުމު އަނަވަރާއި ފުލުއިން ނަގާފައި އަނާއަނު ދުވަނުއެވެ.

211 وعن عبد اللَّه بن عَمْرو بن الْعاص رضي اللَّه عنهما عن النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : «الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسانِهِ ويَدِهِ ، والْمُهَاجِرُ مَنْ هَجَرَ ما نَهَى اللَّه عَنْهُ » متفق عليه .

މާތް الله އެކަލޭގެފާނުންނަށް ރަޙްމަތްލައްވާ ސަޙާބީ عبد اللّه بن عَمْرو بن الْعاص، رضي اللّه
عنه ، نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާ ކުރައްވާފައިވެއެވެ . އަދި ތިރީގައިވާ حديث
ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ފުރިހަމަ މުސްލިމަކީ އޭނާގެ ދުލާއި އަތުން މުސްލިމުންނަށް ރައްކާތެރިވާ މީހެކެވެ. އަދި ހަގީގީ مُهَاجِر އަކީ الله ނަހީކުރައްވާ ކަންތައްތައް ދޫކޮށްލާ މީހެކެވެ .

212 وعنه رضي اللّه عنه قال : **كَانَ عَلَى ثَقَل النَّبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ كِرْكِرةُ ، فَمَاتَ فقال رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « هُوَ في النَّارِ » فَذَهَبُوا يَنْظُرُونَ إِلَيْهِ فوَجَدُوا عَبَاءَةً قَدْ غَلَّهَا.** **رواه البخاري .**

އަދި އެ صحابيގެ ރިވާއިން ވިދާ ވާހަކަ ވިދާޅުވިއެވެ . رسول الله صلى الله عليه وسلم ގެ މުދާ ބެލެހެއްޓުމަށް ހުރި ވެރިން މީހަކު ނިޔާވެއްޖެއެވެ. އޭނާގެ ނަމަކީ ކިރްކިރާ އެވެ. كِرْكِرةُ އެވެ .އޭނާ އުޅުނީ ނަރަކައިގައިކަމަށް رسول الله صلى الله عليه وسلم ވިދާޅުވެއްޖެއެވެ. ދެން اصحاب ބޭފުޅުން ގޮސް ބަލާލެއްވިއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން عذاب ލިބުނު حديثގެ ބާވަތުގެ ކަނޑައެޅިފައިވާ ހުކުމް ފެންނަ ގޮތެއް ހެދުމެއް އޭނާ ވަގަށް ނަގައިގެން ނެގިކަމަށް އެވެ.

213 وعن أَبي بَكْرَةَ نُفَيْعِ بنِ الحارثِ رضيَ اللّه عنهُ عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال:
« إنَّ الزَّمَانَ قَدِ اسْتَدَارَ كَهَيْئَتِهِ يَوْمَ خَلَقَ اللّه السَّموات والأَرْضَ : السَّنَةُ اثْنَا عَشَرَ شَهْراً ، مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرُم: ثَلاثٌ مُتَوَالِيَاتٌ : ذُو الْقعْدَة وَذو الْحِجَّةِ ، والْمُحرَّمُ ، وَرجُب الذي بَيْنَ جُمادَي وَشَعْبَانَ ، أَيُّ شَهْرٍ هَذَا ؟ » قلْنَا : اللّه ورسُولُهُ أَعْلَم ، فَسكتَ حَتَّى ظننَّا أَنَّهُ سَيُسَمِّيهِ بِغَيْرِ اسْمِهِ ، قال : أَلَيس ذَا الْحِجَّةِ ؟ قُلْنَا : بلَى: قال : « فأَيُّ بلَدٍ هَذَا ؟ » قُلْنَا: اللّه وَرسُولُهُ أَعلمُ ، فَسكَتَ حتَّى ظَنَنَّا أَنَّهُ سيُسمِّيهِ بغَيْر اسْمِهِ . قال : « أَلَيْسَ الْبلْدَةَ الحرمَ ؟ » قُلْنا : بلَى . قال : « فَأَيُّ يوم ٍ هذَا ؟ » قُلْنَا : اللّه ورسُولُهُ أَعْلمُ ، فَسكتَ حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّه سيُسمِّيهِ بِغَيْرْ اسمِهِ . قال : « أَلَيْسَ يَوْمَ النَّحْرِ ؟ » قُلْنَا : بَلَى . قال : « فإِنَّ دِماءكُمْ

وأَمْوَالَكُمْ وأَعْراضَكُمْ عَلَيْكُمْ حرامٌ ، كَحُرْمَةِ يَوْمِكُمْ هَذَا فِي بَلَدِكُمْ هَذَا فِي شَهْرِكم هَذَا ، وَسَتَلْقَوْن ربَّكم فَيَسْأَلُكُمْ عَنْ أَعْمَالِكُمْ ، أَلا فَلا تَرْجِعُوا بَعْدِي كُفَّاراً يضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقَابَ بَعْضٍ ، أَلاَ لِيُبلِّغِ الشَّاهِدُ الْغَائِبَ ، فلَعلَّ بعْض من يبْلُغه أَنْ يَكُونَ أَوْعَى لَه مِن بَعْضِ مَنْ سَمِعه » ثُمَّ قال : « أَلا هَلْ بَلَّغْتُ ، أَلا هَلْ بلَّغْتُ ؟ » قُلْنا : نَعَمْ ، قال : « اللَّهُمَّ اشْهدْ » متفقٌ عليه .

ރަސޫލް الله ޙައްޖަތުލްވަދާޢުގައި أَبو بَكْرَةَ نُفَيْعِ بنِ الحارثِ رضيَ اللَّه عنهُ ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާވާ ވަގުތު ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އަހަރުގެ ތެރޭގައި حديث ކުރެއްވުމުގައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ޒަމާނުވަނީ الله سبحانه وتعالى އުފެއްދެވި ދުވަހު ހުރި ގޮތަށް އަނބުރާ ފުރިހަމަވެއްޖެއެވެ. (ދަންނަވާށެވެ.) އަހަރެއްގައި މަސް ބާރަ މަހެވެ. އޭގެތެރެއިން ހަތަރު ،މަހަކީ حرمة ވެރި މަސްތަކެވެ. ތިން މަސް އެއްބަހަށް ގުޅިގެން ހުރީއެވެ. އެއީ ذوالقعدة އާއި ذوالحجة އާއި محرم މަހެވެ. އަނެއް (ހަތަރު ވަނަ މަހަކީ) جمادي الآخرއާއި شعبان މެދާއި ދެމެދުގައިވާ مضر قبيلة ގެ މީހުން އެބައި އެހެން ބޭނުން حرمة ވެރިކަން އަދާ ކުރާ رجب މަހެވެ. (ދެން އަޅުގަނޑުމެންނަށް ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ.) މިއީ ކޮން މަހެއް ހެއްޔެވެ؟ ދަންނަވަމުން ދަންނަވައިފިމެވެ. އަހަރެން އެންމެ ރަނގަޅަށް ދަންނަވަނީ الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު އެހެން ނަމަކުން ކިޔުއްވާނެ ހެއްޔޭ ހިތުމަށް ދެންކަމަށް ވިސްނަން ފެށީމުއެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. މިއީ ذوالحجة މަހެއް ނޫން ހެއްޔެވެ؟ ދަންނަވައިފީމެވެ. ރަނގަޅެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެން ذوالحجة މަހެއް ނޫން ހެއްޔެވެ؟ ދަންނަވަމުން ދަންނަވައިފީމެވެ. އެއީ ކޮން ރަށެއް ހެއްޔެވެ. ދެން ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. އަހަރެން ދަންނަވަމުން ދަންނަވައިފީމެވެ. ރަސޫލާ الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. މިއީ مكة އެއް ނޫން ހެއްޔެވެ؟ ހަމަ ހަމަޔަށް ފުރިހަމަވެގެން ދަންނަވަމުން ދަންނަވައިފީމެވެ. ރަނގަޅެވެ. ކިޔުއްވަމުން ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. البلد الحرام (އެބަހީ ހުރުމަތްތެރި ވަށައެވެ) ނޫން ހެއްޔެވެ؟

ތިމަން މެން ދަންނަވީމެވެ . އާދޭހެވެ . މިއީ ހުރުމަތްތެރި ވެގެންވާ ތަރަވެ . حديث
ކުރެއްވިއެވެ . މިއީ ކޮންދުވަހެއް ހެއްޔެވެ ؟ ތިމަންމެން ދަންނަވީމެވެ . އަލަން އަސްމު
ބޭނުން ދަންނަވާބޭކަމެއް ޚާއްޞަ ﷲ އާއި ރަސޫލާ ދަންނަވާނެއެވެ . ދެން އަލަތަކަށް
ބަސްދެއްވެ ވިދާޅުވިއެވެ އެކަލޭގެފާނު ހަމަ ދުވަހުގެ ނަމަކީ ނޫންކަމަށް ރަޙްމަތް އެބަދުވަސް
އޮންނަ ނަމެއް ވިދާޅުވެ އިޖްތިމާޢު ދުވަހު މިކަމަށް ހިމެނޭ ފަހުމެވެ . ހިޔަލު ކާބަލަށް
ދެން حديثކުރެއްވިއެވެ . މިއީ يَوْمَ النَّحْر (ކަތިލުމުގެ ދުވަސް) ނޫން ހެއްޔެވެ ؟ ތިމަން
މެން ދަންނަވީމެވެ . އާދޭހެވެ . حديثކުރެއްވިއެވެ . ދެން ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ
ލޭތައް އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ މުދަލާއި އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ އަބުރުވެސް
ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ޙަރާމްވެގެންވެއެވެ ތިޔަ ދުވަހާއި ތިޔަ ފަދައިން ނުވަތަ ދިޔަ
ރަށާއި ތިޔަ މަހާއި ފަދައިން ނުވަތަ ތިޔަ ރަށާއި ތިޔަ މަހުގައި ފަދައިން ހުރުމަތް
ތިޔަ ދުވަސް ނުވޭ . އަދި (ދަންނަވާނެވެ) ތިޔަބައިމީހުން ހައްދަވާ ބޭއްވުމަށް
ރަސޫލާގެ އާއި ތިޔަބައިމީހުން ބައްދަލުކުރާނެ ދުވަހުއެވެ . އެއަށް ދެން
ތިޔަބައިމީހުންގެ ޢަމަލުތަކާ މެދުގައި ސުވާލު ކުރައްވާނެއެވެ . ލާނެ ތިޔަބައިމީހުން ތިމަން
ކުރެއްވުމަށް ނުދަލުވާ ތިމަން ތިއޮބޭ ކަލޭ މަލާއިކަތް ކުރައްވަން ގެނައި ކަލޭ ދެން
ބޮޑުކަ ކަމަށް ހަލާކުވުމަށް ދެން ކެތްވާ ސަލާމް ހޯދާނެ ނުވާ ނެތެ
ބައިކު ކަމުށް ނުވާއިރު . ތިޔަބައިމީހުންގެ ފަހުމުގެ ހުރި ކަލޭ ނަގައި . ތިޔަބައިމީހުން ބަލަންވެއެ
މި ކަމަށް ހުރި ރަސޫލް ގެ ބުރި ތިޔަބައި ، ރަސޫލާގެ ނަބީ ތިޔަބައިމީހުން މަޤާމަށް
ޝަރީޢަތް ތިޔަ ބޭބޭ . ބޮޑު ތިޔަބައިމީހުން ޝަރީޢަތުގެ ބޮޑު ތިޔަބައި ހިނަގާ މަގާއި ދޭ
ބޮޑެތި ބޮޑު ތިޔަބައިމީހުން ނުކުރާ ގަބޫލު ވަކި ތިޔަ ކަނޑުވާ ކުރާކަމަށް ވެރިވޭ .
ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ . ފާހަގަވާ ބޭނުންކަމަ ތިމަން ކަލޭގެފާނު ބޮޑުކަމަށް
ތިޔަބައިމީހުން ކަމުކުރި ޝަރީޢަތް ނުކުރާ ހެއްޔެވެ؟ ފާހަގަވާ ބޭނުންކަމަ ކަލޭގެފާނު.
ތިމަން ކަލޭގެފާނު ބޮޑުކަމަށް ތިޔަބައިމީހުން ކަމުކުރި ޝަރީޢަތް ނުކުރާ ހެއްޔެވެ ؟
ތިމަން މެން ދަންނަވީމެވެ . އާދޭހެވެ . حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهم ހެއްދެވުން
ބޭނުކުރައްވި ރަސޫލާއަށް! އިބްރާހީމުގެ ރަސޫލާ ހެއްކަށް ވެއްޖެކަން ތިމަންނަށް !

214 وعن أَبي أُمَامةَ إِيَاسِ بنِ ثعْلَبَةَ الْحَارِثِيِّ رضي اللَّه عنه أَن رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال: « مَنِ اقْتَطَعَ حَقَّ امْرِيءٍ مُسْلمٍ بيَمِينِهِ فقَدْ أَوْجَبَ اللَّه لَه النَّارَ ، وَحَرَّمَ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ » فقال رجُلٌ : وإِنْ كَانَ شَيْئاً يسِيراً يا رسولَ اللَّه ؟ فقال : « وإِنْ قَضِيباً مِنْ أَرَاكٍ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبوأُمَامَة إِيَاس بنِ ثعْلَبَةَ الْحَارِثِيِّ رضي اللَّه عنه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ . މުސްލިމެއްގެ حق އެއް ދޫރެ ހުވާ ކަނޑައިގެން ފޯރިގަތުން މީހާގެ މައްޗަށް ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ނަރަކަ ވާޖިބު ކުރައްވައި ސުވަރުގެ ހަރާމް ކުރައްވައެވެ . ފަހެ صحابي ބޭކަލަކު ދެންނެވިއެވެ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . އެއީ ކުޑަކަމުގެ حق އެއް ކަމުގައި ވިޔަސް ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ . އެއީ أَرَاك ގަހެއްގެ ކުދިގޮޅެއް ކަމުގައި ވިޔަސް ވެއެވެ .

215 وعن عَدِي بن عُمَيْرَةَ رضي اللَّه عنه قال : سَمِعْتُ رسولَ اللَّه يَقُول : « مَن اسْتَعْمَلْنَاهُ مِنْكُمْ عَلَى عَمَل ، فَكَتَمَنَا مِخْيَطاً فَمَا فوْقَهُ ، كَانَ غُلُولا يَأْتِي بِهِ يومْ الْقِيامَةِ » فقَام إِلَيْهِ رجُلٌ أَسْوَدُ مِنَ الأَنْصارِ ، كأَنِّي أَنْظرُ إِليْهِ ، فقال : يا رسول اللَّه اقْبَل عني عملَكَ قال: « ومالكَ ؟ » قال : سَمِعْتُك تقُول كذَا وكَذَا ، قال : « وأَنَا أَقُولُهُ الآن : من اسْتَعْمَلْنَاهُ عَلَى عملٍ فلْيَجِيء بقَلِيلهِ وكَثِيرِه ، فمَا أُوتِي مِنْهُ أَخَذَ ومَا نُهِي عَنْهُ انْتَهَى » رواه مسلم .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عَدِي بن عُمَيْرَةَ رضي اللَّه عنه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއިވިއްޖެއެވެ . އަހަރެމެންގެ ތެރެއިން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންނަމެންގެ ތެރެއިން ކަމެއްގެ ބޭފުޅަކު ޢަމަލުކުރަން ފޮނުވާ މީހާ ކަމުގައިވާ ކޮންމެ މީހަކު އެއީ ހިއްސާއެއް ފޮރުވައިފިނަމަ ކުޑަ އެއްޗެއް ކަމުގައި ވިޔަސް ފޮރުވާ ވިޔަސް އެއީ ހިޔާނާތެއް ކަމުގައިވާނެ خيانة ޤިޔާމަތް ދުވަހު އެ އެއްޗެއް އަރުވައިގެން އޭނާ ގެނެސްދޭނެއެވެ . (ދެންނެވިއެވެ . މިހިސާބުން حديث ކުރެއްވުމުން) ފަހެ انصاري قبيلة ގެ ކަޅު މީހަކު ތެދުވެވަޑައިގެން (ތިމަން ބަލަނީ ފަދައިން) ވިދާޅުވިއެވެ . އެކަލޭގެ ޢަމަލު ދޫކޮށް ދެއްވާ

ހުރިހަން ހިލާ ކަނޑަތުގައެވެ. ކޮބާ އަލިފާ ބުންޏެވެ. އާ ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ . ދިމަކުންނެވެ

އިސްތިޢުމާލު قبول ނުކުރައްވާނެއެވެ. حديث ނުކުރައްވާނެއެވެ . ކަނޑައެޅުމާއި ތަހުގެން

ތީ އެވެ ؟ އާނއ ދެންނެވިއެވެ. ކަލޭގެފާނު މިވެނި މިވެނި ބަސްފުޅުތައް (އަބަދު ކަމުގައި

ހައްޤުވެގެން ހުރި އެއިން ނަހަމަ އިން އައްޗެއް ނަގާފަހަމަ ހުރި عذاب)

ބައްޔަކަށްވުރެ މާހުރަހުގެ އަތުގެ ދިރުންނެވެ. حديث ނުކުރައްވާއެވެ. އަބުރަކު މިހުރިވަސް

ދިމަން ކަލޭގެފާނު އެވެރިކަ މި އަސްލަމީގެ އަވަ . ދިރުބައިމިހުނގެ ތެރެއިން މިހިސާބު

ދިމަން ކަލޭގެފާނު ވެރިކަން ދެއްވާ ޖަހަމަ އަވަރިކަމުގެ بيت المال އަކު ޖަބާ ހުރިހާ

އެއްޗެއް ބަރާބަރަށް ގެނެސް ދެއްކާނެވެ . ދެން އެއިން އަތިރަކަށް ދެވޭ އެއްޗެއް ބަހައިން

ކުރާނެވެ .ނުދޭވެ އެއްޗެއިގައި ނުޖެހޭނެވެ .

216 وعن عمر بن الخطاب رضي اللَّهُ عنه قال : لمَّا كان يوْمُ خيْبرَ أَقْبل نَفرٌ مِنْ أَصْحابِ النَّبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فَقَالُوا : فُلانٌ شَهِيدٌ ، وفُلانٌ شهِيدٌ ، حتَّى مَرُّوا علَى رَجُلٍ فقالوا : فلانٌ شهِيد . فقال النَّبِيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « كلاَّ إِنِّي رَأَيْتُهُ فِي النَّارِ فِي بُرْدَةٍ غَلَّها أَوْ عباءَةٍ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސެވިގެންވާ عمر بن الخطاب ގެ ކިބައިން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. خيْبر ގެ

ދުވަހު نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّمގެ اصحابންގެ ތެރެއިން ބޭކަލުން ކުރިއަށް

ވަޑައިގެންނެވެ. ދެން އެބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. މިވެނި ބޭކަލަކީ شَهِيد އެކެވެ. އަދި އެވެނި

ބޭކަލަކީ شَهِيد އެކެވެ. އެގޮތުން އަރަން ހިނގާ ގޮސް ފިރިހެނަކާ ކައިރިއަށް ދިޔުމުންނެވެ. ދެން

އެބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. މިވެނި ބޭކަލަކީ ވެސް شَهِيد އެކެވެ. ދެން نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ

وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއްގޮތަކަށްވެސް ނޫނެވެ. ތިމަންނަ އެމީހާ ފެނުނީ ނަރަކައިގައެވެ.

ދިމަން ކަލޭގެފާނު އޭނާ ނަގާފައިވާ ބުރުދާއަކާއި ނުވަތަ ޢަބާއަކާއެކުގައެވެ. އަދި އޭނާ (غنيمة ގެ މުދަލުން

ވަގަށްނަގާ ސާރީއަކާއި ހުރިހާ ގޮތަކަށެވެ.(ނަމަވެސް حديث ނުކުރައްވާއިރު ވަގަށްނަގާ ސާރީއާއި

ހުރިހާ ގޮތަކަށެވެ.)

217 وعن أَبي قَتَادَةَ الْحارثِ بنِ ربعي رضي اللَّه عنه عن رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أَنَّهُ قَام فِيهمْ، فذكَرَ لَهُمْ أَنَّ الْجِهادَ فِي سبيلِ اللَّه ، وَالإِيمانَ باللَّه أَفْضلُ الأَعْمالِ، فَقَامَ رَجلٌ فقال: يا رسول اللَّه أَرأَيْت إِنْ قُتِلْتُ فِي سَبِيلِ اللَّه ، تُكَفِّرُ عنِي خَطَايَاىَ؟ فقال لَهُ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « نعَمْ إِنْ قُتِلْتَ فِي سَبِيلِ اللَّه وأَنْتَ صَابر مُحْتَسِبٌ ، مُقْبِلٌ غيْرَ مُدْبِرٍ » ثُمَّ قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « كيْف قُلْتَ ؟ » قال : أَرأَيْتَ إِنْ قُتِلْتُ فِي سبِيلِ اللَّه ، أَتُكفرُ عني خطَاياي ؟ فقال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «نعَمْ وأَنْتَ صابِرٌ مُحْتَسِبٌ ، مُقبِلٌ غَيْرَ مُدْبِرٍ ، إِلاَّ الدَّيْن فَإِنَّ جِبْرِيلَ قال لِي ذلِكَ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި أَبو قَتَادَةَ الْحارثِ بنِ ربعي رضي اللَّه عنه ، رسول الله صلى الله عليه وسلم ގެ ޙަޟްރަތުން ތިބާ ކުރެއްވެވި حديثކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑުމެން ... ހަމަކަށަވަރުން الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމާއި އަދި الله އަށް އީމާންވުން ވަނީ ޢަމަލުތަކުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ އެންމެ މާތް ޢަމަލުގެ ތެރޭގައި ކަމަށް . ދެން މީހަކު ތެދުވެ ދަންނަވައިފިއެވެ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . ތިމަންނަ الله ގެ މަގުގައި ޤަތުލު ކުރެވިއްޖެނަމަ ތިމަންނަގެ ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއްވާނެތޯ؟ ދެން رسول الله صلى الله عليه وسلم އަންގަވަން حديث ކުރެއްވިއެވެ . އާއެކޭ. ތިބާ الله ގެ މަގުގައި ޤަތުލު ވެއްޖެނަމަ ތިބާއަކީ ޞަބުރުކުރާ، ކުރިމަތިލާ ފަރާތެއް ކަމުގައި ވީނަމަ ކުރިއަށް ދާ ފަރާތެއް ކަމުގައިވާ އަދި ثواب އާއި ދަރުމަ އެދިގެން ކުރިއަށް ދާ ހާލު ފަހަތަށް ނުދާ އަދި ޞަބުރުކޮށް ފުރަގަސް ނުދީ ކުރިއަށް ދާ ފަރާތެއް ކަމުގައި ވާނަމައެވެ . ދެން رسول الله صلى الله عليه وسلم އަހުއްވެވިއެވެ . ކަލޭ ދެންނެވީ ކިހިނެއް ؟ . (ތިމަންނަގެ ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއްވާނެތޯ) ތިމަންނަ الله ގެ މަގުގައި ޤަތުލުކުރެވިއްޖެނަމަ ތިމަންނަގެ ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއްވާނެތޯ؟ ދެން

رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ . އާސަހަކަވެ·ވިޔާ ތަމުޖު ވާރިހަރު
ވިޔާ އަޅު ކުއްތެރިވެ ހުރެގަން الله ގެ حضرةން ثواب އާއި ދަރަޖަތައް އެދިގެން އަދި
ނުފުރާ ކުރިގެން ހުރި ދިޔާދު ކުރި މީހަކު ކަމުގައި ވެއްޖެނަމަ ވިޔާގެ ފުރުވިލަގެ ވެރިއެން
ދަރަނިގެ ފުރާ ފިތަވައި އެހެން ހެދިގާ ފުރުއައް ފުއްސަވާނެއެވެ . ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން މި
ވާހަކަ މި ގަބުލް ވިލަން ކަލޭގެފާނުން އަންގަވައި ދެއްވީ جبْرِيل ގެ ފާނެވެ .

218 وعن أَبِي هريرة رضي اللَّه عنه ، أَن رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : «أَتَدْرُون من الْمُفْلِسُ ؟» قالُوا : الْمُفْلسُ فِينَا مَنْ لا دِرْهَمَ لَهُ وَلا مَتَاعَ . فقال : « إِنَّ الْمُفْلِسَ مِنْ أُمَّتِي مَنْ يَأْتِي يَوْمَ الْقيامةِ بِصَلاةٍ وَصِيَامٍ وزَكَاةٍ ، ويأْتِي وقَدْ شَتَمَ هذا ، وقَذَفَ هذَا وَأَكَلَ مالَ هَذَا، وسفَكَ دَم هذَا ، وَضَرَبَ هذا ، فيُعْطَى هذَا مِنْ حسَنَاتِهِ ، وهَذَا مِن حسَنَاتِهِ ، فَإِنْ فَنِيَتْ حسناته قَبْلَ أَنْ يقْضِيَ مَا عَلَيْهِ ، أُخِذَ مِنْ خَطَايَاهُمْ فَطُرِحَتْ علَيْه ، ثُمَّ طُرِحَ في النَّارِ» رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުވާފައިވާ أبو هريرة رضي اللّه عنه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ދަންނަ
مفلس އަކީ ކާބަޔަކު ކަމަށް ހެއްޔެވެ ؟ އަޅުގަނޑުމެން ދަންނަވައިފިއެވެ . (ތިޔަމުން ދަންނަ
ގޮތުގައި) مفلس އަކީ ތިމަން ފައިސާ ބަޔާން ކުރުމުގައި ކާއިރު ނެތް މީހާއެވެ . ފަހެ
حديث ކުރެއްވިއެވެ . (ނަބިއްޔާ) ހަމަކަށަވަރުން مفلس އަކީ ތިމަން ކަލޭގެފާނުގެ
އުއްމަތުގެ ތެރެއިން قيامة ދުވަހު ބައިވެރި ނަމާދު ރޯދަ ކާރިޔާނުގެ އަދި ޒަކާތް
ރޯދަ ހިފާގިތުނާއި އަދި ޒަކާތް ދިނުން ثواب ހެދިއެގެން އަންނަ މީހާއެވެ . އާދިބިލަ
އެކަ ހުށަހަޅާ އެކަކަށް އަދިކިޔުން ގެވެއެވެ . އަދި އެހެނެކަށް ތުހުމަތުކުރިއެވެ . އަދި
އެހެން މީހެއްގެ މުދާ ކައިފިއެވެ . އަދި މީހެއްގެ ލޭ އޮހޮރުވައިފިއެވެ . އަދި
ކޮންމެވެސް މީހެއްގެ ގައިގައި ޖެހި މާރާމާރީ ހިންގައިފިއެވެ . އެހެން ކަމުން އެއިން
އެކަކަށް އެހެނެކަށް ހެއްޔާ ثوابއިން އެހެނެކަށް ثوابއިން ދެވިގެން
ގޮސްދިޔައީއެވެ . ފަހެ އެމީހާގެ حق ހެއް އަދާ ނުވެނިސް އެހެނީ ހުސްކަންތައް

ހުސްވެއްޖެއްޔާ އެދީންގެ ޗާޗާއިން ނަގާޗާއި އާނާއެކު ދުވަސްނުވާނެ . އެންމެ ޗަރުން ގާސް
އާނާ ނަރަކަޔިގެ ތެރެއަށް ދެއްޗޭ ޗުވަސްނުވާނެ .

219 وعن أُمِّ سَلَمةَ رضي اللَّه عنها ، أَن رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إِنَّمَا أَنَا بشَرٌ ، وَإِنَّكُمْ تَخْتَصِمُونَ إِلَيَّ ، ولَعَلَّ بَعْضَكُمْ أَنْ يَكُونَ أَلْحنَ بحُجَّتِهِ مِنْ بَعْض ، فأَقْضِي لَهُ بنحْوِ ما أَسْمَعُ فَمَنْ قَضَيْتُ لَهُ بحَقِّ أَخِيهِ فَإِنَّمَا أَقْطَعُ لَهُ قِطْعَةً مِنَ النَّارِ » متفق عليه .
«أَلْحَنَ » أَيْ : أَعْلَم .

މާނަ الله ރުއްސުންދެއްވި أُمِّ سَلَمة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނަކީ އާދަމީގެ ދަރިއެކެވެ . އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް ދައުވާ ގެނެސްދެއެވެ . އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ބައެއްމީހުން ހުށަހަޅާ ހުޖްޖަތާއި އަނެއްބައި މީހުން ހުށަހަޅާ ހުޖްޖަތާ ދެމެދު ތަފާތު ކުރުމުގައި ބޮޑު ފަސޭހަކަން ބޮޑުވެދާނެއެވެ . ފަހެ ތިމަންކަލޭގެފާނު ހުކުމް ކުރައްވަނީ ތިމަންކަލޭގެފާނަށް އިވުނު ހުށަހެޅުމުގެ މަތިންނެވެ . ފަހެ ތިމަންކަލޭގެފާނު ހުކުމްކުރައްވައިގެން އެއްވެސް މީހަކަށް އޭނާގެ އަޚާގެ ހައްޤެއް ދެއްވައިފިނަމަ ފަހެ ދެއްވަނީ ނަރަކައިގެ ބައެކެވެ . ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު ހުކުމް ކުރައްވަނީ އެހުށަހެޅުމަށް ބަލައިގެން ކަމުގައި ވާނެއެވެ .

220 وعن ابنِ عمرَ رضي اللَّه عنهما قال قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لَنْ يَزَالَ الْمُؤمِنُ فِي فُسْحَةٍ مِنْ دِينِهِ مَالَمْ يُصِبْ دَماً حَراماً » رواه البخاري .

މާނަ الله އެދެބޭފުޅާއާމެދު ރުއްސުންދެއްވި عبدالله بنِ عمرَ رضي اللّٰه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ . رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. مُؤمِنُއާމީހާ ދީނުގެ ފުށުން ހަމަޖެހިފައި ދާނެއެވެ . ހަރާމު ލޭއެއް ނުއޮހޮރުވާ ހިނދަކު . އަދި الله ގެ ހަރަމްކުރެއްވި މީހެއްގެ ލޭ އޮހޮރުވައިފިނަމައެވެ .

221 وعن خَوْلَةَ بِنْتِ عامِرٍ الأَنْصَارِيَّةِ ، وَهِيَ امْرَأَةُ حمْزَةَ رضي اللَّهُ عنه وعنها ، قالت : سمِعْتُ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقُولُ : « إِنَّ رِجَالاً يَتَخَوَّضُونَ فِي مالِ اللَّهِ بِغَيْرِ حَقٍّ فَلَهُمُ النَّارُ يَوْمَ الْقِيَامةِ » رواه البخاري .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި **خَوْلَةَ بِنْتِ عامِر** ގެ ކިބައިން ރިވާ ވެގެންވެއެވެ. (އެކަމަނާއަކީ މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި **حمْزَةَ** ގެ ޖާނުގެ އަނބިކަނބަލުންނެވެ .) ވިދާޅުވިއެވެ . رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް މިހެން އަޑުއެހީމެވެ . އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ބައެއް މީހުން މުސްލިމުންގެ މުދަލުގައި ނަހަގު ގޮތުގައި ހަރަދުކުރެއެވެ . ފަހެ އެއުރެން ދިރުންނަން قيامة ދުވަހުން ނަރަކައިގެ އަލިފާން ހުއްޓެވެ .

باب تعظيم حرمات المسلمين وبيان حقوقهم

والشفقة عليهم ورحمتهم

މުސްލިމުންގެ ހުރުމަތްތެރިކަމުގެ ބޮޑުކަން ބަޔާން ވެގެންވާ **باب** އަދި އެމީހުންގެ ހައްޤު ބަލާއި އަދި އެމީހުންގެ މައްޗަށް އޯގާތެރިވުމާއި ރަޙުމް ކުރުން ބަޔާން ވެގެންވާ **باب**

قال اللَّه تعالى (الحج 30): {ومن يعظم حرمات اللَّه فهو خير له عند ربه}.

އަދި الله ގެ حرمة ތަކަށް މާތް ކޮށް ހިތާ މީހާ (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ ، އެމީހަކަށްބަލައި އެކަންތައް އެމީހެއްގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ حضرة ގައި ހެޔޮކަން ބޮޑެވެ .

وقال تعالى (الحج 32): {ومن يعظم شعائر اللَّه فإنها من تقوى القلوب}.

އަދި الله ގެ شعائر ތަކަށް (އެބަހީ : هدي ކަތިލުމާއި ، أضحية ކަތިލުމާއި حج ގެ عمل ތަކާއި ، އެންމެހާ ދީނީ އަޅުކަން ތަކަށް) މާތް ކޮށް ހިތާ މީހާ (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ އެކަންތައް ވަނީ ، ހިތްތަކުގެ تقوى ވެރިކަމުގެ ތެރެއިންނެވެ .

وقال تعالى (الحجر 88): {واخفض جناحك للمؤمنين}.

އަދި مؤمنން ނަށްޓަކައި ކަށިގޮތުގެ ފިޔަފުޅު ދަށްކުރައްވާށެވެ! (އިބާރާ:- ވަޒީފާއިބި ވަޒަނިގަންނަވާށެވެ.)

وقال تعالى (المائدة 32): {من قتل نفساً تغير نفس أو فساد في الأرض فكأنما قتل الناس جميعاً، ومن أحياها فكأنما أحيا الناس جميعاً}

نفس އެއް މަރައިގަތުން، ނުވަތަ ބިމުގައި فساد އެއް އުފެއްދިއުމުގެ ސަބަބެއްނެތި، نفس އެއް މަރައިފިމީހާ، އެންމެހާ މީސްތަކުން މަރާލިކަމުގައެވެ. އަދި އެ نفس ދިރުވައިލިމީހާ (އިބާރާ:- ނުމަރައި ދޫކޮށްލިމީހާ ބަލައެއްޗިހިލިމީހާ) އެންމެހައި މީސްތަކުން ދިރުވައިލިކަމުގައެވެ.

222 وعن أَبي موسى رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «الْمُؤْمنُ للْمُؤْمِن كَالْبُنْيَانِ يَشدُّ بعْضُهُ بَعْضاً » وَشبَّكَ بيْنَ أَصابِعِه . متفق عليه .

ވަނީ الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو موسى رضي اللّٰه عنه ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ . مؤمن އާ ވަކި އަނެއް مؤمن އާ އަނެއްބައި ބިނާވެއް މަތިވެރިން ބަރަކާ . އެއީ އެކަށީ އަނެއްބަޔާއި ގުޅިގެންވާމަޑުވެ ކަޑިއަރުވާ. އަދި (އެއީ مثال ދެއްކެވުމުން ބައެއް) އަނގިލިތަކުގައި ފިނި ގުޅުވުމެވެ.

223 وعنه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَن مَرَّ فِي شَيْءٍ مِنْ مَسَاجِدِنَا ، أَوْ أَسْوَاقِنَا، ومعَه نَبْلٌ فَلْيُمْسِكْ ، أَوْ لِيَقْبِضْ عَلَى نِصالِهَا بِكفِّهِ أَنْ يُصِيب أَحَداً مِنَ الْمُسْلِمِينَ مِنْهَا بِشَيْءٍ » متفق عليه .

އަދި އެ صحابي ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ . އަހަރުމެންގެ މިސްކިތްތަކާއި ބާޒާރުތަކުން ތިރަށް ހުރަސް ކުރާ މީހާގެ އަތުގައި ތީރު ވާނަމަ އެއިން މުސްލިމުންގެ ތެރެއިން މީހަކަށް ހާނިކަމެއް ނުވުމަށް ތީރުގެ އަތުން ހިފަހައްޓާށެވެ ހިފަހައްޓާށެވެ .

224 وعن النُّعْمَانِ بنِ بشِيرٍ رضي اللَّه عنهما قال : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: « مثَلُ الْمُؤْمِنِينَ فِي تَوادِّهِمْ وتَرَاحُمِهِمْ وتَعاطُفِهِمْ ، مَثَلُ الْجَسَدِ إِذَا اشْتَكَى مِنْهُ عُضْوٌ تَداعَى لهُ سائِرُ الْجسدِ بالسهَرِ والْحُمَّى » **متفقٌ عليه .**

މާތް الله ގެ ރަސޫލާ ޞުޙްބަތްތެރިވެވަޑައިގެންނެވި ޞަޙާބީއެއްކަމުގައިވާ النُّعْمَان بنِ بشِير(رضي اللَّه عنهما) ގެ ރިވާޔަތުން ނަޤުލު ވެގެން ވެއެވެ . رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ . مُؤْمن ން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް ލޯބިވުމުގައި ރަޙުމްކުރުމުގައި އޯގާތެރިވުމުގައި ... އެއީ އެގޮތަށްވާކަމުގައި މިޘާލަކީ ހަށިގަނޑުގެ މިޘާލެވެ . އެ ހަށިގަނޑުގެ ގޮތުގައިކަމުގައި ... ހޭލާ ހުންނަން ...

225 وعن أَبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّه عنه قال : قبَّل النَّبِيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم الْحسنَ ابن عَليٍّ رضي اللَّه عنهما ، وَعِنْدَهُ الأَقْرعُ بْنُ حَابِسٍ ، فقال الأَقْرَعُ : إِنَّ لِي عَشرةً مِنَ الْوَلَدِ ما قَبَّلْتُ مِنْهُمْ أَحداً **فنظَرَ إِلَيْهِ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقال :** «مَن لا يَرْحمْ لا يُرْحَمْ» **متفقٌ عليه .**

މާތް الله ގެ ރަސޫލާ ޞުޙްބަތްތެރިވެވަޑައިގެންނެވި أَبوهُرَيْرَةَ رضي اللَّه عنه ގެ ރިވާޔަތުން ނަޤުލު ވެގެން ވެއެވެ. ... حسن ... عَلي ... الأَقْرعُ بْنُ حَابِس ... الأَقْرَعُ ... رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم(...) ... އެއީ حديث ކުރެއްވިއެވެ . ...

226 وعن عائشةَ رضي اللَّه عنها قالت : قدِم ناسٌ مِن الأَعْرابِ عَلَى رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم، فقالوا : أَتُقبِّلونَ صِبيْانَكُمْ ؟ فقال : « نَعَمْ » قالوا : لَكِنَّا واللَّه ما نُقَبِّلُ ، فقال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أَوَ أَمْلِكُ إِنْ كَانَ اللَّه نَزعَ مِنْ قُلُوبِكُمْ الرَّحمَةَ» **متفقٌ عليه .**

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ عائشة (رضي اللَّه عنه)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ .
އަރަބިން ފިރިހެނުންގެ ބަޔަކު رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހަށް
ވަޑައިގެންފައި، ދެން އެއުރެން ދަންނަވައިފިއެވެ . ތިޔަބޭފުޅުން (އަންހެން ކުދިންނަށް)
ބޮސްދެއްވަންތަ؟ އަޅުގަނޑުމެން ދަރިންނަށް ބޮސް ނުދެމުއެވެ . ދެންވިދާޅުވިއެވެ .
މިހެން ދަންނަވައިފިއެވެ . މާތް الله ތިޔަބައިމީހުންގެ ހިތްތަކުން ރަޙްމަތް ނަގާލައްވައިފި ނަމަ
ކޮންކަމެއް ކުރެވޭނީ؟ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث
ކުރެއްވިއެވެ . މާތް الله ދަރިންނަށް ލޯބިވާ ހިތްތަކެއް ދެއްވާ ކުދިންނަށް
ބޮސްދޭން ޖެހޭކަމާއި ރަޙްމަތް ލިބޭ ކަމެއްކަން އަންގަވައިދެއްވި ހަދީޘެވެ !

227 وعن جرير بن عبد اللَّه رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ لا يرْحَم النَّاس لا يرْحمْهُ اللَّه » **متفقٌ عليه .**

މާތް الله އަށް ރުހިވެވޮޑިގެންވާ ޖަރީރު جرير بن عبد اللَّه رضي اللَّه عنه ގެ ރިވާޔަތުން
ރިވާވެގެން ވެއެވެ . رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ . މީސްތަކުންނަށް
ރަޙުމް ނުކުރާ މީހަކަށް މާތް الله ރަޙުމް ނުކުރައްވާނެއެވެ.

228 وعن أَبي هُريرةَ رضي اللَّه عنه ، أَنَّ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إِذا صلى أَحدُكُمْ للنَّاسِ فلْيُخفِّفْ ، فَإِنَّ فِيهِمْ الضَّعِيفَ وَالسقيمَ والْكَبِيرَ . وإِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ لِنَفْسِهِ فَلْيطَوِّل ما شَاءَ » **متفقٌ عليه .**

މާތް الله ރަސޫލާގެފާނުގެ أبو هريرة رضي الله عنهگ ރިވާއިން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ .
ހަމަހަކަށް ވަރަށް رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޖިހާދުކުރެއްވުމަށް
ފުރައިން ކުރަސާ އިލްމުގެ ހުރި ސަލާމް ކަފާރާތް ވަޑައިގެން ކުރެއްވީ. މުހިއްމު
ހަމަހަކަށް ވަރަށް އަމިއްލަ ފުރަތަމަ ބުރަ ކަމެއް ދަރަދިޔަ ކުރުމަށް ވަޑައިގެން ފާޑުކިޔުމަށް ހުރިއްސާއި
މުސްކުރީން ހަމަތަކެއް . އަދި ޖިހާދުކުރެއްވުމަށް ފުރައިން ކުރަސާ އަނބިން ހުރިހާ
ކަމަކުރުމަށް ބާރުން ވަރަށް ދެކެ ކުރައްވާ .

وفي روايةٍ : « وذَا الْحاجَةِ » .

އަދި އަހަރެން ހަމަ ނުވަތަ ވައްދާ . حاجة ވެރިންނަށްވެސް .

229 وعن عائشة رضي اللَّه عنها قَالَتْ : إِنْ كَان رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم لَيدعُ الْعَمَلَ ، وهُوَ يحِبُّ أَنَ يَعْمل بِهِ ، خَشْيةَ أَنْ يَعْمَلَ بِهِ النَّاسُ فيُفْرَضَ عَلَيْهِمْ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރަސޫލާގެފާނުގެ عائشة (رضي اللَّه عنها) ރިވާއިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ.
އަހަރެން ދެކެމުންދިޔައެވެ. ހަމަހަކަށް ވަރަށް رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެއްޗެހި
ކުރަންވީ ގޮތުގެ ބޮޑުކަމުން އަޅުގަނޑުމެން ކުރެއްވުމުން ޝަރީޢަތްގައި ފަރުދުވެދާނެކަމަށް ބިއްޔާ
އަޅުގަނޑާ ސުންނަތުކުރުމަށް ޖެހިލުން. އަޅު މުސްތަޙަބް އަމަލުތަކެއް ކުރެއްވުން ފުރިހަމަ
އަމަލުތަކެއް އަމަލުކުރުން ފަރުވާ ވެދާނެތީ ބިރުވެރިވުމުގެ ސަބަބުންނެވެ.

230 وعنْهَا رضي اللَّه عنها قالتْ : نَهَاهُمْ النَّبِيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم عَن الْوِصال رَحْمَةً لهُمْ ، فقالوا: إِنَّكَ تُواصلُ ؟ قال : « إِنِّي لَسْتُ كَهَيئَتِكُمْ إِنِّي أَبِيتُ يُطْعِمُني رَبِّي ويَسْقِينِي » متفقٌ عليه مَعناهُ : يجعَلُ فيَّ قُوَّةَ مَنْ أَكَلَ وَشَرَبَ .

އަދި އަހަރެން (ޢާއިޝާ މާތް الله ރަސޫލާގެފާނުގެ عائشة) ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ.
އަހަރެން ދެކެމުންދިޔައެވެ . ޞައުމުއްޞުއްދުގައި ސަލާމް ކަމަކުރުން ، اصحاب ބޭކަލުންނަށް
ކަރުމު ކުރައްވާފައިކަމަށް ކިޔަވާ (ޞައުމުއްޞި) ކުރިކަމުން وصال ކުރުން (އަހަރަށް
ފަރިއްސަކަމާ ބާއްވާވަން) ދަމާކުރެއްވުމަށް .އޭބަކުރުން ދަންނަވައެވެ . ހަމަހަކަށް ވަރަށް

ކަލޭގެފާނު އެގޮތަށް ދެކެވި ދުވަދުވަހަކީ އައްޔާއި ފަރިހިނބާޔާއެވާ ހުސްނަވީއެވެ. حديث
ފުދުކުރެއްވިއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ކަލޭގެފާނު ވެގެންވަނީ الله ގެ حضرة ގައި
ބަހައްޓަވައިގެން ތިމަންކަލޭގެފާނު ކާންދެއްވައި ބޯން ދެއްވާ ހާލުގައެވެ. ގެންގުޅުއްވާ
އިތުރު ތިމަންކަލޭގެފާނު ކާއިދޭ ބޯން ދެއްވައެވެ .

231 وعن أَبي قَتادَةَ الْحارِثِ بنِ ربْعِي رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «إِنِّي لأَقُومُ إِلَى الصَّلاةِ ، وَأُرِيدُ أَنْ أُطَوِّل فِيها ، فَأَسْمعُ بُكَاءَ الصَّبِيِّ ، فَأَتَجوَّزَ فِي صلاتِي كَرَاهِيَةَ أَنْ أَشُقَّ عَلَى أُمِّهِ » رواه البخاري .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أَبو قَتادَةَ الْحارِث بنِ ربْعي ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު ނަމާދަށް ތެދުވެވަޑައިގަންނަވައެވެ . އަދި އެނަމާދު ދިގުކުރެއްވުމަށް ތިމަންކަލޭގެފާނު އިރާދަކުރައްވަމެވެ. ފަހެ ކުޑަކުއްޖެއްގެ ރުއިމުގެ އަޑު އަހުރެން ފާރުވާވެއެވެ . ފަހެ ތިމަންކަލޭގެފާނު އެކުއްޖާގެ މަންމަށް ދަތިކަމެއް ލިބިދާނެތީ ނަމާދު ކުރުކުރައްވައެވެ .

232 وعن جُنْدِبِ بن عبد اللَّه رضي اللَّه عنه قال: قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم:«منْ صَلَّى صَلاةَ الصُّبحِ فَهُوَ فِي ذِمةِ اللَّه فَلا يطْلُبنَّكُمْ اللَّهُ مِنْ ذِمَّتِهِ بِشَيْءٍ ، فَإِنَّهُ منْ يَطْلُبْهُ مِنْ ذِمَّتِهِ بِشَيْءٍ يُدرِكه ، ثُمَّ يكُبُّهُ عَلَى وجْهِهِ في نَارِ جَهَنَّم » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި **جُنْدِب بن عبد اللَّه رضي اللَّه عنه** ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފަތިސް ނަމާދު (ޖަމާޢަތުގައި) ކުރެއްވި މީހާ ވަނީ މާތް الله سبحانه وتعالى ގެ ޛިންމާގައި ކަމުގެ ދަށުގައެވެ . ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން އެ ޛިންމާގައި ކަމުގެ ދަށުން ނުނިކުމެވޭށެވެ. ފަހެ

އެހެނީ އެމީހެއްގެ ދައްކަވަން الله سبحانه وتعالىގެ ޝަރުޢީ ސިފަތް ހުކުރުވެރިއެއް މީހާގެ ދައްކަވަން އެއިރާގެ ހިއްޖަވުން ވާގުތުއްބޭ. ދީން އެއަކު ދުވަ އެމީހާ ކަނޑުވަން ހަރަކާތައް އެއްކަމެއްގެ ނުވާނެއެވެ.

233 وعن ابن عمر رضي اللَّه عنهما أَنَّ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « المُسْلِمُ أَخُو المُسْلِمِ ، لا يظْلِمُه ، ولا يُسْلِمهُ ، منْ كَانَ فِي حَاجَةِ أَخِيهِ كَانَ اللَّهُ فِي حاجتِهِ ، ومَنْ فَرَّج عنْ مُسْلِمٍ كُرْبَةً فَرَّجَ اللَّهُ عنْهُ بِهَا كُرُبَةً مِنْ كُرَبِ يوْمَ الْقِيامَةِ ، ومَنْ ستر مُسْلِماً ستَرهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދުރުކަލޭފާނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبدالله بن عمر (رضي اللَّه عنه)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ . مُسْلِم އަކީ އަނެއް مُسْلِم އާ ގެ أخ އާއެވެ . އޭނާ އޭނާގެ أخ އަށް އަނިޔާ ނުކުރާނެއެވެ. އަދި އޭނާ އޭނާގެ أخ އާ ދުޝްމަނުންނާ ހަވާލުކޮށް ދޫކޮށްނުލާނެއެވެ . ތިމާގެ أخ އާގެ حاجة ފުއްދުމުގައި ހުންނަމީހެއްކަމުގައި ވާ މީހާގެ حاجة ފުއްދުމުގައި الله ތިއްބަވާނެއެވެ . އަދި މުސްލިމެއްގެ މުސީބާތެއް ކަނޑައިދޭ މީހާގެ ޤިޔާމަތްދުވަހުގެ މުސީބާތްތަކުގެ ތެރެއިން މުސީބާތެއް ﷲ ކަނޑުއްވާނެއެވެ. އަދި مُسْلِم އެއްގެ عيب ފޮރުވައިދޭ މީހާގެ عيب ޤިޔާމަތް ދުވަހު ﷲ ފޮރުއްވާނެއެވެ .

234 وعن أَبي هريرة رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «المُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لا يخُونُه ولا يكْذِبُهُ ولا يخْذُلُهُ ، كُلُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ حرامٌ عِرْضُهُ ومالُه ودمُهُ التَّقْوَى هَاهُنا ، بِحسْبِ امْرِیءٍ مِنَ الشَّرِّ أَنْ يَحْقِرَ أَخاهُ المسلم» رواه الترمذيُّ وقال : حديث حسن .

ރަޟީ الله ޢަންހުމުސްނަދުގައި أبو هريرة رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ.
رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރައްވައިފައެވެ . مُسْلِم އަކީ އަނެއް مُسْلِم އާގެ
އަޚާ އެވެ . އޭނާ އޭނާގެ އަމާނާތް خيانةތެރި ނުވާނެއެވެ . އަދި އޭނާ އޭނާގެ އަޚާ
އަށް ދޮގެއް ނުހަދާނެއެވެ . އަދި އޭނާ އޭނާގެ އަޚާ އެކަހެރިއަށް ބޭނުންވާ ވަގުތެއްގައި އޭނާ
ދޫކޮށް ނުލާނެއެވެ . އެއް މުސްލިމް އަނެއް މުސްލިމްއާގެ މައްޗަށް ވަކި އޭނާގެ
އަބުރާއި އަދި އޭނާގެ މުދަލާއި އަދި އޭނާގެ ލޭ ހަރާމް ވެގެން ވެއެވެ. تقوى ވެރިކަން
ވަނީ ހިތުގައެވެ.(އަތަރި:ހިތަށްއިޝާރާތް ކުރެއްވިއެވެ .) ތިން ފަހަރު ނިކަމެތިކޮށް ލުމަކީ މީހާ ނުބައި
މީހަކަށް ވުމަށް ފުދެއެވެ .

235 وعنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا تَحاسدُوا ولا تناجشُوا ولا تَباغَضُوا ولا تَدابرُوا ولا يبِعْ بعْضُكُمْ عَلَى بيْعِ بعْضٍ ، وكُونُوا عِبادَ اللَّه إِخْواناً. المُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لا يَظلِمُه ولا يَحْقِرُهُ ولا يَخْذُلُهُ . التَّقْوَى هَاهُنا ويُشِيرُ إِلَى صدْرِهِ ثَلاَثَ مرَّاتٍ بِحسْبِ امْرِيءٍ مِنَ الشَّرِّ أَنْ يَحْقِرَ أَخاهُ المسلم . كُلَّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ حرامٌ دمُهُ ومالُهُ وعِرْضُهُ » رواه مسلم .

އަދި މި صحابي (އަތަރި ރަޟީ الله ޢަންހުމުސްނަދުގައި أبو هريرة)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާ ވެގެން
ވެއެވެ . رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރައްވައިފައެވެ . ތިޔަބައިމީހުން
އެއްބަޔަކު އަނެކަކަށް ބަދުނިޔަތް **حسد**ވެރި ނުވާށެވެ . އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެކުވެރި ގޮތުގައި
މަގުސަދަކާ ނުލައި މުދަލުގެ އަގު މަތިކޮށް އިތުރުކުރުމަށްޓަކައި އަގު އަހައިކޮށް ކިޔާނުލާށެވެ
ނުވާށެވެ .އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެކަކަށް ބަދުނިޔަތް ދުލުވެރިނުވާށެވެ . އަދި
ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެކަކަށް ފުރަގަސް ނުދޭށެވެ . އަދި ތިޔަބައިމީހުން
އެކަކުގެ ވިޔަފާރީގެ މައްޗަށް އަނެކަކުގެ ވިޔަފާރި އިސްނުކުރާށެވެ . އަދި الله ގެ
އަޅުތަކުންނެވެ ! ތިޔަބައިމީހުން اللهގެއަޅުން ކަމުގައިވާހާލު އަޚުންބަޔަކު ކަމުގައިވާށެވެ.
މުސްލިމަކީ އަނެއް މުސްލިމުގެ އަޚާއެވެ. އޭނާ އޭނާގެ އަޚާއަށް އަނިޔާ ނުކުރާނެއެވެ.
އަދި އޭނާ އޭނާގެ އަޚާއަށް އަޑިއަޅާކަން ބޭނުން ވެ ވަގުތު އޭނާ ދޫކޮށް ނުލާނެއެވެ.
އަދި އޭނާ އޭނާގެ އަޚާ އަށް ނިކަމެތިކަމުގެ ޙުކުމް ނުކުރާނެއެވެ . تقوى ވެރިކަން

ވަނީ މިޔަގާއި ވިއްކާތަ އަނބުރާލެވޭގޮތަށް ގެ އަގުއިތުރު ބޭނުމެއްނުވަނީސް އިޝާރާތް
ކުރުމުގައެވެ. ބޭފުޅާ އަސްލު މަސްލަހަތު އަހާޒު ނުބައިކަމި ކަމުގެ ކުރުމުން ބޭނުން މީހާ
ނުބައި މިހާރު ވަގުތު ފަރުވާ . އެއް މަސްލަހަތު އަހަރު މަސްލަހަތުގެ ކަމެއްވެ
އެވާ ވެއްޓި މަދުވާ އެވާ އަޅުކަ ވަނީ حرام ވެގެން ނުވާ .

« النَّجَش » أَنْ يزيدَ فِي ثَمنِ سلْعةٍ يُنَادِي عَلَيْهَا فِي السُّوقِ ونحْوِهِ ، ولا رَغْبةَ لَه فِي شِرائهَا بَلْ يقْصِدِ أَنْ يَغُرَّ غَيْرَهُ ، وهَذا حرامٌ . « والتَّدابُرُ » : أَنْ يُعرِضَ عنِ الإِنْسانِ ويهْجُرَهُ ويجعلَهُ كَالشَّيءِ الذي وراءَ الظهْرِ والدُّبُرِ .

(**ނޯޓު** :النجش ގެ މާނައަކީ : ވިޔަފާރި ބާޒާރުގައި ހަރަކާތް ކުރާ ބައެއް ބައެއްގެ ބޭނުން
ބޭނުމެއް ނެތި އަގުބޮޑު ކުރުމަށް އަދި ޚިޔާނާތް ކުރުމަށް، ގަނޑު އެހެން މީހުން
ބޭނުމުގައި މަކަރުގެ އެކަ ގަނެދޭނަ ހީލަމުން އެތެރެކޮށް ގެއްލުވާ . މިއީ حرام ކަމެކެވެ .)

ނޯޓު : حديثގައި لا تناجوا ގެ عبارة ގައިވާ النجشއަކީ ވިޔަފާރި ބާޒާރުގައި
ހަރަކާތް ކުރާ އަދި ބައެއް ބޭނުމެއްގައި ހަރަކާތް ކުރާ ގަނޑު އެހެން ބާޒާރުގައި ނުބައި
ދޮގުން އަޅުއަ މީހުން އެތެރެކޮށް ގަނެދޭ ބާޒާރު އެދޭ ގަނޑު އެކަކު ހަމަގައި
ހަދަހަން ހުރި އަހާ ގަނޑު ހީލަމުން އެހެރެ އެކުރުމުން ގެއްލުމުގެ .
މިއީ ނުބައި ވިޔަފާރި ކަމެއް ހަމަވާ . މިއީ حرام ކަމެކެވެ.

236 وعن أَنسٍ رضي اللَّه عنه عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « لا يُؤْمِنُ أَحدُكُمْ حتَّى يُحِبَّ لأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ » متفقٌ عليه .

ދާމް الله ޢުއްރުސްތިޔާއި أنس ބިން މާލިކު ގެ ރިވާޔަތެއް ބިރާ ވެގެން ވެއްވެ . ސައްޙާބީ

ސަލާމްބުނުމާއި ނިޔާ ކުރިބާސް حديث ކުރެއްވިއްވި ބިމާގެ އަމިއްޔާ ނިސްބަތްސްޔާއި

އަދުވަތިން ބިމާގެ އަރާއެއް އަދުވުމްއް ދިއްނ ދިއްނ ބިރާތާވިސްގެ އިމާސްކަން ދުރުރާ

ސްވެއްވެ .

237 وعنه قال : قال رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « انْصُرْ أَخَاكَ ظَالِماً أَوْ مَظْلُوماً» فقَالَ رَجُلٌ: يَا رسول اللّه أَنْصرهُ إِذَا كَانَ مَظْلُوماً أَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ ظَالِماً كَيْفَ أَنْصُرُهُ ؟ قال: « تَحْجُزُهُ أَوْ تَمْنَعُهُ مِنَ الظُّلْمِ فَإِنَّ ذلِكَ نَصْرُهُ » رواه البخاري .

އަދިވެސް އެ صحابي، (**އަނަސް**: ދާމް الله ޢުއްރުސްތިޔާއި أنس ބިން މާލިކު) ގެ ރިވާޔަތެއް

ބިރާވާގެން ވެއްވެ . رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއްވި . ބިބާގެ

އަރާއެއް އަސްލާމީބިގެނާ ހާލަތުގައި އަދި އަސްލާވިބި އަކަސް ވާ ހިނދުކަމި

نصر ދޭށެވެ . ދެރާ ބާކަލަކު ދުއްސްވިއްވެ . އެ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . އަސްލާ ބިގެސްވާ

މީހާއަށް ބިމަސްކަ نصر ދޭނީކިހެން ؟ އަދި އަސްލާކަމި މީހާއަށް ބިމަސްކަ نصر ދިނީ ކަސް

ގޮސްކަށް ހުއްޓުވެ ؟ حديث ދެލާކުރެއްވިއްވެ . ބިޢާ އަކަލަށް ހުރަސް އަޅާނީ އެވެ .

ސްވެޕް އަސްލާ ކުރުން އެސްގެ ރިވާޔަތް ހުއްޓުވާނީއެވެ . ދެރަ ހަރަކާތަކުރުން ދި

ކަސްޓުއްބަކާއި އަސްލާ ކަރުމީހާއަށް ދީވާ نصر އެކެވެ .

238 وعن أَبي هريرة رضي اللَّه عنه أَنَّ رسول الَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « حقُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ خمسٌ : رَدُّ السَّلامِ ، وَعِيَادَةُ الْمرِيضَ ، واتِّبَاعُ الْجنَائِزِ ، وإِجابة الدَّعوةِ ، وتَشمِيت العَاطِسِ » متفق عليه .

މާތް الله ރުއްސުންވެއްވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ: އެއް މުސްލިމު އަނެއް މުސްލިމުއާގެ ހައްޤަކީ އަދާ ކުރަން ޖެހޭ ފަސް ކަމެއް ވެއެވެ . އެއީ ސަލާމް ގޮވުމަށް ޖަވާބު ދިނުމާއި ބަލިވެއްޖެނަމަ ގޮސްބެލުމާއި ޖަނާޒާގެ ފަހަތުން ދިޔުމާއި ދައުވަތު އަރުވައިފިނަމަ އިޖާބަ ދިނުމާއި ކިނބުރި އަޅައިފިނަމަ ހާޗީ ދުޢާ ކުރުމެވެ .

(ޝަރަޙު : ޖަނާޒާގެ ފަހަތުން ދިޔުމުގެ މުރާދަކީ ކަށްވަޅާ ކަށްވަޅަށް ނިމެންދެން ބައިވެރި ވުމެވެ .)

وفي رواية لمسلمٍ : « حق الْمُسْلمِ سِتٌّ : إذا لقِيتَهُ فسلِّم عليْهِ ، وإِذَا دَعاكَ فَأَجبْهُ ، وَإِذَا اسْتَنْصَحَكَ فَانْصحْ لهُ ، وإِذا عطَس فحمِدَ اللَّه فَشَمِّتْهُ . وَإِذَا مرِضَ فَعُدْهُ ، وَإِذَا ماتَ فاتْبعهُ».

އަދި مُسْلِم ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ: އެ مُسْلِم އަނެއް مُسْلِم އާގެ މައްޗަށް އަދާ ކުރަން ޖެހޭ ހައްޤުތައް ހަޔެކެވެ . އެއީ ދިމާވާ ފަހަރަކު ބައްދަލުވެއްޖެނަމަ އެނާއަށް ސަލާމް ގޮވުމެވެ. އަދި އެނާ ދަޢުވަތު ދެއްވައިފިނަމަ ފުރަ އެނާގެ އިޖާބަ ދިނުމެވެ. އަދި އެނާ ދިޔަ ކުރުން ނަސޭހަތްތެރިކަން އެދިއްޖެނަމަ ދިޔަ އެނާއަށް ނަސޭހަތް ތެދުވެދިނުމެވެ . އަދި އެނާ ކިނބުރި އަޅައި الحمد الله ކިޔައިފިނަމަ ފުރަ އެކަ ޖަވާބު ދޭ އެނާއަށް ހާޗީ ދުޢާ ކުރުމެވެ. އަދި އެނާ ބަލިވެއްޖެނަމަ ފުރަ އެނާއަށް ޒިޔާރަތް ކުރުމެވެ . އަދި އެނާ މަރުވެއްޖެނަމަ (ވަޅުލާ ނިމެންދެން) އެކަމުގައި ބައިވެރި ވުމެވެ .

239 وعن أَبي عُمارة الْبراءِ بنِ عازبٍ رضي اللَّه عنهما قال : أَمرنا رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بِسبْعٍ : أَمرنَا بِعِيادة الْمرِيضِ ، وَاتِّبَاعِ الْجنازةِ ، وتَشْمِيتِ الْعاطِس ، وَإِبْرارِ

الْمُقْسِمِ ، ونَصرِ المظْلُومِ ، وَإِجابَةِ الدَّاعِي ، وإِفْشاءِ السَّلامِ . وَنَهانَا عَنْ خواتِيمَ أَوْ تَختُّمٍ بالذَّهبِ ، وَعنْ شُرْبٍ بالفَضَّةِ ، وعَنِ المياثِرِ الحُمْرِ ، وَعَنِ الْقَسِّيِّ ، وَعَنْ لُبْسِ الحَرِيرِ وَالإِسْتَبْرَقِ وَالدِّيبَاجِ . متفق عليه .

މާތް الله ރުއްސުވެވޮޑިގެންވި أَبو عُمارة الْبراءِ بنِ عازب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަޅުގަނޑުމެންނަށް ހަތް ކަމަކަށް އަމުރު ކުރެއްވިއެވެ. އަދި ހަތް ކަމަކުން މަނާ ކުރެއްވިއެވެ . އަޅުގަނޑުމެންނަށް އަމުރު ކުރެއްވީ ބަލި މީހުންނަށް ޒިޔާރަތް ދިއުމަށާއި ޖަނާޒާގައި (ކަށުވަޅާ ހަމައަށް ކަންތައް ނިމެންދެން) ބައިވެރި ވުމަށާއި ކިނބޫ ކިހުންޏާ (الحمد الله ކިޔައިފިނަމަ) އޭނާއަށް ރަޙްމަތް ލިބުމަށް އެދި ދުޢާ ކުރުމަށާއި ، އަނިޔާ ލިބޭމީހާ މީހާއަށް ވާގިވެރި ވުމަށާއި ، ދަޢުވަތު ދޭމީހާގެ ދަޢުވަތަށް އިޖާބަ ދިނުމަށާއި ، އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކަށް ސަލާމް ކިޔުމަށް އެދި ފެތުރުމަށެވެ .

އަދި އަޅުގަނޑުމެންނަށް މަނާ ކުރެއްވީ ރަނުގެ އަނގޮޓި ލުމާއި ، އަދި ޙަރީރު ވާ ކަންވާލެއް ބޯން ބުއިމާއި ، އަދި ރަތްކުލައިގެ ގޮނޑި ސަވާރީގައި އިންނަކަށް ބޭނުން ކުރުމާއި ، އަދި كتان އާއި ޙަރީރު އެއްކޮށް ފޮތި ބޭނުން ކުރުމާއި އަދި خالص ޙަރީރު ފޮތި އާއި ، އަދި ޙަރީރުން އުފެއްދި ފޮތި ބޭނުން ކުރުމާއި ، އަދި ޙަރީރުގެ ބޮޑެތި ފޮތި ديباج ނަމަކަށް ކިޔާ ފޮތި ބޭނުން ކުރުމެވެ .

وفي روايةٍ : وإِنْشَادِ الضَّالةِ فِي السَّبْعِ الأُولِ .

« المياثِرِ » بياء مُثَنَّاةٍ قبْلَ الأَلفِ ، وثَاء مثلثة بعْدَهَا ، وَهِيَ جمْعُ مَيْثِرةٍ ، وَهِي شَيْءٌ يتَّخَذُ مِنْ حريرٍ وَيُحْشَى قُطْناً أَوْ غَيْرَهُ ويُجْعلُ فِي السَّرْجِ وكُورِ الْبعِيرِ يجْلِسُ عَلَيْهِ الرَّاكِبُ «والقَسيُّ» بفتحِ القاف وكسر السينِ المهملة المشدَّدةِ : وَهِيَ ثِيَابٌ تُنْسَجُ مِنْ حَرِيرٍ وكَتَّانٍ مُخْتَلِطَيْن . « وإِنْشَادُ الضَّالَّةِ » : تعَريْفُهَا .

باب ستر عورات المسلمين والنهي عن إشاعتها لغير ضرورة

مسلم ންގެ عيب ތައް ފޮރުވުމާއި އަދި شرعي ހަމަބަޔަކު ބޭނުން ނެތި އެފަދަ
عيب ތައް ފާޅުކުރުން މަނާވެގެންވާ ކަން بيان ވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (النور 19): {إن الذين يحبون أن تشيع الفاحشة في الذين آمنوا لهم عذاب أليم في الدنيا والآخرة}

. ހަމަކަށަވަރުން ، إيمان ވި މީހުންގެ ތެރޭގައި ހުތުރު ކަން ފެތުރުމަށް ލޯބިވާ މީހުން އެއީ
، عمل ކުރާމީހުން ދިރިހުރި ފާޙިޝާ މީހުން (ބަސްބަސްތަކާ !) ދުނިޔެއާއި آخرة
ގައި ވޭންދެނިވި عذاب އެއުރެންނަށް ހުށްޓެވެ .

240 وعن أَبي هريرة رضي اللَّه عنه عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « لا يسْتُرُ عَبْدٌ عبْداً فِي الدُّنْيَا إِلاَّ ستَرهُ اللَّه يَوْمَ الْقيامَةِ » رواه مسلم .

މާނަ الله ރުއްސުންތެރިވެވޮޑިގެންވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ . رسول الله
صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ: ދުނިޔެ މަތީގައި ހުރިހާ އިންސާނަކު
އެހެން އިންސާނެއްގެ عيب އޭނާ ފޮރުވައިދީފިނަމަ އެކަމަށް ބަދަލުގައި الله سبحانه وتعالى
ޤިޔާމަތް ދުވަހު އޭނާގެ عيب އޭނާ ފޮރުވައިދެއްވާނެއެވެ .

241 وعنه قال : سمِعت رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقول : « كُلُّ أَمَّتِي مُعَافًى إِلاَّ المُجاهرينَ ، وإِنَّ مِن المُجاهرةِ أَن يعملَ الرَّجُلُ بالليلِ عملاً ، ثُمَّ يُصبْحَ وَقَدْ سَتَرهُ اللَّه عَلَيْهِ فَيقُولُ : يَا فلانُ عَمِلْتُ الْبَارِحَةَ كذَا وَكَذَا ، وَقَدْ بَاتَ يَستُرهُ ربُّهُ ، ويُصبْحُ يكْشفُ سِتْرَ اللَّه » متفق عليه .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ މާތް ﷲ ރުހިވޮޑިގެންވި أبو هريرة)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ ٠ ވިދާޅުވިއެވެ ٠ رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިނިކޮށް ވިދާޅުން އަޖު އެހީގެވެ ٠ ވިދާޅުން ކަލޭގެފާނު ގެ އެއްޗެހިގެ އެންމެންނަށް ވަސީ مُعَاف ދެއްވާށެވެ ٠ ނަމަވެސް ވީމާ ކުރާ ފާފަގެ ވަރަކަށް ފާފަކުރާ މީހަކު مُعَاف ނުވެވޭ. އަދި ހަމަކަންތައްތަކުން މިފަދަ ފާފަތައް ފާފަކުރާ އަހަރެމެ މީހަކަ ކަލޭގެ ނިކަންތެރިކަމެއް ކަލޭ ކުރާކަށް ވެގެން މިއަދު ހަމަ ހަރާމް އެކަން އެހީ އަންނަ ދުއްޔާ ﷲ ދެއްވާނެ. ދަންނާށެވެ (ރަސޫލުﷲ ސިފަކުރެއްވި ޝަރުޢީ) އަދި އަހަރެން ބޮލާ މީހާ މިފަދަ ކުށެއްކުރާކަށް ނުވާނެ ٠ ވިދާޅުވިއެވެ ٠ ހަމަ ނިކަމެތި ކަމުގައި މިވީހާ ކަމަށް ކުރަނީ ނިކަމެތި މީސްތަކުން ! ދުނިޔެ ވިދާޅުވާ ٠ ހަމަ ކަމަކީ ރޫޙާނީ ކަމެއް ބޮޑު ކަމެއްކުރާ (ނަފުސްޖެހި) އެކަމުގެ އަދި ކުރުމަކީ ނުދާކަމެއް ފާފައިގެ ސިފަކޮށް ދިނުމަށް ކުރާމީހުން ތެދުވެގެން ކުރާ ގޮތަކަށް ނުވާނެ ﷲ އަންގާ ކަމެއް ދެންނެވީ ދުނިޔޭގައި ކުރާ ވަރަށް ފާފަ އެކަން އިހުސާންތެރިކަމާ ކުރާނެ.

242 وعنه عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « إذَا زَنَتِ الأَمةُ فتبين زِناهَا فَليجلدْها الحدَّ ، ولا يُثَرِّبْ عَلَيْهَا ، ثمَّ إنْ زَنَتِ الثَّانية فَلْيجلدْها الحدَّ ولا يُثرِّبْ عَلَيْهَا ، ثُمَّ إنْ زَنَتِ الثَّالثةَ فَلْيبعَها ولوْ بِحبْلٍ مِنْ شعرٍ » متفق عليه . «التَّثْرِيبُ» : التَّوْبيخُ .

އަދި އެ صحابي(އެބަހީ މާތް ﷲ ރުހިވޮޑިގެންވި أبو هريرة)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަޅުއަންހެނާ ޒިނޭކުރިކަން ސާބިތުވެއްޖެނަމަ حد ޖަހާށެވެ. އަދި އިތުރަށް ފަޒީހަތު އެއްކޮށް ގޮވާ ނުލައްވާށެވެ. ދެން ދެވަނަ ފަހަރު ޒިނޭކުރިއްޔާ ފަހަ حد ޖަހާށެވެ. އަދި ފަޒީހަތު އެއްކޮށް ގޮވާ ނުލައްވާށެވެ. ދެން ތިންވަނަ ފަހަރު ޒިނޭކުރިއްޔާ ފަހަ އޭނާ ވިއްކާލާށެވެ. އޭގެ އިސްތިހުރުން އަގުފުރިވާ ވެ ފަހަރާތު ކަމުގައި ވިޔަސް ހަވެ .

243 وعنه قال : أُتِيَ النَّبِيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بِرجلٍ قَدْ شرِب خَمْراً قال : « اضْرِبُوهُ» قال أَبُو هُرَيْرَةَ : فمِنَّا الضَّارِبُ بِيدِهِ والضَارِبُ بِنَعْلِه ، والضَّارِبُ بِثوبِهِ . فَلَمَّا انْصَرَفَ قَال بعْضُ الْقَومِ : أَخْزاكَ اللَّه ، قال : لا تقُولُوا هَكَذا لا تُعِينُوا عليه الشَّيْطان » رواه البخاري .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ މާތް الله ރުހިވަޑައިގެންވި أبو هريرة)ގެ ކިބައިން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ . رسول الله صلى الله عليه وسلم ގެ އަރިހަށް ރާބޮއިމީހަކު ގެނެވުނެވެ މިހާރު ގެނެވުނެވެ . حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭނާ حد ޖަހާށެވެ. أبو هُرَيْرَةَ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެންގެ ތެރެއިން އެއްބަޔަކު އޭނާގެ އަތުން ޖެހި މީހުންނާއި އަދި ފައިވާނުން ޖެހި މީހުންނާއި އަދި އަދި ހެދުމުން ޖެހި މީހުން ވިއެވެ . حد ޖެހި ނިމުމުން އޭނާ އެނބުރި ދިޔުމުން ބައެއް މީހުން އޭނާއަށް ދިމާކޮށް ބުނެފިއެވެ. الله ކަލޭގެއަށް ނިކަމެތި ކަމާއި ހިތާމަ ދެއްވާށި ކުރައްވައިފިނޫންތޯ ! رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ . ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަހެން ނުބުނާށެވެ. ތިޔަ ބުނާ ބަހުން ޝައިޠާނާ ކުރިހޯދަވަނީ އެހެންކަމުން ޝައިޠާނަށް ތާޢަތްވުމަށް ކަމަށްވާ ބަސް ނުބުނާށެވެ .

باب قضاء حوائج المسلمين

މުސްލިމުންގެ حاجة ތައް ފުއްދުން ދިނުމުގެ މާތް ކަން ބަޔާން ވެގެންވާ ބާބު

قال اللَّه تعالى (الحج 77): {وافعلوا الخير لعلكم تفلحون}.

އަދި ތިޔަބައިމީހުން ހެޔޮ ކަންތައް ކުރާށެވެ! (އޭއީ) ތިޔަބައިމީހުން ދިނުމަށްޓަކައި ، نصيب ލިބުމަށްޓަކައެވެ .

244 وعن ابن عمرَ رضي اللَّهُ عنهما أَن رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : «المسلمُ أَخ . و المسلم لا يَظلِمُه ولا يُسْلِمُهُ . ومَنْ كَانَ فِي حاجةِ أَخِيهِ كانَ اللَّهُ فِي حاجتِهِ، ومنْ فَرَّجَ عنْ مُسلمٍ كُرْبَةً فَرَّجَ اللَّهُ عنه بها كُرْبَةً من كُرَبِ يومَ القيامةِ ، ومن ستَرَ مُسْلماً ستَرَهُ اللَّهُ يومَ الْقِيامَةِ » متفق عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ ޞަޙާބީ عبد الله بن عمر ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާ
ވެގެން ވެއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވި އެވެ .
مسلم އަކީ އަނެއް مسلمއާގެ އަޚާ އެވެ . އޭނާ އޭނާގެ އަޚާ އަށް އަނިޔާ ނުކުރާނޭއެވެ.
އަދި އޭނާ އޭނާގެ އަޚާ އަނިޔާވެރިންނަށް ހަވާލުކޮށް ނުދޭނޭއެވެ . ޙާޖަތުގައި އަޚާގެ
حاجة ތައް ފުއްދާ ދިނުމުގައި މަސައްކަތްކުރާ މީހާގެ حاجة ތައް ފުއްދަވާ
ދެއްވުމުގައި الله ތިބި ވޫޖެޔެއްވޮޑިގެންނެވެ. އަދި مسلم އަކުގެ ހިތާމަ ތަކެއް ދުރުކޮށް
ދީފިނަމަ ދުރުކޮށްދީފިނަމަ މާތް الله ޤިޔާމަތް ދުވަހުގެ ހިތާމަތަކުން ތަކެއް
ދުރުކޮށްދެއްވާނެއެވެ .

245 وعن أَبي هريرة رضي اللَّه عنهُ ، عن النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « من نَفَّس عن مؤمن كُرْبَة منْ كُرب الدُّنْيا ، نفَّس اللَّه عنْه كُرْبَة منْ كُرَب يوم الْقِيامَةِ ، ومنْ يسَّرَ على مُعْسرٍ يسَّرَ اللَّه عليْه في الدُّنْيَا والآخِرةِ ، ومنْ ستَر مُسْلِماً ستَرهُ اللَّه فِي الدنْيا والآخرة ، واللَّه فِي عوْنِ العبْد ما كانَ العبْدُ في عوْن أَخيهِ ، ومنْ سلك طَريقاً يلْتَمسُ فيهِ عِلْماً سهَّل اللَّه لهُ به طريقاً إلى الجنَّة . وما اجْتَمَعَ قوْمٌ فِي بيْتٍ منْ بُيُوتِ اللَّه تعالَى ، يتْلُون كِتَابَ اللَّه ، ويَتَدارسُونهُ بيْنَهُمْ إلاَّ نَزَلَتْ عليهم السَّكِينةُ ، وغَشِيَتْهُمُ الرَّحْمَةُ ، وحفَّتْهُمُ الملائكَةُ ، وذكَرهُمُ اللَّه فيمَنْ عنده . ومنْ بَطَّأَ به عَمَلُهُ لمْ يُسرعْ به نَسَبُهُ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ **أبو** هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާން ވެގެން ވެއެވެ . رسول الله
صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ . مؤمن އަކުގެ ދުނިޔަވީ ހިތާމަ ތަކުން
ހިތާމައެއް ދުރުކޮށްދީފިނަމަ މާތް الله ޤިޔާމަތް ދުވަހުގެ ހިތާމަތަކުން ތަކުން
ހިތާމައެއް ދުރުކޮށްދެއްވާނެއެވެ . އަދި ދަތިވެފައިވާ މީހަކަށް ލުއިފަސޭހަ ކޮށްދީފިނަމަ
މާތް الله ދުނިޔެއާއި އާޚިރަތުގައި ފަސޭހަ ކޮށްދެއްވާނެއެވެ . އަދި مسلم އަކުގެ ޢައިބު
ފޮރުވައިދީފިނަމަ މާތް الله ދުނިޔެއާއި އާޚިރަތުގައި ޢައިބު ފޮރުވައިދެއްވާނެއެވެ . އަޅާ އޭނާގެ
އަޚާއަށް އެހީތެރިވުމުގައި ވާ ހިނދަކު މާތް الله އޭނާގެ حاجة ތައް
ފުއްދުމުގައި ތިބި ވޫޖެޔެއްވޮޑިގެންނެވެ. އަދި الله ގެ ގެތަކުގެ ތެރެއިން ގެއަކު

ފަރުޢަދިޔު މީހާއަށް ކާށް ﷲ ސުވާލުގެ އަށް ދިން ދަގެއް ފުސޫހަ ކަށްތަދެ ހުއްޖެއެވެ .
އަދި ބަރަކާ މުސްލިމުން އެއްވެ ޔިތުމު ދުރުގެނުގެ تلاوة ކޮށް އިސްލާމް ދީން އެގެނުމަށް
މަސައްކަތް ކުރާން ފަރިއިރުންމަ އެ ބައެއްގެ މައްޗަށް ކަމް ﷲ ނަފުސީ ހަމައިލުން
ކަން ބާވައިލާވައިގެ . އަދި އެބައެއްގެ މައްޗަށް ބަރަކާތް ލާވައިގެ . އަދި ތަރުމުވޭ
މަލާއިކަތް ބާކުރުން އަމިހުނާއި ކަށްބަށްވެ ވެއިގެނެސް ވައްވެ . އަދި ﷲ سبحانه
وتعالى އެ މަޖިލިސް ގެ ހަބަރު އެ އިލާހީގެ ދަރުބާރަގައި ތިއްބާވާ މަލާއިކަތް
ބާކުރުން ނަމުގައި މަރި އިއްވާވެ .(ދަރުމާނާގެ) އެމީހުގެ ތަރަހު ބަކާގެ އެނިކަން
ހުނަނު މީހާ ، ބަޔަކާބައި ފާރަމަ އަނު އަދާ ކާރާ މީހާއި އެއް ދަރަޖައިކަނު ނުދާ
ހުއްޖެއެވެ .

باب الشفاعة

شفاعة ތެރިވުން ބާރުއަޅާދިނުމާ ބާބު

قال اللَّه تعالى (النساء 85): {من يشفع شفاعة حسنة يكن له نصيب منها}

ހެޔޮ شفاعة އަކުން شفاعة ތެރިވާ މީހާއަށް އޭގެ (ދަރުމައިން) ބައެއް ވެއެވެ .

246 وعن أَبي موسى الأَشعري رضي اللَّه عنه قال : كان النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم إِذَا أَتَاهُ طالبُ حاجةٍ أَقْبَلَ عَلَى جُلسائِهِ فقال : « اشْفَعُوا تُؤجَرُوا ويَقْضِي اللَّه عَلَى لِسان نَبِيِّهِ ما أَحبَّ » متفق عليه .

وفي رواية : « مَا شَاءَ » .

ކަލޭ ﷲ ތައްސުންގެއްވި أَبو موسى الأَشعري ގެ ރިވާކުރެން ތިލާ ވަގުން ވައްވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ . ސަލާމްގެ ސަލަވާތްލާއްވި نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަރިހަށް حاجة

ޝަރީޢަތު އަމުރުކުރެއްވުމާ ކައިރީގައި ބިޔަބޮޑު ބާރުއޮންނާނީ މުޤާބިލު ކަމުގައި حديث
ކުރައްވައިގެ. ބިރުބައިމީހުން شفاعة ޝަރީޢަތުގެ. އަކަމުގެ ކަމަކީ ބިރުބައިމީހުންނަށް
ހުރި ދަރަޖަ ލިބޭނީއެވެ . އަދި އެކަމާނަގެ ނަބިއްޔާގެ ދުރުވުން شفاعة ޝަރީޢަތުން
އެކަމާނަގެ އިރާދަ ކުރެއްވީ (ހަމަ އެކަނި) އެ އިލާހު ހޯދުމުގައި ފުދޭނެވެ
ކަންތައްތަކަށެވެ .

247 وعن ابن عباس رضي اللَّه عنهما في قِصَّة بريرَةَ وزَوْجِها . قال : قال لَهَا النَّبِيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لَوْ راجَعْتِهِ ؟ » قَالتَ : يا رَسُولَ اللَّه تأْمُرُني ؟ قال : « إِنَّما أَشْفعُ » قَالَتْ : لا حاجة لِي فِيهِ . رواه البخاري .

މާނަ الله އެކަލޭގެފާނުމެންނަށް ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عبد الله بن عباس ގެ ކިބައިން بريرةَ
ހަމަކަށް ކިޔުން އަޑުއަހައިފާނީ އެކަލޭގެފާނު ފިރިމީހާ އާއި ދުރުވުމެއް ވާހަކަ ކިޔާ ވާހަކަ
ވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ . رسول الله صلى الله عليه وسلم އެ ކަލޭގެފާނަށް حديث
ކުރައްވައިވެ. ކަލޭގެ ފިރިމީހާއާއި އަލުން صلح ވެގެން އެއްކޮށް ދިރިއުޅުމަށް ކަލޭގެ ބޭނުން
! އެކަލޭގެ ދެންނެވިއެވެ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިޔައީ ކަލޭގެފާނު ކުރައްވާ އަމުރު
ފުޅެއްތޯއެވެ ؟ حديث ކުރައްވައިވެ . ނޫނެވެ . މިއީ ހަމައެކަނި ތިމަން ކަލޭގެފާނު شفاعة
ތެރި ވުމެވެ . އެކަލޭގެ ދެންނެވިއެވެ . (އެހެންވީއިރު) އަހަރެން އެކަމަށް ބޭނުމެއް
ނުވެއެވެ .

(ދަންނަވާށެވެ . بريرةَ އަކީ އާއިޝާގެ ފައިން ގެންގުޅުއްވި އަޅާ އަންހެނެކެވެ . މިކަލޭގެ
ފިރިމީހާއަކީ ކަޅު އަޅެއްގެ ތެރެއިން އަޅެކެވެ . ނަމަކީ مغيث އެވެ . މިއީއަކީ بنو مطيع ގެ
އަޅުކަމުގެ ބަންދުގައެވެ. އަދި ބައްޕަ مغيرة ގެ އަޅުކަމުގެ ބަންދުގައެވެ . ކޮންމެ އަހަރެއް بريرةَ
އާއި مغيث އާއި ދުރުވުން އިންދެވުން ތިއްބާ އެދެނެން بريرةَ މިނިވަން ވެއްޖެއެވެ . މިނިވަން
ވުމުން އަޅު ފިރިހެނާގެ ދަރުމަދި ހުރުމުނުވުމުން މިކަލޭގެ ބޭނުންވީ ނުފުރުސަ ވަކި މިނިވަން
ކޮށްދެންނެވީވެ . އެހިނދު رسول الله صلى الله عليه وسلم އެ ކަލޭގެފާނަށް شفاعة ތެރިވެ
ވަޑައިގަތެވެ.އަދި حديث ފުޅުކުރައްވާ ކަމަށް އަހަރެން ބޭނުންތެރިވީ ވެއެވެ . އެހީ ކަލޭގެ

ދަރިފުޅުގެ ބައްޕަވެސް ކަމަކަށް ވާހިއްޔާ އަކު ސުވާލަ ވެރިކަންދީ ދުވަހުބައިދޭނަމު
ކާރާސާއެއްވީނަމަ؟ ހަމަވެސް އަޅުގަނޑުގެ ބޭނުންވީ ނުފެށު މިންވަރު ކުރާށެވެ.އަދި އެއީ
އަޅުގަނޑުގެ އަމިއްލަ ހައްޤާ ކަމެއް ވާހީވެ އިތުރު އެކަލޭގެފާނު އެކަމުގެ ތަރައްޤީ ވިދާޅުވިއި
ނުހިލުވެ . އެހެންކަމުން حديث ފުޅުގައި މިއީ ވިދާޅުވި ކަލޭގެފާނު އަދިވެސް ކުރައްވާފައި އެއް
ނުވެއެވެ . މިއީ ހަމައެކަނި ވާގޮ شفاعة ކަމެވެ . އެކަލޭގެފާނު ދެއްވާފައިވާ އަމުރަކީ ފަރުޟު
حق އެއްގެ ބަދަލުގައި ބަދަލުދޭން ނުވާނޭކަމެވެ. އިސްލާމް ދީނުގެ އުސޫލު އުސޫލުގައި ހިފެހެއް
ނުވަތަ ނޭނގެ ފަދައިން ދޭން އެހެން ކަމެއް ކުރުމަކީ އެއްބަސްވުމެއް އެއްކަލަ ހުރިގޮތެވެ .
ދެއްވާފައިވާ އެއްވެސް ބަދަލެއް ހަމައެކަނި ދެއްކުން ކަލާނގެ ހުކުމުކުރައްވާފައިވެ . ކަން ކަލޭގެއި
ބާރުން ވާހަކަފުޅު ދެކުޅަކީ ކަލޭގެ ސާބިތު ކަލޭގެ ގަބޫލު ކުރަނީ ކަލޭގެ .)

باب الإصلاح بين الناس

މީސްތަކުންގެ މެދުގައި صلح ކުރުމުގެ ފަޟީލަތް ބަޔާން ވެގެން ވާ باب

قال اللَّه تعالى (النساء 114): {لا خير في كثير من نجواهم إلا من أمر بصدقة، أو بمعروف، أو إصلاح بين الناس}.

صدقة އަށް ކުރުމަށް ، ނުވަތަ ހެޔޮކަމަށް ކުރުމަށް، ނުވަތަ މީސްތަކުންގެ މެދުގައި
صلح އަށް އެދިއެދުމަށް **أمر** ކުރާ މީހަކު (ސިއްރު ގޮތުގައި ދެކޭ ވާހަކަ)
މަޝްވަރާ ، އެއްކޮށް ސިއްރު ގޮތުގައި ދެކޭ ވާހަކަ ދައްކާ މީހުންގެ ހެޔޮކަމެއް ނެތެވެ .

وقال تعالى (النساء 128): {والصلح خير}.

صلح ވުން ހެޔޮކަން ބޮޑެވެ .

وقال تعالى (الأنفال 1): {فاتقوا اللَّه وأصلحوا ذات بينكم}.

ފަހެ، الله އަށް ތިޔަބައިމީހުން **تقوى** ވެރިވާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ދެމެދުގައި **إصلاح** ކުރާށެވެ .

وقال تعالى (الحجرات 10): {إنما المؤمنون إخوة فأصلحوا بين أخويكم}.

مؤمنން ވާނީ ހަމައެކަނި أخން ބޭބެއް ކަމުގައެވެ . ފަހެ ، ތިޔަ ބައިމީހުންގެ ދެ أخން ދެމެދު ތިޔަބައިމީހުން صلح ކުރައްވާށެވެ !

248 وعن أَبي هريرة رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « كُلُّ سُلامى مِنَ النَّاسِ عَلَيْهِ صَدَقَةٌ كُلَّ يومٍ تَطْلُعُ فِيهِ الشَّمْسُ : تَعْدِلُ بيْن الاثْنَيْنِ صَدقَةٌ ، وتُعِينُ الرَّجُلَ فِي دَابَّتِهِ فَتحْمِلُهُ عَلَيْهَا ، أَوْ تَرْفَعُ لَهُ عَلَيْهَا مَتَاعهُ صَدقَةٌ، والْكَلِمَةُ الطَّيبةُ صدقَةٌ ، وبكُلِّ خَطْوَةٍ تَمْشِيهَا إِلَى الصَّلاَةِ صَدقَةٌ ، وتُمِيطُ الأَذَى عَنِ الطَّرِيقِ صَدَقَةٌ » متفق عليه .

« ومعنى تَعْدِلُ بيْنَهُمَا » تُصلحُ بيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ .

މާނަ الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކޮންމެ ދުވަހަކު އިންސާނުން އިރުއަރާއިރު އިންސާނުގެ ހަށިގަނޑުގެ ކޮންމެ ޖޯޑަކަށް ސަލާ ސަލާމަތުން ހުރުމުން ހުރުމުގެ އަދާގެ ގޮތުން شكر ގެ ގޮތުން صدقة ކުރުން ޙައްޤުވެއެވެ. ދެ މީހުންގެ ދެމެދުގައި (އިންސާފުވެރި ގޮތުގައި) صلح ކުރުމުގެ ކުރުމަކީ صدقة އެކެވެ. އަދި މީހަކު އޭނާ ސަވާރުވާ ޖަނަވާރު މަތީ އަރުވައިދިނުމަކީ ވެސް ކުރުމަކީ صدقة އެކެވެ. އަދި ހެޔޮ ބަސްބުނުމަކީ ވެސް ކުރުމަކީ صدقة އެކެވެ. އަދި ނަމާދަށް ދިއުމަށް އަޅާ ކޮންމެ ފިޔަވަޅަކީ ވެސް صدقة އެކެވެ. އަދި މަގުމަތިން ހުރަސް އަޅައިދޭ ތަކެތި ދުރުކޮށްލުމަކީ ވެސް ކުރުމަކީ صدقة އެކެވެ.

249 وعن أُمِّ كُلْثُومٍ بنتِ عُقْبَةَ بن أَبي مُعَيْطٍ رضي اللَّه عنها قالت : سمِعْتُ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقُولُ : « لَيْسَ الْكَذَّابُ الذي يُصلحُ بَيْنَ النَّاسِ فَيَنْمي خَيْراً ، أَوْ يقُولُ خَيْراً » متفق عليه .

މާނަ الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أُم كُلْثُوم بنتِ عُقْبَةَ بن أَبي مُعَيْط ގެ ކިބައިން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ. އޭނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް

ހިމެނެނީ ހަނގުރާމަޔާއި، އަނބިކަނބަލުން حديث ކުރުމެވެ. މީސްމީހުންގެ މެދުގައި صلح
ކުރުމަށްޓަކައި ދޮގުހެދުން ހުއްދަވާނެކަމާއި ދޮގު ބުނުން ބޭނުނުކޮށް ފުރިހަމަ ގޮތުގައި ސިފަކޮށް
އެކަމަށް ހުއްދަ ދިނުމަށް ބުނެވުނު ކަލިމަތް ވަރަށް ރަނގަޅު ބަހުން ބޭނުމަކަށް ވެސް ދޭހަވުމެވެ.

وفي رواية مسلم زيادة ، قالت : وَلَمْ أَسْمَعْهُ يُرَخِّصُ في شَيْءٍ مِمَّا يَقُولُهُ النَّاسُ إلاَّ في ثَلاثٍ، تعْنِي : الحَرْبَ ، وَالإصْلاَحَ بَيْنَ النَّاسِ ، وَحَدِيث الرَّجُلِ امْرَأَتَهُ ، وَحَدِيث المَرْأَةِ زَوْجَهَ .

مُسْلِمِ ގެ ރިވާޔަތެއްގައި އިތުރުކޮށް މިހެންވެއެވެ. ދެންނެވިއެވެ. އަހަރެން މީސްތަކުން
އަޑުއަހާ ދެކޮޅު ފަހަރުވާގޮތުން ހަތިރަސް ތިން ކަމެއްގައި ނޫނީ ސިފަކުރާކަމުން ފަހަރު
ދޫކޮށްދޭ ހުއްދަ (އެބަހީ ހަނގުރާމަ ބޭނުމުގެ ހުއްދަ ދުވަހު) މީސްތަކުން ކަނބަލުން ފުރަމާޔެވެ.
އަނބިން ހުއްދަ ބޭނުމުގެ ހުއްދަ ކަނބަލުންގެ މެދުގައި ކަމާއި ވަރަށް ރަނގަޅުވާނެ ބުނުމެއްގައި ، ދޮގު
ދޫކުރުމާ ބޭނުމަށް صلح ކުރުމުގެ މެދުގައި، ދޮގުހަދާނެ އަނބިކަނބަލުން ދެމެދު ހަދާ
ބަސްތަކެވެ.

250 وعن عائشة رضي اللَّه عنها قالت : سمِعَ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم صَوْتَ خُصُومٍ بالْبَاب عَاليةٍ أَصْواتُهمَا ، وَإِذَا أَحَدُهُمَا يَسْتَوْضِعُ الآخَرَ وَيَسْتَرْفِقُهُ فِي شيءٍ ، وَهُوَ يَقُولُ : واللَّهِ لا أَفعَلُ ، فَخرَجَ عَلَيْهِمَا رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقال : « أَيْنَ الْمُتَأَلِّي عَلَى اللَّه لا يَفْعَلُ المَعْرُوفَ ؟ » فقال : أَنَا يَا رسولَ اللَّهِ ، فَلهُ أَيُّ ذلِكَ أَحَبَّ . متفقٌ عليه .

معنى « يَسْتَوْضِعُهُ » : يَسْأَلُهُ أَنْ يَضعَ عَنْهُ بَعْضَ دينِهِ . « وَيَسْتَرفقُهُ » : يَسْأَلَهُ الرِّفْقَ «والْمُتأَلِّي » : الحَالِفُ .

މާތް الله ރަސޫލާގެ ޢަބްދާ عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ . އެކަލޭގެ
ވިދާޅުވިއެވެ.(އެއްދުވަހަކު) ދޮރުމަތީ ހަޅޭއްލަވައިން ރައްޓަފުން ވާހަކަ ދައްކާ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ
وسلَّم ގެއަޑު ހަމަޖެހިފައިވާ އިރުވާޅައިގަތެވެ . (އެމީހުން ކިބައިން ކިނބައި ކޮޅެއްކަމާއި؟)ދަރަނިވެރި
ކަރުގާ އެއްބަޔަކު ހިނދު އެދިނުން އަނބަރު ބިމުން ގެ ފަރަތިހުން ބަދަލު ކަހަލަވާނެ ، ބިމުންނާ
މައްކަތް ރަޙްމަތްތެރިކަން ކިޔާ އަޅު އިވުނެވެ. އަނގަބަ ބަހުދި އަޅު އިވުނެވެ. މާތް الله ގަންދެހި ހުވައި

ކުރަމުދެވެ . ތިޔަބޭފުޅާ ނަމާދުކުރައްވާށެވެ . ފަހެ رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މި ޤައުމުން صلح
ކުރައްވާ ބެލެހެއްޓެވުމަށް ނިކުމެވަޑައިގަތެވެ . (ކުރިއަށް ވާހަކަ حديث ކިޔުއްވާށެވެ.)
ހަމަކުރުމަށް ނުކުރައްވާ ވަގުތުގައި މާތް الله ގަންނަވާ ބޭފުޅުން ކުރަނީ ކޮން ކަމެއް ކުރުމަށްތޯއެވެ؟ އަބޫބަކުރު
އަޅުގަނޑު ބޭނުންވާ. އަ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . އަދި އަޅުގަނޑުމެންދެއްވާ.(ނަމަދުގެ) ފިޔަވަ އަތް
އަޅުގަނޑުގެ އަކުސަރު ނިސްބަތުގައިވެއެވެ.

251 وعن أَبي العباس سهلِ بنِ سعدٍ السَّاعِدِيِّ رضي اللَّهُ عنه ، أَن رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بلَغهُ أَنَّ بَنِي عَمْرِو بن عوْفٍ كان بيْنهُمْ شَرٌّ ، فَخَرَجَ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يُصلِحُ بَيْنَهم فِي أُنَاسٍ معَه ، فَحُبِسَ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وَحَانَتِ الصَّلاَةُ ، فَجَاءَ بِلالٌ إِلَى أَبي بَكْرٍ رضي اللَّه عنهما فقال : يَا أَبَا بَكْرٍ إِنَّ رسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَدْ حُبِسَ ، وَحَانَتِ الصَّلاَةُ ، فَهَلْ لكَ أَنْ تَؤُمَّ النَّاس؟ قال : نَعَمْ إِنْ شِئْتَ ، فَأَقَامَ بِلالٌ الصَّلاَةَ ، وتَقَدَّمَ أَبُو بَكْرٍ فَكَبَّرَ وكبَّرَ النَّاسُ، وَجَاءَ رسول اللَّه يمْشِي في الصُّفُوفِ حتَّى قامَ في الصَّفِّ ، فَأَخَذَ النَّاسُ فِي التَّصْفِيق ، وكَانَ أَبُو بَكْر رضي اللَّه عنه لا يَلْتَفِتُ فِي صلاتِهِ، فَلَمَّا أَكْثَرَ النَّاسُ التَّصْفِيقَ الْتَفتَ ، فَإِذَا رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَأَشَارَ إِلَيْهِ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَرَفَعَ أَبُو بَكْر رضي اللَّه عنه يدَهُ فَحمِدَ اللَّه ، وَرَجَعَ القهقرى وَراءَهُ حَتَّى قَامَ فِي الصَّفِّ ، فَتَقَدَّمَ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَصَلَّى للنَّاسِ ، فَلَمَّا فرغَ أَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ فقال : « أَيُّهَا النَّاسُ مالَكُمْ حِين نَابَكُمْ شَيْءٌ في الصَّلاَةِ أَخذْتُمْ فِي التَّصْفِيق ؟، إِنَّما التَّصفِيقُ لِلنِّسَاءِ . منْ نَابَهُ شيءٌ فِي صلاتِهِ فَلْيَقلْ: سُبْحَانَ اللَّهِ ؟ فَإِنَّهُ لا يَسْمعُهُ أَحدٌ حِينَ يَقُولُ : سُبْحانَ اللَّهِ ، إِلاَّ الْتَفَتَ . يَا أَبَا بَكْرٍ : ما منعَك أَنْ تُصَلِّيَ بِالنَّاس حِينَ أَشَرْتُ إِلَيْكَ ؟ » فقال أَبُو بكْر : مَا كَانَ ينبَغِي لابْنِ أَبي قُحافَةَ أَنْ يُصلِّيَ بِالنَّاسِ بيْنَ يَدَيْ رسولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم . متفقٌ عليه .

معنى « حُبِس » : أَمْسَكُوهُ لِيُضيِّفُوه

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ أبوعباس سهل بنِ سعدٍ السَّاعِدِيِّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ.
عَمْرِو بن عوفْ ގެ ދަރިކޮޅު މީހުންގެ މެދުގައި ދެބަސްވުމެއް ހިނގައިގެން ހުއްޓާ رسول اللَّه صلّى

اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަށް ހިނގާވަޑައިގަތެވެ. ފަހު رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެމީހުން صلح
ކުރެއްވުމުގައި ބޭނުންވެވަޑައިގަތުމުން ދެން ގޮވައިގެން ނިކުމެވަޑައިގަތެވެ. عصر ނަމާދު ވަގުތު
ވަންނަވައިފައި އަސްޙާބުން ވަޒަންކުރީ ވަޑައިގެންނެވުނެވެ. ފަހު بِلال ގެ ގޮސް أَبو بكْر ގެ ގާތު
އަރިހަށް އައިސް ދަންނަވައިފިއެވެ. ނަމާދު ވަގުތު ޖެހިއްޖެއެވެ. رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم
އަސްހުރި ވަޑައިގަނެ ނުލެއްވިއެވެ . ވީމާ ކަލޭގެފާނު މީސްތަކުންނާއިގެން އިމާމުވެ ރުކު ނަމާދު
ކުރައްވާނަން ހެޔޮ ނޫންތޯއެވެ؟ أَبو بكْر ގެ ގާތު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާއަށް ބޭނުންނަމަ އާދޭހެވެ .
ފަހު بِلال ގެ ގާތު ޤާމަތު ދެއްވައިލެއްވިއެވެ. އަދި أَبو بكْر ގެ ގާތު އިމާމުވެ ވަޑައިގެން الله اكبر
ވިދާޅުވެ ހަރުން ބަންދުކޮއްލެއްވިއެވެ . އަދި މުއްދުގުން ހަރުން ބަންދުކުރިއެވެ . (އަޑިސާބުން ދިރާ
ތަކުން) رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ސަފުތަކުގެ ތެރެއިން ވަދެވަޑައިގެން އައިސް ފުރަތަމަ
ސަފުގައި ހުއްޓެވިއެވެ ފުރިއެވެ . ފަހު މީސްތަކުން އަތްތަށް أَبوبَكْر ގެ ގާތަށް އަތްގަނޑުތަޅާލި
ކަންތަކުން ވަރަށް ގިނަވި ތަކާ އަތްތަޅާ ބޭނުން އަޖައިބު އިއްވުން ފުރަތަވިއެވެ . أَبو بكْر ގެ
ގާތުގައި ނަމާދުކޮއްގައި ހުރުމުން ވިސްނިވަޑައިގެން އަތްތަށް މިތަނުން އަނބުރާ ދުރު ހަރުދިފަ ބާކީގެ ނުނުވެ .
ނަމަވެސް މީސްތަކުގެ ގިނަ އަޖައިބުގެ ގަދަވެގެން ކިއުވެގުމާ ބައިބާވެ އެވެ . އަރިހުދަ ކާރިގައި
ސަފުގައި رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وسلم ހުއްޓަވައިގެން ހުންނަވައިވެ . އަދި رسول
اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم , أَبو بكْر ގެ ގާތަށް އިމާމުކަން ހުންނަވަވައިގެން ނަމާދު ފުރިހަމަ
ކުރެއްވުމަށް އިޝާރާތް ކުރެއްވިއެވެ. ނަމަވެސް އަބޫބަކުރުގެ ގާތު (رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ
وسَلَّم) ވަޑައިގެންފުން ކަމުގެބާވަތީ ދެއްކެވީ މަގުލަކު ނޭނގޭތާ الله އަށް حمد ކުރެއްވުމަށްފަހު
ވަޑައިގެން ފަހަތް ޖެހިގެން އައިސް ސަފުގެ ތެރެއަށް ވަދެވަޑައިގެންފިއެވެ .ފަހު رسول اللَّه صَلّى
اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ކުރިއަށް ޖެހިވަޑައިގެން އިމާމުވެ ނަމާދު ކުރައްވާ ނިންމަވައިފިއެވެ . ނަމާދުން
އަވަހާ ވަޑައިގެންފުން މީސްތަކުންނާއި މުޚާތަބު ކުރައްވާ حديث ކުރައްވައިފިއެވެ .އޭ
މީސްތަކުންނޭވެ! ނަމާދުގައި ހުރެގެން އިމާމުން އެއްޗެއް އަނގައިދޭން ޖެހުނުން އަތްތަޅާ
ޖެހުނީ ކީއްވެ ؟ އެޖެހުން އަތްތަޅާ ޖެހުން ވަނީ ހަމައެކަނި އަންހެނުންނަށް ނުލާވެ .
ނަމާދުގައި ހުރެގެން އެއްޗެއް އަނގައިދޭން ވެއްޖެ މީހާއް ކިޔާށެވެ ފަހު سُبْحَانَ اللَّهِ ގެ ކަލިމަ
ކިޔާށެވެ .އެކަމަށް سُبْحَانَ اللَّهِ ގެ ކަލިމަ ކިޔާއިރު އިލްތިފާތުވާނެ ނުބައްލަވާ އަބާރެއް ނުވާނެއެވެ
ވިއެވެ . އޭ أَبو بكْرٍ ގެ ގާތެވެ ! ތިބާއަށް ތިމަން ކަލޭގެފާނު ނަމާދު ފުރިހަމަ ކުރެއްވުމަށް

އިޝާރާތް ކުރެއްވީމާ ވެސް އަޅުގަނޑު ނުކުރައްވާތީ ކޮބާ ޕިއްވެގެން ހެއްދެވީތޯ ؟ އަބޫބަކުރުގެ ފާޅު ވިދާޅުވިއެވެ. ސަލާމާއި ސަފަފާއްޖެވެ الله ގެ ރަސޫލާ ވަޑައިގެން ހުންނަވަނިކޮށް قُحافة ގެ ދަރިއަކަށް (އަބޫ ބަކުރަށް) އިމާމު ވެރިވެ މީސްތަކުންނާއިގެން ނަމާދު ކުރުމަކީ އެއީ އެކަށީގެންވާ ކަމެއް ނޫނެވެ.

باب فضل ضعفة المسلمين والفقراء والخاملين

مسلمންގެ ބެރިން ބަލިކަށިމީހުންނާއި ފަޤީރުންނާއި އަދި އެކިތަ އެހެން ނިކަމެތިން ގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (الكهف 28): {واصبر نفسك مع الذين يدعون ربهم بالغداة والعشي يريدون وجهه، ولا تعد عيناك عنهم}

އަދި އެއުރެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ وجه ފުޅު އެދިގެން، އެކަލާނގެއަށް ހެނދުނާއި، ހަވީރު دعاء ކުރާ އަޅުކަންކުރާ މީހުންނާއިއެކު، ކަލޭގެފާނުގެ نفس ހިފަހައްޓަވައި، ކަލޭ ދުރުނުކުރައްވާށެވެ!

252 عن حَارِثَة بْنِ وهْب رضي اللَّه عنه قال : سمعتُ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقولُ : « أَلا أُخْبِرُكُمْ بِأَهْلِ الجنَّةِ ؟ كُلُّ ضَعيفٍ مُتَضَعِّفٍ لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللَّه لأبرَّه ، أَلاَ أُخْبِرُكُمْ بِأَهْلِ النَّارِ؟ كُلُّ عُتُلٍّ جَوَّاظٍ مُسْتَكْبِرٍ » . متفقٌ عليه .

« الْعُتُلُّ » : الْغَلِيظُ الجافِي . « والجوَّاظُ » بفتح الجيم وتشديدِ الواو وبالظاءِ المعجمة وَهُو الجمُوعُ المنُوعُ ، وَقِيلَ : الضَّخْمُ المُخْتَالُ فِي مِشْيَتِهِ ، وقيلَ : الْقَصِيرُ الْبَطِينُ .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލެއްވި حَارِثَة بْنِ وهْب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަންނަ އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ . ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންނަށް ސުވަރުގެވަންތަ ވެރިންގެ ސިފަ ބުނެދޭން ހެއްދެވީތޯ ؟ އެއީ ދުނިޔެވީ ކަމެތިވެ الله އަށްޓަކައި تواضع ވެރިވާ އެކިއެކި މީސްތަކުން

އަމިއްލަގެ ނަފްސުގެ ދަރަޖަ ނިކަމެތި ކަމުގެ ރޫޙުން ދުނިޔޭ މީހާއެވެ . (ނަމަވެސް ހަޤީޤަތުގައި އަމިއްލައިގެ މާތް މީހާއެވެ.) އަމިއްލައަށް މާތް الله ގެންދެވުނު އެއްޗެއް ބޮޑުވެއްޖެނަމަ މާތް الله سبحانه وتعالى އަދަބުން އެކަލާނގެ މިންވަރު ކަނޑައަޅުއްވައެވެ . އަދި ޖިހާދުން ކަލޭގެފާނު ބިރުބައިމިހުންނަށް ނަޑަރަ ފަރިތަކުރުމަށް ސިފައިން ބޮޑުކުރުމަށް ހުއްޓިވެ ؟ އެއީ ހުރިހާ ނުބައި ހުރަހެއް މިޖެދި ގެންގުޅޭ މިހާ އެއީ މުޅި އެއްބާރު ޖަމާވެރިކަން އެއްސެ ހަދާ ނުލަބާ މީހާއި ބަރުދަށް ވެރިވާމީހާއެވެ.

253 وعن أَبي العباسِ سهلِ بنِ سعدٍ الساعِدِيِّ رضي اللَّه عنه قال : مرَّ رجُلٌ على النَبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقالَ لرجُلٍ عِنْدهُ جالس : « ما رأَيُكَ فِي هَذَا ؟ » فقال : رَجُلٌ مِنْ أَشْرافِ النَّاسِ هذا وَاللَّهِ حَريٌّ إِنْ خَطَب أَنْ يُنْكَحَ وَإِنْ شَفَع أَنْ يُشَفَّعَ . فَسكَتَ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، ثُمَّ مَرَّ رَجُلٌ آخرُ ، فقال له رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَا رأْيُكَ فِي هَذَا ؟ » فقال : يا رسولَ اللَّه هذا رَجُلٌ مِنْ فُقَرَاءِ الْمُسْلِمِينَ ، هذَا حريٌّ إِنْ خطَب أَنْ لا يُنْكَحَ ، وَإِنْ شفَع أَنْ لا يُشفَّعَ، وَإِنْ قَالَ أَنْ لا يُسْمع لِقَوْلِهِ . فقال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « هَذَا خَيْرٌ منْ مِلءِ الأَرْضِ مِثْلَ هذَا» متفقٌ عليه .

قوله : « حَرِيٌّ » هو بفتحِ الحاءِ وكسر الراءِ وتشديد الياءِ : أَيْ حقِيقٌ . وقوله: «شَفَعَ» بفتح الفاءِ

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ أبو العباس سهل بنِ سعد الساعِدِيِّ ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.(އެއްދުވަހަކު) ސަޙާބީއެއްގެ ކައިރިން ނަބިއްޔާކަލޭގެފާނުގެ ކައިރިން ހިނގައިދިޔަ މީހަކު ހުރެގެން ކަލޭގެފާނު އަރިހުގައި އިށީނދެވަޑައިގެން ހުރި ބައިމީހަކު ދެންނެވިއެވެ. މިމީހާ މިބޮޑު ދަރަޖަ ކަލޭގެފާނަށް ހީވަނީ ؟ އޭނާކަލޭގެ ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ މިސްކީނުންގެ ތެރޭގައި ވާ اشراف އެކެވެ. މާތް الله ގަސަމެވެ ކުރާނަމަ. ދީން އަށް ނުކޮށްދޭ ކަމެއް ކަނޑައެޅުމުގެ އެދިއްޖެނަމަ އަށްނޫނެވެ އެއްޒާރީ އިނގޭތީ ކަމެއް ބަލައިލެވިދާނެއެވެ. އަދި އަމާޒުކުރަނީ شفاعةތެރި ވެއްޖެނަމަ އަށާގެ شفاعة ގަބޫލުކުރެވޭނެ ބަލައިނުލެވޭނެ . ދެން رسول

اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެއްކަލަ حديثފުޅު ނުކުރައްވާ ހަމަހިމޭން ކަންވަމި ހުންނަވައިފިއެވެ. ދެން އެހެން މީހަކު ހުރަސްކޮށްލައިފިއެވެ. ފަހެ رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ . މިމީހާ ދިޔައީ ކޮބާ ތޯއްޗެއް ކަންތައްތަކާ ކުރެއްވީ؟ . އަޅުގަނޑު ވިދާޅުވިއެވެ . އަ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . އަހަރެން މިވަނީ މީހެއް އެތައް ކަމަކާ ގުޅިގެން ފެދޭ . ތިޔަ ދެންނެވީ . ކަލޭގެފާނު އެންގެވީ ރައްކާތެރިކަމާއި ދެކޭ ނަޒަރުގެ ސަބަބުން އެކަލޭގެފާނު ކާރިސާއަކީ ނުލާބަ ހުރިކަން ބާރުލައްވައިފިއެވެ . އަދި އެކަން މިޔަކަށް شفاعة ތަރައްޤީ ކަމަށް އެކަން شفاعة ބަރަކާ ވީތޯ ދަތުރުކުރައްވައިފިއެވެ . އަދި އެކަން ވަގުތުގައި ދައްކަވަން ފެށުމަށް ބަރަކާ އެވަގުތުގައި ބުނެއްވެ ނަބަވީ ނިކަމެތި ޙަލަތުގައެވެ . ފަހެ رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވީ ރަސޫލުކަމުގައެވެ . މިއީ ބަލިމީހުން އެކަން ހުއްޓުވާލެއް މެދު ނިކަމެތިކަން ދެއްކީ ދިމާ ، އެ أشراف ވެރި މީހާއަށް ވެސް ، الله ގެ حضرة ގައި ، ތިބީ ވެރިން ބޮޑުތަކާ ގޮސްވުމަކީ ބަލާއަޅަން ވެސް މާތް ކަން ބޮޑުވާނެއެވެ .

254 وعن أَبي سعيدٍ الخدري رضي اللّه عنه عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال :
«احْتجَّتِ الجنَّةُ والنَّارُ فقالت النَّارُ : فيَّ الجبَّارُونَ والمُتَكَبِّرُونَ ، وقَالتِ الجَنَّةُ : فيَّ ضُعفَاءُ النَّاسِ ومسَاكِينُهُم فقَضَى اللَّهُ بيْنَهُما : إِنَّك الجنَّةُ رحمَتِي أَرْحَمُ بِكِ مَ نْ أَشَاءُ ، وَإِنَّكِ النَّارُ عَذابِي أُعذِّب بِكِ مَ . نْ أَشَاءُ ، ولِكِلَيكُمَا عَلَيَّ مِلؤُها » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވާ أبو سعيدٍ الخدري ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ސަލާމާއި ސަލަވާތާއި ނަބިއްޔާގެފާނުންގެ ރިވާޔަތުން ރިވާ ކުރައްވައިފައިވެއެވެ . އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައިފައިވެއެވެ . ސުވަރުގެއާއި ނަރަކަ އަރުވާލުން ވާދަ ކުރައްވައިފިއެވެ . ފަހެ ނަރަކަ ބުންޏެވެ . ޖައްބާރު (އަހަރެން ބޮޑު ބަހެއް ދައްކާ ވެރިކަން ދައްކާ މީހުން) އާއި ބޮޑާ މީހުން އަހަރެންގެ ތެރޭގައި މިހުރީ . ސުވަރުގެ ބުންޏެވެ . މިސްކީނުންނާއި ބަލި މީހުން އަހަރެންގެ ތެރޭގައި ހުރީ . ފަހެ ﷲ سبحانه وتعالي އެދެމެދުގައި ޙުކުމް ކުރެއްވިއެވެ . ސުވަރުގެ ތިބާ އަހަރެންގެ ރަޙްމަތެވެ . ތިބާގެ ސަބަބުން އަހަރެން އެދޭ މީހަކަށް ރަޙްމަތް ލައްވާނަމެވެ . ނަރަކަ ތިބާ އަހަރެންގެ ޢަޒާބެވެ . ތިބާގެ ސަބަބުން އަހަރެން އެދޭ މީހަކަށް ޢަޒާބު ދެއްވާނަމެވެ . ތިޔަ ދެކަލުން ފުރާލުން އަހަރެންގެ މައްޗަށް ވާޖިބުވެއެވެ.

ބުއްސަވާ އަޑުއަހަން ބޮޑާވެރިކަމާއި ތަކަބުރުވާތީވެ ދުނިޔެވީ . ވަރަށްބާރުގަދަވުން ބޮޑަށް
ސަބަބުވެއެވެ . ބޮޑާވެރިކަމާއި ބިރު ބޮޑުން އިންސާފު عذاب ލިބޭ. ބޮޑުން ތަކަބުރުވާތީ
އިހުތިރާމް ކުރުމާއި ބާރުބަލަން ބޮޑުކަމާ عذابދޭނެކަމާ ހަމަވާ . ބޮޑު ދަރަޖައިން ފަހު
ގޮތުގެތްވެ .

255 وعن أَبي هريرة رضي اللَّه عنه عن رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « إِنَّهُ لَيأتِي الرَّجُلُ السَّمِينُ الْعظِيمُ يَوْمَ الْقِيامةِ لا يزنُ عِنْد اللَّه جنَاحَ بعُوضَةٍ » متفقٌ عَلَيه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ . ޤިޔާމަތް ދުވަހުން ހަށިގަނޑުން ބޮޑު ފަރުބަދު ، ފުރިހަމަކޮށް ބޮޑުވާ މީހަކު ދުވަސް ހާޒިރުވާނެއެވެ . (ކަލުމަތެއް) އެކަމަ ބައްދަލުން الله ގެ حضرة ގައި (އެކި عمل ގެ މަޤާމުތަކުން) ވަޒަނު ފިޔައެއް ވަރުވެސް ނުވާނެއެވެ.

256 وعنه أَنَّ امْرأَةً سوْداءَ كَانَتَ تَقُمُّ المسْجِد ، أَوْ شَابّاً ، فَفقَدَهَا ، أو فقده رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فَسأَلَ عَنْهَا أَوْ عنْهُ ، فقالوا : مات . قال : « أَفلا كُنْتُمْ آذَنْتُمُونِي » فَكَأَنَّهُمْ صغَّرُوا أَمْرَهَا ، أَوْ أَمْرَهُ ، فقال : دُلُّونِي عَلَى قَبْرِهِ » فدلُّوهُ فَصلَّى عَلَيه ، ثُمَّ قال : « إِنَّ هَذِهِ الْقبُور مملُوءَةٌ ظُلْمَةً عَلَى أَهْلِهَا ، وإِنَّ اللَّه تعالى يُنَوِّرُهَا لَهُمْ بصَلاتِي عَلَيْهِمْ » متفقٌ عليه .

قوله : « تَقُمُّ » هو بفتحِ التَّاءِ وَضمِّ الْقَافِ : أَيْ تَكنُسُ . « وَالْقُمَامةُ » : الْكُنَاسَةُ . «وآذَنْتُمونِي » بِمدِّ الهَمْزَةِ : أَيْ : أَعْلَمتُمُونِي .

އަދި އެ صحابي (އެބޭފުޅާ މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަނުވެދާނެތެވެ ނިކަމެތި ކަޅު އަންހެނަކު ނުވަތަ ޒުވާނެއް މިސްކިތުގެ ކުނިކަހާ ސާފުކުރުމުގެ މަސައްކަތްކުރައްވައި އުޅުއްވާ ގޮތުގައިވެއެވެ. ދެން رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم

އެކު މީހާ ނުފެނި ދުވަސްކޮޅެއްވުމުން މީހާ ކަލޭގެ އެއްސެވިއެވެ . ފަހެ އަހަރެމެން
ވިދާޅުވިއެވެ . އެކަމަނާ މަރުވެއްޖެއެވެ . حديث ކުރެއްވިއެވެ . އެކަމަނާ މަރުވީމާ އަހަރެން
ވިދާޅުވީމުން ވިދާޅުވި ކަލޭގެފާނަށް އެންގިވިއްޔާ ހެއްޔެވެ ! ފަހެ އެކަމަނާ . އެހެން
މަރުވީމަ ބުނެގެން ކަމުދާ އަޅުގަނޑުމެން ދައުލަތުގައި ނުގެންގުޅީމެވެ . ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ .
އެކަން މަގާމު ބިމުން ކަލޭގެފާނަށް ދައްކަވާށެވެ . ފަހެ އަޅުގަނޑުމެން އެކަލޭގެފާނަށް އެމަގާމު
ދައްކަވައިދިނެވެ. ފަހެ އެކަމަނާ މަޤްބަރުގައި ސަލާމްދެއްވުމަށް ކުރެއްވިއެވެ . ދެން އެއަށް ފަހު
حديث ކުރެއްވިއެވެ .ހަމަކަށަވަރުން ގަބުރުތަކަކީ އެއީ ވަރަށް ބިރުވެރި މަޤްބަރު ވަރަށް
އަނދިރި ކަމުން ފުރިގެންވެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالي ، ބިމުން ކަލޭގެފާނު ،
އަޅުގަނޑުމެން މަޤްބަރު ކުރައްވާ ނަމާދުގެ ސަބަބުން އަލިކޮށް ދިނުމަށް އަލިކަން ދެއްވައެވެ .

257 وعنه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « رُبَّ أَشْعثَ أغبرَ مدْفُوعٍ بالأَبْوَابِ لَوْ أَقْسمَ عَلَى اللَّهِ لأَبرَّهُ » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي (އަބޫ ހުރައިރާ رضي الله عنه) أبو هريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރަސޫލާ ވަޙީން
ވިދާޅުވިއެވެ. ބޮލުގެ އިސްތަށިފަތް ވިރިގެން ވިހަލީވެގެންވާ މުޅި ހަށިގަނޑު ހިރަފުހުން ފުރިފައިވާ
ހިނދު ، ގޮނޑު ދޮރުތަކުން ދޮރުތައްމަތި ދޮރުތަކުގައި ބަހައްޓާ ދުރުކޮށްލެވޭ ނިކަމެތިވާ އެފަދަ ހިތް
ތިބޭކުރެއްވި ސަބަބުން اللهގެ حضرة ގައި އޭނާގެ މަޤާމަކީ ވަރަށް މަތީ މަޤާމެވެ ވާހަކަ
ދައްކައެވެ . އެހެން ކަމުން އޭނާ މަތީ الله ގަންދީ ކުރުމުން ބައްލަވައި ބަލައިގަތުމަށް މަތީ الله އޭނާއަށް
ދެއްވާ ކާމިޔާބު ލިބިދެއެވެ.

258 وعن أُسامَة رضي اللَّه عنه عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « قُمْتُ عَلَى باب الْجنَّةِ ، فَإِذَا عامَّةُ مَنْ دخلَهَا الْمسَاكِينُ ، وأَصْحابُ الجَدِّ محبُوسُونَ غيْر أَنَّ أَصْحاب النَّارِ قَدْ أُمِر بِهِمْ إِلَى النَّارِ . وقُمْتُ عَلَى بابِ النَّارِ فَإِذَا عامَّةُ من دَخلَهَا النِّسَاءُ » متفقٌ عليه .

« وَالجَدُّ » بفتحِ الجيم : الحظُّ والْغِني . وقوله : « محبُوسُونَ » أَيْ : لَمْ يُؤذَنْ لهُمْ بَعْدُ فِي دُخُول الجَنَّةِ .

މާތް الله ރުއްސުންގެއްވި أسامة ގެ ކާތުން ސަލާމާތި ސަލާމަތްތޮއްވި ނަބިއްޔާއާއިވާހަކަ
އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ.حديث ކުރުއްވިއެވެ. ހިމެނުއްވާފައިވާ ސުވާލުތަކާ ދެކުނުމަތިން
ހުއްޖި ވަޒަރިގަން ހުންނަވާފައެވެ. އަބަހަރު ބޭއްލަވާ ވަރުގަން ދިރިހުރި(صالح ބަރަކާ ތިޔާރި
އާދަވާ) މިސާލުތަކުންވެސް.އަދި ސުވާލުތަކާ ދެކުނު ތަފްގަދި އަބަހަރު ހުވާއްދާ
ތަޒާކުރުވިދާ (މާތް اللهގެ ރަސޫލާ ދެކޭގަދަ ހުރިހާ ކުލަދާ) ބައްޔާ ދުއްސަހޫރުން ވިއްބާވެ.
އަދި ހަރަކާތްތެރިން ހަރަކާތަށް ވަޒީފާން އަދުރު ކާރުވާސްވެ.އަދި ވިދުން ކާރުގަރާއްގުން ހަރަކާތަށް
ދުރު ކާރާ ގަޑިގަދި ހުއްޖި ވަޒަރިގަން ހުންނަވާފައެވެ. އަބަހަރު ވަރުގަނޑުދަހަ ގެނަ
މިހުންނަރި އަސްހުރަނުސްވެ.

259 وعن أَبي هريرة رضي اللَّه عنه عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « لَمْ يَتَكَلَّمْ فِي المَهْدِ إلاَّ ثَلاثَةٌ : عِيسى ابْنُ مرْيَمَ ، وصَاحِب جُرَيْجٍ ، وكَانَ جُرَيْجٌ رَجُلاً عَابِداً ، فَاتَّخَذَ صَوْمَعَةً فكانَ فِيهَا ، فَأَتَتْهُ أُمُّهُ وَهَو يُصلي فَقَالَتْ : يا جُرَيْجُ ، فقال : يَارَبِّ أُمِّي وَصَلاتِي فَأَقْبلَ عَلَى صلاتِهِ فَانْصرفَتْ فَلَمَّا كَانَ مِنَ الْغدِ أَتَتْهُ وهُو يُصَلِّي ، فقَالَتْ : يَا جُرَيْجُ ، فقال : أَيْ رَبِّ أُمِّي وَصَلاتِي . فَأَقْبَلَ عَلَى صَلاتِهِ ، فَلَمَّا كَانَ مِنَ الْغَد أَتَتْهُ وَهُو يُصلِّي فَقَالَتْ : يَا جُرَيْجُ فقال : أَيْ رَبِّ أُمِّي وَصَلاتِي ، فَأَقْبَلَ عَلَى صَلاتِهِ ، فَقَالَتْ : اللَّهُمَّ لا تُمِتْه حَتَّى ينْظُرَ إلَى وُجُوه الموسِاَتِ . فَتَذَاكَّرَ بَنُو إسْرائيلَ جُرَيْجاً وَعِبَادَتَهُ ، وكَانَتِ امْرَأَةٌ بغِيٌّ يُتَمَثَّلُ بحُسْنِهَا ، فَقَالَتْ : إنْ شِئْتُمْ لأَفْتِنَنَّهُ ، فتعرَّضَتْ لَهُ ، فَلَمْ يلْتَفِتْ إلَيْهَا ، فَأَتَتْ رَاعِياً كَانَ يَأْوِي إلَى صومْعَتِهِ ، فَأَمْكنَتْهُ مِنْ نفسها فوقَع علَيْهَا . فَحملَتْ ، فَلَمَّا ولَدتْ قَالَتْ : هُوَ جُرَيْجٌ ، فَأَتَوْهُ فاسْتنزلُوه وهدَمُوا صومْعتَهُ ، وَجعَلُوا يَضْرِبُونهُ ، فقال : ما شَأْنُكُمْ ؟ قالوا: زَنَيْتَ بهذِهِ الْبغِيِّ فَولَدتْ مِنْك . قال : أَيْنَ الصَّبِيُّ ؟ فَجاءَوا بِهِ فقال : دَعُونِي حَتَّى أُصَلِّي فَصلىَّ ، فَلَمَّا انْصرَفَ أَتَى الصَّبِيَّ فَطَعنَ فِي بطْنِهِ وقالَ : يا غُلامُ مَنْ أَبُوكَ ؟ قال : فُلانٌ الرَّاعِي ، فَأَقْبَلُوا علَى جُرَيْجٌ يُقَبِّلُونَهُ وَيتَمَسَّحُونَ بِهِ وقَالُوا : نَبْنِي لَكَ صومْعَتَكَ مِنْ ذَهَبٍ قال : لا، أَعيدُوهَا مِنْ طِينٍ كمَا كَانَتْ ، ففَعلُوا . وَبيْنَا صَبِيٌّ يرْضعُ مِنْ أُمِّهِ ، فَمَرَّ رَجُلٌ رَاكِبٌ عَلَى دابَّةٍ فَارِهَةٍ وَشارةٍ حَسَنَةٍ فقالت أُمُّهُ : اللَّهُمَّ اجْعَل ابْنِي مِثْلَ هَذَا ، فَتَرَكَ الثَّدْيَ وَأَقْبَلَ إلَيْهِ

فَنَظَرَ إِلَيْهِ فقال : اللَّهُمَّ لا تَجْعَلْنِي مِثْلهُ ، ثُمَّ أَقبَلَ عَلَى ثَدْيِهِ فَجَعْلَ يَرْتَضِعُ» فَكَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وَهُوَ يحكِي ارْتِضَاعَهُ بِأُصْبُعِه السَّبَّابَةِ فِي فِيهِ ، فَجَعَلَ يَمُصُّهَا، قال : « وَمَرُّوا بِجَارِيَةٍ وَهُمْ يَضْرِبُونَهَا، وَيَقُولُونَ : زَنَيْتِ سَرَقْتِ ، وَهِي تَقُولُ : حَسْبِيَ اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ . فقالت أُمُّهُ : اللَّهُمَّ لا تَجعَلْ ابْنِي مِثْلَهَا ، فَتَرَكَ الرِّضَاعَ وَنَظَرَ إِلَيْهَا فقال : اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِثْلَهَا ، فَهُنَالِكَ تَرَاجَعَا الحَدِيثِ فقالَت : مَرَّ رَجُلٌ حَسَنُ الهَيْئَةِ فَقُلْتُ : اللَّهُمَّ اجْعَلْ ابْنِي مِثْلَهُ فَقُلْتَ : اللَّهُمَّ لا تَجْعَلْنِي مِثْلَهُ ، وَمَرُّوا بِهَذِهِ الأَمَةِ وَهُم يَضْرِبُونَهَا وَيَقُولُونَ : زَنَيْتِ سَرَقْتِ ، فَقُلْتُ : اللَّهُمَّ لا تَجْعَلْ ابْنِي مِثْلَهَا فَقُلْتَ : اللَّهُمَّ اجعَلْنِي مِثْلَهَا ؟، قَالَ : إِنَّ ذلِكَ الرَّجُلَ كَانَ جَبَّاراً فَقُلتَ : اللَّهُمَّ لا تَجْعَلْنِي مِثْلَهُ ، وإِنَّ هَذِهِ يَقُولُونَ لها زَنَيْتِ ، وَلَمْ تَزْنِ ، وَسَرَقْتِ ، وَلَمْ تَسْرِقْ ، فَقُلْتُ : اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِثْلَهَا » **متفق عليه.**

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި أبو هريرة ، ސަލާމަތްވެވޮޑިގެންވާ ނަބިއްޔާކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާ ކުރައްވައެވެ. އަނބިކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައެވެ. ތިން މީހުން ނޫނީ ކުޑަކުދިންގެ ދުވަހު ވާހަކަ ނުދައްކައެވެ . އެއީ مريَم ގެ ދަރިކަލުން عيسى ގެ ބޭކަލެވެ. އަދި جُرَيْج ނުވަތަ (ބަނީ އިސްރާއީލުގެ އަޅުކަންކުރާ ސާޙިބެއް ކަމުގައިވި) ކުއްޖާއެވެ . جُرَيْج އަކީ އަޅުކަންކުރާ މީހެއް ކަމުގައިވީއެވެ. ދެން ޖަމާޢަތުން ކަނޑައިގެން އަޅުކަމުގެ ގޮތުން ތިބުމަށް ގެއެއް ހަދައިފިއެވެ . އޭނާ ނަމާދުކުރަމުން ދަނިކޮށް އޭނާގެ މަންމަ އައީއެވެ . ދެން އޭނާ ގޮވާލިއެވެ . ދެން އަހަރެން جُرَيْج އެ ގޮވާލިއެވެ . ދެން އޭނާ دعاء ކުރިއެވެ. اللهم އަހަރެންގެ މަންމައާއި ނަމާދާއި ! މި ދެމެދުގައި إجاب ދިނުމުގައި ނަމާދުކުރަމުން ހުރިއެވެ ، މި ދުވަހުން ފަހުދުވަހު ބަލާގޮތަށް ދެވަނަ ދުވަހުވެސް އައިސް ގޮވާލިއެވެ ! އަހަރެންގެ ދަރިފުޅު . (ދެން އޭނާގެ މަންމަ) އޭނާގެ އަޅުކަމުގައި . ދިޔައިރު އެހެން އަހަރެން ގޮވާލިއެވެ . އަދި އޭނާ ހިތުން ނަމާދުކުރިއެވެ. ދެން އޭނާގެ ގޮވާލުމަށް . އެ جُرَيْج އެވެ ! އޭނާ دعاء ކުރިއެވެ. اللهم އަހަރެންގެ މަންމައާއި ނަމާދާއި ! މި ދެމެދުގައި إجاب ދިނުމުގައި ނަމާދުކުރަމުން ހުރިއެވެ ، މި ދުވަހުން ފަހު ބަލާ ދެވަނަ ދުވަހުވެސް

ފަރިކޮށް ދެއްވާނެތެވެ! އަދި ނަމާދު ކުރައްވަމުން ހުރެއްވި ވަގުތު ފަރުވާ ނުކުރެއްވިއެވެ . ފަހެ އޭގެ އަނބުރާ
ހުރީ ޢާނާ (ޢަސް) ދުއިސްތު . އަދި ހިނގައްޖެއެވެ. އެނބުރި އަވަސްކޮށް ބައިސްކަލު ދުވަހު
ސަމާދުކުރެވި . ކަޅު އެކަނބަލާގެ ގޮވާލިއެވެ . އޭ جُرَيْجُ އޭވެ . ފަހެ އޭނާ دعاء ދެންނެވިއެވެ .
اللهم ރައްދަވައި ބޫޒު ކުރެއްވި ތަސްކިކުރާ ! މި އެގޭ މަސްދަރުން إجاب ދިނުމާއި
ސަމާދުފުރަހަރަ ކުރެއްވި ، މި ދުކުރުން ހަޑު ކަން ބޫވެގެންވާ ކަމަކަށް މަގު ފަރިކަށް
ދެއްވާނެތެވެ! އަދި އަސްދު ފަރުން ސަމާދު ފުރަހަރަ ކުރެއްވީ މަތީ ދުވީ ހަރަދާކުރިއެވެ. އަރިސްދު އަ
ކަނބަލުންގެ އަސާއަރު ބަދަ دعاء ކުރިއެވެ . اللهم ރައްދަވައި ބޫޒު ކުރެއްވި ތަސްކިކުރާ !
މީސްއަރު ޖަހާ ކުރުއްވުމުގެ މުން ދިރިއުޅުވާ ނުވެއްޖެ މަސް ނަރިއަފުވެސްދެވެ! ބަޔަ އިސްތިހާރުގެ
ބާވައިގެ މީހުން މި جُرَيْجُ އާއި އަސާގެ އަޅުކަމުގެ ވާހަކަ ކިޔާ ހަދައިވެ . ބޭނުންވެއްޖެ .
އަދި ސްވަރުގަދި އަރިހާބަދަރި ކަސްބާ އަނބުރާހަކަ ހަދާބެވެ . އެއީ ޒިނާ ކަމުން މިސްކޮޅު ޖަހާފުދު
އަނބުރާހަކަވެ .އަކަސްބައިގެ ބޭނުންބޭވެ . ކަޅުމުން އަދި ކަމުގެ ވިސްނުން ޖިމުނަސް އާސާ (އެބަޖި
جُرَيْجُ) މަގުފޮރުއްދަވިފުޅު ފާހަގަވެ . ފަހެ (އަމިއްލަގެ ބާއިދުއި އަކަ) އާސާއަރު ދުއި ދުއިކަސް މި
ކަސްބައިގެ ފުރުޖޭއަވެ . ސަމާވަސް އަކަމުކަރު އާސާ ސުއައްސަބަރުސްވެ .އަސްދު ފުރުސް އަފުރައިގެ
ކާރިގައި ޖަސްވަރު ހައިރައްފުސް އަރަސް ފުރިހަމަގެ ގަޑު މި ކަސްބާގެ އަމިއްލަޖެއެވެ .އަދި
އަމިއާ ކަރަސް جنسي ގަޅުމު ހިސްގެވިގެން ބަހަވު އިސްދުގެން ފުރައެވެ . ވިހައިމުރު ފަހު
ބުނުނުވެ. މިއީ جُرَيْجُ ގެ ދަރިއެކެވެ . ފަހެ ޤައުމުގެ މީހުން جُرَيْجُ ކައިރިއަށް އައިސްފިއެވެ .
އަދި އާސާ ފުރައިފުސް ދުވަހުރު އަ ފުރައިހެ މަގުރު މިސްވިސްކަރު އަސާގެ ގައިގައި ބިހާ އަސްތިކަރު
ހަދުސް ފުރައިހުރެވެ .އާސާ ބުނެއެވެ . ބިޔަބައިމިހުން ބިޔަ އަހަރި ޔާއްވެގެން ހައްޔެވެ؟ ފަހެ
އަމިހުން ބުންޏެވެ . ކަހަ މިރިކަ ކަސްބީ އަސްހާއި ޖިހާ ކަޖިސްނަސް ހަ؟ ފަހެ ކަހަރުކަރު އާސާ
ދަރިއަކަ ވިހައިފުރައެވެ .އާސާ ބުންޏެވެ . އަކަރުޖަ ބީ ކަސްބަކަރާ؟ ފަހެ އަމިހުން އަކަރުޖަ
ގެންނެވުމައެވެ . އާސާ ބުންޏެވެ . ބިމުސްނަރުކަރު އަސްހާ ސަކަކަ ކަގެވެގެބި ކަރުކަރު
މަޖަކަސްފުދުނަވެ. އައަރު ފަހު ސަމާދުދެއް ކަސްފުރައެވެ .އަދި ސަމާދު ކަސްނަމުދުން އަކަރުޖަ
ކަރިކަރު އައަވެ. އަދި އަކަރުޖަގެ ބަސްޖެގައި ފުރަދާގާފުރި އަހަސްވެ. އާ ބިރަބި ދަރިފުޅާދެވެ.
ދަރިފުޅުގެ ބައްޕަ އަކީ ކާކުތޯ؟ އަކަރުޖަ ބުންޏެވެ.(ބިމުސްނަގެ ބައްޕަ އަކީ) މުބިނު ބިސްކަ
ހުރި ޖަސްވަރު ހަކަ ހައްފާމުހިކަވެ. އެއަށް އިބިމުން އަބައިމިހުން جُرَيْج ކަރިރައުރު އަހަވެ

އޭނާއަށް ބޭސްފިޔާ ގަޑިއެއް ޖެހުމާ ހަވާސް ގެއްލިއެވެ. އަދި ބުންޏެވެ. ހިތްހަމަޖެހުން ލިބޭނެ ދުޢާ
ރަސޫލު (އަލައިސް) ބާރުތަކެއް ދެއްވާނެއެވެ. އޭނާ ބުންޏެވެ. ނުނިކުމެވެ. އިސްތިއްޖާބު ހިމަ ގޮތުން
ވަލީން ހަމަ ދުރުވެ. ދެން އަބުދުއްލާހު ނަހަން އެގޮތަށް އަ ނުދައިދިޔައެވެ.

އަދި ޖިން ވަސްވާސް އާ އުމުރުގައި ވަރަށް ދެރައި އަދިއެހެނިހެން ބިރުގަނޑުގެ ތެރެއިން ބޭން އިން ކާއިޖާކަމެ
މިކާއިޖާގެ ދެރަކަމާއި ވަރުގަދަ ބޭން އިން ކާއިޖާގެ ވަރުގަދަ ސަލާމަތްވެވޭނެ ގޮތް.
ޒިކުރުކޮށް ވަޒީފާ ދިނުމެވެ . ދެން އެ ކާއިޖާގެ މަސައްކަތް ބުނެއްވެ . اللهم ހައްދަވައި ބޮޑު
ކަލޭގެފާނު ! ހިމާޔަތްކުރައްވާ ކާފިރުން ތަޢާލާ ހަމައެކަނި ! ދެން އަކާއިޖާ ކުރު
ބާރަށް ހިފަހައްޓަވައި އެކަލާނގެ ދީނުގެ އަސާސް ބަލާފައި ބުންޏެވެ . اللهم ހައްދަވައި ބޮޑު
ކަލޭގެފާނު ! މިއެވާ އަޅާ ފަރާތުން ހިމާޔަތް ހަމައެކަނިތަޢާލާ ! ދީން އަސާސް
ކަންމަގެ ގަބޫލު އަސާސް ފަދައިން ކާއިނާތުގެ ދުވަސްތަކުގައިވެ. (މި حديث ގައި ރާވީ ވިދާޅުވެފައިވާ
. رسول الله صلى الله عليه وسلم މި حديث އިއްވައި ހިތުގެ ގަނޑުވާ ހަރަކާތްތައް މިގޮތަށް
ހިމަނަންއައުން ފުރުޞަތު ކަރަމާއެވެ . މިކާއިޖާ ކުރު ބޭނުމަށް ވަރަކަ حديث ކުރައްވާ ހިނދު
އަކާގެ ފޫނު އަކާގެފުޅުގެ ޝަރުޢީ އިރާދާ އަދިފަދަގައި ޖައްސަވައި ކުރުކާއިޖާކަ ކުރު ބި
ދެރަޖާ ދުވަހާއިދު ގެތެރެ ދުނިޔަވިއެވެ . ދީން ބައިތަށް ދުރު حديث ކުރައްވާވިއެވެ .)
ކުރިޔަކާފަކާ ދުރު އަދިމައިނުގެ ކުރިމަތިން ނަފުސާނީކަން ތިލާ އަނބިޔާ ކުރިމަން
ގެންދާވަނެ . އަދި އަޙުރުން ކިޔާ އަޅު އިވައެވެ . ކަލާ ތިއިރީ ޒިކުރު ކާނުފައެވެ . އަދި ކަލާ
ތިއިރީ ވައްކަން ކާތް ފުއެވެ . އަދި އަކަނބަލާގެ حَسْبِيَ اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ ކިޔަމުން ގެންދިޔައެވެ
. ދެން އަކާއިޖާގެ މަސައްކަތް دعاء ކުރައްވާވިއެވެ . ހައްދަވައި ބޮޑުކުރައްވާ ކަލޭގެފާނު ! މިޔާ
ދޫދު ތިޔަކަން މިއަށްގެ ދުރުވެދެ ނަހައްދަވާ ހަމައެކަނި ! ދެން އަކާއިޖާ ކުރު ބާރަށް ހިފަހައްޓަވައި އަ
އަގު އަސާސްގެ ދިރުމުގެ ބަލާފައިވެ . އަދި ބުންޏެވެ . ހައްދަވައި ބޮޑުކުރައްވާ ކަލޭގެފާނު
! މިއެވާ އަޅާ ފަރާތުން ހަމައެކަނި ތަޢާލާ! މިހާރުބުން މި ދުވަހުގެ މަދުކަމުގެ ބޭނުން ގެންދ
ވައިޖެއެވެ . ދެން މަސައްކަތް ބުންޏެވެ . ނަޒަރަކާ ކުރިޔާ ބާރުގެ ތިޔަކަ ދިރިއުޅުމާ ދެން
އަހުރުން دعاء ކުރީމެވެ . ހައްދަވައި ބޮޑުކުރައްވާ ކަލޭގެފާނު! އަހުރުންގެ ދުރުވެދެ އަޅާ ދޫދު
ތިޔަކަން ހަމައެކަނި ތަޢާލާ !ދެން ޖިކާއި دعاء ކުރިއެވެ. ހައްދަވައި ބޮޑުކުރައްވާ ކަލޭގެފާނު!

ތިމަންނަށް އޭނާފަދަ މީހަކު ހަދައްވަވާނދޭވެ ! އަދި އެކަކު އަނބުރާގެ މިހެން ކަލޭގެން
ދުވަހަކު ކުރި އިރު ދިޔުން ދަރިފުޅު އާދޭހައި ދަޅާ އަނިޔާ ކުރަމުން ބުނެވެ . އަދި އަހުރެން
ދަރިފުޅު އޭނާއަށް ވަގަން ގޮވާ ޒިނޭ އަށް ގޮވުމުންނެވެ . ތިބާ ދިމާކޮށް دعاء ކުރީމެވެ .
ހައްދަވައި ބޮޑުކުރެއްވި ރަސްކަލާނގެ ! ތިމަންނާގެ ދަރިފުޅު އޭނާފަދަ މީހަކު ހަދައްވަވާނދޭވެ !
ދަރި ކޮއި دعاء ކުރީމެވެ . ހައްދަވައި ބޮޑުކުރެއްވި ރަސްކަލާނގެ ! ތިމަންނާ އޭނާފަދަ މީހަކު
ނުހަދައްވަވާނދޭވެ ! މިކުއްޖާ ދަވާބު ދެއްވާ . (އަނބުރާގައިވެ) . އެއީ ދިޔަ ފިރިހެނާއީ جبار
އެކަކެވެ. އެހެންވެ އަހަރެން دعاء ކުރީމެވެ . ހައްދަވައި ބޮޑުކުރެއްވި ރަސްކަލާނގެ ! ތިމަންނާ އޭނާފަދަ
މީހަކު ނުހަދައްވަވާނދޭވެ ! އަދި ހަމަހަމަކަމާއެކު އޭނާ އަނބުރާ އަށް އަހުރެން ދެއްކުމަށް
ގޮވުމުން ދަރިފުޅު އޭނާ ދެކެ ނުވާކަމާއި ގުޅޭއެވެ . އަދި ވަގަށް ގޮވުމުން ދަރިފުޅު އޭނާ ވަގަށްނުވެ
ނުވާކަމާ ގުޅޭއެވެ .އެހެންވެ އަހަރެން دعاء ކުރީމެވެ . ހައްދަވައި ބޮޑުކުރެއްވި ރަސްކަލާނގެން!
ތިމަންނާ އޭނާފަދަ މީހަކު ހަދައްވަވާނދޭވެ!

އިބުރު ބަޔާން: މި حديث ގައި ފުރިހަމަކަމާގެ عمر ގެ ވާހަކަ ދެއްކިފައި ކަމަށް ބިމާ ވާދޫން
އަރިސްކުރާމި ބިން ކަށަވަރު ބަރަކާތްކަން ބިން ވަރަކަތް ވާހަކަ ދެއްކިފައި ކަމަށް ބިމާ ވަރުގަދަ
ކުއްޖާގެ ނަމާދު މުދާ ދަރިފުޅު ވާހަކައަށް ފުރިހަމަ ބުނެއްވެ .މި حديث ފުރަތަމައި ދަރިން ބަދަލު
حديث ބާކާގެއިވުން ކިޔުއްވާފަދާކު އަކުއްޖާގެ ވަރުގަދަކަމާ ވާހަކަދެއްކި ކަމުގެ ބިމާބަރަކާ
އަރިސްކުރާމި ބިމާ . އަހަރެންކަމުން حديث ދިޔުމުގެބިން ވިދާޅުވީ އަ ބިމާބަރަކާތްކަމާ
ކުއްޖާއަށް ވަރުގަދަކަމުން ދެއްކިފައެވެ .

« والمُومِسَاتُ » : بضَمِّ الميم الأُولَى ، وإِسكان الواو وكسر الميم الثانيةِ وبالسين المهملَةِ وهُنَّ الزَّوانِي . والمُومِسةُ : الزانية . وقوله : **« دابَّةً فَارِهَة »** بِالْفَاءِ : أَي حاذِقَةٌ نَفِيسةٌ . **«الشَّارَةُ »** بِالشِّينِ المعْجمةِ وتَخْفِيفِ الرَّاءِ : وَهِي الجمالُ الظَّاهِرُ فِي الهيْئَةِ والملْبسِ . ومعْنى وصل **« ترَاجعا الحدِيث »** أَيْ : حدَّثَتِ الصَّبِي وحدَّثَهَا ، واللَّه أعلم .

باب ملاطفة اليتيم وسائر الضعفة والمساكين والمنكسري

والإِحسان إليهم

يتيمން ނަގާއި އަދި އަންހެނުން ފަޤީރުންނާއި އަދި އަންމުގަރައި ނިކަމެތިންނާއި އަދި مساكينންނާއި އަދި އަނިޔާވި މުސްލިމުންނަށް މަތިވެރިވެފައިވާ މިސްކީނުން ހިތްހެޔޮ ހިތާމައި އަދި އަޅައިލުމުނުން އިހްސާންތެރިވުމާއި އަދި އަޅުގަނޑުމެންގެ މައްޗަށް އަގުތެރިވުމާއި އަދި އަޅުގަނޑުމެންނާއި މެދު މަޖުބޫރީ ކަން ބެހެއްޓުމާއި އަދި އަޅުގަނޑުމެންގެ ފުރަތަމަ ކިބައިގެ މާތްކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب.

قال اللَّه تعالى (النساء 19): {وعاشروهن بالمعروف}.

އަދި ހެޔޮގޮތުގައި އެކަނބަލުންނާއެކު އުޅުއްވާ!

وقال تعالى (النساء 129): {ولن تستطيعوا أن تعدلوا بين النساء ولو حرصتم فلا تميلوا كل الميل فتذروها كالمعلقة، وإن تصلحوا وتتقوا فإن اللَّه كان غفوراً رحيماً}.

ތިޔަބައިމީހުން ކިތަންމެ ވަރަށް ބޭނުންވިޔަސް، އަނބިންގެ މެދުގައި (ހުރިހާގޮތަކުން) عدل ފުރިހަމަކޮށް ތިޔަބައިމީހުންނަށް ކުރެވޭނެކަމެއް ނުވާނެތެވެ. ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން (އެކަނބަލަ ހަމައެކަނި) ހުރިހާ ގޮތަކުން ނުބައިކޮށް ނުލާށެވެ! އެހެންވެއްޖެނަމަ އެކަނބަލުން ފުރަތަމަ ދެމެދު ލީގެ ހުއްޓާ ދޫކޮށްލެވޭނެތެވެ. (އެބަހީ: ވަރިވެސް ނުވާނޭ صلح ވެގެންވެސް ނުވާ، ވަރިނުވެ، އަނބިއެއްގެ ގޮތުގައި ހަމައެކަނި އެހެން ތިބެގެން މިޔަށް ދޫކޮށްނުލާށެވެ!) އަދި ، ތިޔަބައިމީހުން (އެކަނބަލުން) صلح ކޮށް تقوى ވެރިވެއްޖެނަމަ (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ ، ހަމަކަށަވަރުން ގަދަފަދަވަންތަ رحيم ވަންތަ ކަލާނގެ الله އެވެ.

260 عن سعد بن أَبي وَقَّاص رضي اللَّه عنه قال : كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم سِتَّةَ نفَر ، فقال المُشْرِكُونَ للنَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : اطْرُدْ هُؤُلاءِ لا يَجْتَرِئُون علينْا ، وكُنْتُ

أَنا وابْنُ مسْعُودٍ ورجُل مِنْ هُذَيْلٍ وبِلال ورجلانِ لَستُ أُسمِّيهما ، فَوقَعَ في نَفْسِ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ما شاءَ اللَّه أَن يقعَ فحدث نفْسهُ ، فأَنْزَلَ اللَّهُ تعالى : { ولا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُون رَبَّهُمْ بالْغَداةِ والعَشِيِّ يُريدُونَ وجْهَهُ } [الأنعام : 52] رواه مسلم.

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި سعد بن أبي وَقَّاص أُسامَةَ ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެންގެ ހަ މީހުން ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ގެ އަރިހުގައި ތިބީމެވެ. ދެން مُشْرِكُ ންގެ ބަޔަކު ނަބިއްޔާ އަރިހުގައި ބުނެފިއެވެ . މި (ނިކަމެތި) މީހުން (ތިމަންމެންގެ މައްޗަށް ބާރުނުވާ) ދުރުކޮށްލައްވާށެވެ . ތިމަންމެންނާއި އެއް ހަމަޔަކަށް އަދި ދޫކޮށް ހިތްވަރު އެކީނަންނަ އަސްލު ވެގެންނުވާނެއެވެ . (ތިމާ ވިދާޅުވިއެވެ . އަހުރެމެންގެ ތެރޭ ތިމަންމެން (އަޅުގަނޑު سعد بن أبي وَقَّاص) އާއި އަދި ابْنُ مسْعُود އާއި އަދި هُذَيْل ޤަބީލާގެ މީހަކާއި އަދި بِلال އާއި އަދި އަނެއް ދެމީހަކާވެ. އެދުވަހުންގެ ނަން ތިމަން ހަދާ ނުވާނެ ހަނދާނެއްވެ .) ދެން މާތް الله سبحانه وتعالى އެކަލާނގެ ރަސޫލާގެ ހިތުގައި އެދެވިގެން އަދި ވަސްވާސްވުމެއް އުފެދުނުހިނދު ދެކޮޅު ވެރިވުން އެކަލާނގެ ހިތުގައި ފާޅުވެ ކަމެއް ވާނުވުމަށް އުފެދުނެވެ . އަދި މީހުން ވިސްނުމުގެ ކަމެއް ކުރައްވާ ނުކުރެއްވުން ނިންމެވިއެވެ . އެހިނދު މާތް الله سبحانه وتعالى ވަހީ ބާވައިލެއްވިއެވެ .{ ولا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُون رَبَّهُمْ بالْغَدَاةِ والعَشِيِّ يُرِيدُونَ وجْهَهُ } މާނައީ މާތް الله سبحانه وتعالى ގެ ވަޖުހުފުޅަށް އެދިގެން ހެނދުނާއި ހަވީރު ދުޢާ ކުރާ މީހުން ކަލޭ ދުރު ނުކުރާށެވެ. ކަލާނގެ ދުޢާކުރާ މީހުން ދުރުކޮށްނުލާށެވެ .

261 وعن أَبي هُبيْرةَ عائذِ بن عمْرو المزَنِيِّ وَهُوَ مِنْ أَهْلِ بيْعةِ الرِّضوانِ رضي اللَّه عنه، أَنَّ أَبا سُفْيَان أَتَى عَلَى سلْمَانَ وصُهَيْب وبلالٍ في نفَر فقالوا : ما أَخَذَتْ سُيُوفُ اللَّه مِنْ عدُوِّ اللَّه مَأْخذَهَا ، فقال أَبُو بَكْرٍ رضي اللَّه عنه : أَتَقُولُونَ هَذَا لِشَيْخِ قُرَيْشٍ وَسيِّدِهِمْ؟ فَأَتَى النَّبِيَّ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فَأَخْبرهُ فقال : يا أَبا بَكر لَعلَّكَ أَغْضَبتَهُم ؟ لَئِنْ كُنْتَ أَغْضَبْتَهُمْ لَقَدْ أَغْضَبت رَبَّكَ ؟ فأَتَاهُمْ فقال : يا إِخْوتَاهُ آغْضَبْتُكُمْ ؟ قالوا : لا ، يغْفِرُ اللَّه لَكَ يا أُخَيَّ .
رواه مسلم .

قولُهُ « مَأْخَذَهَا » أَيْ : لَمْ تَسْتَوفِ حقَّهَا مِنْهُ . وقولُهُ : « ياأُخيَّ » رُوِي بفتحِ الهمزةِ وكسر الخاءِ وتخفيفِ الياءِ ، ورُوِي بضم الهمزة وفتحِ الخاءِ وتشديد الياءِ.

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هُبيْرة عائذِ بن عمْرو المزَني ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. އަދި އޭނާ بيْعة الرِّضوانގައި (بيْعة ރިޟްވާނު ބައިޢަތުގެ ޝަރީކުވެއްވި) ހިމެނިވަޑައިގެންނެވި ބައިވެރިޔެކެވެ . އެއްފަހަރަކު ހަމަހަމައަށް ابو سُفْيَان (އަބޫސުފްޔާނު) سلْمَان(الفارسي) އާއި صُهَيْب (الرومي) އާއި بلالٍ (الخبشى) އާއި ބައެއް ޞަޙާބީން ތިއްބެވި ތަނަކަށް އައެވެ . އޭނާދެކެ އެބައިމީހުން ދިމާލުން ބުނެދިނެވެ. الله ގެ ކަނޑިތަކުން الله ގެ ދުޝްމަނާގެ ކަރުން އެ އިލާހަށް ހައްގު ނުނަގާނެއެވެ! (ދޫކޮށްލެވުނުއެވެ . އެބައިމީހުން އަ އިޝާރާތް ކުރެއްވީ ابو سُفْيَان އާއި ދިމާލުގައެވެ. އެއީ އޭރުވެސް ކާފިރެކެވެ. حديبية ގެ صلحގެ ސަބަބުން މުސްލިމުންނާއި ކާފިރުންނާއި ހަމަޖެހުމުގެ ކާފިރުން މުދާ އަދި ބަންދުކުރެވިފައެވެ. އެހެންވެ ބަދަލުން ޤަރާރެއްވިއެވެ.) ދެން އެބަސް ދަންނައިފި މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި އަބޫބަކުރުގެ ފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ޤުރައިޝްގެ ވެރިއަކަށް ޝަރަފު އުފުލިގެން ވާ އަދި އެބައިމީހުންގެ ސަރުދާރަކަށް ދިމާކޮށް ވާހަކަ ދައްކަނީ ބުނެލާށޭ . (އަބޫބަކުރުގެ ފާނުގެ ބަސްފުޅުގެ މަޤްޞަދަކީ ابو سُفْيَان އަށް ތަޢާރުފް ކޮށްދެއްވުމަށް ތަދުބީރެއް ކަމަށް ވިސްނާ ހިތްވަރު ކުރެއްވުމަށް އެވަނީ ޞަޙާބީން އިސްލާމްދީނުގެ ތެރެއަށް ވަނުމަށް ހިތްވަރުދިނުމެވެ.) ދެން އަބޫބަކުރުގެ ފާނު ނަބިއްޔާ ކާއިރިއަށް ވަޑައިގެން އެވާހަކަ ދެންނެވިއެވެ. އޭރުން ނަބިއްޔާ ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ އަބޫބަކުރާ! ވެދާނެ ތިބާ އެބައިމީހުން ރުޅިއައްޔަވާފައި ހުރީ ކަމަށް. އެހެންނަމަ ތިބާ ރަސްކަލާނގެ ރުޅިއައްސަވައިފިއެވެ. ދެން އަބޫބަކުރުގެ ފާނު އެބައިމީހުންގެ ގާތަށް ވަޑައިގެން ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ އަހަރެންގެ އަޚުންނޭވެ! އަހަރެން ތިޔަބައިމީހުން ރުޅިއައްޔަވައިފިންތޯއެވެ . އެބައިމީހުން ބުނީ ނޫނެކެވެ . (އަބޫބަކުރުގެ ފާނު) އަޚުންނޭ! ހަމަގައިމުވެސް މާތް الله ތިބާއަށް ފާފަ ފުއްސަވާށިއެވެ.

ބޭކަލުންގެ މައްޗަށް ކާފި އިސްލާމްވެއްޖެއެވެ . އެބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ . ޝުކުރިއްޔާ . އޭ އަޚާ
އެވެ. މާތް الله ތިބާގެ ހާލު ދުއްސަވާ ދެއްވާށިއެވެ . (އާމީން)

262 وعن سهلِ بن سعدٍ رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «أَنَا وكافلُ الْيتِيمِ في الجنَّةِ هَكَذَا » وأَشَار بِالسَّبَّابَةِ وَالْوُسْطَى ، وفَرَّجَ بَيْنَهُمَا » . رواه البخاري.

و « كَافِلُ الْيتِيم » : الْقَائِمُ بِأُمُورِهِ .

މާތް الله ރުއްސެވުންލެއްވި سهل بن سعد ގެ ރިވާޔަތުން ނަގާ ވަޙީން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވީމާ ކަލޭގެފާނާއި އަދި ޔަތީމުން ބަލަހައްޓާ
ސުވާބުގެ ވެރިޔާ ސުވަރުގޭގައި ވާނީ ކައިރި ކައިރީގައެވެ . އަދި އަޅުގަނޑުމެން ، ޝަހާދަތު އިގިލި
އިނގިލި ދެކޮޅު ބަރާބަރު ކުރައްވާ ކުރައްވާ ހަމަހަމަވާގޮތަށް ޝާހާދު ވެއެވެ .

263 وعن أَبي هريرة رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «كافِلِ الْيتيمِ لَهُ أَوْ لِغيرِهِ . أَنَا وهُوَ كهَاتَيْنِ في الجَنَّةِ » وَأَشَارَ الرَّاوِي وهُو مَالِكُ بْنُ أَنَس بِالسَّبَّابَةِ والْوُسْطَى . رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސެވުންލެއްވި أَبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ނަގާ ވަޙީން ވެއެވެ · ވިދާޅުވިއެވެ · رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ· ވީމާގެ ގާތްތިމާގެ މީހެއްގެ ޔަތީމު ކަފާލާތު
ނުވަތަ އެހެން މީހެއްގެ ޔަތީމު ކަފާލާތު ގެންގުޅޭ ބަލަހައްޓާ މީހާއާއި ވީމާނބިކަލޭގެފާނާއި
ސުވަރުގޭގައި ވާނީ ކައިރި ކައިރީގައެވެ · (އަދި މި حديث ގެ ރާވީ مَالِكُ
بْنُ أَنَس ގެފާނު އަޅުގަނޑުމެން ދެމެދު އިނގިލިއާއި ޝަހާދަތު އިނގިލި ދެކޮޅު ކުރައްވައިގެން
(·

وقوله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « الْيَتِيمُ لَه أَوْ لغيرِه » معناهُ : قَرِيبهُ ، أَوْ الأَجنَبيُّ مِنْهُ، فَالْقرِيبُ مِثْلُ أَنْ تَكْفُلَه أُمُّه أَوْ جدُّهُ أَو أَخُوهُ أَوْ غَيْرُهُمْ مِنْ قَرَابتِهِ ، واللَّه أَعْلَم .

264 وعنه قال : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لَيْسَ المِسْكِينُ الذي تَرُدُّهُ التَّمْرةُ وَالتَّمْرتَانِ، ولا اللُّقْمةُ واللُّقْمتانِ إِنَّمَا المِسْكِينُ الذي يتَعَفَّفُ » متفقٌ عليه .

އަދި އެ صحابى (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާ ވެގެންވެއެވެ. މީސްތަކުންގެ ކައިރިއަށް ގޮސް އެއް އޮނުބުސް، ދެ އޮނުބުސް ކަދުރު އެއްކަދުރުން އަދި އެކި ކަދުރުން އިތުރުކަދުރުން ކާނު ކަމުދަޢު ގަސްދަކުރި ބަޔަކީ މިސްކީނުންނެއް ނޫން ކަލޭގެފާނު ޙަޤީޤަތުގައި މިސްކީނަކީ ބަލައިގަތުމަށް އެދުނު މީހުން ނުކުރާ ސަރުވާ އަދުރެސް ނަކާކުރުމެއް ނިޔަމަތެއްވާ ބަހާ ޤުރުބާނީގެ ބާރު މީހާއެވެ .

وفي رواية في « الصحيحين » : « لَيْسَ المِسْكِينُ الذي يطُوفُ علَى النَّاسِ تَرُدُّهُ اللُّقْمةُ واللُّقْمتَانِ ، وَالتَّمْرةُ وَالتَّمْرتَانِ ، ولَكِنَّ المِسْكِينَ الذي لا يَجِدُ غِنًى يُغنْيه ، وَلا يُفْطَنُ بِهِ فيُتَصدَّقَ عَلَيهِ ، وَلا يَقُومُ فَيسْأَلَ النَّاسَ » .

بخاري އާއި مسلم ގެ ރިވާޔަތްތަކުގައި ވެއެވެ . އެއް އަނބުން ދެއަނބުން ކަދުރު އެއްކަދުރުން، އެހީކުރުން އެކިކުރުން ކާނު ކަމުދަރު އެއްކަމުން މިސްކީނަކު ކައިރިޔަށް ސުވާލު ދަހުލަން ނޫ މީހާއަކީ حقيقة ގައި مسْكِين އެއް ކަމުގައި ނުވެ ހިނގައި ދެއްވެ. އަދި حقيقة ގައި މިސްކީނުން ނަކީ حاجة ފުއްދައި ދޭނެ ވަރަށް އެއްޗެހި ނުލިބޭ މީހާ އެވެ .

އަދި އޭނާގެ ބަހުސަތަކީ އެމީހާގެ މައްސަލަ ބަލަހައްޓާ صدقه ނުކުރެވޭވެ . އަދި އެމީހާ މިސްކީނާކީ ކައިރިއަށް ގޮސް ސުވާލު ދައާ ނުކުރާވެ .

265 وعنه عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « السَّاعِي علَى الأَرْمَلَةِ وَالمِسْكِينِ كَالمُجاهِدِ في سبيلِ اللَّه » وأَحْسبُهُ قال : « وَكَالْقائمِ الَّذي لا يَفْتُرُ ، وكَالصَّائمِ لا يُفْطِرِ» متفقٌ عليه .

އަދި އެ صحابي ،(އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة) ސަލާމާއި ސަލަވާތް ލެއްވި ނަބިއްޔާ ކަލޭގެފާނުގެ ރިބަހިން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ . އަކަލޭގެފާނު ހަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ . ހަވޭލީމާ ވަލީމާ އަންނަން ނުކުރާނޭ މީސްތަކުންނަށް ނުދިނުމާއި އަންނަން ބޭނުންވާ މީހުންނަށް (ވަލީމާއަށް ދަޢުވަތުގެ ކާއްޝަށް) الله سبحانه وتعالى ގެ ރަސޫލާ ޢިޔާދާ ކުރި މީހާ ހަމަނުދާއެވެ .

ކާލީ މިސާލުވެސް .އަކަލޭގެފާނު ހަދީޘް ފުރާކުރެއްވީން ވަލީމާއަށް ހިމެނެވެ. ވަޢުދުކުރާ ކަ އަދުލުން ކުރާ މީހެއްނަމަ އެވެ . އަދި މަދުކުރާކުރާ ކަވަތަކަށް ހަމަވެސް މީހަކުވެސް އެވެ .

266 وعنه عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « شَرُّ الطَّعَام طَعَامُ الْوليمةِ ، يُمْنَعُها مَنْ يأْتِيهَا ، ويُدْعَى إِلَيْهَا مَنْ يَأْبَاهَا ، ومَنْ لَمْ يُجِبِ الدَّعْوةَ فَقَدْ عَصَى اللَّه ورَسُولُهُ» رواه مسلم.

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة) ސަލާމާއި ސަލަވާތް ލެއްވި ނަބިއްޔާ ކަލޭގެފާނުގެ ރިބަހިން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ . އަކަލޭގެފާނު حديثކުރެއްވިއެވެ. ކާ އެއްޗެހިގެ ބަދަހިން ނުބައިކަން ބޮޑުވެގެންވާ ކާބޯތަކެތި ގޮތުގައި ކާއެއްޗެހި ވަލީމާ ގެ ކާއެއްޗެހި ހިމެނޭން ހިނގައި ދެއެވެ . އެއީ އެއަށް އައުމަށް އެދޭނަ (ނިކަމެތި) މީހުންނަށް އަރުވައި މަނާ ކުރާމީހާ އެކަމަށް ބޭނުން ނުވާ (މުއްސަނދިންނަށް ހަމަކަސް) ދަޢުވަތު ދެވިއެވެ. އަދި ކާއިދޭނީ ވަލީމާއަށް ދަޢުވަތު ދެއްވުން އެކަން އިޖާބަ ނުދިނީ މީހާ ހަމަކާކަށްވީނަމަ الله އާއި ރަސޫލާއަށް އުރެދުނީއެވެ .

وفي رواية في الصحيحين عن أبي هريرةَ من قوله : « بِئْسَ الطَّعَامُ طَعَامُ الْوَلِيمَةِ يُدْعَى إِلَيْهَا الأَغْنِيَاءُ وَيُتْرَكُ الفُقَرَاءُ » .

بخاري އާއި مسلم ގައި ، މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أَبو هريرة ގެ ފާޅުން އައިސްފައިވާ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ކާބޯތަކެތީގެ ބަދަހިން އެންމެ ނުބައިކަން ކާބޯތަކެއްޗަކީ

ޒަޢީފުވެރިންނަށް ހަގަކޮށްފައި ވާނަމަ ދުވަހު ގޯހެވެ. ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ.
ކާފަރުކުރުމެވެ .

267 وعن أَنس رضي اللَّه عنه عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « مَنْ عَالَ جَارِيتَيْنِ حَتَّى تَبْلُغَا جَاءَ يَومَ القِيامَةِ أَنَا وَهُو كَهَاتَيْنِ » وَضَمَّ أَصَابِعَهُ . رواه مسلم .

« جَارِيَتَيْنِ » أَيْ : بِنْتَيْنِ

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވި أنس ގެ ފާނު ސަލަވާތާއި ސަލާމް ލެއްވި ނަބީ ކަލޭގެފާނުގެ
އަރިހުން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ . އެކަލޭގެފާނު حديثކުރެއްވިއެވެ. (ތަރުޖަމާ) ދެއަންހެން ދަރިން
ބޮޑުވަންދެން ބެލެހެއްޓި މީހާ ޤިޔާމަތްދުވަހުން އަންނާނީ ތިމަންކަލޭގެފާނާއި
އެކުގައި ދެއިނގިލި ފަދައިންނެވެ . އަދި އެކަލޭގެފާނު އެކަލޭގެފާނުގެ ދެއިނގިލި އެއްކޮށް
ދައްކަވާ ދެއްކެވިއެވެ .

268 وعن عائشةَ رضي اللَّه عنها قالت : دَخَلَتَ عليَّ امْرَأَةٌ ومعها ابْنَتَانِ لَهَا تَسْأَلُ فَلَم تَجِدْ عِنْدِي شَيْئاً غَيْرَ تَمْرَةٍ واحِدةٍ ، فَأَعْطَيْتُهَا إِيَّاهَا فَقَسَمَتْهَا بيْنَ ابنتَيْهَا ولَمْ تَأْكُلْ مِنْهَا ثُمَّ قامتْ فَخَرَجتْ ، فَدخل النَّبِيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم عَلَيْنَا ، فَأَخْبَرتُهُ فقال: « مَنِ ابْتُلِيَ مِنْ هَذِهِ البَنَاتِ بِشَيْءٍ فَأَحْسَنَ إِلَيْهِنَّ كُنَّ لَهُ سِتْراً من النَّارِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވި عائشةَ ގެ ފާނުގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ.
ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް އަންހެނަކު އައީސް ސުވާލުކޮށް ދެއްވާށެވެ. އަދި އޭނާ ކައިރިގައި ކުދި
ދެއަންހެން ކުދިން ތިބީއެވެ. ފަހެ ތިމަން ކަލޭގެފާނު އެކަލޭގެފާނު ކައިރި އެއްވެސް ކާއެއް ނުދައް
ދޭން އެއްކޮށް ވުރެ އެއް ތިމަންގެ ހިސާބު. އޭނާ ކަލޭގެ އެކަލޭގެ ކުދިން ކާނުކުރަށް އެ ކޮށް އޭނާ
ދިނީމެވެ. ފަހެ އޭނާ އެކަލޭގެ ކުދިން ދެމެދު ބަހައިލީ ބިނދޭހާދަލާލީ ހަޔާތެވެ. އަދި އޭނާ

އެ ކަނބުލުންގެ އަށްވެސް ވަރަށް ނުކުޅެދޭނެއެވެ . ދީން އަދާކުރުމުގައި ބުރުވެގެން ހިގާއިދާއެވެ . މިހެން

نبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ވަޢުދުވެވިގެން ހިތްވަރުދެއްވާ އެ ހަދިޔާ އަނބިކަނބަލުން ދެއްވިއެވެ .

މިހެން حديثކުރެއްވިއެވެ . މިއަންހެން ދަރިންގެ ބަލަދުވެރިކަމުގެ ޙިސާބުގެ ބޮޑު ބޮޑުކަމި

އެކިއެތި މިހާރު މިހެން އަންހެންނުންނަށް ހުރިހާރިޔާ (ބަލަހައްޓުން ހިތްބޮޑުކުރުން ބޮޑު

ބޭނުންކުރަންވީ) އަންހެނުންނަށް ޚާއްޞަ ދުވަހެއް އެމީހުން ނަސޭހަތްދިން ސަލާމަތްވުމުގެ މާ

މުހިއްމު އަސާސެވެ .

269 **وعن عائشةَ رضي اللَّهُ عنها قالت :** جَاءَتنى مِسْكِينَةٌ تَحْمِلِ ابْنَتَيْن لها ، فَأَطعمتهَا ثَلاثَ تَمْرَاتٍ ، فَأَعطتْ كُلَّ وَاحدَةٍ مِنْهُمَا تَمْرَةً وَرفعتْ إِلى فيها تَمْرَةً لتَأْكُلهَا ، فاستطعمتها ابْنَتَاهَا ، فَشقَّت التَّمْرَةَ التى كَانَتْ تُرِيدُ أَنْ تأْكُلهَا بيْنهُمَا ، فأَعْجبنى شَأْنهَا ، فَذَكرْتُ الَّذي صنعَتْ لرسول اللَّه صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقال : « إن اللَّه قَدْ أَوْجَبَ لَهَا بِهَا الجنَّةَ ، أَو أَعْتقَها بِهَا مَن النَّارِ » **رواه مسلم .**

އަދިވެސް عائشةَ ގެފާނުގެ ކައިރިން ޗީޒާ ވެގެން ވިއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ . ހިމަން ކަމަނާ

ކައިރިއަށް މިސްކީން އަންހެނަކު ކުދި ދެ އަންހެން ކުދިން ގެނެސްގެން އައެވެ . މިހާރު ހިމަން

ކަމަނާ އަތުގައި ހިނދު އެއްޗެއް ކަދުރު ދިނީމެވެ . މިހެން އަކަނބަލުންގެ އެހާރުގައިވީ ކަދުރު ދިޔަކަން

ކަދުރު އެކުއް ކަމަކީ ބަހާލެވެ . އަދި އަކަނބުލުންގެ ދެ ކަދުރު އެކު ކާން ވެގެން

އަނގަމަށް ފޮނުވަން ދެކުދިން ގަވާއިދަކުން އެދި އަންހެނުން ކަދުރު އެކު ހިޔުމަކީ އަނދިގެލެވެ . މިހެން

އެކަނބަލުންގެ ކާން އެކުދުން ކަދުރު ކަލަ ދޫކޮށްލައިގެން ދޭކަލުދިނުން ދިޔައެވެ . މިހެން

ޢަމަލަކުރެއްވި އެ ކަމުގައި ގެރު ގެއްލުމުގެ (ކަމަނާ) އެއްޗެއް ވިދާޅުވިއެވެ . އަދި އެވާހަކަ رسول اللَّه

صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް ދެއްކީމެވެ. މިހެން حديثކުރެއްވިއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން މާތް الله

سبحانه وتعالى އަންހެނުންގެ ސަބަބުން ސުވަރުގެ ވާޖިބު ކުރައްވާ ވާނެއެވެ .(ނަރަކަ

ވެއްޔާއި ވިޔައެވެ.) ނުވަތަ حديث ކުރައްވިއެވެ . އަންހެނުންގެ ސަބަބުން ދުއާ ކުރެއްވާ

ވާނެއެވެ .

270 وعن أبي شُرَيْحٍ خُوَيْلِدِ بْنِ عَمْرٍو الخُزاعِيِّ رضي اللَّهُ عنه قال : قال النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: « اللَّهُمَّ إِنِّى أُحَرِّجُ حَقَّ الضَّعيفينِ الْيَتِيمِ والمرْأَةِ » حديث حسن صحيح رواه النسائى بإِسناد جيدٍ .

ومعنى « أُحَرِّجُ » : أُلحِقُ الحَرَجَ ، وَهُوَ الإِثْمُ بِمَنْ ضَيَّعَ حَقَّهُما ، وَأُحَذِّرُ منْ ذلكَ تَحْذيراً بَلِيغاً ، وَأَزْجُرُ عَنْهُ زَجْراً أَكِيداً .

ރަޟި الله ޢަންހު ވެވަޑައިގެންވާ أبو شُرَيْحٍ خُوَيْلِدِ بْنِ عَمْرٍو الخُزاعِي ގެ ރިވާޔަތުން ކިޔާ ވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ކަލޭގެފާނު ތަސްވަމާނާ! ނިކަމެތި ދެބައިމީހުންގެ حقّ ތަކަށް އަނިޔާކުރުން ޙަރާމް ކަމުގައި ތިމަން ކަށަވަރުކުރަމެވެ ޔަތީމަކާއި އަންހެނުންނެވެ .(ނަސާއީ ރިވާކުރި ޙަދީޘެކެވެ. އަދި އިސްނާދު ރަނގަޅެވެ .)

271 وعن مُصْعَبِ بنِ سعدِ بنِ أبي وقَّاصٍ رضي اللَّه عنهما : رأَى سعْدٌ أَنَّ لَهُ فَضْلاً علَى مَنْ دُونَهُ ، فقال النبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « هَل تُنْصرُونَ وتُرزقُونَ إِلاَّ بِضُعفائِكُم» رواه البخاري هَكَذا مُرسلاً ، فَإِن مصعَب ابن سعد تَابِعِيٌّ ، ورواه الحافِظُ أَبو بكر الْبَرْقَانِى في صحيحِهِ مُتَّصلاً عن أَبيه رضي اللَّه عنه .

ރަޟި الله އެދެބޭފުޅުންނަށް ވެވަޑައިގެންވާ مُصْعَب بنِ سعد بنِ أبي وقَّاص ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . ސަޢުދުގެ ޚިޔާލުން އެހެން މީހުންގެ މައްޗަށް ރަޟި ކަލޭގެ ފަޟީލަތް ލިބިގެންވާކަމަށް سعدِ ގެ ޚިޔާލު އުފެދުނެވެ ފެނުނު ހިތްވަރަކުން ވާނެއެވެ . ދެން ސަޢުދަށް ނަބިއްޔާ ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ގެ ބަލިކަށި މީހުން ގެ ސަބަބުން ނޫނީ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ކާމިޔާބު ލިބޭނެ ރިޒްޤު ދެއްވާނީ ؟ އަދި ނަޞްރު ލިބޭނީ ؟

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أبو الدَّرْداءِ عُوَيْمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللّٰه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަން ކަލޭގެފާނުއިރު ދެކެ ނިކަމެތި މީހުން ބައިވެރި ކުރުވާށެވެ. މިހުސީ ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ނަސްރު ދެވި އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ރިޒުގު ދެއްވަނީ ނިކަމެތިންގެ ސަބަބުންނެވެ.

باب **الوصية** بالنساء

އަންހެނުންގެ ބަލަދުވެރިން އެކަނބަލުންނާއި މެދު ހެޔޮ ކަންތައް ކުރުމާއި އިރުޝާދު ދެއްވުމުގެ ގޮތުގައިވާ وصية ބަޔާން ވެގެންވާ باب

قال اللّٰه تعالى (النساء 19): {وعاشروهن بالمعروف}

އަދި ، ހެޔޮ ގޮތުގައި އެކަނބަލުންނާއި އުޅުއްވާ!

وقال تعالى (النساء 129): {ولن تستطيعوا أن تعدلوا بين النساء ولو حرصتم فلا تميلوا كل الميل فتذروها كالمعلقة، وإن تصلحوا وتتقوا فإن اللّٰه كان غفوراً رحيماً}.

ތިޔަބައިމީހުން ކިތަންމެ ވަރަކަށް އެދި ދަހިވެތި ވިޔަސް ، އަންހެނުންގެ މެދުގައި (ފުރިހަމަ ގޮތުން) عدل ވެރި ވުމަކަށް ތިޔަބައިމީހުންނަކަށް ކުޅަދާނެ ވެގެނެއް ނުވާނެއެވެ . ފަހެ ، ތިޔަބައިމީހުން (އެކަކުގެ ފަރާތަށް ދުރުކޮށް) މުޅިން ޖެހިގެން ނުލަބަދާށެވެ ! އަރުވާލެވިފައިވާ މިހާރު ފަދައިން އެކަނބުލޭގެ ދުވަސްފުރާ ގުޅިގެން . (އަޅެ: ވަރިވެސް ނުކުރާ ، صلح ވެފައިވެސް ނެތި އިނދެގެން ދާ ، ނިކަމެތި އުޅުއްވިން އެއް އަންބަކާ އަޅައިދަރި އަތުން އަންބައްގެ ފަރާތުން ވެސް ދޫކޮށްގެން ނުލާށެވެ !) އަދި ، ތިޔަބައިމީހުން (އަހަރެން) إصلاح ކޮށް تقوى

ވެރިފާނަށް (ދަންނަވާތީވެ!) ދާނަ ، ހަމަކަށަވަރުން ، ކިޔަވާދޭން ދާދި ފުރުސަތުގާ رحيم ވަންޏާ ކަލާނގެ ކަލާނގެއި الله ވޮޑިގެންވެއެވެ.

273 وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه قال : قال رسول ُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «استَوْصُوا بِالنِّساءِ خيْراً ، فإنَّ المرْأَةَ خُلِقَتْ مِنْ ضِلَعٍ ، وَإِنَّ أَعْوجَ ما في الضِّلَعِ أَعْلاهُ ، فَإِنْ ذَهبتَ تُقِيمُهُ كَسرْتَهُ ، وإِنْ تركتَهُ ، لمْ يزلْ أَعوجَ ، فاستوْصُوا بِالنِّسَاءِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ .އަންހެނުންނާއި ދޭތެރޭ ހެޔޮގޮތުން ކަންތައް ކުރުމަށް وصية ކުރައްވައެވެ . މިހެންވީ އަންހެނުންގެ އަސްލު އުފެދިފައިވަނީ ފިރިހެނުންގެ ކަށި ކަށިބަޅުންނެވެ . އަދި ހަމަކަށަވަރުން އަންހެނުންގެ އަސްލު ގޮތުގެ ބޮޑު ކަށިބަޅީ އެންމެ މަތީގައިވާ ކަށިބަޅެވެ . ދާނަ މިބާ އަދަދު ގޮތަށް ތެދުކުރަން ހިފާހަދަ ބެންދުއިގެން ހިނގައިދާނެއެވެ . އަދި އެއަދި ބެދުނުކުރު ދޫކޮށްލަނަ އެއިންނާއި ހުރި ގޮތަށް ގެދުކުރެވެ . އަންހެނުންނަށް ހެޔޮވާ ގޮތް ވާތީ . ވީމާ އަންހެނުން ނާއި ދޭތެރޭ ހެޔޮގޮތް ކަންތައް ކުރުމަށް ވަސިއްޔަތް ކުރެއްވިއެވެ .

وفي رواية في الصحيحين : « المرْأَةُ كالضلعِ إنْ أَقَمْتَهَا كسرْتَهَا ، وإنِ استَمتعْتَ بِهَا ، استَمْتعْتَ وفِيها عَوجٌ » .

އަދި بخاري އާއި مسلم ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އަންހެނާ އަކީ ކަށިބަޅެއް ފަދައެވެ . އެތެރެއަށް ހިފައިގަނެ ބެންދުއިގެން ހިނގައިދާނެއެވެ . އަދި އެކަމަށް ތަކެތި ފޯރުކޮށްދޭން ކަމެއް އެކަމާ ވެސް މިއަދު ގައިވާ ފަދައެވެ ކަމާ ހުރި ގޮތަށް އަތުވެސް ދިއުމުގައި ވާ ގެދުކުރުމަށް މިއަދު ދިނުމެވެ .

وفي رواية لمسلمٍ : « إِنَّ المرْأَةَ خُلِقتْ مِن ضِلَعٍ ، لَنْ تَسْتَقِيمَ لكَ علَى طريقةٍ ، فَإِنْ استمتعْتَ بِهَا ، اسْتَمتَعْتَ بِهَا وفِيهَا عَوجٌ ، وإِنْ ذَهَبْتَ تُقيمُها كسرتَهَا ، وكَسْرُهَا طلاقُها» .

قولُهُ : « عوجٌ » هو بفتح العين والواو .

އަދި مسلم ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަންހެނާ އުފެއްދިފައިވަނީ އަރިކަށިގެ ގުދު ކަށިބައިކުންނެވެ. (އަންހެނާކުރެން) ތިބާ ޓަކައި ގޮތެއްގެ މަގުގައި ތުރުމުގެ ނުހުންނާނެއެވެ. ފަހެ އެއާއިކުޅިފައިވެސް (އެބަހީ އެގުދު ކަންމަތީ ތިބޭއިރުވެސް) ތިބާ އޭނާއަށް ބޭނުންވާގޮތް ފުރާޔޮން އަރާމު ހޯދައިގަނެވިދާނެއެވެ. ތިބާއަށް އަރާމު ލިބިދާނެއެވެ. އަދި (އޭނާއާ ހުރިގޮތު) ތިބާ (ކޮއްސާލުމަކަށް) އުޅެފިނަމަ ކަނޑާލަން އުޅުމަކީ ބިންދައިގަތުން ހިގާދޭނެއެވެ . އަދި އޭބިންދައިގަތުން ދިއުމު ބިންދުމަކީ ވަރިވެގެން ދިއުމެވެ .

274 وعن عبد اللَّه بن زَمْعَةَ رضي اللَّهُ عنه ، أَنه سمعَ النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يخْطُبُ ، وذكَرَ النَّاقَةَ والَّذِى عقرَهَا ، فقال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إِذِ انْبعث أَشْقَاهَا » انْبعثَ لَها رَجُلٌ عزِيزٌ، عارِمٌ منِيعٌ في رهْطِهِ » ثُمَّ ذكَرَ النِّساءَ ، فَوعظ فِيهِنَّ ، فَقال : « يعْمِدُ أَحَدكُمْ فيجْلِدُ امْرأَتَهُ جلْد الْعَبْدِ فلَعلَّهُ يُضاجعُهَا مِنْ آخِرِ يومِهِ » ثُمَّ وعَظهُمْ في ضحكهِمْ مِن الضَّرْطَةِ وقال : «لِمَ يضحكُ أَحَدكُمْ مِمَّا يفعلُ ؟ » متفق عليه .

« وَالْعارِمُ » بالعين المهملة والراءِ : هُو الشِّرِّيرُ المُفْسِدِ ، وقولُه : « انبعثَ »، أَيْ : قَامَ بسرعة .

މާނަ الله ރުއްސެވުންތެރިވި عبد اللَّه بن زَمْعَة ގެ ކިބައިން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ސަލާމީ ސަލާމަތް ޚުތުބާ ދެއްވަމުން ޖަމާޢަތަށް މިސާލު ދެއްވަމުން ކަށުގެ ކުރައްވާ ބަސްފުޅު ކުރެއްވީ حديث ކުރައްވަނިކޮށް އެނގި އަޅު އައްސަވައިފީވެ. އަދި އަކަޑުގޮތުގެ ބަސްފުޅުކަމުގެ ތިރީގައި

(صالح عليه السلام އަށް معجزة ގެ ގޮތުގައި ދެއްވުނު) އަދި އެ (ޖަމަލު ގެ) މީހުން އެ ކަތިލުމުގެ ފަރުވާތަކި ޖަހަމުގެ ވާހަކަ ބަޔާންކުރައްވައިދެއްވައެވެ. ދެން رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ވިދާޅުވި ކަމުގެ ޚަބަރު ދެއްވައެވެ . (إِذِ انْبعث أَشْقَاهَا) މާނައީ : އެބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ބަދުނަސީބު ވެރިޔާ އެކަމަށް (އެކަށިގެންވުން) އަވަސްވެގަތް ހިނދެވެ . (އަދި حديث ކުރައްވައިދެއްވެ .) އެކަމަށް އަވަސް ވެގަތީ އޭގެ ދުވަސް މީސްތަކުން ނުވާފަދަ ނުބައިކަމުން ހެދިފަރުވާތަކުގެ ބާރުލިބިގެން ވާ ޢާޒީޒު އަނިޔާވެރިކަން ހިމެނޭ ކަމުން ގެންދިޔަ ގަދަފަދަ ފިރިހެނެކް ފިރިހެންކަމެވެ . ދުން އެއަށް ފަދަ އެކަލޭގެފާނު އަންހެނުންނާއި މެދު ބަލާން ކުރައްވައިވެއެވެ. އަކަށް ބޭނުންތެރިވާ ފަދަ ފިރިހެނުންނާ نصيحة ދެއްވައިވެއެވެ. މިހެން حديث ކުރައްވައިވެއެވެ. ތިރީބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އަހަރެމެން ބަލަހައްޓަނީ އޭގެ ދިމާލަކުން އަހަރެ ބައްޔާން ބާރު އަނިޔާ ކަރުދާއެވެ . އަދި ހަމަ އެދުވަހުގެ ތެރޭ ކަމަކައި އަށް އެހެން އެއްކަލަ ކަމަކީ ހީވާކަމެވެ. އަދި ވަރިބަރުވާ އަޅުގެ ހިމެނޭ ހަމަކުރާނެނަމަ އެކާގައި ދޭތެރޭ ނުރުހެވޭކަން ދެއްވައެވެ. އަދި حديث ކުރައްވައިވެއެވެ . (ވަރިބަރުވާގެން ދިރިއުޅޭ ކަންތަކު އިންސާނުންކަށް ވަރު ޚިދުމަތްކުރި ދިރުމާ ކާމިޔާބު ވާޖިބު) ހިމެނޭ ރިޔާސަތް ވަރިބަރުވާ އަޅު އިހުމާލު ބިރުބައިލުން ހިފެހެއްޓުމަށް މިހެން ހިލޭވަސް ހައްގުވާ ؟

275 وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا يفرَكْ مُؤْمِنٌ مُؤْمِنَةً إِنْ كَرِه مِنها خُلقاً رضِيَ مِنْها آخَرَ » أَوْ قَالَ : « غيْرَهُ » رواه مسلم.

وقولُهُ : « يفْرِكْ » هو بفتحِ الياءِ وإِسكانِ الفاءِ معناه : يُبغضُ ، يقَالُ : فَركَتِ المرْأَةُ زَوْجَهَا ، وفَرِكَهَا زَوْجُها ، بكسر الراءِ ، يفركُها بفتحهَا : أَيْ : أَبغضهَا ، واللَّه أعلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑުގެންވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތް ކުރާ ވާހަކަ ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިވެއެވެ. މުއުމިން ފިރިހެނަކު މުއުމިން އަންހެނަކަށް ނުރުހުމެއް ކުރުމަކީ ހައްޔަރުވާނޫނެވެ . އޭގެ އެކަށީގެންނުވާ އެއް خلق ތަކަށް ނުރުހުމެއް ކުރުމަކީ ހަމަތަކުރާނެ އަންހެން خلق ތަކަށް ރުހިގެންވާ ކަމެއް އެވެ .

276 وعن عَمْرو بنِ الأَحْوَصِ الجُشميِّ رضي اللَّه عنه أَنَّهُ سمِعَ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم في حَجِّةِ الْوَداع يقُولُ بعد أَنْ حَمِدَ اللَّه تعالى ، وَأَثْنَى عليْهِ وذكَّر ووعظ ، ثُمَّ قال: « أَلا واستَوْصوا بِالنِّساءِ خَيْراً ، فَإِنَّمَا هُنَّ عَوانٍ عَنْدَكُمْ لَيْس تمْلكُونَ مِنْهُنَّ شَيْئاً غيْرَ ذلكَ إِلاَّ أَنْ يأْتِينَ بِفَاحشةٍ مُبيِّنةٍ ، فإِنْ فَعلْنَ فَاهْجُروهُنَّ في المضَاجعِ ، واضْربُوهنَّ ضَرْباً غيْر مُبرِّحٍ ، فإِنْ أَطعنَكُمْ فَلا تبْغُوا عَلَيْهِنَّ سبيلا ، أَلا إِنَّ لَكُمْ عَلَى نِسائِكُمْ حقًّا ، ولِنِسائِكُمْ عَلَيْكُمْ حقًّا، فَحَقُّكُمْ عَلَيْهِنَّ أَن لا يُوطِئْنَ فُرُشكمْ منْ تَكْرهونَ ، وَلا يأْذَنَّ في بُيُوتكمْ لِمن تكْرهونَ ، أَلا وحقُّهُنَّ عَلَيْكُمْ أَن تُحْسنُوا إِلَيْهِنَّ في كِسْوَتِهِنَّ وَطعامهنَّ».

رواه الترمذى وقال : حديث حسن صحيحٌ .

قوله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم « عوانٍ » أَيْ : أَسِيرَاتٌ ، جمْعُ عانِيةٍ ، بِالْعَيْنِ المُهْمَلَةِ ، وهى الأَسِيرَةُ ، والْعانِي : الأَسِيرُ . شبَّهَ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم المرْأَةَ في دُخُولِهَا تحْتَ حُكْمِ الزَّوْجِ بالأَسيرِ «والضربُ المُبرِّحُ » : هُوَ الشَّاقُّ الشديدُ ، وقوله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « فَلا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلاً » أَيْ : لا تَطلُبُوا طرِيقاً تحْتجُّونَ بِهِ عَلَيْهِنَّ وَتُؤذونهنَّ بِهِ، واللَّه أعلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑުގެންވާ عَمْرو بنِ الأَحْوَصِ الجُشميِّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، حَجِّة الْوَداع ގައި حديث ކުރައްވަނިކޮށް
ވިދާޅުވަނީ އަޅުގަނޑުމެން . ތަޢާލާގެ الله އަށް حمد އަދި ثناء ދެއްވުމަށްފަހު . އަދި ذكر
ވިދާޅުވުމަށްފަހު . އަދި وعظ ވިދާޅުވުމަށްފަހު . އެއަށްފަހު حديث ކުރައްވަމުން . ދަންނާށެވެ!
އަންހެނުން ނާއިމެދު ހެޔޮގޮތް ކަމުގައި ކުރަމުން وصية ކުރާށެވެ . ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން
އަންހެނުންނަކީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ގައިދީގައި ތިބޭމީހުން ތަކެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް
އަންހެނުންގެ ފަރާތުން އެއްޗެއް ކަމެއް ފަހުމެއް އެހެން ކަމަކަށް މިލްކު ވާކަށް ނުވެއެވެ .
ނަމަވެސް އަންހެނުންނަކީ ފާޙިޝް ކަމެއް ފާޅުކޮށް ކުރާނަމަ މެނުވީ . ފަހެ އަންހެނުންނަކީ
އެއްޗެއް ކަމަށް ދުރުކުރާށެވެ . އަދި އެނދުގެ ތަނުގައި ހަމަ އެކަނި ދޫކޮށްލާށެވެ . ފަހެ އަންހެނުން
ކިޔަމަން ވެއްޖެނަމަ އަނިޔާކުރުމަށް ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން އަންހެނުންގެ މައްޗަށް އިތުރު

ފިހަވަރެއް ނަމާދަކުރެވޭ . ތަންތަނަށް! ހަމަހަމަކަމުން މިޔަބައިމީހުންނަށްބަލާއި މިޔަބައިމީހުންގެ
އަނބީންގެ މައްޗަށް حقތަކެއް ވެއެވެ . އަދި މިޔަބައިމީހުންގެ އަންހެނުން ނަރުބަލައި
މިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް حق ތަކެއް ވެއެވެ . ފަހެ އެކަނބަލުންގެ މައްޗަށް މިޔަބައިމީހުންގެ
حق އަދީ މިޔަބައިމީހުން ނުކުރާ ދުރުކަ މިޔަބައިމީހުންގެ ތަންމަތީ ކަމު ނުނިކުމެވޭ . އަދި
މިޔަބައިމީހުން ނުކުރާ ދުރުކަ މިޔަބައިމީހުންގެ ކައިރު ނުވައިދުމެވެ. ތަންނަށްނަވާ!
މިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް އަނބީންނަށްވާ حق އަދީ މިޔަބައިމީހުން އަނބީންނަށްވާ ދުނިޔޭ
ފުރާމަދި ހަމަޖެހިން އިރުސާލުން ކަމި ވެއެވެ .

277 وعن مُعَاوِيَةَ بنِ حَيْدَةَ رضي اللَّه عنه قال : قلتُ : يا رسول اللَّه ما حَقُّ زَوْجَةِ أَحدنَا عَلَيْهِ ؟ قال : « أَن تُطْعمَها إِذَا طَعِمْتَ ، وتَكْسُوهَا إِذَا اكْتَسيْتَ ولا تَضرْبِ الْوَجهَ، وَلا تُقَبِّحْ ، ولا تَهْجُرْ إِلاَّ في الْبَيْتِ » حديثٌ حسنٌ رواه أَبو داود وقال : معنى « لا تُقَبِّحْ» أَى : لا تقُلْ قَبَّحكِ اللَّه .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި مُعَاوِيَة بنِ حَيْدَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެ ވަގުތު ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ .
މިގޮތަށް ތިބުނުމިޔަވެ . އަޅަ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ (صلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسلَّم) މިގޮތުގެ ނުގެ
އަނބީންގެ މައްޗަށް މިޔަބައިމީހުންގެ ކިޔަނުދޭ ތަކެތި ކާބައި ހަމަކުރެވެ ؟ حديث
ކިޔަވާދެވެ. މިބާ ބާވައިމާކުން އަނބިންނަށްވައިކު ކާންދުރުވެ . މިބާ އަނގުޔަން ކިޔާ
މިގޮޔަކުން އަނބިންނަށްވައިކު އަނގުޔަން ދުރުވެ . އަދި މިބާ އަނބިންނަށްވާ މުން
މަސީކައި ނުމިވާކުރެވެ . އަދި މިބާ އަނބިންނަށްވާ މުނާ ބިޔު ހަޔާދަވާދުން އަދި ދޫޅި
ނުކާކުރެވެ. އަދި އަނބިންނަށްވާ ނުކުރާމުނިވި ވައިޖައްޔާ އައިދުން ކާކުން ފިހަވައި
އޮޅުނުގުން ކަންމައިމައް (އެބަޔީ ހުޖިމާ ވަގުތު ވަޔަކަ ދައްކަން ފިދި ކަންމައިމައް
) ދައްކަ ނުވާކުރެވެ .

278 وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه ، قال : قال رسول اللَّه صلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « أَكْمَلُ المُؤْمنين إِيمَاناً أَحْسَنُهُمْ خُلُقاً ، وَخِيارُكُمْ خيارُكم لِنسَائهِم » رواه التِّرمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

ރަޟީ الله ޢަންހުސުންގެފާނުގެ أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ . مُؤْمنންގެ ތެރެއިން إيمَان ކަން އެންމެ ފުރިހަމަ ބަޔަކީ އެއުރެންގެ ތެރެއިން އަޚްލާޤު އެންމެ ރަނގަޅު މީހުންނެވެ . އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ރަނގަޅު މީހުންނަކީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އަންހެނުންނަށް އެންމެ ރަނގަޅު މީހުންނެވެ.

279 وعن إياس بن عبدِ اللّه بن أبي ذُباب رضي اللّه عنه قال : قال رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: « لاَ تَضرِبُوا إمَاءَ اللَّهِ » فَجاءَ عُمَرُ رضي اللّه عنه إلى رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم، فقَالَ : ذَئِرْنَ النِّساءُ عَلَى أَزْواجهنَّ ، فَرَخَّصَ في ضَرْبهنَّ فَأَطاف بِآلِ رسولِ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم نِساءٌ كَثِيرٌ يَشْكُونَ أَزْواجهُنَّ ، فقال رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لَقَدْ أَطَافَ بآلِ بَيْت مُحمَّدٍ نِساءٌ كثِيرِ يشْكُونَ أَزْوَاجَهُنَّ لَيْسَ أُولِئك بخيارِكُمْ » رواه أبو داود بإسنادٍ صحيح .

ރަޟީ الله ޢަންހުސުންގެފާނުގެ إِياس بنِ عبدِ اللّه بنِ أبي ذُباب ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަ ބައިމީހުން އަންހެނުންގެ ގައިގައި ނުޖަހާށެވެ . ދެން ރަޟީ الله ޢަންހުސުންގެފާނުގެ عُمَرُ ގެ ފާނު رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަރިހަށް ވަޑައިގެން ދަންނަވައިފިއެވެ .އަންހެނުން އަނބިންގެ ފިރިންގެ މައްޗަށް ހެޔޮލާނުވެގެން ދިޔައެވެ. އެހިސާބު އަނބިންގެ ގައިގައި (ގައިއަށް ޖެހުމަށް) ހުއްދަދެއްވިއެވެ . ދެން رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަހުލުބައިތުން ގެ ގާތަށް ވަރަށް ގިނަ އަންހެނުން އަނބިންގެ ފިރިންގެ ޝަކުވާތަކާއިގެން އައިސް ފިއެވެ . ދެން رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން محمد ގެ ފާނުގެ اهل بيت ނަށް ގާތަށް ވަރަށް ގިނަ އަންހެނުން އަނބިންގެ ފިރިންގެ ޝަކުވާތަކާއިގެން އައިސް ފިއެވެ . އެފަދަ ފިރިންނަކީ ތިޔަ ބައިމީހުންގެ ތެރޭގައި ހުރި ރަނގަޅު މީހުންނެއް ނޫނެވެ.

280 وعن عبدِ اللَّه بنِ عمرو بن العاص رضي اللَّه عنهما أَن رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : «الدُّنْيَا مَتَاعٌ ، وَخَيْرُ مَتاعهَا المَرْأَةُ الصَّالحةُ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި عبدِ اللَّه بنِ عمرو بن العاص ގެ ރިވާއިން ކިޔާ ވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދުނިޔެއަކީ މުދަލެކެވެ . އަދި ދުނިޔޭގައިވާ އެންމެ ރަނގަޅު މުދަލަކީ صالح އަންހެނެކެވެ .

باب حق الزوج على المرأة

ފިރިމީހާ އަނބިމީހާގެ މައްޗަށް އަދާކުރަންޖެހޭ حق ތައް ބަޔާން ވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (النساء 34): {الرجال قوامون على النساء بما فضل اللَّه بعضهم على بعض، وبما أنفقوا من أموالهم. فالصالحات قانتات حافظات للغيب بما حفظ اللَّه}.

ފިރިހެނުންނަކީ ، އަންހެނުންގެ މައްޗަށް ތަރުބިޔަތުދީ ބެލެހެއްޓުމުގައި قائم ވެގެން ތިބި ބައެކެވެ . (އެއީ) އެއުރެންގެ އެއްބަޔަކަށް އަނެއްބަޔަކު މައްޗަށް الله މާތް ކުރެއްވުމާއި ، އިތުރު ކުރެއްވުމާއި ، އަދި އެއުރެންގެ މުދަލުން ހޭދަކުރާތީއެވެ . ފަހެ ، ރަނގަޅު އަންހެނުންނަކީ ، ކިޔަމަންތެރި އަންހެނުންނެވެ . ފިރިމީހާ ނެތް ހިނދު ، الله ރައްކާތެރިކުރެއްވި ގޮތުން ، އެއުރެންގެ ކަންތައްތައް ރައްކާތެރިކުރާ ބައެކެވެ ، ފަހެ ، އަށަގެންނެވި نصيحة ދޭށެވެ! އަދި ، އަށަގެންނެވީމާ އެނދުގައި ވަކިން ދޫކޮށްލާށެވެ ! އަދި ، އަށަގެންނެވީ ގަދަވުމުން (ހާނިކަ ނުވާގޮތަށް) ތަޅާށެވެ!

وأما الأحاديث فمنها حديث عمرو بن الأحوص السابق (انظر الحديث رقم 276) في الباب قبله.

281 وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إِذَا دعَا الرَّجُلُ امْرأَتَهُ إِلَى فِرَاشِهِ فلَمْ تَأْتِهِ فَبَات غَضْبانَ عَلَيْهَا لَعنتها الملائكةُ حَتَّى تُصْبحَ» متفقٌ عليه .

ދާތް الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފިރިމީހާ އަނބިމީހާ އަށް އެއްދާނަށް ކުރުމުން ގޮވާލުން ނުގަސްތިޔަކަމު އަނބިމީހާ އަށް ކަމަކާނު އަނބިމީހާގެ ދެކެ ރުޅި އަރައިގަން ހުރި ނިދަވިއްޖާ ޖަވާބުން ملائكةُ އަނބިމީހާގެ މައްޗަށް ހެނދުނު ވަންދެން لعنة ދެއްވައެވެ.

وفي رواية لهما : « إِذَا بَاتَتْ المَرْأَةُ هَاجِرَةً فِرَاشَ زَوْجهَا لَعنتْهَا المَلائِكَةُ حَتَّى تُصْبِحَ ».

އަދި بخاري އާއި مسلم ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އަންހެނާ (ފިރިމީހާއި ނިދައި) އަނބިމީހާ ފިރިމީހާގެ ދޮން ދޫކޮށް ކަނޑައިލައިގެން ހުރި ވިއްޖާ ހެނދުނު ވަންދެން (އަސަރު ހީވާގޮތް ދިމާ ހުރެގެން ނިދިއް) ملائكةُ އަނބިމީހާ އަށް ހަށިހިނގައި لعنة ދެއްވާ ހުއްޓެވެ .

وفي روايةٍ قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «والَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ مَا مِن رَجُلٍ يَدْعُو امْرَأَتَهُ إِلَى فِرَاشِهِ فَتَأْبَى عَلَيْهِ إِلاَّ كَانَ الَّذِي في السَّمَاءِ سَاخِطاً عَلَيْهَا حَتَّى يَرْضَى عَنْهَا » .

އަދި (مسلم ގެ) ހަދީސް ރިވާ ވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ . رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ . ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ނަފްސު ވެވޮޑިގެންވާ އަރިހަށްވާ އެއްދާ . ކަލޭ ހިތާއިދިނީ ވަނަވެ. އެއި ފެތުރިހާ އަނބިމީހާ އަށް އެއްދާނަށް ކުރުމުން ގޮވާލުން އަނބިމީހާ އިނކާރު ކުރިއްޔާ އެދާމީ އަވަސްހަރަކާތް ހިތްހުރި ސުވަރުގެ ހިނދުއްވަދި ކަނޑައިލާ ފިރިމީހާ (އަސަރު الله سبحانه وتعالى) ކާކު ވެގެން ވެއެވެ .

282 وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه أَيضاً أَن رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : «لا يَحلُّ لامْرَأَةٍ أَنْ تَصُومَ وزَوْجُهَا شَاهِدٌ إِلا بِإِذْنِهِ ، وَلا تَأْذَنْ في بَيْتِهِ إِلاَّ بِإِذنِهِ » متفقٌ عليه ، وهذا لفظ البخاري .

މާތް الله ރުހުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން އަދިވެސް ރިވާ ވެގެން ވެއެވެ.
ހަމަހަމަކަމުގެން رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަންހެނަކަށް
އަނބި ފިރިމީހާ حاضر ވެ ހުރެގެން އޭނާގެ އިޒުނަ ނުލައި (ސުންނަތް)
ރޯޒާ ހިފުން ހުއްދަ ނުވާނެއެވެ. އަދި އޭނާގެ އިޒުނަ ނުލައި އޭނާގެ
ގެއަށް އެހެން މީހަކު ވެއްދުން ހުއްދަ ނުވާނެއެވެ.

283 وعن ابن عمرَ رضي اللَّهُ عنهما عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « كُلُّكُمْ راعٍ، وكُلُّكُمْ مسئولٌ عنْ رعيَّتِهِ ، والأَميرُ رَاعٍ ، والرَّجُلُ راعٍ علَى أَهْلِ بيْتِهِ ، والمرْأَةُ راعِيةٌ على بيْتِ زَوْجِها وولَدِهِ ، فَكُلُّكُمْ راعٍ ، وكُلُّكُمْ مسئولٌ عنْ رعِيَّتِهِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުހުންލެއްވި عبد الله بن عمر، ސަޙާބީގެ ރިވާޔަތުން
ނަބިއްޔާ ކަލޭގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރަސޫލާ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ
ތެރެއިން ކޮންމެ މީހަކީ ބަލާ ބަލަ ރައްޔިތުން ޖަވާބުދާރީވާ މީހެކެވެ . އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ
ތެރެއިން ކޮންމެ މީހަކީ އަމީރާ ބަލާ ބަލަ ރައްޔިތުން ޖަވާބުދާރީވާ މީހުންނާއި ބެހޭގޮތުން
ސުވާލުކުރެވޭނެ މީހާއެވެ . امير އަކީ ބަލަހައްޓަންޖެހޭ ޖަވާބުދާރީވާ މީހެކެވެ. އަދި ފިރިހެނާއަކީ
އޭނާގެ އަހުލުބައިތުން ބަލަހައްޓަންޖެހޭ ޖަވާބުދާރީވާ މީހެކެވެ . އަދި އަންހެނާއަކީ އޭނާގެ
ފިރިމީހާގެ ގެއާއި އޭނާގެ ދަރިން ބަލަހައްޓަންޖެހޭ ޖަވާބުދާރީވާ މީހެކެވެ . ފަހެ
ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ކޮންމެ މީހަކީ ބަލާ ބަލަ ރައްޔިތުން ޖަވާބުދާރީވާ މީހެކެވެ . އަދި އެމީހަކު
ބަލަހައްޓަންޖެހޭ ޖަވާބުދާރީވާ މީހުންނާއި ބެހޭގޮތުން އެމީހަކާ ސުވާލު ކުރެވޭނެއެވެ.

284 وعن أبي عليٍّ طَلْق بن عليٍّ رضي اللَّه عنه أَن رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : «إِذَا دعا الرَّجُلُ زَوْجتَهُ لِحَاجتِهِ فَلْتَأْتِهِ وإِنْ كَانَتْ عَلَى التَّنُّور» . رواه الترمذي والنسائي ، وقال الترمذي : حديث حسن صحيح .

ރަޟީ الله ޢަންހުސްނަވާއި أبو علي طَلْق بن عليّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ.
ހަދަލަސަވަރުން رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިފައެވެ. ޓިރިމިޒީ އޭގެ
އަންހެނުންގެ އަށް ބައްދަލުކުރުން ބަހަރި ގަވާއިދުން ވެގެން އަންނަ ހުއްޓަވެ . އަދި
ތިޔަރެހެ ކަލިރަގައި ޓަރިފިހަން ހުއްޓެ ވެއެވެ.

285 وعن أبي هريرة رضي اللّهُ عنه عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « لَوْ كُنْتُ آمِراً أحَداً أَنْ يسْجُدَ لأَحدٍ لأَمَرْتُ المرْأَةَ أَنْ تَسْجُدَ لِزَوْجِهَا » . رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح.

ރަޟީ الله ޢަންހުސްނަވާއި أبو هريرة ސަލާމާއި ސަލާމެއް ވެއްވި ނަބިއްޔާ ކާލާގެ ފުރުގެ
ރިވާޔަތުން ރިވާވާހަދީވެއެވެ . ރަސޫލާ ކީގެ ފުރުން حديث ކުރައްވަވާއެވެ .ހިމެނުނަކާ ގެފުރުން ފެއްވޭ
މިހަލަތު އަގުން މިހަލަތު سجدة ކުރުމަށް އަދުރު ކުރަނިހަމަ އަންހެނުން ޓިރިމިޒީ
ހުރިވިޔާ سجدة ކުރުމަށް އަދުރު ކުރައްވިހަވެއެވެ .

286 وعن أُمِّ سلمةَ رضي اللّهُ عنها قالت : قال رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « أَيُّما امرأَةٍ ماتَتْ وزوْجُهَا عنها راضٍ دخلَتِ الجَنَّةَ » رواه الترمذي وقال حديث حسن .

ރަޟީ الله ޢަންހުސްނަވާއި أُمِّ سلمة ގެ ރިވާޔަތުން އަރިވާސް ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
އެއްވެސް އަންހެނަކު ގެރިވާއިރު ފިރިމީހާ ރިޟާވެ ޓިރިމިޒީގެ ހަދީޘެއް ނަމަ ދާއިރީ
ސަރުކާރަށްވެ.

287 وعن معاذِ بن جبلٍ رضي اللّهُ عنه عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « لا تُؤْذِي امْرَأَةٌ زَوْجَهَا في الدُّنْيا إلاَّ قالَتْ زَوْجَتُهُ مِنَ الحُورِ الْعِينِ لا تُؤْذِيه قَاتلَكِ اللّه ، فَإِنَّمَا هُو عِنْدَكِ دخِيلٌ يُوشِكُ أَنْ يُفارِقَكِ إِلَيْنا » رواه الترمذي وقال حديث حسن.

ރަޟީ الله ޢަންހުސްނަވާއި معاذِ بنِ جبل ސަލާމާއި ސަލާމެއް ވެއްވި ނަބިއްޔާ ކާލާގެ ފުރުގެ
ރިވާޔަތުން ރިވާވާހަދީވެއެވެ . ރަސޫލާ ކީގެ ފުރުން حديث ކުރައްވަވާއެވެ.އެންގިނަކަ ޓިރިމިޒީ
އަދި އަންހެނުންގެ ފަޅައިފިއްޔާ ހިމެނޭ ކަލަނަވާ حور العين އަބަދުވެސް

ބުނުއްވައެވެ. ކަނބުލޭގެ އާދައިން އަނިޔާ ނުކުރާށެވެ. މާތް الله ކަނބުލޭގެ ހައްޤުތަކަ
ކުރައްވާނެތެވެ! ހަމަކަށަވަރުން އެއީ ނިކަމެތި ވެރިއެއް ކަނބުލޭގެ ހާލަތުގައެވެ. އެކަ
ކަނބުލޭގެ ދަރުމަވެރިކަމުގެ ބިމުންމުގެ ގާތުން އައިން ހާލަތުގެން ވައިވެ. ބިމުންމުން
އަނގައިން ކަމެއްގެ ހާލަތުގައެވެ.

288 وعن أُسامَةَ بنِ زيد رضي اللَّه عنهما عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « ما تركْتُ بعْدِي فِتْنَةً هِي أَضَرُّ عَلَى الرِّجالِ : مِنَ النِّسَاءِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދަރިކަލުންނާއި ރުހިވޑައިގަންނަވާށި أُسامَةَ بنِ زيد ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ރަސޫލާގެން
ވިއެވެ. ބިމުން ކަލޭގެފާނުން ފަހު ފިރިހެނުންގެ މައްޗަށް އަންހެނުންގެ ފިތުނައަށްވުރެ
ގެއްލުން ބޮޑު ފިތުނައެއް ނުވެއެވެ.

باب النفقة على العيال

އަނބިދަރިންނާއި ބަލަދު ވެރިންނަށް نفقة ދިނުން ބަޔާން ވާބާވާ باب

قال اللَّه تعالى (البقرة 233): {وعلى المولود له رزقهن وكسوتهن بالمعروف}.

އަދި އެކަނބިގެންވާ ހުރިގެދޮރު އެކަނބަލުންނަން ކާންދިނުމާއި ، އަންނައުނުދިނުން
އެއީ ، (ކައްޗާގެ) ބަލާގެ މައްޗަށް ވާޖިބުވެގެންވާ ކަމެކެވެ .

وقال تعالى (الطلاق 7): {لينفق ذو سعة من سعته، ومن قدر عليه رزقه فلينفق مما آتاه اللَّه، لا يكلف اللَّه نفساً إلا ما آتاها}.

ތަނަވަސްކަމުގެ ވެރިޔާ ، އޭނާގެ ތަނަވަސްކަން ހުރި މިންވަރަކުން ހަރަދުކުރާ ހުރި ކަމެވެ! އަދި
އަމިއްލަގެ رزق ދަތިކުރެވިފައިވާ މީހާ ، ތިހާ ، އަމިއްލައަށް الله ދެއްވި އެއްޗަކުން ހަރަދުކުރާ

ހުރިކަމެވެ! އެއްވެސް نفس އަކަށް ، އެ نفس އަކަށް ދެއްވާފައިވާ އެއްޗެއްގެ މިންވަރުން މެނުވީ ،
الله تكليف އެއް ނުޖައްސަވާނެވެ .

وقال تعالى (سبأ 39): {وما أنفقتم من شيء فهو يخلفه}

އަދި ތިޔަބައިމީހުން (އެކަލާނގެ މަގުގައި) ހޭދަކުރާ ކޮންމެ އެއްޗަކަށް ، އެކަލާނގެ ބަދަލު ދެއްވާނެވެ .

289 وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه قال : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «دِينَارٌ أَنفَقْتَهُ في سبيلِ اللَّه ، وَدِينَارٌ أَنْفَقتَهُ في رقَبَةٍ ، ودِينَارٌ تصدَّقْتَ بِهِ عَلَى مِسْكِينٍ، وَدِينَارٌ أَنْفَقْتَهُ علَى أَهْلِكَ ، أَعْظَمُهَا أَجْراً الَّذي أَنْفَقْتَهُ علَى أَهْلِكَ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ الله ގެ މަގުގައި ހޭދަކުރާ ދީނާރަކާއި އަދި ތިބާ އަޅުވެތި ކަލުން ސަލާމަތް ކުރުމަށްޓަކައި ހޭދަކުރާ دِينار އަކާއި އަދި ތިބާ މިސްކީނަކަށް އަކަށް صدَّقة ކުރާ دِينار އަކާއި އަދި ތިބާ ތިބާގެ ޢާއިލާއަށް ހޭދަކުރާ دِينار އަކާއި ، މިއިންގާ ހޭދަކުރާ ދީނާރުން ބޮޑު ބޮޑުވެގެންވާ اجر ހުރީ ތިބާ ތިބާގެ ޢާއިލާއަށް ހޭދަކުރި دِينار ގެ މައްޗަށެވެ.

290 وعن أبي عبدِ اللَّهِ وَيُقَالُ له : أبي عبدِ الرَّحمن ثَوْبانَ بْن بُجْدُدَ مَوْلَى رسولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أَفْضَلُ دِينَارٍ يُنْفِقُهُ الرَّجُلُ دِينَارٌ يُنْفِقُهُ عَلَى عِيالِهِ ، وَدِينَارٌ يُنْفِقُهُ عَلَى دابَّتِهِ في سبيلِ اللَّه ، ودِينَارٌ يُنْفِقُهُ علَى أَصْحابه في سبِيلِ اللَّهِ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبو عبدِ اللَّهِ ، رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މިނިވަން ކުރެއްވި އަޅާ ثَوْبانَ بْن بُجْدُدَ (މީނާގެ ކުންނިޔާ ވަނީ عبدِ الرَّحمن ކަމުގައިވެސް ބުނެވެއެވެ .) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ . رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ . މީހާ ހޭދަކުރާ ކޮންމެ ބޮޑު دِينار އަކީ އެމީހެއްގެ ޢާއިލާ އަށް ހޭދަކުރާ دِينار އެވެ އަދި އެމީހަކު الله

ގެ މަގުގައި ދީފައިވާ ކުރިމަތިން ބޮޑުސަވާބު ޢާއިލާއަށް ހަރަދުކުރާ دينار އެވެ. އަދި އެމީހާއާއި
އެކު الله ގެ މަގުގައި ދީފައި ހުރިހާ ބައިވެރިންނަށް ހަރަދުކުރާ دينار އެވެ .

291 وعن أُمِّ سلمَةَ رضي اللَّهُ عنها قَالَتْ : قلتُ يا رسولَ اللَّهِ ، هَلْ لي أَجْرٌ في بني أبي سلَمةَ أَنْ أُنْفِقَ عليْهِمْ ، ولَسْتُ بتَارِكَتِهِمْ هكَذَا وهكَذَا ، إنَّما هُمْ بنِيَّ ؟ فقال : « نَعَمْ لَكِ أَجْرُ ما أَنْفَقْتِ علَيهِمِ » متفقٌ عليه .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންފައިވާ أُمِّ سلمَةَ ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެ
ދަރިންނަށް ހަރަދުކުރުމަކީ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . ތިމަން ކަލޭގެ އާއި أبو سلمَةَ ގެ ކުދިންނަށް (
އެބައި އެކަލޭގެފާނު أبو سلمَةَ އާއި ދެމެދުވެފައިވާ ކުދިންނަށް) خرد
ކުރުމުގައި އަޖުރެއް ވޭތޯ؟ ތިމަންކަލޭގެ އެމީހުން ދޫކޮށްލާފައެއް ނުވާނަމެވެ ؟ އަދި އެކުދިން
خرد ނުކުރެވޭނެ ހާލަތެއް ނޫނެވެ. އެކުދިންނީ ތިމަން ކަލޭގެ ކުދިންނެވެ.
ފަހެ ނަބިއްޔާ ވިދާޅުވިއެވެ. އާއެކޭ ތިމަން ކަލޭގެ ވެސް ހަރަދުކުރާ ތަކެތީގެ حديث
ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ ތިމަން ކަލޭގެ ކުދިންނެވެ. خرد ގެ ސަވާބު ތިމަން ކަލޭގެ
ލިބޭނެއެވެ .

292 وعن سعد بن أبي وقَّاص رضي اللَّه عنه في حدِيثِهِ الطَّويلِ الذِي قَدَّمْناهُ في أَوَّل الْكِتَابِ في بَابِ النِّيَّةِ أَنَّ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال له : « وَإِنَّكَ لَنْ تُنْفِقَ نفَقَةً تَبْتَغِي بِهَا وَجهَ اللَّه إلاَّ أُجِرْتَ بها حتَّى ما تَجْعلُ في في امرأَتِكَ » متفقٌ عليه .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންފައިވާ سعد بن أبي وقَّاص ގެ ރިވާޔަތުން ފޮތުގެ ފުރަތަމަ نية ގެ ބާބުގައި
ބުނި بيان ކުރެވިފައިވާ بَاب ގައި ރިވާޔަތްކޮށްފައިވާ ދިގު حديث ގައި ވެއެވެ . رسولُ
اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެ صحابي އަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ . ތިމަންކަލޭގެ ޚަރަދުކުރާ
ކޮންމެއެއް الله ގެ ރުހިވޮޑިގަތުމަށް އެދިގެން ދީފައިވާނަމަ އެއަށް ސަވާބު ލިބޭނެއެވެ خرد
ކުރާ ތަކެތިން ސަވާބު ލިބޭނެއެވެ. އަންހެނުންގެ އަނގަޔަށް ލާ ކެއުމަށް ވެސް ސަވާބު އޮންނާނެއެވެ
ތިމަން ކަލޭގެ ކާވެނި ކުރެއްވި ބޭބޭ .

293 وعن أبي مَسْعُودٍ الْبَدرِيِّ رضي اللَّه عنه ، عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : «إِذَا أَنْفَقَ الرَّجُلُ على أَهْلِهِ نفقَةً يحتَسبُها فَهِي لَهُ صدقَةٌ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو مَسْعُودٍ الْبَدرِي ސަޙާބީގެ ސަނަދުން ރިވާވޭ ނަބިއްޔާ ކަލޭގެފާނު
ވިދާޅުވިއެވެ: ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އަބޫދާވޫދާ حديث ކުރައްވައިފައިވެއެވެ . މިހެނެ އަލިމާގެ ފަރާތުން އަހުލު
خرد ކުރާ ހިނދު الله ގެ ވަޢުދުވެ އަދި ޘަވާބަށް ޓަކައި خرد ކުރެ ފާއިދާ صدقة އެއްގެ
ގޮތުގައެވެ .

294 وعن عبدِ اللَّهِ بنِ عمرو بنِ العاص رضي اللَّه عنهما قال : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « كفي بِالمرْءِ إِثْماً أَنْ يُضَيِّعَ مَنْ يقُوتُ » حديثٌ صحيحٌ رواه أَبو داود وغيره .

ورواه مسلم في صحيحه بمعنَاهُ قال : « كَفي بِالمرْءِ إِثْماً أَنْ يَحْبِسَ عَمَّنْ يملِكُ قُوتَهُ »

މާތް الله އެދެބަވަޑައިގަންނަވާ ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عبدِ اللَّهِ بنِ عمرو بنِ العاص ގެ ރިވާއިން
ރިވާވާގޮތުން މިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ ؛ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިފައިވެ.
އެމީހާ خرد ކުރަންޖެހޭ މީހުންނަށް خرد ނުކުރުން ފާފަވެރިކަން މީހާ ފާފަވެރި ވުމަށް އެކަނި ވެސް
ފުދެއެވެ .

295 وعن أبي هريرةَ رضي اللَّهُ عنه أَن النبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « مَا مِنْ يومٍ يُصبِحُ الْعِبَادُ فِيهِ إِلاَّ ملَكَانِ يَنْزِلانِ ، فَيقولُ أَحدُهُما : اللَّهُمَّ أَعْطِ مُنْفِقاً خلَفاً ، ويقولُ الآخَرُ : اللَّهُمَّ أَعْطِ مُمْسِكاً تَلَفاً » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ރިވާއިން ރިވާވާގޮތުން މިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ .
ހަމަކަށަވަރުން ސަޙާބީގެ ސަނަދުން ނަބިއްޔާކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައިފައިވެ. ދުވަހާ ބައިކަމަ

ބޭކަރުން ފުދިބަލާގަތުން ދުރު ނުކުރައްވާ ދުވަހަށް ގަދި އަޑުއަހާ ދުވަހު ލާވެސް ހުނުދުން ނުވާއްވާ

. ފެނޭ އެއިން އެއްމެހާ ބޭނުންތައް ފުދޭ ކަނޑައެޅިގެން. اللّٰهُمَّ ހައްދަވައި ބޭނުންތައް ތަނަވަސްކޮށް

! (ހަނދާނުގައި) ހުދުކާރު މިހާރު ގިނަ ކަނޑައެޅިގެން! އަދި އަނެއް މަސްއޫލަކީ ބޭނުންތައް ފުދޭ

ކަނޑައެޅިގެން . اللّٰهُمَّ ހައްދަވައި ބޭނުންތައް ތަނަވަސްކޮށް ! ހަދިޔާކުރުން ހިފެހެއްޓި މިހާރު

މަދުކަނޑައެޅިގެން !

296 وعنه عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « الْيَدُ الْعُلْيا خَيْرٌ مِنَ الْيدِ السُّفْلَى وابْدَأْ بمن تَعُولُ ، وَخَيْرُ الصَّدَقَةِ مَا كَانَ عَنْ ظَهْرِ غِنَى ، ومَنْ يَسْتَعِفِفْ ، يُعِفَّهُ اللَّهُ ، ومَنْ يَسْتَغْنِ يُغْنِه اللَّهُ » رواه البخاري .

އަދި އެ صحابى (އެބޭފުޅާ ގެން الله ރުއްސުންވެވަޑައިގަންނަވާނީ أبو هريرة) ސަލާމްގެ ނަބިއްޔާ ގެއްލި

ނަބިއްޔާ ކަނޑައެޅިގެން ހިތާމައިން ރިވާކުރައްވައިގެ . އެކަނޑައެޅިގެން حديث ކުރައްވައިގެ .މިވަނީ

އެއް (އެބޭފުޅާ ދީ މިހާ) ދެކޮޅެއްގައި އެކޮޅު ވެރި (އެބޭފުޅާ ހުރި މިހާ އަތް ވެރި) ހުރިހާކަން ބޭނު

ވެގެން ވާނީ . އަދި މިވަނީ (އެއްމެހާ ބޭނުންތަކަ) ގެން ދިވެހި މިހުން ފުދިބަލާގެން ފުދޭ .

އަދި އަނެއް ގެން ވެގެންވާ ބަލައިގަތަވާ ފުދިގެން ހުރި ކުރި ބަލައިގަތަވާ.އަދި ސަލާމް ނުދެވޭ

ވަގުތު ދަސްއްކަތް ކުރި މިހާރު ގެން الله سبحانه وتعالى ސަލާމް ދެކުރުން ސަލާމްގެ

ކުރުދެއްވައިގެ. އަދި ދުވަ މިނިވަންކަން ފުއްދައިދެވުނު ދަސްއްކަތް ކުރި މިހާރު ގެން الله

ފުއްދަވާ ދެއްވައިގެ .

باب الإنفاق مما يحبُّ ومن الجيِّد

ފުދު ރަނގަޅު ދަރުމަވެރިކަން ވިޔަފާރި ކަމުދާ ދަރުމަވެރި ހުދުކާރުގެ ގެންގުޅެ ބާބުން

ވެގެން ވާ بَابِ

قال اللَّه تعالى (آل عمران 92): {لن تنالوا البر حتى تنفقوا مما تحبون}.

މާލު ހަރަދުގެ ތަކެތީންނާއި އަދި ... ކަމުދަނިވި ތަކެތީން ...
... باب

وقال تعالى (البقرة 267): {يا أيها الذين آمنوا أنفقوا من طيبات ما كسبتم ومما أخرجنا لكم من الأرض، ولا تيمموا الخبيث منه تنفقون}.

ތާ إيمان ... ! ތިޔަބޭފުޅުން ...
ތަކެތިން ... ! އަދި، ...
... ، ...
، ... قصد ... !

297 عن أَنس رضي اللَّه عنه قال : كَانَ أَبُو طَلْحَةَ رضي اللَّه عنه أَكْثَرَ الأَنْصَارِ بِالمدِينَةِ مَالاً مِنْ نَخْلٍ ، وكَانَ أَحَبُّ أَمْوالهِ إِلَيْهِ بيْرَحاءَ ، وكَانَتْ مُسْتَقْبلَةَ المسْجِدِ وكانَ رسول صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يدْخُلُها ويَشْربُ مِنْ ماءٍ فِيها طَيِّبٍ قَالَ أَنَسٌ : فلَمَّا نزلَتْ هَذِهِ الآيةُ : { لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ } قام أَبُو طَلْحَةَ إِلى رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقال : يا رسولَ اللَّه إِنَّ اللَّه تعَالَى أَنْزلَ عَلَيْكَ : { لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ } وَإِنَّ أَحَبَّ مَالي إِلَيَّ بيْرَحاءَ ، وإِنَّهَا صدَقَةٌ للَّهِ تَعَالَى أَرْجُو بِرَّهَا وذُخْرهَا عِنْد اللَّه تعالى ، فَضَعْهَا يا رسول اللَّه حيْثُ أَرَاكَ اللَّهُ، فقال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: « بَخٍ ، ذلِكَ مَالٌ رَابحٌ ، ذلِكَ مَالٌ رابِحٌ ، وقَدْ سمِعْتُ مَا قُلْتَ ، وَإِنِّي أَرَى أَنْ تَجْعَلَهَا في الأَقْرَبِينَ » فقال أَبُو طَلْحَةَ : أَفْعَلُ يا رسولَ اللَّه ، فقَسَّمَهَا أَبُو طَلْحَةَ في أَقَارِبِهِ ، وبَنِي عَمِّهِ. متفقٌ عليه .

وقولُهُ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مالٌ رَابحٌ » رُوِي في الصحيحين « رَابحٌ » و « رَايحٌ» بالباءِ الموحدةِ وبالياءِ المثناةِ ، أَيْ رَايحٌ عَلَيْكَ نَفْعُهُ ، و « بَيْرَحَاءُ » حَدِيقَةُ نَخْلٍ ، وروي بكسرِ الباءِ وَفتحِها

... الله ... أَنس ... . الله
... أَبُو طَلْحَة ... مَدِينَة ... أَنصاري ...

އެންމެ ގިނަ عدد އަށް ލިއްބެވި ބަގީޗާތަކެވެ . އަދި ރުއްމުގެ ބަޔާއިން މި ބަގީޗާތަކުން
އެންމެ ކަމުދާނީވި އަދި ޚާއްޞަކުރައްވާ ބަޔާއުގެ އައްޗި ބީރުހާ ނަމަކަށް ކިޔުން ކަދުރު
ގަސްތަކެވެ.އެގަސްތަކު ހުރީ مَسْجِدِالنبوى ގެ ކުރިމަތީގައެވެ . އަދި رسول اللّٰه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم
އެގަސްތަކަށް ވަދެ އުޅުއްވައެވެ . އަދި އެގަސްތަކުގެ ފެން ރަނގަޅު ކަމުންބާއި އެގަސްތަކުން
ފެންބުއްދު ހިއްޕަވާ ހިއްދެވިއެވެ . أَنس ގެ ފާނު ވިދާޅުވިއެވެ . މި آية { لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا
مِمَّا تُحِبُّونَ } ބާވައިލެއްވުނީމާ أَبُو طَلْحة ގެ ފާނު رسول اللّٰه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ
އަރިހަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ . ހޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މާތް الله
وحي ކުރައްވައިފިއެވެ . { لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ } މާނައީ : ތިޔަބައިމީހުން ގެ
މުދަލުން އެއްޗެހިކަށް ތިޔަބައިމީހުން ގެ ލޯބިވާ ބޭނުންވާ ވަކިވީ ހޭދަނުކުރާހާ ހި
ހިނދަކު ތިޔަބައިމީހުންގެ ހެޔޮ ކަމުގެ ފުރިހަމަ جزاء އާއި ހަމަހަމަ وأصل ނުލިބޭނެކަން
يقين ކުރޭ. (އަދި أَبُو طَلْحَة ވިދާޅުވިއެވެ .) އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނާގެ މުދަލުގެ
ތެރެއިން ތިމަންނަށް ގާތްގައި އެންމެ ކަމުދާނީވި އަދި އެންމެ ޚާއްޞަ ބީރުހާއު ބޭނުމާ މުދަލަކީ
ބީރުހާ ނަމަކަށް ކިޔުން ތިމަންނާގެ ކަދުރު ގަސްތަކެވެ .އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނާގެ އެކަދުރު
ގަސްތަށް މާތް الله سبحانه وتعالى އަށްޓަކައި صدقة ކުރީމުއެވެ . ތިމަން އަޅާ އެއުމީދު ކުރަނީ
އެކަމުގެ ثواب އާއި ހެޔޮ ދަރުމަ الله ގެ حضرة ން ލިބުންކަމަށެވެ . ހޭ الله ގެ رسول އާއެވެ .
މާތް الله ކަލޭގެފާނަށް ދައްކަވާ ފަދައަކުން ބޭނުން ފާނުވަޑައިގެންނެވީ ގޮތަކަށް މާލިން އެގަސްތަކު
ކަންތައް ކުރިއަށް ގެންދަވާށެވެ . ދެން رسول اللّٰه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث
ކުރައްވައިފިއެވެ. ހައްދަ ރަނގަޅޭ ! ފައިދާ ދޭނެ މުދަލެކޭ ތިޔައީ . ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން
ކަލޭގެފާނު ތިބާ ތިޔަ ވިދާޅުވި ވިދާޅުވުން އަޑު އިވިއްޖެއެވެ . އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނު
ފެނިވަޑައިގަންނަވަނީ ތިބާ އެގަސްތަކު ތިބާގެ ގާތް ތިމާގެ މީހުންނަށް صدقة ކުރުމަށެވެ . ދެން
أَبُو طَلْحَة ވިދާޅުވިއެވެ. ހޭ الله ގެ رسول އާ އެވެ. ތިމަންނަ ތިގޮތަށް ތި ކަންތައް ކުރާ
ހުށީމުއެވެ . ދެން (އެއަށްފަހު) أَبُو طَلْحَة އެގަސްތައް އެކަލޭގެ ބޮޑުބޭބެގެ ދަރިންނާއި އަދި ގާތް
ތިމާގެ މީހުންގެ މެދުގައި ބައްސަވައި ދެއްވައިފިއެވެ .

بيان وجوب أمره وأولاده المميزين وسائر من في رعيته

بطاعة الله تعالى ونهيهم عن المخالفة

މީހާގެ އަނބިދަރިންނާއި ، އަދި މީހާގެ ދަރިންގެ ތެރެއިން ފުރާވަރަށް ގޮސް ފުދިވާ ދަރިންނާއި
އަދި މީހާ ބަލަހައްޓަން ޖެހިފައިވާ މީހުންނަށް ، الله އަށް ކިޔަމަންވުމަށް އަމުރު
ކުރުމާއި ، އެކަލާނގެއަށް ނުކިޔަމަންތެރިވުމުން މަނާކުރުމާއި އަދި އެއިން ކޮންމެ ކަމެއް
ކުރުން އެންމެހާ ގޮތަކުން ދުރުކުރުމަށް ނަސޭހަތްދިނުމާއި ކަމެއް ކުރުން މަނާކުރުމާއި އަދަބުދިނުމާއި
އަދި ނަހީ ކުރެވިގެންވާ ކަމެއް ކުރާ މީހަކަށް އަދަބު ދިނުމުގައި ކަމެއް ކުރުމަށްފަހު ކަމެއް
ބަލައި މީހާގެ މައްޗަށް ވާޖިބު ވެގެންވާ ކަންތައްތަކުގެ ކަން ބަޔާން ކޮށްދޭ **باب**

قال اللّه تعالى (طه 132): {وأمر أهلك بالصلاة واصطبر عليها}.

އަދި ކަލޭގެފާނުގެ أهل ވެރިންނަށް ނަމާދު ކުރުމަށް أمر ކުރައްވާށެވެ! އަދި އެކަމުގެ
މައްޗަށް ކެތްތެރިވެ ވަޒަންވެރިކަމާއެކު ހުންނަވާށެވެ !

وقال تعالى (التحريم 6): {يا أيها الذين آمنوا قوا أنفسكم وأهليكم ناراً}

އޭ إيمان ވީމީހުން ތިޔަބައިމީހުންނޭވެ ! ތިޔަބައިމީހުންގެ އަމިއްލަ نفس ތަކާއި ،
ތިޔަބައިމީހުންގެ أهلވެރިން ، ނަރަކައިގެ އަލިފާނުން ސަލާމަތް ކުރާށެވެ !

298 وعن أبي هريرةَ رضي اللّه عنه قال : أَخذ الحسنُ بنُ عليٍّ رضي اللّه عنْهُما تَمْرةً مِنْ تَمرِ الصَّدقَةِ فَجعلهَا في فِيهِ فقال رسولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « كُخْ كُخْ ، إِرْمِ بِهَا ، أَما علِمْتَ أَنَّا لا نأْكُلُ الصَّدقةَ ،؟ » **متفق عليه .**

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ أبوهريرة ގެ ރިވާޔަތުގައި ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . މާތް الله
އެދެބޭކަލުންނަށް ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ علي ގެ ދަރިކަލުން حسن ގެ ފާނު (ޞަދަޤާތު
ދިނުމުން) زكاة ގެ ކަދުރުން ކަދުރެއް ނަންގަވާ އަނގަމައްޗަށް ލެއްވިއެވެ . ދެން رسولُ اللّه
صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ . ކައްޚް ! ކައްޚް ! (ދޫކޮށްލައްވާ)

ދިވެއްޖެއްޔާއޭ. ކަލޭގެފާނު ! ދޫކޮށްލާށް ! ނުވެސް ދަންނަވަނީ ހަކަހަދަވާލުން ދިވެހިބަހުން (އަހަރި
محمد ގެ ޢާއިލާ އަހުލު ބައިތުން) صدقة ނުކަމުއެވެ .

وفي روايةٍ : « إنا لا تَحِلُّ لنَا الصَّدقةُ » وقوله : « كِخْ كِخْ » يُقالُ بِاسْكَانِ الخَاءِ ، ويُقَالُ بكَسرِهَا مع التَّنْوِينِ وهيَ كلمةُ زَجْرٍ للصَّبِيِّ عن المُسْتَقذَرَاتِ ، وكَانَ الحسنُ رضي اللَّه عنه صبِياً .

299 وعن أبي حفْصٍ عُمَرَ بن أبي سلَمَةَ عبدِ اللَّه بنِ عبدِ الأَسد : ربيبِ رسول اللَّه صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : كُنْتُ غُلاماً في حجْرِ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، وكَانَتْ يَدِي تَطِيشُ في الصَّحْفَةِ ، فقال لي رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « يا غُلامُ سمِّ اللَّهَ تعالى ، وكُلْ بِيمِينِكَ، وكُل ممَّا يليكَ » فَما زَالَتْ تِلْكَ طِعْمتي بعْدُ . متفقٌ عليه .

« وتَطِيش » : تَدُورُ في نَواحِي الصَّفَحَةِ .

رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ޙަޟްރަތުގައި (ކުޑަކުދިކަމުގައި) ابو حفْص (ރަޟިޔަ) عُمَر بن أبي سلَمَةَ عبدِ اللَّه بنِ عبدِ الأَسد ވިދާޅުވިއެވެ. މިގޮތުގައި ގައިމުގައި رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ބަރަކާތް ލިބުނު ފަރާތަކީ ހުރިހާގޮތަކުން . އަޅު ކާއިރު މިގޮތުގައި ބައިވެރި އެއްކޮށް މިދިޔަބަ ތަނަވަސް ކާނެތްދޭވެ . ފަހެ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم މިގޮތުގައިވެ (ކާނެ ދަރުވާރުކުރ ދެއްކެވުން) (އަދުބު ވެރިކަމާއިކާ) حديث ކިޔައިދިނެވެ . އާ ބޮޑު ދަރިފުޅާއެވެ ! (ދަރިފުޅު) ކާއިރު ބިސްމި ކިޔާށެވެ . އަދި ދަރިފުޅު ގެ ކަނާއަތުން ކާށެވެ. އަދި ތިމާގެ އަރިމަތި ދަރިފުޅާއި ކައިރި ފުރާތުން ކަނޑުން ގެންދާށެވެ.(އަ صحابي ވިދާޅުވިއެވެ.)އެއަށްފަހު މިގޮތަށް ކައުމުން ބަދަލެއް އައެއް ނުވެއެވެ.

300 وعن ابن عمرَ رضي اللَّه عنهما قال : سمعت رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقول : « كُلُّكُمْ راعٍ ، وكُلُّكم مسئولٌ عنْ رعِيَّتِهِ ، والأِمَامُ رَاعٍ ، ومسئولٌ عَنْ رَعيَّتِهِ ، والرَّجُلُ رَاعٍ في أَهْلِهِ ومسئولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ ، والمرْأَةُ راعِيةٌ في بيْتِ زَوْجِها ومسئولة عنْ رعيَّتِها ،

والخَادِمُ رَاعٍ في مالِ سيِّدِهِ ومسئولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ ، فكُلُّكُمْ راعٍ ومسئولٌ عنْ رعِيتِهِ» متفقٌ عليه .

މާތް الله އެކަލޭގެފާނާއި ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد الله بن عمَر ގެ ރިވާޔަތުން ޙަދީޘްގައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިކަމަށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ކޮންމެ މީހަކީ ބަލާ ބަލަހައްޓަން ޖެހިފައިވާ މީހެކެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ކޮންމެ މީހަކީ އަމީރާ ބަލާ ބަލަހައްޓަން ޖެހިފައިވާ މީހުންނާމެދު (قيامة ދުވަހުން) ސުވާލުކުރެވޭނެ މީހުންނެވެ.ވެރިޔާއަކީ ބަލާބަލަހައްޓަން ޖެހިފައިވާ މީހެކެވެ.އަދި އޭނާ ބަލާބަލަހައްޓަން ޖެހިފައިވާ މީހުންނާމެދު އޭނާ ކުރެން ސުވާލުކުރެވޭނެއެވެ. އަދި ފިރިހެނާ އަހުލު އޭނާގެ (اهل ބައިތުން) ބަލާ ބަލަހައްޓަން ޖެހިފައިވާ މީހެކެވެ. އަދި އޭނާ ބަލާ ބަލަހައްޓަން ޖެހިފައިވާ މީހުންނާމެދު އޭނާކުރެން ސުވާލުކުރެވޭނެއެވެ. އަދި އަންހެނާއަކީ އަނބިމީހާގެ ފިރިމީހާ ބަލާބަލަހައްޓަން ޖެހިފައިވާ މީހެކެވެ. އަދި އަނބިމީހާގެ ބަލާބަލަހައްޓަން ޖެހިފައިވާ މީހުންނާމެދު އަނބިމީހާގެ އާއި ސުވާލުކުރެވޭނެއެވެ. خادم މީހާއަކީ އޭނާގެ ސާހިބު މީހާގެ މުދާ ބަލާބަލަހައްޓަން ޖެހިފައިވާ މީހެކެވެ. އަދި އޭނާ ބަލާބަލަހައްޓަން ޖެހިފައިވާ އެއްޗެހިއާ މެދު އޭނާއާއި ސުވާލު ކުރެވޭނެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ކޮންމެ މީހަކީ ބަލާ ބަލަހައްޓަން ޖެހިފައިވާ މީހެކެވެ. އަދި ބަލާބަލަހައްޓަން ޖެހިފައިވާ މީހުންނާމެދު قيا مة ދުވަހުން އޭނާއާއި ސުވާލުކުރެވޭނެއެވެ.

301 وعن عمرو بن شُعيْب ، عن أَبيه ، عن جَدِّهِ رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مُرُوا أَوْلادكُمْ بِالصَّلاةِ وهُمْ أَبْنَاءُ سبع سِنِينَ ، واضْرِبُوهمْ علَيْهَا وَهُمْ أَبْنَاءُ عَشْرِ ، وفرِّقُوا بيْنَهُمْ في المضَاجعِ » حديثٌ حسن رواه أبو داود بإِسنادٍ حسنٍ

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عمرو بن شُعيْب އޭނާގެ ބައްޕާފުޅުގެ ރިވާޔަތުން، އަދި އެ ބައްޕާފުޅުގެ ކާފާފުޅުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާކުރެއްވި حديث އެއްގައި ވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ދަރިންގެ

عمر ށް ހަތް އަހަރު ފުރުމުން ނަމާދުކުރުމަށް އަމުރުކުރާށެވެ . އަދި ދިހަ އަހަރު ވުމުން އެކަށީގެން ތަޅާފައިވެސް ވަކިވަކިން ބަހައްޓާށެވެ .

302 وعن أبي ثُرَيَّةَ سَبْرَةَ بنِ مَعْبدٍ الجهَنِيِّ رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: « عَلِّمُوا الصَّبِيَّ الصَّلاةَ لِسَبْعِ سِنِينَ ، وَاضْرِبُوهُ عَلَيْهَا ابْنَ عشْرِ سِنِينَ » حديث حسنٌ رواه أَبو داود ، والترمِذي وقال حديث حسن .

ولَفْظُ أبي داوُد : « مرُوا الصَّبِيَّ بِالصَّلاَةِ إِذَا بَلَغَ سَبْعَ سِنِينَ » .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި أبو ثُرَيَّة سَبْرَةَ بنِ مَعْبدٍ الجهَنِيِّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ . ތިޔަބައިމީހުން ކުދިންނަށް ހަތް އަހަރު ފުރުމުން ނަމާދު ކުރުން ދަސްކޮށްދޭށެވެ . އަދި ދިހަ އަހަރު ފުރުމުން (ނަމާދު ނުކޮށްފިނަމަ) އެތަޅާ ދޭށެވެ .

އަދި أبو داوُد ގެ نصގައި ވެއެވެ . ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުދިން ހަތް އަހަރަށް ފުރުން ނަމާދު ކުރުމަށް އަމުރު ކުރާށެވެ .

باب حق الجار والوصية به

އަވަށްޓެރިންގެ حق ތަކާއި އެބައިމީހުން ނަތް ހައްތާ ކަށް ހިތުމަށް ކުރެވިފައިވާ وصية ގައި ބަޔާން ވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (النساء 36): {واعبدوا اللَّه ولا تشركوا به شيئاً، وبالوالدين إحساناً وبذي القربى، واليتامى، والمساكين، والجار ذي القربى، والجار الجنب، والصاحب بالجنب، وابن السبيل، وما ملكت أيمانكم}.

ތިޔަބައިމީހުން ، الله އަށް އަޅުކަން ކުރާށެވެ ! އަދި ، އެކަލާނގެއަށް އެއްވެސް އެއްޗަކާ شريك ނުކުރާށެވެ!އަދި ، މައިންބަފައިންނާއި ، ގާތްތިމާގެ މީހުންނާއި ، يتيم ންނާއި ، مسكينންނާއި ، ގާތް އަވަށްޓެރިޔާއާއި ، ކައިރި އެކުވެރިޔާއާއި ،

ދަޢުވަތުދެނިޔާ އަށާއި ، ޖީރާބަޔަކުމީހުންނަށް މިލާ ވަގުތާ އަޅުގަނޑުން ހަދިޔާދޭ ހިތާމައެވެ!

303 وعن ابنِ عمرَ وعائشةَ رضي اللَّه عنهما قَالا : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: « مَا زَالَ جِبْرِيلُ يُوصِينِي بِالجارِ حتَّى ظَنَنتُ أَنَّهُ سيُوَرِّثُهُ » متفقٌ عليه .

މާތް الله އެބޭކަލުންނަށް ރުހުން ލިބިވި عبد الله بن عمر ގެފާނާއި عائشةَ ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެދެބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ . رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ . އަވަށްޓެރިޔާއަށް ހެޔޮކަމުން ހިތުމަށް جبْرِيلُ ގެފާނު ވަރަށް ކަލޭގެފާނަށް وصية ކުރައްވަމުން ގެންދެވިއެވެ ބޭނުމުން އަވަށްޓެރިޔާ ވާރުތަ ވެރިއަކަށް ވާނޭހެން ހިމަނަކަލޭގެފާނަށް ހިތުކުރެވުން ދިޔައެވެ .

304 وعن أبي ذرٍّ رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « يَا أَبَا ذرّ إِذا طَبَخْتَ مَرَقَةً ، فَأَكْثِرْ مَاءَها ، وتَعَاهَدْ جِيرَانَكَ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުހުން ލިބިވި ابو ذرّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ . ”އޭ ابو ذرّ އެވެ . ތިބާ ރިހައެއް ކައްކާނަމަ އޭގެ ފެން އިތުރު ކުރާށެވެ . އަދި ތިބާގެ އަވަށްޓެރިޔާއަށް އޭގެ حصة ދޭށެވެ .

وفي رواية له عن أبي ذرّ قال : إن خليلي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أَوْصَانِي : « إِذا طبخْتَ مَرَقاً فَأَكْثِرْ مَاءَهُ ثُمَّ انْظُرْ أَهْلَ بَيْتٍ مِنْ جِيرانِكَ ، فَأَصِبْهُمْ مِنْهَا بِمعْرُوفٍ » .

އަދި مسلمٍ ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ . ابو ذرّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަގެ خليل(މިތުރާ) صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންނައަށް وصية ކުރެއްވިއެވެ . ތިބާ ރިހަ ކައްކާނަމަ އޭގެ ފެން އިތުރު ކުރާށެވެ . ދެން އަވަށްޓެރިންގެ ގޭގެ މީހުން ބަލައިލާށެވެ . ދެން އޭގެތެރެއިން ހެޔޮގޮތުގައި ދީފާށެވެ .

305 وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه أن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « واللَّهِ لا يُؤْمِنُ ، واللَّهِ لا يُؤْمِنُ ، » قِيلَ : منْ يا رسولَ اللَّهِ ؟ قال : « الَّذي : لا يأْمنُ جارُهُ بَوَائِقَهُ،» متفق عليه.

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި ابو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން ސަލަވާތާއި ސަލާމްލެއްވި نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިފައެވެ . މާތްالله ގަސަމްދައްވައި ހުވާ ކުރައްވަމުންނެވެ . އެމީހާގެ އީމާންކަން ފުރިހަމަ ނުވެއެވެ . މާތް الله ގަސަމްދައްވައި ހުވާ ކުރައްވަމުންނެވެ . އެމީހާގެ އީމާންކަން ފުރިހަމަ ނުވެއެވެ.ދެންނެވީއެވެ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ! އެއީ ކާކު ހެއްޔެވެ ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ އެމީހާގެ އުދަނގޫތަކުން އަވަށްޓެރިޔާ ސަލާމަތް ނުވާމީހާއެވެ .

وفي رواية لمسلمٍ : « لا يَدْخُلُ الجنَّة مَنْ لا يأْمنُ جارُهُ بوَائِقهُ » .

« الْبَوائِقُ » الْغَوَائِل وَالشُّرُورُ .

އަދި مسلمٍ ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އެމީހާގެ އުނދަގޫތަކުން އަވަށްޓެރިޔާ ސަލާމަތް ނުވާ މީހާ ސުވަރުގެ ނުވަންނަ ހުއްޓެވެ .

306 وعنه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « يَا نِسَاءَ المُسلِمَاتِ لا تَحْقِرَنَّ جارَةٌ لجارتِهَا ولَوْ فِرْسَنَ شَاةٍ » متفقٌ عليه .

އަދި އެ صحابى(އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި ابوهريرة)ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ مُسلِم އަންހެނުންނޭވެ! ތިޔަކަނބަލުން ތިމާގެ އަވަށްޓެރި އަށް أخت އަކަށް ދީ އަނެއްأخت އަކަށް ނިކަމެތި ކަމުގެ ޙުކުމް ނުދެކޭށެވެ .

307 وعنه أَن رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : لا يَمْنَعْ جارٌ جارَهُ أَنْ يغْرِزَ خَشَبَةً في جِدارِهِ » ثُمَّ يَقُولُ أَبو هريرة : مَالي أَرَاكُمْ عنْهَا معْرِضِينَ ، واللَّهِ لأرمينَّ بها بيْنَ أَكْتَافِكُمْ . متفقٌ عليه.

އަދި އެ صحابى (އަބަދީ ރާޟީ اللهތަޢާލާ ސޫން ރަޟިވީ ابوهريرة)ގެ ރިވާޔަތިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ .
ހަދަނަހަވަރަށް رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވީމެވެ . އަވަށްޓެރިޔާކު އަނެކާ
އަވަށްޓެރިޔާގެ ފާރުގައި ވަކަރު ގަނޑެއް ޖަހަނަކަމުން (އެއިން އެނބުރޭ ލިބަގެއި ތިރިސް)
އަނެއް އަވަށްޓެރިޔާ އަކަން ދަރަ ނުކަރާ ހުއްޓުވާ .

އަޙްމަދު ابو هريرة ވިދާޅުވިއެވެ . މި ސުންނަތަށް ތިޔަބައިމީހުން ފުރަގަސް ދެއްވަން
ފެންނަނީ ކީއްވެގެން ހެއްޔެވެ ؟ ވަލް الله ގަސަމު ހަމަކަށަވަރުން . މި ސުންނަތަށް ޢަމަލު ކުރުމުގެ
ޒާތަށް ހަރުކަން ތިޔަބައިމީހުންގެ ކޮނޑުގައި އުކާލާނަން.

رُوى « خَشَبَهُ » بالإِضَافَةِ والجمْعِ ، ورُوِي « خَشبَةً » بالتَّنْوينَ عَلَى الإِفْرَادِ . وقوله: مالي أَرَاكُمْ عنْهَا مُعْرِضِينَ : يعني عنْ هذِهِ السُّنَّةِ .

308 وعنه أَن رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ باللَّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ، فَلا يُؤْذِ جَارَهُ ، ومَنْ كَان يُؤْمِنُ باللَّهِ والْيَوْمِ الآخِرِ ، فَلْيكرِمْ ضيْفهُ ، ومَنْ كَانَ يُؤْمنُ بِاللَّهِ وَالْيوم الآخِرِ ، فَلْيَقُلْ خيْراً أَوْ لِيَسْكُتْ » متفقٌ عليه .

އަދި އެ صحابى (އަބަދީ ރާޟީ اللهތަޢާލާ ސޫން ރަޟިވީ ابوهريرة) ގެ ރިވާޔަތިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ .
ހަދަނަހަވަރަށް رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވީމެވެ . الله އާއި آخرة ދުވަހަށް
ތެދުވެރިން ايمان ވާ މީހާ ފަހެ އޭނާގެ އަވަށްޓެރިޔާއަށް އުނދަގޫ ނުކުރާށިއެވެ . الله އާއި
آخرة ދުވަހަށް ތެދުވެރިން ايمان ވާ މީހާ ފަހެ އޭނާގެ މެހުމާނަށް ޤަދަރުކޮށް ޝަރަފުވެރިކޮށްދޭށިއެވެ . އަދި الله އާއި
آخرة ދުވަހަށް ތެދުވެރިން ايمان ވާ މީހާ ފަހެ ހެޔޮ ބަސް ބުނާ ހުއްޓެވެ . ނުވަތަ ހަމަ ހިމޭނުން
ހުންނަ ހުއްޓެވެ.

309 وعن أبي شُريْح الخُزاعيِّ رضي اللَّه عنه أَن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : **«مَنْ كَانَ يُؤمِنُ باللَّهِ والْيوْمِ الآخِرِ ، فَلْيُحسِنْ إلِى جارِهِ ، ومنْ كَانَ يُؤْمِنُ باللَّهِ واليومِ الآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضيْفهُ، ومنْ كانَ يؤمنُ باللَّهِ واليومِ الآخرِ فَلْيَقُلْ خيْراً أَوْ لِيسْكُتْ »** **رواه مسلم بهذا اللفظ، وروى البخاري بعضه .**

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބުނު ابو أبو شُرَيْح الخُزاعيِّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިފައެވެ . الله އާއި آخرة އަށް ދުވަހަށް ތެދުވެރިކަމުން ايمان ވާ މީހާ އަވަށްޓެރިޔާއަށް ހެޔޮވާ احسان ކުރާށެވެ . އަދި الله އާއި آخرة އަށް ދުވަހަށް ތެދުވެރިކަމުން ايمان ވާ މީހާ مهمان ނަށް ޝަރަފުވެރިކޮށް ކުރާށެވެ. އަދި الله އާއި آخرة އަށް ދުވަހަށް ايمان ވާ މީހާ ހެޔޮ ރަނގަޅު ބަސް ބުނާ ކުރާށެވެ . ނުވަތަ ހަމަހިމޭނުން ހުރާށެވެ.

310 وعن عائشة رضي اللَّه عنها قالت : قلت : **يا رسول اللَّه إنَّ لي جَاريْنِ ، فَإِلى أَيِّهما أُهْدِى؟ قال :** **« إلى أَقْربهمِا مِنْك باباً »** **رواه البخاري .**

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބުނު عائشة ގެ ދަރިކަލުން ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ.ދަންނަވާލީމެވެ . އޭ الله ގެ رسول އާ އެވެ . އަހަރެން ކަލަކަމާގެ ދެ އަވަށްޓެރިން ވެއެވެ . އަދި އަހަރެން ކަލަކަމާ هدية ކުރުމުގައި އިސްކުރާނީ ކާކުން އިސްކަން ދޭނީ ތޯއެވެ . حديث ކުރައްވައިފައެވެ އެދެމީހުންގެ ތެރެއިން ކަލަކަމާގެ ދޮރާއި ޖެހިގެން އެންމެ ކައިރި މީހާ އެވެ.

311 وعن عبدِ اللَّه بن عمر رضي اللَّه عنهما قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: **« خَيْرُ الأَصحاب عِنْدَ اللَّهِ تعالى خَيْرُهُمْ لصاحِبِه ، وخَيْرُ الجيران عِنْدَ اللَّه تعالى خيْرُهُمْ لجارِهِ »** **رواه الترمذي وقال : حديث حسن**

މާތް الله އެދެކަލުންނަށް ރުއްސެވުން ލިބުނު عبدِ اللَّه بن عمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިފައެވެ.މާތް

الله ގެ حضرة ގައި އެންމެ ރަނގަޅު އަވަށްޓެރިންނަކީ އެބަޔަކަށް އަވަށްޓެރިންނަށް ހެޔޮކޮށް ހިތާ މީހުންނެވެ .

باب بر الوالدين وصلة الأرحام

މައިންބަފައިންނަށް ކިޔަމަންތެރިވުމާއި ގާތްތިމާގެ ކަމުގެ ގުޅުން ބަދަހި ކުރުމާއި އަދި މިކަންތައްތަކުން ހިތާ ފައިދާތައް ބަޔާން ކުރެވިގެންވާ بَاب

قال اللَّه تعالى (النساء 36): {واعبدوا اللَّه ولا تشركوا به شيئاً، وبالوالدين إحساناً، وبذي القربى، واليتامى، والمساكين، والجار ذي القربى، والجار الجنب، والصاحب بالجنب، وابن السبيل، وما ملكت أيمانكم}.

އަދި ތިޔަބައިމީހުން ، اللهގެ ޢިބާދަތް އަޅުކަން ކުރާށެވެ ! އަދި ، އެކަލާނގެ ޢިބާދަތް އެއްވެސް އެއްޗަކާ شريك ނުކުރައްވާށެވެ ! އަދި ، މައިންބަފައިންނަށާއި ، ގާތް ތިމާގެ މީހުންނަށާއި ، يتيم ންނަށާއި ، مسكينންނަށާއި ، ގާތް އަވަށްޓެރިޔާއަށާއި ، ދުރު އަވަށްޓެރިޔާއަށާއި ، ކައިރީ އެކުވެރިޔާ އަށާއި ، ދަތުރުވެރިޔާއަށާއި ، ތިޔަބައިމީހުންނަށް މިލްކުވެގެންވާ އަޅުންނަށް ހެޔޮކޮށް ހިތާށެވެ !

وقال تعالى (النساء 1): {واتقوا اللَّه الذي تساءلون به، والأرحام}.

އަދި ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް تقوى ވެރިވާށެވެ!

وقال تعالى (الرعد 21): {والذين يصلون ما أمر به أن يوصل} الآية.

އަދި އެއުރެންނީ ، ގުޅުވައިލުމަށް الله **أمر** ކުރައްވާފައިވާ ކަންތައްތައް ގުޅާ، މީހުންނެވެ.

وقال تعالى (العنكبوت 8): {ووصينا الإنسان بوالديه حسناً}.

އިންސާނާ އޭނާގެ މައިންބަފައިންނަށް ހެޔޮކޮށް ހިތުމަށް މާތްރަސްކަލާނގެ وصية ކޮށް امر ކުރައްވާފައެވެ.

وقال تعالى (الإسراء 23، 24): {وقضى ربك ألا تعبدوا إلا إياه، وبالوالدين إحساناً، إما يبلغن عندك الكبر أحدهما أو كلاهما فلا تقل لهما أف، ولا تنهرهما، وقل لهما قولاً كريماً، واخفض لهما جناح الذل من الرحمة، وقل رب ارحمهما كما ربياني صغيراً}.

މައިންބަފައިންނަށް ، ހެޔޮހިތުން އެހީތެރިވުމަށް ނިންމަވައިފިއެވެ ، މައިންބަފައިންނަށް ހެޔޮލާތް ހިތުމަށް ، ކަލާނގެ އަށް ފިޔަވައި އަޅުކަން ނުކުރުމަށް ނިންމަވައިފިއެވެ . އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ އަރިހުގައި ، ނުވަތަ އެތިބެމީހުން ދެމީހުން ހަމަޔަށް ، މުސްކުޅިވެއްޖެ ހަނދާނުން ފަރާތްތެރިވާ ، އެދެމީހުންނަށް أف ވެސް ނުބުނާށެވެ! (އަށް : ނުރުހުމުގެ ކަލިމަ ކަލާ ބަސްއެކެ ނުބުނާށެވެ!) އަދި އެދެމީހުންނަށް ، އެކަލާއި ނުހެދުމާށެވެ! އަދި މާތް ބަހަކުން އެދެމީހުންނަށް ބަސްބުނާށެވެ! އަދި އޯގާތެރިކަމުގެ ގޮތުން ، ނިކަމެތިކަމުގެ ފިޔަ ، ތިބާ އެ ދެމީހުންނަށް ބޭރުކުރާށެވެ! އަދި ބުނާށެވެ! އަހުގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެއެވެ! ކުޑައިރުގައި ކަލަކައި މިހާ ތިޔަފަދައިން ، އެދެމީހުން މިހާ ބަލައި ބަލާ ބެލި ރަސްކަލާނގެ ފަދައިން ، އެދެމީހުންނަށް رحمة ލައްވައިދެއްވާށެވެ!

وقال تعالى (لقمان 14): {ووصينا الإنسان بوالديه؛ حملته أمه وهناً على وهن، وفصاله في عامين، أن اشكر لي ولوالديك}.

އަދި އިންސާނާ އަށް، އޭނާގެ މައިންބަފައިންނަށް (ހެޔޮލާތް ހިތުމަށް) މާތްރަސްކަލާނގެ وصية ކުރައްވާފައެވެ . އޭނާގެ މައިމީހާ ބަލިކަށިވުމުގެ މަތީގައި ، ބަލިކަށިވުމުގައި ބަލިހާލު މާބަނޑު ވައި އޭނާ އުފުލީއެވެ . އަދި އޭނާ ކިރު ދޫކުރުން ދެއަހަރުތެރޭ ، ދެޔަރަހަށް ހުއްޓައެވެ . (މާތްރަސްކަލާނގެ أمر ކުރައްވާފައެވެ.) މާތްރަސްކަލާނގެ އަށާއި ، ތިބާގެ މައިންބަފައިންނަށް شكر ކުރާށެވެ . އަނބުރި رجوع ވުން ވަނީ ، ހަމަ މާތްރަސްކަލާނގެ حضرة އަށެވެ .

312 عن أبي عبد الرحمن عبد اللَّه بن مسعود رضي اللَّه عنه قال : سأَلتُ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: أَيُّ الْعملِ أَحبُّ إلى اللَّهِ تَعالى ؟ قال : « الصَّلاةُ على وقْتِهَا » قُلْتُ : ثُمَّ أَيُّ ؟ قال: «بِرُّ الْوَالِدِيْنِ » قلتُ : ثُمَّ أَيُّ ؟ قال : «الجِهَادُ في سبِيل اللَّهِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުޟްވާން ލެއްވި ابو عبد الرحمن عبد اللَّه بن مسعود ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ހަޟްރަތުން ތިމަންނަ ސުވާލު ކުރެއްވީމެވެ . الله އަށް އެންމެ ލޯބިވެވޮޑިގަންނަވާ عمل ކޮބާ ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނަމާދު އޭގެ ވަގުތުގައި އަދާ ކުރުމެވެ . ތިމަން ދަންނަވައިފީމެވެ . ދެން ކޮން ކަމެއްތޯއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. މައިންބަފައިންނަށް ހެޔޮކަން ކުރުމެވެ . ތިމަން ދަންނަވައިފީމެވެ. ދެން ކޮން ކަމެއްތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله ގެ މަގުގައި جِهَادُ ކުރުމެވެ .

313 وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا يَجْزِي ولَدٌ والِداً إِلاَّ أَنْ يَجدِهُ مملُوكاً ، فَيَشْتَرِيَهُ ، فَيَعْتِقَهُ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުޟްވާން ލެއްވި ابو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދަރިއަކަށް ނުވާނެ ބަފައިގެ ޙައްޤު ޖަޒާދިނުމަކީ އެކަމަށް ބަދަލުދިނުމެއް ސަލާމަތްކުރުމެވެ. އަޅުންގެ ތެރޭގައި އޮތް ބަފައި ހަމަ އޭނާގެ ދަރިފުޅު ގަނެ ނިދަހަސްކޮށް ދީގެން ނޫނީ (އެބަހީ ޤުދުރަތުން އޭނާ ބަދަލުކޮށް (ދޭން بدل ނުވާނެއެވެ .

314 وعنه أيضاً رضي اللَّه عنه أَن رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ والْيومِ الآخِرِ ، فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ ، ومَنْ كانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ والْيوم الآخِرِ ، فَلْيصِلْ رَحِمَهُ ، ومَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّه وَالْيوْمِ الآخِرِ ، فلْيقُلْ خيراً أَوْ لِيَصمُتْ » متفقٌ عليه.

އަދިވެސް އެ صحابى (އެބަހީ މާތް اللهރުޟްވާން ލެއްވި ابوهريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله އާއި آخرة އަށް ދުވަހަށް ޔަޤީންކުރާމީހާ އިޙްތިރާމުކުރާ ހާލު އެމީހާގެ مهمان އަށް

ކަނޑާލިޔާ ހުއްޓެވެ . އަދި އާއި الله آخرة އަށް ދުވަހަށް ފުރިހަމައަށް އީމާންވާމީހާ ފަހަ

އެމީހާގެ ގާތްތިމާގެ ކަރުދާގެ ގުޅުން ބަދަލު ކުރާ ހުއްޓެވެ . އަދި އާއި الله آخرة އަށް

ދުވަހަށް ފުރިހަމައަށް އީމާންވާމީހާ ފަހަ ހެޔޮ ބަސް ދައްކާ ހުއްޓެވެ . ނުވަތަ ހަމަ

ހިމޭނުން ހުއްޓެވެ .

315 وعنه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إنَّ اللَّه تَعَالى خَلَقَ الخلْقَ حَتَّى إِذَا فَرَغَ مِنْهُمْ قَامَتِ الرَّحِمُ ، فَقَالَتْ : هذا مُقَامُ الْعَائِذِ بِكَ مِنَ الْقَطِيعةِ ، قال : نَعَمْ أَمَا تَرْضينَ أَنْ أَصِلَ مَنْ وَصَلَكِ ، وَأَقْطَعَ مَنْ قطَعَكِ ؟ قالت : بلَى ، قال فذلكَ ، ثم قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : اقرءوا إنْ شِئتُمْ : { فهلِ عَسَيْتمْ إن توَلَّيتُم أَنْ تُفسِدُوا في الأَرْضِ وتُقطِّعُوا أَرْحامكُمْ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم أُولَئِكَ الذين لَعنَهُم اللَّهُ فأَصَمَّهُمْ وَأَعْمَى أَبْصَارَهُمْ } [محمد : 22 ، 23] متفقٌ عليه.

އަދި އެ صحابى (އެބޭފުޅާ ލާއް اللهތަޢާލާ ރުއްސެވުން ލެއްވާ) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ .
ހަމަކަށަވަރުން رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން މާތް
الله سبحانه وتعالى خلق ތަކެތި އުފެއްދެވުމުން ނިމުނީމާ ކުރެއްވި ނިޒާމު ރ حم
ގުޅުންތަކެވެ . ދެން (އެގުޅުންތައް) ދެންނެވިއެވެ . މިއީ އިސްލާމީ ޤަވާޢިދުގެ حضرةން ތިމާގެ
ގާތް ތިމާމީހުން ކަނޑާލުމުގެ ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްވުމަށް އެދި ގޮވާލާ ތަނެވެ . އެކަލާނގެ وحي
ކުރެއްވިއެވެ. އާދެ ތިބާ ގުޅާލާ ތިމާގެ ގާތް މީހުން ގުޅާލަން ކަނޑާލާ މީހާގެ
ގުޅުން ކަނޑާލުމަށް رحم ކުރެއްވާ ވަރަކަށް އަދި ތިބާ އާއި ތިމާގެ ގާތް ގުޅުން
ކަނޑައިލާމީހާ ތިމާ ކަނޑާލާގެ ރުޅި ވެރިކަމުން އަނބުރާލެއްވާނެ ، މިންވަރު
ކުރެއްވުން ތިބާ އެދެނީ ހެއްޔެވެ؟ رحم ދެންނެވިއެވެ . އާދޭހެވެ . ވަކިއްސުރެ ކުރެއްވިއެވެ.
އެތަކެތި މިންވަރު ވެގެން ތިބާއަށް ލިބޭނެ އިއްޒަތް ކުރެއްވިއެވެ . މިއަށް ފަހު رسول اللَّه صَلّى
اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިކަމުގެ ހެކި ބޭނުންނަމަ الله ގެ وحي ބަސްފުޅު{
فهلِ عَسَيْتمْ إِن تَوَلَّيْتُم أَنْ تُفسِدُوا في الأَرْضِ وتُقطِّعُوا أَرْحامكُمْ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أُولَئِكَ
الذين لَعنَهُم اللَّهُ فأَصَمَّهُمْ وَأَعْمَى أَبْصَارَهُمْ }) آيه ގެ تلاوة ކުރައްވާށެވެ އެންމެ ހެޔޮގޮތެވެ .
މިآيه ގެ މާނައަކީ:– ދެން އަދި ތިޔަބައިމީހުން ދުރަކަށް ގޮސްލައި އަނބުރާ ހަގައްޤަކީވެ

ހިނދަކުވެސް   އެއްފަދައިން ތިޔަބޭފުޅުން ބިމުގައި ފަސާދަކޮށް އަދި ތިޔަބޭފުޅުންގެ ގުދަކިޔާ ތިމާގެ ކަމުގެ ގުޅުން ކަނޑައިލުމުން ގާތްތިމާގެން ވެ ނުވެ ހުއްޓުވާ .
އަބޫހުރައިރާގެ ރިވާޔަތުގައި ދެން ﷲ ޚަބަރުދެއްވިއެވެ . ފަހެ އަބޫހުރައިރާ ބުނި ކިޔަވާލައްވާށެވެ.
އަދި އަބޫހުރައިރާގެ ބުނުމަކީ ކަނޑާލައްވާ ފަދަ ވެއެވެ .

وفي رواية للبخاري : فقال اللَّه تعالى : « منْ وَصلَكِ ، وَصلْتُهُ ، ومنْ قَطَعكِ قطعتهُ »

އަދި بخاريގެ އަރިހުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ދެން الله سبحانه وتعالى ވަޙީކުރެއްވީއެވެ.
ތިބާއާ ތިމާގެ ކަމުގެ ގުޅުން ބަދަހިކުރި މީހަކާ ތިމަންރަސްކަލާނގެ رحم ކުރައްވާ ވާޞިލުވުން އިނގިރާކުރައްވާ މިންވަރު ކުރައްވައިފީމެވެ . އަދި ތިބާއާ ތިމާގެ ކަމުގެ ގުޅުން ކަނޑައިލި މީހަކާ ވާޞިލުވުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އިންކާރުކުރައްވާ މިންވަރު ކުރައްވައިފީމެވެ.

316 وعنه رضي اللَّه عنه قال : جاءَ رَجُلٌ إلى رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقال : يا رسول اللَّه مَنْ أَحقُّ النَّاسِ بحُسنِ صَحَابَتي ؟ قال : « أُمُّك » قال : ثُمَّ منْ ؟ قال: « أُمُّكَ » قال : ثُمَّ مَنْ ؟ قال : « أُمُّكَ » قال : ثُمَّ مَنْ ؟ قال : « أَبُوكَ » متفقٌ عليه .

އަދި އެ صحابى (އަބޫހުރައިރާ ރަޟިޔަﷲ ޢަންހު ޚަބަރުދިން ابوهريرة) ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ .
ހަމަކަށަވަރުން رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހަށް ފިރިހެނަކު އައެވެ . ފަހެ އޭނާ ދަންނަވައިފިއެވެ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . އެންމެ ރަނގަޅު އެކުވެރިކަމުގެ حقّ ލިބޭނީ ކާކަށްތޯއެވެ؟ حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. މަންމައެވެ . ދެން ކާކުތޯއެވެ؟ حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. މަންމައެވެ . ދެން ކާކުތޯއެވެ؟ حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. މަންމައެވެ . ދެން ކާކުތޯއެވެ؟ حديث ކުރައްވައިފިއެވެ . ބައްޕައެވެ .

وفي رواية : يا رسول اللَّه مَنْ أَحَقُّ الناس بِحُسْن الصُّحْبَةِ ؟ قال : « أُمُّكَ ثُمَّ أُمُّكَ ، ثُمَّ أُمُّكَ ، ثمَّ أَباكَ ، ثُمَّ أَدْنَاكَ أَدْنَاكَ » .

« والصَّحابة » بمعنى : الصُّحبةِ . وقوله : « ثُمَّ أباك » هَكَذا هو منصوب بفعلٍ محذوفٍ، أي ثم برَّ أَباك وفي رواية : « ثُمَّ أَبُوكَ » وهذا واضِح .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ . އޭ ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ . އެކުއެކުވުމުގައި އެންމެ ހައްޤުވާނީ ކާކުން حقُّ ވާން ބޭނުންވާ ކާކުހެއްޔެވެ؟ حديث ގައިވާ ގޮތުގައެވެ. ތިޔަބާގެ މަންމައެވެ. ދެންވެސް ތިޔަބާގެ މަންމައެވެ.އެއަށްފަހު ތިޔަބާގެ ބައްޕައެވެ. ދެން ތިޔަބާއި އެންމެ ކައިރި މީސްތަކުންނެވެ .

317 وعنه عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « رغِم أَنْفُ ، ثُم رغِم أَنْفُ ، ثُمَّ رَغِم أَنف مَنْ أَدركَ أَبَويْهِ عِنْدَ الْكِبرِ ، أَحدُهُمَا أَوْ كِلاهُما ، فَلَمْ يدْخلِ الجَنَّةَ » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابى (އެބަހީ މާތް ﷲ ރުހިވޮޑިގެންވި ابوهريرة)ސަލާމްގެ ވަޑައިގަތުމެވި نبي ކަލޭގެފާނުގެ ޙަދީޘް ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ . އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެމީހެއްގެ ނޭފަތްބިމުގައި ހުއްޓެވެ . އަދިވެސް އެމީހެއްގެ ނޭފަތްބިމުގައި ހުއްޓެވެ. އަދިވެސް އެމީހެއްގެ ނޭފަތްބިމުގައި ހުއްޓެވެ. އެމީހަކީ މައިންބަފައިން ދެމީހުން އެކުއްޔެން ނުވަތަ އެކަކު މުސްކުޅި حال ގައި ދުނިޔޭގައިން ދިޔުމަކީ އެމީހުންނަށް خدمة ކޮށްގެން ސުވަރުގެ ނުލިބުނު މީހާއެވެ.

ދޮންނަނެވެ. رغِم أَنْف ގެ މަޢްނައަކީ ތަޢުލީމުދިނުމަކީ ނުލިބުނު ވައްޓަފާލައި ބޭނުމެއްވެއެވެ. އޭގެ މުރާދަކީ ނިކަމެތިކަން ހުއްޓެވެ.

318 وعنه رضي اللَّه عنه أَن رجلاً قال : يا رسول اللَّه إِنَّ لي قَرابَةً أَصِلُهُمْ ويَقْطَعُوني ، وأُحسِنُ إِلَيْهِمِ ويُسيئُونَ إِليَّ ، وأَحْلُمُ عنهُمْ ويَجْهلُونَ عليَّ ، فقال : « لَئِنْ كُنْتَ كما قُلْتَ ، فَكَأَنَّمَا تُسِفُّهُمُ المَلَّ ، ولا يَزَالُ معكَ مِنَ اللَّهِ ظَهِيرٌ عَلَيْهِمْ ما دمْتَ عَلَى ذَلكَ » رواه مسلم .

« وتسِفُّهُمْ » بضم التاءِ وكسرِ السين المهملةِ وتشديد الفاءِ . « والمَلُّ » بفتحِ الميم ، وتشديد اللام وهو الرَّماد الحارُّ : أَيْ كأَنَّمَا تُطْعِمُهُمْ الرَّماد الحارَّ وهُو تَشبيهٌ لما يلْحَقُهُمْ مِنَ الإِثم بِما يَلْحقُ آكِلَ الرَّمادِ مِنَ الإِثمِ ، ولا شئَ على المُحْسِنِ إِلَيْهِمْ ، لَكِنْ ينَالهُمْ إِثْمٌ عَظَيمٌ بتَقْصيرهِمِ في حقِه ، وإِدخَالِهِمُ الأَذَى عَلَيْهِ، واللَّه أعلم .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ ރާއްﷲ ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވި ابوهريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ޙަދީޘް ވާގޮތް ވެއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ބާއްޔަކު ދަންނަވައިފިއެވެ . އޭ ﷲ ގެ رسول އާއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަމެންނަށް ގާތް ތިމާގެ މީހުން ވެއެވެ . ތިމަންނަ އެމީހުންނާއި ގުޅުން ގާތް ތިމާގެ ކަރުހުން ބަދަލުކޮށްލައެވެ . އަދި އެމީހުން ތިމަންނާ އާއި ދުރު ގާތް ތިމާގެ ކަރުހުން ކަނޑާލައެވެ . އަދި ތިމަންނަ އެމީހުންނަށް احسان ކުރަމެވެ . އަދި އެމީހުން ތިމަންނައަށް ނުބައި ގޮތްގޮތަށް ހަރުކަށިވެއެވެ . އަދި ތިމަންނަ އެމީހުންނާ އާއި ދުރު ހޯދޭ ގޮތް ވިސްނަމެވެ. އަދި އެމީހުން ތިމަންނާ އާއި ދުރު ނުބައި ގޮތް ވިސްނައެވެ. ދެން حديث ކުރައްވައިފިއެވެ.ތިބާ ވަނީ ތިޔަ ބުނާ ގޮތަށްކަމުގައި ވަނީނަމަ އެމީހުންނަށް އަނގަޔަށް އަޅުވާލާހެން ހޫނު އަޅިގަނޑު ކެއްވާ ފަދައެވެ . އަދި ތިބާ ތިޔަގޮތަށް ދެމި ތިބޭ ހިނދަކު ހިނދުކޮޅަކު ﷲ ގެ حضرة ން نصر އާއި ނަސީބު ލިބޭނެ ކަމަށް ވެއެވެ .

319 وعن أَنسٍ رضي اللَّه عنه أَن رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « مَنْ أَحبَّ أَنْ يُبْسَطَ له في رِزقِهِ ، ويُنْسأَ لَهُ في أَثَرِهِ ، فَلْيصِلْ رحِمهُ » متفقٌ عليه .

ومعْنى « ينسأَ لَهُ في أَثَرِهِ » : أَيْ : يؤخر له في أَجلهِ وعُمُرِهِ .

ރާއްﷲ ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވި أَنس ގެފާނު ރިވާޔަތްކުރެއްވި ހަދީޘެއްގައި ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. އެމީހެއްގެ رزق ގައި ކުރިއަރާ ބަރަކާތް

ދިނަވީ އަދި އެމީހުންގެ عمر ގައި ބަރަކާތް ލިބުމުން އެދީ ދިޔާ ފަހުގެ ޖީލުތަކަށް ވެސް

ގެންގުޅުން ބަދަލު ކުރި ގޮތުގެ ވެސް.

320 وعنه قال : كان أَبُو طَلْحَة أَكْثَر الأَنصار بالمَدينَةِ مَالاً مِنْ نَخْلٍ ، وكان أَحبُّ أَمْوَالِهِ بيرْحَاءَ ، وكَانتْ مُسْتقْبِلَةَ المَسْجِدِ ، وكَان رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يدْخُلُهَا، ويَشْرَب مِنْ ماءٍ فيها طَيِّبٍ ، فَلَمَّا نَزَلَتْ هذِهِ الآيةُ : { لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ } [آل عمران: 92] قام أَبُو طَلْحَة إلى رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فقال : يا رسولَ اللَّه إنَّ اللَّه تَبَارَك وتعالى يقول : { لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ } وَإِنَّ أَحب مالى إِليَّ بيرَحَاءَ ، وإِنَّهَا صَدَقَةٌ للَّهِ تعالى، أَرجُو بِرَّهَا وذُخْرها عِنْدَ اللَّه تعالى ، فَضَعْهَا يا رسول اللَّه حيثُ أَراكَ اللَّه. فقال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « بَخٍ ، ذلِكَ مالٌ رابحٌ ، ذلِكَ مالٌ رابحٌ ، وقَدْ سَمِعْتُ ما قُلتَ ، وإِنِّي أَرى أَنْ تَجْعَلَهَا في الأَقْرَبين » فقال أَبُو طَلْحة : أَفعلُ يا رسول اللَّه ، فَقَسَمهَا أَبُو طَلْحة في أَقارِبِهِ وبني عمِّهِ . متفقٌ عليه .

وَسبق بيَانُ أَلْفَاظِهِ في بابِ الإِنْفَاقِ مِمَّا يُحِب.

މާތް الله ރުޟޭވެވޮޑިގެން ވާ أَنس ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މާތް الله ރުޟޭވެވޮޑިގެން ވާ أَبُو طَلْحَة އަކީ مَدينَة ގެ أَنصاري ގެ ބޭކަލުންގެ ތެރެއިން ކަދުރު ގަސް އެންމެ ގިނަ عدد އަކަށް ވެރިވެވޮޑިގެން ބޭކަލެކެވެ. އަދި އެކަލޭގެ ބޭކަލުންގެ ތެރެއިން އެ ބޭކަލާނގެ އެންމެ ކަމުދާތަނަކީ އަދި ބީރުޙާއެވެ. ކަދުރު ގަސް ފަދަ ތަނަކީ މިސްކިތާ ކުރިމަތީގައެވެ. އަދި އެތަނުގެ އަދި مَسْجِدالنبوى ގެ ކުރިމަތީގައެވެ. އަދި رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެތަނަށް ވަދެ އުޅުއްވައެވެ. އަދި އެތަނުގެ ފެން ރަނގަޅު ފެން ބޯއްވައެވެ. އަދި އެތަނުން ފެން ބޮއްވައެވެ. ދެން ހިއްލަވާ ވަޑައިގަތުމުން أَنس ގެ ފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. މި آيةُ (لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ) ބާވައިލެއްވުމުން أَبُو طَلْحَة ގެ ފާނު رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ الله ގެ رسولُ ﷺ! ހަމަކަށަވަރުން މާތް الله وحي ކުރައްވައިފިއެވެ. { لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ } މާނައީ: ތިޔަބައިމީހުން ގެ ލޯބިވާ އެއްޗެހިން ޚަރަދު ކުރުމަށް ދާނދެން ތިޔަބައިމީހުން ހެޔޮކަމެއް ނުލިބޭނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ މުދާ

ކަމުގެ ފުރިހަމަ جزاء އާއި ހަމަހަމައަށް واصل ވެވޭނެކަމަށް يقين ވުމެވެ. (އަދި أَبُو طَلْحَةَ
ވިދާޅުވިއެވެ .) އަދި ހަމަކަށަވަރުކޮށް ތިމަންނަގެ ދުނިޔޭގެ ބޭރުން ތިމަންނާގެ އެންމެ
ކަމުދާނެތި އަދި އެންމެ ލޯބިވެތިކަން ބޮޑު ވަސްތުވާ މުދަލަކީ ބީރުޙާ ނަމުގައި ކިޔުން
ތިމަންނަގެ ކައިރީ ހުރި ވަގުތެވެ .އަދި ހަމަކަށަވަރުކޮށް ތިމަންނަގެ އެކަށީގެ ފުރިހަމަ މާތް الله سبحانه
وتعالى އަށްޓަކައި صدقة ކޮށްދީފީމެވެ . ތިމަން އެގޮ އެއްޗެހީގެ ކަންތައް އެކަމުގެ ثواب އާއި ހެޔޮ
ދަރުމަ الله ގެ حضرة ން ލިބުމަށްޓަކައެވެ . އޭ الله ގެ رسول އާއެވެ! މާތް الله ކަލޭގެފާނަށް
ދައްކަވާފައިވާ މަގުން ފަރިތަވެވިއްޖެނަމަ ކަނޑައެޅުއްވުމަށް އެދުރުނާ ކަރާން ކިޔުއްވުމާ ކަރުދާސް
ގެންދަވާނެތެވެ . ފަހެ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ބަޔާނުކުރެއްވީ ކަންތައް ވިދާޅުވިއެވެ. ހެއްޔާ ކަލޭގެ!
ފައިދާ ދިނުމާ މުދަލެއް މިއެވެ . ހަމަކަށަވަރުކޮށް ތިމަން ކަލޭގެފާނަށް މިހާ މާލާ ވިދާޅުވި
ވިދާޅުވުން އޭގެ ސަބަބުން ކުރީގެ އެއްވެސް ކަމެއް ނުވެއެވެ. އަދި ތިމަން ކަލޭގެފާނަށް ކޮންމެ މިޒާ އެކަށީގެ
ތިމާގެ މާތް ތިމަން ދެމެހެނަށް صدقة ކޮށްދެއްވާށެވެ . ފަހެ أَبُو طَلْحَةَ ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ الله ގެ
رسول އާ އެވެ. ތިމަންނަ ތިމަންގެ މާ ކަލޭގެ ކުރާނަ ހެދީމެވެ . ފަހެ (އެއަށްފަހު) أَبُو طَلْحَةَ
އެކަށީގެ އެކަމާ ބޮޑުބޮޑަށް ގެ ދަރިކުދިންނަށް އަދި މާތް ތިމާގެ ޚިދުމަތް ދެއްވުމެވެ ބައްޕަފުޅުގެ
ދައްކަވައިފިއެވެ .

321 وعن عبد اللَّه بن عمرو بن العاص رضي اللَّه عنهما قال: أَقْبَلَ رجُلٌ إِلي نَبِيِّ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم، فقال: أُبايعُكَ على الهِجرةِ وَالجِهَادِ أَبتَغِي الأَجرَ مِنَ اللَّه تعالى . قال: « فهَلْ مِنْ والدِيْكَ أَحدٌ حَيٌّ ؟ » قال : نعمْ بل كِلاهُما قال : « فتَبْتَغِي الأَجْرَ مِنَ اللَّه تعالى؟» قال : نعمْ . قال : « فَارْجِعْ إِلى والدِيْكَ ، فَأَحْسِنْ صُحْبَتَهُمَا . متفقٌ عليه .

وهذا لَفْظُ مسلمٍ .

މާތް الله އެކަލޭގެފާނާއި ކާފިރުންގެ ތެރެއިން ރުހިވޮޑިގެންވުން عبد اللَّه بن عمرو بن العاص ގެ ރިވާވެގެން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . ބޭކަލަކު ސަލާމާއި ސަލާމާތްތިމީގެ نبي ކަލޭގެފާނަށް އަރިހަށް
ވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ ދެންނެވިއެވެ. الله ގެ حضرةން ހެޔޮ اجر ލިބިގަތުމަށްޓަކައި هِجرة ކުރުމަށާއި
جِهَاد ކުރުމަށް ނިކުތުމަށް ކަލޭގެފާނަށް بيعة ހިފުން ބޭނުމެވެ. އަކަލޭގެފާނު حديث

ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާގެ މައިންބަފައިން ގެ ތެރެއިން މީހަކު ދުނިޔޭގައި އެބަ ހުއްޓޭތޯ ؟ އޭނާ
ދެންނެވިއެވެ . އާދޭހެވެ . އަދި ދިރިއުޅެއެވެ . އެދެމީހުންވެސް އެބަ ތިއްބެވެ . އެކަލޭގެފާނު حديث
ކުރެއްވިއެވެ. އެހެންވެއްޖެއްޔާ ތިބާގެ މައިން ބަފައިންގެ ގާތަށް އަނބުރާ ދާށެވެ . ދެން
އެދެފަރާތުގެ ހިދުމަތް ހިފާށެވެ.

وفي روايةٍ لهُما : جاءَ رجلٌ فاستَأْذَنَه في الجِهَادِ فقال : « أَحيٌّ والِداكَ ؟ قال: نَعَمْ ، قال: « ففِيهِما فَجاهِدْ » .

އަދި بخاري އާއި مسلم ގެ رواية އެއްގައި ވެއެވެ . ބޭކަލަކު އައިސް جِهاد އަށް
ނިކުތުމަށް ހުއްދަދެއްވުން އެދުނެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާގެ މައިންބަފައިން ދުނިޔޭގައި
އެބަ ތިބިތޯ؟ އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. އާދޭހެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ.
އެދެފަރާތުން خدمة ކުރުމުގައި جِهاد ކުރާށެވެ .

322 وعنه عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : لَيْسَ الْواصِلُ بِالمُكافئ وَلَكِنَّ الواصِلَ الَّذي إِذا قَطَعَتْ رَحِمُهُ وصلَهَا» رواه البخاري .

و « قَطعتْ » بِفَتْح القافِ وَالطَّاءِ . وَ « رَحِمُهُ » مَرْفُوعٌ .

އަދި އެ صحابى ސަލަވާތާއި ސަލާމްލެއްވިއޭ نبي ކަލޭގެފާނުގެ ހަޟްރަތުން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ .
އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. بدل އަށް بدل ދެއްކުމުން ދާ މީހާއީ حقيقي ތިމާގެ ކައިން
ބަދަލުދޭމީހާއެއް ނޫނެވެ. ނަމަވެސް حقيقي ތިމާގެ ކައިން ބަދަލުދޭމީހާއީ ތިމާގެ ގުޅުން
ކަނޑައިލި ހިނދުގައި އެގުޅުން އަލުން ބަދަލު ކުރާ މީހާއެވެ .

323 وعن عائشة قالت : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « الرَّحمُ مَعَلَّقَةٌ بِالعَرْشِ تَقُولُ : مَنْ وصلني وَصلَهُ اللَّه ، وَمَن قَطَعَني ، قَطَعَهُ اللَّه » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލައްވާށި عائشة ގެފާނުގެ ސަލަވާތާއި ސަލާމްލެއްވިއޭ نبي އާ صلّى
اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ހަޟްރަތުން ރިވާކުރައްވާފައިވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. رحمُ

އުފެއްދެވުމުން عَرْش ކުރީގައި އެދުރުވަމުވެ . އަދި ދުންނުވިއެވެ . ޖީވާގެ ކަމުގެ ގޮތުން
އުފައްދަވާ މީހަކަށް މާތް الله رحم އަށް ރަހުމްކުރައްވާނެތެވެ! އަދި ޖީވާގެ ކަމުގެ ގޮތުން
ކަނޑާލިމީހަކަށް މާތް الله ކެޑި ރަހުމްކުރައްވާނެތެވެ !

324 وعن أُمِّ المُؤْمِنِينَ مِيمُونَةَ بنْتِ الحارثِ رضي اللَّه عنها أَنَّهَا أَعتَقَتْ وليدةً ولَم تَستَأْذِنِ النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فلَمَّا كانَ يومَها الَّذِي يدورُ عَلَيْهَا فِيه ، قالت: يا رسول اللَّه إنِّي أَعْتَقْتُ ولِيدتي ؟ قال : « أَوَ فَعلْتِ ؟ » قالت : نَعمْ قال : « أَما إِنَّكِ لو أَعْطَيتِهَا أَخوالَكِ كان أَعظَمَ لأجرِكِ » متفقٌ عليه .

އިބުރާ އަކާހާގެ ގިސްތާގެ އަނބިކަނބަލުން މާތް الله ރުއްސެވުން ހުރެއްވި أُمِّ المُؤْمِنِينَ مِيمُونَةَ بنْتِ الحارثِ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަމަނާ އަޖި އަންހެންކުދި މިނިވަން ކުރެއްވިއެވެ . އަދި އެކަމަނާ އެކަންކުރެއްވި ނިސްބަތު ހަމަކަށަވަރުން رسولާ (صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم) ގެ އަރިހުން ހުއްދައެއް ހޯދުއްވާފައެއް ނުވެއެވެ . އަދި އެކަމަނާގެ ގިސްތާއަށް އެކަމަނާގެ ވާރުވާއި އައުމުން ދުވަހު އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ . އޭ الله ގެ رسول އާއެވެ . ދަންނަވަނީކަމެވެ؟ ޖަވާބު ކަމަނާގެ އަޅުއަންހެން ގަނޑެއް މިނިވަން ކުރެއްވީމެވެ . حديث ކުރައްވައިފައެވެ.މިއީން ނިންމަވައިދިނީމެވެ؟ އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ . އާދެއެވެ ! حديث ކުރައްވައިފައެވެ. އެކަމަނާ ކަމަނާގެ މައިދާނުގެ މާތް މީހަކަށް ދެއްވިނަމަ ކަމަނާގެ أجر އިތުރުވެ ބޮޑުވެގެންދާނެ ކަމަށެވެ .

325 وعن أَسْمَاءَ بنْتِ أبي بكْرٍ الصِّدِّيقِ رضي اللَّه عنهما قالت : قَدِمتْ عليَّ أُمِّي وهِي مُشركة في عهْدِ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فَاسْتَفْتَيْتُ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قلتُ : قَدِمتْ عَلَيَّ أُمِّى وَهِى راغبةٌ ، أَفأَصِلُ أُمِّي ؟ قال : « نَعمْ صلِي أُمَّكِ » متفق عليه .

وقولها : « راغِبةٌ » أَي : طَامِعةٌ عِندِي تَسْأَلُنِي شَيْئاً ، قِيلَ : كَانَت أُمُّهَا مِنْ النَّسبِ، وقِيل: مِن الرَّضاعةِ والصحيحُ الأَول .

ރަޟީ الله ޢަންހާއާއި ބުޚާރީއާއި މުސްލިމް ރިވާކުރައްވާފައިވާ أَسْمَاءَ بنْتِ أبي بكْرٍ الصِّدِّيق ވިދާޅުވިން
ޙަދީޘެއްގައިވެއެވެ. އަހަރެން ވިދާޅުވިއެވެ. އަހަރެންގެ މަންމަ އައެވެ . އޭރު
އޭނާއީ މުޝްރިކެކެވެ رسول اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ޒަމާނުގައި حديبةގެ معاهدة ގެ
ދުވަސް ވަމުންދާ ތެރޭގައެވެ مشرك އަނބެއް. ދެން އަހަރެން رسول اللّه صلّى الله عَلَيْهِ
وسَلَّم އާ ފަތުވާ فتوى އަހުރެއްވީމެވެ. އަހަރެން ދަންނަވައިފީމެވެ . އަހަރެންގެ މަންމަ އަހަރެންގެ
ގާތަށް އަވަހަށް ... އިސްލާމް اسلام دين އާއި ދުރުވެފައި ... ދެން ...
ދެއްވުމަށް އަހަރެންގެ މަންމަ ... ބޭނުންވެ ... ދެން ... ؟
އިސްލާމް ދީނުގައި ... ...
ކުރެއްވި.

326 وعن زينب الثقفِيَّةِ امْرأَةِ عبدِ اللَّهِ بن مسعودٍ رضي اللَّه عنه وعنها قالت : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « تَصدَّقنَ يا مَعْشَرَ النِّسَاءِ ولَو مِن حُلِيِّكُنَّ » قالت: فَرجعتُ إلى عبدِ اللَّه ابنِ مسعودٍ فقلتُ له : إنَّك رجُلٌ خَفِيفُ ذَات اليَدِ وإنَّ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قدْ أمرنا بالصدقةِ ، فأْته فاسأَلْهُ ، فإن كان ذلك يُجْزِئُ عنِّي وَإلاَّ صرَفْتُهَا إلى غيركُمْ . فقال عبدُ اللَّهِ : بَلِ ائتيهِ أَنتِ ، فانطَلَقْتُ ، فإذا امْرأَةٌ مِن الأَنصارِ ببابِ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حاجتِي حاجتُهَا ، وكان رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قد أُلقِيتْ علَيهِ المهابةُ . فَخَرج علينا بلالٌ ، فقُلنَا له : ائْتِ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم، فَأَخْبِرْهُ أَنَّ امْرأَتَيْنِ بِالبَابَ تَسأَلانِكَ : أَتُجزِئُ الصَّدَقَةُ عنْهُمَا على أزواجِهِما وَعلى أَيتَامٍ في حُجُورِهِمَا ؟ وَلا تُخْبِرْهُ منْ نَحنُ ، فَدَخل بِلالٌ علَى رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَسأَلَهُ ، فقال لهُ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم « من هما ؟ » قَالَ : امْرَأَةٌ مِنَ الأَنصارِ وَزَيْنَبُ . فقالَ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم «أيُّ الزَّيانِبِ هِي ؟ » قال : امرأَةُ عبدِ اللَّهِ ، فقال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: « لَهُمَا أَجْرانِ : أَجْرُ القرابةِ وَأَجْرُ الصَّدَقَةِ » **متفقٌ عليه**

ރަޟީ الله ޢަންހާއާއި ބުޚާރީއާއި މުސްލިމް ރިވާކުރައްވާފައިވާ عبد اللّه ابنِ مسعود ގެ އަނބިކަނބަލުން زينب
الثقفِيَّة ގެ ވިދާޅުވުން ޙަދީޘެއްގައިވެއެވެ. އަހަރެން ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم
حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ އަންހެނުންގެ جماعة ގެ ބަޔަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން صدقة

ދިނުން ގިނަގިނަ ކުރުމަށް ވިދާޅުވިއެވެ. އެދި އެއީ ދުވަހު ކަނބަލުން ގެ ގައިރިން ކުދިކުދި ވިޔަސް އެއްޗެ
ހަދިޔާވެ . އެކަމަށް ވިދާޅުވިއެވެ . ވީމާފަހު عبد اللهِ بن مسعود ގެ ގެއަށް ހިނގައްޖައީމެވެ .
ފަހެ ވީމާފަހު ދެކޮޅުވީއެވެ . ހަދާކަމަކަށް ވީބާ އަހާ ވެރިކަމަށް ކައްނު ކާޅު ބައްކުރުވޭ . އެދި
ހަދާކަމަކަށް رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ޙަޖަރުގައިން (އަންހެނުންނޭ) صدقة ކުރާށެވެ
ހުށަހެޅު ދެއްވިއެވެ . ފަހެ ވީބާއަކާއި ވީބާގެ ކައިރިއަށް ވީމާފަހު މި صدقةِ ކަންތައްކުން
ފުދިދާނެތޯއެވެ . އަކަތެއްގެތުން އަރިހަށް ވެދެއްގެން سوال ކުރެއްވުމަށް. ނުނީނަމަ ވީމާފަހު
އަ صدقةِ އަށްވުރެ ބަޔަކަށް ދިނުމަށް ތިޔަވެގެންވެ. ފަހެ عبد الله ވިދާޅުވިއެވެ . ނުނިކަވެ. ވީވަރަކަ
އަރުސާވެން ކަމަށް ދެއްވައްޗެވެ. އެކަމަށް ވިދާޅުވިއެވެ . ފަހެ ކަމެއް ބާނަންޖެހޭ ކަން ބާރު
ކުޅުން ވީމާފަހު انصاری ބައްޕުން ވޭތުވެން އަންހެނެއް رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم
ގެ ދޮރުމަތީ ކައިރިއަށް ހިނގައްޖައީމެވެ . އެދި އެބަކުމާ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ
ވަގުތާ خلق ފުރާއި ބޮޑު ވަގުތާ تواضع ވެރިކަން މަތިވެރި ގޮތަކި އިންނެވިއެވެ . ފަހެ
ވީމާފަހު ގޮތަށް بلال ގަޔާ ނިކުމެ ވަޑައިގެންވީ . ފަހެ ވީމާފަހުން بلال ގެ ފާޅަށް
ދެންނެވީމެވެ . رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަރިހަށް ދެންނެވުން . އެދި އަކަހަރީގެ ފާޅަށް
خبر ދެއްވާށެވެ . ހަދާކަމަކަށް ދެ އަންހެނުން ދެންނެ ކައިރިގައި އަބާރުބެވެ . އެދި
ސުވާލު އަބާކުރެވެ .އަދިވިނުން ކާރާ صدقةِ ވެއް އަދިވިނުންގެ ފިރިނުނަގައި އެދި މިނުންގެ
ބަލާދު އާރާ ޔަތީމުންނަށް خرد ކުރުން ހެއްދިވުމެއްޓޯއެވެ؟ އެދި ވީމާފަހުން
ކައިބައިމީހުން އަކާރުވެރިން ނަހަނުގެވެރިވެ . ފަހެ بلال ގެ ފާޅު رسول الله ގެ ފާޅުގެ
އަރިހަށް ގޮސް ދެންނެވެވިއެވެ. އެދި އަކަހަރީގެފާޅަށް އަ ސުވާލު ކުރައްވައިދިނެވެ . ފަހެ
رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިދިނެވެ. އެއީ ކޮން ދެކޮޅެއް ބޭއީތޯ ؟
ވިދާޅުވިއެވެ. انصاری ބައްޕުން އަންހެނުން ބައްކަބަރާއި زينب އާއި
ދެބައްކަބުންނެވެ.ފަހެ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، ބަލާތް އާއި ސުވާލު
ކުރައްވައިދިނެވެ.ޒައިނަބު ބައްޕުން ކޮން ޒައިނަބެއް ބޭއީތޯ؟ .ވިދާޅުވިއެވެ . عبد اللهِ ގެ
އަނބިކަނބުލުންނެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިދިނެވެ. އެ
ކަނބަލުންނަށް ދެދަރުމަ ލިބޭނެ ވެއެވެ . ގާތް ތިމާގެ ކަމުގެ ދަރުމައާއި صدقةِ ކުރުމުގެ
ދަރުމައެވެ .

327 وعن أبي سُفْيان صخْر بنِ حربٍ رضي اللَّه عنه في حدِيثِهِ الطَّويل في قصَّةِ هِرقل أَنَّ هِرقْلَ قال لأَبي سفْيان : فَماذَا يأْمُرُكُمْ بِهِ ؟ يَعْني النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : قلت : يقولُ: « اعْبُدُوا اللَّهَ وَحدَهُ ، ولا تُشْرِكوا بِهِ شَيْئاً ، واترُكُوا ما يقُولُ آباؤكُمْ ، ويأْمُرُنَا بالصَّلاةِ ، والصِّدْقِ ، والعفَافِ ، والصِّلَةِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ ابو سُفْيان صخْر بنِ حرب ގެ ކިބައިން ރޫމު ކަރައިގެ هِرقل ރަސްގެފާނުގެ ވާހަކަ ބަޔާންކުރެވިގެންވާ ދިގު حديث ގެ ތެރޭގައިވެއެވެ. ހަމަހަމަކަމާބެހޭ هِرقل ރަސްގެފާނު ابو سُفْيان އަށް ބުނެދިނެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް އަމުރުކުރައްވަނީ (އެބަހީ نبي އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم) އަމުރުކުރައްވަނީ ކޮން ކަމަކަށް ހެއްޔެވެ؟ ابو سُفْيان ވިދާޅުވިއެވެ. ވިދާޅުވަނީ ދެންނެވީމެވެ . އަޅުގަނޑުމެން އެކަނި ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް އެކަނި ޢިބާދަތްކުރާށެވެ .

328 وعن أبي ذر رضي اللَّه عنه قال : قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «إِنَّكُم ستفْتَحُونَ أَرْضاً يُذْكَرُ فِيهَا القِيرَاطُ » .

وفي روايةٍ : « ستفْتَحُونَ مِصرْ وهِي أَرْضٌ يُسَمَّى فِيها القِيراطُ ، فَاستَوْصُوا بِأَهْلِها خيْراً، فَإِنَّ لَهُمْ ذِمة ورحِماً » .

وفي روايةٍ : « فإِذا افْتتَحتُموها ، فَأَحْسِنُوا إِلى أَهْلِهَا ، فَإِنَّ لهُم ذِمَّةً ورحِماً» أَو قال «ذِمَّةً وصِهراً » رواه مسلم .

قال العُلَماءُ : الرَّحِمُ التي لهُمْ كَوْنُ هَاجَرَ أُمِّ إِسْماعِيلَ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مِنْهمْ .
«والصِّهْرُ»: كونُ مارية أُمِّ إِبراهِيمَ ابنِ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم منهم .

ރަޟީ الله ޢަންހުން ކުރެއްވި ابو ذر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން ބަލަދެއް ފަތަޙަ ކުރާނެއެވެ . އެއީ قِيراطُ ނަމަކަށް ކިޔުން ބަހައްޓާ ވާނެއެވެ .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ . ތިޔަބައިމީހުން މިޞްރު ފަތަޙަ ކުރާނެއެވެ . އެއީ ގީރާތު ނަމުން ނަންދެވިފައިވާ ބިމެކެވެ . ފަހެ އޭގެ އަހުލުވެރިންނަށް ހެޔޮގޮތުން ކަންތައް ކުރާށެވެ! އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނަށްޓަކައި ތިޔަބައިމީހުންގެ ޛިންމާއެއް ވެއެވެ. އަދި ރަޙިމުގެ ގުޅުން ވެއެވެ .

329 وعن أبي هريرة رضي اللّه عنه قال : لما نزلَتْ هذهِ الآيَةُ : { وَأَنْذِر عشِيرتكَ الأَقربِينَ } [الشعراء : 214] دعا رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قُريْشًا فاجْتَمعُوا فعَمَّ ، وخصَّ وقال: «يا بَني عبدِ شَمس ، يا بني كَعْب بن لُؤَي ، أَنقِذُوا أَنفُسكُمْ مِنَ النَّارِ ، يَا بني مُرَّةَ بـ نِ كعْب ، أَنْقِذُوا أَنفُسكُمْ مِن النَّار ، يا بني عبدِ مَنَافٍ ، أَنْقِذُوا أَنْفُسكُمْ مِنَ النّارِ ، يا بَني هاشِمٍ أَنقِذُوا أَنْفُسكُمْ مِنَ النَّارِ ، يا بني عبدِ المطَّلِبِ أَنْقِذُوا أَنفُسكمْ مِن النَّارِ ، يا فاطِمَةَ أَنْقِذي نفْسكَ منَ النّار ، فَإِني لا أَمْلِكُ لَكُمْ منَ اللّه شيْئاً ، غيْرَ أَنَّ لكمْ رحِماً سأَبلُّهَا ببِلالِهَا » رواه مسلم.

قوله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « ببِلالِهَا » هو بفتحِ الباءِ الثَّانيةِ وكَسرهَا « والبِلالُ » الماءُ . ومعنى الحديث : سأَصِلُهَا ، شبَّهَ قَطِيعَتَهَا بالحرارةِ تُطْفَأُ بالماءِ وهذه تُبَرَّدُ بالصِّلَةِ.

ރަޟީ الله ޢަންހުން ކުރެއްވި ابو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. { وَأَنْذِر عشِيرتكَ الأَقربِينَ }. މާނައީ : ކަލޭގެފާނުގެ އެންމެ ގާތް ތިމާގެ قبيلة ގެ މީހުންނަށް އިންޒާރު ކުރައްވާށެވެ ! މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުމުން رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، ޤުރައިޝް ޤަބީލާގެ މީހުންނަށް ގޮވާލެއްވިއެވެ . ފަހެ އެމީހުން އެއްވިއެވެ . ފަހެ އެމީހުންނަށް އެންމެން عام ގެ شامل ވާގޮތަށް ގޮވާލެއްވިއެވެ . އަދި ބައެއް މީހުންނަށް خاص ކޮށް ގޮވާލެއްވިއެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ . އޭ كَعْب بنِ لُؤَي ގެ ދަރިކޮޅުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ ނަފްސު ނަރަކައިން މިނިވަން ކުރާށެވެ. އޭ مُرَّةَ بـ نِ كعْب ގެ

ދަރީންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ނަފްސު ނަރަކައިން ދުރުކުރާށެވެ. އޭ عبْد
مَنَاف ގެ ދަރީންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ނަފްސު ނަރަކައިން ދުރުކުރާށެވެ.
އޭ هاشِم ގެ ދަރީންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ނަފްސު ނަރަކައިން ދުރު
ކުރާށެވެ. އޭ عبْد المطَّلِب ގެ ދަރީންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ނަފްސު
ނަރަކައިން ދުރުކުރާށެވެ. އޭ فاطِمَة އެވެ! ކަލޭގެފާނުގެ ނަފްސު ނަރަކައިން
ދުރުކުރާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ކަލޭގެފާނަށް ކަލޭގެފާނުގެ އަށްޓަކައި الله ގެ
حضرة ގައި އެއްވެސް ކަމެއް ކުރުމުގެ ބާރެއް ތިމަންނަކަށް ނެތެވެ. ނަމަވެސް
ތިމަން ކަލޭގެފާނު ގެ ގާތްކަމުގެ ރަޙިމުގެ ގުޅުން ފުދިވައިދޭނަން ގުޅުމުގެ ނަމުގައެވެ. އެގޮތުން
ތިމަންކަލޭގެފާނު ފުދިފައިވާނެއެވެ ޙައްޤުތައް ބަދަލުކޮށްދޭނަމެވެ.

330 وعن أبي عبد اللَّه عمرو بن العاص رضي اللَّه عنهما قال : سمعتُ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم جهاراً غيْرَ سِرٍّ يقُولُ : « إِنَّ آلَ بَني فُلانٍ لَيْسُوا بأَوْلِيائي إِنَّما ولِيِّي اللَّهُ وصالحُ المؤْمِنِين، ولَكِنْ لَهُمْ رحِمٌ أَبُلُّها بِبِلالِها » متفق عليه . واللَّفظُ للبخاري .

މާތް الله އެކަލާނގެ ރުހިވޮޑިގަތުން ހުށިކަމަށް ابو عبد اللّه عمرو بن العاص ގެ ކިބައިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ: نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގަޑު އަޑުފުޅުން حديث ކުރައްވަނިކޮށް
ތިމަން އަޑު އެހީމެވެ. އެއީ حديث ކުރެއްވުމެވެ. އޭ ތިމަން ކަލޭގެފާނުގެ ބޭބޭފުޅު
ابوطالب ގެ އާލުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންނީ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އެކުވެރި އެހީތެރިން ނޫނެވެ .
ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އެހީތެރިންނަކީ الله އާއި صالح مؤمن އަޅުތަކުންނެވެ
. އަދި މިކަން އޭނާ މިގޮތުން ކަމުގައިވިޔަސް އެބައިމީހުން ނަސްލަކީ (އެބަހީ ابوطالب
ގެ އާލުންގެ ތެރެއިން އިސްލާމް ނުވާ ބައިމީހުން ނޫންމެ މީހުން ނަސްލަކީ) ރަހުމު ގެ
ގުޅުން ގާތެވެ . ތިމަން ކަލޭގެފާނު ފުދުން ހިތްހެޔޮ ކަނޑައެޅުން ނުވާ ގަދަފަދަ އިން
އެގޮތުން އެގުޅުންތައް އަދާ ބަދަލު ކުރައްވާނެއެވެ.

331 وعن أبي أَيُّوب خالدِ بن زيدٍ الأنصاري رضي اللَّه عنه أَن رجلاً قال: يا رسولَ اللَّه أَخْبِرْني بِعمل يُدْخِلُني الجنَّةَ ، ويُبَاعِدني مِنَ النَّارِ . فقال النبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: «تعبُدُ اللَّه ، ولا تُشْرِكُ بِهِ شَيْئاً ، وتُقِيمُ الصَّلاَةَ ، وتُؤتي الزَّكاةَ ، وتَصِلُ الرَّحِمِ » متفقٌ عليه.

މާތް الله ރުއްސުން ލިބިވި ابو أَيُّوب خالد بن زيدٍ الأنصاري ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން ބޭކަލަކު ދެންނެވިއެވެ . ޔާ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . ސުވަރުގެއަށް ވަދެވޭނެ
عمل އެއް ބުނެދެއްވަބައްލަވާށެވެ . ފަހެ ސަލަވާތާއި ސަލާމްލެއްވި ނަބިއްޔާގެފާނު
حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله އަށް އަޅުކަން ކުރުމެވެ . އަދި އެކަލާނގެ އާއި އެއްވެސް
އެއްޗެއް شريك ނުކުރުމެވެ . އަދި ނަމާދު ޤާއިމު ކުރުމެވެ . އަދި ޒަކާތް ދިނުމެވެ .
އަދި ތިމާގެ ކަރުގެ ގުޅުން ބަދަހިކުރުމެވެ .

332 وعن سلْمان بن عامرٍ رضي اللَّه عنه ، عن النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إِذا أَفْطَرَ أَحَدُكُمْ فَلْيُفْطِرْ عَلَى تَمرٍ ، فَإِنَّهُ بركَةٌ ، فَإِنْ لَمْ يجِد تَمْراً ، فَالماءُ ، فَإِنَّهُ طَهُورٌ » وقال: « الصَّدَقَةُ عَلَى المِسكِينِ صدقَةٌ ، وعلَى ذي الرَّحِمِ ثِنْتَانِ : صَدَقَةٌ وصِلَةٌ » .

رواه الترمذي . وقال : حديث حسن .

މާތް الله ރުއްސުން ލިބިވި سلْمان بن عامر ސަލަވާތާއި ސަލާމްލެއްވި نبي ކަލޭގެފާނު ގެ
ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ . އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން
މީހަކު ރޯދަ ވީއްލާނަމަ ކަދުރުން ވީއްލާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެއީ
ބަރަކާތް ވެއެވެ. ފަހެ ކަދުރު ނުލިބިއްޖެނަމަ ފެނުން ވީއްލާށެވެ . ފަހެ
ހަމަކަށަވަރުން އެއީ ސާފުތާހިރުކަން ވެއެވެ . އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ. مِسكِين އަކަށް
صدقَة އެއްކޮށްދިނުމަކީ صدقة އެއްގެ ثواب ލިބޭކަމެކެވެ. ތިމާގެ ކަރުގެ މީހަކަށް صدقَة
ދިނުމަކީ ދެ ثواب ލިބޭ ކަމެކެވެ . އެއީ صدقة ކުރުމުގެ ثواب އާއި ތިމާގެ ކަރުގެ ގުޅުން
ބަދަހިކުރުމުގެ ثواب އާއި ދެ ثواب އެވެ .

333 وعن ابن عمر رضي اللَّه عنهما قال : كَانَتْ تَحتي امْرَأَةٌ ، وكُنْتُ أُحِبُّها ، وكَانَ عُمرُ يكْرهُهَا ، فقال لي : طَلِّقْها فأبيْتُ ، فَأَتَى عَمرُ رضي اللَّه عنه النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَذَكر ذلكَ لَهُ ، فقال النبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « طَلِّقْهَا » رواه أَبو داود ، والترمذي وقال: حديث حسن صحيح .

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވި عمر ގެފާނުގެ ދަރިކަލުން عبد الله ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . ތިމަންނާއި ކައިވެނި ވަޅިގަތި އަންހެނަކު ހުއްޓެވެ. އަދި ތިމަންނަ އެކަނބުލޭގެ ދެކެ ލޯބިވީމެވެ . ނަމަވެސް ބައްޕާފުޅު އެކަނބުލޭގެ ދެކެ ހިތްހަމަ ނުޖެހުއްވައެވެ. ދެން ބައްޕާފުޅު ތިމަންނަށް ވިދާޅުވިއެވެ. އެކަނބުލޭގެ ވަރިކޮށްލާށެވެ . ނަމަވެސް ތިމަން އިންކާރުކުރީމެވެ . ދެން ބައްޕާފުޅު ސަލާމާއި ސަލަވާތްލެއްވި نبي ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެނެވެ . ދެން އެކަލޭގެފާނުން މި ވާހަކަ ދަންނަވައިފިއެވެ. ދެން ސަލާމާއި ސަލަވާތްލެއްވި نبي ކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. އެކަނބުލޭގެ ވަރިކޮށްލާށެވެ.

334 وعن أبي الدَّرْداءِ رضي اللَّه عنه أَن رَجُلاً أَتَاهُ فقال : إنَّ لي امْرَأَةً وإن أُمِّي تَأْمُرُني بطَلاَقِها ؟ فقال سَمِعْتُ رسول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقولُ « الْوالِدُ أَوْسطُ أَبْوابِ الجَنَّةِ ، فَإِنْ شِئْتَ فَأَضِعْ ذلِك الْبابَ ، أَوِ احفظْهُ » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صحيح .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި ابو الدَّرْداء ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު އޭނާގެ ކައިރިއަށް އައެވެ . ދެން ބުންޏެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަގެ އަންބަކު އެބައޮތެވެ . އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަގެ މަންމަ އަމުރު ކުރައްވަނީ އޭނާ ވަރިކޮށްލުމަށެވެ. ދެން ޖަވާބުގައި ابو الدَّرْداء ވިދާޅުވިއެވެ . ދެން رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަންނަ އަޑު އެހީމެވެ . .އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މައިން ބަފައިންނަކީ ސުވަރުގެ ދޮރުތަކުގެ ތެރެއިން މެދު ދޮރެވެ

ވަދުވެގެން ދޭން ކަމަވާ . ފަހަ އަދުދިމުސްނަށް އަރުދުގެން އަދުރަނާގެ އަހުން ދުކާން ނުހާމަވާ .

ނުވެވޭ އަދުދިމުސްނަށް خدمة ކުރެވެން އަދުރަނާގެ ޙިދުމަތްތަކުގެ .

335 وعن البراءِ بن عازبٍ رضي اللَّه عنهما ، عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : «الخَالَةُ بِمَنْزِلَةَ الأُمِّ » رواه الترمذي : وقال حديثٌ حسن صحيح .

މާނަ الله އެދުވަފަދިކަމުންނަށް ރަހުމަތްކުރެއްވުން البراء بن عازب ،نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ . ދައިތަކީ މަންމަ ފަދައެވެ. حديث ކުރައްވާގެން ދައިތަ މަންމަ

ފަދައެވެ.

وفي الباب أَحاديث كِثيرة في الصحيح مشهورة ، منها حديث أَصحابِ الغارِ، وحديث جُرَيْجٍ وقَدْ سبَقَا ، وأَحاديث مشهورة في الصحيح حَذَفْتُهَا اخْتِصاراً ، وَمِنْ أَهَمِّهَا حديثُ عمْرو بن عَبسَةَ رضي اللَّه عنه الطَّوِيلُ المُشْتَمِلُ على جُمَلٍ كثـ يرة مِنْ قَوَاعِدِ الإِسْلامِ وآدابِهِ وَسَأَذْكُرُهُ بِتَمَامِهِ إن شَاءَ اللَّه تعالى في بابِ الرَّجَاءِ ، قال فيه .

دَخَلْتُ عَلى النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بِمكَّةَ ، يَعْني في أَوَّل النُبُوَّةِ ، فقلتُ له : ما أَنتَ ؟ قال : «نَبِيٌّ» فقلتُ : وما نبيٌّ ؟ قال : « أَرسلَني اللَّهُ تعالى ، فقلتُ : بِأَيِّ شَيَءٍ أَرْسلَك ؟ قال : «أَرْسلَني بِصلِةِ الأَرْحامِ ، وكَسْرِ الأَوثَانِ ، وأَنْ يُوحَّدَ اللَّه لا يُشرِكُ بِهِ شَيءٌ » وذكر تَمامَ الحديث . واللَّه أعلم .

މި باب އާއިގުޅުންހުރި مشهور حديث ތަކެއް ވަރަށް ގިނައިން صحيح بخارى ގައި އެބަހުރިއެވެ . އޭގެ ތެރެއިން ޖިންނިލާ ހިއްސާއެއްގައި ބަންދުވި ތިން ފަރާ ބައެއްގެ ވާހަކަ

حديث އާއި جُرَيْج ނަމަކަށް ކިޔުން بنو اسرايل ގެ އަޅުގަނޑުމެންގެ ވާހަކަ ބައެއް ވާހަކަ حديث

ހިމެނެއެވެ .މި ނު حديث ހިސާވު ހިމެނޭއެވެ . އަދި مشهور އެހެން حديث ތައް ކުރުކޮށްލުމަށް

ގޫދުން ސަރަޙަދު ދުވާލުގެމުގެއެވެ . އަދި އެގެ ބޮޑުކަމަށް ގާތް ﷲ ރަސޫލުއްލާހުގެ ގާތުގައި عمْرو بن عَبسَةَ

ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެން އައިސްފައިވާ މިހާރުގެ ކަމަށް ބޭނުމޭ حديث އެއް ވެއްޖެ . އެގޮތުން

އިސްލާމް ދީނުގެ ގޮތުގައި ބާކީ އަދި އެ ދީނުގެ އަދުބުޖެހޭ ބަހުން ވެގެންވާ ޖުމުލަތައް

ޝާމިލު ވެގެންވެއެވެ . އިލާހީ ކަރުނައިގެ ވަރުން އަމާނުން އެ حديث އަންނަން އުޅޭ ބާބު

ކަމަށްވާ بابِ الرَّجَاءِ (އުއްމީދު ކަނޑައެޅުމާއި ބޭނުން ބާބު) ގައި ގެންނަވައިދިނެވެ .އަދި އެ

حديث ގެ ތެރެއިން ވެސް ޖެހޭ . ރޭގެ މިދުވަސްވެސް . ތިމަންނަ ސަލާމަތްވުމަށް ބޯހިމި نبي

ކަލޭގެފާނު ގެ އަރިހަށް ނުބައިކަމުގެ ފުރުސަތު ކަލޭގެ އެކަލޭގެފާނު މުއައްސަސާއި އިޔަޢުވެރިކަން

ދިނުއްވީމެވެ . މީހަކު ތިމަންނަ އެކަލޭގެފާނުން ދީނުގެ ވެރިޔާއެވެ .ކަލޭގެފާނުގެ ހާސިލުއިކުރި ބާބު

ހުއްޓާ ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނަބީ ބަލާއިރިޔާއެވެ . މީހާ ތިމަންނަ ދީނުގެ ވެރިޔާއެވެ . ނަބީ

ބަލާލެއް ތިބި ވިދާޅުވާ ކަމުގެ حقيقة އަހާ ބާބު ހުއްޓާ ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ.ދާތް ﷲ ތިމަންނަ

ކަލޭގެފާނު ރަސޫލުކަން ދެއްވިއެވެ . މީހާ ތިމަންނަ ދީނުގެ ވެރިޔާއެވެ .ކަލޭގެފާނު ރަސޫލުކަމާއި

ގެން ތިބި ފޮނުއްވީ ކަނޑައެޅިގެން ކުރުއްވަނީ ތިއްޔާ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިމަންނަކަލޭގެފާނު

ރަސޫލުކަމާއި ގެން ފޮނުއްވީ ތިމާގެ ކަމުގެ ގުޅުން ބަދަލު ކުރުމަށެވެ. އަދި ބުދުތައް

ނައްތާލުމަށެވެ.އަދި ﷲ ގެ އެއްކަލާނގެކަން ބެލުން ކުރުމަށް އަދި އެކަލާނގެއާއި އެއްވެސް

އެއްޗެއް ޝަރީކު ނުކުރުމަށް ގޮތް ހެދުއްވުމަށެވެ.އަދި މިފަދަ حديث މިގޮތުގެ ބަޔާން ބަލާން

ކުރެއްވިއެވެ ގެސް ނިސްބަތްވެއެވެ . والله اعلم (އެންމެހާ ކަންތައް ހިނގާ ދެނެވޮޑިގެންވާ

ފަރާތަކީ اللهއެވެ .) ހަދިޔާ ކަމަކަށްވާ އިޚްތިޔާރުން ދިވެހި އެކަލާނގެ ހަރަކާތްތެރިވާށެވެ .

އަދި ކަސްދު ކަމަކަށް ބާރު ދެވިގެންވާ އެކަލާނގެ ހަރަކާތްތެރިވާށެވެ .

باب تحريم العقوق وقطيعة الرحم

މައިންބަފައިންނަށް އުނދަގޫކުރުމާއި އަދި ތިމާގެ ގާތް ގުޅުން ކަނޑާލުމަކީ ހަރާމް ކަމެއްކަން

ބަޔާންކުރެވޭ باب

قال اللّه تعالى (محمد 22، 23): {فهل عسيتم إن توليتم أن تفسدوا في الأرض، وتقطعوا أرحامكم؛ أولئك الذين لعنهم اللّه، فأصمهم وأعمى أبصارهم}.

ފަދަ އެ ހިނދު ، ބިރުވެރިވުން ފުރަގަސްދީ ، އެނބުރި ހިގައްޖެނަމަ ، (ދިރިހުރިވެސް އެއްފަދައިން) ބިރުވެރިވުން ބިމުގައި ފަސާދުކުރުން ، އަދި ބިރުވެރިވުމުގެ ގޮތުގައިވާ ބިމާގެ ކަމުގެ ގޮތުން ބޮޑު ކަނޑައެޅުމުން ގާތްކުރާ ގުޅުމެވެ .

وقال تعالى (الرعد 25): {والذين ينقضون عهد اللَّه من بعد ميثاقه، ويقطعون ما أمر اللَّه به أن يوصل، ويفسدون في الأرض، أولئك لهم اللعنة ولهم سوء الدار}.

އެބައިމީހުންނަކީ މާތް الله ވަޢުދުތައް ފުސްކުރައި ، އަދި ، އެބައިމީހުން ބުރުކަކުރުވައި ، އަދި އެބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ކަނޑުކުރުމަށްފަހުގައި މީހުންނަށް އެބައިމީހުންނަށް . އަދި ، ބަރަކާތް ކުރުވިގެންނުވާނެ ފަދަ ، الله ، ހިއްޖަތްފަހުގައި އަޅުދީގައި ހިމާޔަތް ، الله ، ގުޅިގެންވާނެ އަޅުކުރުމަށްފަހުގައި ހަމަ ކަމަށް، ވިހާއެ ، ބަޔަ ބިރުގަތި ، ފާސިދުވެރިކަން އެފުއްދައި އެގޮ މީހުން ، (ދަންނާ !) އެމީހުންނަށް އެމީހުންގެ މައްޗަށް ލަޢުނަތް ހުރި މީހުންނަވާ !) އަދި ، އެމީހުންނަށް (އާޚިރަތުގައި) ލިބޭނެ ގެތެރޭގެ ނުބައިކަން ބޮޑުވެގެން ވެއްޖެ.!

وقال تعالى (الإسراء 23، 24): {وقضى ربك ألا تعبدوا إلا إياه وبالوالدين إحساناً، إما يبلغن عندك الكبر أحدهما أو كلاهما، فلا تقل لهما أف، ولا تنهرهما، وقل لهما قولاً كريماً، واخفض لهما جناح الذل من الرحمة، وقل رب ارحمهما كما ربياني صغيراً}

އަކަލާނގެ ތަރުސާކަންފުޅުވުން މަނާވީ ، ބިރުވެރިވުން އަޅުކަން ނުކުރުމަށާއި އަދި ، ކަލާނގެފުޅު ހެއްދެވިއިރު ބެލެކުރުއްވި ކަލާނގެ ނިޔާކުރުއްވައި ، އެންގެވިއެވެ .އަދި ، މައިންބަފައިންނާއިމެދު ހިތާކުރާ ކަންތައް ކުރުމުގެ ކަރުނަގާއި ، އެދެމީހުންކުރި ކަސްދު މީހާކަ ނުވެދި އެދެމީހުންކުރި އެކަކާ ކަލާގެ ގޮތެއްގައާ ޙާލު ، މުސްކުޅި ކަލާއި ހަމަބުނު ފުރައްޖެނަމަ އެދެމީހުންނަށް "އުފް" ވެސް ނުބުނާށެވެ.(އެބަހީ ، ފުހިވުމުގެ ،ނުވަތަ ހިތްނުވުމުގެ ކިބައިން ކަޑަކޮށްލުމަށް ނުބުނާށެވެ) އަދި ، އެދެމީހުންނަށް އަޑުގައި ނަހަރާނުދާށެވެ .އަދި ، މާތް ދެލޯކު ބަސް އެދެމީހުންނަށް ބުނާށެވެ.

އޯގާތެރިކަމުގެ ސަބަބުން ، ނިކަމެތިވުމުގެ ޙާލަތު ، އެދިވަޑައިގަންނަވާތީ ތިރީސްވަރަކަށް !
އަދި ދުޢާ ކުރެއްވި! ހައްދުވާރި ބޭކާރުވި ރަސޫލާގޮސްލާހު ! ކާޒީޖާ ކައުޖާ ކަމުގައި
ދިމާލުވީ ދުވަހު ދިމާލުގެ ބަރާ ބަލައި ބޭކާރުކުރައްވަން އެތެރެވެދިޔަ ރަބުގެ
ރަޙްމަތްދެއްވާ!

336 وعن أبي بكرةَ نُفيْع بنِ الحارثِ رضي اللَّه عنه قال : قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «ألا أُنَبِّئُكمْ بأكْبَرِ الْكَبائرِ ؟ » ثلاثاً قُلنا : بلَى يا رسولَ اللَّه : قال : « الإِشْراكُ باللَّهِ، وعُقُوقُ الْوالدِيْن » وكان مُتَّكِئاً فَجلَسَ ، فقال:«ألا وقوْلُ الزُّورِ وشهادةُ الزُّورِ » فَما زَال يكَرِّرُهَا حتَّى قُلنَا : ليْتهُ سكتْ . متفق عليه.

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެން ހުރެވި ابو بكرةَ نُفيْع بنِ الحارث ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިވެއެވެ.ތިޔަ ބޭކަލުންގެ ބޭނުން ބޮޑު ފާފަ ބޭކާރެއް
ވާހަކަ ބުނެދޭން ހައްދަވާތޯ؟ މިގޮތަށް ތިން ފަހަރު حديث ކުރައްވައިވެއެވެ. ބޭފުޅުން ދަންނަވައިފިއެވެ
.އާދޭހޭ.އާ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. حديث ކުރައްވައިވެއެވެ. الله އަށް ޝަރީކު ކުރުމުގެ .އަދި
މައިންބަފައިންނަށް އުނދަގޫކުރުމެވެ. މިހިނދު އެކަލޭގެފާނު އިންނެވީ ދޮށްކާއިރާއިގެ ލާގަނެ
އިށީނދެވަޑައިގަތެވެ.ދެން އެއްގޮތަކަށް ސީދާވެ އިށީނދެވަޑައިގެންނެވިއެވެ.ދެން حديث ކުރައްވައިވެއެވެ .
ދޮގުހެދުމާއި ، އަދި ދޮގު ހެކިދިނުމެވެ . ދެން އެކަލޭގެފާނު މިބަސްފުޅު
ތަކުރާރުކުރެއްވިއެވެ ހަމަހިތުވީހާ ބޭކާރުވަނީ ކަމަށްދަންނަވާ އަރިއަރާ ހިމެނޭ ކިޔުމަށް ބޭކާރު ހިތާމަ
ބޭފުޅުން ހިތާ ބޮނި ހުއްޓަވާނެ . އެކަލޭގެފާނު ހަމަ ހަނުހުނުވައިލާތޯ ކިޔާ ރަސްގެ ބޭނުމެވެ.

337 وعن عبد اللَّهِ بنِ عمرو بن العاص رضي اللَّه عنهما عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : «الْكبائرُ : الإِشْراكُ بِاللَّه ، وعقُوق الْوالِدينِ ، وقَتْلُ النَّفْسِ ، والْيمِينُ الْغَموس» رواه البخاري .

« اليمِين الْغَمُوسُ » التي يَحْلِفُهَا كَاذِباً عامِداً ، سُمِّيت غَمُوساً ، لأَنَّهَا تَغْمِسُ الحالفَ في الإِثم .

[illegible] الله [illegible] ابو عبد اللَّهِ بنِ عمرو بن العاص [illegible] نبي [illegible] حديث [illegible] الله [illegible] شريك [illegible] ، [illegible] ، حق [illegible] .

338 وعنه أَن رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « مِنَ الْكبائرِ شتْمُ الرَّجل والِديْهِ ،» قالوا : يا رسولَ اللَّه وهَلْ يشْتُمُ الرَّجُلُ والِديْهِ ؟، قا ل : « نَعمْ ، يَسُبُّ أَبا الرَّجُلِ، فيسُبُّ أَباه ، ويسُبُّ أُمَّهُ ، فَيسُبُّ أُمَّهُ » متفقٌ عليه .

[illegible] صحابى ([illegible] الله [illegible] عبد اللَّهِ بنِ عمرو بن العاص) [illegible] . [illegible] رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث [illegible] . [illegible] الله [illegible] . [illegible] ؟ حديث [illegible] . [illegible] ، [illegible] . [illegible] ، [illegible] .

وفي روايـ ـةٍ : « إنَّ مِنْ أَكْبرِ الكبائرِ أَنْ يلْعنَ الرَّجُلُ والِديْهِ ، » قيل : يا رسـ ـول اللَّهِ كيْفَ يلْعنُ الرجُلُ والِديْهِ ؟، قال : « يسُبُّ أَبا الرَّجُل ، فيسُبُّ أَبَاهُ ، ويَسبُّ أُمَّه ، فيسُبُّ أُمَّهُ».

[illegible] . [illegible] تكليف [illegible] لعن [illegible] . [illegible] الله [illegible] . [illegible] لعن [illegible] ؟ حديث [illegible] . [illegible] . [illegible] .

އޭނާ މީހަކާގެ ވަސްލަ އާއި ދިމާކުރާ އެމީހާ ބޭނުންވޭ. ދޫކޮށް އޭގެ ބަދަލުގައި
އޭނާގެ ވަސްލަކާއި ދިމާކުރާ އެމީހާ ބޭނުންވޭ .

339 وعن أبي محمد جُبيْرِ بن مُطعِمٍ رضي اللَّه عنه أَن رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : «لا يَدْخُلُ الجَنَّةَ قَاطِعٌ » قال سفيان في روايته : يعْني : قاطِع رحِم . متفقٌ عليه.

ރަޟީ الله ޢަންހުގެ ރިވާޔަތުގެ ބުރަވެރިއެވެ. ابو محمد جُبيْرِ بنِ مُطعِمِ ގެ ރިވާޔަތެއްވެއެވެ.
ހަދާނަކުރަށް رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ގެދޮރު ކަނޑާލާމީހާ
ސުވަރުގެ ނުވަނުވަ ކުރެއްވި . سفيان ގެބަސް އޭނާގެ ރިވާޔަތުގައި ބުނުއްވައިވެ . އޭގެ
މާނައަކީ ރަހިމުގެ ގުޅުން ކަނޑާލާމީހާއެވެ .

340 وعن أبي عِيسى المُغيرةِ بن شُعْبَةَ رضي اللَّه عنه عن النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إِنَّ اللَّهُ تعالى حَرَّمَ عَلَيْكُمْ عُقُوقَ الأُمهَاتِ ، ومنْعاً وهات ، ووأْدَ البنَاتِ ، وكَرِهَ لكُمْ قِيل وقالَ ، وكثرة السؤالِ ، وإِضَاعة المال » متفقٌ عليه

قولُهُ : « منعاً » معنَاهُ : منعُ ما وجبَ عَلَيْهِ وَ « هَاتِ » : طَلَبُ مَا لَيسَ لَهُ و « وَأْدَ البنَاتِ» معْنَاه : دَفْنُهُنَّ في الحيَاةِ ، وَ « قِيلَ وقَالَ » مَعْنَاهُ : الحدِيث بِكُلِّ مَا يَسمعُهُ ، فيقُولُ: قيلَ كذَا ، وقَالَ فُلانٌ كذَا مِمَّا لا يعلَمُ صِحَّتَهُ ، ولا يَظُنُّهَا ، وكفى بالمرْءِ كذِباً أَنْ يُحَدِّث بِكُلِّ ما سَمِعَ . و « إِضَاعَةُ المال » : تبذيره وصرفُهُ في غَيْرِ الوُجُوهِ المأْذُون فِيهَا مِنْ مَقَاصِدِ الآخِرةِ والدُّنيا ، وتَرْكُ حِفظِهِ مع إِمكَانِ الحفْظِ . و « كثرةُ السُّؤَالِ » الإِلحاحُ فِيما لا حاجة إِلَيْه .+++++

وفي الباب أَحادِيثُ سبقَتْ في البابِ قبله كَحَدِيثَ « وأَقْطعُ مَنْ قَطَعكِ » وحديث « مَن قطَعني قَطَعهُ اللَّه » .

ރަޟީ الله ޢަންހުގެ ރިވާޔަތުގެ ابو عِيسى المُغيرةِ بنِ شُعْبَةَ نبي ގެ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ
وسَلَّم ގެ ޙަދީޘުން ރިވާކުރައްވާފައިވެއެވެ. އަދާކުރާނެ حديث ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ހަދާނަކުރަށް
الله سبحانه وتعالى މަނާކުރައްވާފައިވާ އެއްޗެހި ހަދުވާ ކުރައްވާފައިވޭ. އަމީ

ޖިހާދުކުރުމުގެ މައްޗަށް ވާޖިބު ވެގެންވާ އަމުރުތަކުގެ ހައްގުތަކަށް ދަރަންޏާ ހަމަވާ ވެގެން ވެއެވެ . އަދި ޖިހާދުކުރުމުގެ މައްޗަށް އުމުރުތަކަށް ދޭން ބޭނުން ކުރުމަށް ސުރި ހިފެހެއްޓުން ހަމަވާ ވެގެން ވެއެވެ .އަދި އަހަރެން މުސްލިމުންގެ މެދު ނުރައްކާތެރިވެގެން ހަމަވާ ވެގެން ވެއެވެ . އަދި އަންނަނިވި ކަންތައް ދަރަނިވެރިވުމާ ވެގެންވާ ހަމަވާ ވެގެން ވެއެވެ . އަދި "ބުނެފި" ، "ބުނުއްވުން" ބުނު ހަމަވާ ވަރަށް ދަރަނިތަކަށް މަނާކުރެ ވެގެން ވެއެވެ. އަދި ސަލާމް ދޭން ކިބައިން މަނާކުރުމަށް މަނާކުރެ ވެގެން ވެއެވެ . އަދި މާލު ބަނާރު ކުރުން ހަމަވާ ވެގެން ވެއެވެ .

باب فضل بر أصدقاء الأب والأم والأقارب وسائر من يندب إكرامه

މައިންބަފައިންގެ رحمة ތެރިންނަށާއި ، ދެމަފިރިން އަހަރެ އަންހެނާގެ ގާތް ތިމާގެ މިހުންނަށާއި އަދި އެހެނިހެން ހެޔޮލޯ ހިތުން އެދެވިގެންވާ މިހުންނަށް ހެޔޮލޯ ހިތުގެ މާތްކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

241 عن ابن عمر رضي اللَّه عنهما أَن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « إِن أَبرَّ البرِّ أَنْ يصِلَ الرَّجُلُ وُدَّ أَبِيهِ » .

ތާއް الله އެދުރުބަފައިކަލޭގެފާނުގެ ހުއްމަތުކަލާޖެ ابن عمر ގެ ރިވާޔަތް ކިޔައްވައިދެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ވިދާޅުވިއެވެ.ހެޔޮލޯ ހިތުގެ ތެރެއިން އެންމެ މާތްވެގެންވާ މިހާ އެކަމާ މައިންބަފައިންގެ އެކުވެރިންނަށް ހެޔޮލޯ ހިތުމެވެ .

342 وعن عبدِ اللَّهِ بن دينارٍ عن عبد اللَّه بن عمر رضي اللَّه عنهما أَنَّ رجُلاً مِنَ الأَعْراب لقِيهُ بِطريق مكَّة ، فَسلَّم عَلَيْهِ عَبْدُ اللَّه بْنُ عُمرَ ، وحملهُ على حمارٍ كَانَ يركَبُهُ، وأَعْطَاهُ عِمامةً كانتْ على رأْسِهِ ، قال ابنُ دِينَارٍ : فقُلْنا لهُ : أَصلَحكَ اللَّه إِنَّهمْ الأَعْرابُ وهُمْ يرْضَوْنَ بِاليسِيرِ . فقال عبدُ اللَّه بنُ عمر: إِنَّ هذا كَانَ ودّاً لِعُمَرَ بن الخطاب رضي اللَّه

عنه ، وإنِّي سمِعْتُ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقول: « إِنَّ أَبرَّ البرِّ صِلةُ الرَّجُلِ أَهْلَ وُدِّ أَبِيهِ ».

މާތް الله ރުއްސެވުން ދެއްވި ابو عبد اللهِ بن دينارٍ ، މާތް الله އެކަލޭގެފާނަށް ރަޙްމަތްކުރައްވާށި ރުއްސެވުން ދެއްވި عبد الله بن عمر ގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވައިފައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން عرب ރަށްގެ ބަދުވީގެ މީހަކު عبد الله بن عمر އާއި މަކާގެ މަގުން ބައްދަލުވެއްޖެއެވެ . ފަހެ عبد الله بن عمر އޭނާއަށް ސަލާމް ކިޔުއްވައިފިއެވެ . އަދި ސަވާރުވާ ވަޑައިގަން އިންނެވި ހިމާރުގެ މައްޗަށް އޭނާ ސަވާރު ކުރުއްވައިފި އެވެ . އަދި ބޮލުގައި އޮޅުއްވާ ޢިމާމާ އޭނާއަށް ދެއްވައިފިއެވެ . އެއުރެން ދެއްވިއެވެ . عبد اللهِ بن دينار ވިދާޅުވިއެވެ . ފަހެ ތިމަންމެން عبد الله بن عمر އަށް ދެންނެވިއެވެ .(މާތް الله ނިޢުމަތް އިޞްލާޙު ހެޔޮކަމަށް ތިބާއަށް توفيق ދެއްވާށިއެވެ .) ހަމަކަށަވަރުން ބަދުވީން މީހުން ކުޑަ ތަކެއްޗަށް ރުހޭ މީހުން ދެއްވި ނަމަވެސް ދުނިޔެވެ . ފަހެ عبد الله بن عمر ވިދާޅުވިއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއިވިއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ހެޔޮކަން ކުރުމުގެ ތެރެއިން އެންމެ ހެޔޮކަމަކީ ބައްޕަގެ ރަޙްމަތްތެރިން ހިތާ ބަލައިގަތުން ހެޔޮކަން ކުރުމެވެ .

وفي روايةٍ عن ابن دينار عن ابن عُمَر أَنَّهُ كَانَ إذا خرج إلى مَكَّةَ كَانَ لَهُ حِمارٌ يَتَروَّحُ عليهِ إذا ملَّ رُكُوب الرَّاحِلَةِ ، وعِمامةٌ يشدُّ بها رأْسهُ ، فَبيْنَا هُو يوْما على ذلكَ الحِمَارِ إِذْ مَرَّ بِهِ أَعْرابيٌّ ، فقال : أَلسْتَ فُلانَ بْنَ فُلانٍ ؟ قال : بلَى : فَأَعْطَاهُ الحِمارَ ، فقال : ارْكَبْ هذا ، وأَعْطاهُ العِمامةَ وقال : اشْدُدْ بِهَا رأْسَكَ ، فقال لَهُ بَعْضُ أَصْحابِهِ : غَفَرَ اللَّه لَكَ ، أَعْطَيْتَ هذَا الأَعْرابيِّ حِماراً كنْتَ تَروَّحُ عليْهِ ، وعِمامَةً كُنْتَ تشُدُّ بهَا رأْسَكَ؟ فقال : إِنِّي سَمِعْتُ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يُقولُ : « إِنْ مِنْ أَبَرِّ البِرِّ أَنْ يَصِلَ الرَّجُلُ أَهْلَ وُدِّ أَبِيهِ بَعْد أَنْ يُولِّىَ» وإِنَّ أَباهُ كَانَ صَدِيقاً لِعُمر رضي اللَّه عنه ، روى هذِهِ الرِّواياتِ كُلَّهَا مسلم .

عبد اللَّهِ بن دينارٍ ، عبد اللَّه بن عمر ގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވައި ރިވާތެއްގައި ވެއެވެ .
ހަމަކަށަވަރުން رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވީއެވެ. عبد اللَّه بن عمر
އެއްދުވަހަކު މައްކާއަށް ދިޔުމަށްޓަކައި ނިކުމެ ވަޑައިގެން އިރު ޖަމަލުގެ ސަވާރީން ވަރުބަލިކަން
ފިލުވުމަށްޓަކައި ހިމާރެއް ގެންދެވިއެވެ. އަދި ބޯ ނިވާކުރެއްވުމަށްޓަކައި ފޮތިގަނޑެއް ގެންދެވިއެވެ
.މިދަތުރު ދަނީގައި އެއްދުވަހަކު އެ ހިމާރު މަތީގައި އިނީނދު ވަޑައިގެން އިންސާނަކާ
ޓަކުރުގެ ދިޔާއި ބައްދަލު ވިއެވެ . ދެން ވިދާޅުވިއެވެ . ތިބާއަކީ މިވެނި މީހެއްގެ ދަރި މިވެނި
މީހެއް ނޫން ހެއްޔެވެ ؟ އެމީހާ ޖަވާބު ދިނެވެ . އާދެހެވެ . ދެން އިބްނު عبد اللَّه بن عمر
އެހިމާރު އެ ހިމާރު ދެއްވިއެވެ . އަދި ވިދާޅުވިއެވެ . މިއަށް ސަވާރު ވާށެވެ. އަދި ދެން ފޮތި
ގަނޑުވެސް ދެއްވިއެވެ . އަދި ވިދާޅުވިއެވެ . މިއިން ބޮލުގައި އޮޅުވާށެވެ. ދެން عبد اللَّه
بن عمر، އަޞްޙާބުން ބަޔަކު އަރުވާލެއްވި ދެންނެވިއެވެ . (ﷲ ތަޢާލާ ތިބާއަށް ފާފަ
ފުއްސަވާށިއެވެ .) ތިބާ ހިމާރު ވެސް ދެއްވީ ތިބާ ސަވާރީން ވަރުބަލިކަން ފިލުވުމަށް
ސަވާރު ވުމަށް ގެންގުޅުއްވި ހިމާރު ދެއްވިއެވެ . އަދި ތިބާ ބޮލުގައި ނިވާކުރެއްވުމަށް
ގެންގުޅުއްވި ފޮތިވެސް އޭރާބީއަށް ދެއްވިއެވެ. ދެން
(ޢަބްދުﷲ) ވިދާޅުވިއެވެ . رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް މިހެން
އަޑުއިވިއްޖެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ހެޔޮކަމުގެ ތެރެއިން އެންމެ މާތްވެގެންވާ މީހާ އެކަލޭގެ
ބައްޕާފުޅާއި ރަހުމަތްތެރި ބޭފުޅުންނާއި ގުޅުން ހިފެހެއްޓުމެވެ . ހަމަ ޖެހިގެންވާ
ހިތްވެރިކަމެވެ . އަދި (ދަރިފުޅުގެ .) ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެ ބައްޕަ އަކީ ޢުމަރުގެ
ރަޙްމަތްތެރިއެކެވެ .

343 وعن أبي أُسَيْد بضم الهمزة وفتح السين مالكِ بنِ ربيعَةَ السَّاعِدِيِّ رضي اللَّه عنه قال : بَيْنا نَحْنُ جُلُوسٌ عِنْدَ رسول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إذ جاءَهُ رجُلٌ مِنْ بني سَلَمة فقالَ : يارسولَ اللَّه هَلْ بقى مِن برِّ أَبويَّ شيءٌ أَبرُّهُمَا بِهِ بَعدَ مَوْتِهِمَا ؟ فقال : « نَعَمْ ، الصَّلاَة عليْهِمَا ، والاستِغْفَارُ لَهُما ، وإِنْفاذُ عَهْدِهِما ، وصِلةُ الرَّحِمِ التي لا تُوصَلُ إلاَّ بِهِمَا ، وإِكْرَامُ صَدِيقهما » رواه أبو داود .

ރަޟި الله ޢަންހު ކުރެއްވި ابوأُسَيْد مالكِ بنِ ربِيعَةَ السَّاعِدِيِّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ޙަޟްރަތުގައި އިށީނދެ ތިބި ވަގުތެއްގައި بني سلَمة ޤަބީލާގެ މީހަކު އައިސްފިއެވެ. ދެން ދަންނަވައިފިއެވެ. ޔާ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. މައިންބަފައިންނަށް ހެޔޮކަންތައް ކުރުމުގެ ތެރެއިން ބާކީ ހުރި ކަމެއް އެބައޮތްތޯ ބަފައިން އަވަހާރަވުމަށްފަހު؟ އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އާންހެއެވެ. އެދެމަފިންނަށް ދުޢާ ކުރުމެވެ. އަދި އެދެމަފިންނަށް اسْتِغْفَار ދެންނެވުމެވެ. އަދި އެދެމަފިން ނިމުމަށްފަހު އެދެމަފިންގެ عَهْد ފުއްދުމެވެ. އަދި އެދެމަފިންގެ ސަބަބުން ގުޅޭ ރަޙިމްކުޅަ ގާތްތިމާގެ ބޭބޭ ގުޅުން ބަދަހިކުރުމެވެ. އަދި އެދެމަފިންގެ ރަހުމަތްތެރިންނަށް ކަމާ އިކުރާމްކުރުމެވެ.

344 وعن عائشة رضي اللَّه عنها قالت : ما غِرْتُ على أَحَدٍ مِنْ نِسَاءِ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مَا غِرْتُ على خديجةَ رضي اللَّه عنها . ومَا رَأَيْتُهَا قَطُّ ، ولكنْ كَانَ يُكْثِرُ ذِكْرَهَا ، ورُبَّما ذَبح الشَّاةَ ، ثُمَّ يُقَطِّعُهَا أَعْضَاء ، ثُمَّ يَبْعثُهَا في صدائق خدِيجةَ ، فرُبَّما قلتُ لَهُ : كَأَنْ لَمْ يكُنْ في الدُّنْيَا إِلاَّ خديجةُ ، فيقولُ : « إِنَّها كَانتْ وكَانَتْ وكَانَ لي مِنْهَا ولَدٌ » متفقٌ عليه .

ރަޟި الله ޢަންހާ ކުރެއްވި عائشة ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ސައްޔިދާ ސަލަވާތްލެއްވި نبي صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّمގެ އަނބިކަނބަލުންގެ ތެރެއިން خديجة ގެފާނު ދެކޭ ގޮތަށް ހިތްވަރުގައި ގަދަ ވާހަކަ ބުނެވެނީ ވެސް ނެތް އަހަރެން އަނބިކަނބަލުން ދޭތެރެ ގެ ހިތްވަރު އިސްކޮށްވެއެވެ . އަދި ބަލާފައިވާކަށް ދެކިނުލައްވާތީ އަހަރެން ނުދެކެމެވެ . ނަމަވެސް ގިނަ އަށް ބެލުމާ ސަބަބުން އެކަލޭގެފާނު ކިއާ ހަދައިދެއްވާ އެކަމަނާ ގެ ވާހަކަ ގިނައިން ދައްކަވައިފި އެވެ . އަދި ބައެއް ފަހަރު ބަކަރި ذبح ކުރައްވައިފައެވެ . ދެން އޭގެ ގިސްބުއް ބައިތަކަށް ކަނޑާ ކުރައްވައިފައެވެ . ދެން އެޔަށް ބަހާލައް خديجة ގެ ރަހުމަތްތެރި އަންހެނުންނަށް ފޮނުއްވައިފައެވެ . ފަހެ ބައެއް ފަހަރު އަހަރެން ދަންނަވައިފީމެވެ . ހިތަށް خديجة ގެފާނުގެ އިތުރުން ދުނިޔޭގައި އެހެން އަންހެނަކު ނުވެއެވެ . ދެން އެކަލޭގެފާނު حديث

ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަމަނާގެ ރޫޙުން ތިމަންނަށް މިވެސް މިވެސް ހެޔޮލަފާގޮތް ވަނީ
ހިތްފުރައްވެ . އަދި އެކަމަނާގެ ރޫޙުން ތިމަންނަށް ކާރީގަސްތުވެރިން ފަރިތްކުން ހިތްފުރައްވެ.

وفي روايةٍ وإنْ كَانَ لَيذبحُ الشَّاةَ ، فَيُهْدِي في خَلائِلِهَا مِنْهَا مَا يسَعُهُنَّ ·

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ . އަދި އެކަލޭގެފާނު ބަކަރިއެއް ކަތިލައްވައިފިނަމަ ދެން
އެއިން ދޫކުރާ މިންވަރަކަށް އެކަމަނާގެ (އަޅާ خديجة ގެ ފާޅުގެ) ރަހުމަތްތެރިންނަށް
ފޮނުވައެވެ.

وفي روايةٍ **كَانَ إِذَا ذَبحَ الشَّاةَ يَقُولُ : « أَرْسِلُوا بِهَا إِلى أَصْدِقَاءِ خَدِيجةَ » .**

އަދި އެހެން ރިވާ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ · އަދި އެކަލޭގެފާނު ބަކަރިއެއް ކަތިލައްވައިފިނަމަ
حديث ކުރައްވައެވެ· އެއިން خديجة ގެ ފާޅުގެ ރަހުމަތްތެރިންނަށް ފޮނުވާށެވެ ·

وفي روايةٍ قالت : اسْتَأْذَنَتْ هَالَةُ بِنْتُ خُوَيْلِدٍ أُخْتُ خَدِيجَةَ عَلَى رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم، فَعَرفَ اسْتِئْذَانَ خديجة ، فَارْتَاحَ لَذَلِكَ فقالَ : « اللَّهُمَّ هَالَةُ بِنْتُ خوَيْلِدٍ » .

قوْلُهَا : « فَارتَاحَ » هو بِالحاءِ ، وفي الجمْعِ بين الصحيحين لَلْحُمَيْدِي : « فَارْتَاعَ » بِالعينِ ومعناه : اهْتَمَّ بِهِ .

އަދި އެބަހާރީންގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވިދާޅުވިއެވެ· (އަންހެނުންގެ) خديجة ގެ
ދާއިރާ ދައްތާ ފޮނުވި هَالَةُ بِنْتُ خُوَيْلِد ، رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަރިހަށް
ހާޒިރުވުމަށް އިޒުނަ އެދި ގޮވާލެއްވިއެވެ · އެހެން އިޒުނަ ދެއްވުމުން ރަސޫލުﷲ رسول اللَّه صلّى
اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم خديجة ގެ އަޑުން އިޒުނަ ހޯދާތީ އަޑު ހަނދާންވެ ހިތްހަމަޖެހުނެވެ · އަދި
އެކަމާ ގުޅިގެން އެކަލޭގެފާނުގެ ހިތްފުރުން ފާޅުކުރެއްވި ހިތްހަމަޖެހުމެވެ · އަދި حديث
ކުރައްވައެވެ·اللهم ހަނދާންވި ބޭކަލުންގެ ތަންކޮޅާ ! މިއީ هَالَةُ بِنْتُ خُوَيْلِد ކަމަށް يقين
ވެއެ · އަދި އެކަމަނާއަށް احترام ކުރައްވައެވެ ·

345 وعن أَنس بن مالكٍ رضي اللَّه عنه قال : خَرجْتُ معَ جرير بن عبدِ اللَّه الْبَجَليِّ رضي اللَّه عنه في سفَرٍ، فَكَانَ يَخْدُمُني فقلتُ لَهُ: لا تَفْعلْ، فقال : إِنِّي قَدْ رأَيْ تُ الأَنصارَ تَصْنَعُ برسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم شَيْئاً آلَيْتُ عَلى نَفْسي أَنْ لا أَصْحبَ أَحداً مِنْهُمْ إِلاَّ خَدمْتُهُ متفقٌ عليه.

ރަޟީ الله ޢަންހު ވިދާޅުވި ابو أَنس بن مالك ގެ ރިވާޔަތެއް ކަމުގައިވާ ގޮތުގައި ވިދާޅުވިއެވެ. جرير بن عبدِ اللَّه الْبَجَليِّ އާއި އެކު ދަތުރުކުރެއްވި ސިކުނޑީގައެވެ. ފަހެ އެކުދަތުރުކުރައްވައި އޭނާ ޚިދުމަތްކުރައްވަމުން خدمة ކުރައްވަން ފެށުމުވިއެވެ . ފަހެ ޚިދުމަތް ނުކުރުމަށް އަހުރެން ދެންނެވީމެވެ . ޚިދުމަތްކުރައްވަން خدمة ނުކުރައްވަވެ . ފަހެ އޭނާ ވިދާޅުވީ ދުށީމޭ . ރަސޫލާގެ ވެރިކަން أنصارىَ ބޭކަލުން رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް خدمة ކުރައްވަނިކޮށް ޚިދުމަތް ދެކުނީމުއެވެ . ރަޟީ الله ޢަނުހު ހުރި ކުރަމެވެ . އަހުރެން އަތުލުގަތުވި ބޭކަލަކު ޚިދުމަތްވާ ހުއްޓަސް ބޭކަލުން އެބޭކަލުނަށް خدمة ނުކުރާ ދުރު ނުކުރާނެކަމުގައެވެ .

باب إكرام أهل بيت رَسُول اللَّهِ صلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم وبيان فضلهم

رَسُول اللَّهِ صلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ގެ أهل بيت ބޭކަލުން ކަރާމާތްތެރިކުރުމާއި އެބޭކަލުންގެ ފަޟީލަތް ބަޔާންކުރާ باب

قال اللَّه تعالى (الأحزاب 33): {إنما يريد اللَّه ليذهب عنكم الرجس أهل ال أهل بيت ، ويطهركم تطهيراً}.

އޭ أهل بيتބޭކަލުންނޭވެ! الله އިރާދަކުރައްވަނީ ތިޔަބޭކަލުންގެ ކިބައިން ނަޖިސްތައް ފިލުއްވާލައްވައި ، ތިޔަބޭކަލުން طاهر ކުރައްވައި طاهر ކުރެއްވުމެވެ.

وقال تعالى (الحج 32): {ومن يعظم شعائر اللَّه فإنها من تقوى القلوب}.

(ކަންހުރިގޮތީ) އުޅުއްވެ· ޢަލި الله ގެ شعائر ތަކަށް (އުޅަދި : هدى ކަތިލުމާއި
أضحية، ކަތިލުމާއި ، حج ގެ عمل ތަކާއި ، އުޅުހުރިވެސް ديني أمر ތަކަށް)
ގޮވާލެއްވިޔަލާ (ދަންނަވާލައްވާ!)ފަހަ ، އަކަށްވުރެބޮޑަށް ، ހިތްވަރުގެ تقوىވެރިކަމުގެ ބާރުހުން
ނުވެ .

346 – وعن يزيد بن حيان قال: انطلقت أنا وحصين بن سبرة وعمر بن مسلم إلى زيد بن أرقم رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ. فلما جلسنا إليه قال له حصين: لقد لقيت يا زيد خيراً كثيراً: رأيت رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم وسمعت حديثه، وغزوت معه، وصليت خلفه؛ لقد لقيت يا زيد خيراً كثيراً. حدثنا يا زيد ما سمعت من رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم. قال: يا ابن أخي والله لقد كبرت سني، وقدم عهدي، ونسيت بعض الذي كنت أعي من رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم، فما حدثتكم فاقبلوا، وما لا فلا تكلفونيه، ثم قال: قام رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم يوماً فينا خطيباً بماء يدعى خماً بين مكة والمدينة، فحمد اللَّه وأثنى عليه، ووعظ وذكر ثم قال: ”أما بعد، ألا أيها الناس فإنما أنا بشر يوشك أن يأتي رسول ربي فأجيب، وأنا تارك فيكم ثقلين: أولهما كتاب اللَّه، فيه الهدى والنور، فخذوا بكتاب اللَّه واستمسكوا به“ فحث على كتاب اللَّه ورغب فيه. ثم قال: ”وأهل بيتي، أذكركم اللَّه في أهل بيتي، أذكركم اللَّه في أهل بيتي“ فقال له حصين: ومن أهل بيته يا زيد، أليس نساؤه من أهل بيته؟ قال: نساؤه من أهل بيته، ولكن أهل بيته من حرم الصدقة بعده. قال: ومن هم؟ قال: هم آل علي، وآل عقيل، وآل جعفر وآل عباس. قال: كل هؤلاء حرم الصدقة؟ قال: نعم. رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

وفي رواية: ”ألا وإني تارك فيكم ثقلين: أحدهما كتاب اللَّه، هو حبل اللَّه، من اتبعه كان على الهدى ومن تركه كان على ضلالة“

މާނަ الله ގެރަސޫލުންގެ ابو يزيد بن حيان ގެ ރިވާޔަތެއް ދީފައިވާގޮތުގައެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
ވަޅުންދާއި حصين بن سبرة އާއި عمر بن مسلم އެކުގައި ނިކުމެގެން ގޮސް މާނަ الله
ގެރަސޫލުން ގެއްލި زيد بن أرقم ގެ އަރިހަށް ދިޔައީމުއެވެ . ފަހެ ވީމަގެތުންގެން އެގޮތް ގަޔާވެގައި
އިށީނީމު އެދުވަހު حصين ދަންނަވައިފިއެވެ . އޭ زيد އެވެ ! ކަލޭކަލޭގެފާނު ވީތާ އެތަ ވަރެ

ވަރަށް ގިނަ ރަނގަޅު ގޮތްތައް ދުނިޔެވީ ފުރާވެ. މިބާރަށް ވަނީ رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم
ފުރިހަމަކުރެއްވިއެވެ . އަދި އަހުލުބައިތުންގެ حديث ތަކެއް އަޑު އިވިފައެވެ . އަދި މިބާވަނީ
އަހުލުބައިތުންގެ އަރިހުގައި ހުސްގޮތުގެ ތިބެގެން ބައިވެރި ވުމެވެ . އަދި މިބާ ވަނީ އަހުލުބައިތުންގެ
ފަރާތުގައި ނަގާދުލާރުތު ފުރައެވެ. އާ زيد އެވެ . ހަމަ ކަނޑައެޅިގެން މިބާރަށް ވަރަށް ގިނަ
ހުރިހާ ފުޅުއްޖެއެވެ. އާ زيد އެވެ . މިބާރަށް رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ގެ ފަރާތުގެ ފުރުޞަތު
އިވިފައިވާ އެއްޗެއް މިމަންދޫނުން ބޭނުއްވިވެރެވެ . މިފުރުވެއެވެ. އާ މިމަންނަގެ أخ އާ ގެ
ދަރިންނެވެ . މާތް الله ގެ އިސްވަނަ ބޭނުމެވެ . ހަމަ ކަނޑައެޅިގެން މިމަންނަގެ އުމުރު މަތި
ވެއްޖެއެވެ . އަދި ވަގުތު ކައިރިވެއްޖެކަމެވެ . އަދި މިމަންނަ رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم
އަރިހުން ހިތް ދުނިޔަރި ބައެއް ތަކެތި ހަނދާން ނެތިއްޖެއެވެ . މިހާ މިމަންނަ މިތަބައިމީހުންނަށް
އިއްވާ ދެއްނީ ފަހަ ކަންކަމެއް ހައްތާ ؟ ފަހަ މިއީ حقيقة ކަމަށް قبول ކުރޭ މިމަންނައަށް
ކުޑަދިނުކަން ލިބިގެންނެވާ ކަންކަމަށް އިބަރަށް އުނދަގޫ ނުކުރާނެވެ . ދެން އެއަށްފަހު
ވިދާޅުވިއެވެ. އައްދަވަހަކު رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم މަކާއާއި މަދީނާގެ ދެމެދުގައި އޮތް
خماً ހިޔާން ވަދީއެއްގެ ފެންގަނޑުއެގެ ކަރައިގައި ހުންނަވައިގެން މިމަންނާއި مخاطب ކުރެ
ބަސްފުޅެއް އިއްވަވައެވެ . ފަހަ الله އަށް ހަމްދާއި ثناء ދެންނެވައި އަދި الله އަށް تقوى
ވެރިވުމަށް وصية ކުރައްވަވައެވެ .ދެން އޭނައަށް ފަހަ حديث ކުރައްވަވައެވެ. ދެންނެވާށެވެ . އާ
މީސްތަކުންނޭވެ . ހަމަ ކަނޑައެޅިގެން މިމަންނަ ކަލޭގެފާނަކީ އިންސާނަކީވެ .މިމަންނަ ކަލޭގެފާނު
ހައްދަވައިގެން ގުޅުއްވާ އިލާހު ގެ ރަސޫލާ (އަޒްރާ ملك الموت) މިމަންނަ ކަލޭގެފާނާއި
ބައްދަލުކުރައްވާ ނިޒަންކަށް يقين އެވެ . ފަހަ ملك الموت ވަޒީރަކު ގެން މިމަންނަ ކަލޭގެފާނު އަނބުރާ
އިޖާބަ ދެއްވާނެ ފަރާތެވެ . (އަޒްރާ ހަމަޔަ اختيار ކުރައްވާނަމެވެ.) މިމަންނަ ކަލޭގެފާނު
މިތަބައިމީހުންނަށް ހަމައެކަނި ބޮޑު ވަގުތެއް ދުނިޔެއިން ދަރުބާރުވާނެވެ . އެއީގެ ބޮޑުއިން އަނބާރުވާނެ
الله ގެ ފޮތެވެ . ބޮޑުދުގެ ވަނީ އަގުއެވެ . ބޮޑުދުގެ ދުނިޔާދު އަލިކަން ވަނީ އެގައެވެ . ފަހަ الله ގެ
ފޮތަށް ހިމަދި ކުރާށެވެ. އަދި އެގައި ގެދުފުދު އަށް ހިފާށެވެ . ފަހަ މިގޮތުގެ މަތިން الله ގެ ފޮތަށް
شوق ވެރިކަން އުފެއްދިވައެވެ .ދެން حديث ކުރައްވަވައެވެ. އަދި ދެވަނަ އެއްޗަކީ މިމަންނަ
ކަލޭގެފާނުގެ أهل بيت ތަކެވެ . މިމަންނަ ކަލޭގެފާނުގެ أهل بيت ތަކަށް ހެޔޮކަން ހިތުމަށް
މާތް الله ހަނދާން މިތަބައިމީހުންނަށް ހަނދުމަފުޅު އަރުވައެވެ . މިމަންނަ ކަލޭގެފާނުގެ أهل بيت

ނަށް ހުވާކޮށް ހިތުމަށް މާތް اللّٰه ހާޒިރުކޮށް ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހަނދާންކޮށްދެނީ އެވެ.
ފަހެ حصين ދެންނެވި ބުނެދީބާ . އޭ زيد އެވެ . އެކަލޭގެފާނުގެ أهل بيت ނުވަނީ
ކޮންބައެއް ހެއްޔެވެ ؟ އެކަލޭގެފާނުގެ އަނބިއަނބިކަނބަލުން އެކަލޭގެފާނުގެ أهل بيتން
ގެ ބޭފުޅުން ތޯ ހެއްޔެވެ ! ވިދާޅުވިއެވެ . އެކަލޭގެފާނުގެ އަނބިއަނބިކަނބަލުން ވަނީ
އެކަލޭގެފާނުގެ أهل بيتން ގެ ބޭފުޅުންނެވެ . ނަމަވެސް حقيقة ގައި އެކަލޭގެފާނުގެ أهل بيت
ނުވަނީ އެކަލޭގެފާނަށް ފަހު صدقة ހޯދުން ހަރާމް ވެގެންވާ ބޭފުޅުންނެވެ . حصين އައްސަވިއެވެ
. އެއީ ކޮން ބައެއް ތޯ އެވެ ؟ ވިދާޅުވިއެވެ .އެއީ علي ގެ ފަރާތުގެ آل ންނާއި عقيل ގެ ފަރާތުގެ
آل ންނާއި جعفر ގެ ފަރާތުގެ آل ންނާއި عباس ގެ ފަރާތުގެ آل ންނެވެ . حصين އައްސަވިއެވެ
. އެ ހުރިހާ ބޭފުޅުންނަށްވެސް صدقة ހަރާމް ވެގެންވޭ ހެއްޔެވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ . އާނއެކެވެ .

347 – وعن ابن عمر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عن أبي بكر الصديق رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ موقوفاً عليه أنه قال: ارقبوا محمداً صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم في أهل بيته. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

معنى "ارقبوه" : راعوه واحترموه وأكرموه، والله أعلم.

މާތްاللّٰه އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުހިވޮޑިގަތުމެވި عبدالله بن عمر ، ابو بكر الصديق ގެ
ގައުލަކަށް موقوف ވެގެންވާ ބަސްފުޅެއް ރިވާކުރައްވައިފައެވެ . ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابي
ވިދާޅުވިއެވެ . محمد صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އަށްޓަކައި އެކަލޭގެފާނުގެ احل بيت ންނަށް
އިޙްތިރާމްކޮށް އިކުރާމް ކުރައްވާށެވެ !

باب توقير العلماء والكبار وأهل الفضل

وتقديمهم على غيرهم ورفع مجالسهم وإظهار مرتبتهم

އިލްމު ވެރިންނާއި އުމުރުން ދުވަސްވެފައިވާ މުސްލިމުންނާއި އަދި މާތް ސިފަތަކުގައި
ހުރިބޭފުޅުން މުސްލިމުން ކަމުގައިވާ އަދި އެހެން ބައެއްގެ މުސްލިމުންގެ މަތިން އެމީހުން

އިޙްތިރާމްކުރުމާއި އެމީހުންގެ މަޤާމް ބޮޑުކަމާއި އަދަބު ވެރިވުމާއި އަދި އެމީހުންގެ
ޤަދަރުވެރިކަން އަދާކުރުމުގެ ބާރުން ވަގުތުން **باب**.

قال اللَّه تعالى (الزمر 9): {قل: هل يستوي الذين يعلمون والذين لا يعلمون إنما يتذكر أولو الألباب}.

ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ދަންނަ މީހުންނާއި ، ނުދަންނަ މީހުން ހަމަހަމަވާނެ ހެއްޔެވެ؟
نصيحة ލިބިގަންނާނީ ހަމައެކަނި ، ބުއްދީގެ أهل ވެރިންނެވެ .

348 وعن أبي مسعودٍ عُقبةَ بنِ عمرٍو البدريِّ الأنصاريِّ رضي اللَّهُ عنه قال: قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « يَؤُمُّ الْقَوْمَ أَقْرَؤهُمْ لكتَابِ اللَّهِ ، فَإِنْ كَانُوا في الْقِراءةِ سَواءً ، فَأَعْلَمُهُمْ بالسُّنَّةِ ، فَإِنْ كَانُوا في السُّنَّةِ سَوَاءً ، فَأَقْدمُهُمْ هِجْرَةً ، فَإِنْ كانُوا في الهِجْرَةِ سَوَاءً ، فأَقْدَمُهُمْ سِنّاً وَلا يُؤمَّنَّ الرَّجُلُ الرَّجُلَ في سُلْطَانِهِ ، وَلا يَقْعُدُ في بيْتِهِ على تَكْرِمتِهِ إلاَّ بإِذْنِهِ» رواه مسلم .

وفي روايةٍ لَهُ : « فَأَقْدمهُمْ سِلْماً » بَدل « سِنًّا » : أَيْ إِسْلاماً .

وفي رواية : يَؤُمُّ الْقَوْمَ أَقْرَؤُهُمْ لِكتَابِ اللَّهِ ، وأَقْدمُهُمْ قِراءةً ، فَإِنْ كَانَتْ قِراءتُهمْ سَواءً فيَؤُمُّهم أَقْدمُهُمْ هِجْرةً ، فَإِنْ كَانوا في الهِجْرَةِ سواء ، فَلْيُؤمَّهُمْ أَكْبرُهُمْ سِناً » .

والمُرادُ « بِسُلْطَانِهِ » محلُّ ولايتِهِ ، أَوْ الموْضعُ الذي يخْتَصُّ به . « وتَكْرِمتُهُ» بفتحِ التاءِ وكسر والراءِ : وهِي ما يَنْفَرِدُ بِهِ مِنْ فِراشٍ وسرِيرٍ ونحْوِهِمَا .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި ބޭކަލެއް ابو مسعودٍ عُقبةَ بنِ عمرٍو البدريِّ الأنصاريِّ ގެ ރިވާޔަތުން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.
ބަޔަކުގެ މައްޗަށް އިމާމަކަށް އިސްވާންވާނީ އެމީހުންގެ ތެރެއިން الله ގެ ފޮތް ކިޔަވަން އެންމެ
ބޮޑަށް ދަންނަ މީހާ އިސްވާ ހައްޤެވެ. އަދި އެބައިމީހުން އެއްވަރުވެއްޖެނަމަ ކިޔަވަން ދަންނަކަމުގައި
އެއްވަރު ވެއްޖެނަމަ ފަހެ އެބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ބޮޑަށް ސުންނަތަށް ދަންނަ މީހާ

އިމާމަކަށް ވުން ހުއްދެވެ . ފަހެ އެއިގެ ބެލެއިން އެންމެ ކުރީގައި هِجْرةً ކުރެއްވި މީހަކު އިސްވާ ހުއްޓެވެ . ފަހެ
އެމީހުން އެންމެން هِجْرةً ކުރުމުގައި ހަމަހަމަވެގެން ވަނީނަމަ ފަހެ އެއިގެބެލެއިން އެންމެ
ދުވަސް ވެފައިވާ މީހާ އިސްވާ ހުއްޓެވެ . އަދި (ދަންނާށެވެ.) އެއްވެސް މީހަކު އަނެކަކު
ހަވާލުވެފައިވާ ކަމެއްގެ މައްޗަށް އަމިއްލައިން އައިސް އިސްވެ ނުހުންނާނެއެވެ. އަދި މީހެއްގެ
ގެއަށް ގޮސް އެގޭގެ ވެރިޔާގެ ހުއްދަ ނުލައި ބަކަތެއް އަމިއްލައަށް
އިށީނުން ނުހުއްދަ ނުހިންގާނެއެވެ .

349 وعنه قال : كان رسولُ اللَّه صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يمْسحُ مناَكِبنَا في الصَّلاةِ ويَقُولُ :
« استَوُوا ولا تخْتلِفُوا ، فَتَخْتَلِفَ قُلُوبُكُمْ ، لِيَلِنِي مِنكُمْ أُولوا الأَحْلامِ والنُّهَى ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهم ، ثُمَّ الذين يلونَهم » رواه مسلم .

وقوله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لِيَلِنِي » هو بتخفيف النُّون ولَيْسَ قَبْلَهَا يَاءٌ ، ورُوِي بتشديد النُّون مع ياءٍ قَبْلَهَا . « والنُّهَى » : الْعُقُول : « وأُولُوا الأَحْلام » هُمْ الْبَالِغُونَ ، وَقيل : أَهْلُ الحِلْمِ وَالْفَضْلِ .

އަދި އެ صحابى ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ނަމާދުގައި ސަފު ހައްދަވާއިރު ބައެއް
ފަހަރު رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންމެންގެ ކޮނޑުގައި އަތް ފިއްސަވާ
ސަފުތައް ރަނގަޅު ކުރައްވައެވެ. އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ސަފުތައް
ސީދާ ކުރައްވާށެވެ. އަދި ސަފުތައް ސީދާނުކުރައްވާ އެގޮތް މިގޮތަށް ނުހުންނާށެވެ.
ފަހެ ސަފުތައް ސީދާނުކުރާ ބައްދަލުވާ އެކަމުގެ ސަބަބުން ހިތްތަކުގައި ވަސްވާސްވެރިކަން
އުފެދިދާ ކަމެކެވެ. ނަމާދު ކުރާއިރު ތިޔަބައިމީހުން އެންމެން ދަންނަ މީހުން
އެންމެ ވިސްނުން ބަރުދަން މީހުން ތިމަންކަލޭގެފާނާއި ކައިރީގައި ތިއްބަވާށެވެ. ދެން
އެއާއި ދުރުން މީހުންނެވެ. ދެން އެމީހުންނާއި ދުރުން މީހުންނެވެ .

350 وعن عبد اللَّه بن مسعودٍ رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لِيَلِنِي مِنْكُمْ أُولُوا الأَحْلامِ والنُّهَى ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ » ثَلاثاً « وإِيَّاكُم وهَيْشَاتِ الأَسْوَاقِ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުޟްވާން ލިބިވޮޑި عبد اللَّه بن مسعود ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ . ނަމާދު ކުރާއިރު ތިޔަބައިމީހުންގެ
ތެރެއިންވާ އެންމެ ދަންނަ މީހުންނާއި އެންމެ ވިސްނުން ތަނަވަސް މީހުން ތިމަންކަލޭގެފާނާއި
އެންމެ ކައިރިގައި ތިބޭތޯއެވެ. ދެން އެއާއި ގާތުން މީހުންނެވެ. ތިން ފަހަރު މިފަދައިން حديث
ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ހަޅުއެވުން ބަޔަކު ބާޒާރުތަކުގައި ހަމަގައިމު އެފަދަ ނުކުރާށެވެ
(ޞަޙީޙު މުސްލިމް) ނަސްއާރާތެވެ .

351 وعن أبي يحيى وَقيل : أبي مُحمَّد سَهْلِ بن أبي حثْمة بفتح الحاءِ المهملة وإِسكان الثاءِ المثلثة الأَنصاري رضي اللَّه عنه قال : انْطَلَقَ عبْدُ اللَّهِ بنُ سهْلٍ ومُحيِّصَةُ ابْنُ مَسْعُودٍ إِلى خَيْبَرَ وَهِيَ يَوْمَئذ صُلْحٌ ، فتَفرَّقَا .فَأَتَى مُحيِّصةُ إِلى عبدِ اللَّهِ بنِ سَهلٍ وهو يَتَشَحَّطُ في دمهِ قَتيلاً ، فدفَنَهُ ، ثمَّ قَدِمَ المدِينَةَ فَانطَلَقَ عَبْدُ الرحْمنِ بْنُ سَهْلٍ ومُحَيِّصَةُ وَحُوِّيصةُ ابْنَا مسْعُودٍ إِلى النَّبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فَذَهَب عَبْدُ الرَّحْمنِ يَتَكَلَّمُ فقال : «كَبِّرْ كَبِّرْ » وَهُوَ أَحْدَثُ القَوْمِ ، فَسكَت ، فَتَكَلَّمَا فقال: « أَتَحْلِفُونَ وَتَسْتَحِقُّونَ قَاتِلَكُمْ ؟ » وَذَكَرَ تَمامَ الحدِيث . متفقٌ عليه .

وقوله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « كَبِّرْ كَبِّرْ » معنَاهُ : يَتَكَلَّمُ الأَكْبَرُ .

މާތް الله ރުޟްވާންލިބިވޮޑި ابو مُحمَّد سَهْل بن أبي حثْمة الأَنصاري ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެ ކުނިޔަތަކީ ابو مُحمَّد ކަމުގައިވެސް ބުނެވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ. عبْدُ اللَّهِ
بنُ سهْل އާއި مُحيِّصَةُ ابْنُ مَسْعُود، خَيْبَرަށް ނިކުމެ ވަޑައިގަތެވެ. އެއީ صُلْح ހިނގާ ދުވަސްވަރެވެ
.ދެން އެދެބޭކަލުން ވަކިވެވަޑައިގަތެވެ . مُحيِّصَةُ ، عبْدُ اللَّهِ بنُ سهْل ގެ ގާތަށް އައެވެ .

އެނިގުނު އާސާރާއި ހުރިހާ ތަނެއްގައި ވިދިގެންއައެވެ . އަދި قتل ކުރެވުނެވެ. ދެން مُحيِّصَةُ އައިސް ވަޅުލިއެވެ .
ދެން މަދީނާއަށް އައެވެ . ދެން އެ عبدُ اللّهِ بنُ سهلٍ ގެ ބޭބެ عبد الرحمن بنِ سَهل އާއި
مَسْعُود ގެ ދަރިންކަމުގައިވާ وَمُحَيِّصَةُ وَحُوَيِّصَةُ އާއި ދިޔުމަށްފަހުގައި އަވަހަށް ދިޔައީ نبي
ާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އަރިހަށެވެ . ދެން عَبْدُ الرحمن ވާހަކަ ދައްކަން ފެށިއެވެ . ދެން
އަލްޙަދީޘް حديث ކުރައްވައެވެ. ބޮޑުބޭބެ (ދޮންބޭބެ) ވާހަކަ ދައްކާށެވެ. ބޮޑު ބޭބެ(
ދޮންބޭބެ)ވާހަކަ ދައްކާށެވެ. އަދި އެ عَبْدُ الرحمنِ އަކީ އެތިން ބޭކަލުން ކުޑަކުދީ ހަރުގެ
ބޭކަލެވެ . ދެން އޭނާ ވާހަކަދެއްކުން ހުއްޓިއެވެ . ދެން އަނެއް ދެބޭކަލުން ވާހަކަ ދައްކަން ފެށިއެވެ .
ދެން حديث ކުރައްވައެވެ . ބިރުވެރިވުން ހުރިހާއަކަށް! އަދި އަނިޔާވާ ބިރުވެރިވުމެއް ވަގުތަކު
ވަހީ ދިޔަ ދެން ބޮޑު ބޭކަލުނަށް ގޮސް ހިތްވަރު ކުރެއް ބޭނުން ވާނެއެވެ .

352 وعن جابرٍ رضي اللَّهُ عنه أَنَّ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كَانَ يَجْمَعُ بيْنَ الرَّجُلَيْنِ مِنْ قَتْلَى أُحُدٍ يَعْني في القَبْرِ ، ثُمَّ يَقُولُ : « أَيُّهما أَكْثَرُ أَخذاً لِلْقُرْآنِ ؟ » فَإِذَا أُشِيرَ لَهُ إلى أَحَدِهِمَا قَدَّمَهُ في اللَّحْدِ . رواه البخاريُّ .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ جابرٍ ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ ާ
صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، أُحُد ހަނގުރާމައިގައި شهيدو ވި ބޭކަލުން ކުރެ ދެ ބޭކަލުން ޤަބުރަކަށް
ޖަމާކުރައްވައެވެ . ދެން ދައްކަވައެވެ . ކޮން ބޭކަލެއްތޯ މާބޮޑަށް ޤުރްއާނާ އެއްކުރެއްވީ . ދެން
ދެބޭކަލުން قُرْآن އެންމެ ގިނައިން ޤުރުއާނާއި ހިފާފައިވަނީ؟ ދެން އެބޭކަލުން އިޝާރާތްކުރެ
ކުރީގައިބާއްވަވައެވެ ބޭކަލަކު އެއްޗެއް ޤަބުރުގައި ލަޙުދުގެ ކުރިމަތީގައި ބޭއްވެވިއެވެ .

353 وعن ابن عُمرَ رضي اللَّهُ عنهما أَنَّ النبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « أَرَاني في المَنَامِ أَتَسَوَّكُ بِسِوَاكٍ ، فَجَاءَنِي رَجُلانِ ، أَحدُهُمَا أَكْبَرُ مِنَ الآخرِ ، فَنَاوَلْتُ السِّوَاكَ الأَصْغَرَ ، فقيلَ لي : كَبِّرْ ، فَدَفَعْتُهُ إِلى الأَكْبَرِ مِنْهُمَا » رواه مسلم مُسْنَداً والبخاريُّ تعلِيقاً .

މާތް الله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ عبد الله بن عمر ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން نبي ާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
ތިމަންކަލޭގެފާނު ހުވަފެނުގައި ދެކެވުނީ ތިމަން ކަލޭގެފާނު މިސްވާކު ދަތްއެޅުވަން

ދިސްވޫރުކުރައްވަނިކަމެވެ. (އެބަހީ ދިރުމުގެ ތަނަވަސްކަމާއި ދުޅަހެޔޮ ސާފުކުރައްވަނިކަމެވެ .) ފަދަ
ތަދުބީރަކީ ޖިހާދުކުރުމަށްވުރެ އަޅުކަމެއް ހަމައެވެ . އަދިދީނުން ކުރި އަހަރު ބޭނުވެ. އަންހަރު ހަދައިވެ.
ފަދަ އަ ކުޅަ ދިނާ އަދިސްވާހަ(އެބަހީ ދިރުމުގެ ތަނަވަސްކަމާ) ނަގައިވެ. ފަދަ އަހިނދު ޖިހާދުން
ކަލަގައިދޭނެ ބުނުވުނުވެ . (އަ ބުނުއްދި ޖިބްރީލް ފަދަ ކަލަމް ބުނުވައިވެ). ބޭނު ދިނައަށް
ދަނުވެ . ފަދަ ޖިހާދު ކަލަގައިދޭ އަދިދީނުން ކުރި ބޭނުދިނައަށް އަ ދުއްޓިވުވެ .

354 وعن أبي موسى رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إنَّ مِنْ إجْلالِ اللَّهِ تعالى إكْرَامَ ذى الشَّيْبَةِ المُسْلِمِ ، وَحَامِلِ الْقُرآنِ غَيْرِ الْغَالي فِيهِ ، والجَافي عَنْهُ وإِكْرَامَ ذِي السُّلْطَانِ المُقْسِطِ » حديثٌ حسنٌ رواه أبو داود .

މާތް الله ތަޢާލާއަށް ގޮތުގެ ابو موسى ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ . ތިންބައިމީހަކު ބޭފުޅަކީ އިސްލާމީ ހަދުވަރުވާ
މުސްލިމުންނަށް إكْرَام ކުރެއްވުމަކީ މާތްالله އަދި قُرآن ގެ އަހުލުވެރިންގެ ތެރެއިން އައްޔަ
ފުރަކަސް ނުދާ އަދި އަނގައި ވާކަން ބާއިވައްތަރު ގޮތް ހައްދުވާ ހަމަނުވާ ނުބާ މާދައް إكْرَام ކުރުމާ
ވެރިކަމުދާ އަދި عدل ވެރިއާއަށް إكْرَامَ ކުރުމާ ވެރިކަމުން الله سبحا نه وتعالى ގެ
ޢަޒަމަތް ވެރިކަމަ ސިފަފުޅުގައި ވެއެވެ .

355 وعن عَمْرِو بنِ شُعَيْبٍ ، عن أَبيهِ ، عن جَدِّهِ رضي اللَّهُ عنهم قال : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يَرْحَمْ صَغِيرَنَا ، وَيَعْرِفْ شَرَفَ كَبِيرِنَا » حديثٌ صحيحٌ رواه أبو داود والترمذي ، وقال الترمذي : حديثٌ حسنٌ صحيح .

وفي رواية أبي داود « حَقَّ كَبِيرِنَا » .

ރަޟީ الله ތަޢާލާ ޢަންހުމާ ابو عَمْرو بنِ شُعَيْبٍ ، އަށް صحابى ގެ ބައްޕާގެ ކިބައިން އަދި އެބައްޕާ އާންމެ ބައްޕާ އެބައި عَمْر ގެ ކާފާގެ ފަރާތުން ރިވާ ކުރައްވާފައިވެއެވެ . ލިޔުއްވިއެވެ. رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ތިމަންމެންގެ ކުޑަ ކުދިންނަށް رحم ނުލާނާ އަދި ތިމަންމެންގެ ބޮޑެތި މީހުންގެ ހައްޤު ނުދަންނަ މީހުންނީ ތިމަންނާމެންގެ ތެރެއިން ގެންނުވާ ހިތްހަމަޖެހޭ އަޚްލާޤުތަކުގެ ފަރާތުން ވާ މީހެއް ނޫނެވެ.

356 وعن مَيْمُونَ بنِ أبي شَبِيبٍ رحمه اللَّهُ أَن عَائشَةَ رضي اللَّه عنها مَرَّ بِها سَائِلٌ، فَأَعْطَتْهُ كِسْرَةً ، وَمرّ بِهَا رَجُلٌ عَلَيْهِ ثِيَابٌ وهَيْئَةٌ ، فَأَقْعَدتْهُ ، فَأَكَلَ فَقِيلَ لَهَا في ذلكَ ؟ فقالت : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « أَنْزِلُوا النَّاسَ مَنَازِلَهُمْ » رواه أبو داود . لكِنْ قال : مَيْمُونُ لَمْ يُدْرِك عائِشَةَ

وَقَدْ ذَكَرَهُ مُسْلمٌ في أَوَّلِ صَحِيحهِ تَعْلِيقاً فقال : وَذُكَرَ عَنْ عائِشَةَ رضي اللَّه عنها قالت: أَمرنا رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أَنْ نُنْزِل النَّاسَ مَنَازِلَهُمْ ، وَذَكَرَهُ الحاكِمُ أَبُو عبدِ اللَّهِ في كِتابِهِ « مَعْرِفَة عُلُومِ الحَديث » وقال : هو حديثٌ صحيح .

ރަޟީ الله ތަޢާލާ ޢަންހުމާ مَيْمُونَ بنِ أبي شَبِيبٍ (رحمه اللَّهُ) ގެ ކިބައިން ރިވާ ވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން عائشَة ގެފާނުގެ އަރިހަށް އައިސް މިސްކީނެއް ސުވާލެއް ކުރިއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އޭނާއަށް ރޮށި ކޮޅެއް ދެއްވިއެވެ. އަދި (އަނގަތަކެތި) ފެހި ހެދުމެއް ލައިގެން ހުރި މީހަކު އެ ގެއަށް ވަދެއްޖެއެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނު އޭނާ އިށީނުވިއެވެ . ފަހެ (އޭނާއަށް ކާބޯތަކެތި ދޭން) އެނގި އޭ ކާތަކެތި ކާއެވެ. ފަހެ (އަބުސޮގެފާނު އަމުރުކުރެއްވީ ކާޢިދާ ކުރައްވާފައިވާ) އަކަމާއި ގުޅޭ ސުވާލަކުރައްވާނެވެ . ފަހެ އެކަލޭގެ ދެންނެވިއެވެ . رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައެވެ . މީސްތަކުންނަށް އެމީހުންގެ ދަރަޖަ ހިތަދޭ ބޭނުމެވެ .

357 وعن ابن عباس رضي اللّه عنهما قال : قَدِمَ عُيَيْنَةُ بْنُ حِصْنٍ ، فَنَزَلَ عَلَى ابنِ أَخِيهِ الحُرِّ بْنِ قَيْسٍ ، وكَانَ مِنَ النَّفَرِ الَّذِينَ يُدْنيهِمْ عُمَرُ رضي اللّه عنه ، وكَانَ القُرَّاءُ أَصْحَابَ مَجْلِسِ عُمَرَ وَمُشَاوَرَتِهِ ، كُهُولاً كَانُوا أَوْ شُبَّاناً ، فقال عُيَيْنَةُ لابْنَ أَخِيهِ : يا ابْنَ أَخِي لَكَ وجْهٌ عِنْدَ هذَا الأَمِيرِ ، فَاسْتَأْذِنْ لي عَلَيْهِ ، فَاستَأْذَنَ لَهُ ، فَأَذِنَ لَهُ عُمَرُ رضي اللّه عنه ، فلما دَخَل : قال هِي يا ابْنَ الخَطَّاب: فَوَاللَّه مَا تُعْطِينَا الجَزْلَ ، وَلا تَحْكُمُ فِينا بِالعَدْلِ، فَغَضِبَ عُمَرُ رضي اللّه عنه حَتَّى هَمَّ أَنْ يُوقِعَ بِهِ ، فقال لَهُ الحُرُّ : يَا أَمِيرَ المُؤْمِنِينَ إِنَّ اللَّه تعالى قال لِنَبِيِّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : { خُذِ العَفْوَ وَأْمُرْ بِالعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الجَاهِلِينَ } وإن هذا مِنَ الجَاهِلِينَ . واللَّهِ ما جاوزَهَا عُمرُ حِينَ تَلاهَا عَلَيْهِ ، وكَانَ وَقَّافاً عِنْدَ كِتَابِ اللَّه تعالى . رواه البخاري .

މާތް الله އެކަލާނގެ ރުހިވޮޑިގަންނަވާ ޞަޙާބީ عبد الله بن عباس ގެ ރިވާޔަތުން
ރިވާޔަތްކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . عُيَيْنَةُ بْنُ حِصْن ނަމަކަށް ކިޔުނު މީހާ މަދީނާއަށް
އައެވެ . އަދި އޭނާގެ ބޭބެގެ ދަރިކަލުން الحرّ بْنِ قَيْس ގެ ގެއަށް ފޭބިއެވެ . މި الحُرّ
بْنِ قَيْس އަކީ عُمَرُ رضي الله عنه ގެ އަރިހަށް ބޭކަލުންނެވެ . އަދި މިޔޭ عُمَرُ ގެ ޤާރީންގެ
މަޖިލިސް ތިބާގެ ބޭކަލުންގެ ތެރެއިން ހިމެނޭ ބޭކަލުންނެވެ . އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ
مشورة ތަކުގައި ހިމެނޭ ޒުވާނުންނާއި މުސްކުޅިން އިސްބޭކަލުންނެވެ . ފަހެ عُيَيْنَة
މި صحابى އަށް ދަރިކަލުންނަށް ވިދާޅުވިއެވެ . އޭ މަގޭ ބޭބެގެ ދަރިކަލުން . ތިބާއަށް މި އ
އަމީރު އާއި (އެބައި عُمَرُ ގެ ފާނާއި) އަރިހުގައި މަޤާމެއް . ވީމާ އަ އަމީރު عُمَرُ ގެ
ފާނާއި ބައްދަލުކުރުމަށް ހުއްދަ ހޯދައިދީބަލައި . ފަހެ މި صحابى ، عُمَرُ
ގެފާނުގެ އަރިހުން އަމީރާއި ބައްދަލުކުރުމަށް ހުއްދަ އެދިވަޑައިގެން ހުއްދަ ލިބުނެވެ . ފަހެ
عُمَرُ ގެފާނުގެ އަ ހުއްދަ ދެއްވީއެވެ . އަރިހަށް ވަދެވުނު ހިނދު އޭނާ ބުނެއެވެ . އޭ
خَطَّاب ގެ ދަރި عُمَرُ އެވެ . މާތް الله ގަންދީ ބުނަމެވެ . ތިބާ އަޅުގަނޑުމެންނަށް ގިނަ
ދުނިޔެ ދީގެން ނުވެއެވެ . އަދި ތިބާ އަޅުގަނޑުމެން މެދުގައި ޢަދުލުވެރިކަމާއެކު ހުކުމެއް
ނުކުރެއެވެ . ފަހެ عُمَرُ ގެފާނު އެކަމަށް ރުޅިއައިސް އޭނާއަށް އަދަބުދޭން ހިތަށް އެރިއެވެ . އަދި
އޭނާއާ ބެހޭގޮތުން އަދަބުދޭން ނިންމަވާފައި ވާހިނދު . ދެން އޭނާ عُيَيْنَة ގެ ބޭބެގެ

މީހާ، އިސްވެ ނަންގަނެވުނު الحُرِّ ދެންނެވިއެވެ. އޭ މުއުމިނުންގެ އަމީރާއެވެ .
ހަމަކަށަވަރުން މާތް الله سبحانه و تعالى އެކަލާނގެ نَبِيِّ އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم
އަށް އަންގަވައިފައެވެ. خُذِ العَفْوَ وَأْمُرْ بِالعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الجَاهِلِينَ މާނައީ : ކަލޭގެފާނު
عفو ކުރެއްވުމުގައި ހިއްޕަވާށެވެ! އަދި ހެޔޮކަންތައްތަކަށް އަމުރު ކުރައްވާށެވެ ! އަދި
ޖާހިލުންނާއި އެއްކިބާ ވެ ވަޑައިގަންނަވާށެވެ !

މިއާޔަތް ތިލާވަތު ކުރެއްވުމަށް ފަހު حُرّ ދެންނެވިއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން އުމަރާ ވަނީ
ތަންފީޒު ނުކުރާ ޖާހިލުންގެ ތެރެއިން ކަން ކަމަކަށް ވާގޮތަށެވެ . الحُرِّ ވިދާޅުވިއެވެ. މާތް الله
ގެންގުޅުއްވި ބަޔަކުވެއެވެ. މި އާޔަތް ކިޔަވައިދިނުމުން عُمَرُ ގާތުން އެކަމު
ހުއްޓިވަޑައިގެންނެވީ ކީރިތި ފޮތުގައެވެ .

358 وعن أبي سعيدٍ سَمُرَةَ بن جُنْدبٍ رضي اللَّه عنه قال : لَقَدْ كنْتُ عَلَى عهْدِ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم غُلاماً ، فَكُنْتُ أَحفَظُ عنْهُ ، فَمَا يمْنَعُني مِنَ القَوْلِ إِلاَّ أَنَّ هَهُنَا رِجالاً هُمْ أَسنُّ مِنِّي متفق عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި ޞަޙާބީ ابو سعيدٍ سَمُرَةَ بنِ جُنْدُبٍ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّمގެ ޒަމާނުގައި ކުޑަކޮށް
ހުރެއްޖެ ކުޑަކުއްޖަކު ގެ ގޮތުގައެވެ . ފަހެ އަހަރެން ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުން ކިޔަން حديث ތަކެއް
ދަސްކުރަން ހުރީމެވެ. ނަމަވެސް އެ حديثތައް ކިޔަންނުވަނީ ބައްޔާ ނުކުރުވިޔަ
އަހަރެންނަށްވުރެ ކިޔަންނުވަނީ އުމުރުން ބޮޑު ފިރިހެނުން އެތަނުގައި ތިބީމާ ވާހިނދު
ކުރިއަށް ނުވަތު .

359 وعن أَنس رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « ما أَكْرَمَ شَابٌّ شَيْخاً لِسِنِّهِ إِلاَّ قَيَّضَ اللَّه لَهُ مَنْ يُكْرِمُهُ عِنْد سِنِّه » رواه الترمذي وقال حديث غريب

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި **أَنس** ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول
اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޒުވާނަކު މުސްކުޅިއަކަށް ކަލޭގެފާނު

އެ ޒިޔާރަތް މުސްތަޙިއްބު ދުވަހު ކަންތައްތައް ތިރީގައި ބަޔާންކުރެއްވުމުން الله އިރާދަ ކުރައްވައެވެ.

باب زيارة أهل الخير ومجالستهم وصحبتهم ومحبتهم وطلب زيارتهم والدعاء منهم وزيارة المواضع الفاضلة

صالح އަޅުތަކުންނަށް ޒިޔާރަތް ކުރުމާއި ، އެ ބޭކަލުންގެ مجلس ތަކުގައި ބައިވެރިވުމާއި އަދި އެބޭކަލުންނާއި އެކުވުމާއި އަދި އެބޭކަލުންނަށް ލޯބިވުމާއި އަދި އެބޭކަލުންގެ އަރިހުން ދުޢާ ލިބުމަށް އެދުމާއި ޒިޔާރަތް ކުރުމަށް އެދުމާއި އަދި ފަޟީލަތްތެރި ތަންތަނަށް ޒިޔާރަތް ކުރުމާއި ، މިއެންމެހާ ކަންތައްތަކާ ބެހޭ ބާބެވެ. މި ބާބަށް ވަދެވޭނީ باب

قال اللَّه تعالى (الكهف 60 – 66): {وإذ قال موسى لفتاه لا أبرح حتى أبلغ مجمع البحرين أو أمضي حقباً} إلى قوله تعالى {قال له موسى هل أتبعك على أن تعلمن مما علمت رشداً؟}.

موسى ގެފުޅު އަލައިހިއްސަލާމް خادم ކަލޭގެފާނަށް ވިދާޅުވި ހިނދު ހަނދުމަކުރައްވާށެވެ! ދެކޯނެ ގުޅޭ ހިސާބަށް ދިޔުމަށްދާންދެން ތިބޭގޮތެއް ނެތޭ ، ނޫނީ ޒަމާންތަކެއް ވޭތުވެދިޔަސް ދާން ވާނަމެވެ. ދެން ، އެ ދެކޯނެ ގުޅޭ ހިސާބު ނުވަތަ واصل ވުމުން ، އަލައިހިއްސަލާމް (ސާއިބަށް ބޭނުންވި ކާތަކެތި) މަސް ވަތުން ދިޔަތަން ހަނދުމަފުރާވިއެވެ. ދެން (ކާތަ) ވެސް ހަނދުހުސްވެ ދިޔައީ ހޫނުގެ ކިބައިން ހުއްޓެވެ. ދެން ، އަލައިހިއްސަލާމް (މަސް) ފަރަހަތަކީ ބޮޑުކަމެއް ހިނދު ، އަލައިހިއްސަލާމް خادم ކަލޭގެފާނަށް ވިދާޅުވިއެވެ .

ބިމަށްމަތީގެ ދިރިއުޅޭ ކާއިން ބިމަށްމަތީންނަށް ގެންގޮސްދޭށެވެ! ހަމަކާށަވަރުން ، ބިމަށްމަތީގެ

މި ދަތުރުން ބިމަށްމަތީންނަށް ވަރަށް ބޮޑު ވަރުބަލި ކާއިރު ލިބިއްޖެއެވެ. އެ خادم ދެންނެވިއެވެ .

ކަލޭގެފާނަށް އެނގިވަޑައިގަންނަވައިފިތޯ؟ (ދާކަނުޑު ގެރިފަތާ އަޅު) ބޮޑު ހިލައިގެ މަތީގައި

ބިމަށްމަތީން މުޖުކާތެރި ހިނދު ، ހަމަކާށަވަރުން، ބިމަށް އެ މަހުގެ މަތިން ހަނދާންނެތިއްޖެއެވެ.

އަދި އެ މަހުގެ މަތިން ބިމަށް ހަނދާންނެތުނުކަމުން ހަނދާންނެތިކޮށްލީ، شيطان އާ ފިޔަވައި

އެހެން އެއްޗެއް ނޫނެވެ . އަދި އެ މަސް عجائب އުއްމީދު ގޮތެއްގައި ކަނޑައާ ވަރައިން އަރާ

ގޮސް ހަދައިގަން ހިނގައްޖެއެވެ . އެކަލޭގެފާނު ފެނުނީއެވެ . ބިމަށްމަތީން ބޮޑުނުވެގެން

މުއުޖިޒާ އެބަހެވެ . ދެން އެދެކަލޭގެފާނު ފިޔަވަޅު ބެއްލަވަމުން އެދެކަލޭގެފާނު އެނބުރި ފުރަތަމަ

ވެއިގަންފިއެވެ. ދެން (އެބޭފުޅާ) އެދެކަލޭގެފާނަށް ބިމަށްމަސްކުރެއްވުނީ އަޅުގަނޑު ބާރައިން

(خاص) އަޅަކާ ފެނިވަޑައިގަތީވެ . އެބޭކަލަކާއި ބިމަށްމަސްކުރެއްވުނީ حضرةން رحمة އެއް

ދެއްވިފައިވެ . އަދި އެބޭކަލަކާއި ބިމަށްމަސްކުރެއްވުނީ حضرةން خاص علم އެއް

އުނގަންނައި ދެއްވިފައިވެ . އެބޭކަލަކާއި موسى ގާތުން ވިދާޅުވިއެވެ . ކަލޭގެފާނަށް ދެއްވިފައިވާ

علمން ބިމަށްކަލޭގެފާނަށް އުނގަންނަވައިދެއްވުމަށްޓަކައި ، ކަލޭގެފާނަށް ބިމަށްކަލޭގެފާނު

تبع ވެލާތީ ؟

وقال تعالى (الكهف 28): {واصبر نفسك مع الذين يدعون ربهم بالغداة والعشي يريدون وجهه}

އަދި އެއުރެންގެ ވާހަ ތަސްބީހަކީ وجهوގެ އެދިގެން ، އެކަލާނގެއަށް ހެނދުނާއި ، ހަވީރު

دعاء ކުރާ އަޅުކަން ކުރާމީހުންގެ ، ކަލޭގެފާނުގެ މުހިންމުކަމާ ، نفس ހިފެހެއްޓެވުމައި،

ކަލޭގެފާނަށް އަމުރުކުރެއްވިއެވެ !

360 وعن أَنسٍ رضي اللَّهُ عنه قال : قال أبو بكر لِعمرَ رضي اللَّهُ عنهما بَعْدَ وَفَاةِ رسولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : انْطَلِقْ بِنَا إِلى أُمِّ أَيْمنَ رضي اللَّه عنها نَزُورُهَا كَما كانَ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يزُورُهَا ، فلَمَّا انْتَهيا إِلَيْهَا ، بَكَتْ ، فَقَالاَ لَهَا : مَا يُبْكِيكِ أَما تَعْلَمِينَ أَنَّ ما عِنْدَ اللَّهِ خيرٌ لرسولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ؟ فقالت : إِنِّي لا أَبْكِي أَنِّي

لأعْلَمُ أَنَّ ما عِندَ اللَّهِ تعالَى خَيرٌ لرسُولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، ولَـكنْ أبْكي أَنْ الوَحْيَ قَدِ انْقَطَعَ مِنَ السَّمَاءِ . فَهَيَّجَتْهُما على البُكَاءِ ، فَجعلا يَبْكِيانِ معهَا . رواه مسلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ **أنس** ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، ސުވަރުގެ ވަޑައިގެންފުމަށްފަހު (އެއްދުވަހަކު) أبو بكر ގެފާނު عُمَرُ ގެފާނަށް ދެންނެވިއެވެ . رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، أُمِّ أَيْمن އަށް ޒިޔާރަތް ކުރައްވާ ފަދައިން ތިމަންމެންވެސް އެކަމަނާއަށް ޒިޔާރަތް ކުރަން ދަމާ ހިނގާށެވެ. ފަހެ މި ދެބޭކަލުން އެކަމަނާގެ އަރިހަށް ގޮސް ހުއްޓުން އެކަމަނާ ރޮއްވާލައްވައިގަތެވެ . ފަހެ މި ދެބޭކަލުން އެ ކަމަނާއަށް ދެންނެވިއެވެ . ކަލޭނާ ރޮއްވަނީ ކޮންކަމަކާ ހެއްޔެވެ ؟ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް الله ގެ حضرة ގައި ހުރި نعمة އަށް ކަލޭނާއަށް ނޭގޭހެއްޔެވެ ؟ ފަހެ އެކަމަނާ ދެންނެވިއެވެ . ތިމަން ކަލޭނާ މިރޮއީ އެކަލޭގެފާނަށް الله ގެ حضرة ގައި ހުރި نعمة ތިމަން ނޭގޭތީއެއް ނޫނެވެ . ތިމަން ކަލޭނާ މިރޮއީ އެކަލޭގެފާނަށް ނާޒިލުވަމުން އައި وَحْي އައުން ހުއްޓިފައިވާތީއެވެ . އެކަމަނާގެ ބަސްތަކުގެ ސަބަބުން ދެބޭކަލުންގެ ހިތްވެސް ރިއްސާލެވުނެވެ.ފަހެ މި ދެބޭކަލުންވެސް މިކަމަނާ އާއި އެކު ރޮއްވެވިއެވެ .

ދެންނެވިއެވެ . މި حديث ގައި ބަޔާން ވެގެންވާ أُمِّ أَيْمن އަކީ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ބައްޕާފުޅުން ވާރުތަވެގެން ލިބިފައިވާ خبش ކަރައިގެ އަޅު އަންހެނެކެވެ. އިތުރު އެކަލޭގެފާނު ކުޑައިރު ބަލާ ބެލެހެއްޓެވީ މިކަމަނާއެވެ . މިހެން ކަމުން މިކަމަނާއަކީ رسول އާއި ގާތް އަންހެނެކެވެ. މިކަމަނާއާ ދޭތެރޭ ދިރިއުޅުއްވި ގޮތުގެ މައްޗަށް ބަލާއިރު ކަމަނާއަކީ ރަސޫލާގެ މަންމަ ކަމުގައި ވެސް ބަލައިގެންނެވެ. އެކަލޭގެފާނު މަންމަފުޅަށް ޓަކައި ބުނުއްވާ ކަލިމަ ބޭނުންކުރައްވައެވެ . އަދި ހަމަ އެހެންމެ ކަލޭގެފާނު ވެސް ހަމަ އެފަދައިން އަރިސްކުރައްވައެވެ. رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم މިކަމަނާ ދުރާ ބަރަކާތް ލިބިވަޑައިގަތުމަށް ދުޢާކުރެއްވިއެވެ. އެކަމަނާ މިކަމަނާ ބަރަކާތް ލެވެނީ ގޮތަށް ދުޢާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު މިކަމަނާ ކައިވެނި ކޮށްދެއްވީ زيد بن حارثة އަށެވެ. އޭގެ ކުރީގައި ކައިވެނި ކޮށްލެވިގެން އުޅުއްވީ عبيدالحبشى އާއި އެކުއެވެ.އަދި ދަރިއަކު ލިބިފައެވެ . އެދަރިކަލުންގެ ނަމަކީ އައިމަން

އެވެ. އެހެންކަމުން މިކަމާގައި ކުންފުނިތަކެއް އޮޅުމަ އަދިމަތިން އެވެ . މިކަމަށް އަސްލުވި ނަމަކީ
بركة بنت ثعلبة އެވެ .

361 وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « أَنَّ رَجُلاً زَارَ أَخاً لَهُ في قَريَةٍ أُخْرَى ، فَأَرْصد اللَّهُ تعالى على مَدْرجَتِهِ ملكاً ، فَلَمَّا أَتَى عَلَيْهِ قال: أَيْن تُريدُ ؟ قال: أُرِيدُ أَخاً لي في هذهِ الْقَرْيةِ . قال : هَلْ لَكَ علَيْهِ مِنْ نِعْمَةٍ تَرُبُّهَا عَلَيْهِ ؟ قال : لا، غَيْر أَنِّي أَحْبَبْتُهُ في اللَّهِ تعالى ، قال : فَإِنِّي رسول اللَّهِ إِلَيْكَ بأَنَّ اللَّه قَدْ أَحبَّكَ كَما أَحْبَبْتَهُ فِيهِ » رواه مسلم .

يقال : « أَرْصدَه » لِكَذا : إِذَا وكَّلَهُ بِحِفْظِهِ ، و « المدْرَجَةُ » بفتحِ الميمِ والراء : الطَّرِيقُ ومعنى « تَرُبُّهَا » : تَقُومُ بهَا ، وتَسْعَى في صَلاحِهَا .

މާނަ: الله ރުހިވޮޑިގެންވި ابوهريرة ، نَبِيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ . ފިރިހެނަކު އެހެން ރަށެއްގައި ހުރި އޭނާގެ أخ އަށް ޒިޔާރަތް ކުރަން ދިޔައެވެ . ފަހެ الله سبحانه وتعالى އޭނާ ދަތުރުކުރާ މަގުގައި މަލާއިކަތެއް ބަހައްޓަވައި ފާލަންގަނޑުވައިފިއެވެ . ފަހެ މަލާއިކަތް އޭނާ ގާތަށް އައިސްފައި ސުވާލު ކުރިއެވެ . ތިބާ ދަނީ ކޮންތާކަށް ތޯއެވެ؟ އޭނާ ބުނެފިއެވެ. މި ރަށުގައި ހުރި އަޚް އަށް ޒިޔާރަތް ކުރަން ދަނީއެވެ. ملائكة އާ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާ އޭނާއަށް ދެއްކި ނިޢުމަތެއް ނުވަތަ احسان އެއް ރައްދު ކުރުމަށް ތިބާގެ ފައިދާއަށް ތިބާ އޭނާގެ ގާތަށް ދަނީ ތޯއެވެ ؟ އޭނާ ބުނެފިއެވެ. ނޫނެކެވެ . (ތިބާ އޭނާއަށް ދެއްވާ مقصد އެއް ނެތެވެ.) ހަމައެކަނި މިދަނީ الله އަށްޓަކައި އޭނާ ދެކެ ލޯބިވާތީއެވެ. ملائكةއާ ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ ހަމައެކަނި ތިބާދަނީ ތިބާ ކައިރިއަށް ގޮސްއްލާ ފޮނުއްވި ملائكة އެއްމެވެ . އަދި ތިބާ الله އަށްޓަކައި އޭނާ ދެކެ ލޯބިވާ ފަދައިން ، ހަމައެކަނި الله سبحانه وتعالى ތިބާ ދެކެ ލޯބި ވެވަޑައިގަންނަވައި ކަން ތިބާއަށް އަންގަވާށެވެ .

362 وعنه قال : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَنْ عَادَ مَرِيضاً أَوْ زَار أَخاً لَهُ في اللَّه ، نَادَاهُ مُنَادٍ : بِأَنْ طِبْتَ ، وطَابَ ممْشَاكَ ، وَتَبَوَّأْتَ مِنَ الجنَّةِ منْزِلاً » رواه الترمذي وقال: حديثٌ حسنٌ . وفي بعض النسخ غريبٌ .

އަދި އެ صحابى(އެބަހި ރާޟީ الله ތަޢާލާ ޢަންހުން ރިވާކުރެއްވި ابوهريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ބަލިމީހަކަށްބަލައި ޒިޔާރަތްކޮށްދިނުމީ މީހާއަށް ނުވަތަ الله އަށްޓަކައި އެމީހާގެ އެހެން أخ އަކަށް ޒިޔާރަތްކޮށްދިނުމާ އެއް ދޭ ގޮތްދިނަވާ ބަލާކުން ނިދާ ދެއްވައެވެ . الله ގެ حضرة ގައި ނިޔުމުގެ ނުޓް شكر ވީބައިން ލިބިގެން ވެއެވެ . އަދި ބިބާގިނިޔުމަގައި ޅަޖެވެނިވާ ثواب ލިބިގެން ވެއެވެ . އަދި ބިބާ ސުވަރުގެއިން ލިއިބާން ގަސްޓިލެއް ހަދާ ގެންލިއެވެ .

363 وعن أبي موسى الأَشعَرِيِّ رضيَ اللَّهُ عنه أَن النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « إِنَّما مثَلُ الجلِيس الصَّالِ حِ وجَلِيسِ السُّوءِ . كَحَامِلِ المِسْكِ ، ونَافِخِ الْكِير ، فَحامِلُ المِسْكِ ، إِمَّا أَنْ يُحْذِيَكَ ، وإِمَّا أَنْ تَبْتَاعَ مِنْهُ وإِمَّا أَنْ تَجِدَ مِنْهُ رِيحاً طَيِّبةً . ونافخُ الكيرِ إِمَّا أَن يحرِقَ ثِيابَكَ وإِمَّا أنْ تجِدَ مِنْهُ ريحاً مُنْتِنَةً » متفقٌ عليه .

« يُحْذِيكَ » : يُعْطِيكَ .

ރަޟީ الله ޢަންހުން ރިވާކުރެއްވި ابو موسى الأَشعَرِيِّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަދަކަނަވަތުން نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ހަދަކަނަވަތުން ތަނަވަސް މިހުނާއި އެކު އުޅޭ މިހާ مثال އާއި ނުބައިމިހުނާއި އެކު އުޅޭމިހާގެ مثال އަކީ ގަނޑު ކަސްތޫރި ގެނެވޭ މިހާއާއި ކަނބުރަން ކުރާމިހާގެ مثال އެވެ. ދެން ކަސްތޫރި ގެނެވޭ މިހާ އެއިން ތިބާއަށް އެތިކެއްދީ ދެމެއްވެ. ނުވަތަ ތިބާ އެއް ގަތުމެއްވެ. ނުވަތަ ތިބާ ފުރަހަ އެއްގަނެއްވެ. އަދި ކަނބުރަން ކުރާމިހާ ތިބާގެ ހެދުން އެއިން އަޅުވާތޮއްވެ . ނުވަތަ އެއިން ތިބާ ނުބައި ވަސް ދުވާނެއެވެ .

364 وعن أبي هريرة رضي اللّه عنه ، عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « تُنْكَحُ المَرْأَةُ لأَرْبعٍ : لِمالِهَا ، ولِحَسَبِهَا ، ولِجَمَالِهَا ، ولِدِينِهَا ، فَاظْفَرْ بِذَاتِ الدِّين تَرِبَتْ يَدَاك » متفقٌ عليه.

ومعناه : أَنَّ النَّاس يَقْصِدُونَ في الْعَادَةِ مِنَ المَرْأَةِ هَذِهِ الخِصَالَ الأَرْبَعَ ، فَاحِرِصْ أَنْتَ عَلى ذَاتِ الدِّينِ . وَاظْفَرْ بِهَا ، واحْرِص عَلى صُحْبَتِهَا .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވި ابو هريرة نَبِيُّ އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمَ ގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވައެވެ
.އެއްބަސްވެފައިވާ حديث ރިވާކުރައްވައެވެ . އަންހެނާއި ކައިވެނި ކުރާއިރު ހަތަރު ކަމަކަށް ބަލައެވެ .
އެއީ އަންހެނުންގެ މުދަލާއި ނަސަބާއި އަދި އަންހެނުންގެ ޖަމާލާއި އަދި އަންހެނުންގެ ރީތި
ކަމާއި އަދި އަންހެނުންގެ ދީންވެރި ކަމުގެ މައްޗަށެވެ . ފަހެ ތިބާ ދީންވެރި އަންހެނަކު إختيار
ކުރާށެވެ.އޭރުން ބަރަކާތްތެރިކަން ލިބިގެން ދާނެއެވެ .

365 وعنْ ابن عباس رضي اللَّه عنهما قال : قال النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم لِجِبْرِيلَ : « مَا يمْنَعُكَ أَنْ تَزُورَنَا أَكْثَرَ مِمَّا تَزُورنَا ؟ » فَنَزَلَتْ : { ومَا نَتَنَزَّلُ إِلاَّ بِأَمْرِ رَبِّكَ لَهُ مَا بَيْنَ أَيْدِينَا وَمَا خَلْفَنَا وما بَيْنَ ذلِكَ } رواه البخاري .

މާތް الله އެދެބަވުޅިކަލޭގެފާނުންނަށް ރުއްސެވުންލިބިވި ابن عباس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ. ސަލާމްގެ ރަސޫލާ ނަބިއްޔާ ޖިބްރީލާ ގާތުން ދެންނެވިއެވެ. ކަލޭގެފާނު
ކުރެއްވުމަށް ތިޔަ ކުރައްވާ ޒިޔާރަތްތަކަށް ވުރެ ގިނައިން ޒިޔާރަތް ކުރައްވާ
ޒިޔާރަތްތައް ކުރެއްވުމަށް ހުރަސް އަޅަނީ ކޮބައިތޯ ؟ ދެން މި އާޔަތް ބާވައިލެވުނެވެ . { ومَا نَتَنَزَّلُ إِلاَّ بِأَمْرِ
رَبِّكَ لَهُ مَا بَيْنَ أَيْدِينَا وَمَا خَلْفَنَا وما بَيْنَ ذلِكَ }(مريم: 64) މާނައީ : އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ވެރި
ރަސްކަލާނގެ أمر ފުރުމާނުގައި މެނުވީ ، ތިމަންމެން ނުފައިބާނަމެވެ . ތިމަންމެންގެ ކުރިމަތީގައި
ވާ އެއްޗެއްސާއި ، ތިމަންމެންގެ ފަހަތުގައި ވާ އެއްޗެއްސާއި ، އަދި ދެމެދުގައި ވާ އެއްޗެއް
މިލްކުވެރިވެވޮޑިގެންވަނީ ، އެކަލާނގެއެވެ . އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ ،
ހަނދުމަނެތިވުމެއް ކަލާކަލާނގެއަށް ނުވެއެވެ.

366 وعنْ أبي سعيدٍ الخُدْرِيِّ رضي اللَّه عنه ، عن النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « لا تُصَاحِبْ إِلاَّ مُؤْمِناً ، ولا يَأْكُلْ طعَامَكَ إِلاَّ تَقِيٌّ » .

رواه أبو داود ، والترمذي بِإِسْنَادٍ لا بأْس بِهِ .

ރަޟީ الله ޢަންހު ރިވާކުރެއްވި ابو سعيدٍ الخُدْرِيِّ ، نبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަރިހުން ރިވާ ކުރައްވައިފައިވެއެވެ .އަބޫދާވޫދާއި ތިރުމިޛީ حديث ކުރައްވައިފައިވެއެވެ . މިވާ مُؤْمِن އަކާއި ނޫނީ އެކުވެރި ނުވާށެވެ އަދި މިވާ تقواء ވެރިޔަކާއި އެކު ނޫނީ ނުކާށެވެ.

367 وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه أَن النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « الرَّجُلُ عَلَى دِينِ خَلِيلِهِ ، فَلْيَنْظُرْ أَحَدُكمْ مَنْ يُخَالِلُ » .

رواه أبو داود . والترمذي بِإِسنادٍ صحيح ، وقال الترمذي : حديثٌ حسنٌ .

ރަޟީ الله ޢަންހު ރިވާކުރެއްވި ابو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަ ތަޙުޤީޤުކޮށް نبي ގެ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިފައިވެއެވެ. މީހާއުޅޭ ރަޙްމަތު އެކުވެރިޔާގެ ދީނުގައެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން އެކުވެރިން އިޚްތިޔާރުކުރާ މީހާ ބަލައިގަތުމަށް ވިސްނާށެވެ ހުށަހޅާ .

368 وعن أبي موسى الأَشْعَرِيِّ رضي اللَّهُ عنه أَن النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « المَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ » . متفق عليه وفي رواية قال قيل للنبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم الرجل يحب القوم ولَمْا يلحق بهم ؟ قال : « المرء مع من أحب » .

ރަޟީ الله ޢަންހު ރިވާކުރެއްވި ابو موسى الأَشْعَرِي ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަ ތަޙުޤީޤުކޮށް نبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، حديث ކުރައްވައިފައިވެއެވެ. މީހާ ވާނީ އެމީހާ ލޯބިވާ ބަޔަކާއި އެކުގައެވެ. އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. نبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް ދަންނަވައިފިއެވެ. މީހަކު ބަޔަކަށް ލޯބިވެއެވެ. ނަމަވެސް އެމީހުންނާއި ބައްދަލު ވެވޭނެ ނުވެއެވެ . حديث ކުރެއްވިއެވެ.މީހާ ވާނީ އެމީހާ ލޯބިވާ ބަޔަކާއި އެކުގައެވެ .

369 وعن أَنس رضي اللَّه عنه أَن أَعرابياً قال لرسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : مَتَى السَّاعَةُ ؟ قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَا أَعْدَدْتَ لَهَا ؟ » قال : حُبُ اللَّهِ ورسولِهِ قال : « أَنْتَ مَعَ مَنْ أَحْبَبْتَ » .

متفقٌ عليه ، وهذا لفظ مسلمٍ .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވާ أنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ބަދަވީއަކު ސުވާލުކުރިއެވެ ޤިޔާމަތް ދުވަހަކީ رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّمގެ އަރިހުން އެއްސެވިއެވެ . ގިޔާމަތް ވާނީ ކޮންއިރަކުންތޯ ހެއްދެވީ ؟ އަރާރީގެފާނު حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ދީނީ އަދިވެސް ތައްޔާރީ ކޮށްފައި ހުރި ކަމެއް ކިހިނެއް ހެއްޓީ ؟ އޭނާ ދެންނެވިއެވެ . الله އާއި އޭނާގެ ރަސޫލާއަށް ލޯބިވާކަމެވެ. حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ދިވެހި ލޯބިވާ މީހާ ހުންނާނީ އެކަމާއެވެ .

وفي روايةٍ لهما : مَا أَعْدَدْتُ لَهَا مِنْ كَثِيرِ صَوْمٍ ، وَلا صَلاةٍ ، وَلا صَدَقَةٍ ، وَلَكِنِّي أُحِبُّ اللَّه وَرَسُولَهُ .

بخارى އާއި مسلمގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ . އެދުވަ ބަންޑުވެ . މިކަންނަމަކަށް އަދިވެސް ތައްޔާރު ކުރި ގިނަ ރޯދައެއް ނަމާދެއް އަދި **صدقة** ތަކެއް ނެތްކަމަށް ކިޔައިދިނެއް ނޫނެވެ . ނަމަވެސް މިއަންނަ الله އާއި އޭނާގެ رسول އާއަށް ލޯބިވެއެވެ .

370 وعن ابنِ مسعودٍ رضي اللَّه عنه قال : جاءَ رَجُلٌ إِلى رسولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقال : يا رسول اللَّه كَيْفَ تَقُولُ في رَجُلٍ أَحبَّ قَوْماً وَلَمْ يلْحَقْ بِهِمْ ؟ فقال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « المَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވާ عبد الله بن مسعود ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. މިހާރުވެއްޖެއެވެ.
رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހަށް ފިރިހެނަކު އައެވެ . އޭނާ ދަންނަވައިފިއެވެ.
ޔާ الله ގެ رسول އާއެވެ . ދިމާކުރީ ބައެއް މީހުންނަށް ލޯބިވެ ހަމައެކަނި ؟ ފިރިހެން އެ ބައިމީހުންގެ
ކަންތަކާ ގުޅުން ނެތީމަ .ނަމަވެސް އެމީހުންނާއި ގުޅުމެއް ނުވާ (އެބައިމީހުންގެ عمل ހުރި

ގޮތަކަށް عملކުރެ ށުކުރުކަމުގެ.) ދެން رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، حديث ކުރައްވާފައިވެ. މިހާ ވާހަކަ އެވާ ޙަބީބާގެ ބަޔަކާއި އަރާގަތްވެ.

371 وعن أبي هُريرة رضي اللّه عنه عن النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « النَّاسُ مَعَادِنُ كَمَعَادِنِ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ ، خِيَارُهُمْ في الجَاهِلِيَّةِ خِيارُهُمْ في الإِسْلامِ إِذَا فَقِهُوا . وَالأَرْوَاحُ جُنُودٌ مُجنَّدَةٌ ، فَمَا تَعَارَفَ مِنْهَا ائْتَلَفَ ، وَمَا تَنَاكَرَ مِنْهَا ، اخْتَلَفَ » رواه مسلم .

وروى البخاري قوله : « الأَرْوَاحُ » إِلخ ، من رواية عائشة رضي اللّه عنها .

މާތް الله ރުއްސުން ހެއްވި ابو هُريرة ، نَبِيِّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمَގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރައްވާފައިވެ. އަހަރެމެންގެ حديث ކުރައްވާފައިވެ. ރަނުގެ معدنށް ރަން ނިކުންނަ ފަދައިން ، ރިހީގެ معدنށް ރިހި ނިކުންނަ ފަދައިން އިންސާނުންގެ ހަރުގަނޑުން ވެސް ނިކުންނާނީ އެ ހަރުގަނޑެއްގެ اصل ގޮއި ހުރި ގަނޑެއްގެ ހަރުގަނޑުގެ އަސްލު. ނިކުމެ އެ ހަރުގަނޑެއްގެ اصل ގޮއި ހުރި ނިކުމެ ކަންތައް ވާނެ . އެބައިމީހުންގެ ތެރެއިން جَاهِلِيَّةِ ޒަމާނުގައި أشرافން ކަމުގައިވި ބަޔަކު ނަމަ އިސްލާމްވީމަ އެއުރެން ފަރުވާތެރި ވެއްޖެ އެމީހުން إِسْلامِ ދީނުގައި ދެނެގަނެފިނަމަ أشرافން ކަމުގައިވާނެ. އަދި روح ތަކަކީ ލަޝްކަރުތަކެއް جمعވެ ފަދައިން جمعވެ އޮތް ބައެކެވެ. ދެން ދަންނަވައިލަވާ ބުރޫން ގެ روحތައް އެކީ އެއްބައިވަނީ ބަހިގެއްވެ. އަދި އެއްބައިވާން ނަންގެނި ކަންވާރި އެކުވެރިން ގެ روح ތައް ތަފާތު ވެއްޖެވިފައިއެންނެވެ.

372 وعن أُسَيْر بن عمرو ، ويقال : ابن جابر وَهُوَ – بضم الهم زة وف تح الس ين المهملة – قَالَ : كَانَ عُمَرُ بْنُ الخطَّاب **رضي اللّه عنه** إذَا أتَى عَلَيهِ أمْدَادُ أهْلِ اليَمَنِ سَأَلَهُمْ : أفِيكُمْ أُوَيسُ بْنُ عَامِرٍ ؟ حَتَّى أتَى عَلَى أُوَيْس **رضي اللّه عنه** ، فَقَالَ لَهُ : أنْتَ أُوَيْ سُ ابْ نُ عَامِرٍ ؟ قَالَ : نَعَمْ ، قَالَ : مِنْ مُرَادٍ ثُمَّ مِنْ قَرَنٍ ؟ قَالَ : نَعَمْ . قَالَ : فَكَ انَ بِ كَ بَ رَصٌ ، فَبَرَأْتَ مِنْهُ إلاَّ مَوْضِعَ دِرْهَمٍ ؟ قَالَ : نَعَمْ . قَالَ : لَكَ وَالِدَةٌ ؟ قَالَ : نَعَ مْ . قَ الَ : سَ مِعْتُ رَسُولَ الله **صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم** ، يقول : ((**يَأْتِي عَلَيْكُمْ أُوَيْسُ بْنُ عَامِرٍ مَعَ أمْ دَادِ أهْ لِ اليَمَنِ مِنْ مُرَادٍ ، ثُمَّ مِنْ قَرَنٍ كَانَ بِهِ بَرَصٌ ، فَبَرَأَ مِنْهُ إلاَّ موْضِعَ دِرْهَمٍ ، لَهُ وَالِدَةٌ هُوَ بِهَا**

بَرٌّ لَوْ أَقْسَمَ عَلَى الله لأَبَرَّهُ ، فإنِ اسْتَطَعْتَ أنْ يَسْتَغْفِرَ لَكَ فَافْعَل)) فَاسْتَغْفِرْ لي فَاسْتَغْفَرَ لَهُ ، فَقَالَ لَهُ عُمَرُ : أيْنَ تُرِيدُ ؟ قَالَ : الكُوفَةَ ، قالَ : ألاَ أكْتُبُ لَكَ إِلَى عَامِلِهَا ؟ قالَ : أَكُونُ فِ ي غَبْرَاءِ النَّاسِ أَحَبُّ إِلَيَّ ، فَلَمَّا كَانَ مِنَ العَامِ المُقْبِلِ حَجَّ رَجُلٌ مِنْ أشْرَافِهِمْ ، فَوافَ قَ عُمَ رَ ، فَسَأَلَهُ عَنْ أُوَيْسٍ ، فَقَالَ : تَرَكْتُهُ رَثَّ([1]) البَيْتِ قَلِيلَ المَتَاعِ ، قَالَ : سَمِعْتُ رَسُول الله **صَ لّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم** ، يقولُ : ((**يَأتِي عَلَيْكُمْ أُوَيْسُ بْنُ عَامِرٍ مَعَ أَمْدَادٍ مِنْ أَهْلِ اليَمَنِ مِنْ مُرَادٍ ، ثُمَّ مِنْ قَرَنٍ ، كَانَ بِهِ بَرَصٌ فَبَرَأَ مِنْهُ إلاَّ مَوضِعَ دِرْهَمٍ ، لَهُ وَالِدَةٌ هُوَ بِهَا بَرٌّ لَوْ أَقْسَمَ عَلَ ى الله لأَبَرَّهُ ، فَإنِ اسْتَطَعْتَ أنْ يَسْتَغْفِرَ لَكَ ، فَافْعَلْ**)) فَأَتَى أُوَيْساً ، فَقَالَ : اسْتَغْفِرْ لِي . قَالَ : أنْتَ أَحْدَثُ عَهْداً بسَفَرٍ صَالِحٍ ، فَاسْتَغْفِرْ لي . قَالَ : لَقِيتَ عُمَرَ ؟ قَالَ : نَعَمْ ، فاسْتَغْفَرَ لَ هُ ، فَفَطِنَ لَهُ النَّاسُ ، فَانْطَلَقَ عَلَى وَجْهِهِ . رواه مسلم .

وفي رواية لمسلم أيضاً عن أُسَيْر بن جابر **رضي اللَّه عنه** : أنَّ أهْلَ الكُوفَةِ وَفَدُوا عَلَى عُمَرَ τ ، وَفِيهِمْ رَجُلٌ مِمَّنْ كَانَ يَسْخَرُ بِأُوَيْسٍ ، فَقَالَ عُمَرُ : هَلْ هاهُنَا أَحَدٌ مِ نَ القَ رَنِيِّينَ ؟ فَجَاءَ ذلِكَ الرَّجُلُ ، فَقَالَ عمرُ : إنَّ رَسُول الله **صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم** قدْ قَ الَ : ((**إنَّ رَجُ لاً يَأْتِيكُمْ مِنَ اليَمَنِ يُقَالُ لَهُ : أُوَيْسٌ ، لاَ يَدَعُ باليَمَنِ غَيْرَ أُمٍّ لَهُ ، قَدْ كَانَ بِهِ بَيَاضٌ فَ دَعَا الله تَعَالَى ، فَأَذْهَبَهُ إلاَّ مَوضِعَ الدِّينَارِ أَو الدِّرْهَمِ ، فَمَنْ لَقِيَهُ مِنْكُمْ ، فَلْيَسْتَغْفِرْ لَكُمْ**)) .

وفي روايةٍ لَهُ : عن عمر **رضي اللَّه عنه** ، قَالَ : إنِّي سَمِعْتُ رَسُ ول الله **صَ لّى اللهُ عَلَيْ . . . . ـهِ وسَ . . . . ـلَّم** ، يق . . . . .ول : ((**إنَّ خَيْرَ التَّابِعِينَ رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ : أُوَيْسٌ ، وَلَهُ وَالِدَةٌ وكَانَ بِهِ بَيَاضٌ ، فَمُرُوهُ ، فَلْيَسْتَغْفِرْ لَكُمْ**)) .

ރަޟިﷲ ޢަންހުސްތުދާތި أُسيرِ بْنِ عَمْرٍو ގެ ރިވާޔަތް ރިވާވާގޮތުންވެއެވެ. އަދި މި صحابى

އެނގޭ ابنُ جابِر ގެ ނަމުންވެސް ގޮވާލައްވައެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ. ރަޟި الله ޢަންހުސްތުދާތި عُمَرُ بْنُ

الخَطَّاب ގެ ޒަމާނު يمن ބަރަހުގެ މީހުންގެ ޖަމާޢަތް އައުމުން އެމީހުންގެ ތެރެއިން ވިޔަފާރިމީހުންގެ

ތެރޭގައި أُوَيْسُ بْنُ عَامِرٍ ނެތްހެއްޔޯ ކިޔާ ސުވާލު އަހުއްވަވާ އަހަރެއްގެ ފުރަތަމަ ބަޔަކު އައިސްގެ

ޒަމާނު ވަޑައިގެންނެވިއެވެ . އަދި އެއްސާވިއެވެ . ތިބާއަކީ أُوَيْسُ بْنُ عامِر ހެއްތޯއެވެ ؟ އަދި އެ

صحابى އާނދާނާ ދެންނެވިއެވެ . عُمَرُ ގެޖާނ އެއްސާވިއެވެ. ތިބާއަކީ مُرَاد قبيلة އިން އައިމީހު

1

ދެން އަހުއްވެވީ **قَرَن** قبيلة އަށް ނިސްބަތްވާ މީހަކު ތިބިއްޔާތޯއެވެ ؟ . އާން ދެންނެވިއެވެ .
އާދޭހެވެ . عُمَرُ ގެފާނު އަހުއްވައިފިއެވެ .ތިބާ އަށް ކުރިން برص ބަލި ޖެހިފައި އޮތުމުން
ފަސޭހަވެވުނުގޮތް ދިރުހަމު އެއްގެ މިންވަރު ފިޔަވައި ސިފަވެގެން ދިޔަ ހުރިތޯ ؟
އާން ދެންނެވިއެވެ . އާދޭހެވެ . عُمَرُ ގެފާނު އަހުއްވައިފިއެވެ . ތިބާގެ މަންމަ ދިރިހުއްޓައި އޮތުމުން
ހުރިތޯ ؟ އާން ދެންނެވިއެވެ . އާދޭހެވެ . عُمَرُ ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ . رسول اللّٰه صَلّى اللهُ
عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ވަރަށް އަޑުއިވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ.
ތިޔަބައިމީހުންގެ ގާތަށް يمن ކަރައިގެ قافلة އާއި އެކު أُوَيْسُ بْنُ عَامِر އަންނާނެ ކަމަށް މީހާ ދިޔަކަ
އަންނާނެއެވެ .އެއީ مُرَاد قبيلة އިން އެހެނީ ދެން ގެއަންނަފުރު قَرَن قبيلة އަށް ނިސްބަތްވާ
މީހާއެވެ. އޭނާ ހުންނާނީ برص ބަލި ޖެހިފައި ފަސޭހަވެވުނުގޮތް އެހެނީ އެކަމު
ދިރުހަމެއްގެ މިންވަރު ހުރެގެން ފަސޭހަ ވެވުނެވެ . އޭނާގެ މަންމަ ދިރިހުރިގޮތަށް ހުންނާނެއެވެ . އޭނާ
ދަރިވަރު އޭނާގެ މަންމަ އާއި މެދު احسان ތެރިވެގެން ހުންނާނެއެވެ . (އެކަމުގެ ބަރަކާތުން) އޭނާ الله
ގަންދީ ހުވާކުރައްވާނަމަ ، الله سبحانه وتعالى އޭނާގެ އެ ހުވާ ފުއްދަވާނެއެވެ . އެކަމުގެ މިންވަރަށް
ކުރެވޭނަމަ ދުޢާކުރުވާށެވެ .(މިގޮތަށް) ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން އޭނާ ލައްވާ ތިޔަބައިމީހުންގެ ފާފަ
ފުއްސެވުމަށް دعاء ކުރުވާ ގަނޑު ވަޑައިގެން އޭނާ ލައްވާ އެކަމަށް دعاء ކުރުވާށެވެ . (ދެން
عُمَرُ ގެފާނު އޭނާއަށް ދެންނެވިއެވެ . މިހެންވީ رسول اللّٰه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث
ކުރައްވާފައިވާތީ) ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ފާފަ ފުއްސެވުމަށް دعاء ކޮށް ދެއްވާށެވެ .އެހިނދު އޭނާ عُمَرُ
ގެފާނުގެ ފާފަ ފުއްސެވުމަށް دعاء ކޮށް ދިނެވެ . އެއަށް ފަހު عُمَرُ ގެފާނު އޭނާ ކުރެން
އަހުއްވައިފިއެވެ . ތިބާ ތިޔަ ދަތުރު ކުރަނީ ކޮންތާކަށް ދާން ހިތުގައި ؟ އާން ދެންނެވިއެވެ . كُوفَة
އަށެވެ. عُمَرُ ގެފާނު ދެންނެވިއެވެ . كُوفَة ގެ ވެރިޔާއަށް ލިޔެދޭނަން ހިތުގައި ތިބާއަށް ކިހިނެއްތޯ؟
އާން ދެންނެވިއެވެ .ތިމަންނަ ބޭނުން ހިތްވަނީ ފަގީރުންނާއި އެކު އުޅުމަށެވެ . ދެން އަހަރު
ފަހުން ބޭރުގެން އައި އަހަރު ، އެ ރަށުގެ أشراف އަކު حج އަށް ވަޑައިގަތެވެ .އަދި عُمَرُ
ގެފާނާއި ބައްދަލުވެ ވަޑައިގަތެވެ . އެހިނދު عُمَرُ ގެފާނު އިސްތިފްހާމަ أُوَيْسُ ގެ ޚަބަރު
އަހުއްވައިފިއެވެ . ޖަވާބުގައި އޭނާ ދެންނެވިއެވެ . ތިޔަބައިމީހުން ދެކޭހިނދު އޭނާގެ ގެ އަށް ވަރަށް ފުރައިވެ
. އަދި އޭނާ ހުރީ އަޅުގަނޑު ދެކޭގޮތުގައެވެ . عُمَرُ ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ . رسول اللّٰه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ
وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ވަރަށް އަޑުއިވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ.

ވިޔަފާރިމީހުންގެ ގާތުން يمن ކަރައިގެ قافلة އާއި އެކު أُوَيْسُ بْنُ عَامِر ނަމަކަށް ކިޔާ މީހަކު އަންނަންނުއެވެ . އޭނާ مُرَاد قبيلة އިން އުފެދި ދެން ގަރަނުފެދު قَرَن قبيلة އަށް ނިސްބަތްވާ މީހަކެވެ . އޭނާ އަށް برص ބަލި ޖެހިފައި ފާޅުކަމާއި ހުންނާނީ އޭނާގެ ދިރިހުރުމުގެ މުޅިވުރެގެ ވިލާކަށްވެފައެވެ. އެހާގެ މަތިން އަރިހުގައި ދުޢާކޮށް ހަޔާތުގައި ހުންނާނެއެވެ . އޭނާ ދުނިޔޭ އެހާގެ މަތިން އާއި މަދު احسان ބޮޑުވާ ހުރިކަން ފިލުވާލިއެވެ .(އާނއަން الله ގެ حضرة ގައި ދެވުނުއާއެކު އޭނާ ނިކަމެތިވި) އޭނާ الله ގެ ޙަޟްރަތުގައި ދުޢާ ކުރުމުން ހަމަ ކަތްފުރުމުގެ الله سبحانه وتعالى އޭނާގެ ފުރައްދާ ދެއްވައެވެ . ހަމަ ދިޔައިން އޭނާ ކުރީން ދިޔާގެ ފާފަ ފުއްސަވައިދޭ دعاء ކުރުމަށް ބުނަން ނުކުރޭ ދުޢާ ކުރުމަށް ބުނެވޭނެ . (عُمَرُ ގެފުޅު މަޖިލިހުން އޮތިހާކަ އަގުލާން ކިޔާ ދެއްވަމުން) ފަހަ އެ މީހާ أُوَيْسُ ގެ ގާތުން (ދެވިދާ ކަންތައް) ހިމެއްޖެއެވެ . ދެން أُوَيْسُ ގެ ގާތުގައި އެދުނެވެ . ހިމެނޭގެ ފާފަ ފުއްސަވައިދޭ دعاء ކުރެއްވުމަށެވެ . أُوَيْسُ ވިދާޅުވިއެވެ . ހިޔާ ދެނެވަ ހިތްވާޅުގައި ހާ ދެވިދަށް ކަންތައްވެސްނުވެ . ވީމާ ހިޔާ ހިމެނޭގެ ފާފަ ފުއްސަވައިދޭ دعاء ކުރު ދެއްވާށެވެ .ދެން أُوَيْسُ އޭނާ ކަށަވަރުން ސާބިތުކަމާއެކުވިއެވެ . ހިތްޕާއި عُمَرُ ގެފުޅާއި ބައްދަލުވީ ހައްތާވެ ؟ އޭނާ ދެއްނެވިއެވެ . އާނއެކާވެ . (އެހިނދު أُوَيْسُ އަށް އޭނާ އަށް عُمَرُ ގެފުޅުގެ ފަރުމާކުރުން މި حديث އަޑުއިވުނުކަން ވިސްނައިދެއްވެ .) އަދި އޭނާއަށް ރަޙުމަތްލައި دعاء ކުރުއްވިއެވެ . މިއަށް ފަހު މި ހަބަރު މީސްތަކުންގެ މެދުގައި ފެތުރިއްޖެއެވެ .އަދި أُوَيْسُ ދާ ކަންމަ ތަނަކަށް މީސްތަކުން ދަންފަރިއެވެ .އަދި دعاء ކުރުވުން ފަހިއެވެ .

مسلمގެ އަރިން ރިވާވާތެއްގައި ވެއެވެ . ރަސޫލް الله ޙަދީޘްފުޅުވި أبو أسير بن جابر ރިވާއިން ރިވާވާގެން ވެއެވެ . ހަމަކަރާވާތުން (އަހަރުމެން ހަދާ) كوفة ގެ أهل ވެރިންގެ ތެރެއިން ވަފުދެއް ރަސޫލް الله ޙަދީޘްފުޅުވި عمرގެފުޅުގެ ގާތަށް ވަޑައިގެންފެވެ . އަދި އެވަފުދުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ މީހުންގެ ތެރެއިން އަކަކަލި أويس އަށް ޖެހި ޖެހާ ހަދާ މީހަކެވެ . عمر ގެފުޅު ސުވާލުކުރައްވާވިއެވެ. ވިޔަފާރިމީހުންގެ ތެރޭގައި قرن قبيلة އިން އައިސް ހުރި މީހަކު އެބަހުރި ހައްތާވެ ؟ އެހިނދު މިމީހާ عمر ގެފުޅުގެ ގާތަށް އައެވެ . ފަހަ عمر ގެ ފުޅު ދެއްނެވިއެވެ.

ހަދަހަކަވަރުން رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަދަހަކަވަރުން يمن ކަރައިން ތިޔަބައިމީހުންގެ ގާތަށް މީހަކު އަންނާނެއެވެ. އެމީހާގެ ނަމަކީ ޤަރަނީ أويس އެވެ. އޭނާ އަންނާނީ އޭނާގެ މަންމަ ހުންނާނީ ހަމަހަމަހޭނަވެއެވެ. އޭނާގެ ގައިގައި ބަރަސް ބަލި ޖެހުނެވެ. އަދި އޭނާ ދުޢާ ކުރުމުން ދިރުމަށްވާ މީހުންގެ ދިޔައި ދެލަފާއި ވިސްނުމި ބަރަކާތް ނަމާގެ ތަކެއްޗެވެ. ފަހު ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އޭނާ ހޯދި ބައްދަލުވެ އުޅެގަތުމަ އޭނާ ކުރެން ހޯއްދާ ފުރު ފުރުސަތުގެ ދުޢާ ކުރުވާށެވެ.

مسلم ގެ އަހަން ރިވާކުރައްވައި عمر ގެފުޅު ގެ ރިވާޔަތް ރިވާވެގެން ވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ.
ހަދަހަކަވަރުން رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، حديث ކުރައްވަނިކޮށް ވިދާން އަޖެއްހިމެވެ.
އަހަރެމެންގެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަދަހަކަވަރުން تابعي ބަހަރުންގެ ތެރެއިންވާ އެންމެ މާތް
ބަހަރިނީ أويس އެވެ . އޭނާގެ މަންމަ އަރިހުދު ދެނަށާގައި ހުންނާނެއެވެ . އަދި އޭނާއަށް
ކުރެހި ބަރަސް ބަލި ޖެހިފައިވާ މިހާރެވެ . ފަހު ތިޔަބައިމީހުން އޭނާގެ ގާތުން ދުޢާ . ދުން
ތިބާ އޭނާކުރެން ތިބާގެ ފުރު ފުރުސަތުމުން އަދި ދުޢާ ކުރުވާށެވެ .

373 وعن عمرَ بنِ الخطاب رضي اللّه عنه قال : اسْتَأْذَنْتُ النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم في العُمْرَةِ ، فَأَذِنَ لي ، وقال : « لا تَنْسَنَا يا أَخَيَّ مِنْ دُعَائِكَ » فقال كَلِمَةً ما يسرُّني أَنَّ لي بِهَا الد دُّنْيَا .

وفي روايةٍ قال : « أَشْرِكْنَا يَا أخَيَّ في دُعَائِكَ » .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވި عمر بنِ الخطاب ގެ ރިވާޔަތް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
ވިލަނަސް (އަހަރެން ހޯދުނު) نبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަރިހުން عُمْرَةَ އަދާކުރުމަށް
ހުއްދައަށް އެދުނީމެވެ . ފަހު (އަރިހުގެ) އަހަރެމެންގެ ވިދާނަންއަށް އަހަރެން ހުއްދަ
ދެއްވިއެވެ. އަދި ވިދާނަންގެ ގާތުން دعاء ކުރުމުގައި އަދި ވަޒީފާގެން حديث ކުރެއްވިއެވެ.
ދޭ أخ އާގެވެ. ވިޔާގެ دعاء ގައި ވިދާނަން ހިމެނުމަށް ހަނދާން ނުނައްތައްވާށެވެ . عمر

ދެންނެވިއެވެ. އަޅުގަނޑުމެންގެ އަށް ބަސްފުޅު ހިމަނުއްވާނެ ދުޢާތަކުގައި ވާ ތަނަވަސްކަމާއެކު ބަސްފުޅުން
ވިދާޅުވިއެވެ.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ . އަޅުގަނޑުމެން حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. އޭ أخ އާއެވެ. ތިބާގެ
دعاء ގައި ތިމަންނަވެސް ހިމަނާށެވެ.

حديثٌ صحيحٌ رواه أَبو داود ، والترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

374 وعن ابن عُمرَ رضي اللَّه عنهما قال : كَانَ النَّبِيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَزُورُ قُبَاءَ رَاكِباً وَماشِياً، فَيُصلِّي فِيهِ رَكْعتَيْنِ **متفقٌ عليه .**

މާތް الله އެކަލޭގެފާނުންނާމެދު ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد اللّه بن **عُمر** ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، **قُباء** މިސްކިތަށް ވަޑައި ގަންނަވައި އަދި ސަވާރީގައި ހިނގާފައި ކުރައްވައިފިއެވެ . އަދި އެ މިސްކިތުގައި ދެ ރަކްޢަތް ނަމާދު ކުރައްވައިފިއެވެ .

وفي روايةٍ : كان النَّبِيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَأْتي مَسْجِدَ قُبَاءَ كُلَّ سبْتٍ رَاكِبًا وَمَاشِياً وكَانَ ابْنُ عُمرَ يَفْعَلُهُ.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. نبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، قُبَاءَ މިސްކިތަށް ކޮންމެ ހޮނިހިރު ދުވަހަކު ސަވާރީގައި އަދި ހިނގައިގެން ވަޑައިގަންނަވައެވެ . އަދި عبد اللّه بن عُمَر ވެސް މި عمل ކުރައްވައިފިއެވެ .

باب فضل الحب في الله والحث عليه وإعلام الرجل من يحبه ، وماذا يقول له إذا أعلمه

الله އަށްޓަކައި ލޯބިވުމުގެ ފަޟީލަތާއި އަދި އޭގެމައްޗަށް ބާރުއެޅުމާއި ހިތްވަރު ދިނުމާއި އަދި الله އަށްޓަކައި މީހަކު ލޯބިވާ ކަމަށް އޭނާއަށް އެންގުމާއި އަދި އެކަން އެންގުމުން އޭނާ ބުނާނެ ބަސް ބަޔާންކޮށްދޭ باب

قال اللَّه تعالى (الفتح 29): {محمد رَسُول اللَّهِ، والذين معه أشداء على الكفار رحماء بينهم} إلى آخر السورة.

محمدގެފާނަކީ ، الله ގެ رَسُول އާއެވެ . އެކަލޭގެފާނާ އެކުގައިވާ މީހުންނީ ، كفارންގެ މައްޗަށް ގަދަފަދަ ވެގެންވާ ބަޔަކުވެ .އެއުރެންގެ މެދުގައި ، އޯގާތެރި رحمة ލިބިގަންވާއެވެ.

وقال تعالى (الحشر 9): {والذين تبوءوا الدار والإيمان من قبلهم يحبون من هاجر إليهم}.

އަދި އެއުރެންގެ ކުރީގައި ، المدينة ގައި ވަޒަންވެރިވެ ، إيمان ކަމުގައި قائم ވެގެން أنصار ން އެއުރެންގެ ގާތަށް هجرة ކުރި مهاجر ން ދެކެ ލޯބިވެއެވެ .

375 وعن أَنسٍ رضي اللَّه عنه عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « ثَلاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ وَجَدَ بِهِنَّ حَلاَوَةَ الإِيمَانِ : أَنْ يَكُونَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِمَّا ، سِواهُما ، وأَنْ يُحِبَّ المَرْءَ لا يُحِبُّهُ إِلاَّ للَّهِ ، وأَنْ يكْرَه أَنْ يَعُودَ في الكُفرِ بَعْدَ أَنْ أَنْقَذَهُ اللَّهُ مِنْهُ، كَمَا يكْرَهُ أَنْ يُقْذَفَ في النَّارِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި أنسٍ ގެފާނު نبي ކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާ ކުރައްވާފައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވާފައެވެ. ތިންކަމެއް ލިބިއްޖެނަމަ އެމީހަކު އީމާންކަމުގެ ފޮނިކަން حاصل ވާނެއެވެ . އެއީ ހުރިހާ އެއްޗަކަށްވުރެ ބޮޑަށް الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާ ދެކެ ލޯބިވުމެވެ. އަދި މީހަކު ދެކެ ލޯބިވާނީ ހަމައެކަނި الله އަށް ޓަކައި ދެކެ ލޯބިވުމެވެ . އަދި އަލިފާނުގެ ތެރެއަށް ވެއްޓުން ގަބޫލުނުކުރާހެން ކުފުރު އާއި ދިމާވެގެން ، އެއިން އެދުރާ الله سبحانه وتعالى ސަލާމަތް ކުރެއްވުމަށްފަހު ވަކިކުރައްވާ ދަފަން ހުރަހަކަށް ދިއުމުން ނަފުރަތު ކުރުމެވެ .

376 وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « سبْعَةٌ يُظِلُّهُم اللَّه في ظِلِّهِ يَوْمَ لا ظِلَّ إِلاَّ ظِلُّهُ : إِمامٌ عادِلٌ ، وَشَابٌ نَشأَ في عِبَادَةِ اللَّهِ عَزَّ وَجلَّ ، وَرَجُلٌ قَلْبُهُ مُعلَّقٌ بِالمَسَاجِدِ ورَجُلان تَحَابَّا في اللَّهِ اجْتَمَعَا عَلَيْهِ ، وتَفرَّقَا عَلَيْهِ ، ورجُلٌ

دَعَتْهُ امْرَأَةٌ ذَاتُ مَنْصِبٍ وجَمَالٍ ، فقال : إِنِّي أَخافُ اللَّه ، وَرَجُلٌ تَصَدَّقَ بصدَقَةٍ ، فَأَخْفَاهَا حَتَّى لا تَعْلَمَ شِمَالُهُ ما تُنْفِقُ يَمِينُهُ ، وَرَجُلٌ ذَكَرَ اللَّهَ خَالِياً فَفَاضَتْ عَيْنَاهُ » متفقٌ عليه .

ރަޟީ الله ޢަންހު ވެދާރުވެ ابو هريرة ، نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ޙަދީޘް ރިވާކުރައްވައިފައިވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. حديث ގެ މާނައީ: ހަތް ބަޔަކަށް ރަސްމީ الله سبحانه وتعالى ޢަރުޝުގެ ދުވަހު އެކަލާނގެ ހިޔަނިކަން ދެއްވާނެއެވެ. އެއީ އެ އިލާހުގެ ހިޔަނިކަން ފިޔަވައި އެހެން އެއްވެސް ހިޔަނިއެއް ނުވާނެ ހިޔަނިކަން ދުވަހެކެވެ. އެބަޔަކީ : عدل ވެރި ވެރިޔާއާއި އަދި އިބާދަތުގެ މަތީގައި ބޮޑުވި ޒުވާނާއި އަދި މިސްކިތާއި އަޅުގަނޑު ހިތް ގުޅިފައިވާ މީހާއާއި އަދި الله އަށްޓަކައި އެކުވެރިވެ އެއްބަޔަވި ދެމީހުން އަދި الله އަށްޓަކައި ދުރުވާ މީހާއާއި އަދި ރީތި ކާމިލު ނަސަބެއް ގެ ބޭނުން ވެސް ހުންނަ އަންހެނަކު ގޮވާލި ނަމަވެސް ކަލާމް ވިދާޅުވި ހަދާ ބިރުވެތިވީ الله އަށް ބިރުވެތިވުން ބޭނުން ހުރެގެން ދުރުވި ކަލާގެ ވެސް މީހާއި އަދި ކަނާތް އަތުން صدقة ކުރި ވާތް އަތަށް ނޭނގޭ ގޮތަށް ސިއްރުން ދޫކުރި މީހާއި އަދި އެކަނި ހުރެގެން الله ހަނދުމަ ކުރުމުން ލޯތުން ކަރުނަ އޮހޮރުވާލި މީހާއެވެ .

377 وعنه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إن اللَّه تعالى يقولُ يَوْمَ الْقِيَامةِ : أَيْنَ المُتَحَابُّونَ بِجَلالِي ؟ الْيَوْمَ أُظِلُّهُمْ في ظِلِّي يومَ لا ظِلَّ إِلاَّ ظِلِّي » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ ރަޟީ الله ޢަންހު ވެދާރުވެ ابو هريرة) ގެ ރިވާޔަތެއް ކިޔާ ވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، حديث ކުރައްވައިފައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ޤިޔާމަތް ދުވަހުން ވިދާޅުވާނެ ކަލާމް ކުރައްވާނެއެވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަށްޓަކައި އެކުވެރިވި މީހުން ބަހުރުވަ ކޮބާ ކޮންތާކު ހުރިހެއްޔެވެ؟ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެބައިމީހުންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ހިޔަނިކަން ދެއްވާ ހުރިހާ ދުވަހު. އެދުވަހަކީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ހިޔަނިކަން ފިޔަވައި އެހެން ހިޔަނިކަމެއް ނުހުންނާނެ ދުވަހެވެ .

378 وعنه قال : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لا تَدْخُلُوا الجَنَّةَ حَتَّى تُؤمِنُوا ، ولا تُؤْمِنُوا حَتَّى تَحَابُّوا ، أَوَ لا أَدُلُّكُمْ عَلَى شَيءٍ إِذَا فَعَلْتُمُوه تَحَابَبْتُمْ ؟ أَفْشُوا السَّلامَ بينَكم » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي (އަހަރި ހަމަ الله ރުއްސެވުން ލެއްވި ابو هريرة) ގެ ރިވާޔަތެއް ނިލާ ވަގަސް ވާއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم ، حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ނަފްސު އެކަލާނގެ އަތްޖެހުމުގައިވާ އިލާހު ގަސަމްދީ ހުވާކުރައްވާ ބުނަމުވެ . ތިޔަބައިމީހުން ގެ އީމާންކަން ފުރިހަމަ ނުވާނެ ހިނދަކު ތިޔަބައިމީހުން ސުވަރުގެއަށް ނުވަދެވޭނެއެވެ . އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަރާބަރަށް އެކަކު އަނެކަކަށް ލޯބިނުވާހާ ހިނދަކު ތިޔަބައިމީހުންގެ އީމާން ކަނޑު ފުރިހަމަ ނުވާނެއެވެ . ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުން ނަށް އެ عمل އެއްކުރުމުން އެކަކު އަނެކަކާ ބޭނުންވެރިވާނޭ ކުރި عمل އެއް ބަތާދޭން ހުއްޓަދޯ ؟ (ދެންނެވިއެވެ .) ތިޔަބައިމީހުންގެ މެދުގައި ސަލާމް ފެތުރުމަށް އެދި ވިޔަމިދާވެ .

379 وعنه عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « أَنَّ رَجُلاً زَارَ أَخاً لَهُ في قَرْيَةٍ أُخْرَى ، فَأَرْصَدَ اللَّهُ لَهُ عَلَى مَدْرَجَتِهِ مَلَكاً » وذكر الحديث إلى قوله :

« إن اللَّه قَدْ أَحَبَّكَ كَمَا أَحْبَبْتَهُ فِيهِ » رواه مسلم . وقد سبق بالبابِ قبله .

އަދި އެ صحابي (އަހަރި ހަމަ الله ރުއްސެވުން ލެއްވި ابو هريرة) ، نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ރިވާޔަތް ނިލާ ކުރެއްވިއެވެ . ހަމަކަލާނގެއްސް ޤިޔާސް އަހުން ރަށަކަށް އޮޅުން އަޚާގެ أَخ އަކަށް ޒިޔާރަތް ކުރުމަށްދިޔައިރު ދޮގު ފޮނުވުން ލަހާ الله سبحانه وتعالى އަޚާގެ ދިމާލަށް މަލާއިކަތެއް ބަހައްޓަވައި ޚަބަރު ދެއްވިއެވެ. ދެންހަމައެވެ. حديثގެ ތިމި މި حديث ވިދާޅުވުން ގެންގޮސް އަންނަނި ޤުދުރަތްއަށް ހަމަކަލާނގެ ވިދާޅުވިއެވެ. އެ ޤުދުރަތުގަ : إِن اللَّه قَدْ أَحَبَّكَ كَمَا أَحْبَبْتَهُ فِيهِ. މާނައީ : ތިބާ الله އަށްޓަކައި އޭނާ ދެކެ ލޯބި ވާގޮތަށް ހަމަހަކަތަވެރިން الله سبحانه وتعالى ތިބާ ދެކެ ލޯބިވޭ ވިއެގެން ދިޔައެވެ . (ދެންނެވިއެވެ . މި حديث އިސްވެ ހިގައްޖައެވެ .)

380 وعن البَرَاءِ بْنِ عَازبٍ رضي اللَّهُ عنهما عن النَّبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أَنه قال في الأَنْصَار : « لا يُحِبُّهُمْ إِلاَّ مُؤمِنٌ ، ولا يُبْغِضُهُمْ إِلاَّ مُنَافِقٌ ، مَنْ أَحَبَّهُمْ أحبَّه اللَّهُ ، ومَنْ أَبْغَضَهُمْ أَبْغضَهُ اللَّه » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވި بَرَاءِ بْنِ عَازب، نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، اَنْصار ބޭކަލުންނާއި ގުޅޭ حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުއުމިނަކު ނޫނީ އެބޭކަލުންނަށް ލޯބިނުކުރާނެއެވެ . އަދި މުނާފިޤަކު ނޫނީ އެބޭކަލުންނާ ދެކެ ރުޅިނުވާނެއެވެ . އެބޭކަލުންނާ ދެކެ ލޯބިކުރާ މީހާ ދެކެ الله سبحانه وتعالى ލޯބިވެވޮޑިގަންނަވާނެއެވެ . އަދި އެބޭކަލުންނާ ދެކެ ރުޅިވެރިވާ މީހާ ދެކެ الله سبحانه وتعالى ރުޅިވެވޮޑިގަންނަވާނެއެވެ .

381 وعن مُعَاذٍ رضي اللَّه عنه قال : سمِعتُ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقول : قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ : المُتَحَابُّونَ في جَلالي ، لَهُمْ مَنَابِرُ مِنْ نُورٍ يَغْبِطُهُمُ النَّبِيُّونَ وَالشُّهَدَاءُ » .

رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވި مُعَاذ ގެ ކިބައިން ރިވާ ވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . رسول صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى وحي ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަން ރަސްކަލާނގެ جلالة އަށްޓަކައި އެކުވެރިކަން ބަދަލުކުރާ މީހުންނަށް (ޤިޔާމަތް ދުވަހުން) ނޫރުންވާ މިންބަރުތަކެއް ވާނެއެވެ. އެފަދަ މިންބަރުތަކެއްގައި ލިބިގެން ނަބީ ބޭކަލުންނާއި شهيد ންވެސް ހިއްބަވާނީ ހަދިހަދައެވެ .

382 وعن أبي إدريس الخَولانيِّ رَحِمَهُ اللَّهُ قال : دَخَلْتُ مَسْجِدَ دِمَشْقَ ، فَإِذَا فَتَى بَرَّاقُ الثَّنَايَا وَإِذَا النَّاسُ معهُ ، فَإِذَا اخْتَلَفُوا في شَيءٍ ، أَسْنَدُوهُ إِلَيْهِ ، وَصَدَرُوا عَنْ رَأْيِه ، فَسَأَلْتُ عَنْهُ ، فَقِيلَ : هَذَا مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ رضي اللَّه عنه ، فَلَمَّا كَانَ مِنَ الْغَدِ ، هَجَّرْتُ ، فَوَجَدْتُهُ قَدْ سَبَقَنِي بِالتَّهْجِيرِ ، ووَجَدْتُهُ يُصَلِّي ، فَانْتَظَرْتُهُ حَتَّى قَضَى صلاتَهُ ، ثُمَّ جِئْتُهُ مِنْ قِبَلِ وجْهِهِ ،

فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ ، ثُمَّ قُلْتُ : وَاللَّهِ إنِّي لأَحِبُّكَ للَّهِ ، فَقَالَ : آللَّهِ ؟ فقُلْتُ : أَللَّهِ ، فقال : آللَّهِ ؟ فَقُلْتُ : أَللَّهِ ، فَأَخَذَني بِحَبْوَةِ رِدائي ، فَجبذَني إلَيْهِ ، فَقَالَ : أَبْشِرْ ، فَإنِّي سَمِعْتُ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقول : « قالَ اللَّهُ تعالى وَجَبَتْ مَ حبَّتِي لِلْمُتَحَابِّينَ فيَّ ، والمُتَجالِسِينَ فيَّ ، وَالمُتَزَاوِرِينَ فيَّ ، وَالمُتَبَاذِلِينَ فيَّ » حديث صحيح رواه مالِكٌ في المُوطَّإِ بإِسنادِهِ الصَّحيحِ .

قَوْلُهُ « هَجَّرْتُ » أَيْ بَكَّرْتُ ، وهُوَ بتشديد الجيم قوله : « اللَّهِ فَقُلْتُ : أَللَّهِ » الأَوَّلُ بهمزةٍ ممدودةٍ للاستفهامِ ، والثاني بِلا مدٍ .

ބާރީ الله رحمة ކޮށްވި ابوإدريس الخَولانيِّ ވިދާޅުވިއެވެ . ދިމަޝްޤަ (އުއްމަވީބަދަރު) دِمَشْق ގެ މިސްކިތަށް ދިޔައީމެވެ . އެހިނދު އެމިސްކިތުގައި ޖަމާޢަތެއް އިނެވެ . އެތާ އެ ޖަމާޢަތުގެ ތެރޭގައި ހުދުދަތްކަމުން ފެނުނު ޒުވާނަކު އިނެވެ . އެހިނދު މީސްތަކުން އެކަމަކާ ޚިލާފުވީމާ އޭނާ ފާޅުކޮށްދެއެވެ . ދެން އެމީހުންގެ ދެމެދުގައި މައްސަލައެއްގައި ދެގޮތް خيال ތަފާތުވުމުން އޭނާއަށް އެނބުރެއެވެ . ދެން އޭނާގެ ރައުޔަށް عمل ކުރަމުން ގެންދިއައެވެ . ދެން (މިޒުވާނަކީ ކާކުހެއްޔެ) ވިޔަސް އޭނާގެ ދިމާ ސުވާލު ކުރީމެވެ. އެހިނދު ވިދާޅުވިއެވެ . އޭނީ ބާރީ الله ޢަނުހު ވަޒީރު مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ އެވެ . ދެން ވިދާޅުވިއިރު ދާދިފަހުން އަވަހަށް މިސްކިތަށް ދިޔައީމެވެ . އެހިނދު އޭނާ ވިދާޅުވި ކަލޭގެފާނު މިސްކިތަށް ގަސްތުކޮށެވެ. އެހިނދު އޭނާ ހުރީ ނަމާދުކުރައްވަމުއެވެ. އެހެންކަމުން އޭނާ ނަމާދުކޮށް އަވަދިވެނދުން ވިދާޅުވި އިންތިޒާރު ކުރީމެވެ. ދެން އޭނާގެ ކުރިމައްޗަށް އައިސް ދެން އޭނާއަށް ސަލާމު ކުރީމެވެ . ދެން ވިދާޅުވި ދެންނެވީމެވެ . ބާރީ الله ޢަނުހު ހަމަގައިމު ... ވިދާޅުވިޔަ ވިޔައެވެ الله ޖަލާ ... ދެން އޭނާ އަހުއްވައިފިއެވެ. ... ބާރީ الله ޢަނުހު ... ؟ ދެންނެވީމެވެ. އާއެކޭ ... ބާރީ الله ... . ދެންނެވުމުން ... ބާރީ الله ... ؟ ... ! ... ބާރީ الله ... . ދެން އޭނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ... رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ... حديث ... الله

سبحانه وتعالى، وحي ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަން ރަސޫލާގެނަމުގައި އެއްބަސްވާ އަޅުތަކުން
ލޯބިވާނީ މިހުންނަނީ އަދި ތިމަން ރަސޫލާގެ އެކުވެރިކަމުގައި އެކުވެ މިހުންނަނީ އަދި
ތިމަން ރަސޫލާގެނަމުގައި ލޯބިވާ މިހުންނަން ތިމަން ރަސޫލާގެ ލޯބިވުން
ލިބުނު ވާޖިބު ކަމެއްވެއެވެ.

383 عن أبي كَريمةَ المِقْدَادِ بن مَعْدِ يكَرب رضي اللَّه عنه عن النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال « إِذَا أَحَبَّ الرَّجُلُ أَخَاهُ ، فَلْيُخْبِرْه أَنَّهُ يُحِبُّهُ » رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ.

މާނަ الله ރަސޫލުންގެ ބޭކަލެއް ابو كَريمةَ المِقْدَادِ بن مَعْدِ يكَرب ، ސަޙާބީގެ ބޭކަލެއް
نَبِيّ އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ރިވާޔަތް ކުރެއްވިއެވެ . އެކަލޭގެފާނު حديث
ކުރެއްވިއެވެ.މިހާރު އެހެނީ أخ އާ ދެމެދު الله އަށްޓަކައި ލޯބިވާނަމަ ދެއް އުފާވާނެ އެކަން
އަންގާ ހެއްޔެވެ .

384 وعن مُعَاذٍ رضي اللَّه عنه ، أَنَّ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، أَخَذَ بيَدِهِ وقال : « يَا مُعَاذُ واللَّهِ ، إِنِّي لأُحِبُّكَ ، ثُمَّ أُوصِيكَ يَا مُعاذُ لا تَدَعنَّ في دُبُرِ كُلِّ صلاةٍ تَقُولُ : اللَّهُمّ أَعِنِّي على ذِكْرِكَ وَشُكْرِكَ ، وحُسنِ عِبَادتِك » .

حديث صحيحٌ ، رواه أبو داود والنسائي بإسناد صحيح .

މާނަ الله ރަސޫލުންގެ ބޭކަލެއް مُعَاذُ ގެ ރިވާޔަތް ކުރެއްވިއެވެ.ދުވަހަކު رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އޭނާ އަތުގައި ހިފެހެއްވިއެވެ . އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ مُعاذ އެވެ. މާތް الله ގަސަމް ހުވާކުރައްވާ ބުނެމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ކަލޭގެފާނު ލޯބިވަމެވެ (الله އަށްޓަކައި) ލޯބިވެއެވެ. ދެން (އަދި ކަލޭގެ) ތިމަން ކަލޭގެފާނު ލޯބިވުމަކީ ވަސިއްޔަތެއް ކަމާ ހުށަހަޅަމެވެ .
އޭ مُعاذ އެވެ . ކޮންމެ ނަމާދެއްގެ ފަހުގައި މިވަރުގެ دعاء ކިޔުން ހަދާން ނުކުރަށްވާށެވެ . اللَّهُم أَعِنِّي على ذِكْرِكَ وَشُكْرِكَ ، وحُسنِ عِبَادتِك. (މާނައީ: އޭ الله ! ތިބާ

އިލާހަށް ޝިކުރުކުރައި شكر ކުރުމުގައި ރަނގަޅު އަޅުކަން ކުރުމަށް މިއަދާއަށް ވާގިވެރިކަށްދެއްވާނދޭވެ!)

385 وعن أَنسٍ ، رضي اللَّه عنه ، أَنَّ رَجُلاً كَانَ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَمَرَّ بِهِ ، فَقَالَ : **يا رسول اللَّهِ إِنِّي لأُحِبُّ هَذا** ، فقال له النبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «أَأَعْلمتَهُ ؟ » قَالَ : **لا** قَالَ : «أَعْلِمْهُ» فلَحِقَهُ ، فَقَالَ : **إِنِّي أُحِبُّكَ في اللَّه** ، فقال : **أَحَبَّكَ الَّذِي أَحْبَبْتَنِي لَهُ .**

رواه أبو داود بإِسنادٍ صحيح .

މާނަ الله ރުއްސެވުން ލިބިވި أَنس ގެފާނުގެ ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.(އެއްފިރިހެނަކު) نبيّ އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުގައި صحابى ބޭކަލަކު އިށީނދެގެން އިންނެވިއެވެ . އަދި ކައިރިން ދިޔަކަ ހަރަކާތްތެރިވުމުން އެ صحابى ދެއްކެވިއެވެ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން މިމީހާ އަހުރެން ދެކޭ (الله އަށްޓަކައި) ލޯބިވަމެވެ .ދެން نبيّ އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم އެ صحابى ކުރެން އެހެވިއެވެ .މިކަން އެމީހަކަށް އަންގަވައިފިތޯ ؟ އެ صحابى ދެންނެވިއެވެ . ނޫނެވެ . حديث ކުރެއްވިއެވެ.އަންގާށެވެ . އެހެންވީ އެ صحابى އެނގޭ ކައިރިއަށް ވަޑައިގެން ދެންނެވިއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން މިމީހާ الله އަށްޓަކައި މިއަށް ލޯބިވަމެވެ . ދެން އޭނާ ދަންނަވައި ދުޢާ ކުރެއްވިއެވެ . މިއީ މިމީހާއަށް الله އަށްޓަކައި ލޯބިވާ ދެއްވި ލޯބިން الله سبحانه وتعالى ތިބާއަށް ލޯބިވެވޭ ކަމުގައެވެ .

باب علامات حبِّ تعالى العبد والحثّ على التخلق بها والسعي في تحصيلها

الله سبحانه وتعالى ގެ ލޯބި އަޅާއަށް حاصل ވުމުގެ ނިޝާންތަކާއި އަދި މިއާގެ ސިފަތަށް އަޚްލާޤު ނިޝާންތައް އެއްޗެއްފުރާއި އަދި އެކަންތައް حاصل ކުރުމަށް މަސައްކަތް ކުރުމުގެ ބާބު ބަޔާންކޮށްދޭ ބާބު

قال اللَّه تعالى (آل عمران 31): {قل إن كنتم تحبون اللَّه فاتبعوني يحببكم اللَّه، ويغفر لكم ذنوبكم، والله غفور رحيم}.

ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ތިޔަބައިމީހުން ، الله ދެކެ ލޯބިވާކަމުގައި ވާނަމަ ، ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން ، ތިމަންކަލޭގެފާނަށް تبع ވާށެވެ! އޭރުން ، الله ، ތިޔަބައިމީހުންދެކެ ލޯބިވެވޮޑިގެންނެވޭނެއެވެ. އަދި ، ތިޔަބައިމީހުންނަށްޓަކައި ، ތިޔަބައިމީހުންގެ ފާފަތައް ފުއްސަވައި ދެއްވާނެއެވެ.الله އީ ،ގަފޫރުވަންތަ ފާފަފުއްސަވާ ، رحيم ވަންތަ ރަސްކަލާނގެއެވެ.

وقال تعالى (المائدة 54): {يا أيها الذين آمنوا من يرتد منكم عن دينه فسوف يأتي اللّه بقوم يحبهم ويحبونه، أذلة على المؤمنين أعزة على الكافرين، يجاهدون في سبيل اللّه، ولا يخافون لومة لائم، ذلك فضل اللّه يؤتيه من يشاء، والله واسع عليم}.

އޭ إيمان ވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ ! ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އަމިއްލަގެ دين ދޫކޮށް مرتد ވާމީހާ (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ ، (އެއުރެންގެ ބަދަލުގައި) އެބަޔަކަށް އެކަލާނގެ ލޯބިވެވޮޑިގެންވާ ، އަދި އެބަޔަކު އެކަލާނގެ ދެކެ ލޯބިވާ ބަޔަކު الله ގެންނަވާނެއެވެ . އެއީ مؤمن ންގެ މައްޗަށް އޯގާތެރި ، މަޑުމައިތިރި ބަޔަކެވެ . كافر ންގެ މައްޗަށް ގަދަފަދަ عزة ތެރި ބަޔަކެވެ. الله ގެ މަގުގައި އެއުރެން جهاد ކުރާނެއެވެ . އަދި މަލާމާތްކުރާ މީހެއްގެ މަލާމާތަށް އެއުރެން ބިރެއް ނުގަންނާނެއެވެ. އެއީ الله ގެ فضل ވަންތަކަމެވެ . އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުވާ މީހަކަށް އެކަން ދެއްވައެވެ . اللهއީ ، ވަސީލަތްތެރި ، މާތް ދެނެވޮޑިގެންވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ .

386 وعن أبي هريرة رضي اللّه عنه قال : قال رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إنَّ اللَّه تعالى قال: مَنْ عادَى لي وليّاً ، فقدْ آذَنْتُهُ بالحَرْب ، ومَا تقَرَّبَ إليَّ عَبْدِي بشَيءٍ أَحَبَّ إلَيَّ مِمَّا افْتَرَضْتُ عَلَيْهِ ، ومَا يَزَالُ عَبْدِي يَتَقَرَّبُ إلَيَّ بالنَّوَافِل حَتَّى أُحِبَّهُ ، فَإذَا أَحْبَبْتُهُ ، كُنْتُ سَمْعَهُ الَّذِي يَسْمَعُ بِهِ ، وبَصرَهُ الَّذِي يُبْصِرُ بِهِ ، ويدَهُ الَّتي يبْطِشُ بهَا ، وَرجْلَهُ الَّتي يَمْشِي بِها وإنْ سأَلَني أَعْطَيْتُهُ ، ولَئِنْ استَعَاذَنِي لأُعِيذَنَّهُ » رواه البخاري .

معنى « آذَنْتُهُ » : أَعْلَمْتُهُ بِأَنِّي مُحَارِبٌ له . وقوله : « اسْتَعَاذَني » روي بالباءِ وروي بالنون .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވި ابو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى وحي ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަން އިލާހުގެ ވަލީވެރި ބޭކަލަކާއި ދުރު އަނިޔާވެރިވެއްޖެ މީހާ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން އިލާހު ހަނގުރާމަ ކުރައްވާނެކަމުގެ އިޢުލާން ކުރައްވަމެވެ. އަދި ތިމަން އިލާހާއި ކުއްތަން ވުމަށް ތިމަން އިލާހުގެ އަޅާ ކުރާ އަޅުކަން ތިޔާގޭ ފަރުވާއި ފަރުޟުކަންތައް ތިމަން އިލާހުގެ ހަޟްރަތުގައި حضرة ގައި ކުރިމަތިކުރާ ބޭނުން އަޅުކަމަށްވުރެ ތިމަން އިލާހުގެ ގާތަށް ކުއްތަނަށް ލޯބިވާ އެއްވެސް ކަމެއް ނުވެއެވެ. އަދި ތިމަން އިލާހުގެ ގާތް ތިމަން އިލާހާ ކުއްތަނަށް ބޭނުންވާ ނަފުލު ކަންތައް ކުރުމަށް ތިމަން އަޅާ ހިނގާފައި ނުވެއެވެ. އަދި ތިމަން އިލާހު ކުރިމަތިކުރެއްވި ގެއްލުންތަކެއް ފިޔަވަޅު އެޅުމާ ހަމަޔަށް ހަމަޖެހިގެން ނުވެއެވެ. އަދި އޭނާ ބަލާ ބައްލަވަން ބަލައިވާ ލޯބިވާ ބަރާބަރަށް ބަލާ ތިމަން އިލާހު ކުރާނެއެވެ. އަދި އޭނާ ދެކެ ހިތުގައި ހިފާ ހިތްވަރުގެ ބަރަކާތް ލައްވާނެއެވެ. އަދި އޭނާ ހިފާ އަތަށް ބާރު ބަރަކާތް ދެއްވާނެއެވެ. އަދި އޭނާ ތިމަން އިލާހުގެ ރިޟާއަށް ކަލަކަށް އަދި ފަރުމާނުގައިވާ ކަމަށް އޭނާ ހިނގާ ފައިތިލަ ބަރަކާތް ދެއްވާނެއެވެ. އަދި އޭނާ ތިމަން އިލާހުގެ ރިޟާއަށް ކަލަކަށް ސަލާމަތްކަން އަދި ފަރުމާނުގައިވާ އޭނާ އެދޭ ކަމެއް ދެއްވާނެއެވެ. އަދި ހުރިހާ ސަލާމަތްކަން ކަށަވަރު ކުރައްވާނެއެވެ.

387 وعنه عن النبي صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ، قال : « إِذَا أَحَبَّ اللَّهُ تعالى العَبْدَ ، نَادَى جبْرِيل : إِنَّ اللَّه تعالى يُحِبُّ فُلاناً ، فَأَحْبِبْهُ ، فَيُحبُّهُ جبْرِيلَ ، فَيُنَادى في أَهْلِ السَّمَاء : إِنَّ اللَّه يُحِبُّ فُلاناً ، فَأَحِبوهُ ، فَيُحِبُّهُ أَهْلُ السَّماءِ ، ثُمَّ يُوْضَعُ له القَبُولُ في الأَرْضِ » متفقٌ عليه.

އަދި އެ صحابى(އެބަހީ : މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވި ابو هريرة) نَبِيّ އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى އަޅަކަށް ލޯބިވެވޮޑިގެން ފަހަރު جبْرِيل ގޮވާލައްވާ وحي ކުރައްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى މި ފުލާނަށް ލޯބިވެވޮޑިގެން ފިއެވެ. ފަހެ ތިބާވެސް އޭނާއަށް ލޯބިވާށެވެ. ފަހެ جبْرِيل ގެ ލޯބި އޭނާއަށް ލިބިއްޖެއެވެ. އަދި جبْرِيل ގެ ފަރާތުން އުޑުގެ ވެރިންނަށް އިޢުލާން

ކުރައްވައެވެ . ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى މިފަދަ އަޅަކަށް ރުއްސަވާ ވާޖެހޭގޮތުން ދުރުވެ .
ފަހެ ޖިބްރީލުގެފާނަށް އަމުރުކުރައްވައި ލޯބިވާ ކަލޭގެފާނު ވެސް އެކަލޭގެ އުޅޭ ފަހެ ވެރިން ބަހައްޓަވާ .
ލޯބިކުރައްވައެވެ . ދެން އަމުރުކުރައްވާ ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅޭ ބޭފުޅުންނަށް ލޯބިވާށެވެ .

وفي رواية لمسلمٍ : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إنَّ اللَّه تعالى إذا أَحبَّ عبْداً دَعا جبْريلَ ، فقال : إنِّي أُحِبُّ فُلاناً فَأَحْبِبْهُ ، فيُحِبُّهُ جبْريلُ ، ثُمَّ يُنَادِي في السَّماءِ ، فيَقُولُ : إنَّ اللَّه يُحِبُّ فُلاناً ، فَأَحِبُّوهُ فَيُحبُّهُ أَهْلُ السَّمَاءِ ثُمَّ يُوضَعُ له القَبُولُ في الأَرْضِ ، وإِذا أَبْغَضَ عَبداً دَعا جبْرِيلَ ، فَيَقولُ : إِنِّي أُبْغِضُ فُلاناً ، فَأَبْغِضْهُ ، فَيُبْغِضُهُ جبْريلُ ، ثُمَّ يُنَادِي في أَهْلِ السَّماءِ : إنَّ اللَّه يُبْغِضُ فُلاناً ، فَأَبْغِضُوهُ ، فَيُبْغِضُهُ أَهْلُ السَّماءِ ثُمَّ تُوضَعُ له البَغْضَاءُ في الأَرْضِ » .

އަދި مسلمٍ ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ .
ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالىއަޅަކަށް ރުއްސަވާ ވާޖެހޭގޮތުން ފަހަރަކު جبْريل ގެ ފާނަށް ނިދާ
ދެއްވައެވެ . ފަހެ وحي ކުރެއްވިއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ބިމުން ރަސްކަލާނގެ މިފަދަ އަޅަކަށް
ރުއްސަވާ ވާޖެހޭގޮތުން ދުރުވެ. ފަހެ ކަލޭގެފާނު ލޯބިވާ ކަލޭގެ ލޯބިކުރައްވައެވެ . ފަހެ جبْريل ގެފާނު
ލޯބިވާ ކަލޭގެ ލޯބިކުރައްވައެވެ. ދެން އުޅޭ އަރިހު ވެރިންނަށް ދިއުމުން ކަންބޮޑުވެއްވެއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى އަޅަކަށް ރުއްސަވާ ވާޖެހޭގޮތުން ދުރުވެ. ފަހެ
ބިރުބަލިކުރުން ލޯބިވާ ކަލޭގެ ލޯބިކުރައްވައެވެ . ފަހެ އުޅޭ އަރިހު ވެރިންނަށް ލޯބިވާ ކަލޭގެ
ލޯބިކުރައްވައެވެ . އެއަރުވާ ލޯބިވާ ދުނިޔޭގެ ބިމުގައި ހުރުމުވައެވެ .

އަދި الله سبحانه وتعالىއަޅަކަށް ކޯފާވެއްޖެ ހަނދާނުވާނަމަ ޖިބުރީލުގެ ފާނަށް ނިދާކުރެއްވިއެވެ.
އަދި وحي ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ބިމުން ރަސްކަލާނގެ މިފަދަ އަޅަކަށް
ކޯފާވެއްޖެ ހަނދާނުވެ . ފަހެ ކަލޭގެފާނު ލޯބިވާ ކޯފާ ވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ . ފަހެ ޖިބުރީލުގެފާނު
ލޯބިވާ ކޯފާ ވެވަޑައިގަންނަވައެވެ. އަދި އުޅޭ އަރިހު ވެރިންނަށް ދިއުމުން ކުރެއްވެއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى މިފަދަ އަޅަކަށް ކޯފާ ވާޖެހޭގޮތުން ދުރުވެ. ފަހެ ބިރުބަލިކުރުން

އެމީހަކަށް ކޮންމެ ވަޒީފާއެއް ދޭންވާނެތެވެ . ދީން އަހަރެމެންގެ އަމާނާތެއް ބެލެހެއްޓުމަށް ޙަވާލުކުރެވިފައިވާ އަމާނާތެކެވެ .

388 وعن عائشةَ رضي اللَّهُ عنها ، أَن رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، بعَثَ رَجُلاً عَلَى سريَّةٍ ، فكَانَ يَقْرأُ لأَصْحابِهِ في صلاتِهِمْ ، فَيخْتِمُ بـ . . { قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ } فَلَمَّا رَجعُوا ، ذَكَروا ذلكَ لرسولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فقال : « سَلُوهُ لأيِّ شَيءٍ يَصْنَعُ ذلكَ ؟ » فَسأَلوه ، فقَالَ : لأنَّهَا صِفَةُ الرَّحْمَنِ ، فَأَنَا أُحِبُّ أَنْ أَقْرَأَ بِهَا، فقال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أَخْبِرُوهُ أَنَّ اللَّه تعالى يُحبُّهُ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުޟްވާން ލިބިވޑައިގަތް عائشة ގެފާނުގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، ފިރިހެނަކު ސަރިއްޔާއަކާ ވެރިކަމަށް ފޮނުއްވިއެވެ . ފަހެ މީނާ ޞަޙާބީންނަށް ނަމާދުކުރަމުން ކިޔަވައިދެމުން ގެންދިޔައީ ސޫރަތުލް اخلاص ގެ قلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ގެ ބަސްތަކެއް އަރާގަނެއެވެ . ފަހެ މިބައިމީހުން އެނބުރި އައިސްފައި މިވާހަކަ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް ހަބަރުދެއްވިއެވެ. އޭރުނބީ رسول صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ . އޭނާ ކުރަން އެކަން އެގޮތަށް ކުރައްވީ ކީއްވެގެންތޯ؟ ސުވާލު ކުރައްވާށެވެ. ފަހެ އެބަޔަކު އޭނާ ކުރާތީ ސުވާލު ކުރިއެވެ. ފަހެ އޭނާ ޖަވާބުދިނީ ދަންނަވާލީއެވެ . ސޫރަތަކީ ރަޙްމާނީ رحمان ގެ (އަޞްލީ الله ގެ) ސިފަފުޅުތަކެވެ . އަހަރެން ކަމުން ތިމަންނަ އެ ސިފަފުޅު ކިޔެވުމަށް ލޯބިކުރަމެވެ . އޭރުނބީ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ . އޭނާއަށް ހަބަރު ދީބަލާ . ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى އޭނާއަށް ލޯބިވާ ވާހަކަ ދެންނެވިއެވެ .

باب التحذير من إيذاء الصالحين والضعفة والمساكين

صالح އަޅުތަކުންނާއި ބަލިކަށިމީހުންނާއި مسكين ނިކަމެތި ފުދުންތެރިކަމުގެ ނުބައިކަމުގެ މައްޗަށް އިންޒާރު ކުރުމާ ބެހޭ ބާބު .

قال اللّه تعالى (الأحزاب 58): {والذين يؤذون المؤمنين والمؤمنات بغير ما اكتسبوا فقد احتملوا بهتاناً وإثماً مبيناً}.

އަދި އެއުރެން ހަދައިގެން ނުވާކަންތަކުގައި مؤمن ފިރިހެނުންނާއި ،مؤمن އަންހެނުންނަށް އުނދަގޫކުރާ މީހުން (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ ، ހަމަކަށަވަރުން ، އެއުރެންނީ ބުހުތާން ތުހުމަތާއި ފާޅުވެގެންވާ ފާފައެއް ހިފައިގެންފި ބަޔެކެވެ .

وقال تعالى (الضحى 9، 10): {فأما اليتيم فلا تقهر، وأما السائل فلا تنهر}.

ދަންނާށެވެ! ފަހެ ، ކަލޭގެފާނު ޔަތީމުކުއްޖާ ނިކަމެތިކޮށް ނުލަނބާށެވެ. ދަންނާށެވެ! ފަހެ ، ކަމަކަށް އެދި އަންނަމީހާއަށް ، ކަލޭގެފާނު ނުރުހުމުގެ ބަސްފުޅެއް ވިދާޅުނުވާށެވެ!

وأما الأحاديث فكثيرة منها حديث أبي هريرة رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ في الباب قبل هذا (انظر الحديث رقم 385) "من عادى لي ولياً فقد آذنته بالحرب" ومنها حديث سعد بن أبي وقاص رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ السابق (انظر الحديث رقم 260) في باب ملاطفة اليتيم، وقوله صلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم "يا أبا بكر لئن كنت أغضبتهم لقد أغضبت ربك" (انظر الحديث رقم 261)

*އަދި ދަންނަނީއެވެ. މި ބާބުގައި އެކަށީގެންވާ حديث ގިނަ އަދަދަކަށް ވެއެވެ. އޭގެތެރެއިން ހިމެނޭ އެއް حديث އަކީ އިސްވެ ދިޔަ ابو هريرة ގެ ރިވާއިން ރަސޫލާ ވާގެން އައިސްފައިވާ حديثއެވެ. އެ حديث ގައި ވަނީ " ތިމަންރަސްކަލާނގެ ވަލީވެރި ބަދަލަކާއި ދުޝްމަނުކަން ކުރާމީހާއާ ޙަރުބުކުރުމަށް އަހުރެން އިޢުލާނުކުރީމެވެ . ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދުޝްމަނެއް ކަމުގައި ބަލައިގަނެވޭނެ ވާހަކަ އިޢުލާނު ކުރެއްވީމެވެ . މިފަދައިން ނުވެ . އަދި އެ ބާބުގައި ހިމެނޭ އަނެއް حديثއަކީ އިސްވެ ގޮސްފައިވާ ޔަތީމުން ނަންގަ އަގުބޮޑުކުރުމުގެ ބާބުން ބަޔާންވެގެން ދިޔަ ބާބުގައި މާތް الله ރަސޫލާގެ ސަޙާބީ سعد بن أبي وقاص ގެ ރިވާއިން ރަސޫލާ ވާގެން އައިސްފައިވާ حديث އެވެ . އަދިވެސް ހިމެނޭ އަނެއް حديث އަކީ نَبِيّ ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّمގެ ބަސްފުޅު " އޭ ابو بكر ގެ ފުރާނައެވެ . ތިބާ އެބަޔަކު ރުޅިވެއްޖެނަމަ

ތިބާއަށްވުރެ ދެރަ އަރިނދުދު ހަމަކަށަވަރުން ތިބާއަށް ހަމަތަކުގައި ބާރުގެވެރި ވިސްނާވެރިޔެކެވެ
ކާފި އިސްލާމްވުމަކީ ހިތްވެރިއެވެ .

389 وعن جُنْدَبِ بنِ عبد اللَّه رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ صَلَّى صَلاَةَ الصُّبْحِ ، فَهُوَ في ذِمَّةِ اللَّه ، فَلا يَطْلُبَنَّكُمْ اللَّهُ مِنْ ذِمَّتِهِ بِشَيءٍ ، فَإِنَّهُ مَنْ يَطْلُبْهُ مِنْ ذِمَّتِهِ بِشَيءٍ ، يُدْرِكْهُ ، ثُمَّ يَكُبُّهُ عَلى وَجْهِهِ في نَارِ جَهَنَّمَ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސެވުންލެއްވި جُنْدَبِ بنِ عبد اللَّه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، حديث ކުރެއްވިއެވެ . ފަތިސްނަމާދު (ހެނދުނުގެ ނަމާދު) ކޮށްފިމީހާ ހަމަ އެމީހާ ވާހުރީ الله ގެ ذِمَّة ދަށުގައެވެ . ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން ކުރާ ކަމެއްގެ ސަބަބުން އެއްޗަކާ ބެހޭގޮތުން ނުހޯދާށެވެ . މިހެނީ ހަމަކަށަވަރުން އެއްވެސް ސަބަބަކާހުރެ އެޒިންމާ ގެއްލުވައިލިޔަސް الله سبحانه وتعالى އެމީހާގެ ކިބައިން ހޯއްދަވައި ހިއްޕަވާނެއެވެ. ދެން އެއަށްފަހު އެމީހާ ނަރަކައިގެ ތެރެއަށް މޫނުމަތިން އެއްލައްވާނެއެވެ .

باب إجراء أحكام الناس عَلَى الظاهر وسرائرهم إلَى الله تَعَالَى

މީސްތަކުންގެ ބޭރުފުށުން ފެންނަ ޢަމަލު ބަލައި ހުކުމްކުރުން ބާޠިނު އެމީހުންގެ ސިއްރުތައް ނިޔާތްތައް ކަނޑައެޅުއްވުން އަދި އެމީހުންގެ އެތެރެ ފުށުގެ ކަންތައްތަކުގެ حقيقة އަންގާ الله ގެ حضرة އަށް ދޫކުރުން ހުރި ގޮތާއި ބެހޭގޮތުން ބަޔާން ވެގެންވާ **باب**

قَالَ الله تَعَالَى : (**فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ فَخَلُّوا سَبِيلَهُم**) [التوبة : 5] .

ފަހެ ، އެއުރެން توبة ވެ ، ނަމާދު قائم ކޮށް ، زكاة ދީ އުޅެފިނަމަ ، ދެން އެއުރެން މިނިވަންކަމާއި ދޫކޮށްލާށެވެ !

390- وعن ابن عمر رضي الله عنهما : أنَّ رَسُول الله **صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم** ، قَالَ : **((أُمِرْتُ أنْ أُقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَشْهَدُوا أنْ لاَ إلهَ إلاَّ الله ، وَأنَّ مُحَمَّداً رَسُول الله ، وَيُقيمُوا الصَّلاةَ ، وَيُؤتُوا الزَّكَاةَ ، فَإِذَا فَعَلُوا ذلِكَ عَصَمُوا مِنِّي دِمَاءهُمْ وَأمْوَالَهُمْ إلاَّ بحَقِّ الإسْلاَمِ ، وَحِسَابُهُمْ عَلَى الله تَعَالَى))** مُتَّفَقٌ عَلَيهِ .

މާތް الله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ ޞަޙާބީ عبد اللّه بن عمر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މާތް الله ފިޔަވައި ހައްޤު ގޮތުގައި އަޅުކަންލެވޭ ވޭ އިލާހެއް ނުވާކަމާއި އަދި مُحَمَّد ގެފާނީ الله ގެ ރަސޫލުކަލާނގެ ކަމަށް ހެކި ވިދާޅުވެ އަދި ނަމާދު ޤާއިމް ކުރުމާއި ޒަކާތް ދިނުމާއި ހިފެހެއްޓުމަށްޓަކައި މުސްލިމުންނާއި ހަނގުރާމަ ކުރުމަށް ތިމަންކަލޭގެފާނަށް އަމުރު ކުރައްވާފައި ވެއެވެ . ފަހެ އެމީހުން އެކަންތައް ކުރިއްޔާ ކަނޑައެޅިގެން އެމީހުންގެ ލޭތައް އަދި އެމީހުންގެ މުދާ ވަނީ إسْلاَمِ ދީނުގެ حَقِّ އެއްގެ މަށްޗަށް މެނުވީ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިން ސަލާމަތް ކޮށް ދިފާޢުވެގެންނެވެ . އަދި އެމީހުންގެ حِسَابُ ބެއްލެވުމީ ވާޖިބުވެގެންވަނީ الله سبحانه وتعالىގެ حضرة އަށެވެ .

391- وعن أَبي عبدِ الله طارِق بن أَشَيْم **رضي اللَّه عنه** ، قَالَ : سَمِعْتُ رَسُول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، يقول : **((مَنْ قالَ لاَ إلهَ إلاَّ الله ، وَكَفَرَ بما يُعْبَدُ مِنْ دُونِ الله ، حَرُمَ مَالُهُ وَدَمُهُ ، وَحِسَابُهُ عَلَى الله تَعَالَى))** رواه مسلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ ޞަޙާބީ عبد الله طارِق بن أَشَيْم ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަންކަލޭގެ އަޑުއިވިއެވެ . އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ . لاَ إلهَ إلاَّ الله ގެ ކަލިމަ (ދީނުގެ ކަލިމަ) އަދި الله ފިޔަވައި އަޅުކަން ވާ އެހެން ހުރިހާ ތަކެތި ދޮގުކުރާ މީހާގެ މުދާއި އަދި އޭނާގެ ލޭ ޙަރާމް ކުރެއްވިއެވެ . އަދި އޭނާގެ حِسَاب ބެއްލެވުމީ ވާޖިބުވަނީ الله سبحانه وتعالى ގެ حضرة އަށެވެ .

392– وعن أَبي معبد المقداد بن الأسْود **رضي اللّه عنه** ، قَالَ : قُلْتُ لرسول الله **صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم** : أرَأَيْتَ إنْ لَقِيتُ رَجُلاً مِنَ الكُفَّارِ ، فَاقْتَتَلْنَا ، فَضَرَبَ إحْدَى يَدَيَّ بِالسَّيْفِ ، فَقَطَعَهَا ، ثُمَّ لاذَ مِنِّي بِشَجَرَةٍ ، فَقَالَ : أسْلَمْتُ لِلهِ ، أأَقْتُلُهُ يَا رَسُول الله بَعْدَ أنْ قَالَهَا ؟ فقَالَ : ((**لا تَقْتُلهُ**)) فَقُلْتُ : يَا رَسُول الله ، قَطَعَ إحْدَى يَدَيَّ ، ثُمَّ قَالَ ذلكَ بَعْدَ مَا قَطَعَهَا ؟! فقَالَ : ((**لا تَقْتُلْهُ ، فإنْ قَتَلْتَهُ فإنَّهُ بِمَنْزِلَتِكَ قَبْلَ أنْ تَقْتُلَهُ ، وَإنَّكَ بِمَنْزِلَتِهِ قَبْلَ أنْ يَقُولَ كَلِمَتَهُ التي قَالَ**)) مُتَّفَقٌ عَلَيهِ .

ومعنى ((**أنه بمنـزلتك**)) أي : معصوم الدم محكوم بإسلامه . ومعنى ((**أنك بمنـزلته**)) أي : مباح الدمِ بالقصاص لورثتهِ لا أنه بمنـزلته في الكفر ، والله أعلم .

ދާތް الله ޙަޟްރަތުން ފަދައިވި ابو معبد المقداد بن الأسْود ގެ ރިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ . ތިމަންނަ (އެއްފަހަރަކު) رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިހުގައި
ދެންނެވިއެވެ . މިސާލަކަށް ކާފިރު ކާފިރުންގެތެރެއިން މީހަކާ ތިމަންނާ ބައްދަލުވެ .
ތިމަންނާއި ކާފިރަކާއި ބައްދަލުވެ ފަހު ދެމީހުން ހަނގުރާމަކޮށް އަތުގައި ތަރުވާރުން
އެމީހާ ތިމަންނަގެ އަތް ކަނޑާލާފައި ގަހެއްގެ ފަހަތަށް ފިލާފައި ބުނާނަމަ އިސްލާމް
ވީމޭ ﷲ އަށް އިސްލާމްވީ ބަސް ބުނުމަށްފަހު މީހާ ކަމުގައިވާތީ އޭނާ ކަތިލާނީތޯ .
ދަންނަވައިފިން . ވިދާޅުވި اللهގެ ރަސޫލާއެވެ . އޭނާ މަރާނުލާށެވެ ތިމަންނަ ދެންނެވީ
ރަސޫލާ ކަތިލާނީ ކޮންފަދަ ކޮންކަމެއް ؟ ފަހު އެކަމުގެ ފަހުން حديث ކުރައްވާފައިވެއެވެ. މިބާ އޭނާ
މަރާނުލާށެވެ . ފަހު ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ . اللهގެ ރަސޫލާއެވެ .
ތިމަންނަގެ އަތް އޭނާ ކަނޑާލުމަށްފަހުއެވެ . ފަހު ތިމަންނަ އޭގެ ބަދަލުގައި ދެން އޭނާ
އަރުން ބަސްއެވެ . ފަހު حديث ކުރައްވައިފައިވެއެވެ. އޭނާ قتل ނުކުރާށެވެ . އޭނާ އަ
ކަތިލަ ކިޔުމުން قتل ކުރުމުގެކުރިން ފަހު ހަމަކަށަވަރުން އެކަމެއް މިބާ އޭނާ قتل ކުރުމުގެ
ކުރިން ހާލުގައިވާ ދަރަޖަ ހާލުގައި ވާހަކައެވެ . އަދި އޭނާ އަ ކަތިލަ ކިޔުމުގެ
ކުރިން ހުރި ދަރަޖަ އަށް މިބާ ވާނީ ހިނގައި ދާނެއެވެ .

393– وعن أُسَامة بن زيدٍ رضي الله عنهما ، قَالَ : بعثنا رَسُول الله **صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم** إلَى الْحُرَقَةِ مِنْ جُهَيْنَةَ فَصَبَّحْنَا القَوْمَ عَلَى مِيَاهِهِمْ ، وَلَحِقْتُ أنَا وَرَجُلٌ مِنَ الأَنْصَارِ رَجُلاً مِنْهُمْ ، فَلَمَّا غَشَيْنَاهُ ، قَالَ : لاَ إلهَ إلاَّ الله ، فَكفَّ عَنْهُ الأَنْصَارِي ، وطَعَنْتُهُ بِرُمْحِي

حَتَّى قتَلْتُهُ ، فلَمَّا قَدِمْنَا المَدِينَةَ ، بَلَغَ ذلِكَ النَّبيَّ **صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم** فقَالَ لِي : ((**يَا أُسَامَة ، أقَتَلْتَهُ بَعْدَ مَا قَالَ لا إلهَ إلاَّ اللهُ ؟!**)) قُلْتُ : يَا رَسُول الله ، إنَّمَا كَانَ متعوِّذاً ، فقَالَ : ((**أقَتَلْتَهُ بَعْدَ مَا قَالَ لا إلهَ إلاَّ اللهُ ؟!**)) فما زَالَ يُكَرِّرُهَا عَلَيَّ حَتَّى تمَنيَّتُ أنِّي لَمْ أكُنْ أسْلَمْتُ قَبْلَ ذلِكَ اليَوْمِ . مُتَّفَقٌ عَلَيهِ .

وفي رواية : فَقَالَ رَسُول الله صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم : ((**أقَالَ : لا إلهَ إلاَّ اللهُ وقَتَلْتَهُ ؟!**)) قُلْتُ : يَا رَسُول الله ، إنَّمَا قَالَهَا خَوْفاً مِن السِّلاحِ ، قَالَ : ((**أَفَلاَ شَقَقْتَ عَنْ قَلْبِهِ حَتَّى تَعْلَمَ أَقَالَهَا أمْ لا ؟!**)) فمَا زَالَ يُكَرِّرُهَا حَتَّى تَمَنَّيْتُ أنِّي أسْلَمْتُ يَوْمَئذٍ .

((**الحُرَقَةُ**)) بضم الحاءِ المهملة وفتح الراءِ : بَطْنٌ مِنْ جُهَيْنَةَ : القَبِيلةُ المَعْرُوفَةُ . وقوله : ((**مُتَعَوِّذاً**)) : أيْ مُعْتَصِماً بِهَا مِنَ القَتْلِ لاَ معْتَقِداً لَهَا .

ރަޟީ الله ޢަންހު ބަޔާންކުރައްވަނީ ... أُسَامة بن زيدٍ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ . رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ,جُهَيْنَة ގަބީލާގެ حُرَقَة ސަރައްޔާއަށް ނިކުތުން
ގަބީލާ އާއި ހަނގުރާމަކުރަން ... ...
... ... ދެން ... ... އާއި
أنصاري ... ...
... ... لاَ إلهَ إلاَّ الله ގެ ... ... أنصاري ...
... ... ދެން ... ...
... ... رسول الله صلّى
اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ... ... حديث
... . أُسَامة ... . لاَ إلهَ إلاَّ الله ގެ ... ...
... ... ؟ ... ... الله ގެ ... .
... ... حديث ... . لاَ إلهَ إلاَّ الله ގެ ...
... ... ؟ ... ... مخاطب
... حديث ... ...

ތިމަންނަ މިއަދު   އިސްލާމްދީނަށް ވިއްޔާ ކިޔާ ތަމަންނާކުރީ ކަމެއްވެ . (އެބަހީ   މިއަދު
އިސްލާމްދީނަށް ވިއްޔާ ހީ އެކަން އެހެރީ ތިމަންނަގެ އަތުން ގަތުލުވި ނުވީހެވެ .)

އަދި އެކަން ރިވާޔަތްކޮށްދެއްވި ވެއްޖެ . ދެން رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم   حديث
ކުރެއްވިއެވެ . އެކަލޭ لاَ إلهَ إلاَّ الله ގެ ކަލިމަ ކިޔުއްވިއްޔާ އެކަލޭ ގަތުލު ކުރީހެތް ؟
ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . އެކަލޭ އެކަން ކިޔީ އަނިޔާގެ ބިރުންނެވެ .
حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ބިރުގަ ކިޔީ ކަމެއް ވީތަ ހޯދާލީ ބިޔާ ކިޔުގެ ހިތް ފަޅާލައި ބެލީ
ތޯއެވެ؟ ދެން رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم (ތިމަންނައާއި مخاطب ކުރައްވާ) އަށް ކަލިމައިގެ
ބަލާގަ ކުރައްވަމުން ގެނައިއިރު ގިނަކަމުން ތިމަންނަ ހިތާ ހިތާ ބުނީމެވެ . ތިމަންނަ މިއަދު
އިސްލާމްދީނަށް ވިއްޔާ ކިޔާ ތަމަންނާ ވީއެވެ !

394– وعن جندب بن عبد الله رضي الله عنه : أنَّ رَسُول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بَعَثَ بَعْثاً مِنَ المُسْلِمينَ إِلَى قَومٍ مِنَ المُشرِكينَ ، وَأَنَّهُمْ التَقَوْا ، فَكَانَ رَجُلٌ مِنَ المُشْرِكينَ إِذَا شَاءَ أنْ يَقْصِدَ إِلَى رَجُل مِنَ المُسْلِمينَ قَصدَ لَهُ فقَتَلَهُ ، وَأَنَّ رَجُلاً مِنَ المُسلِمينَ قَصدَ غَفلَتَهُ . وكُنَّا نتحَدَّثُ أنَّهُ أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ ، فَلَمَّا رَفَعَ عَلَيهِ السَّيفَ ، قَالَ : لا إلهَ إلاَّ اللهُ ، فقَتَلهُ ، فَجَاءَ البَشيرُ إِلَى رَسُول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَسَأَلَهُ وَأخبَرَهُ ، حَتَّى أخْبَرَهُ خبَرَ الرَّجُلِ كَيْفَ صنَعَ ، فدَعَاهُ فسَأَلَهُ ، فقَالَ : ((**لِمَ قَتَلْتَهُ ؟**)) فقَالَ : يَا رَسُول الله ، أوْجَعَ في المُسلِمِينَ ، وَقَتَلَ فُلاناً وفلاناً ، وسمى لَهُ نفراً ، وَإِنِّي حَمَلْتُ عَلَيهِ ، فَلَمَّا رَأى السَّيفَ ، قَالَ : لا إلهَ إلاَّ اللهُ . قَالَ رَسُول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : ((**أَقَتَلْتَهُ ؟**)) قَالَ : نَعَمْ . قَالَ : ((**فَكَيفَ تَصْنَعُ بلاَ إلهَ إلاَّ اللهُ ، إِذَا جَاءتْ يَوْمَ القِيامَةِ ؟**)) قَالَ : يَا رَسُول الله ، اسْتَغْفِرْ لِي . قَالَ : ((**وكَيفَ تَصْنَعُ بِلا إلهَ إلاَّ الله إِذَا جَاءتْ يَوْمَ القِيامَةِ ؟**)) فَجَعَلَ لاَ يَزِيدُ عَلَى أنْ يقُولَ : ((**كَيفَ تَصْنَعُ بِلا إلهَ إلاَّ الله إِذَا جَاءتْ يَوْمَ القِيَامَةِ**)) رواه مسلم .

ރަޟީ الله ޢަންހު ވިދާޅުވި جندب بن عبد الله ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، މުސްލިމުންގެ لشكر އެއް مُشرِك ންގެ ގައުމަކާއި
ހަމަލާދިނުމަށް ފޮނުއްވިއެވެ . އަދި މި ދެ لشكر ބައްދަލު ކުރިއެވެ . ދެން مُشرِك ންގެ لشكر
ގައި އޮތް ކަމަނަ ހަމަލާދީ ވަރުގަދަ ހައްދުމެވެ . އެކަން ބުނުވައިވާ މީހަކު މުސްލިމުންގެ
لشكر ން ބަނުން ވަގުތެއްގައި ގަތުލު ކުރެވިއެވެ . މީހުން ކަމުން މުސްލިމުންގެ لشكر ން މީހަކު

މީހާ ޤަބޫލު ކުރަން ގަސްދުކުރާކަށް މީހާ غافل ކަންތައްތަކާ ވާނެ ވަކިވެއް ވެރި ބަލަހައްޓަން ގެންދިޔައީ . އަދި ތިމަންމެންގެ ތެރެއަކުގެ ބެން އަލީ ގެތެރެ އަހަރެން ބޮޑުވުމުގެ ބެއްސެވި أُسَامَةُ بْنُ زَيْد އެވެ . ފަހެ އޭނާ ކަލިމަ ކިޔުމުން ކަނޑި ވަޅާ ކަލިމަ ކިޔުމުން لاَ إِلهَ إِلاَّ الله ގެ ކަލިމަ ދުލުން ކިޔާފައެވެ . މިކަން ކިޔުމުންވެސް އެ صحابي އޭނާ ކަތިލުމަށް ފަރުވާލެއްވިއެވެ . ފަހެ އެކަމާ ބެހޭ ޚަބަރު ހަބަރު ދެއްވާ ނަބީއާ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިހަށް ވަޑައިގެންނެވެ . ފަހެ އަނބުރާ ގޮސް އެކަން ބުނުން خبر އޮތްހިސާބެވެ. އަދި އޭނާ ކަމަށާއި ހިނގާ ދިޔަ ގޮތުގެ خبر ކިޔާދިނުމުންގެން އޭނާ ކަލިމަ ކިޔަ ގޮތުގެ خبر ކިޔާދީފައިވެއެވެ . ފަހެ އަނބުރާ ގޮސް އެ صحابي ގެންނެވިއެވެ. އަދި ސުވާލު ކުރެއްވިއެވެ . ފަހެ ވިދާޅުވިއެވެ . ތިބާ އޭނާ ކަތިލީ ކީއްވެ ފަހެ ކިޔުމުގެން ހަރުގައެވެ ؟ ފަހެ އެ صحابي ދެންނެވިއެވެ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . އޭނާ ދިރިހުރި މުސްލިމުން މަރާލުމުންނެވެ. އަދި މީގެ މީގެ ބަލާއިރުވެސް ޤަބޫލު ކަތިލާއެވެ . އަދި އެ صحابي އެބަލާއިރުގެ ނަންބަރު ވެސް ކިޔާދީއްވިއެވެ . (ވިދާޅުވިއެވެ .) މިކަންވީ ތިމަންނަ އޭނާ އާއި ހަމައާ ދިރިހުމަ . އަދި ތިމަންނަގެ ކަލިމަ މަރައިގަތުމުން (ބުނުން) އޭނާ لاَ إِلهَ إِلاَّ الله ގެ ކަލިމައަށް ކިޔުނިއްޔާ. رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައިފައެވެ .(އޭނާ އެ ކަލިމައަށް ކިޔުމުންވެސް) ތިބާ އޭނާ ކަތިލީ ކީއްވެ ހަރުގައެވެ ؟ އެ صحابي ދެންނެވިއެވެ . އާދަރެވެ . حديث ކުރައްވައިފައެވެ . ޤިޔާމަތް ދުވަހުން އޭނާ لاَ إِلهَ إِلاَّ الله ގެ ކަލިމައާއި ގެން އަތުވެއްޖެނަމަ ދެކޭނީ ކޮން ކާމެއް ތިބާއަށް ހުރީވެ؟ އެ صحابي ދެންނެވިއެވެ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ .ތިމަންނަށް ފަލަ ފުރުސަތު ދޭތެރޭގައި الله އަށް ދުޢާ ކުރެއްވުމަށެވެ . حديث ކުރައްވައިފައެވެ . އޭނާ ޤިޔާމަތް ދުވަހުން لاَ إِلهَ إِلاَّ الله ގެ ކަލިމައާއި ގެން އަތުވެއްޖެނަމަ ދެކޭނީ ކޮން ކާމެއް ތިބާއަށް ހުރީވެ؟ ފަހެ އަނބުރާ އިރުޝާދު ބަސްފުޅެއް ވިދާޅުވިއެވެ . ވިދާޅުވުމުން ގެންދިޔާވުމުގެ ބަސްފުޅަކީ އޭނާ ޤިޔާމަތް ދުވަހުން لاَ إِلهَ إِلاَّ الله ގެ ކަލިމައާއިގެން އަތުވެއްޖެނަމަ ދެކޭނީ ކޮން ކާމެއް ތިބާއަށް ހުރީވެ؟ މިބަސްފުޅު އަނބުރާލުމެވެ .

395– وعن عبد الله بن عتبة بن مسعود ، قَالَ : سَمِعْتُ عمر بن الخطاب **رضي اللَّه عنه** ، يقولُ : إنَّ نَاساً كَانُوا يُؤْخَذُونَ بِالوَحْيِ في عَهْدِ رَسُول الله **صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم** ، وَإنَّ الوَحْيَ قَدِ انْقَطَعَ ، وإِنَّمَا نَأخُذُكُمُ الآن بما ظَهَرَ لَنَا مِنْ أعمَالِكُمْ ، فَمَنْ أظْهَرَ لَنَا خَيْراً

أَمَّنَاهُ وَقَرَّبْنَاهُ ، ولَيْسَ لَنَا مِنْ سَرِيرَتِهِ شَيْء ، اللهُ يُحَاسِبُهُ فِي سَرِيرَتِهِ ، وَمَنْ أَظْهَرَ لَنَا سُوءاً لَمْ نَأْمَنْهُ ولَمْ نُصَدِّقْهُ وَإِنْ قَالَ : إنَّ سَرِيرَتَهُ حَسَنَةٌ . رواه البخاري .

ޢަބްދު الله ބުނެއްސެވުން ވާއްވި عبد الله بن عتبة بن مسعود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ޢަބްދު الله ބުނެއްސެވުނުވާއްވި عمر بن الخطاب ވިދާޅުވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ . އެ صحابي ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم ގެ ދުވަސްވަރު ބައެއް މީހުން ކުރި ގޯސްކަންތަކުގެ ސަބަބުން ހިފީ އަހަރުމެން ގެންދަވަނީ وحي ގެ ޒަރީޢާއިންނެވެ . އަދި ހަމަކަށަވަރުން وحي ބާވައިލުން (އަނބުރާ ގެނެސް ސިލްސިލާގެ ވަގުތު ހުއްޓިގެން) ހުއްޓިގެން ހިނގައްޖެއެވެ . އަދި އަހަރެން ކަމުން ތިޔަބައިމީހުންގެ (ވެރިކަމުގެ) ޒާހިރުން ތިޔަބައިމީހުންނާއި ގުޅޭ ނިންމުންތައް ނިންމާނީ ތިޔަބައިމީހުން ގެންގުޅޭ ތިޔަބައިމީހުންގެ ބޭރުފުށުން ފެންނަން ހުންނަ ޢަމަލު ތަކުން ބަލައިގެންނެވެ . ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ހެޔޮ ޢަމަލެއް ފާޅުކޮށްފި މީހަކީ އަހަރުމެން ޔަޤީންކުރާ މީހެކެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ އަޑުގައި ހުރި ކަންތައް ތަހުގީގު ކުރާކަށް އަހަރުމެނެއް ނުޖެހޭނެއެވެ . އަދި އޭނާގެ ބާތިލް ފަރާތް ދެކެވިނުމަށްފަހު ނޫން ކަމަށް ވާނަމަ ބޭނުމެއް ނުވާނެއެވެ . އެމީހުންގެ ބާތިލް ފަރާތް ތަޙްޤީޤް ކުރާނީ ތިޔަބައިމީހުން ކަމެއް ނޫނެވެ . ދެވަނަ ފަރާތް އަހަރުމެން ކުރާނީ ހިސާބު ބަލައިދިނުން ވެގެންވާނީ اللهއަށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ބޭރުފުށުން ނުބައި ޢަމަލެއް ފާޅުކޮށްފި އެމީހަކީ އަހަރުމެން ޔަޤީނެއް ނުކުރާނެ މީހެކެވެ. އަދި އޭނާ ބާތިލް ފަރާތް ދެކެވިނަމަވެސް ހެޔޮ ނިޔަތެއް ހުރި ކަމަށް ބުނެފައި ބުނާ ބަހެއް އަހަރުމެން ޤަބޫލު ނުކުރާނެއެވެ .

باب الخوف

الله އަށް ބިރުވެތިވުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންކުރެވޭނެ باب

قال اللّه تعالى (البقرة 40): {وإياي فارهبون}.

އަދި ހަމައެކަނި ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް ތިޔަބައިމީހުން ބިރުވެތިވާށެވެ!

وقال تعالى (البروج 12): {إن بطش ربك لشديد}.

ހަމަކަށަވަރުން ، ކަލޭގެފާނުގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ ހިއްޕެވުމަކީ، ގަދަފަދަ ވެގެންވާ ހިއްޕެވުމެއްކަން ކަށަވަރެވެ .

وقال تعالى (هود 102 – 106): {وكذلك أخذ ربك إذا أخذ القرى وهي ظالمة إن أخذه أليم شديد

إن في ذلك لآية لمن خاف عذاب الآخرة، ذلك يوم مجموع له الناس وذلك يوم مشهود، وما نؤخره إلا لأجل معدود، يوم يأت لا تكلم نفس إلا بإذنه، فمنهم شقي وسعيد. فأما الذين شقوا ففي النار لهم فيها زفير وشهيق}.

ތަރްޖަމާ (އެބަހީ : ތަރްޖަމާގެ أهل ވިދާޅުން) އަނިޔާވެރިވެގެންވާ حال ، ކަލޭގެފާނުގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ އެ ތަރްޖަމާ ހިއްޕަވާނެތީ ، އެކަލާނގެ ހިއްޕެވުންއެއްޗި ، އަދަބުދިނުންނެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ، އެކަލާނގެ ހިއްޕެވުމަކީ ،ވޭންދެނިވި . ގަދަފަދަ ކަމެކެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ، آخرة ގެ عذاب އަށް ބިރުވެތި ވެއްޖެމީހާ އަށް އެކަމުގައި ހެއްކެއްވާކަން ކަށަވަރެވެ . އެއީ އެދުވަހަށްޓަކައި މީސްތަކުން އެއްކުރައްވާނެ ދުވަހެކެވެ. އަދި އެއީ (އެންމެން) ދެކޭނެ ދުވަހެކެވެ .އަދި عدد ކުރެވިފައިވާ މުއްދަތަކަށް މެނުވީ ، ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެދުވަސް ފަހަށް ނުކުރައްވާހުށީމެވެ . އެދުވަސް އައުމުން ، އެކަލާނގެ إذن ދެއްވުމަކާ މެނުވީ ، އެއްވެސް نفس އަކަށް ބަހެއްވެސް ނުބުނެވޭނެއެވެ . ފަހެ ، އެބައިމީހުންގެތެރެއިން ބައެއްމީހުން އުޅުނީ ނިކަމެތިން ބައެކެވެ . ފަހެ ، އެބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ބަޔަކު ! ފަހެ ، އެއުރެން

ވާހުށީ ، ނަރަކައިގައެވެ . އެއުރެން ބޭރަށްނުކުމެވޭ ނޫޅޭ ގަދައަޒާބު އަބަދުއަބަދު ހާ ސޫވާގެ އަޒު
އަޑުނަގައި ހުންނާނެއެވެ .

وقال تعالى (آل عمران 28): {ويحذركم الله نفسه}.

ހަމަ ، الله އެކަލާނގެ عقاب އަށް ބިރުވެތިވުމަށް ބިރުވެރި ކުރައްވައެވެ .

وقال تعالى (عبس 34 – 37): {يوم يفر المرء من أخيه، وأمه وأبيه، وصاحبته وبنيه، لكل امرئ منهم يومئذ شأن يغنيه}.

(އެދުވަހު) މީހާ އޭނާގެ أخ އާގެ ކިބައިން ފިލާނެއެވެ ، އޭނާގެ މަންމައާއި ބައްޕަގެ ކިބައިން ފިލާނެއެވެ ، އޭނާގެ އަނބިމީހާއާއި ، ދަރިންގެ ކިބައިން ފިލާނޭ ދުވަހުއެވެ . އެއުރެން ކޮންމެ މީހަކަށް ، އެމީހަކު އަމިއްލަ ކަންތައްތަކުގެ ހާލުގައި އުޅޭނެ ދުވަހުއެވެ .

وقال تعالى (الحج 1، 2): {يا أيها الناس اتقوا ربكم إن زلزلة الساعة شيء عظيم، يوم ترونها تذهل كل مرضعة عما أرضعت، وتضع كل ذات حمل حملها، وترى الناس سكارى وما هم بسكارى ولكن عذاب الله شديد}.

އޭ މީސްތަކުންނޭވެ ! ތިޔަބައިމީހުންގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެއަށް ބިރުވެތިވެ تقوى
ވެރިވާށެވެ ! ހަމަކަށަވަރުން ، قيامة ދުވަހުގެ ބިންހެލުމަކީ ބޮޑުވަރުގެ ކަމެކެވެ .
ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެ زلزلة ފެންނަ ދުވަހު ، ކިރުދޭ އަންހެނުން ކިރުދޭ ދަރިންނާ
ދުރުވާނެއެވެ ، މަހުގައި ދަރިއުފަން ވާ ދޭ މަހުގައި އޮތް ދަރިވެއްޓޭނެއެވެ .
ހަމަ މީސްތަކުން މަސްތުވެފައި ވާ ހެން ފެނޭނެއެވެ . ހަގީގަތުގައި
އެއުރެން މަސްތުވެފައެއް ނުވެއެވެ . އެހެނެއް ނަމަވެސް الله ގެ عذاب ގަދަފަދަ އެވެ .

وقال تعالى (الرحمن 46): {ولمن خاف مقام ربه جنتان} الآيات.

އޭ ޖިންނިންނާއި ، އިންސީންނޭވެ !) ތޯހެ ، ތިޔަ ދުނިޔެވިހުން ދޭކެވޭތޯ إنكار ކުރަނީ ، ތިޔަ ދުނިޔެވިހުންގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ نعمة ތަކުގެ ތެރެއިން ކޮންކޮން نعمة އަކަށް ހެއްދެވީ ؟

وقال تعالى (الطور 25 – 28): {وأقبل بعضهم على بعض يتساءلون. قالوا: إنا كنا قبل في أهلنا مشفقين، فمن اللَّه علينا ووقانا عذاب السموم، إنا كنا من قبل ندعوه إنه هو البر الرحيم} والآيات في الباب كثيرة جداً معلومات، والغرض الإشارة إلى بعضها وقد حصل.

އަދި އެކަކު އަނެކަކާ سوال ކުރައްވަން ، އެއުރެންގެ އެއްބައިމީހުން އަނެއް ބައެއްގެ ގާތަށް ކުރިމަތި ލައި އަނގާތައްވެ . އެއުރެން ބުނާނެތެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ، ކުރިން ތިމަންމެން ، ތިމަންމެންގެ أهل ވެރިންގެ ތެރޭގައި އުޅުނީ ބިރު (الله ގެ عذاب އަށް) ބިރުވެތިވެގެން ތިބީމެވެ . ދެން الله ތިމަންމެންގެ މައްޗަށް ދަރުމަވެރިވެ ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި ހަރުކަށި عذاب ން ތިމަންމެން ދިފާޢުކުރެއްވިއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ، ކުރިން ތިމަންމެން އެކަލާނގެއަށް އަޅުކަންކޮށް ދުޢާކުރީމެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ، އެކަލާނގެއީ ، إحسان ތެރިވަންތަ رحيم ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ .

وأما الأحاديث فكثيرة جداً فنذكر منها طرفاً، وبالله التوفيق

396 عن ابنِ مسعودٍ ، رضي اللَّه عنه ، قال : حدثنا رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، وهو الصَّادِقُ المصدوقُ : « إنَّ أَحدَكُمْ يُجْمَعُ خَلْقُهُ في بَطْنِ أُمِّهِ أَرْبَعِينَ يَوْماً نُطْفَةً ، ثُمَّ يَكُونُ عَلَقَةً مِثْلَ ذلكَ ، ثُمَّ يكونُ مُضْغَةً مثْلَ ذلكَ ، ثُمَّ يُرْسَلُ المَلَكُ ، فَيَنْفُخُ فِيهِ الرَّوحَ ، ويُؤْمَرُ بِأَرْبَعِ كَلِماتٍ : بِكَتْبِ رزقِهِ ، وأَجلِهِ ، وَعملِهِ ، وَشَقيٌّ أَوْ سعيدٌ . فوَ الَّذِي لا إله غَيْرُهُ إنَّ أَحدَكُمْ ليَعْمَلُ عَمَلَ أَهْلِ الجَنَّةِ حَتَّى مَا يَكُونُ بيْنَهُ وبيْنَهَا إلاَّ ذِراعٌ ، فيَسْبقُ عَلَيْهِ الْكِتابُ ، فيَعْمَلُ بِعمَلِ أَهْلِ النَّارِ ، فَيَدْخُلُهَا ، وَإنَّ أَحدَكُمْ ليَعْمَلُ بعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ حَتَّى مَا يَكُونُ بيْنَهُ وَبَيْنَهَا إلاَّ ذِراعٌ ، فيَسبِقُ عَلَيْهِ الْكِتَابُ فيَعْمَلُ بِعمَلِ أَهْلِ الجَنَّةِ فيَدْخُلُهَا » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ ޞަޙާބީ عبد الله بن مسعود ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ވިދާޅުވިކަމަށް حديث ގައި އިއްވަވާ ގޮތުގައިވެއެވެ .
(ދިނުމަށްޓަކައެވެ .) އަދި އިސްލާމްދީން ދެއްކެވި ހަރަކާތްތަކުގެ ތެރޭގައި ވެސް ހިމެނޭ ބައެއް ކަންތައްތަކުގެ ކުރީގައި
އެދުއްވާ އެންމެ ގިނަ ތާޢަތުގެ ތެރެއިން ތިމަންގެ ވެރިކަމާ އަދި އިސްލާމްދީނުގެ ދައުވަތު وحي
ބާވައިލެވުމުގެ އިސްތިހާރު ތެރެއިން ތިމަންނާ މުސްލިމުން ކުރެއްވި ރަސޫލާ ބާރުވާ . (حديث
ރިވާކުރެއްވީ ރަސޫލުﷲ ދަރީން ހިނގައިދާ ތެރޭގައި ތިބި ރޭގަނޑު ބޭނުންވާ ފަދައިން ހުރި
އެދުނު ދުނިޔޭގެ އުފާތައް އަށްވުރެ ބޭނުންވާ ރަސޫލުގެ ދުނިޔޭގެ ސޯފާ ދެމެހި ނިމުމުން ދުނިޔޭގެ
ސުވަރުގެ ތަފާތެވެ. ދުނިޔެ އައިސްފައި ސޯފާއެއް ދެމެހި ވެސް ދުނިޔޭގެ ޒީނަތް ތަކެތިކެއް
ސުވަރުގެ ތަފާތެވެ.ދުނިޔެ އައިސްފައި ސޯފާއެއް ދެމެހި ވެސްދުނިޔޭގެ ޒީނަތް ތަކެތިކެއް
ސުވަރުގެ ތަފާތެވެ. ދުނިޔެ އައިސްފައި ތަފާތުކަމާ ބަލާފައި ދުނިޔޭގެ މަތިވެރިކަމެވެ . ދުނިޔެ ތަފާތުކަމެވެ
އެއީ ތަފާތު ކަންތައްތަކެވެ. އަދި އަރާފާތުގައި އަރަފާ ދުވަހު ތަކުރާރު ދުނިޔޭގެ ތަފާތު އެކަމަށް
ބަރަކާތްތަކެވެ. (ތައް) ތަކުރާރާ ބަރަކާތް ދުނިޔޭގެ ތަފާތެވެ . އަދި ތަކުރާރާ ބަރަކާތް
ދުނިޔޭގެ ތަފާތެވެ. އަދި ތަކުރާރު ހުރުހާ ދުނިޔޭގެ ތަފާތެވެ . އަދި ތަކުރާރު ބަރަކާތްތަކެވެ
ދުނިޔެ ތަފާތުކަމުގެ ބަރަކާތް ދުނިޔޭގެ ތަފާތެވެ . ދުނިޔެ އައިސްފައި ދުނިޔޭގެ ބަރަކާތް ބޭނުންވާ
ބަދަލު ދުނިޔޭގެ ތަފާތު ބަރަކާތް ދުނިޔޭގެ ދުނިޔެ ތަފާތު ދުނިޔޭގެ. ރަސޫލުﷲ ދުނިޔޭގެ ތެރޭގައި ތިބި
ރިވާކުރެއްވި ދުނިޔެ ސުވަރުގެ ޙަޤީޤަތުގެ ހަރަކާތްތަކެވެ ތަފާތު ކަމެއް ދުނިޔޭގެ
ސުވަރުގެތަކުގެ ތަފާތު ދުނިޔެ ތަފާތުކަމެވެ ދުނިޔެ ބަރަކާތް ދުނިޔޭގެ ދުނިޔެއަށް ތަފާތުކަމެވެ
ދުނިޔެ ދުނިޔޭގެ ތަފާތު އެކަމަށް ބަރަކާތްތަކެވެ. ދުނިޔޭގެ ތަފާތުކަމެވެ ދުނިޔޭގެ
ދުނިޔޭގެ ތަފާތުގެ. އަދި ރަސޫލުﷲ ދުނިޔޭގެ ތަފާތުކަމެވެ ދުނިޔޭގެ ދުނިޔެ ތަފާތުކަމެވެ
ދުނިޔޭގެ ތަފާތު ބަރަކާތް ދުނިޔޭގެ ތަފާތުކަމެވެ ދުނިޔޭގެ ދުނިޔެ ތަފާތުކަމެވެ ދުނިޔޭގެ
ދުނިޔޭގެ ތަފާތު ދުނިޔޭގެ ދުނިޔެ ތަފާތުކަމެވެ ދުނިޔޭގެ ދުނިޔެ ތަފާތުކަމެވެ ދުނިޔޭގެ
ދުނިޔޭގެ ތަފާތުކަމެވެ. ދުނިޔޭގެ ތަފާތު ދުނިޔޭގެ ސުވަރުގެތަކުގެ ތަފާތުކަމެވެ .

397 وعنه قال : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « يُؤْتَى بِجَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ لَهَا سَبْعُونَ أَلْفَ زِمَامٍ ، مَعَ كُلِّ زِمَامٍ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ يَجُرُّونَهَا » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަވިއެވެ. ޤިޔާމަތް ދުވަހުން ނަރަކަ ގެއަހުލުގެ ހިތުގެ އަކަމި ހަށްދިރަހަށް ކަޅަން އެޅުވިޔަ ވޭނާއެވެ . އަދި އެއިން ކޮށްމު ކަޅަތްކަޅި ހަށްދިރަހަށް ކަޅަތްކަށި ހިއްޖަވި ދަންމަވާނާއެވެ.

398 وعن النُّعْمَانِ بن بَشِيرٍ ، رضي اللَّه عنهما ، قال : سمِعتُ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، يقول: « إنَّ أَهْوَنَ أَهْلِ النَّارِ عَذَاباً يوْمَ الْقِيامَة لَرَجُلٌ يُوضَعُ في أَخْمَصِ قَدميْهِ جمْرَتَانِ يغْلي مِنْهُمَا دِمَاغُهُ مَا يرَى أَنَّ أَحداً أَشَدُّ مِنْه عَذَاباً ، وَإِنَّه لأَهْونُهُمْ عذَاباً » متفق عليه .

މާނަ الله އެދެބޭފުޅުންނާ ރުހިވޮޑިގެންވި النُّعْمَانِ بن بَشِير ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑު އަހާފީމެވެ . އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ޤިޔާމަތް ދުވަހުން އެންމެ ލުއި عذاب ލިބޭ ވާނީ މީހަކީ އެމީހެއްގެ ފައިފިލާ ދަށުގައި އަލިފާންގެ ދެ އަނގޮޅިކަރާ (ދެދިލިކަރާ) ބާއްވާ މީހާއެވެ . އެކަމުގެ ސަބަބުން މީހާގެ ސިކުނޑި ދިޔަވެ (ފެންތެއްކުރާ ކަކާހަން) ކަކާމުންދާނެވެ . އެމީހާ ދެކޭނީ އެމީހާއަށް ވުރެ ބޮޑު عذاب ލިބޭ އެހެން މީހަކު ނުވާނެކަމަށެވެ . ނަމަވެސް (حقيقة ގައި) އެމީހަކީ ޤިޔާމަތް ދުވަހުން އެންމެ ލުއި عذاب ލިބޭ މީހާއެވެ .

399 وعن سمُرةَ بنِ جُنْدبٍ ، رضي اللَّه عنه ، أَن نبيَّ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « مِنْهُمْ مَنْ تَأْخُذُهُ النَّارُ إِلى كَعْبيهِ ، ومِنْهُمْ من تأْخُذُهُ إِلى رُكْبَتَيْهِ ، وَمِنْهُمْ من تَأْخُذُهُ إِلى حُجْزَتِه ، ومِنْهُمْ منْ تَأْخُذُهُ إِلى ترْقُوتِهِ » رواه مسلم .

« الحُجْزَةُ » : معْقِدُ الإِزارِ تحْتَ السُّرَّةِ . و « التَّرْقُوَةُ » بفتحِ التاءِ وضم القاف : هِي العظْمُ الذِي عِندَ ثُغْرةِ النَّحْرِ ، وللإِنْسَانِ ترْقُوتَانِ في جَانِبَي النَّحْرِ.

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި سمرةَ بنِ جُنْدب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން

نَبِي އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނަރަކަ ވެރިންގެ ތެރެއިން ބައެއް

މީހުންގެ ފައިތިލަ ކަނބުޅި ހަމައަށް އަލިފާން ހިފާނެ ހިނގައި ދާނެއެވެ. އަދި ބައެއް

މީހުންގެ ކަކޫއާ ހަމައަށް އަލިފާން ހިފާނެއެވެ. އަދި ބައެއް މީހުންގެ ހިމާއި

ހަމައަށް އަލިފާން ހިފާނެއެވެ . އަދި ބައެއް މީހުންގެ(ކަށިދުރާއި ހަމައަށް) މުޅި

ހަށިގަނޑު އެއްކޮށް އަލިފާން ހިފާ ގަންނާނެއެވެ .

400 وعن ابنِ عمر رضي اللَّه عنهما أن رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « يَقُومُ النَّاسُ لِربِّ العالَمِينَ حَتَّى يَغِيب أَحدُهُمْ في رَشْحِهِ إِلى أَنْصَافِ أُذُنَيه » متفقٌ عليه.

و « الرَّشْحُ » العرَقُ .

މާތް الله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވި عبد الله بن **عمر** ގެ ކިބައިން

ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث

ކުރެއްވިއެވެ. ޤިޔާމަތް ދުވަހު މީސްތަކުން ތެދުވާނީ ހުރިހާ ތަކެތި ބަލަހައްޓަވާ عالم ތަކުގެ

ވެރި ރަސްކަލާނގެ ޙަޟްރަތުގައެވެ. ނިޔާވެރިކަމާ އިސްތިޤާމަތް ކަރުން ފުސްފުސްކަމުގައެވެ . އެންމެ ފަހުން

ގޮސް ބައެއް މީހުންގެ ހަށިގަނޑުން އަރާ ދާހިން ކަންފަތުގައި ހަމައަށް ފެނަށް

އަރައިގެން ތިބޭނެއެވެ .

401 وعن أَنس ، رضي اللَّه عنه ، قال : خَطَبَنَا رَسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، خُطْبَةً ما سَمِعْتُ مِثْلَهَا قطُّ ، فقال : « لَوْ تَعْلَمُونَ مَا أَعْلَمُ لَضَحِكْتُمْ قَلِيلا ولبَكَيْتمْ كَثِيراً» فَغَطَّى أَصْحَابُ رسولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وجُوهَهمْ ، ولَهُمْ خَنِينٌ . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أَنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول

الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަޅުގަނޑުމެންނަށް ނަސޭހަތް ދެއްވިއެވެ.އަދިއަޅުގަނޑު بلاغة ވެރި އަދި

عبرة ވެރި ނަސޭހަތްތަކެއް ބަސްފުޅުގައި މިހެން ދުވަހަކުވެސް އަޑުއަހާފައެއް ނުވެމެވެ. ދެން حديث

ކުރެއްވިއެވެ. މިހެން ކަލޭގެފާނަށް އެނގޭ ފަދައިން ތިޔަބައިމީހުންނަށް (ނަބަވީ ކަމުގެ

އަޖައިބު އެގޮތުގެ ދުވަސް ބޮޑުވެ ކަލާމީ އަދި ސޯވަރުގެ ހުރި ނިޢުމަތްތައް)

އެނގޭނަމަ ތިޔަބައިމީހުން ހިނާނީ މަދުކޮށް ރޮއްވާނެއެވެ . އަދި ގިނަގިނައިން ރޮނާނެއެވެ .
ފަހެ އަރިހުގައި އެ ޞަޙާބުން އަޅުއްވިހިނދު ނާޒިލުވި ދުވަހެއް ނިކަން ހާލަތުވެއްޖެއެވެ . އަދި
އެޞަޙާބުން ގެ ބޮލުގައިން އަހާލުއްވައިގެ ހަޑުން ގޮސްފައިވާކަމެވެ .

وفي رواية : بَلَغَ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم عَنْ أَصْحابِهِ شَيءٌ فَخَطَبَ ، فقال : « عُرِضَتْ عَلَيَّ الجنَّةُ والنَّارُ ، فَلَمْ أَر كَاليَوْمِ في الخَيْرِ وَالشَّرِّ ، ولَوْ تَعْلَمُونَ مَا أَعلَمُ لَضحِكْتُمْ قَلِيلاً ، ولَبَكَيْتُمْ كَثِيراً » فَما أتَى عَلَى أَصْحَابِ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يومٌ أَشَدُّ مِنْهُ غَطَّوْا رُؤُسهُمْ ولَهُمْ خَنِينٌ .

« الخَنِينُ » بِالخاءِ المعجمة : هُوَ البُكَاءُ مَعَ غُنَّةٍ وَانْتِشَاقُ الصَّوتِ مِنَ الأَنْفِ .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް أَصْحاب
ބޭކަލުންނާއި ބެހޭގޮތުން ބައެއް ކަމެއް ހަބަރުލިބިގެން ޚުޠުބާދެއްވިއެވެ . އަދި ނަސޭހަތްތެރިވެ
ވަޙީކުން ފާޅުކޮށްދިނެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަ ކަލާނގެ ސިފަފުރިހަމަ
ނިޢުމަތްތަކާއި ޢަޛާބުގެ ނިޝާނާއި ތިޔަބައިމީހުނަށް ދައްކަވައިފިއެވެ. އެހެން ކަމުން ހަލާކުވެދާނެކަމާއި ޝުކުރު
ކަންތައް ފާހަގަކޮށް އެވަރު ދެވޭގޮތަށް ނަމާކޮށްދެއެވެ . އަދި ތިޔަ ބައިމީހުން ކަލާނގެ ފާސަ
އަކަންތައް އަސަރު ފެނިއްޖެ އެނގޭނަމަ ތިޔަބައިމީހުން ހަމަ ގާތުގައި ބަރުވެރިކަމެވެ . އަދި
ތަމަ ގާތުގައި ޙީނާގެ ޢަޛާބު ކެނޑޭނެއެވެ. ވީއެން حديث ފުރަޙަރުކުރެއްވި أَصْحاب ބޭކަލުންނަށް
މިދުވަސް ވަރަށް ދަތިވި ވަރުގަދަ ހިތާމަވެރި ދުވަހެއްކެވެ . އެއީ ހަމަ އެބޭކަލުން މޫނުމަތި
ނިވާކޮށްލެއްވެ . އަދި ހަރުއެން ރޮނުފައިޖެހިއެވެ .

402 وعن المِقْدَادِ ، رضيَ اللَّه عنه ، قال : سَمِعْتُ رسولَ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَقُولُ : « تُدْنَي الشَّمْسُ يَومَ القِيَامَةِ مِنَ الخَلْقِ حتَّى تَكُونَ مِنْهُمْ كَمِقْدَارِ مِيل » قَالَ سُلَيمُ بْنُ عَامِر الرَّاوِي عنْ المِقْدَاد : فَوَاللَّهِ مَا أَدْرِي ما يَعْني بالميل ، أَمَسَافَةَ الأَرض أَم المِيل الَّذِي تُكْتَحَلُ بِهِ العيْنُ « فَيكُونُ النَّاسُ عَلَى قَدْرِ أَعْمالِهِم في العَرَقِ ، فَمِنْهُمْ مَنْ يَكُونُ إِلى كعْبَيْهِ ، وَمِنْهُمْ مَنْ يكُونُ إِلى رُكْبَتَيْهِ ، ومِنْهُمْ منْ يكون إِلى حقْوَيْهِ ومِنْهُمْ مَنْ يُلْجِمُهُ العَرَقُ إِلجاماً » وَأَشَارَ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بِيدِهِ إِلى فِيه . رواه مسلم .

ރަޟި الله ޢަންހު ވިދާޅުވި مِقْدَاد ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ . އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވަވިއެވެ. قِيَامَة ދުވަހު އިރު މީސްތަކުންނާއި މެދުގައި މިންވަރަކަށް ކައިރިވާނެއެވެ. ދަންނަވައެވެ . މި حديث ރިވާ ކުރެއްވި مِقْدَاد ގެ ދަރިވަރަކު ކަމުގައިވާ سُلَيمُ بْنُ عَامر ނަމަކަށްދިޔުން ބާކަޅަކު مِقْدَارِ ވިދާޅުވިކަމަށް ރިވާ ކުރައްވައިވެއެވެ . ރަޟި الله ގަސަމުން ހުވާކޮށް ބުނަމެވެ . މި حديث ގައި މެދުގައި މިންވަރަކަށް އެބުނެވުނު ބަސްފުޅުގެ މުރާދަކީ ބިމުގެ ދުރުމިން ބަޔާންކުރާ ހިސާބު އެކަށޭގެ މީލުކަން ނުވަތަ އިރަތަޅި ބަރުން އަދުން އަޔާ ކަންތައް ނަންބަރުވީއިރާ މީލު އާއި ދަޅުމީން ކަން އަޅުއްވާކަން ބެލުމެއް ނޭނގެއެވެ. ފަހެ (އެނގޭވަރަކީ) މީސްތަކުން އެދުވަހު މީބަސްނީ އެމީހުންގެ ޢަމަލުތަކުގެ މިންވަރަކަށް ދެހިއްލާ ދާ ވަރުގައެވެ . ފަހެ އޭގެ ބަޔަކުން ބައެއް މީހުންގެ ދަބަސްބަދަލުކުރާ ހަރަކާތް ފިޔައިލާ ފިޔަތުގައި ހެދިގެން އަށަގޮތުގައިވާނެއެވެ . އަދި ބައެއް މީހުންގެ ދުޅަލާތުގައި ހަރަކާތް އެފިޔަގަނޑު ޒަމާނުގެ ހިސާބުގައިވާނެއެވެ. އަދި ބައެއް މީހުންގެ ކިލާ ހަރަކާތް އެފިޔަގަނޑު ޒަމާނުގައިވާނެއެވެ . އަދި ބައެއް މީހުންގެ ކުރުގައި ދާހިއްލާ ކަނަވަސް އަހައިލާވާނެއެވެ . މި ބަސްފުޅު ވިދާޅުވި ހިސާބު رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم، އެކަލޭގެފާނުގެ އަނގަފުޅާ ހަރަކާތް އަތްފުޅުން އިޝާރާތް ކުރައްވަވިއެވެ .

403 وعن أبي هريرة ، رضيَ اللَّه عنه ، أَنَّ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « يَعْرَقُ النَّاسُ يَوْمَ القِيامَةِ حَتَّى يذْهَب عَرَقُهُمْ في الأَرْضِ سبْعِين ذِراعاً ، ويُلْجِمُهُمْ حَتَّى يَبْلُغَ آذانَهُمْ » **متفقٌ عليه .**

ومعنى « يَذْهَبُ في الأَرْضِ » : ينزِل ويغوص .

ރަޟި الله ޢަންހު ވިދާޅުވި ابو هريرة ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަވިއެވެ. ގިޔާމަތް ދުވަހު މީސްތަކުންގެ ހަށިގަނޑުން ދާހިއްލާ ގޮސް ނިކަސްނަ ފުސްގަނޑު ހަތްދިހަ ރިޔަނާ ބިމުން ފުށްކެރިސްނަށެވެ . އަދި ދާހިއްލާ އެމީހުންގެ ކަންފަތްފަށި ހަމައަށް ދާކަން އަޅުވިފައިވާ ނޫނެވެ .

404 وعنه قال : كنا مع رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم إِذ سَمِعَ وَجْبَةً فقال : « هَلْ تَدْرُونَ ما هذا؟» قُلْنَا : اللَّه وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ ، قال : هذا حَجَرٌ رُمِيَ بِهِ في النَّارِ مُنْذُ سَبْعِينَ خَرِيفاً فَهُوَ يهْوِي في النَّارِ الآنَ حَتَّى انتَهَى إِلى قَعْرِهَا ، فَسَمِعْتُمْ وجْبَتَهَا» رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ ރަޟިﷲ ތަޢާލާ ޢަންހު ތިއްބެވި ابوهريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން نَبِي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުގައި ތިއްބާ ހަރު އަޑެއް އިވުނެވެ . ދެން (އެހިނދު) އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ ކޮން އަޑެއްކަން ތިޔަބައި މީހުންނަށް އެނގޭ ހެއްޔެވެ ؟ ތިމަންމެން ދަންނަވީމެވެ . އެއީ ކޮން އަޑެއްކަން ކަން ރަނގަޅަށް ދަންނަވޮޑިގެންވާނީ الله އާއި . ދެން އެކަލާނގެ ރަސޫލާއެވެ . حديث ކުރެއްވިއެވެ . އެއީ ހިލައެއް ހަތްދިހައަހަރުކުރިން ޖަހަންނަމައަށް ވެއްޓުނު ހިލަގަނޑެކެވެ. ދެން އެ ހިލަގަނޑު ޖަހަންނަމުގެ ވެއްޓުން ވެއްޓިގެންގޮސް މިހާރު އޭގެ އަޑިއަށް ޖެހުނު އަޑު ތިޔަބައިމީހުންނަށް މިހާރު އިވުނީއެވެ .

405 وعن عَدِيٍّ بنِ حاتمٍ ، رضي اللَّه عنه ، قال : قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « ما مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ إِلاَّ سَيُكَلِّمُهُ رَبُّهُ لَيْسَ بيْنَهُ وبَيْنَهُ تَرْجُمَانٌ ، فَيَنْظُرُ أَيْمنَ مِنْهُ ، فَلا يَرَى إِلاَّ ما قَدَّمَ ، وينظر أشأم منه فلا يرى إلا ما قدم ، وينْظُرُ بيْنَ يَدَيهِ ، فَلا يَرَى إِلاَّ النَّارِ تِلْقَاءَ وَجهِهِ، فاتَّقُوا النَّارِ ولَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ » متفقٌ عليه .

ރަޟިﷲ ތަޢާލާ ޢަންހު ތިއްބެވި عَدِيّ بنِ حاتمٍ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޤިޔާމަތް ދުވަހު އަލްލާހު ތަޢާލާ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ކޮންމެ މީހަކާ ވެސް ވާހަކަފުޅު ދެއްކެވުމުން އޭނާއާއި އެކަލާނގެއާއި ދެމެދު ތަރުޖަމާނަކު ނުހުންނާނެއެވެ . ދެން އޭނާ އޭނާގެ ކަނާއަތް ފަރާތުން ބަލާއިރު ކުރިއަށް ފޮނުވި عمل އެއް ނޫން އެހެން އެއްވެސް އެއްޗެއް ފެންނާކަށް ނުފެންނާނެއެވެ . އަދި އޭނާ އޭނާގެ ވާތް ފަރާތުން ބަލާއިރުވެސް ކުރިއަށް ފޮނުވި عمل އެއް ނޫން އެހެން އެއްވެސް އެއްޗެއް ފެންނާކަށް ނުފެންނާނެއެވެ . އަދި އޭނާ އޭނާގެ ކުރިމަތިން ބަލާއިރު

ނަރަކަ ފުރުވައި އަހަރެން އެއްވެސް ބަލައެއް ފުރުސަތެއް ނުހުންނާނެއެވެ . ވީމާ އަހަރަކަށްވާއިގެ
އިޖާބަތް ދިނުމާއި ވަޅުން ވަރަކަށް ހިތާކަންތައް ކާނާގެ. އަދި (އަޅުގަނޑު ދަތި
ވެގެންވާނަމަ) ކަލަކު ފިޔަވައިކަން ސަލާމާތް ކަނޑުން ނަލުގައި ވަރުގެ މާލެ .

406 وعن أبي ذَرٍّ ، رضي اللَّهُ عنه ، قال : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إنِّي أَرى مالا تَرَوْنَ ، أَطَّتِ السَّماءُ وحُقَّ لَهَا أَنْ تئطَّ ، مَا فيهَا موْضعُ أَرْبَعِ أَصابعَ إلاَّ وَمَلَكٌ واضِعٌ جبهتهُ ساجِداً للَّهِ تَعَالى ، واللَّه لَوْ تَعْلَمُونَ مَا أَعْلَمُ ، لضَحِكْتمْ قَلِيلاً ، ولَبكَيْتُمْ كثِيراً ، وما تَلَذَّذْتُم بِالنِّسَاءِ عَلَى الْفُرُشِ ولَخَرجْتُمْ إِلى الصُّعُداتِ تَجْأَرُون إِلى اللَّه تَعَالَى » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسن .

وَ « أَطَّتْ » بفتح الهمزة وتشديد الطاءِ، وَتَئِطُّ » بفتح التاءِ وبعدها همزة مكسورة ، والأَطِيطُ : صَوْتُ الرَّحلِ وَالْقَتَبِ وشِبْهِهِمَا ، ومعْنَاهُ : أَنَّ كَثْرَةَ مَنْ في السَّماءِ مِنَ المَلائِكَةِ الْعابِدينَ قَدْ أَثْقَلَتْهَا حَتَّى أَطَّتْ .

وَ « الصُّعُدَاتِ » بضم الصاد والعين : الطُّرُقَاتُ ، ومعنى « تَجأَرُونَ » : تَسْتَغِيثُونَ .

މާތް الله ރުޟުވާން ލިބިވި ابو ذَرٍّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިވެއެވެ. ވީއިރު ކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންނަށް ނުފެންނަ ކަންތައްތައް އަޅުގަނޑަށް ފެނެއެވެ.އުޑުން ހަޑުހަނޑި އަޑު އިވި އިވި އަޑު.އަދި އުޑުން އަޑުދު އަޑުއިވުން އިވުމީ ޙައްޤުކަމެއްކަމުގައިވެއެވެ. (އެހެނީ) އުޑުގައި ތަން ހަތަރު އިނގިލީގެ ދުރުމިނުގައި މަލާއިކަތުން ބޮލާލާ ސަޖިދަކުރައި ނޫނީ ޖަހައިގެން ނުވާ އެއްވެސް ތަނެއްވެސް ނުވެއެވެ. މާތް الله ގަސަމު ހުވާކުރޭ ބުނަމުވެ.ވީއިރު ތިޔަބައިމީހުން އަޅުގަނޑު ދަންނަ ތިޔަބައިމީހުން އެނގޭނަމަ ތިޔަބައިމީހުން ހުނުން ކުޑަވާނޭ ގިނަގިނައިން ރޮއްވާނެއެވެ . އަދި ތިޔަބައިމީހުން ރޭޅުން ގަނޑުވާ ގިނަ ގަނޑުވާނެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ އަނބިންގެ ފަރާތުން އުފާ حاصل ނުކޮށް މަގުތަކަށް ނިކުމެ ތިޔަބައިމީހުން الله ގެ ޙަޟްރަތުން ދުޢާ ކުރާނެއެވެ .

407 وعن أبي بَرْزَة بِراءٍ ثم زاي نَضْلَةَ بن عُبَيْدٍ الأَسْلَمِيِّ ، رضي اللَّه عنه ، قال: قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا تَزُولُ قَدمَا عبْدٍ حَتَّى يُسْأَلَ عَنْ عُمْرِهِ فِيمَ أَفْنَاهُ ، وَعَنْ عِلْمِهِ فِيم فَعَلَ فِيهِ ، وعَنْ مالِهِ منْ أَيْنَ اكْتَسبهُ ، وفِيمَ أَنْفَقَهُ ، وَعَن جِسْمِهِ فِيمَ أَبْلاهُ » رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

މާތް الله ރުޟާވުން ލެއްވި ابو بَرْزَة نَضْلَةَ بن عُبَيْدٍ الأَسْلَمِيِّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. قيامة ދުވަހު އަޅާގެ ސުވާލުކުރައްވާން (ޢުމުރު ނިމުނީ) ކޮން ކަމެއް ނުނިމި އަޅާގެ ޢުމުރު ހޭދަކުރި ގޮތް ގެއްލުނުވާނެއެވެ. އެއީ އަޅާގެ ޢުމުރު ކޮންކަމަކު ހޭދަކުރިތޯ ސުވާލުކުރެވޭނެއެވެ ؟ އަދި އަޅާގެ علم ން عملކުރީ ކޮންކަމެއްތޯ ސުވާލުކުރެވޭނެއެވެ ؟ އަދި އަޅާގެ އަތްދަށަށް ހުރި މުދާލިބުނީ ކޮން ގޮތަކުންތޯ ހުރި އެއްކޮށް ބޭއްވި ؟ އަދި އެ ހުރި ކުރީ ކޮންކަމަކަށްތޯ ސުވާލުކުރެވޭނެއެވެ ؟ އަދި އޭނާ ހަށިގަނޑު މުސްކުޅި ކުރީ ކޮން ކަމެއްގައިތޯ އެވެ؟

408 وعن أبي هريرة ، رضي اللَّه عنه ، قال : قرأَ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : { يوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبارَهَا } ثم قال : « أَتَدْرُونَ مَا أَخْبارُهَا ؟ » قالوا : اللَّهُ ورَسُولُهُ أَعْلَمُ . قال : «فَإِنَّ أَخْبَارَهَا أَنْ تَشْهَدَ عَلَى كُلِّ عَبْدٍ أَوْ أَمةٍ بِمَا عَمِلَ عَلَى ظَهْرِهَا ، تَقُولُ : عَمِلْتَ كَذَا وكذَا في يَوْمِ كَذَا وكَذَا ، فهَذِهِ أَخْبارُهَا » رواه التِّرْمِذِي وقال : حديثٌ حسنٌ .

މާތް الله ރުޟާވުން ލެއްވި ابو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم (ޒިލްޒާލް ސޫރަތުގެ އަށްވަނަ އާޔަތް) ތިލާވަތްކުރައްވާ ވިދާޅުވިއެވެ. އެ އާޔަތުގައި يوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبارَهَا ގެ އާޔަތެވެ . މި އާޔަތުގެ މާނައަކީ އެދުވަހުން ބިން އޭގެ خبر ތަށް ކިޔައިދޭނެއެވެ . ދެން މި އާޔަތް ތިލާވަތްކުރައްވަމުން رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބިން އޭގެ ޚަބަރު ކިޔައިދޭނީ ކޮން خبرއެއް ކަމަށް އެނގޭތޯ ހެއްޔެވެ؟ އަޞްޙާބުން ދެންނެވިއެވެ. އެކަން މާތް الله އާއި . ދެން އެކަލާނގެ ރަސޫލާއަށެވެ . حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެން ބިން ދޭނީ خبر އަކީ

ކޮންމެ ފިރިހެނުންގެ މައްޗަށާއި އަދި ކޮންމެ އަންހެނުންގެ މައްޗަށް ހަޔާ ބަސް އަރުވާލައްވާށެވެ .

(އަލްމަރްޖާން) ބިން ބާނުނުމެވެ. ބިމާ މިބިން މިބިން ދުވަސްވަރު ކުރީ ދުވަހު ދުވަހު ހަމަގެކެވެ.

ފަދަ ބިން (އަދުވަރުން) خبر ބައެއް ދެއްވުން ގެނދާނަ ގެބާ މިއިހެވެ .

409 وعن أبي سعيدٍ الخُدْرِيِّ ، رضي اللَّه عنه ، قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: « كَيفَ أَنْعَمُ وَصاحِبُ الْقَرْنِ قَدِ الْتَقَمَ الْقَرْنَ ، وَاسْتَمَعَ الإِذْنَ مَتَى يُؤْمَرُ بِالنَّفْخِ فَيَنْفُخُ » فكَأَنَّ ذلِكَ ثَقُلَ عَلى أَصْحَابِ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقالَ لَهُمْ : « قُولُوا: حَسْبُنَا اللَّه وَنِعْمَ الْوكِيلُ » رواه الترمذي وقال حديثٌ حسنٌ .

« الْقَرْنُ » : هُوَ الصُّورُ الَّذِي قال اللَّه تعالى : { وَنُفِخَ في الصُّورِ } كَذَا فَسَّرَهُ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم .

ރާޟީ الله ޢަންހު ވާތީވި ابو **سعيدِ الخُدْرِيِّ** ގެ ރިވާއަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.

رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތަޙްޤީޤު ކުރުމަށް حوال ކުރުވިފައިވާ (އިސްރާފީލު) މަލާއިކަތާ ތަޙްޤީޤުގައި އަންގަވައިގަން އަޑުއަހަން ބައިތިއް ވަގުތު އަޅުގަ އަދުރުން އިސްތިޢާރު ކުރުމުގެ އަމުރު ލިބުމަށް އަޑުއިވޭތޯ ކަންތަކު ދަރައިގަން ހުއްޓާ ތިބުން ކަލޭގެފާނުގެ ދުނިޔޭގެ އަޅުގެ ތަރުއަރު ގެއްލުގެންގެން ކަލޭނީ ކިހިނެއް ހެއްދެވޭ ؟ މިހެން މި ބަސްފުޅު އިވުމުގައި رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ أَصْحَاب ބޭކަލުން ކަންބޮޑުވެގެން ދެއްވެ . އޭރުނދު އެބޭކަލުންނަށް އަޅުގަނޑުމެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން حَسْبُنَا اللَّه وَنِعْمَ الْوكِيلُ ކިޔާށެވެ .

410 وعن أبي هريرة ، رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَنْ خَافَ أَدْلَجَ، وَمَنْ أَدْلَجَ ، بَلَغَ المَنْزِلَ ألا إِنَّ سِلْعَةَ اللَّهِ غَالِيةٌ ، أَلا إِنَّ سِلْعَةَ اللَّهِ الجَنَّةُ» رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ .

و « أَدْلَجَ » بِإِسْكان الدَّال ، ومعناه : سَارَ مِنْ أَوَّلِ اللَّيْلِ ، وَالمُرَادُ : التَّشْمِيرُ في الطَّاعَة . والله أعلم .

މާތް الله ރުއްސުން ލިބިވި ابو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ރޭގަނޑުގެ މުސާފިރުވެއްޖެނަމަ ބިރުވެރިވާ ރޭގަނޑު އަނދިރިކަން ވަރުވިޔަ ކަލޭގެ އަވަދިން ހަމަލާދިނުން ދުރުވުމަށް މަގުމަތިން الله އަށް ބިރުވެތިވާ މީހާ އަވަހަށް ތައްޔާރުވެ އަވަސްވެގެން ދެއެވެ. އަދި އަވަހަށް ދާމީހާ ކުއްލިއަކަށް ވަގުތު އަވަސްކޮށް ވަޒަންކުރަނީ ކާމިޔާބު ވުމަށް ހަމައެކަނި ވާސިލު ވެއެވެ . ދަންނާށެވެ . ހަމަކަށަވަރުން الله ގެ ކާމިޔާބު އަގު ބޮޑު ތަކެތިއެވެ . ދަންނާށެވެ . ހަމަކަށަވަރުން الله ގެ އަގު ބޮޑު ތަކެތި ކާމިޔާބުގެ ދުވަހަކީ ސުވަރުގެއެވެ .

411 وعن عائشةَ ، رضي اللَّه عنها ، قالت : سمعتُ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، يقول : «يُحْشَرُ النَّاسُ يَوْمَ الْقِيامَةِ حُفَاةً عُراةً غُرْلاً » قُلْتُ : يا رسول اللَّه الرِّجَالُ وَالنِّسَاءُ جَمِيعاً يَنْظُرُ بَعْضُهُمْ إِلى بَعْضٍ ،؟ قال : « يا عَائِشَةُ الأَمرُ أَشَدُّ من أَنْ يُهِمَّهُمْ ذلكَ » .

وفي روايةٍ : « الأَمْرُ أَهَمُّ مِن أَن يَنْظُرَ بَعضُهُمْ إِلى بَعْضٍ » متفقٌ عليه . « غُرلاً » بضَمِّ الغَيْنِ المُعْجَمَةِ ، أَي : غَيْرَ مختُونِينَ .

މާތް الله ރުއްސުން ލިބިވި عائشة ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަންނަ އަޑު އެހީމެވެ . . އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީސްތަކުން ޤިޔާމަތް ދުވަހު محشر އަށް ގެނެއްސެވޭނީ ހިނގާ ބަރަހަނާ ހެދުމެއްނެތި އެއްވެސް ހަށިގަނޑު ނިވާ ختان ކޮށް ނުކުރެވިއެވެ . عائشةَ ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ . ތިމަންނަ ދަންނަވައިމެވެ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . (އަންހެނުން ފިރިހެނުން) ހުރިހާ މީހުންނަށް އަނބުރާނުން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް ބަލާނެ ހެއްޔެވެ ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ عائشةَ ގެފާނެވެ . އެދުވަހު ކަންތައްވާނީ ދަތި ވަރަށް ބޮޑު މުސީބާތްތަކާ ބިރުވެރި ދުވަހަކަށެވެ . އަދި އަނެއް ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ . އެއީ އެކަކު އަނެކަކަށް ބެލުމަށްވުރެ ބޮޑު މުސީބާތެއް ދުވަހަކަށެވެ .

باب الرجاء

ހެޔޮކަންތައް ވަން ކުރުމުން ރަނގަޅު ގޮތް ތެދުވެރި ވާހަކަތަން އުއްމީދު ކޮށްގެން ހުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (الزمر 53): {قل يا عبادي الذين أسرفوا على أنفسهم لا تقنطوا من رحمة اللَّه إن اللَّه يغف الذنوب جميعاً، إنه هو الغفور الرحيم}.

ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ . އެއުރެންގެ އަމިއްލަ نفس ތަކުގެ މައްޗަށް ފާޅުގައި إسراف ކޮށްފައިވާ ، ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަޅުތަކުންނޭ ! ތިޔަބައިމީހުން الله رحمة ން އުއްމީދު ކަނޑައިނުލާށެވެ ! ހަމަކަށަވަރުން ، الله އީ ، އެންމެހާ ފާފަތައް ފުއްސަވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ އީ ، ގިނަގިނައިން ފާފަ ފުއްސަވާ ، رحيم ވަންތަ ރަސްކަލާނގެއެވެ .

وقال تعالى (سبأ 17): {وهل نجازي إلا الكفور}.كافر

كافر ވާ މީހުންނަށް މެނުވީ ، ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެފަދަ ޖަޒާ ދެއްވަމު ހެއްޔެވެ ؟

وقال تعالى (طه 48): {إنا قد أوحي إلينا أن العذاب على من كذب وتولى}.

ހަމަކަށަވަރުން (الله ގެ رسالة) ދޮގުކޮށް ، އެނބުރި ފުރަގަސްދިން މީހުންގެ މައްޗަށް، ހަމަކަށަވަރުން عذاب ހުރި ކަމަށް ތިމަންމެންނަށް وحى ކުރައްވާފައިވެއެވެ .

وقال تعالى (الأعراف 156): {ورحمتي وسعت كل شيء}

އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ رحمة ކޮންމެ އެއްޗަކަށް ތަނަވަސްވެގެންވެއެވެ .

412 وعن عُبادَة بنِ الصامِتِ ، رضي اللَّهُ عنه قال : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « منْ شَهِدَ أَنْ لا إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ ، وأَنَّ مُحمَّداً عبْدُهُ وَرَسُولُهُ ، وأَنَّ عِيسى

عَبْدُ اللَّهِ ورَسُولُهُ ، وكَلِمَتُهُ أَلْقاها إِلى مَرْيَمَ ورُوحٌ مِنْهُ ، وأَنَّ الجَنَّةَ حَقٌّ وَالنَّارَ حَقٌّ ، أَدْخَلَهُ اللَّهُ الجَنَّةَ عَلى ما كانَ مِنَ العمَلِ » متفقٌ عليه .

وفي رواية لمسلم : « مَنْ شَهِدَ أَنْ لا إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ ، وأَنَّ مُحَمَّداً رسُولُ اللَّهِ ، حَرَّمَ اللَّهُ علَيهِ النَّارَ » .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލެއްވި عُبادَة بنِ الصامِت ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މާތް الله ފިޔަވައި އެހެން އިލާހަކު ނުވާ ކަމަށާއި އެކަލާނގެ އެއްކައުވަންތަ ކަމަށާއި އެކަލާނގެއަށް شَرِيك އަކު ނުވާކަމަށް ހެކިވެ އަދި ހަމަކަށަވަރުން مُحمَّد ގެ ފާނަކީ އެކަލާނގެ އަޅާކަމަށާއި އަދި އެކަލާނގެ ރަސޫލާކަމަށް ހެކިވެ ، އަދި ހަމަކަށަވަރުން عيسى ގެ ފާނަކީ އެކަލާނގެ އަޅަކުކަމަށާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާ ކަމަށް ހެކިވެ އަދި عيسى ގެ ފާނަކީ އެކަލާނގެ އިރާދަ ފުޅުން މަރުޔަމް ގެފާނަށް ބަސްފުޅެއް އެއްލެވި ރޫޙެއް ކަމަށް ހެކިވެ އަދި ސުވަރުގެއާއި حقيقةއެއް ކަން ގަބޫލުކޮށް އަދި ނަރަކައަކީ حقيقةއެއް ކަމަށް ގަބޫލުކުރާނަމަ އެމީހެއްގެ عمل ކޮންމެ ގޮތަކަށް ހުއްޓަސް ޖަންނަތަށް ވައްދަވާނެ ސުވަރުގެއަށް އެކަލާނގެ ވައްދަވާ ހުށްޓެވެ .

އަދި މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ . މާތް الله ފިޔަވައި އެހެން އިލާހަކު ނުވާކަމަށާއި އަދި ހަމަކަށަވަރުން مُحمَّد ގެ ފާނަކީ الله ގެ ރަސޫލާ ކަމަށް ހެކިވެއްޖެ މީހާ ގެ މައްޗަށް މާތް الله ނަރަކައިގެ އަލިފާން حرام ކުރައްވާނެއެވެ.

413 وعن أبي ذَرٍّ ، رضيَ اللَّهُ عنه ، قال : قال النبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « يقولُ اللَّهُ عزَّ وجلّ: مَنْ جاءَ بِالحَسَنَةِ ، فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِها أَوْ أَزْيَدُ ، ومَنْ جاءَ بِالسَّيِّئَةِ ، فَجَزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِثْلُهَا أَوْ أَغْفِرُ . وَمَنْ تَقَرَّبَ مِنِّي شِبْراً ، تَقَرَّبْتُ مِنْهُ ذِرَاعاً ، ومنْ تَقَرَّبَ مِنِّي ذِرَاعاً، تَقَرَّبْتُ مِنْهُ باعاً، وَمَنْ أَتاني يمشي ، أَتيْتُهُ هَرْوَلَةً ، وَمَنْ لَقِيَني بِقُرَابِ الأَرْضِ خَطِيئَةً لاَ يُشْرِكُ بِي شَيْئاً، لَقِيتُهُ بمثْلِها مغْفِرَةً » رواه مسلم.

معنى الحديث : « مَنْ تَقَرَّبَ » إِلَيَّ بِطاعَتي « تَقَرَّبْتُ » إِلَيْهِ بِرحْمَتي ، وإِنْ زَادَ زِدْتُ، «فَإِنْ أَتاني يَمشي » وأَسْرَعَ في طاعَتي « أَتَيْتُه هَرْوَلَةً » أَيْ : صبَبْتُ عليْهِ الرَّحْمَةَ ، وَسَبَقْتُهُ بها ، ولَمْ أُحْوِجْهُ إِلى المَشْيِ الْكَثِيرِ في الوُصُولِ إِلى المَقْصُودِ ، « وَقُرَابُ الأَرْضِ» بضمِّ القافِ ويُقال بكسرها ، والضمّ أَصحّ ، وأَشهر ، ومعناه : ما يُقارِبُ مِلأَها ، واللَّه أعلم

މާތް الله ރުއްސެވުން ލެއްވި ابو ذَرّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ޤުދުސީއެކެވެ. الله عزّ وجل ، وحى ކުރައްވަވައިފައިވެއެވެ. އެންމެ ހެޔޮ ކަމެއް ކޮށްދިނުމުގެ ވައުދެއް ދިހަ ހެޔޮ ކަމުގެ ثواب ހުއްޓެވެ . ނުވަތަ އެއަށް ވުރެ ގިނަ އިން ދިހަ ހުއްޓެވެ . ނަމަ ނުވަތަ ކަމެއް ކުރުމުގެ ޖީބާއިގެ ނުވަތަ ފުރިހަމަ ބޮޑުވެރިކަމުގެ އެންމެ ނުވަތަ ކަމެއް ޖީހިވާ ނުވަތަ ކަމެއް ޖިހާދުކުރާ (ތިމަންރަސްކަލާނގެ) އަޅާއަށް ފަދަ ފުއްސަވާފައިވެއެވެ . އަދި މިހާރު ތިމަން ރަސްކަލާނގެ فرض ކުރައްވާ ވާޖިބު ކަމެއް އަދާކުރަމުން ދިޔުމާއެކު މަސައްކަތް ކުރާނަމަ ފެށިގެން ކުރުމަށް ފަރުދުވަނީ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ فضل ވަންޏާ ކަމުގެ ހަމަޖެހުމާ އެއް ފަދަ ޤުރުބަ ކުރި ކުރައްވާމެވެ. (ފަދަ އަށް މިސާލެއް ކަލޭގެފާނު ޖީހިޖަހާ އެއްގަލަ ދުވަހު ނުވަތަ އެކަލޭގެ ގިނަގުނަ ބޮޑުވެގެން ޖީހުވަރު ނިސްބަތަކު ކުރާ ޖީހާނަށް (މިސާލެވެ .) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފަރުވާ ކުރައްވާ ކަންތައްތަކާ އިތުރުން އެހެނިހެން އިބާދަތްތަކާއި ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އާއި ކައިރިން ވަރަށް ގާތުގައި މަސައްކަތް ކުރާނަމަ ފަރުވާ ދެވިދާނެ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ޤުރުބަ އަމިއްލަ ފަދަ ބޮޑުކަމެއް ކައިރި ކުރައްވާ ވަރުވާނެ . (ފަދަ އަށް މިސާލެއް މުސްލިމުގެ ޖީބުގެ ގެ އެއްގަލަ ނިސްބަތްކަމަށް އަށް ބަދަލުވެ ޖީހުގެ ޖީބުގެ އަޅާ އެއްގަލަ އަސްލިފާ ނިސްބަތުގެ މިސާލެވެ .) އަދި ހަމަ ކަމެއްގައި ކުރާމީހާ އަވަސް ވަގުތުން ދުވާ ގަބޫލު ކުރާމީހާ ޢަމަލުތަކުގެ އިހްސާނުކުރާ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަވަސް ވަޑައިގަތުމާއި ނިސްބަތާއި ފޮނުވަނީ އެއްގަލަ ހެޔޮ ކަމުގެ އަވަހާ ހިނގާ ދުވާ ގޮސް ނުވަތަ ގެ އެއްގަލަ ދިނުމަށްބަދަލު ހިނގާ ދުވެފައިހުރި ފަދައިން ނިވާ . އަދި ހިނގާ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އާއި ބަރަކާތް ވާ ހިނގާ ބޮޑުވެގެ ކަމެއް ފަދަ ހަމަޖެހޭ ބައްޕާ އަށްވުރެ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އާއި އަވަހަށް އެއްގަލަ ޝިރުކު ކަމެއްގެ ކުރީގައި ނުވެއްޖެ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަޅާގެ ދުޢާއި ހެދި ޤަބޫލު ކުރުމަށް އަވަސްކަމާއި ދަރިއާއި ކަމުގެ ފަދަ އަދި ވަރަށް ގާތްކަން ދަށެވެ .

414 وعن جابر ، رضي اللَّهُ عنه ، قال : جَاءَ أَعْرَابِيٌّ إلى النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقال : يا رَسُولَ اللَّهِ ، ما المُوجِبَتَانِ ؟ فقَالَ : « مَنْ مَاتَ لاَ يُشرِكُ بِاللَّه شَيْئاً دخل الجَنَّةَ ، ومَنْ ماتَ يُشْرِكُ بِهِ شَيْئاً ، دَخَلَ النَّارَ » رواه مُسلم .

ރަޟީ الله ޢަންހު ވިދާޅުވި جابر ގެ ރިވާޔަތުން ހަދީޘްކުރައްވައެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ޢަރަބިއްޔަކު ވަޑައިގެން
رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ހަޟްރަތަށް ވަޑައިގެން . ދެން ދަންނަވައެވެ. އޭ الله ގެ
ރަސޫލާއެވެ . ސުވަރުގެ އާއި ނަރަކަ ވާޖިބު ވާ ދެކަމަކީ ކޮބައި ކޮންކަމެއް ؟ حديث
ކުރެއްވިއެވެ. الله އާއި އެއްވެސް އެއްޗެއް شريك ނުކުރާ ހާލުގައި މަރުވާ މީހާއަށް ސުވަރުގެ
ވާޖިބުވެއެވެ . އަދި الله އާއި شريك ކުރާ ހާލުގައި މަރުވާ މީހާއަށް ނަރަކަ ވާޖިބުވެއެވެ .

415 وَعن أَنسٍ ، رضي اللَّهُ عنه ، أَنَّ النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، وَمُعَاذٌ رديفُهُ عَلى الرَّحْلِ قَالَ : «يا مُعاذُ » قال : لَبيَّيْكَ يا رسُولَ اللَّهِ وَسَعْدَيْكَ ، قالَ : « يا مُعَاذُ » قالَ : لَبَّيكَ يارَسُولَ اللَّهِ وَسَعْديكَ . قالَ : « يَا مُعاذُ » قال : لَبَّيْكَ يا رَسُولَ اللَّهِ وَسَعْديكَ ثلاثاً ، قالَ : « ما مِن عَبدٍ يَشْهَدُ أَنْ لاَ إله إِلاَّ اللَّهُ ، وَأَنَّ مُحمَدا عَبْدُهُ ورَسُولُهُ صِدْقاً مِنْ قَلْبِهِ إِلاَّ حَرَّمَهُ اللَّهُ على النَّارِ » قالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ أَفَلاَ أُخْبِرُ بِها النَّاسَ فيستبشروا ؟ قال : «إِذاً يَتَّكِلُوا » فَأَخْبَرَ بها مُعَ اذٌ عِنْد مَوْتِهِ تَأَثُّماً . متفقٌ عليه .

وقوله : « تَأَثُّماً » أَيْ : خَوْفاً مِنَ الإِثمِ في كَتْمِ هذا العِلْمِ .

ރަޟީ الله ޢަންހު ވިދާޅުވި أَنسٍ ގެ ރިވާޔަތުން ހަދީޘްކުރައްވައެވެ. ރަސޫލާއަކަށް ވަޑައިގެން نَبِي އާ
صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ސަވާރުވެ ވަޑައިގެން އިންނެވި ސަވާރީގެ ފަހަތުގައި (ރަޟީ الله
ޢަންހު ވިދާޅުވި) مُعَاذ ގެ ފުށު ސަވާރުވެ ވަޑައިގެން އިންނެވިއެވެ . حديث ކުރައްވައެވެ.
އޭ مُعَاذ އެވެ ! مُعَاذ ޖަވާބު ދެއްވިއެވެ . لَبيَّيْكَ އެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ! ކަލޭގެފާނަށް އަޅުގަނޑު
ހާޒިރުވެއްޖައީމެވެ ... حديث ކުރައްވައެވެ. އޭ مُعَاذ އެވެ ! مُعَاذ ޖަވާބު

ދެއްވިއެވެ . لَبَّيْكَ އެވެ. ދެން الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . ކަލޭގެފާނުގެ އަމުރު ފުރިހަމަކުރަން ބޭނުންވައި

ހާޒިރުން ވެއެވެ . މިގޮތަށް ތިން ފަހަރު ދެންނެވިއެވެ . (ދެން) حديث ކުރައްވައިފިއެވެ.

އެއްވެސް ހަގީގަ الله ފިޔަވައި އަޅުކަން އިލާހަކު ނުވާކަމާއި ހަމަގައިމު ކަލޭގެފާނު محمد

(ޞ) އަކީ އެކަލާނގެ އަޅާކަމާއި އަދި އެކަލާނގެ ރަސޫލާކަން ހަދުވާ ބަލިތަކުގެ ހިތުން

ޝަހާދަތް ދެއްވާ ކަމަށް ... الله سبحانه وتعالى ނަރަކަ

ހަރާމުކުރައްވާނެއެވެ. معاذ ދެންނެވިއެވެ . ދެން الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . މިކަމަށް މީހުން އުފާވުމަށް خبر

ދީފާނަންތޯ . ވިދާޅުވިއެވެ . حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. މިކަމަށް

ހަދާނެ ... معاذ

ކުރާނެ ... حديث ...

... حديث ... .

416 وعنْ أبي هريرة أَوْ أبي سَعِيدٍ الخُدْرِيِّ رضيَ اللَّهُ عنهما : شَك الرَّاوِي ، وَلاَ يَضُرُّ الشَّكُّ في عَينِ الصَّحابي ، لأَنهم كلُّهُمْ عُدُولٌ ، قال : لما كان يَوْمُ غَزْوَةِ تَبُوكَ، أَصابَ الناسَ مَجَاعَةٌ ، فَقالُوا : يا رَسُولَ اللَّهِ لَوْ أَذِنْتَ لنا فَنَحَرْنَا نَواضِحَنا ، فَأَكلْنَا وادَّهَنَّا؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « افْعَلُوا » فَجَاءَ عُمَرُ رضي اللَّهُ عنهُ ، فقال : يا رَسول اللَّهِ إنْ فَعَلْتَ قَلَّ الظَّهْرُ ، ولَكِنْ ادْعُهُمْ بفضْلِ أَزْوَادِهِمْ ، ثُمَّ ادْعُ اللَّهِ لَهُمْ عَلَيْهَا بِالبرَكَةِ لَعَلَّ اللَّه أَنْ يَجْعَلَ في ذلكَ البرَكَةَ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « نَعَمْ» فَدَعَا بِنِطْعٍ فَبَسَطهُ ، ثُمَّ دَعَا بِفَضْلِ أَزَاوِدِهِمْ ، فَجعلَ الرَّجُلُ يجيءُ بِكَفِّ ذُرَةٍ ويجيءُ الآخَرُ بِكَفِّ تَمْرٍ ، ويجيءُ الآخَرُ بِكِسرَةٍ حَتى اجْتَمَعَ عَلى النطْعِ مِنْ ذَلكَ شَيءٌ يَسِيرٌ ، فَدَعَا رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بِالبَرَكَةِ ، ثُمَّ قالَ « خُذُوا في أَوْعِيَتِكُمْ ، فَأَخَذُوا في أَوْعِيَتِهِمْ حتى ما تركُوا في العَسْكَرِ وِعاء إلاَّ مَلأوهُ ، وأَكَلُوا حَتَّى شَبِعُوا وَفَضَلَ فَضْلَةٌ ، فقال رَسُولُ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أَشْهَدُ أَنْ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ ، وَأَنِّي رَسُولُ اللَّهِ لاَ يَلْقَى اللَّه بهما عَبْدٌ غَيْرُ شاكٍّ ، فَيُحْجبَ عَنِ الجَنَّةِ» رواهُ مسلم .

ރާޟީ الله ޢަންހު ފަރުމާ ابو هريرة ގެ ރިވާޔަތް ނުވަތަ ރާޟީ الله ޢަންހު ފަރުމާ ابو سَعِيدٍ الخُدْرِيِّ އާއި ދެބައިކުދިން ކުރެ ކޮންބޭފުޅެއް ކަމާބެހޭގޮތުން ރިވާޔަތް ކުރެވިގެން ވެއެވެ . މި

حديث ގެ ތަރާވީ އަދީ އިސްވެދެންނެވި ދެބޭކަލުން ކުރެ ކަން ބޭކަލުއް ކަމަށް ދެކޭ ވީސް ޝަހާދަ

އަޅުގަނޑުމެނެވެ . ނަމަވެސް މި ގޮތަށް صحابي ން އަހަރެން ކުރުމުގައި އޮތީ އެއްޗެއް އަދި

އެއްވެސް މައްސަލައެއް ނުނެވެ. ސަބަބަކީ صحابي ންގެ ހުރިހާ ބޭކަލުންނަކީ ވެސް އިތުރު

ވެރި ބޭކަލުން ކަމުގައި ވާތީ އެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ . ތިބާކަ ހަނދާން ހިނގި ދުވަހު

މިސްކިތްނބަރި މަތީ މެޒުކަން ކުރިމަތީ ވިއެވެ . ދެން އެބޭކަލުން ދަންނަވައިފިއެވެ . ހަ الله ގެ

ރަސޫލާއެވެ . ތިމަން މީހާގެ ބައެއް ޖަމާޢަތެއް ކަތިމާރުގެން އެކުން ކަލެ އަދި އެގެ

ސަރުތިން ތިރު ނުގަން ބޭނުން ކުރުން ކަރިނތި ތިއެވެ ؟ ދެން رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ

وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެކަމަށް ރަނގަޅެވެ . ތިޔަ ގޮތަށް عمل ކުރާށެވެ . ދެން އަލިހުދު

މާތް الله ރަސޫލުގެ ޚަލީފާ عُمَرُ ގެ ދުލުން ވަޙީއަކަށްވެ . ދެން ދަންނަވައިފިއެވެ . ހަ الله ގެ

ރަސޫލާއެވެ . ތިޔަ ގޮތަށް ހައްދަވައިދެއްވާ ސަލާމަތީ މަދުވެރިއެވެ. އަހަން ކަމުން އަމިއްލަގެ

އަތްގައި ހުރި ކާތިބާއަށް ގެނައުމަށް އަނގައަށް ދީ ނުނިކުމެވެ ؟ ދެން އަރައިގަން ކާލިގެފުން

އަހަރެ ބަރަކާތު ޚަލީފާގެ ދައްވާ ކުރުން ދީ ނުނިކުމެވެ ؟ އެހެރަން އިރާދަ ކުރެއްވީއްޔާ

الله سبحانه وتعالى އެހެން ބަރަކާތް ޚަލީފާއަށް ދެއްވާނެތެވެ . ދެން رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم

حديث ކުރެއްވިއެވެ. އާއެކެވެ . އަގުތު އަނބުމަ ރަނގަޅެވެ . ދެން އަހަރެ ދެން ހަމަ

ބައިތުރު ކުރެވިދިޔައީ އެތި ސަފުރާއަށް ގެނެސްދެމުން އަނގަވައިފިއެވެ. ދެން އެއްޗެއް ކުރެވިއްޖެއެވެ.

ދެން މިސްކިތްނބަރު އަތުރިނގެ އަތްގައި ހަރު ކާއިތިކާ ގެނައުމުން އަނގަވައިފިއެވެ . ރޭވި

ވިދާޅުވެބެވެ . އަހަރެން އެކަކު ދަތުރުތިމާގެ މިނުވަރަކާތުގެ ހުރިހާ ގޮތެއް ، އެނގޭކަ އެތިރާގެ ކަކުރު

ކާއިގެ ، އެނގޭކަ ރޮދި ކާއިގެ މިނުވަރު ސުފުރާގެ މައްޗަށް އަރުވުނީސް ދުދުކާއިތިކާގެ

ޖަމަރު ކުރުއްވިޖެއްޔެވެ . ދެން رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، އެއަށް ބަރަކާތް ލައްވުން އަދި

دعاء ކުރެއްވިއެވެ . އަހަރުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުޅިން ތިޔަބައިމީހުންގެ އަތުގައި

ހުރި ކަންތައްތަކެއް އަޅާށެވެ . ދެން އެބޭކަލުން އަޅިން ނަގާ އަޅުވުން ގޮސް ސަރުކާރުގައި

ހުރި ހުރިހާ ކަންތައްތަކެއް ފުރިއްވާލައްވިއެވެ . އަދި އެތްދުން ބަރުޖު ފުރުންތަން

ފުރިހަމަކުރެއްވިއެވެ. އަދި ކަންމަތީގެ ވަރަކަށް އިތުރުކޮށްގެ ހުރެއްޖެއެވެ . ދެން رسول

الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މާތް الله ފިޔަވައި އެހެން އިލާހަކު

ނުވާކަމަށް ތިމަން ކާޅިގެ ހުރި ވަގުތު . އަދި ތިމަން ކާޅިގެ ރަސޫލު މާތް الله ގެ ރަސޫލާ އަކަ

ކަލަން ބިލަން ކަލޭގެފާނު قبول ކުރައްވާ . އެއްވެސް ހަޤަކު އެއްވެސް ޝައްކަކާއިނުލައި
މިގޮތަށް قبول ކޮށްދެން ހުރެ الله އާއި ބައްދަލުވެއްޖެ ނަމަ އަރިހަށް ކިބައިން ސުވަރުގޭ
މަގާ ނުކުރައްވާނެތެވެ .

417 وَعَنْ عِتْبَانَ بنِ مالكٍ ، رضي اللَّه عنه ، وهو مِمَّنْ شَهِدَ بَدْراً ، قال : كُنْتُ أُصَلِّي لِقَوْمِي بَنِي سالمٍ ، وكَانَ يَحُولُ بَيْني وَبينهُم وادٍ إِذَا جاءَتِ الأَمطارُ ، فَيَشُقُّ عَليَّ اجْتِيَازُهُ قِبَلَ مَسْجِدِهِمْ ، فَجِئتُ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فقلتُ له : إِنِّي أَنْكَرْتُ بَصَرِي ، وَإِنَّ الوَادِيَ الَّذِي بيْني وَبَيْنَ قَوْمِي يسيلُ إِذَا جَاءَت الأَمْطارُ ، فَيَشُقُّ عَليَّ اجْتِيازُهُ ، فَوَدِدْتُ أَنَّكَ تَأْتِي ، فَتُصَليِّ في بَيْتِي مكاناً أَتَّخِذُهُ مُصَلًّى، فقال رسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « سأَفْعَلُ » فغَدا عليَّ رَسُولُ اللَّهِ ، وَأَبُو بَكْرٍ، رضي اللَّهُ عنه ، بَعْدَ ما اشْتَدَّ النَّهَارُ ، وَاسْتَأْذَنَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فَأَذِنْتُ لهُ ، فَلَمْ يَجْلِسْ حتى قالَ : « أَيْنَ تُحِبُّ أَنْ أُصَلِّيَ مِنْ بَيْتِكَ ؟ » فأَشَرْتُ لهُ إِلى المَكَانِ الَّذِي أُحبُّ أَنْ يُصَلِّيَ فيه ، فقَامَ رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فَكَبَّرَ وَصففْنَا وَراءَهُ ، فَصلَّى ركعَتَيْن ، ثُمَّ سَلَّمَ وَسَلَّمْنَا حِينَ سَلَّمَ ، فَحبَسْتُهُ علَى خَزِيرة تُصْنَعُ لَهُ ، فَسمَعَ أَهْلُ الدَّارِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم في بَيْتِي ، فَثَابَ رِجَالٌ منهمْ حتَّى كَثُرَ الرِّجَالُ في البَيْتِ ، فَقَالَ رَجُلٌ : مَا فَعلَ مَالكٌ لا أَرَاهُ ، فَقَالَ رَجُلٌ : ذلك مُنَافِقٌ لاَ يُحِبُّ اللَّه ورَسُولَهُ ، فقالَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم « لاَ تَقُلْ ذَلكَ أَلاَ تَراهُ قالَ : لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ يَبْتَغِي بِذَلِكَ وَجْهَ اللَّهِ تَعالى ؟،» . فَقَالَ : اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ ، أَمَّا نَحْنُ فَوَاللَّهِ ما نَرَى وُدَّهُ ، وَلاَ حَديثَهُ إِلاَّ إِلى المُنَافِقِينَ ، فقالَ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « فَإِنَّ اللَّهَ قَدْ حَرَّمَ على النَّارِ مَنْ قَالَ : لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ يَبْتَغِي بِذَلكَ وَجْهِ اللَّهِ » متفقٌ عليه .

و « عِتْبَانِ » بكسر العين المهملة ، وإِسكان التاءِ المُثَنَّاةِ فَوْقُ وبَعْدهَا باءٌ مُوَحَّدَةٌ . و «الخَزِيرَةُ » بالخاءِ المُعْجمةِ ، وَالزَّاي : هِي دقِيقٌ يُطْبَخُ بِشَحْمٍ وقوله : « ثابَ رِجالٌ » بالثَّاءِ المثَلَّثَةِ ، أَيْ : جَاءوا وَاجْتَمعُوا .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި ޞަޙާބީ عِتْبَانَ بنِ مالكٍ ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. އަދި އެއީ
ބަދުރު ހަނގުރާމައިގައި ބައިވެރިވި ވަޒީރެއްކަމުގައިވާ ބައިވެރިވެ . ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން ކަލޭ
ތިމަންނަގެ ގައުމު ބަނޑު ސަލާމަތުގެ މީހުންނަށް ނަމާދުކުރުމަށް ނިކުމެ ދިޔައެވެ. ދުރުމީހުންގެ
ގޮތުގައެވެ . އަދި ވާރޭ ވެހިއްޖައުމާ ތިމަންނާއި އެމީހުންނާއި ދެމެދު ހުރިވާ އާޅި
އެމީހުންގެ މިސްކިތަށް ހިނގުމަށް އުނދަގޫ ވާނެ ގޮތް ވެއްޖެއެވެ .
އެހެންކަމުން ތިމަން رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، އަރިހަށް ދިޔައީމެވެ .
އެއަށްފަހު ތިމަން އެކަލޭގެފާނަށް ދަންނަވައިލީމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަގެ ލޯފަން
ވެއްޖެއެވެ . އަދި ވާރޭ ވެހިއްޖައުމާ ތިމަންގެ ގައުމު ތިމަން
ގައުމު ގެ މީހުންގެ ދެމެދުގައި އެންމެ ވާދީގައި ފެން ބޮޑުވެ ގޮސް ތިމަންނާއި
ހަމަލާ ވެސް ތިމަން އެމީހުންނަށް އެންމެ ދަތި ނަމާދު ކުރުމަށް ދެވުނީއެވެ. ތިމަ
ތިމަން އެދެނީ ކަލޭގެފާނު ތިމަންގެ ގެއަށް ވަޑައިގެން ނަމާދު ކުރައްވައިދެއްވުމެވެ.
އެގޮތުން ތިމަން އެތަން ނަމާދު ކުރާ ތަނެއް ކަމުގައި ހަދައިގަތުމަށްޓަކައެވެ . ފަހެ رسول الله
صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަން ކަލޭގެފާނު (އިންޝާﷲ
ވާނެ ކަމަށް ކުރައްވާނެއެވެ. ފަހެ ދެވަނަ ދުވަހުގެ ހެނދުނު ދުވަހު رسول الله
صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންގެ ގާތަށް ވަޑައިގެންނެވެ . އަދި އަބޫބަކުރު ވެސް
ރަޟިޔަﷲ ޢަންހު . އަބޫބަކުރު ފާގުން ހުރިހިނދުއެވެ. އަދި رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ
وسلَّم ތިމަންގެ ގެއަށް ވަންނަން ތިމަން ކުރުން އިޛުނަކަށް އެދުނެވެ. ފަހެ
ތިމަން އެކަލޭގެފާނަށް އިޛުނަ އެރުވީމެވެ. އެއިރު (ގެއަށް ވަދެ ވަޑައިގެން)
ތިބީގައި އިށީނދެ ވަޑައިގަތުމެއް ނުކުރައްވައެވެ. ދެން ބުނެރެއްވީ ކޮބާ
ކޮންތާކުގައި ތިމަން ކަލޭގެފާނު ނަމާދުކުރައްވަން ބޭނުމީ؟ ފަހެ ތިމަން
އެކަލޭގެފާނަށް ނަމާދު ކުރުމަށް ބޭނުންވާ ތަން ދައްކާލީމެވެ. ފަހެ رسول الله صلّى اللهُ
عَلَيْهِ وسلَّم ނަމާދު ކުރައްވަން ހުރެ ތަކްބީރު ވިދާޅުވެއެވެ. ދެން އަހަރެން ބަރުގަކޮށް ގޮތުގައެވެ .
އަދި ތިމަން ދެރޭ އެކަލޭގެފާނުގެ ފަހަތުގައި ނަމާދުކޮށް ދެރަކުޢަތް ކުރީމެވެ . ފަހެ
އެކަލޭގެފާނު ދެ ރަކުޢަތް ކުރުމަށްފަހު ސަލާމް ދިނެވެ . ދެން ތިމަން ދިޔައީ
އެކަލޭގެފާނު ސަލާމް ދިނުމުން ސަލާމް ދިނީމެވެ . ދެން އެއަށް ފަހު ތިމަން
އެކަލޭގެފާނަށް ގެއިން ކާއެއްޗެއް ކާން ދިނުމަށް ގެއްލިހަދާ ބޭއްވީމެވެ . ހަދިދު

ކޯޅުކަން އަހަރުގެ މީހުންނަށް رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންނަގެ ގޭގައި އެބަ ހުންނެވިކަން އަންގަނީމެވެ . ދެން މިސްކިތުން އައުމަން ގެތެރެއަށް ވަޑައިގެން ގޮސް ހަމަލައި ދެން މީހުން ގެއްލުން ޖަމާވި ވާހަކަ ދިޔައީ . ދެން އެކި ތެރެއިން މީހަކު ބުނެވިއްޖެ · مالك بن دخشن އެތަ ހާޒިރުވެ ވިއްޔާތޯ ؟ އެނާ މި މަޖިލިހަށް އަރާން ނިމެނިއްޖެއްކަމެވެ ސުލޫކުއެވެ · އަރިހުގައި ތިބި މީހުން ބުނެއްޖެ · އޭނާ منافق އަކެވެ · އޭނާ الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާ އޭނާ ލޯބިވާގޮތަށް ނުވޭ ތިބުމެވެ · ދެން رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވާފައިވެއެވެ. މިހާ ހިޔާލު ނުބުނާށެވެ. އޭނާ اخلاص ތެރިކަމާއިއެކު لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ ގެ ކަލިމަ ކިޔާފައިވާކަން ނުދެކެނީ ހެއްޔެވެ ؟ ދެން އޭނާ ބުނެފިއެވެ ދެއްކިއެވެ · ހިތަށް ވަދެން ދަރަޖަކީ ދުނިޔެވީ ނިކަމެތިކަމެއް الله އަށް · ދެން އިހުސާސް އަދާކުރެއްވީ އެކަލާނގެ ރަސޫލާއަށް ހިތްހަމަ ކުރެއްވުމެވެ · ވިސްނުން ބޭނުންވާ ގޮތަކަށް އެކަން ކުރުން ބަލާނަމަ އަދި ވާހަކަ ދެއްކުމަ ހަމައެކަނި ހިތުން ގޮސް ވިދާޅުވިއެވެ · ދެން رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ދެން ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ، اخلاص ތެރިކަމާއިއެކު لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ محمد رسول لله ގެ ކަލިމަ ކިޔާ މީހާގެ ފަރާތުން ނަރަކަ ހަރާމް ކުރައްވާފައިވެއެވެ.

418 وعن عمرَ بنِ الخطاب ، رضي اللَّهُ عنه ، قال : قَدِمَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بسَبْي فَإِذَا امْرَأَةٌ مِنَ السَّبْي تَسْعَى ، إِذْ وَجَدتْ صبيًّا في السبْي أَخَذَتْهُ فأَلْزَقَتْهُ ببطْنِها ، فَأَرْضَعَتْهُ ، فقال رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « أَتُرَوْنَ هَذِهِ المَرْأَةَ طارِحَةً ولَدَهَا في النَّارِ ؟ قُلْنَا : لاَ وَاللَّهِ . فَقَالَ : «للَّهُ أَرْحمُ بِعِبادِهِ مِنْ هَذِهِ بِولَدِهَا » متفقٌ عليه.

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވި عمرَ بنِ الخطاب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.

رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހަށް (ހަނގުރާމަގައި ހައްޔަރުކުރެވުނު މީހުން) ގެނެސްވައްދާ ގެނެވުނެވެ . އޭރުން އަންހެނަކު ދުވަމުން އައިސް ކުޑަ ކުއްޖަކު ފެނުމުން

ނަގައިގަތެވެ . އަދި އަޚްލާޤު އަޚްލާޤީގަތެވެ . ދީން އަޚްލާޤުއަށް ގާތްވެ ހިތްދޮރުން ފުރިހަމައިގަތެވެ .

ފަހަރު رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެ އަންހެނާ އަނގާގެ އަދިކަ

އަޅުގަނޑު އެއްޗެއް ލާނީތޯ ބާރަވަރިއްޔާ ހުރުމުން ސިފަކުރަން ހުރިގޮތޭ ؟ އެކާލަން ދޭނެކަށްވާނެ .

ރަޙް الله ރަޙްމަތް ހޯއްދަވާ ވާހަކަ . އޭގެ ދެކޮޅަށް ހުކުމަށް ކުރެއްވި ސިފަތަކެއް ކުރެއްވިއެވެ . އެހެނީ

حديث ގައި ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى އެކަލާނގެ އަޅުތަކުންނަށް ދެއްކެވި އެ އަންހެނާ

އަނގާ ދަރި އަށް رحمُ ކުރާ މިންވަރު މަތީ ރަޙްމަތް رحمُ ކުރައްވާ މިންވަރުކަމެވެ .

419 وعن أبي هريرة ، رضي اللَّهُ عنه ، قال : قال رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لما خلَقَ اللَّهُ الخلْقَ ، كَتَبَ في كِتَابٍ ، فَهُوَ عِنْدَهُ فَوْقَ العَرْشِ : إنَّ رَحْمتي تَغْلِبُ غَضَبِي »

وفي روايةٍ : « غَلَبَتْ غَضَبِي » وفي روايةٍ « سَبَقَتْ غَضَبِي » متفقٌ عليه .

ރަޟީ الله ޢަންހުގެފާނު ابو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى خَلْقَ ކުރެއްވި ހަމަ

ފަހުން ހުރިހާ އެއްޗެއް حضرة ގައި عَرْشِ މަތީގައި ހުރި لوح المحفوظ ގައި

ލިޔުއްވިއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ކޯފާއަށް ވުރެ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ

ރަޙްމަތް ކުރިއަރާ ގޮވާލައްވައިފިއެވެ .

420 وعنه قال : سمِعْتُ رسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقول : جَعَلَ اللَّهُ الرَّحْمَةَ مائَةَ جُزْءٍ، فَأَمْسَكَ عِنْدَهُ تِسْعَةً وتِسعِينَ ، وَأَنْزَلَ في الأَرْضِ جُزْءًا واحِداً ، فَمِنْ ذَلِكَ الجُزْءِ يَتَراحمُ الخَلاَئِقُ حتَّى تَرْفَعَ الدَّابَّةُ حَافِرَهَا عَنْ ولَدِهَا خَشْيَةَ أَنْ تُصِيبَهُ » .

އަދި އެ صحابى(އަބޫ ރަޟީ الله ޢަންހުގެފާނު ابوهريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ.

ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން ބައްޕާ އަޑުއެހީމެވެ.

އަދިކަމުގައިވިޔަސް حديث ކުރެއްވިއެވެ الله سبحانه وتعالى އެކަލާނގެ رحْمَةَ ސަތޭކަ ބައިކޮށް ބަހައި

ކުރެއްވިއެވެ . އަދި (އެކަތިއެއް) ނުވަދިހަނުވަ ބައި އެކަލާނގެ حضرة ގައި ބަހައްޓައެވެ .

އަދި އެއިން އެންމެ ބިމަށް ބަޔެއް ބާވައިލެއްވިއެވެ. ފަހެ އެންމެހާ خلق ތަކުން އެއްބަޔަކު
އަނެއްބަޔަކަށް رحم ކޮށްލަދަނީ އެބައިންނެވެ . އެންމެ ކުޑަކުދިން ޖަނަވާރު އެއްޗެހި ދަރިއަށް
އަނިޔާ ވާނުދެއްވާ ސޫފާސޫފީގެ މައްޗަށް ބާވައިލެއްވީ އެއް رَّحْمَة ގެ ތެރެއިންނެވެ .

وفي روايةٍ : « إنَّ للَّهِ تَعَالى مائةَ رَحمَةٍ أَنْزَلَ مِنْهَا رَحْمَةً وَاحِدَةً بَيْنَ الجنِّ والإِنْسِ وَالبَهَائِمِ وَالهَوَامِّ ، فَبهَا يَتَعاطَفُونَ ، وبها يَتَراحمُونَ ، وَبها تَعْطِفُ الوَحْشُ عَلى وَلَدهَا ، وَأَخَّرَ اللَّهُ تَعالى تِسْعاً وتِسْعِينَ رَحْمَةً يَرْحَمُ بها عِبَادهُ يَوْمَ القِيَامَةِ » متفقٌ عليه .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى އަށް ސަތޭކަ رحمَة
އެއް ވެއެވެ . އޭގެ ތެރެއިން ޖިންނީންނާއި އިންސީންނާއި އަދި ހައިވާނުންނާއި އަދި
އަސިރަށް ސޫފާސޫފީގެ މައްޗަށް ބާވައިލެއްވީ އެއް رحمَة އެކެވެ . އެބަޔަކު އެކަކު
އަނެކަކަށް އޯގާތެރިވެ އުޅެނީ އެއިންނެވެ .އަދި ޖަނަވާރު އެކަ ދަރިންނަށް އޯގާވެރިވަނީ
އެއިންނެވެ . އަދި الله سبحانه وتعالى ޤިޔާމަތް ދުވަހު އެބައިގެ އަޅުވެތިންނަށް رَحْم
ކުރެއްވުމަށް ނަވަދިހަނަވަ رَحْم އެބައިގެ حضرة ގައި ހުރުން ބަހައްޓަވައިފިއެވެ .

ورواهُ مسلم أَيضاً من روايةِ سَلْمَانَ الفَارِسيِّ ، رضي اللَّهُ عنه ، قال : قال رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إنَّ للَّهِ تَعَالَى مائَةَ رَحمَةٍ فَمِنْها رَحْمَةٌ يَتَراحمُ بها الخلْقُ بيْنَهُمْ، وَتِسعٌ وَتِسْعُونَ لِيَوْمِ القِيامَةِ » .

އަދި މުސްލިމްގެ ރިވާޔަތެއް ގައިވެއެވެ . މިގޮތް الله ތުރުސްނީގެ سَلْمَانَ الفَارِسي ގެ ރިވާއިން
ރިވާ ވެގެން އަރިސްފުޅުގައި ވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث
ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله އަށް ސަތޭކަ رحمة ވެއެވެ . އޭގެ ތެރެއިން خَلْقُ
ތަކުންގެ މެދުގައި رَحْمَ ކުރުމުން ދުރާލައިވަނީ އެއް رحمة އެކެވެ .ބާކީ ނަވަދިހަނަވަ
رحمة ވަނީ ޤިޔާމަތް ދުވަހަށް ޓަކައި ކުރެއްވުމަށެވެ .

وفي رواية « إنَّ اللَّه تعالى خَلَقَ يَومَ خَلَقَ السَّمَوات والأَرْضَ مِائَةَ رَحْمَةٍ كُلُّ رَحْمَةٍ طِبَاقُ مَا بَيْنَ السَّمَاءِ إِلى الأَرْضِ ، فَجَعَلَ مِنها في الأَرْضِ رَحْمَةً فَبِها تَعْطِفُ الوَالِدَةُ عَلَى وَلَدِهَا وَالْوحْشُ وَالطَّيْرُ بَعْضُها عَلَى بَعْضٍ فَإِذا كانَ يَوْمُ القِيامَةِ ، أَكْمَلَها بِهذِهِ الرَّحْمَةِ » .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى އުޑާއި ބިން ހެއްދެވުނު ދުވަހު ސަތޭކަ رحمة ހައްދަވައެވެ. އޭގެން ކޮންމެ رحمة އަކީ ބޮޑުމިން އުޑާއި ބިމާއި ދެމެދުގެ ބޮޑުމިނެވެ. ފަހެ އޭގެ ތެރެއިން ބިންމަތީގައި ލެއްވީ އެއް رحمة އެވެ. މަންމަ ދަރިފުޅަށް އޯގާތެރިވުމީ އެއިންނެވެ. އަދި ޖަނަވާރު ތަކާއި ދޫނި ސޫފާސޫރިވެއް އެކަކު އަނެކަކަށް އޯގާތެރިވުމީ އެއިންނެވެ. ފަހެ ޤިޔާމަތް ދުވަސް ވުމުން މި رحمة އާ (ނަވަދިހަނަވަ رحمة) ގެ ބައިއަށް ހިމަނުއްވާފާނެއެވެ.

421 وعنه عن النَّبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم . فِيمَا يَحكِى عَن ربِّهِ ، تَبَارَكَ وَتَعَالى ، قال : « أَذنَب عبْدٌ ذَنباً ، فقالَ : اللَّهُمَّ اغفِرْ لي ذَنبي ، فقال اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعالى : أَذْنَبَ عبدِي ذنباً ، فَعلِمِ أَنَّ لَهُ ربًّا يَغفِرُ الذَّنْبَ ، وَيأْخُذُ بالذَّنب ، ثُمَّ عَادَ فَأَذنَبَ، فقال : أَيْ ربِّ اغفِرْ لي ذنبي ، فقال تبارك وتعالى : أَذنبَ عبدِي ذَنباً ، فَعَلَمَ أَنَّ لَهُ ربًّا يَغفِرُ الذَّنبَ ، وَيَأْخُذُ بِالذنْب ، ثُمَّ عَادَ فَأَذْنَبَ ، فقال : أَي رَبِّ اغفِرْ لي ذَنبي ، فقال تَبَارَكَ وَتَعَالى : أَذنبَ عَبدِي ذَنباً ، فعَلِمَ أَنَّ لَهُ رَبًّا يَغْفِرُ الذَّنبَ ، وَيأْخُذُ بِالذَّنبِ ، قَدَ غَفَرْتُ لِعبدي .. فَلْيَفعَلْ ما شَاءَ » متفقٌ عليه.

އަދި އެ صحابى(އަބޫހުރިޔް ރަޟީ الله ޢަންހުސްގެރިވާ ابوهريرة) نَبِي އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އަރިހުން ރިވާކުރައްވައި ދެއްވާ ކަލާނގެއާ ހިތާހެ ކުރަމުންވާ حضرة ން ރިވާ ކުރައްވާ قد سي ، حديث އެއްގައި ވެއެވެ. الله سبحانه وتعالى وحي ކުރައްވައިވެއެވެ. އަޅަކަށް ފާފައެއް ކުރުނު ހިނދު ދެން އޭނާގެ اللهُمَّ ހަމަތުޅައި ކަލާނގެއާ ދިމާލު މިއަޅާގެ ފާފަ ފުއްސަވާނދޭވެ ! ދެންނެވިއިރުގައި ދެން الله سبحانه وتعالى وحي ކުރައްވައިވެއެވެ. ބިރުން ޝަރީޢަތާ ދޭކަ ފާފަ އެއް ކުރިއްޖެއެވެ. އަދި އޭނާގެ ފާފަ ބަލާއި ފުއްސަވާ އަދި ފާފަ ބަލާގެ މަރުކަން ހިތްޖެވި ކަލާނ ވޭގެ ހޯދާން އޭނާ އެބޭނުނުއެވެ. ދެން އަލާ ދެވަނަ ފަހަރަށް ފާފަ ކުރުމެވެ. އަދި ދެންނެވިއެވެ. اللهُمَّ ހަމަތުޅައި ކަލާނގެއާ ދިމާލު

މިއަދާގެ ފަދަ ފުއްސަވާނެތީވެ ! ފަރަ الله سبحانه وتعالى وحي ކުރައްވަވައިފައެވެ. ބިޔަން
ތަސްވާރާސްގެ އަގާ ފަރާއަށް ކަށްފުއްސެވެ . އަދި އެންމެހާ ފާފަތަކާއި ފުއްސަވާ އަދި ފަދަ
ތެރޭގެ މައްޗަށް ހިއްޖަވާ ކަލާނގެ ވާޖިބުވާ ކަން އަށް އެކަށައިދެއްވުމެވެ . ދެން އަށްއެވުރެ
އަގާ ފަދަ ކުރާއެވެ. އަދި ދެންސަރުވެއްވާ . اللّهمّ ހައްދުވައި ގެންގުޅުއްވާ ހިފާށް މިއަދާގެ
ފަދަ ފުއްސަވާނެތީވެ ! ފަރަ الله سبحانه وتعالى وحي ކުރައްވަވައިފައެވެ. ބިޔަން ތަސްވާރާސްގެ
އަގާ ފަދައިއް ކަށްފުއްސެވެ . އަދި އެންމެހާ ފަދަ ބަލައި ފުއްސަވާ އަދި ފަދަ ބަލާގެ މައްޗަށް
ހިއްޖަވާ ކަލާނގެ ވާޖިބުވާ ކަން އެކަ އެކަށައިދެއްވުމެވެ . (ދެންސަރުވެ .) ހަމަކަށަވަރުން
ބިޔަންތަސްވާރާސްގެ ބިޔަން ތަސްވާރާސްގެ އަގާގެ ފަދަ ފުއްސަވާ ވާޖިބުވެގެންވެއްޖެއެވެ .
ފަހެ އެކަ اخلاص ބަލިކަމުގާ ބަލައި ވަކިން ގެންދިޔަ ކަމުގެ ބަދަލު އެކަށައްކަ ކަމަ
ފާފައިގެ މައްޗަށް ކުރެއް ނެތިވެ.

وقـوله تعالى : « فَلْيَفْعلْ ما شاءَ » أَي : مَا دَامَ يَفْعَلُ هكَذا ، يُذْنِبُ وَيتُوبُ أَغْفِرُ لَهُ ، فإِنَّ التَّوبَةَ تَهدِمُ ما قَبْلَهَا .

422 وعنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « وَالَّذِي نَفْسي بِيَدِهِ لَوْ لَمْ تُذنِبُوا ، لَذَهَبَ اللَّهُ بِكُمْ ، وَجَاءَ بِقَومٍ يُذْنِبُونَ ، فَيَسْتَغْفِرُونَ اللَّه تعالى ، فَيَغْفِرُ لَهُمْ رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ ރަޟިޔަ الله ޢަންހުމާއެކުގައި ابوهريرة) ގެ ރިވާއިން ރިވާވެވޭގެން
ވެއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަވައިފައެވެ . ބިޔަން ތަސްވާރާސްގެ
ނަފްސު އޮތްގެ އަތްގައި ހިފާ ކަސްދު ހިމާޔަތްކުރެވެ. ބިޔަދިޔައިންނަ ފާފަވާން
ހުރިނުކުރެން ބަދަލު ކުރުވައި ވިސްނާ ، އެކަލާގެ ބިޔަދިޔައިންގެ ބަދަލުގައި ފާފަކުރާ
ހުރިހެކުރެ ބަދަލު އުފެއްދުވައި ، ދެން އިތުރުނުކުރާ ފަދަ ކަމެއް އެއަށް ފަހު އެކަލާގެ
حضرةން އާދަދު ބައެ ފުއްސަވައި ދެއްވުން އެދި ދެންސަރާ އަދި އެކަލާގެ
އިތުރުގެ ކަމަށްފަދައި ފުއްސަވައި ދެއްވާ ބަދަލު ދާއި الله ބިންމަތީގައި ރައްވާނެވެ.

423 وعن أبي أَيُّوبَ خَالِدِ بنِ زيد، رضي اللَّه عنه قال: سمعتُ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقول: « لَوْلا أَنَّكُمْ تُذنبُونَ ، لخَلَقَ اللَّهُ خَلقاً يُذنِبون ، فَيَسْتَغْفِرُونَ ، فَيَغْفِرُ لَهُمْ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ ابو أَيُّوبَ الا انصاري ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަންނަން އަޑުއެހީމެވެ. އަހަރެމެންނަށް حديث ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނީ ފާފަ ކުރާ މީހުން ކަމުގައި ނުވާނަމަ الله سبحانه وتعالى ތިޔަބައިމީހުންގެ ބަދަލުގައި ފާފަކުރާނޭ އެހެން خلق ތަކެއް އުފެއްދެވީހެވެ. ފަހެ (އެމީހުން ފާފަކުރާނެ) ފާފައިން ފުއްސަވައިދެއްވުން އެދި ދެންނެވުމުން ފަހެ އެބައިމީހުންނަށް ފާފަ ފުއްސަވައި ދެއްވާނެއެވެ.

ދަންނައެވެ. މި حديث ގެ މުރާދަކީ ފާފަ ކުރުމަށް ހިތްވަރުދިނުން ނޫނެވެ. މިގޮތަށް މި ބަސްފުޅު ވިދާޅުވި ސަބަބަކީ ބައެއް أصحاب ބާރުގެން ކުރީގައި ކުރެވިފައިވާ ފާފައިގެ ސަބަބުން އިސްތިޣްފާރަށް ހިތްވަރުކުރުމަށް ބިރުވެތިވުމެވެ. އިސްތިޣްފާރު ހިތްވަރު ކުރުމަށް ބިރުވެތިވާ ކަމުގެ ސަބަބުން ބައެއް ބާރުގެން ފިޔަވައި ދޫކޮށްލުމަށް ވަޒަނެއް ފެއްވަ. އަދި ބައެއް ބާރުގެން އިސްތިޣްފާރުގެ އަސްލަކީ ތިމާގެ ފާފައަށް ރުޅިއާވުމެވެ. އަދި ބައެއް ބާރުގެން ނިކަން محروم ވެގެން ދިއުމެވެ. މިހެން ކަމުން އިސްތިޣްފާރަށް މި حديث ގައި މާނައިގައިވާ އަހަރެން ކަލާނގެ ޢަފޫ ފުދިވަޑައި حديث ދެއްވި ތަރުޣީބު ކަމުގައި ވިޔަސް الله ގެ حضرة ށް އެއްމިތު ތަބުރުއްވާތަޒުކުރާ ތަނުން ބަލަށް ވ ޖަހާތަކު ބަޔާ ދަމަށް އިސްދޭ ގެޔޮލަށެވެ .

424 وعن أبي هريرة ، رضي اللَّه عنه ، قال : كُنَّا قُعوداً مَع رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، مَعَنا أَبُو بكْر وَعُمَرُ ، رضي اللَّه عنهما في نَفَرٍ ، فَقَامَ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مِنْ بيْن أَظْهُرِنا ، فَأَبْطَأَ عَلَيْنَا، فَخَشينا أَنْ يُقْتَطَعَ دُونَنَا ، ففزِعْنا ، فقُمْنَا ، فَكُنْتُ أَوَّلَ مَنْ فزِعَ ، فَخرجتُ أَبْتَغِي رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، حتَّى أَتَيتُ حائِطاً لِلأَنْصَارِ

وَذَكَرَ الحديث بطُوله إِلى قوله : فقال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « اذْهَبْ فَمَنْ لَقِيتَ وَرَاءَ هَذَا الحَائِطِ يَشْهَدُ أَنْ لا إِلَه إِلاَّ اللَّه ، مُسْتَيقِناً بهَا قَلبُهُ فَبَشِّرْهُ بِالجَنَّةِ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސެވުންވާށިއެވެ ابو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.ތިމަން ދިގު އެއްދުވަހަކު رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުގައި އިށީނދެގެން ތިބީމުއެވެ. އަދި ތިމަންމެންނާއެކު މާތް الله އެދުރޮވެރިކަމާއިއެކު ރުއްސެވުންވާށިއެވެ أَبُو بكْر ގެ ފަރާތުގައި عُمَرُ ގެ ފަރާތް ހިމެނި ތަޢާރަފާތެއް ވިއެވެ . ކުޑަހިނދުކޮޅަކަށްފަހު رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންމެންގެ ތެރެއިން ނިކުމެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ފަހެ އަލުގައިދާނުވެ ތިމަންމެންގެ ތެރެއަށް ވަޑައިގެންނެވުމާ މި ބޭނުން ލަސްވެގެންދިޔައެވެ. އަދި އަލުގައިދާނު ދުރުވެގެންވެސް އަނިޔާއެއް ދިމާވެދާނެ ކަމުގައި ބިރުގަތީމުއެވެ. ފަހެ ތިމަންމެން ހިނގައި ފެށީމެވެ. އެފަހުން ކުރީގައި ހުރީ ތިމަންނެވެ . ފަހެ ތިމަން ދިޔައީ ފާރެއްގެ ބޭރުގައި ވާ ބަގީޗާއެވެ. ފަހެ ތިމަން އެގޮތުން ހޯދައިފީމެވެ. ފަހެ ރަސޫލުﷲ ގެ ކަރުދާސް ތަޅުން ފެންނަ ފަހަރެއް ލިބުނެވެ . ފަހެ ތިމަންނަ رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ތަނަށް ވަނީމެވެ . (ތަޅުގެއް ދޮރުވެރިން ބުނެލީއެވެ. އެ صحابى މީ أَنْصَارى މީހެކެވެ. އެ حديث މިގޮތަށް ދިގުކޮށް ނަގާފައިވާ ބަޔަކު ދެއްކި ބަސް ކިޔައިދީފައި ވިދާޅުވިއެވެ.) ފަހެ رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ވިދާޅުވިއެވެ. حديث ދިގުކޮށް ވިދާޅުވިއެވެ. މިއަދުގެ ކުރީގައި ތިބިމީހުންނަށް އަދި އެ ބިމުގައި ތިބޭނީ ލާ إِلَه إِلاَّ اللَّه ގެ ޝަހާދަތް ދޭނަމަ އަދި އެކަން ހިތުގައި ޔަޤީންކޮށް ޝަހާދަތް ދޭނަމަ ސުވަރުގެ ލިބޭކަމުގެ އުފާވެރި ޚަބަރު ދެއްވާށެވެ .
މިއީ މުސްލިމް ރިވާކުރެއްވި ޙަދީޘެކެވެ.

425 وعن عبد اللَّه بن عَمْرو بن العاص ، رضي اللَّه عنهما ، أَن النَّبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم تَلا قوْل اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ في إِبراهِيمَ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : {رَبِّ إِنَّهُنَّ أَضْلَلْنَ كَثيراً مِنَ النَّاسِ فَمَن تَبِعَني فَإِنَّهُ مِنِّي} [إبراهيم : 36] ، وَقَوْلَ عيسى صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : {إِنْ تُعَذِّبْهُم فَإِنَّهُم عِبادُكَ وَإِنْ تغْفِرْ لَهُم فَإِنَّكَ أَنت الْعَزِيزُ الحكِيمُ} [المائدة : 118] ، فَرَفَعَ يدَيْه وقال « اللَّهُمَّ أُمَّتِي أُمَّتِي» وبَكَى ، فقال اللَّه عَزَّ وجَلَّ : « يا جبريلُ اذْهَبْ إِلى مُحَمَّدٍ وَرَبُّكَ

أَعْلَمُ ،فسلْهُ مَا يُبكِيهِ ؟ » فَأَتَاهُ جبرِيلُ فَأَخبَرَهُ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بِمَا قال:وَهُو أَعْلَمُ ، فقال اللَّهُ تعالى: { يا جِبرِيلُ اذهَبْ إِلى مُحَمَّدٍ فَقُلْ : إِنَّا سَنُرضِيكَ في أُمَّتِكَ وَلا نَسُوؤُكَ } رواه مسلم .

މާތް الله އަށްރުހިވޭފާނުވި ޞަޙާބީ ތެރެއިން عبد الله بن عَمْرو بن العاص ގެ ރިވާއިން ޙަދީޘް ވެގެން ވެއެވެ. ހަމަހަކަތަށްފަހުގައި نَبِي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ،ސަލާމާއި ސަލަވާތް ލެއްވި إبراهيم ގެފާނުގެ ވާހަކަ ބަޔާންވެގެންވާ ކީރިތި قران ގެ އަޔަތްތަކުގެ މާނައަކީ ތިލާވަތް ކުރެއްވިއެވެ. އެ އާޔަތަކީ ({ رَبِّ إِنَّهُنَّ أَضْلَلْنَ كَثيراً مِنَ النَّاسِ فَمَن تَبِعَني فَإِنَّهُ مِنِّي}) މާނައީ : "އޭ ހަރަދަރިވިލާ ގެނބުވިގެންވާ ބިޔާ ! އަޅުގަނޑުމެން ވަރަށް ގިނަ އަދަދަކީ ސުވާލު ކުރަން އަލިފަ ކުރިއްވީ. ފަހު ތިމަގުކޮށްގެން ގެނބެ ބިލޭ" އަދި ތިމަން ކަލާނގެއާއި ބެހިގެންވާ މިކަމެވެ. އަދި ސަލާމަތް ސަލަވާތްލެއްވި عيسى ގެފާނުގެ ވާހަކަ ބަޔާންވެގެންވާ ކީރިތި قران ގެ އަޔަތްތަކުގެ އާޔަތް ތިލާވަތް ކުރެއްވިއެވެ. އެ އާޔަތަކީ ({ إِنْ تُعَذِّبْهُم فَإِنَّهُم عِبَادُكَ وَإِنْ تَغفِرْ لَهُم فَإِنَّكَ أَنتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ}) މާނައީ ކަލާނގެ އަޅުތަކުން ހަމަ ވާނަމަ އެއަރުތަކުން ސާބިތު ކުރެއްވުމަށް އަދި ކަލާނގެއަށް ބާރުވެރިކަމާއި ޙިކުމަތް އޮތްކަމަށް ސާބިތު ކުރައްވާއިރު. ކަލާނގެއާއި ހަމަ ކަލާނގެ ބާރުވެރިކަމުގެ އަދި ހަރަކާތްތަކާއި ވެރި ބިޔާ ކަލާނގެ ބާރުވެރިކަމާ ދިނުމަށް. ފަސް ބާރުވެރިކަމުގެ ދިރިހަމަ ބާރުވެރިކަމުގެ ވިސްނުނުވެނީ. ސަލާމަތް ބާރުވެރިކަމުގެ ދި عَزِيزُ ވަންތަ ހިލާވެވަންތަ ކަލާނގެ ކަމެވެ . އެއްކަލާނގެ އައްރުވާ ދެއްވިއެވެ. އަދި ތިމާ ކަލާނގެ ކަލާނގެއާއި ހަމަ. اللَّهُمَّ ދީނުގެ ގިނަ ! ތިމަން އަހާ އެއްހަލަކުން ކަށްހަލަ ކަލާނގެ ވާނަމަވާ! ތިމަން އަހާ އެއްހަލަކުން ކަށްހަލަ ދަރުމަ ! ކަލާނގެ ވާނަމަވާ! އަދި ރަސްކަލާނގެ ހަމަވާނުވެއެވެ. ދެން الله سبحانه وتعالى ، وحي ކަލާނގެ ވެއްވިއެވެ.

އޭ ޖިބްރީލުގެ ފާނުވެ. ކަލާނގެފާނު محمد ގެ ފާނުގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެން ސުވާލު ކުރެއްވުން. އަދި ކަލާނގެފާނު ހަމަ ދެއްވީ ގިނަވާހަކަ ފުރިހަމަ ވާހަކަ ހުއްޓާ ދެކޮށް ދުށްވެރިކަމުގެ ފުރިހަމަވެ. ދެން އެކަލާނގެފާނު އަރިހުން ދެކެނިވި ހިޔާވަހިކަމާއި ސުވާލު ކުރެއްވެ. ދެން ޖިބްރީލުގެ ފާނު އެކަލާނގެފާނުގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެން ވެރިކަން ވިދާޅުވި رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެކަލާނގެފާނު أُمَّتِي أُمَّتِي އޭ ވިދާޅުވެ ހުރި ސަބަބު ޖިބްރީލުގެ ފާނަށް

ދެންނެވި އެވެ . ހަދީޘްގައި ހުރިހާ ކަމެއްވެސް الله سبحانه وتعالى މާތްވެ ދެނެ
ވެޒެނެކަށްނުވެއެވެ . ހަމަ الله سبحانه وتعالى ދެއްވާ ހިޖުހާރަކުން وحي ކުރުއްވީމައެވެ. مُحَمَّد
ގެ ފާނަށް ގެނެސް ވެއްދެވުނުވާހަކަ . އަދި ވިދާޅުވިއެވެ . ހަމަ ކަލޭގެފާނު ހިތުން
ރަސޫލާގެ ކަލޭގެފާނަށް އުއްމަތުގެ މީހުންނަށް ގަދަ ކަލޭގެފާނު ރުއްސެވީ ހިތްވަރެވެ .
އަދި ކަލޭގެފާނަށް ދެރަކަމެ މުދުވާރި ނުކުރައްވާ ހިތްވަރެވެ .

426 وعن مُعَاذِ بنِ جَبَلٍ ، رضي اللَّه عنه ، قال كُنتُ رِدْفَ النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم على حِمارٍ فقال : « يَا مُعَاذُ هَل تَدري مَا حَقُّ اللَّه عَلى عِبَادِهِ ، ومَا حَقُّ الْعِبادِ عَلى اللَّه ؟ قلت : اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ . قال : « فَإِنَّ حَقَّ اللَّهِ عَلَى العِبَادِ أَن يَعْبُدُوه ، وَلا يُشْرِكُوا بِهِ شَيْئاً ، وَحقَّ العِبادِ عَلى اللَّهِ أَنْ لا يُعَذِّبَ مَنْ لا يُشرِكُ بِهِ شَيْئاً ، فقلت : يا رسولُ اللَّهِ أَفَلا أُبَشِّرُ النَّاسَ ؟ قال : « لا تُبَشِّرْهُم فَيَتَّكِلُوا » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވި مُعَاذِ بنِ جَبَل ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
އަޅުގަނޑު ހުރީ ނަބިއްޔާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ސަވާރުވެވަޑައިގެން އިންނެވި
ހިމާރެއްގެ ފަހަތުގައެވެ. ސަވާރުވެ ވަޑައިގެން އިނީމެވެ. ހަމަ حديث ކުރައްވައިދެއެވެ. އޭ
مُعَاذُ އެވެ . އަޅުގަނޑު ދަންނަވަން ކަލޭ ދަނީ الله ގެ حق އަޅުތަކުން ދިނުމަށް ކަމެއް
ކޮބައިތޯ ؟ އަދި އަޅުތަކުންނަށް ދޭންވާ الله سبحانه و تعالى ދެއްވާނެ ކަލޭގެފާނުގެ
حق އަޅު ތަކުންނަށް ދިނުމަށް ކަމެއް ކޮބައިތޯ ؟ ދެން ދަންނަވައިފީމެވެ. އަހަރެން ބުނީ
ދަންނަވާނީ الله އެވެ .ދަންނަ އަހަރެން ބުނީ ގޮތެއް އެންމެ ރަނގަޅަށް ދަނީ الله ގެ
ރަސޫލާއެވެ. حديث ކުރައްވައިދެއެވެ. ދެން ހަމަ ކަލޭގެފާނު އަޅުތަކުންގެ މައްޗަށް ވާ
الله ގެ حق އަޅު އެބައިމީހުންގެ ރިވާޔަތް އަޅުގަނޑު ކަލޭގެފާނު ހިތްވަރެވެ އަހަރެން
ޝަރީކު ނުކުރުމެވެ. އަދި އަޅުތަކުންނަށް ދޭނެވެސް الله سبحانه وتعالى މިނިވަންކަން
ކަލޭގެފާނު حقއަޅު އެބައިމީހުން ޝަރީކު ނުކުރާ މީހުންނަށް عذاب ނުދެއްވުމެވެ. ހަމަ
ދެން ދަންނަވައިފީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. މިކަމަށް ދެން ދަންނަވާ މީސްތަކުންނަށް

އުފާވެރި ޚަބަރު ދެންނެވުމެވެ؟ حديث ރިވާކުރެއްވިއެވެ. މީސްތަކުންނަށް އެގޮތަށް ޚަބަރު ދެއްވުމެވެ . އަދި އެގޮތަށް ޚަބަރު ދިނުމަކީ އެމީހުން ހެޔޮ ޢަމަލުތަކެއް ކުރުން ދުޢާކުރައްވަން ބިތުފުޅުއްޓެވެ .

427 وعن البرَاءِ بنِ عازبٍ ، رضي اللَّه عنهما ، عن النَّبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « المُسْلِمُ إِذَا سُئِلَ في القَبرِ يَشهَدُ أَن لا إِلَهَ إِلاَّ اللَّه ، وأَنَّ مُحَمَّداً رسولُ اللَّه ، فذلك قولهُ تعالى : {يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالقَوْلِ الثَّابِتِ في الحَيَاةِ الدُّنيَا وفي الآخِرَةِ } [إبراهيم : 27] متفقٌ عليه .

މާތް الله އެކަލޭގެފާނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ ޞަޙާބީ البَرَاءِ بنِ عازب ، نَبِي ގެ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވައިފައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ.قبر ގައި ސުވާލު ކުރެވޭއިރު މުސްލިމުންގެ ޝަހާދަތް ދިނުމުން ހިނދު ސުވާލުތަކަށް ޖަވާބު ދޭނެއެވެ. الله ފިޔަވައި އަޅުކަމަށް ޙައްޤު ވެރިއެއް ނުވާކަމާއި محمد ގެ ރަސޫލު الله ގެ ރަސޫލާކަމަށް ޝަހާދަތްދޭނެއެވެ . (އެއީ ކާމިޔާބެއްގެ ސަބަބެކެވެ އެކަލޭގެ ސުބުޙާނަހޫ) މާތް الله سبحانه وتعالى ގެ އަންނަނީ وحي ވެގެންމެ (: {يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالقَوْلِ الثَّابِتِ في الحَيَاةِ الدُّنيَا وفي الآخِرَةِ })ގެ މާނައިގައެވެ.

428 وعن أَنسٍ ، رضي اللَّهُ عنه عن رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « إِنَّ الكَافِرَ إِذَا عَمِلَ حَسَنَةً ، أُطعِمَ بِهَا طُعمَةً مِنَ الدُّنيَا ، وَأَمَّا المُؤمِن ، فَإِنَّ اللَّه تعالى يَدَّخِرُ لَهُ حَسَنَاتِهِ في الآخِرَةِ ، وَيُعْقِبُهُ رِزْقاً في الدُّنْيَا عَلى طَاعَتِهِ » .

وفي روايةٍ : « إِنَّ اللَّه لا يَظْلِمُ مُؤْمِناً حَسَنَةً يُعْطَى بِهَا في الدُّنْيَا ، وَيُجْزَى بِهَا في الآخِرَة، وَأَمَّا الْكَافِرُ ، فَيُطْعَمُ بِحَسَنَاتِ مَا عَمِلَ للَّهِ تعالى ، في الدُّنْيَا حَتَّى إِذَا أَفْضَى إِلى الآخِرَة ، لَمْ يَكُنْ لَهُ حَسَنَةٌ يُجْزَى بِهَا » رواه مسلم .

މާތް الله އެކަލޭގެފާނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ ޞަޙާބީ أَنس ގެފާނު رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވާ حديث އެއްގައި ވެއެވެ . އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ.

ހަމަކަށަވަރުން ކާފިރަކު ހަސަނާތެއްކޮށްފިއްޔާ އޭގެ ބަދަލުގައި އެމީހަކަށް ދުނިޔެމަތީން رزقތައް ދެއްވައެވެ. އެއާއި ޚިލާފަށް މުއުމިނާ ހެޔޮ عمل އެއް ކޮށްފިނަމަ ފަހަ ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى އޭނާގެ ثواب އާޚިރަތް ދުވަހުން ދެއްވުމަށްޓަކައި ފުސްކޮށްދީފައި ބަހައްޓަވައެވެ. އަދި އޭނާގެ ކިޔަމަނުން ދުނިޔޭގެ މުއްދަތުގައި އެމީހާއަށް ރިޒުޤު ދެއްވައެވެ.

އަދި އޭނާ ކުރާހެޔޮކަމެއްގައި ފަހެ . ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى މުއުމިނުންގެ ހެޔޮކަންތައްތައް ބަދަލުކޮށްދެއްވައެވެ.އޭގެ ބަދަލުގައި ދުނިޔާ ދެމޭމަ ވެސް رزق ދެއްވައެވެ.އަދި آخِرَة ދުވަހުން ثواب ދެއްވައެވެ . އެއާ ޚިލާފުން ކާފިރާ ހެޔޮ عمل ކުރަން ދުނިޔޭ ތެރޭން އޭނާއަށް ދެމިއޮތް رزق ދެއްވައެވެ. އެކަމު ފަހުން އާޚިރަތް ދުވަހުން ދޭނޭ ހަގުބަދަލެއް އޭނާއަށް ނުލިބޭނެ އެއްވެސް ހެޔޮކަމެއް ނުވާނެއެވެ.

429 وعن جابرٍ ، رضي اللَّه عنه قال : قال رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَثَلُ الصَّلَوَاتِ الخَمْسِ كَمثَلِ نَهَرٍ جَارٍ غَمْرٍ عَلَى بَابِ أَحَدِكُمْ يَغْتَسِلُ مِنْهُ كُلَّ يَوْمٍ خَمْسَ مَرَّاتٍ » رواه مسلم.

« الْغَمْرُ » الْكَثِيرُ .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުއްސެވި جابر ގެފާނު ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ .

رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: فرض ފަސްނަމާދު ގެ مثال އަކީ ތިޔަބައިމީހުން ގެ ތެރެއިން މީހެއްގެ ދޮރުމަތީގައި ހުރި ގިނަ ފެން ހުރި ޖާރީވެ ދިޔާ ކޯރެއް ފަދައެވެ. އޭގެ ތެރޭގައި ދުވާލަކު ފަސް ފަހަރު ފެންވަރާ ދުވަހުގެ ގޮތެވެ.

430 وعن ابنِ عباسٍ ، رضي اللَّه عنهما ، قال : سمعتُ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقول : «مَا مِنْ رَجُلٍ مُسلِمٍ يَمُوتُ فَيَقُومُ عَلَى جَنازتِه أَرْبَعُونَ رَجُلاً لا يُشرِكُونَ بِاللَّهِ شَيَئاً إِلاَّ شَفَّعَهُمُ اللَّهُ فيه » رواه مسلم .

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުހުންދެއްވި عبد الله بن عباس ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑު އެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުސްލިމަކު މަރުވުމުން އެމީހެއްގެ ޖަނާޒާގެ މައްޗަށް اللهއަށް ޝަރީކު ނުކުރާތިބި 40 މީހުން ކަމުނަމާދު ކޮށްފިއްޔާ الله سبحانه وتعالى އެ މައްޔިތާގެ ޙައްޤުގައި އެމީހުންގެ ޝަފާޢަތް ޤަބޫލުކުރައްވާ ނެވެ.

431 وعن ابنِ مسعودٍ ، رضي اللَّهُ عنه ، قال : كُنَّا مَعَ رسولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم في قُبَّةٍ نَحواً مِنْ أَرْبعين ، فقال : « أَتَرضَوْنَ أَنْ تَكُونُوا رُبُعَ أَهْلِ الجَنَّةِ ؟ » قُلْنَا: نَعَم ، قال : «أَتَرضَوْنَ أَن تَكُونُوا ثُلُثَ أَهْلِ الجَنَّةِ ؟ » قُلْنَا : نَعَم ، قال: « وَالَّذِي نَفسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ إِنِّي لأَرجُو أَنْ تَكُونُوا نِصفَ أَهْلِ الجَنَّة ، وَذَلِك أَنَّ الجَنَّةَ لا يَدخُلُهَا إِلاَّ نَفسٌ مُسلِمَةٌ ، وَمَا أَنتُمْ في أَهْلِ الشرِّكِ إِلاَّ كَالشَّعرَةِ البَيْضَاءِ في جلدِ الثَّورِ الأَسودِ ، أَوْ كَالشَّعَرَةِ السَّودَاءِ في جلدِ الثَّورِ الأَحْمَرِ » متفقٌ عليه.

މާތް الله ރުހުންދެއްވި ابنِ مسعود ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން ދެން ސާޅީހަކަށް މީހުން އެއްފަހަރަކު رسول اللهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުގައި ޤުއްބާއެއްގައި ތިބީމެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ސުވަރުގޭގެ ހަތަރުބައިކުޅައެއްބައި ތިޔަބައިމީހުން ކަމުގައި ވުމަށް ތިޔަބައިމީހުން އެދެން ރުހެއްތޯ؟ ތިމަންމެން ދަންނަވާލީމެވެ. އާދެކެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ސުވަރުގޭގެ ތިންބައިކުޅައެއްބައި ތިޔަބައިމީހުން ކަމުގައި ވުމަށް ތިޔަބައިމީހުން އެދެން ރުހެއްތޯ؟ ތިމަންމެން ދަންނަވާލީމެވެ. އާދެކެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަން ކަލޭގެފާނުގެ ނަފްސު އަތްޕުޅުގައިވާ އިލާހު ގަސަމް ހުވާކުރަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން އުއްމީދު ކުރަނީ ސުވަރުގޭގެ ދެބައިކުޅައެއްބައި ތިޔަބައިމީހުން ކަމުގައި ވުމަށެވެ. މިހެނީ މުސްލިމު

ނަސޭހަތް ދެނުމީ ސުވަރުގޭ ނުވަންނަ ހުއްޖެވެ. އަދި މުޝްރިކުންނާއި އަވާ ބަދަލުގައި ޖިހާދުކުރުމުން ގެ ބައި ބާބުގެ مثال އަޅު ކަލޭގެފާނުގެ ހުދު ކަނޑި ބަދަލުކުރުމެވެ. ނުވަތަ ރަތް ގޮތި އެއްގައި ކަލޭ ކަނޑި ބަދަލު ކުރުމެވެ.

432 وعن أبي موسى الأَشعري ، رضي اللَّه عنه ، قال : قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيامَةِ دفَعَ اللَّهُ إلى كُلِّ مُسْلِمٍ يَهُودياًّ أو نَصْرَانِياًّ فيَقُولُ : هَذَا فِكَاكُكَ مِنَ النَّارِ» .

މާތް الله ރުއްސުން ލިބިވޮޑިގެން ابو موسى الأَشعري ގެ ރިވާޔަތެއް ކަމުގައިވެއެވެ. ރަސޫލާއްލާހު رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޤިޔާމަތް ދުވަސް އައުމުން الله سبحانه وتعالى ކޮންމެ މުސްލިމަކަށް ޔަހޫދިއަކު ނުވަތަ ނަޞާރާއަކު ދެއްވާނެއެވެ . އަދި وحي ކުރައްވާނެއެވެ. މިއީ ތިބާ ނަރަކައިން މިނިވަންކުރާ ފިދުޔާއެވެ.

وفي رواية عنهُ عن النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « يَجِيءُ يَوْمَ الْقِيامَةِ نَاسٌ مِنَ المُسْلِمِين بِذُنُوبٍ أَمْثَالِ الجبَالِ يَغفِرُهَا اللَّهُ لهمُ » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابى (މާތް الله ރުއްސުން ލިބިވޮޑިގެން ابو موسى الأَشعري) نَبِي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރައްވައެވެ. އެއްގައި حديث ކުރެއްވިއެވެ. އާދަމުގެފާނުގެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޤިޔާމަތް ދުވަހު މުސްލިމުންގެ ބައެއް ބައިމީހުން ފަރުބަދަތަކާ ބަރާބަރުގެ ފާފަތަކާއެކު އަންނާނެއެވެ. އަދި الله سبحانه وتعالى އެމީހުންނަށް ފާފަ ފުއްސަވައި ދެއްވާނެއެވެ.

قوله : « دَفَعَ إِلى كُلِّ مُسْلِمٍ يهوديًّا أَوْ نَصرانياً فَيَقُولُ : هَذا فكَاكُكَ مِنَ النَّارِ » معْنَاهُ مَا جَاءَ في حديث أبي هريرة ، رضي اللَّهُ عنهُ : « لِكُلِّ أَحَدٍ مَنزِلٌ في الجَنَّة ، ومَنزِلٌ في النَّارِ، فالمُؤْمِن إِذَا دَخَلَ الجنَّةَ خَلَفَهُ الكَافِرُ في النَّارِ ، لأَنَّهُ مُسْتَحِق لذلكَ بكُفرِه » ومَعنى «فكَاكُك

» : أَنَّكَ كُنْتَ مُعَرَّضاً لِدُخُولِ النَّارِ ، وَهَذا فِكَاكُكَ ، لأَنَّ اللَّه تعالى قَدَّرَ لِلنَّارِ عدَداً يَمْلَؤُهَا ، فإِذا دَخَلَهَا الكُفَّارُ بِذُنُوبِهِمْ وكُفْرِهِمْ ، صَارُوا في مَعنى الفِكَاك لِلمُسلِمِينَ . واللَّه أَعلم .

433 وعن ابن عمَر رضي اللَّه عنهما قال : سمِعتُ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقول : « يُدْنَى المُؤْمِنُ يومَ القِيَامَةِ مِنْ رَبِّهِ حتَّى يَضعَ كَنَفَهُ عَلَيهِ ، فَيُقَرِّرَهُ بِذُنُوبه ، فيقولُ: أَتَعرفُ ذنبَ كذا؟ أَتَعرفُ ذَنبَ كذَا ؟ فيقول : رَبِّ أَعْرِفُ ، قال : فَإِنِّي قَد سَتَرتُهَا عَلَيكَ في الدُّنيا، وأَنَا أَغْفِرُهَا لَكَ اليَومَ ، فَيُعطَى صَحِيفَةَ حسَنَاته » متفقٌ عليه .

كَنَفُهُ : سَتْرُهُ ورَحْمَتُهُ .

މާތް الله އެކަލޭގެފާނުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد الله بن عمَر ގެ ކިބައިން
ރިވާކުރައްވައެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް
ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. ކުރައްވައިފިއެވެ. އަޙާދީޘްގައިވާ حديث ޤިޔާމަތް ދުވަހު الله سبحانه وتعالى
މުއުމިނުން ކައިރި ކުރައްވާނެ ގޮތް އެކަލާނގެ رحمة ގައި އަޅުއްވައިގެން ފަރުދާ
ފާނަށެވެ. އަދި محشر ގެ އައްޔުގެ ބަޔަކު ހުރެގެން ބޮޑު ގޮތުގައި އަމިއްލަ
ކުށްތަކާ ފާޅުކުރެއްވުމަށް اقرار ކުރުމަށް ގޮވާލައްވާނެއެވެ . އަދި وحي ކުރައްވާނެއެވެ. ތިބާ
އެވަނި ފާފަ ކުރިކަން ހަނދާންވޭތޯ ހިތަށް އަރައިގެންނެވޭތޯ؟ ތިބާ މުޅިން ފާފަ ކުރިކަން
ހަނދާން އޮތީތޯ ؟ އާއެކޭ ދަންނަވާނެއެވެ. އަ ހަނދުމަށް ގެންނެވުމުގެ ފަހުން
އޭގެ ހަނދާން އޮތަތީވެ. وحي ކުރައްވާނެއެވެ. ފަހު ހަމަޖައްސަވައިދެން ތިމަން
ރަސޫލާގެ ވާދެންތީ ތިބާގެ ފާފަތައް ދުނިޔޭގައިން ފޮރުވައިދެއްވީމެވެ. އަދި މިއަދު
ތިމަން ރަސޫލާގެ ތިބާއަށް އެ ފާފަތައް ފުއްސަވައި ވަޑައިން ދޫކުރައްވާ. ދެން އެއަށްފަހު
އަމިއްލަ ހެޔޮ ކަމުގެ ދަފުތަރު ދެއްވާނެއެވެ.

434 وعن ابنِ مسعودٍ رضي اللَّه عنه أَنَّ رَجُلاً أَصَابَ مِنَ امْرَأَةٍ قُبْلَة ، فَأَتَى النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فأَخبره ، فأَنزل اللَّهُ تعالى : { وأَقِمِ الصَّلاَةَ طَرَفَي النَّهَارِ وَزُلَفاً مِنَ اللَّيْلِ إِنَّ الحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَات } [هود : 114] فقال الرجل : أَلِي هذا يا رسولَ اللَّه ؟ قال : «لِجَمِيعِ أُمَّتِي كُلِّهِمْ » متفقٌ عليه .

ރަޟީ الله ޢަންހުމާއިން ފުޅުވި ابنِ مسعود ގެ ރިވާޔަތުން ޙަދީޘެއްގައި ވޭ. އެއްފިރިހެނަކު
މީހަކަށް ހުރި އަންހެނަކަށް ބޮސްދިނެވެ. އެހެން ކަމުން އޭނާ رسول اللّهِ صلّى اللهُ
عَلَيْهِ وسلَّم އަރިހަށް އައިސް އެ خبر ދެންނެވިއެވެ. ދެން އެކަމުގެ މައްޗަށް الله سبحانه
وتعالى އަންނަނިވި އާޔަތް ބާވައިލެއްވިއެވެ. އެ އާޔަތަކީ : " ({ وأَقِمِ الصلاة طرفي النهارِ
وزُلَفاً منَ اللَّيْلِ إنَّ الحسنات يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ }) " މިއެވެ. މާނައަކީ : ދުވާލު
ދެކޮޅުގައި ރޭގަނޑުގެ ބައިގަޑިތަކުގައި ނަމާދު ގާއިމް ކުރާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ހެޔޮކަންތައް
ތަކެތި ، ނުބައި ކަންތައް ފޮހެލައެވެ. ނުބައިކަންތައްތަކެވެ. އެއަށްފަހު އޭނާ
ދެންނެވިއެވެ. ޔާ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. މިއީ ހަމައެކަނި އަހަރެމެން خاص ވެގެންވާ ކަމެއް
ހެއްޔެވެ ؟ حديث ކިޔައިދެއްވިއެވެ. މިކަން ކުރާ ހުރިހާ އުއްމަތަށް އެންމެހާ
މީހުންނަށެވެ.

435 وعن أَنسٍ ، رضي اللَّه عنه ، قال : جَاءَ رَجُلٌ إلى النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقال : يا رسولَ اللَّهِ أَصَبْتُ حداً ، فَأَقِمْهُ عَلَيَّ ، وحَضَرَتِ الصَّلاةُ فصلَّى مَعَ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فَلَمَّا قضَى الصَّلاة قال : يا رسول اللَّهِ إنِّي أَصَبْتُ حدًّا ، فأَقِمْ فيَّ كتابَ اللَّهِ ، قال : « هَلْ حَضَرْتَ مَعَنا الصَّلاَةَ ؟ » قال : نَعم : قال«قد غُفِرَ لَكَ » متفقٌ عليه .

وقوله : « أَصَبْتُ حَدًّا » معناه : مَعْصِيَةً تُوجِبُ التَّعْزِير ، ولَيس المُرَادُ الحَدَّ الشَّرْعِيَّ الْحقيقيَّ كَحَدِّ الزِّنَا والخمر وَغَيْرِهما ، فَإِنَّ هَذِهِ الحُدودَ لا تَسْقُطُ بِالصلاةِ، ولا يجوزُ للإمام تَرْكُهَا .

ރަޟީ الله ޢަންހު ގެފާނުގެ أَنسٍ ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ޙަދީޘެއްގައި ވޭ. ވިދާޅުވިއެވެ.
އެއްފިރިހެނަކު މީހަކު نَبِي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހަށް އައެވެ. އަދި ދެންނެވިއެވެ.
ޔާ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . އަހަރެން ޙައްދު ވާޖިބުވާ ކުށެއް ހިންގައިފިން ފަހެ އެ ޙައްދު ޤާއިމްކުރައްވާށެވެ. މިވަގު
ހިންގައިފިން އަހަރެން ޙައްދު ޤާއިމްކުރައްވާ. އަދި ނަމާދު ވަގުތު ހާޒިރުވެއްޖެއެވެ. އެހެންކަމުން އެމީހާ
رسول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުގައި ނަމާދު ކުރެއްވިއެވެ. ދެން ނަމާދުނިމުމުން
ނިމުމުން އެމީހާ ދެންނެވިއެވެ. ޔާ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . އަހަރެން ހިންގައިފިން

އަދަބު ދެއްވާށެވެ ․ އަދި ޙާޟިރީ قران އާއި އެއްގޮތަށް ޙިމަނުންގެ މައްޗަށް އަދަބު
ކަނޑައެޅުއްވާށެވެ. حديث ކުރެއްވުމުގެ. ޙިއްޤު ޙިމަނުނަށާއިދޭ ނަމާދުގައި ބައިވެރި
ވާމުއްދަތުގެ ؟ އަސް ދެންނެވުމެވެ. އާދޭހެވެ. حديث ކުރެއްވުމެވެ. (އާއިން
ވައްދައިލާ) ހަމަނަކަލަތަކުން ހިތާމަ ފުރިހަމަ ދެވިގެން ގެސްލުއްވާ .

436 وعنه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إنَّ اللَّه لَيَرضي عن الْعَبْدِ أَنْ يَأْكُلَ الأَكلَةَ، فيحْمَدُهُ عليها ، أَوْ يَشْرِبَ الشَّرْبَةَ ، فَيحْمدُهُ عليها » رواه مسلم.

« الأَكْلَةُ » بفتح الهمزة وهي المرَّةُ الواحدةُ مِنَ الأَكلِ كَالْغَدْوَةِ والْعَشْوَةِ ، واللَّه أعلم .

އަދި އެ صحابىގެ ރިވާއިން ރިވާވާގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ ․ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވީއެވެ.ހަމަކަނަކަލަތަކުން الله سبحانه وتعالى ރުހިވޮޑިގަންނަވާ ކާއެއްޗެއްކާ
الحمد الله ގެ ކިޔުމަށް ޝުކުރުކުރާ ބަޔަކަށް ވެސްމެ ރުހިވޮޑިގަންނަވައެވެ. ބޯއެއްޗެއް
ބޮއެފައި ހަމްދު الحمد الله ކިޔާ ބަޔަކަށް ވެސްމެ ރުހިވޮޑިގަންނަވައެވެ.

437 وعن أبي موسى ، رضي اللَّه عنه ، عن النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، قال : « إنَّ اللَّه تعالى، يَبْسُطُ يَدَهُ بالليل لِيَتُوب مُسيءُ النَّهَارِ ، وَيَبْسُطُ يدهُ بِالنَّهارِ ليَتُوبَ مُسيءُ اللَّيلِ حتى تَطْلُعَ الشمسُ مِنْ مَغْرِبَها » رواه مسلم .

މާތް الله ރަޟީވެ ވޮޑިގެންވާ ابو موسى ، نَبِي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވި حديث އެއްގައިވެއެވެ. އަކާޝާފުން حديث ކުރެއްވީއެވެ. ހަމަކަނަކަލަތަކުން الله سبحانه وتعالى ރޭގަނޑުގައި އުއްމަތުގެ رحمة ބާރުކޮށްލައްވައެވެ. އެއީ ދުވާލުގެ ތެރޭ
ފާފަވެރިވި މީހާ ތައުބާވުމަށްޓަކައި އެވެ. އަދި ދުވާލުގައި އުއްމަތުގެ رحمة ބާރުކޮށްލައްވައެވެ.
އެއީ ރޭގަނޑުގެ ތެރޭ ފާފަވެރިވި މީހާ ތައުބާވުމަށްޓަކައި އެވެ. ހިރު ދުއްވަސް އިރުއޮއްސޭ
ފަރާތުން އަރައި رحمة ބާރުކޮށްލައްވައި އެވެ. ދެއްވާ ވެލައިގެންވެއެވެ.

438 وعن أبي نجيحٍ عَمرو بن عَبْسَةَ بفتح العين والباءِ السُّلَمِيِّ ، رضي اللَّه عنه قال : كنتُ وأَنَا في الجَاهِلِيَّةِ أَظُنُّ أَنَّ النَّاسَ عَلى ضَلالَةٍ ، وَأَنَّهُمْ لَيْسُوا على شيءٍ ، وَهُمْ يَعْبُدُونَ

الأَوْثَانَ ، فَسَمِعْتُ بِرَجُلٍ بِمكَّةَ يُخْبِرُ أَخْبَاراً ، فَقَعَدْتُ عَلى رَاحِلَتِي ، فَقَدِمْتُ عَلَيْهِ، فَإِذَا رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مُسْتَخْفِياً جُرَءَاءُ عليهِ قَوْمُهُ ، فَتَلَطَّفْتُ حَتَّى دَخلْتُ عَلَيهِ بِمكَّة ، فَقُلْتُ له : ما أَنْتَ ؟ قال : « أَنا نَبي » قلتُ : وما نبي ؟ قال : « أَرْسَلِنِي اللَّه » قلت: وبِأَيِّ شَيْءٍ أَرْسَلَكَ ؟ قال : « أَرْسَلَني بِصِلَةِ الأَرْحامِ ، وكسرِ الأَوْثَان ، وأَنْ يُوَحَّدَ اللَّه لايُشْرَكُ بِهِ شَيْءٌ » قلت : فَمنْ مَعَكَ عَلى هَذا ؟ قال : « حُر وَعَبْدٌ » ومعهُ يوْمَئذٍ أَبو بكر وبلالٌ رضي اللَّه عنهما . قلت : إِنِّي مُتَّبِعُكَ ، قال إِنَّكَ لَنْ تَستطِيعَ ذلكَ يَوْمَكَ هَذا . أَلا تَرى حَالى وحالَ النَّاسِ ؟ ولَكِنِ ارْجِعْ إِلى أَهْلِكَ فَإِذا سمعْتَ بي قد ظَهَرْتُ فَأْتِني » قال فَذهبْتُ إِلى أَهْلي ، وَقَدِمَ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم المَدِينَةَ . وكنتُ في أَهْلي . فَجَعَلْتُ أَتَخَبَّرُ الأَخْبَارَ ، وَأَسأَلُ النَّاسَ حينَ قَدِمَ المدينة حَتَّى قَدِمَ نَفرٌ مِنْ أَهْلي المدينَة ، فقلتُ : ما فَعَلَ هذا الرَّجُلُ الذي قدِمَ المدينَةَ ؟ فقالوا : النَّاسُ إِليهِ سِراعٌ وَقَدْ أَرادَ قَوْمُه قَتْلَهُ ، فَلَمْ يَستْطَيعُوا ذلكَ ، فَقَدِمتُ المدينَةَ فَدَخَلتُ عليهِ ، فقلتُ : يا رسولَ اللَّه أَتَعرِفُني ؟ قال : «نَعم أَنتَ الَّذي لَقيتنَي بمكةَ » قال : فقلتُ : يا رسول اللَّه أَخْبرني عمَّا عَلَّمكَ اللَّه وَأَجْهَلُهُ، أَخبِرنْي عَنِ الصَّلاَةِ؟ قال : « صلِّ صَلاَةَ الصُّبحِ ، ثُمَّ اقْصُرْ عَنِ الصَّلاةِ حَتَّى تَرتفِعَ الشَّمْسُ قِيدَ رُمْحٍ ، فَإِنَّهَا تَطْلُعُ حين تطلع بَيْنَ قَرْنَي شَيْطَانٍ ، وَحِينئِذٍ يَسْجُدُ لَهَا الكفَّارُ ، ثُمَّ صَل ، فَإِنَّ الصَّلاَةَ مشهودة محضورة . حتى يستقِلَّ الظِّلُّ بالرُّمحِ ، ثُمَّ اقْصُر عن الصَّلاةِ، فإنه حينئذٍ تُسجَرُ جَهَنَّمُ ، فإِذا أَقبلَ الفَيءِ فصلِّ ، فإِنَّ الصَّلاةَ مَشهودةٌ محضورة حتى تُصَلِّيَ العصرَ ثم اقْصُر عن الصلاةِ حتى تَغْرُبَ الشمسُ ، فإِنها تُغربُ بين قَرنيْ شيطانٍ ، وحينئذٍ يَسْجُدُ لها الكُفَّارُ » .

قال : فقلت : يا نَبِيَّ اللَّه ، فالوضوءُ حدّثني عنه ؟ فقال : « ما منْكُمْ رجُل يُقَرِّبُ وَضُوءَهُ ، فيَتَمَضْمضُ ويستنْشِقُ فَيَنْتَثِرُ ، إِلاَّ خَرَّتْ خطايَا وجههِ وفيهِ وخياشيمِهِ . ثم إِذا غَسَلَ وجهَهُ كما أَمَرَهُ اللَّه إِلاَّ خرّت خطايا وجهِهِ مِنْ أَطرافِ لحْيَتِهِ مع الماءِ . ثم يغسِلِ يديهِ إِلى المِرفَقَين إِلاَّ خرّت خطايا يديه من أَنامِلِهِ مع الماءِ ، ثم يَمْسحُ رَأْسَهُ ، إِلاَّ خَرَّتْ خَطَايَا رَأْسِهِ من أَطرافِ شعْرِهِ مع الماءِ ، ثم يَغْسِلِ قَدَميهِ إِلى الكَعْبَيْنِ ، إِلاَّ خَرت خطايا

رِجْلَيه من أَنَامِلِهِ مَعَ الماءِ ، فإِن هو قامَ فصلَّى ، فحمِدِ اللَّه تعالى ، وأَثْنَى عليهِ وَمجَّدَهُ بالذي هو له أَهل ،وفَرَّغَ قلبه للَّه تعالى . إِلا انصرَفَ من خطيئَتِهِ كَهيْئَتِهِ يومَ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ».

فحدّثَ عَمرو بنُ عَبسةَ بهذا الحديثَ أَبَا أُمَامَة صاحِبِ رسولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقال له أبو أمامة: يا عَمْرُو بن عَبْسَةَ ، انظر ما تقولُ . في مقامٍ واحِدٍ يُعطى هذا الرَّجُلُ ؟ فقال عَمْرو : يا أَبَا أُمامةَ . فقد كِبرَتْ سِنِّي ، ورَقَّ عَظمِي ، وَاقْتَرَبَ أَجَلي ، وما بي حَاجة أَنْ أَكذِبَ على اللَّهِ تعالى ، ولا على رسول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم لو لم أَسْمَعْهُ من رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم إلاَّ مَرَّةً أَوْ مَرتَيْن أو ثلاثاً ، حتَّى عَدَّ سبعَ مَراتٍ ، ما حَدَّثتُ أَبداً بِهِ ، ولكنِّي سمِعتُهُ أَكثَرَ من ذلك رواه مسلم .

قوله : « جُرَءَاءُ عليهِ قومُهُ » : هو بجيمٍ مضمومة وبالمد على وزنِ عُلماء ، أَي : جاسِرُونَ مُستَطِيلونَ غيرُ هائبينَ . هذه الرواية المشهورةُ ، ورواه الحُمَيْدِي وغيرهُ : « حِراء» بكسر الحاءِ المهملة . وقال : معناه غِضَابُ ذُوُو غَمٍّ وهمٍّ ، قد عيلَ صبرُهُمْ بهِ ، حتى أَثَّرَ في أَجسامِهِم ، من قولِهم : حَرَىَ جِسمُهُ يَحْرَى، إِذَا نقصَ مِنْ أَلمٍ أَوْ غم ونحوه ، والصَّحيحُ أَنَهُ بالجيمِ .

وقوله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « بين قَرنَي شيطانٍ » أَيْ : ناحيتي رأسهِ . والمرادُ التَّمثِيلُ . معناهُ : أَنه حينئذٍ يَتَحرَّكُ الشَّيطانُ وشيعتهُ . ويَتَسَلَّطُونَ .

وقوله : « يُقَرِّبُ وَضُوءَه » معناه : يُحْضِرُ الماءَ الذي يَتَوَضَّأُ بِهِ. وقوله :« إِلاَّ خرّتْ خَطَاياهُ » هو بالخاءِ المعجمة : أَيْ سقطَت . ورواه بعضُهُم . « جرتْ » بالجيم . والصحيح بالخاءِ ، وهو رواية الجُمهور .

وقوله : « فَيَنْتَثِرُ » أَيْ : يَستَخرجُ ما في أَنفه مِنْ أَذَى ، والنَّثْرَةُ : طرَفُ الأَنفِ .

ދާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި ابو نجيحٍ عَمرو بن عَبْسَةَ السُّلَمِي ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ. ޖާހިލިއްޔަތު ޒަމާނުގައި ތިމަންނަމެން ވިސްނުނު ގޮތުގައި މީސްތަކުން ތިބީ
މަގުފުރެދިގެންނެވެ. އެއީ ބުދުތަކަށް އަޅުކަން ކުރަމުން ދިޔަ ދުވަސް އަށިއްޔެއް ނުވެސް

އެއްޗެއް ކަމަށް ދެކެނީމުއެވެ. އެހެނީ އަލްޤުރުއާން ކަށަވަރުކޮށް ޝަރުޢުލްޙަޤީ ބަޔާންކޮށް ދެއްވައި

ވިޔާއެވެ . (އަލްވަޙީ މަތުލޫ ހުއްޖަތު) ފަހެ ވަޙީއަކީ އެއް މާއްދާއިން ފުރިހަމަ ފޮނުވިގެން އައުމާ

ހަމަ އިލްމުދީއެވެ. އަދި އަލްޤުރުއާ ބަޔާނު ފުރިހަމަކުރާ ބުނެދީފައިވާ ކަމުގެ ފަޅާއަރާ ދިނުމެވެ. އެހެން

ކަމުން ވަޙީއަކީ ބަޔާންގެ ޒަމާނުގެ މައްޗަށް ސައްޙަ ވީމެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ރަސޫލު އަޅުގަނޑު

ދިރިއުޅުމެވެ. އެހެނީ رسول اللهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެކަލޭގެފާނުގެ ގޮތުގެ މީހުންގެ

އަނގަބަހާއި ކަމުން ބައްޕަބެއިވެގެން ފައިދާވެފައިވާ ހަދީޘް ވިސްނާނީ ނުކުރާއިވެގެން ސުއްރާ

ސުއްރަތު އަލްކަލާމު ކުރައްވަވަމުން ގެނެސްވިއެވެ. ފަހެ ވަޙީއަކީ ވަރަށް ބޮޑު މަސްއޫލިއްޔަތު ފުރިހަމަ

އެކަލޭގެފާނަށް ހަމައެކަނި ވަސީލަ ވީމެވެ. ފަހެ ވަޙީއަކީ އެކަލޭގެފާނުގެ ދެންނެވީމެވެ. ވަޙީގެ

حقيقةއަކީ ފަހެ ކޮބައި ހެއްޔެވެ؟ އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައިވިއެވެ. ވަޙީން ކަލޭގެފާނަކީ

ނަބީބުކަލޭގެފާނެވެ . ފަހެ ވަޙީއަކީ ދެންނެވީމެވެ. نَبي ކަލޭގެ ބަންދުކުރީ ކޮބައި ހެއްޔެވެ ؟ حديث

ކުރައްވައިވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى އެކަލާނގެ ރަސޫލާއަށް ވަޙީން ކަލާމާން

ފޮނުއްވައިވިއެވެ . ވަޙީއަކީ ދެންނެވީމެވެ. ވަޙީ ފޮނުއްވުން ކަނޑައަޅައި މައްޗަށް ހެއްޔެވެ ؟

حديث ކުރައްވައިވިއެވެ. ވަޙީން ކަލާމާން ފޮނުއްވުމީ މަޖި ވަޙީގެ ކަލޭގެ މަޤާމު ބޮޑުކަ

ކުރައްވައިދިނީއެވެ. އަދި ބޮޑުވެއް މަޤާމުގެ މަތީއެވެ . އަދި ހަމައެކަނި اللهއަށް އަޅުކަން ކުރައްވާށެވެ.

އަދި އެކަލާނގެއާއި އެއްވަސް އެއްޗެއް شريك ނުކުރައްވާށެވެ . ވަޙީއަކީ ދެންނެވީމެވެ.

ކަލޭގެފާނުއައީ ވިޔަފާ މަތުރު ކަނޑައަޅަ ވިޔަ ކަނޑުއްވައި ހެއްޔެވެ ؟ حديث ކުރައްވައިވިއެވެ.

މިނިވަން ފުރިހަމައާއި އަދި ފުރިހަމަ އެއްމެ އަޅުކަމެވެ . އެއްމެ އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައި މަޖި

الله ތަޢާލާގެ ޙަޟްރަތު އެކަލޭގެފާނުގެ ފާނަށް ވިޔަފާރި ގެ ފާނު ވިއެވެ . އެއްކޮށް ފަހެ ވަޙީން

ދެއްކެވިއެވެ . ހަމަކަނިވެރިން ވަޙީއާއި ސުނަތް ކަލޭގެފާނަށް تبع ވާނީއެވެ . حديث

ކުރައްވައިވިއެވެ. ހަމަކަނިވެރިން ވިޔާއަށް މަކަން ކަރަން މަ ފަހެ ދެކިފައިވެއެވެ. ވިޔާއަށް ވަޙީން

ކަލޭގެފާނު ގެ حال އާއި މެސެޖުކަން އެއްގޮތް حال ނުވެނީ ހެއްޔެވެ ؟ ވިޔާ ވިޔާ ވިޔާގެ

އަޅުގަނޑުގެ ގޮތަށް ދެކެވެނީއެވެ . އެއަށްފަހު ވަޙީނުކަލޭގެފާނަށް ގެނައުން ދިޔައީ ކަލޭގެ خبر

ދިޔުން ވަޙީނުކަލޭގެފާނުގެ ގޮތަށް އަންގަވައެވެ . މިހެން ކަމުން ވަޙީއަކީ ވަޙީއަކީގެ

އަޅުގަނޑުގެ ގޮތަށް އެއްޗެއް ހިސާބުން ދެއްކީއެވެ . ފަހެ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ،

މަޖިލީހަށް ވަޑައިގަތެވެ . އަދި އެހެނދުނު ވަޙީއަކީ ވި ވަޙީއަކީގެ އަޅުގަނޑުގެ ގޮތަށް ގެނެސްދިނެވެ .

އަދި އަޅުގަނޑުމެން މަޖިލިސްތަކުގައި ވާހަކަދައްކަން ތިބޭ ވަގުތުވެސް ހުރިހާ ވާހަކަތަކުގައި
ޙަޤީޤަތް ކުރުކުރެވޭ. އެހެން ކަމަކީ މަޖިލިހުގެ ބޭފުޅުން ކުރައްވާ ވާހަކަތައް ދިރާސާކުރެވޭ . ހަމަ
ބޭފުޅުން އަމިއްލަ ކަމަކު އެރުވޭ . މަޖިލީހުގެ އެހެން ބައިވެރިން ކުރާ ހުރިހާ ވާހަކައެއް
ހުއްދަވީ؟ އަމިއްލަ ޖަވާބުދާރީ) ބަލައިގެ . ދީނީގޮތުން އެއްވެސް ބަޔަކަށް އެއްބާރުލުން
ބޭނުން ދެއްކިދާނެއެވެ . އަދި އެހެން ގޮތްގޮތުން ދީނީ އިސްލާމް ކާމިލު ކުރެއްވީ .
ހަމަގޮތުގައި އަމިއްލަގެ ޝައްކު ނެތި ކުރެވޭ . (މި خبر ދީބާލުން) ހަމަ ބޭފުޅުން މަޖިލީހުގެ
ދިރާސާކުރާ. އަދި އަޅުގަނޑުމެންގެ އަޚުލާޤު ދިރާސާކުރެވޭ . (އެއްބަސްވުން) ބޭފުޅުން ދެކެނީވެސް.
އާ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . ބޭފުޅުން ކުރެއްވި ހުރިހާ ކަމެއްގައި ތަބާވާންޖެހޭ ؟ حديث ކުރައްވާފައެވެ.
އާސާރެވެ. ބޭފުޅަކީ ބޭފުޅުންގެ މައްސަލަ ބޮޑުވެގެން މި ދީނުގައެވެ. ވެރިވެރިއެވެ.ހަމަ ބޭފުޅުން
ދެންނެވީވެ.އާ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . ކަލަންގެން الله އަށް ދުޢާކުރެއްވީ ދަރުމަވެރިވާ ކަމުގެއަމާނާ
ބެލެހެއްޓުމާއި ދީނީ ބޭފުޅުންގެ ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ . حديث ކުރައްވާފައެވެ. ހަމައެ
ސުވާލު އުފެދުނެވެ . ދީން އެއްކޮށް ހިތް އަޅައިގަތް ގޮތް ހިތި ބަލިތަކުން ދިފާޢު ކުރުމުގެ މުހިންމު
އަހަރެން ދީން ދެމެހެއްޓުން ކުޅަދާނަވެ . ދީނުގެ އަސްލުތައް ދެނެގަތުމުގެ އެއްބަސްވުން
شيطان ގެ ދޮދޮދޮ ކަރުނު ކަރަސް ވެރިއެވެ . (އެބަސްދުވަ މުޢުޖިޒާތް އަލިގަތް شيطانގެ ނަމުން
مشركن ސަރުކާރުގެ އެމީހުން ކަރަދާ ދެމިހުރި ގޮތުން ވެސްވެސް ކަރުނަށް .) އަހަރެން ކަރުނު
އަލިގަތް ގައި ކާމިޔާބު ހިތުން ސަރުކާރު ކުރެއްވެ . ދީން ހުއްޓުން ހަމަ ބޭބޭ ބޭނުން ނަމަވެ
ނަޒަރުތައް ކުރެއްވެ . އެހެނީ ނަޒަރުތަކާ މަތިމަތިން ބެލުމަށް ބަހައްޓާ ވެރިކަމުގެ ހަމަތަކެވެ .
އަދި އަޅުގަނޑު ހެދި ވަރަށް ވެރިކަމުގެ ހަމަތަކެވެ. އެހެން ހުރުމަކީ ވެދުމުގައި ގެ ހަމަ
އެއްމަނާގެ ހިތްހިތި އެކިއެކި ދެކުމަށް ވަޑި ގަދަފުރުން ދީން އެއްބަސްވުން ސަރުކާރުތަކުގެ
ކުރިއެރުވެ . މިހެން ހަދަކަށްވެސް އެވަރަކަށް ޤައުމުގެ އަޅުގަނޑު ގަބޫލު އަހަރެ
ގަދަވެރިކަން ވާހަކަ. ހަމަ އެއްގޮތަކީ ހިތުން އެއްގޮތުން ސަރުކާރުތަކުގެ ސަރުކާރު ކުރުމުން
ގެންދެވޭ. އެހެން ސަރުކާރުގެ މަޤާމުތަކު ބޮޑުވަޒީރު ބެލެނިވެރިވެ ވެރިކަމުގެ ހަމަތަކެވެ.އަދި އަޅުގަނޑު
މައްސަލަ (މިޙާލަތު ދުވަހުން) ހަދާލެވިފަ ވެރިކަމުގެ ހަމަތަކެވެ. އަދި އަސްލު ސަރުކާރު ވެރިކަމު
ވިޔަން އަސްލު ސަރުކާރުތަކުގެ. ދީން އެއްބަސްވުމަށް އިޚް އެއްސުވާލުދީން ދީން ސަރުކާރުގެ
ކުޅަދާނަ ގެން ބިފުކުރެ . މިހެން ހަދަކަށްވެސް އިޚް އެއްސުވާލުގެ ދެނީ شيطان ގެ ދޮދޮދޮ

މެދުންނެވެ . (މިބަސްފުޅުގެ މުރާދަކީ އެވަގުތަކީ شيطانُން ބިމަށް ފުރޭ ކަންނަ ވަގުތު
ކާފިރު އަދި އެހެން شيطان ންނަށް مشركن ސަޖިދަކުރާ އަޅުކަން ކުރާން ފަށާއިރުގެންނަ
ވަގުތު ކަމަށެވެ .) އެހެން ކަމުން އެވަގުތު ގައި ކާފިރުން ސަޖިދަކުރާއެވެ . ބުނެ ވިދާޅުވެއްވެވެ .
ފަހެ ހިމަނުން ދަންނަވައިފިމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . وضوء އާއި ގުޅޭ ކަމެއް
ބުނެދެއްވާށެވެ . ފަހެ حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު وضوء
ކުރުމަށްޓަކައި ފެންކައިރިކޮށްފައި ، ދެން އަނގަޔަށް ފެންލައި ރަނގަޅަށް ދޮވެ އަދި ނޭފަތަށް
ފެންލައި ފަހެ ސާފުކޮށްފިނަމަ މޫނާއި އަނގައިގައި ހުރި ހުރިހާ ފާފަތައް ފޮހެވިގެންދަނީއެވެ .
ދެން އޭނަފަރާތް މޫނު الله އަމުރުކުރެއްވި ފަދައިން މޫނު ދޮވުމުން މޫނުގައި ހުރި
ހުރިހާ ފާފަތައް ތުނބުޅީގެ ކޮޅުތަކުން ފެނާއެކު ފޮހެވިގެން ދަނީއެވެ . ދެން
އަތްދެއަތް ދޮވުމުން ދޮޅަބުޑިއާ ހަމައަށް ދޮވުމުން އަތުގައި ހުރި ހުރިހާ ފާފަތައް އިނގިލިތަކުން
އިނގިލިތަކުން ފެނާއެކު ފޮހެވިގެން ދަނީއެވެ. ދެން އޭނާ
މަސްހުކުރުމުން ބޮލުގައި ހުރި ހުރިހާ ފާފަތައް އިސްތަށިގަނޑުގެ ކޮޅުތަކުން ފެނާއެކު
ފޮހެވިގެން ދަނީއެވެ . ދެން އޭނާ ފައިދޮވުމުން ފައިގައި ހުރި ހުރިހާ ފާފަތައް، ދެން ނަމާދުކުރައްވާ الله
އަށް حق ވާގޮތަށް ޙަމްދުކޮށް ތަޢުރީފުކޮށް ثناء ކިޔައި ، އަދި اخلاص ތެރިކަމާއެކު އަޅުކަން
ކުރާނަމަ އޭނާ ދޫކޮށްލާނެ އެއްވެސް ފާފައެއް ނުވެ މަންމަ ވިހެއި ދުވަސް ފަދައިން ފާފަތަކުން
ފާފައިން ފޮހެވިގެން ދަނީއެވެ . ކިޔައިދިނެވެ . މި حديث عَمْرُو بن عَبَسَة ، رسول الله
صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ صحابي އަބޫ އުމާމާ ابو أُمامة އަށް ކިޔައިދިނީއެވެ . ފަހެ
އޭނާ ابو أُمامة ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ عَمْرُو بن عَبَسَةَ އެވެ ، ބަލާ ތިޔަ ބުނާ ބަހަށް
ވިސްނާލާށެވެ . އެއްދުވަހު ވުޟޫކުރާ މީހަކަށް މިހާ ގިނަ ثواب ލިބިދާނެތޯއެވެ
. އޭނާ عَمْرُو بن عَبَسَةَ ދަންނަވައިފިއެވެ . އޭ ابو أُمامة އެވެ . އަހުރެން މުސްކުޅިވެ
ދުވަސްވީ މީހެކެވެ . އަދި އަހުރެންގެ މުދަލަށް ފާގަތިކަމުން . އަދި މަރުވުމަށް ދުވަސް
ކައިރިވެއްޖެއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން الله އާއި އޭނާގެ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ
މައްޗަށް ދޮގުހެދުމަކީ މިހެން ކަމަށް ބަލާނެ ކަމެއް ނޫނެވެ . ހަމައެކަނި ހަމަ رسول
الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން އަހުރެން އަޑުއަހާ ނުލައި ފަހަރު ދެފަހަރު
ތިންފަހަރު ހަތަރު 7 ފަހަރު ހަމައެކަނި ވިދާޅުވެއްވިއެވެ. އެކަމުގެ އަޑުއިވުނު ނޫނީއެވެ . ވިސްނާ

އެއްގޮތަކަށްވެސް މިވާހަކަ ނުދެއްކިޔުމުގެ . ނަމަވެސް ބިމަށްނަ އަށަގިނަ އެއަށްވުރެ
ގިނަފަހަރު ވަޒީން މިވާހަކަ އަޑު އިވިފައެވެ .

439 وعن أبي موسى الأشعري رضي اللَّه عنه ، عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : «إِذا أَرادَ اللَّه تعالى ، رحمةَ أُمَّةٍ ، قَبضَ نبيَّهَا قَبلَهَا ، فجعلَهُ لها فَرَطاً وسلَفاً بين يَدَيها ، وإِذا أَرادُ هَلَكةَ أُمَّةٍ ، عذَّبها ونبيُّهَا حَيٌّ ، فَأَهْلَكَهَا وهوَ حَيٌّ ينظُرُ ، فَأَقَرَّ عينَهُ بِهلاكها حين كذَّبوهُ وعصَوا أَمْرَهُ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބުނު ابو موسى الأشعري ، نَبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ . އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ.މާތް الله سبحانه وتعالى އުއްމަތެއްގެ މައްޗަށް رحم ކުރެއްވުމަށް އިރާދަކުރައްވާ ވޭތިވުމުން ނަމަ އެއުއްމަތުގެ ނަބި ދުރުމުގެ ކުރިން އެ نبي އެއްގެ މަރު ގެންދަވައެވެ . އަދިން ކަމުން އެއުއްމަތަށް ސަލަފެއްކަމަށް ގޮތުގައި ދޫކުރައްވައެވެ .

އަދި الله سبحانه وتعالى އުއްމަތެއް ހަލާކު ކުރެއްވުމަށް އިރާދަ ކުރައްވާ ވަގުތުގައި އެއުއްމަތުގެ نَبي އަދި ދިރިހުރިހާލަތުގައި އެއުއްމަތަށް عذاب ދެއްވައެވެ . އަދި އެހިސާބު އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައި عذاب ލިބޭތަން ދެއްކެވުމަށެވެ . އަދި އެމީހުން އެ ނަބިއްޔާ ދޮގުކުރުމާއި އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ އަމުރަށް ނުކިޔަމަންތެރިވުމުން އެ نَبي ގެ ހިތްހަމަ ޖެހުމަށް
ހަލާކުކުރުން ލިބޭގޮތް ދެއްކެވެ .

باب فضل الرجاء

الله ގެ ރަޙްމަތަށް އުއްމީދު ކުރުމުގެ ފަޟީލަތް ބަޔާންކުރާ ބާބު

قال اللَّه تعالى إخباراً عن العبد الصالح (غافر 44، 45): {وأفوض أمري إلى اللَّه إن اللَّه بصير بالعباد، فوقاه اللَّه سيئات ما مكروا}.

އަދި އަހަރުމެންގެ ހުރިހާ ކަމެއް الله އަށް އަހަރުމެން ވަކީލުކުރަމުވެ. ހަމަކަށަވަރުން ، الله އީ ، އަޅުތަކުންގެ ކަންތައް ބަލަހައްޓަވާ ވަކީލު ވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ . ފަހެ ، އެއުރެންގެ ޝުކުރު ދަންނަވައި ތަޢުރީފުކުރުން الله އަށް ޚާއްޞަކަމީ ކަށަވަރުވެއެވެ.

440 وعن أبي هريرة ، رضيَ اللَّه عنه ، عن رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أَنَّهُ قال : « قالَ اللَّه ، عَزَّ وَجلَّ ، أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي بي ، وأَنَا مَعَهُ حَيْثُ يَذْكُرُنِي ، وَاللَّهِ للَّهُ أَفْرَحُ بتَوْبَةِ عَبْدِهِ مِنْ أَحَدِكُمْ يجِدُ ضالَّتَهُ بالْفَلاةِ ، وَمَنْ تَقَرَّبَ إِلَيَّ شِبْرًا ، تَقَرَّبْتُ إِلَيْهُ ذِرَاعاً ، وَمَنْ تَقَرّبَ إِلَيَّ ذِراعاً ، تقَرَّبْتُ إليه بَاعاً ، وإِذَا أَقْبَلَ إِلَيَّ يمْشي ، أَقبلتُ إلَيه أُهَرْوِلُ » متفقٌ عليه ، وهذا لفظ إحدى رِوايات مسلم .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވި ابو هريرة ، نَبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރައްވާ حديث އަލްޤުދުސީ ވީއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން އަޅާކިޔަން حديث ކުރައްވާފައިވެއެވެ. މާތް الله سبحانه وتعالى وحي ކުރައްވާފައިވާ. ބަޔާން ރަސޫލާގެ އަށް ބަޔާން ރަސޫލާގެ حضرة ން އެއްބިރު ކާޖާ ގޮތުގެ މުޅިން އެކަން މިންވަރުކުރެއްވިއެވެ . އަދި އެޖާބާ ބަޔާން ރަސޫލާގެ ހިނދުކުޅާ ކާތިރު ހިނދުކޮ އެއީހަކަށް رحم އަށް ޚާއްޞަ ވާޖިބުވެއްޖެއެވެ . މާތް الله ގެންދަވާއިރު . ކުރަފާ ހަވަރުތު ބަރަކާތް ސަލާމީ ގެއްލިގެން ހިނދުކުޅާ ފިނިފެންބާ ތާއީ ފަރުދުވާ ދޮޅު ބޮޑު ފަޅަށް الله سبحانه وتعالى އަށާ ބިއްބާ ވެދުން ރަސޫލާ ވާޖިބުވެއެވެ . އަދި އެޖާބާ صالح عمل ބިނާއި ގެން ބަޔާން ރަސޫލާގެ އާއި ކާތިބުން ވެރިން މަސައްކަތް ކުރުން ފަހައިފިނަމަ ކާއިބިތައް ބޮޑުވެގެއި މުޅިން ގެ މިންވަރު ފެނުފެއިން ބަޔާންރަސޫލާގެ رحمة އާއިއާގެ މައްޗަށް ގިނަ ކުރައްވައިދެއެވެ. އަދި އެއް އަޅު ދޮގުކުރު ބަޔާންރަސޫލާގެ ކިބައިން އެދޭގެން އަންނަ ވިހަކުރު އަރިދޭ ފައިބުން އައިފައިގެން އަލަށްވެގެނަ ފަހައިން އެއްވަރުން رحمة ޚާއްވަމުން ބަޔާންރަސޫލާގެ އަލަށްވެ ވާޖިބުވެއްޖެއެވެ . އަދި ހިނގާފައި ބަޔާންރަސޫލާގެ رحمة އަށް އެދިގެން އަންނަ ވިހަކުރު ދޮވުފައި ވިހަކާ އަންނަ ފަހައިން އެއްވަރުން رحمة ޚާއްވަމުން ބަޔާން ރަސޫލާގެ އަލަށްވެ ވާޖިބުވެއްޖެއެވެ.

441 وعن جابِرِ بن عبدِ اللَّه ، رضي اللَّه عنهما ، أَنَّهُ سَمِعَ النَبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، قَبْلَ موتِهِ بثلاثَةِ أَيَّامٍ يقولُ : « لا يموتن أَحَدُكُم إِلاَّ وَهُوَ يُحْسِنُ الظَّنَّ باللَّه عزَّ وَجَلَّ » رواه مسلم .

މާތް الله އެކަލޭގެފާނުންނަށް ރުހުން ލިބިވޭ جابِر بن عبدِ اللّه ގެ ރިވާޔަތުން ނިޔާވުމަށް ވުރެ. ތިންދުވަސް ކުރިން ސަލާމާއި ސަލާމްވާ ލިބިގެން نبي ކިޔަވައިދެއްވާފާން އަހުރެން ގެ ކީހިބޯދުވަސް ކޮންފަދަ ކިޔުން حديث ކިޔައްދެއްވިކަން ލިޔުން އަޅުގަނޑުގެ. އަހަރެން حديث ކިޔައްދެއްވިއެވެ. ލިބިވަޑައިގެންނެވި ހަމަ މާތްވާ ހިތުން الله سبحانه وتعالى ގެ حضرةން ހެޔޮ ގޮތުގައި ވިސްނުން ހުރެވިގެން.

442 وعن أَنسٍ ، رضي اللَّه عنه قال : سمعتُ رسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقول : « قال اللَّه تعالى : يَا ابْنَ آدَمَ إِنَّكَ مَا دَعوْتَني ورَجوْتَني غَفَرْتُ لَكَ عَلى ما كَانَ مِنكَ ولا أُبَالي ، يا ابن آدمَ ، لَوْ بَلَغَتْ ذُنُوبُكَ عَنَانَ السماءِ ، ثم استَغْفَرْتَني غَفَرتُ لَكَ ، يَا ابْنَ آدَمَ ، إِنَّكَ لَو أَتَيْتَني بِقُرابِ الأَرْضِ خطايا ، ثُمَّ لَقِيْتَني لا تُشْرِكُ بِي شَيْئاً ، لأَتَيْتُكَ بِقُرَابِهَا مَغْفِرَةً » رواه الترمذي . وقال : حديث حسن .

« عَنَانُ السماءِ » بفتح العين ، قيل : هو مَا عن لَكَ منها ، أي : ظَهَرَ إِذَا رَفَعْتَ رَأْسَكَ، وقيلَ : هو السَّحَابُ .

و « قُرابُ الأَرض » بضم القاف ، وقيلَ بكسرِها ، والضم أَصح وأشهر، وهو : ما يقارِبُ مِلأَهَا ، واللَّه أعلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެން ވާ أَنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރަސޫލާގެ ޙަދީޘް ވިދާޅުވިއެވެ.
رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކިޔައްވަދެއްވިކަން ވިދާޅުވެ އަޑުއިވިގެން .
.އަހަރެންގެ ބުނާ حديث ކިޔައްވަދެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى وحى ކިޔައްވަދެއްވިއެވެ . އޭ އާދަމުގެ ދަރިކަލުން ! ހަމަކަށަވަރުން ތިބާ ދުޢާ ކޮށް އުންމީދު ކުރާހާ ހިނދަކު ތިބާގެ ފާފަ ފުއްސަވައިދެއްވާނަމެވެ

ދުޢާ ކޮށްދިނަމަ އަދި ތިމަން ރަސޫލާގެ حضرةށް ރުއްސެވުމުގެ އުއްމީދު ކޮށްގެން ހުރެދިނަމަ ތިމަން ރަސޫލާގެ ތިބާގެ އެންމެނާ ފާފަވެރިން ދުރުކުރާ ހިތްދެވޭ ތިމަންނާ ހިތްވަރުދެއްވުމަށް. އަދި ތިބާގެ އެންމެނާ ދަރުބާރަށް ބޮޑުކަމުގައި ވާހަކަ އެކަމުގެ ފާޑުވެރިޔާ ތިމަން ރަސޫލާގެ އުއްމަތުގެއްވެ. އެ އެދުމެގެ ދަރިންނާވެ. ތިބާގެ ފާފަވެރި ގެދަރުމުން އެވާރި ހަމަޖެހޭ އުފުލާލި ހައްދަށް ދުރުން އައްސަރާ ތިމަން ރަސޫލާގެ ރަޙްމަތް ފުދި ފުދިސާވުމުން އަދި ދުރުހަރުވާފަދަ ތިމަން ރަސޫލާގެ ބިބާއްދަ ފަދަ ފުދިސާވާ ދުރުވާ ހުއްޓުވެވެ. އެ އެދުމެގެ ދަރިންނާވެ . ބިބާ ބިން ފުރި ވަރަށް ފަރާބާއިގެން އަރިކަމެއްވިސާވެ ދުރުން އައްސަރާ ބިބާ ތިމަން ރަސޫލާގެއާއި ބައްދަލު ވާހިސާބު ތިމަން ރަސޫލާގެއާއި އައްވަސް އައްތަރު ޝަރީޢާ ސާބިތު ހުރެއްޖ ސަމަ ހަމަހަފަރުތަކުން ތިމަން ރަސޫލާގެ ބިބާގެ އަފުވާގެ އިދަދުތަކަށް ދުރުސާވުމާއި ގެން ބިބާއި ކަމެއް ފާހިލުމެވެ .

باب الجمع بين الخوف والرجاء

ބިރުވެތިވުމާއި އުއްމީދާއި ދެމެދު ހުރުމުގެ ގާތްކަން ބަޔާން ވެގެންވާ ބާބު

اعلم أن المختار للعبد في حال صحته أن يكون خائفاً راجياً، ويكون خوفه ورجاؤه سواء، وفي حال المرض يُمَحِّضُ الرجاء. وقواعد الشرع من نصوص الكتاب والسنة وغير ذلك متظاهرة على ذلك.

ދަންނައެވެ. ހަމަހަމަކޮށްހުރުން އަޅާއަށް އެދެވިގެންވަނީ ދުޅަހެޔޮ ދުވަސްވަރު ބިރުވެތިވުމާއި އުއްމީދާއި ދެމެދު ހުރުމެވެ. އަދި އޭގެ ބިރުވެތިވުމާއި އުއްމީދު ދެފުރާތް ހަމަހަމަކަމުގައި ހުރުމެވެ. އަދި އޭގެ ބަލި ހާލަތުގައި އެދެވިގެންވާ އުއްމީދު ޤަވާއިދުތަކުން ހުރުމެވެ. قران އާއި سنة ގެ نص ތަކުން އަދިއެހެނިހެން ------ ގެ ގަވާއިދު ތަކުން މިކަން އެގެއެވެ .

–قال اللّٰه تعالى (الأعراف 99): {فلا يأمن مكر اللّٰه إلا القوم الخاسرون}.

[illegible] ، الله ގެ [illegible] أما ن [illegible] ؟
[illegible] ، [illegible] ،الله ގެ [illegible] أما ن
[illegible] .

وقال تعالى (يوسف 87): {إنه لا ييأس من روح اللّه إلا القوم الكافرون}.

[illegible] ، [illegible] ، الله ގެ رحمة ން [illegible]
[illegible] .

وقال تعالى (آل عمران 106): {يوم تبيض وجوه وتسود وجوه}.

[illegible] ، [illegible] . [illegible] ،
[illegible] !

وقال تعالى (الأعراف 167): {إن ربك لسريع العقاب وإنه لغفور رحيم}.

[illegible] ، [illegible] ، رحيم [illegible]
[illegible] .

وقال تعالى (الانفطار 13، 14): {إن الأبرار لفي نعيم وإن الفجار لفي جحيم}.

[illegible] ، [illegible] ، نعمة ގެ [illegible] . [illegible]
[illegible] كافر [illegible] ، [illegible].

وقال تعالى (القارعة 6 – 9): {فأما من ثقلت موازينه فهو في عيشة راضية، وأما من خفت موازينه فأمه هاوية}. والآيات في هذا المعنى كثيرة. فيجتمع الخوف والرجاء في آيتين مقترنتين أو آيات أو آية.

[illegible] ، [illegible] ([illegible]) [illegible] ! [illegible] ،
[illegible] ، [illegible] . ([illegible] : [illegible] .) [illegible]

އެމީހެއްގެ ބިރުވެރިކަމެއް ހުރި ވެއްޖެ މީހާ ދަންނާނެތެވެ ! ހުރެ ، އާދޭ އުޅެނިކޮށްފި ،
ނަރަކައިގެ އަޑީގައެވެ .

443 وعن أبي هريرة . رضي اللَّه عنه ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « لَوْ يَعْلَمُ المُؤْمِنُ مَا عِنْدَ اللَّهِ مِنَ العُقُوبَةِ . ما طَمِعَ بجَنَّتِهِ أَحَدٌ ، ولَوْ يَعْلَمُ الكافِرُ مَا عِنَد اللَّهِ مِنَ الرَّحْمَةِ ، مَا قَنطَ مِنْ جنَّتِهِ أَحَدٌ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި ابو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. مُؤْمِنُ އަކަށް (އީމާންވެރިޔާ ގަބޫލުކުރުން ކަނޑައެޅިފައިވާ) الله ގެ عذاب ގެ ދަރަޖަ ކަމެއް އެނގޭނަމަ ސުވަރުގެ ލިބުމަށް ކަމުގެ އުއްމީދުކުރާނެ އެއްވެސް މީހަކު ނުވާނެއެވެ . އަދި ކާފިރާއަށް الله ގެ حضرة ގައިވާ رحمة ގެ ބޮޑުކަން އެނގިއްޖެނަމަ ސުވަރުގެއާމެދު އުއްމީދު ކަނޑައިނުލާނެ އެއްވެސް މީހަކު ނުވާނެއެވެ .

444 وعن أبي سَعيد الخدريِّ ، رضي اللَّه عَنه ، أَنَّ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « إذا وُضِعتِ الجَنَازَةُ واحتمَلَهَا النَّاسُ أَو الرِّجالُ علَى أَعنَاقِهِم ، فَإِنْ كانَتْ صالِحَةً قالَتْ : قَدِّمُوني قَدِّمُوني ، وَإِنْ كانَتْ غير صالحةٍ ، قالَتْ : يا ويْلَهَا ، أَيْنَ تَذْهَبُونَ بهَا ؟ يَسْمَعُ صَوتَها كُلُّ شيءٍ إلاَّ الإِنْسَانُ ، ولَوْ سَمِعَهُ لَصَعِقَ » رواه البخاري .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި ابو سَعيد الخدرِي ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޖަނާޒާ ވަޟްޢުކުރުން ގެންދިޔުމުން ބައެއްމީހުން ކަރުމަތީގައި އަދި ފިރިހެނުން ކަރުމަތީގައި އުފުލައިގެން ގެންދާން ފެށުމުންނަމަ ފަހެ صالح އަޅަކުނަމަ ހަމަކަށަވަރުން ބުނާނެއެވެ. ތިމަންނަ އަވަހަށް ގެންދާށެވެ . ތިމަންނަ އަވަހަށް ގެންދާށެވެ . އަދި ނުބައި އަޅަކު ނަމަ (ހާލުހަރާބުވެގެންނެވެ .) ބުނާނެއެވެ. ތިމަންބައިމީހުން ހަލާކު ހެއްޔެވެ. ތިމަންބައިމީހުން ތިމަންނަ ގެންދަނީ ކޮންތާކަށް ހެއްޔެވެ ؟ އިންސާނާ ފިޔަވާ ހުރި އެއް

އިންސީން ޖެހޮވައި ދަރަން ހުރިހާ ތަކެއްޗަށް އިވުޝްނާއެވެ . އާނާގެ އަދި
އިންސާނުންނަށް އިވުއްޖެހަހަ يقين ވެސް އަޅުހުން ހާނުތިގެން ހިނގައި ދާނުއެވެ .

445 وعن ابن مسعودٍ ، رضي اللَّه عنه ، قالَ : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « الجَنَّةُ أَقْرَبُ إلى أَحَدِكُمْ مِنْ شِرَاكِ نَعْلِه وَالنَّارُ مِثْلُ ذلك » رواه البخاري .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑި ابن مسعود ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ .
رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ސުވަރުގެ ތިޔަބައިމީހުންނާއި
ތިޔަބައިމީހުންގެ ފައިވާނުގެ ވަޅު ކައިރިވެގެންވާ ފަދައިން ކައިރިވެގެން ވެއެވެ . އަދި
ނަރަކަ (ވެސް) އެފަދައިން ކައިރި ވެގެން ވެއެވެ .

باب فضل البكاء خشية الله تعالى وشوقاً إليه

الله އަށް ބިރުވެތިވުމުންނާއި އަދި އެކަލާކަށް ޝައުގުވެރިވުމުން ރޮއުމުގެ ފަޟީލަތް
ބަޔާންކުރެވޭ باب.

قال اللَّه تعالى (الإسراء 109): {ويخرون للأذقان يبكون ويزيدهم خشوعاً}.

އަދި އެއުރެން ރޮއިން މޫނުމަތިން سجدة އަށް ވެއްޓިވެއެވެ . އަދި އެ قران
އެއުރެންނަށް ޚުޝޫޢުވެރިކަން އިތުރު ކޮށްދެއެވެ .

وقال تعالى (النجم 59، 60): {أفمن هذا الحديث تعجبون، وتضحكون ولا تبكون!}.

ފަހެ ، ތިޔަބައިމީހުން عجائب ވަނީ އަދި ސިއްބައި ހީނީ މިވާހަކައިގާ ދެރަ ނުވައި
(އެބަހީ: قران އާމެދުގައި) ރޮއެނުލަނީ ؟

446 وعَن أبي مَسعودٍ ، رضي اللَّه عنه . قالَ : قال لي النبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «اقْرَأْ علَّي القُرآنَ » قلتُ : يا رسُولَ اللَّه ، أَقْرأُ عَلَيْكَ ، وَعلَيْكَ أُنْزِلَ ؟، قالَ : « إني أُحِبُّ أَنْ أَسْمَعَهُ مِنْ غَيْرِي » فقرَأْتُ عليه سورةَ النِّساء ، حتى جِئْتُ إلى هذِهِ الآية : { فَكَيْفَ إذا

جِئْنا مِنْ كُلِّ أُمَّة بِشَهيد وجِئْنا بِكَ عَلى هَؤلاءِ شَهِيداً } [الآية : 41] قال : « حَسْبُكَ الآنَ » فَالْتَفَتُّ إِليْهِ . فَإِذَا عَيْنَاهُ تَذْرِفانِ . متفقٌ عليه .

ރަޟީ الله ޢަންހުން ޙަޟްރަތުގެ ابن مَسعود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نَبي ގެ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ޤުރްއާނަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ޤުރްއާން ކިޔަވައިދެއްވާށެވެ. ތިމަ قران (قرانް ތިމަންނާއަށް) ކިޔަވައިދޭށެވެ . (އަޅުގަނޑު) ޤުރްއާން ދެންނެވީމެވެ . ކަލޭގެފާނު ގެ ޙަޟްރަތަށް قران ބާވައިލެއްވީ ކަލޭގެފާނަށް ދައްކަވާށެވެ . އަޅުގަނޑު ކަލޭގެފާނަށް އަޑުއަހާ ލިބިވަޑަ ؟ حديث ކިޔެވެ. ކަލޭގެފާނަށް ބޭނުމެވެ. ކަލޭގެފާނަށް ދެމިހިއްޔާ . (ابن مَسعودٍ ވިދާޅުވިއެވެ.) ދެން (އަޅުގަނޑު) ކިޔަވައިދިނީ النِّساء ސޫރަތް ކިޔަވާދެއްވީ ފަހުން (فَكَيْفَ إذا جِئْنا مِنْ كُلِّ أُمَّة بِشَهيد وجِئْنا بِكَ عَلَى هَؤلاءِ شَهِيداً) ގެ އާޔަތަށް ވަރަށް ކިޔަވައިދިނުމުން حديث ކުރުއްވިއެވެ. ކަމަށް އެންމެ ރަސޫލުގެ . (ހިފެހެއްޓެވީމެވެ .) (ابن مَسعود ވިދާޅުވިއެވެ.) އަޅުގަނޑު ބަލައިލީ އަށް އެހެން ގޮސް ރަސޫލު ބޭރުވެ ދެލޯ ކަރުނަ ފުރި ... .

447 وعن أنس ، رضي اللّه عنه ، قالَ : خَطَبَ رَسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم خُطْبَةً مَا سَمِعْتُ مِثْلَهَا قَطُّ ، فقالَ : « لَوْ تعلمُونَ ما أَعْلَمُ لَضَحِكتُمْ قَلِيلاً وَلَبَكَيْتُمْ كثيراً» قال : فَغَطَّى أَصْحَابُ رَسُولِ اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم . وُجُوهَهُمْ . ولهمْ خَنِينٌ . متفقٌ عليه . وَسَبَقَ بيَانُهُ في بابِ الخَوفِ .

ރަޟީ الله ޢަންހުން ޙަޟްރަތުގެ أنس ގެފާނު ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އަޅުގަނޑު) رَسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم خُطْبَة އަޑުއަހައިލީމެވެ . އެފަދަ (بلاغة ހުރި އަދި عبرة ހުރި) خُطْبَة އެއް ވިދާޅުވެ ދެއްވިއެވެ . ... . ދެން (އެ خُطْبَة ގައި) حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަ ކަލޭގެފާނު ދެ އެނގޭ ފަދައިން ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެނގޭ ނަމަ يقينް ވެސް ތިޔަބައިމީހުން ހަމަ ކުޑަކޮށް

ގަބޫލުކުރެވެއެވެ . އަދި يقينް ކުރުން ގެންދަވާފަދަ ގިނަވެއްޖެއެވެ . ހަމަ ވިދާޅުވިއެވެ .

(އެހިނދު) رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ أَصْحَابُ ބޭކަލުން އެބޭކަލުންގެ

މުބާރަކު ފުރަތަމަ ނަރުގަދަވެގެންވެއެވެ . އެހިނދު އެބޭކަލުންގެ ފުރަގަސް ރިވެގެން އަދި ގަދަވެގެން

ރޮއިގަތް އެވެ .

448 وعن أبي هريرة ، رضي اللَّه عنه ، قال : قالَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لايَلِجُ النَّارَ رَجُلٌ بَكَى مِنْ خَشْيَةِ اللَّه حتَّى يَعُودَ اللَّبَنُ في الضَّرْعِ ولا يَجْتَمعُ غُبَارٌ في سَبِيلِ اللَّه ودُخانُ جَهَنَّمَ » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

ރަޟީ الله ޢަންހު ރިވާކުރެއްވި ابو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. الله އަށް ބިރުވެތި ވުމުގެ ސަބަބުން އަނގައިގެ ގަނޑުފަދައިން ރޮއި ފުރިގަތް ނަރަކަޔަކަށް ނުވަދެވޭނެ ކިރުތަކެއް ނުވަދެއެވެ . އަދި ފުރަނިހަރުގެ ދެލިލި ކަރުގަދަދޭ . އަދި الله ގެ މަގުގައި ނިކަމެތިކަމުން އަރާނިގުން ހިކަފިހަފި އަދި ނަރަކައިގެ އަލިފާން ތެރެއިން ދުމާ ނުވެ އެއްވޭ . (ތިރި އަދި ވިދާޅުވިއެވެ . މިއީ حسنٌ ގެ ދަރަޖައިގެ صحيح حديث އެކެވެ .)

449 وعنه قالَ : قالَ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « سَبْعَةٌ يُظِلُّهُمُ اللَّهُ في ظِلِّهِ يَوْمَ لا ظِلَّ إلاَّ ظِلُّهُ : إِمامٌ عادِلٌ ، وشابٌّ نَشأَ في عِبادَةِ اللَّه تَعالى . ورَجُلٌ قَلْبُهُ مُعلَّق بالمَسَاجدِ . ورَجُلانِ تَحابَّا في اللَّه . اجتمَعا عَلَيهِ . وتفرَّقَا عَلَيهِ ، ورَجَلٌ دَعتْهُ امْرَأَةٌ ذَاتُ مَنْصِبٍ وَجَمالٍ . فَقَالَ : إِنِّي أَخافُ اللَّهُ . ورَجُلٌ تَصَدَّقَ بِصَدَقَةَ فأَخْفاها حتَّى لاَ تَعْلَمَ شِمالهُ ما تُنْفِقُ يَمِينهُ . ورَجُلٌ ذَكَرَ اللَّه خالِياً فَفَاضَتْ عَيْنَاهُ» متفقٌ عليه .

އަދި އެ صحابي (އެބޭކަލު ރަޟީ الله ޢަންހުމެންނަށް ابوهريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. الله سبحانه وتعالى ގެ ހިޔަނި ފިޔަވައި އެހެން ހިޔަނެއް ނުވާ ދުވަހު ހިތުގެ ހިޔަނިވާން ޖެހޭނެ ބަޔަކު ހުންނާނެއެވެ . އެބަޔަކީ ފިޔަވައި ހިތުގެ ހިޔަނިވާން ތިބޭ އެހެން އެދެވޭ މީހުންނަކީ ހިޔަނިވާކަމަށް ނުވާނެ ދުވަހުގައެވެ . އަދި عدل ވެރިޔާއެވެ . އަދި الله އަށް އަޅުކަންކުރުމަށް

ތެރި ހެދިގެން ބޮޑުވި ޒުވާނާއެވެ. އަދި އެމީހާގެ ހިތް މިސްކިތާއި ގުޅިފައިވާ މީހާއެވެ.
އަދި ﷲ އަށްޓަކައި އެކުވެރިވެ އަދި އެކަމަށްޓަކައި ވަކިވާ ދެމީހުންނެވެ. އަދި
ނަސަބުގެ ގޮތުން މަތީ ވެރިޔާ ރީތި އަންހެނަކު ގޮވައިއަރުވާލުމުން ގޮވާލާ ހިނދުގައި
ތިމަންނަ ﷲ އަށް ބިރުވެތިވަމޭ ބުނެ އެކަމުން ދުރުވެގަންނަ މީހާއެވެ. އަދި ބިޔާގެ
ކަނާއަތުން ދޭ صدقة ވާތްއަތަށް ނޭނގޭހާ ސިއްރުން ދިންމީހާއެވެ. އަދި އެކަނި ހުރެގެން
ﷲ ހަނދުމަ ކޮށް ހިނދު ފާޑުކޮށް ކަރުނަ އޮހޮރުވައިގެން އަނބުރާ މީހާއެވެ.

450 وعَن عبد اللَّه بنِ الشِّخِّير . رضي اللَّه عنه . قال : أَتَيْتُ رسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وَهُو يُصلِّي ولجوْفِهِ أَزِيزٌ كَأَزِيزِ المرْجَلِ مِنَ البُكَاءِ .

حديث صحيح رواه أبو داود . والتِّرمذيُّ في الشَّمائِل بإِسنادٍ صحيحٍ .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ތެރޭގެ عبد اللَّه بنِ الشِّخِّير ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންކުރެވިގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
ތިމަންނަ (އެއްފަހަރަކު) رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހަށް އައިމެވެ.
އޭރުދު އެކަލޭގެފާނު ނަމާދުކުރައްވަމުން ހުންނެވީއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ހަށިގަނޑުން ރޮ
ތައްޓެއް ކަކާ އެއްފަދައިން ހަރުކާ އަޑު ބޮޑު ވިއެވެ.

451 وعن أَنس رضي اللَّه عنه . قالَ : قالَ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، لأَبِيِّ بن كَعْبٍ . رضي اللَّه عنه : « إِنَّ اللَّه ، عَزَّ وجلَّ ، أَمَرَنِي أَنْ أَقْرأَ عليْكَ : لَمْ يكُن الَّذِينَ كفَرُوا » قَالَ : وَسَمَّانِي ؟ قال : « نَعَمْ » فَبَكى أُبَيٌّ . متفقٌ عليه . وفي رواية: فَجَعَلَ أُبَيٌّ يَبْكي.

ރަޟިﷲ ޢަންހު ތެރޭގެ أَنس ގެފާނު ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންކުރެވިގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم(އެއްފަހަރަކު) ރަޟިﷲ ޢަންހު ތެރޭ اَبِيّ بنِ كَعْب އަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ތިމަން ކަލޭގެފާނަށް " لَمْ يَكُن الَّذِينَ كَفَرُوا " ގެ ސޫރަތް މިބައިން ކިޔާ ދިނުމަށް އަމުރު ކުރެއްވިއެވެ. (އެ صحابي އެއްސެވިއެވެ.) ކަލޭގެފާނަށް އަރިހުގައި ތިމަންނާގެ ނަން ހުށަހެޅުއްވިން ތޯއެވެ ؟
حديث ކުރެއްވިއެވެ. އާދޭހެވެ . އޭރުދު އެ صحابي ރޮން ފެށިއެވެ .

އަދި އަނަސް ރިވާކުރެއްވިކަމުގައި ވެއެވެ . ފަހު أُبَيّ ބުނެ ހަދީޘެވެ .

452 وعنه قالَ : قالَ أَبو بَكْرٍ لعمرَ ، رضي اللَّه عنهما . بعدَ وفاةِ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : انْطَلِقْ بنا إلى أُمِّ أَيمنَ . رضي اللَّه عنها . نَزُورُها كما كَانَ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، يَزُورُها . فلَمَّا انْتَهيا إِليْها بكَتْ . فقَالا لها : ما يُبْكِيكِ ؟ أَمَا تَعْلَمِينَ أَنَّ مَا عِنْدَ اللَّه تعالى خَيْرٌ لِرَسُولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، قالَتْ : إِني لاَ أَبْكِي ، أَنِّي لأَعْلَمُ أَنَّ ما عنْدَ اللَّه خَيرٌ لِرَسُولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، ولكِنِّي أَبْكِي أَنَّ الوَحْيَ قَدِ انْقَطَعَ مِنَ السَّماءِ فَهَيَّجَتْهُما عَلى البُكاءِ ، فَجَعَلا يَبْكِيانِ مَعهَا رواهُ مسلم. وقد سبق في باب زيارَةِ أَهل الخير .

އަދި އަ صحابي (އަނަސް މާތް اللهُ ރުހިވޮޑިގެންވާ أَنس ގެފާނު) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވަފާތުވީއިރު. رَسُولُ اللّٰه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަވަހާރަވުމުން (ގެއްލުވުމަށް) أَبو بَكْر ގެފާނު عمر ގެފާނަށް ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُولُ اللّٰه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم(އަބަދުވެސް ޒިޔާރަތްކުރައްވާ) މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أُمِّ أَيمنَ ގެ އަރިހަށް ޒިޔާރަތް ކުރުމަށް ފައިބައިގެން ވަޑައިގަންނަވާށެވެ ކަލޭގެފާނު ޒިޔާރަތް ކުރެއްވި ފަދައިން ރަށްގަނޑު . ފަހެ މި ދެބޭކަލުން އަބަދުވެސް ގަސްތުގައި އަދި ތިއްބެވުން ދެބޭކަލުން ހުރެ ރޮއިދެއްވިއެވެ . އެއިރުގައި އެބޭކަލުން އެކަމަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭގެ ރޮއި ބޭނުމީ ކީއްވެގެން ހަމަގައި ؟ ހަމަކަށަވަރުން الله ގެ حضرة ގައި رَسُولُ اللّٰه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށްޓަކައި ދެއްކެވި ރަނގަޅު މޮޅު އިތުރު ވެގެންވާކަން ކަލޭގެފާނު ނުދަންނަތީ ؟ އެކަމަކު ދެންނެވިއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން الله ގެ حضرة ގައި ވާ ދެއްކެވި رَسُولُ اللّٰه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށްޓަކައި މޮޅުއިތުރު ވެގެންވާކަން ދަންނަކަމެވެ ގޮތުގައި ތިރިކުރެއްވުމަށް ރަނގަޅަށް އެކަ އެނގޭނެވެ. ދަންނަވަން މިއުޅޭ ކަމަކީ ހުރިހާ ނުނެވެ . ދަންނަވަން ބުޅި (އަބަދުވެސް އަވަހާރަ ވެގެން) ހަމަކަށަވަރުން އުޅުން وحي އައުން ހުއްޓުނުބަވެވިއްޖެ ކަމުގެ ގައުމިޔަތެވެ . ފަހެ އެއިރު އެބޭކަލުން ރޮނގު (ވަޙީ) ބުދަވެ ގެތް ވަރުގަދައެވެ . އެހެން ވެހުން އެދެބޭ ކަލުންވެސް އެކަމަށް ރޮއިދެއްވިއެވެ .

(ދަންނަވައިވެ.މި حديث މުޚްތަޞަރު ބާބެއް ހަމަގައިވާ "ޙަސަދާ މުނާސަބާތު ޖިހާދަކާ ކުޅުދުގެ
މަޖްލިސް ބަޔާން ވެގެން ދާ ބާބު " ގައި އިސްވެ ހިނގައްޖެއެވެ .)

453 وعن ابن عمَر ، رضي اللَّه عنهما ، قال : « لَمَّا اشْتَدَّ بِرَسُولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وَجَعُهُ قيلَ لَهُ في الصَّلاَةِ فقال : « مُرُوا أَبَا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ بالنَّاسِ » فقالتْ عائشةُ ، رضي اللَّه عنها: إِنَّ أَبَا بَكْرٍ رَجُلٌ رَقيقٌ إِذا قَرَأَ القُرآنَ غَلَبَهُ البُكاءُ » فقال : « مُرُوهُ فَلْيُصَلِّ » .

މާތް الله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުޟްވާން ލެއްވި عبد اللّٰه بنِ عَمَر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُولُ اللّٰه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ބަލިމާރު ބޮޑުވެފައި ވަނިކޮށް ނަމާދު ކޮށް ދައްވުމާއި ގުދު ދަންނަވުމުން . އަރިހުގެ حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ابو بَكْر ގާތުގައި ބުނޭ މީސްތަކުންނަށް އިމާމު ވެ ހުރެ ނަމާދު ކުރުމަށް އަމުރު ކުރައްވާށެވެ . ބުނޭ (އަރިހުގެ) عائشةَ ގޮތުން ދަންނަވައިފިއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ابو بَكْر ގެ ހިތުހަމަ ވަރަށް ހިމޭނުއިމާރު ބޭފުޅެކެވެ . އެކަލޭގެފާނު ކިޔަވަން ފެށިއްޖެ ޤުރުއާން ރޯވިލުން ކަރުނައިން ލޮލުން ފައިބާނެއެވެ. އޭރުން حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. އެންމެން ދަންނަވާށެވެ . ބުނޭ (މީސްތަކުންނަށް އިމާމުވެ ހުރެ ނަމާދު ކުރުމަށް) ނަމާދު ކުރައްވާށެވެ .

وفي رواية عن عائشةَ ، رضي اللَّه عنها ، قالَتْ : قلتُ : إِنَّ أَبا بَكْرٍ إِذا قَامَ مقامَكَ لَم يُسْمِع النَّاس مِنَ البُكَاءِ . متفقٌ عليه .

عائشة ގޮތުގެ އަނެއް ރިވާ ކަބޫލުގައި ވެއެވެ . އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ . ތިމަން ދަންނަވައިފީމެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ابو بَكْر ގެ ފާނު ، ކަލޭގެފާނުގެ مقام ގައި މަޤާމުގައިވާ ފާހަގަ ރޮއިފުމުގެ އަޑުގައި ހުރެ މީސްތަކުންނަށް އައްސަވައިދޭނެ ނުއިވޭނެއެވެ.

454 وعن إبراهيمَ بنِ عبدِ الرَّحمنِ بنِ عوفٍ أَنَّ عبدَ الرَّحمنِ بنَ عَوْفٍ ، رَضيَ اللَّه عنهُ أُتِيَ بطَعامٍ وكانَ صائماً ، فقالَ : قُتِلَ مُصْعَبُ بنُ عُمَيرٍ ، رضيَ اللَّه عنه ، وهُوَ خَيْرٌ مِنِّي ، فَلَمْ يُوجَدْ لَه ما يُكَفَّنُ فيهِ إلاَّ بُرْدَةٌ إنْ غُطِّي بها رَأْسُهُ بَدَتْ رِجْلاُه ، وإنْ غُطِّيَ بها رِجْلاه بَدَا رأْسُهُ ، ثُمَّ بُسِطَ لَنَا مِنَ الدُّنْيَا ما بُسِطَ أَوْ قالَ : أُعْطِينا مِنَ الدُّنْيا مَا أُعْطِينَا قَدْ خَشِينَا أَنْ تَكُونَ حَسَنَاتُنا عُجِّلَتْ لَنا . ثُمَّ جَعَلَ يبْكِي حَتَّى تَركَ الطَّعامَ . رواهُ البخاري .

إبراهيم بنِ عبدِ الرَّحمن بنِ عوف ގެ ދަރިކަލުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވި عبدَ الرَّحمنِ بنَ عَوْف ގެ އަރިހަށް ކާތަކެއްޗެއް ގެނެވުނެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ވަނީ صحابي ރަސޫލުގެ ޝަހީދުވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވި مُصْعَبُ بنُ عُمَير ޝަހީދު ވެވުނު ހިތާމައެވެ. އަދި އެ صحابي އަޅި ތިމަންނަށްވުރެ ވާ ހެޔޮމީހެކެވެ. އޭނާގެ ކަފުނަށް ކަމުދާ އެއްޗެއް ލިބުނީ ފޮތި ގަނޑެއް ނޫނީ ނުލިބުނެވެ. އެއިން ބޮލު ނިވާކޮށްފިނަމަ ފައިތިލަ ހާމަވެއެވެ. އަދި އެއިން ފައިތިލަ ނިވާކޮށްފިނަމަ ބޮލު ހާމަވެއެވެ. ދެން އަހަރެމެންނަށް (ވިދާޅުވި) ދުނިޔެއިން ފުޅާކޮށްދެއްވުނު ދުނިޔޭގެ ނިޢުމަތްތައް ދެއްވުނީ (ނުވަތަ ދުނިޔެ) ދެއްވުނު ފަދައިން ދެއްވިއެވެ. (ހަމަ ދުނިޔޭގައި އަހަރެމެންގެ ހެޔޮކަންތައްތަކުގެ ޘަވާބު ދެއްވުނު ކަމުގައި ބިރުގަނެއެވެ.) ދުނިޔޭގައި ހަމަ ދެއްވާފައިވާ ދުނިޔެވީ ޘަވާބެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ރޯން ފެށިއެވެ. ކެއުމުގެ ކާތަކެތި ދޫކޮށްލެއްވުމަށް ދާންދެން ރޮއްވެވިއެވެ.

455 وعن أبي أُمامة صُدَيِّ بْنِ عَجلانَ الباهِلِيِّ ، رضيَ اللَّه عنه ، عن النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال: « لَيْسَ شَيءٌ أَحَبَّ إِلى اللَّه تعالى من قَطْرَتَين . وأَثَرَيْنِ : قَطْرَةُ دُمُوعٍ من خَشْيَةِ اللَّه وَقَطرَةُ دَمٍ تُهرَاقُ في سَبِيلِ اللَّه تعالى ، وأما الأثران فأثر في سبيل الله تعـالى وأَثَرٌ في فَرِيضَةٍ منْ فَرَائِضِ اللَّه تعالى » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ .

ރަޟީ الله ޢަންހުން ރިވާކުރެއްވި ابو أُمامة صُدَيّ بْنِ عَجلانَ الباهِلي ، نَبي ގެ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ޙަޟްރަތުން ރިވާ ކުރެއްވި حديث އެއްޗެއި ވެއްޖެ . އަކަޅޭގޮތުން حديث ކުރެއްވީއެވެ. الله ގެ حضرة ގައި ލޯބިވާ ފިޔަވަޅުތަކުގެ ތެރެއިން ދެ ފިޔަވަޅު ވެއްޖެ. އަދި ދެ نشان އެއް ވެއްޖެ . އެއީ الله އަށް ބިރުވެތި ކަމުން ފޮއިބޭވޭ ކަރުނަ ތިކެއް. އަދި الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދު ކުރުމުގައި އޮހޮރޭ ލޭ ތިކެއް. އަދި (ދެނީ) ދެ نشان ގެ ތެރެއިން ފުރަ نشان އަކީ الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދު ކުރުމުގައި ލިބޭ ޒަޚަމް ނުވަތަ ތަރުކާ نشان އެވެ . އަދި (ދެވަނަ) نشان އަކީ الله ގެ فرض ކުރެއްވި ކަމެއް ކުރުމުގައި ލިބޭ ނުވަތަ ހުރި زخم ފަދަ نشان އެވެ .

(ترمذي ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ . އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. މިއީ حسن ގެ ދަރަޖައިގެ حديث އެކެވެ .)

وفي البابِ أحاديثُ كثيرةٌ ، منها :

އަދި (ދަންނަވާލަމާ .) މި ބާބު ގައި ގިނަ ޙަދީޘްތަކެއް އައިސްފައިވާ حديث ތަކެއް ވާނެ ތެރޭގައި . އޭގެ ތެރެއިން ވާ (އެއް) حديث އަކީ :

456 حديث العْرباض بنِ ساريةَ . رضي اللَّه عنه ، قال : وعَظَنَا رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مَوْعِظَةً وَجِلَتْ منها القُلُوبُ ، وذَرَفْت منْهَا العُيُونُ » . وقد سبق في باب النهي عن البدع

ރަޟީ الله ޢަންހުން ރިވާކުރެއްވި(العْرباض بنِ سارية) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން އައިސްފައިވާ حديث އެކެވެ . (އެ حديث ގައި) ވިދާޅުވިއެވެ. (އަޅުގަނޑުމެންނަށް) رَسُولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم މިމަންޖެހުމަކަށް އަރުވާ ގޮތެއްގެ وعظ ވިދާޅުވެދެއްވިއެވެ . އޭގެން ހިތްތަކަށް ބިރުވެރިކަން ވަދެގެންނެވެ . އަދި ލޮލުން ކަރުނަ އޮހޮރުނެވެ . އަދި (ދަންނަވާލަމާ .) މި حديث ، النهي عن البدع ގެ باب ގައި އިސްވެ ހިނގައްޖެއެވެ .

باب فضل الزهد في الدنيا والحث على التقلل منها وفضل الفقر

ދުނިޔެމަތީގައި ޒާހިދުވެ އުޅުމާއި އަދި ދުނިޔޭގެ ކަންތައް ކުޑަ މަދުކުރުމާއި فقير ކަމުގެ މާތްކަން ބަޔާންކުރެވިގެންވާ ބާބު

قال اللَّه تعالى (يونس 24): {إنما مثل الحياة الدنيا كماء أنزلناه من السماء فاختلط به نبات الأرض مما يأكل الناس والأنعام، حتى إذا أخذت الأرض زخرفها وازَّيَّنَتْ وظن أهلها أنهم قادرون عليها أتاها أمرنا ليلاً أو نهاراً فجعلناها حصيداً كأن لم تغن بالأمس، كذلك نفصل الآيات لقوم يتفكرون}.

ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުމުގެ مثال ވާކަން ކަނޑައެޅި، ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އުޑުން ވެއްސެވި ފެނުގެ مثال ކަމުގައެވެ. ފަހެ، އިންސާނުންނާއި، نعم ސޫފިކައިއުޅޭ ބާވާތްތަކުގެ ތަކެއްޗަށް ބިމުގެ ގަސްގެހި، އެއްޗެހި ފުރިހަމަވެ، އިންމުދުގެން އެބިމަށް ޒީނަތް ކަމާއި، އާރާސްތު ވެގެން (މާމުއްސަނދިކަމުގެ ޒީނަތުން) ބިންއޮތުމުން، އެބިމުގެ أهل ވެރިން އެބިމުގެ މައްޗަށް ގާދިރުވެގެން ވާކަމުގައި ހީކުރިކަން ވީއިރު (އެބިމަށް ކަލާނގެ ރަސްކަލާނގެ) ތިމަންރަސްކަލާނގެ أمر ދުވާލު ނުވަތަ ރޭގަނޑު އައިސް، ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެބިމަށް ދެއްވިއެވެ. ފަހެ، އަދި ވީހާ ކަށަވަރުކޮށް ލިބިވަޑައިގަތް މިހެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެބިމަށް ޙާއްޞަވުނެވެ. އެބިމަށް އިއްޔެ ނުވެސް ނެތީ ކަހަލައެވެ. ފިކުރު ކުރާ ބައިމީހުން، ތިމަންރަސްކަލާނގެ آية ތައް تفصيل ކޮށްދެއްވަނީ އެފަދައިން ނޫވެ.

وقال تعالى (الكهف 45، 46): {واضرب لهم مثل الحياة الدنيا كماء أنزلناه من السماء فاختلط به نبات الأرض فأصبح هشيماً تذروه الرياح، وكان اللَّه على كل شيء مقتدراً. المال والبنون زينة الحياة الدنيا، والباقيات الصالحات خير عند ربك ثواباً وخير أملاً}.

ކަލޭގެފާނު އެއުރެންނަށް ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުމުގެ مثال ޖައްސަވައިދެއްވާށެވެ! ތިމަންރަސްކަލާނގެ އުޑުން ވެއްސެވި ފެނެއްގެ مثال އެވެ. ދެން ބިމުގެ ގަސްބަށް އެ ފެނާއެކުވެ (ތާޒާކަން ލިބި ހެދި ގަސްގަހާގެހި ހިކި ހުސްވެގެން ހިލަހިލަ ވެގެންދެއެވެ) ވައިގެ ބާރުން ކޮންމެ ކަމެއްގެ މައްޗަށް ކުޅަދުންވަންތަ ކަލާނގެ ކަމުގައި الله ވޮޑިގެންވެއެވެ. މުދަލާއި ދަރިންނަކީ ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުމުގެ ޒީނަތެކެވެ . އަދި ދެމިހުރިންނެވި صالح عمل ތައް ، ކަލޭގެފާނުގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ حضرة ގައި ثواب ގެ ގޮތުން މާ ހެޔޮވެއެވެ . އަދި އުއްމީދުގެ ގޮތުން މާ ހެޔޮވެއެވެ .

وقال تعالى (الحديد 20): {اعلموا أنما الحياة الدنيا لعب ولهو وزينة وتفاخر بينكم وتكاثر في الأموال والأولاد، كمثل غيث أعجب الكفار نباته، ثم يهيج فتراه مصفراً، ثم يكون حطاماً، وفي الآخرة عذاب شديد، ومغفرة من اللَّه ورضوان، وما الحياة الدنيا إلا متاع الغرور}.

ތިޔަބައިމީހުން ދަންނާށެވެ ! ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުން ވާކަން ކުޅިވަރަކާއި ކުޅިވަރެއް ކަމުގައެވެ . އަދި މަޖާލެއް ކަމުގައެވެ . އަދި ޒީނަތެއް ކަމުގައެވެ . އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ މެދުގައި އަޅާކިޔާ އަނެކަކާ ގަދަކަން ބޮޑުވާ ގޮތުގައި ކަމުގައެވެ . އަދި މުދަލާއި ، ދަރިން ގިނަކުރުމުގައި ، އަޅާކިޔާ އަނެކަކާ ވާދަ ވެރިވާދޫކުރާ ބޮން މުދަލާއި ދަރިއާދޫ ކަމުގައެވެ . ވާރޭ ފެނުގެ މިސާލުގައެވެ . އެފެނުން ފެނުވިގެން ދުވި ގަސްގަހާގެހި ، ދަރުމަވެރިން عجائب ކުރުވާކަމަށް ވެއެވެ . ދެން އެގަސްގަހާ ހިކިދެއެވެ . ދެން އެގަސް ފެހިކަމުން ރީނދޫ ވަނީ ވަރަށް ބިޔައިން ފެނުނުގޮތެވެ . ދެން އެ ހިކި ހުވަރަށް ވެދެއެވެ . އަދި آخرة ގައި ވަނީ ، ގަދަފަދަ ވަގުތީ عذاب އެވެ . އަދި الله ގެ حضرة ން ލިބޭ ފާފަ ފުއްސެވުމާއި ރުހިވޮޑިގެންވުމެވެ . ކިޔަވާ ކަމުގެ ވެގެން އުފާވާ އެއްޗެއް ނޫނީ ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުން ނުވެއެވެ .

وقال تعالى (آل عمران 14): {زين للناس حب الشهوات من النساء والبنين والقناطير المقنطرة من الذهب والفضة والخيل المسومة والأنعام والحرث، ذلك متاع الحياة الدنيا، والله عنده حسن المآب}.

އަންހެނުންނާއި، ދަރިންނާއި، ރަނާއި ރިހީގެ ބޮޑެތި އެއްކުރެވިފައިވާ ގިނަބައިވަރު ތަކާއި، ސޫ އަސްތަކާއި ގެރި ބަކަރި جمل އާއި، ދަނޑު ބިމާއި މި ތަކެއްޗަށް އެދުމުގެ ލޯބި، މީސްތަކުންނަށްޓަކައި زينة ގޮތުގައި ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުމުގައި އުފާ ލިބިދޭ ތަކެއްޗެވެ. (އެކަމަކު) އެނބުރި ދާން އޮތް ރިވެތި ތަނެއް ވަނީ الله ގެ حضرةގައެވެ.

وقال تعالى (فاطر 5): {يا أيها الناس إن وعد اللَّه حق فلا تغرنكم الحياة الدنيا ولا يغرنكم بالله الغرور}.

އޭ މީސްތަކުންނޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން، الله ގެ وعد ފުރިހަމަ حق ތެދެކެވެ. ފަހެ، ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުމުން ތިޔަބައިމީހުން ހަޅުތާލުކޮށްގެން ކުރިއަށް ނުދާހުށިކަމެވެ! އަދި الله އާ މެދު شيطان އާ ތިޔަބައިމީހުން ހަޅުތާލުކޮށް ގެން ކުރިއަށް ނުދޭހުށިކަމެވެ.

وقال تعالى (التكاثر 1 – 5): {ألهاكم التكاثر، حتى زرتم المقابر، كلا سوف تعلمون، ثم كلا سوف تعلمون، كلا لو تعلمون علم اليقين}.

(މުދަލާއި ދަރިން) ގިނަކަމުން އެކަކު އަނެކަކަށް فخر ވެރިވާ އުޅުން، **ތިޔަބައިމީހުން** (الله ގެ ޛިކުރު ހަނދާން ނެތިގެން) مشغول ކޮށްލިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ކަށްވަޅުތަކަށް ޒިޔާރަތް ކޮށްލުމަށް ދާން ދެނެވެ. (އެބަހީ: މަރުވެވަޅުލެވިގެންދާންދެން) ހަމަގައިމު އަވަހަކުން ނުވާނެއެވެ. ނިކަންހުރެ ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެނގޭނެއެވެ. ދެންވެސް، ހަމަގައިމު އަވަހަކުން ނުވާނެއެވެ. ނިކަން ހުރޭ ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެނގޭނެއެވެ. ހަމަގައިމު އަވަހަކުން ނުވާނެއެވެ. ނިކަންހުރެ ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެނގޭނެއެވެ. يقين ކަމުގެ އެނގުމުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެނގޭނަމައެވެ.

وقال تعالى (العنكبوت 64): {وما هذه الحياة الدنيا إلا لهو ولعب، وإن الآخرة لهي الحيوان لو كانوا يعلمون}. والآيات في الباب كثيرة مشهورة.

وأما الأحاديث فأكثر من أن تحصر فننبه بطرف منها على ما سواه:

މި ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުމަކީ ، ކުޅިވަރާއި ކުޅުމަކާއި ، މަޖާލެއް ކަމުގައި ނޫނީ ނުވެއެވެ .
އަދި ހަމަކަށަވަރުން ، حقيقي ދިރިއުޅުންވަނީ ، آخرة ގެ ގޮތުގައި ކަން ކަށަވަރުކޮށްލާށެވެ.
އެއުރެންނަށް އެކަން އެނގޭނަމައެވެ .

457 عن عمرو بنِ عوفٍ الأَنْصاريِّ . رضي اللَّه عنه ، أَنَّ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بَعَثَ أَبا عُبيدةَ بنَ الجرَّاحِ ، رضي اللَّه عنه ، إلى البَحْرَيْنِ يَأْتِي بجزْيَتِهَا فَقَدمَ بمالٍ منَ البحْرَين ، فَسَمِعَت الأَنصَارُ بقُدومِ أبي عُبَيْدَةَ ، فوافَوْا صلاةَ الفَجْرِ مَعَ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فلَمَّا صلى رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، انْصَرَفَ ، فَتَعَرَّضُوا لَهُ ، فَتَبَسَّمَ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حِينَ رَآهُمْ ، ثُمَّ قال : «أَظُنُّكُم سَمِعتُم أَنَّ أَبَا عُبَيْدَةَ قَدِمَ بِشَيء مِنَ الْبَحْرَيْنِ » فقالوا : أَجَل يا رسول اللَّه ، فق . ال: « أَبْشِرُوا وأَمِّلُوا ما يَسرُّكُمْ ، فواللَّه ما الفقْرَ أَخْشَى عَلَيكُمْ . ولَكنِّي أَخْشَى أَنْ تُبْسَطَ الدُّنْيَا عَلَيْكُم كما بُسطَتْ عَلَى مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ ، فَتَنَافَسُوهَا كمَا تَنَافَسُوهَا . فَتَهْلِكَكُمْ كمَا أَهْلَكَتْهُمْ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބުނު عمرو بنِ عوف الأَنْصاري ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، بَحْرَيْن އަށް (އެރަށުގައި އުޅޭ ކާފިރުންގެ
އަތުން ނަގާފައި) ޖިޒްޔާ ނަގައިގަތުމަށް އެއްބޭފުޅާއި ابو عُبيدة بنَ الجرّاحِ ފޮނުއްވައިފިއެވެ . ދެން
އެ صحابي بَحْرَيْن އިން މުދަލާއިގެން އައެވެ . ދެން أَنصَارى ބޭކަލުންނަށް ابو عُبيدة بن
الجرّاح އަތުވެއްޖެ ކަމުގެ خبر ލިބުނެވެ . އެހެން ކަމުން އެބޭކަލުން ފަޖުރުނަމާދު
رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އާއި އެކު ކުރެއްވިއެވެ . ދެން رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ
وسلَّم ނަމާދުކުރައްވާ ނިންމަވާފައި ފުރަގަހަށް އެނބުރި ވަޑައިގަތެވެ . އެހިނދު أَنصَارى ބޭކަލުން
އެކަލޭގެފާނާ ދިމާލަށް އައެވެ. ދެން އެމަންޖެހި ދެކިވަޑައިގެންފައި رَسُولُ اللَّه صلّى الله
عَلَيْهِ وسلَّم ހިނިތުންވެލައްވިއެވެ .އެއަށްފަހު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ދެކޭ ގޮތުގައި
ގޮތުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހަބަރު ލިބިއްޖެ ابو عُبيدة ، بَحْرَيْن މުދަލާއި ހިފައިގެން އަތުވެއްޖެ ކަމުގެ
ހަބަރު ތިޔަބައިމީހުން ލިބިއްޖެ ހެންނެވެ . ދެން އެބޭކަލުން ދަންނަވައިފިއެވެ . އާދޭހެވެ . އޭ
الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. އުފާކުރައްވާށެވެ . އަދި ތިޔަބައިމީހުން
އުފާވެރިކަން ހޯދައިދޭ ކަމެއް އުއްމީދުކުރައްވާށެވެ . ދެން މާތް الله ގަންދެއްވެ ހުވާކުރައްވާ

ބުނަމުވެ . ތިމަން ކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް فقير ކަމުގެ ބިރެއް ނުގަންނަވަމެވެ .
ނަމަވެސް ތިމަން ކަލޭގެފާނު ބިރުގަންނަވަނީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރީގެ އުއްމަތްތަކަށް ދުނިޔެ
ތަނަވަސްވެ ވި ފުދިގެން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދުނިޔެ ތަނަވަސްވެ ވާދަކުރީއެވެ . ދުނިޔެ އެމީހުން
ހަލާކު އަސަރުކޮށް ވެރިކަމާ ދުނިޔޭގައި ވާދަކުރި ކަހަލަ ގޮތަށް ކަލޭގެފާނު ހަލާކުކޮށް ކަމުގެ ފަރާތުން
ތިޔަބައިމީހުންނަށްވެސް ހަލާކުވެދާނެކަމަށެވެ. ދުނިޔެ ތިޔަބައިމީހުން ހަލާކު ކުރާނެ ފަރާތުން
ތިޔަބައިމީހުންނަށްވެސް ހަލާކުވެދާނެކަމަށް ބިރުގަތުމަށް ދެންނެވިއެވެ.

458 وعن أبي سعيدٍ الخدريِّ ، رضيَ اللَّه عنه . قالَ : جَلَسَ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم علَى المِنْبَرِ ، وَجَلسْنَا حَوْلَهُ . فقال : « إنَّ مِمَّا أَخَافُ عَلَيْكُم مِنْ بَعْدِي مَا يُفْتَحُ عَلَيْكُمْ مِن زَهْرَةِ الدُّنيَا وَزِينَتهَا » متفقٌ عيه .

މިކަމާ الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ ابو سعيدٍ الخدري ގެ ރިވާޔަތެއް ނަގާފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
(އެއްދުވަހަކު) رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم މިންބަރުމަތީ އިށީނދެވަޑައިގެންނެވިއެވެ . އަހުރެން
ތިމަން ގޮތް އެކަލޭގެފާނުގެ ވަށައިގެން އިށީނދެވަޑައިގެން ތިބީމެވެ . މިފަދަ حديث
ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަން ކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ތިމަން
ކަލޭގެފާނު ފަހުން ބިރުގަންނަވާ ކަމަކީ ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ދުނިޔޭގެ އަލަމާރި (
ޒީނަތް) ހުޅުވިގެންދާނެ ކަމެވެ . ކަމުގެ ހިތްހަމަ ފޮނި ފެނިގެން ދިއުމެވެ .

459 عنه أنَّ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، قال : « إنَّ الدُّنْيَا حُلْوَةٌ خَضِرَةٌ وَإنَّ اللَّه تَعالى مُسْتَخْلِفكم فِيهَا ، فَيَنْظُرُ كَيْفَ تَعْمَلُونَ فاتَّقُوا الدُّنْيَا واتَّقُوا النِّسَاءِ » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي (ابو سعيدٍ الخدريّ) ގެ ރިވާޔަތެއް ނަގާފައިވެއެވެ. ހަމަހަމަކުރެއްވިއެވެ رسول
الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަހަމަކުރެއްވިއެވެ ދުނިޔެއަކީ (
އަލަމާރި އެކަމުގެ ގޮތުން) ފެހިކަމާ ފޮނި އަދި ފެހިކަމާ ގޮތް (ތަނެއް އެއް ފޮނި)
ތަނެކެވެ . އަދި އެތަނުގެ خليفة ވެރިން ކަމުގައި ތިބި ބައިމީހުން ލައްވާ ހަމަހަމަކުރެއްވިއެވެ
الله سبحانه وتعالى އެވެ . ފަހު އެއްޗެހި ތިޔަބައިމީހުން ކަންތައްކުރާ ގޮތް ކުރާ ބައްލަވާ

ވޭދެންނާވާ ނުވެވޭ . އަހަރެން ކަލޭގެ ދުނިޔޭގެ ފިތުނައިން ބޭރުވެ ސަލާމަތްވުމަށް
ބިރުވެރިވޭ . އަދި އަންހެނުންގެ ފިތުނައިން ބޭރުވެ ސަލާމަތްވުމަށް ވ ބިރުވެރިވޭ .

460 وعن أَنسٍ رضيَ اللَّه عنه . أَنَّ النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « اللَّهُمَّ لا عَيْشَ إلاَّ عَيْشُ الآخِرَةِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أنس ގެފާނު ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ . ޔާ الله ! آخرة ގެ ދިރިއުޅުން ފިޔަވައި އަހަރެން ދާއިމީ ދިރިއުޅުމެއް ނުވެވޭ .

461 وعنهُ عن رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « يَتْبَعُ المَيِّتَ ثَلاثَةٌ : أَهْلُهُ وَمالُهُ وَعَمَلُهُ : فَيَرْجِعُ اثْنَانِ . وَيَبْقَى واحدٌ : يَرْجِعُ أَهْلُهُ وَمَالُهُ وَيَبْقَى عَمَلُهُ » متفقٌ عليه .

އަދި އެ صحابي (އެއީ މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أنس ގެފާނު) رَسُولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّمގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. މަރުވެހިއްޖެ ފަހުން ޖަނާޒާގައި ތިންއެއްޗެހި ދެއެވެ . އެއީ އޭނާގެ އަހުލުވެރިން އަދި އޭނާގެ މުދަލާއި އަދި އޭނާގެعَمَل އެވެ . ދެތަކެތި ފަހަތަށް ދެއެވެ . އަދި އޭނާއާ އެކު ހުރެއެވެ . އޭނާގެ އަހުލުވެރިންނާއި މުދާ (އޭނާ މަރުވުމުން ފަހަތަށް ދެއެވެ . އަދި އޭނާ އާއެކު ހުރެނީ އޭނާގެ (ކުރިކަމެއް) ފަހަތަށް ދެއެވެ . އަދި އޭނާ އާއެކު ހުރެނީ އޭނާގެ عمَل އެވެ .

462 وعنه قال : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « يُؤْتِيَ بَأَنْعَمِ أَهْلِ الدُّنْيَا مِن أَهْلِ النَّارِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، فَيُصبَغُ في النَّارِ صَبْغَةً ثُمَّ يُقَالُ : يا ابْنَ آدَمَ هَلْ رَأَيْتَ خيراً قَطُّ ؟ هَلْ مَرَّ بِكَ نَعيمٌ قَطُّ ؟ فيقول : لا واللَّه ياربِّ. وَيُؤْتِى بأَشَدِّ النَّاس بُؤْساً في الدُّنْيَا مِنْ أَهْلِ الجَنَّةِ فَيُصبَغُ صَبْغَةً في الجنَّةِ ، فَيُقَالُ لَهُ : يا ابْنَ آدَمَ هَلْ رَأَيْتَ بُؤْساً قَطُّ ؟ هَلْ مَرَّ بِكَ شِدَّةٌ قَطُّ ؟ فيقولُ : لا ، وَاللَّه ، مَا مَرَّ بِي بُؤْسٌ قَطُّ ، وَلا رَأَيْتُ شِدَّةً قَطُّ » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ : أنس ގެފާނު) ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދުނިޔޭގައި އެންމެ އަރާމުގައި
އުފަލުގައި އުޅުނު ނަރަކަ ވެރިޔަކު ޤިޔާމަތް ދުވަހު ގެންނެވޭނެއެވެ. އަދި އޭނާ ނަރަކައަށް
ގަށްބާލުމަށް ފަހަރު ނެގޭނެއެވެ . ދެން އެއަށްފަހު އޭނާ ކިބައިން އެއްސަވޭނެއެވެ . އޭ
އާދަމުގެ ދަރިފުޅާއެވެ . ތިބާ ދުވަހަކު ވެސް އުފަލެއް ދުށިން ހެއްޔެވެ؟ އަދި ނިޢުމަތެއް
ދުވަހަކުވެސް އަރާމެއް ލިބުނު ހެއްޔެވެ ؟ ދެން އޭނާ ބުނާނެއެވެ . ނޫނެކެވެ . މާތް الله
ގަސަމު ހުވާކޮށްފައި ބުނާނެއެވެ. އެ ހައްދަވައި ގެންނަވައިވާ ހޯދުނުމެއް އުފަލުގައި
އުފަލެއް ނުލިބުނުއެވެ . އަދި ދުނިޔޭމަތީގައި އެންމެ ބޮޑު އުނދަގޫކަމާއި އުޅުނު ސުވަރުގެ
ވެރިޔަކު ގެންނެވޭނެއެވެ. އަދި އޭނާ ސުވަރުގެއަށް ވަންނަވާލުމަށް ފަހަރު ނެގޭނެއެވެ . ދެން
އެއަށްފަހު އޭނާ ކިބައިން އެއްސަވޭނެއެވެ . އޭ އާދަމުގެ ދަރިފުޅާއެވެ . ތިބާ ދުވަހަކު
ވެސް އުނދަގޫކަމެއް ދުށިން ހެއްޔެވެ ؟ އަދި ހިތާމައެއް ދިމާވެފައި ދުވަހަކުވެސް
ކުރިމަތިވި ހެއްޔެވެ ؟ އޭނާ ދަންނަވާނެއެވެ . ނޫނެކެވެ . މާތް الله ގަސަމު ހުވާކޮށްފައި
ބުނާނެއެވެ. އަދި ދުވަހަކުވެސް އުނދަގޫކަމެއް ނުދުށީމެވެ . އަދި ދުވަހަކުވެސް
ހިތާމައެއް ދިމާވެފައި ކުރިމަތިވެފައި ނުވެއެވެ .

463 وعن المُسْتَوْرِدِ بنِ شدَّادٍ رَضِيَ اللَّه عنه ، قال : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : مَا الدُّنْيَا في الآخِرَةِ إلاَّ مِثْلُ مَا يَجْعَلُ أَحدُكُمْ أُصبُعَهُ في الْيَمِّ . فَلْيَنْظُرْ بِمَ يَرْجِعُ؟» رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވޭ **مُسْتَوْرِدِ بنِ شدَّاد** ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. اخرة އާއި އަޅާބަލާއިރު
ދުނިޔޭގެ مثال އަޔީ ތިޔަބައިމީހުންގެ މީހަކު އޭނާގެ އިނގިލިއެއް
ކަނޑަށް ގަސްބާލައި ނަގައިލުމަށްފަހު އެއިގިލީގައި ބާކީވާ ކަނޑުގެ ފެނެއް
ހުންނަ ހަމައެވެ .

464 وعن جابرٍ ، رضِيَ اللَّه عنهُ أَنَّ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مَرَّ بِالسُّوقِ وَالنَّاسُ كتفيْهِ ، فَمَرَّ بِجَدْيٍ أَسَكَّ مَيِّتٍ ، فَتنَاوَلَهُ ، فَأَخَذَ بِأُذُنِهِ ، ثُمَّ قال : « أَيُّكُمْ يُحِبُّ أَنْ يَكُونَ هذَا

لَهُ بِدِرْهَمٍ؟» فقالوا : مَا نُحِبُّ أَنَّهُ لَنَا بِشَيْءٍ ، وَمَا نَصْنَعُ بِهِ ؟ ثم قال : « أَتُحِبُّونَ أَنَّهُ لَكُمْ؟ قَالُوا : وَاللَّه لَوْ كَانَ حَيًّا كَانَ عَيْباً ، إِنَّهُ أَسَكُّ . فكَيْفَ وَهو مَيِّتٌ ، فقال : « فَوَ اللَّه لَلدُّنْيَا أَهْوَنُ عَلَى اللَّه مِنْ هذا عَلَيْكُمْ » رواه مسلم.

قوله « كَتفَيْهِ » أَيْ : عن جانبيه . و « الأَسَكُّ » الصغير الأُذُن .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި جابر ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ބާޒާރުން ހިނގައިގެން ވަޑައިގަތީމެވެ . އަދި މީސްތަކުން (އަޞްހާ اصحاب ބޭކަލުން ކަރުގައި) އެކަލޭގެފާނުގެ ދެފަރާތުގައި ހުއްޓެވެވެ . އޭރުން ކަންފަތް ކުޑަ (عيب ވާ ޒާތުގެ) މަރުވެފައި އޮތް ބަކަރިކުއްޖެއްގެ ކައިރިން ފާއިތުވެވުނެވެ. އަދި ކަންފަތް ކުޑަ . ދެން ހުރިހާ ސަހާބުން އޭގެ ނަންގަވައިގެންވެއެވެ .

465 وعن أبي ذرٍّ رَضِيَ اللَّه عنه ، قال : كُنْتُ أَمْشِي مَعَ النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، في حَرَّةٍ بالمدينة ، فَاسْتَقْبَلَنَا أُحُدٌ فقال : « يا أَبَا ذَرٍّ » . قلت : لَبَّيْكَ يا رسول اللَّه . فقال : « مَا يَسُرُّنِي أَنَّ عِنْدِي مِثل أُحُدٍ هذا ذَهباً تَمْضِي عَلَيَّ ثَلاثَةُ أَيَّامٍ وعِنْدِي مِنْهُ دِينَارٌ ، إِلاَّ شَيْءٌ أَرْصُدُهُ لِدَيْنٍ ، إِلاَّ أَنْ أَقُولَ بِهِ في عِبَادِ اللَّه هكَذَا وَهَكَذا » عن يَمِينهِ وعن شماله ومن خلفه

، ثم سار فقال : « إنَّ الأَكْثَرِينَ هُمُ الأَقَلُّونَ يومَ القيامةِ إلاَّ مَنْ قَالَ بالمَالِ هكذَا وهكذا » عن يمينهِ ، وعن شمالهِ ، ومِنْ خلفه « وقَلِيلٌ مَا هُمْ » . ثم قال لي : « مَكَانَك لا تَبْرَحْ حَتَّى آتيكَ » . ثم انْطَلَقَ في سَوَادِ اللَّيْلِ حتى تَوَارَى ، فسمِعْتُ صَوْتاً قَدِ ارْتَفَعَ، فَتَخَوَّفْتُ أَنْ يَكُونَ أَحَدٌ عَرَضَ للنَّبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فَأَرَدْتُ أَنْ آتِيَهُ فَذَكَرْتُ قوله : « لا تَبْرَحْ حَتَّى آتيكَ » فلم أَبْرَحْ حَتَّى أَتَاني ، فَقُلْتُ : لقد سَمِعْتُ صوتاً تَخَوَّفْتُ منه ، فَذَكَرْتُ له . فقال: « وَهَلْ سَمِعْتَهُ ؟ » قلت : نَعَم ، قال : « ذَاكَ جبريلُ أَتَاني فقال : مَن ماتَ مِنْ أُمتِكَ لايُشرِكُ باللَّه شَيئاً دَخَلَ الجَنَّةَ ، قلتُ : وَإِنْ زَنَي وَإِنْ سَرَقَ ؟ قال : وَإِنْ زَنَى وَإِنْ سَرَقَ » **متفقٌ عليه . وهذا لفظ البخاري .**

ރަޟީ الله ޢަންހު ވެވޮޑިގެން ابو ذرّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ރޭގަނޑަކު
نبي އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުގައި ހިނގަމުން ގޮސްފައި ވަޅުގައި ހިނގައިލައިމި
ދިޔައީމެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. އަބޫޛައްރުގެ ކިބައިގައި أحُد ފަރުބަދަ އެއްހާ ރަންދިނުމަށް
ލިބިއްޖެއްޔާ، ދެން ތިންދުވަސް ވީއިރު ނަމަ ބާކީ ވާކަށް ތިބެ އިނުމަށް ދެން ތަކުރާރު ކުރައްވަމުން އަލިތަކެއް
ކުރެވޭނެއެވެ. އެހެންވެސް އަޅުގަނޑުގެ ގާތުގައި ދަރަނި ދެއްކުމަށް ހަރަދުކުރެވޭނެ ވަރަކަށް ވުރެ
އަދި ފަހުން ބޭނުންވާ މިންވަރަކަށް ކަމާ ނުވާ ގޮތަށް ބާކީވާ ބައެއް ފަރާތް ލިބިއްޖެނަމަ އެކަމަކު ބޭނުމެއް
ނުކުރާނެއެވެ. ދެން އަޅުގަނޑު ނުހަނު ހިތްވަރާއިއެކު ވިދާޅުވިއެވެ. لبَّيْكَ ގެ ތެރެއިން ، الله
ގެ ބަޔަކު ރާއްޖެ ކަނޑުގެ ވިދާޅުވި ، އަދި ތަކުރާރު ކުރަމުން ވިދާޅުވި ކަމަށް ހަދާ ރަނގަޅު
ބަސް ، ދެން ހަދާކަށް ހަރަދުކުރާނަމަ (ހިތުގައި) ބާކީ ވާ ހުރި ކަމުގެ ބައިގެ ހަކަ ބުނުމަށް ދޭނަމެވެ
. ހަމަ އަރިހު (ހާކަމާ) އެފަދަ ހަދާކަށް ނަހަމަ ގޮތަށް ، ޚަރަދުކުރާ ހިތްވަރާ ހުރި ކަމަށް
ވިދާޅުވި ބަހަކުން ބަދަލު ކުރަމުން ހުރި ތަނަކުން ބޭނުން ކުރާ . ހެދުމަކީ ހަދާ
ބަސްގައި ހަދާ (ހިތުގައި) އެކަމަކު ގެނބޭގެ ކަމަށް ޚަރަދުކުރާ ބަހަކުން ވިދާޅުވި
ކަމަށް ހަދާ ރަނގަޅަށް ހުރިހާ ބަހަކުން ދެން ހަދަ ހިތަކަށް ވިދާޅުވި ކަމަށް ހަރަދުކުރާ
ބޭނުމަކަށް ހާލަތު . ގެނބުމަށް ބައި ހަމަގައި ބޭނުމަށް ދެން ތަކުރާރު ކުރެވޭ . ނުވަތަ ބާކީ ނުވާނެ
ކަމުގައި ވިދާޅުވި ހަދީ ބޭނުންތަކެއް ނުކުރާ ކަމަކަށް حديث ގައި ވިދާޅުވި ބަހަކުން ބޭނުމަށް ދެން
ބޭނުމެއް ބަދަލު ނަމަވެސް . ނުވަތަ ބާކީ ނުވާނެ ކަމަށް އަހަރެން ކަމުގެ ބަހަކުން

[illegible] ([illegible]) [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] " [illegible] " [illegible]

[illegible] ." [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] حديث [illegible]؟

[illegible] حديث [illegible]

[illegible]

[illegible] الله [illegible] شريك [illegible]

[illegible]

[illegible] ؟ [illegible].

466 وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه ، عنْ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « لو كان لي مِثْلُ أُحُدٍ ذَهَباً ، لَسرَّني أَنْ لا تَمُرَّ علَيَّ ثَلاثُ لَيَالٍ وَعِندِي منه شَيءٌ إلاَّ شَيءٌ أُرْصِدُه لِدَيْنٍ » متفقٌ عليه .

[illegible] الله [illegible] ابو هريرة [illegible] رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم [illegible] حديث [illegible] أحُد [illegible]

[illegible] 3 [illegible]

[illegible] (الله [illegible]

[illegible]) [illegible] .

467 وعنه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : انْظُرُوا إلى منْ هَوَ أَسفَلُ منْكُمْ وَلا تَنْظُرُوا إلى مَنْ فَوقَكُم فهُوَ أَجْدرُ أَن لا تَزْدَرُوا نعمةَ اللَّه عَليْكُمْ » متفقٌ عليه وهذا لفظ مسلمٍ .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ ރަޟީ الله ތަޢާލާ ޢަންހު ابو هريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް ވުރެ ދަށް ފެންވަރުގެ މީހުންގެ ދިރި އުޅުމުގެ ފެންވަރު ބަލާށެވެ . އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ވުރެ މަތީ ފެންވަރުގެ މީހުންގެ ދިރިއުޅުމުގެ ފެންވަރު ނުބަލާށެވެ. މިހެނީ (އެގޮތަށް ކަންތައް ކުރުމުން) ތިޔަބައިމީހުންނަށް الله سبحانه وتعالى މިންވަރު ކުރައްވާފައިވާ ނިޢުމަތްތަކަށް ނިކަމެތި ކަމުގެ ޙާލުން ދެކުމުގެ ފުރުޞަތު ކުޑަވެގެން ދާނެއެވެ .

وفي رواية البخاري ، « إِذا نَظَر أَحَدُكُمْ إلى مَنْ فُضلَ عليهِ في المالِ وَالخَلْقِ فلْينْظُرْ إلى مَنْ هو أَسْفَلُ مِنْهُ » .

އަދި بخاري ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ . ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އެމީހާއަށް ވުރެ މުދަލާއި ރިވެތިކަމުގެ ގޮތުން މަތީ މީހަކު ފެނިއްޖެނަމަ ތިމާއަށް ވުރެ ދަށު ނިކަމެތި މީހާއަށް ބަލާ ހަނދާން ކުރާށެވެ .

468 وعنه عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « تَعِسَ عبْدُ الدِّينَارِ وَالدِّرْهَمِ وَالقطيفَةِ وَالخَمِيصَةِ ، إِنْ أُعطِيَ رضي ، وَإِنْ لَمْ يُعطَ لَمْ يَرْضَ » رواه البخاري .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ ރަޟީ الله ތަޢާލާ ޢަންހު ابو هريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. އަޑިޔަކީ ގެއްލުމާއި ހަލާކު ހުއްޓެވެ . އެއީ ދީނާރު ދަރަހަމާއި ދިރުހަމު ބަކަރާއި ބައްޔާއި ކަޅުކަށި ޤަޟީފާއަށް ޢަބުދުވެގެން ތިބޭ މީހާއެވެ . އެމީހަކަށް ހިނގާ ގޮތަކުން ދޭ ނަމަ ރުހިގަތެވެ . އަދި ދޭނަމަ އެކަލޭ ރުހިޤުސޫލަ ނުރުހުމާ ރުހޭނެ ނުރުހޭނެ ވެއެވެ .

469 وعنه ، رضي اللَّه عنه ، قال : لقَدْ رَأَيْتُ سبعِين مِنْ أَهْلِ الصُّفَّةِ ، ما منْهُم رَجُلٌ عليه رداءٌ ، إمَّا إِزَارٌ ، وإِمَّا كِساءٌ ، قدْ ربطُوا في أَعْنَاقِهِمْ ، فَمنْهَا مَا يبْلُغُ نِصفَ السَّاقَيْن . ومنْهَا ما يَبْلُغُ الكَعْبينِ . فَيجْمَعُهُ بيدِهِ كراهِيَةَ أَنْ تُرَى عوْرَتُه » رواه البخاري

އަދި އެ صحابي (އަބޫ ރަޟި الله ޢަންހުން ތަކުރުވި ابو هريرة) ގެ ރިވާއިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ·ވިދާޅުވިއެވެ· ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ أَهْلِ الصُّفَّة ގެ ހަތްދިހަ(70)
ބޭކަލުން ދެކިލެއްވީމެވެ · އެއިން އެއްވެސް ބޭކަލެއްގެ ގައިގައި ރިދާ ކޮށެއް ނުވެއެވެ ·
އެބޭކަލުންގެތެރެއިން ބައެއް ބޭކަލުންގެ އަތުގައި އޮތީ މުނޑުކަމެވެ· އަދި އަނެއްބައި
ބޭކަލުންގެ އަތުގައި އޮތީ ފޮތި ކަނޑާއެވެ · އެބޭކަލުން ގޮއްބަޑަށް އަ ކަރުން ލައިގެން
ބޮޑުގެން ނުވެ · އެއިނުން އެއްޗި ފާރަސް ބައެއް ބޭކަލުންގެ ފައި ދުނޑިގެ މެދާއި
ހަމައަށެވެ · އަދި އަނެއް ބޭކަލުންގެ ބިނދި ކަށިގަނޑު ހަމައަށެވެ · އަތުން ކަރުން
އެބޭކަލުން ތިމާމަޑުވި عور كشف ވެދާނެ ބިރުން އެފޮތިގަނޑު ބައިގަ ކޮށް އަތުން
ހިފެހެއްޓެވިއެވެ ·

470 وعنه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « الدُّنْيَا سِجْنُ المُؤْمِنِ وجنَّةُ الكَافِرِ» رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي (އަބޫ ރަޟި الله ޢަންހުން ތަކުރުވި ابو هريرة) ގެ ރިވާއިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ·ވިދާޅުވިއެވެ· رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ·
ދުނިޔެއަކީ މުއުމިނުން ނަރަކައި (آخرة ދުވަހުން ލިބޭން ހުރި نعمة އާއި
އަޅައިބަލާއިރު) ޖަލެއްހެދީ ބަނދުކުރެވޭ · އަދި ކާފިރުންނަށް ޖަންނަތެވެ (آخرة ދުވަހުން
ލިބޭން ހުރި عذاب އާއި އަޅައި ބަލާއިރު) ސުވަރުގެއެއް ފަދަ ތަނެކެވެ·

471 وعن ابن عمر ، رضي اللَّه عنهما ، قال : أَخَذَ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بِمَنْكِبَيَّ ، فقال : « كُنْ في الدُّنْيا كأَنَّكَ غريبٌ ، أَوْ عَابِرُ سبيلٍ » .

ރަޟި الله ޢަނުހުމާ ތަކުރުވި عبد الله بن عمر ގެ ރިވާއިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންނަގެ ކޮނޑުގައި ހިފާ

ހެއްޓެވިއެވެ. އެއަށްފަހު حديث ކިޔުއްވައިދެއްވިއެވެ. ދުނިޔޭގައި ތިބާ ބިދޭސީއެއްގެ ގޮތުގައިން ހުރުމާ ދަތުރު ވެރިއެއް ގޮތުގައިން އުޅުމަށެވެ .

وكَانَ ابنُ عمرَ ، رضي اللَّه عنهما ، يقول : إِذَا أَمْسيْتَ ، فَلا تَنْتَظِرِ الصَّباحَ وإِذَا أَصْبحْت ، فَلا تنْتَظِرِ المَساءَ ، وخُذْ من صِحَّتِكَ لمرضِكَ ومِنْ حياتِك لِموتكَ . رواه البخاري

އަދި މާތް الله އެކަލޭގެފާނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ ޞަޙާބީ عبد الله بن عمر ވިދާޅުވުމުން ގެންދަވައެވެ . ތިބާ ހަވީރު ވެއްޖެނަމަ ހެނދުނު ވަންދެން ތިބާ ހުރެވޭނެކަމަކަށް އިންތިޒާރު ނުކުރާށެވެ . އަދި ތިބާ ހެނދުނުވެއްޖެނަމަ ހަވީރު ވަންދެން ތިބާ ހުރެވޭނެ ކަމަކަށް އިންތިޒާރު ނުކުރާށެވެ. އަދި ތިބާ ދުޅަހެޔޮ ވަގުތުގައި ބަލިވާ ވަގުތަށް ތައްޔާރުވާށެވެ . އަދި ދިރިހުރި ހާލު މަރުވާ ވަގުތަށް ތައްޔާރުވާށެވެ .

قالوا في شرح هذا الحديث معناه لا تَركَن إِلى الدُّنْيَا ولا تَتَّخِذْهَا وَطَناً ، ولا تُحدِّثْ نَفْسكَ بِطُول الْبقَاءِ فِيهَا ، وَلا بالاعْتِنَاءِ بِهَا ، ولا تَتَعَلَّقْ مِنْهَا إِلاَّ بِما يَتَعَلَّقُ بِه الْغَرِيبُ في غيْرِ وطَنِهِ ، ولا تَشْتَغِلْ فِيهَا بِما لا يشتَغِلُ بِهِ الْغرِيبُ الَّذِي يُرِيدُ الذَّهاب إِلى أَهْلِهِ . وَباللَّهِ التَّوْفِيقُ .

علم ވެރިން މި حديث شرح ކުރައްވަމުން ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ މާނަކަމީ ތިބާ ދުނިޔޭގެ ފަރާތަށް ނުޖެހިލައްވާށެވެ. އަދި ދުނިޔެ وطن އެއްކަމުގައި ނުހިފާށެވެ . އަދި އޭތަނުގައި ދިގުމުއްދަތެއް ހުރުމުގެ ވިސްނުމެއް ނުކުރާށެވެ . އަދި އެއަށް މާބޮޑު އަހަމިއްޔަތެއް ނުދޭށެވެ . އަދި ބިދޭސީއެއް ނޫން އެއްޗަކާ ގުޅިގެން ނުވާނެއެވެ . ބިދޭސީއަކު އޭނާ ނޫން ތަނެއްގައި ހުރެފައި ބޭނުންވާ ފަދަ އެއްޗަކާ މެނުވީ ގުޅިގެން ނުވާނެއެވެ . އަދި ޖެހޭ ކަމަކާ ބިދޭސީ ބޭނުންވާ ބިދޭސީމީހާ އެކަމަކު مشغول ނުވާފަދައިން ބިދޭސީއަކު އާއިލާއަށް ދާން مشغول ނުވާނެއެވެ .

472 وعن أبي الْعبَّاس سَهْلِ بنِ سعْدٍ السَّاعديِّ ، رضي اللَّه عنه ، قال : **جاءَ رجُلٌ إلى النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : فقالَ : يا رسول اللَّه دُلَّني علَى عملٍ إِذا عَمِلْتُهُ أَحبَّني اللَّه ، وأَحبَّني النَّاسُ ، فقال : « ازْهَدْ في الدُّنيا يُحِبَّكَ اللَّه ، وازْهَدْ فِيمَا عِنْدَ النَّاسِ يُحبَّكَ النَّاسُ »** حديثٌ حسنٌ رواه ابن مَاجَه وغيره بأَسانيد حسنةٍ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ ޞަޙާބީ ابو الْعبَّاس سَهْلِ بنِ سعْدٍ السَّاعديِّ ގެ ރިވާޔަތެން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ހަޟްރަތަށް ބޭކަލަކު ވަޑައިގެންފައި . އަރުޒުކޮށް ދެންނެވިއެވެ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . އެ عمل އެއް ކުރުމުގެ ސަބަބުން ތިމަންނަމެންނަށް الله سبحانه وتعالى ގެ ރުއްސުވުން حاصل ވާފަދަ عمل އެއް ތިމަންނަމެންނަށް ބުނެދެއްވާށެވެ . އަދި އެ عمل ގެ ސަބަބުން މީސްތަކުންގެ ލޯބިވެސް ތިމަންނަ ލިބޭ ގޮތް ވާ ފަދަ عملއެއް ބުނެދެއްވާށެވެ . އެހިނދު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދުނިޔޭ ބޭނުންތެރިއެއް ފުއްދުން ފިޔަވައި ދުނިޔޭގެ އަރާމާއި ތަކެތި ހޯދުމުގައި ފާޑުކިޔުމާ ކަމުގައިވާ ކަމަކަށް އާޚرة ގެ ثواب އަށް ތަޤްވައި ދުނިޔޭގެ ތަކެތި އެދޭށެވެ . އެހިނދުން الله سبحانه وتعالى ގެ ރުއްސުވުން ލިބޭނެއެވެ . ލިބޭނެއެވެ . އަދި މީސްތަކުންގެ އަތްގައި ހުރިހާ ތަކެތި ކަނޑައެޅުމަށް ދެވިފައިވާ ތަކެތި އެދުމެވެ . އެހިނދުން މީސްތަކުން ލޯބި ލިބޭނެ ގޮތް ކުރެއްވިއެވެ .

473 وعن النُّعْمَانِ بن بَشِيرٍ ، رضيَ اللَّه عنهما ، قالَ : **ذَكَر عُمَرُ بْنُ الخطَّاب ، رضي اللَّه عنه ، ما أصاب النَّاسُ مِنَ الدُّنْيَا ، فقال : لَقَدْ رَأَيْتُ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَظَلُّ الْيَوْمَ يَلْتَوِي ما يَجِدُ مِنَ الدَّقَل ما يملأُ بِهِ بطْنَهُ .** رواه مسلم .

« **الدَّقَلُ** » بفتح الدال المهملة والقاف : رَدِئُ التَّمْرِ .

މާތް الله އެދުރަކުރިކަމުގެ ރުހިވޮޑިގެން ޞަޙާބީ النُّعْمَانِ بنِ بَشِير ގެ ރިވާޔަތެން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. عُمَرُ بْنُ الخَطَّاب (އެއްވެސް ކަމަކު) މީސްތަކުންނަށް ލިބިފައިވާ ދުނިޔޭގެ އަރާމާއި މުދަލުގެ ތަކެތި ގޮތް ބަޔާންކުރުމުން ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ދުވަހު ދުވަހު

ބަނޑުހައިހޫނުކަން ގަދީ ދެވި ހުންނަވާފައިވާކަން ދެކެވެ . އަދި ބަނޑުފުރާވަން މުއްސި
ކުރެއްވުމަށް ޗަކާއި ސުވި ކަދުރު ކާލެއްވި މިންވަރުވެސް ނުލިބިއެވެ .

474 وعن عائشةَ ، رضي اللَّه عنها ، قالت : تُوفِّيَ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، وما في بَيْتي مِنْ شَيْءٍ يَأْكُلُهُ ذُو كَبِدٍ إلاَّ شَطْرُ شَعيرٍ في رَفٍّ لي ، فَأَكَلْتُ مِنْهُ حَتَّى طَال عليَّ ، فَكِلْتُهُ فَفَنِيَ . متفقٌ عليه .

« شَطْرُ شَعيرٍ » أَي شَيْء مِنْ شَعيرٍ . كَذا فسَّرهُ التِّرمذيُّ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި ބީބީ عائشة ގެފާނު ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު
ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ދެހިޔާ ދޫކޮށްލެއްވި ހިނދު ތިމަންނަގެ
ގޭގައި ވަކިބަޔަކު ހަމަޖެހިފާނެ ކަހަލަ ބަނޑުފުރާނެ ކަމެއް ނުހުރެ ތިމަންނަގެ ތަށިއެއްގައި ހުރި
އަތޮޅުގެ ދޮންޖަހާކޮޅު ކާނެ ކަޅު ފަދަ ބާކީ ހުރި ތަކެތި ނޫނީ . އަދި ތިމަންނަ އޭގެން
ވަރަށް ގިނަ ދުވަހު ވަންދެން ކަނޑުމުން ކެއްމެވެ . ފަހު ތިމަންނަ (އޭގެން
ގިނަ ދުވަސް ކަވަރުވާ ހިސާބަށް ވަރަށް ބޮޑަށް ވަރަށް) މިނުކޮށްލީމެވެ. ފަހު (އެއްގޮތަކަށް
ވަރަށް އަވަހަށް) އެ ހުސްވެގެން ދިޔައެވެ .

475 وعن عمر بنِ الحارث أَخي جُوَيْرِية بنْتِ الحَارثِ أُمِّ المُؤْمِنِينَ ، رضي اللَّه عنهما ، قال : مَا تَرَكَ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، عِنْدَ مَوْتِهِ دِيناراً وَلا دِرْهَماً ، ولا عَبْداً ، وَلا أَمَةً ، وَلا شَيْئاً إلاَّ بَغْلَتَهُ الْبَيْضَاءَ الَّتي كَان يَرْكَبُهَا ، وَسِلاحَهُ ، وَأَرْضاً جعَلَهَا لابْنِ السَّبيلِ صَدَقَةً » رواه البخاري .

މާތް الله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވި أُمِّ المُؤْمِنِينَ جُوَيْرِيَة بنْتِ الحَارِثِ ގެ
أخ عمر بنِ الحارث ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُولُ اللَّه صلّى الله
عَلَيْهِ وسلَّم ދެހިޔާ ދޫކޮށްލެއްވި ހިނދު އަޅުންގޮލީންނާއި ސަލާމަތުގެ ބާކީ ބޭނުން ކުރައްވާ
ހުދު ކަނދުރި حمار އަކާއި އަދި ޖަނަވާރުތަކުގެ ކުޅުދަކާއި ހަތިޔާރާއި އަދި
ދަތުރުވެރިންނަށް وقف ކޮށްލައްވާ ބިންކޮޅެއް ފިޔަވައި އެއްވެސް ތަކެއްޗެއް އަދި

ދީނާބެހެއް އަދި ދުނިޔަވިން އަގެއް އަދި އަންނަން އަގެއް ، އަދި އާހިރު އެއްވެސް އެއްޗެއް
ދޫނުކުރައްވާފައެވެ .

476 وعن خَبَّابِ بنِ الأَرَتِّ ، رضي اللَّه عنه ، قال هَاجَرْنَا مَعَ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم نَلْتَمِسُ وَجهَ اللَّه تعالى فوَقَعَ أَجْرُنا عَلى اللَّه ، فَمِنَّا مَنْ مَاتَ ولَمْ يأْكُلْ مِنْ أَجرِهِ شَيْئاً . مِنْهُم مُصْعَبُ بن عمَيْر ، رضي اللَّه عنه ، قُتِلَ يوْمَ أُحُدٍ ، وتَرَكَ نَمِرَةً، فَكُنَّا إِذَا غَطَّيْنا بهَا رَأْسَهُ، بَدَتْ رِجْلاهُ ، وَإِذَا غَطَّيْنَا بِهَا رِجْلَيْهِ ، بَدَا رَأْسُهُ ، فَأَمَرَنا رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، أَنْ نُغَطِّيَ رَأْسَهُ، وَنَجْعَلَ عَلى رِجْلَيهِ شَيْئاً مِنَ الإِذْخِرِ ، ومِنَّا مَنْ أَيْنَعَتْ لَهُ ثَمَرَتُهُ . فَهُوَ يَهدبُهَا، متفقٌ عليه.

« النَّمِرَةُ » : كِسَاء مُلَوَّنٌ منْ صُوفٍ . وقوله : « أَينَعَت » أَيْ : نَضَجَتْ وَأَدْرَكَتْ . وقوله : « يَهْدِبُهَا » هو بفتح الباءِ وضم الدال وكسرها . لُغَتَان . أَيْ: يَقْطِفُهَا وَيجتَنِيهَا وَهَذِهِ اسْتِعَارَةٌ لمَا فَتَحَ اللَّه تَعالى عَلَيْهِمْ مِنَ الدُّنْيَا وتَمكنُوا فيهَا .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބުމަށް خَبَّابِ بنِ الأَرَتّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
އަހަރެމެން رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުގައި ހިޖުރަ ކުރީމު الله ގެ
ރުއްސެވުން އެދިގެން ނޫނެވެ . އަޖުރު ހަމަވުން އަހަރެމެންނަށް الله سبحانه وتعالى ޒިއްމާ
ވެގެންދިޔައީ ދަރުމަ ކަނޑައެޅިފައެވެ . ފަހެ އަހަރެމެން ތެރޭގެ ބައެއް ބައިމީހުން ނިޔާވީ އެއިން
އެއްވެސް ބައެއް ދުނިޔޭގައި ކާލުމެއް ނެތި ނިޔާވިއެވެ . އެ ބައިމީހުން ހިމެނޭ އެއް
ބައެއް ތެރޭގައި مُصْعَبُ بن عَمَيْر (رضي اللَّه عنه) އެވެ . أُحُدِ ހަނގުރާމަގައި އެ
صحابي ޝަހީދުވިއެވެ. އަދި ދުނިޔޭގައި (ކަންފަތުވެސް) ކަފަން (އެއްގެ) ފޮތި
ގަނޑެވެ . ފަހެ އަހަރެމެން އެ ފޮތިގަނޑުން އެ صحابي ގެ ބޯ ނިވައި ކުރުމުން
ފައިދޮށް ހާމަވެއެވެ. އަދި ފައިތިލަ ފޮތިގަނޑުން ނިވާކުރާ ބޯ ހާމަވެއެވެ . އަހަރެން
ކުރުން އަހަރެމެން އަމުރުކުރެއްވީ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެވެ . އެ ބޯ
ނިވައި ކުރުމަށެވެ. އަދި ފައިތިލައިގައި ވިލާގަސް ބާވަތުގެ ތަކެއްޗެއް ލުމަށެވެ . އަދި
އަހަރެމެން ތެރޭގެ ބައެއް ބައިމީހުން ދުނިޔޭގެ ތަކެތި ލިބިގަނެގެން އެއިން
މަންފާ ލިބިގަތެވެ . އަދި ދުނިޔޭގެ ތަކެތީގެ މޭވާ ނެގިއެވެ .

477 وعن سَهْلِ بنِ سَعْد السَّاعديِّ ، رضي اللَّه عنه ، قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لَوْ كَانَت الدُّنْيَا تَعْدِلُ عِنْدَ اللَّه جَنَاحَ بَعُوضَةٍ ، مَا سقَى كَافِراً منْها شَرْبَةَ مَاءٍ »

رواه الترمذي . وقال حديث حسن صحيح .

މާތް الله ރުއްސުވުން ލެއްވި سَهْلِ بنِ سَعْد السَّاعديِّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله ގެ حضرة ގައި ދުނިޔޭގެ ހައިސިއްޔަތު މަދިރިއެއްގެ ފިޔަތައިގެ ބަރާބަރުން ހުރިކަމުގައި ވީނަމަ އެއިން ކާފިރަކަށް އެއްފޮދު ފެނެއްވެސް ނުބޮއްވާނެ ހެވެ .

478 وعن أبي هُرَيْرَة رضي اللَّه عنه ، قال : سمعتُ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقول : « أَلاَ إِنَّ الدُّنْيَا مَلْعُونَةٌ ، مَلعون مَا فيها ، إِلاَّ ذِكْرَ اللَّه تعالى ، ومَا وَالاَه وَعالماً وَمُتَعلِّماً » .

رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ .

މާތް الله ރުއްސުވުން ލެއްވި ابو هُرَيْرَة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަންނަ އަޑު އަހިފީމެވެ. އާގާހުވާން حديث ކުރައްވައިފައެވެ. ދުނިޔެނީ. الله އަށް ކުރެވޭ ޛިކުރާއި ބަލާއި އަދި އެއާގުޅޭ ކަންތައް ހާސިލު ވާވަ ހުރިހާ ކަންކަމާއި އަދި علم ދަސްކޮށްދޭ އަދި علم ދަސްކުރާ މީހުން ފިޔަވައި ދުނިޔެއާއި ދުނިޔޭގައި ވާހައި އެއްޗެއް لعن ލެވިފައިވާ އެއްޗެކެވެ .

479 وعن عَبْدِ اللَّه بنِ مسعودٍ ، رضي اللَّه عنه ، قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا تَتَّخِذُوا الضَّيْعَةَ فَتَرْغَبُوا في الدُّنْيا » .

رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ .

ރަޟީ الله ޢަންހު ވެވޮޑި عَبْدِ اللّٰه بنِ مسعود ގެ ރިވާޔަތް ކުރެއްވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިޒާ ކުޑަކުޑަ ކަމެއް ފަހަރަކު ބޮޑުވެއްޖެ. އަހުރެން ދުނިޔެ ދޫކޮށް ދިޔުމާއެވެ .

480 وعن عبدِ اللّٰه بنِ عمرو بنِ العاصِ رضي اللّٰه عنهما ، قال : مَرَّ عَلَيْنَا رسولُ اللّٰه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وَنحنُ نُعالجُ خُصًّا لَنَا فقال : « ما هذا ؟ » فقُلْنَا : قَدْ وَهِي ، فَنَحْنُ نُصْلِحُه ، فقال : « ما أَرَى الأَمْرَ إِلاَّ أَعْجَلَ مِنْ ذلكَ » .

رواه أَبو داود ، والترمذيُّ بِإسناد البخاريِّ ومسلم ، وقال الترمذيُّ : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

ރަޟީ الله އަބުދުﷲ ބިން ޢަމްރު ޢަންހު ވެވޮޑި عبدِ اللّٰه بنِ عمرو بنِ العاص ގެ ރިވާޔަތް ކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އަޅުގަނޑުމެން) رَسُولُ اللّٰه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ވަޑައިގެން ފަހަރަކު ގެއްލެނިގެން. އަޅުގަނޑުމެން ކުޑަ ގެއެއް ހަދަމުން ތިބީމެވެ. ތިޔަ ކޮބައިތޯ؟ ކުރެއްވިއެވެ. މިއީ ކަމެއް ހިނގާ ނުކުރެވޭނެ ކަމެއް. މިކަމެއްގައި ދުނިޔެ ދޫކޮށް ދިޔުމަށް ކުރިން ޖެހޭނެއެވެ. ތިޔަ ޙަދީސް ކުރެއްވިއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިއީ ހަދީސް ޞައްޙަ މިގޮތަށް ނަގާފައި ވާ ޙަދީޘެއް ކަމުގައި ބަޔާންކޮށްފައި ވެއެވެ.

481 وعن كَعْب بنِ عِيَاضٍ ، رضي اللّٰه عنه ، قال : سمعتُ رسولَ اللّٰه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقول: « إِنَّ لِكُلِّ أُمَّةٍ فتنةً ، فِتنَةُ أُمَّتي المَالُ » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ.

ރަޟީ الله ޢަންހު ވެވޮޑި كَعْبِ بنِ عِيَاض ގެ ރިވާޔަތް ކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް މިހެން އަޑު އެހީމެވެ. ކޮންމެ އުއްމަތަކަށް ފިތުނަ އެއް ވެއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަހަރެންގެ އުއްމަތުގެ ފިތުނަ އަކީ މުދަލެވެ.

482 وعن أبي عمرو ، ويقالُ : أَبو عبدِ اللَّه ، ويقال : أَبو لَيْلى عُثْمَانُ بنُ عَفَّانَ رضي اللَّه عنه ، أَنَّ النبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « لَيْسَ لابْنِ آدَمَ حَقٌّ في سِوى هَذِهِ الخِصَال : بَيْتٌ يَسْكُنُهُ ، وَثَوْبٌ يُوَارِي عَوْرَتَهُ وَجِلْفُ الخُبز ، وَالمَاءِ » رواه الترمذي وقال : حديث صحيح.

މާތް الله ރުހުން ލިބިވި عُثْمَانُ بنُ عَفَّان ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. މި صحابي ގެ ކުންނިޔާއަކީ ابوعمر ކަމުގައި ބުނެވެއެވެ . އަދި ابو عبدِ اللَّه ކަމުގައިވެސް ބުނެވެއެވެ . އަދި ابو لَيْلى ކަމުގައިވެސް ބުނެވެއެވެ . (ވިދާޅުވިއެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން نَبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އާދަމުގެ ދަރިންނަކަށް މި (ހަތަރުކަންތަ) ތަކެއްޗަށް ވުރެ އިތުރު حقއެއް ދުނިޔޭގައި ނުވެއެވެ . އެއީ ދިރިއުޅުމަށްޓަކައި ގެއާއި އަވްރަ ނިވާކުރުމަށްޓަކައި ފޮތި ގަނޑެއްސާއި އަދި ރޮށި ބަނޑެއްސާއި ފެނެވެ .

قال الترمذي : سمعتُ أَبَا داوُدَ سلَيمَانَ بنَ سَالمٍ البَلْخِيَّ يقول : سَمِعْتُ النَّضرْ بْنَ شُمَيْلٍ يقولُ : الجلفُ : الخبزُ لَيْس مَعَهُ إِدَامٌ . وقَالَ : غيرُهُ : هُوَ غَلِيظُ الخُبْزِ . وقَالَ الرَّاوِي : المُرَادُ بِهِ هُنَا وِعَاءُ الخُبزِ ، كالجَوَالِقِ وَالخُرْجِ ، واللَّه أعلم .

ترمذي ވިދާޅުވިއެވެ. ابو داوُدَ سلَيمَانَ بنَ سَالمٍ البَلْخِي ވިދާޅުވަނިކޮށް ތިމަންނަ އަޑު އެހީމެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ ތިމަންނަ نضْر بْنَ شُمَيْل ވިދާޅުވަނިކޮށް އަޑު އެހީމެވެ. الجلفُ އަކީ އެއާއެކު ކާނެ ސާލަނު ނެތް ރޮށްޓެވެ . އަދި އެހެން ބަޔަކު ވިދާޅުވިއެވެ. الجلفُ އަކީ ރޮށީގެ ބޮޑުގަނޑެވެ . އަދި الهروى ވިދާޅުވިއެވެ. މިތަނުގައި އޭގެ މުރާދަކީ ރޮށި އަޅާފައިވާ ދަޅުގަނޑެވެ . އެއީ ފަރިކަނޑު ފަދަ ތަކެއްޗެވެ.

483 وعنْ عبْدِ اللَّه بنِ الشِّخِّيرِ « بكسر الشين والخاءِ المشددةِ المعجمتين» رضي اللَّه عنه ، أَنَّهُ قَالَ : أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وهُوَ يَقْرَأُ : { أَلهَاكُمُ التَّكَاثُرُ } قال: « يَقُولُ ابنُ آدَم: مَالي ، مَالي ، وَهَل لَكَ يَا ابن آدمَ مِنْ مالِكَ إِلاَّ مَا أَكَلت فَأَفْنيْتَ ، أَو لبستَ فَأَبْلَيْتَ ، أَوْ تَصدَّقْتَ فَأَمْضيْتَ ؟» رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވި عبدِ اللَّه بنِ الشِّخِّيرِ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
އޭނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގާތަށް އައީމެވެ . އަދި އެވަގުތު
އެކަލޭގެފާނު ހުންނެވީ أَلهَاكُمُ التَّكَاثُرُ ގެ ސޫރަތް ކިޔަވާ ވިދާޅު ވާތީވެ . (އެ ސޫރަތުގެ މާނަ
ނުހަނު ގިނަ ތަކެތި) އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. އާދަމުގެ ދަރިޔާ ބުނަމުން ގެންދެއެވެ .
ތިމަންގެ މުދާ . ތިމަންގެ މުދާ . އޭ އާދަމުގެ ދަރިކަލުންނެވެ . ތިބާ ތިބާގެ ބާކީ ހުރިހާ
ތިބާކައިފައި ހަލާކުކޮށްލި އެއްޗެއް ނޫން އެހެން އެއްޗެއް ތިބާގެ މުދަލުގައި ވޭ ހެއްޔެވެ ؟
ނުވަތަ ތިބާ ލައިފައި ބާލާކުރި އެއްޗެއް ނޫން އެހެން އެއްޗެއް ތިބާގެ މުދަލުގައި ވޭ ހެއްޔެވެ ؟
ނުވަތަ ތިބާ الله ގެ މަގުގައި ޚަރަދުކޮށްލައި ސަދަޤާތްތަކަށް ފޮނުވާލި އެއްޗެއް ނޫން އެހެން
އެއްޗެއް ތިބާގެ މުދަލުގައި ވޭ ހެއްޔެވެ ؟

484 وعن عبدِ اللَّه بن مُغَفَّلٍ ، رضي اللَّه عنه ، قال : قال رجُلٌ للنَّبيِّ ص: يارسولَ اللَّه ، واللَّه إنِّي لأُحِبُّكَ ، فقال : « انْظُرْ ماذا تَقُولُ ؟ » قال : وَاللَّه إنِّي لأُحِبُّكَ، ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ، فقال : « إنْ كُنْتَ تُحبُّني فَأَعِدَّ لَلفقرْ تِجْفافاً، فإنَّ الفقْرَ أَسْرَعُ إلى من يُحِبُّني مِنَ السَّيْلِ إلى مُنْتَهَاهُ » رواه الترمذي وقال حديث حسن.

« التِّجْفَافُ » بكسرِ التاءِ المثناةِ فوقُ وإسكان الجيم وبالفاءِ المكررة ، وَهُوَ شَيْءٌ يَلْبِسُهُ الفَرسُ ، لِيُتَّقَى بِهِ الأَذَى ، وَقَدْ يَلْبَسُهُ الإِنْسَانُ .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވި عبدِ اللَّه بن مُغَفَّل ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (
އެއްފިރިހެނަކު) نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގާތުގައި ދެންނެވިއެވެ . އޭ الله ގެ
ރަސޫލާއެވެ . މާތް الله ގަސަމްދީ ހުވާކޮށް ބުނަމެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ ، ކަލޭގެފާނު
ދެކެ ލޯބިވޭ ކަމަށެވެ . އެހިނދު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ ބުނާ ބަސް ވިސްނާލައި
ބުނާ ބަހަށް ބަލާށެވެ ؟ އޭނާ ބުންޏެވެ. މާތް الله ގަސަމްދީ ހުވާކޮށް ބުނަމެވެ .
ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ ކަލޭގެފާނު ދެކެ ލޯބިވަމެވެ. މިގޮތަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ
ތިމަން ކަލޭގެފާނު ދެކެ ލޯބިވާނަމަ ފަގީރު ކަމުގެ ދަތިކަމާ އަށްޓަކައި ތައްޔާރުވާ

ވަސްވާސްތަކެވެ . މީހުނަކީ ހަމަކަށަވަރުވުން ފަހިވާ ކަން ދިޔަން ކަލޭގެފާނުން ތޫބި ކުރާ
މީހުންނަކީ ދިރުމަށް ފުރަގަސް ސަލާމަތްވުން އެހީތެރިވާ ބަލާބަލި ހަމަހަމަ ދޯ
ބޮޑުމީހުންގެ ގޮސް ހަލާކުވެއެވެ.

485 وعن كَعبِ بنِ مالكٍ ، رضي اللَّه عنه ، قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم :
« مَاذِئبَان جَائعَانِ أُرْسِلا في غَنَم بأَفْسَدَ لَهَا مِنْ حِرْصِ المَرْءِ على المالِ وَالشَّرفِ لِدِينهِ »
رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބި كَعبِ بنِ مالك ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول
الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ބަނޑުހައިވެފައިވާ ދެ ސިއްރިދަކުރު
ބަކަރި ތަކެއްގެ ތެރެއަށް ދޫކުރުމުން އެތިކީ އަވަސް ފާސިދު ކުރާވަރަށް ވުރެ
ބޮޑުން މީހާގެ ދީން، މުދަލާއި ޝަރަފު މައްޗަށް ދަރިވެރި ވުމުގެ ސަބަބުން ހަލާކު ވެގެން
ހިނގައި ދެއެވެ .

486 وعن عبدِ اللَّه بن مَسْعُودٍ رضي اللَّه عنه ، قال : نَامَ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم
على حَصِيرٍ فَقَامَ وَقَدْ أَثَّرَ في جَنْبِهِ ، قُلْنَا : يا رَسُولَ اللَّه لو اتَّخَذْنَا لكَ وطَاءً ، فقال : «
مَالي وَلِلدُّنْيَا ؟ مَا أَنَا في الدُّنْيَا إِلاَّ كَرَاكِبٍ اسْتَظَلَّ تَحْتَ شَجَرَةٍ ثُمَّ رَاحَ وَتَرَكَهَا » .

رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބި عبدِ اللَّه بن مَسْعُود ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
(އަހުރެމެންނަކު) رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ކުނާފަތެއްގެ މަތީގައި ނިދި
ކުރެއްވިއެވެ. އަދި ނިދުން ތެދުވެ ވަޑައިގަތް އިރު އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިމަތުގައި ދި
ފާތަކައި ހުރި އާ ނިޝާން ތަން ފެނިގަތެވެ.(އަހަރެމެން) ދެކެން ދެން ދަންނަވާލީމު
. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ބަލަން ކަލޭގެފާނަށް ބުރަނުކުރެއްވެއި ބޮޑު ކުރުން
ކިޔާކަށް ބާނާ ބޮއެވެ ؟ އަރިހުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބުނީ ކަލޭގެފާނަކީ ދުނިޔޭގައި

ހުރީ ކޮން ގޮތެއްގައި ހެއްޔެވެ؟ ތިމަން ކަލޭގެފާނު ދުނިޔެމަތީގައި މިހުރި ދަރުބާރު ވެރިޔަކު ގަދައަށް ދަރަނީ ހިތަދަކަން ވެދުމުގެ ދޮން އެދުރާނުރާވަގެ އެނބުރި ދާދަދައިންނެވެ .

487 وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه ، قال : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « يَدْخُلُ الفُقَراءُ الجَنَّةَ قَبْلَ الأَغْنِيَاءِ بِخَمْسِمِائَةِ عَامٍ » رواه الترمذي وقال : حديث صحيح .

މާނަ: الله ރުހިވޮޑިގެންވާ ابو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ: رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފަޤީރުން މުއްސަނދިންނަށް ވުރެ ފަސްސަތޭކަ އަހަރު ކުރިން ސުވަރުގެއަށް ވަންނާނެވެ .

488 وعن ابن عَبَّاسٍ ، وعِمْرَانَ بن الحُصَيْن ، رضي اللَّه عنهم ، عن النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال: « آطَّلَعْتُ في الجَنَّةِ فَرَأَيْت أَكْثَرَ أَهلِهَا الفُقَراءَ . وَاطَّلَعْتُ في النَّارِ فَرَأَيْتُ أَكْثَرَ أَهْلِهَا النِّساءَ » متفقٌ عليه . من رواية ابن عباس .

ورواه البخاري أيْضاً من روايةِ عِمْرَان بنِ الحُصَين ..

މާނަ: الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عبدِ اللَّه بن عَبَّاسِ އާއި އަދި عِمْرَانَ بن الحُصَيْن، نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވާ ކުރެއްވި حديثއެއްގައި ވެއެވެ . އަޅުގަނޑު حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ތިމަން ކަލޭގެފާނު ސުވަރުގެ ބަލައިލީމެވެ . ފަހެ އެތަނުން ތިމަން ކަލޭގެފާނު ފެނުނީ ގިނަ ފަގީރުންނެވެ. އަދި ތިމަން ކަލޭގެފާނު ނަރަކަ ބަލައިލީމެވެ . ފަހެ އެތަނުން ތިމަން ކަލޭގެފާނު ފެނުނީ ގިނަ އަންހެނުންނެވެ.

489 وعن أُسامةَ بنِ زيدٍ رضيَ اللَّه عنهما ، عن النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « قُمْتُ على بَاب الجَنَّةِ ، فَكَانَ عَامَّةُ مَنْ دَخَلَهَا المَساكينُ . وأَصحَابُ الجِدِّ محبُوسُونَ ، غَيْرَ أَنَّ أَصحَابَ النَّار قَد أُمِرَ بِهِمْ إِلى النَّارِ » متفقٌ عليه .

و « الجَدُّ » الحَظُّ وَالغِنَى . وقد سبق بيان هذا الحديث في باب فضلِ الضَّعَفَةِ.

ރާޟް الله އަތުބަރިކަދުންނަން ރިވާކުރެއްވުން ގެއްލި أُسامةَ بنِ زيد ، نبيٌّ صلّى الله
عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ . އަކަށަވަރުން حديث ކުރައްވާފައިވެ.ޝިޢުރުން
ކަށަވަރުން ޝިޢުރުގެ ތަރުކާވީ ޙަޤީ ހުއްޖަ ހުރި ދެވެ . ގޮތް އަޑިނުން އާއްމުކަން
ވަދެގެން ދިޔައީ މިޝްޔުނުން ނުވެ . އަދި (ބަސްއެއް) މުއްސަނދިކަން (ހިއްސާ
ދިގެގޮތުން) ޝިޢުރުގެއަށް ނުވަދިވި ގޮތްވެހި ޖެހޭބެވެ . ނަމަވެސް ނުރަކައިގެ
އަހުލުވެރިން ނުރަކައަށް ލާއްވަމުން އަހިނދު އަޅި އަމުރު ކުރުވި ނިމިގެއްވެ .

490 وعن أبي هريرة ، رضي اللَّه عنه ، عن النَّبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « أَصْدَقُ كَلِمَةٍ قَالَهَا شَاعِرٌ كَلِمَةُ لَبِيدٍ :

أَلا كُلُّ شيْءٍ ما خَلا اللهَ بَاطِلُ

متفقٌ عليه .

ދާއް الله ތުއްސުން ގޮއްވި ابو هريرة ، نبيٌّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ކިބައިން
ރިވާކުރެއްވިއެވެ . އަކަށަވަރުން حديث ކުރައްވާފައިވެ. ގެން ވެރިކަކު ކިއުން އެންމެ
ބެދުވެރި ގޮތަށި لَبِيدُގެ ބަސްފުޅު أَلا كُلُّ شيْءٍ ما خَلا اللهَ بَاطِلُއެވެ. މާނައަކީ :
ތަންނަކަށް . الله ފިޔަވައި އެހެން ހުރިހާ ބާކިއްކޮޅި ނުޖި ފާރަވެގެން ހިނގައި ދާން
ބާކިއްކޮވެ .

باب فضل الجوع وخشونة العيش والاقتصار

على القليل من المأكول والمشروب والملبوس وغيرها

ބަނޑުހައި ހުސްކަމާއި އާދައިގެ ދިރިއުޅުމާއި ކާބޯތަކެއްޗާއި، އަންނައުނާއި އަދި
އެހެނިހެން ކަންތަކުގެ މައްޗަށް މަދުމިންވަރުން ފުއްދައިގަތުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ

باب

قال اللَّه تعالى (مريم 59، 60): {فخلف من بعدهم خلف أضاعوا الصلاة واتبعوا الشهوات فسوف يلقون غياً، إلا من تاب وآمن وعمل صالحاً، فأولئك يدخلون الجنة ولا يظلمون شيئاً}.

މާނަ ، އެބަޔަކުންނަށްފަހު ، އެއުރެން ބަދަލު އައިއެވެ. އެއުރެން ނަމާދު ދޫކޮށްލައިފިއެވެ . އަދިهوى نفس ގެ އެދުންތަކަށް تبع ވިއެވެ . މާނަ ، ނުބައިކަމާ އެއުރެން ހަމަ ކުރިމަތިލާނެ ހުއްޖެވެ ! ތައުބާވެ ، އަދި ، إيمانވެ ، އަދި صالح عمل ކޮށް މީހުން ފިޔަވައެވެ . މާނަ ، އެއުރެން ސުވަރުގެއަށް ވަންނާނެތެވެ . އަދި އެއުރެންނަށް އެއްވެސް ގޮތަކުން ބޭއިންސާފެއް ނުކުރެވޭނެއެވެ .

وقال تعالى (القصص 79، 80): {فخرج على قومه في زينته، قال الذين يريدون الحياة الدنيا: يا ليت لنا مثل ما أوتي قارون إنه لذو حظ عظيم. وقال الذين أوتوا العلم: ويلكم! ثواب اللَّه خير لمن آمن وعمل صالحاً}.

މާނަ ، އޭނާ (އެބަހީ :قارون) އޭނާގެ މުއްސަނދި ކަމާއި ޒީނަތްތެރިކަމާއިއެކު ، އޭނާގެ قوم ގެ ތެރެއަށް ނިކުމެވެ. ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުން އެދޭމީހުން ބުންޏެވެ . قارون އަށް ދެވުނު ފަދަ މުއްސަނދި ކަމެއް ތިމަންމެންނަށްވެސް ލިބުނު ނަމަ، ކިހާ ރަނގަޅު ވީސް ހެއްޔެވެ ؟ ހަމަކަށަވަރުން ، އޭނާއަކީ ބޮޑުވެގެންވާ نصيب އެއްގެ ވެރިއެއްކަން ކަށަވަރެވެ . އަދި علم ދެވިގެންވާ މީހުން ބުންޏެވެ . ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހަލާކު ހުއްޖެވެ އީމާންވެ صالح عمل ކޮށް މީހަކަށް ، الله ގެ ثواب (قارون ގެ

ދުލާވެރިކަންދުރެ) މާރުތުކަން ބޭނޭވެ . އަދި ކެތްތެރިކަމުން ގެންދިވެސް ، އަތްތެރިކަމާ އެއް
ނުލިބޭނެއެވެ .

وقال تعالى (الإسراء 18): {من كان يريد العاجلة عجلنا له فيها مانشاء لمن نريد ثم جعلنا له جهنم يصلها مذموما مد حورا

ދުނިޔޭގެ އަރާމަށް އެދޭމީހާ (ދަންނާށެވެ !) ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ ކަމެއް
،ތިމަންރަސްކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ މީހަކަށް އަވަސްކޮށްދެއްވާ ހުށީމެވެ . ދެން
އެމީހަކަށްޓަކައި ، ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ނަރަކަ ލެއްވީމެވެ. މަލާމާތްލިބި ، رحمةން
ދުރުކުރެވިފައިވާ حال ، އެ ނަރަކައަށް އެމީހާ ވަންނާނެއެވެ .

وقال تعالى (التكاثر 8): {ثم لتسألن يومئذ عن النعيم}.

ދެން އެދުވަހުން ހަމަކަށަވަރުން (ދުނިޔޭގައި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ލިބުނު) نعمة
ތަކާމެދު ތިޔަބައިމީހުންނާ سؤال ކުރައްވާނެކަން ކަށަވަރެވެ .

وقال تعالى (الإسراء 18): {من كان يريد العاجلة عجلنا له فيها ما نشاء لمن نريد، ثم جعلنا له جهنم يصلاها مذموماً مدحوراً}.

والآيات في الباب كثيرة معلومة

ދުނިޔޭގެ އަރާމަށް އެދޭމީހާ (ދަންނާށެވެ !) ތިމަންރަސްކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާކަމެއް ،
ތިމަންރަސްކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ މީހަކަށް އަވަސްކޮށްދެއްވާ ހުށީމެވެ . ދެން
އެމީހަކަށްޓަކައި ، ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ނަރަކަ ލެއްވީމެވެ . މަލާމާތްލިބި ، رحمة ން
ދުރުކުރެވިފައިވާ حال ، އެ ނަރަކައަށް އެމީހާ ވަންނާނެއެވެ .

491 وعن عائشةَ ، رضي اللّه عنها ، قالت : ما شَبعَ آلُ مُحمَّدٍ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مِنْ خُبْزِ شَعِيرٍ يَوْمَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ حَتَّى قُبِضَ . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި عائشة ގެފާނު ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ.
رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އާއިލާއަށް އެކަލޭގެފާނު އަވަހާރަވުމާ ހަމައަށްވެސް
ވިދިވިދިގެން ދެދުވަސް ވަންދެން ގޮދަން ރޮށި ބަނޑު ފުރާ ކާން ލިބިވަޑައިނުގަންނަވައެވެ .

وفي رواية : مَا شَبِعَ آلُ مُحَمَّد صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مُنْذُ قَ دِمَ المَدِينةَ مِنْ طَعامِ البرِّ ثَلاثَ لَيَال تِبَاعاً حَتَّى قُبِض .

އަދި (بخارى) ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ . مُحمَّد صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އާއިލާ
މަދީނާއަށް ހިޖުރަ ކުރެއްވިސުރުން ފުރިގެން ވަޑައިގެން ސުވަރުގެ ފުރަތަން ދާންދެން
ވިދިވިދި ގެން ތިން ދުވަހު ހަމަޔަށް ގޮދަން ރޮށި ކާނާއެއް ބަނޑުފުރާ ކާން ލިބިވަޑައި
ނުގަނެވެ .

492 وعن عُرْوَةَ عَنْ عائشة رضي اللّه عنها ، أَنَّهَا كَانَتْ تَقُولُ : وَاللَّه يا ابْنَ أُخْتِي إِنْ كُنَّا لَنَنْظُرُ إلى الهِلالِ ثمّ الهِلالِ . ثُمَّ الهلال ثلاثةُ أَهِلَّةٍ في شَهْرَيْنِ . ومَا أُوقِدَ في أَبْيَاتِ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم نارٌ . قُلْتُ : يَا خالَةُ فَمَا كَانَ يُعِيشُكُمْ ؟ قالتْ : الأَسْوَدَان : التَّمْرُ وَالمَاءُ إِلاَّ أَنَّهُ قَدْ كَانَ لرسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم جيرانٌ مِنَ الأَنْصَ ـارِ . وكَانَتْ لَهُمْ مَنَايحُ وكَانُوا يُرْسِلُونَ إلى رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مِنْ أَلبانها فَيَسْقِينَا . متفقٌ عليه

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި عُرْوَة ، މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި عائشةَ ގެފާނު ރިވާއިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ . އަހަރެމެންނަށް އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. މާތް الله ގަސަމެއް ބުނެމެވެ. އޭ
ބޭބެގެ ދަރިއަކު ދިޔައިރު ...

ދެން އެއަށްފަހު އަނެއްކާ ހަނދުވަރުގެ ދުވަސްތައް އަންނަ އިރުވެސް (އެބަހީ ދެމަސް ދުވަހުގެ ތެރޭގައި) ތިންފަހަރަކު ހަނދުވަރުގެ ދުވަސްތައް އައިސްފައި ދާއިރުވެސް رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ގޭގޭގައި އެއްގޮތަކަށްވެސް ކެއްކުމަށް އަލިފާން ރޯނުކުރެވެއެވެ. ތިމަން ދެންނެވީމެވެ . އޭ ބޮޑު ދައިތާއެވެ. އެހެން ވެއްޖެއްޔާ ތިޔަބޭފުޅުން ކައިބޮއި ހެދީ ކޮން އެއްޗަކުން ތޯއެވެ ؟ އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ކަދުރާއި ފެނެވެ . މީގެ އިތުރުން نبيّ އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަވަށްޓެރިންގެ ގޮތުގައި ބައެއް انصَارِي ބޭކަލުން ތިއްބެވިއެވެ . އެބޭކަލުން އަކަލޭގެފާނަށް ކިރު ދެއްވުމަށްޓަކައި ހިދުމައި ޖަނަވާރެއް ޚާއްސަ ކުރައްވާފައި އޮވެއެވެ . އެހެން ކަމުން އެބޭކަލުން އެއިން ކިރު ފޮދު އަކަލޭގެފާނަށް ފޮނުއްވަވައެވެ . ފަހެ ތިމަންނެމެން އެއިރު ތައް ބޭނުން ފުދަމެވެ .

493 وعن أبي سعيدٍ المقْبُريِّ عَنْ أبي هُرَيرةَ رضي اللَّه عنه . أنه مَرَّ بِقَوم بَيْنَ أَيْدِيهمْ شَاةٌ مَصْلِيةٌ . فَدَعَوْهُ فأَبى أَنْ يَأْكُلَ ، وقال : خَرج رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم من الدنيا ولمْ يشْبعْ مِنْ خُبْزِ الشَّعِيرِ . رواه البخاري .

« مَصْلِيَّةٌ » بفتحِ الميم : أَيْ : مَشْوِيةٌ .

أبو سعيدٍ المقْبُريِّ ގާތް الله ރުއްސެވުން ލެއްވި ابو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެއްފަހަރަކު އެ صحابي ބައެއްގެ ކައިރިން ފާއިތުވެ ވަޑައިގަތީ އެމީހުންގެ އަތުގައި ފިހުނު ބަކަރިއެއް އޮވެއެވެ . އެމީހުން އެ صحابي އަށް ދަޢުވަތުކުރެއްވުމުން ގޮވާލެއްވިއެވެ. އެކަމަކު އެ صحابي އެއިން ޤަބޫލުކުރެއްވުމަށް އިންކާރު ކުރެއްވިއެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ދުނިޔެ ދޫކުރައްވާފައި ވަޑައިގަތް އިރުވެސް ބޮޑަށް ޖޯދި ބަނޑުފުރާ ގޮތަށްޖަވަހުރޮށި ކެއުއްވުން ނުވެއެވެ.

494 وعن أَنسٍ رضي اللَّه عنه ، قال : لمْ يأْكُل النَّبِيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم على خِوَانٍ حتَّى مَات ، وَمَا أَكَلَ خُبزاً مرَقَّقاً حتَّى مَاتَ . رواه البخاري.

وفي روايةٍ له : وَلا رأَى شَاةَ سَمِيطاً بِعَيْنِهِ قطُّ .

މާތް الله ރިޟާވުން ލެއްވި أنسٍ ގެފާނުގެ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. عربي ބަސްގެ ބަހައް ދިނުން ކާއިރު އަމިއްލަގެ ބޯ ބިރިކާރުން ދަރިދަނޑިއި ބިކާއަށްރު ވެރިވެގެން ސުފުރާ ބިމުގައި އަޅާގެން ނުކާ އަދި ކާއިރު ސުފުރާ އުސްބިސްތާގައި އަޅައިގެން ކައުން ދިޔަ ގޮތުން رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އަޅުގަނޑު ވަނީދީން ދުވަހަކުވެސް ފެނިފައެއް ނުވެއެވެ . އަދި އޮބާރާތުގެ ވައްޓާލުމެއް ތުނި ރޮށި ކެއްވި ރަސޫލާ ފެނިވަޑައިގެން ނުވެއެވެ .

އަދި بخاری ގެ އަނެއް ރިވާ ކަތުރައިގައި ވެއެވެ . އަދި އަޅުގަނޑަށްބާރު ދުވަހަކުވެސް ފެނިފައެއް ކަލިކަނދު ރޮށި ކެއްވި ދިވަހުގެ ކޮޅެއް ނުވެއެވެ .

495 وعن النُّعمانِ بن بشيرٍ رضي اللَّه عنهما قال : لقد رَأَيْتُ نَبِيَّكُمْ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وما يَجِدُ مِنْ الدَّقَلِ ما يَمْلأُ به بَطْنَهُ ، رواه مسلم .

الدَّقَلُ : تمرٌ رَدِيءٌ .

މާތް الله އެދެބޭފުޅާ ދެންނެވުމަށް ރިޟާވުން ލެއްވި النُّعمانِ بن بشير ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ نبيٌّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ބަނޑު ފުރިއްޖަ ކާއިރު ރަދީ ދަނޑިވަހަކާ ދުވަސްވެސް ނުލިބިވައެވެ . އަދި އަހަރުމެން ބަނޑުފުރާނެ މިނުން ކަރުދަނޑިއެއްވެސް ނުލިބޭކަމަށް ކުޅިކަނދު އޮއްވާ ފާޑުފާޑުގެ ކޮއްޓެއް ގިރިގެންދާ ނުވެއެވެ.

496 وعن سهل بن سعدٍ رضي اللَّه عنه ، قال : ما رَأى رُسولُ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم النَّقِيُّ مِنْ حِينَ ابْتعَثَهُ اللَّه تعالى حتَّى قَبَضَهُ اللَّه تعالى ، فقيل لَهُ هَلْ كَانَ لَكُمْ في عهْد رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مَنَاخلُ ؟ قال : ما رأى رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مُنْخَلاَ مِنْ حِينَ ابْتَعَثَهُ اللَّه تَعَالَى حَتَّى قَبَضَه اللَّه تعالى ، فَقِيلَ لهُ : كَيْفَ كُنْتُمْ تَأْكلُونَ الشَّعِيرَ غيرَ مَنْخُولٍ ؟ قال : كُنَّا نَطْحَنُهُ ونَنْفُخُهُ ، فَيَطِيرُ ما طارَ ، وما بَقِيَ ثَرَّيْنَاهُ . رواه البخاري .

قوله : « النَّقِيّ » : هو بفتح النون وكسر القاف وتشديد الياءِ . وهُوَ الخُبْزُ الحُوَّارَى ، وَهُوَ : الدَّرْمَكُ ، قوله : « ثَرَّيْنَاهُ » هُو بثاءٍ مُثَلَّثَةٍ ، ثُمَّ رَاءٍ مُشَدَّدَةٍ ، ثُمَّ ياءٍ مُثَنَّاةٍ مِنْ تحت ثُمَّ نون ، أَيْ : بَلَلْنَاهُ وعَجَنَّاهُ .

ގާތް الله ރަޙްމަތްކުރެއްވި سهل بن سعد ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ރަސޫލު ކަލޭގެފާނު ފެނިވަޑައިގަތުމުން ގެނެސް
އެވަރަކަށްވީއިރު ހަދައިގެން ޖެހި ގަނޑު ފެނުނުހާ ފަޅުވެއްޓުނު ބޭނުމެއް ނުވެއެވެ.
އަ صحابي އަށް ދެންނެވިއެވެ . رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ދުވަސްވަރު
ފުނޑާލައިގެން ނުހުންނަނީތޯ އެވެ ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ރަސޫލު
ކަލޭގެފާނު ފެނުނުވެސް ފެނުނު ގަނޑު ދި އިތުރުވެސް އަވަހަކަށް އަދި ގަނޑުވާން ފުނޑާލައި
ނުދެކެވެ . އެހެންނަމަ އަ صحابي އަށް ދެންނެވިއެވެ. އެހެން ވެއްޓޭލައިގެ ތިޔަބައިމީހުން
ފުނޑާލައި ނުވާ ގަނޑު ފުނޑު ކަހަލި ހައިރާނެއް ހަދަނީތޯ ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން މަން
ގަނޑު މަސައްކަތް އެވެ . އަދި އެއަށް ފުމެލިއެވެ . ފަހަ އެއަށް ފުލުފުން އަދިހަކަށް
ފަހު އެއްޗެއް ނުވަތަ އަދިހަކަށް ހިސާބުދެއެވެ. އަދި ބާކީ ހުންނަ އެއްޗެހި ތިމަން
މަން ފުނޑު މަޑުކުރައްވެ .

497 وعن أبي هُريرةَ رضي اللَّه عنه قال : خَرَجَ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ذاتَ يَوْمٍ أَوْ لَيْلَةٍ ، فَإِذا هُوَ بِأَبي بكْرٍ وعُمَرَ رضي اللَّه عنهما ، فقال : « ما أَخْرَجَكُمَا مِنْ بُيُوتِكُما هذِهِ السَّاعَةَ؟» قالا : الجُوعُ يا رَسولَ اللَّه . قالَ : « وَأَنا ، والَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ ، لأَخْرَجَني الَّذِي أَخْرَجَكُما . قُوما » فقَامَا مَعَهُ ، فَأَتَى رَجُلاً مِنَ الأَنْصارِ ، فَإِذَا هُوَ لَيْسَ في بيتِهِ ، فَلَمَّا رَأَتْهُ المرأَةُ قالَتْ : مَرْحَباً وَأَهْلاً . فقال لها رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أَيْنَ فُلانٌ » قالَتْ : ذَهَبَ يَسْتَعْذِبُ لَنَا الماءَ ، إِذْ جاءَ الأَنْصَارِيُّ ، فَنَظَرَ إلى رَسُولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وَصَاحِبَيْهِ ، ثُمَّ قالَ: الحَمْدُ للَّه ، ما أَحَدٌ اليَوْمَ أَكْرَمَ أَضْيافاً مِنِّي فانطَلَقَ فَجَاءَهُمْ بِعِذْقٍ فِيهِ بُسْرٌ وتَمْرٌ ورُطَبٌ ، فقال : كُلُوا ، وَأَخَذَ المُدْيَةَ ، فقال لَهُ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إِيَّاكَ وَالحَلُوبَ » فَذَبَحَ لَهُمْ ، فَأَكَلُوا مِنَ الشَّاةِ وَمِنْ ذلكَ العِذْقِ وشَرِبُوا . فلمَّا أَنْ شَبِعُوا وَرَوُوا قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم لأَبي بكرٍ وعُمَرَ

رضي اللَّه عنهما : « وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ ، لَتُسْأَلُنَّ عَنْ هذَا النَّعيمِ يَوْمَ القِيامَةِ ، أَخْرَجَكُمْ مِنْ بُيُوتِكُمُ الجُوعُ ، ثُمَّ لَمْ تَرْجِعُوا حَتَّى أَصَابَكُمْ هذا النَّعِيمُ » رواه مسلم .

قَوْلُها : « يَسْتَعْذِبُ » أَيْ : يَطْلُبُ الماءَ العَذْبَ ، وهُوَ الطَّيِّبُ . و « العِذْقُ » بكسر العين وإسكان الذال المعجمة : وَهُوَ الكِباسَةُ ، وهِيَ الغُصْنُ . و « المُدْيَةُ » بضم الميم وكسرها : هي السِّكِّينُ . و « الحلُوبُ » ذاتُ اللبَنِ . وَالسؤالُ عَنْ هذا النعِيم سُؤالُ تَعدِيدِ النِّعَمِ لا سُؤالُ توْبيخٍ وتَعْذِيبٍ . واللَّهُ أَعْلَمُ وهذا الأنصاريُّ الَّذِي أَتَوْهُ هُوَ أَبُو الهَيْثَمِ بنُ التَّيِّهان رضي اللَّه عنه ، كَذا جاءَ مُبَيناً في روايةِ الترمذي وغيره .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވި ابو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އެއްރެއަކު ނުވަތަ ދުވާލެއްގައި ގެއިން ނިކުމެ ވަޑައިގަތެވެ. އެހިނދު މާތް الله އެދުރުބޭކަލުންނަށް ރުއްސެވުން ލިބިވި ابو بكر ގެ ފާރޫގު عُمَر ބައްދަލު ވެވަޑައިގަތެވެ. ދެން އައްސަވައިލެއްވިއެވެ. މި (ސ) ވަގުތުގައި ތިޔަ ދެބޭކަލުން ގެއިން ނިކުންނަވާގޮތަށް ތިޔަ އުޅުއްވަނީ ކޮންކަމަކާހުރެ ހުއްޓާތޯ ؟ އެދެބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. ބަނޑުހައިވީ ރަސޫލާއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ދެން ކަލޭގެފާނުގެ ނަފްސު އޮންނަވާ އަތްޕުޅުގައިވާ އިލާހު ގަސަމު ހުވާކުރައްވަމު ބުނެދެމެވެ. ދެން ކަލޭގެފާނު ގެއިން ނިކުންނަވާގޮތުގައި މިވަނީ ތިޔަ ދެބޭކަލުންވެސް ގެއިން ނިކުންނަވާ ގޮތުގައި ކަމެވެ . ތިޔަ ބޭކަލުން ތެދުވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ. ފަހެ އެދެބޭކަލުން އެކަލޭގެފާނާއި އެކު ތެދުވެވަޑައިގަންނަވައިފިއެވެ. އެއަށް ފަހު أَنْصارِي ބޭކަލަކުގެ ގެއަށް ވަޑައިގަތެވެ. އެހިނދު އެބޭކަލާ ގެގައި ނުހުންނަވައެވެ. އެ صحابي ގެ އަނބިކަނބަލުން ފެނުމުން . އޭނާ ކަމުން އަންހެނާ އަހުލަންވަސަހުލަން މަރުޙަބާ ދެންނެވިއެވެ . ދެން رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އަންހެނާ ކުރެން އެއްސެވިއެވެ ގޭގެ ފިރިހެނާ ކޮބައި ހުއްޓާތޯ ؟ އަންހެނާ ދެންނެވިއެވެ. އޭނާ މި ތިމަންނަމެންނަށް ބޯން ފެންގެނައުމަށް ގޮސްފައެވެ . އެހިނދު އެ صحابي އައިސް އާދިވިއްޖެއެވެ. ފަހެ އެ صحابي رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އާއި އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައި ތިއްބެވި ދެބޭކަލުންނަށް ބައްލަވައިލައެވެ. ދެން الحَمْدُ للّه ގެ ކަލިމަކިޔައި حمد ކުރެއްވިއެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. މިއަދު އެއްވެސް މީހަކު ތިމަންނަށް

މިލިބިފައިވާ ކުރުމުން ދުރުވި ކަމެ އަންގަވާ ދުރުމުން ގާތް އެއް ހިއްބަސްކޮށް ނުވާނެވެ
.އެއްނަގުހު ތިރީގެނުން ގޮސް އެބަހުރިނޫނީނބަހި ޖެ ހަރުކާތި ހިހި ހަރުކާތި އަތް
ދެއްވިފައިވާ ހަދުކާ ހިގޮނު (އިހަކާއް) ހާނިއްއް ގޮނޮނުވިއްވެ . ފަހަ ވިދުޖެވިއްވެ.
ފަރިއްހަޖިއްވާނުވެ. އަދި ބަހަނބެއް (ذبح ހުރުމަށްޓަކައި) މަރު އެއް ނުނގެވިއްވެ.
އެހީތެރި رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އާ صحابي އަށް ވިދުޖެވިއްވެ. ހިރުމައިވަފައިވާ
އެއްޗެއް (ހާނުމަތަހަކަށް) ހަލި ނުހައްވަގުވެ . ފަހަ އާ صحابي އަބަހުރިނުނުނ
ދައްވަމުން ބަހަނބެއް ذبح ހުރައްވިއްވެ . ދޫނު އަބަހުރިނު އަބަހަރެއް މަގާއި އަދި އާ
ހަދުރު ހާނިނު ހަދުރު ފަރިއްހަޖިއްވިއްވެ. އަދި ފަނުފުދު ހިއްޖުވިއްވެ . ފަހަ ބަނޖެފުއި
ހުރުހަނު ފިލާ ދިއްމުނުނައި ފަނުފުދު ހިއްޖުވާ ނިމުމުން رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم
މާތް الله އަދުބަވައިހަރުނުހަރު ރުއްސުނު ލާއްވި ابو بكْر އާ ޢާއިޝާއި عُمَر އާ ޢާއިޝަނ
حديث ހުރައްވިވިއްވެ. ވިމުނު ހަލާގަޢުނާ ސަރުޚު ހައިލާގެ އަބިޖެހިއްވާ އިލާހު ގަނޑުދި
ހުވާހަދު ބަނުމާވެ. ހަމަހަކަމުވުރުނު މު نعمة އާއި ގަދު قيامة ދުވަހުނު ވިޔަބައިމުހުނު ނާއި
ސުވާލު ހުރައްވުނައިވެ . ވިޔަބައިމުހުނު ގެއިނު ނިހާނުތީ ބަނޖެހައި ހުނުހަމުވެ. ދުނު
އެނބުރި ގެއްނު ނުދުވެނިއްސު ވިޔަބައިމުހުނުހަނު މިއްޗީ މި ނިޢުމަތް ދިބުމައްވެ .

498 وعن خالدِ بنِ عُمَرَ العَدَويِّ قال : خَطَبَنَا عُتْبَةُ بنُ غَزْوانَ ، وكانَ أَميراً عَلى البَصْرَةَ ، فَحمِدَ اللَّه وأَثْنى عليْهِ ، ثُمَّ قَالَ : أَمَا بعْدُ ، فَإِنَّ الدُّنْيَا آذَنَت بصُرْمٍ ، وولَّتْ حَذَّاءَ ، ولَمْ يَبْقَ منها إِلاَّ صُبَابَةٌ كَصُبُابةِ الإِناءِ يتصابُّها صاحِبُها ، وإِنَكُمْ مُنْتَقِلُونَ مِنْها إلى دارٍ لا زَوالَ لهَا ، فانْتَقِلُوا بِخَيْرِ ما بِحَضْرَتِكُم فَإِنَّهُ قَدْ ذُكِرَ لَنا أَنَّ الحَجَرَ يُلْقَى مِنْ شَفِير جَهَنَّمَ فَيهْوى فِيهَا سَبْعِينَ عاماً لا يُدْرِكُ لَها قَعْراً ، واللَّهِ لَتُمْلأَنَّ .. أَفَعَجِبْتُمْ ،؟ ولَقَدْ ذُكِرَ لَنَا أَنَّ ما بَيْنَ مِصْراعَيْنِ مِنْ مَصاريعِ الجَنَّةِ مَسيرة أَرْبَعِينَ عاماً ، ولَيَأْتِينَّ عَلَيها يَوْمٌ وهُوَ كَظِيظٌ مِنَ الزِّحامِ ، ولَقَدْ رأَيتُني سابعَ سبْعَةٍ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم مالَنا طَعامٌ إِلاَّ وَرَقُ الشَّجَرِ ، حتى قَرِحتْ أَشْداقُنا ، فالْتَقَطْتُ بُرْدَةً فشَقَقْتُها بيْني وبَينَ سَعْدِ بنِ مالكٍ فَاتَّزَرْتُ

بنِصفْهِا، وَاتَّزَر سَعْدٌ بنِصفِهِا ، فَمَا أَصبَحَ اليَوْمَ مِنَّا أَحَدٌ إِلاَّ أَصبَحَ أَمِيراً عَلَى مِصرٍ مِنْ الأَمْصَارِ . وإِنِي أَعُوذُ باللَّهِ أَنْ أَكْونَ في نَفْسِي عَظِيماً . وعِنْدَ اللَّهِ صَغِيراً . رواهُ مسلم .

وله : « آذَنَتْ » هُوَ بَمدِّ الأَلِفِ ، أَيْ : أَعْلَمَتْ . وقوله : « بِصُرْمٍ » : هو بضم الصاد . أي : بانْقطاعِها وَفَنائِها . وقوله « ووَلَّتْ حَذَّاءَ » هو بحاءٍ مهملةٍ مفتوحةٍ ، ثُمَّ ذال معجمة مشدَّدة ، ثُمَّ أَلف ممدودَة . أَيْ : سَرِيعَة وَ « الصُّبابةُ » بضم الصاد المهملة : وهِي البقِيَّةُ اليَسِيرَةُ . وقولُهُ : « يتَصابُّها » هو بتشديد الباءِ . أَيْ : يجْمَعُها . و الكَظِيظُ : الكثيرُ المُمْتَلئُ . وقوله : « قَرِحَتْ » هو بفتحِ القاف وكسر الراءِ ، أَيْ : صارَتْ فِيهَا قُرُوحٌ .

خالد بن عُمَر العَدَوِي ގެ [illegible] عُتْبَة بنُ غَزْوان [illegible] مخاطب [illegible] بصرة ގެ [illegible] ([illegible]) الله އަށް حمد [illegible] [illegible] الله [illegible]

ދާނެއެވެ . އަދި ހަމަކަށަވަރުން ޖިހާދުކުރަން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ ގެ އަރިހުގައި
ހަމަވެސް މިހާރަށް ހުރީ މަގެ. އެހެނދުނު ބުރާވިޔޭ ބިލެވީ ކާން އެއްޗެއް ތިމަންމެންގެ
އަތުގައި ނުވެއެވެ. އަޅުގަނޑު ކާއިރުގެ ސަހަބުބުން އަނގައިގައި ފުރަގަނޑު ހެދިގެން ދިޔައެވެ.
އެއުފަހަރަކާ ތިމަންމެންނަށް ބިރު ފުރައިސަރާއް ދިބުނެވެ. ފަހެ ތިމަންނާ އަޅުގަނޑުގެ
ތިމަންނާއި سَعْدِ بنِ مالك އާއި ދެމިހުރެ ދެކުދުކަމުގައި ބައި ކުރީމުގެ . ފަހެ ތިމަންނާ ނޫ
ހޫ ފަދަ ތިމަންނާ މަނިކުދާއި ބޮޑުބަން ކުރީގެ. ނަމަވެސް މިހާރު ތިމަންނެގެ ވަޒީރީން
ކަށީގެ ހިނދުވެސް ކަށިމެތީގެ ދުނިއެއްގެ އަދިހަ ކަލެ . އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ
އަމިއްލަ އަޅު ދަޅު ހިހާމަ ކަމުގައި ދީނާއިގެ ދީނުގެ ނުބައިކަމުން الله ގެ حضرة ން
ސަލާމަތް ކަން އެދުމެވެ. ހިނގާ އެހެންދުވަން الله ގެ حضرة ގައި އަޅުގަ ހިއާ ވަރުތީ
ކަމެ ހިނދުކަމެވެ .

499 وعن أبي موسى الأَشْعَرِيِّ رضي اللَّهُ عنه قال : أَخْرَجَتْ لَنا عائِشَةُ رضي اللَّهُ عنها كِساء وَإِزاراً غَلِيظاً قالَتْ : قُبِضَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم في هذين . متفقٌ عليه.

ރާއް الله ތަޢާލާ ރުއްސުވާ ނަސާއި ابو موسى الأَشْعَري ގެ ރިވާޔަތެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
ރާއް الله ތަޢާލާ ރުއްސުވާ ނަސާއި عائشة ގެފާނު ތިމަންމެންނަށް އަދި ބޮޑު ފާރާގެ ބުރުގާއެއް
ނަގާފައި ދެއްކެވިއެވެ . އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللّهُ عَلَيْهِ
وسلَّم ގެ ފުރާނަ ދުރު ހިއްޕަވައި ހިފުނީ އެކަށިގެން ލިބުވާފައި އޮތް ދުނިޔަޔޭ
ފެއްޖެއެވެ .

500 وعنْ سَعد بن أبي وقَّاصٍ . رضيَ اللَّه عنه قال : إنِّي لأَوَّلُ العَرب رَمَى بِسَهْمٍ في سَبِيلِ اللَّهِ ، ولَقَدْ كُنا نَغْزُو معَ رسول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ما لَنا طَعامٌ إلاَّ ورَقُ الحُبْلَةِ . وَهذا السَّمُرُ . حتى إنْ كانَ أَحَدُنا لَيَضَعُ كما تَضعُ الشاةُ مالَهُ خَلْطٌ . متفقٌ عليه .

« الحُبْلَةِ » بضم الحاءِ المهملة وإسكانِ الباءِ الموحدةِ : وهي والسَّمُرُ ، نَوْعانِ مَعْروفانِ مِنْ شَجَرِ البَادِيَةِ .

ރަޟީ الله ޢަންހު ވެވޮޑިގެންވާ سَعد بن أبي وَقَّاص ގެ ރިވާޔަތުން ހަދީޘްގައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަކީ الله ގެ މަގުގައި ތިލަ އެޅި ފުރަތަމަ ޢަރަބި މީހާއެވެ .
އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންމެން رسولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުގައި
ޖިހާދު ކުރަމުން ގެންދިޔައީމު حُبْلَة ނަމަކަށް ކިޔާ ގަހުގެ ފަތްތަކާއި އެހެން
އެއްޗެއް ނެތި އައިސްވެސް ނުވެއެވެ . އަދި ތިމަންމެން ކާއިރު ބަކަރި ފަދައިން
ހުންނަނީ ބަކަރިގެ ބޮޑު ފަދައިން އެއްޗެއް ކަހަލަ . އަދި އެއްބައި ބޮޑު ކަމުދާ
ނުހުންނައެވެ .

501 وعن أبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّه عنه . قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم :
«اللَّهُمَّ اجْعَلْ رزْقَ آلِ مُحَمَّدٍ قُوتاً » متفقٌ عليه .

قال أَهْلُ اللُّغَة والْغَرِيبِ : معْنَى « قُوتاً » أَيْ مَا يَسدُّ الرَّمَقَ .

ރަޟީ الله ޢަންހު ވެވޮޑިގެންވާ ابو هُرَيْرَة ގެ ރިވާޔަތުން ހަދީޘްގައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول
الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم دعاء ކުރެއްވިއެވެ. އޭ الله ! مُحَمَّد ގެ ޢާއިލާގެ
އާލުވެރިންނަށް ހަމައަކަށް ބަހާލަ ޢިލްމު ކުރައްވާ ފަދަ ރިޒްޤު ދެއްވާނދޭވެ
!

502 وعن أبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّه عنه قال : واللَّه الذي لا إلهَ إلاَّ هُوَ ، إنْ كُنْتُ لأعتَمِدُ بِكَبِدِي على الأَرْضِ مِنَ الجُوعِ ، وإنْ كُنْتُ لأَشُدُّ الحجرَ على بَطْنِي منَ الجوعِ . ولَقَدْ قَعَدْتُ يوْماً على طَرِيقهِمُ الذي يَخْرُجُونَ مِنْهُ ، فَمَرَّ النَّبِيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فَتَبَسَّمَ حِينَ رَآنِي ، وعَرَفَ ما في وجْهِي ومَا في نَفْسِي ، ثُمَّ قال : « أَبا هِرٍّ ،،» قلتُ : لَبَّيْكَ يا رسولَ اللَّه، قال : «الحقْ » ومَضَى ، فَاتَّبَعْتُهُ ، فدَخَلَ فَاستَأْذَنَ ، فَأُذِنَ لي فدَخَلْتُ ، فوجَدَ لَبَناً في قَدحٍ فقال: « مِنْ أَيْنَ هذَا اللَّبَنُ ؟ » قالوا : أَهْدَاهُ لَكَ فُلانٌ أَو فُلانة قال : « أَبا هِرٍّ،،» قلتُ : لَبَّيْكَ يا رسول اللَّه ، قال : « الحق إِلى أَهْلِ الصُّفَّةِ فادْعُهُمْ لي». قال : وأَهْلُ الصُّفَّةِ أَضيَافُ الإِسْلام ، لا يَأْوُون عَلَى أَهْلٍ ، ولا مَالٍ ، ولا على أَحَدٍ، وكانَ إِذَا أَتَتْهُ صدقَةٌ بَعَثَ بِهَا إِلَيْهِمْ . ولَمْ يَتَنَاولْ مِنْهَا شَيْئاً ، وإِذَا أَتَتْهُ هديَّةٌ أَرْسَلَ إِلَيْهِمِ وأَصَابَ مِنْهَا وَأَشْرَكَهُمْ فيها

، فسَاءَني ذلكَ فَقُلْتُ : وما هذَا اللَّبَنُ في أَهْلِ الصُّفَّةِ ؟ كُنْتَ أَحَقَّ أَن أُصِيب منْ هذا اللَّبَنِ شَرْبَةً أَتقوَّى بهَا، فَإِذا جاءُوا أَمَرنِي ، فكُنْتُ أَنا أُعْطِيهِمْ ، وما عَسَى أَن يبْلُغَني منْ هذا اللَّبَنِ ، ولمْ يَكُنْ منْ طَاعَةِ اللَّه وطَاعَةِ رسوله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بدٌّ. فأَتيتُهُم فدَعَوْتُهُمْ ، فأَقْبَلُوا واسْتأْذَنوا ، فَأَذِنَ لهُمْ وأَخَذُوا مَجَالِسَهُمْ مِنَ الْبَيْتِ قال : « يا أَبا هِرّ ،، » قلتُ : لَبَّيْكَ يا رسولَ اللَّه ، قال : « خذْ فَأَعْطِهِمْ » قال : فَأَخَذْتُ الْقَدَحَ فَجَعَلْت أُعْطِيهِ الرَّجُلَ فيَشْرَبُ حتَّى يَرْوَى ، ثُمَّ يردُّ عليَّ الْقَدَحَ ، فَأُعطيهِ الآخرَ فَيَشْرَبُ حتَّى يروَى ، ثُمَّ يَرُدُّ عَليَّ الْقَدحَ ، حتَّى انْتَهيتُ إِلى النَّبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، وَقَدْ رَوِيَ الْقَوْمُ كُلُّهُمْ، فَأَخَذَ الْقَدَحَ فَوَضَعَهُ على يَدِهِ ، فَنَظَرَ إِليَّ فتَبَسَّمَ ، فقال : « أَبا هِرّ » قلتُ : لَبَّيْكَ يا رسول اللَّه قال : « بَقِيتُ أَنَا وأَنْتَ » قلتُ صدَقْتَ يا رسولَ اللَّه ، قال : « اقْعُدْ فَاشْرَبْ » فَقَعَدْتُ فشَرِبْتُ : فقال : « اشرَبْ » فشَرِبْت ، فما زال يَقُولُ : « اشْرَبْ » حَتَّى قُلْتُ : لا وَالَّذِي بعثَكَ بالحَقِّ ما أَجِدُ لَهُ مسْلَكاً ، قال : « فَأَرِني » فأَعطيْتهُ الْقَدَحَ ، فحمِدَ اللَّه تعالى ، وَسمَّى وَشَرِبَ « الفَضلَةَ» رواه البخاري .

މާތް الله ޙަޟްރަތުން ޤަސަމްވި ابو هُرَيْرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ޖުހަވަލި
حق ގޮތުގައި އަޅުކަމްލެވޭ ވެވޭ އެހެން އިލާހަކު ނުވާ އިލާހު ގަސްދީ ހަލާކު ބަނޑުވެ .
ހަޔާކަތުވެރިން ބިމުން ބަނޑުހައިވި ހޫނު ކަލުގެ ސަބަބުން ބަނޑު ބިމުގައި ޖެއްސަވައިގެން
އޮތީމެވެ . އަދި ހަޔާކަތުވެރިން ބިމުން ބަނޑުހައިވި ހޫނު ކަލުގެ ސަބަބުން ބަނޑުގައި
ހިލަ ބަނދެގެން އުޅުނީ ވެސް . އަދި ބިމުން ސިފައިވާ ބަލާ އެއްދުވަހު ނިކަމެތިކަމާ
ވެގެން އިނީމުއި އިއީމެވެ . ފަހު نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ބިމުން ބަލާ ކުރިއަށް
ހިނގާފައި ވެއެވެ . އަދި ބިމުން ދިޔަވެއްސަވައިގެން ހިނގާފައިވެސް ފަހުވެއެވެ . އަދި
ބިމުން ބަރަކާތް ކުރިއަށް ވެސް ނުކުތް ދެއްކެވިގެންވެސް ބަލާ ބަޔަކާ ބިމުން
ނާރު އަހުރިވެއްޖެވެ . ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ ابو هُرَيْرَة އެވެ . ބިމުން
ދެންނެވީމެވެ. لَبَّيْكَ އެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ. ބިމުން ކަލަހަރުވަތް
ހިންގާލާ . އަދި އަހަރެމެންނަށް ހިނގާލާ ގެންނެވީ . ފަހު ބިމުން ބަލާ އަހަރެމެންނަށް
ދިޔައީ ހިނގާ ބިމުން ގެންދިޔަ . ފަހު އަހަރެމެންނަށް ގެނެސް ދިޔައިގެންދެވެ . ދެން ބިމުން
އަތުގައި ނިކަމެތިކަން ބަލާ . ފަހު ބިމުން ވަނދެމުން އިށީނދެ ދެއްވިއެވެ .

ފަހެ ގެއަށް އެކަލޭގެފާނު ވަތް ވަޑައިގެންނެވުމުން ހިނގުމުން ދަރުވާޒާގައި ހިތި އެގޮވައި ހުރި ބެއްލެވިއެވެ. ފަހެ އެއްސެވިއެވެ. މި ކިރުތަށި ލިބުނީ ކޮންތާކުން ހެއްޔެވެ ؟ ގެއިން ޖަވާބު ދެއްވިއެވެ. މިއީ ފުލާނާ ކަލޭގެފާނަށް ގެންނަވައިގެ ހަދިޔާ އަކަވެ . ވިދާޅުވިއެވެ. ޔާ ابوهُرَيْرَة އެވެ. ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. لَبَّيْكَ އެވެ. ޔާ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. أَهْل الصُّفَّة ގެ ބޭކަލުންގެ ގާތަށް ދުއްވާށެވެ. ދެން އެބޭކަލުން ގެނެސް އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް އެއްކޮށް ދަޢުވަތު ދެއްވުމަށެވެ. ابوهُرَيْرَة ވިދާޅުވިއެވެ. أَهْل الصُّفَّة ގެ ބޭކަލުންނަކީ އިސްލާމް ދީނުގެ މެހުމާނުންނެވެ. އެބޭކަލުންނަކަށް عائلة އެއްގެ އަދި މުދަލެއްގެ ބަރޯސާއެއް ނުވެއެވެ. އަދި މީހެއްގެ ބައިން އެއިހަށް ނުދެއެވެ. (އަމިއްލަކޮށް) އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް ޞަދަޤާތެއް އައިސްފިނަމަ އެބޭކަލުންނަށް ފޮނުއްވައެވެ. އަދި އެއިން އެއްވެސް އެއްޗެއް ބޭނުން ނުކުރައްވައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް ހަދިޔާއެއް ގެނެސް އައިސްފިނަމަ އެއަށް ފޮނުއްވައި އެބޭކަލުންނަށް ފޮނުއްވައެވެ. އަދި އެއިން އަމިއްލަ ފަރާތުން ވެސް ބޭނުން ކުރައްވައެވެ. އަދި އެބޭކަލުންނާއި ހިއްސާ ކުރައްވައެވެ. ފަހެ (އެކަލޭގެފާނު އެބޭކަލުންނަކީ އެކަވަޅުން ދަޢުވަތުދެއްވައިގެންނެވެ) ތިމަންނަ ހިތު ހިތަހަރު ނުރުހިގެންނެވެ . ތިމަންނަ ހިތާ ހިތާ ބުނީމެވެ. أَهْل الصُّفَّة ގެ ބޭކަލުންނަށް މިކިރު ކިހާ ފުދޭން ވާނީ ކިހިނެއް ހެއްޔެވެ ؟ މިކިރުން ބައިގަން ހަށިގަނޑަށް ވަރު ދެއްސުން އިނދެ ހެޔޮވުން ބައިވަރު ވާނީ ތިމަންނައެވެ. ފަހެ އެބޭކަލުން އައުމުން އެކަލޭގެފާނު އަމުރު އެމީހުން ދިނުމަށް ހަވާލުކުރައްވާނީ ތިމަންނައަށެވެ. އަދި އެއިން ވާއިރު ވަރަށް އެއްވެސް އެއްޗެއް ތިމަންނަށް ހަމަޔަކަށް ނުލިބޭނެއެވެ. އަދި اللهއާއި އެކަލާނގެ رسول އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަށް ކިޔަމަން ނުވުމުގެ އެއްވެސް ގޮތެއް ނެތެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ އެބޭކަލުންގެ ގާތަށް ދިޔައީމެވެ. އަދި އެބޭކަލުންނަށް ދަޢުވަތު އިއްވީމެވެ. ފަހެ އެބޭކަލުން ވަޑައިގަތެވެ . އަދި ގެއަށް ވަނުމުގެ އިޒުނަށް އެދި ދެއްވައިފިއެވެ. ފަހެ އެބޭކަލުންނަށް އިޒުން ދެއްވިއެވެ. އަދި އެބޭކަލުން ގޭތެރޭގައި އިށީނދެވަޑައިގަތެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ޔާ ابو هُرَيْرَة އެވެ . ތިމަންނަ ޖަވާބުގައި ދެންނެވީމެވެ. لَبَّيْكَ އެވެ. ޔާ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ކިރުތަށި ހިފާށެވެ. ދެން އެއިން އެބޭކަލުންނަށް ބޯން ދޭށެވެ . ފަހެ ތިމަންނަ އެތަށި ހިފީމެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ އެތަށި އެކަކަށް ދިނުމުން އޭނާ ބޯނީ ފުދެންދެން ހުއްޓެވެ ފަހެ އެތަށި ތިމަންނައަށް

ދެއެވެ . ދެން ތިމަންނަ އެބަހިރު އަނބުރާ ދިޔައީ ދުވަހު . ފަހެ އައިމާފިޔެސް ބަނޑު
ގުޑުމުން ދުއްވާ . ދެން އެބަހިރު ތިމަންނަގެ އަތުން ދުވަހު . އެކަމަކު ތިއީން ގަސް
نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އާއި ހަމަޖެހުން ދިޔައީއެވެ. އެހިނދު އެއްގަމު ތިބި ބަނޑު
ގުޑުވާއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ތިމަންނަގެ އަތުން ބާޒާރު ހައްދުވައިގެ . އަދި އަތުގެ
ތިކަމި ބައްދާވިއެވެ. އަދި ތިމަންނައާއި ދިމާލަށް ބައްލަވައިގެ. ދެން ހިނގާން ފަށައިގެން
. އަހަރެން ދުރު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ ابو هُرَيْرَة އެވެ . ތިމަންނަ ޖަވާބުގައި ދެންނެވީމެވެ. لَبَّيْكَ
އެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ބަލާ މިޔަތީ ތިމަންނަ އާއި ދިމާ އާއި
ދަމުހުންނާށެވެ. ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. ބަލައިދިނިމާއި ގަޑުދުވަހު . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ. އިންނާނެވެ. ދެން އެކަމަކު ގެފުޅު ބަލާ. ދެން ތިމަންނަ ވަނީ. އަދި
ބެލީމެވެ . (ތިމަންނަ ހައްޖުމުން) ދެން ވިދާޅުވިއެވެ (އަދިވެސް) ބަލާ . ދެން
ތިމަންނަ ބެލީމެވެ. އަދި ތިމަންނަ ހައްޖާ ކާތްރު ދެތަނާ ބިޔަލާ ބާލާ ވިދާޅުވިއެވެ.
އެންމެ ދަރުން ގޮސް ތިމަންނަ ދޮންނެވީމެވެ . ކާލާގެފާނު حق އާއި ގެން ފުރުއްވި އިލާހު
ގަންނަމުން ހެވާ ކާތްފުޅާ ބަދުވެ. ތިމަންނަގެ ބަނޑަކަށް އިތުރަށް ބަން އެއްވެސް ޖާގައެއް
ނުފެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އަހަން ދިއްލާ ދޫއްވާލަވެ. ދެން ތިމަންނަ ބޮޅިލި އެކަލޭގެފާނު
އަތްދީފިއެވެ . ދެން އެކަލޭގެފާނު الله އަށް ހަމްދު ކުރައްވައިފިއެވެ . އަދި بسم الله ވިދާޅުވިއެވެ.
އަދި ބާކީ ހުރި އެއްޗެހި ހުއްޓުވާލެއްވިއެވެ .

503 وعن مُحَمَّدِ بنِ سِيرينَ عن أبي هريرةَ ، رضي اللَّه عنه ، قال : لَقَدْ رأَيْتُني وإِنِي لأَخرٌّ فِيما بَيْنَ مِنْبَرِ رسولِ اللَّه صلى الله عليه وسلم إلى حُجْرَةِ عائِشَةَ رضي اللَّه عنها مَغْشِيّاً عَلَيَّ ، فَيجِيءُ الجَائي ، فيَضَعُ رِجْلَهُ عَلى عُنُقِي ، وَيرَى أَنِّي مَجْنونٌ وما بي مِن جُنُونٍ ، وما بي إِلاَّ الجُوعُ . رواه البخاري .

مُحَمَّد بنِ سِيرين ރަޙްމަ الله ޢަލައިހި ސިއްރަހުގައި ابوهُرَيْرَة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންނަގެ
ޙާލަތު ދުވަސްވަސް ތިމަންނަ ދެކެފީމެވެ . ތިމަންނަ (ބަނޑުހައިހޫނުކަމުން ސިހިބޭހުން)
رسول اللَّه صلى الله عليه وسلم ގެ مِنْبَر އާއި عائِشَة ގެފާނުގެ ގެޔާއި ދެމެދު ހަޅިއެޅެން
ގޮސް ވެއްޓިފައި އޮވެއެވެ . އަދި އެތަނުން ހިނގައިދާ މީހުން ތިމަންނަގެ ކަރުދަށުގައި ފައި

އަގާ އޭބައެވެ . (އަދި މުތަދިން ހަނބަލުން ރ އައިވުމުންތާރި އަރަބީން ކާރާ ކަމުކާވެ .)
އަދިހުން ހިލާރަސީ ތިމަންނަ މާތިބަރިން ހަނބަލުގައި އަޅި ކަމަރުވެ. (ހަދީޘްބަގައި)
ޙަދީޘްތަކުގައި ވާ ބަރި އައް ނުވާވެ. ތިމަންނަ ހުރިގަނޑުގައި ހުރި ހަލަ އަކާނި
ބަނޑުދައި ހުނު ކާކަވެ .

504 وعن عائشةَ ، رضيَ اللَّه عنها ، قَالَتْ : تُوُفِّيَ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ودِرْعُهُ مرْهُونَةٌ عِند يهوديٍّ في ثَلاثِين صاعاً منْ شَعِيرٍ . متفقٌ عليه .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވި عائشة ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ޙަދީޘްގައި ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسولِ اللّه صلى الله عليه وسلم އަވަހާރަވި ހިނދު އެކަލޭގެފާނުގެ އަލްދިރުޢު ގާތު އޮތީ
ޔަހޫދީއަކުގެ އަތުގައި ތިރީސް ޞާޢު ފުށުގެ ބަދަލުގައި ރަހުނު ކުރެވިފައެވެ .

505 وعن أَنس رضي اللَّه عنه قال : رَهَنَ النَّبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم دِرْعهُ بشَعِير ، ومشيت إِلى النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بِخُبْز شَعير ، وَإِهَالَةٍ سَنِخَةٍ ، ولَقَدْ سمِعْتُهُ يقُولُ : « ما أَصْبحَ لآلِ مُحمَّدٍ صـ . ـاعٌ ولا أَمْسَى وإِنَّهُم لَتِسعَةُ أَبْيَاتٍ » رواه البخاري .

« الإِهَالَةُ » بكسر الهمزة : الشَّحْمُ الذَّائبُ . وَالسَّنِخَةُ » بِالنون والخاءِ المعجمة ، وَهِيَ: المُتَغَيِّرةُ .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވި أَنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ޙަދީޘްގައި ވެއެވެ. نبيُّ صلّى اللهُ
عَلَيْهِ وسلَّم އެކަލޭގެފާނުގެ އަލްދިރުޢު ފުށަށް ބަދަލުގައި ރަހުނު ކުރެއްވިއެވެ .
އަދި ތިމަންނަ (އަޅުގަނޑު) އެކަލޭގެފާނަށް އަތިރަށް ފުށުން ހަޑިވެފައިވާ އަދި
ތެޔޮފުރި ހުރި ސަރުބީ ކާއެއް ހިފާގެން ދިޔައީމެވެ . އަދި ތިމަންކަލުން އެކަލޭގެފާނުން
ވިދާޅުވަނީ އަޑުއިވިއެވެ . (އެކަލޭގެފާނުން ވިދާޅުވިއެވެ .) مُحَمَّدٍ ގެފާނުގެ އާއިލާ އަކަށް
އަކައިރު ހެނދުނުގެ ވަގުތެއްގައި ވެސް އަދި ހަވީރުގެ ވަގުތުގައި ވެސް (ބަނޑުފުރާ
ކާހަނ އައްބަރު) ނުވެއެވެ . ދެންވެސް ނުވޭއެވެ . (ނުވޭ ވިދާޅުވިއެވެ.) އަދި
ތިމަންކަލުން އެކަލޭގެފާނުގެ އާއިލާ ނުވަގެ އަހަރެވެ .

506 وعن أبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّه عنه ، قال : لَقدْ رَأَيْتُ سبْعين مِنْ أَهْلِ الصُّفَّةِ ، ما مِنْهُم رَجلٌ عَلَيه رِداء ، إمَّا إِزارٌ وإمَّا كِساءٌ ، قَدْ ربطُوا في أَعْنَاقِهم مِنهَا ما يَبْلُغُ نِصفَ السَّاقيْنِ ، ومِنهَا ما يبلُغُ الكَعْبَينِ ، فيجمعُهُ بِيدِهِ كَراهِيَةَ أَن تُرَى عَوْرَتُهُ . رواه البخاري .

މާތް الله ރުހުސުންތެރިވި ابوهُرَيْرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ أَهْلُ الصُّفَّةِ ގެ ހާލަތުން ދުށީމެވެ. އެއިން ހާލަތުގެ އެމީހާ (އަނގިރަޖެ ނިވާ ވަރުގަ ބޮޑު) ފޮތިގަނޑެއް ނުވަތަ ހާލަތުގެ އެމީހާ އެންނަނީ ހަމައެކަނި ފޮތިގަނޑު ހަމައެކަނި ހަށިގަނޑުގައި އަޅާލާފައިވާ ގަނޑެއްކަމެވެ. އެގޮތް ގަނޑު ހާލަތުގެ ބައެއް ކަނޑުގެ ބާއްވާލާފައެވެ. އެގޮތް ބައެއް ހާލަތުން ކަކުލުގެ ދަށުގައި ... އެބަ ބައެއް ހާލަތުގެ ހަޅުތަކުގެ ... އަދި ހާލަތުން ފިޔަތަކަށް ... އެމީހުން އެގޮތް ގަނޑު ހިފަހައްޓަވައެވެ. އެއީ ހަމަހޭ ކަށްޓާހިފުއްލެއް ފެނުމަށްއެވެ.

507 وعن عائشةَ رضي اللَّه عنها قالت : كَانَ فِرَاشُ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مِن أدَمٍ حشْوُهُ لِيف . رواه البخاري .

މާތް الله ރުހުސުންތެރިވި عائشة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެ ވިދާޅުވިއެވެ. رسولِ اللّه صلى الله عليه وسلم ގެ ބޮންޑިބޭހިއް ހަދާފައިވީ އޮށިގަނޑުގައި ހަންޑިގަނޑު ހަދާފައިވާ ގަނޑުވިއެވެ.

508 وعن ابن عمر رضي اللَّه عنهما قال : كُنَّا جُلُوساً مَعَ رسولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إِذْ جاءَ رَجُلٌ مِن الأَنْصارِ ، فسلَّم عليهِ ، ثُمَّ أَدبرَ الأَنْصَارِيُّ ، فقال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « يَا أَخَا الأَنْصَارِ ، كَيْفَ أَخِي سعْدُ بنُ عُبادةَ ؟ » فقال : صَالِحٌ ، فقال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ يعُودُهُ مِنْكُمْ ؟ » فقام وقُمْنا مَعَهُ ، ونَحْنُ بضْعَةَ عشَرَ ما علَينَا نِعالٌ وَلا خِفَافٌ ، وَلا قَلانِسُ، ولا قُمُصٌ نمشي في تلكَ السِّبَاخِ ، حتَّى جِئْنَاهُ ، فاستَأْخَرَ قَوْمُهُ مِنْ حوله حتَّى دنَا رسولُ اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وأَصْحابُهُ الَّذِين مَعهُ .
رواه مسلم .

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުހުސްވުންލެއްވި عبد الله بن **عمر** ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން
ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . ތިމަންކަލޯ رسول اللّه صلى الله عليه وسلم އަރިހުގައި ތިއްބާ
أنْصاري ބޭކަލަކު ވަޑައިގެންފިއެވެ . ދެން ސަލާމް ކުރެއްވިއެވެ. އެއަށްފަހު އެނބުރި ދާން
ފެށިތަނުގައި ގޮތްވެ . އެހިނދު رسول الله صلى الله عليه وسلم އެ صحابي އަށް
ގޮވާލެއްވިއެވެ. އޭ أنْصاري أخ އާ އެވެ. ތިމަންނަގެ أَخ سعْدُ بنُ عُبادةَ ގެ ހާލު ކިހިނެއް
ހެއްޔެވެ ؟ އެ صحابي ދެންނެވިއެވެ. ރަނގަޅެވެ.ދެން رسول اللّه صلى الله عليه وسلم
ތިމަންމެން ކުރެން އެއްސެވިއެވެ. ޒިޔާރަތްކުރާނީ ކޮބައިހެއްޔެވެ ؟ އެ صحابي އަށް ޓަކައި
ކުރެން ދާނީ ކޮންބައެއް ހެއްޔެވެ ؟ އެއަށްފަހު ޒިޔާރަތް ކުރެއްވުމަށް ދިޔައެވެ. އަދި ތިމަންމެން (ވެސް
) އެކަލޭގެފާނާ އަރިހުގައި ޒިޔާރަތްކުރީމެވެ . އެހިނދު ތިމަންމެންނަކީ އަދަދު 10 އަކާއް ވުރެ
ކުޑަ ބޭކަލުނެވެ ގިނައެވެ. ތިމަންމެންގެ ފައިވާނެއް ނެތެވެ. އަދި ހަންޑުއެއްވެސް
(ހަމުން ވާ ދިސްޓާރިނެއް) ނެތެވެ . އަދި ބޯއިގެއްވެސް ނެތެވެ. އަދި ގަމީހެއްވެސް
ނެތެވެ . ތިމަންމެން އެ ކަނޑިރާ ބިމުގައި ހިނގުމުން ގޮސް އެންމެފަހުން އެ صحابي
އާއި ހަމައަށް ދިޔައީމެވެ. އެހިނދު އެ صحابي ގެ ގާތުގައި ތިބި ޤައުމު އާއިލާގެ މީހުން
(ތިމަންމެންނަށް ބަންދުވެފައި) ދުރަށް ހިގައްޖެއެވެ . އަދި رسول اللّه صلى الله عليه
وسلم އާއި އެކަލޭގެފާނާ އަރިހުގައި ތިއްބެވި ބޭކަލުން އެ صحابي އާއި ކައިރިއަށް
ޖެހި ވަޑައިގެންފިއެވެ .

509 وعن عِمْرانَ بنِ الحُصَين رضي اللَّه عنهما ، عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أَنه قال
: **« خَيْرُكُمْ قَرنِي ، ثُمَّ الَّذِينَ يلونَهم ، ثُمَّ الَّذِينَ يلُونَهُم » قال عِمرَانُ : فَمَا أَدري قال النبي**
صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مَرَّتَيْن أو ثَلَاثاً « ثُمَّ يَكُونُ بَعدَهُمْ قَوْمٌ يشهدُونَ ولا يُسْتَشْهَدُونَ ،
وَيَخُونُونَ وَلا يُؤْتَمَنُونَ ، وَيَنْذِرُونَ وَلا يُوفُونَ ، وَيَظْهَرُ فِيهِمْ السِّمَنُ » متفقٌ عليه.

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުހުސްވުންލެއްވި عِمْران بن الحُصَين ، نبيُّ އާ صَلّى اللهُ
عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރައްވައިފައެވެ . އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައިފައެވެ.
ތިމަންކަލޯގެ ޒަމާނުގެ ބޭކަލުން އެންމެ ހެޔޮ ބޭކަލުން ތިމަން ކަލޭގެފާނުގެ ފަހުން
މީހުންނެވެ. ދެން އެއާއި ޖެހިގެން އަންނަ މީހުންނެވެ . ދެން އެއާއި ޖެހިގެން އަންނަ

މީހުންނެވެ (عِمْران بن الحُصَين ވިދާޅުވިއެވެ . نبيُّ صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم އެކަލޭގެ
ވިދާޅުވި ދުވަހަކު ކަމަށް ނުވަތަ ލިބެން ހަރަދު ކަމަށް ތިމަންނައަށް ނޫނެއެވެ .) حديث
ކުރެއްވިއެވެ. ދީން އައުރާޅު ބަލަހަރު އަންނަނިވިއެވެ . އެމީހުން އަމިއްލައިން ހާލު ބަލާ
އަދާ ކުރުމުން ގަބޫލުކުރެވެއެވެ . އަދި ހާލުބަލަން ބާރުރުވި ވަގުތު ހާލުބަލާ ނުކުރުމެވެ .
އަދި ޒަކާތްދިނުމުގައި ވަރުން ގަބޫލުކުރެވެއެވެ . އަދި އަލްއާޚިރަތުގައި އެއް ނުވާނެވެ . އަދި
ނަފުސު ބާރުތަކުގެ . ނަފުސުގެ އެ ނަފްސު ދަރާ ނުފުޅުދެއްވެއެވެ . އަދި އެމީހުންގެ
ހިނގަނޑުގައި މަގު ޖަހަރުން (ޖެހިލުމުން) ދީނުގައެވެ .

510 وعن أبي أُمامة رضي اللَّه عنه قال : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « يا ابْنَ آدمَ : إِنَّكَ إِنْ تَبْذُل الفَضلَ خَيْرٌ لَكَ ، وَأَن تُمْسِكهُ شرٌّ لَكَ ، ولا تُلامُ عَلى كَفَافٍ، وَابدأ بِمنْ تَعُولُ » رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި ابو أُمامة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . رسول اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. "ޔާ އާދަމުގެ ދަރިކާއެވެ. ތިބާގެ އަތުގައި އިތުރަށް ހުންނަ މުދާ (ހޭދަކުރަންޖެހޭގޮތުގައި ހޭދަ ކުރުން ތިބާއަށް ހެޔޮ ވާނެ ކަމެވެ .) އަދި އެމުދާ ހިފަހައްޓާ ބައްޓަން ބޮޑުވުމުން ނުބައި ކަމެއް ކަމެވެ . އަދި ދިރިއުޅުމަށް ކުޑަވެގެން ގެނެވޭ ހާލަތު ބޮޑު ހަރަދުކުރުން ނުވާ ކަމުގައި ބޭނުންވާ މިންވަރަށް ހިފަހައްޓާ ކަމެވެ . އަދި (ހަރަދުކުރުމުގައި) ފުރަތަމަ އާއިލާއިން ފެށުމެވެ .

511 وعن عُبَيد اللَّه بن مِحْصَنٍ الأَنْصاريِّ الخَطْمِيِّ رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « منْ أَصبح مِنكُمْ آمِناً في سِرْبِهِ ، معافى في جَسدِهِ ، عِندهُ قُوتُ يَومِهِ ، فَكَأَنَّمَا حِيزَتْ لَهُ الدُّنْيَا بِحذافِيرِها . رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ .

« سِرْبِهِ » بكسر السين المهملة ، أَي : نَفْسِهِ ، وقِيلَ : قَومِه .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި عُبَيد اللَّه بِن مِحْصَنٍ الأَنْصارِيِّ الخَطْمِي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މިހާރު ހަށިގަނޑު ހިނގާ ހަމަޖެހިލައި ބިރުބަޔަކާއި

އަސިބަދަރީންނަށް އަމާންކަން ލިބިވަޑައި އަދި ހަށިހަމަޖެ ދުވަހުގެ ކަށްވަތީ ހުރެވެއި އަދި
އެދުވަހު ބަނޑުފުރާނު މުއްޔި ކުރާން ވަރުގެ ކާ އެއްޗެއް ހުރިއްޖެނަމަ ފަހަ އެމީހަކަށް
މުޅި ދުނިޔެ ލިބިފައިވާ މިސާލެވެ .

512 وعن عبدِ اللَّه بن عمرو بنِ العاصِ رضي اللَّه عنهما ، أَن رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « قَدْ أَفلَحَ مَن أَسلَمَ ، وكَانَ رِزقُهُ كفَافاً ، وقَنَّعَهُ اللَّه بِمَا آتَاهُ » رواه مسلم.

މާނަ الله އަރިހުގައި ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ ޞަޙާބީ عبد اللَّه بن عمرو بنِ العاص ގެ ރިވާޔަތުން
ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . ރަސޫލާ ކަލަންގެ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث
ކުރެއްވިއެވެ يقينًا އަމިއްލަ ދިރިއުޅުމާ ކާނާ ލިބިގެންވެއެވެ . އެއި އިސްލާމްވީ އަދި
ހައްޤުގައި ކިބައިގައި ފުދޭ ވަރަށް ރިޒުޤު ލިބިފައި އަދި އޭނާއަށް ލިބިފައިވާ މިންވަރަށް ހިތް
ހިތްހަމަ ޖެހުން اللهމިންވަރު ކުރައްވައިފައިވާ މީހާއެވެ .

513 وعن أبي مُحَمَّد فَضَالَةَ بنِ عُبَيْد الأَنْصَارِيِّ رضي اللَّه عنه ، أَنَّهُ سَمِعَ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقُولُ : « طُوبَى لِمَنْ هُدِيَ إِلى الإِسْلام ، وكَانَ عَيْشهُ كفَافاً ، وقَنِعَ » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسن صحيح .

މާނަ الله ރުހިވޮޑިގެންވާ ابو مُحَمَّد فَضَالَةَ بن عُبَيْد الأَنْصَارِي ވިދާޅުވިއެވެ .
ރަސޫލާ ކަލަންގެ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑު
އެހީމެވެ . އެކަލޭގެ މިސްރި حديث ކުރައްވަމުއެވެ. އެމިނާހަށް އިސްލާމްދީނަށް ހިދާޔަތް. އެއީ
އިސްލާމް ދީނަށް ހިދާޔަތް ލިބިފައި އަދި ހައްޤުގައި ފުދޭ ވަރަށް ރިޒުޤު ލިބިފައި އަދި އެ
މައްޗަށް ހިތްހަމަ ޖެހުން ލިބިފައިވާ މީހާއެވެ .

514 وعن ابن عباسٍ رضي اللَّه عنهما قال : كان رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَبيتُ اللَّيَالِيَ المُتَتَابِعَةَ طَاوِياً ، وَأَهْلُهُ لا يَجِدُونَ عَشاءَ ، وكَانَ أَكْثَرُ خُبْزِهِمْ خُبْزَ الشَّعِيرِ. رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صحيح .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عبدِ اللّه بن عباسٍ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ .
رسولِ اللّه صلى الله عليه وسلم ބަނޑުހައިގައި ހުރެ ކަންތަކަށް ވިޔަ ރޭގަނޑު ހުސްބަނޑުން ރޭރޭ
ކުރައްވައެވެ. އަދި އަހުލުވެރިންނަށް ބޭނުންވާ އެއްޗެއް ވިޔަ ނެތް ބުރާކެއި ފުއްޕާއިކުރައްވާނެތް
އެއްކަލަ ހިތުގައި ނުވައެވެ . އަދި އަހުލުވެރިން ފުއްޕާއިކުރައްވާ ވިޔަ ނުހިމެނޭ ގޮތަށް
ކަރުބަވެ .

515 وعن فضَالَةَ بن عُبَيْدٍ رضي اللَّه عنه ، أَن رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كَانَ إِذَا صَلَّى بِالنَّاس يَخِرُّ رِجَالٌ مِنْ قَامَتِهِمْ في الصَّلاةِ مِنَ الخَصَاصةِ وَهُمْ أَصْحابُ الصُّفَّةِ حَتَّى يَقُولَ الأَعْرَابُ : هَؤُلاءِ مَجَانِينُ ، فَإِذَا صلى رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم انْصَرَفِ إِلَيْهِمْ ، فقال : « لَوْ تَعْلَمُونَ ما لَكُمْ عِنْدَ اللَّه تعالى ، لأَحْبَبْتُمْ أَنْ تَزْدادُوا فَاقَةً وَحَاجَةً» رواه الترمذي ، وقال حديثٌ صحيحٌ.

« الخَصاصَةُ » : الْفَاقَةُ والجُوعُ الشَّدِيدُ .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ فضَالَةَ بنِ عُبَيْدٍ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ . ވިދާޅުވިއެވެ .
ހަމަކަށަވަރުން رسول اللّه صلى الله عليه وسلم މީސްތަކުންނާއެކު ނަމާދު
ކުރައްވާއިރުން ގެންދަވާ ހިނދު ތަނބުން ބަޔަކު ފިރިހެން ވެއްޓޭ ބަނޑުހައި ހުން
ކަމުން ކަނބުނުކުރުވެގެން ގޮތް ވައްޓިގެން ދިޔައެވެ . އަދި އެއީ صفّة ގެ أَصْحابُ
ބޭކަލުންނެވެ . (އަރަބިކަނބަލުގެ) ރަށުވެރިގެ މީހުން ބުނެއެވެ . އެއީ މުޅަ ބައިހާ ދިއުމަ
ވިދާ މީހުންނެވެ . ފަހެ رسول اللّه صلى الله عليه وسلم ނަމާދު ނިމުމުން
އެބޭކަލުންނަށް މުރާޖަބު ކުރައްވައިވައެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . ފަހެ حديث ކުރައްވައިވައެވެ. ވިދާޅުވީއެވެ.
الله ގެ حضرة ގައި ވިއްސަވިސްނުންއެކަކީ ހުރި ދެރަވެއް ގޮތާއި އަޅުގަނޑު
ވިއްސަވިއްސުގެ ހާލަތު ކަމެއް މީހުން ބޭނުން ފުރުން އެދިއްޖެ ހާލުތަކުން އަދިނެތިވާ .

516 وعن أبي كَريمَةَ المِقْدامِ بن معْدِ يكَرِب رضي اللَّه عنه قال : سمِعتُ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقولُ : « مَا ملأَ آدميٌّ وِعَاءً شَرّاً مِنْ بَطْنِه ، بِحسْبِ ابن آدمَ أُكُلاتٌ يُقِمْنَ صُلْبُهُ ، فإِنْ كَانَ لا مَحالَةَ ، فَثُلُثٌ لطَعَامِهِ ، وثُلُثٌ لِشرابِهِ ، وثُلُثٌ لِنفَسِهِ » .

رواه الترمذي وقال : حديث حسن . « أُكُلاتٌ » أَيْ : لُقمٌ .

ދާއް الله ރުހުސުންދެއްވި ابو كَريمةَ المِقْدامِ بن معْدِ يكَرِب ގެ ރިވާޔަތުން ރަސޫލާގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިފައިވާ ތިމާގެ ނަފުސް އަށް ދޭއިރު ދެއެވެ. އަކާލުގެ ފުރަ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އިންސާނުން ފުރާފި އަދި ބޮޑު ފުރާގެ ތެރެއިން ބޮޑެތި ކޮށް ނުބައި ބަދި އެއް ނުވެއެވެ . އާދަމުގެ ދަރިންނަށް ކާއެއްޗެ ދިފޫގެ ނަފުސް ކުރާ ބަދު ފުދާނެ ބައިތިކެއް ފުދޭނެ . ފުރި (އިތުރުން ކާން ބޭނުންވެއްޖެނަމަ ބަޔަކު) ތިންބައި ކެއް އަށް ބޭނުންވާ ގޮތަށް ފެން ބަހާލާ .އަދި ތިންބައި ކެއް އާއި ބައިތިރެ .

517 وعن أبي أُمَامَةَ إِيَاسِ بن ثَعْلَبَةَ الأَنْصَارِيِّ الحارثيِّ رضي اللَّه عنه قال : ذَكَرَ أَصْحابُ رَسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يوْماً عِنْدَهُ الدُّنْيَا ، فقال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « أَلا تَسْمَعُونَ ؟ أَلا تَسمَعُونَ ؟ إِنَّ الْبَذَاذَةَ مِن الإِيمانِ إِنَّ الْبَذَاذَةَ مِنَ الإِيمَانِ» يعْني: التَّقَحُّلَ . رواه أبو داود .

« الْبَذَاذَةُ » : بِالْبَاءِ المُوَحَّدةِ وَالذَّالَيْنِ المُعْجمتَيْنِ ، وَهِيَ رَثَاثَةُ الهَيْئَةِ ، وتَرْكُ فَاخِرِ اللِّبَاسِ وأَمَّا « التَّقَحُّلُ » فَبِالْقَافِ والحاء ، قال أَهْلُ اللُّغَة : المُتَقَحِّل : هُوَ الرَّجُلُ الْيَابِسُ الجلدِ مِنْ خُشُونَةَ الْعَيْشِ ، وَتَرْكِ التَّرَفُّهِ .

ދާއް الله ރުހުސުންދެއްވި ابو أُمَامَةَ إِيَاسِ بنِ ثَعْلَبَةَ الأَنْصَارِيِّ الحارثي ގެ ރިވާޔަތުން ވިދާޅުވިއެވެ. އެއްދުވަހަކު رسول اللّه صلى الله عليه وسلم ގެ ހަޟްރަތުގައި أَصْحابُ ބައިވެރިން ދުނިޔޭގެ ވާހަކަ ދައްކަވައިފިއެވެ . ފަހެ ކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން އަޑުއަހާތޯއެވެ ! ތިޔަބައިމީހުން އަޑުއަހާތޯއެވެ ! ހަމަކަށަވަރުން ބޮޑުދިގު މީހުން އުޅުން ވަރަށް ވަރަށް އީމާނުގެ ބައެކެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ބޮޑުދިގު މީހުން އުޅުން ވަރަށް އީމާނުގެ ބައެކެވެ .

518 وعن أبي عبدِ اللَّه جابر بن عبد اللَّه رضي اللَّه عنهما قال : بَعَثَنَا رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وأَمَّرَ عَلَينَا أَبَا عُبَيْدَةَ رضي اللَّه عنه ، نتَلَقَّي عِيراً لقُرَيْش ، وزَوَّدنَا جرَاباً مِنْ تَمْرٍ لَمْ يجِدْ لَنَا غَيْرَهُ ، فكَانَ أَبُو عُبيْدَةَ يُعْطِينا تَمْرَةً تَمْرَةً ، فقِيل : كَيْفَ كُنْتُمْ تصْنَعُونَ بِهَا ؟ قال : نَمَصُّهَا كمَا يَمَصُّ الصَّبِيُّ ، ثُمَّ نَشْرَبُ عَلَيهَا مِنَ المَاءِ ، فَتَكْفِينَا يَوْمَنَا إِلَى اللَّيْلِ ، وكُنَّا نَضْرِبُ بِعِصِيِّنَا الخَبَطَ ، ثُمَّ نَبُلُّهُ بِالمَاءِ فَنَأْكُلُهُ. قال : وانْطَلَقْنَا على ساَحِلِ البَحْرِ ، فرُفِعَ لنَا على ساحِلِ البَحْرِ كهَيْئَةِ الكَثِيبِ الضخم ، فَأَتَيْنَاهُ فَإِذا هِيَ دَابَّةٌ تُدْعى العَنْبَرَ ، فقال أَبُو عُبَيْدَةَ : مَيْتَةٌ ، ثُمَّ قال : لا ، بلْ نحْنُ رسُلُ رسُولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، وفي سبيلِ اللَّه ، وقَدِ اضْطُرِرتمْ فكلُوا ، فَأَقَمْنَا عليْهِ شَهْراً ، ونَحْنُ ثَلاثُمائَة ، حتَّى سَمِنَّا ، ولقَدْ رَأَيتُنَا نَغْتَرِفُ من وقْبِ عَيْنِهِ بِالْقِلالِ الدُّهْنَ ونَقْطَعُ منْهُ الفِدَرَ كَالثَّوْرِ أَو كقَدْرِ الثَّوْرِ .

ولَقَدْ أَخذَ مِنَّا أَبُو عُبيْدَةَ ثَلاثَةَ عَشَرَ رَجُلاً فأَقْعدَهُم في وقْبِ عَيْنِهِ وأَخَذَ ضِلَعاً مِنْ أَضْلاعِهِ فأَقَامهَا ثُمَّ رحَلَ أَعْظَمَ بَعِيرٍ معَنَا فمرّ منْ تَحْتِهَا وتزَوَّدْنَا مِنْ لحْمِهِ وَشَائِق، فَلمَّا قدِمنَا المدِينَةَ أَتَيْنَا رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فَذكَرْنَا ذلكَ له ، فقال : « هُوَ رِزْقٌ أَخْرَجَهُ اللَّه لَكُمْ ، فَهَلْ معَكمْ مِنْ لحْمِهِ شَيءِ فَتطْعِمُونَا ؟ » فَأَرْسلْنَا إِلى رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مِنْهُ فَأَكَلَهُ . رواه مسلم .

« الجِرَابُ » : وِعاء مِنْ جِلْدٍ مَعْرُوف ، وَهُو بكَسرِ الجيم وفتحِها ، والكسرُ أَفْصحُ . قوله : « نَمَصُّهَا » بفتح الميم « والخَبْطَ » ورَقُ شَجَرٍ مَعْرُوف تَأْكُلُهُ الإبلُ . « وَالكَثِيبُ » التَّلُّ مِنَ الرَّمْلِ ، « والوَقْبُ » : بفتحِ الواوِ وإِسكان القافِ وبعدهَا باء موحدةٌ ، وَهُو نقرة العيْن « وَالقِلالُ » الجِرَارُ . « والفِدَرُ » بكسرِ الفاءِ وفتح الدال : القِطعُ . « رَحَلَ البَعِيرَ » بتخفيفِ الحاءِ أيْ جعلَ عليه الرحْلَ. و « الْوَشَائِق » بالشينِ المعجمةِ والقافِ : اللَّحْمُ الَّذي اقْتُطِعَ ليقَدَّدَ مِنْه ، واللَّه أعلم .

ރަޟީ الله ޢަންހުމާގެ ރިވާޔަތްކުރެއްވުމުގައިވެއެވެ ابو عبدِ الله جابر بن عبد الله ގެ ރިވާޔަތުން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . رسول الله صلى الله عليه وسلم ފޮނުއްވީ قُرَيْش ގެ
ގާފިލާއާ ބައްދަލުކުރުމަށް ފޮނުއްވީއެވެ . އަދި ފޮނުއްވީ އަމީރަކަށް ابو عُبَيْدَةَ

ރިސްކުރުއްވިއެވެ . އަދި މިމުސްލިމުންގެ ކާއިފިރު ކާފިރުން ދިމާވިއެވެ . އެހެންވެއި އެހެން
ގާ އެއްކޮށް މިމުސްލިމުންގެ އަތުގައި ނުވެއެވެ . އެހެން ކަމުން ابو عُبَيْدَة މިމަން ވަންނަން
ދެއްވުމުން ގަސްދުވީ ފުރަތަކަ އަސްމު ކާފިރު އަކުރާވެ . ސްވެފުކާރުވަނުވެ. މިތަބައިމީހުން
އަސްމު ކާފިރު އަކުރާން ހަމަޖެހިސްމުން ގަސްދުކުރީ ކާއިނަށް ހެއްތެވެ ؟ ވިދާޅުވިއެވެ .
މުސްލިމުން އަކާފިރު އަށް ކާއިޖަކާ އެއްކޮށް ތަރުން ގަސްދުފަރުން ތަރުން ގަސްދުކުރިއެވެ.
ދެން އެގޮ ގައުސޮން ފުރަޅިޔަށް ގަސްނަސިން އެވެ . އެހެން މީދު ދުވަހުންގެ ތަރަކަސޭހި ހަމަހަރު
ގެދުވެ . އަދި މިމުސްލިމުންގެ އަސްކަސްޖެހުން ބޮޑު ގަނގަ ފުޅުބައި ބެނުންމެވެ. ދެން އެފުރަ
ތަޅަގަނޑު ފުރަރުމެވެ . އަދި އެ އެއްކޮޅަށް ކަމުން ގަސްދުކުރުމެވެ . ފަހަ މިމުސްލިމުންގެ لشكر
ކަނޑޭގެ އެއްސްރަ ފުރަތަށް ތަނޑައި ދުވަސް ޖެހުނެވެ . އަދި މިމުސްލިމުންނަށް ދުރުވުން ބޮޑު
ހަތަރަސޭއް ފުދި އެއްކޮޅު ފުރަނަވެ . ފަހަ މިމުސްލިމުން އެއާއި ކާރުއްނު ގަސް ބޭފުޅުރު އަދި
ކަނޑޭ ދުރުކާވެ . އެދުރާގެ ނަމަލީ عَنْبَر މަހަވެ . ފަހަ ابو عُبَيْدَة ވިދާޅުވިއެވެ . މުއި މަރުވެފުއިވާ
އެއްކޮކާވެ . (މަޅު ބިކާއްކޮޅީ ހަރުމު ވެގަނުވާ އެއްކޮކާވެ .) ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. ނުނުކާވެ.
މިމުސްލިމުންނަށް رسول اللّٰه صلى الله عليه وسلم ގެ ވެފުދޭ މުޅިން ނުހިމެއެވެ . އަދި މިމުސްލިމުން
މުޅިބީ الله ގެ މަގުގައި ނިކަމެފުއިވެ . އަދި ހަމަކަނުވަރުން މިތަބައިމީހުން މިތަބިބީ މަޖުބޫރު
ހަޅުބެއްގެއެވެ . ވީމާ އެއިން ކާނުވެ . ފަހަ މިމުސްލިމުން މުއްސަރުއް ވަސްދުން އެއިން ކަމުން
ގަސްދުކުރިމެވެ . އެހިނދު މިމުސްލިމުންގެ އަދުދީ ބިސް ސަބަބުކާއެވެ. އަސްމު ފުރަސްގަ
މިމުސްލިމުންގެ ހަނގަސްޖެހުގެ ކާޅު ހަތަބެއްޖެހެއެވެ . އަދި ހަމަކަނުވަރުން މިމުސްނަ ހަނދުވަރުން އެބަ
ހައެބެވެ . މިމުސްލިމުން އެގެ ޚަޅުން ސުރުބި ބެއް ނަގާ ގަޅުބައް ފުރުމުން ގަސްދުކުރިމެވެ .
އަދި މިމުސްލިމުން އެއިން ކަނޑޭގަނަސް މަސްކަނޑޭއް ގެ ބޮޑުއިން ގަރު އެއްގެ ބޮޑުއިން
ހުރައެވެ . އަދި ابو عُبَيْدَة މިމުސްލިމުންގެ ބިރު މުޅިން އެގެ ޚަވަޅުގައި ބައިސްދުއްވެ . އަދި
އެގެ ކަނބުއް ނަގާ ކަޑުކަން ފުއި ބައިއްބުއްޓެއްގުރު މިމުސްލިމުންގެ ބިރުގައި އެބި އަސްމު ބޮޑު
ޖެހުރު ކަރުއްކަ ފުރަސްވަރުން އެގެ ބިރުއްކަ ވަރުގަސް ހަރުއްސްކަރުފުޅުވެ . އަދި މިމަން މަސް އެގެ
މަސްބެއް ދުރުބުރު މަބިގައި ބޮނުނުކަރުމަރު ހިއްކަން ގަސްނަމުވެ . ފަހަ މިމުސްލިމުން މަދިނާ
އަށް އެދުރުމުން رسول اللّٰه صلى الله عليه وسلم ގެ ހަޟްރަތަށް ދެކަމުވެ . ދެން
އަކާފަސްކަރު އެ ހަބުރު ކިޔާ ދެނިމުވެ . އެހިނދު حديث ކާރުއްވިވެ. އެއީ الله سبحانه

وتعالى ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދެއްވާ (ކާނާއާއި) ނިޢުމަތުގެ ސުވާލުކުރެއްވުން ހިނގާނެއެވެ . ތިޔަބައިމީހުންގެ އަތުގައި ވިޔަސްދިނުމަށް ކާނާއަށްދިން އެއިން ވަރުބޮޑުވެ އަބަދުވެސް ހުސްވެފައެވެ ؟ (ރަސޫލާ ބިރުވެރިވެފައެވެ.) ފަހެ ވިދާޅުވުން رسول اللّه صلى الله عليه وسلم އަރިހަށް އެއިން ގެނެސް ދެއްވިއެވެ . ފަހެ އެއިން އަކަތަރުފުން ގެނެސް ދިނުމުން ބޮއްވިއެވެ .

519 وعن أَسْمَاءَ بنْتِ يَزِيدَ رضي اللَّه عنها قالت : كانَ كُمُّ قمِيص رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم إِلى الرُّصْغِ رواه أبو داود ، والترمذي ، وقال : حديث حسن .

« الرُّصْغُ » بالصادِ والرُّسْغُ بالسينِ أَيضاً : هوَ المُفْصِلُ بينْ الكَفِّ والسَّاعِدِ .

މާނަ الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أَسْمَاءَ بنْتِ يَزِيدَ ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . رسولِ اللَّه صلى الله عليه وسلم ގެ ގަމީސްގެ އަތުގެ ދިގުމިނަކީ އަތުގެ ކަނޑިއާ ހަމައަށެވެ .

520 وعن جابر رضي اللَّه عنه قال : إِنَّا كُنَّا يَوْم الخَنْدَقِ نَحْفِرُ ، فَعَرضَتْ كُدْيَةٌ شَدِيدَةٌ فجاءُوا إِلى النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقالوا : هَذِهِ كُدْيَةٌ عَرَضتْ في الخَنْدَقِ . فقال: « أَنَا نَازِلٌ » ثُمَّ قَامَ وبطْنُهُ معْصوبٌ بِحجَرٍ ، ولَبِثْنَا ثَلاثَةَ أَيَّامٍ لا نَذُوقُ ذَوَاقاً ، فَأَخَذَ النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم المِعْوَل ، فضرَب فعاد كثِيباً أَهْيَلَ ، أَوْ أَهْيَمَ .

فقلتَ : يا رسولَ اللَّه ائذَن لي إلى البيتِ ، فقلتُ لامْرَأَتي : رَأَيْتُ بِالنَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم شَيْئاً مافي ذلكَ صبْرٌ فعِنْدَكَ شَيءٌ ؟ فقالت : عِندِي شَعِيرٌ وَعَنَاقٌ ، فَذَبحْتُ العَنَاقَ ، وطَحَنْتُ الشَّعِيرَ حَتَّى جَعَلْنَا اللحمَ في البُرْمَة ، ثُمَّ جِئتُ النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وَالعجِينُ قَدْ انْكسَرَ والبُرْمَةُ بيْنَ الأَثَافِيِّ قد كادَت تَنْضجُ .

فقلتُ : طُعَيِّمٌ لي فَقُمْ أَنْت يا رسولَ اللَّه وَرَجُلٌ أَوْ رَجُلان ، قال : « كَمْ هُوَ ؟» فَذَكَرت له فقال : « كثِير طيب ، قُل لَهَا لا تَنْزِع البُرْمَةَ ، ولا الخُبْزَ مِنَ التَّنُّور حَتَّى آتيَ » فقال : « قُومُوا » فقام المُهَاجِرُون وَالأَنْصَارُ ، فَدَخَلْتُ عليها فقلت : وَيْحَكِ جَاءَ النبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وَالمُهَاجِرُونَ ، وَالأَنْصارُ وَمن معَهم ، قالت : هل سأَلَكَ ؟ قلتُ : نعم ، قال : « ادْخُلوا وَلا تَضَاغطُوا » فَجَعَلَ يَكسِرُ الخُبْزَ ، ويَجْعَلُ عليهِ اللحمَ ، ويُخَمِّرُ البُرْمَةَ والتَّنُّورَ إِذا

أَخَذَ مِنْهُ ، وَيُقَرِّبُ إِلى أَصْحَابِهِ ثُمَّ يَنْزِعُ فَلَمْ يَزَلْ يكْسِرُ وَيَغرِفُ حَتَّى شَبِعُوا ، وَبَقِيَ مِنه ، فقال: « كُلِي هذَا وَأَهدي ، فَإِنَّ النَّاسَ أَصَابَتْهُمْ مَجَاعَةٌ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވި جابر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން ހިމަނުމަށްޓަކައި خَنْدَق ކޮނުމުގައި މަޝްޣޫލުވީމެވެ. ދެން ބޮޑު ހިލަގަނޑެއް ފާޅުވިއްޖެއެވެ. ދެން އަޅުގަނޑުމެން نبيّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ޙަޟްރަތަށް ވަޑައިގަތީމެވެ. ދެން ދެންނެވީއެވެ. خَنْدَق ގެ ތެރޭގައި ބޮޑު ހިލަގަނޑެއް ފާޅު ވެއްޖެއެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު ފައިބާވަޑައިގަންނަވާނަމެވެ. ދެން ތެދުވެވަޑައިގަތެވެ. އެއިރުގައި އަލްކަމް ބަނޑުގައި ހިލައެއް ބަނދެވިފައި ވެއެވެ. އަދި ތިމަންމެންގެ ތިން ދުވަހު ކާއެއްޗެއް ނުކައި ހުރީމެވެ. ދެން نبيّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ފޮށިއެއް ހިފާވަޑައިގެން އެ ހިލަގަނޑަށް ތެޅުއްވިއެވެ. ދެން އެ ހިލަ (ކޮރާފަދަ ވެ) ފުނޑުފުނޑުވެގެން ދިޔައެވެ. ދެން ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނަ ގެއަށް ގޮސްލާން ހުއްދަ ދެއްވާށެވެ. ދެން ތިމަންނަ (ގެއަށް ގޮސް) ތިމަންނަގެ އަނބިމީހާއަށް ބުނީމެވެ. نبيّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ބަނޑުހައިވުން ކުޅަދާނަކަމެއް ނޫން ކަމެއް ފެނުނެވެ. ކަލޭގެ ކައިރީގައި އެއްޗެއް އޮތްތޯ؟ ދެން އަނބިމީހާ ބުންޏެވެ. ތިމަންނަގެ އަރިހުގައި ކާޑު ގޮތުން ހުރި ބާއްޖެއް އޮތެވެ. އަދި އަންހެން ބަކަރިކުއްޖެއް ވެސް އޮތެވެ. ދެން ތިމަންނަ އެ ބަކަރި ذبح ކުރީމެވެ. އަދި ގޮތުން ކުދިކުރީމެވެ. އަނބުދުރުން ގެއްލުމެއް ނުވާނެ ގޮތަށް ހަދައިލީމެވެ. ދެން އެއްކޮށްލުމަށް ތިމަންނަ نبيّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ޙަޟްރަތަށް ދިޔައީމެވެ. އަދި ތިމަން ދުރުގައި ބަޑި ތިއްބަވާ ކޮޅު ވެއްޖެއެވެ. އަދި ކަލޭ ތެލި ހިނި އަނބުން މަތީ ގައި ގެރި ބަކަރިގެ މަސް ކަކުނު ވެއްޖެއެވެ. ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. ތިމަންނަގެ އަރިހުގައި ކާނާއެއް ހުރީމެވެ. ވީމާ އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ކަލޭގެފާނު އަދި ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހު އެކުވެރިން ދެމީހަކު ވަޑައިގަންނަވާށެވެ. އަޅުގަނޑުމެން ކާނާ ކައިދިނުމަށެވެ. އެއީ ކިހާވަރަކާއި ކިހާވަރެއް؟ ދެން ތިމަންނަ އަރިހުގައި ހުރި ކާއެއްޗެއް ދައްކާލީމެވެ. އެހިނދު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކާ އެއްކޮށް ވަރަށް ގިނައެވެ. އަދި ވަރަށް ރަނގަޅުވެސް ވެއެވެ. އަނބިމީހާއަށް ދެންނެވީމެވެ. ތިމަން ކަލޭގެފާނު އަންނަން ދެން ބިޔަ އުދުން ނުބާލާށެވެ.

އަދި ތަށްޓުޅުން ޚޮރިޖެއް ނުނެރެއެވެ . އެއަށްފަހު حديث ކިޔައިދެއްވައެވެ . ޖާބިރުބިން
އަންހެނުން ބުނެވިއެވެ. އެހެނދު މުހާޖިރުންނާއި أنصارى ންގެ ބަޔަކުން ބިޑުވެ ވަޅުގަނޑުކޮންނަވައެވެ.
ފަހެ ހިލަކަށް އަނބުރުނުނީ ގަޔަކަށް ދޭސް ބޭނުވެއެވެ . ކަލޭގެފާނު ޚަންދަޤް ގޮތް
މުޅިވެރި ކިޔައިދެއްވިއެވެ . ކަލޭގެފާނު نبي އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم މުހާޖިރުންނާއި أنصارى
ންނާއި އަދިވެސް އަނގަޔަކީ ބިމުތަރި ބަހަށްތަކް ގޮއިލިވެ ވަޅުގަނޑުތަކުގައެވެ . އަނބިމާތާ
އަސްސާމިއެވެ. ބިޔާ ކިޔާން رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم އާ އެއްކޮޅު ހުރި ކަނޑުވަޅު
އަސްސާމި ހައްދަވާ ؟ ބިމަގަނޑަ ބޭނުމަވެ . އާސޫއަކަވެ . رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم
އެބާރުގުޅަށްކިޔާ އަށްގޮތަށް . ދިޔަބައިކޮއްކަށް ގޮތަށް ވެވި ވަޅުގަނޑަކުން ވެރިކުރެވެ. އަދި ހަލަބޮޑު
ކުރާތަވެ . އެއަށްފަހު އަކަބަރުވެތުން ޚަރިބިއި ކަވި ކިޔައިވީން ހުއްޓުވިއެވެ . އަދި އާޖެ ގަޔަތަބިއް
ގަނޑު އަމުދުރުގާ ގަނޑުވެރިއެވެ . އަދި ކާއެއްކަށް ނުނުގެވުމަށްފަހު ގޮއްބިޗީއޮއެއް ގޮށްޑުޑުވާ
ވައި ގަޔާ އަހާ ހަފާ ބަށެއްބިއެވެ. އަދި أصحاب ބޭކަލުންނަށް ކާއެއްކަށް ދުވަލުން
ފުރުއްބިއެވެ. ދޫސް އަސްއްކާބަސް ބަޗި އަޔި ގޮނޑުޅުވަކަ ގަދަ ގޮތަކަށްވީ ފަހު ކާ އެއްކަށް
ދުމަވުމް ގުޅުއްވިއެވެ. އެދޭތަ ޚަރި ކާޓު ކިޔައިވިގަތް އަދި އާސާ ގަލިކުތް ގަބުގެ އަގުއަވެދުން
ގުޅުއްވިއެވެ . އަށްވަ ފިޔަން އަ އަށްވަށްދާ ބާކަރުން ބަޑުއިއްގާ ފިއިކާގުއްގަގެ . އާއިރު
އަދިވެސް ބިޗިގައި ކާ އެއްކަށް ބޭނުވެޖިއި ހާޖަވަ . ކަލޭގެފާނު ބިމަށްނަށް އަޅުބާކަބާރުވެއެ
حديث ކިޔައިދެއްވިއެވެ . ކަލޭގެ މިއީން ފިޔޮރިކާގުއްވަސަ . އަދި ހަދިޔާ ކިޔާދުމް ގުޅުއްވާ .
އެމަނިކު ހަލުކާރަގުރުވުން މިއްބިއިކާނބޮސް ބިދޮދީ ކަލާއި ކިޔާޅި ވެއިވެ .

وفي روايةٍ : قال جابرٌ : لمَّا حُفِرَ الخَنْدَقُ رَأَيتُ بالنبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم خَمَصاً ، فَانْكَفَأْتُ إِلى امْرَأَتي فقلت : هل عِنْدَكِ شَيْء ، فَإِنِّي رَأَيْتُ بِرسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم خَمَصاً شَدِيداً.

فَأَخْرَجَتْ إِليَّ جِراباً فِيهِ صَاعٌ مِنْ شَعِيرٍ ، وَلَنَا بُهَيْمَةٌ ، داجِنٌ فَذَبَحْتُهَا ، وَطَحنتِ الشَّعِير فَفَرَغَتْ إلى فَرَاغِي ، وَقَطَّعْتُهَا في بُرَمتِهَا ، ثُمَّ وَلَّيْتُ إلى رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَقَالَتْ : لا تفضحْني برسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ومن معَهُ ، فجِئْتُه فَسَارَرْتُهُ فقلتُ يا رسول اللَّه ، ذَبَحْنا بُهيمَةً لنَا، وَطَحَنْتُ صَاعاً مِنْ شَعِيرٍ ، فَتَعالَ أَنْتَ وَنَفَرٌ مَعَكَ ، فَصَاحَ

رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقال : « يَا أَهْلَ الخَنْدَق : إنَّ جابراً قدْ صنَع سُؤْراً فَحَيَّهَلاً بكُمْ » فقال النبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: « لا تُنْزِلُنَّ بُرْمَتَكُمْ وَلا تَخْبِزُنَّ عجِينَكُمْ حَتَّى أَجيءَ » . فَجِئْتُ ، وَجَاءَ النَّبِيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقْدُمُ النَّاسَ ، حَتَّى جِئْتُ امْرَأَتي فقالتْ : بِكَ وَبِكَ ، فقلتُ : قَدْ فَعَلْتُ الَّذِي قُلْتِ . فَأَخْرَجَتْ عجيناً فَبسَقَ فِيهِ وبارَكَ ، ثُمَّ عَمَدَ إِلى بُرْمَتِنا فَبَصَقَ وَبَارَكَ، ثُمَّ قال : « ادْعُ خَابِزَةً فلْتَخْبِزْ مَعَكِ ، وَاقْدَحِي مِنْ بُرْمَتِكُم وَلا تُنْزِلُوها » وَهُمْ أَلْفٌ، فَأُقْسِمُ بِاللَّه لأَكَلُوا حَتَّى تَركُوهُ وَانحرَفُوا ، وإِنَّ بُرْمَتَنَا لَتَغِطُّ كَمَا هِيَ ، وَأَنَّ عَجِينَنَا لَيُخْبَزُ كَمَا هُوَ .

قَوْلُه : « عَرَضَتْ كُدْيَةٌ » : بضم الكاف وإِسكان الدال وبالياءِ المثناة تحت ، وَهِيَ قِطْعَةٌ غَلِيظَةٌ صُلْبَةٌ مِنَ الأَرْضِ لا يَعْمَلُ فيها الْفَأْسُ . « وَالْكَثِيبُ » أَصْلُهُ تَلُّ الرَّمْلِ ، والمُرَادُ هُنَا: صَارتْ تُراباً ناعِماً ، وَهُوَ مَعْنَى « أَهْيَلَ » . و «الأَثَافي » : الأَحْجَارُ الَّتي يَكُونُ عَلَيْهَا القِدرُ. و « تَضَاغَطُوا » : تَزَاحَمُوا . و « المَجَاعَةُ » : الجُوعُ ، وهو بفتح الميم . و«الخَمصُ » بفتحِ الخاءِ المعجمة والميم : الجُوعُ . و « انْكَفَأْتُ » : انْقَلَبْتُ وَرَجَعْتُ . و«الْبُهَيمَةُ » بضم الباءِ: تَصغير بَهْمَة ، وَهِيَ الْعنَاقُ بفتح العين و «الدَّاجِنُ » : هي الَّتي أَلِفَتِ الْبيْتَ . و«السُّؤْر » : الطَّعَام الَّذِي يُدْعَى النَّاسُ إِلَيْه وَهُوَ بُالْفارسيَّةِ ، و«حَيَّهَلا» أي:تَعَالوا . وقَوْلُها « بِكَ وبِكَ » أَي : خَاصمَتْهُ وَسَبَّتْهُ ، لأَنَّها اعْتَقَدَتَ أَنَّ الَّذي عندهَا لا يَكفيهم ، فَاسْتَحْيَتْ وخفي عليْهَا مَا أَكرَمَ اللَّه سُبحانَهُ وتعالى بِهِ نَبِيَّهُ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مِنْ هذِهِ المُعْجِزَةِ الظَّاهِرةِ والآيَةِ الْبَاهِرَةِ . « بَسقَ » أَي : بصَقَ، وَيُقَالُ أَيضاً : بَزَقَ ثَلَاثُ لُغَاتٍ . و « عَمَدَ » بفتح الميم : قصَد. و « اقْدَحي » أَي : اغرِفي ، والمِقْدَحة : المِغْرَفَةُ . و «تَغِطُّ » أَي لِغَلَيَانِهَا صَوْتٌ . واللَّه أعلم .

[illegible] · جابرٌ [illegible] · خَنْدَق [illegible]
رسول اللهُ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم [illegible]
[illegible]
[illegible]؟
[illegible] رسول اللهُ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم [illegible].

އެހިނދު އެކަމަނާ ތިމަންނަގެ އަތަށް ކޮތަޅެއް ނަގާފައި ދެއްވިއެވެ . އޭގައި ސާޢިއެއްގެ
މިންވަރު ގޮދަން ހުއްޓެވެ. އަދި ތިމަންމެންގެ އަތުގައި ގެރި ބަކަރިއެއް އޮތެވެ. ފަހު
ތިމަންނަ އެބަކަރި ކަތިލީމެވެ . އަދި ތިމަންނަގެ އަންހެނުން އެ ގޮދަން ކޮށު މުގުރުއެވެ
. އަދި ތިމަންނަ (އެއްގާ ސޯފާލު ނިމުނު އިރު ތިމަންނަގެ އަންހެނުންވެސް
ގެދުން މުގުރު) ނިމުނުއެވެ. އަދި ތިމަންނަ މަސްބައި ކަމާ ބައްތަން އަޅުއްވީމެވެ. އެއްކޮށް ހު
ތިމަންނަ رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم ގެ އަރިހަށް ދިޔައީމެވެ . ތިމަންނަ ދާން
ފެށުމުން ތިމަންނަގެ އަނބިމީހާ ތިމަންނަ އަށް ބުނެފެވެ . رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ
وسلّم އާއި އެކަލޭގެފާނުންގެ أصحاب ން ކުރިމަތީގައި ތިމަންނަ ލަދުގަންނަން ދެރަވާހެން
ގޮތަކަށް ކަންތައް ނުކުރާށެވެ. ފަހު ތިމަންނަ އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެން ސިއްރު
ސިއްރުން ދަންނަވައިދީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނަ މިއަދު ކުޑަ ބަކަރިއެއް
ކަތިލީމެވެ. އަދި ސާޢެއް މިންވަރު ގޮދަން ފިސް މުގުރާލީމެވެ . ވީމާ ކަލޭގެފާނު
މަދު ބޭކަލުން ކޮޅަކާ ގޮވާގެން ވަޑައިގަންނަވާށެވެ . އެހިނދު نبي އާ صلّى الله عَلَيْهِ
وسلّم ހަޅޭއްލަވާ ބޮޑު އަޑުން ގޮވާލެއްވިއެވެ. އޭ خَنْدَقُ ގެ އަހުލުވެރިންނޭވެ! ހަމަކާކަށްވިޔަސް جابر (
ގެދަށް) ތިމަންނަ ބައިވެރިކުރުމަށްޓަކައި ހިތްވަރާއެކު ކާނާ ހަދާފައިވާކަމެވެ . ވީމާ އެކަލޭ
ދުން ހިނގާވަޑައިގަންނަވާށެވެ. ފަހެ نبي އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ
އަންނަންދެން ތިޔަ ކަނޑި ތަނުން ނުބާލާށެވެ . އަދި ރޮށިވެސް ނުފިހާށެވެ . ފަހު
ތިމަންނަ ގެއަށް އައީމެވެ . އަދި نبي އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم މީސްތަކުންގެ ކުރިމަތީގައި
ހުންނަވާތަން ވަޑައިގަތެވެ. އެހިނދު ތިމަންނަގެ އަނބިމީހާ އައިސް ތިމަންނަގާއި ދެކެމުން
ބުނެ ރުޅިއައީއެވެ. ފަހު ތިމަންނަ ދަންނަވައިފީމެވެ . ތިމަންނަ ކަންތައް ކުރީ ކަލޭ
ބުނި ގޮތަށެވެ. ދެން ތިމަންނަގެ އަތުން ކޮތަޅު ނަގާފައި އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް
ގެނެސްދިނީމެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު ބޭފުޅާ ތުފޭނެ އަޅުއްވައި ބަރަކާތް ލެއްވީމެވެ .
ދެން އެހެނީ ހަނޑޫ ކައްކާ ތަށިއަށް ވަޑައިގަނެ ބޭފުޅާ ތުފޭނެ އަޅުއްވައި ބަރަކާ
ލެއްވީމެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. ކާނާ ފިހާނޭ އަންހެނަކު ގޮވާލާ އަދި އިރުން
ގެނެސްބާށެވެ. އަދި ތަށިން ކާނާ ނުނަގާށެވެ. އަދި ތަށި އުނދުނުން
ނުބާލާށެވެ. އެހެނީ ބޮޑު صحابى ންގެ އަދަދަކީ އެއްހާހެވެ. ގަސަމު الله ގަންދީ
ހަމަ ... ބޭނުމެވެ. ... ގެނެސްދިނީމެވެ. ...

ބަނޑުފުރެންދެން ކެއުމަށްފަހު ނިކުމެވަޑައިގަތެވެ . އެހެންމީހުން ވަޑައިގަންނަވާށެވެ ބާކީ ހުރީ
އުޅުނުމުން ކާއެއްޗެހި އިތުރުވެގެންނެވެ . އަދި ބާކީ ހުރި ކެއުން ގެންގޮސްދިނީ ބާކީ
ބަލަމުންނެވެ .

521 وعن أَنس رضي اللَّه عنه قال : قال أَبو طَلْحَةَ لأُمِّ سُلَيْم : قَد سَمعتُ صَوتَ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ضَعيفاً أَعرِفُ فِيهِ الجُوعَ ، فَهَل عِندَكِ مِن شيءٍ ؟ فقالت : نَعَمْ ، فَأَخْرجَتْ أَقَراصاً مِن شَعير ، ثُمَّ أَخذَت خِماراً لَهَا فَلَفَّتِ الخبزَ بِبَعضِه ، ثُمَّ دسَّتْهُ تحْتَ ثَوبي ورَدَّتْني بِبَعضِه ، ثُمَّ أَرسَلَتْنِي إِلى رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فَذَهَبت بِهِ ، فَوَجَدتُ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم جالِساً في المَسْجِدِ ، ومَعَهُ النَّاسُ ، فَقُمتُ عَلَيهِمْ ، فقالَ لي رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « أَرْسَلَكَ أَبُو طَلْحَةَ ؟ » فقلت : نَعم ، فقال: « أَلِطَعَام » فقلت : نَعَم ، فقال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «قُومُوا » فَانْطَلَقُوا وَانْطَلَقْتُ بَيْنَ أَيديهِم حَتَّى جِئتُ أَبَا طَلْحَةَ فَأَخبرَتُهُ ، فقال أَبُو طَلْحَةَ : يا أُمِّ سُلَيم : قَد جَاءَ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بالنَّاسِ ولَيْسَ عِنْدَنَا ما نُطْعِمُهُمْ ؟ فقالتْ : اللَّهُ وَرسُولُهُ أَعلَمُ .

فَانطَلَقَ أَبُو طَلْحةَ حتَّى لَقِيَ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فَأَقبلَ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مَعَه حتَّى دَخَلا ، فقال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « هَلُمِّي ما عِندَكِ يا أُمِّ سُلَيْمٍ » فَأَتَت بِذلكَ الخُبْزِ ، فَأَمَرَ بِهِ رسولُ اللَّه فَفُتَّ ، وعَصَرَت عَلَيه أُمُّ سُلَيمٍ عُكَّةً فَآدَمَتْهُ ، ثُمَّ قال فِيهِ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ما شَاءَ اللَّه أَنْ يَقُولَ ، ثُمَّ قَالَ : « ائذَن لِعَشَرَةٍ » فَأَذِنَ لَهُم ، فَأَكَلُوا حَتَّى شَبِعُوا ثُمَّ خَرَجُوا ، ثم قال : « ائذَن لِعَشَرَةٍ » فَأَذنَ لهم ، فَأَكَلُوا حتى شَبِعُوا ، ثم خَرجوا ، ثُمَّ قال : « ائذَنْ لِعَشَرَةٍ» فَأَذِنَ لهُم حتى أَكل القَوْمُ كُلُّهُم وَشَبِعُوا ، وَالْقَوْمُ سَبْعون رَجُلاً أَوْ ثَمَانُونَ . متفق عليه.

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ހަދީޘްގައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.أبو طَلْحَةَ
(އެކަލޭގެ އަނބި ކަނބަލުން) أُمِّ سُلَيْم ގެ ގާތުގައި ބުނެފިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
ނިކަމެތިކަމާއެކު رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަޑުފުޅު އިވުނު ހިނދު ބަނޑުހައިވާކަން
ފާހަގަވެއެވެ. އަދި ކަލޭގެ ސަބަބުން ބޮޑު ހިތްވަރާ އެކު އަހަރެން ގެނެސްދީއެވެ. ވީމާ ކަލޭގެ
އަތުގައި ކާއެއްޗެއް ހުރިހޭ ؟ އެކަމަނާ ދެންނެވިއެވެ. އާނއެކެވެ. ދެން އެއަތުޖަހާ

ގޮތުން ބޮޑުވިގެ އެއިރު ކުރިއްޔާ ކިރުބޮއްވާ ސަރުކާރަށް ދެފުށުގެ އެއްގެ ކުރިގައި
ބަސްދީފައި މިމަންމަގެ ހުދުގެ ބޮޑުގައި އެ އެއްޗެހި ފޮނުވައިލުމުން ދަފުއްޓާގެ ބާރި އޮބު
ބައި މިމަންމަގެ ގައިގައި އޮތީދުވައި ދޮން އެއްސޮވުނު رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ
وسلَّم ގެ އަރިހަށް މިމަންމަ ފޮނުއްވައިފުއްވިއެވެ. ފަހެ މިމަންމަ ކާއްބަކޮ ހިފައިގެން رسول
الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހަށް ދިޔައީމުއެވެ. އެހެނދު އެކަކޮލާފަށް އިސްތިރި
މިސްކުބާގައި އިރުޖޭހިގެ ގެއްސަށެވެ . އެދު އެކަކޮލާފަކީ އަރިހުގައި މިސްތާބުކަށް
ބިއްބޯއްވެވެ. ފަހެ މިމަންމަ އެކަކޮލާފަކީ ކައިރިގައި ހުއްޓެވިއެގެހެމުށެވެ . ފަހެ رسول الله
صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم މިމަންމަ ކައިރީގައި އެއްސެވިއެވެ . ބިހާއަރި أَبو طَلْحَةَ ފަސްވެއިގެން
ހުއްޓެވެ ؟ ފަހެ މިމަންމަ ދަންނަވައިފެވެ . އާދެއެވެ. ދަރު އެއްސެވިއެވެ . ކާއްދެކުލާއި
ގެން ހުއްޓެވެ ؟ މިމަންމަ ދަންނަވައިފެވެ. އާދެއެވެ. އެހެނދު رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ
وسلَّم أَصْحاب ބަޔަކާފަސަރު ދަންނަވިއެވެ. ބިއްބަޔަކާފަތް ބިދަބިޔަގެ ހަމަހަސްގެހެވެ . ދަރު
އަބަޔަކާފަތް ބިދަބިޔަގެން ހިސްގެބަތް ފުއްޓިއިއެވެ. އެދު މިމަންމަގެ ހަސް އަބަޔަކާސަތާއި
އަފާ ހިސްގަމުން ގެސް أَبو طَلْحَةَ ގެ ގެބޯ އާދަބުހަމް . އެއްސެވުނު ކަމުހިސާ ދިޔަ
ގެތޭގެ ހަބޭ ދިޔާވެވެ . އެހެނދު أَبو طَلْحَةَ ބިދާގެވިއެވެ. ހަ أُمِّ سُلَيْمٍ އެވެ . ހިދާސް
ހުދޭ ބައްޕާފައެވެ . رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم މިސްބާކުނު ގެބައިގެން މިހިދަ
ވެއިގެންސަވިއެވެ. އެދު މިމަންމަގެ އަބޭގައި އަހުރަހި ބަޔާކަނަސަރު ދަވޭދާކު
ކާއްދެކުދު ހިބޭވެ. ފަހެ އެކާބަތް ދަރުހުވިއެވެ . ބިކާމަގެ حقيقة އަހަމް މެޖާރު
ދަރުވެގެހަމަސާއި ގަޖު الله އެވެ. ދަރު އަކާދު އަހަމް މެޖާރު އަހިމާއްސާއި
އަކާސަގެ ހަސްގާފާކެވެ . ދަރު أَبو طَلْحَةَ ހިކާމެ ވެއިގެން ހިސްގަވާފަގެސް رسول
الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އާ އަހާކަރުކަރު ބައްދުހި ކާހައްވިއިދިއެވެ. ދަރު رسول الله
صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އާ صحابى އާއިއްކާ ހިސްގަވާދުސް އަހިސް ގައްސަ ވަދު ވެއިގެއެވެ.
ދަރު رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ބިދާގެވިއެވެ. أُمِّ سُلَيْم އެވެ . ކާދާސާގެ އަބޭގައި
ހިހު އަހުރަހި ބިއްތާ ގެސްމަސާފެވެ. ފަހެ އަކާދާސް ކާހިގައި ދަރުސްހުވެސް ހޮހި
އެބިއްބިކާބައް ގެސްސުދާހިވިއެވެ. އަހަމްބަރު رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަދުހު
ފުރަސް އަހުނިބައް ކާދުކާދި ކާހުވަސްތެވެ . އެދު އާގެ ގަޅާކާސް أُمِّ سُلَيْمٍ ގެބުޅު އަވާފައި

ހުރި ފުށިގަޑި ބާލީ ހުރި އެތިކޮޅު އެއްސުވިއެވެ. ފަހެ އެކީ ތިރީ ކާބޮޑަށް ހުއްޓެވިއެވެ.
ދެން رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އޭގެ މައްޗަށް الله އިރާދަކުރެއްވިފަދައިން
މިންވަރަކުން ކިޔުއްވާ ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. ދިހަ ބޭކަލުން ވަންނަން އަންގަވާށެވެ.
ފަހެ ދިހަ ބޭކަލުންނަށް ވަންނަން ހުއްދަދެއްވިއެވެ. ދެން އެދިހަ ބޭކަލުން ބަނޑުފުރާ
ފަރިއްކަވައިއްވިއެވެ. ދެން އެބޭކަލުން ނިކުމެ ވަޑައިގަތުމުން ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. އަނެއް ދިހަ
ބޭކަލުން ވަންނަން ހުއްދަ ދެއްވާށެވެ. ފަހެ އެ ދިހަ ބޭކަލުންނަށް ހުއްދަދެއްވިއެވެ. ދެން
ދިހަ ބޭކަލުން ބަނޑުފުރާ ފަރިއްކަވައިއްވިއެވެ. ދެން އެބޭކަލުން ނިކުމެ ވަޑައިގަތެވެ. ދެން
ވިދާޅުވިއެވެ. (އަނެއް) ދިހަ ބޭކަލުން ވަންނަން ހުއްދަ ދެއްވާށެވެ. އެގޮތަށްކޮށް
އެއާ ޖިއްބާވި ހުރިހާ ބޭކަލުން ބަނޑުފުރާ ފަރިއްކަވައިއްވިއެވެ. އަދި އެއާ ޖިއްބާވި ބޭކަލުންގެ
އަދަދަކީ 70 ނުވަތަ 80 އެވެ.

وفي روايةٍ : فما زال يَدخُلُ عشرَةٌ وَيَخْرُجُ عَشَرَةٌ ، حتى لم يَبْقَ مِنهم أَحَدٌ إِلا دَخَلَ ، فَأَكَلَ حتى شَبِعَ ، ثم هَيَّأَهَا فَإِذَا هِي مِثْلُهَا حِينَ أَكَلُوا مِنها .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ފަހެ ދިހަ ބޭކަލުން ވަދެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި ނުކުތު
އަނެއް ދިހަ ބޭކަލުން ނިކުމެ ވަދެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ހިސާބު ހަމަނުވި އެއްވެސް
ބަނޑުފުރާންދެން ފަރިއްކަވައިއްވާ އެއްވެސް ބޭކަލަކު ނުބާވެ. ދެން (އަކަލާގަނޑު)
އެކާރާކާހި ޖެހުނު ކަށިގޯ ހިލުވާ ފަހުން ރެނދެއް މިންވަރަށް އެއްވެސް
ފަރަގައު ނުވެއެވެ.

وفي روايةٍ : فَأَكَلُوا عَشَرَةً عَشَرَةً ، حتى فَعَلَ ذلكَ بثَمانِينَ رَجُلاً ثم أَكَلَ النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بعد ذلكَ وَأَهْلُ البَيت ، وَتَركوا سُؤرا .

އަދި (މުސްލިމުގެ) ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ފަހެ ދިހަދިހައިން ގޮސް
އަށްޑިހަ ބޭކަލުން ފަރިއްކަވައިއްވާ ނިންމެވިއެވެ. ދެން އެއަށްފަހު نبي ގެ صلّى الله عَلَيْهِ
وسلَّم ފަރިއްކަވައިއްވެވިއެވެ. އަދި ގޭގެ މީހުން ފަރިއްކަވައިއްވެވިއެވެ. އަދި ނުކުތްވެސް ކާ
އެއްޗެހި ބާކީވެގެން ހުއްޓެވެ.

وفي روايةٍ : ثمَّ أفضَلُوا ما بَلَغُوا جيرانَهُم .

އަދި (މުސްލިމުގެ) ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އޭއަށްފަހު ބާކީވީ ހާ އެއްޗެހި އަވަށްޓެރިންނަށް ދެއްވިއެވެ .

وفي روايةٍ عن أَنسٍ قال : جِئتُ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يوْماً فَوَجَدتُهُ جَالِساً مع أَصحابِهِ ، وَقد عَصَبَ بَطْنَهُ بِعِصابَةٍ ، فقلتُ لِبَعضِ أصحابِهِ : لِمَ عَصَبَ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بطْنَهُ ؟ فقالوا : مِنَ الجُوعِ .

فَذَهَبْتُ إلى أبي طَلحَةَ ، وَهُوَ زَوْجُ أُمِّ سُلَيمٍ بنتِ مِلحَانَ ، فقلتُ : يَا أَبتَاه ، قد رَأَيْتُ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم عَصبَ بطنَهُ بِعِصَابَةٍ ، فَسَأَلتُ بَعضَ أَصحَابِهِ ، فقالوا : مِنَ الجُوعِ . فَدَخل أَبُو طَلحَةَ على أُمِّي فقال : هَل مِن شَيءٍ ؟ قالت : نعم عِندِي كِسَرٌ مِنْ خُبزٍ وَتمرَاتٌ، فإنْ جَاءَنَا رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وَحْدَهُ أَشبَعنَاه ، وإِن جَاءَ آخَرُ معه قَلَّ عَنْهمْ ، وذَكَرَ تَمَامَ الحَدي

އަދި أَنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ (އަހަރެންނަކާ) رسول اللهُ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ޙަޟްރަތަށް ދިޔަ ހިނދު އެކަލޭގެފާނު އިންނެވީ أَصحَاب ބޭކަލުންނާއި އެކު އިށީނދެވަޑައިގެންނެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ގެ ބަނޑުމުބާރަކުގައި ހުރި ފޮތިގަނޑެއް ބަނދުވާފައެވެ. އެހެންކަމުން ތިމަންނަ ބައެއް أَصحَاب ބޭކަލުންކުރެން ސުވާލުކުރީމެވެ. رسول اللهُ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ބަނޑުމުބާރަކުގައި ފޮތިގަނޑެއް ބަނދުވެފައި ހުރީ ކޮންކަމެއް ހެއްދެވީ ؟ އެބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. ބަނޑުހައި ހުސްވުމުންނެވެ . ދެން ތިމަންނަ أَبو طَلْحَةَ ގެ ގާތަށް އައީމެވެ . އަދި އޭނާ أُمِّ سُلَيْمٍ(بنتِ مِلحَان) ގެ ފިރިމީހާއެވެ. ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ . ޔާ ބައްޕާ ފެނިއްޖެއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ رسول اللهُ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ބަނޑުމުބާރަކުގައި ފޮތިގަނޑެއް އެޅުއްވި ވަނިކޮށް ދެކުނީމެވެ . އެހެންކަމުން އެކަމާމެދު ބައެއް أَصحَاب ބޭކަލުން ކުރެން ސުވާލު ކުރީމުން ވަގުތު އެބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ ބަނޑުހައި ހުސްވުމުންނެވެ . އަދި ދެން أَبو طَلْحَةَ ތިމަންނަގެ މަންމަ ކައިރިއަށް ވަޑައިގެންފައި . އޭނާ ވިދާޅުވިއެވެ . އެއްވެސް

އެއްޗެއް އެބަހުރި ހެއްޔެވެ ؟ ފަހެ ކަމަނާ ޖަވާބު ދެއްވިއެވެ . އާއެކެވެ . ހިމަންނަކީ

އަހުގެއި ޝަޢީރުގެ ޞާޢެއް އަދި ގެތެރޭގައި ކަތިލެވުނު ކުޑަ ބަކަރިއެކެވެ . ފަހެ رسول الله صلّى

الله عَلَيْهِ وسَلَّم އެކަނި ވަޑައިގަންނަވާފައިވަނީ ހިމަންގެން އަކަށޭގަނޑު

ބަނޑުފުރޭވަރަށް ކާބަދަކުރުމަށެވެ . އަދި އެކަށޭގަނޑުކަމާއި ބަރަކާ އަހަން ވަޑައިގަންނަވާއިރުވަނީ

އެއިން ނުބައިވެރިއެވެ .

باب القناعة والعفاف والاقتصاد في المعيشة

ލިބޭ މިންވަރަކުން ރުހުމާއި ފުދިގެން ހުރުމާއި ހަދާހަމަވުމާއި މުދަލުން އިސްރާފުނުކޮށް

މެދުމިން ހިފެހެއްޓުމާއި ހަދާހަމަވުމާއި ، ބާރުތަކުގެ ގޮތުން ހުރިގޮތުގެ ބުނެލެއްވުން ބާބުން

ވާހަކަ باب

قال اللّه تعالى (هود 6): {وما من دابة في الأرض إلا على اللّه رزقها}.

ބިމުގައި އުޅޭ ދިރޭ އެއްޗެހީގެ ތެރެއިން ، އެއްޗެއްގެ رزق ހުށަހެޅުވީ އަޅުގަނޑު

އެއްޗެއް ނުވެއެވެ .

وقال تعالى (البقرة 273): {للفقراء الذين أحصروا في سبيل اللّه لا يستطيعون ضرباً في الأرض يحسبهم الجاهل أغنياء من التعفف تعرفهم بسيماهم لا يسألون الناس إلحافاً}.

الله ގެ މަގުގައި(جهاد ކުރުމުގައި) ބަންދުވެފައިވާ ހިތި فقير މީހުންނަށް (صدقات

ދިނުން) ހުއްޓެވެ . އެއުރެންނަކީ (ދިރިއުޅުމުގެ މަސައްކަތެއް ކުރުމަށް) ބިމުގައި

ދަތުރު ފުރިދާ ކުޅަދާނަ ނުވެއެވެ. އެއުރެންގެ حال ނުދަންނަ މީހަކު ހިތާނީ ،

އެއްޗިއްސަކަށް ނޭދޭގޮތުން ސަލާމަތްވުން ، އެއީ ، މުއްސަނދިން ކަމުގައެވެ . އެއުރެންގެ

علامة ތަކުން އެއުރެން އަންގަނެވެއެވެ . އެއުރެން އެއްޗެއްސަށް އެދި ، މީހުންނަށް

އާދަރެސް ކުރައި ނުދެއްނެވެ .

وقال تعالى (الفرقان 67): {والذين إذا أنفقوا لم يسرفوا ولم يقتروا، وكان بين ذلك قواماً}.

އަދި އެއުޅުންތެރިޔާ ، އެއުޅުން ހަރުދަނާ ކޮށްދިނުމާ إسراف ނުކުރުމާ ، **އަދި މުބައްޒިރުވެރިން**
ނުވުމާ ، އަދި އުޅުމުގައި މެދުމިނުން ބާރުއެރުވުން .

وقال تعالى (الذاريات 56، 57): {وما خلقت الإنس والجن إلا ليعبدون، ما أريد منهم من رزق وما أريد أن يطعمون}.

وأما الأحاديث فتقدم معظمها في البابين السابقين. ومما لم يتقدم:

ތިމަންނަށްވާގޮތަށް އަޅުކަންކުރުމަށް މެނުވީ ، ތިމަން ނަށްވާގޮތަށް ޖިންނުންނާއި
، އިންސީންނާ ނުހައްދަވަމެވެ. އެއުރެންގެ ކިބައިން ތިމަންނަށްވާގޮތަށް رزق އަޅާން
އެދިވަޑައިނުގަންނަވަމެވެ. އަދި ކާންދިނުމަކަށްވެސް އަދި ތިމަން ނުގަންނަވަމެވެ .

522 عن أبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّه عنه عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « لَيس الغِنَي عَن كثْرَةِ العَرضِ ، ولَكِنَّ الغنِيَ غِنَي النَّفسِ » متفقٌ عليه .

« العَرَضُ » بفتح العين والراءِ : هُوَ المَالُ .

މާނަ: الله ގެ ރަސޫލާގެ صحابي ابو هُرَيْرَةَ نبيّ ާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން
ރިވާކުރައްވައިފައިވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުއްސަނދިކަމަކީ މުދާ ގިނަވުމެއް
ނޫނެވެ. ނަމަވެސް (حقيقي) މުއްސަނދިކަމަކީ ނަފްސުގެ މުއްސަނދި ކަމެވެ .

523 وعن عبد اللَّه بن عمرو رضي اللَّه عنهما أَن رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « قَدْ أَفلَحَ مَنْ أَسلَمَ ، ورُزِقَ كَفَافاً ، وقَنَّعَهُ اللَّه بما آتَاهُ » رواه مسلم .

މާނަ: الله އެކަލޭގެފާނުންނާ ރުހިވޮޑިގަންނަވާ عبد اللَّه بن عمرو ގެ ރިވާއެވެ
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيّ ާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން އިސްލާމްވެ ކާމިޔާބު ވެއްޖެއެވެ . އަދި އިސްލާމު ވެއްޖެ މީހާއެވެ .
އަދި އެމީހާ އޭނާގެ ހާލަތު ލާޒިމު ކުރާ ތަކެތި ލިބި ދެވި ވެ މީހާއެވެ . އަދި އެމީހާއަށް
ލިބިދިނުމާ މުނާސަބު ކަންތައް ހަމަޖެހިގެ ބަސް ކުރާ الله ތަޢާލާ ދިނުމާ ހިތްހަމަ ޖެހޭ މީހާއެވެ .

524 وعن حكيم بن حِزَام رضي اللَّه عنه قال : سَأَلْتُ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَأَعطَاني ، ثم سَأَلْتُهُ فَأَعطَاني ، ثم سَأَلْتُهُ فَأَعطَاني ، ثم قال : « يا حَكيمُ ، إِنَّ هذا المَالَ خَضِرٌ حُلْوٌ، فمن أَخَذَهُ بِسَخَاوةِ نَفس بُورِكَ لَهُ فِيه ، ومَن أَخَذَهُ بِإشرَافِ نَفْسٍ لَم يُبَارَكْ لهُ فيهِ ، وكَانَ كَالَّذِي يَأْكُلُ ولا يَشْبَعُ ، واليدُ العُلَيا خَيرٌ مِنَ اليَدِ السُّفْلَى » قال حَكيمٌ فقلتُ : يا رسول اللَّه وَالَّذِي بَعثَكَ بالحَقِّ لا أَرْزَأُ أَحداً بَعدَكَ شَيْئاً حَتَّى أُفَارِقَ الدُّنيَا ، فَكَانَ أَبُو بكرٍ رضي اللَّه عنه يَدْعُو حكيماً لِيُعطِيَهُ العَطَاءَ ، فَيَأْبَى أن يقْبَل مِنْهُ شَيْئاً . ثُمَّ إِنَّ عُمر رضي اللَّه عنه دَعَاهُ لِيُعطيهُ ، فَأَبَى أَن يَقبَلَهُ . فقال : يا مَعشَرَ المُسْلمينَ ، أُشْهِدُكُم عَلى حَكيمٍ أَنِي أَعْرِضُ عَلَيه حقَّهُ الَّذِي قَسَمَهُ اللَّه لَهُ في هذا الْفيءِ ، فيَأْبَى أَن يَأْخُذَهُ . فَلَمْ يَرْزَأْ حكيمُ أَحداً مِنَ النَّاسِ بَعْدَ النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حَتَّى تُوُفِي . متفقٌ عليه .

« يرْزَأُ » براءٍ ثم زاي ثم همزةٍ ، أي لم يأْخُذْ مِن أَحدٍ شَيْئاً ، وأَصلُ الرُّزْءِ : النُّقصَانُ ، أَي لم ينْقُصْ أَحَداً شَيئاً بالأَخذِ مِنْهُ . و « إِشْرَافُ النَّفس » : تَطَلُّعُها وطَمعُهَا بالشَّيءِ . و « سَخَاوَةُ النَّفْسِ » : هيَ عدمُ الإِشرَاف إِلى الشَّيءِ ، والطَّمَع فيه ، والمُبالاةِ بِهِ والشَّرهِ .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި حكيم بن حِزَام ގެ ރިވާޔަތެއް ކިޔާފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ (އަޅުގަނޑު) رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން އެއްޗެއް އެދުނީމެވެ . އެހިނދު އަޅުގަނޑަށް ދެއްވިއެވެ. ދެން އަނެއްކާ އެދުނީމެވެ. ދެން އަނެއްކާވެސް ދެއްވިއެވެ . ދެން އަނެއްކާ އެދުނީމެވެ . ދެން ދެއްވިއެވެ . ދެން އަނެއްކާވެސް حديث ކުރައްވާފައިވެއެވެ . ޔާ حكيم އެވެ . ހަމަކަށަވަރުން މި މުއްދަލަކީ ހިތްޕުޅު ގެ ގާތް ތަކެއްޗެކެވެ . ފަހެ އެއްޗެއް ލިބިގެން ހިތް ސަލާމަތުން މި މާލު ނަގާ މީހާއަށް ބަރަކާތް ލިބެއެވެ . ފަހެ އެއްޗެއް ލިބިގެން ހިތަކަށް ޙިރުޞްކަމާއެކު އެ މުދާ ނަގާ މީހާއަށް ބަރަކާތް ނުލިބެއެވެ. އެފަދަ މީހާގެ މިސާލަކީ (ކާކަށްވެސް ފުރިހަމަ) ނުވާނޭ ބަނޑުފުރުނު މީހެއްގެ މިސާލެވެ. އަދި (ދިނުންތެރިވާ .) މަ ، މީހާގެ އަތް ހިތް މީހާގެ އަތަށްވުރެ މާތެވެ . حكيم ވިދާޅުވިއެވެ . ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ . ޔާ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . ކަލޭގެފާނު ހައްގާއިގެން ފޮނުއްވި އިލާހު ގަސަމެކޭ ހަމަ ނުހޯދާނަމެވެ . ކަލޭގެފާނުގެ

އަޙްޖުދުން މި ހަދީ އެއްބަޔަކަށްވުރެ ބިމަށްނަން ދަނޑިވަޅު ގެސްފިލާރުގައި ގުޅުމާ ކުރުމުގެ އެއްބަސް

ތިޔައީ އަޅުން އެއްބަސް އެއްބައި ނުހާދަނުވެވޭ . (އެކަމާ މެދުގައި އެ صحابى ވަޢުދުވީ)

ފަހެ أَبُو بكرٍ ގެ ޚާނާނުގެ ދުވަސްވަރު حكيم އަށް (އެބަހީ އެ صحابى އަށް) އިނާޔަތް

ދެއްވުމަށް ގޮވާލެއްވި ނަމަވެސް އެކަލޭގެފާނު ޤަބޫލު ނުކުރެއްވިއެވެ . ދެން (އެއަށްފަހު)

ޚަލީފާކަމުގެ عُمر ގެ ދުވަސްވަރު އެ صحابى އަށް އިނާޔަތް ދެއްވަން

ގޮވާލެއްވި ނަމަވެސް ޤަބޫލު ނުކުރެއްވިއެވެ . ފަހެ عُمر ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ

މުސްލިމުންގެ ޖަމާޢަތް ބައްލަވާށެވެ ! ތިމަން ބައްލަވާ މި حكيم ގެ ޙައްޤު ހާމަކުރަމެވެ .

ޚަލީފާކަމުގެ ދުވަސްވަރު މި މާލުން ﷲ سبحانه وتعالى އާއްމުކޮށް މިންވަރު ކުރެއްވި ޙައްޤު

ހަމަ ނަގާ ކަމަށް ގޮވާލި ނަމަވެސް ޤަބޫލު ނުކުރެއްވިއެވެ . ފަހެ حكيم ، نبيُّ

صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އަށްފަހު އެއްވެސް މީހެއްގެ އަތުން އެއްޗެއް ނުނަގައެވެ .

އެހެނީ ވަފާތް ވުމާ ހަމައަށް މުޢާމަލާތުގެ އަޚްލާޤު ދަމަހައްޓަވައިފައެވެ .

525 وعن أبي بُردَةَ عن أبي موسى الأشعَريِّ رضي اللّه عنه قال : خَرَجْنَا مَعَ رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم في غَزوةٍ ، ونحْن سِتَّةُ نفَرٍ بيْنَنَا بَعِير نَعْتَقِبهُ ، فَنَقِبتْ أَقدامُنا ، ونَقِبَتْ قَدَمِي ، وَسَقَطَتْ أَظْفاري ، فَكُنَّا نَلُفُّ عَلى أَرْجُلِنا الخِرَقَ ، فَسُميت غَزوَةَ ذَاتِ الرِّقاعِ لِما كُنَّا نَعْصِبُ عَلى أَرْجُلِنَا الخِرَقَ ، قالَ أَبو بُردَةَ : فَحدَّثَ أَبو مُوسَى بِهَذا الحَدِيثِ ، ثُمَّ كَرِهَ ذلكَ، وقالَ : ما كنْتُ أَصنَعُ بِأَنْ أَذْكُرهُ ، قالَ : كَأَنَّهُ كَرِهَ أَنْ يَكُونَ شَيْئاً مِنْ عَمَلِهِ أَفْشاهُ . متفقٌ عليه .

ރަޙްމަ الله ޢަލައިހިން ތެރެއިން ابو بُردَةَ ރަޙްމަ الله ޢަލައިހިން ތެރެއިން ابو موسى الأشعَريِّ ގެ

ކިބައިން ރިވާކުރައްވައިފައެވެ . (ابو موسى الأشعَريِّ) ވިދާޅުވިއެވެ. (އަހުރެމެން)

ބަޔަކަށް رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުގައި ހަނގުރާމައަކަށް ނިކުމެވުނެވެ.

އަދި (އެ ހަނގުރާމައިގައި) ތިބީ ބަޔަކުންގެ ހަ މީހުންނެވެ . ސަވާރުވާން އޮތީ އެއް ޖަމަލު

ޖަމަލެވެ. އޭގެ މައްޗަށް ބަޔަކުން ސަވާރުވަމުން ގެންދިޔައީ ނަންބަރަށް ކުރަމުންނެވެ.

ފަހެ (ގިނައިން ހިނގުން ޖެހުމުގެ ސަބަބުން) ބަޔަކުންގެ ފައިތިލަ ފާރުވެގެން

ދިޔައެވެ . އަދި ބަޔަކުންނަށް ފައިތިލަ ވެސް ފާރުވިއެވެ. އަދި ބަޔަކުންގެ ފައިގެ ނިޔަފަތި

ވެސް ވެއްޖުނެވެ . މިކަމުގެ ސަބަބުން ތިމަންނަގެ ފައިދާއި ބަދަލުން ގެންދިޔައީމެވެ.
ابو بُردَةَ ވިދާޅުވިއެވެ. ابو موسى މިވާހަކަ ކިޔާދެއްވަމުން މި ވާހަކަ ބުނެދެވިދާނެ
އެކަމުގެ މަސްލަހަތު ހިތްވަރުގައި ނުދެކެން އުޅުނީމެވެ . އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. މިކަމަށް އަ
ދުރަށްދިޔުމަށް އަވަހަށް ކިޔާ ދޫކޮށް ނުކުމެވެ . ابو بُردَةَ ވިދާޅުވިއެވެ. ابو موسى އަވަހަށް
ނުކުތުން ފެނިރައްވާ ހިތްވަރުގައި ނަމަ އަދި ތިމަންނާޔާ ރަސް އަދި ފުރިހަމަ
ސަބަބުގެ ބަދަލު ބައްދަލުވެވޭ .

526 وعن عمرو بن تَغْلِب بفتح التاءِ المثناةِ فوقَ وإسكان الغين المعجمة وكسر الَّلام رضي اللّه عنه ، أنَّ رَسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أُتِيَ بمال أَوْ سبي فقسَّمهُ ، فَأَعْطَى رجالاً ، وترَكَ رِجالاً ، فبَلَغهُ أنَّ الَّذِين ترَكَ عَتبُوا ، فَحمِدَ اللَّه ، ثُمَّ أَثْنَى عَليهِ ، ثُمَّ قال : « أَمَا بَعدُ ، فَوَاللَّه إنِّي لأُعْطِي الرَّجُلَ وَأَدَعُ الرَّجُلَ ، والَّذِي أَدَعُ أَحَبُّ إليَّ مِنَ الَّذِي أُعْطِي ، ولَكنِّي إنَّمَا أُعْطِي أَقوَاماً لِما أَرى في قُلُوبِهمْ مِن الجَزعِ والهَلَعِ ، وَأَكِلُ أَقْوَاماً إِلى ما جعَلَ اللَّه في قُلُوبِهِمْ مِنَ الغِني والخَيْرِ ، مِنْهُمْ عَمْرُو بنُ تَغلِبَ » قال عمرُو بنُ تَغْلِبَ : فَواللَّهِ ما أُحِبُّ أَن لي بِكلِمةِ رَسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حُمْرَ النَّعَمِ . رواه البخاري .

« الهلَعُ » : هُو أَشَدُّ الجَزَعِ ، وقِيل : الضَّجرُ .

މާތް الله ރުހިވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ عمرو بن تَغْلِب ގެ ރިވައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހަށް ބަޔެއް މުދާ ނުވަތަ ބަޔެއް އަޅުން
ގެނެސްވުނެވެ . ފަހެ އެތަކެތި ބައްސަވާދެއްވިއެވެ . ފަހެ އެ ބައްސަވާ ހިސާބު އެއިން
ބައެއް މީހުންނަށް ދެއްވިއެވެ. އަދި ބައެއް މީހުންނަށް ނުދެއްވައި ދޫކޮށްލެއްވިއެވެ . ފަހެ
އެއިން ނުދެއްވި މީހުން އަބުރާއިރުޒު ހިތްހަމަނުޖެހުން ދެއްކިއެވެ . ފަހެ
އަބުރާއިރުޒުން ދެއްކިކަމަށް . އަރިހުގައި (މިހާރުވާސްލާ ބަޔާންކުރައްވައިދެއްވިއެވެ .)
ފަހެ الله سبحانه وتعالى އަށް حمد ކުރައްވައި ތަނާ އަދާކުރައްވައި ސެނާ
ކުރައްވައިފިއެވެ. حديث ކުރައްވާ ނަކުރަށް . ފަހެ މާތް الله ގަންދީ
ހަށްދައްވަ ބުނައްވަ . ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޯގެ (އަބުރާއިރުޒުވެރި) ބައެއް
މީހުންނަށް ދެއްވަ އަދި އަނެއްބައި ދޫކުރައްވައި ނުދެއްވާމީހުން ތިމަންކަލޯއަށް . އަދި

ތިމަންނަކަލޭގެފާނު އެއްޗެހި ދިން މީހުންނަށް ވުރެ ނުދީ ދޫކޮށްލި މީހުން ތިމަންނަކަލޭގެފާނުގެ ގާތުގައި ލޯބިވެތިވަން މާ ބޮޑުވެގެން ވެއެވެ . ނަމަވެސް ތިމަން ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް ނުދީ ދޫކޮށްލާފައި އެހެން މީހުންނަށް އެކަނީ އެމީހުންނަށް ދިމާވެފައިވާ ހިތްދަތިކަމާއި ދެރަކަމުގެ ސަބަބުންނެވެ . އަދި ތިމަން ކަލޭގެފާނު ބައެއް މީހުންނަށް ނުދީ ދޫކޮށްލައްވަނީ އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި މާތް الله ލައްވާފައިވާ ފުދުންތެރިކަމާއި ހެޔޮކަމާ ހަވާލުކޮށްލައްވައިގެންނެވެ . عمرو بن تَغْلِب އަކީ ވަރަށް މުއުމިނު ސަހާބީއެކެވެ . عمرو بن تَغْلِب ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން މާތް الله ގެ ރަސޫލާ ބަސްފުޅުގެ . ރަސޫލާގެ ރަސޫލު رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންނަށް ދެއްވި އެއްޗަކާމެދު ރީތިބަސްފުޅު ވިދާޅުވީ ވީހާ ބޮޑު ނިޢުމަތަކަށް މި ރަސޫލާ ރަހުމަތް ބޮޑުވީ ބަރަކާތެއް ގޮތުން ބަލާ ހިތްހަމަޖެހުން ވެއެވެ .

527 وعن حكيمِ بن حِزامٍ رضي اللَّه عنه أَنَّ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « اليدُ العُليا خَيْرُ مِنَ اليَدِ السُّفْلى ، وابْدَأْ بمنْ تَعُولُ ، وَخَيْرُ الصَّدَقَةِ ما كان عنْ ظَهْرِ غِني ، ومَنْ يَسْتَعْففْ يُعفُّهُ اللَّه ، ومَنْ يَسْتَغْن يُغْنِهِ اللَّه » متفقٌ عليه . وهذا لفظ البخاري ، ولفظ مسلم أَخصر.

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ حكيمِ بن حِزامٍ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ރަސޫލާ ވަޙީކުރެއްވި نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ . މަތީގައިވާ އަތް (އަޅާ ދޭފަރާތުގެ އަތް) ދަށުގައިވާ މީހާގެ އަތަށްވުރެ (އަޅާ ހޯދާފަރާތުގެ އަތަށްވުރެން) ހެޔޮކަން ބޮޑުވެގެން ވެއެވެ . އަދި (ހެދުކާބޯތަކެތި ދޭން) ޖެހޭ އަހުލު ދަރިންގެ ފުރަތަމަ ފުރަތަމަ ދެވަން ދޭށެވެ . އަދި އެންމެ ރަނގަޅު ސަދަގާތަކީ ތަނަވަސްކަމުގެ ތެރެއިން ދޭ ސަދަގާތެވެ . އަދި ސުވާލުކުރުމުން ދުރުވާ ފުދުން މަސައްކަތް ކުރާމީހާއަށް މާތް الله ސުވާލުން ދުރުކުރައްވާނެ ސުވާލުގެ ކުރުމުން ރައްކާތެރިކުރައްވާނެއެވެ . އަދި ފުދި ހުރުމަށް މަސައްކަތް ކުރާ މީހާއަށް މާތް الله ފުދުން ދެއްވާނެ މުއްސަނދި ކުރައްވާނެއެވެ .

528 وعن سفيانَ صَخْرِ بنِ حَرْبٍ رضي اللَّه عنه قال : قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا تُلْحِفُوا في المسأَلَةِ ، فوَاللَّه لا يَسْأَلُني أَحَدٌ مِنْكُمْ شَيْئاً، فَتُخرِجَ لَهُ مَسْأَلَتُهُ مِنِّي شَيْئاً وَأَنا لَهُ كارِهٌ ، فَيُبَارَكَ لَهُ فيما أَعْطَيْتُهُ » رواه مسلم .

ރަޟީ الله ޢަންހު ރިވާކުރި ابو عبد الرحمن معاوية بن ابو سفيانَ صَخْرِ بنِ حَرْبٍ ގެ
ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم
حديث ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ސުވާލުން ދުރުން އަދި ނުހިފާނެތެވެ. ރަޟީ الله ޢަންހުމާ
ރިވާކުރި ބޭނުމެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ތިމަން ކަލޭގެފާނުގެ ކައިރިއަށް
ސަވާބު ލިބުމުން ކިޔުމުން އައިސް ދެންނެވުމުގައި ވަކިން ތިމަން ކަލޭގެފާނުން ހުންނަނީ
އަވަހަށް ނުދެއްވާނެތެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނު އެހީއެއް އެދިގެން އެކަމެއް
އައިސްފި ކަމަކު ބަރަކާތް ނުލިބޭނެތެވެ.

529 وعن أبي عبدِ الرحمنِ عَوف بن مالك الأَشْجَعِيِّ رضي اللَّه عنه قالَ : كُنَّا عِنْدَ رسُولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم تِسعَةً أَوْ ثمانيةً أَوْ سبْعَةً ، فقَال : أَلاَ تُبَايعُونَ رَسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وكُنَّا حَدِيثي عَهْدٍ ببيْعَةٍ ، فقُلْنا : قَدْ بايعْناكَ يا رسُولَ اللَّهِ ، ثم قال : « ألا تبايعون رسول الله ؟ » فبسطنا أيدينا وقلنا قد بايعناك يا رسول الله فعَلامَ نَبَايعُكَ ؟ قال : « على أَنْ تَعْبُدُوا اللَّه ولا تُشْرِكُوا بهِ شَيْئاً ، والصَّلَوَاتِ الخَمْس وَتطيعُوا » وَأَسرَّ كلمَةً خفِيةً : « وَلاَ تَسْأَلُوا النَّاسِ شَيْئاً » فلَقَدْ رأَيتُ بَعْضَ أُولِئكَ النَّفَرِ يَسقُطُ سَوْطُ أَحدِهِمْ فما يَسْأَلُ أَحَداً يُنَاوِلُهُ إِيَّاهُ رواه مسلم .

ރަޟީ الله ޢަންހު ރިވާކުރި ابو عبدِ الرحمنِ عَوف بن مالك الأَشْجَعِيِّ ގެ ރިވާޔަތުން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އަށްފަހަރަކު) ތިމަންމެންގެ ނުވަ މީހުން ނުވަތަ އަށް މީހުން
ނުވަތަ ހަތް މީހުން رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ހަޟްރަތުގައި ތިބީމެވެ . ދެން حديث
ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން الله ގެ ރަސޫލާއާއި بيعة ނުކުރައްވާނެތޯއެވެ؟ ތަމީ ވިދާޅުވީމެވެ.
ތިމަންމެންނަކީ އަލަށް ކަލޭގެފާނާ بيعة ކުރެއްވުން ލިބި ހުރިމީހުންނެވެ. ދެން ތިމަންމެން ވެސް
ދަންނަވައިފީމެވެ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންމެން މިހިރީ ކަލޭގެފާނަށް بيعة
ކުރެއްވީމެވެ. (ތިމަންމެން އެ ބަސް ދެއްކެވުން) އަނބުރާ ހަމަ حديث ކުރައްވާފައިވެއެވެ.
ތިޔަބައިމީހުން الله ގެ ރަސޫލާއާއި ބައިޢަތު ނުކުރައްވާނެތޯއެވެ ؟ ދެން ތިމަންމެން
ކަލޭގެފާނުގެ ގޮތަށް އަތްތައް ދިކޮށްލާފައި މިހެން ދަންނަވައިފީމެވެ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންމެން މިހިރީ ކަލޭގެފާނަށް بيعة ހަދައިގެންނެވެ . ވީމާ ތިމަންމެން بيعة

އަދި ކުރަންވީ ކޮންކަމެއްގެ މައްޗަށް ހެއްޔެވެ ؟ حديث ކުރައްވައިފައެވެ . بيعة ކުރަންވީ ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް އަޅުކަން ކުރުމަށާއި އެއިލާހާއި އެއްވެސް އެއްޗެއް ޝަރީކު ނުކުރުން ކަމަށާއި އަދި ފަސްވަގުތު ނަމާދު އަދާ ކުރުން ކަމަށާއި އަދި الله އަށް ކިޔަމަންތެރިވުން އަދި ކުރުން ކަމަށެވެ. އަދި ވަރަށް މަޑު މަޑުން حديث ކުރައްވައިފައެވެ. ތިޔަބައިމީހުން މީސްތަކުންގެ ކިބައިން އެއްވެސް އެއްޗަކަށް ނުއެދޭށެވެ . ރާވީ ވިދާޅުވެއެވެ. އެބޭކަލުންގެ ތެރެއިން ބައެއް ބޭކަލުންގެ އަސްޕުރު އަތުން ކުރަހިޔާނުގެ ވެއްޓުނަސް ދޫކޮށްލާތީ . އެއިން ބޭކަލަކު އެޗަށް އަރާވައިދިނުމަށް މީހަކަށް ނުބުނައެވެ .

530 وعن ابن عمر رضي اللَّه عنهما أَنَّ النبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « لاَ تَزَالُ المَسَأَلَةُ بِأَحَدِكُمْ حَتى يَلْقى اللَّه تعالى ولَيْسَ في وَجْهِهِ مُزْعةُ لَحْمٍ » متفقٌ عليه .

« المُزْعَةُ » بضم الميمِ وإِسكانِ الزاي وبالعينِ المهملة : القِطْعَة .

މާތް الله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد اللَّه بن عمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ތިމާގެބަދު ސުވާލުން ދެމިހުރެން ގެންގުޅުމަށް ކަމަރިޔާނަމަ އޭނާ ޤިޔާމަތުގެ ދުވަހުން الله سبحانه وتعالى އާ ބައްދަލު ވާނީ މޫނުގައި އެއްވެސް މަސްކޮޅެއް ނެތި ހާލުގައެވެ .

531 وعنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال وهو على المِنبرِ ، وَذَكَرَ الصَّدَقَةَ والتَّعَفُّفَ عَنِ المسأَلَةِ : « اليَد العلْيا خَيْرٌ مِنَ اليَدِ السُّفْلى » وَاليَدَ العُليا هِيَ المُنْفِقة ، والسُّفْلَى هِيَ السَّائِلَة. متفقٌ عليه .

އަދި އެ صحابي(عبد اللَّه بن عمر) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ . އަދި އެއިރު އެކަލޭގެފާނު ހުންނެވީ މިންބަރު މަތީގައި ޞަދަޤާތް ކުރުމާއި އަދި ސުވާލުން ނުޖެހުމާއި ކުރެއްވި ވަޢުޡެއްގައި ވިދާޅުވި ކަމަށެވެ . (حديث ކުރައްވައިފައެވެ .) މަތިއަތަކީ ދޭއަތެވެ އަދި ތިރިއަތަކީ

ގާބިލުކަން ބޮޑުވެގެންނުވާނެވެ . (ދަންނަވައެވެ .) އަދި މަޖިލިހަކާ އަށް ބޭނުން ބަހެއް މުޅާދަރީ އެއީ
ހަރާމާ ޚިލާފެވެ . އަދި ތިމާގެއިރާ އަށް ބޭނުން ބަހެއް މުޅާދަރީ އެއީ ސަލާން ޖެހުމެވެ .

532 وعن أبي هُريرة رضي اللَّه عنه قال : قال رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ سَأَلَ النَّاس تَكَثُّراً فَإِنَّمَا يَسْأَلُ جَمْراً ، فَلْيستَقِلَّ أَوْ لِيَسْتَكْثِرْ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލެއްވި ابو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ . رسول اللهُ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވީ ގިނަ ކުރުމަށްޓަކައި ސުވާލުކުރާ މީހާ އެކަމަކީ ދޮޅުއަޅުއްވާ އަނގޮޅިއެވެ . އެއީ ގިނަ އެއްޗެއް ކުރުމަށް ލިބޭނެ ނުވަތަ ކުޑަ އެއްޗެއް ކުރުމަށް ލިބޭނެއެވެ .

533 وعن سمُرَةَ بنِ جُنْدب رضي اللَّه عنه قال : قال رسُولُ اللَّه صلى اللَّه عليه وآله وسلَّم : « إنَّ المَسأَلَةَ كَدٌّ يكدُّ بها الرَّجُلُ وجْهَهُ ، إلاَّ أَنْ يَسأَلَ الرَّجُلُ سُلْطاناً أَوْ في أَمْر لابُدَّ مِنْهُ » رواهُ الترمذي وقال : حديث حسن صحيح « الكَدُّ » : الخَدشُ ونَحوُهُ .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލެއްވި سمُرَةَ بنِ جُنْدبٍ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسول اللهُ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ސުވާލުން ޖެހުމަކީ މީހާ އެކަކު މޫނުގައި ހަރަހަރާ ތަޅާލުމެވެ ކަޅުން ފަދަ ލިބޭނުމަ ކަމަކަށެވެ. ސަރުކާރު މިފަދަ ވެރިޔަކާ ގާތުގައި އެހުމަކީ އެދެއުދުން ނުވާތީ އެއްވެސް ގޮތެއްނުވާގޮތް އެހުމަކީ އެދެ އެދުން އެކަ ވެރިކަމަ ހިމެނިގެން ނުވެއެވެ .

534 وعن ابن مسعودٍ رضيَ اللَّه عنه قال : قال رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ أَصابَتْهُ فَاقَةٌ فَأَنْزَلَهَا بِالنَّاسِ لَمْ تُسَدَّ فاقَتُهُ ، وَمَنْ أَنْزَلَها باللَّه ، فَيُوشِكُ اللَّه لَهُ بِرِزقٍ عاجِلٍ أَوْ آجِلِ » رواهُ أبو داود ، والترمذي وقال : حديث حسن .

« يُوشكُ » بكسر الشين : أَي يُسرِعُ .

މާތް الله ރުހްސުން ލިބިވި عبد الله بن **مسعود** ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ .
رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކަށް ތަދުމަދު ކަމެއް ދިމާ
ވެއްޖެނަމަ ހަނަ އެމީހާ އެއިން ސަލާމަތްވުމަށް މީސްތަކުންގެ ކައިރީން އެދިގެންނަމަ
އެމީހަކަށް އެކަމުން ސަލާމަތް ކަން ނުލިބޭނެއެވެ . އަދި އެކަމަށް މީހަކު الله ގެ حضرة ން
އެކަމުން ސަލާމަތްކަން އެދިގެންނަމަ އެއިލާހު ހިކަމުތާއި އެއްކޮށް ކޮށް މަހީން
އެމީހަކަށް އަވަސް މަގަކުން ނުވަތަ ލަސްކޮށްވިޔަސް ރިޒުގު ދެއްވާ ހުއްޓެވެ .

535 وعَنْ ثَوْبانَ رضيَ اللَّه عنه قال : قال رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَنْ تَكَفَّلَ لي أَن لا يسْأَلَ النَّاسَ شَيئاً ، وأَتَكفَّلُ له بالجَنَّة ؟ » فقلتُ : أَنا ، فَكَانَ لاَ يسْأَلُ أَحَداً شَيْئاً ، **رواه أبو داود بِإِسنادٍ صحيح .**

މާތް الله ރުހްސުން ލިބިވި ثَوْبان ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . رسول اللهُ صلّى
اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީސްތަކުންގެ ކައިރީން ސުވާލުކުރާކަށް އެއްޗެހި
ނުހޯދާނެ ކަމަށް ތިމަންނަށް ޒިންމާވެދޭނެ އަޅުގަނޑު މީހަކަށް ސުވަރުގެ ދެވޭން
ކަމުގެ ޒިންމާ ޒިންމާވެދޭނެ އަޅުގަ ހިފާމެވެ.

536 وعن أبي بِشْرٍ قَبِيصَةَ بن المُخَارِقِ رضي اللَّه عنه قال : تَحمَّلْتُ حمَالَةً فَأَتَيْتُ رَسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أَسْأَلُهُ فيها ، فقال : « أَقِمْ حَتَّى تَأْتِينَا الصَّدَقَةُ فَنأْمُرَ لكَ بِها » ثُمَّ قال : «ياَ قَبِيصَةُ إِنَّ المَسأَلَةَ لا تَحِلُّ إِلاَّ لأَحَدِ ثَلاثَةٍ : رَجُلٌ تَحَمَّلَ حمالَةً ، فَحلَّتْ لَهُ المَسأَلَةُ حَتَّى يُصيبهَا ، ثُمَّ يُمْسِكُ . ورجُلٌ أَصابَتْهُ جائِحَةٌ اجْتَاحَتْ مالَهُ ، فَحَلَّتْ لهُ المَسأَلَةُ حَتَّى يُصِيبَ قِوَاماً مِنْ عيْشٍ ، أَوْ قال : سِداداً مِنْ عَيْشٍ ، ورجُلٌ أَصابَتْهُ فاقَة ، حتى يقُولَ ثلاثَةٌ مِنْ ذَوي الحِجَى مِنْ قَوْمِهِ : لَقَدْ أَصَابَتْ فُلاناً فَاقَةٌ ، فحلَّتْ لَهُ المسأَلَةُ حتَّى يُصِيبَ قِواماً

مِنْ عَيْشٍ ، أَوْ قالَ: سِداداً مِنْ عَيْشٍ . فَمَا سِواهُنَّ مِنَ المَسأَلَةِ يا قَبِيصَةُ سُحْتٌ ، يأَكُلُها صاحِبُها سُحْتاً » رواهُ مسلم .

« **الحمالَةُ** » بفتح الحاءِ : أَنْ يَقَعَ قِتَالٌ وَنحوهُ بَين فَرِيقَين ، فَيُصلحُ إِنْسَانٌ بيْنهمْ عَلَى مالٍ يَتَحَمَّلُهُ ويلْتَزِمُهُ عَلى نفسه . و « **الجائِحَةُ** » : الآفَةُ تُصيبُ مالَ الإنْسانِ . و « **القَوامُ**» بكسر القاف وفتحها : هوَ ما يقومُ بِهِ أَمْرُ الإِنْسانِ مِنْ مَالٍ ونحوهِ و « **السِّدادُ** » بكسر السين : مَا يَسد . . ُ دٌّ حاجةَ المُعْوِزِ ويَكْفِيهِ ، و « **الفَاقَةُ** » : الفقْرُ . و « **الحِجَى** » : العقلُ.

ދާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި ابو بِشْرٍ قَبِيصَةَ بن المُخَارِقِ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . ތިމަންނަ އެއްފަހަރަކު ދަރަނިވެރިވެގެން އުޅެން ދެ ގަބީލާ އެއްގެ ދެމެދު ޞުލްހަ ކުރުމަށްޓަކައި އަޅުގަނޑު ދޫކޮށް ދެއްކުމަށް ހުރި މުދާގެ ދަރަނިއެއް އަދާކުރީމެވެ . އެހެންކަމުން ތިމަންނަ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިހަށް އައިސް އެދިގެން ދިޔައީމެވެ. އެހިނދު ތިމަންނާގެ ގާތުގައި ވިދާޅުވިއެވެ. صدقة ގެ މުދަލުން އަހަރެންނަށް ހަމަޖެހެންދެން އިންތިޒާރު ކުރާށެވެ. އެއަށްފަހު އެއިން ތިޔަ އަދަދު ދޭން ތިމަން އަމުރުކުރާނަމެވެ . ދެން އޭނާއާއިމެދު حديث ބަޔާންކޮށްދެއްވިއެވެ. އޭ قَبِيصَة އެވެ. ހަމަކަނޑައެޅިގެން ދެތިން ބަޔަކަށް ނޫނިއްޔާ ސުވާލުކުރުން ހަލާލު ނުވެއެވެ . އެއީ ދަރަނި ވެރިވެފައިވާ މީހާ ސުވާލުކުރުމެވެ (މުދާގެ ދަރަނި އަދާކުރުމަށް ދަރަނިވެރިވެގެން) ޖެހޭވަރަށް އަދާކުރުމަށް ސުވާލު ކުރުން ހުއްދަވެއެވެ . އޭގެފަހުން ދެވަނަ އަކީ ބައެއް ބަލާ ގޮތުން ސުވާލު ކުރުން ހުއްދަ އެވެ . ދެވަނަ މީހާއަކީ ކާރިޘާ އަޅުގަނޑުމެންގެ މީހުންގެ ދުނިޔަވީ މުދަލު ހަލާކުވެގެން ހިނގައިދާ މީހާއެވެ . އެފަދަ މީހާއަށް އޭނާގެ ޙަޔާތުގައި ހަމަހަމަކޮށް ދިރިއުޅުމަށް ބޭނުންވާ ވަރަށް ސުވާލު ކުރުން ހުއްދަ ވެއެވެ. ނުވަތަ حديث ގައި ދެއްވާ ދިރިއުޅުމުގެ ބޭނުން ފުދޭވަރަށް . ސުވާލު ކުރުން ހުއްދަވެއެވެ . ތިންވަނަ މީހާއަކީ ފަގީރުކަމާއި މުޙުތާޖުކަމުގައި ކޮންމެވެސް ސުވާލުކުރުން ހުއްދަވެއެވެ . އެފަދަ ބައެއްގެ ބުއްދި އެބަ ހުރި ނަމަވެސް ފަގީރުވެ ހަލާކުވާ ފަދަ ހާލަތު އޮތުމާއި ހަމަ ސުވާލުކޮށް ދެވޭ ކަމަށް ޙާލު ސާބިތުވާ މީހާއެވެ . ޤަވްމުގެ ބުއްދިވެރިން ތިން މީހުން ހެކިވެދީގެން މީހާ ފަގީރު ވެފައިވާކަމަށް ހެކިދިނުމުން

ސުވާލް   ކުރުން ހުއްދަ ވެގެންވެއެވެ . އޭ قَبِيصَة އެވެ . މީގެ އިތުރުން ސުވާލް ކުރުމަކީ
ހަރާމް ކަމުގައެވެ . އެކަން ކުރާ މީހާ އެކަނި ހަރާމް ބަލައިގަނެވެ .

537 وعن أبي هريرة رضيَ اللَّه عنه أَنَّ رسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « لَيْسَ المِسْكِينُ الَّذِي يطُوفُ عَلى النَّاسِ تَرُدُّهُ اللُّقْمَةُ واللُّقْمَتانِ ، وَالتَّمْرَةُ والتَّمْرَتَانِ ، ولَكِنَّ المِسْكِينَ الَّذِي لا يجِ دُ غِنًى يُغنِيهِ ، ولاَ يُفْطَنُ لَهُ ، فَيُتَصدَّقَ عَلَيْهِ ، ولاَ يَقُومُ فيسْأَلَ النَّاسَ » متفقٌ عليه

މާތް الله ރުއްސުން ވަޑައިގެންވި ابو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. (حقيقي) މިސްކީނަކީ (ގެގެ ދޮރުދޮރަށް ދިޔައިމާ) ކާން ކަވާދެއް ދޫކޮށްލާ މީހެއް ނޫނެވެ. (حقيقي) މިސްކީނަކީ އަސްލު ބޭނުންވާ ...

باب جواز الأخذ من غير مسألة ولا تطلع إليه

538 عَنْ سالمِ بنِ عبدِ اللَّهِ بن عُمَرَ ، عَنْ أَبيهِ عبدِ اللَّه بنِ عُمَرَ ، عَنْ عُمَرَ رضي اللَّه عنهم قال : كان رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يُعْطِيني العطَاءَ ، فَأَقُولُ : أَعطهِ مَن هو أَفقَرُ إِلَيهِ منِّي، فقال : « خُذْهُ ، إِذَا جاءكَ مِن هذا المَالِ شَيءٌ ، وأَنْتَ غَيْرُ مُشْرِفٍ ولا سَائِلٍ ، فَخُذْهُ فتمَوَّلْهُ فَإِن شئِتَ كُلْهُ ، وإِن شِئْتَ تَصدَّقْ بهِ ، ومَا لا، فَلا تُتبِعْهُ نَفْسَكَ » قال سالمٌ : فَكَانَ عَبدُ اللَّه لا يسأَلُ أَحداً شَيْئاً ، ولا يَرُدُّ شَيئاً أُعْطِيه . متفقٌ عليه .

« مشرفٌ » بالشين المعجمة : أَيْ : متَطَلِّعٌ إِلَيْه .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވި سالمِ بنِ عبدِ اللَّهِ بنِ عُمَر އަކީ صحابى ގެ ބޭއްފުޅު عبدِ اللَّه بنِ عُمَر ގެފާނު އަލްޚައްޠާބުގެފާނުގެ ބޭއްފުޅު عُمَر ގެފާނުންގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم ވަޑައިގެންނަވަނީ (އައްޙަރަބަދު) އަހަރެން ފުޅާ ދެއްވިއެވެ . އަހަރެން ވަޑައިގެންނަވަ ދެއްވާނެ ހުއްޓެވެ . ވަޑައިގެން އަހަރެން ކަލޭގެފާނު ތިބާ އަހަރެންގެ ވަޑައިގެންނަވަނީ ފަޤީރުކަން ބޮޑު ފިޔަވަޅު ދެއްވިއެވެ . މިހާރު حديث ކުރައްވަވައެވެ . ވިބާ ސަލާން ނުލިބި ހެއްދި އަހަރެން ކަލޭގެ ފަރާތުން ދަރިވަރެއް ކަމުގައިވާ ހައްޤު ވިބައި ވާނަމަ އެޔަކު މުދަލެއް ލިބިއްޖެނަމަ އެކަން ހިފާށެވެ . އަދި އެ އެއްޗެއް ވިދާގެ ފުރުޞަތު ވެއްދެއްވެ . ދެން އެއްޗެހި ވިބާ ބޭނުންވާނަމަ އެއިން ކާށެވެ . އަދި ވިބާ ބޭނުންވާނަމަ އެއިން ސަދަޤާތް ދޭށެވެ . އަދި ވިބާ ދެނެން އެހެން ގޮތަކަށް މާލު ހަދައިގެ ފިހާރައަށް ނުފޮނުވާ ބާއްވާތީ ނުކުރާށެވެ . މުސްލިމް ވިދާޅުވިއެވެ . عبد اللَّه ގެފާނު އެއްވެސް މީހަކު ކިބައިން އެއްޗަކަށް ނުދެއެވެ . އަދި ދީފާ އެއްޗެއް ދިފާދެއް އަޅުގަނޑު ނުވެއެވެ .

باب الحثّ على الأكل من عمل يده والتعفف به من السؤال والتعرُّض للإعطاء

ވިދާޅު އަތުގެ މަސައްކަތުން ހޯދާ ތަކެތި ކެއުމަށް ނަސޭހަތް ޖެހުމާއި ދުރުހެލި ވެގެން ސުވާލު ކުރުމާއި އެދުމާއި ކަމުގެ ދިއްކޮށްވާ ތިބުމާއި ގާތްވުން ވެގެންނޫ ބާބު

قال اللَّه تعالى (الجمعة 10): {فإذا قضيت الصلاة فانتشروا في الأرض وابتغوا من فضل اللَّه} الآية.

އޭ إيمان ވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ ! ވޭތުނިދީ عذاب އަރުން ރިޔަވައިދިނުން މިސްރާބުތަކުން ވިދާޅުވާއި ރިޔަވައިދިނުން ވަގުތަށް މަސްލަހަތްތަކުގެ ދަރުބާރުން ހާއްޞަ؟

539 وعنْ أبي عبدِ اللَّه الزُّبَيْرِ بنِ العوَّامِ رضي اللَّه عنه قالَ : قالَ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لأَنْ يَأْخُذَ أَحَدُكُم أَحبُلَهُ ثُمَّ يأْتِيَ الجبَلَ ، فيَأْتِيَ بحُزْمَةٍ مِن حَطَبٍ علَى ظَهرِهِ فَيَبيعَهَا ، فيَكُفَّ اللَّه بها وَجْهَهُ ، خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَن يَسأَلَ النَّاسَ ، أَعطَوْهُ أَوْ مَنَعُوهُ » رواه البخاري .

މާތް الله ރަސޫލާގެ ޞަޙާބީ ابو عبدِ اللَّه الزُّبَيْرِ بنِ العوَّام ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . رسول اللهُ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އެމީހެއްގެ ވަރު ވާނުގަނޑު ހިފައިގެން ގޮސް ފަރުބަދައިގެ މައްޗަށް އަރުވުމަށްފަހު ދަރުބޮޑިއެއް ބަނދެގެން އައިސް އެވިއްކުމުން މާތް الله سبحانه وتعالى އެމީހާ ނިކަމެތިކަމުން ސަލާމަތް ކުރައްވައި (އެކަމުގެ ސަބަބުން) އެމީހާގެ ބޭޒާރުކަން މޫނު ވެސް ދުރުން އާދަ މީސްތަކުންގެ ކައިރީގައި ސުވާލު ކުރުން އެއަށްވުރެ ހެޔޮގޮތް އެންމެހައި ނިކަމެތިކަމުން ސަލާމަތްވާނެ ގޮތް ވާނެ ގޮތެވެ .

540 وعن أبي هُريرة رضي اللَّه عنه قال : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لأَنْ يحتَطِبَ أَحَدُكُم حُزمَةً على ظَهرِهِ ، خَيْرٌ من أَنْ يَسأَل أَحَداً ، فيُعْطِيَه أَو يمنَعَهُ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރަސޫލާގެ ޞަޙާބީ ابو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ . رسول اللهُ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ދަރުބުރަން ކޮށައިގެން ދަރުބޮޑިއެއް ބުރަކޮށްގެން އަރުވައިގެން އައިސް އެވިއްކައިގެން ކާބަޔަށް އާދޭސް މީސްތަކުން ކައިރީގައި ސުވާލު ކުރުމަށް ވުރެ އެއަށްވުރެ ހެޔޮވާނެ ގޮތެވެ .

541 وعنه عنِ النَّبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « كان داوُدُ عليهِ السَّلامُ لا يأْكل إلاَّ مِن عَملِ يَدِهِ » رواه البخاري .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ ރަޟިﷲ ޢަންހު ވިދާޅުވި ابو هريرة) نبيއާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ ۔ داوُدُ عليهِ السَّلامُ އަބަދުވެސްކާތީ އަމިއްލަ ކުރައްވާ މަސައްކަތުން ނޫނީ ނުކައްވާކަމުގައެވެ .

542 وعنه أَن رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « كَانَ زكَرِيَّا عليه السَّلامُ نجَّاراً » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي(ابو هُريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللهُ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. زكَرِيَّا عليه السَّلامُ ވަޑާމީ މަސައްކަތް ކުރައްވާމީހަކަށް ވެގެންވެއެވެ .

543 وعن المِقدَامِ بن مَعْدِ يكَربَ رضي اللَّه عنه ، عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « مَا أَكَلَ أَحدٌ طَعَاماً خيْراً مِن أَنَ يَأْكُلَ مِن عملِ يدِهِ ، وَإِنَّ نَبيَّ اللَّه داوُدَ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كان يَأْكلُ مِن عَمَلِ يَدِهِ » رواه البخاري

ރަޟިﷲ ޢަންހު ވިދާޅުވި مِقدَامِ بن مَعْدِ يكَربَ ، نبيއާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ . އަހަރެމެންނަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ . ވިދާޅުވި އެއް (ޚަބަރު) ގެ މަސައްކަތުން ހޯދާ ކާއެއްޗަކަށް ވުރެ ހެޔޮ ކާއެއްޗެއް ނެތެވެ ކާއެއްޗެއް ކަނޑައެއް ކާބޯތަކެއް ދެއްވާ ނުކައްވާ ހަމަކަށަވަރުން ﷲ ގެ نبيّ އާ داوُدَ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ކާވާ އަބަދުވެސް އަމިއްލަ މަސައްކަތް ކުރައްވައިގެން ނެވެ .

باب الكرم والجود والإنفاق في وجوه الخير ثقة بالله تعالى

الله ރިޟާއަށް ވަގުތުވަނީ ދީލަތިކަމާއި ، އަދި ހެޔޮކަންކަމުގައި ހޭދަކުރުން ގެންދިއުމުގެ
މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ ބާބު

قال اللَّه تعالى (سبأ 39): {وما أنفقتم من شيء فهو يخلفه}.

އަދި ތިޔަބައިމީހުން (އެކަލާނގެ މަގުގައި) ހޭދަކުރި ކޮންމެ އެއްޗަކަށް ، އެކަލާނގެ
އޭގެ ބަދަލު ދެއްވާނެއެވެ .

وقال تعالى (البقرة 272): {وما تنفقوا من خير فلأنفسكم، وما تنفقون إلا ابتغاء وجه اللَّه،
وما تنفقوا من خير يوف إليكم وأنتم لا تظلمون}.

އަދި ، ތިޔަބައިމީހުން މުދަލުގެ ތެރެއިން ހޭދަކުރާ އެއްޗެއް (ގެ ثواب) ލިބޭ ހުރީ ،
ހަމަ ތިޔަބައިމީހުންގެ އަމިއްލަ نفس ތަކަށެވެ . އަދި ، الله ގެ وجه ހޯދު އެދިގެން މެނުވީ ،
ތިޔަބައިމީހުން ހޭދައެއް ނުކުރާނެއެވެ . އަދި ، މުދަލުން ތިޔަބައިމީހުން ހޭދަކުރާ އެއްޗެއް
(ގެ ثواب އާއި ދަރުމަ) ފުރިހަމަކޮށް ތިޔަބައިމީހުންނަށް ލިބޭނެއެވެ .

–وقال تعالى (البقرة 273): {وما تنفقوا من خير فإن اللَّه به عليم}

ތިޔަބައިމީހުން މުދަލުން ހޭދަކުރާ ކޮންމެ އެއްޗަކާއިމެދު (ދަންނާށެވެ !) ފަހެ ،
ހަމަކަށަވަރުން ، الله ، އެކަންތައް މާބޮޑަށް ދެނެވޮޑިގެންވާއެވެ .

544 وعَنِ ابنِ مسعودٍ رضي اللَّه عنه ، عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « لا حَسَدَ إلاَّ في اثنتينِ: رَجُلٌ آتَاهُ اللَّه مَالاً ، فَسَلَّطَه عَلَى هَلَكَتِهِ في الحَقِّ ، ورَجُلٌ آتاه اللَّه حِكْمَةً ، فَهُوَ يَقْضِي بِهَا ويُعَلِّمُهَا » متفقٌ عليه .

معناه : يَنَبغِي أَن لا يُغبَطَ أَحَدٌ إِلاَّ على إِحدَى هَاتَينِ الخَصْلَتَيْنِ .

މާތް الله ރުއްސުވުންވަޑައިގެންވި عبد الله بن مسعود ، ނަބިއްޔާ صلَّى اللهُ عَلَيْه وسلَّم ގެ އަރިހުން
ރިވާ ކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައެވެ. ދެކަމަކުގައި މެނުވީ حَسَدَ ވެރިވުން
ހުއްދައެއް ނުވެއެވެ. އެއީ މިފަދަގޮތުން الله سبحانه وتعالى ދީފާ ދެއްވުމުން އެމީހާ އެމުދާ حق

މަގުގައި ހޯދަ ކުރާހެން ދުނިޔޭގައި ދިރިއުޅޭ މީހުން އެބައިމީހުންގެ ހަޔާތް ގުޅުވާލާށެވެ.އަދި (އަންހެން ކަމަކީ) މިހާރުން الله سبحانه وتعالى އިރުޝާދު ދެއްވާފައިވާން އެހެން ކަމެއް މިހުންނަނީ އެ އިރުޝާދު އެބުނެދިން ދޭހަވާން ހޯދުމުގެ ފަރާތުން މިދުނިޔޭގެ އެއީ ގަދަރުކަމުގެ ބައިވެރިކަން ދޭހަވާނެ ދަލީލެއް ގެންނަނީއެވެ.

545 وعنه قالَ : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « أَيُّكُمْ مَالُ وَارِثِهِ أَحَبُّ إِلَيه مِن مَالِهِ ؟ » قالُوا : يا رَسولَ اللَّه . ما مِنَّا أَحَدٌ إِلاَّ مَالُهُ أَحَبُّ إِليه . قال : « فَإِنَ مَالَه ما قَدَّمَ وَمَالَ وَارِثِهِ ما أَخَّرَ » رواه البخاري .

އަދި އެ صحابي (عبد الله بن مسعود) ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. رسول اللهُ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމާގެ މުދަލަށް ވުރެ ތިމާގެ ވާރުތަވެރިންގެ މުދަލަށް ލޯބިވެރިވާން ބޮޑުވާނީ ތިޔަބައިމީހުންގެތެރެއިން ކާކުހެއްޔެވެ؟ އަޞްޙާބުން ދެންނެވިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . ތިމަންމެންގެ ތެރެއިން އެންމެ މިހާވެސް އެންމެ ބޮޑަށް ލޯބިވާނީ އަމިއްލަ މުދަލަށެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ.ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިމާގެ މުދަލަކީ ތިމާ ކުރިއަށް ފޮނުވި ހަދިޔާއެއް ވާ މުދަލެވެ. އަދި ތިމާގެ ވާރުތަވެރިންގެ މުދަލަކީ (ދުނިޔޭގައި ދޫކޮށްލާ މުދަލަކީ) ތިމާގެ ވާރުތަވެރިންގެ މުދަލެވެ.

546 وعَن عَدِيِّ بنِ حاتم رضي اللَّه عنه أَن رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « اتَّقُوا النَّارَ وَلَوْ بِشِقِّ تَمَرَةٍ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عَدِيِّ بنِ حاتم ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللهُ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނަރަކައިން ސަލާމަތްވުމަށް މަސައްކަތް ކުރާށެވެ.އެއީ (ހަމައެކަނި ކަދުރު ފަޅިއަކުން) އެންމެ ކުޑަ ފަދަ ހެޔޮކަމަކަށް صدقة ދީގެން ކަމުގައި ވިޔަސް ވެއެވެ.

547 وعن جابرٍ رضي اللَّه عنه قال : ما سُئِل رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم شَيئاً قَطُّ فقالَ : لا . متفقٌ عليه .

ރަޟި الله ޢަންހުސްނަގެއިވި جابرٍ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ: رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން އެއްޗެއް ހޯދުމަށް އެދި ހުރިހާ ކަމެއްގައިވެސް ހުރިހާކަމެއްގައިވެސް ދުވަހަކުވެސް ނޫނެކޭ ވިދާޅުވެފައި ނުވެއެވެ .

548 وعن أبي هُريرة رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَا مِنْ يَوْمٍ يُصبِحُ العِبادُ فِيهِ إلاَّ مَلَكَانِ يَنْزِلانِ ، فَيَقُولُ أَحدَهُمَا : اللَّهُمَّ أَعطِ مُنْفِقاً خَلَفاً، ويَقُولُ الآخَرُ : اللَّهُمَّ أَعطِ مُمسكاً تَلَفاً » متفقٌ عليه .

ރަޟި الله ޢަންހުސްނަގެއިވި ابو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެ މަލާއިކަތުން ބާރަވަރުން ދުނިޔޭގެ ބިމަށް ފައިބައި ވަޢުދުވެވޭނެ އަޅުން ހޭނދުވާ ކޮންމެ ދުވަހަކު އަޅުބަޔަކަށްވާ ކައިރިވެސް ހެނދުނު ނުވެއެވެ. އެދެ މަލާއިކަތުން ބާރަވަރުން ޚަރަދުކުރާ މީހާއަށް ބަދަލު ދެއްވާނދޭވެ. އަﷲ! ކީކަމަށް ޚަރަދުކޮށް އެއް ބާރަވަރު ދުޢާ ކުރައްވައެވެ. އަﷲ! ހުއްޓުވާފައި ބާރަވަރު ދުޢާ ކުރައްވައެވެ. އަނެއް ބާރަވަރު ދުޢާ ކުރައްވައެވެ. އަﷲ! ހިފަހައްޓާ މީހާއަށް ގެއްލުން ދެއްވާނދޭވެ.

549 وعنه أَن رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قـال : « قال اللَّه تعالى : أنفِق يا ابْنَ آدمَ يُنْفَقْ عَلَيْكَ » متفقٌ عليه .

ޞަޙާބީ އެއް صحابي (އަބޫހުރައިރާ ރަޟި الله ޢަންހުސްނަގެއިވި ابو هريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ރަޙްމަތްތެރި الله سبحانه وتعالى ވަޙީ ކުރެއްވިއެވެ . އިބްނު އާދަމުގެ ދަރިކަލުނޭ! ޚަރަދުކުރާށެވެ. އަޅުގަނޑު ތިބާއަށް ޚަރަދު ކުރާނަމެވެ.

550 وعن ْ عبد اللَّهِ بن عَمْرو بن العَاصِ رضي اللَّه عنهُما أَنَّ رَجُلاً سَأَلَ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : أَيُّ الإِسلامِ خَيْرٌ ؟ قال : « تُطْعِمْ الطَّعَامَ ، وتَقْرَأُ السَّلامَ عَلى مَنْ عَرَفْتَ وَمَنْ لم تَعْرِفْ » متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބޭފުޅުންނާމެދު ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد اللَّهِ بن عَمْرو بن العَاص ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ފިރިހެނަކު ރަސޫލާ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ސުވާލު ކުރެއްވިއެވެ. އިސްލާމުގެ ދީނުގައިވާ އެންމެ މޮޅުވެގެންވާ އަމަލަކީ ކޮބައިހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކާނާ ކާންދިނުމާއި ދަންނަ މީހުންނާއި ނުދަންނަ މީހުންނަށް ސަލާމް ކިޔުމެވެ.

551 وعنه قال : قالَ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أَرْبَعون خَصلَةً أَعلاهَا مَنِيحَةُ العَنْز ما مِن عَامِلٍ يعْملُ بخَصلَةٍ منها رجَاءَ ثَوَابِها وتَصْدِيقَ مَوْعُودِهَا إِلاَّ أَدْخَلَهُ اللَّه تعالى بِهَا الجَنَّةَ » رواه البخاري . وقد سبقَ بيان هذا الحديث في باب بَيَان كَثْرَةِ طُرق الخَيْرِ .

އަދި އެ صحابي (އެބޭފުޅާ މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد اللَّهِ بن عَمْرو بن العَاصِ) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަޅުގަނޑު ސާޅީސް ވަސީލަތްވެއެވެ . އޭގެ އެންމެ މަތީގައި ވަނީ ބަކަރި ދިނުމެވެ. އެހެނިހެން ކަމެއް ކުރާ ބޭބޭފުޅާ ކުރާގޮތުގެ ބަދަލުގައި ދެއްވާ ފާއިދާ ގެނެސް ދެއްވުމެވެ . އެއްވެސް މީހަކު ކުރާ عمل އެއް ثواب ލިބުމަށް ޓަކައި އަމިއްލައަށް ކުރެއްވުމުން ، އަދި އެކަމުގެ މައްޗަށް ދެއްކުމުން ވަޢުދު ކުރައްވާފައިވާ ދަރުމަ ލިބުމަށް ޓަކައި ވާދަކުރާ ތަކެއްޗަށް ގެން ހުށް ކުރާނަމަ މާތް الله سبحانه وتعالى އެމީހަކު ސުވަރުގެ ވައްދަވާ ހުއްޓެވެ .

552 عن أَبي أُمَامَةَ صُدَيِّ بنِ عَجْلاَنَ رضي اللَّهُ عنه قال : قال رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «يا ابْنَ آدَمَ إِنَّكَ إِن تَبْذُلَ الفَضْلَ خَيرٌ لَكَ ، وإِن تُمْسِكهُ شَرٌّ لَكَ ، ولا تُلامُ عَلى كَفَافٍ، وَابْدأْ بِمَنْ تَعُولُ ، واليَدُ العُليَا خَيْرٌ مِنَ اليَدِ السُّفْلَى » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި ابو أُمامة صُدَيِّ بن عَجْلان ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ . އޭ އާދަމުގެ ދަރިޔާއެވެ. ތިބާގެ އަތުގައި ބޭނުންތެރިކަމަށް ވުރެ އިތުރުވާ ތަކެތި ހޭދަކުރުން ތިބާއަށް ހެޔޮވެއެވެ. އަދި އެ ހިފަހައްޓައިގަތުން ތިބާއަށް ނުބައިވެއެވެ . އަދި ފުދޭވަރަށް ހިފެހެއްޓުމުގައި ތިބާއަށް ކުށެއް ނުވެއެވެ. ތިބާ ގެންގުޅެންޖެހޭ ބަޔަކު ލައްވާ ހޭދަކުރުން ފަށާށެވެ . އަދި މަތީ އަތް ދަށު އަތަށްވުރެ ހެޔޮވެއެވެ . އަދި (ދިނުން ހެޔޮވެއެވެ .) ގަބޫލުކުރާ އަތަށްވުރެ ދޭ އަތް ހެޔޮވެއެވެ .

553 وعن أنسٍ رضي اللَّه عنه قال : ما سُئِلَ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عَلَى الإِسْلامِ شَيئاً إِلا أَعْطاه ، ولَقَدَ جَاءَه رَجُلٌ فأَعطاَه غَنَماً بينَ جبَلَين ، فَرجَعَ إِلى قَومِهِ فقَالَ : يَا قَوْمِ أَسْلِمُوا فَإِنَّ مُحمداً يُعْطِي عَطَاءَ مَنْ لا يَخْشَى الفقْرَ ، وَإِنْ كَانَ الرَّجُلُ لَيُسْلِمُ مَا يُرِيدُ إِلاَّ الدُّنْيَا ، فمَا يَلْبَثُ إِلاَّ يَسِيراً حَتَّى يَكُونَ الإِسْلامُ أَحَبَّ إِلَيه منَ الدُّنْيَا وَمَا عَلَيْهَا . رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أَنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އިސްލާމު ވުމަށްޓަކައި (އެއްވެސް ތަކެތި) رسول اللَّه صلّى الله عليه وسلّم ގެ އަރިހުން އެދިގެން އެދުނުކަމުގައިވިޔަސް ނުދެއްވާ ހަދާ ތަކެތި ނުހުއްޓެވެ . (އަތުގައި ހުރިނަމަ) އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެއްފަހަރަކު ތަކެތި (އެދިލައިން އެދިގެން) އައެވެ . އޭނާއަށް ފަރުބަދަ ދެކޮޅުގެ ދެމެދުގައި ހުރި ބަކަރި ޖަމާތެއް ދެއްވިއެވެ . ދެން އޭނާ އޭނާގެ ޤައުމުގެ ގާތަށް ގޮސް ބުނެފިއެވެ . އޭ ޤައުމުގެ މީހުންނޭ ! އިސްލާމްވާށެވެ . ހަމަކަށަވަރުން محمد ގެ ފާނު ދެއްވަނީ ފަގީރުކަމަށް ބިރުނުގަންނަ މީހެއްގެ ދިނުމެވެ. (އަދި ބުނެފިއެވެ .) ހަމަކަށަވަރުން ދުނިޔެ ބޭނުންވެގެން އިސްލާމްވާ މީހަކުވެސް ގިނަ ދުވަހެއް ނުވަނީސް އޭނާއަށް ދުނިޔެއާއި ދުނިޔޭގައި ހުރިހާ ތަކެއްޗަށްވުރެ އިސްލާމްދީން ލޯބިވެއެވެ .

554 وعن عُمَرَ رضيَ اللَّه عنه قال : قَسَمَ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَسْماً ، فَقُلتُ : يا رسولَ اللَّه لَغَيْرُ هَؤُلاءِ كَانُوا أَحَقَّ بهِ مِنْهُم ؟ قال : « إِنَّهُمْ خَيَّرُوني أَن يَسأَلُوني بالْفُحشِ فَأُعْطِيَهم أَوْ يُبَخِّلُوني ، ولَستُ بِبَاخِلٍ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި عُمَرَ ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު) رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ޤިސްމަތުކުރެއްވުމުގެ ގޮތުގައި އެތިއެއްޗެހި ބެއްސެވިއެވެ . އޭރުން ދެކޮޅުގައި ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ . އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . އެބައިމީހުންނަށް ވުރެ ދެން މިތި މީހުންގެ حق ވަރަށް ގާ ބޮޑުވެގެން ވެއެވެ . حديث ކުރެއްވީމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެބައިމީހުން މިމީހުން ކަލޭގެފާނު ކައިރީގައި ނަހަމަ ގޮތުގައި ސުވާލުކުރަނިކޮށް ތިކަމުގައި ހަދާކަމުގައި ބަހައްޓަވައިގެންނެވެ. މިމީހުން ކަލޭގެފާނު އަރިހުން އަރިއްސެވުމާއި ނުވަތަ މިމީހުން ކަލޭގެފާނަށް ނިސްބަތްކުރާނެ ބަހުން މިމީހުން ކަލޭގެފާނަކީ بخيل ކަމުގެ ބަދު ނިސްބަތް ކުރުމުގެ ނިސްބަތްކުރާނެއެވެ . އަދި މިމީހުން ކަލޭގެފާނަކީ بخيل އަކު ނޫނީމެވެ .

555 وعن جُبَيْرِ بن مُطعِمٍ رضيَ اللَّه عنه أَنه قال : بَيْنَمَا هُوَ يسيرُ مَعَ النَّبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مَقْفَلَهُ من حُنَيْنٍ ، فَعلِقَهُ الأَعْرَابُ يسأَلُونَهُ ، حتَّى اضْطَرُّوهُ إلى سَمُرَةٍ فَخَطَفَتْ رِدَاءَهُ ، فَوَقَفَ النَّبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقال : أَعْطُوني رِدَائِي ، فَلَوْ كَانَ لي عَ دَدُ هذِهِ العِضَاهِ نَعَماً ، لَقَسَمْتُهُ بَيْنَكُمْ ، ثم لا تَجِدُوني بَخِيلاً وَلا كَذَّاباً وَلا جَبَاناً » رواه البخاري .

« مَقْفَلَهُ » أَيْ حَال رُجُوعِهِ . وَ « السَّمُرَةُ » : شَجَرَةٌ . وَ « العِضَاهُ » : شَجَرٌ لَهُ شَوْكٌ.

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި جُبَيْرِ بن مُطعِمِ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابي ވިދާޅުވިއެވެ. މިގޮތަށް رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ހަމަރާހުގައި حُنَيْنٍ ހަނގުރާމައިން އަނބުރާ އެނބުރިއްޖެ ބަދަވީ އަރަބީން رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ކައިރީގައި ސުވާލު ކުރެއްވުމަށް ޖަމާވެގެންވެއެވެ . އެމީހުން ދޫނުކޮށް އަރިސް ކުރެއްވުން ގަސްދަކުރުމުގެ ބޮޑުވުން އަށްޑަގަނޑުގެ ގަޑިއަކަށް ކުރެއްވި (އެއީ ގަނޑުވަރުން) ހިފުމާގެ ހުއްޓިލެއްވުން ދެން ކަލޭގެ ދޫކޮށްލި ހުރިހާ ކަމެއް . އަދި އަރިހުން އަލްއަޢުރާބީން ހަދާ

ކޯރުވުމެސް ދަރަ ނަޞޭޙަތްތަކެވެ. ކޮޅު އަނބިދަރިކަމަށް މަސައްކަތްކޮށް ހުންނަނަމަ ގެތެވެ . އަދި
މުދާވިޔަފާރި. ބިމުންނެގ ހަދާ ބިމުންނަރަށް ދަނީ . ކޮޅު ބިމަށް ކުރެއްވުމަށް އެބަޔަކީ
މަގަހައި މިވާ ތަޅުބުރާގެ އަދަދަށް ޖަމާކޮށް ހުރި ނަމަވެސް އަހުރާ އެއްޗެހި
ބިރުބައިމީހުންނަށް ބަލާލާ ދިނުމުގެ . އެހީތެރި ބިރުބައިމީހުންނަށް ބިމަށް ކުރެއްވުމަށް
بخيل މީހާ ތޫނުކަމާއި އަދި ދުނިޔޭގައިވާ ތޫނުކަމާއި އަދި ކުޅަބާރަށް ޖެހިލުން ނުވާ
މީހެއް ބައްރަހަކަށް އެދުނީހެވެ .

556 وعن أبي هُريرة رضيَ اللَّهُ عنه أَنَّ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « مَا نَقَصتْ صدَقَةٌ مِنْ مَالٍ ، وَمَا زَادَ اللَّهُ عَبْداً بِعَفْوٍ إلاَّ عِزّاً ، وَمَا تَوَاضَعَ أَحَدٌ للَّهِ إلاَّ رَفَعَهُ اللَّهُ عَزَّ وجلَّ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންވެވޮޑިގެންވާ ابو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން
رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ . صدقة ދިނުމުން މުދަލަކުން
އުނިކަމެއް ނުވާނެއެވެ . އަދި މަޢާފުކުރުމުން އަޅާއަށް الله ގެ حضرة ން عزة އިތުރުވެގެން
ދެއެވެ . އަދި އެއްވެސް މީހަކު الله އަށްޓަކައި تَواضَع ވެރިކަން އިޒްޒަތްތެރިކޮށް ކޮށްދެއްވަނީ
އަރުވާގެ މަތިވެރި الله سبحانه وتعالىއެމީހަކަށް ދަރަޖަ މަތިކުރައްވައިދެއްވާނެއެވެ .

557 وعن أبي كَبشَةَ عُمرو بنَ سَعدٍ الأَنمَاريِّ رضي اللَّه عنه أَنه سمَع رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقُولُ : « ثَلاثَةٌ أُقْسِمُ عَلَيهِنَّ وَأُحَدِّثُكُم حَدِيثاً فَاحفَظُوهُ : مَا نَقصَ مَالُ عَبدٍ مِن صدَقَةٍ ، وَلا ظُلِمَ عَبْدٌ مَظْلَمَةً صبَرَ عَلَيهَا إلاَّ زَادَهُ اللَّهُ عِزّاً ، وَلا فتَحَ عَبْدٌ باب مَسأَلَةٍ إلاَّ فَتَحَ اللَّه عَلَيْهِ باب فقْرٍ ، أَوْ كلِمَةً نَحْوَهَا . وَأُحَدِّثُكُم حَدِيثاً فَاحفَظُوهُ . قال إنَّمَا الدُّنْيَا لأَرْبَعَةِ نَفَرٍ:

عَبدٍ رزَقَه اللَّه مَالاً وَعِلْماً ، فَهُو يَتَّقِي فِيهِ رَبَّهُ ، وَيَصِلُ فِيهِ رَحِمَهُ ، وَيَعْلَمُ للَّهِ فِيهِ حقا فَهذَا بأَفضَلِ المَنَازلِ .

وَعَبْدٍ رَزَقَهُ اللَّه عِلْماً ، ولَمْ يرْزُقهُ مَالاً فَهُوَ صَادِقُ النِّيَّةِ يقُولُ : لَو أَنَّ لي مَالاً لَعمِلْتُ بِعَمَلِ فُلانٍ ، فَهُوَ نِيَّتُهُ ، فَأَجْرُهُمَا سَوَاءٌ .

وَعَبْدٍ رَزَقَهُ اللَّهُ مَالاً ، ولَمْ يرْزُقْهُ عِلْماً ، فهُوَ يَخْبِطُ في مالِهِ بِغَير عِلمٍ ، لا يَتَّقِي فِيهِ رَبَّهُ وَلا يَصِلُ رَحِمَهُ ، وَلا يَعلَمُ للَّهِ فِيهِ حقا ، فَهَذَا بأَخْبَثِ المَنَازِلِ .

وَعَبْدٍ لَمْ يرْزُقْهُ اللَّه مَالاً وَلا عِلْماً ، فَهُوَ يَقُولُ : لَوْ أَنَّ لي مَالاً لَعَمِلْتُ فِيهِ بِعَمَلِ فُلانٍ، فَهُوَ نِيَّتُهُ ، فَوِزْرُهُمَا سَوَاءٌ » رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

މާތް الله ރުޟްވާންލެއްވި ابو كَبشَةَ عُمرو بنَ سَعدٍ الأنماريِّ ގެ ރިވާއަތުން ރަސޫލާގެން

ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އެ صحابي

އަޑުއައްސަވައިފިއެވެ . އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވާފައިވެއެވެ. (މާތްވޭގެންވާ) ތިން އެއްޗެއް ގަސަމުގެ

ހުވާކުރައްވައި ތިޔަބޭފުޅުންނަށް ތިމަންކަލޭގެފާނު حديث އެއް ބަޔާން ކުރެއްވުމަށްޓަކައެވެ . ތިމާ

ތިޔަބޭފުޅުން އެވަގުތަކު ހަނދާންކުރާނީ ޙަޤީޤަތާއި . އަދި (ދެންނެވީމެވެ .) صدقة ކުރުމުގައި

އެއްވެސް މީހެއްގެ މުދަލަކުން ކަމުދާ ނުވާނެއެވެ . އަދި މީހަކާ އަނިޔާއަށް ކެތްތެރި ވެސްވާނަމަ

އެކަމުގެ ސަބަބުން އެމީހެއްގެ ދަރަޖަ އުފުލުއްވާނެ ދެއެވެ . އަދި މީހަކާ ސުވާލުގެ ދޮރު ހުޅުވާ

ހުޅުވާލިޔަމަ އެކަމާ މިއެކަށް މާތް الله سبحانه وتعالى ފަޤީރު ކަމުގެ ދޮރު ހުޅުއްވާ ދެއްވާނެއެވެ .

(ނުވަތަ އެކަލޭގެފާނު އެފަދަ އެހެން ރަސޫލާ ބަހެއް حديث ކުރައްވާފައިވެއެވެ.) ދެން حديث

ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިޔަބޭފުޅުންނަށް (ހަތަރު މީހުންގެ އެއްވެސް) ބަސްދެއްވާނަމެވެ.

(އެމީހުންގެ ހާލަތު ބަޔާންކޮށްދޭނަމެވެ .) އަދި (ދެންނެވީމެވެ .) ހަމަކަށަވަރުން ދުނިޔޭގެ ރަހްމަތް

މީސްތަކުން ބައިކުންތީގެ ގޮތުގައި ބަހާލެވިގެންވެއެވެ . އަދި الله سبحانه وتعالى އެމީހަކަށް މުދަލާއި

ޢިލްމު ދެއްވާފައިވާ އިރު އެކަލާނގެ الله އަށް ބިރުވެތިވެވަޑައި އެކަމެއް އަދި ރަހިމުން ބެހެއްޓުމުގައި އަދި

އެއިން މާތް ތިމާގެ ކަރާކާ ގުޅުން ބަދަލުކުރާ އަދި އެމުދަލުގައި الله އަށް ޙައްޤެއް ހުރިކަން ޤަބޫލު

ކުރާނަމަ ވިޔަސް قبولކުރާ ގޮތުން ރިޟާ ކުރިޔާތް ތަޤުވާއޮތް ފަރާތްވީއެވެ. އަދި އަދި މި ބައިގެ ފަރާތް

ހުރިހާ ހާލަތު . އަދި (ދެވަނައީ) الله سبحانه وتعالىއެހެނަކު ޢިލްމު ދެއްވައި އަދި

އެހެނަކު މުދަލާއި މިނިވަން ދުނިޔޭގެ ހަމަކަށަވަރު ތިމާ އެކީގައި ހަމަކަށަވަރުން

ތިމަންނައަށް ދުޢާ ހުރިނަމަ ތިމަންނަވެސް ދިވެހި މީހަކު ހަދިޔާކުރާ ފަރާތުން ހަދިޔާކުރުން
ގެންދާން ކަމަށް ބަލައިގަތުމަށްޓަކައި ހިތުން ނިޔަތް ގަބޫލު ކުރައްވާ. ފަހެ އަމިއްލަ މިހާރު
އަމިއްލަ ހިތު ނިޔަތުގެ މައްޗަށް ثوابލިބުން ދެއްވާ . ފަހެ އަދިވެސް އަޚްލާގު ގެތެރޭ
ހަމަހަމަ ވާނެ ވާނެއެވެ . އަދި (ތިޔަފަދަ) الله سبحانه وتعالىމިޒާޖު ދީނުގެ ދިރާސާ.
އަދި އެމީހުން ހިތްހަމަ ނުދެއްވިއެވެ . ފަހެ އެއީ އެމީހުގެ މުދަލާއި ދުނިޔެ ހިތްހަމަ ގެތެރެ
ކަންތައް ކަރުދާސް ދެއްވާ . އަދި އެގެތެރެ މުދާ ހަދިޔާކުރެއްވި الله އަށް އެއްވެސް ކަމަކާ
ބައިވެރި ކަމެއް ނުބަހައްޓައިވާ . އަދި ބިލާގެ ކަމުގެ ގެތެރެ ބަދަލު އެއް ނުކުރާވެ . އަދި
އަޅުގަނޑުމެން الله ގެ حق އެއް ވަކިކުރެވޭ ނުދޭނެވެ . ފަހެ އެދި މުދަލުވެރިކަމުގެ ރައްޔިތު އަށްވުރެ
ނުބައި ވަގުތު މަގުވެ . އަދި ހަމަ ވަރަށް މާތް الله މިހާރު މުދަލުގެ އަދި ދިރިއުޅުމުގައި
ނުދެއްވާނެވެ . ފަހެ އެއީ ބަހާވެ . ބަލަންސަހާ އެއްގަމު މުޅި ހެޔޮނަމަ ބަލަންސަ އެއްކަލަ
(ނުރައްކާ މިހާރު) މުޅި ހަމަ ކާރާ ގެތެރެ މުޅި ހަމަ ކަރުދާސް . ފަހެ އެމީހާގެ އަމިއްލަ ނިޔަތުގެ
މައްޗަށް އެމީހާ ފާނު ލިބުމުން ދެއްވާ . އަދި އެދުނިޔެއަކުން އެފާހަގަކުރަ ހަމަހަމަ
ވާނެ ވާނެއެވެ .

558 وعن عائشة رضي اللَّه عنها أَنَّهُمْ ذَبحُوا شَاةً ، فقالَ النَّبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَا بَقِيَ مِنها؟» قالت : ما بقي مِنها إِلاَّ كَتِفُهَا ، قال : « بَقِي كُلُّهَا غَيرَ كَتِفِهَا» رواه الترمذي وقال حديث صحيح .

ومعناه : تَصَدَّقُوا بها إلاَّ كَتِفَهَا فقال : بَقِيَتْ لَنا في الآخرةِ إلاَّ كَتفَهَا .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عائشة ގެފާނުގެ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ احل بيتން ބަކަރިއެއް ކަތިލެއްވިއެވެ. ފަހެ نبيُّ صلّى اللهُ
عَلَيْهِ وسلَّم އެއްސެވިއެވެ. އޭގެން ބާކީ ހުރީ ކޮން އެއްޗެއް ތޯ އެވެ ؟ عائشة ގެފާނު
ދެންނެވިއެވެ. އޭގެ ކަނދުރާ ފިޔަވައި އެހެން އެއްވެސް އެއްޗެއް ނެތެވެ . حديث ވިދާޅުވިއެވެ.
އޭގެ ކަނދުރާ ފިޔަވައި އެހެން ހުރިހާ ބައެއްޗެއް އެބަ ހުއްޓެވެ .

559 وعن أَسماءَ بنتِ أبي بكرٍ الصديق رضي اللَّه عنهما قالت : قال لي رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا تُوكِي فَيوكِيَ اللَّهُ عَلَيْكِ » .

މާތް الله އެކަމަނާއަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ ދަރިކަނބަލުން أسماءَ بنتِ أبي بكرٍ الصديق ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންކަނބަލުން رسول اللهُ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ . ތިބާ بخيل ނުވާށެވެ . އެހެންނޫން الله سبحانه وتعالى ތިބާގެ މައްޗަށް ރިޒުގު ދެއްވުން ހުއްޓުވައި ބަންދުކުރައްވާނެއެވެ .

وفي روايةٍ « أَنفِقِي أَو أَنْفَحِي أَو أَنْضِحِي ، وَلا تُحْصي فَيُحْصِيَ اللَّه عَلَيكِ، وَلا تُوعِي فيوعِيَ اللَّهُ عَلَيْكِ » متفقٌ عليه .

وَ « انْفَحِي » بالحاءِ المهملة : هو بمعنى « أَنفِقِي » وكذلك : « أَنْضِحِي » .

އަދި އެހެން ރިވާ ޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ކަލޭގެ ނަފްސު ހުސްކުރައްވާށެވެ . ނުވަތަ حديث ކުރައްވައިފިއެވެ.
ހަދިޔާކުރޭ ދީނަށް . ނުވަތަ حديث ކުރައްވާ ކަމަށްވާނެއެވެ . އަދި ހޭދަ ނުކުރާ . އަދި ކަލޭގެ
މާލު ނުހިފަހައްޓާށެވެ . އެހެންނޫން ކަލޭގެ މައްޗަށް މާލު ބަންދުކުރައްވާނެއެވެ . އަދި ކަލޭގެ
بخيل ނުވާށެވެ . އެހެންނޫން ކަލޭގެ މައްޗަށް މާތް الله ރިޒުގު ދެއްވުން ބަންދުކުރައްވާނެއެވެ.

560 وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه أَنه سَمِعَ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَقُولُ : « مَثَلُ البَخِيلِ والمُنْفِق ، كَمَثَلِ رَجُلَيْنِ عَلَيْهِمَا جُبَّتَانِ مِن حَدِيد مِنْ ثُدِيِّهِما إِلى تَرَاقِيهمَا، فَأَمَّا المُنْفِقُ ، فَلا يُنْفِقُ إِلاَّ سَبَغَتْ ، أَوْ وَفَرَتْ على جِلدِهِ حتى تُخْفِيَ بَنَانَهُ ، وَتَعْفُوَ أَثَرَهُ ، وأَمَّا البَخِيلُ ، فَلا يُرِيدُ أَنْ يُنْفِقَ شَيئاً إِلاَّ لَزِقَتْ كُلُّ حَلْقَةٍ مكَانَهَا ، فَهُو يُوَسِّعُهَا فَلا تَتَّسِعُ » متفقٌ عليه .

وَ « الجُبَّةُ » الدِّرعُ ، ومَعنَاهُ : أَن المُنْفِقَ كُلَّمَا أَنْفَقَ سَبَغَتْ ، وَطَالَتْ حتى تجُرَّ وَرَاءَهُ ، وَتُخْفِيَ رِجلَيهِ وأَثَرَ مَشيهِ وخُطُواتِهِ .

ގާތީ الله ރުއްސުންވެއްޖެ ابو هريرة ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަ ކަލޭގެފާނުން رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއިރު ގެ صحابي އަށް ދެއްކެވިއެވެ . އަނެއް ދެލޮޅުން حديث ކުރައްވައިގެ. ދަރުމަވެރިކަން ބޭނުންކުރާއިރު ހިތާހާރިކުރާއިރު ދުނިޔޭ ގެ މިސާލަކީ ހަދިޔާދެއްވާ ބާރުވެރިން ފުރިހަމަ ކަނޑައި ބޭނުން ދޫން ދުނިޔެ ދީ ދޫކޮށް އެހެންމެ ދުނިޔޭގެ މިސާލެވެ . ފަހު ހިތާހާރު މީހާ ހިތާހާރުން ލޭނުގެ އެހާބޭނުމު އެހެން ހިތްހުރި ބޭނުން ދީގެން ދިނުމެއް ދޭއިރު ބޭކާރު ތަފާތުވޭ . އެކަ މިސާލުގެ ގޮތުން ބޭނުންވާނެއެވެ. އެހެން ހިތާހާރުން ލޯބިވުން އެހެން އެދުނަސް ދޫކޮށް ދުކޮޅުން ގޮސް އެހެން އެކަމި އިނާދިރު ބޭރަކު ކަހާއި ހަރަދުކޮށް ނިއްޔާތްތެރިކަމެއް . އެދި ބެހިއްޔާތުގެ ދީނުގެ ނޭދެވޭ ބެލުމަށް ހުރުމަތްތެރި ސަދަޤާތް އަލާމާތް ދީލަތި ކުރާ އެހެން ހަރަދުކުރި ބޭއަތު ސަދަ ދޭއިރު ގެ ޚިދުމަތް ނިމިގެން ދެއްވައި ދޭއެވެ. ހިތާހާރުން ބުއްދިވަންތަކަން އަދި بخيل މީހާ އަދާކުރާ ގަޑި ދިނުމަށް ނޭދި އެހެން ބޭނުންތަކުގެ ނިޔަތަކީ ދަނދަނާއަށް ބުއްދީގެ ދޭހާއެއް ދަހިލެވެ ބަދަލުގެ ބޭނުން ދޭއިރު ބުރާކަމެއް ދިނުމުގެ ފޮނުވާ ދޭއެވެ. އެދު މިސާލުގެ ގަނޑުން ބޭނުންވާނެއެވެ . އެހެން ހިތާހާރުން ދެކުނުމުން އެހެންމެ އެކަމެކޭ ދުނިޔެ ދޫކޮށް ހިތްހުރި ހަދިޔާ ދިނުމެއްވޭ . ދީން އެހެން އަ ބުއްދިން އެދުންތެރި ހިތްވޭތޯ ހިދުމަތްތެރި ނިޔަތުގެ .

561 وعنه قال : قال رسولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم : « مَنْ تَصدَّقَ بِعِدْلِ تَمْرَةٍ مِنْ كَسْبٍ طَيِّبٍ ، ولا يَقْبَلُ اللَّهُ إلاَّ الطَّيِّبَ فَإِنَّ اللَّه يقبَلُهَا بيَمِينِهِ ، ثُمَّ يُرَبِّيها لِصَاحِبِهَا ، كَمَا يُرَبِّي أَحَدُكُمْ فَلُوَّهُ حتى تَكُونَ مِثْلَ الجَبلِ » . متفقٌ عليه .

« الفَلُوُّ » بفتحِ الفاءِ وضم اللامِ وتشديد الواو ، ويقال أَيضاً : بكسر الفاءِ وإِسكان اللامِ وتخفيف الواو : وهو المُهْرُ .

އަދި އެ صحابي (އެބޭ ابو هريرة) ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިހާރު ހަލާލު ގޮތުގައި ހޯދާ ކާބޯތަކެތި ލިބުމަށް ނިޔަތް ހަލާލު ކާބޯތަކެތީގެ މީހުންގެ ސަދަޤާތް ކަމުގައި ދީފި ހަމަ ހަލާލު ދޭތި الله سبحانه وتعالىއެބޭ އެ ލިބުމުގެ ކަމާއިބެހެން ދަރާޑީ ކުރެއްވިއެވެ . (އަދި ދަންނާށެވެ .

) މާތް الله سبحانه وتعالى ހަރާމް ތަކެތި ނުކެއުން ދުޢާ قبول ކުރެއްވުމަށް ޝަރުޠުކަމުގައިވެއެވެ . ދެން އެއަށްފަހު އާދައި ބަރަކާތް ލިބިގެން ވިޔަސް ކުރައްވަވައެވެ . އާދެ މިސާލަކީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އެމީހާގެ ގަހެއް ގަނޑުގައި ބޭނުންކުރާ ތަކެތިއިންނެވެ . އެންމެ ކުރިން ގަހެއް އަގަހެއް ބޭލުވި ބައިވަގެން ގަހެއް ފަރުބަދަ އެއް ކުރައިން ވާހަ ކުރައިންނެވެ .

562 وعنه عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : بيْنَما رَجُلٌ يَمشِي بفَلاةٍ مِن الأَرض ، فَسَمِعَ صَوتاً في سَحَابَةٍ : اسق حَدِيقَةَ فُلانٍ ، فَتَنَحَّى ذلكَ السَّحَابُ فَأَفْرَغَ مَاءَهُ في حَرَّةٍ ، فإذا شرجة من تِلْكَ الشِّراجِ قَدِ اسْتَوعَبَتْ ذلكَ الماءَ كُلَّهُ فَتَتَبَّعَ الماءَ ، فإذا رَجُلٌ قَائِمٌ في حَدِيقَتِهِ يُحَوِّلُ المَاءَ بمِسحَاتِهِ ، فقال له : يا عَبْدَ اللَّهِ ما اسْمُكَ قال : فُلانٌ، للاسْمِ الَّذِي سَمِعَ في السَّحَابَةِ ، فقال له : يَا عَبْدَ اللَّهِ لِمَ تَسْأَلُنِي عَنِ اسْمِي ؟ فَقَال : إني سَمِعْتُ صَوتاً في السَّحَابِ الذي هذَا مَاؤُهُ يقُولُ : اسق حَدِيقَةَ فُلانٍ لإِسمِكَ ، فما تَصْنَعُ فِيها ؟ فقال : أَما إِذْ قُلْتَ هَذَا ، فَإني أَنْظُرُ إلى ما يَخْرُجُ مِنها ، فَأَتَصَدَّقُ بثُلُثِه ، وآكُلُ أَنا وعِيالي ثُلُثاً ، وأَرُدُّ فِيها ثُلُثَهُ . رواه مسلم .

« الحَرَّةُ » الأَرضُ المُلْبَسَةُ حِجَارَةً سَودَاءَ : « والشَّرجَةُ » بفتح الشين المعجمة وإِسكان الراءِ وبالجيم : هِيَ مسِيلُ الماءِ .

އަބޫ ހުރައިރާ (އަބޫހުރައިރާ رضى الله عنه ވިދާޅުވިއެވެ) ابو هريرة (صحابي) نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައިފައިވެއެވެ . އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައިފައިވެއެވެ . މިގޮތަށް ހަނދާންކުރެވޭ ބިމުގައި ދިޔަ ފިރިހެނެއް ވިހާގޮތަށް ބޮނޑު ފަހަރަކު ވިލާގަނޑަކުން އަޑެއް އިވިއްޖެއެވެ . މިވެނި މީހާގެ ދަނޑުގައި ފެން ވީއްސާލާށެވެ . އެއިނުން އެވިލާގަނޑު ގޮސް ހިލަ ބިމުގައި މޫނު ފަށަށް ފެން އެއްސާލިއެވެ . ދެން އެ ފެން ބޭރުކުރާ ދަނޑުގެ ޖާގަތަކުން ފެން އޮހިގެން ގޮސްފައިވެއެވެ . ދެން އެމީހާ އެފެނާ ގޮސް ދިޔައިރު އެފެން ހިއްލިއިރު އެދަނޑުގައި ހުރި ފިރިހެނަކު ވަޅިން ފެން ބަދަލުކުރަމުން ދިޔައެވެ . އެއިރު އެދަނޑުވެރިޔާ މިފެން ހިފާގެން އެފެންބަލާ އޮތީއެވެ . އެއީ އެ ވިލާގަނޑުގައި (އިވުނު ނަމެވެ) އޭނާގެ ނަމުގައި ދަނޑުވެރި އަންގައިދިން ނަމަށެވެ . ދެން މިފަދަ އެދަނޑުވެރިޔާގެ ނަމެއް ދެވުނެވެ . އޭ الله ގެ އަޅާއެވެ . ތިބާގެ ނަމަކީ ކޮބައި ހުއްޓެވެ؟ އޭނާ ބުނެވުނެވެ . ވިލާގަނޑު ނަމަކީ މިވެނި މިވެނި ނަމެކެވެ . އެއީ އަނެއްބައި އެދުރުމަށް އަ

ވިލާގަނޑުން އިވުން ނަމަވެއެވެ. ދެން އަދުނިޔޭގެ ތެރޭގާ އޭނާ ކުރާނެ އެއްޗެއްވެއެވެ . އާ الله ގެ އަލާއެވެ . ދިއްބާ ދިމާސްނަކީ ނަޝް އެއުން ދުނިޔޭން ބެހެއްޓި ދެން ޔާއޮފެއްސެ ހެއްދާވާ ؟ އެހިނދު އެމީހާ ބޭނުންވާ . ހަމަކަންތައްކުރުން ދިމާސްނައަށް އޮވިލާގަނޖެ މިވަނި މީހާއާ ތަނަކީ ދެން ވެއްޓޭ ބޮނި އަޖެ އެހީވާ . އަދި އެއިން އިވުން އަޖޭ ދިބާގެ ދިޔަ ނަމަވެ . ދެން (މިކަންބޭއް މިގެތިރޯ މަދުވެރިވާން ދިމާވި ސަބަބަބޭ) ދިބާގެ ކޮން އަމަލުކާއި ޚަރަދުން ބޭއްވާ ؟ ދެން އެ ދުނިޔޭވެރިޔާ ބޭނުންވާ . ދިބާ ދިޔަ ގެތިރޯ އަހަރުދޫން ބީހާވާއެވެ. (ބިމާ އަޖެއަހަރާވެ .) ދެން ހަމަކަންތައްކުރުން ދިމާސްނައަށް ދެނޖެހުން ލިބޭ އެއްޗެއްކާއިމުދު ދިމާސްނަ ކަންތައް ކުރަނީ މި ގެތިރޯވެ . ދެން ހަމަކަންތައްކުރުން ދިމާސްނަ އެގެދިޔުބައިކަށްއެހޭއިން ސަފުހާގެ ދޮގުވެ . އަދި އަނިއާ އެގެދިޔުބައިކަށްއެހޭއިން ދިމާސްނައާއި އަސްބާބުތަކުން ކައިބާއި ހަދައިވެ . އަދި ބާރީ އެބި އެގެދިޔުބައިކަށްއެހޭއިން ދެނޖެހުން ޒަރަދުކުރަމުވެ .

باب النهي عن البخل والشُّحِّ

بحيل ކަމުންނާއި ދަހިވެތިކަމުން މަނާކުރެވިފައިވާ ކަން ބަޔާންކޮށްދޭ ބާބު

قال اللَّه تعالى (الليل 8 - 11): {وأما من بخل واستغنى، وكذب بالحسنى، فسنيسره للعسرى، وما يغني عنه ماله إذا تردى}.

އަދި ދަހިވެތިވެ ، الله ޙަޟްރަތައި އަމިއްލައަށް ޙާޖަތެއް ނެތްކަމަށް ހީކޮށް ، އަދި އެންމެ ހެޔޮބަސް ދޮގު ކުރިމަތިލާ ދަތިކަމަށްވެ ! ދެން ، ދިމާސްނަ ސަބަބާ ދަތިކަން ހުރި މަގަށް އެމީހަކަށް މަގުފިލާކަރުދާސް ހިނގާދެވެ. އަދި އެމީހާ (ނަރަކަޔާއަށް) ވެއްޓޭ ހިނދު ، އެމީހާގެ މުދާ އެމީހާއަށް އެއްވެސް ކަމަކަށް ފައިދާއެއް ނުދޭނޭވެ .

وقال تعالى (التغابن 16): {ومن يوق شح نفسه فأولئك هم المفلحون}.

އަދި އެމީހެއްގެ އަމިއްލަ نفس ގެ ދަހިވެތިކަމުން މިންޖުވެއްޖެމީހާ (ދަންނާނަވާ !) ދެން ، އެއުރެންނީ ހަމަ ދިނުންވާކަން ދިނުންވެ .

وأما الأحاديث فتقدمت جملة منها في الباب السابق

563 وعن جابر رضي اللَّه عنه أَنَّ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : اتَّقُوا الظُّلْمَ ، فَإِنَّ الظُّلْمَ ظُلُمَاتٌ يومَ القِيامَة ، واتَّقُوا الشُّحَّ ، فَإِنَّ الشُّحَّ أَهْلَكَ منْ كانَ قَبْلَكُمْ ، حمَلَهُم على أَن سَفَكُوا دِمَاءَهم واستحَلُّوا مَحَارِمَهُم » رواه مسلم .

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ **جابر** ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللهُ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ދުރުހެލިވާނޭ އަނިޔާވެރިވުމުން ދުވަހުގެ އަނދިރިކަމެވެ . މިހެނީ އަނިޔާވެރިކަން ގިޔާމަތް ދުވަހުން އަނދިރިކަމުގެ (ޒުލުމާތު) އަނދިރި ގެނުދޭ ކަމެއް ގެ ގޮތުގައެވެ . އަދި ބަޚީލުކަމުން ދުރުހެލިވުމަށް ވ ވިދާޅުވިއެވެ. މިހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ބަޚީލުކަމުން ކުރީ ބައި މީހުން ހަލާކު ވީ ގޮތުގައި ސަބަބަކީ ބަޚީލުކަމުގެ ދުރުހެލިވުމެވެ . ބަޚީލުކަމުން އެބައިމީހުން އެކަކުއެކަކު ލޭ އޮހޮރުވުން މުދަލާއި ސަބަބަކީ (ލޭ) އޮހޮރުވެ . އަދި ބަޚީލުކަމުން ހަރާމް ކަންތައް ހަލާލުކުރުން ސަބަބަކީ ދުރުހެލިވުން ލޭ އޮހޮރުވެ .

باب الإيثار المواساة

ހިތްދަތުރު ވާހަކަ އެހީތެރިވުމުގައި އަމިއްލަކަން ކުރިއަށް ނިސްބަތް މާތްކަން ބަޔާންކުރާ ބާބު

قال اللَّه تعالى (الحشر 9): {ويؤثرون على أنفسهم ولو كان بهم خصاصة}.

އަދި އެއުރެންގެ އަމިއްލަ نفس ތަކަށް ވުރެ ކުރިއަށް ، އެއުރެންނަށް އިސްކަން ދެއެވެ . އެއުރެންނަށް ބޭނުންތެރިކަން ބޭނުންތެރިކަން ބޮޑުވިޔަސް ނަމަވެސް މެއެވެ .

وقال تعالى (الإنسان 8): {ويطعمون الطعام على حبه مسكيناً ويتيماً وأسيراً} إلى آخر الآيات

އަދި އަބަދުވެސް ހާލު ހުރިގޮތުގެ ސަބަބުން ، مسكين ންނަށް ، يتيم ންނަށް ، ހަމަހިމޭންކަމާ މިންނެތް އަހަރެން ހާދަހާ ކާމިޔާބުވެވޭ .

564 وعن أبي هُريرة رضي اللَّه عنه قال : جَاءَ رَجُلٌ إلى النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقال : إني مَجْهُودٌ ، فأَرسَلَ إلى بَعض نِسائِهِ ، فقَالت : والَّذِي بَعَثَكَ بِالحَقِّ ما عِندِي إلاَّ مَاءٌ ، ثُمَّ أَرْسَلَ إلى أُخْرَى . فَقَالَتْ مِثْلَ ذَلِكَ ، حتَّى قُلْنَ كُلُّهنَّ مِثل ذَلكَ : لا وَالذِي بعثَكَ بِالحَقِّ ما عِندِي إلاَّ مَاءٌ . فقال النبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « من يُضِيفُ هَذا اللَّيْلَةَ ؟ » فقال رَجُلٌ مِن الأَنْصارِ : أَنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ ، فَانْطَلَقَ بِهِ إِلى رحلِهِ ، فَقَال لامْرَأَتِهِ : أَكرِمِي : ضَيْفَ رسولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم.

މާތް الله ރުއްސެވިގެންވާ ابو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
(އެއްފިރިހެނަކު) رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހަށް މީހަކު އައެވެ . އަދި ދެންނެވިއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ މިވަނީ ވަރަށް ބޮޑު ބަނޑުހައިހުން ކަމުދަތިވި މީހެކެވެ . އޭގެފަހު އެކަލޭގެފާނު އެކަލޭގެފާނުގެ ބައެއް އަނބިކަނބަލުން ކައިރިއަށް (އެއްބަޔަކު ހިޔާބު) ބޭކަލު ފޮނުއްވިއެވެ . ދެން އެކަނބަލުން ޖަވާބު ދެއްވިއެވެ . ކަލޭގެފާނު ހައްގާއިއެކު ފޮނުއްވި އިލާހުގެ ހައްގުގައި ހުވައިކޮށްދަމެވެ . ތިމަންނާގެ އަތުގައި ފެނު ނޫނީ އެހެން އެއްޗެއް ނެތެވެ . ދެން އެކަލޭގެފާނު އެހެން އަނބިކަނބަލެއްގެ ކައިރިއަށް ފޮނުއްވިއެވެ . އަދި އެކަނބަލުންވެސް ޖަވާބު ދެއްވީ ހަމަ އެފަދައިންނެވެ . އެގޮތަށް ހުރިހާ އަނބިކަނބަލުން ދެއްވީވެސް ހަމަ އެއް ޖަވާބެވެ. އެއީ ކަލޭގެފާނު ހައްގާއިއެކު ފޮނުއްވި އިލާހުގެ ހައްގުގައި ހުވައިކޮށްދަމެވެ . ތިމަންނާގެ އަތުގައި ފެނު ނޫނީ އެހެން އެއްޗެއް ނެތެވެ.ދެން نبيّ ާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم (މިރޭ މެހެމާންކުރާނީ ކާކުތޯ) ވިދާޅުވިއެވެ . މިރޭގައި މިމީހާގެ މެހުމާނުދާރީ އަދާކުރާނީ ކާކު ހައްޔޯ ؟ އޭރުން أنْصارِي ބޭކަލަކު ތެދުވެ ތިމަން ދަންނަވައިފިއެވެ . ހަމަޖެހޭނަމެވެ . އޭ الله ގެ رسولާއެވެ . ދެން އެފިރިހެނާ އޭނާ ގެންގޮސް އޭނާގެ ގެއަށް ގެނެސްފިއެވެ . ދެން އޭނާގެ އަނބިމީހާއަށް ބުނެފިއެވެ ކަލޭ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ މެހުމާނަށް އިކުރާމްކުރާށެވެ .

وفي رواية قال لامرأَتِهِ : هل عِنْدَكِ شَيءٌ ؟ فَقَالَتْ : لا ، إلاَّ قُوتَ صِبيانِي قال : عَلِّليهِمْ بِشَيءٍ وإذا أَرَادُوا العَشَاءَ ، فَنَوِّميهم ، وإذَا دَخَلَ ضَيْفُنَا ، فَأَطْفِئي السِّرَاجَ ، وأَرِيهِ أَنَّا نَأْكُلُ ، فَقَعَدُوا وأَكَلَ الضَّيْفُ وبَاتَا طَاوِيَيْنِ ، فَلَمَّا أَصْبَحَ ، غَدَا على النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : فقال: « لَقَدْ عَجِبَ اللَّه مِن صَنِيعِكُمَا بِضَيفِكُمَا اللَّيْلَةَ » متفقٌ عليه .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ . އެމީހާ އެމީހާގެ އަނބިމީހާއާ ކިޔުން އެއްސެވިއެވެ . ކަލޭގެ އަތްގައި އެއްވެސް އެއްޗެއް އޮތްހޭ ހުއްޓެވެ ؟ އޭނާ ދެންނެވިއެވެ . ދަރިފުޅުން ދޫން ބަނޑުހައިވާއިރު ހުރި ކާއެއްޗާއި ނޫން އެހެން އެއްވެސް އެއްޗެއް ނެތެވެ . އޭނާ އެންގެވިއެވެ. ކުދިންވެސް ކާއެއްޗެއް ދިރުވާ ދަރިފުޅު ހުރެ ނިދާލާށެވެ . އަދި ޢަޝާނަމާދު ވަޑައިގެން ދަރިފުޅު ނިންދަވައިލާށެވެ . އަދި މެހުމާނުން ކާން އިށީނުމުން ފިޔާ ކަލޭގެ ބައްތި ނިއްވައިލާށެވެ. އެއިރުން ތިމަންނަ ކަންނޭނގިދާނެއެވެ . ދެން ކާން އިށީނުމުން އެމީހުން ކާން ކާމުންދަމެވެ . އަދި ބަނޑުހައިވެ ހުރެ ބަނޑުހައިކޮށް ނިދާލިއެވެ . އަދި އެމީހުން ކާކަށެވެ ވޯޓުލާ ބަނޑުހަވާހުންނަ ކަމުގައެވެ .

565 وعنه قالَ : قالَ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « طَعَامُ الاثْنَين كافي الثَّلاثَةِ ، وطَعَامُ الثَّلاثَةِ كافي الأَرْبعَةِ » متفقٌ عليه .

وفي رواية لمسلمٍ رضي اللَّه عنه ، عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « طَعَامُ الوَاحِدِ يَكفي الاثْنَيْنِ ، وطَعَامُ الاثْنَيْنِ يَكْفي الأَربَعَةَ وطَعَامُ الأَرْبعةِ يَكفي الثَّمَانِيَةَ » .

އަދި مسلم ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ . މާތް الله ރަޟިޔަﷲ ޢަންހު ނަބީ ނބيﷺ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވާ حديث އެއްގައި ވެއެވެ . އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައިފައެވެ. އެކަކުގެ ކާތަ ދެމީހުންނަށް ފުދެއެވެ. އަދި ދެމީހުންގެ ކާތަ ހަތަރު މީހުންނަށް ފުދެއެވެ. އަދި ހަތަރު މީހުންގެ ކާތަ އަށް މީހުންނަށް ފުދެއެވެ .

566 وعن أبي سعيدٍ الخُدريِّ رضي اللَّهُ عنه قال : بينَمَا نَحْنُ في سَفَرٍ مَعَ النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إِذْ جَاءَ رَجُلٌ على رَاحِلَةٍ لَهُ ، فَجَعَلَ يَصرِفُ بَصرَهُ يَمِيناً وشِمَالاً ، فَقَال رسولُ

اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَنْ كَانَ مَعَهُ فَضْلُ ظَهرٍ فَليَعُدْ بِهِ عَلى مَنْ لا ظَهْرَ لَهُ ، وَمَن كان لَهُ فَضلٌ مِن زَادٍ ، فَليَعُدْ بِهِ على مَن لا زَادَ لَهُ » فَذَكَرَ مِن أَصنَافِ المَالِ مَا ذَكَرَ حَتَّى رَأَيْنَا أَنَّهُ لا حَقَّ لأحدٍ مِنَّا في فَضْلٍ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި ابو سعيدٍ الخُدري ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
ތިމަންމެން ، نبيّ ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުގައި ދަތުރުތަކެއްގެ މެދުގައި ހުއްޓާ ކުއްލިއަކަށް
މީހަކު ސަވާރީއެއްގެ މަތީގައި ހުރެގެން އައުމުންފަދަ ކަނާތްފަރާތާއި ވާތް ފަރާތަށް (އޭނާގެ
މިސާލަކަށް) ނަޒަރު ހިންގަން ފެށިއެވެ . ދެން رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث
ކުރެއްވިއެވެ . އެމީހުންގެ އަތުގައި އިތުރު ސަވާރީ އެއް އޮވެއްޖެ މީހާ އެފަދަ ސަވާރީ ނެތް
މީހަކަށް އެ ސަވާރީ ދޭށެވެ . އަދި މީހަކުގެ އިތުރު ކާ ތަކެއްޗެއް ހުރި މީހާ އެފަދަ
ކާ ތަކެތި ނެތް މީހަކަށް އޭނާ ދޭށެވެ . ދެން އެކަލޭގެފާނު **އެތައް** މުދަލުގެ ބާވަތް
ތަފްސީލުކޮށް ބަޔާން ކުރެއްވުމުން ގެންގުޅުއްވާ ބާރުއަޅުއްވާން ވީގޮތް އެއަށްފަހު އިތުރުން
ހުރިތަކެތި މުދަލުގެ ހައްގެއް ވީމާގެ އައްޔަށް ނަގާ ކަން ވީމަން ގެނެސްދެން ބަހައިދިން
ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ .

567 وعن سَهلِ بنِ سعدٍ رضي اللَّه عنه أَنَّ امرَأَةً جَاءَتَ إلى رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ببُردةٍ مَنسُوجَةٍ ، فقالت : نَسَجتُها بِيَديَّ لأكسُوكَهَا ، فَأَخَذَهَا النَّبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مُحتَاجاً إِليهَا ، فَخرَجَ إلَينا وَإِنَّهَا لإِزارُهُ ، فقال فُلانٌ اكسُنِيهَا مَا أَحسَنَهَا ، فَقَالَ: « نَعَمْ » فَجلَسَ النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم في المجلِسِ، ثُمَّ رَجَعَ فَطَوَاهَا ، ثُمَّ أَرسَلَ بِهَا إِلَيْهِ : فَقَالَ لَهُ القَومُ : ما أَحسَنْتَ، لَبِسَهَا النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مُحْتَاجاً إِليها ، ثُمَّ سَأَلتَهُ ، وَعَلِمت أَنَّهُ لا يَرُدُّ سَائِلاً ، فَقَالَ : إني وَاللَّهِ ما سَأَلْتُهُ لأَلْبَسَهَا ، إِنَّمَا سَأَلْتُهُ لِتَكُونَ كَفَنِي .
قال سَهْلٌ : فَكَانت كَفَنَهُ . رواه البخاري .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި ابو سَهلِ بنِ سعدٍ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.(ވިދާޅުވިއެވެ.)
ހަދަލާކަމުދޮން (އަތުން ވިއުނު) نبيّ ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހަށް އަންހެނަކު އައިސް
ވިދާޅުވި އެއް ރިވާޔަތުގެ ހެދުމެއްގެ ގޮތުގައި ދީފައެވެ. އަދި ދެންނެވިއެވެ . ބުނަމުން ދިޔައީ

ވިޔަފައިވަނީ ކަލޭގެފާނަށް ލައްވައިދިނުމަށް ތިމަންނާގެ އަތުންނެވެ. ފަހެ نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم
އެވަގުތު އެތަކެތި ބޭނުންވެފައިވާތީ އެތިކޮޅު قبولކުރެއްވިއެވެ . ފަހެ އެއީ ފަހުން
(އައްދުރުވަރާ) އެތިކޮޅު ބުރުދާގެ ގޮތުގައި އަނދަވައިގެން (ތިރިކުރުއްވައިގެން) ހުންނަވައިގެން
ތިމަންނަމެންގެ ކައިރިއަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އޭރުން އެމީހުން މީހަކު ދެއްކުއްވިއެވެ . ތިއީ ކިހާ ރީތި
އެއްޗެއް ތިއީ ؟ ތިޔައީ ތިމަންނަ ލާން ދީލެއްވުމަށް . އޭރުން އެކަލޭގެފާނުحديث ކުރެއްވިއެވެ.
އާނއެކެވެ. ފަހެ نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم މަޖިލީހުގައި އިށީނދެވޮޑިގެން އިންނަވާފައި ނުކުމެވަޑައިގަ
ގެންނެވިއެވެ. އަދި އެތިކޮޅު ވަޑައިގެން އެމީހަކަށް ފޮނުއްވައިލެއްވިއެވެ . ފަހެ އެއީ އެމީހާއަށް ދެއްވިއެވެ .
(އެމީހާގެ މި އަތުގައިވާއިރު) ފަހެ މީސްތަކުން އެމީހާއާ ދިމާކޮށް ބުނެއްޖެއެވެ. އެއިރު نبيُّ
صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ބޭނުންވެވަޑައިގެން ހުންނަވައިގާ ކަމަށް ދެނެ ހުރެ ތިބާ ހޯދީވެ ؟ އަދި އެކަލޭގެފާނު
އެދެވަޑައިގަތުމުން ރައްދުކުރެއްވުމެއް ނުކުރައްވާނެ ކަން . އެކަލޭގެފާނު ދެއްވާނެ ކަމަށް ދަނެ ހުރެ .
އެމީހާ ބުނެއްޖެއެވެ. ވައްލާހި ތިމަންނަ އެއަށް އެދުނީ ލާން ބޭނުންވެގެން ނޫނެވެ . ތިމަންނަ އެއަށް
އެދުނީ ކަފުނުގެ ގޮތުގައި ހުރުމަށް ވެގެން ނޫނޭ . ސަހްލު ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ އެއީ އެމީހާގެ ކަފުނަށް
ވެއްޖެއެވެ . ރާވީ ދެކެގެން ގެންގުޅުނުގެ ބޮޑު ކަމެވެ. މާތް الله ގަދަވެރިވާ އިތުރުވާ ހިދަވާ . މީހުން އެއީ ކަފުނެއް އެދޭ
މީހާގެ ބާރުލުން ހުރިކަމެވެ . ރަމްބާޒާކުރަނީ މިމީހާގެ ނުކުތާ ކަމަށް އެދޭ އަދި އޭނާ މީހުންގެ
ކަމުން ކުރިމަތިކުރަނީވެ .

568 وعن أبي موسى رضي اللّه عنه قال : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إنَّ الأشعَرِيين إذَا أَرملُوا في الْغزْوِ ، أَو قَلَّ طَعَامُ عِيَالِهِم بالمَدِينَةِ ، جَمَعُوا ما كَانَ عِندَهُم في ثَوبٍ وَاحدٍ ، ثُمَّ اقتَسَمُوهُ بيْنَهُم في إِنَاءٍ وَاحِدٍ بالسَّوِيَّةِ فَهُم مِنِّي وَأَنَا مِنهُم » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގަތުން ابو موسى ގެ މައްޗަށް ވާންވީއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله
صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ . ހަމަކަށަވަރުން الأشعري ގެ ބަޔަކު ބެހެލި
ހަނގުރާމައިގައި ހަމަޖެހެން ކެއުމުގެ ތަކެތި ކުޑަ މީހުންގެ އަތުގައި ކާތަކެތި މަދުވެއްޖެނަމަ އެމީހުން
އެމީހުންގެ އަތުގައި ހުރިހާ ކާތަކެތި ފުރިހަމައިން އެއްތަނަކަށް ޖަމާކުރެއްވެއެވެ. ދެން އެއަށްފަހު
މިނި އެއްބަރާބަރުން އެމީހުންގެ ދެމެދު ހަމަހަމައިން ބަހާލެއްވެއެވެ. (މިހެންކަމުން)
އެމީހުންނަކީ ތިމަންނަގެ ގޮތުގެ ބަޔެއެވެ. އަދި ތިމަން އެކަލޭގެފާނުންނަކީ އެމީހުންގެ ބައިވެރިޔެކެވެ.

« أرملُوا » : فَرَغَ زَادُهُم ، أَو قَارَبَ الفَرَاغَ .

باب التنافس في أمور الآخرة والاستكثار مما يُتَبَرَّكُ فيه

آخرة ގެ ކަންތައްތަކާއި ގުޅޭ އިސްކަންދިނުމާއި އަދި ބަރަކާތް ހާސިލުވާ ކަންތައްތައް ގިނަކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާން ވެގެންވާ ބާބު

قال اللَّه تعالى (المطففين 26): {وفي ذلك فليتنافس المتنافسون}.

ވާދަކުރުން ކުރިއަރައިދާ މީހުން އެއާމުދުގައި ވާދަކުރަން ކުރި އަރައިގަތާ ހިނގަމުވެ !

569 وعن سهلِ بنِ سعدٍ رضي اللَّه عنه أَن رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أُتِيَ بِشَرَاب ، فَشَرِبَ مِنهُ وَعَن يَمِينِهِ غُلامٌ ، وَعَن يساره الأَشْيَاخُ ، فقال لِلْغُلام : « أَ تَأْذَنُ لي أَن أُعْطِيَ هُؤلاءِ؟ فقَالَ الغُلامُ : لا وَاللَّهِ يا رسُولَ اللَّه لا أُوثِرُ بِنَصيبي مِنكَ أَحَداً ، فَتَلَّهُ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم في يَدِهِ . متفقٌ عليه .

« تَلَّهُ » بالتاءِ المثناةِ فوق ، أَيْ : وَضَعَهُ ، وَهَذَا الغُلامُ هُوَ ابنُ عَبَّاسٍ رضي اللَّه عنهما.

މާތް الله ރުއްސުންވެރިކުރެއްވި سهلِ بنِ سعد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللهُ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް ބޯ ތަކެއްޗެއް ގެނެވުނެވެ. ފަހެ އަރަސްކަލޭގެފާނު އެއިން ބޮއްވެވިއެވެ . އަދި އަރަސްކަލޭގެފާނުގެ ކަނާތްފަރާތުގައި ކުޑަކުއްޖެއް އިނެވެ. އަދި އަރަސްކަލޭގެފާނުގެ ވާތްފަރާތުގައި އުމުރުން ދުވަސްވީ މީހުންތަކެއް ހުރިއެވެ. ފަހެ އަރަސްކަލޭގެފާނު އެކުއްޖާއަށް ވިދާޅުވިއެވެ. މިބައިމީހުންނަށް ދޭން ތިބާ ހުއްދަދޭތޯ؟ ފަހެ ކުއްޖާ ބުންޏެވެ. ﷲ ގަސަމެވެ. ޔާ رسول الله ތިމަންނަށް ލިބޭ ބައިން އެއްވެސް މީހަކަށް ނުދޭނަމެވެ. ފަހެ ތިމަން އެކުއްޖާ ހުށަހެޅުނު ހިސާބުން އެއްވެސް މީހަކަށް ނުދޭނަމެވެ. (އެކުއްޖާ އަކީ އިބްނު ޢައްބާސް) ފަހެ އަރަސްކަލޭގެފާނު އެތި އެކުއްޖާގެ އަތުގައި ދެއްވިއެވެ .

570 وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه عَنِ النَّبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « بينَا أَيُّوبُ عليه السلام يَغتَسِلُ عُريَاناً ، فَخَرَّ عَلَيْهِ جَرَادٌ مِن ذَهَبٍ ، فَجَعَلَ أَيُّوبُ يَحثِي في ثَوبِهِ، فَنَادَاهُ رَبُّهُ عَزَّ وَجلَّ : يَا أَيُّوبُ ، أَلَم أَكُنْ أَغنَيْتُكَ عمَّا تَرَى ؟، قال : بَلَى وَعِزَّتِكَ، ولَكِن لا غِنَى بي عَن بَرَكَتِكَ » رواه البخاري

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވި ابو هريرة ، نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރެއްވި حديث އެއްގައިވެއެވެ. އަލްބުޚާރީ حديث ރިވާކުރައްވައިފައެވެ. (އަމިއްލަހަށް) أَيُّوبُ عليه السلام ހެދުން ބާއްވައިގެން ފެންވަރަނީ ފެންވަރުއްވާ ހުއްޓެވެ. އަރިހަށް އަލްކަމާތުން ރަތްރަން ފެހިރަސް ޖަނަވާރު ގަދަކަމުން ވެއްޓިގެން އައިސް ގުޅިފައި ދިޔައެވެ. އެކަން ލައްވާ އައްޔޫބު ނަބިއްޔާ ރަށަށް ފޮތިކޮޅު ގެނައެވެ. އެ ހިނގާ ވާހަކަ އަށް ބަލައިގެން އަލްފާތިހާއަކަށް އޭނާ ފަރުޖަހަމުން ގެންދިޔައިރު ނުހެދި އެވެ. އޭ أَيُّوبُ عليه السلام އެވެ . ތިބާގެ ހުރިހާ ރިޒުގަކީ ތިބާއަށް ދިނީ ބޭނުން ހުދުކަމުގެ ގޮތުގައި ނޫން ހެއްޔެވެ؟ އައްޔޫބު ޢަލައިހިއްސަލާމު ވިދާޅުވިއެވެ. އާދެވެ. އެކަމަކު ތިބާގެ ޢިއްޒަތް ބޮޑުކަމުގެ ބަރަކާތްތަކެއް ނެތި ތިބާ ރަނގަޅުވިއްޖެއެވެ. ތިބާގެ ހުރިހާ ރަޙްމަތަށް ބޭނުން ވެއެވެ.

باب فضل الغني الشاكر وهو من آخذ المال من وجه وصرفه في وجوهه المأمور بها

ޝުކުރުވެރިވާ މުއްސަނދި މީހާގެ ފަޟީލަތް ބަޔާންކުރުމާ ބާބު. އެބަހީ حلال ގޮތުގައި މުދާ ހޯދައިގެން ޙައްޤުވާ ގޮތަކަށް އޭގެ މުދާ ޚަރަދުކުރާ މީހާގެ ފަޟީލަތް ބަޔާންކުރުމާ ބާބު

قال اللَّه تعالى (الليل 5 – 7): {فأما من أعطى واتقى، وصدق بالحسنى، فسنيسره لليسرى}.

ފަހެ ، (މުދަލުން) ހަދިޔާކޮށް (ﷲއަށް) تقوى ވެރިވެ ، އަދި އެންމެ ހެޔޮބަސް ތެދުކުރި މީހާ ދަންނާށެވެ ! ފަހެ ، ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފަސޭހަކަމަށް ހަމަޖައްސަވާނަން އެމީހަކަށް ދަތިފަހިކަން ދެއްވާނެއެވެ .

وقال تعالى (الليل 17 – 21): {وسيجنبها الأتقى، الذي يؤتي ماله يتزكى، وما لأحد عنده من نعمة تجزى، إلا ابتغاء وجه ربه الأعلى، ولسوف يرضى}.

އަދި تقوى ވެރިޔަކުން ބޭރުކުރާ ، އެ ނަރަކައާ ދުރުކުރައްވާނެތެވެ. އެމީހާއީ ، އެމީހާއީ ، އެމީހާ طاهر ވުމަށްޓަކައި ، އޭނާގެ މުދާ ހަދިޔާކޮށް ދިނުމެވެ. އަދި އެއްވެސް މީހަކުގެ ފަރާތުން އޭނާއަށް ލިބުނު ހެޔޮކަމެއްގެ ބަދަލުދިނުމެއް ނޫނެވެ. އެއީ (އޭނާ ހަދިޔާކުރުމީ) އޭނާގެ ވެރި ، މަތިވެރިވެވޮޑިގެންވާ ރަސްކަލާނގެ وجه ފުޅު (އެބަހީ : އެކަލާނގެ ރުއްސެވުން) އެދިގެންނެވެ . އަދި ނިކަންހުރެ އޭނާ ރުހޭނެކަން ކަށަވަރެވެ .

وقال تعالى (البقرة 271): {إن تبدوا الصدقات فنعما هي، وإن تخفوها وتؤتوها الفقراء فهو خير لكم، ويكفر عنكم من سيئاتكم، والله بما تعملون خبير}.

(واجب ނޫން) صدقاتތައް ، ފާޅުކޮށްދިނުން ފައިދާވާ ކަމެއް ، ފަހެ ، އެއީ ހަމަ ހެޔޮ ކަމެކެވެ . އަދި ، ސިއްރުކޮށްދިނުން ވަކިންސަލާމަތް ، އެ صدقاتތައް فقير ންނަށް ދޭނަމަ ، ސިއްރުކޮށްދިނުން އެކަމުގެ ހިތްވަރަކީ ބޮޑުވެ . އަދި ، އޭގެ ، ސިއްރުކޮށްދިނުމުގެ ސަބަބުން ތިޔައި ސިއްރުކޮށްދިނުމުގެ ގޯސްކަން އެކަލާނގެ ފުއްސަވައިދޭނެ ކަމެވެ . ﷲ އީ ، ސިއްރުކޮށްދިނުން ކުރާ ކަންތައް ބޮޑުވެ ދެނެވޮޑިގެންވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ.

وقال تعالى (آل عمران 92): {لن تنالوا البر حتى تنفقوا مما تحبون، وما تنفقوا من شيء فإن اللَّه به عليم}. والآيات في فضل الإنفاق في الطاعات كثيرة معلومة

ތިޔަބައިމީހުން ، ލޯބިވާ އެއްޗަކުން ތިޔަބައިމީހުން ހޭދަނުކުރާހާހިނދަކު ، ތިޔަބައިމީހުންނަކަށް ހެވާ ނުލިބޭނެއެވެ . އަދި ، ތިޔަބައިމީހުން ހޭދަކުރާ ކޮންމެ އެއްޗެއް ، ފަހެ ، ހަމަކަށަވަރުން ، الله އީ އެއްޗެއް މާތް ދަންނަވޮޑިގެންވެއެވެ .

571 وعن عبدِ اللَّهِ بنِ مسعودٍ رضي اللَّه عنه قال : قالَ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا حَسَدَ إِلاَّ في اثْنَتَيْنِ : رَجُلٌ آتاهُ اللَّهُ مَالاً ، فَسلَّطَهُ على هَلَكتِهِ في الحَقِّ . ورَجُلٌ آتَاه اللَّهُ حِكْمَةً فُهو يَقضِي بِها ويُعَلِّمُهَا » متفقٌ عليه وتقدم شرحه قريباً .

މާނަ. الله ތަޢާލާ ރުއްސަވާފައިވާ عبدِ اللَّهِ بنِ مسعود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللهُ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެބައިމީހެއްގެ މައްޗަކުން މެނުވީ ހަސަދަ ވެރިވުން ހުއްދަވެގެން ނުވެއެވެ . އެއީ މީހަކަށް الله سبحانه وتعالى މުދާ ދެއްވައިފިން އެމީހާ ހައްޤު ގޮތުގައި އެމުދާ ހަރަދުކުރުމަށް ދޫކޮށްލައްވާ އެމީހެއްގެ މަތިން ވިލާވެސް ކަނޑުއަޅާ ކުރުމުން ނިޔަތް ގަނެވޭން ހިތް އެދިމީހަކަށް ޙިކުމަތްދެއްވާ ކުރީ މުދަލުގެ ބޭނުންކޮށް ކަމަށް ވިދާޅުވެފައިވާ ޙިކުމަތް ދަރިވަރި ވެއެވެ . އަދި (އަންނައުކަމަކީ) މާތް الله سبحانه وتعالى ދިނުމަށް އިލްމުގެ ދޭއްވުމެއް އަ އިލްމުން އެކަން ދިނުމެއް މަދުވަޅި ނިޔަތް ކަނޑައެޅުމާއި އަދި އެކަން ދިނުމުން އަ އިލްމު އަޅުވައި ދެއްވިން ދެކެވޭ ވިލާވެސް އެކަށީ އިލްމުގެ ހަސަދަވެރިވުން ގެޔުމުގެ ބާކައި ދޭހަވެއެވެ ގެވުމެވެ .

572 وعن ابْنِ عمر رضي اللَّه عنهما عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « لا حَسَدَ إِلاَّ في اثْنَتَين : رَجُلٌ آتَاهُ اللَّه القُرآنَ ، فهو يَقُومُ بِهِ آنَاءَ اللَّيل وآنَاءَ النَّهارِ . ورَجُلٌ آتَاهُ اللَّه مَالاً . فهوَ يُنْفِقهُ آنَاءَ اللَّيْلِ وآنَاءَ النَّهارِ » متفقٌ عليه . « الآنَاءُ » السَّاعَاتُ .

މާތް الله ރުއްސަވާފައިވާ عبد اللَّهِ بن عمر ، نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާ ކުރައްވައި حديث އެއްވައިވިއެވެ. އެކަމަކަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެބައިމީހެއްގެ މައްޗަކުން މެނުވީ

حَسَد ވެރިވުން ހުއްދަވެގެން ނުވެއެވެ. އެއީ މީހަކަށް الله سبحانه وتعالى، ﷻ قُرآنَ ގެ އިލްމު ދެއްވުމުން އެމީހާ، ރޭއާއި ދުވާލު އެ قُرآنَ ގެ އިލްމު އެހެރެން މީހުންނަށް އުގަންނައިދޭ ދޭކަން ދެކެވުނީ އެފަދަ މީހަކަށް ހިތްހަމަވުމެވެ ވެސް ސާބިތުވާ ކަމެވެ . އަނެއް ކަމަކީ މީހަކަށް الله سبحانه وتعالى މުދާ ދެއްވުމުން އެމީހާ ރޭއާއި ދުވާލު އެމުދާ ހެޔޮ މަގުގައި ހަރަދުކުރާކަން ދެކެވުނީ އެފަދަ މީހަކަށް ހިތްވުމެވެ ވެސް ސާބިތުވާ ކަމެވެ .

573 وعَن أبي هُريرة رضي اللَّه عنه أَنَّ فُقَرَاءَ المُهَاجِرِينَ أَتَوْا رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم . فقالوا : ذَهَبَ أَهْلُ الدُّثُورِ بِالدَّرَجَاتِ العُلَى . والنَّعِيمِ المُقِيمِ . فَقَالَ : « ومَا ذَاكَ ؟ » فَقَالُوا : يُصَلُّونَ كمَا نُصَلِّي ، ويَصُومُونَ كمَا نَصُومُ . ويَتَصَدَّقُونَ ولا نَتَصَدَّقُ ، ويَعتِقُونَ ولا نَعتِقُ فقال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « أَفَلا أُعَلِّمُكُمْ شَيئاً تُدرِكُونَ بِهِ مَنْ سبَقَكُمْ ، وتَسْبِقُونَ بِهِ مَنْ بَعْدَكُمْ وَلاَ يَكُونُ أَحَدٌ أَفْضَلَ مِنْكُم إِلاَّ مَنْ صَنَعَ مِثلَ ما صَنَعْتُم ؟ » قالوا : بَلَى يا رسولَ اللَّه ، قَالَ : « تُسبحُونَ ، وتحمَدُونَ وتُكَبِّرُونَ ، دُبُرَ كُلِّ صَلاَة ثَلاثاً وثَلاثِينَ مَرَّةً » فَرَجَعَ فُقَرَاءُ المُهَاجِرِينَ إلى رسولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فَقَالُوا : سمعَ إِخْوَانُنَا أَهْلُ الأَموَالِ بِمَا فَعلْنَا ، فَفَعَلوا مِثْلَهُ ؟ فَقَالَ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « ذلك فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَن يشَاءُ » متفقٌ عليه ، وهذا لفظ روايةِ مسلم .

« الدُّثُورُ » : الأَموالُ الكَثِيرَةُ ، واللَّه أعلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ ابوهريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. (އެއްފަހަރަކު) ފަގީރުވެރިން مُهَاجِري ޞަޙާބީންގެ ތެރެއިން ފަގީރުންގެ ބަޔަކު رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހަށް ވަޑައިގަތެވެ. އެބޭފުޅުން ދެންނެވިއެވެ. މުއްސަނދިން މަތީ ދަރަޖަތަކާއި ދާއިމީ ނިޢުމަތް ހޯދައިގެންފިއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އެހެން ވިދާޅުވިއެވެ. ކަންތައް ހުއްޓީ ކިހިނެއްތޯ؟ ފަހެ އެބޭފުޅުން ދެންނެވިއެވެ. އެމީހުން އަޅުގަނޑުމެން ނަމާދުކުރާ ފަދައިން ނަމާދު ކުރައްވައެވެ. އަދި އަޅުގަނޑުމެން ރޯދަ ހިފާ ފަދައިން ރޯދަ ހިފައެވެ. އަދި (އެގޮ ތުގައި) އެބޭފުޅުން (އަޅުގަނޑުމެން ހަރަދުކުރާ ގޮތަށް) صدقة ދެއްވުން އެބޭފުޅުން ދެއެވެ. އަދި އަޅުގަނޑުމެން ނުކޮށް (މުދާ ނެތުމުގެ ސަބަބުން) صدقة ދީ ނުކުރެވެއެވެ. އަދި އެބޭފުޅުން އަޅުން

މިނިވަން އެބަކުރެއެވެ. އަދި ތިމަން ގެންނަން ބަހަކާ ދިނިވަން ނުކުރެވޭތީއެވެ . އެހިނދު رسول اللهُ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ . ތިމަން ކަލޭގެފާނު ތިޔަބޭކަލުންނަށް އެޒަތަ ކަމެއް ދަސްކޮށްދެއްވާން ހުއްޓަވާތޯ؟ އެކަން ތިޔަބޭކަލުން ކަންތައްކުރާނަމަ ތިޔަބޭކަލުންނަށް ތިޔަބޭކަލުންގެ އިސްވެ ގޮސްފައިވާ މީހުންގެ ދަރަޖަ އާއި ފަސްވެ ގޮސްފައިވާ މީހުންގެ ދަރަޖަ ހާސިލުވާނެ އަދި ތިޔަބޭކަލުން ފަދައިން އެ އަމަލު ކުރައްވާ ފަރާތަކާއި ތިޔަބޭކަލުންނަށް ވުރެ މާތް އެއްވެސް ފަރާތެއް ނުވާނެއެވެ . އެބޭކަލުން ދަންނަވައިފިއެވެ . އާދެއްވެ . އާ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބޭކަލުން ކޮންމެ ނަމާދަކާ ފަހުގައި سبحان الله ގެ كلمة އާއި الله اكبر ގެ كلمة އާއި الحمدالله ގެ كلمة ތިރީސްތިން ފަހަރު ކިޔާށެވެ. (ދެން ކުޑަ ދުވަސް ކޮޅަކު ފަހުން) مُهَاجِرِين ންގެ ފަގީރުން އަނބުރާ ވަޑައިގެން رسولَ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހަށް އަލުން ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި ދަންނަވައިފިއެވެ. ތިމަންމެންގެ މުދާވެރިންނަށް އެ އަމަލު ކުރާކަން އެނގިއްޖެއެވެ. އަދި އެބޭކަލުން ވެސް އެކަމާ އެއްފަދައިން ކުރައްވަމުން ގެންދަވައެވެ . އެހިނދު رسول اللهُ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ .އެއީ الله سبحانه وتعالىގެ فضل ކަމުގައި ވެއެވެ . އެ ފަޟްލު އިރާދަކުރައްވާ ބަޔަކަށް ދެއްވައެވެ . (މިއީ އަޅުގަނޑުގެ ކުރުކުރުން ކަމުގައި ނިޔަތްކުރެވެ .)

باب ذكر الموت وقصر الأمل

މަރު ހަނދާންކުރުމާއި އުންމީދު ކުޑަކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންކުރެވޭ باب

قال اللَّه تعالى (آل عمران 185): {كل نفس ذائقة الموت، وإنما توفون أجوركم يوم القيامة، فمن زحزح عن النار وأدخل الجنة فقد فاز، وما الحياة الدنيا إلا متاع الغرور}.

ކޮންމެ نفس އަކުވެސް، މަރުގެ ރަހަ ލިބިގަންނަންވާނެއެވެ. އަދި،(ތިޔަބޭކަލުންގެ ކުރި عمل ތަކުގެ)ތިޔަބޭކަލުންނަށް ފުރިހަމަކޮށް ދެއްވާ ޘަވާބުތައް ދެއްވޭނީ، قيامة ދުވަހުންނެވެ. ފަހެ، ނަރަކައިން އެއްކިބާ ކުރެވި، ސުވަރުގެއަށް ވައްދަވާ (ދެންނެވުނު ގޮތަށް)ފަހެ، އެމީހަކު نصيب ލިބިގަތް ކާމިޔާބު ކަމެވެ. ކާމިޔާބު ލިބޭނީ އެމީހާއަށެވެ. ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުން، ވަނީ ހަމައެކަނި ދޮގު ހިތްހަމަޖެހުމެއް ކަމުގައި ވެގެން ކަމެވެ.

وقال تعالى (لقمان 34): {وما تدري نفس ماذا تكسب غداً، وما تدري نفس بأي أرض تموت}.

އަދި އެއްވެސް نفس އަކަށް، އެ نفس އެއް މާދަމާ ހޯދައިގަންނާނީ ކޮންކަމެއްކަމެއް ނޭނގޭނެއެވެ.
އަދި އެއްވެސް نفس އަކަށް އެ نفس އެއް މަރުވާނީ ކޮންބިމެއްގައިކަމެއް ނޭނގޭނެއެވެ.

وقال تعالى (النحل 61): {فإذا جاء أجلهم لا يستأخرون ساعة، ولا يستقدمون}.

ފަހެ، އެއުރެންގެ أجل އައުމުން، އެންމެ ހިނދުކޮޅަކަށްވެސް އެއުރެންނަށް، ފަހަށް ނުކުރެވޭނެއެވެ. އަދި އަވަހަށްވެސް ނުކުރެވޭނޭ ހެއްޔެވެ.

وقال تعالى (المنافقون 9 – 11): {يا أيها الذين آمنوا لا تلهكم أموالكم ولا أولادكم عن ذكر اللَّه، ومن يفعل ذلك فأولئك هم الخاسرون، وأنفقوا مما رزقناكم من قبل أن يأتي أحدكم الموت فيقول: رب لولا أخرتني إلى أجل قريب فأصدق وأكن من الصالحين، ولن يؤخر اللَّه نفساً إذا جاء أجلها، والله خبير بما تعملون}.

އޭ ايمان ވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ މުދަލާއި، ތިޔަބައިމީހުންގެ ދަރިންނަކީ الله ހަނދުމަކުރުމުން ތިޔަބައިމީހުން غافل ކޮށް ދުރުކުރާއެއްޗަކަށް ނުވާހުށިކަމެވެ! އަދި އެކަންތައް ކުރާ މީހާ (ދެންނެނގޭވެ!) ފަހެ، ގެއްލެނިވެރިންނަކީ މިހުންނީ ހަމަ އެއުރެންނެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންކުރެ މީހެއްގެ ގާތަށް މަރު އައުމުގެ ކުރިން، ތިމަންރަސްކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދެއްވި ރިޒުގުން ތިޔަބައިމީހުން ހޭދަކުރާށެވެ! ފަހެ، (އޭރުނދެ) އޭނާ ބުނާނެއެވެ. އޭ ތިމަންގެ ރަސްކަލާކޯ! ކައިރި أجل އަކަށް ތިބާރަސްކަލާނގެ ތިމަގާ ފަސްކުރައްވާނަމަ ކަންނޭނގެއެވެ؟ ފަހެ، އޭރުން ތިމަންނާ صد قات ކޮށް، صالح އަޅުންގެތެރެއިން ވާނީމެވެ. އަދި الله އެއްވެސް نفس އެއް، އޭގެ أجل އަންނަހިނދު، ފަހަށް ނުކުރައްވާނެއެވެ. އަދި اللهއީ، ތިޔަބައިމީހުން ކުރާ ކަންތައް ދެނެވޮޑިގެންވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ.

وقال تعالى (المؤمنون 99 – 115): {حتى إذا جاء أحدهم الموت قال: رب ارجعون لعلي أعمل صالحاً فيما تركت. كلا إنها كلمة هو قائلها، ومن ورائهم برزخ إلى يوم يبعثون، فإذا نفخ في الصور فلا أنساب بينهم يومئذ ولا يتساءلون. فمن ثقلت موازينه فأولئك هم المفلحون، ومن خفت موازينه فأولئك الذين خسروا أنفسهم في جهنم خالدون، تلفح وجوههم النار، وهم فيها كالحُون. ألم تكن آياتي تتلى عليكم فكنتم بها تكذبون!} إلى قوله تعالى {قال كم لبثتم في الأرض عدد سنين؟ قالوا: لبثنا يوماً أو بعض يوم فاسأل العادين. قال: إن لبثتم إلا قليلاً لو أنكم كنتم تعلمون، أفحسبتم أنما خلقناكم عبثاً وأنكم إلينا لا ترجعون؟!}.

އެއުރެންނަށް މިހާރުގެ ގޮތަށް މަރު އަތުވެއްޖެއުމަށް ދަންނާނެވެ. އެހިނދު އެކަލާ ބޭނުންވޭ.
އަޅުގަނޑު ދިރިއަށް ރަސޫލާ! ހިމަނާއި (ދުނިޔޭގެ حياة އަށް) އަލުން އަނބުރާލާ ފޮނުއްވާނދޭވެ!
(އޭރު) ހިމަނުފޮޅުވަން ދުނިޔެ ކަންތަކުގައި صالح عمل ކުރުމުގެ އުދުހުމެވެ. ހަމަ އިރާ
އެންސަނުކުން ނުވާނެއެވެ. ހަމަކަނޑުވަރުން، އެއީ އޭނާ ބުނެވާ ބަސްކަވެ. އަދި އެއުރެންގެ
ފަހަތުގައިވެސް ފުރަތުއްކަވެ. އެއުރެން އަލުން ދިރުމުކަން ފުރުއްވާ ދުވަހަށްދުވަންދެވެ. ފަހެ،
ބިޔަދިޔަ ފުމުފުމުއްވައިފިއްނުދު، ފަހެ، އެއުރެންގެ މެދުގައި އުދުވަހަކުން نسب ބަލައް (އެބަހީ:
نسبގެ ސަމާގުޅުމެވެ ގޮޅުންބަލައް) ނެތްނެތްނެވެ. އަދި އެކަކު އަނެކަކުގެ ކިބައިން ކަންބަލަން
އަދި سؤال އާއްވެސް ނުކުރާނެމެވެ. ފަހެ، އެމީހުގެ (ހެޔޮ عمل ބަރާގެ) ބަރުދުނުބައް
ބަރުވެއްޖެ މީހާ (ދެންނެގެވެ!) ފަހެ، ދިނުނެވެތް މީހުންނަ ހަމަހައެއްނެތެވެ. އަދި އެމީހުގެ
(ހެޔޮ عمل ބަރާގެ) ބަރުދުނުބައް ލުއިވެއްޖެ މީހާ (ދެންނެގެވެ!) ފަހެ، އެއުރެންނީ އެއުރެންގެ
نفسބައް، ނަގައިލި މީހުންނެވެ. ނަރަކައިގައި އެއުރެން އަބަދަށް ދެމިހުންނާނެވެ. ނަރަކައިގެ
އަލިފާން އެއުރެންގެ މޫނުބައް އަންދާނެވެ. އަދި އެއުރެން އެތަނުގައި ރުޅިމުން ހަޔައިގެން
ހުންނާނެވެ. (އެއުރެންނަށް އަންގަވާނެވެ.) ހިމަނަށްރަސޫލާގެ ایة ބައް ތިޔަބައިމީހުންނަށް
ކިޔަވައިދިނު ކަމުގައި ނުވެއެއްތޯވެ؟ ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން އެ ایة ބައް ދޮގުކުރަމުގައި ވީމެވެ.
އެއުރެން ދަންނަވާނެވެ. އަހަރެމެން ވެރިރަސޫލާއެވެ! ހިމަނަމެންގެ އަބުރާވިޔަކަން
ހިމަނަމެންގެ މައްޗަށް ގަދަވެގަތީއެވެ. އަދި މަގުފުރެދުނު ބަޔަކަށް ކަމުގައި ހިމަނަމެން

ވީމުއެވެ. އަހުރެމެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ! ތިމަންމެން އެ ނަޞޭހަތާއިން ނަޞީހަތްލިބިގަންނަވާތީވެ! ފަހެ، ތިމަންމެން (كافرުންގެ ތެރެއިން) އަނބުރާ ހިމެނުއްވާށެވެ، ފަހެ، ހުރިހާ ކަމަކާމެދުން، ތިމަންމެންނަށް އަނިޔާވެރިން ކަމުގައިވެ. އަދި ހައްގުންވާ وحي ކުރައްވާނެތީވެ. ތިބާއަރިހުން ނިކަމެތިކަމާއެކު ހިތްވަރު އެދިވަޑައިގަންނަވާށެވެ! އަދި ތިބާއަރިހުން، ތިމަންނަކަލާނގެ حضرة އަށް ރުޖޫޢަވާނޭ ކަމަށްވާނަމަ! ހުރިހާ ކަމަކުން، ތިމަންނަކަލާނގެ އަޅުގަނޑުމެން ބޭނުންވުމެވެ. އުފެދޭ ކުރުމެވެ. އަހުރެމެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ! އަހުރެމެން ايمان ވެއްޖެއީމުއެވެ. ފަހެ، އަޅުގަނޑުމެން މާފު ކުރައްވާށެވެ، އަހުރެމެންނަށް رحمة ލައްވާނދޭވެ! ދެރަކަލާނގެއީ، رحمة ލައްވާ އެންމެހާ ރަސްކަލާނގެއެވެ. ފަހެ، އެއުރެންނީ، ފުރަތަމަ ރަސްކަލާނގެ ބޭކަލުންގެ ތިބާއަރިހުން ހަދައިދީމުއެވެ. ތިމަންނަކަލާނގެ ހަދާދުވެއްޖެނޑިން އެއުރެން ތިބާއަރިހުން ހަދާދުނުކުރާމުދާ ދޫކުރީމެވެ. އަދި އެއުރެންނާއިމެދު މަގުމަތިކަން، ހަ ބޮޑުކަމުގައި ތިބާއަރިހުންވީމުއެވެ. އެއުރެން ކަމެތިވެދަނެވެ ފަސާދަވެ، މުއްދަތު ހުރިހާ ކަމަކުން، ތިމަންނަކަލާނގެ އެއުރެންނަށް (ހަޖް) ޤަބޫލުކުރެވިމުއެވެ. ހުރިހާ ކަމަކުން، އެއުރެންނީ، ހަމަ نصيب ވެރިންނެވެ. އަދި ހަގީގަތުގައި وحی ކުރައްވާނެތީވެ. ތިބާއަރިހުން ކިޔެއް އަހަރު ބިމުގައި ތިބޭމުއްދަތެވެ؟ އެއުރެން ދަންނަވާނެތެވެ. ތިމަންމެން ދުވަހެއް، އެއްވަރު ދުވަހަކުއެވެ. ނުވަތަ ދުވަހުގެ ބައެއްކަމެވެ. ފަހެ، ހިސާބުކުރާ އަދަދުކުރާ މީހުންނާ سؤال ކުރައްވާށެވެ! އަދި ހަގީގަތުގައި وحی ކުރައްވާނެތީވެ. ދެދުވަހު ކުޅަ ދުވަސްކޮޅުކުރާ މަތިން، ތިބާއަރިހުން ލަސްވެ ނުތިބެވުނީއެވެ. ތިބާއަރިހުންނާ އަހަރެ އަނގަކުރާކަމި ވިސްނުމެވެ. ހުރިހާ ކަމަކުން، ތިމަންނަކަލާނގެ ތިބާއަރިހުން ހަދުމި، ބޮޑުވާނިވިކަމި، ކަލޭފަރާތުންނާ، ހުރިހާ ކަމަކުން، ތިބާއަރިހުން ތިމަންނަކަލާނގެ حضرة އަށް رجوع ނުކުރާނެކަމަށް، ތިބާއަރިހުން ފަހެ، ހީކުރީ ހަމައެވެ؟

وقال تعالى (الحديد 16): {ألم يأن للذين آمنوا أن تخشع قلوبهم لذكر اللّٰه وما نزل من الحق، ولا يكونوا كالذين أوتوا الكتاب من قبل فطال عليهم الأمد فقست قلوبهم، وكثير منهم فاسقون}. والآيات في الباب كثيرة معلومة

اللهَ ނަސޫލުކުރައްވާއިރު، حق ބަސްފުޅުގެ ތެރެއިން ބާވަތެއް ފާހަގަކުރައްވާ އެއްޗެއް ހިތުގައި
ގެންގުޅުއްވާ ވާހަކައެވެ، މިހެންވެ ދާދި މިޔަދު ދުވަސް ހިނގައިދާ ބަސްމަތިން،ايمان ވި މީހުންނަށް
އަދިވެސް ވަގުތު ނުސީދާވުމަށް؟ ހަމަ، އެހެން ނުވާނަމަ މިހެން ވުރެ ބޮޑު ގޯހެއް ނުވާނެއެވެ. ދީން
(އަހަރުގެ ސަބަބުން) އެއްވެސް ހިސާބަކު ހަރާމުނުވާނެއެވެ. އަދި އެއްވެސް ކަމެއްގައި ފަސޭހަ
فاسقންނެވެ.

574 وعن ابن عمر رضي اللَّه عنهما قال : أَخَذَ رَسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بِمنكِبِي فَقَالَ : «كُنْ في الدُّنْيَا كَأَنَّكَ غَرِيبٌ أَو عابرُ سَبِيلٍ » وكَانَ ابْنُ عُمَرَ رضي اللَّه عنهما يقول : إِذا أَمسيَت، فَلا تَنْتَظِرِ الصَّبَاحَ ، وَإِذَا أَصْبَحْتَ ، فَلا تَنْتَظِرِ المَسَاءَ ، وخذ مِن صِحَّتِكَ لِمَرَضِك وَمِن حيَاتِكَ لموتِكَ » رواه البخاري .

ރަޟީ اللّه ތަޢާލާ ރުހިވެވޮޑިގެންވާ ޞަޙާބީ عبد الله ابن عمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން
ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންނަގެ ކޮނޑުގައި ހިފުއްވާފައި
حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ ދުނިޔޭގައި ބިދޭސީއަކު ނުވަތަ ދަތުރުވެރިއަކު ފަދައިން
އުޅޭށެވެ.

ދަންނަވައެވެ. (މި حديث ރިވާކުރެއްވީ) ރަޟީ الله ތަޢާލާ ރުހިވެވޮޑިގެންވާ ޞަޙާބީ عبد الله ابن
عمر ވިދާޅުވާގޮތުން ހަވީރުވެއްޖެއެވެ. ތިބާ ހެނދުނަށް ނުމަޑުކުރާށެވެ. ހެނދުނުވެއްޖެ ހަވީރަށް
ނުމަޑުކުރާށެވެ. އަދި ހަށިގަނޑު ސިއްހަތުގައި ހުރިއިރު ބަލިވުމަށް ތައްޔާރުވާށެވެ.
އަދި ދިރިހުރިއިރު މަރަށް ތައްޔާރުވާށެވެ. ދިރުމުން ލިބިގެންވާ ފުރުޞަތުން ފައިދާ ހާސިލްކުރާށެވެ.
حاصل ކުރާށެވެ. އަދި ސިއްހަތު ރަނގަޅުކަމުން ފައިދާ ހާސިލްކުރާށެވެ.
ފުރުޞަތުން حاصل ކުރާށެވެ.

575 وعنه أَنَّ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « ما حَقُّ امْرِيءٍ مُسلِمٍ لَهُ شَيءٌ يُوصِي فِيهِ . يبيتُ لَيْلَتَيْنِ إِلاَّ وَوَصِيَّتُهُ مَكْتُوبَةٌ عِنْدَهُ » متفقٌ عليه . هذا لفظ البخاري .

وفي روايةٍ لمسلمٍ : « يَبِيتُ ثَلاثَ لَيَالٍ » قال ابن عمر : مَا مَرَّتْ عَلَيَّ لَيْلَةٌ مُنذُ سَمِعتُ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال ذلِكَ إِلاَّ وَعِنْدِي وَصِيَّتِي .

އަދި އެ صحابي ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައެވެ. އެއްވެސް مُسلِم އަކަށް އަޑުއަހާ وصية ކުރަންޖެހޭ އެއްޗެއް އޮވެފައި އެ وصية ލިޔެ ނުނިންމާ ދެރޭ ނުވުމަކީ އެއީ އެއްވެސް مُسلِمٍ އަކަށް އެކަށީގެންވާ ކަމެއްނޫނެވެ. އަދި مُسلِم ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ތިންރޭ ނުވުން އެކަށީގެން ނުވެއެވެ. އަދި ابن عمر ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން حديث އަޑުއިވުނު ދުވަހުން ފެށިގެން ތިމަންނަގެ އަތުގައި وصية ނެތި އެއްރެއްވެސް ފާއިތުވެފައެއް ނުވެއެވެ.

576 وعن أَنس رضي اللَّه عنه قال : خطَّ النَّبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم خُطُوطاً فقال : « هَذا الإِنسَانُ وَهذا أَجَلُهُ . فَبَيْنَما هو كذَلِكَ إِذ جَاءَ الخطُّ الأَقْرَبُ » رواه البخاري.

މާތް اللّه ރުއްސުވާފައިވާ انس ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު نبيّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ރޮނގުތަކެއް ދަމައިލެއްވުމުގެ ފަހުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިއީ انسان އެވެ. އަދި މިއީ އޭނާގެ أجلُ އެވެ.ދެން އޭނާ ތިބޭއިރު ގާތްގާތުގައި ހުރި ރޮނގު ކުރިމަތިވެދެއެވެ.

577 وعن ابن مسعُودٍ رضيَ اللَّه عنه قال : خَطَّ النَّبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم خَطًّا مُربَّعاً ، وخطَّ خطًّا في الْوَسَطِ خَارِجاً منْهُ ، وَخَطَّ خُططاً صِغَاراً إِلى هَذَا الَّذِي في الوسَطِ منْ جَانِبِهِ الَّذِي في الوَسَطِ ، فَقَالَ : « هَذَا الإِنسَانُ ، وَهَذَا أَجَلُهُ مُحِيطاً بِهِ أَو قَد أَحَاطَ بِهِ وَهَذَا الَّذِي هُوَ خَارِجٌ أَمَلُهُ وَهَذِهِ الْخطَطُ الصِّغَارُ الأَعْرَاضُ ، فَإِنْ أَخْطَأَهُ هَذَا ، نَهَشَهُ هَذا ، وَإِنْ أَخْطَأَهُ هَذَا نَهَشَهُ هَذَا » رواه البخاري . وَهَذِهِ صُورَتَهُ : الأجل –الأعراض –الأمل

ދާއް اللَّه ރުހިވޮޑިގެންވިعبد اللَّه ابن مسعُود ގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.

(އައްޖަރަހަކާ) نبیާ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ހަތަރުކުރެހުން ގޮތުގައި ކުރެއްވިއެވެ. އަދި އާގެ މެދުގައި ދިގުކޮށް ކުރެހުމެއް ކުރެއްވިއެވެ. އަދި މެދުގައި އޮތް ކުރެހުމުގެ ދެފަރާތުގައި ހިމަ ހިމަ ކުރެހުންތައް ކުރެއްވިއެވެ. ދެން (އައްޔާމަ) حديث ކުރައްވިއެވެ.(މިކުރެހުމަކީ) މެދުގައި ވާ މިކުރެހުމަކީ انسان އެވެ.އަދި އޭކުރެހުމުގެ ވަށައިގެން ދެމިގެންވާ މިކުރެހުމަކީ މަރު އެވެ. އޭނާ އޮޅިފައިވާ ގޮތުންނެވެ.ނުވަތަ ވިދާޅުވިއެވެ. އެއް ގޮތަކީ އެތަނުން އޭނާ ނުސަލާމަތްވާނެ ކަމެކެވެ. އަދި ބޭރަށް ނިކުމެފައިވާ ކުރެހުމަކީ އޭނާގެ ދުނިޔެވީ އުންމީދުތަކެވެ. އަދި މިހިތި ހިސާބުގެ ކުރެހުންތަކަކީ އޭނާއަށް ދިމާވާ ހާދިސާތަކެވެ. އޭނާ އެއްކަލަ ސަލާމަތް ވެއްޖެ ނަމަ އަނެއް ބަލާ ދިމާވެއެވެ. އެއިން އެއްކަލަ ސަލާމަތްވިޔަސް އަނެއް ބަލާ ދިމާވެއެވެ.

578 وعن أبي هريرة رضيَ اللَّه عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّه صلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « بَادِرُوا بِالأَعْمَالِ سَبْعاً، هَل تَنْتَظِرُونَ إلاَّ فَقْراً مُنْسِياً ، أَو غِنَى مُطغِياً ، أَوْ مَرَضاً مُفسِداً ، أَو هَرَماً مُفَنِّداً، أَو مَوتاً مُجْهِزاً ، أَو الدَّجَّالَ ، فَشَرُّ غَائِبٍ يُنْتَظَرُ ، أَوِ السَّاعَةَ وَالسَّاعَةُ أَدْهَى وأَمَرُّ ؟، » رواهُ الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ .

ދާއް اللَّه ރުހިވޮޑިގެންވިأبو هريرة ގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُولَ اللَّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ހަތްކަމެއް އައިސް ކުރިމަތިވުމުގެ عمل ތަކަށް ކުރިއަށް ނުކުތުމަށް ކުއްލިއަކަށް ކުރުކުރުމަށް އަވަސް ވެގަންނާށެވެ. ތިޔަބައިމީހުން عمل ނުކުރާ ތިޔަތިބީ ތިމާގެ ވުޒޫފާއިތުވާން އަލުގެ ފާނުނެރޭ ބިރުވެރިކަމެއްދިމާވާއިރު އަރިހުން ކުރިމަތިވާ ފަންދާން ހުއްޓާށެވެ؟ ނުވަތަ ވިސްނުމާ عمل ތަކަށް މަގުދޫކޮށްލުން ހިނގައިދާނެފަދަ އަރިހުން ކުރިމަތިވާ ފަންދާން ހުއްޓާށެވެ؟ ނުވަތަ ހަދިގެނޭ ތަހުގާކޮށްލުން ތަކަބުރުވެގެން ހިނގައިދާނެފަދަ ބަލިމަޖެ ކަމުއް އަރިހުން ކުރިމަތިވާ ފަންދާން ހުއްޓާށެވެ؟ ނުވަތަ ސިކުނޑި ގޮސްވުމުން ހިނގައިދާނެފަދަ މުސްކުޅި ކަމުއްއަރިހުން ކުރިމަތިވާ ފަންދާންހުއްޓާށެވެ؟ ނުވަތަ ކުއްލިއަކަށް މަރު އަރިހުން ކުރިމަތިވާ ފަންދާން ހުއްޓާށެވެ؟ ނުވަތަ ދައްޖާލު ނިކުމެގެން އަންނަންދެން ހުއްޓާށެވެ؟ ދެންނެންނެވެ. ދެކެ އޭގެ މުޅިވެރިއާ އަދި އައަން އިންތިޒާރު ކުރެވޭ ނުބައިކަން

ބޭޒާރުވެގެންވާ ކަމަކަށްތޯ. ނުވަތަ قيامة ދުވަހުގެ އަންނަންދެން އިންތިޒާރު ކުރަނީ ކޮންއެއްޗަކަށް؟ ފަހެ
قيامة ދުވަހަކީ ބިރުވެރި ކަންބޮޑު އަދި އުނދަގޫ ކަންތަކެއްގެ ކުރިމަތިލާންޖެހޭ ދުވަހެކެވެ.

579 وعنه قالَ : قالَ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أَكْثِرُوا ذِكْرَ هَاذِمِ اللَّذَّاتِ » يَعني المَوْتَ ، رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ .

އަދި އެصحابى ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ލިއްޒަތުތަކުން އަތުލައި ދުރުކުރާ ކަންތަކެއް ގިނައިން (އެބަހީ މަރު) ހަނދާންކުރާށެވެ.

580 وعن أبي بن كعب رضي اللَّهُ عنه : كانَ رَسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إِذا ذَهَبَ ثُلثُ اللَّيْلِ، قامَ فقالَ : « يا أَيها النَّاسُ اذْكُرُوا اللَّه جَاءَتِ الرَاجِفَةُ تَتْبَعُهُا الرَّادِفَةُ، جاءَ المَوْتُ بما فِيهِ ، جاءَ المَوْتُ بما فِيهِ » قلتُ : يا رَسُولَ اللَّهِ إني أكْثِرُ الصَّلاةَ عَلَيْكَ ، فَكَمْ أَجْعَلُ لكَ مِن صَلاتي ؟ قال: « ما شِئْتَ » قُلْتُ الرُّبُعَ ؟ قال : « ما شئْتَ ، فَإِنْ زِدتَ فَهُوَ خَيْرٌ لكَ » قُلتُ : فَالنِّصْفَ ؟ قالَ « ما شِئْتَ ، فإِنْ زِدْتَ فهو خَيرٌ لكَ » قُلْتُ : فَالثلثَين ؟ قالَ : « ما شِئتَ ، فإِنْ زِدْتَ فهو خَيرٌ لكَ » قُلْتُ : أَجْعَلُ لكَ صَلاتي كلَّها ؟ قال : إِذاً تُكْفي هَمَّكَ، ويُغْفَرُ لكَ ذَنْبُكَ » رواه الترمذي وقال : حديث حسن

މާތް الله ރުއްސެވުންވުމެވި أبي بن كعب ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ރޭގަނޑުގެ ތިންބައިކުޅަ އެއްބައި ދިޔުމުން ތެދުވެ ވަޑައިގަންނަވައެވެ. ފަހެ (އެއްފަހަރު) حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ މީސްތަކުންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުން الله ހަނދުމަކުރާށެވެ. ފުރަތަމަ ބާރުފުމާ ވަގުތު ފުމެލެވިއްޖެއެވެ. އަދި ދެވަނަ ބާރުފުމާ ފުމެލެވުން ތިބާއާ ތަބާވާނެއެވެ. މަރުވަނީ އެންމެހައި ފުރިހަމަކަމާ އެކު އަރައިގެން ކައިރިވެއެވެ. ތިޔަ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން ދަންނަވައިފީމެވެ. އޭ الله ގެ رَسول އާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނައަކީ ކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް ސަލަވާތް ކިޔަމާ ގިނަކުރަމެވެ. ވީމާ ތިމަންނަ ކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް ސަލަވާތް ކިޔުމަށް ދޫކޮށްލާނީ ކިހާވަރެއް؟ ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާއަށް ފެނިވަޑައިގަންނަވާ ވަރަކަށެވެ. ތިމަން ދަންނަވައިފީމެވެ. ހަތަރުބައިކުޅަ އެއްބައި ވިޔަސްހެއްޔެވެ؟حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާއަށް ފެނިވަޑައިގަންނަވާ ވަރަކަށެވެ. ފަހެ އިތުރު

އިތުރުކޮށްދިނަމަ އެއިރުން ބިނާވެގެން ބުނެދޭ ގަސްތުގައި ވަގުތުތަކެވެ. ބިޔަން ދުނިޔޭގެ ދުވަހެވެ.
ދުބާރަކާއި އަލްބާދި ކަރިޔާތްތަކެއް؟ حديث ސާބިތުވެއެވެ. ބިނާވެ ފަހުވެވެ ދެނެހުރިކަމެވެ. ފަހު ބިޔަ
އެއްވެސް އިތުރު ސާބިތުވެގެން ބުނެދޭ ގަސްތުގައި ވަގުތުތަކެވެ. ބިޔަނުދެނެހުރިކަމެވެ.
ބިނބައިވާދަފަދާއި ކަރިޔާތްތަކެއް؟ حديث ސާބިތުވެއެވެ. ބިނާވެ ފަހުވެވެ ދެނެހުރިކަމެވެ. ފަހު ބިޔަ
އެއްވެސް އިތުރުސާބިތުވެގެން ބުނެދޭ ގަސްތުގައިވެސް ވަގުތު. ބިޔަނުދެނެހުރިކަމެވެ. ބިޔަނުކަ ހުރި
وقت އެއްގައި ސާލިހުކަން މަރުވުން ސަލާމަތް ކަމުގައިހުރިމެވެ. حديث ސާބިތުވެއެވެ. ބިނާބުނެ
عمل ސާބިތުވެގެން ބިޔަހުރި ހުރިހާ އިބާދަތް ފަރާތުގެން ހިނގައިދާނެއެވެ. އަދި ބިޔަގެ ރޫޙާއި
ފުރާނަ ހިނގައިދާނެއެވެ.

باب استحباب زيارة القبور للرجال وما يقوله الزائر

ގަބުރުސްތާނަށް ޒިޔާރަތްކުރުން ފިރިހެނުންނަށް މުސްތަޙައްބު ވާގޮތާއި އަދި ޒިޔާރަތް ކުރާމީހާ ކިޔަންވީ ބަސްތަކާއި ބާބު.

581 عن بُرَيْدَةَ ، رضي اللَّهُ عنه ، قال : قال رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « كُنْتُ نَهَيْتُكُمْ عَنْ زِيارَةِ القُبُورِ فَزُورُوها » رواهُ مسلم .

ރަޟީ اللَّه ޢަންހު ބުރައިދާ بُرَيْدَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ގަބުރުތަކަށް ޒިޔާރަތް ކުރުމަށް ތިޔަބައިމީހުން މަނާކުރެއްވީމެވެ. ފަހެ މިހާރު ތިޔަބައިމީހުން ޒިޔާރަތްކުރާށެވެ.

وفي رواية « فمن أراد أن يزور القبور فليزر فإنها تذكرنا بالآخرة » .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ހުރި ޒިޔާރަތްކުރުމުގެ ގޮތުގައިން قبرستان އަށް ޒިޔާރަތްކުރުން ބޭނުން މިހާރު ހަރުދަނާވާނީ ފިރި އެތަނަށް ޒިޔާރަތްކުރާނޭގޮތެވެ. މިހާރީ ހަމަހަމަކުރުން ދެއްކުމަށް އެއީ آخرة ދުވަސް ހަނދާން ވާހަކަވެ.

582 وعن عائشةَ رضي اللَّهُ عنها قالت : كان رسُولُ اللَّهِ ، صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، كُلَّما كان لَيْلَتها منْ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَخْرُجُ مِنْ آخِرِ اللَّيْلِ إلى البَقِيعِ ، فَيَقُولُ : « السَّلامُ عَلَيْكُمْ دَارَ قَوْمٍ مُؤمِنينَ ، وأَتَاكُمْ ما تُوعَدُونَ ، غَداً مُؤَجَّلُونَ ، وإِنَّا إنْ شَاءَ اللَّهُ بِكُمْ لاحِقُونَ ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لأَهْلِ بَقِيعِ الغَرْقَدِ » رواهُ مسلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عائشة ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެ ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ވަޑައިގަތުން ގަނޑުތަކުގެ ތެރެއިން އެކަލޭގެ ފަރާތަށް ވަޑައިގަންނަ ރޭގަނޑުގެ އެންމެ ފަހުބައިގައި البَقِيع ނަމަކަށްކިޔާ قبرستان އަށް ނުކުމެވަޑައިގެން ވިދާޅުވެއެވެ. « السَّلامُ عَلَيْكُمْ دَارَ قَوْمٍ مُؤمِنينَ ، وأَتَاكُمْ ما تُوعَدُونَ ، غَداً مُؤَجَّلُونَ ، وإِنَّا إنْ شَاءَ اللَّهُ بِكُمْ لاحِقُونَ ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لأَهْلِ بَقِيعِ الغَرْقَدِ މާނައީ:- އޭ مؤمن ންގެ قؤمގެ ގެދޮރުގެ އަހުލު ވެރިންނެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް سلام ވާށިއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ވަޢުދުވެވިފައިވާ وعدتަކުވެރިން وعد ދުވަސް ކުރިމަތިވެއްޖެއެވެ ވަގުތުގައި ތިޔަބައިމީހުންނާ ހަމައަށް ތިޔަބައިމީހުންގެ ފަހަތުން އަހުރެމެން މަތިވެރިވެސް ވަރުގަދަ ﴿ވީނަމަވެސް﴾ اللَّه ގެ އިރާދަފުޅާއެކު ތިޔަބައިމީހުންގެ ފަހަތުން އަހުރެމެން ލުއިވާނެއެވެ. اللَّهم ހުރިހާ ގޮތަކުން غرقد ގެ ބަޤީޢު ގައި ވަޅުލެވިފައިވާ بقيع ގެ ހުރިހާ ސަމްބަރނާވިއިރު މީހުންނަށް ފާފަ ފުއްސަވާނދޭވެ.

583 وعن بُرَيْدَةَ رضي اللَّهُ عنهُ ، قال : كَانَ النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يُعَلِّمُهُمْ إذا خَرَجُوا إلى المَقَابِرِ أَنْ يَقُولَ قَائِلُهُم : « السَّلامُ عَلَيكُمْ أَهْلَ الدِّيارِ مِنَ المُؤْمِنِينَ والمُسْلِمِينَ وَإِنَّا إنْ شَاءَ اللَّهُ بِكُمْ لاَحِقُونَ ، أَسْأَلُ اللَّه لَنَا وَلَكُمُ العافِيَةَ » رواه مسلم

މާތް اللَّه ރުހިވޮޑިގެންވާ بُرَيْدَةَ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. نبىُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަޞްޙާބުންނަށް قبرستانއަށް ނުކުންނައިރު دعأ ކުރުމަށް دعأ ކިޔަވާދެއްވިއެވެ

ދަސްކޮށްދެއްވަމުން ގެންދެވިއެވެ. އެ دعأ އަކީ:-« السَّلامُ عَلَيكُمْ أَهْلَ الدِّيارِ مِنَ المُؤْمِنِينَ والمُسْلِمِينَ وَإِنَّا إِنْ شَاءَ اللَّهُ بِكُمْ لاَحِقُونَ ، أَسْأَلُ اللَّه لَنَا ولَكُمُ العافِيَةَ » رواه مسلم މާނައީ:-
އޭގެތަކުގައި ދިރިއުޅޭ مؤمن ންނާއި مسلم ންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ސަލާމް ހުއްޓެވެ.
އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން(ފަހުން) الله އިރާދަކުރެއްވިއްޔާ ތިޔަބައިމީހުންނާއި އަހަރެމެން ބައްދަލު ކުރާހުށީމެވެ. ތިމަންނަމެންނާއި އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހިދާޔަތާއި نعمة އަދި الله ގެ حضرة ގައި ދަންނަވަމެވެ.

584 وعن ابن عَبَّاسٍ ، رَضيَ اللَّه عنهما ، قال : مَرَّ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بِقُبورٍ بالمَدِينَةِ فَأَقْبَلَ عَلَيْهِمْ بوَجْهِهِ فقالَ : « السَّلامُ عَلَيْكُمْ يا أَهْلَ القُبُورِ ، يَغْفِرُ اللَّهُ لَنا وَلَكُمْ ، أَنْتُم سَلَفُنا ونحْنُ بالأَثَرِ » رواهُ الترمذي وقال : حديثٌ حسن .

މާތް الله އެދެބޭކަލުންނާ ރުހިވޮޑިގެންވާ ابن عَبَّاس ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبىُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مدينة ގައި ހުންނަވަނިކޮށް (އެއްފަހަރަކު) قبر އެއްގެ ކައިރިން ހިނގާފައި ވަޑައިގެންފިއެވެ. އެހިނދު އެ قبر ތަކާ ދިމާލަށް ކޮޅުމަތިވެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އެއަށްފަހު دعاء ކުރެއްވިއެވެ. އޭ قبر ގެ اهل ވެރިންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ސަލާމް ހުއްޓެވެ. މާތް الله سبحانه وتعالى ތިޔަބައިމީހުންގެ ފާފަތަކާއި އަދި ތިމަންމެންގެ ފާފަތައް ފުއްސަވާންދޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންނީ ތިމަންމެންނަށްވުރެ ކުރީގައި مهاجر ވެފައިވާ އިސްވެގެން ގޮސްފައިވާ މީހުންނެވެ. އަދި ތިމަންމެންނީ ފަހުން އަންނަންޖެހޭ މީހުންނެވެ.

باب كراهية تمني الموت بسبب ضرر نزل به

ولا بأس به لخوف الفتنة في الدين

އެއްވެސް މުސީބާތަކާއި ހުރެ މަރުވުމަށް އެދުން މަކުރޫހު ވެގެންވާކަމާއި އަދި ދީނީ ފިތުނަ އުފެދިދާނެ ކަމުގެ ބިރު ހިފެއްޓުނަމަ އެގޮތަށް މަރު އަވަސްކޮށްދެއްވުމަށް އެދުން ހުއްދަވާކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

585 عنْ أبي هُريرة رضيَ اللَّهُ عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « لا يَتَمَنَّ أَحَدُكُمُ المَوْتَ إِمَا مُحسِناً ، فَلَعَلَّهُ يَزْدادُ ، وَإِمَّا مُسِيئاً فَلَعَلَّهُ يَسْتَعْتِبُ » متفقٌ عليه، وهذا لفظ البخاري .

މާތް الله ރުއްސުންތެރިވެވޮޑިގެންވި أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެއްވެސް މީހަކު މަރަށް ނުއެދޭށެވެ. އެހެނީ އޭނާ އަކީ احسان ތެރިއަކު ކަމުގައި ވާނަމަ ދިގު އުމުރަކީ ސަވާބުން އިތުރު ހެޔޮ عمل ތައް ގިނަވެގެން ދާނެތީއެވެ. އަދި އޭނާ އަކީ ފާފަވެރިއަކު ކަމުގައި ވާނަމަ އޭނާ ފާފަތަކުން توبة ވެވުން އެކަށީގެންވާތީއެވެ.

وفي روايةٍ لمسلم عن أبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّهُ عنه عَنْ رسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « لا يتَمَنَّ أَحَدُكُمُ الموْتَ ، ولا يَدْعُ بِهِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَهُ ، إِنَّهُ إِذا ماتَ انْقَطَعَ عَمَلُهُ ، وَإِنَّهُ لا يَزِيدُ المُؤْمِنَ عُمْرُهُ إِلاَّ خَيراً » .

އަދި مسلم ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. މާތް الله ރުއްސުންތެރިވެވޮޑިގެންވި أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު މަރަށް ނުއެދޭށެވެ. އަދި އަވަހަށް މަރުވުމަށް އެދި دعاء ނުކުރާށެވެ. އެހެނީ މީހާ މަރުވުމުން އޭނާގެ ކުރާ عمل ތައް ކެނޑިގެންދެއެވެ. އަދި مؤمن އާގެ އުމުރު ދިގު ވެގެންދިއުމަކީ އޭނާގެ ހެޔޮ عمل ތައް އިތުރުވެގެންދާ ކަމެކެވެ.

586 وعن أنسٍ رضي اللَّه عنه قال : قالَ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : لا يَتَمَنَّيَنَّ أَحَدُكُمُ الموْتَ لِضُرٍّ أَصابَهُ فَإِنْ كانْ لابُدَّ فاعِلاَ ، فَلْيَقُل : اللَّهُمَّ أَحْيني ما كانَتِ الحَياةُ خَيْراً لي ، وتوَفَّني إِذا كانَتِ الوفاةُ خَيراً لي » متفقٌ عليه .

ރަޟިޔަ الله ޢަންހު ސަލާމަތްވާ أنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسُولُ اللَّهِ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެއްވެސް މީހަކު ތިމާއަށް مصيبةތަކާއި ހުރި އެއްވެސްކަމަކާހުރެ މަރަށް ތަމަންނާ ނުކުރާށެވެ. ފަހެ އެހެން ނުވެ ވާނަމަ ދުޢާކޮށް ވިދާޅުވާށެވެ. ދުޢާ ކުރާނީ ދުޢާ ކުރާނީއެވެ. اللَّهُمَّ أَحْيني ما كانَتِ الحَياةُ خَيْراً لي ، وتَوَفَّني إذا كانَتِ الوفاةُ خَيراً لي » މާނައީ:- އޭ ހަމައެކަނި ގެންގުޅުއްވާ اله! މިއަށް ދިރިހުރުން ރަނގަޅުވާހާހިނދު ވަނިކަމަށް މިއަށް ދިރުމަ ދެއްވާށެވެ. އަދި މިއަށް މަރު ރަނގަޅު މިއަށް ރަނގަޅުވާނަމަ ވަނިކަމަށް މިއަށް މަރު ގެންދެވުން ދެއްވާށެވެ.

587 وعَنْ قَيسِ بنِ أبي حازمٍ قال : دَخَلْنَا عَلى خَباب بنِ الأَرَتِّ رضيَ اللَّهُ عنهُ نَعُودُهُ وَقَدِ اكْتَوى سَبْعَ كَيَّاتٍ فقال : إِنَّ أَصْحابنا الَّذِينَ سَلَفُوا مَضَوْا ، ولَم تَنْقُصْهُمُ الدُّنْيا ، وإِنَّا أَصَبْنَا ما لا نجِدُ لَهُ مَوْضِعاً إلاَّ الترابَ ولَوْلاَ أَنَّ النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم نهانَا أَنْ نَدْعُوَ بالموْتِ لَدَعَوْتُ بِهِ ثُمَّ أَتَيْنَاهُ مَرَّةً أُخْرَى وهُوَ يَبْني حائطاً لَهُ ، فقال : إِنَّ المُسْلِمَ لَيُؤْجَرُ في كُلِّ شَيءٍ يُنْفِقُهُ إِلاَّ في شَيءٍ يَجْعَلُهُ في هذا الترابِ . متفقٌ عليه ، وهذا لفظ رواية البخاري .

قَيسِ بنِ أبو حازمٍ ވިދާޅުވިއެވެ. ޢަމަލުކޮށް (އަހަރުމެން ހުރީ) ރަޟީ الله ޢަންހު ސަލާމަތްވާ خَباب بنِ الأَرَتِّ އާދާސްކުރަނިކޮށް އޭނާގެ ބަލިހާލު ބަލާލަން ދިޔައީމެވެ. އެދުވަހު އަލިފާނުގެ حادثة އެއްގައި އަރާމުކުރަމުން ހަތްރާގު ކަންދޫކޮށްވާއިރު ބައްސަވައިގެން ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން(ވިދާޅުވި ދެއްވެސް) ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމައެކަނި ވިދާޅުވިން ބާކީވާ اصحاب ބާކީވެން ދުނިޔެ ދުނިޔެއަށް ހިތަވިއެވެ ދުނިޔެ އަޅާކިޔާނަށް އެއްވެސް ގައިމު ދުނިޔެ. (އެދި އަޅާކިޔޯ ހަނދާނާއި ދުނިޔޭގެ ދުނިޔޭގެ ވަގުތާއި ވިސްނާލުމުން ވިދާޅުވިއެވެ.) އަދި ހަމައެކަނި ވިދާޅުވި ނަބިއްޔާއެވެ. މިދެ (އަހަރެމެންނަށް) އާސިލު ކަނޑައެޅުއްވެވީ. އެދުވަހު ހިއްސާކުރައްވާ ބިނާކުރައްވަމުން

ވެގެންނުންނުން އެހެން ގޮތެއް (ޖާނުނުކަން) ނުލިބޭ. އަދި نبیއާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގަރަހަށް އާދި
ދުރާ ކުރުން މަނާކުރައްވާފައި ނުވިސްނަމަ ތިމަންނަ މިހާރު ގަރަހަށް އާދި ދުރާ ކުރީމުއެވެ. (ރާވީ
قَيسِ بنِ أبي حازم ވިދާޅުވިއެވެ.) ޖަރާ އާދި ޖަރުން ވިދާޅުވިއެވެ. مسلم އަކު ކުރާ ކުރުމަ
ހަމައެކަން ހަލާ ދުރުމަ ޖެހޭނެއެވެ. ނަމަވެސް މިތަމްން އެބަހީ މިދުނިޔެއަށް ކުރާވ ހަމައެކަން
އަރާރެނވެ.

باب الورع وترك الشبهات

حرام ކަންތައްތަކުން ތައްކާތިލުވުމާއި އަދި ޝުބުހަ ކަންތައްތަކުން ދުރުވެ ހުރުމުގެ
މަތިކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللّٰه تعالى (النور 15): {وتحسبونه هيناً وهو عند اللّٰه عظيم}.

ތިޔަބައިމީހުންގެ ދުކަލަން އެ ވާހަކަތައް ހެޔޮކަމުންނުޖެހޭ ހިނދުގައެވެ. އަދި
ތިޔަބައިމީހުން އެކަމުގެ އިލްމުއްނުވާ ކަންތައްތަކެއް ވާހަކަ، ތިޔަބައިމީހުންގެ އަނގަތަކުން
ބުނެމުއެވެ. އަދި الله ގެ حضرة ގައި އެކަންތައް ބޮޑުކަމުގެ ކަމެއްކަމުގައިވާ حال، އެއީ ކުޑަ ކަމެއްކަމުގައި
ތިޔަބައިމީހުން ހީކުރުމެވެ.

وقال تعالى (الفجر 14): {إن ربك لبالمرصاد}.

ހަމަކަށަވަރުން، ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ (އެއުރެން ކުރާ ކަންތައް) ބެއްލެވުމުގައި
ވޮޑިގެންވާކަން ކަށަވަރެވެ.

588 وعن النُّعمان بن بَشيرٍ رضيَ اللَّه عنهما قال : سمِعْتُ رسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقُولُ : «إِنَّ الحَلاَلَ بَيِّنٌ ، وإِنَّ الحَرامَ بيِّنٌ ، وبَيْنَهما مُشْتَبِهاتٌ لاَ يعْلَمُهُنَّ كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ ، فَمَن اتَّقَى الشُّبُهاتِ ، استَبْرأَ لِدِينِهِ وعِرْضِهِ ، ومَنْ وقَعَ في الشبُهاتِ ، وقَعَ في الحَرَامِ ، كالرَّاعي يرْعى حَوْلَ الحِمى يُوشِكُ أَنْ يرْتَع فِيهِ ، أَلاَ وإِنَّ لِكُلِّ مَلِكٍ حِمًى ، أَلاَ وَإِنَّ

حِمَى اللَّهِ مَحَارِمهُ ، أَلاَ وإِنَّ في الجسَدِ مُضغَةً إذا صلَحت صَلَحَ الجسدُ كلُّهُ ، وَإِذا فَسَدَتْ فَسدَ الجَسَدُ كُلُّهُ : أَلاَ وَهِي القَلْبُ » متفقٌ عليه . ورَوَيَاه مِنْ طُرُقٍ بأَلْفاظٍ مُتَقارِبَةٍ .

މާތް الله އެކަލޭގެފާނަށް ރުހިވޭކަމުގައިވާ النُّعمان بن بَشيرٍ ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން حلال ވަނީ ސާފުކޮށް ބަޔާންވެފައި ވެގެންވެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން حرامވެސް ސާފުކޮށް ބަޔާންވެފައި ވެގެންވެއެވެ. އަދި އެދެމެދުގައިވާ شبه ސާފުނުވާ ކަންތައްތަކެއްވެއެވެ. އެތަކެއް ގިނަ މީހުން އަދި އެބައި ސާފުނުވާ ކަންތައް ނޭނގޭނެއެވެ. އަދި شبه ސާފުނުވާ ކަންތައްތަކުން ދުރުހެލިވާ (އެމީހާގެ ދީނާއި ޢިއްޒަތް) حرامސާފުނުވާ ކަންތައްތަކުން ދުރުހެލިވެއެވެ. އަދި މީހާގެ ދުވާލުގެ ކަންތައްތަކުން ... ދީނާއި ޢިއްޒަތް ... ސަލާމަތްވެއެވެ. އަދި ހަމަ ކަންކަމުގައި ... ކަނޑައެޅިފައިވެއެވެ. ... އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ގެ ރަށްތެރި ... ގެ الله حرام ކުރެއްވި ކަންތައްތަކެވެ. ... ހަމަކަށަވަރުން ... ސަލާމަތްވެއެވެ. އަދި ... ހިތެވެ.

589 وعن أَنسٍ رضيَ اللَّهُ عنه أَنَّ النَبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وَجَدَ تَمْرَةً في الطَّرِيقِ ، فقالَ: « لَوْلاَ أَنِّي أَخافُ أَنْ تَكُونَ مِنَ الصَّدَقَةِ لأَكَلْتُها » . متفقٌ عليه .

މާތް الله އެކަލޭގެފާނަށް ރުހިވޭކަމުގައިވާ أنس ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيއާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم މަގުމަތީގައި ކަދުރު ... ފެނިވަޑައިގެންފިއެވެ. އަދި ... حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ... صدقة އަށްވުރެ ... ބިރުވެތިނުވާނަމަ يقين އިން ... ކާނެއެވެ.

590 وعن النَّوَّاسِ بنِ سَمعانَ رضي اللَّه عنه عن النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « البرُّ حُسنُ الخلُقِ وَالإِثمُ ما حاكَ في نفْسِكَ ، وكَرِهْتَ أَنْ يَطَّلَعَ عَلَيْهِ النَّاسُ » رواه مسلم .

ރަޟީ الله ޢަންހުސްނަވީ النَّوَّاس بنِ سَمعانَ، نبيُّ صَلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ޢަރިހުން ރިވާކުރެއްވި حديث އެއްގައި ވެއެވެ. ހެޔޮކަމަކީ އެއީ އަޚުލާގުގައި ރީތި اخلاق ގެ ސިފަތަށެވެ. އަޚުލާގުވެރިކަމާ ކަންތައްތަކެވެ. އަދި ފާފަޔަކީ އެއީ ހިތާއި نفس އަށް ކަންބޮޑުވާ ކަންތައްތަކެއް އަދި އަހަރެމެން މީސްތަކުން ދެނެގަތުމަށް ނުރުހޭ ކަންތައްތަކެވެ.

« حاكَ » بالحاءِ المهملة والكاف ، أَيْ تَرَدَّدَ فيهِ .

591 وعن وابصةَ بنِ مَعْبدٍ رضيَ اللَّه عنه قال : أَتَيْتُ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فقال: « جِئْتَ تسأَلُ عن البِرِّ ؟ » قلت : نعم ، فقال : « استَفْتِ قَلْبَكَ ، البِرُّ : ما اطْمأَنَّتْ إِلَيْهِ النَّفْسُ ، واطْمَأَنَّ إِلَيْهِ القَلْبُ ، والإِثمُ ما حاكَ في النَّفْسِ وتَرَدَّدَ في الصَّدْرِ ، وإِنْ أَفْتَاكَ النَّاسُ وَأَفْتَوكَ » حديثٌ حسن ، رواهُ أحمدُ ، والدَّارَمِيُّ في « مُسْنَدَيْهِما » .

ރަޟީ اللَّه ޢަންހުސްނަވީ وابصةَ بنِ مَعْبد ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މިކަލުން (އަހުރެން ރަސޫލާ) رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ޙަޟްރަތަށް އައިމެވެ. އޭރުންދެން އަހުރެންނަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާ ތިއައީ، ހެޔޮކަން ސުވާލުކޮށްލާށޭ ކަލޭގެ ހިތުން ފަތުވާ ހޯދާށެވެ؟ މިކަލުން ދެންނެވީމެވެ. އާއެކޭ. އެ ނަބިއްޔާ حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިބާ ތިކަލޭގެ ހިތާއި ސުވާލުކުރާށެވެ. ހެޔޮކަމަކީ ހިތަށް نفس އަށް ކަންބޮޑުނުވާ ކަމެކެވެ. ދެން ފާފަޔަކީ ހިތުގައި ވަސްވާސްއުފެދި ނަފުސާ ކަމެއް ފައްސާވާ ކަމެކެވެ. އަދި ތިކަލޭގެ نفس ސުއާލު އަދި ހިތަށް ކަންބޮޑުވާ ކަމެކެވެ. މީސްތަކުން ކަލޭގެ މިސްކިތުން ފަތުވާ فتوي ދިން އަދި މީހާ ކަލޭގެ މީސްތަކުން فتوي ދީފައިވާކަމަށް ވިޔަސްމެއެވެ.

592 وعن أبي سِرْوَعَةَ بكسر السين المهملة وفتحها عُقْبَةَ بنِ الحارثِ رضي اللَّهُ عنهُ أَنَّهُ تَزَوَّجَ ابْنَةً لأَبي إِهاب بنِ عَزِيزٍ ، فَأَتَتْهُ امْرَأَةٌ فقالت : إِنِّي قَد أَرْضَعْتُ عُقْبَةَ وَالتي قَدْ تَزَوَّجَ بها ، فقال لَها عُقبةُ : ما أَعْلَمُ أَنَّكِ أَرضَعْتِني وَلاَ أَخْبَرتِني ، فَرَكِبَ إِلى رسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بالمَدِينَةِ ، فَسأَلَهُ ، فقال رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « كَيْفَ ، وَقَدْ قِيلَ ؟، » ففارقَهَا عُقْبَةُ ونكَحَتْ زَوْجاً غيرَهُ . رواهُ البخاري .

ރަޟީ الله ޢަންހު ވެވޮޑިގެންވާ أبو سِرْوَعَةَ عُقْبَةَ بنِ الحارِثِ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابي ، أبو اصحاب بنِ عَزِيز ގެ ދަރިކަނބަލެއް ކައިވެނި ކުރެއްވި އަންހެން ދަރިއަކާއި ކައިވެނި ކުރެއްވިއެވެ. (އެކަމަނާގެ ނަމަކީ އުއްމު ޔަޙްޔާ)ފަހެ އަންހެނަކު (އައިސް) ބުނެފިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަމަނާ عُقْبَةَ އަށާއި އޭނާ ކައިވެނި ކުރި އަންހެނާ އަށާއި ދެމީހުންނަށް ކިރުދިނީމެވެ. އޭރުން عُقْبَةَ ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭ ތިމަންނައަށް ކިރުދިން ކަމެއް ތިމަންނައެއް ނޭނގެއެވެ. އަދި ކަލަޔާ ތިމަންނައަކަށް އަންގާފައެއް ނުވެއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު މަދީނާއަށް رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم ގެ އަރިހަށް ސުވާލުކުރައްވަން ވަޑައިގަތެވެ. ދެން އަރިހުން ސުވާލު ކުރެއްވިއެވެ. އޭރުން رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެކަމެއް އެ ބުނެވިފައިވާއިރު ކިހިނެއް ކަލޭ އެ އަންހެނާ ގާތުގައި ދެމިހުރެވޭނީ؟ ދެން އެކަލޭގެފާނު عُقْبَةَ އެ އަންހެނުން ވަކިކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެ އަންހެނާ އެހެން ފިރިހެނަކާއި ކައިވެނި ކުރިއެވެ.

« إهَابٌ » بكسرِ الهمزة ، وَ « عزِيزٌ » بفتح العين وبزاي مكرّرة .

593 وعن الحَسَنِ بن عَليٍّ رضيَ اللَّهُ عنهما ، قال : حَفِظْتُ مِنْ رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «دَعْ ما يَرِيبُكَ إِلى مَا لا يرِيبُك » رواهُ الترمذي وقال حديث حسن صحيح.

ރަޟީ الله އެކަލޭގެފާނުގެ ދެކަނބަލުން ވެވޮޑިގެންވާ الحَسَنِ بن عَلي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން މި حديث ދަސްކުރީމެވެ.(އެ حديث ގައި އެވަނީ ތިރީ ވިދާޅުވިއެވެ.) ތިމަންގެ ޝައްކެއް ކުރާ ކަމެއް ދޫކޮށް، ޝައްކެއް ނުކުރާ ކަމެއް ކުރާށެވެ.

ومعناهُ : اتْرُكْ ما تَشُكُّ فِيهِ ، وخُذْ ما لا تَشُكُّ فِيهِ .

594 وعن عائشةَ رضيَ اللَّهُ عنها ، قالت : كانَ لأبي بَكْرٍ الصِّدِّيق ، رضيَ اللَّهُ عنهُ غُلامٌ يُخْرِجُ لَهُ الخَرَاجَ وكانَ أَبو بَكْرٍ يَأْكُلُ مِنْ خَرَاجِهِ ، فَجَاءَ يَوماً بِشَيءٍ ، فَأَكَلَ مِنْهُ أَبُو بَكْرٍ ،

فَقَالَ لَهُ الغُلامُ : تَدْرِي مَا هَذا ؟ فقَالَ أَبُو بَكْرٍ: ومَا هُوَ ؟ قَالَ : كُنْتُ تَكَهَّنْتُ لإِنْسَانٍ في الجاهِلِيَّةِ ومَا أُحْسِنُ الكَهَانَةَ إِلاَّ أَنِّي خَدَعْتُهُ ، فَلَقِيني ، فَأَعْطَاني بِذلكَ هَذَا الذي أَكَلْتَ مِنْهُ ، فَأَدْخَلَ أَبُو بَكْرٍ يَدَه فَقَاءَ كُلَّ شَيءٍ في بَطْنِهِ ، رواه البخاري .

ރަޟީ اللَّه ޢަންހާ **عائشة** ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ރަޟީ اللَّه ޢަންހު أبو بَكْر الصَّدِّيق ގެ އަޅަކު ހުރިއެވެ. އެ އަޅުމީހާ ޚަރާޖު މަސައްކަތުން ބައި أبو بَكْرٍގެ ފާނަށް ދެއެވެ. އަދި أبو بَكْر ގެފާނު އެއިން ތަނާވަލްކުރައްވައެވެ. ދުވަހަކު އޭނާ އެއްޗެއް ގެނެސް ދިން އެއްޗަކުން أبو بَكْر ގެފާނު ތަނާވަލުކުރެއްވިއެވެ. ތަނާވަލުކުރެއްވީމާ ނުވިދުން އަޅުމީހާ ބުނެއެވެ. މިއީ ކޮން ތަނާވަލުކުރެއްވި ކާނާއެއްކަން ދެނެވޮޑިގެންވޭތޯ؟ ފަހެ أبو بَكْر ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ކާނާއެއްކަން ހެއްޔެވެ؟ އެއީ ކޮބައިތޯއެވެ؟ ފަހެ އަޅުމީހާ ބުނެއެވެ. އަހަރެން ޖާހިލިއްޔަ ޒަމާނުގައި މީހަކަށް ފަލަކީކަން ކުރީމެވެ. އަދި ފަލަކީކަމާއި ފަލަކީކަން އެނގިގެން ނުވަމެވެ. އެހެން ނަމަވެސް ފަލަކީކަން ކޮށް އޭނާ ވީ ކުރީ ހަދައިގެންނެވެ. އެހެންވެ ފަހުން އެމީހާއާ ދިމާވެގެން ފަލަކީކަމުގެ ބަދަލުގައި ދިން އެއްޗެއް ތިޔަ ތަނާވަލުކުރެއްވީއެވެ. އެހެނީ އެތަކެތި ނުދޭނެ ކަމަށް ނުވާތީ أبو بَكْر ގެފާނު އަތްފުޅު އަނގަމަތީގައި ވައްދަވައި ބަނޑުގައި ހުރި ހުރިހާ އެއްޗެއް ހޮޑުލުއްވައިލެއްވިއެވެ.

«الخَرَاجُ » : شَيءَ يَجْعَلُهُ السَّيِّدُ عَلى عَبْدِهِ يُؤدِّيهِ إلى السيِّد كُلّ يومٍ ، وَبَاقي كَسبهِ يَكُونُ للعَبْدِ .

595 وعن نافعٍ أَنَّ عُمَرَ بنَ الخطَّابِ رَضيَ اللَّهُ عَنْهُ ، كَانَ فَرَضَ للْمُهاجرينَ الأَوَّلين أَرْبَعَةَ آلافٍ ، وفَرَضَ لابْنِهِ ثلاثةَ آلافٍ وخَمْسَمائةٍ ، فَقِيلَ لَهُ : هُوَ مِنَ المُهاجرينَ فَلِم نَقَصتَهُ؟ فقال : إِنَّما هَاجَرَ بِهِ أَبُوه يَقُولُ : لَيْسَ هُوَ كَمَنْ هَاجَرَ بِنَفْسِهِ . رواهُ البخاري .

نافِعِ ގެކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރަޟީ الله ޢަންހު عُمَرَ بنَ الخَطَّابِ (ބައިތުލްމާލުން ދެވޭ ބަދަލުގައި) مُهاجِرِين ގެ ކުރީގެ ބޭކަލުންނަށް ކޮންމެ އަހަރަކު ހަތަރުހާސް ދިރުހަމު (ދިރުހަމު) އެވެ. (ތިންހާސް ފަސްސަތޭކަ) ދިރުހަމު ކަނޑައެޅުއްވިއެވެ. ނަމަވެސް عبد اللَّه بنَ عُمَرَ އަށް ކޮންމެ އަހަރަކު ޖެހޭ ދިރުހަމު ކަނޑައަޅުއްވީ. އެކަމަށް

ކަންތައްތަކާގުޅުވައިދިނުމުން ސުވާލު ދަންނަވައިފިއެވެ. عبد الله بنَ عُمَرَ އަޙްވަޝް އިސް

مُهاجِرينَ ންގެ ތެރެއިން ހިމެނޭ ބައެއްކަމަށް. ވީމާ އަހަރެމެންގެ ފަގީރު މަޤާމަކީ ކޮބައިތޯ؟

ފަހު ވިދާޅުވިއެވެ. ސަބަބަކީ އެސް ގޮތުގައި هجرة ކުރި އެމީހުން ކަމުގައިވާނެއެވެ. عُمَر ގޮތުން

ވިދާޅުވުމުން ގޮތުގައިވެސް ވެއެވެ. ވީމާ އަހަރެން މަސައްކަތްކުރުން هجرة ކުރި މީހުންނަށް

ކަމުގައިވާނީ އެކަން هجرة ކުރި މީހުން ކަމުގައި ނުވާނެއެވެ.

596 وعن عطِيَّةَ بنِ عُرْوَةَ السَّعْدِيِّ الصَّحَابِيِّ رضيَ اللَّه عنهُ قالَ . قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم « لايبلغ العبدُ أَنْ يكون من المتقين حتى يَدَعَ مالا بَأْس بِهِ حَذراً مما بِهِ بَأْسٌ)).

رواهُ الترمذي وقال : حديثٌ حسن .

މާނައީ اللَّه ރުއްސުންވެވޭ عطِيَّةَ بنِ عُرْوَةَ السَّعْدِيِّ ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.

رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަޅާ ތަޤުވާ ކަންތައްތަކެއް

ހުރިހާ ގޮތެއްގައި ބިރުން (ފުށުން އިސްރާފުވުމުގެ އަނިޔާގައި އެކަމާ ކުރެއްވި އެކަމު

ދޫކޮށްލާއިރު ދެރަވުމެއް ގަޔާ) ބޭނުން ކަންތައްތަކާއި ދުރުހެލިވުމަށް ހުސްގޮތުގައި ފުރިހަމަ

ތަޤުވާވެރިޔަކު ހަމަހަމައަށް واصل ނުވާނެ ހެއްޔެވެ.

باب استحباب العزلة عند فساد الزمان أو الخوف من فتنة في الدين أو وقوع في حرام وشبهات ونحوها

ޝަރުޢީ ކަންތައްތަކުގައި ހަލާކުވުމަށް ބިރު ހިފުން ފަތުރުމުގެ އެއްޗެއް ދީނީ ފިތުނަތަކުން

އެދުރުވުމަށް ބިރު ހިފުން ފަތުރުމުގެ އެއް މުޖުތަމަޢުގައި ފަސާދަވެގެންދާން ފަތުރުމުގެ

އެއް މިސްކީނުގެ މުދަލައި ފާސިދު عمل ތަރުކީބުމަތިކޮށް އެވާދު ކަންތައްތަކުން

(ސަލާމަތްވުމަށް ބާކީ) އެކަހެރިވުމުގެ މުސްތަޙައްބު ވޭތުވެއްޖެ ބައިގެ ކަނޑު باب

أو الخوف من فتنة في الدين أو وقوع في حرام وشبهات ونحوها

قال اللَّه تعالى (الذاريات 50): {ففروا إلى اللَّه إن لكم منه نذير مبين}

ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން ﷲ އަށް ދުއްވަމުން އަވަސްވެގެންނާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނީ އެކަލާނގެ حضرة ން ތިޔަބައިމީހުންގެ ގާތަށް ފޮނުއްވި، بيان ވެގެންވާ އިންޒާރުދެއްވާ ބިރުދައްކަވާ މީހާއެވެ.

597 وعن سعد بن أبي وقَّاص رضي اللَّه عنه ، قال : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَقُول: « إِنَّ اللَّه يحِبُّ العَبدَ التَّقِيَّ الغَنِيَّ » رواه مسلم .

ދެން اللَّه ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ سعد بن أبو وقّاص،**ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.** ވިދާޅުވިއެވެ. نبىާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއިވީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ލޯބިވާ ތަޤްވާތެރިކަމުގެ ސިފަ ލިބިގެންވާ އަދި ނަފްސުގެ މުއްސަނދިކަމުގެ ސިފަ ލިބިގެންވާ އަދި އެއްލާނުބައްލަވައިގެން އެކަހެރިވެގެންވާ މީހާ އަށް ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ.

والمُرَاد بـ . . « الغَنِيِّ » : غَنِيُّ النَّفْسِ . كما سَبَقَ في الحديث الصحيح .

598 وعن أبي سعيد الخُدريِّ رضي اللَّه عنه قال : قال رَجُلُ أَيُّ النَّاسِ أفضَلُ يارسولَ اللَّه ؟ قال : « مُؤْمِنٌ مجاَهِدٌ بِنَفسِهِ وَمَالِهِ في سبيل اللَّه » قال : ثم من ؟ قال : «ثم رَجُلٌ مُعتَزِلٌ في شِعْبٍ مِن الشِّعَاب يَعبُدُ رَبَّهِ » .

ދެން الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو سعيد الخُدريِّ ،ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.މީހަކު އެދުރުކޮށެވެ. އޭ الله ގެ رسول އާއެވެ! މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ފަޟީލަތްތެރި މީހަކީ ކޮން ބައިމީހެއްތޯ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ ތިމާގެ އަމިއްލަ ނަފްސާއި މުދަލާއި ތިމާގެ އަމިއްލަ މުދަލުން ޖިހާދުކުރާ މުއުމިނާއެވެ. އަދި ދެން ކޮންބައެއްތޯ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީސްތަކުންނާއި އެކަހެރިވެގެންގޮސް الله އަށް އަޅުކަން ކުރަމުން ގޮސްތު މީހާއެވެ.

وفي روايةٍ « يتَّقِي اللَّه . ويدَع النَّاسِ مِن شَرِّه » متفقٌ عليه .

އަދި އަނެއް ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. الله އަށް ތަޤްވާވެރިވެ އަދި މީސްތަކުންގެ ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްވެގެންތިބޭ މީސްތަކުންނައި އަލަށް ރިވާޔަތްކުރެއްވިފައެވެ.

599 وعنه قالَ : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم : « يُوشِكَ أَنْ يَكُونَ خَيْرَ مَال المُسْلِمِ غَنَمٌ يَتَتَبَّعُ بها شَعَفَ الجبَال . ومواقِعَ الْقَطْرِ يفِرُّ بِدينهِ من الفِتنِ » رواه البخاري .

و « شَعَفَ الجِبَالِ » : أَعْلاَهَا .

އަދި އެ صحابى (ރަޟިޔަ الله ޢަންހުމާއާއި أبو سعيد الخُدريِّ) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُولَ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުސްލިމުގެ (އަތުގައިވާ) އެންމެ މާތްވާ މުދަލަކީ ދިރި ހަވާސްތައް ބަލަހައްޓާ ކަމުގެ ވިޔަ ކަމެއް ހުރި ކަމުގެ ތެރެއިން އަދި ފެން ހިމާޔަތްކުރުމުގެ ކުރިއަށް ހުރެ އެއްވެސް ވަރަކަށް ކިބައިން (އަނިޔާވެރިވުމުން) މިހާ އެވެ. (އެއީ އެންމެ މުހިއްމު ޙަދީޘެކެވެ.)

600 وعنْ أبي هُريرة رضيَ اللَّه عنْه . عن النَّبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم قال : « ما بَعَث اللَّه نَبِيًّا إلاَّ رَعَى الْغَنَمَ » فَقَال أَصْحابُه : وَأَنْتَ ؟ قَالَ : « نَعَمْ ، كُنْت أَرْعَاهَا عَلى قَرارِيطَ لأَهْلِ مَكَّةَ » رواه البخاري .

މާތް الله ތަޢާލާގެ ރަސޫލާއާއި أبو هُريرة نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. އަންނަނިވި حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى ، نبىބޭކަލުން ފޮނުއްވި ހިނދު ބަކަރިތައް ހެއްދެވިކަމާ نبي ބޭކަލުން ދެއްކެވިއެވެ. އަހަރެން ބަކަރިތައްތަކެއް ގެއްލިގެން أصحاب ބޭކަލުން އެއްސެވިއެވެ. ކަލޭގެފާނުވެސް އެހެން ހެއްދެވިއެއްސެވިއެވެ؟ ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. އާންއެކެވެ. މައްކާގެ ބަޔަކުގެ ބަކަރިތައް ހެއްދެވީ ކީރާޠަކަށެވެ. އަހަރެންގެ ބަކަރިތައް ހެއްދުމަށް ދިނީމެވެ.

601 وعنه عَنْ رسولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أَنه قال : « مِنْ خَير مَعَاشِ النَّاسِ رَجُلٌ مُمْسِكٌ عِنَانَ فَرسِهِ في سَبِيلِ اللَّه ، يَطيرُ عَلى مَتنِهِ ، كُلَّمَا سَمِعَ هَيْعَةً أَوْ فَزْعَةً ، طارَ عَلَيْهِ يَبْتَغِي الْقَتلَ ، أَو المَوْتَ مظَانَّه ، أَوْ رَجُلٌ في غُنَيمَةٍ في رَأْسِ شَعَفَةٍ مِن هَذِهِ الشَّعَفِ ، أَوْ بَطنِ وادٍ مِن هَذِهِ الأَودِيَةِ ، يُقِيم الصَّلاةَ ويُؤتي الزَّكاةَ ، ويَعْبُد رَبَّهُ حتَّى يَأْتِيَهُ اليَقِينُ لَيسَ مِنَ النَّاسِ إِلاَّ في خَيْرٍ » رواه مسلم .

އަދި ޞަحابى(ރަޟިޔަ ﷲ ޢަންހު ރިވާޔަތްކުރެއްވި أبو هُريرة) رَسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާޔަތްކުރެއްވި ޙަދީޘެއްގައިވެއެވެ. ތަޙްޤީޤްކޮށްލެވޭގޮތުން އެހެން ޙديث ރިވާޔަތްކޮށްދެއްވާ ޙديث ތަރުޖަމާކުރެވިފައެވެ. މިސްކީނުންގެ ތެރެއިން އެންމެ އަގުބޮޑު ދިރިއުޅުމެއްގެ ވެރިޔާއަކީ އަޅު އެމީހެއް އަލަށް ﷲގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމަށް ތައްޔާރުވެގެންނުވެ، ހަނގުރާމައިގެ އަޑު އިވިއްޖެ ކޮންމެ ފަހަރަކު އަވަސްކޮށް ދިއުމުގެ ތެރޭގައި ފަސްނުޖެހި ޝަހީދުވުމަށް އެދިގެން ހިނގާ އަސްގަނޑެއް މަގުގައި ކުރިއަށްދާ ފަހަރެއް ހިފައިގެން ދުވާ މީހާއެވެ. ނުވަތަ (އެފަދަ އަސްލުމިނިވަ) އޮމާނާ ތަކެތި ބަލާއިގެން ފަރުބަދަތަކުގެ ބޮޑުތަކެއް ނުވަތަ މިތަނުގެ ބޮޑުތަކުން ވާދީއެއްގައި ހުރެގެންނުވާނެ ކަލޭގެފާނު ނަމާދު ޤާއިމުކޮށް އަދި ޒަކާތްދީ އަދި މަރުދުވަސް ޖެހެންދެން ﷲ އަށް އަޅުކަންކުރާ ދުވަހުން ފިޔަވާ އެ ކަލޭގެފާނަށް ދުނިޔެގެ ތެރެއިން ހެޔޮކަމެއް ނުވެއެވެ. މިސްކީނުންގެ ތެރެއިން މިފަދަމީހުން ވަނީ ހެޔޮމަގުގައެވެ.

« يَطيرُ » أَي يُسرع . « ومَتْنُهُ » : ظَهْرُهُ . « وَالهَيْعَةُ » : الصوتُ للحرب . «وَالفَزَعَةُ»: نحوهُ . وَ « مَظَانُّ الشَّيءِ » : المواضع التي يُظَنُّ وجودُه فيها . « والغُنَيمَةُ » بضم الغين تصغير الغنم . « الشَّعْفَةُ » بفتح الشِّين والعين : هي أَعْلى الجبَل .

باب فضل الاختلاط بالناس وحضور جمعهم وجماعاتهم ومشاهد الخير ومجالس العلم ومجالس الذكر معهم وعيادة مريضهم وحضور جنائزهم ومواساة محتاجهم وإرشاد جاهلهم وغير ذالك من مصالحهم لمن قدر على الأمر بالمعروف والنهي عن المنكر وقمع نفسه عن الأيذاء والصبر على الأذى

މީސްތަކުންނާއި އެކުވެ އުޅުމާއި އަދި އެމީހުންނާއިއެކު ހާޒިރު ނަމާދުތަކަށާއި، އަދި [illegible]

[illegible] **باب**

اعْلم أَن الاختِلاط بالنَّاسِ على الوَجْهِ الذي ذَكَرْتُهُ هو المختار الذي كان عليه رسول اللَّه صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وسائرُ الأَنبياءِ صلواتُ اللَّهِ وسلامُه عليهم ، وكذلك الخُلفاءُ الرَّاشدونَ ، وَمَنْ بعدهُم من الصَّحَابةِ والتَّابعينَ ، ومَنْ بَعدَهُم من عُلَمَاءِ المسلمينَ وأَخْيارِهم ، وهو مَذْهَبُ أَكْثَرِ التَّابعينَ ومَنْ بعدَهُم ، وَبِهِ قَالَ الشَّافعيُّ وأَحْمَدُ ، وأَكْثَرُ الفُقَهَاءِ رضي اللَّه عنهم أَجمعين . قال تعالى : { وتَعاونُوا عَلَى البِرِ والتَّقْوَى } [المائدة : 2] والآيات في معنى ما ذكرته كثيرة معلومة .

ދަންނައެވެ! ހަމަކަށަވަރުން އިސްލާމްދީން ފެތުރިގެންދިޔަ ގޮތުން މިސްކީނުންނާއި އަކުވައުގެރި
އާއި رَسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އުޅުއްވި ގޮތަކީވެ. އަދި ސަޙާބާއި
ސަޙާބާބެއްކުރިކަމުގެ ގޮތުން އަންގަވައި نبى ބާރުވެރިންގެ ކަލިޔާފަތް އަދިއެވެ. އަދި
ހަމައެއާއި އެކުއެކުގޮތުގައި خليفة ވެރި ބާރުވެރި އަދި އެބާރުވެރިންނެވެ ފަހަރެއް أصحاب
ބާރުވެރިންނާއި އަދި تابعي ބާރުވެރިންނާއި އަދި އެކު ފަހުން ބިޔަބާވ މުސްލިމުންގެ
ދަންނަބާރުވެރިންނާއި އަދި މުސްލިމުންގެ ސާލިހު އިލްމުވ ގޮތުގަ އަދިއެވެ.
އަދި އާއި التَّابعي ބާރުވެރިންނާއި އަދި އެބާރުވެރިންގެ ފަހުން އައިސްފައިވާ ބާރުވެރިންގެ مَذْهَبُ
ވެސްމުއެވެ. އަދި الشَّافعي ގެ ފާނާއި އިމާމު احمد އާއި އަދި ގެނަ فقه އިލްމުވެރިންގެ
مَذْهَبُ އަދިވެސް މިއެވެ. މާތް الله އަންގަވައި ބާރުވެރިންނަށް ރަޙުމަތްލެއްވުމަށްއެވެ.

باب التواضع وخفض الجناح للمؤمنين

تواضع ވެރިވުމާއި (ހަށިގަނޑު ބޯ ލަނބައި ކުޑަވުމާއި) އަދި މުއުމިނުންނާއި މެދު ވަރަށް ހިތްވަރު ދިނުން މުއުމިނުން ކުރާ ކަމެއް ބަހަނބޯލަނބާ **باب**

قال اللَّه تعالى (الشعراء 215): {واخفض جناحك لمن اتبعك من المؤمنين}.

مؤمن ންގެ ތެރެއިން ކަލާގެފާނަށް تبع ވި މީހުންނަށް، ކަލޭގެފާނުގެ ފިޔަވަޅު ބިމަށް ހަޅުއްވާށެވެ!
(އެބަހީ: މަޑުމައިތިރިވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ.)

وقال تعالى (المائدة 54): {يا أيها الذين آمنوا من يرتد منكم عن دينه فسوف يأتي اللَّه بقوم يحبهم ويحبونه، أذلة على المؤمنين أعزة على الكافرين}.

އޭ إيمان ވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެމީހަކު دين ދޫކޮށް މުރުތައްދު ވާނަމަ (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ، (އެއުރެންގެ ބަދަލުގައި) އެބަޔަކަށް އެކަލާނގެ ލޯބިވެވޭކަމާ، އަދި އެބަޔަކު އެކަލާނގެއަށް ލޯބިވާ ބަޔަކު اللهތަޢާލާ ގެންނަވާހުށްޓެވެ. އެއީ مؤمن ންގެ މައްޗަށް އަގުވެރި، މަޑުމައިތިރި ބައެކެވެ. كافر ންގެ މައްޗަށް ގަދަފަދަ عزة ވެރި ބައެކެވެ.

وقال تعالى (الحجرات 13): {يا أيها الناس إنا خلقناكم من ذكر وأنثى، وجعلناكم شعوباً وقبائل لتعارفوا؛ إن أكرمكم عند اللَّه أتقاكم}.

އޭ މީސްތަކުންނޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން، ތިމަންރަސްކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުން ހެއްދެވީ، ފިރިހެނަކާއި، **އަންހެނެއްގެ ދަރިކޮޅުންނެވެ.** (އެބަހީ: ادمގެފާނާއި، حؤاء ގެފާނުގެ ދަރިކޮޅުންނެވެ.) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުން ތަފާތު قوم ތަކަކާއި، قبيلة ތަކަކަށް ހެއްދެވީ، ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކާ تعارف ވުމަށްޓަކައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، اللهގެ حضرة ގައި ތިޔަބައިމީހުންކުރެ އެންމެ މާތްކަންބޮޑީ، ތިޔަބައިމީހުންކުރެ އެންމެ تقوى ވެރި މީހާއެވެ.

وقال تعالى (النجم 32): {فلا تزكوا أنفسكم هو أعلم بمن اتقى}.

ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުންގެ އަމިއްލަ نفسތަކަށް ތަޒްކިޔާކޮށް فخرވެރި ނުވާށެވެ! تقوى ވެރިވީމީހުންގެ ކަންތައް އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވަނީ ބޮޑެވެ.

وقال تعالى (الأعراف 48، 49): {ونادى أصحاب الأعراف رجالاً يعرفونهم بسيماهم قالوا: ما أغنى عنكم جمعكم وما كنتم تستكبرون، أهؤلاء الذين أقسمتم لا ينالهم اللَّه برحمة؟! ادخلوا الجنة لا خوف عليكم ولا أنتم تحزنون}.

އަދި أعراف ގެ أهل ވެރިން، އެބަޔަކުގެ علامات ން އެއުރެން ދަންނަ މީހުންބަޔަކަށް ގޮވައި ބުނާނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ބައިގަނޑާއި، ތިޔަބައިމީހުން تكبر ވެރިވެ އުޅުނުކަން (ނަރަކައިގެ އަޒާބުން) ތިޔަބައިމީހުން ދިފާއު ނުކުރިއެވެ! އެއުރެންނަށް الله رحمةއެއް ނުލިބޭނެކަމަށް ތިޔަބައިމީހުން ހުވާކުރި މީހުންނަކީ މިއީހެއްޔެވެ؟ (އެއުރެންނަށް އަންގާވަނީއެވެ.) ސުވަރުގެއަށް ތިޔަބައިމީހުން ވަންނާށެވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަކަށް އެއްވެސް ބިރެއްނުވެއެވެ. އަދި ހިތާމަކުރާނޭ ބަޔަކު ކަމުގައިވެސް ތިޔަބައިމީހުން ނުވާނެއެވެ.

602 وعن عِيَاضِ بنِ حِمَارٍ رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إِن اللَّه أَوحَى إِليَّ أَنْ تَواضَعُوا حتى لا يَفْخَرَ أَحَدٌ عَلَى أَحدٍ ، ولا يبْغِيَ أَحَدٌ على أَحَدٍ » رواه مسلم .

ވާތް اللَّه ރުއްސުންލެއްވި عِيَاضِ بنِ حِمَارٍ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކާ މަތީގައި فخر ވެރިވުން ނުވުމަށްޓަކައި އަދި އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކާ މައްޗަށް ޒިޔާދަވެރިވުން ނުވުމަށް ހިތްޖެހުމަށް ތަކުބުރު تواضع ވެރިކަން اختيار ކުރުމަށް الله سبحانه وتعالى ވަހީ ކުރެއްވިއެވެ.

603 وعَنْ أبي هريرة رضي اللَّه عنه أَن رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « ما نَقَصَتْ صَدَقَةٌ من مالٍ ، وما زاد اللَّه عَبداً بِعَفوٍ إِلاَّ عِزّاً ، ومَا تَوَاضَعَ أَحَدٌ للَّهِ إِلاَّ رَفَعَهُ اللَّهُ » رواه مسلم.

ވާތް اللَّه ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. صدقة ދިނުމަކުން މުދާ މަދުވެގެނެއް ނުދެއެވެ. صدقة ކުރުމަކީ މައާފުކުރުމެއްގެ މައްޗަށް الله سبحانه وتعالى އިއްޒަތް އިތުރުކުރައްވާ ކަމެކެވެ. އަދި އެއްވެސް މީހަކު الله سبحانه وتعالى އަށްޓަކައި تواضع ވެރިވާނަމަ އިސްތިއްޕާރު ކުރައްވަނީ الله سبحانه وتعالى އެމީހެއްގެ ދަރަޖަ މަތިވެރި ކުރައްވައެވެ.

604 وعن أَنس رضي اللَّه عنه أَنَّهُ مَرَّ عَلَى صِبيانٍ فَسَلَّم عَلَيْهِم وقال : كان النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَفْعَلُهُ . متفقٌ عليه

ހަމަކަށަވަރުން ވާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أَنس ގެފާނު ކުޑަކުދިންނާ ބައްދަލުވުމުން އެކުދިންނަށް ސަލާމްކުރެއްވިއެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. نبىُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަބަދު ކުރައްވަމުން ގެންދެވީ މިގޮތަށް މެނުވީއެވެ.

605 وعنه قال : إنْ كَانَتِ الأَمَةُ مِن إماءِ المَدِينَةِ لَتَأْخُذُ بيَدِ النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَتَنْطَلِقُ بِهِ حَيثُ شَاءَتْ . رواه البخاري .

އަދި އެ صحا بی (އެބަރީ މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أنس ގެފާނު) ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
(އަޅާގަތުމުގެ تواضع ވެރިކަމުގެ ބޮޑުމިނެއް) އަޅުގަނޑުމެންގެ مَدِينَةِ ގެ އަޅު
އަންހެނަކު ހިފައިގެން ރަސޫލާގެ އަތުގައި ހިފައިގެން ގެންދެވޭ ތަނަކަށް ގެންދިޔަ ދުވަހު ވެސް އަޅާނުލާ
ވޮޑިގެންނެވީ تواضع ވެރިކަމުން ފުރިފައިވާތީއެވެ. (ދަންނަވައެވެ. މިއީ ހަމަ އެކަން މިސާލެވެ.
ހިނގައިދިޔަ ތަނަކަށް ވަޑައިގަތުން ނުފެނެވެ.)

606 وعن الأسوَد بنِ يَزيدَ قال : سُئِلَتْ عَائِشَةُ رضيَ اللَّه عنها : ما كانَ النَّبِيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَصنعُ في بَيْتِهِ ؟ قالت : كان يَكُون في مِهْنَةِ أَهْلِهِ يَعني : خِدمَةِ أَهلِه فإذا حَضَرَتِ الصَّلاة ، خَرَجَ إِلى الصَّلاةِ ، رواه البخاري .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި الأسوَد بنِ يَزيد ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މިގޮތުގައި
މާތް اللّه ރުހިވޮޑިގެންވި عائِشَةُ ގެ ގާތުގައި ސުވާލުކުރެވުނެވެ. رَسُول اللّه صلّى اللهُ
عَلَيْهِ وسلَّم ގޭގައި ކުރައްވަނީ ކޮން ކަމެއްހެއްޔެވެ؟ އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ގޭގައި
އަހުލުވެރިންގެ ޚިދުމަތުގައި ހުންނެވިއެވެ. ނަމާދު ވަގުތު އައުމުން ނަމާދަށް ނިކުމެވޑައިގަންނަވައެވެ.
އަހުލުވެރިންނަށް ޚިދުމަތް ކުރެއްވުން ނަބިއްޔާގެ ސުންނަތެއް ކަމުގައި ވެއެވެ.

607 وعن أبي رِفَاعَةَ تَميم بن أُسَيدٍ رضي اللَّه عنه قال : انْتَهَيْتُ إِلى رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وهو يَخْطُبُ . فقلتُ : يا رسولَ اللَّه ، رجُلٌ غَرِيبٌ جَاءَ يَسْأَلُ عن دِينِهِ لا يَدري مَا دِينُهُ ؟ فَأَقْبَلَ عَليَّ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وتَرَكَ خُطْبَتهُ حتى انتهَى إِليَّ، فَأُتَى بِكُرسِيٍّ ، فَقَعَدَ عَلَيهِ ، وجَعَلَ يُعَلِّمُني مِمَّا عَلَّمَه اللَّه ، ثم أَتَى خُطْبَتَهُ ، فَأَتمَّ آخِرَهَا . رواه مسلم .

މާތް اللَّه ރުހިވޮޑިގެންވި أبو رِفَاعَةَ تَميم بن أُسَيدٍ ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
މިގޮތުގައި (އަޅުގަނޑުމެންގެ) نبیއާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ގާތަށް ދިޔައީމެވެ. އެކަލޭގެ

އަހަރެމެންގެ ހިންގުމުގެ (ހުކުރު) خُطْبة ވިދާޅުވާނީ. ތަފާ ހިމަނައިގެން ދެންނެވީމެވެ. އާ الله ގެ
رسول އާއެވެ. ތިޔަބުރު ވެރިޔަކާ ދިވެހި އާންމު ދީން އެޅުވުމުގައި އައިސްދުރެވެ.
އެންމެން އާންމު ދީނުގައި ކަލައިކަން ނުދައެވެ. އެހެންނަމަ رَسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم خُطْبة
ދެއް ކަނޑައަޅުއްވާ ހިމަނާ ގޮތަށް ވަޑައިގަތެވެ. އެހެންނަމަ ގޮތުގައި ހަދައިދޭ އަތަށް
އިސްލާމު ވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ އަހަރެމެންނަށް މާތް الله سبحانه وتعالىއުޅޭންނަވާއިދޭގޮތަށް ގޮތެއް
ވަގުތު ހިމަނާއަށް އުޅޭންނަވާ ދެއްވައިދޭ. ދީން އެހެންނަމަ خُطْبة ކިޔައިގެން ގޮސްދުވަހުންނެ
އެކި ނުވުމާއި ހަމަޔަށް ވިދާޅުވައެވެ.

608 وعن أَنسٍ رضي اللَّه عنه أَنَّ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كان إِذَا أَكَلَ طَعَاماً لَعِقَ أَصابِعه الثلاثَ قال : وقال : « إِذَا سَقطَتْ لُقْمَةُ أَحَدِكُمْ ، فَلْيُمِطْ عَنْها الأَذى ، ولْيأْكُلْها ، ولا يَدَعْها للشَّيْطَانِ » وأَمَرَ أَنْ تُسْلَتَ القَصْعَةُ قالَ : « فَإِنَّكُمْ لا تدْرُونَ في أَيِّ طَعامِكُمُ البَرَكَةُ» رواه مسلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أَنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ކެއުމެއް ކެއްކެވުމުން އަބަދުވެސް ތިން އިނގިލި ދޮވެވުން ސުންނަތެއްކަމުގައި ހިމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި އަބަދުވެސް حديث ކިޔައިދީފައެވެ. ވެއްޓިގެންދާ ބައިން ގެއިގެ އެއްޗެއް ކާއެއްޗެއް ބިމަށް ވެއްޓިގެންދާ ހަދާ އެއްޗަށް (ސުންނަތެއްގެ ބައްޓަމުގަ)ސުންނަތުގައެވެ. އަދި އެއްޗެހި ކާނެތެވެ. އަދި شيطان އަށް، ކެއުމެއް އެއްޗެހި ދޫކޮށްނުލާށެވެ. (ހަމަ انسގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ.) އަދި އަބަދުވެސް ބަރަކާތް (ކާބޯތި ހުސްކޮށްލުން) ސުންނަތުގަ އެއްޗެހި ކިޔައިދިނެވެ. (އެހެރީން) حديث ކިޔައިދިނެވެ. ދުނިޔޭ ހަމަކަށަވަރުން ވިސްނައިދޭނެތީ ކާބޯތީގެ ބައިން ބަރަކާތް ލިބިގެންވެއެވެ ކަނޑައެޅިފައިވާ ބަޔަކީ ނުވެދާނެއެވެ.

609 وعن أبي هُرِيرة رضي اللَّه عنه ، عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « ما بعثَ اللَّهُ نَبِيّاً إِلاَّ رعى الغنَمَ » قالَ أَصحابه : وَأَنْتَ ؟ فقال : « نَعَمْ كُنْتُ أَرْعَاهَا على قَرارِيطَ لأَهْلِ مَكَّةَ » رواهُ البخاري .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންނެވި أبو هُريرة، نبیُّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން
ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އަހަރެމެންނަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. މާތް الله سبحانه وتعالىބަލަހައްޓަވައި
ހުރިހާއެއްޗެއް މަތިވެރިކުރައްވާފައި ވަނީ އެއްވެސް نبی ބަލަހައްޓަވައި ނުދެއްވައެވެ.
އަހަރެމެންނަށް اصحاب ބަލަހައްޓަވާ އެއްޗެއް ވެސް ބަލައި އަދި ދެއްވައެވެ.
އަދި حديث ކުރައްވައެވެ. އެބައިމީހުން ދެކޭ އެއްޗަކަށް ބަލައި އެކަމަށް
ބަލައި ހުރިހާއެއްޗަކަށް.

610 وعنهُ عن النبيِّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم قال : لَوْ دُعِيتُ إِلى كُراع أَوْ ذِرَاع لقبلتُ . ولَوْ أُهْدى إِليَّ ذِراعٌ أَو كُراعٌ لَقَبِلْتُ » رواهُ البخاري .

އަދި އެ صحأبی (އެބޭފުޅާ މާތް اللَّه ރުހިވޮޑިގެންނެވި أبو هُريرة) نبیُّ صلّى الله عَلَيْهِ
وسلَّمގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އަހަރެމެންނަށް حديث ކުރައްވައެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު
(އެއްވެސް ކާއެއްޗެއް ދަޢުވަތުގައި) ހުރިހާ ކާއެއްޗަކަށް ނަމަވެސް އެވާގި ކާއެއްޗަކަށް ދަޢުވަތު
ދެއްވައިފިނަމަ ތިމަންކަލޭގެފާނު ޤަބޫލުކުރައްވާނެއެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނަށް (ހަދިޔާއެއްގެ ގޮތުގައި)
ހުރިހާ ކާއެއްޗަކަށް ނަމަވެސް އެވާގި ކާއެއްޗެއް ހަދިޔާކުރެވިއްޖެނަމަ ތިމަންކަލޭގެފާނު އެއްޗެއް
ބަލައިގަންނާނެއެވެ.

611 وعن أَنسٍ رضي اللَّهُ عنه قال : كَانَتْ نَاقَةُ رَسُول اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم العَضْبَاءُ لاَ تُسبَقُ، أو لا تكادُ تُسْبَقُ ، فَجَاءَ أَعْرابيٌّ عَلى قَعُودٍ لهُ ، فَسبقَها ، فَشَقَّ ذلك عَلى المُسْلِمِينَ حَتَّى عَرفَهُ النبي صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم فقَال: «حَقٌّ عَلى اللَّهِ أَنْ لاَ يَرْتَفِعَ شَيء مِنَ الدُّنْيَا إِلاَّ وَضَعَهُ» رواهُ البخاري.

މާތް اللَّه ރުހިވޮޑިގެންނެވި أَنس ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّه
صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ޖަމަލު ކުރިއެރުވެވޭކަށް ނުވެއެވެ. އެއީ ނަމަކީ العَضْبَاءُ އެވެ. އެއްވެސް
ޖަމަލަކަށް އެޖަމަލުގެ ކުރިއަށް ނުދެވެއެވެ. ދިވެހިއަކު ޖަމަލުގައި އައެވެ. ނުވަތަ ކުރިއަށް
ދިޔައެވެ. އެހެން ޖަމަލަކަށް އަރައިގެން ހަމަ ޖަމަލަށް ދިޔައެވެ. މުސްލިމުން ޖަމަލު
ކުރިއަރާނެކަމެއް ނުވެއެވެ. ދެން މުސްލިމުން މީގެއިން ހިތާމަކުރިއެވެ. ދެން ނަބިއްޔާ ވިދާޅުވިއެވެ.

އަދި އެމީހުންގެ މިކަންބޮޑުވުމުން އެކަށޭނަތެން އެނގިވަޑައިގެންނެވެ. އެހިނދު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިދުނިޔޭގައިވާ އެއްވެސް އެއްޗެއް ދަރަޖަ އުފުލިއްޖެއްޔާ އޭގެ ނިމުން އަންނާނެކަމުގެ الله سبحانه وتعلى ގެ ބަސްފުޅު (ކީރިތި ޤުރުއާނު) އެވެ.

باب تحريم الكِبْر والإِعجاب

ތަކައްބުރުވުމާއި އަދި އަމިއްލަ ނަފްސަށް ބޮޑުވުމާއި ބޮޑާކަމުގެ ނުބައިކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

قال اللَّه تعالى (القصص 83): {تلك الدار الآخرة نجعلها للذين لا يريدون علواً في الأرض ولا فساداً، والعاقبة للمتقين}.

އެއީ أخرة ގެ (نعمة ގެ) ގެދޮރުވެވެ. އެ ގެދޮރު ދެއްވާނީ ބިމުގައި ބޮޑާކަމާއި ތަކައްބުރުވުން ބޭނުންނުވާ، އަދި فساد ކުރުމަށް ބޭނުން ނުވާ މީހުންނަށެވެ. އަދި ރަނގަޅު ނިމުން ވާނީ تقوى ވެރިންނަށެވެ.

وقال تعالى (الإسراء 37): {ولا تمش في الأرض مرحاً}.

އަދި ބިމުގައި ބޮޑާވެގެން ހިނގައި ނުގަންނަވާށެވެ! ފަޚުރުވެރިކަމާއި ބޮޑާކަމާއި ބޮޑުވާވަރަށް ހިނގުން ނުކުރައްވާށެވެ.

وقال تعالى (لقمان 18): {ولا تصعر خدك للناس ولا تمش في الأرض مرحاً، إن اللَّه لا يحب كل مختال فخور}.

އަދި މީސްތަކުންނަށް ކޮޅަށް ބޮޑުވެ ކޯފާވެ ބަލައިގަންނަވާށެވެ! (އެބަހީ: މީސްތަކުންނަށް ނުފޫޒުނުކުރާށެވެ!) އަދި ބޮޑާވެގެންވާ حال ގައި ހިނގައިނުގަންނަވާށެވެ! ފަޚުރުވެރިކަމާއި كبر ވެރިވާ فخر ވެރިވާ އެއްވެސް މީހަކަށް الله ލޯބިވެވަޑައިނުގަންނަވާނެތެވެ.

ومعنى {تصعر خدك للناس}: أي تميله وتعرض به عن الناس تكبراً عليهم.

و{المرح}: التبختر.

وقال تعالى (القصص 76): {إن قارون كان من قوم موسى فبغى عليهم، وآتيناه من الكنوز ما إن مفاتحه لتنوء بالعصبة أولي القوة، إذ قال له قومه لا تفرح إن اللَّه لا يحب الفرحين} إلى قوله تعالى: {فخسفنا به وبداره الأرض} الآيات.

ހަމަކަށަވަރުން، قارون އަކީ، موسى ގެފާނުގެ قوم ގެމީހުންގެ ތެރެއިންވީ މީހެކެވެ. ފަހެ، އޭނާ އެއުރެންގެ މައްޗަށް ބޮޑާވެގަތެވެ. އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އޭނާއަށް ގިނަވެގެންވާ (މުދާތަކުގެ) خزانة ތައް ދެއްވީމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، ވަރުގަދަ جماعة އެއްގެ މީހުންނަށް، އެ خزانة ތަކުގެ ތަޅުދަނޑިތައް އުފުލުމަކީ ބުރަވެގަތެވެ. އޭނާގެ قوم ގެމީހުން އޭނާއަށް ބުނިންނެވެ. (އިބުރުވެރިވުމުގެ ގޮތުން) އުފާ ނުކުރާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، ބޮޑާވެގެން އުފާކުރާ މީހުންނަށް الله ލޯބިވެވޮޑިގެން ނުވާނެއެވެ.

612 وعن عبدِ اللَّهِ بن مسعُودٍ رضيَ اللَّهُ عنه ، عن النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « لا يَدْخُل الجَنَّةَ مَنْ كَانَ في قَلْبِهِ مثْقَالُ ذَرَّةٍ مَنْ كِبرٍ » فقال رَجُلٌ : إِنَّ الرَّجُلَ يُحِبُّ أَنْ يَكُونَ ثَوْبُه حسناً ، ونعلهُ حسنا قال : « إِنَّ اللَّه جَمِيلٌ يُحِبُّ الجَمالَ الكِبْرُ بَطَرُ الحَقِّ وغَمْطُ النَّاسِ » رواه مسلم .

ދާމް اللّه ރުއްސެވުންވި عبدِ اللّهِ بن مسعُود ، نبىُّ صَلّى الله عَلَيْهِ وسلَّمގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެމީހެއްގެ ހިތުގައި ޒައްރާއެއްގެ މިންވަރުގެ ވިޔަސް ބޮޑާކަމެއް އޮތްމީހާ ސުވަރުގެއަށް ނުވަދެއެވެ. ފަހެ އެއްމީހަކު ބުނެފިއެވެ. ދެންނެވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީހާ ރީތި ހެދުމާއި ފައިވާން އަދި ރީތި ލިބުމަށް ލޯބިވާކަމެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالىއަކީ ރީތިކަލާނގެ ސުވާ ނިސްބަތްވާކަމުގެއެވެ. އަދި އައިސް ރީތިކަމަށް ލޯބިވެވޮޑިގެން ނުވެއެވެ.

بَطَرُ الحقِّ : دفْعُهُ وردُّهُ على قائِلِهِ . وغَمْطُ النَّاسِ : احْتِقَارُهُمْ .

613 وعنْ سلمةَ بنِ الأَكْوع رضي اللَّه عنه أَن رجُلاً أَكَل عِنْدَ رسولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بشِمالِهِ فقال : « كُلْ بيَمِينِكَ » قالَ : لاَ أَسْتَطِيعُ ، قال : « لا اسْتَطَعْتَ » مَا مَنَعَهُ إِلاَّ الكِبْرُ . قال: فما رَفَعها إِلى فِيهِ . رواه مسلم .

ރަޟީ اللَّه ޢަންހު ވެވޮޑިގެންވާ سلمةَ بنِ الأَكْوع ގެ ކިބައިން ރިވާޔަތްކުރެވިގެންވެއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން ފިރިހެނަކު (އެއްމީހަކު) رَسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ޙަޟްރަތުގައި
ވާތްއަތުން ކާއެއްޗެއް ކައިފިއެވެ. އޭރުން އެކަލޭގެފާނު ޙުކުމްކުރެއްވިއެވެ. ކަނާއަތުން ކާށެވެ.
އޭނާ ބުނެފިއެވެ. އަހަރެންނަށް ނުކުޅެދޭނެއެވެ. ދެން ރަސޫލާ (صلّى الله عليه وسلّم) ޙުކުމްކުރެއްވިއެވެ.
ތިބާއަށް ނުކުޅެދޭހާއެވެ. އޭނާއަށް ކަނާއަތުން ކެއުމަށް ހުރަސްއެޅުނީ ބޮޑާކަމެވެ. އޭރުން އެކަލޭގެފާނު
ޙުކުމްކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން (ރަސޫލާ) އޭނާއަށް ކަނާއަތުން ކެއުމަށް
ނުކުޅެދުނެވެ! (އޭރު ވިދާޅުވިއެވެ) އޭނާއަށް ކަނާއަތް އަނގައަށް އުފުލޭކަށް ނުކުޅެދުނެވެ.
ސަލަމާ ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން سلمةَ ވިދާޅުވިއެވެ. އެއަށްފަހު އޭނާގެ ކަނާއަތް
އަނގައާ ހަމައަށް (ލޯބިކުރެވުނެވެ) އުފުލިފައިނުވެއެވެ.

614 وعن حَارِثَةَ بنِ وهْبٍ رضي اللَّه عنه قال : سَمِعْتُ رسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقولُ : «أَلاَ أُخْبِرُكُمْ بِأَهْلِ النَّارِ ؟ : كُلُّ عُتُلٍّ جَوَّاظٍ مُسْتَكْبِرٍ » متفقٌ عليه . وتقدَّم شرحُه في باب ضَعفَةِ المسلمينَ .

ރަޟީ اللَّه ޢަންހު ވެވޮޑިގެންވާ حَارِثَةَ بنِ وهْبٍ ގެ ކިބައިން ރިވާޔަތްކުރެވިގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُولَ
اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث
ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް ނަރަކައިގެ اهلވެރިންގެ ސިފަ
ބުނެދޭންތޯއެވެ؟ އެއީ ހަރުކަށި ބޮޑާ ބިރުވެރި ބަޔެކެވެ.

615 وعن أبي سعيدٍ الخُدريِّ رضيَ اللَّهُ عنه ، عن النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « احْتَجَّتِ الجَنَّةُ والنَّارُ ، فقالت النَّارُ : فيَّ الجَبَّارُونَ والمُتَكَبِّرُونَ ، وقالَتِ الجنَّةُ : فيَّ ضُعَفاءُ النَّاسِ ومَسَاكِينُهُمْ . فَقَضَى اللَّه بيْنَهُمَا : إنَّكِ الجنَّةُ رَحْمَتي ، أَرْحَمُ بِكِ مَنْ أَشَاءُ وإنَّكِ النَّارُ عذَابي ، أُعَذِّبُ بِكِ مَنْ أَشَاءُ ، ولِكِلَيْكُما عليَّ مِلْؤُها » رواهُ مسلم .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو سعيدٍ الخُدريِّ، نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ސުވަރުގެއާއި ނަރަކަ (އެއްބަސްނުވެ) ބަހުސްކުރުން ފެށިއެވެ. ދެން ނަރަކަ ބުންޏެވެ. ޖައްބާރުންނާއި ކިބުރުވެރި މީހުން ތިބޭނީ ތިމަންނައަށެވެ. އަދި ސުވަރުގެ ބުންޏެވެ. މިސްކީނުންނާއި ބަލިކަށި މީހުން ތިބޭނީ ތިމަންނައަށެވެ. ދެން الله سبحانه وتعالى އެދެމެދަށް ޙުކުމް ކުރެއްވިއެވެ. (ވަޙީކުރެއްވިއެވެ.) ސުވަރުގެއެވެ. ކަލޭގެ ވަސީލަތުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ މީހަކަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ރަޙްމަތް ދެއްވާނަމެވެ. އަދި ނަރަކައެވެ. ކަލޭގެ ވަސީލަތުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ މީހަކަށް އަޒާބު ދެއްވާނަމެވެ. އަދި ތިޔަ ދެފަރާތް ފުރިގެންދާނެ މިންވަރަށް މީހުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދެއްވާނަމެވެ.

616 وعن أبي هُريرة رضي اللَّه عنه أَن رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « لا يَنْظُرُ اللَّه يَوْمَ القِيامةِ إِلى مَنْ جَرَّ إِزارَه بَطَراً » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ރަސޫލާ ރަސُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބޮޑާވެ ކިބުރުވެރިކަމުގައި ފޭރާން ދަމައިގެންހިނގާ މީހާއަށް قيامةِ ދުވަހު الله سبحانه وتعالى ބައްލަވާ ނުލައްވާނެއެވެ.

617 وعنه قال : قالَ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « ثَلاثةٌ لاَ يُكَلِّمُهُمُ اللَّه يَوْمَ القِيامَةِ ، ولا يُزَكِّيهِمْ ، ولاَ يَنْظُرُ إلَيْهِمْ ، ولَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ : شَيْخٌ زانٍ ، ومَلِكٌ كَذَّابٌ ، وعائلٌ مُسْتَكْبِرٌ» رواهُ مسلم « العائِلُ » : الفقِير .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ މާތް الله ރުހުންލެއްވި أبو هُريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. قيامةِ ދުވަހު الله سبحانه وتعالى ތިންބައެއްގެ މީހުންނާ ވާހަކަފުޅުނުދައްކަވާނެއެވެ. އަދި އެމީހުން ރަޙުމަތުގެ ބެއްލެވުމަކުން ބައްލަވާ ފާކުނުކުރައްވާނެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންނަށް އޮންނާނީ ވޭންދެނިވި އަޒާބެވެ. އެއީ މުސްކުޅިވެފައި ޒިނޭކުރާމީހާއާއި، ދޮގުހަދާ ރަސްގެފާނާއި، އަދި ފަގީރުވެ ފަގީރުވެގެން އުޅެ ބޮޑާވެރިވާމީހާއެވެ.

618 وعنه قال : قال رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « قال اللَّه عزَّ وجلَّ : العِزُّ إِزاري ، والكِبْرِياءُ رِدَائِي ، فَمَنْ يُنَازِعُني في واحدٍ منهُما فقدْ عذَّبتُه » رواه مسلم .

އަދި އެصحابى (އެބަހީ މާތް الله ރުހުންލެއްވި أبو هُريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ޤުދުސީއެކެވެ. الله سبحانه وتعالى ވަޙީ ކުރައްވައެވެ. އިއްޒަތުގެ ސިފައަކީ ތިމަން އިލާހުގެ އިޒާރު (އެބަހީ މުންޑު)ކަމުގައެވެ. އަދި كبر ياء ގެ ސިފައަކީ ތިމަން އިލާހުގެ ރިދާއެވެ. އެހެންކަމުން އެއިން ސިފައެއް ތިމަން އިލާހުގެ ކިބައިން ނަގައިގަތުމަށް މަސައްކަތްކުރާމީހަކު (އެބަހީ އެއިން ސިފައެއް އިޚްތިޔާރުކުރާމީހާ) ތިމަން އިލާހު އަޒާބުދެއްވާ ހުށީމެވެ.

619 وعنْه أَنَّ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « بيْنَمَا رَجُلٌ يَمْشِي في حُلَّةٍ تُعْجبُه نفْسُه ، مرَجِّلٌ رأْسَه ، يَخْتَالُ في مَشْيَتِهِ ، إِذْ خَسَفَ اللَّهُ بِهِ ، فهو يَتَجَلْجَلُ في الأَرْضِ إلى يوْمِ القِيامةِ » متفقٌ عليه .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو هُريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއްފިރިހެނަކު މީހަކު (ފަޚުރުވެރި) ކޮޅުމުގެ ހަދައިގެން ހެދުން ބިލާގެ ސަރުބަސްގެ ގޮތުގައިވާމުދު ބޮޑާވެގެންހުރެ ބޮޑާގެ އިސްތަށިގަނޑު ރީތިކޮށްގެންހުރެ ހިނގަމުންދާން ބޮޑާކަން ދެއްކުމުން ހިނގަމުން ދަނިކޮށް الله سبحانه وتعالى ކަނޑައަޅުއްވާ (އެބިމަށް ދިރުވައިލާ) ބިންގަނޑު ކަށައްވާލެއްވިއެވެ. އަދި އެމީހާ އަދިވެސް قِيامةِ ދުވަހާ ހަމައަށް ބިމުގެ ތެރެއަށް ވަޒަނުވަމުން ދެއެވެ.

« مُرجِّلٌ رَأْسَهُ » أَي : مُمَشِّطُهُ . « يَتَجلْجَلُ » بالجيمين : أَيْ : يغُوصُ وينْزِلُ .

620 وعن سلَمَة بنِ الأَكْوع رضيَ اللَّه عنه قال : قال رسُولُ اللِّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا يزَالُ الرَّجُلُ يَذْهَبُ بِنفْسِهِ حتَّى يُكْتَبَ في الجَبَّارينَ ، فَيُصِيبُهُ ما أَصابَهمْ » رواهُ الترمذي وقال : حديث حسن .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި سَلَمَة بنِ الأَكْوع ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހާ ބިމާގެ އަމިއްލަ ނަފްސުގެ މަތިވެރިކަމުގައި ބޮޑާވުން ދެއްވަރަށްލިބިހަމަ އެއްބަޔަކުން އެމީހަކު ޖައްބާރުންގެ ތެރޭގައި ލިޔުއްވިފައިވެއެވެ. އަދި ޖައްބާރުންނަށް ލިބޭ ފުދައިން އަޒާބު ލިބިގެން ދެއެވެ.

« يَذْهَبُ بِنَفسِهِ » أَي : يَرْتَفعُ ويَتَكَبَّرُ .

باب حسن الخلق

ރީތި أخلاقގެ މާތްކަން ބަޔާންކުރެވޭބާ باب

قال اللّه تعالى (القلم 4): {وإنك لعلى خلق عظيم}.

އަދި ހަމަކަށަވަރުން ، ކަލޭގެފާނު ވަނީ މަތިވެގެންވާ خلق ފުޅެއްގެ މަތީގައިކަން ކަށަވަރެވެ.

وقال تعالى (آل عمران 134): {والكاظمين الغيظ، والعافين عن الناس} الآية

އަދި، ރުޅި ހިފެހެއްޓޭ ކަމަށްޓަކާ މީހުންނެވެ. އަދި، މީސްތަކުންނަށް މާފުކުރާ
އެފަދަމީހުންނެވެ. إحسان ތެރިންނަށް الله ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ.

621 وعن أَنسٍ رضيَ اللّه عنه قال : كانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أَحْسنَ النَّاسِ خُلقاً . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أنسٍ ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ: މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން އެންމެ މާތް އަޚްލާޤުގެ ވެރިޔާއީ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެވެ.

622 وعنه قال : مَا مَسِستُ دِيباجاً ولاَ حَرِيراً أَلْيَنَ مِنْ كَفِّ رسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، ولاَ شَمَمْتُ رائحَةً قطُّ أَطْيَبَ مِن رَسُولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، ولَقَدْ خَدَمْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم عشْرَ سِنِينَ ، فما قالَ لي قَطُّ : أُفٍّ ، ولا قالَ لِشَيْءٍ فَعلْتُهُ : لِمَ فَعَلْتَهُ؟ ولا لشيءٍ لَمْ افعَلْهُ : أَلاَ فَعَلْتَ كذا ؟ متفقٌ عليه .

އަދި އެ صحابي (އެޅަހާ މާތް اللَّه ރުހިވޮޑިގެންވާ أنس ގެފާނު)ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަތްތިލަފަތްފުޅަށް ވުރެ މަޑުހަމަ ދީބާޖު އެއްވެސް ފޮތިގަނޑެއް، އަދި އިބްރީސަމު ފޮތިގަނޑެއްވެސް ދުވަހަކުވެސް މިއަޅުގަނޑު ނުދޭހަކުރަމެވެ. އަދި رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ހަށިކޮޅުން ދުވަހަކަށް މީރުވަހެއް އެހެން އެއްވެސް ތަކެއްޗަކުން މިއަޅުގަނޑަކަށް ދުވަހަކުވެސް ނުވެއެވެ. އަދި ހަމަ ކަށަވަރުން މިއަޅުގަނޑު رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ خدمة ގައި ދިހައަހަރު ދުވަހު ވަޒީފާ އަދާކުރީމެވެ. އެ މުއްދަތުގެ ތެރޭގައި ކަލޭގެފާނު ދުވަހަކުވެސް މިއަޅުގަނޑަށް ހިތާމަކޮށް އުފް ބުނުއްވާ ބަސްފުޅު ނުވިދާޅުވިއެވެ. އަދި މިއަޅުގަނޑު ކޮށްފައިވާ ކަމަކަށް ތިޔަކަންކުރީ ކީއްވެތޯ (ދުވަހަކުވެސް) ނުވިދާޅުވިއެވެ. އަދި މިއަޅުގަނޑު ނުކުރާ ކަމަކަށް ތިޔަކަން ނުކުރީ ކީއްވެތޯ

(ދުވަހަކުވެސް) ނަހަމަ ސަކަރާތްވެ.ނުވަތަ ވިޔަސް މިފަދަ ކަލޭގެފާނު ކާރިސާމަ ކާނަ ވިއްޔާއްސަވާތޯ
ދުވަހަކުވެސް ވިދާޅުވެ ނުވެއެވެ.

623 وعن الصَّعبِ بنِ جَثَّامَةَ رضيَ اللَّهُ عنه قال : أَهْدَيْتُ رسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حِمَاراً وَحْشِياً ، فَرَدَّهُ عليَّ ، فلمّا رأَى مَا في وَجْهي قالَ : « إِنَّا لَمْ نَرُدَّهُ عَلَيْكَ إِلاَّ لأَنَّا حُرُمٌ » متفقٌ عليه .

މާތް اللَّه ރުހުންލެއްވި الصَّعب بنِ جَثَّامَةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
ތިމަންނަ رسُولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އަށް وحشي ހިމާރެއް(ޒެބްރާ)އެއް ހަދިޔާ އަށް
ކުރީމެވެ. ނަމަވެސް އެކަލޭގެފާނު އެއީ ތިމަންނައަށް އަނބުރާ ދެއްވީއެވެ. އަދި
އެކަލޭގެ ސަމާލުން ތިމަންނަގެ މޫނުމަތިން ދެކެވަޑައިގެން ވާން ދުވަހުގެ ދެކޭކަން حديث
ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންނަ އެއްވެސް ބޭނުމާ އެއީ ތިބެނުން ތިމަންނަ އަށް ދެވޭނީ ހިފުމަށް
ޙައްޖު ހާލުގައިވާތީއެވެ.

624 وعن النَّوّاسِ بنِ سمعانَ رضي اللَّه عنه قال : سأَلتُ رسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عنِ البرِّ والإثمِ فقالَ : « البِرُّ حُسنُ الخلُقِ ، والإِثمُ : ما حاكَ في نَفْسِكَ ، وكَرِهْتَ أَنْ يَطَّلِعَ عَلَيْهِ النَّاسُ » رواهُ مسلم .

މާތް اللَّه ރުހުންލެއްވިالنَّوّاس بنِ سمعانَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
ތިމަންނަ رسُولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ކުރެން ހެޔޮކަމާއި ކުށާއިބެހޭ އަދި ފާފައިގެ
ކުށާއިބެހޭ ސުވާލެއް ކުރީމެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހެޔޮކަމަކީ (އަޚްލާޤު ރަނގަޅުކަމެވެ) ފާފަ
އަކީ ކިޔެވެ. އަދި ފާފައަކީ އަމިއްލަ ސިކުނޑި ކެތްނުވާ ނުވަތަ ވިސްނުމުގައި ޝައްކުވާ އަދި
އެހެން މީހުން ދެނެގަތުމަށް ހިތް ނުވާ ކަމެކެވެ.

625 وعن عبد اللَّهِ بن عمرو بن العاص رضي اللَّه عنهما قال : لم يكن رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فَاحِشاً ولا مُتَفَحِّشاً . وكانَ يقُولُ : « إِنَّ مِن خِيارِكُم أَحْسَنَكُم أَخْلاَقاً » متفقٌ عليه.

މާތްاللّه އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުއްސެވިގެންވި عبد اللَّهِ بن عمرو بن العاص ގެ ކިބައިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم އަކީ ހަޑިހުތުރު ބަހުން
ވާހަކަ ދައްކަވާ ބޭކަލެއް ނޫނެވެ. އަދި ގަސްތުގައި އެފަދަވާހަކަ އެއްދައްކަވާ ނުވެސް
ނުދައްކަވައެވެ. އަދި އަބަދުވެސް ވިދާޅުވުން ގެންދަވައެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ
ތެރެއިން އެންމެ ރަނގަޅު ބަޔަކީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެންމެ އަޚްލާޤު ރީތިމީހުންނެވެ.

626 وعن أبي الدرداءِ رضي اللَّه عنه : أَن النبيَّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « ما من شَيءٍ أَثْقَلُ في ميزَانِ المُؤمِنِ يَومَ القِيامة من حُسْنِ الخُلُقِ . وإِنَّ اللَّه يُبغِضُ الفَاحِشَ البَذِيِّ » رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

މާތް اللَّه ރުއްސެވިގެންވި أبو الدرداء ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން نبیُّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. قِيامةِ ދުވަހުން މުއުމިނު
އަޅާގެ މީޒާނުގައި ރީތި أخلاق އަށް ވުރެ ބަރުވާން އެއްޗެއް ނުވެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން
މާތް الله سبحانه وتعالى ހަޑިހުތުރު ބަސް ބުނާ މީހާއަށް ކޯފާވެވޮޑިގެން ވެއެވެ.

« البِذيُّ » : هو الذي يَتَكَلَّم بالفُحْشِ . ورِديء الكلامِ .

627 وعن أبي هُريرة رضيَ اللَّه عنه قال : سُئِلَ رسولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم عَنْ أَكثرِ مَا يُدْخلُ النَّاس الجَنَّةَ ؟ قال : « تَقْوى اللَّهِ وَحُسنُ الخُلُق وَسُئِلَ عن أَكثرِ مَا يُدْخِلُ النَّاسَ النَّارَ فَقَالَ: « الفَمُ وَالفَرْجُ » .

رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

މާތް اللَّه ރުއްސެވިގެންވި أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ
اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން އެންމެގިނައިން މީސްތަކުން ސުވަރުގެއަށް ވަދެވޭނީ
އަދަދުވާކަމަށް ކޮން ސުވާލު ކުރެވުނެވެ. އަރިހުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللَّه އަށް
ތަޤްވާވެރިވުމާއި އަދި ރީތި أخلاقއެވެ. އަދި ނަރަކައަށް އެންމެގިނައިން މީސްތަކުން

ވަންނާން ދޮރު އަހަލިޔާ ކާބަލިކަމާއި މީދު އިހާނެތިކަމުގެ އަޑުއިން ސުވާލުކޮށްދިނުމެވެ.
އެހެނީ حديث ކުރެއްވިއެވެ.އެއީ އަންގަވާއި އަދި ފާޑުކިޔުމެވެ.

628 وعنه قال : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « أَكْمَلُ المُؤْمِنِينَ إِيمَاناً أَحسَنُهُم خُلُقاً ، وخيارُكُم خِيَارُكُمْ لِنِسَائِهِمْ » .

رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

އަދި ޞحابى (އެކަލޭ މާތް اللّه ރުހިވޮޑިގެންވި أبو هُريرة)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުއުމިނުންގެ ތެރެއިން އީމާންކަން އެންމެ ފުރިހަމަ ބޭފުޅާ އެއުރެންގެ ތެރެއިން އެންމެ أخلاق ރިވެތި މީހުންނެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެންމެ މޮޅުވެގެންވާ ބޭފުޅާ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އަންހެނުންނަށް އެންމެ ހެޔޮބޭފުޅާ މީހުންނެވެ.

629 وعن عائشةَ رضيَ اللَّه عنها ، قالت سمعت رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقول : « إِنَّ الْمؤْمِنَ لَيُدْرِكُ بِحُسنِ خُلُقِه درَجةَ الصائمِ القَائمِ » رواه أبو داود .

މާތް اللّه ރުހިވޮޑިގެންވި عائشةَ ގެފާނުންގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް މިދަން އަޑުއިވިމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން މުއުމިނާއަށް އެމީހެއްގެ ރިވެތި أخلاق ގެ ސަބަބުން ރޭގަނޑު ނަމާދުކުރާ އަދި ދުވަހު ރޯދައަށް ހުންނަ ދަރަޖަ ހާސިލުކުރެވެއެވެ.

630 وعن أبي أُمَامَة الباهِليِّ رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « أَنا زَعِيمٌ ببَيتٍ في ربَضِ الجنَّةِ لِمَنْ تَرَكَ المِراءَ . وَإِنْ كَانَ مُحِقّاً ، وَببيتٍ في وَسَطِ الجنَّةِ لِمَنْ تَرَكَ الكَذِبَ ، وإِن كَانَ مازِحاً ، وَببيتٍ في أَعلى الجَنَّةِ لِمَن حَسُنَ خُلُقهُ » حديث صحيح ، رواه أبو داود بإِسناد صحيح .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو أُمَامَة الباهِلِيّ ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسول اللّه صَلّی اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު ސުވަރުގޭގެ ގޮތީގެ
ބޭރަށްވީބައިން ގެއެއް އަޅުވާނަން ޒިންމާވާނަމެވެ. އެއީ ޙައްޤު ވިޔަސް ޖަދަލު ދޫކޮށްލާ
މީހަކަށެވެ. އަދި އެއީ ސުވަރުގޭގެ މެދުތެރޭގައި ގެއެއް އަޅުވާނަމެވެ. އަދި އެއީ ހަމަ
ކުޑަކޮށްވެސް ދޮގުހެދުން ދޫކޮށްލާ މީހަކަށެވެ. އަދި ސުވަރުގޭގެ އެންމެ މަތީ ގެއެއް
ދީގެންވާނީ ރީތިއަޚްލާޤެއްގެ މީހަކަށެވެ.

« الزَّعِيمُ » : الضَّامِنُ .

631 وعن جابر رضي اللَّه عنه أَن رسول اللَّه صلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إن مِنْ أَحَبِّكُم إليَّ ، وَأَقْرَبِكُمْ مِنِّي مَجلساً يَومَ القِيَامَةِ ، أَحَاسِنَكُم أَخلاقاً . وإِنَّ أَبْغَضَكُم إِليَّ وَأَبْعَدَكُم مِنِّي يومَ الْقِيامةِ ، الثَّرْثَارُونَ والمُتَشَدِّقُونَ وَالمُتَفَيْهِقُونَ » قالوا : يا رسول اللَّه قَدْ عَلِمْنَا الثَّرْثَارُونَ وَالمُتَشَدِّقُونَ ، فَمَا المُتَفيْهِقُونَ ؟ قال : « المُتَكَبِّرُونَ » رواه الترمذي وقال : حديث حسن .

މާތް للّه ރުއްސުންލެއްވި جابر ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللّه
صلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން
ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ލޯބިވެވަޑައިގަންނަވާ އެންމެ ގާތްގައި އަދި قيامةِ ދުވަހުން
ތިމަންކަލޭގެފާނާ އެންމެ ކައިރީގައި ވާނީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އަޚްލާޤު އެންމެ
ރީތި މީހުންނެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ގާތްގައި އެންމެ
ނުރުހިވެރިން ބޮޑުވެގެން އަދި قيامة ދުވަހުން ތިމަންކަލޭގެފާނާއި އެންމެ ދުރުގައި ވާނީ ރީތި
ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ވާ ދުރުގެ ބަސްބޮޑު ވާހަކަ ދައްކާ މީހުންނާއި އަދި (ވާހަކަ ދައްކާއިރު
ވިލާގެ ދުރުގެ ފަސާދަ ކަލާމްތެރިކަން ދައްކާމީހުން ކަރުކޮށްދައްކާ) ގަޑުތަކު
ބޮޑުބޮޑު ލަފުޒުތަކެއް ދައްކާ މީހުންނާއި އަދި ތިކަމެއްބޮޑު ތިބޭމީހުންނެވެ. އަޞްޙާބުން
ދެންނެވިއެވެ. އޭ اللّهގެ ރަސޫލާއެވެ. (ތިޔަބަސްފުޅުގައި ވިދާޅުވެއްވި) الثَّرْثَارُونَ ގެ މާނައާއި

މާނައަކީ المُتَشَدِّقُونَ ގެ ލަފްޒުގެ މާނަ ދިމަސްގަނޑު އެބައަސްގެއެވެ. ނަމަވެސް المُتَفَيْهِقُونَ ގެ މާނައަކީ ކޮބާ ކަބައިޗާއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. المُتَفَيْهِقُونَ އަކީ ބަޑާއްބަރު ވަރިވަމިހުންނަވެ.

« الثَّرثَارُ » : هُوَ كَثِيرُ الكَلام تَكلُّفاً . « وَالمُتَشَدِّقُ » : المُتَطاوِلُ عَلى النَّاسِ بِكَلامِهِ ، وَيتَكَلَّمُ بِملءِ فيه تَفَاصُحاً وتَعْظِيماً لكلامِهِ ، « وَالمُتَفَيْهِقُ » : أَصلُهُ مِنَ الفَهْقِ ، وهُو الامْتِلاءُ ، وَهُوَ الذي يَمْلأُ فَمَهُ بِالكَلامِ ، وَيَتَوسَّعُ فيه ، وَيُغْرِب بِهِ تَكَبُّراً وَارتِفَاعاً ، وإِظْهَاراً للفَضِيلَةِ عَلى غيرِهِ .

وروى الترمذي عن عبد اللَّه بن المباركِ رحِمه اللَّه في تَفْسير حُسْنِ الخُلُقِ قال : هُوَ طَلاقَةُ الوجه . وبذلُ المَعرُوف ، وكَفُّ الأَذَى .

باب الحلم والأناة والرفق

ކަށްބައްކުރުމުގައި حلم ވަރަކަށް އިހުތިމާލު ކުރުމާއި އަދި އަވަސްވެސްގަޑުމާއި އަދި މަޑުމައިތިރިކަން އިހުތިމާރުކުރުމުގެ މަތިކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (آل عمران 134): {والكاظمين الغيظ، والعافين عن الناس والله يحب المحسنين}.

އަދި، ރުޅި ގަތުކަން ހިފެހެއްޓުމާ މީހުންނެވެ. އަދި، މީސްތަކުންނަށް މާފުކުރާ އެއުރެމީހުންނެވެ. احسان ތެރިންނަށް الله ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ.

وقال تعالى (الأعراف 199): {خذ العفو، وأمر بالعرف، وأعرض عن الجاهلين}.

ކަލޭގެފާނު عفو ކުރެއްވުމުގައި ހިއްޓަވާށެވެ! އަދި ހެޔޮކަންތަކަށް އަމުރުކުރައްވާށެވެ! އަދި ޖާހިލުންނާ އެއްކިބާވެ ވަޑައިގަންނަވާށެވެ!

وقال تعالى (فصلت 34، 35): {ولا تستوي الحسنة ولا السيئة، ادفع بالتي هي أحسن، فإذا الذي بينك وبينه عداوة كأنه ولي حميم؛ وما يلقاها إلا الذين صبروا، وما يلقاها إلا ذو حظ عظيم}.

ރަނގަޅު ކަންތަކާއި، ނުބައިކަންތައް ހަމަހަމަ ވެގެނެއް ނުވެއެވެ. އެންމެހެޔޮ، ރިވެތިގޮތުން ދިފާ(ނުބައިކަންތައް) ދުރުކުރާށެވެ! ފަހެ، އެއިރުން ތިބާއާ އެމީހަކާ ދެމެދުގައި އަދާވާތް ވެރިކަމެއްވާ މީހާ، ގާތް رحمت ވެރިއަކު ފަދައިން ވާނެއެވެ. އަދި ކެތްތެރިވި މީހުންނަށްމެނުވީ، އެމަޤާމު ލިބިއެއް ނުދެއްވާނެއެވެ. އަދި ބޮޑުވެގެންވާ ނަސީބުވެރިޔަކަށްމެނުވީ، އެ މަޤާމު ލިބިއެއް ނުދެއްވާނެއެވެ.

وقال تعالى (الشورى 43): {ولمن صبر وغفر، إن ذلك من عزم الأمور}.

އަދި ހަމަކަށަވަރުން، ކެތްތެރިވެ، عفو ކުރިމީހާ (ދަންނާށެވެ!) ހަމަކަށަވަރުން، އެކަންކަމަކީ عزم ކަނޑައަޅަންޖެހޭ ކަންތައްތަކުގެ ތެރެއިންކަން ކަށަވަރެވެ.

632 وعن ابنِ عَبَّاسٍ رَضيَ اللَّهُ عَنْهُما قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم لأَشَجِّ عبْدِ الْقَيْس: « إِنَّ فيك خَصْلَتَيْنِ يُحِبُّهُمَا اللَّهُ : الحِلْمُ وَالأَنَاة » رَواهُ مُسلم .

މާތްالله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد اللّٰهِ بن عَبَّاسٍ ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أشجِّ عبْدِ الْقَيْس އަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިބާގެ ހަށިގަނޑުގައި ދެ ޚަސްލަތެއްވެއެވެ. އެދެ ޚަސްލަތަކީ الله سبحانه وتعلى ލޯބިވެވޮޑިގެންވާއެވެ. އެއީ حلم ވެރިކަމާއި އަދި ކަންތައް ނިންމުމުގައި އަވަސްނުކުރުމެވެ.

633 وعن عائشة رضي اللَّه عنها قالت : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إِنَّ اللَّه رفيقٌ يُحِبُّ الرِّفْقَ في الأَمْرِ كُلِّه » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި عائشة ގެ ފާނުންގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعلى އަކީ އޯގާތެރިވަންތަ އިލާހެވެ. އަދި އެންމެހާ ކަންތައްތަކުގައި އޯގާތެރިވުމަށް ލޯބިވެވޮޑިގެންވަނީއެވެ.

634 وعنها أَن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « إِنَّ اللَّهَ رَفِيقٌ يُحِبُّ الرِّفقَ ، وَيُعْطِي على الرِّفق مالا يُعطي عَلَى العُنفِ وَما لا يُعْطِي عَلَى ما سِوَاهُ » رواه مسلم .

އަދި އެކަމަނާގެ (އެބަރީ މާތް لله ރުއްސުންލެއްވި عائشة ގެފާނު) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعلى އަކީ އޯގާތެރިވުމުގެ ސިފަ ލޯބިވެވޮޑިގެންވަނީއެވެ. އަދި އިލާހު އޯގާތެރިވުމުގެ ސަބަބުން ލޯބިވެވޮޑިގެންވަނީއެވެ. އަދި އިލާހު އޯގާތެރި ވުމުގެ މައްޗަށް އަރުވައިދެއްވާ ޘަވާބު ހަރުދަށްވާ ހަރުކަށި (ގަދަފަދަކަމުން ލިބޭ ކަންތައްތަކަށް) އަދި އާދަޔާ ހިލާފަށް) މިންވަރު ދެއްވައިފިއެވެ.

635 وعنها أَن النبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « إِنَّ الرِّفقُ لا يَكُونُ في شيءٍ إِلاَّ زَانَهُ ، وَلا يُنْزَعُ مِنْ شَيءٍ إِلاَّ شَانَهُ » رواه مسلم .

އަދި އެކަމަނާ (އެބަރީ މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عائشة ގެ ފާނު) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އޯގާތެރިކަމުގެ ސިފަ ހުރިއެއް ކަމެއް ކަމެއްގައި ޒީނަތް ބޮޑުކޮށްދޭ ސަބަބެކެވެ. އަދި އެ ސިފަ ނެތިއެއް ކަމެއް ކަމެއް އެންމެ ހަނުހުރި ކަމަކަށްވެދެއެވެ.

636 وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه قال : بَال أَعْرَابيٌّ في المسجِد ، فَقَامَ النَّاسُ إِلَيْه لِيَقَعُوا فِيهِ ، فقال النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : دَعُوهُ وَأَرِيقُوا عَلى بَوْلِهِ سَجْلاً مِنْ مَاءٍ، أَوْ ذَنُوباً مِن مَاءٍ ، فَإِنَّما بُعِثْتم مُيَسِّرِينَ ولَمْ تُبْعَثُوا مُعَسِّرِينَ » رواه البخاري .

މާތް اللَّه ރުޟާވެވޮޑިގެންވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތެން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
(އެއްދުވަހަކު) ޢަރަބިފުޅަކު ދިރަކު (އަރިސް) مسجِد(النبوى) ގައި (ކުޑަކަން) ކުރެއްވުމުން
ފަޅައިގަތުވެ. އޭރުން(އެތާނގައި ހުއްޓެވި) ބައެއް اصحاب ބޭކަލުން އެކަން
މަނާކުރުމަށްޓަކައި އަނާއި ދިމާއަށްދާން ތެދުވެގެންނިކުތެވެ. ދެން نبيّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم
އެބޭކަލުންނަށް ވިދާޅުވިއެވެ. (އޭނާ އާއި ދިމާއަށް އެއްކޮށް ނުބުނޭ) ދޫކޮށްލާށެވެ. އަދި
އޭނާ ކުޑަކުރުން ދިޔަތަނަށް މުޅިބާލިޔެއް ފެން ބާލިއްޔާ އޮއްސާލާށެވެ. ނުވަތަ ފެންގަނޑެއް
ތިޔަބޭކަލުން ފޮނުވިފައި ވަނީ ލުއިފަސޭހަގޮތް އިޚްތިޔާރުކުރާ ބޭފުޅުންގެ ގޮތުގައެވެ. އަދި
ތިޔަބޭކަލުން ފޮނުވިފައި ނުވަނީ އުނދަގޫގެ އިޚްތިޔާރުކުރާ ބޭފުޅުން ގޮތުގައެއް ނޫނެވެ.

« السَّجْلُ » بفتح السين المهملة وإسكان الجيم : وَهِيَ الدُّلوُ المُمْتَلِئَةُ ماء ، كَذَلِكَ الذَّنُوبُ.

637 وعن أَنس رضي اللَّه عنه عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « يسِّرُوا وَلا تُعَسِّرُوا . وَبَشِّرُوا وَلا تُنَفِّرُوا » متفقٌ عليه .

މާތް اللَّه ރުޟާވެވޮޑިގެންވި أَنس ގެފާނު، نبيّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ރިވާޔަތެން
ރިވާކުރައްވައެވެ. އަހަރެމެންނަށް حديث ކުރައްވައެވެ. ފަސޭހަކޮށްދެއްވާށެވެ. ދަތިކޮށް ނުދެއްވާށެވެ. އަދި
ފަސޭހަކޮށްދެއްވާށެވެ. އަދި ފަސޭހަކޮށްދެއްވާށެވެ. ބުނެދެއްވާށެވެ. އަދި
ފަސޭހަކޮށްދެއްވާށެވެ. ނުފިލާވެސް ނުދެއްވާށެވެ.

638 وعن جرير بن عبد اللَّه رضي اللَّه عنه قال : سمعتُ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقُولُ : «مَنْ يُحْرَمِ الرِّفْقَ يُحْرَمِ الخيْرَ كُلَّهُ » رواه مسلم .

މާތް اللَّه ރުހިވެވޮޑިގެންވި جرير بن عبد اللَّه ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسول اللَّه صلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ދިމަށް އަޑުއިވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު
حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެގޮތުގައިވާގޮތަށް ސިފައިން ދަރުބާރު ވަރުގަ މިހާ އަނގަރާ ޒުވާނުން
ކަންތައްތަކުން ދަރުބާރު ވެގެންނުވާނެއެވެ.

639 وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه أَنَّ رَجُلاً قال للنَّبيِّ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : أَوْصِنِي
قال : « لا تَغْضَبْ » فَرَدَّدَ مِرَاراً ، قال : « لا تَغْضَبْ » رواه البخاري .

މާތް اللَّه ރުހިވެވޮޑިގެންވި أبو هريرة ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު نبيُّ
صلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް ދަންނަވައެވެ. މިޔަށްހަރުކަށް ވަސިއްޔަތެއް ކުރައްވާށެވެ. حديث
ކުރެއްވިއެވެ. ދިމާ ރުޅި އަނގާ ނުކުރާށެވެ. ދެން އެމީހާ އަނގެއިން ޤަރާރާގެ ގޮތުން
ކުރައްވަން ގޮސްނުވިއެވެ.(އަދިން ކޮންފަހަރަކު) އަނބުރާއްގައި حديث ކުރައްވައިން ގޮސްވިއެވެ.
ދިމާ ރުޅި އަނގާ ނުކުރާށެވެ.

640 وعن أبي يعلَى شدَّاد بن أَوسٍ رضي اللَّه عنه ، عن رسول اللَّه صلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسلَّم
قال : « إنَّ اللَّه كَتَبَ الإحسَان على كُلِّ شَيءٍ ، فإذا قَتلتم فأَحسِنُوا القِتْلَةَ وإِذَا ذَبحْتُم
فَأَحْسِنُوا الذِّبْحة وليُحِدَّ أَحَدُكُم شَفْرته ولَيُرِحْ ذَبيحَتَهُ » رواه مسلم .

މާތް اللَّه ރުހިވެވޮޑިގެންވި أبو يعلَى شدَّاد بن أَوسٍ ، رسول اللَّه صلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ
ރިވާއިން ރިވާކުރައްވާ حديث އެއްގައި ވެއެވެ. އަނބުރާއްގައި حديث ކުރައްވައިން. ހަމަކަށަވަރުން
اللَّه سبحانه وتعالى ވަޒަންވެރި ކަންތައް އެއްގޮތަކަށް ވެސް އިހްސާންތެރިވުމަށް ލިޔުއްވިއެވެ.
މައްސަލައަކީ ކުށްކުރާ މީހަކު ޤަތުލުކުރާ ނަމަ ރަނގަޅު ގޮތުން (ހަމަކަށަވަރުން)
އިހްސާންތެރިކަމާއެކު ގަތުލު ކުރާށެވެ. އަދި ޖަނަވާރެއް ކަތިލާ ނަމަ (ހަމަކަށަވަރުން)
އިހްސާންތެރިކަމާއިއެކު ކަތިލާށެވެ. އަދި ޖަނަވާރުގެ ވަރަށް ފުރަތަ އެއްޗާއި
ކަތިލަނީ އޮޅިގެ ވަށް ތިއްލާ ޖެހުމަށް. އަދި އޮޅި ކަތިލާއްޗާ ލިބުނު ޖަނަވާރު
ކަތިލާނެވެ.

641 وعن عائشة رضي اللَّه عنها قالت : مَا خُيِّر رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بينَ أَمْرين قَطُّ إلاَّ أَخذَ أَيْسَرَهُمَا ، مَا لَم يكُن إثماً ، فإنْ كانَ إِثماً كَانَ أَبعد النَّاسِ مِنْهُ . ومَا انتقَمَ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم لِنفْسِهِ في شَيءٍ قَطُّ ، إلاَّ أَن تُنتهكَ حُرْمَةُ اللَّهِ ، فَينتقِمَ للَّهِ تعالى . متفقٌ عليه.

މާތް اللَّه ރުޟާވެވޮޑިގެންވި عائشة ގެ ފާނުންގެ ރިވާއަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އަށް ދެކަމެއްގެ މެދުކަން އިޚްތިޔާރު ދެވޭ ކޮންމެ ކަމެއްގައި އެކަލޭގެފާނު އެއިން ލުއިކަން ބޮޑު ކަމެއް ހޮވާވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ފާފައެއް ނޫންނަމަ. ފާފައެއް ކަމުގައިވާނަމަ އެކަލޭގެފާނީ އެކަމާ މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ދުރުން ހުންނެވި ބޭފުޅާއެވެ. އަދި رسول اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ދުވަހަކުވެސް އެކަލޭގެފާނުގެ އަމިއްލަ ނަފްސަށް ބަދަލު ހިފުއްވާފައި ނުވެއެވެ. ނަމަވެސް اللَّه ގެ ޙުރުމަތް ކެނޑުމުގެ ކަމެއް ކުރެވިއްޖެނަމަ އެކަމަށް اللَّه އަށްޓަކައި އެކަލޭގެފާނު ބަދަލު ހިފުއްވައެވެ.

642 وعن ابن مسعود رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « ألا أَخْبرُكُمْ بِمَنْ يَحْرُمُ عَلَى النَّارِ أَوْ بِمَنْ تَحْرُمُ عَلَيْهِ النَّارُ ؟ تَحْرُمُ على كُلِّ قَرِيبٍ هَيِّنٍ لَيِّنٍ سَهْلٍ».

رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ .

މާތް اللَّه ރުޟާވެވޮޑިގެންވި عبد اللَّه ابن مسعود ގެ ރިވާއަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް ނަރަކަ ހަރާމް حرام ވެގެންވާ މީހެއްގެ ވާހަކަ ބުނެދީފިންތޯއެވެ؟ ނުވަތަ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ނަރަކަ حرام ވެގެންވާ މީހެއްގެ ވާހަކަ ބުނެދީފިންތޯއެވެ؟ އަދި! މީސްތަކުންނާ އަބަދުވެސް ގާތްކޮށް ހުންނަ ލުއި ހަމަޖެހިލައްވާ ކޮންމެ މީހެއްގެ މައްޗަށް ނަރަކަ حرام ވެގެންވެއެވެ.

باب العفو والإِعراض عن الجاهلين

عفو ކުރުމާއި جاهل ންގެ ފުރުން ޗިބޭތެރަކަންވެކަން ބަދަލު ނުހިފާ ދޫކޮށްލުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (الأعراف 199): {خذ العفو، وأمر بالعرف، وأعرض عن الجاهلين}.

ކަލޭގެފާނު عفو ކުރެއްވުމުގައި ހިއްޕަވާށެވެ! އަދި ހެޔޮކަންތަކަށް އަމުރުކުރައްވާށެވެ! އަދި ޖާހިލުންނާ އެއްކިބާވެ ވަޑައިގަންނަވާށެވެ!

وقال تعالى (الحجر 85): {فاصفح الصفح الجميل}.

ފަހެ، ރިވެތިވެގެންވާ ގޮތުގައި ކަލޭގެފާނު މާފުކުރައްވާށެވެ!

وقال تعالى (النور 22): {وليعفوا وليصفحوا، ألا تحبون أن يغفر اللَّه لكم؟}.

އަދި އެއުރެން عفو ކޮށް މާފުކުރާހުށިކަމެވެ!الله ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފާފަފުއްސަވައިދެއްވުން ތިޔަބައިމީހުން ނުލޯބިވޭތޯއެވެ؟ الله އީ ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ رحيم ވަންތަ ރަސްކަލާނގެއެވެ.

وقال تعالى (آل عمران 134): {والعافين عن الناس، والله يحب المحسنين}.

އަދި، ރުޅި ގަދަކަމުން ހިފެހެއްޓި މީހުންނެވެ. އަދި، މީސްތަކުންނަށް މާފުކުރާ އެފަދަމީހުންނެވެ. احسان ތެރިންނަށް الله ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ.

وقال تعالى (الشورى 43): {ولمن صبر وغفر، إن ذلك من عزم الأمور} والآيات في الباب كثيرة معلومة.

އަދި ހަމަކަށަވަރުން، ކަލޭގެފާނީ عفو ކުރައްވާ (ދަންނަވާށެވެ!) ހަމަކަށަވަރުން، އަކަށްކަށްވަސީ عزم ކަނޑައަޅުއްވާ ކަށަވަރުކުރެއްވުމުގައި ބޭފުޅެއްކަން ކަށަވަރެވެ.

643 وعن عائشة رضي اللَّه عنها أَنها قالت للنبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : هل أَتى عَلَيْكَ يَوْمٌ كانَ أَشدَّ مِنْ يوم أُحُدٍ ؟ قال : « لَقَدْ لَقِيتُ مِنْ قَومِكِ ، وكَان أَشدُّ ما لَقِيتُ مِنْهُمْ يوم العقَبَةِ ، إِذْ عرَضتُ نَفسِي على ابْنِ عَبْدِ يَالِيلَ ابن عبْدِ كُلال ، فلَمْ يُجبنِى إِلى ما أَردْتُ ، فَانْطَلَقْتُ وأَنَا مَهْمُومٌ على وَجْهِي ، فلَمْ أَسْتَفِقْ إِلاَّ وأَنا بقرنِ الثَّعالِبِ ، فَرفَعْتُ رأْسِي ، فَإِذا أَنَا بِسحابَةٍ قَد أَظلَّتني ، فنَظَرتُ فَإِذا فِيها جِبريلُ عليه السلام ، فنَادَاني فقال : إِنَّ اللَّه تعالى قَد سَمِع قَولَ قومِك لَكَ، وَما رَدُّوا عَلَيكَ ، وَقَد بعثَ إِلَيك ملَكَ الجبالِ لتأْمُرهُ بما شِئْتَ فِيهم فَنَادَانِي ملَكُ الجبَالِ ، فَسلَّمَ عَليَّ ثُمَّ قَال : يا مُحَمَّدُ إِنَّ اللَّه قَد سمعَ قَولَ قَومِكَ لَكَ ، وأَنَا مَلَكُ الجبالِ ، وقَدْ بَعثَني رَبِّي إِلَيْكَ لِتأْمُرَني بِأَمْرِكَ ، فَمَا شئتَ : إِنْ شئْتَ : أَطْبَقْتُ عَلَيهِمُ الأَخْشَبَيْنِ » فقال النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « بل أَرْجُو أَنْ يُخْرِجَ اللَّه مِنْ أَصْلابِهِم منْ يعْبُدُ اللَّه وَحْدَهُ لا يُشْرِكُ بِهِ شَيْئاً » متفقٌ عليه .

މާތް اللَّه ރުހިވޮޑިގެންވާ عائشة ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެ نبيّ ާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ސުވާލު ކުރެއްވިއެވެ. ކަލޭގެފާނަށް أُحُد ހަނގުރާމައިގެ ދުވަހަށް ވުރެ އުނދަގޫ ދުވަހެއް އައިސްފައިވޭތޯ؟ އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިބާގެ ޤައުމުގެ މީހުންގެ ފަރާތުން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް އުނދަގޫތައް ކުރިމަތިވިއެވެ. އަދި އެންމެ ބޮޑު އުނދަގޫތައް ކުރިމަތިވީ عقبة ގެ ދުވަހުއެވެ. (އެދުވަހު) ތިމަންކަލޭގެފާނު ވެދުވަޑައިގެން އެދިގެން عَبْدِ يَالِيل ابنِ عبدِ كُلال ގެ ގާތަށް ދިޔައީމެވެ. ނަމަވެސް އޭނާ ތިމަންކަލޭގެފާނު އެދުނު އެދުމަކަށް އިޖާބަ ނުދިނެވެ. އެހެންކަމުން ތިމަންކަލޭގެފާނު މޫނުމަތިން ހިތާމަވެރިކަމާއެކު ކުރިއަށް ދަތުރުކުރެއްވީމެވެ. ފަހެ ހޭއަރާވީ ހިތާމަވެރިގެ ހާލުގައި ހުރިހިނދު ތިމަންކަލޭގެފާނު قرنِ الثَّعالب ގައި ހުރިހިނދުއެވެ. ފަހެ ތިމަންކަލޭގެފާނު ބޮލުގައި ހިފާގެން ބޯއުފުލުއްވީމެވެ. ފަހެ ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ހިޔާވެރިކޮށްދީފައިވާ ވިލާގަނޑެއް ފެނުނީއެވެ. އެތާ ބޮޑުއަތްވިއިން

ނަގާފައެވެ. ފަހެ މިމަންކަލޭގެފާނު އެވިލާގަނޑު ތެރެއަށް ބަލާލެއްވުމުން

ފެނިވަޑައިގެންނެވީ جبريلُ عليه السلام އެވެ. ފަހެ جبريلُ عليه السلام މިމަންކަލޭގެފާނަށް ނިދާ

ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ކަލޭގެފާނުގެ ޤައުމުން

ކަލޭގެފާނަށް ގޮވާލެއްވި ގޮވާލެއްވުމާއި އެދިކޮޅުހެދި ޤައުމުގެ މީހުން ކަލޭގެފާނަށް ދިން

ޖަވާބު އެއްސެވި ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ފޮނުއްވައިފި ފަރުބަދަތަކުގެ މަލާއިކަތާ

ކަލޭގެފާނުގެ ގާތަށް އެބައިމީހުންނާމެދު ކަލޭގެފާނު ބޭނުންފުޅުވާ އެއްޗަކާ ދޭތެރޭގައި އަމުރުކުރެއްވުމަށް

ފަރުމާކުރައްވާށެވެ. އަދި ނުދީ ފަރުބަދަތަކުގެ މަލާއިކަތާ މިމަންކަލޭގެފާނަށް ނިދާކުރައްވައިފިއެވެ. ފަހެ

މިމަންކަލޭގެފާނަށް ސަލާމްގޮވައިލައްވައިފިއެވެ. ދެން އޭނާ ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ مُحَمَّد ގެފާނެވެ.

ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ކަލޭގެފާނުގެ ޤައުމުން ކަލޭގެފާނަށް ދިން ޖަވާބު

އައްސަވައިފިއެވެ. ވާހަކަފުޅު ހުށަހަޅުއްވައިފިއެވެ. އަދި މިމަންނަކީ ފަރުބަދަތަކުގެ ملائكةއާއެވެ. އަދި

ހަމަކަށަވަރުން ހަމައިވައި ގެންނެވީއެވެ. ފަހެ ކަލޭގެފާނުގެ ގާތަށް މިމަން ملائكة އާމިޔާ

ފަރުމާވެވުމަށެވެ. ދެން ކަލޭގެފާނު މިމަން ملائكة އާއަށް ކަލޭގެފާނު ބޭނުންފުޅުވާ އެއްޗެއް

ކުރުމަށްޓަކައެވެ. ކަލޭގެފާނު ބޭނުންފުޅުވަނީ މިމަން ملائكةއާ އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް

الأَخْشَبَيْن ނަގާލަން ކިހިނެއް ދެފަރުބަދަ ވައްތަރުކޮށްލުމަށްއެވެ. ދެން ނަބީ نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ

وسلّم ދެންނެވީއެވެ. ނޫނެކެވެ. (ޙިޔަލުން ނަގަހައްދަވާނެއެވެ.) މިމަންކަލޭގެފާނު اللَّه ގެ حضرة

ން އުއްމީދުކުރަނީ އެބައިމީހުންގެ ދަރިފަސްކޮޅުން އެއްކަލަންވުގެ اللَّه އަށް އަޅުކަންކުރާނެ އަ

އިބާދަތް އެއްވެސް އެއްޗެއް ޝަރީކުކުރާނަން ބަހާނު އެކުގަ ދަރިކުރައްވާނަމާ.

« الأَخْشبان » : الجبلان المُحِيطَان بمكَّة .. والأَخْشَبُ : هو الجبل الغليظ .

644 وعنها قالت : ما ضربَ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم شَيْئاً قَطُّ بيَدِهِ ، ولا امْرأَةً ولا خادِماً، إلاَّ أَنْ يُجَاهِدَ في سَبِيل اللَّهِ ، وما نِيل منْهُ شيء قَطُّ فَيَنتَقِم مِنْ صاحِبِهِ إلاَّ أَنْ يُنتَهكَ شَيء مِن مَحَارِمِ اللَّهِ تعالى : فَيَنْتَقِمَ للَّهِ تعالى . رواه مسلم .

އަދި އެކަމަނާ ((އެބަހީ ހަމަ لله ތަޢާލާސަތްކަލާއި عائشة ގެ ފާނު) ގެ ރިވާކުރެއް

ތެރެވިގެންވައެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަކަށްގެފާނު

އަތްފުޅުން ދުވަހަކުވެސް އެއްވެސް އެއްޗަކަށް ނުހަނދުއްވައެވެ. ނުޖަހައްވާކަށެވެ. އަދި އެއްވެސް

އަންހެނުންގެ ގައިގައި ވެސް އަދި އެއްވެސް ޚާދިމުންގެ ގައިގައިވެސް ދުވަހަކުވެސް ނުޖެހެއްސަވައެވެ. ނަމަވެސް އަކަށަވަރުން (އެއްޗެއްގައި ޖެހެއްސެވިނަމަ) ޖެހެއްސެވީ الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދު ކުރުމުގައެވެ. އަދި އަކަށަވަރުން ތިޔަ އަނިޔާއެއްގެ ބަދަލުގައި އެކަލޭގެ ކިބައިން ދުވަހަކުވެސް انتقام ނުހިއްޕަވައެވެ. ނަމަވެސް الله حرام ކުރައްވާފައިވާ ކަމަކުން ޚިލާފު އަތުވެއްޖެނަމަ ވާނީ އެކަލޭގެ ކިބައިން انتقام ހިއްޕަވައެވެ.

645 وعن أَنس رضي اللَّه عنه قال : كُنتُ أَمْشِي مَعَ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وعليه بُردٌ نَجْرَانيٌّ غليظُ الحَاشيةِ ، فأَدركَهُ أَعْرَابيٌّ ، فَجبذهُ بِرِدَائِهِ جَبْذَةً شَديدَةً ، فَنظرتُ إلى صفحة عاتِقِ النَّبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، وقَد أَثَّرَت بِها حَاشِيةُ الرِّداءِ مِنْ شِدَّةِ جبذَتِهِ ، ثُمَّ قال : يَا مُحَمَّدُ مُرْ لي مِن مالِ اللَّهِ الذي عِندَكَ . فالتَفَتَ إِلَيْه ، فضحِكَ ، ثُمَّ أَمر لَهُ بعَطَاءٍ . **متفقٌ عليه .**

މާތް اللَّه ރުހިވެވޮޑިގެންވި أنس ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އަހުރެން ހިނގަމުން ދިޔައީ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުގައި ހިނގާފައި ދިޔައިރުގައެވެ. އޭރުގައި އަޢުރާބީމީހާގެ ކަނދުރާގައި ނަޖްރާނުގެ ބޯ(ބ) ... އެވެ. ފަހެ އަޢުރާބީމީހާ ... އެވެ. އަޢުރާބީމީހާ ... أنس ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އަހުރެން ... އަޢުރާބީމީހާ ... އެވެ. ދެން އަޢުރާބީމީހާ ބުންޏެވެ. ޔާ مُحَمَّد އެވެ. ތިބާގެ އަތުގައިވާ اللهُ ގެ މުދަލުން އަހަންނަށް ދޭން އަމުރުކުރައްވާށެވެ. ފަހެ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެމީހާއަށް ބަލައިލެއްވިއެވެ. ... ދެން އެމީހާއަށް އެއްޗެއް ދެއްވުމަށް އަމުރުކުރެއްވިއެވެ.

646 وعن ابن مسعود رضي اللَّه عنه قال : كأَنِّي أَنظُرُ إلى رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يحْكِي نَبيّاً مِن الأَنبياءِ ، صلوَاتُ اللَّهِ وَسلامُه عَلَيهم ، ضَرَبَهُ قَومُهُ فَأَدموهُ ، وَهُوَ يَمسَحُ الدَّمَ عَنْ وَجهِهِ ، ويقول : « اللَّهُمَّ اغفِر لِقَومي فَإِنَّهُم لا يَعْلَمُونَ » **متفقٌ عليه .**

މާތް اللَّه ރުއްސުވުން ލެއްވި عبد اللَّه ابن مسعود ގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم، نبيބޭކަލުންގެ ތެރެއިން ބޭކަލެއްގެ ވާހަކަ ކިޔާދެއްވި
މަންޒަރު އަދިވެސް ހިމަނުންގެ ޚިޔާލުތެރޭގައި އެބަހުއްޓެވެ. އެ نبيއާގެ ޤައުމުގެ މީހުން އެ
نبي އާއަށް ބިޔަ އަނިޔާކުރިއެވެ. ފަހު ތަޅާ ލޭއޮހޮރުވާލިއެވެ. އަދި އެ نبي އާ
އެކަލޭގެފާނު (ބިމަށް ވެއްޓިގެން) عذاب އަރުވާނުލައްވާށޭ ދެންނެވުން ފުރައްސާރަ ކުރެއްވިއެވެ.
އަދި އެކަލޭގެފާނު ހުސްނިވެރިކަމާއެކު دعاء ކުރެއްވިއެވެ. އޭ ރަސްކަލާނގެ
ގައުމަށް މާފުކުރައްވާށި! މިހުރިހާ ކަމެއް ނޭނގޭ މީހުންނެވެ.
ރަސޫލުﷲ ކަލޭގެފާނު ބާރުކުރެއްވި މަގުގައި ދެކެވޮޑިގެންވެއެވެ.

647 وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه أَن رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « لَيس الشَّديدُ بِالصُّرعَةِ ، إِنَّما الشديدُ الذي يَملِكُ نفسهُ عِند الغضبِ » متفقٌ عليه .

މާތް اللَّه ރުއްސުވުން ލެއްވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ގަދަފަދަ ކަލަކީ ބިންޖެހުމުގައި ބާރުގަދަ ކަލެއް ނޫނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ގަދަފަދަ ކަލަކީ ރުޅި އައިސް ހިނދު އެމީހާގެ އަމިއްލަ ނަފްސުގެ މައްޗަށް ގަދަވާ ކަލެކެވެ.

باب احتمال الأذى

ﷲ ގެ ރުއްސުވުން އެދިގެން ދެރަވާ އުނދަގޫތަކަށް ކެތްތެރިވުމުގެ ބާބު باب

قال اللَّه تعالى (آل عمران 134): {والكاظمين الغيظ والعافين عن الناس والله يحب المحسنين}.

އަދި ރުޅި ކަތިލާ ހިފަހައްޓާ މީހުންނެވެ. އަދި މީސްތަކުންނަށް މާފުކުރާ މީހުންނެވެ. احسان ތެރިންނަށް الله ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ.

وقال تعالى (الشورى 43): {ولمن صبر وغفر، إن ذلك من عزم الأمور}.

އަދި ހަމަކަށަވަރުން، ކެތްތެރިވެ، عفو ކުރިމީހާ (ދަންނާށެވެ!) ހަމަކަށަވަރުން، އެކަންކަންވަނީ عزم ކަނޑައަޅަންޖެހޭ ކަންތައްތަކުގެ ތެރެއިންކަން ކަށަވަރެވެ.

وفي الباب الأحاديث السابقة في الباب قبله

648 وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه أَن رجلاً قال : يا رسول اللَّه إِنَّ لي قَرَابَةً أَصِلُهم وَيَقطَعوني ، وَأُحسِنُ إِليهِم ويُسِيئُونَ إليَّ ، وأَحلُمُ عَنهم ويجهلُونَ عَلَيَّ ، فقال : « لَئِن كُنتَ كمَا قُلتَ فَكَأَنَّمَا تُسِفُّهم المَلَّ ولا يزَالُ معكَ من اللَّه تعالى ظَهيرٌ عَلَيهم ما دُمْتَ عَلى ذلك »

رواه مسلم . وقد سَبَقَ شَرْحُه في « باب صلة الأرحام » .

މާތް الله ރުއްސުންގެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން (އެއްފަހަރަކު) މީހަކު رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުގައި ދަންނަވައެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާ އެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނައަށް ގާތްތިމާގެ މީހުންވެއެވެ. ތިމަންނަ އެމީހުންނާއި ގާތްތިމާގެ ކަމުގެ ގުޅުން ބަހައްޓަމެވެ. އަދި އެމީހުން ތިމަންނާއި ގާތްތިމާގެ ގުޅުން ކަނޑައެވެ. އަދި ތިމަންނަ އެމީހުންނަށް إحسانތެރި ވަމެވެ. އަދި އެމީހުން ތިމަންނާއި ދޭތެރޭ ނުބައިކަން ކަންތައް ކުރެއެވެ. އަދި ތިމަންނަ އެމީހުންނާއި ދޭތެރޭ حلم ވެރިކަމާއިކު މުއާމަލާތް ކުރަމެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ ކަންތައް ކުރަމުން ގެންދަނީ ތިބާ ބުނީ ގޮތަށް ނަމަ ތިބާ އެބައިމީހުންގެ އަނގަތަށް ހޫނު އަޅިގަނޑު އަޅުވާލާފަދައެވެ. އަދި ތިބާ އެކަމުގައި ދެމިހުންނަހާ ހިނދަކު އެމީހުންގެ ނުބައިކަމުން ތިބާ ސަލާމަތް ކުރައްވާނޭ ފަރާތެއް الله ގެ حضرة ން ތިބާއާއި އެކުވާނެއެވެ.

باب الغضب إذا انتهكت حرمات الشرع والانتصار لدين الله تعالى

شرع ގައި حرام ވެގެންވާ ކަންތައްތަކަށް އަރައިގަތުމުގެ މައްޗަށް ރުޅިއަރުވުމާއި އަދި اللهގެ ދީނަށް ނަޞްރު ދިނުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (الحج 30): {ومن يعظم حرمات اللَّه فهو خير له عند ربه}.

(ކަންހުރިގޮތީ) އެއީއެވެ. އަދި اللهގެ حرمة ތަކަށް މާތްކަންދެއްވާ މީހާ (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ، އެއީހަމަކަށަވަރުން އޭނާއަށް އޭނާގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ حضرة ގައި ހެޔޮކަން ބޮޑެވެ.

وقال تعالى (محمد 7): {إن تنصروا اللَّه ينصركم ويثبت أقدامكم}

ތިޔަބައިމީހުން اللهއަށް (އެބަހީ: اللهގެ دين އަށް) نصر ދީފިނަމަ، އެކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުންނަށް نصر ދެއްވާނެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ފައިތިލަތައް ثابت ކުރައްވާނެއެވެ.

649 وعن أبي مسعود عقبة بن عمرو البدريِّ رضي اللَّه عنه قال : جَاءَ رَجُلٌ إلى النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فقال : إنِّي لأتَأَخَّر عَن صَلاةِ الصُّبْحِ مِن أجْلِ فلانٍ مِما يُطِيل بِنَا ، فمَا رأيت النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم غَضِبَ في موعِظَةٍ قَطُّ أَشدَّ ممَّا غَضِبَ يَومئذٍ ، فقال : يَا أَيهَا النَّاس : إنَّ مِنكم مُنَفِّرين . فأَيُّكُمْ أَمَّ النَّاسَ فَليُوجِز ، فإنَّ مِنْ ورائِهِ الكَبِيرَ والصَّغِيرَ وذا الحَاجَةِ » متفق عليه.

މާތް اللَّه ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو مسعود عقبة بن عمرو البدريގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު) މީހަކު رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހަށް އައިސް ދެންނެވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިވެނި މީހާ ނަމާދު ދިގުކުރައްވާތީ ދިގުކަމުން ތިމަންނަ މިވަނީ ފަތިސް ނަމާދު ޖަމާޢަތުގައި ކުރުން ހުއްޓާލައިފީމެވެ. (ރާވީ ވިދާޅުވިއެވެ.) އެދުވަހު رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ކޯފާވެވަޑައިގަތް ފަދައިން ކޯފާވެވަޑައިގަންނަވާތަން ތިމަންނަ ދުވަހަކުވެސް ނުދެކެމެވެ. އެއަށްފަހު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ މީސްތަކުންނޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ބައެއްމީހުންނީ އެހެންމީހުން ނުފުރުތެރި ކުރުވާ

މީހުންނެވެ. ފަހެތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އިސްލާމްދީނުގައި ހަމަޖެހިފައިވާ މިހާރު ފަހެ
ކުޑަކުރުން ކާރީތުވެ. މިހާރު ހަމަކާތުވެރިވުން އަދިވާތީ ފަހަރެއްގައި ކަމެއް ހަމައެކަނި އަދި
ކުރެވޭނީ ޟަރޫރީގައި حاجةތެރިވެން ހިނގާނެއެވެ.

650 وعن عائشة رضي اللَّه عنها قالت : قدِمَ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مِنْ سفرٍ ، وقَد سَترْتُ سَهْوَةً لي بقِرامٍ فَيهِ تَمَاثيلُ ، فلمَّا رآهُ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم هتكَهُ وتَلَوَّنَ وجهُهُ وقال : « يَا عائِشَةُ : أَشَدُّ النَّاسِ عَذَاباً عِند اللَّهِ يوم القيامةِ الَّذينَ يُضاهُونَ بِخَلَق اللَّهِ » متفق عليه .

މާނައީ اللّٰه ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عائشةގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ.
رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ދަތުރުފުޅަކުން އެނބުރި ވަޑައިގަތެވެ. އަދި(އަހަރެން)
ހަރުގަނޑުގައި ތިމަންނަމެން ހުރި ކޮޓަރި ހުރި އަށަގަތިއަށްގައި ބޮޑުކަރުދާހުގައި ހުރި ތަސްވީރު
ފޮތިގަނޑެއް ދަމާލައިފީމެވެ. ފަހެ އެކަން ފެނިވަޑައިގެންފައި އެފޮތިގަނޑު ދަމާލައްވައިފިއެވެ.
(އާއިޝާގެ ދޮރުގަ ބޮޑުކަރުދާސް) މުސްކުޅި ގެ ކުލަ ދިރުވައި ތަޞްވީރެއް ނުވެއެވެ. އަދި حديث
ކުރެއްވިއެވެ.ޔާ عائشة ގެ ފާނެވެ. قِيامة ދުވަހުން އެންމެ ގަދަފަދަ عذابގައި ވާނީ އައްބަރިޔާ
اللهގެ ހެއްދެވި خلق ތަކައި އެއްވަރަށް ހެދުމުން ތަސްވީރު ކުރާ މީހުންނެވެ.

« السَّهْوَةُ » : كالصُّفَّة تكُونُ بين يدي البيت ... و « القِرام » بكسر القاف : ستر رقيق، و « هتكه » : أفسد الصورة التي فيه .

651 وعنها أَنَّ قريشاً أَهَمَّهُم شَأْنُ المرأةِ المَخزُومية التي سَرقَت فقالوا : من يُكلِّمُ فيها رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ؟ فقالوا : مَن يجتَرِيءُ عليهِ إلا أُسامةُ بنُ زيدٍ حِبُّ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ؟ فَكلَّمهُ أُسامةُ ، فقالِ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم : « أَتَشفعُ في حدٍّ مِن حُدُودِ اللَّهِ تعالى ؟ ، » ثم قامَ فَاخْتَطَبَ ثم قال : « إنما أَهْلَكَ من قبلكُم أنَّهُم كانُوا إذَا سرقَ فِيهِم الشَّريفُ تَرَكُوهُ ، وإذا سرق فِيهِم الضَّعِيفُ أَقامُوا عليهِ الحدَّ، وايْمُ اللَّه ، لو أنَّ فاطمَةَ بنت محمدٍ سرقَتْ لقَطَعْتُ يَدهَا » متفقٌ عليه .

އަދި އެކަމަށް (އެބަހީ މާތް اللّه ރުހިވޮޑިގެންވި عائشة ގެ ފަރާތުން) ރިވާވެގެން ވެއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން قريش ގައުމުގެ މީހުން مَخزُومية ޤަބީލާގެ އަންހެނެއްގެ ކަމެއްގައި ވައްކަމުގެ
ކަރު ސާބިތުވުމުން އެކަމާ ވަރަށް ކަންބޮޑުވިއެވެ. ފަހެ އެމީހުން (އަޅުގަނޑުމެން) ބުންޏެވެ.
އެކަމާމެދު رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ހަޟްރަތުގައި ވާހަކަ ދައްކާނީ ކާކު ހެއްޔެވެ؟
ފަހެ އެމީހުން ބުންޏެވެ. ހަމައެކަނި رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ލޯބިވެވޮޑިގެން
ވަޑައިގަންނަވާ، ލޯބިވެރިކަލޭގެފާނު أُسامةُ بنُ زيد ފިޔަވައި ކާކުތޯ ދެކެން އެހެން މީހަކު
ނުވެއެވެ. ފަހެ އުސާމަތު أُسامةُ ގެފާނު (އެމީހުންގެ އެދުމާ ބެހޭގޮތުން) އެކަމާ އެކަލޭގެފާނުގެ
ހަޟްރަތުގައި ދެންނެވިއެވެ. ފަހެ رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم (أُسامةُ ގެފާނުގެ އަރިހަށް
އިންކާރުކުރައްވާ) ވިދާޅުވިއެވެ. މިތާ الله ގެ ޙައްދުތަކުގެ ތެރެއިން حدّ ގެ ތެރޭގައި حد އެއް قائم
ކުރެއްވުމުގައި ތިބާ ޝަފާޢަތްތެރިވަނީ ހެއްޔެވެ؟ ދެން ދެކަނބަލުން ތެދުވެވަޑައިގެން ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ
މީސްތަކުންނަށް ޚިޠާބުކުރައްވައި މި ގޮތަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަ حديث
ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރީގައި ހުރި މީހުން ހަލާކުވީ
އެމީހުންގެ ތެރެއިން މަތިވެރި މީހަކު ވައްކަން ކޮށްފިނަމަ އެމީހަކު ދޫކޮށްލާތީއެވެ.
އަދި އެމީހުންގެ ތެރެއިން ބަލަދުވެރި މީހަކު ވައްކަން ކޮށްފިނަމަ އެމީހަކަށް ޙައްދު
ގާއިމް ކުރާތީއެވެ. މާތްالله ގަސަމެކޭ، ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން محمد ގެ
ފާނުގެ ދަރިކަނބަލުން فاطمة ގެ ފާނުގެ ވައްކަން ސާބިތުވެގެންދިޔަކަމުގައި ވިޔަސް ހަމަކަށަވަރުން
މިކަލޭގެފާނު އެކަމަނާގެ އަތްކޮޅު ކަނޑާ ހިފުމެވެ.

652 وعن أنس رضي اللّه عنه أن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم رَأَى نُخامَةً في القِبلةِ . فشقَّ ذلكَ عَلَيهِ حتَّى رُؤِي في وجهِهِ ، فقَامَ فَحَكَّهُ بيدِهِ فقال : « إن أحَدكم إذا قَام في صَلاتِه فَإنَّهُ يُنَاجِي ربَّه ، وإنَّ ربَّهُ بَينَهُ وبَينَ القِبْلَةِ ، فلا يَبْزُقَنَّ أَحدُكُم قِبلَ القِبْلَةِ ، ولكِن عَنْ يَسَارِهِ أوْ تحْتَ قدَمِهِ » ثُمَّ أخَذَ طرفَ رِدائِهِ فَبصقَ فِيهِ ، ثُمَّ ردَّ بَعْضَهُ على بعْضٍ فقال : « أَو يَفْعَلُ هكذا» متفقٌ عليه .

މާތް اللّه ރުހިވޮޑިގެންވި أنس ގެފާނުގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
(އަޅުގަނޑުމެންގެ) نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މިސްކިތުގައި قِبْلَةِ ފަރާތުގައި (ނިޔަވަޅުގަނޑެއް

ދިމާލަށް) ކުޅުގަނޑެއް ހުއްޓާ ތުލާވެއިގެން އެކަމާއިމެދު އުނދަގޫފުޅުވެ ވަޔަށްއެރިކަމުގެ މިންވަރު
ބޮޑުކަމުން މުނުފުޅުމަތިން އެކަން ފާޅުވެގެންދިޔައެވެ. ދެން ތެދުވެވަޑައިގެން އަތްޕުޅުން
އެކަން ސާފުކުރައްވައިފިއެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. حديث ކުރައްވައެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ
ތެރެއިން މީހަކު ނަމާދަށް ހުރެއްޖެ ހިނދު ދެން ވަނީ ރަސްކަލާނގެއާ އަރިހުގައި ކަމުގައި
ގަނޑުވެރިވާ ދުވަހު އިލާހީ ދެކެގެން މުނާޖާތުކުރައްވާ މުނާޖާތްކުރަނީއެވެ. އަދި އެހިނދު އޭނާގެ
ކުރިމަތިއަށް އަރިހުގައި އަލާމާތް ނުވާނެއެ ކަނާތްފަރާތުގައިވެސް ހަމަ ތިބޭއިރުގެ ދެމިހުރެ
އެ ކުޅު ކިބުލަ ފަރާތަށް قِبْلَة ވީދިމާލަށް ނަމާދުކުރައި ރާވާއިރުގައި ނޫނެވެ. ނަމަވެސް ކުރާނީ
ވާތްފަރާތުގައެވެ ނުވަތަ ފައިގެ ދަށުގައެވެ. ދެން އެހެން ކަރުދާސް ތަކެއް ގެނެސް އޭގެ
ކޮޅަށް ފެތުރުވާލުމަށް ހެދި އެކަމުގެ ހާލަތު ކަނޑުއަޅައި ބަލާތީއެވެ. ދެން އެއްބައި ހިސާބު
ކުޅެނަސް ކުރިއަކަށް ނޫން އަތުގައި ނަގާ ބަލައިގެން ދުވަސް ފެތުރުވާލީއެވެ. ދެން އެއްބައި
حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ހަމަ ހިތާމަ ދިނުމަށް ނިޔާމަތްގައެވެ.

والأمرُ بالبُصاقِ عنْ يسَارِهِ أو تحتَ قَدمِهِ هُوَ فيما إذا كانَ في غَيْرِ المَسجدِ ، فَأَمَّا في المسجدِ فَلَا يَبصُقْ إلاَّ في ثوبِهِ

ކުޅު ނުކުރާނީ ހެދުމުގައެވެ ޙަދީޘް (ވިދާޅުވިއެވެ.) ނަމާދުކުރާ މީހާ ފާޅުގައި ކަނާތްފަރާތުގައި ގޮތުގައެވެ
މިސްކިތުގެ ބޭރުގައި އެހެންކަމުގައި ހެދުމުގައި ކުޅު ކުރާންޖެހޭނެއެވެ. ދެން މިސްކިތުގައި ހެދުމުގައި
ކުރާންޖެހުމަކީ ކުޅުކުރުމުގެ ހަމަޔާއި ދުރުކަމުގެ އަދަބެވެ.

باب أمر وُلاة الأمور بالرفق برعاياهم ونصيحتهم
والشفقة عليهم والنهي عن غشهم والتشديد عليهم وإهمال مصالحهم والغفلة عنهم وعن حوائجهم

ވެރިން އެބައިމީހުންގެ ރައްޔިތުންނާ ގުޅުމުގައި މުޢާމަލާތުކުރުމުގައި ހަރުކަށިނުވެ މަޑުމައިތިރިކަމާއި، އަދި
އެބައިމީހުންނަށް ނަސޭހަތްތެރިވުމާއި، އަދި އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް އޯގާތެރިވުމާއި، އަދި
އެބައިމީހުންނާއިމެދު މަކަރުހީލަތްހެދުމާއި، އަދި އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ހަރުކަށިވުމާއި،
އަދި އެބައިމީހުންގެ މަސްލަހަތު އެއްލާލުމާއި، އަދި އެބައިމީހުންގެ
ކަންތައްތަކާއި غافلވެގެން ނުހުރުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قَالَ الله تَعَالَى : [وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ] [الشعراء : 215] ،

مؤمن ންގެ ތެރެއިން ކަލޭގެފާނަށް تبع ވި މީހުންނަށް، ކަލޭގެފާނުގެ ފިޔަވަޅު ތިރިކޮށްދެއްވާށެވެ!
(އަބުރީ: ހަދުމައިތިރިވުމަށް ޖެހިގެންނުވާނެވެ.)

وقـال تَعَـالَى : [إنَّ اللهَ يَـأمُرُ بِالْعَدْلِ وَالإِحْسَـانِ وَإِيتَـاءِ ذِي الْقُرْبَـى وَيَنْهَـى عَنِ الْفَحْشَـاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْي يَعظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ] [النحل : 90] .
ހަމަކަށަވަރުން عَدْلُ ވެރިވުމަށާއި، إحْسَانُ ވެރިވުމަށާއި، ގާތްތިމާގެ މީހުންނަށް ހެޔޮލުއިތެރިވުން
الله އަމުރުކުރައްވައެވެ. އަދި ހުތުރުކަމުން ބޭއްވުންވާ ފާޙިޝަކަމާއި، منكرات ތަކާއި، އަނިޔާވެރިވުމުން، އެކަލާނގެ ނަހީކުރައްވައެވެ. އެކަލާނގެ، ތިޔަބައިމީހުންނަށް وعظ ދެއްވަނީ، ތިޔަބައިމީހުން ހަނދުމަކުރުމަށްޓަކައެވެ.

653 وعن ابن عمر رضي الله عنهما ، قَالَ : سَمِعْتُ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، يقول : ((كُلُّكُمْ رَاعٍ ، وكُلُّكُمْ مَسْؤُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ : الإمَامُ رَاعٍ وَمَسؤُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ ، وَالرَّجُلُ رَاعٍ في أهلِهِ وَمَسؤُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ ، وَالمَرْأَةُ رَاعِيَةٌ في بَيْتِ زَوْجِهَا وَمَسْؤُولَةٌ عَنْ رَعِيَّتِهَا ، وَالخَادِمُ رَاعٍ في مال سيِّدِهِ وَمَسْؤُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ ، وَكُلُّكُمْ رَاعٍ وَمَسْؤُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ)) متفقٌ عَلَيْهِ .

މާތް اللَّه އެކަލޭގެފާނުންނާމެދު ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عبد اللَّهِ بن عمر ގެ ރިވާވާއިން
ކުރައްވަނިކޮށް حديث رسُولُ اللَّه صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ވިދާޅުވިއެވެ. ރިވާވެގެންވިއެވެ.
ކުރެއްވިއެވެ. حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ކޮންމެ
މީހަކީ ބަލާ ބެލެހެއްޓުން ބަލައިގަތް މީހެކެވެ. އަދި އެމީހާ ބަލާ ބެލެހެއްޓުންބަލައިގަތް
މީހުންނާމެދު ސުވާލު ކުރެވޭނެއެވެ. މިގޮތުން ވެރިޔާއަކީ ބަލާ ބެލެހެއްޓުން ބަލައިގަތް
މީހެކެވެ. އެމީހާ ބަލާ ބެލެހެއްޓުންބަލައިގަތް މީހުންނާމެދު އެމީހާއާ ސުވާލުކުރެވޭނެއެވެ.
އަދި ފިރިހެނާ އޭނާގެ އާއިލާ ބަލާ ބެލެހެއްޓުންބަލައިގަތް މީހެކެވެ. އަދި އޭނާ
ބަލާ ބެލެހެއްޓުން ބަލައިގަތް މީހުންނާމެދު އޭނާއާ ސުވާލުކުރެވޭނެއެވެ. އަދި

އަންހެނާއަކީ އޭނާގެ ފިރިމީހާގެ ގެ ބަލަހައްޓަންޖެހިފައިވާ މީހެކެވެ. އަދި އެކަނބުލޭގެ ބަލާބަލަހައްޓަންޖެހިފައިވާ އެއްޗަކާއިމެދު އެކަނބުލޭގާއި ސުވާލުކުރެވޭނެއެވެ. އަދި ޚާދިމު މީހާއަކީ އޭނާގެ ވެރި މީހާގެ މުދާ ބަލާބަލަހައްޓަން ޖެހިފައިވާ މީހެކެވެ. އެމީހާ ބަލާބަލަހައްޓަން ޖެހިފައިވާ ތަކެއްޗާއިމެދު އެމީހާއާއި ސުވާލުކުރެވޭނެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ކޮންމެ މީހަކީ ވެރިއެކެވެ. އަދި އެމީހަކު ބަލާ ބަލަހައްޓަން ޖެހިފައިވާ ބަޔަކާއި މެދު އެމީހަކާ ސުވާލުކުރެވޭނެއެވެ.

654 وعن أَبي يعلى مَعْقِل بن يَسارٍ رضي اللَّه عنه ، قَالَ : سَمِعْتُ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، يقول : ((مَا مِنْ عَبْدٍ يَستَرْعِيهِ اللهُ رَعِيَّةً ، يَمُوتُ يَوْمَ يَمُوتُ وَهُوَ غَاشٌّ لرَعِيَّتِهِ ، إلاَّ حَرَّمَ اللهُ عَلَيْهِ الجَنَّةَ)) متفقٌ عليه .

وفي رواية : ((فَلَمْ يَحُطْهَا بِنُصْحِهِ لَمْ يَجِدْ رَائِحَةَ الجَنَّةِ)) .

وفي رواية لمسلم : ((مَا مِنْ أميرٍ يلي أمور المُسْلِمينَ ، ثُمَّ لا يَجْهَدُ لَهُمْ وَيَنْصَحُ لَهُمْ ، إلاَّ لَمْ يَدْخُلْ مَعَهُمُ الْجَنَّةَ)) .

މާތްاللَّه ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو يعلى مَعْقِل بن يَسارٍ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މާތް الله سبحانه وتعالى ބައެއްގެ މައްޗަށް އެއްވެސް ވެރިކުރެއްވުމުން އަޅަކު އެމީހާ މަރުވާދުވަހު އޭނާގެ ރައްޔިތުންނަށް މަކަރުހަދައިގެން ހުރެމަރުވެއްޖެނަމަ الله سبحانه وتعالى އެމީހެއްގެ މައްޗަށް ސުވަރުގެ حرام ކުރައްވާފިއެވެ.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުންނަށް نصيحةތެރިނުވެ ހުރެއްޖެނަމަ ސުވަރުގޭ މީރުވަސް ނުލިބޭނެއެވެ.

އަދި مسلم ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އެއްވެސް އަމީރަކު މުސްލިމުންގެ ކަންކަމާއި ހަވާލުވުންފަހު އެމީހުންގެ މަސައްކަތްނުކޮށް އަދި އެމީހުންނަށް ނަސޭހަތްތެރިނުވެ ހުރެއްޖެނަމަ އެމީހުންނާއި އެކު އަމީރަކަށް ސުވަރުގެއަށް ނުވަދެވޭނެއެވެ.

655 وعن عائشة رضي الله عنها ، قالت : سَمِعْتُ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، يقول في بيتي هَذَا : ((اللَّهُمَّ مَنْ وَلِيَ مِنْ أمْرِ أُمَّتِي شَيْئاً فَشَقَّ عَلَيْهِمْ ، فاشْقُقْ عَلَيْهِ ، وَمَنْ وَلِيَ مِنْ أَمْرِ أُمَّتِي شَيْئاً فَرَفَقَ بِهِمْ ، فَارفُقْ بِهِ)) رواه مسلم .

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عائشة ގެފާނުގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންނާގެ މިގެގައި ހުންނަވައިގެން ދުޢާ ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއިވިމެވެ. އެކަލޭގެފާނު ދުޢާ ކުރެއްވިއެވެ. اللَّهُمَّ ހައްދުވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހުއެވެ! ތިމަންނާގެ އުއްމަތުގެ ކަމެއްގެ ވެރިކަން ލިބިގެން އިސްވެރިޔަކު އެމީހުންގެ މައްޗަށް އުނދަގޫކޮށްފިނަމަ އިލާހީ ކަލޭގެފާނު އުނދަގޫކޮށް ދެއްވާނދޭވެ! އަދި ތިމަންނާގެ އުއްމަތުގެ ކަމެއްގެ ވެރިކަން ލިބިގެން އިސްވެރިޔަކު އެމީހުންނަށް ލުއިފަސޭހަކޮށްފިނަމަ އިލާހީ ކަލޭގެފާނު ލުއިފަސޭހަކޮށް ދެއްވާނދޭވެ!

656 وعن أَبي هريرة رضي اللَّه عنه ، قَالَ : قَالَ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : ((كَانَتْ بَنُو إسرَائِيلَ تَسُوسُهُم الأَنبِيَاء ، كُلَّمَا هَلَكَ نَبِيٌّ خَلَفَهُ نبيٌّ ، وَإنَّهُ لاَ نَبِيَّ بَعْدِي ، وَسَيَكُونُ بَعْدِي خُلَفَاءُ فَيَكثُرُونَ)) ، قالوا : يَا رسول الله ، فَمَا تَأْمُرُنَا ؟ قَالَ : ((أَوْفُوا بِبَيْعَةِ الأَوَّل فَالأَوَّل ، ثُمَّ أَعْطُوهُمْ حَقَّهُمْ ، وَاسأَلُوا اللهَ الَّذِي لَكُمْ ، فَإنَّ اللهَ سَائِلُهُمْ عَمَّا اسْتَرْعَاهُمْ)) متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. بَنُو إسرَائِيل ބަޔަކީ މީހުންގެ ބާރުގަދަ ދަޢުލަތެއް ބަލަހައްޓައި ހިންގަނީ ނަބިއްޔުންނެވެ. އެއް نَبي ބަލިވެ ވަފާތުވުމުން އަނެއް نَبي ފާހަގަވެ ގެންގުޅެއެވެ. އަދި ތިމަންނާގެ ފަހުން އެހެން نَبي ކަލޭގެފާނެއް ނުވެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނާގެ ފަހުން ވެރިން ގިނަވެގެންދާނެއެވެ. ކިޔަން ބޭފުޅުން ކިހިނެއް ތިބޭނީ ހެއްޔެވެ. أصحاب ބޭފުޅުން އެދިވަޑައިގަތެވެ. އެބޭފުޅުންގެ ޚަލީފާ ވެރިން ބެހެއްޓުމުގެ އުސޫލުގެ ޙައްޤު ތިމަންނަށް އެނގިވަޑައިގަތުމުން ބޭފުޅުންގެ ދަށުގައި ތިބޭ ރަޢިއްޔަތު ކިހިނެއް ކޮށްފާނީ ތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެންމެ ފުރަތަމަ ބޭފުޅާއަށް ދިން ޢަހުދު ފުއްދުމަށް ކަމަށްވާ بِبَيْعَةِ ފުރިހަމަ ކުރާށެވެ. ދެން އެ بِبَيْعَةِ ކުރުން ވެރިންގެ ޙައްޤުތައް އަދާކުރާށެވެ. އަދި ތިބާމީހުންގެ ޙައްޤު ހޯދުން الله އަށް ދުޢާކުރާށެވެ. އެހެނީ

ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى އެބައިމީހުން ކުރާން އެބައިމީހުން ގެ ޙާއްޖަތްތަކާއި ދަތި
ކަންތައްތަކާއި ފަގީރުކަމުގެ ގޮތްތަކުން (قِيامةِ ދުވަހުން) ސާބިތުކުރައްވާނެއެވެ.

657 وعن عائِذ بن عمرو رضي اللَّه عنه : أَنَّهُ دَخَلَ عَلَى عُبَيْد اللهِ بن زيادٍ ، فَقَالَ لَهُ : أيْ بُنَيَّ ، إنِّي سَمِعْتُ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، يقول : ((إنَّ شَرَّ الرِّعَاءِ الحُطَمَةُ)) فإيَاكَ أن تَكُونَ مِنْهُمْ . متفقٌ عَلَيْهِ .

ރަޟިاللَّه ޢަންހުމާގެ ޝަރަފުވެރި عائِذ بن عمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابي , ރަޟިاللَّه ޢަންހުމާގެ ޝަރަފުވެރި عُبَيْد اللهِ بن زياد ގެ އަރިހަށް ވަދެވަޑައިގެންފައެވެ. ދެން އޭނާއަށް އެ صحابي , ގެ އަރިހުގައި ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ ދަރިކަލުނޭވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް މިގޮތަށް އަޑުއިވިއްޖެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެންމެ ނުބައި ވެރިން ތަކުން ވަނީ ރައްޔިތުންނަށް ހަރުކަށި އަދި ރައްޔިތުންނަށް ގޯސް ގޮތެއް ހިންގާ ފަރާތްތަކެވެ. ފަހެ ތިބާ ބަލާށެވެ. އެފަދަ މީހުންގެ ތެރެއިން ވުމުން ދުރުހެލިވުމަށް އިސްކުރަށެވެ.

658 وعن أَبي مريم الأزدِيِّ رضي اللَّه عنه : أنّه قَالَ لمعاوية رضي اللَّه عنه : سَمِعْتُ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، يقول : ((مَنْ وَلاَّهُ اللهُ شَيْئاً مِنْ أُمُورِ المُسْلِمِينَ ، فَاحْتَجَبَ دُونَ حَاجَتِهِمْ وَخَلَّتِهِمْ وَفَقْرِهِمْ ، احْتَجَبَ اللهُ دُونَ حَاجَتِهِ وَخَلَّتِهِ وَفَقْرِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ))
فجعل معاوية رجلاً عَلَى حوائج النَّاسِ . رواه أَبُو داود والترمذي .

ރަޟިاللَّه ޢަންހުމާގެ ޝަރަފުވެރި أبومريم الأزدِيّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابي , ރަޟިاللَّه ޢަންހުމާގެ ޝަރަފުވެރި معاوية އަށް ދަންނަވައިފައެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް މިގޮތަށް އަޑުއިވިއްޖެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުސްލިމުންގެ ކަންތައްތަކުގެ ތެރެއިން ކަމެއްގެ ވެރިކަން އިސްލާމުން ބަލައިގަތް މީހާ ފަހެ އެބައިމީހުންގެ ބޭނުންތަކާއި އަދި އެބައިމީހުންގެ ފަގީރުކަމުގެ ދަތިކަން އަޑުއަހައިދިނުމުން ދުރުވެއްޖެނަމަ، ވެރިއެއް ދުރުވެއްޖެނަމަ قِيامةِ ދުވަހުން الله سبحانه وتعالى އެމީހާގެ ބޭނުންތަކާއި އަދި ފަގީރުކަމުގެ ދަތިކަން ނަސްސުރު ދެއްވުން ދުރުކުރައްވާނެއެވެ. ފަހެ މިޙަދީޘްގެ އަޑުއެހުމުގެ ފަހުގައި ރަޟިالله

ދުއްސުނާއެއްވީ معاوية މިފަދަ މީސްމީހުންގެ ހާލު ދަންނަވައިދެއްވުމަށްފަހު މިހާރު އަހުރެން ކުރެއްވާނީ ބަހަށްޖެހިވަޑައިގެ.

باب الوالي العادل

عدل ވެރިޔާގެ ހެވަކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

قال اللَّه تعالى (النحل 90): {إن اللَّه يأمر بالعدل والإحسان وإيتاء ذي القربى} الآية.

ހަމަކަށަވަރުން عَدْلُ ވެރިވުމަށާއި، إحْسَانُ ވެރިވުމަށާއި، ގާތްތިމާގެ މީހުންނަށް ހެއުދެއްވުމަށް الله އަމުރުކުރައްވައެވެ.

وقال تعالى (الحجرات 9): {وأقسطوا إن اللَّه يحب المقسطين}.

އަދި ތިޔަބައިމީހުން عدل ވެރިވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން عَدْلُ ވެރިންނަށް الله ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ.

659 وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه ، عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « سَبْعَةٌ يُظِلُّهُمُ اللَّه في ظلِّهِ يومَ لا ظلَّ إلاَّ ظِلُّهُ : إمَامٌ عادِلٌ ، وشَابٌّ نَشأَ في عِبادَةِ اللَّهِ تَعالى ، ورَجُلٌ مُعَلَّقٌ قَلبُهُ في المَسَاجِدِ ، ورجُلانِ تَحَابَّا في اللَّه ، اجتَمعَا عليهِ ، وتَفرَّقَا علَيهِ ، ورجُلٌ دعَتهُ امرَأَةٌ ذَاتُ مَنصِبِ وجمَالٍ ، فقَال : إنِّى أَخَافُ اللَّه ، ورَجُلٌ تَصَدَّقَ بِصدقةٍ ، فَأَخْفَاها حتَّى لا تَعلَمَ شِمالُهُ ما تُنفِقُ يمينُهُ ، ورَجُلٌ ذَكَر اللَّه خَالِياً فَفَاضَتْ عيناهُ » متفقٌ عليه .

ގާތް اللَّه ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ސަޙާބާއަށް ސަލާމް ހެދެވި نَبي ކަލޭގެފާނުގެ ރިވާއިން ރިވާކުރެވިފައިވާ. އަކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައިފައިވެއެވެ. ހަތް ބަޔަކަށް މަށްޗާ ގާތް الله سبحانه وتعالى (قِيامةِ ދުވަހު) އެއިލާހުގެ ހިޔަނިވެރިކަން ދެއްވާނެއެވެ. އެދުވަހަކީ އެއިލާހުގެ ހިޔަނިވެރިކަން ފިޔަވައި އަނެއްހައްވެސް ހިޔަނިވެރިކަމެއް ނުވާނެ ދުވަހެވެ. އެއީ

ޢަދުލުވެރި ވެރިޔާ އާއި އަދި اللهއަށް އަޅުކަންކުރުމުގައި ދެމިހުރެގެން އުޅުއްވި ބޮޑުވާ ޒުވާނާއާއި
އަދި އެމީހާގެ ހިތް މިސްކިތާއި ގުޅިފައިވާ މީހާއާއި އަދިاللهއަށްޓަކައި ގުޅުން ބައްދަލުކޮށް
އެކުވެރިވެލާއިރު މީހުންނާއި އަދި ނަސަބުގެ ބޮޑު މަޤާމުގެ އަންހެނަކު ފާޙިޝަކަމަށް
ގޮވާލިނަމަވެސް ތިމަންނަ الله އަށް ބިރުވެތިވަން ބުނެ އެކަމުން ދުރުހެލިވާ މީހާއާއި އަދި
ކަނާއަތުން ކުރާ صدقةއެއް ވާތްއަތް ނޭނގޭ ގޮތަށް ސިއްރުން ދޫކުރާ މީހާއާއި އަދި އެކަނިވެރިކޮށް الله
ހަނދުމަކުރުމުން ލޮލުން ކަރުނަ އައިރުގެންދާ މީހާއެވެ.

660 وعن عبد اللَّهِ بنِ عمرو بن العاص رضي اللَّهُ عنهما قال : قال رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: « إنَّ المُقسطِينَ عِنْدَ اللَّهِ عَلى مَنابرَ مِنْ نورٍ : الَّذِينَ يعْدِلُونَ في حُكْمِهِمْ وأَهليهِمْ وما وُلُّوا » رواهُ مسلم .

މާތް اللَّه ރުހިވޭ ޞަޙާބީ عبد اللَّهِ بن عمر بن العاص ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަހަމަކަމުން ޢަދުލުވެރިވާ މީހުން اللهގެ حضرةގައި ނޫރުންވާ މިންބަރުތަކެއްގެ މަތީގައެވެ. އެބައިމީހުންނަކީ އެބައިމީހުންގެ އާއިލާތަކާއި މަސްއޫލިއްޔަތު ނިސްބަތްވާގޮތުން ޙުކުމްކުރުމުގައި އަދި އެބައިމީހުންނާ ވެރިކަމުގައި ޙަވާލުކުރެވުނު ކަމުގައި އިންސާފުން ޙުކުމްކުރާ މީހުންނެވެ.

661 وعَن عوفِ بن مالكٍ رضي اللَّه عنه قال : سمِعْتُ رسولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقولُ : «خِيَارُ أَئمتكُمْ الَّذينَ تُحِبُّونهُم ويُحبُّونكم ، وتُصلُّونَ علَيهِم ويُصلُّونَ علَيكُمْ ، وشِرَارُ أَئمَّتِكُم الَّذينَ تُبْغِضُونهُم ويُبْغِضُونَكُمْ ، وتَلْعُنونَهُمْ ويلعنونكم » قال : قُلْنا يا رسُول اللَّهِ ، أَفَلا نُنابِذُهُمْ ؟ قالَ : « لا ، ما أَقَامُوا فِيكُمُ الصَّلاةَ ، لا ، ما أَقَامُوا فيكُمُ الصَلاة » مسلم.

މާތްاللَّه ރުހިވޭ ޞަޙާބީ عوفِ بن مالك ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން އަޑުއެހީމެވެ. އަޅުގަނޑުމެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ވެރިންގެ ތެރެއިން ހެޔޮ ވެރިންނަކީ ތިޔަބައިމީހުން އެބައިމީހުންނަށް ލޯބިވާ އަދި އެބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ލޯބިވާ އަދި ތިޔަބައިމީހުން

އެމީހުންނަށްޓަކައި ހެޔޮދުޢާކޮށް އަދި އެމީހުން ތިޔަބައިމީހުންނަށްޓަކައި ހެޔޮދުޢާ ކުރާ މީހުންނެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ބޭކަލުން ހިތްވޭ އެންމެ ނުބައި ވެރިންނަކީ ތިޔަބައިމީހުން އެބައިމީހުންނަށް ކޯފާވާ އަދި އެބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ރުޅިއަންނަ އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެބައިމީހުންނަށް ލަޢުނަތްކިޔާ އަދި އެބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ލަޢުނަތް ކިޔާ މީހުންނެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. ދެންނެވުނެވެ. ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ. ފަހެ އަހަރެމެން ކަނޑިން އެމީހުންނާ ދެކޮޅުހަދަމާތޯއެވެ؟ حديث ކިޔައިދެއެވެ. ނޫނެކެވެ. އެބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ މެދުގައި ނަމާދު قائم ކުރައްވާހާ ހިނދަކު ދެކޮޅުނުހަދާށެވެ. ނޫނެކެވެ. އެބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ މެދުގައި ނަމާދު قائم ކުރައްވާހާ ހިނދަކު ދެކޮޅުނުހަދާށެވެ.

قوله : « تُصلُّونَ عَلَيْهِمْ » : تَدْعونَ لهُمْ .

662 وعَنْ عِيَاضِ بن حِمار رضي اللَّهُ عَنْهُ قالَ : سمِعْت رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقولُ : «أَهْلُ الجنَّةِ ثَلاثَةٌ : ذُو سُلْطانٍ مُقْسِطٌ مُوَفَّقٌ ، ورَجُلٌ رَحِيمٌ رَقيقٌ القَلْبِ لِكلِّ ذِي قُرْبَى وَمُسْلِمٍ ، وعَفِيفٌ مُتَعَفِّفٌ ذُو عِيالٍ » رواهُ مسلم .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ގެފާނު عيَاضِ بن حِمار ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް މިހެން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައެވެ. ތިން ސުވަރުގެ އަހުލުވެރިންނަކީ ތިން ބަޔެކެވެ. އެއީ ޢަދުލުވެރި ތައުފީޤު ލިބިގެންވާ ވެރިޔަކާއި، ގާތްތިމާގެ މީހުންނާއި މުސްލިމުންނަށް ހިތްހެޔޮ ރަޙްމަތްތެރިވެގެންވާ މީހާއާއި، ގިނަ ޢިޔާލުވެރިކަމާއެކު ސުވާލުކުރުމުން ދުރުހެލިވެ ޢިއްފަތްތެރިވާ މީހާއެވެ.

باب وجوب طاعة ولاة الأمور في غير معصية

ފާފަ ނޫން ކަންކަމުގައި ވެރިންނަށް ކިޔަމަންތެރިވުން ވާޖިބުވާކަމުގެ ބާބު
އެބައިމީހުން އަމުރުކުރާ ކަމަކީ ފާފައެއް ނަމަ ކިޔަމަންތެރިވުން حرام ވާކަމުގެ باب

وتحريم طاعتهم في المعصية

قال اللّه تعالى (النساء 59): {يا أيها الذين آمنوا أطيعوا اللّه، وأطيعوا الرسول، وأولي الأمر منكم}

އޭ إيمان ވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް ކިޔަމަންވާށޭވެ! އަދި رسولއާ އާއި، ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިންވާ ވެރިންނަށްވެސް ކިޔަމަންވާށޭވެ!

663 وعن ابن عمر رضي اللّهُ عنهما عَن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « عَلى المَرْءِ المُسْلِمِ السَّمْعُ والطَّاعَةُ فِيما أَحبَّ وكرِهَ ، إلاَّ أنْ يُؤْمَرَ بِمَعْصِيَةٍ فَإذا أُمِر بِمعْصِيَةٍ فَلاَ سَمْعَ وَلا طاعَةَ » متفقٌ عليه .

މާތްاللّه ރުހުންލެއްވި عبد اللّهِ بن عمر، نبيއާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައިފައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކޮންމެ މުސްލިމެއްގެ މައްޗަށް ވާޖިބު ވެގެންވަނީ އެމީހާ ރުހޭ ކަންތައްތަކުގައާއި ނުރުހޭ ކަންތައްތަކުގައި އަދި ވެރިން ކުރާ އަމުރުތަކަށް އެމީހުން ފާފައެއްކުރުމަށް އަމުރުނުކުރާ ހިނދަކު ކިޔަމަންތެރިވުމެވެ. ފަހެ ފާފައަކަށް އަމުރު ވެއްޖެނަމަ އެއަށް އަޑުއަހައި ކިޔަމަންވުމެއް ނުވެއެވެ.

664 وعنه قال : كُنَّا إذا بايَعْنَا رسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عَلى السَّمْعِ والطَّاعةِ يقُولُ لَنَا : «فيما اسْتَطَعْتُمْ » متفقٌ عليه .

އަދި އެ صحابي , ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން رسُولُ اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަތްޕުޅުގައި މައްޗަށް އަޑުއަހައި ކިޔަމަންވުމަށް بيْعَة ކުރެވުމުން ހިނދު ތިމަންމެންނަށް އަންގަވައެވެ. (އަޑުއަހައި ކިޔަމަންވުމަށް ބާރުވާވަރަކުން) ތިޔަބައިމީހުންނަށް ލިބިގެންވާ ކަމަށްފާހަގަކުރައްވާ މައްޗަށެވެ.

665 وعنهُ قال : سَمِعْتُ رسُولَ اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقول : « مَنْ خلَعَ يَداً منْ طَاعَةٍ لَقِيَ اللَّه يوْمَ القيامَةِ ولاَ حُجَّةَ لَهُ ، وَمَنْ ماتَ وَلَيْس في عُنُقِهِ بيْعَةٌ مَاتَ مِيتةً جاهِلَيَّةً » رواه مسلم

އަދި އެ صحابي ,   (އެބަހީ މާތްالله އެކަލޭގެފާނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ ޞަޙާބީ عبد اللهِ بن
عمر) ގެ ދަރިކަލުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث
ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަންނަށް އަޑުއިވުނީމެވެ. ކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވެރިންނަށް ކިޔަމަންތެރިވުމުން
ކިޔަމަންތެރިވުމުން ފަހަތަށް ޖެހޭ މީހާ قيامة ދުވަހުން الله އާއި ބައްދަލުވާނީ ހުއްޖަތެއް
ނެތިއެވެ. އަދި ގޮތަކުން ވެރިކަމުގެ ބައިޢަތެއް ނެތި މަރުވާ މީހާ، އެ މަރުވަނީ ببيْعَة
ނުހުންނަ ހާލު ... جاهِلِيَّة ... މަރުވުމެކެވެ.

وفي روايةٍ له : « ومَنْ ماتَ وَهُوَ مُفَارِقٌ للْجَماعةِ ، فَإِنَّهُ يمُوت مِيتَةً جَاهِلِيَّةً » . « المِيتَةُ » بكسر الميم .

އަދި އެކަން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އަދި ވެރިޔާއަށް ކިޔަމަންތެރިވުމުން ދުރުވެގެން ހުރެ
މަރުވާމީހާ ... جاهِلِيَّة ... މަރުވުމެކެވެ.

666 وعَن أنَسٍ رضي اللَّهُ عنه قال : قال رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « اسْمَعُوا وأطيعوا ، وإنِ اسْتُعْمِل عليْكُمْ عبْدٌ حبشىٌّ ، كَأَنَّ رَأْسهُ زَبِيبَةٌ » رواه البخاري .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أنسَ ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه
صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ވެރިންގެ އަމުރުތަކަށް އަޑުއަހާށެވެ.
އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެމީހުންނަށް ކިޔަމަންތެރިވާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް
ޙަބަޝީ އަޅަކު ... ބޮލުގެ ... ފަދައިން
... ވެރިކަން ... ނަމަވެސް އެވެ.

667 وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه قال : قالَ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْه وسلَّم : « عليْكَ السَّمْعُ وَالطَّاعةُ في عُسْرِكَ ويُسْرِكَ وَمنْشَطِكَ ومكْرهِكَ وأَثَرَةٍ عَلَيْك » رواهُ مسلم .

މާތްﷲ ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ވެރިންގެ ވާހަކަތައް އަޑުއަހާށެވެ. އަދި އެއަށް ކިޔަމަންތެރިވާށެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ބޮޑުކަން ވާޖިބުވެގެންވެއެވެ. އެއީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ބޮޑުކަން ތިރިވެގެންވާ حالަތުގައި، އަދި ތަނަވަސްވެގެންވާ حالަތުގައި، އަދި ތިޔަބައިމީހުން ރުހޭ حالަތުގައި، އަދި ތިޔަބައިމީހުން ނުރުހޭ حالަތުގައި، އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ހައްޤުތައް ނިގުޅައިގަންނަމުންދާ حالަތުގައިވެސްވެއެވެ.

668 وعن عبدِ اللَّهِ بن عَمرو رضي اللَّه عنهما قال : كُنَّا مَع رسول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم في سفَرٍ ، فَنَزَلْنا منْزِلاً ، فَمِنَّا منْ يُصلحُ خِباءَهُ ، ومِنَّا منْ ينْتَضِلُ ، وَمِنَّا مَنْ هُوَ في جَشَرِهِ، إذْ نادَى مُنَادي رسول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : الصَّلاة جامِعةٌ . فاجْتَمعْنَا إلى رَسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقال : « إنَّهُ لَمْ يكُنْ نبي قَبْلي إلاَّ كَانَ حقا علَيْهِ أنْ يَدُلَّ أُمَّتَهُ عَلى خَيرِ ما يعْلَمُهُ لهُمْ ، ويُنْذِرَهُم شَرَّ ما يعلَمُهُ لهُم ، وإنَّ أُمَّتَكُمْ هذهِ جُعِلَ عَافيتُها في أَوَّلِها ، وسَيُصِيبُ آخِرَهَا بلاءٌ وأُمُورٌ تُنكِرُونَهَا، وتجيءُ فِتَنٌ يُرقِّقُ بَعضُها بَعْضاً ، وتجيء الفِتْنَةُ فيقُولُ المؤمِنُ : هذهِ مُهْلِكَتي ، ثُمَّ تنْكَشِفُ ، وتجيءُ الفِتنَةُ فيَقُولُ المُؤْمِنُ : هذهِ هذهِ ، فَمَنْ أَحَبَّ أنْ يُزَحْزَحَ عن النَّارِ ، ويُدْخَلَ الجنَّةَ ، فَلْتَأْتِهِ منيته وَهُوَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَاليَوْمِ الآخِرِ ، ولَيَأْتِ إلى الناسِ الذي يُحِبُّ أَنْ يُؤتَى إلَيْهِ .

ومَنْ بَايع إماماً فَأَعْطَاهُ صفْقَةَ يدِهِ ، وثمَرةَ قَلْبهِ . فَليُطعْهُ إنِ اسْتَطَاعَ ، فَإنْ جَاءَ آخَرُ ينازِعُهُ ، فاضْرِبُوا عُنُقَ الآخرِ » رواهُ مسلم .

މާތްﷲ އެދެބައިމީހުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبد اللّهِ بن عمر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ.ތިމަންމެން އެއްފަހަރަކު رسُولُ اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އަރިހުގައި ދަތުރުކުރީމެވެ. ތިމަންމެން ތިބީމެވެ. ދެން (އެތަނުގައި ތިމަންމެން) ތިމަންމެންގެ ތެރެއިން ބައެއް މީހުން އެމީހުންގެ ފާރުގެތަކުގެ ކަންތައް ރާވަމުން ތިބިއެވެ. އަދި ތިމަންމެންގެ ތެރެއިން ބައެއް މީހުން ދިއުޅަމުންދެ ތިޔޫނުން ކުޅެމުން ތިބިއެވެ. އަދި ތިމަންމެންގެ ތެރެއިން ބައެއްމީހުން އެމީހުންގެ ޖަނަވާރުތަކާއި ގޮތް އޮތެން ތިބިއެވެ. ދެންފަހެ ތިމަންމެން ގޮވާލީ ކުއްލިއަކަށް رسُولُ اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ނަމާދަށްޓަކާ

"ނަމާދަށް ޖަމާވެވޭތޯ" ހަރުއަޑުން ގޮވާލިއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން ޖަމާވުމުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހަށް ޖަމާވީމުއެވެ. އެހިނދު އަޅުގަނޑުމެންނާ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ކުރީގައި އިސްވެދިޔަ ކޮންމެ نبي ބޭކަލުންގެ ޒިންމާއަކީ އެބޭކަލުންނަށް އެނގިވަޑައިގަންނަވާ ހުރިހާ ހެޔޮކަމަކަށް އެބޭކަލުންގެ އުއްމަތަށް ބާރުއަޅުއްވުމެވެ. އަދި އެބޭކަލުންނަށް ނުބައިކަމުގައި އެނގިވަޑައިގަތް ކަންތައްތަކުން ސަމާލުކޮށްދެއްވުން އެބޭކަލުންގެ އުއްމަތަށް ބަޔާންކޮށްދެއްވުމެވެ.(މިވާ ދަންނަވަމުއެވެ.) އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބޭފުޅުންގެ މިއުއްމަތުގެ عَافيتُه ގެ ނިޔަލަތް ލައްވާފައިވަނީ އެއުއްމަތުގެ ކުރީގެބަޔަށެވެ. އަދި އެއުއްމަތުގެ ފަހުބައިގައިވަނީ ބަލާމުސީބާތްތަކާއި އަދި ތިޔަބޭފުޅުން ނުރުހޭނެ ކަންތައްތަކެވެ. އަދި އެތުރިގެން ފިތުނަތަކެއް އަންނާނެއެވެ. އެކަތި އަނެއްކައި އަޅާބަލާއިރު ކުޑަކޮށް ހީވެގެންދާނެއެވެ. އެގޮތަށް ފިތުނައެއް އައުމުން މުއުމިނު އަށް ހަލާކުވި ބުނާނެއެވެ. އެ ފިތުނައިގެ ސަބަބުން ތިމަން ހަލާކު ވެދާނެ ހިނގައިދާނެއެވެ. ދެން އެފިތުނައިން ސަލާމަތްވެގެން ހިނގައިދާނެއެވެ. އަދި އެހެން ފިތުނައެއް އައިސްދާނެއެވެ. އަދި މުއުމިނު ބުނާނެއެވެ. މިއީ ތިމަންނަ ހަލާކުވާނެ ފިތުނައެވެ. މިއީ ތިމަންނަ ހަލާކުވާނެ ފިތުނައެވެ. ވީމާ ފަހެ ތިޔަބޭފުޅުންގެ ތެރެއިން ނަރަކައިގެ އަލިފާނުން ސަލާމަތްވެ ވާން ބޭނުންވާނަމަ، އަދި ސުވަރުގެއަށް ވަންނަން ބޭނުންވާނަމަ ފަހެ އޭނާ اللهއަށް އާޚިރަތް ދުވަހަށް އީމާންވާގޮތުގައި ހާލަތުގައި މަރުވާތޯއެވެ. އަދި މީހުން ތިމާއާ މުޢާމަލާތް ކުރުމަށް ބޭނުންވާ ގޮތަށް އޭނާ މީހުންނާ މުޢާމަލާތް ކުރާތޯއެވެ. އަދި ވެރިއަކަށް بَيْعَة ކުރާކަމަށް އިޚްލާސްތެރި ކަމުގައި އޭނާ ކުރާތޯއެވެ. އަދި ކުޅަދާނަކަން ލިބިގެންވާނަމަ އޭނާގެ ވެރިޔާގެ އަމުރަށް ކިޔަމަންވާތޯއެވެ. ފަހެ އެހެން މީހަކު އެވެރިޔާއާ ދެކޮޅަށް ވެރިކަމަށް ޒުވާބުކުރާނަމަ ފަހެ ތިޔަބޭފުޅުން އެމީހާގެ ކަރު ކަނޑާލާށެވެ.

قَوْله : « يَنْتَضِلُ » أي : يُسابِقُ بالرَّمْي بالنَّبْل والنُّشَّاب . « والجَشَرُ » بفتح الجيم والشين المعجمة وبالراءِ : وهي الدَّوابُّ التي تَرْعَى وتَبيتُ مَكانَها . وقوله: « يُرقِّقُ بعْضُهَا بَعضاً » أي : يُصيِّرُ بعضَها بعضاً رقِيقاً ، أي : خَفِيفاً لِعِظَمِ مابعْدَهُ ، فالثَّاني يُرقِّقُ الأَوَّلَ . وقيلَ : معناهُ: يُشَوِّقُ بَعْضُهَا إلى بعْضٍ بتحْسينها وتسْويلها وقيلَ : يُشْبِهُ بعضُها بَعْضاً .

669 وعن أبي هُنَيْدةَ وائِلِ بن حُجْرٍ رضي اللَّه عنه قالَ : شأَلَ سَلَمةُ بنُ يزيدَ الجُعْفيُّ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فقالَ : يا نبي اللَّهِ ، أرأَيْتَ إنْ قَامَتْ علَيْنَا أُمراءُ يَسأَلُونَا حقَّهُمْ ، ويمْنَعُونَا حقَّنا ، فمَا تَأْمُرُنَا ؟ فَأَعْرَضَ عنه ، ثُمَّ سألَهُ ، فَقَال رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم « اسْمَعُوا وأطِيعُوا ، فَإنَّما علَيْهِمْ ماحُمِّلُوا وعلَيْكُم ما حُمِّلْتُمْ » رواهُ مسلم .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސުބްޙާނަހޫ أبو هُنَيْدَةَ وائِلِ بن حُجْرٍ ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. سَلَمَةُ بنُ يزيدَ الجُعْفيّ ، رسُولُ اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم ޢަރުޟުކޮށް ސުވާލު ކުރެއްވިއެވެ.ޔާ اللهގެ نبيއާއެވެ. ތިމަންމެންގެ މައްޗަށް އިސްވާ ވެރިން އަމިއްލަހަށް ޙައްޤުވާ ހައްޤުތައްދޫކޮށްލުމަށް ތިމަންމެންނަށް އަމުރުކުރޭ އަދި ތިމަންމެންނަށް ހައްޤުވާ ހައްޤުތައް އަދާނުކޮށް އަދާނުކުރާނަމަ ތިމަންމެން ހިފަހައްޓާކަމުގައިވާނަމަ ކަލޭގެފާނު އަމުރުކުރައްވަނީ ކޮންކަމެއް؟ އަރިސްދު އަށާރަވަރަކު (އެއަށް ޖަވާބު ނުދެއްވާ އަނބުރާ ސުވާލުކުރިއިރު ރަސޫލުﷲ ސަލްލަﷲ ޢަލައިހި ވަސައްލަމް ކުރެއްވިއެވެ. ދެން އަނެއްކާ އަބުރާ ސުވާލު ދެވަނަ ފަހަރަށް އެއްސެވުމުން ފަހެ ، رسُولُ اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އަބުރާ ސުވާލުކުރުމުން އެންގެވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ވެރިންގެ އަމުރުތަކަށް އަޑުއަހާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެމީހުންނަށް ކިޔަމަންތެރިވާށެވެ. މީހުން ހަމަހަމަކަމުން އެމީހުން ކުރަހަންޖެހޭ ޒިންމާވެރިވާ އެމީހުންގެ މައްޗަށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ކުރަހަންޖެހޭ ޒިންމާ ވެރި ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށެވެ.

670 وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بن مسْعُودٍ رضي اللَّهُ عنه قال : قال رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إنَّهَا ستَكُونُ بعْدِي أَثَرَةٌ ، وأُمُورٌ تُنْكِرُونَهَا ، » قالوا : يا رسُولَ اللَّهِ ، كَيفَ تَأْمُرُ مَنْ أَدْرَكَ مِنَّا ذلكَ ؟ قَالَ : « تُؤَدُّونَ الحَقَّ الذي عَلَيْكُمْ ، وتَسْأَلُونَ اللَّه الذي لَكُمْ » متفقٌ عليه .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސުބްޙާނަހޫ عَبْدِ اللَّهِ بن مسْعُودٍ ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم : حديث ކުރެއްވިއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނާގެ ފަހުން ވެރިކަންކުރާ ބަޔަކު އަމިއްލަ ހެވަށް ކިބައިން ތިޔަބައިމީހުން ދެކިވަޑައިގަތުމުގެ ނުރުހުން އިސްކުރާނީ ފަހަތުން ނިކުމެފާނެއެވެ. އަދި

ޙަބަޝީއިރުން ނުވަތަ ހަށިގަނޑު ކަޅުކުލައިގެ (އެބަހީ ޢަރަބިކުލަވަރުނުގެ ސިޔާސަތާއި ސަގާފަތާއި އަދި
އިސްލާމީ ثقافة އާއި ޚިލާފު އަޤީދާއެއް) ކަމުގެ ހިންގުންތެރިއެއް ފެނިއްޖެއްޔާ. އެބާރުން
ދެނެގަތުމެވެ. އޭالله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އެހެނީ ތިޔަބައިމީހުން ހިތްވަރުދީ ކުރެއްވުން
ގާތިލުން ކިހިނެއް ކުރާނީ ކިހިނެއް ތިޔަ ކުރަންވީ ކިހިނެއްތޯ؟حديث
ކުރެއްވިއެވެ.ޙަބަޝީއިރުންގެ ވެރިކަމުގެ ވަރުގަދަކަމުގައި ރަސޫލާގެ ބަރަކާތުން އެދުވައްޖެއެވެ. އަދި
ޙަބަޝީއިރުންގެ ހަމަޖެހުން ހިތްޖެހުން الله އަށް ދުޢާކުރުން ގެންދެވެއެވެ.

671 وعن أبي هريرة رضي اللّهُ عنه قال : قال رسُولُ اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم : « مَنْ أَطَاعَني فقَدْ أَطَاعَ اللَّه ، وَمَنْ عَصَاني فَقَدْ عَصَى اللَّه ، وَمَنْ يُطِعِ الأميرَ فَقَدْ أطَاعَني ، ومَنْ يعْصِ الأمِيرَ فَقَدْ عَصَانِي » متفقٌ عليه .

މާالله ޙަޟްރަތު أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه
صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ކިޔަމަންތެރިވާމީހާ
ހަމަކަށަވަރުން الله އަށް ކިޔަމަންތެރިވެއްޖެއެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނަށް އުރުދުވެއްޖެމީހާ
ހަމަކަށަވަރުން الله އަށް އުރުދުވެއްޖެއެވެ. އަދި ވެރިޔާ އަށް ކިޔަމަންތެރިވި މީހާ ވެސް
ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ކިޔަމަންތެރިވެއްޖެއެވެ. އަދި ވެރިޔާއަށް އުރުދުވެއްޖެ މީހާ ވެސް
ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް އުރުދުވެއްޖެއެވެ.

672 وعن ابن عباسٍ رضي اللّه عنهما أن رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم قال : « من كَرِه مِنْ أَميرِهِ شيْئاً فَلْيَصبِر ، فإنَّهُ مَن خَرج مِنَ السُّلطَانِ شِبراً مَاتَ مِيتَةً جاهِلِيةً » متفقٌ عليه .

މާ الله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންނެވި ޙަޟްރަތު عبد اللّهِ بن عباس ގެ ކިބައިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.
ވެރިޔާގެ ފަރާތުން ވީމާ ނުރުހެވޭފަދަ ކަމެއް ފެނިއްޖެނަމަ ވެސް އެކަމަށް ކެތްތެރިވާށެވެ.
ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ވެރިޔާއާ ދުރަށް ކުޑަމިންވަރަކަށް ނިކުމެ މަރުވެއްޖެމީހާ
މަރުވާނީ جاهِلِيَّة މަރަކުންނެވެ.

673 وعن أبي بكر رضي اللَّه عنه قال : سمعت رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقول : « مَن أهَانَ السُّلطَانَ أَهَانَهُ اللَّه » رواه الترمذي وقال : حديث حسن .

މާތް اللّه ތަރުއްސޫންލެއްވި أبوبكر (نفيع بن الحارث بن كلدة الثقفى)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އިވުނީމެވެ. ދައުލަތުގެވެރިޔާއަށް ނިކަމެތިކަން ދައްކައިފިމީހަކަށް الله سبحانه وتعالى ނިކަމެތިކަން ދައްކަވާނެއެވެ.

وفي الباب أحاديث كثيرة في الصحيح ، وقد سبق بعضها في أبواب

باب النهي عن سؤال الإمارة و اختيار ترك الولايات إذا لم يتعين عليه أو تدع حاجة اليه

ވެރިކަން ހޯދުމަށްއެދި އާދޭސް ނުކުރުމާއި ވިލާޔަތް ދޫކޮށްލުމަށް ޚިޔާރުކުރުމާއި ވެރިކަމަށް ކުރިމަތި ނުލުމާއި، އަދި މަސްއޫލިއްޔަތު ލިބިގަތުމުން އިސްތިޢުފާ ދިނުމުގެ މަސްއަލަ ބަޔާންކޮށްފައިވާ باب

قال اللَّه تعالى (القصص 83): {تلك الدار الآخرة نجعلها للذين لا يريدون علواً في الأرض ولا فساداً، والعاقبة للمتقين}.

އެއީ أخرة ގެ (نعمة ގެ) ގެދޮރެވެ. އެގެދޮރު ދެއްވާނީ ބިމުގައި ޖަބަރުތިކަމާއި ބޮޑާކަމާއި، އަދި فساد ހަދައިގަތުމަށް ނޭދޭ މީހުންނަށެވެ. އަދި ރަނގަޅު ނިމުން ހުރީ تقوى ވެރިންނަށެވެ.

674 وعن أبي سعيد عبد الرحمنِ بن سَمُرةَ رضي اللَّه عنه ، قال : قال لي رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « يَا عَبدَ الرَّحمن بن سمُرَةَ : لا تَسأَل الإمارَةَ ، فَإنَّكَ إن أُعطِيتَها عَن غَيْرِ مسأَلَةٍ أُعنتَ عليَها ، وإن أُعطِيتَها عَن مسألةٍ وُكِلتَ إلَيْها ، وإذَا حَلَفْتَ عَلى يَمِين ، فَرَأَيت غَيرها خَيراً مِنهَا ، فَأْتِ الذي هُو خيرٌ ، وكفِّر عَن يَمينِكَ » متفقٌ عليه .

ރަޟިاللَّه ޢަންހުފާނުވި أبو سعيد عبد الرحمنِ بن سَمُرَةَ ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.އޭ عبدَ الرَّحمن بن سمُرَةَ އެވެ. ތިބާ ވެރިކަމަށް ސުވާލު ނުކުރާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ތިބާގެ އެދުމަކާއި ނުލައި ވެރިކަމެއް ލިބިއްޖެނަމަ އެކަމުގެ މައްޗަށް ތިބާއަށް ނަސްރުދެވިގެންނުވާނެއެވެ. އަދި ތިބާ އެދިގެން ވެރިކަމެއް ލިބިއްޖެނަމަ އެކަމުގެ މައްޗަށް ތިބާއަށް ނަސްރުދެއްވުމަށް ނުވާނެއެވެ.(އަދި ހުވާތަކުން ބަދަލުކުރުން) އަދި ތިބާ ކަމަކާމެދު ހުވާކޮށްފައި އެހެން ކަމެއް އޭގެ ހެޔޮކަމުގައި ދެކެއްޖެނަމަ ތިބާގެ ހުވާގެ ކައްފާރާ ދީފައި ހެޔޮކަމެއް ކަމުގައިވާ ކަމެއް ކުރާށެވެ.

675 وعن أبي ذرٍ رضي اللَّه عنه قال : قال لي رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « يا أبا ذَر أَرَاك ضعِيفاً، وإني أُحِبُّ لكَ ما أُحِبُّ لِنفَسي، لا تَأَمَّرنَّ على اثْنيْن ولا تولِّيَنَّ مال يتِيمِ» **رواه مسلم.**

ރަޟިاللَّه ޢަންހުފާނުވި أبو ذر ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ވިދާޅުވިކަމަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ.އޭ أبو ذر އެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ވިސްނުމުގައި ތިބާއަކީ ބަލިކަށި ވެރިކަމުގެ މަޤާމަށް ނުފެތޭ ކަމަށް އަހުރެން ދެކެމެވެ. ފަހެ އަހުރެން ބޭނުންވާ ކަމެއް ތިބާއަށްވެސް ބޭނުންވެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ވިސްނުމުގައި އެއީ ސަލާމަތް ކަމެވެ. ދެމީހުންގެ މައްޗަށް ވެސް ވެރިއަކަށް ނުވާށެވެ.(އިމާމު) ކަމާއި ތިބާ ނުވާށެވެ. ފައިސާ ގެ މުދަލަށް ވެރިއަށް ނުވާށެވެ. އަދި ޔަތީމުންގެ މުދަލާއި ހަވާލުވުމުގެ ބަރުދަލެއް ނުވާށެވެ.

676 وعنه قال : قلت : يا رسول اللَّه ألا تَستعمِلُني ؟ فضَرب بيدِهِ على منكِبي ثُمَّ قال: « يا أبا ذَرٍّ إنَّكَ ضَعِيف ، وإنَّهَا أَمانة ، وإنَّها يوم القيامَة خِزْيٌ ونَدَامةٌ ، إلاَّ من أَخذَها بِحقِّها ، وأدى الذي عليهِ فِيها » **رواه مسلم .**

އަދި އެ صحابى (އެބަހީ ރަޟިاللَّه ޢަންހުފާނުވި أبو ذر) ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ.ވަޙްދަނިންނެވިމެވެ. އޭاللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ކަލޭގެފާނު ވަޒީފާއެއް ވެރިކަމުގައި ދެއްވަނީތޯއެވެ؟ އެހިނދު ކަލޭގެފާނުގެ އަތުގެ ވާތްއަތުން

ކޮނޑުގައި ބީއްސަވާލެއްވިއެވެ. އެއަށްފަހު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ أبو ذر އެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިބާއީ ބަލިކަށި މީހެކެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ވެރިކަމީ އަމާނާތެކެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެކަން حق ގޮތުގައި ހޯދައިގެން އަދި حق ގެ މަގުން އެކަން ކޮށްދިނުމުން އެހެން ކޮންމެ ވެރިޔަކީ قيامة ދުވަހުން ނިކަމެތިކަމާއި ހިތާމައެއް އުފުލަންޖެހޭނެއެވެ.

677 وعن أبي هُريرة رضي اللَّه عنه أن رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « إنَّكم ستحرِصون على الإمارةِ ، وستَكُونُ نَدَامَةَ يوْمَ القِيامَةِ » رواهُ البخاري .

ދާއްاللَّه ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން ވަރަށް އަވަހަށް ވެރިކަމަށް ލޯބިވެވޭނެ ޝައުގުވެރިވާނެއެވެ.(އެބަހީ ވެރިކަމާއިހުރި ޒިންމާތަކާއެވެ.) އަދި قيامةِ ދުވަހުން އެކަން ވާނީ ހިތާމަވެރިކަމުން ކުރި ނިކަމެތިކަން ކަމެކެވެ.

باب حثَّ السلطان والقاضي وغيرهما من ولاة الأمور على اتخاذ وزير صالح وتحذيرهم من قرناء السوء والقبول منهم

ވެރިންނާއި، قاضىންނާއި، އަދި އެނޫނަސް އިސް މަޤާމުތަކުގައި ވާމީހުން އެމީހުންގެ އެހީތެރިންގެ ގޮތުގައި ޞާލިޙު އަޑުން އިޚްތިޔާރު ކުރުމަށް ބާރުއެޅުމާއި، އަދި ނުބައި މީހުން އެކުވެރިކުރުމުން މީހުންގެ ގޮތުގައި ހިޔާނާތްތެރިންނާއި، އަދި އެފަދަ ނުބައި މީހުންގެ ފަރާތުން އަޑުއެހުން ވާހަކަތައް ގަބޫލުކުރުމުން ދުރުހެލިވުމަށް އިންޒާރުދެއްވުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (الزخرف 67): {الأخلاء يومئذ بعضهم لبعض عدو إلا المتقين}

އެކުވެރިން އެދުވަހުން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް ވާހުށީ دشمن ން ކަމުގައެވެ. تقوى ވެރިން
މެނުވީއެވެ.

678 عن أبي سعيدٍ وأبي هريرة رضي اللَّه عنهما أن رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « مَا بَعَثَ اللَّهُ مِن نبي ، ولا استَخْلَف مِنْ خَلِيفَةٍ إلاَّ كَانَتْ لَهُ بِطَانتَانِ : بِطَانَةٌ تَأْمُرُهُ بِالمَعْرُوفِ وتَحُضُّهُ عليه ، وبِطَانَةٌ تَأْمُرُهُ بِالشَّرِّ وتحُضُّهُ عليهِ والمَعصُومُ من عَصَمَ اللَّهُ » **رواه البخاري .**

މާތްالله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުއްސެވުންލެއްވި أبو سعيد އާއި އަދި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މާތް الله
سبحانه وتعالى ، نبي ބޭކަލަކު ފޮނުއްވިޔަސް އަދި ބައެއްގެ މައްޗަށް ވެރިއަކު
އިސްކުރެއްވިޔަސް އެމީހާއެކު ދެބިޠާނާ ހުރެއެވެ. ހެޔޮކަމަށް ގޮވާ ބިޠާނާ އާއި ނުބައިކަމަށް ގޮވާ ބިޠާނާ
ނުފޫޒުއޮވެއެވެ. އޭގެ ބިޠާނާގެ ތެރެއިން އެއްބަޔަކު ހެޔޮކަންތައްތަކަށް އަމުރުކޮށްދީ ބާރުދެއެވެ. އަދި
އަނެއްބަޔަކު ނުބައިކަމަށް އަމުރުކޮށްދީ ބާރުދެއެވެ. އަދި ރައްކާތެރިވެވަޑައިގަތީ
ނުބައިކަމުން ރައްކާތެރިވެ ހުރި ބަޔަކީ މާތްالله ރައްކާތެރިކުރެއްވި ބަޔެވެ. އަދި (ރައްކާތެރިވެ)
މީ(ނުބައި) ކަމުން ސަލާމަތްވާ ވާނީ الله سبحانه وتعالى ސަލާމަތްކުރައްވާ މީހުންނެވެ.

679 وعن عائشة رضي اللَّه عنها قالتْ : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إذا أَرَادَ اللَّه بالأمِيرِ خيراً ، جَعَلَ له وزيرَ صِدقٍ ، إن نَسي ذكَّرهُ ، وَإن ذَكَرَ أعَانَهُ ، وَإذا أَرَاد بهِ غَيرَ ذلك جعَلَ له وَزِيرَ سُوءٍ ، إن نَسي لم يُذَكِّره ، وَإن ذَكَرَ لم يُعِنْهُ». **رواه أبو داود بإسناد جيدٍ على شرط مسلم**

މާތްالله ރުއްސެވުންލެއްވި عائشة ގެ ފާނގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭފާނު ވިދާޅުވިއެވެ.
رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى ވެރިޔަކަށް ހެޔޮކަމެއް
ދެއްވުމަށް އިރާދަކުރައްވާ ހިނދެއްގައި ތެދުވެރި وزير އެއް ދެއްވައެވެ. ދެއްވާ ވަޒީރު
ހަނދާންނެތުމުން ހަނދުމަކޮށްދެއެވެ. އެވެރިޔާ ހަނދާން ކުރުމުން އޭނާއަށް އެހީތެރިވެދެއެވެ.

ހަނދާން ކޮށްދެއެވެ. އަދި ހަނދާން ހުރެއްޖެނަމަ އޭނާގެ މައްޗަށް އެހީތެރިވެދެއެވެ. އަދި ވެރިޔާއާމެދު އެހެންގޮތެއް ބޭނުންފުޅުވެލައްވައިފިނަމަ އިރާދަކުރައްވައިފިނަމަ ނުބައި وزير އަކަށް ނުބައި އަޅުވާ ލައްވައެވެ. އޭނާ ހަނދާން ހަނދާންނެތިއްޖެނަމަ އޭރު ހަނދާންކޮށްނުދެއެވެ. އަދި ހަނދާން ހުރެއްޖެނަމަ އޭނާގެ މައްޗަށް އެހީތެރިއެއްނުވެއެވެ.

باب النهي عن تولية الإِمارة والقضاء وغيرهما

من الولايات لمن سألها أو حرص عليها فعرّض بها

ވެރިކަމާއި قاضیކަމާއި، އަދި އެފަދަ އެހެނިހެން مقام ތަކަށް ދަރިވެރިވާގޮތުން އަދި ސުވާލުކުރާމީހުންނަށާއި އަދި އެމީހުންނަށްވެސް އަދި އެޤާބިލް ކަމާމީހުންނަށް އެމީހުންނަށް ނުދިނުމުގެ ވާހަކަ ބަޔާންވެގެންވާ باب

680 عن أبي موسى الأَشعريِّ رضي اللَّه عنه قال : دخَلتُ على النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أنَا ورَجُلانِ مِنْ بني عَمِّي ، فقال أحَدُهُمَا : يا رسولَ اللَّه أمِّرنَا عَلى بعضِ مَا ولاَّكَ اللَّه ، عزَّ وجلَّ ، وقال الآخرُ مِثْلَ ذلكَ ، فقال : « إنَّا واللَّه لا نُوَلِّي هذَا العَمَلَ أحداً سَأَلَه ، أو أحَداً حَرَص عليه » .

ރަޟިﷲ ޢަންހުގެފާނު أبو موسى الأَشعريِّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. އަހުރެންނާއި ތިމަންގެ ބޮޑުބޭބޭގެ ދެ ދަރިކަލުންނާއި نبيﷺ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ

އަރިހަށް ދިރިއުޅުމެވެ. ދެން އެދިވަޑައިގަތުމަށް އަރަށާ ދަންނަވައިފިއެވެ. ޔާﷲގެ ރަސޫލާއެވެ.
ކަލޭގެފާނަށް ﷲ سبحانه وتعالى މަތިކުރައްވަފައިވާ ވާޖިބުތަކުގެ ތެރެއިން ވާޖިބުކަމެއް
މިކަންތައް ދެއްވާށެވެ. އަދި އަނެއްކާވެސް އެފަދައިން ދަންނަވައިފިއެވެ. އިރުން
އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިކަން ކަލޭގެފާނު މާތްﷲ ގަސްދީ ބޭނުމެވެ.
މިކަންކަލޭގެފާނު ދުވަހަކުވެސް މިވަރުގެ ދަރިވަރުކަމެއް ...
...

كتاب الأدب

أدب ގެ ބާބު

باب الحياء وفضله والحثّ على التخلق به

ލަދުވެތިކަމުގެ މާތްކަމާއި، އަދި އެސިފަ ހޯދައިގަތުމަށް ޝައުގުވެރިކުރުމުގެ މާތްކަން
ބަޔާންވެގެންވާ باب

681 عن ابْنِ عُمَرَ رضي اللَّه عنهما أَنَّ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مَرَّ عَلَى رَجُلٍ مِنَ الأَنْصَارِ وَهُوَ يَعِظُ أَخَاهُ في الحيَاءِ ، فقَالَ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « دَعْهُ فإِنَّ الحياءَ مِنَ الإِيمانِ » **متفقٌ عليه .**

މާތްﷲ އެދެބޭކަލުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد اللَّهِ بن **عُمَر** ގެ ރިވާޔަތުން
ރިވާޔަތްކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، انصَارى ބޭކަލަކު
ކައިރިން ވަޑައިގެން ވަޑައިގަތުމަށް އެ صحابى އޭނާގެ އަޚާއަށް ލަދުވެތިކަމާ ބެހޭގޮތުން ނަސޭހަތްދެމުން ގޮސްފައިވުމެވެ
އޭރުން ދޫ ނަސޭހަތް ދިނުން ހުއްޓާ ފުރަތަމަ ކަމެއްގެ. ފަހެ **رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ
وسلَّم** حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭނާ ދޫކޮށްލާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ލަދުވެތިކަން
އީމާންކަމުގެ ބައެއްކަމުންނެވެ.

682 وعن عِمْران بن حُصَيْن ، رضي اللَّه عنهما ، قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «الحياءُ لا يأْتي إلاَّ بِخَيْرٍ » متفق عليه .

وفي رواية لمسلم : « الحياءُ خَيْرٌ كُلُّهُ » أوْ قَالَ : « الحَيَاءُ كُلُّهُ خَيْرٌ »

މާތްالله އެދެބަފައިންނަށް ރުހުންދެއްވި عِمْران بن حُصَيْن ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ލަދުވެތިކަން ހެޔޮކަމާ މެނުވީ ނުގެނެސްދެއެވެ.

އަދި مسلم ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ލަދުވެތިކަން ހުރިހާގޮތަކުންވެސް އޮތީ ހެޔޮކަމެއްގައެވެ. ނުވަތަ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ލަދުވެތިކަން ވަނީ އޮތީ ހެޔޮކަމެއް ހުރިހާގޮތަކުންނެވެ.

683 وعن أبي هُريرة رضي اللَّه عنه ، أنَّ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « الإيمَانُ بِضْع وسبْعُونَ ، أوْ بِضْعُ وَسِتُّونَ شُعْبَةً ، فَأَفْضَلُها قولُ لا إله إلاَّ اللَّه ، وَأَدْنَاها إمَاطَةُ الأَذَى عنَ الطَّرِيق ، والحياءُ شُعْبَةٌ مِنَ الإيمَانِ » متفق عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އީމާން ހަތްދިހަ އެތައް ބައެއްގައި ބައިތަކެއްގައެވެ. ނުވަތަ ފަސްދޮޅަސް އެތައް ބައެއްގައި ބައިތަކެކެވެ. ފަހެ އޭގެ ތެރެއިން އެންމެ މާތްވަނީ ދުލުގެންވާ ބަހަކީ لا إله إلاّ اللَّه ގެ ކަލިމައެވެ. އަދި އޭގެ ތެރެއިން އެންމެ ދަށްދަރަޖައިގައިވާ ބަޔަކީ އުނދަގޫ ތަކެތި މަގުމަތިން ދުރުކުރުމެވެ. އަދި ލަދުވެތިކަމަކީ އީމާނުގެ ބައިތަކުގެ ތެރެއިން ބައެކެވެ.

« البِضْعُ » : بكسر الباء . ويجوز فتحها ، وَهُوَ مِن الثلاثةِ إلى الْعَشَرَةِ . « وَالشُّعْبَةُ » : القِطْعَةُ والحَضْلَةُ . « وَالإماطَةُ » : الإزَالَةُ ، « وَالأَذَى »: مَا يُؤذِي كَحجَرٍ وَشَوْكٍ وَطينٍ وَرَمَادٍ وَقَذَرٍ وَنحوِ ذلكَ .

684 وعن أبي سعيد الخُدْرِيِّ رضي اللَّه عنه ، قال : كان رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أَشَدَّ حيَاءً مِنَ الْعَذْرَاءِ في خِدْرِهَا ، فَإِذَا رأى شَيْئاً يَكْرَهُه عَرَفْنَاهُ في وَجْهِهِ . متفقٌ عليه .

މާތްاللَّه ރުއްސުންދެއްވި أبو سعيد الخُدْرِيِّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ލަދުވެތިކަން، ފުރިހަމަވެގެންވުނީ ބިކަރުވެރި އަންހެން
ކުއްޖަކު ގަންނަ ލަދަށްވުރެ މާ ބޮޑުވެގެންވެއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު ނުރުހިވޮޑިގެންވާ ކަމެއް
މުބާރަކު މޫނުމަތިން އެކަން ވިދާޅުވާ ގޮތް އެނގެންދެއެވެ.

قال العلماءُ : حَقِيقَةُ الحيَاء خُلُقٌ يبْعثُ على تَرْكِ الْقَبِيحِ ، ويمْنَعُ منَ التقْصير في حَقِّ ذِي الحَقِّ . ورَويْنَا عنْ أبي الْقَاسم الجُنيْدِ رَحمَهُ اللَّه قال : الحيَاءُ رُؤيَةُ الآلاء أي : النِّعمِ ورؤْيةُ التَّقْصيرِ . فيَتولَّدُ بيْنَهُمَا حالة تُسمَّى حياءً

ދަންނަބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. ލަދުވެތިކަމުގެ އަޞްލަކީ ހުތުރު ކަންތައް ދޫކޮށްލުމަށް ބާރުދޭ އަދި
حقވާކަންތައްތަކުގައި ކުރާ ކުޑަކުރުން ދުރުކޮށްދޭ ބާރުލާ أخلاقى ގެ ސިފައެކެވެ.
އަދިއިމާމު أبو الْقَاسم الجُنيْدِ رَحمَهُ اللَّه ގެ ކިބައިން نقل ވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
ލަދުވެތިކަމަކީ އެއީ ނިޢުމަތްތަކާއި އަދި ވާޖިބު އަދާކުރުމުގައި ކުށްތަކާއި ކުޑަކަން ފެނުމުން
ގިސްލަން ހަމަނުޖެހުން ކުރާ ދެމެދުން އުފެދޭ ހާލަތަކަށް ކިޔާ ނަމެވެ.

باب حفظ السر

ސިއްރު ރައްކާކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންކުރާ باب

قال اللَّه تعالى (الإسراء 34): {وأوفوا بالعهد إن العهد كان مسؤولاً}

އަދި ތިޔަބައިމީހުން عهد ފުއްދާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން عهد ގެ (އައްޔާމު) سؤالކުރެއްވޭނެ
ކަމެއްކަމުގައި ވެއެވެ.

685 وعن أبي سعيد الخُدْرِيِّ رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إنَّ مِنْ أَشَرِّ النَّاسِ عِنْدَ اللَّهِ مَنْزِلَة يَوْمَ الْقِيامَةِ الرَّجُل يُفضِي إلى المَرْأَةِ وتُفضِي إلَيهِ ثُمَّ يَنْشُرُ سِرَّهَا» رواه مسلم .

ރަޟިﷲ ޢަންހުގެ ފަރާތުން أبو سعيد الخُدْرِيِّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން قِيامةِ ދުވަހުން الله ގެ
حضرةْން އެންމެ ނުބައި މީހެއް ބޮޑުކަމެއް ވާނީ އަނބިޔާ އަނބިމީހާއި
އެއްދުވެރިވެދިއުމަށްފަހު އެމީހާ އެކަން މީހުން ކައިރިގައި ފާޅުކޮށް ދީފާއެވެ.

686 وعن عبد اللَّه بن عمر رضي اللَّه عنهما أن عمر رضي اللَّه عنه حين تَأَيَّمتْ بِنْتُهُ حفْصةُ قال : لقيتُ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّان رضي اللَّه عنه ، فعَرَضْتُ عليْهِ حفصة فَقلتُ : إنْ شِئتَ أنكَحْتُكَ حَفْصَةَ بِنْتَ عُمرَ ؟ قال : سَأَنْظُرُ في أمْرِي فلبثْتُ ليَالِيَ ، ثُمَّ لَقِيني ، فقال: قد بدا لي أنْ لا أَتزَوَّجَ يوْمِي هذا ، فَلَقِيتُ أبا بَكْرِ الصِّدِّيق رضي اللَّه عنه . فقلتُ : إن شِئْتَ أَنكَحْتُكَ حفْصةَ بنْتَ عُمَر ، فصمتَ أبو بكْر رضي اللَّه عنه ، فَلَمْ يرجِعْ إليَّ شَيْئاً، فَكُنْتُ عَلَيْهِ أَوجَدَ مِنِّي على عُثْمانَ ، فَلَبِثْتُ ليَالي ، ثُمَّ خطَبَهَا النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فَأَنْكَحْتُهَا إيَّاهُ ، فلقِيَنِي أبُو بكْرٍ فقال : لَعَلَّكَ وجَدْتَ علَيَّ حِينَ عَرضْتَ عَلَيَّ حفصة فلَمْ أَرْجِعْ إلَيْكَ شَيْئاً ؟ فقلت : نعمْ . قال : فإنهْ لمْ يَمْنَعْني أنْ أرْجِعَ إِلَيْكَ فيما عرضْتَ عليَّ الاَّ أَنِّي كُنْتُ عَلِمْتُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ذكرها ، فَلَمْ أَكُنْ لأُفْشِي سِرَّ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، ولوْ تَرَكَهَا النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم لقبِلْتُهَا ، رواه البخاري .

ރަޟިﷲ އަނބިދަރިކަލުންނަށް ޢަންހުގެ ފަރާތުން عبد اللَّهِ بن عُمَر ގެ ރިވާޔަތުން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރަޟިﷲ ޢަންހުގެ ފަރާތުން عُمَر ގެ ދަރިކަނބަލުން
حفْصةُ ގެ ފިރިކަލުން ނިޔާވެވަޑައިގެންފައިވާ ހިނދު. عُمَرُ ގެ ފުން ވިދާޅުވިއެވެ. އަހަރެން ބައްދަލުވީ ރަޟިﷲ
ޢަންހުގެ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّان އާއި ބައްދަލުވިއެވެ. އަހަރެން އެކަން އެ صحابى އަށް
حفْصة އާއި ކައިވެނިކުރުމަށް އެދި ހުށަހެޅީމެވެ. ދެން އެކަމަން ދެންނެވީމެވެ. ކަލޭގެފާނު
ބޭނުންފުޅު އެކަމަން ކަލޭގެފާނާއި حفْصة بنْت عُمَر އާއި ކައިވެނި ކޮށްދެއްވާނަމެވެ. ދެން އެ

صحابى ވިދާޅުވިއެވެ. މިކަން ވިސްނާލައިފާނަން. އަހަރެން ވިސްނާލާނަމެވެ. ފަހެ ދުވަސްކޮޅެއް
ފަހުން ވިދާޅުވިއެވެ. އޭގެ ފަހުން މިކަންތައް އެ صحابى އާއި ބައްދަލުވިއިރު ވިދާޅުވިއެވެ.
މިދުވަސްވަރު ކައިވެނިކުރުމަށް ވިސްނިފައެއް ނުވަމެވެ. ދެން އަހަރެން ބައްދަލުވީ (عُمَر
ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ.) އޭގެފަހުން މިކަންތައް ދެއްކެވީ أبُو بكْر ގެފާނަށް
ބައްދަލުވެވުނުއިރު ވިދާޅުވެފައެވެ. ފަހެ މިކަމަށް އެ صحابى ވެސް ދެއްވީ ޖަވާބެއް ނުދެއްވައި
ހަމަ ހިމޭން ވެވަޑައިގެންނެވި. حفْصةَ بنْتَ عُمَر އާއި ކައިވެނި ކުރުމަށް. ފަހެ أبُو بكْر ގެފާނު
ވެސް ހިމޭން ވެވަޑައިގެން، عُثْمانَ ގެފާނަށް ވުރެ ވަރަށް ބޮޑަށް ދެރަވެއެވެ. ދެން
އަހަރެން ޢުމަރު ގެފާނު أبُو بكْر ގެފާނު ދެކެ ކަމަކު ދުވަސް ފަހުން. އޭރުން ކައިވެނި
ދެއްވާފަ ރަސޫލާ نبيُّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އެކަމަނާގެ ދަރިކަލުން ކައިވެނިކުރެއްވީ
އެއްބަސްވެވަޑައިގެން. ދެން އަހަރެން އާއި ބައްދަލުވިއިރު ދެއްކިއެވެ.
أبُو بكْرٍ ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ ތިބާ ދެއްކިތީ ވިދާޅުވިއެވެ.
حَفْصةَ ގެ ކައިވެނި ކުރުމަށް ދެއްކިއިރު ޖަވާބެއް ނުދީ ހިމޭން ވެގެން ތިބާ ދެރަވީ
ހަމަ ވަރަށް ބޮޑަށް ހިތާމަކޮށް ދިން ކަމުގައި ވާނަމަ ކަމަކު؟ ވިދާޅުވިއެވެ.
އާނއެކޭ. أبُو بكْر ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ރަސޫލާ نبيُّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم
އެކަމަނާގެ ކައިވެނި ކުރެއްވުމަށް ވިސްނަވަ ވަޑައިގަތް ކަމަށް ހަމަ ދެންނެވިއެވެ
މިކަމުގައި އެކަމަނާ ބޭނުންވާ ކަމުގައި ވާނަމަ ވަރަށް އަވަހަށް. އަދި މިކަން رسُولُ اللَّه صلّى الله
عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ސިއްރު ބޭރުކުރާ ކަމެއް ނުވާތީ ބޮޑު ކަމަށް ބަލައިދެއްވީ. رسُولُ
اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އެކަމަނާ ދޫކޮށްލެއްވި ނަމަ ހަމަ ދެއްކެވި ކައިވެނި
އެކަމަނާގެ قبول ކުރީމުއެވެ.

687 وعن عائشة رضي اللّه عنها قالتْ : كُنَّ أَزْواجُ النَّبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم عنْدهُ ، فَأقْبلتْ فَاطِمةُ رضي اللَّه عنها تَمْشِي . مَا تَخْطيءُ مِشْيتُهَا مِنْ مِشْيَةِ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم شَيْئاً ، فلَمَّا رآها رَحَّبَ بها وقال : « مرْحباً بابنَتي » ثُمَّ أَجْلَسها عنْ يمِينِه أَوْ عنْ شِمالهِ . ثُمَّ سارَّها فَبَكتْ بُكَاءً شديداً ، فلَمَّا رأَى جزَعَها سارَّها الثَّانِيةَ فَضحِكَت ، فقلت لهَا : خصَّك رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مِن بيْنِ نِسائِهِ بالسِّرارِ ، ثُمَّ أَنْتِ تَبْكِين ؟

فَلَمَّا قَام رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم سأَلْتُهَا : ما قال لكِ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ؟ قالت : ما كُنْتُ لأفْشِي عَلى رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم سِرَّهُ . فَلَمَّا تُوُفِّيَ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قلتُ : عَزَمْتُ عَلَيْكِ بِمَا لي عَلَيْكِ مِنَ الحَقِّ ، لَمَا حدَّثْتنِي ما قال لكِ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ؟ فقالتْ : أَمَّا الآنَ فَنعم ، أَما حِين سَارَّني في المَرَّةِ الأولى فَأخْبرني « أَنَّ جِبْرِيل كَان يُعارِضُهُ القُرْآن في كُلِّ سَنَةٍ مرةً أَوْ مَرَّتَيْن، وأَنَّهُ عَارَضهُ الآنَ مَرَّتَيْنِ ، وإني لا أُرَى الأَجَل إلاَّ قدِ اقْتَرَب ، فاتَّقِي اللَّه واصبِرِي ، فَإِنَّهُ نِعْمَ السَّلَف أَنَا لكِ » فَبَكَيْتُ بُكَائِي الذي رأيْتِ ، فَلَمَّا رأَى جَزعِي سَارَّني الثَّانيةَ ، فقال : « يَا فَاطمةُ أَما تَرْضِينَ أَنْ تَكُوني سيِّدَةَ نِسَاء المُؤْمِنِينَ ، أَوْ سَيِّدَةَ نِساءِ هذهِ الأُمَّةِ ؟ » فَضَحِكتُ ضَحِكِي الذي رأَيْتِ ، متفقٌ عليه . وهذا لفظ مسلم .

މާތްالله ރުއްސުންވޮޑުއްވި عائشة ގެ ފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަނބިއަނބި ކަނބަލުން (އެއްފަހަރަކު) އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައި އެއްވެ ތިއްބެވެ. ދެން އެތަނަށް فَاطِمَةُ ކަމަނާފުން ހިނގާވަޑައިގެން ދިޔައެވެ. އަދި އެކަމަނާގެ ހިނގުން رسُولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ހިނގުމާއި އެއްވެސް ފަރަގެއް ނުވެއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު އެކަމަނާ ފެނިވަޑައިގެން މަރުޙަބާ ދެއްކެވިއެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ ދަރިފުޅާއެވެ. ދަރިފުޅުން މަރުޙަބާ ކިޔުއްވެ. ދެން އެއަރިހުން އެކަމަނާ އެކަލޭގެފާނުގެ ކަނާއަތްފަރާތުގައި ބައިންދެވިއެވެ. ނުވަތަ ވާތްފަރާތުގައި ބައިންދެވިއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު އެކަމަނާގެ ކަންފަތްދޮށުގައި ސިއްރުކޮށް ވިދާޅުވިއެވެ. އެހިނދު އެކަމަނާ ހަރުއެޖުން ރޮއްވެވިއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނަށް އެކަމަނާގެ ހާސްކަން ފެނިވަޑައިގެން ދެވަނަ ފަހަރު އެކަމަނާގެ ކަންފަތްދޮށުގައި ސިއްރުކޮށް ވިދާޅުވިއެވެ. އެހިނދު އެކަމަނާ ހީލެއްވިއެވެ. عائشة ގެ ފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. މިހެންނެއް އެކަމަނާއެކު ދެންނެވީމެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އެކަލޭގެފާނުގެ އަށްދުކަރި އަނބިއަނބި ކަނބަލުންގެ ތެރެއިން ސިއްރެއް ވިދާޅުވުމަށްޓަކައި ކަމަނާ ހާއްސަ ކުރެއްވިއިރު ކަމަނާ ރޮއްވަނީތޯއެވެ. ދެން رسُولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އާ މަޖިލިހުން ތެދުވެވަޑައިގަތުން އަނބުރާ ވަޑައިގެން މިހެންނަ އެކަމަނާ ކުރުން ސިއްރުކުރެއްވީ. ކަމަނާގެ ކުރިމަތީ رسُولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ވިދާޅުވީ ކިހާއެއްޗެއްތޯ؟ އެކަމަނާ ބުނުނ ދެއްވިއެވެ. މިހެންނަ رسُولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم

ގެ ސިއްރު ބޭބޭރު ނުކުރާ ހިތިވީތޯ. ދެން رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم
އަވަހާރަވުމުންފަހު ބިމަށްނަ އަކަމަށްއައެއް ދެކަސަލެއް. ކަމަށް ބިމަށްއައިސް އެކަނިކުރަސްނަގި
حقބާވާ ގެއްލިކޮށްއަރަވާ. އަދުވަހަކީ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ކަމަށްވާ ގޮތުގަޔާ
ވިދާޅުވީއީ ކަންތައްތައް ހަމަތަކޭ؟ އެހިނދު އެކަމަށް ވިދާޅުވިއެވެ. އެދުރަވެ. މިހާރު
ބިމަށްނަ އެވަހަކަ ބަސްދީފިއްސަވެ. އަދުވަހު އެކަމާބެހޭ އެންމެފަހަތަމިއީން ބިމަށްގެ
ކަންފަތުގަޔާ ސިއްރެއް ވިދާޅުވި ހަމަކަނަވާރުން جِبْرِيل عليه السلأم ބިމަށްކަމާބެހޭގޮތި
އަކަ ޤުރުއާން ހަބިމަކަރައިވިއެވެ. އަދި މިކަމުން އޭރުރޭހިކަތަކަން ޝުކުރު އަހަރު ކަމަށް
ބިމަށްކަމާބެހޭގޮތް ބުރުހާނެވެ. ބިޔާ ކަންތައްތަ اللهއަށް ތަޤުވާވެރިވުމެވެ. އަދި
ކަތިވެރިވުމެވެ. މިހުރި ހަމަކަނަވާރުން ބިމަށްކަމާބެހޭގޮތް ވާހަކަ ކަންތައްތަ حقގައި
އިސްވެދިޔަ އެންމެ ރަނގަޅު މީހުގެ ގޮތުގައެވެ. ދެން(އެކަމާބެހޭގޮތް އަބަސްރުކުރާ އިވުމުން)
ކަމަށް ދަކަވެޒާއިގެތުދިއުން ބިމަށްނަ ރަސްކުރިވުރެވެ. ދެން އެކަމާބެހޭގޮތް ބިމަށްނަގެ ހަރުގަސްގެ
ދަރަކަތް ދަކަވެޒާއިގެބިމުން ދެވަނަ ފުރަރަތް ބިމަށްނަގެ ކަންފުބިދަކަގައި ސިއްރުން
ބަސްރުގެ ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން އެހިނދު ވިދާޅުވިއެވެ. އާ فَاطِمَةُ އެވެ. ކަންތައްތަ އަދި
މުއުމިން އަންހެނުންގެ ސަރުދާރުކަމުގައި ވާންބޭނުން ނުވެބެއްވޭތޯ؟ ހަމަތަ ވިދާޅުވި
ކަމަށްވެއެވެ. މިއެއްމާގެ އަންހެނުންގެ ސަރުދާރަކަށް ވާން ބޭނުން ނުވަނީބެއްވޭތޯ؟ ދެން
އެހިނދު ކަމަށް ދަކަވެޒާއިގެތުދިއުން ބިމަށްނަ ހަސް ދިރިވުރެވެ.

688 وعن ثابتٍ عن أنس ، رضي اللَّه عنه قال : أَتى عليَّ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وأَنا أَلْعبُ مع الْغِلْمانِ ، فسلَّمَ عَلَيْنَا ، فَبَعَثني في حاجة ، فأَبْطأْتُ على أُمِّي ، فلَمَّا جِئتُ قالت : ما حَبَسَكَ ؟ فقلتُ : بَعَثَني رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم لحَاجَةٍ ، قالت : ما حَاجتهُ ؟ قلت : إِنَّهَا سرٌّ . قالتْ: لا تُخْبِرَنَّ بسِر رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أحداً . قال أَنَسٌ : واللَّهِ لوْ حدَّثْتُ بِهِ أَحَداً لحدَّثْتُكَ بِهِ يَا ثابِت . رواه مسلم . وروى البخاري بَعْضَهُ مُخْتصراً .

ثابت ގެފާނު މާތްاللَّه ރުއްސެވުންވާށިވި أنس ގެ ފާނުގެކިބައިން ރިވާކުރައްވައިވެ. އެ صحابى
ވިދާޅުވިއެވެ. (އައްޑުރަހަރުކާ) رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ބިމަށްނަގެ ގާތަށް

ވަޑައިގަތެވެ. އަދި އެހިނދު ތިމަންނަ ހުރީ ކުދިބަރިންނާއި އެކު ކުޅެމުންނެވެ. ދެން އަނބުރާގެއަށް ތިމަންމެނަށް ސަލާމްކުރެއްވިއެވެ. އެއަށްފަހު ބޭނުންކަމަކަށް ތިމަންނަ ފޮނުއްވިއެވެ. އެހެންކަމުން ތިމަންނައަށް މަންމަގެ ގާތަށް އައުމުން ލަސްވި ފަސްވެއްޖެއެވެ. ދެން ތިމަންނަ އައުމުން މަންމަ އެއްސެވިއެވެ. ދަރިފުޅު ލަސްވީ ކީއްވެގެން ހެއްޔެވެ؟ ތިމަންނަ ދަންނަވާލީމެވެ. رسولُ اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންނަ ބޭނުމަކަށް ފޮނުއްވައިގެން ދިޔައީމެވެ. ދެން މަންމަ އެއްސެވިއެވެ. އެއީ ކޮންކަމަކާއި ހެއްޔެވެ؟ ތިމަންނަ ދަންނަވާލީމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެއީ ސިއްރެކެވެ. މަންމަ ވިދާޅުވިއެވެ. ދަރިފުޅު رسولُ اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ސިއްރު އެއްވެސް މީހަކަށް ދުވަހަކުވެސް ބުނެ ނުދެއްވާށެވެ. ތާވީ ވިދާޅުވިއެވެ. **أنس** ގެ ފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. މާތްالله ގަސަމެކޭ ބުނަމުއެވެ. އޭ ثابت އެވެ. ތިމަން އެވާހަކަ އެއްވެސް މީހެއްގެ ގާތުގައި ބުނާނަމަ އެވާހަކަ ދަރިފުޅުގެ ގާތުގައި ބުނީމުހެވެ.

باب الوفاء بالعهد وإنجاز الوعد

عهد އާއި ވަފާތެރިވުމާއި އަދި وعد ފުއްދުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللّه تعالى (الإسراء 34): {وأوفوا بالعهد إن العهد كان مسئولاً}.

އަދި ތިޔަބައިމީހުން عهد ފުއްދާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން عهد ގީ (އާޚިރަތުގައި) سؤالކުރައްވާނޭ ކަމެއްކަމުގައި ވިއެވެ.

وقال تعالى (النحل 91): {وأوفوا بعهد اللّه إذا عاهدتم}.

ތިޔަބައިމީހުން اللهއަށް عهد ކޮށްފިނަމަ، އެ عهد ތިޔަބައިމީހުން ފުއްދާށެވެ! އަދި ހުވާތައް ގަދަކޮށް، ކަށަވަރުކޮށްލުމުގެ ފަހުން، ތިޔަބައިމީހުން އެ ހުވާތައް ނަގައިނުލާށެވެ!

وقال تعالى (المائدة 1): {يا أيها الذين آمنوا أوفوا بالعقود}.

އޭ أيمان ވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން عقد ތަކެއް ފުއްދާށެވެ!

وقال تعالى (الصف 2، 3): {يا أيها الذين آمنوا لم تقولون ما لا تفعلون؟ كبر مقتاً عند اللَّه أن تقولوا ما لا تفعلون!}

އޭ أيمان ވީމީހުން، މިސޯލަކަށްނަގާ!ތިޔަބައިމީހުން ނުކުރާ ކަންތައްތަކާ ވާހަކަ ތިޔަބައިމީހުން ދައްކަވަނީ ކީއްވެގެން ހެއްޔެވެ؟ ތިޔަބައިމީހުން ނުކުރާ ކަންތައްތަކާ ވާހަކަ ދެއްކުން، الله ގެحضرة ގައި ނުރުހުންވެސް ބޮޑުވެގެންވާއެވެ.

689 عن أبي هريرة رضي اللَّه عنه ، أن رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « آيَةُ المُنَافِقِ ثَلاثٌ : إذا حَدَّث كَذب ، وإذا وَعدَ أخلَف ، وإذا اؤْتُمِنِ خَانَ » متفقٌ عليه .

މާތްاللَّه ރުއްސަވާށިއެވި أبو هُريرة ގެ ރިވާވެގެން ތިވާގޮތުންވާއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.مُنَافِقِ ގެ އަލާމާތް ތިންކަމެވެ. އެއީ ވާހަކަދައްކާއިރު ދޮގުހެދުމެވެ. އަދި وعد ވުމުން ވައުދުހަލާކުކުރުމާއި އަދި އަމާނާތެއް ހަވާލުކުރެވުމުން އެއަށް ޚިޔާނާތް ކުރުމެވެ.

زاد في روايةٍ لمسلم : « وإنْ صَامَ وصلَّى وَزَعَمَ أَنَّهُ مسلِمٌ » .

އަދި مسلم ގެ رواية އެއްގައި އިތުރަށް މިހެންވެއްޖެއެވެ. އަދި އޭނާ ރޯދަ ހިފާ އަދި ނަމާދުކުރިޔަސް އަދި އޭނާއަކީ މުސްލިމެއް ކަމަށް ދައުވާކުރިޔަސް މެއެވެ.

690 وعن عبدِ اللَّهِ بن عمرو بن العاص رضي اللَّه عنهما ، أنَّ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال: « أَرْبع مِنْ كُنَّ فِيهِ كَانَ مُنَافِقاً خَالِصاً . ومنْ كَانَتْ فِيه خَصلَةٌ مِنْهُنَّ كانتْ فِيهِ خَصْلَةٌ مِن النِّفاقِ حتَّى يَدَعَهَا : إذا اؤْتُمِنَ خَان ، وإِذَا حدَّثَ كذَبَ ، وَإذا عَاهَدَ غَدَر ، وَإذا خَاصَمَ فَجَرَ » متفقُ عليه .

މާތްاللَّه އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުއްސަވާށިއެވި عبد اللَّهِ بن عُمَرو بن العاص ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ހަތަރު ސިފައެއް ހުރިމީހާ خَالِص މުނާފިގެކެވެ. އަދި މިއެއްގެ ސިފައެއް ހުރިމީހާގެ ސިފައެއް ހުރެއްޖެއްނަމަ

އެދިވާ އަދުލުވެރިކަމާ ހިފެހެއްޓުމަކީ އެދިވާ ވާޖިބެއް މުސްލިމުންނަށް. (އަސްސަލަފުއްޞާލިޙު) އެއީ
އަމާނާތްތައް ހަވާލު ކުރުމުގައި ތެދުވެރިވުމާއި ވަޢުދު ފުއްދުމާއި ސީދާކަމާ މުޢާމަލާތްތައް ކުރުމުގައެވެ. އަދި
ދޮގު ހެދުމަކީ. އަދި **وعد**އެއް ފުއްދުމަކީ އެއީ ހެޔޮ ގުޅުމެވެ. އަދި ދޮގު ހެދުމަކީ ހިނދު
ހެއްދު ގަބޫލު ކުރުމެވެ.

691 وعن جابرٍ رضي اللَّه عنه قال : قال لي النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لو قدْ جاءَ مالُ الْبَحْرَيْن أعْطَيْتُكَ هكذا وهكذا وَهَكَذا » فَلَمْ يَجيءْ مالُ الْبحْرَيْنِ حتَّى قُبِضَ النبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فَلَمَّا جَاءَ مَالُ الْبَحْرَيْن أَمرَ أبُو بَكْرٍ رضي اللَّه عنه فَنَادى : مَنْ كَانَ لَهُ عنْدَ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم عِدَةٌ أوْ دَيْنٌ فَلْيَأْتِنَا . فَأَتَيتُهُ وقُلْتُ لَهُ : إنَّ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال لي كذَا ، فَحثَى لي حَثْيَةً ، فعدَدْتُها ، فَإذا هِي خَمْسُمِائَةٍ ، فقال لي : خُذْ مثْلَيْهَا . متفقٌ عليه .

މާތްاللّه ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ جابر ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.(އެއްފަހަރަކު)
رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންނަށް ވިދާޅުވިއެވެ. بَحْرَيْن އިން މުދާ
އައުމުން ތިމަންކަލޯގެފާނު ތިބާއަށް މިވަރަކަށް މިވަރަކަށް ދޭނަމެވެ. ފަހެ بَحْرَيْن އިން
މުދާއައުމަށް ނުއައެވެ. ނަބިއްޔާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ވަފާތްވެވަޑައިގެންނެވުމަށް. ފަހެ بَحْرَيْن އިން
މުދާއައުމުން އައުމުން މާތްاللّه ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ أبُو بَكْر ގެ އަމުރުފުޅުން ގޮވާލިއެވެ.
އެއްވެސް ފަރާތެއް ވަޢުދުވެވަޑައިގެންނެވި رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ވަޢުދެއް ނުވަތަ ދަރަނިއެއް އެބަ
އެއްވެސް ފަރާތެއް އެބައުޅެއްނަމަ ދަރަނިއަދާކުރުމަށްޓަކައި އެބައުޅޭނަމަ އަހުރެމެން ގާތަށް
ހާޒިރުވާށެވެ. އަހަރެން ގޮސް އެކަލޭގެފާނަށް ދަންނަވައިފީމެވެ. އަދި ދެންނެވީމެވެ. ނަބިއްޔާ
رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންނަށް މިވަރަކަށް މިވަރަކަށް ދޭނަމޭ ވިދާޅުވިއެވެ.
ފަހެ ދެއަތުގެ ފުރިފުރާ ހަވާލުކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ أبُو بَكْرް ގެފާނު ތިމަން ގުނައިފީމެވެ. ފަހެ ފަސްސަތޭކައެވެ.
ފަހެ އަހަރެންނަށް އިތުރު ދެބައި ހިފާށޭ. ފަހެ أبُو بَكْرް ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ.
މިއީ ދެމީހުން އެއްބަސްވާ ޙަދީޘެކެވެ.

باب الأمر بالمحافظة على ما اعتاده من الخير

ޢާދަކޮށްގެން ކުރާ ހެޔޮ ކަންތައް ދެމެހެއްޓުމުގެ މައްޗަށް ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (الرعد 11): {إن اللَّه لا يغير ما بقوم حتى يغيروا ما بأنفسهم}.

ހަމަކަށަވަރުން ބަޔަކު ތިމާމެންގެ ހާލަތު އަމިއްލައަށް ބަދަލުނުކުރާހާ ހިނދަކު الله
އެ ހާލަތު ބަދަލެއް ނުގެންނަވާނެއެވެ.

وقال تعالى (النحل 92): {ولا تكونوا كالتي نقضت غزلها من بعد قوة أنكاثاً}.

و "الأنكاث" جمع نكث وهو: الغزل المنقوض.

އަދި އޮޅިގަތުމަށް، ރޯނު އަޅާ ހަރުކަށިކުރުމަށްފަހު، އެއީ ވަކިވަކިކޮށް އެ ކަނޑާލި ހަރުކަށިކޮށް
ކަތާލާފަދަ ދީލާއިން ބިރުދެނިވިފައިވާ މަނާކަމެވެ. (އަޅާ عهد ވަކަ ކޮށް ފާހަގަވާގޮތުން،
އެ عهد ވަކި އުވާލާ ބަދަލު ކަމުގައި ބިރުދެނިވިފައިވާ މަނާކަމެވެ)

وقال تعالى (الحديد 16): {ولا يكونوا كالذين أوتوا الكتاب من قبل فطال عليهم الأمد فقست قلوبهم}.

إيمانވި މީހުންނަށް އަދިވެސް ވަގުތު ނުއަންނަނީ ހެއްޔެވެ؟ ފަހެ އެއުރެންނަކީ
ކުރީން ފޮތް ދެވުނު ބަޔަކު ފަދަ ނުވާނެއެވެ. ދުވަސް (އަމަދު ދިގުވެގެން) އެއުރެންގެ ހިތްތައް ހަރުވެގެން ދިޔައެވެ.

وقال تعالى (الحديد 27): {فما رعوها حق رعايتها}.

ފަހެ އެއުރެން حق ގޮތުގައި އެކަމަށް ރިޢާޔަތްތެރިވާންޖެހޭ ގޮތަށް ރިޢާޔަތްތެރިއެއް ނުވެއެވެ.

692 وعن عبد اللَّه بن عمرو بن العاص رضي اللَّه عنهما قال : قال لي رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : **يا عبْدَ اللَّه ، لا تَكُنْ مِثل فُلانٍ ، كَانَ يقُوم اللَّيْلَ فَترَك قِيَامَ اللَّيْل ، »** متفقٌ عليه.

މާތްالله އެދެބަފައިންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد اللَّهِ بن عُمَرو بن العاص ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންނައަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ الله ގެ އަޅާއެވެ. ތިބާ ފުލާނު މީހާ ފަދައިން ނުވާށެވެ. އޭނާ ކުރިން ރޭގަނޑު ނަމާދުކުރަމުން ގެންދިޔައެވެ. ފަހުން ރޭނަމާދު ކުރުން ހުއްޓާލިއެވެ.

باب استحباب طيب الكلام وطلاقة الوجه عند اللقاء

ރީތިބަހުން ވާހަކަދެއްކުމާއި، އަދި އުފާވެރި މޫނާއިގެން ބައްދަލުކުރުމުގެ މުސްތަޙައްބުކަން ބަޔާންކުރާ باب

قال اللَّه تعالى (الحجر 88): {واخفض جناحك للمؤمنين}.

އަދި مؤمنންނަށްޓަކައި ކަނޑުއެޅުން ލައިފިވާށެވެ! (އެބަހީ: މަޑުމައިތިރި ވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ.)

وقال تعالى (آل عمران 159): {ولو كنت فظاً غليظ القلب لانفضوا من حولك}

އިބުރާހީމް ، ހަރުކަށި خلقއެއްގެ ބޭފުޅަކު ކަމުގައި ތިބާވީނަމަ، ތިބާގެފާނުގެ ވަށައިގެންވާ ބައިމީހުން ވަކިވެގެން ހިނގައްޖައީހެވެ.

693 عَنْ عدِيٍّ بن حَاتمٍ رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : **« اتَّقُوا النَّارَ ولَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ فَمَنْ لَمْ يجدْ فَبِكَلِمَةٍ طَيِّبَةٍ »** متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ عدِيٍّ بن حَاتمٍ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ނަރަކައިގެ އަލިފާނުން

ސަވާބުލިބިގެން ޙަސަނާތެއް ކުރާނެއެވެ. އަދި ކަލިމަ ރީތިވެގެން صدقة ދީގެން

ކުރުމަށްފަހުގެ ވިޔަވެ. ފޮނި ބަސްބުނުން ނަފްސުއްދުނިޔާ ރިވާކުރުން ވާހަކަ ދެކެވިގެން

ލިބެން ނުކުރާއިރު ހަޑުދުނިޔާ ސަވާބުލިބިގެން ޙަސަނާތްވެސް ކުރާނެއެވެ.

694 **وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه أن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال :** **والكلِمةُ الطَّيِّبَةُ صدَقَةٌ »** **متفقٌ عليه . وهو بعض حديث تقدم بطولِه .**

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސްރުކުރެއްވި أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ރިވާކުރުން ބަޔަކު ބުނުމަކީ ސަދަޤާތެކެވެ.

695 **وعن أبي ذَرٍّ رضي اللَّه عنه قال : قال لي رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم :** **« لا تحقِرَنَّ مِنَ المعْرُوفِ شَيْئاً ، ولَوْ أَنْ تَلْقَى أخَاكَ بِوَجْهٍ طَلِيقٍ »** **رواه مسلم .**

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސްރުކުރެއްވި أبو ذَرٍّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންނަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއްވެސް ހެޔޮކަމެއް ދެކެކުޑަކުރައްވާށެވެ. އަދި އަޚާ (އަންހެނުންގެ ތެރެއިން) ރީތިކުރެއްވުމެއް ތިބާ ތިބާގެ އަޚާއާ ބައްދަލުކުރިކަމުގައި ވިޔަސްވެއެވެ.

باب استحباب بيان الكلام وإيضاحه للمخاطب وتكريره ليفهم إلا بذالك

އަޑުއަހަމުންދާ މީހާ ސާފުކޮށް ވާހަކަދައްކާ ބަސްމަގުބަދަލު ފާހަގަކޮށްދިނުން، އަދި

މީހުން ވާހަކަ ދެކޭބަސް ޢަރަބިއްޔާ، ހަކުރާއަށް ޖެހުމަށް ދިނުމަށް ވިސްނަވަގެން ދޭމީ

ކުރުނު ކިރިޔާ ބަޔާންކުރުމުގެ މަތިވާން ބަޔާންކުރާ باب

696 عن أنس رضي اللَّه عنه أن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كانَ إذا تَكَلّم بِكلِمَةٍ أعَادها ثَلاثاً حَتَّى تُفْهَمَ عَنهُ ، وإذا أتَى علَى قَوْمٍ فَسَلَّمَ عَلَيْهِمْ سَلَّمَ علَيْهِمْ ثَلاثاً . رواه البخاري .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސްރުކުރެއްވި أنس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ބަސްބުނުއްވާ ވާހަކަ ދައްކަވާއިރު ވިސްނިއްޖެކަމަށް ތިންފަހަރު

ތަކުރާރު ކުރައްވައެވެ. އެގޮތުން އާންމުކޮށް ތިންފަހަރު ތަކުރާރު ކުރައްވައެވެ. އަދި
އެކަލޭގެފާނު ބައެއްގެ ގާތަށް ވަޑައިގެންފިނަމަ އެބައެއްގެ މައްޗަށް ތިންފަހަރު ސަލާމް
ތަކުރާރުކުރައްވައެވެ.

697 وعن عائشة رضي اللَّه عنها قالت : كان كلامُ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كلاماً فَصْلا يفْهَمُهُ كُلُّ مَن يَسْمَعُهُ . رواه أبو داود .

މާތްاللّه ރުއްސެވުންލެއްވި عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ވާހަކަފުޅު ހުންނެވީ އަޑުއަހާފަރާތުގެ ކޮންމެ މީހަކަށް އެނގިލައިގަންނަ ގޮތަށް ސާފު ބަޔާނުންނެވެ.

باب إصغاء الجليس لحديث جليسه الذي ليس بحرام واستنصات العالم والواعظ حاضري مجلسه

ބަލާއިވާގަނަ ދައްކާ މީހާގެ ވާހަކައިގައި حرام ކަމެއް ނުވާނަމަ އަޑުއަހަންޖެހުމާއި އަޑުއެހުމާއި އަދި واعظ ންނާއި އިޖުތިމާޢުގެ ގެ މަޖިލިސްގައި ބައިވެރިން ހަމަހިމޭންކުރުވުމުގެ މައްސަލަ ބަޔާންކޮށްދޭ باب

698 عن جَرير بن عبدِ اللَّه رضي اللَّه عنه قال : قال لي رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم في حجَّةِ الْوَدَاع: « اسْتَنْصِتِ النَّاسَ » ثمَّ قال : « لا ترْجِعُوا بعْدِي كُفَّاراً يضرِبُ بَعْضُكُمْ رِقَاب بَعْضٍ » متفقٌ عليه .

މާތްاللّه ރުއްސެވުންލެއްވި جَرير بن عبدِ اللّه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ حجَّةِ الْوَدَاع ގެ ދުވަހު ތިމަންނަށް އަންގަވައެވެ. މީސްތަކުން ހަމަހިމޭން ކުރުވާށެވެ. އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންކަލޯގެފަހުން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް ގަރުދަނުގާ ކާފިރުން ކަމަށް ބަޔަކަށް ނުވާށެވެ.

باب الوعظ والاقتصاد فيه

ދީނީ ނަސޭހަތްދިނުމާއި އަދި އެކަމުގައި މެދުމިންވަރެއް ގެންގުޅުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ
باب

قال اللَّه تعالى (النحل 125): {ادع إلى سبيل ربك بالحكمة والموعظة الحسنة}.

حكمةއާއި ، ރިވެތި وعظ އާއެކު، ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ މަގަށް، ކަލޭގެފާނު ގޮވައިލައްވާށެވެ! އަދި ރިވެތި ގޮތުގައި އެއުރެންނާ جدل ކުރައްވާށެވެ!

699 عن أبي وائلٍ شَقِيق بنِ سَلَمَةَ قال : كَانَ ابْنُ مسْعُودٍ رضي اللَّه عنه يُذكِّرُنَا في كُل خَمِيسٍ مرة ، فَقَالَ لهُ رَجُلٌ : يَا أَبَا عبْدِ الرَّحْمنِ لوددْتُ أَنَّكَ ذَكَّرْتَنَا كُلَّ يوْمٍ ، **فقال :** أما إِنَّهُ يَمنعني مِنْ ذلكَ أني أكْرَهُ أنْ أملَّكُمْ وإِنِّي أتخوَّلُكُمْ بِالموْعِظَةِ ، كَمـَا كَانَ رسول اللَّه صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَتَخوَّلُنَا بها مَخافَةَ السَّآمَةِ عليْنَا . **متفقٌ عليه .**

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو **وائلٍ** شَقِيق بنِ سَلَمَةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި عبدِ الله ابْنُ مسعُود އަހަރެމެންނަށް ކޮންމެ ބުރާސްފަތި ދުވަހަކުގައި ނަސޭހަތްދެއްވުން ގެންދެވިއެވެ. ފަހެ އެ صحابى އަށް ބޭކަލަކު ދެންނެވިއެވެ: އޭ أبو عبْدِ الرَّحْمنِ އެވެ. ކަލޭގެފާނު ކޮންމެދުވަހަކު ނަސޭހަތްދެއްވާނަމަ ކިހާރަނގަޅު ވާނެހެއްޔެވެ؟ ފަހެ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފޫހިވެދާނެ ކަމުގެ ބިރުވެރިވުން ފިޔަވައި އަޅުގަނޑު މިކަމުން މަނާވާ އެއްޗެއް ނެތެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން މިއީ ކަލޭގެފާނު ނަސޭހަތްދެއްވުމުން މިގޮތަށެވެ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم މިންވަރަކަށް އަހަރެމެން ފޫހިވެދާނެކަމުގެ ބިރުން ރިޢާޔަތްކުރައްވައިގެން ކުރިއަށްގެންދެވި ގޮތުގައެވެ.

« يَتَخَوَّلُنَا » يَتَعهَّدُنا .

700 وعن أبي الْيَقظان عَمَّار بن ياسر رضي اللَّه عنهما قال : سمِعْتُ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقول : « إنَّ طُولَ صلاةِ الرَّجُلِ ، وَقِصر خُطْبتِه ، مِئنَّةٌ مِنْ فقههِ . فَأَطِيلوا الصَّلاةَ ، وَأَقْصِروا الخُطْبَةَ » رواه مسلم .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ ޞަޙާބީ أبو الْيَقظان عَمَّار بن ياسر ގެ ރިވާޔަތުން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން
އަޑުއެހީމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީހާގެ ނަމާދު ދިގުވުމާއި އަދި އޭނާގެ خُطْبَة
ކުރުވުމަކީ އެމީހާގެ فقه ވެރިކަން އަންގައިދޭ ކަމެކެވެ. (ވީމާ) ތިޔަ ބޭފުޅުން
ނަމާދު ދިގުކުރައްވާށެވެ. خُطْبَة ކުރުކުރައްވާށެވެ.

« مِئنَّةٌ » بميم مفتوحة ، ثم همزة مكسورة ، ثم نون مشددة ، أيْ : علامة دَالَّةٌ على فِقْهِهِ.

701 وعن مُعاويةَ بنِ الحكم السُّلَمِيِّ رضي اللَّه عنه قال : « بينما أنا أصلِّى مَع رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، إذْ عطسَ رجُلٌ مِنْ القَوْمِ فَقُلْتُ : يرْحَمُكَ اللَّه ، فَرَماني القوم بابصارِهمْ ، فقلت : وا ثكل أُمِّيَاه ما شأنكم تنظرون إليَّ ؟ فجعلوا يضربون بأيديهم على أفخاذهم فلما رأيتهم يُصَمِّتُونني لكني سكت ، فَلَمَّا صلى رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فَبابي هُوَ وأُمِّي ، مَا رَأَيْتُ مُعَلِّماً قَبْله وَلا بَعْدَه أَحْسَنَ تَعْلِيماً مِنْه ، فَوَاللَّه ما كَهَرَني ولا ضَرَبَني وَلا شَتَمَني ، قال : « إنَّ هَذِهِ الصَّلاةَ لا يَصْلُحُ فيها شَيءُ مِنْ كَلامِ النَّاسِ ، إنَّمَا هِيَ التَّسْبِيحُ والتَّكْبِيرُ ، وقرَاءَةُ الْقُرْآنِ » أو كما قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم . قلت : يا رسول اللَّه ، إني حديث عهْدٍ بجَاهِلية ، وقدْ جاءَ اللَّه بالإسْلام ، وإنَّ مِنَّا رجالاً يَأْتُونَ الْكُهَّانَ ؟ قال : « فَلا تأْتِهِمْ » قلت : ومِنَّا رجال يَتَطيَّرونَ؟ قال : «ذَاكَ شَيْء يَجِدونَه في صُدورِهِم ، فَلا يصدُنَّهُمْ » رواه مسلم .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ مُعاويةَ بنِ الحَكم السُّلَمِيِّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ އެއްފަހަރަކު رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ފަހަތުގައި
ނަމާދުކުރަމުން ހުއްޓާ އެމީހުން މީހަކު ކިނބިހިއްޖެއެވެ. ދެން ތިމަންނަ (ޔަރްޙަމުކަން

يرْحَمُكَ الله ގެ ކަލިމަ ކިޔުއްވީމެވެ. ދެން ޤައުމުގެ މީހުން އަހަރެން ދިމާލަށް ހިތަދުން ބަލައިލުމަށް
ދިމާލަށް ބަލަން ފެށިއެވެ. ދެން އަހަރެން (އަހަރެމެން) ބުނީމެވެ. މިއީ ކޮންކަހަލަ ކަމެއް
ބަލާތީއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން އަހަރެން ދިމާލަށް ތިޔަބަލަނީ ކީއްވެގެން ހެއްޔެވެ؟
ދެން (އެމީހުން) އެބައިމީހުންގެ އަތްތަކުން ފައިތަކުގެ މަތީގައި ޖަހަން
ފެށިއެވެ. ދެން އެމީހުން ބުނުމުން މިކަން ހުއްޓާލުމަށް އަހަރެން ގޮވާ އަޑުއަހާ ކަމަށް
ހީވެ އަހަރެން ހިމޭނުވީމެވެ. ދެން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ނަމާދުކުރައްވާ ނިންމެވުމުން، ދެން
މިކަމުގެ ސަބަބުން ބައްޕަ އަދި އަމާ ފިދާވުމަށް ކުރިން ކުރިއަށް ރަސޫލާގެ ހުރިހާ ތަނެއްގައި
ތަޢުލީމު އުނގަންނައިދެއްވި މީހަކު އަދި އެކަކު ވެސް ނުދެކެމެވެ. ދެން ތިމަން ނަރުހަމަކުރުމަކާ
ނުލާއެވެ. ދެން މާތްالله ގަސަމް ކުރަން. އަހަރެން މިކަމަށް ދިމާވި ކުށަށް ފާޅުވެރިކަމުގެ
ދުވަސް ނުލައި ނަހީކުރެއްވިއެވެ. އަދި ހަމަ ދެން މީހަކަށް ބުރަވެސް ކުރެއްވިއެވެ. އަދި މިއީ ނަމާދެއް
ނަމާދީ ޢިބާދަތް ނުކުރެވޭނެއެވެ. حديث ކުރުމުގެ ކަމަކުތީ ނަމާދުވެސް ކިޔުމާއި ތަސްބީޙު
تَّسْبِيحُ ކިޔުމާއި تَّكْبِيرُ ކިޔުމާއި އަދި قُرآنِ އެވެ. ނުވަތަ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم
ވިދާޅުވިއެވެ. އަޅުގަނޑު އަހަރެން އިސްލާމްވީތީ. މިކަމަށް ދެކޮޅުހަދައެވެ. އަދި الله ގެ ރަސޫލާއެވެ.
ހަމަގައިމުވެސް މިކަމުގައިجاهِلِية ގެ ދައުރު ދުވަހުއްވެސް އަދި މާޒީގައި ދުވަސްވަރުވާނެ ނުވޭއެވެ.
އަދި ހަމަގައިމުވެސް الله سبحانه وتعالى އިސްލާމް ދީނުގެ ނިޢުމަތް މިވަނީ ދެއްވާފައިވާތީއެވެ.
އަދި ހަމަގައިމުވެސް މިކަމުގައި ވެރިކަން ބައެއް މީހުން ކަނޑައެޅުމާ ގާތް އެބަހުރެވެ.
حديث ކުރުމުގެ މިދި ކަމެއް ނެތިކަން ކަނޑައަޅާ ނުދެކޭ. މިކަމުގެ ނުދެކޭނެވެ. އަދި
މިކަމުގެ ތެރެއިން ބައެއްމީހުން ދެކޭ ބަލާނެވެ. حديث ކުރުމުގެ ވެ.އަދި އެކަމާ ހިތްވެދާ
އަދި ވަސްވާސް ތިރިކުރުވާ. އަހުރެން އަންގައިދީ އެއްވެސް ފަރުވާއެއް ނުވެއެވެ.

« الثُّكْل » بضم الثاءِ المُثلثة : المُصِيبة وَالفَجيعة . « ما كَهَرَني » أيْ ما نهرَني .

702 وعن العِرْباض بن سَاريةَ رضي اللَّه عنه قال : وَعظَنَا رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مَوْعِظَةً وَجِلَتْ مِنهْا القُلُوب . وَذَرِفَتْ مِنْها العُيُون وَذَكَرَ الحدِيثَ ، وَقَدْ سَبق بِكَمالِهِ في باب الأمر بالمُحافَظَةِ على السُّنَّةِ ، وذَكَرْنَا أَنَّ التِّرْمِذِيَّ قال إنه حديث حسنٌ صحيحٌ .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ العِرْباض بن سَاريةَ ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންކުރެވިފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންމެންނަށް وعظ ދެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އޭގެ ސަބަބުން ހިތްތަކަށް ބިރުވެރިކަން ދިމާވިއެވެ. އަދި ލޮލުން ކަރުނަ އޮހެން ފެށިއެވެ. (ދެންނެވީމެވެ.) އަދި ރާވީ حديث ނިމުމަށް ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި މި حديث ވަނީ باب الأمر بالمُحافَظةِ ގެ باب ގައި ބަޔާންކޮށްފައެވެ. ހަމަ ދިވެހިކަމުގައި ތިރްމިޒީ ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަ ދިވެހިކަމުގައި އެ حديث އަކީ އެއީ حسنٌ صحيحٌ ގެ درجة ގައިވާ حديث އެކެވެ. އަދި މިހެންނަމަވެސް އެހެނިހެން ބަޔާންވެއެވެ.

باب الوقار والسكينة

ވަގާރުވެރިކަމާއި ހަމަހިމޭންކަމުގެ މާތްކަން ބަޔާންކުރާ باب

قال اللَّه تعالى (الفرقان 63): {وعباد الرحمن الذين يمشون على الأرض هوناً، وإذا خاطبهم الجاهلون قالوا سلاماً}

رحمان ވަންތަ ރަސްކަލާނގެ އަޅުންނީ ވަގާރުވެރިކަމާއެކު، ބިމުގައި ހިނގާ އަޅުތަކުންނެވެ. އަދި ޖާހިލުން އެއުރެންނާ مخاتبކޮށް ވާހަކަދައްކައިފި ހިނދެއް، އެއުރެން (އެމީހުންނާ ދުރުވެ) **سلام**އޭ ބުނެއެވެ.

703 **وعن عائشة رضي اللَّه عنها قالت :** ما رَأَيْتُ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مُسْتَجْمِعاً قَطُّ ضَاحِكاً حتَّى تُرى مِنه لَهوَاتُه ، إِنَّما كانَ يَتَبَسَّمُ . **متفقٌ عليه .**

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ عائشة ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންކުރެވިފައިވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަނގަ ހުޅުވާލައްވާ އެތެރެއިން ކަރުވަޅު ފެންނަ ވަރަށް ހީވެ ހިނިއައުމެއް ނުފެނެވެ. އަދި ހަމައެކަނި ތަބައްސަމު ކުރެއްވުމެވެ. ހަމައެކަނި އަނގައިގެ ހިނިތުންވުމެވެ.

« اللَّهَوَات » جمْع لَهَاةٍ : وهِي اللَّحْمة التي في أقْصى سقْفِ الْفمِ .

باب الندب إلى إتيان الصلاة والعلم ونحوهما من العبادات بالسكينة والوقار

ނަމާދުކުރުމާއި، އަދި އިލްމު އުގެނުމާއި، އަދި އެހެނިހެން އަޅުކަން ފަދަ ކަންކަން އިޙްތިރާމާއި އުގެނުމަށްދާއިރު އަރާމު ހިތުން މަޑުމައިތިރިކަމާއި، އަދި ހަމަހިމޭންކަމާއެކު އިޙްތިރާމާ ކުރުން މުސްތަޙައްބު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (الحج 32): {ومن يعظم شعائر اللَّه فإنها من تقوى القلوب}

ކަންކުރުމަކީ އަދިއްޔެވެ. އަދި الله ގެ **شعائر** ތަކަށް(އެބަހީ: هدى ކަތިލުމާއި، أضحية ކަތިލުމާއި حجّ ގެ عمل ތަކާއި އެހެންވެސް دينى أمر ތަކަށް މާތްކަންދެއްވުމާ (ދަންނާނެވެ) ފަދަ އެކަންތައްތަކެވެ، ހިތްތަކުގެ **تقوى** ވެރިކަމުގެ ތެރެއިންނެވެ.

704 وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه قال : سمعتُ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقول : « إذا أُقِيمَتِ الصَّلاة ، فَلا تَأْتُوهَا وأنْتُمْ تَسْعَوْنَ ، وأْتُوهَا وَأَنتُمْ تمْشُونَ ، وعَلَيكم السَّكِينَةَ ، فَما أَدْرَكْتُمْ فَصلُّوا ، وَمَا فَاتَكُمْ فَأَتمُّوا » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސެވުން ލިބިވަޑައިގެންނެވި أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލާނގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނަމާދު ކުރަން ފެށިއްޖެއްޔާ ފަދަ ތިޔަބައިމީހުން އަވަސްވެގެން ބައިވެރިވުމަށް ދުވެފައި ނުދާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އަރާމުކަމާއި ބައިވެރިވުމަށް ހިނގާފައި އަންނާށެވެ. އަދި (އަރިހުނު) ތިޔަބައިމީހުންގެ ހަމަހިމޭން ކަންމަތީ އަންނާށެވެ. ފަހެ ލިބުނު ركعة ތައް (އިމާމާއި އެކު) ކުރާށެވެ. އަދި ފާއިތުވި ركعة ތައް އަދަދަށް ފަހެ ފުރިހަމަ ކުރާށެވެ.

زاد مسلم في رواية له : « فَإِنَّ أحدَكُمْ إذا كانَ يعمِدُ إلى الصلاةِ فَهُوَ في صلاةٍ » .

مسلم ގެ رواية އެއްގައި އިތުރު ކުރެވިފައިވެއެވެ.(ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ނަމާދަށް ގަސްދުކޮށްފިނަމަ ފަހެ އެމީހާ އޮތީ ނަމާދުގައެވެ.

705 وعن ابن عباس رضي اللَّه عنهما أَنَّهُ دَفَعَ مَعَ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَوْمَ عرفَةَ فَسَمِعَ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وَرَاءه زَجْراً شَديداً وَضَرْباً وَصوتاً للإِبلِ ، فَأَشار بِسَوْطِهِ إِلَيْهِمْ وقال : « أَيُّهَا النَّاسُ عَلَيْكُمْ بِالسَّكِينَةِ فَإِنَّ الْبِرَّ لَيْسَ بِالإِيضَاعِ » رواه البخاري ، وروى مسلم بعضه .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި عبد اللّهِ بن عباسގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابى عرفَةَ ދުވަހު نبيُّއާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަރިހުގައި ހިނގައިވިއެވެ. ފަހެ نبيُّއާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ފަހަތުގައި ބިރުބޮޑު ހިނގުމާއި ހަރުއަޑުގަދަކޮށް ޖަމަލުތަކަށް ތަޅާ އަޑުއިވި ތަޅަމުންދާތަ ... އައްސަވައިވެއެވެ. ފަހެ، އެކަލޭގެފާނު އެބަޔަކުންނަށް (ހަމަހިމޭނުވުމަށް) އެކަލޭގެފާނުގެ ކަޅިބަރިން އިޝާރާތްކުރެއްވިއެވެ. އަދި حديث ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ މީސްތަކުންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުން ހަމަހިމޭން ވާށެވެ. މިހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ހެޔޮކަންތަކަކީ ތިޔަ ޖަނަވާރުތައް ހަލުވިކޮށް ދުއްވުމެއް ނޫނެވެ.

« الْبِرُّ » : الطَّاعَةُ . « وَالإِيضَاعُ » بِضاد معجمةٍ قلبها ياء وهمزة مكسورة، وَهُوَ : الإِسْرَاعُ .

باب إكرام الضيف

ޒިޔާރަތްތެރިންނަށް ކަރާމާތްދިނުމުގެ މަސްއަލަ ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (الذاريات 24 – 27): {هل أتاك حديث ضيف إبراهيم المكرمين، إذ دخلوا عليه فقالوا سلاماً، قال سلام قوم منكرون. فراغ إلى أهله فجاء بعجل سمين، فقربه إليهم قال: ألا تأكلون؟}

إبراهيمގެފާނުގެ ކަރާމާތްތެރި މެހެމާނުންގެ ވާހަކަ، ކަލޭގެފާނަށް ހަމަކައެކޭ އައިސްފިތޯވެއެވެ. ދެން އެމީހުން އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް ވަދެވަޑައިގެން، سلأما މިހެން ވިދާޅުވި **سلام** ކިޔުއްވިއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު **سلام** މިހެން ވިދާޅުވެ ނުދަންނަ ބައެއްތޯއެވެ. (އަދި ހިތުގައިވެސް ...) ... ފަހެ، އެކަލޭގެފާނު

އެކަލޭގެފާނުގެ أهلވެރިންގެ ގާތަށް ސިއްރިއްޔާތުގައި ވަޑައިގެތެވެ. އަދި ޒޫރަ ޒަހަރުވެ
ގޮސްދިޔައެވެ (ޒުވާނުންގެ ސޫރަތުގައި) ގެންނެވިއެވެ. ދުން އެކަލޭގެފާނުންނާއި ކޮޅު ކަލޭގެފާނުގެ ގެއަށް
ވަދެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. މިޙަބަހަކުން ސުވާލުކުރެވުނުއެވެ؟ (ފަރަޝިދ މީހުން ޝާހި މިކަމަށް ނުކުމެވި
ހިއްސާވެ.)

وقال تعالى (هود 78): {وجاءه قومه يهرعون إليه، ومن قبل كانوا يعملون السيئات! قال: يا قوم هؤلاء بناتي هن أطهر لكم، فاتقوا اللَّه ولا تخزون في ضيفي، أليس منكم رجل رشيد؟!}

އަދި އެކަލޭގެފާނު ގެ قومގެ މީހުން އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް އަވަސް އަވަހަށް އައެވެ.
ކުރިން އެއުރެންނީ ނުބައި (فاحش) ކަންތައްތައް ކުރި މީހުންނެވެ. އެކަލޭގެފާނު
ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ އަހަރެންގެ قومގެ މީހުންނޭވެ! މިއީ އަހަރެންގެ (އަންހެން: قومގެ) އަންހެނުން
ދަރިންނެވެ.(ތިޔަބައިމީހުން ޝަރعی ގޮތުން އެކަންތަކުންނާ ކާވެނިކުރާށެވެ) އެކަންތައް
ތިޔަބައިމީހުންނަށް ސާފުކަން ބޮޑެވެ. ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް تقوى ވެރިވާށެވެ!
އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ މެހުމާނުންގެ ކަރުދަސްގައި، ތިމަންކަލޭގެފާނު ލަދުވެތިނުކުރާށެވެ!
ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރޭގައި ހެޔޮ ފިކުރުކުރާ ސޫފީއެއް ނުވެއެވެ؟

706 وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه أنَّ النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « مَنْ كانَ يُؤمنُ باللَّه واليومِ الآخرِ فَلْيُكرمْ ضَيفَهُ ، وَمَنْ كَانَ يُؤمِنُ بِاللّه واليَوم الآخرِ فليصِلْ رَحِمَهُ، وَمَنْ كَانَ يؤمِنُ بِاللَّه وَاليومِ الآخرِ فَلْيَقلْ خَيْراً أَوْ ليَصْمُتْ » متفقٌ عليه .

ގާބާاللَّه ޢަންހު ސިޔާސަތުވި أبو هُريرة، نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން
ރިވާކުރައްވައިގެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله އާއި އާޚިރަތް ދުވަހަށް އީމާންވާ
މީހާނަމަ، އެމީހާގެ މެހުމާނުން ކަރާމާތްތެރިކޮށްފިސޭ. އަދި اللهއާއި އާޚިރަތް ދުވަހަށް
އީމާންވާ މީހާ ކަމުގައިވާނަމަ ރަހި އެމީހާ ރަނގަޅުވާހަކަދައްކާ ދުއްތާކުރޭވެ. ނުވަތަ ހަމަ
ހިމޭނުވާށެވެ.

707 وعن أبي شُرَيْح خُوَيلدِ بن عمرو الخُزَاعِيِّ رضي اللَّه عنه قال : سَمِعتُ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقول : « مَنْ كان يؤمِنُ باللَّه واليومِ الآخِرِ فَلْيُكرمْ ضَيفَهُ جَائزَتَهُ » قالوا : وما جَائِزَتُهُ يا رسول اللَّه ؟ قال : « يَومُه ولَيْلَتُهُ . والضِّيَافَةُ ثَلاثَةُ أَيَّامٍ ، فما كان وَرَاءَ ذلكَ فهو صَدَقَة عليه » متفقٌ عليه .

ރަޟިޔަالله ޢަންހު ވިދާޅުވި أبو شُرَيْح خُوَيلدِ بن عمرو الخُزَاعِيِّ ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. ކަނަށްގެފަށް حديث ކުރައްވައިގެވެ.الله އާއި އާޚިރަތް ދުވަހަށް އީމާންވާ މީހާކު ފަހު އޭނާގެ މެހެމާނުގެ ޖާއިޒާދޭށެވެ.އެއީ އޭނާގެ حقއަދާކުރުމެވެ. أصحاب ބޭކަލުން އަރުވައިފިއެވެ. އޭالله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އޭނާގެ حقއީ ކޮބާ ހަމަހޭތޯ؟ حديث ކުރައްވައިފެވެ. އެއީ ރޭދުވާ ދުވަހުގެ މެހެމާނުގެ އަދާކުރުމެވެ. އަދި(ދުވަސްތަކެވެ) މެހެމާނުގެ އަދާކުރުން ތިންދުވަހެވެ. އެއަށްވުރެ ދިގު ދުވަހު ދިނުން ފުދޭނެ. އަދި އެއީ ކުރު މެހެމާނުގެ ވާހަކަ ސަދަޤާތެއްކަމުގައިވެ.

وفي روايةٍ لمسلم : « لا يحِلُّ لمُسلمٍ أن يُقِيم عند أخيهِ حتى يُؤْثِمَهُ » قالوا : يا رسول اللَّه . وكَيْف يُؤْثِمُهُ ؟ قال : « يُقِيمُ عِنْدَهُ وَلا شَيءَ لَهُ يَقْرِيهِ بِهِ » .

އަދި مسلم ގެ رواية އެއްގައި ވެއެވެ. އެއްވެސް މުސްލިމަކަށް ހަލާލު ނޫނެވެ. އޭނާގެ ބާއްޖައި މެހެމާނުގެ ހައިސިއްޔަތުން އޭނާ ފާފަވެރިވެދާނީ މިހާތަކެއް ހުރުން ހައްދަވައިގެން ނުވެއެވެ. أصحاب ބޭކަލުން އަރުވައިފިއެވެ. އޭالله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އޭނާ ފާފަވެރިކުރުވާނީ ކިހިނެއްތޯ؟ حديث ކުރައްވައިފެވެ. އެއީ އޭނާ ބައިތިއްޔާ މެހެމާނުގެ އަދާކުރަން އެއްވެސް އެއްޗެއްނެތި އަތުގައި ހިފަހައްޓައިގެން މެހެމާނުގެ ހައިސިއްޔަތުން ހުރުމެވެ.

باب استحباب التبشير والتهنئة بالخير

އުފާވެރި ހަބަރުތައް ދިނުމާއި އަދި މުބާރަކު ބާރީ ދެންނެވުން މުސްތަޙައްބު ވެގެންވާ ކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللّه تعالى (الزمر 17، 18): {فبشر عباد الذين يستمعون القول فيتبعون أحسنه}.

ފަހެ، އަހަރެމެންގެ ، ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަޅުތަކުންނަށް އުފާވެރިކަމުގެ ހަބަރު ދެއްވާށެވެ! އެއުރެންނީ ، ބަސްތަކަށް އަޑުއަހާ، އޭގެތެރެއިން އެންމެ ރަނގަޅު ބަސްތަކަށް تبعވާ މީހުންނެވެ.

وقال تعالى (التوبة 21): {يبشرهم ربهم برحمة منه ورضوان، وجنات لهم فيها نعيم مقيم}.

އެއުރެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ އެކަލާނގެ حضرةން އެއުރެންނަށް رحمة އާއި، **ރުހިވެވޮޑިގެންވުމާއި، ސުވަރުގެތަކުގެ ނިޢުމަތުގެ އުފާވެރި** خبر، އެއުރެންނަށް ދެއްވައެވެ. އޭގައި އެއުރެންނަށް އަބަދުން ދެމިހުންނަނިވި ނިޢުމަތްތައް ވެއެވެ.

وقال تعالى (فصلت 30): {وأبشروا بالجنة التي كنتم توعدون}.

އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް **وعد** ކުރެއްވި ކަމުގައިވާ ސުވަރުގޭގެ އުފާވެރިކަމުގެ خبر ލިބިގަންނާށެވެ!

وقال تعالى (الصافات 101): {فبشرناه بغلام حليم}.

ފަހެ، ތިމަންރަސްކަލާނގެ (އަހަރެމެންގެ دعاء އިޖާބަކުރައްވައި) حلم ވެރި ދަރިކަލަކު ދެއްވާނޭކަމުގެ އުފާވެރި خبر އަހަރެމެންނަށް ދެއްވީމުއެވެ.

وقال تعالى (هود 69): {ولقد جاءت رسلنا إبراهيم بالبشرى}.

އެއީ އަދި ހަމަކަށަވަރުން، އުފާވެރިކަމުގެ خبرއާއިގެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފޮނުއްވީމު رسولُން(އެބަހީ: ملائكة ން) إبراهيم ގެ ފާނުގެ އަރިހަށް ވަޑައިގަތެވެ.

وقال تعالى (هود 71): {وامرأته قائمة فضحكت فبشرناها بإسحاق، ومن وراء إسحاق يعقوب}.

އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ އަނބިކަނބަލުން (އަރިހުދު އޮވެނަކައި) ހުންނެވިއެވެ. ދެން(އެކަމަނާ އަހަން ވިތުރެވުމުން، އެކަމާ އުފާވެވިގެން) އެކަމަނާ ހިނިފުޅު ވޮޑިއެވެ. ދެން، އެކަމަނާއަށް إسحاقގެފާނު ލިބިވަޑައިގަންނަވާނޭ ކަމާއި، إسحاقގެފާނަށްފަހު يعقوب ގެފާނު ލިބިވަޑައިގަންނަވާނޭ ކަމުގެ އުފާވެރި خبر ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެކަމަނާއަށް ދެއްވީމެވެ.

وقال تعالى (آل عمران 39): {فنادته الملائكة وهو قائم يصلي في المحراب أن اللَّه يبشرك بيحيى}.

ދެން ފަހެ، އެކަލޭގެފާނު محرابގައި ނަމާދުކުރައްވަމުން قائم ވެވަޑައިގެން ހުންނަވަނިކޮށް، އެކަލޭގެފާނަށް، ملائكةން ގޮވާލައި ދެންނެވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله ކަލޭގެފާނަށް يحيىގެފާނު ދެއްވާނެކަމުގެ އުފާވެރިކަމުގެ خبر ދެއްވައެވެ.

وقال تعالى (آل عمران 45): {إذ قالت الملائكة يا مريم إن اللَّه يبشرك بكلمة منه اسمه المسيح} الآية. والآيات في الباب كثيرة معلومة.

ملائكةން ވިދާޅުވިހިނދު ހަނދުމަކުރައްވާށެވެ! އޭ مريم ގެ ފާނެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، الله، އެކަލާނގެ حضرةން ވާ ކަލިމަތެއްގެ خبر ން ކަލޭގެފާނަށް އުފާވެރިކަމުގެ خبر ދެއްވައެވެ.

وأما الأحاديث فكثيرة جداً وهي مشهورة في الصحيح. منها:

708 عن أبي إبراهيمَ وَيُقَالُ أبو محمد ويقال أَبو مُعَاوِيةَ عبدِ اللَّه بن أبي أَوْفي رضي اللَّه عنه أَنَّ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بَشَّرَ خَدِيجَةَ ، رضي اللَّه عنها ، بِبيْتٍ في الجنَّةِ مِنْ قَصَبٍ ، لاصَخَبَ فِيه ولا نَصب . متفقٌ عليه .

މާތްالله އެކަލޭގެފާނަށް ރުހިވޮޑިގަންނަވާށި أَبو مُعَاوِيةَ عبدِ اللَّه بن أبي أَوْفي ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. (އެކަލޭގެފާނަކީ) މި صحابي ގެ ކުންނިޔަތަކީ أبوإبراهيم ކަމަށް ވެސް ބުނެއެވެ. އަދި أبو محمد ކަމަށްވެސް ބުނެވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم(އެކަލޭގެފާނުގެ އަނބިކަނބަލުން خَدِيجَةَ ގެ ފާނަށް ސުވަރުގޭގައިން އެއްގެ ގަނޑުވަރެއް ލޮބުންތަކުގެ އުފާވެރި ޚަބަރު ދެއްވާށެވެ. އެގަނޑުވަރު ވާނީ މުތީން ހުސްކޮށްފާ ގޮތަށް ހަދާފައިވާ ގޮތަށެވެ. އަދި އެގަނޑުވަރުގައި ހަޅޭއްލެވުމެއް ނުވަތަ ވަސް ކަމެއް އިހުސްވުމެއް ނުވާނެއެވެ.

« الْقَصبُ » هُنا : اللُّؤْلُؤ المُجوفُ . « والصَّخبُ » الصِّياحُ واللَّغَطُ . «وَالنَّصَبُ » : التعبُ .

709 وعن أبي موسى الأشعريِّ رضي اللَّه عنه ، أَنَّهُ تَوضَّأَ في بيتهِ ، ثُمَّ خَرَجَ فقال: لأَلْزَمَنَّ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، ولأَكُونَنَّ معَهُ يوْمِي هذا ، فجاءَ المَسْجِدَ ، فَسَأَلَ عَن النَّبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقَالُوا : وَجَّهَ ههُنَا ، قال : فَخَرَجْتُ عَلى أَثَرِهِ أَسأَلُ عنْهُ ، حتَّى دَخَلَ بئْرَ أَريسٍ فجلَسْتُ عِنْدَ الْباب حتَّى قَضَى رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حاجتَهُ وتَوضَّأَ، فقُمْتُ إِلَيْهِ ، فإذا هُو قَدْ جلَس على بئر أَريس ، وتَوسطَ قفَّهَا ، وكَشَفَ عنْ ساقَيْهِ ودلاهمَا في البِئر ، فَسلَّمْتُ عَلَيْهِ ثُمَّ انْصرَفتْ .

فجَلَسْتُ عِند الباب فَقُلت : لأَكُونَنَّ بَوَّاب رسُولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم اليوْم .

فَجاءَ أَبُو بَكْرٍ رضي اللَّهُ عنه فدفَع الباب فقُلْتُ : منْ هَذَا ؟ فَقَالَ : أَبُو بكرٍ ، فقُلْت : على رِسْلِك ، ثُمَّ ذَهَبْتُ فَقُلتُ : يا رسُول اللَّه هذَا أَبُو بَكْرٍ يستَأْذِن ، فَقال: « ائْذَنْ لَه وبشِّرْهْ بالجنَّةِ » فَأَقْبَلْتُ حتَّى قُلت لأَبي بكرٍ : ادْخُلْ ورسُولُ اللَّه يُبشِّرُكَ بالجنةِ ، فدخل أَبُو بَكْرٍ حتَّى جلَس عنْ يمِينِ النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم معَهُ في القُفِّ ، ودَلَّى رِجْلَيْهِ في البئرِ كما صنَعَ رَسُولُ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، وكَشَفَ عنْ ساقيْهِ ، ثُمَّ رَجعْتُ وجلسْتُ ، وقد تركتُ أَخي يتوضأُ ويلْحقُني ، فقُلْتُ : إنْ يُرِدِ اللَّه بِفُلانٍ يُريدُ أَخَاهُ خَيْراً يأْتِ بِهِ .

فَإِذا إِنْسانٌ يحرِّكُ الباب ، فقُلت : منْ هَذَا ؟ فقال : عُمَرُ بنُ الخطَّاب : فقُلْتُ: على رِسلِك ، ثمَّ جئْتُ إلى رَسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فَسلَّمْتُ عليْهِ وقُلْتُ : هذَا عُمرُ يَسْتَأْذِنُ ؟ فقَال: « ائذَنْ لَهُ وبشِّرْهُ بِالجَنَّةِ » فَجئْتُ عمر ، فَقُلْتُ : أَذِنَ أُدخل ويُبُشِّرُكَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بِالجنَّةِ، فَدَخل فجلَسَ معَ رسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم في القُفِّ عَنْ يسارهِ ودلَّى رِجْلَيْهِ في البِئْر ، ثُمَّ رجعْتُ فَجلَسْتُ فقُلْت : إن يُرِدِ اللَّه بِفلانٍ خَيْراً يعْني أَخَاهُ يأْت بِهِ .

فجاء إنْسانٌ فحركَ الباب فقُلْتُ : مَنْ هذا ؟ فقَال : عُثْمانُ بنُ عفانَ . فَقُلْتُ : عَلى رِسلِكَ ، وجئْتُ النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فَأْخْبرْتُه فقَالَ : « ائْذَن لَهُ وبَشِّرْهُ بِالجَنَّةِ مَعَ بَلْوى تُصيبُهُ » فَجئْتُ فَقُلتُ : ادْخلْ ويُبشِّرُكَ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بِالجنَّةِ مَعَ بَلْوَى تُصيبُكَ ، فدَخَل فَوجَد القُفَّ قَدْ مُلِئَ ، فَجلَس وُجاهَهُمْ مِنَ الشِّقِّ الآخِرِ . قَالَ سَعِيدُ بنُ المُسَيَّبِ : فَأَوَّلْتُها قُبُورهمْ. متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو موسى الأشعريِّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابى ގެއިން ވުޟޫ ކުރެއްވިއެވެ. ދެން އޭނާ ބުނެފި ނިކުމެވަޑައިގެންފައެވެ. އަދި އޭނާ ބުނެފި މިއަދު ކާވަލުކޮށްދޭނަމެވެ. ޚާއްޞަކޮށް ހިމާޔަތް މިއަދު رسُولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އާއި ބައްދަލުކޮށް ކާވަލުކޮށްދޭނަމެވެ. އަދި ދެން ދުވަހު އަޅުގަނޑު ހޯދާދިނުމަށް ރަސޫލާ ހޯދިއެވެ. ދެން އޭނާ މިސްކިތަށް ވަޑައިގަތެވެ. އަދި نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ކޮބައިތޯ އަހައިލީމެވެ؟ ބުނި އެބަކަލުން ކަލޭގެ ދުވުމެވެ. އަޅުގަނޑު މިވަނީ ވަޑައިގެންނެވި ގޮތުގައި ވަޑައިގެންނެވީއެވެ. ދެން ހިމަނެފަ ވަޑައިގަތުމަށް މިސްކިތުން ކުރިން އަހަރެން ގޮސް أَرِيس ނަމަކަށް ކިޔުން ވަޅަށް ހަމައަށް ގޮސް އުޅުނީމެވެ. އަދި އެތަނގެ ދޮރުބަނދަރުގައި އިންނަވާތީ އަޅުގަނޑު ކުރަނީ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ވުޟޫ ކުރަށްވަން ނިމިވަޑައިގެން ނިކުމެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި ވުޟޫ ކުރެއްވިއެވެ. ދެން ހިމަނެފަ އަޅުގަނޑު އަރައިގެން ބަލައިލީމެވެ. އޭނާއަށް އަޅުގަނޑު أَرِيس ނަމަކަށް ކިޔުން ވަޅުގެ އިންތިޒާރުގައި އިނީމެވެ. އަދި ވަޅުގެ އިންސާނެއް ވަޅުގެ ދޮރުގެ ފަރާތުގައި ނުކުންނަވައިގެން ހުރިއެވެ. ކޮއިބާ ވަޅުގެ ބައްޕާގެ ދޮރުގައި އިނީމެވެ. އެހެން ފަރާތުން ތިބޭގޮތަށް

ދިމާލަށެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް ކައިރިވެ ސަލާމް ގޮވީމެވެ. ދެން
އެއަށްފަހު ތިމަންނަ ދޮރާށިބަރިގައި އިށީނީމެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ހިތާހިތާ ބުނީމެވެ. މިއަދު
ތިމަންނަ ކޮންމެދުވަހަކު ހުންނެވީ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެއަރިހުގައެވެ. ފަހެ
أَبُوبَكْر ކަލޭގެފާނު ވަޑައިގަތެވެ.އެއަށްފަހު ދޮރުދޮށުގައި ތިއްބެވިއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ސުވާލުކުރީމެވެ.
ތިޔައީ ކޮންބައެއްތޯ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. މިއީ أَبُو بَكْر އެވެ. ފަހެ ތިމަން ދެންނެވީމެވެ.
މަޑުކުރައްވާށެވެ. ފަހެ ތިމަން رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަރިހަށް ގޮސް
ދެންނެވީމެވެ. ޔާالله ގެ ރަސޫލާއެވެ. أَبُو بَكْر ކަލޭގެފާނު ވަޑައިގެން އިޛްނައަށް
އެދިވަޑައިގަންނަވައެވެ. ފަހެ حديث ވިދާޅުވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނަށް އިޛްނަ ދެއްވާށެވެ. އަދި
އޭނާއަށް ސުވަރުގޭގެ ބިޝާރަތް އުފާވެރި ޚަބަރު ދެއްވާށެވެ.ފަހެ ތިމަން ގޮސްأَبُو بَكْر
ކަލޭގެފާނަށް ދެންނެވީމެވެ.ވަދެވަޑައިގަންނަވާށެވެ. އަދި رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ
وسلَّم ކަލޭގެފާނަށް ސުވަރުގޭގެ ބިޝާރަތް އުފާވެރި ޚަބަރު އަރުވައިފިއެވެ.ފަހެ أَبُو بَكْر
ކަލޭގެފާނު ވަދެވަޑައިގެން نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ކަނާތްފަރާތުގައި ވަޅުގެ ފަރުގައިން
އުސްވެފައިވާ ބިންގައިގެ ކަކޫގައި އިރުކޮޅެއްގައި އަދި އެކަލޭގެފާނު އިރުދުގަނޑުން
އިންނަވަނިކަށް ވާދިޔައިން ދުގާޖަސް ފައިދިއްގަނޑު ބޭރުކުރައްވައިގެން ވަޅަށް ދެފައިތިލަ
އިށީނދެވަޑައިގަތެވެ.ދެން ތިމަން އެނބުރި އައީމެވެ. އަދި (ދޮރާށިބަރިގައި)
އިށީނދެއިނީމެވެ. އަދި ތިމަންނާ އެކުގައި ދިރިއުޅޭ ތިމަންނާގެ އަޚާގެ
ގާތުގައި ތިމަންނާގެ ގައިމު އަންނާނެ ބުނެފައިވެއެވެ. އަދި އޭގެމީ އަންނަ ހުރި ވުޒޫކުރައްވާ.
ފަހެ ތިމަންނަ ހިތާހިތާ ބުނީމެވެ. ތިމަންނާގެ އަޚާއަށް މާތް ހެޔޮކަމެއް ދެއްވުމަށް الله
އިރާދަކުރެއްވިއްޔާ އޭނާ އައިސް މިތަނަށް އިރާދަކުރެއްވީއެވެ. ފަހެ
އެހެނީ މީހާ ދޮރުގައި ތަޅުލީއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. ތިޔައީ ކޮންބައެއްތޯ؟
ވިދާޅުވިއެވެ. މިއީ عُمَرُ بنُ الخطّابِ އެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. މަޑުކުރައްވާށެވެ.
ދެންތިމަންނަ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެންފީމެވެ. އެއަށްފަހު
އަރާގަތުމަށް ސަލާމް ދެންނެވީމެވެ. އަދި ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. عُمَرُ ކަލޭގެފާނު މިވަނީ
ވަޑައިގަންނަވާފައެވެ. އަދި އިޛްނައަށް އެދެނީ އެވެ. ފަހެ حديث ވިދާޅުވިއެވެ.
އަރާގަތުމަށް އިޛްނަ ދެއްވާށެވެ. އަދި ސުވަރުގޭގެ ބިޝާރަތް އުފާވެރި ޚަބަރު ދެއްވާށެވެ.

ފަހެ ތިމަންނަ عُمَرُ ގެފާނުގެ ގާތުގައި ދަންނަވައިލީމެވެ. ކަލޭގެފާނު ތިބާއަށް އިނގޭތަ

ދައްކަވާފައެވެ. ތިޔާ ވަޑައިގެންނެވިތޯއެވެ. އަދި ތިބާއަށް رسُولُ اللّٰه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم

ސުވާލުކުރެއްވި ޙިސާބުން އަހުރެމެން ހަމަ އަބަދުވެސް. ފަހެ عُمَرُ ގެފާނު ވަޑައިގެންނެވެ.

އަދި އަލްލާހުގެ ގެ ވައިބާރެއްވެސް ވަރަށް ވަރަށް އެއްކޮޅު ރަސްގެ ހަމަގައި

އިނގޭތޯއެވެ. އަދި އަލްލާހުގެ އިނގޭތޯއެވެ އިންސާނުގެ ވާނެ ދުވަހުން

ފަހުދުވަސް ކުރަނިކޮށް ކަނޑުގެ ފާސްހަން އިނގޭތޯއެވެ. ދެން ތިމަންނަ އެންމެ

އަހަރެ ދުވަހަކުގައި އިނގޭތޯއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ހިތަށް ބޭނުމެވެ. الله سبحانه وتعالى

މިވަނީ މީހާއި ދެކި ޙަރަކާތްގެ މިފަދަ ކާރުބާރުވެދުން އިޙްސާނުގެ ކަމެއް އަހުރަ

އަހުރާ މިހެން އަހުރުން އިޙްސާނުވެ ފަހެ. ފަހެ އެކަނި ބޮޑުކޮށް ދުވަސް ބާރު

ދައްކައިލީ. ފަހެ ތިމަން ދެންނެވީމެވެ؟ ތިޔަބޭ ކަން ބޮޑުކަމެއް؟ ފަހެ ޖެހިބަ ދައްކައިލީ.

މިއީ عُثْمانُ بنُ عفان އީމެވެ. ފަހެ ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. މިކަން ޙާލަތުވެގެންވެ. އަދި ތިމަންނަ

نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ކަރުގައި ދެކެވިގެނެވެ. އަދި އަލްލާހުގެ އެހެން

ދައްކައިލީ. ފަހެ حديث ކުރެއްވީމެވެ. އަލްލާހުގެ އިބާރަ ދައްކާ އަދި ސުވާލު

ޙިސާބުގެ އަދުވަހުގެ ހަމަ ދައްކަވާފައެވެ. އަދި މުސްތަޤްބަލުގެ

ކުރަމުން ޙާލަތުގެ ބާރުވެ އަހަރުމެ ދައްކަވާފައެވެ. ފަހެ (އެއަށްފަހު ތިމަން އަލްލާހުގެ

ކަރުގައި ދެކެވިގެނެވެ) އެއަށްފަހު ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. އެބުރައް ވަޑައިގެންނެވެ. އަދި

رسُولُ اللّٰه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ކަލޭގެފާނު ސުވާލު ޙިސާބުގެ އަދުވަހު ހަމަ

އަބަދުއެވެ. އަދި ތިބާއަށް މުސްތަޤްބަލުގެ ކުރަމުން ޙާލަތުގެ ވެރިކަމުގެ އަބަ

ވިދާޅުވީއެވެ. ފަހެ عُثْمانُ ގެފާނު އެބުރައް ވަޑައިގެންނެވެ. އެހެންނު އަބަދުވެސް

އިނގޭތޯއެވެ ތިއްބަވި އުސްބަޔާ ހިތު ފުރިހަމަ. އަހަރުމެން އަލްލާހުގެ

އަބަދުގެން ކުރަމުގެ ބޮޑުކަމެއް އެވެ އަސްލު ފުރިހަމަ އުސް ބަޔަކި

އިނގޭތޯއެވެ.

ދަންނަވަތެވެ سَعِيدُ بنُ المُسَيِّبِ ވިދާޅުވީއެވެ. ތިމަންނަ މިހެންނެވެ ބައްލަވާލައްވާ

އަބަދުގެ ގެބޭ ބާރު ހިތްހިތްހަ އެކެވެރިކަމެވެ.

وزاد في روايةٍ : « وأمَرني رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بحِفْظِ الباب وَفِيها : أَنَّ عُثْمانَ حِينَ بشَّرهُ حمِدَ اللَّه تعالى ، ثُمَّ قَال : اللَّه المُسْتَعَانُ .

ދަންނަވައެވެ އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި އިތުރުކޮށް ލިބިގެންވެއެވެ. އަދި رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންނައަށް ދޮރުފާރަވެރިކަން ކުރުމަށް އަމުރުކުރެއްވިއެވެ. އަދި އަ ބިޝާރަތްދެއްވި ވަގުތު. ހަމަހަމަކުރެއްވުން عُثْمانُ ގެފާނުން ޙަމްދު ކުރެއްވުން الله އަށް ޙަމްދުކުރެއްވިއެވެ. އެއަށްފަހު ވިދާޅުވިއެވެ. (އެންމެހާ މުސްތަޢާނުވަނީ) اللهُ ގެ ޙަޟްރަތު ތެރެއިން ވާގި އެދެވެނީއެވެ.

قوله : « وجَّهَ » بفتحِ الواوِ وتشديدِ الجيمِ ، أَيْ : توجَّهَ . وقوله : « بِئْر أريس » : هو بفتحِ الهمزةِ وكسرِ الراءِ ، وبعْدَها ياء مثَناةٌ مِن تحت ساكِنَةٌ ، ثُمَّ سِينٌ مهملَةٌ ، وهو مصروفٌ ، ومنهمْ منْ منَع صرفَهُ . « والقُفُّ » بضم القاف وتشديدِ الفاء : هُوَ المبْنيُّ حولَ البِئْرِ . قوله : « عَلَى رِسْلِك » بكسر الراءِ على المشهور ، وقيل بفتحها ، أَيْ : ارْفُق .

710 وعنْ أبي هريرة رضي اللَّه عنهُ قال : كُنَّا قُعُوداً حَوْلَ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم، وَمعَنَا أَبُو بكْرٍ وعُمَرُ رضي اللَّه عنهما في نفَرٍ ، فَقامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مِنْ بينِ أَظْهُرِنا فَأَبْطَأَ علَيْنَا وخَشِينا أَنْ يُقْتَطَعَ دُوننَا وَفَزِعْنَا فقُمنا ، فَكُنْتُ أَوّل من فَزِع .

فَخرَجْتُ أَبْتغي رسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، حتى أَتَيْتُ حَائطاً للأَنْصَارِ لِبني النَّجَّارِ ، فَدُرْتُ بِهِ هَلْ أَجِدُ لَهُ باباً ؟ فلَمْ أَجِدْ ، فإِذَا ربيعٌ يدْخُلُ في جوْف حَائط مِنْ بئرٍ خَارجَه والرَّبِيعُ: الجَدْوَلُ الصَّغيرُ فاحتَفَزْتُ ، فدَخلْتُ عَلى رسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم .

فقال : « أَبو هُريرة ؟ » فقُلْتُ : نَعَمْ يَا رسُولَ اللَّهِ ، قال : « ما شَأْنُك » قلتُ : كُنْتَ بَيْنَ ظَهْرَيْنَا فقُمْتَ فَأَبَطأْتَ علَيْنَا ، فَخَشِينَا أَنْ تُقتطعَ دُوننَا ، ففزعنَا، فَكُنْتُ أَوّلَ منْ فزعَ فأَتَيْتُ هذَا الحائطَ ، فَاحْتَفَزْتُ كمَا يَحْتَفِزُ الثَّعلبُ ، وَهؤلاءِ النَّاسُ ورَائي .

فقَالَ : « يَا أَبا هريرة » وأَعطَاني نَعْلَيْهِ فقَال : « اذْهَبْ بِنَعْلَي هاتَيْنِ ، فَمنْ لقيتَ مِنْ وَرَاءِ هَذا الحائِط يَشْهَدُ أَنْ لا إِلهِ إِلاَّ اللَّهُ مُسْتَيْقِناً بها قَلبُهُ ، فَبَشِّرْهُ بالجنَّةِ » وذَكَرَ الحدِيث بطُولِهِ ، رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަމެން އެއްފަހަރަކު رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުގައި އިށީނދެގެން ތިބީމެވެ. އަދި ތިމަންނަމާއިއެކު މާތްالله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި أَبُو بكْر ގެ ފާނާއި عُمَرُ ގެފާނާއި އަދިއެހެނިހެން ބައެއް صحابى ބޭކަލުން ތިއްބެވިއެވެ. ދެން رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތެދުވެވަޑައިގަތެވެ. އަދި އަނބުރާވަޑައިގަތުން ލަސްވިއެވެ. އަހަރެމެން އެކަލޭގެފާނަށް ނުރައްކާތެރި ދިމާވެދާނެ ބިރު ތިމަންނަމެން ގަތީމެވެ. އަދި ހިތްޕަހަރާއި ނުހަމަޖެހުމާއިއެކު ތެދުވީމެވެ. އެންމެ ފުރަތަމަ ބިރުގަތް މީހަކީ ތިމަންނައެވެ. (راوى أبو هريرة) ވިދާޅުވިއެވެ. އަވަސްކޮށް ތިމަންނަ رسولُ اللَّه ހޯދުމަށް ނިކުމެ ހޯދަމުން ދިޔައީމެވެ. އަހަރެމެން ގޮސް ތިމަންނައަށް އަންސާރީންގެ ބަގީޗާއަކަށް بني النَّجَّارِ ގަބީލާގެ ކުދިންތަކެއްގެ ވެއްޔާއި ގާތްވެވުނީމެވެ. އަދި ތިމަންނައަށް ވަދެވޭނެ ދޮރެއް ހޯދުމަށް ބުރުގަޔަމުން ނުފެނުނެވެ. (އަހަރެމެން ތިމަންނަ އެކަތި ވަށައިގެން ބޭރުން އޮތް ފެންގަނޑު ދިޔައީމެވެ. ތިމަންނަ ވަދެވުނު ފެން ދޯނި ބަނޑުގައި ވަދެގެން ވަޅުގަނޑެއް ފެނުނީމެވެ. ދެން ތިމަންނަ އެވަޅުން ގޮސް ބަގީޗާއަށް ވަދެވުނެވެ. އަދި رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެންފީމެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު އަހުއްޓަވައިފިއެވެ. ތިޔައީ أبو هريرة ހެއްޔޯ؟ ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. އާދޭހެވެ. ތިމަންނަ އެވެ. ކަލޭގެފާނު ބަލައި ތިމަންނަވާ ކަލޭގެފާނު ތިމަންނަ ބާރެއްގެ މަސައްކަތެއް ނުކުރެއްވިއެވެ. ކަލޭގެފާނު ބަލައިލެއްވިއެވެ. އަދި އަހަރެމެން ކަލޭ ތިމަންނަގެ ނިކަންނެވިކަން ބޮޑުކަމެވެ. އަހަރެމެން އެކަލޭގެފާނު ތިމަންނަ ބެލިއެވެ. އެކަމުން ފުރަގަސް ބަލާލުމަށް ދިޔައީ ތިމަންނައިދެއެވެ. އަހަރެމެން ދިނުމާއި ހަމަހަމަކޮށް (ކަލޭގެފާނު ތިމަންނަ) އަހުއްޓެވެ. އަދި ހިތާމަ ދަތިކަމަށް ފޮނުއްވަން ތިމަންނަ ދިމާވާ ދޮރުބަނދުކޮށް އަހުއްޓެވެ. އަދި ތިމަންނާއާ ކަލޭ ބަލަޅާ އިތުރު އަރަން ދިޔައިއުމަށް އޮޅިގެންވިއެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. أبو هريرة އަތުއަށްލިބުނު ތިމަންނަ

އަޔަސް އެކަލޭގެފާނުގެ ފައިވާންތަށް ދެއްވައިފިއެވެ. އެއަށްފަހު حديث ހުރިގޮތުގައެވެ. ބޭނުންވާ
މީހަކަށް ވާހަކަ ދައްކާނީ ދެން. އަދި މުޅި ބަސް ބުނީ ޝައްކެއް ނެތި ދުވަސް
ޔަޤީން لا إله إلاَّ اللَّهُ ގެ ޝަހާދަތް ދޭ ހިތުން ...
ސުވަރުގޭގެ ބުޝާރާ ދޭށެވެ ...

« **الرَّبِيعُ** » النَّهْرُ الصَّغِيرُ ، وَهُوَ الجدْوَلُ بفتح الجيم كَمَا فَسَّرهُ في الحَدِيثِ. وقولُه: « **احْتَفَزْتُ** » رويَ بالرَّاءِ وبالزَّاي ، ومعناهُ بالزاي : تَضَامَمْتُ وتصَاغَرْتُ حَتَّى أَمْكَنَني الدُّخُولُ .

711 وعن ابنِ شُماسَةَ قالَ : حَضَرْنَا عَمْرَو بنَ العاصِ رضي اللَّهُ عنه ، وَهُوَ في سِيَاقَةِ المَوْتِ فَبَكَى طَوِيلاً ، وَحَوَّلَ وَجْهَهُ إلى الجِدَارِ ، فَجَعَلَ ابْنُهُ يَقُولُ : يا أَبَتَاهُ ، أَمَا بَشَّرَكَ رَسُولُ اللَّهِ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بكَذَا ؟ أَما بشَّرَكَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم بكَذَا ؟

فَأَقْبَلَ بوَجْهِهِ فقَالَ : إنَّ أَفْضَلَ مَا نُعِدُّ شَهَادَةُ أَنْ لا إلهَ إلاَّ اللَّه ، وأَنَّ مُحمَّداً رسول اللَّه إنِّي قَدْ كُنْتُ عَلى أَطْبَاقٍ ثَلاثٍ : لَقَدْ رَأَيْتُني وَمَا أَحَدٌ أَشَدَّ بُغْضاً لرَسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مِنِّي ، وَلا أَحبَّ إِليَّ مِنْ أَنْ أَكُونَ قَدِ استمْكَنْت مِنْهُ فقَتَلْتُهُ ، فَلَوْ مُتُّ عَلى تِلْكَ الحالِ لَكُنْتُ مِنْ أَهْلِ النَّارِ .

فَلَمَّا جَعَلَ اللَّهُ الإِسْلامَ في قَلْبِي أَتيْتُ النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فَقُلْتُ : ابْسُطْ يمينَكَ فَلأُبَايِعْكَ ، فَبَسَطَ يمِينَهُ فَقَبَضْتُ يَدِي ، فقال : « مالك يا عمرو ؟ » قلت : أَرَدْتُ أَنْ أَشْتَرِطَ قالَ : « تَشْتَرِطُ ماذَا ؟ » قُلْتُ أَنْ يُغْفَرَ لي ، قَالَ : أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ الإِسْلامَ يَهْدِمُ ما كَانَ قَبلَهُ، وَأَن الهجرَةَ تَهدمُ ما كان قبلَها ، وأَنَّ الحَجَّ يَهدِمُ ما كانَ قبلَهُ ؟ »

وما كان أَحَدٌ أَحَبَّ إِليَّ مِنْ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، وَلا أَجَلَّ في عَيني مِنْه ، ومَا كُنتُ أُطِيقُ أَن أَملأَ عَيني مِنه إجلالاً له ، ولو سُئِلتُ أَن أَصِفَهُ ما أَطَقتُ ، لأَنِّي لم أكن أَملأُ عَيني مِنه ولو مُتُّ على تِلكَ الحالَ لَرَجَوتُ أَن أَكُونَ مِنْ أَهْلِ الجَنَّةِ .

ثم وُلِّينَا أَشيَاءَ ما أَدري ما حَالي فِيهَا ؟ فَإِذا أَنا مُتُّ فلا تصحبَنِّي نَائِحَةٌ ولا نَارٌ ، فإذا دَفَنتموني ، فشنُّوا عليَّ التُّرَابَ شَنًّا ، ثم أَقِيمُوا حول قَبري قَدْرَ ما تُنْحَرُ جَزورٌ ، ويَقْسَمُ لحْمُهَا ، حَتَّى أَسْتَأْنِس بكُمْ ، وأنظُرَ ما أُرَاجِعُ بِهِ رسُلَ ربي . رواه مسلم .

ރަޙްމަﷲ ޢުއްސުންތަވި ابنِ شُماسَةَ ގެ ރިވާޔަތް ތިރީގޮތަށްވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން ރަޙްމަﷲ ޢުއްސުންތަވި عَمْرو بن العاص މަރުގެ ހާލަތުގައިވީހިނދު ޒިޔާރަތަށް ދިޔައީމުއެވެ. އޭނާ صحابى އެއް ކަމަށް ކިޔާ ހިނދު ހުރީ ވަރަށް ގިނައިން ރޮއިވަޑައިގެންނެވެ. އޭނާ صحابى ގެ ދަރިކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. އަބަފުޅާއެވެ. (ބައްޕާފުޅު ތިޔައީ ބުނެނީ) رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ބައްޕާފުޅަށް (ސުވަރުގެ ދެއްވާނެކަމަށް) އުފާވެރިކަމުގެ ޚަބަރު ނުދެއްވައެއްވިތޯއެވެ؟ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ބައްޕާފުޅަށް އުފާވެރިކަމުގެ ޚަބަރު ނުދެއްވައެއްވިތޯއެވެ؟ އޭރުން މޫނުފުޅު އަނބުރުވައިލެއްވުމަށްފަހު ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންމެން އަތުގައި ހުރި އެންމެ ރަނގަޅުކަމަކީ ދެކޮޅު ހެދުމެވެ. لا إِلهِ إِلاَّ اللَّهُ ގެ ޝަހާދަތާއި مُحمَّداً رسُول اللَّه ގެ ޝަހާދަތެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަގެ ހާލަތު ތިން ހާލަތަކުން ފާއިތުވެފައިވެއެވެ. އެއީ ތިމަންނަކީ ކާފަރަކަށް رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ދެކެ އެންމެ ބޮޑަށް ނުރުހޭ މީހާކަމުގައި ހުރިއިރުއެވެ. އޭގެ ފުރުސަތު ލިބުނީނަމަ ތިމަންނަ އެކަލޭގެފާނު މަރާލާނެ ކަމުގައިވެސް ހުއްޓެވެ. ދެން ތިމަންނަގެ ހިތަށް އިސްލާމްދީން ވެދެއްވީ ތިމަންނަ މަރުވެއްޖެނަމަ ނަރަކައަށް ވެއްޓުނީހެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ އިސްލާމްވުމަށް ތިމަންނަގެ ހިތަށް ވެދެއްވީ الله سبحانه وتعالى އެވެ. ދެން ތިމަންނަ نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހަށް ދިޔައީމެވެ. ދެން ތިމަންނަ ބުނީމެވެ. ތިމަންނަ ބައިޢަތު ހިފުމަށް ކަނާތް އަތްފުޅު ދިއްކުރައްވާށެވެ. ދެން ތިމަންނަ ކަނާތްއަތްފުޅު ދިއްކުރައްވައިފިއެވެ. އޭރުން ތިމަންނަ ދެން ތިމަންނަގެ އަތް ހުއްޓަލީމެވެ. އޭރުން ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭގެ ކިހިނެއްވީ؟ ތިމަންނަ ބުނީމެވެ. ތިމަންނަ ޝަރުޠެއް ކުރަން ބޭނުމެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ކޮން ޝަރުޠެއްހެއްޔެވެ؟ ތިމަންނަ ބުނީމެވެ. ތިމަންނަގެ ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއްވުމެވެ. އޭރުން ވިދާޅުވިއެވެ. عمر އެވެ. ކަލޭ ނޭނގެނީ ހެއްޔެވެ؟ އިސްލާމްދީނުން ކުރިން ކުރި ފާފަތައް ފުހެލައިދެއެވެ. އަދި ހިޖުރަތުން ކުރިން ކުރި ފާފަތައް ފުހެލައިދެއެވެ. އަދި ޙައްޖުން ކުރިން ކުރި ފާފަތައް ފުހެލައިދެއެވެ. حديث

ތިބާއަށް ނޭނގޭހެއްޔެވެ؟ އަދި ހަމަހަމަކޮށްފައިވާ هجرةَ ކުރުމަކީ އޭގެ ކުރީގެ ފާފަތައް ފުހެލާދޭކަން ތިބާއަށް ނޭނގޭހެއްޔެވެ؟ އަދި ހަމަހަމަކޮށްފައިވާ ޙައްޖަކީ އޭގެ ކުރީގެ ފާފަތައް ފުހެލާ ކަމުގައި ތިބާއަށް ނޭނގޭހެއްޔެވެ؟ އެހިނދު ތިމަންނަށް ގާތުގައި رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް ވުރެން ލޯބިވެތި އަހަރެން ދެކެން މީހަކު ނުވެއެވެ. އަދި ތިމަންނަށް ކުރިމަތީގައި އެކަލޭގެފާނަށްވުރެ ގަދަރު އިއްޒަތްތެރި މީހަކު ބޭކަލަކު ތިމަންނަށް އެކަލޭގެފާނާއި ދިމާލަށް ބަލާލެވޭ ފަދަ ނުކުޅެދުނެވެ. އަދި އެކަލޭގެ ދިމާޔަށް ތިމަންނަށް ބަލާލެވޭކަށް ނުވާނެއެވެ. ތިމަންނާ އެކަލޭގެފާނު ސިފަކޮށްދިނުމަށް އެދިއްޖެނަމަ ތިމަންނަށް އެކަން ނުކުރެވޭނެއެވެ. (ނަމަވެސް) އެއަށްފަހު ތިމަންނަށް ވެވުނު ކަންތައްތަކުގައި ތިމަންނަށް ހުރި ހާލެއް ނޭނގެއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަށް މަރު އައިސް ތިމަންނާ މަރުވެއްޖެނަމަ ތިމަންނާ ގޮވައިގެން ރޯމީހަކާއި އަލިފާނެއް ތިމަންނާއާއެކު ނުދާށެވެ. އަދި ތިމަންނާ ވަޅުލުމުން ތިމަންނާ މައްޗަށް ވެލި ލައިލާށެވެ. އަދި ތިމަންނާ ވަޅުލުމަށްފަހު ޖަމަލެއް ކަތިލައި އޭގެ މަސް ބަހާލާ ވަރަކަށް ތިމަންނާގެ ވަޅު ވަށައިގެން ތިބޭށެވެ. އެއީ ތިމަންނަށް ތިބާމެންގެ ސަބަބުން އުންސުވެރިކަން ލިބި ތިމަންނާގެ ރަސޫލުން ތިމަންނާ ސުވާލުކުރެއްވުމުން ދޭނެ ޖަވާބު ދެނެގަތުމަށެވެ. މިހަދީޘް ރިވާކުރެއްވީ އިމާމް މުސްލިމްއެވެ.

قوله : « شُنُّوا » رُوِيَ بالشين المعجمة وبالمهملةِ ، أَي : صبُّوهُ قليلاً قَليلاً . واللَّه سبحانه أَعلم .

باب وداع الصاحب ووصيته عند فراقه لسفروغيره والدعاء له وطلب الدعاء منه

އެކުވެރިޔާއާ ވަކިވުމުގައި އަދި ދަތުރުގައި ފަހަރެއްގައި ނަޞޭޙަތްތެރިވުމާއި އޭނާއަށް ދުޢާކުރުމާއި އަދި އޭނާގެ ކިބައިން ދުޢާ އެދުމާބެހޭ ބާބު باب

قال اللَّه تعالى (البقرة 132، 133): {ووصى بها إبراهيم بنيه ويعقوب: يا بني إن اللَّه اصطفى لكم الدين فلا تموتن إلا وأنتم مسلمون، أم كنتم شهداء إذ حضر يعقوب الموت إذ

قال لبنيه ما تعبدون من بعدي؟ قالوا: نعبد إلهك وإله آبائك إبراهيم وإسماعيل وإسحاق إلهاً واحداً، ونحن له مسلمون}.

އެކަމަށް إبراهيمގެފުޅާ އެކަލޭގެފާނުގެ ދަރިދަރިކަލުންނަށް وصيةކުރެއްވިއެވެ. އަދި يعقوبގެފާނުވެސް ވެއެވެ. އޭ އަހުރެންގެ ދަރިކަލުންނޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން، الله ތިޔަބޭފުޅުންނަށްޓަކައި دين ހޮއްވަވައި خيارކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ، (އެކަލާނގެއަށް) ކިޔަމަންތެރިވެ ތިބޭ حالގައި މެނުވީ، ތިޔަބޭފުޅުން މަރުނުވާށެވެ. ނުވަތަ يعقوبގެފާނުގެ އަރިހަށް މަރު އައިސް حاضرވި ހިނދު ތިޔަބޭފުޅުން حاضرވެ ތިބީމު ހެއްޔެވެ؟ އެހިނދު އެކަލޭގެފާނުގެ ދަރިދަރިކަލުންނަށް އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު އަވަހާރަވުމަށްފަހު، ތިޔަބޭފުޅުން އަޅުކަންކުރާނީ ކޮންއެއްޗަކަށްތޯ؟ އެއުރެން ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންމެން އަޅުކަންކުރާނީ ކަލޭގެފާނުގެ އިލާހަށެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ކާބަފައިންކަލުންނަށް إبراهيم ގެފާނާއި إسماعيل ގެފާނާއި إسحاق ގެފާނުގެ އިލާހަށެވެ. އެއީ، އެއްކައުވަންތަ ކަލާނގެއެވެ. އަދި ތިމަންމެން މިވަނީ، އެކަލާނގެއަށް ކިޔަމަންވެ مسلمކަލުންކަމުގައި ވެގެންނެވެ.

وأما الأحاديث:

712 فمنها حَديثُ زيدِ بنِ أَرْقَمَ رضي اللَّه عنه الذي سبق في باب إِكرامِ أَهْلِ بَيْتِ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قامَ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فِينَا خَطِيباً ، فَحَمِدَ اللَّه ، وَأَثْنى عَلَيهِ ، ووَعَظَ وَذَكَّرَ ثُمَّ قال : أَمَّا بَعْدُ ، أَلا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا أَنا بشرٌ يُوشِكُ أَنْ يَأْتِيَ رَسُولُ رَبِّي فأُجيب، وأَنَا تَارِكٌ فيكُمْ ثَقَلَيْنِ : أَوَّلُهُمَا : كتاب اللَّهِ ، فيهِ الهُدَى وَالنُّورُ ، فَخُذُوا بكِتاب اللَّه ، وَاسْتَمْسِكُوا بِهِ » فَحَثَّ عَلَى كتاب اللَّه ، ورَغَّبَ فِيهِ ، ثُمَّ قال : « وَأَهْلُ بَيْتي ، أُذَكِّرُكُمُ اللَّه في أَهْلِ بيْتي » رواه مسلم . وَقَدْ سَبَقَ بطُولِهِ .

(ދަންނައެވެ) މި ބާބުގައި ހިމެނޭ حديث ތަކުގެ ތަކުރާރުވާ އެއް حديث އަކީ އިސްވެދިޔަ إكرامِ أَهْلِ بَيْتِ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ باب ގައި ނަންގަނޑުވެފައިވާ حديث އެވެ.

حديثގައި ބޮޑު ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްދުވަހަކު) رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ޖުމްޢާގެ ދުވަހު خطبة އެއް ދެއްވުން ފެށްޓެވިއެވެ. ފަހެ އޭގައި اللهއަށް حمد ކުރެއްވުމާއި އެކަލާނގެއަށް ثناء ދަންނަވައި وَعظ ނަސޭހަތް ވިދާޅުވުމަށްފަހު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިއަށްފަހު ދަންނަވާލެވެ. އަ ޙިސާބުކުރެއްވީއެވެ. ފަހެ ހަދާނަކުރުވުން ދަސްކޮށްދެއްވުމަށް ދަސްކޮށްދެއްވީއެވެ. އެކަމަކު ބަޔާންކޮށްދެއްވާ ފަދަ އިލްމުތައް ދަސްކޮށްދެއްވުމާއި ބަޔާންކޮށްދެއްވާ ކަމެއް (ޞަލާތާއިފަދަ) އަދި ސުންނަތް ކަމެއްކަމުގައި ވެއެވެ. އޭރުން ދަސްކޮށްދެއްވީ އިލްމުވެރިން ކަމެއްކަމުގައިވެއެވެ. އަދި ހަދާނަކުރުވުން ދަސްކޮށްދެއްވާ ފަދައިން ޢިލްމުވެރިން ބެލެހެއްޓުމަށް ކަމެއްކަމުގައިވެއެވެ. އެގޮތުން ބެލެހެއްޓުން ދެމެހެއްޓުމަށް اللهގެ ރަޙްމަތެއް. އެކަލާނގެ ޢަދުލުވެރިކަމެއް އަދި އެހެނިހެން ކަންކަން ބެލެހެއްޓުމަށް ކުރިއެރުވުން. އަދި އަޅުގަނޑުމެން ދަސްކޮށްދިނުމަށް قائمވެހުރެވެއެވެ. ފަހެ އެކަންކަމަށް ދަސްކޮށް اللهގެ ރަޙްމަތް ލިބިގެން ދެމެހެއްޓުމަށް شوقވެރިކަމާއި އެކަމުގެ نصيحة ދެއްވިއެވެ. އެއަށްފަހު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަދި (ދުވަސް އެއްކަލަ) ދަސްކޮށްދެއްވާ أَهْلُ بَيْت ނުވަތަ. އެމީހުންނާއިމެދު ހެޔޮލަބް ހިތްވަރު ބެލެހެއްޓުމަށްޓަކައި الله سبحانه وتعالى ނަސޭހަތް ދެއްވިއެވެ.

713 وعن أبي سُلَيْمَانَ مَالك بن الحُوَيْرِثِ رضي اللَّه عنه قال : أَتَيْنَا رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ونَحْنُ شَبَبَةٌ متَقَارِبُونَ ، فَأَقمْنَا عِنْدَهُ عشْرِينَ لَيْلَةً ، وكانَ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم رَحِيماً رفِيقاً، فظَنَّ أَنَّا قَدِ اشْتَقْنَا أَهْلَنَا . فسأَلَنَا عَمَّنْ تَركْنَا مِنْ أَهْلِنَا، فَأَخْبَرْنَاهُ ، فقال : « ارْجِعُوا إِلى أَهْليكم فَأَقِيمُوا فِيهِمْ ، وَعلِّموهُم وَمُرُوهُمْ ، وَصلُّوا صلاَةَ كَذا في حِين كَذَا ، وَصلُّوا كَذَا في حِين كَذَا ، فَإِذَا حَضَرَتِ الصَّلاَةُ فَلْيُؤَذِّنْ لَكُمْ أَحَدُكُمْ ، ولْيؤمَّكُم أَكبَرُكُمَ » متفقٌ عليه .

މާނަ: ޙަޟްރަތު أبو سُلَيْمَانَ مَالك بن الحُوَيْرِثِ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ހަޟްރަތަށް ދިޔައީމުއެވެ. އަދި އަޅުގަނޑުމެން ތަރުނަ ޒުވާނުން ވީމެވެ. އެއް އުމުރެއްގެ ޒުވާނުންނެވެ. ފަހެ އަޅުގަނޑުމެން އެކަލޭގެފާނުގެ ހަޟްރަތުގައި ވިހި ދުވަސް ހުރީމުއެވެ. އަދި އަޅުގަނޑުމެން އެކަލޭގެފާނު ސަލާމްކޮށްދެއްވާ އާދައިގައި އެކަލޭގެފާނުގެ ރަޙްމަތްތެރި އޯގާތެރި ކަމުގެ ގޮތުން. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިގެންފިއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން ދަރިވަރުން

ތިމަންމެން އާއިލާ ހަނދާންވެގެން އުޅުނުކަން އެކަލޭގެފާނަށް އެނގިވަޑައިގަތެވެ. އެހެންކަމުން ތިމަންމެން ކުރިން ގެދޮރުގައި ބަހައްޓައިގެން އައި މީހުން ކޮބައިކަން ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. އަދި ތިމަންމެން އެކަމުގެ ޚަބަރު އެކަލޭގެފާނަށް ދެންނެވީމެވެ. އެހެންވުމުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ އާއިލާގެ ގާތަށް އެނބުރި ދާށެވެ. އަދި އެމީހުންނާއިއެކު ތިބޭށެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް ދީން ދަސްކޮށްދޭށެވެ. އަދި ހެޔޮކަންތައްތަކަށް އަމުރުކުރާށެވެ. އަދި މިވެނި ވަގުތުގައި މިވެނި ނަމާދު ކުރާށެވެ. (އެބަހީ ފަތިސް ނަމާދު އާއި ވަގުތުގައި އަދާކުރާށެވެ.) ފަހެ ނަމާދު ވަގުތު އައިސް ވުމުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެކަކު ބަންގިގޮވާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އުމުރުން ބޮޑުމީހާ ނަމާދުކުރުމަށް އިސްވާށެވެ.

زاد البخاري في رواية له : « وَصَلَّوا كمَا رَأَيتُمُوني أُصَلِّي » .

قوله : « رَحِيماً رفيقاً » روِيَ بفاءٍ وقافٍ ، وروِيَ بقافين .

714 وعن عُمَرَ بنِ الخطاب رضي اللَّهُ عنه قال : استَأْذَنْتُ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم في الْعُمْرَةِ ، فَأَذِنَ ، وقال : « لا تنسنَا يَا أخيَّ مِنْ دُعَائِك » فقالَ كَلِمَةً ما يَسُرُّني أَنَّ لي بهَا الدُّنْيَا .

وفي رواية قال : « أَشْرِكْنَا يَا أخَيَّ في دُعَائِكَ » رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

ރަޟިاللّٰه ޢަންހުއާއި عُمَرَ بنِ الخطاب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ޢުމުރާ ކުރުމަށްޓަކައި نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ކައިރިން ހުއްދައަށް އެދުނީމެވެ. އެހެންވުމުން އެކަލޭގެފާނު ހުއްދަ ދެއްވިއެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ އަޚާއެވެ. ތިބާގެ دعاء ތަކުގައި ތިމަންމެންގެ މަތިން ހަނދާންނައްތާނުލާށެވެ. (ދަންނަވައިފީ) عُمَر ގެ ބުނުން ވިދާޅުވިއެވެ. އެބަސްފުޅު އެކަލޭގެފާނުގެ ތިމަންނަށް ބަދަލުގައި ދުނިޔޭގައިވާ އެންމެހާ ތަކެއްޗަށްވުރެން ހަމަވުން ބޮޑުވެގެންވެއެވެ.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އަހަރުމެންނާވެސް ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ އަޚާއެވެ. ތިބާގެ ދުޢާގައި ތިމަންމެން ބައިވެރިކުރައްވާށެވެ.

715 وعن سالم بنِ عَبْدِ اللَّه بن عُمَرَ أَنَّ عبدَ اللَّه بن عُمَرَ رضي اللَّه عنهما كَانَ يَقُولُ للرَّجُلِ إِذَا أَرَادَ سفراً : ادْنُ منِّي حتَّى أُوَدِّعَكَ كمَا كَانَ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يُودِّعُنَا فيقُولُ: أَسْتَوْدِعُ اللَّه دِينَكَ ، وَأَمانَتَكَ ، وخوَاتِيمَ عَمَلِكَ ، رواه الترمذي، وقال : حديث حسن صحيح .

سالم بنِ عَبْدِاللَّه بن عُمَر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ޢަބްދުﷲ އެއްބަޔަކު ދަތުރުކުރަން ބޭނުންވުމުން ޙަޟްރަތުގައި عَبْدِ اللَّه بن عُمَر ވިދާޅުވާ ކަމުގައިވާ ތިމަންނާ ކައިރިއަށް ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންމެންނާ ވަޑައިގެންނެވީ الوداع ވިދާޅުވާ ގޮތަށް ތިބާ الوداع ކުރުމަށް ވިދާޅުވިއެވެ. އެހެންވީމާ (އެފަދައިން الوداع ކުރައްވަން) ވިދާޅުވިއެވެ.أَسْتَوْدِعُ اللَّه دِينَكَ ، وَأَمانَتَكَ ، وخوَاتِيمَ عَمَلِكَ މާނައީ:- ތިބާގެ ދީނާއި އަދި ތިބާގެ އަމާނާތްތަކާއި އަދި ތިބާގެ ޢަމަލުތަކުގެ ނިމުން ޙަވާލުކުރަނީ ބަލަހައްޓަވާ ﷲ އާއި ހަވާލުކުރީމެވެ.

716 وعن عبدِ اللَّهِ بن يزيد الخَطْمِيِّ الصَّحَابيِّ رضي اللَّه عنه قال : كَانَ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم إِذا أَرَادَ أَنْ يُوَدِّعَ الجَيْش قالَ : « أَسْتَوْدِعُ اللَّه دِينَكُمْ ، وأَمَانَتكم ، وَخوَاتِيمَ أَعمَالِكُمْ ». حديث صحيح ، رواه أبو داود وغيره بإِسناد صحيح .

ޞަޙާބީ ކަމުގައިވާ عبدِ اللَّهِ بن يزيد الخَطْمِيِّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ލަޝްކަރަކަށް الوداع ކުރައްވާ ހިނދު ވިދާޅުވިއެވެ. أَسْتَوْدِعُ اللَّه دِينَكُمْ ، وأَمَانَتكم ، وَخوَاتِيمَ أَعمَالِكُمْ މާނައީ:- ތިޔަބައިމީހުންގެ ދީނާއި ތިޔަބައިމީހުންގެ އަމާނާތްތަކާއި އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ޢަމަލުތަކުގެ ނިމުން ހަވާލުކުރަނީ ބަލަހައްޓަވާ ﷲ އާއި ހަވާލުކުރަމެވެ.

717 وعن أَنسٍ رضي اللَّه عنه قال : جَاءَ رَجُلٌ إلى النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقال : يا رسُولَ اللَّه، إني أُرِيدُ سفَراً ، فَزَوِّدْني ، فقَال : « زَوَّدَكَ اللَّه التَّقْوَى » .

قال : زِدْني ، قال : « وَغَفَرَ ذَنْبَكَ » قال : زِدْني ، قال : « ويَسَّرَ لكَ الخيْرَ حَيْثُمَا كُنْتَ» رواه الترمذي وقال : حديث حسن .

މާތްالله ރުޟާވެވޑައިގެންވާ أَنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ތިރިވާގޮތަށްވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު) ނަބިއްޔާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަރިހަށް މީހަކު އައެވެ. އަދި އެއަށްފަހު އެމީހާ ދެންނެވިއެވެ. ޔާالله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ދަތުރެއްކުރަން ގަސްދުކުރަމެވެ. ވީމާ ތިމަންނަށް ޒާދުކަމަށް دعاء ކޮށްދެއްވާށެވެ. ދެން އަނބުރާ ގޮސް އެމީހާއަށް دعاء ކުރައްވަމުން ވިދާޅުވިއެވެ. زَوَّدَكَ اللَّه التَّقْوَى މާނައީ: الله سبحانه وتعالى ތިބާއަށް تقوى ޒާދަކަން ދެއްވާށިއެވެ!(އާމީން) އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. އަދި އިތުރު ކުރައްވާށެވެ. حديث ކުރައްވިއެވެ. وَغفَرَ ذَنْبَكَ މާނައީ:- ތިބާގެ ފާފަތައް ފުއްސަވާށިއެވެ! (އާމީން) އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. އަދި އިތުރު ކުރައްވާށެވެ. حديث ކުރައްވިއެވެ. وَيَسَّرَ لكَ الخيْرَ حَيْثُمَا كُنْتَ މާނައީ:- ތިބާވީ ކޮންމެ ތަނެއްގައި ތިބާއަށް ހެޔޮކަންތައް ފަސޭހަ ކުރައްވާށިއެވެ!

باب الاستخارة والمشاورة

استخارة ކުރުމާއި މަޝްވަރާ ކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (آل عمران 159): {وشاورهم في الأمر}.

އަދި ކަންތައްތަކުގައި ކަލޭގެފާނު އެއުރެންނާއި **مشورة** ކުރައްވާށެވެ.

وقال تعالى (الشورى 38): {وأمرهم شورى بينهم} أي يتشاورون بينهم فيه

އަދި އެއުރެންގެ ކަންތައްތައް، އެއުރެންގެ މެދުގައިވަނީ **مشورة** ގެ މަތީންނެވެ.

718 عن جابرٍ رضيَ اللَّه عنه قال : كانَ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يُعَلِّمُنَا الاسْتِخَارَةَ في الأُمُور كُلِّهَا كالسُّورَةِ منَ القُرْآنِ ، يَقُولُ إِذا هَمَّ أَحَدُكُمْ بالأمر ، فَلْيَركعْ رَكعتَيْنِ مِنْ غَيْرِ الفريضَةِ ثم ليقُلْ : اللَّهُم إِني أَسْتَخيرُكَ بعِلْمِكَ ، وأستقدِرُكَ بقُدْرتك ، وأَسْأَلُكَ مِنْ فضْلِكَ العَظِيم ، فإِنَّكَ تَقْدِرُ ولا أَقْدِرُ ، وتعْلَمُ ولا أَعْلَمُ ، وَأَنتَ علاَّمُ الغُيُوبِ . اللَّهُمَّ إِنْ كنْتَ تعْلَمُ أَنَّ هذا الأمرَ خَيْرٌ لي في دِيني ومَعَاشي وَعَاقِبَةِ أَمْرِي » أَوْ قالَ : « عَاجِلِ أَمْرِي وآجِله ، فاقْدُرْهُ لي وَيَسِّرْهُ لي، ثمَّ بَارِكْ لي فِيهِ ، وَإِن كُنْتَ تعلَمُ أَنَّ هذَا الأَمْرَ شرٌّ لي في دِيني ومَعاشي وَعَاقبةِ أَمَرِي » أَو قال : « عَاجِلِ أَمري وآجِلهِ ، فاصْرِفهُ عَني ، واصْرِفني عَنهُ، وَاقدُرْ لي الخَيْرَ حَيْثُ كانَ ، ثُمَّ رَضِّني بِهِ » قال : ويسمِّي حاجته . رواه البخاري.

ރަޟިالله ޢަންހު ވެވަޑައިގެންވާ جابرِ ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ: رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންމެންނަށް ކިޔަވާ قرآن ގެ ސޫރަތެއް ދަސްކޮށްދެއްވާ ފަދައިން ކަންތައްތަކުގައި استخارة ކުރުމަށް ދަސްކޮށްދެއްވުމެވެ. ހުރިހާ ކަމެއްގައި حديث ކުރައްވައި ދެއްވުމެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ކަމެއް ކުރަން ހިތަށް ގެނައުމުން فرض ނޫން ދެ ރަކްޢަތް ނަމާދު ކުރާށެވެ. ދެން دعاء ކުރާށެވެ. اللَّهُم إِني أَسْتَخيرُكَ بعِلْمِكَ ، وأستقدِرُكَ بقُدْرِتك ، وأَسْأَلُكَ مِنْ فضْلِكَ العَظِيم ، فإِنَّكَ تَقْدِرُ ولا أَقْدِرُ ، وتعْلَمُ ولا أَعْلَمُ ، وَأَنتَ علاَّمُ الغُيُوبِ . اللَّهُمَّ إِنْ كنْتَ تعْلَمُ أَنَّ هذا الأمرَ خَيْرٌ لي في دِيني ومَعَاشي وَعَاقِبَةِ أَمْرِي މާނައީ:- އޭ ހަމައެކަނި ޢިބާދަތްކުރެވޭ إله! ހަމަކަށަވަރުން މިކަމާ އިލާ إله ގެ ދީނުގައާއި ދުނިޔޭގެ ކަންތައްތަކުގައި ހެޔޮކަމެއްކަމުގައި އެބަޔާ ނުވަތަ ކިޔަނޑި އިއާ إله ގެ ކަނޑައެޅުއްވުމާ ދުނިޔެކަރުގައި ބަލައިދެއްވާނަމަ އެކަން ދަސްކަމުގައި ކުރެއްވުމާ ހަމަ ފަސޭހަކަމާ ބަރަކާތް ހުރި ކަމަކަށް އެއާ އިލާ إله ގެ ގާތުގައި ބަލައި ފައިދާވެސް ހުރި ކަމެއްނަމަ އެކަން މިކަމެއް ކަމުގައި ކަނޑައަޅުއްވާނދޭވެ. ނުވަތަ އެ إله ގެ ހަމަކަށަވަރުން އިލާ إله ހުރިހާ ކަމެއް ދަންނަވަނީ ގެނައުމުގެ ކަންތައްތައް ވާގޮތަށް ކުރެއްވުމާ ފަސޭހަ ކަމުގައި އެކަމުގެ ދިޔުން ނަހަމަ ބަރަކާތްލައްވާނދޭވެ. ނުވަތަ ވަކި ބަޔެއް ނުރަނގަޅު ކަމެއް ކަމަށް އެނގިވަޑައިގެންފިނަމަ ނަހަމަ އިލާ إله އާޚިރަށް ޣيب ކަމާ ކަނޑައަޅުއްވާ ގާތަކަށް ދުރުކޮށްދެއްވާށި إله އަށް. އޭ ހަމައެކަނި ޢިބާދަތްކުރެވޭ إله! ހަމަކަށަވަރުން މިކަމަކީ މިންވަރުގައި އެކަމަށް ދިޔުމަށް ނަހަމަ ފައިދާހުރި ކަމެއް

ކަންތައްތަކާގެ ނިމުމުގައި ޙަސަނަވާ ކަލޭގެ ކަލުގައި އިބަ إله ގެ އިޚްލާޞްތަކުގައި ވަސީލަތް ދެރަ
އަޅަން މިންވަރު ކުރައްވާނދޭވެ. އަދި މިއާމަށް އެކަން ފުސާރަކުރައްވާނދޭވެ. ދަން
އެއްނގާނެ އެކަމުގައި މިއާމަށް ބަރަކާތް ލައްވާނދޭވެ. އަދި އެކަމަކީ މިއާމާގެ ފިކުރާއި
އަދި މިއާމާގެ ދީނުއްމަތުން އަދި މިއާމާގެ ނިމުމުގައި ސުބާއި ކަލޭރަކުގައި އިބަ إله ގެ
އިޚްލާޞްގައި ވަސީލަތު ދެރަ އެކަން މިއާމާއި ދުރުކުރައްވާނދޭވެ! އަދި މިއާމާ އެކަމާ
ދުރުކުރައްވާނދޭވެ! އަދި މިއާމާ ޕީކަށް ބާޙައްގައި މިއާމަށް ހެޔޮގޮތް ގުދުވެރި
ކުރައްވާނދޭވެ! އެއްނގާނެ އެކަމުގެ ގައިޖަސް މިއާމާ ރަޙްމަތުގެ ހޯދާ توفيق ދެއްވާނދޭވެ!
އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަދި (އެއްނގާނި) އޮޑިޔާގެ حاجة ގެ ވާހަކަ
ނުވިތްގެނޭނޭވެ.

باب استحباب الذهاب إلى صلاة العيد والرجوع من طريق آخر

عيد ނަމާދަށާއި ބަލިގެންނުން ޖަމާޢަތްކުރުމާއި، ހަމްޔާއި ހަނގުރާމާއި، ޖަނާޒާގައި
ބައިވެރިވުމާއި އަދި އެނބުރި އަލަތު އިޙުސާން ކުރުމާ ދާ މަގުން އެނބުރި ނުއައުން ثواب
އިތުރުކަމުގެ ބާބު އެންމެ ރަނގަޅު މަގުބޫލު ވެގެންވާކަން ބަޔާންކުރެވޭ باب

719 عن جابرٍ رضيَ اللَّه عنه قال : كانَ النبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم إذا كَانَ يَوْمُ عِيدٍ خَالَفَ الطَّرِيقَ. رواه البخاري .

ރަﷲ ތަޢާލާ ރުއްސުންވެވޮޑިގެންވި جابر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيّ ﷺ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم عيد ދުވަހު عيد ކުރެއްވުމަށް ފުރުއްވާ ގޮތުގައި، އެނބުރި ވަޑައިގަންނަވާ މަގު
ބަދަލުކުރައްވައެވެ.

قوله : « خَالَفَ الطَّرِيقَ » يعني : ذَهَبَ في طَرِيقٍ وَرَجَعَ في طَرِيقٍ آخَرَ .

720 وعنِ ابنِ عُمَرَ رضي اللَّه عنهما أَن رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كانَ يَخْرُجُ مِنْ طَرِيقِ الشَّجَرَةِ وَيَدْخلُ مِنْ طَرِيق المُعَرَّسِ ، وإِذَا دَخَلَ مَكَّةَ دَخَلَ مِنَ الثَّنِيةِ العُلْيَا وَيَخْرُجُ مِنَ الثَّنِيةِ السُّفْلى متفقٌ عليه .

[illegible] عَبْدِ اللَّه بنِ عُمَرَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މަދީނާއިން ނިކުމެވަޑައިގަންނަވާނީ" الشَّجَرَةِ "ނަމަކަށް ކިޔުން މަގުން ނިކުމެވަޑައިގަންނަވައެވެ. އަދި ވަދެވަޑައިގަންނަވާނީ " المُعَرَّسِ " ނަމަކަށް ކިޔުން މަގުން ވަދެ ވަޑައިގަންނަވައެވެ. އަދި މައްކާއަށް ވަދެވަޑައިގަންނަވާނީ الثَّنِية العُلياَ ގެ މަގުން ވަދެވަޑައިގަންނަވައެވެ. އަދި ނިކުމެވަޑައިގަންނަވާނީ الثَّنِية السُّفْلى ގެ މަގުން ނިކުމެވަޑައިގަންނަވައެވެ.

باب استحباب تقديم اليمين في كل ما هو من باب التكريم كالوضوء والغسل والتيمم ولبس الثوب والنعل والخف والسراويل ودخول المسجد والسواك والاكتحال وتقليم الأظفار وقص الشارب ونتف الإبط وحلق الرأس والسلام من الصلاة والأكل والشرب والمصافحة واستلام الحجر الأسود والخروج من الخلاء والأخذ والعطاء وغير ذلك مما هو في معناه ويستحب تقديم اليسار في ضد ذلك كالامتخاط والبصاق عن اليسار ودخول الخلاء والخروج من المسجد وخلع الخف والنعل والسراويل والثوب والاستنجاء وفعل المستقذرات وأشباه ذلك

ކޮންމެ ހުރުމަތްތެރިކަމުގައި ކަނާއަތް އިސްކުރުން މުސްތަޙައްބުވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދެވޭ ބާބު މިސާލަކަށް ވުޟޫކުރުމާއި ހިނައިގަތުމާއި ތަޔައްމުމުކުރުމާއި ހެދުންލުމާއި ފައިވާން އެޅުމާއި خف ލުމާއި ހަރުވާލުލުމާއި މިސްކިތަށްވަނުމާއި މިސްވާކުކުރުމާއި އަނދުންއެޅުމާއި ނިޔަފަތި ކެނޑުމާއި މަތިމަސްކުރުކުރުމާއި ކިހިލިމަތީގެ އިސްތަށި އުފުރުމާއި ބޮލުބޭލުމާއި ނަމާދުގައި ސަލާމްދިނުމާއި ކެއުމާއި ބުއިމާއި ސަލާމްކުރާއިރު އަތުގައި ހިފުމާއި حجر الأسود އަށް އިސްތިލާމްކުރުމާއި ފާޚާނާއިން ނިކުތުމާއި ދިނުމާއި ހިފުމާއި އަދި މިނޫނަސް މިފަދަ މާނަގައި ހިމެނޭ ކަންތައްތަކެވެ. އަދި މީގެ އިދިކޮޅު ކަންތައްތަކަށް ވާތު އިސްކުރުން މުސްތަޙައްބުވެގެންވެއެވެ. މިސާލަކަށް ނޭފަތު ސޫފުކުރުމާއި ކުޅުއެޅުމާއި ވާތް ފަރާތަށް ކުޅުލުމާއި ފާޚާނާއަށް ވަނުމާއި މިސްކިތުންނިކުތުމާއި خف ބޭލުމާއި ފައިވާން ބޭލުމާއި ހަރުވާލު ބޭލުމާއި ހެދުންބޭލުމާއި އިސްތިންޖާކުރުމާއި އަދި ހަޑިކަން ކަންތައްތައް ކުރުމާއި އަދި އެފަދަ ކަންތައްތަކެވެ.

–قال اللَّه تعالى (الحاقة 19): {فأما من أوتي كتابه بيمينه فيقول: هاؤم اقرءوا كتابيه} الآيات.

ފަހެ،އެމީހެއްގެ ފޮތް، އެމީހެއްގެ ކަނާއަތުން ލިބުނު މީހާ ދަންނާނެވެ! ފަހެ، އެމީހާ ބުނާނެއެވެ. މިއޮތީއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން މަގޭ ފޮތް ކިޔާބަލާށެވެ.

وقال تعالى (الواقعة 8، 9): {فأصحاب الميمنة ما أصحاب الميمنة، وأصحاب المشأمة ما أصحاب المشأمة}.

ފަހެ، ކަނާއަތްފަރާތުގެ މީހުންނެވެ. ކަނާއަތްފަރާތުގެ މީހުން(ދަރަޖައިގެ ގޮތުން) ކާކު ބައެއް ހެއްޔެވެ؟ އަދި ވާއަތް ފަރާތުގެ މީހުންނެވެ. ވާއަތްފަރާތުގެ މީހުން، ދަރަޖައިގެ ގޮތުން ކާކުބައެއް ހެއްޔެވެ؟

721 وعن عائشة رضيَ اللَّه عنها قالَتْ : كَانَ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يُعْجِبُهُ التَّيمُّنُ في شأنِه كُلِّه : في طُهُورِهِ ، وَتَرجُّلِهِ ، وَتَنَعُّلِه . متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަބަދުވެސް ކުރައްވާ ކަނާއަތްފަރާތުގެ ތަރުތީބުން وضوء ކުރުމުގައި، ފުނާއެޅުމުގައި، ފައިވާން ލެއްވުމުގައި (ކަނާފަރާތް) ކަނާއަތް ތިރީގައި ކަނާއަތް އިސްކުރުމަށް ލޯބިވެވޮޑިގެންވާކަމުގައި ވެއެވެ.

722 وعنها قالتْ : كانَتْ يَدُ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، اليُمْنى لِطَهُورِهِ وطَعَامِه ، وكَانَتْ اليُسْرَى لِخَلائِهِ وَمَا كَانَ منْ أَذىً .

حديث صحيح ، رواه أبو داود وغيره بإِسناد صحيحٍ .

އަދި އެކަލޭގެފާނު (އެބޭފުޅާ މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި عائشة ގެފާނު)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ކަނާއަތްފަރާތު ބޭނުން ކުރެއްވީ

وضوء ކުރުމާއި އަދި ފަރިއްކުރުމުގައިވެސް ފަދަ ކަންތައްތަކަށެވެ. އަދި އެކަށީގެންނުވާ ކަންތައްތަކުގައި ބޭނުންކުރަންވާނީ އިސްތިންޖާކުރުމާއި އަދި އެފަދަ އެހެނިހެން ކަންތައްތަކުގައި ކުރުމުގައެވެ.

723 وعن أُم عَطِيةَ رضي اللَّه عنها أَن النبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ لَهُنَّ في غَسْلِ ابْنَتِهِ زَيْنَبَ رضي اللَّه عنها : « ابْدَأْنَ بِميامِنِهَا وَمَواضعِ الوُضُوءِ مِنْها » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވި أُم عَطِيةَ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެކަލޭގެފާނުގެ އަންހެނުން ދަރިކަނބަލުން زَيْنَب ގެ މައްޔިތު ހިނަވާއިރު އެހީވި އަންހެނުންނަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެކަނބުލޭގެ ކަނާއަތްފަރާތުން وضوء ގެ ގުނަވަންތަކުން ހިނަވަން ފަށާށެވެ.

724 وعن أبي هُريرة رضيَ اللَّه عنه أَنَّ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إِذا انْتَعَلَ أَحدُكُمْ فَلْيبْدَأْ باليُمْنى ، وَإِذا نَزَع فَلْيبْدَأْ بِالشِّمالِ . لِتَكُنِ اليُمْنى أَوَّلَهُما تُنْعَلُ ، وآخرَهُمَا تُنْزَعُ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވި أبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ފައިވާން ބޭނުންކުރާނަމަ ކަނާއަތްފައިން ފަށާށެވެ. އަދި ފައިވާން ބާލަނީނަމަ ވާތްފައިން ފަށާށެވެ. އެއީ ކަނާއަތްފައި އެންމެ ފުރަތަމަ ފައިވާންލާ ފުރަތަމަކަމުގައި ހުންނަންވީއެވެ. އަދި އެއީ އެންމެ ފަހުން ފައިވާންބާލާ ފުރަތަމަކަމުގައިވެސް ހުންނަންވީއެވެ.

725 وعن حَفْصَةَ رضي اللَّه عنها أَنَّ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كان يَجْعَلُ يَمينَهُ لطَعَامِهِ وَشَرَابِهِ وثيابه ويَجَعلُ يَسارَهُ لما سِوى ذلكَ رواه أبو داود والترمذي وغيره .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވި حَفْصَةَ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެކަލޭގެފާނުގެ ކަނާއަތްޖެހުމުން ފެނިވަޑައިގަތީ ކާނާއާއި ބުއިމަށާއި

އަދި ހެދުން ލެއްވުމުގައި ބޭނުންކުރެއްވީއެވެ. އަދި ވާއަތް އެނޫން ކަންތައްތަކަށް ބޭނުންކުރެއްވީއެވެ.

726 وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه أَنَّ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « إِذا لَبِسْتُمْ ، وَإِذا تَوَضَّأْتُم ، فَابْدَؤُوا بِأَيَامِنِكُمْ » حديث صحيح . رواه أبو داود والترمذي بإِسناد صحيح .

މާތްاللَّه ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ހެދުން ލާއިރުގައާއި އަދި ތިޔަބައިމީހުން وضوء ކުރާ ހިނދު ތިޔަބައިމީހުން ކަނާއަތް އިސްކުރާށެވެ.

727 وعن أَنس رضي اللَّه عنه أَن رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أَتى مِنًى : فَأَتَى الجَمْرَةَ فَرماهَا ، ثُمَّ أَتَى مَنْزِلهُ بِمنًى ، ونحرَ ، ثُمَّ قال للِحلاَّقَ « خُذْ » وَأَشَارَ إِلى جَانِبِه الأيمنِ ، ثُم الأيسَرِ ثُمَّ جعَلَ يُعطِيهِ النَّاسَ . متفقٌ عليه .

މާތްاللَّه ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أَنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم މިނާއަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އެއަށްފަހު جَمْرة އަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ފަހެ ހިލަ އުކުއްވިއެވެ. ދެން މިނާގައި ހުންނެވި ގެކޮޅަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި ذبح ކުރެއްވިއެވެ. ދެން حجامة ކުރާމީހާ (ބޮލުބޭ މީހާ) އަށް ގޮވާލެއްވިއެވެ. މުބާރަކު އިސްތަށިގަނޑު ބޭލާށެވެ. އަދި ކަނާއަތު ފަރާތަށް އިޝާރާތްކުރެއްވިއެވެ. ދެން ވާއަތު ފަރާތަށް އިޝާރާތް ކުރެއްވިއެވެ. ދެން އެ އިސްތަށިގަނޑު މީސްތަކުންނަށް ދެއްވިއެވެ.

وفي روايةٍ : لمَّا رمى الجمْرةَ ، ونَحَر نُسُكَهُ وَحَلَقَ : نَاوَل الحلاقَ شِقَّهُ الأَيْمنَ فَحلَقَه ، ثُمَّ دعَا أَبَا طَلحةَ الأَنصاريَّ رضي اللَّه عنه ، فَأَعطَاهُ إِيَّاهُ ، ثُمَّ نَاولَهُ الشقَّ الأَيْسَرَ فقال : «احْلِقْ » فَحلَقَهُ فَأَعْطَاهُ أَبا طلحة فقال : « اقسِمْهُ بَيْنَ النَّاس » .

އަދި އެހެން ރިވާތުބެއްގައި ވެއެވެ. އަކަށްގެހުން جَمْرَة އަށް ހިފައިއްކާވިއެވެ. އަދި ذبح
ކުރެއްވިއެވެ. އަދި ބޯ ބޭނުއްވިއެވެ. ބޯ ބޭނުމީހާއި ވިލުބާބުން ބޭނުގެ ކަސްރަބުތުފެ ކައިރި
ކުރެއްވިއެވެ. އަމީހާ އަތުރިގެ އިސްބިރިބަރު ބޭނުއްވިއެވެ. ابو طَلحةَ انصاري އަށް
ގެނައްވިއެވެ. އަދި އައިސްބިރިބަރު އ صحابى ގެ އަތްފުލުން ދެއްވިއެވެ. ދެން
ބޭނުގެ ވައިބުފުބޮ ކައިރިކުރެއްވިއެވެ. ވިދުޖެވިއެވެ. އެއަސްފުރު ބޮބާރުވެ. ފަހަ
ބޮބާރިހާއަކަށްގަޔާނުސްގެ ބޭނުގެ (ވައިބުފުގެ) އިސްބިރިބަރު ބޭނިއެވެ. ފަހަ އަކަށްގެހުން
އ އިސްބިރިބަރު (ވެސް) ابؤ طَلحةَ ގެ އަބުރުދުވިއެވެ. އައިސްފުރު حديث
ކުރެއްވިއެވެ.މިސްބިކަސްގެ މުދަގައި މި(އިސްބިރިބަރު) ބައްސަވާނެވެ.

كتاب أدب الطعام

ކައުމުގެ އަދަބުތައް ބަޔާންކުރާ ބައި

باب التسمية في أوله والحمد في آخره

ކައުމުގެ ކުރިން ބިސްމިއްލާހި ކިޔުމާއި ނިމުމުން حمدކުރުމުގެ މަތިކަން ބަޔާންކުރާ باب

728 عن عُمَرَ بنِ أبي سلَمَة رضي اللَّه عنهما قال: قال لي رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: «سَمِّ اللَّه وكُلْ بِيمِينكَ ، وكُلْ مِمَّا يَلِيكَ». متفقٌ عليه.

މާތްاللَّه އުރެދުވިކަލޭގެފާނުގެ ރުހިވުންލިބިވ عُمَرَ بنِ أبو سلَمَةَ ގެ ދަރިކަލުން ރިވާކޮށްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކައިރު بسم الله ކިޔާށެވެ. އަދި ވިޔާތުގެ ކަނާއަތުން ކާށެވެ. އަދި ވިބާއާއި އެންމެ ކައިރިވާފަރާތުން ކަމުން ގެންދާށެވެ.

729 وعن عَائشة رضي اللَّه عنها قالَتْ: قالَ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: «إذا أكل أَحَدُكُمْ فَليَذْكُر اسْمَ اللَّه تعالى، فإنْ نسي أَنْ يَذْكُرَ اسْمَ اللَّه تَعَالَى في أَوَّلِهِ، فَليَقُلْ: بِسْمِ اللَّه أَوَّلَهُ وَآخِرَهُ».

رواه أبو داود، والترمذي، وقال: حديث حسن صحيح.

ރަޟިاللَّه ޢަންހާ ރުހިވޮޑިގެންވި عَائشة ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ކާންފަށައިގަންނައިރު بسم الله ކިޔާށެވެ.ފަހެ ކާންފެށިއިރު بسم ކިޔަން ހަނދާން ނެތިއްޖެނަމަ (ހަނދާންނުވެއްޖެނަމަ) بِسْمِ اللَّه أَوَّلَهُ وَآخِرَهُ ގެ ކަލިމަ ކިޔާށެވެ.

730 وعن جابِرٍ، رضي اللَّه عنه قال: سَمِعتُ رسولَ اللَّه يقولُ: «إذا دخل الرَّجُل بيْتَهُ، فَذَكَرَ اللَّه تعَالى عِنْد دُخُوله وعِنْدَ طَعامِهِ، قال الشَّيْطانُ لأَصحَابِهِ: لا مبيتَ لَكُمْ ولا عشاَءَ، وإذا دخَل، فلَم يَذكرُ اللَّه تَعالى عِنْد دخولِهِ، قال الشَّيْطَانُ: أَدْركتمُ المبيت، وإذا لَم يَذْكرِ اللَّه تعَالى عِنْد طَعامِهِ قال: أَدْركْتُمُ المبيتَ وَالعَشاءَ » رواه مسلم .

ރަޟިاللَّه ޢަންހު ރުހިވޮޑިގެންވި جابِر ގެފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިތަން ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ.މީހަކު އޭނާގެ ގެއަށް ވަންނަ އިރުގައާއި އަދި ކާއިރު اللهގެ އިސްމުފުޅު ހަނދާންކޮށްފިނަމަ شيْطان އާ އޭނާގެ އެކުވެރިންނަށް ބުނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް (މިގޭގައި) ރޭގަނޑު ނިދުން ޖާގައެއް ނެތެވެ. އަދި ރޭގަނޑު ކާއެއްޗެއް ނެތެވެ. އަދި މީހަކު ގެއަށް ވަންނައިރު اللهގެ އިސްމުފުޅު ހަނދާނެއް ނުކުރާނަމަ (އެބަހީ ބިސްމި ނުކިޔައިފިނަމަ) شيْطان އާ (އޭނާގެ އެކުވެރިންނަށް) ބުނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް (މިގޭގައި) ރޭގަނޑު ނިދުން ލިބިއްޖެއެވެ. އަދި އޭނާ ކާއިރު اللهގެ އިސްމުފުޅު ހަނދާނެއް ނުކުރާނަމަ (އެބަހީ بسم الله) ނުކިޔައިފިނަމަ شيْطان އާ އޭނާގެ އެކުވެރިންނަށް ބުނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން މިގޭގައި ރޭގަނޑު ނިދުމާއި އަދި ރޭގަނޑު ކާން ލިބިއްޖެއެވެ.

731 وعن حُذَيْفَةَ رضي اللّه عنه قال: كنَّا إِذا حضَرْنَا مع رسولِ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم طَعَاماً، لَم نَضَعْ أَيدِينَا حتّى يَبْدأَ رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم فَيَضَعَ يدَه. وَإِنَّا حَضَرْنَا معهُ مَرَّةً طعاماً، فجاءَت جارِيَةٌ كأَنَّهَا تُدْفَعُ، فَذَهَبتْ لتَضعَ يدَهَا في الطَّعَامِ، فَأَخَذَ رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بِيدِهَا، ثُمَّ جَاءَ أَعْرابِيٌّ كأَنَّمَا يُدْفَعُ ، فَأَخَذَ بِيدِهِ، قال رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: «إِنَّ الشَّيْطَانَ يَسْتَحِلُّ الطَّعامَ أَنْ لا يُذْكَرَ اسمُ اللّه تَعَالى عليه. وإِنَّهُ جاءَ بهذِهِ الجارِيةِ لِيسْتَحِلَّ بِها، فَأَخَذتُ بِيدِهَا، فَجَاءَ بهذا الأَعْرَابِيِّ لِيستَحِلَّ بهِ، فَأَخَذْتُ بيدِهِ، والذي نَفسي بِيَدِهِ إِنَّ يدَهُ في يَدي مَعَ يَدَيْهِما» ثُمَّ ذَكَرَ اسم اللّهِ تعالى وأَكَلَ. رواه مسلم.

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ حُذَيْفَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުގައި ތިބޭ ބުނުމުގައި ކާއެއްޗެއް އަތުލައިފިނަމަ އަޅުގަނޑުމެންގެ ބިއްސުވުމުގެ ކުރިން ތިމަންމެން އެއަށް އަތްނުލަމުއެވެ. އަދި (ދިގެތިމަގޮތުން ކަންބޮއެ ކަރުމުގެނުދިނުކަށް) އެއުދުރަށާ އަޅުގަނޑުމެން އަރިހުގައި ފަޅިއުރާއެއް ގެންގޮސްވެ. ދެން އެތަނަށް އަތްލަން ކައިރިވީ އެއީއެވެ. އަޅުގަނޑު އައިއިރު ހިލޭނޭ ދިޔަކަށް އަޅުގަނޑު ކައިރި އައުމަށް އިއްތިރާޒްވެގެންނެވެ. ދެން އަތްލަން ހުރުމަށް ވޮޑިގެން رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަތުލާއްވާ އަތްބޭއްވި ހިފާލެއްވިއެވެ. ދެން ދެވަނަ ކޮޅުން ދެކުރުވިއެވެ. ދޮން (އެގޮތަށް ކަނޑައިރުވާއެވެ) ދެން އަތްބަލާ ކަރުދުގެ ދިޔަނުގެ އެއްގަމުއެވެ. އެއާ އޭނާއައިނު (ވަށް) ހިލޭ ދިޔަ ނޫނޭ ކައިރިވެގެން އަތްލަން ކައިރިވެއެވެ. ދެން އޭނާ އަތުގެ ހިފާލެއްވިއެވެ. އިއްޔެހެވެ. رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން شَّيْطان މާالله ގެ އިސްމުފުޅު ނުކިޔާ ކާނާގެ ކާއެއްޗެއް ޙަލާލުކުރަނީ އެގޮތުގެ ހިލޭލާ ހަލާލުކުރުމަށެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެސޮރު އެއްކަށްވާރަވާ ޖާރިޔާ އޭނާ ގޮތުގެ ޚާލުކުރަށް ހިލޭލާ ހަލާލުކުރުމަށެވެ. އެއްކަށްވާ ދެހިވެރިކަމް ހިލާލުކުރަތް ހިތާއަށްދޭއެވެ. ދެން އެސޮރު އަރާބީވެރިނާ ދިނާ ގެންގޮސް މީހުންގެ ބައިވެރިވީ ހިލޭއެވެ. އާދޭ ދަތުރުކުރާނެ ހިލޭލާ ހަލާލުކުރުމަށް އެނބުރީއެވެ. މީހުންގެ ކާއެއްޗެއް ދިލާ ހަލާލުކުރަނީ ހިފީއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ހިލޭގެ އަތްގަނޑުގެ ވާހަކަ ހަލާލުކުރާ އާއިރު ކުރިމަށް ދެހާއިރު ހޯދަމުއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން شَّيْطان

އާދޭ އަޅުވެސް މިވަނީ އެދުރުވިރުންގެ އަޅާއިރު ވިޔަސްކަނޑައެޅިގެން އަޅުދުޢާގައި
ހެއްދެވުނު ކަމަށްވާތީ. ދެން އަހަރުމެން ކާއިރާކަށް ބسم الله ކިޔުމަށް ހަނދުމަނުވެ
ފަހުގައި ކިޔުމުގެ ގޮތް ބަޔާންކުރައްވާ.

732 وعن أُميَّةَ بنِ مخْشِيٍّ الصَّحابيِّ رضيَ اللَّه عنه قال: **كان رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم جالساً، ورَجُلٌ يأْكُلُ ، فَلَمْ يُسمِّ اللَّه حَتَّى لَمْ يبْقَ مِنْ طَعَامِهِ لُقْمَةٌ ، فَلَمَّا رَفَعها إِلى فِيهِ، قال: بسم اللَّهِ أَوَّلَهُ وَآخِرَهُ، فَضَحِكَ النَّبِيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم، ثم قال:** «مَا زَالَ الشَّيْطَانُ يَأْكُلُ مَعَهُ، فَلَمَّا ذَكَرَ اسمَ اللَّهِ استَقَاءَ مَا في بَطنِهِ». رواه أبو داود، والنسائي.

މާތްاللَّه ރުއްސަވުންވާތި أُميَّةَ بنِ مخْشِيّ ނަމަކަށް ކިޔުނު صحابى ގެފާނު ރިވާކޮށްދެއްވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم(އަށް ސަލާމް ވެދުންވެއްޖެއި) އިށީނދެވޮޑިގެން އިންނެވިއެވެ. އަދި އެހެންމީހަކު ކާތަކެތި ކަމުން ގެންދިޔައެވެ. ފަހެ އޭނާ بسم الله ނުކިޔާ ކަމުން ގެންދިޔައެވެ. އޭނާގެ ކެއުމުގެ ލުއްކައެއް ނެތި އެކަން ކޮށްފިއެވެ. ފަހެ އެމީހަކު ޝަހާދަތް ރިވެއީ بِسْمِ اللَّه أَوَّلَهُ وَآخِرَهُ ކިޔުމެވެ. އެހެނީ نبيّ އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ހިނިއައްސަވާފައި ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. شيّطان އާ ހުރީ އެކަމާއި އެކު ކާކަށްވާފައެވެ. ފަހެ އޭނާ الله ގެ އިސްމުފުޅު ނަންގަތުމުން އޭނާގެ ބަނޑުގައި ހުރިހާހުރި އެއްޗެއް ހޮޅުވާލިއެވެ.

733 وعن عائشةَ رضيَ اللَّه عنها قالَتْ: **كانَ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَأْكُلُ طَعَاماً في سِتَّةٍ مِنْ أَصحابِهِ، فَجَاءَ أَعْرابيٌّ، فَأَكَلَهُ بِلُقْمَتَيْنِ فقال رسولُ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم:** «أَما إِنَّهُ لوْ سَمَّى لَكَفَاكُمْ». رواه الترمذي، وقال: حديثٌ حسنٌ صحيحٌ.

މާތްاللَّه ރުއްސަވުންވާތި عائشةَ ގެ ފާނު ގެފާނު ރިވާކޮށްދެއްވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم(އަށް ސަލާމްވާނީ) އަހަރެމެންގެ ބައިވަރު أصحابންގެ ތެރޭގައި ހަ ބާރުކާތިއްލާ ކެއުމުގެ ތަޢުޒީންވިއެވެ. ފަހެ އަރަބިއެއް ރަށުބޭގެ ތިބާ އައެވެ. އެކިމާ

އުހުރިހާ ހާލަތެއްގައި އެންމެ ދެކޮޅަށް އަސަރުކުރާނެ ސަބަބުތަކުގެ ތެރޭގައެވެ. އަދި ނަބިއްޔާ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައެވެ. ހަމަކައިރަށްވުރެން އަދިހާ بسم ކިޔުންތަކާ ތަޅުއްސާން އާދައްކާލި ޑިޔުރިހާ ދުވަސްވެސް ފުރިހަމައެވެ.

734 وعن أبي أُمامة رضيَ اللَّه عنهُ أنَّ النَبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كانَ إذا رَفَعَ مَائِدَتَهُ قال: «الحَمْدُ للَّه حمداً كَثيراً طَيِّباً مُبَارَكاً فِيه، غَيرَ مَكْفِيٍّ وَلا مُسْتَغْنًى عَنْهُ رَبَّنَا» رواه البخاري .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبو أُمامة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކައިރަށްވުރެން نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم (އަކާތަކާފުސް ނޑިޔާކުރެއްވުމަށް) ސަލާމް ކާތަކާ ކިޔުއް دعاء ކުރައްވައެވެ. «الحَمْدُ لِلَّه حمداً كَثيراً طَيِّباً مُبَارَكاً فِيه، غَيرَ مَكْفِيٍّ وَلا مُسْتَغْنًى عَنْهُ رَبَّنَا» މާނައީ:- އަންނަނީ حمدުއް حق ވަގުންވަނީ މާތްالله އަށެވެ. ގިނަވަގުންވާ حمد ކުރެއްވުންތަކުގެ طاهر ވަގުންވާ حمد ކުރައްވުންތަކުގެ ބަރަކާތްތެރިވަގުންވާ حمد ކުރައްވުން އަ إلهއަށް ހަމަދު ކުރައްވެވެ. ކިބައިން ގިނަގިނަ އިރިޔާން ކުރައްވުރެ ކާޔަވިޔަސް އަރިހަށް އަދި އިރިޔާގެ فضل ވަގުތުކަމުގައި ނުލަވި އަށްވެސް ދިޔައީ ނުލައްވައެވެ. އަދި އަދި ރައްކާ ހަމަނުވައި ގަނޑުވާދާ إلهއަށެވެ.

735 وعن مُعَاذِ بن أَنس رضيَ اللَّهُ عنه قَالَ: قال رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: مَنْ أَكَلَ طَعَاماً فقال: الحَمْدُ للَّهِ الذي أَطْعَمَني هذا، وَرَزَقْنِيهِ مِنْ غيْرِ حَوْلٍ مِنِّي وَلا قُوّةٍ، غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ» رواه أبو داود، والترمذي وقال: حدِيثٌ حسنٌ.

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ مُعَاذِ بن أَنسٍ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައެވެ. ކާއެއްޗެއް ކައިފިމާ ފަހު މިދުވާ ކުރައްވައެވެ. އަދިކޮން އަދިހާގެ ދިޔަވެރިޔާ ފާފަތައް ފުއްސަވާދޭން ހިނގައިދިޔައެވެ.

އަދި: الحَمْدُ للَّهِ الذي أَطْعَمَني هذا، وَرَزَقْنِيهِ مِنْ غيْرِ حَوْلٍ مِنِّي وَلا قُوّةٍ،)އެވެ. މާނައީ:- އަންނަނީ حمدުއް حقވަގުންވަނީ الله އަށެވެ. އަ إله އި ތިމަންނަގެ އެއްވެސް އާރުކާއި

އަދި ތިމަންނަގެ އެއްވެސް ބާރަކާއިނުލައި ތިމަންނަށް رزق ދެއްވައި އަދި މިކާބޯތަކީ ކާންދެއްވި އިލާހެވެ.

باب لا يعيب الطعام واستحباب مدحه

ކާއެއްޗެއްސަށް عيب ނުކިޔުމާއި އަދި އެއަށް ތައުރީފު ބަސްބުނުން މުސްތަހައްބު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

736 عن أبي هُريرة رضيَ اللَّهُ عنهُ قال: «ما عَابَ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم طَعَاماً قَطُّ، إن اشْتَهَاه أَكَلَهُ، وإِنْ كَرِهَهُ تَرَكَهُ» متفقٌ عليه .

މާތް اللَّه ރުއްސެވުންލެއްވި أبو هُريرة ގެކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ދުވަހަކުވެސް ކާއެއްޗަކަށް އައިބެއް ވިދާޅުވެއްނުވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ހިތްޖެހޭ ހަމަޖެހިވަޑައިގެންނެވިނަމަ ތަނާވުލްކުރައްވައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ހިތްޖެހޭ ހަމަޖެހިވަޑައިނުގަންނަވާނަމަ އެއަށް ދޫކޮށްލައްވައެވެ.

737 وعن جابرٍ رضيَ اللَّه عنه أَنَّ النبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم سَأَلَ أَهْلَهُ الأُدُمَ فقالوا: ما عِنْدَنَا إِلاَّ خَلٌّ، فَدَعَا بِهِ، فَجَعل يَأْكُلُ ويقول: «نِعْمَ الأُدُمُ الخل نِعْمَ الأُدُمُ الخَلُّ» رواه مسلم.

މާތްاللَّه ރުއްސެވުންލެއްވި **جابر** ގެކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيّ އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم (އެއްފަހަރަކު) އެކަލޭގެފާނުގެ އަނބިއަނބިކަނބަލުންގެ ކިބައިން ރިހަކުރަށްސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. އެއިރުން އެކަނބަލުން ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންނަމެންގެ އަތުގައި ޚަލުބިސްން އެކަނި އެއްޗެއްނެތެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އެ ގެނެސްދިނުމަށް ވިދާޅުވުމުން ގެނެއްސެވެ. އަދި ވިދާޅުވަމުން ކާން ފެށްޓެވިއެވެ. ޚަލަކީ ރަނގަޅު ކާނާއެއް މީރުއުދުގެ ބާވަތެވެ. ޚަލަކީ ރަނގަޅު ކާނާއެއް މީރުއުދުގެ ބާވަތެވެ.

باب ما يقوله من حضر الطعام وهو صائم إذا لم يفطر

ކެއުމުގެ ދަޢުވަތަށް حاضر ވުމުގެ (ސުންނަތް)ޙުކުމާއި ޙުކުމުތަކާއި ނުވާނަމަ
ކަންތައްތަކުގެ ބަޔާންކުރުމުގެ باب

738 عن أبي هُريرة رضيَ اللّه عنه قال: قال رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: «إِذا دُعِيَ أَحَدُكُمْ، فَلْيُجِبْ، فَإِنْ كان صائماً فَلْيُصلِّ، وَإِنْ كانَ مُفْطِرَاً فَلْيَطْعَمْ» رواه مسلم.

މާތްاللّه ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة ގެކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކަށް ކެއުމަށް ދަޢުވަތު އަރުވިއްޖެއްޔާ ފަހެ އެ ދަޢުވަތު އިޖާބަދޭށެވެ. ފަހެ އެމީހާ އަދި ރޯދަވެރިޔަކު ކަމުގައިވާނަމަ ނަމާދުކުރާށެވެ. ދުޢާކުރުމުން އޭނާ ގެންދާށެވެ. އަދި ރޯދަ ވެރިޔަކުކަމުގައި ނުވާނަމަ ކާށެވެ.

قال العُلَمَاءُ: مَعْنى. «فَلْيُصَلِّ» فلْيدْعُ ومعنى «فَلْيطْعَمْ» فلْيَأْكُلْ.

باب ما يقوله من دعي إلى طعام فتبعه غيره

ކާއުމަށް ދަޢުވަތު އަރުވިފައިވާ މީހަކާ ފަހަތުގައި އެހެންމީހަކު މީހާއާގުޅި ވަކިކަމުގައިވާ
ގޮތް(އަދާބު ކިޔަންވާގޮތް) ބަޔާންކުރެވޭ ބާބު

739 عن أبي مسعودِ البَدْرِيِّ رضيَ اللّه عنه قال: دَعا رجُلٌ النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم لِطعَامٍ صَنعَهُ لَهُ خَامِس خَمْسَةٍ، فَتَبِعهُمْ رَجُلٌ، فَلَمَّا بَلَغَ الباب، قال النبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: «إِنَّ هذا تَبِعَنا، فإِنْ شئت أَنْ تَأْذَنَ لَهُ، وإِنْ شِئتَ رَجَعَ» قال: بل آذَنُ لهُ يا رسولَ اللّهِ. متفقٌ عليه.

މާތް اللّه ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو مسعودِ البَدْرِيّ ގެކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު) ބޭކަލަކު نبيّ އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّمއަށް ފަސްބޭކަލުންނާއެކު ދަޢުވަތު އަރުވައިފިއެވެ. އަދި އެބޭކަލުން އެފަރާތުން ތައްޔާރުކުރި ކެއުމަކަށް ފަސްބޭކަލުންގެ ތެރޭގައި ފަސްވަނަ ބޭކަލަކަށް ވުމުންނެވެ. ދެން އެފަރާތުގެ ފަހަތުން އިތުރު މީހަކު އައެވެ. ދެން އެގެ ދޮރާށިއަށް އެބޭކަލުން ވަޑައިގަތުމުން نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم (ދަޢުވަތު ދެއްވިމީހާއަށް)

ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިދިޔަ މަޖަލީ ތިމަންމެން ފެނަހޭން ހައިސްކުރެއެވެ. ވިދާ ތިބާ
ބޭނުންނަމަ އޭނާއަށް ހައްދަވާލާށެވެ. އަދި ތިބާ ބޭނުންނަމަ އޭނާ އަނބުރާ ފޮނުވާލާށެވެ.
އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އޭނާއަށް ހައްދަވާދީފާނެވެ.

باب الأكل مما يليه ووعظه وتأديبه من يسيء أكله

ކާއިރު ކިޔާއި އެއްވަރު ކައިރިވީތަކެތިން ކާއުމާއި އަދި އޭނާއި ފިލާފުންކާ މީހުންނަށް
ނަސޭހަތްދިނުމާއި އަދަބުދިނުން އެއުން ފިހަމަލ މުސީބާތް ވެރިންނަކާށް
ބަޔާންވެގެންވާ باب

740 عن عمر بن أبي سَلَمَةَ رضي اللَّه عنهما قال: كُنتُ غلاماً في حِجْرِ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم، وكَانتْ يَدِي تَطِيشُ في الصَّحْفَةِ فقال لي رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: «يَا غُلامُ سَمِّ اللَّه تعالى وكُلْ بيمينِكَ وكل مِمَّا يَلِيكَ» متفقٌ عليه.

މާނަ اللَّه ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ عمر بن أبى سَلَمَة ގެކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ (ކުއްޖެއް) رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ބާރުގެ ދަށުގައި ހުރީމެވެ.
އަދި ތިމަންނަ ތަށީގެ އެތަން މިތަނުން އަތުން ގެންދިއުމުގެ މަގުނުވެއެވެ. ފަހަ (އެތަން ދުވާލާޖެއިގެންފައި)
رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންނައަށް (ތިމަންނައަށް ކާން ދަސްކޮށްދެއްވުމުން) حديث
ކިޔުއްވިއެވެ. އޭ ދަރިފުޅާއެވެ. ކާއިރު بسم ކިޔާށެވެ. އަދި ދަރިފުޅުގެ ކަނާއަތުން ކާށެވެ. އަދި
ދަރިފުޅާއި ތަށީގެ އެންމެ ކައިރިވީ ތަކެތިން ކާށެވެ.

قوله: «تَطِيشُ» بكسر الطاءِ وبعدها ياء مثناة من تحت، معناه: تتحرّك وتمتدّ إلى نواحي الصَّحْفَةِ.

741 وعن سَلَمَةَ بنِ الأكوعِ رضيَ اللَّه عنه أَن رَجُلاً أَكلَ عِنْدَ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بشِمالِه فقال: «كُلْ بِيَمِينِكَ» قال: لا أَسْتطِيعُ قالَ: «لا اسْتَطَعْتَ،» ما مَنَعَهُ إلاَّ الكِبْرُ، فمَا رَفَعهَا إِلى فِيهِ. رواه مسلم.

ރަޟިالله ޢަންހުގެ ސުންނަތްގައިވި سَلَمَةَ بنِ الأكوعِ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަހަމަކަށަވަރުން
މިހާރު رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ހުޟޫރުގައި އޭނާގެ ވާތްއަތުން ކެއުން ގެންދިޔައެވެ.
އިރުޝާދު އެކަލޭގެފާނު އަމުރުކުރެއްވުމުން حديث ކިޔުއްވިއެވެ. ކިބާ ބިބާގެ ކަނޑައެޅުން ނުކުރެވެ. އޭނާ
(ނުކެރޭނެކަމުން)ބުނެލިއެވެ. ބޮޑާކަން ހުރުމުން ކަމަކުރެވުނު ނުކެރުނެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު އޭނާއަށް دعاء
ކުރެއްވިއެވެ. ބިހާރު އެކަމުގެ ކަމާގުޅޭ ކަންތައްތައް ހުއްޓިގެން ދިޔައެވެ. (އަދި حديث
ކުރެއްވިއެވެ.) އޭނާ އެކަމުން މަސައްކަތް ބޮލަށް ވިސްނުމުގެ ގޮތުން ބުނެވޭނެއެވެ. (رواى
ތިރްމިޛީ.) އެކަލޭގެ އޭނާގެ ކަމަށް އަތް ހަރަކާތް ގެނެވޭނެކަމެއްވެ.

باب النهي عن القران بين تمرتين ونحوهما إذا أكل جماعة إلا بإذن رفقته

ޖަމާޢަތަކަށް ކަނޑައެޅުމަކީ ބަށިވަރުގެ ގަޑިއަކުން ގޮސް ދެ ކަދުރު ނުވަތަ
އެފަދަ އެއްޗެއް ރަނގަޅުކުރުން އެކަމުގެ އެހީގެ ހުއްދަ ނުލިބި މަނާކަން ބަޔާންކުރުމުގެ باب

742 عن جبلَةَ بن سُحَيْم قال: أَصابنَا عامُ سنَةٍ معَ ابْنِ الزُّبيْرِ، فرُزِقْنَا تَمْراً، وكانَ عَبْدُ اللَّه بنُ عمر رضي اللَّه عنهما يمُر بنا ونحْنُ نأْكُلُ، فيقولُ: لا تُقَارِنُوا، فإِن النبي صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم نَهى عنِ الإقرانِ، ثم يقولُ: «إِلاَّ أَنْ يَسْتَأْذِنَ الرَّجُلُ أَخَاهُ» متفقٌ عليه.

جبلَةَ بن سُحَيْم ނަމަކަށް ކިޔުން تابعي ބޭކަލަކު ކިޔައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
ابْنِ الزُّبيْر ގެ ވެރިކަމުގެ ދުވަސްވަރު ބިމަށްމަރަށް ބިރުދެކަމުގެ އަހަރެއް ކުރިމަތިވިއެވެ.
ދެން (އެއިން ދުވަހަކަށް) ބިމަށްމަރަށް ކައިބޮށް ކަދުރުކާއެއް ދުވަސްވެ. އަދި ބިމަށްމަށް
އެއިން ކަމުން ގެންދިޔަކަށް ދެން ރަޟިالله އަދުބުރިކަލުންނަށް ހުއްސުންގައި عَبْدِ اللَّه بنِ
عُمَر ބިމަށްގެ ކައިރިން ދާއިރުގައެވެ. ދެން އެ صحابى ވިދާޅުވާގޮތުގައެވެ.
ބިޔަބައިމީހުން އެއްފަހަރާ ދެކަދުރު އަނގަޔަށް ނުލާށެވެ. މިހެނީ نبيّ ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ
وسلَّم ވަނީ އެއްފަހަރާ ދެކަދުރު އަނގަޔަށްލުން މަނާކުރައްވާފައެވެ. ދެން އެއްފަހަރު
ވިދާޅުވިއެވެ. ނަމަވެސް އެކަކުގެ ހުއްދައާއި މިހާރު ކައިނު އަހުރަކުރަން އެއްބަސްވާނެ
އެކަމު ހަމައެކެވެ.

باب ما يقوله ويفعله من يأكل ولا يشبع

ކެއުމުން ބަނޑުފުރާ ނުވާމީހާ ކިޔަންޖެހޭކަންތައްތަކާއި ކުރަންޖެހޭ ކަމާއި ބަޔާންކުރެވޭ باب

743 عن وَحْشيٍّ بنِ حرب رضيَ اللَّه عنه أَن أَصحابَ رسولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالُوا: يا رسولَ اللَّهِ، إنَّا نَأْكُلُ ولا نَشْبَعُ؟ قال: «فَلَعَلَّكُمْ تَفْترِقُونَ» قالُوا: نَعَمْ. قال: فَاجْتَمِعُوا عَلى طَعَامكُمْ، وَاذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ، يُبَارَكْ لَكُمْ فيه» رواه أبو داود

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ وَحْشيٍّ بنِ حرب ގެކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ أصحاب ބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. އޭالله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންމެން ކަމެވެ.(ނަމަވެސް) ބަނޑެއްނުފުރެއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަދި ތިޔަބޭފުޅުން ވަކިވަކިވެގެން ތީބާ ކަމުންގެންދެވީ ކަމަށް ދެންނެވިއެވެ. އާދޭހެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ.ވީމާ ތިޔަބޭފުޅުން އެކަތިވެ ކާށެވެ. އަދި بسم الله ކިޔާށެވެ. އޭރުން އެކަމުގައި ތިޔަބޭފުޅުންނަށް ބަރަކާތް ލައްވާނެއެވެ.

باب الأمر بالأكل من جانب القصعةوالنهي عن الأكل من وسطها

ކާތަކެތީގެ އެއްފަރާތުން ކައުންގަނޑުދިމާލުން އަމުރު ވެގެންވާ ކަމާއި އަދި ކާތަކެތީގެ މެދުން ކެއުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

(ދަންނައެވެ.) މިބާބުގައި ހިމެނޭ އަމުރު ވާކަމީ ބިރުގެއިވާ އެއްބަސްވެފައި ސުންނަތާއި ސަލަފުންގެތެރޭގައި އިޖުމާ އަށްވެފައިވާ حديث ފުދޭ(وكل بما بليلك)ގެ ބަސްފުޅެވެ. މާނައީ:- އަދި މިބާ މިބައި އަތުގެ ކައިރިން ފާޑުކުން ކައުން ގެންދާށެވެ.

744 عن ابن عباس رضيَ اللَّه عنهما عن النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال: «الْبَرَكَةُ تَنْزِلُ وَسَطَ الطَّعَام فَكلُوا مِنْ حَافَّتَيْهِ ولاَ تَأْكُلُوا مِن وَسَطِهِ» رواه أبو داود، والترمذي، وقال: حديثٌ حسنٌ صحيحٌ.

ރަޟީ اللَّه ޢަންހުމާ ބުނެފައިވާ ހަދީޘްގައި عبدِ اللَّه بن عباس، نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވި حديث އެއްގައި ވެއެވެ. ތިރުމިޒީ ރިވާކުރައްވާ حديث ޞައްޙުވެއެވެ.
ބަރަކާތްތެރިކަން ކާތަކެތީގެ މެދަށް ބާވައިލައްވައެވެ. ފަހެ އޭގެ ދެފަރާތުން ކާށެވެ.
ކައިރިން ކާށެވެ. ކާއިރުގައި އަދި އޭގެ މެދުން ނުކާށެވެ.

745 وعن عبدِ اللَّه بن بُسْرٍ رضيَ اللَّه عنه قال: كان لِلنبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَصْعَةٌ يُقالُ لها: الْغَرَّاءُ، يحمِلُهَا أَرْبَعَةُ رِجالٍ، فَلَمَّا أَضْحوا وَسَجَدُوا الضُّحى أُتِي بتَلْكَ الْقَصْعَةِ، يعني وقد ثُرِدَ فيها، فالتَفُّوا عليها، فَلَمَّا كَثُرُوا جَثَا رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقالَ أَعرابيٌّ: ما هذه الجِلْسةُ؟ قال رسول صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: إِنَّ اللَّه جَعَلَني عَبْداً كَرِيماً، ولَمْ يجْعَلْني جبَاراً عَنيداً، ثمَّ قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: «كُلُوا مِنْ حوَالَيْهَا، وَدَعُوا ذِرْوَتَهَا يُبَارَكْ فيها» رواه أبو داودٍ بإِسناد جيد.

ރަޟީ اللَّه ޢަންހުގެ ދަރިކަލުން عبدِ اللَّه بن بُسْرْ ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.، نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ކިބައިގައި އޮތެވެ ތަށިގަނޑެއް ހުރިއެވެ. އޭތިއަށް الْغَرَّاءُ ގެ ނަމުން ނަންދީފައިވެއެވެ. އޭތި ހަތަރު ފިރިހެން މީހުން އުފުލައެވެ. ފަހެ ضُّحى ނަމާދު ވަގުތު ވެއްޖެ ހިނދު ضُّحى ނަމާދުކުރުމަށްފަހު އެތަށިގަނޑު ގެނެވެއެވެ. އެއީ ތަށިގަނޑުގައި ޘަރީދު ހުރި ގަޑިއެވެ. ފަހެ އެމީހުން އެތަށިގަނޑުގެ ވަށައިގެން އިށީދެވަޑައިގަތެވެ. (ޘަރީދަކީ ރޮށި ހިކި ބުޅިއާ އެއްކޮށް ތައްޔާރުކުރާ ކާނާއެކެވެ) ފަހެ އެތަނަށް މީހުން ގިނަވުމުން رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ދެކަކޫ ބިންމައްޗަށް ޖަހައިގެން ދެކަކޫ މަތީ އިށީދެވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ (އަޢްރާބީ ބައެއް) ބަދަވީ މީހަކު ބުނެއެވެ. މިއީ ކޮންބާވަތެއްގެ އިށީނުމެއް ހެއްޔެވެ؟ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ޖަވާބުދެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ތިމަންކަލޭގެފާނު ހެއްދެވީ ޝަރަފުވެރި އަޅަކު ކަމުގައެވެ. އަދި ޖައްބާރު އަނގަތޮޅު މީހަކު ކަމުގައި ތިމަންކަލޭގެފާނު ހައްދަވާފައެއް ނުވެއެވެ. ދެން رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭގެ ދެފަރާތުން (ވަށައިގެން) ކާށެވެ. މެދު ކޮޅުން ނުކާށެވެ. އަދި

އޭގެ މެދުގައި ހުރި ކާބޯތަކި އެންމެ ފުރަތަމަ ބާވައިލެވޭ. އެއިރުން ބަރަކާތް ލިބިގެންދާނެއެވެ.

« ذِرْوَتَهَا » أَعْلاَهَا : بكسر الذال وضمها .

باب كراهية الأكل متّكئاً

ކަންނެއްޔާއި ބާލީސް ފަދަ ތަކެއްޗަށް ލެނބިގެން ކެއުން މަކުރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

746 عن أبي جُحَيْفَةَ وهبِ بنِ عبد اللَّه رضي اللَّه عنه قال: قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: «لا آكُلُ مُتَّكِئاً» رواه البخاري.

މާތް اللَّه ރުއްސެވުންލެއްވި أبو جُحَيْفَةَ وهبِ بن عبد اللَّه ، ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު ލެނބިގެން އިނދެ ކާބޯތަކި ނުކާނަމެވެ.

قال الخَطَّابيُّ: المُتَّكِيءُ هُنا: هو الجالسُ مُعْتَمِداً على وِطاءٍ تحته، قال: وأَرَادَ أَنَّهُ لا يَقعُدُ عَلَى الْوطَاءِ والْوسائِدِ كفعْلِ مَنْ يُريدُ الإِكْثار مِنَ الطعامِ بل يَقْعدُ مُستَوْفِزاً لا مُسْتوْطِئاً، ويأْكُلُ بُلْغَةً. هذا كلامْ الخطَّابي، وأَشَار غَيْرهُ إِلى أَنَّ المتكيءَ هو المائلُ عَلى جَنْبِه، واللَّه أعلم.

747 وعن أَنسٍ رضي اللَّه عنه قال: رَأَيْتُ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم جالساً مُقْعِياً يَأْكُلُ تمْراً، رواه مسلم.

މާތް اللَّه ރުހިވޮޑިގެންވި أنس ގެފާނުގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ދެފައި ތިރިއަށްލައްވައިގެން އިށީނދެވަޑައިގެން ކަދުރު ކާވަޑައިގަންނަވަމުން އިންނެވި ހެން ދުށީމެވެ.

«المُقْعِي» هو الذي يُلْصِقُ أليَتيهِ بالأرضِ، ويُنْصِبُ ساقَيْهِ.

باب استحباب الأكل بثلاث أصابع واستحباب لعق الأصابع وكراهة مسحها قبل لعقها واستحباب لعق القصعة وأخذ اللقمة التي تسقط منه وأكلها وجواز مسحها بعد اللعق بالساعد والقدم وغيرهما

ތިން އިނގިލިން ކެއުން މުސްތަޙައްބުވެގެންވާކަމާއި، އަދި އިނގިލިތައްލެވުން މުސްތަޙައްބު ވެގެންވާކަމާއި، އަދި އިނގިލިތައްލުމުގެ ކުރީގައި ފޮހެލުން މަކްރޫހުވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި ތަށިލެވުން ސާފުކުރުން މުސްތަޙައްބު ވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި ބޮކިން ވެއްޓޭ ބަތްކޮޅު ނަގައިކެއުން، އަދި އައްސާލާ (އަތުގެ ފައިގެ ތަނަށް) ކާއުން މުސްތަޙައްބުވެގެންވާކަމާއި، އަދި އިތުރު ތަކެތި ސާފުކުރުމުގެ ހުއްދަ ވާ ބާބު باب

748 عن ابنِ عباسٍ رضي اللَّه عنهما قال: قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: «إِذا أَكلَ أَحدُكُمْ طَعَاماً، فَلا يَمسحْ أَصابِعَهُ حتى يلعقَهَا أَو يُلْعِقَها» متفقٌ عليه.

މާތްاللَّه ރުހިވޮޑިގެންވި عبدِ اللَّه بن عباس، ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ކާއެއްޗެއް ކައިފިނަމަ ފަހެ އޭނާ އޭނާގެ އިނގިލިތައް ސާފުނުކުރާށެވެ. ފަހެ އެއީ އަމިއްލައަށް ލައްވާ ނުވަތަ ސާފުކުރުމުގެ ކުރިން އިނގިލިތައް ލެވުމެވެ. (އަމިއްލަ ނުވަތަ އެހެން މީހަކަށް) ލެއްވާ ނޫނީ ސާފުކުރުމަށް ހުއްދަނުވާނެއެވެ.

749 وعن كعْبِ بنِ مالك رضيَ اللَّه عنه قال: رَأَيْتُ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَأْكُلُ بِثلاثِ أَصابِعَ فَإِذا فَرغَ لَعِقَها. رواه مسلم.

ރަޟިاللَّه ޢަންހުސްތަކުރިވި كعْبِ بنِ مالك ، ގެ ރިވާޔަތެއް ޖަހާފާގެންނުވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
ދެކެންނަ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތިން އިނގިލިން ކާއްވަޑައިގަތުމާ ކަން
ދުށްސިއްވެވެ. އަދި ނިމުމުން އިނގިލިތައް ފާހާކުރުއްވާ ކާތަ ސްކުޅާކުރައްވާ ކަން ދުށްސިއްވެވެ.

750 وعن جابرٍ رضي اللَّه عنه أَنَّ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أمر بِلَعْقِ الأَصَابعِ والصَّحْفَةِ وقال: «إِنَّكُمْ لا تَدرُونَ في أَيِّ طعَامِكم البَرَكةُ» رواه مسلم.

ރަޟިاللَّه ޢަންހުސްތަކުރިވި جابر، ގެ ރިވާޔަތެއް ޖަހާފާގެންނުވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه
صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ކާއްވުމުގައި އިނގިލިތައް ސާފުކުރުމަށާއި އަދި ކާއްވުމުގައި ތަށި
ސާފުކުރުމަށް އަމުރު ކުރެއްވިއެވެ. އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
ތިޔަބައިމީހުންގެ ކާތަކެތީގެ ތެރެއިން ބަރަކާތް ހުރީ ކޮން ކާއެއްޗެއްގައިކަން ނޭގޭނެވެ.

751 وعنه أن رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال: «إِذا وقعت لُقمَةُ أَحدِكُمْ، فَليَأْخُذْهَا فَلْيُمِطْ ما كان بها من أذًى وليأْكُلْهَا، ولا يدَعْها للشَّيطَانِ، ولا يمسَحْ يَدهُ بِالمِنْدِيلِ حتَّى يلَعقَ أَصَابِعَهُ، فإِنه لا يَدرِي في أَيِّ طعامِهِ البركةُ» رواه مسلم.

އަދި އެ صحابى (އެބަހީ ރަޟިاللَّه ޢަންހުސްތަކުރިވި جابر) ގެ ރިވާޔަތެއް ޖަހާފާގެންނުވެއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ
ތެރެއިން މީހެއްގެ އަތުން ކާއެއްޗެއްގެ ވައްޓައިފިނަމަ ދޭތި އެއްޗެހީގެ ނަގާށެވެ. އަދި އޭގައި
ހަޑިއެއްނަމަ ދުރުކޮށްލާށެވެ. އަދި އެއްޗެހީގެ (ކާތި ހަމަޖެހިމަ) ކާށެވެ.އަދި އެއްޗެހީގެ شَّيْطان
އަށް ދޫކޮށްނުލާށެވެ. އަދި އަތްލާގެ އަތް ދޮވެ ސާފުކުރުމުގެ ކުރިން ފޮތި
ސާފުނުކުރާށެވެ. ދޮންނި ހަމަކަށަވަރުން އެމީހަކަށް ބަރަކާތް ލިބިގެންވަނީ ކޮން ކާއެއް
ކަމެއްކަން ނޭގޭނެވެ.

752 وعنه أَن رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال: «إِن الشَّيْطَانَ يَحضرُ أَحدَكُم عِند كُلِّ شَيءٍ مِنْ شأْنِهِ، حتى يَحْضُرَهُ عِندَ طعَامِهِ، فَإِذا سقَطَتْ لُقْمةُ أَحَدِكم فَليَأْخذْهَا فَلْيُمِطْ ما كانَ بها مِن أَذى، ثُمَّ ليَأْكُلْهَا ولا يَدَعها للشَّيْطَانِ، فإذا فرَغَ فَلْيلْعَقْ أَصابعِهُ فإِنَّه لا يدري في أَيِّ طعامِهِ البركَةُ» رواه مسلم.

އަދި މި صحابى (އަބޫ ޢަބްدُالله ޢުރްސުންދަހުވި جابر) ގެ ރިވާއިން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން شيْطان މާ ތިޔަބައިމީހުންގެ ހުރިހާ ކަމަކާއި ބައިވެރިވެއެވެ. އަސްލުކާޖެހުމުން ކާއިރުގައިވެސް ހާޒިރުވެއެވެ. (ވީމާ) ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންގެ މީހެއްގެ ބަތްކޮޅެއް އަތުން ވެއްޓިއްޖެނަމަ ބައިޗޮޅެއް ފަހެ އޭ ނަގާށެވެ. ފަހެ އެ ނަޖިސްތަކެއް ސާފުކޮށްލާށެވެ. ދެން ކާށެވެ (އަސްލު ދޫނުކުރާ) އެއްޗެއް ބާކީނުކުރާށެވެ. އަދި شيْطان މާ ކާއެއްޗެއް ދޫނުކުރާށެވެ. ދެން އިނގިލިތައް ރަނގަޅަށް ސާފުކުރާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ބަރަކާތް ކާއެއްޗެހީގެ ކޮން ބައެއްގައިކަން ނޭނގޭނެއެވެ.

753 وعن أَنسٍ رضي اللَّه عنه قال: كان: رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم إِذا أَكَلَ طعَاماً، لعِقَ أَصَابِعَهُ الثَّلاثَ، وقالَ: «إِذا سقطَتْ لقمةُ أحدِكم فَلْيَأْخُذْها، وليمِطْ عنها الأذى، وليأْكُلْهَا، ولا يدَعْهَا للشَّيطَانِ» وأَمَرنَا أَن نَسلتَ القَصعةَ وقال: إِنَّكم لا تدْرُونَ في أَيِّ طَعَامِكم البَرَكةُ» رواه مُسلمٌ.

ރަޟިالله ޢުރްސުންދަހުވި أَنس ގެފާނުގެ ރިވާއިން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެއްޗެއް ކާއިރު ތިން އިނގިލި ދަތްނަގަވާފައި ކެއުމަށްފަހު ރަނގަޅަށް ސާފުކުރައްވައެވެ. އަދި އިރްޝާދު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ އަތުން ބަތްކޮޅެއް ވެއްޓިއްޖެނަމަ ފަހެ އޭ ނަގާށެވެ. އަދި ނަޖިސް ސާފުކުރާށެވެ. އަދި ކާށެވެ. އަދި އޭ شيْطان އަށް ދޫނުކުރާށެވެ. (ބަސީ ކާތްވިއެވެ. އަދި އިރްޝާދު ފަޅިން ސާފުކުރުމަށް ބާނގަ ގެއްލިން ނަގާ ކާއެއްޗެއް ސާފުކުރުމަށް އަމުރުކުރެއްވިއެވެ.) އަދި އިރްޝާދު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ބަރަކާތް ކާއެއްޗެހީގެ ކޮން ބައެއްގައިކަން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ނޭނގޭނެއެވެ.

754 وعن سعيد بنِ الحارث أَنَّه سأَل جابراً رضيَ اللَّه عنه عن الوضوءِ مِمَّا مَسَّتِ النَّارُ، فقال: لا، قد كُنَّا زمنَ النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم لا نجدُ مثلَ ذلك الطعامِ إلاَّ قليلاً، فإِذا نَحنُ وجدناهُ، لَم يَكُنْ لَنَا مَنَادِيلُ إِلا أَكُفَّنَا وسَوَاعدنا وأَقْدَامَنَا، ثُمَّ نُصَلِّي وَلا نَتَوَضَّأُ. رواه البخاري.

ރަޟިاللَّه ޢަންހުސްގެފާނު سعيد بنِ الحارث ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابى ރަޟިالله ޢަންހުސްގެފާނު جابر ގެ ފާނުގެ ރިވާޔަތުން އެއްސެވިއެވެ. އަލިފާނުން ކެއްކާފައިވާ އެއްޗެއް ކެއުމުން وضوء ގެއްލޭނެތޯ؟ އަރިހުން އެކަލޭގެފާނު ޖަވާބު ދެއްވިއެވެ. ނުގެއްލޭނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ޒަމާނުގައި نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ޒަމާނުގައި އަޅުގަނޑު ކާއެއްޗަކީ ދިޔަސި ވަރަށްމަދު މަދުންނެވެ. އަދި އަޅުގަނޑު ކާއެއްޗެއް ލިބިއްޖެއްޔާ އަސްފަހާކާއި ހިމަނުމަން އަތްތިލަފާއި ފައިތިލަ ފުލަތަކައި އިތުރު ތުވާލުގެ ނުހުރެއެވެ. ދެން(އަޅުގަނޑު ތަނާތި ކައްޓިގެން) ހިމަނުމަން ނަމާދު ކުރަމުއެވެ. އަދި وضوء ނުކުރަމުއެވެ.

باب تكثير الأيدي على الطعام

ކާއެއްގައި ގިނަމީހުން ބައިވެރިވުމުގެ މަތިވަން ބާރުއަޅާފައިވާ باب

755 عن أبي هريرة رضيَ اللَّه تعالى عنه قالَ : قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «طَعَامُ الإِثنينِ كافي الثَّلاثَةِ ، وَطَعَامُ الثَلاثَةِ كافي الأَربعَةِ » متفقٌ عليه .

ރަޟިاللَّه ޢަންހުސްގެފާނު أبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެމީހުންގެ ކާތަކެތި ތިންމީހުންނަށް ފުދެއެވެ. އަދި ތިންމީހުންގެ ކާތަކެތި ހަތަރު މީހުންނަށް ފުދެއެވެ.

756 وعن جابرٍ رضي اللَّه عنهُ قال : سمعتُ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ :« طَعامُ الوَاحِدِ يَكْفي الإِثْنَيْنِ ، وطعامُ الإثنينِ يكفي الأربعةَ ، وطعامُ الأَربَعةِ يكْفي الثَّمانِيَةَ » رواه مسلم.

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި جابر ގެފާނުގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. އެކަކުގެ ކާއެއްޗަކީ ދެމީހުންނަށް ފުދޭއެވެ. އަދި ދެމީހުންގެ ކާއެއްޗަކީ ހަތަރު މީހުންނަށް ފުދޭއެވެ. އަދި ހަތަރު މީހުންގެ ކާއެއްޗަކީ އަށްމީހުންނަށް ފުދޭއެވެ.

باب أدب الشرب واستحباب التنفس ثلاثاً خارج الإناء وكراهية التنفس في الأناء واستحباب إدارة الأناء على الأيمن فالأيمن بعد المبتدئ

ބުއިމުގެ އަދަބު ތަކާއި، އަދި ބޯއިރު ތަށިން ބޭރަށް ތިން ފަހަރު ނޭވާލުން مستحب ވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި ތަށީގެ ތެރޭގައި ނޭވާލުން މަކްރޫހު ވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި ކާތަކެތި ދިނުމުގައި އެންމެ ފުރަތަމަ ފެށި މީހަކަށްފަހު ކަނާތްފަރާތުން ދޫކުރުމަކީ ގެންދިޔުން مستحب ވެގެންވާ ކަން ބަޔާންކުރާ باب

757 عن أَنسٍ رضي اللَّه عنه أن رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كانَ يتنَفَّسُ في الشرَابِ ثَلاثاً. متفقٌ عليه.

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أَنس ގެފާނުގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ފެން ބުއްވާއިރު ތިންފަހަރު ނޭވާލައްވަމުން ފެން ބުއްވައެވެ.

يعني: يَتَنَفَّسُ خَارِجَ الإِناءِ.

އެބަހީ ތަށިން ބޭރަށް ނޭވާލުމެވެ.

758 وعن ابن عباسٍ رضي اللَّه عنهما قال: قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: «لا تَشْرَبُوا واحِداً كَشُرْبِ البَعِير، ولَكِن اشْرَبُوا مَثْنى وثُلاثَ، وسَمُّوا إِذا أَنْتُمْ شَرِبْتُمْ، واحْمدوا إِذا أَنْتُمْ رَفعْتُمْ» رواه الترمذي وقال: حديث حسن.

މާތް اللَّه އެދެބޭކަލުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبدِ اللَّه بن عباس، ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ޖަމަލުބޮއިހިލުން ފަދަ ފެންބޯއިން އެއްފަހަރުން ފެންނުބޯށެވެ. ނަމަވެސް ޖަމަލުބޮއިހިލުން ދެފަހަރުން ނުވަތަ ތިންފަހަރުން ފެންބޯށެވެ. އަދި ޖަމަލުބޮއިހިލުން ބޯއިރު بسم الله ކިޔާށެވެ. އަދި ބޮއިނިމުމުން حمدކުރާށެވެ.

759 وعن أبي قَتَادَةَ رضي اللَّه عنه أَنَّ النبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم نَهَى أن يُتَنَفَّسَ في الإِناءِ متفقٌ عليه.

މާތްاللَّه ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو قَتَادَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ފެންބޯއިރު ތަށްޓަށް ނޭވާލުން މަނާކުރެއްވިއެވެ.

يعني: يُتَنَفَّسُ في نَفْسِ الإِناءِ.

އެބަހީ އެފެންތަށީގައި ނޭވާލުމެވެ.

760 وعن أَنسٍ رضي اللَّه عنه أَن رسول الَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أُتِي بِلَبَنٍ قد شِيب بمَاءٍ، وعَنْ يمِينِهِ أَعْرابي، وعَنْ يَسارِهِ أَبو بَكرٍ رضي اللَّه عنه، فَشَرِبَ، ثُمَّ أَعْطَى الأَعْرَابيَّ وقال: «الأَيمَنَ فالأَيمنَ» متفقٌ عليه.

މާތް اللَّه ރުހިވޮޑިގެންވާ **أَنس**ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހަށް ފެނާއި އެއްކޮށްގޮވައިލެވިފައިވާ ކިރު އެއްޗެއް ގެނެވުނެވެ. އޭރު އަޢުރާބީއެއްގެ ކަނާއަތް ފަރާތުގައި އިނީ ބާދިޔާގެ މީހެކެވެ. އަދި ވާތްފަރާތުގައި އިންނެވީ މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو بكرٍ ގެ ފާނެވެ. ފަހެ އަޢުރާބީގެފާނު އެއްޗެހި ހިއްޖެވިއެވެ. ދެން އަޢުރާބީއަށް ދެއްވައިގެން ދެއްވިއެވެ. އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ.ކަނާއަތްފަރާތުން ފަށާށެވެ. ދެން އޭގެ ވިދާޅުވެގެން ކަނާއަތްފަރާތުން ފަށާށެވެ.

قوله: «شِيبَ» أَي: خُلِط.

761 وعن سهل بن سعد رضي اللَّه عنه أَن رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أُتِيَ بشرابٍ، فشرِبَ مِنْهُ وعَنْ يَمِينِهِ غُلامٌ، وعن يَسَارِهِ أَشْيَاخٌ، فقال للغُلام « أَتَأْذَنُ لي أَنْ أُعْطِيَ هُؤلاءِ؟» فقال الغُلامُ: لا واللَّهِ، لا أُوثِرُ بِنصِيبِى مِنكَ أَحَداً، فَتلَّهُ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم في يدهِ. متفقٌ عليه.

މާތްاللَّه ރުހިވޮޑިގެންވާ سهل بن سعد ގެ ރިވާޔަތް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހަށް ބުއިމެއް ގެނެވުނެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު އެއިން ހިއްޕެވިއެވެ. އަރިހުގައި އެކަލޭގެފާނުގެ ކަނާތްފަރާތުގައި އިނީ (ކުޑަކުއްޖެއް) ޅަކުއްޖެކެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ވާތްފަރާތުގައި ތިއްބެވީ އުމުރުން ދުވަސްވީފައިވާ ބަޔަކު ބޭކަލުންނެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު އެކުއްޖާ ކައިރިން އެއްސެވިއެވެ. މިބައިބޭފުޅުންނަށް (މިބައިމީހުންނަށް) މިބުއިން ދިނުމަށް ހުއްދަ ދެއްވާނަން ހެއްޔެވެ؟ އެކުއްޖާ ދެންނެވިއެވެ. ނުދެންނެވޭނެ. މާތްالله ގަސަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބޭފުޅާ ގާތުން ލިބޭ ތިމަންނަގެ ނަސީބު އެހެން މީހަކަށް ނުދޭނަމެވެ. ދެން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެކުއްޖާގެ އަތަށް އެއެއްޗެއް ދެއްވިއެވެ.

قوله: «تَلَّه» أَيْ: وَضَعَهُ، وهذا الغُلامُ هو ابْنُ عباس رضي اللَّه عنهما.

ބޭނުމެވެ. މިކުއްޖާއަކީ މާތްالله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبدِ اللَّه بن عباسއެވެ.

باب كراهة الشرب من فم القربة ونحوها ، وبيان أنه كراهة تنزيه لا كراهة تحريم

ކުޅިގަނޑުފަދަ، އަދި އެފަދަ ކަންތައްތަކުގައި އަނގައިން، ބުއިން މަކްރޫހުވެގެންވާ ކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب އާއި އަދި އެމަކްރޫހުގެ حكمީ حرام ގެ ދަރަޖައެއް ނޫންކަމާއި އަދި އޭގެ ދަރަޖައަކީ މަކްރޫހުގެ ބާވަތުން تنزيه ގެ ދަރަޖަކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

762 عن أبي سعيدٍ الخدْرِيِّ رضي اللَّه عنه قال نَهَى رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عنِ اخْتِنَاثِ الأَسْقِيَةِ . يعنى : أَنْ تكسرَ أَفْوَاهُها ، وَيُشْرَب منها . متفقٌ عليه

ދާތް اللَّه ރުއްސާވެވޮޑިގެންވި أبو سعيدٍ الخدْرِيُّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ކަންވާރުތަކުގައި އަނގަޔާ ބޮއިބުން ނަހީކުރެއްވިއެވެ.

763 وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه قال : نَهَى رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أَن يُشْرَبَ مِنْ في السِّقاءِ أَو القِرْبَةِ . متفقٌ عليه .

ދާތްاللَّه ރުއްސާވެވޮޑިގެންވި أبو هُريرة ގެކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގޮށިގައި ނުވަތަ ފެންއަޅާފުޅިގެ ކަންވާރުތަކުގައި އަނގަޔާ ބޮއިބުން މަނާކުރެއްވިއެވެ.

764 وعن أُمِّ ثابتٍ كَبْشَةَ بِنْتِ ثَابتٍ أُخْتِ حَسَّانِ بْنِ ثابت رضي اللَّه عنه وعنها قالت: دخَل علَيَّ رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فَشَرِبَ مِن في قِرْبَةٍ مُعَلَّقةٍ قَائماً . فَقُمْتُ إِلى فِيهَا فقطَعْتُهُ ، رواه الترمذي . وقال : حديث حسن صحيح .

ދާތްاللَّه ރުއްސާވެވޮޑިގެންވި أُمِّ ثابتٍ كَبْشَةَ بِنْتِ ثَابتٍ ގެކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.އެއީ حَسَّانِ بْنِ ثابت ގެ ދައްތައެވެ.އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم މިއަޅުގަނޑުގެ ގާތަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު (އަސްދުކުރަން) ފެންއަޅާފުޅި ހުއްޓާ ކޮޅަށް ހުރެ ބޮއިއްވެވިއެވެ. ދެން މިއަޅުގަނޑު ތެދުވެ އެ ފެންފުޅީގެ އަނގަ ކަނޑައިލީމެވެ. އެކަމަނާ އެފުޅި ކަނޑާލީ رسول الله ގެ އަނގަ ޖެހުނު ތަން (ބަރަކާތް ލިބުމަށްޓަކައި) ރައްކާކުރުމަށް އަދި ބޭނުން ނުކުރުމަށް ޓަކައި ކަމަށް ވެއެވެ.

وَإِنَّمَا قَطَعَتْها : لِتَحْفَظَ موْضِعَ فَم رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم . وَتَتَبَرَّكَ بِهِ ، وَتَصُونَهُ عَن الابتِذالِ ، وَهذا الحَدِيثُ محْمُول على بَيانِ الجوازِ ، والحديثان السابقان لبيان الأفضل والأَكمل واللَّه أعلم .

ދަންނަވައެވެ. އެކަމަނާ އެފުޅި ކަނޑާލީ رسول الله ގެ އަނގަ ޖެހުނު ތަން ރައްކާކޮށް ބަރަކާތް ހޯދުމަށް ޓަކައި ކަމަށް ވެއެވެ. އަދި ދަންނަވާލެވެ. މި حديثން ސާބިތުވަނީ ޖާއިޒު ކަމެވެ.

ހުއްދަވެގެންވާ ކަމެވެ. އަދި އިސްވެ حديثން ސާބިތުވިޔަސް އެގޮތުން (އުޒުރަކާ ނުލައި ކަންތައްތަކެއްގައި
އަގަޒަދަން އަދި ކަރާހިޔަތު) ނެތިއްޖެ ކަމުގައި ބުނެވިދާނެއެވެ.

باب كراهة النفخ في الشراب

ބޯތަކެއްޗަށް ފުމުން މަކުރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

765 عن أبي سعيدٍ الخدريِّ رضي اللَّه عنه أَنَّ النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم نَهَى عَنِ النَّفخِ في الشَّرابِ فقال رَجُلٌ : القذَاةُ أَراها في الإناءِ ؟ فقال : « أَهْرِقْهَا » قال : فإنِى لا أُرْوَى مِنْ نَفَسٍ وَاحِدٍ ؟ قال : « فَأَبِنْ القَدَحَ إِذاً عَنْ فِيكَ » رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

މާތްاللّه ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو سعيدِ الخدْرِيُ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ދިޔާތަކެތި ބޯއިރު އެތަކެތީގައި ފުމުން މަނާކުރެއްވިއެވެ. ދެން ފިރިހެނަކު ދަންނަވައިފިއެވެ. ތަށީގައި ކުނިކަހަލެއް ފެނިއްޖެނަމަ ކިހިނެއް ކުރަނީއެވެ. ދެންحديث ކުރެއްވިއެވެ. (އެކުނި ފޮއްސަވާށެވެ) އެތަށިކޮޅު ފޮޅާލާށެވެ. އަދި ދަންނަވައިފިއެވެ. ވަކި އެއްނޭވާއިން ފެން ބޮއެ އުރާލުމުން ހިތްހަމަ ނުވާނެއެވެ (އެބަހީ ރޭވާ ކަލޭގެފާނު) ބަޔަކުގެ ހިތްހަމަ ނުވާނަމަ؟ އެހެންވީއިރު ކޮންގޮތެއް ކުރަނީ ތިކަމުގައި ފުއްދޭގޮތަށް ވަކިކޮށް ބޮއި އަނގައިން ދުރުކޮށް ބޯށެވެ.

766 وعن ابن عباس رضي اللَّه عنهما أن النبى صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم نَهَى أَن يُتنَفَّسَ في الإِنَاءِ ، أَوْ يُنْفَخَ فِيهِ ، رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

މާތްاللّه ރުހިވޮޑިގެންވާ عبدِ اللَّه بن عباس، ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ފެންބޯ ކަންތައްތަކުގެ ތެރޭގައި ނޭވާލުމާއި ތަށީގައި ފުމުން މަނާކުރެއްވިއެވެ.

باب بيان جواز الشرب قائِماً وبيان أن الأكمل والأفضل الشرب قاعدا

ކޮޅަށްހުރެގެން ބުއިން ހުއްދަވެގެންވާކަމާއި އަދި ދޮޅުއިބުރުވެގެންވާ ގޮތަކީ އިށީދެގެން
ބުއިންތައް ބުއިންކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

767 وعن ابن عباس رضي اللّه عنهما قال : سَقَيْتُ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مِنْ زَمْزَمَ ، فَشَرِبَ وَهُوَ قَائمٌ . متفقٌ عليه .

(މާތްاللَّه ރުއްސުންދެއްވި كبشة ގެކިބައިން ރިވާވެގެން އައިސްފައިވާ حديثއެއް އިސްވެ ހިގައްޖެއެވެ.)

މާތްاللَّه ރުއްސުންދެއްވި عبدِ اللَّه بن عباس، ގެކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންކަލޯ نبيއާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް ޒަމްޒަމު ފެންފުޅު އެރުވީމެވެ. ފަހެ ކަލޭގެފާނު އެފެންފުޅު ކޮޅަށް ހުންނަވައިގެން ހިއްޕަވައިފިއެވެ.

768 وعن النَزَّال بنِ سبْرَةَ رضيَ اللّهُ عنه قال : أَتَى عَلِيٌّ رضيَ اللّهُ عنهُ باب الرَّحْبَةِ فَشَرِب قَائماً ، وقالَ : إِنِّى رَأَيْتُ رَسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فعل كما رَأَيْتُمُونى فَعَلْتُ ، رواه البخارى.

النَزَّال بنِ سبْرَةَ ގެކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މާތްاللَّه ރުއްސުންދެއްވި ޢަލީގެފާނަށް كوفة ގެ الرَّحْبَة ދޮރުން ކައިރިއަށް އާދެވުނެވެ. ފަހެ ކަލޭގެފާނު ކޮޅަށް ހުންނަވައިގެން ފެންފުޅު ހިއްޕެވިއެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް ތިމަންނަގެ މިއަދަކު ފެނުނު ފަދައިން ހަމަކަށަވަރުން رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެގޮތަށް އަމަލު ކުރެއްވި ތަން ތިމަންނަ ދުށީމެވެ.

769 وعن ابن عمر رضيَ اللّه عنهما قال : كنَّا نَأْكُلُ عَلى عَهدِ رسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ونحْنُ نَمْشى ، ونَشْرَبُ وَنحْنُ قيامٌ . رواهُ الترمذي ، وقال : حديث حسن صحيح .

ރަޟި اللَّه ޢަންހުމާވީ عبدِ اللَّه بن **عمر** ގެ ރިވާޔަތް ބަޔާންކުރައްވައެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ.ތިމަންމެން رسُولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم ގެދުވަސްވަރު (ހައްދަވަރު)
ހިނގަމުންދާއިރު ކާއިރުކީމެވެ. އަދި (ހައްދަވަރު) ކޮޅަށްތިބެގެން ބޯން ހުއްޓީމެވެ.

770 وعن عمرو بن شعيب عن أَبيهِ عن جدِّه رضي اللَّهُ عنه قال : رَأَيْتُ رسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يشربُ قَائماً وقَاعِداً . رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح.

ރަޟިاللَّه ޢަންހުމާވީ عمرو بن شعيب ގެ صحابى ގެ ބައްޕާގެ ރިވާޔަތް އަދި އެބައްޕާ ގެ
صحابى ގެ ކާފަގެ ރިވާޔަތް ރިވާވެގެން އައިސްފައިވާ حديثއެއްގައި ވެއެވެ. ތިމަންނަ رسُولُ
اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ކޮޅަށް ހުންނަވައިގެން ބޯންދެއްވާތީ ދުށީމެވެ.އަދި
އިށީދެގެން އިންނަވައިގެން ބޯންދެއްވާތީ ދުށީމެވެ.

771 وعن أَنسٍ رضي اللَّهُ عنه عن النبى صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أَنهُ نهَى أَنْ يشربَ الرّجُلُ قَائماً . قال قتادة : فَقلْنَا لأنَس : فالأَكْلُ ؟ قال : ذلكَ أَشَرُّ أَو أَخْبثُ رواهُ مسلم .

ރަޟިاللَّه ޢަންހުމާވީ أنس ގެފާނު نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ރިވާޔަތް ރިވާކުރައްވާ
حديثއެއްގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނު މީހާ ކޮޅަށްހުރެގެން ބޯން ބައިމުން
މަނާކުރެއްވިއެވެ. قتادة ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން أنس ގެފާނަށް ދަންނަވައިފީމެވެ. ކޮޅަށް
ހުރެގެން ކެއުން ކިހިނެއްތޯއެވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ މާ ވަރަށް ނުބައި ކަމެކެވެ.

وفي رواية له أَنَّ النبى صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم زَجرَ عَنِ الشُّرْبِ قَائماً .

އަދި صحابى ގެ ރިވާޔަތް އައިސްފައިވާ އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ކޮޅަށް ހުރެގެން ބޯން ބޯއްވުމަށް އިންޒާރު ދެއްވިއެވެ.

772 وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه قال : قالَ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «لاَ يشْربَن أَحدٌ مِنْكُمْ قَائماً ، فَمَنْ نَسِيَ فَلْيَسْتَقِيءْ » رواهُ مسلم .

ރަޟިاللَّه ޢަންހު ސުންގެއްވި أبو هُريرة ގެކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ކާތަކެތި ހުރެގެން ފެނުންބޯނެވެ. ފަހެ ހަނދާންނެތިއްޖެނަމަ ހިނގައިފައިވާނެތެވެ.

باب استحباب كون ساقي القوم آخرهم شرباً

ބޯއެއްޗެހި ދޫކުރާ، އެންމެ ފަހުން ބޮއިން މުސްތަޙައްބު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

773 عن أبي قتادة رضيَ اللَّه عنه عن النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « سَاقى القَوْمِ آخِرُهُمْ » يعنى: شرْباً . رواه الترمذي ، وقال : حديث حسن صحيح .

ރަޟިاللَّه ޢަންހު ސުންގެއްވި أبو قتادة، نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައިފައިވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުސްތަޙައްބުވަނީ ބޯއެއްޗެހި ދޫކުރާމީހާ އެންމެ ފަހުން ބުއިމެވެ.

ތިރްމިޒީ ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. މިއީ ޙަސަން ޞަޙީޙް ޙަދީޘެކެވެ.

باب جواز الشرب من جميع الأواني الطاهرة غير الذهب والفضة وجواز الكرع وهو الشرب بالفم من النهر وغيره بغير إناء ولا يد، وتحريم استعمال إناء الذهب والفضة في الشرب والأكل والطهارة وسائر وجوه الاستعمال

ރަންނާއި ރިހި ނޫން ޠާހިރު ހުރިހާ ތަށިތަކުން ބުއިން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب އާއި އަދި ތަށިއެއް ނުވަތަ އަތް ނުލާ ކޯރުން ނުވަތަ އެނޫން ތަނަކުން އަނގައިން ބުއިން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب އާއި، އަދި ރަންނާއި ރިހި ތަށި ބޮއުމާއި ކެއުމާއި، އަދި ޠާހިރުވުމާއި ބޭނުންކުރުމުގެ ހުރިހާ ގޮތަކަށް حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

774 عنْ أَنسٍ رضيَ اللَّه عنه قال : حَضَرَتِ الصَّلاةُ ، فَقَامَ منْ كانَ قَريب الدَّارِ إِلى أَهْلِهِ ، وبقِي قَوْمٌ فَأَتَى رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بِمِخْضَب مِن حِجَارَةٍ ، فَصَغُرَ المِخْضَبُ أَن يبْسُطَ فِيهِ كفَّهُ ، فتَوَضَّأَ القَوْمُ كُلُّهُمْ . قَالُوا : كَم كُنْتُمْ ؟ قَالَ : ثَمَانين وزِيادةً .
متفقٌ عليه . هذه رواية البخاري .

ރަޟިاللّه ޢަންހު ސުންނަތުގައި أنس ގެފާނު ރިވައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު
ނަމާދުގެ ވަގުތު އައިސް ޖަމާވެ. އެހެންނަމަވެސް ގެކޮޅު ކައިރީގައިވީ މީހުން އެމީހުންގެ
ގެއަށް(ވުޟޫ ކުރުމަށް) ދިޔައެވެ. އަދި ބާކީ މީހުން ތިބިއެވެ. އެއަށްފަހު رسُولُ اللّه
صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހަށް ހިލައިން ހަދާފައިވާ ކަންވާރެއްގައި ހުރި ފެން ކައިރި
ކުރެވުނެވެ. އެގޮ ކަށިވަރަކީ އެކަށީގައި އެކަށޭނަ ވަރަކު ބޮޑެއް ނޫނެވެ. ފަހެ(
އެހާބަޔަކު) އެއިން އެތިބި އެންމެން ވުޟޫ ކުރެއްވިއެވެ. (ދެވަނަ ރިވާޔަތުން
أصحاب ބޭފުޅުން(މި حديث ގެ ރިވާކުރެއްވި) ސުވާލު ކުރެއްވިއެވެ. އެވަގުތު ތިޔަބައިމީހުންގެ
އަދަދު ކިހާވަރެއްތޯއެވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. އަށްޑިހައެއް ވުރެ ގިނައެވެ.

وفي رواية له ولمسلم : أَنَّ النبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم دَعا بِإِناءٍ مِنْ ماءٍ ، فأُتِيَ بِقَدحٍ رَحْرَاحٍ فِيهِ شَيءٌ مِنْ ماءٍ ، فوَضَعَ أَصابِعَهُ فِيهِ . قَالَ أنس : فَجعلْتُ أَنْظُرُ إِلى الماءِ يَنْبُعُ مِنْ بَيْنِ أَصابِعِه ، فَحزَرْتُ منْ تَوَضَّأَ ما بيْنَ السَّبْعِينِ إِلى الثَّمَانِينَ .

އަދި صحابى ގެ ރިވައިން އައިސްފައިވާ މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތްތަކުގައި ވެއެވެ. ހަމަ ވަރަކަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ
نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެއަރިހަށް އެތަކު ކަތިކޮޅުކުރި ތަށްޓެއްގައި ކިޔާފެންތިރި
ގެނުވުނެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އެއަށް އަތްޖެހުމުގެ އިނގިލިތައް ވައްދާލެއްވިއެވެ. أنس ގެފާނު
ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އިނގިލިތަކުގެ (ފެންގައި ޖެހިގެން ވުޒޫކުރުން) ފެންގަޔާ ފެނަކީގެން
ބޮޑުވި އަރައިގަތް ބުނު ދިޔައިރުވެ. އެބުން ފެންދުން އެފެނުން ހަތްދިހައާއި އަށްޑިހައާއި
ދެމެދު މީހުންނަށް ފެންނަދަކު ވުޟޫނަހައިގު އަށްދެވިއެވެ.

775 وعن عبد اللَّه بن زيدٍ رضي اللَّهُ عنه قال : أَتَانَا النَّبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فَأَخْرَجْنَا لَهُ مَاءً في تَوْرٍ مِنْ صُفرٍ فَتَوَضَّأَ . رواه البخاري .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد الله بن زيدٍ ގެފާނުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
(އަހުރެމެންގާތަށް) نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ވަޑައިގެންނެވި ގާތަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަހުރެމެން
ވަޑައިގެން ތަކެއްޗަށް ޕިތަލުން ހެދި ތައްޓެއްގައި ފެން ނެރުނީމެވެ. ދެން
ތަކެތީން ޢަމަލުން وضوء ކުރެއްވިއެވެ.

« الصُّفْر » بضم الصاد ، ويجوز كسرها ، وهو النحاس ، « والتَّوْر » كالقدح، وهو بالتاءِ المثناة من فوق .

776 وعن جابر رضي اللّهُ عنه أَنَّ رسُولَ اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم دَخَلَ على رَجُلٍ مِنَ الأَنْصارِ ، ومعَهُ صاحبٌ لَهُ ، فقالَ رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إِنْ كَانَ عِنْدَكَ مَاءٌ بَاتَ هَذِهِ اللَّيْلَةَ في شَنَّةٍ وَإِلاَّ كَرعْنَا » رواه البخاري . « الشَّنُّ »: القِرْبة .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ **جابر** ގެފާނުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم **انْصارِ** ބޭކަލުންގެ ތެރެއިން ބޭކަލަކު ގާތަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އެބޭފުޅާ އާއިއެކު އެބޭފުޅާގެ ރަޙުމަތްތެރި صحابى ބޭކަލަކު ވެސް ވޮޑިގެންވެއެވެ. ދެން رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާގެ ގާތުގައި ހަމަ ރޭގަނޑު ޒަމްޒަމްގައި ބާއްވާފައިވާ ފެން ހުރިނަމަ ދޭށެވެ. ނުވަތަ ފެންކޯރުވަ ރީތިކޮށް ތިބެގެން ފެން ބޮމާނަމެވެ.

777 وعن حذيفة رضي اللّه عنه قالَ : إِنَّ النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم نَهَانَا عَنِ الحَرِير والدِّيبَاجِ والشُّرْبِ في آنِيةِ الذَّهَب والفِضَّةِ ، وقال : « هِيَ لهُمْ في الدُّنْيا ، وهى لَكُمْ في الآخِرَةِ » متَّفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ حذيفة ގެފާނުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ޙަރީރުފޭރާމާއި ދީބާޖް ފޭރާންނާއި ރަން ރިހީގެ ތަށިތަކުން ބޮއުމުން މަނާކުރެއްވިއެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ

ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ ދުނިޔެމަތީގައި ކާފިރުންނަށް އުފާވެރިކަމެވެ. އަދި އެތަކެތި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ލިބޭނީ آخرة ދުވަހުންނެވެ.

778 وعن أُمِّ سلمة رضي اللَّه عنها أَنَّ رسُولَ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم قال : « الذي يَشْرَبُ في آنِيَةِ الفِضَّةِ إِنَّما يُجرْجِرُ في بَطْنِهِ نَارَ جَهَنَّمَ » **متفق عليه .**

ރަޟިاللَّه ޢަންހާ ދެކެމްވެ أُمِّ سلمة ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ރިހިންތަށިތަކުގައި އެއްޗެހި ބޮއިމާ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާގެ ބަނޑުގައި އެއަރާނީ ޖަހަންނަމައިގެ އަލިފާނެވެ.

وفي رواية لمسلم : « إِنَّ الذي يَأْكُلُ أَوْ يَشْرَبُ في آنِيَةِ الفِضَّةِ والذَّهَبِ » .

އަދި مسلم ގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރަނާއި ރިހީގެ ތަށިތަކުގައި ކައިބޮއި އުޅުނީމާ އެވެ.

وفي رواية لَه : « مَنْ شَرِبَ في إِناءٍ مِنْ ذَهَبٍ أَوْ فضةٍ فَإِنَّما يُجرْجِرُ في بَطْنِهِ نَاراً مِنْ جَهَنَّمَ » .

އަދި مسلم ގެ އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ރަނާއި ރިހީގެ ތަށިތަކުގައި ބޮއިމާ ދަރި ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ބަނޑުގައި އެއަރާނީ ޖަހަންނަމައިގެ އަލިފާނެވެ.

كتاب اللباس

ލިބާސްލުމުގައި އަމަލުކުރަންވާގޮތް ބަޔާންވެގެންވާ ބައި

باب استحباب الثوب الأبيض وجواز الأحمر و الأحضر والأصفر والأسود وجوازه من قطن وكتان وشعر وغيرها الا الحرير

ހުދުފޭރާންލުން مستحب ވެގެންވާގޮތާއި، އަދި ރަތާއި، ފެހިއާއި، ރީނދޫކުލައާއި ކަޅުކުލައިން ހެދުން އަޅުން ހުއްދަވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި ފުށުކަފާ ފިލާވައި ކަޕާސް ފޮތިކޮޅާއި ކިއްތާން ފޮތްކޮޅާއި، އަދި ކާށިރުންނާއި، އެހެރުގެ ބާވަތުން ވިޔަފާރީގެ އެންމެހައި ފޮތިވެސް ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (الأعراف 26): {يا بني آدم قد أنزلنا عليكم لباساً يواري سوآتكم وريشاً، ولباس التقوى ذلك خير}.

އޭ آدم ގެ ދަރިންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ عورة ނިވައިކުރާނޭ ހެދުމާއި، ޒީނަތްތެރި ފޭރާން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދެއްވީމެވެ. އަދި تقوى ގެ ފޭރާން މާހެޔޮކަން ބޮޑެވެ.

وقال تعالى (النحل 81): {وجعل لكم سرابيل تقيكم الحر وسرابيل تقيكم بأسكم}

އަދި(ފިނި) ހޫނުކަމުން ތިޔަބައިމީހުން ރައްކާތެރިކުރާ ފޭރާންތަކާއި، ހަނގުރާމައިގެ ނުރައްކާތެރިކަމުން ތިޔަބައިމީހުން ރައްކާތެރިކުރާ ފޭރާންތައް، ތިޔަބައިމީހުންނަށްޓަކައި، އެކަލާނގެ ދެއްވިއެވެ.

779 وعن ابنِ عبَّاس رضيَ اللَّه عنْهُما أنَّ رسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال: «الْبَسُوا مِنْ ثِيَابِكُمُ البيَاضَ ، فَإِنَّهَا مِن خَيْرِ ثِيابِكُمْ ، وكَفِّنُوا فِيها مَوْتَاكُمْ » رواهُ أبو داود ، والترمذي وقال : حديث حسن صحيح.

މާތްاللَّه ރުއްސެވުންލެއްވި عبدِ اللَّه بن عبَّاس ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ހުދުފޭރާން ލާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ހުދުފޭރާނީ ތިޔަބައިމީހުންނަށްޓަކައި ވާ އެންމެމޮޅު ބާވަތެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއިން ކަފުން ކުރާށެވެ.

780 وعن سَمُرَةَ رضيَ اللَّه عنه قال : قالَ رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «الْبَسُوا البَيَاضَ ، فَإِنها أَطْهرُ وأَطَيبُ ، وكَفِّنُوا فِيها موْتَاكُمْ » رواهُ النسائى ، والحاكم وقال : حديث صحيح .

މާތް اللّه ރުހިވޮޑިގެންވި سَمُرَة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާޔަތްކުރެވިގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ހުދުކުލައިގެ ހެދުން ލައްވާށެވެ. އެއީ ހަމަ ސާފުތާހިރު އަދި ހެޔޮ ރީތިހެދުމެވެ. އަދި އެހެދުމުގައި ތިޔަބައިމީހުންގެ މަރުވާ މީހުން ކަފުން ކުރާށެވެ.

781 وعن البراءِ رضيَ اللَّه عنه قال : كانَ رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مَرْبُوعاً ولَقَدْ رَأَيْتُهُ في حُلَّةٍ حمْراءَ ما رأَيْتُ شَيْئاً قَطُّ أَحْسَنَ مِنْهُ . متَّفقٌ عليه .

މާތްاللّه ރުހިވޮޑިގެންވި البراءِ بن عازبގެ ރިވާޔަތުން ރިވާޔަތްކުރެވިގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަކީ އިސްކޮޅުން މެދު މިންވަރު ބޮޑުކަލޭގެފާނެވެ. އަދި ތިމަންނަ އެކަލޭގެފާނު ރަތްކުލައިގެ ހެދުމެއްގައި ދެކެވަޑައިގެންފީމެވެ. އެކަލޭގެފާނަށްވުރެ ރީތި ބޮޑު އެއްޗެއް ތިމަންނަ ނުދެކެމެވެ.

782 وعن أبي جُحَيْفَةَ وهْبِ بن عبدِ اللَّهِ رضيَ اللَّه عنهُ قال : رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بمكَّةَ وَهُوَ بالأَبْطَحِ في قُبَّةٍ لَهُ حمْراءَ مِنْ أَدَمٍ فَخرَجَ بِلالٌ بوَضوئِهِ ، فَمِنْ نَاضِحٍ ونَائِلٍ ، فَخرَجَ النبى صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وعَلَيْهِ حُلَّةٌ حمْرَاءُ ، كَأَنِّى أَنْظرُ إِلى بيَاضِ ساقَيْهِ ، فتَوضَأَ وَأَذَّنَ بِلالٌ ، فَجَعَلْتُ أَتَتَبَّعُ فَاهُ ههُنَا وههُنَا ، يقولُ يَميناً وشِمَالاً: حَيَّ عَلى الصَّلاةِ ، حيَّ على الفلاَحِ . ثُمَّ رُكِزَتْ لَهُ عَنَزَةٌ ، فتَقَدَّمَ فَصلَّى يَمرُّ بيْنَ يدَيْهِ الكَلْبُ وَالحِمَارُ لاَ يُمْنعُ. متَّفقٌ عليه . «العَنَزَةُ» بفتح النونِ نحْوُ العُكازَة

މާތްاللّه ރުހިވޮޑިގެންވި أبو جُحَيْفَةَ وهْبِ بنِ عبدِاللّهِގެ ރިވާޔަތުން ރިވާޔަތްކުރެވިގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم މައްކާގައި އުޅުއްވިއިރު ދެކެވަޑައިގެންފީމެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު އިންނެވީ الأبْطَح ނަމަކަށްކިޔާ ވާދީގައި ރަތްކުލަ ހަންގަނޑުން ހެދި

ފާޑުގައިއެވެ. ދެން بِلال ގެނެސް އަނބުރާގެނައީ وضوء ކުރެއްވުމުން ފެނުން އިތުރުވެގެން ވަޑައިގަތެވެ. ދެން ބަޔަކު ޖެހިނަގަނީ ލިބިގަނެވޭ ދެއްކުމަށް ހަމަސްޖެހިފައެވެ. ދެން نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ފާޅުގަ ރަތްކުލަ ޖުއްބާއެއް ނިވައިކުރައްވައިގެން ވަޑައިގަތެވެ. އެހިނދު އަޅުގަނޑު ބޮޑުވަޑައިގެން ޖެހެނީ ފަރުދާއެއް ދެކެވިއަށް ބަލައެވެ. ދެން އަޑުއެހުމަށް ލިބިގަނެވުނު ދަތުރުކުރެއްވިއެވެ. ދެން ބިލާލް އަޛާނެވެ.

وضوء ކުރައްވައިގެންނެވެ. އަދި ބިލާލްގެ ބޮލުގައި ގޮވާލެއްވިއެވެ. ދެން ބިލާލް ޖެ صحابى ބޮލުގައި ދުވަހުން ގޮވުން ވިދާޅުއްވި ތަނަކަށް އަޅުގަނޑު އަދި ދެރަ އަޅާލުން ދިޔައީ ނުބަލަން ހިތާމައިން ދަތުރުކުރެއްވިއެވެ. އަދި ޖެ صحابى حَيَّ عَلَى الصَّلاةِ ، حيَّ على الفَلاَحِ ގޮވުމުގައި ގޮސް ދިޔައެވެ. އަދި އަޛާން ގޮވާލުމަށް ތަނުން ފެނުނެވެ. ދެން އަޛާން ގޮވާލެއްވި ފަހުން ނަބިއްޔާ ވަޑައިގެންނެވީ ފަހުން. ވަޑައިގަތެވެ. އެއަށްފަހު ނަމާދު ކުރައްވަނީއެވެ. އަޛާނުގެ ކުރިން ދެރަކަމުގެ ހިމެނިގެ ނޫނީ މީހުން ބަނާއެވެ. ހުރިހާ ސުންނަތްތަކުން ގަސްދުކުރެއްވިއެވެ. ސަލާމް އެހެން އެއްޗެހި އަޅައިގެން ކަނޑައެޅުނުއެވެ.

783 وعن أبي رِمْثَة رفاعَةَ التَّمِيْمِيِّ رضيَ اللَّه عنه قال : رأَيت رسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وعلَيْه ثوبان أَخْضَرَانِ . رواهُ أَبو داود ، والترمذي بإِسْنَادٍ صحيحٍ .

މާނައީ: ރިވާކުރެއްވިއެވެ أبو رِمْثَة رفاعَةَ التَّمِيمِيِّ ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ފެނިވަޑައިގަތީ ދެ ފޮތިގަނޑު ހެދުން ގަދަ ފެހިކުލައިގެ ހެދުން ބޭނުންކުރައްވަނިކޮށް ދެކިލެއްވީމެވެ.

784 وعن جابر رضيَ اللَّه عنه ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم دَخَلَ يَوْمَ فَتْحِ مَكَّةَ وعَلَيْهِ عِمامةٌ سوْداءُ . رواهُ مسلم

މާނައީ: ރިވާކުރެއްވިއެވެ جابر ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم މައްކާ ފަތަޙު ކުރެއްވި ދުވަހު މައްކާއަށް ވަދެވަޑައިގަތީ ކަޅު ފޮތި ބޮލުގައި އަޅުއްވައިގެންނެވެ.

785 وعن أبي سعيد عمرو بن حُرَيْثٍ رضيَ اللَّه عنه قال : كأَني أَنظر إِلى رسولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وعَلَيْهِ عِمَامَةٌ سَوْدَاءُ قدْ أَرْخَى طَرَفيها بيْنَ كتفيْهِ . رواه مسلم .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސަހާބީއާ أبو سعيد عمرو بن حُرَيْث ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ އަހުރެންނަށް ފެނުނު رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ދުލަކޮޅުގައެވެ. އަދި ނަބިއްޔާ އަރިހުގައި ކަޅު ބޮލުގައި އައްސާ ފޮތިގެ ދެކޮޅު ދޮށާއި ދޭތެރޭގައި ދޫކޮށްލައްވާފައިވިއެވެ. އަދި އެމަނިކުފާނު ޚުޠުބާ ދައްކަވާ ކަމަށް ވިދާޅުވިއެވެ.

وفي روايةٍ له : أَن رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم خَطَبَ النَّاسَ ، وعَلَيْهِ عِمَامَةَ سَوداءُ .

އަދި مسلم ގެ އަނެއް ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މީސްތަކުންނަށް خطبةއެއް ދެއްވިއެވެ. އަދި އެމަނިކުފާނު ބޮލުގައި ކަޅު ފޮތިގެ ދެކޮޅު ދޮށާއި ދޭތެރޭގައިވިއެވެ.

786 وعن عائشة رضي اللَّه عنها قالت : كُفِّنَ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم في ثلاثة أَثْوَابٍ بيضٍ سَحُوليَّةٍ مِنْ كُرْسُفٍ ، لَيْسَ فيهَا قَمِيصٌ وَلا عِمامَةٌ . متفقٌ عليه .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސަހާބީއާ عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ކަފުން ކުރެއްވީ (ޔަމަން ކަރައިގެ) سَحُولي ނަމަކަށް ކިޔާ ހުދު ކުލައިގެ **كُرْسُف**ން ހެދިފައިވާ ތިން ފޮތިކޮޅުގައެވެ. އެ ފޮތިގައި ގަމީހެއް ނުވަތަ އެއްވެސް އިތުރު ފޮތިގަނޑެއް ނެތެވެ.

« السَّحُوليَّةُ » بفتحِ السين وضمها وضم الحاء المهملتين : ثيابٌ تُنْسَب إِلى سَحُولٍ : قَرْيَةٍ باليَمنِ « وَالكُرْسُف » : القُطْن .

787 وعنها قالت : خَرَجَ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ذات غَداةٍ وَعَلَيْهِ مِرْطٌ مُرَحَّلٌ مِنْ شَعْرٍ أَسود رواه مسلم .

އަނބިކަނބަލުން (އަހަރެން ރަޟިﷲ ޢަންހު ސަހާބީއާ عائشة) ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އެއްދުވަހަކު رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ނުކުމެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި އެމަނިކުފާނު

އަޅުގަނޑުމެން ބުނަލާއިރު ތިރިމަތީގައި ހުންނަ ރަނގަޅު ގޮތަކާއި ހަތަރެސް ވިލާގެ ހުރި
ބަރުދަނޑުގެ ސޫރަތު ކުރެހިފައިވެއެވެ.

« المِرْط » بكسر الميم : وهو كساءَ . « والمُرَحَّل » بالْحاءِ المهملة : هو الذي فيه صورةُ رِحال الإبل ، وَهيَ الأَكْوَارُ .

788 وعن المُغيرةِ بن شُعْبَةَ رضي اللَّه عنه قال : كُنْتُ مع رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ذاتَ ليلَة في مسيرٍ ، فقال لي : « أمعَكَ مَاء ؟ » قلت : نَعَمْ ، فَنَزَلَ عن راحِلتِهِ فَمَشى حتى توَارَى في سَوادِ اللَّيْلِ ثم جاءَ فَأَفْرَغْتُ عليْهِ مِنَ الإِدَاوَةِ ، فَغَسلَ وَجْهَهُ وَعلَيهِ جُبَّةٌ مِنْ صُوفٍ ، فلم يَسْتَطِعْ أَنْ يُخْرِجَ ذِراعَيْهِ منها حتى أَخْرَجَهُمَا مِنْ أَسْفَلِ الجُبَّةِ ، فَغسَلَ ذِرَاعيْهِ وَمَسَحَ برأْسِهِ ثُمَّ أَهْوَيْتُ لأَنْزعَ خُفَّيْهِ فقال : « دعْهمَا فَإِنى أَدخَلْتُهُمَا طَاهِرَتَيْنِ » وَمَسَحَ عَلَيْهِما . متفقٌ عليه .

ރަޟިﷲ ޢަންހުގެ ސަޙާބީ المُغيرةِ بن شُعْبَةَ ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މިގޮތަށް
(އެއްރޭ ދަތުރުކުރަމުންދަނިކޮށް) نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ހަމަރާހުގައި އަޅުގަނޑު ހުރީމެވެ.
ދެން ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާގެ އަތުގައި ފެން
އޮތްތޯއެވެ؟ ވިދާޅުވީމަ އަޅުގަނޑު ބުނީމެވެ. އާއެކެވެ. ދެން ކަލޭގެފާނު ސަވާރީން
ފައިބައިވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އެއްކިބާއަށް ހިނގައްޖައްވައި ރޭގެ އަނދިރީގައި ނިވާވެ
ވަޑައިގަތެވެ. ދެން އަނބުރާ ވަޑައިގެން ފެން ހިފާފައި ހުރި ލޮށުން އަޅުގަނޑު
ހާޒިރުވެ ފެން އަޅާލީމެވެ. ދެން ކަލޭގެފާނު ސާފުކޮށް ހުރެ ފުރަތަމަ މޫނު ދޮންނެވިއެވެ.
ދެން ކަލޭގެފާނުގެ މަތީގައި (އަތްފަސްކޮށް) ޖުއްބާއެއް ހުރީމުޅި ފަށުގެ ކަރުން
އިރުވާލަން ކަލޭގެފާނަށް ނުކުޅަދުނެވެ. ޖުއްބާގެ ތިރިން އަތް ނެރުއްވައިގެންނެވެ.
ދެން އަތްދޮވެ ބޯ މަސްހު ކުރެއްވިއެވެ. ދެން ފައިގައި ހުރި ޚުއްފާ ބާލަން
ދުވެގެން ދިޔައިރު ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ދޫކޮށްލާށެވެ. ޒާތުގެ ތާހިރުކޮށް
ވާއިރު ކަލޭގެފާނު ޖެހީކަމެވެ. ދެން ކަލޭގެފާނު خف ކެނޑީގެ މަތީގައި މަސްހު ކުރެއްވިއެވެ.
ދޮވެލާފައެވެ. ހަރުގޮތުގައި ވުޟޫކުރެއްވުމަށްފަހު خف ލައިދެއްވީ طاهر ކަން މަތިވެގެނެވެ.
ދެން ކަލޭގެފާނު خف މަތީގައި މަސްހު ކުރެއްވިއެވެ.

وفي روايةٍ : وعَلَيْهِ جُبَّةٌ شامِيَّةٌ ضيقَةُ الْكُمَّيْنِ .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ ހަށިމަތީގައި شامކަރައިގެ އަތްކޮޅުހިމަ ޖުއްބާއެއްވެއެވެ.

وفي روايةٍ : أَنَّ هذِهِ القصةَ كانت في غَزْوَةِ تَبُوكَ .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިކަންހިނގީ ތަބޫކުހަނގުރާމައިގައެވެ.

باب استحباب القميص

ގަމީސްލުން މުސްތަޙައްބު ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

789 عن أُمِّ سَلَمةَ رضي اللَّه عنها قالت : كان أَحَبَّ الثِّيابِ إِلى رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم القَميصُ . رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديث حسن .

މާތްاللَّه ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أُمِّ سَلَمةَ ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުގައި އެންމެ ލޯބިވެވޮޑިގެންވާ ހެދުމަކީ ގަމީސް(ޤަމީޞް)އެވެ.

باب صفة طول القميص والكم والإِزاروطرف العمامة وتحريم اسبال شيئ من ذالك على سبيل الخيلاء وكراهته من غير خيلاء

ގަމީހުގެ ދިގުމިނާއި، ފުސްބާގެ ދިގުމިނާއި، އަދި މުންޑުގެ ދިގުމިނާއި، ފަގުޑީގެ ކަނޑު ބަހައްޓަންޖެހޭ މިންވަރު ބަޔާންކޮށްދޭ باب އާއި އަދި ތަކައްބުރު ވެރިކަމުގެ ގޮތުން މިއިން އެއްވެސް އެއްޗެއް އެކަށީގެންވާ ވަރަށްވުރެ ދިގުކުރުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب އާއި އަދި ތަކައްބުރު ވެރިވުން ނޫން އެހެންގޮތަކުން މިއިން އެއްޗެއް ދިގުކޮށް ބަހައްޓައިލުމަކީ އެއީ މަކުރޫހު ވެގެންވާކަމެއްކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

790 عن أَسماء بنت يزيدَ الأنصارِيَّةِ رضي اللَّه عنها قالت : **كان كُمُّ قَمِيصِ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إِلى الرُّسُغِ** . رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديث حسن .

މާތް اللَّه ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أسماء بنت يزيدَ الأنصاريَّة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ...

791 وعن ابن عمر رضي اللَّه عنهما أَنّ النبى صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « **مَنْ جَرَّ ثَوْبَهُ خُيَلاءَ لَمْ يَنْظُرُ اللَّه إليهِ يَوْمَ القِيَامَةِ** » فقال أَبو بكر : **يارسول اللَّه إِن إِزارى يَسْتَرْخى إلا أَنْ أَتَعَاهَدَهُ،** فقال له رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « **إِنَّكَ لَسْتَ مِمَّنْ يَفْعَلُهُ خُيَلاءَ** ».

عبدِ اللَّه بن **عمر** ... أبو بكر ...

رواه البخاري ، وروى مسلم بعضه .

792 وعن أَبي هريرة رضي اللَّه عنه أَنَّ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « **لا ينْظُرُ اللَّه يَوْمَ القِيَامة إِلى مَنْ جرَّ إِزَارَهُ بَطراً** » متفقٌ عليه .

މާތްاللَّه ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ... رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ...

ދޫކޮށްގެން އުޅޭމީހާއަށް މާތްالله سبحانه وتعالى, قيامة ދުވަހުން رحمةގެ ބެއްލެވުމަކުން ނުބައްލަވާނެއެވެ.

793 وعنه ع ن النبى صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « مَا أَسْفَلَ مِنَ الْكَعْبَيْنِ مِنَ الإِزار ففي النَّار » رواه البخاري .

އަދި އެ صحابى (ރަޟިޔާލް الله ރުއްސުންގެއްވި أبوهريرة) ގެ ރިކަބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެއަރިހުން ރިވާކުރެއްވި حديثއެއްގައި ވެއެވެ. އަކަޑަގާދުން حديثކުރެއްވިއެވެ. ތަނބިލަހެދުން ދިގުކޮށް ހެދުން ބަލިވާހި ނަރުކައިގެ އަޅާކަށް ނަރަކައިގެ އަލިފާނުގެ ތެރޭގައެވެ.

794 وعن أبي ذرٍّ رضي اللَّه عنه عن النبى صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « ثلاثةٌ لا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ القِيَامةِ ، ولا يَنْظُرُ إِلَيْهِم ، وَلا يُزَكِّيهِمْ ، وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ » قال : فقرَأَها رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ثلاث مِرَارٍ . قال أَبو ذَرٍّ : خابُوا وخسِرُوا مَنْ هُمْ يا رسول اللَّه ؟ قال : « المُسبِلُ ، والمنَّانُ وَالمُنْفِقُ سِلْعَتَهُ بِالحلَفِ الكاذِبِ » رواه مسلم .

وفي روايةٍ له : « المُسْبِلُ إِزَارَهُ » .

މާތްاللَّه ރުއްސުންގެއްވި أبو ذرٍّ ،نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެއަރިހުން ރިވާކުރެއްވި حديثއެއްގައި ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިންބަޔަކާއި މާތް الله سبحانه وتعالى قِيَامة ދުވަހުން ބަސް وحي ނުކުރައްވާނެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންނަށް رحمةގެ ބެއްލެވުމަކުން ނުބައްލަވާނެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންނަށް ނުފުއްސެވާނެއެވެ. އަދި ވޭންދެނިވި އަޒާބު އެބައިމީހުންނަށް ދެއްވާނެއެވެ. ހާރީ ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެގޮތަށް ތިންފަހަރު ދަތިން ވާހަކަ ކުރެއްވިއެވެ. (އެހިނދު) أَبو ذَرٍّ ދެންނެވިއެވެ. އެބައިމީހުންނީ ހަލާކާއި ގެއްލުން ލިބިގެންފައިވާބައެކެވެ. އެއީ ކޮން ބައެއްތޯއެވެ؟ ޔާ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެހި ހެދުން (ތަނބަޔަށް ވީރައްޓު) ދޫކޮށްގެންއުޅޭމީހާއާއި އަދި ދިނުމަށް ބަލައިދޭއިރު ގޯހަރުވާ ބުނާކަށް އަދާކުރާ ބޭބޭ މީހާއި ދުނިޔޭގެ އުޅުނިކަނގާ އަދި ތަކެތިވިއްކުމަށް ވިކޭތަކެތީގެ ކުއްޔަތުގައި ގަލަތަރުކުރާހާއެވެ.

795 وعن ابن عمر رضي اللَّه عنهما ، عن النبى صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : «الإِسْبَالُ في الإِزارِ ، والقَميصِ ، وَالعِمَامةِ ، منْ جرَّ شَيئا خُيَلاءَ لَم يَنْظُرِ اللَّه إليهِ يومَ القِيَامةِ» رواه أبو داود، والنسائى بإسنادٍ صحيح .

ދާމްﷲ އެކަލޭގެފާނާއި ބައްޕަފުޅަށް ރުހުންލެއްވި عبدِ اللَّه بن **عمر**، نبيُّ ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އިސްބާލުކުރުމަކީ حديث ގެ ބަސްކޮށް ވިދާޅުވިއެވެ. ފޮތިގައި ގަމީހާއި ބޮލުގައި އަޅާ ފޮތިގައެވެ. ބޮޑާވެގެން ދިގުކޮށް ކުރެހޭ މީހަކަށް ދާމްﷲ سبحانه وتعالى قِيامة ދުވަހު (رحمةގެ ބެއްލެވުމެއް) ނުބައްލަވާނެއެވެ.

796 وعن أبي جُرَيٍّ جابر بن سُلَيم رضي اللَّه عنه قال : رَأَيتُ رَجلاً يصْدُرُ النَّاسُ عَنْ رَأْيِهِ لاَ يَقُولُ شَيئاً إلاَّ صَدَرُوا عنه ، قلتُ : من هذا ؟ قالوا : رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم . قلتُ: عَليكَ السَّلامُ يا رسولَ اللَّه مَرَّتَيْنِ قال : «لا تَقُلْ عليكَ السَّلامُ ، عليكَ السلامُ تحيَّةُ الموتَى قُلِ : السَّلامُ عليك » قال : قلتُ : أَنتَ رسول اللَّه ؟ قال : «أَنَا رسول اللَّه الذي إذا أَصابَكَ ضَرٌّ فدعَوْتَهُ كَشَفَهُ عنْكَ ، وإذا أَصابَكَ عامُ سنَة فدَعوْتَهُ أَنبتَهَا لك ، وإِذَا كُنتَ بِأَرْضٍ قَفْرٍ أَوْ فلاةٍ ، فَضَلَّت راحِلَتُكَ ، فدعوْتَه ردَّهَا عليَكَ » قال : قلت : اعْهَدْ إليَّ . قال : « لا تسُبَّنَّ أَحداً » قال : فَما سببْتُ بعْدَهُ حُرّا ، ولا عبداً ، وَلا بَعِيراً، وَلا شَاةً « وَلا تَحقِرنَّ مِنَ المعروفِ شَيْئاً ، وأَنْ تكَلِّمَ أَخاك وأَنتَ مُنْبسِطٌ إليهِ وجهُكَ، إنَّ ذلك مِنَ المعرُوفِ . وارفَع إزاركَ إلى نِصْفِ السَّاق ، فَإِن أبيتَ فإلى الكَعبين ، وإياكَ وإسْبَال الإِزارِ فَإِنَّهَا مِن المخِيلةِ وإِنَّ اللَّه لا يحبُّ المَخِيلة ، وإن امْرُؤٌ شَتَمك وَعَيَّرَكَ بمَا يَعْلَمُ فيكَ فلا تُعيِّرْهُ بما تَعلَم فيهِ ، فَإِنَّمَا وبالُ ذلكَ عليهِ » رواه أبو داود والترمذي بإسنادٍ صحيحٍ ، وقال الترمذي : حديثٌ حسن صحيح .

ދާމްﷲ ރުހުންލެއްވި أبو جُرَيٍّ جابر بن سُلَيم ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ މީހަކު ދެކުނީމެވެ. މީސްތަކުން އެމީހާގެ ވާހަކައީ ހަމަގައި ވަރަކަ ކަމުން قبول ކުރެއެވެ. ތިމަންނަ އެހީމެވެ. މިއީ ކާކު ބާއޭ. ބައެއް ބޭފުޅުން ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެވެ. ތިމަންނަ ދަންނަވައިފީމެވެ. عَليكَ السَّلامُ يا رسولَ اللَّه

އެވެ. މިގޮތުން ދުވަހަކު ތިމަންނަ ކިޔުނީމެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ.މިބާ عليكَ السَّلامُ އާ ނުކިޔާށެވެ. عليكَ السلامُ އަކީ މަރުވެފައިވާ މީހުންނަށް ސަލާމްގޮވާގޮތެވެ.މިބާ **السَّلامُ عليك** ކިޔާށެވެ. ތިޔަ ވިދާޅުވިއެވެ. މިގޮތުން ދަންނަވައިފީމެވެ. މިބާއަކީ رسُولُ اللّٰه ގެފާނު ތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނަކީ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އަދި މިބާއަށް مصيبة ދިމާވުމުން دعاء ކުރުމުން އެކަލުން މިބާ ސަލާމަތްކޮށްދެއްވާ އިލާހެވެ. އަދި އަހަރު މިބާއަށް ފަޅުވެ ކަމުގާ އަހަރެއް ކުރިމަތިވެއްޖެނަމަ دعاء ކުރުމުން ބިމުން ގަސްކާށް ފޮޅުވާ އިލާހެވެ. އަދި އަހަރު މިބާ ހަރުފަތްގާ ސަވާރީގެ ބުރަ ހުއްޓި ސަވާރީ ގެއްލިގެން دعاء ކުރުމުން އެ ސަވާރީ އަނބުރާ ރައްދުކުރައްވާ އިލާހެވެ. ތިޔަ ވިދާޅުވިއެވެ. މިގޮތުން ދަންނަވައިފީމެވެ. ތިމަންނައަށް نصيحةއެއް ދެއްވާށެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ.މިބާ އެއްވެސް މީހަކަށް ނުބުނެބަހެއް ނުކިޔާށެވެ. ތިޔަ ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން އަހަރެން މިގޮތަށް ދުވަހަކުވެސް އެއްވެސް މީހަކަށްވެސް އަދި އެއްވެސް އަޅަކަށްވެސް ޖަމަލަކަށްވެސް އަދި އެއްވެސް ބަކަރިއަކަށްވެސް ނުބުނެބަހެއް ނުކިޔަމެވެ. (حديث ކުރެއްވިއެވެ.) އަދި މިބާ އެއްވެސް ހެޔޮކަމަކަށް ނިކަމެތިކަމުގެ ލޮލުން ނުބަލާށެވެ. އަދި މިބާ މިބާގެ އަޚާއި ވާހަކަ ދައްކަނީ ހިނިތުންވެ ހިތްހެޔޮކަމާއި އެކު ވާހަކަދައްކާށެވެ. ހެޔޮކަމެއްގެ ބައެއް ކަމުގައި ވާހަކަދެއްކުމެވެ. އަދި މިބާ މިބާގެ ހެދުން ފައި ދިޔާގެ މެދުން އުފުލާލާށެވެ. ދެން އަހަރެން ބަހައްޓާން ބޭނުންނުވާނަމަ ފައިގެ ފަތިލިއާ ހަމައަށް ބަހައްޓާށެވެ. އަދި މިބާ އިސްކުރުވާފައި ފައިގެ ދަށަށް ހެދުން ދަމައިގެން ނުހިނގާށެވެ. ދެން އެއީ ބޮޑާކަމުގެ ބައެކެވެ. އަދި الله سبحانه وتعالى ބޮޑާކަމަށް ލޯބިނުވެވޮޑިގަންނަވައެވެ. އަދި މީހަކު މިބާއަށް ނުބުނެބަހެއް ބުނެ މިބާގައި ހުރި ފަށަޅަކުން ބައްޕާ ޢައިބެއް ކިޔައިފިނަމަ މިބާ އެމީހާގެ ފަށަޅަކުން ޢައިބު ނުކިޔާށެވެ. އެހެނީ އެކަމުގެ ވަބާލު އޭނާއަށް ވާނީއެވެ.

797 وعن أبي هريرة رضي اللّٰه عنه ، قال : بينما رَجُل يُصَلِّى مُسْبِلٌ إِزَارَه، قال له رسول اللّٰه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « اذهَب فَتَوضأْ » فَذهَب فَتَوضَّأَ ، ثم جاءَ ، فقال:

«اذهبْ فَتَوضَّأْ » فقال له رجُلٌ : يا رسول اللَّه . مالكَ أَمرْتَهُ أَن يَتَوَضَّأَ ثم سَكَتَّ عنه ؟ قال : « إِنه كانَ يُصلِّي وهو مُسْبِلٌ إِزارهُ ، إِن اللَّه لا يقْبلُ صلاةَ رجُلٍ مُسبِلٍ » .

رواه أبو داود بإِسنادٍ على شرط مسلم .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هريرةގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މީހަކު އަންގަ ހެދުން (ތަނބޮޅިފަދަ ހެދުން) ފުޅާކޮށްލާފައި ހުރެ ނަމާދުކުރަމުން ހުއްޓާ (ތިރިއަށް ދަމާލައިގެން) رسولُ اللَّه صلّى الله عليه وسلّم އެވިދާޅުވީ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދާށެވެ. އަދި وضوء ކުރާށެވެ. ފަހެ އޭނާ وضوء ކުރިއެވެ. ދެން އަނބުރާއައިސް އައެވެ. އަނބުރާ (ވެސް) حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދާށެވެ. އަދި وضوء ކުރާށެވެ. ފަހެ ބައެއްމީހަކު އެރަސޫލާގެ ކިބައިގައި ދެންނެވިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ކަލޭގެފާނު އޭނާއަށް وضوء ކުރުމަށް އަމުރު ކުރެއްވީ ކީއްވެގެންތޯއެވެ. އަދި އިރުކޮޅަކަށް ފަސްޖެހުނީ އޭނާއަށް ވިދާޅުނުވެ (ކީއްވެ ހާމޯޝްވެވަޑައިގަތީ؟) حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެމީހާ ނަމާދުކުރީ ހެދުން ދަމާލައިގެން ތިރިކޮށްލާފައި ބޮލުގަނޑު ހިފާފައެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ހެދުން ދަމާލައިގެން ތިރިކޮށްލާފައި ހުންނަމީހާގެ ނަމާދު قبول ނުކުރައްވައެވެ.

798 وعن قَيسِ بن بشرٍ التَّغْلبيِّ قال : أَخْبَرنى أبي وكان جليساً لأبي الدَّرداءِ قال : كان بِدِمشقَ رَجُلٌ من أَصحاب النبى صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقال له سهلُ ابنُ الحنظَلِيَّةِ، وكان رجُلاً مُتَوحِّداً قَلَّمَا يُجالسُ النَّاسَ ، إِنَّمَا هو صلاةٌ ، فَإِذا فرغَ فَإِنَّمَا هو تسبيح وتكبيرٌ حتى يأْتيَ أَهْلَهُ ، فَمَرَّ بِنَا ونَحنُ عِند أبي الدَّرداءِ ، فقال له أَبو الدَّرداءِ : كَلِمةً تَنْفَعُنَا ولا تضرُّكَ ، . قال : بَعثَ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم سريَّةً فَقَدِمَتْ ، فَجَاءَ رَجُلٌ مِنهم فَجَلسَ في المَجْلِس الذي يَجلِسُ فِيهِ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فقال لرجُلٍ إِلى جَنْبِهِ : لَوْ رَأَيتنا حِينَ التقَيْنَا نَحنُ والعدُو ، فَحمَل فلانٌ فَطَعَنَ ، فقال : خُذْهَا مِنِّى . وأَنَا الغُلامُ الغِفَاريُّ ، كَيْفَ تَرى في قوْلِهِ ؟ قال: مَا أَرَاهُ إِلا قَدْ بطَلَ أَجرُهُ . فسَمِعَ بِذلكَ آخَرُ فقال : مَا أَرَى بِذَلَكَ بأْساً ، فَتَنَازعا حتى سَمِعَ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم

فقال : « سُبْحان اللَّه ؟ لا بَأْس أَن يُؤْجَرَ ويُحْمَد » فَرَأَيْتُ أَبا الدَّرْدَاءِ سُرَّ بِذلكَ ، وجعلَ يَرْفَعُ رأْسَه إِلَيهِ ويَقُولُ : أأَنْتَ سمِعْتَ ذَلكَ مِنْ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم،؟ فيقول : نعَمْ ، فما زال يعِيدُ عَلَيْهِ حتى إِنّي لأَقولُ لَيَبرُكَنَّ على ركْبَتَيْهِ .

قال : فَمَرَّ بِنَا يَوماً آخرَ ، فقال له أَبُو الدَّرْدَاءِ : كَلِمَةً تَنفَعُنَا ولا تَضرُّكَ ، قال: قال لَنَا رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « المُنْفِقُ عَلى الخَيْلِ كالبَاسِطِ يَدَهُ بالصَّدَقة لا يَقْبِضُهَا» .
ثم مرَّ بِنَا يوماً آخر ، فقال له أَبو الدَّرْدَاءِ : كَلِمَةً تَنْفَعُنَا وَلا تَضرُّكَ ، قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « نعْمَ الرَّجُلُ خُرَيْمٌ الأَسَديُّ ، لولا طُولُ جُمته وَإِسْبَالُ إِزَارِه » فبَلَغَ ذلك خُرَيماً، فَعجَّلَ فَأَخَذَ شَفرَةً فقَطَعَ بها جُمتَهُ إِلى أُذنيه ، ورفعَ إِزَارَهُ إِلى أَنْصَاف سَاقَيْهِ .
ثَمَّ مَرَّ بنا يَوْماً آخَرَ فَقَالَ لَهُ أَبُو الدَّرْدَاءِ : كَلِمةً تَنْفَعُنَا ولاَ تَضرُّكَ قَالَ : سَمِعْتُ رسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقُولُ : « إِنَّكُمْ قَادمُونَ عَلى إِخْوانِكُمْ . فَأَصْلِحُوا رِحَالَكمْ ، وأَصْلحوا لبَاسَكُمْ حتى تَكُونُوا كَأَنَّكُمْ شَامَةٌ في النَّاسِ ، فَإِنَّ اللَّه لاَ يُحبُّ الفُحْشَ وَلاَ التَّفَحُّش » . رواهُ أَبو داود بِإِسنادٍ حسنٍ ، إِلاَّ قَيْسَ بن بشر ، فاخْتَلَفُوا في توثيقِهِ وتَضْعْفيه ، وقد روى له مسلم .

قَيسِ بن بشرٍ التَّغْلبيِّ ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.ދިމަޝްޤުގެ ބައްޕާފުޅު
ދިމަޝްޤުގައި ހިޔާ ތޮއްވިއެވެ. އަދި ބައްޕާފުޅާޖެހި أَبو الدَّرداءِ އާއި އަހަރެން އުޅުއްވި
ބާހަޒަރުވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. دِ مشقَ ގައި ،نبيّ އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ أصحاب ންގެ
ޖަމާއިން ބާހަޒަރު އުޅުއްވިއެވެ. އެ صحابى ގެ ނަމަކީ سهلُ ابنُ الحنظلَيَّةِ އެވެ. އަދި އެ
صحابى އަކީ އަހަރެމެން އުޅުއްވި ބާހަޒަރުވެ. ވަރަށް މަދު ފަހަރެއްގައި މީހުން
ދިސްވަކަށްނުދިއެވެ. އަހަރެން ނުގޮސްވެއްޖެއްވެ. އެ صحابى އަކަށް ނަން އުޅުއްވި ނަމާދުކުރައްވައެވެ.
ނަމާދުން ނިމުނުން تسبيح އާއި ތަކުބީރު ކިޔުމުގައި مشغولވެގެންނެވެ. ދެން އަހަރެން ގެއަށް
ވަޑައިގަތެވެ. ދުވަހު އަހަރެމެން ހިމަނުމަށް أبو الدَّرداءِ ގެ ހަޒްރަތުގައި ހިއްބާ އުޅުމާ
ދިޔަވަނިކޮށެވެ. އެކަލޭގެފާނު أبو الدَّرداءِ އަރިހުގައި ދެންނެވިއެވެ. އަހަރެން ނަފާވާ
ގެއްލުމެއްނުވާ އަދި އަހަރެމެންނަށް ފައިދާވާ ބަހެއް ބަސްފުޅެއް ވިދާޅުވިއެވެ.
(އަޅުގަނޑަށް) رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ހަނގުރާމައަށް ޖަމާއަތެއް ފޮނުއްވިއެވެ. ދެން ކަނޑައަޅާ

އަނބުރާ އައެވެ. ދެން އޭގެ ތެރޭގައި ހިމެނުނު މީހަކު އައިސް رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އިންނެވި މަޖިލީހުގައި އިށީނެވެ. ދެން އެމީހާ އޭނާގެ ކައިރީގައި އިން މީހާއާ ކައިރީގައި ބުނެއެވެ. ތިމަންމެންނާއި ދުޝްމަނުން ބައްދަލުވި ހިނދު ކަލޭ ދެކެން ހިތްޕާނަމަ ފުލާނުމީހާ (ތިމަންމެންގެ ދުޝްމަނުންނަށް) ހަމަލާދީ ލަނބަކުން ތިބި ދުޝްމަނަކަށް ވަޅުޖެހިއެވެ. ދެން ބުނެއެވެ. އަދި ލަނބަކުން ދުޝްމަނުންގެ ގައިގައި ޖެހިއެވެ. އަދި ބުނެލިއެވެ. މިއީ ތިމަންމެންގެ ޣިފާރީ ކުދިން ތިބާއަށް ދިން ވަޅުޖެހުމެވެ. އަދި ހަމައެކަނި ތިމަންނަކީ ޣިފާރީ ޤަބީލާގެ ޒުވާނެކެވެ. ޤަބީލާގެ ބޭފުޅުންނެވެ. ތިމަންނަކީ الغِفَارِيُّ ވެށްޓަރިން އަހައިލީމު ދަރިއަކީކަން ތިބާއަށްވެސް އަސަރުކުރުން ހައްދުވާ. އަސްލު އަވަހަށް އެއްދަތް ހިތާމަކުރަނީ ކަށަވަރުކުރެވެން ހައްދުވާ؟ އަދި މިތަނުގައި ކުރިއަށް މިހާ ބުނެލީވެ. ތިމަންނަކީ ދެކޭގޮތުގައި އޭނާގެ (އޭނާގެ ހަމަލާގެ ސަވާބުން) ثواب ގެއްލިގެން ހިނގައިދިޔައީއެވެ. މިބުނާ އަޑުއިވުނު އެހެން މީހަކު ބުނެއެވެ. ތިމަންނަކީ ދެކޭގޮތުގައި އޭގައި މައްސަލައެއް ނެތެވެ. ދެން މިދެބަސް ވިކޮޅުވުމުގެ އަޑު އިސްވެދިޔަ ފަހުން رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް ހަމަހަމަ އައެވެ. އޭރުންދެ އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. سُبْحان اللَّه އޭގެ ވިހާގޮތް آخَر ވެސް ހަމަދަރުމަވުޖޫ އަދި ދުނިޔަމަތިން ތަރުޖަމާން ކުރެއްވުމަށް ބަލާކަމުގައި ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން أَبو الدَّرداءِ އެބަސްފުޅު އަޑުއިވުމުގައި އުފާވެރިވެވަޑައިގަތުން މަޖިލީހުގައި ތިމަންނަށް ދެކެވުނީ ފެނިއެވެ. އަދި أَبو الدَّرداءِ އޭނާއަށް ދިމާކޮށް ބިސްއުފުލައިވަޑައިގެން އެއްސެވިއެވެ. ތިބާ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ހަޟްރަތުން ތިބާ އަޑުއެހުމެއް އޮތްތޯއެވެ؟ އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. އާނއެވެ. ދެން ތިކަމަށް ކަންތައް ސުވާލުކުރައްވަނީ ހަމަ ގިނަގުނަ އިންސާނުން ތިމަންނަށް ހިތާމަ ބުނީމުއެވެ. ދުވަހަކު ހަމައެކޮޅަކަށް ކެތްކޮށް ހިފާ ތަރުބިޔާކޮށް ރައްޔިތެވެ. އަދި ފަހުރުވެލާގެ (މި سهلُ ابنُ الحنظَلِيَّةِ ސަހާބީން ކިޔާނި) صحابى އޭނާ ދުވަހަކު ތިމަންނަށް ކައިރިންހާރަށް ހުރަސް ކުރިއެވެ. އޭރުންދެ أَبو الدَّرداءِ އާދަކުރުން އެއްސެވިއެވެ. އެކަމުން ތިބާއަށް ގެއްލުމެއްނުވާ އަދި ތިމަންނަށް ފައިދާއެއް ހުރި ބަހެއް ދެންނެވޭނެ ކަމެއް ބުނެދިނުމަށެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންމެންނަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޖިހާދަށް ކުރުމަށް ބާއްވާ ސަވާރީއަށް ހަރަދުކުރާ މީހާއަކީ صدقة ކުރާ މީހެއްފަދައެވެ. އޭނާ އެއަތްފޯރާ (އަތްދޫކޮށް ދިނުމުގައި) ތިމަންނަށްވެސް ޕަގީސާ ނުވަތަ ހިފެހެއްޓުންކުރާ ވިސާ މީހަކު ނުކުރާ އަދި ނުހިފެހެއްޓޭއެވެ. އޭރުންދެ أَبوالدَّرداءِ

ދަންނަވައެވެ. އަބޫދާވޫދު ރިވާޔަތްކުރެއްވީ ހަސަން އިސްނާދަކުން އަދި ތިރުމިޒީ ވިދާޅުވީ ހަދީޘް

ޞައްޙަ ބަސްމަގެއްކަމަށެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.

خُرَيْمٌ الأَسَديّ ގެ ބޮޑުވި އިސްތިރީކަނޑު ދިގުކޮށްލައިފިނަމަ ބޭބޭފުޅާ ހެޔޮ ކަމުން

ތަބީތަކުރެވުން މިރިއަށް ދިގުކޮށްލައި ނުބައިމަ ފަހާނެއް ތިއްޔަ ބަހަޅުގަ ހުރިކަމަށް ވިދާޅުވެ.

ފަހެ މީހާކަ خُرَيْم އަށް އަޑުއިވުމުން ވަގުތުން ކަތުރާޅުގައިވާ ބޮޑުވި އިސްތިރީކަނޑު

ކަނޑުލެއްވި ހަމައަށް ބުރިކަށިފުޅުއެވެ. އަދި ހުދުން ފައިގެ މަތިކަރުގެ ގޮދުރުހަމައަށް އުފުލެވިއެވެ.

ދަންނައަށްފުރުވ (އަރިސްދިވަހުގައި) ތިމަންމަށް ތިޔަ މަޑުޖެހޭ ލިބޭ ހުރަސް ކުރިއެވެ.

އަރިހުގެ أَبو الدَّرداءِ ދަންނަވައެވެ. އަޅުގަނޑު ތިބޭހަށް ގެއްލުމުގެ ނުވާ އަދި ތިމަންމަނާ

ފައިދާހުރި ބަހެއް ބުނެދޭށެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم

حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަންނަ އަޑުއިވިއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން حديث ކުރައްވައެވެ.

ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިދިޔުމުގައިވާ ތިޔަބައިމީހުންގެ އަޚުންނާއެވެ. ހެދު

ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ހަރުގަ މީސްތަކުންގެ މެދުގައި އަލިކުރުވުމުން ދާދުން

ތިޔަބައިމީހުންގެ ސަލާމަތުގައި އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ފެނުން ހެޔޮކޮށްލާށެވެ. ފަހެ

ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ހެދުމުލާބަސް ސަފަހަރާއި އަދި އުސްވެރިކަމަށް ފޫހިވާ

ކުރިޔާއެއް ނުކުރަނެވެ.

799 وعن أبي سعيدٍ الخدْرِيِّ رضيَ اللَّهُ عنه قال: قَالَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم

« إزرَةُ المُسلِمِ إِلى نصْفِ السَّاق ، وَلاَ حَرَجَ أَوْ لا جُنَاحَ فيما بَيْنَهُ وبَيْنَ الكَعْبَيْنِ ، فَمَا كانَ أَسْفَلَ منَ الكعْبَين فَهوَ في النَّارِ ، ومَنْ جَرَّ إِزارهُ بَطَراً لَمْ يَنْظرِ اللَّه إِلَيْهِ» .

رواهُ أَبُو داود بِإسنادٍ صحيح .

މާތްالله ރުއްސެވުންވުމި أبو سعيدٍ الخدْرِي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.

رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.މުސްލިމުންގެ ފޭރާން ތަހައްޖަނު ބޮޑުކަށި

ފައި ދަނބުގެ މެދުހަމަހައަށެވެ. އަދި އެހިސާބުން ފުރިހަމަ ތަބީތަކުރެއްވިޔުމުގެ މިނަކަށް

ބަލައިލުން ހުއްޓުވައިގަންނަވައެވެ. އަދި ތަކައްބުރުވުން ޖެހިއަށް (ހުރުމުން) ވާ ބައިވެރިޔާ
ނަތީޖާއިގައެވެ. އަދި ބާޒާރުތަކުގެ ގޮތުން ހުރުން(ތަކައްބުރުވުން) ޖެހިއަށް ދޫކުރަނގެން
ހުންނަމީހާއަށް މާތްالله (رحمة ގެ ބައްލަވާލެއްވުން) ނުބައްލަވާ ހުއްޓެވެ.

800 وعن ابنِ عمر رضيَ اللّٰه عنهما قال : مَرَرْتُ عَلى رسُولِ اللّٰهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وَفي إِزاري استرْخَاءٌ . فقَالَ : « يا عَبْدَ اللّٰهِ ، ارْفَعْ إِزارَكَ » فرفعتهُ ثُمَّ قَالَ : «زِدْ»، فَزِدْتُ ، فَمَا زِلْتُ أَتَحرَّاها بَعْدُ . فَقَالَ بَعْض القَوْمِ : إِلى أَيْنَ ؟ فقَالَ : إِلى أَنْصاف السَّاقَيْنِ».
رواهُ مسلم .

މާތްاللَّه އެކަލޭގެފާނަށް ރުއްސުންދެއްވި عبدِ اللَّه بن عمر ގެ ރިވައިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ވިމަންނަ އަޅުގަނޑުހުރީ رسُولُ اللّٰه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ
އަރިހަށް ދިޔައިރުގައެވެ. އަރިހުގެ ވިމަންނަގެ ހުދުރަސްއޮތީ (ތަކައްބުރުވުން ޖެހިއަށް) ދުވާލެއެވެ.
ދެން حديث ކުރައްވައިގެ. މާاللہ ގެ އަޅާއެވެ. ވިތާގެ ހުދުން މައްޗަށް ނަގާށެވެ. ދެން ވިމަންނަ
ހުދުން މައްޗަށް ނެގީމެވެ. ދުން(ވެސް) حديث ކުރައްވައިގެ. އަދިވެސް މައްޗަށް ނަގާށެވެ.
(رواى ވިދާޅުވެވުނެވެ.) މިދުވަހުން ދެން ވިމަންނަ ހުދުންމުގެގައި އަހަރުމެން އަބަދުވެސް
ސަމާލުވެވުނެވެ. ދެން ބައެއް ބޭބުލުން އަހުރާކުރުން ސުވާލު ކުރައްވައިގެ. (ވިތާ ހުދުން
އުފުލާ) ކިހާ ވަރަކަށް ހުއްޓަނީ؟ ދެން އެކަ ފައިތިލަ ދެފައިގެ ގޮތުގައި ހިފައިލާށެވެ.

801 وعنه قال : قالَ رسُولُ اللّٰهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَنْ جرَّ ثَوبَه خيلاءَ لَمْ يَنْظُرِ اللّٰه إِلَيْهِ يَوْمَ القيامةِ » فقالَتْ أُمُّ سلَمَةَ : فَكَيْفَ تَصْنَعُ النِّسَاءُ بِذُيُولِهنَّ ، قالَ : « يُرْخينَ شِبْراً». قَالَتْ: إِذن تَنكشفُ أَقْدامُهنَّ . قال : « فيُرْخِينَهُ ذِراعاً لاَ يَزِدْنَ » .

رواهُ أبو داود ، والترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

އަދިވެ صحابى (މާތްاللَّه އެކަލޭގެފާނަށް ރުއްސުންދެއްވި عبدِ اللَّه بن عمر ގެ ރިވައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّٰه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިގެ. ބާޒާރުތަކުގެ ގޮތުން
އަމިއްލަގެ ހުދުން (ތަކައްބުރުވުން ޖެހިއަށް) ދޫކުރަނގެން ހުންނަ މީހާއަށް މާތް الله سبحانه
وتعالى قِيَامة ދުވަހުން رحمة ގެ ބައްލަވާލެއްވުން ނުބައްލަވާހުއްޓެވެ. ދެން أُمُّ سَلَمَةَ

ދެންނެވިއެވެ. އަންހެނުން އެކަމަނުންގެ ފޭރާން ދިގުކޮށް ހުންނަވަރަށް ހަދާނީ ކިހިނެއްތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކައިވަރަކަށް ދިގުކޮށްބަހައްޓާށެވެ. އެކަމަނާ ދެންނެވިއެވެ. އެވަރުން އަނބިކަނބަލުންގެ ފައިތިލަ ހާމަވާނެއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެހެންވެއްޖެނަމަ މުށެއް މިންވަރަށް ދިގުކޮށް ބަހައްޓާށެވެ. އަދި އެއަށްވުރެ ދިގުނުކުރާށެވެ.

باب استحباب ترك الترفع في اللباس تواضعاً

تواضع ވެރިވުމުގެ ގޮތުން އަގުބޮޑު ހެދުން އެޅުން ދޫކޮށްލުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

ހަމަކަށަވަރުން މި باب ގައި ގުޅުންހުރި ބައެއް ޙަދީޘެއް "ބޭރުހެދުންކުރުމުގެ ބާބު" ގައި ވެސް ހިމެނިގެންވެއެވެ.

802 وعن معاذِ بن أَنس رضي اللّه عنه أَنَّ رسُولَ اللّهِ صلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : «مَنْ تَرَكَ اللِّباس تَواضُعاً للّه ، وَهُوَ يَقْدِرُ علَيْهِ ، دعاهُ اللّهُ يَوْمَ القِيامَةِ عَلى رُؤُوسِ الخَلائِقِ حتى يُخيِّره منْ أَيِّ حُلَلِ الإِيمان شَاءَ يلبَسُها » .

رواهُ الترمذي وقال : حديث حسن .

މާތްاللّه ރުހިވޮޑިގެންވާ معاذِ بن أَنس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللّه صلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މޮޅު ހެދުން ލިބިގަތުމުގެ ފުރުޞަތުހުރުމާއި އެކުވެސް تواضع ވެރިވުމުގެ ގޮތުން އެފަދަ ހެދުން އެޅުމުން ދުރުހެލިވެގެން ހުންނަ މީހާއަށް މާތް الله سبحانه وتعالى قِيَامة ދުވަހު މީސްތަކުންގެ މަތަށް ނުކުއްވަވައި އީމާންކަމުގެ އަހުލުވެރިންނަށް ބާއްވަވައިދެއްވާ ހެދުމުގެ ތެރެއިން ބޭނުން ވައްތަރަކުންހެދުން އެޅުމުގެ އިޚްތިޔާރު އެމީހަކަށް ދެއްވާނެއެވެ.

باب استحباب التوسط في اللباس ولا يقتصرعلى مايزري به لغير حاجة ولا مقصود شرعي

ހެދުން އެޅުމުގައި މެދުމިން އިޚްތިޔާރުކުރުން **مستحب** ވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި ދިގުމާ ދަތިކަމާއި ހުރި ނުވަތަ **شرعي, مقصد**ކޮށްބޯކަމާއި ނޫން އެހެން ގޮތަކަށް **عيب** ވާފަދަ ދިގަ ހެދުން ނުލުން، އެދުރުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

803 عن عمرو بن شُعْيب عن أَبيه عَنْ جدِّهِ رضيَ اللَّهُ عنه قال : قالَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: « إِن اللَّه يُحِبُّ أَنْ يُرى أَثَرُ نِعْمَتِهِ عَلى عبْده» .

رواهُ الترمذي وقال : حديثٌ حسن .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާމީ عمرو بن شُعْيب ގެ صحابى ގެ ބައްޕާފުޅާ ބައްޕާފުޅުގެ ކިބައިން އަދި ބައްޕާފުޅުގެ ކާފާފުޅުގެ ފަރާތުން ރިވާކުރައްވައިފައެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިފައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى އެއިލާހުގެ نعمةތަކުގެ އަސަރު އަޅުގެ ގައިމަތީން ފެނުމަށް ލޯބިވެވޮޑިގެންވަނީއެވެ.

باب تحريم لباس الحرير على الرجال وتحريم جلوسهم عليه واستنادهم إليه وجواز لباسه للنساء

ފިރިހެނުން ހެދުން ގޮތުގައި ހަރީރުގެ ހެދުން **حرام** ވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި އޭގެ މަތީގައި އިށީނުމާއި ބޯނޮށްގަނެގެން **حرام** ވެގެންވާކަމާއި، **އަދި އެއީ** ބޭނުން ކުރުމަށް ހުއްދަވާ **حرام** ވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި އޭގެ މަތީގައި އަންހެނުންނަށް ހެދުމުގެ ގޮތުގައި ބޭނުންކުރުން ހުއްދަވެގެންވާ **باب**

804 عن عمر بن الخطَّاب رضيَ اللَّه عنه قال : قالَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لاَ تَلْبَسُوا الحرير ، فَإِنَّ مَنْ لَبِسهُ في الدُّنْيَا لَمْ يَلْبَسْهُ في الآخرةِ . » متفقٌ عليه .

ރަޟީ اللّه ޢަންހު ވެގެންވާ عمر بن الخطّاب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ހަރީރު ފޭރާން ބޭނުން ނުކުރާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ހަރީރު ފޭރާން ދުނިޔޭގައިލާ މީހާ ހަމަ ނުލާނެއެވެ آخرة ދުވަހުން އެމީހަ ފޭރާން ނުލެވޭ ހުއްޓެވެ.

805 وعنه قال : سمِعتُ رسُولَ اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم يقولُ : « إنّما يلبَسُ الحريرَ منْ لا خَلاق لَهُ» **متفقٌ عليه .**

އަދިހަ صحابى (ރަޟީاللّه ޢަންހު ވެގެންވާ عمر بن الخطّاب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަރީރު އެއްޗެހި ލާނީ އަޚުލާޤެއް ނެތްމީހާއެވެ. އަދި ޙަދީޘެއްގައި حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ހަރީރު ފޭރާން ބޭނުންކުރަނީ (آخرة ދުވަހު)އެމީހަކަށް ނަސީބެއް ނުވާމީހާއެވެ.

وفي روايةٍ للبُخاريَ : « مَنْ لاَ خَلاَقَ لَهُ في الآخِرة » .

އަދި بُخاريَ ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އެމީހަ ދުނިޔެއަށް آخرة ދުވަހުން އެމީހަ ނަސީބެއް ނުވެއެވެ.

قولُهُ : « مَنْ لا خَلاَقَ لَهُ » ، **أَيْ : لاَ نَصيبَ لَهُ .**

806 وعن أنس رضي اللّه عنه قال : قالَ رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم : « منْ لَبِسَ الحرير في الدُّنْيا لَمْ يَلْبسْهُ في الآخرَةِ » **متفقٌ عليه .**

ރަޟީاللّهޢަންހު ވެގެންވާ أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ދުނިޔޭގައި ހަރީރު ލާމީހާ އާޚިރަ ދުވަހުން آخرة ދުވަހުން އެމީހަ ހަރީރު ނުލެވޭ ހުއްޓެވެ.

807 وعن عليٍّ رضي اللَّه عنه قال : رأَيْتُ رَسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أَخَذَ حَريراً ، فَجعَلَهُ في يَمينه ، وَذَهَباً فَجعَلَهُ في شِمالِهِ ، ثُمَّ قَالَ : « إنَّ هذَيْنِ حرامٌ عَلى ذُكُورِ أُمَّتي » .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ގެފާނުގެ ފަރާތުން **علي** ގެފާނު ބަޔާންކޮށް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ކަނާތްއަތުގައި ހަރީރު ނަގައިގެންނެވިއެވެ. ވާތްއަތުގައި ރަން ހިއްޕަވައިގެން ހިފެހެއްޓެވިއެވެ. އަދި ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިދެތަކެތި މިއުންމަތުގެ ފިރިހެނުންނަށް حرامވެގެންވެއެވެ.

رواهُ أبو داود بإسنادٍ حسن

808 وعن أبي مُوسى الأشْعريِّ رضي اللَّه عنه أنَّ رسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « حُرِّم لِبَاسُ الحَرِيرِ وَالذَّهَب على ذُكُورِ أُمَّتي ، وَأُحلَّ لإنَاثِهِم » .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ގެފާނުގެ ފަރާތުން أبو مُوسى الأشْعريِّ ގެ ބަޔާންކޮށް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަރީރުގެ ހެދުމާއި ރަނާއި މިއުންމަތުގެ ފިރިހެނުންނަށް حرامކުރެވިގެންވެއެވެ. އަދި އެއުރެންގެ އަންހެނުންނަށް އެތަކެތި حلال ކުރެވިގެންވެއެވެ.

رواهُ الترمذي وقال حديثٌ حسن صحيح .

809 وعن حُذَيْفَة رضي اللَّه عنه قال : نَهَانَا النَّبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أنْ نَشْرب في آنيةِ الذَّهب وَالفِضَّةِ ، وَأَنْ نَأْكُل فِيهَا ، وعَنْ لُبْسِ الحَرِيرِ وَالدِّيبَاج وأنْ نَجْلِس عَلَيّهِ . رواه البخاري.

ރަޟިﷲ ޢަންހު ގެފާނުގެ ފަރާތުން حُذَيْفَة ގެ ބަޔާންކޮށް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيٌّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ރަނާއި ރިހީގެ ތަށިތަކުގައި ބުއިމާއި ކެއުން މަނާކުރެއްވިއެވެ. އަދި

އެތަކެތީގައި ކެއުން މަނާކުރެއްވިއެވެ.އަދި ހަރީރާއި އިބްރީސަމް ލުން އަންނައުނު ލުން މަނާކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެއްޗެހިތަކުގެ މަތީގައި އިށީނުން މަނާކުރެއްވިއެވެ.

باب جواز لبس الحرير لمن به حِكّة

އެމީހުގެ ހަށިގަނޑުގައި ކަހާހުރުގެ ބަލިހުރުމުން ފަރުވާ ގޮތުން ހަރީރު ލުން ހުއްދަވާގޮތުގެ ބަޔާންވެގެންވާ باب

810 عن أنس رضي اللَّه عنه قال : رَخَصَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم للزبير وعبْد الرَّحْمنِ بنِ عوْفٍ رضي اللَّه عنهما في لبْسِ الحَرِيرِ لحِكَّةٍ بهما . **متفقٌ عليه .**

މާތްاللهއަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ أنس ގެފާނުގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ކަހިވުމުގެ ބަލިހުރުމުން މާތްالله އަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ زبير ގެފާނަށް އަދި މާތްالله އަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبْد الرَّحْمنِ بنِ عوْف އާއި ދެބޭކަލުންނަށް އަރިހުގައި ކަހިބަލިވުމުގެ ސަބަބުން ހަރީރުގެ ހެދުން ލެއްވުމަށް ހުއްދަ ދެއްވިއެވެ.

باب النهي عن افتراش جلود النمور والركوب عليها

ދިރިޔާވަގެ ހަންތައް އިރިޔާލުމަށް ބޭނުން ކުރުމާއި އަދި ސަވާރުވުމާއި އެތަކެތި ބޭނުން ކުރުން ބަންދުވެގެންވާ باب (އެތަކެއްޗަށް ސަވާރުވުމާ މަނާކުރެއްވިކަމުގެ ބަޔާން ކޮށްދީފައިވާ ބަޔާނެވެ.)

811 عنْ مُعاويةَ رضي اللَّه عنه قالَ : قال رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لاَ تَرْكَبوا الخزَّ وَلاَ النَّمارَ » .

حديث حسن ، رواهُ أَبو داود وغيره بإسنادٍ حسنٍ .

މާތް الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ مُعاوية ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّٰه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކިޔުއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން މިނިކާވަތާގެ ހަމާއި އަދި ފަހާލުވުމާ ސަވާރުވުމަށް ބޭނުން ނުކުރާށެވެ.

812 وعن أبي المليح عن أَبيهِ ، رضيَ اللّٰه عنه ، أنَّ رسُول اللّٰهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم نَهَى عنْ جُلُودِ السِّباعِ .

رواهُ أبو دَاود ، والترمذي ، والنسائي بأَسَانِيد صحاح .

މާތްاللّٰهތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو المليح ގެ صحابى ގެ ބައްޕާގެ ފަރާތުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللّٰه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّمފަރާތުން ވަނީ ޖަނަވާރުގެ ހަންތަކުން ބޭނުން ކުރުމުން މަނާކުރެއްވިއެވެ.

وفي روايةِ الترمذي : نهَى عنْ جُلُودِ السِّباعِ أنْ تُفْتَرَشَ .

الترمذي ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވަނީ. ފަރާޅާ ޖަނަވާރުގެ ހަންތަކުން ގޮދަޑިއަޅުން މަނާކުރެއްވިއެވެ.

باب ما يقول إذا لبس ثوباً جديداً أو نعلاً أو نحوه

އަލަށްފޭރާމެއްލާއިރު ނުވަތަ އަލަށްފައިވާނެއްއަޅާއިރު ނުވަތަ އެފަދަ އެހެންއެއްޗެއް ލާ ހިނދު ކިޔަންވާ دعاء ގެ ބަޔާންވެގެންވާ باب

813 عن أبي سعيد الخُدْري رضيَ اللّٰه عنه قال : كانَ رسُولُ اللّٰهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم إذا اسْتَجَدَّ ثَوْباً سمَّاهُ باسْمِهِ عِمامَةً ، أَوْ قَميصاً ، أَوْ رِدَاءً يقُولُ : « اللَّهُمَّ لكَ الحَمْدُ أَنْتَ كَسَوْتَنِيهِ ، أَسْأَلُكَ خَيْرَهُ وَخيْرَ ما صُنِع لَهُ ، وأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّهِ وشَرِّ ما صُنِعَ لَهُ » .

رواهُ أبو داود ، والترمذي وقال : حديث حسن .

މާތްالله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންނެވި أبو سعيد الخُدْريّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އައު ހެދުމެއް ލައްވާ ހިނދު އެހެދުމުގެ ނަމުން ނަންކިޔުއްވައެވެ. (މިސާލަކަށް ފަގުޑި ނުވަތަ ގަމީސް ނުވަތަ ރިދާފަދަ ނަމަކުން ނަންކިޔުއްވައެވެ. (އޭގެފަހުން) دعاء ކިޔުއްވައެވެ. « اللَّهُمَّ لكَ الحَمْدُ أَنْتَ كَسَوْتَنِيهِ ، أَسْأَلُكَ خَيْرَهُ وَخَيْرَ ما صُنِعَ لَهُ ، وأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّهِ وشَرِّ ما صُنِعَ لَهُ »

މާނައީ:- އޭ ﷲ ކަލޭގެފާނަށް ޝުކުރުވާ ހުށީ! ކަލޭގެފާނު حمدُ ގެ حق ވާކަންވާނީ ތިބާ ކަލޭގެފާނަށެވެ. ކަލޭގެފާނު އަހުރެންނަށް ލައްވާދެއްވީ ކަލޭ ތިބާ ކަލޭގެފާނެވެ. ކަލޭގެފާނު އަހުރެން ސުވާލު ކުރަމެވެ. ... ... ރަނގަޅު ކަމެއް އެ ހެދުމާއި ... ... ކުރެވުނު ... ... އެ ހެދުން ... ... ކަލޭގެފާނުގެ حضرةން އެދެމެވެ. އަދި ... ... حضرةން ސަލާމަތް ހޯދަމެވެ. އަދި އެއިން ... ... حضرةން ސަލާމަތް ހޯދަމެވެ.

باب استحباب الابتداء باليمين في اللباس

ހެދުން ލުމުގައި ކަނާއަތްފަރާތުން އިސްކުރުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

هذا الباب تقدم مقصوده وذكرنا الأحاديث الصحيحة فيه (انظر الباب التاسع والتسعون في استحباب تقديم اليمين في كل ما هو من باب التكريم)

މި باب ގައި ހިމެނުނު حديث ތަކެއް އިސްވެ ހިނގައްޖެއެވެ. އަދި އެ باب ގައި صحح **حديث** ތަކެއް ނުވަދިހަ ނުވަވަނަ ބާބުގައި ބުނެވިއްޖެއެވެ.

كتاب آداب النوم والاضطجاع

ނިދުމާއި އޮށޯވުމުގެ އަދަބުތައް ބަޔާންވެގެންވާ ބައި

باب آداب النوم والاضطجاع والتعود والمجلس والجليس والرؤيا

ނިދުމާއި އޮށޯވުމާއި އިށީނުމާއި ކުރުމާއި މަޖިލިސް މަޖިލިސްގައި ޖަލީސުގެ އަދަބުތަކާއި އަދި
ހުވަފެން ދެކުމުން އަމަލު ކުރަންވާގޮތް ބަޔާންކުރާ باب

814 **عن الْبَراءِ بن عازبٍ رضيَ اللَّه عنهما قال : كَانَ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم إذا أَوَى إلى فِرَاشِهِ نَامَ عَلى شِقِّهِ الأَيمنِ ، ثُمَّ قال : « اللَّهُمَّ أَسْلَمْتُ نَفْسِي إليْكَ ، وَوجَّهْتُ وَجْهي إلَيْكَ ، وفوَّضْتُ أَمْري إلَيْكَ ، وأَلجأْتُ ظهْري إلَيْكَ ، رَغْبةً وَرهْبَةً إلَيْكَ ، لا مَلْجأَ ولا مَنْجى مِنْكَ إلاَّ إلَيْكَ ، آمَنْتُ بِكتَابكَ الذي أَنْزلتَ ، ونَبيِّكَ الذي أَرْسَلْتَ » .**

رواه البخاري بهذا اللفظ في كتاب الأدب من صحيحه .

މާތްالله އެކަލޭގެފާނުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ الْبَراء بن عازبُގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތަންމަތިއަށް ވަޑައިގެން ނިދި ކަނާއަތްފަރާތަށް ކަނާއަތުގެ ބުޑިފަރާތަށް އޮށޯވެވަޑައިގެންނެވެއެވެ. ދެން (ދުޢާ) އެއްކުރެއް دعاءކުރައްވައެވެ. « اللَّهُمَّ أَسْلَمْتُ نفسِي إليْكَ ، وَوجَّهْتُ وَجْهي إلَيْكَ ، وفوَّضْتُ أَمْري إلَيْكَ ، وَأَلجأْتُ ظهْري إلَيْكَ ، رَغْبةً ورَهْبَةً إلَيْكَ ، لا مَلْجأَ ولا مَنْجى مِنْكَ إلاَّ إلَيْكَ ، آمَنْتُ بِكتَابكَ الذي أَنْزلتَ ، وَنَبيِّكَ الذي أَرْسَلْتَ »

އޭ ހަރުދަނާވި ގަދަވަންތަ އިލާހާ! މިއަޅާ މިއަޅާގެ ނަފްސު ތިބާ އިލާހާއި ހަވާލު ކުރީމެވެ. އަދި މިއަޅާ މިއަޅާގެ މޫނު ތިބާ އިލާހުގެ حضرة އަށް ކުރިމަތިލާކުރީމެވެ. އަދި މިއަޅާ މިއަޅާގެ އެންމެހައި ކަންތައްތައް ތިބާ އިލާހާއި ހަވާލުކުރީމެވެ. އަދި މިއަޅާ މިއަޅާގެ ހިތްހަމަޖެހުން ތިބާ އިލާހުގެ ރައްކާތެރިކަމުގެ ބޭރުގައެއް ދަމަހައްޓާނުލަމެވެ. އެއީ ތިބާ އިލާހުއަށް މިއަޅާ ހިތި ލޯބީގެ ބޭނުންތެރިކަމާއި އަދި ތިބާ އިލާހަށް މިއަޅާ ހެދި ބިރުވެތިކަމުގެ ބޭނުންތެރިކަމުންނެވެ. ތިބާ އިލާހުގެ ދުށިމަތިން ރައްކާތެރިވެވޭނެ ހިމާޔަތްތެރިޔަކު އަދި ދުރުވާނެ ތަނެއް ނުވެއެވެ. އަދި ތިބާ އިލާހުގެ حضرةން ފިޔަވައި ސަލާމަތްވެވޭނެ ތަނެއް އަދި ނެތް ނެތްމެވެ. މިއަޅާ ތިބާ އިލާހު ބާވައިލެއްވި ފޮތަށް އީމާންވީމެވެ. އަދި މިއަޅާ ތިބާ ފޮނުއްވައިލެއްވި نبيއާ އަށް އީމާންވީމެވެ.

815 وعنه قال : قال لي رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إذَا أَتَيْتَ مَضْجَعكَ فَتَوَضَّأْ وُضُوءَكَ لِلصَّلاةِ ، ثُمَّ اضْطَجِعْ عَلَى شِقِّكَ الأَيمَنِ ، وَقُلْ .. » وذَكَرَ نَحْوَهُ ، وفيه : « واجْعَلْهُنَّ آخِرَ مَا تَقول » متفقٌ عليه .

އަދި އެصحابى (އެބޭފުޅާމެދު اللَّه އެކަލާނގެ ރުހިވެވޮޑިގެންވާނދޭވި الْبَراءِ بن عازب)ގެ ރިވާއިން ތިރީގައިވާ ބަސްފުޅުވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ވިދާޅުވިއިން حديث ކަށަވަރުވިއެވެ. ތިބާ ނިދުން އޮށޯތުމަށް ތަނަށް އަރާއިރު ނަމާދަށް ހެދި ފަދައިން وضوء ކުރާށެވެ. ދެން ކަނާތް ފަރާތަށް އޮށޯވެ ނިދާށެވެ. އަދި دعاءކުރާށެވެ. އަދި މިހާރު ދެންނެވި حديث ފަދަ ޙަދީޘެއް دعاءއާއި އެކުގައި ރިވާކުރެވިފައިވެއެވެ. އަދި އެ حديث ގެ ތެރޭގައި ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި އެ دعاء ތިބާގެ ފަހު ބަސް ކަމުގައި ހަދާށެވެ.

816 وعن عائشةَ رضيَ اللَّه عنها قالتْ : كَانَ النَّبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَصلِّي مِنَ اللَّيْلِ إحْدَى عَشَرَةَ رَكْعَةً ، فَإذا طلَع الْفَجْرُ صلَّى ركْعَتيْنِ خَفِيفتيْنِ ، ثمَّ اضْطَجَعَ على شِقِّهِ الأيمن حَتَّى يَجِيءَ المُؤَذِّنُ فيُوذِنَهُ ، متفق عليه .

މާތް اللَّه ރުހިވެވޮޑިގެންވާ **عائشةَ** ގެ ރިވާއިން ތިރީގައިވާ ބަސްފުޅެވެ. **نبيُّ** صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ރޭ ނަމާދުގައި "(އެގާރަ) ރަކުޢަތް ކަރުދާސްވިއެވެ. ފަހު ފަތިސް ނަމާދު ފުރިހަމަ ރަކުޢަތް ކަރުދާސްވިއެވެ. ދެން އެކަނިވާ ކަނާތްފަރާތަށް އޮށޯވެ ވޮޑިގެން ބަންގިގޮވާމީހާ އައިސް ބަންގިގޮވާނދެން އޮށޯވެވޮޑިގެންވެއެވެ.

817 وعن حُذَيْفَةَ رضي اللَّه عنه قال : : كان النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم إذا أَخَذَ مَضْجَعَهُ مِنَ اللَّيْلِ وَضَعَ يَدهُ تَحْتَ خَدِّهِ ، ثمَّ يَقُولُ : « اللَّهُمَّ بِاسْمِكَ أَمُوتُ وَ أَحْيَا » وإذا اسْتيْقَظَ قَالَ : «الحَمْدُ للَّهِ اَلَّذي أَحْيَانَا بعْدَ مَا أَمَاتَنَا وإليه النُّشُورُ » . رواه البخاري .

މާތްاللَّهރުހިވެވޮޑިގެންވާ حُذَيْفَة ގެ ރިވާއިން ތިރީގައިވާ ބަސްފުޅެވެ. نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ރޭގަނޑު ނިދުމަށް އޮށޯވެވޮޑިގެން ކޯތާފުގެ ދަށުގައި އަތްޖަހާ

ދަށްދޮށީގެ ދަށުގައި ބައްވައިގެން އޮށޯވެވަޑައިގަންނަވައެވެ. ދެން އައްޔަދުރު دعاءކިޔުއްވައެވެ.« اللَّهُمَّ بِاسْمِكَ أمُوتُ وَ أَحْيَا » މާނައީ:- އޭ ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހު! މިއަޑުގެ ގަބޫލުވުމާއި އަދި ހާލުވުން ވަނީ އިބަ އިހުސާސުގެ އިސްމުފުޅުގެން ނަމެވެ. އަދި އާލާކާމުން ނިދިން ހޭލެއްވީމާ «الحَمْدُ للَّهِ الَّذي أَحْيَانا بعْدَ مَا أَمَاتَنَا وإليه النُّشُورُ » دعاءކިޔުއްވައެވެ. މާނައީ:- އެންމެހައި حمد ﷲ ثناء، حقވާކަށްވާނީ الله އަށެވެ. އަހަރެމެން މަރުވުމަށްފަހު ދިރުއްވައިދެއްވި ވިލާތާ. އަދި އެނބުރި ދާންޖެހޭ ދ ވިލާތާ حضرة އަށެވެ.

818 وعن يعِيشَ بن طخْفَةَ الغِفَارِيِّ رضي الله عنهما قال : قال أبي «بينما أنَا مضُطَجعٌ في الْمسَجدِ عَلَى بَطْنِي إذَا رَجُلٌ يُحَرِّكُني برِجْلِهِ فقال « إنَّ هذهِ ضَجْعَةٌ يُبْغِضُهَا اللهُ » قال : فَنَظَرْتُ ، فإذَا رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم رواه أبو داود بإسنادٍ صحيح .

މާތް اللَّه އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވި يعيشَ بن طخْفَةَ الغِفَارِيِ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. ބައްޕަ ވިދާޅުވީ. ތިމަންނަ (އަހަރެން ކިޔާ) މިސްކިތުގައި ބަނޑުދަށަށް އޮށޯވެގެން އޮއްވާ ދުވާލު އަރިހަށް އައިސް ފައިންބޮއްޗާ ހެލުވައިލައި ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިއޮތުގޮތަކީ އޮތުން މާތްﷲ ނުރުހިވޮޑިގަންނަވާ ގޮތެކެވެ. ފަހު ބަލާލިން އަރިހަށާ ބަލާލިއިރު އަދި رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެވެ.

819 وعن أبي هريرة رضي الله عنه عن رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « مَنْ قَعَدَ مَقْعَداً لَمْ يَذْكُرِ الله تعالى فِيهِ كَانَتْ عَلَيهِ مِنَ الله تعالى تِرةٌ ، وَمَنِ اضْطَجَعَ مُضْطَجَعاً لايَذْكُرُ الله تعالى فِيهِ كَانَتْ عَلَيْهِ مِن اللهِ تِرةٌ » رواه أبو داود بإسنادِ حسن . « التِّرةُ » بكسر التاء

މާތްاللَّهރުހިވޮޑިގެންވި أبو هريرة ، رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. އަޅުގަނޑުމެން حديث ކުރައްވައެވެ. މީހަކު ބައިންދައި އިށީނދެ ތިއްބައި اللهއަށް ذكر ނުކުރާނަމަ الله سبحانه وتعالى އަށްޓަކައި ބަޔާކަމް ފަހަރެއްކުރައްވައެވެ. އަދި މީހަކު ނިދާފައި އޮތުމުގައި الله އަށް ذكر ނުކުރާނަމަ الله سبحانه وتعالى އަށްޓަކައި ބަޔާކަމް ފަހަރެއްކުރައްވައެވެ.

باب جواز الاستلقاء على القفا ووضع إحدى الرجلين على الأخرى إذا لم يخف انكشاف العورة وجواز القعود متربعا ومحتبيا

އަގަމަތީން އޮށޯވެ ބޯވުން ހުއްދުވެގެންވާކަމާއި، އަދި އައުރަ ކަޝްފުވުމުގެ ބިރު ނުވާނަމަ އެއްފައިގެ މައްޗަށް އަނެއްފައި އަޅުވައިގެން އޮށޯވުން ހުއްދުވެގެންވާ ކަމާއި، **ހަތަރެސްފައިގެ** މައްޗަށް އިށީދެގެން އިންނުން ހުއްދުވެގެންވާ ކަމާއި، ބުރަކަށިން ހުރެގެން އައިސް ދުލުއި ފަސްޖެހިއާއި އެއްކޮށް ބޯލުގެން އިންނުން ހުއްދުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

820 عن عبدِ الله بن يزيد رضي الله عنه أنه رأى رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مُستَلِقياً في المسَجْدِ وَاضعاً إحْدَى رِجْليْهِ عَلى الأُخْرىَ متفق عليه .

މާތްاللّٰه ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عبدِ الله بن يزيد ގެ ރިވާއިން ނަޤުލުވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابى އަށް رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم މިސްކިތުގައި އަނގަމަތީން އޮށޯވެގެން އެއްފައިމައްޗަށް އަނެއްފައި ނަގާލައިގެން އޮށޯވެވަޑައިގެން ފެނިވަޑައިގަތެވެ.

821 وعن جابر بن سمرة رضي الله عنه قال : « كان النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم إذَا صلَّى الْفَجرَ تَربَّعَ في مَجْلِسِهِ حتَّى تَطْلُعَ الشَّمسُ حَسْنَاء » حدِيث صحيح ، رواه أبو داود وغيره بأسانيد صحيحة.

މާތް اللّٰه އެކަލޭގެފާނާމެދު ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ جابر بن سمرة ގެ ރިވާއިން ނަޤުލުވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ފަތިސް ނަމާދުން ނިމުނީމާ އިރު އަރާ ރަނގަޅަށް ނިކުންނަނދެން ذكر ކުރައްވާ ތިބުމުގައި (ހަތަރެސްފައިގެ މައްޗަށް) އިށީނދެވަޑައިގެން އިންނަވައެވެ.

822 وعنِ ابن عمر رضي الله عنهما قال : رأيت رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بفناء الكَعْبةَ مُحْتَبياً بِيَدَيْهِ هكذَا ، ووَصَفَ بِيدِيه الاحْتِباء، و هُوَ القُرفُصَاء رواه البخاري.

ރާޟީ اللّه އެކަލޭގެފާނާމެދު ރުހިވޮޑިގެންވާ عبدِ اللّه بن **عمرُ** ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ކައިރިއަށް ހިނގައިގަތީ މަސްޖިދުގައި ދެއަތުން ދެފައި ހިފައިގަނެގެން އިށީނދެވަޑައިގެން ހުންނެވިތަން ދުށީމެވެ. އަދި އެ صحابی އަތުއްލައިގެން އެގޮތަށް އިށީނދެވަޑައިގެން ހުންނެވުން ދެއްކިއެވެ. އެގޮތަށް އިށީނދުމަށް އަރަބި ބަހުން ކިޔަނީ القُرفُصاء އެވެ.

823 وعن قَيْلَةَ بِنْت مَخْرمَةَ رضي الله عنها قالت : رأيتُ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وهو قَاعِدٌ القُرَفُصَاءَ فلما رأيتُ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم المُتَخَشّعَ في الجِلْسةِ أُرْعِدتُ مِنَ الفَرَقِ . **رواه أبو داود ، والترمذي.**

ރާޟީاللّه ޢަންހާ قَيْلَةَ بِنْت مَخْرمَة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. **نبيُّ** صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެކަލޭގެފާނު ދެފައި ހިފައިގަނެގެން އިށީނދެވަޑައިގެން ހުންނެވިތަން ފެނުނީމެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ގަދަ خشوع އަކުން ބިރުވެތިވެ ހުންނެވިތަން ފެނުމުން ބިރުން ތިމަންނަ ތުރުތުރު އަޅާލިއެވެ.

824 وعنِ الشَّديد بن سُوَيْدٍ رضي الله عنه قال : مر بي رسولُ الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وَأنا جَالس هكذا ، وَقَدْ وَضَعتُ يَدِي اليُسْرَى خَلْفَ ظَهْرِي وَاتَّكأْتُ عَلَى إليَّة يَدِي فقال : أتقْعُدُ قِعْدَةَ المَغضُوبِ عَلَيهِمْ ، **رواه أبو داود بإسناد صحيحٍ .**

ރާޟީاللّه ޢަންހު الشَّديد بن سُوَيْد ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންނަގެ ކައިރިން ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އޭރު ތިމަންނަ އިނީ މިގޮތަށް އިށީނދެގެންނެވެ. އެއީ ތިމަންނަގެ ވާތްއަތް ފުރަގަހުގައި ބާއްވައިގެންނެވެ. އަދި އަތުގެ އަޑިއަށް (ބުރަކަށީގެ ފަހަތުގައި) ލެގިގެންނެވެ. މިހާ حديث ގައި ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި ކޯފާލެއްވުނު ބައެއްގެ އިށީނދުމުގެ ގޮތަށް ތިބާ އިށީނދެނީ ހެއްޔެވެ؟

باب في آداب المجلس والجليس

މަޖްލިސް ކުރުމުގެ އަދަބު ބަލާއި އަދި މަޖްލިސްތަކުގައި އިށީދެގެން ތިބުމުގެ އަދަބުތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

825 عن ابنِ عمر رضي الله عنهما قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم « لايُقِيمَنَّ أحَدُكُمْ رَجُلاً مِنْ مَجْلسهِ ثم يَجْلسُ فِيه ولكِنْ تَوسعُّوا وتفَسَّحوا » وكَان ابنُ عُمَرَ إذا قام َ لهُ رَجُلٌ مِنْ مجْلِسه لَمْ يَجلِسْ فِيه . متفق عليه .

މާނަ اللَّه އެކަލޭގެފާނަށް ރުހިވޮޑިގެންނަވާށި عبدِ اللَّه بن عمرَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެއްވެސް މީހަކު މަޖްލިސްގައި އިށީނދެހުރަކު ތެދުކުރުވުމަށްފަހު އޭގައި އަމިއްލައިން ނުއިށީންނާށެވެ. ނަމަވެސް ތަނަވަސްކޮށް ދޫކޮށްދޭށެވެ. (ތަނަވަސްކޮށްލާށެވެ.) ابنِ عمر އަށް އެތެރެކަމަށް މީހަކު މަޖްލިހުން ތެދުވެ ދިނުމުން އެތަނުގައި އެކަލޭގެފާނު އިށީނދެވަޑައިނުގަންނަވައެވެ.

826 وعن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول لله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إذا قامَ أحَدُكُمْ من مَجْلسٍ ثُمَّ رجَعَ إلَيْهِ فَهُوَ أحَقٌّ بِه » رواه مسلم

މާނަ اللَّه ރުހިވޮޑިގެންނަވާށި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު މަޖްލިހަކުން ތެދުވެގެން ދިޔުމަށްފަހު އަނބުރާ އެމަޖްލިހަށް އަވަހަށް އެނބުރި އައިސްފިނަމަ އެތަނާ حق ވެރިޔަކީ އޭނާއެވެ.

827 وعن جابر بنِ سَمُرَةَ رضي اللَّه عنهما قال : « كُنَّا إذَا أَتَيْنَا النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم جَلَسَ أَحَدُنَا حَيْثُ يَنْتَهي » . رواه أبو داود . والترمذي وقال : حديث حسن .

މާނަ اللَّه ރުހިވޮޑިގެންނަވާށި جابر بنِ سَمُرَةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ މަޖްލިހަށް އަޅުގަނޑުމެން ވަދެވުނު ހިނދު ޖާގަ ހުސްވެ ނިމޭތަނަކުން އިށީނދެނަމުން ގެންދިޔައެވެ.

828 وعن أبي عبدِ الله سَلْمان الفارِسي رضي الله عنه قال : قال رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم :« لاَ يَغْتَسِلُ رَجُلٌ يَوْمَ الجُمُعة ويَتَطهّرُ ما اسْتَطاعَ منْ طُهر وَيدَّهنُ منْ دُهْنِهِ أوْ يَمسُّ مِنْ طيب بَيْته ثُمَّ يَخْرُجُ فَلاَ يُفرِّقُ بَيْنَ اثْنين ثُمَّ يُصَلّي ما كُتِبَ له ُ ثُمَّ يُنْصِتُ إذَا تَكَلَّمَ الإمامُ إلا غُفِرَ لهُ ما بَيْنَهُ وَبَيْن الجمُعَةِ الأُخْرَى » رواه البخاري .

ރަޟިاللّهޢަންހު ސުންގަތުގެ أبوعبدِ الله سَلْمان الفارِسي ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހުކުރު ދުވަހު ހިތްހަމަ ވަންދެން ގިނަގިނަ ގޮތުން ތާހިރުވެ ސާފުތާހިރުވެ ގެއިން ލިބޭ ވަރަކަށް ތެލާއި މީރުވަސް ތަކެއްޗެހި ހުރިހާ އެއްޗެއް ޖަހައިގެން ނިކުމެ (މީހުންދެމެދު) އަހުރެ (އިރުވަރުވެ)ދެމީހުންގެ ދެމެދު ނުވަދެ ލިޔުނު ނަމާދު ކަމަށް ކުރުމާއި ސުންނަތް ނަމާދެއް ކުރުމަށް ފަހު ކުރާ خطبة ވިދާޅުވާއިރު އަޑުއަހައިގެން ހުރެއްޖެނަމަ އެ ހުކުރާއި ކުރިން ހުކުރާ ދެމެދުގައި ހެދުނު ގުނާހުތައް ފާފަތައް (ކުޑަ) ފާފަތައް ފުއްސަވާނެއެވެ.

829 وعن عمرو بن شُعَيْب عن أبيه عن جده رضي الله عنه أن رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال: « لايحلّ لِرَجُل أن يُفَرِّقَ بَيْنَ اثْنَيْنِ إلا بإذْنِهِمَا » رواه أبو داود، والترمذي وقال : حديث حسن

ރަޟިاللّهޢަންހު ސުންގަތުގެ عمرو بن شُعَيْب ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެ صحابي މި حديث ރިވާކުރައްވަނީ އެ صحابي ގެ ބައްޕާފުޅުގެ ފާޑުން ރިވާކުރައްވައެވެ. އަދި އެބައްޕާފުޅު އެ صحابي ގެ ކާފާފުޅުގެ ފާޑުން ރިވާކުރައްވައެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އިރުވަރުވެ މިވެ ދެމީހުންގެ ދެމެދުގައި އެމީހުންގެ ހުއްދައާއި ނުލައި ވަދެވުން ހުއްދަވެގެންނުވެއެވެ.

وفي رواية لأبي داود : « لايَجلِسُ بَيْنَ رَجُلَيْن إلا بإذْنِهما ».

އަދި أبوداود ގެ روايةގައި ވެއެވެ. ދެމީހުންގެ ދެމެދުގައި އެދެމީހުންގެ ހުއްދައާއި ނުލައި އިށީނުމަކީ ހުއްދަވެގެންވާކަމެއްނޫނެވެ.

830 وعن حذيفة بن اليمان رضي الله عنه أن رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم لَعَنَ مَنْ جَلَسَ وَسَطَ الحَلْقَةَ . رواه أبو داود بإسناد حسن .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސުނެރުއްވި حذيفة بن اليمانގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم މަޖްލިސްގެ މެދު ވަށައިގެން އިންނަމީހާގެ މައްޗަށް لعنة ކުރެއްވިއެވެ.

وروى الترمذي عن أبي مِجْلزٍ أن رَجُلاً قَعَدَ وَسَطَ حَلقْة فقال حُذَيْفَةُ : مُلْعُونٌ عُلَى لِسَانِ مُحَمَّدٍ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أوْ لَعَنَ الله عَلَى لِسَانِ محمَدٍ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم مَنْ جلَسَ وَسَطَ الْحَلْقةِ. **قال الترمذي : حديث حسن صحيح .**

الترمذي ، أبو مِجْلز ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ފިރިހެނަކު މަޖްލިސްއެއްގެ މެދު ވަށައިގެން އިށީނދެވެ. އޭރު حذيفة ވިދާޅުވިއެވެ. މަޖްލިސްގެ މެދުތެރޭގައި އިށީނދެގެންތިބި މީހާއަށް مُحَمَّدٍ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ދުލުމުބާރަކުން ލަޢުނަތް لعنة ކުރެއްވިގެންނެވެ. ނުވަތަ (ވިދާޅުވީ ކަމަށް ވެއެވެ.) الله سبحانه وتعالى مُحَمَّدٍ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ދުލުމުބާރަކުން އެމީހަކަށް لعنة ކުރެއްވިއެވެ.

831 وعن أبي سعيد الخدريِّ رضي الله عنه قال سمعت رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقول « خَيْرُ الْمَجَالِسِ أوْسَعُهَا » رواه أبو داود بإسناد صحيح على شرطِ البخاري .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސުނެރުއްވި أبو سعيد الخدري ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މަޖްލިސް ތަކުގެ ތެރެއިން އެންމެ ރަނގަޅު މަޖްލިސްތަކަކީ އެތަނުގެ ތެރެއިން ތަނަވަސްކަން އެންމެ ބޮޑު މަޖްލިސްތަކެވެ.

832 وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَنْ جَلَسَ في مَجْلس فَكَثُرَ فيهِ لَغطُهُ فقال قَبْلَ أنْ يَقُومَ منْ مجلْسه ذلك : سبْحانَك اللَّهُمّ وبحَمْدكَ

أشْهدُ أنْ لا إله إلا أنْت أسْتغْفِركَ وَأتَوبُ إليْك : إلا غُفِرَ لَهُ ماَ كان َ في مجلسه ذلكَ » رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبوهريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ މަޖްލިސް އެއްގައި އިށީނދެގެން އިދެ އެތަނުގައި ބޭކާރު ވާހަކަތައް ދެކެވުމުން، ތެދުވުމުގެ ކުރިން އެ މަޖްލިސް ދޫކޮށް ދިޔުމުގެ ކުރިން މި (دعاء) ކިޔައިފިއްޔާ : سبْحانَك اللَّهُمّ وبحَمْدكَ أشْهدُ أنْ لا إله إلا أنْت أسْتغْفِرك وَأتَوبُ إليْك) މާނައީ:- (އިލާހު ކަލާނގެ ތިބާ طاهر ވެވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި ތިބާގެ ޙަމްދުގައި ގާއިމުވަމެވެ. އިލާހު! އަޅުގަނޑު ޝަހާދަތް ދެމެވެ. ތިބާ ފިޔަވައި حق އަކާއި ނުވެއެވެ. އަދި ތިބާ އަތުން ފާފަ ފުއްސެވުން ދަންނަވަމެވެ. އަދި ތިބާ ޙަޟްރަތަށް ތައުބާ ވަމެވެ.) އޭނާ އެ މަޖްލިސް ގައި ކުރެވުނު ކުށެއް ފުއްސަވައިދެއްވާނެއެވެ.

833 وعن أبي بَرْزَةَ رضي الله عنه قال : كان رسول صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقولُ بآخرة إذَا أرَادَ أنْ يقُومَ مِنَ الْمَجلسِ « سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وبحَمْدكَ أشْهدُ أنْ لا إلهَ إلا أنْتَ أسْتَغْفِرُكَ وأتُوبُ إلَيْكَ » فقال رَجُلٌ يارسول الله إنَّكَ لَتَقُولُ قَوْلاَ ماكُنْتَ تقُولُهُ فِيما مَضَى ؟ قال : «ذلكَ كفَّارَةٌ لِماَ يَكُونُ في الْمجْلِسِ » رواه أبو داود ، وورواه الحاكم أبو عبد الله في المستدرك من رواية عائشة رضي الله عنها وقال : صحيح الإسناد .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو بَرْزَة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم މަޖްލިސް ނިންމަވާ ހިނދު ވިދާޅުވެއްވިއެވެ.« سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وبَحَمْدكَ أشْهدُ أنْ لا إلهَ إلا أنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وأتُوبُ إلَيْكَ » މާނައީ:- (އިލާހު ކަލާނގެ ތިބާ طاهر ވެވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި ތިބާގެ ޙަމްދުގައި ގާއިމުވަމެވެ. އިލާހު! އަޅުގަނޑު ޝަހާދަތް حق ވެރިންވެސް ތިބާ ފިޔަވައި حق އަކާއި ނުވެއެވެ. އަދި ތިބާ އަތުން ފާފަ ފުއްސެވުން ދަންނަވަމެވެ. އަދި ތިބާ ޙަޟްރަތަށް ތައުބާ ވަމެވެ.) އަދި ނިދުމުގެ أصحاب ބޭކަލުން ދަންނަވައިފިއެވެ. ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ.

ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނު ތިޔަވިދާޅުވާ ބަސްފުޅަކީ މީގެކުރިން މަޖިލިސް ނިންމަވާ ހިނދު ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވެވުނު ބަސްފުޅެއް ނޫނެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ.އެއީ މަޖިލިސްގައި ކުރެވުނު ކުށްތަކުގެ كفَّارَةٌ އެވެ.

834 وعن ابن عمر رضي الله عنهما قال : قَلَّمَا كان رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقوم من مَجْلس حتى يَدعُوَ بهؤلاَءِ الدَّعوَاتِ « اللَّهمَّ اقْسِمِ لَنَا مِنْ خَشْيَتِكَ ما تحُولُ به بَيْنَنَا وبَينَ مَعْصِيَتِك، ومن طَاعَتِكَ ماتبُلِّغُنَا به جَنَّتَكَ، ومِنَ الْيَقِينِ ماتُهوِّنُ به عَلَيْنا مَصَائِبَ الدُّنيَا . اللَّهُمَّ مَتِّعْنا بأسْمَاعِنا، وأبْصَارنا، وقُوّتِنا ما أحيَيْتَنَا ، واجْعَلْهُ الوَارِثَ منَّا ، واجعَل ثأرَنَا علَى مَنْ ظَلَمَنَا، وانصُرْنا علَى مَنْ عادَانَا ، ولا تَجْعلْ مُصيبَتَنا في ديننا ، ولا تَجْعلِ الدُّنْيَا أكبَرَ همِّنا ولا مبلغ عِلْمِنَا ، ولا تُسَلِّطْ عَلَيْنَا مَنْ لا يَرْحَمُنَاَ » رواه الترمذي وقال حديث حسن .

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުހުންލިބިވޮޑިގެންވާ عبدِ الله بن عمرގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم މަޖިލިސް އަރާއިން ތެދުވެވޮޑިގެންނެވުމުގެ ކުރިން އަންނަނިވި دعاءވިދާޅުވެވޮޑިގެންނެވީ ފަހަރު ދަނީ ވަރަށް މަދުންނެވެ. އޭ ހައްދަވައި ދިރުއްވަވާ އިލާހު! އިބަ އިލާހު ނަހީކުރައްވާ ފާފަތަކާއި މެދުގައި ހުރަސްއެޅުވާ ވަރަށް އިބަ އިލާހުގެ ބިރުވެތިކަން މިއަޅުންނަށް ދެއްވާށިއެވެ! އަދި އިބަ އިލާހުގެ ސުވަރުގެ ހިބަވަރުން މިއަޅާއަށް އަޅުކަންކުރުމުގެ ހެޔޮ ތަޢުފީޤު ދެއްވާށިއެވެ!އަދި ދުނިޔޭގެ މުސީބާތްތައް ފަސޭހަވެގެންދާނެ ޔަޤީންކަން(އެބަހީ އީމާންކަން) ދެއްވާށިއެވެ! އޭ ހައްދަވައި ދިރުއްވަވާ އިލާހު! ކަންފަތުގެ އަޑުއެހުމާއި އަދި ލޯލުގެ ފެނުމާއި އަދި ހަރަކާތާއި ބާރުވެރިކަމާ ދިރިހުރި ދުވަހަކު ބަރަކާތްތެރިކަން ދެއްވާށިއެވެ. އަދި نعمةތައް ވާރުތަކޮށްދެއްވާށިއެވެ. އަދި އަޅުގަނޑުމެން ގަސްދުކުރާ އަނިޔާވެރިވާ މީހުންގެ ޒުލުމް އަޅުގަނޑުމެން حقއެއް ހޯދައިދީ ދުޝްމަނުންނާމެދު ނަސްރު ދެއްވާށިއެވެ. އަދި އަޅުގަނޑުމެންގެ ދީނުގައި އުފާދު ފިތުނަތަކާ އަޅުގަނޑުމެންގެ ދީނީ ކަމަކަށްވާ ބޮޑު ފިތުނައަކާ ކަމުގައިނުހައްދަވާށިއެވެ. އަދި ދުނިޔޭގެ ކަންތައްތައް އަޅުގަނޑުމެން އެންމެ އިސްކަންދޭކަމެއްގެ ކަމުގައި ނުހައްދަވާށިއެވެ. އަދި އަޅުގަނޑުމެންގެ ބައިވަރު ހާސިލުކުރެވޭ ތަކެއްޗަކީ ހަމައެކަނި ދުނިޔަވީ ފައިދާ ހާސިލް

ކުރުންކަމުގައި ނުހިފެހެއްޓޭނެއެވެ. އަދި އަހަރުމެންގެ މަޖިލީސް ޚަރަދުވެނިކޮށް ވޭރިން އަހަރުމެންގެ
ކަމެއްނަމަ އިސްލާ ނުކުރައްވާނެއެވެ.

835 وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسول صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم « مَا مِنْ قَوْمٍ يَقومونَ منْ مَجْلسٍ لا يَذكُرُون الله تعالى فيه إلا قَاموا عَنْ مِثْلِ جيفَةِ حِمَارٍ وكانَ لَهُمْ حَسْرَةً » رواه أبو داود بإسناد صحيح .

މާތްاللّهރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާޔަތްކުރައްވައެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއްވެސް ބަޔަކު މަޖިލީހެއްގައި އިށީނދެ ތިބެފައި الله އަށް ذكر ނުކޮށް ތެދުވެގެންދިޔަނަމަ އެބައިމީހުންގެ މިސާލަކީ ހިމާރުގެ ނަޖިހުގެ ކަމީގައި އިނދެވިފައި ތެދުވެގެންދިޔަ ބައެއްގެ މިސާލެވެ. އަދި އެބަޔަކީ ގިޔާމަތް ދުވަހުން ހިތާމަކުރާ ބައެކެވެ.

836 وعنه عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « مَا جَلَسَ قَومٌ مَجْلِساً لم يَذْكرُوا الله تَعَالَى فيه ولَم يُصلُّوا على نَبِيِّهم فيه إلاَّ كانَ عَلَيّهمْ تِرةٌ ، فإِنْ شاءَ عَذَّبَهُم ، وإنْ شاءَ غَفَرَ لَهُم » رواه الترمذي وقال حديث حسن .

އަދި އެصحابى (އެބަހީ މާތްاللّهރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو هريرةَ) نبيِّ އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާޔަތްކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ.އެއްވެސް ބައެއް މަޖިލީހެއް ކުރިއަށްދާއިރު އޭގައި الله އަށް ذكر ނުކޮށް އަދި އެބައިމީހުންގެ ނަބިއްޔާއަށް ޞަލަވާތްކިޔުމެއްނެތި އެބައިމީހުން އެމަޖިލީހުން ނުކުމެ ހިނގައްޖެނަމަ އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް الله ގެ ނުރުހުން ވާނެއެވެ. ފަހެ އެ އިރާދަ ކުރެއްވިނަމަ އެބައިމީހުންނަށް عذاب ދެއްވާނެއެވެ. އަ އިރާދަ ކުރެއްވިނަމަ އެބައިމީހުންނަށް ފާފަ ފުއްސަވާދެއްވާނެއެވެ.

837 وعنه عن رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم « مَنْ قعَدَ مَقْعَداً لم يَذْكُرِ الله تعالى فِيهِ كَانَت عليه مِنَ الله ترَة، وَمَن اضطجَعَ مُضْطَجَعاً لايَذْكُرُ الله تعالى فيه كَانَتْ عَلَيْه مِنَ الله تِرَةٌ » رواه أبو داود . وقد سبق قريبا ، وشَرَحْنَا « التِّرَةَ » فيهِ

އަދި އެصحابى (އެބަހީ ރަޟިالله ޢަންހު ސުންގަޑުވި أبو هريرة) نبيُّ صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވިއެވެ. މިހާރު ބަޔަކުގައި ދިރިހުރިއިރު اللهއަށް ذكر ނުކުރާނަމަ އެމީހުންގެ މައްޗަށް الله ގެ ނުރުހުން ލިބޭނެއެވެ. އަދި މިހާރު ބައެއްގައި އިށީނީނަމަ اللهއަށް ذكر ނުކުރާނަމަ އެމީހުންގެ މައްޗަށް الله ގެ ނުރުހުން ލިބޭނެއެވެ.

باب الرؤيا وما يتعلق بها

ހުވަފެންތަކާއި އަދި އެކަމާ ގުޅޭ ބަޔާންތަކާއި ބެހޭ ބާބު باب

قال اللّه تعالى (الروم 23): {ومن آياته منامكم بالليل والنهار}

އަދި ރޭގަނޑާއި ދުވާލުގެ ވަގުތުތަކުގައި ތިޔަބައިމީހުން ނިދުން، **އާޔަތްތަކުގެ** فضل ހޯދުމަކީ އެކަލާނގެ އާޔަތްތަކުގެ ތެރެއިން ވެއެވެ.

838 وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : سمعت رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقول : « لم يَبْقَ مِنَ النُبوَّة إلا المبَشِّراتُ » قالوا : وَمَا المُبشِّراتُ ؟ قال : « الرُّؤيَا الصَّالِحةُ » رواه البخاري .

ރަޟިالله ޢަންހު ސުންގަޑުވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިބެން އަޑުއިވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ.(ނަބީކަމުގެ ތެރެއިން ބާކީވެފައި) ނުހުއްޓެވެ އެހެން ބާވަތެއް المُبشِّراتُ ފިޔަވައި އެހެން ބައެއް ނުވެއެވެ. އަޞްޙާބުން ދަންނަވައިފިއެވެ. المُبشِّراتُ އަކީ ކޮބާ އެއްޗެއްތޯއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ރަނގަޅު ހުވަފެނެވެ.

839 وعنه أن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « إذَا اقترَبَ الزَّمَانُ لَمْ تَكَدْ رُؤيَا الْمُؤْمن تَكذبُ ، وَرُؤيَا المُؤْمِنِ جُزْءٌ منْ ستَّةٍ وَأَرْبَعينَ جُزْءًا مِنَ النُبُوةِ » متفق عليه . وفي رواية: « أصدَقُكُم رُؤْيَا: أصدُقُكم حَديثاً » .

އަދި އެ صحابى (އެބަހީ މާތްاللهރުއްސުންދެއްވި أبو هريرة)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.(ދުނިޔެ) ޒަމާން ކައިރިވުމުން މުއުމިނުންގެ ހުވަފެން ދޮގެއް ނުވާނެ ކަމަށް ވެސް ވާނެއެވެ. އަދި (ތެދުވާނެއެވެ.) މުއުމިނުގެ ހުވަފެނަކީ ނަބީކަމުގެ ސާޅީސް ހަބައި ކުޅަ އެއްބައެވެ.

އަނެއް ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ތެދު ހުވަފެނުގެ އަހުލުވެރިޔަކީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ތެދު ބަސް ބުނާމީހުންނެވެ.

840 وعنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَنْ رآني في المنَامِ فَسَيَرَاني في اليَقَظَةِ أوْ كأنَّمَا رآني في اليَقَظَةِ لايَتَمثَّلُ الشَّيْطانُ بي » . متفق عليه .

އަދި އެ صحابى (އެބަހީ މާތްاللهރުއްސުންދެއްވި أبو هريرة)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހުވަފެނުގައި ތިމަންކަލޭގެފާނު ދެކިފިމީހާ ހޭލާ ހިނދު ދުވަހަކުން ތިމަންކަލޭގެފާނު ދެކޭނެއެވެ. ނުވަތަ (حديث ކުރެއްވިއެވެ.) ހޭލާ ހިނދުގައި ތިމަންކަލޭގެފާނު ދެކެފައިވާ ފަދައެވެ.شَيْطانِ އަށް ތިމަންކަލޭގެފާނު އާއި އެއްގޮތްވެވޭގޮތަކަށް ސޫރަ ބަދަލު ނުކުރެވޭނެއެވެ.

841 وعن أبي سعيد الخدريِّ رضي الله عنه أنه سمعِ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقول : « إذا رَأى أَحدُكُم رُؤْيَا يُحِبُّهَا فَإِنَّما هي من الله تعالى فَليَحْمَدِ الله عَلَيهَا وَلْيُحُدِّثْ بِها وفي رواية : فَلا يُحَدِّثْ بَها إلا مَنْ يُحِبُّ وَإذا رأى غَيَر ذَلك مما يَكرَهُ فإنَّمـ ا هي منَ الشَّيْطانِ فَليَسْتَعِذْ منْ شرِّهَا وَلا يَذكرْها لأحد فإنها لا تضُرُّه » متفق عليه .

މާތްاللهރުއްސުންދެއްވި أبو سعيد الخدريِّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އަޑުއިވުނެވެ. އަހަރެމެންގެ ފާނު حديث

[illegible]

842 وعن أبي قتادة رضي الله عنه قال : قال النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « الرّؤيا الصَّالَحِةُ وفي رواية الرُّؤيَا الحَسَنَةُ منَ الله ، والحُلم مِنَ الشَّيْطَان ، فَمَن رَأى شَيْئاً يكرهُهُ فَلْيَنْفُثْ عَن شِمَاله ثَلاَثاً ، ولْيَتَعَوَّذْ مِنَ الشّيْطان فَإنَّها لا تَضُرُّهُ » متفق عليه . « النَّفثُ » نَفخٌ لطيفٌ لاريقَ مَعَهُ.

ރަޟިﷲ ޢަންހު [illegible] أبو قتادة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيّ އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ސާލިޙު ހުވަފެނަކީ (އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއް ގައި ވެއެވެ.) ރީތި ހުވަފެނަކީ ﷲ ގެ حضرت ން އަންނަ އެއްޗެކެވެ. އަދި ނުބައި ހުވަފެނަކީ شيّطان ގެ ފުށުން އަންނަ އެއްޗެކެވެ. ފަހެ ތިމާ ނުރުހޭ ހުވަފެނެއް ދެކިއްޖެނަމަ (ނިދިމުން ހޭލުމުން) ވާތް ފަރާތަށް ތިން ފަހަރު ތުފާ ލާށެވެ. އަދި شيّطان ގެ ނުބައިން ރައްކާތެރިކަމަށް އެދޭށެވެ. އަދި ދަންނަވާށެވެ. އެއީ ހުވަފެނުން އެކަލޭގެއަށް އެއްވެސް ގެއްލުމެއް ނުލިބޭނެ ކަމެވެ.

843 وعن جابر رضي الله عنه عن رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « إذَا رَأى أحَدُكُم الرُّؤيا يكْرَهُها فلْيبصُقْ عَن يَسَارِهِ ثَلاَثاً ، ولْيَسْتَعِذْ بالله مِنَ الشَّيطَانِ ثَلاثاَ ، وليَتَحوَّل عَنْ جَنْبِهِ الذي كان عليه » رواه مسلم .

މާތްﷲ ރުއްސެވުންވެރިވި **جابر** ގެ ފާނު رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ.އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކަށް އޭނާ ނުރުހޭފަދަ (ނުބައި) ހުވަފެނެއް ފެނިއްޖެނަމަ ވާތް ފަރާތަށް ތިންފަހަރު ކުޅުބުރާލާށެވެ. އަދި ﷲގެ حضرت ން شيطان އާއި ކިބައިން ސަލާމަތްވުމަށް އެދޭށެވެ. (އެބަހީ اعوذ بالله مِنَ الشَّيطانِ الرجيم) ކިޔާށެވެ. އަދި (އޮށޯވެގެން) އޮތް ފަރާތުން އަނެއްފަރާތަށް ފުރޮޅާށެވެ.

844 وعن أبي الأسقع واثلة بن الأسقع رضي الله عنه قال : قال رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إنَّ من أعظَم الفَرى أن يَدَّعِي الرَّجُلُ إلى غَيْرِ أبيه ، أوْ يُري عَيْنَهُ مَالم تَرَ ، أوْ يقولَ على رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مَا لَمْ يَقُلْ » رواه البخاري .

މާތްﷲ ރުއްސެވުންވެރިވި أبوالأسقع واثلة بن الأسقع ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެންމެ ބޮޑު ދޮގުހެދުމަކީ މީހާ ތިމާގެ ބައްޕަ ނޫން އެހެން މީހަކަށް ނިސްބަތްކުރުމާއި ނުވަތަ ތިމާގެ ދެލޮލަށް ފެނިފައިނުވާ ފެނުނުކަމަށް ބުނުމާއި ނުވަތަ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ނުކުރައްވާ ބަސްފުޅެއް އެކަލޭގެފާނަށް ނިސްބަތްކުރުން ބޮޑުދޮގެވެ.

كتاب السلام

باب فضل السلام والأمر بإفشائه

ސަލާމްކުރުމުގެ މާތްކަމާއި އަދި ސަލާމް ކުރުން ފެތުރުމަށް އަމުރުކުރައްވާފައި ވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (النور 27): {يا أيها الذين آمنوا لا تدخلوا بيوتاً غير بيوتكم حتى تستأنسوا وتسلموا على أهلها}.

އޭ إيمان ވެއްދީ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ ގެތެރެ ނޫން އެހެން ގެތަކަށް އެގެމީހުންގެأهل ވެރިންނަށް سلام ނުކޮށް إذنލިބިގަތުމަށްފަހު ނޫނީ ނުވަދެއްނާށެވެ! އެގޮތް ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހެޔޮވާނީއެވެ. (އަދި) ތިޔަބައިމީހުން ހަނދުމަކުރުމަށްޓަކައެވެ.

وقال تعالى (النور 61): {فإذا دخلتم بيوتاً فسلموا على أنفسكم تحية من عند اللَّه مباركة طيبة}.

ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން ގެތަކަށް ވަންނައިރު، الله ގެحضرة ން ވާ بركات ލިބި ރަނގަޅު سلام އަކުން ތިޔަބައިމީހުންގެ އަމިއްލަ نفس ތަކަށް ތިޔަބައިމީހުން سلام ކިޔާށެވެ!

وقال تعالى (النساء 86): {وإذا حييتم بتحية فحيوا بأحسن منها أو ردوها}.

ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެއްވެސް ބަޔަކު سلام އަރުވައިފި ނަމަ، އޭގެ ވުރެ ރިވެތި سلام އަކުން ތިޔަބައިމީހުން سلام ކިޔާށެވެ! ނުވަތަ އެ سلام ރައްދުކުރާށެވެ!

وقال تعالى (الذاريات 24، 25): {هل أتاك حديث ضيف إبراهيم المكرمين إذ دخلوا عليه فقالوا: سلاماً، قال: سلام}

إبراهيمގެ ކުރިމަތީ ކޮންމެވެސް މެހުމާނުންގެ ވާހަކަ، ކަލޭގެފާނަށް ހަބަރު އައިސްފިއްޔެވެ؟ އެ މެހުމާނުން އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް ވަދެވަޑައިގަތުމުން، سلاما މިހެން ބުނެގެން سلام ކިއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު سلام މިހެން ބުނެގެން سلام ރައްދުކުރެއްވިއެވެ.

845 وعن عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنهما أن رجلا سأل رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم أيُّ الإسْلام خَيْرٌ ؟ قال « تُطْعِم الطَّعَامَ ، وَتَقْرأُ السَّلام عَلَى مَنْ عَرِفْتَ وَمَنْ لَمْ تَعْرِفْ » . متفق عليه .

މާތް اللّٰه އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުއްސެވުން ލައްވާ عبدِ اللّٰه بن عمر بن العاص ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ބޭކަލަކު رسولُ اللّٰه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އަރިހުން ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. އިސްލާމް ދީނުގައި އެންމެ މާތްވެގެންވާ އަމަލަކީ ކޮބާ ހެއްޔެވެ؟ حديث

ކިޔުއްވިއެވެ. ތިމާ (ނިކަމެތިންނަށް) ކާންދޭށެވެ. އަދި ތިމާ ދަންނަމީހުންނަށާއި ނުދަންނަ މީހުންނަށް ސަލާމް ކިޔާށެވެ.

846 وعن أبي هريرة رضي الله عنه عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال « لما خلَقَ الله آدم صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : اذْهَبْ فَسلِّمْ عَلَى أُولئكَ نَفَرٍ مِنَ المَلائكة جُلُوسٌ فاستْمعْ ايُحَيُّونكَ فَإِنَّها تَحيَّتُكَ وتَحِيَّةُ ذُرِّيَّتِك. فقال : السَّلام عَلَيكُمْ، فقالوا : السَّلامُ عَلَيْكَ ورَحْمَةُ الله ، فَزادُوهُ : ورَحْمَةُ الله » متفق عليه .

މާތްالله ރުއްސުންވެވޮޑިގެންވި أبو هريرة، نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވި އެވެ. އަންނަނިވި حديث ކިޔުއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى آدم ގެފާނު ހައްދަވައިވުމުން ފަހު ވިދާޅުވި ކިޔުއްވިއެވެ. ދުރުވެވަޑައިގެން އެތިއްބެވި މަލާއިކަތުން ބައިވެރިންނަށް ސަލާމް ގޮވާލާށެވެ. އަދި އެބޭކަލުން ދެއްވާ ޖަވާބު ހަނދަވަން އަޑުއައްސަވާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން އެއީ ކަލޭގެފާނާއި އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ދަރިފަސްކޮޅުގެ ސަލާމެވެ. ފަހެ އާދަމްގެ ފާނު ސަލާމްކިޔުއްވުމުން ގޮވާލެއްވިއެވެ. السَّلام عَلَيْكُمْ އެހިނދު އެބޭކަލުން ޖަވާބު ދެއްވިއެވެ. السَّلامُ عَلَيْكَ ورَحْمَةُ الله ދީ އެބޭކަލުން : ورَحْمَةُ الله ގެ ބަސްފުޅު އިތުރު ކުރެއްވިއެވެ.

847 وعن أبي عُمارة البراء بن عازبٍ رضي الله عنهما قال : أمرنا رسولُ الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بِسبَعٍ : «بِعيَادةِ المَريضِ . وَاتِّباع الجَنائز ، وتشْميت العَاطس ، ونصرِ الضَّعِيف ، وَعوْن المظلوم، وإفْشاءِ السَّلام ، وإبرارِ المقسم » متفق عليه ، هذا لفظ إحدى روايات البخاري .

މާތް اللّه އެކަލާނގެ ރުއްސުންވެވޮޑިގެންވި أبو عُمارة البراء بن عازب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންމެންނަށް ހަތްކަމަކަށް އަމުރު ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ ބަލިމީހުންނަށް ޒިޔާރަތްކުރުމާއި ޖަނާޒާތަކުގެ ފަހަތުން ގޮސްދިނުމާއި ކިނބޫ ޖެހޭ މީހާ حمد ކިޔައިފިނަމަ އޭނާއަށް يرْحَمُكَ اللّه ކިޔުމަށް دعاء ކުރުމާއި ނިކަމެތިންނަށް އެހީތެރިވުމާއި އަނިޔާލިބޭމީހާއަށް ވާގިވެރިވުމާއި ސަލާމް ފެތުރުމާއި ހުވާކުރާމީހާގެ ހުވާ އަދި ހުވާތައް ފުރިހަމަކުރުމެވެ.

848 وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم « لا تَدْخُلُوا الجَنَّةَ حَتَّى تُؤْمِنُوا وَلا تُؤمِنوا حَتى تحابُّوا ، أَوَلا أَدُلُّكُمْ عَلَى شَيْءٍ إذا فَعَلْتُمُوهُ تَحابَبْتُم ؟ أفْشُوا السَّلام بَيْنَكُم » رواه مسلم .

މާތްالله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ އީމާންކަން ފުރިހަމަ ނުވާހާ ހިނދަކު ތިޔަބައިމީހުން ސުވަރުގެއަށް ނުވަދެވޭ ހުއްޓެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބައިވަންތަކަން قائم ނުކުރާހާ ހިނދަކު ތިޔަބައިމީހުންގެ އީމާންކަން ފުރިހަމަ ނުވާ ހުއްޓެވެ. ތިމަންނަކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެއްބައިވަންތަކަން قائم ވާނެ ކަމެއް ބުނެދޭންތޯ؟ ދެންނެވީމެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ މެދުގައި ސަލާމް ފެތުރުން ކަމެވެ.

849 وعن أبي يوسف عبد الله بن سلام رضي الله عنه قال : سمعت رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقول « يَا أَيُّهَا النّاسُ أفْشُوا السَّلام ، وَأَطْعِمُوا الطَّعَامَ، وَصِلُوا الأْرحامَ ، وَصَلُّوا والنَّاس نيامٌ ، تَدْخُلوا الجُنَّة بسلام » رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

މާތްالله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވި أبو يوسف عبد الله بن سلام ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. ހޭ މީސްތަކުންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުން ސަލާމް ފަތުރާށެވެ. އަދި ކާނާ ކާންދޭށެވެ. އަދި (ނިކަމެތި) މީހުންނަށް ކާންދޭށެވެ. އަދި ގާތްތިމާގެ ކަމުގެ ގުޅުން ބަދަހި ކުރާށެވެ. އަދި މީސްތަކުން ނިދާފައި ތިބޭ ވަގުތު ތަހައްޖުދު ނަމާދުކުރާށެވެ. އެހެންކަމުން ރަށްފަސްކުރާގޮތުގައި ސުވަރުގެއަށް ތިޔަބައިމީހުން ވަދެވޭނެއެވެ.

850 وعن الطفيل بن أبي بن كعب أنه كان يأتي عبد الله بن عمر فيغدو مَعَهُ إلى صاحب بيعَة وَلا مسْكين وَلا أحد إلا سَلَّم عَليه ، قال الطُّفيلُ : فَجِئتُ عبد الله بنَ عُمرَ يَوْماً فاستَتْبَعني إلى السُّوق فقُلْت لَهُ : ماتَصنْعُ بالسوقِ وأنْتَ لا تَقِفُ عَلى البَيْع وَلا تَسْأَلُ عَن السلع وَلا تَسُومُ بها وَلا تَجلسُ في مجالس السّوق ؟ وأقولُ اجْلسْ بنا ههُنا نَتَحدَّث ، فقال

يا أبا بُطْن. وكَانَ الطُّفَيلُ ذَا بَطْن إنَّما نَغْدُو منْ أجْلِ السَّلام نُسَلِّمُ عَلَى مَنْ لَقِينَاهُ ، رواه مالك في الموُطَّإ بإسناد صحيح .

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ الطفيل بن أبي بن كعب ގެ ދަރިކަލުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ އަބަދުވެސް عبد الله بن عمر ގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެން އޭނާ ގޮވައިގެން ބާޒާރަށް ވަޑައިގަނެއެވެ. އޭނާ ރިވާ ކުރައްވައެވެ. ފަހެ ބާޒާރަށް ދިޔުމުން عبد الله بن عمر އާއި ބައްދަލުވާ ކޮންމެ ކޮންމެ ފިހާރަވެރިޔަކާއި އަދި ކޮންމެ ފަގީރު މިސްކީނަކާއި އަދި ކޮންމެ މިސްކީނަކަށް ސަލާމް ކުރައްވަމުންނެވެ.(ރާވީ) الطفيل ވިދާޅުވެއެވެ. ފަހެ ދުވަހަކު އަހަރެން ދުވަހަކުގައި عبد الله بن عمر ގެ އަރިހަށް ދިޔައީމެވެ. އެހިނދު ދުވަހަކުން ހަރަން ބާޒާރަށް ދިޔުމަށް އެދިލައްވައިވީމެވެ. ފަހެ ދުވަހަކު ދިޔުމުން ބާޒާރަށް ދިޔައީ ބާޒާރުގައި ކަލޭ ކުރަނީ ކިހިނެއް؟ ކަލޭ ހަދާ ކޮންކަމެއް ނުކުރައްވަމުންނެވެ. އަދި ... ސަލާމް ... ކުރައްވަމުންނެވެ. އަދި ... ސަލާމް ކުރައްވަމުންނެވެ. އަދި ... ބާޒާރަށް ... އެވެ. އަހަރެން ... ބާޒާރުގައި ... އެވެ. އަ أبا بُطْن އެވެ.(އަބުރީ އާ ބަނޑު ބޮޑުމީހާއެވެ.) އެހެނީ ވިދާޅުވިއެވެ الطفيل އަކީ ބަނޑުގެ މަސްގަނޑު ... މީހަކަށް ވެފައެވެ. (ވިދާޅުވިއެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން ބާޒާރަށް ދަނީ ... ސަލާމް ކިޔުމަށް ބައްދަލުވާ ކޮންމެ މީހަކަށް ސަލާމް ކުރުމަށްޓަކައެވެ.

باب كيفية السلام

ސަލާމް ގޮތްދީފައި ބާރުންވާގޮތާ باب

يستحب أن يقول المبتدئ بالسلام: السلام عليكم ورحمة اللّه وبركاته. فيأتي بضمير الجمع وإن كان المسلم عليه واحداً، ويقول المجيب: وعليكم السلام ورحمة اللّه وبركاته. فيأتي بواو العطف في قوله: وعليكم

(ދަންނަވައެވެ) ސަލާމް ގޮވުމުގައި ފުރިހަމަ السلام عليكم ورحمة اللّه وبركاته ގެ ކަލިމަ ފުރިހަމަކުރާނަމަ މުސްލިމުންގެ ދެމެދުގައި ފެތުރުން ލާޒިމްވެގެންވެއެވެ. ސަލާމް ގޮވުމާ ދީނީ ލާޒިމްކުރާ ސަލާމް ގޮވުމުގައި އެކަން ފުރިހަމަކުރުން

ސަލާމުގެ އިބާރާތް ކިޔުން ޖެހޭނީ جمعކޮށް (ޖަމާއުގެ ނަންނަން) ސިފަކޮށްގެން އިބާރާތުގައިވެސްމެވެ. އަދި ޖަވާބުދިނުމުގައި: وعليكم السلام ورحمة اللّه وبركاته މިގޮތަށް ކިޔާ ހުށަހެޅުމެވެ. އަދި އެ އިބާރާތުގެ ކުރީގައި އޮތް عطف ގެ و (ވާވު) ގެ އަކުރު ކިޔުން ޖެހޭނެއެވެ.

851 عن عِمران بن حصين رضي الله عنهما قال : جاءَ رجُل إلى النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقال : السَّلامُ عَلَيكم ، فرَدَّ عَلَيْهِ ثم جَلَسَ ، فقال النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «عَشْرٌ» ثم جَاءَ آخَرُ فقَالَ : السَّلامُ عَلَيكم ورَحمَةُ الله ، فَرَدَّ عليهِ فَجَلَسَ ، فقال : «عِشْرون » ، ثم جَاءَ آخَرُ فقَالَ : السَّلامُ عَلَيكم ورَحْمَةُ الله وبَرَكَاتُهُ ، فَرَدَّ عليهِ فَجَلَسَ ، فقال : « ثَلاَثُونَ » . رواه أبو داود والترمذي وقال : حديث حسن .

މާތް اللّه އެކަލޭގެފާނުންނާ ރުހިވޮޑުގެންނެވި عِمران بن حصين ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މިހާރު نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަރިހަށް އެމީހަކު އައެވެ. އެމީހާ ސަލާމުގެ ގޮތުގައި ކިޔުއެވެ. السَّلامُ عَلَيكُم އެއިރުން އެކަލޭގެފާނު ޖަވާބު ދެއްވިއެވެ. ދެން އެމީހާ އިށީނީއެވެ. ދެން نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެމީހާއަށް ދިހަ ހެޔޮކަމެއް ލިބިއްޖެކަމުގައި حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެން ހެޔޮކަން ލިބިއްޖެއެވެ. ދެން އަނެއް މީހާ އައެވެ. ދެން އެއީ ސަލާމް ގޮވުމުން ކިޔުނެވެ. السَّلامُ عَلَيكُم وَرَحْمَةُ الله ދެން އެކަލޭގެފާނު ޖަވާބު ދެއްވިއެވެ. އެއަށްފަހު (އެމީހާއަށް ހެޔޮކަމެއް) حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވިހި ހެޔޮކަން ލިބިއްޖެއެވެ. ދެން އަނެއް މީހާ އައެވެ. ދެން އެއީ ސަލާމް ގޮވުމުން ކިޔުނެވެ. السَّلامُ عَلَيكُم وَرَحْمَةُ الله وَبَرَكَاتُهُ ދެން އެކަލޭގެފާނު ޖަވާބު ދެއްވިއެވެ. އެއަށްފަހު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިރީސް ހެޔޮކަން ލިބިއްޖެއެވެ.

852 وعن عائشة رضي الله عنها قالتْ : قال لي رسولُ الله صلى الله عليه وسلم :((هذا جِبرِيل يقرأُ عَلَيْكِ السَّلَامَ)) قالَتْ : قُلتُ : (وَعَلَيْه السَّلامُ ورحمَةُ الله وَبَرَكَاتُهُ)) متفقُ عليه.

މާތްاللهރުހުމްވުންތަކާއި عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެ ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތިޔަންނަތަކަށް حديث ކުރައްވިއެވެ. މިއީ ޖިބްރީލު جبرِيلُ عَلَيْه السَّلام އެވެ. ކަލޭގެފާނަށް ސަލާމް އަރާ ވިދާޅުވެއެވެ. އެކަލޭގެ ވިދާޅުވިއެވެ. وَعَلَيْه السَّلامُ ورحْمَةُ اللهِ وَبَرَكَاتُهُ

وهكذا وقع في بعض رواياتِ الصحيحين :((وَبَرَكَاتُهُ)) وفي بعضها بحذفها ، وزيادة الثقة مقبولة .

853 وعن أنسٍ رضي الله عنه أن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كان إذا تكلم بِكَلمة أعَادهَا ثَلاثاً حتَّى تُفهَمَ عنه، وإذا أتى على قومْ فَسَلَّمَ عَلَيهم سَلَّم عَلَيهم ثَلاثاً ، رواه البخاري . وهذا محمُولٌ عَلَى ما إذا كان الجَمْعُ كثيراً .

މާތްاللهރުހުމްވުންތަކާއި أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ބަސްފުޅެއް ވިދާޅުވާއިރު ތިންފަހަރަށް ވިދާޅުވެއެވެ. އަދި މީސްތަކުންނަށް ސަލާމް ކިޔުއްވާއިރު ތިންފަހަރު ކިޔުއްވައެވެ. އަދި އެބައިމީހުން ގިނަވެގެންވާނަމަ ތިންފަހަރު ސަލާމް ގޮވާލައްވައެވެ.

(ދެންނެވުނު މީގެމާނަ އަކީ ބައްޔެއް ނޫން ސަލާމް ގޮވާލުމަކީ ސުންނަތެއް އެކަމަކު ނަމަވެސް.)

854 وعن الْمقْدَاد رضي الله عنه في حَدِيثه الطويل قال : كُنَّا نَرْفَعُ للنبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم نَصِيبهُ مِنَ اللَّبَن فَيَجيئُ مِنَ اللَّيلِ فَيُسَلِّمُ تسليما ً لايوقظُ نَائِماً وَيُسمِعُ اليَقْظان فَجَاء النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فَسَلمَّ كما كان يُسَلمُ ، رواه مسلم.

މާތްاللهރުހުމްވުންތަކާއި الْمقْدَادُ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން އައިސްފައިވާ ދިގު حديث އެބަސްފުޅުވެއެވެ. ތިޔަންނަތަކުން نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ކިރުބުއިން ބައިބަހައިގެން ބަހައްޓަމުއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ރޭގަނޑު އަވަހާރަވުމުން ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި ސަލާމް އަރުވާ މީހަކަށް ގެވެއެވެ. އަދި ނިދާފައި ހުރި މީހުން ހޭލާނުލެވޭ ގޮތަށެވެ. އަދި ހޭލާހުންނަ

މީހާއަށް ބާރު އަޑު ބޭނުންކޮށް ދިނުމެވެ. ދެން ބާރު ދުރުން އެއްފަރާތުން نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ވަޒަނުގަތެވެ. އަދި ހާޒިރުވެފައިވާ އެއްރަތުގައިން ސަލާމް ގޮވާލައްވައެވެ.

855 عن أسماء بنتِ يزيد رضي الله عنها أن رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مَرَّ في المَسْجِدِ يوْماً وَعصبْةٌ مِنَ النِّساء قُعودٌ فألوْي بِيده بالتسليم .

މާތްاللهރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ أسماء بنتِ يزيد ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ދުވަހަކު މިސްކިތުން رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ފާއިތުވެވަޑައިގަތުމުގައި ވަޒަނުގަތެވެ. އަންހެނުން އިށީނދެ ތިބި ބަޔަކު އެބަ ތިބިއެވެ. ދެން އަތުން ޢިޝާރާތް ދެއްވައިގެން ސަލާމް ގޮވާލެއްވިއެވެ.

رواه الترمذي وقال : حديث حسن . وهذا محمول على أنه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم جَمَعَ بَين اللَّفظ والإشارة ، ويُؤيِّدُهُ أن في رِواية أبي داود : « فَسَلَّم عَلينْا » .

(ތިރުމިޒީ) މި حديث ގެ މާނައަކީ نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ސަލާމް ގޮވާލެއްވީ ބަހުން ޢިޝާރާތް ދެއްވައި އެކު އެވެ. ތިރުމިޒީ ގެ ރިވާޔަތުގައި ސަލާމް ގޮވާލެއްވިއެވެ.

856 وعن أبي جُرَيٍّ الهجُيْمِيِّ رضي الله عنه قال : أتيت رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقلُت : علْيك السَّلامُ يا رَسول الله . فقال : لاتَقُلْ عَلَيْكَ السَّلامُ، فإن عَلَيْكَ السّلامُ تَحيَّةُ الموتى » رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديث حسن صحيح . وقد سبق بِطولِه .

މާތް اللَّه ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ أبو جُرَيٍّ الهجُيْمِيِّ ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަރިހަށް އައީމެވެ. އަޅުގަނޑު ތިމަންނަ ސަލާމް ގޮވާލީމު ކިޔައިގެންނެވެ. عَلْيك السَّلامُ يا رَسول الله އެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ ސަލާމް ގޮވާލުމުގައި عَلَيْكَ السَّلامُ ނުކިޔާށެވެ. އެހެނީ عَلَيْكَ السَّلامُ ގެ އިބާރާތަކީ އެއީ މަރުވެފައިވާ މީހުންނަށް ކުރެވޭ ސަލާމެވެ.

باب آداب السلام

ސަލާމްކުރުމުގެ އަދަބުތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

857 وعن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « يُسَلِّمُ الرَّاكِبُ عَلَى الْمَاشِي ، وَالْماشي عَلَي القَاعِدِ ، والقليلُ على الكَثِيرِ » متفق عليه . وفي رواية البخاري : والصغيرُ على الْكَبِيرِ » .

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ސަވާރީގައި ހުންނަމީހާ ހިނގާ ހުންނަމީހާއަށް ސަލާމް ދޭނެއެވެ. އަދި ހިނގާހިނގާ ހުންނަ މީހާ އިށީނދެގެން ހުންނަމީހާއަށް ސަލާމް ދޭނެއެވެ. އަދި މަދުމީސްތަކުން ބައިވެރިމީހުންނަށް ސަލާމް ދޭނެއެވެ.

(މިއީ بخاري އާއި مسلم ގެ شرط ގައި ޞައްޙަވާ حديث އެކެވެ.) އަދި بخاري ރިވާކުރައްވައިގެ ވާހަކައެވެ. އަދި ކުޑަމީހުން ބޮޑު މީހުންނަށް ސަލާމް ދޭނެއެވެ.

858 وعن أبي أُمامة صُديٍّ بن عجلان الباهِلِي رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «إنَّ أوْلَىَ النِّاس بالله مَنْ بَدأهم بالسَّلاَم)).

މާތްاللهރުޟާވެވޮޑިގެންވި أبو أُمامة صُديٍّ بن عجلان الباهِلِي ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީސްތަކުންނަށް اللهއާއި އެންމެ ކައިރިވެގެންވާ ބަޔަކީ އެމީހުންގެ ތެރެއިން އިސްވެ ސަލާމްގޮވާ މީހުންނެވެ.

رواه أبو داود بإسنادٍ جيدٍ ، ورواه الترمذي عن أبي أُمامةَ رضي الله عنهُ قِيلَ يارسولَ الله، الرَّجُلانِ يَلْتَقيان أيُّهُمَا يَبْدأُ بالسَّلامِ ، قال أوْلاهُمَا بالله تعالى ، قال الترمذي : حديث حسن .

أبو أُمامةَ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ދެންނެވުނެވެ.(އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ދެމީހުން ބައްދަލުވާ ހިނދު އެދެމީހުންކުރެ އިސްވެ ސަލާމް ދޭނީ ކޮބައިހެއްޔެ ކާކު ހެއްޔެވެ؟ حديث

ކުރައްވިއެވެ. އަދިމިހުންނަކީ الله އާއި އެންމެ ގާތް މީހާއެވެ. (އަބޫދާ އެންމެ
ޙަދީޘްވެރިޔަކަށްބޭ މިހާއެވެ.)

باب استحباب إعادة السلام على من تكرر لقاءه على قرب بأن دخل ثم خرج ثم دخل في الحال أو حال بينهما شجرة ونحوها

އެއްފަހަރު ބައްދަލުވުމުންފަހު ކުޑަހިނދުކޮޅެއްގެ ފަހުން ދެވަނަ ފަހަރަށް ބައްދަލުވާމީހާ މުޤާބަލަށް ބަނޑަސް ވަދެފައި ނިކުމެވުން ދެން އެއްސަރު ހަމަ އެތެރޭގެ ދެވަނަ ފަހަރަށް ވަދުން، ނުވަތަ ދެމީހުންގެ ދެމެދުގައި ގަހެއްގެ ހުރަހެއް ނުވަތަ އެފަދަ އެހެން ހުރަސްއެޅުމުން ބައްދަލުވުމުން އަލުން ސަލާމް ކިޔުން مستحبވެގެންވާ ކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

859 عن أبي هريرة رضي اللَّه عنه في حديث المسيِءِ صَلاتُه أنَّهُ جاء فَصَلَّى ثُمَّ جاء إلى النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فَسَلَّمَ عَلَيْهِ فَرَدَّ عَلَيْهِ السَّلام فقال : « ارجع فَصلِّ فَإنَّكَ لم تُصَلِّ» فَرَجَعَ فَصلَّى ، ثُمَّ جاء فَسَلَّمَ عَلَى النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حتّى فَعَل ذلكَ ثَلاثَ مَرَّاتٍ . متفق عليه .

ރަޟިاللَّه ޢަންހުގެފުޅު أبو هريرة ގެ ނަބައިން ރިވާވެގެންވާ ނަމާދުގޯސްކުރި ފުރަތަމަ ވާހަކަގެ މީހާގެ ވާހަކަ ބަޔާންވެގެންވާ حديث ގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ މީހަކު މިސްކިތަށް އައިސްގެން ނަމާދު ކުރިއެވެ. ދެން އައިސް نبيއާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހަށް ގޮސް ސަލާމް ގޮވައިލިއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ސަލާމް ރައްދުދެއްވައިފައި ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާ އެނބުރި ގޮސް ނަމާދު ކުރާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިބާ ނަމާދެއް ނުކުރެއެވެ. ދެން އޭނާ حديث ކުރައްވައިވެއެވެ. އެނބުރި ދާންވިއެވެ. ދެން ނަމާދު ކުރިއެވެ. އެހެނީ ތިން ފަހަރަކު ނަމާދު ކުރިއެވެ. ދެން އައިސް އަނބުރާ ސަލާމް ގޮވައިލިއެވެ. ދެން ނަމާދު ކުރިއެވެ. އަދި نبيއާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް ސަލާމް ގޮވައިލިއެވެ. މިގޮތަށް އެމީހާއަށް ތިންފަހަރު ވަޢީން އަޅުގަނޑުމެން ދެއްކެވިއެވެ.

860وعنه عن رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « إذا لقيَ أَحَدكُمْ أخاه فَلْيُسَلِّمْ عَلَيْهِ ، فَإنْ حالَتْ بَيْنَهُمَا شَجَرَةٌ أو جِدَارٌ أوْ حَجَرٌ ثُمَّ لَقِيَهُ فَلْيُسَلِّمْ عَلَيْه » رواه أبو داود .

އަދި އެ صحابى (އެބަހީ ރަضيَاللَّه ޢަންހު ސަންގަވައިވި أبو هريرة، نبيއާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم)ގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވައިގެ. އަސާސީގޮތުން حديث ކުރައްވައިގެ.ވިދާޅުވި މީހުންގެ ތެރެއިން މިހާރު ތިމާގެ އަޅައި ބައްދަލުވާ ހިނދު ސަލާމް ގޮވާލެވޭ. ދެން (އެއަށްފަހު) އެދުވަހުންގެ ދުވަސްވަރުގައި ގެއަށް ނުވަދެ ފޮނުއް ނުވަދެ ބޮޑު ހިތަށްއަރާގެ ހުރަހެއްވިޔަސް އަދިވެސް ބައްދަލުވުމުގައިޖެހޭ ފަދަ ސަލާމްގޮވާލެވޭ.

باب استحباب السلام إذا دخل بيته

ތިމާގެ އަމިއްލަ ގެއަށް ވަންނަހިނދު ސަލާމް ގޮވުން މުސްތަޙައްބު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (النور 61): {فإذا دخلتم بيوتاً فسلموا على أنفسكم تحية من عند اللَّه مباركة طيبة}

ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން ގެގެއަށް ވަންނަހިނދު، الله ގެحضرة ން ވާ بركات ލިބި ރަނގަޅު سلام
އެގޮތުން ތިޔަބައިމީހުންގެ އަމިއްލަ نفس ތަކަށް ތިޔަބައިމީހުން سلام ކުރާށެވެ!

861 وعن أنس رضي الله عنه قال : قال لي رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم « يابُنَّي ، إذا دَخَلْتَ عَلى أهْلِكَ فَسَلِّمْ يَكُنْ بَركةً عَلَيْكَ وَعَلَى أهلِ بَيْتِكَ »

رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

ރަضيَاللَّه ޢަންހު ސަންގަވައިވި أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ: رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންނައަށް حديث ކުރައްވައިގެ.އާ ކޮއްކޮއެވެ. ކަލޭގެފާނު ވަންނަ ހިނދު ގެގެ އަހުލުވެރިންނަށް ސަލާމް ގޮވާށެވެ. އެއީ ކޮއްކޮއާ އަދި ކަލޭގެ ގެގެ މީހުންނަށް އެ ސަލާމް ބަރަކާތެއް ވާނެ ދޭނެއެވެ.

باب السلام على الصبيان

ކުޑަކުދިންނަށް ސަލާމްކުރުން މުސްތަޙައްބު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

862 عن أنس رضي الله عنه أنَّهُ مَرَّ عَلى صِبْيان فَسَلَّمَ عَلَيْهِمْ وقال : كانَ رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم يَفْعلُهُ . متفق عليه .

މާތްالله ރުއްސުވުންތެރިވި أنس ގެފާނުގެ ރިވާއިތެން ބޭވެގެންވެއެވެ.އެ صحابى ވަޒީރަކުމ ކުޑަކުދިން ކުދިކުދިން ތަރާރި ބައްދަލުވީމައެވެ. އެހެންމީ އެކުދިންނަށް ސަލާމް ގޮވާލެއްވީމައެވެ. އަދި ވިދާޅުވީމައެވެ. رسولُ اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އަބަދު ކުރައްވާ ކަމެއްމައެވެ.

باب سلام الرجل على زوجته والمرأة من محارمه وعلى أجنبية وأجنبيات لا يخاف الفتنة بهن وسلامهن بهذا الشرط

ފިރިމީހާ އަނބިމީހާއަށް ސަލާމްކުރުން ބަޔާންކުރެވިގެންވާ باب އާއި އަދި އަންހެނާ އޭނާގެ محرمންނަށް ސަލާމްކުރުން ބަޔާންވެގެންވާ باب އާއި އަދި ހިތާ އަންހެނުންނަށް ފިތުނަ ހިތާ އަންހެނުން ހިތާ ފިރިހެނުންނަށް ފިތުނައިގެ ބިރުހުންނަމަ ސަލާމްކުރުމާއި އަދި އެޝަރުތުގައި ފިރިހެނުން ހިތާ ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

863 **عن سهل بن سعد رضي الله عنه قال : كانَتْ فينا امْرَأَةٌ وفي رواية : - كانَتْ لَنا عَجُوزٌ تأْخُذُ منْ أُصُولِ السِّلْقَ فتطرَحُهُ في القِدْرِ وتُكَرْكِرُ حبَّاتٍ منْ شَعِيرٍ ، فإذا صلَّيْنا الجُمُعَةَ وانْصَرَفْنَا نُسَلِّمُ عَلَيْها فتُقدِّمُهُ إليْنَا** رواه البخاري . **قوله « تُكَرْكِرُ »** أي تَطحَنُ .

މާތްالله ރުއްސުވުންތެރިވި سهل بن سعدގެ ރިވާއިތެން ބޭވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ.ތިމަންމެން އެތެން ހިސާބު މުސްލިމް ފިރާއުންނަށް އެތެރެވެ. އަދި އަހަން ރިވާޔަތްވާގައި ވާތެވެ. ތިމަންމެންގެ ކާއިރީގައި މުސްލިމް އަންހެނަކު އެތެރެވެ. އޭނާ سلّق ދަނޑި ބުއްތާތަށް އަރައިގެން ގަޑުލަރާއެވެ. އަދި ގަދަން ކޮތޭ ފަލަ ތިމަންމެން ހުކުރު ފާއިތުވެގެން އައިސް އެނބުރި ސަލާމް ގުރުކުރެވެ. އަދި އެހެ އޭނާ ކާތަކެތި ހިފައިގެން އައިސް ތިމަންމެންނަށް ދެއްވައެވެ.

864 وعن أُم هانئ فاختَةَ بِنتِ أبي طَالب رضي الله عَنْهَا قَالت : **أتيت النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَوْمَ الفَتْح وَهُو يَغْتَسِلُ وَفاطِمةُ تَسْتُرهُ بِثَوْبٍ فَسلَّمْتُ .**

وذَكَرَت الحديث . رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސެވުންލެއްވި أُم هانئ فاختَةَ بِنتِ أبي طَالب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހަށް ތިމަންނަ މައްކާ ފަތަޙަ ކުރެވުނު ދުވަހު ދިޔައީމެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު ހުންނެވީ ފެންވަރާލައްވަމުން. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ދަރިކަނބަލުން فاطِمةُ ގެފާނު ހުންނެވީ ފޮތިގަނޑެއް ހިފައިގެން އެކަލޭގެފާނު ނިވާކޮށްގެންނެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ އެކަލޭގެފާނަށް ސަލާމް ގޮވީމެވެ. (އަދި އެކަމަނާ އެ حديثُ މުޅިން ބަޔާން ކުރެއްވިއެވެ.)

865 وعن أسماءَ بنتِ يزيد رضي الله عنها قالت : **مر علينا النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم في نِسْوَةٍ فَسلَّمَ عَلَيْنَا** **. رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديث حسن ، وهذا لفظ أبي داود، و لفظ الترمذي : أن رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مَرَّ في المَسْجِدِ يوْماً وعُصْبَةٌ من النِّسَاءِ قُعُود فألوى بِيَدِهِ بالتَّسليمِ .**

މާތްالله ރުއްސެވުންލެއްވި أُم هانئ فاختَةَ بِنتِ أبي طَالب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންމެން އަންހެނުންގެ ބަޔަކާ ކައިރި ހަމަވެވަޑައިގަތުމުން ސަލާމް ގޮވާލެއްވިއެވެ. رواه أبو داود ، والترمذي ގެ لفظ އެއްގައިވެއެވެ. ދުވަހަކުން رسُولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އެއްދުވަހަކު މިސްކިތުން ވަޑައިގަތެވެ. އެހިނދު އަންހެނުންގެ ބަޔަކު އިށީނދެގެން ތިއްބެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އަތްޕުޅުން އިޝާރާތްކުރައްވާ ސަލާމް ގޮވިއެވެ.

باب تحريم ابتدائنا الكفار بالسلام وكيفية الرد عليهم واستحباب السلام على أهل مجلس فيهم مسلمون وكفار

ކާފިރުންނަށް އިސްވެ ސަލާމްގޮވުން حرامވެގެންވާ ކަމާއި އަދި އެމީހުން ސަލާމް ކޮށްފިނަމަ ޖަވާބު ދޭންވާގޮތާއި އަދި މުސްލިމުންނާއި ކާފިރުން ހަސްރުނިވެރިވާ މަޖްލިސްތަކަށް ސަލާމްގޮވުން މުސްތަހައްބު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

866 وعن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « لاتَبَدَأوا اليَهُودَ ولا النَّصَارى بالسَّلام ، فإذا لَقِيتُم أحدَهُم في طَرِيق فَاضطَرُّوهُ إلى أضيَقِهِ » رواه مسلم .

މާތްاللَّه ރުހްސުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ރިވާއިން ތިރީގައިވާގޮތަށްވެއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން يَهُودي ންނާއި އަދި نصارى ންނަށް ކުރިން ސަލާމް ނުގޮވާށެވެ. ފަހެ އެމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކާއި ތިޔަބައިމީހުންނާއި މަގުމަތީން ބައްދަލުވެއްޖެނަމަ އޭނާ މަގުގެ އެންމެ ހަނިތަނަކަށް ފިއްތާލާށެވެ. ދޫކޮށް ތިޔަބައިމީހުން ކުރިއަރާ ދާށެވެ.

867 وعن أنس رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إذَا سَلَّمَ عَلَيكُم أهلُ الكتاب فَقُولُوا : وعَلَيْكُمْ » متفق عليه.

މާތްاللَّه ރުހްސުންލެއްވި أنس ގެފާނުގެ ރިވާއިން ތިރީގައިވާގޮތަށްވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް أهلُ الكتابން ގެ މީހަކު ސަލާމް ކޮށްފިނަމަ އޭގެ ޖަވާބު وعَلَيْكُمْ ގެ އިބާރާތުން ބުނާށެވެ.

868 وعن أُسامه رضي الله عنه أن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مَرَّ عَلَى مَجْلسٍ فيه أخلاطٌ من المُسلِمِينَ والمُشرِكِين عَبَدَةِ الأوثَانِ واليَهُودِ فَسَلَّمَ عَلَيْهِمْ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم . متفق عليه .

މާތްاللَّه ރުހްސުންލެއްވި أُسامه ގެފާނުގެ ރިވާއިން ތިރީގައިވާގޮތަށްވެއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން ، نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم (އެއްފަހަރަކު) މުސްލިމުންނާއި އަދި މުޝްރިކުންގެ ތެރެއިން ބުދަށް

އަޅުގަނޑުގާ މިހުންނައި އަދި ތަރުދީން ގަސްދުނުވާފައި އެތް މަޖްލިސްއެއްގެ ކައިރިން ވަޑައިގަތުމަ ކުރީ ، نبيٌّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެމިހުންނަށް ސަލާމް ގޮވާލެއްވި.

باب استحباب السلام إذا قام من المجلس

މަޖްލިހުން ތެދުވެގެންދާއިރުގައި (ނުވަތަ) ބައިވެރިންނާއި ވަކިވެގެން ދާއިރުގައި ސަލާމް ކިޔުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

869 وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : إذَا انْتَهَى أحَدُكُم إلى المَجْلسِ فَلْيُسَلِّمْ، فإذَا أرَادَ أنْ يَقُومَ فَلْيُسَلِّمْ ،فَليسْت الأُولى بأَحَقَّ من الآخِرَة» رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديث حسن

މާތްاللَّه ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު މަޖްލިހަކަށް އައިސްފައިވާއިރު ކުރީ ސަލާމް ގޮވާލާށެވެ. ދެން އަނބުރާ ތެދުވެގެން ދިއުމަށް ބޭނުންވާ ކުރީ ސަލާމް ގޮވާލާށެވެ. ކުރީ ފުރަތަމަ ފަހަރު ވަންއިރު ގޮވި ސަލާމް ދެވަނައިރު ކުރި ސަލާމްއަށްވުރެ މާބޮޑަށް ހައްޤުވާނެއެވެ. (އެބަހީ ދެވަނައިރު ކުރާ ސަލާމްގެ މާބޮޑަށް ކުރިޔަށް ވަންއިރު ގޮވި ސަލާމަށް ވުރެ ބޮޑުވާނެއެވެ.)

باب الاستئذان وآدابه

ގެއަށް ވަނުމުގެ ހުއްދައަށް އެދުމާއި އަދި އޭގެ އަދަބުތައް ބަޔާންކޮށްދޭ باب

قال اللَّه تعالى (النور 27): {يا أيها الذين آمنوا لا تدخلوا بيوتاً غير بيوتكم حتى تستأنسوا وتسلموا على أهلها}.

އޭ إيمان ވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ ގޮތުގައި ތިބި އަޅުން ގެތަކަށް
އެގެތަކުގެأهل ވެރިންނަށް ސަލާމް ކިޔާ إذن ހުއްދަނުލާހުށް ވަދެނުގަންނާށެވެ!
އެއީ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހެޔޮވާނޭ ކަމެވެ.

وقال تعالى (النور 59): {وإذا بلغ الأطفال منكم الحلم فليستأذنوا كما استأذن الذين من قبلهم}.

އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ކުޑަކުދިން، بالغ ވުމުގެ عمر އަށް ފޯރައިފިނަމަ، އެކުދިންގެ ކުރިން އިސްވެދިޔަ މީހުން (ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރީގެ މީހުން)إذن ހުއްދަ ގަތްފަދައިން، އެކުދިންވެސް إذن ހުއްދަ ގަންނާހުށިކަމެވެ.

870 وعن أبي موسى الأشعري رضي الله عنه قال: قال رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: « الاستِئْذانُ ثَلاَثٌ، فَإِنْ أُذِنَ لَكَ وَ إلاَّ فَارْجِعِ ، **متفق عليه .**

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو موسى الأشعري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އިސްތިއުޒާން ތިން ގޮތެއްވެ (އަނގަޔިން ހުއްދަ ގަތުމަށް ތިން ފަހަރު ގޮވާލާށެވެ. ފަހެ ހުއްދައެއް ދީފިނަމަ ވަދެވޭނެއެވެ. ނޫނީނަމަ އެނބުރި ދާށެވެ.

871 وعن سهلِ بن سعد رضي الله عنه قال : قال رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم « إنَّمَا جُعِلَ الاستئذانُ منْ أَجْلِ البَصَرَ » **متفق عليه .**

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ سهلِ بن سعد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އިޒްނަ ހުއްދަ ގަތުމަށް އަމުރުކުރެވިފައިވަނީ ލޮލުގެ ސަބަބުންނެވެ.

872 وعن رِبْعِيٍّ بن حِرَاشٍ قال حدَّثّنا رَجُلٌ من بَنِي عَامرٍ أنَّهُ استأذَنَ على النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وهو في بيت فقال : أَألِج ؟ فقال رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم لخادِمِهِ :

«أُخْرُجِ إلى هذا فعَلِّمْهُ الإستئذَانَ فقُل لَهُ قُل : السَّلامُ عَلَيكُم، أأدْخُلُ ؟ » فَسَمِعهُ الرَّجُلُ فقال : السَّلام عَلَيكم ، أأدخُلُ ؟ فَأذن له النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَدَخَلَ . رواه أبو داود بإسناد صحيح .

މާތްاللهރުއްސުންލެއްވި رِبْعِيِّ بن حِراش ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. بَنِي عَامر ގެ ބޭކަލަކު ތިމަންނައަށް ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކާކަށްގޮތުން އޭނާ (އަހަރެން ހަރަކާ) نبيّ ގެ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم ގޭގައި އުޅުއްވަނިކޮށް ވަދެވުމަށް އެދިގެން ގޮވާލިއެވެ. "ތިމަންނަ ގެއަށްވަންނަން ހުއްދަތޯ؟ ފަހެ رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެކަލޭގެފާނުގެ ޚާދިމު ގާތަށް ވިދާޅުވިއެވެ. އެމީހާ ކައިރިއަށް ދޭށެވެ. އޭނާއަށް ހުއްދަ އެދުމުގެ ގޮތް ދަސްކޮށްދޭށެވެ. ފަހެ އޭނާއަށް ދަންނަވާށެވެ. މިހެން السَّلام عَلَيكم ވިދާޅުވާށެވެ. އަދި ތިމަންނަ ވަންނަން ހުއްދަތޯ؟ އަހާށެވެ. ފަހެ އެމީހާ އެވާހަކަ އަޑުއަހައިގެން السَّلام عَلَيكم ގޮވިއެވެ. އަދި ތިމަންނަ ވަންނަން ހުއްދަތޯ؟ އަހާލިއެވެ. އެހިނދު نبيّ ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެމީހާއަށް ހުއްދަ ދެއްވިއެވެ. އެއަށްފަހު އެމީހާ ވަދެގެންދިޔައެވެ.

873 عن كلدة بن الحنبل رضي الله عنه قال: أتيت النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَدَخَلْتُ عَلَيْه ولم أُسلِّم فقال النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «ارْجِ عْ فقُلْ السَّلامُ عَلَيكُم أَأَدْخلُ ؟ » رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديث حسن

މާތްاللهރުއްސުންލެއްވި كلدة بن الحنبل ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ (އަހަރެން ހަރަކާ) نبيّ ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ކައިރިއަށް އައީމެވެ. އަދި ތިމަންނަ އެކަލޭގެފާނުގެ ކައިރިއަށް އެތެރެއަށް ވަނީމެވެ. އަދި ތިމަންނަ ސަލާމް ނުގޮވީމެވެ. ފަހެ نبيّ ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިތާ އަނބުރާ ދޭށެވެ. ދެން السَّلام عَلَيكم ކިޔާފައި ސަލާމް ގޮވާށެވެ. އަދި ބުނާ "ތިމަންނަ ވަންނަންވީތޯ؟" އެއްސެވުމަށް ހުއްދައަށް އަހާށެވެ.

باب بيان أن السنة إذا قيل للمستأذن من أنت أن يقول فلان فيسمي نفسه بما يعرف به من اسم أو كنية وكراهة قوله أنا ونحوها

އިޛްނަ ހޯދުމަށްއެދޭމީހާ ކުރެން ކަލޭގެފާނަކީ ކާކުތޭ، ސުވާލުކުރެވިއްޖެނަމަ ސުންނަތްވެގެންވާގޮތަކީ ތިމާއަކީ ކާކުކަން އެނގޭނޭފަދަގޮތުން ނަންބުނުން ނުވަތަ ކުންޔާ ވަނަމާއި (ތިމަންނާއި) އަޅު ބުނުންކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب** އާއި އަދި ތިމާއި ކާކުކަން އަންގާ ދޫނުކުރާ "އަހަރެން"ގެ ބަސްފުޅު ބުނުން އެފަދަ ބަސްތަކުން ނަހީކުރުމަށް ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

874 عن أنس رضي الله عنه في حديثه المشهور في الإسراء قال : قال رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، « ثُمَّ صَعِدَ بي جبْريلُ إلى السّماء الدُّنيا فاستفتح » فقيل : منْ هذا ؟ قال : جبْريلُ، قِيلَ : وَمَنْ مَعَك ؟ قال : مُحمَّدٌ . ثمَّ صَعِدَ إلى السَّماء الثّانية فاستفتح ، قيل : مَنْ هذا ؟ قال : جبريلُ ، قيل : وَمَنْ مَعَكَ ؟ قال : مُحَمدٌ » والثّالثة والرَّابعة وَسَائرهنَّ وَيُقالُ في باب كل سماء : مَنْ هذا ؟ فَيقُولُ : جبريل **متفق عليه .**

ރަޟިالله ޢަންހު ސުބްޙާނަހޫ أنسގެ ގެންގުޅޭ ރިވާއިން ޝުހުރަތްލިބިފައިވާ الإسراء ގެ ޤިއްޞާގެ ބައިވަރު އަދި މަޝްހޫރު حديث ގައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ." ދެން جبرِيلُ ގެފާނު ވިދާޅުވީ ގެންގޮސް ދުނިޔޭގެ އުޑުން އަރާ ވަޑައިގަތީ. އެއަށްފަހު އުޅޭގެ ދޮރުކޮޅު ހުޅުވުމަށްއެދި ދެންނެވީ އެދި ދޮރުތައްބިއްވިއެވެ. އޭރުން ސުވާލު ދެންނެވުނެވެ. ވިދާޅުވި ކަލޭގެފާނާއެކު ހުރީކާކުތޯ؟ ޖަވާބު ދެއްވިއެވެ؟ جبرِيلُ ގެ ފާނެވެ. ދެން ސުވާލުކުރެވުނެވެ. އަދިވެސް ވިދާޅުވި ކަލޭގެފާނާއެކު ހުރީކާކުތޯ؟ ޖަވާބު ދެއްވިއެވެ. އަ مُحَمد ގެ ފާނެވެ. ދެން އެއަށްފަހު ދެވަނަ އުޑަށް ދެން ވިދާޅުވަނީ ދެން ހަމައެގޮތަށް އުޑުން އަރައިވަޑައިގަތީ. އަދި ކާންވަ ދޮރުތަކުން އުޅޭގެ އެއްސުވާލެވެ. ވިދާޅުވި ކަލޭގެފާނާއެކު ހުރީކާކުތޯ؟ ދެން ޖަވާބު ދެއްވިއެވެ. ވިދާ جبرِيلُ (ގެ ފާނު) އިނދެވެ.

875 وعن أبي ذرِ رضي الله عنه قال: خَرجَتُ لَيْلة من اللّيالي فإذا رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يمشي وحْدَهُ، فجَعلتُ أمشي في ظلِّ القمَر، فالتفت فرآني فقال : « مَنْ هذا ؟ » فقلتُ أبو ذَرٍ، متفق عليه

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو ذر ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާޔަތްކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ: އަހަރެން އެއްރެއަކު ރޭގަނޑު
ބޭރަށް ނިކުމެވީމެވެ. އެހިނދު ފުރަނީ رسولُ اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އެކަނި ހިނގަވަނީއެވެ.
ހިނގަވަމުން ގެންދަވަނީއެވެ. އަހަރެން ހަނދުވަރުގެ ހިޔަނިގައި ހިނގަމުން ދިޔައީމެވެ. ދެން
އަނބުރާލައްވާ ފަހަތަށް ބައްލަވައި ވަޑައިގެން ތިމަން ފެނިވަޑައިގެންނެވެ. އެހިނދު އިރުޝާދުކުރެއްވިއެވެ.
ތިޔައީ ކާކުހެއްޔެވެ؟ ދެން ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. أبو ذر އެވެ.

876 وعن أُمَّ هانئ رضي الله عنها قالت: أتيت النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وهو يغتسل وفاطمةُ تسْتُرُهُ فقال : «مَنْ هذه ، » فقلت : أنا أُم هَانئ . متفق عليه .

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أُم هانئ ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާޔަތްކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން نبيُّ އާ
صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހަށް ދިޔައީމެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު ފެންވަރަނީއެވެ.
އަދި فاطمةُ ކަމަނާ ހަންގުއްޗަކުން ފަރުދާކުރައްވަނީއެވެ. ދެން (ތިމަން
ދެންނެވީމެވެ) އެކަލޭގެފާނު ސަލާމް ދެންނެވީމެވެ. ތިޔައީ ކާކު ކާކުހެއްޔެވެ؟ ދެން ތިމަން
ދެންނެވީމެވެ. ތިމަން އަކީ أُم هاني އެވެ.

877 وعن جابر رضي الله عنه قال : أتَيتُ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فَدَقَقْتُ الباب فقال : « من هذا ؟ » فقلت ، أنا ، فقال : « أنا أنا ؟ » كأنهُ كَرهَهَا ، متفق عليه .

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ جابر ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާޔަތްކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން
(ބޭނުމެއްގައި) نبيُّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އަށް ޒިޔާރަތްކުރީމެވެ. ދެން ތިމަން
ދޮރުމަތީގައި ތަޅައިލީމެވެ. އެހިނދު އިރުޝާދުކުރެއްވިއެވެ. ތިޔައީ ކާކުހެއްޔެވެ؟ ތިމަން
ދެންނެވީމެވެ. އަހަރެންނެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. އަހަރެން އަހަރެންހެއްޔެވެ. ހިތަކު
ނުރުހޭ ގޮތަކަށް އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވި ފަދައިން ހީވެއެވެ.

باب استحباب تشميت العاطس إذا حمد اللَّه تعالى وكراهية تشميته إذا لم يحمد اللَّه تعالى وبيان آداب التشميت والعطاس والتثاؤب

ކިނބިހިއްޖެހީމާ الله އަށް حمدކޮށްފިނަމަ އޭނާގެ ޙައްޤުގައި ދުޢާކުރުން މުސްތަޙައްބު ވެގެންވާކަމާއި، އަދި އޭނާ الله އަށް حمدނުކުރާނަމަ އޭނާއަށް ދުޢާ ނުކުރުން މަކްރޫހުވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި ކިނބިހި އެޅުމުގެ އަދަބުތަކާއި އަދި އާޅުމުގެ އަދަބުތައް ބަޔާންކުރެވޭ باب

878 عن أبي هريرة رضي الله عنه أن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إن الله يُحِبُّ العُطاسَ ويَكْرَهُ التَّثَاؤُبَ ، فإذَا عَطَس أحَدكُم وحمد الله تعالى كانَ حقًّا على كل مسلم سمعهُ أن يقول له يرحمك الله وأما التّثاوب فإنما هو من الشيطان ، ف إذا تثاءب أحدكم فليردُّهُ ما استطاع ، فإن أحدكم إذا تثاءب ضَحِكَ منه الشيطان » رواه البخاري .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هريرة، نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. އަހަރެމެންގެ ރަސޫލާ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ކިނބިހި އެޅުމަށް ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި އާޅުމަށް ނުރުހިވޮޑިގެންވެއެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ކިނބިހި އަޅައި الله އަށް حمد ކޮށްފިއްޔާ އެ އަޑުއިވުނު ކޮންމެ މުސްލިމަކު ޔަރްޙަމުކަލްލާހު ކިޔުން ޙައްޤު ވެގެންވެއެވެ. އަދި އާޅުމަކީ ފަހެ شيطان ގެ ކިބައިން ކަމެކެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އާޅައިފިނަމަ ކުޅަދާނަވާ ވަރަކުން އެ ހިފަހައްޓާށެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އާޅާއިރު ހިނގާ shaitanދާ شيطان ހިނގަނެއެވެ.

879 وعنه عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إذا عطس أحدكم فليقل : الحمد لله ، وليقل له أخوه أو صاحبه : يرحمك الله ، فإذا قال له : يرحمك الله فليقل : يهديكم الله ويصلح بالكم » رواه البخاري .

އަދި އެ صحابى (އެބޭފުޅާ ރަޟިﷲޢަންހުންނެވި أبو هريرة، نبيއާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم)ގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކަށް ކިނބިހި އަރައިފިއްޔާ ފަހެ الحمد لله ކިޔާށެވެ. އަދި އޭނާގެ ބޭބެ ނުވަތަ އެކުވެރިޔާ يرحمك الله ކިޔާށެވެ. އަދި އޭނާ يرحمك الله ކިޔުމުން ފަހެ އޭނާ ބޭބެއަށް ކިޔަމުން އޭނާ މިހެން يهديكم الله ويصلح بالكم ކިޔާށެވެ.

880 وعن أبي موسى رضي الله عنه قال : سمعت رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقولُ « إذا عَطَس أحدُكُم فحمد الله فشمتوه ، فإنْ لم يحمد الله فلا تُشمتوه » رواه مسلم .

ރަޟިﷲ ޢަންހުންނެވި أبو موسى ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް މިހެން އަޑުއިވުނީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކަށް ކިނބިހި އަރައިގެން ފަހެ اللهއަށް حمد ކޮށްފިނަމަ އޭނާއަށް ކިޔައިދީ يرحمك الله ކިޔާށެވެ. އަދި އޭނާ الله އަށް حمد ނުކޮށްފިނަމަ އޭނާއަށް ރަޙްމަތުގެ دعاء ނުކުރާށެވެ.

881 وعن أنس رضي الله عنه قال : عطس رجلان عند النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فشمت أحدهما ولم يشمت الآخر ، فقال الذي لم يشمته : عطس فُلانٌ فَشَمَّتَهُ وَعطستُ فَلَم تُشمَتني ؟ فقال : « هذا حمد الله ، وإنَك لم تحمد الله » . متفق عليه .

ރަޟިﷲޢަންހުންނެވި أنسގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އެއްފަހަރަކު ދެމީހަކަށް رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ހަޟްރަތުގައި ކިނބިހި އެރިއެވެ. ފަހެ އެދެމީހުންގެ ތެރެއިން އެކަކަށް ކިޔައިދެއްވުމަށް يرحمك الله ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި އަނެކަކަށް ކިޔައިނުދެއްވެއެވެ. ފަހެ ކިޔައިނުދެއްވި މީހާ ދަންނަވައިފިއެވެ. އަހަރެންނަށް ކިޔައިނުދެއްވީ ކީއްވެގެންތޯ އެވެ. އެހެން މީހާއަށް يرحمك الله ކިޔައިދެއްވިއިރު އަހަރެންނަށް ނުކިޔައިދެއްވީ ކީއްވެގެންތޯ އެވެ. ނަބިއްޔާ ދެންނެވިއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެމީހާ (ކިނބިހި އެރުމުން) اللهއަށް حمد ކުރިއެވެ. އަދި ތިބާ (ކިނބިހި އެރުމުން) اللهއަށް حمد ނުކުރީއެވެ.

882 وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : كان رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم إذَا عَطَسَ وَضَعَ يَدَهُ أَوْ ثَوبَهُ عَلَى فيهِ وَخفَضَ أَوْ غَضَّ بَها صَوْتَهُ. شك الراوي رواه أبو داود ، والترمذي وقال حديث حسن صحيح .

މާތްالله ރުއްސުން ލެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ކިނބިހި އަރުއްވާއިރު އަނގަމަތީގައި އަތް ނުވަތަ ފޭރާން އަޅުއްވައެވެ. އަދި އަޑު ދަށްކުރައްވައެވެ. (މި حديث ގައި އަކުރުތަކުން ވިދާޅުވެފައިވާ حفض ގެ لفظ ނުވަތަ غض ގެ لفظ ކަމުގައި لفظ އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވި ރާވީ އެނގޭގޮތަށް ނޭނގޭކަމެވެ.)

883 وعن أبي موسى رضي الله عنه قال: « كان الْيَهُودُ يَتَعَاطسُونَ عِنْدَ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَرْجُونَ أَنْ يَقولَ لهمْ يَرْحَمُكُم الله ، فيقولُ : يَهدْيكمُ الله ويُصلحُ بالكم » رواه أبو داود، والترمذي وقال حديث حسن صحيح .

މާތްالله ރުއްސުން ލެއްވި أبو موسى ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ޔަހޫދީން ބައެއްމީހުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ޙަޟްރަތުގައި ކިނބިހިއަރުވައި يرحمك الله ގެ دعاء ކިޔުއްވާނެކަމަށް އުއްމީދުކޮށް ކިނބިހިއަރުވައެވެ. ފަހެ ނަބިއްޔާ ވަނީ ދެންވެސް يَهدْيكمُ الله ويُصلحُ بالكم މިހެން ވިދާޅުވެއެވެ. މާނައީ:- މާތްالله ތިޔަބައިމީހުންނަށް ތެދުމަގު ދައްކަވައިދެއްވާށި. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ހާލު ރަނގަޅުކޮށްދެއްވާށި.

884 وعن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه قال : قال رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : إذَا تَثَاءَبَ أَحَدُكُمْ فَلْيُمسكْ بَيده على فيه فإنَّ الشيطان يدْخل» رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސުން ލެއްވި أبو سعيد الخدري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އޮހޮޅިއްޖެނަމަ އަނގަމަތީގައި އަތް އަޅާށެވެ. އެހެނީ ފަހެ شيطان އެތެރެ ވަނީއެވެ.

باب استحباب المصافحة عند اللقاء وبشاشة الوجه وتقبيل يد الرجل الصالح

وتقبيل ولده شفقة ومعانقة القادم من سفر وكراهية الانحناء

ބައްދަލުވާހިނދު އަތާ އަތްޖެހެއްސުމާއި ސަލާމްކުރުމުގައި މުސްތަޙައްބު ވާގޮތާ ކަމާއި، އަދި ޞާލިޙު މީހާއެއްގެ ބައްދަލުވުމާއި، އަދި ސަލާމު އަރުވާލުމުގެ އަތަށް ބޮސް ދިނުމާއި، ދަރިންނަށް އޯގާތެރިވުމުގެ ގޮތުން ބޮސްދިނުމާއި، ދަތުރުން އައިސްފައި އެންނަމީހާއާއި ކޮންޖެހިލުމާ ޖެއްސުމާ ސަލާމް ކުރުމާއި، މިކަންތައްތަކަކީ **مستحب** ވާގޮތާއި އަދި ސަލާމްކުރާ ހިނދު ގުދުވުން މަކުރޫހު ވާގޮތުން ބަޔާންވާގޮތް **باب**

885 عن أبي الخطاب قتادة قال : قلُت لأنس : أكَانتِ المُصافَحةُ في أصحْابِ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم؟ قال : نَعَمْ **. رواه البخاري .**

أبو الخطاب قتادة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ أنس ގެ ގާތުން ސުވާލު އެއްސެވީމެވެ. އަތާއި އަތްޖެހެއްސުމުގެ ސުންނަތް އާދަ رسُولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ أصحاب ންގެ މެދުގައި ހުރި އާދައެއްތޯ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. އާނއެކެވެ.

886 وعن أنس رضي الله عنه قال : لَمَّا جَاءَ أهْلُ اليَمنِ قال رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « قَدْ جَاءكَمْ أهلُ الْيَمَنِ ، وَهُمْ أولُ مَنْ جَاءَ بالمُصَافَحَة » **رواه أبو داود بإسناد صحيح .**

މިވެސް اللَّه ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ أنس ގެ ފަރާތުން ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އެއްފަހަރަކު يمن ކަރައިގެ ބައިވެރިން ވަޑައިގެންފުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ގާތަށް يمن ކަރައިގެ ބައިވެރިން އައިސްފިއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންނީ އެންމެ ފުރަތަމަ އަތާއި އަތްޖެހެއްސުމުގެ ސުންނަތް އުފެއްދި މީހުންނެވެ.

887 وعن البراء رضي الله عنه قال : قال رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « ما مِنْ مُسْلِمْين يَلْتَقِيَانِ فَيَتَصافَحَانِ إلا غُفر لَهما قبل أن يفترقا » **رواه أبو داود .**

ރަޟިﷲޢަންހު ސަޙާބީކަލުމެން البراء ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެ މުސްލިމުން ބައްދަލުވެ އަތާއި އަތްޖެހުމުން ސަލާމްކުރުމުގެ ކުރިން އެދެމީހުންގެ ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއެވެ.

888 وعن أنس رضي الله عنه قال : قال رجل : يا رسول الله ، الرَّجُلُ مِنَّا يَلْقَى أخَاهُ أوْ صَدِيقَهُ أيَنْحني لَهُ ؟ قال : « لا » قال : أفَيَلتزمه ويقبله ؟ قال : « لا » قال : فيَأْخُذُ بِيَدِه وَيُصَافِحُهُ ؟ قال : « نَعَمَ » رواه الترمذي وقال : حديث حسن .

ރަޟި اللّه ޢަންހު ސަޙާބީކަލުމެން أنسٍ ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. ބޭކަލަކު ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންމެންގެ ތެރެއިން މީހަކު އޭނާގެ އަޚާއާއި ނުވަތަ އެކުވެރިޔާއާއި ބައްދަލުވާނަމަ އޭނާއަށް ބޯލަނބާލުން ހުއްދަވާނެތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނޫނެކެވެ. ދަންނަވައިފިއެވެ. ދެން އޭނާ ބައްދަލުކޮށް އަދި ބޮސްދިނުން ހުއްދަވާނެތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނޫނެކެވެ. ދެން ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭނާގެ އަތުގައި ހިފުމާއި އަތްޖެހުން ހުއްދަވާނެތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އާނއެކެވެ. ތިރުމިޛީ ރިވާކުރެއްވިއެވެ.

889 وعن صفْوان بن عَسَّال رضي الله عنه قال : قال يَهُودي لِصاحبه اذْهب بنا إلى هذا النبي فأتيا رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم فسَأَلاه عن تسعْ آيات بَينات فذَكرَ الْحَديث إلى قَوْله : فقَبَّلا يَدَهُ ورِجْلَهُ وقالا : نَشْهَدُ أنَّكَ نبي . رواه الترمذي وغيره بأسانيد صحيحة.

ރަޟި اللَّه ޢަންހު ސަޙާބީކަލުމެން صفْوان بن عَسَّال ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. ޔަހޫދީއަކު އޭނާގެ އެކުވެރިޔާއަށް ބުންޏެވެ. ތިމަންނާ ގެންގޮސް އެ ނަބިއްޔާގެ ގާތަށް ހިނގާށެވެ. ދެން އެދެމީހުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ހަޟްރަތަށް އައެވެ. ދެން އެދެމީހުން ނުވަ އާޔަތްތަކާ ބެހޭގޮތުން سوال ކުރިއިރު ބަޔާންކުރެއްވުމުން ... حديث ބަޔާންކުރައްވައިފިއެވެ. ދެން އެދެމީހުން ރަސޫލާގެ އަތާއި ފައިގައި ބޮސްދީފިއެވެ. އަދި އެދެމީހުން ބުންޏެވެ. ތިބާއީ ނަބިއްޔެކެވެ. ތިރުމިޛީ ރިވާކުރެއްވިއެވެ.

ދަންނަވައެވެ. ޔަހޫދީން ދެމީހަކީ އަމުރުކުރެއްވުމާ ދިމާލަށް ހިނގާނެ ކަމަށް ބުނެވެ. އެގޮތުން

ނުވަ ކަންތައްކަމާ ޔަހޫދީންނަށް މުސްލިމުން ޝާހިދުވާ ކަންތައްތަކެވެ. އަދި (ދިރާސާކުރެއްވުމަށް)

ވަނީ ކަމަކީ ހަމައެކަނި ޔަހޫދީންނަށް ހާއްސަވެގެންވާކަމެކެވެ. މުސްލިމުންނާއި ޔަހޫދީންނާއި

ދެމެދު ޝާހިދުވާ ކަންތައްތަކަކީ (އެކަށް) الله އަށް ޝަރީކު ނުކުރުން(ދެއް)

ވަކިކުރުން ނުހުރުން (ތިނެއް) ޙައްޤުވެގެން ނޫނީ މީހުން ނުމެރުން

(ހަތަރެއް) ދަރިފުޅުން ނުމެރުން (ފަހެއް) ސިޙުރު ނުހެދުން (ހައެއް) ރިބާ ނުކެއުން (ހަތެއް)

قذف ނުކުރުން (ނުވައެއް) ހަނގުރާމަ ދުވަހު ފިލައިނުގަތުން ކަމަށް ނިސްބަތްވާ ކަންތައް. އަދި

ޔަހޫދީންނަށް ޚާއްސަ ވާހަކަތައް ހުރިކަމަށް ބޭނުންކުރުމަށް ސުންނަތުގައި ބަޔާންކޮށްދީފައެވެ.

890 وعن ابن عمر رضي الله عنهما قصة قال فيها : فَدَنَوْنا من النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فقبَّلْنا يده . رواه أبو داود .

މާތް اللّه އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبدِ اللّه بن عمر بنގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.

އަހުރެމެންނަކީ ހަނގުރާމައިން ފިލައިގެން ދިޔައީމެވެ. ފަހެ ތިމަންމެން نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އާއި ގާތަށް

ދިޔައީމެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ އަތްޕުޅަށް ތިމަންމެން ބޮސްދިނީމެވެ.

891وعن عائشة رضي الله عنها قالت : قَدم : زَيْدُ بُن حَارثة المدينة ورسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم في بَيْتي فأتَاهُ فَقَرَعَ الباب. فَقَام إليهْ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَجُرُّ ثوْبَهُ فاعتنقه وقبله » رواه الترمذي وقال : حديث حسن .

މާތްاللّهރުހިވޮޑިގެންވާ عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.އެކަލޭގެ

ވިދާޅުވިއެވެ.(އެއްފަހަރަކު) زَيْدُ بُن حَارثة مدينة އަށް ވަޑައިގަތެވެ. އޭރުގައި رسُولُ اللّه

صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ހުންނެވީ ތިމަންނާގެ ގޭގައެވެ. ފަހެ އެ صحابى ވަޑައިގެން ދޮރުގައި

ޖަހާލެއްވިއެވެ. ފަހެ نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެ صحابى އަށް ޖަހައި ނިކުމެވަޑައިގަތެވެ.

އަދި އެނގޭ ހެދުމުގައި ހިފާލާ ގޮތަށް ދުރުކުރައްވާ އެއްކޮޅު ކަނުގައި ކަނޑުވައި

ސޯލާފެ ކަށަވެރިވެއެވެ. އަދި ބޮސްދެއްވިއެވެ.

892 وعن أبي ذرْ رضي الله عنه قال : قال لي رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم «لاتَحقِرَنَّ مِنَ المعْرُوف شَيْئاً وَلَو أن تلقى أخاك بوجه طليق » رواه مسلم .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو ذرْ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ވިދާޅުވިއެވެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ ހެޔޮ ކަންތަކުގެ ތެރެއިން އެއްވެސް ކަމެއް ކުޑަކޮށްގެން ނުދެކޭށެވެ. އަދި އެއީ ތިބާގެ އަޚާއާ ހިނިތުންވެލައިގެން އެކު ބައްދަލުކުރުން ކަމުގައި ވިޔަސްމެއެވެ.

893 وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : قبَّل النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم الحسن بن على رضي الله عنهما ، فقال ، الأقْرَعُ بن حَابس : إنَّ لي عَشَرَةً مِنَ الْوَلَد ماقَبَّلتُ مِنهُمْ أحَدَاَ . فقال رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم . « مَنْ لايَرْحَمْ لا يُرْحَمْ ، َ» متفق عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم (މާތް اللّه އެދެބޭކަލުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ)حسن ގެ ފާނަށް حسينގެ ފާނަށް ބޮސް ދެއްވިއެވެ. އެވަގުތު އެތަނުގައި الأقْرَعُ بن حَابس ހުންނެވިއެވެ. ދެން ބުނެފިއެވެ. އަހަރެންނަށް ދިހަ ކުދިން ވެއެވެ. (އެކުދިންގެ) ތެރެއިން އެއްވެސް ކުއްޖަކަށް ބޮސް ނުދެމެވެ. ދެން نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.މީހުންނަށް ރަޙްމަތްނުލާ މީހާއަށް ރަޙްމަތް ނުލެވޭނެއެވެ.

كتاب عيادة المريض ، وتشييع الميت ، والصلاة عليه، وحضور دفنه ، والمكث عند قبره بعد دفنه

ބަލިމީހުން ޒިޔާރަތްކުރުމާއި، އަދި ޖަނާޒާގެ ފަހަތުން ދިއުމާއި، އަދި މައްޔިތާގެ މައްޗަށް ނަމާދުކުރުމާއި، އަދި މައްޔިތާ ވަޅުލުމުގައި ބައިވެރިވުމާއި، އަދި މައްޔިތާ ވަޅުލުމަށްފަހު ގަބުރު ކައިރީގައި ހުރުމާ ބެހޭ ބާބު

894 عن البَراء بن عازب رضي الله عنهما قال : أَمَرَنَا رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بِعيَادةٍ المَريض ، واتِّباع الجنازة ، وتشميت العاطس، وإبرار المقسم ونصر المظلوم ، وإجابة الداعي ، وإفشاء السلام . متفق عليه .

މާތް اللّه އެކަލޭގެފާނަށް ރުހިވޮޑިގެންނެވި البَراء بن عازب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންމެންނަށް ބަލިމީހުންނަށް ޒިޔާރަތްކުރުމަށާއި ޖަނާޒާގެ ފަހަތުން ދިއުމަށާއި ކިނބޫހިއްވާމީހާއަށް ދުޢާކުރުމަށާއި ހުވައި ފުއްދަވައިދިނުމަށާއި އަނިޔާ ލިބޭމީހާ މީހާއަށް ނަޞްރުދިނުމަށާއި ދަޢުވަތުދޭ މީހާއަށް ޖަވާބުދިނުމަށާއި ސަލާމް ފެތުރުމަށް އަމުރު ކުރެއްވިއެވެ.

895 وعن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « حَقُّ الْمُسلِمِ عَلَى الْمُسلِمِ خَمْسٌ ، رَدُّ السَّلام. وَعِيادَةُ المَريض ، وَاتباعُ الجنائز ، وإجابة الدَّعوة . وتشميت العاطس» متفق عليه .

މާތްاللّه ރުހިވޮޑިގެންނެވި أبو هريرةގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއް މުސްލިމަކު އަނެއް މުސްލިމުގެ މައްޗަށް އޮންނަ ފަސް حقއެއް ވެއެވެ. އެއީ ސަލާމްގެ ޖަވާބު ދިނުމާއި ބަލިމީހުން ޒިޔާރަތް ކުރުމާއި ޖަނާޒާގެ ފަހަތުން ދިއުމާއި ދަޢުވަތުދޭ މީހާގެ ދަޢުވަތު ޤަބޫލުކުރުމާއި ކިނބޫހިއްވާ މީހާއަށް ޖަވާބު ދިނުމެވެ.

896 وعنه قال قال رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : إنَّ الله عزَّ وجل يقُولُ يَوْمَ القيَامَة : « يَا ابْنَ آدَمَ مَرِضْتُ فَلَم تَعُدْني ، قال : ياربِّ كَيْفَ أعُودُكَ وأَنْتَ رَبُّ العَالَمين ؟ قال : أمَا عَلْمتَ أنَّ عَبْدي فُلَاناً مَرِضَ فَلَمْ تَعُدْهُ ، أمَا عَلمتَ أنَّك لو عُدْته لوجدتني عنده ؟ يا ابن آدم اطعمتك فلم تطعمني ، قال : يا رب كيف أطعمك وأنت رب العالمين ، قال : أما علمت أنه استطعمك عبدي فلان فلم تطعمه أما علمت أنك لو أطعمته لوجدت ذلك عندي ؟ يا ابن آدم استسقيتك فلم تسقني ، قال : يارب كيف اسقيك وأنت رب العالمين ؟ قال : استسقاك عبدي فلان فلم تسقه ، أما علمت أنك لو سقيته لو جدت ذلك عندي ؟ » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابى (އެބަހީ ރަޟިﷲ ޢަންހު ރުހިވޮޑިގެންވި أبو هريرة)ގެ ރިވާޔަތެން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ، قِيَامة ދުވަހު وحى ކުރައްވާނެއެވެ. އޭ آدمގެ ދަރިކަލުންނޭވެ. ތިމަން އިލާހު ބަލި ވީއެވެ. ނަމަވެސް ތިބާ ތިމަން އިލާހަށް ޒިޔާރަތް ނުކުރީއެވެ. އޭނާ ދަންނަވާނެއެވެ. އޭ ރައްބުލް ޢާލަމީންގެ އިލާހެވެ. އިބަ އިލާހަށް ތިމަން ޒިޔާރަތް ކުރާނީ ކިހިނެއްހެއްޔެވެ؟ وحى ކުރައްވާނެއެވެ. ތިމަން އިލާހުގެ އަޅާ އިބަ އިލާހުގެ ފުރުޞަތެއް ނުދިނީތީ ބަލިވި ކަން ނޭނގުނީހެއްޔެވެ؟ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން އިލާހުގެ އަޅާ ބަލިވި ވަގުތު ތިބާ ޒިޔާރަތް ކުރިނަމަ ތިބާއަށް އެތާނގައި ތިމަން އިލާހު ހުރިކަން ލިބުނީސް ހެއްޔެވެ؟ އޭ އާދަމްގެ ދަރިކަލުންނޭވެ. ތިމަން އިލާހު ތިބާ ކައިރީގައި ކާއެއްޗެއް އެދުނީމެވެ. ނަމަވެސް ތިބާ ތިމަން އިލާހަށް ކާއެއްޗެއް ނުދިނީއެވެ. އޭނާ ދަންނަވާނެއެވެ. އޭ ރައްބުލް ޢާލަމީންގެ އިލާހެވެ. އިބަ އިލާހަށް ތިމަން ކާން ދޭނީ ކިހިނެއްހެއްޔެވެ؟ وحى ކުރައްވާނެއެވެ. ތިމަން އިލާހުގެ އަޅާ އިބަ ކައިރީގައި ކާއެއްޗެއް އެދުނުކަން ނޭނގުނީހެއްޔެވެ؟ ހަމަކަށަވަރުން އިބަ އޭނާއަށް ކާއެއްޗެއް ދިނިނަމަ، އެ ތިމަން އިލާހު ހުރިކަން ލިބުނީސް ހެއްޔެވެ؟ އޭ آدم ގެ ދަރިކަލުންނޭވެ. ތިމަން އިލާހު ތިބާ ކައިރީގައި ބޯން އެދުނީމެވެ. ނަމަވެސް ތިބާ ތިމަން އިލާހަށް ބޯން ނުދިނީއެވެ. އޭނާ ދަންނަވާނެއެވެ. އޭ ރައްބުލް ޢާލަމީންގެ އިލާހެވެ. އިބަ އިލާހަށް ތިމަން ބޯން ދޭނީ ކިހިނެއްހެއްޔެވެ؟ وحى ކުރައްވާނެއެވެ. ތިމަން އިލާހުގެ އަޅާ އިބަ ކައިރީގައި ބޯން އެދުނެވެ. ނަމަވެސް އިބަ އޭނާއަށް ބޯން ނުދިނީއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އިބަ އޭނާއަށް ބޯން ދިނިނަމަ އިބަ އެތާނގައި ތިމަން އިލާހު ހުރިކަން ލިބުނީސް ހެއްޔެވެ؟

897 وعن أبي موسى رضي الله عنه قال : قالَ رسولُ اللهِ ، صلى الله عليه وسلم: ((عُودُوا المَرِيضَ ، وَأَطْعِمُوا الجَائعَ، وفَكُّوا العَانِي)) رواه البخاري .

ރަޟިاللَّه ޢަންހު ރިވާކުރެއްވި أبو موسى ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ބިޔަބަލިމީހުން ބަލިމީހުންނަށް ޒިޔާރަތް ކުރާށެވެ. އަދި ބިޔަބަލިމީހުން ބަނޑުހައި ހުންނަ ޤައިދީއާ މީހުންނަށް ކާންދޭށެވެ. އަދި ބިޔަބަލިމީހުން (ކައިދީ ސަލާމަތްވުމަށް) ހައްދަވާފައިވާ މީހުން ދޫކޮށްލާށެވެ.

((العَاني)): الأسِيرُ.

898 وعن ثوبان رضي الله عنه عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « إنَّ المسلم إذا عاد أخاه المسلم لم يزل في خُرْفَةِ الجنة حتى يرجع » قيل : يا رسول الله وما خُرْفَةُ الجنة ؟ قال : « جَنَاها » رواه مسلم . « جَنَاها » : أي واجتني من الثمر .

ރަޟިاللَّه ޢަންހު ރިވާކުރެއްވި ثوبان ،نبيއާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައިފިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން حديث ކުރެއްވިއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން ބަލިމީހަކު ބަލާ މުސްލިމަކީ އަޚާއަށް ޒިޔާރަތް ކުރަން ދިޔަ މީހެއް ނަމަ ސުވަރުގެ ބަގީޗާގެ މޭވާތަކުގެ ތެރޭގައި އޭނާ ވެއެވެ. ދެން ސުވާލު ކުރެވުނެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. خُرْفَةُ الجنة ގެ މާނަ ކޮބައިތޯ؟ ކަމެއްވެއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ.އެއީ މޭވާ ސުވަރުގެ މޭވާ އެވެ.

899 وعن على رضي الله عنه قال : سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول : ما من مسلم يعود مسلماً غدوة إلا صلى عليه سبعون ألف ملك حتى يمسي ، وإن عاده عشيةً إلا صلى عليه سبعون ألف ملكٍ حتى يصبح ، وكان له خريف في الجنة » رواه الترمِذِي وقال : حديث حسن .

ރަޟިاللَّه ޢަންހު ރިވާކުރެއްވި على ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން حديث ކުރެއްވިއެވެ.މުސްލިމަކު އެހެން މުސްލިމަކު ބަލާ ހެނދުނު ގޮސްފިނަމަ ހަވީރު ނުވާހާ ހިނދަކު ހަތްދިހަހާސް މަލާއިކަތުން އޭނާއަށް ރަޙްމަތް ދުޢާކުރެއެވެ. އަދި ހަވީރު ބަލާގޮސްފިނަމަ ދުޢާކުރައްވަމުން ގެންދަވާނެއެވެ. އަދި ހެނދުނުވުމާއި ހަތްދިހަހާސް މަލާއިކަތުން

އުއްމީދުކުރަނީ رحمة ލިބުމަށް އަދި ހެޔޮ ދުޢާކުރުމަށް ގޮވާލައިގެން دعاءކުރުމަށެވެ.
ގެންދިޔައީ. އަދި އުއްމީދުކުރަނީ ސަވާބުގެ ހިއްސާ ލިބުމަށެވެ. (ﷲ) ތަޢާލާ ބަލައި ވިދާ.

« **الخرِيفُ** » : **التَّمْرُ المَخرُوفُ ، أَي : المُجتَنَي .**

900 وعن أَنسٍ ، رضي اللَّهُ عنه ، قال : كانَ غُلامٌ يَهُودِيٌّ يَخْدُم النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فمرِضَ فأَتَاهُ النَّبِيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يعُودهُ ، فقَعَدَ عِنْدَ رأْسِهِ فقالَ لَهُ : « أَسْلِمْ » فنَظَرَ إِلى أَبِيهِ وهُو عِنْدَهُ؟ فقال : أَطِعْ أَبا الْقاسِمِ ، فأَسْلَم ، فَخرَجَ النَّبِيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، وَهُوَ يقولُ : « الحَمْدُ للَّهِ الَّذي أَنْقذهُ مِنَ النَّارِ » . رواه البخاري .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ވިދާޅުވި أَنس ގެފާނު ރިވާކުރެއްވި ޙަދީޘްގައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيﷺ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ޚިދުމަތްކުރި ޔަހޫދީ ދަރިއަކު ބަލިވިއެވެ. އެކުއްޖާ ޒިޔާރަތްކުރެއްވުމަށް ނަބިއްޔާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އެކުއްޖާގެ ބޮލުގެ ކައިރީގައި ވަޑައިގެން ވިދާޅުވިއެވެ. (އިސްލާމްވޭ) ކުއްޖާ ބައްޕައާ ކައިރީގައި ހުރިބައްޕަ ކައިރިއަށް ބަލައިލިއެވެ. އެކުއްޖާ ބައްޕަ ވިދާޅުވިއެވެ. އަބުލްޤާސިމް ގެ ބަސް އަހާ. އެކުއްޖާ އިސްލާމްވިއެވެ. ދެން ނަބިއްޔާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ނިކުމެވަޑައިގަތީ ވިދާޅުވަމުން. الحَمْدُ للَّهِ الَّذي أَنْقذهُ مِنَ النَّارِ ބުނެއެވެ:- އެކުއްޖާ ނަރަކައިން ސަލާމަތްކޮށްދެއްވި ﷲ ތަޢާލާއަށް حمدޝުކުރު حقވާނެއެވެ. އެއީ އެކުއްޖާ ނަރަކައިން ސަލާމަތްވެގެން
މުސްލިމަކަށް ވިގޮތެވެ.

باب ما يدعى به للمريض

ބަލިމީހާއަށްޓަކައި ދުޢާ ކުރަންވީގޮތް ބަޔާންކޮށްދޭބާބު باب

901 عن عائشة ، رضي اللَّه عنها ، أَن النَّبِيَّ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كَانَ إِذا اشْتكى الإِنْسانُ الشَّيءَ مِنْهُ، أَوْ كَانَتْ بِهِ قَرْحةٌ أَوْ جُرْحٌ ، قال النَّبِيُّ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، بأُصْبُعِهِ هكذا ، ووضع سُفْيانُ بْنُ عُيينَة الرَّاوي سبابتَهُ بِالأَرْضِ ثُمَّ رَفَعَهَا وقال : بِسْمِ اللَّهِ ، تُربَةُ أَرْضِنا ، بِرِيقَةِ بَعْضنَا ، يُشْفَى بِهِ سَقِيمُنَا ، بِإِذْنِ رَبِّنَا » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވެވޑިގެންވާ **عائشة** ގެފާނުގެ ރިވާޔަތް ދަންނަވާލަމެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم މީހަކަށް ބަލިޖެހިއްޖެއްޔާ ނުވަތަ ފޮޅެއް ނުވަތަ ޒަޚަމެއް ޖެހިއްޖެއްޔާ އެކަލޭގެފާނުގެ އިނގިލިން މިގޮތަށް ހައްދަވާފައި دعاء ކިޔުއްވައެވެ. އަދި ރާވީ سُفْيانُ بْنُ عُيينَة އޭނާގެ ޝަހާދަތް އިނގިލި ބިމުގައި ޖެއްސުމަށްފަހު ނަންގަވައިފިއެވެ. އަދި دعاءގައި ވިދާޅުވިއެވެ. އޭގައިވަނީ بِسْمِ اللهِ ، تُربَةُ أَرْضِنا ، بِرِيقَةِ بَعْضنَا ، يُشْفَى بِهِ سَقِيمُنَا ، بِإِذْنِ رَبِّنَا މާނައީ:- اللهގެ އިސްމުފުޅުން ބިމުގެ ވެއްޓާއި ކަރުން އަޅުގަނޑުމެންގެ އަޅުގަނޑުމެންގެ ބިމުގެ ވެއްޓާއި އަދި އަޅުގަނޑުމެންގެ ބައެއްމީހުންގެ ކުޅު (ތުއްތުރު) އެކުލެވުނު ބަލިކަމާއި އަޅުގަނޑުމެން اللهގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ ހުއްދައިން ޝިފާލިބިގެން ފަސޭހަވެއެވެ.

902 وعنها أَن النبيَّ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كَانَ يعُودُ بَعْضَ أَهْلِهِ يَمْسَحُ بيدِهِ اليُمْنى ويقولُ : « اللَّهُمَّ ربَّ النَّاسِ ، أَذْهِب الْبَأسَ ، واشْفِ ، أَنْتَ الشَّافي لا شِفَاءَ إِلاَّ شِفَاؤُكَ ، شِفاءً لا يُغَادِرُ سقَماً » متفقٌ عليه .

އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ (އެބަހީ މާތްالله ރުހިވެވޑިގެންވާ عائشة ގެފާނު)ގެ ރިވާޔަތް ދަންނަވާލަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެކަލޭގެފާނުގެ ބައެއް އަހުލުވެރިންނަށް ބަލަހައްޓަވަން ޒިޔާރަތް ކުރައްވާއިރު ކަނާއަތުފުޅުން ފިރުމައިވަނީ دعاءކުރައްވައެވެ. اللَّهُمَّ ربَّ النَّاسِ ، أَذْهِب الْبَأسَ ، واشْفِ ، أَنْتَ الشَّافي لا شِفَاءَ إِلاَّ شِفَاؤُكَ ، شِفاءً لا يُغَادِرُ سقَماً މާނައީ:- އޭ ހުރިހާ މީސްތަކުންގެ ރަސްކަލާނގެ! ބަލި ފިލުއްވާނދޭވެ! އޭ ޝިފާދެއްވާ ރަސްކަލާނގެ! ތިބާގެ ޝިފާ ނޫނީ ޝިފާއެއް ނުވެއެވެ!

ބަލިން شفاء ދެއްވާށެވެ! شفاء ދެއްވާ ފަރާތަކީ އިބަ އިލާހެވެ. އިބަ އިލާހުގެ شفاء އިން ފިޔަވައި ބައްޔަކުން شفاء އެއް ނުލިބޭ. އެ شفاء އަކީ ފަހު ބަލިއެއް ދޫކޮށްނުލާފަދަ شفاء އެއް ދެއްވާށެވެ.

903 وعن أَنسٍ رضي اللَّه عنه أَنه قال لِثابتٍ رحمه اللَّه : **أَلا أَرْقِيكَ بِرُقْيَةِ رسولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ؟ قال : بلَى . قال : اللَّهُمَّ رَبَّ النَّاسِ ، مُذْهِبَ البَأسِ ، اشْفِ أَنتَ الشَّافي ، لا شافي إِلاَّ أَنْتَ ، شِفاءً لا يُغادِر سقَماً** . رواه البخاري .

މާތްاللَّه ރުހިވޮޑިގެންވާ أَنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ރަޙުމަތްލައްވާން އެ صحابى މާތް الله ރަޙުމަތްލެއްވި ثابت ގެ ކުރިމަތުން ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ކުރެއްވި ރުޤްޔާއަކުން ކަލޭގެފާނަށް ރުޤްޔާ ކިޔައިދީމާހޭ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. އާދޭހެވެ. ދެންނެވުމުން أَنس ގެފާނު (އެ ކަލޭގެފާނަށް ރުޤްޔާ ކިޔައިދެއްވުމުގައި) ވިދާޅުވިއެވެ. اللَّهُمَّ رَبَّ النَّاسِ ، مُذْهِبَ البَأسِ ، اشْفِ أَنت الشَّافي ، لا شافي إِلاَّ أَنْتَ ، شِفاءً لا يُغادِر سقَماً މާނައީ:- އޭ ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ ރަސްކަލާނގެ! މީސްތަކުންގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ! ބަލިތައް ފިލުއްވަވާ ރަސްކަލާނގެ! ބަލިން شفاء ދެއްވާށެވެ. شفاء ދެއްވާ ފަރާތަކީ އިބަ އިލާހެވެ. އިބަ އިލާހު ފިޔަވައި شفاء ދެއްވާ އެހެން ފަރާތެއް ނުވެއެވެ. އެ شفاء އަކީ ފަހު ބަލިއެއް ދޫކޮށްނުލާފަދަ شفاء އެއް ދެއްވާށެވެ.

904 وعن سعدِ بن أَبي وَقَّاصٍ رضي اللَّه عنه قال : **عَادَني رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقال :** «اللَّهُمَّ اشْفِ سعْداً ، اللَّهُمَّ اشْفِ سَعْداً ، اللَّهُمْ اشْفِ سَعداً » رواه مسلم .

މާތްاللَّه ރުހިވޮޑިގެންވާ سعدِ بن أبو وَقَّاص ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (ޒިޔާރަތަށް ބަލިވެގެން ހުރިއިރު ވަޑައިގަތް) رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ޒިޔާރަތަށް ވަޑައިގެންފައެވެ. އަރިހުގައި دعاء ކުރައްވައިފިއެވެ. އޭ ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ ރަސްކަލާނގެ! سعْد ގެ ބަލިން شفاء ދެއްވާށެވެ. އޭ ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ ރަސްކަލާނގެ. سعْد ގެ ބަލިން شفاء ދެއްވާށެވެ.

905 وعن أَبي عبد اللَّهِ عثمانَ بنِ العَاصِ ، رضي اللَّه عنه أَنه شَكا إِلى رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وَجعاً يجِدُهُ في جَسدِهِ ، فقال له رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «ضَعْ يدَكَ عَلى الذي يَأْلَمُ من جَسَدِك وَقلْ : بِسمِ اللَّهِ ثَلاثاً وَقُلْ سَبْعَ مَرَّاتٍ : أَعُوذُ بِعِزَّةِ اللَّهِ وَقُدْرَتِهِ مِن شَرِّ مَا أَجِدُ وَأُحاذِرُ » رواه مسلم .

ރަޟިﷲޢަންހު ބުނެދެއްވި أبو عبد اللَّهِ عثمانَ بنِ العَاص ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابى (ރަޟިﷲ ޢަންހު) ހަށިގަނޑުގައި ލިބޭ ތަދެއްގެ ޝަކުވާ ދެއްވީ رسُولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުގައި ދަންނަވައިފިއެވެ. ފަހެ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެ صحابى އަށް حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ތިބާގެ ހަށިގަނޑުގައި ތަދުވާ ތަނުގައި ތިބާގެ އަތް އަޅާށެވެ. އަދި بسمِ اللَّهِ ތިން ފަހަރު ކިޔާށެވެ. އަދި ހަތްފަހަރު أَعُوذُ بِعِزَّةِ اللَّهِ وقُدْرَتِهِ مِن شَرِّ مَا أَجِدُ وَأُحاذِرُ ކިޔާށެވެ. (މާނައީ:- الله ގެ عزة އާއި އަދި އެ ޤުދުރަތުގެ ސަބަބުން ތިމަންނަ ހަށިގަނޑުގައި ލިބިގެންވާ އަދި ބިރުގަންނަ ކަމެއްގެ ނުބައިކަމުން ތިމަންނަ ﷲ ގެ ޕަނާ ހޯދަމުން ސަލާމަތްކަން އެދެމެވެ.

906 وعن ابن عباسٍ ، رضي اللَّه عنهما ، عن النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « مَنْ عَادَ مَرِيضاً لَمْ يَحْضُرْهُ أَجَلُهُ ، فقالَ عِنْدَهُ سَبْعَ مَرَّات : أَسْأَلُ اللَّه الْعَظِيمَ رَبَّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ أَنْ يَشفِيَك : إِلاَّ عَافَاهُ اللَّه مِنْ ذلكَ المَرَضِ » رواه أبو داود والترمذي وقال : حديث حسن، وقال الحاكِم : حديث صحيح على شرطِ البخاري .

ރަޟިﷲ އަންހުމާ ބަޔާންކުރައްވައިދެއްވި عبد اللَّهِ بن عباس، نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު ބަލިމީހަކަށް ޒިޔާރަތްކޮށް އެމީހާގެ އަޖަލު އައިސްފައި ނުވާނަމަ (އަންނަނިވި) ހަތްފަހަރު دعاء ކިޔައިފިނަމަ އެމީހާގެ އެބަލި އެއީ މީހަކަށް ސިފައިކަމުގައި ވާނަމަ الله سبحانه وتعالى އެމީހަކު އެބަލިން شفاء ދެއްވާނެއެވެ. އެ دعاء އަކީ أَسْأَلُ اللَّه الْعَظِيمَ رَبَّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ أَنْ يَشفِيَك އެވެ. މާނައީ:- މަތިވެރި ތިމަން ﷲ ގެ حضرة ގައި ތިބާއަށް شفاء ދެއްވުން އެދެމެވެ. އަދި އެ عرشي ގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެއެވެ.

907 وعنه أَنَّ النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم دَخَل على أَعَرابيٍّ يَعُودُهُ ، وكَانَ إذا دَخَلَ عَلى مَن يَعُودُهُ قال : « لا بَأْس ، طَهُورٌ إِن شَاء اللَّه » رواه البخاري .

އަދި އެ صحابى (އެބަހީ މާތްاللَّهއެކަލޭގެފާނުރުހިވޮޑިގަންނަވާނުން ރުއްސުންވެވޮޑިގެންވާ عبد اللَّهِ بن عباسٍ)ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم (އަޢުރާބީއަކަށް) ޒިޔާރަތްކުރައްވަން ވަޑައިގަތެވެ. އަދި نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ވީހަކަން ބަލިމީހުން ޒިޔާރަތްކުރައްވަން ވަޑައިގަންނަވާއިރު دعاء ކުރައްވައެވެ. لا بَأْس ، طَهُورٌ إِن شَاء اللَّه މާނައީ:- ބަލިޔަކީ ފާފަތަކުން ސާފުވުމެވެ. ސަބަބަކީ އިޝާރާތްކުރައްވާ ބިރެއް މިބަލި ސަބަބުން ފާފަތައް ފުހެވެ ނެތިގެންދެއެވެ.

908 وعن أَبي سعيد الخُدْرِيِّ رضي اللَّه عنه أَن جبْرِيلَ أَتَى النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقال : يَا مُحَمدُ اشْتَكَيْتَ ؟ قال : « نَعَمْ » قال : بِسْمِ اللَّهِ أَرْقِيكَ ، مِنْ كُلِّ شَيْءٍ يُؤْذِيكَ، مِنْ شَرِّ كُلِّ نَفْسٍ أَوْ عيْنِ حَاسِدٍ ، اللَّهُ يشْفِيك ، بِسْمِ اللَّهِ أَرْقِيكَ » رواه مسلم .

މާތްاللَّهރުއްސުންވެވޮޑިގެންވާ أبو سعيد الخُدْرِيِّ ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން جبرِيلُ ގެފާނު نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަރިހަށް ވަޑައިގަތެވެ. އަދި ވިދާޅުވި އެވެ. އޭ محمدُ ގެފާނެވެ. ބިލިޔަކުން އަވަދިނުވެ ބޭނުންވޭތޯ އެވެ؟ އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. އާނއެވެ. (މިހާ جبرِيلُ ގެފާނު ދަމްމާނުއިއްތާ ބޮޑުވެރިވަން ކިޔެވީ) ވިދާޅުވިއެވެ. بِسْمِ اللَّهِ أَرْقِيكَ ، مِنْ كُلِّ شَيْءٍ يُؤْذِيكَ، مِنْ شَرِّ كُلِّ نَفْسٍ أَوْ عيْنِ حَاسِدٍ ، اللَّهُ يشْفِيك ، بِسْمِ اللَّهِ أَرْقِيكَ މާނައީ:- އަހަރެން الله ގެ އިސްމުފުޅުން ކަލޭގެފާނަށް ދަންނަވަ ރުޤްޔާ ކޮށްދެމެވެ. އުޅޭގެދެވުނު ކަލޭގެފާނަށް އުނދަގޫވާ ކޮންމެ ކަމަކުން ނަފްސެއްގެ ނުބައިކަމުންނާއި ކޮންމެ ކަމަކުން ނަފުސަކުން ކޮންމެ ކަމަކުން حسد ވެރިއެއްގެ ލޯގެ ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްކުރައްވާށި. الله ކަލޭގެފާނަށް شفاء ދެއްވާނެއެވެ. އަހަރެން اللهގެ އިސްމުފުޅުން ރުޤްޔާ ކޮށްދެމެވެ.

909 وعن أَبي سعيد الخُدْرِيِّ وأَبي هريرة رضيَ اللَّه عنهما ، أَنهُما شَهدَا على رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أَنه قال : « مَنْ قال : لا إِلهَ إِلاَّ اللَّهُ واللَّهُ أَكْبَرُ ، صدَّقَهُ رَبَّهُ ، فقال : لا إِله إِلاَّ أَنَا وأَنا أَكْبرُ . وَإِذَا قال : لا إِلهَ إِلاَّ اللَّهُ وحْدهُ لا شَرِيكَ لَهُ ، قال : يقول : لا إِله

إلا أنَا وحْدِي لا شَرِيك لي . وإذا قال : لا إِلهَ إِلاَّ اللَّهُ لَهُ المُلْكُ ولَهُ الحَمْدُ ، قال : لا إِلهَ إِلاَّ أَنَا ليَ المُلْك ولَيَ الحَمْدُ . وإِذا قال : لا إله إِلاَّ اللَّهُ وَلا حوْلَ ولا قوَّةِ إِلاَّ بِاللَّهِ، قال لا إِله إِلاَّ أَنَا وَلا حَوْلَ ولا قوَّةَ إِلاَّ بي » وكَانَ يقولُ : « مَنْ قالهَا في مَرَضِهِ ثُمَّ ماتَ لَمْ تَطْعَمْهُ النَّارُ » رواه الترمذي وقال : حديث حسن .

މާތްالله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުހިވޮޑިގަންނަވާ أبو سعيد الخُدْرِيِّ އާއި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެދެބޭކަލުން ޝަހާދަތްދެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދިޔަކީ لا إلهَ إلاَّ اللّهُ واللَّهُ أَكْبَرُ (އެބަހީ الله ފިޔަވައި ހައްގުގައި އަޅުކަންކުރެވޭ އެހެން އިލާހަކު ނުވެއެވެ. އަދި އެންމެ ބޮޑުވެވޮޑިގެންވާ އިލާހެވެ.) ކިޔުމުން އޭނާގެ ރަސްކަލާނގެ އިލާހު އަހަރެން تصديق ކުރައްވައެވެ. ދެން وحي ކުރައްވައެވެ. ތިމަން އިލާހު ފިޔަވައި حق ގޮތުގައި އަޅުކަންކުރެވޭ އެހެން އިލާހަކު ނުވެއެވެ. އަދި ތިމަން އެންމެ ބޮޑުވެވޮޑިގެންވާ އިލާހެވެ. އަދި އޭނާ لا إلهَ إلاَّ اللَّهُ وحْدهُ لا شَرِيكَ لَهُ ގެ ކިޔާއިރު (އެބަހީ الله ފިޔަވައި حق ގޮތުގައި އަޅުކަންކުރެވޭ އެހެން އިލާހަކު ނުވެއެވެ. އެކަލާނގެއަށް ޝަރީކަކު ނެތެވެ.) އޭ އިލާހަކު ޝަރީކަކު ނުވެއެވެ.) ރަސްކަލާނގެ الله وحي ކުރައްވައެވެ. ތިމަން އިލާހު ފިޔަވައި حق ގޮތުގައި އަޅުކަންކުރެވޭ އެހެން އިލާހަކު ނުވެއެވެ. ތިމަން އިލާހު އެކަނިވެރިވެގެންނެވެ. ތިމަން އިލާހަށް ޝަރީކަކު ނުވެއެވެ. އަދި އޭނާ : لا إلهَ إلاَّ اللَّهُ لَهُ المُلْكُ ولَهُ الحمْدُ ގެ ކިޔާއިރު (އެބަހީ الله ފިޔަވައި حق ގޮތުގައި އަޅުކަންކުރެވޭ އެހެން އިލާހަކު ނުވެއެވެ. ރަސްކަންވެރިކަމަކީ އެކަލާނގެއަށް ލިބިގެންވާ އިލާހެވެ. އަދި އެންމެހައި حمد ތައް حق ވަނީ އޭނާއަށެވެ.) ރަސްކަލާނގެ وحي ކުރައްވައެވެ. ތިމަން އިލާހުފިޔަވައި حق ގޮތުގައި އަޅުކަންކުރެވޭ އެހެން އިލާހަކު ނުވެއެވެ. އަދި ރަސްކަމާއި ތަޢުރީފު ތިމަންނަށެވެ. ރަސްކަންވެރިކަމާއި ތިމަން އިލާހަށް ޝަރީކަކު ނުވެއެވެ. އަދި އޭނާ لا إله إلاَّ اللَّهُ وَلا حَوْلَ ولا قَوَّةَ إلاَّ باللَّهِ ގެ ކިޔާއިރު (އެބަހީ الله ފިޔަވައި ހަގީގަތުގައި އަޅުކަންކުރެވޭ އެހެން އިލާހަކު ނުވެއެވެ. އަދި الله ފިޔަވައި އެހެން ފަރާތަކުން އެއްވެސް ބާރަކާއި ހަކަތައެއް ނުވެއެވެ.) ރަސްކަލާނގެ وحي ކުރައްވައެވެ. ތިމަން އިލާހު ފިޔަވައި حق ގޮތުގައި އަޅުކަންކުރެވޭ އެހެން އިލާހަކު ނުވެއެވެ. އަދި ތިމަން އިލާހު ފިޔަވައި އެހެން ފަރާތަކުން

އެއްވެސް ކަމެއްގައި އާރެއް އަދި ބާރެއް ލިބިގެން ނުވެއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު ބަލިހާލުގައި އޮވެގެން ވަނިކޮށް އެމީހަކު ދަރުވެއްޖެނަމަ ސަރަކާއިގެ އަހުލުން އެމީހާގެ ހާލު ސުވާލު ކުރުމެވެ.

بابُ استحباب سؤالِ أهلِ المريضِ عَنْ حالِهِ

ބަލިމީހާގެ ހާލު ދެނެގަތުމަށްޓަކައި އޭނާގެ އަހުލުވެރިންނާ ސުވާލުކުރުން މުސްތަޙައްބު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ بابُ

908 عن ابن عباسٍ ، رضي اللَّه عنهما ، أَنَّ عليَّ بنَ أَبي طالب ، رضي اللَّهُ عنهُ خرجَ مِنْ عِنْدِ رسولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم في وجَعِهِ الذِي تُوُفيِّ فِيهِ ، فقال النَّاسُ : يا أَبَا الحسنِ ، كيَ فَ أَصبَحَ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : أَصْبحَ بِحمْدِ اللَّهِ بَارِئاً .

رواه البخاري .

މާތްاللَّه އެދެބޭފުޅުންނާމެދު ރުހިވޮޑިގަންނަވާށި عبد اللَّهِ بن عباس ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން أبو طالب ގެ ދަރިކަލުން عليّ ގެ ގާތުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަވަހާރަވުމުން ދުވަހުވެސް ބަލިގައި އާދާޅާސްކަންމު އެއްސެވިފަ އަރިހުން ނިކުމެވަޑައިގެން މީސްތަކުން ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ: أَبَا الحسن އޭ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ބަލިހާލު ކިހިނެއްތޯއެވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. الله އަށް حمد ހުއްޓެވެ. އެކަލޭގެފާނު ހާލުގައި ރަނގަޅެވެ.

باب ما يقوله من أيس من حياته

ދިރިހުރުމުން މާޔޫސްވެފައިވާމީ ކިޔަންޖެހޭ ދުޢާގެ

911 عن عائشة رضيَ اللَّهُ عنها قالت : سَمِعْتُ النبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وهُوَ مُسْتَنِدٌ إِليَّ يَقُولُ : «اللَّهُمَّ اغفِرْ لي وَارْحمْني ، وَأَلْحِقني بالرَّفِيقِ الأَعْلَى » متفق عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ عائشة ގެފާނު ރިވާކުރެއްވި ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ.
نبيއާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިފިކަމަށް ވިދާޅުވި އަޅުގަނޑުމެން އެހެންނަމަ

އެކަލޭގެފާނު އިންނެވީ ހިތްހަމަޖެހިގެން ކަމަށެވެ. އެހެންނަމަ ވިދާޅުވެއްޖެއެވެ ...

912 وعنها قالت : رأَيْتُ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وهُوَ بِالموتِ ، عِندهُ قدحٌ فِيهِ مَاءٌ ، وهُو يدخِلُ يدهُ في القَدَحِ ، ثم يمسَحُ وجهَهُ بالماءِ ، ثم يقول : « اللَّهُمَّ أَعِنِّي على غمرَاتِ الموْتِ وَسَكَرَاتِ المَوْتِ » رواه الترمذي .

އަދި އެކަލޭގެފާނު (އެބަހީ މާތްاللهރުހިވޮޑިގެންވާ عائشة ގެފާނު)ގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ.
އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ.ތިމަންނަ رسُولُ اللَّه صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ދެކެވަޑައިގަތީ ...

... اللَّهُمَّ أَعِنِّي على غمرَاتِ الموْتِ وَسَكَرَاتِ المَوْتِ ...

باب استحباب وصية أهل المريض ومن يخدمه بالأحسان إليه واحتماله والصبر على ما يشق من أمره وكذا الوصية بمن قرب سبب موته بحد أو قصاص ونحوهما

... إحسانތެރިވުމަށާއި، ... تحملކުރުމަށާއި، ... وصيةކުރުން مستحب ވާކަމާއި، ... شرعي حد ނުވަތަ قصاصއެއް ...

ބަލި މީހާއާއި ޙައްދު ނަގާ މީހާއާމެދު ހެޔޮކޮށް ސުލޫކުކުރުމަށް وصيةކުރުން مستحبވެގެންވާކަން ބަޔާންކުރާ

باب

913 عن عِمران بن الحُصَين رضي اللَّه عنهما أَن امرأَةً مِنْ جُهَيْنَةَ أَتَتِ النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وهِي حُبْلَى مِنَ الزِّنَا ، فقالت : يا رسول اللَّهِ ، أَصبتُ حدًّا فأَقِمْهُ عليَّ ، فَدعا رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وليَّهَا ، فقال : « أَحْسِنْ إِلَيْهَا ، فَإِذا وضَعَتْ فَأْتِنِي بِهَا » فَفعلَ فَأَمر بِها النبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فشُدَّتْ عليها ثِيابُها ، ثُمَّ أَمر بِها فَرُجِمتْ ، ثُمَّ صلَّى عليها . رواه مسلمٌ .

ދާއްﷲ އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާނދޭވި عِمران بن الحُصَين ގެ ރިވާވެގެން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ޖުހައިނާ جُهَيْنَة ޤަބީލާގެ އަންހެނަކު نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ޙަޟްރަތަށް އައެވެ. އަދި އެކަމަނާ ޒިނޭގެ ސަބަބުން ބަނޑުބޮޑުވެހުރި ކަމަނާއެކެވެ. ފަހެ އެކަމަނާ ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ޙައްދުނަގަންޖެހޭ حد އަޅުގަނޑު ކޮށްފީމެވެ. މިހާ ޙައްދުނަގަވާ ކަމެއްގައި އަ حد ޤާއިމްކޮށްދެއްވާށެވެ. ފަހެ نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެކަމަނާގެ ވަލީވެރިޔާ ގެންނެވިއެވެ. ފަހެ ވިދާޅުވިއެވެ. އެކަމަނާއަށް ހެޔޮގޮތުން ސުލޫކުކުރާށެވެ. ފަހެ ދަރިފުޅު ވިހާ ނިމުމުން ތިމަންނާގެ ގާތަށް ގެންނާށެވެ. ފަހެ އޭނާ އެގޮތަށް ޢަމަލުކުރިއެވެ. ފަހެ نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަމުރުފުޅުން އެކަމަނާގެ ހެދުން ރަނގަޅަށް އެއްކޮށް ބަނދެވުނެވެ. ދެން އަމުރުކުރެއްވުމުން އެކަމަނާ ރަޖްމު ކުރެވުނެވެ. އެއަށްފަހު އެކަމަނާގެ ޖަނާޒާ ނަމާދު ކުރެއްވިއެވެ. އެކަމަނާގެ ޖަނާޒާ ނަމާދު ކުރެއްވިއެވެ.

باب جواز قول المريض : أنا وجع ، أو شديد الوجع أو موعوك أو وا رأساه ونحو ذالك وبيان انه لاكراهة في ذالك إذا لم يكن على التسخط وإظهار الجزع

ތުޖެވެރިކަމަށްޓި ނުވަތަ ކަލްބޮލަރާން ކުޑަކުޑަވާއި ނުކަރި ވޭން އެދުރުގެ ސަބަބުން ބަލިމާ އަހަރިއާ ކުކު ނުވަތަ ހުއްޖެ ބޮލުރިހެނީ ބުނުންފަދަ ނުވަތަ ތިމަންނަން ހުނުއަރި ސަބަބުން ގެއްސުރެ ނުވަތަ ހަރަނަރޭ މަގެ ބަލިކަމުން ކުރެ ކަރުރިހުން ބުނުން މަކުރޫހުނުވާކަން ބަޔާންކުރެވޭ **باب**

914 عن ابنِ مسعودٍ رضيَ اللَّه عنه قال : دَخَلتُ عَلى النَّبِيِّ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وهُو يُوعكُ ، فَمسِسْتُه ، فقلْتُ : إِنَّكَ لَتُوعَكُ وعْكاً شَديداً ، فقال : « أَجَلْ إِنِّي أُوَعَكُ كما يُوعكُ رَجُلانِ مِنْكُمْ » متفق عليه .

މާތްاللهރުހިވޮޑިގެންވާ ابنِ مسعود ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަރި ޙަޟްރަތަށް ވަޑައިގަތީމެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނަށް ހުން އަރައިގެ އޮތް ކަމުގައެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ އެކަލޭގެފާނުގެ ހަށިގަނޑުގައި އަތްލީމެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނަށް ހުރިކަމުގައި ވަރަށްގަދަ އަށް ހުނުއަރާފައިވާކަމަށް ދެންނެވީމެވެ. އެހިނދު ތިމަންނަ އެކަލޭގެފާނަށް ހުރިކަމުގައި ވަރަށް ގަދަ ހުން އަރައިގަނެއެވެ. حديث ނަބަވީގައިވެއެވެ. އާއެކެވެ. ތިމަންނަގެ ހުރިކަމަށްވާ ދެފިރިހެނުގެ ހުރިކަމަށްވާ އެދެ ވަރަށް އަރައިހުރީ ވީރު އެވަރެވެ.

915 وعن سعدِ بن أَبي وَقَّاص رضي اللَّه عنه قال : جَاءَني رسولُ اللَّه صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يعودُني مِن وجعٍ اشتَدَّ بي ، فَقُلْتُ : بلَغَ بي ما ترى ، وأَنَا ذو مَالٍ ، وَلا يرِثُني إِلاَّ ابنتي . وذكر الحديث ، متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو وَقَّاص ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންނަގެ ބަލިބެލުމަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ބޮޑުކޮށް ވަރަށްގަދަ އެވެ. އެހިނދު ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. ތިމަންނަގެ ހާލު އެކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިގަންނަވާ ތިމަންނަކީ ތަކެތި އެވެ. އަދި

ތިމަންނައަކީ މުސްލިމަކަށްވާނަމަ. އަދި ތިމަންނަކީ މުއުމިނުން ވާޖިބުވާ އެއްވެސް އަންހެން ދަރިއަށް ނިސްބަތުން ނޫނެވެ. (ދެން حديث ގެ ބާކީ އޮތްބައި ވިދާޅުވިއެވެ.)

916 وعن القاسم بن محمدٍ قال : قالَتْ عائشَةُ رضي اللَّهُ عنها : وارأْسَاهُ . فقال النَّبِيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «بلْ أَنَا وارأْسَاهُ » . وذكر الحديث .

القاسم بن محمد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްދުވަހަކު) عائشَةُ ގެ ބޮލުގައި ރިހުން (ބޮލުގައި އަރިހުގެ ބަލިމަޑުކަމެއް ދިމާވެގެން) "ސާބަހަށް ހާދަ ރިހޭ ބޮލޭ" ވިދާޅުވެލައްވައިފިއެވެ. އޭރުން نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަދި ޔާއަޅުގެ! އަޅުގަނޑު ވެސް ބޮލޭ.

رواه البخاري .

باب تلقين المحتضر : لا إله إلا الله

މަރުވެ ހަނގުރާމަވާ މީހަކަށް لا إله إلا الله ގެ ކަލިމަ ތަލްޤީނުކޮށްދިނުމުގެ ވާޖިބުވާ ކަންތައް ބަޔާންކޮށްދޭ باب

917 عن معاذٍ رضي اللَّه عنه قالَ : قال رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « منْ كَانَ آخِرَ كلاَمِهِ لا إِلهَ إِلاَّ اللَّه دَخَلَ الجنَّةَ » رواه أبو داود والحاكم وقال : صحيح الإِسناد .

މާތްاللَّه ރުއްސެވުން ލެއްވި معاذ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަދި ޙަދީސްގައި އެމީހެއްގެ ފަހު ބަސް لا إِلهَ إِلاَّ اللَّه ގެ ކަލިމަ ކަމުގައިވާ މީހާ ސުވަރުގެއަށް ވަންނާނެ ކަމުގައެވެ.

918 وعن أَبي سعيد الخُدْرِيِّ رضي اللَّه عنهُ قال : قال رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لَقِّنُوا موْتَاكُمْ لا إِله إِلاَّ اللَّهُ » رواه مسلم .

މާތްاللهރުއްސެވުންލެއްވި أبو سعيد الخدري ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މަރަށް ހާޒިރުވެފައިވާ މީހުންނަށް لا إلهَ إلاَّ اللّه ގެ ކަލިމަ ކިޔައިދޭށެވެ.

باب ما يقوله بعد تغميض الميت

މައްޔިތާގެ ލޯ ލެއްޕިގެން ދިޔުމުން ކިޔަންޖެހޭ ތަކެތި ބަޔާންވެގެންވާ باب

919 عن أُمِّ سَلمةَ رضيَ اللّهُ عنها قالت : دَخَلَ رسُولُ اللّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم على أَبي سلَمة وَقَدْ شقَّ بصَرُهُ ، فأَغْمضَهُ ، ثُمَّ قَال : « إِنَّ الرُّوح إِذا قُبِضَ ، تبِعَه الْبصَرُ » فَضَجَّ نَاسٌ مِنْ أَهْلِهِ فقال : « لا تَدْعُوا عَلى أَنْفُسِكُم إِلاَّ بِخَيْرٍ ، فإِنَّ المَلائِكَةَ يُؤمِّنُون عَلى ما تَقُولونَ » ثمَّ قالَ : « اللَّهُمَّ اغْفِر لأبي سَلَمَة ، وَارْفَعْ درجَتَهُ في المَهْدِيِّينَ ، وَاخْلُفْهُ في عَقِبِهِ في الْغَابِرِين، واغْفِرْ لَنَا ولَه يَاربَّ الْعَالمِينَ ، وَافْسحْ لَهُ في قَبْرِهِ ، وَنَوِّرْ لَهُ فيه » رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސެވުންލެއްވި أُمِّ سلمة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم أبو سلمة (މަރުގެ ހާސިރުވެފައިވާ ފިރިކަލުން) ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އޭނާގެ ލޯ ހުޅުވިފައި ހުރިއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އޭނާގެ ލޯ ލައްވާލެއްވިއެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރޫޙު ނަގާފައި ދެވުނީމާ ލޯ އޭގެ ފަހަތުން ދެއެވެ. އޭނާގެ އާއިލާގެ ބަޔަކު ހަޅޭއްލަވައިފިއެވެ. ފަހެ رسولُ الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ނަފްސުތަކަށް ހެޔޮ دعاءއެއް ނޫނީ ނުކުރާށެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން ކިޔާ ބަހަށް މަލާއިކަތުން އާމީން ކިޔައެވެ. ދެން ކިޔުއްވީ ހަމައެކަނި ދުޢާ ކުރެއްވިއެވެ. އޭ الله! أبو سلمة ގެ ފާފަ ފުއްސަވާދެއްވާނދޭވެ! އަދި އޭނާގެ ދަރަޖަ ތެދުމަގު ލިބިގެންވާ ބައިމީހުންގެ ތެރޭގައި މަތިކޮށްދެއްވާނދޭވެ! އަދި އޭނާ ދޫކޮށްފައިދިޔަ ދަރިފަސްކޮޅުގެ ތެރޭގައި ބަލަހައްޓަވާދެއްވާނދޭވެ! އަދި އަހަރެމެންނާއި އޭނާގެ ފާފަ ފުއްސަވާދެއްވާނދޭވެ!

އޭ އާޚިރަތުގައި ހަރުދަނާ ގެންގުޅުއްވާ އިޚްލާސް. އަދި އޭނާގެ ގަބުރު ތަނަވަސް ކުރައްވާނދޭވެ! އަދި އޭނާގައި އޭނާއަށް ނޫރު އަލިކޮށް ދެއްވާނދޭވެ!

باب ما يقال عند الميت وما يقوله من مات له ميت

މައްޔިތާގެ ކައިރީގައި ކިޔަންވީ دعاءއާއި އަދި މަރުވެ ދިޔަ މީހާގެ އާއިލާގެ މީހުން دعاءކުރަންވީގޮތް ބަޔާންކޮށްދޭ باب

920 عن أُمِّ سلَمَةَ رضي اللَّه عنها قالت : قالَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إِذا حضرْتُمُ المرِيضَ ، أَوِ الميِّتَ ، فقُولُوا خيْراً ، فَإِنَّ الملائِكَةَ يُؤمِّنونَ عَلى ما تقُولُونَ ، قالت: فلمَّا مَاتَ أَبُو سَلَمَة ، أَتَيْتُ النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فَقُلْتُ : يا رسُولَ اللَّه ، إِنَّ أبا سلَمَةَ قَدْ مَاتَ ، قالَ : «قُولي : اللَّهُمَّ اغْفِرْ لي ولَهُ ، وَأَعْقِبْني مِنْهُ عُقبى حسنةً » فقلتُ : فأَعْقَبني اللَّهُ منْ هُوَ خَيْرٌ لي مِنْهُ : مُحمَّداً صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم . رواه مسلم هكذا : « إِذا حضَرْتُمُ المَرِيضَ » أَو « الميِّت » على الشَّكِّ ، رواه أبو داود وغيره : « الميِّت » بلا شَكٍّ .

މާތްاللهރުހިވޮޑިގެންވާ أُمِّ سلمة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ބަލިމީހެއްގެ ކައިރިއަށް ނުވަތަ މަރުވީމީހާގެ ކައިރިއަށް ހާޟިރުވެއްޖެއްޔާ ދެން ތިޔަބައިމީހުން އޭނާގެ ޙައްގުގައި ހެޔޮ ވާހަކަ ދައްކާށެވެ. ދެން ތިޔަބައިމީހުން ދައްކާ އެވާހަކަތަކަށް ملائِكَة ބޭކަލުން އާމީން ދަންނަވާނެވިއެވެ. أُمِّ سلمةَ ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ އެހެންވީމާ أَبُو سَلَمَة މަރުވުމުން ފަހެ އަޅުގަނޑު نبيّާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ހަޟްރަތަށް ގޮސް ދަންނަވައިފީމެވެ. އޭ الله ގެ رسولާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން أَبُو سلَمَة ނިޔާވެއްޖެއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކަލޭ ދަންނަވާ ކިޔާށެވެ. اللّهُمَّ اغْفِرْ لي ولَهُ ، وَأَعْقِبْني مِنْهُ عُقبى حسنةً މިހެނެވެ:- އޭالله އަޅުގަނޑަށާއި އޭނާއަށް ފާފަ ފުއްސަވާނދޭވެ! އަދި އޭނާގެ ބަދަލުގައި އޭނާއަށްވުރެ ހެޔޮ ބަދަލު އަޅުގަނޑަށް ދެއްވާނދޭވެ! އެހެންކަމުން ވިދާޅުވިއެވެ. (އަޅުގަނޑު ވެސް دعاءކުރީމު) الله سبحانه وتعالىއަޅުގަނޑަށް މާބޮޑު ހެޔޮބަދަލު

މުދުވެރިކަމުގައި محمد صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އާއި ހަވާލުވި ދުވަހު ނަސީބު ލިބެންވާނެއެވެ.
ދެއްވާށެވެ.

ދަންނަވައެވެ. مسلم ގެ ރިވާޔަތްކުރެއްވި ގޮތުގައި إذا حضَرْتُمُ المَرِيضَ أَو الميِّت ގެ ބަދަލުގައި
ޝައްކުގެ އިބާރާތެއް ނުހުރެއެވެ. އަދި أبو داود އާއި އެހެނިހެން ބައެއް ފަރާތްތަކުގެ ރިވާޔަތްތަކުގައި ވަނީ
އެއްގޮތް ޝައްކެއްނެތި الميّت ގެ ބަދަލުގައި އެކަނިއެވެ.

921 وعنها قالت : سمعتُ رسول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقول : « مَا مِنْ عبدٍ تُصِيبُهُ مُصِيبَةٌ ، فيقولُ : إنَّا للَّهِ وَإِنَّا إِليهِ رَاجِعُونَ : اللَّهمَّ أجرني في مُصِيبَتي ، وَاخْلُف لي خَيْراً مِنْهَا، إلاَّ أَجَرَهُ اللَّهُ تعَالى في مُصِيبتِهِ وَأَخْلَف له خَيْراً مِنهَا . قالت : فَلَمَّا تُوُفِّيَ أَبُو سَلَمَةَ ، قلتُ كما أَمَرَني رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَأَخْلَفَ اللَّهُ لي خَيْراً منْهُ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم . رواه مسلم .

އަދި އެކަލޭގެފާނު(އުއްމުސަލަމާ) މާތް الله ރުއްސެވުންވާނީ أُمِّ سلمةَ) ގެ ހަޔާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ވިދާޅުވިއެވެ. އަޅުގަނޑު އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައިވިއެވެ. މިހެންނެވެ. މުޞީބާތެއް ލިބިގެން ވާ އެވިއްޔާ އެ މުސްލިމް ބަޔަކު دعاء ކޮށްދުވާއިރު މިއީ އެވިއްޔާ ލިބިފައިވާ މުޞީބާތެއްގެ މައްޗަށް އެވިއްޔާ ޘަވާ އަޖުރު ދެއްވާނެއެވެ. އަދި އެއަށްވުރެ ރަނގަޅު ގޮތެއްދީފައިވާނެތް ރަސޫލުއްލާހުގެ ވެސް ދެއްވާނެއެވެ. އަ ދުޢާއަކީ (إِنَّا للَّهِ وَإِنَّا إِليهِ رَاجِعُونَ : اللَّهمَّ أجرني في مُصِيبَتي ، وَاخْلُف لي خَيْراً مِنْهَا)އެވެ. މާނައީ :-
ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑުމެން الله ގެ އަޅުންނެވެ. އަދި އަޅުގަނޑުމެން އެނބުރި ދާނީ
އެކަލާނގެ حضرةއަށެވެ. އޭالله! މިއަޅުގަނޑަށް ލިބުނު މުޞީބާތުގެ ޘަވާބު ދެއްވާށެވެ. މިއަޅުގަނޑަށް
ބަދަލުގައި ދެއްވާށެވެ! އަދި އެއަށްވުރެ ރަނގަޅު ގޮތެއް ދުވަސް ދެއްވާނެއެވެ! އަދި (ރާވީ)
އުއްމު أُمِّ سلمةَ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނާގެ ފިރި (أَبُو سَلَمَة ނިޔާވުމުން رسُولُ اللّه صلّى اللهُ
عَلَيْهِ وسَلَّم ދަސްކޮށްދެއްވި (އިސްތިރްޖާޢު) دعاء ތިމަންނަ ކިޔުމުން ގެންދިޔައިމެވެ.
އެންމެފަހުން ތިމަންނައަށް الله سبحانه وتعالىއެއަށްވުރެ ރަނގަޅު ގޮތެއް ދެއްވީ رسُولُ
اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އާއި ހަވާލުވި ދުވަހު ނަސީބު ދެއްވައެވެ.

922 وعن أَبي موسى رضي اللَّه عنه أَنَّ رسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إِذا ماتَ وَلَدُ العبْدِ قال اللَّهُ تعالى لملائِكَتِهِ : قَبضتُم وَلَدَ عَبْدِي ؟ فيقولُونَ : نعَم ، فيقولُ : قَبَضتُم ثَمَرَةَ فُؤَادِهِ؟ فيقولونَ : نعم . فَيَقُولُ : فَمَاذَا قال عبْدِي ؟ فيقُولُونَ : حمِدكَ واستَرْجعَ ، فيقولُ اللَّهُ تعالى: ابْنُوا لعبدِي بَيتاً في الجَنَّة، وَسَمُّوهُ بيتَ الحمدِ» رواه الترمذي وقال: حديث حسن.

މާތް اللّه ރުއްސުންލެއްވި أبو موسى ގެ ރިވާޔަތުން ރަސޫލާގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޢަބްދެއްގެ ދަރިއަކު ނިޔާވެއްޖެނަމަ اللّه سبحانه وتعالى މަލާއިކަތުންނަށް وحی ކުރައްވައެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންއިލާހުގެ އަޅާގެ ދަރިފުޅުގެ ފުރާނަ ހިއްޕެވީތޯއެވެ؟ އެބައިމީހުން ދަންނަވާނެއެވެ. އާއެކެވެ. وحی ކުރައްވާނެއެވެ. އޭނާގެ ހިތުގެ މޭވާ ތިޔަބައިމީހުން ހިއްޕެވީތޯއެވެ؟ ދެން އެބައިމީހުން ދަންނަވާނެއެވެ. އާއެކެވެ. ދެން وحی ކުރައްވާނެއެވެ. އަދި ތިމަންއިލާހުގެ އަޅާ ބުނީ ކީކޭތޯއެވެ؟ އެބައިމީހުން ދަންނަވާނެއެވެ. އޭނާ ތިބާ އިލާހަށް حمد ކިޔައި އެވެ. އަދި الحمد لله ކިޔުނެއެވެ. އަދި إنَّا للّهِ وَإنَّا إِليهِ رَاجِعُون ކިޔުނެއެވެ. ދެން الله سبحانه وتعالى ވަޙީކުރައްވާނެއެވެ. ތިމަން އިލާހުގެ އަޅާއަށްޓަކައި ސުވަރުގޭގައި ގެއެއް ބިނާކުރާށެވެ. އަދި އެގެއަށް ނަންދީބާށެ بيت الحمد ކިޔާށެވެ.

923 وعن أَبي هُريرةَ رضي اللَّهُ عنه أَنَّ رسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : يقُولُ اللَّهُ تعالى : ما لعَبْدِي المؤْمِن عِنْدِي جزَاءٌ إِذا قَبَضْتُ صفَيَّه مِنْ أَهْلِ الدُّنْيا ، ثُمَّ احْتَسَبهُ ، إِلاَّ الجَنَّةَ » رواه البخاري .

މާތްاللّهރުއްސުންލެއްވި أبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރަސޫލާގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى وحیކުރައްވައެވެ. ތިމަން އިލާހުގެ މުއުމިން އަޅާގެ ދުނިޔޭގެ އެކުވެރިން އެކަކު ލޯބިވާ މީހެއްގެ ފުރާނަ ތިމަން އިލާހު ހިއްޕަވައިފިނަމަ އޭނާ ކެތްތެރިވެ ހެޔޮނިޔަތުގައި ސަބުރުކޮށްފިނަމަ އޭނާއަށް ސުވަރުގެ ނޫނީ ނުވެއެވެ.

924 وعن أُسامةَ بنِ زيدٍ رضي اللَّه عنهما قال : أَرْسَلَتْ إِحْدى بَنَاتِ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم إِلَيهِ تَدْعُوهُ وتُخْبِرُهُ أَنَّ صبيًّا لهَا أَوْ ابْناً في المَوتِ فقال للرَّسول : « ارْجِعْ إِلَيْهَا ، فَأَخْبِرْهَا أَنَّ للَّهِ تعالى مَا أَخذَ ولَهُ ما أعطى ، وكُلُّ شَيْء عِنْدَهُ بِأَجْلٍ مُسَمَّى، فَمُرْهَا، فلْتَصْبِرْ ولْتَحْتَسِبْ » وذكر تمام الحديث ، متفقٌ عليه .

މާތްالله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވިأُسامةَ بنِ زيد ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު) نبيާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّمގެ އަރިހަށް ދަރިކަނބަލުން އެކަލޭގެފާނު އަރިހަށް ގޮވާލައްވާ ވަޑައިގެންނެވުމަށް އެދިލެއްވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެ ކުޑަކުއްޖަކު ނުވަތަ ފިރިހެން ކުއްޖަކު މަރުވާ ގާތްވެފައިވާކަން އަންގަވައިފިއެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު ރަސޫލާއިން ... حديث ... سبحانه وتعالى ... أجر ... حديث ... حديث باب القبر ...

باب جواز البكاء على الميت بغير ندب ولا نياحة

... باب

أما النياحة فحرام، وسيأتي فيها باب كتاب النهي إن شاء اللَّه تعالى. وأما البكاء فجاءت أحاديث بالنهي عنه، وأن الميت يعذب ببكاء أهله. وهي متأولة محمولة على من أوصى به، والنهي إنما هو عن البكاء الذي فيه ندب أو نياحة. والدليل على جواز البكاء بغير ندب ولا نياحة أحاديث كثيرة. منها:

މައްޔިތާގެ ހަނދުހަރުޖެ ތަޢުލުން (ނުވަތަ ބާރުގެ އިސްތިޤާމަތުގެ ވިދުމަން) ޝަކުވާ ގޮސްތިއްކުރެ
حرامކަމުގެ. كتاب النهي ގެ ބައިގައި އެ باب އިޙްތިރާމްތަކުގެ އެންސާނަންނާއި. އަދި
މައްޔިތާގެ މައްޗަށް ރުއިން މަނާވެގެންވާ حديث ވެސް އައިސްފައި އަންހެނުންނެވެ. އަދި
ހަމަކަށަވަރުން އެ حديث ވަނީ ހަރާމްކަމަށް ގަބޫލުކުރެވޭ ކަމަކަށް މީހާގެ عائلة ގެ މީހުންގެ ރޮއުން އެ
މައްޔިތަށް عذاب ލިބުން ހަމަވެއެވެ. އަދި އެ حديث ގެ ތައުވީލު ނުވަތަ ބަޔާނުގެ
تاويل އަރަބި ޢާލިމުންގެ ބަހުން ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. (މިޢުނާ ބަޔާން ކުރުމުގައި މައްޔިތާގެ
އާއިލާގެ މީހުން ރޮއުމުން އަޒާބު ލިބޭ މަސްއަލަ ވަސިއްޔަތް ކުރެވިފައިވާ ގޮތަށް. އަދި
އޭނާގެ ވަސިއްޔަތާއި ޚިލާފަށް ނުރޮއެވެ.) މި حديث
ބަޔާންކުރަނީ މައްޔިތަށް عذاب ލިބުމަށް ސަބަބުވާ ރޮއުމުގެ ޙާލަތު ބަޔާންކުރުމަށް
وصية ކޮށްފައިވާ މީހުންނެވެ. މިސާލަކަށް މައްޔިތާގެ ހަނދާން ކުރުމުގައި ޝަކުވާ ހުށަހަޅައި
ހަރުހަރުޖެ ބުނުމާއި މައްޔިތާގެ ރަނގަޅު ސިފަތައް ބަޔާން ކުރުމަށް ގޮސްތިއްކުރި
ބަސްތަކެވެ. އަދި ހަރުހަރުޖެ ބުނެވުމާއި ނުލަފާ އަދި މައްޔިތާގެ مدحކުރުމާއި ނުލަފާ ބަހުން
ބުނެވޭގޮތް ތިޔަކަމަށް ވަކިން ދެކެވެ.

925 عن ابنِ عُمرَ رضي اللَّه عنهما أَنَّ رسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عاد سَعْدَ بنَ عُبَادَةَ ، ومَعَهُ عبْدُ الرَّحمنِ بنُ عَوفٍ ، وسعْدُ بْنُ أَبي وَقَّاصٍ ، وعبْدُ اللَّهِ بن مَسْعُودٍ رضي اللَّه عنهم ، فَبكى رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فلمَّا رأَى القوْمُ بُكاءَ رسولِ اللَّه صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، بكَوْا ، فقال : « أَلا تَسْمعُونَ ؟ إنَّ اللَّه لا يُعَذِّبُ بِدمْعِ العَيْنِ ، وَلا بِحُزْنِ القَلْبِ ، ولَكِنْ يُعَذِّبُ بِهذاَ أَوْ يَرْحَمُ » وَأَشَارَ إلى لِسَانِهِ . متفقٌ عليه .

މާތްاللَّه އެކަލޭގެފާނުންނާމެދު ރުހިވޮޑިގެންވި عبد اللَّهِ بنِ عُمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މާތްاللَّه ރުހިވޮޑިގެންވި سَعْدَ بنَ عُبَادَةَ އަށް ޒިޔާރަތް ކުރެއްވިއެވެ. އޭރުގައި އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައި މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި عبْدُ الرَّحمنِ بنُ عَوف އާއި وسعْدُ بْنُ أَبي وَقَّاص އާއި وعبْدُ اللَّهِ بن مَسْعُود ހިމެނިވަޑައިގެންނެވެ. ފަހެ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ރޮއްވެ ވަޑައިގެން ކަންބޮޑުވެ

ދެކޮޅުގައި އަޑުގަދައި ރުއިމާއި ބޭރުވުމުގެ ކުރިއެރިޔާ ގުޅޭ. އެހީނދު އަޙާދީޘް حديث
ކުރެއްވިއެވެ. ސަބަބު އަޑުއުރުގެ. ހަމަހަކަތަކުން الله سبحانه وتعالىޙަޟްރަތު އަށް
ކަރުނައިގެ ގައުމަކުން އަދި ހިތަކުން އުފުލާ ގޯވުޅަކާމެގެ ގައުމަކަން عذاب ނުދެއްވާނެއެވެ.
ނަމަވެސް ދުއްޕާލާގެ (އިޝާރާތް ދުލާ) ސަބަބުން عذاب ދެއްވާނެއެވެ. ނުވަތަ ރަޙުމް
ކުރައްވައެވެ. އަދި އަޙާދީޘްގައި ދުލުގެން ހިތާމަކުރުމެވެ.

926 وعن أُسَامة بنِ زَيْدٍ رضي اللَّه عنهما أَنَّ رسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم رُفِعَ إِلَيهِ ابْنُ ابْنَتِهِ وَهُوَ في الموْتِ ، فَفَاضَتْ عَيْنا رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فقال له سعدٌ : مَا هذا يا رسولَ اللَّهِ ؟، قال: « هَذِهِ رحمةٌ جَعَلها اللَّهُ تَعالى في قلوبِ عبادِهِ ، وَإِنما يَرْحَمُ اللَّهُ مِنْ عبَادِهِ الرُّحَمَاءَ » متفقٌ عليه .

ރަޟިﷲ ޢަންހުމާގެ ރިވާޔަތުން ހަދީޘްގައިވޭ أُسامة بنِ زَيْدٍ ގެ ރިވާޔަތުން ކިޔައިދީފައިވެއެވެ.
ހަމަހަކަތަކުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހަށް އަޙާދީޘްގެ އަންހެން
ދަރިކަނބަލުންގެ ކުއްޖަކު މަރަށް ހުސްކުރެއްވިފައިވާ ކަމަށްޓަކައިފިވެއެވެ. އެހިނދު رسُولُ
اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ލޯތުން ކަރުނަތުއްވިއެވެ. ދެން سعد ގެ ބުނުން
އަޙާދީޘްގެ ދެނެގަނެވިއެވެ. ޙަﷲގެ ރަސޫލާއެވެ. ބުނެވި ކަންކުރަމުއްޓަވެ. حديث
ކުރެއްވިއެވެ. މިއީ الله سبحانه وتعالىއަ އިލާހީގެ ބާރުއް އަޅުވެރިންގެ ހިތްތަކުގައި
ލައްވާފައިވާ ރަޙުމަތުގެ ސަބަބުން ދެއްވާ ގެތުވެ. އަދި (ނަސްރަތްވެ.) ހަމަހަކަތަކުން
الله سبحانه وتعالىއަށް އަޅުވެރިންގެ ތެރެއިން ރަޙުމްކުރުއްވާ މީހުންނަށް ރަޙްމަ
ކުރާ މީހުންނަށެވެ.

927 وعن أَنسٍ رضيَ اللَّهُ عنه أَنَّ رسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم دَخَلَ عَلى ابْنه إِبَراهِيمَ رضيَ اللَّهُ عنْه وَهُوَ يَجودُ بَنفسِه فَجعلتْ عَيْنا رسول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم تَذْرِفَانِ . فقال له عبدُ الرَّحمن بنُ عوفٍ: وأَنت يا رسولَ اللَّه ؟، فقال : « يا ابْنَ عوْفٍ إِنَّها رَحْمَةٌ » ثُمَّ أَتْبَعَها بأُخْرَى ، فقال: « إِنَّ الْعَيْنَ تَدْمَعُ والقَلْب يَحْزَنُ ، وَلا نَقُولُ إِلا ما يُرضي رَبَّنا وَإِنَّا لفِرَاقِكَ يا إِبْرَاهيمُ لمَحْزُونُونَ » .رواه البخاري ، وروى مُسلمٌ بعضَه .

ދާތްﷲ ޚިދުމަތުގައިވި أَنس ގެ ރިވާގެ ރިވާޔަތް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ނަމަވެސް ލަފްޒެއްގައިވެސް رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް ދެކެވުނުގޮތް ވަރިހަމަކުރުން ދާތްﷲ ޚިދުމަތުގައިވި إِبْرَاهيمُ ގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އެދުވަސް އަރިހުގައި އެކަލޭގެފާނުގެ ދަރިކަލުން حاضرވެއްޖެއެވެ. ދެން(އަބްދުއްރަހްމާނު) رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ކޮލުން ކަރުނަ އޮހޭ ދެކެވެ. އަރިހުގައި އެކަލޭގެފާނު عبدُ الرَّحمن بنُ عوف ދެންނެވިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ކަލޭގެފާނުވެސް ރޮއްވަނީ ހެއްޔެވެ؟ ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނަމަވެސް ލަފްޒެއްގައި ކޮ ކަރުނަ އަހެރެ އެހެއްޓެވެ. އެދުވަ ހިތް އެދުކަށް ކުރުނަވަކަ ދެކެވެ. ނަމަވެސް އަހަރެމެން ހަމަ ވިދާޅުވެ ދެވޭނީ ހިތްހަމަ ޚިދުމަތުގައިވި ތިބާއާ ކަމުގައެވެ. ޝުކުރުވެރިވެއެވެ. އެދު އޭ بِرَاهيمُ އެވެ. ދަރިކަލު ވަރިވެގެން ދެރަ އެކަމުގެ މަހުގައި އަހަރެމެން ނިކަމެތެއް ދެރަވެގެނެވެ.

والأَحاديث في الباب كثيرة في الصحيح مشهورة ، واللَّه أعلم .

باب الكف عما يرى في الميت من مكروه

މަރުވެގެ ފުނުން ފެންނަ އެއިބޭއި ސިއްރުކުރުންޖެހޭކަން ބާވަތްވެގެންވާ باب

928 عن أَبي رافعٍ أَسْلم موْلى رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أَنَّ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « مَنْ غَسَّل ميِّتاً فكَتَمَ عَلَيْه ، غَفَرَ اللَّهُ له أَرْبعِينَ مرَّةً » رواه الحاكم وقال: صحيح على شرط مسلم .

رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަޒާދު ކުރެއްވިއޭ أبو رافعٍ أَسْلم ގެ ރިވާޔަތް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ނަމަވެސް ލަފްޒެއްގައި رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިޔަކާ މަރުވީ ހިނގުމަށްފަހު އެމީހެއްގެ عيبތައް ސިއްރުކޮށްދިނަމަ الله سبحانه وتعالى ސާޅީސް ފަހަރު އެމީހެއްގެ ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއްވައެވެ.

باب الصلاة على الميت وتشييعه وحضور دفنه

وكراهة اتباع النساء الجنائز

މައްޔިތާގެ މައްޗަށް ކަށުނަމާދުކުރުމާއި، އަދި ޖަނާޒާގެ ފަހަތުން ދިއުމާއި، އަދި މައްޔިތާ ވަޅުލުމުގައި ބައިވެރިވުމާއި، އަދިޖަނާޒާގެ ފަހަތުން އަންހެނުން ދިއުން މަކުރޫހު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

929 عن أَبي هُريرةَ رضيَ اللَّهُ عنه قال : قال رسول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَنْ شَهِدَ الجنَازَةَ حَتَّى يُصَلِّي عَلَيها فَلَهُ قِيراطٌ ، وَمَنْ شَهدَهَا حَتَّى تُدْفَنَ فَلَهُ قِيراطَانِ » قيلَ وما القيراطَانِ ؟ قال : « مِثْلُ الجَبلَيْنِ العَظِيمَيْنِ » متفقٌ عليه .

މާތްاللَّه ރުއްސުން ލެއްވި أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.މީހަކު ޖަނާޒާގައި ބައިވެރިވެ ކަށުނަމާދު ކުރެވެންދެން ހުރެއްޖެނަމަ ފަހެ އެމީހަކަށް قيراط ގެ މިންވަރަށް ثواب ލިބޭނެއެވެ.އަދިވަޅުލާނިމެންދެން ހާޒިރުވެހުރެއްޖެނަމަ އެމީހަކަށް ދެ قيراط ގެ މިންވަރަށް ثواب ލިބޭނެއެވެ. ދެންނެވުނެވެ. قيراطَان (ދެ قيراط) ގެ މިންވަރަކީ ކޮބައި ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ ބޮޑު ދެފަރުބަދައިގެ މިންވަރެވެ.

930 وعنه أَنَّ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « من اتَّبعَ جَنَازَةَ مُسْلمٍ إيمَاناً واحْتِسَاباً ، وكَانَ مَعَهُ حَتَّى يُصَلَّي عَلَيها ويَفْرُغَ من دَفنِها ، فَإِنَّهُ يَرْجِعُ مِنَ الأَجرِ بقِيراطَين كُلُّ قيرَاط مِثْلُ أُحُدٍ ، ومَنْ صَلَّى عَلَيها ، ثم رَجَعَ قبل أَن تُدْفَنَ ، فَإِنَّهُ يرجعُ بقِيرَاط » رواه البخاري .

އަދި އެ صحابى (އެބަހީ މާތްاللَّهރުއްސުން ލެއްވި أبوهريرة)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު މުސްލިމެއްގެ ޖަނާޒާގައި އީމާންކަމާއި އަދި ދަރުމަހޯދުން އެދިގެން ބައިވެރިވުމަށްފަހު ކަށުނަމާދުކުރެވެންދެންނާއި އަދި ވަޅުލައި ނިމެންދެން ހުރެއްޖެނަމަ ފަހެ އޭނާ އެނބުރި އަންނާނީ ދެ قيراط ގެ ثواب

ޖެހިގެންނެވެ. އެއިން ކޮންމެ قيراط އަކީ أحد(އުހުދު) ފަރުބަދަ އާއި އެއްވަރު ބޮޑުތަކެއްޗެވެ.
އަދި ކަލޭގަނޑު ކަށްވަރުކޮށް ނިމުމާއި ހަމައަށް ހުރެއްޖެނަމަ ޖެހޭނީ ދެ
قيراط އެއްގެ ثواب އެވެ.

931 وعن أُمِّ عطِيَّةَ رضي اللّه عنها قَالَتْ : نُهينَا عن اتِّبَاعِ الجَنائز ، ولَم يُعزَمْ عَليْنَا » متفقٌ عليه .

ރަޟިޔަﷲ ޢަންހާ أُمِّ عطيَّة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ.
ޖިނާޒާތަކާއި (އެބައި ވަޅުލުމަށްޓަކައި) ދިޔުމާ ތިމަމެންނަށް ނަހީކުރެއްވިއެވެ.
އަދި އެކަމުގައި ޖިނާޒާތަކާ މެދު ހަރުކަށިކަމެއް ނުކުރައްވައެވެ.

« ومعناه » ولَمْ يُشدَّد في النَّهي كما يُشدَّدُ في المُحَرَّمَات .

އޭގެ މާނައަކީ: އެކަމަށް ނަހީކުރުން حرام ކަންތައް ނަހީކުރާ ފަދައިން ހަރުކަށިނުކުރައްވާ ކަމަށް ވެއެވެ.

باب استحباب تكثُّر المصلين على الجنازة وجعل صفوفهم ثلاثة فأكثر

ކަލޭގަނޑު މީހެއްގެ ޖަނާޒާ ނަމާދަށް ގިނަ ބަޔަކު ޙާޟިރުވުމާއި އެމީހުން ތިން ސަފަށް ނުވަތަ އެއަށް ވުރެ ގިނަ ސަފަށް ކުރުން مستحب ކަމުގެ باب

932 عَنْ عائشةَ رضي اللّهُ عنها قَالَتْ : قال رسولُ اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: ما مِنْ ميِّتٍ يُصلِّي عليهِ أُمَّةٌ مِنَ المُسْلِمِينَ يبلُغُونَ مئَة كلُّهُم يشْفَعُونَ له إِلا شُفِّعُوا فيه » رواه مسلم .

ރަޟިޔަﷲ ޢަންހާ عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ.
رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މަރުވެގެންވާ މީހެއްގެ މުސްލިމުންގެ

ތެރެއިން ބަޔަކު ކަށު ނަމާދުކުރާނަމަ އެމީހުންގެ އަދަދު ސަތޭކަ އަށް އަރާ، އެއްބަސްވެގެން އެމީހަކަށް شفاعةތެރި ވެއްޖެނަމަ އެމީހުންގެ شفاعةއެމީހާއަށްޓަކައި قبولވާނޭ ހުއްޓެވެ.

933 وعن ابنِ عباسٍ رضي اللّه عنهما قال : سَمعْتُ رَسُول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُول : « مَا مِنْ رَجُلٍ مُسْلمٍ يَمُوتُ ، فيَقومُ عَلَى جَنَازتِهِ أَرْبَعونَ رَجُلا لا يُشركُونَ باللّه شَيَئاً إِلاَّ شَفَّعَهُمْ اللّهُ فيهِ » رواه مسلم .

މާތް الله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ عبدِ اللّه بنِ عباس ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް މިބަސް އަޑުއިވިމެވެ. އަހަރެންނާ حديث ކުރައްވައެވެ. މުސްލިމަކު މަރުވުމުން އެމީހާގެ ކަށުނަމާދުގައި اللهއަށް شريكނުކުރާ ސާޅީސް މީހުން ބައިވެރިވެއްޖެނަމަ الله سبحانه وتعالى އެމީހުންގެ شفاعةތެރިކަން އެމީހަކަށްޓަކައި قبولކުރައްވާ ހުއްޓެވެ.

934 وعن مَرْثَدِ بن عبدِ اللّه اليَزَنِيِّ قال : كانَ مالكُ بنُ هُبَيْرَةَ رضي اللّه عنه إِذا صلَّى عَلى الجنَازةِ ، فَتَقَالَّ النَّاسَ عَليها ، جزَّأَهُمْ عَلَيْهَا ثَلاثَةَ أَجْزَاءٍ ثم قال : قالَ رَسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: « مَنْ صلَّى عليهِ ثَلاثَةُ صفُوف ، فَقَدْ أَوْجَبَ » .رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديث حسن .

مَرْثَد بن عبدِ اللّه اليَزَنِيّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މާތްالله ރުއްސެވުންލިބިވި مالكُ بنُ هُبَيْرَةَ ކަށުނަމާދުގައި ކުރައްވާ ހިނދު މީހުން މަދުކަން ފާހަގަވެއްޖެނަމަ އެމީހުން ތިން ސަފުތަކަށް ބަހާލައްވައެވެ. އެއަށްފަހު ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިން ސަފަކަށް އެކުވެގެން މީނާ އެމީހާގެ މައްޗަށް ކަށުނަމާދުކޮށްފިނަމަ އެމީހަކަށްޓަކައި ސުވަރުގެ ވާޖިބު ކުރައްވައެވެ.

باب ما يقرأ في صلاة الجنازة

ޖަނާޒާނަމާދުގައި ކިޔަވާ ތަކެތި ބަޔާންވެގެންވާ باب

يُكَبِّرُ أَرْبَعَ تَكبِيرَاتٍ ، يَتَعوَّذُ بَعْدَ الأُولَى ، ثُمَّ يَقْرَأُ فَاتِحَةَ الكِتَابِ ، ثُمَّ يُكَبِّرُ الثَّانِيَةَ ، ثُمَّ يُصَلِّي عَلَى النَّبيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فيقول : اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ ، وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ . وَالأَفْضَلُ أَنْ يُتَمِّمَهُ بقوله : كَمَا صَلَّيتَ عَلَى إبرَاهِيمَ – إِلَى قَوْله – إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ . وَلاَ يَقُولُ مَا يَفْعَلُهُ كَثِيرٌ مِنَ العَوامِّ مِنْ قراءتِهِمْ : [**إِنَّ اللهَ وَمَلاَئِكَتَه يُصَلُّونَ عَلَى النَّبيِّ**] [الأحزاب : 56] الآية ، فَإِنَّهُ لاَ تَصحُّ صَلاَتُهُ إِذَا اقْتَصَرَ عَلَيْهِ ، ثُمَّ يُكَبِّرُ الثَّالِثَةَ ، وَيَدعُو للمَيِّتِ وَللمُسْلِمِينَ بِمَا سَنَذكُرُهُ مِنَ الأَحاديث إِنْ شَاءَ اللهُ تَعَالَى ، ثُمَّ يُكَبِّرُ الرَّابِعَةَ وَيَدْعُو . وَمِنْ أَحْسَنِهِ : ((اللَّهُمَّ لاَ تَحْرِمْنَا أَجْرَهُ ، وَلاَ تَفْتِنَّا بَعدَهُ ، وَاغفِرْ لَنَا وَلَهُ)) . وَالمُخْتَارُ أنه يُطَوِّلُ الدُّعاء في الرَّابِعَةِ خلافَ مَا يَعْتَادُهُ أَكْثَرُ النَّاس ، لحديث ابن أَبي أَوْفى الذي سَنَذْكُرُهُ إِنْ شَاءَ اللهُ تَعَالَى .

وَأَمَّا الأَدْعِيَةُ المَأثُورَةُ بَعْدَ التَّكبِيرَةِ الثالثة ، فمنها :

ހަތަރު ތަކުބީރު ކިޔުން ހުއްޓެވެ. ފުރަތަމަ ތަކުބީރަށް ފަހު اعوذ (بسم) ކިޔުމަށް الحمد ކިޔަވާނުމެވެ. ދެން ދެވަނަ ތަކުބީރު ކިޔުން ހުއްޓެވެ. އޭރުންފަހު نبيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمَ ގެ މައްޗަށް ސަލަވާތް ކިޔުން ހުއްޓެވެ. ފަހެ އެސަލަވާތް ކިޔާނީ ހަމައެކަނި اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ ، وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ ގެ އިބާރާތުންނެވެ. އަދި މާ ރަނގަޅީ އިތުރުކޮށްދިނުމަށް كَمَا صَلَّيتَ عَلَى إبرَاهِيمَ ގެ ކަލިމަތުން ގިނަ إنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ ގެ ކަލިމާއި ހަމައަށް ފުރިހަމަ ކުރުމެވެ. އަދި ބޭނުންތެރި ނުވާނެ އާންމުންގެ ބަޔަކު ކިޔަން ކިޔާގެތީގެން **إِنَّ اللهَ وَمَلاَئِكَتَه يُصَلُّونَ عَلَى النَّبيِّ** ގެ އާޔަތް ނުކިޔުމާ ކިޔުން ހުއްޓެވެ. ދެކަނި ހަމައެކަނި އެ އާޔަތް ކިޔަވައިގެން ނަމާދު ނިންމައިލިޔަސް އެނަމާދު صح ނުވާނޭމެވެ. ދެން ތިންވަނަ ތަކުބީރު ކިޔާ ހުއްޓެވެ. އަދި އެކަމަކު ވެވޭގެ ކާންބަރު ނިތާގެ ނުދަދުކުރުމަށް ނަމަގެ ދެކަރި حديث ތަކުގެ ދެއްގެ ކަލިމަތަ އެމްދީން

دعاء ކުރުމުން ހުއްޓުވާ. ދީން ހަމަޖެހުމަކަށް ބައްޓަންވެ ކިޔުން ހުއްޓުވާ. އަދި އޭގައި دعاء ކުރުމުން ހުއްޓުވާ. އަދި އެމީހުންގެ އަންގެ ރަނގަޅު ދުއާ އަދި اللَّهُمَّ لاَ تَحْرِمْنَا أجْرَهُ ، وَلاَ تَفْتِنَّا بَعْدَهُ ، وَاغْفِرْ لَنَا وَلَهُ އެވެ. މާނައީ:- އޭالله! މިމީހާގެ މަސައްކަތުގެ ދަރުމަވަންތަ އަޖުރުން މަހުރޫމް اجر ތަކުން އަޅުގަނޑުމެން محروم ނުކުރައްވާނދޭވެ! އަދި އޭނާ ނިޔާވުމުގެ ފަހުން އަޅުގަނޑުމެން ސުންގަޅުގައި ކަލިބުނުކުރައްވާނދޭވެ! އަދި އަޅުގަނޑުމެނަށާއި އޭނާއަށް ފާފަ ފުއްސަވާނދޭވެ! އަދި ދުންޔާއެވެ. الله سبحانه وتعالى އިސްތިޣުފާރު އެކު އަންނަނިވި ابن أَبي أَوْفى ގެ حديث ގެ މައްސަލަ ބިނާކޮށް ހަމަކުރެވުނު ތަކުބީރުއަށްފަހު دعاء ކުރުމުން ދިޔަކަމުގެ އެގޮ އެންމެފަހުގެ ތަކުބީރުގެ ނިސްބަތުން އެނގެއެވެ. ނަމާދުގެ ކޮށް ޖެހޭ ކަން عمل ކުރައްވަނީ އެއާ خلاف އަށެވެ. އާދެ! ބިނުމަކަށް ތަކުބީރުއަށްފަހު ކިޔުންތަކާ ވާހަކަ دعاء ތަކުގެ ތެރޭގައި ހިމެނެއެވެ-

935 عن أبي عبدِ الرحمن عوفِ بن مالكٍ رضي اللَّه عنه قال : صلَّى رسول اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم على جَنَازَةٍ ، فَحَفِظْتُ مِنْ دُعائهِ وَهُو يَقُولُ : « اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهُ ، وارْحمْهُ ، وعافِهِ ، واعْفُ عنْهُ ، وَأَكرِمْ نزُلَهُ ، وَوسِّعْ مُدْخَلَهُ واغْسِلْهُ بِالماءِ والثَّلْجِ والْبرَدِ ، ونَقِّه منَ الخَ طَايَا، كما نَقَّيْتَ الثَّوب الأبْيَضَ منَ الدَّنَس ، وَأَبْدِلْهُ دارا خيراً مِنْ دَارِه ، وَأَهْلاً خَيّراً منْ أهْلِهِ، وزَوْجاً خَيْراً منْ زَوْجِهِ ، وأدْخِلْه الجنَّةَ ، وَأَعِذْه منْ عَذَابِ القَبْرِ ، وَمِنْ عَذَابِ النَّار » حتَّى تمَنَّيْتُ أَنْ أَكُونَ أنَا ذلكَ المَيِّتَ . رواه مسلم .

މާތްاللهރަސްކަލާނގެ أبو عبدِ الرحمن عوفِ بن مالك ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ކަށުނަމާދުކުރައްވައިދެއްވިއެވެ. ދެން އަހަރެންގެ ކުރައްވައިދެއްވި دعاءގެ ތެރެއިން ބައެއް ދަސްކޮށްގެނެވެ. އޭގައި އަހަރެންގެ ހިތުދުވިއެވެ. **اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهُ ، وارْحمْهُ ، وعافِهِ ، واعْفُ عنْهُ ، وَأَكرِمْ نزُلَهُ ، وَوسِّعْ مُدْخَلَهُ واغْسِلْهُ بِالماءِ والثَّلْجِ والْبرَدِ ، ونَقِّه منَ الخَ طَايَا، كما نَقَّيْتَ الثَّوب الأبْيَضَ منَ الدَّنَس ، وَأَبْدِلْهُ دارا خيراً مِنْ دَارِه ، وَأَهْلاً خَيّراً منْ أهْلِهِ، وزَوْجاً خَيْراً منْ زَوْجِهِ ، وأدْخِلْه الجنَّةَ ، وَأَعِذْه منْ عَذَابِ القَبْرِ ، وَمِنْ عَذَابِ النَّار »** މާނައީ:- އޭ ހަމްދުވެރި ގަސްދުކުރުމާ އިލާހު! އޭނާގެ ފާފަ ފުއްސަވާނދޭވެ! އަދި އޭނާއަށް رحمةލައްވާނދޭވެ. އަދި އޭނާއަށް (ގަބުރުގެ ފިތުނަތަކުން)

ސަލާމަތްކުރައްވާނދޭވެ! އަދި އޭނާއަށް معاف ކުރައްވާނދޭވެ! އަދި އޭނާއަށް ރަގަޅު
މެހުމާންދާރީ ދެއްވާނދޭވެ! އަދި އޭނާގެ ގަބުރު ތަނަވަސް ކުރައްވާނދޭވެ! އަދި އޭނާގެ
ފާފަތައް ފެނުންނާއި ގަނޑުފެނުންނާއި ފިނިފެނުން ދޮވެ ދެއްވާނދޭވެ! އަދި ފާފަތައް
ހުދުފޭރާނެއް ނަޖިހުން ސާފުކުރާ ފަދައިން ސާފުކުރައްވާނދޭވެ! އަދި އޭނާގެ ގެއަށްވުރެ ރަގަޅު
ގެއެއް އޭނާއަށް ދެއްވާނދޭވެ! އަދި އޭނާގެ އަހުލުވެރިންނަށް ވުރެ ރަގަޅު އަހުލުވެރިން
އޭނާއަށް ދެއްވާނދޭވެ! އަދި އޭނާގެ އަނބިމީހާއަށް ވުރެ ރަގަޅު އަނބިޔަކު އޭނާއަށް ދެއް
ވާނދޭވެ! އަދި އޭނާ ގަބުރުގެ عذابން ސަލާމަތްކުރައްވައި އަދި ނަރަކައިގެ عذابން
ދުރުކުރައްވާނދޭވެ! ޢައުފު ވިދާޅުވިއެވެ. (މި دعاء އަޅުގަނޑުމެން) ޖަނާޒާގައި މި ގަބުރުގައިވާ މީހާ
ވީނަމަ ކިހާ ރަގަޅުވީހޭ ހިތާހިތާ ބޭނުމެވެ.

936 وعن أبي هُريرة وأبي قَتَادَةَ ، وأبي إبْرَاهيمَ الأشْهَلِيِّ عنْ أبيه ، وأبوه صَحَابيٌّ رضي اللَّه عنهم ، عَنِ النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أنَّه صلَّى عَلى جَنَازَة فقال : « اللَّهم اغفر لِحَيِّنَا وَميِّتِنا ، وَصَغيرنا وكَبيرنَا ، وذَكرنَا وأُنْثَانَا ، وشَاهِدِنا وَغائِبنَا . اللَّهُمَّ منْ أَحْيَيْتَه منَّا فأَحْيِه على الإسْلامِ ، ومَنْ توفَّيْتَه منَّا فتَوَفَّهُ عَلى الإيمانِ ، اللَّهُمَّ لا تحْرِمْنا أَجْرَهُ ، وَلا تَفْتِنَّا بَعْدَهُ » رواه الترمذي من رواية أبي هُرَيْرةَ والأشهَلِيِّ ، ورواه أبو داود من رواية أبي هريرة وأبي قَتَادَةَ . قال الحاكم : حديث أبي هريرة صَحيحٌ على شَرْطِ البُخاريِّ ومُسْلِمٍ ، قال الترْمِذي قال البخاريُّ : أَصحُّ رواياتِ هذا الحديث روايةُ الأَشْهَلِيِّ . قال البخاري : وَأَصَحُّ شيء في هذا الباب حديث عوْفِ بن مالكٍ .

މާތްﷲ ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة އާއި أبو قَتَادَةَ އާއި أبو إبْرَاهيم الأشْهَلِيَّ އޭނާގެ
ބައްޕާގެ ފަރާތުން ރިވާކުރައްވައި نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ އަރިހުން ވިދާޅުވެފައިވާ
حديث ގައި ވެއެވެ.(ދަންނައެވެ. އާއި صحابي ބޭކަލެކެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނު
ޖަނާޒާގެ ނަމާދެއް ކިޔަވާދެއްވުމުގައި ކުރައްވައިފިއެވެ. ފަހެ އެކަލޭ دعاء ކުރެއްވިއެވެ. « اللَّهم اغفر
لِحَيِّنَا وَميِّتِنا ، وَصَغيرنا وكَبيرنَا ، وذَكرنَا وأُنْثَانَا ، وشَاهِدِنا وَغائِبنَا . اللَّهُمَّ منْ أَحْيَيْتَه منَّا فأَحْيِه على الإسْلامِ ، ومَنْ توفَّيْتَه منَّا فتَوَفَّهُ عَلى الإيمانِ ، اللَّهُمَّ لا تَحْرِمْنا أَجْرَهُ ، وَلا تَفْتِنَّا
بَعْدَهُ » މާނައީ:- އޭ އަޅުގަނޑުމެން ޢިބާދަތްކުރާ އިލާހު! އަހަރެމެންގެ ދިރިތިބި

މީހުންނާއި މަރުވެގޮސްފައިވާ މީހުންނާއި ކުޑަކުދިންނާއި ބޮޑެތިމީހުންނާއި ފިރިހެނުންނާއި
އަންހެނުންނާއި ހާޟިރުވެތިބި މީހުންނާއި ޣާއިބުވެތިބި މީހުން އެންމެންގެ ފާފަތައް
ފުއްސަވާނދޭވެ! އޭ ހަމައެކަނި ކަލާނގެ އިލާހު! ތިމަންމެންގެ ތެރެއިން ދިރިހުރި
ދިރިއުޅުއްވާ މީހަކު ދިރުއްވަނީ އިސްލާމްދީނުގެ މަތީ ދިރުއްވާނދޭވެ! އަދި ތިމަންމެންގެ
ތެރެއިން މަރުވާ މީހަކު މަރުކުރައްވަނީ އީމާނާއެކު މަރުކުރައްވާނދޭވެ!
އޭ ހަމައެކަނި ކަލާނގެ އިލާހު! އެމީހާގެ މަރުގައި ލިބޭ ސަވާބުން ތިމަންމެން
މުސީބާތުގެ ސަވާބުން ތިމަންމެން ދިރުމަށް އެކަމުން محروم ނުކުރައްވާނދޭވެ!
އަދި އޭނާ ނިޔާވުމަށް ފަހުން ތިމަންމެން ފިތުނައެއް ނުކުރައްވާނދޭވެ!

937 وعن أبي هُريْرَةَ رَضِي اللَّهُ عَنْهُ قال : سمعتُ رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقول : « إذ صَلَّيْتُم عَلى المَيِّت ، فأَخْلِصُوا لهُ الدُّعاءَ » رواه أبوداود.

ރަޟިޔަﷲ ޢަންހުގެ ސަނަދުން أبو هُريرة ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަމުން ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އަހަރެމެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން މައްޔިތުގެ ޖަނާޒާ ނަމާދު ކޮށް ނިމުމުން ފަހު އެމީހާއަށްޓަކައި إخلاص ތެރިކަމާއެކު دعاء ކުރާށެވެ.

938 وعَنْهُ عَنِ النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم في الصَّلاةِ عَلى الجَنَازَة : « اللَّهُمَّ أَنْت ربُّهَا ، وَأَنْتَ خَلَقْتَها، وأَنْتَ هَديْتَهَا للإسلامِ ، وَأَنْتَ قَبَضْتَ رُوحهَا ، وَأَنْتَ أَعْلَمُ بِسِرِّها وَعَلانيتِها، جِئْنَاكَ شُفعاءَ لَهُ فاغفِرْ لهُ » . رواه أبو داود .

އަދި އެ صحابى نبيُّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّمގެ އަރިހުން މައްޔިތުގެ ޖަނާޒާ ކުރާ ނަމާދުގައި ބަޔާންކުރެއްވި ރިވާ ކުރެއްވި حديث އެއްގައި (އަންނަނިވި دعاء ވިދާޅުވެއްވި) ވެއެވެ. « اللَّهُمَّ أَنْت ربُّهَا ، وَأَنْتَ خَلَقْتَها، وأَنْتَ هَديْتَهَا للإسلامِ ، وَأَنْتَ قَبَضْتَ رُوحهَا ، وَأَنْتَ أَعْلَمُ بِسِرِّها وَعَلانيتِها، جِئْنَاكَ شُفعاءَ لَهُ فاغفِرْ لهُ » މާނައީ:- އޭﷲ! ކަލޭ ހައްދަވައިގެން ވެރިކަލާނގެ ކަލޭގެފާނެވެ. އަދި އެ ރޫޙު އުފެއްދެވީ ވެސް ކަލޭގެފާނެވެ. އަދި އެ ރޫޙަށް ތެދުމަގު ދެއްކެވީ ވެސް ކަލޭގެފާނެވެ. އަދި އެ ރޫޙު ނެގެވީ

ހިއްޖެވީ އިބަ އިލާހެވެ. އަދި އޭނާގެ ފުރިހަމަވެގެންވާ ކަންތައްތަކާއި އަދި އޭނާގެ ފާފަވެގެންވާ ކަންތައްތައް އެންމެ މަތިން ދިނުމަށްވާ ފާރަވެރިވާ އިބަ އިލާހެވެ. އަހަރެމެން މިހިރީ އެންމެންނާ ބައިވެރިވެ شفاعةދެންނެވުމަށް އިބަ އިލާހުގެ حضرة އަށް ދަތުރުކުރީމެވެ. އޭނާގެ ފާފަ ފުއްސަވާނދޭވެ!

939 وعن واثِلة بنِ الأسقعِ رضيَ اللَّه عنه قال : صَلَّى بِنَا رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم عَلى رجُلٍ مِنَ المُسْلِمينَ ، فسمعته يقولُ : « اللَّهُمَّ إنَّ فُلانَ ابْنَ فُلان في ذِمَّتِكَ وحَلَّ بجوارك، فَقِهِ فِتْنَةَ القَبْر ، وَعَذَابَ النَّارِ ، وَأَنْتَ أَهْلُ الوَفاءِ والحَمْدِ ، اللَّهُمَّ فاغفِرْ لهُ وَارْحَمْهُ ، إنكَ أَنْتَ الغَفُور الرَّحيمُ » رواه أبو داود .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ واثِلة بنِ الأسقع ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަހަރެމެން ބައިވެރިކޮށްގެން މުސްލިމުންގެ ތެރެއިން ފިރިހެނުންގެ ޖަނާޒާ ނަމާދު ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު دعاء ކުރައްވަނިކޮށް އިވުން އަޑުއިވުނެވެ. « اللَّهُمَّ إنَّ فُلانَ ابْنَ فُلان في ذِمَّتِكَ وحَلَّ بجوارك، فَقِهِ فِتْنَةَ القَبْر ، وَعَذَابَ النَّارِ ، وَأَنْتَ أَهْلُ الوَفاءِ والحَمْدِ ، اللَّهُمَّ فاغفِرْ لهُ وَارْحَمْهُ ، إنكَ أَنْتَ الغَفُور الرَّحيمُ » މާނައީ:- އޭالله! ހަމަކަށަވަރުން މިވެނި މީހެއްގެ ދަރި މިވެނި މީހާ މިވަނީ އިބަ އިލާހުގެ ޛިންމާގެ ދަށުގައި އަދި އިބަ އިލާހުގެ އަވަށްޓެރިކަމުގެ ހިމާޔަތުގައިވާ ގެސްޓެއްވެއެވެ. ފަހެ އޭނާއަށް ގަބުރުގެ ފިތުނާއިން އަދި ނަރަކައިގެ عذابން ސަލާމަތްކޮށް ދެއްވާނދޭވެ! އަދި ވަފާތެރިކަމުގެ صفة އާއި حمد އާއި ثناء ގެ حق ވެރި ފަރާތަކީ އިބަ އިލާހެވެ. އޭالله! އޭނާގެ ފާފަ ފުއްސަވާނދޭވެ! އަދި އޭނާއަށް رحمة ލައްވާނދޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން ފާފަ ފުއްސަވާ އަދި ރަޙުމްކުރައްވާ އިލާހީ ހަމަ އިބަ އިލާހެވެ.

940 وعن عبد اللَّه بنِ أبي أوْفى رضي اللَّه عنهما أَنَّهُ كبَّر على جَنَازَةِ ابْنَةٍ لَهُ أَرْبَعَ تَكْبيراتٍ ، فَقَامَ بَعْدَ الرَّابِعَةِ كقَدْرِ مَا بيْنَ التَّكْبيرتيْن يَسْتَغفِرُ لها وَيَدْعُو ، ثُمَّ قال : كَانَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَصْنَعُ هكذَا وفي رواية : « كَبَّرَ أَرْبعاً فمكث سَاعةً حتَّى ظَنَنْتُ أَنَّهُ سيُكَبِّرُ خَمْساً ، ثُمَّ سلَّمَ عنْ يمينهِ وَعَنْ شِمالِهِ ، فَلَمَّا انْصَرَفَ قُلْنا لَهُ : مَا هذا ؟

فقال : إنِّي لا أزيدُكُمْ عَلى مَا رَأَيْتُ رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَصْنَعُ ، أوْ : هكذا صَنَعَ رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم . رواه الحاكم وقال : حديث صحيح

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި ޞަޙާބީއަކުވި عبدِ اللَّه بنِ أبو أوْفى ގެފާނުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ އޭނާގެ އަންހެންދަރިއަކު ނިޔާވެގެން ކަށުނަމާދުކުރި ތަކްބީރު ބަންދަވައި ހަތަރު ތަކްބީރު ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން ހަތަރުވަނަ ތަކްބީރަށްފަހު ދެތަކްބީރު ދެމެދުގައި މަޑުކުރެއްވި މިންވަރަށް ހުންނަވައި إستغفار ދަންނަވައި دعاء ކުރެއްވިއެވެ. ދެން (ނަމާދު ނިންމަވުމަށްފަހު) ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم އަދި ކުރެއްވީ މިގޮތަށެވެ.

އަދި އަހަރެން ރިވާތެއްގައި ވެއެވެ. ހަތަރުވަނަ ތަކްބީރު ވިދާޅުވިއެވެ. އެއަށްފަހު ސަލާމްދެއްވީ ދެތަކްބީރުގެން ހުރިތާގައި ދުވަހުން މިންވަރަށް ހުރެވަޑައިގެން ތަކްބީރުތަކުގެ ދަރަނިންވެއެވެ. ދެން ކަލޭމެން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ކަލޭގެފާނު ސަލާމް ދެއްވިއެވެ. ދެން ތިޔަބައިމީހުން ތެދުވެވަޑައިގެން ވިދާޅުވިއެވެ؟ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ކުރެއްވިކަމެއް މިގޮތަށެވެ. ދެން އަހަރެމެން ފެނުނު އެއްޗަކަށް ވުރެ އިތުރު އަހަރެމެން މިގޮތަށް ހަދާނުދެމެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ކުރެއްވީ މިގޮތަށެވެ.

باب الإِسراع بالجنازة

ޖަނާޒާ ގެންދިއުމުގައި އަވަސްކުރުމުގެ ބާބު باب

941 عن أبي هُرَيْرَةَ رضِيَ اللَّهُ عنه عَن النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « أَسْرِعُوا بِالجَنَازَةِ ، فَإِنْ تَكُ صَالِحَةً ، فَخَيْرٌ تُقَدِّمُونَها إِلَيْهِ ، وَإِنْ تَكُ سِوَى ذلِكَ ، فَشَرٌّ تَضَعُونَهُ عَنْ رِقَابِكُمْ » متفقٌ عليه

މާތްاللَّهރުހިވޮޑިގެންވި أبو هُريرة، نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّمގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޖަނާޒާ ގެންދިއުމުގައި އަވަސްކުރާށެވެ.

މިހެނީ ހެޔޮ صالح އަޢުމާލުތަކުގެ ވެއްޖެނަމަ ޖިނާޒާއިލާމެން އަވަސްކުރައްވާށެވެ. އެންމެހައި ހެޔޮކަމެއްވެއެވެ. އަދި އެހެން ގޮތަކުން ނުބައި އަޢުމާލު ކުރާމީހެއްނަމަ ޖިނާޒާއިލާމެން އުފުލުން ނުބައިވެގެންވެއެވެ.

وفي روايةٍ لمُسْلِمٍ : « فَخَيْرٌ تُقَدِّمُونَهَا عَلَيْه » .

އަދި މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. (ޖިނާޒާއިލާމެން އެންމެހައި ހެޔޮ ކަމަކަށް ކުރިއަށް ގެންދަވާ އެންމެހައި ހެޔޮކަމެއްވެއެވެ.

942 وعن أبي سعيدٍ الخُدْرِيِّ رضي اللَّه عنه قَالَ . كَانَ النَّبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَقُولُ: « إذا وُضِعَتِ الجِنَازَةُ ، فَاحْتَمَلَهَا الرِّجَالُ عَلَى أَعنَاقِهِمْ ، فَإِنْ كَانتْ صَالحةً ، قالتْ : قَدِّمُوني، وَإِنْ كَانَتْ غَيْرَ صَالِحَةٍ ، قَالَتْ لأَهْلِهَا : يَاوَيْلَهَا أَيْنَ تَذْهَبُونَ بِهَا ، يَسْمَعُ صَوْتَهَا كُلُّ شَيْءٍ إلاَّ الإنسانَ ، ولَوْ سَمِعَ الإنْسَانُ ، لَصَعِقَ » **رواه البخاري .**

މާތްاللهރަސްކަލާނގެ أبو سعيدٍ الخُدْرِي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަމުން ވިދާޅުވިއެވެ. ޖިނާޒާ ސަންދޯކާގައި އަޅައިގެން މީސްކަނދު އަރިމަތީ ބައެއް ފިރިހެނުން އުފުލައިގެން ދާއިރު، ފަހެ ހެޔޮ އަޢުމާލުތަކުގެ ޖިނާޒާއެއްނަމަ ވިދާޅުވާނެއެވެ. އަހަރެން ކުރިއަށް ގެންދާށެވެ. އަދި ނުބައި އަޢުމާލުތަކުގެ އެއްނަމަ ގެކޮޅުމީހުންނަށް مخاطب ކުރައްވާނެއެވެ. ހައި ހައި ހަލާކު ވޭތޯ! ޖިނާޒާއިލާމެން ހިފައިގެން ކޮންތާކަށް ތިޔައުފުލައިގެން ދަނީ؟ އެކި ހަޅޭއްލަވައިގެ އަޑު އިންސާނުންނާއި ޖިންނުން ފިޔަވައި އެހެން ހުރިހާ ބާވަތެއް އިވޭނެއެވެ. އަދި އިންސާނުންނަށް އިވޭނަމަ އޭނާ ސިހިގެން ހަނދާން ނެތިގެން ދާނެއެވެ.

باب تعجيل قضاء الدين عن الميت والمبادرة إلى تجهيزه إلا أن يموت فجأة فيترك حتى يتيقن موته

މަރުވީމާ ދަރަނިބައި އަދާކުރުމުން އަވަސްވެގަތުމާއި، ކަފުނަވާލުމާގައި ކަސްތިއަރުވަނުން އަވަސް ވެގަތުމާއި، ކުއްލިމަރަކުން މަރުވެދިޔާމާ މަރު ޔަގީނުވާނދެކަށް އަކަށްވަރު ހުއްޓުވެވޭނެކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

943 عن أَبي هريرة رضي اللَّه عنه ، عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « نَفْسُ المُؤْمِنِ مُعَلَّقَةٌ بِدَيْنِهِ حَتَّى يُقْضَيَ عَنْهُ » .

رواه الترمذي وقال : حديث حسنٌ .

މާތްاللَّهُ ރުއްސުވުންލެއްވި أبو هُريرة، نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّمގެ ޙަދީޘުން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ. އަބަދުވެސް މޫމިނުގެ ނަފްސު އުންނާނީ އޭނާގެ ދަރަނި އަދާކުރެވެންދެން ހިފެހެއްޓިގެން ކަމުގައިވެއެވެ. حديث ހަސަނެވެ.

944 وعن حُصَيْنِ بن وحْوَحٍ رضي اللَّهُ عنه أَنْ طَلْحَةَ بنَ الْبُرَاءِ بن عازب رضِي اللَّه عنْهما مَرِض ، فَأَتَاهُ النَّبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَعُودُهُ فقَالَ : إِنّي لا أُرَى طَلْحةَ إِلاَّ قدْ حدَثَ فِيهِ المَوْتُ فَآذِنُوني بِهِ وَعَجِّلُوا بِهِ ، فَإِنَّهُ لا يَنْبَغِي لجِيفَةِ مُسْلِمٍ أَنْ تُحْبَسَ بَيْنَ ظَهْرَانَيْ أَهْلِهِ » . رواه أبو داود .

މާތްاللَّه ރުއްސުވުންލެއްވި حُصَيْنِ بن وحْوَح ގެ ރިވާއިން ޙަދީޘްގައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން طَلْحَةَ بنَ الْبُرَاء އަށް ބަލިވެއްޖެއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އާ صحابى އަށް ޒިޔާރަތްކުރައްވަން ވަޑައިގަތެވެ. ދެން އަރިހުގައިވި حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ފެނިވަޑައިގަންނަނީ طَلْحة ގެ މަރުވެސް ގާތްވެފައެވެ. ދެން އޭނާ މަރުވެއްޖެނަމަ ތިމަންކަލޭގެފާނަށް އެންގޭތޯއެވެ. އަދި ކަފުނަވާލުމަށް އަވަސް ކުރާށެވެ. މުސްލިމެއްގެ ހަށިގަނޑު މަރުވުމަށްފަހު އޭނާގެ މަސްގެރިޔާ އަހުލުވެރިންގެ މެދުގައި ހިފެހެއްޓުން އެކަށީގެން ނުވާނެއެވެ.

باب الموعظة عندا لقبر

ގަބުރު ކައިރީން عبرة ލިބިގަތުން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

945 عن عليٍّ رَضِيَ اللَّهُ عنه قال : كُنَّا في جنَازَةٍ في بَقِيع الْغَرْقَد فَأَتَانَا رَسُولُ اللَّه صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فقعَدَ ، وقعدْنَا حَوْلَهُ وَمَعَهُ مِخْصَرَةٌ فَنَكَسَ وَجَعَلَ يَنْكُتُ بِمِخْصَرَتِهِ ، ثم قال: ما مِنكُمْ مِنْ أَحَدٍ إلاَّ وَقَدْ كُتِبَ مقْعَدُهُ مِنَ النَّارِ ومقْعَدُهُ مِنَ الجنَّة » فقالوا : يا رَسُولَ اللَّهِ أَفَلاَ نَتَّكِلُ على كتابنَا ؟ فقال : « اعْمَلُوا ، فَكُلٌّ مُيَسَّرٌ لِمَا خُلِقَ لَهُ » وذكَر تمامَ الحديث، متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި عليﷺ ގެފާނު ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.غَرْقَد ގަސްބައްޔާއިވާ بَقِيع ނަމަކިޔާ ކިޔުން ސަހަރާގައި ޖަނާޒާއެއްގައި އުޅުނީމު ވަގުތު ރަސޫލާ صلّى اللّه عَلَيْهِ وسَلَّم ވަޑައިގެން ފާދިފަ ޖެހުމެވެ. އެހިނދު އަރިހުގައި ތިބީމެވެ. ދެން ރަސޫލާގެ އަތުގައި ހުރި ތަނަވަސް ފިޔަގަނޑުން އެތަކެއް ވަރަކަށް ޝަރަހަ ކުރައްވާފައި ހުއްޓެވެ. އަދި އެތަކެއް ވާހަކަ ދައްކަވަމުން އިސްތަޢުރަ ކުރައްވައިފިއެވެ. ދެން ހިތަށް ފުރިހަމަކޮށް ހާއްސަކަމުން ކުރަށްވާ ހިތްޕަތު ހާމަކުރާ ހަދީސްތަކެވެ. ދެން حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އަލިފާނުގެ ނަރަކައިން ގޮޅި ހާމަވެގެން ނުވާ އެއްވެސް މީހަކު ނުވެއެވެ. އަދި ސުވަރުގެއިން ގޮޅި ހާމަވެގެން ނުވާ އެއްވެސް މީހަކު ނުވެއެވެ. ބައެއް ސަހާބީން ދެންނެވިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އަހުރެމެން ފޮތުގައި ލިޔެވުނު ކަންތައްތަކަށް ތަވައްކަލްވެ ހުންނަމާތޯއެވެ؟ ދެން حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ޢަމަލުކުރާށެވެ. ކޮންމެ މީހަކަށްވެސް ފަސޭހަކޮށްދީ އުފެދިފައިވާ ކަންތަކަށް ތިޔަބައިމީހުންގެ ޢަމަލު ކުރުމަށް މަގު ފަހިވާނެއެވެ.

باب الدعاء للميت بعد دفنه والقعود عند قبره ساعة للدُّعاء له والاستغفار والقراءة

މައްޔިތާ ވަޅުލައިނިމުމުން އެމީހަކަށްޓަކައި دعاء ކުރުމާއި އަދި އެމީހުގެ ގަބުރު ގާ ކައިރީގައި އިރުކޮޅަކުން (މުއްދަތަކަށް) ހުރެ دعاء ކުރުމާއި، استغفار ދެންނެވުމާއި قرآن ކިޔުމުގެ ބާރުންވެގެންވާ باب

946 عن أبي عَمْرو وقيل : أبو عبد اللَّه ، وقيل : أبو لَيْلى عُثْمَانُ بن عَفَّانَ رضي اللَّه عنه قال : كانَ النَّبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم إذا فرَغَ من دفن المَيِّتِ وقَفَ عليهِ ، وقال : «استغفِرُوا لأخِيكُم وسَلُوا لَهُ التَّثبيتَ فإنَّهُ الآن يُسأَلُ » .رواه أبو داود .

ރަޟިاللَّه ޢަންހު ކުންޔާގައިވި أبوعمرو ނުވަތަ أبو عبد اللَّه ނުވަތަ أبو لَيْلى عُثْمَان ބިން ޢައްފާން ރިވާޔަތްކުރައްވައެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މައްޔިތަކު ވަޅުލައި ނިމުމުން އެ ޤަބުރުގެ ކައިރީގައި ހުއްޓިވަޑައިގަންނަވައެވެ. އަދި حديث ގައިވާ ބަސްފުޅު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ އަޚާގެ ކިބައިން استغفار ދެންނެވާށެވެ. އަދި ޘާބިތުކަމުގެ ދުޢާ ކުރާށެވެ. ދުޢާ ކުރާށެވެ. މިހާރު އެމީހާއާ ސުވާލު ކުރެވެމުން ދަނީއެވެ.

947 وعن عمرو بن العاص رضي اللَّه عنه قال : إذا دفنتمُوني ، فأقيموا حوْل قَبرِي قَدْرَ ما تُنحَرُ جَزُورٌ ، ويُقَسَّمُ لحمُها حَتى أَسْتَأْنِسَ بِكم ، وأَعْلم ماذا أُرَاجِعُ بِهِ رُسُلَ ربِّي . رواه مسلم . وقد سبق بطوله .

ރަޟިاللَّه ޢަންހު ކުންޔާގައިވި عمرو بن العاص ރިވާޔަތްކުރައްވައެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން މަށް ވަޅުލައި ނިމުމުން ޖަޒޫރު ތަކެތި ކަތިލައި އޭގެ މަސް ބެހުމަށް ވާވަރަކަށް ޤަބުރުގެ ކައިރީގައި ހުރެބަލާށެވެ. އެއީ ތިޔަބައިމީހުން ލައްވާ މަށަށް އުންސުވެރިކަން ލިބިގަތުމަށެވެ. އަދި މަށަށް ސުވާލުކުރުމަށް ފޮނުއްވާ ملائكة ބޭކަލުންނަށް ޖަވާބު ދޭނީ ކިހިނެއްތޯ އެނގުމަށެވެ. (رواه مسلم) މި حديث އައްސަލަ އިސްވެ ބަޔާންވެއްޖެއެވެ.

قال الشَّافِعِيُّ رَحِمهُ اللَّه : ويُسْتَحَبُّ أن يُقرأَ عِنْدَهُ شيءٌ مِنَ القُرآنِ ، وَإن خَتَمُوا القُرآن عِنْدهُ كانَ حَسناً .

ރަޟިالله ޢަންހުމާ ވިދާޅުވިއެވެ. الشَّافِعِي ވިދާޅުވިއެވެ. އެ މީހާގެ ކައިރީގައި قرآن އިން ބައެއް ކިޔުން ރިވެތިވެ مستحب ވެގެންވެއެވެ. އަދި قرآن ޚަތަމް ކުރިޔަސް ރަނގަޅުކަމެއް ކަމުގައިވެއެވެ.

باب الصدقة عن الميت والدعاء له

މަރުވީމާގެ ފަރާތުން صدقة ދިނުމާއި އަދި އެމީހާއަށްޓަކައި دعاء ކުރުން ބަޔާންވާގޮތާ باب

قال اللَّه تعالى (الحشر 10): {والذين جاءوا من بعدهم يقولون ربنا اغفر لنا ولإخواننا الذين سبقونا بالإيمان}

އަދި އެއުރެންގެ ފަހުން އައި މީހުން ބުނެތެވެ. އަހަރެމެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ! އަހަރެމެންނަށާއި، އަދި އަހަރެމެންނަށްވުރެ ކުރިން إيمان ވި އަހަރެމެންގެ أخ ންނަށް ފާފަ ފުއްސަވާނދޭވެ! އަދި إيمان ވި މީހުންނަށް އަހަރެމެންގެ ހިތްތަކުގައި حسد ވެރިކަމެއް ނުލައްވާނދޭވެ!

948 وعَنْ عائِشَةَ رَضيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ رَجُلاً قال للنَّبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إنَّ أُمِّي افتُلتَتْ نَفْسُهَا وَأُرَاهَا لو تَكَلَّمَتْ ، تَصَدَّقَتْ ، فَهَل لهَا من أَجْرٌ إن تصَدَّقْتُ عَنْهَا ؟ قال : « نَعَمْ ». متفقٌ عليه .

ﷲ ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވި **عائشَة** ގެ ފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ބޭކަލަކު نبيّ އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުގައި ދަންނަވައިފިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަގެ މަންމަ ވަނީ ކުއްލި މަރަކުން ނިޔާވެގެން ގޮސްފައެވެ. އަދި ތިމަންނައަށް ވިސްނޭގޮތުގައި އޭނާ ވާހަކަ ދެއްކިނަމަ صدقة ކުރާނެކަމަށް ބެލެވެއެވެ. ވީމާ އޭނާގެ ފަރާތުން ކުރިޔަސް صدقة އޭނާގެ މައްޗަށް އެއަށް ހެޔޮ ދަލެއް ލިބިގެންވޭތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އާނއެވެ.

949 وعن أبي هُرَيْرَةَ رَضيَ اللَّه عَنْهُ أنَّ رسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « إذا مَاتَ الإنسَانُ انقطَعَ عملُهُ إلاَّ مِنْ ثَلاثٍ : صَدَقَةٍ جاريَةٍ ، أَوْ عِلم يُنْتَفَعُ بِهِ ، أَوْ ولَدٍ صَالحٍ يَدعُو له » رواه مسلم .

ﷲ ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވި أبوهُرَيْرَة ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އާދަމުގެ ދަރިއާ މަރުވުމާއެކު އޭނާގެ އަމަލުތައް ކެނޑިގެން ހިނގައިދެއެވެ. އެއްބަޔަށް ފިޔަވައި ތިނެއްގެން ހިނގައިދެއެވެ. އެއީ ހިނގަހިނގާ ހުރުން صدقة އާއެވެ.

އާއި ފައިދާ ދޭނެ علم އެވެ. އަދި صالح ދަރިއަކު ހެދިގެން އެދަރި އެމީހަކަށް ކުރާ دعاء އެވެ.

باب ثناء الناس على الميت

މައްޔިތާގެ މައްޗަށް މީސްތަކުންގެ ޘަނާ ކިޔުމުގެ ގޮތުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

950 عن أَنسٍ رضي اللَّه عنه قال : مرُّوا بجَنَازَةٍ ، فَأَثنوا عَلَيْهَا خَيراً فقال النبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: « وَجَبَتْ » ، ثم مرُّوا بِأُخْرَى ، فَأَثنَوْا عليها شَرّاً ، فَقَال النَّبِيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « وَجبَتْ » فقَال عُمرُ ابنُ الخَطَّاب رَضِيَ اللَّه عَنْهُ : ما وجبَتْ ؟ قَالَ : « هذا أَثنَيتُمْ علَيْهِ خَيراً ، فوَجبتْ لَهُ الجنَّةُ، وهذا أَثنَيتُم عليه شرّاً، فَوَجبتْ لَهُ النَّارُ، أَنتُم شُهَدَاءُ اللَّهِ في الأرضِ». متفقٌ عليه.

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި أنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުގައި ޖަނާޒާއަކާ ކައިރިން ވީދާޅުވިއެވެ. ބައެއް اصحاب ބޭކަލުން މައްޔިތާއި ހެޔޮގޮތުން އެމީހާގެ ހެޔޮކަމުގެ تعريف ކުރެއްވިއެވެ. އެހިނދު نبيّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވާޖިބު ވެއްޖެއެވެ. ދެން އެބޭކަލުން އެހެން މައްޔިތަކާ އެއްގަ ހަދައިގެން ނުބައި ބަސްތައް ދައްކަވައިފިއެވެ. އެހިނދު نبيّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވާޖިބު ވެއްޖެއެވެ. އެވަގުތު عُمرُ ابنُ الخَطَّاب ދަންނަވައިފިއެވެ. ވާޖިބު ވީ ކޮންއެއްޗެއްހެއްޔެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަ މައްޔިތާއަށް ތިޔަބައިމީހުން ހެޔޮ ތަނާ ثناء އެވެ. އެހެންކަމުން އޭނާއަށް ސުވަރުގެ ވާޖިބު ވިއެވެ. އަދި މި މައްޔިތާއަށް ތިޔަބައިމީހުން ހެޔޮނޫން ނުބައި ثناء އެވެ. އެހެންކަމުން ނަރަކަ ވާޖިބު ވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނީ ބިމުމަތީގައި الله ގެ ހެކިވެރިންނެވެ.

951 وعن أبي الأسود قال : قَدِمْتُ المدِينَةَ ، فَجَلَسْتُ إلى عُمْرَ بن الخَطَّابِ رضي اللَّه عنْهُ فَمرَّتْ بِهِمْ جنَازةٌ ، فأُثنيَ على صَاحِبِها خَيْراً فقال عُمَرُ : وجبت ، ثم مُرَّ بأُخْرى ، فَأَثنِيَ على صَاحِبِها خيراً ، فَقَالَ عُمرُ : وجبَت ، ثم مُرَّ بِالثَّالِثَةِ ، فَأُثنِيَ على صاحبها شَرًّا، فقَال عُمرُ : وجبتْ : قَالَ أَبُو الأَسْوَدِ : فقُلْتُ : وما وجبَت يا أميرَ المؤمنين ؟ قال : قُلتُ كما قال

النَّبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أَيُّمَا مُسلِمٍ شَهِدَ لهُ أَربعةٌ بِخَيرٍ ، أَدخلَهُ اللَّه الجنَّةَ » فَقُلنَا : وثَلاثَةٌ ؟ قال : « وثَلاثَةٌ » فقلنا : واثنانِ ؟ قال : « واثنانِ » ثُمَّ لم نَسأَ لْهُ عَن الواحِدِ . رواه البخاري .

أبو الأسود ގެ ރިވާޔަތުން ހިފާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މަދީނާއަށް ދިޔައީމެވެ. ދެން (އޭގެ ސުރުޚީގެ ބޮޑުކަމަށް) عُمرُ ابنُ الخَطَّاب ގެ އަރިހުގައި މަޖިލިސް އިން ތިބީމެވެ. ދެން ޖަނާޒާއެއް ފާއިތުވިއެވެ. އޭރުން އެ ޖަނާޒާގެ ވެރިޔާއަށް ހެޔޮ ثناء ކިޔުނެވެ. ދެން عُمرُ ގެ ޙަޟްރަތުން ވިދާޅުވިއެވެ. ވާޖިބު ވެއްޖެއެވެ. ދެން އަނެއް ޖަނާޒާ ފާއިތުވެގެންދިޔައެވެ. އޭރުން އެ ޖަނާޒާގެ ވެރިޔާއަށް ހެޔޮ ثناء ކިޔުނެވެ. ދެން عُمر ގެ ޙަޟްރަތުން ވިދާޅުވިއެވެ. ވާޖިބު ވެއްޖެއެވެ. ދެން ތިންވަނަ ޖަނާޒާ ފާއިތުވެގެންދިޔައެވެ. އޭރުން އެ ޖަނާޒާގެ ވެރިޔާއަށް ނުބައި ثناء ކިޔުނެވެ. ދެން عُمرُ ގެ ޙަޟްރަތުން ވިދާޅުވިއެވެ. ވާޖިބު ވެއްޖެއެވެ. أبو الأسود ވިދާޅުވިއެވެ. މިހެން ދެންނެވީމެވެ. އޭ أميرَ المؤمنين ކޮން އެއްޗެއް ވާޖިބުވީ ކަމެއްތޯއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މިހެން ބުނީ نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވި އެއްގޮތަށެވެ. (އެ حديث ކުރައްވައިފައިވެއެވެ.) އެއީ މުސްލިމެއްގެ ހެޔޮކަމަށް ހަތަރު މީހުން ޝަހާދަތްދޭ ނަމަ ދާއިމީ ސުވަރުގެ الله سبحانه وتعالى އެމީހާ ސުވަރުގެ ވައްދަވާ ހުއްޓެވެ. އޭރުން މިހެން ދެންނެވީމެވެ. ތިން މީހުން ދިނަސް ހުރިހާ حديث ކުރައްވައިފައިވެ. ތިން މީހުން ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން މިހެން ދެންނެވީމެވެ. ދެމީހުން ދިނަމަ ހުރިހާ؟ حديث ކުރައްވައިފައިވެ. ދެމީހުން ދިނަސް ވިދާޅުވިއެވެ. އޭރުން ދެން އެއްމީހަކު ދިނުމާ ބެހޭގޮތުން ސުވާލެއް ނުކުރަމުއެވެ.

باب فضل من مات وله أولاد صغار

ގައިޑުގަދި ކުދިން މަރުވާ މީހާއަށް ހުރި މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

952 عن أنس رضي اللّه عَنْه قال : قَال رَسولُ اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَا مِنْ مُسلِمٍ يَمُوتُ له ثلاثَةٌ لم يَبلُغُوا الحِنْثَ إلا أدخلَهُ اللّه الجنَّةَ بِفَضْلِ رحمَتِهِ إيَّاهُمْ » . متفقُ عليه .

މާތްالله ރުއްސުވުންގެންވި أَنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއްވެސް މުސްލިމެއްގެ بالغ ނުވާ ތިންކުދިން މަރުވެ ހިނގައްޖެނަމަ الله سبحانه وتعالى އެކަލާނގެ فضل ވަންތަކަމުން އެމީހަކާއި ތިންކުދިން ސުވަރުގެއަށް ވައްދަވާނެއެވެ.

953 وعن أَبي هُرَيْرَةَ رضِيَ اللّهُ عنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا يَمُوتُ لأحدٍ مِنَ المُسْلِمِينَ ثَلاثةٌ مِنَ الوَلَدِ لا تمَسَّهُ النَّارُ إلاَّ تَحِلَّةَ القَسَم » متفقٌ عليه .« وَتَحِلَّةُ القَسَم » قولُ اللّهِ تعالى : { وَإِنْ مِنْكُمْ إلاَّ وَارِدُهَا } والوُرُودُ : هُوَ العُبُورُ عَلَى الصِّراطِ ، وَهُوَ جسرٌ مَنْصُوبٌ عَلَى ظهْرِ جهَنَّمَ . عَافَانَا اللّهُ مِنْهَا .

މާތްالله ރުއްސުވުންގެންވި أبو هُرَيْرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއްވެސް މުސްލިމެއްގެ ތިންކުދިން ގަޔާވެގަދި މަރުވެއްޖެނަމަ އޭނާ ނަރަކަޔަށް ވަރަދުވާ ވަރުދުވުން) އެއީ صراط މަތީން ހުރަސްކުރުން) މިފަދައި ނަރަކައިގެ އަލިފާން ނުބޭނުންވާނެ.

954 وعن أَبي سعيدٍ الخُدْرِيِّ رَضِيَ اللّهُ عَنْهُ قَالَ : جَاءَتِ امرأَةٌ إِلى رَسُولِ اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فَقَالَتْ : يا رَسُولَ اللّهِ ذَهَبَ الرِّجالُ بحَدِيثِكَ ، فاجْعَلْ لَنَا مِنْ نَفْسِكَ يَوْماً نَأْتيكَ فيهِ تُعَلِّمُنَا مِمَّا عَلَّمَكَ اللّه ، قَالَ : « اجْتَمِعْنَ يَوْمَ كَذَا وكَذَا » فَاجتَمَعْنَ ، فَأَتَاهُنَّ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فَعَلَّمَهنَّ مِمَّا علَّمهُ اللّه ، ثُمَّ قَالَ : « ما مِنْكُنَّ مِن امْرَأَةٍ تُقَدِّمُ ثَلاثَةً من الوَلَدِ إلاَّ كانُوا لهَا حِجَاباً منَ النَّار » فقالتِ امْرَأَةٌ : وَاثنين ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم « وَاثْنَيْن » متفقٌ عليه .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ރިވާކުރެއްވި أبو سعيدٍ الخُدْرِي ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
އަޅުގަނޑު رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން އައީމެވެ. އެއަށްފަހު ދެންނެވިއެވެ.
ޔާﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ. ހިތިހަމަޖެހުން ކޮބައިތޯއެވެ؟ ދެންނެވިއެވެ. ކުރީގެ حديث ގައި ބުނެވުނުފަދައިން ވީމާ
ކޮބައިތޯ ވިދާޅުވާ ތިންކަންތަކަކީ ދަރިވަރު ނުވަތަ خاص ކުރައްވާ އިލްމުވެރިން ވިދާޅުވާ
ހެއްލުމަ ކޮބައިތޯ ﷲ އޭނާގެ ބޭނުމެއްގައި ބައްލަވައި، ބަލާއިރު ކޮބައިތޯ އޭނާގެ
ދީނުގެ ތެރެއިން! ވިދާޅުވިއެވެ. ކިޔަވައިދިނުން މީހަކު މީހަކު ދެކެވޭ. އެހެންނަމަވެސް ދޭން
ހުށަހެޅުން އެކުލަވައިލެވޭ. ދޭން نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަރިހަށް ހާޒިރުވާ
ތަޢުލީމު. ދޭން الله سبحانه وتعالى އޭނާގެ ދީނުގެ ބޭނުން އަރިހުގައި
އޭނާގެ ދީނުގެ ކުރިއަރުވާ. އެއަށްފަހު (ކޮބައިތޯ ކޮންކަމެއް ހިތްހަމަޖެހުން) حديث
ކުރިއެވެ. ކިޔަވައިދިނުމަށް ބަލައިން ކިޔަވައިދޭ ބިނާކުރަން ވަކިވަކިކޮށް އެއީ
ހިތިހަމަ ދަރިވަރުން ދުނިޔޭގެ ފަރާތުން ތަރުތީބުކުރާ ވަރަށް. އެހެނީ (އެބައިމީހުން)
ކިޔަވައިދިނުން ދެންނެވިއެވެ. ދެކެވޭ ވީ މީހާ ކިޔަވައިދޭނީތޯ؟ ދޭން رسُولُ اللّه صلّى اللهُ
عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރިއެވެ.ދެކެވޭ ވީ މީހާގެ އެދުނެވެ.

باب البكاء والخوف عند المرور بقبور الظالمين ومصارعهم واظهار الأفتقار الى الله تعالى والتحذير من الغفلة عن ذالك

އަނިޔާވެރިންގެ ގަބުރު ކައިރިންނާއި އެމީހުންގެ މަރުވެތިން **عذاب** *އައިސްފައިވާ ތަންތަނުގެ*
ކައިރިން ހިނގަމުންދާ ހިނދު ރުއިމާއި ބިރުވެތިވުމާއި ދީލާއިބަވުމާއި **الله** *ގެ* **حضرة** *ގައި*
ބޭނުންތެރިކަން ފާޅުކުރުމާއި މިކަންކަމުގައި ގަފްލަތުގައި ނުހުރުމަށް އިންޒާރުކުރުމުގެ ބާބު
ހަނދާން ނައްތާލާ ހިނދު އެކަމުގެ މަރުވެތިން ދިނުމުގެ ބާރުކުރުމަށް ވާހަކަދެއްކުމުގެ **باب**

955 عَن ابْنِ عُمَر رَضِيَ اللَّه عَنْهُمَا أَنَّ رسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ لأَصْحَابِهِ يَعْني لمَّا وَصلُوا الحِجْرَ : دِيَارَ ثمُودَ : « لا تَدْخُلُوا عَلى هَؤُلاءِ المُعَذَّبِينَ إلاَّ أَنْ تكُونُوا بَاكِينَ ، فَإِنْ لمْ تَكُونُوا باكِين ، فَلا تَدْخُلُوا عَلَيهِمْ ، لا يُصيبُكُمْ مَا أَصَابَهُمْ » متفقٌ عليه .

މާތް الله އެކަލޭގެފާނަށް ރުހިވޮޑިގަންނަވާ عبدِ اللَّه بن عُمَر ގެފާނުގެ
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އެކަލޭގެފާނުގެ اصحاب
ބޭކަލުންނަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެބަހީ އެބޭކަލުން ثمود ގައުމުގެ މީހުން އުޅުނު
ހިސާބުން ކުރަސްފުރީ ހިނދުވީއެވެ. ތިޔަބޭކަލުން ރޮއި އަދި ހިތާމަކުރަމުން މެނުވީ
އެބޭކަލުން އުޅުނު ތަނަށް ނުވަދޭށެވެ. ފަހެ ތިޔަބޭކަލުން ރޮއި ހިތާމަކުރަމުން ނުވަދެއްޖެނަމަ
އެއީ އެބޭކަލުންގެ މައްޗަށް عذاب އައިސްފައިވާ ތިޔަބޭކަލުންގެ މައްޗަށް عذاب ނާއިސްފިނަމަ
ބަލާށެވެ.

وفي رواية قال : لمَّا مَرَّ رَسُولُ اللَّهِ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بِالحِجْرِ قال : « لا تَدْخُلُوا مَسَاكِنَ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ أَنْ يُصِيبكُمْ مَا أَصَابَهُمْ إِلاَّ أَنْ تَكُونُوا بَاكِينَ » ثُمَّ قَنَّع رَسُولُ اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ، رَأْسَهُ وَأَسْرَعَ السَّيْرَ حَتى أَجَازَ الوَادي .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ހިޖްރު ވިއްޔާފުވީއެވެ. رسولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم
އަޅުގަނޑުމެންނަށް އެ ވަކާ ކަނޑައިގެން ހިނގާވަޑައިގެން ނިކުތް حديث ކުރެއްވިއެވެ.
ތިޔަބޭކަލުންގެ މައްޗަށްވެސް عذاب އަތުވެދާނެ ތިޔަބޭކަލުން އެއީއިންގެ އަދިއަށް
ނުވެސްހަވާލާ އަނިޔާވެރިވީ މީހުންގެ ގެދޮރަށް ރޮމުން ނޫނީ ނުވަދެވޭށެވެ. ދެން رسولُ اللَّه
صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އެކަލޭގެފާނުގެ ބޮލުގައި ފޮތިގަނޑެއް އަޅުއްވާ ނިވާކުރައްވައި ބާވާލީ
ހަލުވިކޮށް ދުއްވާވައިގެން އެއީ އެވާދީ ހުރަސްކޮށް ނިކުމެވީއެވެ.

كتاب آداب السفر

ދަތުރުގެ އަދަބުތައް ބަޔާންކުރެވޭ ބައި

باب استحباب الخروج يوم الخميس أول النهار

ބުރާސްފަތި ދުވަހު ދަތުރު ފެށުން **مستحب** ވެގެންވާކަމާއި އަދި ހެނދުނުގެ ވަގުތުގައި
ނިކުތުން **مستحب** ވެގެންވާކަން ބަޔާންކުރެވޭ **باب**

956 عن كعبِ بن مالك ، رَضيَ اللَّهُ عنه ، أَنَّ النبيَّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم خرَجَ في غَزْوَةِ تَبُوكَ يَوْمَ الخَمِيسِ ، وكَانَ يُحِبُّ أَنْ يَخرُجَ يَوْمَ الخَمِيس . متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި كعبِ بن مالك ގެ ކިބައިން ރިވާވެވިގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم تَبُوكَ ހަނގުރާމައަށް ނިކުމެވަޑައިގަތީ ބުރާސްފަތި ދުވަހުއެވެ. އަދި އަބަދުވެސް ބުރާސްފަތި ދުވަހު ދަތުރުކުރުމަށް ނިކުމެވުން ލޯބިކުރައްވައެވެ.

وفي رواية في الصحيحين : « لقلَّما كانَ رسولُ اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم يَخرُجُ إلاَّ في يَوم الخَمِيسِ » .

الصحيحين ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ބުރާސްފަތި ދުވަހުގައި ނޫނީ ދަތުރުފުޅު ނިކުމެވަޑައިގަންނަވަނީ ވަރަށް މަދު ފަހަރަކުއެވެ.

957 وعن صخْرِ بنِ وَدَاعَةَ الغامِدِيِّ الصَّحابيِّ رضي اللَّه عنْهُ ، أَنَّ رسُول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « اللَّهُمَّ بَارِكْ لأُمَّتي في بُكُورِها » وكَان إِذا بعثَ سَرِيَّةً أَوْ جيشاً بعَثَهُم مِنْ أَوَّلِ النَّهَارِ وكَان صخْرٌ تَاجِراً ، وكَانَ يَبْعثُ تِجارتهُ أَوَّلَ النَّهار ، فَأَثْرى وكَثُرَ مالُهُ . رواه أبو داود والترمذيُّ وقال : حديثٌ حسن .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި صخْرِ بنِ وَدَاعَةَ الغامِدِي ނަމަކަށްވާ ރިޔާސް صحابى ގެ ކިބައިން ރިވާވެވިގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم دعاء ކުރެއްވިއެވެ.« اللَّهُمَّ بَارِكْ لأُمَّتي في بُكُورِها » މާނައީ:- ޔާالله! ތިޔަ އުއްމަތަށް ހެނދުނު ކަމުގައި (ފެއްޓޭ ކަންތައްތަކުގައި) ބަރަކާތް ލައްވާނދޭވެ! އަދި އަބަދުވެސް ކަމެއް ހޯދަން ޓަކައި ސަރިއްޔާއެއް ނުވަތަ ލަޝްކަރެއް ފޮނުއްވާނަމަ ދުވަހުގެ ފުރަތަމަ ބައިގައި ފޮނުއްވައެވެ. އަދި (މި حديثގެ ރާވީ) صخْر އަކީ ވިޔަފާރި ކުރާމީހެކެވެ. އަދި އެ صحّابي އެކަލޭގެ ވިޔަފާރި ދަތުރުތައް ފޮނުވަނީ ދުވަހުގެ ފުރަތަމަ ބައިގައެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެ ވިޔަފާރިގައި ނަފާ އިތުރުވިއެވެ. އަދި މުދާވެސް ގިނަވިއެވެ.

باب استحباب طلب الرفقةوتأميرهم على أنفسهم واحداً يطيعونه

ދަތުރުގަ ބައިވެރިންނާއިއެކު ދަތުރުކުރުމާއި އަދި އެއިން އެކަކު ދަތުރުގަ އަމީރަކަށް ހަދައި އަމީރާއަށް ކިޔަމަންތެރިވުން އަމުރުކުރުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

958 عَن ابْنِ عُمَرَ رضِيَ اللَّه عَنْهُما قَالَ : قَالَ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لَوْ أَنَّ النَّاسَ يَعْلَمُونَ مِنَ الوحْدَةِ ما أَعلَمُ ما سَارَ رَاكِبٌ بِلَيْلٍ وحْدَهُ » رواه البخاري .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގަންނަވާ ޞަޙާބީ عبدِ اللَّه بنِ عُمَر ގެކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީސްތަކުންނަށް އެކަނި ދަތުރުކުރުމުގެ ނުރައްކާތެރިކަން ހިމެނޭގޮތް އެނގޭނަމަ އެނގޭނަމަވީ އަހަރެމެން މިހާރަ އެކަނި ރޭގަނޑު އެއްވެސް ހަރުއަހަރެއްގައި ދަތުރު ނުކުރާނެއެވެ.

959 وعن عمرو بن شُعَيْب ، عن أَبيه ، عن جَدِّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قال رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « الرَّاكِبُ شَيطَانٌ ، والرَّاكِبان شَيطَانانِ ، والثَّلاثَةُ رَكبٌ » .

މާނަ الله އެބަލާކުރުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عمرو بن شُعَيْب އާއްޔާގެ ބައްޕާގެ ކިބައިން އަދި އ ބައްޕަ ކާފާގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވި حديث އެއްކަމަށް ވެއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެކަނި ދަތުރުކުރާ މީހާއަކީ شيطَانއެކެވެ.(އެބަހީ شيطَانގެ ވަސްވާސް ވެރިކަމުން ހުރަސްއެޅިފައިވާ މީހާއެވެ. ދެމީހުން ދަތުރުކުރާނަމަ شيطَان ދެމީހުންނެވެ. ދެމީހުން އާއްމު އަހަރެމެ شيطَانގެ އަހަރުގެ ވެރިންނާ ކަމުގެވެ.) އަދި އެކަނި ދަތުރުކުރާ ދެ މީހުންނަށް ދެ شيطَانންނެވެ. އަދި ތިން މީހުން އެކަކު ދަތުރުކުރާނަމަ އެއީ ދަތުރު ޖަމާޢަތެކެވެ.

رواه أبو داود ، والترمذي ، والنسائي بأَسانيد صحيحة ، وقال الترمذي : حديثٌ حسن.

960 وعن أَبي سعيدٍ وأَبي هُريرةَ رضيَ اللَّهُ تعالى عَنْهُمَا قَالا : قَال رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إذا خرَجَ ثَلاثَةٌ في سفَرٍ فليُؤَمِّرُوا أَحدهم » حديث حسن ، رواه أبو داود بإسنادٍ حسن .

މާތް الله އެކަލޭގެފާނަށް ރުއްސުންލެއްވުމެވި أبو سعيدٍ އާއި أبو هُريرة ގެކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެދެބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދަތުރަކު ތިންމީހުން ނިކުމެއްޖެއްޔާ ފަހެ އެއިން އެކަކު ދަތުރުގެ އަމީރަކަށް ހައްދާށެވެ.

961 وعن ابْنِ عبَّاسٍ رضِي اللَّهُ عَنْهُما عن النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال: « خَيرُ الصَّحَابةِ أَرْبَعَةٌ ، وَخَيْرُ السَّرَايا أَرْبَعُمِائَةٍ ، وخَيرُ الجُيُوش أَرْبعةُ آلافٍ ، ولَن يُغْلَبَ اثْنَا عشر أَلْفاً منْ قِلَّة » رواه أبو داود والترمذي وقال : حديث حسن .

މާތް الله އެކަލޭގެފާނަށް ރުއްސުންލެއްވުމެވި ابْنِ عبَّاس ، نبيِّ ާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެއަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އަބޫދާއޫދު ކަނޑައަޅުއްވައި حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެންމެ ހެޔޮ ސަހާބީންގެ جماعةޔަކީ ހަތަރުމީހުންގެ ބަޔަކުން އެކުލެވިގެންވާ جماعةއެވެ. އަދި އެންމެހެޔޮ ކުޑަ ލަޝްކަރަކީ ހަތަރުސަތޭކަ މީހުންގެ ބަޔަކުން އެކުލެވިގެންވާ ލަޝްކަރެވެ. އަދި އެންމެ ހެޔޮ ފައުޖަކީ ހަތަރުހާސް މީހުންގެ ބަޔަކުން އެކުލެވިގެންވާ ފައުޖެވެ. އަދި ބާރަހާސް މީހުން އެކުލެވިގެންވާ ލަޝްކަރެއް ބައިމަދުވެގެން ބަލިވެގެން ނުވާނެ ހަމަހެވެ.

باب آداب السير والنزول والمبيت والنوم في السفر واستحباب السُّرَى (1) والرفق بالدواب ومراعاة مصلحتها وأمر من قصر في حقها بالقيام بحقها وجواز الإرداف على الدابة إذا كانت تطيق ذلك

ދަތުރުކުރުމުގެ އަދަބުތަކާއި ދަތުރުގެތެރޭގައި ބަންބަނަން ފޭބުމާއި، ރޭކުރުމާއި، ނިދުމުގެ އަދަބުތަކާއި، އަދި ރޭގަނޑުގައި ދަތުރުކުރުން **مستحب** ވެގެންވާކަމާއި، ސަވާރީއާއިމެދު އޯގާތެރިވުމާއި، އެއެތިގެ **مصلحة**އަށް ރިޢާޔަތްކުރުމާއި، އެއެތިގެ **حق**އަށް އިހުމާލު

ދީނީމަގުގެ حقތައް ބަލަހައްޓައި އަދާކުރުމާއި، ސަފަރީގެ ދަތުރުކުރުމުގައި ދާތީ
ކުރިއަށް އިތުރު ދިޔުން ސަލާމަތުވުން ހިއްދުމުގެ ބާރުބަލާފައިވާ باب

[(1) قال في القاموس: السُّرَى، كالهُدَى: سَيْرُ عامَّةِ اللَّيْلِ]

962 عن أَبي هُرَيْرَة رضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قال : قال رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إذا سافَرْتُم في الخِصْبِ فَأعْطُوا الإِبلَ حظَّهَا مِنَ الأَرْضِ ، وإذا سافَرْتُمْ في الجَدْبِ ، فَأَسْرِعُوا عَلَيْهَا السَّيْرَ وَبادروا بِهَا نِقْيَهَا ، وَإذا عرَّسْتُم ، فاجتَنِبُوا الطَّرِيقَ ، فَإِنَّهَا طرُقُ الدَّوابِّ ، وَمأْوى الهَوامِّ باللَّيْلِ » رواه مسلم .

މެހްالله ތަޢާލާ ސުބްޙާނަހޫ أبو هُرَيْرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ވަރަށްގަދަވާގައި ބިމުން ދަތުރުކުރައްވާނަމަ ޖަމަލުތަކަށް އެބިމުން ލިބޭ حقދެއްވާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ހަރަދުވެފައި ބިމުން ދަތުރުކުރައްވާނަމަ ގަދަ އެއްޗެހި ބާރަކުން ދުއްވާށެވެ. އަދި އެސްޓޭގެ ވަގުތު ހުސްވުމުގެ ކުރިން ދުއްވާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ރޭގަނޑު ދޮށުގައި މެދުވެރިވާ ސްޓޭންޖީއެއް ކުރައްވާނަމަ ޖެހިފައިވާ މަގުން ދުރުވާށެވެ. އެމަގަކީ ދުއްވާ ޖަނަވާރުތަކުގެ މަގެއް ކަމުގައި ވާތީއެވެ. އަދި ސޫރަސޫރު އެއްޗެއް ބަހައްޓާ ތަނެވެ. އަދި ޖަނަވާރުތަކުގެ ދުވާލު ތަނެވެ.

معنى « اعطُوا الإِبلَ حَظها مِنَ الأرْضِ » أَيْ : ارْفقُوا بهَا في السَّيرِ لترْعَى في حالِ سيرِهَا ، وقوله : « نِقْيَها » هو بكسر النون ، وإسكان القاف ، وبالياءِ المثناة من تحت وهو: المُخُّ ، معناه : أَسْرِعُوا بهَا حتى تَصِلُوا المَقصد قبلَ أَنْ يَذهَبَ مُخُّها مِن ضَنَكِ السَّيْرِ. وَ«التَّعْرِيسُ » : النزُولُ في الليْلِ .

963 وعن أَبي قَتَادةَ رضيَ اللَّهُ عنهُ قَالَ : كانَ رَسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم إذا كانَ في سفرٍ ، فعَرَّسَ بلَيْلٍ اضْطَجَعَ عَلى يَمينِهِ، وَإِذا عَرَّس قُبيْلَ الصُّبْحِ نَصَبَ ذِرَاعَهُ وَوَضَعَ رأْسَهُ عَلى كَفِّه . رواه مسلم .

ރަޟިالله ރުހި ވެވޮޑިގެންވި أبو قَتَادة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ދަތުރުކުރައްވައި އުޅުއްވަނިކޮށް ރޭގަނޑު ނިދާވަޑައިގަންނަވާނަމަ ކަނާއަތްފަރާތަށް އޮށޯވެވަޑައިގަންނަވައެވެ. އަދި ފަތިސްވާން ކައިރިވެފައި ވަނިކޮށް ނިދާވަޑައިގަންނަވާނަމަ އަތް ތިއްބަވައި ތިލަފުޅުމަތީގައި ބޯ ބާއްވައިގެން ނިދާވަޑައިގަންނަވައެވެ.

قال العلماءُ : إِنَّما نَصَبَ ذِرَاعهُ لِئلاَّ يسْتَغْرِقَ في النَّوْمِ فَتَفُوتَ صلاةُ الصُّبْحِ عنْ وقْتِهَا أَوْ عَنْ أَوَّلِ وَقْتِهَا .

964 وعنْ أَنسٍ رضي اللَّه عنهُ قَال : قال رسولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم : « عَلَيْكُمْ بِالْدُّلْجَةِ ، فَإِنَّ الأَرْضَ تُطْوَى بِاللَّيلِ » رواه أبو داود بإسناد حسن . « الدُّلجَة » السَّيْرُ في اللَّيْلِ .

ރަޟިالله ރުހި ވެވޮޑިގެންވި أَنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ރޭގަނޑު ދަތުރު ކުރާށެވެ. ފަހެ ރޭގަނޑު ސަފަރުން ބިންކުޑަވެގެން ދެއެވެ. (އެބަހީ ރޭގަނޑު ދަތުރު ފަސޭހަވެގެން އަވަސްވެގެންދެއެވެ.)

965 وعنْ أَبي ثَعْلَبَةَ الخُشَنِي رَضي اللَّه عنهُ قال : كانَ النَّاسُ إذا نَزَلُوا مَنْزلاً تَفَرَّقُوا في الشِّعابِ والأَوْدِيةِ . فقالَ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إن تَفَرُّقَكُمْ في هَذِهِ الشِّعابِ وَالأوْدِية إِنَّما ذلكُمْ منَ الشَّيْطَانِ ،» فَلَمْ ينْزلُوا بعْدَ ذلك منْزلاً إِلاَّ انْضمَّ بَعضُهُمْ إلى بعْضٍ. رواه أبو داود بإسناد حسن .

ރަޟިالله ރުހި ވެވޮޑިގެންވި أبو ثَعْلَبَةَ الخُشَنِي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މީސްތަކުން ތަނަކަށް ފައިބައިފިނަމަ ވާދީތަކާއި ފަރުބަދަތަކުގައި ވަކިވަކިވެގެން އުޅެއެވެ. ފަހެ (އަޞްޙާބުންނަށް) رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން މި ވާދީތަކާއި شعاب ތަކުގައި ވަކިވަކިވުމަކީ شَيطَان ގެ އަމަލު

ބަލާގެ ބެލެހެއްޓުމާ ކަމުގައެވެ. ފަހެ އެއަށްފަހު އެބަލާލާން ބޭނުންވާ ފަހަރުގައި ބަލާބަޔަކަށް
ބިއްޔަވަނީ އެކަމު އަސަރުކުރާނެ ޤަވާއިދުތަކެއް ނުހުރި ގޮތަކަށެވެ.

966 وعَنْ سَهْلِ بنِ عمرو وَقيلَ سَهْل بن الرَّبيعِ بنِ عَمرو الأنْصَارِيِّ المَعروفِ بابنِ الحنْظَلِيَّةِ ، وهُو منْ أهْل بَيْعةِ الرِّضوَان ، رضيَ اللَّه عنه قالَ : مرَّ رسول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ببعيرٍ قَدْ لَحِقَ ظَهْرُهُ ببطْنِهِ فقال : « اتَّقُوا اللَّه في هذه البهَائمِ المُعْجمةِ فَارْكبُوها صَالِحَةً ، وكُلُوها صالحَةَ » رواه أبو داود بإسناد صحيح .

މާތްاللهރުޟާވެވޑައިގެންވި سَهْلِ بنِ عمر (ނުވަތަ سَهْل بن الرَّبيعِ بنِ عَمرو الأنْصَارِيِّ) މިނީ ވަނީ ހަނދާނުވެސް ابنِ الحنْظَلِيَّة ގެ ނަމުންނެވެ. އަދި މިއީ بَيْعةِ الرِّضوَان ގައި ބައިވެރިވިމީހެކެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު) رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ޖަމަލެއް ކައިރިން ވަޑައިގަތެވެ. ފަހަރެއް ހިނދު އެޖަނަވާރު ވަނީ ބަނޑާއި ބުރަކަށި ގުޅިފައި ތިބެ ... ފަހެ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބަސްބުނެވެން ނުކުޅެދޭ ޖަނަވާރުތަކާ ގުޅޭގޮތުން الله އަށް ބިރުވެތިވާށެވެ. ފަހެ ރަނގަޅަށް ހުރިހާލު ސަވާރުވާށެވެ. އަދި ރަނގަޅަށް ހުރިހާލު ކާށެވެ.

967 وعَن أبي جعفرٍ عبدِ اللَّهِ بنِ جعفرٍ ، رضيَ اللَّه عنهما قال : أَرْدفني رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، ذات يَوْم خلْفَه ، وَأَسرَّ إِليَّ حديثاً لا أُحَدِّث بهِ أحداً مِنَ النَّاسِ ، وكانَ أَحبَّ مَا استَتَر بهِ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم لِحاجَتِهِ هَدَفٌ أَوْ حَائشُ نَخل . يَعْني : حَائِطَ نَخْل : رواه مسلم هكذا مختصراً .

މާތްالله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުޟާވެވޑައިގެންވި أبو جعفرٍ عبدِ اللَّهِ بنِ جعفر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެއްދުވަހަކު މިއަޅުގަނޑު (އަހަރެންގެ ފަހަތުން ސަވާރުވެވަޑައިގަންނަވައިގެން) ސަވާރީއެއްގައި ފަހަތުން އަރުވައިފިއެވެ. އަދި މިއަޅުގަނޑާ ކައިރިވެގެން ސިއްރުން ވާހަކަފުޅެއްވިދާޅުވިއެވެ. އެވާހަކަ މިއަޅުގަނޑު އެއްވެސް މީހަކާ ކައިރިވެގެން ނުދައްކަމެވެ. އަދި އަހަރެމެންގެ ބޭބޭ ދަނޑިއެއްގެ ކައިރިން ދަރިކޮޅުގެ އުސްބިމަކުން ނޫނީ ކަދުރު ދެވިފައިވާ ގަސްފަތުގެ ނިވާލެއްގެ ފަހަތުގައި ޙާޖަތުފުޅު ފުއްދަވާފައެވެ.

وزاد فِيهِ البَرْقانيُّ بإِسناد مسلم : هذا بعد قوله : حائشُ نَخْلٍ : فَدَخَلَ حَائطاً لِرَجُلٍ منَ الأَنْصارِ ، فإذا فِيهِ جَمَلٌ ، فَلَمَّا رأى رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم جرْجرَ وذَرفَتْ عَيْنَاه ، فأَتَاهُ النبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فَمَسَحَ سَرَاتَهُ أَي : سنامَهُ وَذِفْرَاهُ فَسكَنَ ، فقال : «مَنْ رَبُّ هذا الجَمَل ، لِمَنْ هَذا الجَمَلُ ؟ » فَجاءَ فَتى مِنَ الأَنصارِ فقالَ : هذا لي يا رسولَ اللَّه . فقالَ : « أَفَلا تَتَّقِي اللَّه في هذِهِ البَهيمَةِ التي مَلَّكَكَ اللَّهُ إِياهَا ؟ فإِنَّهُ يَشْكُو إِليَّ أَنَّكَ تُجيعُهُ وَتُدْئِبُهُ »
.ورواه أبو داود كروايةِ البَرْقاني .

(މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވަނީ މިގޮތަށް ކުރުކޮށެވެ.) އެސަނަދުގައިވާ البَرْقاني ގެ حديث ގައިވާ(حَائِطَ نَخْلٍ) ގެ އިބާރާތް އަށްފަހުގައި އިތުރަށް ރިވާކޮށްފައިވެއެވެ. ފަހެ އަނޞާރީންގެ انصار ބޭކަލުންގެ ތެރެއިން ފިރިހެނެއްގެ ބަގީޗާއަކަށް ވަދެވަޑައިގެންނެވެ. އެހިނދު އެބަގީޗާގައި އޮޓެއް ހުއްޓެވެ. نبيّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ފެނުމުން ގޮވާލައިގެންފައެވެ. އަދި އޭގެ ލޮލުން ކަރުނަ ފައިބާން ފެށިއެވެ. ދެން نبيّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެއޮޓުގެ ކަނދުރާގައި އާއި ބޭލުމަށް ފިރުމާލެއްވިއެވެ. އެހިނދު އޭގެ ބޮލުން ހަމައެ ހަމަހިމޭންވިއެވެ. ދެން نبيّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށްސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. މި ޖަމަލުގެ ވެރިއަކީ ކޮބައި ހެއްދެވެ؟ މިއީ ކާކުގެ ޖަމަލެއް ހެއްދެވެ؟ ދެން انصار ންގެ ޒުވާނަކު އައެވެ. ދެން ދެންނެވިއެވެ. ޔާاللهގެ ރަސޫލާއެވެ. އެއީ ތިމަންނާގެ ޖަމަލެކެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ އަށް الله سبحانه وتعالى މިލްކު ކޮށްދެއްވި މި ޖަނަވާރާއިމެދު ތިބާ اللهއަށް ބިރުވެތިނުވަނީ ކީއްވެގެން ހެއްދެވެ؟ ދެން ހަމަކަށަވަރުން އޭތި މިޖަނަވާރުގެ ފާގަތި ގޮވަގަތީ ޝަކުވާކުރަނީ ތިބާ އޭތި ބަނޑުހައި ކުރުވާތީއާއި އަދި ވަރަށް ބުރަކުރުވާތީއެވެ.

قوله : « ذِفْرَاه » هو بكسر الذال المعجمة وإسكان الفاءِ ، وهو لفظٌ مفردٌ مؤنثٌ .قال أَهْلُ اللُّغَة : الذِّفْرَى : المَوْضِعُ الذي يَعْرَقُ مِنَ البَعِيرِ خلْف الأذنِ ، وقوله : « تُدْئِبُهُ » أَيْ: تُتْعِبُهُ
.

968 وعن أَنسٍ رَضيَ اللَّهُ عنْهُ ، قال : كُنَّا إِذا نَزَلْنَا مَنْزِلاً ، لا نسَبِّحُ حَتَّى نَحُلَّ الرِّحَالَ .
رواه أبو داود بإِسناد على شرط مسلم .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި أنسٍ ގެފާނުގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން ތަނަކަށް ފައިބައިފިއްޔާ ސަވާރީ ތަކުން ފައިބާ ހަމަޖެހި (އަހަރެން ކުރަންޖެހޭ ކަންތައްތަކުން) ނިމުމަކަށްފަހު ނޫނީ ނަމާދުކުރުމަށް ނުފެށީމެވެ.

وقوله : « لا نُسَبِّحُ » أَيْ لا نُصلِّي النَّافلَةَ ، ومعناه : أَنَّا مَعَ حِرْصِنا على الصَّلاةِ لا نُقَدِّمُها عَلَى حطِّ الرِّحال وإِراَحةِ الدَّوابِّ .

بابُ إعانةِ الرفيقِ

ރަފީޤުގެ ބައިވެރިޔާއަށް ވާގިވެރިވުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

في الباب أحاديث كثيرة تقدمت كحديث:

"والله في عون العبد ما كان العبد في عون أخيه" (انظر الحديث رقم 245) .

وحديث: "كل معروف صدقة" (انظر الحديث رقم 134) وأشباههما

ދަންނަވައެވެ. މި ބާބާ ގުޅޭ ވަރަށް ގިނަ حديث ތަކެއް އިސްވެ ހިނގައްޖެއެވެ. މިސާލަކަށް حديث "والله في عون العبد ما كان العبد في عون أخيه" މާނައީ :- އަޅާ އޭނާގެ އަޚާގެ ބޭނުންތައް ފުއްދުމުގައި އެހީތެރިވެދޭހާ ދުވަހުންނާ ވަގުތެއް ގައި الله سبحانه وتعالى އެމީހަކަށް ވާގިވެރިވެދެއްވައި ދެއްވާނެއެވެ. އަދި ހަމަ އެހެންމެ حديث "كل معروف صدقة" ފަދަ حديث ތަކެއް ހިމެނެއެވެ. މާނައީ :- ކޮންމެ ހެޔޮކަމަކީ صدقة އެކެވެ.

969 وعن أَبي سعيدٍ الخُدْريِّ رَضيَ اللَّه عنه قال : بينما نَحْنُ في سَفَرٍ إِذ جَاءَ رَجُلٌ على رَاحِلَةٍ لهُ ، فَجعَلَ يَصْرِفُ بَصَرهُ يَمِيناً وَشِمَالاً ، فقال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «مَنْ كَانَ مَعَهُ فَضْلُ ظَهرٍ ، فَلْيعُدْ بِهِ على منْ لا ظَهر له ، ومَنْ كانَ له فَضل زَادٍ ، فَلْيَعُدْ

بِهِ عَلى مَنْ لا زَادَ له » فَذَكَرَ مِنْ أَصْنافِ المال ما ذَكَرَهُ ، حَتى رَأَينَا أَنَّهُ لا حقَّ لأحَدٍ منا في فضْلٍ . رواه مسلم .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو سعيدٍ الخُدْري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު) ތިމަންމެން ދަތުރުކުރަމުން ވަނިކޮށް ސަވާރީއެއްގައި މީހަކު އައެވެ. އަދި އޭނާ ކަނާއަތްފަރާތާއި ވާތްފަރާތަށް ބަލަމުން ގެންދިޔައެވެ. ފަހެ (އޭނާގެ ބޭނުންތައް ހޯދުމަށްޓަކައި) رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމާގެ އަތުގައި އިތުރު ސަވާރީއެއް އޮތްމީހާ ފަހެ އެއީ ސަވާރީއެއް ނެތްމީހަކަށް ދޫކުރާށެވެ. އަދި ތިމާގެ އަތުގައި އިތުރު ކާއެއްޗެއް އޮތް މީހާ ފަހެ އެއީ ކާއެއްޗެއް ނެތް މީހަކަށް ދޫކުރާށެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެ މުދަލުގެ ބާވަތްތަކުން ވިދާޅުވެވަޑައިގެން ދެއްވި ބާވަތްތަކުން އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެންނަށް އިތުރުވެފައިވާ ތަކެއްޗަށް ތިމަންމެންގެ ތެރެއިން އެއްވެސް މީހެއްގެ حقއެއް ނުވާކަމަށެވެ.

970 وعنْ جابرٍ رضيَ اللَّه عنهُ ، عَنْ رسول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أَنَّه أَرادَ أَنْ يَغْزُوَ فقال: يا معْشَرَ المُهَاجِرينَ والأنصارِ ، إنَّ مِنْ إخوَنِكُم قَوْماً ، ليْس لهمْ مَالٌ ، ولا عشِيرَةٌ ، فَلْيَضُمَّ أَحدكم إِليْهِ الرجُلَيْنِ أَوِ الثَّلاثَةَ ، فما لأحدِنَا منْ ظهرٍ يحمِلُهُ إلا عُقبَةٌ يعْني كَعُقْبَةِ أَحَدِهمْ، قال : فَضمَمْتُ إليَّ اثْنَيْنِ أَو ثَلاثَةً ما لي إلا عُقبةٌ كعقبَةِ أَحَدِهمْ مِنْ جَمَلي . رواه أبو داود.

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ جابر ގެފާނު نبيّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަނގުރާމައަކަށް އެކަލޭގެފާނު ފުރާވަޑައިގަތުމަށް ހިތްވަރުކުރެއްވުމުން ވިދާޅުވިއެވެ. މުހާޖިރުންނާއި اَنصارُ ބޭކަލުންނޭ ޖަމާއަތުގެ މީހުންނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ އަޚުންގެ ތެރޭގައި މުދަލެއްނެތް އަދި عائلةއެއް ނެތް ބަޔަކުވެއެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިން ކޮންމެ މީހަކު އަމިއްލަ ނަފްސާއެކު ދެމީހުން ނުވަތަ ތިންމީހުން ބައިވެރިކޮށްދޭށެވެ. އެހެނީ ތިމަންމެންގެ ތެރެއިން ކޮންމެ މީހެއްގެ ސަވާރީގައި ދަތުރުކުރާނެ ނައުބަތެއް ލިބޭގޮތަށެވެ. ޖާބިރު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ ތިމަންނާގެ ކިބައި ދެމީހުން ނުވަތަ ތިންމީހުން ބައިވެރިކުރީމެވެ. ތިމަންނަށް ސަވާރީގެ ނައުބަތު ލިބުނީ އެހެންމީހުންނަށް ލިބުނު ވަރަކަށެވެ.

971 وعنه قال : كانَ رسول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَتَخلَّف في المسيرِ فَيُزْجِي الضَّعيف ويُرْدِفُ ويدْعُو له .. رواه أبو داود بإِسناد حسن .

އަދި އެ صحابى (އެބަހީ ޢަބްދުاللهގެ ދަރިކަލުން جابرٍ)ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسُولُ الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ދަތުރުކުރައްވާއިރު ފަސްވެ ހުންނަވައިގެން ބަލިކަށި މީހުންނަށް އެހީތެރިވެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި ބަލިކަށި ސަވާރީތައް ކުރިއަށް ދުއްސަވަމުން ގެންދަވައެވެ. އަދި ފަހަތުގައި އަރުވައިގަންނަވައި އެމީހުންނަށްޓަކައި دعاء ކުރައްވަމުން ގެންދަވައެވެ.

باب ما يقول إذا ركب دابته للسفرِ

އުޓުނުތަކަށް ސަވާރުވާނަމަ ކިޔާ دعاء ތަކާ ބަޔާންކޮށްފައިވާބާބު

قال اللَّه تعالى (الزخرف 12 – 14): {وجعل لكم من الفلك والأنعام ما تركبون. لتستووا على ظهوره ثم تذكروا نعمة ربكم إذا استويتم عليه، وتقولوا: سبحان الذي سخر لنا هذا وما كنا له مقرنين، وإنا إلى ربنا لمنقلبون}.

މާނައީ: ތިޔަބައިމީހުން ސަވާރުވާ ނައުތަކާއި ޖަނަވާރުތަކުގައި ތިޔަބައިމީހުން ސަވާރުވެވޭނެ ގޮތް ހެއްދެވީ އެކަލާނގެއެވެ. އަދި އެފަދަ ގޮތުގައި، نعمة ތަކެއް ދެއްވީ، ތިޔަބައިމީހުން ސަވާރުވެވޭގޮތަށް، އެކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދެއްވީއެވެ. (އަދި) ތިޔަބައިމީހުން އެތަކެތީގައި ބޭނުންކުރާއިރު ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެކަލާނގެ ދެއްވި نعمة ތައް ހަނދުމަކުރުމަށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ކިޔުމަށްޓަކައެވެ. އަހަރެމެންނަށް މިތަކެތި خدمة ކުރުމަށް ކޮށްދެއްވި ރަސްކަލާނގެ طاهر ވެވޮޑިގެންވާނދޭވެ! އަދި އަހަރެމެން އެކަމަށް ކުޅަދާނަވީ އަހަރެމެންގެ ބާރަކުން ނޫނެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން، އަހަރެމެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ حضرة އަށްއަހަރެމެން رجوع ވާނޭމެއް ކަމަށެވެ.

972 وعن ابنِ عمر رَضِيَ اللَّه عنهما ، أَنَّ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كانَ إِذا اسْتَوَى عَلَى بعِيرهِ خَارجاً إِلي سفرٍ ، كَبَّرَ ثلاثاً ، ثُمَّ قالَ : «سبْحانَ الذي سخَّرَ لَنَا هذا وما

كنَّا له مُقرنينَ، وَإنَّا إلى ربِّنَا لمُنقَلِبُونَ . اللَّهُمَّ إنَّا نَسْأَلُكَ في سَفَرِنَا هذا البرَّ والتَّقوى ، ومِنَ العَمَلِ ما تَرْضى . اللَّهُمَّ هَوِّنْ علَيْنا سفرَنَا هذا وَاطْوِ عنَّا بُعْدَهُ ، اللَّهُمَّ أَنتَ الصَّاحِبُ في السَّفَرِ ، وَالخَلِيفَةُ في الأهْلِ. اللَّهُمَّ إنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ وعْثَاءِ السَّفَرِ ، وكآبةِ المنظَرِ ، وَسُوءِ المنْقَلَبِ في المالِ والأهلِ وَالولَدِ » **وإذا رجَعَ قَالهُنَّ وزاد فيهنَّ : « آيبونَ تَائبونَ عَابِدُون لِرَبِّنَا حَامِدُونَ » رواه مسلم .**

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ ޞަޙާބީ ސަޔްޔިދުނާ عبدِ اللّهِ بنِ **عمر** ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ރަސޫލާގެ ހަޟްރަތުން رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ދަތުރުފުޅު ދިޔުމަށްޓަކައި ޖަމަލު މަތީގައި ސަލާމަތުން ވަޑައިގެންނެވުމުން : اللّه أكبرُ ގެ ކަލިމަ ތިންފަހަރު ކިޔުއްވާ ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން دعاء ކިޔުއްވައެވެ. : «سبْحانَ الذي سخَّرَ لَنَا هذا وما كنَّا له مُقرنينَ، وَإنَّا إلى ربِّنَا لمُنقَلِبُونَ . اللَّهُمَّ إنَّا نَسْأَلُكَ في سَفَرِنَا هذا البرَّ والتَّقوى ، ومِنَ العَمَلِ ما تَرْضى . اللَّهُمَّ هَوِّنْ علَيْنا سفرَنَا هذا وَاطْوِ عنَّا بُعْدَهُ ، اللَّهُمَّ أَنتَ الصَّاحِبُ في السَّفَرِ ، وَالخَلِيفَةُ في الأهْلِ. اللَّهُمَّ إنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ وعْثَاءِ السَّفَرِ ، وكآبةِ المنظَرِ ، وَسُوءِ المنْقَلَبِ في المالِ والأهلِ وَالولَدِ » މާނައީ:- މިސަފަރީ އަޅުގަނޑުމެންނަށް ބަރުދަން ކުރެއްވި އިލާހު ޠاهر ވަންޏާ ވެގެންނެވެ. حقيقةގައި އަޅުގަނޑު އެކަމަކަށް ކުޅަދާނަވެގެނެއް ނުވެމެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑު އެނބުރި ދާނީ އަޅުގަނޑުގެ ވެރި ރައްބުލްޢާލަމީނުގެ حضرة ށަށެވެ. ޔާالله، ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑު އެދެނީ މި ދަތުރުގައި حضرة ން އަޅުގަނޑުގެ ދީނީ ހެޔޮކަމާއި ތަޤްވާ تقوىވެރިކަން ލިބިގަތުމަށެވެ. އަދި އިބާދަތްތަކުގެ ތެރެއިން ރުހިވޮޑިގަންނަވާ عمل ތަކެއް (ކުރުމުގެ ހެއް توفيق ލެއްވުން) އެދެމެވެ. ޔާالله! މިދަތުރު އަޅުގަނޑުމެންނަށް ފަސޭހަ ކުރައްވާ ދުރުމިން ކުޑަކުރައްވާނދޭވެ! އަދި އަހަރެން ދަތުރުކުރާ ހާލަތުގައި ރައްކާތެރިކުރައްވާނދޭވެ! ޔާالله! ދަތުރުގެ ބިރުވެރިކަމާއި އެ ދަތުރުގެ ތެރޭގައި ހިތާމަވެރިކަމުން ބަލަހައްޓަވާނީ އެ ދަތުރެވެ. އަދި ގެދޮރުތަކުގައިވެސް ބަލަހައްޓަވާ ވެރިއަކީ ތިޔަ ދަތުރެވެ. ޔާالله! ދަތުރުގައި ބިރުވެރިކަމާއި ހިތާމަވެރިކަމާއި ބަލާލުމުގައި ފެނޭ ނުބައި މަންޒަރުތަކުން އަދި އަހަރުމެންގެ މުދަލާއި ގެވެށީގެ މީހުންނާއި ދަރިންނަށް ބަލާއިރު ހިތާމަވެރިކަމާއި ނުބައިކަމުން ރައްކާތެރިވުމަށް އަހަރެން ތިޔަ حضرة ން ސަލާމަތްކަން އެދެމެވެ.

އަދި ދަތުރުން އެނބުރި ވަޑައިގެންނެވުމުން ހިނދު (ވެސް) އިސްވެދިޔަ ދުޢާ ކިޔުއްވައެވެ. އަދި އެއާއި އިތުރު ކިޔުއްވައެވެ. « آيبونَ تَائِبونَ عَابِدُون لِرَبِّنَا حَامِدُونَ » މާނައީ އަޅުގަނޑުމެނީ

އެނބުރި އަންނަ މީހުންނީމުއުމެއްވެ.އަދި ތިމާބާވާ މީހުންނީމުއުމެއްވެ.އަދި އަލުކަށްދުނާ މީހުންނީމުއުމެއްވެ.އަދި އަލަވާން ހަމްދުވެރި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހަށް حمد ކުރާ މީހުންނީމުއުމެވެ.

معنى « مُقرِنِينَ » : مُطِيقِينَ .« والوَعْثاءُ » بفتحِ الواوِ وإسكان العين المهملة وبالثاءِ المثلثة وبالمد ، وَهي : الشِّدَّة . و « الكآبة » بِالمدِّ ، وهي : تَغَيُّرُ النَّفس مِنْ حُزنٍ ونحوه. « وَالمنقَلَبُ » : المرْجِعُ .

973 وعن عبد اللَّه بن سرجِس رضي اللَّه عنه قال : كان رسول اللَّهِ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم إِذا سافر يَتَعوَّذ مِن وعثاءِ السفرِ ، وكآبةِ المُنْقَلَبِ ، والحورِ بعْد الكَوْنِ ، ودعْوةِ المظْلُومِ . وسوءِ المنْظَرَ في الأهْلِ والمَال . رواه مسلم .

މާތްاللَّه ރުއްސުންވެއްވި عبد اللَّه بن سرْجِس ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ދަތުރުކުރައްވާއިރު ދަތުރުގެ އުނދަގޫތަކުންނާއި އަދި ނުރައްކާތަކުގެ ހާލުގައި ބަލާކަމުންނާއި ދަތުރު ކެރިދާނެ ނަފްސާނީ ކަރުދާސް އެނބުރި އެނބުރިކަމުން ރަނގަޅު ހާލަތުގައި އަދި އަނިޔާވެރިވުމުގެ ތެރެއިން دعاء އިސްތިއާ އަދި އަހުލުވެރިންނާއި މުދަލާއި ބެހޭގޮތުން ގޯސްކަމެއް ސިފަވުމުން އަދި دعاء ކުރައްވައެވެ.

هكذا هو في صحيح مسلم : الحورْ بعْدَ الكوْنِ ، بالنون ، وكذا رواه الترمذي ، والنسائي ، قال الترمذي : ويروي « الكوْرُ » بِالراءِ ، وكِلاهُما لهُ وجْهٌ . قال العلماءُ : ومعناه بالنون والراءِ جميعاً : الرُّجُوعُ مِن الاسْتقامَةِ أَوِ الزِّيادة إِلى النَّقْصِ . قالوا : وروايةُ الرَّاءِ مأْخُوذَةٌ مِنْ تكْوِير العِمامةِ ، وهُوَ لَفُّهَا وجمْعُها ، وروايةُ النون مِنَ الكَوْن ، مصْدَرُ «كانَ يكُونُ كَوناً » إذا وُجد واستَقرَّ .

974 وعن علِيِّ بن ربيعة قال : شَهدْتُ عليَّ بن أبي طالب رَضي اللَّه عنهُ أُتِيَ بِدابَّةٍ لِيَرْكَبَهَا ، فَلما وضَع رِجْلَهُ في الرِّكاب قال : بِسْمِ اللَّهِ ، فَلَمَّا اسْتَوَى على ظَهْرِها قال : الحمْدُ للَّهِ الذي سَخَّرَ لَنَا هذا ، وما كُنَّا لَهُ مُقْرنين ، وإنَّا إلى ربِّنَا لمُنْقلِبُونَ ، ثُمَّ قال : الحمْدُ للَّهِ ثَلاثَ مرَّاتٍ ، ثُمَّ قال : اللَّه أَكْبرُ ثَلاثَ مرَّاتٍ ، ثُمَّ قال : سُبْحانَكَ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفسِي

فَاغْفِرْ لي إنَّه لا يغْفِرُ الذُّنُوب إلاَّ أَنْتَ ، ثُمَّ ضحِك ، فَقِيل : يا أمِير المؤْمِنينَ ، مِنْ أَيِّ شَيءٍ ضَحِكْتَ ؟ قال : رأَيتُ النبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فَعل كَما فعلْتُ ، ثُمَّ ضَحِكَ فقلتُ : يا رسول اللَّهِ مِنْ أَيِّ شَيءِ ضحكْتَ ؟ قال : « إنَّ رَبَّك سُبْحانَهُ يَعْجب مِنْ عَبْده إذا قال : اغْفِرِ لي ذنُوبي، يَعْلَمُ أَنَّهُ لا يغفِرُ الذّنُوبَ غَيْرِي » . رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ، وفي بعض النسخ : حسنٌ صحيحٌ . وهذا لفظ أَبي داود .

عليِّ بن ربيعة ރިޟާއިން ޙިކާޔަތްކުރައްވައެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މާތްالله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑި علي ގެ ގާތުގައި އަހަރެން ސަވާރީއެއް ގެނެވުނު އިރު ފިޔަވަޅު ރިކާބުގައިވެ. ފަހަ އޭގެ މައްޗަށް ސަވާރުވެވަޑައިގެން ހިނދު بسْم اللَّهِ ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި އޭގެމައްޗަށް ވަޑައިގެންނެވުމުން ވިދާޅުވިއެވެ. الحمْدُ للَّهِ الذي سَخَّرَ لَنَا هذا ، وما كُنَّا لَهُ مُقْرِنينَ ، وإنَّا إلى ربِّنَا **لمُنْقَلِبُونَ** ދެން الحمْدُ للَّهِ ގެ ލަފުޒު ތިންފަހަރު ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން اللَّه أَكْبرُ ގެ ލަފުޒު ތިންފަހަރު ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން މިހެން ވިދާޅުވިއެވެ. سُبْحانَكَ إنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي فَاغفِرْ لي إنَّه لا يغفِرُ الذُّنوب إلاَّ أَنْتَ ދެން އަހަރެން ހިނިތުންވެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަރިހުން ދެންނެވީމެވެ. އޭ أمير المؤْمِنين އެވެ. ތިޔާ ހިނިތުންވެވަޑައިގެންނެވީ ކޮންކަމަކާހުރެ ތޯއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ބަލާށެވެ. އަ ޅުގަނޑު رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ކުރެއްވިކަން ބަލާށެވެ ދެއްކެވީމެވެ. ދެން އަހަރެންދެކެ ހިނިތުންވެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަހަރެން ބަލާން ދެންނެވީމެވެ. އޭالله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ކަލޭގެފާނު ހިނިތުންވެވަޑައިގެންނެވީ ކޮންކަމަކާހުރެ ތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى އެކަލާނގެ އަޅާ اغفِرِ لي ذنُوبي ވިދާޅުވުމުން އެކަލާނގެ އުފާވެވޮޑިގެންވެއެވެ. އޭނާ ހަމަކަށަވަރުން އެނގޭތީ އެކަލާނގެ ފިޔަވައި ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއްވާނެ އެހެން ފަރާތެއް ނުވާކަން ކަށަވަރުކަމުގައިވެއެވެ.

باب تكبير المسافر إذا صعد الثنايا وشبهها وتسبيحه إذا هبط الأودية ونحوها والنهي عن المبالغة برفع الصوت بالتكبير ونحوه

ދަތުރުވެރިޔާ އުސް ތަންތަނަށް އަރަމުންދާއިރު اللَّه أَكْبَرُ ގެ ކަލިމަ ކިޔުމުގެ ސުންނަތާއި،
އަދި ފަރިއަށް ފައިބަމުންދާއިރު سُبْحان اللَّه ގެ ކަލިމަ ކިޔުމުގެ ސުންނަތާއި، ހައްދުފަހަނަ
އަޅާ ވަރަށް އަޑުހަރުކޮށް ކިޔުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

975 **عن جابرٍ رضي اللَّه عنهُ قال :** **كُنَّا إِذا صعِدْنَا كَبَّرْنَا ، وإِذا نَزَلْنَا سبَّحْنا** **. رواه البخاري .**

މާތްاللَّه ރުހިވޮޑިގެންވި جابر ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން ދަތުރުކުރައްވައި އުސް ތަނަކަށް އަރަމުންދަނިކޮށް ތަކުބީރު (އެބަހީ اللَّه أَكْبَرُ ގެ ކަލިމަ) ކިޔުމުން ގެންދަމެވެ. އަދި ފަރިއަށް ފައިބަމުން ދަނިކޮށް تسبيح (އެބަހީ سُبْحان اللَّه ގެ ކަލިމަ) ކިޔުމުން ގެންދަމެވެ.

976 **وعن ابن عُمر رضى اللَّه عنهما قال :** **كانَ النبىُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وجيُوشُهُ إِذا علَوُا الثَّنَايَا كَبَّرُوا ، وَإِذا هَبطُوا سَبَّحوا** **. رواه أبو داود بإسناد صحيح .**

މާތްاللَّه އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވި عبد اللَّه بن عُمر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. نبيّ ާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އާއި އެކަލޭގެފާނުގެ ލަޝްކަރު އުސްތަނަކަށް އަރަމުން ދަނިކޮށް ތަކުބީރު ކިޔުއްވައެވެ. އަދި ފަރިއަށް ފައިބަމުން ދަނިކޮށް تسبيح ކިޔުއްވައެވެ.

977 **وعنهُ قال :** **كانَ النَّبِيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم إِذا قَفَل مِنَ الحجِّ أَو العُمْرَةِ كُلَّما أَوْفى علَى ثَنِيَّةٍ أَوْ فَدْفَد كَبَّر ثَلاثاً ، ثُمَّ قال :** **« لا إِله إِلاَّ اللَّه وَحْدَهُ لا شَرِيكَ لَهُ ، لَهُ المُلْك ولَهُ الحمْدُ ، وَهُو على كلِّ شَيءٍ قَدِيرٌ . آيبُونَ تَائِبُونَ عابِدُونَ ساجِدُونَ لِربِّنَا حَامِدُونَ . صدقَ اللَّه وَعْدهُ، ونَصر عبْده ، وَهَزَمَ الأَحزَابَ وحْدَه »** **متفقٌ عليه .**

އަދި އެ صحابى (އެބަހީ މާތްاللَّه ރުހިވޮޑިގެންވި عبد اللَّه بن عمر)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. نبيّ ާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حج ނުވަތަ عمرة ކޮށްގެން އެނބުރި ވަޑައިގަންނަވާ ހިނދު ސަވާރީ މަގުތެރޭ އަރާނަމަ ނުވަތަ އުސްތަނަކަށް އަރާނަމަ

ތިންފަހަރު ތަކްބީރު ކިޔުއްވައެވެ. އަދި ދެން ކިޔުއްވައެވެ. « لا إله إلاَّ اللَّه وَحْدَهُ لا شَرِيكَ لَهُ ، لَهُ المُلْك ولَهُ الحمْدُ ، وَهُو على كل شَيءٍ قَدِيرٌ . آيبُونَ تَائِبُونَ عابِدُونَ ساجِدُونَ لِرَبِّنَا حَامِدُونَ . صدقَ اللَّه وَعْدَهُ، وَنَصر عبْده ، وَهَزَمَ الأَحزَابَ وحْدَه » މާނައީ:- މާތްالله ފިޔަވައި حقّ ގެގޮތުގައި އަޅުކަންކުރެވޭ އެހެން އިލާހަކު ނުވެއެވެ. އެއީ އެކަލާނގެ އިލާހެވެ. އެކަލާނގެއަށް ޝަރީކަކު ނުވެއެވެ. ވެރިކަން މުޅިކަލާނގެއަށެވެ އެއިލާހަށެވެ. އަދި އެންމެހައި حمدއާއި ثناء ވެސް حقّ ވާގޮތުގައި އެއިލާހަށެވެ. އަދި އެ އިލާހު ކޮންމެ ކަމަކާމެ ބާރުގަދަވެވޮޑިގެންވެއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން ދަތުރުން އަނބުރާ އެނބުރި ތައުބާވެރިން ތިއްބަމެވެ. އަޅުކަން ކުރަމުންނާއި ސަޖިދަކުރުމުގައި ތިއްބަމެވެ. އަޅުގަނޑުމެންގެ ރަސްކަލާނގެއަށް حمدކުރަމުން ތިއްބަމެވެ. الله އެކަލާނގެ ވަޢުދު ތެދުކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ އަޅާގެ نصر ދެއްވިއެވެ. އަދި އެކަނިއެކަލާނގެ ކާފިރުންގެ ލަޝްކަރުތައް ބަލިކުރެއްވިއެވެ. އޭގެ ފަހުން ތިމާގެ އަހުލުވެރިންގެ ގާތަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ.

وفي روايةٍ لمسلم : إِذا قَفَل مِنَ الجيُوشِ أو السَّرَايا أَو الحجِّ أو العُمْرةِ .

އަދި މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ހަނގުރާމައިގެ ލަޝްކަރު އަދި ހަޖް ނުވަތަ
حج އާއި عمرة ކޮށް ތަނބާ ތަމުރީކުރުން (ފެނުނު ހިސާބުން ތިބާގެ ރައްޔިތުން ރައްދުކުރަމުން...)

قوْلهُ : « أَوْفَى » أَي : ارْتَفَعَ ، وقولهُ : « فَدْفَد » هو بفتح الفاءَين بينهما دالٌ مهملةٌ ساكِنَةٌ ، وآخِرُهُ دال أُخرى وهو : « الغَلِيظُ المُرْتَفِع مِنَ الأَرْض » .

978 وعن أَبي هُريرةَ رضي اللَّهُ عنهُ أَنَّ رجلاً قال : يا رسول اللَّه ، إني أُرِيدُ أَن أُسافِر فَأَوْصِنِي ، قال : « عَلَيْكَ بِتقوى اللَّهِ ، وَالتَّكبير عَلى كل شَرَفٍ فَلَمَّا ولَّي الرجُلُ قال: «اللَّهمَّ اطْوِ لهُ البُعْدَ ، وَهَوِّنْ عَلَيهِ السَّفر » رواه الترمذي وقال : حديث حسن .

މާތްاللهތަޢާލާ ރުއްސެވުން ހުށްޓެވި أبو هُرَيْرَة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު ދަންނަވައެވެ. ޔާرسولالله އަހަރެން ދަތުރުކުރަން ބޭނުންވަމެވެ. ތިމަންނައަށް ނަސޭހަތްތެރިވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތަޤްވާވެރިވުމާއި ... وصية ކުރެއްވުމަށް ... حديث

ކުރެއްވިއެވެ. ޖިބާގެ މައްޗަށް އަރުވިގެންވަނީ الله އަށް تقوىވެރިވުމަށެވެ. އަދި ކޮންމެ
އުސް ތަނަކަށް އަރާއިރުވެސް ތަކްބީރު ކިޔުއްވައެވެ. ދެން އަލިމާ އެނބުރި ދޫން ފެށުމުން
دعاءކުރެއްވިއެވެ. «اللَّهمَّ اطْوِ لهُ البُعْدَ ، وَهَوِّنْ عَليهِ السَّفر » މާނައީ:- އޭالله! އަޅާއަށް
ދަތުރުގެ ދިގުކަން ކުރުކުރައްވާނދޭވެ! އަދި އޭނާގެ މައްޗަށް ދަތުރު ފަސޭހަ ކުރައްވާނދޭވެ!

979 **وعن أَبِي موسى الأَشعَريِّ رضي اللَّه عنه قال : كنَّا مَع النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم في سفَرٍ ، فكنَّا إذا أَشرَفْنَا على وادٍ هَلَّلنَا وكَبَّرْنَا وَارْتَفَعتْ أَصواَتنا فقالَ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « يا أَيُّهَا الناس ارْبَعُوا عَلى أَنْفُسِكم فَإِنَّكم لا تَدعونَ أَصَمَّ وَلا غَائِباً . إِنَّهُ مَعكُمْ ، إِنَّهُ سَمِيعٌ قَرِيبٌ » متفقٌ عليه .**

ރަޟީاللَّه ޢަންހު ޞަހާބުވެރިޔާ أبو موسى الأَشعَري ގެ ރިވައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
ތިމަންމެން رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުގައި ދަތުރެއް ކުރީމެވެ. ދެން
ތިމަންމެން ވާދީއަކަށް ފައިބަނީމަ تهليلއެބައީ لا إله إلاَّ اللَّه ގެ ކަލިމަ) އާއި ތަކްބީރު
(އެބައީ اللَّه أَكْبرُ ގެ ކަލިމަ) ކިޔަމުން ގެންދިޔަމެވެ. އަދި އަޑުތަކުން ތިމަންމެންގެ
އަޑުގަދަވެގެން ދިޔައެވެ. އެހިނދު نبيُّާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.އޭ
މީސްތަކުންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ނަފްސުތަކާމެދު މައްޗަށް ލުއިކުރާށެވެ. ތިޔަ ބަޔަކުކަހަލަ
ތިޔަބައިމީހުން ދުޢާކުރަނީ ކަންފަތް ބީރު ބަޔަކަށް ނޫނެވެ. އަދި غائبވެގެންވާ ބަޔަކަށް
ނޫނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ (ގެ علمފުޅު) ތިޔަބައިމީހުންނާއިއެކު ވެއްޖެއެވެ. އެކަލާނގެ
އަޑުއަހާވޮޑިގެންވެއެވެ. ކައިރިވެވޮޑިގެންވެއެވެ.

« ارْبَعُوا » **بفتحِ الباءِ الموحدةِ أَيْ : ارْفقوا بأَنْفُسِكم .**

باب استحباب الدعاء في السفر

ދަތުރުމަތީގައި دعاء ކުރުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

980 عن أَبي هُرَيْرَةَ رَضيَ اللهُ عنهُ قالَ : قالَ : رسولُ الله صلى الله عليه وسلم :((ثَلاثُ دَعَوَاتٍ مُسْتَجَابَاتٌ لا شَكَّ فِيهنَّ : دَعْوَةُ المَظلومِ ، وَدَعْوَةُ المسَافِرِ ، وَدَعْوَةُ المسَافِرِ ، وَدَعْوَةُ الوَالِدِ عَلَى وَلَدِهِ)) رواه أبو داود والترمذي وقال : حديث حسن . وليس في رواية أَبي داود : ((على ولِدِه)).

ދާތްاللّه ރުއްސުންތެރިވި أبو هُرَيْرَة ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިންބައެއްގެ دعاء مُسْتَجَاب ވެގެންވެއެވެ. އެކަމުގައި އެއްވެސް ޝައްކެއްނެތެވެ. އެއީ އަނިޔާލިބިގެންވާ މީހާގެ دعاء އާއި ދަތުރުވެރިޔާގެ دعاء އާއި މައިންބަފައިން ދަރިއަށް ކުރާ دعاء އެވެ.

باب ما يدعو به إذا خاف ناساً أو غيرهم

އިންސާނުންގެ ފުރުން ނުވަތަ އެނޫން ފަރާތަކުން ބިރުވެރިކަމެއް ކުރިމަތިވެއްޖެނަމަ ކިޔަންޖެހޭ دعاء ބަޔާންވެގެންވާ باب

981 عن أَبي موسى الأشعرِيِّ رَضي اللَّه عنهُ أَنَّ رسول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كانَ إذا خَافَ قَوماً قال : « اللَّهُمَّ إنَّا نجعلُكَ في نحورِهِمْ ، ونعُوذُ بِك مِنْ شرُورِهِمْ » رواه أبو داود ، والنسائي بإسناد صحيح .

ދާތްاللّه ރުއްސުންތެރިވި أبو موسى الأشعرِيِّ ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ބަޔެއްގެ ފުރުން ބިރުވެރިވެލައްވައި ކުރިމަތިވެއްޖެނަމަ دعاء ކިޔުއްވައެވެ.« اللَّهُمَّ إنَّا نجعلُكَ في نحورِهِمْ ، ونعُوذُ بِك مِنْ شرُورِهِمْ » މާނައީ:- އޭالله! އަޅުގަނޑު އެބައި މީހުންގެ ކަރުތަކުގެ ދިމާ އިތުރާ ތަޅުކާތަކުން

ރުހުސަތުކުރަމެވެ. އަދި އަހަރެން އެބައިމީހުންގެ ނުބައިކަމުން ތިބާ ދިޔާރުގެ ރަބައިން ރައްކާތެރިކަން އެދެމެވެ.

ما يقول إذا نزل منزلاً

ތަނަކަށް ފައިބައިގަތުމުން ކިޔަންވާނެ دعاء ގެ ބަޔާންވެގެންވާ باب

982 عن خَولَة بنتِ حكيمٍ رَضي اللَّهُ عنها قالتْ : سمعْتُ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقولُ : «مَنْ نَزلَ مَنزِلاً ثُمَّ قال : أَعُوذُ بِكَلِمات اللَّهِ التَّامَّاتِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ ، لَمْ يضرهَّ شَيْءٌ حتَّى يرْتَحِل مِنْ منزِلِهِ ذلكَ » رواه مسلم .

މާތްاللهރުޟާވެވޮޑިގެންވާ خولَة بنتِ حكيم ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެ ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެއްވެސް މަންޒިލަކަށް ފައިބައިފައި ދެން އެއަށްފަހު أَعُوذُ بِكَلِماتِ اللَّهِ التَّامَّاتِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ ކިޔައިފިނަމަ އެމީހަކު އެތަނުން ނިކުމެގެން ދާންދެން އެއްވެސް އެއްޗަކުން އޭނާއަށް ގެއްލުމެއް ނުވާނެއެވެ. (މުސްލިމް ރިވާކުރެއްވިއެވެ.) މި دعاء ގެ މާނައަކީ:- الله ގެ ކަމާލު طاهر ވެގެންވާ أزلي ސިފަފުޅުތަކުން އެ ކަލާނގެ ހެއްދެވި مخلوق ތަކުގެ ނުބައިކަމުން މިއަޅާ ރައްކާތެރިކަން އެދެމެވެ.

983 وعن ابن عمرو رَضي اللَّه عنهمَا قال : كانَ رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إذا سَافَرَ فَأَقبَلَ اللَّيْلُ قال : يَا أَرْضُ ربِّي وَربُّكِ اللَّه ، أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شرِّكِ وشَرِّ ما فِيكِ ،وشر ماخلُقَ فيكِ ، وشَرِّ ما يدِبُّ عليكِ ، وأَعوذ باللَّهِ مِنْ شَرِّ أَسدٍ وَأَسْوِدٍ ، ومِنَ الحيَّةِ والعقربِ ، وَمِنْ سَاكِنِ البلَدِ، ومِنْ والِدٍ وما ولَد » رواه أبو داود .

މާތްاللَّه އެކަލޭގެފާނުންނާއި ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عبد اللَّه بن عُمر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ދަތުރުކުރައްވަމުން ގެންދަވަނިކޮށް ރޭގަނޑުވުމުން މިދުޢާ ކިޔުއްވައެވެ. دعاء ކިޔުއްވައެވެ. يَا أَرْضُ ربِّي وَربُّكِ اللَّه ، أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شرِّكِ وشَرِّ ما فِيكِ ،وشر ماخلُقَ فيكِ ، وشَرِّ ما يدِبُّ عليكِ ، وأَعوذ باللَّهِ مِنْ شَرِّ أَسدٍ وَأَسْوِدٍ ، ومِنَ الحيَّةِ والعقربِ ،

وَمِنْ سَاكِنِ البلَدِ، ومِنْ والِدٍ وما وَلَد » މާނައީ:- އޭ ބިމެވެ. މިއަޅާއި ތިބާގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެއީ ﷲ سبحانه وتعالى އެވެ. މިއަޅާ ތިބާގެ ނުބައިކަމުންނާއި ތިބާގައިވާ އެއްޗެހީގެ ނުބައިކަމުންނާއި އަދި ތިބާގައިވާ އެއްޗެހީގެ مخلوقތަކުގެ ނުބައިކަމުންނާއި އަދި ތިބާގައިވާ ހަމަ ހިނގާބީގެ އޭގެ އެންމެހައި ތަކެތީގެ ނުބައިކަމުން ﷲ ގެ حضرةން ސަލާމަތްވުމަށް އެދެމެވެ. އަދި ސިންގާ ވަގު އަދި އަސްވަދުކިޔާ ކަޅުހަނިއާ އަދި ހަރުފައާއި ނަގިލަ ބިންމަތީގައި ދިރިއުޅޭ މީހުންނާއި އަދި ވާލިދާއި ތަކެއްޗާއި ވިހުނުން ދެ ތަކެތީގެ ނުބައިކަމުން ތިބާގެ ކަލާނގެ حضرةން މިއަޅާ ސަލާމަތްވުމަށް އެދެމެވެ.

« والأَسودُ » الشَّخص ، قال الخَطَّابي : « وسَاكِنِ البلدِ » : هُمُ الجنُّ الَّذِينَ همْ سُكَّان الأرْضِ . قال : والبلد مِنَ الأَرْضِ مَا كان مأْوى الحَيوَانِ وإنْ لَمْ يَكنْ فِيهِ بِنَاء وَمَنازِلُ قال : ويحتَمِلُ أَنَّ المراد « بِالوالِدِ » : إِبلِيسُ « وما ولد » : الشَّيَاطِينُ .

باب استحباب تعجيل المسافرالرجوع إلى أهله إذا قضى حاجته

ދަތުރުވެރިޔާ އޭނާގެ ހާޖަތުފުރިހަމަވުމުން ގެއަށް އެނބުރި رجوع ވުން އަވަސް ކުރުން مستحبވެގެންވާކަން ބަޔާންކުރާ باب

984 عن أَبي هُرَيْرَةَ رضيَ اللَّه عنهُ أَنَّ رسول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « السَّفَرُ قِطْعةٌ مِن العذَابِ ، يمْنَعُ أَحدكم طَعامَهُ ، وشَرَابَهُ وَنَوْمَهُ ، فإذا قَضَى أَحَدُكُمْ نَهْمَتَهُ مِنْ سَفَرِهِ ، فَلْيُعَجِّل إلى أَهْلِهِ » متفقٌ عليه . « نَهْمَتهُ » : مقْصُودهُ .

މާތްالله ރުއްސުވާން ލެއްވި أبو هُرَيْرَة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދަތުރަކީ عذابން ބައެކެވެ. އެއިން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކުގެ ކާއެތި ބޯއެތި ނިދުން ގެއްލުވާލައެވެ. (އެހެންވީމާ) ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކުގެ ދަތުރު ފުރިހަމަ ވެއްޖައުމުން (ވީހާވެސް އަވަހަކަށް) އޭނާގެ އަހުލުވެރިންގެ ގާތަށް އެނބުރިގެންދިއުން އަވަސްވެގެންނެވެ.

باب استحباب القدوم على أهله نهاراً وكراهته في الليل لغير حاجة

ދަތުރުވެރިޔާ އޭނާގެ އަހުލުވެރިންގެ ގާތަށް ދުވާލުގެ ވަގުތުގައި އެނބުރިއައުން مستحب ވެގެންވާކަމާއި އަދި އުޒުރެއް ނެތި ރޭގަނޑުގެ ވަގުތުތަކުގައި އައުން މަކުރޫހު ވެގެންވާކަން ބަޔާންކުރެވިގެންވާ باب

985 عن جابرٍ رضي اللَّه عنهُ أَنَّ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « إذا أَطالَ أَحدُكمْ الغَيْبةَ فَلا يطْرُقنَّ أَهْلَهُ لَيْلاً » .

وفي روايةٍ أَنَّ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم نَهى أَنْ يطْرُقَ الرَّجُلُ أَهْلَهُ لَيْلاً . متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުވާން ލެއްވި جابر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ދިގުދުވަހަކަށް ގޮސް ދުރުވެގެން ހުރެފައި (އެނބުރި އަންހެނުން ހިނގާ) ފަހެ ރޭގަނޑުގެ ވަގުތު އައިސް ދޮރުތަޅާ ނުހުންނާށެވެ.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ރޭގަނޑުގެ ވަގުތެއްގައި އެބައިމީހުންގެ އަހުލުވެރިންގެ ގާތަށް ތަޅައިގެން މީސްތަކުން ވަދެވުން މަނާކުރެއްވިއެވެ.

986 وعن أنسٍ رضي اللَّه عنهُ قال : كانَ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وسلَّمَ لا يطرُقُ أَهْلَهُ لَيْلاً ، وكان يَأْتِيهمْ غُدْوةً أَوْ عشِيَّةً . متفقٌ عليه .

ރަޟިﷲ ޢަންހު أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަހުލުވެރިންގެ ގާތަށް ދަތުރުން އެނބުރި އަންނަ ހިނދު ރޭގަނޑު ގެއަށް ވަޑައިނުގަންނަވައެވެ. އަދި އަބަދުވެސް ވަޑައިގަންނަވަނީ ވަޑައިގަންނަވާނީ ހެނދުނުގެ ވަގުތުގައި ނުވަތަ ހަވީރުގެ ވަގުތުގައެވެ.

« الطُّرُوقُ » : المَجِيءُ في اللَّيْلِ .

باب ما يقوله إذا رجع وإذا رأى بلدته

ދަތުރުން އެނބުރި އަންނަ ހިނދުކޮޅާއި އަދި އެމީހާގެ ރަށްފެނުމުން ކިޔާ دعاء ބަޔާންވެގެންވާ باب

987 وعن أَنسٍ رَضي اللَّهُ عنهُ قال : أَقْبَلْنَا مَعَ النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، حَتَّى إذا كُنَّا بِظَهْرِ المَدِينَةِ قال: « آيِبُونَ ، تَائِبُونَ ، عَابِدونَ ، لِرَبِّنَا حَامِدُونَ » فلمْ يزلْ يقولُ ذلك حتَّى قَدِمْنَا المدينةَ» رواه مسلم .

ރަޟިاللَّه ޢަންހު أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން رسولُ اللَّه صلّى اللَّهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުގައި (ޚައިބަރު ހަނގުރާމައިން) އެނބުރި ދަތުރުކުރަމުން އައިސް މަދީނާގެ ކައިރިއަށް ފެންނަން ފެށުމުން އަބަދުވެސް دعاء ވިދާޅުވިއެވެ. « آيبونَ ، تَائِبُونَ ، عَابِدونَ ، لِرَبِّنَا حَامِدُونَ » މާނައީ:- އަހަރެމެންނީ ތައުބާވާމީހުންނެވެ. އަހަރެމެންނީ އަޅުކަން ކުރާ މީހުންނެވެ. އަހަރެމެންނީ އަހަރެމެން ރައްބަށް އިޚްލާސް حمد ކުރާމީހުން ގެންދާ މީހުންނެވެ. ފަހެ އަބަދުވެސް މަދީނާއަށް އައިސްގެންދެން ގެންދިޔުމަށް އެ دعاء ވިދާޅުވުމުންނެވެ.

باب استحباب ابتداء القادم بالمسجد الذي في جواره وصلاته فيه ركعتين

ދަތުރުން އެނބުރި އަންނަމީހާ އޭނާގެ ގެއާއި ކައިރި މިސްކިތަށް ދަތުރުނިންމުން مستحب ވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި އެމިސްކިތުގައި ދެركعةގެ ނަމާދުކުރުމުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

988 عن كعب بنِ مالكٍ رضي اللَّه عنهُ أَن رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كانَ إذا قَدِمَ مِنْ سفرٍ بَدأَ بالمَسْجِدِ فَركع فِيهِ ركْعتَيْنِ . متفقٌ عليه .

މާތްاللَّه ރުހިވެވޮޑިގެންވާ كعب بنِ مالك ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ދަތުރު ނިންމަވާފައި އެނބުރި ވަޑައިގެންނެވީމާ ހިނދު އެންމެ ފުރަތަމަ ވަޑައިގެން މިސްކިތަށް އަދި ވަޑައިގެންނެވީމެވެ. ދެން އެއަށްފަހު ދެ ركعة ނަމާދު ކުރައްވައެވެ.

باب تحريم سفر المرأة وحدها

އަންހެނާ އެކަނި (މަޙްރަމަކާއި ނުލައި) ދަތުރުކުރުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

989 عن أَبي هُرَيرَةَ رضي اللَّه عنهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا يَحِلُّ لامْرَأَة تُؤْمِنُ باللَّهِ وَاليومِ الآخرِ تُسَافِرُ مَسِيرَةَ يَوْمٍ ولَيْلَةٍ إلاَّ مَعَ ذِي محرْمٍ عليْهَا » متفقٌ عليه .

މާތްاللَّهރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبو هُرَيْرَةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله އާއި آخرة ދުވަހަށް އީމާން ވެގެންވާ އަންހެނަކަށް محرم (މަޙްރަމް)އަކާއި ނުލައި ރޭއަކާއި ދުވާލެއްގެ ދިގުމިނުގެ ދަތުރެއް ކުރުން ހުއްދަވެގެން ނުވެއެވެ.

990 وعن ابنِ عباسٍ رضي اللَّه عنهما أنه سمع النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقولُ :« لا يخلُونَّ رَجُلٌ بامْرأةٍ إلا ومعَهَا ذُو محرمٍ ، ولا تُسَافِرُ المرْأَةُ إلاَّ مع ذِي محرْمٍ » فقال لَهُ

رَجُلٌ : يا رسولَ اللَّهِ إنَّ امْرأتي خَرجتْ حاجَّةً ، وإنِّي اكْتُتِبْتُ في غَزْوَةِ كَذَا وكَذَا ؟ قال : «انْطَلِقْ فَحُجَّ مع امْرَأَتِكَ » متفقٌ عليه .

މާތްالله އެދުރުބުރިކަލޭގެފާނު ރުހިވޮޑިގެންވިعبد الله بن عباس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابى، نبيﷺ އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އަޑުއައްސަވައިފީމެވެ. ހިނާ އަންހެނަކު محرم (މަޙްރަމު)އާއިއެކު ނޫނީ ހިނާ ފިރިހެނަކާއި އެކު އެކަހަލަ ނުވާށެވެ. އަދި އަންހެނަކު އެނގޭ محرم (މަޙްރަމު)އާއިއެކު ނޫނީ ދަތުރު ނުކުރާށެވެ. ބާރަކަށް ދަތުރުކުރާށެވެ. ﷲ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނާގެ އަންހެނުން حج ކުރުމަށް ފުރި ނިކުމެއްޖެއެވެ. އަދި ތިމަންނާގެ ނަންލެވި މިވެނި މިވެނި ހަނގުރާމައަށް ނިކުމެވުމަށް ލިޔުނުއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދުރުވާށެވެ. އަދި ތިބާ ތިބާގެ އަންހެނުންނާއި އެކު حج ކުރާށެވެ.

كتاب الفضائل

الفضائل ގެ ބާރުން ކުރެވިފައިވާ ބައި

باب فضل قراءة القرآن

قرآن ކިޔެވުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެފައިވާ باب

991 عن أَبي أُمامَةَ رضي اللَّه عنهُ قال : سمِعتُ رسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقولُ : « اقْرَؤُا القُرْآنَ فإِنَّهُ يَأْتي يَوْمَ القيامةِ شَفِيعاً لأَصْحابِهِ » رواه مسلم .

މާތްاللهރުހިވޮޑިގެންވިأبو أُمامَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަންނަ އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ކިޔަވާށެވެ. قرآن ހަމަކަށަވަރުން އެ قرآن قيامةِ ދުވަހު އޭގެ އަހުލުވެރިންނަށް شفاعةތެރިއެއްގެ ގޮތުގައި އަތުވެދާނެއެވެ.

992 وعَن النَّوَّاسِ بنِ سَمعانَ رضيَ اللَّه عنهُ قال : سمِعتُ رسول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقولُ : «يُؤْتى يومَ القيامةِ بالْقُرْآنِ وأَهْلِهِ الذِين كانُوا يعْمَلُونَ بِهِ في الدُّنيَا تَقدُمهُ سورة البقَرَةِ وَآل عِمرَانَ ، تحَاجَّانِ عَنْ صاحِبِهِمَا » رواه مسلم .

މާތްاللَّهތަޢާލާ ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ النَّوَّاس بنِ سَمعان ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަންކަލޭގެފާނު އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވިއެވެ. قِيامةދުވަހު قرآن އާއި އަދި قرآنގެ އަހުލުވެރިން ގެންނަވާނެއެވެ. އެމީހުންގެ ކުރިއަށް البَقَرَة ސޫރަތާއި آل عِمرَان ގެ ސޫރަތް ހިނގާނެއެވެ. އެމީހުންގެ حقّގައި ވާދަކުރަމުން ކުރިމަތިވެ ދެއްވާނެއެވެ.

993 وعن عثمانَ بن عفانَ رضيَ اللَّه عنهُ قال : قالَ رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « خَيركُم مَنْ تَعلَّمَ القُرْآنَ وَعلَّمهُ » رواه البخاري .

މާތްاللَّهތަޢާލާ ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عثمانَ بن عفان ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެންމެ މާތްވެގެންވާ މީހާއީ قرآن އުގެނި މީހާއާއި އަދި އެއުގަންނައިދިން މީހާއެވެ.

994 وعن عائشة رضي اللَّه عنها قالتْ : قال رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « الَّذِي يَقرأُ القُرْآنَ وَهُو ماهِرٌ بِهِ معَ السَّفَرةِ الكرَامِ البررَةِ ، والذي يقرأُ القُرْآنَ ويتَتَعْتَعُ فِيهِ وَهُو عليهِ شَاقٌّ له أجْران » متفقٌ عليه .

މާތްاللَّه ތަޢާލާ ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މަހާރާތްތެރިކަމާއެކު قرآن ކިޔަވާ މީހާ (قِيامة ދުވަހުން) ވަޙީ ލިޔުއްވި ކަރާމާތް ތެރި ބަރަކާތްތެރި މަލާއިކަތުންނާއި އެކުގައެވެ. އަދި ތަތްތަކުރަމުން އުނދަގޫކަމާއިއެކު ކިޔަވާ މީހާއަށް ދެ ޘަވާބު ލިބިގެންވެއެވެ.

995 وعن أَبي موسى الأشْعريِّ رضي اللَّه عنهُ قال : قال رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مثَلُ المؤمنِ الَّذِي يقْرَأُ القرآنَ مثلُ الأُتْرُجَّةِ : ريحها طَيِّبٌ وطَعمُهَا حلْوٌ ، ومثَلُ

المؤمنِ الَّذي لا يَقْرَأُ القُرْآنَ كَمثَلِ التَّمرةِ : لا رِيح لهَا وطعْمُهَا حلْوٌ ، ومثَلُ المُنَافِقِ الذي يَقْرَأُ القرْآنَ كَمثَلِ الرِّيحانَةِ : رِيحها طَيِّبٌ وطَعْمُهَا مرٌّ ، ومَثَلُ المُنَافِقِ الذي لا يَقْرَأُ القرآنَ كَمَثَلِ الحَنْظَلَةِ : لَيْسَ لَهَا رِيحٌ وَطَعمُهَا مُرٌّ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو موسى الأشْعري ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. قرآن ކިޔަވާ މުއުމިނާގެ مثالއަކީ ތުރުންޖު ގަހެއްގެ مثال އެވެ. އޭގައި ފުވާވަސް މީރުވެގެންވެއެވެ. އަދި އޭގައިވާ ރަހަ މީރުވެގެންވެއެވެ. އަދި قرآن ނުކިޔަވާ މުއުމިނާގެ مثالއަކީ ކަދުރުގަހެއްގެ مثالއެވެ. އޭގައި އެއްވެސް މީރުވަހެއް ނުވެއެވެ. އަދި އޭގެ ރަހަ ފޮނިވެގެންވެއެވެ. އަދި قرآن ކިޔަވާ މުނާފިގުގެ مَثَالއަކީ ރައިޙާނާގަހެއްގެ مثالއެވެ. އޭގެ ވަސް ރަނގަޅުވެގެންވެއެވެ. އަދި އޭގެ ރަހަ ހިތިވެގެންވެއެވެ. އަދި قرآن ނުކިޔަވާ މުނާފިގުގެ مَثَالއަކީ (حَنْظَلَة) ގަހެއްގެ مَثَالއެވެ. އޭގައި މީރުވަހެއް ނުވެއެވެ. އަދި އޭގެ ރަހަ ހިތިވެގެންވެއެވެ.

996 وعن عمرَ بن الخطاب رضي اللَّه عنهُ أَنَّ النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « إنَّ اللَّه يرفَعُ بِهذَا الكتاب أَقواماً ويضَعُ بِهِ آخَرين » رواه مسلم .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި عمرَ بن الخطاب ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى މި قرآنގެ ސަބަބުން (އެބަހީ عمل ކުރުމުގެ ސަބަބުން) ބައެއް قومތައް މަތިވެރި ކުރައްވައެވެ. އަދި މި قرآنގެ ސަބަބުން (އެބަހީ عمل ނުކުރުމުގެ ސަބަބުން) ބައެއް قوم ތައް ނިކަމެތި ކުރައްވައެވެ.

997 وعنِ ابن عمر رضي اللَّه عنهما عن النَّبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « لا حَسَدَ إلاَّ في اثنَتَيْن : رجُلٌ آتاهُ اللَّه القُرآنَ ، فهوَ يقومُ بِهِ آناءَ اللَّيلِ وآناءَ النَّهارِ ، ورَجُلٌ آتاهُ اللَّه مالا ، فهُو يُنْفِقهُ آنَاءَ اللَّيْلِ وَآنَاءَ النهارِ » متفقٌ عليه . « والآناءُ » : السَّاعاتُ .

ރަޟިاللّٰه ޢަންހުމާ ރިވާކުރެއްވި ހަދީޘެއްގައިވިعبد اللّٰه بن عمر، نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم
ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ދެކަލެއްގެ ކަމެއްގައި މެނުވީ حسد ނުކުރެވޭނެ
ހުރިހާބަޔަކަށް ނިޔާވާނެއެވެ. (އޭގެ ތެރެއިން އެއްކަލަކީ) މީހަކަށް الله سبحانه وتعالى قرآن ގެ
علمދެއްވުމުން ފަހެ އޭނާ ރޭގަނޑު ދުވަހު އޭގެ عمل ކުރައްވާފައިވާ ގޮތުގައި (އަނެއް ދަރަޖައަ
ކަށް މީހަކަށް ވުއްޖޭ ...) الله سبحانه وتعالى
ދުވަ ރޭގަނޑު ...

998 وعنِ البُراء بنِ عَازِبٍ رضيَ اللَّه عَنهما قال : كَانَ رَجلٌ يَقْرَأُ سورةَ الكَهْفِ ، وَعِنْدَه فَرسٌ مَربوطٌ بِشَطَنَيْنِ فتَغَشَّته سَحَابَةٌ فَجَعَلَت تَدنو ، وجعلَ فَرسُه ينْفِر مِنها . فَلَمَّا أَصبح أَتَى النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم . فَذَكَرَ له ذلكَ فقال : « تِلكَ السَّكِينَةُ تَنَزَّلتْ للقُرآنِ » متفقٌ عليه .

ރަޟިاللّٰه ޢަންހުމާ البُراء بنِ عَازِب ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
އެއްފަހަރަކު މީހަކު سورةَ الكَهْفِ ކިޔަވަމުން އިނެވެ. އަދި އޭނާގެ ގާތުގައި ދެވާގޮތުން އަހެއް
ބަނދެފައިވިއެވެ. ...
...، نبيُّ
صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ...
حديث ... قرآن ...

« الشَّطَنُ » بفتحِ الشينِ المعجمةِ والطاء المهملة : الْحَبْلُ .

999 وعن ابن مسعودٍ رضيَ اللَّه عنهُ قالَ : قال رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : منْ قرأَ حرْفاً مِنْ كتاب اللَّهِ فلَهُ حسنَةٌ ، والحسنَةُ بِعشرِ أَمثَالِهَا لا أَقول : الم حَرفٌ ، ولَكِن : أَلِفٌ حرْفٌ، ولامٌ حرْفٌ ، ومِيَمٌ حرْفٌ » رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

ރަޟިالله ޢަންހު ރިވާކުރެއްވި عبدِ اللّهِ بن مسعود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله ގެ ފޮތުން އަކުރު حرْف އެއް ކިޔަވައިފިނަމަ އެމީހަކަށް ހެޔޮކަމެއް ލިބޭނެއެވެ. އަދި ކޮންމެ ހެޔޮކަމަކީ ثواب ދިހަގުނަ އިތުރުކޮށްދެއްވާނެއެވެ. މިކަހަލަ ގޮތަކަށެވެ، الم އަކީ އެއްحرَف އެއް ނޫނެވެ. ބަލްކީ أَلِف އަކީ حرْف އެކެވެ. لام އަކީ حرْف އެކެވެ. مِيم އަކީ حرْف އެކެވެ.

1000 وعن ابنِ عباسٍ رضيَ اللّه عنهما قال : قال رسولُ اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «إنَّ الَّذي لَيس في جَوْفِهِ شَيْءٌ مِنَ القُرآنِ كالبيتِ الخَرِبِ» رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

ރަޟިالله ތަޢާލާ ޢަންހުމާ ރިވާކުރެއްވި عبدِ اللّهِ بنِ عباس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެމީހެއްގެ ހިތުގައި قرآنގެ އެއްވެސް ބައެއް ނެތް މީހާ ވެގެންވަނީ ހަލާކުވެފައިވާ ގެއެއް ފަދައެވެ.

1001 وعن عبدِ اللّهِ بنِ عَمْرو بن العاصِ رضي اللّه عَنهما عنِ النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « يُقَالُ لِصاحِبِ الْقُرآنِ : اقْرأْ وَارْتَقِ وَرَتِّلْ كَما كُنْتَ تُرَتِّلُ في الدُّنْيَا ، فَإنَّ منْزِلَتَكَ عِنْدَ آخِرِ آيةٍ تَقْرَؤُهَا » رواه أبو داود ، والترْمذي وقال : حديث حسن صحيح .

ރަޟިالله ތަޢާލާ ޢަންހުމާ ރިވާކުރެއްވިعبدِ اللّهِ بنِ عَمْرو و بن العاص ، نبيِّ ާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައި ހަދީޘް ކުރައްވައިފިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. قرآنގެ އަހުލުވެރިއަކަށް (قيامة ދުވަހުން) ބުނެވޭނެއެވެ. قرآن ކިޔަވާށެވެ. އަދި އަރާ (އުފުލެވޭ ދަރަޖަތަކަށް ތިރާއްޓާ) ترقي ކުރާށެވެ. އަދި ދުނިޔޭގައި ކިޔެވިހެން ތަރުތީބުން ކިޔަވާށެވެ. ކަލޭގެ ދަރަޖަ ވަނީ ކަލޭ ކިޔަވާ އެންމެ ފަހު ޢާޔަތެއްގައެވެ.

ކުރަމުން (ސުވަރުގެއިން ދަރަޖަ ترقي ކުރަމުން) ގޮސް ނިންމާ އެންމެ ފަހު އާޔަތާއި ހަމަހަމައަށް ترقيކުރެވޭ މިންވަރަކަށެވެ.

باب الأمر بتعهد القرآن والتحذير من تعريضه للنسيان

قرآنގެ **عهد**ތަކަން ރައްކާތެރިވުމުން ކުރެވިފައިވާ އަމުރާއި އަދި ހަނދާން ނައްތާލުމުގެ މައްޗަށް ދޫކޮށްލުމާ އިންޒާރުކުރުން ބަޔާންކުރެވިގެންވާ **باب**

1002 **عَنْ أَبي مُوسَى رضِيَ اللَّه عنهُ عن النَّبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال :** « تَعاهَدُوا هذا الْقُرآنَ فَوَالَّذي نَفْسُ مُحمَّدٍ بِيدِهِ لَهُو أَشَدُّ تَفَلُّتاً مِنَ الإِبلِ في عُقُلِها » **متفق عليه .**

މާތްاللهރުއްސުންތެރިވި أبو مُوسَى ،، نبيއާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައިފައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައިފައެވެ. މި قرآنއަބަދު އަބަދު ހަނދާންކުރާށެވެ. (އެހެނީ ފަހެ مُحمَّد ގެފާނުގެ ނަފްސު އިލާހުގެ އަތްޕުޅުގައި ވާ އިލާހު ގަސަމުން ހުވާކޮށް ބުނަމެވެ. އެ قرآن ހަނދާންނެތުމުގެ ބިރުވެރިކަން ޖަމަލު ދަގަނޑުން ނައްޓަގެންދިޔުމަށްވުރެ ދިމާވެބަހައްޓައި ބޮޑުވެގެންވެއެވެ.

1003 **وعن ابْنِ عُمَرَ رَضِيِ اللَّه عنهما أَنَّ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال :** « إنَّمَا مَثَلُ صاحِبِ الْقُرْآنِ كَمَثَلِ الإِبِلِ المُعقَّلَةِ ، إِنْ عَاهَد علَيْها أَمْسَكَهَا ، وإِنْ أَطْلَقَهَا ، ذَهَبَتْ » **متفقٌ عليه .**

މާތްاللَّه އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުއްސުންތެރިވިعبدِ اللَّهِ بنِ عَمْر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިފައެވެ. قرآن ހިތުދަސްކޮށް ހުރި މީހާގެ مثالއަކީ ބަނދެފައިވާ ޖަމަލެއްގެ مثالއެވެ. އެއެތީގެ ވެރިޔާ އޭގެ ބަލަހައްޓައި ހިފެހެއްޓުން ހިފަހައްޓަމުން އެއެތި ހިފެހެއްޓޭނެއެވެ. އަދި އެއެތީގެ ދޫކޮށްލުން ދޫކޮށްލާނަމަ ދުވެފިލައިދާނެއެވެ.

باب استحباب تحسين الصوت بالقرآن وطلب القراءة من حسن الصوت والاستماع لها

قرآن ކިޔުމާ ހިނދު އަޑުރީތިކޮށްކުރުމުގެ މަސްއޫލިއްޔަތާއި މުސްތަޙައްބުވެގެންވާކަމާއި އަދި ރީތި
އަޑުގައި ހަމަ ލިބިން ވާހަކަ ގެ قرآن ކިޔުމަށްއެދުމާއި ދެރިންނުމާއި އަދި އެހިނދު
ކަންފަތް އަޑުއެހުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންކުރެވޭ باب

1004 – عن أبي هريرة رَضِيَ اللَّهُ عَنهُ قال سمعت رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّم يقول: "ما أذن اللَّه لشيء ما أذن لنبي حسن الصوت يتغنى بالقرآن" : يجهر به. مُتَّفَقٌ عَلَيهِ.

معنى "أذن اللَّه" : أي استمع. وهو إشارة إلى الرضى والقبول.

. މާﷲއަށް ސުންނަތްވީ أبو هُرَيْرَةَ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ލިބުނު އަޑުއަހާލީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނަބިއްޔަކު ރަހުމަތްތެރި ރީތިއަޑުން ރީތި އަޑުން قرآنކިޔުމާ ވިދާޅުވާ އަޑު އެހެއްޓެވިފަދަ ބޮޑަށް އަޑު އެހުމެއް ﷲ ބޮޑުކަމުގެ އެހެން އެއްވެސްއެއްޗަކަށް ނުވެއެވެ. (ދަންނަވަމެވެ. ނަބިއްޔާ ރީތިކުރުމާއި ހެއްޔެވެ. މިހުންކަމާއި ޝަރުޢީ ރިވާވެގެންވެއެވެ.)

1005– وعن أبي موسى الأشعري رَضِيَ اللَّهُ عَنهُ أن رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّم قال له: "لقد أوتيت مزماراً من مزامير آل داود" مُتَّفَقٌ عَلَيهِ.

މާﷲއަށް ސުންނަތްވީ أبو موسى الأشعري ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އާ صحابى حديث ކުރެއްވިއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން ތިބާއަށް ދީފައިވޭ داود عَلَيْهِ السلام ގެ ވަންށަހިގެ ރާގުއް މިޒްމާރު ކުރިވިފައެވެ.

وفي رواية لمسلم: أن رَسُول اللَّهِ صلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّم قال له: "لو رأيتني وأنا أستمع لقراءتك البارحة!"

އަދި މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެ صحابى އަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. އިއްޔޭރޭ ތިބާ قرآنކިޔަވައިދެއްވި އިވުމުން ތިމަންކަލޯގެފާނު އަޑުއިއްސެވުނު ތިބާ އަށް ތިމަންކަލޯގެފާނު ފެނުނުނަމަ އެކަށީގެނެވެ.

1006 – وعن البراء رَضِيَ اللَّهُ عَنهُ قال سمعت النبي صلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّم قرأ في العشاء بالتين والزيتون فما سمعت أحداً أحسن صوتاً منه. مُتَّفَقٌ عَلَيهِ.

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ البراء ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ޢިޝާނަމާދުގައި والتين والزيتون ގެ ސޫރަތް ކިޔަވާ ވިދާޅުވި އަޑު ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. ތިމަން އެކަލޭގެފާނަށްވުރެ އަޑުރީތި ކިޔަވާ އަނެއް މީހަކު ތިމަން ނުދެކެމެވެ.

1007 – وعن أبي لبابة بشير بن عبد المنذر رَضِيَ اللَّهُ عَنهُ أن النبي صلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّم قال: "من لم يتغن بالقرآن فليس منا" رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ بإسناد جيد. معنى "يتغنى" : يحسن صوته بالقرآن.

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو لبابة بشير بن عبد المنذر ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. قرآن ރީއްޗަށް ކިޔަވައި ނުދޭ މީހަކީ އަހުރެމެންގެ މީހެއް ނޫނެވެ.

1008 – وعن ابن مسعود رَضِيَ اللَّهُ عَنهُ قال، قال لي النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّم: "اقرأ علي القرآن" فقلت: يا رَسُول اللَّهِ أقرأ عليك وعليك أنزل؟ قال: "إني أحب أن أسمعه من غيري" فقرأت عليه سورة النساء حتى جئت إلى هذه الآية {فكيف إذا جئنا من كل أمة بشهيد وجئنا بك على هؤلاء شهيداً} (النساء 41) قال: "حسبك الآن" فالتفت إليه فإذا عيناه تذرفان. مُتَّفَقٌ عَلَيهِ.

މާތްﷲ ރުހިވޮޑިގެންވާ عبدِ اللَّهِ بن مسعود ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އަހަރެންނަށް نبيُّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނަށް އަޅު އިއްވައިދޭން قرآن ކިޔަވާދޭށެވެ. އަހަރެން ދަންނަވައިފީމެވެ. އޭﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ. ކަލޭގެފާނަށް އަޅު އިއްވަން ތިމަންނަ قرآن ކިޔަވާދީ ކަލޭގެފާނަށް ބާވައިލެއްވީ؟ އަދި އެ قرآن ބާވައިލެއްވީ ކަލޭގެފާނަށް ވެއްޖެނަމަ ކަމުގައިވީއެވެ. حديث ކިޔުއްވިއެވެ. އަހަރީ ހަމަކަށަވަރުން އަހަރެން ހިތްވާނީ އެހެންމީހަކު قرآن ކިޔަވާ އަޑު އެހުމަށް ތިމަންކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. (ރާވީ ވިދާޅުވެއެވެ.) އަހަރެން ތިމަންނަ النساء ގެ ސޫރަތް ކިޔަވަން ފެށީމެވެ. އަދި އެ ސޫރަތުގެ فكيف إذا جئنا من كل أمة بشهيد وجئنا بك على هؤلاء شهيداً ގެ އާޔަތާއި ހަމައަށް ދިޔުމުން حديث ކިޔުއްވިއެވެ. މިވަރު އެއްކޮ ހަމަވީއެވެ. އަހަރެން ތިމަންކަލޭގެފާނާއި ދިމާލަށް ބަލައިލީމެވެ. ފެނުނީ ކަލޭގެފާނުގެ ދެލޮލުން ކަރުނަ ހިނގަމުންދިޔަ ކަމެވެ.

باب في الحثِّ على سور آيات مخصوصة

ބައެއް އާޔަތްތަކާއި ބައެއްސޫރަތް ކިޔުމަށް شوق ވެރިކަން އުފެއްދުން
ހިއްދަވައިދެއްވާފައިވާ ބަޔާންކުރެވިގެންވާ باب

1009 **عن أَبي سعيدٍ رافعِ بنِ المُعلَّى رَضيَ اللَّه عَنْهُ قال :** قال لي رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « أَلا أُعلِّمُكَ أَعْظَمَ سُورةٍ في الْقُرْآنِ قَبْلَ أَنْ تخرُجَ مِنَ المَسْجِدِ ؟ فأَخَذَ بيدِي ، فَلَمَّا أَردْنَا أَنْ نَخرُجَ قُلْتُ : يا رسُولَ اللَّهِ إِنَّكَ قُلْتَ لأُعَلِّمنَّكَ أَعْظَمَ سُورَةٍ في الْقُرْآنِ ؟ قال : «الحَمْدُ للَّهِ رَبِّ العَالمِينَ هِي السَّبْعُ المَثَاني ، وَالْقُرْآنُ الْعَظِيمُ الَّذي أُوتِيتُهُ » **رواه البخاري.**

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި أبوسعيد رافع بنِ المُعلَّى ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.(އަހުރެންނަށް) رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ވިދާޅުވިއަރު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ މިމިސްކިތުން ނިކުމެވުމުގެ ކުރިން ތިބާއަށް ކީރިތި قرآن ގައިވާ އެންމެ މާތް ސޫރަތެއް ކަންފުޅު ބުނެދޭން ނުވަނީހެއްޔެވެ؟ އަޅުގަނޑު އަތުގައި ހިފުއްވައިފިއެވެ. އަދި އަޅުގަނޑު ނިކުމެންވީމާ އަހަރެން ދަންނަވަނީ މިސްކިތުން ނުނިކުމެނީސް ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭގެފާނު ދެންނެވީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވެފައި އަހަރެން ޤުރްއާނުގައިވާ އެންމެ ހާމަކޮށް ކީރިތި قرآنގައިވާ އެންމެ މާތް ސޫރަތެއް ކިޔަވައިދޭނަމޭ ދެންނެވީމެވެ. ފަހެ ވިދާޅުވިއެވެ. حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. އެއީ الحَمْدُ للَّهِ رَبِّ العَالمِينَ ގެ ސޫރަތެވެ. އެއީ އަބަދުވެސް ކިޔާ ހަތް އާޔަތެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ދެއްވި ބޮޑު قرآن އެވެ. އެ ބަސްފުޅު ބުޚާރީ ރިވާކުރެއްވިއެވެ.

1010 **وعن أَبي سعيدٍ الخُدْرِيِّ رضيَ اللَّه عنه أَنَّ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ في :** قُلْ هُوَ اللَّه أَحَدٌ : « والَّذِي نَفْسي بِيدِهِ ، إِنَّهَا لَتَعْدِلُ ثُلُث الْقرْآنِ » .

މާތްاللهރުޟާވެވޮޑިގެންވި أبو سعيدٍ الخُدْرِيِّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : قُلْ هُوَ اللَّه أَحَدٌ ގެ ސޫރަތާއި ބެހޭ حديث

ކުރެއްވިއެވެ.ތިމަންނަކަލޭގެފާނުގެ ނަފުސު އެކަލާނގެ އަތްޕުޅުގައިވާ އިލާހު ގަންދީ ހުވާކޮށް ބުނަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ ސޫރަތް قرآنގެ ތިންބައިކުޅަ އެއްބަޔާ އެއްވަރުވެގެންވެއެވެ.

وفي روايةٍ : أَنَّ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ لأَصْحابِهِ : « أَيَعْجِزُ أَحَدُكُم أَنْ يقْرأَ بِثُلُثِ الْقُرْآنِ في لَيْلَةٍ » فَشَقَّ ذلكَ عليْهِمْ ، وقالُوا : أَيُّنَا يُطِيقُ ذلكَ يا رسولَ اللَّه ؟ فقال : «قُلْ هُو اللَّه أَحَدٌ ، اللَّهُ الصَّمَدُ : ثُلُثُ الْقُرْآنِ » رواه البخاري .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެކަލޭގެފާނުގެ اصحابބޭކަލުންނަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކަށް ކޮންމެ ރެޔަކު قرآنގެ ތިންބައިކުޅަ އެއްބައި ނުކިޔެވޭނެ ހެއްޔެވެ؟ ފަހެ އަސްޙާބުބޭކަލުންގެ މުޅުން އަރިހުގައި ބުރަކަން އިހުސާސް ކުރެވުނެވެ. އަދި އެބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. އޭالله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންމެންގެ ތެރެއިން އެގޮތަށް އެކަން ކުރެވޭނީ ކާކަށްތޯއެވެ؟ އޭރުން حديث ކުރެއްވިއެވެ.«قُلْ هُو اللَّه أَحَدٌ ، اللَّهُ الصَّمَدُ(ގެ سورة) އަކީ قرآنގެ ތިންބައިކުޅަ އެއްބައެވެ.

1011 وعنْهُ أَنَّ رَجُلاً سمِع رَجُلاً يَقْرَأُ : « قَلْ هُوَ اللَّه أَحدٌ » يُرَدِّدُها فَلَمَّا أَصْبَحَ جاءَ إِلى رسولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فَذَكَرَ ذلكَ لَهُ وكَانَ الرَّجُلُ يتَقَالُّها فَقَالَ رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « والَّذي نَفْسِي بِيَدِهِ ، إِنَّها لَتَعْدِلُ ثُلُثَ الْقُرْآنِ » رواه البخاري .

އެ صحابى (އަބީ ރަޟިޔަاللهُ ޢަންހު ސަޔިދުނާ أبو سعيد الخُدْرِيّ)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާޔަތްކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު (އެއްމީހަކު) : قُلْ هُوَ اللَّه أَحَدٌ ގެ ސޫރަތް ތަކުރާރުކޮށް ކިޔަވަމުން ގެންދަނިކޮށް އެހެން މީހަކު އަޑުއިވިއެވެ. ފަހެ ފަތިސްވުމުން އެމީހާ އައިސް رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަރިހަށް އައެވެ. އަދި އެ ގޮތް ދަންނަވައިފިއެވެ. އަދި އެ ސޫރަތް ކިޔެވުމަކީ ކުޑަކުޑަ ކަމެއް ކަމުގައި އެމީހާ ދެކެމުން ދިޔައެވެ. ފަހެ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިމަންނަކަލޭގެފާނުގެ ނަފުސު އެކަލާނގެ އަތްޕުޅުގައިވާ އިލާހު ގަންދީ ހުވާކޮށް ބުނަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ ސޫރަތް قرآنގެ ތިންބައިކުޅަ އެއްބަޔާ އެއްވަރުވާނެ ކަމުގައެވެ.

1012 وعن أَبي هريرة رضيَ اللَّه عنهُ أَنَّ رسول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال في : قُلْ هُوَ اللَّه أَحَدٌ: « إِنَّهَا تَعْدِلُ ثُلُثَ القُرْآنِ » رواه مسلم .

މާތްاللهُ ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قُلْ هُوَ اللَّه أَحَدٌ ގެ ސޫރަތާއި ގުޅޭ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ ސޫރަތަކީ قرآنގެ ތިންބައިކުޅަ އެއްބައާއި އެއްވަރު ވާނެއެވެ.

1013 وعنْ أَنسٍ رضي اللَّهُ عنهُ أَنَّ رجُلا قال : يا رسول اللَّهِ إِني أُحِبُّ هذِهِ السُّورَةَ: قُلْ هُوَ اللَّه أَحدٌ ، قال : « إِنَّ حُبَّها أَدْخَلَكَ الجنَّةَ » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسن . رواه البخاري في صحيحه تعليقًا .

މާތްاللهُ ރުހިވޮޑިގެންވާ أَنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު ދެންނެވިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ قُلْ هُوَ اللَّه أَحَدٌ ގެ ސޫރަތަށް ލޯބިވަމެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން ތިބާ އެ ސޫރަތަށް ކުރާ ލޯބީގެ ސަބަބުން ތިބާ ސުވަރުގެއަށް ވައްދާނެއެވެ.

1014 وعن عُقْبَةَ بن عامِرٍ رَضِيَ اللَّه عنهُ أَنَّ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : «أَلَمْ تَر آيَاتٍ أُنْزِلَتْ هَذِهِ اللَّيْلَةَ لَمْ يُرَ مِثْلُهُن قَطُّ ؟ قُلْ أَعُوذُ بربِّ الفلَقِ ، وقُلْ أَعُوذُ بِربِّ النَّاسِ » رواه مسلم

މާތްاللهُ ރުހިވޮޑިގެންވާ عُقْبَةَ بنِ عامِرِ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.މިރޭ ބާވައިލެއްވުނު ކަލޭ އެފަދަ އާޔަތްތަކެއް ބާވައިލެއްވުން އެގޮތް ކަލޭ ނުދެކެނީހެއްޔެވެ؟ އެފަދަ އާޔަތްތަކެއް ދުވަހަކުވެސް ފެނިފައިނުވާނެއެވެ. އެއީ قُلْ أَعُوذُ بربِّ الفلَقِ ، وقُلْ أَعُوذُ بِربِّ النَّاسِ އެވެ.

1015 وعن أَبي سعيدٍ الخُدْريِّ رَضي اللَّه عنهُ قال : كانَ رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَتَعَوَّذُ مِنَ الجانِّ ، وعَيْنِ الإِنْسَانِ ، حتَّى نَزَلَتِ المُعَوذَتان ، فَلَمَّا نَزَلَتا ، أَخَذَ بِهِما وتَرَكَ ما سِواهُما . رواه الترمذي وقال حديث حسن .

ރަޟިاللَّه ޢަންހު ސަޙާބީއްޔު أبو سعيدالخُدْرِيّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ޖިންނިންނާއި އަދި މީސްތަކުންގެ ލޮލުގެ ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްވުމަށް دعاء ކުރައްވަން ގެންދަވަނިކޮށް المُعَوذَتان ގެ ސޫރަތް (އަޢޫޛު الفلَق ސޫރަތާއި النَّاسِ ސޫރަތް) ބާވައިލެވުނެވެ. ފަހެ އެދެސޫރަތް ބާވައިލެވުމުން އެސޫރަތްތަކުގައި ހިއްފެވިއެވެ. އަދި ކުރީގައި ކުރައްވާ دعاء ތަރު ކުރައްވާފައި ހުއްޓައިލައްވައިފިއެވެ.

1016 **وعن أَبي هريرةَ رضيَ اللَّهُ عنهُ أَنَّ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « مِنَ القُرْآنِ سُورَةٌ ثَلاثُونَ آيَةً شَفعتْ لِرَجُلٍ حَتَّى غُفِرَ لَهُ ، وهِيَ : تبارَكَ الذِي بِيَدِهِ المُلْكُ » . رواه أبو داود والترمذي وقال : حديث حسن .**

وفي رواية أبي داود : « تَشْفَعُ » .

ރަޟިاللَّه ޢަންހު ސަޙާބީއްޔު أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. قرآن ގައި ތިރީސް އާޔަތް އެކުލެވިގެންވާ ސޫރަތެއް ވެއެވެ. އެ ސޫރަތް މީހަކަށް شفاعة ކުރި ވުމުން އޭނާގެ ފާފަތައް ފުއްސަވައިފިއެވެ. އެ ސޫރަތަކީ تباركَ الذِي بِيَدِهِ المُلْكُ އެވެ.

1017 **وعن أَبي مسعودٍ البدْرِيِّ رضيَ اللَّه عنهُ عن النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : «منْ قَرَأَ بالآيتَيْنِ مِنْ آخرِ سُورةِ البقَرةِ فِي لَيْلَةٍ كفَتَاهُ » متفقٌ عليه .**

ރަޟިاللَّه ޢަންހު ސަޙާބީއްޔު أبو مسعودٍ البدْرِيّ ، نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. البقَرةِ ސޫރަތުގެ އެންމެފަހު ދެއާޔަތް ރޭގަނޑެއްގައި ކިޔަވާފާމީހާއަށް (ރައްކާތެރިވުމުގައި ފުދިސްނުކުންނަން) ފުދުނުއެވެ.

قيل : كَفَتَاهُ المكْرُوهَ تِلْكَ اللَّيْلَةَ ، وَقِيلَ : كَفَتَاهُ مِنْ قِيَامِ اللَّيْلِ .

ބުނެވެއެވެ. އެމީހަކަށް އެރޭގައި ނުރައްކާ ކަންތަކުން ސަލާމަތްވުމަށް ފުދެއެވެ. އަދި ބުނެވެއެވެ. އެ މީހަކަށް އެރޭގައި ތަހައްޖުދުކުރުމުން ފުދެއެވެ.

1018 وعن أَبي هريرةَ رضيَ اللَّه عنهُ أَنَّ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « لا تَجْعَلُوا بُيُوتَكُمْ مقَابِر ، إِنَّ الشَّيْطَانَ يَنْفِرُ مِن الْبيْتِ الَّذِي تُقْرأُ فِيهِ سُورَةُ الْبقَرَةِ » رواه مسلم.

ރަޟިالله ޢަންހު ރުހިވޮޑިގެންވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ގެތައް ކަބުރުސްތާނުތަކަކަށް ނުހަދާށެވެ. (އެބަހީ ގެތަކުގައި ނަމާދު ކިޔެވުމާއި ޒިކުރުކުރުން ހުއްޓާނުލާށެވެ.) قرآن ގެ ސޫރަތް ކިޔަވާ ގެއަކުން شيطان އެގެއިން البقرة ސޫރަތް ކިޔަވާ ގެއަކުން ދުރަށް ދުވެއެވެ.

1019 وعن أُبَيِّ بنِ كَعْبٍ رضي اللَّه عَنْهُ قَالَ : قال رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «يا أَبا المُنْذِرِ أَتَدْرِي أَيُّ آيةٍ مِن كتاب اللَّهِ معكَ أَعْظَمُ ؟ قُلْتُ : اللَّه لا إِلهَ إِلاَّ هُو الحَيُّ الْقَيُّومُ ، فَضَرَبَ في صَدْري وَقَال : « لِيهْنكَ الْعِلْمُ أَبَا المُنْذِرِ » رواه مسلم .

ރަޟިالله ޢަންހު ރުހިވޮޑިގެންވި أُبَيِّ بنِ كَعْب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ أَبا المُنذِر އެވެ. ތިބާގެ ގާތުގައިވާ قرآنގެ ތެރެއިން އެންމެ މާތްވެގެންވާ އާޔަތަކީ ކޮބައިކަން ތިބާ އެނގޭތޯއެވެ؟ (ތިން ފަހަރު ވިދާޅުވިއެވެ.) ވިދާޅުވީމާ ދަންނަވައިފީމެވެ. އެއީ اللَّه لا إِلهَ إِلاَّ هُو الحَيُّ الْقَيُّومُ ގެ އާޔަތެވެ. އެހިނދު އަޅުގަނޑުގެ ބޭކަލަށް ތަޅުއްވާލައްވައި ވިދާޅުވިއެވެ. (ދެން ވަރަށް ތަޢުރީފު ކުރައްވައި) ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ أَبَو المُنذِر އެވެ. ތިބާއަށް ޢިލްމުގެ ބަރަކާތް ލިބިގެން ހުއްޓެވެ.

1020 وعن أَبي هريرة رضي اللَّه عنه قال : وكَّلَني رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بحِفظِ زكَاةِ رمضانَ ، فأَتَاني آتٍ ، فَجعل يحْثُو منَ الطَّعام ، فَأَخَذْتُهُ فقُلتُ : لأَرْفَعَنَّك إِلى رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، قال : إِنِّي مُحتَاجٌ ، وعليَّ عيَالٌ ، وبي حاجةٌ شديدَةٌ . ، فَخَلَّيْتُ عنْهُ ، فَأَصْبحْتُ ، فَقَال رسُولُ اللَّهِ صلَّى اللَّهُ عليْهِ وآلهِ وسلَّمَ : « يا أَبا هُريرة ، ما فَعلَ أَسِيرُكَ الْبارِحةَ ؟ » قُلْتُ : يا رسُول اللَّهِ شَكَا حَاجَةً وعِيَالاً ، فَرحِمْتُهُ ، فَخَلَّيْتُ سبِيلَهُ. فقال : « أَما إِنَّهُ قَدْ كَذَبك وسيعُودُ » فعرفْتُ أَنَّهُ سيعُودُ لِقوْلِ رسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ

وسلَّم فَرصدْتُهُ . فَجَاءَ يحثُو مِنَ الطَّعامِ ، فَقُلْتُ : لأَرْفَعنَّكَ إلِى رسول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، قالَ : دعْني فَإِنِّي مُحْتَاجٌ ، وعلَيَّ عِيالٌ لا أَعُودُ ، فرحِمتُهُ وَخَلَّيت سبيلَهُ ، فَأَصبحتُ فَقَال لي رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « يَا أَبا هُريْرة ، ما فَعل أَسِيرُكَ الْبارحة ؟ » قُلْتُ : يا رسُول اللَّهِ شَكَا حاجةً وَعِيالاً فَرحِمتُهُ ، وَخَلَّيتُ سبِيلَهُ ، فَقَال : « إِنَّهُ قَدْ كذَبكَ وسيَعُودُ » . فرصدْتُهُ الثَّالِثَةَ . فَجاءَ يحثُو مِنَ الطَّعام ، فَأَخَذْتهُ ، فقلتُ : لأَرْفَعنَّك إِلى رسولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وهذا آخِرُ ثَلاثٍ مرات أَنَّكَ لا تَزْعُمُ أَنَّكَ تَعُودُ ، ثُمَّ تَعُودُ، فقال : دعْني فَإِنِّي أُعلِّمُكَ كلِماتٍ ينْفَعُكَ اللَّه بهَا ، قلتُ : ما هُنَّ ؟ قال : إِذا أَويْتَ إِلى فِراشِكَ فَاقْرأْ آيةَ الْكُرسِيِّ ، فَإِنَّهُ لَن يزَالَ عليْكَ مِنَ اللَّهِ حافِظٌ ، ولا يقْربُكَ شيْطَانٌ حتَّى تُصبْحِ ، فَخَلَّيْتُ سبِيلَهُ فَأَصْبَحْتُ ، فقَالَ لي رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « ما فَعلَ أَسِيرُكَ الْبارِحةَ ؟ » فقُلتُ : يا رَسُول اللَّهِ زَعم أَنَّهُ يُعلِّمُني كَلِماتٍ ينْفَعُني اللَّه بهَا ، فَخَلَّيْتُ سبِيلَه. قال : « مَا هِيَ ؟ » قلت : قال لي : إِذا أَويْتَ إِلى فِراشِكَ فَاقرأْ اية الْكُرْسيِّ مِنْ أَوَّلها حتَّى تَخْتِمَ الآيةَ : { اللَّه لا إِلهَ إِلاَّ هُو الحيُّ الْقَيُّومُ } وقال لي : لا يَزَال علَيْكَ مِنَ اللَّهِ حَافِظٌ ، ولَنْ يقْربَكَ شَيْطَانٌ حَتَّى تُصبْحَ . فقال النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « أَمَا إِنَّه قَدْ صدَقكَ وَهُو كَذوبٌ ، تَعْلَم مَنْ تُخَاطِبُ مُنْذ ثَلاثٍ يا أَبا هُرَيْرَة ؟ » قلت : لا ، قال : «ذَاكَ شَيْطَانٌ » رواه البخاري .

ރަޟިޔަﷲ ޢަންހު އަބޫ هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އަހުރެންނަށް ޙަވާލު رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم رمضان މަހުގެ ޒަކާތް ބަލަހައްޓަން ޙަވާލުކުރެއްވިއެވެ. ދެން އެކަކު އައިސް ކާއެއްޗެހިތައް ނަގަން ފެށިއެވެ. އަދި ޒަކާތުގެ ...

رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّمގެ ...

(Dhivehi passage, approximate reading only.)

ދެންނެވީމެވެ. އޭ أبو هريرة އެވެ. ތިބާ ހަދައްކަވަރުގާ ގޮސް ހިނގާށެވެ.
ތިމަންދެންނެވީމެވެ. އޭ ﷲގެ ރަސޫލާ އެވެ. އާން ތިމަންނައަކީ ސިއްރެއް ބުނުމުގައި ކުރިމަތިވާނެ
މީހަކަށް އާދެވޭ ނުބަލާހުރެ ގެނައުމަށް ބަލަ އެދުނު ބެއްދުމަށް ދެންނެވީމެވެ. އަދި
އާނގެ ބަހަށް ތިމަންނަގެ ހިތުގައި ޔަޤީނު އިޔަހުދީނެވެ. އެއީ ސަލާމަތުން ތިމަންނަ އާން
ދަނޑުވެރިއެވެ. حديث ކިޔުއްވިއެވެ. އާން ތިބާގެ ބާރަގައި ހެދީ ދަކެވެ. އާން
އެބުރި ހަނގުރާމަ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އެބަސްކުރާ ބަހަކަށް އާން
އެނބުރި އަންގާނަމުގެ يقينކަން ތިމަންނައަށް އެބުގެ. އެއީސަލާމަތުން ތިމަންނަހަށް
އާނދައަށް ވާރުގޮތުގެ ނުދަށް ކުރިއަށްކަން ފަހަރަކު އާން ހަދިސް ގެބިކަމި ނަގަނޑު ގޮތަށް
ގެނުވެ. ފަހަ ތިމަން ބަލާމެވެ. رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ ކަރުދާސް މަސައްކަތް ތިބާ
ކުނދާގެކަން ވިއަސް ތިމަން ހަލަހަނދާނުމެވެ. އާން ބަންނަވެ. ތިމަންނަ ދަނޑުވެރިވެ.
އަހަރު ހަމަކަމުގައި ތިމަންނައާރީ މުހިމު ދިހަޔާމެވެ. އާދިޔާއި ބަދަހަތްބޭނިހުދާއިމާ
ދިހަޔާމެވެ. ތިމަންނަ ދަން މިކަން ނުކުރަނާނުމެވެ. ފަހަ ތިމަންނަގެ ހިތުގައި އާނގެ މަހެކަން
ހަހަމު އަދުދުނެވެ. އެހެނުކުރަން ތިމަންނަ އާން ދަނޑުވެރިއެވެ. ފަހަ ހިނދުނުވިއެވެ. ފަހަ
رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންނައަށް ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ أبو هريرة އެވެ. ތިބާ
ހަދައްކަވަރުގާ ގޮސް ހިނގާށެވެ. ތިމަންދެންނެވީމެވެ. އޭ ﷲގެ ރަސޫލާ އެވެ. އާން
ތިމަންނައަކީ ސިއްރެއް ބުނުމުގައި ކުރިމަތިވާނެ މީހަކަށް އާދެވޭ ނުބަލާހުރެ ގެނައުމަށް ބަލަ
އެދުނު ބެއްދުމަށް ދެންނެވީމެވެ. އެއީސަލާމަތުން އާނގެ ބަހަށް ތިމަންނަގެ ހިތުގައި
ހަދުގައި އުފުދުނެވެ. އެއަހުރު ތިމަންނަ އާން ދަނޑުވެރިއެވެ. حديث ކިޔުއްވިއެވެ.
ހަމަކަމުގައި އާން ބާރަގެ ކަނޑިޔާއި ހެދީ ދަކެވެ. އަދި އާން އެބުގެ އަންގާނަމެވެ.
(ޖާބިރު ވިދާޅުވިއެވެ.) ފަހަ ތިމަންނަ އާނދައަށް ވާރުގޮތް ފުރިހުމެވެ. އާދީ ބިންމަތަ ޖެހިއެވެ. ފަހަ
އާން އަހަރު ގެބިކަމި ނަގަންދި ފުރިއެވެ. ފަހަ ތިމަންނަ އާން ހަޔާތް ކުރިހުމެވެ. އެއަހުރު
ތިމަންނަ ބަލިހުމެވެ. ތިމަންނަ ކަންމަހަނަދުޅަސް ބީބާ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ
ކުރިމަތި ދަނޑުވެރި ހަދާހަގަނަޑުމެވެ. އަދި މާދީ ބިންމަތަ ފުރަތަވެ. މާދީ ބިބާގެ އެނދު ފުރަ
ފުރަތަވެ. ހަހަމުވަތަރު ބިޔާ ކަންދުފުރަޔަ ދާތް ނުކަތަނަދުބާން އާވެ. ނަމަދުގެ އާކަން
ބިކަނދު އާބަކަތުމެވެ. ފަހަ އާން ބަންތެވެ. ތިމަންނަ ދަނޑުވެރިއެވެ. ފަހަ ހަހަމުވަތަރު
ތިމަންނަ ބިބާއަން އާފުދު ކަލިމަބާނާ ދަހުކަވާދުނުމެވެ. އެއީސް ﷲ سبحانه وتعالى

ތިޔާއަށް ފައިދާކުރާނެ ބަސްތަކެއް ކިޔައިދޭނަމެވެ. އެއީ ކޮބައިތޯ އަހައިފީމެވެ. އޭނާ ބުންޏެވެ.
ތިޔާ ނިދަން ގޮސް އެނބުރޭހިނދު آيةَ الْكُرْسي ކިޔާށެވެ. އެއީ { اللَّه لا إِلهَ إِلاَّ هُو
الحيُّ الْقَيُّومُ } މިއާޔަތް ފުރިހަމަވާހާ ހިސާބަށް ކިޔާށެވެ. ދެން ކަލޭ ކައިރީގައި އަބަދުވެސް
ރައްކާތެރިއެއް ހުންނާނެ الله ގެ حضرة ން ރައްކާތެރިއަކު ހެނދުނުވާންދެން. އަދި
ކަލޭ ކައިރިއަށް شيطان އަކު ނުއަންނާނެއެވެ. އޭނާ އަހަރެން ދޫކޮށްލީމެވެ. ދެން ހެނދުނު
ބޭނުމުގައި އަހަރެން ރަސޫލާގެ ގާތަށް ދިޔައީމެވެ. ދެން ރަސޫލާ رسولُ اللَّه صلّى الله
عَلَيْهِ وسلَّم އަހަރެންނަށް ވިދާޅުވިއެވެ. އިއްޔެ ރޭގެ ކަލޭގެ އަސީރު ކީކޭތޯއެވެ؟
ދެން އަހަރެން ދެންނެވީމެވެ. ދަﷲގެ ރަސޫލާ އެވެ. އޭނާ އަހަރެންނަށް الله ގެ حضرة ން
ފައިދާ ދޭނެ ބަސްތަކެއް ދަސްކޮށްދޭނަމޭ ބުނެފައި ދިޔައެވެ. އެ ބަސްތަކަކީ ކޮބައިތޯ ވިދާޅުވިއެވެ.
އަހަރެން ދެންނެވީމެވެ. އޭނާ ބުންޏެވެ؟ އެއީ ކޮން ބަސްތަކެއްތޯއެވެ؟ މިހެން ދެންނެވީމެވެ. އޭނާ
އަހަރެންނަށް ބުންޏެވެ. ތިޔާ ނިދަން ގޮސް އެނބުރޭހިނދު ފެށިގެން ނިމެންދެން ދެން
آيةَ الْكُرْسي ކިޔާށޭ { اللَّه لا إِلهَ إِلاَّ هُو
الحيُّ الْقَيُّومُ } ގެ އާޔަތެވެ. އަދި އޭނާ އަހަރެންނަށް ބުންޏެވެ. އެހެންކަމުން ކަލޭގެ
اللهގެ حضرةން ރައްކާތެރިއަކު ހުންނާނެއެވެ. އަދި ހެނދުނު ވަންދެން شيطان އަކު ނުއަންނާނެއެވެ.
ދެން ނަބިއްޔާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެން ހަމަކަށަވަރުން
އޭނާ ތިޔަ ކިޔައިދިނީ ޙަގީގަތެވެ. ނަމަވެސް އޭނާއަކީ ދޮގުވެރިއެކެވެ. އޭ أبو هريرة
އެވެ. ތިޔަ ތިން ރެއްޔަށް ބައްދަލުކުރި މީހަކީ ކާކުކަން ތިބާ އެނގޭތޯ؟ އަހަރެން ދެންނެވީމެވެ.
ނޭނގެމެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ شيطانއެކެވެ.

1021 **وعن أَبي الدَّرْداءِ رَضِي اللَّه عنْه أَنَّ رسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : «منْ حفِظَ عشْر آيَاتٍ مِنْ أَوَّلِ سُورةِ الْكَهْف ، عُصمَ منَ الدَّجَّالِ » . وفي رواية : « مِنْ آخرِ سُورةِ الكهْف» رواه مسلم .**

ރަޟިاللّٰهޢަންހު ރިވާކުރެއްވި أبو الدَّرْداءِ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ
اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الْكَهْف ސޫރަތުގެ ފުރަތަމަ ދިހަ
އާޔަތް ހިތުދަސްކޮށް ކިޔާމީހާ ދައްޖާލުގެ ފިތުނައިން ރައްކާތެރިވާނެއެވެ.

1022 وعَنَ ابْنِ عبَّاسٍ رضِيَ اللَّه عنْهُما قَالَ : **بيْنَما جِبْرِيلُ عليهِ السَّلام قاعِدٌ عِندَ النَّبِيِّ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم سَمِعَ نَقِيضًا مِنْ فَوْقِهِ ، فَرَفَعَ رَأْسَه فَقَالَ : هذا باب مِنَ السَّمَاءِ فُتِحَ اليَوْمَ ولَمْ يُفْتَح قطُّ إِلاَّ اليَوْمَ ، فَنَزَلَ مِنه مَلكٌ فقالَ : هذا مَلَكٌ نَزَلَ إِلى الأَرْضِ لم يَنْزِلْ قَطُّ إِلاَّ اليَوْمَ فَسَلَّمَ وقال : أَبشِرْ بِنورَيْنِ أُوتِيتَهُمَا ، لَمْ يُؤْتَهُمَا نَبِيٌّ قَبلَكَ : فَاتحةِ الكتاب ، وخَواتِيم سُورَةِ البَقَرةِ ، لَن تَقرأَ بحرْفٍ منها إِلاَّ أُعْطِيتَه »** رواه مسلم .

މާތްالله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުއް ސުންދެއްވި عبدِ اللّٰهِ بنِ عباس ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އެއްދުވަހަކު جبْرِيلُ عليهِ السَّلام ، نبيّ އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ޙަޟްރަތުގައި އިށީނދެވަޑައިގެން އިންނަވަނިކޮށް އަޑެއްގެ ބާރު އިވުނެވެ. ދެން އަރާވަރިފުން ބޮލުމުބާރަކް އުފުއްލަވައިގެން ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ މިއަދު ހުޅުވިއްޖެ އުޑުގެ ދޮރެކެވެ. އެއީ މިއަދު ނޫނީ އެއްވެސް ދުވަހަކު ހުޅުވިފައިނުވާ ދޮރެކެވެ. އެއިން ފައިބާ ملائكة ބޭފުޅަކު ފައިބައިވަޑައިގަތެވެ. ދެން (އެބޭފުޅާ ވިދާޅުވިއެވެ.) جبْرِيلُ ގެ ބަސްފުޅު ވިދާޅުވިއެވެ. މިއީ ބިމަށް ފައިބައިވަޑައިގަތް ملائكة ބޭފުޅެކެވެ. މިއަދު ނޫނީ ފައިބައިވަޑައިނުގަތް ملائكة އާ ބިމަށް ފައިބައިވަޑައިނުގަންނަވައެވެ. އެބޭފުޅާ ސަލާމް ގޮވާލެއްވިއެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. އުފާވެރިކަމުގެ ހަބަރެއް ދޭށެވެ. އެއީ ކަލޭގެފާނަށް ދެއްވުނު ނޫރު ދޭކަމެވެ. ކަލޭގެފާނުގެ ކުރިން އެއްވެސް ނަބިއްޔަކަށް ދެއްވިފައިނުވާ ނޫރު ދެކަމެވެ. އެއީ سورة الفاتحةِ އާއި البَقَرةِ ސޫރަތުގެ އަންތިމު އާޔަތްތަކެވެ. އެތަކެތިން އަކުރެއް ކިޔުއްވައިފިނަމަ އެއަކުރެއްގެ ނިޢުމަތް ދެއްވުން ހުއްޓެވެ.

« **النَّقِيض** » الصَّوت .

باب استحباب الاجتماع على القراءة

ޔިރިޔީ قرآن ގެ ކިޔުމު އެކުވެރިކޮށް އެއްވުން މުސްތަޙައްބު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1023 وعَنْ أَبي هُرَيْرَةَ رَضيَ اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «وما اجْتَمَعَ قَوْمٌ في بَيْتٍ من بُيوتِ اللَّهِ يَتْلُونَ كتاب اللَّهِ ، ويتَدَارسُونَه بيْنَهُم ، إلاَّ نَزَلَتْ عليهم السَّكِينَةَ ، وغَشِيَتْهُمْ الرَّحْمَة ، وَحَفَّتْهُم الملائِكَةُ ، وذَكَرهُمْ اللَّه فيمنْ عِنده » رواه مسلم .

މާތްاللهރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ބަޔަކު މިސްކިތަކުން އެއްވެ ޔިރިޔީ قرآنގެ ތިލާވަތްކޮށް އަދި އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް އުނގަންނައި ދޭނަމަ ފާރަވެރިވެދޭނަމަ އެބައި އެމީހުންގެ މައްޗަށް ސަކީނަތް ބާވައިލެއްވޭނެއެވެ. އަދި އެބައި މީހުންގެ މައްޗަށް ރަޙުމަތު އޮއްސާލެވޭނެއެވެ. އަދި ملائكة ބޭކަލުން އެބައިމީހުންގެ ވަށައިގެންނެވޭނެއެވެ. އަދި މަޖިލީސްގައި ތިބޭ މީހުންގެ ނަން الله ގެ ހަޟްރަތުގައި ތިއްބަވާ ملائكة ބޭކަލުންނަށް الله سبحانه وتعالى، وحي ކުރައްވާ ދެއެވެ.

باب فضل الوضوء

وضوء ގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (المائدة 6): {يا أيها الذين آمنوا إذا قمتم إلى الصلاة فاغسلوا وجوهكم} إلى قوله تعالى: {ما يريد اللَّه ليجعل عليكم من حرج، ولكن يريد ليطهركم، وليتم نعمته عليكم لعلكم تشكرون}.

މ إيمان ވެރިވި މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން ނަމާދަށް ތެދުވެއްޖެނަމަ، (އެބަހީ: ނަމާދުކުރުމަށް قصد ކުރައްވާނަމަ) ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުންގެ މޫނުތަކާއި، ތިޔަބައިމީހުންގެ އަތްތައް، އުނަގަނޑުތަކާ ހަމައަށް ދޮންނާށެވެ!އަދި ޖަނާބަތްވެރިން ކަމުގައި ތިޔަބައިމީހުން ވެއްޖެނަމަ، ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން طاهر ވާށެވެ! އަދި ތިޔަބައިމީހުން ބަލިމީހުން ކަމުގައި ވެއްޖެނަމަ، ނުވަތަ ދަތުރުވެރިއެއްކަމުގައި ވެއްޖެނަމަ، ނުވަތަ ތިޔަބައިމީހުންކުރެ މީހަކު

ހަނދަރުން އަތުވެއްޖެނަމަ، ނުވަތަ އަންހެނުންނަށް ޙައިޟުނަމަ، ނިފާސް ދުރުން ފެނުން ނުލިބިއްޖެއްޔާ
طاهر ވެލިން ތަޔައްމުމުން تيمم ކުރާށެވެ! ފަހެ، ތަޔައްމުމުގެ މުސްތަޙާއި، އަބުދަލުގައި
އެވެލިން ފުރާނެވެ! ތަޔައްމުމުގެ މައްސަލަ ދީނީ ކުރެއްވުމަށް الله ޙަރާމްކުރެއް
ނުކުރައްވަމެވެ. ފަހެ ކީއްވެގެ؟ އެކަލާނގެ ޙަރަމްކުރައްވަނީ ތަޔައްމުމުން طاهر
ކުރައްވާނުވީ، ތަޔައްމުމުގެ މައްސަލަ އެކަލާނގެ نعمة ފުރިހަމަ ކުރައްވާނަމެވެ. (އެއީ
ތަޔައްމުމުން شكر ކުރުމަށްޓަކައެވެ.

1024 وعَنْ أَبي هُرِيْرَةَ رضيَ اللَّه عَنْه قال : سمِعْت رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقُول : « إنَّ أُمَّتي يُدْعَوْنَ يَوْمَ القِيامَةِ غُرّاً محَجَّلِينَ مِنْ آثَارِ الوضوءِ فَمنِ اسْتَطَاعَ مِنْكُمْ أَنْ يُطِيل غُرَّتَه ، فَليفعلْ » **متفقٌ عليه .**

މާތްالله ރުޟާފުޅުވެވޭ أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއިއްސީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން قيامة ދުވަހު ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުގެ މީހުންގެ ބޭރުމަތި وضوء ހަދައިގެން ކުރުމުގެ ސަބަބުން ނިތްކުރިއާއި އަތްފައިގައި ނޫރުގެ އަލިކަން ދެއްވިފައިވާ ބަޔަކު ގޮވާލެވޭނެއެވެ. ވީމާ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން وضوء ގެ ގޮތުގައި ދޮވޭތަން ދިގުކޮށް غر تحجيل ކުރުމަށް (ގޮތުގައި އިތުރަށް ދޮވުމަށް) ކުޅަދާނަވާނަމަ ހިތްވަރާ މީހުން އެކަން ކުރާހުށިކެވެ.

1025 وعنه قَالَ : سَمِعْت خَلِيلي صَلّى اللهُ عَلَيْه وسَلَّم يقُول : « تَبْلُغُ الحِلية مِنَ المؤمِن حَيْث يبلُغُ الوضـوءُ » **رواه مسـلم.**

އަދި އެ صحابى (އެބައި މާތްالله ރުޟާފުޅުވެވޭ أبو هريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ތިމަންނަގެ ޚަލީލު صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއިއްސީމެވެ. وضوء ގެ ގޮތުގައި ދޮވޭތަން ފޯރާ ހިސާބަކަށް قيامةِ ދުވަހު ޒީނަތް ޖެހޭނެ އެކަމުގެ ނިޝާނެވެ.

1026 وعن عثمانَ بن عفانَ رضي اللَّه عنه قال : قال رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « منْ تَوَضَّأَ فَأَحْ سَنَ الوضـ وءَ ، خَرَجَت خَطَايَاهُ مِنْ جسَدِهِ حتَّى تَخْرُجَ مِنْ تحتِ أَظفارِهِ » رواه مسلم.

މާތްاللهރަސްކަލާނގެ ރުހިވޮޑިގެންވާ عثمانَ بن عفان ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިހެނެވެ: وضوء ކޮށްފިނަމަ ފަހެ އެމީހާ ގެ وضوء ފުރިހަމަ ކަމާއިއެކު ކޮށް ނިންމާފިނަމަ އެމީހާގެ ފާފަތައް އެމީހާގެ ހަށިގަނޑުން ނިކުމެގެންދާ ހުއްޓެވެ. އެންމެ ފުނަށްގޮސް ނިޔަފަތީގެ ދަށުންވެސް ފާފަތައް ނިކުމެގެން ދާ ހުއްޓެވެ.

1027 وعنهُ قال : رَأَيْتُ رسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَتَوَضَّأُ مثلَ وُضوئي هذا ثُمَّ قال : « مَنْ تَوَضَّأَ هكذا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنبِهِ، وكَانَتْ صَلاتُهُ ومَشْيُهُ إلى المَسْجِدِ نَافِلَةً» رواه مسلم.

އަދި އެ صحابى (އެކަލޭ عثمانَ بن عفان ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.) ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ ދެކެވުނީ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وضوء ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަންނަ ކުރާނީވެސް. އެހެންކަމުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންނަކުރާ ފަދައިން ވުޟޫކުރުމަށްފަހު ދެން ވިދާޅުވި وضوء ކޮށްފިނަމަ އޭނާއަށް އިސްވެދިޔަ ފާފަތައް ފުއްސަވައި ދެއްވާނެއެވެ. އަދި އޭނާގެ ނަމާދާއި އަދި މިސްކިތަށް ދިޔުމަކީ ވާނީ އިތުރު ثواب ލިބޭ ކަމެއްކަމުގައިވެއެވެ.

1028 وعن أبي هريرةَ رضي اللَّه عنه أَنَّ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إذا تَوَضَّأَ العبدُ المُسلِم أَوِ المؤْمِنُ فغَسل وجهَهُ خرجَ مِنْ وَجهِهِ كلُّ خطيئَةٍ نَظَرَ إِلَيْهَا بعيْنَيْهِ مع الماءِ أَوْ معَ آخرِ قَطْرِ الماءِ ، فَإِذا غَسل يديهِ ، خرَج مِنْ يديهِ كُلُّ خطيئَةٍ كانَ بطَشَتْهَا يداهُ مَعَ المَاءِ أَوْ مع آخرِ قَطْرِ الماءِ ، فَإِذا غَسلَ رِجلَيْهِ ، خَرَجَتْ كلُّ خَطِيئَةٍ مَشَتها رِجلاه مع الماءِ أَوْ مَع آخرِ قَطرِ الماءِ ، حتى يخرُجَ نَقِيًّا مِن الذُّنُوبِ » رواه مسلم .

ރަޟިالله ޢަންހު ސުވާލުކުރެއްވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ޝަރަފުވެރި ރަސޫލު رسُولُ
اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުސްލިމަކު ނުވަތަ މުއުމިން އަޅަކު وضوء
ކޮށް މޫނު ދޮވުމުން ލޮލުން ބަލައިގެން ކުރި ހުރިހާ ފާފައެއް ފެނާއެކު ނުވަތަ ފެނުގެ އެންމެފަހު
ތިއްކާއެކު ނިކުމެއެވެ. ދެއަތް ދޮވުމުން ހިފިގެން ކުރި ހުރިހާ حديث ފެނާއެކު ނުވަތަ ފެނުގެ
އެންމެފަހު ތިއްކާއެކު ނިކުމެއެވެ. ދެފައި ދޮވުމުން ހިނގައިގެން ކުރި ހުރިހާ ފާފައެއް ފެނާއެކު
ނުވަތަ ފެނުގެ އެންމެފަހު ތިއްކާއެކު ނިކުމެއެވެ. ދެން ފާފައިން ސާފުވެ ޠާހިރުވެއެވެ.
طاهر ވެއެވެ.

1029 وعنْهُ أَنَّ رسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أَتَى المقبرةَ فقَال : « السَّلامُ عَلَيْكُمْ دَار قَومٍ مُؤْمِنِين وإنَّا إنْ شَاءَ اللَّه بِكُمْ لاحِقُونَ ، ودِدْتُ أَنَّا قَدْ رأَيْنَا إِخْوانَنَا » : قَالُوا : أَولَسْنَا إِخْوانَكَ يا رسُول اللَّهِ ؟ قال : « أَنْتُمْ أَصْحَابي ، وَإِخْوَانُنَا الّذِينَ لَم يَأْتُوا بعد » قالوا : كيف تَعْرِفُ مَنْ لَمْ يَأْتُوا بَعْدُ من أُمَّتِكَ يا رسول الله ؟ فقال : « أَرَأَيْتَ لَوْ أَنَّ رَجُلا لهُ خَيْلٌ غُرٌّ مُحجَّلَةٌ بيْنَ ظهْريْ خَيْلٍ دُهْمٍ بِهِمٍ ، أَلا يعْرِفُ خَيْلَهُ ؟ » قَالُوا : بلَى يا رسولُ اللَّهِ ، قَالَ : «فَإِنَّهُمْ يأْتُونَ غُرًّا مَحجَّلِينَ مِنَ الوُضُوءِ ، وأَنَا فرَطُهُمْ على الحوْضِ » رواه مسلم .

އަދިވެސް صحابى (އެބޭފުޅާ) ރަޟިاللّهعަންހު ސުވާލުކުރެއްވި أبو هريرة)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ޝަރަފުވެރި ރަސޫލު رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم(އެކަލޭގެފާނު) ޤަބުރުސްތާނަށް ވަޑައިގެންނެވެ.
އަދި އެކަލޭގެފާނު دعاء ކުރެއްވިއެވެ. السَّلامُ عَلَيْكُمْ دَار قَومٍ مُؤْمِنِين وإنَّا إنْ شَاءَ اللَّه بِكُمْ لاحِقُونَ
މާނައީ:- އޭ މުއުމިނުންގެ ގޮތުގެ އަހުލުވެރިންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ސަލާމް
ލިބޭވާ. އަދި ޝަރަފުވެރި ރަސޫލު ތިޔަބައިމީހުންނާ ބައްދަލުކުރުމުގައި ތިބެވިދާނެ.
މުސްލިމްގެ ބުރަދާނުގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެއެވެ. އެ ބަސް އަދިވެސް حديث ކުރެއްވިއެވެ.

ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އަޚުންނާއި ބައްދަލުވުމަށް ހިތްޕުޅުވެއްޖެ! އަޞްޙާބުން ދެންނެވިއެވެ.

އޭ اللهގެ ރަސޫލާ އެވެ. ތިމަންމެން ކަލޭގެފާނުގެ އަޚުންނަކަށް ނުވަނީހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނީ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ اصحاب ބޭކަލުންނެވެ. އަދި ތިޔަބައިކަލުންނަށް ފަހުން އަންނަ މީހުންގެ ތެރޭގައި ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އަޚުންނަކަށް ވާނެއެވެ. އަޞްޙާބުން ދެންނެވިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުގެ މީހުންގެ ތެރެއިންވާ އަދިވެސް ނައިސްވާ މީހުން ކަލޭގެފާނު ދެނެވަޑައިގަންނަވާނީ ކިހިނެއްތޯ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކަލޭގެފާނަށް ކަލޭމެންގެ އަސްވަކާއި ތިރީސް އަސްދަމް އަޑިއަތް ހުދުއަސް ތެރޭގައި ކަޅުއަސްތަކުގެ މިޔަރުއަނގާ ހުދުތަނެއް ޖެހިފައިވާ އަސް ވިޔަސް ދެނެގަތެވޭނެތޯ؟ އަޞްޙާބުން ދެންނެވިއެވެ. އާދޭހެވެ. ދެން اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ އެމީހުން قيامة ދުވަހު އަންނާނީ وضوء ގެ ސަބަބުން ނިތާއި އަތްފައި ހުދުވެފައިވާ ޙާލުގައެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް ކުރިން حوض ކައިރިއަށް ވަޑައިގެން އެމީހުން އިންތިޒާރުގައި ހުންނާނަމެވެ.

1030 وعنْهُ أَنَّ رسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « أَلا أَدُلُّكُمْ على ما يَمْحُو اللَّه بِهِ الخطَايا ، ويرْفَعُ بِهِ الدَّرجاتِ ؟ قَالُوا : بلى يا رَسُول اللَّهِ ، قَالَ : إِسْباغُ الوُضُوءِ على المكَارِهِ وكَثْرَةُ الخُطَا إِلى المساجِدِ ، وانْتِظَارُ الصَّلاةِ بعْد الصَّلاةِ ، فَذلِكُمُ الرِّبَاطُ ، فذلِكُمُ الرِّباطُ » رواه مسلم .

އަދިހެން صحابى (އެބޭކަލާ މާތްاللهރުހިވޮޑިގެންވާށި أبو هريرة)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންނަށް އަންގައިދޭތޯ ސަލާމަތުން ފާފަތައް ފޮހެލައްވާ އަދި ދަރަޖަތައް މަތިވެރިކުރައްވާ ކަންތައްތަކެއް ބުނެދެއްވަންތޯ؟ އެ صحابى ދަންނަވައިފިއެވެ. އާދޭހެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އުނދަގޫ حالގައިވެސް وضوء ފުރިހަމައަށް ކުރުމާއި މިސްކިތްތަކަށް ފިޔަވަޅު ގިނަކުރުމާއި وضوء ކުރުމެވެ. އަދި ނަމާދަކަށްފަހު ނަމާދަކަށް މަޑުކުރުމެވެ.

ގެނަގަނައިން ޒުވާބުދިނުމާއި އަޑުގުގެ. އަދި އެއްނާގުރު ކުރުމުގެނަޑު އަޑުގެ ނަމާދުކުރުމ
އިންޞާފުވެރިކަމުގެ. ފުރި ހަޔާކުރުންތަކަށް ތިލާ ޚަރުކުރުމުގެ އެދި އަވ. ފުރި ހަޔާކުރުންތަކަށް
ތިއާ ޚަރުކު ކުރުމުގެ ހަޔާއިން އަވ.

1031 وعَنْ أَبي مَالكٍ الأَشْعرِيِّ رضَي اللَّه عنْهُ قَال : قالَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «الطُّهُورُ شَطْرُ الإِيمانِ » رواه مسلم .

މާތްاللَّهُ ރުޟާވެވޑައިގަންނަވާ أبو هريرةގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ސާފުތާހިރުކަމަކީ އީމާންކަމުގެ ދަރަޖައިކުގެ
އަށްބައިވ.

وقد سبقَ بِطولِهِ في باب الصبرِ .

وفي الباب حديثُ عمرو بْنِ عَبْسةَ رضِيَ اللَّه عنْهُ السَّابِقُ في آخرِ باب الرَّجاءِ ، وَهُو حدِيثٌ عظيمٌ ، مُشْتَمِلٌ على جُمَلٍ من الخيرات .

ދެންނެވީއެވ. މި حديث باب الصبر ގައި އެއްކޮށް ބަޔާންކުރެވި ހިނގައްޖެއެވެ. އަދި މިބާބާއި
ގުޅޭ އެއް حديث އަހި باب الرَّجاء ގައި އިސްވެ ބަޔާންކުރެވިފައިވާ މާތްالله ރުޟާވެވޑައިގަންނަވާ
عمرو بْنِ عَبْسةَ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވާ حديث އެވ. އަދި އެއީ ވަރަށް ގިނަ ހެޔޮކަންތައް
އެކުލެވިގެންވާ ބޮޑު حديث އެކެވ.

1032 وعنْ عُمَر بْنِ الخَطَّاب رضي اللَّه عَنْهُ عن النَّبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « ما مِنْكُمْ مِنْ أَحدٍ يتوضَّأُ فَيُبْلِغُ أَو فَيُسْبِغُ الوُضُوءَ ثُمَّ قَالَ : أَشْهدُ أَنْ لا إِله إِلاَّ اللَّه وحْدَه لا شَرِيكَ لهُ، وأَشْهدُ أَنَّ مُحمَّدًا عبْدُهُ ورَسُولُه ، إِلاَّ فُتِحَت لَهُ أَبْوابُ الجنَّةِ الثَّمَانِيَةُ يَدْخُلُ مِنْ أَيِّها شاءَ » رواه مسلم .

މާތްاللَّهُ ރުޟާވެވޑައިގަންނަވާ عُمَر بْنِ الخَطَّاب، نبيٌّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން
ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އަކަށަވަރުން حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު وضوء

ކޮށް ފަހު އަ وضوء ބަރާބަރަށްކޮށް ނިންމައި ދެން އަރަށްހަރަ أَشْهدُ أَنْ لا إِله إِلاَّ اللَّه وحْدَه لا شَريكَ لهُ، وأَشْهدُ أَنَّ مُحمَّدًا عبْدُهُ ورَسُولُه ކިޔާފިނަމަ އެމީހަކަށްޓަކައި ސުވަރުގޭގެ އަށް ދޮރުވާޒާ ހުޅުވިދާނެވެ. އެއިންކޮންމެ ދޮރަކުން އެމީހަކަށް ވަދެވޭނެވެ.

އިސްލާމީ دُعاءގެ މާނައަކީ :- މާاللهُ ފިޔަވައި ހައްގުގޮތުގައި އަޅުކަންކުރެވޭ އިލާހަކު ނުވެއެވެ. އެ އިލާހު އެކަލާނގެއެކަނިއެވެ. އަދި އެ އިލާހަށް ޝަރީކަކު ނުވެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން محمدގެފާނަކީ އެކަލާނގެ އަޅާކަލުގެއި އަދި އެކަލާނގެ رسولއާ ކަމަށް އަޅުގަނޑު ހެކިވަމެވެ.

وزاد الترمذي : « اللَّهُمَّ اجْعلْني من التَّوَّابِينَ واجْعلْني مِنَ المُتَطَهِّرِينَ » .

އަދި الترمذي އިތުރަށް ރިވާކުރައްވައެވެ.« اللَّهُمَّ اجْعلْني من التَّوَّابِينَ واجْعلْني مِنَ المُتَطَهِّرِينَ » މާނައަކީ :- އޭ اللَّه! މިއަޅާ ތައުބާވާ މީހުންގެ ތެރެއިން ހައްދަވާށި! އަދި މިއަޅާ طاهرވާ މީހުންގެ ތެރެއިން ހައްދަވާށި!

باب فضل الأذان

ބަންގީގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1033 عَنْ أَبي هُرِيْرَةَ رَضِيَ اللَّه عنْهُ أَنَّ رسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَال : « لَوْ يعْلَمُ النَّاسُ ما في النِّداءِ والصَّفِّ الأَوْلِ. ثُمَّ لَمْ يَجِدُوا إِلاَّ أَنْ يسْتَهِموا علَيهِ لاسْتهموا علَيْهِ، ولوْ يعْلَمُونَ ما في التَّهْجِير لاسْتبَقوا إِلَيْهِ ، ولَوْ يعْلَمُون ما في العَتَمَةِ والصُّبْحِ لأَتوهمُا ولَوْ حبواً » متفقٌ عليه.

މާاللَّهُ ރުއްސެވުން ހުރި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.މީސްތަކުން ބަންގިއާއި ފުރަތަމަ ސަފުގެ މާތްކަން އެނގިއްޖެނަމަ އެކަން ހާސިލްކުރުން އޮޅީ قرعة ނޫން ކަމަށްވިޔަސް އެކަމަށް

އެކަށޮތެއްގެންވެސް އެދާނަށް ލިބިގަތުމަށް މަސައްކަތް ކުރީއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންނަށް
ނަމާދަށް އަވަސްވެގަތުމުގެ ފާއިދާ އެނގުނު އަވަސް އަވަހަށް އަޅާނުލާހުށި
ކުރިއަރައިގަތުމަށް ކޮށްދިނުމަށްވެސް މަސައްކަތް ކުރީއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންނަށް
عشاءނަމާދާއި ފަތިސް ނަމާދުގެ ފާއިދާ އެނގުނު އަނގަތުން ހިމަރުކަޅުންވެސް ދިޔައީހެވެ.

« الاسْتهامُ » : الاقْتراعُ ، « والتَّهْجيرُ » : التَّبْكيرُ إلى الصَّلاةِ .

1034 وعنْ مُعاويةَ رضي اللّه عنْهُ قَال : سمِعْتُ رسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَقُولُ : « المُؤذِّنُونَ أَطْوَلُ النَّاسِ أعْنَاقاً يوْمَ القِيامةِ » رواه مسلم .

މާﷲ ތަޢާލާ ރުޟާވެވޮޑިގެން معاوية ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަމުންދާތީ ބިނާކުރައްވާފައިވާ حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. قيامةِ ދުވަހު ފަސްވެފައިނުން ބޮޑުވާނީ އަޛާނު ކިޔާމީހުން ވަރަށް ބޮޑުމީހުން ބޮޑުކަމާއި
ބޮޑުކަމުން ފާހަގަވާނެއެވެ.

1035 وعنْ عَبْدِ اللَّه بْنِ عبدِ الرَّحْمنِ بن أَبي صَعْصعَةَ أَن أَبَا سعِيدٍ الخُدْرِيَّ رضِيَ اللَّه عنْهُ قَال لَهُ : إني أراكَ تُحِبُّ الْغنَم والْبادِيةَ فإذا كُنْتَ في غنَمِكَ أَوْ باديتِكَ فَأَذَّنْتَ للصلاةِ ، فَارْفَعْ صوْتَكَ بالنِّدَاءِ ، فَإِنَّهُ لا يسمعُ مَدَى صوْتِ المُؤذِّنِ جِنٌّ ، ولا إِنْسٌ ، ولَا شَيْءٌ ، إلاَّ شَهِد لَهُ يوْمَ الْقِيامَةِ » قال أبو سعيدٍ : سَمِعْتُهُ منْ رَسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم . رواه البخاري .

تابعيބޭކަލަކު ހަމަލަތާދާ عَبْدِ اللَّه بْنِ عبدِ الرَّحْمنِ بن أَبو صَعْصعَةَ ވިދާޅުވިއެވެ.
ހަމަޔަކަށްކަން ރަޟިاللهُ ޢަންހު ސުންގެއިން أبو سعيدٍ الخُدْرِيّ އާދައިން ވިދާޅުވިއެވެ.
ހަމަޔަކަށްކަން ތިބާއަށް ބަކަރިތައް ހިތްވާތީ ރަށުގެ ބޭރުގައި ކަރުބާރު ހިޔާތަކާ އަދިބަހުން
ތިމަންނަށް ފެނެއެވެ. ފަހެ ބަކަރި ހުޅުހަދާނުން ދަނޑުގައި ކަރުބާރު އެހެންނަސް
ނަމާދަށް ތިބާ ބަނދަރުތައްވަލި ފަހެ ބަނގީއާ ކަރުހުކަށް ހަޑުމުގައި ތިބާގެ އަޑު އުފުލާށެވެ.
(އަޛާނުގައި) ފަހެ ހަމަޔަކަށްކަން ބަނގީއާލިއަޑު އަޑު އިވޭ އަނަމާނަރަ ތިބާއި އަދި
ޖިންނީއާއި އިންސާނުންނާއި އަދި އެއްޗެއްވެސް ތިބާ قيامةِ ދުވަހު އަނާރު ގަވާހީވެ

ކިޔުމާ ހެއްޔެވެ. أبو سعيد ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން އެގޮތަށް އަޑުއެހީމެވެ.

1036 وعَنْ أَبي هُرَيْرَةَ رضي اللّه عنْهُ قَال : قَالَ رَسُولُ اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «إذا نُودِي بالصَّلاةِ ، أَدْبرَ الشيْطَانُ و لهُ ضُرَاطٌ حتَّى لا يسْمع التَّأْذِينَ ، فَإِذا قُضِيَ النِّداءُ أَقْبَل ، حتَّى إذا ثُوِّبَ للصَّلاةِ أَدْبَر ، حَتَّى إذا قُضِيَ التَّثْوِيبُ أَقْبَلَ ، حَتَّى يخْطِر بَيْنَ المرْءِ ونَفْسِهِ يقُولُ : اذْكُرْ كذَا ، واذكُرْ كذا لمَا لَمْ يذْكُرْ منْ قَبْلُ حَتَّى يظَلَّ الرَّجُلُ مَا يدرَي كَمْ صلَّى » متفقٌ عليه .

މާތްاللَّه ރުއްސެވުންވެވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނަމާދަށް ބަންގި ގޮވުން ފަހަރިގެދުވުން شيطَانާ ފުރަގަސްދީ ދިޔަން ދުއްވާކަށްނެވެ. އަދި އަރިސްދު އެސްކީ ދުއްވާކަންނެއްނު ބަންގީގެ އަޑު ވިދާޅުން ނިމިފައިން ފުޅިޔާ ބަސް ބާރާ ނިދުމުން އެސްބަރު އަދުއެވެ. ދޭން ނަމާދަށް ގަޔާ ދޭން ފުރުމުން ފުރަގަސްދީ ދުވެފުރިއެވެ. އަދި ގަމާ ދީ ނިދުމުން އެސްބަރު އަދުއެވެ. ދޭން އައިސްފުރި މިންނޭ ހިތްހިނާށް ވަސްވާސް ބެރިޔާން ވެއްދުއެވެ. ބޭސްއެވެ. މިވެނި އެއްޗެއް ހަނދާން ކުރަށްބަލާށެވެ. އެހެންތި އަދިޔާ ހަނދާންނޫޅެއި ރޮމް އަޅާއިކާފެއި އަންމުހިނގާނުބަސް ކުރަމުގެއެވެ. އަސާރެއް ހަނދާން ކުރެއްވިދެން ހިތަށް ރަނގަޅު ނަމާދުގައި ކުރެވުނީ ކިތައް ރަކުޢަތްތޯ ނޭނގި އޮއްސި ދިއައީއެވެ.

« **التَّثْوِيبُ** » : الإقَامةُ .

1037 وَعَنْ عبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمرِو بْنِ العاص رضِيَ اللَّه عنْهُما أَنه سَمِع رسُولَ اللَّهِ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقُولُ : « إذا سمِعْتُمُ النِّداءَ فَقُولُوا مِثْلَ ما يقُولُ ، ثُمَّ صلُّوا علَيَّ ، فَإِنَّهُ مَنْ صلَّى علَيَّ صلاةً صلَّى اللَّه عَلَيْهِ بِهَا عشْراً ، ثُمَّ سلُوا اللَّه لي الْوسِيلَةَ ، فَإِنَّهَا مَنزِلَةٌ في الجنَّةِ لا تَنْبَغِي إلاَّ لعَبْدٍ منْ عِباد اللَّه وأَرْجُو أَنْ أَكُونَ أَنَا هُو ، فَمنْ سأَل لي الْوسِيلَةَ حلَّتْ لَهُ الشَّفَاعَةُ » رواه مسلم .

މާތްاللهރުއްސުންވެވޑައިގަންނަވާ عبدِ اللَّهِ بْنِ عَمرِو بْنِ العاص ގެކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابى رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އަޑުއައްސަވައިފިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައިފިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުންނަށް ބަންގި އަޑުއިވިއްޖެއްޔާ މުއައްޒިނު ކިޔާ ގޮތަށް ތިޔަބައިމީހުން ކިޔާށެވެ. ދެން(އަޒާނުދުވުމުން) ތިޔަބައިމީހުން މިއަޅުގަނޑުގެ މައްޗަށް صلوات ކިޔާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން މިއަޅުގަނޑުގެ މައްޗަށް އެއްފަހަރު صلوات ކިޔައިފިމީހާއަށް الله سبحانه وتعالى ދިހަ رحمة ލައްވާނެއެވެ. ދެން އަޅުގަނޑަށް މިއަޅުގަނޑުގެ ސުވަރުގޭގެ الْوسِيلَة ދެއްވުމަށް ދަރަޖަ ދެއްވުމަށް އެދި الله އަށް دعاء ކުރާށެވެ. ދެން އެއީ ހަމަކަށަވަރުން ސުވަރުގޭގައި އޮތް مقامއެކެވެ. އެ މަގާމު الله ގެ އަޅުވެރިންގެތެރެއިން އެކަކު މެނުވީ ނުލިބިގެންވެއެވެ. އަދި އެމީހަކީ މިއަޅުގަނޑު ކަމުގައި އުއްމީދުކުރަމެވެ. ދެން މިއަޅުގަނޑަށްޓަކައި އެ الْوسِيلَة ގެ مقامލިބުމަށް އެދި الله އަށް دعاءކުރާނަމަ ފަހެ އޭނާއަށް (قيامة ދުވަހު) މިއަޅުގަނޑުގެ شفاعة ލިބޭނެއެވެ.

1038 وعن أَبي سعيدٍ الخُدْرِيِّ رضيَ اللَّه عنْهُ أَنَّ رسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : **« إِذا سمِعْتُمُ النِّداءَ ، فَقُولُوا كَما يقُولُ المُؤَذِّنُ »** **. متفق عليه .**

މާތްاللهރުއްސުންވެވޑައިގަންނަވާ أبو سعيد الخُدْرِيّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުންނަށް ބަންގީގެ އަޑު އިވިއްޖެއްޔާ ތިޔަބައިމީހުން ބަންގިގޮވާމީހާ ކިޔާގޮތަށް ކިޔާށެވެ.

1039 وَعنْ جابرِ رضيَ اللَّه عنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : **« من قَالَ حِين يسْمعُ النِّداءَ : اللَّهُمَّ ربَّ هذِهِ الدَّعوةِ التَّامَّةِ ، والصَّلاةِ الْقَائمةِ، آت مُحَمَّداً الْوسِيلَةَ ، والْفَضِيلَة، وابْعثْهُ مقَامًا محْمُوداً الَّذي وعَدْتَه ، حلَّتْ لَهُ شَفَاعتي يوْم الْقِيامِةِ »** **رواه البخاري .**

މާތްاللهރުއްސުންވެވޑައިގަންނަވާ جابر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ.ބަންގި ގޮވާ އަޑު އިވުނުހިނދު(އަޑަށް ބަންގި

ބަންގިވާތާ ނިމުމުން) اللَّهُمَّ رَبَّ هذهِ الدَّعوةِ التَّامَّةِ ، والصَّلاةِ الْقَائمةِ، آت مُحَمَّداً الْوسِيلَةَ ، والْفَضِيلَة، وابْعثْهُ مقامًا محمُوداً الَّذي وعَدْتَه ކިޔައިފިނަމަ قيامةދުވަހު ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ شفاعة ހާސިލުވާނެއެވެ.

ދަންނަށެވެ. އެ دعاءގެ މާނައީ އޭ الله! މިފުރިހަމަ ގޮވާލެވުމާއި އަދި قائمކުރެވޭ ނަމާދުގެ ވެރި އިލާހު! مُحمَّد (صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم) އަށް ސުވަރުގެގެ الْوسِيلَة ދެއްވުން مقامއާއި ފަޟީލަތް ދެއްވާށިއެވެ. އަދި ތިބާ އިލާހު އެކަލޭގެފާނަށް ވަޢުދުވެވަޑައިގެން ވަޢުދުވެވަޑައިގެންފައިވާ مقامَ المحمُود އެކަލޭގެފާނަށް ދެއްވާށިއެވެ.

1040 وعنْ سَعْدِ بْن أَبي وقَّاص رضِيَ اللَّه عنْهُ عَن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أَنَّهُ قَالَ: مَنْ قَال حِينَ يسْمعُ المُؤذِّنَ : أَشْهَد أَنْ لا إِله إِلاَّ اللَّه وحْدهُ لا شَريك لهُ ، وأَنَّ مُحمَّداً عبْدُهُ ورَسُولُهُ ، رضِيتُ بِاللَّهِ ربًّا ، وبمُحَمَّدٍ رَسُولاً ، وبالإِسْلامِ دِينًا ، غُفِر لَهُ ذَنْبُهُ » رواه مسلم

.

މާތްاللهރުހިވެވޮޑިގެންވާ سَعْدِ بْن أَبي وقَّاص، نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިހެން ބަންގިވާތާ އިވިގެން އަޑުއިވުމުން : أَشْهَد أَنْ لا إِله إِلاَّ اللَّه وحْدهُ لا شَريك لهُ ، وَأَنَّ مُحمَّداً عبْدُهُ وَرسُولُهُ ، رضِيتُ بِاللَّهِ ربًّا ، وبمُحَمَّدٍ رَسُولاً ، وبالإِسْلامِ دِينًا ކިޔައިފިނަމަ އެމީހެއްގެ ފާފަތައް ފުއްސެވިދާނެއެވެ.

ދަންނަށެވެ. އެ دعاءގެ މާނައީ މާތްالله ފުރިހަމަ حق ގޮތުގައި އަޅުކަންކުރެވޭ އެކަކު އިލާހަކު ނޫންކަމަށް އަޅުގަނޑު ހެކިވަމެވެ. އެކަލާނގެ އެއްކައުވަންތަ ކަލާނގެއެވެ. އެކަލާނގެއަށް ޝަރީކަކު ނުވެއެވެ. އަދި مُحَمَّدُ ގެ ފުޅަކީ اللهގެ އަޅާކަމާއި އަދި އެކަލާނގެ ރަސޫލާކަމަށް އަޅުގަނޑު ހެކިވަމެވެ. ހިތްތަކުގައި ގަބޫލުކުރަމާ ރަބަކީ الله سبحانه وتعالى ކަމުގައި އަޅު قبول ކުރީމެވެ. އަދި(އަންގުމަށްޓަކައި) ރަސޫލަކީ مُحَمَّدُ ކަމުގައި އަޅު قبول ކުރީމެވެ. އަދި އުޅެން ކަށަވަރުވާ ދީނަކީ އިސްލާމް ދީން ކަމުގައި އަޅު قبول ކުރީމެވެ.

1041 وعنْ أَنَسٍ رضيَ اللَّه عنْهُ قَالَ : قَال رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « الدُّعَاءُ لا يُردُّ بين الأَذانِ والإِقامةِ » رواه أبو داود والترمذي وقال : حديث حسن .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أَنَسٍ ގެފާނުގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބަންގާއި ކަމަތާއި ދެމެދު ކުރާ دُّعاء ތަކެއް ރައްދުނުވާނެ ހުއްޓެވެ. އެބަހީ އެވަގުތު ކުރާ دُّعَاء ތަކެއް قبول ކުރާނެ ހުއްޓެވެ.

باب فضل الصلوات

ނަމާދުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (العنكبوت 45): {إن الصلاة تنهى عن الفحشاء والمنكر}

ހަމަކަށަވަރުން، ނަމާދަކީ ހުތުރުކަން ބޮޑު ފާފަތަކާއި منكراتތަކުން ނަހީ ކުރާ ކަމެކެވެ.

1042 وَعنْ أَبي هُرَيْرةٍ رضي اللَّه عنْهُ قَال : سمِعْتُ رسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَقُولُ : « أَرأَيْتُمْ لَوْ أَنَّ نَهْراً بِباب أَحدِكم يغْتَسِلُ مِنْه كُلَّ يَوْمٍ خَمْس مرَّاتٍ ، هلْ يبْقى مِنْ دَرَنِهِ شَيءٌ؟» قالُوا : لا يبْقَى مِنْ درنِهِ شَيْء ، قَال : « فذلكَ مَثَلُ الصَّلَواتِ الخمْسِ ، يمْحُو اللَّه بهِنَّ الخطَايا » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއިވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހެއްގެ ދޮރުމަތީގައި ފެންކޯރެއް އޮވެފައި އެފެންކޯރުން އޭނާ ދުވާލަކު ފަސްފަހަރު ފެންވަރާ ކަމުގައިވާނަމަ އޭނާގެ ހަށިގަނޑުގައި އެއްވެސް ހަރަފަ ވިހާއި ހުންނާނެތޯ؟ އެބައިމީހުން ދެންނެވިއެވެ. އެއްވެސް ވިހެއް ހުރެން ނުހުންނާނެއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. فَرِض ފަސް ނަމާދުގެ مثالُ ވީ އެއީއެވެ. الله سبحانه وتعالى އެކަމުގެ ސަބަބުން ފާފަތައް ފޮހެލައްވައެވެ.

1043 وعنْ جَابِرٍ رَضيَ اللَّه عنهُ قال : قال رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مثَلُ الصَّلَواتِ الخَمْسِ كمثَلِ نهْرٍ غمْرٍ جارٍ عَلى باب أَحَدِكُم يغْتَسِلُ مِنْهُ كُلَّ يَوْمٍ خمْسَ مرَّاتٍ» رواه مسلم.

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ جابر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. فَرِض ފަސް ނަމާދުގެ مثال އީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހެއްގެ ގޭގެ ދޮރުމަތީގައި ދިޔަދިޔާ އަސްނަ ފެންގަނޑުބޮޑު (ކޯރު) ކޮންމެ ދުވަހަކު އެމީހަކު އެއިން ތިޔަބައިމީހުން ހާއި ދުވާލު ފަސް ފަހަރު ފެންވެރުމުގެ مثالُ އެވެ.

« الغَمْرُ » بفتحِ الغين المعجمةِ : الكثِيرُ .

1044 وعَن ابْنِ مَسْعُودٍ رضي اللَّه عنْهُ أَنَّ رجُلاً أَصاب مِن امْرأَةٍ قُبْلَةً ، فأَتَى النَّبِيَّ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فَأَخبرهُ فأَنزَل اللَّه تعالى : { وأَقِمِ الصَّلاةَ طَرفي النَّهار وَزُلُفا مِنَ اللَّيْلِ ، إِنَّ الْحَسنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ } فقال الرَّجُلُ : أَلِي هذا ؟ قال : « لجمِيع أُمَّتِي كُلِّهِمْ» متفقٌ عليه .

މާތްاللهރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عبدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُود ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު އަންހެނަކަށް ބޮސްދިނެވެ. ދެން އެމީހާ نبيّ އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހަށް އައިސް އެ ހަބަރު ދެއްވިއެވެ. އެ ބާރުގެއިން ގެ ގޮތަށް الله سبحانه وتعالى ވަޙީ ކުރެއްވިއެވެ.

: { وأَقِمِ الصَّلاةَ طَرفي النَّهار وَزُلُفا مِنَ اللَّيْلِ ، إِنَّ الْحَسنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ }(هود 114)

މާނައީ:- އަދި ދުވާލުގެ ދެކޮޅުގައި، ރޭގެ ގަޑިތަކުގައި ނަމާދު قائم ކުރައްވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، ހެޔޮ ޢަމަލުތަކުން، ނުބައި ޢަމަލުތައް ފޮހެލައެވެ. އެއީ ހަނދާންކުރާ ބަޔަކަށްޓަކައި وعظ އާއި نصيحة އެކެވެ. އެއަރިހުން ސުވާލު ދެންނެވިއެވެ. އެ ހަމައެކަނި ތިމަންނައަށް ހާއްސަ ވީ ކަމެއްތޯއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންނާގެ ހުރިހާ އުއްމަތުގެ އެންމެންނަށެވެ.

1045 وعن أَبي هُريرة رضي اللَّه عنهُ أَنَّ رسول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : «الصَّلواتُ الخَمْسُ، والجُمُعةُ إِلى الجُمُعَةِ ، كفَّارةٌ لما بيْنهُنَّ ، ما لم تُغش الكبَائِرُ » رواه مسلم .

މާތްالله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. فرض ފަސް ނަމާދާއި އަދި ހުކުރުން އަނެއް ހުކުރަށް ބޮޑެތި ފާފަތަކުން ސަލާމަތްވެވޭނަމަ އެދެމެދުގެ ކުދިކުދި ފާފަތަކަށް ކައްފާރާއެކެވެ.

1046 وعن عثمانَ بنِ عفان رضي اللَّه عنهُ قال : سمِعْتُ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقولُ : «ما مِن امْرِيءٍ مُسْلِمٍ تحضُرُهُ صلاةٌ مكتُوبةٌ فَيُحْسِنُ وُضُوءَهَا ، وَخُشوعَهَا ، وَرُكُوعَها ، إِلاَّ كانت كَفَّارةً لما قَبْلَهَا مِنْ الذنُوبِ ما لم تُؤْتَ كَبِيرةٌ ، وَذلكَ الدَّهْرَ كلَّهُ » رواه مسلم .

މާތްالله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވި عثمانَ بنِ عفان ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއްވެސް މުސްލިމެއްގެ މައްޗަށް فَرض ނަމާދު ވަގުތު ވަންނައިރު ދެން އޭނާ ފުރިހަމައަށް وضوءކޮށް خشوع އާއި ބިރުވެތިކަމާއި ރުކޫޢު ފުރިހަމަކޮށްފިނަމަ އެނަމާދު އޭނާގެ ކުރީގައި ކުރެވިފައި ހުރި ފާފަތަކަށް ކައްފާރާއަކަށް ވެދެއެވެ. އެގޮތަށް އޭނާ ބޮޑުފާފައެއް އަދި ނުކުރާނަމަ ހެދުމަށްފަހު ދުވަހުގެ. އަދި ހުރިހާ ދުވަސްވަރަކު މިގޮތް އެވެ.

باب فضل صلاة الصبح والعصر

ފަތިސް ނަމާދާއި عصر ނަމާދުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1047 عن أَبي موسى رضي اللَّه عنهُ أَنَّ رسول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « مَنْ صلَّى البرْدَيْن دَخَلَ الجنَّة » متفقٌ عليه .

މާތްاللَّه ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو موسى ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފިނިކަން ޖެހިގެންވާ ދެނަމާދު ކޮށްފިމީހާ ސުވަރުގެ ވަދެވޭ ހުއްޓެވެ.

ދަންނަވައެވެ.(البرْدَيْن) ފިނިކަން ޖެހިގެންވާ ދެނަމާދުގެ މުރާދަކީ ފަތިސް ނަމާދާއި عَصر ނަމާދެވެ.

« البرْدانِ » : الصُّبْحُ والعَصرُ .

1048 وعن زهيْرِ بن عِمارَةً بن رُوَيْبةَ رضيَ اللَّه عنهُ قالَ : سمِعْتُ رسول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقولُ : « لَنْ يلجَ النَّار أَحدٌ صلَّى قبْلَ طُلوعِ الشَّمْس وَقَبْل غُرُوبَها » يعْني الفجْرَ ، والعصْرَ . رواه مسلم .

މާތްاللَّه ރުހިވޮޑިގެންވާ زهيْرٍ بن عِمارَةً بن رُوَيْبة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑު އެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ.އިރުއެރުމުގެ ކުރީގައިވާ ނަމާދު (އެބަހީ ފަތިސް ނަމާދު) އަދި އިރުއޮއްސުމުގެ ކުރީގައިވާ ނަމާދު (އެބަހީ عَصر ނަމާދު) ދެނަމާދުކޮށްފިމީހާ ނަރަކައަށް ނުވަދެވޭ ހުއްޓެވެ. (އެބަހީ ނަރަކައިގެ ދާއިމުން ނުވަންނާނެއެވެ.)

1049 وعن جُندَبِ بن سُفْيانَ رضي اللَّه عنهُ قال : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « منْ صَلَّى الصُّبْحَ فهُوَ في ذِمَّةِ اللَّهِ فَانْظُرْ يَا ابنَ آدم لاَ يَطْلُبنَّك اللَّه مِنْ ذِمَّتِهِ بِشيءٍ » رواه مسلم.

ރަޟިاللَّه ޢަންހު ސަނަދުގެއްވި جُندَبِ بن سُفْيان ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފަތިސް ނަމާދު (جماعة ގައި) ކޮށްފިނަމަ ދަރުމަވަންތަ الله سبحانه وتعالى ގެ ޒިންމާގެ ދަށުގައެވެ. ފަހެ ތި އަދަފުގެ ދަރިކޮޅެވެ! އަޅުގަނޑުމެންގެ ކުރިމަތިން ނިކުމެވޭނެ ކަމެއް ނެތެވެ. الله سبحانه وتعالى އެ ޒިންމާގެ ޙައްޤު ގެއްލުވައިފިނަމަ ފަރާތަކުން ކޮށްފަހަރު ނިކަނު ފެނިގެން ބަދަލުހިފަ ސާފުކުރެއްވޭނެ ކަމެއް ނެތެވެ

ހުރެސްނަގެވެ.

1050 **وعن أَبي هُريرةَ رضي اللَّه عنهُ قالَ : قال رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم :** «يتَعَاقَبُونَ فِيكم مَلائِكَةٌ بِاللَّيْلِ ، وملائِكَةٌ بِالنَّهَارِ ، ويَجْتَمِعُونَ في صَلاةِ الصُّبْحِ وصلاةِ العصْرِ ، ثُمَّ يعْرُجُ الَّذِينَ باتُوا فِيكم ، فيسْأَلُهُمُ اللَّه وهُو أَعْلَمُ بهِمْ : كَيفَ تَركتمْ عِبادِي ؟ فَيقُولُونَ : تَركنَاهُمْ وهُمْ يُصَلُّونَ ، وأَتيناهُمْ وهُمْ يُصلُّون » **. متفقٌ عليه .**

ރަޟިاللَّه ޢަންހު ސަނަދުގެއްވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ހަވީރު ބަތްކުރާ ދުވަހުގެ ފުރުސަތު ދިޔައިރު ملائكةބަޔަކު ތިޔަބައިމީހުންގެ ގާތުގައި ބަނދަކުރައްވާނޭ ގަޑިއާއެކު ވަނީ އެބަޔަކު ތިޔަބައިމީހުންގެ ބަނދު ކުރާވާ ވަގުތުތަކެއް ފަތިސް ނަމާދާއި عصر ނަމާދުގެ ވަގުތުތަކުގައެވެ. ދެން ތިޔަބައިމީހުން ކައިރި ރޭގަނޑު ހުރެ ملائكة ބަޔަކު އުޑަށް ވަޑައިގަތުމުން الله سبحانه وتعالى އެބަޔަކުން ސުވާލު ކުރައްވައެވެ. އަދި އެބަޔަކު ހުރިގޮތް ކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވާ ހާލުގައި ތިޔަބައިމީހުންގެ ފަރާތުން (ސުވާލު ކުރައްވައެވެ.) ތިޔަބައިމީހުން ދޫކޮށް އައިސް ހާލު ކޮބައިތޯއެވެ. ބަޔަކު ވިދާޅުވާނެ ދެކެން ކުރާމީ ކިހާ حال އައިސްގެވެ. އެބަޔަކު ދޫކޮށްލައިއެވެ. ތިބީ ނަމާދުކުރަމުން ބަޔަކު އެބައިމީހުން ދޫކުރިއިރުވެސް ތިބީ ނަމާދުކުރަމުންނެވެ. އަދި ތިބީ ނަމާދުކުރަމުން އެބައިމީހުންނާ ބައްދަލުވިއިރުވެސް ތިބީ ނަމާދު ކުރަމުންނެވެ.

1051 **وعن جَرير بنِ عبدِ اللَّهِ البجليِّ رضيَ اللَّه عنهُ قال : كنا عِندَ النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فَنَظَرَ إِلى القَمرِ لَيْلَةَ البَدْرِ ، فقال :** « إنكم ستَرَوْنَ ربكمْ كما تَروْنَ هذا القَمر ، لا

تُضَامُّونَ في رُؤْيَتِهِ، فَإِنِ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ لا تُغْلَبُوا عَلَى صلاةٍ قَبْل طُلُوعِ الشَّمْسِ ، وَقَبْلَ غُرُوبِها فافْعلُوا» متفق عليه .

މާތްالله ރުއްސަވާށިއެވެ جَرِيرِ بنِ عبدِ اللَّه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އަހުރެމެން ހުރީމު) ތިމަންމެން نبيُّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުގައި ތިބީމެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު ސާދަވިހާރޭގެ ހަނދަށް ބައްލަވައިފިއެވެ. އެއަށްފަހު حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން މިހަނދު ދެކޭފަދައިން ތިޔަބައިމީހުން ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހު ތިޔަބައިމީހުން ދެކޭނެއެވެ. އޭނާ ދެކުމުގައި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފުންދުގެ އެއްވެސް އުނދަގުލެއް ދިމާވެގެންނުވާނެއެވެ. (ވިމާ) ފަހެ އިރުއަރުމުގެ ކުރީގައިވާ ނަމާދާއި (އެބަހީ ފަތިސް ނަމާދާއި) އަދި އިރުއޮއްސުމުގެ ކުރީގައިވާ ނަމާދާއި(އެބަހީ عَصر ނަމާދާއި) ދޫނުކުރުމަށް ފުރުޞަތުކަނޑައެޅިދާދިދ ކަމެއް ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ވެރިވެނިވިއްޔާ ކަނޑައެޅިގެން ތިޔަބައިމީހުން ދޫނުކުރާ ފަދައިން އެކަން ކުރާށެވެ. (އެބަހީ ފަތިސް ނަމާދާއި عَصر ނަމާދާއި ސަމާލުކަމާއެކު ކުރާށެވެ.)

وفي روايةٍ : « فَنَظَرَ إِلى القَمر لَيْلَةَ أَرْبَعَ عَشرَةَ » .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު ސާދަވިހާރޭ ހަނދާއި ދިމާލަށް ބައްލަވައިފިއެވެ.

1052 وعن بُرَيْدَةَ رضيَ اللَّه عنهُ قال : قالَ رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ تَرَكَ صَلاةَ العصرْ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ » رواه البخاري .

މާތްالله ރުއްސަވާށިއެވެ بُرَيْدَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. عَصر ނަމާދު ދޫކޮށްލައި މީހާ އޭނާ އަމަލުތަކުގެ ثواب އުނިކަނޑައިލެވިއެވެ.

باب فضل المشي إلى المساجد

މިސްކިތަށް ހިނގާފައި ދިއުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

1053 عن أَبي هريرةَ رضيَ اللَّه عنهُ أَنَّ النبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « مَنْ غَدا إِلى المسْجِدِ أَوْ رَاحَ ، أَعَدَّ اللَّه لهُ في الجَنَّةِ نُزُلاً كُلَّمَا غَدَا أَوْ رَاحَ » متفق عليه .

މާތްاللهُ ރުހިވޮޑިގެންވި أبو هريرة ގެ ރިވާއިން ހަމަކަށަވަރުން نبيّ އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު ހެނދުނު ނުވަތަ ހަވީރު މިސްކިތަށް ދާނަމަ الله سبحانه وتعالى އެމީހަކަށް ސުވަރުގޭގައި މެހުމާންދާރީ ތައްޔާރުކުރައްވާނެއެވެ. ހެނދުނާއި ހަވީރު ވަގުތު ދާގޮތަށް ބަޔާން އެމީހާ މިސްކިތަށް ދިޔަ ކޮންމެ ފަހަރަކު އެގޮތަށް މެހުމާންދާރީ އެއީ އެކަށައެޅިގެން ތައްޔާރުކުރައްވާނެއެވެ.

1054 وعنهُ أَنَّ النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « مَنْ تَطَهَّرَ في بَيْتِهِ ، ثُمَّ مَضى إِلى بيْتٍ مِنْ بُيُوتِ اللَّهِ ، لِيَقْضِيَ فَرِيضَةً مِنْ فَرائِضِ اللَّهِ كانتْ خُطُواتُهُ إِحْدَاها تَحُطُّ خَطِيئَةً ، والأُخْرى تَرْفَعُ دَرَجَةً » رواه مسلم .

ތިޔަ صحابى (އެބަހީ މާތްاللهُ ރުހިވޮޑިގެންވި أبو هريرة)ގެ ރިވާއިން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު އެމީހާގެ ގޭގައި وضوءކޮށް ދެން އެމީހާ الله فَرِضކުރެއްވި ނަމާދުގެ ތެރެއިން فَرِض ނަމާދެއްކުރުމަށްޓަކައި اللهގެ ގެތަކުން ގެއަކަށް ދިޔަ ދިޔުމުގައި އެމީހާ އޭގެ އެއްފިޔަވަޅުން ކުށެއް ފުހެލެވި އަނެއް ފިޔަވަޅުން ދަރަޖައެއް މަތިވެ ކުރެއްވުން ގެންދެވޭއެވެ.

1055 وعن أُبَيِّ بن كعْبٍ رضيَ اللَّه عنه قال : كانَ رجُلٌ مِنَ الأَنْصَارِ لا أَعْلم أَحدًا أَبْعدَ مِنَ المسْجِدِ مِنْهُ ، وكَانَتْ لا تُخْطِئُهُ صَلاةٌ ، فَقِيلَ له : لو اشْتَرَيْتَ حِمَارًا لِتَرْكَبَهُ في الظَّلْمَاءِ وفي الرَّمْضَاءِ قالَ : ما يَسُرُّني أَنَّ مَنْزلي إِلى جنْبِ المَسْجِدِ ، إِنِّي أُريدُ أَنْ يُكتَب لي مَمْشاي

إلى المسْجِدِ ، ورَجُوعِي إذا رَجَعْتُ إلى أَهْلِي . فقالَ رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « قَدْ جَمَعَ اللَّه لكَ ذَلكَ كُلَّه » رواه مسلم .

މާތްاللَّه ރުއްސުންލެއްވި أُبَيِّ بن كعْب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. **انْصَار** ބޭކަލަކު އުޅުއްވިއެވެ. ތިމަންނަށް އެނގިފައިވާ ގޮތުން އެއްވެސް މީހެއްގެ ގޭއާއި މިސްކިތާއި ދެމެދު ދުރުމިން ހުރި އެހެން މީހަކު ނުވެއެވެ. އަދި (އެއާއިއެކުވެސް) އޭނާގެ ކިބައިން جماعةގައި ނަމާދު (ދުވަހަކުވެސް) ފާއިތުނުކުރެއެވެ. ފަހެ އޭނާގެ ގާތުގައި ބުނެވުނެވެ. ތިބާ ކަޅުއަނދިރީގައާއި އަދި އަވިގަދަ ދުވަސްދުވަހު މިސްކިތަށް އައުމަށް ހިމާރެއް ގަންނަވާފާނަމަ ރަނގަޅުނުވާނެ ހެއްޔެވެ؟ އޭނާ ބުންޏެވެ. ތިމަންނަގެ ގެ މިސްކިތުގެ ކައިރީގައި ބަހައްޓަން ތިމަންނަ ނުރުހެމެވެ. ތިމަންނަ ބޭނުންވަނީ މިސްކިތަށް ހިނގާފައި ދިއުމާއި ގެއަށް އެނބުރި އައުމުގެ ثواب ލިޔުއްވުމަށެވެ. ފަހެ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم (އަށް ވިދާޅުވިއެވެ.) حديث ލިބޭ ވިދާޅުވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى އެކުލަވާ ثواب އެއް ލިބޭނެކަމުގައި ވިދާޅުވިއެވެ.

1056 وعن جابرٍ رضيَ اللَّه عنهُ قال : خَلَتِ البِقَاعُ حَوْلَ المسْجِد ، فَأَرادَ بَنُو سَلِمَةً أَنْ يَنْتقِلُوا قُرْبَ المَسْجِد ، فَبَلَغَ ذلكَ النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقالَ لهم : « بَلَغَنِي أَنَّكُمْ تُريدُونَ أَن تَنْتَقِلُوا قُرْبَ المَسْجِدِ ؟ قالوا : نعم يَا رَسولَ اللَّهِ قَدْ أَرَدنا ذَلكَ ، فقالَ : « بَنِي سَلَمَةَ دِيارَكُمْ تُكْتَبْ آثارُكُمْ ، دِيارَكُمْ تُكْتَبْ آثارُكُمْ » فقالوا : ما يَسُرُّنَا أَنَّا كُنَّا تَحَوَلْنَا : رواه مسلم ، وروى البخاري معناه من رواية أنَس .

މާތްاللَّه ރުއްސުންލެއްވި جابر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.(އެއްފަހަރަކު) المسْجِدِ النبوي ގެ ކައިރީގައި ބިންތަކެއް ހުސްވިއެވެ. އެހެންކަމުން بَنُو سَلِمَة ގެ قبيلةގެ މީހުން އެތަނަށް ބަދަލުވުން އެދިގަތެވެ. ފަހެ އެ ޚަބަރު نبيّއާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް ލިބުނެވެ. އަރިހުން އެމީހުން ކައިރިން އައްސަވައިފިއެވެ. މިސްކިތުގެ ކައިރިއަށް ތިޔަބައިމީހުން މިސްކިތާ ކައިރިއަށް ބަދަލުވުމަށް އެދޭ ޚަބަރު ވަނީ ތިމަންނަށް ލިބިފައެވެ. އެއީ ތެދެއް ހެއްޔެވެ؟ އެމީހުން ދަންނަވިއެވެ. އާދޭހެވެ. ޔާ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންމެން ވަނީ ތިޔައިގޮތަށް

އަމަލުކުރުމުން ގަސްތުކުރައްވާފައިވެ. މި حديث ކުރެއްވީ بَنُو سَلِمَةً ގެ قبيلةގެ
މީހުންނަށެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ގެގެއި ތިބޭށެވެ. މިސްކިތަށް ހިނގައިގެން ހިނގާ
ހިނގުމުގެ ފިޔަވަޅުތަކުގެ ސަވާބު ލިޔެވޭނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ގެގެއި ތިބޭށެވެ.
ތިޔަބައިމީހުން މިސްކިތަށް ހިނގައިގެން ހިނގާ ހިނގުމުގެ ފިޔަވަޅުތަކުގެ ސަވާބު ލިޔެވޭނެއެވެ.
އެހެންކަމުން ދެކޮޅުކުރުން ދޫކޮށްލާށެވެ. ހަމަހަމަކޮށްލުން ބޮޑުކޮށްދޭން މިއާއި ދުރުގައިން އެތައް
ތިބޭށެވެ. ތަޅުމުތަކުން މިއާއި ބާރުގެ ތެރެއިން ތޮއްޓާ.

1057 وعنْ أَبي موسى رضيَ اللَّه عنه قالَ : قال رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «إِنَّ أَعْظَمَ الناس أَجرًا في الصَّلاةِ أَبْعَدُهُمْ إِليْها ممْشًى فأَبْعَدُهُمْ . والَّذي يَنْتَظِرُ الصَّلاةَ حتَّى يُصلِّيها مَعَ الإِمامِ أَعْظَمُ أَجراً مِنَ الذي يُصلِّيها ثُمَّ يَنَامُ » متفقٌ عليه .

މާތްاللَّه ރުއްސެވުންވެވޭ أبو موسى ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން މިސްކިތަށް ކުރާ ނަމާދުގައި އެންމެ ގިނަ ثواب ލިބިގެންވާ މީހަކީ އެއުރެންގެ ތެރެއިން އެންމެ ދުރުން ހިނގާފައި އަންނަ މީހާއެވެ.ދެން އެއަށްވުރެ ދުރުން ހިނގާފައި އަންނަ މީހާއެވެ. އަދި ނަމާދަށް އިންތިޒާރުކުރާ މީހާ ހުރި އިމާމާއެކު (އެބަހީ ޖަމާޢަތުގައި جماعةގައި) ނަމާދު ކުރެއްވުމާގެ أجر އެހާ ނަމާދުކުރާމީހާގެ ނަމާދު ނިންމާލާފައި ވީ ނިދާވުމުގެ ބޮޑުގެ ބޮޑުވެގެންވެއެވެ.

1058 وعن بُرَيدَةَ رضي اللَّه عنه عن النَّبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « بشِّروا المَشَائِينَ في الظُّلَمِ إِلى المسَاجِدِ بِالنور التَّامِّ يَوْمَ القِيامَةِ » رواه أبو داود والترمذي .

މާތްاللَّه ރުއްސެވުންވެވޭ بُرَيْدَة، نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވާ حديث އެއްގައި ވެއެވެ. އަހަރެމެންގެ حديث ކުރެއްވިއެވެ.ކަޅުއަނދިރިކަމުގައި މިސްކިތަށް
ހިނގައިގެން ހިނގާ މީހުންނަށް قيامة ދުވަހުން އަލިކަމުގެ ފުރިހަމަ ނޫރާއި
އަލިކަން ލިބިގެންވާކަމުގެ އުފާވެރި ޚަބަރު ދޭށެވެ.

1059 وعن أبي هريرةَ رضيَ اللَّهُ عنهُ أَنَّ رسول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « أَلا أَدُلُّكُمْ عَلى مَا يمْحُو اللَّهُ بِهِ الخَطَايَا ، ويَرْفَعُ بِهِ الدَّرَجَاتِ ؟ قَالُوا : بَلى يا رسولَ اللَّهِ . قَالَ:

« إِسْباغُ الْوُضُوءِ عَلَى المَكَارِهِ ، وكَثْرَةُ الخُطَا إِلى المَسَاجِدِ ، وَانْتِظَارُ الصَّلاةِ بعْدَ الصَّلاةِ ، فَذلِكُمُ الرِّباطُ ، فَذلكمُ الرِّبَاطُ » رواه مسلم .

މާތްالله ރުޟާފުޅުވެވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިމަންކަލޯގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފާފަތައް ފުހެލެވޭ އަދި ދަރަޖަތައް މަތިވެރިވާނެ އަމަލެއް ބުނެދޭން ހުށައްތޯ؟ އަޞްޙާބުން ދެންނެވިއެވެ. އާދޭހެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ.އުނދަގޫކަމާ ވެސްވެގެން ފުރިހަމަކޮށް وضوءކުރުމާއި މިސްކިތަށް އައުމަށް ގިނަގިނައިން ހިނގުމާއި އެއްނަމާދުކޮށްފަ އަނެއްނަމާދަށް އިންތިޒާރު ކޮށްގެން ހުރުމެވެ. ފަހެ ތިޔަކަންކަމެވެ. ހަޤީޤަތުގައި وقف ކުރުމަކީ އެއީއެވެ. ހަޤީޤަތުގައި وقف ކުރުމަކީ އެއީއެވެ.

1060 وعن أَبي سعيدٍ الخدْرِيِّ رضيَ اللَّهُ عنهُ عن النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : «إذا رَأَيْتُمُ الرَّجُلَ يَعْتَادُ المَسَاجِدِ فاشْهدُوا لَهُ بِالإِيمَانِ » قال اللَّه عزَّ وجلَّ : { إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ والْيَومِ الآخِرِ } الآية . رواه الترمذي وقال : حديث حسن .

މާތްاللهރުޟާފުޅުވެވޮޑިގެންވާ أبو سعيدٍ الخدْرِيّ ، نبيُّ ާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް މީހަކު މިސްކިތަށް އާދަކޮށް އަންނަކަމަށްފެނިއްޖެނަމަ އޭނާ އީމާންވެރިޔާ މީހެއްކަމަށް ހެކިވާށެވެ. މާތް الله سبحانه وتعالى ވަޙީ ކުރެއްވިއެވެ. : { إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ والْيَومِ الآخِرِ } (التوبة 18) މާނައީ:-اللهގެ މިސްކިތްތައް ޢިމާރާތްކޮށް ބަލަހައްޓާނީ الله އާއި،آخرة ދުވަހަށް إيمانވެ، ނަމާދު قائم ކޮށް زكاة ދީ الله އަށް މެނުވީ ބިރުނުގަންނަ މީހުންކަން ކަށަވަރެވެ. ފަހެ، އެއުރެންނީ، ތެދުމަގު ލިބިގަންނާ މީހުން ކަމުގައިވުން ގާތްކަމެވެ.

باب فضل انتظار الصلاة

ނަމާދަށް އިންތިޒާރުކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1061 عنْ أَبي هريرةَ رضيَ اللَّه عنهُ أَنَّ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « لا يَزَالُ أَحَدُكُمْ في صلَاةٍ مَا دَامتِ الصَّلَاةُ تَحْبِسُهُ ، لا يمْنَعُهُ أَنْ يَنْقَلِبَ إِلى أَهْلِهِ إِلاَّ الصَّلاةُ » متفقٌ عليه .

މާތްاللهُ ރުއްސުވައްދެވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތެއް ތިރީގައިވާގޮތުގައެވެ. ދަރުމަވަންތަ رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ނަމާދަށް އިންތިޒާރު ކުރާހިނދެއް ހުންނަހާ ހިނދަކު އޭނާ ވާނީ ނަމާދުގައިކަމުގައެވެ. އެހެނީ އޭނާ އޭނާގެ އަނބިދަރިންގެ ކައިރިއަށް ދިއުމުން މަނާކުރަނީ ވަރަށް ކަމެއް ނޫން ނަމާދަށް އިންތިޒާރުކުރުން ހިފެހެއްޓުމެވެ.

1062 وعنه أَنَّ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « المَلائِكَةُ تُصلِّي عَلَى أَحَدِكُمْ مَا دَامَ في مُصَلاَّهُ الَّذي صَلَّى فِيهِ مَا لمْ يُحْدِثْ ، تقُولُ : اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهُ ، اللَّهُمَّ ارْحَمْهُ » رواه البخاري .

އަދިވެސް صحابى (އެބަހީ މާތްاللهُ ރުއްސުވައްދެވި أبو هريرة)ގެ ރިވާޔަތެއް ތިރީގައިވާގޮތުގައެވެ. ދަރުމަވަންތަ رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ނަމާދުކުރި ތަނުގައި ހުންނަހާ ހިނދަކު މަލާއިކަތުން އޭނާއަށް ދުޢާކުރާނެއެވެ. (ވުޟޫ ގެއްލޭނެ ކަމެއް ހިނގައިނުދާހާ ހިނދަކު) وضوء ގެއްލޭކަމުގެ حدث ވެގެން ނުވާނަމަ އެވެ. މަލާއިކަތުން ކިޔާނީ دعاء ގައެވެ. اللّهُمَّ اغْفِرْ لَهُ ، اللّهُمَّ ارْحَمْهُ މާނައީ:- ޔާالله އޭނާގެ ފާފަ ފުއްސަވާނދޭވެ! ޔާالله އޭނާއަށް رحمة ލައްވާނދޭވެ!

1063 وعن أَنس رضيَ اللَّه عنهُ أَنَّ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أَخَّرَ لَيْلَةً صلاةَ الْعِشَاءِ إِلى شَطْرِ اللَّيْلِ ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيْنَا بوَجْهِهِ بَعْدَ ما صَلَّى فقال : « صَلَّى النَّاسُ وَرَقَدُوا ولَمْ تَزَالُوا في صَلاةٍ مُنْذُ انْتَظَرْتُمُوها » رواه البخاري .

މާތްالله ރުއްސެވުން ލިބިވޑައިގެންވާ أنس ގެފާނުގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަދަރަވަމުން
އެއްފަހަރަކު رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم عشاءނަމާދު ލަސްކުރެއްވީ ދަމުގެ ދެބައިކުޅަ
ފަސްކުރައްވައިފިއެވެ. ދެން ނަމާދުކުރައްވައިފައި މީސްތަކުންނަށް ދިމާކުރައްވައި ކުރައްވައިފިއެވެ. ދެން
حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީސްތަކުން ނަމާދުކުރައްވައި ނިދައިފިއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން
ނަމާދަށް އިންތިޒާރުކުރަމުން ދިޔަ ހާދަ ވަގުތެއްގައި ތިބީ ނަމާދު ކުރުމުގައެވެ.

باب فضل صلاة الجماعة

ޖަމާޢަތުގައި ނަމާދުކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

1064 عن ابنِ عمَر رضي اللَّه عنهما أَنَّ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : «صَلاةُ الجَمَاعَةِ أَفضَلُ مِنْ صَلاةِ الفَذِّ بِسَبْعٍ وَعِشْرِين درَجَةً » متفقٌ عليه .

މާތްاللَّه އެދެބޭފުޅުންނާމެދު ރުއްސެވުން ލިބިވޑައިގެންވާ عبدِ اللَّهِ بنِ عَمْر ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ހަދަރަވަމުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޖަމާޢަތުގައި ކުރާ ނަމާދު
އެކަނި ކުރާ ނަމާދަށްވުރެ ހަވީސް ދަރަޖަ މަތިވެގެންވެއެވެ.

1065 وعن أَبي هريرة رضيَ اللَّه عنهُ قال : قال رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «صلاةُ الرَّجُلِ في جَماعةٍ تُضعَّفُ عَلى صلاتِهِ في بَيْتِهِ وفي سُوقِهِ خمساً وَعِشْرينَ ضِعفًا ، وذلكَ أَنَّهُ إذا تَوضَّأَ فأَحْسَنَ الْوُضُوءَ ثُمَّ خَرَجَ إلى المَسْجِدِ ، لا يُخْرِجُه إلاَّ الصَّلاَةُ ، لَمْ يَخْطُ خَطْوَةً إلاَّ رُفِعَتْ لَه بهَا دَرَجَةٌ ، وحُطَّتْ عَنْه بهَا خَطِيئَةٌ ، فَإِذا صَلى لَمْ تَزَلِ المَلاَئِكَةُ تُصَلِّي عَلَيْهِ مَا دَامَ في مُصَلاَّه ، مَا لَمْ يُحْدِثْ ، تَقُولُ : اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَيْهِ ، اللَّهُمَّ ارحَمْهُ . وَلا يَزَالُ في صَلاةٍ مَا انْتَظَرَ الصَّلاَةَ » متفقٌ عليه . وهذا لفظ البخاري .

މާތްاللَّه ރުއްސެވުން ލިބިވޑައިގެންވާ أبو هريرة ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ
اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހާ ޖަމާޢަތުގައި ކުރާނަމާދު ގެއިގައި ނުވަތަ
ބާޒާރުގައި (އެކަނިމީހާގެ ނަމާދަށް) ކުރާނަމާދަށް ވުރެ ފަންސަވީސް ގުނަ ދަރަޖަ އިތުރުވެގެން ވެއެވެ.
އެކަން އޮތީ އެގޮތަށެވެ. ހަދަރަވަމުން އޭނާ وضوءކޮށް ރަނގަޅަށް وضوءކޮށް ބޭރުވެ މިސްކިތަށް

ދެން މިސްކިތަށް ދާން ނިކުމެއެވެ. އޭނާ އެނިކުމުގައި ނަމާދުކުރުން ނޫން އެހެން ދެވަނަ ޤަސްދެއް ނުވެއެވެ. (އެހެންކަމުން) އޭނާއަށް ކުރިއަރާ ފިޔަވަޅެއް ނުޖެހޭ ހެޔޮ ނުވެ އަދި ދަރަޖައެއް މަތިވެގެންނުވާ ފަދަ އަދި ނުބައިކަމެއް ފުހެވިގެން ނުދާ ފަދައިން ނެތެވެ. (ދެން) ހުރި އެކަން ނަމާދުކުރުން އަދާކޮށް ނިމުނީމާ ދެން އޭނާ ނަމާދުކުރި ތަނުގައި ހުރިހާ ހިނދަކު ملائكة ތަކުން دعاءކުރައްވައެވެ. (އެބަސްތަކުން ދުޢާކުރައްވަނީ ހަމަ މިހެންނެވެ:- އޭالله! އޭނާގެ މައްޗަށް اللّهُمَّ صلِّ عَلَيْهِ ، اللّهُمَّ ارحَمْهُ ޞަލަވާތް ފޮނުއްވާނދޭވެ! އޭالله! އޭނާއަށް رحمة ލައްވާނދޭވެ! އަދި އެމީހާ ނަމާދަށް އިންތިޒާރު ކުރާހާ ހިނދަކު އޭނާ ހުންނާނީ ނަމާދުގައި ކަމުގައެވެ.

1066 وعنهُ قالَ : أَتَى النبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم رَجُلٌ أَعمى فقال : يا رسولَ اللَّهِ ، لَيْس لي قَائِدٌ يقُودُني إِلي المَسْجِدِ ، فَسأَلَ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أَن يُرَخِّصَ لَهُ فَيُصَلِّيَ في بيْتِهِ ، فَرَخَّص لَهُ ، فَلَمَّا ولَّىَ دَعَاهُ فقال له : هلْ تَسْمَعُ النِّدَاءَ بِالصَّلاةِ ؟ » قال : نَعَمْ ، قال : « فَأَجِبْ » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابى (އެކަލޭގެ މާތްاللهރުއްސެވުން ލިބިވޭ أبو هريرة)ގެ ރިވާޔަތުގައި ރިވާވެގެންވެއެވެ. މިތުރެވިއްޖެ. (އެއްމީހަކަށް) نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހަށް ލޯފަން މީހަކު އައެވެ. އެއްބަސްވެ އެމީހާ ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭالله ގެ ރަސޫލާއެވެ. މިސްކިތަށް ގެންދާނެ މީހަކު ނެތެވެ. ދެން އެމީހާ ގޭގައި ނަމާދުކުރުމަށް ހުއްދަ ދެއްވުމަށް އެދި رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް ދަންނަވައިފިއެވެ. ދެން ނަބިއްޔާ ހުއްދަދެއްވީއެވެ. ދެން އެމީހާ އެނބުރި ދިޔުމުން އެކަލޭގެފާނު ގޮވާލެއްވިއެވެ. އަދި އިއްވެއްޖެ ބާ ނަމާދަށް ގޮވާލާ އަޑު ބާއްވާނެ (ތިބާ)؟ އޭނާ ދަންނަވައިފިއެވެ. އާދެއެވެ. حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. (އެހެންވީމާ އިޖާބަދޭ) ދެން (މިސްކިތަށް ގޮސް جماعة ގާ ނަމާދަށް ހާޒިރުވެ ނަމާދުކުރާށެވެ.) ދިޔައީކޮށެވެ.

1067 وعن عبدِ اللَّهِ وَقِيلَ : عَمْرِو بْنِ قيْسٍ المعرُوف بابنِ أُمِّ مَكْتُوم المُؤَذِّنِ رضيَ اللَّه عنهُ أَنَّهُ قَالَ : يا رسولَ اللَّه إِنَّ المَدِينَةَ كَثيرَةُ الهَوَامِّ وَالسِّبَاعِ . فقال رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «تَسْمَعُ حَيَّ عَلى الصَّلاةِ ، حَيَّ عَلى الفَلاحِ ، فَحَيَّهَلاً » .

ބަންގިގޮވާ "أُمِّ مَكْتُوم" ގެ ދަރިކަލުން މަޝްހޫރުވެފައިވާ މާތްاللّٰهރުއްސެވުންވާ **عبدِ اللَّهِ** ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އަދި އޭނާގެ ނަމަކީ عَمْرِو بْنِ قيْس ކަމަށްވެސް ބުނެވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މަދީނާގައި ވިހަސޫފިހާއި ހިފާ ޖަނަވާރުތައް ވަރަށް ގިނައެވެ.(ވީމާ ތިމަންނަ ގޭގައި ނަމާދުކުރުން ހުއްދަވޭތޯއެވެ؟)އެހެނުން رسُولُ اللَّه صلَّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާއަށް حَيَّ عَلَى الصَّلاةِ ، حَيَّ عَلَى الفَلاحِ ގެ އަޑު އިވޭނަމަ މިސްކިތަށް ދާށެވެ.

رواه أبو داود بإسناد حسن . ومعنى : « حَيَّهَلاً » : تعال .

1068 وعن أبي هريرةَ رضي اللَّه عنهُ أَنَّ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : «وَالَّذِي نَفْسِي بيدِهِ لَقَدْ هَمَمْتَ أَن آمرَ بحطَب فَيُحْتَطَب ، ثُمَّ آمرَ بالصَّلاةِ فَيُؤَذَّنَ لَهَا ، ثُمَّ آمرَ رَجُلاً فَيَؤُمَّ النَّاسَ ثُمَّ أُخَالِفَ إِلى رِجَالٍ فأُحَرِّقَ عَلَيْهِمْ بيوتهم» متفقٌ عليه .

މާތްاللّٰه ރުއްސެވުންވާ أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلَّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންނަކަލޭގެފާނުގެ ނަފްސު އިލާހުގެ އަތްޕުޅުގައިވާ އިލާހު ގަސަމު ހުވައިކުރަމެވެ. ތިމަންނަކަލޭގެފާނު ދަރު އެއްކުރުމަށް އަމުރުކުރައްވައި ދެން ނަމާދަށް ބަންގިގޮވައި އަދި މީހަކު ޖަމާއަތަށް ނަމާދުކުރުވުމަށް މީހުން ބަހައްޓަވައި އެމީހުންގެ ގޭގައި އަލިފާން ރޯކޮށްލާނަމެވެ.

1069 وعن ابنِ مسعودٍ رضي اللَّه عنهُ قال : مَنْ سَرَّه أَن يَلْقَي اللَّه تعالى غدًا مُسْلِمًا فَلْيُحَافِظْ عَلَى هَؤُلاءِ الصَّلَوات حَيْثُ يُنادَي بهنَّ ، فَإِنَّ اللَّهَ شَرَعَ لِنَبِيِّكم صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم سُنَنَ الهُدَى وَإِنَّهُنَّ مِن سُنَنِ الهُدى ، وَلَو أَنَّكُمْ صلَّيتم في بُيوتِكم كما يُصَلِّي هذا المُتَخَلِّف في بَيتِهِ لَتَركتم سُنَّة نَبيِّكم ، ولَو تَركتم سُنَّةَ نَبِيِّكم لَضَلَلْتُم ، ولَقَد رَأَيْتُنَا وما يَتَخلَّف عَنها إِلاَّ منافق مَعْلُومُ النِّفَاق ، وَلَقَدَ كانَ الرَّجُل يُؤتـى بِهِ ، يُهَادَي بينَ الرَّجُلَيْنِ حتَّى يُقَامَ في الصَّفِّ.

رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި عبدِ اللهِ ابنِ مسعود ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
މާދަމާ قيامةދުވަހު މުސްލިމެއްގެ ގޮތުގައި ރުހޭގޮތުން الله سبحانه وتعالى އާއި ބައްދަލުވުން
އެދޭމީހާ ފަހެ މިނަމާދުތަކަށް ގޮވާލެވޭ ހިނދު އެތަނަށް ހާޒިރުވާށެވެ. އެހެނީ ހަގީގަތުގައި الله
سبحانه وتعالى ތިޔަބައިމީހުންގެ نبيِّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އަށް ހިދާޔަތުގެ މަގުތައް
ޝަރުޢުކުރެއްވިއެވެ. އަދި ހަގީގަތުގައި އެނަމާދުތަކީ ހިދާޔަތުގެ ތަރީގަތުން ބައެކެވެ.
އަދި ތިޔަބައިމީހުން މިސްކިތުގައި ނަމާދު ކުރުމުގެ ބަދަލުގައި ނަމާދުކުރާ މީހުންނާ އެއްފަދައިން
ތިޔަބައިމީހުންގެ ގޭތެރޭގައި ނަމާދުކުރަންފަށައިފިނަމަ އެކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން
ތިޔަބައިމީހުންގެ ނަބިއްޔާގެ ސުންނަތް ދޫކޮށްލާނެތެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން
ތިޔަބައިމީހުންގެ نبيِّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ސުންނަތް ދޫކޮށްލައިފިނަމަ ގޮތްމަގު
ތިޔަބައިމީހުން މަގު ފުރެދިހުއްޔެވެ. އަހަރުމެންގެ ތެރޭގައި منافقކަން ފާޅުވެގެންވާ
منافقންނެއްނޫނީ جماعة ގައި ނަމާދަށް ހާޒިރުނުވެ ދެމިހުރެއެވެ. އަހަރުމެންނަށް ފެނިދިއެވެ.
ފެނިފައިވެއެވެ. އަދި(ބަލިމީހަކު) މީހުން جماعةގައި ނަމާދުކުރުމަށް އިސްކުރެއްވި (މީހުންގެ
ބައިގާގައި ދެމީހުން ހިފައިގެން ގެންގޮސް ސަފުގައި ބަހައްޓަން ގެންދެވެއެވެ.

وفي روايةٍ له قال : إنَّ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم عَلَّمَنَا سُنَنَ الهُدَى ، وَإِنَّ مِن سُنَنِ الهُدَى الصَّلاَة في المسَجدِ الذي يُؤَذَّنُ فيه

އަދި مسلمގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އެ صحابى (އެބަހީ މާތްاللّٰهރުއްސުންލެއްވި عبدِ اللَّهِ ابنِ مسعود) ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ވަޑައިގެންނެވި ބަންގިގޮވާ މިސްކިތުގައި ނަމާދުކުރުމަކީ ހިދާޔަތުގެ މަގެއްކަމުގައި ދަސްކޮށްދެއްވިއެވެ.

1070 وعن أَبي الدرداءِ رضي اللَّه عنه قال : سمعت رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقول : « ما مِن ثَلاثَةٍ في قَرْيَةٍ ولا بَدْوٍ لا تُقَامُ فِيهمُ الصَّلاةُ إلاَّ قدِ اسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ الشَّيْطَانُ . فَعَلَيكُمْ بِالجَمَاعَةِ ، فَإِنَّمَا يأْكُلُ الذِّئبُ مِنَ الغَنمِ القَاصِيَةَ » رواه أبو داود بإِسناد حسن .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو الدرداء ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް މިހެން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ރަށްފުށުގައި ނުވަތަ ޖަންގަލްތެރޭގައި ތިން މީހުން ތިބެފައި جماعة ގައި ނަމާދު ނުކުރާނަމަ އެމީހުންގެ މައްޗަށް شَيطَان ވެރިވެދާނެއެވެ. ވީމާ ތިޔަބައިމީހުން جماعةގައި ނަމާދުކުރުން ލާޒިމުކުރާށެވެ. އެހެނީ ހަތަރުއަތުން ސޫރިދާބު ކަޅުނި ބަކަރި އަރިހުން ވަކިވެ ދުރުގައި އޮންނަބަކަރިއެވެ.

باب الحثِّ على حضور الجماعة في الصبح والعشاء

ފަތިސްނަމާދާއި ޢިޝާ ނަމާދުކުރުމަށް ޖަމާޢަތަށް ހާޒިރުވުމަށް ހިތްވަރުދީފައިވާ ބާރުއެޅުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1071 عنْ عثمانَ بنِ عفانَ رضيَ اللَّه عنهُ قالَ : سمعتُ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقولُ : «مَنْ صَلَّى العِشَاءَ في جَ مَاعَةٍ ، فَكَأَنَّما قامَ نِصْف اللَّيْل وَمَنْ صَلَّى الصبْح في جَمَاعَةٍ ، فَكَأَنَّما صَلَّى اللَّيْل كُلَّهُ » رواه مسلم .

މާތްاللهރުއްސުންލެއްވި عثمانَ بنِ عفان ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް މިހެން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ.عشاءނަމާދު ޖަމާޢަތުގައި ކޮށްފިމާ ފަހެ ރޭގެ ނިސްފު ދަންވަރު ކުޅަދުވަރިކަމުގައި ރޭ އަޅުކަންކުރި ފަދައެވެ. އަދި ފަތިސް ނަމާދު ޖަމާޢަތުގައި ކޮށްފިމާ ފަހެ މުޅިރޭގަނޑުގައި އަޅުކަންކުރި ފަދައެވެ.

وفي روايةِ الترمذيّ عنْ عثمانَ بنِ عفانَ رضي اللَّه عنهُ قال : قال رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «مَنْ شَهِدَ العِشَاءَ في جماعةٍ كان لهُ قِيامُ نِصْفِ لَيْلَة ، ومَنْ صَلَّى العِشَاءَ والْفَجْر في جماعَةٍ، كَانَ لَهُ كقِيَامِ لَيْلَة » قال التِّرمذي : حديثٌ حسن صحيحٌ .

التِّرمذيގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ.މާތްاللهރުއްސުންލެއްވި عثمانَ بنِ عفان ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث

ކުރެއްވިއެވެ.عشاءނަމާދު ޖަމާޢަތުގައި ކޮށްފިމާއަށް ރޭގެނުސް ދެބައިކުޅަ އެއްބައި ރޭ އަޅުކަން ކުރުމުގެ ثواب ލިބޭނެއެވެ. އަދި ފަޖުރު ނަމާދު ޖަމާޢަތުގައިކޮށްފިމާ އަށް މުޅިރޭގަނޑު އަޅުކަންކުރުމުގެ ثواب ލިބޭނެވެ.

1072 وعن أَبي هُريرة رضيَ اللَّه عنهُ أَنَّ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « ولَوْ يعْلَمُونَ مَا في العَتمَةِ والصُّبْحِ لأَتَوْهُما ولَو حبْوًا » متفقٌ عليه . وقد سبق بطولِهِ .

މާތްاللهރުއްސުންވެވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން رسُول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.މީސްތަކުންނަށް عشاءނަމާދުގައި ފަޖުރު ނަމާދު جماعةގައި ކުރުމުގެ ދަރުމަ އެނގޭނަމަ އެބައިމީހުން އެދެނަމާދަށް ފުރަލުމުންވެސް އައީހެވެ.

1073 وعنهُ قال : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لَيْسَ صَلاةٌ أَثْقَلَ عَلَى المُنَافِقينَ مِنْ صلاة الفَجْرِ وَالعِشاءِ ولَوْ يَعْلَمُونَ ما فِيهما لأَتَوْهُما ولَوْ حبْوًا » متفق عليه .

އަދިވެސް صحابى (އެކަލޭ މާތްالله ރުއްސުންވެވި أبو هريرة)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.މުނާފިޤުންނަށް ފަޖުރު ނަމާދާއި عشاءނަމާދަށްވުރެ އުނދަގޫ ނަމާދެއްނުވެއެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް އެދެނަމާދުގެ ދަރުމަ އެނގޭނަމަ ފުރަލުމުންވެސް އެދެނަމާދަށް ދިޔައީހެވެ.

باب الأمر بالمحافظة على الصلوات المكتوبات والنهي الأكيد والوعيد الشديد في تركهنَّ

فرضނަމާދުތަކަށް ރައްކާތެރިވުމަށް ކުރިއެރުވުމާ އަމުރުކުރުމާއި އެނގޭނަމާދުތަކާ އަކަށިލާ ކުރުވުމުގެ ކުރިމަގަށް ގަދަފަދަ ނަހީ ބޮޑާއި ވަޢުދުތަކާއި وعيدބޮޑު ބޮޑުންވެސްވާ باب

قال اللَّه تعالى (البقرة 238): {حافظوا على الصلوات والصلاة الوسطى}.

ތިޔަބައިމީހުން ނަމާދުތަކާއި، އަދި މެދުނަމާދުގެ މައްޗަށް ރައްކާތެރިވާށެވެ! އަދި ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް ކިޔަމަންތެރިވެ، މަޑުމައިތިރިކަމާއެކު (ނަމާދުގައި) قائمވެ ތިބޭށެވެ.

وقال تعالى (التوبة 5): {فإن تابوا، وأقاموا الصلاة، وآتوا الزكاة فخلوا سبيلهم}.

ފަހެ، އެއުރެން توبةވެ، ނަމާދު قائمކޮށް ޒަކާތްދީ އުޅުނަމަ ދެން އެއުރެން މިނިވަންކަމާއެކު ދޫކޮށްލާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، الله އީ ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ رحيمވަންތަ ރަސްކަލާނގެއެވެ.

1074 وعن ابنِ مسعودٍ رضي اللَّه عنهُ قالَ : سَأَلتُ رسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: أَيُّ الأَعْمَالِ أَفْضَلُ ؟ قال : « الصَّلاةُ على وَقْتِها » قلتُ : ثُمَّ أَيٌّ ؟ قال : « بِرُّ الوَالِدَيْنِ » قلتُ : ثُمَّ أَيٌّ ؟ قال : « الجهادُ في سَبِيلِ اللَّهِ » متفقٌ عليه .

މާތްاللهތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ عبدِ اللَّهِ ابنِ مسعودގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަރިހުގައި ތިމަންނަ ސުވާލު ދެންނެވީމެވެ. އެންމެ މާތްވެގެންވާ އަމަލަކީ ކޮބައިހެއްޔޭވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނަމާދު އޭގެ ވަގުތުގައި ކުރުމެވެ. ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. ދެން ކޮން ކަމަކީހެއްޔެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. މައިންބަފައިންނަށް ހެޔޮކަމުގައިވުމެވެ. ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. ދެން ކޮން ކަމަކީހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދު ކުރުމެވެ.

1075 وعن ابنِ عمرَ رضيَ اللَّه عنهما قال : قالَ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «بُنِيَ الإِسلامُ على خَمْسٍ : شَهادَةِ أَنْ لا إِلهَ إِلاَّ اللَّه ، وأَنَّ مُحمداً رسولُ اللَّهِ ، وإِقامِ الصَّلاةِ ، وَإِيتاءِ الزَّكاةِ ، وَحَجِّ البَيْتِ ، وَصَوْمِ رَمضانَ » متفقٌ عليه

މާތްاللَّه އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبدِاللَّهِ بنِ عمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އިސްލާމްދީން ބިނާކުރެވިފައިވަނީ ފަސްކަމެއްގެ މައްޗަށެވެ. މާތްالله ފިޔަވައި ހައްގު ގޮތުގައި އަޅުކަންވާ އެއްވެސް އިލާހަކު ނެތްކަމަށް ހެކިދިނުމާއި ހަމަކަށަވަރުން مُحمد(ޞަލްޢަމް

އަދި الله ގެ ރަސޫލާ ކަމަށް ހެކިވުމާއި އަދި ނަމާދު قائمކުރުމާއި އަދި ޒަކާތްދިނުމާއި
ގެފުޅަށް ގޮސް حجވުމާއި އަދި رمضان މަހު ރޯދަހިފުމެވެ.

1076 **وعنهُ قال : قالَ رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم :** « أُمِرْتُ أَنْ أُقاتِلَ الناسَ حتَّى يَشْهدُوا أَنْ لا إله إلاَّ اللَّه وأَنَّ مُحَمَّدًا رسولُ اللَّهِ ، ويُقِيمُوا الصَّلاَة ، ويُؤْتُوا الزَّكاةَ ، فَإذا فَعَلُوا ذلكَ عَصمُوا منِّي دِماءَهُمْ وَأَمْوَالَهمْ إلاَّ بحقِّ الإِسلامِ ، وَحِسَابُهُمْ على اللَّهِ » **متفقٌ عليه .**

އަދިއެއް صحابي (އެބަހީ މާތްاللَّه ރުހިވޮޑިގެންވާ عبدِاللَّهِ بنِ عمر) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މާތް الله ފިޔަވައި حقގޮތުގައި އަޅުކަންވާ އިލާހަކު ނުވާކަމާއި އަދި ހަމަކަށަވަރުން މުޙައްމަދުގެ ފާނީ اللهގެ ރަސޫލާ ކަމަށް ހެކިވާ އަދި އެބައިމީހުން ނަމާދުކުރާށާއި އަދި އެބައިމީހުން ޒަކާތްދިނުމަށްދާންދެން އެބައިމީހުންނާއި ހަނގުރާމަކުރުމަށް ތިމަންކަލޭގެފާނަށްވަނީ އަމުރުކުރެވިފައެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން އެކަންތައްތައް ކޮށްފިނަމަ އެބައިމީހުންގެ ލޭތަކާއި އަދި އެބައިމީހުންގެ މުދަލުގައި އިސްލާމްދީނުގެ حقއާއިގެ މައްޗެއް ގޮތުގައި މެނުވީ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ފަރާތުން ރައްކާ ސަލާމަތް ވެގެންނެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ އަމަލުތަކުގެ ޙިސާބު ބެލުން ދެއްވުންވަނީ الله سبحانه وتعالى އަށެވެ.

1077 **وعن معاذٍ رضي اللَّه عنهُ قال :** بعَثني رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم إلى اليَمن فقال : «إنَّكَ تأْتي قوْمًا منْ أَهْلِ الكتاب ، فَادْعُهُمْ إلى شَهَادةِ أَنْ لا إله إلاَّ اللَّه ، وأَنِّي رسولُ اللَّه ، فَإنْ هُمْ أَطاعُوا لذلكَ ، فَأَعْلِمهُم أَنَّ اللَّه تَعالى افْتَرَض عَلَيْهِمْ خمْسَ صَلَواتٍ في كلِّ يَوْمٍ ولَيْلَةٍ، فَإنْ هُمْ أَطَاعُوا لذلكَ ، فأَعْلِمهُم أَنَّ اللَّه تَعَالى افْتَرَض علَيْهِمْ صدَقة تُؤْخَذُ مِنْ أَغْنِيائِهم فَتُردُّ عَلى فُقَرائِهم ، فَإنْ هُمْ أَطَاعُوا لذلَكَ ، فَإيَّاكَ وكَرائِمَ أَمْوالِهم واتَّقِ دَعْوةَ المظْلُومِ ، فَإنَّهُ لَيْسَ بَيْنَهَا وبينَ اللَّهِ حِجَابٌ » **متفقٌ عليه .**

މާތްاللَّه ރުހިވޮޑިގެންވާ معاذ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަން ޔަމަނަށް ކަލޭގެފާނު ފޮނުއްވިއެވެ. އަދި ވިދާޅު

حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ޤިޔާމަތް ދުވަހު އަޅުވެރިޔާގެ ޙިސާބުބަލާނެވެ. ނަމާ(
އަސްލުގައި ދުޢާއަށް ކިޔަނީ) އެމީހުންނަށް الله ދެއްވައި حق ގެބައި އެދުނަސްފަތު ދިޔަކަމަ
ނުވާކަމުގައި އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު الله ގެ ޙަޟްރަތަށް ދަން قبول ކުރުމަށް
ގެނަވެ. ފަހެ އެމީހުން އަދާކޮށް قبول ކުރިޔަމަ އެމީހުންގެ މައްސަލަ الله سبحانه وتعالى
ކުރާއި ދުވަހު ފަސްޓު ނަމާދު فرضކުރައްވާފައިވާކަން އަންގައިދެއްވެވެ. ފަހެ އެމީހުން އަދާކޮށް
قبول ކުރިޔަމަ(އެމީހުން ޤިބާއަށް ރިޢާމަށްބާރަކަން އެދުކުރިޔާމަށް ބަދަލުވެ) ފަހެ
ޒަކާތް ނުގަތުމަކީ އެމީހުންގެ އަޅުގަނޑު ހިތު އަނދު އަގުބޮޑު މުދަލެއް އެއްގަބާރަށްވުރެ
ނުނަގާށެވެ. (އެބަހީ ގަދަކަމުން މަދަދުން ނަގާށެވެ.) އަދި އަނިޔާވެރިޔާގެ ނުބައި دعاء އިން
ރައްކާތެރިވާ އެޅުވެ. އެހެނީ އެމީހާ އާއި الله އާއި ދެމެދު ހިޖާބެއް ނުވެއެވެ. (މުތަފަޤުން
އަލައިހި މިހާރު ދުޢާ قبول ވާން އަވަސްވެގެންވާކަން يقين އެވެ.)

1078 وعن جابرٍ رضي اللَّه عنهُ قال : سمعتُ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقولُ : « إِنَّ بَيْنَ الرَّجُلِ وَبَيْنَ الشِّرْكِ والكُفْرِ تَرْكَ الصَّلاةِ » رواه مسلم .

މާތްاللَّهރުހިވޮޑިގެންވާ جابر ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ވިދާން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން އަޅާއި ޝިރުކާއި ކުފުރުގެ މެދުގައިވާ ވަކިކުރާ ނަމާދު އެއްލުމެވެ.

1079 وعن بُرَيْدَةَ رضي اللَّه عنهُ عن النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « العهْدُ الذي بيْنَنا وبَيْنَهُمْ الصَّلاةُ ، فمنْ تَرَكَهَا فَقدْ كفَرَ » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

މާތްاللَّهރުހިވޮޑިގެންވާ بُرَيْدَة ، نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّمގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވި حديث ގައިވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންމެންނާއި އެބައިމީހުން (އެބަހީ މުނާފިޤުން) ނާއި ދެމެދު އޮތް عهْدُއަކީ ނަމާދެވެ. ފަހެ އެނަމާދު އަދާނުކުރާމީހާ ހަމަކަށަވަރުން ކާފިރުވެއްޖެއެވެ.

1080 وعن شقِيق بنِ عبدِ اللَّهِ التابعيِّ المُتَّفَقِ على جَلالتهِ رَحِمهُ اللَّه قال : كانَ أَصْحابُ مُحَمَّدٍ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم لا يرون شَيْئاً مِنَ الأَعْمالِ تَرْكُهُ كُفْرٌ غَيْرَ الصَّلاةِ . رواه الترمذي في كتاب الإِيمان بإِسنادٍ صحيحٍ .

އަބަދުގެ ފާޟިލުކަމުގެ މައްޗަށް އިއްތިފާޤު ޖެހިގެންވާ تابعيّ ބޭކަލެއްކަމުގައިވާ ރަޙިމަހުﷲ ރަޙުމަތްކުރެއްވި شقِيق بنِ عبدِ اللَّهِ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ اصحابން ނަމާދު ފިޔަވައި އެހެން ޢަމަލެއް ދޫކުރުމަކީ ކުފްރުވުން ކަމުގައި ނުދެކެއެވެ.

1081 وعن أَبي هُريْرةَ رضي اللَّه عنهُ قالَ : قال رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «إنَّ أَوَّلَ ما يُحاسبُ بِهِ العبْدُ يَوْمَ القِيامةِ منْ عَملِهِ صلاتُهُ ، فَإنْ صلُحت ، فقَدْ أَفلَحَ وأَنجح ، وإن فَسدتْ ، فقَدَ خابَ وخَسِر ، فَإنِ انْتَقص مِنْ فِريضتِهِ شَيْئاً ، قال الرَّبُّ ، عَزَّ وجلَّ : انظُروا هَلْ لِعَبْدِي منْ تَطوُّع ، فيُكَمَّلُ بها ما انْتَقَص مِنَ الفَرِيضَةِ ؟ ثُمَّ تكونُ سَائِرُ أَعمالِهِ عَلى هذا » رواه الترمذي وقال حديث حسن .

ރަޟިﷲޢަންހު ސަޙާބީވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ދެއްކެވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން قِيامةِ ދުވަހު އަޅާގެ އެންމެ ފުރަތަމަ ސުވާލުކުރެވޭނީ އޭނާގެ އަމަލުތަކުގެ ތެރެއިން ނަމާދާއި ބެހޭގޮތުންނެވެ. ފަހެ އެ ނަމާދު ރަނގަޅުވެއްޖެނަމަ ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހާ ކާމިޔާބުވެއްޖެއެވެ. އަދި އެމީހާ ސަލާމަތްވެއްޖެއެވެ. އަދި އެ ނަމާދު ފަސާދަވެއްޖެނަމަ ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހާ ގެއްލުނީއެވެ. ބަލިވެއްޖެއެވެ. އަދި އެމީހާގެ ފަރުޟުތަކުގެ ތެރެއިން فرضވާކަމެއް އުނިވެއްޖެނަމަ ﷲ سبحانه وتعالى ވަޙީ ކުރައްވާނެއެވެ. ބަލާށެވެ. އެ އަޅާގެ އަތުގައި ސުންނަތް(نفل) ނަމާދެއްވޭތޯއެވެ. ފަހެ فرض ނަމާދުގެ އުނިކަން ސުންނަތް(نفل) ނަމާދުން ފުރިހަމަކުރެވޭނެއެވެ.

باب فضلِ الصفِّ الأوَّلِ والأمرِ بإتمامِ الصفوفِ الأُلِ ، وتسويتها ، والتراصِّ فيها

ފުރަތަމަ ސަފުގެ މާތްކަމާއި އަދި ފުރަތަމަ ސަފު ފުރިހަމަ ކުރުމާއި ކުރިޔަށްފުރުމާ އަމުރުކުރެއްވި
އަދި ސަފުތައް ސީދާކުރުމާއި ހުސްތަންތަން ފުރުމަށް އަރިހުގެން ތިބުމުގެ މާތްކަން
ބަޔާންވެގެންވާ باب

1082 عَن جابرِ بْنِ سمُرةَ ، رضي اللَّه عنْهُمَا ، قَالَ : خَرجَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقَالَ : « أَلا تَصفُّونَ كما تُصفُّ الملائِكَةُ عِنْدَ رَبِّهَا ؟ » فقُلْنَا : يا رسُولَ اللَّهِ وكَيْفَ تَصفُّ الملائِكةُ عِند ربِّها ؟ قال : « يُتِمُّونَ الصُّفوفَ الأُولَ ، ويَتَراصُّونَ في الصفِّ»

رواه مسلم .

މާތްاللّه ރުހިވެވޮޑިގެންވި جابرِ بْنِ سمُرةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްދުވަހަކު) رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންމެންގެ ގާތަށް ނުކުމެ ވަޑައިގެންނެވެ. އެއަށްފަހު حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުން މަލާއިކަތް ތިބޭހެން ތިޔަބައިމީހުން ހަދައިނުދެނީ ކަލާނގެއާ އިލާހުގެ حضرةގައި ސަފުތަކުގައި އެތިބެގެން ތިބޭގޮތަށް ސަފުތައް ނުހަދަނީ ކީއްވެގެންތޯއެވެ؟ ދެން ތިމަންމެން ދަންނަވައިފީމެވެ. ޔާالله ގެ رسُولއެވެ. ملأكة ތިބޭގޮތް ، އެބައިމީހުން ހަދައިދީ ކަލާނގެއާ އިލާހު ގެ حضرة ގައި ސަފުތައް ހަދައިދޭނީ ކިހިނެއް ހަދައިގެންތޯ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެބައިމީހުން (އެންމެ ފުރަތަމަ) ފުރަތަމަ ސަފު ފުރިހަމަ ކުރައްވައެވެ. އަދި އެބައިމީހުން ސަފުތަކުގައި ހުސްތަންތަން ނުލާ ގާތްގާތަށް ތިބެއެވެ.

1083 وعن أَبي هُريْرة ، رَضِيَ اللَّه عنْهُ ، أَنَّ رَسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : «لوْ يعلَمُ الناسُ ما في النِّدَاءِ وَالصَّفِّ الأَوَّلِ ، ثُم لَمْ يجِدُوا إِلاَّ أَنْ يَسْتَهِمُوا عَلَيْهِ لاسْتَهمُوا »

متفقٌ عليه .

މާތްاللّهރުހިވެވޮޑިގެންވި أبو هُريْرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މީސްތަކުންނަށް ބަންގިއާއި ފުރަތަމަ ސަފުގެ މާތްކަން އެނގިއްޖެނަމަ އަދި އޭގެ ތެރެއިން އެކަމަށް ހުރިހާ ގުރުއަތު ގެނެސްގެން ނަމަވެސް ވަދެއްވިއެވެ. އަދި ނިޔަތްތަކުން ހާސިލުކުރުމަށް ގުރުއަތު ލުމުގެ ދަރަޖައަށް ފޯރާނީއެވެ.

1084 وعَنْهُ قَالَ : قَالَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «خَيْرُ صفُوفِ الرِّجالِ أَوَّلُهَا ، وشرُّها آخِرُهَا وخيْرُ صُفُوفِ النِّسَاءِ آخِرُها ، وَشرُّهَا أَوَّلُهَا » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابى (އެބަހީ މާތްﷲ ރުހިވޮޑިގެންވި جابِرِ بْنِ سمُرة ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފިރިހެނުންގެ އެންމެ މޮޅުވާގޮތަކީ ސަފުތަކުގެ ފުރަތަމަ ސަފެވެ. އަދި އެމީހުންގެ އެންމެ ނުބައި ވަގުތަކީ (އެބަހީ ثواب އުނިވާގޮތަކީ ނުވަތަ އަންހެނުންނާއި ކައިރިވާގޮތުގެ ސަބަބުން ފިތުނަވެރިކަން އެންމެގާތްވާގޮތަކީ) ސަފުތަކުގެ އެންމެ ފަހު ސަފެވެ. އަދި އަންހެނުންގެ އެންމެ މޮޅުވާގޮތަކީ ސަފުތަކުގެ އެންމެ ފަހު ސަފެވެ. އަދި އަންހެނުންގެ އެންމެ ނުބައި ވަގުތަކީ ސަފުތަކުގެ އެންމެ ފުރަތަމަ ސަފެވެ.

1085 وعن أبي سعيد الخُدْرِيِّ رضيَ اللَّه عنهُ ، أَنَّ رسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : رأَى في أَصْحابِهِ تأَخُّراً ، فقَالَ لَهُمْ : « تقَدَّمُوا فأْتمُّوا بِي ، ولَيأْتَمَّ بِكُمْ منْ بَعْدَكُم ، لا يزالُ قَوْمٌ يَتَأَخَّرُونَ حَتى يُوخِّرَهُمُ اللَّه » رواه مسلم .

މާތްﷲ ރުހިވޮޑިގެންވި أبو سعيد الخُدْري ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް އެކަލޭގެފާނުންގެ اصحاب ހިސާބު ފަހަތުން ބައިވެރިވުން (ނަމާދުގެ ސަފުގެ ކުރިމަތިން) ފެނިވަޑައިގަތެވެ. އަދި ދެން އެކަލޭގެފާނުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ކުރިއަށް އައިސްގެންވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ފަހަތުން (إقتداء ވެގެން) ތިބޭށެވެ. ބައެއް މީހުން ފަހަތަށް ފަސްވެ ތިބެމުން ދާނަމަ އެބައިމީހުން الله سبحانه وتعالى ސުވަރުގެއަށް ފަހުން ވައްދަވައި ފަސްކުރައްވާނެއެވެ.

1086 وعن أَبي مسعودٍ ، رضي اللَّه عنْهُ ، قال : كانَ رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَمْسحُ مَناكِبَنَا في الصَّلاةِ ، ويقُولُ : « اسْتوُوا ولا تَختلِفوا فتَخْتَلِفَ قُلُوبُكُمْ ، لِيلِيني مِنْكُم أُولُوا الأَحْلامِ والنُّهَى ، ثمَّ الذينَ يلُونَهمْ ، ثُمَّ الذِين يَلُونَهمْ » رواه مسلم .

މާތްاللهރުއްސުން ދެއްވި أبو مسعود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللَّه
صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ނަމާދުގައި (ސަފުތައް ހަމަކުރުމަށްޓަކައި) ތިމަންމެންގެ ކަނދުރަ ހުޅުވައި
އަތުޖަހާ ތިޔަބޭފުޅުން ގެންދަވައެވެ. އަދި حديث ކުރައްވަމުން ގެންދަވައެވެ. ތިޔަބޭފުޅުން
ސަފުތައް ސީދާ ކުރާށެވެ. ތިޔަބޭފުޅުން ސަފުތަކުގައި إختلاف ނުކުރައްވާށެވެ. އެހެނީން
ތިޔަބޭފުޅުންގެ ހިތްތަކުގައި އިޚްތިލާފު އުފެދިގެންދާނެއެވެ. ތިޔަބޭފުޅުންގެ ތެރެއިން ބާލިޣު
ވިސްނުންތެރި މީހުން ތިމަންނާއާކައިރިވާގޮތުގައި ކައިރީގައި ތިބޭށެވެ. ދެން އޭގެ ފަހުގައި
ގާތްކަމާ މީހުންނެވެ. ދެން އެއާއި ގާތްކަމާ މީހުންނެވެ.

1087 وعن أَنسٍ رضي اللَّه عنْهُ قال : قال رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « سَوُّوا صُفُوفَكُمْ ، فَإِنَّ تَسْوِيةَ الصَّفِّ مِنْ تَمامِ الصَّلاةِ » متفقٌ عليه .

މާތްاللهރުއްސުން ދެއްވި أَنس ގެ ފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللَّه
صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބޭފުޅުން ސަފުތައް ސީދާކުރާށެވެ. އެހެނީ
ހަމަކަށަވަރުން ސަފު ސީދާކުރުން ނަމާދު ފުރިހަމަ ވުމުގެ ތެރެއިންނެވެ.

وفي رواية البخاري : « فإنَّ تَسوِيَةَ الصُّفُوفِ مِن إِقَامة الصَّلاةِ » .

އަދި بخاري ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ނަމާދު ޤާއިމްކުރުމުގެ ތެރެއިންވަނީ
ސަފުތައް ސީދާ ކުރުމުގެ ކަމެއްކަމެވެ.

1088 وعَنْهُ قال : أُقِيمَتِ الصَّلاةُ ، فأَقبَل عَلينَا رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بوَجْهِهِ فقَالَ : «أَقِيمُوا صُفُوفَكُمْ وتَراصُّوا ، فَإِنِّي أَراكُمْ مِنْ وَرَاءِ ظَهْرِي » رواهُ البُخَارِيُّ بِلَفْظِهِ ، ومُسْلِمٌ بمعْنَاهُ .

އަދި އެ صحابى (އެކަލޭ) މާތްاللهރުއްސުން ދެއްވި أَنس ގެ ފާނުގެ ކިބައިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އިޤާމަތް ކިޔުނު) ނަމާދަށް ޤާއިމުވެވަޑައިގެންނެވެ. ދެން رسولُ اللَّه صلّى
الله عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންމެންނާއި ދިމާއަށް މޫނުމަތިކުރައްވައި ވާހަކަފުޅު ދެއްކެވިއެވެ. އެއަށްފަހު حديث
ކުރައްވައެވެ. ތިޔަބޭފުޅުންގެ ސަފުތައް ސީދާ ކުރާށެވެ. އަދި އަޅާލާ

އަށަގަނޑާއި ސަފުތައް ހަމަކުރައްވާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ކަލޭގެފާނު
ތިޔަބޭފުޅުން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ފަހަތުން ފެނެއެވެ.

وفي رِوَايةٍ للبُخَارِيِّ : **وكَانَ أَحدُنَا يَلْزَقُ مَنكِبَهُ بِمنْكِبِ صاحِبِهِ وقَدَمِه بِقَدمِهِ »** .

އަދި بخاري ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. (ސަޙާބީން ހަމައިރު) ތިމަންމެންގެ ބޭފުޅުން
ކޮންމެމީހަކު އޭނާއާއި ކައިރިގައި ހުރިމީހާގެ ކޮނޑާއި ކޮނޑުޖައްސައެވެ. އަދި ފައިމަތީ ފައި
ޖައްސައެވެ.

1089 وعَنِ النُّعْمَانِ بنِ بشيرٍ ، رضيَ اللَّه عنهما ، قال : سمعتُ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقولُ : **« لَتُسوُّنَّ صُفُوفَكُمْ ، أَوْ ليُخَالِفَنَّ اللَّه بيْنَ وجُوهِكُمْ »** متفقٌ عليه .

މާތްاللَّه އެކަލޭގެފާނުންނާއި ރުހިވޮޑިގަންނަވާ النُّعمَانِ بنِ بشيرُ ގެ ކިބައިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް
ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބޭފުޅުން ކޮންމެހެން
ސަފުތައް ސީދާކޮށް ހަމަކުރާށެވެ. ނޫނީނަމަ الله سبحانه وتعالى ތިޔަބޭފުޅުންގެ މޫނުތައް
ބަދަލުކުރައްވާނެއެވެ.

وفي روايةٍ لمسلمٍ : أَنَّ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كانَ يُسَوِّي صُفُوفَنَا ، حتَّى كأَنَّما يُسوّي بهَا القِدَاحَ ، حتَّى رأَى أنَّا قد عَقَلْنَا عَنْهُ . ثُمَّ خَرجَ يَوْماً فقَامَ حَتَّى كَادَ يُكبِّرُ ، فَرَأَى رجُلا بَادِياً صدْرُهُ مِنَ الصَّفِّ فقالَ : **« عِبَادَ اللَّهِ ، لَتُسَوُّنَّ صُفُوفَكُمْ ، أَوْ لَيُخَالِفَنَّ اللَّه بيْنَ وجُوهكُمْ»** .

އަދި مسلمٍ ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم
ތިމަންމެންގެ ސަފުތައް ސީދާކުރައްވަމުން ގެންދެވިއެވެ ހިތަށް ތިއްބަވައިފިއުމުގައި

ޤައުސްވުމުންވެސް) ސީދާކުރައްވަމުންނެވެ. އަންގަވައިފިން ތިމަންމެންނަށް ސަފުތައް ސީދާކުރުން އަދިއޭގެކަން އެކަށޭނަކަމަށް. އަދިއޭގެ ފަހުން (އަސްޙާބު ތަރުތީބުން) އަދުއްވަމުންދާ(ނަމާދަށް) ނިކުމެވަޑައިގެން. އަދި ހަމަ ބާއްވާ ބަދަލުކޮށް ވަދެއްލައިގެން ހިނގާ މީހާގެ މޭމަތި ސަފުން ބޭރުގައި ހުރި ހުއްޓެވި ކަމުގެ ޙާލުގައި ރަސޫލާ ދޫކޮށްލެއްވިއެވެ. އަރިހުގައި حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތް الله ގެ އަޅުތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން ކަންކުރާނޭކަން ތިޔަ ސީދާކުރާށެވެ ނޫނީ ބަހައްޓަވާނެވެ. ތުންނަށް الله سبحانه وتعالى ތިޔަބައިމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި إختلاف ލައްވައިދޭނެއެވެ.

1090 وعنِ البراءِ بنِ عازبٍ ، رضي اللَّه عنهما ، قالَ : كانَ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، يَتخلَّلُ الصَّفَّ مِنْ نَاحِيَةٍ إِلى نَاحِيَةٍ ، يَمسَحُ صُدُورَنَا ، وَمَنَاكِبَنَا ، ويقولُ : لا تَخْتَلِفُوا فَتَخْتَلِفَ قُلُوبُكُمْ » وكَانَ يَقُولُ : إن اللَّه وَمَلاَئِكَتَهُ يُصَلُّونَ على الصُّفُوفِ الأُوَلِ » رواه أبو داود بإِسناد حَسَنٍ .

މާތްاللهތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ البراءِ بنِ عازب ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ސަފުގެ އެއްކޮޅުން އަނެއްކޮޅަށް ވަދެވަޑައިގެންނަވައެވެ. އަދި ތިމަންމެންގެ މޭމަތިތަކާއި ކޮނޑުތަކުގައި އަތްލައްވައި ހިފްސަވައި (ސަފު ސީދާކުރައްވައި) ހުރެއްވައެވެ. އަދިحديثކުރައްވައެވެ. ތިޔަބައިމީހުން إختلاف ނުވާށެވެ ނުވެއްޖެނަމަ . އެއިރުން الله سبحانه وتعالى ތިޔަބައިމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި إختلاف ލައްވައިދެއްވާނެއެވެ. އަދި އަންގަވާފައިވެއެވެ ފުރަތަމަ ސަފުތަކަށް الله سبحانه وتعالى ރަޙްމަތް ލައްވާ رحمة ލައްވައެވެ. އަދި އެއީ ފަދައިން ملائكة ތަކުން رحمة ލެއްވުން އެދި دعاء ކުރައްވައެވެ.

1091 وعَن ابن عُمرَ رضيَ اللَّه عنهما ، أَنَّ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : «أَقِيمُوا الصُّفُوفَ وَحَاذُوا بَينَ المنَاكِبِ، وسُدُّوا الخلَلَ، وَلِينُوا بِأَيْدِي إِخْوَانِكُمْ ، وَلا تَذَرُوا فَرُجَاتٍ للشيْطانِ، ومَنْ وصلَ صَفًّا وَصَلَهُ اللَّه ، وَمَنْ قَطَعَ صَفًّا قَطَعهُ اللَّه » رواه أبو داود بإِسناد صحيحٍ.

މާތްاللَّه އެކަލޭގެފާނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ **عبداللَّه** **بن** **عمر** ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ރަސޫލާއަށް ވިދާޅުވިއެވެ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث

ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުން ސަފުތައް ސީދާކުރާށެވެ. އަދި ކޯނޑާއި ކޯނޑު ޖެއްސާށެވެ.އަދި ހުސްތަން ފުރާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ أخ ންގެ އަތްތަކަށް މަޑުމައިތިރި ވާށެވެ. (އެބަހީ ސަފުތައް ސީދާކުރުމަށްޓަކައި ތިޔަބައިމީހުން ގައިގައި އަތްޖެއްސައި އިސްތިރިކުރާ ކުރާނިސްދު ފާސްކުރާނަމަ އިސްތިރިކުރެވޭ ގޮތުން ނުފޫޒުކުރާށެވެ.) އަދި شَيطَانُ އަށް ހުސްތަން ނުދޫކުރާށެވެ. އަދި ސަފުތައް ގުޅުވައިދޭމީހާ އާއި الله سبحانه وتعالى ގުޅުވައިދެއްވާނެއެވެ. (އެބަހީ رحمةތަކުގެތެރެއަށް) އަދި ސަފުތައް ދަތިކުރާމީހާ އާއި الله سبحانه وتعالى ދަތިކުރައްވާނެއެވެ. (އެބަހީ رحمةން ދުރުކުރައްވާނެއެވެ.)

1092 وعَنْ أَنسٍ رضيَ اللَّه عَنْهُ أَنَّ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « رُصُّوا صُفُوفَكُمْ ، وَقَاربُوا بَيْنَهَا ، وحاذُوا بالأَعْناق ، فَوَالَّذِي نَفْسِي بيَدِهِ إِنِّي لأَرَى الشَّيْطَانَ يَدْخُلُ منْ خَلَلِ الصَّفِّ ، كأَنَّها الحَذَفُ » حديث صحيح رواه أبو داود بإِسناد على شرط مسلم .

މާތްاللهُ ރުޟާކުރެއްވި أَنس ގެފާނުގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުން ސަފުތައް ހަރުދަނާކޮށް ގުޅުވާށެވެ. އަދި ސަފުތައް ކައިރިކުރާށެވެ. އަދި ބޮލާއިބޮލާއި ކަރާއިކަރާއި ބަރާބަރުކުރާށެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނުގެ نَفْس އޮތީ ވެސް ދަ ބިރުގަދަ އެރަސްކަލާނގެ ކިބައިގައެވެ. (އެބަހީ) ހަމަ ބިރުގަދަ ފަރާތުން ކަންނޭނގޭ شيطَان އާ ވަދެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ބިރުގަދަ ފަރާތުން ސަފުތަކުގެ ހުސްތަނުން ކަޅު ބަކަރިން ފެނޭހެން ދުރުކޮށް ވަދެއެވެ.

« الحذَفُ » بحاءٍ مهملةٍ وذالٍ معجم مفتوحتين ثم فاءٌ وهي : غَنَمٌ سُودٌ صغارٌ تَكُونُ بِالْيَمنِ .

1093 وعنهُ أَنَّ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « أَتمُّوا الصَّفَّ المقدَّمَ ، ثُمَّ الَّذي يليهِ ، فَمَا كَانَ مَنْ نقْصٍ فَلْيَكُنْ في الصَّفِّ المُؤَخَّرِ » رواه أبو داود بإِسناد حسن .

އަދި ޞحابى(އެބަހީ މާތްاللهُ ރުޟާކުރެއްވި أَنس ގެ ފާނުގެ)ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުން އެންމެ

އިސްލާހް ފުރަތަމަ ސަފު ފުރިހަމަ ކުރުމެވެ. ދެން އެއާއި ޖެހިގެން އޮތް ސަފު ފުރިހަމަ
ކުރުމެވެ. (ވީހާ ދެންނެތްގޮތުން.) ސަފު ފުރިހަމަކުރުމުގެ ހުސްޖާގަ އޮތުމަކީ ފަހަތު
ސަފުގައެވެ.

1094 وعن عائشة رضي اللَّه عنها قالت : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إنَّ اللَّه وملائِكَتَهُ يُصلُّونَ على ميامِنِ الصُّفوف » رواه أبو داود بإسناد عَلى شرْطِ مُسْلِمٍ ، وفيهِ رجلٌ مُخْتَلَفٌ في توْثِيقِهِ .

މާތްاللهތަޢާލާ ރުޟާކުރެއްވި عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ.
رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى
ސަފުން އިމާމުގެ ކަނާތްފަރާތުގައި ހުންނަ މީހުންނަށް ރަޙްމަތް(ޞަލަވާތް) ފޮނުއްވައެވެ. އަދި ملائكةތަކުންވެސް
އެމީހުންނަށް رحمة ލިބުމަށް އެދި (ޞަލަވާތް) دعاء ކުރައްވައެވެ.

1095 وعَنِ البراءِ رضيَ اللَّه عَنْهُ قال : « كُنَّا إذا صلَّينَا خَلْفَ رسولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أَحْبَبْنَا أَنْ نكُونَ عَنْ يَمِينِهِ ، يُقبِلُ علينا بِوَجْهِهِ ، فَسمِعْتُهُ يقول : « ربِّ قِنِي عذابَكَ يَوْمَ تَبْعَثُ أَوْ تَجْمَعُ عبادَكَ » رواه مسلم .

މާތްاللهތަޢާލާ ރުޟާކުރެއްވި البراء ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން
رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ފަހަތުގައި ނަމާދު ކުރައްވާއިރު އެކަލޭގެފާނުގެ
ކަނާތްފަރާތުގައި ހުރުމަށް ތިމަންމެން ލޯބިވެއެވެ. އެއީ އެކަލޭގެފާނު
ސަލާމްދީ ނިމުމުން ތިމަންމެންނަށް މޫނުމަތި އެނބުރުއްވާތީއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ކިޔުއްވާ
ތަކުރާރު އަޑުއިވިފައިވެއެވެ. އެއީ ތިމަންމެން އެކަލޭގެފާނު دعاء ކުރައްވާތީއެވެ.
ގެންދެވިއެވެ: « رَبِّ قِنِي عذَابَكَ يَوْمَ تَبْعَثُ أَوْ تَجْمَعُ عبادَكَ » މާނައީ:- އޭ ހުރިހާ
ގޮތްގޮތުގެ ވެރިރަސް! އިބާދަތް ކުރާ ބޭކަލުން ދުވަހު ޖަމާކުރައްވާ ދުވަހު عذابން
މިއަދު ތިމަންމެންނަށް ރައްކާތެރިކުރައްވާނދޭވެ!

1096 وعَنْ أَبي هُريرةَ رضِيَ اللَّه عنْهُ ، قال : قالَ رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «وسطُّوا الإمامَ ، وَسُدُّوا الخَلَلَ » رواه أبو داود .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އިމާމުމީހާ ދެމެދުވާގޮތަށް ސަފުހަދައި ހުސްތަންތަން ފުރުއްވާށެވެ.

بابُ فَضْلِ السنَنِ الراتِبةِ مَعَ الفَرَائِضِ وبيانِ أَقَلِّهَا وأَكْمَلِها وما بينَهُما

فرضނަމާދުތަކާއި ގުޅިގެން ސުންނަތްކުރުމުގެ ފަޟީލަތާއި އެންމެކުޑަކޮށާއި ފުރިހަމަކޮށާއި ދެމެދުގެ މިންވަރު ބަޔާންކުރާ باب

1097 عنْ أُمِّ المؤمِنِينَ أُمِّ حبيبَةَ رَمْلَةَ بِنتِ أَبي سُفيانَ رضيَ اللَّه عنهما ، قَالتْ : سَمِعْتُ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقولُ :« مَا مِنْ عبْدٍ مُسْلِمٍ يُصَلِّي للَّهِ تَعَالى كُلَّ يَوْمٍ ثِنْتَيْ عشْرةَ رَكْعَةً تَطوعاً غَيْرَ الفرِيضَةِ ، إِلاَّ بَنَى اللَّه لهُ بَيْتاً في الجَنَّةِ ، أَوْ : إِلاَّ بُنِي لَهُ بيتٌ في الجنَّةِ» رواه مسلم .

މާތްالله އެކަލޭފާނުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ أُمِّ المؤمِنِينَ أُمِّ حبيبَةَ رَمْلَةَ بِنتِ أَبي سُفيان ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އަޅަކުގެ ތެރެއިން حديث ކުރެއްވިއެވެ.ކޮންމެ فرض ނަމާދުތަކަށް ފިޔަވައި ކޮންމެދުވަހަކު ބާރަ ރަކުޢަތް ސުންނަތް ނަމާދުތަކެއް ކުރާމީހާއަށް އެމީހަކަށް الله سبحانه وتعالى ސުވަރުގެއިން ގެއެއް ބިނާ ކުރައްވާނެއެވެ. (ނުވަތަ އެމީހަކަށް ސުވަރުގެއިން ގެއެއް ބިނާކުރައްވާނޭއެވެ)

1098 وعَنِ ابنِ عُمَر رَضيَ اللَّه عنْهُما ، قالَ : صَلَّيْتُ مَعَ رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم رَكْعَتَيْنِ قَبْلَ الظُّهْرِ ، وَرَكْعَتَيْنِ بَعْدَهَا ، وركْعَتَيْنِ بَعْدَ الجُمُعةِ ، وركْعتيْنِ بَعْد المغرِبِ ، وركْعتيْنِ بعْد العِشَاءِ . متفقٌ عليه .

މާތްاللَّه އެދިވަޑައިގެންނެވުން ރުއްސުންތެރިވި عبدِاللَّهِ بنِ عمر ގެ ރިވާޔަތް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.ވިދާޅުވެން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަރިހުގައި (ފިތުރުކުރުމަށް) ގެންދިޔުމު ނަމާދުގެ ކުރީގައި ދޮ ރަކުޢަތުގައި ފަހުގައި ދެރަކުޢަތުގައި ހުކުރު ނަމާދުގެ ފަހުގައި ދެރަކުޢަތުގައި مَغرِب ނަމާދުގެ ފަހުގައި ދެރަކުޢަތުގައި عشاء ނަމާދުގެ ފަހުގައި ދެރަކުޢަތް ކުރީމެވެ.

1099 وعنْ عبدِ اللَّهِ بن مُغفَّلٍ رضِيَ اللَّه عنهُ ، قال : قالَ رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « بَيْنَ كُلِّ أَذانيْنِ صَلاةٌ ، بيْنَ كلِّ أَذَانيْنِ صلاةٌ ، بيْنَ كُلِّ أَذَانَيْنِ صلَاةٌ » وقالَ في الثَّالثَة : «لمَنْ شَاءَ » متفقٌ عليه .

މާތްاللهރުއްސުންތެރިވި **عبدِ اللَّهِ بن مُغَفَّلٍ** ގެ ރިވާޔަތް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ކޮންމެ ބަންގަކާއި ގަމަތެއްގެ ދެމެދުގައި ސުންނަތް ނަމާދެއް ވެއެވެ. ކޮންމެ ބަންގަކާއި ގަމަތެއްގެ ދެމެދުގައި ސުންނަތް ނަމާދެއް ވެއެވެ. ކޮންމެ ބަންގަކާއި ގަމަތެއްގެ މެދުގައި ނަމާދެއްވެއެވެ.

المُرَادُ بالأَذَانَيْن : الأَذَانُ وَالإِقَامةُ .

باب تأكيد ركعتي سنَّةِ الصبح

ފަތިސްނަމާދުގެ (އިރު) ސުންނަތްގެ ދެރަކުޢަތް ކުރުމަށް ބާރުއެޅުއްވުން ބަޔާންވެގެންވާ

باب

1100 عن عائشةَ رضِيَ اللَّه عنْهَا ، أَنَّ النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كانَ لا يدَعُ أَرْبعاً قَبْلَ الظُّهْرِ ، وركْعَتَيْنِ قبْلَ الغَدَاةِ . رواه البخاري .

ރަޟިﷲ ޢަންހާ ރުހިވޮޑިގެންވި عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم މެންދުރު ނަމާދުގެ ކުރީގެ ހަތަރު ركعةއި ފަތިސްނަމާދުގެ ކުރީގެ ދެރަކުޢަތް ދޫކޮށްނުލައްވައެވެ.

1101 وعنها ، قالت : لَمْ يَكُنِ النَّبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم عَلَى شَيْءٍ مِنَ النَّوَافِلِ أشَدَّ تَعَاهُدَاً مِنهُ عَلَى رَكْعَتَي الفَجْرِ . متفقٌ عَلَيهِ .

އަދި އެކަމަނާ (އެބަހީ ރަޟިﷲ ޢަންހާ ރުހިވޮޑިގެންވި**عائشة** ގެފާނު)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ސުންނަތް ނަމާދުތަކުގެ ތެރެއިން ފަތިސް ނަމާދުގެ ސުންނަތުގެ ދެރަކުޢަތަށް ވުރެ ބޮޑަށް އިސްތިޤާމަތުން އަޅާލައްވާ ސުންނަތް ނަމާދެއް ނުވެއެވެ.

1102 وَعنْها عَنِ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « رَكْعتا الفجْرِ خيْرٌ مِنَ الدُّنيا ومَا فِيها » رواه مسلم .

އަދި އެކަމަނާ (އެބަހީ ރަޟިﷲ ޢަންހާ ރުހިވޮޑިގެންވިعائشة ގެފާނު) نبيّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައިފައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފަތިސްގެ ސުންނަތުގެ ދެރަކުޢަތް ދުނިޔެއާއި އޭގައިވާ ހުރިހާ އެއްޗަކަށްވުރެ ހެޔޮ ކަމެވެ.

وفي روايةٍ : «لَهُمَا أَحب إِليَّ مِنَ الدُّنْيا جميعاً » .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. (އެދެރަކުޢަތް ދުނިޔޭގައިވާ އެންމެހައި ތަކެއްޗަށްވުރެން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ގާތުގައި ލޯބިވެގެންވާ ކަމެވެ).

1103 وعنْ أَبي عبدِ اللَّهِ بِلالِ بن رَبَاحٍ رضيَ اللَّه عنْهُ ، مُؤَذِّن رسول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أ نَّهُ أَتَى رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم لِيُؤْذِنَه بِصلاَةِ الغدَاةِ ، فَشَغَلتْ عَائِشَةُ بِلالاً بِأَمْرٍ سَأَلَتهُ عَنْهُ حتى أَصبحَ جِدًّا ، فَقَامَ بِلالٌ فآذَنهُ بِالصَّلاَةِ ، وتَابَعَ أَذَانَهُ ، فَلَم يَخْرُجْ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فلما خَرَجَ صلَّى بِالنَّاسِ ، فَأَخبَرهُ أَنَّ عائشَةَ شَغَلَتْهُ بِأَمْرٍ سَأَلَتْهُ عنْهُ حتى أَصبحَ جدًّا ، وأَنَّهُ أَبطَأَ عَلَيهِ بالخُروجِ ، فَقَال يَعْني النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ

وسَلَّم : « إِني كُنْتُ رَكَعْتُ ركعتي الفَجْرِ » فقالَ : يا رسول اللَّهِ إِنَّك أَصبَحْتَ جِدًّا ؟ فقالَ : « لوْ أَصبَحتُ أَكْثَرَ مِما أَصبَحتُ ، لركَعْتُهُما ، وأَحْسنْتُهُمَا وَأَجملْتُهُمَا » رواه أَبو داود بإِسناد حسن .

ރާޟިﷲ ޢުއްހު ސުލްހާންގެއްވި أبو عبدِ اللَّهِ بِلالِ بنِ رَبَاح ގެ ރިވާޔަތެއް ޙިކާޔަތްކޮށްދެއްވައެވެ. އެއީ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ބަންގިވެރިޔާ ބިލާލެވެ. ހަމަހަމަކަލޭގެފާނަކީ އަ صحابى (އެއްބަފާހަގާ) رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިހަށް ފަތިސް ނަމާދަށް ބަންގި ގޮވާލުމަށް ވަޑައިގެން އަޅުގަ. އަރިހުގައި ރާޟިﷲ ޢުއްހު ސުލްހާންގެއްވި عائشة ގެފާނު ހަވާލުކޮށްދެއްވި ކަމަކަށް އެކަށީގެން ފަތިސް އަރިހަށް ބައްޓަރު ފާރިވިއްޖެއެވެ. ދެން بِلال ގެފާނު ބަންގިގޮވާލުމަށް ވަޑައިގަތެވެ. ފަހު އެއްޗިހި ނަމާދުކުރަ ބަންގި ގޮވައިލެވެ. އެދި(ނަމާދު ވަގުތު ދެވިއްޖެކަން އަޅުގަނޑަށް ހުށަހަޅާ ބަދަލުގައިފަހުން ބަނޑު ބިރަކަށް) ބަންގިގެ ކަރުގައި ތިބާދު ކުރައްވައިވެ. ނަމަވެސް رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ނިކުމެވަޑައިގަތުން އަވަސް ނުވިއެވެ. ދެން އެއްބަފާ ނިކުމެވަޑައިގެން ފިސާރަތަށް ނަމާދުކުރުއްވިއެވެ. (އެއްބަފާ) އަ صحابىއަކުދިގެފާނަށް خبر ދެއްވިއެވެ. ކަމަކަށް ވެގެން **عائشةَ** ގެފާނު އަصحابى އާއި ހަވާލު ކުރެއްވި ކަމާއި އިސްރާރު ކުރެއްވި ބަދަލުގައި ބަންގިޔަށް ވަރަށް ބައްޓަރު ފަތިސްވެފައިވެއެވެ. އެދި ހަމަކަށް ވަގުތުން އަރިހުގައި ނިކުމެވަޑައިގަތުން އަވަސް ނުވީއެވެ. ދެން އަރިހުގައި حديث ކުރައްވައިވެ.(އެބަހީ نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައިވެ) ހަމަކަށް ވަގުތުން ވިދާޅުވި ވާހަކަ ފަތިސް ސުންނަތް ކުރެއްވީވެ. އަރިހުދު އަصحابى ދެންނެވިއެވެ. އެﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަކަށް ވަގުތުން ކަލޭގެފާނު (ނިކުމެވަޑައިގަތުން ވަރަށް ބައްޓަރު ފަތިސްވެއްޖެ ނޫންތޯއެވެ؟) حديث ކުރައްވައިވެ.ވިދާޅުވި ކަލޭގެފާނު މިއަދު ފަތިސްވީ ބައްޓަރު ފަތިސްވެފައިވާ ވަރަށް ވުރެ ބޮޑަށް ފަތިސް ވިޔަސް ވިދާޅުވި ކަލޭގެފާނު އެދެ ރަކުޢަތް ކުރައްވާނެއެވެ. އަދި އެދެ ރަކުޢަތް ރީތިކޮށް ކުރައްވާނެއެވެ. އަދި އެދެ އެދެމުން ރީތިކޮށް ހެޔޮކޮށް ކުރައްވާނެއެވެ.

باب تخفيف ركعتي الفجروبيان ما يقرأ فيهما ، وبيان وقتهما

ފަޖުރުގެ ދެރަކުޢަތް ލުއިކުރުމާއި އަދި އެދެރަކުޢަތުގައި ކިޔަވާ ބަޔާންތަކާއި އަދި އެދެރަކުޢަތުގެ ވަގުތުތައް ބަޔާންކޮށްދޭ باب

1104 عنْ عائشةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كانَ يُصَلي رَكْعتَيْن خَفِيفَتَيْنِ بيْنَ النِّدَاءِ وَالإِقَامةِ مِن صَلاة الصُّبْحِ . مُتَّفَقٌ عليه .

މާތްاللَّه ރުއްސުންވެވަޑައިގެންވި عائشة ގެފާނުގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ފަތިސްނަމާދުގެ ބަންގިއާއި ޤަމާއިއާ ދެމެދު ލުއިލުއި ދެ ރަކުޢަތް ކުރައްވައެވެ.

وفي روايةٍ لهمَا: يُصَلِّي رَكعتَي الفَجْرِ، فَيُخَفِّفُهمَا حتى أَقُولَ: هَل قرَأَ فيهما بِأُمِّ القُرْآنِ؟،

އަދި އެދެބޭކަލުންގެ (އަބަދާ البخاريއާއި مُسلِمٍ)ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. (عائشةَ ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ.) އެކަލޭގެފާނު ފަޖުރުގެ ދެރަކުޢަތް ކުރައްވައިއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އެދެރަކުޢަތް ކުރައްވައިފި ލުއިކުރައްވާ ތިކަމުން އަހަރެމެން. ކަލޭގެފާނު އެދެރަކުޢަތުގައި الحمد ކިޔަވައިދެއްވިންތޯއެވެ؟

وفي روايةٍ لمُسْلِمٍ : كان يُصَلِّي ركعَتَي الفَجْرِ إِذَا سمِعَ الأَذَانَ ويُخَفِّفُهما .

އަދި އަނެއް ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ބަންގީގެ އަޑުއިވުމުން ފަޖުރުގެ ދެރަކުޢަތް ކުރައްވައެވެ. އަދި އެދެރަކުޢަތް ލުއިކުރައްވައެވެ.

وفي روايةٍ : إِذا طَلَع الفَجْرُ .

އަދި އަނެއް ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ފަޖުރު ނުކުމުން (އެކަލޭގެފާނު އެދެރަކުޢަތް ކުރައްވައެވެ.)

1105 وعَنْ حفصةَ رضِي اللَّه عنْهَا أَنَّ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كانَ إِذا أَذَّنَ المُؤَذِّنُ للصُّبحِ ، وبَدَا الصُّبحُ ، صلَّى ركعتَيْن خَفيفتينِ . متفقٌ عليه .

ރަޟިﷲ ޢަންހާ ރުހިވޮޑިގެންވާ حفصة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ބަންގިގޮވާމީހާ ފަތިސް ނަމާދަށް ބަންގިގޮވުމުންނާއި އަދި (އަރިހުގު) ފަތިސްނަމާދު ވަގުތު ވަނުމުން ލުއިލުއިކޮށް ދެރަކުޢަތް (ސުންނަތް) ކުރައްވައެވެ.

وفي روايةٍ لمسلمٍ : كانَ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم إذا طَلَعَ الفجْر لا يُصلي إلاَّ ركْعَتيْنِ خفيفتيْنِ.

އަދި مسلمގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ފަތިސްވުމުން ލުއިލުއިކޮށް ދެރަކުޢަތުގެ ސުންނަތް ނަމާދެއްނޫނީ އެހެން ސުންނަތް ނަމާދެއް ނުކުރައްވައެވެ.

1106 وعَنِ ابن عُمرَ رَضِيِ اللَّه عَنْهما قال : كانَ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يُصلِّي مِنَ اللَّيْلِ مثْنَى مثْنَى ، ويُوتِر بركْعَةٍ مِن آخِرِ اللَّيْلِ ، ويُصَلِّي الرَّكْعَتينِ قَبْلَ صَلاةِ الغَداةِ ، وكَأَنَّ الأذَانَ بأُذُنَيْهِ . متفقٌ عليه .

ރަޟިﷲ ޢަންހުމާ ރުހިވޮޑިގެންވާ عبدِ اللَّهِ بن عُمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيّާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ރޭގަނޑުގައި ދެރަކުޢަތުން ސުންނަތް ނަމާދުކޮށް ދެރަކުޢަތުން ކުރައްވައެވެ. އަދި ރޭގަނޑުގެ ފަހުކޮޅުގައި އެއް ރަކުޢަތުން وتر ކުރައްވައެވެ. އަދި ފަތިސް ނަމާދުގެ ކުރީގައި ދެ ރަކުޢަތް ސުންނަތް ކުރައްވައެވެ. (އަނގާތު ކުރައްވާވަގުތު އަވަސްކަމުން) ނަމާދުކޮށް ގަތުފަދަ އަޑު އިވިވަޑައިގެން އުޅުއްވާނެހެން ހީވާ ފަދައެވެ.

1107 وعَنِ ابنِ عباسٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كانَ يَقْرَأُ في ركْعَتَيِ الْفَجْرِ في الأولى مِنْهُمَا : { قُولُوا آمَنَّا باللَّهِ ومَا أُنْزِلَ إِليْنَا } الآيةُ التي في البقرة ، وفي الآخِرَةِ مِنهما : { آمَنَّا بِاللَّهِ وَاشْهَدْ بِأَنَّا مُسلمُونَ } .

ﷲ އެދެބަފައިންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبدِ اللَّهِ بن عباس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ފަޖުރުގެ ދެރަކުޢަތުގެ ތެރެއިން ފުރަތަމަ ރަކުޢަތުގައި البقرة ސޫރަތުގައިވާ { قُولُوا آمَنَّا بِاللَّهِ ومَا أُنْزِلَ إِلَيْنَا } އަދި އެދެރަކުޢަތުގެ ފަހު ރަކުޢަތުގައި { آمَنَّا بِاللَّهِ وَاشْهَدْ بِأَنَّا مُسلمُونَ } ކިޔަވާވޮޑިގެންވެއެވެ.

وفي روايةٍ : في الآخرةِ التي في آلِ عِمرانَ : **{ تَعَالَوْا إِلى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنا وَبَيْنُكُمْ }**
رواهما مسلم

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އަދި އެންމެ ފަހު ރަކުޢަތުގައި آلِ عِمرانَ ގައިވާ{ تَعَالَوْا إِلى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنا وَبَيْنُكُمْ } ކިޔަވާވޮޑިގެންވެއެވެ.

.

1108 وعنْ أَبي هُريرةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ أَنَّ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قرَأَ في رَكْعَتَيِ الْفَجْرِ : {قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ } و { قُلْ هُوَ اللَّه أَحَدٌ } رواه مسلم .

ﷲ ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هُريرةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ފަޖުރުގެ ދެރަކުޢަތުގައި{قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ } އާއި އަދި { قُلْ هُوَ اللَّه أَحَدٌ } ކިޔަވާވޮޑިގެންވެއެވެ.

1109 وعنِ ابنِ عمر رضِيَ اللَّه عنهُما ، قال : رمقْتُ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم شَهْراً يقْرَأُ في الرَّكْعَتيْنِ قَبْلَ الْفَجْرِ : { قُلْ يَا أَيُّهَا الكَافِرُونَ }، و: { قل هُوَ اللَّه أَحَدٌ } . رواهُ الترمذي وقال : حديثٌ حَسَنٌ .

ރަޟީ الله ޢަންހުމާވެސް ރިވާޔަތްކުރެއްވި عبدِ اللَّهِ بن عُمر ގެ ރިވާޔަތުގައި
ވަނީ އެއްމަސްދުވަހު. ވިދާޅުވިއެވެ. ނަބިއްޔާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަހަރެން ދެކެވަޑައިގެންނެވީމެވެ.
ފަތިސްނަމާދުގެ ކުރިން ދެރަކުޢަތުގައި. އެކަމަނާގެ ކިޔަވާދެއްވި ސޫރަތަކީ ކިޔަވާދެއްވި
ސޫރަތަކީ {قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ } އާއި އަދި { قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ }
ކަމަށް ވިދާޅުވިއެވެ.

باب استحباب الاضطجاع بعد بعد ركعتي الفجر على جنبه الأيمن

ފަތިސްނަމާދުގެ ސުންނަތް ދެރަކުޢަތުގެ ކުރިން ނުވަތަ ފަހުން ކަނާތްފަރާތަށް އޮށޯތުން
ސުންނަތް ކަމުގައިވާ ބާބު ...

ބާބެއް ވެއެވެ باب

1110 عنْ عائِشَةَ رَضِي اللَّه عنهَا قالَت : كانَ النَّبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم إذا صلَّى رَكْعَتي الْفجْرِ ، اضْطَجع على شِقِّهِ الأَيْمنِ . رواه البخاريٌّ .

ރަޟީالله ޢަންހާ ރިވާޔަތްކުރެއްވި عائِشَة ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ.
نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ފަތިސް ސުންނަތް ދެރަކުޢަތް ކުރެއްވުމަށްފަހު ކަނާތްފަރާތަށް
އޮށޯވެވަޑައިގަންނަވައެވެ.

1111 وَعنْهَا قَالَتْ : كانَ النبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يُصَلِّي فيما بيْنَ أَنْ يفرُغَ مِنْ صلاة الْعشَاءِ إلى الْفجْرِ إحْدَى عَشْرَةَ رَكْعةً يُسَلِّمُ بيْنَ كُلِّ ركعتَيْنِ ، ويُوتِرُ بواحِدَةٍ ، فَإذا سَكَتَ المُؤَذِّنُ مِنْ صلاةِ الْفَجْرِ ، وتَبيَّنَ لَهُ الْفَجْرُ ، وجاءَهُ المُؤَذِّنُ ، قام فَركَعَ رَكْعَتيْنِ خَفِيفَتَيْنِ ، ثُمَّ اضْطَجَعَ عَلَى شِقِّه الأَيْمَنِ ، هكذا حَتَّى يأْتِيَهُ المُؤَذِّنُ للإِقَامَةِ . رواه مُسْلِمٌ .قَوْلُهَا : «يُسلِّمُ بيْن كُلِّ رَكْعتَيْن » هكذا هو في مسلمٍ ومعناه : بعْد كُلِّ ركْعتَيْنِ .

އަދި އެކަމަނާ(އަށެވެ) ރަޟީالله ޢަންހާ عائِشَة ގެފާނު)ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ.
އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم عشاءނަމާދު ކޮށް ނިމުނުހާ
ފަތިސް ވަގުތު ދެނުވީ އެގާރަ ރަކުޢަތް ކުރައްވައެވެ. އަދި ކޮންމެ ދެރަކުޢަތުން ސަލާމް

ދެއްވައެވެ. އަދި އެންމެ ފަހު ރަކުޢަތުން وتر ކޮށް ނިންމަވައެވެ. ފަހެ ބަންގިވެރިޔާ ފަތިސް ނަމާދަށް ބަންގިގޮވާ ނިމި އަދި ފަޖުރުލައި އަދި އެމީހާ އައިސް އެކަލޭގެފާނަށް ނަމާދަށް ދެންނެވުމުން ތެދުވެ ވަޑައިގެން ލުއިކޮށް ސުންނަތް ދެރަކުޢަތް ކުރައްވައެވެ. ދެން އެއަށްފަހު ބަންގިވެރިޔާ ކަމަށް ދިޔުމަށްފަހު އަނެއްކާވެސް އަރިހަށް އަންނަން ދެން ކަނާއަތްފަރާތަށް އޮށޯވެވަޑައިގަންނަވައެވެ.

1112 وعنْ أَبي هُريرةَ رضيَ اللَّه عنهُ ، قالَ : قال رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إِذا صلَّى أَحَدُكُمْ ركْعَتَي الفَجْرِ فَلْيَضطَجِعْ عَلى يمِينِهِ » .

رَوَاه أَبو داود ، والترمذي بأَسانِيدَ صحيحةٍ . قالَ الترمذي : حديثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ފަޖުރު ސުންނަތް ކުރިއްޔާ (ގަދަރުގެ ކުރިން) ކަނާއަތްފަރާތަށް އޮށޯވެލައިގެން އިންނަން ރުއްޖެވެ.

باب سنة الظهر

މެންދުރުނަމާދުގެ ކުރި ސުންނަތާއި ފަހު ސުންނަތްތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

1113 عَنِ ابنِ عُمَرَ ، رَضيَ اللَّه عنْهُما ، قالَ : صلَّيْتُ مَع رسولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ركْعَتَيْنِ قَبْلَ الظُّهْرِ ، وركْعَتيْنِ بعدَهَا . متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ عبدِ اللَّهِ بن عُمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުގައި މެންދުރު ނަމާދުގެ ކުރީގައި ދެރަކުޢަތާއި ފަހުގައި ދެރަކުޢަތް ކުރީމެވެ.

1114 **وعَنْ عائِشَةَ رَضِيَ اللَّه عنْهَا ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كان لا يدعُ أَرْبعاً قَبْلَ الظُّهْرِ ، رواه البخاريُّ .**

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عائشَة ގެފާނުގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم މެންދުރުނަމާދުގެ ކުރީގައި ހަތަރު ރަކުޢަތް ދޫކުރައްވާ ނުލައްވާކަމުގައިވެއެވެ.

1115 **وعَنها قالتْ :** **كانَ النبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يُصَليِّ في بَيْتي قَبْلَ الظُّهْر أَرْبَعاً ، ثم يخْرُجُ فَيُصليِّ بالنَّاسِ ، ثُمَّ يدخُلُ فَيُصَليِّ ركْعَتَينْ ، وكانَ يُصليِّ بِالنَّاسِ المَغْرِب ، ثُمَّ يَدْخُلُ بيتي فَيُصليِّ رَكْعَتْيِن ، ويُصَليِّ بِالنَّاسِ العِشاءَ ، ويَدْخُلُ بَيْتي فَيُصليِّ ركْعَتَيْنِ** **. رواه مسلم .**

އަދި އެކަމަނާ (އެބަހީ މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عائشَة ގެފާނު)ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. نبيُّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންނަގެ ގޭގައި މެންދުރު ނަމާދުގެ ކުރީގައި ހަތަރު ރަކުޢަތް ކުރައްވައެވެ. ދެން ނިކުމެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އެއަށްފަހު މީސްތަކުންނާއިއެކު ނަމާދު ކުރައްވައެވެ. ދެން ގެއަށް ވަދެވަޑައިގަންނަވައެވެ. އެއަށްފަހު ދެރަކުޢަތް ކުރައްވައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު މީސްތަކުންނާއިގެން مغرب ނަމާދު ކުރައްވައެވެ. ދެން ތިމަންނަގެ ގެއަށް ވަދެވަޑައިގަންނަވައެވެ. އެއަށްފަހު ދެރަކުޢަތް ނަމާދެއް ކުރައްވައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު މީސްތަކުންނާއިގެން عشاء ނަމާދު ކުރައްވައެވެ. އަދި ތިމަންނަގެ ގެއަށް ވަދެވަޑައިގަންނަވައެވެ. އެއަށްފަހު ދެރަކުޢަތް ކުރައްވައެވެ.

1116 **وعن أُمِّ حَبِيبَةَ رَضِيَ اللَّه عنها قَالَتْ : قال رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم :** **«منْ حَافظَ عَلى أَرْبَعِ ركعَاتٍ قَبْلَ الظهْرِ ، وَأَرْبعٍ بَعْدَهَا ، حَرَّمهُ اللَّه على النَّارَ »** **.رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .**

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أُمِّ حَبِيبَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.މެންދުރު ނަމާދުގެ ކުރީ(ސުންނަތުގެ) ހަތަރު ރަކުޢަތާއި ފަހު(ސުންނަތުގެ) ހަތަރު ركعة އަށް ފަރުވާތެރިވާ މީހާގެ ހަށިގަނޑަށް މާތް الله سبحانه وتعالى ނަރަކަ حرامކުރައްވާ ހުއްޓެވެ.

1117 وعَنْ عبدِ اللَّهِ بن السائب رضِيَ اللَّه عَنْهُ أَنَّ رسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كانَ يُصلِّي أَرْبعاً بعْدَ أَن تَزول الشَّمْسُ قَبْلَ الظُّهْرِ ، وقَالَ : « إِنَّهَا سَاعَةٌ تُفْتَحُ فِيهَا أَبوابُ السَّمَاءِ ، فأُحِبُّ أَن يَصعَدَ لي فيها عملٌ صَالِحٌ » رواه الترمذي وقالَ : حديثٌ حسنٌ .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ عبدِ اللَّهِ بن السائب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މެންދުރުގެ އިރު ގެދުރުން މެންދުރު ނަމާދު ކުރެއްވުމުގެ ކުރީގައި ހަތަރު ركعة ކުރައްވައިއެވެ. އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެއީ އުޑުގެ ދޮރުތައް ހުޅުވޭ ވަގުތެކެވެ. އެވަގުތު ގައި ޞާލިޙު ޢަމަލުތަކެއް އަހަރެން ޞާލިޙު ޢަމަލެއް އެ ވަގުތު އުޑަށް އަރުވަން ލޯބިވަމެވެ.

1118 وعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّه عنْهَا ، أَنَّ النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كانَ إِذا لَمْ يُصلِّ أَرْبعاً قبْلَ الظهْرِ، صَلاَّهُنَّ بعْدَهَا .

رَوَاهُ الترمذيُّ وَقَالَ : حديثٌ حسنٌ .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ عَائِشَة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މެންދުރު ނަމާދުގެ ކުރީގައި ހަތަރު ركعة ނުކުރައްވައިފިނަމަ އޭގެފަހުން ނަމާދުގެފަހުން (قضاء) ކުރައްވައެވެ.

باب سنة العصر

އަސްރު ނަމާދުގެ ސުންނަތްތައް ބަޔާންވާގެ باب

1119 عنْ عليٍّ بنِ أَبي طَالبٍ رضي اللَّه عنْهُ ، قالَ : كانَ النَّبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يُصلِّي قَبْلَ العَصْرِ أَرْبَعَ ركعَاتٍ ، يَفْصِلُ بيْنَهُنَّ بِالتَّسْليمِ عَلى الملائِكَةِ المقربِينَ ، وَمَنْ تبِعَهُمْ مِنَ المسْلِمِين وَالمؤمِنِينَ . رواه الترمذي وقالَ : حديثٌ حسنٌ .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި عليِّ بنِ أَبي طَالب ގެ ރިވާޔަތް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم عَصر ނަމާދުގެ ކުރީގައި ހަތަރު ރަކުޢަތް
ކުރައްވައެވެ. އެދެމެދުގައި مقربމަލާއިކަތުންނާއި ތަބާވެރިންނަށް މުއުމިނުން އަދިތަބާވެރިންނަށް މުސްލިމު
އަދިތަބާވެރިންނަށް ސަލާމް(އެއީ دعاء) ދެއްވުމުގެ ގޮތުން ކަނޑާ ފަސްނަމާދެވެ.

1120 وعَن ابن عُمَرَ رَضِيَ اللَّه عنْهُمَا ، عنِ النَّبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْه وسلَّم ، قالَ : « رَحِمَ اللَّه امْرَءاً صلَّى قبْلَ العَصْرِ أَرْبعاً » .

رَوَاه أبو داود ، والترمذي وقالَ : حديثٌ حَسَنٌ .

މާތްالله އެދެބަފައިކަލުން ރުއްސުންލެއްވި عبدِ اللَّهِ بن عُمر، نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ
އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައެވެ. الله سبحانه وتعالى
عَصر ނަމާދުގެ ކުރީގައި ހަތަރު ركعة ކޮށްފިމީހަކަށް رحمةލައްވާށިވެ!

1121 وعنْ عليِّ بن أَبي طالبٍ ، رَضِيَ اللَّه عنهُ ، أَنَّ النبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كانَ يُصَلِّي قَبْلَ العَصرِ رَكْعَتَيْنِ .رَوَاه أبو داود بإسناد صحيح .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި عليِّ بنِ أَبي طَالب ގެ ރިވާޔަތް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم عَصر ނަމާދުގެ ކުރީގައި ދެ ركعة ކުރައްވައެވެ.

باب سنّة المغرب بعدها وقبلَها

މަޣްރިބު ނަމާދުގެ ކުރީ ސުންނަތާއި ފަހު ސުންނަތް ބަޔާންވާގޮތް باب

މިބާބުގައި (ރަޟިޔަﷲ ޢަންހުމާ) ابنِ عُمَر އާއި (ރަޟިޔަﷲ ޢަންހާ) عائِشَة ގެފާނުގެ ރިވާއިން ރިވާވާގެން އައިސްފައިވާ حديث އިސްވެދިޔައީއެވެ. އަދި އެ حديث އަކީ صحح حديثއެކެވެ. އެހެއްނަމަ:-(ހަމަހަމަކަމުން نبيއާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مَغرِب ނަމާދުން ފަހު ركعة ދެކަތް ކުރެއްވުން ގެންދެވިއެވެ.)

1122 وعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ مُغفَّل رَضِيَ اللَّه عنهُ ، عَنِ النَّبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْه وسلَّم قال : «صلُّوا قبلَ المَغرِب » قَالَ في الثَّالثَةِ : « لمَنْ شَاءَ » رواه البخاريُّ .

ރަޟިﷲ ޢަންހު عَبْدِ اللَّهِ بنِ مُغَفَّل ، نبيއާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އަހަރެމެންނަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން مَغرِب ނަމާދުގެ ކުރީގައި ނަމާދުކުރާށެވެ. ތިން ފަހަރަށް ވަރަށް ފުރަމާލެއްވި ހިނދު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބޭނުންވާ މީހަކު (އެނަމާދު) ކުރާށެވެ.

1123 وعن أَنس رَضيَ اللَّه عَنْه قالَ : لَقَدْ رَأَيْتُ كِبارَ أَصحاب رسول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَبْتَدِرُونَ السَّوَارِيَ عندَ المغربِ . رواه البخاري .

ރަޟިﷲ ޢަންހު أَنس ގެފާނުގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިމަންޒަރު رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ބޮޑެތި اصحابބޭކަލުން مَغرِب ވަގުތު (އެނަމާދުގެ ސުންނަތް އަދާކުރުމަށްޓަކައި) މިސްކިތުގެ ހިތަދޭގެ ތަނބުތަކަށް ވަޑައިގެން އަވަސްވެގެންނަވާތަން ދުށީމުއެވެ.

1124 وعَنْهُ قَالَ : كُنَّا نُصَلِّي عَلى عَهدِ رسولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم رَكعَتيْنِ بعدَ غُروبِ الشَّمْس قَبلَ المَغرب ، فقيلَ : أَكانَ رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم صلاَّهُمَا ؟ قال : كانَ يَرانَا نُصلِّيهِما فَلَمْ يَأْمُرْنا ولَمْ يَنْهَنا . روَاه مُسلِمٌ .

އަދި އެ اصحاب (ރަޟިﷲ ޢަންހު) أنس ގެ ފާނުގެ ރިވާޔަތުން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ޢަމަލުކުރެއްވީ نبيّ صلّى الله عليه وسلّم ގެ ޒަމާނުގައި
ހުރިހާ ސަޙާބީން مغرب ނަމާދުގެ ކުރިން ދެ ركعة ކުރައްވަމުން ދިޔައެވެ. އެހެންނަމަ އެ
صحابى އެއް ދެންނެވުމެވެ. رسولُ اللَّه صلّى الله عليه وسلّم އެ ނަމާދު ކުރައްވަމުންދާ
ދެއްކެވީ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. އާދޭސްކުރަން ދުށީމު އެ ނަމާދު ކުރައްވާ ދުށީމޭ ކަމަށެވެ.
(ނަމަވެސް) މަނާކޮށް (ވެސް) ނުކުރައްވައެވެ. އަދި އަމުރުކޮށް (ވެސް) ނުކުރައްވައެވެ.

1125 وعنه قَالَ : كُنَّا بِالمَدِينَةِ فإذا أَذَّنَ المُؤَذِّنُ لِصلاةِ المَغرِب ، ابْتَدَرُوا السَّوَارِيَ ، فَرَكَعُوا رَكعَتَيْن ، حتى إنَّ الرَّجُلَ الغَرِيبَ ليَدخلُ المَسجدِ فَيَحْسَبُ أَنَّ الصَّلاةَ قدْ صُلِّيتْ من كَثْرَةِ مَنْ يُصَلِّيهِما . رَوَاهُ مُسْلِمٌ .

އަދި އެ صحابى (ރަޟިﷲ ޢަންހު) أنس ގެ ފާނުގެ ރިވާޔަތުން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ޢަމަލުކުރަން މަދީނާގައި އުޅުނު ދުވަސްވަރު ފަހަރު ބަންގިގޮވާލާ
مغرب ނަމާދަށް ބަންގިގޮވުމުން ސުންނަތްނަމާދު ކުރުމަށް ތަނބުތަކަށް ފެށީމުއެވެ.
ފަހަރު އެހެން ބީރައްޓެހި މީހަކު މިސްކިތަށް ވަދެފިނަމަ ނަމާދު ކުރައްވާފައިވާކަމަށް ހީކުރެއެވެ.
އެކަމަށް ގިނަ މީހުން ޖަމާޢަތް ނަމާދު ކުރާ ކަމަށް ހީވާނެއެވެ.

باب سنّة العشاء بعدها وقبلها

ޢިޝާ ނަމާދުގެ ކުރި ސުންނަތާއި ފަހު ސުންނަތް ބަޔާންވެގެންވާ باب

فيهِ حديثُ ابنِ عُمَرَ السَّابقُ : صَلَّيْتُ مَعَ النَّبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم رَكعَتَينِ بَعْدَ العِشَاءِ ، وحديثُ عبدِ اللَّهِ بنِ مُغَفَّل : « بَيْنَ كلِّ أَذَانيْنِ صَلاةٌ » متفقٌ عليه . كما سبَقَ .

އެ ބާބުގައި (ރަޟިﷲ ޢަންހުމާ) ابنِ عُمَرَ ގެ ރިވާޔަތް ކުރިން ބަޔާންވެގެންވާ އަދި ސުންނަތް
ނަމާދުގެ حديث ވެއެވެ. އަދި ވަނީ (ދެ ބަންގި) نبيّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ޙަދީޘް

عشاءَ ނަމާދަށް ފަހު ދެ ركعة ކުރުމެވެ.) އަދި عبدِ اللَّهِ بن مُغَفَّل ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން އައިސްފައިވާ حديث އެއްވެސް ހިމެނުއްވެ. އާޔަތުވާނީ (ކުރީގެ ބާބުގައިވާ ގަޑިތަކާއި ދުވަހު ސުންނަތުގެ ނަމާދުތަކާއި ވަގުތު.) މިއީ އިސްލާމް ބާރަށް ކުރިއުޅުއްވައިވާތީ ފަރުދުން ބުނެރީވާއި مسلم ގެ ރިވާޔަތެކެވެ.

باب سنّة الجمعة

ހުކުރު ނަމާދުގެ ސުންނަތުގައިވާ ބާބުވަނީ باب

فِيهِ حديثُ ابنِ عُمرَ السَّابقُ أَنَّهُ صلَّى مَعَ النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم رَكعتَيْنِ بَعْدَ الجُمُعَةِ . متفقٌ عليه .

މި باب ގައި(މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި) عبدِ اللَّهِ بن عُمرَ ގެ ރިވާޔަތް حديث ހިމެނިއެވެ. އާޔަތްވަނީ (އަޅުގަނޑުމެން އާ صحابى نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުގައި ހުކުރުގެ ފަހުން ދެ ركعة ކުރެއްވިއެވެ.

1126 عنْ أَبِي هُريرةَ رضِيَ اللَّه عَنْهُ قالَ : قال رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «إذا صَلَّى أَحدُكُمُ الجُمُعَةَ ، فَلْيُصَلِّ بعْدَهَا أَرْبعاً » رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو **هُريرة** ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ހުކުރު ނަމާދު އަދާކޮށްފިނަމަ ފަހު އޭގެފަހުން ހަތަރު ركعة ކުރާށެވެ.

1127 وَعَنِ ابنِ عُمرَ رَضِي اللَّه عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كانَ لا يُصلِّي بَعْدَ الجُمُعـَةِ حتَّى يَنْصَرِف فَيُصَلِّي رَكْعَتيْنِ في بَيْتِهِ ، رواه مسلم .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ عبدِ اللَّهِ بن عُمرَ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ހުކުރު ނަމާދުން އެނބުރި ގެއަށް އަޅުވެއްޖެއުމުން ދާދުން ނަމާދުއްސުން ނުކުރައްވައިވެއެވެ. ދެން ގެއަށް ވަޑައިގެންނެވުމުން ދެ ركعة ނަމާދެއް ކުރައްވައިވެއެވެ.

باب استحباب جعل النوافل في البيت سواء الراتبة وغيرها **والأمر بالتحول للنافلة من موضع الفريضة أو الفصل بينهما بكلام**

نفل ނަމާދުތައް އެއީ ރަވާތިބު ސުންނަތްކަމުގައިވިޔަސް ނުވަތަ އެހެން ސުންނަތްތަކެއް ވިޔަސް ގެއަށް ކުރުން **مستحب** ވެގެންވާކަމާއި **نفل** ނަމާދުކުރުމަށްޓަކައި فرضނަމާދުކުރިތަނުން ބަދަލުވުމަށް ނުވަތަ އެދެމެދުގައި ވާހަކައިން ވަކިކުރުމަށް **مستحب** ވެގެންވާކަން ބަޔާންކުރެވޭ باب

1128 عَنْ زيدِ بن ثابتِ رضِيَ اللَّه عَنْهُ ، أَنَّ النَّبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « صلُّوا أَيُّها النَّاسُ في بُيُوتِكُمْ ، فَإِنَّ أفضلَ الصَّلاةِ صلاةُ المَرْءِ في بَيْتِهِ إِلاَّ المكْتُوبَةَ » **متفقٌ عليه**
.

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ زيدِ بنِ ثابت ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.އޭ މީސްތަކުންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުން (نفل) ނަމާދުތައް ތިޔަބައިމީހުންގެ ގެތަކުގައި ކުރާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން އެންމެ މާތްވެގެންވާ ނަމާދަކީ فرضނަމާދު ފިޔަވައި މީހާ އެމީހާގެ ގެތެރޭގައި ކުރާ ނަމާދެވެ.

1129 وعن ابنِ عُمَرَ رضي اللَّه عنهُما عَنِ النَّبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « اجْعَلُوا مِنْ صلاتِكُمْ في بُيُوتِكُمْ ، ولا تَتَّخِذُوها قُبُوراً » **متفقٌ عليه** .

މާތްالله އެދެބައިމީހުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާعبدِ اللَّهِ بن عُمرَ، نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން (ސުންނަތް

ނަމާދުތަކެއް ގެއިން ކުރާށެވެ. އަދި އެގެ (ނަމާދުކުރުން ޞަޙީޙުނުވާ) قبُر ތަކެއްގެ ގޮތަށް ނުހަދާށެވެ.

1130 وعَنْ جابرٍ رَضِي اللَّه عَنْهُ قالَ : قَالَ رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إذا قَضَى أَحدُكُمْ صلاتَهُ في مسْجِدِهِ ، فلْيجْعَلْ لِبيْتِه نَصِيباً مِنْ صَلاتِهِ ، فَإِنَّ اللَّه جَاعِلٌ في بيْتِهِ مِنْ صلاتِهِ خَيْراً » رواه مسلم .

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ جابر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު މިސްކިތުގައި ނަމާދު އަދާކޮށްފިނަމަ ދެން އޭނާގެ ގެއަށް އެނަމާދުން ބައެއް އަޅާށެވެ. (އެބައި ސުންނަތްނަމާދު ގޭގައި ކުރާށެވެ.) ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى އޭނާގެ އެނަމާދުގެ ސަބަބުން އޭނާގެ ގޭގައި ބަރަކާތް ލައްވާނެއެވެ.

1131 وَعنْ عُمَر بْن عطاءٍ أَنَّ نَافِعَ بْنَ حُبَيْر أَرْسلَهُ إلى السَّائب ابن أُخْتِ نَمرٍ يَسْأَلُهُ عَنْ شَيْءٍ رآهُ مِنْهُ مُعَاويةُ في الصَّلاةِ فَقَالَ : نَعمْ صلَّيْتُ مَعَهُ الجُمُعَةَ في المقصُورَةِ ، فَلَمَّا سلَّمَ الإِمامُ ، قُمتُ في مقَامِي ، فَصلَّيْتُ ، فَلَما دَخل أَرْسلَ إِليَّ فقال : لا تَعُدْ لما فعلَت: إذا صلَّيْتَ الجُمُعَةَ ، فَلا تَصِلْها حتى تَتَكَلَّمَ أَوْ تخرُجَ ، فَإِنَّ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أَمرَنا بِذلكَ ، أَنْ لا نُوصِلَ صلاةً بصلاةٍ حتَّى نَتكَلَّمَ أَوْ نَخْرُجَ . رواه مسلم .

عُمَر بْنِ عطاء ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نَافِعَ بْنَ حُبَيْر ފޮނުއްވީ نَمِر ގެ ދައްތަގެ ދަރި السَّائِب ގެ އަރިހަށް ސުވާލުކުރެއްވުމަށެވެ. އެއީ އެކަލޭގެ ނަމާދުގައި ކުރި ކަމެއްގެ މައްސަލައެއް مُعَاوِيةُ ވިދާޅުވި އެއްޗެހިގައި އިސްލާހު އެހުން ފުރުސަތުދޭންވީއެވެ. ދެން السَّائِب ވިދާޅުވިއެވެ. އާދޭހެވެ. ތިމަންނަ (އެއްފަހަރަކު) އާންމުކޮށް المقصُورَة ގައި ހުކުރު ނަމާދު ކުރީމެވެ. ދެން އިމާމު ސަލާމް ދިނުމުން ތިމަންނަ ތިބުނު ނަމާދުކުރިތަނުގައި. ދެން (އެއަށްފަހު) مُعَاوِيةُ (ތިމަންނަގެ ގާތަށް ތިމަންނަ ގެނައުމަށް ހުށައް) ވަދެވަޑައިގަތުމެވެ. އަދި ތިމަންނާއަށް ކައިރިއަށް ގެނެވުނެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އެއަށްފަހު ބުނީ (ކުރަނީ)ތިޔައަށްކުރިކަމެއް ދެން ނުކުރާށެވެ. ހުކުރު ނަމާދު ކުރީމާ ވާހަކަ ދެއްކުމަށް ނުވަތަ ނުކުމެ

ނުވަތަ އެދުމުދު ވަކިކަމެއް ދަރުމާލުވުންނީ نفل ނަމާދުކުރުމަށް ނިޔަތުގަނެވޭ. މިފައި
ހަމަކަށަވަރުން رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ވިތުރުކުރައްވަނު ވަނީ އެއްނަމާދުންނޭވެ
އަންނަންވާދީ ދުވަހު ވަކިވަކިން ނަމަވެ ނިކަމެތިކަން ވަގު ނުވި ނަމާދުގެއް ނުޖެހޭތަކުން
އަވަހަކަށް ބާޅިވަޑައިގެންނަވާ.

باب الحثِّ على صلاة الوتر

وبيان أنه سنة متأكدة وبيان وقته

ވިތުރު ނަމާދަށް شوق ވެރިކުރުވުމާއި އަދި އެއީ ގަދަފަދަ ވަގުތާ ސުންނަތެއްކަން ބަޔާންކުރުމާއި އަދި އޭގެ ވަގުތުތައް ބަޔާންކުރެވޭބާބު **باب**

1132 عَنْ عليٍّ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قالَ : الوترُ لَيْس بِحَتْمٍ كَصَلاةِ المكْتُوبَةِ ، ولكِنْ سَنَّ رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « إنَّ اللَّه وِترٌ يُحِبُّ الْوتْرَ ، فأَوْتِرُوا ، يَا أَهْلَ الْقُرْآنِ » .رواه أبو داود والترمذي وقَالَ : حديثٌ حسنٌ .

މާތްالله ރުއްސެވުންލެއްވި علي ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިތުރުވެއެވެ. ވިތުރު ނަމާދަކީ فرض ނަމާދުތަކެއްހެން فرض އެއްނޫނެވެ. ނަމަވެސް رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ވަނީ އެއީ ސުންނަތެއްކަމުގައި ކަނޑައަޅުއްވާފައެވެ. އަބޫދާވޫދު ރިވާކުރެއްވި حديث ރިވާކުރައްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން اللهއީ وترއެވެ. (އެކަކީ) اللهގެ ޒާތުގައި ސިފަފުޅުގައި ވަކިވާ وترގެ ސިފަ ލިބިވޮޑިގެންވާ ވަކީލެވެ.) އެއިލާހު وترއަށް ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ. ފަހެ އޭ قرآنގެ އަހުލުވެރިންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުން وتر ކުރާށެވެ.

1133 وَعَنْ عَائِشَةَ رضِيَ اللَّه عنْهَا ، قَالَتْ : مِنْ كُلِّ الليْلِ قَدْ أَوْتَر رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مِنْ أَوَّلِ اللَّيْلِ ، ومَن أَوْسَطِهِ ، وَمِنْ آخرِهِ . وَانْتَهى وِتْرُهُ إلى السَّحَرِ . متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި عَائِشَة ގެފާނުގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ކޮންމެ ރޭއަކު ވިތުރި ކުރައްވައެވެ. (ބައެއްފަހަރު) ރޭގަނޑުގެ ފުރަތަމަ ބައިގައި އަދި(ބައެއްފަހަރު) ރޭގަނޑުގެ މެދު ބައިގައި އަދި (ބައެއް ފަހަރު) ރޭގަނޑުގެ ފަހުބައިގައި ކުރައްވައެވެ. އަދި ފަތިސްވުމުގެ ކުރިގައި ވިތުރު ނިންމަވާލެއްވިއެވެ.

1134 **وعن ابنِ عُمرَ رَضِيَ اللّه عَنْهمَا ، عَنِ النَّبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ :** «اجْعلوا آخِرَ صلاتِكُمْ بِاللَّيْلِ وِتْراً » **متفقٌ عليه**

މާތްالله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبدِ اللّهِ بن عُمرَ ، نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ރިވާއިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައިފިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުން ރޭގަނޑު ކުރާ އެންމެ ފަހު ނަމާދަކީ ވިތުރު ކަމުގައި ހަދާށެވެ.

1135 **وَعَنْ أَبي سعيدٍ الخُدْرِيِّ رضِيَ اللّه عَنْهُ ، أَنَّ النَّبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ :** «أَوْتِرُوا قبْلَ أَنْ تُصْبِحُوا » **رواه مسلم .**

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو سعيدٍ الخُدْرِي ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައެވެ.ތިޔަބައިމީހުން ފަތިސްވުމުގެ ކުރިގައި ވިތުރު ކުރާށެވެ.

1136 **وعن عائشةَ ، رضيَ اللّه عَنْهَا ، أَنَّ النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كانَ يُصلِّي صَلاتَهُ بِاللَّيْلِ ، وهِي مُعْتَرِضَةٌ بينَ يَدَيهِ ، فَإذا بقِيَ الوِتْرُ ، أَيقِظِهَا فَأَوْتَرت . رواه مسلم .**

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި عائشة ގެފާނުގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ރޭގަނޑު ނަމާދުކުރައްވަމުން ގެންދަވައެވެ. އަދި(ބައެއްފަހަރު) އަހަރެން އެކަލޭގެފާނުގެ ކުރިމަތީގައި އަރިމަތިކޮށްގެން ނިދާފައިވާ އޮތީމެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު وتر ކުރައްވާ ވަގުތު ޖެހުމުން އަހަރެން ހޭލައްވާލައްވައެވެ. ދެން އަހަރެން ވެސް އަހަރެން وتر ކުރައްވައެވެ.

وفي روايةٍ له : فَإذا بَقِيَ الوترُ قالَ : « قُومِي فَأَوْتِرِي يا عَائشةُ » .

مسلم ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. وتر ކުރާ ވަގުތު ބާކީވުމުން حديث ކުރައްވައެވެ. އޭ عائشة އެވެ. ތެދުވާށެވެ. ފަހެ وتر ކުރާށެވެ.

1137 وعَنِ ابن عُمَرَ رَضِيَ اللَّه عَنهمَا ، أَنَّ النَّبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « بَادِرُوا الصُّبْحَ بالوِتْرِ».رَوَاه أبو داود ، والترمذي وقالَ : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

މާތްالله އެކަލޭގެފާނުންނަށް ރުއްސުންދެއްވި عبدِ اللَّهِ بن عُمرގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيّ އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފަތިސް ވުމުގެ ކުރިން وتر ކުރުމަށް އަވަސްވެ ގަންނަވާށެވެ.

1138 وعَنْ جابرٍ رضِيِ اللَّه عنْهُ ، قَالَ : قالَ رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « منْ خَافَ أَنْ لا يَقُوم مِنْ آخرِ اللَّيْلِ ، فَلْيُوتِرْ أَوَّلَهُ ، ومنْ طمِع أَنْ يقُومَ آخِرَهُ ، فَلْيوتِرْ آخِرَ اللَّيْلِ ، فإِنَّ صلاةَ آخرِ اللَّيْلِ مشْهُودةٌ ، وذلكَ أَفْضَلُ » رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސުންދެއްވި جابر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ރޭގަނޑުގެ ފަހުބައިގައި ތެދުނުވެވިދާނެކަމަށް ބިރު ހިތްވާމީހާ ރޭގަނޑުގެ ފުރަތަމަ ބައިގައި وتر ކުރާށެވެ. އަދި ރޭގަނޑުގެ ފަހުބައިގައި ތެދުވުމަށް ޤާދިރުވެވޭނެކަން އުއްމީދުވާ ފަހެ ރޭގަނޑުގެ ފަހުބައިގައި وتر ކުރާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ރޭގަނޑުގެ ފަހުބައިގައި ކުރާ ނަމާދަށް މަލާއިކަތް ޙާޟިރުވެއެވެ. އެހެންކަމުން އެއީ ވަރަށް މާތްވެގެންވާ ކަމެކެވެ.

باب فضل صلاة الضحىوبيان أقلّها وأكثرها وأوسطها ، والحثّ على المحافظة عليها

ضحى ނަމާދުގެ މާތްކަން ބަޔާންކުރެވޭ باب އަދި އެނަމާދުގެ މަދުމިނާއި ގިނަމިނާއި މެދުމިން ބަޔާން ކުރުމާއި އެނަމާދު ހިފެހެއްޓުމަށް ގޮވާލުން ބަޔާންކުރެވޭބާބު

1139 عنْ أَبي هُريرةَ رَضي اللَّه عنْهُ ، قال : أوصَاني خَليلي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بصِيامِ ثَلاثَةِ أَيَّامٍ مِن كُلِّ شهر ، وركْعَتي الضُّحَى ، وأَنْ أُوتِرَ قَبل أَنْ أَرْقُد » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސަވާނުވުމެވި ْأبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މިމަންނަގެ خَليل (އެބަހީ މިތުރާ) رسُولُ اللّه صلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسلّم މިމަންނައަށް ކޮންމެ މަހަކު ތިންދުވަހު ރޯދަހިފުމާއި ضحى ނަމާދުގެ ދެ ركعةކުރުމާއި ނިދުން އަރާމުކުރުމުގެ ކުރީގައި وترކުރުމަށް وصية ކުރެއްވިއެވެ.

والإيتار قبل النوم إنما يُسْتَحَبٌّ لمن لا يَثِقُ بالاستيقاظ آخر اللَّيل فإنْ وثق فآخر اللَّيل أفضل.

ނިދުމުގެ ކުރިން وترކުރުން مستحبވެގެންވަނީ ރޭގަނޑު ފަހުކޮޅުގައި ހޭލެވިދާނެކަމުގެ އިތުބާރު ނެތް މީހަކަށެވެ. ފަހު ރޭގަނޑު ހޭލެވިދާނެކަމުގެ އިތުބާރު އޮތްނަމަ ރޭގަނޑު ފަހުކޮޅުގައި وترކުރުން މާތްވެގެން ވެއެވެ.

1140 وعَنْ أَبِي ذَر رَضِيِ اللَّه عَنْهُ ، عن النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « يُصبحُ عَلى كُلِّ سُلامَى مِنْ أَحدِكُمْ صدقَةٌ : فَكُلُّ تَسبِيحة صدَقةٌ ،وكل تحميدة صدقة ، وكُل تَهليلَةٍ صدقَةٌ ، وكُلُّ تكبيرة صدقَةٌ ، وأَمر بالمعْروفِ صدقَةٌ ، ونهيٌ عنِ المُنْكَرِ صدقةٌ ، ويُجْزِئ مِن ذلكَ ركْعتَانِ يركَعُهُما مِنَ الضحى » رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސަވާނުވުމެވި أبو **ذَر**، نبيُّ صلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسلّم ގެ ކިބައިން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ހެނދުނު ތިޔަބައިމީހުންގެ ހަށިގަނޑުގެ ކޮންމެ ޖޯޑަކަށް ހިއްސާވާގޮތުގެ ކޮންމެ ސުބްޙާނައްލާހެއް **صدقة**އެކެވެ ދިނުން ވާޖިބުވެއެވެ

ދެއްކެވުން ވެއެވެ. ހުރި ކޮންމެ تَسْبيحٌ އަކީ (އެބަހީ سُبْحان اللَّه ގެ كلمة ކިޔުމަކީ) صدقةއެކެވެ. އަދި ކޮންމެ تحميد އަކީ(އެބަހީالحمد اللَّه ގެ كلمة ކިޔުމަކީ) صدقةއެކެވެ. އަދި ކޮންމެ تَهليلَ އަކީ (އެބަހީ لا إِلهَ إِلاَّ اللَّه ގެ كلمة ކިޔުމަކީ) صدقةއެކެވެ. އަދި ކޮންމެ تكبير އަކީ(އެބަހީ اللَّهُ أَكْبَرُ ގެ كلمة ކިޔުމަކީ) صدقةއެކެވެ. އަދި ހެޔޮކަމަކަށް އަމުރުކުރުމަކީ صدقةއެކެވެ. އަދި ނުބައިކަމަކުން މަނާކުރުމަކީ صدقةއެކެވެ. އަދި އެހުރިހާ ކަމަކަށް ضحى ވަގުތުގައި ކުރާ ދެ ركعةގެ ނަމާދު ފުދިގެންވެއެވެ.

1141 وعَنْ عائشةَ رضيَ اللَّه عَنْها ، قالتْ : كانَ رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يصلِّي الضُّحَى أَرْبعاً ، ويزَيدُ ما شاءَ اللَّه . رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ عائشة ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެ ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم(އާސޮރު ގަޑިއެއްގައި) ضحى ނަމާދުގައި ހަތަރު ركعة ކުރައްވަމުން ގެންދަވައެވެ. އަދި الله سبحانه وتعالى (އެދިވަޑައިގަތުމުން) އިތުރަށް ކުރައްވައިވެސް މިންވަރަކަށް އިތުރު ކުރައްވައިވެއެވެ.

1142 وعنْ أُمِّ هانيءٍ فاخِتةَ بنتِ أَبي طالب رَضِيَ اللَّه عنْها ، قَالتْ : ذهَبْتُ إِلى رسول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم عامٍ الفتْحِ فَوجدْتُه يغْتَسِلُ ، فَلَمَّا فَرَغَ مِنْ غُسْلِهِ ، صلَّى ثَمانيَ رَكعاتٍ ، وَذلكَ ضُحى . متفقٌ عليه . وهذا مختصر لفظ إحدى روايات مسلم .

މާތްالله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ أُمِّ هانيءٍ فاخِتة بنتِ أَبي طالب ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެ ވިދާޅުވިއެވެ. ފަތަޙު ދުވަހު رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ޙަޟްރަތަށް މަށް ދިޔައިރު ފެންވަރަމުން ވަޑައިގެން ހުންނެވިއެވެ. އެއަށްފަހު އެކަލޭގެފާނު ފެންވަރުއްވާ ނިމުނުއިރު ނަމާދަށް ތެދުވެވަޑައިގެން އަށް (8) ރަކުޢަތް ކުރައްވައިފިއެވެ. އަދި އެއީ ضحى ނަމާދެވެ.

باب : تجوز صلاة الضحى من ارتفاع الشمس إلى زوالها والأفضل أن تصلَّى عند اشتداد الحرِّ وارتفاع الضحى

ضحى ނަމާދުކުރުން އިރުއަރައިގެންގޮސް ޒަވާލުވުމާ ހަމައަށް ޖާއިޒުވެގެންވާ ކަމާއި އަދި އެންމެ މާތްވެގެންވަނީ ހޫނުގަދަވެދުވަހު އިރު އަރާ ގަދަވެދުވަސް ދަންވަރުމުންކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1143 عن زيدِ بن أَرْقَم رَضِيِ اللَّه عنْهُ ، أَنَّهُ رَأَى قَوْماً يُصلُّونَ مِنَ الضُّحَى ، فقال : أَمَا لَقَدْ عَلِمُوا أَنَّ الصَّلاةَ في غَيْرِ هذِهِ السَّاعَةِ أَفْضَلُ ، إنَّ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : « صَلاةُ الأوَّابِينَ حِينَ ترْمَضُ الفِصَالُ » رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސުންތެރިވި زيدِ بن أَرْقَم ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ބައެއް ضحى ނަމާދު ކުރަމުންދިޔަ އެ صحابىރަސޫލާއަށް ފެނިވަޑައިގެންފައެވެ. އެހިނދު ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ضحى ނަމާދުކުރުން މާތްވެގެންވަނީ މިވަގުތު ނޫން އެހެން ވަގުތުތަކުގައި ކަން އެބައިމީހުން ނުދަނީ ހެއްޔެވެ؟ ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الأوَّابِينَ ނަމާދު (އަވާބީން ضحى ނަމާދު) ކުރުންވަނީ ޖަމަލުތަކުގެ ބަކަރިތަކާއި އަދި ކުޑަ ފައިތިލަ ހޫނުން ވެރިވާއިރުއެވެ.

« تَرمَضُ » بفتح التاءِ والميم وبالضاد المعجمة ، يعني : شدة الحرّ . « والفِصالُ جمْعُ فَصيلٍ وهُو : الصغير مِنَ الإِبلِ .

باب الحثِّ على صلاة تحية المسجد بركعتين وكراهية الجلوس قبل يصلي ركعتين

في أي وقت دخل وسواء صلَّى ركعتين بنية التحية أو صلاة فريضة أو سنة راتبة أو غيرها

تحية المسجد ގެ ދެ ركعة އަދާކުރުމަށް ބާރު އަޅުއްވާ ކޮންމެ ވަގުތެއްގައި މިސްކިތަށް ވަންނަމުގައި ވިޔަސް އެދެ ركعة ނުކޮށް އިށީނުން މަކުރޫހު ވެގެންވާގޮތާއި އަދި އެދެ ركعةކުރުމަކީ تحية ގެ ދެރަކުޢަތުގެ ނިޔަތް ގޮތުގައިވިޔަސް ފަރުޟު ނަމާދަކަށް ނުވަތަ ރަވާތިބު ސުންނަތްނަމާދަކަށް ވިޔަސް ފުދޭނެކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1144 عن أَبي قتادةَ رضِيَ اللَّه عَنْهُ ، قالَ : قالَ رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إذا دَخَلَ أحَدُكم المسْجِدَ ، فَلا يَجلِسْ حتَّى يُصلِّيَ ركْعَتيْنِ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أَبو قتادة ގެ ރިވައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު މިސްކިތަށް ވަދެއްޖެނަމަ ދެ ركعةނަމާދުކުރުމުގެ ކުރިން އިށީނުން ނުވާނެއެވެ.

1145 وعن جابرٍ رضيَ اللَّه عنْهُ قالَ : أَتيْتُ النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وهَو فِي المسْجِدِ ، فَقَالَ : «صلِّ ركْعَتيْن » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ جابر ގެ ރިވައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ (އަހުރެންނަށް) نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހަށް ދިޔައީމެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު އިންނެވީ މިސްކިތުގައެވެ. (ތިމަންނަ ދިޔުމުން) ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެ ركعةގެ ނަމާދު ކުރާށެވެ.

باب استحباب ركعتين بعد الوضوء

وضوء ކުރުމަށްފަހު ދެ ركعة ނަމާދުކުރުން مستحبވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1146 عن أبي هُريرةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ أَنَّ رَسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ لِبلالٍ : «يَا بِلالُ حَدِّثْنِي بِأَرْجَى عَمَلٍ عَمِلْتَهُ في الإِسْلامِ ، فَإِنِّي سمِعْتُ دَفَّ نَعْلَيْكَ بيْنَ يَديَّ في الجَنَّة» قَالَ : مَا عَمِلْتُ عَمَلاً أَرْجَى عنْدِي مِنْ أَنِّي لَم أَتطَهَّرْ طُهُوراً في سَاعَةٍ مِنْ لَيْلٍ أَوْ نَهارٍ إِلاَّ صَلَّيْتُ بِذلكَ الطُّهورِ ما كُتِبَ لي أَنْ أُصلِّيَ . متفقٌ عليه . وهذا لفظ البخاري .

ވާތީ الله ރުއްސުންތެރިވުމެ أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بِلالُ ގެ ފާނަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. بِلالُ އޭވެ. ތިބާ
ކުރި އެންމެ އެންމެ ރަނގަޅު އިސްލާމީ އަމަލެއް ކޮބައިކަން ތިމަންނާއަށް
ބުނެދީބަލާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނާގެ ކުރިމަތީގައި ސުވަރުގެގައި ތިބާގެ ފައިވާން
ޖެހުއްޖެ ތިމަންނާގެކަންފުޅު އިވުނެވެ. أَبو هُريرةَ ޖަވާބު ދެއްވިއެވެ. ތިމަންނަ ރޭގަނޑުގައި
ވިޔަސް އަދި ދުވާލުގައި ވިޔަސް وضوء އަޅާފައިވާނަމަ އޭގެ ފަހަތުން اللَّه
އިރާދަކުރެއްވިވަރަކަށް މިންވަރަކަށް نفلނަމާދު ކުރުން ފިޔަވައި އެހެން އަމަލެއް ތިމަންނަ
ނުކުރަމެވެ.

« الدَّفُّ » بالفاءِ : صَوْتُ النَّعْلِ وَحَرَكَتُهُ عَلَى الأرْضِ ، واللَّه أَعلم .

باب فضل يوم الجمعة ووجوبها والاغتسال لها والتطيب والتبكير إليها والدعاء يوم الجمعة والصلاة على النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّم وفيه بيان ساعة الإجابة واستحباب إكثار ذكر اللَّه تعالى بعد الجمعة

ހުކުރު ދުވަހުގެ ފަޟީލަތާއި، ހުކުރު ނަމާދު ވާޖިބު ވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި އެނަމާދަށް ހިނައިގަތުމާއި، އަދި އެނަމާދަށް އަވަސް ވެގަތުމާއި، އަދި ހުކުރު ދުވަހު دعاء ކުރުމާއި އަދި އެދުވަހު نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ މައްޗަށް صلوات ކިޔުމާއި، އަދި އެދުވަހު دعاء އިޖާބަވާވަގުތެއް ވާ ވަގުތު ބަޔާންވެފައިވާކަމާއި، އަދި ހުކުރު ނަމާދުންފަހު ގިނަގިނައިން ذكر ކުރުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

–قال اللَّه تعالى (الجمعة 10): {فإذا قضيت الصلاة فانتشروا في الأرض، وابتغوا من فضل اللَّه، واذكروا اللَّه كثيراً لعلكم تفلحون}

ފަހެ ނަމާދު އަދާކޮށްނިމުނީމާ، ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން ބިމުގައި ފެތުރިގެންދާށެވެ. ދެން (އެބަހީ: ހަލާލުގެ ވިޔަފާރިއަށް ނުކުންނާށެވެ!) އަދި ތިޔަބައިމީހުން اللهގެ فضل ފުރިހަމަކުރުން (ރިޒުގުން) އެދޭށެވެ! އަދި ތިޔަބައިމީހުން ގިނަގިނައިން الله ހަނދުމަކުރާށެވެ! ދެން އޭރު ތިޔަބައިމީހުން ދުނިޔަވައި ނަސީބު ލިބިގަތުމަށްޓަކައެވެ.

1147 وعَنْ أَبي هُريرةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ ، قالَ : قالَ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «خيْرُ يومٍ طلعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ يَوْمُ الجُمُعَةِ : فِيهِ خُلِقَ آدمُ ، وَفيه أُدْخِلَ الجَنَّةَ ، وفيه أُخْرِجَ مِنْهَا » رواه مسلم

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އިރު އަރާ ދުވަސްތަކުގެ ތެރެއިން އެންމެ މާތް ދުވަހަކީ ހުކުރު ދުވަހެވެ. آدمُ ގެ ކާފަ އުފެއްދެވުނީ އެދުވަހުގައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ސުވަރުގެއަށް ވައްދެވުނީ އެދުވަހުގައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ސުވަރުގެއިން ނިކުމެވުނީ ވެސް އެދުވަހުގައެވެ.

1148 وعَنْهُ قَالَ : قال رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَنْ تَوَضَّأَ فأَحْسَنَ الوُضُوءَ ثُمَّ أَتى الجُمُعَةَ، فاستَمَعَ وأَنْصتَ ، غُفِرَ لَهُ ما بيْنَه وبَيْنَ الجُمُعَةِ وزِيَادة ثَلاثَةِ أَيَّامٍ ، وَمَنْ مَسَّ الحَصَى ، فَقَدْ لَغَا » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابى (އެއީ މާތްاللَّهރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو هُريرةَ)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު وضوء އެއްކަށަވަރުކޮށް އެ وضوء ފުރިހަމަކޮށް ގޮސް ހުކުރު ނަމާދަށް އައިސް ފަދަ(خطبة) ކަސްތައި އަޑުއަހާ އަދި ހަމަހިމޭންވެ އިށީނދެގެން އަޑުއަހާއި (ފައިބުގެ) ހުކުރުއި ދެމެދު ހިނގާދިޔަ ފާފަތަކާއި އަދި އިތުރަށް ތިންދުވަހުގެ ފާފަވެސް ފުއްސެވިދެއެވެ. އަދި خطبة ކިޔަނިކޮށް ގަލާއިގައި ކުޅެމުންދާ މީހާ ހުކުރުގެ ثواب އުނިވެގެންދެއެވެ.

1149 وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « الصَّلَواتُ الخَمْسُ والجُمُعةُ إلى الجُمعةِ ، ورَمَضَانُ إلى رمضَانَ ، مُكَفِّرَاتٌ ما بيْنَهُنَّ إذا اجْتُنِبَتِ الكبَائرُ » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابى (އެއީ މާތްاللَّهރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة) نبيُّ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ.فرض ފަސް ނަމާދާއި އަދި

ހުކުރުން އަނެއް ހުކުރާއި އަދި އެއް رَمَضَانُ އިން އަނެއް رَمَضَان އަށް އޮތް ބޮޑުފާފަ ފާފަތަކުން ސަލާމަތްވެގެންވާނަމަ އެދުވަސްތަކުގައިވާ ކުޑަ ފާފަތަކަށް ވާނެ كفارة އެކަމެވެ.

1150 وَعَنْهُ وعَنِ ابنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُمْ ، أَنَّهما سَمِعَا رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقولُ عَلَى أَعْوَادِ مِنْبَرِهِ : « لَيَنْتَهِيَنَّ أَقْوَامٌ عَنْ وَدْعِهِمُ الجمُعَاتِ ، أَوْ لَيَخْتِمَنَّ اللَّه على قُلُوبِهِمْ ، ثُمَّ ليَكُونُنَّ مِنَ الغَافِلِينَ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސެވުންތެރިވި أبو هُريرة އާއި عبدِ اللَّهِ بن عُمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް މިންބަރުމަތިން އަޑުއިވިއެވެ. ޖުމުޢާ ނަމާދުތައް ދޫކޮށްލާ ބައެއް މީހުން ނުވަތަ ހިތްތަކަށް ތަޅުލައްވާނެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ ހިތްތަކަށް ތަޅުލައްވައިފިނަމަ އެބައިމީހުން ވާނީ ގާފިލުންގެ ތެރޭގައެވެ. ހަމަކަށަވަރު الله سبحانه وتعالى އެބައިމީހުންގެ ހިތްތަކަށް ތަޅުލައްވާނެ ބައެއްގެ ތެރެއިން ކަމުގައި ވެދާނެއެވެ. ދެން އެބައިމީހުން غافِل ވެގެންވާ މީހުންގެ ތެރެއިން ވެދާނެ ކަމުގައެވެ.

1151 وعَنِ ابنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُمَا ، أَنَّ رَسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، قالَ : «إِذا جاءَ أَحَدُكُمُ الجُمُعَةَ ، فَلْيَغْتَسِلْ » متفقٌ عليه .

މާތްالله އެދެބަފައިންނަށް ރުއްސެވުންތެރިވި عبدِ اللَّهِ بن عُمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ޖުމުޢާ ނަމާދަށް އަންނަނަމަ ފެންވަރާށެވެ.

1152 وعن أبي سعيدٍ الخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ ، أَنَّ رسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ: « غُسْلُ يَوْمِ الجُمُعَةِ وَاجِبٌ على كلِّ مُحْتَلِمٍ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސެވުންތެރިވި أَبو سعيدٍ الخُدْرِي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހުކުރު ދުވަހު ފެންވަރުން ކޮންމެ ބާލިޣު ފިރިހެނެއްގެ މައްޗަށް ވާޖިބެވެ.

المُراد **بالمُحْتَلِمِ** : البَالِغُ . وَالمُرَادُ **بِالوُجُوبِ** : وَجُوبُ اختِيَارٍ ، كقْولِ الرَّجُلِ لِصَاحِبِهِ حقُّكَ وَاجِبِ عليَّ ، واللَّه أعلم .

1153 وَعَنْ سَمُرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عنْهُ قالَ : قالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَنْ تَوَضَّأَ يَوْمَ الجمعة فَبِها ونعمت ، ومن اغتسلَ فالغُسْلُ أفضَل » . رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديث حسن .

މާތްالله ރުހުސްވޮޑިގެންވި سَمُرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ހުކުރު ދުވަހު (ފާރިހު ވަގުތު) وضوء ކުރިމީހާއަށް ވާނީ އެވަރު ހެޔޮވެއެވެ. އަދި މީހަކު ފެންވަރައިފިނަމަ ވާނީ ފެންވަރުން މާތްވެގެންވެއެވެ.

1154 وَعَنْ سلمَانَ رَضِيَ اللَّه عنه ، قال : قَالَ رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا يَغْتَسِلُ رَجُلٌ يَوْمَ الجُمُعَةِ ، ويَتَطَهرُ ما استَطَاعَ مِنْ طُهْرٍ ، وَيدَّهِنُ مِنْ دُهْنِهِ ، أَو يَمَسُّ مِن طِيبِ بَيتِهِ ، ثُمَّ يَخرُجُ فلا يُفرِّق بَيْنَ اثْنَيْنِ ، ثُمَّ يُصلِّي مَا كُتِبَ لَهُ ، ثُمَّ يُنْصِتُ إذا تكلَّمَ الإِمَامُ ، إلاَّ غُفِرَ لهُ ما بَيْنَه وبيْنَ الجُمُعَةِ الأخرَى » رواه البخاري .

މާތްالله ރުހުސްވޮޑިގެންވި سلمَان ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.މީހަކު ހުކުރު ދުވަހު ފެންވަރައި އަދި ކުޅަދާނަވާވަރަކަށް ޠާހިރުވެ ތެޔޮ ހާކައި އަދި ކުޅަދާނަވާވަރަކަށް ގޭގައިވާ ސުވަންދު ހާކައިގެން ދެމީހުންގެ ދެމެދު ނުވަދެ، ނަމާދަށް ވަދެ ނިކަންވެ ތިބުމަށް ބޭނުންވާ ފަރުޟު ނަމާދު ނުވަތަ فرضވެގެން ވާ ނަމާދަށް نفل ނަމާދު ކޮށް ދެން އިމާމު ސުވާ خطبة ކިޔާ ވަގުތު ހަނުހުރެ ތިބެއްޖެނަމަ އެހުކުރާއި އަނެއް ހުކުރާއި ދެމެދު ވީ ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއްވައެވެ.

1155 وعَنْ أَبي هُريرةَ رضي اللَّه عَنْهُ ، أَنَّ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : «مَن اغْتَسَلَ يَـ وْم الجُمُعَةِ غُسْلَ الجنابَةِ ، ثُمَّ راحَ في الساعة الأولى ، فكأَنَّمَا قرَّبَ بَدَنَةً ، ومنْ

رَاحَ في السَّاعَةِ الثَّانِيَة ، فَكأنَّما قَرَّبَ بَقَرَةً ، وَمَنْ رَاحَ في السَاعَةِ الثَالِثَةِ ، فَكأنَّما قَرَّبَ كَبْشاً أَقرَنَ، ومنْ رَاحَ في السَّاعَةِ الرَّابِعةِ ، فَكأنَّما قَرَّبَ دَجاجَةً ، ومنْ رَاحَ في السَّاعَةِ الخامِسةِ فَكأنَّما قَرَّبَ بيْضَةً ، فَإِذا خَرَجَ الإِمامُ ، حَضَرَتِ الملائِكَةُ يَستَمِعُونَ الذِّكرَ» متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންދެއްވި أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން رسولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.މީހަކު ހުކުރު ދުވަހު ޖުނުބުން ހިނައިގެން ދެން މިސްކިތަށް ގޮސްފިނަމަ އެމީހާ ޖަމަލެއް ذبحކޮށް صدقة ދިން ފަދައެވެ. އަދި ދެވަނަ ވަގުތު ގޮސްފިނަމަ ގެރިއެއް ذبحކޮށް صدقة ދިން ފަދައެވެ. އަދި ތިންވަނަ ވަގުތު ގޮސްފިނަމަ ތަޅުރަޅި ބަކަރިއެއް ذبحކޮށް صدقة ދިންފަދައެވެ. އަދި ހަތަރުވަނަ ވަގުތު ގޮސްފިނަމަ ކުކުޅެއް صدقة ދިންފަދައެވެ. ފަހެ އިމާމު ނިކުމެ ނަމާދުކުރެއްވުމާއެކު ملائِكَة ބަލަހައްޓަން ذكر (خطبة)ގެ އަޑުއައްސަވުމަށްޓަކައި ވަޑައިގެންނެވެއެވެ.

قوله : « غُسلَ الجَنَابة » ، أَي : غُسلاً كغُسْل الجنَابَةِ في الصِّفَةِ .

1156 وعَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ذكر يَوْمَ الجُمُعَةِ ، فَقَالَ : « فِيها سَاعَةٌ لا يُوَافِقها عَبْدٌ مُسلِمٌ ، وَهُو قَائِمٌ يُصَلِّي يسأَلُ اللَّه شَيْئاً ، إِلاَّ أَعطَاهُ إِيَّاه » وَأَشَارَ بِيدِهِ يُقَلِّلُهَا ، متفقٌ عليه.

އަދި އެ صحابى (އަބޫހު މާތްاللهރުއްސުންދެއްވި أبو هُريرة)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم(އެއްފަހަރަކު) ހުކުރު ދުވަހުގެ ވާހަކަ ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެދުވަހުގައި ވަގުތެއްވެއެވެ. އެވަގުތަކީ މުސްލިމު އަޅަކު ނަމާދުކުރަމުން الله އަށް ކަމަކަށް އެދިއްޖެނަމަ އެކަމެއް ދެއްވައިދެއްވާނެއެވެ. އަދި އެވަގުތަކީ ވަރަށް ކުޑަވަގުތެއްކަމަށް އަތުގެ އިނގިލިން إشارة ކުރެއްވިއެވެ.

1157 وَعنْ أَبي بُردةَ بن أَبي مُوسى الأَشعَرِيِّ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ ، قَالَ : قَالَ عَبْدُ اللَّهِ ابنُ عُمرَ رضيَ اللَّه عنْهُمَا : أَسَمِعْت أَبَاكَ يُحدِّثُ عَن رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم في شَأْنِ

ساعَةِ الجُمُعَةِ؟ قَالَ : قلتُ : نعمْ ، سَمِعتُهُ يقُولُ : سمِعْتُ رسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « هي ما بيْنَ أَنْ يَجلِسَ الإِمامُ إِلى أَنْ تُقضَى الصَّلاةُ » رواه مسلم .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبو بُردة بن أبي مُوسـ ى الأشعريّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މާތްالله އެދަރިކަލުގެ ބައްޕައަށް ރުހިވެވޮޑިގެންވާ عبدِ اللَّهِ بن عُمرَ (ހިމެނޭނަމަ ކައިރިން) އަޑުއަހާލިއެވެ. ހިތާގެ ބައްޕާ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ހުކުރުގެ (دعاء ދެކެބަލާ) ވަގުތާއި މެދު އެއްޗެއް ދަރުސްކުރެއްވިތޯއެވެ. އަޑުއަހާލަ ދަންނަވިއެވެ.حديث ކުރައްވިއެވެ. أبو هُريرة ވިދާޅުވިއެވެ. ހިމެނޭނެނަމަ އަޑުއަހާލާ ހިމަނުން އަހާ ބަލައިލާށޭ ދަރުސްކުރިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަމުން ހިމަން ދަރުސްކުރިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވިއެވެ. އެވަގުތަކީ އިމާމު މިމް އިޔާމުގެ ނަމާދު ނިމުމާއި ދެމެދެވެ.

1158 وَعَنْ أَوسِ بنِ أَوسٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَالَ رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إِنَّ مِنْ أَفضَلِ أَيَّامِكُمْ يَوْمَ الجُمُعَةِ ، فأَكثِروا عليَّ مِنَ الصَّلاةِ فِيهِ ، فَإِنَّ صَلاَتَكُمْ مَعْرُوضَةٌ عليَّ » رواه أبو داود بإِسناد صحيح .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أَوسِ بنِ أَوس ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވިއެވެ.ތަފާތުކުރަތުން ތިޔަބައިމީހުންގެ އެންމެ މާތްވެގެންވާ ދުވަހަކީ ހުކުރު ދުވަހެވެ. ވީމާ އެދުވަހެއްގައި ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް އަދަދުގިނަކޮށް صلوات ކިޔުން ގިނަކުރާށެވެ. އެހެނީ ތަފާތުކުރަތުން ތިޔަބައިމީހުންގެ صلوات ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ހުށަހެޅެއެވެ.

باب استحباب سجود الشكرعند حصول نعمة ظاهرة أو اندفاع بلية ظاهرة

نعمة ލިބޭ ވަގުތު ނުވަތަ مصيبةދަތިން ސަލާމަތްވެވޭ ވަގުތު شكر ގެ سجدة އަދާކުރުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންކުރުމުގެ باب

1159 عَنْ سَعْدِ بنِ أَبي وَقَّاصٍ رَضِيَ اللَّه عنْهُ قَالَ : خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مِن مكَّةَ نُرِيدُ المَدِينَةَ ، فَلَمَّا كُنَّا قَرِيبًا مِن عَزْوَراءَ نَزَلَ ثُمَّ رَفَعَ يَدَيْهِ ، فدعَا اللَّه سَاعَةً ، ثُمَّ خَرَّ سَاجِدًا ، فَمَكَثَ طَوِيلاً ، ثُمَّ قامَ فَرفَعَ يَدَيْهِ ، ساعَةً ، ثُمَّ خَرَّ ساجِدًا فَعَلَهُ ثَلاثاً وَقَال: إِنِّي سَأَلْتُ رَبِّي ، وَشَفَعْتُ لأُمَّتِي ، فَأَعْطَانِي ثُلُثَ أُمَّتِي ، فَخَررتُ ساجدًا لِرَبِّي شُكرًا ، ثُمَّ رَفعْتُ رَأْسِي ، فَسَأَلْتُ رَبِّي لأُمَّتِي ، فَأَعْطَانِي ثُلث أُمَّتي ، فَخررْتُ ساجداً لربِّي شُكراً ، ثمَّ رَفعْت رَأسِي فَسَألتُ رَبِّي لأُمَّتِي ، فَأعطاني الثُّلُثَ الآخَرَ ، فَخَرَرتُ ساجِدا لِربِّي»
رواه أبو داود .

ރަޟިالله ޢަންހުސަންގެފުޅުވި سَعْدِ بنِ أَبي وَقَّاص ގެ ރިވާޔަތެއް ޙަދީޘްގައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އަހުރެމެން ހުރިހާ) ތިމަންމެން رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުގައި މައްކާއިން މަދީނާއަށް ގެންދެވުނުގެން ނިކުތީމުއެވެ. ފަހެ ތިމަންމެން عَزْوَراء އާއި ހަމައަށް ދެވުމުން އަރިހާރަށް ފައިބާވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ދެން ދެއަތް އުފުއްލަވައިފައި ދަންނަވަމުންދެއްވާ دعاء ކުރައްވައިފިއެވެ. ދެން ސަޖިދާ އަށް ވެޓިވަޑައިގަތެވެ. ދެން ވަރަށް ގިނައިރު ތިއްބަވައިގެން ސަޖިދަކުރައްވަމުން ވަޑައިގަތުމަށްފަހު ދެން އަނބުރާ ކޮޅަށް ތެދުވަޑައިގެން ދެއަތް އުފުއްލަވައިފިއެވެ. ދެން ސަޖިދާއަށް ވެޓިވަޑައިގަތެވެ. ދެން ދެވަނައަށް އުފުއްލަވައިގެން އިތުރުކުރައްވަމުންދިޔުން ހިންގެވިއެވެ. ދެން ސަޖިދަ އަށް ވެޓިވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ތިންފަހަރު އަދާކުރެއްވިއެވެ. حديث ކުރައްވައިފިއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު ހުޅުވައި ގެންދަވާމެ އިލާހަށް އެދިވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުގެ ބައިވަރަކަށް شفاعةތެރިވީމެވެ. ދެން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުގެ ތިންބައިކުޅަ އެއްބައި މީހުންގެ شفاعة ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ބައިވަރުން قبولވިއެވެ. އަހަރުމެން ތިމަންކަލޭގެފާނު ހުޅުވައި ގެންދަވާމެ އިލާހަށް شُكُرُ ގެވުން ސަޖިދަވައި ކުރީމެވެ. ދެން ތިމަންކަލޭގެފާނު ބޮލުފުޅު އުފުއްލަވައިލީމެވެ. ދެން ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިމަންކަލޭގެފާނު ހުޅުވައި ގެންދަވާމެ އިލާހަށް ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުގެ ބައިވަރަކަށް دعاء ދަންނަވައިލީމެވެ. ދެން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުގެ ތިންބައިކުޅަ އެއްބައި މީހުންގެ شفاعة އަންގަވައިދެއްވި ދެއްވީމެވެ. އަހަރުމެން ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިމަންކަލޭގެފާނު ހުޅުވައި ގެންދަވާމެ އިލާހަށް شُكُرُ ގެވުން ސަޖިދަވައި ކުރީމެވެ. ދެން ތިމަންކަލޭގެފާނު ބޮލުފުޅު އުފުލީމެވެ. ދެން ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިމަންކަލޭގެފާނު

ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އަޅާހުރެ ތިމަންކަލާގެފާނުގެ އުއްމަތުންނަށްޓަކައި دعاء ދެއްވިއްވީމެވެ. ހަމަ ތިމަންކަލާގެފާނުން ތިމަންކަލާގެފާނުގެ އުއްމަތަށް އިތުރު ތިމަންބައިމީހުންގެ شفاعة ދެއްވުމެވެ. އެހެންކަމުން ތިމަންކަލާގެފާނު ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހަށް شُكُر ގެ ގޮތުން ސަޖިދަކުރައްވައި ކުރީމެވެ.

باب فضل قيام الليل

ރޭއަޅުކަމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (الإسراء 79): {ومن الليل فتهجد به نافلة لك عسى أن يبعثك ربك مقاماً محموداً}.

އަދި فرض ކަމެއް ނަމާދުގެ އިތުރުން) ކަލޭގެފާނުން خاصނަމާދެއްގެ ގޮތުގައި، ރޭގަނޑުގެ ބައެއްގައި ގުރުއާން ކިޔަވާ ވިތުރުގެ، تهجد ނަމާދު ކުރައްވާށެވެ! އެހެންކަމުން ކަލޭގެފާނަށް ވެރިރަސްކަލާނގެ حمد ކުރެވޭގޮތް مقام އަކަށް ކަލޭގެފާނު ފޮނުއްވައިފައި ހުއްޓެވެ.

وقال تعالى (السجدة 16): {تتجافى جنوبهم عن المضاجع}الآية.

އެއުރެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ حضرة ގައި ބިރުވެތިކަމާއި އުއްމީދުކުރުމުގައި دعاءކުރާ ހާލު، އެއުރެންގެ އެނދުކޮޅުތައް (ރޭ އަޅުކަންކުރުމަށްޓަކައި) ބިސްތަރުތަކުން ދުރުވެއެވެ. އަދި ވެރިރަސްކަލާނގެ އެއުރެންނަށް ދެއްވި ރިޒުޤުން އެއުރެން ހޭދަކުރެތެވެ.

وقال تعالى (الذاريات 17): {كانوا قليلاً من الليل ما يهجعون}

އެއުރެން ނިދާ އެގޮސް ރޭގަނޑުން ވަރަށް ކުޑަ ވަގުތުކޮޅަކެވެ.

1160 وعَن عائِشَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْها ، قَالَتْ : كَانَ النَّبِيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُومُ مِنَ اللَّيْلِ حَتى تَتَفطَّر قَدَمَاه ، فَقُلْتُ لَهُ : لِمَ تَصنَعُ هذا يا رسُول اللَّهِ وَقد غُفِرَ لَكَ ما تقَدَّم مِن ذَنْبِكَ وَمَا تأَخَّرَ ؟ قَالَ : « أَفَلا أَكُونُ عَبْدًا شَكُورًا » .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި عائشةَ ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ.
نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ރޭގަނޑުގައި އަޅުކަންކުރައްވަމުން ގޮސް އެކަލޭގެފާނުގެ ފައިމުބާރަކު
އަޅުވަމުންދިޔުމުން ހުއްޓުންފަށަވައެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ (އަހުރެންކަލާ) އެކަލޭގެފާނަށް ދަންނަވައިފީމެވެ.
އޭالله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ކަލޭގެފާނަށް ފަސްވެދިޔަ ފާފަތަކާއި އިސްވެ އަންނަން ހުރި ފާފަތައް
ފުއްސަވިގެން ވާ ބަހާލަވެ. ވިދާޅު ތިމަންކަލޭ ބޮޑުކަލާން އަޅުކަން ކުރައްވާ ފަހެ
ކަންކުރައްވަނީކީއްތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިމަންކަލޭގެފާނަކީ شكُر ވެރިވާ އަޅަކު ކަމުގައިވުން
ތިމަންކަލޭގެފާން ބޭނުންނުވާނަންތޯއެވެ؟

متفقٌ عليه . وعَنِ المغيرةِ بنِ شعبةَ نحوهُ ، متفقٌ عليه .

އަދި المغيرةِ ކިބައިން އެފަދަ حديث އެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ.

1161 وعَنْ عليٍّ رَضِيَ اللَّه عنْهُ ، أَنَّ النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم طَرقَهُ وفَاطِمَةَ لَيْلاً ، فقَالَ : « أَلا تُصلِّيَانِ ؟ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި عليّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صلّى اللهُ
عَلَيْهِ وسَلَّم އަصحابي އާއި فاطِمَة ކަމަނާއި ދޮރުމަތިކަށްވަޑައިގެން ގޮވާލާ
ރޭގަނޑެއްގައިވަޑައިގެން ހާޒިރުވެއްވިއެވެ. އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަދެބޭފުޅުން
ނަމާދުނުކުރައްވާނީ ހެއްޔެވެ؟

« طرقَهُ » : أَتَاهُ ليْلا .

1162 وعَن سالِمِ بنِ عبدِ اللَّهِ بنِ عُمَرَ بنِ الخَطَّابِ رضِيِ اللَّه عَنْهُم ، عَن أَبيه : أَنَّ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « نِعْمَ الرَّجلُ عبدُ اللَّهِ لَو كانَ يُصلِّي مِنَ اللَّيْلِ » قالَ سالِمٌ : فَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ بعْدَ ذلكَ لا يَنَامُ مِنَ اللَّيْلِ إِلاَّ قَلِيلاً . متفقٌ عليه .

ދާއްالله ބުއްސުންލެއްވި سالمِ بنِ عبدِ اللَّهِ بنِ عُمَرَ بنِ الخَطَّابِ އަކާލާއިވާރުނާ ބައްޕާފުޅުގެ
ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث
ކުރެއްވިއެވެ. عبدِ اللَّهِ ރޭގަނޑު ނަމާދުކުރައްވާނަމަ ރަނގަޅު މީހެކެވެ. سالِم ވިދާޅުވިއެވެ.
ދެން އޭރަށްފަހު عبدِ اللَّهِ ރޭގަނޑު ވަރަށް މަދުން ނޫނީ ނިދާނުލައްވައެވެ.

1163 وَعن عبدِ اللَّهِ بنِ عَمْرِو بنِ العاصِ رضيَ اللَّه عَنْهُمَا قالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: « يَا عَبْدَ اللَّهِ لا تكن مِثْلَ فُلانٍ : كانَ يَقُومُ اللَّيْلَ فَتَرَكَ قِيَامَ اللَّيْلِ » متفقٌ عليه .

ދާއްالله ބުއްސުންލެއްވި عبدِ اللَّهِ بنِ عَمْرِو بنِ العاصِ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ عبدِ اللَّهِ އެވެ. ފުލާ
އެމީހާ ފަދަ ނުވާށެވެ. އެމީހާ ރޭގަނޑު ތެދުވެ ހުރެއެވެ. ދެން އެކަން ދޫކޮށްލިއެވެ.

1164 وعن ابن مَسْعُودٍ رضيَ اللَّه عنْهُ ، قَالَ : ذُكِرَ عِنْدَ النَّبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم رَجُلٌ نَامَ لَيْلَةً حَتى أصبحَ ، قالَ : « ذاكَ رَجُلٌ بال الشَّيْطَانُ في أُذنَيْهِ أَو قال : في أُذنِهِ » ، متفقٌ عليه .

ދާއްالله ބުއްސުންލެއްވި عبدِ اللَّهِ بنِ مَسْعُودُގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ހަޟްރަތުގައި ނަމާދުކުރުމަށް ނުތެދުވެ ރޭގަނޑު ނިދާފައި
ހުރިމީހެއްގެ ވާހަކަ ދެއްކިއެވެ. (އަޅުގަނޑު ހެނދުނާ ހަމައަށް ނިދާފައިވާ) حديث
ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ އޭނާގެ ދެ ކަންފަތުގައި شَيْطَانُ ކިހާރުކޮށްފައިވާ މީހެކެވެ.
ނުވަތަ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭނާގެ ކަންފަތުގައި ކިހާރުކޮށްފައިވާ މީހެކެވެ.

1165 وعن أَبي هُريرةَ ، رَضِيِ اللَّه عَنْهُ ، أَنَّ رسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « يَعْقِدُ الشَّيْطَانُ عَلى قافِيةِ رَأْسِ أَحَدِكُم ، إِذا هُوَ نَامَ ، ثَلَاثَ عُقَدٍ ، يَضرب عَلى كلِّ عُقْدَةٍ : عَلَيْكَ لَيْلٌ طَوِيلٌ فَارقُدْ ، فَإِنْ اسْتَيْقَظ ، فَذَكَرَ اللَّه تَعَالَى انحلّت عُقْدَةٌ ، فَإِنْ توضَّأَ انحلَّت

عُقدَةٌ ، فَإِن صلَّى انحلَّت عُقدُهُ كُلُّهَا ، فأَصبَحَ نشِيطاً طَيِّب النَّفسِ ، وَإِلاَّ أَصبح خَبِيثَ النَّفْسِ كَسْلاَنَ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو هُريرةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ނިދަން އޮށޯވެނީމަ شيْطَان އޭނާގެ ބޮލުގެ ފަހަތުގައި ތިންގޮށް ޖަހައެވެ. އަދި ކޮންމެގޮށެއްގައި (ސިހުރު) ހަދައެވެ. އަދި އޭނާ ކައިރީގައި ދިގު ރެޔެއް އޮތީއެވެ. ވީމާ ނިދާށެވެ. ދެން އޭނާ ހޭލައިގެން اللهއަށް ޛިކުރުކުރެއްޖެނަމަ ގޮށެއް ދިލެއެވެ. ދެން وضوء ކުރެއްޖެނަމަ އިތުރު ގޮށެއް ދިލެއެވެ. ދެން ނަމާދުކުރެއްޖެނަމަ ހުރިހާ ގޮށެއް ދިލެއެވެ. އެހެންކަމުން ހަރަކާތްތެރިކަމާއި ހިތްހަމަޖެހިގެން ފަތިސްވެއެވެ. އަދި ނޫންނަމަ ނުބައި ހިތަކާއި ކަންނެތްކަމާއި نفْس އަރާނި ފަތިސްވެއެވެ.

قافِيَةُ الرَّأْسِ : آخِرُهُ .

1166 وَعن عبدِ اللَّهِ بنِ سَلاَمٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ ، أَنَّ النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « أَيُّهَا النَّاسُ أَفْشوا السَّلاَمَ ، وَأَطْعِمُوا الطَّعَامَ ، وَصَلُّوا باللَّيْلِ وَالنَّاسُ نِيامٌ ، تَدخُلُوا الجَنَّةَ بِسَلامٍ » . رواهُ الترمذيُّ وقالَ : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި عبدِ اللَّهِ بنِ سَلاَم ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ މީސްތަކުންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް ސަލާމްކިޔުމުގެ ސުންނަތް ފަތުރާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް ކާންދޭށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން މީސްތަކުން ނިދާފައި ރޭގަނޑު ނަމާދުކުރާށެވެ. އޭރުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފަސޭހަކަމާއެކު ސުވަރުގެ ވަދެވޭނެއެވެ.

1167 وَعنْ أَبي هُريرةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قالَ : قالَ رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «أَفْضَلُ الصيَّامِ بعْدَ رَمَضَانَ شَهْرُ اللَّهِ المُحرَّمُ ، وَأَفْضَلُ الصَّلاةِ بعدَ الفَرِيضَةِ صَلاةُ اللَّيْلِ» رواه مُسلِمٌ .

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. رَمَضَانَ މަހަށް ފަހު އެންމެ މާތްވެގެންވާ ރޯދައަކީ الله އަށް ނިސްބަތްވެގެންވާ މުޙައްރަމް މަހުގެ ރޯދައެވެ. އަދި فرض ނަމާދަށްފަހު އެންމެ މާތްވެގެންވާ ނަމާދަކީ ރޭގަނޑުގެ ނަމާދެވެ.

1168 وَعَنِ ابنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُمَا ، أَن النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : «صَلاةُ اللَّيْلِ مَثْنَى مَثْنَى، فَإِذا خِفْتَ الصُّبْح فَأَوْتِرْ بِواحِدَةِ » متفقٌ عليه .

މާތްالله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عبدِ اللَّهِ بنِ عَمْرُ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ރޭގަނޑުގެ ނަމާދު ދެ ركعة އިން ދެ ركعة އިން ކުރަމުން ގެންދާށެވެ. ފަހެ ފަތިސްވެދާނެކަމުގެ ބިރުވެރިވެއްޖެނަމަ ފަހުން އެއްރަކުޢަތުން ނިންމާލާށެވެ.

1169 وَعَنْهُ قَالَ : كَانَ النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يُصلِّي منَ اللَّيْل مَثْنَى مَثْنَى ، وَيُوترُ بِرَكعة . متفقٌ عليه .

އަދި އެ صحابى (އެބަހީ މާތްاللَّهރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عبدِ اللَّهِ بنِ عَمْرُ)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ރޭގަނޑުގައި ނަމާދު ދެ ركعة އިން ދެ ركعة އިން ކުރައްވަމުން ގެންދަވައެވެ. އަދި އެއް ركعة އިން وترُކޮށް ނިންމަވައެވެ.

1170 وعنْ أَنَسٍ رضِيِ اللَّه عَنْهُ ، قالَ : كَانَ رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يُفطِرُ منَ الشَّهْرِ حتَّى نَظُنَّ أَنْ لا يصوم مِنهُ ، ويصَومُ حتَّى نظُن أَن لا يُفْطِرَ مِنْهُ شَيْئاً ، وَكانَ لا تَشَاءُ أَنْ تَراهُ مِنَ اللَّيْلِ مُصَلِّياً إِلا رأَيْتَهُ ، ولا نَائماً إِلا رأَيْتَهُ . رواهُ البخاريُّ .

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أنسގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ބައެއް މަހެއްގައި ރޯދައެއް ނުހިއްޕަވާނެކަމަށް ބެލޭހާ ދުވަސް އަދި ރޯދަ ހިއްޕަވާނެކަމަށް ބެލޭހާ ދުވަސް ރޯދަ ހިއްޕަވައެވެ.

އަދި ބައެއް މީހުން ބުނާގޮތުގައި ހެނދުނުގެ ނަމާދުގައި ކުނޫތު ކިޔުމަކީ ސުންނަތެއް ނޫން ކަމަށާއި، އެއީ
ދުޢާކުރުން ދޫކޮށްލެވޭނެ ކަމެއްކަމުގައި ބުނެއެވެ. އަދި މިއީ އަޅުގަނޑުމެން ގެ
އިމާމުގެ ހަމަ ގޮތަށް ފާރަވާ ހިތުގައި ނެތް ކަމަށް ހަނާފީ އަޅުގަނޑުމެން އަށް ވާ
ހަމަގޮތުގައި ވިތުރުގެ ފަހުން ވެއެވެ. އަދި މިއީ އަޅުގަނޑުމެން ހިތާމައިގެ ކަންތައްތަކުގެ ދަރުސް
ބުނުގެ ވާހަކަ ހިތްވަނީ އަޅުގަނޑުމެން އަކީ ހަމަ ގޮތަކީ ވިތުރު ފަހުން ވެއެވެ.

1171 وعَنْ عائِشة رضي اللَّه عنْهَا ، أَنَّ رَسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كَان يُصلِّي إِحْدَى عَشرةَ ركْعَةً تعْني في اللَّيْلِ يَسْجُدُ السَّجْدَةَ مِنْ ذلكَ قَدْر مَا يقْرَأُ أَحدُكُمْ خَمْسِين آية قَبْلَ أَن يرْفَعَ رَأْسهُ ، ويَرْكَعُ ركْعَتَيْنِ قَبْل صَلاةِ الفَجْرِ ، ثُمَّ يضْطَجِعُ على شِقِّهِ الأَيمْنِ حتَّى يأْتِيَهُ المُنَادِي للصلاةِ ، رواه البخاري .

މާތްالله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެގާރަ ركعة ކުރައްވައެވެ. އެއީ ރޭގަނޑުގައެވެ. އެއިން ކޮންމެ ސަޖިދައެއް ތިޔަބައިމީހުން ފަންސާސް އާޔަތް ކިޔާ ވަރަކަށް ކުރައްވައެވެ. ބޮލުއުފުއްލެވުމުގެ ކުރީން ފަޖުރު ނަމާދުގެ ކުރިން ދެ ركعة ކުރައްވައެވެ. ދެން ނަމާދަށް ގޮވާ މީހާ އައުމަށް ދެން ވާތު ފަރާތަށް ފަޅަށްލައްވާ ލެއްވިއެވެ.

1172 وَعنْهَا قَالَتْ : ما كان رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَزِيدُ في رمضانَ وَلا في غَيْرِهِ عَلى إِحْدى عشرة ركْعَةً : يُصلِّي أَرْبعاً فَلا تَسْأَلْ عَنْ حُسْنِهِنَّ وَطولِهنَّ ، ثُمَّ يُصلِّي أَرْبعاً فَلا تَسْأَلْ عَنْ حُسْنِهِنَّ وَطولِهنَّ ، ثُمَّ يُصلِّي ثَلاثاً . فَقُلْتُ : يا رسُولَ اللَّهِ أَتنَامُ قَبْلَ أَنْ تُوتِرَ ،؟ فقال: « يا عائشةُ إِنَّ عيْنَيَّ تَنامانِ وَلا يَنَامُ قلبي » متفقٌ عليه .

އަދި އެصحابى (އެބަހީ މާތްاللهރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ عائشة ގެފާނު)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެ ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم رَمَضَان މަހުގައި ވިޔަސް އަދި އެހެން މަހެއްގައި ވިޔަސް އެގާރަ ركعةއަށް ވުރެ ގިނަ ނުކުރައްވައެވެ. ކަލޭގެފާނު ހަތަރު

ركعة ކުރައްވައެވެ. ދެން އޭގެ ދިގުކަމާއި ރީތިކަމުގެ ވާހަކަ ކިޔާ ނަހަދާށެވެ. ދެން އެއަށްފަހު އަނެއް ހަތަރު ركعة ކުރައްވައެވެ. ދެން އޭގެ ދިގުކަމާއި ރީތިކަމުގެ ވާހަކަ ކިޔާ ނަހަދާށެވެ. ދެން ތިން ركعة ކުރައްވައެވެ. ދެން ތިމަން ދަންނަވައިފީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ކަލޭގެފާނު وتر ކުރައްވުމުގެ ކުރީގައި ނިދަނީ ކުރައްވަނީ ހެއްޔެވެ؟ ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ عائشة އެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ނިދަނީ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ދެލޯލެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ހިތް ނުނިދައެވެ.

1173 وعنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كانَ يَنَامُ أَوَّل اللَّيْل ، ويقومُ آخِرهُ فَيُصلي . متفقٌ عليه.

އަދި އެކަމަނާ (ރަޟިاللّٰه ޢަންހުސްނެވި عائشة ގެފާނު)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيއާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ރޭގަނޑުގެ ފުރަތަމަ ބައިގައި ނިދިކުރައްވައެވެ. އަދި އޭގެ ފަހުބައިގައި ތެދުވެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އެއަށްފަހު ނަމާދު ކުރައްވައެވެ.

1174 وعَن ابنِ مَسْعُودٍ رضِيَ اللَّه عَنْهُ ، قَالَ : صلَّيْتُ مَعَ النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم لَيْلَةً ، فَلَمْ يَزلْ قائماً حتى هَمَمْتُ بِأَمْرٍ سُوءٍ . قَيل : ما هَممت ؟ قال : هَممْتُ أَنْ أَجْلِس وَأَدعهُ . متفقٌ عليه .

ރަޟިالله ޢަންހުސްނެވި عبدِ اللَّهِ بنِ مَسْعُود ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ އެއްފަހަރަކު ރޭގަނޑެއްގައި رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ފަހަތުގައި ނަމާދުކުރީމެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު قيامގައި ހުންނެވުން ދިގުކުރެއްވުން ބޮޑުވެގެން ހިތަށް ނުބައިކަމެއް އެރިއެވެ. ދެން ހިތަށް އެރީ ކޮން ކަމެއް ހެއްޔެވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ ހިތަށް އެރީ އިށީނދެގަނެގެނެވެ. އަދި ނަމާދު ދޫކޮށްލަމުންނެވެ.

1175 وعَنْ حُذيفهَ رَضِيَ اللَّه عنْهُ ، قَالَ : صَلَّيْتُ مَعَ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، ذاتَ لَيْلَةٍ فَافْتَتَح البقَرَةَ ، فقلتُ : يَرْكَعُ عِنْدَ المِئَةِ ، ثُمَّ مضى ، فقلتُ : يُصَلِّي بها في ركْعَةٍ ، فمَضَى ، فَقُلْتُ : يَرْكَعُ بها ، ثُمَّ افْتَتَح النِّسَاءَ فَقرأَهَا ، ثُمَّ افْتَتَحَ آل عِمْرَانَ ، فَقَرَأَها ، يَقْرأُ

مُتَرَسِّلاً إذا مرَّ بآيَةِ فِيها تَسْبيحٌ سَبَّحَ ، وَإذا مرَّ بِسُؤَالٍ سَأَلَ ، وإذا مَرَّ بتَعوُّذ تَعَوَّذَ ، ثُمَّ رَكَعَ ، فجعَل يَقُولُ : سُبْحَانَ ربِّي العظيمِ ، فَكَانَ رُكُوعُهُ نَحْواً مِنْ قِيَامِهِ ، ثُمَّ قال : سمعِ اللَّه لمَنْ حَمِدَه ، ربَّنَا لك الحمْدُ ، ثُمَّ قامَ طَويلاً قَرِيباً مِمَّا ركع ، ثُمَّ سَجد فَقَالَ : سُبُحانَ رَبِّيَ الأَعْلى فكَانَ سَجُودُهُ قَرِيباً مِنْ قِيَامِهِ . رواه مس

މާތްالله ރުޟުވާންތެރިވި **حُذيفَة** ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާކުރެއްވުމުގައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ އެއްރެއަކު رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުގައި ނަމާދުކުރަން ހުރީމެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު بقرة ސޫރަތް ކިޔަވާ ވިދާޅުވާން ފެއްޓެވިއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ހިތާ ހިތް ބުނީމެވެ. ސަތޭކަ އާޔަތް ކިޔަވާނިމުމުން ركوع އަށް ވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ. ދެން އެއަށްވުރެ ކުރިއަށް ކިޔެވުން ގެންދަވައިފިއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ހިތާހިތް ބުނީމެވެ. އެ ސޫރަތް ހުސްކޮށް ركوع ކުރައްވާނެއެވެ. ފަހެ އެ ސޫރަތް ނިންމަވައިފިއެވެ. ފަހެ ހިތާ ހިތް ބުނީމެވެ. މިހާރު ركوع ކުރައްވާނެއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު نِّسَاءَ ސޫރަތް ފެއްޓެވިއެވެ. ފަހެ އެ ސޫރަތް ކިޔަވާ ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން آل عِمْرَان ފެއްޓެވިއެވެ. ފަހެ އެ ސޫރަތް ކިޔަވާ ވިދާޅުވިއެވެ. މިހުރިހާ ސޫރަތުގައި ކިޔަވާ ވިދާޅުވުން ގެންދެވީ ތަރުތީބުގެ ލަސްލަހުންނެވެ. تَسْبيح ހިމެނޭ އާޔަތް އެއް އާޔަތަށް އަރުވައިލެއްވުމުން تَسْبيح ވިދާޅުވުން ގެންދެވިއެވެ. އަދި دعاء ހިމެނިގެންވާ އާޔަތް އަރުވައިލެއްވުމުން دعاء ހިމެނިގެންވުން ގެންދެވިއެވެ. އަދި ސުވާލުކުރުން އެދި ހިމެނިގެންވާ އާޔަތް އަރުވައިލެއްވުމުން تَعَوَّذ ވިދާޅުވުން ގެންދެވިއެވެ. ދެން އެކަލޭގެ ركوع ކޮށް سُبْحَانَ ربِّي العظيمِ ވިދާޅުވުން ގެންދެވިއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނުގެ ރުކޫޢު ދިގުވީ قيام އާއި އެއްވަރަށެވެ. ދެން ކިޔަވާ ވިދާޅުވިއެވެ. سمعِ اللّه لمَنْ حَمِدَه ، رَبَّنَا لك الحمْدُ ދެން ركوع ކުރި އެއްވަރަކަށް ވަރަކާއި އެއްގޮތަށް ހުއްޓެވީ قيام ކުރި އެއްވަރަށެވެ. ދެން ސަޖިދަ ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ ސަޖިދަކުރައްވައި ކިޔަވާ ވިދާޅުވިއެވެ. سُبْحانَ رَبِّيَ الأَعْلى މިފަދައިންނެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނުގެ ސަޖިދައިގެ ދިގުމިން قيام އާއި އެއްވަރުވެއެވެ.

1176 وَعَنْ جابرٍ رضِي اللَّه عنْهُ قَالَ : سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : أَيُّ الصَّلاَةِ أَفْضَلُ ؟ قال : « طُولُ القُنُوتِ » . رواه مسلم .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވި جابر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އަރިހުން ސުވާލު ދަންނަވައިފިއެވެ. އެންމެ މާތްވެގެންވަނީ ކޮން ނަމާދެއް ތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. قيامގައި ހުރުން ދިގު ނަމާދެވެ.

المرادُ بِالقنُوتِ : القِيَامُ .

1177 وَعَنْ عبدِ اللَّهِ بنِ عَمْرو بنِ العَاصِ ، رَضيَ اللَّه عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال: « أَحَبُّ الصَّلاَةِ إلى اللَّهِ صَلاَةُ دَاوُدَ ، وَأَحبُّ الصيامِ إلى اللَّهِ صِيامُ دَاوُدَ ، كانَ يَنَامُ نِصْفَ اللَّيْلِ وَيَقُومُ ثُلُثَهُ وينَامُ سُدُسَهُ وَيصومُ يَوماً وَيُفطِرُ يَوماً » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވި عبدِ اللَّهِ بنِ عَمْرو بنِ العَاص ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى އަށް އެންމެ ލޯބިވެވޮޑިގެންވާ ނަމާދަކީ داوُد عليه السلامގެ ނަމާދެވެ. އަދި الله سبحانه وتعالى އަށް އެންމެ ލޯބިވެވޮޑިގެންވާ ރޯދައަކީ داوُد عليه السلامގެ ރޯދައެވެ. އެކަލޭގެފާނު ރޭގަނޑުގެ ދެބައިކުޅަ އެއްބައިގައި ނިދާ ކުރެއްވިއެވެ. އަދި ރޭގަނޑުގެ ތިންބައިކުޅަ އެއްބައިގައި ތަހައްޖުދު ނަމާދު ކުރައްވައެވެ. އަދި ރޭގަނޑުގެ ހަބައިކުޅަ އެއްބައިގައި ނިދި ކުރައްވައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ދުވަހަކު އައްދުވަހު ރޯދަ ހިފައްވައެވެ.

1178 وَعَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّه عنْهُ قَالَ : سمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقُولُ : « إِنَّ في اللَّيْلِ لَسَاعَةً ، لا يُوافِقُهَا رَجُ لٌ مُسلِمٌ يسأَلُ اللَّه تعالى خيراً من أمرِ الدُّنيا وَالآخِرةَ إلاَّ أَعْطَاهُ إِيَّاهُ ، وَذلكَ كلَّ لَيْلَةٍ » رواه مسلم .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވި جَابِرގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އައްސަވައިފީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން ރޭގަނޑުގައި އެގަޑި ވަގުތެއް ވެއެވެ. އެވަގުތު ކައިރި މުސްލިމަކު

الله އަށް ދުނިޔާއާއި آخرةގެ ތަކެއްޗާއިން އެއްވެސް ކަމަކަށް އެދި ދުޢާކޮށްފިނަމަ އެމީހަކަށް އެކަމެއް ދެއްވައިދެއްވައެވެ. އަދި މިގޮތަށް ހުރީ ކޮންމެ ރެއަކުވެސް ވެއެވެ.

1179 وَعَنْ أَبي هُريرَةَ رَضِيِ اللَّه عَنْهُ ، أَنَّ النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : إِذا قَامَ أَحَدُكُم مِنَ اللَّيْلِ فَليَفتَتحِ الصَّلاةَ بِركعَتَيْن خَفيفتيْنِ » رواهُ مسلِم .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أَبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ރޭގަނޑުގައި ތަހައްޖުދު ނަމާދު ކުރަނީނަމަ ފަހެ ލުއިލުއި ދެ ركعةއިން ނަމާދު ކުރަން ފެއްޓޭށެވެ.

1180 وَعَنْ عَائشَةَ ، رَضِيَ اللَّه عَنْها ، قالت : كانَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم إِذا قام مِن اللَّيْلِ افتَتَحَ صَلاتَهُ بِركْعَتَيْن خَفيفتَيْنِ ، رواه مسلم .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ عائشةَ ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ރޭގަނޑު ތަހައްޖުދަށް ހޭލައްވައިފިނަމަ އެކަލޭގެފާނުގެ ނަމާދު ލުއިލުއި ދެ ركعةއިން ފެއްޓެވިއެވެ.

1181 وعَنْها ، رضِيِ اللَّه عنْهَا ، قالَتْ : كان رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم إِذا فاتتْهُ الصَّلاةُ من اللَّيل مِنْ وجعٍ أَوْ غيرِهِ ، صلَّى مِنَ النَّهارِ ثِنتي عشرَة ركْعَة . رواه مسلِم .

އަދި އެކަލޭފާނު (އެބަހީ މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ عائشةَ ގެފާނު)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ކިބައިން ރޭގަނޑުގައި ތަހައްޖުދު ނަމާދު ގެއްލިގެން އަދި ވޭނެއްގެ ސަބަބުން ނުވަތަ އެނޫންވެސް އެހެން ސަބަބަކާހުރެ ނުކުރެވިއްޖެނަމަ ދުވާލުގައި ބާރަ ركعةކުރައްވައެވެ.

1182 وعنْ عُمَرَ بن الخطَّاب رَضِيِ اللَّه عنْهُ ، قَال : قَالَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَنْ نَام عن حِزْبِهِ ، أو عَنْ شيْءٍ مِنهُ ، فَقَرأَهُ فِيما بينَ صَلاةِ الفَجْرِ وصلاةِ الظُّهْرِ ، كُتِب لهُ كأَنَّما قَرأَهُ منَ اللَّيْلِ » رواه مسلم .

މާތްالله ރުޟުވާންލެއްވި عُمَرَ بنِ الخَطَّاب ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދިރަކު އާސާ އަސްދުހާނު ރާގަސްފަދަ ކިޔަވާބައިގެ ސޫރަތް ގައިން ބައެއް ދުހާސްލުވި ނިދައިލިނަމަ އެދީގާ އެބައިކި އަސްއެދުވަ ފަތިސްނަމާދާއި މެންދުރު ނަމާދާއި ދެމެދު ކިޔަވައިފިނަމަ އެމީހާގެ އެބައިކި ރާގަސްފަދަ ކިޔަވައިލިޔެވިއްޖެވެ.

1183 وعَنْ أَبي هُريرة رَضِيَ اللَّه عنْهُ ، قال : قالَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « رحِمَ اللَّه رَجُلا قَامَ مِنَ اللَّيْلِ ، فصلىَّ وأيْقَظَ امرأَتهُ ، فإنْ أَبَتْ نَضحَ في وجْهِهَا الماءَ ، رَحِمَ اللَّهُ امرَأَةً قَامت مِن اللَّيْلِ فَصلَّتْ ، وأَيْقَظَتْ زَوْجَهَا فإِن أَبي نَضَحَتْ في وجْهِهِ الماءَ » رواهُ أبو داود. بإِسنادِ صحيحٍ

މާތްالله ރުޟުވާންލެއްވި أَبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى އެފިރިހެނަކަށް رحمة ލައްވާށިއެވެ. އެފިރިހެނަކީ ރޭގަނޑު ތެދުވެ ނަމާދު ކޮށްފިރިހެނާގެ އަނބިމީހާ ހޭލައްވާ ފިރިހެނެކެވެ. ދެން އެފިރިހެނާގެ އަނބިމީހާ (ނަމާދަށް ތެދުވުމަށް) ދެކޮޅުހެދިއްޔާ ފެނު އެބައިކި އަނބިމީހާގެ މޫނަށް ޖަހާފައިސް ކިޔަވާކަމުގެ ސަބަބުން އަނބިމީހާގެ މޫނުގައި ފެނުޖަހާފައިވާ ފިރިހެނެވެ. الله سبحانه وتعالى އެއަންހެނަކަށް رحمةލައްވާށިއެވެ. އެއީ ރޭގަނޑު ތެދުވެ ނަމާދުކުރާ އަންހެނަކެވެ. އެއީ އެފިރިހެނާގެ ފިރިމީހާއަށް ނަމާދަށް ހޭލާ އަންހެނެކެވެ. ދެން ދެކޮޅު ތެދުވުން އިންކާރުކުރިއްޔާ އޭނާގެ މޫނަށް ފެންޖަހައިލައްވާށިއެވެ.

1184 وَعنْهُ وَعنْ أَبي سَعيدٍ رَضِي اللَّه عنهمَا ، قَالا : قالَ رسول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إذا أَيقظَ الرَّجُلُ أَهْلَهُ مِنَ اللَّيْل فَصلَّيا أَوْ صلَّى ركْعَتَين جَمِيعاً ، كُتِبَ في الذَّاكرِينَ وَالذَّكِراتِ » رواه أبو داود بإِسناد صحيحٍ .

ދެން ދެ صحابى (އެބަހީ أَبو هُريرة) އާއި أَبو سعيدٍ الخُدْرِي އާއި ދެބޭކަލުންގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. (މާތްالله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުޟުވާންލައްވާށިއެވެ.) އެދެބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދިރަކު އާއިލާ އަސްނުންނަށް ހާހިރުވެދެ ދެހަރެއްދުވި އެއަސްރުގެ އެދުވިގެން ނަމާދު ކުރުމަށް (ނުވަތަ حديث

ކުރެއްވިކަމުން ވެއްޖެ.) އަދި ދެމީހުން އެކުގައި (جماعه ހަދައިގެން) ދެރަކުޢަތް ކޮށްފިނަމަ) ފިރިހެނުން الذّاكرِينَ ގެ ތެރޭގައި އަންހެނުން الذّكِراتِ ގެ ތެރޭގައި ލިޔުއްވޭނެއެވެ.

1185 وع . ن عائِشة رضِيَ اللَّه عَنْها ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « إِذا نَعَس أَحَدُكُمْ في الصَّلاةِ ، فَلْيَرْقُدْ حتى يَذهَب عَنْهُ النَّومُ ، فَإِنَّ أَحدكُمْ إذا صَلى وهو ناعِسٌ ، لَعَلَّهُ يَذهَبُ يَستَغفِرُ فَيَسُبَّ نَفسهُ » متفقٌ عليهِ .

މާތްالله ރުއްސުންލިބި عائِشة ގެފާނުގެ ރިވާއިން ލިބިވޮޑިގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކަށް ނަމާދުގައި ނިދި ޖެހެން ފަށައިފިނަމަ ފަހެ އޭނާ ނިދިފިލައިގެންދިޔުން ދާދެން އޮށޯވެގެން ހުއްޓާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ނިދީގެ ހާލަތުގައި ހުރެގެން ނަމާދު ކުރަން ފަށައިފިނަމަ ފަހަރެއްގައި އޭނާ استغفار ދަންނަވާހިނދު އޭގެ ބަދުދުޢާގައި ނަފުސަށް ބިރާގެ އަމިއްލަ ނަފްސުގެ މައްޗަށް ނުބައިބަސް ހިތުގައިވެސް ދުޢާކުރެވުން އަރަނިކޮށް ވާނެއެވެ.

1186 وَعَنْ أَبي هُرَيرَةَ رَضِي اللَّه عَنْهُ قالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إذا قَامَ أَحدُكُمْ مِنَ اللَّيْلِ فَاستعجمَ القُرآنُ على لِسَانِهِ ، فَلَم يَدْرِ ما يقُولُ ، فَلْيضْطَجِعْ » رواه مُسلِمٌ .

މާތްالله ރުއްސުންލިބި أَبي هُريرة ގެ ރިވާއިން ލިބިވޮޑިގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ރޭގަނޑު ތެދުވެ ނަމާދުކުރަމުން ދާއިރު قُرآن ކިޔެވުން ދަތިވުން ބުނާ ކަމެއް ތިމާއަށް އެއްޗެއް ބިނާވެގެން އެނގެންނުވާގޮތަށްވެއްޖެނަމަ ފަހެ (ނަމާދު ހުއްޓާލައިފައި) ނިދަން އޮށޯވެލާށެވެ.

باب استحباب قيام رمضان وهو التراويح

ރަމަޟާނު މަހުގެ ރޭތަކުގައި (تراويح) ނަމާދުކުރުން މުސްތަޙައްބު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ ބާބު

1187عنْ أَبي هُريرةَ رَضِيِ اللَّه عنْهُ أَنَّ رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : « منْ قام رَمَضَانَ إِيماناً واحْتِساباً غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. رَمَضَان މަހުގައި އީމާންކަމާއި އަދި ثواب ލިބުމަށްޓަކައި އެއްމީހަކު ނަމާދުކޮށްފިނަމަ އެމީހަކު ކުރިން ކުރި ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއްވާނެއެވެ.

1188 وَعنْهُ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ ، قَال : كانَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يُرَغِّبُ في قِيَامِ رَمَضَانَ مِنْ غيْرِ أَنْ يَأْمُرَهُمْ فِيه بعزِيمةٍ ، فيقُولُ : « مَنْ قَامَ رَمَضَانَ إِيماناً واحْتِسَاباً غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّم مِنْ ذَنْبِهِ » رواه مُسْلِمٌ .

އަދި އެ صحابى (އެބަހީ أَبو هُريرة رَضِيَ اللَّه عَنْهُ) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މާތްބޭކަލުން އަމުރުކޮށްނުލައްވައި ނަމަވެސް رَمَضَان މަހުގެ ރޭތަކުގައި ޤިޔާމުލައިލުކުރުން ترغيب ދެއްވައްވައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީނާ رَمَضَانُ މަހެއްގައި އީމާންކަމާއި އަދި ثواب އެދި އެއްމީހަކު ނަމާދުކޮށް އަހަރުގެ ރޭތަކުގައި قيام ކޮށްފިނަމަ އޭނާގެ ކުރީގެ ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއްވާނެއެވެ.

باب فضل قيام ليلة القدر وبيان أرجى لياليها

ليلة القدر ޤިޔާމުގެ މާތްކަމާއި އަދި އޭގެ އެންމެ އުއްމީދީރޭ

قال اللَّه تعالى (سورة القدر): {إنا أنزلناه في ليلة القدر} إلى آخر السورة.

ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެ قرآنُ ބާވައިލެއްވީ ليلة القدر ރޭގައެވެ.

وقال تعالى (الدخان 3): {إنا أنزلناه في ليلة مباركة} الآيات

ހަމަކަށަވަރުން، ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެފޮތް (އެބަހީ: قُرآنُ) ބާވައިލެއްވީމު ބަރަކާތްތެރި ރެއެއްގައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، އިންޒާރު ދެއްވާ ކަލަކު ކަމުގައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ވީމެވެ.

1189 وعَنْ أَبي هُريرةَ رَضيَ اللَّه عَنْهُ ، عن النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « مَنْ قام لَيْلَةَ القَدْرِ إِيماناً واحْتِسَاباً ، غُفِر لَهُ ما تقدَّم مِنْ ذنْبِهِ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أَبو هُريرة ، نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު ليلة القدر ވިލާރޭ އީމާން ކަމާއި އަދި ثواب އަށް އެދިގެން قيام ކޮށްފިނަމަ އޭނާގެ ކުރީގެ އިސްވެދިޔަ ފާފަތައް ފުއްސެވިގެން ހުއްޓެވެ.

1190 وعن ابنِ عُمر رضيَ اللَّه عَنهما أَنَّ رِجَالاً مِنْ أَصْحَابِ النَّبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، أُرُوا ليْلَةَ القدْرِ في المنَامِ في السَّبْعِ الأَواخِرِ ، فَقال رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « أرى رُؤيَاكُمْ قَدْ تَواطَأَتْ في السَّبْعِ الأَوَاخِرِ ، فَمَنْ كَانَ مُتحَرِّيهَا ، فَلْيَتَحرَّهَا في السبْعِ الأَواخِرِ » متُفقٌ عليهِ .

މާތްالله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުހިވެވޮޑިގެންވާ عبدِ اللَّهِ بنِ عَمْر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ اصحاب ންގެ ތެރެއިން ބަޔަކަށް رَمَضَان މަހުގެ ފަހު ހަތްދުވަހުގެ ތެރޭގައި لَيْلَةَ القَدْرِ ހުވަފެނުން ދެއްކެވުނެވެ. ފަހެ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް (ليلة القدرގެ) ހުވަފެން (رَمَضَان މަހުގެ) ފަހު ހަތް ދުވަހުގެ ތެރޭގައި، ފެންނަން ފެށުން އެއީ އެކަމުގެ حقيقة ކަމުގައި

ބިމަށްކަޅޭގޮތުން ދެކެވޭ. ވީމާ ليلة القدر ހޯދަން މަސައްކަތްކުރުމާ ދުޢާ، ޛިކުރު ހަދައިގައި މަސައްކަތް ކުރުމަށް ހިތްވަރުދެވޭ.

1191 وعنْ عائِشَةَ رَضِيَ اللَّه عنْهَا ، قَالَتْ : كانَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يُجاوِرُ في العَشْرِ الأَوَاخِرِ مِنْ رمضَانَ ، ويقُول : « تحرَّوْا لَيْلَةَ القَدْرِ في العشْرِ الأَوَاخِرِ مِنْ رَمَضانَ» متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ عائِشَة ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم رَمَضَان މަހުގެ ފަހު ދިހައިރޭގައި إعتكاف ކުރައްވައިފައެވެ.އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން رَمَضَان މަހުގެ ފަހުދިހައިރޭގައި ليلة القدر ހޯއްދަވާ މަސައްކަތް ކުރާށެވެ.

1192 وَعَنْها رَضِيَ اللَّه عنها أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « تَحرّوْا لَيْلَةَ القَدْرِ في الوتْرِ من العَشْرِ الأَواخِرِ منْ رمَضَانَ » رواهُ البخاريُّ .

އަދި އެކަމަނާ(އެބަހީ މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ عائِشَة ގެފާނު)ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުން رَمَضَان މަހުގެ ފަހުދިހައިރޭގެ ޢަދަދުކަށި ރޭތަކުގައި ليلة القدر ހޯއްދަވާ މަސައްކަތް ކުރާށެވެ.

1193 وعَنْهَا رَضيَ اللَّه عَنْهَا ، قالَتْ : كَانَ رسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إِذا دَخَلَ العَشْرُ الأَوَاخِرُ مِنْ رمضَانَ ، أَحْيا اللَّيْلَ ، وَأَيْقَظَ أَهْلَه ، وجَدَّ وَشَدَّ المِئزرَ » متفقٌ عليه .

އަދި އެކަމަނާ(އެބަހީ މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ عائِشَة ގެފާނު)ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم رَمَضَان މަހުގެ ފަހުދިހަ އައުމުން ރޭގަނޑު إحياء ކުރައްވައެވެ. އަދި އަނބިކަނބަލުންނަށް ހޭލައްވައެވެ. އަދި ހިތްވަރުގެ ވަރުގަދައަކުން އަޅުކަމުގައި އުޅުއްވައެވެ.

1194 وَعَنْهَا قالَتْ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَجْتَهِدُ فِي رَمضانَ مَالا يَجْتَهِدُ في غَيْرِهِ ، وفي العَشْرِ الأَوَاخِرِ منه ، مَالا يَجْتَهِدُ في غَيْرِهِ » رواهُ مسلمٌ .

އަދި އެކަލޭގެފާނު(އެބަހީ މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ عائشَةَ ގެފުޅު)ގެ ރިވާޔަތެއް ކުރެއްވިގެންނެވެ. އެކަލޭގެ ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެހެން މަހުސްތަކުގައި ނުކުރައްވާ ވަރަށް رمَضَان މަހުގައި އަޅުކަންކުރެއްވުމުގައި އިޖުތިހާދުކުރައްވައެވެ. އަދި އެމަހުގެ އެހެން ދުވަސްތަކުގައި ނުކުރައްވާފަދަ ވަރަކަށް ފަހު ދިހަވަސްތަކުގައި އިޖުތިހާދުކުރައްވައެވެ.

1195 وَعَنْهَا قَالَتْ : قُلْتُ : يا رَسُولَ اللَّهِ أَرَأَيْتَ إِن عَلِمْتُ أَيَّ لَيْلَةٍ لَيْلَةُ القَدْرِ ما أَقُولُ فيها ؟ قَالَ : « قُولي : اللَّهُمَّ إِنَّكَ عَفُوٌّ تُحِبُّ العفْوَ فاعْفُ عنِّي » رواهُ التِرْمذيُّ وقال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

އަދި އެކަލޭގެފާނު(އެބަހީ މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ عائشَةَ ގެފުޅު)ގެ ރިވާޔަތެއް ކުރެއްވިގެންނެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ލިބިވަޑައިގަންނަވާ ليلة القدر ވީރޭ ކޮންރެއެއްކަން އަހަރެން އެނގިއްޖެނަމަ އެރޭގައި ކިޔާނީ ކޮބައިތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކަލޭގެ ކިޔާށެވެ. اللَّهُمَّ إِنَّكَ عَفُوٌّ تُحِبُّ العفْوَ فاعْفُ عنِّي މާނައީ:- އޭ އަހަރެންގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެއެވެ! ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެ ފާފަފުއްސަވާ ކަލާނގެއެވެ. އަދި ފާފަފުއްސެވުން ރުއްސަވައެވެ. ފަހެ އަހަރެންގެ ފާފަތައް ފުއްސަވާނދޭވެ! ތިރްމިޒީ ވިދާޅުވަނީ މި حديث ޞައްޙަ ޙަސަން حديثެކެވެ.

باب فضل السواك وخصال الفطرة

سواك ކުރުމުގެ މާތްކަމާއި فطرةގެ خصالތަކާ ބެހޭ ބާބު باب

1196 عَنْ أَبي هُريرَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ أَنَّ رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « لَوْلا أَنْ أَشُقَّ عَلى أُمَّتي أَوْ عَلى الناس لأمرْتُهُمْ بِالسِّواكِ معَ كلِّ صلاةٍ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أَبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތެއް ކުރެއްވިގެންނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަހަރެންގެ އުއްމަތަށް (ނުވަތަ

މީސްތަކުންނަށް) އުނދަގޫވެދާނެކަމުގެ ބިރު ނުވާނަމަ ކޮންމެ ނަމާދަކަށް سواك ކުރުމަށް
އަބަދު މީހުންނަށް އަމުރު ކުރިމެވެ.

1197 وَعنْ حُذيفَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ ، قال : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم إِذا قَامَ مِنَ النَّومِ يَشُوصُ فَاهُ بالسِّواكِ . متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސެވުންވާށި حُذيفَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ނިދިން ތެދުވެއްޖެނަމަ އަނގަމުބާރަކް سواك ކުރައްވައިގެން ކާރުވާފައި ދަގު ސާފުކުރައްވައެވެ.

«الشَّوْص » : الدَّلْكُ »

1198 وَعَنْ عائشةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهَا قَالَتْ : كنَّا نُعِدُّ لرسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم سِوَاكَهُ وَطَهُورَهُ فيَبْعَثُهُ اللَّه مَا شَاءَ أَن يبْعَثَهُ مِنَ اللَّيْلِ ، فَيتسَوَّكُ ، وَيَتَوَضَّأُ ويُصَلِّي » رواهُ مُسلمٌ .

މާތްالله ރުއްސެވުންވާށި عائشةَ ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށްޓަކައި وضوء ކުރައްވާނެ ފެނާއި އަދި سواك ތައްޔާރުކޮށް ބަހައްޓަމުއެވެ. ފަހެ ތައްޔާރުކޮށްލުމުން الله سبحانه وتعالى އިރާދަކުރައްވާ ވަގުތަކު ރޭގަނޑުގެ ތެރެއިން ހޭލައްވާނެއެވެ. އަދި سواك ކުރައްވައެވެ. އަދި وضوء ކުރައްވައެވެ.

1199 وعنْ أَنسٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ ، قَالَ : قَالَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « أَكثَرْتُ عَليكُمْ في السِّوَاكِ » رواهُ البُخاريُّ .

މާތްالله ރުއްސެވުންވާށި أنسގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުންނާ ގާތުގައި سواك ކުރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު ގިނަގިނައިން ކުރެއްވީމެވެ.

1200 وعَنْ شُرَيحِ بنِ هانِيءٍ قَالَ : قُلْتُ لِعَائِشَةَ رَضِيَ اللَّه عنهَا : بأَيِّ شيءٍ كَان يَبْدَأُ النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم إِذا دَخلَ بَيْتَهُ ، قَالَتْ : بِالسِّوَاكِ ، رواهُ مُسْلِمٌ .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ شُرَيح بن هانِي ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.ތިމަންނަ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّه عنهَا އަށް ދަންނަވައިފީމެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެއަށް ވަދެވަޑައިގެން އެންމެ ފުރަތަމަ ކުރައްވަނީ ކޮންކަމެއް؟ އޭނާ ވިދާޅުވިއެވެ. سواك ކުރެއްވުމެވެ.

1201 وَعَنْ أَبي موسَى الأشعَرِيِّ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ ، قَال: دَخلَت عَلى النَّبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وطرَفُ السوَاكِ على لِسانِهِ . مُتَّفَقٌ عليهِ ، وهذا لَفْظُ مُسلِمٍ .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ **أَبو** موسَى الأشعَرِيِّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.ތިމަންނަ نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަރިހަށް ވަދެވުނީމެވެ. އެހިނދު سواك ގެ ކޮޅު އެކަލޭގެފާނުގެ ދުލުމަތީގައި ހުއްޓެވެ.

1202 وعنْ عائِشَةَ رَضِيِ اللَّه عَنْها ، أَنَّ النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « السِّواكُ مَطهَرَةٌ للفَمِ مرْضَاةٌ للرَّبِّ » رواهُ النَّسائيُّ ، وابنُ خُزَيمةَ في صحيحهِ بأَسانيد صحيحةٍ .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ عائِشَةَ ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. سواك ކުރުމަކީ އަނގަ ސާފުކުރާ ކަމެކެވެ. އަދި ރަސްކަލާނގެ ރުހިވޮޑިގަންނަވާ ކަމެކެވެ.

وذكر البخاريُّ رحمه اللَّه في صحيحهِ هذا الحديث تعليقا بصيغةِ الجزمِ فقال : وقالت عائشةُ رضي اللَّهُ عنها .

1203 وعَنْ أَبي هُريرةَ رضِيَ اللَّه عَنْهُ ، عَنِ النَّبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « الفِطرَةُ خَمسٌ ، أَوْ خمسٌ منَ الفِطرةِ : الخِتان ، وَالاستِحْدَادُ ، وتَقليمُ الأَظفَارِ ، ونَتف الإِبطِ ، وقَصُّ الشَّارِبِ » مُتفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو هُريرة ، نبيُّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. فطرة ގެ ތެރޭގައި ފަސްކަމެއް ހިމެނެއެވެ. ނުވަތަ حديث ކުރެއްވި ކަމަށް ވެއެވެ. ފަސް ކަންތައްތަކަކީ فطرة ގެ ތެރެއިން ވާ ކަންތަކެވެ. އެއީ خِتان ކުރުމާއި ފޫޅުން ތިރީގެ އިސްތަށިތައް ސާފުކުރުމާއި ނިޔަފަތި ކަނޑުމާއި ކިހިލީގެ އިސްތަށިތައް (އުފުރުމާއި) ސާފުކުރުމާއި މަތިމަސްކުރުކުރުމެވެ.

الاسْتِحْدَادُ : حلْقُ العَانَةِ ، وهُو حلَقُ الشعْرِ الذي حَوْلَ الفرْجِ .

1204 وعَنْ عائِشة رضيَ اللَّه عنْهَا قَالَتْ : قالَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم : « عَشرٌ مِنَ الفِطرَةِ: قَصُّ الشَّارِبِ ، وإِعفَاءُ اللِّحْيَةِ ، وَالسِّوَاكُ ، واسْتِنشَاقُ الماءِ ، وقَصُّ الأَظفَارِ ، وغَسلُ البَرَاجِمِ ، ونَتفُ الإِبطِ ، وَحلقُ العانَة ، وانتِقاصُ الماَءِ » قال الرَّاوي : ونسِيتُ العاشِرة إِلاَّ أَن تَكون المَضمضَةُ ، قالَ وكيعٌ وَهُوَ أَحَدُ رواَتِهِ : انتِقَاصُ الماءِ ، يَعني: الاسْتِنْجاءَ . رَوَاهُ مُسلِمٌ .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި عائشةَ ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދިހަކަމެއްވަނީ فطرة ގެ ތެރޭގައެވެ. އެއީ މަތިމަސްކުރުކުރުމާއި ތުނބުޅި ދިގުކުރުމާއި سواك ކުރުމާއި، ނޭފަތް ދޮވުމާއި، ނިޔަފަތި ކަނޑުމާއި، ކަންފަތުގެ ފޮރުކާރި ސާފުކުރުމާއި ކިހިލީގެ އިސްތަށި އުފުރުމާއި ފޫޅުން ތިރީގެ އިސްތަށިތައް ބޭލުމާއި އިސްތިންޖާކުރުމެވެ.

« البَراجِمُ » بالباءِ الموحدةِ والجيم ، وهي : « عُقَدُ الأَصَابِعِ » . « وَإِعفَاءُ اللَّحْيَةِ » مَعْنَاهُ: لا يقُص مِنهَا شيئاً .

ރާވީ ވިދާޅުވިއެވެ. ދިހަވަނަކަން ހަނދާނެއް ނެތިއްޖެއެވެ. އެއީ އަނގަތަށް ފެންފަލާ ފޮވުނުން ހީވެއެވެ.

1205 وَعَن ابنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُمَا ، عن النَّبي صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « أَحفُوا الشَّوارِبَ وأَعْفُوا اللِّحَى » مُتفقٌ عليهِ .

މާތްالله އެކަލޭގެފާނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبدِ اللَّهِ بنِ عَمْرٍ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ.މިޙަދީޘް ކުރުކުރައްވައެވެ. އަދި ތިރްމިޒީ ވެސް ކުރައްވައެވެ.

باب تأكيد وجوب الزكاة وبيان فضلها وما يتعلق بها

زكاة އަދި މީގެ ވާޖިބު ކަމުގައިވުން ތަކުރާރު ކުރުން ބާރުން ކޮށްދިނުމާއި، އޭގެ މާތްކަމާއި އޭގާ ގުޅޭ ކަންތައް ބަޔާންކުރާ باب

قَالَ الله تَعَالَى : [**وَأَقِيمُوا الصَّلاَةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ**] [البقرة : 43] ، އަދި ތިޔަބައިމީހުން ނަމާދު قائم ކުރާށެވެ! އަދި ތިޔަބައިމީހުން زكاة ދޭށެވެ! އަދި ركوع ކުރާމީހުންނާ އެކުގައި ތިޔަބައިމީހުން ركوع ކުރާށެވެ!

وقال تَعَالَى : [**وَمَا أُمِرُوا إلاَّ لِيَعْبُدُوا الله مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلاَةَ وَيُؤتُوا الزَّكَاةَ وَذَلِكَ دِينُ القَيِّمَةِ**] [البينة :5]
باطل ދީންތަކުން އެއްކިބާވެތިބެ ، الله އަށް އަޅުކަން خالص ކުރާ حال ގައި، اللهއަށް އަޅުކަންކުރުމަށާއި ، ނަމާދު قائم ކުރުމަށާއި ، ޒަކާތްދިނުމަށް މެނުވީ، އެއުރެންނަށް އަމުރުކުރައްވާފައެއް ނުވެއެވެ . އަދި ސީދާވެގެންވާ دين އަކީ އެއީއެވެ .

وقال تَعَالَى : [**خُذْ مِنْ أمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بهَا**] [التوبة : 103] .
އޭގެ ސަބަބުން ކަލޭގެފާނު އެއުރެން طاهر ކުރައްވައި، އަދި އެއުރެންނަށް ހެޔޮކަން އިތުރުކުރައްވާނެ صدقات އެއް ، އެއުރެންގެ މުދަލުން ކަލޭގެފާނު ނަންގަވާށެވެ! އަދި އެއުރެންނަށްޓަކައި ކަލޭގެފާނު دعاء ކުރައްވާށެވެ !

1206 وَعنِ ابنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُما ، أَنَّ رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : بُنِيَ الإِسْلامُ عَلى خَمْسٍ : شَهَادَةِ أَنْ لا إِلهَ إِلاَّ اللَّه ، وأَنَّ مُحمَّداً عَبْدُهُ ورسُولهُ ، وإِقامِ الصَّلاةِ ، وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ ، وحَجِّ البَيْتِ ، وَصَوْمِ رمضَان » متفقٌ عليه .

މާތް الله سبحانه وتعالي އެދިވަޑައިގަންނަވާ ރުހިވޮޑިގެންވި عبد الله بن عُمَر ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. إسلام دين ބިނާވެގެންވަނީ ފަސްކަމެއްގެ މައްޗަށެވެ. އެއީ މާތް الله ފިޔަވައި حق ގޮތުގައި އަޅުކަންކުރެވޭ އިލާހަކު ނުވާކަމަށާއި އަދި ހަމަކަށަވަރުން مُحمَّد ގަކީ اللهގެ رَسُول އާކަ ކަމަށް ހެކިވުމާއި ނަމާދުقائم ކުރުމާއި زكاة ދިނުމާއި ގެދޮރުން ގޮސް حجّ ވުމާއި رمضان މަހުގައި ރޯދަހިފުމެވެ.

1207 وعن طَلْحَةَ بن عُبيْدِ اللَّهِ رَضِي اللَّه عنْهُ ، قالَ : جَاءَ رجُلٌ إِلى رسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مِنْ أَهْلِ نَجْدٍ ، ثَائِرُ الرَّأْسِ نَسْمَعُ دَوِيَّ صوْتِهِ ، ولا نفْقَهُ ما يقُولُ ، حَتى دَنَا مِنَ رَسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فإِذا هُوَ يَسْأَلُ عَنِ الإِسْلامِ ، فقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « خمْسُ صلَواتٍ في اليوْمِ واللَّيْلَةِ » قالَ : هَلْ علَيَّ غيْرُهُنَّ ؟ قالَ : « لا ، إِلاَّ أَنْ تطَّوَّعَ » فقَالَ رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: « وصيَامُ شَهْرِ رَمضَانَ » قَالَ : هَلْ عَلَيَّ غيْرُهُ ؟ قَالَ : « لا ، إِلاَّ أَنْ تَطَوَّعَ » قَالَ: وَذَكَرَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، الزَّكَاةَ فَقَالَ : هَلْ عَلَيَّ غَيْرُهَا ؟ قَالَ : « لا ، إِلاَّ أَنْ تَطَوَّعَ » فَأَدْبَرَ الرَّجُلُ وهُوَ يَقُولُ : واللَّهِ لا أَزِيدُ عَلى هذا وَلا أَنْقصُ مِنْهُ ، فقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «أَفْلَحَ إِنْ صدَقَ » مُتفقٌ عليهِ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި طَلْحَة بن عُبيْدِ اللَّهِ بن عثمان بن عمرو بن كعب التيمي ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު) رسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހަށް نجد ކަރައިގެ މީހަކު ބޮލުއިސްތަށިގަނޑު ހަލަބޮލިވެފައިވާ حال އައެވެ. އަދި އޭނާ ހަޅޭ އަޑުން އެއްކިރިޔާއި ކިޔަމުން އަޑު ވިސްނުނު ގޮތަށް އިވެއެވެ. އަދި އޭނާ ކިޔަނީ ކޮން އެއްޗެއްކަން ވިސްނުމެއް ނުލިބުނެވެ. އޭނާ ކައިރިވީ އޭނާ އައިސް رسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އާއި ކައިރިވީމައެވެ. އޭނާ ކުރީ إسلام دين އާއި ބެހޭ ސުވާލު

ކޮބާތޯއެވެ. ފަހެ رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ރޭގައި ދުވާލު ފަސް ނަމާދުކުރުމެވެ. ދެން އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންނަގެ މައްޗަށް އޭގެ އިތުރު ނަމާދެއް فرض ވެގެންވޭތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނުވެއެވެ. ނަމަވެސް ތިބާ ބޭނުންނަމަ نفل ނަމާދުކުރަން ކުރިޔަސް އެންމެ ރަނގަޅެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަދި رمضان މަހުގައި ރޯދަ ހިފުމެވެ. ދެން އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންނަގެ މައްޗަށް އޭގެ އިތުރު ރޯދައެއް فرض ވެގެންވޭތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނުވެއެވެ. ނަމަވެސް ތިބާ ބޭނުންނަމަ އިތުރު نفل ރޯދަ ހިފިޔަސް އެންމެ ރަނގަޅެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم އޭނާއަށް زكاة فرض ވެގެންވާކަން ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. އެހިނދު އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންނަގެ މައްޗަށް އޭގެ އިތުރު މުދަލުން ޒަކާތެއް فرض ވެގެންވޭތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނުވެއެވެ. ނަމަވެސް ތިބާ ބޭނުންނަމަ نفل صدقه ކުރިޔަސް އެންމެ ރަނގަޅެވެ. އެހިނދު އޭނާ އެނބުރި ފުރައިގެންދިޔައެވެ. އަދި އޭނާ ބުނަމުން ގެންދިޔައެވެ. މާތް الله ގަސަމުކޮށް ހުވާކޮށް ބުނަމެވެ. މިއަށްވުރެ ގިނަ ވެސް ނުކުރާނަމެވެ. އަދި އެއަށްވުރެ މަދު ވެސް ނުކުރާނަމެވެ. އެހިނދު رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިމީހާ ތެދުބުނާކަމަށްވާނަމަ ހަމަގައިމު ކާމިޔާބު ވެއްޖެއެވެ.

1208 وعن ابن عبَّاس رَضيَ اللَّه عَنهُ ، أَنَّ النَّبِيَّ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، بعَثَ مُعَاذاً رضيَ اللَّه عَنْهُ إِلى اليَمنِ فَقَالَ : « ادْعُهُمْ إِلى شهادَةِ أَنْ لا إِلهَ إِلاَّ اللَّه وَأَنِّي رسُولُ اللَّهِ ، فإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لِذلكَ ، فَأَعْلِمْهُم أَنَّ اللَّهَ تَعَالى افترض عَليهِمْ خَمسَ صلَواتٍ في كُلِّ يَوْمٍ وليلةٍ ، فَإِن هُمْ أَطاعُوا لِذلكَ فَأَعْلمْهُمْ أَنَّ اللَّه افترض عَليهِمْ صدَقةً تُؤخَذُ مِنْ أَغْنِيَائِهِمْ ، وَتُردُّ عَلى فُقَرائهِم» متفقٌ عليه .

މާތް الله سبحانه وتعلي އެކަލާނގެ ރުހިވޮޑިގެންވާ ޞަޙާބީ عبد الله بن عباس ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلى الله عليه وسلم މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި معاذ ގެފާނު يمن ކަރައަށް ފޮނުއްވިއެވެ. އެހިނދު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެމީހުންނަށް އެންމެ (ފުރަތަމަ ދަޢުވަތުދޭން) الله ފިޔަވައި حق ގޮތުގައި އަޅުކަމަށްވާ اله އަކުނުވާކަމަށާއި އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނީ الله ގެ رَسُولُ އަކު ކަން قبول

ކުރެއްވުމަށް رغبت ދެއްވާފައެވެ. ފަދަ އެބައިމީހުން އެކަމުގެ މައްޗަށް ބިޔާބަސް
ކިޔަމަންތެރިކަން އަދާނުކުރިނަމަ ދީން ، **ހަމަކަށަވަރުން އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް**بـــً شقخبهھ ىثغبمي
ރޭއާއި ދުވާލު ފަސް ނަމާދު فرض ކުރައްވާފައިވާކަން އަންގަވާށެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން
އެކަމުގެ މައްޗަށް ކިޔަމަންތެރިވެއްޖެނަމަ ، **ދެން އެބައިމީހުންގެ މުދަލުގައި ހަމަކަށަވަރުން**
بـــً شقخبهھ ىثغبمي زكاة فرض ކުރައްވާފައިވާކަން އަންގަވާށެވެ. އެއީ އެބައިމީހުންގެ
މުއްސަނދިންގެ އަތުން ނަގައިގެން އެބައިމީހުން فقير ނަށް ދިނުމަށްޓަކައި ނެގޭ
އެއްޗެއްކަން އަންގަވާށެވެ.

1209 وعَن ابن عُمَر رَضِيَ اللَّه عنهما ، قال : قال رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « أُمِرْتُ أَن أُقاتِلَ النَّاسَ حتى يشهدوا أَن لا إِلهَ إِلاَّ اللَّه وأَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللَّهِ ، ويُقِيمُوا الصَّلاةَ ، ويُؤْتُوا الزَّكاةَ ، فَإِذا فعَلوا ذلكَ ، عَصَمُوا مِنِّي دِمَاءَهُمْ وأَمْوَالَهم إِلاَّ بحَقِّ الإِسْلامِ وحِسابُهُمْ عَلى اللَّهِ » مُتفقٌ عليه .

މާނަ الله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد الله بن عمر ގެ އަރިހުން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسُولِ اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މާނަ الله ފިޔަވައި حق
ގޮތުގައި އަޅުކަންކުރެވޭ އިލާހަކު ނުވާކަމާއި އަދި ހަމަކަށަވަރުން مُحمَّد ގޮވެސުރި
اللهގެ رَسُول ކަމަށް ހެކިދީ ނަމާދު قائم ކޮށް زكاة ދިނުމަށް ދަންދެން މީސްތަކުންނާއި
ހަނގުރާމަ ކުރުމަށް ތިމަން ކަލޭގެފާނަށް ވަޙީ އަމުރު ކުރެވިއްޖެއެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން
އެކަންތައް ކޮށްފިނަމަ އެބައިމީހުންގެ ލޭއާއި މުދަލުގައި إسلام دين ގެ حق އެއްގެ މައްޗަށް
ދެނޑި ތިމަން ކަލޭގެފާނުގެ ފަރާތުން ސަލާމަތްވީއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ حساب
ބެއްލެވުންވަނީ الله އަށެވެ.

1210 وَعَنْ أَبي هُريرةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ ، قالَ : لمَّا تُوُفِّي رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، وَكانَ أَبُو بَكْر ، رَضِيَ اللَّه عَنْهُ ، وكَفَرَ مَنْ كفَرَ مِنَ العربِ ، فَقَالَ عُمرُ رَضيَ اللَّه عَنْهُ : كيفَ تُقَاتِلُ النَّاسَ وَقدْ قَالَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « أُمِرتُ أَنْ أُقاتِلَ النَّاسَ حتَّى يَقُولُوا لا إِلهَ إِلاَّ اللَّه فمَنْ قَالهَا ، فقَدْ عَصَمَ مِني مَالَهُ ونَفْسَهُ إِلاَّ بِحقِّه ، وَحِسَابُهُ عَلى اللَّهِ ؟ » فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ : واللَّهِ لأُقَاتِلَنَّ مَنْ فَرَّقَ بَيْنَ الصَّلاةِ والزَّكاةِ ، فإِن الزَّكَاةَ حَقُّ المَالِ . واللَّهِ لَو

مَنعُوني عِقَالاً كانَوا يُؤَدونَهُ إلِى رَسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، لَقَاتَلْتُهُمْ على منعِهِ ، قَالَ عُمرُ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ : فَوَاللَّهِ مَا هُو إلاَّ أَن رَأَيْتُ اللَّه قَدْ شَرَحَ صَدْرَ أَبي بَكْرٍ للقِتَالِ ، فَعَرَفْتُ أَنَّهُ الحَقّ . مُتفقٌ عليه .

މާތް الله ރުޟުވާންލެއްވި ابو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلّم އަވަހާރަވުމުން މާތް الله ރުޟުވާންލެއްވި أبُو بَكْر ގެފާނު خليفة ކަމުގެ مقام އަށް އައެވެ. އަދި އަރަބިންގެ ތެރެއިން ބައެއް މީހުން زكاة ދިނުމުން މަނާ ވިއެވެ. (އެގޮތުންކަމުން އެމީހުންނާއި މެދު ގެންގުޅެންވީގޮތް ނިންމުމަށް ބައިވެރިން مشورة ބައްލަވައިލެއްވިއެވެ) ފަހެ މާތް الله ރުޟުވާންލެއްވި عمرގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އެމީހުންނާއި ހަނގުރާމަކުރައްވާނީ ކިހިނެއް ތޯ؟ ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى الله عليه وسلّم حديث ކުރައްވާފައިވެއެވެ. لا إلهَ إلاَّ اللّه ގެ كلمة ކިޔައިފިމަނުން ދާންދެން މީސްތަކުންނާއި ހަނގުރާމަ ކުރުމަށް ޙުކުމް ކުރެވިފައިވަނީ އަހުރެން ކުރެވިފައިވާނެއެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން އެ كلمة ކިޔައިފިނަމަ إسلام دينގެ حق އެއްގެ މައްޗަށް މެނުވީ އެބައިމީހުންގެ މުދަލާއި نفس ވަނީ ޙިމާޔަތް ކުރެވިފައިވާނެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ (އަމަލު ތަކުގެ) حساب ވަނީ الله سبحانه وتعالى އަތްގައެވެ. އެހިނދު أبُو بَكْر ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. މާތް الله ގަސަމެއް ހުވާކުރަމް ބުނަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ނަމާދާއި زكاةއާއި ދެމެދު فرق ކުރާމީހާ ބަޔަކާއި ހަނގުރާމަ ކުރާނަމެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން زكاة އަކީ މުދަލުގެ حق އެވެ. މާތް الله ގަސަމެއް ހުވާކުރަމް ބުނަމެވެ. އެބައިމީހުން رسول الله صلّى الله عليه وسلّم ގެ زمان ގައި زكاة ދޭމުން އައި ބަކަރިގެ ތެރެއިން ބަހަކުން جمل ބަނދެވާ ބަނދަނެއް ވާލެއް ދިނުމަށް މަނާ ވާހާލަތުގައިވިޔަސް އެކަމުގެ މައްޗަށް ނިކަމެ އެބައިމީހުންނާއި ހަނގުރާމަ ކުރާހުށީމެވެ. عمرގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. މާތް الله ގަސަމެއް ހުވާކުރަމް ބުނަމެވެ. އެހާހިނދަކު އަޅުގަނޑު ދުށީމުން الله سبحانه وتعالى ، أبُو بَكْر ގެފާނުގެ ހިތްފުޅު ހަނގުރާމަ ކުރުމުގެ މައްޗަށް ހުޅުވާލެއްވިކަން ފެނިގެންދިއެވެ. އެހެންކަމުން އެއީ حق ކަން ދެނެގަތީމު އަހަރެންނެވެ.

1211 وعن أَبي أَيوبَ رضِي اللَّه عنْه ، أَنَّ رَجُلاً قَالَ للنَّبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : أَخْبِرْني بِعَمَلٍ يُدْخِلُني الجَنَّةَ ، قَالَ :« تَعْبُدُ اللَّه ولاَ تُشْرِكُ بِهِ شَيْئاً ، وتُقِيمُ الصَّلاَةَ ، وتُؤْتي الزَّكَاةَ ، وتَصِلُ الرَّحِمَ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި **أبو** أيوب ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު نبيّ ާ صلّى الله عليه وسلّم އަރިހުގައި ދަންނަވައެވެ. ތިމަންނައަށް ޢ عمل އެއް ކިޔާދެއްވުން ސުވަރުގެއަށް ވަދެވޭނެ عمل އެއް ބުނެދެއްވާށެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ الله އަށް އަޅުކަން ކުރާށެވެ. އަދި އެއިލާހާއި އެއްވެސް އެއްޗެއް شريك ނުކުރާށެވެ. އަދި ނަމާދު قائم ކުރާށެވެ. އަދި زكاة ދޭށެވެ. އަދި ގާތްތިމާގެ ކަރުވަ ގުޅުން ބަދަހި ކުރާށެވެ.

1212 وَعنْ أَبي هُرَيرَةَ رضِي اللَّه عنهُ ، أَنَّ أَعرابيًّا أَتى النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقَال : يا رَسُول اللَّهِ دُلَّني على عمَل إِذا عملْتُهُ ، دخلْتُ الجنَّةَ . قَالَ : « تَعْبُدُ اللَّه ولا تُشْرِكُ بِهِ شَيْئاً ، وَتُقِيمُ الصَّلاَةَ ، وَتُؤْتِي الزَّكَاةَ المَفْرُوضَةَ ، وَتَصُومُ رَمَضَانَ » قَالَ : وَالَّذي نَفْسي بِيَدِهِ ، لا أَزيدُ عَلى هذا . فَلمَّا ولَّى ، قالَ النَّبِيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَنْظُرَ إِلى رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الجَنَّةِ فَلْيَنْظُرْ إِلى هذا » مُتفقٌ عليه

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި ابو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ޢަރަބިފުރާގެ މީހަކު رسول الله صلّى الله عليه وسلّم ގެ އަރިހަށް އައެވެ. އޭނާ ދަންނަވައެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނައަށް ޢ عمل އެއް ކިޔާދެއްވާ ސަބަބުން ސުވަރުގެއަށް ވަދެވޭނެ عمل އެއް ބުނެދެއްވާށެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ الله އަށް އަޅުކަން ކުރާށެވެ. އަދި އެ اله އާއި އެއްވެސް އެއްޗެއް شريك ނުކުރާށެވެ. އަދި ތިބާ ނަމާދު قائم ކުރާށެވެ. އަދި ތިބާއަށް فرض ވެގެންވާ زكاة ދޭށެވެ. އަދި ތިބާ رَمَضَان މަހު ރޯދަ ހިފާށެވެ. އޭނާ ބުނެފައެވެ. ތިމަންނާގެ نفس އެ الله ގެ އަތްޕުޅުގައިވާ އިލާހު ގަސަމެވެ ތިމަންނަ މިކަންކަމަށް އިތުރު އެއްވެސް ކަމެއް ނުކުރާނަމެވެ. ފަހެ އޭނާ އެނބުރި ދާން ފެށުމުން نبيّ ާ صلّى الله عليه وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ސުވަރުގެ اهلވެރިންގެ ތެރެއިން މީހަކު ދެކެން ބޭނުންވާ މީހަކު ހިނގައި ދާ އޭނާ ދެކިލާށެވެ.

1213 وعَنْ جَرِيرِ بنِ عبدِ اللَّهِ رَضيَ اللَّه عَنْهُ ، قَالَ : بَايعْت النَّبيَّ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم عَلَى إِقامِ الصَّلاةِ ، وَإِيتاءِ الزَّكاةِ ، والنُّصْحِ لِكُلِّ مُسْلِمٍ . مُتفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި جَرير بن عبدِ اللّهِ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ نبيّއާ صلّى الله عليه وسلّم ގެ އަތްޕުޅުމަތީގައިން ނަމާދު قائم ކުރުމަށާއި زكاة ދިނުމަށާއި ކޮންމެ مسلم އަކަށްވެސް نصيحة ދިނުމަށް بيعة ހިފީމެވެ.

1214 وعَنْ أَبي هُريرةَ رضيَ اللَّه عنْهُ قَالَ : قَالَ رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَا مِنْ صاحِبِ ذهَبٍ ، ولا فِضَّةٍ ، لا يُؤَدِّي مِنهَا حقَّهَا إِلاَّ إذا كَانَ يَوْمُ القِيامَةِ صُفِّحَتْ لَهُ صفَائحُ مِنْ نَارٍ، فَأُحْمِيَ عَلَيْهَا في نارِ جَهَنَّمَ ، فَيُكْوَى بهَا جنبُهُ ، وجبِينُهُ ، وظَهْرُهُ ، كُلَّما برَدتْ أُعيدتْ لَهُ في يومٍ كَانَ مِقْدَارُه خمْسِينَ أَلْف سنَةٍ ، حتَّى يُقْضَى بيْنَ العِبادِ فَيُرَى سبِيلُهُ ، إمَّا إِلى الجنَّةِ وإما إِلى النَّارِ » .

قيل : يا رسُولَ اللَّهِ فالإبِلُ ؟ قالَ : ولا صاحبِ إِبلٍ لا يؤدِّي مِنهَا حقَّهَا ، ومِنْ حقِّهَا ، حَلَبُهَا يومَ وِرْدِها ، إلا إذا كان يوم القيامَة بُطِحَ لها بقَاعٍ قَرْقَرٍ أَوْفر ما كانتْ ، لا يَفقِدُ مِنهَا فَصيلاً واحِداً ، تَطؤُهُ بأَخْفَافِها ، وتَعضُّهُ بِأَفْواهِها ، كُلَّما مَرَّ عليْهِ أولاها ، ردَّ عليْهِ أُخْراها، في يومٍ كانَ مِقْداره خَمْسِينَ أَلْفَ سنَةٍ ، حتَّى يُقْضَي بَيْنَ العِبَاد ، فَيُرَى سبِيله ، إِمَّا إِلى الجنَّةِ وإِمَّا إِلى النارِ » .

قِيل : يَا رسول اللَّهِ فَالْبقرُ وَالْغَنَمُ ؟ قالَ : ولا صاحِبِ بقرٍ ولا غنمٍ لا يُؤَدِّي مِنْهَا حقَّهَا إِلاَّ إِذا كان يَوْمُ القيامَةِ ، بُطِحَ لهَا بقَاعٍ قرقرٍ ، لا يفْقِد مِنْهَا شَيْئاً لَيْس فِيها عقْصاءُ ، وَلا جَلْحاءُ ، وَلا عَضباءُ ، تَنْطحه بِقُرُونهَا ، وَتطَؤُهُ بِأَظْلافِهَا ، كُلَّمَا مرَّ عَلَيْهِ أُولاها ، رُدَّ عَلَيْهِ أُخْراها ، في يومٍ كانَ مِقدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سنَةٍ حتَّى يُقْضَى بيْنَ العِبادِ ، فيُرَى سبِيلُهُ إِمَّا إِلى الجَنَّةِ وإِمَّا إِلى النَّارِ » .

قِيلَ : يا رسُول اللَّهِ فالخيْلُ ؟ قال : « الخَيْلُ ثلاثَةٌ : هِي لِرَجُلٍ وِزرٌ ، وهِيَ لِرَجُلٍ سِتْرٌ، وهِي لرجُلٍ أَجْرٌ ، فأَمَّا التي هي لهُ وزر فَرَجُلٌ ربطَها رِياءً وفَخْراً ونِواءً علَى أَهْلِ الإِسْلامِ

، فهي لَهُ وِزرٌ ، وأَمَّا التي هِيَ لَهُ سِتْرٌ ، فَرَجُل ربَطَهَا في سَبِيلِ اللَّهِ ، ثُمَّ لم ينْسَ حقَّ اللَّهِ في ظُهُورِها ، ولا رِقابها ، فَهِي لَهُ سِتْرٌ ، وأَمَّا التي هِيَ لَهُ أَجْرٌ ، فرجُلٌ ربطَهَا في سبِيلِ اللَّهِ لأَهْلِ الإِسْلامِ في مَرْجٍ ، أَو روضَةٍ ، فَمَا أَكَلَت مِن ذلك المَرْجِ أَو الرَّوضَةِ مِن شَيءٍ إِلاَّ كُتِبَ لَهُ عدد ما أَكَلَت حس . . نَاتٌ ، وكُتِبَ لَه عدد أَرْوَاثِهَا وأَبْوَالِهَا حَسَنَاتٌ ، ولا تَقْطَعُ طِولَهَا فاستَنَّت شرَفاً أَو شرَفَيْنِ إِلاَّ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ عددَ آثَارِهَا ، وأَرْوَاثَهَا حَسَنَاتٍ ، ولا مرَّ بها صاحِبُهَا عَلَى نَهْرٍ فَشَرِبَت مِنْهُ ، ولا يُرِيدُ أَنْ يَسْقِيَهَا إِلاَّ كَتَبَ اللَّه لَهُ عدَدَ ما شَرِبَت حَسَنَاتٍ . »

قِيلَ : يا رسولَ اللَّهِ فالحُمُرُ ؟ قالَ : « ما أُنْزِل علَيَّ في الحُمُرِ شَيءٌ إِلاَّ هذِهِ الآيةُ الْفَاذَّةُ الجَامِعَةَ : { فمن يعْمَلْ مِثقَال ذرَّةٍ خَيْراً يره ،ومَن يعْمَلْ مثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرّاً يرهُ } » .

مُتَّفَقٌ عليهِ . وهذا لفظُ مُسْلِمٍ .

ومعْنَى القاعِ : المكان المستوى من الأرضِ الواسع . والقرقر : الأملس .

މާތް الله ރުޟާވެވޑައިގަންނަވާށި ابو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولِ اللّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ރަނުގެ މުދަލުވެރިޔަކު ރިހީގެ މުދަލުވެރިޔަކު އޭގެ حق (زكاة) އަދާނުކޮށްފިނަމަ قيامه ދުވަހުން އެމީހަކަށްޓަކައި އަލިފާނުން ދަގަނޑު ފިލާވެއް ތައްޔާރުކޮށްދެވޭނެއެވެ. ދެން އެ ފިލާވެއް ނަރަކައިގެ އަލިފާނުގައި ހޫނުކޮށްފައި ދެން އެމީހެއްގެ ފުށްޓާއި ކޮނޑާއި ބުރަކަށި އެއަށް ފިތާލެވޭނެއެވެ. އެފިލާ ހޫނުވުމުން ހަމައެކަނި އަލުން ހޫނުކޮށް ނަރަކައިން ދުވަސްވަރުގެ ދިގުމިނުން ފަސްދާހާސް އަހަރުގެ ދިގުމިން ވާނެއެވެ. އޭގެތެރެއިން އެމީހާއި މެދު عمل ކުރެވުމުން ދަނދިކޮށް އެކުވެރި ޖަހާން އަނބުރާލާނެ މަގުގައި انصاف ނިންމުމުގެ وقت އަރަވަދާންނެވެ. އަނިޔާ އެމީހާ އެމީހާގެ ދާގެ ޖަންނަތަށް ދެކުއްނެވެ. ސުވަރުގެ އެވެ. ނުވަތަ ނަރަކައެވެ.

ދަންނަވަމުންނެވެ. ޔާ الله ގެ رسول އެވެ. جملގެ މުދާ ހުރި މީހާގެ حكم އަޅަ ކިޔައިދެއްވާތޯ؟ حديث ކިޔުއްވިއެވެ. جملގެ މުދަލުގައިވެސް އޮތް حق އަދާނުކުރާނަމަ އެމީހުންނަށްވެސް ހަމަ އެފަދައެވެ. جملގެ حق ބަލާގޮތަކީ ބޭރުގައި އާދަން ފެންދިނުމަށް އަންނަ ދުވަހު (އެތަނަށް حاضر ވާ މިސްކީނުންނަށް ކިރުބޮއްވުމާ) މިސްކީނުން އާދޭ ހިނދު ދިނުމާއި زكاة ގެ އިތުރުން ދެއްކުން ފަދަ ކަންކަމެވެ. ދެންނެވުން قيامه ދުވަހު الله سبحانه وتعالى صحراء ގެ ހަމަބިމުގައި ބޮޑު މައިދާނަކަށް އެމީހުން ގެންގޮސް جملތައް جمعކުރައްވައި އެބަހަށް އެމީހުން ގެންނަވާނެއެވެ. އެމީހުން ގެންގޮސް جملތަކުގެ ފައިތިލަތަކުން އެމީހުން ފިއްތަވާނެއެވެ. ދެން އެ ސުރުޚުން އެތަކެއް ފަހަރަށް ބޭނުންކުރެވޭ ފަދައިން އެމީހުން ދޫކޮށްލާނެއެވެ. އެކަމަށް ނިޔަމުން އަނބުރާ އަލުން ކުރިމަތިލާނެއެވެ. އެއިން ދުވަހަކީ ދިގުމިން ފަންސާސް ހާސް އަހަރު ދުވަހާއި އެއްވަރުވާ ދުވަހެކެވެ. އަޅުގަނޑު ބުނެން އުޅުނީ ބަނދުނިގެ عمل ކުރުމުން ދީނީގޮތުން އަޅުކަން ކުރުމާއި ބޮޑުކަމުގެ انصاف ނިސްބަތުގެ وقت އެތެރެވަނީއެވެ. އެހެންވީ އެއީ އެއިރުގެ ޤައުމު މުޅިސަރަހައްދު ދުވަސްވީއެވެ. އެއީ ޞަޙީޙު ޙަދީޘް އެވެ. ނަބަވީ ސުންނަތްތަކެވެ.

ދަންނަވަމުންނެވެ . ޔާ اللهގެ رسُولِ އެވެ. ބަކަރިގެ މުދަލުވެރިޔާގެ حكمއަޅަ ކިޔަ ކިޔައިދެއްވާތޯ؟ حديث ކިޔުއްވިއެވެ. ބަކަރިގެ މުދަލުވެރިން އެއިން حق އަދާނުކުރާނަމަ އެމީހުންނަށްވެސް ހަމަ އެފަދައެވެ. قيامه ދުވަހު الله سبحانه وتعالى صحراء ގެ ހަމަ ބިމުގައި ބޮޑު މައިދާނަކަށް އެމީހުން ގެންގޮސް ބަކަރިތައް جمعކުރައްވާ އެބަހަށް އެމީހުން ގެންނަވާނެއެވެ. އެބަކަރިން އަނގަ ދަތިއަޅާފައިވާ ދެކޮޅު ނުރައްކާތެރި ކަމުގެ ދަތްތަކުން ދަތްޖަހާލާނެއެވެ. އަދި ދަތިކަމުގެ ބާރުގައި ތަކުލީފުދޭނެއެވެ. އަދި ދަތިކަމުގައި ޖެހުނު ރާޅު ބޮޑުކަމުން ބަނޑުބޮޑުކޮށްލާނެއެވެ. އަހަރުމެން ބުނެފައިވާ ބަކަރި ގެނެސް ބަރަވެގެން ތަކުލީފުދޭނެއެވެ. އަދި ފުރިހަމަވެގެން ބޭނުންކުރާނެއެވެ. އެކަމަށް ނިޔަމުން އަނބުރާ އަލުން ކުރިމަތިލާނެއެވެ. އެއިން ދުވަހަކީ ދިގުމިން ފަންސާސް ހާސް އަހަރު ދުވަހާއި އެއްވަރުވާ ދުވަހެކެވެ. އަޅުގަނޑު ބުނެން އުޅުނީ ބަނދުނިގެ عمل ކުރުމުން ދީނީގޮތުން އަޅުކަން ކުރުމާއި ބޮޑުކަމުގެ انصاف ނިސްބަތުގެ وقت އެތެރެވަނީއެވެ. އެހެންވީ އެއީ އެއިރުގެ ޤައުމު މުޅިސަރަހައްދު ދުވަސްވީއެވެ. އެއީ ޞަޙީޙު ޙަދީޘް އެވެ. ނަބަވީ ސުންނަތްތަކެވެ.

ދެންނެވުނެވެ . ދެން الله ގެ رسُولِ އަށް. ފަހެ އަސްގެ މުދަވެރިކާގެ حكمއަކީ ފަހެ ކޮބައިހެއްތޯ؟
حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަސްގެ މުދަވެރިން ބައިގަނޑުވެސް ލިބެން ބަރަކާތެވެ. އަދި އަސްވެރިޔާއަށް
އެކަން ޘަވާބަކަށްވުމެވެ. އަދި އަސްވެރިޔާއަށް އެކަން حماية އަކަށްވުމެވެ. އަދި އަސްވެރިޔާއަށް
އެކަން އަދަބަކަށް ވުމެވެ. ފަހެ އެމީހާއަށް އޭގެ ޘަވާބަކަށް ވާނީ ވަގުތީ ދައްކާލުމަށާއި
فخرވެރިވުމަށާއި إسلام دين އާއި عداوة ވެރިވުމަށް ބޭނުންކުރުމެވެ. ފަހެ އެހެންދު އެއްޗިހިވެސް
އެމީހާއަށް ޘަވާބަކަށްވާނެއެވެ.

އަދި މިފަދަ ކަމެއް حماية ކަމެއް ވާތީވެ عفةވެރިކަން حاصل ކުރެއްވުމަށް މުސްލިމުން
ބޭނުންކުރުމަށްޓަކައި ގެންގުޅުމެވެ. އަދި (އެއީ خدمة ކުރުމަށް ގެންގުޅުއްވާ ދުނިޔެއަށް) އެކަން ކުރާނީ الله ގެ
حق ދެއް (އަބަދު އެކަން ރަނގަޅަށް ފޮނުވުމާއި ރަނގަޅަށް ބޭނުންކުރުން) ފަހުން
ބޭނުންކުރުމެވެ. ފަހެ އެހެންވެ އެއީ ދިމާ އެކަށް حماية އަކަށެވެ. އަދި ފިޔަވަޅު އެއާއި
ބަދަލުކޮށް ގޮތަކީ الله ގެ މަގުގައި إسلام دين ގެ އަރިހުގައި ބަނދެބަހައްޓައި ފިޔަވަޅު ބަލަހައްޓައި ބަލާ
ދަނޑުއެޅުމަށް އެކަމަށް ބޭނުންކުރުމެވެ. ފަހެ އެބޭނުމަށް ބަލާ އެދަނޑުބިމުން އެއާއި ކަ ކާނެ ފަތަފި
ކާނެ ގޮތުން عدد އެކަން އެތިކަމަކަށް ثواب ލިބިދެއްވުމަށް ދެއްވެވޭ. އަދި އެއާއި ކާ ގަނޑު
އާއި ބޯ ގަނޑު ކުރުމަކަށް عددއެކަން ثواب ލިބިދެއްވުމަށް ދެއްވޭ. އަދި އެއާއި ބަނދުގެ ހުރި
އެނދުގެ ވަށައި ފުރާޅު ދިޔައިހުރި ގަސް އަސް ތަކަށް ބޭނުންކޮށް އަރަދިވެސް ބޭނުމަށް އެހެންގެ ބަލަދިނުން
ގަސްތަކުގެ އެކި ނިގުލުން ދުރުން عدد އެކަމަށް އެކި ދެކެ ދުރުން އަދަދުން ثواب ލިބިދެއްވުން
ދެއްވޭ. އަދި އޭގެ ފެނާ އެއި ގަދައިގެން ބަރާބަރު ފެންގަނޑު ކަމަށް ބެލެހެއްޓުން ކަނޑުވައި އަދި އޭ
ފެނަކަށް ފޯރި ފެނުގެ ބޯވުން، އޭގެ ފެނާ ފެނުގެ ބޯނުވިޔަސް ގަސްތަކުގެ ބަރަކާތުން ލިބުނު އެކި ބަދަލު
އެއި ފެނުގެ އަދަދަކަށް އެތިކަމަކަށް ثواب ލިބިދެއްވުން ދެއްވޭ. ދެއްވުނެވެ. ދެން الله ގެ
رسولއާ އަށް. حمار ކާދިނުމަށްވެސްތޯ؟. حديث ކުރެއްވިއެވެ. حمارއާއި ބެހޭގޮތުން އަންގަވައި
جامع شامل آيه ނުލާ އެކަން އެހަމަ ވަޙީން ކަލާމުފުޅުން ބާވައިލެއްވިފައި ނުވެއެވެ. އެއީ(
فمن يعْملْ مِثْقَال ذرَّةٍ خَيْراً يرهُ ،ومَن يعْملْ مثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرَّاً يرهُ) މާނައީ : ފަހެ ذرة އެއްގެ
މިންވަރަކަށް ހެޔޮކަމެއް ކުރިމީހާ، އޭނާ އެކަން ދެކޭނެއެވެ. އަދި ذَرة އެއްގެ މިންވަރަކަށް
ނުބައިކަމެއް ކުރިމީހާ، އޭނާ އެކަން ދެކޭނެއެވެ.

باب وجوب صوم رمضان وبيان فضل الصيام وما يتعلق به

رمضان މަހު ރޯދަ واجب ވެގެންވާ ކަމާއި ރޯދައިގެ މޮޅުކަމާއި ރޯދައާއި ގުޅިގެންވާ (ބަޔާން) ކަންތައްތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

قَالَ الله تَعَالَى : [يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُم الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ] إِلَى قَوْله تَعَالَى : [شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدَىً لِلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِنَ الْهُدَى وَالْفُرْقَانِ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُم الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ وَمَنْ كَانَ مَرِيضاً أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ] [البقرة : 185-183

އޭ إيمانވާއެތި މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރީގެ މީހުންގެ މައްޗަށް فرضކުރެއްވި ފަދައިން ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށްވެސް ރޯދަ فرض ކުރައްވައިފިއެވެ. (އެއީ) ތިޔަބައިމީހުން تقوىވެރި ވުމަށްޓަކައެވެ. (ރޯދަހިފުމީ) عددކަނޑައެޅިގެންވާ ދުވަސްކޮޅަކަށެވެ. ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ބަލިވެއްޖެ މީހާ ނުވަތަ ދަތުރުގައި ވާމީހާ (رمضانމަހުގެ ރޯދަ ދޫކޮށްލައިފިނަމަ) އެހެން ދުވަސްކޮޅަކުން އެ عدد ހަމަކުރުން ލާޒިމެވެ. އަދި އުނދަގޫކަމާއެކު އެކަމަށް ކުޅަދާނަވާމީހުންގެ މައްޗަށް އެއީ،(ރޯދަ ދޫކޮށްލައިފިނަމަ) فدية ދޭންވާނެއެވެ. (فدية އަކީ މިސްކީނަކަށް) مسكين އަކަށް ކާންދޭ މިންވަރެވެ. ފަހެ، تطوع ގެ ގޮތުން އިތުރު ހެޔޮކަމެއް ކުރާމީހާ (ދެއްނަމަ!) ފަހެ، އެކަން އޭނާއަށް ހެޔޮކަމެކެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ރޯދަހިފުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހެޔޮކަމެކެވެ. އެކަން ތިޔަބައިމީހުން ދަންނަނަމަ! رمضان މަހަކީ، އިންސާނުންނަށް قرآن ބާވައިލެއްވި މަހެވެ. (އެ قرآن ބާވައިލެއްވީ) މީސްތަކުންނަށް ހެދި ތެދުމަގުގެ ބަޔާންތަކާއި هداية އާއި حق އާއި باطل ވަކިކޮށްދޭނެ ހެކިތަކާއި ބަޔާންކޮށްދޭ ގޮތުގައެވެ. ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެ މަހަށް حاضر ވެ ހުރެއްޖެމީހާ، އެމަހުގެ ރޯދަ ހިފާށެވެ! އަދި ބަލިވެ އެވާ މީހާ ނުވަތަ ދަތުރުގައި ވާމީހާ، (އެ މަހުގެ ރޯދަ ދޫކޮށްލައިފިނަމަ) އެހެން ދުވަސްކޮޅަކުން އެ عدد ހަމަކުރުން ލާޒިމެވެ.

1215 وَعنْ أَبي هُريرة رضِي اللَّه عنْهُ ، قال : قال رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « قال اللَّه عَزَّ وجلَّ : كُلُّ عمل ابْنِ آدم لهُ إلاَّ الصِّيام ، فَإِنَّهُ لي وأَنَا أَجْزِي بِهِ . والصِّيام جُنَّةٌ فَإِذا كَانَ يوْمُ صوْمِ أَحدِكُمْ فلا يرْفُثْ ولا يَصْخَبْ ، فَإِنْ سابَّهُ أَحدٌ أَوْ قاتَلَهُ ، فَلْيقُلْ : إِنِّي صَائمٌ . والَّذِي نَفْس محَمَّدٍ بِيدِهِ لَخُلُوفُ فَمِ الصَّائمِ أَطْيبُ عِنْد اللَّهِ مِنْ رِيحِ المِسْكِ .

للصَّائمِ فَرْحَتَانِ يفْرحُهُما : إِذا أَفْطَرَ فَرِحَ بفِطْرِهِ ، وإِذَا لَقِي ربَّهُ فرِح بِصوْمِهِ » متفقٌ عليه.

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި ابو هريرة ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولِ اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله وحي ކުރެއްވިއެވެ. ބަސް ޤުދުސީ އާދަމުގެ ދަރިކަލުގެ ހުރިހާ عملތައް ވަނީ އޭނާއަށެވެ. ފަހެ ރޯދައަކީ ތިމަންނަށްޓަކައި ވަމުންނެވެ. ތިމަން الله އެއަށް ޖަޒާ ދެއްވާނަމެވެ. އަދި ރޯދަ ފަރިތަވާ ތިމަން الله އެއެވެ. އަދި ރޯދައަކީ އަނގަޔާ ދިފާޢު ކުރާ ތަކެއްޗެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ރޯދަ ހިފާ ދުވަހު ކުނިބަސް ނުބުނާށެވެ. އަދި ހަޅޭއްލަވައި ގޯސް ކަންތައް ނުކުރާށެވެ. ފަހެ އޭނާއަށް މީހަކު ކުނިބަސް ބުނެފިނަމަ ނުވަތަ ހަނގުރާމަ ކުރުމަށް އުޅެފިނަމަ ކިޔާށެވެ. ތިމަންނަކީ ރޯދަވެރިއެކެވެ. ބޭކަލުން محمّد ގެ ނަފްސު އޮތް ވަހަކަށް ކަތިލަ ފުރިހަމަ ރަސްކަލާނގެ ހަޤީޤަތުގައި ރޯދަވެރިއެއްގެ އަނގައިގެ ވަސް އެއީ حضرة ގައި ކަސްތޫރީގެ ވަހަށްވުރެ މީރުވެގެންވެއެވެ. ރޯދަވެރިޔާއަށް ހިމެނޭ ދެ ފަރުވާ ހުރެއެވެ. (ދެ ފަހި ދެ) އެއީ ރޯދަ ވީއިރު ފިތުރު ކުރާ ވަގުތެއް. (އެއީ ރޯދަ ވީ وقت ގައި އެކަމަށް އުފާ ކުރެވިގެންވާ ފަހިވެއެވެ.) އަދި އޭނާ ރަބ ކަލާނގެ ދީނުގެ ލިޔުމެވެ. އަދި އޭނާ ރަބ ކަލާނގެ ބައްދަލުކުރާ الله ގެ ރޯދައިގެ ސަބަބުން ވެސް އުފާ ކުރެވޭނެ.

وهذا لفظ روايةِ الْبُخَارِي . وفي رواية له : « يتْرُكُ طَعامَهُ ، وَشَرابَهُ ، وشَهْوتَهُ ، مِنْ أَجْلي ، الصِّيامُ لي وأَنا أَجْزِي بِهِ ، والحسنَةُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا » .

އަދި بخاري ގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އޭނާ އޭނާގެ ކާއެއްޗާއި ބުއިމާއި އެދުން ތިމަން الله އަށްޓަކައި ދޫކޮށްލައެވެ. ރޯދައަކީ ތިމަން الله އަށެވެ. އަދި ތިމަން ޖަޒާ ދެއްވާނީ ތިމަން الله އެވެ. ހެޔޮ ޢަމަލަކަށް ދިހަ ގުނަ ދެވޭނެ ޖަޒާ ލިބިގެންވެއެވެ.

وفي رواية لمسلم : « كُلُّ عَملِ ابنِ آدَمَ يُضاَعفُ الحسَنَةُ بِعشْرِ أَمْثَالِهَا إِلى سَبْعِمِائة ضِعْفٍ . قال اللَّه تعالى : « إِلاَّ الصَّوْمَ فَإِنَّهُ لِي وأَنا أَجْزِي بِهِ : يدعُ شَهْوَتَهُ وطَعامَهُ مِنْ أَجْلي . لِلصَّائم فَرْحتَانِ :فرحة عند فطره ، فَرْحةٌ عِنْدَ لقَاءِ ربِّهِ . ولَخُلُوفُ فيهِ أَطْيَبُ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ ريحِ المِسْكِ» .

އަދި މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އާދަމުގެ ދަރިކޮޅުގެ އެންމެހާ عمل ހެޔޮ ކަންތަކު ހެޔޮ ކަމަކަށް ދިހަ ގުނައިން ފެށިގެން ހަތް ސަތޭކަ ގުނައާއި ހަމައަށް އިތުރު ކުރެވޭނެއެވެ. الله سبحانه وتعالى وحي ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ ޚާއްޞަ ތިމަންރަސްކަލާނގެއެވެ. ފަހެ އެއީ ތިމަން اله އަށްޓަކައި ކާބޯ އެދުންތަކާއި ދޫކޮށްލައެވެ. ފަހެ އޭގެ ޖަޒާ ދެއްވާނީ ތިމަން الله އެވެ. ރޯދަ (އެބަހީ ރޯދަވެރިޔާ) ތިމަން އިލާހަށްޓަކައި އޭނާގެ އެދުމާއި އޭނާގެ ކާއެއް ބުއިން ދޫކޮށްލަން ހުއްޓެވެ. ރޯދަވެރިޔާއަށް ދެ އުފާވެރިކަމެއް ވެއެވެ. އެއީ ރޯދަ ވިއްލާ ހިނދު ލިބޭ އުފާވެރި އަދި އަނެއް ކަމަކީ ރަސްކަލާނގެއާ ބައްދަލުވާ ހިނދު ލިބޭ އުފާވެރިކަމެވެ. الله ގަސަމުގައި ހުވާކުރަން ބަނޑުވެގެން އަނގަ (އެބަހީ ރޯދަވެރިޔާ)ގެ އަނގައިގެ ވަސް اللهގެ حضرة ގައި ކަސްތޫރީގެ އަށްވުރެ މީރުވަސް ގަދަ ގޮތުގައެވެ.

1216 وعنهُ أَنَّ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « مَنْ أَنْفَقَ زَوْجَيْن في سَبِيلِ اللَّهِ نُودِيَ مِنْ أَبْواب الجَنَّةِ : يَا عَبْدَ اللَّهِ هذا خَيْرٌ ، فَمَنْ كَان مِنْ أَهْلِ الصلاَةِ دُعِي مِنْ باب الصَّلاةِ ، ومَنْ كانَ مِنْ أَهْلِ الجِهَادِ دُعِي مِنْ باب الجِهَادِ ، ومَنْ كَانَ مِنْ أَهْل الصِّيامِ دُعِيَ مِنْ باب الرَّيَّانِ ومنْ كَانَ مِنْ أَهْل الصَّدَقة دُعِي مِنْ باب الصَّدَقةِ » قال أبو بكرٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ : بِأَبي أَنت وأُمِّي يا رسولَ اللَّه ما عَلى مَنْ دُعِي مِنْ تِلْكَ الأَبْوابِ مِنْ ضَرُورةٍ ، فهلْ يُدْعى أَحدٌ مِنْ تلك الأَبْوابِ كلِّها ؟ قال : « نَعَم وَأَرْجُو أَنْ تكُونَ مِنهم » متفقٌ عليه .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި ابو هريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިހެން اللهގެ މަގުގައި ދެ އަށް ހަރަދުކުރާ މީހާއަށް ސުވަރުގޭގެ ދޮރުތަކުން ނިދާ އަރުވާނެއެވެ. އޭ اللهގެ އަޅާއެވެ. (މިދޮރު ހެޔޮވެގެންވެއެވެ.) ފަހެ މާތް ނަމާދުގެ ދޮރުތަކުން ފަހެ ނަމާދުގެ އަހުލުވެރިޔާއަށް ރޯދައިގެ އަހުލުވެރިޔާއަށް باب الريان ގެ ދޮރުތަކުން ނިދާ އަރުވާނެއެވެ.

އަދި صدقات ގެ އަހުލުވެރިއަކަށްވާނަމަ އުޅުނީނަމަ باب الصدقات ގެ ދޮރޮށުން ނިދާ
އިއްވޭނެއެވެ. ރަޟީ الله ޢަންހުގެފާނުގެ ابو بكر ގެފާނު ދަންނަވައިފިއެވެ. ކަލޭގެފާނަށް މައްޗަށް
ތިމަންނާގެ މަންމަ އާއި ބައްޕަ ފިދާކުރެވިގެންވާށެވެ. އޭ اللهގެ رسول އާއެވެ. އެއްޗެއް
ދޮރުތަކުން އެއްގޮތަކަށް ހުރިހާ ގޮވާލުން ބޭނުމެއް ނުވެއެވެ. ނަމަވެސް އެހުރިހާ ދޮރުތަކުން
އެއްފަހަރާ ނިދާއިއްވޭން މީހަކު ހުންނާނެބާއެވެ؟ ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އާދެވެ.
ތިބާއީ އެބައިމީހުން ނިދާ އިއްވޭން މީހަކުކަމުގައި ވުމަށް ކަލޭގެފާނު އުންމީދުކުރައްވަމެވެ.

1217 وعن سهلِ بنِ سعدٍ رضي اللَّه عنهُ عن النَّبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « إنَّ فِي الجَنَّة باباً يُقَالُ لَهُ : الرَّيَّانُ ، يدْخُلُ مِنْهُ الصَّائمونَ يومَ القِيامةِ ، لا يدخل مِنْه أَحدٌ غَيرهُم ، يقالُ: أَينَ الصَّائمُونَ ؟ فيَقومونَ لا يدخلُ مِنهُ أَحَدٌ غيرهم ، فإِذا دَخَلوا أُغلِقَ فلَم يدخلْ مِنْهُ أَحَدٌ» متفقٌ عليه .

ރަޟީ الله ޢަންހުގެފާނުގެ سهل بن سعد، نبي އާ صلّى الله عليه وسلم ގެ އަރިހުން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ސުވަރުގެއި
ދޮރުކޮޅެއްވެއެވެ. އެދޮރުކޮޅަށް ކިޔަނީ الريان އެވެ. قيامة ދުވަހު އެދޮރުކޮޅުން ވަންނަހުށީ
ރޯދަވެރިންނެވެ. ރޯދަވެރިން ފިޔަވައި އެހެންބައެއް އެދޮރުކޮޅުން ނުވަންނާނެއެވެ.
ނިދާއިއްވޭނެއެވެ. ރޯދަވެރިން ކޮބައި ހެއްޔެވެ؟ އެހިނދު އެބައިމީހުން ތެދުވާނެއެވެ. އެނޫން
އެހެން އެއްވެސް ބަޔަކު އެދޮރުން ނުވަންނާނެއެވެ. ދެން އެބައިމީހުން ވަދެ ނިމުމުން
އެދޮރުކޮޅު ބަންދުކުރެވިގެންދާނެއެވެ. އެހެންކަމުން އިތުރު އެއްވެސް މީހަކު އެދޮރުކޮޅުން
ނުވަދެވޭނެއެވެ.

1218 وعَنْ أَبي سَعيدٍ الخُدْريِّ رَضيَ اللَّه عنهُ قال : قالَ رسولُ اللَّهِ : « مَا مِنْ عبْدٍ يصُومُ يَوماً في سبِيلِ اللَّه إلاَّ باعَدَ اللَّه بِذلك اليَومِ وجهَهُ عَن النَّارِ سبعينَ خريفاً » متفقٌ عليه .

ރަޟީ الله ޢަންހުގެފާނު ابو سعيد الخدري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهއަށްޓަކައި އަޅަކު ރޯދަ ހިފައިފިނަމަ

އެދުވަހުގެ ބަރަކާތުގައި الله سبحانه وتعالى އެމީހާގެ މޫނު ނަރަކައިގެ އަލިފާނުން ހަތްދިހަ
އަހަރުގެ ދުރުމިނަށް ދުރުކުރައްވައެވެ.

1219 وعنْ أَبي هُرَيرةَ رضيَ اللَّه عنهُ ، عن النَّبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « مَنْ صَامَ رَمَضَانَ إِيمَاناً واحْتِساباً ، غُفِرَ لَهُ ما تَقَدَّمَ مِنْ ذنْبِهِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ ابو هريرة , نّبيّ صلّى اللهُ عَلّيْهِ وسلَّم ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ޔަޤީނާ رمضان މަހުގައި އިޙްތިސާބާއި އަދި ރޯދަ ދަރުމަ އެދިގެން ރޯދަހިފާމީހާގެ އެމީހާގެ އިސްވެދިޔަ ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއްވާނެއެވެ.

1220 وعنهُ رضيَ اللَّهُ عنهُ ، أَنَّ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « إِذا جَاءَ رَمَضَانُ ، فُتِّحَتْ أَبْوَابُ الجنَّةِ ، وغُلِّقَت أَبْوَابُ النَّارِ ، وصُفِّدتِ الشياطِينُ » متفقٌ عليه

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ ابو هريرة)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. رمضان މަސް އައުމުން ސުވަރުގޭގެ ދޮރުތައް ހުޅުވިދެއެވެ. (އެބަހީ މާނައަކީ ثواب ލިބުމުގެ ވަސީލަތްތައް ގިނަ ކުރެވިދެއެވެ.) އަދި ނަރަކައިގެ ދޮރުތައް ބަންދު ކުރެވިދެއެވެ. (އެބަހީ މާނައަކީ ފާފަޔާ ސަބަބުން ފާފަކުރުން ދުރުވާ މިންވަރު ގިނަ ކުރެވިދެއެވެ.) އަދި شيطان ނާ ކަސްދުކުރެވިދެއެވެ. (އެބަހީ މާނައަކީ شيطانާ ގެ ވަސްވާސްތަކުން ހުއްޓި މިންވަރު ކުޑަކުރެވިދެއެވެ.)

1221 وعنهُ أَنَّ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « صُومُوا لرُؤْيَتِهِ ، وَأَفْطِرُوا لرُؤيَتِهِ ، فإِن غمي عَليكم ، فَأَكْمِلُوا عِدَّةَ شَعْبَانَ ثَلاثينَ » متفقٌ عليه . وهذا لفظ البخاري

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ ابو هريرة)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަނދު ފެނުމުން ރޯދަ ހިފާށެވެ. އަދި ހަނދު ފެނުމުން (އެބަހީ ޝައްވާލު ހަނދު ފެނުމުން) ރޯދަ ހިފުން

ދުވަސްވާނެތެވެ. ފަހެ ވިލާގެ ސަބަބުން ހަނދު ނުފެނިއްޖެނަމަ ދެން شعبان މަހަށް ތިރީސް ހަމަކުރާނެތެވެ.

وفي روايةِ مسلم : « فَإِن غُمَّ عَليكم فَصُوموا ثَلاثِينَ يَوْماً » .

އަދި مسلمގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ފަހެ ވިލާގެ ސަބަބުން ހަނދު ނުފެނިއްޖެނަމަ ފަހެ ތިރީސް ދުވަސް ވަންދެން ރޯދަހިފާށެވެ.

باب الجود وفعل المعروف والإكثار من الخير في شهر رمضان

والزيادة من ذلك في العشر الأواخر منه

ދީލަތިކަމާއި ހެޔޮ ކަންތައްތަކުރުމުގެ މާތްކަމާއި އަދި رمضان މަހުގައި ހެޔޮކަންތައްތައް ގިނަ ކުރުމާއި ފަހު ދިހައިގައި އެކަންތައްތައް އިތުރުކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1222 - عن ابن عباس رَضِيَ اللَّهُ عَنهُ قال: كان رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّم أجود الناس، وكان أجود ما يكون في رمضان حين يلقاه جبريل، وكان يلقاه جبريل في كل ليلة من رمضان فيدارسه القرآن؛ فلرَسُول اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّم حين يلقاه جبريل أجود بالخير من الريح المرسلة“ مُتَّفَقٌ عَلَيهِ.

މާނަ الله އެކަލޭގެފާނާމެދު ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد الله بن عباس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولِ اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم ވަޑައިގެންނެވީ މީސްތަކުންގެތެރެ އެންމެ ދީލަތި މީހާ ކަމުގައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ދީލަތިކަން އެންމެ ބޮޑުވެވަޑައިގެންނެވީ رمضان މަހުގައެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނާ جبريل عليه السلام ވަނީ ބައްދަލުވާއިރުއެވެ. އަދި جبريل عليه السلام رمضانމަހުގެ ކޮންމެ ރޭއަކު އެކަލޭގެފާނާއި ކިޔަވާ قران ކިޔަވައި ދިރާސާކުރެއެވެ. ފަހެ رسولِ اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم جبريل عليه السلام އާއި ބައްދަލުވާއިރު އެކަލޭގެފާނުގެ ދީލަތިކަން ވާނީ އައްސަވާލާ ވައިން ގިނަގިނައިން ކުރިޔަށެވެ.

1223 - وعن عائشة رَضِيَ اللَّهُ عَنها قالت: كان رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّم إذا دخل العشر أحيا الليل، وأيقظ أهله، وشد المئزر" مُتَّفَّقٌ عَلَيهِ.

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عائشةގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެ ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولِ اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم رمضان މަހުގެ ފަހު ދިހައިރޭ ވަދެއްޖެ ރޭގަނޑު ދިރުވާ ކޮށްލައްވައެވެ. އަދި އަހުލުވެރިންނަށް ހޭލައްވައެވެ. އަދި އިޒާރުގެ ފަށް ދަމައިގަންނަވައެވެ.

باب النهي عن تقدم رمضانَ بصوم بعد نصف شعبان إلاَّ لمن وصله بما قبله ، أو وافق عادة له بأن كان عادته صوم الاثنين والخميس فوافقه

شعبان މަހުގެ ފަހު ދެބައިކުޅަބައިގައި **رمضان** މަސް ވަދެއުމުގެ ކުރިއަށްދައި ރޯދަހިފުން ނަހީކޮށްފައިވާ ބާބު. ނަމަވެސް އޭގެ ކުރިން ހިފާށައިގަތް ރޯދައަކާ ގުޅުވައިގެން ހިފާ ރޯދައެއް ނުވަތަ އާދަވެގެން ހިފާ ރޯދައެއް ކުރިމަތި ވެއްޖެ ހާލަތުގައި ޙާލުވެރި ގޮތެއްގައި އެދުވަސް ހިފުމާ ދޫކުރުމަކީ ހުއްދަ ކަމެއް ކަމުގައި ވެގެންވާ **باب**

1224 عن أَبي هُريرة رضيَ اللَّه عَنْهُ ، عن النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « لا يتَقَدَّمَنَّ أَحَدُكمْ رَمَضَانَ بِصَومِ يومٍ أَوْ يومَيْنِ ، إِلاَّ أَن يَكونَ رَجُلٌ كَانَ يصُومُ صَوْمَهُ ، فَلْيَصُمْ ذلكَ اليوْمَ» متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ ابو هريرة نّبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު رمضان މަސް ފެށުމުގެ ކުރިއަށް ދުވަހުގެ ނުވަތަ ދެދުވަހުގެ ރޯދަ ހިފުން ނުހިފާށެވެ. ނަމަވެސް މީހަކު އާދަކޮށްގެން ހިފާ ރޯދައެއް ވާނަމަ ހިފާށެވެ. (އެބާރު ރޯދަ ހިފައިގެން އެދުވަހު ރޯދަ ހިފާށެވެ.)

1225 وعن ابنِ عباسٍ ، رضيَ اللَّه عنهما ، قال : قالَ رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا تَصُومُوا قَبْلَ رَمَضَانَ ، صُومُوا لِرُؤْيَتِهِ ، وَأَفْطِرُوا لِرُؤْيَتِهِ ، فَإِنْ حالَتْ دُونَهُ غَيَايَةٌ فأَكْمِلوا ثَلاثِينَ يوماً » رواه الترمذي وقال : حديث حسنٌ صحيحٌ .

« الغَيايَة » بالغين المعجمة وبالياءِ المثناةِ من تحت المكررةِ ، وهِي : السَّحَابةُ

މާތް الله އެދެބޭފުޅުންނާމެދު ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد الله بن عباس ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولِ اللهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން رمضان މަސް ފެށުމުގެ ކުރީގައިވާ ދުވަހު ރޯދަ ނުހިފާށެވެ. ހަނދު ފެނުމުން ރޯދަ ހިފުންފަށާށެވެ. އަދި (عيد) ހަނދު ފެނުމުން ރޯދަ ހިފުން ދޫކޮށްލާށެވެ. ފަހެ ވިލާ ބޮޑުވުމުގެ ސަބަބުން ހަނދު ނުފެނިއްޖެނަމަ ތިރީސް ދުވަސް ހަމަކުރާށެވެ.

1226 وعنْ أَبي هُرِيْرَةَ رضِيَ اللَّه عَنْهُ قال : قالَ رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إِذا بَقِيَ نِصفْ مِنْ شَعْبانَ فَلا تَصُومُوا » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حَسَنٌ صحيحٌ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ ابو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. شعبانމަހުގެ ދެބައި ވުމުން ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން ރޯދަ ނުހިފާށެވެ.

1227 وَعَنْ أَبي اليَقظَان عمار بنِ يَاسِرٍ رضيَ اللَّه عنهما ، قال : « مَنْ صَامَ اليَومَ الَّذِي يُشكُّ فِيهِ فَقَدْ عَصَى أَبا القَاسِمِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم » رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديثٌ حسن صحيحٌ .

މާތް الله އެދެބޭފުޅުންނާމެދު ރުހިވޮޑިގެންވާ ابو اليَقظَان عمار بن يَاسِر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ދިހަނާ ހަމަ ހަނދު ފެނުމުގެ ޝައްކުވާ ދުވަހު ރޯދަ ހިފައިފިނަމަ ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހާ أبو القَاسِم (އެބައީ محمد) صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް އުރުދުވެއްޖެއެވެ.

باب ما يُقَالُ عِنْدَ رُؤْيَةِ الهِلالِ

ހަނދު ފެނުމުން ކިޔާ دعاء ބަޔާންވެގެންވާ باب

1228 عَنْ طَلْحَةَ بنِ عُبْيدِ اللَّهِ رضِيَ اللَّه عَنْهُ ، أَنَّ النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كانَ إِذا رأَى الهِلالَ قَالَ: « اللَّهُمَّ أَهِلَّهُ علَيْنَا بالأَمْنِ والإِيمَانِ ، وَالسَّلامَةِ والإِسْلامِ ، رَبِّي ورَبُّكَ اللَّه ، هِلالُ رُشْدٍ وخَيْرٍ » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ .

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ طلْحَة بن عُبْيدِ اللَّهِ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نّبي ގެ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ހަނދު ފެނުމުން ވިދާޅުވެއްޖެއެވެ. اللَّهُمَّ أهِلَّهُ علَيْنَا بالأَمْنِ والإِيمَانِ ، وَالسَّلامَةِ والإِسْلامِ ، رَبِّي ورَبُّكَ اللَّه ، هِلالُ رُشْدٍ وخَيْرٍ.

މާނައީ : އޭ الله! މިހަނދު އަޅަމެންގެ މައްޗަށް އަމާންކަމާއި އީމާންކަމާއި ސަލާމަތްކަމާއި އިސްލާމްކަމާއެކު މައްޗަށް طلوع ކުރައްވާނދޭވެ. (އޭ ހަނދުއަށެވެ.) ތިބާ ހަނދުގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ އާއި އަދި މިމީހުންގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ އަކީ ހަމަ އެއްކައުވަންތަވެ. އޭ الله! ތިޔަ ހަމައި ހިދާޔަތުގެ ހަނދު ކަމުގައި ލައްވާނދޭވެ.

باب فَضْلِ السُّحورِ وتأخيرِهِ ما لم يَخْشَ طُلُوع الفَجْرِ

ހުރުކާއުމުގެ މާތްކަމާއި ފަތިސް ވަގުތު ގެއްލިގެންދާނެކަމުގެ ބިރު ހުރިހާ ދުވަހަކު ހުރުކާއުމުން ލަސްކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1229 عنْ أَنسٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قال : قال رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « تَسَحَّرُوا فَإِنَّ في السُّحُورِ بَرَكَةً » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أنس ގެ ފަރާތުގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހުރު ކާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ހުރު ކެއުމުގައި ބަރަކާތްވެއެވެ.

1230 وعن زيدِ بن ثابتٍ رَضيَ اللَّه عَنْهُ قال : تَسحَّرْنَا مَعَ رسول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، ثُمَّ قُمْنَا إِلى الصَّلاةِ . قِيلَ : كَمْ كانَ بَيْنَهُمَا ؟ قال : قَدْرُ خَمْسونَ آيةً . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ زيدِ بن ثابت ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ رسولِ اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم ގެ އަރިހުގައި ހުރެ ކައިފީމެވެ. ދެން އަހަރެމެން ތިމަންމެން ނަމާދަށް ތެދުވީމެވެ. ދެންނެވުނެވެ. އެދެމެދުގައި ކިހާ ވަގުތެއް ހުރީ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. ފަންސާސް އާޔަތް ކިޔަވައި ހުރެވޭވަރުގެ ވަގުތެކެވެ.

1231 وَعَنِ ابنِ عُمَرَ رَضيَ اللَّه عَنْهُمَا ، قالَ : كانَ لرسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مُؤَذِّنَانِ : بلالٌ وَابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ . فَقَالَ رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إِنَّ بلالاً يُؤَذِّنُ بِلَيْلٍ ، فَكُلُوا وَاشْرَبُوا حتَّى يُؤَذِّنَ ابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ » قَالَ : ولَمْ يَكُنْ بيْنَهُمَا إِلاَّ أَنْ يَنْزِلَ هذا ويَرْقَى هذا ، متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބައިމީހުންނަށް ރުޟާވެވޮޑިގެން عبد الله بن عمر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولِ اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّمَގެ ދެ مؤذن ން ތިއްބެވިއެވެ. އެއީ بلالގެފާނާއި عبد الله بن مكتومއާ ދެބޭކަލުންނެވެ. ދެން رسولِ اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން بلالގެފާނު ބަންގި ގޮވާއްވަނީ ރޭގަނޑުގައެވެ. ވީމާ ތިޔަބައިމީހުން عبد الله بن مكتوم ބަންގި ގޮވާ ނިމެންދެން ކައި ބޮއި އުޅުއްވާށެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އެދެބޭކަލުންގެ ބަންގިއާއި ދެމެދުގައި ދިގުމިނެއް (އެއްބޭކަލުން އެތެރެވެ ބަންގި ގޮވާނިމުމުން) އެއްބޭކަލުން ތިރިއަށް ފައިބާއިރު އަނެއް ބޭކަލުން އެއްބޭކަލުން އަރާއިރު ދެމެދު ހުރިވަރުގެ ވަގުތެއްވެއެވެ.

1232 وعَنْ عمْرو بنِ العاصِ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ أَنَّ رسول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « فَضْلُ ما بيْنَ صيَامِنَا وَصِيامِ أَهْلِ الكتاب أَكْلَةُ السَّحَرِ » . رواه مسلم .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عمْرو بن العاص ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންމެންގެ ރޯދައާއި أهْل الكتاب ގެ ރޯދައާއި ދެމެދުގައިވާ فرق އަކީ ސަޙޫރު ކެއުމެވެ.

باب فَضلْ تَعْجِيل الفِطْرِوما يُفْطَرُ عَليهِ وما يَقُولُهُ بَعْدَ الإِفْطَارِ

ރޯދަ ފިއްލުމަށް އަވަސް ވުމުގެ ފަޟީލަތާއި އަދި ރޯދަ ފިއްލަން ބޭނުންކުރަން އެއްޗެހިތަކާ ރޯދަ ފިއްލުމަށްފަހު ކިޔާނެ ބަސްތަކާ ބަޔާންކުރެވޭ **باب**

1233 عَنْ سَهْلِ بنِ سَعْدٍ رضِيَ اللَّه عَنْهُ ، أَنَّ رسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « لا يَزالُ النَّاسُ بخَيْرٍ مَا عَجلوا الفِطْرَ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ سَهْل بن سَعْد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީސްތަކުން ރޯދަ ފިއްލުމުގައި އަވަސްކުރާހާ ހިނދަކު ހެޔޮކަމުގައި ދެމިހުންނާނެއެވެ.

1234 وعن أَبي عَطِيَّةَ قَالَ : دخَلتُ أَنَا ومسْرُوقٌ على عائشَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهَا فقَالَ لهَا مَسْرُوقٌ : رَجُلانِ منْ أَصْحَابِ مُحمَّدٍ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كلاَهُمَا لا يَأْلُو عَنِ الخيْرِ : أَحدُهُمَا يُعجِّلُ المغْربَ والإِفْطَارَ ، والآخرُ يُؤخِّرُ المغربَ والإِفْطَارَ ؟ فقَالَتْ : مَنْ يُعجِّلُ المَغْربَ وَالإِفطَارَ ؟ قال : عَبْدُ اللَّه يعني ابنَ مَسْعودٍ فَقَالَتْ : هكَذَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، يصنَعُ . رواه مسلم.

قوله : « لا يَأْلُوا » أَيْ لا يُقَصِّرُ في الخَيْرِ .

ابو عَطِيَّة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އަހުރެމެންނާއި مسْرُوق އާއި ދެމީހުން މާތް الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ عائشَة ގެ ހުޒޫރަށް ވަދެއްޖެމެވެ. ދެން مسْرُوق އެކަލޭގެފާނަށް ދެންނެވިއެވެ. مُحَمَّد صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ أَصْحَاب ބޭކަލުންގެ ތެރެއިން ދެބޭކަލުން ވެއެވެ. ދެބޭކަލުންވެސް ހެޔޮކަމުގައި ކުޑަކުޑަ ކަމެއް ނުކުރައްވައެވެ. އެއް ބޭކަލަކު مغْرب ނަމާދާއި ރޯދަ ފިއްލުމުގައި އަވަސްކުރައްވައެވެ. އަނެއް ބޭކަލަކު مغْرب ނަމާދާއި ރޯދަ ފިއްލުމުގައި ލަސްކުރައްވައެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. مغْرب ނަމާދާއި ރޯދަ ފިއްލުމުގައި އަވަސްކުރައްވަނީ

ކޮންބޭކަލެއްހެއްޔެވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ عَبْدُ اللَّه ابن مَسْعود އެވެ. ދެން އާއިޝާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولِ اللّهِ صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم ހަމަމި ކުރައްވަމުން ގެންދެވީ އެގޮތަށެވެ.

1235 وَعَنْ أَبي هُريرَةَ رَضِيَ اللَّه عنْهُ قالَ : قالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم ، قال اللَّه عَزَّ وَجَلَّ: { أَحَبُّ عِبَادِي إِليَّ أَعْجَلُهُمْ فِطْراً } رواه الترمذي وقالَ : حَديثٌ حسنٌ .

މާނަ الله ތަޢާލާ ޙަދީޘްޤުދުސީގައި ابو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُول اللّهِ صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله وحي ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަން އިލާހަށް އެންމެ ލޯބިވާ ޢަބްދުވެރިންނަކީ ތިމަން އިލާހުގެ އަޅުތަކުންގެ ތެރެއިން ރޯދަ ވީއްލުން އެންމެ އަވަސްކުރާ މީހުންނެވެ.

1236 وَعنْ عُمر بنِ الخَطَّابِ رَضِي اللَّه عَنْهُ ، قالَ : قال رَسول اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم : « إِذا أَقبَلَ اللَّيْلُ مِنْ ههُنَا وأَدْبَرَ النَّهَارُ مِنْ ههُنا ، وغرَبتِ الشَّمسُ ، فَقَدْ أَفْطَرَ الصائمُ » متفقٌ عليه .

މާނަ الله ތަޢާލާ ޙަދީޘްޤުދުސީގައި عُمر بنِ الخَطَّاب ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولِ اللّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތަނަށް ރޭ ކުރިމަތިވެ (އެބަހީ مشرق ގެ ފަރާތުން) އަދުވާލުޖެހުމުންދިޔައި އަދި ދުވާލުގެ އަލިކަން މިގޮތުން (އެބަހީ مغرب ގެ ފަރާތުން) އަދުވާލުޖެހުމުންދިޔައި އަދި އިރުގެ އަލިކަން ނެތިގެން ދާއިރު ތިމަން ރޯދަވެރިޔާ ވީއްލުނީއެވެ.

1237 وَعَنْ أَبي إبراهيمَ عبدِ اللَّهِ بنِ أَبي أَوْفى رَضِيَ اللَّه عنْهُمَا ، قالَ : سِرْنَا مَعَ رسول اللَّهِ صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم ، وَهُوَ صائمٌ ، فَلَمَّا غَرَبتِ الشَّمسُ ، قالَ لِبْعضِ الْقَوْمِ : « يَا فُلانُ انزِلْ فَاجْدحْ لَنا ، فَقَال : يا رَسُول اللَّهِ لَوْ أَمْسَيْتَ ؟ قالَ : « انزِلْ فَاجْدَحْ لَنَا » قالَ : إنَّ علَيْكَ نَهَاراً ، قال : « انزِلْ فَاجْدَحْ لَنَا » قالَ : فَنزَلَ فَجدَحَ لَهُمْ فَشَرِبَ رسُولُ اللَّه صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم، ثُمَّ قالَ: « إِذا رأَيْتُمُ اللَّيْلَ قَدْ أَقبلَ مِنْ ههُنَا ، فَقَدْ أَفْطَرَ الصائمُ » وأَشارَ بِيَدِهِ قِبَلَ المَشْرِقِ . متفقٌ عليه .

قوله : « اجْدَحْ » بجيم ثُمَّ دال ثم حاء مهملتين ، أَي : اخلِطِ السَّوِيقَ بالماءِ .

ރަޟީ الله ޢަންހު ދެއްވާފައިވާ ބަޔާން ޞަޙާބީ ބޭފުޅެއްކަމުގައިވާ أبو إبراهيمَ عبدِ اللَّهِ بن أبي أوْفى ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން رسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެއަރިހުގައި ދަތުރުކުރަމުންދިޔައެވެ. އެހެންދުވަހު އެކަލޭގެފާނު ރޯދަހިފައިގެން އުޅުއްވީއެވެ. ދެން އިރު އޮއްސުނުހިނދު قافلة ގެ ބައެއް މީހުންނަށް مخاطبކުރައްވައި ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ ފުލާނު މީހާއެވެ. ސަވާރީން ފައިބާށެވެ. އަދި ތިމަންނަމެންނަށްޓަކައި سويق ފެނާއި ގިރާށެވެ. ދެން އޭނާ ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އިރު ހަވީރުކަމެއް ނުވާނެއްހެން ހީވޭތީ ތިބޭނަމަ ރަނގަޅު ނޫންތޯއެވެ؟ حديث ކުރައްވައިފައެވެ. ފައިބާށެވެ. ދެން ތިމަންނަމެންނަށްޓަކައި سويق ފެނާއި ގިރާށެވެ. އޭނާ ދަންނަވައިފިއެވެ. ނަމަވެސް ދަނީ ދުވާލުގެ ރޯދަތައް ހިފާފައެވެ. حديث ކުރައްވައިފައެވެ. ފައިބާށެވެ. ދެން ތިމަންނަމެންނަށްޓަކައި سويق ފެނާއި ގިރާށެވެ. ދެން އޭނާ ފައިބާވެދިނެވެ. އަދި سويق ފެނާއި ގިރައިދިނެވެ. ދެން رسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެ (ސުވައިޤު) ހިއްޕެވިއެވެ. ދެން حديث ކުރައްވައިފައެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ދަނީ ރޭގަނޑު ފެށުމާއި ދުވާލުގެ ރޯދަވިލުގެ ރޯދަ ދޫކޮށް ޕީދެއްވިއެވެ. އަދި އިނގިލިން ދުވާލުގެ ގަޑިތަކުގެ ތެރެއިން مشرق ދިމާލަށް އިޝާރާތް ކުރައްވައިފައެވެ.

1238 وعَنْ سَلْمَانَ بنِ عَامر الضبِّيِّ الصَّحَابيِّ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ ، عن النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ: «إِذَا أَفْطَرَ أَحَدُكُمْ ، فَلْيُفْطِرْ عَلَى تَمْرٍ ، فَإِنْ لَمْ يَجدْ ، فَلْيُفطِرْ على مَاءٍ فَإِنَّه طَهُورٌ .»

روَاهُ أَبو دَاودَ ، والترمذي وقالَ : حديثٌ حَسَنٌ صحيحٌ

ރަޟީ الله ޢަންހުގެ ޞަޙާބީ سلْمَانَ بنِ عَامر الضبِّيِّ ގެ ކިބައިން صحابي ނަބިއްޔާ نبي އާ صلّى الله عليه وسلم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވައިފައެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. حديث ކުރައްވައިފައެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ރޯދަ ވިއްލާނަމަ ކަދުރު އިން ވިއްލާށެވެ. ދެން އޭ ނުލިބިއްޖެނަމަ ފެނުން ރޯދަ ވިއްލާށެވެ. ދެން ފަހަރަކު ފެނަކީ طهُور ކަން ހުރި އެއްޗެކެވެ.

1239 وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ ، قالَ : كانَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يُفْطِرُ قَبْلَ أَنْ يُصلِّيَ عَلى رُطَبَاتٍ ، فَإِنْ لَمْ تَكُنْ رُطَبَاتٌ فَتُمَيراتٌ ، فإِنْ لمْ تَكُنْ تُميراتٌ حَسَا حَسَواتٍ مِنْ ماءٍ رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ .

ދާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أنس ގެފާނުގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ނަމާދު ކުރެއްވުމުގެ ކުރީގައި ރަޠަބު ކައްކަވައި ރޯދަ ވީއްލަވަނީ ރަޠަބުންނެވެ. އަދި ރަޠަބު ނެތްނަމަ ހިކި ކަދުރުންނެވެ. އަދި ހިކި ކަދުރު ނެތްނަމަ ފެން ތިން ފުރާވަރަކުން ރޯދަ ވީއްލަވައެވެ.

بابُ أمرِ الصَّائمِ بحِفْظِ لسانِهِ وَجَوَارِحِهِ عَنِ المُخَالفَاتِ والمُشَاتَمَةِ وَنَحْوِهَا

ރޯދަވެރިޔާ އޭނާގެ ދުލާއި ގުނަވަންތައް ރައްކާތެރިކުރުމާއި އަދި އެނގިގެން ވާންޖެހޭ **شريعة** ގެ އަމުރުތަކާއި **خلاف** ނުވުމާއި އަދި ހަޖަހުތު އަދި އެނޫންވެސް ކަންތަކުން ދުރުހެލިވުން ހިތްވަރުކުރެއްވުމާ އަމުރުކުރެއްވުމުގެ ބާބު **باب**

1240 عنْ أَبي هُرَيرَةَ رضيَ اللَّه عنهُ قالَ : قالَ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إِذا كَانَ يَوْمُ صَوْمِ أَحدِكُمْ ، فَلا يَرْفُثْ وَلا يَصْخَبْ ، فَإِنْ سَابَّهُ أَحَدٌ ، أَوْ قاتَلَهُ ، فَلْيَقُلْ : إِنِّي صائمٌ» متفقٌ عليه .

ދާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ ابو هريرة ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ރޯދަވެރިވާ ދުވަހަކު ހަޖަހުތު ބަހެއް ނުބުނާށެވެ. އަދި އަޑު ނުގަބޫލުކުރާށެވެ. ފަހެ އެއްވެސް މީހަކު އެމީހަކަށް ގޯސްބަހެއް ބުނާނަމަ އަދި އެއީ ހަމަކަށަވަރުން ރޯދަވެރިއެއް ކަމުގައި ބުނާށެވެ. ފަހެ އޭނާ ބުނާހުށިކަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިއަހަރެމެން ރޯދައިގައި ވާމީހެކެވެ.

1241 وعنهُ قال : قال النبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَنْ لَمْ يَدعْ قَوْلَ الزُّورِ والعملَ بِهِ فلَيْسَ للَّهِ حَاجةٌ في أَنْ يَدَعَ طَعامَهُ وشَرَابهُ » رواه البخاري .

އަދި އެ صَحَابي (އެބަހީ ރަޟީ الله ޢަންހުސުބްޙާނަހޫ ابو هريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައިފައެވެ. (ރޯދަވެރިޔަކު ހަނދުމަނެތިގެން ކައިބޮއި ކަމެއް) عمَل ކުރުން ދުރުކުރުމާ މިހާ (ރޯދަވެރިޔާ ރޯދަވެރިޔާ ހަމަ ހަދައިދެއްވީ ހަމަ ހަމަ الله سبحانه وتعالى އަހަރެން ދެއްވައެވެ.

باب في مسائل من الصوم

ރޯދައިގެ ބާބުގެ **مسائل** ***ގައި ބާރުތަކެއްވާ*** **باب**

1242 عَنْ أَبي هُريرةَ رَضيَ اللَّه عَنْهُ ، عَن النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : « إِذا نَسِيَ أَحَدُكُم ، فَأَكَلَ أَوْ شَرِبَ ، فَلْيتِمَّ صَوْمَهُ ، فَإِنَّما أَطْعَمَهُ اللَّه وَسَقَاهُ » متفقٌ عليه .

ރަޟީ الله ޢަންހުސުބްޙާނަހޫ ابو هريرة نبي އާ صلّى الله عليه وسلم ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާކުރައްވައެވެ. އަޅުގަނޑުމެން حديث ކުރައްވައެވެ. ވީމާބަހުގެ ބޮޑުކަމެއް ދިޔައީ މަގުގައި (ރޯދަވެރިޔާ ހަނދުމަނެތިގެންވާ ހަދު ހަދު ކައިބޮއިފިނަމަ ރޯދަ ޕޫރަކުރާށެވެ، ދެން އޭނާ އޭނާ ދޭތެރެއިން ދޫކޮށްލައިގެން ކުރަމުން ހަމަހަމަކަމާއެކު ވިހުރު ތެދެއް الله سبحانه وتعالى ކާންދެއްވިއެވެ. އަދި ބޮންދެއްވިއެވެ.

1243 وعن لَقِيطِ بنِ صَبِرَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ ، قالَ : قلتُ : يا رسول اللَّه أَخْبِرْني عَن الْوُضوءِ ؟ قال : « أَسْبِغِ الْوضُوءَ ، وَخَلِّلْ بَيْنَ الأَصَابِعِ ، وبَالَغْ في الاسْتِنْشَاق ، إِلاَّ أَنْ تكُونَ صَائماً » رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

ރަޟީ الله ޢަންހުސުބްޙާނަހޫ لَقِيطِ بن صَبِرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ވަޙީދުކުރެއްވީމެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. وضوء އާއި ބެހޭގޮތުން ވަޙީދުކުރައްވާށެވެ އެހެއްދެއް ބުނުއްވައިދެއްވާށެވެ. حديث ކުރައްވައެވެ. وضوء ގެ ގޮތުގައިވާ ރަނގަޅަށް ފުރިހަމަކޮށެވެ. އިނގިލިތަކުގެ ދެމެދު ފެންލައިދިނުމަށް ކަމާއެވެ. އަދި ނޭފަތަށް ފެންވަދެއްދުމުގައި ރޯދައިގައި ނުވާނަމަ مبالغة ކުރާށެވެ. (އެބަހީ އެތެރެއަށް ރަނގަޅަށް ފެން ވަދެއްދާށެވެ.)

1244 وعنْ عائشةَ رضي اللَّه عَنْها ، قالَتْ : كانَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يدْرِكهُ الفَجْرُ وَهُوَ جُنُبٌ مِنْ أَهْلِهِ ، ثُمَّ يَغْتَسِلُ ويَصُومُ . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عائشة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم (ބައެއް ރޭރޭ) فجر ޖެހުނުއިރު (ފަތިސްވާއިރު) (އަހުލުވެރިންނާ އެކުވުމުގެ ސަބަބުން) جُنُب ވެވަޑައިގެން ހުރެ ހުންނަވައެވެ. އެއަށްފަހު ހިނައިގެން طاهر ވެވަޑައިގަންނަވައެވެ. އަދި އެދުވަހު ރޯދަ ހިއްޕަވައެވެ. (އެބަހީ ޖިމާޢު ކުރެއްވުން ކުރިއްޖެއެވެ. ދެން ހިނައިގެން طاهر ވެވަޑައިގަންނަވައެވެ.)

1245 وعنْ عائشةَ وأُمِّ سلَمَةَ ، رَضيَ اللَّه عنهُما ، قَالَتَا : كانَ رسول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يُصبِح جُنُباً مِنْ غَيْرِ حُلْمٍ ، ثُمَّ يصُومُ » متفقٌ عليهِ .

މާތް الله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عائشةގާއި أُمِّ سَلَمَة ގެފާނާއި ދެކަނބަލުންގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެދެކަނބަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم (ބައެއްފަހަރު) ފަތިސްވާއިރު إحتلام ވުމަކާނުލައި (އަހުލުވެރިންނާ އެކުވުމުގެ ސަބަބުން) جنب ވެފައިވާ ހާލަތުގައި ހުންނަވައެވެ. ދެން ރޯދަ ހިއްޕަވައެވެ.

باب بيان فضل صوم المُحَرَّم وشعبان والأشهر الحُرُمُ

محرم މަހާއި **شعبان** މަހާއި އަދި **حرمة** ވެރިވެގެންވާ މަސްތަކުގައި ރޯދަ ހިފުމުގެ ފަޟީލަތް ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

1246 عَنْ أَبي هُريرَةَ رضيَ اللَّه عَنْهُ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « أَفْضَلُ الصِّيَامِ بعْدَ رَمضَانَ : شَهْرُ اللَّهِ المحرَّمُ ، وأَفْضَلُ الصَّلاةِ بَعْدَ الفَرِيضَةِ : صَلاةُ اللَّيْلِ » رواه مسلمٌ.

މާތް الله ރުޟްވާންލެއްވި ابو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. رَمضَان މަހުންފަހު އެންމެ މާތްވެގެންވަނީ الله سبحانه وتعالى ގެ މަހެއްކަމުގައިވާ مُحَرَّم މަހުގައި ހިފާ ރޯދައެވެ. އަދި فرض ނަމާދުންފަހު އެންމެ މާތްވެގެންވާ ނަމާދަކީ ރޭގެ ނަމާދެވެ.

1247وعَنْ عائشةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهَا ، قالَتْ : لَمْ يَكُنِ النبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَصُوم مِنْ شَهْرٍ أَكْثَرَ مِنْ شَعْبَانَ ، فَإِنَّه كانَ يَصُوم شَعْبَانَ كلَّه .

وفي رواية : كَانَ يَصُومُ شَعْبَانَ إِلاَّ قَلِيلاً . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުޟްވާންލެއްވި عائشة ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم شعبان މަހުގައި ރޯދަ ހިއްޕަވާފަދަ ގިނައިން އެހެން އެއްވެސް މަހެއްގައި ރޯދަ ނުހިއްޕަވައެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނު މުޅި شعبان މަހުގައި ރޯދަ ހިއްޕަވައެވެ. އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވަރަށް މަދު ދުވަހެއްގައި ނޫނީ شعبان މަހުގައި ހުސްނުވާނީ ރޯދައާނުލައެވެ.

1248 وعن مجيبَةَ البَاهِلِيَّةِ عَنْ أَبِيهَا أَوْ عمِّها ، أَنَّهُ أَتى رَسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، ثُمَّ انطَلَق فَأَتَاهُ بعدَ سَنَة ، وقَد تغَيَّرتْ حَالهُ وَهَيْئَته ، فقَالَ : يا رَسُولَ اللَّهِ أَمَا تعْرِفُني ؟ قَال : «ومَنْ أَنتَ ؟ » قالَ : أَنَا البَاهِلِيُّ الذي جِئتك عامَ الأَوّلِ . قَالَ : « فمَا غيَّركَ ، وقَدْ كُنتَ حَسَنَ الهَيئةِ ؟ » قَالَ : ما أَكلتُ طعاماً منذ فَارقْتُكَ إِلاَّ بليْلٍ . فقَال رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: « عَذَّبْتَ نفسَكَ ، » ثُمَّ قَالَ : « صُمْ شَهرَ الصَّبْرِ ، ويوماً مِنْ كلِّ شهر » قال : زِدْني ، فإِنَّ بي قوَّةً، قَالَ : « صمْ يَومَيْنِ » قال : زِدْني ، قال : « صمُمْ ثلاثَةَ أَيَّامٍ » قالَ : زِدْني . قال : صمُمْ مِنَ الحُرُمِ وَاتْرُكْ ، صمُمْ مِنَ الحرمُ وَاترُكْ ، صمُمْ مِنَ الحرمِ وَاتْرُكُ » وقالَ بِأَصَابِعِهِ الثَّلاثِ فَضمَّهَا ، ثُمَّ أَرْسَلَهَا . رواه أبو داود .

و « شهرُ الصَّبْرِ » : رَمضانُ .

مجيبَة البَاهِلِيَّة އާންމާގެ ބައްޕަ ނުވަތަ ބޮޑުބޭބޭގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވައެވެ. އެއްފަހަރަކު އޭނާ
رَسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަރިހަށް ވަޑައިގަތެވެ. އެއަށްފަހުން އެނބުރި ދިޔައެވެ. ދެން
އޭގެ އެއްއަހަރަކު ފަހުން އެނބުރި އައެވެ. އެހިނދު އޭނާގެ ހާލަތު ހުރީ ބަދަލުވެފައެވެ. އަދި
އޭނާގެ ހަށިގަނޑު ހިތްވެސް ބަދަލުވެފައިވެއެވެ. ދެން އޭނާ ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ.
ކަލޭގެފާނަށް ތިމަންނައަކީ ކާކުކަން އަނގަބަސްކުރައްވާ ހަނދުނުވޭތޯ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާއަކީ
ކާކުހެއްތޯ؟ އޭނާ ދަންނަވައިފިއެވެ. ތިމަންނައަކީ ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް މިދިޔަ އަހަރު
އައިސްފައިވާ البَاهِلِيُّ ނަމަކަން ކިޔުން މީހާއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާ ތިހާލަށް
ބަދަލުވީ ކިހިނެއްހެއްތޯ؟ އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިބާ އައީ ވަރަށް ރީތި
ސޫރައަކަށެވެ. އޭނާ ދަންނަވައިފިއެވެ. ތިމަންނަ ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުން އައުމަށް ފަހުއްސުރެން
މިއަދާ ހަމައަށް ދުވާލު ރޯދަ ހިފީމެވެ. (އެބަހީ ކޮންމެ ދުވަހަކު ރޯދަ ހިފީމެވެ.) ދެން
رَسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ ތިބާގެ ނަފްސަށް عذاب
ދިނީއެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކެތްތެރިކަމުގެ މަހުގައި (އެބަހީ رَمضَانَ މަހުގައި)
ރޯދަހިފާށެވެ. އަދި ކޮންމެ މަހަކު އެއްދުވަސް ރޯދަ ހިފާށެވެ. އޭނާ ދަންނަވައިފިއެވެ.
ތިމަންނައަށް އިތުރު ކޮށްދެއްވާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނާގެ ހަށިގަނޑުގައި
އެކަމަށް ކުޅަދާނަކަން އެބައޮތެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެދުވަސް ރޯދަ ހިފާށެވެ. އޭނާ
ދަންނަވައިފިއެވެ. ތިމަންނައަށް އިތުރު ކޮށްދެއްވާށެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިން ދުވަސް ރޯދަ
ހިފާށެވެ. އޭނާ ދަންނަވައިފިއެވެ. ތިމަންނައަށް އިތުރު ކޮށްދެއްވާށެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ.
حرمة ވެރިވެގެންވާ މައްސަރުތަކުގެ ތެރެއިން ދުވަސްކޮޅެއްގައި ރޯދަ ހިފާށެވެ. އަދި އެއްކޮޅު
ދުވަސްކޮޅެއް ދޫކޮށްލާށެވެ. حرمة ވެރިވެގެންވާ މައްސަރުތަކުގެތެރެއިން ދުވަސްކޮޅެއްގައި ރޯދަ
ހިފާށެވެ. އަދި އެއްކޮޅު ދުވަސްކޮޅެއް ދޫކޮށްލާށެވެ. حرمة ވެރިވެގެންވާ
މައްސަރުތަކުގެތެރެއިން ދުވަސްކޮޅެއްގައި ރޯދަ ހިފާށެވެ. އަދި އެއްކޮޅު ދުވަސްކޮޅެއް
ދޫކޮށްލާށެވެ. އަދި ރޯދަ ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު އެކަލޭގެފާނުގެ އަތްޕުޅުން ތިން
އިނގިލި އެއްކޮށްލައްވައިފިއެވެ. ދެން އެއްކޮޅަށް ދޫކޮށްލައްވައިފިއެވެ. (އޭގެ މުރާދަކީ ތިން ދުވަސް
ރޯދަހިފުމަށް ފަހު އަނެއްކާ ތިން ދުވަސް ރޯދަ ދޫކޮށްލުމަށް ހުރިހާ ގޮތަކަށް ރޯދަ ހިފުމެވެ.) (والله اعلم)

باب فضل الصوم وغيره في العشر الأوّل من ذي الحجة

ذو الحجة މަހުގެ ފުރަތަމަ ދިހަދުވަހު ރޯދަހިފުމާއި އަދި އެހެނިހެން ހެޔޮ ކަންތައް ކުރުމުގެ ފަޟީލަތް ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

1249 عن ابنِ عبَّاسٍ رَضيَ اللَّه عَنْهُمَا ، قالَ : قالَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « ما مِنْ أَيامٍ العَمَلُ الصَّالحُ فِيها أَحَبُّ إِلى اللَّهِ مِنْ هذِهِ الأَيَّامِ » يعني : أَيامَ العشرِ ، قالوا : يا رسول اللَّهِ وَلا الجهادُ في سبِيلِ اللَّهِ ؟ قالَ : « ولا الجهادُ في سبِيلِ اللَّهِ ، إلاَّ رَجُلٌ خَرجَ بِنَفْسِهِ، وَمَالِهِ فَلَم يَرجِعْ منْ ذلك بِشَيءٍ » رواه البخاريُّ .

މާނަ: الله އަށް ބޮޑަށް ލޯބިވާ ދުވަސްތަކެއް ހުރިކަމުގެ ابن عبّاس ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولِ اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހެޔޮ ކަންތައްތަކުގައި ކުރާ ދުވަސްތަކުގެ ތެރެއިން الله އަށް ލޯބިވެވޮޑިގެންވާ ބޮޑު ދުވަސް ދުވަސްތަކެއް ނުވެއެވެ. އެބަހީ ذو الحجة މަހުގެ ފުރަތަމަ ދިހަދުވަހެވެ. ދުވަސްތަކެވެ. އަޞްޙާބުން ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމެއް ނުވިޔަސްހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމެއް ނުވިޔަސްމެއެވެ. ނަމަވެސް (الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމަށް ނުކުމެ) ތިމާގެ ނަފްސާއި މުދާތަކާއިގެން ނުކުމެވަޑައިގެން އެއިން އެއްވެސް އެއްޗަކާއިގެން އެނބުރި ނުދިޔަ މީހަކު މެނުވީއެވެ.

باب فضل صوم يوم عرفة وعاشوراء وتاسوعاء

عرفة ދުވަހާއި **عاشوراء** ދުވަހާއި **تاسوعاء** ދުވަހުގައި ރޯދަ ހިފުމުގެ ފަޟީލަތް ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

1250 عنْ أَبي قتَادةَ رضِيِ اللَّه عَنْهُ ، قالَ : سئِل رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ علَيْهِ وسلَّم : عَنْ صَوْمِ يوْمِ عَرَفَةَ ؟ قال : « يكفِّرُ السَّنَةَ المَاضِيةَ وَالبَاقِيَةَ » رواه مسلمٌ .

ރަޟީ الله ޢަންހު ވިދާޅުވި أبو قتادة ގެ ރިވާޔަތުން ކުރެވިފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولِ اللّهِ صلّى اللهُ علَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން عرفة ދުވަހު ރޯދަހިފުމާއިބެހޭ ސުވާލު ކުރެވުނެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފާއިތުވި އަހަރާއި އަދި ކުރިއަށް އޮތް އަހަރު ދުވަހުގެ ފާފަތައް ފުއްސަވައެވެ.

1251 وعنْ ابنِ عباسٍ رضيَ اللَّه عنهما ، أَنَّ رَسول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم صَامَ يوْمَ عاشوراءَ ، وأَمَرَ بِصيَامِهِ . متفقٌ عليه .

ރަޟީ الله ޢަންހުމާ ވިދާޅުވި عبد الله بن عَبَّاس ގެ ރިވާޔަތުން ކުރެވިފައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسولَ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم عاشوراء ދުވަހު ރޯދަ ހިއްޕެވިއެވެ. އަދި އެދުވަހު ރޯދަ ހިފުމަށް އަމުރު ކުރެއްވިއެވެ.

1252 وعنْ أَبي قَتَادةَ رضيَ اللَّه عَنْهُ ، أَنَّ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم سُئِلَ عَنْ صيَامِ يَوْمِ عاشُوراءِ ، فقَال : « يُكَفِّرُ السَّنَةَ المَاضيَةَ » رواه مُسْلِمٌ .

ރަޟީ الله ޢަންހު ވިދާޅުވި أبو قتَادة ގެ ރިވާޔަތުން ކުރެވިފައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسولَ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުގައި عاشوراء ދުވަހު ރޯދަ ހިފުމުގެ އަޖުރާ ބެހޭގޮތުން ސުވާލު ކުރެވުނެވެ. އަރިސްދު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފާއިތުވި ގޮސްފައިވާ އަހަރުގެ ފާފަތައް ފުއްސަވައެވެ.

1253 وعَنِ ابنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّه عنْهُمَا ، قَالَ : قال رسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لَئِنْ بَقِيتُ إِلى قَابلٍ لأَصُومَنَّ التَّاسِعَ » رواهُ مُسْلِمٍ .

ރަޟީ الله ޢަންހުމާ ވިދާޅުވި عبد الله بن عَبَّاس ގެ ރިވާޔަތުން ކުރެވިފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولِ اللّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.

ތިމަންކަލޯގެފާނު ކުރިއަށް އޮތް އަހަރު ދުނިޔޭގައި ހުރެއްޖެނަމަ ނުވަވަނަ ދުވަހު ރޯދަ ހިފާނަމެވެ.

باب استحباب صوم ستة من أيام من شوال

شوال މަހުގެ ހަދުވަހު ރޯދަހިފުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

1254 عَنْ أَبي أَيوبِ رضِيَ اللَّه عَنْهُ ، أَنَّ رسول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « مَنْ صَامَ رَمَضانَ ثُمَّ أَتبَعَهُ سِتًّا مِنْ شَوَّالٍ كانَ كصِيَامِ الدَّهْرِ » رواهُ مُسْلِمٌ .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو أيوب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު رَمضَانَ މަހު ރޯދަ ހިފުމަށްފަހު އެއާއި ވިއްދައިގެން شوال މަހުން ހަދުވަހު ރޯދަ ހިފައިފިނަމަ މުޅި އަހަރު ރޯދަ ހިފުމެއްފަދައެވެ.

باب استحباب صوم الاثنين والخميس

ހޯމަ ދުވަހާއި ބުރާސްފަތި ދުވަހު ރޯދަހިފުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1255 عن أَبي قَتَادَةَ رَضِيَ اللَّه عنهُ ، أَنَّ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم سُئِلَ عَنْ صَوْمِ يَوْمِ الاثْنَيْنِ فقالَ : « ذلكَ يَوْمٌ وُلِدْتُ فِيهِ ، ويَوْمٌ بُعِثْتُ ، أَوْ أُنزِلَ عليَّ فِيهِ » رواه مسلمٌ .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو قتَادة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުގައި ހޯމަ ދުވަހު ރޯދަ ހިފުމާއިމެދު ސުވާލުކުރެވުނެވެ. ފަހެ އެހިނދު ދެންނެވިއެވެ. އެއީ ތިމަންކަލޯގެފާނު އުފަންވީދުވަހެވެ. އަދި އެއީ ތިމަންކަލޯގެފާނު مبعوث ކުރެއްވުނު ދުވަހެވެ. ނުވަތަ حديث ކުރެއްވިކަމަށް ވެއެވެ. އެއީ ތިމަންކަލޯގެފާނަށް މައްޗަށް وحي ބާވައިލެއްވުނު ދުވަހެވެ.

1256 وعَنْ أَبي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّه عنه ، عَنْ رسولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « تُعْرَضُ الأَعْمَالُ يومَ الاثنَيْنِ والخَميسِ ، فَأُحِبُّ أَنْ يُعْرَضَ عَملي وأَنَا صائمٌ » رَواهُ التِرْمِذِيُّ وقالَ : حديثٌ حَسَنٌ ، ورواهُ مُسلمٌ بغيرِ ذِكرِ الصَّوْم .

މާނަ: الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި أبو هُرَيْرَة رَسولَ اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އައްތިރްމިޛީ حديث ކުރައްވައިފައެވެ. ހޯމަ ދުވަހާއި ބުރާސްފަތި ދުވަހަކީ عملތައް ހުށަހެޅޭ ދުވަހެވެ. ވީމާ ތިމަންނަ ރޯދަހިފައިވާ ހާލު ތިމަންނާގެ عملތައް ހުށަހެޅުމަށް ތިމަންނަ ލޯބިވެވޮޑިގެންވަމެވެ.

1257 وَعَنْ عائشةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهَا ، قَالَتْ : كانَ رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَتَحَرَّى صَوْمَ الاثْنَيْنِ وَالخَمِيسِ . رواه الترمذيُّ وقالَ : حديثٌ حسنٌ .

މާނަ: الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެ ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولِ اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ހޯމަދުވަހާއި ބުރާސްފަތި ދުވަހު ހިފުމަށް އިސްކަން ދެއްވިއެވެ.

باب استحباب صوم ثلاثة أيام من كل شهر

ކޮންމެ މަހެއްގައި ތިން ދުވަސް ރޯދަހިފުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

الأفضل صومها في أيام البيض. وهي الثالث عشر والرابع عشر والخامس عشر. وقيل: الثاني عشر والثالث عشر والرابع عشر، والصحيح المشهور هو الأول.

އެ ރޯދަ ހިފުން މާތްވެގެންވަނީ ބީޟު ދުވަސްތަކުގައެވެ. އެއީ (ހަނދު ފުރިހަމަ) ތޭރަ، ސާދަ، ފަނަރަ ވަނަ ދުވަސްތަކެވެ. އަދި އެއީ ބާރަ، ތޭރަ، ސާދަ ވަނަ ދުވަސްތަކެވެ. ބުނެވިފައިވެއެވެ. صح ގޮތަކީ އަދި مشهور ގޮތަކީ ފުރަތަމަ ބަޔާންކުރެވުނު ގޮތެވެ.

1258 وعن أَبي هُريرةَ رضِيَ اللَّه عَنْهُ ، قال : أَوْصَاني خليلي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، بثَلاثٍ : صيَامِ ثَلاثَةَ أَيَّامٍ مِن كلِّ شَهرٍ ، ورَكعَتَي الضحى ، وأَن أُوتِرَ قَبْلَ أَنْ أَنامَ . متفقٌ عليه .

މާތް الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތެން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންގެ خلِيل(ލޮބުވެތި) صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންނަށް ތިން ކަމަކަށް وصيه ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ ކޮންމެ މަހަކު ތިން ދުވަހު ރޯދަ ހިފުމާއި ضُحى ނަމާދުގެ ދެ ركعة ކުރުމާއި އަދި ނިދުމުގެ ކުރިން وتِر ކުރުމެވެ.

1259 وعَنْ أَبي الدَرْدَاءِ رَضِيَ اللَّه عنهُ ، قالَ : أَوْصَانِي حَبِيبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بِثلاث لَنْ أَدَعهُنَّ ما عِشْتُ : بصِيامِ ثَلاثَة أَيَّامٍ مِن كُلِّ شَهْر ، وَصَلاةِ الضحَى ، وَبِأَنْ لا أَنَام حَتى أُوتِر . رواهُ مسلمٌ .

މާތް الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو الدَرْدَاءِ ގެ ރިވާޔަތެން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަގެ حَبِيب ތިމަންނަށް ތިންކަމެއް وصيه ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންނަ ދިރިހުރިހައި ހިނދަކު ތިމަންނަ އަބަދުވެސް ދޫނުކުރާނެ ކަންތައްތަކެވެ. އެއީ ކޮންމެ މަހަކު ތިން ދުވަހު ރޯދަހިފުމާއި ضُحى ނަމާދު ކުރުމާއި وتِر ކޮށްގެން ނޫނީ ނުނިދުމެވެ.

1260 وَعَنْ عبدِ اللَّهِ بنِ عَمْرِو بنِ العاصِ رَضي اللَّه عنهُما ، قالَ : قالَ رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « صومُ ثلاثَةِ أَيَّامٍ منْ كلِّ شَهرٍ صومُ الدهْرِ كُلِّهُ » . متفقٌ عليه .

މާތް الله ޢަބްދުﷲ ބިން ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ عَمْرو بن العاص ގެ ރިވާޔަތެން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކޮންމެ މަހަކު ތިން ދުވަހު ރޯދަ ހިފުމަކީ މުޅި އަހަރު ރޯދަ ހިފުން ފަދައެވެ.

1261 وعنْ مُعاذةَ العَدَوِيَّةِ أَنَّها سَأَلَتْ عائشةَ رضيَ اللَّه عَنْهَا : أَكانَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يصومُ مِن كُلِّ شَهرٍ ثلاثةَ أَيَّامٍ ؟ قَالَت : نعَمْ . فَقُلْتُ : منْ أَيِّ الشَّهْرِ كَانَ يَصُومُ ؟ قَالَتْ : لَمْ يَكُن يُبَالي مِنْ أَيِّ الشَّهْرِ يَصُومُ . رواهُ مسلمٌ .

ދާމް الله ރުއްސުންދެއްވި مُعاذة العَدَوِيَّةِ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަދަލަހަތަވަރުން އެ
صحابي ދާމް الله ރުއްސުންދެއްވި عائشة ގެ ފާނުގެ އަރިހުން ސުވާލު ކުރެއްވިއެވެ. رَسُولُ
اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ކޮންމެ މަހަކު ތިން ދުވަހު ރޯޒާ ހިފައްވާތޯ؟ އަހަރެން
ދެންނެވީމެވެ. އާދޭހެވެ. ދެން ކޮން ދުވަސްތަކުގައިތޯ. ދެން އަހަރެން ދެންނެވީމެވެ. ކޮން ދުވަސްތަކެއްގައިތޯ؟ ކޮން
ދުވަހު ކަލޭގެފާނު ރޯޒާ ހިފެވީ؟ އަހަރެން ދެންނެވީމެވެ. އެއީ ކޮން ދުވަހުތޯ؟ ކޮން
ކަމަކަށް ކަލޭގެފާނު ބަލާ ނުލައްވައެވެ.

1262 وعنْ أَبي ذَرٍّ رَضِيَ اللَّه عنهُ ، قَالَ : قالَ رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إِذا صُمْتَ مِنَ الشَّهْرِ ثَلاثاً ، فَصُمْ ثَلاثَ عَشْرَةَ ، وأَرْبعَ عَشْرَةَ ، وخَمْسَ عَشْرَةَ » رواه الترمِذيُّ وقال : حديثٌ حسنٌ .

ދާމް الله ރުއްސުންދެއްވި أَبو ذَرّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިއީ ކަލޭގެފާނު ރޯޒާ ހިފުމުގެ ތެރެއިން ބީޟު
ދުވަސް، ތޭރަ، ސާދަ، ފަނަރަ މި ތިން ދުވަހު ރޯޒާ ހިފުމެވެ.

1263 وعنْ قتادَةَ بن مِلحَانَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ ، قال : كانَ رَسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يأْمُرُنا بِصِيَامِ أَيَّامِ البيضِ : ثَلاثَ عشْرَةَ ، وأَرْبَعَ عَشْرَةَ ، وَخمْسَ عَشْرَةَ . رواهُ أَبُو داودَ .

ދާމް الله ރުއްސުންދެއްވި قتادَةَ بن مِلحَان ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولِ
اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންމެންނަށް އަމުރު ކުރައްވައެވެ. ބީޟު ދުވަސްތަކުގެ ރޯޒާ ހިފުމަށް ވިދާޅުވިއެވެ.
ދެން ހިފަނީ ކަލޭގެފާނު ރޯޒާ ހިފުމަށްވެސް އެއީ ތޭރަ، ސާދަ، ފަނަރަ މިތިން ދުވަހެވެ.

1264 وعنْ ابنِ عبَّاسٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُمَا ، قال : كانَ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم لا يُفْطِرُ أَيَّامَ البِيضِ في حَضَرٍ وَلا سَفَرٍ . رواهُ النسَائي بإِسنادٍ حَسَنٍ .

ދާމް الله އަދި ތަބާވިއަށް ޖެހުނުގެން ރުއްސުންދެއްވި عبد الله بن عَبَّاس ގެ ރިވާޔަތުން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ހަމަހިމެނޭ ހިތަކު ދިވެހިކަމުގައި

ރޯދައަށް ނޫނީ ނުހުންނަވައެވެ.އަދި ދަތުރުމަތީގައި ކުރުގައިވިޔަސް އަދި مقيم ވ
ހުންނެވިކަމުގައި ވިޔަސް މެއެވެ.

باب فضل من فطَّر صائماً ، وفضل الصائم الذي يؤكل عنده ، ودعاء الأكل للمأكول عنده

ރޯދަވެރިއަކަށް ރޯދަ ވިއްލުވި މީހާގެ ހުރި ފަޟީލަތާއި އަދި އެމީހެއްގެ އަތުން ރޯދަވެރިޔާ ކައި ބޯއި ހަދާ މީހާ އަށް ހުރި ފަޟީލަތާއި އަދި ކާ މީހާ ކާން ދޫކުރާ މީހާއަށް ބަރަކާތަށް دعاء ކުރުމުގައި ހަދާނެގޮތް ބެހޭ ބާބެއްގެ باب

1265 عنْ زَيدِ بنِ خالدٍ الجُهَنيِّ رَضيَ اللَّه عَنْهُ عَن النَّبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « مَنْ فَطَّرَ صائماً، كانَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِهِ غيْرَ أَنَّهُ لا يَنْقُصُ مِنْ أجْرِ الصَّائمِ شيءٍ » .

رواه الترمذي وقالَ : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުޟާވެވޮޑިގެންވި زَيدِ بن خالدٍ الجُهَنيّ , نبيُّ صلّى الله عليه وسلّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައެވެ. މީހަކު ރޯދަވެރިއަކަށް ރޯދަ ވިއްލުވައިދިނަމަ އޭނާއަށް ރޯދަވެރިޔާގެ ثواب ލިބޭހުއްޓެވެ. އެގޮތުން (އެކަމުން ثواب ދޫކުރުމުގައި) ރޯދަވެރިޔާގެ ثواب ގެ އެއްވެސް މިންވަރެއް އުނި ނުކުރެވޭނެއެވެ.

1266 وعَنْ أُمِّ عمارَةَ الأَنْصاريَّةِ رَضِيَ اللَّه عَنْها ، أَنَّ النبيَّ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم دخلَ عَلَيْها ، فقدَّمَتْ إِلَيْهِ طَعَاماً ، فَقالَ : « كُلِي » فَقالَت : إِنِّي صائمةٌ ، فقالَ رسولُ اللَّهِ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إنَّ الصَّائمَ تُصلِّي عَلَيْهِ المَلائكَةُ إذا أُكِلَ عِنْدَهُ حتَّى يفْرَغُوا » ورُبَّما قال : « حَتَّى يَشْبَعُوا » رواهُ الترمذيُّ وقال : حديثٌ حسنٌ .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުޟާވެވޮޑިގެންވި أُمِّ عمارَةَ الأَنْصاريَّة ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صلّى الله عليه وسلّم އެކަމަނާގެ ގެއަށް ވަޑައިގަތެވެ. ދެން އެކަމަނާ ކާތަކެތި ހުށަހެޅުއްވިއެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. ކައްވާށެވެ. ދެން އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. އަހަރެން ރޯދައެވެ. ދެން رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރޯދަވެރިޔާގެ ގާތުގައި ކާތަކެތި ކައިބޮއި ނިމެންދެން

އެރޯދަވެރިޔާކަށް ރަޙްމަތް ލެއްވުމަށްޓަކައި دعاء ކުރައްވަމުން ގެންދަވާނެއެވެ. އަދި ކައި ނިމުނުން އަސްލު ލިބިގެންވެއެވެ. ނުވަތަ حديث ކުރެއްވިކަމަށްވެއެވެ. އަދި ބަސްފުޅުތަކުން އަސްލު ލިބިގެންވެއެވެ.

1267 وعَنْ أَنس رَضيَ اللَّه عنهُ ، أَنَّ النبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم جاءَ إلى سَعْدِ بْنِ عُبَادَةَ رَضي اللَّه عنهُ ، فَجَاءَ بِخُبْزٍ وَزَيْتٍ ، فَأَكَلَ ، ثُمَّ قالَ النبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « أَفْطَرَ عِندكُمْ الصَّائمونَ ، وأَكَلَ طَعَامَكُمْ الأَبْرَارُ وَصلَّتْ علَيْكُمُ المَلائكَةُ » .

رواهُ أبو داود بإِسنادٍ صحيحٍ

މާތް الله ރުއްސެވިގެންވާ أنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم މާތް الله ރުއްސެވިގެންވާ سَعْدِ بْنِ عُبَادَةَ ގެ ގެއަށް ވަޑައިގަތެވެ. އޭރުން އެކަލޭގެފާނު ރޮށްޓާއި (ޒައިތޫނުގެ ތެޔޮ) ހުށަހެޅުއްވިއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު (އެއިން) ބޭނުންފުޅުކުރެއްވިއެވެ. ދެން رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم دعاء ކުރެއްވިއެވެ. أفْطرَ عِندكُمْ الصَّائمونَ ، وأكَلَ طعَامَكُمْ الأبْرَارُ وَصلَّتْ علَيْكُمُ المَلائِكَةُ. މާނައީ: ރޯދަވެރިން ތިބާގެ ގޭގައި ރޯދަވިއްލާފައެވެ.އަދި تقوى ވެރިން ތިބާގެކާނާ ކައިފިއެވެ. އަދި މަލާއިކަތް ބަރަކާތް ލިބުމަށްޓަކައި إستغفار ދަންނަވައިފިއެވެ.

(ދަންނަވަމެވެ. ރޯދަވެރިން ތިބާގެ ގޭގައި ރޯދަވިއްލައިފިއެވެ. އަދި لفظي ގޮތުން خبر އެއް ކަމުގައިވިޔަސް މާނައިގެގޮތުން دعاء ގެ جملة އެކެވެ.އަދިހުރި މާނައަކީ الله سبحانه وتعالى ތިބާއަށް ރޯދަވެރިޔަކަށް ރޯދަވިއްލުމުގެ ثواب ދެއްވާށިއެވެ!) والله أعلم

كتاب الاعتكاف

الاعتكاف ކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ ބައި

1268 عنِ ابنِ عُمَرَ رَضِيِ اللَّه عَنْهُما ، قالَ : كانَ رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَعتكِفُ العَشْرَ الأَوَاخِرَ مِنْ رَمَضَانَ . متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބަފުޅުންނަށް ރުއްސުންވާށިއެވެ عبد الله بن عُمَر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولِ اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم رَمَضَان މަހުގެ ފަހު ދިހައިގެ ދުވަސްވަރަކު اعتكاف ކުރައްވައެވެ.

1269 وعنْ عائشةَ رَضِيَ اللَّه عنْها ، أَنَّ النَّبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كانَ يَعْتَكِفُ العَشْرَ الأَوَاخِرَ مِنْ رَمَضانَ ، حَتَّى تَوَفَّاهُ اللَّه تعالى ، ثُمَّ اعْتَكَفَ أَزواجُهُ مِنْ بعْدِهِ . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންވާށިއެވެ عائشة ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُولُ اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަވަހާރަވުންދެން رَمَضَان މަހުގެ ފަހު ދިހައިގެ ދުވަސްވަރަކު اعتكاف ކުރައްވަމުން ގެންދެވިއެވެ. އެއަށްފަހު އެކަލޭގެފާނުގެ އަނބިކަނބަލުން އެކަން ކުރައްވަމުން ގެންދެވިއެވެ.

1270 وعَنْ أبي هُريرةَ ، رضي اللَّه عنهُ ، قالَ : كانَ النبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَعْتَكِفُ في كُلِّ رَمَضَانَ عَشَرَةَ أيَّامٍ ، فَلَمَّا كَانَ العَامُ الَّذِي قُبِّضَ فِيهِ اعْتَكَفَ عِشرِينَ يَوْماً . رواه البخاريُّ.

މާތް الله ރުއްސުންވާށިއެވެ أَبو هُريرةَ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولِ اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ކޮންމެ رَمَضَان މަހެއްގެ ދިހަ ދުވަހު اعتكاف ކުރައްވައިވެއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އަވަހާރަވި އަހަރު ވިހި ދުވަސް اعتكاف ކުރެއްވިއެވެ.

كتاب الحج

حجّ ގެ މާތްކަން ބަޔާންކޮށްދޭ ބައި

قال اللَّه تعالى (آل عمران 97): { ولله على الناس حج البيت من استطاع إليه سبيلاً، ومن كفر فإن اللَّه غني عن العالمين }

އެކަމަށް މަގުފަހިވި ކާފަރުވާނަމަ، އެކަލޭގެ ގަސްތުކުރުމަކީ ދިޔުމަށް،(އެހެރީ :ހަމަހިމެނިގެ)
اللهއަށްޓަކައި މީސްތަކުންގެ މައްޗަށް އޮތް ވާޖިބެކެވެ. (އާލުޢިމްރާން) ކާފަރުވެއްޖެ
މީހާ،(ކުފުރުކުރިއްޔާ!) ފަހެ، ހަމަކަށަވަރުން، اللهއީ، އެންމެހާ ޚަލްޤުތަކުންނަށް ފުދިވޮޑިގެންވާ
ކަލާނގެއެވެ.

1271 وَعَن ابن عُمرَ ، رضي اللَّه عَنْهُمَا ، أنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، قَال : بُنِيَ الإسْلامُ عَلَى خَمْسٍ : شَهادَةِ أَنْ لا إله إلا اللَّه وأَنَّ مُحَمَّداً رسول اللَّهِ ، وإقَامِ الصَّلاةِ وإِيتَاءِ الزَّكَاةِ، وحَجِّ البيْتِ ، وصَوْمِ رَمَضَانَ » متفقٌ عليهِ .

މާނަ الله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުހިވެވޮޑިގެންވާ عبد الله بن عُمَر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُولُ اللّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އިސްލާމް ދީން ބިނާވެގެންވަނީ ފަސްކަމެއްގެ މައްޗަށެވެ. އެއީ މާނަ الله ފިޔަވައި حق ގޮތުގައި އަޅުކަމަށްވާ އިލާހަކު ނުވާކަމާއި އަދި ހަމަކަށަވަރުން مُحمَّد ގެފާނީ اللهގެ رَسُول އަކު ކަމަށް ހެކިވުމާއި، ނަމާދު قائم ކުރުމާއި، زَكَّاة ދިނުމާއި، ގެފުޅަށް ގޮސް حَجّ ކުރުމާއި އަދި رمضان މަހުގައި ރޯދަހިފުމެވެ.

1272 وعنْ أبي هُرَيْرةَ ، رضي اللَّه عنهُ ، قالَ : خَطَبَنَا رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فَقَالَ : «يَا أَيُّهَا النَّاسُ إنَّ اللَّه قَدْ فَرضَ عَلَيْكُمُ الحَجَّ فحُجُّوا » فقالَ رجُلٌ : أَكُلَّ عَامٍ يا رسولَ اللَّهِ ؟ فَسكتَ ، حَتَّى قَالَها ثَلاثاً . فقَال رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لَوْ قُلْتُ نَعَمْ لَوجَبَت ولَمَا اس تَطَعْتُمْ » ثُمَّ قال : « ذَرُوني ما تركْتُكُمْ ، فَإِنَّمَا هَلَكَ منْ كانَ قَبْلَكُمْ بكَثْرَةِ سُؤَالِهِمْ ، وَاخْتِلافِهِم عَلى أَنْبيائِهمْ ، فإذا أَمَرْتُكُمْ بِشَيءٍ فَأْتُوا مِنْهُ مَا استطَعْتُم ، وَإِذَا نَهَيتُكُم عَن شَيءٍ فَدعُوهُ » . رواهُ مسلمٌ .

މާނަ الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أَبو هُريرةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު) رَسُولُ اللّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންމެންނަށް خطبة އެއްދެއްވިއެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ މީސްތަކުންނޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى

ޢިބާދަތްތަކުގެ ތެރެއިން ޙަޖް فرض ކުރެއްވިއީއެވެ. ވީމާ ޢިބާދަތްތެރިން ޙَجّ ކުރާނެވެ. ފަހެ ބާކީވާ ދީނުންނެވެ. އާ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ކޮންމެ އަމަލެއް ހެއްޔެވެ؟ އެކަލޭގެ

އަކީ ކޮބާތޯ ނުވަތަ ބޮޑުވީ ހެއްޔެވެ. އެ ބާރަކަތުގެ ތެރެއިން އަޅުގަނޑު ބާރުގަ ސަލާމް ވަރަކަ

ޒިކުރުކުރާށް ގެޖެހޭތިއެވެ. ވީމާ (އަޙާދީޘް ތިޔޮތުން) رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم

حديث ކުރައްވިއެވެ. ޢިމްރާނުގެ ދުވަސްކަމާ ބޮޑުތަކާ ފަހަރަ ހަސަނާއޮ ދީނުގެ

ވެސް. ޢަމަލު ހަދަތަކަ ޢިބާދަތްތަކުން ބާރުގަސްވާ ވީގެ. ކުރެއްވި حديث ކުރައްވިއެވެ.

ޢިމްރާނުގެ ދުވަސްވާ ނިޔަތްކަމާ ކޮންމެ ކަމެއް ސަލާމުގެ ތަޢާލާގެ ދުވަސްވެސް. ފަހަރަ ޖިހާދުވެސް

ޢިބާދަތްތަކުގެ ކުރީގެ ދީނުގެ ފަރުދުވާ ތަޢާލާ ޓަކަން ބީދުވެ نبي ތާރާއި ކަލާ ވެސް

ތިޔަ ވާހަކަ ބުނެ ކުރުމަކީ އަދި ސަލާމުގެ މަސައްކަތުގެ ކުރަނުވާ. ވީމާ ޢިމްރާނުގެ ދުވަސް

ޢިބާދަތްތަކުން ހަދަތަކަ ޢަމަލުތަކުގެ ތަޢާލާގެ ހިތްތަކާ ކަމެއް ކުރީ ކުރައްވާނެވެ.

އަދި ޢިމްރާނުގެ ޢިބާދަތްތަކުން ހަދަކަ ތަޢާލާގެ ކަމެއް ފަހަރު ޢިބާދަތްތަކުން

ހަދަ ދީނުގެ ފަރުދުވާ ކުރުމަށެވެ.

1273 وَعنْهُ قال : سُئِلَ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : أَيُّ العَمَلِ أَفضَلُ ؟ قال : « إيمانٌ باللَّهِ ورَسُولِهِ» قيل : ثُمَّ ماذَا ؟ قال : « الجِهَادُ في سَبِيلِ اللَّهِ » قيل : ثمَّ ماذَا ؟ قَال : « حَجٌ مَبرُورٌ » متفقٌ عليهِ .

المَبرُورُ هُوَ الَّذِي لا يَرْتَكِبُ صَاحِبُهُ فِيهِ معْصِيَة .

އަދި އެ صَحَابي (އަބޫ ހުރައިރާ) ގެ ރިވާ ابو هريرة) ގެ ބަޔާނުން

ރިވާވެގެންވެއެވެ. نبي އާ صلّى الله عليه وسلم ގެ ހަރުގަތުން ސުވާލު ވެރިކުރީވެ. އެކަމު

ހޮޅު ވެރިވާ عَمَل އަކީ ކޮބައިތޯއެވެ؟ حديث ކުރައްވިއެވެ. اللهއަށް އީމާންވުމެވެ

އަދި ރަސޫލާއަށް އީމާންވުމެވެ. ދެން ކޮބައިތޯއެވެ؟ ދެންބާކީ ކޮބައިތޯއެވެ؟ حديث

ކުރައްވިއެވެ. اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމެވެ. ދެން ކޮބައިތޯ ބާކީ ކޮބައިތޯއެވެ؟ حديث

ކުރައްވިއެވެ. مقبول حَجّ އެވެ.

1274 وَعَنْهُ قالَ : سَمِعْتُ رسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقولُ : « منْ حجَّ فَلَم يرْفُثْ ، ولَم يفْسُقْ ، رجَع كيَومِ ولَدتْهُ أُمُّهُ » . متفقٌ عليه .

އަދި އެ صحابي (ރަޟިޔަ ދާން الله ޢަންހުސުތުރުއްވި ابو هريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ވިމަން އަޑުއިވިޖެވެ. އަކާހާގެވިއާން حديث ކުރައްވިއެވެ. ދިހަކާ حَجّ އެއް ކުރެއްވިކަމުގެ ފަހު އަމާރީ އެމިހާ ހަޖުހަވާރު ބަސްތަވަކަން ދުރުކަރުވާ އަދި ފާފަތަކަން އައްކުބާވެގެން ދުރުވެކަހަ އެމިހާ މައިދިހާ ބަރުޖީން އެހެންވި ދުވަހަކު އެއްގަރަހިން ސަރުތަހާ طاهر ވާނެއެވެ.

1275 وعَنْهُ أَنَّ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، قالَ : « العُمْرَةَ إلى العُمْرةِ كَفَّارةٌ لما بيْنهُما ، والحجُّ المَبرُورُ لَيس لهُ جزَاءٌ إلاَّ الجَنَّةَ » . متفقٌ عليهِ .

އަދި އެ صحابي (ރަޟިޔަ ދާން الله ޢަންހުސުތުރުއްވި ابو هريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަދަކަހަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވިއެވެ. އެއް عُمْرة އިން އަނެއް عُمْرةއަކާ ދެމެދުގެ ފާފަތަކަށް ކައްފާރާއަކަށްވެއެވެ. އަދި مقبول حَجّ އެއްގެ ثواب އަކީ ސުވަރުގެ ފިޔަވައި އެހެން ދެވޭނެ އެއްޗެއް ނުވެއެވެ.

1276 وعَنْ عَائِشَةَ ، رضي الله عنْهَا ، قَالَتْ : قُلْتُ يا رَسُولَ اللَّه ، نَرى الجِهَادَ أَفضلَ العملِ ، أفَلا نُجاهِدُ ؟ فقالَ : « لكِنْ أَفضَلُ الجِهَادِ : حَجٌّ مبرُورٌ » رواهُ البخاريُّ.

ދާން الله ޢަންހުސުތުރުއްވި عائشةَ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އަކާހަން ވިދާޅުވިއެވެ. ވިމަން ދަންނަވައިފީމެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ވިމަންނަ ދަކާތޮގެތި އެންމެ މާތްވެގެންވާ عمَل އަކީ ޖިހާދެވެ. ވީމާ ވިމަންމެން ޖިހާދުކުރުން ކަރިހަކުރެއްމުތޯ؟ ދާހާ حديث ކުރައްވިއެވެ. ހަމަގޮތް އެންމެ މާތްވެގެންވާ ޖިހާދަކީ مَبرُور حَجّ (مقبول حَجّ)އެކެވެ.

1277 وَعنْهَا أنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، قَالَ : « ما مِنْ يَوْمٍ أَكثَرَ مِنْ أنْ يعْتِقَ اللَّه فِيهِ عبْداً مِنَ النَّارِ مِنْ يَوْمِ عَرَفَةَ » . رواهُ مسلمٌ .

އަދި އެ صحابي (ރަޟިޔަ ދާން الله ޢަންހުސުތުރުއްވި عائشة) ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى عَرَفَة ދުވަހަށްވުރެ ގިނައިން އަޅުތަކުން ނަރަކައިން މިނިވަންކުރައްވާ އެހެން ދުވަހެއް ނުވެއެވެ.

1278 وعنِ ابنِ عباسٍ ، رضي اللَّه عنهُما ، أنَّ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « عُمرَةٌ في رمَضَانَ تَعدِلُ عَمْرَةً أَوْ حَجَّةً مَعِي » متفقٌ عليهِ .

މާތް الله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވި عبد الله بن عَبَّاس ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. رمضانމަހު ކުރާ عُمْرة އެއް حجّ އަކާއި އެއްވަރު ވެގެންވެއެވެ. ނުވަތަ حديث ކުރެއްވިކަމަށްވެއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނާއެކު حجّ އެއްކުރުމާއި އެއްވަރު ވެގެން ވެއެވެ.

1279 وعَنْهُ أنَّ امرأَةً قالَتْ : يا رَسُولَ اللَّهِ ، إنَّ فَريضَةَ اللَّهِ على عِبَادِهِ في الحجِّ ، أَدْرَكتْ أبي شَيخاً كَبِيراً ، لا يَثْبُتُ عَلى الرَّاحِلَةِ أَفَأُحُجُّ عَنهُ ؟ قال : « نعم » . متفقٌ عليهِ.

އަދި އެ صحابي (އެބޭފުޅާ މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި عبد الله بن عَبَّاس) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަންހެނަކު ދެންނެވިއެވެ. ޔާاللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى އަޅުތަކުންގެ މައްޗަށް فرض ކުރެއްވި ކަންތަކުގެ ތެރެއިން حجّ ގެ އަމުރަށް ހިމެނިއެވެ. ތިމަންނަގެ ބައްޕަފުޅާ ސަވާރީމަތީގައި ހިފެހެއްޓިނުވާވަރަށް މުސްކުޅިވެފައިވެއެވެ. ފަހެ ތިމަން އޭނާގެ ބަދަލުން حجّ ކުރުން ހުއްދަވާނެހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އާނއެކެވެ.

1280 وعن لقيطِ بنِ عامرٍ ، رضي اللَّه عنهُ ، أَنَّهُ أَتى النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فقَال : إنَّ أبي شَيخٌ كَبيرٌ لا يستَطِيعٌ الحجَّ ، ولا العُمرَةَ ، ولا الظَعَنَ ، قال : « حُجَّ عَنْ أَبِيكَ واعْتَمِرْ».

رواهُ أَبو داودَ ، والترمذيُّ وقال : حديثٌ حسنٌ صحيح .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި لقَيطِ بن عامر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ نبي އާ صلّى الله عليه وسلم ގެ ޙަޟްރަތަށް ވަޑައިގަތެވެ. ދެން ދެންނެވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަގެ ބައްޕަ އަކީ މުސްކުޅިވެއްޖެއެވެ. އޭނާއަށް حجّ ކުރުމާއި عُمْرة ކުރުމާއި ދަތުރު ކުރުމާއި

އަހަރެން ބުނަމި ދެބަރަހަމަކީ ހަޖުދަރަހަމައްވެސް ލިބޭގޮތުގައެވެ. حديث ހަރުއްވިއެވެ.
ވިޔަގެ ބައްޔެގެ މަރިން حج ކުރެ عُمْرة ހުށަހަޅާ .

1281 وعَنِ السائبِ بنِ يزيدَ ، رضي اللَّه عنهُ ، قال : حُجَّ بي مَعَ رسولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، في حَجةِ الوَداعِ ، وأَنَا ابنُ سَبعِ سِنِين . رواه البخاريُّ .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި السائب بن يزيد ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. حجة الوداع ގައި رَسُول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم حَجّ ކުރެއްވިއިރު ވިހަނަސް ކަހެއްވެސް حَجّ ކުރެވުނެވެ. އެއިރު ވިހަރެގެ އުމުރަކީ ހަތް އަހަރެވެ.

1282 وَعنِ ابنِ عبَّاسٍ ، رضي اللَّه عَنْهُمَا ، أَنَّ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، لَقِيَ رَكْباً بِالرَّوْحَاءِ ، فقَالَ : « من القَوْمُ ؟ » قَالُوا : المسلِمُونَ . قَالُوا : منْ أَنتَ ؟ قَالَ : « رسولُ اللَّهِ » فرَفَعَتِ امْرَأَةٌ صَبِياً فقَالتْ أَلهَذا حجٌّ ؟ قَالَ : « نَعَمْ ولكِ أَجرٌ » رواهُ مُسلمٌ

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވިعبد الله بن عَبَّاس ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަހަކަވެރިން رَسُول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم އާއި الروحانގައިވާން ހިސާބުން ދިޔަގުރައިއި ބައްދަލުވިއެވެ. އަދިހެދު އަހަރެމެނާ އެމީހުންކަރެން އައިސްވިއެވެ. ވިދާޅުވި ކޮން ބަޔަކުހެއްތޯ؟ އަބަހަރެން ދަންނަވައިވެ. ކިމަންވަނީހަލީ މުސްލިމުންނެވެ. އަބަހަރެން އައިސްވިއެވެ. ކަލޭގެފާނަކީ ކާންބަކަރަކީއްތޯ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. ކިމަންނަކީ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. އަދިހެދު އަންހެނަކު އަހަރެގެފާނަށ ފެންނަގޭގެ ކުޑަކުއްޖަކަ އުފުލާވެ. އަހަރެދު އައިސްވިއެވެ. މިކުއްޖާ حَجّ އައް ވެއްޖެތޯ؟ حديث ހަރުއްވިއެވެ. އާނއެކަވެ. ކަލޭ އަކަމުގެ ثواب ލިބޭނެއެވެ.

1283 وَعَنْ أ نسٍ ، رضي اللَّه عنهُ ، أنَّ رسول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حَجَّ على رَحْلٍ ، وكَانتْ زامِلَتَهُ . رواه البخاريُّ .

މާތް الله ރުހުންލެއްވި أنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ސަވާރީއެއްގައި حَجّ ކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ސާމާން އުފުލުއްވި ބަރުދަނުކުރެއްވީ ހަމަ ސަވާރީއެވެ.

1284 وعَنِ ابنِ عبَّاسٍ ، رضي اللَّه عَنْهُمَا ، قالَ : كَانَت عُكاظُ ومَجَنَّةُ ، وَذو المجَاز أَسْواقاً في الجَاهِلِيَّةِ ، فتَأَثَّمُوا أن يَتَّجرُوا في المواسِمِ ، فَنَزَلَتْ : { لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أن تبْتَغُوا فَضلاً مِن ربِّكُم } [البقرة : 198]في مَوَاسِمِ الحَجِّ . رواهُ البخاريُّ.

މާތް الله އެކަލޭގެފާނުންނާ ރުހުންލެއްވި عبد الله بن عَبَّاس ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިޔަފާރިކުރެވެއެވެ. عُكاظ ބާޒާރާއި مِجَنَّة ބާޒާރާއި ذوالمجَاز ބާޒާރީ ޖާހިލިއްޔާ ދުވަސްވަރު (ވިޔަފާރި) މުހިންމު ތަންތަނެވެ. އިސްލާމުވުމުން اصحاب ބޭކަލުން حَجّ މޫސުމުގައި ވިޔަފާރިކުރުމަކީ ފާފައެއްކަމުގައި ދެކުނެވެ. އެހިނދު قران ގެ އެންމެންވެސް ހާއްސަ ބާވައިލެއްވުނެވެ. އެ އާޔަތަކީ { لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أن تَبْتَغُوا فَضلاً مِن رَبِّكُم } މާނައީ: "ތިޔަބައިމީހުންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ حضرة ން ލިބޭ فضل ހޯއްދަވާލުމަށް (އެބަހީ ވިޔަފާރިކުރުމުގެ ގޮތުގައި ފައިސާހޯއްދަވާލުމަށް) ހަދުން ކުށެއްގައި ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ކުށެއް ނުވެއެވެ". އެބަހީ حَجّ މޫސުމުގައެވެ.

كتاب الجهاد

ޖިހާދުކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ ބާބު

قال اللَّه تعالى (التوبة 36): {وقاتلوا المشركين كافة كما يقاتلونكم كافة، واعلموا أن اللَّه مع المتقين}.

އަދި އެންމެހައި مشركُންނާ ދެކޮޅަށް ހަނގުރާމަކުރާށެވެ! އެއުރެންވެސް އެންމެން އެކުގައި ތިޔަބައިމީހުންނާ ދެކޮޅަށް ހަނގުރާމަކުރާ ފަދައިންނެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން، اللهވަނީ ހަމަ تقوي ވެރިންނާއި އެކުގައިކަން، ތިޔަބައިމީހުން ދެނެގަންނާށެވެ.

وقال تعالى (البقرة 216): {كتب عليكم القتال وهو كره لكم، وعسى أن تكرهوا شيئاً وهو خير لكم، وعسى أن تحبوا شيئاً وهو شر لكم، والله يعلم وأنتم لا تعلمون}.

ހަނގުރާމަކުރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް فرض ކުރައްވައިފިއެވެ. އެއީ، (އެކަމަކީ) ތިޔަބައިމީހުން ނުރުހޭ ކަމެއްކަމުގައި ވިޔަސްމެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ނުރުހޭ ކަމަކީ އެއީ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ލާބަ ހުރި ކަމަކަށް ވެދާނެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ލޯބިވާ ކަމެއް، އެއީ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ގެއްލުން ހުރި ކަމަކަށް ވެދާނެއެވެ. އަދި الله ހުރިހާ ކަމެއް ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ނުދަންނަހުއެވެ.

وقال تعالى (التوبة 41): {انفروا خفافاً وثقالاً، وجاهدوا بأموالكم وأنفسكم في سبيل اللَّه}.

ލުއިކަމާއި ބުރަކަމާއެކު، ތިޔަބައިމީހުން (ހަނގުރާމައަށް) ނުކުންނާށެވެ! އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ މުދަލާއި، ނަފްސުތަކުން الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރާށެވެ.

وقال تعالى (التوبة 111): {إن اللَّه اشترى من المؤمنين أنفسهم وأموالهم بأن لهم الجنة يقاتلون في سبيل اللَّه فيَقتلون ويُقتلون، وعداً عليه حقاً في التوراة والإنجيل والقرآن؛ ومن أوفى بعهده من اللَّه، فاستبشروا ببيعكم الذي بايعتم به، وذلك هو الفوز العظيم}.

ހަމަކަށަވަރުން، الله مؤمن ންގެ ކިބައިން އެއުރެންގެ ނަފްސުތަކާއި، މުދާތައް، އެއުރެންނަށް ސުވަރުގެ ހުރިކަން އަންގަވައި، ބައްލަވައިގަތެވެ. އެއުރެން الله ގެ މަގުގައި ހަނގުރާމަ ކުރެތެވެ. ދެން، އެއުރެން (دشمن ން) قتلކުރެ، އަދި އެއުރެން قتل ވެދެއެވެ. (އެއުރެންނަށް ސުވަރުގެ ހުރިކަމުގެ) توراةގައި، إنجيل ގައި، قرآن ގައި، އެކަލާނގެ ذات ދޭގެ މައްޗަށް حق ގޮތުގައި ކުރައްވާފައިވާ وعدއެކެވެ. އަދި عهد ފުއްދުމުގައި، اللهއަށްވުރެ ފުއްދުންތެރިކަން ބޮޑު ކާކުހެއްތޯ؟ ދެން، ތިޔަބައިމީހުން ވިއްކި ވިއްކުމުން އުފާކުރާށެވެ! އެއީ ބޮޑުވެގެންވާ نصيب ލިބުމަކީ ހަމަ އެއީއެވެ.

وقال تعالى (النساء 95، 96): {لا يستوي القاعدون من المؤمنين غير أولي الضرر والمجاهدون في سبيل اللَّه بأموالهم وأنفسهم، فضل اللَّه المجاهدين على القاعدين درجة، وكلاً

وعد اللَّه الحسنى، وفضل اللَّه المجاهدين على القاعدين أجراً عظيماً: درجات منه ومغفرة ورحمة؛ وكان اللَّه غفوراً رحيماً}.

مؤمنންގެ ތެރެއިން (ޒިޔާނެއް ނުލިބިފައިވާ) عذر ހުރި ތިބިން ފިޔަވައި، ހަނގުރާމައަށް ނުގޮސް ތިބޭ މީހުން اللهގެ މަގުގައި އެއުރެންގެ މުދަލާއި، ނަފްސުތަކުން ޖިހާދުކުރާމީހުން، ހަނގުރާމައަށް ނުގޮސްތިބޭމީހުންނަށްވުރެ ދަރަޖައިގެ ގޮތުން الله މާތް ކުރައްވައިފިއެވެ. އަދި ކޮންމެ ނުގޮސް ތިބޭ މީހުންނާއިވެސް ޖިހާދުކުރާމީހުން ސުވަރުގޭގެ ވަޢުދު ދެއްވުމުން الله މާތް ކުރައްވައިފިއެވެ. (އެއީ) އެކަލާނގެ حضرة ން ލިބޭ ދަރަޖަތަކާއެވެ. އަދި، މާފު ފުއްސެވުމާއެވެ. އަދި، رحمةއެވެ. އަދި، ވަރަށްވަރަށް ފާފަފުއްސަވާ رحيم ވަންތަ ކަލާކު ކަމުގައި الله ވޮޑިގެންވެއެވެ.

وقال تعالى (الصف 10 – 13): {يا أيها الذين آمنوا هل أدلكم على تجارة تنجيكم من عذاب أليم؟ تؤمنون بالله ورسوله، وتجاهدون في سبيل اللَّه بأموالكم وأنفسكم ؛ ذلكم خير لكم إن كنتم تعلمون: يغفر لكم ذنوبكم ويدخلكم جنات تجري من تحتها الأنهار، ومساكن طيبة في جنات عدن؛ ذلك الفوز العظيم، وأخرى تحبونها: نصر من اللَّه وفتح قريب، وبشر المؤمنين} والآيات في الباب كثيرة مشهورة.

އޭ އީމާންވި މީސްތަކުންނޭވެ! ވޭންދެނިވި އަޛާބުން ތިޔަބައިމީހުން މިންޖުކޮށްދޭނޭ ވިޔަފާރިއެއް ތިޔަބައިމީހުންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދައްކަވަން ހެއްޔެވެ؟ (އެއީ) ތިޔަބައިމީހުން الله އަށާއި، އެކަލާނގެ ރަސޫލާ އަށް އީމާންވުމެވެ.އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ މުދަލުތަކާއި ތިޔަބައިމީހުންގެ ނަފްސު ތަކުން الله ގެ މަގުގައި ތިޔަބައިމީހުން ޖިހާދުކުރުމެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ދަންނަންނަމަ އެގޮތް ތިޔަބައިމީހުންނަށް މާ ހެޔޮކަން ބޮޑެވެ.އެކަން އެކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއްވާނެއެވެ.އަދި އޭގެ ދަށުން ކޯރުތައް ހިނގާހިނގާ ހުންނަ ސުވަރުގެތަކަށް އެކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުން ވައްދަވާނެއެވެ. އަދި عدن އޮވޭ ކިޔުން ސުވަރުގެތަކުގައިވާ ރަނގަޅު ގެދޮރުތަކުގައި ތިޔަބައިމީހުން ވަޒަންވެރި ކުރައްވާނެއެވެ. ބޮޑުވެގެންވާ ނަސީބު ލިބުމަކީ އެއީއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެހެން ލޯބިވާނޭ އެހެން ނިޢުމަތެއް އެކަލާނގެ ދެއްވާނެއެވެ.(އެއީ) الله ގެ ހަޟްރަތުން ދެއްވާ

نصرދެއްވާ، ކާފިރުވެރިންނާ فتح އެކެވެ. އަދި ކާފަރުންގެ މުދިން ބަލާށެވެ ވީރުދުން އުޚުރަވީކަމުގެ ޘަވާބު ދެއްވާނެތެވެ!

وأما الأحاديث في فضل الجهاد فأكثر من أن تحصر، فمن ذلك

1285 عَنْ أبي هُريرةَ ، رضي اللَّه عنْهُ ، قال : سئِلَ رسولُ اللَّهِ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : أَيُّ الأعمالِ أفْضَلُ ؟ قالَ : « إيمانٌ باللَّهِ ورَسولِهِ » قيل : ثُمَّ مَاذَا ؟ قَالَ : « الجهادُ في سبِيلِ اللَّهِ » قِيل : ثُمَّ ماذا ؟ قال : « حَجٌّ مَبْرُورٌ » متفقٌ عليهِ .

މާނަ: الله ރުޟާވެވޑައިގަންނަވާ أَبو هُريرةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިހުން ސުވާލު ދަންނަވައިފިއެވެ. އެންމެ މާތްވެގެންވާ عَمَلުއަކީ ކޮބައިހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهއާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާއަށް އީމާންވުމެވެ. ދަންނަވައިފިއެވެ. ދެން ކޮންކަމެއް ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމެވެ. ދަންނަވައިފިއެވެ. ދެން ކޮންކަމެއް ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. مقبول حَجّ އެކެވެ.

1286 وعَنِ ابنِ مَسْعُودٍ ، رضي اللَّه عَنْهُ ، قَالَ : قُلْتُ يا رَسُول اللَّهِ ، أيُّ العَمَلَ أَحَبُّ إلى اللَّهِ تَعَالى ؟ قالَ : « الصَّلاةُ عَلى وَقْتِهَا » قُلْتُ : ثُمَّ أي ؟ قَالَ : « برُّ الوَالِدَيْنِ» قُلْتُ : ثُمَّ أَيُّ ؟ قَالَ « الجِهَادُ في سَبيلِ اللَّهِ » . متفقٌ عليهِ .

މާނަ: الله ރުޟާވެވޑައިގަންނަވާ عبد الله بن مَسْعُود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން ދަންނަވައިފީމެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. اللهއަށް އެންމެ ލޯބިވެވޮޑިގެންވާ ކޮން عَمَلެއް ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނަމާދު އޭގެ ވަގުތުގައި އަދާކުރުމެވެ. ތިމަން ދަންނަވައިފީމެވެ. ދެން ކޮންކަމެއް ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. މައިންބަފައިންނަށް ހެޔޮހިތުމެވެ. ތިމަން ދަންނަވައިފީމެވެ. ދެން ކޮންކަމެއް ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމެވެ.

1287 وَعنْ أبي ذَرٍّ ، رضي اللَّه عنهُ ، قَالَ : قُلْتُ : يا رَسُولَ اللَّهِ أَيُّ العمل أَفْضَلُ؟ قَالَ : « الإيمَانُ بِاللَّهِ ، وَالجِهَادُ في سبِيلِهِ » . مُتفقٌ عليهِ .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو ذرٍّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. ޔާ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. އެންމެ މާތްވެގެންވަނީ ކޮން عَمَل އެއްތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهއަށް އީމާންވުމެވެ. އަދި اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމެވެ.

1288 وعنْ أَنَسٍ ، رضي اللَّه عنهُ ، أنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « لَغدْوَةٌ في سبِيلِ اللَّهِ ، أوْ رَوْحَةٌ ، خَيْرٌ مِن الدُّنْيَا ومَا فِيها » . متفقٌ عليهِ .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهގެ މަގުގައި ހެނދުނުގަޑިއަކު ނުވަތަ ހަވީރުގަޑިއިރެއް ދުނިޔެއާއި އެތާނގައިވާ ހުރިހާ ތަކެއްޗަށްވުރެ މާހެޔޮކަން ބޮޑުވެގެންވެއެވެ.

1289 وَعَنْ أبي سَعيدٍ الخُدْرِيِّ ، رضي اللَّه عنهُ قال : أَتى رَجُلٌ رسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فَقَالَ : أَيُّ النَّاسِ أَفْضل ؟ قَال : « مُؤْمِنٌ يُجَاهِدُ بِنَفْسِهِ ومالِهِ في سبيلِ اللَّهِ » قال : ثُمَّ مَنْ ؟ قَالَ : « مُؤْمِنٌ في شِعْبٍ مِنَ الشِّعابِ يعْبُدُ اللَّه ، ويَدَعُ النَّاسَ مِنْ شَرِّهِ . متفقٌ عليهِ.

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو سَعيدٍ الخُدْري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ބޭބަކަލަކު رَسُولُ اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހަށް އައެވެ. ފަހެ އޭބަކަލު ސުވާލުކުރިއެވެ. މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން އެންމެ މާތްވެގެންވަނީ ކާކު ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމާގެ އަމިއްލަ ނަފްސުންނާއި އަދި ތިމާގެ މުދަލުން اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރާ މުއުމިނާއެވެ . އޭނާ ސުވާލުކުރިއެވެ. ދެން ކާކު ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ.މީސްތަކުންގެ ނުބައިކަމުން ސަލާމަތުން ހިފަހައްޓައިގެން ދުނިޔެދޫކޮށް ފަރުބަދައިގެ ހަހަރުގައި އަޅުކަންކުރަމުން ހުރި اللهއަށް އަޅުކަން ކުރަމުންގޮސްވާ މުއުމިނާއެވެ.

1290 وعنْ سهل بنِ سعْدٍ ، رضي اللَّه عَنْهُ ، أَنَّ رَسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، قَالَ : « رِباطُ يَوْمٍ في سَبيلِ اللَّهِ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيا وما عَلَيْها ، ومَوْضِعُ سَوْطِ أَحَدِكُمْ مِنَ الجنَّةِ خَيْرٌ من الدُّنْيا وما عَلَيْها ، والرَّوْحةُ يرُوحُها العبْدُ في سَبيلِ اللَّهِ تَعالى ، أوِ الغَدْوَة ، خَيْرٌ مِنَ الدُّنْياَ وَما علَيْهَا » . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސެވުންވާ سهل بن سعْد ގެ ރިވާޔަތެއް ހިމެނޭގޮތުގައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهގެ މަގުގައި އެންމެ ދުވަހަކު ފާރަވެރިކަން ހުރުން ދުނިޔޭގައި އާއި އޭގައި ވާހައި ތަކެއްޗަށްވުރެ ހެޔޮކަން ބޮޑުވާނެއެވެ. އަދި ސުވަރުގެއިން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ލިބޭ އެންމެ ހިސާބުކުޑަތަން ދުނިޔެ ދުނިޔޭގައި އާއި ވާހައި ތަކެއްޗަށްވުރެ ހެޔޮކަން ބޮޑުވާނެއެވެ. އަދި اللهގެ މަގުގައި އަޅަކު ހެނދުނުގެ ވަގުތުއަކީ ހަވީރު ހެނދުނު ހިނގާ ހިނގުން ދުނިޔޭގައި އާއި އޭގައިވާހައި ތަކެއްޗަށްވުރެ ހެޔޮކަން ބޮޑުވެ.

1291 وعَنْ سلْمَانَ ، رضي اللَّه عَنهُ ، قال : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقُولُ : «رِبَاطُ يَوْمٍ ولَيْلَةٍ خَيرٌ مِنْ صِيامِ شَهْرٍ و قِيامِهِ ، وَإِنْ ماتَ فيهِ أجري عليه عملُهُ الَّذي كان يَعْمَلُ ، وَأُجْرِيَ عَلَيْهِ رِزقُهُ ، وأمِنَ الفَتَّانَ » رواهُ مسلمٌ .

މާތް الله ރުއްސެވުންވާ سلْمَان ގެ ރިވާޔަތެއް ހިމެނޭގޮތުގައެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ވިދާޅުން އަޑުއިވުނީމެވެ. އަހަރެންގެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهގެ މަގުގައި ރޭއަކާއި ދުވަހަކު ފާރަވެރިކަމުގައި ހުރުން މަސްދުވަހުގެ ރޯދަހިފުމާއި ރޭއަޅުކަމުގައި ހުރުމަށްވުރެ ހެޔޮކަން ބޮޑުވާނެއެވެ. އަދި އޭނާ ނިޔާވެއްޖެނަމަ އޭނާ ކުރަމުން ގެންދިޔަ عمَل އެއްގެ ثواب ދާއިމުން ލިބެމުންދާނެއެވެ. އަދި އޭނާއަށް ސުވަރުގޭ އިން رزق ލިބޭނެއެވެ. އަދި އޭނާއަށް قبر ގެ ފިތުނައިން ސަލާމަތްވާނެ ލިބޭނެވެ.

1292 وعَنْ فضَالةَ بن عُبيد ، رَضيَ اللَّه عنهُ ، أَنَّ رسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « كُلُّ مَيِّتٍ يُخْتَمُ على عَملِهِ إلاَّ المُرابِطَ في سَبيلِ اللَّهِ ، فَإِنَّهُ يُنَمَّى لهُ عَمَلُهُ إلى يومِ القِيامَةِ ، ويُؤَمَّنُ فِتْنةِ القَبرِ » . رواه أبو داودَ والترمذيُّ وقَالَ : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި فضَالة بن عُبيد ގެފާނުގެ ރިވާޔަތެއް ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهގެ މަގުމަތީ ފާރަވެރިއަކު ހުންނަ މީހާ ފިޔަވައި އެހެން ހުރިހާ މީހުންގެ ނިމުނުމާއިއެކު އެމީހުންގެ އަމަލުތައް ކުރާ عَمَل އެއްގެ ދައުރު ނިމޭނެއެވެ. (ނަމަވެސް) ދެން ހަމަކަށަވަރުން (اللهގެ މަގުމަތީ ފާރަވެރިއަކު ހުންނަ މީހާ) ގެ عَمَل ތަށް قِيامَة ދުވަހާ ހަމައަށް އިތުރުވަމުން ދާނެއެވެ. އަދި އޭނާގެ قبر ގެ ފިތުނައިން ސަލާމަތްވާނެއެވެ.

1293 وَعنْ عُثْمَانَ ، رضي اللَّهُ عَنْهُ ، قَالَ : سَمِعْتُ رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقُولُ : «رِباطُ يَوْمٍ في سبيلِ اللَّه خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ يَوْمٍ فيما سواهُ مِنَ المَنازلِ » . رواهُ الترمذيُّ وقالَ : حديثٌ حسن صَحيحٌ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި عثمان ގެފާނުގެ ރިވާޔަތެއް ކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهގެ މަގުގައި އެއް ދުވަހު ފާރަވެރިވުން އެހެން ތަންތަނުގައިވާ އެހެން ހާސް ދުވަހަށް ވުރެ ހެޔޮކަން ބޮޑުވެގެންވެއެވެ.

1294 وَعَنْ أبي هُرَيرَةَ ، رضي اللَّه عَنْهُ ، قَال : قَالَ رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « تَضَمَّنَ اللَّه لِمنْ خرَجَ في سَبيلِهِ ، لا يُخْرِجُهُ إلاَّ جِهَادٌ في سَبيلي ، وإيمانٌ بي وَتَصْديقٌ برُسُلي فَهُوَ ضَامِنٌ أنْ أدْخِلَهُ الجَنَّةَ ، أوْ أرْجِعَهُ إلى مَنْزِلِهِ الذي خَرَجَ مِنْهُ بما نَالَ مِنْ أجْرٍ ، أوْ غَنيمَة ، وَالَّذي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بيَدِهِ ما مِنْ كَلْمٍ يُكلَم في سبيلِ اللَّهِ إلاَّ جاءَ يوْم القِيامةِ كَهَيْئَتِهِ يوْمَ كُلِم، لَوْنُهُ لَوْن دَم ، وريحُهُ ريحُ مِسْكٍ ، والَّذي نَفْسُ مُحمَّدٍ بيدِهِ لَوْلا أنْ أَشُقَّ على المُسْلِمينَ ما قعَدْتُ خِلافَ سريَّةٍ تَغْزُو في سَبيلِ اللَّه أبَداً ، ولكِنْ لا أجِدُ سعَةً فأَحْمِلَهمْ ولا يجدُونَ سعَةً ، ويشُقُّ عليْهِمْ أن يَتَخَلفوا عنِّي ، وَالَّذي نفْسُ مُحَمَّد بِيدِهِ ، لَودِدْتُ أن أغزوَ في

سبِيلِ اللَّهِ ، فَأُقْتَل ، ثُمَّ أغْزو ، فأُقتل ، ثُمَّ أغزو ، فَأُقتل » رواهُ مُسلمٌ وروى البخاريُّ بعْضهُ
.

« الكَلْمُ » : الجرح .

މާތް الله ރުއްސެވުންތެރިވި أَبو هُرَيرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهގެ މަގުގައި ޒަޚަމްކުރެވިގެން ނިކުމެއްޖެ މީހާގެ ޒަޚަމާ މާތް الله سبحانه وتعالى އެނގިވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި އޭނާ اللهގެ މަގުގައި ޒަޚަމްކުރެވުނު މީހުން އެހެން مقصد އެއްގައި ނުކުތުމުގައި ނޫނެވެ. އަދި އޭނާ ނުކުތުމުގައިވެސް ޖިހާދު އިޚްލާޞް އީމާންވުމާ ރަސޫލުންނާއި ގެންނެވި ޚަބަރުތަކަށް ތަސްދީޤުކުރުން قبول ކުރެއްވުމާ ހަމައެކަނެވެ. އެހެންކަމުން ޖިހާދު އިޚްލާޞް ތެރިކަމާ ސުވަރުގެ ވައްދަވާނެކަމަށް يقينކަން އެކަލާނގެ ދެއްވާފައިވެއެވެ. ސުވަރުގެ އަށް ވަދެވުނުމަށް ދަރުމަ ނުވަތަ غنيمة މުދާލިބިގެން އެނބުރި ގެންދެވުމާއި ދެއްވާނެކަމަށް يقينކަން ދެއްވާފައިވެއެވެ. مُحَمَّد ގެފާނުގެ ނަފްސު އެ އިލާހުގެ އަތްޕުޅުގައިވާ ކަލާނގެ ހުވަފުޅެވެ. اللهގެ މަގުގައި އެއްވެސް ޒަޚަމް ލިބޭ ޖިހާދުކުރާ މީހަކު قِيامَة ދުވަހުން އައިސް ނުކުމެވޭ زخمމި ދުވަހު ހުރި ގޮތުގައެވެ. އެއީ ލޭ ކުލަ ކުލައިގެ ލޭ ހުންނާނެއެވެ. އަދި އޭގެ ވަސް މުސްކުގެ ވަހެވެ. مُحَمَّد ގެފާނުގެ ނަފްސު އެ އިލާހުގެ އަތްޕުޅުގައިވާ ކަލާނގެ ހުވަފުޅެވެ. މުސްލިމުންނަށް މަޝައްގަތު ބޮޑުވެދާނެ ކަމަށް ނުވާނަމަ اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރާ ލަޝްކަރު ނުކުންނަ ކޮންމެ لشكر އަކާއި އެކު ނިކުމެވީމެވެ. ނަމަވެސް ޖިހާދުކުރާ ލަޝްކަރު އެންމެން މުސްލިމުންނަށް ދުރުވެރި ހަމަޖެހިގެން ކުރުމަށް ފުރިހަމަ ވަސީލަތްތަކެއް ހުރި ގެންގުޅެވެއެވެ. އަދި ޖިހާދުކުރާ މީހުން ބުނާ ނުވަތަ ފަހަތުގައި މަޤާމު ހިފެހެއްޓުމަށް އެކަން ދޫނުކުރެވޭ އަރުވާނެ ދޫކުރެވިފައިނުވެއެވެ. مُحَمَّد ގެފާނުގެ ނަފްސު އެ އިލާހުގެ އަތްޕުޅުގައިވާ ކަލާނގެ ހުވަފުޅެވެ. اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމަށް ޓަކައި قتلވެ އަދި އަނެއްކާ ފަހަރު ދިރިއުޅުއްވާ قتلވެ އަދި އަނެއްކާ ފަހަރު ދިރިއުޅުއްވާ އަނެއްކާ قتلވެ އެގޮތަށް ގެންދިޔުމަށް قتلވެވިވިދާރަށް ޖިހާދުކުރުމަށް ތިމަންކަލޭގެފާނު ބޭނުންފުޅުވެއެވެ.

1295 وَعنْهُ قال : قَالَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « ما مِنْ مَكلوم يُكْلَمُ في سبيل اللَّه إلاَّ جاءَ يَوْمَ القِيامةِ ، وكَلْمُهُ يَدْمِي : اللوْنُ لونُ دمٍ والريحُ رِيحُ مِسْكٍ » . متفقٌ عليهِ .

އަދި އެ صَّحَابي (އެބޭފުޅާ މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ ابو هريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރަނިކޮށް زخم ވާމީހާ قيامة ދުވަހުން އަންނަނީ ހުރީ އެ زخم ލޭދުން ލޭއޮހޮރެމުން ދާ ހާލުގައެވެ. އޭގެ ކުލައަކީ ލޭ ކުލައެވެ. އަދި އޭގެ ވަހަކީ ކަސްތޫރީގެ ވަހެވެ.

1296 وعَنْ مُعاذٍ رضي اللَّه عَنْهُ ، عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، قَالَ : « منْ قاتل في سَبيلِ اللَّهِ مِنْ رَجل مُسلِمٍ فُواقَ نَاقةٍ وجبتْ له الجَنَّةُ ، ومَنْ جُرِحَ جُرْحاً في سبيلِ اللَّه أوْ نكِب نَكبَةً، فَإنَّهَا تجيءُ يَوْمَ القِيامة كأغزَرِ ما كَانَتْ : لَوْنُهَا الزَّعْفَرانُ ، وريحُها كالمِسكِ» . رواهُ أبو داودَ ، والترمذيُّ وقال : حديثٌ حسَنٌ صحيحٌ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ مُعاذ ގެފާނުގެ نبيّ އާ صلّى الله عليه وسلّم އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުސްލިމު ފިރިހެނަކު الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމުގައި ދިޔަރު އަންހެން ޖަމަލުން ކިރުދޮޅުމުގެ ދެ ފަހަރާ ދެމެދުގެ ވަގުތުކޮޅަކު ބައިވެރިވެލައިފިނަމަ އެމީހަކަށް ސުވަރުގެ ކަށަވަރުވެއްޖެއެވެ. އަދި މީހަކަށް الله ގެ މަގުގައި زخم އެއް ޖެހިއްޖެނަމަ ނުވަތަ މުސީބާތެއް ކުރިމަތިވެއްޖެނަމަ ފަހެ އެމީހަކު قيامة ދުވަހުން އަންނާނީ އޭގެ ކުލައަކީ ކުންކުމުގެ ކުލައެވެ. އަދި އޭގެ ވަސް ވާނީ ކަސްތޫރީގެ ވަހެވެ.

1297 وعنْ أبي هُريرةَ ، رضِي اللَّه عَنْهُ ، قال : مَرَّ رَجُلٌ مِنْ أصْحَاب رسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، بشِعْب فيهِ عُيَيْنَةٌ من ماءٍ عَذْبةٍ ، فأَعجبتهُ ، فقَالَ : لَو اعتزلْتُ النَّاسَ فأَقَمْتُ في هذا الشِّعْب ، ولَنْ أفعلِ حَتى أستْأْذنَ رسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فذكر ذلكَ لرسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فَقَالَ : « لا تفعلْ ، فإنَّ مُقامَ أحدِكُمْ في سبيلِ اللَّهِ أفضلُ مِنْ صلاتِهِ في بيتِهِ سبْعِينَ عاماً ، ألا تُحبُّونَ أنْ يَغفِر اللَّه لَكُمْ ويُدْخِلكَمُ الجنَّةَ ؟ اغزُوا في سبيلِ

اللَّهِ ، منْ قَاتَلَ في سَبيلِ اللَّهِ فُوَاقَ نَاقَة وَجَبتْ له الجَنَّةُ » . رواهُ الترمذيُّ وَقالَ : حديثٌ حَسَنٌ .

والفُوَاقُ: مَا بَيْنَ الحَلْبتَيْنِ .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ ابو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم ގެ أصحاب ބޭކަލުންގެތެރެއިން ބޭކަލަކު ވަދިޔާއެއްގެ ތެރެގައި މީރު ފެނުގެ ވަޅުގަނޑެއް ފެނިވަޑައިގަތެވެ. އެހިނދު އެތާ ރީތި ރީތި ބޮޑުކޮށްލެވެ. ތިމަންނަ މީސްތަކުންނާ އެކަހެރިވެގެން އެއިރުން މިވާދީގައި ދިރިއުޅުން ކިހާ ރަނގަޅުވެގެންދާނެބާއެވެ؟ ނަމަވެސް މިކަމަށް رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم އިޛުނަ ހޯދައިގެން މެނުވީ އެކަން ނުކުރާނަމެވެ. ދެން އޭނާ އެވާހަކަ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم އަރިހުގައި ދަންނަވައިފިއެވެ. އެހިނދު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ އެކަމެއް ނުކުރާށެވެ. އެއީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އެކަމުގެ ކުރިން الله ގެ މަގުގައި ހުރުމަކީ އޭނާގެ ގޭގައި ހަތްދިހަ އަހަރު ނަމާދުކުރުމަށްވުރެ ވަރަށް ފަޟީލަތްތެރިކަމެކެވެ. ކިޔަބައިމީހުން ބޭނުންނުވޭތޯ؟ الله سبحانه وتعالى ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފާފަ ފުއްސަވައި ސުވަރުގެ ވައްދަވާން ތިޔަބައިމީހުން ބޭނުންނުވޭތޯ؟ ތިޔަބައިމީހުން الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރާށެވެ. ފާފާގެ އަދަދުން ގެރިއެއް ކިރުއުގުޅާފަހުން ކުރާ ވަގުތުގެ މިންވަރަށް الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރިމީހާއަށް ސުވަރުގެ ވާޖިބުވެގެންވެއެވެ.

1298 وعَنْهُ قَالَ قِيلَ : يا رسُولَ اللَّهِ ، ما يَعْدِلُ الجِهَادَ في سَبيلِ اللَّهِ ؟ قَالَ : « لا تَسْتَطيعُونَه ، » فأعادوا عليه مرتين أو ثلاثاً كل ذلك يقول : « لا تستطيعون ، » . ثُمَّ قال : « مثَل المجاهد في سبيل اللَّهِ كمثَل الصَّائمِ القَائمِ القَانِتِ بآياتِ اللَّهِ لا يَفْتُرُ : مِنْ صلاةٍ ، ولا صيامٍ ، حتى يَرجعَ المجاهدُ في سبيل اللَّهِ » متفقٌ عليهِ . وهذا لفظُ مسلِمٍ .

އަދި އެ صَحَابي (އެބަހީ މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ ابو هريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމާއި އެއްވަރު عمل އަކީ ކޮބައި ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެކަން ކުރެވޭނެކަމެއްނޫނެވެ. މިގޮތަށް އެބޭކަލުން އަނބުރާ ދަންނަވައި ދެފަހަރު ނުވަތަ ތިން ފަހަރު

މަތިން ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. އެއިން ކޮންމެ ފަހަރަކުވެސް حديث ކުރެއްވިއެވެ.
ޖިހާދުކުރުމުގެ ފަރުވާތެރިކަން އަހާން ކަނޑައެޅިގެންނުވެއެވެ. އެއާއްޖެހޭ حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރާ މީހާގެ މިސާލަކީ ރޯދަ ހިފައި ނަމާދުކުރާ އަދި خشوع އެތެރެކޮށް ކިޔަވާ اللهގެ އާޔަތްތައް ކިޔަވަނިކޮށްވެސް ރޯދަނުކެނދި މީހެއްގެ މިސާލެވެ. اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރާ މީހާ އެނބުރި އަންނަންދެން ރޯދައާ ނަމާދު ހުއްޓުމެއް ނެތް ދެމިހުންނަ މީހާ އޮތްފަދައެވެ. އަދި ޖިހާދުގައި ދެމިހުންނެވެ.

وفي روايةِ البخاري ، أنَّ رجلا قَال : يا رسُولَ اللَّهِ دُلَّني عَلى عملٍ يَعْدِلُ الجهَادَ ؟ قال: « لا أجدهُ » ثُمَّ قال : « هل تَستَطِيعُ إذا خَرَجَ المُجاهِدُ أن تدخلَ مَسجِدَك فتقُومَ ولا تَفتُرَ ، وتَصُومَ ولا تُفطِرَ ؟ » فقالَ : ومَنْ يستطِيعُ ذَلك ؟

އަދި بخاري ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ފިރިހެނަކު ދަންނަވައިފިއެވެ. ހޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ޖިހާދާއި އެއްވަރު عملއަކާ އަޅުގަނޑަށް ދައްލަވާދެއްވާށެވެ. އެފަދަ عمل އަކީ ކޮބައިތޯއެވެ. ބުނެދެވޭނެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޖިހާދުކުރާމީހާ ނިކުމެގެން ދާ ނުފެނެއެވެ. އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޖިހާދުކުރާ މީހާ ނިކުމެގެން ދިޔުމުން ކަލޭގެ މިސްކިތަށް ވަދެ ނަމާދުކުރުމަށް ކޮޅަށް ހުރެ ލަސްނުކޮށް ރޯދަ ހިފުމަށް ކަލޭނަށް ކުޅަދާނަވޭތޯއެވެ؟ އޭނާ ދަންނަވައިފިއެވެ. ކާކުތޯ އެކަން ކުރުމަށް ކުޅަދާނަވާނީއެވެ؟

1299 وعنْهُ أنَّ رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَال : « مِنْ خَيرِ معاشِ الناس لَهُم رجُلٌ مُمسِكٌ بعنَانِ فرسِهِ في سبيل اللَّهِ ، يطِيرُ على متنِهِ كلَّما سمِع هَيعةً ، أوْ فَزَعَة طَار على متنِهِ ، يَبْتَغِي القتل أو المَوتَ مظَانَّهُ ، أو رَجُلٌ في غُنَيْمةٍ أو شَعفَةٍ مِن هذه الشَّعفِ أو بطنِ وادٍ من هذِهِ الأودِيةِ يُقيمُ الصَّلاةَ ، ويُؤْتي الزَّكاةَ ، ويعْبُدُ ربَّهُ حتَّى يَأْتِيَه اليَقِينُ لَيْسَ من النَّاسِ إلاَّ في خَيْرٍ » رواهُ مسلمٌ .

އަދި އެ صَحابي (އެބަހީ ރަޟީ الله ތަޢާލާޢަންހު ابو هريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ރަނގަޅު ދިރިއުޅުއްވާ މީހަކީ اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމަށްޓަކައި އަސްގެ ލަގާމު ހިފައިގެން ހުންނަ މީހާއެވެ. އޭނާއަށް

އަޅުއް ދިވެހިބަހުން (ޝަހީދު ކިޔުނީ ޝަހާދަތްލިބޭ އަޅު ދިވެހިބަހުން) (އަލްޝަހީދުން)
ކުރިމަތިލައިފިނަމަ ޝަހާދަތްލިބޭ ހާލަތުގައެވެ ނިކަމެތިކަން ރާއްޖެގެ شهيد ވެގެން
ދިއުމަށް (ޝަހީދު މަރުވެގެން ދިއުމަށް) އެއްމެ ކާމިލު ހަރުދަނާވެ. ޝަހީދު (އަލްފީ ދުވަސް
ތިބުމަ) މިލްކީ ބަރަކާތް ޝަހީދު މިންވަރުގެ ދަރަޖަގެ ބޭބޭފުޅުން ފަރުވާތަކާއި
ދަރަޖަކާ ޙަޤީޤީކަން ދެއްވާގޮތުން ބަލާ ނުވާނެތި ކަލާމާއި ލިބި ނުވަތަ ހިތާމަ
އެލާކަން ކުރުން ދެރަ ކުރުމަށް ބޭރުން އެދެވުނީ ދުނިޔެ ޙަޔާތް އެއްޗެއް
ދޫކުރަން ބޭނުންވެއެވެ.

1300 وعَنْهُ ، أنَّ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، قالَ : « إنَّ في الجنَّةِ مائةَ درجةٍ أعدَّهَا اللَّه للمُجَاهِدِينَ في سبيلِ اللَّه ما بيْن الدَّرجَتَين كما بيْنَ السَّمَاءِ والأَرْضِ » . رواهُ البخاريُّ .

އަދި އެ صَحَابي (އެބަހީ ރާޟީ الله ޢަންހުފާނުގެ ابو هريرة) ގެ ރިވާއަތުން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން ސުވަރުގެއަށް ޖިހާދުކުރާ މީހުންނަށްޓަކައި الله ގެ މަގުގައި ސަތޭކަ ދަރަޖަ މެދު
الله سبحانه وتعالى ތައްޔާރުކުރައްވާފައިވެއެވެ. އެއީ ކޮންމެ ދަރަޖަޔެއްގެ ދުރުމިނަކީ އުޑާއި
ބިމާއި ދެމެދުގެ ދުރުމިނެވެ.

1301 وعَن أبي سعيدٍ الخُدْرِيِّ ، رضي اللَّه عَنْهُ ، أنَّ رسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَال : « مَنْ رضي بِاللَّهِ ربًّا ، وبالإسْلامِ ديناً ، وبمُحَمَّدٍ رَسُولاً ، وَجَبت لَهُ الجَنَّةُ » فَعَجب لهَا أبو سَعيدٍ، فقَال أعِدْها عَلَيَّ يا رَسولَ اللَّهِ فأَعادَهَا عَلَيْهِ ، ثُمَّ قال : « وأُخْرى يَرْفَعُ اللَّه بها العَبْدَ مائَةَ درَجةً في الجَنَّةِ ، ما بيْن كُلِّ دَرَجَتَين كَما بَين السَّماءِ والأرْضِ » قال : وما هِي يا رسول اللَّه ؟ قال : « الجِهادُ في سبِيل اللَّه ، الجهادُ في سَبيلِ اللَّهِ » . رواهُ مُسلمٌ .

ރާޟީ الله ޢަންހުފާނުގެ سعيدٍ الخُدْرِيّ ގެ ރިވާއަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله މީ ހަމައެކަނި ވެރިރަސްކަލާނގެ
ކަމުގައާއި ދީނެއް، އިސްލާމްދީން ކަމުގައާއި مُحَمَّدُ ރަސޫލާ ކަމުގައި ރުހުނު
މީހަކު ސުވަރުގެ ލިބުން ވާޖިބު ވެގެންވެއެވެ. ދެން (އަބޫ ސަޢީދު) އެ خبر ގެ ސަބަބުން أبو

سَعيد عجائب ވެވަޖެހިގަތެވެ. އެހެންކަމުން ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނަށް
އަދި އެއްޗެއް އިތުރަށް ބަޔާންކޮށްދެއްވާށެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އަނެއްކާ ކަމަކީ އަޅަކާ
ސަތޭކަ ދަރަޖައެއް ތަރައްޤީވެދެއެވެ. އެއިރުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެއީ عمل އަކީ ކޮބާތޯ. އޭ
عملގެ ސަބަބުން الله سبحانه وتعالى ސުވަރުގެއިން އަޅާއަށް ސަތޭކަ ދަރަޖަ މަތިވެރި
ކުރައްވައެވެ. އޭގެން ކޮންމެ ދަރަޖައެއްގެ ދުރުމިން އުޑާއި ބިމާ ދެ މެދުގައިވާއެވެ. އެ صحابي
ދެންނެވިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އެއީ ކޮބާ ކަމެއްބާއޯ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله ގެ
މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމެވެ. الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމެވެ.

1302 وعَنْ أبي بَكْرِ بن أبي مُوسى الأشْعَرِيِّ ، قَالَ : سَمِعْتُ أبي ، رضي اللَّه عنْه، وَهُوَ بحَضْرَةِ العَدُوِّ ، يقول : قالَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إنَّ أبْوابَ الجَنَّةِ تَحْتَ ظِلالِ السُّيُوفِ » فقامَ رَجُلٌ رَثُّ الهَيْئَةِ فقَالَ : يَا أبَا مُوسَى أأَنْت سمِعْتَ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقول هذا؟ قال : نَعم ، فَرجَعَ إلى أصحابِهِ ، فقَال : « أقرأ علَيكُمُ السَّلامَ » ثُمَّ كسَرَ جفْن سَيفِهِ فألْقاه ، ثمَّ مَشَى بِسيْفِهِ إلى العدُوِّ فضرَب بِهِ حتَّى قُتل » . رواهُ مسلمٌ .

މާނަ الله ރުޟާވެވޑައިގަންނަވާ أبو بَكْر بن أبو مُوسى الأشْعَريّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންގެ ބައްޕާފުޅު دشمنންގެ ކައިރީގައި ހުރެގެން މި ބުނަންނަވާތީ އަޑުއިވުނެވެ.
رَسُول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ސުވަރުގޭގެ
ދޮރުތައް ވަނީ ކަނޑިތަކުގެ ހިޔަނިގެ ދަށުގައެވެ. (އެބަހީ الله ގެ މަގުގައި ހަނގުރާމަކުރުމަކީ ދިޔުމާއި
ސުވަރުގެ ލިބިދާނެކަމެވެ.) އެހިނދު ބާރުދެރަ ހެދުން ފޮނެކޮށް ހުރި ފަދަ މީހެއް ހުރެ
ތެދުވެ ބުނެފިއެވެ. ކަލޭ އަމިއްލަ ބުނެފިއެވެ. އޭ أبو مُوسى ތިބާ. رَسُول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ
وسلَّم މިފަދައިން حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިބާ އަޑު އިވިއްޖެތޯ؟ (ބައްޕަ) ވިދާޅުވިއެވެ.
އާނއެވެ. އެހިނދު އޭނާ އޭނާގެ އަސްޙާބުންނާއި ދިމާލަށް އެނބުރުނެވެ. ދެން އޭނާ
ބުނެފިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް ސަލާމް ކިޔާމެވެ. ދެން އޭނާ އޭނާގެ ކަނޑީގެ އަގާ އުރަ
ބުރިކޮށްލުމަށްފަހު އެއްލާލިއެވެ. ދެން އޭނާ ކަނޑި ހިފައިގެން دشمنންނާ ދިމާލަށް
ކުރިމަތިލާފައި ގޮސް އެންމެ ފަހުން شهيد ވިއެވެ.

1303 وعن أبي عَبْسٍ عبدِ الرَّحمنِ بْنِ جُبَيْرٍ ، رضي اللَّه عنهُ قال : قَال رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « ما اغْبَرَّتْ قدَما عَبْدٍ في سبيلِ اللَّه فتَمسَّه النَّارُ » . رواهُ البخاري .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ ابو عَبْس عبدِ الرَّحمن بْن جُبَيْر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله ގެ މަގުމަތީގައި ނިކުތުމުން އަޅެއްގެ ފައިތިލަފައިގައި ހަރުފަތް ޖެހިއްޖެނަމަ އަލިފާން ނުހިފާ ހުއްޓެވެ.

1304 وَعَنْ أبي هُرَيْرَةَ ، رضي اللَّه عنهُ ، قَالَ : قَال رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا يلجُ النَّارَ رَجُلٌ بَكَى مِنْ خَشْيةِ اللَّهِ حتَّى يعُودَ اللَّبَن في الضرَّعِ ، وَلاَ يَجْتَمِعُ عَلَى عَبْدٍ غُبَارٌ في سبيل اللَّهِ ودخَان جهَنَّم » ، رواه الترمذيُّ وقال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ ابو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهއަށް ބިރުވެތިވެވުމުން ރޮއްވި މީހަކީ ކިރުގަނޑަށް (ނަގާފައިވާ) އަލިފާން ހިފުމަކީ ކިރު (ފުރޮޅުނުވާގޮތް) އެނބުރި ގަނޑަށް އަރުން ފަދަ މަހާލްކަމެވެ. (އެބަހީ ނުވާނެކަމެވެ.) އަދި އަޅެއްގެ ކިރުގަނޑުގައި الله ގެ މަގުގައި ނިކުމެވުން ލިބޭ ހަރުފަތާއި ޖަހަންނަމުގެ އަލިފާނުގެ ދުމާއި ކުއްލިއެއް ނުވާނެކަމެވެ.

ދަންނަވާލެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ حديث މުގެ لا يلجُ النَّارَ رَجُلٌ بَكَى مِنْ خَشْيةِ اللَّهِ حتَّى يعُودَ اللَّبَن في الضرَّعِ ގެމާނައިގައި ބުނެވިފައިވާ އަށް : اللهއަށް ބިރުވެތިވެވުމުން ރޮއްވި މީހަކީ ކިރުގަނޑަށް އަލިފާން ، ކިރު އެނބުރިގަނޑަށް އަރުވާނެއްދުވަހަކުނުން ނުވާނެކަން ދަންނަވާލެވެ. މިއީ محال(އެބަހީ ނުވާނެ) ކަމެއްގެ މިސާލެއްދީފައިވާ مثال އެކެވެ. މިފަދަ مثال ބައެއް قرآن ގައި ވެސް އައިސްފައިވެއެވެ. އެގޮ އެއް މިސާލަކީ (ولا يدخلون الجنة حتى يلج الجمل في سم الخياط) މާނައީ އަދި ބިންގަނޑު ފަނިގަނޑަށް ޖަމަލު ވަދެއްޖެއްނަމަ މެނުވީ އެއުރެން ސުވަރުގެ ނުވަދެވޭނެކަމެވެ.

1305 وعن ابن عبَّاسٍ ، رضي اللَّه عَنْهُمَا ، قَالَ : سمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقُولُ: «عيْنَانِ لا تَمسُّهُمَا النَّارُ : عيْنٌ بكَت مِنْ خَشْيةِ اللَّهِ ، وعيْنٌ باتَت تحْرُسُ في سبِيلِ اللَّهِ». رواه الترمذيُّ وقال : حديثٌ حسنٌ .

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވި عبد الله بن عَبَّاس ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެލޯލެއްގައި އަލިފާން ނުލިބޭނެއެވެ. އެއީ اللهއަށް ބިރުން ރޮއި ލޯލާއި އަދި اللهގެ މަގުގައި ފާރަވެރިކަމުގައި ނުނިދާ ހުރެއްޖެ ލޯލެވެ.

1306 وعن زَيدِ بن خَالدٍ ، رضِيِ اللَّه عَنْه ، أنَّ رسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَال : « من جهَّزَ غَازِياً في سبيلِ اللَّهِ فقَدْ غزَا ، ومنْ خَلَفَ غَازياً في أَهْلِهِ بخَيْر فقَدْ غزَا » . متفقٌ عليهِ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި زَيدِ بن خَالد ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރާ ހަނގުރާމަވެރިޔަކު ތައްޔާރުކޮށްދީފިމީހާ، ވާނީ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ޖިހާދު ކުރިކަމުގައެވެ. އަދި ހަނގުރާމަވެރިޔާގެ ގޭބިސީގެ މީހުންނާ ހެޔޮގޮތުގައި ބެލެހެއްޓުމަށް ފަހަތުގައި ހުންނަމީހާ، ވާނީ ހަމަކަށަވަރުން ހަނގުރާމަ ކުރި ކަމުގައެވެ.

1307 وعَنْ أبي أُمامة ، رضي اللَّه عنْهُ قَالَ : قالَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « أفْضلُ الصَّدَقات ظِلُّ فُسْطَاطٍ في سبيل اللَّه ومَنِيحةُ خادمٍ في سبيل الله أو طَروقهُ فحل ٍ في سبيل اللَّه» رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أَبو أُمامة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެންމެ މާތް ވަގުތުގެ صَدَقاتއަކީ اللهގެ މަގުގައި ހަނގުރާމައިގެ ހިޔާވަހިކަން ދީފައިދިނުމެވެ. އަދި اللهގެ މަގުގައި خادمއަކު ހަދިޔާކޮށްދިނުމެވެ. ނުވަތަ اللهގެ މަގުގައި (ސަވާރީ ގެންދާކަމުގެ مقصد ގައި) ފާރަވެރިގެ އަންހެން ޖަމަލެއް ހަދިޔާކޮށްދިނުމެވެ.

1308 وعنْ أنسٍ ، رضي اللَّه عنْه ، أنَّ فَتىً مِن أسلَمَ قال : يا رسول اللَّهِ إنِّي أُريد الغَزْو ولَيْس معِي ما أَتَجهَّزُ بِهِ ، قال : « ائتِ فُلاناً ، فَإنَّه قَد كانَ تَجهَّزَ فَمَرِضَ » فأتاه فقَال: إنَّ رسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يُقْرِئكَ السَّلامَ ويقولُ : أعطِني الذي تَجهَّزتَ بهِ ، قَالَ : يا

فُلانَةُ، أعْطِيهِ، الذي كُنْتُ تَجهَّزْتُ بِهِ ، ولا تَحْبِسين مِنْهُ شَيْئاً ، فوَاللَّهِ لا تَحْبِسي مِنه شَيْئاً فَيُبارَكَ لَكِ فِيهِ . رواه مسلمٌ .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަސްލަމް قبيلة ގެ ޒުވާނަކު ދެންނެވިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ ޖިހާދުކުރުމަށް ނުކުތުމަށް ބޭނުންވެއެވެ. (ނަމަވެސް) ތިމަންނާގެ އަތުގައި ތައްޔާރުވުމަށް ބޭނުންވާ އެއްޗެއް އެއްގައި ނެތެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ ފުލާނު ގެއަށް ގޮސް ދެންނެވޭ. ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ވަނީ ޖިހާދުކުރުމަށް ތައްޔާރުވެފައިވާނަމަވެސް ބަލިވެއްޖެއެވެ. ދެން އެ ޒުވާނާ އޭނާގެ ގާތަށް ދިޔައެވެ. އަދި ބުންޏެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތިބާއަށް ސަލާމް ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި އަންގަވާފައިވެއެވެ. ތިބާ ޖިހާދުކުރުމަށް ތައްޔާރުކުރި ތަކެތި ތިމަންނަށް ދެއްވާށެވެ. އޭނާ (އަންހެނާ) އަންހެން ޚާދިމާއަށް ބުނެފިއެވެ. ތިބާ ތިމަންނަ ޖިހާދުކުރުމަށް ތައްޔާރުކުރި ތަކެތި އޭނާއަށް ދީބަލާ. އޭގެ ތެރެއިން އެއްޗެއް ހިފަހައްޓާށެވެ. ފަހެ، މާތް الله ގަންދީ ބުނަމެވެ. ތިބާ އޭގެ ތެރެއިން އެއްޗެއް ހިފަހައްޓައިފިނަމަ، ދެން އެކަމުގައި ބަރަކާތް ނުލިބޭނެއެވެ. އަދި ތިބާ ހިފަހައްޓައިފިނަމަ އެކަމުގައި الله سبحانه وتعالي ބަރަކާތް ނުލައްވާނެއެވެ.

1309 وعن أبي سَعيدٍ الخُدْرِيِّ ، رضي اللَّهُ عنهُ ، أنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بَعثَ إلى بَني لِحيانَ ، فقَالَ : « لِيَنْبَعِثْ مِنْ كُلِّ رجُلَيْنِ أحدَهُما ، والأَجْرُ بينَهُما » رواهُ مسلمٌ .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أَبو سَعيد الخُدْري ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بنو لِحيانَ قبيلة އަށް ބަޔަކު ފޮނުއްވާފައިވެއެވެ. خبر ދެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ކޮންމެ ދެމީހުންގެ ތެރެއިން އެކަކު ފޮނުވާށެވެ. ދެމީހުންނަށް ހެޔޮ އަޖުރު ލިބޭނެއެވެ. ހަމަހަމައަށް ޖެހޭ ހެޔޮ ދާއިމީ ފުރުސަތެއް ހަމަހަމަވެގެންވެއެވެ.

وفي روايةٍ لهُ : « لِيخْرُجْ مِنْ كُلِّ رجلين رجُلٌ » ثُمَّ قال لِلقاعِدِ : « أَيُّكُمْ خَلَفَ الخارج في أَهْلِهِ ومالِهِ بخَيْرٍ كان لهُ مِثْلُ نِصفِ أَجرِ الخارِجِ » .

އަދި މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ކާފިރު ދިރިހުރުންނުކޮ އަކަށް ދަރަނިން
ނިކަންނޭނގެވެ. އެއަށްފަހު މިޔަކަށްގެން ހުރި މީހަކު حديث ކުރައްވައެވެ. ޝަހީދުވިމީހާގެ
ގޯތިއްޔާ ދަރަނިން ނިކަމެތިވާ މީހާ ޝަހީދުކުރުވުމަށް އަންގެ ގޮތް ކަންތައް ބަލާހުށައިރުގިނަމު
ދަރަނިން ނިކަމެ މީހާއަށް ލިބޭ އަޖުރަކީ ދަބަރު ކުރެއްވަބަ ލިބިގެންވެއެވެ.

1310 وعنِ البراءِ ، رضي اللَّه عَنْ هُ ، قال : أتى النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، رجلٌ مقنَّعٌ بِالحديدِ ، فقَال : يا رَسُول اللَّهِ أُقَاتِلُ أوْ أُسلِمُ ؟ فقَال : « أسْلِمْ ، ثُمَّ قاتِلْ » فَأسْلَم ، ثُمَّ قَاتَلَ فقُتِلَ، فقَال رسول اللَّه صلّى اللَّهُ عَلَيَهِ وسلَّم : « عمِل قَلِيلاً وَأُجِر كَثيراً » . متفقٌ عليهِ ، وهذا لفظُ البخاري .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ البراءِ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم ގެ އަރިހަށް ދަގަނޑު ދަބަރު އަޅައިގެން ހުރި މީހަކު އައެވެ. އެއަށްފަހު އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. މިދަންނަ ހަނގުރާމަ ކުރަންވީ ހެއްޔެވެ؟ ނުވަތަ އިސްލާމްވާނީ ހެއްޔެވެ؟ ދެން ކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައެވެ. މިބާ އިސްލާމްވާށެވެ. ދެން ހަނގުރާމަ ކުރާށެވެ. ދެން އޭނާ އިސްލާމްވިއެވެ. އެއަށްފަހު ހަނގުރާމަ ކުރައްވާ ފާނިވިއެވެ. އެންމެ ފަހުން شهيد ވެގެންދިޔައެވެ. ދެން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައެވެ. އޭނާ ކުޑަ މަދު عمِل ކޮށްފިއެވެ. އަދި އޭނާ ހާސިލް ކުރީ ގިނަ އަޖުރު ބޮޑުކަމެވެ.

1311 وعَنْ أنَسٍ ، رضي اللَّه عنْهُ ، أنَّ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « ما أَحدٌ يدْخُلُ الجنَّة يُحِبُّ أنْ يرْجِعَ إلى الدُّنْيَا ولَه ما على الأرْضِ منْ شَيءٍ إلاَّ الشَّهيدُ ، يتمَنَّى أنْ يَرْجِع إلى الدُّنْيَا ، فَيُقْتَلَ عشْرَ مَرَّاتٍ ، لِما يرى مِنَ الكرامةِ » .

وفي روايةٍ : « لِمَا يرَى مِنْ فَضْلِ الشَّهَادَةِ » . مُتفقٌ عليهِ .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيާ صلّى الله عليه وسلّم حديث ކުރައްވައެވެ. شهيد ވާމީހާ މެނުވީ ސުވަރުގެއަށް އެރުމަށްފަހު ދުނިޔެއަށް އެނބުރި ދިއުމަށް އެދޭމީހަކު ނުވެއެވެ. ދުނިޔޭގެ އެއްވެސް ތަކެއްޗަކަށް ޓަކައި އެނބުރި ދިއުމަށް ނުއެދެއެވެ. އެހެނީ شهيد ވުމުގެ ފަޟީލަތަކީ ބޮޑުކަން މީހާ އެނގޭތީއެވެ.

އަންބަކީ ހައުމަންޖެހޭ (اللهގެ މަގުމަތީ ޖިހާދުކޮށް) ދިޔަ ފިރިހާ قتل ވެގެން ދިޔުމަށް އެދޭނެއެވެ. އަދި އެންމެއަށް شهيد ވުމުގައިވާ ސަވާބާއި ފެނިފައިވާތީއެވެ.

1312 وعَنْ عبدِ اللَّهِ بن عَمرو بن العاص ، رضي اللَّه عنهما ، أنَّ رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « يغفِرُ اللَّه للشَّهيدِ كُلَّ شيْءٍ إلاَّ الدَّيْنَ » رواه مسلمٌ .

وفي روايةٍ له : « القَتْلُ في سَبِيلِ اللَّهِ يُكفِّرُ كُلَّ شَيءٍ إلاَّ الدَّيْن » .

މާނަ الله އެދުރުބަފުޅާކުރެއްވި ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عبدِ اللَّهِ بن عَمرو بن العاص ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. (اللهގެ މަގުމަތީ) شهيد ވެއްޖެމީހާގެ ދަރަނި ފިޔަވައި އެހެން ހުރިހާ ފާފައެއް ފުއްސަވައިދެއްވެއެވެ.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. اللهގެ މަގުމަތީ قتل ވެއްޖެމީހާގެ ދަރަނި ފިޔަވައި އެހެން ހުރިހާ ފާފަތަކެއް ފުއްސަވައިދެއްވެއެވެ.

1313 وعَنْ أبي قتَادَةَ ، رضي اللَّه عَنْه ، أنَّ رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَامَ فيهمْ فذَكَرَ أنَّ الجِهادَ في سبيلِ اللَّهِ ، وَالإيمانَ باللَّهِ ، أَفْضَلُ الأَعْمَال ، فقَامَ رجُلٌ ، فَقَال : يا رَسُول اللَّهِ أَرأَيْتَ إنْ قُتِلْت في سبيلِ اللَّهِ أتكفَّرُ عنِّي خَطاياي ؟ فقَال لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « نعمْ إنْ قتِلت في سبيلِ اللَّهِ وَأَنت صابرٌ ، مُحتسِبٌ مُقبلٌ غيرُ مُدْبِرٍ » ثُمَّ قَال رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: «كَيْفَ قُلْتَ ؟ » قال : أَرأَيْتَ إنْ قُتِلْتُ في سبيل اللَّهِ أَتُكفَّرُ عنِّي خَطَايَايَ ؟ فقَال رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « نَعمْ وأَنْتَ صابِرٌ مُحْتَسِبٌ ، مُقْبلٌ غَيْرُ مُدْبِرٍ ، إلاَّ الدَّيْنَ ، فَإنَّ جِبْرِيلَ عليه السلامُ قال لي ذلكَ » . رواهُ مسلمٌ .

މާނަ الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو قتَادَةَ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم (اصحاب ބޭކަލުންނަށް) ނަސޭހަތް ދެއްވުމުގައި ވަޢުޒުވެރިކަމެވެ. ފަހެ (އެ ބޭކަލުންގެ) حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން اللهގެ މަގުމަތީ ޖިހާދުކުރުމާއި އަދި اللهއަށް އީމާންވުމަކީ ޢަމަލުތަކުގެ ތެރެއިން އެންމެ މާތްވެގެންވާ عملއެވެ. ފަހެ ބޭކަލަކު ތެދުވެ ވިދާޅުވިއެވެ. ޔާ رسول الله ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވެދެއްވާށެވެ. އަހަރެން اللهގެ މަގުމަތީ قتل

ވެއްޖެނަމަ ތިމަންނަގެ ފާފަތައް ފުއްސަވާނެހެއްޔެވެ؟ އަރިހުން އާދޭހަން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ
عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އާދޭހެވެ. ތިބާ ﷲ ގެ މަގުގައި قتلވާހިނދު
ކެތްތެރިކަމާއެކު ހަމައެކަނި އަދި ﷲ ގެ حضرةން ދަރުމަ ލިބުމަށް ގަސްދުކޮށްގެން
ހުންނަ ހާލު ހަނގުރާމަކުރަމުން ފުރަގަސް ނުދީ ސާބިތުކަމާއިއެކު ކުރިމަތިލާފައިވަނިކޮށް ހުއްޓާ شهيد
ވެއްޖެނަމައެވެ. އަނބުރާ رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އާދޭސްކުރުމުން އަހުއްވިއެވެ. ތިބާ
އެއްސެވީ ކިހިނެއްތޯއެވެ؟ (ދަންނަވައިފާއެވެ. އަކަށޮޅުބާ ދެވެނަ ފުރަނަގަ ވިސްނާފު
ކުރެއްވީމަ ހަރުދަނާގޮތުގައި ބަލާލަނީ ހުށަހެޅީ. އަދި ދިނުމަކީ މިކަމަކީ މިހާރުކަން
އާދަރާއި އަދި އަޅުގަނޑު ސުވާލުކުރެއްވި ހަނގުރާމަތުގައި ވެވޭނެވެ.) އާދެ! އާނ ދަންނަވައިފާއެވެ.
ތިމަންނަ ކުރި ސުވާލަކީ ތިމަންނަގެ ﷲ ގެ މަގުގައި قتل ވެއްޖެނަމަ ތިމަންނަގެ ފާފަތައް
ފުއްސަވާނެތޯ ހެއްޔެވެ؟ އަރިހުން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އާދޭހަން حديث
ކުރެއްވިއެވެ. އާދޭހެވެ. قتل ވާހިނދު ކެތްތެރިކަމާއެކު ހަމައެކަނި އަދި ﷲ ގެ حضرةން
ދަރުމަ ލިބުމަށް ގަސްދުކޮށްގެން ހުރެގެން ހާލު ހަނގުރާމައިން ފުރަގަސް ނުދީ
ސާބިތުކަމާއިއެކު ކުރިމަތިލާފައިވަނިކޮށް ހުއްޓާ شهيد ވާހިނދު އެއްވެސް ދަރަނިއެއް ނުވާނަމަ
ވަރަށް ހެޔޮ ގޮތެވެ. ވީމާ ދަރަނިތަކަށް ނުވާނެއެވެ. ދަރަނިއަކީ ލިބޭނެ ކަމެކެވެ. ބުނެއްވީ
جبريل عليه السلام އެވެ.

1314 وعَنْ جابرٍ رضي اللَّه عَنْهُ ، قالَ : قالَ رَجُلٌ : أين أنَا يا رسُولَ اللَّهِ إنْ قُتِلتُ؟ قال :
« في الجَنَّةِ » . فألقى تَمَرَاتٍ كُنَّ في يَدِهِ ، ثُمَّ قاتَلَ حتَّى قُتِلَ ، رواهُ مسلم .

މާތް ﷲ ރުހިވޮޑިގެންވާ جابرِ ގެފާނު ރިވާކުރެއްވި ރިވާވާއިންނެވިއެވެ. މީހަކު ދެންނެވިއެވެ. ބާރަކަތް
ފިޔަވަޅުވެއްޖެއެވެ. އަ ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނަ (ﷲ ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރަމުންދާއިރު)
قتلވެއްޖެނަމަ ތިމަންނަ ވާނީ ކޮންތާކުހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ސުވަރުގޭގައެވެ. ދެން
އޭގެތެރެއިން އެ ކަހަލަ އެއް ކަދުރުގަނޑު އެއްލާލައިފިއެވެ. ދެން ހަނގުރާމަކުރަމުން ގޮސް
އެންމެ ފަހުން ޝަހީދު އެ شهيد ވެވަޑައިގެންފިއެވެ.

1315 وعنْ أنَسٍ رضي اللَّه عَنْهُ ، قالَ انْطَلَقَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وأَصْحَابُهُ
حَتَّى سَبَقُوا المشْرِكِينَ إلى بَدرٍ ، وَجَاءَ المُشرِكونَ ، فقالَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم :

« لا يقْدمنَّ أحَدٌ مِنْكُمْ إلى شيءٍ حَتَّى أكُونَ أنا دُونَهُ » فَدَنَا المُشرِكونَ ، فقَال رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « قُومُوا إلى جَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّموات وَالأَرْضُ » قال : يَقولُ عُمَيْرُ بنُ الحُمَامِ الأنْصَارِيُّ رضي اللَّه عَنْهُ : يا رسول اللَّه جَنَّةٌ عَرْضُهَا السَّمواتُ والأرضُ ؟ قالَ : « نَعم » قالَ : بَخٍ بَخٍ ، فقالَ رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « ما يَحْمِلُكَ على قَولِك بَخٍ بخٍ ؟ » قالَ لا وَاللَّهِ يا رسُول اللَّه إلاَّ رَجاءَ أن أكُونَ مِنْ أهْلِها ، قال : « فَإنَّكَ مِنْ أهْلِهَا » فَأخْرج تَمرَاتٍ مِنْ قَرَنِهِ ، فَجعَل يَأْكُلُ منْهُنَّ، ثُمَّ قَال لَئِنْ أنَا حَيِيتُ حتى آكُل تَمراتي هذِهِ إنَّها لحَيَاةٌ طَويلَةٌ ، فَرَمَى بمَا معَهُ مَنَ التَّمْرِ . ثُمَّ قَاتَلَهُمْ حَتَّى قُتِلَ . رواهُ مسلمٌ .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أنس ގެފާނުގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رَسُول اللّهِ صلّى الله عَلَيْهِ
وسلّم އާއި އަޅުގަނޑުމެންގެ اصحاب ބޭކަލުން (ބަދުރު ހަނގުރާމައިން) ނިކުމެ ވަޑައިގެންނެވީ
مشركُންނަށްވުރެ ކުރިން ބަދުރުގެ މައިދާނަށް [illegible] ހަމަކުރެއްވިއެވެ. އަދި (އޭގެ ފަހުން)
مشركُން އައެވެ. ދެން رَسُول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބޭކަލުންގެ
ތެރެއިން އެއްވެސް ބޭކަލަކު ތިމަންކަލޭގެފާނު ނުލައި އެއްވެސް ކަމަކަށް އިސްވެ
ނުދާށެވެ. ދެން (އިރުކޮޅަކުން) مشركُން ކައިރިވިއެވެ. އެހިނދު رَسُول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ
وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ސުވަރުގެ ދިމާލަށް އަވަސްވެގަންނަވާށެވެ. އޭގެ
ފުޅާމިން އުޑާއި ބިމާ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] (އެހިސާބުން) މާތް الله
ރުއްސުންދެއްވި عُمَيْرُ بنُ الحُمَامِ الأنْصَارِيُّ ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. އޭގެ
ފުޅާމިން އުޑާއި ބިމާ ވަރުގެ ސުވަރުގެ ހުރިތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އާނއެކެވެ. އާން
[illegible] بَخٍ بَخٍ (ދަންނަވައެވެ. މިލަފުޒަކީ عرب ބަހުގައި [illegible] ބޭނުންކުރެވޭ
ލަފުޒެކެވެ. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].)
އެހިނދު رَسُول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم [illegible] އެއްސެވިއެވެ. ތިބާގެ بَخٍ بَخٍގެ މުރާދަކީ
[illegible] ކީއްވެހެއްތޯއެވެ؟ އާން ދަންނަވައެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. މާތް الله ގަންދީ
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
مقصد އަދި ނުވެއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. [illegible] [illegible] އެކަ [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ނުންނަވައިވެއެވެ. [illegible] އެއިން
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

ދިރިހުރެއްވީމަ އެއީ ހަމަކަށަވަރުން ދިރިހުރުމެކެވެ. ހުރިހާ ކަމެއްގައި އެހާ ހިތްވަރުގަދަ ބޭފުޅެކެވެ. އެބޭފުޅާ
އަޅުގަނޑު ބައްލަވާ އެވެ ކަނޑައެޅިގެން ބާއްޖަވެރިވެއްޖެއެވެ. ދެން مشركންނާއި ހަނގުރާމަކުރައްވަމުން
ވެގެން އައްސަވާ ޒަމާން شهيد ވެވަޑައިގެންނެވެ.

« القرَنَ » بفتح القاف والراءِ : هو جُعْبَةُ النُّشَّابِ .

1316 وعنه قال : جاءَ ناسٌ إلى النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أنِ ابْعث معنَا رجالاً يُعَلِّمونَا القُرآنَ والسُّنَّةَ، فَبعثَ إلَيْهِم سبعِينَ رجلا مِنَ الأنْصارِ يُقَالُ لهُمُ : القُرَّاءُ ، فيهِم خَالي حرَامٌ ، يقرؤُون القُرآنَ ، ويتَدَارسُونَهُ باللَّيْلِ يتعلَّمُونَ ، وكانُوا بالنَّهار يجيئُونَ بالماءِ ، فَيَضعونهُ في المسجدِ ، ويحْتَطِبُون فَيبيعُونه ، ويَشْتَرُونَ بِهِ الطَّعام لأهلِ الصُّفَّةِ ولِلفُقراءِ ، فبعثَهم النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فعرضوا لهم فقتلُوهُم قبل أنْ يبلُغوا المكانَ ، فقَالُوا : اللَّهُمَّ بلِّغ عنَّا نَبيَّنَا أنَّا قد لَقِينَاكَ فَرضِينَا عنْكَ ورضيت عَنا ، وأَتى رجُلٌ حراماً خالَ أنس مِنْ خَلْفِهِ ، فَطعنَهُ بِرُمحٍ حتى أنْفَذهُ ، فَقَال حرامٌ : فُزْتُ وربِّ الكَعْبَةِ ، فقال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إنَّ إخْوانكم قَد قُتِلُوا وإنهم قالُوا : اللَّهُمَّ بلِّغ عنَّا نبينا أنَّا قد لَقِيناكَ فَرضِينَا عنكَ ورضِيتَ عَنَّا » متفقٌ عليه، وهذا لفظ مسلم .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންނެވި أنَسَގެފާނު) ގެ ކިބައިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (نجد ކަރައިގެ ބަޔަކު) نبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހަށް
އައިސް قرآن އާއި حديث ކިޔަވައިދޭނެ ބޭފުޅުން ފޮނުއްވައިދެއްވުން އެދިގެން އައެވެ
ފޮނުއްވައިދެއްވުމަށް ދަންނަވައިފިއެވެ. ދެން އަންސާރުން ގެ ހަތްދިހަ ބޭފުޅުން އެމީހުން ކައިރިއަށް
أنْصاري ންގެ ތެރެއިން ހަތްދިހަ ބޭފުޅުން ފޮނުއްވިއެވެ. މިބޭފުޅުންނަށް ދީފައިވާ لقب
އަކީ القُرَّاءُ އެވެ. (އެބަހީ قاري ވެރި ބޭފުޅުންނެވެ.) ތާރީ ވިދާޅުވިއެވެ. އެބޭފުޅުންގެ ތެރޭގައި
ހިމެނިގެންވެއެވެ (މަންމަގެ ބޭބެ) ބޭބެކޮލެ ހިމެނިއެވެ. އެކަމަނާ ކަލޭގެ حرام އެވެ. އެބޭފުޅުންގެ
(عمل ކުރުމަށްޓަކައި) ރޭގަނޑު قرآنَ ގެ ދިރާސާކުރެއްވުން އަދި އެ ހިތުދަސްކުރެއްވުން އަދި
މިސްކިތަށް ފެން ގެނެސް އެ ބަހައްޓަވައިދެއްވިއެވެ. ދަރު ހޮވާ ގެނެސް ވިއްކަވައި ފައިސާއިން

(ހިބޭ އައްސަލާން) أهل الصفّة އަށް ބަސްލަފި އާއި فقيرންނަށްބަސާލި ކާބަފާތި ގަބުލުވެ. ތިޔަ
نبيُّ صلّى الله عليه وسلّم ދިބާލުގެން ޝަހީދުވުން (ދިޔަމަގެމަތީން) އެމީހުން
ދިބާލުގެންނާއި ކުރިމަތިލާ ދަރުމަ ހިސާބުން ނަތީޖާ قتلކުރު ނިސްބަތިއްޔާ.
އެހެނދު އަބާލުގެން ވިދާޅުވިއެވެ. އަހަރުދުވަހި ގަސްދުކޮށްގެން އިހާރު! އަޅުގަނޑު ސަޓާއީ
އަށް خبر ދެއްވާދެއްވާ! ހަމަބަލައިލެވުން ވިދާޅުވެ ކަލޭގެފާނުގެ ބަދަލުގައި ފޮނުވައިދެއްވާ.
(އަބަދު شهيد ވެއްޖެއެވެ.) ތިޔަ ވިލަރެސް ދިގުވި ކަލޭގެފާނުގެ ކުރިމަތީގައި. އަދި
ކަލޭގެފާނުގެ ވިލަރެސް ކުރިމަތިލައިގަނެވު. އަދި ހަމަ الله ކުރުއްވާނެއެވެ
أنَسِގެފާނު) ގެއިސްވެރިކަމުގެ ބޭބޭބޭގެފާނު ދިޔަޔާގެ ދިޔައިކުން ޖަހަމުން އަމިއް
އަށް ކުރިއަށް ދިޔަގޮތުން. އެހެނދު حرام ސަރަހައްދުގައި (އަ ބޭބޭބޭ) ބުނެދެވެ.
كَعْبَة ގެ ވަރު އިރާދަ ގަނޑަކީ ހަވާލުކުރެވި. ވިލަރެސް ކާލިފާ ދިރުވުނު. ތިޔަ رسولُ
اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم (މި حادثةގެ خبر ދިޔަލާފުންނަން އިއްވާވުން) حديث
ކުރައްވައެވެ. ހަމަބަލައިލެވުން ވިސްބައިދިޔުމުގެ اخيން قتل ކުރެވިއްޖެއެވެ. އަދި އަބާލުގެން
އެހެނދު ވިދާޅުވިއެވެ. " އަހަރުދުވަހި ގަސްދުކޮށްގެން އިހާރު! މި خبر ވިލަރެސްގެ
ސަބަބުން ދެއްވާނެތް. ހަމަބަލައިލެވުން ކަލޭގެފާނުގެ ބަދަލުގައި ފޮނުވައިދެއްވާ.
ތިޔަ ވިލަރެސް ދިގުވި ކަލޭގެފާނުގެ ކުރިމަތީގައި. އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ވިލަރެސްދެކެ
ކުރިމަތިލައިގަނެވު".

1317 وعنهُ قال : غَاب عَمِّي أنسُ بنُ النضرْ رضي اللَّه عنْهُ عن قِتَالِ بدرٍ ، فقال : يا رسول اللَّه غِبتُ عن أوّلِ قِتالٍ قاتَلتَ المُشركِينَ ، لئِنِ اللَّه أشْهَدني قِتالَ المُشرِكِينَ ليَرينَّ اللَّه ما أَصنع . فلمَّا كانَ يومُ أحُدٍ انكشفَ المُسلِمُونَ ، فقال : اللَّهُمَّ إنِّي أَعتَذِرُ إلَيك مِمَّا صنع هَؤُلاءِ يعْنِي أصْحابهُ وَأَبْرأُ إليكَ مِمَّا صنع هَؤُلاءِ يعني المُشركينَ ثُمَّ تقدَّم فاستَقبلهُ سعدُ بنُ مُعاذٍ فقال : يا سعدُ بنَ مُعاذٍ الجنَّةُ وربِّ النَّضرْ ، إنِّي أجِدُ رِيحَهَا مِن دونِ أُحدٍ ، قال سعدٌ : فما استَطعتُ يا رسول اللَّهِ مَا صنَع ، قال أنسٌ : فَوجدْنَا بهِ بِضعاً وثَمانِينَ ضربةً بالسَّيفِ ، أوْ طَعنةَ برُمْحٍ أوْ رميةً بِسهمٍ ، ووجدناهُ قد قُتِلَ ومثَّلَ بهِ المُشرِكونَ ، فَما عرفَهُ أحدٌ إلا أُختُهُ بِبنانِهِ . قال أنسٌ : كُنَّا نَرى أوْ نظُنُّ أَنَّ هذِهِ الآيَةَ نَزَلَتْ فِيهِ وفي أَشبَاهِهِ : {

مِنَ المُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صدقُوا ما عَاهَدوا اللَّه عليْهِ فَمِنْهُمْ من قَضَى نَحْبَهُ } إلى آخرهَا [الأحزاب : 23] .

متفقٌ عليه ، وقد سبَقَ في باب المُجاهدة .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أنَسގެފާނު) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ތިމަންނަގެ ބޮޑުބޭބެ މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أنسُ بنُ النضرْ އަށް ބަދުރު ހަނގުރާމައިގައި ބައިވެރިވުމުގެ ފުރުސަތު ގެއްލުނެވެ. އެހެންކަމުން އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. ޔާالله ގެ ރަސޫލާ އެވެ. ކަލޭގެފާނު مشركންނާއި ކުރެއްވި ފުރަތަމަ ހަނގުރާމައިގައި ތިމަންނައަށް ދިމާނުވި ބައިވެރިނުވެވުނީއެވެ. ނަމަވެސް ތިމަންނައަށް އެ مشركންނާއި ހަނގުރާމަކުރުމަށް ފުރުސަތު ލިބިއްޖެނަމަ ތިމަންނަ ކުރާނެކަން ކަލޭ މާތް الله سبحانه وتعالى ދައްކަވާނެކަމުގައިވާނެއެވެ. ފަހެ أحُد ހަނގުރާމަ ހިނގި ދުވަހު ފުރަތަމަ ފަހަރު މުސްލިމުން ވިއްސިރިގެން ދިޔުމުން ފަހެ ބުނެފިއެވެ. އޭ الله މިމީހުންނަށް (އެބަހީ މުސްލިމުންނަށް) ދިމާވުމުން ކަމުގެ ތެރެއިން ހަވާލުކުރަމުން ތިމަން އެޅި ނިކަމެތިކަމަށް އިޢު ތިރާފު ދަންނަވަމެވެ. އަދި އެމީހުން (އެބަހީ مشركން) ކުރި ކަންތައްތަކުން ތިމަންނަ ބަރީއަވާކަން ދަންނަވަމެވެ. ދެން ކުރިއަރައިގެން ދިޔައީއެވެ. ފަހެ سعدُ بنُ مُعاذ އޭނާގެފާނުން استقبال ކުރެއްވިއެވެ. އަނަސް ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ سعدُ بنُ مُعاذ އެވެ. النضرْ قبيلة ގެ ވެރި އިލާހުގެ ގަސަމަކަށް ބުނަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މި أحد ފަރުބަދައިގެ ފަރާތުން ސުވަރުގޭގެ ވަސް ތިމަންނަ އަށް ހިއްސު ލިބެއެވެ. سعدގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. އެ صحابي ކުރެއްވިކަމެއް ތިމަންނައަކަށް އެކަން ނުކުރެވުނެވެ. أنَسގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ ތިމަންމެންނަށް އެ صحابي ގެ ހަށިގަނޑުން އަށްޑިހަ އަށްވުރެ ގިނައިން ކަނޑީގެ زخم ވަލާއި ލަނޑީގެ زخمވާއި ތީރުގެ زخمތައް ފެނިއްޖެއެވެ. އަދި ތިމަންމެންނަށް އޭނާގެފާނު ފެނުނީ قتل ވެފައި އޮތްތަނެވެ. އަދި مشركންވަނީ އެ صحابيގެ ސޫރަ ނުބައިކޮށް ހަލާކުކޮށްލާފައެވެ. އެހެންކަމުން ތިމަންމެންނަށް ބަލާއިރު އެއްވެސް އެ صحابي ދެނެގަނެވުނުނީ ނޭނގުނެވެ. އެ صحابي އޭގެ ބެއިން އެނގުނީ އެ صحابي ގެ ދައްތަ އަތްފުށުން އެވެ. އެ صحابي ގެ އަތުގެ އިނގިލި ކުރީގެ ބޮޑުބާގެ نشانއިންނެވެ. أنَسގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން ދެކޭގޮތުގައި ކީރިތި قران

ގެ އަންނަނިވި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނީ އެ صحابي ނުވަތަ އެފަދަ އެހެންބޭކަލުންގެ حق ގައެވެ. އެ އާޔަތަކީ { مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صدقُوا ما عَاهَدوا اللَّه عليْهِ فَمِنْهُمْ منْ قَضَى نَحْبَهُ}

މާނައީ : اللهއަށް ދެއްކުން عَهد ފުރިހަމަކޮށް ދެއްކެވި ފިރިހެނުންތަކެއް مُؤْمِنންގެ ތެރެއިންވެއެވެ. ދުރު، އެއުރެންގެ ތެރެއިން (شهيدގެ)މަރުވެގެންދިޔަ ބަޔަކު ވެއެވެ. އަދި (شهيد ވުމަށް) އިންތިޒާރުކުރާ ބަޔަކުވެސް އެއުރެންގެ ތެރެއިންވެއެވެ. އަދި އެއުރެން (އެ عَهد އަކަށް) އެއްވެސް ކަހަލަ ބަދަލެއް ނުގެނައެވެ.

1318 وعنْ سمُرةَ رضي اللَّه عَنهُ قالَ : قال رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « رأَيْتُ اللَّيْلَةَ رجُلين أتَياني ، فَصعِدا بي الشَّجرةَ ، فَأَدْخَلاني دَاراً هِيَ أحْسنُ وَأَفضَل ، لَمْ أَر قَطُّ أَحْسنَ منها، قالا : أَمَّا هذِهِ الدَّار فَدارُ الشهداءِ » رواه البخاري وهو بعضٌ من حديثٍ طويلٍ فيه أنواع العلم سيأتي في باب تحريمِ الكذبِ إنْ شاءَ اللَّه تعالى .

މާތް الله ރުޟުވާންލެއްވި سمُرةَ ގެފާނުގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިރޭ ތިމަންނަ ދެފިރިހެނުން ދިމާވިއެވެ. ދެމީހުން ތިމަންގެ ގަހަކަށް އަރުވައި ތިމަން ގެއަކަށް ވެއްދިއެވެ. އެއަށްވުރެ ރީތި ގެއެއް ތިމަން ދުށިކަމެއް ނުވެއެވެ. އެގެއަކީ ކޮބައިކަން ތިމަން އަހައިފީމެވެ. އަދި އެއުރެން ބުނެދިނެވެ. އެއްގޮތަކީ ތިޔަ ގޭގެ ރީތިކަން ދެވަރަކަށް ނުވެއެވެ. އެބަދަލުން ވިދާޅުވެއްވިއެވެ. މި ގެއަކީ شهيد ންގެ ގެއެވެ. މި حديث ރިވާކުރައްވާފައި بخاري އެވެ. އަދި ދިގު حديث އެއްގެ ބައެކެވެ. އެ حديث ގައި ވަރަށް ގިނަ علمތައް ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. އިންޝާ الله އެ حديث باب تحريم الكذبِ ގައި އަންނާނެއެވެ.

1319 وعنْ أنسٍ رضي اللَّه عنْهُ أنَّ أُم الرَّبيعِ بنْتَ البَرَاءِ وهي أُمُّ حارثةَ بنِ سُرَاقةَ ، أتَتِ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقَالَت : يا رَسُولَ اللَّهِ ألا تُحدِّثُني عَنْ حارِثَةَ ، وكانَ قُتِل يومَ بدْرٍ ، فَإِنْ كانَ في الجَنَّةِ صبَرتُ ، وإِن كانَ غَيْر ذلكَ اجْتَهَدْتُ عليْهِ في البُكَاءِ ، فقال : « يا أُم حارِثَةَ إنَّهَا جِنانٌ في الجَنَّةِ ، وَإِنَّ ابْنَكَ أَصاب الفرْدوْسَ الأَعْلى » . رواه البخاري .

ގާތް الله ތަޢާލާ ރުޟާވެވޮޑިގެންވި أنس ގެ ދަރިކަލުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން أم الرَّبيع بنْتَ البَرَاءِ نبي صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެންނެވެވެ. އަދި حارثةَ بنِ سُرَاقة ގެ މަންމަވެސް މެއެވެ. އެކަމަނާ ދަންނަވައިފިއެވެ. ޔާاللهގެ ރަސޫލާއެވެ. حارثة އާއިމެދު ހަބަރު ދެއްވާ ނުދެއްވާނެތޯއެވެ؟ އަދި (ހަމަކަށަވަރުން) އޭނާވީ ބަދުރު ހަނގުރާމައިގައި شهيد ވެގެންނެވެ. ފަހެ އޭނާއަށް ސުވަރުގެ ލިބުނުނަމަ ކެތްތެރިވެވޭނެއެވެ. އަދި އޭނާއަށް މުޅިވެރިވާނަމަ އެކަމަށްޓަކައި ރޮނީމުއެވެ. އިބުރަށް ވަރަށް ބާރަށް ރޮއިލަމުވެ. ފަހެ ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ حارثة ގެ މަންމައެވެ. ސުވަރުގެތަކުގައި އަނެއް ބުރަތަކެއް ހުރިކަމެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ކަނބަލުގެ ދަރިކަލުން ލިބިވަޑައިގެންނެވީ ސުވަރުގެތަކުގެ އެންމެ މަތީ الفرْدوْسَ ގެ مقام ގެ އަރިހުގައެވެ.

1320 وعَنْ جابر بن عبدِ اللَّهِ رضي اللَّه عنْهُما قال : جِيءَ بابي إلى النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قدْ مُثِّل بِهِ فَوُضعَ بَيْنَ يَدَيْه ، فَذَهَبْتُ أَكْشِفُ عنْ وجهِهِ فنَهاني قَوْمٌ فقال النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « ما زَالَتِ الملائِكَةُ تُظِلُّهُ بِأَجْنِحَتِها » . متفقٌ عليه.

ގާތް الله އެދަރިކަލުންނާމެދު ރުޟާވެވޮޑިގެންވި جابر بن عبدِ اللَّهِ ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (أحُد ހަނގުރާމައިގެ ދުވަހު) ތިމަންނާގެ ބައްޕަފުޅު (شهيد ވެވަޑައިގެން) نبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّمގެ އަރިހަށް ގެނެވުނެވެ. އަނިޔާތެރި (مشركُން) އޭނާ صحابي ސުންނަތްތެރިކޮށްލައްވައެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނުގެ ކުރިފުޅުމަތީގައި ބާއްވައެވެ. އަނިޔާތެރި ތިމަންނާގެ ބައްޕަފުޅުގެ މޫނުމަތިން ފޮތިގަނޑު ހިއްލާލުމަށްޓަކައި ކައިރިއަށް ދިޔުމުން ފަހެ ތިމަންނާއަށް ޤައުމުގެ މީހުން އެކަން ކުރުމަށް މަނާ ކުރިއެވެ. ފަހެ نبيُّ صلّى الله عليه وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ملائِكَة ތަކުން ވަނީ (އޭނާގެ شرف ގައި)ފިޔަތަކުން އޭނާގެ މައްޗަށް ހިޔާކުރަމުން ކަމުގައިވިއެވެ.

1321 وعَنْ سهل بن حُنَيْفٍ رضي اللَّه عنهُ أنَّ رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « مَنْ سألَ اللَّه تعالى الشَّهَادَةَ بِصِدْقٍ بلَّغهُ منَازِلَ الشُّهَداءِ وإنْ ماتَ على فِراشِهِ » . رواه مسلم

.

ރަޟީ الله ޢަންހުސްނަވާއި سهل بن حُنَيْف ގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވައިފައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިހާރު ހަޤީ ހިތުން شهيد ވުމަށް ސުވާލުކޮށް ދިޔަމަށް އެދި الله އަށް دعاء ދަންނަވައިފިނަމަ އެމީހާ ތަންމަތްކާފް ނިޔާވި ކަމުގައިވިޔަސް ރަޟީ الله سبحانه وتعالى އެމީހަކު شهيدންގެ مقام އަށް ވާސިލުކުރައްވައިދެއެވެ.

1322 وعنْ أنسٍ رضي اللَّه عنْهُ قال : قال رسُولُ اللَّهِ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « منْ طلَب الشَّهَادةَ صادِقاً أُعطيها ولو لم تُصِبْهُ » . رواه مسلم .

ރަޟީ الله ޢަންހުސްނަވާއި أنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވައިފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިހާރު ތެދު ހިތުން شهيد ވުމަށް ސުވާލުކޮށް ދިޔަމަށް އެދިފިނަމަ އެމީހާ شهيد ނުވިކަމުގައިވިޔަސް އޭގެ ދަރަޖަ އެމީހާއަށް ދެއްވައިފައިވެއެވެ.

1323 وعَنْ أبي هُريْرةَ رضي اللَّهُ عنهُ قال : قالَ رسُولُ اللَّهِ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « ما يَجِدُ الشَّهِيدُ مِن مَسِّ القتْلِ إلاَّ كما يجِدُ أحدُكُمْ مِنْ مسِّ القَرْصَةِ » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

ރަޟީ الله ޢަންހުސްނަވާއި أَبو هُرِيْرة ގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވައިފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. شهيد މީހާ قتل ވެގެންދާ ހިނދު ވޭނުގެ ގޮތުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހެއްގެ ހަށިގަނޑަށް ކަނޑިފާ ވާހާވަރުގެ ތަދެއްވެސް ނުވެއެވެ.

1324 وعنْ عبْدِ اللَّهِ بن أبي أوْفَى رضي اللَّه عنهُما أنَّ رسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم في بعضَ أيَّامِهِ التي لَقِي فيهَا العدُوَّ انتَظر حتى مَالتِ الشَّمسُ ، ثُمَّ قام في النَّاس فقال : « أيُّهَا النَّاسُ، لا تَتَمنَّوْا لِقَاءَ العدُوِّ ، وَسلُوا اللَّه العافِيةَ ، فإذا لقِيتُمُوهُم فَاصبِرُوا ، واعلَمُوا أنَّ الجَنَّةَ تَحْتَ ظِلالِ السُّيوفِ » ثم قال : « اللَّهُمَّ مُنْزِلَ الكتاب ومُجرِيَ السَّحابِ ، وهَازِمَ الأَحْزَابِ اهْزِمهُم وانْصُرنَا عليهِم » متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބަފައިރަސްކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبدْ اللَّهِ بن أبي أوْفَى ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އެއްދުވަހަކު دشمنންގެ އިންތިޒާރުކުރައްވައި ހުންނެވިއެވެ. އަސްރު ވަގުތު ގެސް އިރުއޮއްސުވުމާއި ދެން ދިމާވިއްޔާ ވާހަކަފުޅު ދައްކަވައިގެން ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަ ބައިމީހުން دشمنންނާ ދިމާވުމަށް އެދެނުގަންނާށެވެ. އަދި الله ގެ حضرتުން (ދުނިޔެ އާއި اخرةގެ)عافية އެދި ދުޢާކުރާށެވެ. (އާފިޔަތުގެ ސުވާލު) ދެން ތިޔަ ބައިމީހުން دشمنންނާ ދިމާވެއްޖެނަމަ ކެތްތެރިވާށެވެ. އަދި ދަންނާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ސުވަރުގެވަނީ ކަނޑިތަކުގެ ހިޔަނި ދަށުގައެވެ. (އެބަހީ ޖިހާދުކުރުމުގައެވެ.) ދެން دعاء ކުރެއްވިއެވެ. އޭ الله! ފޮތް ބާވައިލެއްވި އިލާހު! ވިލާތައް ދުއްވާ ބަލި ކުރައްވާ ކަލާނގެ! އެއީ އެމީހުން ބަލިކުރައްވާށެވެ. އަދި އެމީހުންގެ މައްޗަށް އަޅުގަނޑުމެންނަށް نصر ދެއްވާނދޭވެ.

1325 وعن سهْلِ بنِ سعد رضي اللَّه عنْهُ قال : قال رسُولُ اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم : « ثِنْتَانِ لا تُرَدَّانِ ، أوْ قَلَّمَا تُرَدَّانِ : الدُّعَاءُ عِنْد النِّدَاءِ وعِنِد البأْسِ حِينَ يُلْحِمُ بَعْضُهُم بَعضاً » .

رواه أبو داود بإسناد صحيح .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި سهْلِ بنِ سعد ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެ ވަގުތެއްގައި ކުރާ دعاء ރައްދު ނުކުރެވެއެވެ. (ނުވަތަ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވަރަށް މަދު ފަހަރަކުގައި މެނުވީ ރައްދު ނުކުރެވެއެވެ.) އެއީ ބަންގި ގޮވާ ހިނދު ކުރާ دعاء އާއި އަދި ހަނގުރާމައިގައި އެކަކު އަނެކަކާ ގުޅިގެން ހަނގުރާމަ ކުރާ ހިނދު ކުރާ دعاء އެވެ.

1326 وعَنْ أنسٍ رضي اللَّه عنْهُ قال : كانَ رسُولُ اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم إذا غَزَا قال : « اللَّهُمَّ أنت عضُدِي ونَصِيرِي ، بِك أَجُولُ ، وبِك أصولُ ، وبِكَ أُقاتِل » رواهُ أبو داود ، والترمذيُّ وقال : حديثٌ حسنٌ .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ހަނގުރާމައަށް ވަޑައިގަންނަވާއިރު دعاء ކުރައްވައެވެ. އޭ الله! މަގޭ

ހިމާޔަތްތެރިޔާ ތިބާ އިލާހެވެ. އަދި މަދަދުގެ ވެރިޔާ ތިބާ އިލާހެވެ. ތިބާ އިލާހުގެ
حضرتން މަދަދާ ބޭނު ހިމެނުމަށްވެއެވެ. އަދި ތިބާ އިލާހުގެ ވަށައި ފުރިގެން މަދަދާ ކަނޑައަޅަ
ކުރަން ޖެހެނީއެވެ.

1327 وعَن أبي مُوسى ، رضي اللَّه عنْهُ ، أنَّ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كانَ إذا خَاف قوماً قال : اللَّهُمَّ إنَّا نَجعَلُكَ في نُحُورِهِم ، ونَعُوذُ بِكَ مِنْ شُرورِهِم » رواه أبو داود بإسناد صحيحٍ .

ދާތް الله ޢަންހުސަލާމަތްވުމެވި أبو مُوسى ގެ ރިވާޔަތް ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ
صلّى الله عليه وسلّم ބަޔަކުކަށް ބިރު ހިތާމަކަ دعاء ކުރައްވައެވެ. ޔާ الله! ހަމަކަށަވަރުން
އަޅުގަނޑު ތިބާ އިލާހުގެ ވެރިކަމުން އެމީހުންގެ ކަރުތަކުގައި ބަހައްޓަމެވެ. އަދި އަޅުގަނޑު ތިބާ
އިލާހުގެ حضرةން އެމީހުންގެ ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްވުން އެދެމެވެ.

1328 وعنْ ابنِ عُمَر ، رضي اللَّه عنهما ، أَنَّ رسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « الخَيْلُ مَعْقُودٌ في نَوَاصِيهَا الخَيرُ إلى يومِ القِيامَةِ » متفقٌ عليه .

ދާތް الله ޢަންހުސަލާމަތްވުމެވި عبد الله بن عُمَر ގެ ރިވާޔަތް
ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صلّى الله عليه وسلّم حديث ކުރައްވައެވެ. އަސްތަކުގެ
ނިތްކަށިތަކުގައި قيامة އާއި ހަމައަށް ހެޔޮކަން ބަރުވެރިވެއެވެ.

1329 وعنْ عُرْوَةَ البَارِقِيِّ ، رضي اللَّه عنْهُ ، أنَّ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « الخَيْلُ مَعقُودٌ في نَوَاصِيهَا الخَيرُ إلى يومِ القِيامَةِ : الأَجرُ ، والمغنَمُ » . متفقٌ عليه .

ދާތް الله ޢަންހުސަލާމަތްވުމެވި عُرْوَةَ البَارِقِيّ ގެ ރިވާޔަތް ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރައްވައެވެ. "އަސް" ތަކުގެ ނިތްކަށިތަކުގައި قِيامَة
އާއި ހަމައަށް ހެޔޮކަން ބަރުވެރިވެއެވެ. އެއީ ثواب އާއި غنيمة މުދަލެވެ.

1330 وعَنْ أبي هُرَيْرَةَ ، رضي اللَّه عَنْهُ ، قالَ : قال رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « من احتَبَس فَرساً في سبيلِ اللَّهِ ، إيماناً باللَّهِ ، وتَصديقاً بِوعْدِهِ ، فإنَّ شِبَعهُ وريَهُ وروْثَهُ ، وبولَهُ في مِيزَانِهِ يومَ القِيامَةِ » رواه البخاريُّ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أَبو هُريْرَةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޗިޔަކު الله ގެ حضرتން ثواب އަށް އެދިގެން އަދި އީމާންވުމާއި وعد އަށް ތަޞްދީޤުކުރުމަށް قبول ކުރެއްވުން އެދިގެން الله ގެ މަގުގައި ސަރަޙައްދު ބެހެއްޓި ކާއްސާއި ބޯއްސާއި އަދި އޭގެ ބޯކު ހިކިގޮ އާއި ކާޅު ހިމިލިވާގޮތް ދެއްކެން ثواب އެމީހާ ގެ ހެޔޮއަމަލުތަކުގެ مِيزَان ގައި قِيامَة ދުވަހުން ވާނެއެވެ.

1331 وعنْ أبي مسْعُودٍ ، رضي اللَّه عَنْهُ ، قال جاءَ رجُلُ إلى النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بنَاقَةٍ مَخْطُومةٍ فقال : هذِهِ في سبيل اللَّهِ ، فقال رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لكَ بهَا يَومَ القِيامةِ سبعُمِائَةِ ناقَةٍ كُلُّها مخطُومةٌ » رواهُ مسلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أَبو مسْعُود(البدري الانصاري) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އެއްފިރިހެނަކު ޗިޔަކު نبيّ އާ صلّى الله عليه وسلّم ގެ އަރިހަށް ގޮސް (ނޭފަތުގައި އަޅުވިފައިވާ ޖަމަލެއް ގެނެސް ދަންނަވައިފިއެވެ. އާ الله ގެ ރަސޫލާ މި ޖަމަލު الله ގެ މަގުގައި ދޫކުރީމެވެ. ދެން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭގެ ބަދަލުގައި قِيامَة ދުވަހުން ވިޔަފާރި ހަތްސަތޭކަ ޖަމަލު ލިބިގެންވެއެވެ. އޭގެން ކޮންމެ ޖަމަލެއްގެ ނޭފަތުގައި ވަޅި ހަގަން އަޅުވިފައިވާނެއެވެ.

1332 وعن أبي حمّادٍ ويُقال : أبو سُعاد ، ويُقالُ : أبو أَسدٍ ، ويقال : أبو عامِرٍ، ويقالُ : أبو عَمْرو ، ويقالُ : أبو الأسْودِ ، ويقال : أبو عَبْسٍ عُقْبَةُ بن عامِرٍ الجُهَنيِّ ، رضي اللَّه عَنْهُ ، قال : سمِعْتُ رسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وَهُوَ علَى المِنْبرِ ، يقولُ : «وَأَعِدُّوا لهُم ما استَطَعْتُم من قُوَّةٍ ، ألا إنَّ القُوَّةَ الرَّمْيُ ، ألا إنَّ القُوَّةَ الرَّمْيُ ، ألا إنَّ القُوَّةَ الرَّمْيُ » رواه مسلم .

ރަޟި الله ޢަންހުގެފާނަކީ أبو حمّاد ގެ ކުންޔާއިން ޝުހުރަތްވެގެންވެއެވެ. އެހެން ކުން ޔާތަކަކީ أبو سُعاد ކަމަށްވެސް ބުނެވެއެވެ. އަދި أبو أسد ކަމަށްވެސް ބުނެވެއެވެ. އަދި أبو عامِر ކަމަށްވެސް ބުނެވެއެވެ. އަދި أبو عَمْرو ކަމަށްވެސް ބުނެވެއެވެ. އަދި أبو الأسْوَدِ ކަމަށްވެސް ބުނެވެއެވެ. އަދި أبو عَبْس عُقْبةُ بن عامِر الجُهَنيِّ ކަމަށްވެސް ބުނެވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އަރިހުގައި އަރާއިގަނެދޭނެ ދިމަބަރުތަކާ ދިމާވާނެއެވެ. އަރާއިގަނެދޭ حديث ކުރައްވައެވެ. އަޅުގަނޑުމެންނަށް (އެބަހީ مشركنންނަށް) ހަނގުރާމައިން ކާމިޔާބުވުން ލިބުން ވަރަކަށް ގަދަވުމަށް ވަސީލަތްތަކަށް. ދަރަޖަވީ. ހަރަކާތްތެރިވުން ގަދަވުމަށް ކަމަކީ ތީރު އުކުމުގެ ހުނަރެވެ. ދަރަޖަވީ. ހަރަކާތްތެރިވުން ގަދަވުމަށް ކަމަކީ ތީރު އުކުމުގެހުނަރެވެ.

1333 وعَنْهُ قال : سمِعْتُ رَسُول اللَّهِ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقولُ : « ستُفْتَحُ عليكم أَرضُونَ ، ويكفِيكم اللَّه ، فَلا يعْجِزْ أَحَدُكُمْ أنْ يلْهُو بِأَسْهُمِهِ » رواه مسلم .

އަދި އެ صَحَابي (އެބަހީ ރަޟި الله ޢަންހުގެފާނު عُقْبة بن عامِر) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އަރާއިގަނެދޭ حديث ކުރައްވައެވެ. ތިޔަބައި މީހުންނަށް ތަފާތު ބިންބިންތައް ފަތަހަ ކޮށް ދެވޭނެ فَتْحُ ކުރެވޭނެއެވެ. އަދި الله سبحانه وتعالى ގެ އެ نصر ތިޔަބައިމީހުންނަށް (ތިޔާގެފުޅުގެ ގޮތުން) ފުދޭނެއެވެ. ވީމާ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެއްވެސް މީހަކު ތީރު އުކުމުން ފަސްޖެހިގެން ކުޅުން ދޫކޮށްނުލާށެވެ.

1334 وعنْهُ أَنَّهُ قال : قَال رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « منْ عُلِّمَ الرَّمْيَ ثُمَّ تركَهُ ، فَلَيس مِنَّا، أوْ فقَد عَصى » رواه مسلم .

އަދި އެ صَحَابيّ (އެބަހީ ރަޟި الله ޢަންހުގެފާނު عُقْبةُ بنِ عامِر) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރައްވައެވެ. މީހަކަށް ތީރު އުކުމުގެ ހުނަރު ދަސްކޮށްދިނުމަށްފަހު އެކަން ދޫކޮށްލައިފިނަމަ ފަހެ އޭނާ އަޅުގަނޑުމެންގެ ތެރެއިން ނުވެއެވެ. ނުވަތަ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ނުކިޔަމަންތެރިވެއްޖެއެވެ.

1335 وعنهُ رضي اللَّه عنْهُ ، قالَ : سمِعْتُ رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقولُ : « إنَّ اللَّه يُدخِلُ بِالسهمِ ثَلاثَةَ نَفَرٍ الجنَّةَ : صانِعهُ يحتسِبُ في صنْعتِهِ الخير ، والرَّامي بِهِ ، ومُنْبِلَهُ، وَارْمُوا وارْكبُوا ، وأنْ ترمُوا أَحَبُّ إلَيَّ مِنْ أنْ تَرْكَبُوا . ومَنْ تَرَكَ الرَّميَ بعْد ما عُلِّمهُ رغبَةً عنه . فَإنَّهَا نِعمةٌ تَركَهَا » أوْ قال : « كَفرَهَا » رواهُ أبو داودَ .

އަދި އެ صَحَابي (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުންވެވޮޑިގެންވި عُقْبة بن عامِر) ގެ ކިބައިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން
އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى އެއްތީރު
ތީރުގެ ސަބަބުން ތިން މީހުން ސުވަރުގެ ވައްދަވައެވެ. އެއީ އެމަސައްކަތުގައި ދަރުމަހޯދުން
އެދިގެންހުރެ އެތީރު ހަދާމީހާ އަދި އެ އުއްލާ މީހާ އަދި އެ ތީރު އުއްލުމަށް ދިނުމަށް
ހުރިހާ މީހާއެވެ. (ޝީތާ) އަދި ތިޔަބައިމީހުން ތީރު އުއްލާށެވެ. އަދި ސަވާރުވާށެވެ. (އެބަހީ
ތީރު އުއްލުމަކީ ސަވާރުވުމަށް ވުރެ ތިމަންނަށް ލޮބުވެތިކަމެވެ.) އަދި ތީރު އުއްލުމުގެ
ޢިލްމު ދަސްކޮށްފައި ތީރުއުއްލުމާ ދޫކޮށްލާމީހާ ތިޔައީ އެމީހާއަށް ލިބިފައިވާ ނިޢުމަތެއް
ދޫކޮށްލާ ނިޢުމަތެއްކަމުގައެވެ. އަދި ތީރު އުއްލުމުގެ ޝަރުޢީ ޙުކުމަކީ شوق ވެރިކަން ކުރެވެން
އެކަށީގެންވާ ކަމެކެވެ. ނުވަތަ ދެއްވާފައިވާ نعمة ގެ ޝުކުރު ނުކުރުމެވެ.
ނުވަތަ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ نعمة ކުފުރުވެ.

1336 وعَنْ سَلَمَةَ بن الأكوعِ ، رضي اللَّه عنْهُ ، قال : مَرَّ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، على نفَرٍ ينتَضِلُون ، فقال : « ارْمُوا بَنِي إِسْماعيل فَإِنَّ أَبَاكم كان رَامِياً » رواه البخاري .

މާތް الله ރުއްސުންވެވޮޑިގެންވި سَلَمة بن الأكوع ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
އެއްފަހަރަކު نبيُّ صلّى الله عليه وسلّم ތީރު އުއްލަން ހުރި ބައެއް ކައިރިއަށް ވަޑައިގެން
ވަޑައިގެންނެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ إسْماعيل ގެ ދަރިކޮޅުންނޭވެ. ތީރު އުއްލާށެވެ. ފަހެ
ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ބައްޕާފުޅު ތީރު އުއްލާ ބޭކަލެކެވެ.

1337 وعَنْ عمْرو بنِ عبسَةَ ، رضي اللَّه عَنْهُ قال : سمِعتُ رسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، يقولُ: « منْ رَمَى بِسهمٍ في سبيلِ اللَّه فَهُو لَهُ عِدْلُ مُحرَّرَةٍ » .

رواهُ أبو داود ، والترمذي وقالا : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

މާތް الله ރުއްސެވުންލެއްވި عمرو بن عبسة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު الله ގެ މަގުގައި ތިރީގަނޑެއް ހިއްލާފިނަމަ އެއީ އަޅަކު މިނިވަން ކުރުމާ އެއްފަދަ ވެގެންވާކަމުގައެވެ.

1338 وعَن أبي يحيى خُريم بن فاتِكٍ ، رضي اللَّه عَنْهُ ، قال : قال رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: « مَنْ أَنْفَقَ نَفَقَةً في سبيلِ اللَّهِ كُتِبَ لَهُ سبْعُمِائَة ضِعفٍ » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حَسَنٌ .

މާތް الله ރުއްސެވުންލެއްވި أَبو يحيى خُريم بن فاتِك ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު الله ގެ މަގުގައި އެއްޗެއް ޚަރަދުކޮށްފިނަމަ އޭނާއަށް ހަތްސަތޭކަ ގުނަ ޘަވާބު ލިބޭނެއެވެ.

1339 وعنْ أبي سَعيدٍ ، رضي اللَّه عَنْهُ ، قال : قال رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « ما مِنْ عبدٍ يصومُ يوْماً في سبِيلِ اللَّهِ إلاَّ باعد اللَّه بِذلكَ اليوم وَجْهَهُ عَنِ النَّارِ سبْعين خَرِيفاً » متفقٌ عليهِ .

މާތް الله ރުއްސެވުންލެއްވި أَبو سَعيد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު الله ގެ މަގުގައި އެއްދުވަހު ރޯދަހިފައިފިނަމަ އެދުވަހުގެ ބަދަލުގައި الله سبحانه وتعالى އޭނާގެ މޫނު ނަރަކައިން ހަތްދިހަ އަހަރު ދުރުމިންވަރު ދުރުކުރައްވާނެއެވެ.

1340 وعنْ أبي أُمامةَ ، رضي اللَّه عنهُ ، عَنِ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، قال : « مَنْ صامَ يَوْماً في سبيل اللَّهِ جَعَلَ اللَّه بينَهُ وَبيْنَ النَّارِ خَنْدَقاً كَمَا بيْن السَّماءِ والأرْضِ » رواهُ الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

ދާތް الله ރުހްސުންގެހްވި أبوأمامة، نبيُّ صلّى الله عليه وسلّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އަކަތަގެތާން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޖިހާދު اللهގެ މަގުގައި އަށްގެ ދުވަހަކު ރޯދަ ހިފައިފިނަމަ الله سبحانه وتعالى އެމީހަކާއި ނަރަކައިގެ އަލިފާނާއި ދެމެދު خَنْدَق އެއް ލައްވަވައެވެ. އޭގެ ދިގުމިން އުޑާއި ބިމާއި ދެމެދުގެ ދުރުމިން ވެއެވެ.

1341 وعنْ أبي هُريرة ، رضي اللَّه عنهُ ، قالَ : قال رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ ماتَ ولَمْ يَغْزُ ، ولَمْ يُحَدِّثْ نَفْسَه بِغَزوٍ ، ماتَ عَلى شُعْبَةٍ مَنَ النِّفَاقِ » رواهُ مسلمٌ .

ދާތް الله ރުހްސުންގެހްވި أَبو هُريرة ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޖިހާދުނުކޮށް ހަމައެ (ނަފްސަށް ޖިހާދުކުރުމަށް ހިތާވެސް ނުކުރާނަމަ މަރުވެއްޖެނަމަ އެމީހަކީ نفاقް ބައެއްވެ.

1342 وعَن جابرٍ ، رضي اللَّه عنهُ ، قالَ : كنَّا مع النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، في غَزَاة فقال : «إنَّ بالمدينةِ لَرِجالاً ما سِرتُمْ مَسيراً ، وَلا قَطَعْتُمْ وادياً إلاَّ كانُوا معكم ، حبَسهُمُ المَرضُ».

ދާތް الله ރުހްސުންގެހްވި جابرٍ ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު ޖިހާދަކުން نبيُّ صلّى الله عليه وسلّم ގެ އަރިހުގައި ހުންނެވިއިރު ބައިވެރިވީ ޖިހާދެއް. ވީނަ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން مدينةِގައި ބައެއް އެބަ ތިއްބެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ހިނގާ ކޮންމެ ހިނގުމެއްގައި އަދި އަދި ހުރަސްކުރާ ކޮންމެ ވާދީއެއްގައި ތިޔަބައި މީހުންނާ އެކުގައެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނާއެކު އެމީހުން ހިމެނޭނެއެވެ. އެމީހުން ތިޔަބައިމީހުންނާއެކު ނުކުތުމުން މަނާކޮށްލީ އެމީހުންގެ ބަލިކަމުގެ އުޒުރެވެ.

وفي روايةٍ : « حبَسهُمُ العُذْرُ » . وفي روايةٍ : إلاَّ شَرَكُوكُمْ في الأَجرِ » رواهُ البخاري من روايةِ أَنَسٍ ، ورواهُ مسلمٌ من روايةِ جابرٍ واللفظ له .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. (އެމީހުން ނިކުމެވުން މަސް ކުރި އެމީހުންގެ އުޖޫރަވެ.)
އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އެމީހުން ތިޔަބައިމީހުންނައި އަޖުރުގެ ގޮތުން ބަދަލުދެވެނީވެއެވެ.

1343 وعنْ أبي مُوسى ، رضي اللَّه عَنْهُ ، أَنَّ أعْرَابيّاً أَتى النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فَقَال : يا رسول اللَّه ، الرَّجُلُ يُقَاتِلُ لِلْمَغْنَمِ ، والرَّجُلُ يُقَاتِلُ ليُذْكَرَ ، والرَّجُلُ يُقاتِلُ ليُرى مكانُه؟

وفي روايةٍ : يُقاتلُ شَجاعَةً ويُقَاتِلُ حَمِيَّةً .

وفي روايةٍ : ويُقاتلُ غَضبَاً ، فَمَنْ في سبيل اللَّهِ ؟ فَقَالَ رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ قَاتَلَ لتكُونَ كَلِمَةُ اللَّه هِيَ العُلْيا ، فَهُوَ في سبيلِ اللَّهِ » متفقٌ عليه .

މާނަ: الله ތަޢާލާ ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو مُوسى ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ގަޔާވަރުގެ މީހަކު ރަސޫލުﷲ
ގެފާނު نبيُّ صلّى الله عليه وسلّم ގެ ހަޟްރަތަށް އައެވެ. ދެން އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. އޭ اللهގެ
ރަސޫލާއެވެ. ފިރިހެނަކު غنيمةގެ މާލު ހޯދުމަށް ހަނގުރާމަ ކުރެއެވެ. އަދި ފިރިހެނަކު ނަން
އިހުތިރާމުން ހަނގުރާމަކުރެއެވެ. އަދި ފިރިހެނަކު ކުރިމަތިލުން ދެއްކުމަށް ހަނގުރާމަކުރެއެވެ. ދެން
އެމީހުންގެ ތެރެއިން اللهގެ މަގުގައި ހަނގުރާމަ ކުރީ ފިރިހެނަކީ ކޮބައިހެއްޔެވެ؟ އެހިނދު حديث
ކުރައްވިއެވެ. اللهގެ ކަލިމަ އުފުލުމަށްޓަކައި ހަނގުރާމަކުރި ފިރިހެނާ اللهގެ މަގުގައި ހަނގުރާމަ
ކުރި މީހާއެވެ.

1344 وعنْ عبد اللَّهِ بن عمرو بنِ العاص ، رضي اللَّه عنْهُما ، قال : قال رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « ما مِنْ غَازِيةٍ ، أوْ سَرِيَّةٍ تَغْزُو ، فَتَغْنَمُ وتَسْلَم ، إلاَّ كانُوا قَدْ تعَجَّلُوا ثُلُثَيْ أَجورِهِم، ومَا مِنْ غازِيةٍ أوْ سرِيَّةٍ تُخْفِقُ وتُصابُ إلاَّ تَمَّ لهم أُجورُهُمْ » رواهُ مسلمٌ .

މާނަ: الله ތަޢާލާ ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عبد اللَّهِ بن عمرو بنِ العاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. فوجއެއްގެ
ބަޔަކު ނުވަތަ لشكرއެއްގެ ބަޔަކު ހަނގުރާމަ ކުރުމަށްފަހު غنيمةގެ މާލު ލިބި ސަލާމަތް ވެއްޖެ ހިނދު
ސަވާބުގެ ދެބައިކުޅަ ބައި އެބައިމީހުންނަށް އެމީހުންގެ އަޖުރުގެ ތެރެއިން ލިބޭނެއެވެ. އަދި

ފުރުސަތެއް ގައި ލިބިއްޖެއެވެ. އަދި فوج އެއްގެ ބަޔަކު ނުވަތަ لشكر އެއްގެ ލީޑަރު ހަނގުރާމަދުއް ކާމިޔާބުން ފުރާ ނުލާހިމާބުގެ އަދި މުސްތަޤްބަލް ކާމިޔާބީ ވަޑައިގަތުމަށް އެބައޮއްގެ އަޖުރު އެއްކަށް އެބަޔަކަށް ލިބިއްޖެއެވެ.

1345 وعنْ أبي أُمامَةَ ، رضي اللَّه عنْهُ ، أنَّ رَجُلاً قالَ : يا رسولَ اللَّه ائذَن لي في السِّياحةِ . فقَالَ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إنَّ سِياحةَ أُمَّتي الجِهادُ في سبيلِ اللَّهِ ، عَزَّ وجلَّ » رواهُ أبو داود بإسناد جيِّد .

މާނަ: الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أَبو أُمامَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ފިރިހެނަކު ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނައަށް ސިޔާހަތްކުރުމުގެ ހުއްދަ ދެއްވާށެވެ. އެހިނދު نبيّ صلّى الله عليه وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުގެ ސިޔާހަތަކީ الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމެވެ.

1346 وعَنْ عبدِ اللَّهِ بن عَمْرو بن العاص ، رضي اللَّه عنهمَا ، عنِ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال: « قَفْلَةٌ كغزْوَةٌ » .

رواهُ أبو داود بإسناد جيد .

« القَفلَةُ » : الرُّجُوعُ ، والمراد : الرُّجوعُ مِنَ الغزْوِ بعد فراغهِ ، ومعناه : أَنه يُثابُ في رُجُوعِهِ بعد فراغِهَ مِنَ الغزْوِ .

މާނަ: الله އެދެބޭފުޅުންނާ ރުހިވެވޮޑިގެންވާ عبد اللّهِ بن عمرو بنِ العاص، نبيّ صلّى الله عليه وسلّم ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވަޒީފާވެއެވެ. ޖިހާދުން އެނބުރި އައުން (ޤާފިލާގެ ގޮތުން) ޖިހާދަށް ދިއުން ފަދައެވެ.

1347 وعن السائب بن يزيد و رضي اللَّه عنْهُ ، قالَ : لمَّا قدِمَ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مَنْ غَزوةِ تبُوكَ تَلَقَّاه النَّاسُ ، فتَلَقَّيْتُهُ مع الصِّبيانِ على ثَنيَّةِ الوَداع . رواه أبو داود بإسناد صَحيحٍ بهذا اللفظ ، ورَواه البخاريُّ قال : ذَهَبْنَا نتلقَّى رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مَعَ الصِّبيَانِ إلى ثَنيَّةِ الوَداع .

މާތް الله ރުއްސުންވެއްވި السائب بن يزيد ގެ ރިވާޔަތެއް ހިމެނޭނެއެވެ. نبيُّ صلّى الله عليه وسلّم ތަބޫކު ހަނގުރާމައިން އެނބުރި ވަޑައިގަތުމުން މީސްތަކުން އެކަލޭގެފާނަށް ބައްދަލު ކުރުމަށް ނުކުތުމެވެ. (އަދި ކުދިން ބޮޑެތިން) ދެކެވޭ ގޮތުން ލިޔުންތެރިޔާ (ބުނޭ) ކުޑަކުދިންނާއެކު ހުރެގެން ގޮސް ثَنِيَّةِ الوَداع ގައިހުސް ރަސޫލާ އެކަލޭގެފާނަށް ބައްދަލުކުރީމެވެ. (މި عبارة ހިމެނެނީ އަބޫދާވޫދުގެ صحح ސަނަދުން ابو داود ގެ. އަދި بخاري ރިވާކުރެއްވި عبارة ގައި ވެއެވެ.) އަ صحابي ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނާގެ ކުޑަކުދިންނާއެކު رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އާއި ބައްދަލު ކުރެއްވުމަށް ثَنِيَّةِ الوَداع ނަމަކަށް ހިތުން ހިސާބަށް ދިޔައީމެވެ.

1348 وعَنْ أبي أُمَامَةَ ،رضي اللَّه عَنْهُ ، عَن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « مَنْ لم يغْزُ ، أوْ يُجهِّزْ غَازياً ، أوْ يَخْلُفْ غَازياً في أَهْلِهِ بِخَيرٍ أصابَهُ اللَّه بِقَارِعةٍ قَبْلَ يوْمِ القِيامةِ »
.

رواهُ أبو داود بإسناد صحيحٍ .

މާތް الله ރުއްސުންވެއްވި أبو أُمَامَة ، نبيُّ صلّى الله عليه وسلّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އަކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޖިހާދަށް ހަނގުރާމަ ނުކުރާ މީހާ ނުވަތަ ޖިހާދަށް ހަނގުރާމަކުރާ މީހަކު ތައްޔާރުނުކުރާ މީހާ ނުވަތަ ޖިހާދު އާއިލާއިން ދިން (އަހުލު) ހަނގުރާމަކުރާމީހާގެ ބަދަލުގައި ހެޔޮގޮތުގައި ހުރިގެއަށް قيامَةِ ދުވަހުގެ ކުރިން (އަޅާފާ) އަނގަ ތަޅާލާ ކުށެއްކުރުމުގެ ފަދަ (ބޮޑެތިހާދިސާ) مصيبة އެއް ދެއްވާނެއެވެ.

1349 وعنْ أنس ، رضي اللَّه عنهُ ، أنَّ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « جاهِدُوا المُشرِكينَ بِأَموالِكُمْ وأَنْفُسِكُم وأَلسِنَتِكُم » . رواهُ أبو داود بإسناد صحيح .

މާތް الله ރުއްސުންވެއްވި أنسِ ގެފާނުގެ ރިވާޔަތެއް ހިމެނޭނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صلّى الله عليه وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. مُشركُންނާއި ތިޔަބައިމީހުންގެ މުދަލުންނާއި ނަފްސުތަކުންނާއި ދުލުން ޖިހާދުކުރާށެވެ.

1350 وعَنْ أبي عَمْرو . ويقالُ : أبو حكِيمٍ النُعْمَانِ بن مُقَرِّنٍ رضي اللَّه عنْهُ قال : شَهِدْتُ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إذا لَمْ يقَاتِلْ مِنْ أوّلِ النَّهارِ أَخَّر القِتالَ حَتَّى تَزُولَ الشَّمْسُ ، وتَهبَّ الرِّياحُ ، وينزِلَ النَّصْرُ .

رواهُ أبو داود ، والترمذي ، وقال : حديثٌ حَسَنٌ صحيحٌ .

ރަޟީ الله ޢަންހުގެފާނުގެ أَبو عَمْرو النُّعْمَان بن مُقَرِّن ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. މިކަލޭގެފާނުގެ ކުންޏަކީ أبو حكِيم ކަމަށްވެސް ބުނެވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ޙަޟަރު ކުރު ބިމަށްޓަކަ ދުވަހުގެ ފުރަތަމަ ހަނގުރާމަ ނުކުރައްވައިފިނަމަ ސުބްޙާނަހޫ ވަތަޢާލާ ވަރުގަދަ ބަޔަކު ކުރިމަތިވުމުން ހަނގުރާމަ ކުރެއްވުން ފަސްކުރައްވައެވެ. އަދި ވައި ޖެހި ނަޞްރު ގެނެސްދެއްވައެވެ.

1351 وعنْ أبي هريْرَةَ رضي اللَّه عنهُ ، قالَ : قالَ رَسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا تَتَمَنَّوْا لِقَاءَ العَدُوِّ ، فإذا لَقيتُمُوهم ، فَاصبُروا » متفق عليه .

ރަޟީ الله ޢަންހުގެފާނުގެ أَبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން دشمنން ދިމާވުމަށް ތަމަންނާ ނުކުރާށެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން އެމީހުންނާ ދިމާވެއްޖެނަމަ ކެތްތެރިވާށެވެ.

1352 وعَنْهُ وعَنْ جابرٍ ، رضي اللَّه عَنْهُما ، أنَّ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « الحرْبُ خُدْعَةٌ» متفقٌ عليهِ .

އަދި އެ صحَّابي (އަބޫ) ابو هريرة ރަޟީ الله ޢަންހުގެފާނުގެ އާއި އަދި ރަޟީ الله ޢަންހުގެފާނުގެ جابر ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صلّى الله عليه وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަނގުރާމައަކީ އޮޅުވާލުމެވެ.

باب بيان جماعة من الشهداء في ثواب الآخرة ويغسلون ويُصَلَّى عليهم بخلاف القتيل في حرب الكفار

شهيدުންގެ **جماعة**ެއްގައި ހިމެނޭ މީހުންނަށް **آخرة** ގައިލިބޭ **ثواب** އާއި އެ **شهيد** ންނަށް ނާރުވުންނާއި ހަނދާނުކުރުން **شهيد** ވާ މީހުންނާއި **خلاف** އަށް ހިނގާ އަދި ކާފަރު ހަނގުރާމައިގައި ޤަތުލުވާ ބައެއްކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

1353 عنْ أبي هُرَيْرَةَ ، رضي اللَّه عَنْهِ ، قالَ : قالَ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « الشُّهَدَاءُ خَمسَةٌ : المَطعُونُ ، وَالمبْطُونُ ، والغَرِيقُ ، وَصَاحبُ الهَدْمِ وَالشَّهيدُ في سبيل اللَّه » متفقٌ عليهِ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. شهيدުން ފަސް ބަޔަކަށެވެ. އެއީ طاعونބަލިޖެހިގެން މަރުވާ މީހާއާއި ބަނޑުގެ ބަލި ޖެހިގެން މަރުވާ މީހާއާއި غرقވެގެން މަރުވާ މީހާއާއި ގޭގެ ދަށަށް ފިތިގެން މަރުވާ މީހާ އާއި اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރައްވަމުން މަރުވާ މީހާއެވެ.

1354 وعنهُ قالَ : قالَ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « ما تَعُدُّونَ الشهداءَ فِيكُم ؟ قالُوا : يا رسُولِ اللَّهِ من قُتِلَ في سبيل اللَّه فَهُو شهيدٌ . قال : « إنَّ شُهَدَاءَ أُمَّتي إذاً لَقَلِيلٌ ، » قالُوا: فَمنْ يا رسُول اللَّه ؟ قال : « منْ قُتِلَ في سبيلِ اللَّه فهُو شَهِيدٌ ، ومنْ ماتَ في سبيل اللَّه فهُو شهيدٌ ، ومنْ ماتَ في الطَّاعُون فَهُو شَهيدٌ ، ومنْ ماتَ في البطنِ فَهُو شَهَيدٌ، والغَرِيقُ شَهَيدٌ » رواهُ مسلمٌ .

އަދި އެ صَحَابي (އެބަހީ މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أَبو هُريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން شهيدުންގެ ގޮތުގައި ތިޔަ ގުނަނީ ކާކު ބައިމީހުންތޯ؟ އަޞްޙާބުން ދެންނެވިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. شهيدއަކީ اللهގެ މަގުގައި ހަނގުރާމަކުރަމުން މަރުވާ މީހާއެވެ. حديث

ކުރެއްވިއެވެ. އެހެންކަމުން ވަނީނަމަ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުގެ ތެރެއިން شهيدވުމުގެ ނަސީބު ލިބޭ މީހުން ވަރަށް މަދު ވާނެއެވެ. އެބޭފުޅުން ދަންނަވައިފިއެވެ. (އެހެންނަމަ ކާކުތޯ) އެކަމަކު މީހުންނަކީ ކޮންބައެއްތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދު ކުރަނިކޮށް قتلވެއްޖެ މީހާއީ شهيدއެކެވެ. اللهގެ މަގުގައި ހުއްޓާ ނިޔާވެއްޖެ މީހާ އަދި ހަމަ شهيدއެކެވެ. އަދި طاعونބަލިޔަކުން ނިޔާވެއްޖެ މީހާއީ ހަމަ شهيدއެކެވެ. އަދި ބަނޑުގެ ބޭނުމަކައި ނިޔާވެއްޖެ މީހާއީ ހަމަ شهيدއެކެވެ. އަދި غرقވެފައި ނިޔާވެއްޖެ މީހާއީ ހަމަ شهيدއެކެވެ.

1355 وعن عبدِ اللَّهِ بن عمْرو بن العاص ، رضي اللَّه عنْهُمَا ، قال : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « منْ قُتِل دُونَ مالِه ، فَهُو شهيدٌ » متفقٌ عليه .

މާނަ الله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވި عبد اللَّهِ بن عمرو بن العاص ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު އަމިއްލަ މުދާ ހިމާޔަތްކުރުމުގައި އުޅެނިކޮށް މަރުވެއްޖެނަމަ ހަމަ އެމީހާ ވާނީ شهيدއަކަށެވެ.

1356 وعنْ أبي الأعور سعيدِ بنِ زَيْدِ بنِ عمرو بنِ نُفَيْلٍ ، أَحدِ العشَرَةِ المشْهُودِ لَهمْ بالجنَّةِ ، رضي اللَّه عنْهُمْ ، قال : سمِعت رسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقولُ : « منْ قُتِل دُونَ مالِهِ فهُو شَهيدٌ ، ومنْ قُتلَ دُونَ دمِهِ فهُو شهيدٌ ، ومن قُتِل دُونَ دِينِهِ فَهو شهيدٌ ، ومنْ قُتِل دُونَ أَهْلِهِ فهُو شهيدٌ » .

رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

މާނަ الله ރުހިވޮޑިގެންވި أَبو الأعور سعيد بنِ زَيْدِ بنِ عمرو بنِ نُفَيْلٍ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެއީ ސުވަރުގެ ލިބޭނެކަމުގެ އުފާވެރިކަމުގެ خبر ދެއްވާފައިވާ ބޭފުޅުންގެ ތެރެއިން ބޭފުޅެކެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު އަމިއްލަ މުދާ حماية ކުރުމުގައި އުޅެނިކޮށް قتل ވެއްޖެނަމަ ހަމަ އެމީހާ ވާނީ شهيدއަކަށެވެ. އަދި މީހާގެ ފުރާނަ حماية ކުރުމުގައި އުޅެނިކޮށް قتلވެއްޖެނަމަ ހަމަ އެމީހާ ވާނީ شهيدއަކަށެވެ. އަދި މީހާގެ ދީން

حماية ކުރުމުގައި އުޅެނިކޮށް قتلވެއްޖެނަމަ ފަހެ އެމީހާ ވާނީ شهيدއަކަށެވެ. އަދި މިފަދަ އާއިލާ حماية ކުރުމުގައި އުޅެނިކޮށް قتلވެއްޖެނަމަ ފަހެ އެމީހާ ވާނީ شهيدއަކަށެވެ.

1357 وعنْ أبي هُريرة ، رضي اللَّه عنْهُ ، قالَ : جاء رجُلٌ إلى رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقَال: يا رسول اللَّه أَرأَيت إنْ جاءَ رَجُلٌ يُرِيدُ أَخْذَ مالي ؟ قال : « فَلا تُعْطِهِ مالكَ » قال : أَرأَيْتَ إنْ قَاتلني ؟ قال : « قَاتِلْهُ » قال : أَرأَيت إن قَتَلَني ؟ قال : « فَأَنْتَ شَهيدٌ » قال : أَرأَيْتَ إنْ قَتَلْتُهُ ؟ قال : « هُوَ في النَّارِ » رواهُ مسلمٌ .

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާށި أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އެއްފިރިހެނަކު ޙާޟިރުވެ رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެންފައެވެ. އެފިރިހެނާ ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ފިރިހެނަކު އައިސް މިމީހާގެ މުދާ ފޮރިގަންނަން އުޅުނަމަ މިމީހާ ކަންތައްކުރާނީ ކިހިނެއް ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިބާ މިބާގެ މުދާ އޭނާއަށް ދޫނުކުރާށެވެ. އޭނާ ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭނާ މިމީހާއާއި ހަނގުރާމަކުރަން ފެށުނުނަމަ ހަދާނީ ކިހިނެއް ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިބާ އޭނާއާއި ހަނގުރާމަ ކުރަން ފަށާށެވެ. އެމީހާ މިމީހާ قتلކޮށްފިނަމަ އޭގެ حكم ކިހިނެއް ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭރުން މިބާ ވާނީ شهيدއަކަށެވެ. އޭނާ ދަންނަވައިފިއެވެ. އަހުރެން އޭނާ قتلކޮށްފިނަމަ އޭގެ حكم ކިހިނެއް ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެމީހާ ވާނީ ނަރަކާތެރިއަކަށެވެ.

باب فضل العتق

އަޅުން މިނިވަންކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

قال اللَّه تعالى (البلد 11): { فلا اقتحم العقبة، وما أدراك ما العقبة؟ فك رقبة } الآية.

ފަހެ ދަތިކަން ހުރިމަގުން އޭނާ ފާސްނުވީއެވެ. އަދި ދަތިކަން ހުރިމަގަކީ ކޮން މަގެއްކަން ތިބާ ދެނެގަތީ ކިހިނެއްތޯ؟ (އެއީ) އަޅަކު މިނިވަންކުރުމެވެ.

1358 وعنْ أبي هُريرةَ ، رضي اللَّه عنهُ ، قال : قال لي رَسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « منْ أَعْتَقَ رقبةً مُسلِمةً أَعْتَقَ اللَّه بِكُلِّ عُضْوٍ مِنْهُ عُضواً مِنْهُ مِنَ النَّارِ حتى فَرْجَهُ بِفرجهِ » . متفقٌ عليهِ .

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވި أَبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު މުސްލިމު އަޅަކު މިނިވަން ކޮށްފިނަމަ الله سبحانه وتعالى އޭގެ ބަދަލުގައި އެއަޅާގެ ކޮންމެ ގުނަވަނަކާއި އެމީހާގެ ގުނަވަނެއް ނަރަކައިން މިނިވަން ކުރައްވާނެއެވެ. އެހެންކަމުން އެމީހާގެ ކަކުލުވެސް އަޅާގެ فَرْج ގެ ބަދަލުގައި فَرْج ވެސް ހިމެނިގެންވާނެއެވެ.

1359 وعَنْ أبي ذَرٍّ ، رضي اللَّه عنهُ ، قالَ : قُلْتُ يا رسُولَ اللَّه ، أيُّ الأعْمالِ أفضَلَ ؟ قَال : « الإيمانُ باللَّه ، والجِهادُ في سبيلِ اللَّه » قَالَ : قُلْتُ : أيُّ الرِّقَابِ أفْضَلُ ؟ قالَ : « أنفَسُهَا عِنْدَ أَهْلِهَا ، وَأَكثَرُهَا ثَمَناً » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވި أَبو ذَرّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން ދަންނަވާލީމެވެ. ޔާ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. އެންމެ މާތްވެގެންވާނީ ކޮން عملއެއްތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهއަށް އީމާންވުމެވެ. أَبو ذَرّ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން (އިތުރަށް) ދަންނަވާލީމެވެ. އެންމެ މާތް ވެގެންވާނީ ކޮންބާވަތެއްގެ އަޅަކު މިނިވަންކުރުންތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމާގެ ގާތުގައި ނަފީސްކަމުގައިވާ އަދި އެންމެ ބޮޑު އަގަކަށް ވިކޭ އަޅުންނެވެ.

باب فضل الإِحسان إلى المملوك

އަޅުންނަށް إحسان ތެރިވުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (النساء 36): {واعبدوا اللَّه ولا تشركوا به شيئاً، وبالوالدين إحساناً، وبذي القربى واليتامى والمساكين والجار ذي القربى والجار الجنب، الصاحب بالجنب، وابن السبيل، وما ملكت أيمانكم}.

ތިޔަބައިމީހުން اللهއަށް އަޅުކަންކުރާށެވެ! އަދި، އެކަލާނގެއަށް އެއްވެސް އެއްޗެއް شريك ނުކުރާށެވެ! އަދި، މައިންބަފައިންނަށާއި، ގާތްތިމާގެ މީހުންނަށާއި، ޔަތީމުންނަށާއި، މިސްކީނުންނަށާއި، ގާތް އަވައްޓެރިޔާއަށާއި، ދުރު އަވައްޓެރިޔާއަށާއި، ކައިރި އެކުވެރިޔާއަށާއި، ދަތުރުވެރިޔާއަށާއި، ތިޔަބައިމީހުންގެ މިލްކުވެގެންވާ އަޅުންނަށް ހެޔޮކޮށް ހިތާށެވެ.

1360 وعن المَعْرُور بن سُويْدٍ قالَ : رأَيْتُ أبا ذَرٍّ ، رضِيَ اللَّه عَنْهُ ، وعليهِ حُلَّةٌ ، وعَلى غُلامِهِ مِثْلُهَا ، فَسأَلْتُهُ عَنْ ذلك ، فَذكر أنه سَابَّ رَجُلاً على عهْدِ رَسُولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فعَيَّرَهُ بأُمِّهِ ، فقَال النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إنَّك امْرُؤٌ فِيك جاهِلِيَّةٌ » : هُمْ إخْوانكُمْ ، وخَولُكُمْ ، جعلَهُمُ اللَّه تَحت أيدِيكُمْ ، فَمَنْ كَانَ أَخُوهُ تَحت يَدِهِ فليُطعِمهُ مِمَّا يَأْكلُ ، ولْيُلْبِسْهُ مِمَّا يلبَسُ ، ولا تُكَلِّفُوهُم مَا يَغْلبُهُمْ ، فإن كَلَّفتُمُوهُم فَأَعِينُوهُم » ،متفقٌ عليه .

މާތް الله رحمة ކުރެއްވި المَعْرُور بن سُويْد ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ (އަލްމަޢުރޫރު) މާތް الله ރުއްސެވުންތެރިވި أَبو ذَرّ ދުށީމެވެ. އޭނާގެ އަ صحابيހުންނެވީ ފުރިހަމަ ޖޯޑެއް ލައިގެންނެވެ. އަދި އެ صحابيގެ އަޅާ ހެދުމަށް ފަދަ ޖޯޑެއް އަޅުވައިގެންނެވެ. ފަހެ (އެ ތަންކޮޅު ދުރާފަދި) ތިމަންނަ އެ صحابي އާކޮށް އެ ކަމާ އައިމަދު ސުވާލުކުރީމެވެ. އޭނާދު އަވާހާ ރިޔާދުއްވިއެވެ.(ވިދާޅުވިއެވެ.) (އަލްމަޢުރޫރު) ތިމަންނަ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّمގެ ޒަމާނުގައި މީހަކާއި ދިމާލުން އެއްބަސް ގޮތިވީއެވެ. އަދި އޭނާގެ މަންމަގެ ނަން ނުބައިގޮތުން ހަޖެހުރުވުރު އެއްބަސް ގޮތިވީއެވެ. އޭނާދު رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم (ތިމަންނައަށް) حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިބާގެ ހިނގުމުގައި ޖާހިލިއްޔަތު ސިފައެއް ވެއެވެ. އެއީ ތިޔަބައިމީހުންގެ اخންނެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ خادمންނެވެ. الله އެބައިމީހުން ކުރެއްވީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ބަރުމަގެ ދަށުގައެވެ. ފަހެ އަމިއްލަގެ ބަރުމަގެ ދަށުގައި اخއަކު ބެހެއް ވާނަ، އޭނާ ކައިކަދު އެއްޗަކުން

ކާންދޭނެވެ. އަދި އެމީހާ ލައިގަނޭ އެއްޗަކުން ލާންދޭނެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް ކުޅަދާނަވެގެންނުވާ ކަންކަން އެމީހުންނާ ހަވާލު ނުކުރާށެވެ. ފަހެ އެފަދަ ކަމެއް ހަވާލުކޮށްފިނަމަ އެމީހުންނަށް ބައިވެރިވާށެވެ.

1361 وعَنْ أبي هُريرَةَ ، رضي اللَّه عَنْهُ ، عَن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : قالَ : إذا أَتى أحدَكم خَادِمُهُ بِطَعامِهِ ، فَإنْ لم يُجْلِسْهُ معهُ ، فلَيُناولْهُ لُقمةً أوْ لُقمَتَيْنِ أوْ أُكلَةً أوْ أُكلَتَيْنِ ، فإنَّهُ ولِيَ عِلاجَهُ » رواه البخاري .

« الأُكلَةُ » بضم الهمزة : هِيَ اللُّقمَةُ .

މާނަ: الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة ، نبيُّާ صلّى الله عليه وسلّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހެއްގެ خادم އަށް ކާއެއްޗެއް ހިފައިގެން އެމީހާގެ ކައިރިއަށް އަތުވެއްޖެއްޔާ ފަހެ އެމީހާ ކިބައިން ތިބާއަކާ ނުބައިންދާނަމަ ފަހެ އެއިން އެއް ކެއުމެއް ނުވަތަ ދެ ކެއުމެއް ނުވަތަ ދެ ކެއުމެއް އެމީހާއަށް ދޭށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހާ އެކާތަކެތި ތައްޔާރުކުރުމުގައި މަސައްކަތްކޮށްފައިވާތީއެވެ.

باب فضل المملوك الذي يؤدي حقَّ اللهِ وحقَّ مواليهِ

اللهގެ حقّތައް އަދާކުރާމީހާއާއި ތިމާގެ ސާހިބުމީހާގެ حقّތައް އަދާކުރާ އަޅުމީހާގެ މާތްކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

1362 عَن ابن عُمَرَ ، رضي اللَّه عَنْهُما ، أَنَّ رَسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : إنَّ العَبْدَ إذا نَصحَ لِسيِّدِهِ ، وَأَحْسَنَ عِبادَةَ اللَّهِ ، فَلَهُ أَجْرُهُ مرَّتَيْنِ » متفقٌ عليه .

މާނަ: الله އެދެބަފައިންނަށް ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عبد اللَّهِ بن عمرގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަޅަކު އޭނާގެ ސާހިބު

މިއާއިން ވަޒީފާތަކާއި ﷲއަށް ޢަބުދުވުން ކަމުގައިވާ ޢަބުދުވުމުގެ شرطތަކާއި ޢަދަބުތައް ފުރިހަމަކުރުން ޢަދާކުރެވޭނެ ހިތްވަރާއިއެކު ކޮށްފިނަމަ ދެ أجْرُ ލިބިގެންވެއެވެ.

1363 وعَنْ أبي هُريرَةَ ، رضي اللَّه عنهُ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « للعبدِ المملُوكِ المُصلحِ أَجْرَانِ » ، والَّذي نَفسُ أبي هُرَيرَة بيَدِهِ لَوْلا الجهَادُ في سَبِيلِ اللَّهِ ، والحَجُّ، وبِرُّ أُمِّي ، لأَحْبَبتُ أنْ أمُوتَ وأنَا مملوكٌ . متفقٌ عليهِ .

މާނަ ﷲ ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ أَبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޢަބުދު مُصْلح އަޅުވެތިމީހާގެ أجْرُ ދެގުނަވާނެއެވެ އިތުރު ވެގެންވެއެވެ. أَبو هُريرة ގެ ނަފްސު އޮތް ކަލާނގެ އަތްޕުޅުގައިވާ އިލާހު ގަސަމެއް ހުވާކުރައްވަމެވެ. ﷲގެ މަގުގައި ޖިހާދު ކުރުމާއި حج ގެ ޢަބާދާއި މަންމަމެންނަށް ހެޔޮކޮށް ހިތުމާއި ނުވާނަމަ އަޅެއްގެ ގޮތުގައި މަރުވުމަށް ލޯބިވީހެވެ. ކަމެއް ބުނެވިދާނެއެވެ.

1364 وعَنْ أبي مُوسَى الأَشْعَرِيِّ ، رضي اللَّه عنْهُ ، قال : قالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «المملُوكُ الذي يُحْسِنُ عِبادَةَ رَبِّهِ ، ويُؤدِّي إلى سَيِّدِهِ الذي عليهِ مِنَ الحقِّ ، والنَّصيحَةَ ، والطَّاعَةِ ، لهُ أجْرَانِ » رواهُ البخاريُّ .

މާނަ ﷲ ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ أَبو مُوسَى الأشْعَريّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަ ހެޔޮގޮތުގައި ޢިބާދަތްކުރާ އިލާހަށް ތަބާވެ ޢަދާކުރުމާއި ޢަދާކުރާ އަދި ތިމާގެ ވެރިޔާ ޝަރުޢީ حقّތައް ޢަދާކުރާ އަދި ކިޔަމަންތެރިވެ ނުވަތަ ޢަދާކުރާ އަދި ކިޔަމަންތެރިވާ نصيحة ދެއްވާނަމަ ދެ أجْرُ ލިބިގެންވެއެވެ.

1365 وعَنْهُ قَالَ : قَالَ رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « ثلاثةٌ لهُمْ أَجْرانِ : رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الكتاب آمن بنبيِّه وآمنَ بمُحَمدٍ ، والعبْدُ المَمْلُوكُ إذا أدَّى حقَّ اللَّهِ ، وَحقَّ مَوَالِيهِ ، ورَجُل كانَتْ لَهُ أَمةٌ فَأَدَّبها فأحْسَنَ تَأْدِيبَها ، وعلَّمها فَأَحْسَنَ تَعْلِيمَها ، ثُمَّ أَعْتَقَها فتزَوَّجَها ، فلَهُ أَجْرَان » متفقٌ عَليهِ .

އަދި އެ صَحَابي (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أَبو مُوسَى الأشْعَرِيِّ) ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިން މީހަކަށް ثوابދެބުރުގައި ދޫކަން ލިބިގެންވެއެވެ. އެކަކީ އަހުލު ކިތާބީންގެ ތެރެއިން އެމީހާގެ نبي އާ އީމާންވި އަދި مُحَمَّدَއާއީމާންވި ދާސްކޮށްދޭ ގޮތްކަލެއް އިމާންވި މީހާއެވެ. އަނެކާ اللهގެ حقّއާއި ސާހިބުމީހާގެ حقّއަދާ އަދާކުރާ މުޚްލިސްވެރިޔާ ސާބިތުވެފައިވާ އަޅާއެވެ. އަދި ތިންވަނަ މީހަކީ އަޅު އަންހެން ކާއިދުއްގެ ސާހިބު މީހާއެވެ. އެމީހާ ކުއްޖާއެން شرعي އަދަބުތައް ދަސްކޮށްދީ އަދި اجتماعي އަދަބުތައް އުނގަންނައިދީ އަދި ރަނގަޅަށް تعليمދީ ދޫކޮށް މިނިވަންކޮށް އަޅުކަމުން ކައިވެނިކޮށްދީ ހަދައިފިނަމަ ފަހު އެމީހަކަށް ދެ أجْرُ ލިބިގެންވެއެވެ.

باب فضل العبادةِ في الهرج وهو الاختلاط والفتن ونحوها

مجتمع ހަލަބޮލިވެގެން އުޅޭވަގުތުތަކާއި فتنގެ ވަގުތުތަކުގައި އަޅުކަމުގެން مشغولވެހުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1366 عنْ مَعقِلِ بن يسارٍ ، رضي اللَّه عنْهُ ، قَالَ : قال رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « العِبَادَةُ في الهَرْجِ كهِجْرَةٍ إلَيَّ » رواهُ مُسْلمٌ .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި مَعقِلِ بن يسار ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. مجتمع ހަލަބޮލިވާ ވަގުތާއި ފިތުނަތައް ވަގުތުގައި އަޅުކަމުގައި مشغولވެހުރުމީ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ މަތިން ހިޖުރަ ކުރުން ފަދަކަމެކެވެ. (އެބަހީ އެފަދަ ثوابލިބިގެންވާ ކަމެކެވެ.)

باب فضل السماحة في البيع والشراء والأخذ والعطاء وحسن القضاء والتقاضي وإرجاح المكيال والميزان والنهي عن التطفيف وفضل إنظار الموسرِ المعسرَ والوضع عنه

ގަނެ ވިއްކުމާއި ދޭންދޭނުގެ **معاملات** ތަކުގައި ލުއިފަސޭހަ ކުރުމުގެ މާތްކަމާއި ދަރަނި ބަރާބަރަށް އަދާކުރުމާއި އަދި އެ އަދާކުރުމުގައި އޮތް އެންމެ ފުރިހަމަ ގޮތް **اختيار**ކުރުމާއި މިން ކިރުމުގައި ކުޑަކޮށް އިތުރުކުރުމުގެ ގޯސްކަމާއި މިންކުރުމުގައި އުނިކުރުމުގެ މަނާކުރެވޭގޮތާ ކެތްކުރުމާއި އަދި ފަސޭހަވެސް ކަމުގެ އަހުލުވެރިން އަތްމަތި ދެރަ މީހުންނަށް ދަރަނިވެރިޔާގެ ފުރުސަތު ދީ ދިނުމާއި އަދި އެހެން މީހުންނަށް **معا ف** ކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

–قال اللّٰه تعالى (البقرة 215): {وما تفعلوا من خير فإن اللّٰه به عليم}.

އަދި ތިޔަބައިމީހުން ކުރާ ކޮންމެ ހެޔޮކަމެއް ހަމަކަށަވަރުން الله ތަޢާލާ ދަންނަވޮޑިގެންވެއެވެ.

وقال تعالى (هود 85): {ويا قوم أوفوا المكيال والميزان بالقسط، ولا تبخسوا الناس أشياءهم}.1

އޭ އަހަރެންގެ قوم ގެ މީހުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން މިންވަރާއި، ކިރުން، عدلއަށް ފުރިހަމަ ކުރާށެވެ. އަދި މީސްތަކުންނަށް އެއުރެންގެ ތަކެތި އުނި ނުކުރާށެވެ!

وقال تعالى (المطففين 1 – 6): {ويل للمطففين الذين إذا اكتالوا على الناس يستوفون، وإذا كالوهم أو وزنوهم يخسرون؛ ألا يظن أولئك أنهم مبعوثون ليوم عظيم. يوم يقوم الناس لرب العالمين}

މިންކުރުމުގައި އުނިކުރާ މީހުންނަށް، ގެއްލުމާއި ހަލާކު އޮތެވެ. އެއުރެންނީ، އަނެއްމީހުންގެ ކިބައިން މިންކޮށް، ނުވަތަ އަނެއްމީހުންނަށް ކިރައިދީފިނަމަ، ގެއްލުންކުރާ މީހުންނެވެ. ބޮޑުވެގެންވާ ދުވަހަކުން އެއުރެން ފޮނުއްވާނެކަމަށް އެއުރެން يقين ނުކުރަނީ ހެއްޔެވެ؟ (އެއީ) عالمތަކުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ حضرة ގައި މީސްތަކުން قائمވެ ތިބޭނެ ދުވަހެވެ.

1367 وعَنْ أبي هُريرة ، رضِيَ اللَّه عنْهُ ، أَنَّ رجُلاً أتى النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يتَقاضَاهُ فأَغْلَظَ لَهُ، فهَمَّ بِهِ أَصْحابُهُ ، فقَالَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « دعُوهُ فَإِنَّ

لِصَاحِبِ الحَقِّ مقَالاً » ثُمَّ قَالَ : « أَعْطُوه سِنًّا مِثْلَ سِنِّهِ » قالوا : يا رسولَ اللَّهِ لا نَجِدُ إلاَّ أَمْثَل مِنْ سِنِّهِ ، قال : « أَعْطُوهُ فَإِنَّ خَيْرَكُم أَحْسَنُكُمْ قَضَاءً » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެއަރިހަށް މީހަކު އައެވެ. އަދި އޭނާގެ ދަރަނި ހޯދުމަށް އެދުނެވެ. އަދި އެމީހާ އަނގަބަހުން ގޯސް ހަރުކަށިކަން اختيارު ކުރިއެވެ. އަރިހުން أَصْحابُ ބޭކަލުން އެމީހާއާއި ދެކޮޅަށް ތެދުވެވަޑައިގެން އުޅުއްވާފައިވިއެވެ. ދެން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭނާއަށް ހުއްޓާ ނައްޓާލާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ޙައްޤުވެރިޔާއަށް ވާހަކަދެއްކުމުގެ حقّ ލިބިގެންވެއެވެ. އޭރުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭނާގެ ޖަމަލުގެ ޢުމުރާއި އެއްވަރު ޖަމަލެއް ދީބާށެވެ. أصحابُ ބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. يا رسولَ اللهِ ގެ ޙަދުރަތުގައި ދަންނަވަމެވެ. އެޖަމަލުގެ ޢުމުރަށް ވުރެ ބޮޑު ޖަމަލެއް ނޫނީ ނުފެނެއެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއިން ދީބާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ރަނގަޅު މީހަކީ ދަރަނި ދެއްކުމުގައި ރަނގަޅު މީހާއެވެ.

1368 وعَنْ جابرٍ ، رضي اللّه عنْهُ ، أن رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « رَحِمَ اللَّه رجُلا سَمْحاً إذا بَاع ، وَإذا اشْتَرى ، وَإذا اقْتَضىَ » . رواه البخاريُّ .

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ جابر ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى އެމީހަކަށް رحمة ލައްވާނދޭވެ! އެއީ ގަތުމާ ވިއްކުމާ ދަރަނި ނަގާއިރު ހިތްހެޔޮކަމާއި ލުއިފަސޭހަކަމާއި މަޢާމަލާތުކުރާ ލުއިފަސޭހަކަން اختيار ކުރާ މީހާއެވެ.

1369 وعَنْ أبي قَتَادَةَ ، رضي اللَّه عَنْهُ ، قَالَ : سمِعْتُ رسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقُولُ : «مَنْ سَرَّهُ أَنْ يُنَجِّيَهُ اللَّه مِنْ كُرَبِ يَوْمِ القِيامَةِ ، فَلْيُنَفِّسْ عَنْ مُعْسِرٍ أوْ يَضَعْ عَنْهُ » رواهُ مسلمٌ .

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبو قَتَادَةَ ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއިވުމެވެ. އަޅުގަނޑު حديث

ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى ގެ حضرة ން قيامة ދުވަހުގެ ބިރުވެރިކަމުން ސަލާމަތްވުމަށް އެދޭމީހާއަށްނަމަ ފަހެ އޭނާ (ދަރަނި ލިބިގެންވާމީހާ) ތަނަވަސްކަން ލިބޭ ހިސާބަށް އިތުރު މުއްދަތު ދޭންވާނެއެވެ. ނުވަތަ معاف ކޮށް ދޭށެވެ.

1370 وعنْ أبي هُريرةَ ، رضي اللَّه عَنْهُ ، أنَّ رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « كَانَ رجلٌ يُداينُ النَّاسَ ، وكَان يَقُولُ لِفَتَاهُ : إذا أَتَيْتَ مُعْسِراً فَتجاوزْ عَنْهُ ، لَعلَّ اللَّه أنْ يَتجاوزَ عنَّا فَلقِي اللَّه فتَجاوزَ عنْهُ » متفقٌ عَليهِ .

މާނަ: الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގަންނަވާ أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީސްތަކުންނަށް ދަރަނިދޫކުރުން ގެންދިޔަ މީހަކު އުޅުނެވެ. އަދި އޭނާ އޭނާގެ خادمއަށް ގޮތް ބުނެދެނީ ގެންދިޔައެވެ. ތިބާ (ދަރަނި އަދާކުރުމަށް ދަތިވާ) އަތްމަތި ދަތި މީހަކު ގާތަށް ދަރަނި ބޭނުމަށް ދާނަމަ އޭނާ معاف ކޮށްދޭށެވެ. އެއީ ހަމަ (ފަހަރެއްގައި) الله سبحانه وتعالى ތިމަންމެންނަށް معاف ކޮށްދެއްވާނެއެވެ. ދެން އޭނާ (މަރުވުމުންފަހު) الله سبحانه وتعالى އާއި ބައްދަލުވި ހިނދު الله سبحانه وتعالى އޭނާއަށް معاف ކޮށްދެއްވިއެވެ.

1371 وعَنْ أبي مسْعُودٍ البدْرِيِّ ، رضي اللَّه عنْهُ ، قَال : قَالَ رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «حُوسب رَجُلٌ مِمَّنْ كَانَ قبلكم فلَمْ يُوجدْ لَهُ مِنَ الخَيْرِ شَيءٌ ، إلاَّ أَنَّهُ كَان يَخَالطُ النَّاس ، وكَانَ مُوسِراً ، وكَانَ يأْمُرُ غِلْمَانَه أن يَتَجَاوَزُوا عن المُعْسِر . قال اللَّه ، عزَّ وجلَّ : « نَحْنُ أحقُّ بِذَلكَ مِنْهُ ، تَجاوَزُوا عَنْهُ » رواه مسلمٌ .

މާނަ: الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގަންނަވާ أبو مسْعُودٍ البدْري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރީގެ އުޅުނު މީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކުގެ ހިސާބު ހިފާބު ބެއްލެވުނެވެ. އޭނާގެ އަރިހުން އެއްވެސް ހެޔޮކަމެއް ނުފެނުނެވެ. ނަމަވެސް އޭނާއަކީ މީސްތަކުންނާ ދަރަނިދޭ އުޅުނު މީހެކެވެ. އަދި ތަނަވަސް މީހެކެވެ. އޭނާ އޭނާގެ ޚާދިމުންނަށް އަތްމަތި ދަތި މީހުންނަށް އޭނާގެ ދަރަނި

معاف ކުރުމަށް އަމުރު ކުރެމެވެ. الله سبحانه وتعالى وحي ކުރެއްވިއެވެ. معاف ކުރުމަށް
އޭނާއަށްވުރެ ބިމަށް އިހުސާނެ حقّ ވެރިޔާ ސުމަޖެހޭބަޔަކުގެވެ. އޭނާއަށް معاف ކުރެއްވޭށެވެ.

1372 وعنْ حُذَيْفَةَ ، رضى اللَّه عنْهُ ، قَالَ : أُتِى اللَّه تَعالى بعَبْد من عِبَادِهِ آتاهُ اللَّه مَالاً ، فَقَالَ لَهُ : ماذَا عملْتَ في الدُّنْيَا ؟ قَالَ : وَلا يَكْتُمُونَ اللَّه حديثاً قَالَ : يَاربِّ آتَيْتَنِي مالَكَ فَكُنْتُ أُبايعُ النَّاسَ ، وكَانَ مِنْ خُلُقِي الجوازُ ، فكُنْتُ أَتَيَسرُ عَلَى المُوسِرِ، وأُنْظِرُ المُعْسِرِ . فَقَالَ اللَّه تَعَالى : « أَنَا أَحقُّ بذا مِنْكَ ، تجاوزُوا عَنْ عبْدِي » فقال عُقْبَةُ بنُ عامرٍ ، وأَبو مَسْعُودٍ الأنصاريُّ ، رَضِيَ اللَّه عنْهُما : هكذا سَمِعْنَاهُ مِنْ في رَسولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم. رواهُ مسلمٌ .

މާތް الله ރުއްސެވުންލެއްވި حُذَيْفَة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. الله سبحانه وتعالي އެއިރުގެ އަޅުވެރިންގެ ތެރެއިން މުދާދީ ކުރެއްވި އަޅަކު ގެންނެވުނެވެ. ފަހެ އޭނާއަށް وحي ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ (އަޅުގަނޑު) ދުނިޔޭގައި ކުރީ ކޮންކަމެއް ހެއްޔެވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. الله سبحانه وتعالي އަށް އެއްވެސް ކަމެއް ވަންހަނާކޮށްނުވެވޭނެއެވެ. އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. އޭ އަޅުގަނޑުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ! ތިބާ އަޅުގަނޑަށް މުދާ ދެއްވިއެވެ. ދެން އަޅުގަނޑު މީސްތަކުންނާ ވިޔަފާރިކުރީމެވެ. އަދި މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން ފަސޭހަވެރިންނަށް ލުއިކޮށްދިނީމެވެ. ދަތިވެރިންނަށް ލުއިކޮށްދިނީމެވެ. މުހުލަތު ދިނީމެވެ. ދެން ފަހެ ފަޤީރުންނަށް معاف ކުރީމެވެ. އަދި معاملات ކުރިއިރު ވެސް ލުއިކޮށްދެއްވީމެވެ. ދެން الله سبحانه وتعالي وحي ކުރެއްވިއެވެ. معاف ކުރުމަށް ވުރެއަށްވުރެ ވެރިވަރުވާނީ حقّ ވެރިޔާ ދެ ބަޔަކުގެވެ. ތިޔައަޅާ معاف ކުރައްވާށެވެ. މާނަ الله ރުޟާވެވަޑައިގަތް ރުއްސެވުންލެއްވި عقبة بن عامرއާއި أَبو مَسْعُودٍ الانصاري އާއި ދެމީހުން ވިދާޅުވިއެވެ. ވަރަށް ކުރިން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން އަހާ އަޑުއެހީމެވެ.

1373 وعنْ أبي هُريرَةَ ، رضي اللَّه عنه ، قَالَ : قَالَ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « من أَنْظَرَ مُعْسِراً أَوْ وَضَعَ لَهُ ، أظلَّهُ اللَّه يوْمَ القيامَةِ تَحْتَ ظِلِّ عَرْشِهِ يوْمَ لا ظلَّ إلاَّ ظِلُّهُ »

رواهُ الترمذيُّ وقَال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

ދެން الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أَبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު އެކަމަކީ ތަކި މީހަކަށް ދުރުސަތު ދިނިސަބަ ނުވަތަ معاف ކުރުމީނަމަ قِيَامَة ދުވަހު الله سبحانه وتعالى އޭނާއަށް އެވަނީގެ عَرْشِي ގެ ހިޔާވަހިކަން ދެއްވާނެއެވެ. އެއީ އެވަނީގެ ހިޔާވަހިކަން ނެތްވަތި ދުވަހެއް އެއްވެސް ހިޔާވަހިކަމެއް ނެތްނަމަ ދުވަހުކަމެވެ.

1374 وعَنْ جابرٍ ، رضي اللَّه عَنْهُ ، أنَّ النبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، اشْتَرى مِنْهُ بَعِيراً ، فَوَزَنَ لَهُ، فَأَرْجَحَ متفقٌ عليه .

ދެން الله ރުހިވޮޑިގެންވާ جابر ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ހަމަހަމަކަމާމެދުން نبيُّ صلّى الله عليه وسلّم ވެ صحابي ގެ އަތުން ޖަމަލެއް (ދަނަންވަތް) ގަތްދެއްވިއެވެ. އަދި އަނބުރާ ދެއްވިއިރު ބަރުދަނަށް ބަރުދުވެސް ދެއްވުމުން އިތުރުން ދެއްވިއެވެ.

1375 وعنْ أبي صفْوَان سُوَيْدِ بن قَيْس ، رضي اللَّه عنهُ ، قَالَ : جَلبْتُ أَنَا ومَحْرمَةُ الْعبدِيُّ بَزًّا مِنْ هَجَر ، فَجاءَنَا النَّبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فَسَاومنَا بسراويلَ ، وَعِنْدِي وَزَّانٌ يزنُ بالأجْرِ ، فقَالَ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم لِلْوَزَّانِ : « زِنْ وَأَرْجِحْ » رواهُ أبو داودَ ، والترمذيُّ وقال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

ދެން الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو صفْوَان سُوَيْدِ بن قَيْس ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަމެނާއި مَحْرمَةُ الْعبدِيُّ އާއި ދެމީހުން ހަޖަރު ރަށުން ހަދަކަށް ކިޔުނުން ރޭނދާ ކަފަކަށް ވިއްކަން ގެންގޮސްފައި ހުރިއިރު ގަނޑުވެއެވެ. ދެން نبيُّ صلّى الله عليه وسلّم ތިމަންމެންގެ ގާތަށް ވަޑައިގެންނެވީ. އަދި ހަރުވާލެއް ގަނޑުވެ. (ސަރުވާލު ވިއްކާލާށެވެ.) ތިމަންނަމެން ގާތަކަށް ކިޔާ މިނާ މީހަކު އުޖޫރަ. އަނބުރާ އުޖޫރައަށް އެހެން މީހެއް ކިރާ މީހަކެވެ. އޭނައަށް نبيُّ صلّى الله عليه وسلّم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ވަޒަން ކިރާށެވެ. އަދި އިތުރު ކިރާށެވެ.

كتاب العلم

علمގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ ބައި

241 – باب –قال اللَّه تعالى (طه 114): {وقل رب زدني علماً}.

އަދި ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. އަޅުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެއެވެ! މިއަޅާއަށް އިތުރުކޮށް علم ދެއްވާނދޭވެ!

وقال تعالى (الزمر 9): {قل هل يستوي الذين يعلمون والذين لا يعلمون}.

ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ދަންނަމީހުންނާއި، ނުދަންނަ މީހުން ހަމަހަމަވާނެ ހެއްޔެވެ؟

وقال تعالى (المجادلة 11): {يرفع اللَّه الذين آمنوا منكم والذين أوتوا العلم درجات}.

ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އީމާންވީ މީހުންނާއި، علم ދެވިގެންވާ މީހުން الله ދަރަޖަތަކުން އުފުއްލަވާނެއެވެ.

وقال تعالى (فاطر 28): {إنما يخشى اللَّه من عباده العلماء}

اللهއަށް ބިރުވެތިވާނީ ކަށަވަރީ، އެކަލާނގެ އަޅުތަކުންގެ ތެރެއިން علم ވެރިންނެވެ.

1276 وعَنْ مُعاوِيةَ ، رضي اللَّه عنْهُ ، قال : قَال رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَنْ يُرِدِ اللَّه بِهِ خيْراً يُفقِّهْهُ في الدِّينِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވި مُعاوِية ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى މީހަކަށް ހެޔޮގޮތެއް ދެއްވުމަށް ކަލޭގެފާނު އިރާދަ ކުރައްވައިފިނަމަ އެމީހަކަށް ދީނުގެ ހެޔޮ ވިސްނުން ދެއްވައެވެ.

1377 وعنْ ابنِ مسْعُودٍ ، رضي اللَّه عنْه ، قَال : قَال رسُولُ اللَّهِ صلَّى اللهُ علَيْهِ وسلَّم : « لا حَسَدَ إلاَّ في اثْنَتَيْنِ : رَجُلٌ آتاهُ اللَّه مَالاً فَسلَّطهُ عَلى هلَكَتِهِ في الحَقِّ ، ورَجُلٌ آتاهُ اللَّه الحِكْمَةَ فهُوَ يَقْضِي بِهَا ، ويُعَلِّمُهَا » مُتَّفَقٌ عليهِ .

والمرادُ بالحسدِ الْغِبْطَةُ ، وَهُوَ أنْ يتَمنَّى مثْلَهُ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި عبدِ اللّه بن مسعُودُ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެކަލަކު ފިޔަވައި ބަޔަކަށް މެނުވީ حسد ވެރިވުން ހެއްދެވޭކަށްނުވެއެވެ. އެއީ الله سبحانه وتعالى މީހަކަށް މުދާ ދެއްވުމުން އެމުދާ އެމުދާތަކެއް حقّ ގޮތުގައި ހަރަދުކުރުމަށް (އެފަދަ މީހަކަށް ބަލާއިރު ލޯބި އެދިގެން) އަނެކުގެ ކަލަކަށް ކުރާ حسد ދާއި އަނެކު الله سبحانه وتعالى މީހަކަށް ހިކްމަތް ދެއްވުމުން އެދިވޭ އެކަލޭގެ ނިޔާވާ ކަންތަކެއް އަނެކު އާ علم އަށްވުރެންގެން ކުރިހެނެއްގައި ދެމުންދާމީހާ (އެފަދަ މީހަކަށް ބަލާއިރު ލޯބި އެދިގެން) އަނެކުގެ ކަލަކަށް ކުރާ حسدއެވެ.

1378 وعَنْ أبي مُوسى ، رضي اللَّه عنْهُ ، قال : قَالَ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَثَلُ مَا بعثَنِي اللَّه بِهِ مِنَ الهُدى والْعِلْمِ كمَثَل غيْثٍ أصاب أرْضاً ، فكَانَتْ مِنْهَا طَائفَةٌ طيِّبَةٌ قَبلَتِ المَاءَ فَأَنْبَتَتِ الْكَلأَ ، وَالْعُشْب الْكَثِيرَ ، وكَانَ مِنْهَا أجَادِبُ أمسَكَتِ المَاءَ ، فَنَفَعَ اللَّه بِهَا النَّاسَ، فَشَرِبُوا مِنْهَا وَسقَوْا وزَرَعُوا ، وأَصَاب طَائفَةً مِنْهَا أُخْرى إنَّما هِي قِيعانٌ ، لا تمْسِكُ مَاءً ، وتُنْبِتُ كَلأً ، فَذلكَ مثَلُ منْ فَقهُ في دِينِ اللَّهِ ، وَنَفَعَهُ ما بَعَثَنِي اللَّه بِهِ فَعلِمَ وَعلَّمَ، وَمَثَلُ منْ لَمْ يَرْفَعْ بِذلكَ رأساً ، ولَمْ يَقبَلْ هُدَى اللَّهِ الَّذي أُرْسِلْتُ بِهِ » متفقٌ عليه.

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أبومُوسى ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى ތިމަންނަކަލޭގެފާނު مبعوث ކުރެއްވީ ދެއްވިހިދާޔަތާއި علم ގެ މިސާލަކީ ބިންގަނޑަކަށް ވެހުނު ވާރޭ ފަދަ ގޮތެއްގެ މިސާލެވެ. އެބިމުގެ ބައެއް ތަންތަނަކީ ރަނގަޅު ތަންތަނެވެ. އެތަނުން އެފެން ގަބޫލުކޮށް ގަސްގަހާގެހި ފަޅައިގަތެވެ. އަދި އެބިމުގެ ބައެއް ތަންތަނަކީ ހަރުވެފައިވާ ތަންތަނެވެ. އެތަނުން ފެން ހިފަހައްޓައި

ރަޙްމަތް ކޮށްދެއްވާނެވެ. އަހަރެންނަށްޓަކައި الله سبحانه وتعالى އަޅުގަނޑު މިސްކީނުންނަށް ދަންނާ
މިންވަރު ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ މިސްކީނުން އަ ފެން ބޯއި އަދި އަހަރެންމިންނަށް ބޭނުމީ އަދި
އެހެނިހެން ބޭނުންތައް ހަދައިދިނުމެވެ. އަދި އަޅުގަނޑު ބިމުގެ އަހުލު ބަރަކާތް ވެއްޖެ. އަޅުމަށް
ނަޢަށާގެ ބިރުކޮށް. އަހަރެންނަކުން އަޅުން ފުރަ ހަމައިގަ ނުކުރެއްވިއެވެ. އަދި ވިސްނާށ
ނުފޫޒުވެއްޖެ. މިފަދަ މިސާލެވެ. މިހާރަށް الله سبحانه وتعالى ދީނުގެ ހަޤީގީސާފުކުން
ދެއްވިއެވެ. އަދި الله سبحانه وتعالى ޑިމަން ކަލޭގެފާނު مبعوث ކުރެއްވި ތަކުރާރު
އެމީހާއަށް ފާއިދާ ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ އެމީހާ އަ އެނގެނީ އަދި އަ އަހަރެންމިންނަށް
އެނގެންނެއިދެއްވިއެވެ. އަދި އަހަރު މިހާގެ މިސާލަކީ އެމީހާ ސަލާމުކަރުމު
ނުދެއްވެ. އަދި الله سبحانه وتعالى ޑިމަންކަލޭގެފާނު ފޮނުއްވި ތަދުރީގެ قبول އަދ
ނުކުރައްވެ.

1379 وعَنْ سَهْلِ بن سعدٍ ، رضي اللَّه عنْهُ ، أنَّ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ لِعَليٍّ ، رضي اللَّه عنْهُ : « فو اللَّهِ لأنْ يهْدِيَ اللَّه بِكَ رجُلاً واحِداً خَيْرٌ لكَ من حُمْرِ النَّعم » متفقٌ عليهِ.

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ سَهْل بن سعد ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صلّى الله عليه وسلّم މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ علي ގާތުގައި حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ މާތް الله ގަންދީ ހުވާކުރަމެވެ. ތިބާއާއި ހެދިގެން ފިރިހެނަކަށް މިހާއަށް ފުރިހަމަ الله سبحانه وتعالى އަޅުގަނޑުމެންނަށް هداية މިންވަރުކުރައްވައިފިން ތިބާއާއި ހެދިގެން ނުވަތަ ނަމަ ތިބާއަށް ވުރެ ރަތްޖަމަލު ބޮޑުވާނެކަމެވެ.

1380 وعن عبدِ اللَّه بن عمرو بن العاص ، رضي اللَّه عنْهُما ، أنَّ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال: «بلِّغُوا عَنِّي ولَوْ آيَةً ، وحَدِّثُوا عنْ بني إسْرَائيل وَلا حَرجَ ، ومنْ كَذَبَ علَيَّ مُتَعمِّداً فَلْيتَبَوَّأْ مقْعَدَهُ من النَّار » رواه البخاري .

މާތް الله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عبد اللّهِ بن عمرو بن العاص ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صلّى الله عليه وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.

ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިން އަޑުއެހި އެއް އާޔަތް ނަމަވެސް ފޮނުއްވާށެވެ. އަދި
އިސްރާއީލުގެ ދަރިކޮޅުގެ މީހުންގެ ވާހަކަ ދައްކާށެވެ. އެއީ ކުށެއް ނޫނެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނާ
ގުޅުވައިގެން ދޮގު ހަދައިފިމީހާ ނަރަކައިން އޭނާގެ ތަން ހޯދާނީއެވެ. އަދި
ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް ގަސްދުގައި ދޮގުހަދާ މީހާ ނަރަކައިގެ ތެރޭގައި އޭނާގެ ތަން
ހޯދުމުން ބައިތިއްބާނެއެވެ.

1381 وعنْ أبي هُريرةَ ، رضي اللَّه عَنْهُ ، أنَّ رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، قالَ : « .... ومَنْ سلَك طرِيقاً يَلْتَمِسُ فيهِ عِلْماً ، سهَّلَ اللَّه لَهُ بِهِ طَرِيقاً إلى الجَنَّةِ » رواهُ مسلمٌ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިހާރު علم ހޯދުމަށް ދަތުރުކުރާ މަގުގައި ހިނގާ މީހާއަށް، އެމީހަކަށް الله سبحانه وتعالى ސުވަރުގެއަށް އެމަގު ފަހިކޮށްދެއްވާނެއެވެ.

1382 وَعَنهُ ، أيضاً ، رضي اللَّه عنْه أنَّ رَسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « مَنْ دعا إلى هُدىً كانَ لهُ مِنَ الأجْرِ مِثْلُ أُجورِ منْ تَبِعهُ لا ينْقُصُ ذلكَ من أُجُورِهِم شَيْئاً » رواهُ مسلمٌ.

އަދި އެ صَحَابي (އެބޭކަލު) މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أَبو هُريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިހާރު ހިދާޔަތަށް މީހަކު دعوة ދިނުމުން އެކަން قبول ކުރި މީހާގެ ثواب ހިއްސާ އޭނާއަށް ލިބޭނެއެވެ. އަދި އެކަމުގެ ثواب އެހެން ލިބޭމީހުންގެ ثواب އިން އެއްވެސް އެއްޗެއް އުނިވެގެން ނުދާނެއެވެ.

1383 وعنْهُ قال : قَالَ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إذا ماتَ ابْنُ آدَم انْقَطَع عَمَلُهُ إلاَّ مِنْ ثَلاثٍ : صَدَقةٍ جارية ، أَوْ عِلمٍ يُنْتَفَعُ بِهِ ، أوْ ولَدٍ صالحٍ يدْعُو لَهُ » رواهُ مسلمٌ .

އަދި އެ صَحَّابي (އެކަލޭ ރަޟީ الله ތަޢާލާ ޢަންހުގެފާނު أَبو هُريرة) ގެ ރިވާޔަތެން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އާދަމުގެ ދަރިޔާ މަރުވެއްޖެ ހިނދު ތިން ކަމެއް ފިޔަވައި އެހެނިހެން عملތައް ކެނޑިގެންދެއެވެ. އެއީ ހިނގާ ހިނގައި ހުންނަ صَدَقة އެއްކަމުގައިވާނަމަ އޭގެ ثوابއާއި އެހެން މީހުން ފައިދާ ލިބިދޭ علمއެއް ދަސްކޮށްދީފައިވާނަމަ އޭގެ ثواب އާއި އޭނާގެ صالح ދަރިއަކު ހެޔޮގޮތުން އޭނާއަށް ކުރާ دعاء އެވެ.

1384 وَعنْهُ قَالَ : سمِعْتُ رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقُولُ : « الدُّنْيَا ملْعُونَةٌ ، ملْعُونٌ ما فِيهَا، إلاَّ ذِكرَ اللَّه تَعَالى ، وما والاَهُ ، وعَالماً ، أوْ مُتَعلِّماً » رواهُ الترمذيُّ وقال : حديثٌ حسنٌ.

قولهُ « وَمَا وَالاهُ » أي : طاعةُ اللِّه .

އަދި އެ صحابي (އެކަލޭ ރަޟީ الله ތަޢާލާ ޢަންހުގެފާނު أَبو هُريرة) ގެ ރިވާޔަތެން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. اللهއަށް ކުރާ ޛިކުރާއި އަދި އެކަލާނގެ ކަމުގައި ޢަމަލުކުރުމާއި އަދި ޢިލްމުވެރިޔާ ރަޙްމަތްތެރިވާ އަދި ޢިލްމު ދަސްކުރާ މީހާ ފިޔަވައި ދުނިޔެއާއި ދުނިޔޭގައިވާ ހުރިހާ ތަކެއްޗަށް لعنة ލިބިގެންވެއެވެ.

1385 وَعَنْ أنسٍ ، رضي اللَّه عنْهُ قالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ، صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَن خرَجَ في طَلَبِ العِلمِ ، فهو في سَبيلِ اللَّهِ حتى يرجِعَ » رواهُ الترْمِذيُّ وقال : حديثٌ حَسَنٌ .

ރަޟީ الله ތަޢާލާ ޢަންހުގެފާނު أنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތެން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން علم ހޯދުމަށް ނިކުމެއްޖެ މީހާ ގެއަށް އެނބުރި އަންނަންދެން އޭނާ ވަނީ اللهގެ މަގުގައެވެ.

1386 وعَنْ أبي سَعيدٍ الخدْرِيِّ ، رضي اللَّه عَنْهُ ، عَنْ رسُولِ اللَّه صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « لَنْ يَشبَع مُؤمِنٌ مِنْ خَيْرٍ حتى يكون مُنْتَهَاهُ الجَنَّةَ » . رواهُ الترمذيُّ ، وقَالَ : حديثٌ حسنٌ .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو سَعيد الخدْرِيّ ، نبيُّ صلّى الله عليه وسلّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އަލްކާޒީގެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއްވެސް މުއުމިނަކު އަޔަކު علمން (ބަސްދު) ނުފުދޭނެއެވެ.(އެބައީ ފުރިހަމަ ނުވާނެއެވެ.) އެންމެ ފަހަރުން އޭނާ ސުވަރުގެ އާއި ހަމައަށް ދާންދެނެވެ.

1387 وعَنْ أبي أُمَامة ، رضي اللَّه عنْهُ ، أنَّ رَسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « فضلُ الْعالِمِ على الْعابِدِ كَفَضْلي على أَدْنَاكُمْ » ثُمَّ قال : رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إنَّ اللَّه وملائكَتَهُ وأَهْلَ السَّمواتِ والأرضِ حتَّى النَّمْلَةَ في جُحْرِهَا وحتى الحُوتَ لَيُصلُّونَ عَلى مُعلِّمِي النَّاسِ الخَيْرْ» رواهُ الترمذي وقالَ : حَديثٌ حَسَنٌ .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو أمامة ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. علم ވެރިއެއްގެ މާތްކަން އަޅުވެރިއެއްގެ މައްޗަށް ވާގޮތީ ތިމަންބޭފުޅާގެ މާތްކަން ތިޔަބައިމީހުންގެ އެންމެ ދެރަ މީހެއްގެ މައްޗަށް ވާފަދައިންނެވެ. އަދިވެސް رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން اللهގެ ރުއްސުވުމާއި އާ މަލާއިކަތުން ބަލާހުންނާއި އުޑާއި ބިމުގެ އަހުލުވެރިން އަދި އެންމެ ކަޅުވަކަން ހިނި އޭގެ ދެރަގެ ތޮޅިގައިވާ އަދި މަސްވެރިއްސު (ކަނޑު އަޑީގައި) ތިބޭކަން މީސްތަކުންނަށް ހެޔޮކަން ކިޔައިދޭ މީހާއަށް ހިތް رحمة ލެއްވުން އެދި دعاء ކުރެއެވެ.

1388 وَعَنْ أبي الدَّرْداءِ ، رضي اللَّه عَنْهُ ، قَال : سمِعْتُ رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، يقولُ: « منْ سلك طَريقاً يبْتَغِي فِيهِ علْماً سهَّل اللَّه لَه طَريقاً إلى الجنةِ ، وَإنَّ الملائكةَ لَتضَعُ أجْنِحتَهَا لِطالب الْعِلْمِ رِضاً بِما يصْنَعُ ، وَإنَّ الْعالِمِ لَيَسْتَغْفِرُ لَهُ منْ في السَّمَواتِ ومنْ في الأرْضِ حتَّى الحِيتانُ في الماءِ ، وفَضْلُ الْعَالِمِ على الْعابِدِ كَفَضْلِ الْقَمر عَلى سائر

الْكَوَاكِبِ، وإنَّ الْعُلَماءَ وَرَثَةُ الأنبياءِ وإنَّ الأنْبياءَ لَمْ يُورِّثُوا دِينَاراً وَلا دِرْهَماً وإنَّما ورَّثُوا الْعِلْمَ ، فَمنْ أَخَذَهُ أَخذَ بِحظٍّ وَافِرٍ » . رواهُ أبو داود والترمذيُّ .

މާތް الله ރުޟުވާންލެއްވި أبو الدَّرْداء ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ވިދާން އަޅު އަޑުއެހީމެވެ. އަހަރެމެން حديث ކުރައްވިއެވެ. ދީނުގެ علم އުނގެނުމަށްޓަކައި މަގެއް اختيار ކޮށްފިމީހަކަށް الله سبحانه وتعالى އެމީހަކަށްޓަކައި ސުވަރުގެ އަށް ދާނެ މަގު ފަހި ކޮށްދެއްވާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މަލާއިކަތުން ކިޔަވާ ކުއްޖާއަށް ރާޒީވެގެން އެކަން އެ عمل އަށް ރުހިވެވޮޑިގެން އެބޭފުޅުންގެ ފިޔަތައް އެކަމާ މައްޗަށް ދިރިކަރުއްވައެވެ. އަދި علم ވެރިޔާއަށް އުޑުގައި ބިމުގައި ވާހާ ތަކެތި އަދި ކަނޑުގައިވާ މަސްވެސް އެމީހާއަށްޓަކައި استغفار ކުރެއެވެ. علم ވެރިޔާގެ މާތްކަން އަޅުވެރިޔާގެ މައްޗަށް ފުރިހަމަ ހަނދުގެ މާތްކަން ހުރީ ތަރިތަކުގެ މައްޗަށް ވާފަދައިންނެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން علم ވެރިންނަކީ ނަބިއްޔުންގެ وارثުންނެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ނަބިއްޔުން ދީނާރެއް އަދި ދިރުހަމެއް ވާރުތަ ނުކުރައްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެބޭފުޅުން ވާރުތަ ކުރައްވާފައިވަނީ علم އެވެ. ފަހެ ދީނީ علم ހާސިލުކޮށްފި މީހާ ފަހެ އެމީހާ ނަސީބު ހޯދައިގަތީމެވެ.

1389 وعنِ ابن مسْعُودٍ ، رضي اللَّه عنْهُ ، قال : سمِعْتُ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَقُولُ : «نَضَّرَ اللَّه امرءاً سمِع مِنا شَيْئاً ، فبلَّغَهُ كما سَمِعَهُ فَرُبَّ مُبَلَّغٍ أوْعى مِنْ سَامِعٍ » . رواهُ الترمذيُّ وقال : حديثٌ حَسنٌ صَحيحٌ .

މާތް الله ރުޟުވާންލެއްވި عبدِ اللَّه بن مسْعُود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ވިދާން އަޅު އަޑުއެހީމެވެ. އަހަރެމެން حديث ކުރައްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى އެމީހާގެ މޫނު އަލިކުރައްވާށިއެވެ. އެއީ އެމީހާ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުން حديث އަޑުއަހައި އެ އަޑުއެހި ގޮތަށް އެހެން މީހަކަށް ފޮނުވައިދިނުމެވެ. އެހެނީ ފޮނުވައިދެވޭ މީހާ ދައްކުވައިދިނީ މީހާއަށްވުރެ ބޮޑަށް ދަސްކޮށް ހިތުގައި ބެހެއްޓުމަށް ކަމުނުދާ މީހާ ފަރާތުން ބޮޑުވެގެންވެއެވެ.

1390 وعن أبي هُريرةَ ، رضي اللَّه عنهُ ، قال : قال رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « منْ سُئِل عنْ عِلمٍ فكَتَمَهُ ، أُلجِم يَومَ القِيامةِ بِلجامٍ مِنْ نَارٍ » .

رواهُ أبو داود والترمذي ، وقال : حديثٌ حسنٌ .

ރަޟީ الله ޢަންހުގެފާނުގެ أبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތެން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދީނީގެ ކަމަކާން ދީނީ علم ސުވާލުކުރުން ސުވާލުކުރެވުނުމީހާ އެކަން ނުކިޔާ ފޮރުވައިފިނަމަ قِيَامَة ދުވަހުން އޭނާއަށް ހިރިގަނޑެއްގައި އަލިފާނުން ލަގަނެއް އަޅުވާނެއެވެ.

1391 وعنه قال : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « منْ تَعلَّمَ عِلماً مِما يُبتَغَى بهِ وَجْهُ اللَّهِ عز وَجَلَّ لا يَتَعلَّمُهُ إلا ليصيبَ بِهِ عرضاً مِنَ الدُّنْيا لَمْ يجدْ عَرْفَ الجنَّةِ يومْ القِيامةِ » يعني : ريحها ، رواه أبو داود بإسناد صحيح .

އަދި އެ صَحَابي (އެބަހީ ރަޟީ الله ޢަންހުގެފާނުވި أبو هُريرة) ގެ ރިވާޔަތެން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު اللهގެ ރުހުމަށްޓަކައި ހާސިލު ކުރަންވާ علم އެއް އުނގެނުމަކީ ދުނިޔާގެ އެއްވެސް ހާސިލު ކުރުމަށް ކަމަށްވާނަމަ قِيَامَة ދުވަހުން ސުވަރުގޭގެ މީރުވަސް (ވަސް) ނުލިބޭނެއެވެ.

1392 وعنْ عبدِ اللَّه بن عمرو بن العاص رضي اللَّه عَنهُما قال : سمِعتُ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقول : « إنَّ اللَّه لا يقْبِض العِلْمَ انْتِزَاعاً ينْتزِعُهُ مِنَ النَّاسِ ، ولكِنْ يقْبِضُ العِلْمَ بِقَبْضِ العُلَماءِ حتَّى إذا لمْ يُبْقِ عالماً ، اتَّخَذَ النَّاسُ رُؤوساً جُهَّالاً فَسئِلُوا ، فأَفْتَوْا بغَيْرِ علمٍ ، فَضلَّوا وأَضلُّوا » متفقٌ عليه .

ރަޟީ الله އަދިބަފައިކާލެންގެން ޢަންހުމާ ސުލްޠާނުވި عبد اللَّه بن عمرو بن العاص ގެ ރިވާޔަތެން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އިވުނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى علم އުފުއްލަވާނީ މީސްތަކުންގެ ރިވާއިން އެއްކޮށް ފޮނުވައިގެން ނޫނެވެ.

ނަމަވެސް އެ އިލާހު علم އުފުއްލެވުމުގެސަބަބި علم ވެރިން އުފުއްލެވުމެވެ. (އެބަހީ މަރު ދެއްވުމެވެ.) އެންމެ ފަހުން ގޮސް އެއްވެސް علم ވެރިޔަކު ނެތި ގޮސް ހުސްވެ ޖާހިލުން މީސްތަކުން ޖާހިލުން އެބައި މީހުންގެ ބޮޑުންގެ ގޮތުގައި ބަލައިގަންނާނެއެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން ކުރިން ސުވާލު ކުރެވޭނަމަވެސް ދެން އެބައިމީހުން ނުދަންނަ އިލްމެއް ފަތުވާ ދެއްވާނެއެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން އަމިއްލައިން މަގު ފުރެދިގެންދެއެވެ. އަދި އެހެން މީހުންވެސް މަގު ފުރައްދާނެއެވެ.

كتاب حمد الله تعالى وشكره

މާތް الله سبحانه وتعالي އަށް حمدއާއި شكر ކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ ބާބު

قال اللَّه تعالى (البقرة 152): {فاذكروني أذكركم، واشكروا لي ولا تكفرون}.

ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ހަނދުމަކުރާށެވެ! އެހެން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުން ހަނދުމަކުރައްވާހުށީމެވެ. އަދި ތިމަން ރަސްކަލާނގެއަށް ތިޔަބައިމީހުން شكر ކުރާށެވެ. އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް ތިޔަބައިމީހުން ކާފިރު ނުވާށެވެ.

وقال تعالى (إبراهيم 7): {لئن شكرتم لأزيدنكم}.

އަދި ތިޔަބައިމީހުން (شكر ނުކުރާ) ކާފިރު ވެއްޖެނަމަ (ދަންނާށެވެ!) ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ عذاب ގަދަފަދަ ވެގެންވާކަން ކަށަވަރެވެ.

وقال تعالى (الإسراء 111): {وقل الحمد لله}.

އަދި ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. حمد ހުރީ اللهއަށެވެ.

وقال تعالى (يونس 10): {وآخر دعواهم أن الحمد لله رب العالمين}.

އަދި އެއުރެންގެ دعاءގެ ނިމުމަކީ "الحمد لله رب العالمين". حمد ހުރީ علم ތަކުގެ ވެރި اللهއަށެވެ.

1393 وعن أبي هُرَيْرة ، رضي اللَّه عنْهُ ، أَنَّ النبي صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم أُتِي لَيْلَةَ أُسْرِيَ بهِ بِقَدَحَيْن مِن خَمْر ولَبن ، فنظرَ إليْهما فأَخذَ اللَّبنَ ، فَقَال جبريلُ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم : « الحمْدُ للَّهِ الَّذي هَدَاكَ للفِطْرَةِ لوْ أخذْتَ الخَمْرَ غوتْ أُمَّتُكَ » رواه مسلم

ދެން الله ރުޟުވާނުލެއްވި أَبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم معراجަށް އަރުއްވަވައިގެންނެވި ރޭގައި ރާތަށްޓެއްގާއި ކިރު ތަށްޓެއް އަރިސްކޮށްދެވުނެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އެދެ ތަށްޓަށް ބައްލަވައިފިއެވެ. އެއަށްފަހު ކިރުތަށި ހިއްޕަވައިފިއެވެ. އެހިނދު ޖިބްރީލުގެ ފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނަށް فطرتގެ ސާފުވުމަގަށް ހިދާޔަތް ދެއްވާވި اللهއަށް حمد ކުރަމެވެ. އެކަލޭގެފާނު ރާތަށި ހިއްޕެވިނަމަ އެކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުގެ މީހުން މަގުފުރެދިގެން ދިޔައީހެވެ.

1394 وعنْهُ عنْ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « كُلُّ أمْرٍ ذِي بال لا يُبْدأُ فيه بِ . . . : الحمد للَّه فَهُوَ أَقْطُع » حديثٌ حسَنٌ ، رواهُ أبو داود وغيرُهُ .

އަދި އެ صحابي (އެކަލޭ ދެން الله ރުޟުވާނުލެއްވި أبو هُريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهގެ حمد އާއި ނުލައި ފަށާ ހުރިހާ ކަމެއް ވަކި ފުރިހަމަނުވެއެވެ.

1395 وعَن أبي مُوسى الأشعريِّ رضي اللَّه عنْهُ ، أنَّ رسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « إذا ماتَ ولَدُ العبْدِ قال اللَّه تعالى لملائِكَتِهِ : قَبضْتُمْ ولَدَ عبْدِي ؟ فيقولُون : نَعمْ ، فَيَقولُ : قبضتُم ثَمرةَ فُؤَادِهِ ؟ فيقولون : نَعَمْ ، فيقولُ : فَمَاذَا قال عَبْدي ؟ فيقولون : حمِدكَ واسْتَرْجَع ، فَيقُولُ اللَّهُ تَعالى : ابْنُوا لِعَبْدِي بيْتاً في الجنَّةِ ، وسَمُّوهُ بَيْتَ الحمْدِ » رواهُ الترمذي وقالَ : حديثٌ حسنٌ .

ދެން الله ރުޟުވާނުލެއްވި أَبو مُوسى الأشعريّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަޅުގަނޑު މީހާގެ ކުއްޖަކު މަރުވެއްޖެނަމަ الله سبحانه وتعالى މަލާއިކަތް ބާރުގެންނަން وحيކުރައްވައެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންއަޅާގެ އަޅާގެ ދަރިއަށް މަރު ހިފައިފި ހެއްޔެވެ؟ އެބައިމީހުން ދަންނަވާނެއެވެ.

އާދޭހެވެ. ދެން الله سبحانه وتعالى وحي ކުރައްވާފައެވެ. ތިޔަބޭކަލުން އަޅާގެ ހިތުގެ ފިނިކަން
ހިއްޖެހިފީމުތޯ؟ ދެން އެބޭކަލުން ދަންނަވާނެއެވެ. އާދޭހެވެ. ދެން الله سبحانه وتعالى
وحيކުރައްވާފައެވެ. އޭރުން ތިމަންނާގެ އަޅާ ބުނީ ކީކޭހެއްޔޭ؟ ދެން އެބޭކަލުން
ދަންނަވާނެއެވެ. އިބަ އިލާހަށް حمد ކުރިއެވެ. އަދި انا لله وانا اليه راجعون
ކިޔުނެވެ. އޭރުން الله سبحانه وتعالى وحي ކުރައްވާނެއެވެ. ތިމަން އިލާހުގެ
އަޅާއަށް ސުވަރުގޭގައި ގެއެއް ބިނާކުރައްވާށެވެ. އަދި އެ ގެއަށް ކިޔާށެވެ بيت
الحمد ގެ ނަމުން ނަންދޭށެވެ.

1396 وعنْ أنَسَ رضي اللَّه عنهُ قال : قال رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ علَيْهِ وسلَّم : « إنَّ اللَّه لَيرضي عنِ العبْدِ يَأْكُلُ الأكْلَةَ فيَحْمَدُهُ عليْهَا ، ويَشْرب الشَّرْبَةَ فيَحْمَدُهُ عَلَيْهَا » رواهُ مسلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أنَس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ علَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މާތް الله سبحانه وتعالى އެއަޅަކު ރުހިވޮޑިގަންނަވަނީ ކާއެއްޗެއް ކައިފައި އެކަމަށް ޝުކުރުކުރާއިރުއެވެ. އަދި ބޯއެއްޗެއް ބޯފައި އެކަމަށް ޝުކުރުކުރާ އަޅަކަށް
الله އަށް حمد ކުރާ އަޅަކަށް ރުހިވޮޑިގަންނަވައެވެ. އަދި ބޯއެއްޗެއް ބޯފައި އެކަމަށް الله އަށް
حمد ކުރާ އަޅަކަށް ރުހިވޮޑިގަންނަވައެވެ.

كتاب الصلاة على رَسُول اللَّهِ صلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّم

رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ މައްޗަށް صلوات *ކިޔުމުގެ މާތްކަން ބަޔާން ކުރެވޭ ބައި*

قال اللَّه تعالى (الأحزاب 56): {إن اللَّه وملائكته يصلون على النبي، يا أيها الذين آمنوا صلوا عليه وسلموا تسليماً}.

ހަމަކަށަވަރުން، މާތް الله އާއި، އެކަލާނގެ މަލާއިކަތުންނަށް نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّمގެ މައްޗަށް
صلوات ފޮނުއްވައެވެ. އޭ އީމާންވެއްޖެ މުސްލިމުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން އެކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް
صلوات ފޮނުވުން އަދި دعاءކުރާށެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް سلام ފޮނުވުން އަދި
ތިޔަބައިމީހުން ގިނަ ގިނައިން دعاء ކުރާށެވެ!

1397 – وعن عبد اللَّه بن عمرو بن العاص رَضِيَ اللَّهُ عَنهُما أنه سمع رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّم يقول: –من صلي عليّ صلاة صلى اللَّه عليه بها عشراً– رَوَاهُ مُسلِمٌ.

މާތް الله އެކަލޭގެފާނަށް ރުހިވޮޑިގަންނަވާށި عبد اللّهِ بن عمرو بن العاص ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابي، رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އަޑުއައްސަވައިފައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނަށް މީހަކު އެއްފަހަރު ހަމައެކަނި صلوات ކިޔައިފިނަމަ މާތް الله سبحانه وتعالى ދިހަ ރަޙްމަތް ލައްވައެވެ.

1398 – وعن ابن مسعود رَضِيَ اللَّهُ عَنهُ أن رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّم قال: –أولى الناس بي يوم القيامة أكثرهم عليّ صلاة– رَوَاهُ التِّرمِذِيُّ وَقَالَ حَدِيثٌ حَسَنٌ.

މާތް الله ރުހިވޮޑިގަންނަވާށި عبد اللَّه بن مسعود ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. قِيَامَة ދުވަހުން ތިމަން ކަލޭގެފާނާއި އެންމެ ކައިރިވާނީ ތިމަން ކަލޭގެފާނަށް އެންމެ ގިނައިން صلوات ކިޔާ މީހުންނެވެ.

1399 – وعن أوس بن أوس رَضِيَ اللَّهُ عَنهُ قال، قال رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّم: –إن من أفضل أيامكم يوم الجمعة فأكثروا عليّ من الصلاة فيه فإن صلاتكم معروضة عليّ– فقالوا: يا رَسُول اللَّهِ وكيف تعرض صلاتنا عليك وقد أَرِمْتَ؟ (قال: يقول بَلِيْتَ) قال: –إن اللَّه حرم على الأرض أجساد الأنبياء– رَوَاهُ أبُو دَاوُدَ بإسناد صحيح.

މާތް الله ރުހިވޮޑިގަންނަވާށި أوس بن أوس ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ދުވަސް ތަކުގެ ތެރެއިން އެންމެ މާތް ދުވަހަކީ ހުކުރު ދުވަހެވެ. ފަހެ، އޭގައި ތިޔަބައިމީހުން

ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް ގިނަގިނައިން صلوات ކިޔަވާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބޭފުޅުން ކިޔާ صلوات ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ހުށަހެޅޭނެއެވެ. އަޞްޙާބުން ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ ﷲގެ ރަސޫލާއެވެ. ކަލޭގެފާނު ނިޔާވުމަށްފަހު ފަރުގައި ވީހިނދު ތިމަންމެންގެ صلوات ކަލޭގެފާނަށް ހުށަހެޅޭނީ ކިހިނެއްތޯއެވެ؟ (ޔަޢުނީ ފަސްވެގެންދިޔައީމައެވެ.) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އަނބިޔާއިންގެ ހަށިގަނޑު ކެއުމަކީ ބިމަށް ﷲ سبحانه وتعالى ހަރާމްކުރައްވާފައިވާ ކަމެކެވެ. حديث ރިވާކުރެއްވީއެވެ. (އަބޫދާވޫދު ނަސާއީ ... މެދު ... حرام ކުރައްވާފައިވެއެވެ.

1400 – وعن أبي هريرة رَضِيَ اللَّهُ عَنهُ قال، قال رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّم: –رغم أنف رجل ذكرت عنده فلم يصل عليّ– رَوَاهُ التِّرمِذِيُّ وَقَالَ حَدِيثٌ حَسَنٌ.

ދާތް ﷲ ރުޟުވާންތެރިވެވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެމީހެއްގެ ނޭފަތް ބިމުގައި ހާކުވެއްޖެއެވެ. (އެބަހީ އެމީހަކު ވަރަށް ގެއްލުމެއް ލިބިއްޖެއެވެ.) އެއީ އެމީހެއްގެ ކައިރީގައި ތިމަންކަލޭގެފާނު ހަނދުކުރެވޭ ހިނދު ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް صلوات ނުކިޔާމީހެކެވެ.

1401 – وعنه رَضِيَ اللَّهُ عَنهُ قال، قال رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّم: –لا تجعلوا قبري عيداً، وصلوا علي فإن صلاتكم تبلغني حيث كنتم– رَوَاهُ أبُو دَاوُدَ بإسناد صحيح.

މަތީ އެ صَحَابي (އެބަހީ ދާތް ﷲ ރުޟުވާންތެރިވެވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބޭފުޅުން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ޤަބުރު ޢީދުކުރާ ތަނަކަށް ނުހައްދަވާށެވެ. އަދި ތިޔަބޭފުޅުން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް صلوات ކިޔަވާށެވެ. ފަހެ ތަހަނާކަމުގައި ތިޔަބޭފުޅުންގެ صلوات ތިޔަބޭފުޅުން ކޮންތާކު ވިޔަސް ތިޔަބޭފުޅުންގެ ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ހަމަ ވާސިލުވާނެއެވެ.

1402 – وعنه رَضِيَ اللَّهُ عَنهُ أن رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّم قال: –ما من أحد يسلم عليّ إلا رد اللَّه عليّ روحي حتى أرد عليه السلام– رَوَاهُ أبُو دَاوُدَ بإسناد صحيح.

އަދި އެ صَحَابي (އެބަޔަކީ މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވި أَبو هُريرة) ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއްވެސް މީހަކު ތިމަންނާކަލޭގެފާނު މަތިން ސަލާމް ގޮވައިލީމަ الله سبحانه وتعالى ތިމަންނާކަލޭގެފާނު ރޫޙު ތިމަންނާކަލޭގެފާނަށް ރައްދުކޮށްދެއްވައެވެ. ދެން ތިމަން ކަލޭގެފާނު އަމިއްލަ ސަލާމް ރައްދުކުރަމެވެ.

1403 – وعن عليّ رَضِيَ اللَّهُ عَنهُ قال، قال رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّم: –البخيل من ذكرت عنده فلم يصل عليّ– رَوَاهُ التِّرمِذِيُّ وَقَالَ حَدِيثٌ حَسَنٌ صحيح.

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވި عليّ ގެފާނުގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. (އަސްރު ބޮޑު) بخيل އަކީ އަމިއްލައެގެ ކައިރީގައި ތިމަންނާކަލޭގެފާނު ހަނދާންކުރެވޭ ހިނދު ތިމަން ކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް صلوات ނުކިޔައިދޭ މީހާއެވެ.

1404 – وعن فضالة بن عبيد رَضِيَ اللَّهُ عَنهُ قال سمع رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّم رجلاً يدعو في صلاته لم يمجد اللَّه تعالى ولم يصل على النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّم فقال رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّم: –عجل هذا ثم دعاه– فقال له أو لغيره: –إذا صلى أحدكم فليبدأ بتحميد ربه سبحانه والثناء عليه، ثم يصلي على النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّم، ثم يدعو بعد بما شاء– رَوَاهُ أبُو دَاوُدَ وَالتِّرمِذِيُّ وقال حديث حسن صحيح.

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވި فضالة بن عبيد ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم (އައްޑުއިވިވަޑައިގަތް) މީހަކު دعاء ކުރަނިކޮށް އަދި އޭނާގެ ނަމާދުގައެވެ. އެމީހާ (އަޅުގަނޑު) الله އަށް حمد އާއި ތަޢުރީފުކޮށްނުދީއެވެ. އަދި نبي އާ صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ގެ މައްޗަށް صلوات އާއި ނުކިޔައެވެ. ދެން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެމީހާ އަވަސް ވެގަތީއެވެ. ދެން އެމީހާ ގެންނެވިއެވެ. ދެން އެމީހާއަށް (ނުވަތަ އެހެން މީހަކަށް)

حديث ކުރެއްވިއެވެ. (އަހަރެމެންނާ حديث ކުރެއްވީ އަމިއްލަ އާއި مخاطب ކޮށްގެ ނުވަތަ އަހަރެން

މިހާރު مخاطب ކޮށްގެ އަހަރެމެންގެ ރިވާޔަތް شك އުފެދިދާނެއެވެ. އެހެންވެ އަޅުގަނޑު

އެބަހީ އަމިއްލައަށް ނުވަތަ އެހެންމީހަކަށް حديث ކުރެއްވިޔަ ވިދާޅުވިއެވެ.) ވިދަޅުވި ފަދައިން

ބުނެވިދާނެ ކަމެއް ކުރަނީ ދުޢާ ކުރުމުގައި ފުރަތަމަ الله سبحانه وتعالى އަށް حمد

އާއި ثناء ކިޔުމަށްފަހުގައެވެ. ދެން نبيّ صلّى الله عليه وسلّم ގެ މައްޗަށް صلوات ކިޔުމެވެ.

ދެން އެއަށްފަހު އެދިވަޑައިގަތުމަށް دعاء ކުރުމެވެ.

1405 – وعن أبي محمد كعب بن عجرة رَضِيَ اللَّهُ عَنهُ قال: خرج علينا النبي صلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّم فقلنا: يا رَسُول اللَّهِ قد علمنا كيف نسلم عليك فكيف نصلي عليك؟ قال: –قولوا: اللهم صل على محمد وعلى آل محمد كما صليت على آل إبراهيم إنك حميد مجيد، اللهم بارك على محمد وعلى آل محمد كما باركت على آل إبراهيم إنك حميد مجيد– مُتَّفَقٌ عَلَيهِ.

ވަނީ الله ރުއްސުންވެވޮޑިގެން أبو محمد كعب بن عجرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. نبي صلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّم އަޅުގަނޑުމެންގެ ގާތަށް ވަޑައިގަތެވެ. ދެން އަޅުގަނޑުމެން ދެންނެވީމެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން ކަލޭގެފާނަށް ސަލާމް ގޮވާނެ ގޮތް އެނގިއްޖެއެވެ. ދެން އަޅުގަނޑުމެން ކަލޭގެފާނަށް صلوات ކިޔާނީ ކިހިނެއްތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވި ކިޔާށެވެ." اللهم صل على محمد وعلى آل محمد كما صليت على آل إبراهيم إنك حميد مجيد، اللهم بارك على محمد وعلى آل محمد كما باركت على آل إبراهيم إنك حميد مجيد"

މާނައީ: އޭ الله! ތިބާ އިބްރާހީމް އާއި އެކަލޭގެފާނުގެ ދަރިކޮޅަށް محمد ގެ ދަރިކޮޅުގެ އަށް ކަމަކަށް ފުރިހަމަ ކޮށް ޖެހިގެން ގެނެސްދެއްވީ ކަހަލަ ތަނަވަސްކަން މިހާރު ތިބާ އިބްރާހީމް ގެ ދަރިކޮޅު އަހަރެމެންގެ ބޮޑުބޭފުޅާ ކަމުގެ صلوات ދެއްވުން ދެއްވުން صلوات ދެއްވާށެވެ. އަދި محمد ގެ ދަރިކޮޅު އަހަރެމެންގެ ބޮޑުބޭފުޅާ ކަމުގެ ދަރިކޮޅު ކަލޭގެފާނު ކޮށްދެއްވި ކަހަލަ ތަނަވަސްކަން ތިބާ عالمތަކުގައި إبراهيم ގެ

ފާނުގެ އެކަލާނގެ އަހުލުބައިތުންނަށް ބަރަކާތް ލެއްވުމަށް ދުޢާކުރުން ބަރަކާތް ލައްވާށެވެ!
ހަމަކަށަވަރުން ތިބާ އިލާހީ حمد ލިބިވޮޑިގެންވާ، ބޮޑުވެވޮޑިގެންވާ އިލާހެވެ.

1406 – وعن أبي مسعود البدري رَضِيَ اللَّهُ عَنهُ قال أتانا رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ونحن في مجلس سعد بن عبادة رَضِيَ اللَّه عنهُ فقال له بشير بن سعد: أمرنا اللَّه أن نصلي عليك يا رَسُول اللَّهِ فكيف نصلي عليك؟ فسكت رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّم حتى تمنينا أنه لم يسأله، ثم قال رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّم: –قولوا: اللهم صل على محمد وعلى آل محمد كما صليت على إبراهيم، وبارك على محمد وعلى آل محمد كما باركت على إبراهيم إنك حميد مجيد. والسلام كما قد علمتم– رَوَاهُ مُسلِمٌ.

މާތް الله ރުއްސެވުންވާނުމެ أَبو مسعود البدري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އަހަރުމެންނަށް) نبيُّ صلّى الله عليه وسلّم ވަޑައިގެންނެވީ ގާތަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އެހިނދު ވަޑައިގެންނެވީ ވިދާ މާތް الله ރުއްސެވުންވާނުމެ سعد بن عبادة ގެ މަޖިލީހުގައެވެ. ފަހެ بشير بن سعد އަރިހުގައި ދެންނެވިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. الله سبحانه وتعالى އަޅުގަނޑުމެން ތިޔަބޭފުޅާގެ މައްޗަށް صلوات ކިޔުމަށް. ފަހެ ވަޑައިގެންނެވި ތިޔަބޭފުޅާގެ މައްޗަށް صلوات ކިޔާނީ ކިހިނެއްތޯއެވެ؟ ފަހެ رَسُول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم އަޑުއަހާ ވިދާޅުނުވެ ހުންނެވިއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން ވަޑައިގެންނެވީ ހިތާ ހިތާ ބުނެވުނެވެ. އެކަމަކު އަރިހުގައި ދެންނެވުނު ސުވާލު ނުކުރެވުނުނަމަ ހެޔޮ ކަމަށްވީ ހިނދުއެވެ؟ ދެން رَسُول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ކިޔާށެވެ. "اللهم صل على محمد وعلى آل محمد كما صليت على إبراهيم، وبارك على محمد وعلى آل محمد كما باركت على إبراهيم إنك حميد مجيد. " އަދި ސަލާމް ގޮތް ތިޔަބައިމީހުން ދަސްކޮށްދީފައި ވާގޮތަށް ތިޔަބައިމީހުން ކިޔާށެވެ.

މާނައީ: އޭ الله! ތިބާ ނިޢުމަތް އަދި އަދި ރަޙްމަތް، އެންމެހައި ރަޙްމަތް محمد ގެ ފާނަށާއި އަހުލުބައިތުގެ އެންމެހައި ބޭކަލުންނަށާއި ތިބާގެ ބަރަކާތް ލައްވައި ދިނުމަށް ދުޢާކުރާށެވެ ތިބާ އިލާހު إبراهيم ގެ ފާނަށާއި އަހުލުބައިތުގެ ބޭކަލުންނަށް صلوات ކުރެއްވި

ފަދައިން صلوات ލައްވާދެއްވާ. އަދި محمد ގެ ޢާއިލާއަށާއި އާލުވެރިބޭކަލުން ނުވަތަ އަނބިއަނބި ކަނބަލުންނާއި ދަރިފަސްކޮޅަށް ތިބާ އިލާހު عالمތަކުގައި إبراهيم ގެ ފާނަށާއި ޢާއިލާއަށާއި އާލުވެރިބޭކަލުންނަށް ބަރަކާތް ލެއްވި ފަދައިން ބަރަކާތް ލައްވާދެއްވާ! ހަމަކަށަވަރުން ތިބާ އިލާހީ حمد ލިބިވޮޑިގެންވާ، ބޮޑުމާތްވެވޮޑިގެންވާ އިލާހެވެ.

1407 - وعن أبي حميد الساعدي رَضِيَ اللَّهُ عَنهُ قال، قالوا: يا رَسُول اللَّهِ كيف نصلي عليك؟ قال: -قولوا: اللهم صل على محمد وعلى أزواجه وذريته كما صليت على إبراهيم، وبارك على محمد وعلى أزواجه وذريته كما باركت على إبراهيم إنك حميد مجيد- مُتَّفَقٌ عَلَيهِ.

މިއީ الله ރަސޫލާގެ أبو حميد الساعدي ގެ ރިވާއިން ރިވާވާގޮތުންނެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. اصحاب ބޭކަލުން ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ކަލޭގެފާނަށް އަހުރެމެން ކިހިނެއް صلوات ކިޔަންވީ ކިހިނެއް ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ވިދާޅުވިއިރު ތިޔަބައިމީހުން ކިޔާށެވެ. " اللهم صل على محمد وعلى أزواجه وذريته كما صليت على إبراهيم، وبارك على محمد وعلى أزواجه وذريته كما باركت على إبراهيم إنك حميد مجيد" މާނައީ: އޭالله! ތިބާ އިލާހުގެ ރަޙުމަތް އަދި ރަސޫލާ، އުންމީއްޔާ ނަބިއްޔާ محمد ގެ ޢާއިލާއަށާއި އާލުވެރިބޭކަލުންނާއި އަނބިއަނބި ކަނބަލުންނާއި ދަރިފަސްކޮޅަށް ތިބާ އިލާހު إبراهيم ގެ ފާނަށާއި ޢާއިލާއަށާއި އާލުވެރިބޭކަލުންނަށް صلوات ލެއްވި ފަދައިން صلوات ލައްވާދެއްވާ. އަދި محمد ގެ ޢާއިލާއަށާއި އާލުވެރިބޭކަލުން ނުވަތަ އަނބިއަނބި ކަނބަލުންނާއި ދަރިފަސްކޮޅަށް ތިބާ އިލާހު عالمތަކުގައި إبراهيم ގެ ފާނަށާއި ޢާއިލާއަށާއި އާލުވެރިބޭކަލުންނަށް ބަރަކާތް ލެއްވި ފަދައިން ބަރަކާތް ލައްވާދެއްވާ! ހަމަކަށަވަރުން ތިބާ އިލާހީ حمد ލިބިވޮޑިގެންވާ، ބޮޑުމާތްވެވޮޑިގެންވާ އިލާހެވެ.

كتاب الأذكار

ذكرُ ކުރުމުގެ ބައި

باب فضل الذكر والحثِّ عليه

ذكر ކުރުމުގެ މާތްކަމާއި އަދި އެކަމަށް شوقވެރިކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (العنكبوت 45): {ولذكر اللَّه أكبر}.

އަދި ހަމަކަށަވަރުން، الله ހަނދުމަކުރެއުމަކީ، އެންމެ ބޮޑުކަންތަކެވެ.

وقال تعالى (البقرة 152): {فاذكروني أذكركم}.

ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ހަނދުމަކުރާށެވެ! އޭރުން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުން ހަނދުމަ ކުރައްވާނެއެވެ.

وقال تعالى (الأعراف 205): {واذكر ربك في نفسك تضرعاً وخيفة ودون الجهر من القول بالغدو والآصال، ولا تكن من الغافلين}.

އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ހިތްތެރޭން ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ ހަނދުމަކުރައްވާށެވެ! މަޑުމަޑުވެ، ބިރުވެތިވާ ހާލުގައެވެ. ބަސްބުނުމުގެ ތެރޭއިން އަޑުހަރުކުރުމެއްނުކުރައްވާ މަޑުންނެވެ. ހެނދުނާއި ހަވީރު ވަގުތުތަކުގައެވެ. އަދި غافل ވެގެންވާ މީހުންގެ ތެރެއިން ކަލޭގެފާނު ވެވަޑައިނުގަންނަވާށެވެ!

وقال تعالى (الجمعة 10): {واذكروا اللَّه كثيراً لعلكم تفلحون}.

އަދި ތިޔަބައިމީހުން ގިނަ ގިނައިން الله ހަނދުމަކުރާށެވެ! އެއީ ތިޔަބައިމީހުން ދުންނަވައި ނަސީބު ލިބުމަށްޓަކައެވެ.

وقال تعالى (الأحزاب 35): {إن المسلمين والمسلمات} إلى قوله تعالى: {والذاكرين اللَّه كثيراً والذاكرات، أعد اللَّه لهم مغفرة وأجراً عظيماً}.

ގިނަގިނައިން الله ހަނދުމަކޮށް ޒިކުރުކުރާ ފިރިހެނުންނާއި، ޒިކުރުކުރާ އަންހެނުންނާއި އެ އެންމެންނަށްޓަކައި الله ފާފަފުއްސެވުމާއި، ބޮޑުވަރުގަދަ ދަރުމަ ތައްޔާރުކުރައްވާފައިވެއެވެ.

وقال تعالى (الأحزاب 41، 42): {يا أيها الذين آمنوا اذكروا اللَّه ذكراً كثيراً، وسبحوه بكرة وأصيلاً} الآية.

އޭ އީމާންވި މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން ގިނަގިނައިން ހަނދުމަކުރުމުގެ ގޮތުން الله ހަނދުމަކުރާށެވެ! އަދި ހެނދުނާއި، ހަވީރު އެކަލާނގެ ތަސްބީހަ ކިޔައި އުޅޭށެވެ!

والآيات في الباب كثيرة معلومة

1408 وعَنْ أبي هُريرةَ ، رضي اللَّه عنْهُ قالَ : قالَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « كَلِمتَانِ خَفِيفَتَانِ عَلى اللِّسانِ ، ثَقِيلَتَانِ في المِيزَانِ ، حَبِيبَتَانِ إلى الرَّحْمنِ : سُبْحان اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ، سُبحانَ اللَّه العظيمِ » متفقٌ عليهِ .

މާތް الله ރުއްސެވުންލެއްވި أبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެ ކަލިމަތަކެއް ވެއެވެ. (އެއީ ކަލިމަ)ދުލުގެ މަތީގައި ކިޔުން ފަސޭހައެވެ. (އެއީ ކަލިމަ) މީޒާނުގައި ބަރުދަނުގައިވެއެވެ. (އެއީ ކަލިމަ) اللهއަށް ލޯބިވާކަން ބޮޑުވެގެންވެއެވެ. (އެއީ ކަލިމަތަކަކީ) އެއީ : سُبْحان اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ، سُبحانَ اللَّه العظيم އެވެ.

1409 وعَنْهُ رضي اللَّه عنْهُ قال : قالَ رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لأن أَقُولَ سبْحانَ اللَّهِ ، وَالحَمْدُ للَّهِ ، ولا إلَه إلاَّ اللَّه ، وَاللَّه أكبرُ ، أَحبُّ إليَّ مِمَّا طَلَعَت عليهِ الشَّمْسُ » رواه مسلم .

އަދި އެ صَحَابي (އެބޭފުޅާ ދެކޭ الله ރުއްސެވުންވާށި أَبو هُريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. سبْحانَ اللَّهِ ގެ ކަލިމަތާއި الحَمْدُ للَّهِ ގެ ކަލިމަތާއި لا إلَه إلاَّ اللَّه ގެ ކަލިމަތާއި اللَّه أكْبرُ ، ގެ ކަލިމަ ކިޔުން މިދުނިޔޭގެ ހުރިހާ އެއްޗަކަށްވުރެ ކަލޭގެފާނަށް ލޯބިވެގެންވެއެވެ.

1410 وعنهُ أنَّ رسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « منْ قال لا إله إلاَّ اللَّه وَحْدَهُ لا شريكَ لَهُ، لهُ المُلكُ ، ولَهُ الحَمْدُ ، وَهُوَ عَلى كُلِّ شَيءٍ قَدِيرٌ ، في يومٍ مِائةَ مَرَّةٍ كانَتْ لَهُ عَدْل عَشر رقَابٍ وكُتِبَتْ لَهُ مِائَةُ حَسَنَةٍ ، ومُحِيت عنهُ مِائة سيِّئَةٍ ، وكانت له حِرزاً مِنَ الشَّيطَانِ يومَهُ ذلكَ حتى يُمسِي ، ولم يأْتِ أَحدٌ بِأَفضَل مِمَّا جاءَ بِهِ إلاَّ رجُلٌ عَمِلَ أَكثَر مِنه » ، وقالَ : «من قالَ سُبْحَانَ اللَّهِ وَبحمْدِهِ ، في يوْم مِائَةَ مَرَّةٍ ، حُطَّتْ خَطَايَاهُ ، وإنْ كَانَتْ مِثْلَ زَبَدِ البَحْرْ » متفقٌ عليهِ .

އަދި އެ صَحَابي (އެބޭފުޅާ ދެކޭ الله ރުއްސެވުންވާށި أَبو هُريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިހެނެވެ ދުވަހަކު ސަތޭކަ ފަހަރު لا إله إلاَّ اللَّه وَحْدَهُ لا شريكَ لَهُ، لهُ المُلكُ ، ولَهُ الحَمْدُ ، وَهُوَ عَلى كُلِّ شَيءٍ قَدِيرٌ ކިޔައިފިނަމަ އެ عمل ގެ ثوابއަކީ ދިހަ އަޅުން މިނިވަންކުރުމާއި އެއްވަރުވެގެންވެއެވެ. އަދި އޭނާއަށް ހެޔޮކަންތައް ސަތޭކަ ލިޔުއްވޭނެއެވެ. އަދި އޭނާގެ ނުބައިކަން ސަތޭކަ ފޮހެވޭނެއެވެ. އަދި (އެދުވަހުގެ ހަވީރުވަންދެން) އޭނާއަށް ޝައިޠާނާގެ ކިބައިން شيطانއާގެ ރައްކާތެރިކަން ލިބޭނެއެވެ. އަދި އެ عمل އަދާކޮށް މީހަކު ގެނައުން އޭނާ ގެނައި ކަމަކަށްވުރެ އަދި ރަނގަޅު عمل އަދާކުރާ އެހެން މީހަކު ނުގެނެއެވެ. އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިހެން سبْحانَ اللَّهِ ވަބިހަމްދިހީ ދުވަހަކު ސަތޭކަފަހަރު ކިޔައިފިނަމަ އޭނާގެ ފާފަތައް ފޮހެވިގެންދޭނެއެވެ. އޭގެ ކަނޑުގެ ފޮނުގެ އަދަދަށް ވިޔަސް ވެސް މެއެވެ.

1411 وعَنْ أبي أيوبَ الأنصَاريِّ رضي اللَّه عَنْهُ عَن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « مَنْ قالَ لا إله إلاَّ اللَّه وحْدهُ لا شَرِيكَ لهُ ، لَهُ المُلْكُ ، ولَهُ الحمْدُ ، وَهُو على كُلِّ شَيءٍ قَدِيرٌ ، عشْر مرَّاتٍ : كان كَمَنْ أَعْتَقَ أرْبعةَ أَنفُسٍ مِن ولَدِ إسْماعِيلَ » متفق عليهِ .

މާތް الله ރުއްސެވުންވާށި أَبو أيوبَ الأنصَاري ، نبيُّ صلّى الله عليه وسلّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބީހަރު لا إله إلاَّ اللَّه وحْدهُ لا شَرِيكَ لهُ ، لَهُ المُلْكُ ، ولَهُ الحمْدُ ، وَهُو على كُلِّ شَيءٍ قَدِيرٌ ދިހަ ފަހަރު ކިޔައިފިމީހާ إسْماعِيل عليه السلام ގެ ދަރިފަސްކޮޅުން ހަތަރު މީހުން މިނިވަންކުރުމާއި އެއްފަދައެވެ.

1412 وعنْ أبي ذَرٍّ رضي اللَّه عَنْهُ قالَ : قالَ لي رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « ألا أُخْبِرُكَ بِأَحبِّ الكَلامِ إلى اللَّهِ ؟ إنَّ أحبَّ الكَلامِ إلى اللَّه : سُبْحانَ اللَّه وبحَمْدِهِ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސެވުންވާށި أبو ذَرّ ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނައަށް رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާއަށް الله سبحانه وتعالى ގެ حضرة ގައި އެންމެ ލޮބުވެތިކަން ބޮޑުވެގެންވާ ކަލިމަތައް ކަލޭއަށް ބުނެދޭން ހަމަތޯ؟ ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ގެ حضرة ގައި އެންމެ ލޮބުވެތިކަން ބޮޑުވެގެންވާ ކަލިމައަކީ سُبْحَانَ اللّهِ وَبحمْدِهِ ގެ ކަލިމައެވެ.

1413 وعَنْ أبي مالكٍ الأشْعَرِيِّ رضي اللَّه عنْهُ قال : قال رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «الطُّهُورُ شَطْرُ الإيمان ، والحمدُ للَّهِ تَمْلأُ المِيزانَ ، وسُبْحَانَ اللَّهِ والحمْدُ للَّه تمْلآنِ أو تَمْلأُ ما بَيْنَ السَّمَواتِ والأرْضِ » رواهُ مسلم .

މާތް الله ރުއްސެވުންވާށި أبو مالك الأشْعَرِيّ ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ސާފުތާހިރުކަމަކީ އީމާންކަމުގެ ދެބައިކުޅަ އެއްބައެވެ. އަދި الحَمْدُ للَّهِ ގެ ކަލިމައިން މީޒާން ފުރިހަމަވެއެވެ. އަދި الحَمْدُ للَّهِ އާއި سبْحانَ اللَّهِ އާއި ދެކަލިމައިން އުޑާއި ބިމާދެމެދު ފުރިހަމަވެއެވެ.

1414 وعَنْ سعْدِ بنِ أبي وقَّاصٍ رضي اللَّه عنْهُ قال : جاءَ أَعْرَابي إلى رسُولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقالَ : علِّمْني كَلاماً أَقُولُهُ . قالَ : « قُل لا إله إلاَّ اللَّه وحدَهُ لا شريكَ لهُ ، اللَّه أَكْبَرُ كَبِيراً ، والحمْدُ للَّهِ كَثِيراً ، وسُبْحانَ اللَّه ربِّ العالمِينَ ، ولا حوْل ولا قُوَّةَ إلاَّ باللَّهِ العَزِيز الحكيمِ » ، قال : فَهؤلاء لِرَبِّي ، فَما لي ؟ قال : « قُل : اللَّهُمَّ اغفِرْ لي وارْحمني. واهْدِني ، وارْزُقْني » رواه مسلم .

ދާތް ﷲ ރުހިވޮޑިގެންވި سعْد بن أبي وقّاص ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ޢަރަބުވެރިއެއްގެ ދިޔަކު رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم ގެ އަރިހަށް އައެވެ. ދެން އޭނާ ދަންނަވައިފިއެވެ. ތިމަންނައަށް ކިޔަން ބަސްތަކެއް ކިޔަވައިދެއްވާ ދަސްކޮށްދެއްވާށެވެ. حديث ކިޔުއްވާށެވެ. މިހެން ވިދާޅުވިއެވެ. لا إله إلاّ اللّه وحدَهُ لا شريكَ لهُ ، اللّه أكْبَرُ كَبِيراً ، والحمْدُ للّهِ كَثيراً ، وسُبْحانَ اللّه ربِّ العالمِينَ ، ولا حوْل ولا قُوَّةَ إلاّ باللّهِ العَزيز الحكيم. އޭނާ ދަންނަވައިފިއެވެ. އެކަލިމަތަކީ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ގެންނުމުގެ ގާތުގައި ވިރަނަށްބަދަލުވާ ސަނަދުވާނެ. ދެން ތިމަންނަމެންނަށް ހުރިހާ ކޮން ކަލިމައެއް ތިމަންނަގެ؟ حديث ކިޔުއްވާށެވެ. މިހެން ވިދާޅުވިއެވެ. اللّهُمَّ اغفِرْ لي وارْحمني. واهْدِني ، وارْزُقْني މިހެންވިދާޅުވިއެވެ. މާނައީ: އޭ الله ! ތިމަންނަގެ ފާފަ ފުއްސަވާނދޭވެ ! އަދި ތިމަންނައަށް رحم ކުރައްވާނދޭވެ! އަދި ތިމަންނައަށް ހިދާޔަތް ދެއްވާނދޭވެ! އަދި ތިމަންނައަށް رزق ދެއްވާނދޭވެ!

1415 وعنْ ثوبانَ رضي اللَّه عنْهُ قال : كان رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إذا انْصَرَف مِنْ صلاتِهِ استْغفر ثَلاثاً ، وقال : « اللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلامُ ، ومِنكَ السَّلامُ ، تباركْتَ يَاذا الجلالِ والإكرام » قِيل للأَوْزاعي وهُوَ أَحَد رُواةِ الحديث : كيفَ الاستِغفَارُ ؟ قال : تقول : أَسْتَغْفرُ اللَّه ، أَسْتَغفِرُ اللَّه . رواهُ مسلم .

ދާތް ﷲ ރުހިވޮޑިގެންވި ثوبان ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ނަމާދުން ސަލާމްދީނިމުނުމަށްފަހު استغفارُ ތިން ފަހަރު ވިދާޅުވެއްވެއެވެ. ދެން އަރުއްވަން ރިވަލާ ވިދާޅުވެއްވެއެވެ. اللّهُمَّ أَنْتَ السَّلامُ ، ومِنكَ السَّلامُ ، تباركْتَ يَاذا الجلالِ والإكرام، އަދި الأمام الأوزاعي އަށް ދަންނަވައިފިއެވެ. އެއީ އެ حديث ރިވާކުރައްވާ ބާވައްޔާގެ ބޭފުޅެއް

އެއްބޭކަލެކެވެ. استِغفَارُ ކުރުމަކީ ކޮބައިކަމެއްތޯ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ أستَغفرُ اللّه ، أسْتَغْفِرُ اللّه ގެ ކަލިމަ ކިޔުމެވެ.

1416 وعَن المُغِيرةِ بن شُعْبَةَ رضي اللَّه عَنْهُ أنَّ رَسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كَان إذا فَرغَ مِنَ الصَّلاة وسلَّم قالَ : « لا إلهَ إلاَّ اللَّه وحْدَهُ لا شَرِيكَ لَهُ ، لهُ المُلْكُ ولَهُ الحَمْدُ ، وهُوَ عَلى كُلِّ شَيءٍ قَدِيرٌ . اللَّهُمَّ لا مانِعَ لما أعْطَيْتَ ، وَلا مُعْطيَ لما مَنَعْتَ ، ولا ينفَعُ ذا الجَدِّ مِنْكَ الجدُّ » متفقٌ عليهِ .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި المُغِيرةِ بن شُعْبَة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ނަމާދުން އަވަދިވެ ސަލާމް ގޮވައިލެއްވުމާ ވިދާޅުވިއެވެ. لا إلهَ إلاَّ اللَّه وحْدَهُ لا شَرِيكَ لَهُ ، لهُ المُلْكُ ولَهُ الحَمْدُ ، وهُوَ عَلى كُلِّ شَيءٍ قَديرٌ · اللَّهُمَّ لا مانِعَ لما أعْطَيْتَ ، وَلا مُعْطيَ لما مَنَعْتَ ، ولا ينْفَعُ ذا الجَدِّ مِنْكَ الجدُّ

މާނައީ: އޭ الله ! ތިޔަ إله ދެއްވައިފި އެއްޗެއް މަނާ ކުރެވޭނެ ފަރާތެއް ނުވެއެވެ. އަދި ތިޔަ إله މަނާކުރައްވައިފި އެއްޗެއް ދެވޭނެ ފަރާތެއް ނުވެއެވެ. އަދި އެމީހެއްގެ މުއްސަނދިކަމުން ތިޔަ إله ގެ عذابއިން މިންޖުވެވޭނެ ފަރާތެއް ނުވެއެވެ.

1417 وعَنْ عبد اللَّه بن الزُّبَيْرِ رضي اللَّه تعالى عنْهُما أَنَّهُ كان يقُول دُبُرَ كَلِّ صلاةٍ، حينَ يُسَلِّمُ : لا إِلَه إلاَّ اللَّه وَحْدَهُ لا شريكَ لهُ ، لهُ الملكُ ولهُ الحَمْدُ ، وهُوَ عَلى كُلِّ شيءٍ قَديرٌ . لا حولَ وَلا قُوَّةَ إلاَّ باللَّه ، لا إله إلاَّ اللَّه ، وَلا نَعْبُدُ إلاَّ إيَّاهُ ، لهُ النعمةُ ، ولهُ الفضلُ ولَهُ الثَّناءُ الحَسنُ ، لا إله إلاَّ اللَّه مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ ولوْ كَرِه الكَافِرُون .قالَ ابْنُ الزُّبَيْر : وكَان رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يُهَلِّلُ بِهِنَّ دُبُرَ كُلِّ صَلاةٍ مكتوبة ، رواه مسلم .

މާތް الله އެދެބަފައިންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبد اللَّه بن الزُّبَيْر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابي ކޮންމެ ނަމާދެއްގެ ފަހަތުގައި ސަލާމްދިނުމަށްފަހު ކިޔުއްވާ ވިދާޅުވިއެވެ. لا إلَه إلاَّ اللَّه وَحْدَهُ لا شريكَ لهُ ، لهُ الملكُ ولهُ الحَمْدُ ، وهُوَ عَلى كُلِّ شيءٍ قَديرٌ · لا حولَ وَلا قُوَّةَ إلاَّ باللَّه ، لا إله إلاَّ اللَّه ، وَلا نَعْبُدُ إلاَّ إيَّاهُ ، لهُ النعمةُ ، ولهُ الفضلُ ولَهُ الثَّناءُ الحَسنُ ، لا إله إلاَّ اللَّه مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ ولوْ كَرِه الكَافِرُون.

عبد اللّه بن الزُّبَيْر ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަދާކުރައްވާ ކޮންމެ ނަމާދުތަކުގެ ފަހަތުގައި މަތިވެރި ކިޔުއްވާވިދާޅުވިއެވެ.

މާނައީ : ﷲ ފިޔަވައި حق ގޮތުގައި އަޅުކަމަށް ވާ އެހެން اله އަކު ނުވެއެވެ. އެ اله އެއްކައުވަންތަވެއެވެ . އެاله އަށް شريكَ އަކު ނުވެއެވެ. ވެރިކަން މުޅިން ވެގެންވަނީ އެ اله އަށެވެ. އަދި އެންމެހާ حَمْدُ ވަނީ އެ اله އަށެވެ. އަދި އެ اله އެންމެހާކަންކަމަކަށް ކުޅަދުންވަންތަ ވޮޑިގެންވެއެވެ. ﷲ ފިޔަވައި އެހެން ފަރާތަކުން ހަރަކާތްތެރިވުމާއި ބާރެއް ނުވެއެވެ. ﷲ ފިޔަވައި حق ގޮތުގައި އަޅުކަމަށްވާ އެހެން اله އަކު ނުވެއެވެ. އަދި އަހަރެމެން އެ اله ނޫން އެހެން ފަރާތަކަށް އަޅުކަން ނުކުރަމެވެ. އެންމެހާ نعمة ވަނީ އެ اله އަށެވެ . އަދި އެންމެހާ فضل ވަންތަކަން ވަނީ އެ اله އަށެވެ . އަދި ރިވެތި ތަޢުރީފާ ثناء ވަނީ އެ اله އަށެވެ . ﷲ ފިޔަވައި حق ގޮތުގައި އަޅުކަމަށް ވާ اله އަކު ނުވެއެވެ . އެ اله އަށް އަޅުކަން خالص ކުރައްވާ حال ގައެވެ . އެއީ ކާފިރުން ނުރުހުން ކުރިޔަސް ވެސް ގައެވެ.

1418 وعنْ أبي هُريرةَ رضي اللَّه عَنْهُ أنَّ فُقَرَاءَ المُهاجِرِينَ أَتَوْا رَسُولَ اللَّه صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقالُوا: ذَهب أهْلُ الدُّثُورِ بالدَّرجَاتِ العُلَى ، وَالنِّعيمِ المُقيم : يُصَلُّونَ كَما نُصلِّي ، وَيصُومُونَ كما نَصُومُ ، ولهمُ فَضْلٌ مِنْ أمْوالٍ : يحجُّونَ ، ويَعْتَمِرُونَ ، وَيُجاهِدُونَ ، ويتَصدَّقُون . فقالَ: « ألا أُعلمُكُمْ شَيْئاً تُدْرِكُونَ بِهِ مَنْ سبَقَكُمْ ، وتَسبِقُونَ بِهِ منْ بَعْدكُمْ . ولا يَكُونُ أَحَدٌ أَفْضَلَ مِنْكُمْ إلاَّ مَنْ صنَعِ مِثْلَ ما صنَعْتُم ؟ » قالُوا : بلَى يا رسول اللَّه ، قال : «تُسبِّحُونَ ، وتَحْمَدُونَ وتُكَبِّرُونَ ، خلْفَ كُلِّ صلاةٍ ثلاثاً وثَلاثينَ » قال أبُو صالحٍ الرَّاوي عنْ أبي هُرَيْرةَ ، لمَّ سئِل عنْ كيْفيةِ ذِكْرِهنَّ ، قال : يقول : سُبْحان اللَّه ، والحمْدُ للَّه ، واللَّه أكْبرُ ، حتَّى يكُونَ مِنْهُنَّ كُلِّهنَّ ثلاثاً وثلاثين . متفقٌ عليهِ وزاد مُسْلمٌ في روايتِهِ : فَرجع فُقَراءُ المُهَاجِرِينَ إلى رسُولِ اللَّهِ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فقالوا : سمِع إخْوانُنا أهلُ الأمْوال بِما فعَلْنَا ، ففعَلُوا مِثْلَهُ ؟ فقالَ رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « ذلكَ فَضلُ اللَّه يُؤْتِيهِ منْ يشاءُ » .

« الدُّثُورُ » جمع دَثْرٍ « بفتحِ الدَّالِ وإسكانِ الثاء المثلَّثَةِ » وهو المالُ الكثيرُ .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أَبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މުހާޖިރުއަތް ބަޔަކުންގެ ތެރެއިން فقيرُން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިހަށް އައެވެ. ފަހެ އެބަޔަކުން ދަންނަވައިފިއެވެ. މުދަލުވެރިން ބިމަންނަމަން ވުރެ މަތިވެރި ދަރަޖަތަކާއި ދާއިމީ نعمة ތަކާއި ހާސިލުކޮށްފިއެވެ. އެމީހުން ތިމަންމެން ނަމާދުކުރާ ފަދައިން ނަމާދުކުރެއެވެ. އަދި ތިމަންމެން ރޯދަހިފާ ފަދައިން ރޯދަހިފައެވެ. އަދި މުދަލުވެރިކަމުން މާބޮޑުން ހާސިލު ވެރިވެއެވެ. އަދި حج ކޮށް عمرة ވެސް ވެއެވެ. އަދި ޖިހާދުކުރައްވައެވެ. އަދި صدقات ދެއެވެ. އިރުޝާދު رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެއްޗެއް ދަސްކޮށްދޭނަމުހެވެ. އެކަމުގެ ސަބަބުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ކުރިއަށްގޮސްފައިވާ މީހުން އަރައިގަނެވޭނެއެވެ. އަދި ދެން ތިޔަބައި މީހުންނަށްވުރެ ކުރިއަރައިގެން ދިޔުމެއް ނުވާނެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންނާ އެ عملކުރި މީހާ ފިޔަވައި އެހެންއެއްވެސް މީހަކު ތިޔަބައިމީހުންނަށް ވުރެ މާތްކަން ހާސިލު ނުވެވޭނެއެވެ. އެބަޔަކުން ދަންނަވައިފިއެވެ. އާދޭހެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. حديث ކުރައްވާށެވެ. تسبيح ގެ ކަލިމައާއި تحميدގެ ކަލިމައާއި تكبيرގެ ކަލިމަ ކޮންމެ ނަމާދެއްގެ ފަހަތުގައި ތިރީސްތިން ފަހަރު ކިޔުމެވެ.

ރާވީ ابو صالح ، أَبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާކުރައްވައިފިއެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުން އެގޮތް تسبيح އާއި تحميد އާއި تكبيرގެ ކަލިމަ ކިޔާނީ ކިހިނެއްތޯ ސުވާލު ދަންނަވަމުން ހިނދު ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ سُبْحان اللّه ގެ ކަލިމައާއި الحمدُ للّه ގެ ކަލިމައާއި اللّه أكْبرُ ގެ ކަލިމަ ހިސާބުން ކޮންމެ ކަލިމައެއް ތިރީސްތިން ފަހަރު ކިޔުމެވެ.

އަދި މުސްލިމް ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ފަހެ (ދުވަސްކޮޅެއްފަހުން) މުހާޖިރުންގެ فقيرُން އެނބުރި رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިހަށް އައެވެ. ފަހެ ދަންނަވައެވެ. ތިމަންމެންގެ މުދަލުވެރިންނަށް ތިމަންމެން އެކަމާ ޚަބަރުގެ ވާހަކަ އިވިއްޖެއެވެ. އެހެންވުމުން އެމީހުންވެސް އެކަމާ އެއް ކަހަލަ ކުރެއެވެ. ފަހެ رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. އެއީ الله ގެ فضلވަންތަކަމެވެ. އެއިލާހު އިރާދަކުރައްވާ ބަޔަކަށް އެ فضلވެރިކަން ދެއްވާނެއެވެ.

1419 وعنْهُ عنْ رَسُولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « مَنْ سَبَّحَ اللَّه في دُبُرِ كُلِّ صلاةٍ ثَلاثاً وثَلاثينَ ، وَحمِدَ اللَّه ثَلاثاً وثَلاثين ، وكَبَّرَ اللَّه ثَلاثاً وَثَلاثينَ وقال تَمامَ المِائَةِ : لا إلهَ إلاَّ اللَّه وحْدَه لا شَريك لهُ ، لَهُ المُلْكُ ولَهُ الحمْد ، وهُو على كُلِّ شَيءٍ قَدِيرٌ ، غُفِرتْ خطَاياهُ وإن كَانَتْ مِثْلَ زَبدِ الْبَحْرَ » رواهُ مسلم .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި أبو هُريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އަނެއްކާވެސް حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިހެނެވެ ފަރުޟު ނަމާދެއް ކޮށް ނިމުމުން ތިރީސް ތިން ފަހަރު اللهއަށް تسبيح ކިޔާ އަދި ތިރީސް ތިން ފަހަރު اللهއަށް تحميد ކިޔާ އަދި ތިރީސް ތިން ފަހަރު اللهއަށް تكبير ކިޔާ އަދި ސަތޭކަފުރިހަމަކުރަން ފަހަރަކު لا إلهَ إلاَّ اللَّه وحْدَه لا شَريك لهُ ، لَهُ المُلْكُ ولَهُ الحمْد ، وهُو على كُلِّ شَيءٍ قَدِيرٌ ކިޔާފިނަމަ އޭނާގެ ކުށްތައް ފުއްސަވައެވެ، އެއީ ކަނޑުގެ ފޮނުވަޅު ފަދައިން ގިނަކަމުގައި ވިޔަސް ފުއްސަވާނެއެވެ.

1420 وعنْ كعْبِ بن عُجرة رضي اللَّه عَنْهُ عَنْ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « مُعقِّبَاتٌ لا يَخِيبُ قَائِلُهُنَّ أَو فَاعِلُهُنَّ دُبُرَ كُلِّ صلاةٍ مكتُوبةٍ : ثَلاثاً وثَلاثينَ تَسْبِيحَةً ، وَثَلاثاً وَثَلاثِينَ تَحْمِيدَةً ، وَأَرْبَعاً وثَلاثِينَ تَكبِيرةً » رواه مسلم .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި كعْب بن عجرة ، نبيّ އާ صلّى الله عليه وسلّم ގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ. އަނެއްކާވެސް حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެބަސް ކަލިމަތްތަކެއްވެއެވެ. އެ ކަލިމަތައް ކިޔާ މީހުން (ނުވަތަ އަމަލު ކުރާ މީހުން) ނާކާމިޔާބު ނުވާނެއެވެ. އެއީ ކޮންމެ فرضނަމާދެއްގެ ފަހަތުގައި ތިރީސް ތިން ފަހަރު تسبيح ގެ ކަލިމަތައި ތިރީސް ތިން ފަހަރު تَحْميد ގެ ކަލިމަތައި ތިރީސް ހަތަރު ފަހަރު تكبير ގެ ކަލިމަ ކިޔުމެވެ.

1421 وعنْ سعدِ بن أبي وقاص رضي عنْهُ أنَّ رَسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كانَ يَتَعوَّذُ دُبُر الصَّلَواتِ بِهؤلاءِ الكلِمات : « اللَّهُمَّ إنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الجُبْنِ والْبُخلِ وأَعوذُ بِكَ مِنْ أنْ أُرَدَّ إلى أرْذَل العُمُرِ وأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الدُّنْيا ، وأعوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ القَبر » رواه البخاري.

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި سعدِ بن أبي وقاص ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم ނަމާދުގެ ނިމުމުން އެންގެވި ކަލިމަތައް ކިޔުއްވާ

ވިދާޅުވެއެވެ. އެއީ اللَّهُمَّ إنِّي أعُوذُ بِكَ مِنَ الجُبْنِ والبُخلِ وَأعوذُ بِكَ مِنْ أنْ أُرَدَّ إلى أرْذَلِ العُمُرِ وَأعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الدُّنْيا ، وأعوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ القَبر މިއެވެ.

މާނައީ: އޭ الله ! ހަމަކަށަވަރުން މިއަޅާ ބިރުވެރިކަމުންނާއި އަދި بخيل ކަމުން ތިޔަ އިލާހުގެ حضرة ން ސަލާމަތްކަން އެދެމެވެ. އަދި މިއަޅާ މިއަޅާގެ އުމުރު أرْذَل العُمُرِ އަށް ވަސްލުވުމުން ތިޔަ އިލާހުގެ حضرة ން ސަލާމަތްކަން އެދެމެވެ. އަދި މިއަޅާ ދުނިޔޭގެ ފިތުނައިން ތިޔަ އިލާހުގެ حضرة ން ސަލާމަތްކަން އެދެމެވެ. އަދި މިއަޅާ ކަށްވަޅުގެ ފިތުނައިން ތިޔަ އިލާހުގެ حضرة ން ސަލާމަތްކަން އެދެމެވެ.

1422 وعنْ معاذٍ رضي اللَّه عَنْهُ أَنَّ رسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أَخَذَ بيَدِهِ وقال : « يَا مُعَاذُ ، وَاللَّهِ إنِّي لأُحِبُّكَ » فقال : « أُوصِيكَ يَا معاذُ لا تَدعَنَّ في دُبُرِ كُلِّ صَلاةٍ تقُولُ : اللَّهُمَّ أعِنِّي على ذِكْرِكَ ، وشُكْرِكَ ، وَحُسنِ عِبادتِكَ » .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލެއްވި معاذ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم އެ صحابي ގެ އަތްމަތި ހިއްޕެވިއެވެ. އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ. މާތް الله ގަންދީ ބުނަމެވެ. އޭ معاذ އެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު ކަލޭގެފާނަށް ލޯބިވަމެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ معاذ އެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު ކަލޭގެފާނަށް وصية ކުރަމެވެ. ކޮންމެ ނަމާދެއްގެ ފަހަތުގައި އަންނަނިވި ކަލިމަ ކިޔުން ދޫކޮށްނުލާށެވެ. މިއީ ކިޔާނެއެވެ. اللَّهُمَّ أعِنِّي على ذِكْرِكَ ، وشُكْرِكَ ، وَحُسنِ عِبادتِكَ

މާނައީ: އޭ الله ތިޔަ إله އަށް ذِكْر ކުރުމަށާއި އަދި ތިޔަ إله އަށް شُكْر ވެރިވުމަށާއި އަދި ތިޔަ إله އަށް ރަނގަޅަށް އަޅުކަން ކުރުމުގެ މައްޗަށް މިއަޅާއަށް ވާގިވެރިވެ ދެއްވާނދޭވެ!

رواهُ أبو داود بإسناد صحيحٍ .

1423 عنْ أبي هُريْرة رضي اللَّه عَنْهُ أنَّ رسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « إذا تَشَهَّدَ أَحدُكُمْ فَليسْتَعِذْ بِاللَّه مِنْ أرْبَعٍ ، يقولُ : اللَّهُمَّ إنِّي أعُوذُ بِكَ مِنْ عذَابِ جهَنَّمَ ، ومِنْ عَذَابِ القَبرِ، ومِنْ فِتْنةِ المحْيَا والمَماتِ ، ومِنْ شَرِّ فِتْنَةِ المَسِيحِ الدَّجَّالِ » . رواه مسلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ނަމާދުގައި تشهد އަށް އިށީނދެއްޖެނަމަ الله ގެ حضرةން ހަތަރު ކަމަކުން ސަލާމަތްކަން އެދޭށެވެ. ކިޔާށެވެ. اللَّهُمَّ إنِّي أعُوذُ بِكَ مِنْ عذابِ جهَنَّمَ ، وَمِنْ عَذَابِ القَبرِ، وَمِنْ فِتْنةِ المحْيَا والمَماتِ ، وَمِنْ شَرِّ فِتْنَةِ المَسِيحِ الدَّجَّالِ މާނައީ: އޭ الله ! މިއަޅާ ތިޔަ إله ގެ حضرة ން ރައްކާތެރިކަމަށް عذاب ން ސަލާމަތްވުމަށް އެދެމެވެ. އަދި قبر ގެ عذابން ސަލާމަތްވުމަށް އެދެމެވެ. އަދި ދިރިއުޅުމުގެ ފިތުނައާއި މަރުގެ ފިތުނައިން ސަލާމަތްވުމަށް އެދެމެވެ . އަދި المَسِيح الدَّجَّال ގެ ފިތުނައިން ސަލާމަތްވުމަށް އެދެމެވެ .

1424 وعنْ عَلِيٍّ رضي اللَّه عنْهُ قال : كانَ رَسُولُ اللَّهِ إذا قام إلى الصَّلاةِ يكونُ مِنْ آخرِ ما يقولُ بينَ التَّشَهُّدِ والتَّسْليم : « اللَّهمَّ اغفِرْ لي ما قَدَّمتُ وما أَخَّرْتُ ، وما أَسْرَرْتُ ومَا أعْلَنْتُ ، وما أَسْرفْتُ ، وما أَنتَ أَعْلمُ بِهِ مِنِّي ، أَنْتَ المُقدِّمُ ، وأَنْتَ المُؤَخِّرُ ، لا إله إلاَّ أَنْتَ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عَلِيٍّ ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ނަމާދަށް ތެދުވެވަޑައިގެންނެވުމުން تشهد އާއި ސަލާމް ދިނުމުގެ ދެމެދުގައި އެންމެފަހުން ކިޔުއްވަމުން ގެންދެވިއެވެ. އެ ކިޔުއްވަމުން ގެންދެވީ اللَّهمَّ اغفِرْ لي ما قَدَّمتُ وما أَخَّرْتُ ، وما أَسْرَرْتُ ومَا أعْلَنْتُ ، وما أَسْرفْتُ ، وما أَنتَ أَعْلمُ بِهِ مِنِّي ، أَنْتَ المُقدِّمُ ، وأَنْتَ المُؤَخِّرُ ، لا إله إلاَّ أَنْتَ

މާނައީ: އޭ الله! މިއަޅާ ކުރިން ކުރިކަމަކާއި ފަހުން ކުރިކަމަކާއި ސިއްރުން ކުރިކަމަކާއި ފާޅުގައި ކުރިކަމަކާއި ހައްދުފަހަނަޅައި ކުރިކަމަކާއި ތިޔަ إله މިއަޅާއަށްވުރެ ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަމަކާއި ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއްވާނދޭވެ! ތިޔަ إله އަކީ ކުރިއަށް ލައްވާ ފަރާތެވެ. ފަހަތަށް ލައްވާ ފަރާތެވެ.

އިސްލާމްދީނާ إله އެވެ. އަދި އިބަ إله އަކީ ނިމުމެއްނެތް ހެއްލާތްދީނާ إلهއެވެ.
އިބަ إله ދިމަވައި ކުރެވުމުގެ حق އަޅުކަމެއް ލާއީ إله އަކު ނުވެއެވެ.

1425 وعنْ عائشةَ رضي اللَّه عنْهَا قَالَتْ : كانَ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يُكْثِرُ أنْ يقولَ في رُكُوعِهِ وَسُجُودِهِ : سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَبِحَمْدك ، اللَّهُمَّ اغفِرْ لي » متفقٌ عليهِ

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عائشة ގެފާނު ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ނަބިއްޔާ ވިދާޅުވިއެވެ.
نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަބަދުވެސްގެފާނު ركوع ތެރޭގައި ސަޖިދަ ތެރޭގައި އެންމެގިނައިން
دعاء ކިޔުއްވުން ވިދާޅުވެއްވެއެވެ. އެއީ : سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَبِحَمْدك ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لي
މިފަދައިންނެވެ.

ޝަރަހު: އިބަ إله ހުސްطاهر ވަންތައެވެ. ޔާالله! ތިބާ ހަމްދުވައި ކަންކުރާވާ إله ! އަޅުގަނޑު
حمد ކުރަނީ އިބަ إله އަށެވެ. ޔާالله! އަޅުގެ ފާފަ ފުއްސަވާނދޭވާ!

1426 وَعَنْهَا أنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كانَ يَقُولُ في رُكوعِهِ وسجودِهِ : « سُبُّوحٌ قدُّوسٌ ربُّ الملائِكةِ وَالرُّوحِ » رواه مسلم .

އަދި އެގެފާނު (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عائشة) ގެފާނު ރިވާކުރެއްވިއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ركوع ކުރުއްވައި ސަޖިދަކުރައްވައި سُبُّوحٌ قدُّوسٌ
ربُّ الملائِكةِ وَالرُّوحِ ގެ ކިޔުއްވަމުން ކިޔުއްވައެވެ.

ޝަރަހު: އިބަ إله އަކީ ހުސްطاهر ވަންތަ إله އެވެ. އަދި قدُّوس ވަންތަ إله އެވެ. އަދި
ملائِكة ތަކާއި ރޫޙުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ ވެރި إله އެވެ .

1427 وعَنِ ابن عَبَّاسٍ رضي اللَّه عنهُما أنَّ رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « فَأَمَّا الرُّكوعُ فعَظِّموا فيهِ الرَّبَّ ، وأمَّا السُّجُودُ فَاجْتَهِدُوا في الدُّعاء فقَمِنٌ أنْ يُسْتَجَاب لَكُمْ »
رواه مسلم.

މާތް الله އެކަލޭގެފާނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد اللّه بن عَبَّاس ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަހަމަވުރެން رَسُول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވީމާ ركوع ގައިނަމަ ބޮޑުވަޑިގެންވާ ރަސްކަލާނގެ ރަބަށް تعظيم ކުރާށެވެ. އަދި ސަޖިދަގައިވަނީނަމަ دعاء ކުރުމަށް މަސައްކަތްކުރާށެވެ. އެއީ (އެފަދަގޮތަކީ) ބޮޑުވަޑިގެން ކުރާ دعاء އިޖާބަވުން ގާތްވެގެންވާ ކަމެއްކަމުގައެވެ.

1428 وعن أبي هريرة رضي اللّه عَنْهُ أنَّ رسُولَ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « أقربُ ما يَكونُ العبْدُ مِن ربِّهِ وَهَو ساجدٌ ، فَأَكثِرُوا الدُّعاءَ » رواهُ مسلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أَبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަހަމަވުރެން رَسُول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަޅާއި އޭނާ ރައްބުގައި ގާތްވާ އެންމެ ގާތް ވަގުތަކީ އޭނާ ސަޖިދަގައިވާ ވަގުތެވެ. ވީމާ އަދުރަހުޖު دعاء ކުރުން ގިނަ ކުރާށެވެ.

1429 وعنهُ أنَّ رسُول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كانَ يقُولُ في سُجُودِهِ اللَّهُمَّ اغفِرْ لي ذَنبي كُلَّهُ : دِقَّه وجِلَّهُ ، وأوَّله وَآخِرَهُ ، وعلانيته وَسِرَّه » رواهُ مسلم .

އަދި އެ صَحَابي (އަޅުގަ) މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أَبو هُريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަހަމަވުރެން رَسُول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ސަޖިދަގައި دعاء ކުރައްވައެވެ. اللّهُمَّ اغفِرْ لي ذَنبي كُلَّهُ : دِقَّه وجِلَّهُ ، وأوَّله وَآخِرَهُ ، وعلانيته وَسِرَّه މިފަދައިންނެވެ.

މާނައީ: އޭالله! މިއަޅާގެ އެންމެހައި ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއްވާނދޭވެ! ކުޑަފާފަތަކާއި ބޮޑު ފާފަތަކެވެ . އަދި އިސްވެދިޔައިފާފަތަކާއި ފަސްވެދާނެފާފަތަކެވެ . އަދި ފާޅުވެގެންވާ ފާފަތަކާއި ސިއްރުވެގެންވާ ފާފަތަކެވެ .

1430 وعنْ عائشةَ رضي اللّه عنْها قالَتْ : افتقَدْتُ النبي صلّى اللهُ عَلَيهِ وسَلَّم ذَاتَ لَيْلَةٍ ، فَتَحَسَّسْتُ، فَإِذَا هُو راكعٌ أَوْ سَاجدٌ يقولُ : « سُبْحَانَكَ وبحمدِكَ ، لا إلهَ إلاَّ أنْتَ » وفي

رواية : فوقَعَت يَدِي على بَطْنِ قَدميهِ ، وهُوَ في المَسْجِدِ ، وهما منْصُوبتانِ ، وَهُوَ يَقُولُ : « اللَّهُمَّ إنِّي أَعُوذُ بِرضَاكَ مِنْ سَخَطِكَ ، وبمُعافاتِكَ مِنْ عُقوبتِكَ ، وأَعُوذُ بِك مِنْكَ ، لا أُحْصِي ثَنَاءً عليكَ أَنْتَ كما أثنيت على نَفْسِكَ » رواهُ مسلم .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ عائشة ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. އެއްރެއަކު رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ނުފެނިގެން ހޯދީމެވެ. ފަހެ މިސްކިތުގައި ފެނުނު ހިނދު އެކަލޭގެފާނު ހުންނެވީ ركوعގައެވެ. ނުވަތަ ސަޖިދައިގައެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވަމުން ގެންދެވިއެވެ. سُبْحَانكَ وبحمدِكَ ، لا إلهَ إلاَّ أنْتَ

މާނައީ: ތިބާ އިލާހު ހުސްއެކަނި ވަންތަކަމެވެ. ތިބާ އިލާހުގެ އަޅުކަމަށް ހަމަޖެހިވަޑައިގަންނަވާ ހަމަ ހުސްއެކަނި ތިބާ ފިޔަވައި حق ގެ އިލާހެއް ނުވެއެވެ .

މިސްކިތުގެ ތެރޭގައި ތިއްބެވި ދެފައިތިލަ ހިމޭނުން ހުއްޓެވި ހާލު ރަސޫލުﷲ ނެތެވެ. މަސްޖިދުގެ ތެރޭގައި ފެނުނީ ސުޖޫދުގައި އެކަލޭގެފާނު ހުންނެވިހާލު ސަޖިދައިގައި އެއްވެސް ފުރަތަމައިން ވަނީ ދެފައި ތިލަވެ ހުރިހާލުގައެވެ. (ބަތަ ސަޖިދައިގައެވެ.) އަދި އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވަމުން ގެންދެވީ މިއެވެ. اللَّهُمَّ إنِّي أعُوذُ برضَاكَ مِنْ سَخَطِكَ ، وبمُعافاتِكَ مِنْ عُقُوبتِكَ ، وَأَعُوذُ بِك مِنْكَ ، لا أُحْصِي ثَنَاءً عليكَ أَنْتَ كما أثنيتَ على نَفْسِكَ

މާނައީ: ޔާالله! މިއަޅާ ތިބާ إلهގެ ރުޟާވަންތަ ކަމުގެ ވަސީލަތުން ތިބާ إله ގެ ކޯފާއިން ސަލާމަތްވުން އެދެމެވެ . އަދި މިއަޅާ ތިބާ إله ގެ عافيةގެ ވަސީލަތުން އަދި ތިބާ إله ގެ عقوباتން ސަލާމަތްވުން އެދެމެވެ . އަދި މިއަޅާ ތިބާ إلهގެ ޙަޟްރަތުން ތިބާ އަށް ރުޖޫޢުވަނީ ތިބާގެ ވަސީލަތުން ސަލާމަތްވުން އެދެމެވެ . ތިބާإله އަށް حق ވާ ވަރަށް ثناءއެއް އަދާކުރުމަށް ނުކުޅެދޭނެއެވެ . ތިބާ إله ވަޑައިގެންނެވި ތިބާ إله ގެ ނަފްސަށް ތިބާ إله ثناء ކިޔުއްވި ގޮތަށް ثناء ކިޔުމުގެ ވަސީލަތެއް ނެތެވެ.

1431 وعنْ سعدِ بن أبي وقاصِ رضي اللَّه عنْهُ قال : كُنَّا عِنْد رسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقال: « أيعجِزُ أَحدُكم أنْ يكْسِبَ في كلِّ يومٍ أَلف حَسنَة ، » فَسَأَلَهُ سائِلٌ مِنْ جُلَسائِهِ :

كيفَ يكسِبُ أَلفَ حَسنَةٍ ؟ قالَ : « يُسَبِّحُ مِائةَ تَسْبِيحة ، فَيُكتَبُ لهُ أَلفُ حسَنَةٍ ، أوْ يُحَطُّ عنْهُ أَلفُ خَطِيئَةٍ » رواه مسلم .

قال الحُميدِيُّ : كذا هو في كتاب مسلم : « أوْ يُحَطُّ » قال : البَرْقَانيُّ : ورواهُ شُعْبَةُ، وأبو عوانَةَ ، ويَحيَى القَطَّانُ ، عَنْ مُوسى الذي رواه مسلم مِن جهتِهِ فقالُوا : « وَيُحَطُّ » بِغَيْرِ أَلفٍ .

މާތް الله ރުހިވޮޑުގެންވާ سعد بن أَبو وقاص ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން އެއްފަހަރަކު رَسُول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ހަޟްރަތުގައި ތިބީމެވެ. ދެން އަޅުގަނޑުމެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ކޮންމެ މީހަކަށް ކޮންމެ ދުވަހަކު އެއްހާސް ހެޔޮކަން ހާސިލް ނުކުރެވޭނެހެއްޔެވެ؟ ދެން އެ މަޖިލީހުގައި ތިބި މީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ދަންނަވައިފިއެވެ. މީހަކު އެއްހާސް ހެޔޮކަން ހޯދުން ކިހިނެއްތޯ ބާވޭ ކިހިނެއްހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. سبحان الله ސަތޭކަ ފަހަރު ކިޔާށެވެ. އޭނާއަށް އެއްހާސް ހެޔޮކަން ލިޔުއްވޭނެއެވެ. ނުވަތަ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭނާގެ އެއްހާސް ކުށް ފުއްސަވާނެއެވެ. (އަދި ރިވާޔަތް އަރާފައިވާ އުސޫލުންނެވެ.)

1432 وعنْ أبي ذَرٍّ رضي اللَّه عنْهُ أَنَّ رسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « يُصبْحُ عَلى كُلِّ سُلامَى مِنْ أَحدِكُمْ صَدَقةٌ : فكلُّ تَسْبِيحةٍ صدقةٌ ، وكلُّ تَحْمِيدَةٍ صَدَقَةٌ ، وكلُّ تَهْلِيلَةٍ صَدَقَةٌ ، وكلُّ تَكبِيرةٍ صدقةٌ ، وَأَمْرٌ بِالمعْرُوفِ صَدَقةٌ ، وَنَهْيٌ عَنِ المُنكَرِ صدقَةٌ . وَيُجْزِيءُ مِنْ ذلكَ ركْعتَانِ يَرْكَعُهُما منَ الضُّحَى » رواه مسلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑުގެންވާ أَبو ذَرّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ކޮންމެ މީހެއްގެ ކޮންމެ ގަނޑުވަޅަކަށް ހެނދުނެއް ކޮންމެ ދުވަހަކު (އެ ގަނޑުވަޅެއް ސަލާމަތުން ވާކަމުގައި اللهއަށް شكرވެރިވުމުގެ ގޮތުން) صدقة އެއް ކުރުން ވާޖިބުވެއެވެ. ދެން ކޮންމެ تسبيح އަކީ صدقة އެކެވެ. އަދި ކޮންމެ تحميد އަކީ صدقة އެކެވެ. އަދި ކޮންމެ تكبير އަކީ

صدقة އެކެވެ. އަދި ކޮންމެ ހެޔޮ ކަމަކަށް ވެސް އަމުރުކުރުމީ صدقة އެކެވެ. އަދި ކޮންމެ މުންކަރަކުން ނަހީކުރުމީ صدقة އެކެވެ. އަދި މިހުރިހާ ކަމަކަށް އެކަށޭނެ ضحي ނަމާދުގެ ދެ ركعة ފުދެއެވެ.

1433 وعَنْ أُمِّ المؤمنينَ جُوَيْرِيَةَ بنتِ الحارِثِ رضي اللَّه عَنْها أنَّ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم خَرجَ مِنْ عِنْدِهَا بُكرَةً حِينَ صلَّى الصُّبْحَ وهِيَ في مسْجِدِهَا ، ثُمَّ رَجع بَعْد أَنْ أَضْحى وهَي جَالسةٌ فقال : « مازِلْتِ على الحال التي فارَقْتُكَ عَلَيْهَا ؟ » قالَتْ : نعمْ : فَقَالَ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لَقَدْ قُلْتُ بَعْدِكِ أَرْبَعَ كَلِمَاتٍ ثَلاثَ مرَّاتٍ ، لَوْ وُزِنَتْ بمَا قُلْتِ مُنْذُ الْيَومِ لَوَزَنَتْهُنَّ : سُبْحَانَ اللَّهِ وبحمْدِهِ عَدَدَ خَلْقِهِ ، ورِضَاءَ نَفْسِهِ ، وزِنَةَ عرْشِهِ ، ومِداد كلمَاتِه » رواه مسلم.

މާތް الله ތަޢާލާ ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أمِّ المؤمنينَ جُوَيْرِيَة بنتِ الحارث ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހެނދުނު ވަގުތުން رَسُول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم (އެއްދުވަހަކު) ފަތިސް ނަމާދު ކުރެއްވުމަށްފަހު ބޭރަށް ނިކުމެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އޭރު އެކަމަނާ އިންނެވީ މިސްކިތުގައި (ނިކަމަކު) މަޑުކޮށެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ضحى ނަމާދުގެ ވަގުތުވުމުން ފަހުން ވަޑައިގެންނެވި އިރުވެސް އެކަމަނާ މިސްކިތުގައި އިށީނދެގެން އިންނެވިއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު އެކަމަނާ ކުރެން އަހުއްވެވިއެވެ. ތިޔަބޭފުޅާ އަދިވެސް މިސްކިތުގައި ތިބެނީ ތިޔަ އިންނެވި ގޮތަށް އިންނެވީތޯއެވެ؟ އެކަމަނާ ދެންނެވިއެވެ. އާދޭހެވެ. ދެން نبي އާ صلّى الله عليه وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބޭފުޅާގެ ކައިރިން ނުކުތުމަށްފަހު ހަތަރު ކަލިމައެއް ތިންފަހަރު ކިޔައިފީމެވެ. އެ ކަލިމަތައް މިއަދު ތިޔަ ކިޔައި ހުރިހައި ކަމަކާ (މީޒާނުގައި) ބަރާބަރުކޮށްފިނަމަވެސް އެ ހަތަރު ކަލިމައިގެ ބަރުދަން ބޮޑުވާނެއެވެ. އެ ހަތަރު ކަލިމައަކީ سُبْحَانَ اللَّهِ وبحمْدِهِ عَدَدَ خَلْقِهِ ، ورِضَاءَ نَفْسِهِ ، وزِنَةَ عرْشِهِ ، ومِداد كلمَاتِه މިއެވެ.

މާނައީ: الله ހުސްطاهر ވަންތަ އެވެ. އަދި އަޅުގަނޑު އެ إله އަށް އެ إله ގެ خلق ކުރެއްވުންތަކުގެ عدد އާއި އެއްވަރަކަށް حمد ކުރަމެވެ. އަދި އެ إله ގެ نفس ގެ ރުޟާވެވޮޑިގަތުމާއި އެއްވަރަކަށް حمد ކުރަމެވެ. އަދި އެ إله ގެ عرش ގެ ބަރުދަނާއި އެއްވަރަކަށް حمد ކުރަމެވެ. އަދި އެإله ގެ كلمة ތަކުގެ ދިގުމިނާއި އެއްވަރަކަށްحمد ކުރަމެވެ .

وفي روايةٍ لهُ : سُبْحانَ اللَّهِ عددَ خَلْقِهِ ، سُبْحَانَ اللَّهِ رِضَاءَ نَفْسِهِ ، سُبْحانَ اللَّهِ زِنَةَ عَرْشِهِ ، سُبْحَانَ اللَّهِ مِداد كَلماتِهِ » .

وفي روايةِ الترمذي : « ألا أُعلِّمُكِ كَلماتٍ تَقُولِينَها ؟ سُبْحانَ اللَّهِ عَدَدَ خلْقِهِ ، سُبْحانَ اللَّهِ عَددَ خَلْقِهِ ، سُبْحانَ اللَّه عدد خَلْقِهِ ، سُبْحانَ اللَّه رضا نَفْسِهِ ، سُبْحان اللَّهِ رضا نَفْسِهِ، سُبْحانَ اللَّه رضا نَفْسِهِ ، سُبحَانَ اللَّه زِنَةَ عرْشِهِ ، سُبحَانَ اللَّه زِنَةَ عرْشِهِ ، سُبحَانَ اللَّه زِنَةَ عرْشِهِ ، سُبحَانَ اللَّهِ مِدادَ كَلماتِهِ ، سُبحَانَ اللَّهِ مِدادَ كَلَماتِهِ ، سُبحَانَ اللَّهِ مِدادَ كَلماتِهِ » .

الترمذي ގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ކަލޭގެ ކިޔުން ރަނގަޅު ކަލިމަތަކެއް ކިޔައިދޭނަމޭ ކަލޭގެފާނު އަންގަވާފައިވެއެވެ. އެއީ سُبْحانَ اللَّهِ عَدَدَ خلْقِهِ ، سُبْحانَ اللَّهِ عَددَ خَلْقِهِ ، سُبْحانَ اللَّه عدد خَلْقِهِ ، سُبْحانَ اللَّه رضا نَفْسِهِ ، سُبْحان اللَّهِ رضا نَفْسِهِ، سُبْحانَ اللَّه رضا نَفْسِهِ ، سُبحَانَ اللَّه زِنَةَ عرْشِهِ ، سُبحَانَ اللَّه زِنَةَ عرْشِهِ ، سُبحَانَ اللَّه زِنَةَ عرْشِهِ ، سُبحَانَ اللَّهِ مِدادَ كَلماتِهِ ، سُبحَانَ اللَّهِ مِدادَ كَلَماتِهِ ، سُبحَانَ اللَّهِ مِدادَ كَلماتِه

1434 وعنْ أبي مُوسَى الأشعريِّ ، رضي اللَّه عنهُ ، عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، قال : «مَثَلُ الذي يَذكُرُ ربَّهُ وَالذي لا يذكُرُهُ ، مَثَل الحيِّ والمَيِّتِ » رواهُ البخاري .

މާތް الله ރުއްސެވުންވިއްޖެ أَبو مُوسَى الأشعريّ ، نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރައްވައިފައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައިފައެވެ. އެދާނާ ހަދަރަތުގައި ދެރަނިވިކަމުގެ ދިރިއުޅުން ޒިކުރު ކުރާ އަދި ޒިކުރު ނުކުރާ މީހާގެ މިސާލަކީ ދިރިހުރި މީހާއި މަރުވެފައިވާ މީހެއްގެ މިސާލެވެ.

ورواه مسلم فقال : « مَثَلُ البَيْتِ الَّذي يُذْكَرُ اللَّه فِيهِ ، وَالبَيتِ الذي لا يُذْكَرُ اللَّه فِيهِ ، مَثَلُ الحَيِّ والمَيِّتِ » .

އަދި މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ކޮން އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައިފައެވެ. އެގެއެއްގައި اللهއަށް ޒިކުރު ކުރެވޭ ގެއާއި އަދި ޒިކުރު ނުކުރެވޭ ގެއެއްގެ މިސާލަކީ ދިރިހުރި މަރުވެފައިވާ އެއްޗެއްގައި ދިރުމާ އެއްޗެއްގެ މިސާލެވެ.

1435 وعنْ أبي هُريرةَ ، رضي اللَّه عنْهُ ، أنَّ رسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « يقُولُ اللَّه تَعالى : أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عبدي بي ، وأنا معَهُ إذا ذَكَرَني ، فَإن ذَكرَني في نَفْسهِ ، ذَكَرْتُهُ في نَفسي ، وإنْ ذَكَرَني في ملإٍ ، ذكَرتُهُ في ملإٍ خَيْرٍ منْهُمْ » متَّفقٌ عليهِ .

މާތް الله ރުޟާވެވޑައިގެންވާ أبوهُريرة ގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރައްވައެވެ. الله سبحانه وتعالى وحي ކުރައްވައެވެ. ތިމަން އިލާހު އަޅާއާއި ކަންތައް ކުރައްވާނީ އޭނާ ތިމަން އިލާހަށް ހީކުރާ ގޮތަކަށެވެ. ތިމަން އިލާހު އޭނާއާއެކުގައި ވާނެއެވެ. އޭނާ ތިމަން އިލާހު ހަނދުމަކުރާ ހިނދު. އޭނާގެ ނަފްސުގައި އޭނާ ތިމަން އިލާހު ހަނދުމަކުރިއްޔާ ތިމަން އިލާހުގެ ނަފްސުގައި އޭނާ ހަނދުމަކުރައްވާނަމެވެ. އަދި އޭނާ ތިމަން އިލާހު ޖަމާޢަތެއްގައި ހަނދުމަކުރިއްޔާ، އެއަށްވުރެ މާތް ޖަމާޢަތެއްގައި އޭނާ ހަނދުމަކުރައްވާނަމެވެ.

1436 وعَنْهُ قال : قالَ رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « سبقَ المُفَرِّدُونَ » قالوا : ومَا المُفَرِّدُونَ يا رسُولَ اللَّهِ ؟ قال : « الذَّاكِرُونَ اللَّه كَثيراً والذَّاكِراتُ » رواه مسلم .

روي : « المُفَرِّدُونَ » بتشديد الراء وتخفيفها ، والمَشْهُورُ الَّذي قَالَهُ الجمهُورُ : التَّشديدُ.

އަދި މި صحَابي (އަޞްޙާބު) މާތް الله ރުޟާވެވޑައިގެންވާ أَبو هُريرة) ގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައެވެ. المُفَرِّدُونَ ގެ މީހުން ކުރިއަރައި ދިޔައެވެ. އަޞްޙާބުން ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. المُفَرِّدُونَ ގެ މީހުންނަކީ ކޮންބައެއް ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރައްވައެވެ. އެއީ الله ގިނަގިނައިން ހަނދުމަކުރާ ފިރިހެނުންނާއި އަންހެނުންނެވެ.

1437 وعن جابر رضي اللَّه عَنْهُ قالَ : سمِعْتُ رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقولُ : « أَفْضَلُ الذِّكرِ : لا إله إلاَّ اللَّه » .

رواهُ الترمِذيُّ وقال : حديثٌ حسنٌ .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި جابر ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑު އެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެންމެ މާތްވެގެންވާ ޛިކުރަކީ لا إله إلاّ اللّه ގެ ކަލިމައެވެ.

1438 وعنْ عبد اللَّه بن بُسْرٍ رضي اللَّه عنْهُ أنَّ رَجُلاً قال : يا رسُولَ اللَّهِ ، إنَّ شَرائِعَ الإِسْلامِ قَدْ كَثُرت عليَّ ، فأَخبرْني بِشيءٍ أتشَبَّثُ بهِ قال : « لا يَزالُ لِسَانُكَ رَطْباً مِنْ ذِكْرِ اللَّهِ » رواهُ الترمذي وقال : حديثٌ حَسَنٌ .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عبد اللَّه بن بُسْر ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު ދެންނެވިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. އިސްލާމް ދީނުގެ أحكامތައް ތިމަންނަށް ގިނަވެއްޖެއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަށް ހިފަހައްޓަން ކެރޭނެ ކަމެއް ދަންނަވައިދެއްވާށެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهގެ ޛިކުރުކުރުމުން ކަލޭގެ ދޫ ތެތްކޮށް ބަހައްޓާށެވެ.

1439 وعنْ جابرٍ رضي اللَّه عنهُ ، عَنِ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « منْ قال : سُبْحانَ اللَّهِ وبحَمدِهِ ، غُرِستْ لهُ نَخْلَةٌ في الجَنَّةِ » . رواه الترمذي وقال : حديث حسنٌ .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި جابر ގެފާނު ، نبيّާ صلّى الله عليه وسلّم އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު سُبْحانَ اللَّهِ وبحَمدِهِ ގެ ކަލިމަ ކިޔައިފިނަމަ އެމީހަކަށް ސުވަރުގެއިން ކަދުރު ގަހެއް އިންދެވިއެވެ.

1440 وعن ابن مسْعُودٍ رضي اللَّه عَنْهُ قال : قال رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم « لَقِيتُ إبراهيمَ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم لَيْلَةَ أُسْرِيَ بي فقال : يا مُحمَّدُ أقرِيءْ أُمَّتَكَ مِنِّي السَّلام ، وأَخبِرْهُمْ أنَّ الجنَّةَ طَيِّبةُ التُّربةِ ، عذْبَةُ الماءِ ، وأنَّها قِيعانٌ وأنَّ غِرَاسَها : سُبْحانَ اللَّه ، والحمْدُ للَّه ، ولا إله إلاَّ اللَّه واللَّه أكْبَرُ » .

رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ .

ރަޟީ الله ޢަންހު عبد اللَّه ابن مسعُود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رَسُول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު معراجއަށް އެރުވުނު ރޭގައި ތިމަންކަލޭގެފާނާއި ابراهيم عليه السلام އާއި ބައްދަލުވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ مُحمَّدُ ގެފާނެވެ. ކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތަށް ތިމަންކަލޭގެ ސަލާމް ބުނެދެއްވާށެވެ. އަދި އެބައިމީހުންނަށް خبر ދެއްވާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ސުވަރުގެ އަކީ ފަސްގަނޑު ރަނގަޅު ބިމެކެވެ. ފެން މީރު ބިމެކެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެއީ ފަސްގަނޑު ހަރުގަނޑު ބިމެކެވެ. އަދި سُبْحانَ اللَّه ގެ ކަލިމަޔާއި الحمْدُ للَّهގެ ކަލިމަޔާއި لا إله إلاَّ اللَّهގެ ކަލިމަޔާއި اللَّه أكْبَرَ ގެ ކަލިމަ ހިނގުން އޭގައި ގަސް އިންދުމެވެ.

1441 وعنْ أَبي الدِّرداءِ ، رضيَ اللَّه عَنْهُ قالَ : قالَ رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « أَلا أُنبِّئُكُم بِخَيْرِ أَعْمَالِكُم ، وأَزْكَاهَا عِند مليكِكم ، وأَرْفعِها في دَرجاتِكم ، وخَيْرٌ لَكُمْ مِنْ إِنْفَاق الذَّهَبِ والفضَّةِ ، وخَيْرٌ لَكُمْ مِنْ أَنْ تَلْقوْا عدُوَّكم ، فَتَضربُوا أَعْنَاقَهُم ، ويضرِبوا أَعْنَاقكم؟» قالوا : بلَى ، قال : « ذِكرُ اللَّهِ تَعالى » .

رواهُ الترمذي ، قالَ الحاكمُ أَبو عبد اللَّهِ : إِسناده صحيح .

ރަޟީ الله ޢަންހު أَبو الدِّرداءِ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ އަމަލު މާތްވެގެންވާ އަދި ތިޔަބައިމީހުން ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ ވެރިކަލާނގެ حضرةގައި އެންމެ مقبول ވެގެންވާ އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ދަރަޖަތައް އެންމެ ބޮޑަށް އުފުލާ ވެގެންވާ އަދި ރަނާއި ރިހި ހޭދަކުރުމަށްވުރެ ހެޔޮވާ ބޮޑު އަދި ތިޔަބައިމީހުން دشمنންނާއި ބައްދަލުކޮށް ތިޔަބައިމީހުން އެމީހުންގެ ކަރުތަކަށް ބެހުމާއި އަދި އެބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ކަރުތަކަށް ބެހުމަށް (އެބަހީ ޖިހާދަށް)ވުރެ ހެޔޮވާ ބޮޑު عملއަކާ ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންނަށް ބުނެދެއްވާން ހަމަތަ؟ އެބައިމީހުން ދެންނެވިއެވެ. އާދޭހެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ الله سبحانه وتعالى އަށް ޛިކުރުކުރުމެވެ.

1442 وعن سعدِ بنِ أَبي وقَّاصٍ رضي اللَّه عَنْهُ أَنَّهُ دَخَل مع رسولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم على امْرأَةٍ وبيْنَ يديْهَا نَوىً أَوْ حصىً تُسبِّحُ بِه فقال : « أَلا أُخْبِرُكِ بما هُو أَيْسرُ عَلَيْكِ مِنْ هذا أَوْ أَفْضَلُ » فقالَ : « سُبْحانَ اللَّهِ عددَ مَا خلَقَ في السَّماءِ ، وَسُبْحانَ اللَّهِ عددَ ما خَلَقَ في الأَرْضِ ، سُبحانَ اللَّهِ عددَ ما بيْنَ ذلك ، وسبْحانَ اللَّهِ عدد ما هُوَ خَالِقٌ . واللَّه أَكْبرُ مِثْلَ ذلكَ ، والحَمْدُ للَّهِ مِثْل ذلك ، ولا إِله إِلا اللَّه مِثْل ذلكَ ، ولا حول ولا قُوَّةَ إِلاَّ باللَّه مِثْلَ ذلك » .

رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ سعدِ بن أبو وقَّاصٍ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابيއަކު رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުގައި އެއްކޮޅަށް އަންހެނަކާ ކައިރިއަށް ވަދެވަޑައިގަތެވެ. އޭރު އެކަމަނާ އިނީ އެކަމަނާގެ ކުރިމަތީގައި ހުރި ކަށިތަކުން تسبيح ކިޔަމުންނެވެ. ފަހެ (އެހެން ދުވަހަކު ބައެއް ރިވާޔަތެއްގައި) رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ތިބާއަށް މިކަމަށްވުރެ ލުއިކަމެއް ނުވަތަ މިއަށްވުރެ ފަޟީލަތްބޮޑު ކަމެއް ބުނެދީފައި ނުދޭނަންތޯއެވެ. ފަހެ އަންގަވާފައި ވިދާޅުވިއެވެ. ކިޔާށެވެ. « سُبْحانَ اللَّهِ عددَ مَا خلَقَ في السَّماءِ ، وَسُبْحانَ اللَّهِ عددَ ما خَلَقَ في الأَرْضِ ، سُبحانَ اللَّهِ عددَ ما بيْنَ ذلك ، وسبْحانَ اللَّهِ عدد ما هُوَ خَالِقٌ ، މިއެވެ. އަދި اللَّه أَكْبرُ ގެ ކަލިމަވެސް ފަދައިން އެގޮތަށް ކިޔާށެވެ. އަދި الحَمْدُ للَّهِ ގެ ކަލިމަވެސް ފަދައިން އެގޮތަށް ކިޔާށެވެ. އަދި لا إِله إِلا اللَّه ގެ ކަލިމަވެސް ފަދައިން އެގޮތަށް ކިޔާށެވެ. لا حولَ ولا قُوَّةَ إِلاَّ باللَّه ކަލިމަވެސް ފަދައިން އެގޮތަށް ކިޔާށެވެ. ކިޔުމަކީ ކީރިތިވެގެންވާ ކަމެކެވެ.

1443 وعنْ أَبي مُوسى رضي اللَّه عنْه قال : قالَ لي رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « أَلا أَدُلُّك على كَنْزٍ مِنْ كُنُوزِ الجنَّةِ ؟ » فقلت : بلى يا رسول اللَّه ، قال : « لا حول ولا قُوَّةَ إِلاَّ بِاللَّهِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أَبومُوسى ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ވަޑައިގެންނެވި حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ވަޑައިގެންނެވި ކަމަކަށް ވިދާޅުވީ ސުވަރުގެގެ

خزانةގެ ތެރެއިން خزانةއެއް ބުނެދެންނަންތޯއެވެ؟ ޗެރަ ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. އާދޭހެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ لا حول ولا قُوَّةَ إلاَّ بِاللَّهِ ގެ ކަލިމަ އެވެ.

باب ذكر اللَّه تعالى قائماً وقاعداً ومضطجعاً ومحدثاً وجُنباً وحائضاً إلا القرآن فلا يحل لجنب ولا حائض

ކޮށެވެ ހުރެގެންނާއި އިށީނދެ ގޮތުންނާއި އޮށޯވެގެންނާއި ކުޑަ حدث ވެރިވެހުރެގެންނާއި ބޮޑު حدث ވެރިވެހުރެގެންނާއި حيضގެ ހާލުވެގެން ހުރެގެން ކިޔެވި قران ކިޔުމުން ފިޔަވައި الله އަށް ذكرކުރުން ހުއްދަ ވާގޮތުގެ ބާބުގެ ބާވަތް باب

ހަމަ جُنب ވެރިޔާއި حيض ވެރިޔާއި ދެމީހުންގެ ގޮތުގައި قران ކިޔުމުން ހުއްޓުވިގެން ނުވެއެވެ.

–قال اللَّه تعالى (آل عمران 190 – 191): {إن في خلق السماوات والأرض، واختلاف الليل والنهار لآيات لأولي الألباب، الذين يذكرون اللَّه قياماً وقعوداً وعلى جنوبهم}.

ހަމަކަށަވަރުން އުޑުތަކާއި ބިން ހެއްދެވުމުގައްޔާއި ރޭދުވާ ބަދަލުވުމުގައި ބުއްދިވެރި އަހުލުވެރިންނަށް ކަށަވަރު ހެއްކިތައް ވެއެވެ. އެއުރެންނީ ކޮށެ ހުރެގެންނާއި، އިށީނދެގެންނާއި އޮށޯވެގެން، އެއުރެން ހުރި ގޮތްތަކުން الله ހަނދުމަކުރާ، ބިންގަނޑުމަތީގައި، ފިކުރުކުރާ ބައި މީހުންނެވެ.

1444 وعنْ عائشة رضيَ اللَّه عنهَا قَالَت : كانَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يذكُرُ اللَّه تَعالى على كُلِّ أَحيانِهِ . رواه مسلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެ ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم ހުރިހާ ވަގުތެއްގައި اللهއަށް ޒިކުރު ކުރައްވައެވެ.

1445 وعن ابن عبَّاسٍ رضي اللَّه عنْهما عن النَّبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « لو أَنَّ أَحَدكُمْ إِذا أَتَى أَهلَهُ قالَ : بِسْمِ اللَّهِ اللَّهُمَّ جَنِّبْنَا الشَّيطَانَ وَجنِّبِ الشَّيطانَ ما رزَقْتَنَا ، فَقُضِي بيْنهُما ولَدٌ ، لم يضُرّهُ » متفقٌ عليه .

މާތް الله އެތަނބެޔާކަލުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد اللَّهِ بن عبَّاس ، نبيُّ ާ صلّى الله عليه وسلّم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އަނބިމީހާގެ ގާތަށް އަންނަނިރު (އައްޔާއި ކުރާނިރު) بِسْمِ اللَّهِ اللَّهُمَّ جَنِّبْنَا الشَّيطَانَ وَجنِّبِ الشَّيطانَ ما رزَقْتَنَا ކިޔައިފިނަމަ އެދެމީހުންނަށް ދަރިއަކު ލިބިއްޖެނަމަ އެދަރިއަކަށް شيطان އާއިން ގެއްލުމެއް ނުދެވޭ ހުއްޓެވެ.

މާނައީ: الله اسم ން އަޅާ ފަށަތެވެ . ޔާ الله! އަޅުގަނޑުގެ ކިބައިން شيطان ާ ދުރުކުރައްވާނދޭވެ! އަދި އަޅުގަނޑުމެނަށް ދެއްވާ ދަރިފުޅު މިންވަރު ކުރައްވާ އެއްޗެއްގެ ކިބައިން (ދަރިންގެ ކިބައިން) شيطان ާ ދުރުކުރައްވާނދޭވެ!

باب ما يقوله عند نومه واستيقاظه

ނިދަން އޮށޯންނަހިނދުގައާއި ނިދިން ހޭލާ ހިނދު ކިޔާ ޒިކުރުތަކާ ބަޔާންވެގެންވާ باب

1446 عن حُذَيْفَةَ ، وأَبي ذَرٍّ رضيَ اللَّه عَنْهُمَا قالا : كانَ رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إِذا أَوَى إِلى فِراشِهِ قال : « بِاسمِكَ اللَّهُمَّ أَحْيَا وَأَمُوتُ » وإِذا اسْتيقَظَ قال : « الحمْدُ للَّهِ الذِي أَحْيَانَا بعد مَا أَماتَنَا وَإِلَيْهِ النُّشورُ » رواه الترمذي.

މާތް الله އެތަނބެޔާކަލުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ حُذَيْفَة އާއި أَبو ذر އާއި ދެބޭކަލުންގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެދެބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم

ނިދަން އޮށޯންނަނިރު ދުޢާ ކިޔުއްވައެވެ. باسمِكَ اللَّهُمَّ أَحْيَا وَأَمُوتُ (މާނައީ: ޔާ ﷲ ކަލޭގެފާނުގެ ނަންފުޅުގައި ގެންގުޅުއްވާ ދިރުން! ދިރުއްވާފާނު ނަންފުޅުގައި މަރާލާ ނިދަވާލެވެ. އަދި އިރު އިރާދަ ކަލޭގެފާނު މަރާ ހޭލައްވާލެވެ.) އަދި އަރާހަތްފުޅުން ހޭލައްވާ ހިނދު ދުޢާ ކިޔުއްވައެވެ. الحمْدُ لِلَّهِ الذِي أَحْيَانَا بعد مَا أماتَنَا وَإِلَيْهِ النُّشورُ (މާނައީ: އެންމެހާ حمد ވަނީ ﷲއަށެވެ. އެއިލާހަކީ ތިމަންނަމެން މަރުގެންނެވިފަހުން ދިރުއްވާފައިވާ އިލާހެވެ. އަދި އަނބުރާދިޔުމީ ވާނީ އެ އިލާހުގެ حضرة އަށެވެ.

باب فضل حِلَقِ الذِّكْروالنَّدب إلى ملازمتها والنهَّي عن مفارقتها لغير عذر

ޛިކުރުކުރާ މަޖިލިސްތަކުގެ ފަޟީލަތާއި އަދި އެތަނުގައި މަޖިލިސްތަކާ ބައިވެރިވެ އުޅުން **مستحب** ވެގެންވާކަމާއި އަދި އުޒުރަކާއި ނުލައި ގޮސްފި އެތަނަކު މަޖިލިސްތަކުން ދުރުހެލިވެ އުޅުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

قال اللَّه تعالى (الكهف 28): {واصبر نفسك مع الذين يدعون ربهم بالغداة والعشي يريدون وجهه، ولا تعد عيناك عنهم}.

އަދި އެއުރެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ މަޤުސަދުކޮށް އެދިގެން، ހެނދުނާއި ހަވީރު دعاء ކުރާ އެއުރެންނާއެކު މިނިވަނުގައި، ކަލޭގެފާނު ކެތްކުރައްވާ ނަފްސު ހިފެހެއްޓެވުމެވެ، ކަމުގައިވާށެވެ!

1447 وعنْ أَبي هُريرةَ رضي اللَّه عنهُ قال : قالَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إنَّ للَّهِ تَعالى ملائِكَةً يَطُوفُونَ في الطُّرُق يَلْتَمِسُونَ أَهْلَ الذِّكْرِ ، فإذا وَجدُوا قَوْماً يذكُرُونَ اللَّه عَزَّ وَجلَّ، تَ نَادَوْا : هَلُمُّوا إلى حاجتِكُمْ ، فَيَحُفُّونَهم بأَجْنِحَتِهم إلى السَّمَاء الدُّنْيا ، فَيَسأَلُهم رَبُّهُم وَهُوَ أَعْلَم : ما يقولُ عِبَادِي ؟ قال : يَقُولُونَ : يُسبِّحُونَكَ وَيُكبِّرونَكَ ، ويحْمَدُونَكَ ، ويُمَجِّدُونَكَ ، فيقولُ : هل رأَوْني ؟ فيقولون : لا واللَّهِ ما رأَوْكَ ، فَيَقُولُ : كَيْفَ لو رَأَوْني؟، قال : يقُولُون لو رَأَوْكَ كانُوا أَشَدَّ لكَ عِبادَةً ، وأَشَدَّ لكَ تمْجيداً ، وأَكثرَ لكَ تَسْبِيحاً . فَيَقُولُ : فماذا يَسأَلُونَ ؟ قال : يَقُولونَ : يسأَلُونَكَ الجنَّةَ . قالَ : يقولُ : وَهل رَأَوْهَا ؟ قالَ : يَقُولُونَ : لا وَاللَّه ياربِّ مَا رأَوْهَا . قَالَ : يَقُولُ : فَكَيْفَ لو رَأَوْهَا ؟، قال: يَقُولُونَ : لو أَنَّهُم رأَوْها

كَانُوا أَشَدَّ عليَهَا حِرْصاً ، وأَشَدَّ لهَا طَلَبَاً ، وَأَعْظَم فِيها رغْبة. قَالَ : فَمِمَّ يَتَعَوَّذُونَ ؟ قَالَ : يقولُون يَتعَوَّذُونَ مِنَ النَّارِ ، قال : فَيَقُولُ : وهَل رَأَوْهَا ؟ قالَ: يقولونَ: لا واللَّهِ ما رأَوْهَا . فَيقُولُ : كَيْف لو رَأوْها ؟، قال : يقُولُون : لو رَأَوْهَا كانوا أَشَدَّ منها فِرارا ، وأَشَدَّ لها مَخَافَةَ . قَالَ : فيقُولُ : فَأُشْهدُكم أَنِّي قَد غَفَرْتُ لهم ، قَالَ : يقُولُ مَلَكٌ مِنَ الملائِكَةِ : فِيهم فُلانٌ لَيْس مِنهم ، إِنَّمَا جاءَ لِحاجَةٍ، قال : هُمُ الجُلَسَاءُ لا يَشْقَى بِهِم جلِيسهُم » متفقٌ عليه .

ރަޟީ الله ޢަންހު ސުންނަތުގެއްވި أَبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ގެ ބަޔަކު މަލާއިކަތް ބޭކަލުން ޒިކުރު ކުރާ ބަޔަކު ހޯދަމުން ބޭރުގައި ދަތުރުކުރައްވައެވެ. ފަހެ ބޭކަލުން ޖަމާޢަތެއް ބަރަކާތްالله ރަށް ޒިކުރު ކުރާ ބަޔަކު ފެނިއްޖެނަމަ ދޮރެއް ބޭކަލުންނަށް ގޮވާލައްވައެވެ. ތިޔަބޭކަލުން ހޯދާ އެއްޗަށް ކަމަށް އަވަހަށް ވަޑައިގަންނަވާށެވެ. ދެން އެބޭކަލުން ވަޑައިގެން އެބޭކަލުން ފިޔަތަކުން އެމީހުން ބޮޑުވާ ދުނިޔޭގެ އުޑާއި ހަމައަށް ފުރިހަމަވެގެންވެއެވެ. ދެން الله سبحانه وتعالى އެކަލާނގެ އެބޭކަލުންނަށްވުރެ ރަނގަޅަށް ދަންނަވާ ގޮތް ޢިލްމު ހުރިކަލާނގެ އެބޭކަލުންނަށް ސުވާލުކުރައްވައެވެ. ތިޔަބޭކަލުން ކިޔަނީ ކޮންއެއްޗެއް؟ އެބޭކަލުން ދަންނަވައެވެ. ކަލޭގެފާނަށް ޙަމްދުކުރަމުން ކަލޭގެފާނަށް تسبيح އާއި تكبير އާއި تحميد އާއި تمجيد ކޮށް. ދެން އެކަލާނގެ ސުވާލު ކުރައްވައެވެ. ކިހިނެއްތޯ އެބޭކަލުން މަށް ފެނިފައި ވިއްޔާ؟ ދެން މަލާއިކަތް ދަންނަވައެވެ. ނުފެނެއެވެ. ރަޟީ الله ގަސަމެވެ ދަންނަވައެވެ. އެބޭކަލުން ކަލޭގެފާނު ފެނިފައި ނުވެއެވެ. ދެން އެކަލާނގެ ސުވާލު ކުރައްވައެވެ. އެބޭކަލުން މަށް ފެނިއްޖެނަމަ ކިހިނެއްވާނެ؟ މަލާއިކަތް ދަންނަވައެވެ. އެބޭކަލުން މަށް ފެނިއްޖެނަމަ ކަލޭގެފާނަށް އަޅުކަންކުރުމުގައި ވުރެ އިތުރަށް ކަނޑައެޅިގެން އިބާދަތްކުރާނެއެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނަށް تمجيد ކުރުން އެއަށްވުރެ އިތުރަށް ކުރާނެއެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނަށް تَسْبِيح ކިޔުން ގިނަކޮށް އެއަށްވުރެ އިތުރަށް ކުރާނެއެވެ. ދެން الله ސުވާލުކުރައްވައެވެ. އެބޭކަލުން އެދެނީ ކޮންއެއްޗެއް؟ އެބޭކަލުން ދަންނަވައެވެ. އެބޭކަލުން ކަލޭގެފާނުގެ ސުވަރުގެ އެދެއެވެ. ދެން އެކަލާނގެ ސުވާލުކުރައްވައެވެ. އެބޭކަލުން ސުވަރުގެ ފެނިފައި ވިއްޔާ؟ އެބޭކަލުން ދަންނަވައެވެ. ނުފެނެއެވެ. ރަޟީ الله ގަސަމެވެ ދަންނަވައެވެ. ނޫނެކެވެ. ދެން الله سبحانه وتعالى ސުވާލުކުރައްވައެވެ. އެބޭކަލުން އެތަން ފެނިއްޖެނަމަ ކިހިނެއްވާނެ؟ މަލާއިކަތް ބޭކަލުން ދަންނަވައެވެ. ނުފެނެއެވެ. ރަޟީ الله ގަސަމެވެ ދަންނަވައެވެ. އެ ކަލޭގެފާނު

ގެންގުޅުއްވާ އިލާހެވެ! އަޅުގަނޑުމެން އެކަން ދަނެވިފައި ނުވެއެވެ. الله سبحانه وتعالى وحي
ކުރައްވައެވެ. އަޅުގަނޑުމެން އެކަން ދަނެވިފައިވާނަމަ ހާލު ހުންނާނީ ކިހިނެއް
ތޯއެވެ؟ މަލާއިކަތް ބުނެދެން ދަންނަވައެވެ. އަޅުގަނޑުމެން އެކަން ދަނެވިފައިވާނަމަ
އެކަނބުރި އަޅުގަނޑުމެން ދެކިލެއްވުން ވަރަށް ގިނަ ބަދަހިކުރައްވައެވެ. އަދި އަޅުގަނޑުމެން ދެކިލެއްވުން
ވަރަށް ބޮޑުވާނެއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން شوقވެރިވުން ވަރަށް ބޮޑުވާނެއެވެ. ދެން الله سبحانه وتعالى
وحي ކުރައްވައެވެ. އަޅުގަނޑުމެން ސުވަރުގެވަންތަކަން އެދިލައްވަނީ ކޮން އެއްޗަކަން ތޯއެވެ؟
މަލާއިކަތް ބުނެދެން ދަންނަވައެވެ. އަޅުގަނޑުމެން ސުވަރުގެވަންތަކަން އެދިލައްވައި މެނާ
ނަޖާތަށް ނުލިބޭނެތީއެވެ. الله سبحانه وتعالى ސުވާލުކުރައްވައެވެ. އަޅުގަނޑުމެން ނަޖާތަ
ލިބިފައިވާނަމަތޯއެވެ؟ މަލާއިކަތް ބުނެދެން ދަންނަވައެވެ. ނުލިބެއެވެ. ވަލް الله ލިބިފައިނުވެއެވެ.
އަޅުގަނޑުމެން ނަޖާތަށް ނުދެކެއެވެ. الله سބحانه وتعالى ސުވާލުކުރައްވައެވެ.
އަޅުގަނޑުމެން ނަޖާތަ ލިބިފައިވާނަމަ އަޅުގަނޑުމެންގެ ހާލު ހުންނާނީ ކިހިނެއްތޯއެވެ؟
މަލާއިކަތް ބުނެދެން ދިރުވައިދެއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން އެކަން ލިބިފައިވާނަމަ އެކަނބުރި
ސުވަރުގެވިއަސް އަމިއްލަވެސް ބުރަކޮށް މަސައްކަތްކުރެވިދާނެއެވެ. އަދި އެކަމަށްއެދި އަޅުގަނޑުމެންގެ
ރޭވުން އެމްފާރާ ޙިއްސާވެރިވުން އިތުރުވާނެއެވެ. ދެން الله سبحانه وتعالى وحي
ކުރައްވައެވެ. ފަހެ ޖަމާޢަތުން ރުހިވޮޑިގެން ހަމަހަމަކުރެއްވި މަގުފުރާލުމުން އަޅުގަނޑުމެންގެ
އެހެންމީހުން ކާކު ފާއިތުކުރެއްވި ފުރުސަތުގެ ފަހުން ފުރަތަމަ ކުރިމަތިވާ ފެހި ބާރުވެރިކުރުން
ދެންނެވުމެވެ. އަމިއްލަޔަށް މަދުވެ އެކުށުގައި ދެކެނީ ހިތްވަނީ. އަސްލެއް އެއް ބޭފުޅުންގެ ނުނުވާ.
ހަމަހަމަކުރުން އެކަނބުރި އެއް އަދި ސެޓެފިކެޓު އަހުލީ އަހަރު ބޭނުމެއް
ފުރުސަތު ލިބެނީއެވެ. الله سبحانه وتعالى وحي ކުރައްވައެވެ. އެއީ އަދުލު ވަޒީފާ އެއެވެ.
އަޅުގަނޑުމެން އިހުސާން ސުލޫކް ދެއްކެވީ ހަމަހަމަ ބޭފުޅުންނަށް ނިކަމެތިވެފައިވާ ބައެކެވެ.

وفي روايةٍ لمسلمٍ عنْ أَبي هُريرةَ رضِي اللَّه عنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إنَّ للَّهِ مَلائِكَةً سَيَّارةً فُضَلاءَ يتتَبَّعُونَ مجالِس الذِّكرِ ، فَإِذا وجدُوا مَجلِساً فِيهِ ذِكْرٌ ، قَعدُوا معهُم ، وحفَّ بعْضُهُم بعْضاً بأَجْنِحَتِهِم حتَّى يَمْلأُوا ما بيْنَهُمْ وبَيْنَ السَّماءِ الدُّنْيَا ، فَإِذا تَفرَّقُوا عَرجُوا وصعِدوا إِلى السَّماءِ ، فَيسْأَلُهمُ اللَّهُ عَزَّ وجلَّ وهُوَ أَعْلَمُ : مِنْ أَيْنَ جِئْتُمْ ؟ فيَقُولُون: جِئْنَا مِنْ عِندِ عِبادٍ لَكَ في الأَرْضِ : يُسبحُونَكَ، ويُكَبِّرُونَكَ ، ويُهَلِّلُونَكَ ، ويَحْمَدُونَكَ ،

وَيَسْأَلُونَكَ . قال : وماذا يسْأَلُوني ؟ قَالُوا : يَسْأَلُونَكَ جنَّتَكَ . قال : وهَلْ رَأَوْا جنَّتي ؟ قالُوا :
لا ، أَيْ ربِّ : قال : فكَيْفَ لو رأَوْا جنَّتي ؟ قالُوا : ويستَجِيرُونَكَ قال : ومِمَّ يسْتَجِيرُونِي ؟
قالوا : منْ نَارِكَ ياربِّ . قال : وَهَلْ رَأَوْا نَارِي ؟ قالوا : لا ، قال : فَكَيْفَ لَوْ رَأَوْا نارِي ؟،
قالُوا : ويسْتَغْفِرونَكَ ، فيقول : قَدْ غفَرْتُ لهُمْ ، وأَعطَيْتُهُمْ ما سَأَلُوا ، وأَجرْتُهم مِمَّا اسْتَجارُوا
. قال : فَيقُولونَ : ربِّ فيهِمْ فُلانٌ عبْدٌ خَطَّاءٌ إِنَّمَا مَرَّ ، فَجلَسَ معهُمْ ، فيقول : ولهُ غفَرْتُ ،
هُمْ القَوْمُ لا يَشْقَى بِهِمْ جَلِيسُهُمْ » .

އަދި މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هُريرة ، نَّبِي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވާފައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ގެ ވަރަށް ގިނަ މަލާއިކަތް ބޭކަލުން ބިންމަތީގައި ހިނގަވާ ކުރާ މަޖިލިސް އެއް ޒިކުރު ހޯދާ ބައްލަވަމުން ގެންދަވައެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން ޒިކުރުކުރާ މަޖިލިސް އެއް ފެނިވަޑައިގެންފިނަމަ އިސްނެގުމާއި އެބައިމީހުން ގޮވާލައްވައެވެ. އަދި އެއް ބޭކަލަކު އަނެއް ބޭކަލަކަށް ގޮވައިލައްވައެވެ. އެކަމަށް އަންނާށެވެ. އަދި އެއް ބޭކަލަކު ދުވެފައި ކައިރީ ބައިތިއްބަވައެވެ. ފަހެ ﷲ سبحانه وتعالى އެބައިމީހުންނަށް ސުވާލުކުރައްވާނެއެވެ. ﷲ سبحانه وتعالى އެކަލާނގެ ކަލާނގެ މަލާއިކަތުން ތިމަންކަލާނގެ އަޅުން ކީއްކުރަނީ ހެއްޔެވެ؟ އެބައިމީހުން ދަންނަވައެވެ. ތިބީ ތިޔަކަލާނގެއަށް ތަސްބީޙު ކުރަމުން އެބައިމީހުން ތިޔަ ކަލާނގެއަށް ތަކުބީރު ކުރަމުންނެވެ. އެބައިމީހުން ތިބީ ތިޔަ ކަލާނގެއަށް تَسْبِيح ކިޔަކިޔާތީއެވެ. އަދި ތިޔަ ކަލާނގެއަށް تكبير ކިޔަކިޔާތީއެވެ. އަދި ތިޔަ ކަލާނގެއަށް تهليل ކިޔަކިޔާތީއެވެ. އަދި ތިޔަ ކަލާނގެއަށް تمْجيد ކިޔަކިޔާތީއެވެ. އަދި ތިޔަ ކަލާނގެ حضرة ގައި ދަންނަވާ ދަންނަވައެވެ. الله وحي ކުރައްވައެވެ. އެބައިމީހުން އެދި ތިބީ ކޮންއެއްޗެއް ހެއްޔެވެ؟ މަލާއިކަތް ބޭކަލުން ދަންނަވައެވެ. އެބައިމީހުން ތިޔަ ކަލާނގެ حضرة ގައި ދަންނަވާ ދަންނަވާ ތިބީ ތިޔަ ކަލާނގެ ސުވަރުގެ ހޯދަދެއްވުމަށެވެ. الله وحي ކުރައްވައެވެ. އެބައިމީހުން ތިމަން ކަލާނގެ ސުވަރުގެ ދެކެން ހެއްޔެވެ؟ މަލާއިކަތް ބޭކަލުން ދަންނަވައެވެ. ނުދެކެއެވެ. އޭ ރަސްކަލާނގެ ހުރިހާކަމެއްގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ! (އެބައިމީހުން ނުދެކެއެވެ.) الله وحي ކުރައްވައެވެ. އެބައިމީހުން ތިމަން ކަލާނގެ ސުވަރުގެ ދުށިނަމަ ހިތްވާނީ ކިހިނެއް ހެއްޔެވެ؟ މަލާއިކަތް ބޭކަލުން ދަންނަވައެވެ. އެބައިމީހުން ތިޔަ ކަލާނގެ ސުވަރުގެ

ދެކެވިފައިވާނަމަ އެބައިމީހުން އިބަ އިލާހުގެ حضرة ގައި ސުވާލުކުރެއްވުން އެދި ދެންނެވިއެވެ.
الله وحي ކުރައްވައެވެ. އެބައިމީހުން ތިމަންއިލާހުގެ حضرة ގައި ސުވާލުކުރެއްވުން އެދި
ދަންނަވަނީ ކޮން އެއްޗެއްކަން ކަލޭމެން؟ މަލާއިކަތް ބާރުލުން ދަންނަވައެވެ. އިބައިލާހުގެ
ސުވަރުގެއިންނެވެ. އޭ ހެއްދެވި ކަލާނގެއެވެ. އިލާހެވެ. ދެން الله وحي ކުރައްވައެވެ.
އެބައިމީހުން ތިމަންއިލާހުގެ ސުވަރުގެ ދުށްކަމަށް ވިއްޔާ؟ މަލާއިކަތް ބާރުލުން ދަންނަވައެވެ.
ނޫނެކެވެ. (ނުދުށެވެ) الله وحي ކުރައްވައެވެ. އެބައިމީހުންނަށް ތިމަން އިލާހުގެ ސުވަރުގެ
ފެނުނުނަމަ އެމީހުންގެ ހާލު ހުށްޓާނީ ކިހިނެއްތޯއެވެ؟ މަލާއިކަތް ބާރުލުން
ދަންނަވައެވެ. އަދިވެސް އެބައިމީހުން އިބަ އިލާހަށް استغفار ދަންނަވާނެއެވެ. الله وحي
ކުރައްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން އިލާހު އެބައިމީހުންނަށް ފުއްސެވީމެވެ. ދެން
އެބައިމީހުން އެދުނު ތަކެތި އެބައިމީހުންނަށް ދެއްވީމެވެ. އަދި އެބައިމީހުން ސުވާލުކުރިކަން
އެދުނު ތަނުން އެބައިމީހުންނަށް ސަލާމަތްކޮށް ދެއްވީމެވެ. މަލާއިކަތް ބާރުލުން
ދަންނަވައެވެ. އޭ ހެއްދެވި ކަލާނގެއެވެ. އިލާހެވެ! އެމީހުންގެ ތެރޭގައި ފާފަވެރި މީހަކު ވެއެވެ.
އެކަމަކު ބޮޑު ފާފަވެރިއެކެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެއީ އެމީހުންނާއެކު އިށީނުނު މީހުންގެ ތެރެއިން މީހެކެވެ.
الله وحي ކުރައްވައެވެ. ތިމަން އިލާހު އެބައިމީހަކަށް ފުއްސެވީމެވެ. އެއީ އެފަދަ ބަޔަކާއެކު
އިށީނުމުން އެނޫން މީހަކަށް ހިތި ނުވާނެ ބަޔަކު ކަމުގައި ވާތީއެވެ.

1448 وعنهُ عنْ أَبي سعيدٍ رضِيِ اللَّه عنهُمَا قالا : قَالَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم :
« لا يَقْعُدُ قَوْمٌ يذْكُرُونَ اللَّهَ إِلاَّ حفَّتْهُمُ الملاَئِكة ، وغشِيتهُمُ الرَّحْمةُ ونَزَلَتْ علَيْهِمْ السَّكِينَة ،
وذكَرَهُم اللَّه فِيمن عِنْدَهُ » رواه مسلم .

އަދި އެ صَحَابي (އެބޭފުޅާ މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ أَبو هُريرة)އާއި أَبو سعيدٍ ގެ ކިބައިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެދެބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث
ކުރެއްވިއެވެ. ބަޔަކު އެއްވެ اللهއަށް ޛިކުރުކުރަމުން ތިބެއްޖެނަމަ މަލާއިކަތްބާރުލުން އެބައިމީހުން
ވަށާލައްވާނެއެވެ. الله ގެ رحمة ން އެބައިމީހުން ފޮރުވާލާނެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް
ހަމަޖެހުން ބާވައިލައްވާނެއެވެ. އަދި الله سبحانه وتعالى އެބައިމީހުންގެ ވާހަކަ (އެކަލާނގެ
ދަރުބާރުގައި މަލާއިކަތް ބާރުލުންނަށް) وحي ކުރައްވައެވެ.

1449 وعن أَبي واقِدٍ الحارِثِ بن عَوْفٍ رضيَ اللَّه عنْهُ أَنَّ رسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بيْنَما هُو جَالِسٌ في المسْجِدِ ، والنَّاسُ معهُ ، إِذ أَقْبلَ ثَلاثَةُ نفَرٍ ، فأَقْبَل اثْنَانِ إِلى رسول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وذَهَب واحدٌ، فوقَفَا على رسول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم . فأَمَّا أَحدُهُما فرأَى فُرْجَةً في الحلقَةِ ، فجَلَسَ فيها وأَمَّا الآخَرُ ، فَجَلَس خَلْفَهُمْ ، وأَمَّا الثالثُ فَأَدبر ذاهباً . فلمَّا فَرَغَ رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال: أَلا أُخبِرُكم عن النَّفَرِ الثَّلاثَةِ ، أَمَّا أَحدُهم ، فَأَوى إِلى اللَّهِ فآواه اللَّه وأَمَّا الآخرُ فَاسْتَحْيي فاستحيي اللَّهُ مِنْهُ وَأَمَّا الآخرُ ، فأَعْرِضَ ، فأَعْرض اللَّهُ عنْهُ » متفقٌ عليه .

ރަޟީ الله ޢަންހު ސިފަކުރެއްވި أبو واقِد الحارث ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަލޭގެފާނު رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މިސްކިތުގައި اصحاب ބޭކަލުންނާއިއެކު އިށީނދެވަޑައިގެން ހުންނަވަނިކޮށް ތިން ފިރިހެނުން އައެވެ. ދެން އޭގެ ދެމީހުން ކުރިމަތިލީ رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އިންނެވި މަޖުލިހަށް ދިޔައެވެ. އަދި އަނެކަކު އެނބުރި ދިޔައެވެ. ދެން އެދެމީހުން މަޖުލިސް ކައިރީގައި މަޖުލީހަށް ބަލާލިއެވެ. ދެން އެއްމީހާ އެ މަޖުލިހުގައި ހުސްތަނެއް ފެނުމުން އެތަނުގައި އިށީނދެއެވެ. ދެން ދެވަނަ މީހާ އެ މަޖުލިހުގެ ފަހަތުގައި އިށީނދެއެވެ. އަދި ތިންވަނަ މީހާ އެނބުރި ދިޔައެވެ. ދެން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މަޖުލިސް ނިންމަވާލެއްވުމުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެތިން މީހުންގެ ވާހަކަ ކަލޭމެންނަށް ޚަބަރުދޭންވީތޯ؟ ދެން އެއްމީހާ އެވަނީ (ޙަދީޘްގެ) މަޖުލިހަށް ބައިވެރިވެއެވެ. އެހެންކަމުން الله سبحانه وتعالى އެކަލާނގެ رحمة ގެ ތެރެއަށް ވައްދަވައިފިއެވެ. އަދި އަނެކަކު ލަދުން ފަހަތުގައި އިށީނދެއެވެ. އެހެންކަމުން الله سبحانه وتعالى އެކަލާނގެ ވެސް ލަދުގަތެވެ. އަދި އަނެކަކު އެނބުރި ދިޔައެވެ. (އެބަހީ الله سبحانه وتعالى އެކަލާނގެ ހަނދާންކުރުމުގެ މަޖުލިހުން ފުރައްސާރަކުރިއެވެ.) އަދި އެހެންކަމުން ދުރުވެގެން ދިޔައެވެ. އެހެންކަމުން الله سبحانه وتعالى އެކަލާނގެ ثواب އިން محروم ކުރެއްވިއެވެ.

1450 وعن أبي سعيد الخُدْريِّ رضي اللَّه عنْهُ قال : خَرج معاوِيَة رضي اللَّه عَنْهُ علَى حَلْقَةٍ في المسْجِدِ ، فقال : ما أَجْلَسكُمْ ؟ قالُوا : جلَسْنَا نَذْكُرُ اللَّه . قَالَ : آللَّهِ ما أَجْلَسكُم إلاَّ

ذاكَ ؟ قالوا : ما أَجْلَسنا إلاَّ ذاكَ ، قال : أَما إِنّي لَمْ أَسْتَحْلِفْكُم تُهْمَةً لَكُم وما كانَ أَحدٌ بمنْزِلَتي مِنْ رسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أقلَّ عنهُ حَدِيثاً مِنِّي : إنَّ رسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم خرَجَ علَى حَلْقَةٍ مِن أَصحابِه فقال : « ما أَجْلَسكُمْ ؟ » قالوا : جلَسْنَا نَذكُرُ اللَّه ، ونحْمَدُهُ علَى ماهَدَانَا لِلإِسْلامِ ، ومنَّ بِهِ علينْا . قَال : « آللَّهِ ما أَجْلَسكُمْ إِلاَّ ذَاكَ ؟ قالوا : واللَّه ما أَجْلَسنا إِلاَّ ذَاكَ . قالَ : « أَما إِنِّي لَمْ أَسْتَحلِفْكُمْ تُهمةً لكُمْ ، ولِكنَّهُ أَتانِي جبريلُ فَأَخْبَرني أَنَّ اللَّهَ يُباهِي بِكُمُ الملائكَةَ » رواهُ مسلمٌ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو سعيد الخُدْرِيِّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު) މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި معاوية ގެފާނު މިސްކިތުގައި އޮތް ޙަލަގާއަކަށް ވަޑައިގަތުމަށްފަހު ވިދާޅުވިއެވެ. ކުރި ސުވާލު ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބޭފުޅުން މިތާނގައި އިށީނދެގެން ތިބީ ކީއްވެ ކީއްކުރަން ބޭތިއްބެވީތޯ؟ އެބޭފުޅުން ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންމެން އިށީނދެގެން ހުރީ الله އަށް ޛިކުރުކުރަމުންނެވެ. معاوية ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ الله ގަސަމުގައި ބުނަން حقيقة ގައިވެސް ތިޔަބޭފުޅުން މިތާ ތިބީ ހަމައެކަމަށްތޯ؟ ކުރުމަށް ބާއްވަނީ ހަމައެކަމަށްތޯ؟ އެބޭފުޅުން ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންމެން އެހެން ކަމަކަށް އިށީނދެގެން ނުތިބީމެވެ. معاوية ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ ތިޔަބޭފުޅުން ކުރުން الله ގަސަމުގައި ސުވާލު ކުރީ ތިޔަބޭފުޅުންގެ މައްޗަށް ތުހުމަތުކުރާތީ ނޫނެވެ. شكއެއް އޮވެގެން ނޫނެވެ. އަދި رَسُول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم ގެ ހުޒޫރުގައި ތިމަންނަ ހުރި އެއްވެސް قدرއެއްގެ އެއްވެސް صحابيއަކު ވެސް حديث ކޮށް ރިވާޔަތްކޮށްފައި ތިމަންނަ ދެކެ ކުޑަކޮށް ނުވެއެވެ. (ދެން معاوية ވިދާޅުވިއެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم އެކަލޭގެފާނުގެ اصحاب ބޭކަލުން ތިއްބަވާ ދާއިރާއަކަށް ވަޑައިގެންވެ. ކުރި އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ތިޔަބޭފުޅުން އިށީނދެގެން ތިބީ ކީއްވެގެންތޯ؟ އެބޭފުޅުން ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންމެން އިށީނދެގެން ތިބީ ތިމަންމެންނަށް އިސްލާމް ދީނަށް ހިދާޔަތްދެއްވުމާއި އެދީނުގެ نعمة ދެއްވި ކަމަށްޓަކައި الله އަށް ޛިކުރު ކުރުމަށާއި އެކަލާނގެއަށް حمد ކުރުމަށެވެ. (ދެން) އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ الله ގަސަމުގައި ބުނަން ތިޔަ ބޭފުޅުން ތިބީ ހަމައެކަމަށްތޯ؟ އެބޭފުޅުން ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންމެން ކުރުމަށް އަދި ތިޔަބޭފުޅުންގެ މައްޗަށް شكއެއް އޮވެގެން ނޫނެވެ. ނަމަވެސް

جبريل عليه السلام ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ގާތަށް ވަޑައިގަތީވެ. ފަހެ ތިމަން ކަލޭގެފާނަށް خبر ދެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى މަލާއިކަތުން ބޭކަލުންގެ ކުރިމަތީ ތިޔަބައިމީހުންނަށްޓަކައި فخر ވެވޮޑިގެންނެވިއެވެ.

باب الذكر عند الصباح والمساء

ހެނދުނާއި ހަވީރުގެ ޒިކުރުކުރުމާއި ބެހޭ ގޮތުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (الأعراف 205): {واذكر ربك في نفسك تضرعاً وخيفةً ودون الجهر من القول بالغدو والآصال، ولا تكن من الغافلين}.

އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ނަފްސުގައި ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ ހަނދުމަ ކުރައްވާށެވެ! ބިރުވެތިވެ، ބަހުވިލިވެ ހިތްވަރާއެކު. ބަސްބުނުމުގެ ތެރެއިން އަޑުހަރުނުކުރާގޮތުން ދުރު ވެގެންނެވެ. ހެނދުނާއި ހަވީރު ވަގުތު ތިކަލޭގެފާނު. އަދި غافلވެގެންވާ މީހުންގެ ތެރެއިން ކަލޭގެފާނު ނުވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ.

قال أهل اللغة: {الآصال} جمع أصيل وهو: ما بين العصر والمغرب.

وقال تعالى (طه 130): {وسبح بحمد ربك قبل طلوع الشمس وقبل غروبها}.

އަދި އިރުއެރުމުގެ ކުރިއަށްޓަކައި އަދި އިރުއޮއްސުމުގެ ކުރީގައި، ކަލޭގެފާނުގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެއަށް حمد އާއެކު تسبيح ކިޔުއްވާށެވެ.

وقال تعالى (غافر 55): {وسبح بحمد ربك بالعشي والإبكار}.

އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެއަށް، ހެނދުނާއި، ހަވީރު حمد އާއެކު تسبيح ކިޔުއްވާށެވެ.

قال أهل اللغة: {العشي}: ما بين زوال الشمس وغروبها.

وقال تعالى (النور 36 – 37): {في بيوت أذن اللَّه أن ترفع ويذكر فيها اسمه، يسبح له فيها بالغدو والآصال رجال لا تلهيهم تجارة ولا بيع عن ذكر اللَّه} الآية.

އެތަންތަނުގައި، اللهގެ ނަންފުޅު ހަނދުމަކުރުމަށާއި، އެތަން ތަން މަތިވެރިކުރުން އުފުލުއްވުން، الله އިޒުން ދެއްވާފައިވާ ގެތަކުގައެވެ. (އެބަހީ: މިސްކިތްތަކުގައެވެ.) ހެނދުނާއި ހަވީރު، އެތަނުގައި އެކަލާނގެއަށް تسبيح ކިޔައި އުޅެތެވެ. އެއީ ފިރިހެނުންނެވެ. (އެބަހީ: تسبيح ކިޔައި ނަމާދުކުރުން އުޅެނީ ފިރިހެނުންނެވެ.) ވިޔަފާރިއާއި ނުވަތަ އަޅަން އެއްވެސް ވިއްކުމެއް اللهގެ މަތިން ހަނދުމަކުރުމުން ދުރުކޮށްނުލައެވެ.

وقال تعالى (سورة ص: 18): {إنا سخرنا الجبال معه يسبحن بالعشي والإشراق}.

ހަމަކަށަވަރުން، ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެކަލޭގެފާނުން ފަރުބަދަތައް خدمة ތެރި ކުރުއްވީމެވެ. އެބަހީ، އެކަލޭގެފާނާ އަރިހުގައި ހަވީރާއި، ހެނދުނުގައި تسبيح ދަންނަވައެވެ.

1451 وعنْ أَبي هريرة رضي اللَّه عنهُ قال : قالَ رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ قال حِينَ يُصبْحُ وحينَ يُمسِي : سُبْحانَ اللَّهِ وبحمدِهِ مِائَةَ مَرةٍ لَم يأْتِ أَحدٌ يوْم القِيامة بأَفضَلِ مِما جَاءَ بِهِ ، إِلاَّ أَحدٌ قال مِثلَ مَا قال أَوْ زَادَ » رواهُ مسلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أَبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު ހެނދުނާއި ހަވީރު ސަތޭކަ ފަހަރު سبحان الله و بحمده ކިޔައިފިނަމަ قيامة ދުވަހަކު އޭނާ އައިސް ގެނައި ނުވަތަ އެއްވެސް ގެނައިން ކިޔުން މިހާރު ގިނައިގެ އަޅަން އެއްވެސް މީހަކު އާއްމިން ވުރެ މާތް ނުގެނައެވެ.

1452 وعَنهُ قال : جاءَ رجُلٌ إِلى النَّبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فقال : يا رسُول اللَّهِ ما لَقِيتُ مِنْ عَقْربٍ لَدغَتني البارِحةَ ، قال : « أَما لَو قُلتَ حِينَ أَمْسيت : أَعُوذُ بِكَلماتِ اللَّهِ التَّامَّاتِ منْ شَرِّ ما خَلَقَ لم تَضرُّكَ » رواه مسلم .

އަދި އެ صحَابي (އެބަހީ މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أَبو هُريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. މީހަކު نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ އަރިހަށް އައެވެ. ފަހެ ދަންނަވައެވެ.

އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. އިއްޔޯރޭ ކަޅިން ޖެހި ނަގަދުންކުރި އެއްގެ ސަބަބުން ހާލަތާ ވޭނެއް އެދިއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ ހަވީރު أعوذُ بكلماتِ اللّهِ التَّامَّاتِ منْ شَرِّ ما خَلَقَ ކިޔުން ނަމަ އޭގެ އުނދަގުލެއް ތިބާއަށް ނުވީހެވެ.

މާނައީ: އަހަރެން اللهގެ އެންމެ ފުރިހަމަ ކަލިމަ ސިފަވެގެންވާ ކަލިމަތަކުން އެ إله އުފެއްދެވި އެންމެހާ ތަކެތީގެ ނުބައިކަމުން ރައްކާތެރިކަން އެދެމެވެ.

1453 وعنْهُ عن النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أَنَّه كان يقول إِذَا أَصْبَحَ : اللَّهُمَّ بِكَ أَصْبَحْنَا وبِكَ أَمسَيْنَا وبِكَ نَحْيا ، وبِكَ نَمُوتُ ، وَإِلَيْكَ النُّشُورُ » وإِذا أَمْسى قال : « اللَّهُمَّ بِكَ أَمْسَيْنَا، وبِكَ نَحْيا ، وبِكَ نمُوتُ وإِلَيْكَ المَصِير » .

رواه أَبو داود والترمذي وقال : حديث حسن .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުންވެއްވި أبو هُريرة) نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނު ހެނދުނު ވުމުން دعاء ކުރައްވައެވެ. اللَّهُمَّ بِكَ أَصْبحْنَا وبِكَ أمسَيْنَا وبِكَ نَحْيا ، وبِكَ نَمُوتُ ، وَإِلَيْكَ النُّشُورُ މާނައީ: އޭ الله! ތިޔަކަލާނގެ އިސްތިއާނަތުން އަހަރެމެން ހެނދުނު ކުރީމެވެ. ތިޔަކަލާނގެ އިސްތިއާނަތުން އަހަރެމެން ހަވީރު ކުރީމެވެ. އަދި ތިޔަ ކަލާނގެ އިސްތިއާނަތުން އަހަރެމެން ދިރިއުޅެމެވެ. އަދި ތިޔަ ކަލާނގެ އިސްތިއާނަތުން އަހަރެމެން މަރުވަމެވެ.(ނިޔާވަމެވެ). އަދި އަހަރެމެން އެނބުރި ފޮނުއްވޭނީ ތިޔަ ކަލާނގެ حضرة އަށެވެ. އަދި އަދި ހަވީރުވުމުން دعاء ކުރައްވައެވެ. اللَّهُمَّ بِكَ أَمْسَيْنَا، وبِكَ نَحْيا ، وبِك نمُوتُ وإِلَيْكَ المَصِير މާނައީ: އޭ الله ތިޔަކަލާނގެ އިސްތިއާނަތުން އަހަރެމެން ހަވީރު ކުރީމެވެ. އަދި ތިޔަކަލާނގެ އިސްތިއާނަތުން އަހަރެމެން ދިރިއުޅެމެވެ.(ދިރިހުރެމެވެ.) އަދި ތިޔަކަލާނގެ އިސްތިއާނަތުން އަހަރެމެން ނިޔާވަމެވެ.(މަރުވަމެވެ.)އަހަރެމެން އެނބުރި ފޮނުއްވޭނީ ތިޔަރަސްކަލާނގެ حضرة އަށެވެ.

1454 وعنهُ أَنَّ أَبا بَكرٍ الصِّدِّيقَ ، رضيَ اللَّه عنه ، قال : يَا رَسُولَ اللَّهِ مُرْنِي بِكَلِمَاتٍ أَقُولُهُنَّ إِذَا أَصبَحْتُ وإِذَا أَمْسَيتُ ، قال : قُلْ : « اللَّهُمَّ فَاطِرَ السَّمَواتِ والأَرضِ عَالِمَ الغَيْبِ وَالشَّهَادةِ ، ربَّ كُلِّ شَيءٍ وَمَلِيكَهُ . أَشْهَدُ أَن لاَ إِله إِلاَّ أَنتَ ، أَعُوذُ بِكَ منْ شَرِّ نَفسي وشَرِّ

الشَّيْطَانِ وَشِرْكهِ » قال : « قُلْها إِذا أَصبحْتَ ، وَإذا أَمْسَيْتَ ، وإِذا أَخذْتَ مَضْجِعَكَ » رواه أبو داود والترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

އަދި އެ صَحَابيِّ (އެބަހީ ރަޟީ الله ޢަންހުސުނުގައި أبو هُريرة) ގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ހަމަ ހަމަ ކަމަށް ވިޅުން ރަޟީ الله ޢަންހުގެ ابو بكر الصديق ދެންނެވިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނައަށް ހެނދުނާއި ހަވީރު ކިޔުމަށްޓަކައި ކަލިމަތަކެއް ދަސްކޮށް ދެއްވާށެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިހެން ކިޔާށެވެ. اللَّهُمَّ فاطِرَ السَّمَواتِ والأرض عَالمَ الغَيْب وَالشَّهَادةِ ، ربَّ كُلِّ شَيءٍ وَمَلِيكَهُ . أَشْهَدُ أن لاَ إله إلاَّ أنتَ ، أَعُوذُ بكَ منْ شَرِّ نَفسي وشَرِّ الشَّيْطَانِ وَشِرْكهِ މިދުޢާކިޔަންށެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހެނދުނާއި ހަވީރު އަދި ނިދާ އޮށޯންނަނިވެސް އެދުޢާ ކިޔާށެވެ.

މާނައީ: އޭ الله ! ސުވަރު އުޑާއި ބިން ހެއްދެވި إله! ސިއްރާއި ފާޅު ދެނެވޮޑިގެންވާ إله! ކަލާނގެ ހެއްދެވި ގެންގުޅުއްވާ إله! އަދި އެތަކެތީގެ ވެރި إله ! الله މެނުވީ حق ކަލާނގެއް ނުވާކަމަށް އަޅުގަނޑު ހެކިވަމެވެ . އަހަރެން إله އަކު ނުވާކަމަށް އަޅުގަނޑު ނަފްސުގެ ނުބައިކަމުން ނާއި شيطانއާގެ ނުބައިކަމުންނާއި އަދި އޭނާގެ ޝިރުކުގެ ނުބައިކަމުން ތިޔަ إله ގެ حضرة ގައި ރައްކާތެރިކަން އެދެމެވެ .

1455 وعَن ابْن مَسْعُودٍ رضي اللَّه عنهُ قالَ : كانَ نبيُّ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم إذَا أَمسى قال : أَمْسَيْنَا وأَمْسى المُلكُ للَّهِ ، والحمْدُ للَّهِ ، لاَ إِلهَ إِلاَّ اللَّه وحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَه » قالَ الرواي: أَرَاهُ قال فيهنَّ : « لهُ المُلكُ ولَه الحمْدُ وهُوَ عَلى كلِّ شَيءٍ قديرٌ ، ربِّ أَسأَلُكَ خَيْرَ مَا في هذِهِ اللَّيلَةِ ، وَخَيْرَ مَا بَعْدَهَا ، وأَعُوذُ بِكَ منْ شَرِّ مَا في هذِهِ اللَّيْلَةِ وشَرِّ ما بعْدَهَا ، ربِّ أَعُوذُ بِكَ من الكَسَلِ ، وَسُوءِ الكِبْرِ ، أعوذُ بِكَ منْ عذَابٍ في النَّارِ ، وَعَذَابٍ في القبر » وَإِذَا أَصبَحَ قال ذلك أَيْضاً : « أَصبَحْنَا وَأَصبَحَ المُلْك للَّهِ » رواه مسلم .

ރަޟީ الله ޢަންހުގެ عبدِ اللَّه بْن مَسْعُود ގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ހަވީރުވުމުން ތިރީގެ دعاء ކުރައްވައެވެ. أَمْسَيْنَا وأَمْسى المُلكُ للَّهِ ، والحمْدُ للَّهِ ، لاَ إِلهَ إِلاَّ اللَّه وحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَه . މާނައީ: އަހަރެމެންނާ ހަމައެކު ވެރިކަމެވެ. އަދި الله

ގެ އެންމެހައި ރަސޫލުންނާއި ހަމަޔަށް ބޭނުމުވާގޮތް. އަދި އެންމެހާ حمد ވެސް الله އަށެވެ . ނެ إله
ފިޔަވައި حق ގޮތުގައި އަޅުކަންކުރެވޭ އެހެން إله އަކު ނުވެއެވެ . ނެ إله އެއްކައުވަންތަ އެވެ .
ނެ إله އަށް شريكއަކު ނުވެއެވެ .

ހުރިހާ ވިލާތެއްވެއެވެ. ތިމަންނަމެން ހިތް ގޮތުގައި އަކުރުތަކާއިއަކު އަންނަނިވި ކަލިމަތައް ތިލާވަތް
ކުރެއްވިއެވެ. لهُ المُلكُ ولَه الحمْدُ وهُوَ عَلى كلِّ شَيءٍ قدِيرٌ ، ربِّ أسْأَلُكَ خَيْرَ مَا في هذِهِ اللَّيلَةِ ،
وَخَيْرَ مَا بَعْدَهَا ، وأَعُوذُ بِكَ منْ شَرِّ مَا في هذِهِ اللَّيْلَةِ وشَرِّ ما بعْدَهَا ، ربِّ أَعُوذُ بِكَ من الكَسَلِ ،
وَسُوءِ الكِبْرِ ، أعوذُ بِكَ منْ عذَابٍ في النَّار ، وَعَذَابٍ في القبر. މާނައީ: ރަސޫލާއިން ވަނީ ނެ إله
އަށެވެ. އަދި حمد ވެސް ނެ إله އަށެވެ. އަދި ނެ إله ކޮންމެކަމަކަށް ކުޅަދުންތެރިވަންތަ އެވެ .
ނެ ހުދުކުރައްވާ ގެންގުޅުއްވާ إله ! ތިމަންނާ ދިނީ إله ގެ حضرةން ހެޔޮގެ ރަހްމަތްގެންނާދެއި
ހެޔޮއެއްގެ ހަރުވާލާ ރަސްމީގެނާމުން އެދެމެވެ. އަދި ތިމަންނާ ދިނީ إله ގެ حضرةން ހެޔޮގެ
ނުބައިކަމުން ދުރުކުރައްވާ ހެޔޮއެއް ހަރުވާލާ ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްވުން އެދެމެވެ . ނެ
ހުދުކުރައްވާ ގެންގުޅުއްވާ إله! ތިމަންނާ ދިނީ إله ގެ حضرةން ކަންނޭނގެކަމުން ސަލާމަތްވުން
އެދެމެވެ . އަދި ތިމަންނާ ދިނީ إله ގެ حضرةން ނަރަކައިގެ عذابއިން ސަލާމަތްވުން
އެދެމެވެ . އަދި ގަބުރުގެ عذابން ސަލާމަތްވުން އެދެމެވެ .

އަދި ހެނދުނު ވުމުން އެކަކަށްގެން ދެންނެވުން دعاء ކިޔުއްވާނެއެވެ. أَصْبَحْنَا وَأَصْبَحَ المُلْكُ
لِلَّهِ މާނައީ: އަޅުގަނޑުމެން އަދި އެންމެހާ ރަސޫލާއިންވަނީ الله އަށް
ދެވުނުގަނޑުގެ ހެޔޮގޮތް ކަލާނގެއެވެ .

1456 وعنْ عبدِ اللَّهِ بنِ خُبَيْبٍ بضَمِّ الْخَاءِ المُعْجَمَةِ رضي اللَّه عَنْهُ قال : قال لي رَسُولُ
اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « اقرأْ : قُلْ هوَ اللَّه أَحَدٌ ، والمعوِّذَتَيْن حِينَ تُمْسِي وَحِينَ تُصبحُ ،
ثَلاثَ مَرَّاتٍ تَكْفِيكَ مِنْ كلِّ شَيْءٍ » .

رواهُ أَبو داود والترمذي وقال : حديثٌ حسن صحيح .

މާނައީ الله ދުއްސަނާވިޔަރުމް عبدِ اللَّهِ بن خُبَيْب ގެ ރިވާއިން ދަނަޑުގެނުވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންނައަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ ހެނދުނާއި ހަވީރު

قُلْ هوَ اللَّه أحَدٌ އާއި معوِّذَتَيْن (އެބަހީ فلقސޫރަތާއި ناس ސޫރަތް) ތިން ފަހަރު ކިޔަވާލާށެވެ. އެކަށް ތިބާއަށް ހުރިހާ ކަމަކަށް ފުދޭނެއެވެ.

1457 وعنْ عُثْمَانَ بْنِ عَفَانَ رضيَ اللَّه عنهُ قالَ : قالَ رَسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَا مِنْ عَبْدٍ يَقُولُ في صبَاحِ كلِّ يَوْمٍ ومَسَاءِ كلِّ لَيْلَةٍ : بِسْمِ اللَّهِ الَّذِي لاَ يَضرُّ مَع اسْمِهِ شيء في الأرضِ ولا في السماءِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعلِيمُ ، ثلاثَ مَرَّاتٍ ، إلاَّ لَمْ يَضرُّهُ شَيءٌ » رواه أبو داود ، والتِّرمذي وقال : حديث حسن صحيح .

މާނަ: الله ތަޢާލާ ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عُثمَانَ بْن عَفَانَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއްވެސް އަޅަކު ކޮންމެ ދުވަހެއްގެ ހެނދުނާއި ހަވީރު ކޮންމެ ދުވަހެއްގެ ރޭގަނޑުގައި ތިން ފަހަރު بسْمِ اللَّهِ الَّذِي لاَ يَضُرُّ مَع اسْمِهِ شيء في الأرض ولا في السماءِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعلِيمُ ކިޔައިފިނަމަ އެހެނިހެން އެއްވެސް އެއްޗަކުން އޭނާއަށް ގެއްލުމެއް ނުލިބޭނެއެވެ. މާނައީ؛ الله ގެ އިސްމުފުޅާ އެކު ހަމަ ކުރެވޭނެއެވެ. އެއީ އެއްޗެހިގެ އިސްމުތަކާއެކު ބިމުގައި އުޑުގައިވާ އެއްވެސް އެއްޗަކުން އޭނާއަށް ގެއްލުމެއް ނުދެވޭނެއެވެ.

باب ما يقوله عند النوم

ނިދަން އޮށޯންނަ ހިނދު ކިޔާ ތަކެތި ބަޔާންކުރެވޭ باب

قال اللَّه تعالى (آل عمران 190 – 191): {إن في خلق السماوات والأرض، واختلاف الليل والنهار لآيات لأولي الألباب، الذين يذكرون اللَّه قياماً وقعوداً وعلى جنوبهم، ويتفكرون في خلق السموات والأرض} الآيات.

ހަމަކަށަވަރުން އުޑުތަކާއި ބިން ހައްދަވާފައިވާ ގޮތުގައި އަދި ދުވާލާއި ރޭ ބަދަލުވަމުންދާ ގޮތުގައި ބުއްދިވެރިންނަށް ހެކިތަކެއް ވެއެވެ. އެއުރެންނީ ތެދުވެ ތިބެގެންނާއި، އިށީނދެ ތިބެގެންނާއި، އަދި އަރިމަތީގައި އޮވެގެން الله ހަނދުމަކުރާ، އަދި އުޑުތަކާއި ބިން ހައްދަވާފައިވާ ގޮތާ މެދު ވިސްނާ މީހުންނެވެ.

1458 وعنْ حُذيفةَ وأَبي ذرٍّ رضي اللَّه عنْهما أَنَّ رسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كانَ إِذَا أَوَى إِلَى فِرَاشِهِ قالَ : « باسْمِكَ اللَّهُمَّ أَحْيَا وَأَمُوتُ » .

رواه البخاري .

މާތް الله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ حُذيفة އާއި أَبو ذرٍّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަރާމުކުރައްވަން ފަރާޝަށް (ނިދުމަށްޓަކައިވެސް) ވަޑައިގަންނަވައި ކިޔަމަ دعاء ކިޔުއްވައެވެ.« باسْمِكَ اللَّهُمَّ أَحْيَا وَأَمُوتُ މާނައީ: އޭ الله! ތިބާރަސްކަލާނގެ ނަންފުޅުން މަރުވާ ދިރޭތީއެވެ. އަދި ނިދަމެވެ.

1459 وعَنْ عليٍّ رضي اللَّه عَنْهُ أَنَّ رسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ له ولَفَاطِمةَ رضيَ اللَّه عنهما: « إِذَا أَوَيْتُمَا إِلى فِراشِكُما ، أَوْ إِذَا أَخَذْتُمَا مَضَاجِعَكُما فكَبِّرا ثَلاثاً وَثَلاثِينَ ، وَسَبِّحَا ثَلاثاً وثَلاثِينَ ، واحْمَدَا ثَلاثاً وَثَلاثِين » وفي روايةٍ : « التَّسْبِيحُ أَرْبعاً وَثَلاثِينَ » وفي روايةٍ : « التَّكبيرُ أَربعاً وَثَلاثِينَ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ علي ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އާ صَّحَابي އަލީއާއި ފާޠިމާގެފާނާއި ދެބޭކަލުންނަށް حديث ކުރައްވައެވެ. ތިޔަ ދެބޭފުޅުން ނިދުމަށް އެނދަށް ވަޑައިގަންނަވާ ވަގުތު (ނުވަތަ ތިޔަ ދެބޭފުޅުން އެނދުގައި އޮށޯވެވަޑައިގަންނަވާ ވަގުތު) ތިރީސް ތިނެއް ފަހަރު الله اكبرގެ ކިޔުއްވާ، ތިރީސް ތިނެއް ފަހަރު سبحان اللهގެ ކިޔުއްވާ، ތިރީސް ތިނެއް ފަހަރު الحمد للهގެ ކިޔުއްވާ ކިޔުއްވާށެވެ. އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ.الله اكبر ތިރީސް ހަތަރު ފަހަރު ކިޔުއްވާށެވެ.

1460 وعن أَبي هُريرةَ رَضِيَ اللَّه عنهُ ، قال : قال رسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إذا أَوَى أَحَدُكُم إِلى فِراشِهِ ، فَلْيَنْفُض فِراشَهُ بداخِلَةِ إِزَارِهِ فإِنَّهُ لاَ يَدْري مَا خَلَفَهُ عَلَيْهِ ، ثُمَّ يَقُولُ : بِاسْمِكَ ربِّي وَضَعْتُ جَنْبي ، وَبِكَ أَرْفَعُهُ ، إِنْ أَمْسَكْتَ نَفْسِي فَارْحَمْها ، وإِنْ أَرْسَلْتَهَا ، فَاحفَظْهَا بِمَا تَحْفَظُ بِه عِبادَكَ الصَّالحِينَ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އެމީހެއްގެ ބިސްތަރަށް (ނިދުމަށް) އަތުވެއްޖެއްޔާ ދެން އެމީހާ ބިސްތަރުގެ ތަޅާލާށެވެ. އަޖާއި އަރާ ފަށާ ބަލާނެވެ. އެހެނީ ދަންނަވަސް އެމީހާގެ ފަހަތުން އަރިސް އެއަށް ވެރިވެގެންވާ ކަމެއް އޭނާއަށް ނޭނގޭނެތީ ނުވެއެވެ. ދެން ކިޔާށެވެ. بِاسْمِكَ رَبِّي وَضَعْتُ جَنْبِي ، وَبِكَ أَرْفَعُهُ ، إنْ أَمْسَكْتَ نَفْسِي فَارْحَمْها ، وإِنْ أَرْسَلْتَهَا ، فَاحْفَظْهَا بِمَا تَحْفَظُ بِه عِبادَكَ الصَّالِحِينَ

މާނައީ: އޭ ހަމަތަކެއް ގެންގުޅުއްވާ إله ! މިއަދު އިންތި إله ގެ އިސްމުފުޅުން ތިބާއަށް އަހުރެން ޖަހައިފީމެވެ. އަދި މިއަދު އިންތި إله ގެ އިސްމުފުޅުން ތެދުވާނަމެވެ. ތި إله މިއަދުގެ ފުރާނަ ގެންދަވައިފިނަމަ އޭގެ رحمة ލައްވާދެއްވާނދޭވެ! އަދި ދޫކުރައްވާފިނަމަ ތި إله ގެ صالح އަޅުން ރައްކާތެރި ކުރައްވާ ގޮތަށް ރައްކާތެރިކުރައްވާދެއްވާނދޭވެ!

1461 وعنْ عائشةَ رضي اللَّه عنْها ، أَنَّ رسول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كان إِذَا أَخَذَ مضْجعَهُ نَفَثَ في يدَيْهِ ، وَقَرَأَ بالْمُعَوِّذاتِ ومَسح بِهمَا جَسَدَهُ ، متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިހުގެފާނު ބިސްތަރަށް އަތުވެއްޖެއްޔާ ދެ އަތްތިލަ ކޮޅު ކުރައްވާ ފަދައިން ފުމެލައްވައެވެ. އަދި اخلاص, فلق, ناس ސޫރަތް ކިޔަވާ ވިދާޅުވެއެވެ. އަދި ހަށިގަނޑުގައި އަތް ފިއްސަވައެވެ.

وفي رواية لهما : أَنَّ النبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كَانَ إِذَا أَوى إِلى فِرَاشِهِ كُلَّ لَيْلةٍ جمَع كَفَّيْهِ ثُمَّ نفَثَ فيهما فقَرأَ فِيهما : قُلْ هُوَ اللَّه أَحَدٌ ، وقُلْ أَعُوذُ بِربِّ الفلَقِ ، وَقُلْ أَعُوذُ بربِّ النَّاسِ ، ثُمَّ مَسَحَ بِهِمَا ما اسْتطاعَ مِن جسَدِهِ ، يبْدأُ بِهما علَى رأْسِهِ وَوجهِهِ ، وما أَقبلَ مِنْ جَسَدِهِ ، يَفْعَلُ ذلكَ ثَلاَثَ مرَّات متفقٌ عليه .

އަދި އެދެބޭކަލުންގެ ފޮތުގައިވާ ގޮތުން ކިޔަވައިދެއްވާ އެއްސެވުމެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ކޮންމެ ރެއަކު (ވެސް) އަރިހުގެފާނު ދޫނިވާޅުވަނީ

ސިފިކުރައްވަން ވަޑައިގަންނަވަދު އަތްޕުޅު ކަފައި ކުރައްވައެވެ. ދެން އެއަށް ފުމެލައްވައެވެ. ދެއަތްދަށު (އަޙަދު ސޫރަތަށް) قُلْ هُوَ اللَّه أحَدٌ ގެ ސޫރަތާއި قُلْ أعُوذُ بِرَبِّ الفَلَقِ ގެ ސޫރަތާއި قُلْ أعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ ގެ ސޫރަތް ކިޔަވާ ފިލުވައިދެއްވައެވެ. ދެން އަތްޕުޅު ހިނގަވާނުން ވަސްޖެހި ތަން ތަށަވައި ފުރިހަމަކުރައްވައެވެ. އެގޮތުން ފުރިހަމަ ބޭނުމެއް މުބާރަކު ހިނގަވާނުން ހިފަހައްޓަވައެވެ. އެގޮތަށް ތިން ފަހަރު ކުރެއްވުން عمل ކުރައްވައެވެ.

قال أَهلُ اللُّغَةِ : « النَّفْثُ » نَفخٌ لَطِيفٌ بِلاَ رِيقٍ .

1462 وَعنِ البراءِ بنِ عازِبٍ ، رَضِيَ اللَّه عنْهمَا ، قَالَ : قال لي رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «إِذَا أَتَيت مَضْجَعَكَ فَتَوضَّأْ وضُوءكَ لِلصَّلاةِ ، ثُمَّ اضْطَجعْ عَلى شِقِّكَ الأَيمَنِ ، وقلْ : اللَّهُمَّ أَسْلَمْتُ نفسِي إِلَيكَ ، ووَجَّهْتُ وَجْهِي إِلَيْكَ . وَفَوَّضتُ أَمري إِلَيْكَ ، وَأَلَجَأْتُ ظَهرِي إِلَيْكَ ، رغبةً ورهْبَةً إِلَيْكَ ، لامَلجأَ ولا مَنجي مِنْكَ إِلاَّ إِليكَ ، آمنتُ بِكِتَابِكَ الذِي أَنزلْت ، وبِنَبِيِّكَ الذِي أَرسَلت ، فإِنْ مِتَّ . مِتَّ على الفِطرةِ ، واجْعَلهُنَّ آخِرَ ما تَقُولُ » مُتَّفقٌ عليهِ .

މާތް الله ރުއްސުންތެރިވި البرَاءِ بن عازِبٍ ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ވަޙީކުރެއްވިއެވެ. މިހެން (ނިދަން އަރާހުން) ވަޑައިގަތުމުން ނަމާދަށް ހަދާފަދަ ވުޟޫއެއް ހަދާށެވެ. ދެން ކަނާއަތްޕަށް ކަނާ ފަރާތަށް އޮށޯވެ ހުރެގެން ކިޔާށެވެ. اللَّهُمَّ أَسْلَمْتُ نفسِي إِلَيكَ ، ووَجَّهْتُ وَجْهِي إِلَيْكَ . وَفَوَّضتُ أَمري إِلَيْكَ ، وَأَلَجَأْتُ ظَهرِي إِلَيْكَ ، رغبةً ورهْبَةً إِلَيْكَ ، لامَلجأَ ولا مَنجي مِنْكَ إِلاَّ إِليكَ ، آمنتُ بِكِتَابِكَ الذِي أَنزلْت ، وبِنَبِيِّكَ الذِي أَرسَلت އެއިރުން ތިބާ މަރުވެއްޖެނަމަ އިސްލާމް ދީނުގެ މައްޗަށެވެ. (ތިބާ) އެކަލިމަތަށް ތިބާ ކިޔާ އެންމެ ފަހު ކިޔުން ކަމުގައި ހަދާށެވެ.

މާނައީ: ޔާالله! މަގޭ ނަފްސު އިބަ އިލާހަށް ހަވާލުކުރީމެވެ . އަދި މަގޭ މޫނު އިބަ އިލާހަށް ކުރިމަތިލާށީމެވެ . އަދި މަގޭ ކަންތައް ކަނޑައެޅުން އިބަ އިލާހަށް އަރުވައިފީމެވެ . އަދި މަގޭ ބުރިކަށި އިބަ އިލާހަށް

އަސްބާބުތަކެވެ .އެއީ އިބަ އިލާހަށް ހުރި شوق ވެރިކަމުގެ ބާރުގަދަކަމުންނެވެ.އަދި އިބަ
އިލާހަށްހުރި ބިރުވެރިކަމުގެ ބާރުގަދަކަމުންނެވެ. އިބަ އިލާހު ފުއްވައި ސަލާމަތްކޮށް ދޫކޮށްލެއްވުން
އެހެން ފުރާބެއް ނުވެއެވެ . އަދި އިބަ އިލާހު ފުއްވައި ނަޖާތްދޫކޮށްލެއްވުން އެހެން ގޮތެއް
ނުވެއެވެ . އިބަ އިލާހު ބާވައިލެއްވި ފޮތަށް ދެއްވާ އީމާން ވަމުއެވެ . އަދި އިބަ އިލާހު
ފޮނުއްވި نبي އާއަށް އީމާން ވަމުއެވެ .

1463 وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كَانَ إذا أَوَى إِلى فِرَاشِهِ
قَال : «الحمْدُ للَّهِ الَّذي أَطْعَمنَا وسقَانا ، وكفَانَا وآوانَا ، فكمْ مِمَّنْ لا كافيَ لَهُ ولا مُؤْوِيَ »
رواهُ مسلمٌ .

މާނަ الله ރުއްސުންވުމެވި أَنَسٍ ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ
صلّى الله عليه وسلّم އެކަލޭގެފާނުގެ ތަންމަތިއަށް އަރުވަ ހިނދު ކިޔުއްވަމެވެ. الحمْدُ للَّهِ
الَّذي أَطْعَمنَا وسقَانا ، وكفَانَا وآوانَا ، فكمْ مِمَّنْ لا كافيَ لَهُ ولا مُؤْوِيَ މާނައީ: ޙަމްދުހުރި حمد
ވަނީ اللهއަށެވެ. އެ އިލާހީ އަޅަމެންނަށް ކާއެން ދެއްވި އަދި ބޯއެން ދެއްވި އަދި
ފުދެންދެވިކަން ދެއްވި އަދި ވަންނާނެ ތަން ދެއްވި އިލާހެވެ. ފަހެ ފުދެންދެވިކަމާއި އަދި
ވަންނާނެތަން ނެތް މީހުން ކިހާ ގިނަހުއްޓެވެ؟

1464 وعنْ حُذيْفَةَ ، رضِيَ اللَّه عَنْهُ ، أَنَّ رسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كَانَ إِذا أَرَادَ أَنْ
يرْقُدَ ، وضَع يَدهُ اليُمنَى تَحْتَ خدِّهِ ، ثُمَّ يقُولُ : « اللَّهمَّ قِني عَذَابكَ يوْمَ تَبْعثُ عِبادَكَ » رواهُ
الترمِذيُّ وقال : حديثٌ حَسَنٌ .

وَرَواهُ أَبو داودَ مِنْ رِوايةِ حفْصةَ ، رَضِيَ اللَّه عنْهُا ، وَفيهِ أَنَّهُ كَانَ يقُولهُ ثَلاثَ مَرَّاتٍ .

މާނަ الله ރުއްސުންވުމެވި حُذيْفَةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ
صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ނިދުމަށް ހިނދު އެކަލޭގެފާނުގެ ކަނާއަތުގެ އެކަލޭގެފާނުގެ
ކޯތާފުދަށަށް ލައްވަވައެވެ. ދެން ވިދާޅުވެއްވައެވެ. اللَّهمَّ قِني عَذَابكَ يوْمَ تَبْعثُ عِبادَكَ
މާނައީ: އޭ الله! އިބަ އިލާހު، އިބަ އިލާހުގެ އަޅުތަކުން ނުކުމެވާ ދުވަހު މިއަޅާ އިބަ
އިލާހުގެ عذابއިން ސަލާމަތް ކުރައްވާނދޭވެ.

(ރިވާކުރެއްވީ التِرمذيُّ އެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. މިއީ حسن ގެ ދަރަޖައިގައިވާ حديث އެކެވެ. އަދި أبو داودَ މި حديث ގާތް الله ރުހުންޖެއްވި حُذيفَة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެ حديث ގައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަހަރެމެންގާތު އޭގެ ބިން ފަހަރު ގަތިން ވިދާޅުވިއެވެ.)

كتاب الدعوات

دعاءއާއި ގުޅޭ ވާރިދުވެފައިވާ ތަކެތި ހިމެނިފައިވާ ބައި

باب قال اللَّه تعالى (غافر 60): {وقال ربكم ادعوني أستجب لكم}.

އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ وحي ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް دعاء ކުރާށެވެ!

وقال تعالى (الأعراف 55): {ادعوا ربكم تضرعاً وخفية؛ إنه لا يحب المعتدين}.

ހަމޭލާވުމާއި، ވަންހަނާކަމާއެކު، ތިޔަބައިމީހުންގެ دعاء ތިޔަބައިމީހުންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެއަށް ކުރާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، ހައްދުފަހަނައަޅާ މީހުންނަށް އެކަލާނގެ ލޯބިނުވޮޑިގެންނެވެ.

وقال تعالى (البقرة 186): {وإذا سألك عبادي عني فإني قريب؛ أجيب دعوة الداع إذا دعان} الآية.

އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެއާމެދު ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަޅުން ކަލޭގެފާނު ސުވާލު ކުރެއްވިނަމަ، (ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ!) ފަހެ، ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ރަސްކަލާނގެއީ އެއުރެންނާ ކައިރިވެގެން ވުޖޫދުވާ ރަސްކަލާނގެ އެވެ. ތިމަން ރަސްކަލާނގެ حضرة އަށް دعاء ކޮށްފިނަމަ دعاء ކުރާމީހާގެ دعاء ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އިޖާބަ ކުރައްވަމެވެ.

وقال تعالى (النمل 62): {أمن يجيب المضطر إذا دعاه ويكشف السوء} الآية.

ޝޫރުވަތަ ދަރިވި އުނގަނުގޭ ހާލު ބަލިފަރުވާ ވިހާ، އަކަލާނގެ ދެއަބޭސް دعاء ކުރާނިހުރު، އަލިފާގެ دعاء
އިޤާބަކުރައްވާއި، އަދި ނުބައިލާސް ދުރުކުރައްވަސް ހާހާހުރުވާ؟

1465 وَعن النُّعْمانِ بْنِ بشيرٍ رضِي اللَّه عنْهُما ، عَنِ النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « الدُّعاءُ هوَ العِبَادةُ » . رواه أبو داود والترمذي وقالا حديث حسن صحيح .

މާނަ الله އެދެކަލުންނާމެދު ރުހިވޮޑިގެންވާ النُّعْمانِ بْنِ بشير نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم
ގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ.ނަބިއްޔާ ވިދާޅުވިއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. دعاء ކުރުން އަކީ
އަޅުކަމެވެ.

1466 وعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهَا ، قَالَتْ : كَان رسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَسْتَحِبُّ الجوامِعَ مِنَ الدُّعاءِ ، ويَدَعُ ما سِوى ذلكَ . رَوَاه أَبو داود بإِسنادٍ جيِّد .

މާނަ الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عَائِشَة ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ.
رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ލޯބިވެވޮޑިގެންވަނީ دعاء ތަކުގެ ތެރެއިން جامع دعاء ތަކެވެ.
އަދި އެނޫން އެހެން دعاء ތައް ދޫކޮށްލައްވައެވެ.

1467 وعَنْ أَنسٍ رَضي اللَّه عنْهُ ، قالَ : كانَ أَكْثَرُ دُعَاءِ النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « اللَّهُمَّ آتِنَا في الدُّنْيَا حَسَنَةً ، وفي الآخِرةِ حَسنَةً ، وَقِنَا عَذابَ النَّارِ » مُتَّفقٌ عليهِ .

މާނަ الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أنَس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ
صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެންމެ ގިނައިން ވިދާޅުވުން ގެންދަވާ دعاء އަކީ اللَّهُمَّ آتِنَا في الدُّنْيَا
حَسَنَةً ، وفي الآخِرةِ حَسنَةً ، وَقِنَا عَذابَ النَّار މިދުޢާފުޅެވެ. މާނައީ: އޭ الله! އަހަރެމެންނަށް
ދުނިޔޭގައިވެސް ހެޔޮކަން ދެއްވާ އަދި اخرة ގައިވެސް ހެޔޮކަން ދެއްވާނދޭވެ. އަދި އަހަރެމެން ނަރަކައިގެ
عذابއިން ދުރުކޮށް ރައްކާތެރި ކުރައްވާނދޭވެ!

زاد مُسلِمٌ في رِوايتِهِ قَال : وكَانَ أَنَسٌ إذا أَرَاد أَنْ يَدعُوَ بِدعوَةٍ دَعَا بها، وَإِذا أَرَادَ أَن يَدعُو بدُعَاءٍ دَعا بهَا فيه .

މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތެއް އިތުރު ކުރައްވައިފައިވެއެވެ. أنسِ ގެފާނު دعاء އެއް ކުރައްވަނީސަމަ އެ دعاء ކުރައްވައެވެ. އަދި މިހާރުގެ ރިވާޔަތުން دعاء އެއް ކުރައްވަނީސަމަ އެ دعاء ގައި شامل ކޮށްދެއްވުމުން އެދިވަޑައިގަންނައެވެ.

1468 وعَن ابنِ مسْعُودٍ رَضي اللَّه عنْهُ ، أَنَّ النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كَانَ يَقُولُ : « اللَّهُمَّ إِنِي أَسْأَلُكَ الهُدَى ، وَالتُّقَى ، وَالعفَافَ ، والغنَى » رواهُ مُسْلِمٌ .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عَبْدِ اللَّه بن مسْعُود ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، دعاء ކުރައްވައެވެ. اللَّهُمَّ إنِي أسْألُكَ الهُدَى ، وَالتُّقَى ، وَالعفَافَ ، والغنَى (مسلم) މާނައީ: އޭ الله! ތިމަގާ ތިބާ ތިމާރުގެ حضرة ން ހިދާޔަތާއި، تقوي ވެރިކަމާއި، عفة ވެރިކަމާއި މުދުންވެރިކަން އެދެމެވެ.

1469 وعَنْ طارقِ بنِ أَشْيَمَ ، رضِيَ اللَّه عَنْهُ ، قالَ : كَانَ الرَّجلُ إِذا أَسْلَمَ عَلَّمَهُ النَّبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم الصَّلاةَ ، ثُمَّ أَمَرَهُ أَنْ يَدعُوَ بهَؤُلاءِ الكَلِمَاتِ : « اللَّهُمَّ اغفِرْ لي ، وَارْحمْني ، واهْدِني ، وعافِنِي ، وارْزُقني » رواهُ مسلمٌ .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި طارق بن أشْيَم ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މީހަކު އިސްލާމް ވެއްޖެނަމަ نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެމީހަކަށް ނަމާދުކުރައްވަން ދަސްކޮށްދެއްވައެވެ. ދެން އެމީހަކަށް އަންގަވައެވެ ކަލިމަތްތަކުން دعاء ކުރުމަށް ވިދާޅުވެއެވެ. އެއީ اللَّهُمَّ اغفِرْ لي ، وَارْحمْني ، واهْدِني ، وعافِنِي ، وارْزُقني (مسلم) މާނައީ: އޭ الله! މަށަށް ފާފަތައް ފުއްސަވާނދޭވެ. އަދި މަށަށް ރަޙުމް ކުރައްވާނދޭވެ. އަދި މަށަށް ހިދާޔަތް ދެއްވާނދޭވެ. އަދި މަށަށް عافية ދެއްވާނދޭވެ. އަދި މަށަށް رزق ދެއްވާނދޭވެ.

وفي رِوايَةٍ لَهُ عَنْ طارقٍ أَنَّهُ سَمِعَ النَّبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وَأَتاهُ رَجُلٌ ، فَقَالَ : يا رَسُولَ اللَّهِ . كيْفَ أَقُولُ حِينَ أَسْأَلُ رَبِّي ؟ قَالَ : « قُلْ : اللَّهُمَّ اغفِرْ لي ، وَارْحَمْني ، وَعَافِنِي ، وَارْزُقني ، فَإِنَّ هؤُلاءِ تَجْمَعُ لَكَ دُنْيَاكَ وَآخِرَتَكَ » .

އަދި މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތެއްގައި طارق ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابي، نبي ގެ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން އަޑުއެހުއްސެވިއެވެ. މީހަކު އައިސް ދަންނަވައިގެން އަރިހަށް އައެވެ. ދެން ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. މިމީހުން ހިތްޕަވިތުރު ގޮތުގައިތޯ ދެއްވާ حضرة ން ކުރާ ހިނދު ކިހާވަރަކަށް ވިދާޅުވާނީ ކޮން ގޮތަކަށްތޯއެވެ؟ އެކަލޭގެ حديث ކުރައްވިއެވެ. މިހެން ކިޔާށެވެ. اللَّهُمَّ اغفِرْ لي ، وَارْحَمْني ، وَعَافِنِي ، وَارْزُقني ފަދަ ހަމަހަމަކަމުން އެކަލާނގެ ދިނުމަކުން ދުނިޔެއާއި آخرة جمع ކުރައްވާނެއެވެ.

1470 وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بن عمرو بن العاصِ رضيَ اللَّه عنْهُمَا ، قَالَ : قَال رَسُولُ اللَّـهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « اللَّهُمَّ مُصَرِّفَ القُلُوبِ صرِّفْ قُلوبَنَا عَلَى طَاعَتِكَ » رَوَاهُ مُسْلِمٌ

ގޮތް الله އެދުރުބަލައިވާފުޅުކަމުގެ ދުރުސްކުރުމުގައި عَبْدِ اللَّهِ بن عمرو بن العاص ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވިއެވެ. اللَّهُمَّ مُصَرِّفَ القُلوبِ صرِّفْ قُلوبَنَا عَلَى طَاعَتِكَ (مسلم) މާނައީ: އޭ الله! އޭ ހިތްތައް ފުރޮޅުއްވާ ދިނުންވެ! އަޅުގަނޑުގެ ހިތްތައް އިބާދަތަށް ކަމަކަށް ފުރޮޅުއްވާނދޭވެ!

1471 وَعَنْ أَبي هُرِيرَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ ، عن النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « تَعَوَّذُوا بِاللَّهِ مِنْ جَهْدِ الْبَلاءِ ، وَدَرَكِ الشَّقَاءِ ، وَسُوءِ الْقَضَاءِ ، وَشَمَاتَةِ الأَعْدَاءِ » متفقٌ عليه .

ގޮތް الله ދުރުސްކުރުމުގައި أَبو هُريرة ، نبي ގެ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވިއެވެ. އަބަދުވެސް حديث ކުރައްވިއެވެ. މިތަކެއްޗިން الله ގެ حضرة ން ބަރަ ކަށްޓާއި ބަލާނުންތަކާއި، ބަދުނަސީބު ވެރިކަމުންނާއި، ނުބައި تقدير އިންނާއި دشمن ންގެ ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްވާން އެދޭށެވެ.

وفي رِوَايَةٍ : قالَ سُفْيَانُ : أَشُكُّ أَنِّي زِدْتُ وَاحِدَةً مِنها .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. سفيان ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ ގެޒަރާބުން އެއަށް އެކަޗީ އިތުރު ކުރެވިފައިވާ ކަމަށް ތިމަންނައަށް شك ވެއެވެ.

1472 وَعَنْهُ قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقُولُ : « اللَّهمَّ أَصلِحْ لي دِيني الَّذي هُوَ عِصْمَةُ أَمْرِي ، وأَصلِحْ لِي دُنيَايَ التي فِيهَا مَعَاشِي ، وَأَصلِحْ لي آخِرَتي الَّتي فِيها معادي، وَاجْعلِ الحيَاةَ زِيادَةً لي في كُلِّ خيْرٍ ، وَاجْعَلِ الموتَ راحَةً لي مِنْ كُلِّ شَرٍ » رواهُ مسلِمٌ .

އަދި އެ صحابي (އެކަލޭ މަތީ الله ރުއްސުންލެއްވި) أبو هُريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަންނަނިވި ކަލިމަތްތަކުން دعاء ކުރައްވައެވެ. اللَّهمَّ أصلِحْ لي دِيني الَّذي هُوَ عِصمَةُ أمْري ، وأصلِحْ لِي دُنْيَايَ التي فِيهَا مَعَاشِي ، وَأصلِحْ لي آخِرَتي الّتي فِيها معادي، وَاجْعلِ الحيَاةَ زِيادَةً لي في كُلِّ خَيْرٍ ، وَاجْعَلِ الموتَ راحَةً لي مِنْ كُلِّ شَرِ.(مسلم) މާނައީ: އޭ الله! މިއަޅާގެ ދީނުގެ ކަންތައްތައް ރަނގަޅު ކުރައްވާދެއްވާނދޭވެ! އެއީ މިއަޅާގެ އެންމެހައި ކަންތައްތަކުން ސަލާމަތް ހިމާޔަތުގެ ބަރޯސާއެވެ. އަދި މިއަޅާގެ ދުނިޔޭގެ އެންމެހައި ކަންތައްތައް إصلاح ކުރައްވާދެއްވާނދޭވެ! އެއީ މިއަޅާގެ معيشة ގެ އެންމެހައި ކަންތައްތައް ހިނގަން ވެއެވެ. އަދި މިއަޅާގެ آخرة ގެ އެންމެހައި ކަންތައްތައް إصلاح ކުރައްވާދެއްވާނދޭވެ! އެއީ މިއަޅާ އެނބުރި ދާންޖެހޭ ތަނެވެ. އަދި މިއަޅާގެ ހަޔާތުގައި ހެޔޮކަމެއް ގިނަކުރައްވާދެއްވާނދޭވެ! އަދި މަރު މިއަޅާއަށް ވުޖޫދުވާ ނުބައި ކަންތައްތަކުން ރާޙަތު ކުރައްވާދެއްވާނދޭވެ!

1473 وَعنْ علي رَضِيَ اللَّه عَنْهُ ، قَالَ : قال لي رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « قُلْ : اللَّهُمَّ اهْدِني ، وَسدِّدْني » .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި علي ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނައަށް رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވިއެވެ. (އަންނަނިވި ކަލިމަތްތަކުން دعاء ކުރާށެވެ. اللَّهُمَّ اهْدِني ، وَسدِّدْني މާނައީ: އޭ الله! މިއަޅާއަށް ތެދުމަގު ދައްކަވާނދޭވެ! އަދި މިއަޅާ ތެދުމަގުގައި ހަރުއްޖައްސަވާނދޭވެ!

وَفي رِوَايةٍ : « اللَّهُمَّ إنِّي أَسْأَلُكَ الْهُدى ، وَالسَّدَادَ » رواهُ مسلم .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. « اللَّهُمَّ إنِّي أسْأَلُكَ الهُدى ، وَالسَّدَادَ މާނައީ: އޭ الله! ހިދާޔަތާއި ތެދުމަގު ދެއްވުން ކަލޭގެފާނުގެ حضرة ން ތެދުމަގުގައި އެދެމެވެ. އަދި ތެދުމަގުގައި ހަމައިޖެހިގެން އެދެމެވެ.

1474 وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ ، قَالَ : كَانَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : يَقُولُ : اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْعجْزِ والكَسَلِ وَالجُبْنِ وَالهَرَمِ ، وَالْبُخْلِ ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ القبْرِ ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ المَحْيا وَالمَمَاتِ » .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أَنَس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަންނަނިވި ކަލިމަތްތަކުން دعاء ކުރައްވައެވެ. اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْعجْزِ والكَسَلِ وَالجُبْنِ وَالهَرَمِ ، وَالْبُخْلِ ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ القبْرِ ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ المَحْيا وَالمَمَاتِ މާނައީ: އޭ الله! ހަމަކަށަވަރުން މިއަޅާ ކަލޭގެފާނުގެ حضرة ން ނުކުޅެދުންތެރިކަމާއި، ކަންނެތްކަމާއި، ބިރުގަނެތްކަމާއި، عجوز (ހަމުގޮސްފައިވާ) ކަމާއި بخيل ކަމުން ސަލާމަތްވުމަށް އެދެމެވެ. އަދި އަޅުގަނޑު حضرة ން މިއަޅާ قبر ގެ އަޒާބުން ސަލާމަތްވުމަށް އެދެމެވެ. އަދި އަޅުގަނޑު حضرة ން މިއަޅާ ދިރިއުޅުމުގެ ފިތުނަތައް އަދި މަރުގެ ފިތުނައިން ސަލާމަތްވުމަށް އެދެމެވެ.

وفي رِوايةٍ : « وَضلَعِ الدَّيْنِ وَغلَبَةِ الرِّجَالِ » رَوَاهُ مُسْلِمٌ .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. وَضلَعِ الدَّيْنِ وَغلَبَةِ الرِّجَال މިލަފުޒުވެސް ވެއެވެ. މާނައީ: ދަރަނީގެ ބުރަކަމުންނާއި މީހުންގެ އަރިހުގަނޑުން ސަލާމަތްވުމަށް އެދެމެވެ.

1475 وَعن أَبي بكْرٍ الصِّدِّيقِ رَضِيَ اللَّه عَنْه ، أَنَّه قَالَ لِرَسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : عَلِّمني دُعَاءً أَدعُو بِهِ في صَلاتي ، قَالَ : قُلْ : اللَّهمَّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسي ظُلْماً كثِيراً ، وَلا يَغْفِر الذُّنوبَ إِلاَّ أَنْتَ ، فَاغْفِر لي مغْفِرَةً مِن عِنْدِكَ ، وَارحَمْني ، إِنَّكَ أَنْتَ الْغَفور الرَّحِيم » متَّفَقٌ عليهِ .

މާތް الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو بكر الصِّدِّيق ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صَحَّابي ، رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް ދަންނަވައިފިއެވެ. ތިމަންނަށް ނަމާދުގައި ކިޔުމަށް دعاء އެއް ދަސްކޮށްދެއްވާށެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللَّهمَّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي ظُلْماً كثِيراً ، وَلا يَغْفِر الذُّنوبَ إِلاَّ أَنْتَ ، فَاغْفِر لي مغْفِرَةً مِن عِنْدِكَ ، وَارحَمْني ، إِنَّكَ أَنْتَ الْغَفور الرَّحِيم މާނައީ: އޭ الله! ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނާ ތިމަގެ ނަފްސަށް ގިނަގިނައިން އަނިޔާ ކޮށްފީމެވެ. އަދި އިބަ އިލާހު ފިޔަވައި ފާފަތައް ފުއްސަވާނެ އެހެން ކަލާނގެއެއް ނުވެއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަށް ފުއްސަވައިދެއްވާށެވެ. އިބަ އިލާހުގެ حضرة ން އަނބުރާ ފުއްސަވައިދެއްވުން ފުއްސަވައިދެއްވާށެވެ. އަދި އަޅުގޭ ރަޙުމް ކުރައްވާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އިބަ އިލާހީ ގިނަގިނައިން ފުއްސަވާ رحيم ވަންތަ އިލާހެވެ.

وفي رِوايةٍ : « وَفي بيْتي » وَرُوِي : « ظُلْماً كَثِيراً » ورويَ « كَبِيراً » بِالثاءِ المثلثة وبالباءِ الموحدة ، فَيَنْبغِي أَن يُجْمَعَ بَيْنَهُمَا ، فيُقَالُ : كَثيراً كَبيراً .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ތިމަންނަށް ގޭގައި ކިޔުމަށް دعاء އެއް ދަސްކޮށްދެއްވާށެވެ. އަދި ظُلْماً كَثِيراً ގެ عبارة އާއި ظُلْماً كَبِيراً ގެ عبارة އާއި ދެގޮތަށްވެސް ރިވާވެފައިވެއެވެ. އެހެންކަމުން އެ ދެ عبارة އެއްކޮށް جمع ކޮށްގެން އެދިވިގެންވެއެވެ.

1476 وَعَن أَبي موسَى رضيَ اللَّه عَنْه ، عَنِ النَّبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أَنَّه كَانَ يَدعُو بهَذا الدُّعَاء : «اللَّهمَّ اغفِرْ لي خَطِيئَتي وجهْلي ، وإِسْرَافي في أَمْرِي ، وما أَنْتَ أَعلَم بِهِ مِنِّي ، اللَّهمَّ اغفِرْ لي جِدِّي وَهزْلي ، وَخطَئِي وَعمْدِي ، وكلُّ ذلكَ عِنْدِي ، اللَّهُمَّ اغفِرْ لي مَا قَدَّمْتُ وَمَا أَخَّرْتُ ، وَمَا أَسْرَرْتُ وَمَا أَعْلَنْتُ ، وَمَا أَنْتَ أَعْلَمُ بِهِ مِنِّي ، أَنت المقَدِّمُ ، وَأَنْتَ المُؤَخِّرُ ، وَأَنْتَ عَلى كلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ » متفقٌ عليه .

ރާޟީ الله ޢަންހު ރިވާކުރެއްވި أَبو موسَى ، نبي ގެ صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ނަބިއްޔާ އަބަދުވެސް މި دعاء ކުރައްވައިފައިވެއެވެ. اللَّهمَّ اغفِر لي خَطِيئَتي وجهْلي ، وإسْرَافي في أمْري ، وما أنْتَ أعلَم بِهِ مِنِّي ، اللَّهمَّ اغفِرْ لي جِدِّي وَهَزْلي ، وَخَطَئي وَعمْدِي ، وَكلُّ ذلِكَ عِنْدِي ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لي مَا قَدَّمْتُ وَمَا أَخَّرْتُ ، وَما أَسْرَرْتُ وَمَا أَعْلَنْتُ ، وَمَا أَنْتَ أَعْلَمُ بِهِ مِنِّي ، أَنْت المقَدِّمُ ، وَأَنْتَ المُؤَخِّرُ، وَأَنْتَ عَلى كلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ މާނައީ: އޭ الله! މިއަޅާގެ ފާފަތަކާއި މިއަޅާގެ ނޭނގުންތެރިކަމާއި މިއަޅާގެ ކަންތައްތަކުގައި ހައްދުފަހަނައެޅުމާއި، އަދި މިއަޅާގެ ކަމުގައި ކަލާނގެ މިއަޅާއަށްވުރެ ރަނގަޅަށް ދަންނަވާ ކަންކަމުން މިއަޅާއަށް ފާފަފުއްސަވައިދެއްވާނދޭވެ. އޭ الله މިއަޅާ ސަމާސާއަށް ކުރިކަމަކާއި ދެރަކަމުން ކުރިކަމަކާއި ފާފަތަކާއި އަމިއްލަ ޚިޔާލުގައި ކުރި ކަމަކާއި ފާފަތަކާއި އެހެނިހެން ކަންތައްތަކުގެ ފާފަތަކާއި ހުރިހާ ކަމެއް ފުއްސަވައިދެއްވާނދޭވެ. އަހަރެންގެ ކިބައިގައި ހުރި ފާފަތަކެވެ. އޭ الله! މިއަޅާގެ އިސްވެދިޔަ ފާފަތަކާއި ފަހުން ކުރާ ފާފަތަކާއި ސިއްރުން ކުރި ކަންތައްތަކާއި ފާޅުގައި ކުރި ކަންތަކާއި އަދި ކަލާނގެ މިއަޅާއަށްވުރެ ރަނގަޅަށް ދަންނަވާ ކަންކަމުގައި ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއްވާނދޭވެ! އަދި ކުރި އިސްކުރައްވާ ފަރާތަކީ ކަލާނގެއެވެ. ފަހަތަށް ލައްވާ ފަރާތަކީ ކަލާނގެއެވެ. توفيق ދެއްވާ ފަރާތަކީ ކަލާނގެއެވެ. އަދި ހުރިހާ ކަމަކަށް ވަރުގަދަވެވޮޑިގެންވާ ފަރާތަކީ ކަލާނގެއެވެ.

1477 وعنْ عَائشَةَ رَضِيَ اللَّه عَنهَا ، أَنَّ النَّبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كَانَ يقُولُ في دُعَائهِ : « اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ ما عمِلْتُ ومِنْ شَرِّ ما لَمْ أَعْمَلْ » .

رَوَاهُ مُسْلِم .

ރާޟީ الله ޢަންހު ރިވާކުރެއްވި عَائِشَةَ ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ރަސޫލާ نَّبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަންނަނިވި ކަލިމަތްތަކުގައި دعاء ކުރައްވައެވެ. اللَّهُمَّ إنِّي أَعُودُ بِكَ مِنْ شَرِّ ما عمِلْتُ ومِنْ شَرِّ ما لَمْ أَعْمَلْ މާނައީ: އޭ الله! މިއަޅާއަށް ނުބައިކަމާއި (އަޅަމި ކުރިކަމާއި) ކަލާނގެއާ ރައްކާތެރިކަމަށް އަދި މިއަޅާއަށް ނުނުކުރި (ކަމާއި ނުކުރި) ކަމަކުގެ ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްކަން އެދެމެވެ.

1478 وعَنِ ابنِ عُمَر رَضِيَ اللَّه عَنْهُما قَالَ : كانَ مِنْ دُعاءِ رسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم « اللَّهمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ زَوالِ نِعْمَتِكَ ، وتَحوُّلِ عَافِيَتِكَ وفُجاءَةِ نِقْمَتِكَ ، وَجميعِ سخَطِكَ » روَاهُ مُسْلِمٌ .

މާނަ ﷲ ރުހިވެވޑައިގަންނަވާށި عُمَر ގެފުޅުގެ ދަރިކަލުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ دعاء ގެ ތެރޭގައި ވެއެވެ. اللَّهمَّ إِنِّي أعُوذُ بِكَ مِنْ زَوَالِ نِعْمَتِكَ ، وتَحوُّلِ عَافِيَتِكَ وَفُجاءَةِ نِقْمَتِكَ ، وَجميعِ سخَطِكَ (مسلم) ރިވާކުރެއްވި: މާނަ: އޭ ﷲ! ތިބާ ދެއްވާފައިވާ نعمة ތައް ނެތިގެންދިއުމުންނާއި عافية އަނބުރާގެންދިއުމުންނާއި ކުއްލި عذاب އައުމުންނާއި ތިބާ ދެއްވާ ހުރިހާ ކޯފާތަކުން މިއަދާ ތިބާ ދެއްވާ حضرة ން ރައްކާތެރިކަން އެދެމެވެ.

1479 وَعَنْ زَيْدِ بن أَرْقَم رضَي اللَّه عَنْهُ ، قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقَولُ : «اللهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ العَجْزِ وَالكَسَلِ ، والبُخْلِ وَالهَرم ، وعَذَاب الْقَبْر ، اللَّهُمَّ آتِ نَفْسِي تَقْواهَا ، وَزَكِّهَا أَنْتَ خَيرُ مَنْ زكَّاهَا ، أَنْتَ ولِيُّهَا وَموْلاَهَا ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عِلمٍ لا يَنْفَعُ ، ومِنْ قَلْبٍ لاَ يخْشَعُ ، وَمِنْ نفسٍ لا تَشبَعُ ، ومِنْ دَعْوةٍ لا يُسْتجابُ لهَا » رواهُ مُسْلِمٌ .

މާނަ ﷲ ރުހިވެވޑައިގަންނަވާށި زَيْدِ بن أَرْقَم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަންނަނިވި دعاء ކުރެއް ވަޑައިގަތެވެ. اللهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ العَجْزِ وَالكَسَلِ ، والبُخْلِ وَالهَرم ، وعَذَاب الْقَبْر ، اللَّهُمَّ آتِ نَفْسِي تَقْوَاهَا ، وَزَكِّهَا أَنْتَ خَيرُ مَنْ زَكَّاهَا ، أَنْتَ ولِيُّهَا وَموْلاَهَا ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عِلمٍ لا يَنْفَعُ ، ومِنْ قَلْبٍ لاَ يخْشَعُ ، وَمِنْ نَفْسٍ لا تَشبَعُ ، ومِنْ دَعْوةٍ لا يُسْتجابُ لهَا ރިވާކުރެއްވި: އޭ ﷲ! ބަލިކަށިކަމުންނާއި ކަހަލަކަމުންނާއި ބަޚީލުކަމުންނާއި މުސްކުޅިކަމުންނާއި قبرގެ عذابއިން މިއަދާ ތިބާ ދެއްވާ حضرة ން ރައްކާތެރިކަން އެދެމެވެ. އޭ ﷲ! މިއަދާގެ ނަފްސަށް ތަޤުވާ ދެއްވާށި تقوى ދެއްވާށިއެވެ. އަދި އެ ނަފްސު طاهر ކުރައްވާށިއެވެ. ތިބާ އެންމެ ހެޔޮ طاهر ކުރައްވާ ފަރާތެވެ. އަދި ތިބާ އެއާ ވަލީވެވަޑައިގަތް ފަރާތެވެ. އަދި އެއާ ވަލީ ފަރާތެވެ. އޭ ﷲ! ފައިދާ ނުކުރާ علم އިންނާއި ބިރުވެރިވެ ނުލާ ހިތުންނާއި ފުރިނުގަނެވޭ ނަފްސުންނާއި އިޖާބަ ނުދެވޭ دعاء ތަކުން އިބަ ދެއްވާ حضرة ން ރައްކާތެރިކަން އެދެމެވެ.

1480 وَعن ابنِ عبَّاسٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُمَا ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كَانَ يقُولُ :
« اللَّهُمَّ لَكَ أَسْلَمْتُ ، وبِكَ آمَنْتُ ، وعلَيْكَ تَوكَّلْتُ ، وَإِلَيْكَ أَنَبْتُ وبِكَ خَاصَمْتُ ، وإِلَيْكَ حَاكَمْتُ . فاغْفِرْ لي ما قَدَّمْتُ ، وما أَخَّرْتُ ، وَمَا أَسْرَرْتُ ومَا أَعلَنْتُ ، أَنْتَ المُقَدِّمُ ، وَأَنْتَ المُؤَخِّرُ ، لا إِلَهَ إِلاَّ أَنْتَ » .

زادَ بعْضُ الرُّوَاةِ : « ولا حَولَ ولا قوَّةَ إِلاَّ بِاللَّهِ » متفقٌ عليهِ .

މާތް الله އެކަލޭގެފާނާމެދު ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد اللّه بن عَبَّاس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم މި دعاء ކުރައްވައެވެ. اللَّهُمَّ لَكَ أَسْلَمْتُ ، وَبِكَ آمَنْتُ ، وعلَيْكَ تَوَكَّلْتُ ، وَإِلَيْكَ أَنَبْتُ وَبِكَ خَاصَمْتُ ، وإِلَيْكَ حَاكَمْتُ . فاغْفِرْ لي ما قدَّمْتُ ، وما أَخَّرْتُ ، وَمَا أَسْرَرْتُ ومَا أَعلَنْتُ ، أَنْتَ المُقَدِّمُ ، وَأَنْتَ المُؤَخِّرُ ، لا إِلَهَ إِلاَّ أَنْتَ. މާނައީ: އޭ الله! ތިމަންނާ ތިބާއަށް ކިޔަމަންތެރިވީމެވެ. އަދި ތިބާ އަށް އީމާންވީމެވެ. އަދިއާ ތިބާ ތިބާއަށް ވަކީލު ކުރީމެވެ. އަދި ތިބާ ތިބާއަށް رجوع ވީމެވެ. އަދި ތިބާ ތިބާގެ حضرة ށް އަރިހުގައި ހުރެވިގެން ޝަކުވާކުރީމެވެ. އަދި ތިބާ ތިބާގެ حضرةށް ނިޔާއަށް އެދުނީމެވެ. ދެން ތިމަންނާ ކުރެއްވި ފާފަތަކާއި ކުރެވެނު ފާފަތަކާއި ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއްވާށެވެ. އަދި ތިމަންނާ ސިއްރުކޮށް ފާފަތަކާއި ފާޅުގައި ކުރި ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއްވާށެވެ. ތިބާ ތިމަންނާ ފުރަތަމައިން ކުރިއަށް ގެންދަވާ ފަރާތެވެ. އަދި ތިބާ ތިމަންނާ ފަހަތަށް ގެންދަވާ ފަރާތެވެ. ތިބާ ނޫން އިލާހަކު ނުވެއެވެ.

އަދި ބައެއް ރާވީން ولا حَولَ ولا قوَّةَ إِلاَّ بِاللَّهِ އިތުރު ކޮށްފައިވެއެވެ. މާނައީ: الله ފިޔަވައި އަނެއްކާ ބާރެއް ނެތެވެ. އަދި ބާރެއްވެސް ނެތެވެ. ބުޚާރީއާއި މުސްލިމް ރިވާކޮށްފައިވެއެވެ.

1481 وَعَن عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهَا ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كَانَ يَدعو بهؤُلاءِ الكَلِمَاتِ : «اللَّهُمَّ إِني أَعوذُ بِكَ مِن فِتنةِ النَّارِ ، وعَذَابِ النَّارِ ، وَمِن شَرِّ الغِنَى وَالفقْرِ » .

رَوَاهُ أَبو داوَد ، والترمذيُّ وقال : حديث حسن صحيح ، وهذا لفظُ أَبي داود .

މާތް الله އެކަލޭގެފާނާމެދު ރުހިވޮޑިގެންވާ عَائِشَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي ގެ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މި ބަސްތަކުން دعاء ކުރައްވައެވެ. اللَّهُمَّ إِني أَعوذُ بِكَ مِن

فِتنةِ النَّارِ ، وعَذَابِ النَّارِ ، وَمِن شَرِّ الغِنَى وَالفَقْر . މާނަޔީ: އޭ الله! ތިމަގާ އިބަ އިލްތިޖާގެ حضرة ގަ ނަރަކައިގެ ފިތުނަތަކުންނާއި ނަރަކައިގެ عذابއިންނާއި މުއްސަނދިކަމުގެ ނުބައިކަމުންނާއި فقير ކަމުގެ ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްވުން އެދެމެވެ.

1482 وعَن زيادِ بْن عِلاقَةَ عن عمِّه ، وهو قُطبَةُ بنُ مالكٍ ، رَضِيَ اللَّه عَنْهُ ، قَال : كَانَ النَّبيُّ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقُولُ : « اللَّهمَّ إنِّي أَعُوذُ بِكَ مِن منكَرَاتِ الأَخلاقِ ، والأعْمَالِ والأَهْواءِ » رواهُ الترمذي وقال : حديثُ حَسَنٌ .

މާތް الله ރުޟާވެވޑައިގެންފައިވާ زيادِ بْن عِلاقَةَ، އެކަލޭގެ ބޮޑުބޭބެ ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެއީ މާތް الله ރުޟާވެވޑައިގެންފައިވާ قُطبَةُ بنُ مالك އެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي އާ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަންނަނިވި ކަލިމަތަކާއިއެކު دعاء ކުރައްވައެވެ. اللَّهمَّ إنِّي أَعُوذُ بِكَ مِن منكَرَاتِ الأَخلاقِ ، والأعْمَالِ والأَهْواءِ. މާނަޔީ: އޭ الله! ހަމަކަށަވަރުން ތިމަ އިބަ އިލްތިޖާގެ حضرة ގަ ނުބައި أخلاقއިންނާއި ނުބައި علمންނާއި ނުބައި އެދުންތަކުން ސަލާމަތްވުން އެދި ދަންނަވަމެވެ.

1483 وعَن شكَلِ بن حُمَيْدٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قَال : قُلْتُ يا رَسولَ اللَّهِ : عَلِّمْني دُعاءً. قَالَ : « قُلْ : اللَّهُمَّ إني أعوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ سَمْعِي ، وَمِن شَرِّ بصَرِي ، وَمِن شَرِّ لسَاني ، وَمِن شَرِّ قَلبي ، وَمِن شَرِّ منِيِّي » رواهُ أبو داودَ ، والترمذيُّ وقالَ : حديثٌ حسنٌ .

މާތް الله ރުޟާވެވޑައިގެންފައިވާ شكَلِ بن حُمَيْد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން ދަންނަވައިފީމެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނަށް دعاء އެއް ދަސްކޮށްދެއްވާށެވެ. حديث ކުރައްވައެވެ. ތިބާ ކިޔާށެވެ. اللَّهُمَّ إني أعودُ بِكَ مِنْ شَرِّ سَمْعِي ، وَمِن شَرِّ بصَرِي ، وَمِن شَرِّ لسَاني ، وَمِن شَرِّ قَلبي ، وَمِن شَرِّ منِيِّي . މާނަޔީ: އޭ الله! ތިމަ އިބަ އިލްތިޖާގެ حضرة ގަ ތިމާގެ ކަންފަތުގެ ލޮލުގެ ތިމާގެ ނުބައިކަމުންނާއި ތިމާގެ ހިތުގެ ނުބައިކަމުންނާއި ތިމާގެ އުފެދުންތެރިކަމުގެ ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްވުން އެދެމެވެ.

1484 وعَن أَنسٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ ، أَنَّ النَّبِيَّ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كَانَ يَقُولُ : « اللَّهمَّ إنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْبرَصِ ، وَالجُنُونِ ، والجُذَامِ ، وسَيِّءِ الأَسْقامِ » رَوَاهُ أَبو داود بإِسنادٍ صحيحٍ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم دعاء ކުރައްވައެވެ. اللَّهمَّ إنّي أعُوذُ بِكَ مِنَ الْبرَصِ ، وَالجُنُونِ ، والجُذَامِ ، وسّيءِ الأسْقامِ . މާނައީ: އޭ الله! ހަމަކަށަވަރުން މިއަޅާ ތިބާ އިލާހުގެ حضرة ން برص ބަލިންނާއި މޮޔަބަލިންނާއި ޖުޛާމު ބަލިންނާއި (އަނެއްބާ) ނުބައި ބަލިތަކުން ސަލާމަތްކަން އެދި ދަންނަވަމެވެ.

1485 وعَنْ أَبي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ ، قَالَ : كانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقولُ : اللَّهمَّ إنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الجُوعِ ، فإنَّهُ بِئْسَ الضجِيعُ ، وَأَعُوذُ بِكَ من الخِيانَةِ ، فَإِنَّهَا بِئْسَتِ البِطانَةُ » .

رواهُ أبو داودَ بِإسنادٍ صحيحٍ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم دعاء ކުރައްވައެވެ. اللَّهمَّ إنّي أعُوذُ بِكَ مِنَ الجُوعِ ، فإنَّهُ بِئْسَ الضَّجِيعُ ، وَأعُوذُ بِكَ من الخِيانَةِ ، فَإنَّها بِئْسَتِ البِطانَةُ . މާނައީ: ހަމަކަށަވަރުން މަގޭ އިލާހުގެ حضرة ން ބަނޑުހައިހުރުމުން ސަލާމަތްކަން އެދެމެވެ. (އެހެނީ) ތިޔަ ހަމަކަށަވަރުން ބަނޑުހައިހުރުމަކީ އެންމެ ނުބައި އެކުވެރިއެކެވެ. އަދި މަގޭ އިލާހުގެ حضرة ން خيانةތެރިކަމުން ސަލާމަތްކަން އެދެމެވެ. (އެހެނީ) ތިޔަ ހަމަކަށަވަރުން އޭގެ އެންމެ ނުބައި خصيلة އެވެ.

1486 وَعن عليٍّ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ ، أَنَّ مُكَاتَباً جاءهُ ، فَقَالَ إني عجزتُ عَن كتابتي . فَأَعِنِّي . قالَ : أَلا أُعَلِّمُكَ كلِماتٍ عَلَّمَنيهِنَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم لَو كانَ عَلَيْكَ مِثْلُ جبلٍ دَيْناً أَدَّاهُ اللَّهُ عنْكَ ؟ قُلْ : « اللَّهمَّ اكفِني بحلالِكَ عَن حَرَامِكَ ، وَاغْنِني بِفَضلِكَ عَمَّن سِوَاكَ».

رواهُ الترمذيُّ وقال : حديثٌ حسنٌ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި علي ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެއީ ތިމާގެ މިނިވަންކަމަށްޓަކައި ލިޔެ އެއްބަސްވެވިފައިވާ އަޅަކު ބޭފުޅާގެ ގާތަށް އައެވެ. ދެން އޭނާ

ބުނެވެ. ތިމަންނަ މިވަނީ ތިމަންނަ މިނިވަންވުމަށް އެއްބަސްވެފައިވާ އަގުދެއްކުމުން ނުކުޅެދިގެންނެވެ. ވީމާ ތިމަންނަށް އެހީތެރިވެދެއްވާށެވެ. علي ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނައަށް رَسُول اللَّهِ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ދަސްކޮށްދެއްވި دعاء ތައް ތިމަންނަ ކަޔަށް ދަސްކޮށްދިނުމަށްތޯ؟ ވީމާ ދައްކަން ފަރުބަދައެއްހާ ބޮޑު ދަރަނިއެއް އެބަހުރި ނަމަވެސް އެއިން ވީމާ ސަލާމަތްކޮށްދެއްވާނެއެވެ. ވީމާ ކިޔާށެވެ. اللَّهمَّ اكْفِني بحلالِكَ عَن حَرَامِكَ ، وَاغْنِني بِفَضلِكَ عَمَّن سِوَاكَ. މާނައީ: އޭ الله! ތިމަންނަށް ތިޔަ ޙަލާލުގެ ކާފިކަން ދެއްވާ ޙަރާމުން ދުރުކުރައްވާނދޭވެ. އަދި ތިޔަ ރަސްކަލާނގެ فضل ވެސްތަ ފުދުންތެރިކަމުން ތިޔަ ރަސްކަލާނގެ ފިޔަވައި އެހެން ފަރާތްތަކުން ބޭނުންތެރިނުވާ ގޮތަށް ސަލާމަތްކޮށްދެއްވާނދޭވެ.

1487 وعَنْ عِمْرانَ بنِ الحُصينِ رَضي اللَّه عنْهُمَا ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم علَّم أَباهُ حُصيْناً كَلِمتَيْنِ يدعُو بهما : « اللَّهُمَّ أَلهِمْني رُشْدِي ، وأَعِذني مِن شَرِّ نفسي » .

رواهُ الترمذيُّ وقَالَ : حديثٌ حسنٌ .

މާތް الله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عِمْرانَ بن الحُصين ގެ ބައްޕައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަ صحابي ގެ ބައްޕާފުޅު حصين އަށް دعاء ކުރުމަށްޓަކައި ދެބަސްކޮޅެއް ދަސްކޮށްދެއްވިއެވެ. އެއީ اللَّهُمَّ أَلهِمْني رُشْدِي ، وأَعِذني مِن شَرِّ نفسي. މާނައީ: އޭ الله! ތިމަންނަށް ހިދާޔަތުގެ އިލްހާމު ދެއްވާނދޭވެ. އަދި ތިމަންގެ ނަފްސުގެ ނުބައިކަމުން ތިމާ ސަލާމަތްކޮށްދެއްވާނދޭވެ.

1488 وَعَن أَبي الفَضلِ العبَّاسِ بنِ عَبْدِ المُطَّلِب رضِي اللَّه عنْهُ ، قال : قُلْتُ يارسول اللَّهِ : علِّمْني شَيْئاً أَسْأَلُهُ اللَّه تَعَالى ، قَالَ : « سَلُوا اللَّه العافِيَةَ » . فَمكَثْتُ أَيَّاماً، ثُمَّ جِئت فَقُلْتُ : يا رسولَ اللَّه : علِّمْني شَيْئاً أَسْأَلُهُ اللَّه تعالى ، قَالَ لي : « يَا عبَّاسُ يا عمَّ رَسولِ اللَّهِ ، سَلُوا اللَّه العافيةَ في الدُّنيا والآخِرةِ » .

رَواهُ الترمذيُّ وقَالَ : حديثٌ حسنٌ صَحيحٌ .

މާތް الله ރުހްސުންލެއްވި أبي الفَضلِ العبَّاس بن عَبْدِ المُطَّلِب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން ދަންނަވީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނަށް الله އަށް އެދި ދަންނަވުމަށްޓަކައި އެއްޗެއް ދަސްކޮށްދެއްވާށެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله ގެ حضرة ން عافيةއަށް އެދޭށެވެ. ދެން ތިމަން ދުވަސްކޮޅެއް ކޮޅުލައި އަނބުރާ އައީމެވެ. ދެން ތިމަން ދަންނަވީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނަށް الله އަށް ދަންނަވުމަށްޓަކައި އެއްޗެއް ދަސްކޮށްދެއްވާށެވެ. ތިމަންނަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ عبَّاس އެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާގެ ބޮޑުބޭބެއެވެ. الله ގެ حضرة ން ދުނިޔެއާއި اخرة ގެ عافية އަށް އެދޭށެވެ.

1489 وعنْ شَهْرِ بْنِ حوشَب قَالَ : قُلْتُ لأُمِّ سلَمَةَ ، رَضِيِ اللَّه عَنْهَا ، يا أُمَّ المؤمِنِين مَا كَانَ أَكْثَرُ دُعَاءِ رسُول اللَّهِ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم إِذا كانَ عِنْدكِ ؟ قَالَتْ : كانَ أَكْثَرُ دُعائِهِ : « يا مُقلبَ القُلوبِ ثَبِّتْ قلْبي علَى دِينِكَ » رَواهُ الترمذيُّ ، وقال حَديثٌ حسنٌ .

މާތް الله ރުހްސުންލެއްވި شَهْر بْن حوشَب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ މާތް الله ރުހްސުންލެއްވި أمّ سلَمَة އަށް ދަންނަވީމެވެ. އޭ މުއުމިނުންގެ މަންމާއެވެ. ކަލޭގެފާނާ ގާތުގައި رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ހުންނެވި ވަގުތު ގިނައިން ކިޔުއްވަނީ ކޮން دعاء އެއްތޯއެވެ؟ ދެން ދަންނަވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ގިނައިން ކިޔުއްވާ دعاء އަކީ يا مُقلبَ القُلوبِ ثبِّتْ قلْبي علَى دِينِكَ. މާނައީ: އޭ ހިތްތައް ބަދަލުކުރައްވާ އިލާހެވެ! މިއަޅާގެ ހިތް ތިބާގެ ދީނުގައި ސާބިތުކުރައްވާނދޭވެ.

1490 وعن أبي الدَّرداءِ رَضيَ اللَّه عَنْهُ ، قَالَ : قَالَ رَسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « كانَ مِن دُعاءِ دَاوُدَ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « اللَّهمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ حُبَّكَ ، وَحُبَّ من يُحِبُّكَ ، وَالعملَ الذي يُبَلِّغُني حُبَّكَ اللَّهُمَّ اجْعل حُبَّكَ أَحَبَّ إِلَيَّ مِن نَفسي ، وأَهْلي ، ومِن الماءِ البارد » رواهُ الترمذيُّ وقَالَ : حديثٌ حسنٌ .

މާތް الله ރުހްސުންލެއްވި أبي الدَّرداءِ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. داود عليه السلام ގެ دعاء ގެ ތެރެއިން ވެއެވެ. اللّهمَّ إنِّي أسألُكَ حُبَّكَ ، وَحُبَّ من يُحِبُّكَ ، وَالعمَلَ الذي يُبلِّغُني حُبَّكَ اللَّهُمَّ اجْعل حُبَّكَ أحبَّ إليَّ مِن نَفسي ، وأهْلي ، ومِن الماءِ البارد. މާނައީ: އޭ الله، މިއަޅާ ތިބާގެ ލޯތްބާއި އަދި

[illegible] ބޮޑަށް އަދި [illegible]
ވާޞިލްވެވޭ عملތަކަށް [illegible] ހޭ الله! ތިބަ [illegible]
ބޮޑަށް އަދި [illegible]

1491 وعن أَنَسٍ رضِيَ اللَّه عَنْهُ ، قَالَ : قال رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « أَلِظُّوا بِياذا الجَلالِ وَالإِكرامِ » .

رواه الترمذي ورواَهُ النَّسَائيُّ مِن رِوايةِ ربيعةَ بنِ عامِرٍ الصَّحابيِّ . قَالَ الحاكم : حديثٌ صحيحُ الإِسْنَادِ .

« أَلِظُّوا » بكسر اللَّام وتشديد الظاءِ المعجمةِ معْنَاه : الْزَمُوا هذِهِ الدَّعْوَةِ وأَكْثِرُوا مِنها .

[illegible] الله [illegible] أنس [illegible] رَسُول اللَّهِ
صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم [illegible] حديث [illegible] ِياذا الجَلالِ وَالإِكرامِ
[illegible]

1492 وعن أَبي أُمامةَ رضيَ اللَّه عنْهُ قَالَ : دَعا رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بِدُعَاءٍ كَثِيرٍ ، لم نَحفَظْ مِنْهُ شَيْئاً ، قُلْنا يا رَسُولَ اللَّهِ دعوت بِدُعاءٍ كَثِيرٍ لم نَحفَظ منْهُ شَيَئاً ، فقَالَ : « أَلا أَدُلُّكُم على ما يَجْمَعُ ذَلكَ كُلَّهُ ؟ تقُولُ : « اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُك مِن خَيرِ ما سأَلَكَ مِنْهُ نبيُّكَ مُحَمَّدٌ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، وأَعُوذُ بِكَ من شَرِّ ما اسْتَعاذَ مِنْهُ نَبيُّكَ مُحمَّدٌ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، وَأَنْتَ المُسْتَعَانُ ، وعليْكَ البلاغُ ، ولا حوْلَ ولا قُوَّةَ إِلاَّ بِاللَّهِ » رواهُ الترمذيُّ وقَال : حديثٌ حَسَنٌ .

[illegible] الله [illegible] أَبو أُمامة [illegible] رَسُول اللَّهِ
صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم [illegible] دعاء [illegible] دعاء [illegible]
[illegible] ([illegible]) [illegible] الله [illegible]
[illegible] دعاء [illegible]

ތިމަންނަމެންނަށް ދަހަށްނުވެއެވެ. އެހިނދު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބޭފުޅުންނަށް އެހުރިހާ
دعاء ތަކެއް شامل ވާ دعاء އެއް ތިމަން ދަސްކޮށްދޭނަންތޯ؟ ތިޔަބޭފުޅުން ކިޔާށެވެ. «
اللَّهُمَّ إنِّي أسْألُك مِن خَيرِ ما سألَكَ مِنْهُ نبيُّكَ مُحَمَّدٌ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، وأعُوذُ بِكَ من شَرِّ ما اسْتَعاذَ مِنْهُ نَبيُّكَ مُحمَّدٌ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، وَأَنْتَ المُسْتَعَانُ ، وعليْكَ البلاغُ ، ولا حَوْلَ ولا قُوَّةَ إلاَّ بِاللَّهِ. މާނައީ: އޭ الله! ތިޔަ އިލާހުގެ نبي ވީ مُحَمَّد صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިޔަ އިލާހުގެ حضرة ން އެދި ދެންނެވި އެންމެހައި ހެޔޮ ކަންތައްތަކުގެ މިއަދު ތިޔަ އިލާހުގެ حضرة ން އެދެމެވެ. އަދި ތިޔަ އިލާހުގެ نبي ވީ مُحَمَّد صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިޔަ އިލާހުގެ حضرة ން ރައްކާތެރިކަން އެދި ދެންނެވި އެންމެހައި ނުބައި ކަންތަކުން ތިޔަ އިލާހުގެ حضرة ން ރައްކާތެރިކަން އެދެމެވެ. އަދި އެހީތެރިކަމަކީ އަދި ދަންނަވާ ފުރިހަމަ ތިޔަ އިލާހުގެ އެއް ފުރިހަމަ ތިޔަ އިލާހެވެ. އަދި ތިޔަ އިލާހު ފުރިހަމަ ހަމަކަށަވަރު ބާރުވެރިކަން ހުރިހާ ބާރުތަކެއް ނުވެއެވެ. އަދި ނުބައިކަމުން ދުރުވުމުގެ ބާރު ތިޔަ އިލާހުގެ ބާރުވެގެންނެވެ.

1493 وعَن ابْنِ مسْعُودٍ ، رضِيَ اللَّه عنْهُ ، قَالَ : كَانَ مِن دُعَاء رَسُولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : اللَّهُمَّ إنِّي أَسأَلُكَ مُوجِباتِ رحْمتِكَ ، وَعزَائمَ مغفِرتِكَ ، والسَّلامَةَ مِن كُلِّ إِثمٍ ، والغَنِيمَةَ مِن كُلِّ بِرٍ ، وَالفَوْزَ بالجَنَّةِ ، وَالنَّجاةَ مِنَ النَّارِ » .

رواهُ الحاكِمِ أبو عبد اللَّهِ ، وقال : حديثٌ صحيحٌ على شرط مسلِمٍ .

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ ابْنِ مسْعُود ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ دعاء ގެ ތެރޭގައި ހިމެނެއެވެ. اللَّهُمَّ إنِّي أَسألُكَ مُوجِباتِ رحْمتِكَ ، وَعزَائمَ مغفِرتِكَ ، والسَّلامَة مِن كُلِّ إثمٍ ، والغَنِيمَة مِن كُلِّ برٍ ، وَالفَوْزَ بالجَنَّةِ ، وَالنَّجاةَ مِنَ النَّار. މާނައީ: އޭ الله! ހަމަކަށަވަރުން މިއަދު ތިޔަ އިލާހުގެ حضرة ން ތިޔަ އިލާހުގެ رحمة ލިބުމުގެ އަސްބާބުތައް އެދެމެވެ. އަދި ތިޔަ އިލާހުގެ ފުއްސެވުން ލިބުމުގެ ކަނޑައެޅިގެންވާ އަސްބާބުތައް އެދެމެވެ. އަދި ހުރިހާ ފާފައަކުން ސަލާމަތްވުން އެދެމެވެ. އަދި ހުރިހާ ހެޔޮކަމެއް ލިބުމާއި ސުވަރުގެ ލިބުމާއި ނަރަކައިން ސަލާމަތްވުން އެދެމެވެ.

باب فضل الدعاء بظهر الغيب

މީހުންގެ غير حاضرގައި އެމީހުންނަށް دعاء ކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (الحشر 10): {والذين جاءوا من بعدهم يقولون ربنا اغفر لنا ولإخواننا الذين سبقونا بالإيمان}.

އަދި އެއުރެންގެ ފަހުން އައި މީހުން ބުނެތެވެ. އަޅަގަނޑުމެންގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ! އަޅަގަނޑުމެންނަށާއި، އަދި އަޅަގަނޑުމެންނަށްވުރެ ކުރިން އީމާންވި، އަޅަގަނޑުމެންގެ اخންނަށް ފާފަ ފުއްސަވާނދޭވެ! އަދި އީމާންވި މީހުންނަށް އަޅަގަނޑުމެންގެ ހިތްތަކުގައި ހަސަދަވެރިކަމެއް ނުލައްވާނދޭވެ!

وقال تعالى (محمد 19): {واستغفر لذنبك وللمؤمنين والمؤمنات}.

އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ކުށަށާއި، މުއުމިނުން ފިރިހެނުންނަށާއި، މުއުމިނުން އަންހެނުންނަށް ފާފަފުއްސެވުމަށް ކަލޭގެފާނު އެދިވަޑައިގަންނަވާށެވެ!

وقال تعالى (إبراهيم 41) إخباراً عن إبراهيم صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّم: {ربنا اغفر لي ولوالدي وللمؤمنين يوم يقوم الحساب}

އަޅަގަނޑުމެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ! ހިސާބު قائم ވާދުވަހު، އަޅުގަނޑާއި، އަޅުގެ މައިންބަފައިންނަށާއި، މުއުމިނުންކޮޅުންނަށް ފާފަ ފުއްސަވާނދޭވެ!

1494 وَعَن أَبي الدَّرداءِ رَضِي اللَّه عنهُ أَنَّهُ سمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَقُولُ : « ما مِن عبْدٍ مُسْلِمٍ يَدعُو لأَخِيهِ بِظَهرِ الغيْبِ إِلاَّ قَالَ المَلَكُ ولَكَ بمِثْلٍ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أَبو الدَّرداء ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صَّحَابي رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އަޑުއެހިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައެވެ. މުސްލިމަކު އޭނާގެ اخއާގެ غير حاضرގައި އޭނާއަށް دعاء ކުރާ ކޮންމެ ފަހަރަކު މަލާއިކަތް ބޭކަލަކު دعاء ކުރައްވައެވެ. ތިބާއަށް ތިފަދައިން ހުއްޓެވެ.

1495 وعَنْهُ أَنَّ رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كانَ يقُولُ : « دَعْوَةُ المرءِ المُسْلِمِ لأَخيهِ بِظَهْرِ الغَيْبِ مُسْتَجَابَةٌ ، عِنْدَ رأْسِهِ ملَكٌ مُوكَّلٌ كلَّمَا دعا لأَخِيهِ بخيرٍ قَال المَلَكُ المُوكَّلُ بِهِ : آمِينَ ، ولَكَ بمِثْلٍ » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أَبو الدَّرداء) ގެ ރިވާޔަތެން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަމުން ވިދާޅުވިއެވެ. މީހާގެ މުސްލިމު اخُއާގެ غير حاضرުގައި دعاء ކުރާ މުސްލިމާގެ دعاء ޤަބޫލު އިޖާބަ ވެވިގެންވެއެވެ. އޭނާގެ ބޮލުގައި ކައިރީގައި މަލާއިކަތެއް ބޭތިއްބަވާ ކަނޑައެޅިފައިވެއެވެ. އޭނާގެ اخُއާ އަށްޓަކައި دعاء ކުރާ ކޮންމެ ފަހަރަކު މަލާއިކަތާ ވިދާޅުވާނެއެވެ. އާމީން އެވެ. އަދި ތިބާ އަށް ވެސް އެފަދައިން ހުއްޓެވެ.

باب في مسائل من الدعاء

دعاءއާއި ގުޅޭ މަސްއަލަތަކުން ބައެއް ކަންތައްތަކު ބަޔާންވެގެންވާ باب

1496 عنْ أُسامَةَ بْنِ زيْدٍ رضِيَ اللَّه عنهُما قالَ : قالَ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ صُنِعَ إِلَيْهِ معْرُوفٌ ، فقالَ لِفَاعِلِهِ : جزَاك اللَّه خَيْراً ، فقَدْ أَبْلَغَ في الثَّناءِ » .

رواه الترمذي وقَالَ : حَدِيثٌ حسنٌ صَحِيحٌ .

މާތް الله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أسامَة بْن زيْد ގެ ރިވާޔަތެން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ފަހެ رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. އެމީހަކަށް ހެޔޮކަމެއް ކޮށްދެވިއްޖެމީހާ ފަހެ އެކަން ކުރި މީހާއަށް جزَاك اللَّه خَيْراً ގެ ބަހުން ރިޢާޔަތްކުރަމާ ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ثناءِ ކިޔުމުގައި މާތް ދަރަޖައަކަށް ވާސިލުވެއްޖެއެވެ.

1497 وَعَن جَابرٍ رَضِيَ اللَّه عَنْه قال : قَال رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا تَدعُوا عَلى أَنْفُسِكُم ، وَلا تدْعُوا عَلى أَولادِكُم ، ولا تَدْعُوا على أَمْوَالِكُم ، لا تُوافِقُوا مِنَ اللَّهِ ساعة يُسأَلُ فِيهَا عَطاءً ، فيَستَجيبَ لَكُم » رواه مسلم .

ދާއް الله ތުރުއް ސުންގެރެއްވި جابر ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ އަމިއްލަ ނަފްސުތަކަށް ބަދު دعاء ނުކުރާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ މުދަލަށް ދަރިންނަށް ބަދު دعاء ނުކުރާށެވެ. އެހެނީ ތިޔަބައިމީހުންގެ دعاء އާއި دعاء އިޖާބަކުރަނިވި ވަގުތަކާއި ދިމާވެ ތިޔަބައިމީހުންގެ دعاء އިޖާބަ ކުރެވިދާނެކަމަށްޓަކައެވެ.

1498 وعن أَبي هُريرةَ رضي اللَّه عنهُ أَنَّ رَسولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « أَقْرَبُ ما يَكُونُ العَبْدُ مِن ربِّهِ وَهُوَ سَاجِدٌ ، فَأَكْثِرُوا الدُّعَاءَ » رواه مسلم .

ދާއް الله ތުރުއް ސުންގެރެއްވި أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަޅާއި ހެއްދެވި ރަސްކަލާނގެ ކައިރިވާ އެންމެ ބޮޑުން ކަލާނގެއާ ޤުރުބަވާ ވަގުތަކީ ސަޖިދާގައި ހުންނަ ވަގުތެވެ. ވީމާ އެވަގުތު دعاء ގިނަގިނައިން ކުރާށެވެ.

1499 وَعَنْهُ أَنَّ رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : يُسْتَجَابُ لأَحَدِكُم ما لَم يعْجلْ : يقُولُ قَد دَعوتُ رَبِّي ، فَلَم يسْتَجبْ لي » . متفقٌ عليه .

އަދި އެ صَحَّابي (ޔަޢުނީ ދާއް الله ތުރުއް ސުންގެރެއްވި أبو هُريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ކޮންމެ މީހެއްގެ دعاء ވެސް އަވަސްނުވާހާ ހިނދަކު قبول ކުރެވޭނެއެވެ. (އެކަމަކު އަވަސްވުމުގެ مثالއަކީ) އޭނާ ބުނުމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ކައިރީގައި دعاء އެދި ދެންނެވީމެވެ. ނަމަވެސް އިޖާބަ ނުކުރައްވައިފިއެވެ.

وفي رِوَايَةٍ لمُسْلِمٍ : « لا يزَالُ يُسْتَجَابُ لِلعَبْدِ مَا لَم يدعُ بإِثمٍ ، أَوْ قَطِيعةِ رَحِمٍ ، ما لَمْ يَسْتعْجِلْ » قِيلَ : يا رسُولَ اللَّهِ مَا الاسْتِعْجَالُ ؟ قَالَ : « يقُولُ : قَدْ دعوْتُ ، وقَدْ دَعَوْتُ فلَم أَرَ يَسْتَجِيبُ لي ، فيَسْتَحْسِرُ عِنْدَ ذلك ، ويدَعُ الدُّعَاءَ » .

އަދި މުސްލިމްގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އަޅާގެ دعاءވަނީ އެކަން ފާފަވެރިކަމަކަށް ނުވަތަ ގާތްތިމާގެ ކަމުގެ ގުޅުން ކަނޑައެޅުމަށް ނުވަތަ އަވަސްވެގަތުމަށް ނުވާނަމަ قبول ވެވަޑައިގަންނަވާނެ. ދެންނެވުނެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. އަވަސްވެގަތުމަކީ ކޮބާ ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރައްވައެވެ. އެނާ ބުނެއެވެ. މިވަރަށް دعاء އެބަ ކުރަމެވެ. މިވަރަށް دعاء އެބަ ކުރަމެވެ. ނަމަވެސް قبول ވާހެނެއް މިވަރަށް ނުދެކެމެވެ. އަދި އެކަމުގެ އެނާ މާޔޫސްވެގަންނައެވެ. އަދި دعاء ކުރުން ދޫކޮށްލައެވެ.

1500 وعَنْ أَبي أُمامَةَ رَضيَ اللَّه عَنْهُ قَالَ : قِيلَ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : أَيُّ الدُّعَاءِ أَسْمعُ؟ قَالَ : « جوْفَ اللَّيْلِ الآخِرِ ، وَدُبُرَ الصَّلَوَاتِ المكْتُوبَاتِ » رواه الترمذي وقالَ : حديثٌ حسنٌ .

މާނީ الله ރަސޫލާއަށް ސުވާލުކުރެވުނުކަމަށް أبو أمامَةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަށް ދެންނެވުނެވެ. އެންމެ مقبول ވެގެންވަނީ ކޮން ވަގުތެއްގެ دعاء ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރައްވައެވެ. ރޭގަނޑުގެ ފަހުބައިގައި ކުރާ دعاء އާއި فرض ނަމާދުގެ ފަހުގައި ކުރާ دعاء އެވެ.

1501 وَعَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ رضِيَ اللَّه عنْهُ أَنَّ رسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « مَا علَى الأَرْضِ مُسْلِمٌ يَدْعُو اللَّه تَعالى بِدَعْوَةٍ إِلاَّ آتَاهُ اللَّه إِيَّاهَا ، أَوْ صرَفَ عنْهُ مِنَ السُّوءِ مِثْلَهَا . ما لَم يدْعُ بإِثْمٍ ، أَوْ قَطِيعَةِ رحِمٍ » فقَالَ رَجُلٌ مِنَ القَوْمِ : إِذاً نُكْثِرُ . قَالَ : « اللَّه أَكْثَرُ».

رواه الترمذي وقال حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ : وَرَوَاهُ الحاكِمُ مِنْ رِوايةِ أَبي سعيدٍ وَزَادَ فِيهِ: « أَوْ يَدَّخر لهُ مِنَ الأَجْرِ مِثْلَها » .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِت ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللّٰهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބިންމަތީގައި މުސްލިމަކު ފާފައެއްކުރުމަށް ނުވަތަ ގާތްތިމާގެ ގުޅުން ކަނޑާލުމަށް ނޫންކަމުގައި اللهއަށް دعاء އެއް ދަންނަވައިފިނަމަ އެއްޗަކަށް الله سبحانه وتعالى އެކަމެއް ފުއްދަވައިދެއްވާނެއެވެ. ނުވަތަ އޭގެ މިންވަރަށް އުނދަގޫ ކަމެއް ސަލާމަތްކޮށްދެއްވާނެއެވެ. ފާފަ (އިސްމު) އަދިގެން ބައިވެރިން ދަންނަވައިފިއެވެ. އެހެންނަމަ ގިނަކޮށް دعاء ބަސް ކިޔާ ކުރާނަމެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهއީ ގިނަކޮށް ދެއްވާ އިލާހެވެ.

1502 وعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي اللَّه عنْهُما أَنَّ رسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كَان يقُولُ عِنْد الكرْبِ : « لا إِلَه إِلاَّ اللَّه العظِيمُ الحلِيمُ ، لا إِله إِلاَّ اللَّه رَبُّ العَرْشِ العظِيمِ ، لا إِلَهَ إِلاَّ اللَّه رَبُّ السموَاتِ ، وربُّ الأَرْض ، ورَبُّ العرشِ الكريمِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله އެކަލޭގެފާނުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبد اللّه بن عَبَّاس ގެ ރިވާޔަތް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللّٰهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ދުސްތިބަލިގެ ވަގުތު މި دعاء ވިދާޅުވެއެވެ. لا إلَه إلاَّ اللّه العظِيمُ الحلِيمُ ، لا إله إلاَّ اللّه رَبُّ العَرْشِ العظِيمِ ، لا إلَهَ إلاَّ اللّه رَبُّ السمَواتِ ، وربُّ الأرْض ، ورَبُّ العرشِ الكريمِ. މާނައީ: الله ފިޔަވައި حق ކަލާނގެއް އަޅުކަމަށް ވާ އިލާހަކު ނުވެއެވެ. އޭނާ عظيم ވަންތަ حليم ވަންތަ އިލާހެވެ. الله ފިޔަވައި حق ކަލާނގެއް އަޅުކަމަށް ވާ އިލާހަކު ނުވެއެވެ. އޭނާ ބޮޑުވި عرشގެ ވެރި އިލާހެވެ. الله ފިޔަވައި حق ކަލާނގެއް އަޅުކަމަށް ވާ އިލާހަކު ނުވެއެވެ. އޭނާ އުޑުގެ ވެރިއިލާހެވެ. އަދި އޭނާ ބިމުގެ ވެރި އިލާހެވެ. އޭނާ މާތްވެގެންވާ عرشގެ ވެރި އިލާހެވެ.

باب كرامات الأولياء وفضلهم

ވަލީވެރިންގެ ކަރާމާތާއި އެބޭކަލުންގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (يونس 62، 64): {ألا إن أولياء اللَّه لا خوف عليهم ولا هم يحزنون، الذين آمنوا وكانوا يتقون، لهم البشرى في الحياة الدنيا وفي الآخرة، لا تبديل لكلمات اللَّه؛ ذلك هو الفوز العظيم}.

ދަންނާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، اللهގެ وليވެރިއެއްގެ މައްޗަކަށް އެއްވެސް ބިރެއްނުވެއެވެ. އަދި އެއުރެންނީ ހިތާމަކުރާނޭ ބަޔަކު ކަމެއްގައިވެސް ނުވާނެއެވެ. އެއުރެންނީ އީމާންވެ، تقوى ވެރިވެ އުޅުނު މީހުންނެވެ. ދުނިޔޭގެ ހަޔާތުގައާއި، آخرة ގައި އެއުރެންނަށް އުފާވެރިކަމުގެ خبر ހުއްޓެވެ. اللهގެ ކަލިމާތުފުޅުތަކަށް ބަދަލުވުމެއް ނައަންނަ ހުއްޓެވެ. ބޮޑުވެގެންވާ ނަސީބުވެރިވުމީ ހަމަ އެއީއެވެ.

وقال تعالى (مريم 25، 26): {وهزي إليك بجذع النخلة تساقط عليك رطباً جنياً فكلي واشربي} الآية.

އަދި ކަލަނާއާ ދިމާލަށް ކަދުރު ގަހުގެ ގަސްގަނޑު ހަލުވާލައްވާށެވެ! އޭރުން ދޯންވެ ފައްކާވެފައިވާ ކަދުރުތަކެއް، ކަލަނާގެ އަރިމަތަށް ވެއްޓިގެންދާނެއެވެ. ފަހެ، ކަލަނާ ފަރީދުކުރުއްވައި، ފެންފުޅު ހިއްޕަވައި، އަދި ހިތްފުޅު ހަމަޖެހިއްލަވާށެވެ.

وقال تعالى (آل عمران 37): {كلما دخل عليها زكريا المحراب وجد عندها رزقاً، قال: يا مريم أني لك هذا؟ قالت هو من عند اللَّه؛ إن اللَّه يرزق من يشاء بغير حساب}.

އަދި، ތަރުބިޔަތުގެންނާ ބޮޑުކަލޭފުޅުކަމުގައި ވަޑައިގަތުމުން ބޮޑުވަމުން ގެންދެވިއެވެ. އަދި زكريا ގޮތުން، އަލަމާނާ ބެހެއްޓިވިއްޖެހުން ހަމަޖެ ކަންތެއްވިއެވެ. އަލަމާނާގެ އަރިހަށް محراب ގެ ތެރެއަށް زكريا ގޮތުން ވަޑައިގަންނަވާ ކޮންމެ ފަހަރަކު، އަލަމާނާގެ އަރިހުގައި، ކާބޯތި ހުއްޓެވެ، އަލަގޭގޮތުން ދަލާވަޑައިގެން ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ مريم އެވެ. ކަލަނާއަށް މިކާބޯތި ދެއްވަޑައިގަންނަވަނީ ކޮންބޭކަލެއްބާއެވެ؟ އަލަމާނާ ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ، اللهގެ حضرة ންނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، الله އަލަގަނޑު އިރާދަކުރައްވާ މީހަކަށް ވަކި ޙިސާބެއްނެތި رزق ދެއްވައެވެ.

وقال تعالى (الكهف 16، 17): {وإذ اعتزلتموهم وما يعبدون إلا اللّه فأووا إلى الكهف ينشر لكم ربكم من رحمته ويهيءِّ لكم من أمركم مرفقاً، وترى الشمس إذا طلعت تزاور عن كهفهم ذات اليمين وإذا غربت تقرضهم ذات الشمال} الآية

(އެ ޒަމާނުން އެއްބަޔަކު ކަހަރު ބަދަލުން ބުނެއޭ.) ވިދާޅުވިން އެއީ ތޮނުންނާ ވަރަވާ، ތަރި الله ފުރަވައި އެއްކުޅު އަދުކުޅުދާ ވަކާއްދާއި ވަރަވަށްނުޑިނޑު، ވިދާޅުވިން ކަންދާއިގެ ހިވަރަރާކުން ދިބޯގުތުނާވޭ! އެކުސް، ވިދާޅުވިނުގެ ވެރިކަބޯހުދާގާނީ، ވިދާޅުވިނުނު އާދާނުގެ ކަރުދި ވިސަރަސްސާރުޙަލަވައި، ވިދާޅުވިނުގެ ކަނުވަމު، ވިދާޅުވިނުނު ފެރާނުހުލައި، ބެނުނުވަމު ހާރިކު ކަރުހުލައުލުގެވޭ. އިރު އަރާއިދާނު އަނުނަރިނުޑު، އެއްޅުނުވާ ރަގައިވާ ކަނުބެފުރާގަނު، އިރު ހަނުބަހަރިދާނުދި، ވިބާއިނު ފުނުނުނުބަވޭ.

1503 وعنْ أبي مُحَمَّدٍ عَبْدِ الرَّحْمن بن أبي بكر الصِّدِّيقِ رضي اللَّه عنْهُما أنَّ أصْحاب الصُّفَّةِ كانوا أُناساً فُقَرَاءَ وأنَّ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ مرَّةً « منْ كانَ عِنْدَهُ طَعامُ اثنَين ، فلْيذْهَبْ بثَالث ، ومَنْ كَانَ عِنْدهُ طعامُ أَرْبَعَةٍ ، فَلْيَذْهَبْ بخَامِسٍ وبِسَادِسٍ » أوْ كَما قالَ ، وأنَّ أبَا بَكْرٍ رضي اللَّه عَنْهُ جاءَ بثَلاثَةٍ ، وانْطَلَقَ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بعَشرَةٍ ، وأنَّ أبَا بَكْرٍ تَعَشَّى عِنْد النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، ثُمَّ لَبِثَ حَتَّى صلَّى العِشاءَ ، ثُمَّ رَجَعَ ، فَجَاءَ بَعْدَ ما مَضَى من اللَّيلِ مَا شاءَ اللَّه . قَالَتْ امْرأَتُهُ : ما حبسَكَ عَنْ أضْيافِكَ ؟ قَالَ : أوَ ما عَشَّيتِهِمْ ؟ قَالَتْ : أبوْا حَتَّى تَجِيءَ وَقَدْ عرَضُوا عَلَيْهِم قَال : فَذَهَبْتُ أنَا ، فَاختبأْتُ ، فَقَالَ : يَا غُنْثَرُ ، فجدَّعَ وَسَبَّ وقَالَ : كُلُوا هَنِيئاً ، واللَّه لا أَطْعمُهُ أبَداً ، قال : وايمُ اللَّهِ ما كُنَّا نَأْخذُ من لُقْمةٍ إلاَّ ربا مِنْ أَسْفَلِهَا أكْثَرُ مِنْهَا حتَّى شَبِعُوا ، وصَارتْ أكثَرَ مِمَّا كَانتْ قَبْلَ ذلكَ ، فَنَظَرَ إلَيْهَا أبُو بكْرٍ فقَال لا مْرَأَتِهِ : يَا أُخْتَ بني فِراسٍ مَا هَذا ؟ قَالَتْ : لا وقُرَّةِ عَيني لهي الآنَ أَكْثَرُ مِنْهَا قَبْلَ ذَلكَ بثَلاثِ مرَّاتٍ ، فَأَكَل مِنْهَا أبُو بكْرٍ وقَال : إنَّمَا كَانَ ذلكَ مِنَ الشَّيطَانِ ، يَعني يَمينَهُ ، ثُمَّ أَكَلَ مِنهَا لقمةً ، ثُمَّ حمَلَهَا إلى النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فَأَصْبَحَت عِنْدَهُ . وكانَ بَيْنَنَا وبَيْنَ قَومٍ عهْدٌ ، فَمَضَى الأجَلُ ، فتَفَرَّقْنَا اثني عشَرَ رَجُلاً ، مَعَ كُلِّ رَجُلٍ مِنْهُم أُنَاسٌ ، اللَّه أعْلَم كَمْ مَعَ كُلِّ رَجُلٍ فَأَكَلُوا مِنْهَا أَجْمَعُونَ .

ރަޙްމަ ﷲ އަދުރުބަފަރިވާފަހުނަކީ ޙަދްރަތު ސުނަފިރަތު أبو مُحَمَّدٍ عَبْدِ الرَّحْمن بنِ أَبو بكر الصدِّيق ގެ ޙަޤީޤަތުގައި ދަރިފުޅެވެ. ރަޙްމަތްތެރިކަމާއި ޞިއްދީޤުކަން ކުރިއެރުވުމުގައި صفة ގެ ޙައްޤުކުރުން فقير ޙައްޤުކުރުމުގެ ގޮތްތަކެވެ. އަދި ޙަޟްރަތުގެ ރަސޫލާ نبي އާ صلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަރިހުގައި ތިބޭ حديث ލިޔުއްވުމެވެ. އަލިކަމުގެ އަނގަބަހުން ދެއްކެވި ދެކެވުންތަކާއި މަޝްވަރާތަކުން ވެސް ވިދާލާ ގޮތްތައް ތަކެއް ހިމެނެއެވެ. އަދި އަލިކަމުގެ އަނގަބަހުން ބަޔާން ކުރެއްވި ދެކެވުންތަކާއި މަޝްވަރާތަކުން ވެސް ވިދާލާ ހިމެނޭ ބަސްތައް ގޮތުގައި ތަކެއް ހިމެނެއެވެ. ހިތްވަރު އަމާޒުކުރުން ވިދާޅުވި އެއްޗެއް عبارة އަދާކުރިއެވެ. އަދި ރަސޫލާ ރަޙްމަތުގެ ﷲ ތަޢާލާ ގަބޫލުކުރެއްވި أبو بكر ގެ ކުރީން ވިދާޅު ޙައްޤުތައް ވަޢުދުތަކެއް ފުރިހަމަކުރެއްވިއެވެ. އަދި نبي އާ صلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسلَّم ފުރިހަމަކުރެއްވި ދުވަހު ޙައްޤުތައް އަދާކުރެއްވެ. އަދި ރަސޫލާ ރަޙްމަތުގެ أبو بكر ގެ ކުރީން نبي އާ صلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުގައި ޚިދުމަތްކުރެއްވިއެވެ. ދުވަސް عشاء ނަމާދު ފަހުން ދެކެވުނުއެވެ. ދުވަހެއް ދުވަހު ފުރިހަމަކުރެއްވިއެވެ. ޙައްޤެއް ބޭނުން ދުވަހުގެ ދެއަރިހުގައި ފުރިހަމަކުރެއްވުނެވެ. އެހެން أبو بكر ގެ އަނބިކަނބަލުން އެރުވެއެވެ. ވީއެވެ ވީތަކެއް ދުވަސްވަރު ދެކެވުނު ކަލިޔާތު ހޯއްދެވީ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލިޔާގެ އަނބިކަނބަލުން ކާތަކެއް ހޯދިއެވެ. ކޮބާތޯ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. ވީތަކެއް ފުރިހަމަކުރެއްވުމެއް ކުރެއްވުން ޚިދުމަތްތެރިކަމެއް އަނބިކަނބަލުން ދަސްކޮށްދިނެވެ. އަދި ވިދާޅުވީ އަނބިކަނބަލުން ޚިދުމަތްތެރިކަމަށް ދުވަހުގެ ދެމީހުން. މާތް أبو مُحَمَّد عَبْدِ الرَّحْمن بنِ أَبي بكر ވިދާޅުވިއެވެ. ވިދާޅުވި ގޮތް ކަލިކައުރިކޮށް ނުވަނީކަމެވެ. އެހެން ابو بكر ގެ ވިދާޅުވީ ދިމާވެގެން ވިދާޅުވިއެވެ. އެ މަސްއަލައެވެ. އަދި ހިތްހަމަ ދުވަސް ބައެއް ވިދާޅުވީ ދިމާވެގެން ވިދާޅުވެ ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި މަސްއޫލިއްޔަތު ވިދާޅުވިއެވެ. ވީތީ ބާރުދަށުން ޚިދުމަތްތެރިވެވުނެވެ. ވީހާބަރަށް ޚިދުމަތްތެރިކަން ބަދަލުވާ ހަމައެވެ. اللّٰه ގަސްދު ބަދަލުވެ. ވިދާޅުވީ އެއްގޮތަކަށްވެސް ނުކުރާނެވެ. މާތް ވިދާޅުވިއެވެ. اللّٰه ގަސްދު ބަދަލުވެ. ވިދާޅުވީ ކާނާ ކާތަކެތި ނަގާ ކަލިއެއް ކޮޅަށް ޙާފިޒު ނަގަށް ދުވަސް އެއްކޮށް ފެނިގެން އެދުނެވެ. އަލުން ފެށުން ވިދާޅުވީ އަދުގައި ބޮޑު ކަލިކަމެވެ. އަދި ކަލިއައިސް ގޮތުގައި ގޮތުގައި މާލިހަށް ބޭލި ހަމައެވެ. އެހެން ابو بكر ގެ އަޑުން ދުވަސް ކޮޅެއް. އެހެން އަނބިކަނބަލުން އަނބިމީހާގެ ވިދާޅުވިއެވެ. އެ بني فِرَاس ގެ أُخْتُ އެވެ. މިއީ ކާނާ ކަލިއަށް ދިމާވީތަ؟ އެކަމަކު ދުވަހުގެ ވިދާޅުވިއެވެ. އެ މެދު ތިމާ ޚިދުމަތެއް. އެ މިގޮތަށް ކުރިއަށް ގެންގޮސް ވީ ގަސް ހެދިއެވެ. އެހެން އަޑުން ابو بكر ގެ ޚިދުމަތްތެރިވެވުނެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. ރަސޫލާ ގުޅިގެން ދެން ވިދާޅުވީ ކަލިގޮތް

ހުވައި ވަނީ شيطانގެ ފުރުސުންނެވެ. ދެން އެއިން ކާނާ ކާވަރުއް ފެށިއްޔާއެވެ. ދެން އެކާތަކެތި
رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިހަށް ގެންދިޔައެވެ. ފަހެ އެކާތަކެތި رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ
عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުގައި ހުއްޓެވެ. އެވަގުތަކީ މުސްލިމުންނާއި ކާފިރުންނާއި ދެމެދު
އެއްބަސްވުމާ معاهدةގެ މުއްދަތު ހަމަވި ދުވަސްވަރެވެ. ފަހެ މުސްލިމުންގެ ތެރެއިން ބާރަ
މީހަކު ވަނީ دشمنންގެ އަޑީގައި ނިކުމެފައެވެ. އަދި އެބާރަ މީހުންގެ ތެރެއިން ކޮންމެ މީހަކާ
ކައިރިގައިވެސް އިތުރު ބައިވަރު މީހުން ވެއެވެ. އެއިން ކޮންމެ މީހަކާ ކައިރިގައި ތިބި ބައެއް
މީހުންނަކީ އެންމެ މާތް ދަންނަވާދެއްވާ ﷲ އެވެ. ފަހެ އެ ހުރިހާ އެންމެން އެއިން
ކެއިއްޔާއެވެ.

وفي روايَة : فَحلَفَ أبُو بَكْرٍ لا يَطْعمُه ، فَحلَفَتِ المرأَةُ لا تَطْعِمَه ، فَحلَفَ الضيِّفُ أوِ الأَضْيَافُ أن لا يطعَمَه ، أوْ يطعَمُوه حَتَّى يَطعمَه ، فقَالَ أبُو بَكْرٍ : هذِهِ مِنَ الشَّيْطَانِ ، فَدَعا بالطَّعامِ فَأَكَلَ وَأَكلُوا ، فَجعَلُوا لا يَرْفَعُونَ لُقْمَةً إلاَّ ربَتْ مِنْ أَسْفَلِهَا أَكْثَرَ مِنْهَا ، فقَال: يَا أُخْتَ بَنِي فِرَاس ، ما هَذا ؟ فقَالَتْ : وَقُرَّةِ عَيْنِي إنهَا الآنَ لأَكْثَرُ مِنْهَا قَبْلَ أنْ نَأْكُلَ ، فَأَكَلُوا ، وبَعَثَ بهَا إلى النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فذَكَرَ أَنَّه أَكَلَ مِنهَا .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ފަހެ ابو بكر ގަސަމް ކުރެއްވީ ނުކާއްވާނެކަމަށް ހުވާ
ކުރެއްވިއެވެ. އަދި އަނބިކަނބަލުންވެސް ފަހެއް ނުކާނެކަމަށް ހުވާ
ކުރެއްވިއެވެ. އަދި މެހެމާނުންވެސް ابو بكر ގަސަމް ނުކާނަމާ ކަމަށް
ހުވާކުރިއެވެ. އެންމެ ފަހުން ابو بكر ގަސަމު ވިދާޅުވިއެވެ. (އަހަރެން ހުވާކުރިކަމީ) އަހަރުމެން
شيطانއާގެ ފަރާތުން ދައި އެއްޗެކެވެ. ފަހެ ކާތަކެތި ގެނައުމަށް އެންގެވިއެވެ. ފަހެ ابو بكر ގަސަމު
ކާން ފެށެއްވިއެވެ. އަދި މެހެމާނުންވެސް ކާން ފެށިއެވެ. ފަހެ އެބަޔަކުން ކާން ނަގާކަށް
ބާރުވީ ކާތަކެތީން އެއްވެސް ގިނައިން އޭގެ ދަށުން އިތުރުނުވެވެ. ފަހެ ابو بكر ގަސަމު
ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ بني فِرَاس ގެ أُخْتُއެވެ. މިއީ ކޮންކަމެއް ކަމުގައިވާތީއެވެ؟ ފަހެ އަނބިކަނބަލުން
ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ މިލްކުގެ ތަކެތި ގިނަވެއްޖެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެއިން މިހާރު ކާން
ފެށުމަށް ވުރެ މިހާރު ގިނަވެއެވެ. ފަހެ އެހެރަ ބޭކާނެ ދެއްވިއެވެ. އަދި އެކާތަކެތި

نبي ގެ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހަށް ފޮނުއްވިއެވެ. ރޭގެ ބަޔާން ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަހަކަތަވަރުން
نبي ގެ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم (ޞ) އަރިހުން ފުރިއްޕާދުއްވިއެވެ.

وفي روايةٍ : إنَّ أبَا بَكْرٍ قَالَ لِعَبْدِ الرَّحْمَنِ : دُونَكَ أَضْيافَكَ ، فَإنِّي مُنْطَلِقٌ إلى النبي صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ، فَافْرُغْ مِنْ قِراهُم قبْلَ أنْ أجِيءَ ، فَانْطَلَقَ عبْدُ الرَّحمَن ، فَأَتَاهم بمَا عِنْدهُ . فَقَال : اطْعَمُوا ، فقَالُوا : أيْنَ ربُّ مَنزِلَنَا ؟ قال : اطعموا ، قَالُوا : مَا نَحْنُ بآكِلِين حتى يَجِيىء ربُ مَنْزِلنا ، قَال : اقْبَلُوا عَنَّا قِرَاكُم ، فإنَّه إنْ جَاءَ ولَمْ تَطْعَمُوا لَنَلقَيَنَّ مِنْهُ ، فأَبَوْا ، فَعرَفْتُ أنَّه يَجِد عَلَيَّ ، فَلَمَّا جاءَ تَنَحَّيْتُ عَنْهُ ، فَقالَ : ماصنعتم ؟ فأَخْبَروهُ ، فقالَ يَا عَبْدَ الرَّحمنِ فَسَكَتٌّ ثم قال : يا عبد الرحمن. فسكت ، فَقَالَ : يا غُنْثَرُ أَقْسَمْتُ عَلَيْكَ إن كُنْتَ تَسمَعُ صوتي لما جِئْتَ ، فخَرَجتُ ، فَقُلْتُ : سلْ أَضْيَافَكَ ، فَقَالُوا : صدَق ، أتَانَا بِهِ . فَقَالَ: إنَّمَا انْتَظَرْتُموني وَاللَّه لا أَطعَمُه اللَّيْلَةَ ، فقَالَ الآخَرون : وَاللَّهِ لا نَطعَمُه حَتَّى تَطعمه ، فقَالَ : وَيْلَكُم مَالَكُمْ لا تَقْبَلُونَ عنَّا قِرَاكُم ؟ هَاتِ طَعَامَكَ ، فَجاءَ بِهِ ، فَوضَعَ يَدَه ، فَقَالَ: بِسْمِ اللَّهِ ، الأولى مِنَ الشَّيطَانِ فَأَكَلَ وَأَكَلُوا . متفقٌ عليه .

قوله : « غُنْثَر » بغين معجمةٍ مضمومةٍ ، ثم نون ساكِنةٍ ، ثُمَّ ثاءٍ مثلثةٍ وهو : الغَبيُّ الجَاهِلُ ، وقوله : « فجدَّع » أي شتَمه وَالجَدْع : القَطع . قوله : « يجِدُ عليَّ » هو بكسر الجيمِ ، أيْ : يَغْضَبُ .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ابو بكر ގެފުޅު އާންމާގެ (ދަރިކަލުން) عَبْدِ الرَّحْمَن އަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަ ކަލޭމެންގެ މެހުމާނުން ދޫކުރާ. ފަހެ ތިމަންނަ މިދަނީ نبي ގެ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހަށެވެ. އަދި ތިމަންނަ އައުމުގެ ކުރިން އެބައިމީހުންނަށް ކާންދިނުމަށް ނިންމާލާށެވެ. ފަހެ عَبْدِ الرَّحْمَن އެބައިމީހުން ގެއަށް ވަޑައިގެންނެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުންގެ ކުރިމަތިލައިދިނެވެ. ގެ ބައި ހުށަހެޅުއްވިއެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. މިހަފައިކުރުމަށް ހުށަހެޅުއްވިއެވެ. ގެ ބައިތިއްބަވާ ކާބަދައިކުރާށެވެ؟ عَبْد الرَّحْمَن ދެންނެވިއެވެ. ހުށަހެޅުއްވިއެވެ. އެބައިމީހުން ވިދާޅުވިއެވެ. މިމަންމެން ގެގެ ބައިތިއްބެ ނަހަންނަނިސާ ނުކާނަމެވެ. عَبْدِ الرَّحْمَن ދެންނެވިއެވެ. މިމަންމެންގެ ހުށަހެޅުން ގަބޫލުން ދެއްވި قبول ކުރައްވާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ابو بكر ގެފުޅު އަންނަނިވިދު

ބިތަބަލާލުމުން ފަތުއްސަނާވަލިޔާނުގެ ކާއްޗިއްޔާ ފަލާއްސަކަން ކުރާތަނާ ބަލާން އަޅުގަނޑުން
ބިމަށްޓަކައިން ޤުރުބާނުވެވެ. ނަމަވެސް އަބޫބަކުރު ފަތުރާލައިވަން އިންކާރު ކުރައްވައިފިއެވެ. ابو
بكر ގެފުޅު ވަޑައިގެން ބިމަށްނަގާ މައިޓުން ކަލޯ އިސްލާމްއަކީވަނަކަން ބިމަށްނަގައިން
ވިސްނުމެވެ. އެހެންވެ ابو بكر ގެފުޅު ވަޑައިގެންފުން ބިމަށްނަ އަކަލާގެފުޅުގެ ދުރަކުން
ޤުރުރުވެ. އަކަލާގެފުޅު ވަޑައިގެން މަރުމާނުން ކަރުން އެއްސެވިއެވެ. އަބޫބަކުރު ކަލެބުއް
ވީ ގޮތް ކިޔާދީއްވިއެވެ. އެހިނދު ގޮވާލައިފިއެވެ. އޭ! عَبْدِ الرَّحْمَن ވިދާޅުވިއެވެ.
ބިމަށް ފުރައިގެން ހަނދުހެމީމެވެ. ދެން ابو بكر ގެފުޅު ގޮވާއްވާވިއެވެ. އޭ عَبْدِ الرَّحْمَن އެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ. ބިމަށްހިނި ހަމަހުރިން ވޭނުންވެއެވެ. ދެން ابو بكر ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ މޮޔަ
ގޮއެވެ. ކާލާގެ މައިޓުން الله ގެންދޭ ހިވާ އިއްވާ އެންގެމެވެ. ކާލައަށް ބިމަށްނަގެ އަޖު އިވާ
ކަމެއް ވެރިނަމަ ނުކުމެއްސެން އަންނަނެވެ. ދެދެ ބިމަށްނަ ނިކުމެގެން ދޫއަރާމެވެ. ދެދެ
ބިމަށްނަ ދޫށްނުވީމެވެ. ކާޑާގާމެގެ މަރުމާނުން ކަރުން އެއްސަވާލައެވެ. (ބިމަށްނަ
އަޅުކަލާނގެ ހަމަހުރިމެވެ) އަބޫބަކުރު ވިދާޅުވިއެވެ. ބޮޑުކަލެ. އެހާ ކާބަކާބި
ގެންނަވިއެވެ. ابو بكر ގެފުޅު ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަމަކީކަމުން ބިތަބައިވެރިން ބިމަށްނަގައިން
އިންޓިކާލު ކުރުއްވިފިއޭބާ؟ އެހެންވެ ބުރައިގެން. (އެކަންވެފައިވާތީ) މަރައްކާ
ބިމަށްނަ ނުކާނަމެވެ. ދެން އަބޫބަކުރު ވިދާޅުވިއެވެ. މަގޭ الله ގެންދޭ ބަލާމެވެ. ބިބާ
ފަތުއްސަވާލައިވަމުން ބިމަށްމަސްވަށް ނުކާނަމެވެ. ދެން ابو بكر ގެފުޅު ވިދާޅުވިއެވެ.
ބިތަބައިވެރިން މައިޓުން ހިޔާމު ހައްޖާވެ. ބިތަބައިވެރިން ބިމަށްމަނާ މަރުމާނުދުރޭ ބިތަ
ގޮބޮއް ނުކުރައްވައިގެން އެކުއްވާވީ ޕާއްވާވެސް ހައްޤާވީ؟ ގޮތްގޮތަށް. ދެން
ވަޑައިގެން އެބުރުވެ ކާބަކާދިގައި ޕާއްސަވައި ބޮޑުވީ އެކުރުއްވިއެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. الله ގެ
އިސްމުފުޅު ފުރުވެ. ފުރިބޮދު ނުކާނަށްކަރު ކަރި ހަވާރު އަލި شيطانއާގެ ފުރަތަމަ އައި
އެއްޗެކެވެ. ދެން ފުރިއާކުރައްވައިވެއެވެ. އަދި އަބޫބަކުރުވަސް ފުރިއާކުރައްވައިވެއެވެ.

1504 وعنْ أبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّه عَنْهُ قَالَ : قال رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لَقَدْ كَان فِيما قَبْلَكُمْ مِنَ الأُممِ نَاسٌ محدَّثونَ ، فإن يَكُ في أُمَّتي أَحَدٌ ، فإنَّهُ عُمَرُ » رواه البخاري ، ورواه مسلم من روايةِ عائشةَ ، وفي رِوايتِهما قالَ ابنُ وَهْبٍ : « محدَّثُونَ » أَي : مُلهَمُون.

ރަޟީ الله ޢަންހުގެފާނުގެ أبوهُريرة ގެ ހަދީސް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޖަމާޢަތުގެ ޤާއިދާ މިންގަނޑު ތަރުތީބު އިންސާފުވެރިން އަދާކުރެވޭ. އެހެން ޖަމާޢަތަކާއި ހުރިހާ މީހުންނަށް ވެސް ހަމަހަމަކޮށް ރައްކާތެރިކަމާއި ހަމަކަން ދިނުމަށް ނޭނގޭ. ކަމަކީ ހަމަހަމަކަމުން عمر ގެފާނެވެ.

1505 وعنْ جَابِرِ بن سمُرَةَ ، رضي اللَّه عَنْهُمَا . قَالَ : شَكَا أهْلُ الكُوفَةِ سَعْداً ، يَعْنِي : ابْنَ أبي وَقَّاصٍ ، رضي اللَّه عَنْهُ ، إلى عُمَرَ بنِ الخَطَّابِ ، رضي اللَّه عَنْهُ ، فعزلَه واسْتَعْمَلَ عَلَيْهِمْ عمَّاراً ، فشكَوْا حتَّى ذكرُوا أنَّهُ لا يُحْسِنُ يُصلِّي ، فأرسلَ إليْهِ ، فقَالَ: ياأَبا إسْحاق ، إنَّ هؤُلاءِ يزْعُمُونَ أنَّكَ لا تُحْسِنُ تُصلِّي. فَقَالَ : أمَّا أنَا واللَّهِ فَإنِّي كُنْتُ أُصلِّي بِهِمْ صَلاةَ رَسُولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم لا أَخْرِمُ عَنْهَا أُصلِّي صَلاةَ العِشَاءِ فَأَرْكُدُ في الأُولَيَيْن ، وأُخِفُّ في الأُخْرَيَيْنِ ، قال : ذَلِكَ الظَنُّ بكَ يَا أبَا إسْحاقَ ، وأرسلَ مَعَهُ رَجُلاً أَوْ رجَالاً إلَى الكُوفَةِ يَسْأَلُ عَنْهُ أَهْلَ الكُوفَةِ ، فَلَمْ يَدَعْ مَسْجداً إلاَّ سَأَلَ عَنْهُ ، ويُثْنُونَ مَعْرُوفاً، حَتَّى دَخَلَ مَسْجِداً لِبَنِي عَبْسٍ ، فَقَامَ رَجُلٌ مِنْهُمْ ، يُقَالُ لَهُ أُسامةُ بنُ قَتَادَةَ ، يُكَنَّى أبا سَعْدَةَ، فقَالَ : أَمَا إذْ نَشَدْتَنَا فَإنَّ سَعْداً كَانَ لا يسِيرُ بالسَّرِيَّةِ ولا يَقْسِمُ بالسَّوِيَّةِ ، ولا يعْدِلُ في القَضِيَّةِ ، قَالَ سعْدٌ : أَمَا واللَّهِ لأدْعُوَنَّ بِثَلاثٍ : اللَّهُمَّ إنْ كَانَ عبْدكَ هذا كَاذِباً ، قَام رِيَاءً ، وسُمْعَةً ، فَأَطِلْ عُمُرَهُ ، وأَطِلْ فَقْرَهُ ، وعَرِّضْهُ للفِتَنِ ، وكَانَ بَعْدَ ذلكَ إذا سُئِلَ يَقُولُ : شَيْخٌ كَبِيرٌ مَفْتُون ، أصَابتْني دَعْوَةُ سعْدٍ .

قَالَ عَبْدُ الملِكِ بنُ عُميْرٍ الرَّاوِي عنْ جَابرِ بن سَمُرَةَ فَأَنا رَأَيْتُهُ بَعْدَ قَدْ سقَط حَاجِبَاهُ عَلَى عيْنيْهِ مِنَ الكِبَرِ ، وَإنَّهُ لَيَتَعَرَّضُ للجواري في الطُّرقِ فيَغْمِزُهُنَّ . متفقٌ عليهِ .

ރަޟީ الله ޢަންހުމާ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެ جَابر بن سمُرَة ގެ ހަދީސް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. كُوفة ގެ އަހުލުވެރިން سَعْدُ ގެފާނަށް ޝަކުވާ ރަޟީ الله ޢަންހުގެފާނުގެ سَعْد بْن أبي وَقَّاص ގެ ޝަކުވާ، ރަޟީ الله ޢަންހުގެފާނުގެ عُمَر بن الخَطَّاب ގެ ޙަޟްރަތަށް ކުރެއްވިއެވެ. (އެހެންވެ) އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް عمَّار ގެފާނު ވަޒީރުކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން سَعْد ގެފާނުގެ ދެކޮ ޝަކުވާ އަހަރު ބަޔާން ކުރެއްވިއެވެ. އެގޮތުން އެންމެފަހު ބަލަހައްޓާ ކަލޭގެފާނުގެ ސަލާމަށް ބަލާކަމަށް ބޮޑުވެ. ފަހެ عمر ގެފާނު އ

صحابي ގެންނެވިއެވެ. ފަހެ ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ ابو اسحاق އެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެބޭފުޅުން ބުނާގޮތުން ވިއްޔާ ތިބާ އަށް ރަނގަޅަށް ނަމާދުނުކުރެވޭތީ ޝަކުވާދެއެވެ. ފަހެ އެ صحابي ދެންނެވިއެވެ. މާތް الله ގަންދީ ހުވާކޮށް ދަންނަވަމެވެ. ތިމަންނަ އެބޭފުޅުންނަށް ނަމާދުކޮށްދެނީ رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ވެސް ނަމާދުކުރައްވާ ގޮތަށެވެ. އެއިންވެސް އެއްވެސް ތަންކޮޅެއް އުނި ނުކުރަމެވެ. ތިމަންނަ مغرب ނަމާދާއި عشاء ނަމާދުގައި ފުރަތަމަ ދެ ركعة ދިގުކުރަމެވެ. އަދި ފަހުގެ ދެ ركعة އެއަށްވުރެ ކުޑަކުރަމެވެ. عمر ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ ابو اسحاق އެވެ. ތިބާއާމެދު ތިމަންނަ خيال ކުރީވެސް ތިހުރިގޮތަށެވެ.އަދި އެ صحابي އާއެކު (كُوفَة)އަށް އަރުވަން كُوفَة ގެ އަހުލުވެރިން ކުރެން ސުވާލުކުރުމަށް تحقيق ކުރުއްވުމަށް ބޭކަލަކު ނުވަތަ ބޭކަލުން ކޮޅެއް ފޮނުއްވިއެވެ. ފަހެ އެއުރެން ކުރެއްވުމުން ބޭކަލުން ހުރިހާ މިސްކިތްތަކަށް ވަޑައިގެން ސުވާލު ކުރެއްވުމުން ގެންދެވިއެވެ. ހުރިހާ މިސްކިތްތަކުން سَعْد ގެފާނާ ބެހޭ ރަނގަޅު ތައުރީފުކޮށްދެއްވިއެވެ. އެންމެ ފަހުން ގޮސް އެބޭފުޅުން بَنِي عَبْس ގެ قبيلة ގެ މިސްކިތަކަށް ވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ އެމިސްކިތުން މީހަކު ތެދުވެއްޖެއެވެ. އޭނާގެ ނަމަކީ أسامة بنُ قَتَادَة އެވެ. ކުންޔާއަކީ ابو سعد އެވެ. ފަހެ އޭނާ ބުންޏެވެ. ފަހެ ތިޔަބޭފުޅުން ތިމަންނާ ކައިރިން سَعْد ގެފާނާއިމެދު ސުވާލު ކުރެއްވި ހިނދު އަހަރެން ބުނަން ބަލައި ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން سَعْد ގެފާނު لشكر އާއެކު ނުދެއެވެ. އަދި މުދާ ބަހާލުގައި ހަމަހަމަ ނުކުރެއެވެ. އަދި شريعة ކުރީގައި އިންސާފު ނުކުރައްވައެވެ. (އެއިރުން) سَعْد ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. މާތް الله ގަންދީ ބުނަމެވެ. ތިމަންނަ ތިން دعاء އެއް ކުރާނަމެވެ. އޭ الله! ތިބާގެ އަޅާއަކީ ދޮގުވެރިއެއްނަމަ، އަދި އެ ދެއްކުމަށް ނަންފުޅަށްޓަކައި ތެދުވެއްޖެ މީހެއްނަމަ އޭނާގެ އުމުރު ދިގުކޮށްދެއްވާނދޭވެ. އަދި އޭނާގެ ފަގީރުކަން ދިގުކޮށްދެއްވާނދޭވެ. އަދި އޭނާ ފިތުނައަށް ހުށަހަޅުއްވާނދޭވެ. އަދި އޭނާ ފަހުން އެސުވާލުކުރެވުނު ހިނދު ބުނެއެވެ. ތިމަންނައަކީ މުސްކުޅިއެއްމެވެ. ތިމަންނަ ފިތުނައިގެ ބަލާއަކަށް ވެއްޖެއެވެ. ތިމަންނައަށް މުޞީބާ سَعْد ގެފާނުގެ دعاء ޖެހިއްޖެއެވެ. عَبْدُ المَلِكِ بنُ عُمَيْرٍ الرَّاوِي މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ جَابر بن سَمُرَةَ ގެކިބައިން ރިވާކުރައްވައެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ އޭނާ ދުށީމެވެ. ފަހެ އޭނާ ވަނީ މުސްކުޅިވުމުން ބުމުގެ ހަންގަނޑު ލޮލުމައްޗަށް ވެއްޓިއްޖެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ (އަ

حال ގައި ވެސް) ބާޠިލުގައި އަންހެނުން ކުދިންނާއި ބަހި ހުރުމަތެވެ. އަދި ވިޔާ ނުދާ ވާހަކަ އަބަދުންނާއި ދައްކަވައިދިން ގެންދިއުމެވެ.

1506 وعنْ عُرْوَةَ بن الزُّبيْر أنَّ سعِيدَ بنَ زَيْدِ بْنِ عمْرو بْنِ نُفَيْل ، رضي اللَّه عَنْهُ خاصمَتْهُ أرْوَى بِنْتُ أوسٍ إلى مَرْوَانَ بْنِ الحكَم ، وَادَّعَتْ أنَّهُ أخَذَ شَيْئاً مِنْ أرْضِهَا ، فقَالَ سَعِيدٌ : أنَا كُنْتُ آخُذُ مِنْ أرْضِها شَيْئاً بعْدَ الذي سمِعْتُ مِنْ رَسُولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ،؟ قَالَ : مَاذا سمِعْتَ مِنْ رَسُولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ؟ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقُولُ : « مَنْ أَخَذَ شِبْراً مِنَ الأرْضِ ظُلْماً ، طُوِّقَهُ إلى سبْعِ أرضينَ » فقَالَ لَهُ مرْوَانٌ : لا أسْأَلُكَ بَيِّنَةً بعْد هذا ، فقَال سعيدٌ : اللَّهُمَّ إنْ كانتْ كاذبِةً ، فَأَعْمِ بصرها ، وَاقْتُلْهَا في أرْضِهَا ، قَالَ : فمَا ماتَتْ حَتَّى ذَهَبَ بَصرُهَا ، وبيْنَما هِي تمْشي في أرْضِهَا إذ وَقَعَتْ في حُفْرةٍ فمَاتتْ . متفقٌ عليه .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ عُرْوَةَ بن الزُّبيْر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަހަމަކަމަށް ތަމަނާކުރެއްވުން أرْوَى بِنْتُ أوس ނަމަކަށް ކިޔުނު އަންހެނަކު زَيْدِ بْنِ عمْرو بْنِ نُفَيْل ގާއިގެން مَرْوَانَ بْنِ الحكَم ގެ ޙަޟްރަތަށް دعوي އުފުލިއެވެ. އަދި އެ އަންހެނާގެ دعوى އަކީ ބިމުންނާގެ ބިމުން ބައެއް سعِيدَ بنَ زَيْدِ بْنِ عمْرو بْنِ نُفَيْل ، رضي اللَّه عَنْهُ ނަގައިފިކަމަށެވެ. ދެން سعيد ވިދާޅުވިއެވެ. ބިމުންނަ رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިހުން (އަޑުއަހާ ކަލޭގެފާނު އިވުނު) حديث އެއް އަޑުއެހުމަށްފަހުވެސް އަހަރެން ބިމުންނަށް އަނގަ ބިމުން ބައެއް ނަގާނީ ކިހިނެއްތޯއެވެ؟ مَرْوَانَ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާ رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން އަޑުއެހި ކަލޭގެފާނު ޙަދީޘަކީ ކޮބާއިތޯއެވެ؟ سعيدَ ދެންނެވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ބިމުން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަނިޔާވެރިކަމުން ފަތުރެއް ބިމުން ކަނޑައިގަތް މީހަކަށް ތިރީގެން ދެން މާދަމާ قيامة ދުވަހުން އަށްދޫ ހަތް ބިން ކަރުގައި އަޅުވާ ހަތްބޯ. އަދި ދެން مَرْوَانَ އަންގަވައިފި ވިދާޅުވިއެވެ. މިއަށްފަހު ދެން އިތުރު ހެކިއެއް ބޭނުމެއް ނުވާނެ ކަމަށް. ދެން سعيد އެ އަންހެނާއަށް (ބަދު) دعاء ކުރެއްވިއެވެ. އޭ الله! އެ އަންހެނާ އޮޅުވާލާ ދޮގުހަދާ މީހެއްކަމުގައިވާނަމަ އޭނާގެ ލޮލުގެ ފެނުން ގެއްލުވާލައްވާށެވެ. އަދި އޭނާ އޭނާގެ ބިމުގައި قتل ކުރައްވާށެވެ. މި حديث ގެ ރާވީ ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން އޭނާ މަރުނުވެ ހުރެއްޖެ އޭނާގެ ލޮލުގެ ފެނުން

ވެއްޓުނެވެ. އަދި އޭނާ އަބަދުވެސް ހިނގަމުން ދިޔައީ އެވަރަށް ހުރި ވަޅުގަނޑެއްގެ ތެރެއަށް
ވަޅު ކަމުގައިވިއެވެ.

وفي روايةٍ لمسلِمٍ عنْ مُحمَّدِ بن زَيْد بن عبد اللَّه بن عُمَر بمَعْنَاهُ وأَنَّهُ رآهَا عَمْياءَ تَلْتَمِسُ الجُدُرَ تَقُولُ : أصَابَتْني دعْوَةُ سعِيدٍ ، وأَنَّها مرَّتْ عَلى بِئرٍ في الدَّارِ التي خَاصمَتْهُ فِيهَا ، فَوقَعتْ فِيها ، وكَانَتْ قَبْرهَا .

މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތެއް مُحمَّدِ بن زَيْد بن عبد اللَّه بن عُمَر ގެ ކިބައިން މިމާނައިގައިވެސް އައިސްފައިވެއެވެ. އޭގައިވެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ އެއަންހެނާ ލޮލުން ވިހުނުފައި ފާރުތަކަށް އަތްލާއަތްލަމުން ގޮސްދަނިކޮށް ފާޅުކުރެވެ. އެ އަންހެނާ ކިޔަމުން ދިޔައެވެ. މިމުސީބަތް އަހަރު މައްޗަށް
سعِيدَ ގެ ބަދު دعاء ޖެހިފައެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެއަންހެނާ ދައުވާކުރި ގެއެއްގެ
ތެރޭގައި ހުރި ވަޅަކާއިން ދިޔައީ އެއަށް ވެއްޓުނެވެ. އަދި އެވަޅަކީ އޭނާގެ قبرއަށްވެއެވެ.

1507 وعَنْ جَابِرِ بنِ عبْدِ اللَّهِ رضي اللَّه عَنْهُما قَال : لمَّا حَضرَتْ أُحُدٌ دَعاني أبي مِنَ اللَّيْلِ فقَال : مَا أُرَاني إلاَّ مقْتُولا في أوّل مَنْ يُقْتَلُ مِنْ أصحَابِ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، وإنِّي لا أَتْرُكُ بعْدِي أعزَّ علَيَّ مِنْكَ غيْرِ نَفْسِ رسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، وإنَّ علَيَّ دَيْناً فَاقْضِ ، واسْتَوْصِ بِأَخَوَاتِكَ خيْراً : فأَصْبَحْنَا ، فَكَانَ أوَّلَ قَتِيلٍ ، ودَفَنْتُ معهُ آخَرَ في قَبْرِهِ ، ثُمَّ لَمْ تَطِبْ نفسي أنْ أتْرُكهُ مع آخَرَ ، فَاسْتَخْرَجته بعْدَ سِتَّةِ أشْهُرٍ ، فَإذا هُو كيَوْمِ وَضَعْتُهُ غيْر أُذُنِهِ ، فَجَعَلْتُهُ في قَبْرٍ عَلى حِدَةٍ . رواه البخاري .

މާނަ الله އެކަލާނގެ ރުއްސެވުން ލިބިވަޑައިގަންނާށި جَابِر بنِ عبْدِ اللَّهِ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރު احد ހަނގުރާމައިގެ ދުވަހުން ހަމަކަށަވަރު ބައްޕަފުޅު ރޭގަނޑުގައި މަށަށް ގޮވާލިއެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރު އަހަރެން ގަބުޅަވާނީ ކިޔާ خيال ކުރާ ގޮތުގައި ހަމަކަށަވަރު ވާހިނބި ނަ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ اصحابُންގެ ތެރެއިން އެންމެ ފުރަތަމަ قتل ވާ މީހުންގެ ތެރެއިންނެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ފިޔަވައި ތިބާ ނޫން އަހަރެން ލޮބުވާ ހަމަކަށަވަރު ގޮތުގައި ދޫކޮށްލާނެ ކަމެއް ނުވެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ހަމަކަށަވަރު މައްޗަށް ދަރަނިއެއް ވެއެވެ. އެ ދަރަނި ތިބާ އަދާކުރާށެވެ. އަދި

ބިޔާގެ اختސާރުމުދުރު ހަދިޔާކުރި ހަތަރުކަންމަށް ހާޒިރުވެ. ފަހެ ހެނދުނު ވިއިރު قتل ވީ މީހުންގެ
ބޭރުގައި އެންމެ ފުރަތަމަ އޮތީ ބައްޕައެވެ. އަދި ބިމަށްނަ ވަޅުލާފައިވަނީ އެހެންމީހަކާއި އެކީ
ވަޅުލެވުނެވެ. ދެން އެއަށްފަހު ބައްޕާ އެހެންމީހަކާއި އެއްކޮށް قبرއެއްގައި އޮތުމަކަށް
ބިމަށްނަ ހިތްހަމަ ނުޖެހުނެވެ. އެހެންކަމުން ހަމަސް މަސްފަހުން ބިމަށްނަ ބައްޕާގެ (قبر
ކޮށް) ނެގީމެވެ. އަދި ބައްޕާ ކަށްވަޅުން ނެރުނީމެވެ. ހަމަ ވަޅުލިދުވަހު ފަދައިން
ހުރިކަމުގައި ބައްޕާ ފެނުނީމެވެ. ދެން ބިމަށްނަ ވަކިން قبرއެއްގައި ވަޅުލީމެވެ.

1508 وَعَنْ أنَسٍ رضي اللَّه عَنْهُ أنَّ رَجُلَيْنِ مِنْ أصْحابِ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم خرَجا مِنْ عِنْدِ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم في لَيْلَةٍ مُظْلِمَةَ ومَعهُمَا مِثْلُ المِصْبَاحَين بيْنَ أيديهِما ، فَلَمَّا افترَقَا ، صارَ مَعَ كلِّ واحِدٍ مِنهما وَاحِدٌ حَتى أتَى أهْلَهُ .

رواه البخاري مِنْ طرُقٍ ، وفي بعْضِها أنَّ الرَّجُلَيْنِ أُسيْدُ بنُ حُضيرٍ ، وعبَّادُ بنُ بِشْرٍ رضي اللَّه عَنْهُما .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أنسٍ ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ
صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ اصحابންގެ ތެރެއިން ދެ ބޭކަލުން އަނދިރި ރޭގަނޑެއްގައި نبي އާ
صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ހަޟްރަތުގައި ތިއްބަވާފައި ނުކުމެވުމުން (ގެއަށް ދިޔުމަށް ނުކުމެވުމުން) ނިކުމެވަޑައިގަތެވެ.
އެދެބޭކަލުންނާ އަލިގަދަ ދެބައްތި ފަދަ އަލިކަމެއް އެދެބޭކަލުންގެ އަތުގައި ހުއްޓެވެ. ފަހެ
އެދެބޭކަލުން ވަކިވެ ވަޑައިގަތުމުން ކޮންމެ ބޭކަލަކާއި އެކު ބައްތި ފަދަ އަލިކަމެއް
ހުއްޓެވެ. އެންމެ ފަހުން އެ ބޭކަލުން ގެއަށް ދިޔުމާއި ހަމައަށް އެދެބޭކަލުން ހުއްޓެވެ.
بخاري މި حديث ވަރަށް ގިނަ މަގުން ރިވާކޮށްދެއްވާފައިވެއެވެ. އަދި އޭގެ ބައެއް ރިވާޔަތްތަކުގައި
ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެދެބޭކަލުންނަކީ މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أسيْدُ بنُ حُضير އާއި
عبَّادُ بنُ بِشْر އެވެ.

1509 وعنْ أبي هُرَيْرةَ ، رضي اللَّه عَنْهُ ، قَال : بَعث رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عَشَرَةَ رهْطٍ عَيْناً سَرِيَّةً ، وأمَّرَ عليْهِم عَاصِمَ بنَ ثابِتٍ الأنصاريَّ ، رضي اللَّه عنهُ ، فَانطَلَقُوا حتَّى إذا كانُوا بالهَدْاةِ ، بيْنَ عُسْفانَ ومكَّةَ ، ذُكِرُوا لَحِيٍّ منْ هُذَيْلٍ يُقالُ لهُمْ : بنُوا

لِحيَانَ ، فنَفَرُوا لهمْ بقَريب منْ مِائةِ رجُلٍ رَامٍ فَاقْتَصُّوا آثَارَهُمْ ، فَلَمَّا أحَسَّ بهِمْ عاصِمٌ وَأصحابُهُ ، لجَأوا إلى مَوْضِعٍ ، فَأحاطَ بهمُ القَوْمُ ، فقَالُوا انْزلوا ، فَأَعْطُوا بأيْدِيكُمْ ولكُم العَهْدُ والمِيثَاقَ أنْ لا نَقْتُل مِنْكُم أحداً ، فقَالَ عاصم بن ثابت : أيها القومُ ، أَمَّا أنَا فلا أَنْزِلُ عَلَى ذِمةِ كَافِرٍ . اللهمَّ أخبِرْ عَنَّا نَبيَّكَ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فرمَوْهُمْ بِالنَّبْلِ فقَتَلُوا عَاصِماً ، ونَزَلَ إلَيْهِمْ ثَلاثَةُ نفَرٍ على العهدِ والمِيثاقِ ، مِنْهُمْ خُبيْبٌ ، وزَيْدُ بنُ الدَّثِنِة ورَجُلٌ آخَرُ ، فَلَمَّا اسْتَمْكَنُوا مِنْهُمْ أطْلَقُوا أوْتَار قِسِيِّهِمْ ، فربَطُوهُمْ بها ، قَال الرَّجلُ الثَّالثُ : هذا أوَّلُ الغدْرِ واللَّهِ لا أصحبُكمْ إنَّ لي بهؤلاءِ أُسْوَةً ، يُرِيدُ القَتْلى ، فَجرُّوهُ وعالجوه ، فَأَبي أنْ يَصْحبَهُمْ ، فقَتَلُوهُ ، وانْطَلَقُوا بخُبَيْبٍ ، وَزَيْدِ بنِ الدَّثِنِةِ ، حتى بَاعُوهُما بمكَّةَ بَعْد وَقْعةِ بدرٍ ، فَابتَاعَ بَنُو الحارِثِ ابنِ عامِرِ بن نوْفَلِ بن عَبْدِ مَنَافٍ خُبَيْبا ، وكانَ خُبَيبُ هُوَ قَتَل الحَارِث يَوْمَ بَدْرٍ ، فلَبِثَ خُبيْبٌ عِنْدهُم أسِيراً حَتى أجْمَعُوا على قَتْلِهِ ، فاستَعارَ مِنْ بعْضِ بنَاتِ الحارِثِ مُوسَى يَسْتَحِدُّ بهَا فَأَعَارَتْهُ ، فَدَرَجَ بُنَيٌّ لهَا وَهِي غَافِلَةٌ حَتى أَتَاهُ ، فوَجَدَتْه مُجْلِسَهُ عَلى فَخذِهِ وَالمُوسَى بيده ، فَفزِعت فَزْعَةً عرَفَهَا خُبَيْبٌ ، فقَال : أتَخْشيْنَ أن أقْتُلَهُ ما كُنْتُ لأفْعل ذلكَ ، قَالَتْ : وَاللَّهِ ما رأيْتُ أسِيراً خَيْراً مِنْ خُبيبٍ ، فواللَّهِ لَقَدْ وَجدْتُهُ يوْماً يأكُلُ قِطْفاً مِنْ عِنبٍ في يدِهِ ، وإِنَّهُ لمُوثَقٌ بالحديدِ وَما بمكَّةَ مِنْ ثمرَةٍ ، وكَانتْ تقُولُ: إنَّهُ لَرِزقٌ رَزقَهُ اللَّه خُبَيباً ، فَلَمَّا خرجُوا بهِ مِنَ الحَرَمِ لِيقْتُلُوهُ في الحِلِّ ، قَال لهُم خُبيبُ : دعُوني أُصلي ركعتَيْنِ ، فتَركُوهُ ، فَركعَ رَكْعَتَيْنِ، فقال : واللَّهِ لَوْلا أنْ تَحسَبُوا أنَّ مابي جزَعٌ لَزِدْتُ : اللَّهُمَّ أحْصِهِمْ عدداً ، واقْتُلهمْ بَدَداً ، ولا تُبْقِ مِنْهُم أحداً . وقال:

فَلسْتُ أُبالي حينَ أُقْتَلُ مُسْلِماً على أيِّ جنْبٍ كَانَ للَّهِ مصرْعِي

وذلِكَ في ذَاتِ الإلَهِ وإنْ يشأْ يُبَارِكْ عَلَى أوْصالِ شِلْوٍ مُمَزَّعِ

وكانَ خُبيْبٌ هُو سَنَّ لِكُلِّ مُسْلِمٍ قُتِلَ صبْراً الصَّلاةَ وأخْبَر يعني النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم . أصْحَابَهُ يوْمَ أُصِيبُوا خبرهُمْ ، وبعَثَ نَاسٌ مِنْ قُرَيْشٍ إلى عاصِمِ بن ثابتٍ حينَ حُدِّثُوا أنَّهُ قُتِل أنْ يُؤْتَوا بشَيءٍ مِنْهُ يُعْرفُ . وكَانَ قتَل رَجُلاً مِنْ عُظَمَائِهِمْ ، فبَعثَ اللَّه لِعَاصِمِ مِثْلَ الظُّلَّةِ مِنَ الدَّبْرِ ، فَحمَتْهُ مِنْ رُسُلِهِمْ ، فلَمْ يقْدِرُوا أنْ يَقْطَعُوا مِنهُ شَيْئاً . رواه البخاري .

قولُهُ : الهَدْاَةُ : مَوْضِعٌ ، وَالظُّلَّةُ : السحاب ، والدَّبْرُ : النَّحْلُ . وقَولُهُ : « اقْتُلْهُمْ بِدَداً » بكسرِ الباءِ وفتحهَا ، فمن كسر ، قال هو جمع بِدَّةٍ بكسر الباءِ ، وهو النصيب ، ومعناه اقْتُلْهُ مْ حِصَصاً مُنْقَسِمَةً لِكلِّ واحدٍ مِنْهُمْ نصيبٌ ، ومن فَتَح ، قَالَ : مَعْنَاهُ : مُتَفَرِّقِينَ في القَتْلِ واحِداً بَعْدَ وَاحِد مِنَ التّبْدِيدِ .

وفي الباب أحاديثٌ كَثِيرَةٌ صحِيحَةُ سبقت في مواضِعها مِنْ هذا الكتاب مِنها حديثُ الغُلام الذي كانَ يأتي الرَّاهِبَ والسَّاحِرَ ومِنْهَا حَديثُ جُرَيجٍ ، وحديثُ أصحَابِ الغار الذين أَطْبَقَتْ علَيْهِمُ الصَّخْرَةُ ، وحديثُ الرَّجُلِ الذي سَمِعَ صَوتاً في السَّحاب يقولُ : اسْقِ حدِيقة فلانٍ ، وغيرُ ذلك والدَّلائِلُ في الباب كثيرةٌ مَشْهُورَةٌ ، وبِاللَّهِ التَّوْفِيقُ .

ގާތް الله ތަޢާލާ ރުއްސުންލެއްވި أبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ދިހަބަޔަކުމީހުންގެ ކުޑަ لشكرެއް ގަދަގެ حقيقة ހޯދުން ފޮނުއްވުމަށްޓަކައި ފޮނުއްވިއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ އަމީރަކަށް عَاصِم بنَ ثابتٍ الأنصاري އިސްކުރައްވައިފިއެވެ. ދެން އެބައިމީހުން ނިކުމެވަޑައިގެންފައި عُسْفان އާއި މައްކާ އާއި ދެމެދުގައި سَرِيَّة ހިނގާފައި ހައްދާ އަށް ވަޑައިގަތުމުން އެ خبر هُذَيْل قبيلة ގެ ބަޔަކަށް ލިބުނެވެ. އެމީހުންނަކީ بنُوا لِحيان ކިޔާ ބައެކެވެ. ދެން އެމީހުން ދިޔައީ އާދޭ ސަތޭކަ މީހުން ނުކުތެވެ. ދެން އެމީހުންގެ ފަހަތަށް ނިޝާން ބަލަމުން ފަހަތުން ދިޔައެވެ. ދެން ބިރުވެރި ފަހަރެއްގައި އެމީހުން މަދީނާގެ ކަދުރު ކުނޑި ފެނުމުން އިސްލާމީ ލަޝްކަރުގެ ފަހަތުން ދިޔައެވެ. ދެން ކާފިރުން އެމީހުންގެ ފަހަތުން ފާރަވެރިކޮށްފިއެވެ. ދެން އެމީހުން ބުނެއްޖެއެވެ. ތިރިއަށް ފައިބާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންމެނަށް ހަވާލުވާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެއްވެސް މީހަކު قتل ނުކުރާނެކަމުގެ ތިމަންމެން عَهْدُ ވަމެވެ. ދެން عَاصِم بنَ ثابت ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ ގައުމުގެ މީހުންނޭވެ. ތިމަންނަކީ ކާފިރެއްގެ ޛިއްމާގައި ފައިބައި ނުގަންނާނަމެވެ. އޭ الله! ތިމަންމެންގެ خبر ތިމަންމެންގެ ނަބިއްޔާ ތިމަންމެންގެ نبي އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އަށް ދެއްވާށެވެ. ދެން ކާފިރުން ތިރީ ޖަހައިގެން عَاصِم ގެ ހަތް قتل ކޮށްލިއެވެ. އަދި (މުސްލިމުންގެ ތެރެއިން) ތިން މީހަކު ތިރިއަށް ފައިބައި ކާފިރުންގެ ޢަހުދަށް ހަވާލުވިއެވެ. އެއީ ޚަބީބާއި خُبَيْب އާއި زَيْدِ بن الدَّثِنَة އާއި އިތުރު އަންސާރީއެއް ވެއެވެ. ދެން މިމީހުން މުސްލިމުންގެ ގައިގައި ބޮޑު ފާރުވެސް

ކާފިރުން އެމީހުން ދުނި ދަނޑިޖެހޭއި އަތާލައި ބަނދެވެ. ފަހެ އެތަނުން ތިންވަނައަށް ހުރި މީހާ
ބުނެއެވެ. މިއީ عَهْدُ މުގުރުމުގެ ފުރަތަމަ ފިޔަވަޅެވެ. ވަލް الله ގަސަމީ ހުވާކޮށް ބުނަމެވެ.
މިމީހުން މިތަނުން ބަރުހުރިހާ ނުދާނަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިމީހުންނަށް ނަމޫނާއެއްވެއެވެ.
މިބާވަތުން އެބައި شهيد ވިފައިވާ ބާވަތުން ފުދައެވެ. ފަހެ ކާފިރުން އޭނާ ދަމާ އަރާ ގެންގޮސް
ހަތަރު ގެންގޮސް ނުރުދުކުން ނާން قتل ކުރިއެވެ. އަދި ކާފިރުން خُبَيْب އާއި زَيْدِ بن الدَّثِنَةَ
އާއި ދުރުހުން ގެންގޮސް މައްކާއަށް ގެން ވިއްކާލިއެވެ. މިއީ ބަދުރު ހަނގުރާމައިން ފަހު ކަ
ވާހަކައެވެ. އަދި بَنُو الحارِثِ ابنِ عامِرِ بن نوْفَلِ بن عَبْدِ مَنَاف އެދުރުން ގަނެފައިވާ خُبَيْب ގަތެވެ.
އަދި خُبَيْب އަކީ ބަދުރު ހަނގުރާމައިގެ ދުވަހު الحارِثِ قتل ކުރި މީހާއެވެ. ފަހެ خُبَيْب
އެދުރުންގެ އަތުގައި އަސީރަކަށް ވެގެން خُبَيْب قتل ކުރަމުން ނިންމިއެވެ. ފަހެ
(އެއްދުވަހަކު) خُبَيْب (އިސްތިޙްދާދުގައި) الحارِثِ ގެ އަންހެންދަރިން ގެއަތުން ކަރުފީއެއް
ބޭނުންކުރުމަށް ހޯދިއެވެ. ފަހެ އެދުރުންގެ ކުޑަ ކުއްޖަކު އޭނާއަށް ދިނެވެ. އަދި އެކަން
ނިކަމެތިކޮށް خُبَيْب ގެ ފައިމަތީގައި އިށީނދެގެންނުވައެވެ. އަންހެނާ ކުރިމަތީ އޭނާ خُبَيْب ގެ
އަތުގައެވެ. ފަހެ އަތުން ދުލަށް އެނބުރޭ ބިރުން ސޯރާހެވެއެވެ. އަދި އެކަން
خُبَيْب އެނގި ފާހަގަވިއެވެ. ފަހެ خُبَيْب ބުނެއެވެ. ކަނބުރޭ ބިރު ބޭރުނުކުރި މިކަމަށް
މަރައިލާ قتل ކުރާނޭ ކަމަށް ބިރުގަންނަނީތޯ؟ މިކަމުގެން އެއްކޮޅު ނުކުރާނަމެވެ.
އަންހެނާ ބުނެއެވެ. ވަލް الله ގަސަމީ ހުވާކޮށް ބުނަމެވެ. މިކަހަލަ ދުވަހަކުވެސް خُبَيْب
އަށް ވުރެ ހެޔޮ އަސީރެއް ނުދެކެމެވެ. ފަހެ ވަލް الله ގަސަމީ ހުވާކޮށް ބުނަމެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން މިއަހަރު އެއްދުވަހަކު خُبَيْب ގާތުގައި ކާނެއް ހުއްޓައި އެތަން
ހިފާފައިވާތީ ކަންނޭނގެ ތަނެއް ނުކުރެވުނެވެ. އަދި (އެހިނދު) ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ އޮތީ
ހިނގަމުންދިޔަ ހިފައިވެ. އަދި މައްކާގައި އޭގެއްޓެއް ނުހެވެ. އަދި އެ އަންހެނާ
ބުނެއެވެ. އެއީ ހަމަކަށަވަރުން خُبَيْب އަށް الله سبحانه وتعالى ދެއްވި رزق އެކެވެ. ފަހެ
އެބައިމީހުން خُبَيْب ގެންގޮސް قتل ކުރުމަށްޓަކައި حرمން ބޭރަށް ނިކުތުމުން
އޭގެ ކުރިން ބުނެވެ. މިހުސްނުން ދެ ركعة ނަމާދު ކުރުމަށް فرصة އަށް ދޫކޮށްލާށެވެ. އަދި
އެދުރުން އޭނާ ދޫކޮށްލިއެވެ. ފަހެ خُبَيْب ދެ ركعة ނަމާދު ކުރައްވައިފިއެވެ. ދެން ބުނެއެވެ.
ވަލް الله ގަސަމީ ހުވާކޮށް ބުނަމެވެ. މިތަނބައިރުންނަށް މިމީހުން ބިރުން އެފަހުރުން
ހިތްވަރަކުން ދޭ شك މިމީހުންނަށް ނުވެސްމެ އިތުރަށް ނަމާދު ކުރީމެވެ. އޭ الله!

އެބައިމީހުން އެކަކަށްފަހު އަނެކަކަށް މަރު ދެއްވާނެތޯއެވެ. އަދި އެބައިމީހުން ވަކި ވަކިން قتل ކުރައްވާނެތޯއެވެ. އަދި އެއިން އެކަކުވެސް ބާކީ ނުކުރައްވާނެތޯއެވެ. ދެން އަންނަނިވި ދެބައިތު ވިދާޅުވިއެވެ.

فلَسْتُ أُبالي حينَ أُقتلُ مُسْلِماً   على أيِّ جنْبٍ كَانَ للَّهِ مصرْعِي

وذلِكَ في ذَاتِ الإلَهِ وإنْ يشَأْ   يُبَارِكْ عَلَى أوْصالِ شِلْوٍ مُمَزَّعِ

މާނައީ: ނުބޭ ފަރުވާއެއް މުސްލިމެއްގެ ގޮތުގައި قتل ވެގެންދާއިރު

ހެވޭ ކޮންމެ ފަރާތަކުން ވެއްޓުނަސް الله ގެ މަގުގައި މަރުވުމެވެ

ކުރައްވައިފިނަމަ އިލާހީ ޒާތުން އިރާދަ

ގުނަވަންތަކަށް ކުދި ކުދިވެފައި ހުއްޓަސް ބަރަކާތް ލައްވާނެއެވެ

އަދި خُبَيْب ގެފާނަކީ އެއީ އެފަދައިން އަނިޔާވެރިކަމާއިއެކު މަރާލެވޭ ކޮންމެ މުސްލިމަކަށް ދެ ركعة ގެ ސުންނަތް ނަމާދު އަދާކުރުމުގެ ފަށްޓަވައިދެއްވި ފަރާތެވެ. އަދި نبي އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم خُبَيْب ގެ قتل ވުމުގެ خبر ހަމަ ދުވަހު اصحاب ބޭކަލުންނަށް ދެއްވިއެވެ. އަދި قريش ވަންހަރިގެ މީހުން خُبَيْب ގެފާނު قتل ވުމުގެ خبر ލިބުމުން عاصِم بن ثابت ގެ ކައިރިއަށް ބަޔަކު ފޮނުއްވުމުން خُبَيْب ގެ ހަށިގަނޑުން ފާހަގަ ފަދަ ބަޔަކު ގެންނެވުމަށް ފޮނުއްވިއެވެ. އެއީ ސަބަބަކީ خُبَيْب އެމީހުންގެ ބައްޕަ ކަމުގައިވާ الحارثِ قتل ކުރެއްވި ފަރާތަކަށްވާތީއެވެ. އަދި الله سبحانه وتعالى خُبَيْب ގެ ހަށިގަނޑު ބަހައްޓަވައިގެން ދެކުނުދިމާލުން ބޯ ވިލާގަނޑެއް ފޮނުއްވައި މާލު ކާފިރުންނާއި ފޮރުވާލެއްވިއެވެ. އެއަށްފަހުން އެމީހުންނަކަށް خُبَيْب ގެ ހަށިގަނޑުން ބައެއް ކާކަށްވެސް ނުފެނިއެވެ.

1510 وعَن ابْنِ عُمر رضي اللَّه عنْهُما قال : ما سمِعْتُ عُمرَ رضي اللَّه عنْهُ يَقُولُ لِشَيءٍ قطُّ : إنِّي لأظُنُّهُ كذَا إلاَّ كَانَ كمَا يَظُنُّ ، رواهُ البُخَاري .

މާތް الله އެކަލޭގެފާނަށް ރުހިވެވޮޑިގެންވި عبد الله بْن عُمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. عمر ގެފާނު އެއްވެސް އެއްޗަކާއިމެދު ވިދާޅުވިއަޅުގަނޑު ތިމަން ހީކުރަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ވިސްނަ އެއާއިމެދު ހިޔާލުކުރީ މިގޮތަށެވެ. ނަމަވެސް ވިދާޅުވިއެވެ. އެއްޗިހި އެއާއިމެދު ހިޔާލުވެވުނީ ފަދައިންނެވެ.

كتاب الأمور المنهي عنها

نهي ކުރެވިގެންވާ ކަންތައް އެކުލެވިގެންވާ ބައި

باب تحريم الغيبة والأمر بحفظ اللسان

غيبة ބުނުން حرامވެގެންވާކަމާއި ދުލުރައްކާތެރިކުރުމަށް އަމުރުކުރެވިގެންވާ حديث ތަށް ބަޔާންކުރެވިގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (الحجرات 12): {ولا يغتب بعضكم بعضاً، أيحب أحدكم أن يأكل لحم أخيه ميتاً فكرهتموه! واتقوا اللَّه إن اللَّه تواب رحيم}.

އަދި އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކަށް غيبة ނުބުނާށެވެ. ތިޔަބައިމީހުންކުރެ އެކަކުވެސް ތިމާގެ اخ އާގެ މަސް މަރުވެފައި ކައިގަތުމަށް ލޯބިވާނޫނޭތޯއެވެ؟ ނޫން، ތިޔަބައިމީހުން އެކަމަށް ނުރުހޭނެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް تقوى ވެރިވާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، اللهއީ ގިނަގިނައިން توبة قبول ކުރައްވާ رحيم ވަންތަ ރަސްކަލާނގެއެވެ.

وقال تعالى (الإسراء 36): {ولا تقف ما ليس لك به علم؛ إن السمع والبصر والفؤاد كل أولئك كان عنه مسئولاً}.

އަދި ތިބާއަށް އެކަމާއިމެދު އެނގުމެއް ނުވާކަމަކަށް، ތިބާ تبع ނުވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، އިވުމާއި، ފެނުމާއި، ހިތާއި، މިއިން ކޮންމެ ކަމަކީ، އެއާއިމެދު ސުވާލު ކުރެވޭނެކަމެއް ކަމުގައި ވިއެވެ.

وقال تعالى (ق 18): {ما يلفظ من قول إلا لديه رقيب عتيد}.

(ޤާފު عملތައް) ބަލަހައްޓަން އާސާގެ ކައިރީގައި ހާޒިރުވެތިބި މަލާއިކަތުން ނޫނީ، އާދަމަކަށް އެއްވެސް ބަހެއް ނުބުނެވެއެވެ.

اعلم أنه ينبغي لكل مكلف أن يحفظ لسانه عن جميع الكلام إلا كلاماً ظهرت فيه المصلحة، ومتى استوى الكلام وتركه في المصلحة فالسنة الإمساك عنه؛ لأنه قد ينجر الكلام المباح إلى حرام أو مكروه وذلك كثير في العادة والسلامة لا يعدلها شيء.

އެނގިގަން ނާށެވެ . ހަމަކަށަވަރުން ކޮންމެ މުކައްލަފެއްގެ މައްޗަށް ދުލައްގެ ހަމްޖެހެ އެއްޖެ ގޮތްތަކާ
އެންމެހާ ވާހަކަތަކުން ދުރުހެލިވުމީ ކަނޑައެޅިގެން ހުރިހާކަމެވެ . ނަމަވެސް އެކަމުގައި
مصلحة އެކަށީގެންވާ ވާހަކައެއް މެނުވީއެވެ . އަދި ވާހަކަދެއްކުމާއި
ނުދެއްކުމުގެ مصلحة ހަމަހަމަވެގެންވާ ކަންތައްތަކުގައި ސުންނަތަކީ ވެގެންވާ ގޮތަކީ އެވާހަކަ
ނުދެއްކުމެވެ . އެހެނީ ހަމަހަމަވެގެން ބައެއް ފަހަރު ހުއްދަ ވާހަކައިން حرام އަދި
ނުވަތަ مكروه އަށް ވެއްޖެދާނެއެވެ . އަދި އެއީ ގިނައިން ހިނގާ ކަމެކެވެ . ދުރުވެހިފުމެއް
ވިޔަސް . އަދި ސަލާމަތީ ވެގެންވާނެ ކަމެއްގެ ނުވެއެވެ . (އެހެން ކަމުން
ހަނދާނުގައި ވީދޭ މިނެ ގޮތެއް ނެތެވެ .)

1511 وَعنْ أبي هُريْرَةَ رضي اللَّه عنْهُ عَنِ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ فَلْيقُلْ خَيْراً ، أوْ لِيَصْمُتْ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންވެވޮޑިގެންވާ أَبو هُريرة، نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ޙަދީޘެއް
ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. الله އާއި آخرة ދުވަހަށް އީމާންވާ ކަލަކަށްވާނަމަ ހެޔޮ ބަސް
ބުނާހުރި ކަމެއްބުނާށެވެ. ނުވަތަ ހަމަ ހަމަހިމޭނުވާށެވެ.

وَهذا الحَديثُ صَريحٌ في أَنَّهُ يَنْبغي أن لا يتَكَلَّم إلاَّ إذا كَان الكَلامُ خيْراً ، وَهُو الَّذي ظَهَرَتْ مصْلحَتُهُ ، وَمَتى شَكَّ في ظُهُورِ المَصْلَحةِ ، فَلا يَتَكَلَّمُ .

1512 وعَنْ أبي مُوسَى رضي اللَّه عَنْهُ قَال : قُلْتُ يا رَسُولَ اللَّهِ أيُّ المُسْلِمِينَ أفْضَلُ؟ قال : « مَنْ سَلِمَ المُسْلِمُونَ مِن لِسَانِهِ ويَدِهِ » . متفق عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو مُوسَى ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން ދަންނަވައިފީމެވެ. ޔާ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. މުސްލިމުންގެ ތެރެއިން އެންމެ މާތް ވެގެންވަނީ ކާކު ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެމީހެއްގެ ދުލުންނާއި އަތުން އަނެއްމީހުން ސަލާމަތްވެފައިވާ މީހާއެވެ.

1513 وعَنْ سَهْلِ بنِ سعْدٍ قَال : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ يَضْمَنْ لي ما بيْنَ لَحْيَيْهِ ومَا بيْنَ رِجْلَيْهِ أضْمنْ لهُ الجَنَّة » . متفقٌ عليهِ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ سَهْل بن سعْد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު ތިމަންނަށްޓަކައިދޭން އޭނާގެ ދެތޮލާއި ދެފައިގެ މެދުގައިވާ ތަކެތީގެ ضمانة ދޭނަމަ ތިމަންނަށްޓަކައިދޭން އޭނާއަށް ސުވަރުގެ ވަދެވޭނެކަމުގެ ضمانة ދެއްވާނީމެވެ.

1514 وعَنْ أبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّه عَنْهُ أَنَّهُ سَمِعَ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : إنَّ الْعَبْدَ لَيَتَكَلَّمُ بِالكَلِمةِ مَا يَتَبَيَّنُ فيهَا يَزِلُّ بهَا إلى النَّارِ أبْعَدَ مِمَّا بيْنَ المشْرِقِ والمغْرِبِ » . متفقٌ عليهِ .

ومعنى : « يَتَبَيَّنُ » يَتَفَكَّرُ أنَّهَا خَيْرٌ أمْ لا .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحَابيّ نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އަޑުއެހުމެވެ. އަޅާގެ ބޭކަލުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަޅަކު ވާހަކައެއް ދައްކައިފިނަމަ އެއީ ހެޔޮކަމެއް ނުވަތަ ނުބައިކަމެއް ސާފުކޮށް ނުދަނެ ދެއްކުމުން އޭނާގެ ސަބަބުން ނަރަކައިގެ ތެރެއަށް އެތައް މިސްރާބުއެއް ފިސްއާއި مغرب ގެ މެދާއި ދުރުމިނަށް ވުރެ ދުރަށް ވެއްޓިގެން ދާނެއެވެ.

1515 وعَنْهُ عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « إنَّ الْعَبْدَ لَيَتَكَلَّمُ بِالْكَلِمةِ مِنْ رِضْوَانِ اللَّهِ تَعَالى مَا يُلقِي لهَا بَالاً يَرْفَعُهُ اللَّه بها دَرَجاتٍ ، وَإنَّ الْعبْدَ لَيَتكلَّمُ بالْكَلِمَةِ مِنْ سَخَطِ اللَّهِ تَعالى لا يُلْقِي لهَا بالاً يهوِي بهَا في جَهَنَّم » رواه البخاري .

އަދި އެ صَحَابيِّ (އެބަރީ މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أبو هُريرة) نبي ގާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަޅަކު اللهُ ގެ ރުއްސުން ލިބޭނެ ބަހެއް ބުނެއެވެ. އަދި އެއީ މާ ބޮޑު ކަމަކަށް ހިސާބުނުކުރެއެވެ. (ނަމަވެސް) الله سبحانه وتعالى އެކަމުގެ ސަބަބުން އެމީހާގެ ދަރަޖަތައް އުފުއްލަވައެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އަޅާ اللهُ ގެ ކޯފާ ލިބޭނެ ބަހެއް ބުނެއެވެ. އަދި އެއީ މާބޮޑު ކަމަކަށް ނުބަލައެވެ. އެކަމުގެ ސަބަބުން الله سبحانه وتعالى އެމީހާ ނަރަކައަށް ވެއްޓުވައެވެ.

1516 وعَنْ أبي عَبْدِ الرَّحمنِ بِلالِ بنِ الحارثِ المُزنيِّ رضي اللَّه عَنْهُ أنَّ رَسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « إنَّ الرَّجُلَ ليَتكلَّمُ بالْكَلِمَةِ مِنْ رِضْوانِ اللَّهِ تَعالى ما كَانَ يَظُنُّ أنْ تَبْلُغَ مَا بلَغتْ يكْتُبُ اللَّه اللَّه بهَا رِضْوَانَهُ إلى يَوْمِ يلْقَاهُ ، وَإنَّ الرَّجُلَ لَيَتَكَلَّمُ بالكَلِمةِ مِنْ سَخَطِ اللَّه مَا كَانَ يظُنُّ أن تَبْلُغَ ما بلَغتْ يكْتُبُ اللَّه لَهُ بهَا سَخَطَهُ إلى يَوْمِ يلْقَاهُ » .

رواهُ مالك في « المُوطَّإِ » والترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أبو عَبْدِ الرَّحمن بِلال بن الحارثِ المُزنيِّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީހާ اللهُ ގެ ރުއްސުން ލިބޭނެ ބަހެއް ދައްކައިފިއެވެ. އަދި އެކަމުގެ ސަބަބުން އޭނާއަށް ލިބޭނެ މިވަރު ދަރަޖައެއް އޭނާއަކަށް އެނގޭކަށް ނުވާނެއެވެ. (ނަމަވެސް) الله سبحانه وتعالى އެމީހާއަށްޓަކައި قيامة ގާއި ޖެހެންދެން އެމީހާގެ ރުއްސުން ލިޔުއްވައެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން މީހާ اللهُ ގެ ކޯފާ ލިބޭނެ ބަހެއް ދައްކައިފިއެވެ. އަދި އެކަމުގެ ސަބަބުން އޭނާއަށް ލިބޭނެ ކަ ދަރަޖަ އޭނާއަކަށް އެނގޭކަށް ނުވާނެއެވެ. (ނަމަވެސް) الله سبحانه وتعالى އެމީހާއަށްޓަކައި قيامة ގާއި ޖެހެންދެން އެމީހާގެ ކޯފާ ލިޔުއްވައެވެ.

1517 وعَنْ سُفْيان بنِ عبْدِ اللَّهِ رضي اللَّه عنْهُ قَال : قُلْتُ يا رسُولَ اللَّهِ حَدِّثني بأمْرٍ أعْتَصِمُ بِهِ قالَ : « قُلْ ربِّي اللَّه ، ثُمَّ اسْتَقِمْ » قُلْتُ : يا رسُول اللَّهِ ما أَخْوفُ مَا تَخَافُ عَلَيَّ ؟ فَأَخَذَ بِلِسَانِ نَفْسِهِ ، ثُمَّ قَال : « هذا » . رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި سُفْيان بن عبْدِ اللَّه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނަށް ހިފަހައްޓަން އެކަށީގެންވާ ކަމެއް ހަނދާންކޮށްދެއްވާށެވެ. حديث ކުރައްވާށެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ربِّي اللَّه. އަހަރެން ތިބާ ކިޔާށެވެ. ދެން އިސްތިޤާމަވާށެވެ. (އެބަހީ الله ގެ ދީނުގައި ސީދާކޮށް ތިބޭށެވެ. ދެން ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނާމެދު ތިޔަ ބިރުގަންނަވާ ކަންތައްތަކުގެ ތެރެއިން އެންމެ ބިރުގަންނަވާ ކަމަކީ ކޮބާ ހެއްޔެވެ؟ ދެން ރަސޫލާގެ ދުލުގައި ހިފަހައްޓަވާ ވިދާޅުވިއެވެ. މިއެވެ.

1518 وَعَن ابنِ عُمَرَ رضي اللَّه عنْهُمَا قَالَ : قَالَ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا تُكْثِرُوا الكَلامَ بغَيْرِ ذِكْرِ اللَّهِ ، فَإنَّ كَثْرَةَ الكَلامِ بِغَيْرِ ذِكْرِ اللَّه تَعالَى قَسْوَةٌ لِلْقَلْبِ ، وإنَّ أبْعَدَ النَّاسِ مِنَ اللَّهِ القَلبُ القَاسي » . رواه الترمذي .

މާތް الله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވި عبد اللَّه بن عُمَر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން اللهއަށް ޛިކުރު ކުރުމުގެ އިތުރުން ވާހަކަ ގިނަކޮށް ނުދައްކާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން اللهގެ ޛިކުރު ކުރުމުގެ އިތުރުން ގިނަ ވާހަކަދެއްކުމަކީ ހިތް ގަދަވުމެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން اللهގެ ހަޟްރަތުން އެންމެ ދުރުގައިވާ މީހަކީ ހިތް ގަދަ މީހާއެވެ.

1519 وعنْ أبي هُريرَة رضي اللَّه عَنهُ قَالَ : قال رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَنْ وَقَاهُ اللَّه شَرَّ مَا بيْنَ لَحْيَيْهِ ، وشَرَّ مَا بَيْنَ رِجْلَيْهِ دَخَلَ الجنَّةَ » رَوَاه التِّرمِذي وقال : حديث حسنٌ.

މާނައީ: الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى އަމިއްލަ ދުނިޔެ ހަމަތަކުގެ ދެމެދު ސަލާމަތްކުރެއްވި މީހާ ސުވަރުގެއަށް ވަދެވޭނެއެވެ.

1520 وَعَنْ عُقْبةَ بنِ عامِرٍ رضي اللَّه عنهُ قالَ : قُلْتُ يا رَسول اللَّهِ مَا النَّجاةُ ؟ قَال : « أمْسِكْ عَلَيْكَ لِسانَكَ ، ولْيَسَعْكَ بيْتُكَ ، وابْكِ على خَطِيئَتِكَ » رواه الترمذي وقالَ : حديثٌ حسنٌ .

މާނައީ: الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عُقْبةَ بنِ عامِرٍ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މިގޮތުން ދަންނަވައިފީމެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ސަލާމަތް ލިބިގަތުމަށް ހުރި މަގަކީ ކޮބައިހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިބާގެ ދުލުގެ މައްޗަށް ހިފަހައްޓާށެވެ. އަދި ކަލޭގެ ގެދޮރު ކަލޭއަށް ފުދިގެންވާށެވެ. އަދި މިބާގެ ކުށްފާފަތަކާމެދު ރޯށެވެ.

1521 وعن أبي سَعيدٍ الخُدْرِيِّ رضي اللَّه عَنْهُ عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « إذا أَصبْح ابْنُ آدم ، فَإِنَّ الأعْضَاءَ كُلَّهَا تُكَفِّرُ اللِّسانَ ، تَقُولُ : اتقِ اللَّه فينَا ، فَإِنَّما نحنُ بِكَ : فَإِن اسْتَقَمْتَ اسَتقَمْنا وإنِ اعْوججت اعْوَجَجْنَا » رواه الترمذي .

معنى « تُكَفِّرُ اللِّسَان » : أَي تَذِلُّ وتَخْضعُ لَهُ .

މާނައީ: الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو سَعيدٍ الخُدْرِي ، نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައިފައެވެ. އެކަލޭގެފާނު ދެއްވި حديث ކުރެއްވިއެވެ. އާދަމުގެ ދަރިކޮޅަށް ހެނދުނުވެއްޖެނަމަ ހުރިހާ ގުނަވަނެއް ދުލުގެ ކިބައިގައި ކަނޑައެޅިގެންދެއެވެ. ބުނެއެވެ. މިއަދު ތިބާ ކަލާއެކު ތިބާއަށް ހުރި الله އަށް ބިރުވެތިވާށެވެ. ފަހެ ތިމަންމެންގެ ކަލައިގެ ކަމެއްގެ ހުރިހާ ކަމެއް ތިބާއެކުއެވެ. (އަހަރި މިބާގެ ފަރާތުން ކަނޑައެޅިގެން ދާނީ ތިބާ ކަޑަވާފައެވެ.) ފަހެ ތިބާ ސީދާވެގެންވާނަމަ ތިމަންމެން ސީދާވާނެއެވެ. ފަހެ ތިބާ ދެފުށުން ވާނަމަ ތިމަންމެން ދެފުށުން ވާނެއެވެ.

1522 وعنْ مُعاذ رضي اللَّه عنهُ قال : قُلْتُ يا رسُول اللَّهِ أخبرني بِعَمَلٍ يُدْخِلُني الجَنَّة ، ويُبَاعِدُني عن النَّارِ ؟ قَال : « لَقدْ سَأَلْتَ عنْ عَظِيمٍ ، وإِنَّهُ لَيَسِيرٌ عَلى منْ يَسَّرَهُ اللَّه تَعَالى علَيهِ : تَعْبُد اللَّه لا تُشْرِكُ بِهِ شَيْئاً ، وتُقِيمُ الصَّلاَةَ ، وتُؤتي الزَّكَاةَ ، وتَصُومُ رمضَانَ وتَحُجُّ البَيْتَ إن استطعت إِلَيْهِ سَبِيْلاً، ثُمَّ قَال : « ألا أَدُلُّكَ عَلى أبْوابِ الخَيْرِ ؟ الصَّوْمُ جُنَّةٌ . ،الصَّدَقةٌ تطْفِيءُ الخَطِيئة كما يُطْفِيءُ المَاءُ النَّار ، وصلاةُ الرَّجُلِ منْ جوفِ اللَّيْلِ » ثُمَّ تَلا : {تتجافى جُنُوبهُمْ عَنِ المَضَاجِعِ } حتَّى بلَغَ { يعْمَلُونَ } [السجدة : 16] . ثُمَّ قال: « ألا أُخْبِرُكَ بِرَأسِ الأمْرِ ، وعمودِهِ ، وذِرْوَةِ سَنَامِهِ » قُلتُ : بَلى يا رسول اللَّهِ : قَالَ : « رأْسُ الأمْرِ الإِسْلاَمُ ، وعَمُودُهُ الصَّلاَةُ . وذروةُ سنامِهِ الجِهَادُ » ثُمَّ قال : « ألا أُخْبِرُكَ بـ مِلاكِ ذلكَ كله ؟» قُلْتُ : بلَى يا رسُولَ اللَّهِ . فَأَخذَ بِلِسَانِهِ قالَ : « كُفَّ علَيْكَ هذا » قُلْتُ: يا رسُولَ اللَّهِ وإنَّا لمُؤَاخَذون بمَا نَتَكلَّمُ بِهِ ؟ فقَال : ثَكِلَتْكَ أُمُّكَ ، وهَلْ يَكُبُّ النَّاسَ في النَّارِ على وَجُوهِهِم إلاَّ حصَائِدُ ألْسِنَتِهِمْ ؟ » .

رواه الترمذي وقال : حدِيثٌ حسنٌ صحيحٌ ، وقد سبق شرحه .

މާތް الله ރުޟާވެވޑައިގެންވި معاذ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން ދަންނަވައިފީމެވެ. ޔާ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނަ އަށް އެ عملއެއްގެ ސަބަބުން ސުވަރުގެ އަށް ވަދެވި އަދި ނަރަކައިން ދުރުވެވިދާނެ عملއެއް ބުނެދެއްވާށެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ ވަނީ ކުރެއްވީ ވަރަށް ބޮޑު ސުވާލެކެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެކަމަކީ الله سبحانه وتعالى ފަސޭހަ ކުރައްވައިފި މީހަކަށް ވަރަށް ފަސޭހަކަމެކެވެ. اللهއަށް އަޅުކަން ކުރާށެވެ. އެކަލާނގެ އެއްވެސް އެއްޗެއް شريك ނުކުރާށެވެ. ނަމާދު قائم ކުރާށެވެ. އަދި ޒަކާތް ދޭށެވެ. އަދި رمضان މަހުގެ ރޯދަ ހިފާށެވެ. އަދި ތިބާއަށް ކުރެވޭނެކަމަށް ވާނަމަ ބައިތުﷲ حج ކުރާށެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާއަށް ހެޔޮކަންތަކުގެ ދޮރުތައް ބުނެދޭން ހުށިތޯ؟ ރޯދައަކީ އަރައްކަނެވެ. صدقة އަކީ ފެން އަލިފާން ނިވާލާފަދައިން ފާފަތައް ފޮހެލައްވައިދެއެވެ. އަދި ރޭގަނޑު ދަންވަރު އަޅުގަނޑު ނަމާދުކުރުމެވެ. ދެން تتجافى جُنُوبهُمْ عَنِ المَضَاجِعِ ގެ އާޔަތުން ފެށިގެން يعْمَلُونَ ވިދާޅުވުމަށް ތިލާވަތް ކުރެއްވިއެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންނަ ގެންގުޅޭ ތިބާއަށް ކަމުގެ އަސްލު ބުނެދޭށޭ އަދި އޭގެ ތަނބު

ކާބައިކަމާއި އަދި އާދޭ شرف އަޅާ ކާބައިކަން ބުނުންކުރުއްވާތޯއެވެ؟ ތިމަން ދެންނެވީމެވެ.
އާދޭހެވެ. އާ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދީނަކީ އަސްލަކީ އިސްލާމްދީނަވެ. އަދި
އާދޭ ތިޔަބައި ނަމާދުތޯ. އަދި އާދޭ شرف އަޅާ ދީނާދުތޯ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުހިއްމާ
ކަމެއްގެ އަސްލު ބިނާވެގެންވަނީ ކާނާކަމެއްގެ މައްޗަށްކަން ތިޔަބައިމީހުންނަށް
ބުނެދެއްވަން ހެއްޔެވެ؟ ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. އާދޭހެވެ. އާ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ދެން
އަނގަދޮށުން ދުލުގައި ހިފާލައްވައިގެން. ދު ރައްކާތެރިވާށެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ.
ހުރިހާމީހުން ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. އާ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންމެން
ދައްކާ ވާހަކައިގެ މައްޗަށް ތިމަންމެން ދެއްކުމުގައި ޙިސާބުކުރައްވާނެތޯއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާގެ
މަންމަ އަށް ތިބާ ގެއްލިއްޖެ ހެދުނެއެވެ. މީސްތަކުން ނަރަކައަށް މޫނުމަތިން ވެއްޓިގެން
އަދި މޭގެ ދުލުގެ ނަތީޖާގައި ނޫން ދެން އެހެން ކަމަކުން ވެއްޓޭތޯއެވެ؟

1523 وعنْ أبي هُرَيرةَ رضي اللَّه عنهُ أنَّ رسُول اللَّه صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « أَتَدْرُونَ ما الغِيبةُ؟» قَالُوا : اللَّه ورسُولُهُ أَعْلَمُ . قال : « ذِكرُكَ أَخَاكَ بما يكْرَهُ » قِيل : أَفرأيْتَ إن كان في أخِي ما أَقُولُ ؟ قَالَ : « إنْ كانَ فيهِ ما تقُولُ فقَدِ اغْتَبْته ، وإنْ لَمْ يكُن فِيهِ ما تَقُولُ فَقَدْ بهتَّهُ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رَسُول اللّٰهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ
وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. غيبة ބުނުމަކީ ކޮންކަމެއްކަން ތިޔަބައިމީހުންނަށް
އެނގޭ ހެއްޔެވެ؟ އަޞްޙާބުން ދެންނެވިއެވެ. އެކަން އެންމެ ރަނގަޅަށް ދެނެވޮޑިގަންނަވަނީ
اللهއާއި އެކަލާނގެ رسولﷲއާއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާގެ
اخ ނުރުހޭ ކަމެއް ބުނުމެވެ. ދެން ދަންނަވައިފިއެވެ. އަހުރެން ބުނާ ކަމެއް އޭނާގެ ކިބައިގައި
އޮތީނަމަ ކީކޭތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭނާގެ ކިބައިގައި ތިބާ ބުނާ ސިފަ
ހުރިނަމަ ތިބާ އޭނާގެ غيبة ބުނީއެވެ. އަދި އޭނާގެ ކިބައިގައި ތިބާ ބުނާ ސިފަ
ނެތިއްޖެނަމަ ތިބާ އޭނާގެ މައްޗަށް ދޮގު
ބުހުތާން ކިޔައިފިއެވެ.

1524 وعنْ أبي بكْرةَ رضي اللَّه عنهُ أنَّ رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال في خُطْبتِهِ يوْم النَّحر بِمنىً في حجَّةِ الودَاعِ : « إنَّ دِماءكُم ، وأمْوالَكم وأعْراضَكُم حرامٌ علَيْكُم كحُرْمة يومِكُم هذا ، في شهرِكُمْ هذا ، في بلَدِكُم هذا ، ألا هلْ بلَّغْت » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبو بكْرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حجة الوداع ގައި ނަހުރުކުރާ ދުވަހު މިނާގައި ދެއްވި خطبة ގައި ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ލޭތައް އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ މުދަލާއި އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ އަބުރުވެސް ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް حرمة ތެރިވެގެންވެއެވެ. އޭގެ މިދުވަސް حرمة ތެރިވެގެންވާ ފަދައިންނެވެ. އަދި މިމަހުގެ حرمة ތެރިވެގެންވާ ފަދައިންނެވެ. އަދި މިރަށް حرمة ތެރި ވެގެންވާފަދައިންނެވެ. ސަމާލުވާށެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު މިވާހަކަ ނުއިއްވީމު ހެއްޔެވެ؟

1525 وعنْ عائِشة رضِي اللَّه عنها قَالَتْ : قُلْتُ للنبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حسبُك منْ صفيَّة كذا وكذَا قَال بعْضُ الرُّواةِ : تعْني قَصِيرةٌ ، فقال : « لقَدْ قُلْتِ كَلِمةً لو مُزِجت بماءِ البحْر لمَزَجتْه ، » قَالَتْ : وحكَيْتُ له إنساناً فقال : « ما أحِبُّ أني حكَيْتُ إنْساناً وإنَّ لي كذا وكَذَا » رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

ومعنى : « مزَجَتْهُ » خَالطته مُخَالَطة يَتغَيَّرُ بهَا طَعْمُهُ ، أوْ رِيحُهُ لِشِدةِ نتنها وقبحها ، وهَذا مِنْ أبلغَ الزَّواجِرِ عنِ الغِيبَةِ ، قَال اللَّهُ تَعالى : { وما ينْطِقُ عنِ الهوَى ، إن هُوَ إلا وحْيٌ يوحَى } [النجم : 4] .

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވި عائِشة ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް ދަންނަވައިފީމެވެ. ކަލޭގެފާނަށް صفِيَّة އާއިމެދު މިވެނި މިވެނި ކަން ފުދެއެވެ. ބައެއް ރާވީން ވިދާޅުވެއެވެ. އެބަހީ ވަރަށް ކުރުއެވެ. އޭރުން ކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭ ތިބުނި ބަހަކީ ކަނޑާ ގޮޅު ބޮޑާލާއެވެ. އެބަސް ކަނޑުގެ ފެނާއި ގޮޅާލައިފިނަމަ އެ ބަސް ކަނޑުގެ ފެނާއި ގޮޅުވާނޭ ގޮތަކަށް ގޮތްތެރިވެގެންވެއެވެ.

އަކަމަށް ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ވިމަންސަ އަޅުގަނޑުމެން ކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިން ފިލަވާ ޗުލާގެ ނަބީކަލޭގެ
ކިބައިން. އެހެނދު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވިމަންސަ ކަލޭގެފާނަށް އެއްވެސް ޗުލާގެ ނަކަލޭކަށް
ނުކުރެއްވެ. ހަމަކަސަވިނަށް ވިމަންސަ ކަލޭގެފާނަށް ވިވަނި ވިވަނި މަރުވާއި އަދި ވިވަނި ވިވަނި
ގޮވަސް ހެއްޖެސް ދާއްވެ.

1526 وَعَنْ أنَسٍ رضي اللَّه عنهُ قالَ : قَالَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لمَّا عُرِجَ بي مررْتُ بِقَوْمٍ لهُمْ أظْفَارٌ مِن نُحاسٍ يَخمِشُونَ بهَا وجُوهَهُمُ وَصُدُورَهُم ، فَقُلْتُ : منْ هؤلاءِ يَا جِبْرِيل ؟ قَال : هؤلاءِ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ لُحُومَ النَّاسِ ، ويَقَعُونَ في أعْرَاضِهِمْ ، » رواهُ أبو داود.

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންނެވި أنَس ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވިމަންސަ ކަލޭގެފާނު معراج އަށް ވަޑައިގެން ޙަޟްރަތަށް އަރުވަ ބަޔަކު ދެކެވުނީމެވެ. އެބައިމީހުންގެ ނިޔަފަތިއަ ރަތި ރަތިލޮހިން ނުވޭވެ. އެބައިމީހުން އެނިޔަފަތިން އެބައިމީހުންގެ މޫނާއި މޭގަތި ގަނދަކޮ ވިރުޅޫން ދޭތެރި ނޮރޯވެ. ވިމަންސަ ކަލޭގެފާނު ސުވާލުކުރީމެވެ. އޭ جبريل ގެ ހަރާވެ. މިއީ ކޮބައިތަކުރަށްހެވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި މީސްތަކުންގެ މަސްކައިގަތާ މީހުންނެވެ. އަދި އެމީހުންގެ އަބުރު ނަގާ މީހުންނެވެ.

1527 وعن أبي هُريْرة رضي اللَّه عنْهُ أنَّ رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « كُلُّ المُسلِمِ عَلَى المُسْلِمِ حرَامٌ : دَمُهُ وعِرْضُهُ وَمَالُهُ » رواهُ مسلم .
މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންނެވި أَبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކޮންމެ މުސްލިމަކާ ވަކި އަނެއް މުސްލިމެއްގެ
ދަމަކަށް އޭނާގެ ލޭއާއި އަދި އޭނާގެ އަބުރާއި އަދި އޭނާގެ މުދާ حرمة ތެރިވެގެންވެއެވެ.

باب تحريم سماع الغيبة وامر من سمع غيبة محرمة بردها ، والإِنكار على قائلها فأن عجز أو لم تقبل منه فارق ذالك المجلس إن أمكنه

غيبة ހަދާ އަޑުއަހުން **حرام** ވެގެންވާކަމާއި އަދި **حرام** ކަމެއްވެފައިވާ **غيبة** ބުނާ ހަދާ އިވިއްޖެނަމަ **حكمُ** އެ **غيبة** ބުނި މީހާއާގެ މައްޗަށް އެކަމަށް އިންކާރުކުރުން ކަމާއި ފަދަ އެކަން މަނާކުރުމަށް ނުކެރުނުކަމުގައިވާނަމަ ނުވަތަ އެކަން އެމީހަކު **قبول**ނުކުރާނަމަ ކުރެވެން އޮތްނަމަ އެ މަޖިލީހުން ދުރުވެގަތުން ވާޖިބުވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ **باب**

قال اللَّه تعالى (القصص 55): {وإذا سمعوا اللغو أعرضوا عنه}.

އަދި އެއުރެންނަށް ބޭކާރު ވާހަކަ އިވިއްޖެއްޔާ އެއުރެން އޭގެން އެއްކިބާވެގަންނަތެވެ.

وقال تعالى (المؤمنون 3): {والذين هم عن اللغو معرضون}.

އަދި އެއުރެންނީ ބޭކާރު ވާހަކަތަކާއި، ދުރުހެލިވެ ތިބޭމީހުންނެވެ.

وقال تعالى (الإسراء 36): {إن السمع والبصر والفؤاد كل أولئك كان عنه مسئولاً}.

ހަމަކަށަވަރުން، އިވުމާއި، ފެނުމާއި، ހިތާއި، މިއިން ކޮންމެ ކަމަކީ، އެއާއިމެދު ސުވާލު ކުރެވޭނޭ ކަމެއްކަމުގައިވިއެވެ.

وقال تعالى (الأنعام 68): {وإذا رأيت الذين يخوضون في آياتنا فأعرض عنهم حتى يخوضوا في حديث غيره، وإما ينسينك الشيطان فلا تقعد بعد الذكرى مع القوم الظالمين}

ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތަކާމެދު ދޮގުވެރިވާ މީހުން ކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިގަންނަވާނަމަ، އެއުރެން އެހެން ވާހަކައެއްގައި ދެން ފުންވެގަންނަންދެން އެއުރެންގެ ކިބައިން ފުރަގަސްދެއްވާށެވެ! އަދި (އެކަމުގެ ހަނދާން) ކަލޭގެފާނު شيطان އާ ނަށްދެއްވައިފިނަމަ (އެކަން) ހަނދާންވުމަށްފަހު، އަނިޔާވެރިވި ޤައުމާއެކު ކަލޭގެފާނު ނިށީނދެ ނުވަޑައިގަންނަވާށެވެ!

1528 وعنْ أبي الدَّرْداءِ رضي اللَّه عَنْهُ عنِ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « منْ ردَّ عَنْ عِرْضِ أخيهِ، ردَّ اللَّه عنْ وجْههِ النَّارَ يومَ القِيَامَةِ » رواه الترمذي وقالَ : حديثٌ حسنٌ .

ތާށް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو الدَّرْداء ، نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ހަދީސް ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމާގެ اخ ޔާގެ ޢިއްޒަތް ދިފާޢުކޮށްދިނުމުގެ ބަދަލުގައި قيامة ދުވަހު الله سبحانه وتعالى ނާރުން ސަލާމަތްކުރައްވާނެއެވެ.

1529 وعنْ عِتْبَانَ بن مالكٍ رضي اللَّهُ عنهُ في حديثِهِ الطَّويلِ المشْهورِ الَّذي تقدَّم في باب الرَّجاءِ قَالَ : قامَ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يُصلِّي فَقال : « أيْنَ مالِكُ بنُ الدُّخْشُمِ ؟ » فَقَال رجل: ذلكَ مُنافِقٌ لا يُحِبُّ اللَّه ورسُولَهُ ، فَقَال النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا تقُلْ ذلكَ ، ألا تَراه قد قَال : لا إلهَ إلاَّ اللَّه يُريدُ بذلك وجْه اللَّه ، وإن اللَّه قدْ حَرَّمَ على النَّارِ منْ قال : لا إله إلاَّ اللَّه يبْتَغِي بِذلكَ وجْهَ اللَّه » متفقٌ عليه .

ތާށް الله ރުހިވޮޑިގެންވި عِتْبَانَ بن مالِك ގެ ހަދީސް ރިވާވެގެން އައިސްފައިވާ باب الرَّجاء ގައި ފާހަގަކޮށްފައިވާ ދިގު حديث ގައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ނަމާދުކުރައްވަން ތެދުވެ ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ދެން ސުވާލު ކުރެއްވިއެވެ. مالكُ بنُ الدُّخْشُم ތި ކޮންތާކުހެއްޔެވެ؟ ދެން ފިރިހެނަކު ދެންނެވިއެވެ. އޭނާ منافقއެކެވެ. އޭނާ الله އާއި އޭނާގެ ރަސޫލާއަށް ލޯބިނުވެއެވެ. ދެން نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަ ބަސް ނުބުނާށެވެ. ކަލޭމެން ނުދަންނަނީތޯ އޭނާ الله ގެ ރުހުމަށްޓަކައި لا إله إلاَّ اللّه ގެ ކަލިމަ ކިޔާފައިވާކަން ފެނިފައި ނުވަނީތޯ؟

އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ، لا إله إلاَّ اللَّه ގެ ކަލިމަ އޭނާގެ ރުހުމަށްޓަކައި ކިޔައިފި މީހަކަށް ނަރަކަ حرام ކުރައްވައެވެ.

« وعِتبانُ » بكسر العين على المشهور ، وحُكِي ضمُّها ، وبعدها تاء مثناةٌ مِنْ فوق ، ثُمَّ باء موحدةٌ . و « الدُّخْشُمُ » بضم الدال وإسكان الخاء وضمِّ الشين المعجمتين .

1530 وعَنْ كعْبِ بنِ مالكٍ رضي اللَّه عَنْهُ في حدِيثِهِ الطَّويلِ في قصَّةِ توْبَتِهِ وقد سبقَ في باب التَّوْبةِ . قال : قال النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وهُو جَالِسٌ في القَوْمِ بِتبُوكَ : « ما فعل كَعْبُ بنُ مالك ؟ » فقالَ رجُلٌ مِنْ بَني سلِمَةَ : يا رسُولَ اللَّه حبسهُ بُرْداهُ ، والنَّظَرُ في عِطْفيْهِ . فقَال لَهُ معاذُ بنُ جبلٍ رضي اللَّه عنْه : بِئس ما قُلْتَ ، واللَّهِ يا رسُولَ اللَّهِ ما عَلِمْنا علَيْهِ إلاَّ خيْراً ، فَسكَتَ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم . متفق عليه .

« عِطْفَاهُ » جانِباهُ ، وهو إشارةٌ إلى إعجابه بنفسهِ .

މާތް الله ރުއްސެވުންތެރިވި كعْبِ بن مالك ގެ ތައުބާވުމާއިމެދު ޤިއްޞާގެ ދިގުބައިން ރިވާވެގެން އައިސްފައިވާ ގެ ދިގު حديث ގައި ވެއެވެ. އަދި ހަމަހަމަކޮށްހުރުން ގެ حديث، باب التَّوْبةِ ގައި އިސްވެ ހިނގައްޖެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެއްސެވިއެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު ހުންނެވީ ތަބޫކުގައި اصحاب ބޭކަލުންނާއި އެކުގައެވެ. (ވިދާޅުވިއެވެ.) كعْب بن مالك އަށް ވީ ކީކޭތޯއެވެ؟ ދެން بَني سلِمَة ގެ މީހަކު ބުންޏެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. އޭނާއަށް ނުދެވުނީ އޭނާގެ ދެ ރިދާއާއި ދެފަރާތް ބަލައިލުމެވެ. އެހިނދު މާތް الله ރުއްސެވުންތެރިވި معاذُ بنُ جبل ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާ ތިޔަ ވިދާޅުވި ވަރަށް ގޯސް ވާހަކައެކެވެ. މާތް الله ގަސަމެއް ހުވާކުރަމެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންމެނަކީ އޭނާއާއިމެދު ހެޔޮކަމެއް ނޫނީ އެހެން ކަމެއް ނުދަނަމެވެ. ދެން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެއްޗެއް ވިދާޅުނުވެ ހަމަ ހިމޭން ވެވަޑައިގެންނެވިއެވެ.

باب بيان ما يباح من الغيبة

غيبةގެ ތެރެއިން ހުއްދަވެގެންވާ މިންވަރު ބަޔާންވެގެންވާ باب

اعلم أن الغيبة تباح لغرض صحيح شرعي لا يمكن الوصول إليه إلا بها وهو ستة أسباب:

ތަންތަނެވެ. ޞައްޙަ شرعي މަޤްޞަދަކަށްޓަކައި غيبة ބުނުން ހުއްދަ ވެގެންވެއެވެ. އެއީ އެއާއި ނުލައި އެ މަޤްޞަދު ހާޞިލު ނުވާނެތަނަކެވެ. އަދި އެކަން ހުއްދަ ވާނީ ހަ ސަބަބަކަށްޓަކައެވެ.

الأول التظلم : فيجوز للمظلوم أن يتظلم إلى السلطان والقاضي وغيرهما ممن له ولاية أو قدرة على إنصافه من ظالمه، فيقول: ظلمني فلان بكذا.

ފުރަތަމަ: އަނިޔާވެރިކަމުގެ. އެހެންކަމުން އަނިޔާ ލިބިފައިވާ މީހާއަށް ވެރިޔާގެ ކުރިމަތީގައާއި قاضي އާއި އަދި އެނޫންވެސް އެފަދަ ވެރިކަން އޮތް މީހުން ނުވަތަ އެފަދަ ބާރެއް ލިބިގެންވާ މީހާގެ ގާތަށް ގޮސް އަނިޔާވެރިޔާގެ ހަބައިން ސަލާމަތްވުމަށް ހޯދުމަށް ހުށަހެޅުން ހުއްދަވެގެން ވެއެވެ. އަދި މިވެނި މީހަކު ތިމަންނައަށް މިވެނި ކަމެއްކޮށް އަނިޔާވެރިވެއްޖެ ކަމަށްބުނުން ހުއްދަވެއެވެ.

الثاني الاستعانة على تغيير المنكر ورد العاصي إلى الصواب : فيقول لمن يرجو قدرته على إزالة المنكر: فلان يعمل كذا فازجره عنه، ونحو ذلك، ويكون مقصوده التوصل إلى إزالة المنكر، فإن لم يقصد ذلك كان حراماً.

ދެވަނައީ: މަނާކަމެއް މަނާކުރުމަށްޓަކައި އާއި ޢާޞީވެރިޔާ حق އަށް ވާސިލުކުރުމުގެ ބޭނުމުގައި އެހެން ފަރާތަކަށް އަދި ހުށަހެޅުމެވެ. މިސާލަކަށް މުންކަރެއް މަނާކުރުމުގެ ކުޅަދާނަކަން ލިބިފައިވާ މީހާގެ ކައިރީގައި މިވެނި މީހަކު ނުބައި ކަމެއް ކޮށްފި، މީމާ އަނިޔާއަށް އިޞްލާޙު ގެނެސް ބުންނަ ކަންކުރުމެވެ. އަދި އެކަމުގައި އެމީހާގެ މަޤްޞަދަކީ ހަމައެކަނި މުންކަރާތް ނައްތާލުން ކަމުގައި ވާންޖެހޭއެވެ. އެގޮތަށް ގަސްދުނުކުރާނަމަ އެކަން حرام ވެގެންވެއެވެ.

الثالث الاستفتاء : فيقول للمفتي: ظلمني أبي أو أخي أو زوجي أو فلان بكذا فهل له ذلك؟ وما طريقي في الخلاص منه وتحصيل حقي ودفع الظلم؟ ونحو ذلك فهذا جائز للحاجة، ولكن الأحوط والأفضل أن يقول: ما تقول في رجل أو شخص أو زوج كان من أمره كذا؟ فإنه

يحصل به الغرض من غير تعيين، ومع ذلك فالتعيين جائز كما سنذكره في حديث هند (انظر الحديث رقم 1532) إن شاء اللَّه تعالى.

ތިންވަނައީ: ފަތުވާއެއް ހޯދުމަށްޓަކައެވެ. އެގޮތުން ޝަރުޢީ مفتيއެއް ގާތުގައި ބުނާ ބުނުމެވެ. (މިސާލަކަށް) ތިމަންނަގެ ބައްޕަ ތިމަންނައަށް އަނިޔާވެރިވެއްޖެއެވެ. ނުވަތަ ތިމަންނަގެ ބޭބެ ނުވަތަ ތިމަންނަގެ ފިރިމީހާ ނުވަތަ މިވެނި މީހަކު ކަމެއްކޮށްފިއެވެ، ވީމާ އެގޮތް އޭނާއަށް ހުއްދަވޭތޯއާއި އަދި ތިމަންނަ އެކަމުން ސަލާމަތްވެ ތިމަންނަގެ ތިމަންނަގެ حق ހޯދުމަށް ނުވަތަ އަނިޔާއިން ސަލާމަތްވުމަށް ކުރާނީ ކިހިނެއްތޯ އަހުން ފުރިހަމަކުރުމަށް ކުރާ ސުވާލެއް ފަދަ ސުވާލުތަކެވެ. މިއީ ހާޖަތަށްޓަކައި ހުއްދަކަމެކެވެ. ނަމަވެސް ބޮޑު ރައްކާތެރިކަމާއި އަދި މާތްކަމުގެ ގޮތުން ރަނގަޅުވަނީ ތިމަންނަގެ ބައްޕަ ފިރިހެނަކު ނުވަތަ މީހަކު ނުވަތަ ފިރިމީހަކު މިވެނި ކަމެއް ކޮށްފިނަމަ ކިހިނެއްތޯ ބުނުމެވެ. އެހެނީ އެގޮތަށް ބުނުމުން ކަނޑައެޅިގެން މީހަކު ނުދައްކައި ބޭނުންވާ މަޤްޞަދު ހާސިލުވެއެވެ. އަދި އެހެން ނަމަވެސް ކަނޑައެޅިގެން މީހަކު ދެއްކުމަކީ ވެސް ހުއްދަ ކަމެކެވެ. އިންޝާ الله ތަޢާލާ ކުރިއަށް އަންނަ هند ގެ ހަދީޘް ބަޔާންކުރާ ތަނުގައި حديث ނަން ބަރު 1532 ބަލާށެވެ.

الرابع تحذير المسلمين من الشر ونصيحتهم: وذلك من وجوه؛ منها جرح المجروحين من الرواة والشهود، وذلك جائز بإجماع المسلمين بل واجب للحاجة. ومنها المشاورة في مصاهرة إنسان أو مشاركته أو إيداعه أو معاملته أو غير ذلك أو مجاورته، ويجب على المشاوَر أن لا يخفي حاله بل يذكر المساوئ التي فيه بنية النصيحة. ومنها إذا رأى متفقهاً يتردد إلى مبتدع أو فاسق يأخذ عنه العلم وخاف أن يتضرر المتفقه بذلك، فعليه نصيحته ببيان حاله بشرط أن يقصد النصيحة، وهذا مما يُغلط فيه، وقد يحمل المتكلم بذلك الحسد ويلبِّس الشيطان عليه ذلك ويخيل إليه أنه نصيحة فليُتَفطن لذلك. ومنها أن يكون له ولاية لا يقوم بها على وجهها، إما بأن لا يكون صالحاً لها، وإما بأن يكون فاسقاً أو مغفلاً ونحو ذلك،

فيجب ذكر ذلك لمن له عليه ولاية عامة ليزيله ويولي من يصلح، أو يعلم ذلك منه ليعامله بمقتضى حاله ولا يغتر به، وأن يسعى في أن يحثه على الاستقامة أو يستبدل به.

ހަތަރުވަނީ: ނުބައިކަމުން މުސްލިމުން ސަލާމަތްކުރުމަށްޓަކައި ދެވޭ އިންޒާރުދިނުމާއި ދެވޭ نصيحة ދިނުމެވެ. މިކަމުގައި އެތައް ގޮތެއްވެއެވެ. އޭގެތެރެއިން ހަދީޘް ރިވާކުރާ ރާވީންނާއި ޝާހިދުންގެ ޢައިބުތައް ބަޔާންކުރުމެވެ. އެއީ މުސްލިމުންގެ إجماع އިން ހުއްދަކަމެއްކަމުގައިވެއެވެ. އަދި ވާޖިބެވެ؛ ބައެއް ފަހަރަށް ޙާޖަތަށްޓަކައި އެއީ ވާޖިބުކަމެއްވެސް ވެއެވެ. އަދި އެހެން ގޮތެއް ކައިވެނިކުރުމާއި ވިޔަފާރީގައި ބައިވެރިވުމާއި، ތަކެތި ބަހައްޓަން ދިނުމާއި، ބޭނުންކުރުމަށްޓަކައި ދިނުމާއި، ވަގުތު ބެހެޓުމާއި، معاملات އާއި ބެހޭ އެހެނިހެން ކަންތަކާއި، އަވަށްޓެރިކަމާއި ބެހޭ ކަންތަކުގައި، مشورة އަހާއިރު އެމީހެއްގެ ޢައިބުތައް ބުނުމެވެ. مشورة އަހާ މީހާއަށް އެމީހެއްގެ ޙާލަތު ފޮރުވައިނުދީ ދެނެއަހާ ގޮތަށް ނުބައި ކަންތައް ބުނުން ވާޖިބުވެއެވެ. އަދި علم ދަސްކުރާ މީހަކު بدعة ގެ އަހުލުވެރިއެއް ނުވަތަ فاسق އެއްގެ ގާތުން علم ހޯދަން ދާކަމަށް ފެނިއްޖެނަމަ، އަދި علم ހޯދާ މީހާއަށް އެކަމުން ގެއްލުމެއް ލިބިދާނެކަމަށް ބިރުގަތްނަމަ، އެމީހެއްގެ ޙާލަތު ބަޔާންކޮށްދީ ނަސޭހަތްތެރިވުން ވާޖިބުވެއެވެ. އެއީ شرط އަކީ ހަމައެކަނި نصيحة ދިނުން مقصدއަކަށް ހެދުމެވެ. މިއީ ގިނަފަހަރު ކުށްފާޅުވާ ކަމެކެވެ. އަދި އެކަމާ ބެހޭ ވާހަކަދައްކާ މީހާ ހަސަދަވެރިކަމުން ބޭނުން ކުރުމާއި، ޝައިޠާނާ އެކަން ފޮރުވައިދީ، އެއީ ނަސޭހަތްތެރިވުމެއްކަމަށް ހީކޮށްދެއެވެ. އަދި ބައެއް ފަހަރު ޝައިޠާނާ ޝައިޠާން ގެ ހީލަތުން حقيقة އޮޅުވާލައެވެ. އަދި އެކަމަށް އެއީ نصيحة އެއް ކަމަށް ވިސްނާލަދެއެވެ. މިހާ ހިސާބުގައި މިކަމަށް ސަމާލުވާން ޖެހެއެވެ. އަދި ވެރިކަމާއި ހަވާލުވެފައިވާ މީހަކު، އެކަމެއް ރަނގަޅަށް ނުކުރާނަމަ، ނުވަތަ އެކަމަށް އަހުލުވެރިއެއް ނުވާނަމަ، ނުވަތަ فاسق އެއްކަމުގައިވާނަމަ، ނުވަތަ ހަނދާންނެތޭ މީހެއްކަމުގައިވާނަމަ، އެކަން ބުނުމެވެ. އަދި މިއޭގެ ތެރޭގައި ވެރިޔާގެ މައްޗަށް ބާރުހުރި މީހާއަށް ދެނެގަނެވޭނެ ގޮތަށް އެކަން ބަޔާންކުރުމެވެ. އެއީ އޭނާ ވަކިކޮށް ރަނގަޅު މީހަކު ހަމަޖައްސާނެ ގޮތަށް

ހަދުން އެދިއްޖެ. ނުވަތަ އެމީހާއިމުގު ފުރަތަމަ އެބުނެވުނުބޭކާއިއްޖެ. އަދި އެމީހާކު އޮޅުވައި ނުބެހެއްޖުމުންބޭކާއިއްޖެ. އަދި އެމީހާކު ސިފަ ކުރުމުން ނުސާފުތަކެއްދެކުމުންބޭކައި ނުވަތަ އެނގޭ ބަދުލުކުރުމުމުންބޭކާއިއްޖެ.

الخامس أن يكون مجاهراً بفسقه أو بدعته: كالمجاهر بشرب الخمر، ومصادرة الناس وأخذ المكس وجباية الأموال ظلماً وتولي الأمور الباطلة، فيجوز ذكره بما يجاهر به، ويحرم ذكره بغيره من العيوب إلا أن يكون لجوازه سبب آخر مما ذكرناه.

ފަސްވަނައީ: ފާސިޤުކަމާއި فاسق عمل ތަޢާލާތަ ނުވަތަ بدعة ގެ عملކުރާ މީހެއްގެ ވާހަކަ ދެއްކުމެވެ. މިސާލަކަށް ފާސިޤު ރާބޮއިމާ، މީސްތަކުންނަށް އަނިޔާ ކުރާ މީހާ، މީސްތަކުންގެ އަތުން ނުހައްގުން ފޮއްސާ ނަގާމީހާ، ގަދަކަމުން މީހުންގެ މުދާ ފުރޮޅިމާ، ގޯސްކަންތައްކުރާ ބައިވެރިވާ މީހާފުދު މީހުންނެވެ. އެފަދަ މީހުން ފާސިޤު އޮކާރާ ފާފަތަކާ ވާހަކަ ދައްކާނެ ހުއްދަވެ. އެހެނީ މީސް މީހުންގެ ޢައިބުތައް ހިސާބަށްނޫސްތަކަށް ސަބަބަކައި ލައިގެން ނޫނީ އެހެންގޮތަކަށް ބަޔާން ކުރުމަކީ ހަރާމް ކަމެކެވެ.

السادس التعريف : فإذا كان الإنسان معروفاً بلقب كالأعمش والأعرج والأصم والأعمى والأحول وغيرهم جاز تعريفهم بذلك، ويحرم إطلاقه على جهة التنقص، ولو أمكن تعريفه بغير ذلك كان أولى.

ހަވަނައީ: މީހެއްގެ ލަޤަބު ވަނަމުން مشهور ވެފައިވާވެ. މިސާލަކަށް الأعمش (ލޯބަވަރުމީހާ) ، الأعرج (ކަރުމީހާ) ، الأصم (ބިރުމީހާ) ، الأعمى (ލޯކަނުމީހާ) އަދި އެނޫންވެސް އެފަދަ ނަންތައްވެ. އެފަދަ ނަނުންބައި އެމީ ކާކާކަން އެނގޭ ފުރުވައިދިނުމަށްބޭކައި ބުނުން ހުއްދަވެ. އަދި އެހެކަން ބައްޑަކަށްމުނުބޭކައި ބުނުން حرام އެވެ. އެފަދަ މީހުން އެނގޭނެ ނަމުގައި ކާކާކަން އެނގޭއިދޭނެ ނަމުގައި އޮތުމަ މުވާއިފާވާތަކެއްވެ.

فهذه ستة أسباب ذكرها العلماء وأكثرها مجمع عليه. ودلائلها من الأحاديث الصحيحة المشهورة؛ فمن ذلك:

މިއީ ދީނުގަ ބޮޑުކަމުން ބަލާނުލެވޭކަމަށްވާ ހަ ސަބަބެވެ. މިއިން އެންމެ ގިނައީ الأجماع އިން އެއްބަސްވެފައިވާ ސަބަބުތަކެވެ. އަދި އެކަމުގެ މައްސަލަ مشهور صحيح حديث ބައެއް ހުރިސަބަބުތަކެވެ. ފަހެ އެގޮތުން އައިސްފައިވާ (ބައެއް) حديث ތިރީގައި :

1531 عَنْ عَائِشَةَ رضي اللَّه عَنْهَا أن رَجُلاً استأْذَن عَلى النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقَالَ : « ائذَنُوا لهُ، بئس أخو العشِيرَةِ ؟ » متفقٌ عليه .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ عَائشَة ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އާއި ބައްދަލުކުރުމަށް އިޒުނަ އެދުނެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭނާއަށް އިޒުނަ ދޭށެވެ. އެއީ އޭނާއާއި އޭނާގެ قبيلة ގެ ނުބައިމީހެއް ހިތާމަ ނުބައި މީހެކެވެ.

احْتَجَّ بهِ البخاري في جَوازِ غيبةِ أهلِ الفسادِ وأهلِ الرِّيبِ .

امام بخاري އިސްތިދުލާލު حديث ގެ މައްޗަށް ބިނާކުރައްވައިގެން ފާސިދުގެ އަހުލުވެރިންނާއި نفاقގެ އަހުލުވެރިންގެ ސިފަތައް ބަޔާން ހުއްދަ ކުރައްވައެވެ.

1532 وعنْهَا قَالَتْ : قَالَ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَا أَظُن فُلاناً وفُلاناً يعرِفَانِ مِنْ ديننا شَيْئاً » رواه البخاريُّ . قال الليثُ بنُ سعْدٍ أحدُ رُواةِ هذا الحَديثِ : هذَانِ الرَّجُلانِ كَانَا مِنَ المُنَافِقِينَ .

އަދި އޭނާގެން (އެބަހީ މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عَائِشَة) ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިވެނި މީހަކާއި މިވެނި މީހަކާއި (ދެމީހުންނަކީ) ދީނުގެ ކަންކަމުގެ އެއްވެސް އެއްޗެއް އެނގޭނެ މީހުންނެއްކަމަށް ގޮސެއް ހީއެއްނުވެއެވެ.

عَائِشَة ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. މި حديث ގެ ރާވީއެއްކަމުގައިވާ الليثُ بنُ سعْد ވިދާޅުވިއެވެ. އެދެމީހުންނަކީ منافقންގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ދެމީހުންނެވެ.

1533 وعنْ فَاطِمةَ بنْتِ قَيْسٍ رضي اللَّه عَنْها قَالَتْ : أَتيْتُ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فقلت : إنَّ أبا الجَهْمِ ومُعاوِيةَ خَطباني ؟ فقال رسول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أمَّا مُعَاوِيةُ ، فَصعُلُوكٌ لا مالَ له ، وأمَّا أبو الجَهْمِ فلا يضَعُ العَصا عنْ عاتِقِهِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ فاطمة بنْتِ قَيْس ކިޔާބޭފުޅުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހަށް އައީމެވެ. އަދި ތިމަން ދަންނަވައިފީމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން أبُو الجَهْم އާއި مُعاوِية އާއި ދެމީހުން ތިމަންނަކަށް ކައިވެނިޔަށް އެދިއްޖެއެވެ.(މިއީ ހަމަޖެހިގެން ދަންނަވާލިއެވެ.) ދެން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. مُعاوِية އަކީ ފަގީރެކެވެ. އޭނާއަކަށް މުދަލެއް ނުވެއެވެ. އަދި أبُو الجَهْمِ އަކީ އަންހެނުގެ ކަނދުރުން އަސާގަނޑު ދުރެއް ނުކުރެއެވެ.

وفي روايةٍ لمسلمٍ : « وأمَّا أبُو الجَهْمِ فضرَّابُ للنِّساءِ » وهو تفسير لرواية : « لا يَضعُ العَصا عَنْ عاتِقِهِ » وقيل : معناه : كثيرُ الأسفارِ .

އަދި މުސްލިމު ގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އަދި أبُو الجَهْم އަކީ އަންހެނުން ގިނަގިނައިން ތަޅާ މީހެކެވެ. އަދި އެއީ لا يَضعُ العَصا عَنْ عاتِقِهِ ގެ ތަފްސީރުކަމުގައި އައިސްފައިވާ ރިވާޔަތެކެވެ. އަދި ބުނެވެއެވެ. އޭގެ މާނައަކީ ގިނަގިނައިން ދަތުރު ކުރާ މީހެކެވެ.

1534 وعن زيْد بنِ أرْقَمَ رضي اللَّه عنهُ قال : خَرجْنَا مع رسولِ اللِّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم في سفَرٍ أصاب النَّاس فيهِ شِدةٌ ، فقال عبدُ اللَّه بنُ أبي : لا تُنْفِقُوا على منْ عِنْد رسُولِ اللَّه حتى ينْفَضُّوا وقال : لَئنْ رجعْنَا إلى المدِينَةِ ليُخرِجنَّ الأعزُّ مِنْها الأذَلَّ ، فَأَتَيْتُ رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم، فَأَخْبرْتُهُ بِذلكَ ، فأرسلَ إلى عبد اللَّه بن أبي فَاجْتَهَد يمِينَهُ : ما فعَلَ ، فقالوا : كَذَب زيدٌ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فوقَع في نَفْسِي مِمَّا قالوهُ شِدَّةٌ حتى أنْزَل اللَّه تعالى تَصْدِيقي: { إذا جاءَك المُنَافِقُون } ثم دعاهم النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، لِيَسْتغْفِرَ لهم فلَوَّوْا رُؤُوسَهُمْ . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި زيد بن أرقم ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ
رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم އަރިހުގައި ދަތުރެއްގައި ނިކުތީމުވެ. އެ ދަތުރުގައި
މީސްތަކުންނަށް ވަދުރުވެކަމާއި ކުރިމަތިވިއެވެ. ދެން عبدُ اللَّه بنُ أبي ބުނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން
رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم އަރިހުގައި ތިބި މީހުންނަށް ހޭދަނުކުރާށެވެ. އޭރުން
އެމީހުން ދުރުވާ ހަދައާގަންނާނެއެވެ. އަދި ބުނެއެވެ. ތިމަންނަމެން މަދީނާއަށް އެނބުރި
ދިއުމުން އިއްޒަތްތެރިން ޛަލީލުއިން ނިކަމެތި މީހުން ނެރެދޫކޮށްލާނެއެވެ. (ފަހެ زيد بن أرقم
ވިދާޅުވިއެވެ.) ދެން ތިމަންނަ رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم އަރިހަށް އައީމެވެ. އަދި އެ
خبر އެރުވީމެވެ. ދެން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم (އެކަމާއިގުޅިގެން) عبدُ اللَّه بنُ أبي ގެ
ގާތަށް (ބަލާލަ) ފޮނުއްވިއެވެ. ދެން އޭނާ ބޮޑު ހުވާކޮށް عهد ވީ އޭނާ އެފަދަ ނުބުނާކަމަށް
ބުނެފިއެވެ. އެހެންކަމުން ، رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم އަރިހުގައި زيد
ދޮގުހެދިކަމަށް މީސްތަކުން ބުނެ ފަދަ ފާޑުކިޔުން ހިނގައެވެ. އެކަމުގެ ސަބަބުން ތިމަންނަގެ
ހިތުގައި އެފަދަ ވަރަށް ބޮޑު ދެރައެއްވިއެވެ. އެހެންކަމުގެ ދެން الله سبحانه وتعالى ތިމަންނަގެ
ތެދުވެރިކަމާއިމެދު وحي ބާވައިލެއްވިއެވެ. އެއީ إذا جاءَكَ المُنَافِقُونَ ގެ އާޔަތެވެ. ދެން نبي އާ
صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم އެމީހުންނަށް ގޮވާލެއްވި استغفار ދެންނެވުމަށް ގޮވާލެއްވުމުން
އެމީހުންނަށް ގޮވާލެއްވުމުން ތިމަންނަ ބޮލުގެ ބައިތިމާއި އެކަމުން ފެންސަގަސް ދިނެވެ.

1535 وعنْ عائشةَ رضي اللَّه عنها قالتْ : قالت هِنْدُ امْرأَةُ أبي سُفْيانَ للنبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : إنَّ أبا سُفيانَ رجُلٌ شَحِيحٌ ولَيْس يُعْطِيني ما يَكْفِيني وولَدِي إلاَّ ما أَخَذْتُ مِنه ، وهُوَ لا يعْلَمُ ؟ قال : « خُذِي ما يكْفِيكِ وولَدَكِ بالمعْرُوفِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عَائِشَة ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ.
ابو سفيان ގެ އަނބިކަނބަލުން هند ގެފާނު نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم އަށް ދެންނެވިއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން ابو سفيان އަކީ ދަހިވެތިމީހެކެވެ. އަދި ތިމަންނައަށާއި ދަރިންނަށް ފުދޭ އެއްޗެއް ނުދޭ
އޭނާ ތިމަންނައަށް ކާފީވާވަރަށް ނުދެއެވެ. އަދި އޭނާ ތިމަންނަ އެއްޗެހި އޭނާއަށް
ނޭނގި ނަގާކަމުގައި ނުފެނުނެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާއާއި ކުއްޖާއަށް ފުދޭ ވަރަށް
މިންވަރަށް ހެޔޮގޮތުގައި ނަގާށެވެ.

باب تحريم النميمة

ދަބައިޖެހުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

وهي نقل الكلام بين الناس على جهة الإِفساد

އަދި ދަބައިޖެހުމަކީ އެއީ މީސްތަކުންގެ މެދުގައި ފަސާދައުފެދޭގޮތަށް ވާހަކަތައް نقل ކުރުމެވެ.

قال اللَّه تعالى (القلم11): {همّاز مشاء بنميم}.(އެއީ) غيبة ބުނުމަށާއި ދަބައިޖެހުމުން ހިނގައިއުޅޭމީހާއެވެ.

وقال تعالى (ق 18): {ما يلفظ من قول إلا لديه رقيب عتيد}

(ކުރާ عمل ލިޔުމަށް) ބަލަހައްޓައިގެން އެތާނގެ ކައިރީގައި حاضرވާ ملائكة ތިބިއްޖެއެވެ، އެއްވެސް ބަހެއް ނުބުނެވެއެވެ.

1536 وعَنْ حذَيْفَةَ رضي اللَّه عنهُ قالَ : قال رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا يَدْخُلُ الجنةَ نمَّامٌ» متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ حذيفة ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދަބައިޖެހުމާ ސުވަރުގެއަށް ނުވަންނަ ހުއްޖެވެ.

1537 وعَنْ ابن عَباسٍ رضي اللَّه عَنْهُمَا أنَّ رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : مرَّ بِقَبريْنِ فقال : «إنَّهمَا يُعذَّبان ، ومَا يُعَذَّبَانِ في كَبيرٍ ، بَلى إنَّهُ كَبيرٌ : أمَّا أحَدُهما ، فكَانَ يمشِي بالنَّميمَةِ، وأمَّا الآخرُ فكَانَ لا يستَتِرُ مِنْ بولِه » .

متفقٌ عليه ، وهذا لفظ إحدى روايات البخاري .

قالَ العُلَماءُ : معْنَى: «وما يُعَذَّبَانِ في كَبيرٍ» أيْ كبير في زَعْمِهما وقيلَ: كَبِيرٌ تَرْكُهُ عَلَيهما.

މާތް الله އެކަލޭގެފާނަށް ރުހިވޮޑިގެންވި عبد اللّه بن عَبَّاس ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ދެ قبر އެއްގެ ކައިރިން ވަޑައިގަތެވެ. އަރިހުން حديث ކުރައްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެދެ قبر ގައިވާ ދެމީހުންނަށް عذاب އަދަބުދެވެއެވެ. އެދެމީހުންނަށް عذاب ދެވެނީ އެއްވެސް ބޮޑު ފާފައަކާ ހެދިގެނެއް ނޫނެވެ. ނަމަވެސް އެއީ ބޮޑުވެގެންވާ ކަމެކެވެ. ދެމީހުންނެވެ. އެއީ ބޮޑު ކުށެކެވެ. އަދި އެކަކީ ނަމީމާގައި ހިނގާމީހެކެވެ.

މިއީ بخاري ގެ އެއް ރިވާޔަތެވެ. އަނެއް ރިވާޔަތުގައި ވަނީ:

އެދެމީހުންނަށް عذاب ދެވެނީ ބޮޑު ކަމަކާ ހެދިގެން ނޫނެވެ. ނަމަވެސް އެއީ ބޮޑު ފާފައެކެވެ. އެކަކީ ނަމީމާގައި ހިނގާމީހެކެވެ. އަނެކަކީ ކުޑަކަމުގެ ތެރެއިން ސަލާމަތް ނުވާމީހެކެވެ.

(ނަމާދުގެ ބާބުގައި ބުނެވިއްޖެއެވެ.)

1538 وعن ابن مسْعُودٍ رضي اللَّه عنْهُ أنَّ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « ألا أُنبِّئُكم ما العَضْهُ ؟ هي النَّميمةُ ، القَالَةُ بيْنَ النَّاسِ » رواه مسلم .

« العَضْهُ » : بفَتْحِ العين المُهْمَلَةِ ، وإسْكان الضَّادِ المُعْجَمَةِ ، وبالهاءِ على وزنِ الوجهِ، ورُوِي : « العِضَةُ » بكسْرِ العَيْنِ و فَتْحِ الضَّادِ المُعْجَمَةِ عَلى وَزْنِ العِدَةِ ، وهِي : الكذِبُ والبُهتانُ ، وعَلى الرِّواية الأولى : العَضْهُ مصدرٌ ، يقال : عَضَهَهُ عَضْهاً ، أي : رماهُ بالعَضْهِ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި عبد الله ابن مسْعُود ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް العَضْهُ ގެ މާނަ ކިޔައިދީފައި ބުނެދޭންވީތޯ؟ އެއީ ނަމީމާއެވެ. މީސްތަކުންގެ ދެމެދުގައި ބަސް ހިންގުމެވެ.

باب النهي عن نَقْل الحديثِ وكلام الناس إلى ولاة الأمورِ إذا لم تدْعُ إليه حاجةٌ كَخَوفِ مفسدةٍ ونحوها

މީސްތަކުންގެ ވާހަކަތަކުގެ ޚަބަރެން އެވާހަކަތައް ނަގައިގެންފަދަ ފުރުސަތުއް އަޑުއިއްވުން ކަމުގެ ބިރުހިފާ ވާހަކަ ފިތުނަވި އެކަން ވާހަކައެއް ވެރިންނަށް ހަމަޖެހުން އަޑުއިއްވުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

قال اللَّه تعالى (المائدة 2): {ولا تعاونوا على الإثم والعدوان}.

އަދި ފާފަވެރިވުމާއި އަނިޔާވެރިވުމުގެ މައްޗަށް ތިޔަބައިމީހުން އެކަކު އަނެކަކަށް އެހީތެރިވެ ވާގިވެރިނުވާށެވެ.

وفي الباب الأحاديث السابقة في الباب قبله

1539 وعن ابن مَسْعُودٍ رضي اللَّه عنهُ قالَ : قالَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا يُبَلِّغْني أحدٌ من أصْحابي عنْ أحَدٍ شَيْئاً ، فَإنِّي أُحِبُّ أنْ أَخْرُجَ إِليْكُمْ وأنا سليمُ الصَّدْرِ » رواه أبو داود والترمذي .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عبد الله ابن مسْعُود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެއްވެސް މީހަކު ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ اصحابންނަށް ބަހެއްގެތަން އެއްވެސް ޝަކުވާ އެއް ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ނުއުފުއްލަވާށެވެ. އެހެނީ ތިމަންކަލޭގެފާނު ބޭނުންވަނީ ހިތްހަމަޖެހިގެން ހުންނަ ހާލުގައި ތިޔަބައިމީހުންނާއި ބައްދަލުކުރައްވާށެވެ.

باب ذم ذي الوجهين

ދެމޫނުގެ އަހުލުވެރިޔާކަށް ފުރުގެ ނުބައިކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

قال اللَّه تعالى (النساء 108): {يستخفون من الناس ولا يستخفون من اللَّه وهو معهم، إذ يبيتون ما لا يرضى من القول، وكان اللَّه بما يعملون محيطاً} الآيتين

އެއުރެން މީސްތަކުންނަށް ވަންހަނާވާކަށް ޖަހައެވެ. އެހެނަމަ ﷲގެ ހަޟްރަތުން އެއުރެންނަކަށް ވަންހަނާވެވޭކަށްނުވެއެވެ. ޙަޤީޤަތުގައި ރުހިވޮޑިގެންނުވާ ބަސްތައް އެއުރެން ވަންހަނާގައި ބުނެހިތާ އެހެރީގައި އެކަލާނގެ އެއުރެންނާ އެކުގައި ވޮޑިގެންވެއެވެ. އެއުރެން ކުރާ ކަންތަކަށް ﷲ ވޭޤިފުވެގެންވެއެވެ.

1540 وعن أبي هُريرةَ رضي اللَّه عَنْهُ قالَ : قالَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « تَجدُونَ النَّاسَ معادِنَ : خِيارُهُم في الجاهِلِيَّةِ خيارُهُم في الإسْلامِ إذا فَقُهُوا ، وتجدُونَ خِيارَ النَّاسِ في هذا الشَّأنِ أشدَّهُمْ لهُ كَراهِيةً ، وتَجدُونَ شَرَّ النَّاسِ ذا الوجْهيْنِ ، الذي يأتي هؤلاءِ بِوجْهِ وَهؤلاءِ بِوَجْهِ » متفقٌ عليه .

މާނަ ﷲ ތަޢާލާ ރުއްސުވިޔަސްވާ أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް މީސްތަކުންގެ މިސާލަކީ ކުރިޔަށްދާ މީހުން ޖާހިލިއްޔަތުގައި އެކަމަށް ހުރި ގޮތް. މީހުން ތެރޭގެ ހެޔޮމީހުން ދީނީ علم ހޯދައިގެން ފަހުމްވެގެން އިސްލާމްގައި ހެޔޮމީހުން ވެގެންނެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ދެކޭ ވެރިކަމުގެ ކަންކަމުގައި ހެޔޮ މީހުންނަކީ އެކަމަށް އެންމެ ނުރުހިވާ މީހުނެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ދެކޭ މީސްތަކުންގެ އެތެރޭގައި އެންމެ ނުބައި މީހުނަކީ ދެމޫނުވެރިޔާއެވެ. ދަޢުވާ އެކަކު ދިމާކޮށްދެއްވާ މީހުންނަށް ކުރާނެ ގޮތެއް ނުކުރާ އަދި އެއްބައިމީހުން ކައިރިއަށް އަނެއްބައިމީހުންނާމެދު އެމީހުން ކައިރިއަށް އައިސް އެހެން މޫނަކުން ބޭނުންވާ މީހާއެވެ.

1541 وعنْ محمدِ بن زَيْدٍ أنَّ نَاسًا قَالُوا لجَدِّهِ عبدِ اللَّه بنِ عُمْرو رضي اللَّه عنْهما : إنَّا نَدْخُلُ عَلَى سَلاطِينِنا فنقولُ لهُمْ بِخلافِ ما نتكلَّمُ إذَا خَرَجْنَا مِنْ عِندِهِمْ قال : كُنَّا نعُدُّ هذا نِفَاقاً عَلَى عَهْدِ رسولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم . رواه البخاري .

މާތް ﷲ ރުއްސުންލެއްވި محمدِ بن زَيْد ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ބަޔަކު
އާ صحابي ގެ ކާފަރުގެ މާތް ﷲ އަރިހުބަރިކަތުލުންތެރިން ރުއްސުންލެއްވި عبد اللّه بن عُمْرو ގެ
އަރިހުން އަހުއްޖެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބޭފުޅުން ވެރިންގެ ކައިރިއަށް ގޮސް
ވާހަކަދައްކާނީ އަދިއްސުން ގޮސް ނިކުތުމުން ދައްކާ ގޮތަކީ ބުނާހެން ވަރަށް.
ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަބާތަކީ رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ޒަމާނުގައި އަހަރެމެން ވާހަކަދައްކާ
ހިމަނަނީ نفاق އެއްގެ ގޮތުގައެވެ.

باب تحريم الكذب

ދޮގުހެދުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللّه تعالى (الإسراء 36): {ولا تقف ما ليس لك به علم}.

އަދި ތިބާއަށް އެނގިފައި ނުވާކަމެއް، ތިބާ تبع ނުވާށެވެ.

وقال تعالى (ق 18): {ما يلفظ من قول إلا لديه رقيب عتيد}.

(އިންސާނާ عمل ކުރާ) ބަހަކާއި އެއްކަމެއް އެކާޅެއް ކައިރީގައި حاضرވާ ملائكة އެކުލަވާ، އެއްވެސް ބަހެއް ނުބުނެވެއެވެ.

1542 وعنْ ابنِ مسعود رضي اللّه عنهُ قال : قالَ رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إنَّ الصِّدْقَ يهْدِي إلى الْبِرِّ وَإنَّ البرِّ يهْدِي إلى الجنَّةِ ، وإنَّ الرَّجُل ليَصْدُقُ حتَّى يُكتَبَ عِنْدَ اللّهِ صِدِّيقاً، وإنَّ الْكَذِبَ يَهْدِي إلى الفُجُورِ وإنَّ الفُجُورَ يهْدِي إلى النارِ ، وإن الرجلَ ليكذبَ حَتى يُكْتبَ عندَ اللّهِ كَذَّاباً » متفقٌ عليه .

މާތް ﷲ ރުއްސުންލެއްވި عبد الله ابن مسْعُود ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތެދުވެރިކަން
ހެޔޮކަންތަކަށް މަގުދައްކައެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ހެޔޮކަންތައް ސުވަރުގެއަށް
މަގުދައްކައެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން މީހާ ތެދުބުނުން ކުރިއަށްގެންދާ އެންމެ ފަހުން

އެމީހަކު الله ގެ حضرة ގައި ބޮޑު ދޮގުވެރިއެއްގެ ނަމުން ލިޔުނުވެދާނެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ދޮގުހެދުން ނުބައި ކަންތައްތަކަށް މަގުދައްކައިދެއެވެ. އަދި ނުބައިކަންތައްތަކަކީ ނަރަކައަށް މަގުދައްކައި ދޭ ކަންތައްތަކެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު ދޮގުހެދުން ފަރުމާކުރާނަމަ އެމީހަކު الله ގެ حضرة ގައި ދޮގުވެރިއެއްގެ ގޮތުގައި ލިޔުނުވެދާނެވެ.

1543 وعن عبدِ اللَّهِ بن عَمْرو بنِ العاص رضي اللَّه عنْهُما ، أنَّ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : «أَرْبعٌ منْ كُنَّ فيهِ ، كان مُنافِقاً خالِصاً ، ومنْ كَانتْ فيهِ خَصلَةٌ مِنْهُنَّ ، كَانتْ فِيهِ خَصْلَةٌ مِنْ نِفاقٍ حتَّى يَدعَهَا : إذا اؤتُمِنَ خَانَ ، وَإذا حدَّثَ كَذَبَ ، وإذا عاهَدَ غدَرَ ، وإذا خَاصمَ فجَرَ » متفقٌ عليه .

وقد سبقَ بيانه مع حديثِ أبي هُرَيْرَةَ بنحوهِ في « باب الوفاءِ بالعهد » .

މާތް الله އެކަލޭގެފާނުމެންނަށް ރުއްސެވުންލެއްވާށި عبدِ اللَّهِ بن عَمْرو بنِ العاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަތަރު ސިފައެއް ހުރެއްޖެ މީހާ ހުރީ خالص, منافق އެކެވެ. އަދި އެއިން ސިފައެއް ހުރެއްޖެ މީހާ އޭނާ ދޫކޮށްނުލާހާހިނދަކު ނިފާޤުގެ ސިފައެއް منافقންގެ ސިފައެއް ހުރި ކަމަށްވެއެވެ. (އެ ސިފަތަކަކީ) އެއީ އަމާނާތެއް ހަވާލުކުރެވިއްޖެނަމަ އެއަށް خيانة ތެރިވުމެވެ. ވާހަކަ ދައްކާއިރުނަމަ ދޮގުހެދުމެވެ. އަދި ވަޢުދުވެއްޖެނަމަ އެވަޢުދާ خلاف ވުމެވެ. އަދި ދެބަސްވެރިވެއްޖެނަމަ ނުބައިބަހުން ގޯސްވުމެވެ.

1544 وعن ابن عباسٍ رضي اللَّه عنهُما عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، قالَ : « مَنْ تَحلَّمَ بِحُلْمٍ لمْ يرَهُ ، كُلِّفَ أنْ يَعقِدَ بيْن شَعيرتينِ ، ولَنْ يفْعَلَ ، ومنِ استَمَعَ إلى حديثِ قَوْمٍ وهُمْ لهُ كارِهُونَ، صُبَّ في أُذُنَيْهِ الآنُكُ يَوْمَ القِيامَةِ ، ومَنْ صوَّرَ صُورةً ، عُذِّبَ وكُلِّفَ أنْ ينفُخَ فيها الرُّوحَ ولَيْس بِنافخٍ » رواه البخاري .

« تَحلَّم » أي : قالَ أنهُ حَلم في نَوْمِهِ ورأَى كَذا وكذَا ، وهو كاذبٌ و « الآنك » بالمدِّ وضمِّ النونِ وتخفيفِ الكاف : وهو الرَّصَاصُ المذابُ .

މާތް الله އެކަލޭގެފާނަށް ރުހިވޮޑިގަންނަވާ عبد الله بن عبّاس، نبي ގެ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައިފައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިހާރު އޭނާ ނުދެކޭ ހުވަފެނެއް އޭނާ ދެކުނުކަމަށް ބުނާ ހަދައި ވާހަކަދައްކައިފިނަމަ قيامة ދުވަހުން އެމީހަކަށް ދެކޮޅުން ފުރާ ދޫކުރުމަށް އިރުޝާދުކޮށް ބާރުލާނެ ދެއްސެވުންއެވެ. އަދި އެމީހަކަށް އެކަމެއް ނުކުރެވޭނެއެވެ. އަދި މީހުން ބޭނުން ނުވާ ވާހަކައެއް އެމީހުންގެ ވާހަކަ އަޑުއަހައިފިނަމަ قيامة ދުވަހު އެމީހެއްގެ ކަންފަތުގައި ތިއްތަނު ގިރުވައިގެން އަޅާނެއެވެ. އަދި ފޮޓޯއެއް ކުރަހައިފިނަމަ އެމީހަކަށް އަޒާބު ދެވޭނެއެވެ. އަދި އެފޮޓޯއަށް ފުރާނަ ލުމަށް ބާރުލެވޭނެއެވެ. އެކަމަކު އެމީހަކަށް ފުރާނަ އަޅައެއް ނުލެވޭނެއެވެ.

1545 وعن ابنِ عُمرَ رضي اللَّه عنهُما قالَ : قال النبي صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم : « أفْرَى الفِرَى أنْ يُرِيَ الرجُلُ عينَيْهِ ما لَمْ تَرَيا » .

رواهُ البخاري . ومعناه : يقولُ : رأيتُ فيما لم يره .

މާތް الله އެކަލޭގެފާނަށް ރުހިވޮޑިގަންނަވާ عبد اللّه بن عُمرَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي ގެ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެންމެ ބޮޑު ދޮގަކީ އެމީހަކު ނުދެކޭ ހުވަފެނެއް ދެކުނުކަމަށް ބުނުމެވެ.

1546 وعن سَمُرَةَ بنِ جُنْدُبٍ رضي اللَّه عَنْهُ قالَ : كانَ رسُولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم مِما يُكْثِرُ أنْ يقولَ لأصحابهِ : « هَلْ رَأَى أحدٌ مِنكُمْ مِن رؤيا؟» فيقُصُّ عليهِ منْ شَاءَ اللَّه أنْ يقُصَّ . وَإنَّهُ قال لنا ذات غدَاةٍ : « إنَّهُ أتَاني اللَّيْلَةَ آتيانِ ، وإنَّهُما قالا لي : انطَلقْ ، وإنِّي انْطلَقْتُ معهُما ، وإنَّا أتيْنَا عَلى رجُلٍ مُضْطَجعٌ ، وإذَا آخَرُ قَائِمٌ عَلَيْهِ بِصَخْرَةٍ ، وإذَا هُوَ يَهْوِي بالصَّخْرَةِ لِرَأْسِهِ ، فَيثْلَغُ رَأْسهُ ، فَيَتَدَهْدُهُ الحَجَرُ هَاهُنَا . فيتبعُ الحَجرَ فيأْخُذُهُ ، فلا يَرجعُ إلَيْه حَتَّى يَصحَّ رَأْسُهُ كما كان ، ثُمَّ يَعُودُ عَلَيْهِ ، فَيفْعلُ بهِ مِثْلَ ما فَعلَ المَرَّةَ الأولى،» قال : قلتُ لهما : سُبْحانَ اللَّهِ ، ما هذانِ ؟ قالا لي : انْطَلِقْ انْطَلِقْ، فانْطَلَقْنا. فأَتيْنَا عَلى رَجُل مُسْتَلْقٍ لقَفَاه وَإذا آخَرُ قائمٌ عليهِ بكَلُّوبٍ مِنْ حَديدٍ ، وإذا هُوَ يَأْتى أحَد شِقَّيْ وَجْهِهِ

فيُشَرْشِرُ شِدْقَهُ إلى قَفاهُ ، ومنْخِرهُ إلى قَفَاهُ ، وَعينَهُ إلى قَفاهُ ، ثُمَّ يتَحوَّل إلى الجانبِ الآخرِ فَيَفْعَل بهِ مثْلَ ما فعلَ بالجانب الأول ، فَما يَفْرُغُ مِنْ ذلكَ الجانب حتَّى يصِحَّ ذلكَ الجانِبُ كما كانَ ، ثُمَّ يَعُودُ عليْهِ ، فيَفْعَل مِثْلَ ما فَعلَ في المَرَّةِ الأولى . قال : قلتُ: سُبْحَانَ اللَّه ، ما هذان ؟ قالا لي : انْطلِقْ انْطَلِقْ ، فَانْطَلَقْنَا . فَأتَيْنا عَلى مِثْل التَّنُّورِ فَأَحْسِبُ أنهُ قال : فإذا فيهِ لَغطٌ ، وأصوْاتٌ ، فاطَّلَعْنا فيهِ فَإذَا فِيهِ رجالٌ ونِساء عُرَاةٌ ، وإذا هُمْ يأتِيهمْ لَهَبٌ مِنْ أَسْفَلِ مِنْهُمْ ، فإذا أتَاهُمْ ذلكَ اللَّهَبُ ضَوْضَوُا ، قلتُ ما هؤلاءِ ؟ قالا لي : انْطَلِقْ انْطَلِقْ ،فَانْطَلَقْنَا. فَأَتيْنَا على نهرٍ حسِبْتُ أَنهُ كانَ يقُولُ : « أَحْمرُ مِثْلُ الدَّمِ ، وإذا في النَّهْرِ رَجُلٌ سابِحٌ يَسْبَحُ ، وَإذا على شَطِّ النَّهْرِ رجُلٌ قَد جَمَعَ عِندَهُ حِجارةً كَثِيرَةَ ، وإذا ذلكَ السَّابِحُ يسبح ما يَسْبَحُ، ثُمَّ يَأتيْ ذلكَ الذي قَدْ جمَعَ عِنْدهُ الحِجارة ، فيَفْغَرُ لهَ فاهُ ، فيُلْقِمُهُ حجراً ، فيَنْطَلِقُ فيَسْبَحُ ، ثُمَّ يَرْجِعُ إليهِ ، كُلَّمَا رجع إليْهِ ، فغَر فاهُ لهُ ، فَأَلْقمهُ حَجَراً ، قلت لهما : ما هذانِ ؟ قالا لي : انْطَلِقْ انطلِق ، فانْطَلَقنا . فَأَتيْنَا على رَجُلٍ كريهِ المَرْآةِ ، أوْ كأَكرهِ ما أنت رَاءٍ رجُلاً مَرْأى ، فإذا هو عِنْدَه نارٌ يحشُّها وَيسْعى حوْلَهَا ، قلتُ لهما : ما هذا ؟ قالا لي : انْطَلِقْ انْطلِقْ ، فَانْطَلَقنا . فَأتَينا على روْضةٍ مُعْتَمَّةٍ فِيها مِنْ كلِّ نَوْرِ الرَّبيعِ ، وإذا بيْنَ ظهْري الرَّوضةَِ رَجلٌ طويلٌ لا أكادُ أرى رأسَهُ طُولاً في السَّماءِ ، وإذا حولَ الرجلِ منْ أكثر ولدان ما رأَيْتُهُمْ قطُّ ، قُلتُ: ما هذا ؟ وما هؤلاءِ ؟ قالا لي : انطَلِقْ فَانْطَلقنا . فَأتيْنا إلى دَوْحةٍ عظِيمَةَ لَمْ أر دَوْحةً قطُّ أعظمَ مِنها ، ولا أحْسنَ ، قالا لي : ارْقَ فيها، فَارتقَينا فيها ، إلى مدينةٍ مَبْنِيَّةٍ بِلَبِنٍ ذَهبٍ ولبنٍ فضةٍ ، فأتَينا باب المَدينة فَاسْتفتَحْنَا، فَفُتحَ لَنا، فَدَخَلناهَا ، فَتَلَقَّانَا رجالٌ شَطْرٌ مِن خَلْقِهِم كأحْسَنِ ما أنت راءٍ ، وشَطرٌ مِنهم كأقْبحِ ما أنتَ راءِ ، قالا لهم : اذهبوا فقَعُوا في ذلك النَّهْرِ ، وإذا هُوَ نَهرٌ معتَرِضٌ يجْرِي كأن ماءَهُ المحضُ في البياض ، فذَهبُوا فوقعُوا فيه ، ثُمَّ رجعُوا إلينا قد ذَهَب ذلكَ السُّوءُ عَنهمْ ، فَصاروُا في أحسن صُورةٍ .قال : قالا لي : هذه جَنَّةُ عدْن ، وهذاك منزِلُكَ ، فسمَا بصَرِي صُعُداً ، فإذا قصر مِثْلُ الرَّبابة البيضاء . قالا لي : هذاك منزِلُكَ . قلتُ لهما : بارك اللَّه فيكُما، فَذراني فأدخلْه . قالا : أما الآن فلا ، وأنتَ داخلُهُ . قلت لهُما : فَإنِّي رأَيتُ مُنْذُ اللَّيلة عجباً ؟ فما هذا الذي رأيت ؟ قالا لي : إنَا سَنخبِرُك. أمَّا الرجلُ الأوَّلُ الذي أتَيت عَليه يُثْلَغُ رأسُهُ بالحجَرِ ، فإنَّهُ الرَّجُلُ يأخُذُ القُرْآنَ فيرفُضُه ، وينامُ عن الصَّلاةِ الكتُوبةِ . وأمَّا الذي أتَيت عَليْهِ يُشرْشرُ شِدْقُه إلى قفاهُ ، ومَنْخِرُه

إلى قَفاهُ ، وعَيْنهُ إلى قفاهُ ، فإنه الرَّجُلُ يَغْدو مِنْ بَيْتِهِ فَيكذبُ الكذبةَ تبلُغُ الآفاقَ . وأمَّا الرِّجالُ والنِّساءُ العُراةُ الذين هُمْ في مِثْل بناءِ التَّنُّورِ ، فإنَّهم الزُّناةُ والزَّواني . وأما الرجُلُ الَّذي أتَيْت عليْهِ يسْبَحُ في النَهْرِ ، ويلْقمُ الحِجارة ، فإنَّهُ آكِلُ الرِّبا. وأمَّا الرَّجُلُ الكَريهُ المَرآةِ الذي عندَ النَّارِ يَحُشُّها ويسْعى حَوْلَها فإنَّهُ مالِكُ خازنُ جَهنَّمَ. وأما الرَّجُلُ الطَّويلُ الَّذي في الرَّوْضةِ ، فإنه إبراهيم ، وأما الوِلدانُ الذينَ حوْله ، فكلُّ مُوْلود ماتَ على الفِطْرَةِ » وفي رواية البَرْقَانِي : « وُلِد على الفِطْرَةِ » . فقال بعض المسلمينَ : يا رسول اللَّه ، وأولادُ المشركِينَ ؟ فقال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «وأولادُ المشركينَ » . وأما القوم الذين كانوا شطر منهم حسن وشطر منهم قبيح فإنهم قوم خلطوا عملاً صالحاً وآخر سيئاً تجاوز الله عنهم . رواه البخاري .

وفي رواية له : « رأيتُ اللَّيلَةَ رجُلَين أتَياني فأخْرجاني إلى أرْضٍ مُقدَّسةٍ » ثم ذكَره . وقال : « فانطَلَقْنَا إلى نَقبٍ مثل التنُّورِ ، أعْلاهُ ضَيِّقٌ وأسْفَلُهُ وَاسعٌ ، يَتَوَقَّدُ تَحتهُ ناراً، فإذا ارتَفَعت ارْتَفَعُوا حَتى كادُوا أنْ يَخْرُجوا ، وإذا خَمَدت ، رَجَعوا فيها ، وفيها رجالٌ ونساء عراةٌ . وفيها : حتى أتَيَنَا على نَهرٍ من دَم ، ولم يشك فيه رجُلٌ قائمٌ على وسط النَّهرِ ، وعلى شطِّ النَّهر رجُلٌ ، وبيْنَ يديهِ حجارةٌ ، فأقبل الرَّجُلُ الذي في النَّهرِ ، فَإذا أراد أنْ يخْرُجَ ، رمَى الرَّجُلُ بِحجرٍ في فِيه ، فردَّهُ حيْثُ كانَ ، فجعلَ كُلَّمَا جاءَ ليخْرج جَعَلَ يَرْمي في فيه بحجرٍ ، فيرْجِعُ كما كانَ .وفيهَا : « فصعدا بي الشَّجَرَة ، فَأدْخلاني داراً لَمْ أر قَطُّ أحْسنَ منْهَا ، فيها رجالٌ شيُوخٌ وَشباب » . وفِيهَا : « الَّذي رأيْتهُ يُشقُّ شِدْقُهُ فكَذَّابٌ ، يُحدِّثُ بالْكذبةِ فَتُحمل عنهُ حتَّى تَبْلُغَ الآفاق، فيصنْعُ بهِ ما رأيْتَ إلى يوْمِ الْقِيامةِ » . وفيها : « الَّذي رأيْتهُ يُشْدَخُ رأسُهُ فرجُلٌ علَّمهُ اللَّه الْقرآنَ ، فنام عنهُ بِاللَّيْلِ ، ولَمْ يعْملْ فيه بِالنَّهَارِ ، فيُفْعلُ به إلى يوم الْقِيامةِ » . والدَّارُ الأولى التي دخلْتَ دارُ عامَّةِ المُؤمنينَ ، وأمَّا هذه الدَّارُ فدَارُ الشُّهَداءِ ، وأنا جبْرِيلُ ، وهذا مِيكائيلُ ، فارْفع رأسَك ، فرفعتُ رأْسي ، فإذا فوقي مِثْلُ السَّحابِ ، قالا: ذاكَ منزلُكَ ، قلتُ : دَعاني أدْخُلْ منزلي ، قالا : إنَّهُ بَقي لَكَ عُمُرٌ لَم تَستكمِلْهُ ، فلَوْ اسْتَكْملته ، أتيت منْزِلَكَ » رواه البخاري .

قوله : « يَثْلَغ رَأْسهُ » وهو بالثاءِ المثلثة والغينِ المعجمة ، أي : يشدخُهُ ويَشُقُّه . قوله: « يَتَدهْده » أي : يتدحرجُ ، و « الكَلُّوبُ » بفتح الكاف ، وضم اللام المشددة ، وهو معروف . قوله : « فيُشَرشِرُ » أي : يُقَطِّعُ . قوله : « ضوْضَوْؤوا » وهو بضادين معجمتين ، أي صاحوا . قوله : « فيفْغَرُ » هو بالفاءِ والغين المعجمة ، أي : يفتحُ . قوله: « المرآةِ » هو بفتح الميم ، أي : المنْظَر . قوله : « يحُشُّها » هو بفتح الياء وضم الحاءِ المهملة والشين المعجمة ، أي : يوقدها ، قوله : « روْضَةٍ مُعْتَمَّةٍ » هو بضم الميم وإسكان العين وفتح التاء وتشديد الميم ، أي : وافيةِ النَّبات طويلَته . قَولُهُ : « دوْحَةٌ » وهي بفتح الدال ، وإسكان الواو وبالحاءِ المهملة : وهِي الشَّجرَةُ الْكبيرة ، قولُهُ : «المَحْضُ » هو بفتح الميم وإسكان الحاءِ المهملة وبالضَّاد المعجمة : وهُوَ اللَّبَنُ . قولُهُ : «فَسَما بصرِي » أي : ارْتَفَعَ . « وَصُعُداً » : بضم الصاد والعين : أيْ : مُرْتَفِعاً . «وَالرَّبابةُ » : بفتح الراءِ وبالباءِ الموحدة مُكررة ، وهي السَّحابة .

ދާތް الله ޢަންހު ސުނާލުވި سَمُرَةَ بن جُنْدُب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّٰهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم ކަލޭގެފާނުގެ اصحاب ބޭކަލުންނަށް އާއްމުކޮށް ސުވާލުކުރައްވައެވެ. ތިޔަބައިން ބޭކަލުންގެ ތެރެއިންވެސް ހުވަފެނެއް ދެކުނީތޯ؟ ދެން އެބޭކަލުން الله އިރާދަކުރެއްވި މީހަކު ހުވަފެނެއް ކިޔައިދެއެވެ. ފަހެ ވިދާޅުވުން ގޮތުގެ އޮއްޓެވެ. އަދި ހެނދުނެއްގައި ކަލޭގެފާނު ތިމަންނަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ ދެފަރާތަކުން ރޭގަނޑު ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ގާތަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ.

ތިމަންކަލޭގެފާނު އެދެބޭކަލުންނަށް ދެންނެވީމެވެ. سبحان الله އެވެ. މިއީ ކޮންކަމެއްތޯއެވެ؟

އެދެބޭކަލުން ތިމަންނައަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ވަޒައިގެންނެވެ. ކުރުމެވެ

ވަޒައިގެންނެވެ. ފަހެ ތިމަންމެން ކުރައްވާން ދަންނަވައިމެވެ. ދުވަސް ތިމަންމެންނަށް އަދިވެސް

އަކަތަކުން އަލްވާލިދައިވާ މިހާރު ކައިރިއަށްވާ. އަދި އަހަރުމެންނަކީ އެންމެ ކައިރިވައި

ދަރުމަ މައިތިރިކަމަ ހިފާއެއްލެއްވި ހައްދާވުމެވެ. އަދި އެންމެ މުސްތަ އައްފުދަރައި

ޤުރުއާނުން އަހައް ފަދައި ހަމަކުރު ސުވާލުކުރަތެއްތަކުމެވެ. އައްސަލާމު ޢަލައިކުމް

ރަސޫލުﷲ ފަދައިން އެއް ފަދަ ދުވަހެވެ. ދުވަސް އަދިއަށް އަހައް ފަދައިން ޤުރުއާނެވެ. ފަހެ

ކަރާކާއިފުދިރުން އަދިހިސާބަތަކާ ޤުރުއާނެވެ. ފަހެ އަދިހަ ސުވާލުކޮށް އަހަރަދިހަ ކަރާކާ

އާފުދިރުން މަސައްކަތްކުރީމެވެ. ދުވަސް އަދިހަ އަދިހަރުން ދުވަހެވެ. އަދި ކަރާކާ އާފުދިރުން

އަމަލުކަރައިވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން ދުވަސްކޮށްވެވެ. سبحان الله އަކީ. މީ

ކަންތައްތަކެއްތޯއެވެ؟ އަދިބާކީން ތިމަންނައަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ކަރާއަށް ވަޒައިގެންނެވެ.

ކަރާއަށް ވަޒައިގެންނެވެ. ފަހެ ތިމަންމެން ކަރާއަށް ދަންނަވައިމެވެ. ދުވަސް ތިމަންމެންނަށް

ތިންދުވަހުފުދު އައްތަރައްގެ ކަރާކަރާއަށް ދުވަސްވެ. (ރަސޫލު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނައަށް ހިފާ

ގަތެއް އަކާގެފުން ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ އަގެއި ރަޢިރަ އަޖަހައިވެ.) ފަހެ ތިމަންކަލޭގެފުން

އަގެއިވާ އައްޓާކައިމުދު خبر ދުވަސްވެ. އަހީ އަގެ ތަރަގެއިވި އަމުނަސް ފުރަނާނައި

އަނުހުނާކުނަކީވެ. ފަހެ އަގެ ދުނަގައި ގެހި އަހިފުން ޤުއެސްވިއެވެ. ފަހެ އަހިފުން ޤުހުމުން

އަރަގައިބިތު ދިހުން ރައިރަގެތަވެ. ތިމަންދުނުނުވިމުވެ. މިހީ ކަނުބައަ ހައިތޯވެ؟

އެދެބޭކަލުން ތިމަންނައަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ކަރާއަށް ވަޒައިގެންނެވެ. ކަރާއަށް

ވަޒައިގެންނެވެ. ފަހެ ތިމަންމެން ކަރާއަށް ދަންނަވައިމެވެ. ފަހެ ތިމަންމެންނަށް ފަން އަރައިގެ

ކަރާކަރާއަށް އާދިވެސްވެ. (ރަސޫލު ވިދާޅުވިއެވެ. އައަރާގެ ކަކު ކާގެ ކަކު ފުދިރުން ރަތު ކަމުން

حديث ކަރާއިވިހުން ތިމަންނައަށް ހިކަރައިފުއިވައިވެ.) އަދި އައަރަ ތަރަގައި ފުތިފުތި އަތި

ހުރިކަ އަތިވެ. އަދި އައަރާގެ އައަސްރަފުރަގައި ހުރިކަ ހައްތިވެ. އަދި އެނާގެ ކައިރިގައި

ވަރަން ގެނަ އަދިދިއާގެ ހިކަތަށް ދުމައިކަފުއި ހައްތިވެ. ފަހެ ފުތިނާއަތި ހުރިވާ އަހައިނީ

އަހުރާއިދުމާކުން އަނާގެ ހިކަފުކާއިވެ. އަދި އަހުރާ އެނާގެ އަނާގައިގެ ތަރައިން ހިކާގަނަޖައި

އަކަތިކާއިވެ. ދުނަ ހިނާގައިދިއައިވެ. އަދި ފުތިނަ ފުރަގައިވެ. ދުނަ އަނުބަރަ އާދިއައިވެ. އަނުބަރަ

އަނުނުކުނަމު ފުރަރަކު އަހިރާއައި ދިމާކުން އަނާގަހިކަފުކާއިވެ. އަދި އަހުރާ އެނާގެ އަނާގައިގެ

ތެރެއަށް [illegible] [illegible]. ތިމަންކަލޭގެފާނު އެދެބޭކަލުންނަށް ދެންނެވީމެވެ. މިއީ
ކޮން [illegible]؟ އެދެބޭކަލުން ތިމަންނައަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ކުރިއަށް
ވަޑައިގަންނަވާށެވެ. ކުރިއަށް ވަޑައިގަންނަވާށެވެ. [illegible] ތިމަންމެން ކުރިއަށް [illegible]. ދެން
ތިމަންމެންނަށް ވަރަށް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ކައިރިއަށް [illegible]. [illegible] [illegible]
ކައިރީގައި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]. [illegible] ތިމަންކަލޭގެފާނު އެދެބޭކަލުންނަށް ދެންނެވީމެވެ. [illegible]
[illegible]؟ އެދެބޭކަލުން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ދެންނެވިއެވެ. ކުރިއަށް ވަޑައިގަންނަވާށެވެ.
ކުރިއަށް ވަޑައިގަންނަވާށެވެ. [illegible] ތިމަންމެން ކުރިއަށް [illegible]. ދެން ތިމަންމެންނަށް
[illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]. ތިމަންކަލޭގެފާނު [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]. ތިމަންކަލޭގެފާނު އެދެބޭކަލުންނަށް ދެންނެވީމެވެ. [illegible]؟ [illegible] [illegible]
[illegible]؟ އެދެބޭކަލުން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ދެންނެވިއެވެ. ކުރިއަށް
ވަޑައިގަންނަވާށެވެ. ކުރިއަށް ވަޑައިގަންނަވާށެވެ. [illegible] ތިމަންމެން ކުރިއަށް [illegible]. [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] ތިމަންކަލޭގެފާނު [illegible].
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
ތިމަންކަލޭގެފާނު [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ([illegible]) [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ([illegible]) [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible]

އެއަށް ޖީނުއެވެ. ދުރުން ބިމަށްވުން ގޮތަކަށް އެނބުރި އަހަރެވެ. ދުރުންދަ އިބްލީހުމުގެ މައްސަލަ

ހުރިކަންތައް ފެދި ބިރުވި، މުދި މަނަހުރި ނުވާހަކަ ބިރީ ވެފައެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އަދުބަކުރުން

ބިމަށްކަރުގެފާނުގެ ދުށްނެވިއެވެ. މިއީ عدن ގެ ޢަދުން ސުވަރުގެއެވެ. އަދި އެއީ

ކަލޭގެފާނުގެ ގަސްޖެހި ރަށެވެ. ދުށް ބިމަށްކަލޭގެފާނު އިސްއުފެދިއްޖެވެ. އެހެނދު ފާޅުކުރި ހުދު

ކަލޭގަނޖެއްފުދު ބަދު ގަސްޖެހި ރަކެވެ. އަދުބަކުރުން ބިމަށްކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ

ކަލޭގެފާނުގެ މަސްޖިދެވެ. ބިމަށްކަލޭގެފާނު އަދުބަކުރުންނާ ދުށްނެވިދެވެ. الله

ބިއްބަކުރުންނާ ބަރަކާތް ކަލެވުނެވެ. ފަހެ ބިމަށްނާ އާ ގަސްޖެހިގެ ވަނަނަން

ދުކުރަތްވެރިވެ. އަދުބަކުރުން ވިދާޅުވިއެވެ. މިހަރު އެއްސުނީ. އަދި އަބުނާ ވަނަނަން

ބަކަރި ހަމަ ކަލޭގެފާނެވެ. ބިމަށްކަލޭގެފާނު އަދުބަކުރުންނާ ދުށްނެވިދެވެ. ފަހެ

ހުދުކަނުވަރުން ރައިސްސަރުން މިދުކަނި އަޖައިބުވެދު ކަނުކުދެވެ. ފަހެ އެފުނުން

ކަނބެއިބަކަރި ކަނޑައިލެއިސްއަ ހަހަށްވެ؟ އަދުބަކުރުން ބިމަށްކަލޭގެފާނު ދުށްނެވިއެވެ.

ހުދުކަނުވަރުން ބިމަށްމަށް ކަލޭގެފާނު އަކަމުގެ خبر ކަނުމުހުނުވަސްމުހަރު ދުހިދެވެ.

އަނުމުފުރުބުމަހުން ކަލޭގެފާނު ދުކަވެޖެހިގެބި ބަރު ހިލޭގަސްޖެކަން ބަޖެސްކަރުވަން މިހާއަކި

قران އަނގަނޑުމަތިފުހަ އެއަށް ފުރުގަސްދީ އަދި فرض ނަމާދު ނަގާލައި ހިދުނަން

އަނުނަމިހާއެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނު ދުކަވެޖެހިގެބި އަނގަ މުނު ކަރުޖެހެކަން ޖެހައި ލަތާއި

ނުފުބި ހަލަކަނުލަވަން މިހާއަކި ހަނދުނު ހަނދުނާއި ގެއިން ނުކުމުގެނގެސް

ދުގެހަދުމިހާއެވެ. ފަހެ އެނާ ހަދު އަނމު ދުގެއި ދުނިޔޭގެ ކަނުކަލަބެކަނު ފުރުއެވެ. އަދި

ބެއްނަރުއެއްގެ ސުފުރާގައި ހަރު ގެއްބައިއްގައި އަމަނުން ބިބި އަނުހަނުނާއި

ފުރުހަނުނާކަމަށް ޖެނާކަރާ އަނުހަނުނާއި ފުރުހަނުނާވެ. އަދި ކަރުގައި ފުބިފުބިއަށް

އަނގައިގެ ބިރުއަށް ހިލާ އަލުވެމުން ދިޔަ މިހާއަކި ހިޔާ ކަމިހާއެވެ. އަދި އަލިފުން ގަނޖެ

ކައިޖީގައި ވަރުއިގެން ހިނގަހިނގާހިރި ހުބުރު ސުފުރާހިރި މިހާއަކި ޖެހައިނުމުގެ ވަރި مالك

އެވެ. އަދި ބަޔާ ގެ ބުރުގައި އިންނަވި ދުގެ ބަކަރި ابراهيم ގެފާނެވެ. އަދި އަކަލޭގެފާނު

ވަރުއިގެން ބިބި ކަދިންނަކި فطرة ގެ މައްޗަށް މުރުދާ ކަޖެކަދިންނެވެ. بخاري ގެ

ރިވާޔަތްއިގައިވެއެވެ. فطرة ގެ މައްޗަށް ވިހޭކަދިންނެވެ. ފަހެ އެހެކުބަށް ދިމުން ބަޔަ

މުސްލިމުން ސުވާލުކުރައްވިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. مشرك ންގެ ކުދިންވެސް އެބަސްގައި

ބިބި ހެއްދެވި؟ ފަހެ رَسُول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. مشرك ންގެ

ކުރުންވެސް އެބޮޑުއެވެ. އަދި އެއްޗެހި ރިޔާކޮށް އަދި އަސްއުރެ ހުދުރާކޮށް ވީވީ މީހުންނަކީ ހެޔޮ عمل ތަކާއި ނުބައި عملތައް ކުރާ މީހުންނެވެ. الله سبحانه وتعالى އެބައިމީހުންނަށް އަޖުރު ކުރެއްވިއެވެ.

އަދި بخاريގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ރަސޫލާއްލާހު ޙަދާއި ހަމަޖެހުން ދެކެވިއެވެ. ދުބާރާ ރަސޫލާއްލާހުގެ ގަޑިން ވެރިކަމެވެ. އަދި ރަސޫލާއްލާހު ގަވާއިދުން مقدس ބަލާފައި ނުކުރެވޭނެކަމެވެ. (ޙަދީޘް ބިދާޔަތުއެވެ.) ދުން އެކަނިކަ އަނބުރާގެތުން ބާރުނަސާލުއްވައެވެ. އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފަހު ރަސޫލާއްލާހު ބަޔަކުދީގެ ސަލާމްގެ ހުޅި ބައިތަކެއް ކިޔަވައިގެ ދެކޮޅަށް ވިދާޅުވިއެވެ. އެގޮ ބޮޑު ހާލަތެވެ. އަދި ދީ ބާރުވެ. އަދި އެގޮ ދެކެވި އަޅުގަނޑު އަނދަވަނދަ ހަމައެވެ. ފަހު އަޅުގަނޑުގެ ގަދަކަންތަކުގެ އެކަމަކު ބިލ

ދިޔުން (ކަލޭގެން)ގައިދާން އަރާގަން ދާބިން ފުރާއެވެ. އެއިން ބާރަނ އަމިއްލަމީހުން ސުލޫކުދާނުން ހިދާޔަތުވެސް، އަޅުގަނޑުގެ ބިރުވެރިން އަމިއްލަވެސް އަޖައްމަ ބިރުވެރިއެވެ. އެކައިބިބި އަދުގެނބިބި އަންހެނުންނާއި ފުރިހުންނާއި. އަދި ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ބިލާލުން ޚާއިން ވާ އަރާގެ ކާއިރާއަން ދިޔަވިދާވެ. (އަދި އެކަމި شك އެއް ނެތެވެ.) އަދި އެއަރާގެ ގެދެކަމި މިހާކަ އެބެވެ. އަދި އެއަރާގެ އެއްސެޔަކަމި މިހާކަ ހައްޖެވެ. އަދި އަސްރާ ކައިލިކަމި ހިފާޒަތް ހައްޖެވެ. ފަހު އެއަރާ ބަރަކައި އެބ މިހާ އަހެސް ގައްޔަޤް އަރަން އެވެގެބިދުން ގަބީލައި ހަރު މިހާ އަސްރާ އަސަރުގެ ބަރައިން ބާޖ ހިފާޒަތ އެވެހާއެވެ. އެދަސްހާދުން އެއް ކަލީގައި އެބަބަހަން އަސްބަރު ބާސްފިދާއެވެ.

އަދި ގައްޔަޤް އަރަން އަސްހަން ކަސްގު ފުރަރާވެސް އަސްރާ އަސަރުގެ ބަރައިން ހިފާޒަތ އަހާފާދުން ކަލީގައި އެބަބަހަން އަސްބަރު ބަޖުއިވާއެވެ. (އަދި އަހަން ރިވާޔަތެއްގައިވާއެވެ.) ފަހު ރަސޫލާއްލާހު ގަވާއިދުން ގަހަހަން އަރަނި ވަޖައިގަބޯ. ދުން ރަސޫލާއްލާހު ދުވަހަކުވެސް ގަސްޖެވަރާހަން ވައްދުވާއެވެ. އަބާރަގެ ރިބީ ގަސްޖެވަރައް ރަސޫލާއްލާހު ދުވަހަކުވެސް ނުދާހަމެވެ. އަބަހަކަށް މުސްކުރިހުންނަށް ޖެވިހުން ބިއްޔަވެ. (އަދި ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ.) އެމީހާއަށް ކަޖުވަހިހަން ކަޅާގަން ދުކާވެހާއިރަޔަހީވާ ފަހު ދުގަވަރިވައްދުވެ. އަދި އަހަރު ދުގަވަހަން ދުވާހަ. އަސްރާ ދުގަބައި ދުހިއްޔާ އެބައި މިޔަހުން ފަހަރުދުވެ. އަދި قيامة ދާއި ޤިޔާމަތް އެއްސެ عمل ކުރުވިދުވެ. (އަދިއަހަން ރިވާޔަތެއްގައިވާއެވެ.) އަމިއްލައަގެ ބި ގަސްކުރަހަން ކަރާގެދިން ދުކާވޭއިރަގަބި މިހާއަށް ފަހަ الله سبحانه وتعالى އަމިއްލަކަން

قران އުނގަންނައި ދެއްވި މީހާއަށް. ދެން އޭނާ އަ قران ދުލުން ކިޔަވައިދިނީ ނިކަމެތިކަމަށް. އަދި
ދުނިޔޭގައި އެއަހަރުން عملއެއް ނުކުރެއްވޭ. ދެން قيامة ދުވަހު ހަމަޖެހިން އެނާ ވާރިސު އަ
އަޖުބުގަތުވެ. އަދި އެންމެ ފުރަތަމަ ކުރަރުޖުން ވަކިވާފަދައިގެ ސަބަބުން ޝަހީދު އާއްމު
މުއްމިނުންގެ ސަބަބުވެރިވޭ. އަދި މި ސަބަބުވެރިޔާ شهيدންގެ ސަބަބުވެރިވޭ. އަދި ޝަހީދުންނަށް
جبرئيلގެ ގޮތުގެ. އަދި މިއީ ميكائيلގެ ގޮތުގެ. ދެން ކަލަގެ ގޮތްގެ އިސްލާމުދީނާ ބައްލަވާ ވަރަށް. ދެން
ޝަހީދުކަލަގެ ގޮތް އިސްލާމުދީނާ ބައްލަވާ ދެން ޝަހީދުކަލަގެ ގޮތުގެ ބައްޖެހިގައި ހެޔޮ ބަލަގެ ސަބަބު
ދެކޭ ސަބަބުވެރިކަމެ. އަދި ބަލާކަލަން ވަރުގެ ވަރެ. އާދޭ ކަލަގެ ގޮތްގެ ސަބަބުވެރިކަމެ.
ޝަހީދުކަލަގެ ގޮތް ދުށުނު ވިދާޅުވެ. ޝަހީދުކަލަގެ ގޮތުގެ ސަބަބުވެރިން ވިސްނުން
ހައްދަ ދުރައްވަރެ. އަދި ބަލާކަލަން ވަރުގެ ވަރެ. ހަމަކަލަވަރިން ކަލަގެ ގޮތްގެ އުމުރުގެ ގޮތް
ދުވަސްކަލަރި ފުރިހަމަވެ ބޭނި އަބައްލަވާ. ދެން އަދުވަސްކަލަ ފުރިހަމަ ކަރައްވަމުން ދެވޭ
ކަލަގެ ގޮތުގެ ކަލަގެ ގޮތުގެ ސަބަބުވެރިން ވަދުވަހުގެ ބަލާއެވެ.

باب بيان ما يجوز من الكذب

ދޮގުހެދުން ހުއްދަވާނެ ހާލަތްތައް ބަޔާންކުރުމުގެ باب

إْعْلَمْ أنَّ الْكَذب، وَإنْ كَانَ أصْلُهُ مُحرَّماً، فيَجُوزُ في بعْض الأحْوالِ بشرُوطٍ قد أوْضَحْتُهَا في كتاب: «الأذْكارِ» ومُخْتَصَرُ ذلك أنَّ الكلامَ وسيلةٌ إلى المقاصدِ ، فَكُلُّ مَقْصُودٍ محْمُودٍ يُمْكِن تحْصيلُهُ بغَيْر الْكَذِبِ يَحْرُمُ الْكَذِبُ فيه، وإنْ لَمْ يُمكِنْ تحصيله إلاَّ بالكذبِ جاز الْكَذِبُ. ثُمَّ إن كانَ تَحْصِيلُ ذلك المقْصُودِ مُباحاً كَانَ الْكَذِبُ مُباحاً ، وإنْ كانَ واجِباً ، كان الكَذِبُ واجِباً ، فإذا اخْتَفَى مُسْلمٌ مِن ظَالمٍ يريد قَتلَه ، أوْ أَخْذَ مالِه ، وأَخفَي مالَه ، وسُئِل إنسانٌ عنه ، وجب الكَذبُ بإخفائِه ، وكذا لو كانَ عِندهُ وديعة ، وأراد ظَالمٌ أخذَها، وجب الْكَذِبُ بإخفائها ، والأحْوطُ في هذا كُلِّه أنْ يُورِّي ، ومعْنَى التَّوْرِيةِ : أن يقْصِد بعبارَتِه مَقْصُوداً صَحيحاً ليْسَ هو كاذِباً بالنِّسّبةِ إلَيْهِ ، وإنْ كانَ كاذِباً في ظاهِرِ اللَّفظِ ، وبِالنِّسْبةِ إلى ما يفهَمهُ المُخَاطَبُ ولَوْ ترَكَ التَّورِيةَ وَأطْلَق عِبارةَ الكذِبِ ، فليْس بِحرَامٍ في هذا الحَالِ .

ދަންނައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ދޮގަކީ އޭގެ އަސްލު حكم ހަރާމްކަމުގައި ކަމުގައިވިޔަސް ބައެއް
ހާލަތްތަކުގައި ވަކި شرط ތަކާއިއެކު (ވަރަށް ހަނދާންކުރުމަށްޓަކައި) ހުއްދަވެއެވެ. الأذكار ގެ
ބާބުގައި އޭގެ ތަފްސީލުކޮށް ދެއްވާފައެވެ. އޭގެ خلاصةއަކީ ހަމަކަށަވަރުން ވާހަކައަކީ مقصدތަކަށް
حاصلކުރުމަށްޓަކައި ބޭނުން ކުރާ ވަސީލަތެކެވެ. އެހެންކަމުން ދޮގަކާނުލައި
ހާސިލުކުރެވިދާނެ ކަމެއްގައި ހެޔޮ ކަމެއްގައި ދޮގުހެދުމަކީ حرام ކަމެކެވެ. އަދި ދޮގަކާނުލައި
ހާސިލު ނުކުރެވޭ ކަމެއްގައި ދޮގު ހެދުން ހުއްދަވެއެވެ. އަދި އެ مقصد
ހާސިލް ކުރުމަކީ ހުއްދަކަމެއްކަމަށް ވާނަމަ ދޮގުހެދުމަކީވެސް ހުއްދަކަމެކެވެ. (އޭގެ
މިސާލަކަށް) ފިރި އަނބިންގެ މެދުގައި ސުލްހަ ހެދުމަށްޓަކައި ދޮގު ހެދުމެވެ.) އަދި
އެހެން މީހަކު ދޮގު ހެދުމަކީ ވާޖިބު ކަމެއްނަމަ ދޮގު ހެދުމަކީވެސް ވާޖިބު ކަމެކެވެ.
(މިސާލަކަށް) ޒާލިމަކު މުސްލިމަކު މަރާލަން ނުވަތަ އޭނާގެ މުދާ ނަގަން ބޭނުންވެގެން
އޭނާ ހޯދާއިރު ސުވާލުކުރެވޭ މީހާއަށް އޭނާ ފޮރުވުމަށްޓަކައި ދޮގުހެދުން ވާޖިބުވެއެވެ.
އަދި ވަދީޢާއެއް ފޮރުވުމަށްޓަކައި ދޮގުހެދުމަކީވެސް ވާޖިބު ކަމެކެވެ.
މިކަންކަމުގައި އެންމެ ރައްކާތެރިކަމަކީ ތައުރިޔާ ބޭނުންކުރުމެވެ. އަދި ތައުރިޔާ ގެ މާނައަކީ
ބުނާ ބުނުން ސާފުކޮށް ދޮގު ނޫންކަމެއް ނިޔަތްކުރުމެވެ. ނަމަވެސް حقيقةގައި އެއީ އޭނާ ސީދާކޮށް ދޮގު
އެއްނޫން ބަހެކެވެ. ނަމަވެސް ބޭރުފުށުން ދޮގެކެވެ. އަދި އެއީ އޭނާ ކިޔާދޭ މީހާއަށް
އިބާރާތް ބޭނުން ނުކޮށް ސާފު އިބާރާތުން ދޮގު ބޭނުންކުރިޔަސް ވިޔަސް އެހާލަތުގައި
ހަރާމެއް ނޫނެވެ.

واستَدلَّ الْعُلَماءُ بجَوازِ الكَذِب في هذا الحَال بحدِيث أمِّ كُلْثومٍ رضي اللَّه عنْهَا أنَّها سَمِعَتْ رسول اللّه صلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقولُ : « لَيْس الكَذَّابُ الَّذي يُصلحُ بيْنَ النَّاسِ ، فينمِي خَيْراً أو يقولُ خَيْراً » متفقٌ عليه .

ދަންނަވާލަން ޢުލަމާއިން ދޮގުހެދުން ހުއްދަކަމަށް ދަލީލު ނަގާފައި ވަނީ الله ތަޢާލާ ރުހިވޭ ام
كلثوم ގެ ރިވާވެގެން އައިސްފައިވާ حديث ގެ ބަސްތަކުން ބިނާކުރައްވައިގެންނެވެ.
(އެކަމަނާވިދާޅުވިއެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް

އެކަމަށާ އަޑުއެއްސެވިއެވެ. އެކަމާގުޅޭ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދޭދޭ މީހުންގެ ދެމެދުގައި
ސުލްހަކުރުމާ މީހާ (އެބަހީ ވާހަކަ ދައްކާ މީހާ) ދޮގުވެރިއަކަށް ނުވާނެއެވެ. އެހެނީ އޭނާ
ހެޔޮކަމެއް އުފެއްދުމެވެ. ނުވަތަ ހެޔޮ ވާހަކައެއް ދައްކައެވެ.

زاد مسلم في رواية : « قالت : أمُّ كُلْثُومٍ : ولَم أسْمعْهُ يُرْخِّصُ في شَيءٍ مِمَّا يقُولُ النَّاسُ إلاَّ في ثلاثٍ : تَعْني : الحَرْبَ ، والإصْلاحَ بيْن النَّاسِ ، وحديث الرَّجُلَ امْرأَتَهُ ، وحديث المرْأَةِ زوْجَهَا .

މުސްލިމް ރިވާޔަތެއްގައި އިތުރު ކުރެއްވިއެވެ. ام كلثوم ވިދާޅުވިއެވެ. މީސްތަކުން ދައްކާ ވާހަކައިގެ ތެރެއިން ތިންކަމެއްގައި މެނުވީ ދޮގުބުނުން ހުއްދަކުރެއްވި އަޑެއް މިދަންނަވަން ނުއިވެއެވެ. އެއީ ހަނގުރާމައިގައި އާއި ދޭދޭ މީހުންގެ ދެމެދުގައި ސުލްހަ ކުރުމުގައްޔާއި ފިރިމީހާ އަނބިމީހާގެ ގާތުގައި ވާހަކަ ދައްކާ އިރުގައްޔާއި އަދި އަނބިމީހާ ފިރިމީހާގެ ގާތުގައި ވާހަކަދައްކާ އިރުގައެވެ.

باب الحثَّ على التثُّبت فيما يقوله ويحكيه

މިއާ ދައްކާ ވާހަކަތަކާއި މިއާ ކިޔައިދޭ **خبر** ތަކުގެ ތެދު ދޮގު ބެލުމާއި ޔަގީންކަން **تأكيد** ކަށަވަރުކުރުމަށް ކުރެއްވިފައިވާ **إرشاد**ތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (الإسراء 36): {ولا تقف ما ليس لك به علم}.

ތިބާއަށް އެކަމަކާމެދު އިލްމެއް ނެތްކަމެއްގެ، ތިބާ تبع ނުވާށެވެ.

وقال تعالى (ق 18): {ما يلفظ من قول إلا لديه رقيب عتيد}.

(ހެޔޮ عمل ތަކެއް) އޭނާގެ ކައިރީގައި حاضرވެ ގޮވާއިލަބަލާ ނަމަ، އޭނާއަކަށް އެއްވެސް ބަދަލެއް ނުލިބޭނެއެވެ.

1547 وعنْ أبي هُريْرة رضي اللَّه عنْهُ أنَّ النبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « كفي بالمَرءِ كَذِباً أنْ يُحَدِّثَ بِكُلِّ ما سمعِ » رواه مسلم .

މާނަ: الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أَبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي ވާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހާ ދޮގުވެރިއަކަށްވުމަށްބަސްކަމުގައި އޭނާއަށް އަޑުއިވޭ ކޮންމެ ވާހަކައެއް ދައްކަން ފުދުން ފުދެއެވެ.

1548 وعن سمُرة رضي اللَّه عنْهُ قال : قال رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « منْ حدَّث عنِّي بِحَدِيثٍ يرَى أنَّهُ كذِبٌ ، فَهُو أحدُ الكَاذِبين » رواه مسلم .

މާނަ: الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ سمُرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިން حديث އެއް ބަޔާންކޮށް ދީފައި އެއީ ދޮގުحديث އެއް ކަމަށް އޭނާއަށްހީވާނަމަ، އެބަހީނާވަނީ އެއީ ދޮގުވެރިންގެ ތެރެއިންވާ ދޮގުވެރިއަކެވެ.

1549 وعنْ أسماءَ رضي اللَّه عنْها أن امْرأة قالَتْ : يا رَسُول اللَّه إنَّ لي ضرةَّ فهل علَيَّ جناحٌ إنْ تَشبعْتُ من زوجي غيْرَ الذي يُعطِيني ؟ فقال النبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « المُتشبِّعُ بِما لـ م يُعْطَ كَلابِس ثَوْبَي زُورٍ » متفقٌ عليه .

المُتشبِّعُ : هو الذي يُظهرُ الشَّبع وليس بشبعان ، ومعناها هُنا : أنَّهُ يُظهرُ أنه حَصلَ له فضيلةٌ وليْستْ حاصِلة . « ولابِس ثَوْبي زورٍ » أي : ذِي زُورٍ ، وهو الذي يزَوِّرُ على النَّاس ، بأن يَتَزَيَّى بِزيِّ أهل الزُّهدِ أو العِلمِ أو الثرْوةِ ، ليغْترَّ بهِ النَّاسُ وليْس هو بتِلك الصِّفةِ ، وقيل غَيْرُ ذلك واللَّه أعلم .

މާނަ: الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أسماء ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަންހެނަކު ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ اللهގެ رسولާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަގެ ހިތިދިމާއެއް އިތުރު

އަންގަވައިދެއްވިއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަށް ޚަބަރުދޭ ނުދޭތޯ ބަލާތި އޭނާ ދިންބަލާތި ކަލޭމެން ހަދުން
ތިމަންނަށްހެން ހެއްދެވީ ކަތިލާފައިވީތޯ؟ ފަހެ نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.
ބަނޑު ނުފުރި ހަލާ ބަނޑުފުރިއަށް ކަލަން ދުއްކަލުމާ ބަހުބޭނުންވާ ދަރަނޑު ފުރި އެއްފަހަރާއި
ތަރިގެންހުރި މިހާރުދުކަލުކަވެ.

باب بيان غلظ تحريم شهادة الزور

ދޮގު ހެކި ދިނުން ނުހައްޤުގައި **حرام** ވެގެންވާކަން ބަޔާންކުރެވޭބާ **باب**

قال اللَّه تعالى (الحج 30): {واجتنبوا قول الزور}.

އަދި ދޮގުހެކިބަސް ބުނުމުން ދުރުހެލިވާށެވެ!

قال اللَّه تعالى (الإسراء 36): {ولا تقف ما ليس لك به علم}.

ތިބާއަށް އެކަމަކާއިމެދު އެނގުމެއް ނުވާކަމަކަށް، ތިބާ تبع ނުވާށެވެ.

وقال تعالى (ق 18): {ما يلفظ من قول إلا لديه رقيب عتيد}.

(ކުރާ عمل ބަސް) އޭނާގެ ކައިރީގައި حاضرވެ މަޑުއިކަމުކަ ނުޖި، އޭނާއަކަށް އެއްވެސް ބަހެއް
ނުބުނުވޭނެއެވެ.

وقال تعالى (الفجر 14): {إن ربك لبالمرصاد}.

ހަމަކަށަވަރުން، ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ (އެއުރެން ކުރާ ކަންތައް) ބައްލަވަމުންގެންނެވި
ވޮޑިގެންވާކަން ކަށަވަރެވެ.

وقال تعالى (الفرقان 72): {والذين لا يشهدون الزور}

އަދި އެއުރެންނީ ދޮގުހެކި ނުދޭ މީހުންނެވެ.

1550 وعن أبي بكْرةَ رضي اللّه عَنْهُ قال : قالَ رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « ألا أُنبِّئكُم بأكبر الكَبائِرِ ؟ قُلنَا : بَلَى يا رسول اللّهِ . قَالَ : « الإشراكُ باللّه ، وعُقُوقُ الوالِدِيْنِ » وكان مُتَّكِئا فَجلَس ، فقال : « ألا وقَوْلُ الزُّورِ ، وشهادةُ الزورِ » فما زال يُكَرِّرُهَا حتى قلنا : لَيْتَهُ سكَت . متفق عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو بكْرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންނަށް ބޮޑުކަހަލަ ފާފަތަކުގެ ތެރެއިން ބޮޑުފާފަތައް ކިޔައިދޭންތޯ؟ ތިމަންމެން ދަންނަވައިފީމެވެ. އާދޭހެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ اللهއަށް شريك ކުރުމެވެ. އަދި މައިންބަފައިންނަށް ނުކިޔަމަންތެރިވުމެވެ. އަދި ނަބިއްޔާ ތަކިޔާލެއްވުމަށް ބާލީހެއްގައި ލެނބިވަޑައިގެންނެވެ. ދޮގު ހެކިވެރިވުމާއި ދޮގު ބަސް ބުނުމެވެ. ދޮގު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދޮގުބަސްބުނުމެވެ. އަދި ދޮގު ހެކި ދިނުމެވެ. ފަހެ އަބަދުވެސް މިބަސް ތަކުރާރު ކުރައްވަމުން ގެންދެވުމުން ތިމަންމެން ބުނީމެވެ. ކަލޭގެފާނު ހިމޭން ވެވަޑައިގެންނެވިނަމަ ރަނގަޅުވީހޭ؟

باب تحريم لعن إنسان بعينه أو دابة

ކަނޑައެޅިގެން އިންސާނަކަށް ނުވަތަ ޖަނަވާރަކަށް ވިޔަސް لعنةދިނުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

1551 عن أبي زيْدٍ ثابتِ بنِ الضحَّاكِ الأنصاريِّ رضي اللّه عنهُ ، وهو من أهْل بيْعةِ الرِّضوانِ قال : قَالَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « من حَلَفَ عَلى يمِينٍ بِملَّةٍ غيْرِ الإسْلامِ كاذباً مُتعَمِّداً، فهُو كما قَالَ ، ومنْ قَتَل نفسهُ بشيءٍ ، عُذِّب بِهِ يوْمَ القِيامةِ ، ولَيْس على رجُلٍ نَذْرٌ فِيما لا يَملِكهُ ، ولعنُ المُؤْمِنِ كقَتْلِهِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو زيْدٍ ثابتِ بنِ الضحَّاكِ الأنصاريّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެއީ بيعة الرضوان ގައި ހިމެނޭ ބޭކަލެކެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު އިސްލާމްދީނުގެ ނަމުން ދޮގުހަދައި އަމިއްލަ ދީނަކުން ހުވާކުރީ ގަސްތުގައި ދޮގު ހެދުމުގެ ގޮތުން ކަމަށްވަނީ އެބުނާ ގޮތަށް ވާނެއެވެ. އަދި މީހަކު

އެއްޗަކުން އަލީރާއްގެ ނުފޫސް ގަޑުލު ކޮށްފިނަމަ قيامة ދުވަހުން އެއްއެއްޗަކުން އަލީރަކަށް

عذابދެވޭނެއެވެ. އަދި އަލީރަކަށް ކަލާނގެ ރާވަކަލާގެ ތިރީއަށް ކަންކަމާ ނުބައި ފުއްދުމެއް

ނުވެއެވެ. އަދި މުއުމިނުންނަށް لعنة ދިނުން އެބަހީ ގަތުލުކުރުން ފަދައެވެ.

1552 وعنْ أبي هُريْرةَ رضي اللَّه عنهُ أنَّ رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « لا ينْبغِي لِصِدِّيقٍ أنْ يكُونَ لَعَّاناً » رواه مسلم .

މާނީ الله ތަޢާލާ ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أَبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޞިއްދީޤުވެރިޔާއަށް ގިނަގިނައިން މީހުންނަށް لعنة ދޭ މީހަކަށްވުން އެކަށީގެންނުވެއެވެ.

1553 وعنْ أبي الدَّرداءِ رضي اللَّه عَنْهُ قال : قالَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا يكُونُ اللَّعَّانُون شُفعَاءَ ، ولا شُهَدَاءَ يوْمَ القِيامَةِ » رواه مسلم .

މާނީ الله ތަޢާލާ ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أَبو الدَّرداءِ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. لعنة ދޭ މީހުން قيامة ދުވަހު شفاعةތެރިންގެ ގޮތުގައާއި އަދި ޝާހިދުންގެ ގޮތުގައި ގަބޫލުނުކުރެވޭނެއެވެ.

1554 وعَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدُبٍ رضي اللَّه عنْهُ قالَ : قالَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا تَلاعنُوا بلعنةِ اللَّه ، ولا بِغضبِهِ ، ولا بِالنَّارِ » رواه أبو داود ، والترمذي وقالا : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

މާނީ الله ތަޢާލާ ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدُب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން اللهގެ لعنة ގެ ދުޢާ އަދި اللهގެ ކޯފާގެ ދުޢާ އަދި ނަރަކައިގެ ދުޢާ ބޭނުން ކޮށްގެން އެކަކު އަނެކަކަށް ނުބައިދުޢާ ނުކުރާށެވެ.

1555 وعن ابن مسعودٍ رضي اللَّه عنهُ قال : قال رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لَيْس المؤمِنُ بِالطَّعَّانِ ، ولا اللَّعَّانِ ولا الفَاحِشِ ، ولا البذِيِّ » رواه الترمذي وقالَ : حديثٌ حسنٌ .

މާތް الله ރުއްސުންތެރިވި عبد اللّه بن مسعود ގެ ރިވާޔަތް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނަހި ނުބައި ގޮވާ މީހާއި لعنة ދޭ މީހާއި އަޑުގަނޑު ގޮވާ މީހާއި ހަޑިހުތުރު ބަސް ބުނާ މީހާއަކީ މުއުމިނެއް ނޫނެވެ.

1556 وعنْ أبي الدَّرْداءِ رضي اللَّه عنهُ قال : قال رسُولُ اللَّه صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : إنَّ العبْدَ إذا لَعنَ شَيْئاً ، صعِدتِ اللَّعْنةُ إلى السَّماء ، فتُغْلَقُ أبْوابُ السَّماءِ دُونَهَا ، ثُمَّ تَهبِطُ إلى الأرْضِ ، فتُغلَقُ أبوابُها دُونَهَا ، ثُمَّ تَأخُذُ يميناً وشِمالا ، فإذا لمْ تَجِدْ مساغاً رجعت إلى الذي لُعِنَ ، فإنْ كان أهلاً لِذلك ، وإلاَّ رجعتْ إلى قائِلِها » رواه أبو داود .

މާތް الله ރުއްސުންތެރިވި أبو الدَّرْداء ގެ ރިވާޔަތް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަޅާ މީހަކު އެއްޗަކަށް ދީފިނަމަ އެލަޢުނަތް އުޑާއި ދިމާލަށް އަރައިގަންނާނެއެވެ. ދެން އުޑުގެ ދޮރުތައް ބަންދުވެގެން (އުޑުގެދޮރުތައް ބަންދުވެގެން) ބަންދުކުރެވިގެންދެއެވެ. ދެން ބިމާއި ދިމާލަށް ފައިބައިގަންނާނެއެވެ. ދެން ބިމުގެ ދޮރުތައްވެސް ބަންދުކުރެވިގެންދެއެވެ. ދެން ކަނާއަތަށް ވާތަށް ފައިބާނެއެވެ. ނަމަވެސް އެއްވެސް މަގެއް ނުފެނުމުން. ދެން އެ ކުރެވުނު މީހާއި ދިމާލަށް އަރައިގަނެއެވެ. ދެން އެމީހަކީ لعنة ގެ حق ވެރިއެއްނަމަ އެމީހާގެ ނަފުސަށް ވެއެވެ. ނޫންނަމަ އެ لعنة ދިން މީހާއަށް އެ رجوع ވެއެވެ.

1557 وعنْ عِمْرَانَ بنِ الحُصيْنِ رضي اللَّه عنْهُما قال : بينَما رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم في بعضِ أسْفَارِهِ ، وامرأَةٌ مِنَ الأنصارِ عَلَى نَاقَةٍ ، فضجِرَتْ فَلَعَنَتْهَا ، فَسمع ذلكَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقالَ : « خُذوا ما عليها ودعُوها ، فإنَّها ملعُونَةٌ » قالَ عِمرَانُ : فكَأَنِّي أراهَا الآنَ تمشي في النَّاسِ ما يعرِضُ لهَا أحدٌ . رواه مسلم .

މާތް الله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުއްސުންތެރިވި عِمْرَانَ بنِ الحُصيْن ގެ ރިވާޔަތް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ދަތުރުކުރައްވަމުން އުޅުއްވާތީ

ވަގުތެއްގައި انصارންގެ އަންހެނަކު ޖަމަލެއްގެ މަތީގައި އިންނެވެ. ދެން އަންހެނާ އެޖަމަލުގައި އެތިރަޗެއް ޖެހުމުން އަހަރެން لعنةދިނީމެވެ. ދެން رَسُول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އަށް އެއަޑު އިވިވަޑައިގެންފައެވެ. ދެން حديث ކުރުއްވިއެވެ. އެޖަމަލު މަތީގައި ހުރި ތަކެތި ބާލާށެވެ. އަދި އެޖަމަލު ދޫކޮށްލާށެވެ. ދެން ހަމަކަށަވަރުން އެއީ لعنة ލެވިގެންވާ އެއްޗެކެވެ. عِمْرَان ވިދާޅުވިއެވެ. ހިތަށްއަރަނީ ފެންނަހެން އަސްލު މީސްތަކުންގެ ތެރޭގައި ހިނގާ ބިނގާ އުޅެއެވެ. ނަމަވެސް އެއްވެސް މީހަކު އެއަށް ސަމާލުކަމެއް ނުދެއެވެ.

1558 وعن أبي برّزَة نَضلَةَ بْنِ عُبيْدٍ الأسلمِيٍّ رضي اللَّه عنْهُ قال : بينما جاريةٌ على ناقَةٍ علَيها بعضُ متَاع القَوْمِ ، إذْ بَصُرَتْ بالنبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وتَضايَقَ بهمُ الجَبَلُ ، فقالتْ : حَلْ ، اللَّهُم العنْها فقال النبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا تُصاحِبْنا نَاقَةٌ عليها لعْنَةٌ » رواه مسلم .

ޞާޙް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أَبو برّزَة نَضلَةَ بْنِ عُبيْدٍ الأسلمِيّ ގެ ރިވާއިން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އަންހެނަކު ޖަމަލެއްގެ މަތީގައި އިންނެވެ. އަދި އެހެން މުދާ ތަކެތިވެސް އޭގެ މަތީގައި ހުރެއެވެ. ކުއްލިއަކަށް رَسُول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ޚަބަރު އެ އަހިތެއް ގައުމުގެ ފެނިއްޖެއެވެ. އަދި އޭގެ މަތީގައި ހުރި ދާލާތައް ގިނަބާރުން މަތިޖެހުނު މަގުފުރޮޅުބަޔަކު ދިޔައީ ކަމަށްބުނެވެ ދެން އެގުނަގަނޑު ހިތާމަވެއެވެ. ދެން އަންހެނާ އަހަރެން ކާއްޗެ އަންހެނުންގެ އެޖަމަލު ވިއްދާށެވެ. އަދި ބުނެއްވެ. އޭ الله! އަހަރެން لعنة ލެއްވުންދޭވާ! އޭރުން نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރުއްވިއެވެ. އަޅުގަނޑުމެންގެ ޖަމާޢަތުގައި لعنة ލެވިގެންވާ ޖަމަލެއް ބައިވެރިނުވާނެއެވެ.

قوله : « حلْ » بفتح الحاءِ المُهملةِ ، وإسكان اللاَّم ، وهَي كلِمةٌ لزَجْرِ الإبل.

واعْلَم أنَّ هذا الحديث قد يُسْتَشْكلُ معْنَاهُ ، ولَا إشْكال فيه ، بل المُرادُ النَّهيُ أنْ تُصاحِبَهُمُ تِلك النَّاقَةُ ، وليس فيه نهيٌ عن بيْعِها وذَبْحِهَا ورُكُوبِها في غَيْرِ صُحْبَةِ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بلْ كُلُّ ذلك ومَا سواهُ منَ التَّصرفُّاتِ جائِزٌ لا منْع منْه ، إلاَّ مِنْ مُصاحبَتِهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ

وسلَّم بِها ، لأنَّ هذِهِ التَّصرُّفاتِ كُلِّهَا كانتْ جائزة فمُنع بْعضٌ مِنْها ، فبَقِي الباقِي على ما كَانَ . واللَّه أعْلَمُ.

އަދި ދަންނަވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މި حديث ގެ މަޤްޞަދުން އޮޅުން އަނބުރާލުން ބުނެވެއެވެ. ނަމަވެސް އޭގައި އެއްވެސް އޮޅުމެއް ނުވެއެވެ. އެގައިމާ ނަރީގެ މުޢާމަލާ ހަމައެކަނި އެޖުމާލަ އެކަމަކަށް ބައިވެރި ނުކުރުމަށް ކަރުވެހުރިމާ ނަފީއެވެ. އަދި އޭތި ޖެހިކަމަކި ކަލިތުމަކި އަދި نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ހުކުމި ތަޢާރަފްވުނުކަމާ ތަނުގާހުކަމި ބަހާތަކުވުމުން ދަނާއަޅ ނުކުރައެވެ. އަދި ކާއަޅަކު؟ މިއަނދުލާ ކަނޑަލާކަމި އަދި އަނދުނަށް ކަނޑައަޅައި އަރިނާ ހައްދުއެވެ. އެއްޗި نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގައި އައްޗަޅާ ބޮއްވުން ޙިފާޔަތި އަރަނާކުރެ ދާނަކަނަވަނުމުއެވެ. އަސްޓާރީ އަރިނާ ހުރާ ކަމުއްވެސް ހުއްދަ ވަޚުޅި ވާވެ. ލަހި އަރިނާ ބޮއްތަ ކަނޑައް ދާނީއްއެވެ. ވީމާ ދޫނުކުރު ކަނޑައަށް ބައް އައީ އަސްލަށް ގައިވާއި ހުއްދަވެގެންވެއެވެ. والله اعلم. (އަސްލު މާނަ ދަންނަވައިދެއްވާނީ މާތް اللهއެވެ.)

باب جواز لعن بعض أصحاب المعاصي غير المُعَيّنِين

ވަކި މީހަކު ކަނޑައަޅައި ނުކޮށް ފާފަވެރިންނަށް **لعنة** ދިނުން ހުއްދަ ވެގެން ވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

قال اللَّه تعالى (هود 18): {ألا لعنة اللَّه على الظالمين}.

އަނިޔާވެރިންގެ މައްޗަށް اللهގެ لعنةހުއްޓެވެ.

وقال تعالى (الأعراف 44): {فأذّن مؤذن بينهم أن لعنة اللَّه على الظالمين}

ފަހެ، (އެއިރުދު) ގޮވައިލައްވާ ބާރުލާ އެއުރެންގެ މެދުގައި ގޮވައިލާމީހާ ގޮވާނެއެވެ. އަނިޔާވެރިންގެ މައްޗަށް اللهގެ لعنةހުއްޓެވެ.

وَثَبت في الصَّحيحِ أن رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « لعَنَ اللَّه الوَاصِلَةَ والمُسْتَوصِلةَ » وأنَّهُ قال: « لعنَ اللَّه آكِلَ الرِّبا » وأنَّهُ لَعَنَ المُصوِّرين ، وأنَّه قال : « لعنَ اللَّه مَنْ غيَّر منارَ الأرْض » أيْ : حُدُودها ، وأنَّهُ قال : «لَعنَ اللَّه السَّارِقَ يَسرِقُ البيضَةَ » وأنهُ قال : «لَعنَ اللَّه مَنْ لعن والديْهِ » « ولَعَنَ اللَّه مَنْ ذبح لِغيْرِ اللَّه » وأنهُ قال : « منْ أحْدَثَ فِيها حدثاً أوْ آوى محدِثاً ، فعليْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ والملائكَةِ والنَّاسِ أجْمعينَ » وأنَّهُ قالَ : « اللَّهُمَّ العنْ رِعْلاً، وذَكوانَ وَعُصيَّةَ ، عصوَا اللَّه ورَسُولَهُ » وَهذِهِ ثلاثُ قبائل مِنَ العَرَبِ وأنَّه قال : «لَعنَ اللَّه اليهودَ اتخَذُوا قُبورَ أنبيَائِهم مساجِدَ » وأنَّهُ « لَعن المُتشبهينَ مِنَ الرِّجالِ بِالنِّساءِ ، والمتشَبِّهَاتِ مِنَ النِّسَاءِ بالرِّجالِ » .

وَجَميعُ هذِهِ الألفاظِ في الصحيحِ ، بعْضُهَا في صحيحي البخاري ومسلمٍ ، وبعْضُهَا في أحدِهِمَا ، وإنَّما قَصدْتُ الاختصَار بِالإشارةِ إليْهَا ، وسأذكرُ مُعظَمَهَا في أبوابها مِنْ هذا الكتاب ، إن شاءَ اللَّه تعالى .

صح حديث ށް ސާބިތުވެއެވެ. ރަސޫލާކަލޭގެފާނު رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމާގެ ބޮލުގެ އިސްތަށިގަނޑުގައި އެހެންމީހުންގެ އިސްތަށިގަނޑު ގުޅާ މީހާއަށް މާތް ﷲ لعنةކުރެއްވިއެވެ. އަދި ރަސޫލާކަލޭގެފާނު ރިބާ ކާމީހާއަށް މާތް ﷲ لعنةކުރެއްވިއެވެ. އަދި ރަސޫލާކަލޭގެފާނު ތަސްވީރު ހަދާމީހުންނަށް ލަޢުނަތް ދެއްވިއެވެ. އަދި ރަސޫލާކަލޭގެފާނު އަންގަވާފައިވާ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބިމުގައި ހައްދުތައް ފަހަނައަޅާ ބަދަލުކުރާ މީހާއަށް މާތް ﷲ لعنةކުރެއްވިއެވެ. އަދި ރަސޫލާކަލޭގެފާނު އަންގަވާފައިވާ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވަގަށް ބިސް ނަގާމީހާއަށް މާތް ﷲ لعنة ކުރެއްވިއެވެ. އަދި ބެއްބެއިންނަށް ފާޑުކިޔާމީހާއަށް ... އަދި ރަސޫލާކަލޭގެފާނު އަންގަވާފައިވާ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަމިއްލަ މައިންބަފައިންނަށް لعنة ދިން މީހާއަށް މާތް ﷲ لعنة ކުރެއްވިއެވެ. މާތް ﷲ ފިޔަވައި އެހެން ފަރާތަކަށް ކަތިލާމީހާއަށް މާތް ﷲ لعنةކުރެއްވިއެވެ. އަދި ރަސޫލާކަލޭގެފާނު އަންގަވާފައިވާ حديث ކުރެއްވިއެވެ. މަދީނާގައި بدعة އެއް ހެއްދި މީހާ ނުވަތަ بدعة ގެ އަހުލުވެރިޔަކަށް ޖާގަދިނު މީހާއަށް މާތް ﷲ لعنة ކުރެއްވިއެވެ. އަދި އިލާހުގެ މަލާއިކަތުން މަލާއިކަތުގެ ހުރިހާ لعنةއާއި އެންމެހާ މީސްތަކުންގެ لعنةހުރެބެ. އަދި ރަސޫލާކަލޭގެފާނު އަންގަވާފައިވާ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ ﷲ! رعل قبيلة އާއި

ذكوان قبيلة އާއި عصية قبيلة އަށް لعنة ލެއްވިއެވެ.   އެބައިމީހުން اللهއާއި އެއިލާހުގެ
ރަސޫލާއަށް ވަކީ ދުރުވެގެންނެވެ. (ދަންނާ.) އާދޭ، އަޅަމެ ކަލަލާގެ ބިން قبيلة އެވެ. އަދި
ހަމަވަކަނަވަރަކުން އަނެއްކާވެސް حديث ކުރައްވައިފައެވެ. ތަޤުދީރުގެ ވަހްމަކުން މާތް الله لعنة
ލެއްވިއެވެ. އެބައިމީހުންވެސް އެބައިމީހުންގެ ނަބިއްޔާއާ ދެކޮޅުވެރިވެ މުސްލިމުންނަށް
ހަޖަހަލައެވެ. އަދި ހަމަވަކަނަވަރަކުން އަނެއްކާވެސް ތިމާއިން ފުރިހުންނާ އަންހެނުންގެ ސިފަ
ލިބިގެން ފިރިހެނުންނާއި އަދި އަންހެނުންގެ ސިފަ ލިބިގެން ފިރިހެނުންނާ ފިރިހެނުން
لعنة ލެއްވިއެވެ. އަދި (ދަންނާ.) މިއަންނަނީ އިބްނުއުމަރުގެ صحح حديث ތެރެއެވެ. އިބްނުއުމަރުގެ ތެރެއިންވެސް
އަދި ބަޔަކު އިބްނުއުމަރުގެ ތެރެއިން بخاري އާއި مسلم ގެ އިބްނުއުމަރުގެ ތެރެއިންވެސް. އަދި ބަޔަކު އިބްނުއުމަރުގެ ތެރެ
އެދުރުވެރިން ކުރި އެކުދިވެގެން އިބްނުއުމަރުގެ ތެރެއެވެ. އަދި ހަމަވަކަނަވަރަކުން ކުރިކުރުމަށް ގެދިން
ބިމަށްނަ އެތެރެއަކުން އިރުއުމަރުކުރިއެވެ. އަދި އިރުތުކުރިއްވުމަށް އާގެ ގޮތަ حديثބައް
މިދެގެ ބޮޑުތެރޭގައި ހުރިހާގޮތުގެވެ.

باب تحريم سبّ المسلم بغير حقّ

حقّއާއި ނުލައި މުސްލިމަކަށް އަޑުގޮސް ގޮވުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (الأحزاب 58): {والذين يؤذون المؤمنين والمؤمنات بغير ما اكتسبوا فقد احتملوا بهتاناً وإثماً مبيناً}

އަދި އެއުރެން ހަޤީޤަތުގައި ކުރިކަމެއްނުލައި މުއުމިނުން ދިރިހުރި ނެންނަބީންގާއި، މުއުމިނު
އަންހެނުންނަށް އުނދަގޫކުރާ މީހުން (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ، ހަމަކަށަވަރުން، އެއުރެންވީ
ބޮޑުބުހުތާނާއި، ފާޅުވެގެންވާ ފާފައެއް ކުރިކަމެގެންނޭ ބަލައިލާށެވެ.

1559 وعنِ ابنِ مَسعودٍ رضي اللَّه عَنهُ قال : قال رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « سِباب المُسْلِمِ فُسوقٌ ، وقِتَالُهُ كُفْرٌ » متفقٌ عليه .

ރަޟީ الله ޢަންހު ސްނަގެއްވި ابنِ مَسعود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުސްލިމުންނަށް އަޑުގަދަ ބަސްބުނުމަކީ منافقންގެ عمل އެކެވެ. އަދި އެމީހުން ގަތުލުކުރުމަކީ ކާފިރުގެ عمل އެކެވެ.

1560 وعنْ أبي ذرٍّ رضي اللَّه عنْهُ أنَّهُ سمِع رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقولُ : « لا يَرمي رجُلٌ رَجُلاً بِالفِسْقِ أو الكُفْرِ ، إلاَّ ارتدت عليهِ ، إنْ لمْ يَكُن صاحِبُهُ كذلكَ » رواه البخاريُّ .

ރަޟީ الله ޢަންހު ސްނަގެއްވި أَبو ذرّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابي رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އަޑުއަހުއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު އަނެކަކަށް فاسقއެއްކަމަށް ނުވަތަ ކާފިރެއްކަމަށް ބުނެފިނަމަ އެމީހަކީ ކިބައިގައި އެކަމެއް ނެތްނަމަ އެކަން ބުނާ މީހަކަށް ރައްދުވެއެވެ.

1561 وعنْ أبي هُريرةَ رضي اللَّه عنْهُ أنَّ رسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « المُتَسابانِ مَا قَالا فعَلى البَادِي مِنْهُما حتَّى يَعْتَدِي المظلُومُ » رواه مسلم .

ރަޟީ الله ޢަންހު ސްނަގެއްވި أَبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެކަމު އަނެކަކަށް ނުލަ ބަސްބުނި ދެމީ ދެމީހުން ކިބާ އެއްބަޔަކު ފެށިއިރު އެބަޔަކު ނިންމިވާލާ އަލަށްވެފައި ހަދަބޫހަސަކަށް ނުބުރަބަސް އަޅާނު ދިނުމަށް ފެށިމީހާގެ ބޮޑުކަމެވެ.

1562 وعنهُ قالَ : أُتيَ النبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم برجُلٍ قَدْ شَرِب قالَ : « اضربُوهُ » قال أبو هُرَيْرَةَ : فَمِنَّا الضَّاربُ بيدِهِ ، والضَّاربُ بنعْلِه ، والضَّارِبُ بثوبهِ ، فلَمَّا انصرَفَ ، قال بعض القَومِ : أخزاكَ اللَّه ، قال : « لا تقُولُوا هذا ، لا تُعِينُوا عليهِ الشَّيطَانَ » رواه البخاري
.

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ ރަޟީ الله ޢަންހު ސްނަގެއްވި أَبو هُريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހަށް މީހަކު ގެންނެވުނެވެ.

އެމީހާއަށް ތަޅައިން ދީފައެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭނާ ހައްދު ޖަހާށެވެ. أبو هُريرة ވިދާޅުވިއެވެ. ވީމަ ތިމަންމެންގެ ތެރެއިން އަތުންޖެހި މީހުން ތިއްބެވެ. އަދި ފައިވާނުން ޖެހި މީހުން ތިއްބެވެ. އަދި އެމީހާގެ ހެދުމުގައި ފޮތިގަނޑުތަކުން ޖެހި މީހުން ތިއްބެވެ. ދެން އެމީހާ އަނބުރާ ދިޔުމުން ފަރާތުގައި ތިބި މީހުންކުރެން ބައެއް މީހުން އޭނާ އަށް ދިމާކޮށް ބުނެއެވެ. أخزاكَ اللّه މާނައީ: މާތް الله ކަލޭމެން ހިތާމަ ދެއްވާށިއެވެ. އެހިނދު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން އެގޮތަށް ނުބުނާށެވެ. އޭނާގެ މައްޗަށް شيطان އާއަށް ވެދި ނުދޭށެވެ.

1563 وعنْهُ قالَ : سمِعْتُ رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَقُولُ : « من قَذَف ممْلُوكَهُ بِالزِّنا يُقامُ عليهِ الحَدُّ يومَ القِيامَةِ ، إلاَّ أنْ يَكُونَ كما قالَ » متفقٌ عليه .

އަދި އެ صحَابي (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هُريرة) ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އަޅަކަށް ފާޙިޝް حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު އެމީހާގެ އަޅުންނަށް ޒިނޭގެ ތުހުމަތުކުރާނަމަ އޭގެ حقيقة އެއްކަލުގައި ނުވާނަމަ قيامة ދުވަހު އެމީހާގެ ގައިގައި ހައްދު ޖެހޭނޭއެވެ.

باب تحريم سب الأموات بغير حق ومصلحة شرعية هي

حق އާއި ނުލައި އަދި شرعي مصلحة އާއި ނުލައި މަރުވެފައިވާ މީހުންނާއިމެދު އުނިބަސްމަގުން ބައްސަކުރުން ހަރާމްވެގެންވާ باب

هي التحذير من الإقتداء به في بدعته وفسقه ونحو ذلك فيه الآية والأحاديث السابقة في الباب قبله.

(ދެންނެވިއެވެ.) މުޖުތަމަޢު އެއީ އެމީހާ فاسقُ ނުވަތަ بدعةގެ އަހުލުވެރިންނާއި ތަބާވުމުން އިންޒާރުދީފައެވެ. އެ موضوع އާއި ގުޅޭ ބައެއް އާޔަތްތަކާއި حديث ތައް އިސްވެދިޔަ ބާބުގައި ޒިކުރުވެއްޖެއެވެ.

1564 وعن عائشةَ رضي اللَّه عنها قالتْ : قال رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا تَسُبُّوا الأمواتَ، فَإنَّهُمْ قد أفْضَوْا إلى ما قَدَّموا » رواه البخاري .

ރަޟީ الله ޢަންހާ ސާބިތުވެގެންވާ عائشة ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ބުޚާރީ ރިވާކޮށްފައިވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން މަރުވެފައިވާ މީހުންނަށް ނުބައިބަސް ނުކިޔާށެވެ. ފަހެ، ހަމަކަށަވަރުން އެބައިމީހުންވަނީ އެބައިމީހުން އިސްކުރި عمل ތަކާއި ހަމައަށް ވާސިލުވެފައެވެ.

باب النهي عن الإيذاء

އަނެއްމީހުންނަށް އުނދަގޫކުރުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

قال اللَّه تعالى (الأحزاب 58): {والذين يؤذون المؤمنين والمؤمنات بغير ما اكتسبوا فقد احتملوا بهتاناً وإثماً مبيناً}.

އަދި އެއުރެން ކުރިކަމެއް ނެތި ކުށަކާނުލައި މުއުމިނުން ފިރިހެނުންނާއި، މުއުމިނުން އަންހެނުންނަށް އުނދަގޫކުރާ މީހުން (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ، ހަމަކަށަވަރުން، އެއުރެންނީ ބުހުތާން ދޮގުހެދި، ފާޅުވެގެންވާ ފާފައެއް ބުރަކުރި ބަޔެކެވެ.

1565 وعنْ عبدِ اللَّه بنِ عَمرو بن العاص رضي اللَّه عنْهُمَا قالَ : قال رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: « المُسْلِمُ منْ سَلِمَ المُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ ويدِهِ ، والمُهَاجِرُ منْ هَجَر ما نَهَى اللَّه عنْهُ » متفقٌ عليه .

ރަޟީ الله ޢަންހުމާ ސާބިތުވެގެންވާ عبدِ اللَّه بنِ عَمرو بن العاص ގެ ރިވާޔަތުން ބުޚާރީ ރިވާކޮށްފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުސްލިމަކީ އަނެއް މުސްލިމުން ދުލުން އަދި އަތުން ސަލާމަތްވެގެންވާ މީހާއެވެ. އަދި މުހާޖިރުންނަކީ الله ނަހީ ކުރެއްވި ކަންތައްތަކުން ދުރުހެލާ މީހާއެވެ.

1566 وعنهُ قالَ : قال رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَنْ أحبَّ أن يُزَحْزَحَ عن النَّارِ ، ويَدْخَلَ الجنَّةَ ، فلتَأْتِهِ منِيَّتُهُ وهُوَ يُؤمِنُ باللهِ واليَوْمِ الآخرِ ، ولْيَأتِ إلى النَّاسِ الذي يُحِبُّ أنْ يُؤْتَي إليْهِ » رواه مسلم .

وهُو بعْضُ حَديثٍ طويلٍ سبقَ في باب طاعةِ وُلاةِ الأمُورِ .

އަދި މި صحابي (އެބަހީ މާތް الله އެކަލޭގެފާނަށް ރުހިވެވޮޑިގެންވާ عبدِ اللّه بن عَمرو بن العاص)ގެ ރިވާޔަތް ކުރެވިގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނަރަކައިން ސަލާމަތްވެ އަދި ސުވަރުގެ ލިބިގަތުމަށް މީހާ މަރުއަންނަންވާނީ ހެޔޮގޮތުގައި الله އާއި اخرة ދުވަހަށް އީމާންވެގެންނެވެ. އަދި މީހާގެ ނަފްސަށް ބޭނުންވާ ގޮތަށް އެހެން މީހުންނާ މުޢާމަލާތް ކުރަންވާނެއެވެ.

މިއީ طاعةِ وُلاةِ الأمُور ގެ ބާބުގައި އިސްވެދިޔަ ދިގު حديث އެއްގެ ބައިކޮޅެކެވެ.

باب النهي عن التباغض والتقاطع والتدابر

އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކާ ދުރުވެހުރުމާއި ގުޅުން ކަނޑާލުމާއި ފުރަގަސްދިނުން ނަހީ ވަކިވުމާ ނަހީ ކުރެއްވުމުގެ **باب**

قال اللَّه تعالى (الحجرات 10): {إنما المؤمنون إخوة}.

މުއުމިނުންނަކީ ކަށަވަރުން اخُ ންކަމުގައިވާ ބަޔެކެވެ.

وقال تعالى (المائدة 54): {أذلة على المؤمنين أعزة على الكافرين}.

އެއީ މުއުމިނުންގެ މައްޗަށް އޯގާތެރި، ނިކަމެތިވެރި ބަޔެކެވެ. ކާފިރުންގެ މައްޗަށް ގަދަފަދަ އިއްޒަތްތެރި ބަޔެކެވެ.

وقال تعالى (الفتح 29): {محمد رَسُول اللَّهِ، والذين معه أشداء على الكفار رحماء بينهم}

محمد ގެފާނީ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނާ އެކުގައި ވާ މީހުންނީ ކާފިރުންނާ
ގަދަކަމުން ގަދަފުޅު ވެގެންވާ ބައެކެވެ. އެއުރެންގެ މެދުގައި، އޯގާތެރި رحمة ލެބި ބައެކެވެ.

1567 وعنْ أنسٍ رضي اللَّه عَنهُ أنَّ النبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « لا تَباغَضُوا ، ولا تحاسدُوا، ولاَ تَدابَرُوا ، ولا تَقَاطعُوا ، وكُونُوا عِبادَ اللَّهِ إخواناً ، ولا يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ أنْ يهْجُرَ أخَاه فَوقَ ثلاثٍ » متفقٌ عليه .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ أنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން އެއްބައެއް އަނެއް ބައަކާ ރުޅިވެރިނުވާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބައެއް އަނެއް ބައަކާ ހަސަދަވެރިނުވާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބައެއް އަނެއް ބައަކާ އަރާރުންދޭކަށް ނުވާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބައެއް އަނެއް ބައަކާ ގުޅުން ކަނޑާނުލާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން الله ގެ އަޅުވެރިންނަށް اخ ންތަކަކު ކަމުގައިވާށެވެ. އަދި މުސްލިމަކަށް އޭނާގެ اخ އާއި އަނގައިން ނުބުނުމަ ތިން ދުވަހަށްވުރެ ގިނަދުވަހު ހުއްޓުވުން ނުވަތައެވެ.

1568 وعنْ أبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّهُ عَنْهُ أنَّ رَسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « تُفْتَحُ أبْوابُ الجَنَّةِ يَوْمَ الاثنَيْنِ ويَوْمَ الخَمِيس ، فيُغْفَرُ لكُلِّ عبْدٍ لا يُشْرِكُ باللَّهِ شَيئاً ، إلاَّ رجُلاً كانَت بيْنهُ وبَيْنَ أخيهِ شَحْناءُ فيقالُ : أنْظِرُوا هذينِ حتَّى يصطلِحا ، أنْظِرُوا هذَيْنِ حتَّى يَصطلِحا ، » رواه مسلم .

وفي روايةٍ له : « تُعْرَضُ الأعْمالُ في كُلِّ يومِ خَميسٍ وَاثنَيْنِ » وذَكَر نحْوَهُ .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ أَبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ސުވަރުގޭގެ ދޮރުތައްހުޅުވޭ ހޯމަ ދުވަހާއި ބުރާސްފަތި ދުވަހުއެވެ. ފަހެ الله އާއި شريك ނުކުރާ ކޮންމެ މީހަކަށް ފާފަފުއްސަވައެވެ. ނަމަވެސް އޭނާއާއި އޭނާގެ اخ އާއި ދެމެދު އަދާވާތެރިކަން ހުރި މީހާ ފިޔަވައެވެ. އެދެމީހުން ސުލްހަވަނީސް ބަލާށެވެ.

ސުލްހަވެގެންނުވާނަމަ މުޚާސަމާ ދޫކުރެވޭ. އަދިމުޅިން ސުލްހަވެގެންނުވާނަމަ މުޚާސަމާ ދޫކުރެވޭ.

باب تحريم الحسد

ޙަސަދަވެރިވުމަކީ حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

هو تمني زوال نعمة عن صاحبها سواء كانت نعمة دين أو دنيا

ޙަސަދަވެރިވުމަކީ އެއީ نعمة އެއް ލިބިގެންވާ މީހާގެ ކިބައިން އެ نعمة އެއް ގެއްލި ދިއުމަށް އެދުމެވެ. އެއީ ދީނީ نعمة އެއް ކަމުގައިވިޔަސް ދުނިޔަވީ نعمة އެއް ކަމުގައި ވިޔަސްމެއެވެ.

قال اللَّه تعالى (النساء 54): {أم يحسدون الناس على ما آتاهم اللَّه من فضله}.

ނުވަތަ، اللهގެ فضل ވަންތަކަމުގެ ތެރެއިން އެކަލާނގެ މީސްތަކުންނަށް ދެއްވާފައިވާ ކަންތައްތަކުގައި އެއުރެން (އެބަހީ ޔަހޫދީން) މީސްތަކުންނަށް حسدވެރި ވަނީއެއްތޯ؟

وفيه حديث أنس السابق في الباب قبله (انظر الحديث رقم 1564)

1569 وعَنْ أبي هُرَيرة رضي اللَّه عنْهُ أنَّ النبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « إيَّاكُمْ والحسدَ ، فإنَّ الحسدَ يأكلُ الحسناتِ كَما تَأْكُلُ النَّارُ الحطبَ ، أوْ قال العُشْبَ » رواه أبو داود .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުޟާވެވޑައިގަންނަވާ أَبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي ﷺ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން حسدވެރިވުމުން ދުރުހެލިވާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން އަލިފާން ދަރު އަންދާލާ ފަދައިން ހެޔޮކަންތައް އަންދާލައެވެ. ނުވަތަ ދަރުގަ ބުނެފައި ވިނަ ވިދާޅުވިކަމަށް ރާވީ އަށް شك އުފެދިއްޖެއެވެ.

باب النهي عن التجسّس

ޖާސޫސްކުރުން މަނާވެގެންވާކަމާއި މީހުން ދައްކާ ވާހަކައިގެ ތެރެއިން އެހެންމީހުން އަޑުއަހާލުން ނުރުހޭ ވާހަކަތައް އަޑު އެހުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (الحجرات 12): {ولا تجسسوا}.

އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެކަކު އަނެކަކުގެ ޖާސޫސް ނުކުރާށެވެ.

وقال تعالى (الأحزاب 58): {والذين يؤذون المؤمنين والمؤمنات بغير ما اكتسبوا فقد احتملوا بهتاناً وإثماً مبيناً}.

އަދި އެއުރެން ކޮށްފައިވާ ކަމަކާ ނުލައި މުއުމިން ފިރިހެނުންނާއި، މުއުމިން އަންހެނުންނަށް އުނދަގޫކުރާ މީހުން (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ، ހަމަކަށަވަރުން، އެއުރެންނީ ބުހުތާން ދޮގާއި، ފާފަވެގެންވާ ފާފައެއް ހާމަކޮށް ބައިލެވެ.

1570 وعنْ أبي هُريْرةَ رضي اللَّه عنهُ أنَّ رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « إيَّاكُمْ والظَّنَّ ، فإن الظَّنَّ أكذبُ الحدِيث ، ولا تحَسَّسُوا ، ولا تَجسَّسُوا ولا تنافَسُوا ولا تحَاسَدُوا ، ولا تَباغَضُوا، ولا تَدابَرُوا ، وكُونُوا عِباد اللَّهِ إخْواناً كَما أمركُمْ . المُسْلِمُ أخُو المُسْلِمِ ، لا يظلِمُهُ ، ولا يخذُلُهُ ولا يحقرُهُ ، التَّقوى ههُنا ، التَّقوَى ههُنا » ويُشير إلى صَدْرِه « بِحسْب امريءٍ مِن الشَّرِّ أن يحقِرَ أخاهُ المسلِم ، كُلُّ المُسلم على المُسْلِمِ حرَامٌ : دمُهُ ، وعِرْضُهُ ، ومَالُه، إنَّ اللَّه لا يَنْظُرُ إلى أجْسادِكُمْ، وَلا إلى صُوَرِكُمْ ، وأعمالكم ولكنْ يَنْظُرُ إلى قُلُوبِكُمْ».

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ހީ ކުރުމުން ދުރުހެލިވާށެވެ. އެހެނީ ހީ ކުރުމަކީ ދޮގު ވާހަކައިގެ ތެރެއިން އެންމެ ބޮޑު ދޮގެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެކަކު އަނެކަކުގެ ޢައިބު ހޯދަން މަސައްކަތް ނުކުރާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކު ޖާސޫސް

ނުލިބޭނެވެ. އަދި ޙަސަދަވެރިވުން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކު ދެއްކުން ދުރުވުމަށް ނުވާނެވެ. އަދި
ޙަސަދަވެރިވުން އެއް ބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކު ދެއްކުން حسد ވެރި ނުވާނެވެ. އަދި ޙަސަދަވެރިވުން
އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކު ދެއްކުން ބުރުވުމަށް ނުވާނެވެ. އަދި ޙަސަދަވެރިވުން އެއް ބަޔަކު އަނެއް
ބަޔަކަށް ފުރަގަސް ނުދޭނެވެ. އަދި ޙަސަދަވެރިންނަށް އަޅުގަނޑު ލާބަވެފައިވާ ގޮތުން ޙަސަދަވެރިވުން
الله ގެ އަޅުވެރިންގެ اخ ން ތިބާއާ ބަޔަކު ވާށެވެ. އެއް މުސްލިމަކީ އަނެއް މުސްލިމެއްގެ اخ އެވެ.
އަދި އޭނާގެ اخ އާއިން އަނިޔާވެރި ނުވާނެއެވެ. އަދި އޭނާ އޭނާގެ اخ އާއިން އަރިހަކު ނުވާނެވެ
ނުދޭނެއެވެ. އަދި އޭނާ އޭނާގެ اخ އާ ނިކަމެތި ނުކުރާނެއެވެ. ދޮގުނުހެދޭނެވެ. تقوى
ވެރިކަންވަނީ މިތަނުގައެވެ. تقوى ވެރިކަންވަނީ މިތަނުގައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ
މުބާރަކު إشارة ކުރެއްވިއެވެ. މީހާ ނުބައި މީހެއްކަން ވުމަށް ކާފީވާނީ އޭނާގެ اخ އަކު ދެރަ
ނިކަމެތިކުރުމުގެ ގޯހުން ދުރުވުމެވެ. އެއް މުސްލިމުގެ އަނެއް މުސްލިމުގެ ދެމެދު އޭނާގެ
ލޭއާއި އޭނާގެ އަބުރާއި އޭނާގެ މުދާ ވެސް حرمة ވެރިވެގެންވެއެވެ. ފަހަރުތަކުގައި الله سبحانه
وتعالى ބަލާވަޑައިގަންނަވަނީ ޙަސަދަވެރިންގެ ނިޔަތުގެ ދެއްކުމަށެވެ. އަދި ޙަސަދަވެރިންގެ
ހިތްތަކާއި ބަލާފުސްތަކަށް ނުނޫވެ. އަދި ޙަސަދަވެރިންގެ ބަރާބަރުގެ އަމަލު ބަލާނުލާވާފަށެ
ނުނެވެ.

وفي رواية : « لا تَحاسَدُوا ، وَلا تَبَاغَضُوا ، وَلا تَجَسَّسُوا ولا تحَسَّسُوا ولا تَنَاجشُوا وكُونُوا عِبَادَ اللَّهِ إخْوَاناً » .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ޙަސަދަވެރިވުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކަށް
حسدވެރި ނުވާށެވެ. އަދި ޙަސަދަވެރިވުން އެއް ބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކަށް ރުޅިވެރިނުވާށެވެ. އަދި
ޙަސަދަވެރިވުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކަށް ޖާސޫސް ނުކުރާށެވެ. އަދި ޙަސަދަވެރިވުން
އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް އަގުބޮޑުކޮށް ނުކިޔާށެވެ. އަދި ޙަސަދަވެރިވުން އެއްބަޔަކު އަނެއް
ބަޔަކަށް ޝަރުޢީ ގޮތް ދެކޭ ގޮތަށް ކުރުކޮށްދިނުމަށް (ނީލަމް ކިޔާ ގޮތަށް) އަގު އަރުވާލުން

ނުގެންނާނެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެންމެން الله ގެ އަޅުންތަކެއް ކަމުގައިވާ ހާލު اخـން ތަކެއް ކަމުގައި ވާށެވެ.

وفي روايةٍ : « لا تَقَاطَعُوا ، وَلا تَدَابَرُوا ، وَلا تَبَاغَضُوا ولا تحَاسدُوا ، وكُونُوا عِبَادَ اللَّهِ إخْوَاناً » .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކާ ގުޅުން ކަނޑާނުލާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކާ ފުރަގަސް ނުދޭށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއް ބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކާ ރުޅިވެރިނުވާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކާ حسدވެރިނުވާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން الله ގެ އަޅުން ކަމުގައިވާ ހާލު اخـން ތަކެއް ކަމުގައިވާށެވެ.

وفي رواية : « لا تَهَاجَروا وَلا يَبِعْ بَعْضُكُمِ على بيع بَعْضٍ » .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކާ ގުޅުން ކަނޑާލައިގެން ނުތިބޭށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެކަކުގެ ވިޔަފާރީގެ މައްޗަށް އަނެކަކުގެ ވިޔަފާރި ނުކުރާށެވެ. (އެބަހީ އަނެކަކު އެއްޗެއް ވިއްކަން އުޅެނިކޮށް ގަންނަން އުޅުން މީހާގެ ކައިރީގައި ވިއްކުމުގެ އަޅުގަނޑުގެ ވިއްކުމަށް އެއްޗެއް ވިއްކުމަށް އަގުން ގަންނާށެވެ ބުނުން ފަދަ ކަންކަމެވެ.)

رواه مسلم : بكلِّ هذه الروايات ، وروى البخاري أكثَرَها .

އިސްވެދިޔަ އެންމެހާ ރިވާޔަތްތަކަކީ މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތްތަކެވެ. އަދި بخاري އެއިން ގިނަ ރިވާޔަތްތައް ބަޔާންކުރައްވައިފައެވެ.

1571 وعَنْ مُعَاويةَ رضي اللَّه عنْهُ قالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « إنَّكَ إن اتَّبعْتَ عَوْراتِ المُسْلِمينَ أفسَدْتَهُمْ ، أوْ كِدْتَ أنْ تُفسِدَهُمَ » حديثٌ صحيح.

رواهُ أبو داود بإسناد صحيح.

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި مُعَاوية ގެފާނުގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިބާ މުސްލިމުން ޢައިބުންގެ ފަހަތުގައި ހޯދައިފިނަމަ ތިބާ އެބައިމީހުން ފަސާދަކޮށްލީއެވެ. ނުވަތަ ވިދާޅުވަމުން ވިއެވެ. ތިބާ އެބައިމީހުން ފަސާދު ކޮށްލުން ކައިރިވެގެންވެއެވެ.

1572 وعنِ ابنِ مسعودٍ رضي اللَّه عَنْهُ أنَّهُ أُتِيَ برَجُلٍ فَقيلَ لَهُ : هذَا فُلانٌ تَقْطُرُ لِحْيَتُهُ خَمراً ، فقالَ : إنَّا قَدْ نُهينَا عنِ التَّجَسُّسِ ، ولكِنْ إن يظهَرْ لَنَا شَيءٌ ، نَأْخُذْ بِهِ ، حَديثٌ حَسَنٌ صحيحٌ .

رواه أبو داود بإسْنادٍ عَلَى شَرْطِ البخاري ومسلمٍ .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި ابنِ مسعود ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحَابي ގެ ގާތަށް މީހަކު ގެނެވުނެވެ. ފަހެ ބުނެވުނީ މިއީ ފުލާނާއެވެ. އޭނާގެ ތުނބުޅި އަރިހު ތިކި ތަރަ ތަރާއެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންމެންނަށް ޖާސޫސް ކުރުމުން މަނާކުރެވިފައިވެއެވެ. ނަމަވެސް ކަމެއް ތިމަންމެންނަށް އެނގިއްޖެނަމަ އެކަމަށް ފިޔަވަޅު އަޅާނީއެވެ.

باب النهي عن سوء الظنّ بالمسلمين من غير ضرورة

އެއްވެސް شرعي ސަބަބެއް ނެތި މުސްލިމުންނާމެދު ގޯސް ހީކުރުން މަނާކުރެއްވިކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (الحجرات 12): {يا أيها الذين آمنوا اجتنبوا كثيراً من الظن إن بعض الظن إثم}

އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން ހީގެ ތެރެއިން ގިނަ ކަންތަކާ ދުރުވެގަންނާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، ބައެއް ހީއަކީ ފާފައެކެވެ.

1573 وعنْ أبي هُرَيرةَ رضي اللَّه عنْهُ أنَّ رَسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « إيَّاكُمْ وَالظَّنَّ ، فإنَّ الظَّنَّ أكذَبُ الحَدِيثِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހްސުންލެއްވި أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ކުށްހީކަރުން ދުރުހެލިވާށެވެ. އެހެނީ ކުށްހީއަކީ އެންމެ ބޮޑު ދޮގު ވާހަކައެވެ.

باب تحريم احتقار المسلمين

މުސްލިމުންނަށް ނިކަމެތިކަމުގެ ނަޒަރަކުން ބެލުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (الأحزاب 58): {والذين يؤذون المؤمنين والمؤمنات بغير ما اكتسبوا فقد احتملوا بهتاناً وإثماً مبيناً}.

އަދި އެއުރެން ކޮށްފައިވާ ކުށަކާނުލައި މުއުމިނުން ފިރިހެނުންނާއި، މުއުމިނުން އަންހެނުންނަށް އުނދަގޫކުރާ މީހުން (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ، ހަމަކަށަވަރުން، އެއުރެންނީ ބުހުތާނު ދޮގަކާއި، ފާފަވެގެންވާ ފާފައެއް ހިފެއްޓި ބައެކެވެ.

1574 وعنْ أبي هُرَيرة رضي اللَّه عَنْهُ أنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ « بِحَسْبِ امْرِيءٍ مِنَ الشَّرِّ أن يحْقِرَ أخَاهُ المُسْلِمَ » رواه مسلم ، وقد سبق قرِيباً بطوله .

މާތް الله ރުހްސުންލެއްވި أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހާ ނުބައި މީހަކަށް ވުމަށްޓަކައި އޭނާގެ އަޚަށް މުސްލިމު اخ އާއަށް ނިކަމެތިކަމުގެ ނަޒަރަކުން ބެލުން ފުދެއެވެ.

1575 وعَن ابْنِ مسعُودٍ رضي اللَّه عنهُ ، عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « لا يَدْخُلُ الجَنَّةَ منْ كَانَ في قَلْبِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ كِبْرٍ ، » فَقَالَ رَجُلٌ : إنَّ الرَّجُلَ يُحِبُّ أنْ يَكُونَ ثَوْبُهُ حَسَناً ، ونَعْلُهُ حَسَنَةً ، فقال : « إنَّ اللَّه جَمِيلٌ يُحِبُّ الجَمَال ، الكِبْرُ بَطَرُ الحَقِّ ، وغَمْطُ النَّاسِ » رواه مسلم .

وَمَعْنَى « بطر الحَقِّ » : دَفْعه ، « وغَمْطُهُم » : احْتِقَارهُمْ ، وقَدْ سَبَقَ بيانُهُ أوْضَح مِنْ هَذا في باب الكِبرِ .

މާތް الله ރުޟާވެވޑައިގެންވި عبدِ اللّهِ بْنِ مسعُود ، نبي ގެ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ޙަދީޘުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އަހަރެމެންނަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެމީހެއްގެ ހިތު ތެރޭގައި ޒައްރާއެއްގެ މިންވަރަކަށް ބޮޑާކަމުގެ އޮވެއްޖެ މީހާ ސުވަރުގެ ނުވަދެވޭނެއެވެ. ފަހެ ބޭކަލަކު ދަންނަވައިފިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީހާ އެދޭ ހެދުން ރީތިވުމާއި ފައިވާން ރީތިވުމަށެވެ. އަދި އެކަމާ ފެހެއްޖެ ރީތިކަން ހެދުމުން ފައިވާނުރީތިވުމެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهއަކީ ރީތިކަމުގެ ސާޙިބު ރީތިކަމަށް ލޯބިވެވޑައިގަންނަވައެވެ. އަދި ބޮޑާކަމަކީ ރީތިކަމަށް ލޯބިވެވޑައިގަންނަވައެވެ. ބޮޑާކަމަކީ އަދި حقއަށް އިންކާރުކުރުމާއި މީސްތަކުން ނިކަމެތި ކަމަށް ދެކުމެވެ.

1576 وعن جُنْدُبِ بن عبدِ اللَّه رضي اللَّه عنهُ قالَ : قالَ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « قالَ رَجُلٌ : واللَّهِ لا يَغْفِرُ اللَّه لفُلانٍ ، فَقَالَ اللَّه عَزَّ وَجلَّ : مَنْ ذا الَّذِي يَتَأَلَّى عليَّ أنْ لا أغفِرَ لفُلانٍ إنِّي قَد غَفَرْتُ لَهُ ، وَأَحْبَطْتُ عمَلَكَ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުޟާވެވޑައިގެންވި جُنْدُب بن عبدِ اللّه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު ބުންޏެވެ. މާތް الله ގަސަމެވެ ބުނެފައެވެ. ފުލާނީ މީހަކަށް މާތް الله ނުފުއްސަވާނެއެވެ. ފަހެ الله سبحانه وتعالى وحي ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަން އިލާހު ފުލާނީ މީހަކަށް ނުފުއްސަވާނެކަމަށް ތިމަންއިލާހުގެ ނަމުގައި ހުވާ ކުރަނީ ކާކުހެއްތޯ؟ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން އިލާހު އޭނާއަށް ފުއްސެވީމެވެ. އަދި ތިބާގެ عمل ތަކެއް ބާޠިލު ކުރެއްވީމެވެ.

باب النهي عن إظهار الشماتة بالمسلم

މުސްލިމުންނަށް ދިމާވާ ދަތިތަކަށް އުފާކުރުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (الحجرات 10): {إنما المؤمنون إخوة}.

މުއުމިނުންނަކީ ހަމައެކަނި اخން ތަކެއްކަމުގައެވެ.

وقال تعالى (النور 19): {إن الذين يحبون أن تشيع الفاحشة في الذين آمنوا لهم عذاب أليم في الدنيا والآخرة}.

ހަމަކަށަވަރުން އީމާންވެތިވެރިންގެ ތެރޭގައި ހުތުރުކަން ފެތުރުން ލޯބިވާ މީހުންނަށް، عمل, ފެތުރުމަށް ދިޔުމުން ލޯބިކުރާމީހުން (ދަންނާށެވެ!) ދުނިޔޭގައާއި اخرة ގައި ވޭންދެނިވި އަޛާބު އެބައޮތްކަން ހުއްޓެވެ.

1577 وعنْ وَاثِلةَ بنِ الأسْقَعِ رضي اللَّه عنْهُ قالَ : قال رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا تُظْهِرِ الشَّمَاتَة لأخيك فَيرْحمْهُ اللَّهُ وَيبتَلِيكَ » رواه الترمذي وقال : حديث حسنٌ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި وَاثِلة بن الأسْقع ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާގެ اخ އާ އަށް ދިމާވާ ދަތިތަކާގެ މައްޗަށް އުފާ ނުކުރާށެވެ. އޭރު الله سبحانه وتعالى އޭނާ އަށް ރަޙްމަތްކުރައްވާނެ ސަލާމަތްކުރައްވައި ތިބާ އަށް އެދަތި މުސީބާތް ދެއްވުމަށްވުރެ އަވަހަށް ފެންނާނެއެވެ.

وفي الباب حديثُ أبي هريرةَ السابقُ في باب التَّجَسُّسِ : « كُلُّ المُسْلِمِ على المُسْلِمِ حرَامٌ » الحديث .

އަދި މިބާބުގައި ތަޢައްސުބުގެ ބާބުގައި އިސްވެގޮސްފައިވާ أبو هُريرة ގެ حديث ހިމެނެއެވެ.
އެއީ އެއް މުސްލިމު އަނެއް މުސްލިމުންގެ މައްޗަށް (އާނާގެ ޗާލި އަބުބާއި މުޅާ)
ހަޓާދުވެގެންވާ ނަސްނަސްގަނުވާނު حديث އެވެ.

باب تحريم الطعن في الأنساب الثابتة في ظاهر الشرع

شرعي ހަމަތަކުން ސާބިތުވެފައިވާ ނަސަބުތަކުން ތުހުމަތުކުރުން ވާހަކަދެއްކުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (الأحزاب 58): {والذين يؤذون المؤمنين والمؤمنات بغير ما اكتسبوا فقد احتملوا بهتاناً وإثماً مبيناً}

އަދި އެއުރެން ހެދިކަމެއް ކުރުމަކާނުލައި މުއުމިނުން ފިރިހެނުންނާއި، މުއުމިނުން އަންހެނުންނަށް އުނދަގޫކުރާ މީހުން (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ، ހަމަކަށަވަރުން، އެއުރެންނީ ބޮޑު ދޮގަކާއި، ފާފަވެރިކަމާ އުފުލައިގެން ބައެކެވެ.

1578 وَعَنْ أبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّه عَنْهُ قالَ : قَالَ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « اثْنَتَان في النَّاسِ هُمَا بِهِم كُفْرٌ : الطَّعْنُ في النَّسَبِ ، والنِّيَاحةُ على المَيِّت » رواه مسلم .

މާނަ الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبوهُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީސްތަކުންގެ ތެރޭގައި ދެކަމަކީ ވެއެވެ. އެއީ ކުފުރުވުން ފަދަ ދެކަމެވެ. އެއީ ނަސަބަށް ތުހުމަތުކުރުމާއި ކަރުނަ މައްޔިތާގެ މައްޗަށް ރޮއި ހާރު ހިތާމަކޮށް ހަދުމެވެ.

باب النهي عن الغش والخِداع

މަކަރު ހަދައިގެން ހިލަތް ހެދުން މަނާކުރެވިފައިވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

قال اللَّه تعالى (الأحزاب 58): {والذين يؤذون المؤمنين والمؤمنات بغير ما اكتسبوا فقد احتملوا بهتاناً وإثماً مبيناً}

އަދި އެއުޅުން ހަތިޔާރަށް ކުރަނާއިނުލައި ގުޅުން ޖެހިހުށްޓުނުކާއި، ގުޅުން
އަތުންގުޅުންތައް އުނދަގޫކަމާ ދީގެން (ދޫކޮށްލަވާ!) ވެރި، ހަމަކަށަވަރުން، އެއުޅުންތައް
ބަރަޒުން ދޮގުކަމި، ފެހިވަސްކާ ފުރާއި ހިކިގަތުމުގެ ބައިކާވެ.

1579 وَعَنْ أبي هُرَيرةَ رضي اللَّه عَنه أنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « منْ حملَ عَلَيْنَا السِّلاحَ ، فَلَيْسَ مِنَّا ، ومَنْ غشَّنَا ، فَلَيْسَ مِنَّا » رواه مسلم .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންމެންގެ މައްޗަށް ހަތިޔާރު އުފުލައިފި މީހާއީ ތިމަންމެންގެ ތެރެއިން ވާ މީހެއް ނޫނެވެ. އަދި ތިމަންމެންނަށް މަކަރު ހަދައިފި މީހާއީ ތިމަންމެންގެ ތެރެއިން ވާ މީހެއް ނޫނެވެ.

وفي روايةٍ لَه أنَّ رَسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مرَّ عَلى صُبْرَةِ طَعام ، فَأَدْخَلَ يدهُ فيها ، فَنالَتْ أصَابِعُهُ بلَلاً ، فقَالَ : مَا هَذَا يا صَاحِبَ الطَّعَامِ ؟ » قَالَ أصَابتْهُ السَّمَاءُ يَا رَسُولَ اللَّه قَالَ: « أفَلا جَعلْتَه فوْقَ الطَّعَامِ حَتَّى يَراهُ النَّاس ، مَنْ غَشَّنَا فَلَيْسَ مِنَّا »

އަދި މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ކާތަކެތި އަޅައިފައި ހުރި ގޮނޑެއްގެ ކައިރިން ވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ އަތްޕުޅު އެގޮނޑަށް ވެއްދެވުމުން އަތްޕުޅުގެ އިނގިލިތަކަށް ތެތްކަމެއް ލިބުނެވެ. ދެން އިނގިލިތަކުގެ ތެތްކަމާއި ބެހޭ ގޮތުން ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ ކާތަކެތީގެ ވެރިޔާއެވެ. މިއީ ކޮންކަމެއްތޯއެވެ؟ އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. އެއަށް ވާރޭ ވެހިއްޖެއެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ މީސްތަކުންނަށް ފެންނާނެ ގޮތަށް ވާރޭ ޖެހުނު ބައި ކާތަކެތީގެ މަތީގައި ނުބެހެއްޓީ ކީއްވެތޯއެވެ؟ ތިމަންމެންނަށް މަކަރު ހަދާ މީހާއީ ތިމަންމެންގެ ތެރެއިން ވާ މީހެއް ނޫނެވެ.

1580 وَعَنْهُ أنَّ رَسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَال : « لا تَنَاجشُوا » متفقٌ عليه .

އަދި އެ صَحَابي (އެބަހީ މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި أبو هُريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވިޔަފާރިވެރިން ވިޔަފާރިގައި މަކަރާއި ހީލަތް ނުހަދާށެވެ.

ދަންނަވައެވެ. النجش އަކީ ގަތުމުގެ ގަސްދެއް ނެތި އެހެންމީހުންނަށް މަކަރު ހަދާދޭ ގޮތުން ވިޔަފާރި މުދާ ގަނެ އަގު އުފުލުމަށްޓަކައި އަގު ކިޔުން ގަތުމަށްކުރުމެވެ. އަދި އާއްމު ގޮތެއްގައި ބާޒާރުތަކުގައި ނިކުމެވޭ މަގުން މުދާ ވިއްކުމުގައި ކުރާގޮތް ކަމަކަށްވީ. އެއީ حرام ކަމެކެވެ.

1581 وَعَنْ ابنِ عُمر رضي اللَّه عَنْهُمَا ، أنَّ النبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم نَهَى عن النَّجْشِ . متفقٌ عليه.

މާތް الله ދެބަފައިންނަށް ރުޟާވެވޮޑިގެންވި عبدِ اللَّهِ بْنِ عُمر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ވިޔަފާރިގައި النَّجَش ގެ އުސޫލު ގެންގުޅުން މަނާކުރެއްވިއެވެ. (ދަންނަވައެވެ.) النَّجَش ގެ މާނަ އިސްވެދިޔަގޮތުގައެވެ.

1582 وعَنْهُ قَالَ : ذَكَرَ رَجُلٌ لِرَسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أنَّهُ يُخْدَعُ في البُيُوعِ ؟ فقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « منْ بايَعْتَ ، فَقُلْ لا خِلابَةَ » متفقٌ عليه .

« الخِلابةُ » بخاءٍ معجمةٍ مكسورة ، وباءٍ موحدة : وهي الخديعةُ .

އަދި އެ صَحَابي (އެބަހީ މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި عبدِ اللَّهِ بْنِ عُمر) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މީހަކު رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އާއި ދެންނެވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އޭނާއަށް ވިޔަފާރިގައި މަކަރާއި ހީލަތް ހަދައެވެ. ދެން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ ވިޔަ ގަންނަ މީހާ ކައިރީގައި ބުނާށެވެ. "މަކަރާ ހީލަތެއް ނުވާނެއެވެ."

1583 وَعَنْ أبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّه عَنهُ قال : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَنْ خَبَّبَ زَوْجَةَ امْرِيءٍ ، أوْ ممْلُوكَهُ ، فَلَيْسَ مِنّا » رواهُ أبو داود .

« خبب » بخاءٍ معجمة ، ثم باءٍ موحدة مكررة : أيْ : أفسدَهُ وخدعَهُ .

މާތް الله ރުއްސެވުންލެއްވި أَبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިހަކީ އަހަރެން މީހާގެ އަންބަކަށް ނުވަތަ އަހަރެން މީހާގެ އަޅަކަށް (އަހުރުމަތްތެރިކަން ދައްކައިގެން) ފާސިދުކޮށްދީފިނަމަ ފަހެ އެމީހަކީ ތިމަންމެންގެ ތެރެއިން ވާ މީހެއް ނޫނެވެ.

باب تحريم الغدر

وعد އާއި خلاف ވުން حرام ވެގެންވާ ކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللّه تعالى (المائدة 1): {يا أيها الذين آمنوا أوفوا بالعقود}.

ޔާ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން عقد ތަކަށް ފުއްދާށެވެ.

وقال تعالى (الإسراء 34): {وأوفوا بالعهد إن العهد كان مسئولاً}

އަދި ތިޔަބައިމީހުން عهد ފުއްދާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، عهدައީ (އާޚިރަތުގައި) ސުވާލު ކުރެވޭނޭކަމެއް ކަމުގައި ވިއެވެ.

1584 وعَنْ عبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرو بْنِ العاص رضي اللَّه عَنْهُمَا أنَّ رسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « أربْعٌ مَنْ كُنَّ فيهِ ، كانَ مُنَافِقاً خالصاً ، ومَنْ كانتْ فيه خَصلَةٌ مِنْهُنَّ ، كانَ فِيهِ خَصْلَةٌ مِنَ النِّفاقِ حتَّى يدعها : إذا أؤتمِنَ خانَ ، وإذا حدَّثَ كَذَب ، وإذا عاهَدَ غدَر ، وإذا خَاصَمَ فَجر » . متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުއްސެވުންލެއްވި عبد اللّه بن عَمْرو بْنِ العاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަތަރު ސިފަތައް ހުރިމީހާ ހަމަ خالص منافق އެކެވެ. އަދި އެހަތަރުގެ ކިބައިގައި އެއިން ސިފައެއް ހުރިއްޖެނަމަ އެމީހަކު އެސިފަ ދޫކޮށްލާހާ ހިނދަކަށް ވާނީ منافق ސިފަ ލިބިގެންނެވެ. އެއީ އަމާނާތްތަކަށް ހަވާލު ކުރެވިއްޖެނަމަ خيانة ތެރިވުމެވެ. އަދި ވާހަކަދައްކާ

ވާހަކަދައްކާއިރު ދޮގުހަދައެވެ. އަދި وعد އެއް ވެއްޖެނަމަ އޭގެ خلاف ވެއެވެ. އަދި
ޢަމާނާތެއްލިބިއްޖެނަމަ ޚިޔާނާތްތެރިވެއެވެ.

1585 وعن ابن مسعُودٍ ، وابنِ عُمرَ ، وأنسٍ رضي اللَّه عنهُمْ قَالُوا : قَالَ النبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: « لِكُلِّ غادِرٍ لِواءٌ يومَ القِيامةِ ، يُقَالُ : هذِهِ غَدْرَةُ فُلانٍ » متفقٌ عليه .

މާނަ: الله އެކަލާނގެ ރުހިވޮޑިގެންވާ عبدِ اللّهِ بْنِ مسعُود އާއި، عبدِ اللّهِ بْنِ عُمرَ އާއި الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أنسٍ ގެފާނުގެ ރިވާކުރެއްވުމުގައިވެއެވެ. އެބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. نبي ޞ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. قيامة ދުވަހު ކޮންމެ غدّار އަކަށް (އޮޅުވާލައި ޚިޔާނާތްތެރިވާ މީހަކަށް) ދިދައެއް ވާނެއެވެ. ބުނެވޭނެއެވެ. މިއީ ފުލާނާ ފުލާނާގެ غدّار އެއްގެ ދިދައެވެ.

1586 وَعَنْ أبي سَعِيدٍ الخُدْرِي رضي اللَّه عَنهُ أنَّ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَال : لِكُلِّ غَادِرٍ لِواءٌ عِندَ إسْتِه يَوْمَ القِيامةِ يُرْفَعُ لَهُ بِقدْرِ غدرِهِ ، ألا ولا غَادر أعْظَمُ غَدْراً مِنْ أمير عامَّةٍ » رواه مسلم .

މާނަ: الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أَبو سَعِيد الخُدْرِي ގެ ރިވާކުރެއްވުމުގައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي ޞ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. قيامة ދުވަހު ކޮންމެ غدّار އެއްގެ ބޮޑު ކަރައިގައި ދިދައެއް ހުންނާނެއެވެ. އޭނާގެ ވަޢުދާ خلاف ވުމުގެ މިންވަރަށް އުފުލާލެވޭނެއެވެ. ދަންނާށެވެ. ރައްޔިތުންގެ ވެރިޔާގެ غدّار ކަމަށްވުރެ ބޮޑު غدّار އަކީ ނުވެއެވެ. ޢާއްމުންގެ ވެރިޔާއާއެވެ ބޮޑު ކަމެއް އަޅުގަނޑުމެންގެ غدّار ކަމެވެ.

1587 وعنْ أبي هُرَيرةَ رضي اللَّه عنهُ عن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : قَالَ اللَّه تعالى ثَلاثَةٌ أنا خَصمُهُمْ يومَ القِيَامَةِ : رَجُلٌ أعطَى بي ثُمْ غَدَرَ ، وَرَجُلٌ باع حُراً فأَكل ثمنَهُ ، ورجُلٌ استأجرَ أجِيراً ، فَاسْتَوْفي مِنهُ ، ولَمْ يُعْطِهِ أجْرَهُ » رواه البخاري

މާނަ: الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أَبو هُريرة ގެ ރިވާކުރެއްވުމުގައިވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث

ކުރައްވައެވެ. الله سبحانه وتعالى ވަޙީ ކުރައްވައެވެ. قيامة ދުވަހު ބިމަށް އިލާހުގެ ބިން
ބައެއްގެ މައްޗަށް دعوى އުފުލާނީއެވެ. އަދި ބިމަށް އިލާހުގެ ނަމުން وعد ވެފައި ދޭން
އެއާއި خلاف ވެގެންފިލާހުރެވެ. އަދި މިނިވަންކަ ވިއްކާމީހުން އާގެ އަގު ކައިފިލާހުރެވެ. އަދި
އުޅުއްވައިގެން މިހަކަ ހަދުމުންދަނީ އެމީހާ ފަރުވާ މަސައްކަތް ކުރުވައިގެން އެމީހަކަށް އުޅުއްވަ
ނުދިން މީހާއެވެ.

باب النهي عن المنّ بالعطية ونحوها

ހެދުމުގެއި ހަދިޔާ ދުމުން ދީފައިވާ ހެޔޮކަމުންނާއި ކުދިކުދިމުން އެإحسانއަކަށް ހަދިޔާން
ހަނދާންކޮށްދިނުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

قال اللّه تعالى (البقرة 264): {يا أيها الذين آمنوا لا تبطلوا صدقاتكم بالمن والأذى}.

ކަ އިމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ހަދިޔާތަކުގެ އިހުސާނާއި ދިނުމުން ބިރުބައިމުނުގެ
صدقات ތަކެއް باطل ނުކުރާ ހެދިކަމެވެ.

وقال تعالى (البقرة 262): {الذين ينفقون أموالهم في سبيل اللّه ثم لا يتبعون ما أنفقوا مناً ولا أذى}

އެމީހުންގެ މުދާ اللهގެ މަގުގައި ހޭދަކޮށް، ދެން އެހޭދަކުރި، ހޭދަކުރި އެއްޗެއް ހަދާކަން އެއްކޮށާ
ގެދެގެން ހަދިޔާތަކުގެ އީހާނަތާ، އަދި (ބަހުން ނުވަތަ عمل ނުވަތަ ސޮ) އުނދަގޫ އެއް ނުދޭ
މީހުންނެވެ އެމީހުންގެ އުޖޫރަ (އަޖުރު ސަވާބު) އެމީހުންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ حضرة ގައި
އެމީހުންނަށް ވެއެވެ.

1588 وعنْ أبي ذَرٍّ رضي اللّه عنهُ عنِ النبيِّ صلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « ثَلاثةٌ لا يُكلِّمُهُمْ اللّه يومَ القيامةِ ، ولا يَنْظُرُ إليْهِمْ ، ولا يُزَكِّيهِمْ ولَهُمْ عذابٌ أليمٌ » قال : فقرأها رسولُ

اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ثَلاثَ مَرَّاتٍ . قال أبو ذرٍّ : خَابُوا وخَسِروا منْ هُمْ يا رسولَ اللَّه ، قال المُسبِلُ ، والمَنَّانُ، والمُنْفِقُ سلعتهُ بالحِلفِ الكَاذبِ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުހުންވެވޮޑިގެންވި أبو ذرٍّ ، نبي އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާޔަތްކުރެއްވިއެވެ. އަލަތަކާކިޔުން حديث ކިޔުއްވިއެވެ. ތިން ބަޔަކު ވެއެވެ. އެބައިމީހުން މާތް الله قيامة ދުވަހު ބަސް وحي އެއް ނުކުރައްވާނެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުން ގާތަށް رحمة ގެ ނަޒަރުން ނުބައްލަވާނެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުން شفاعةއެއް ނުދެއްވާނެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުން ވޭންދެނިވި عذاب ދެއްވާނެއެވެ. ހާމަ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިހެން އެކަމަކު رَسُول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ވިދާޅުވުމުން حديث ކިޔުއްވިއެވެ. أبو ذرٍّ ދެންނެވިއެވެ. އެބައިމީހުން ފެއިލި ގެއްލި ހަލާކުވެގެންނެވެ. އާ اللهގެ رسولާއެވެ. އެއީ ކޮންބައެއް ހެއްދެވީ؟ حديث ކިޔުއްވިއެވެ. ތިޔައީ ފެހެލަކޭ ގަދަ ހެދުން ތަކެތި އަނބުރާ ދެއްވި ދެއްކުމަށް ދީ ވިދާޅުވުމުން ތިޔަ ހެދުމުގެ ކުރިން އެއްޗެއް ދަނޑިވަޅު ދެއްކުމަށް ހުވާކޮށްފައި ހޯދާ މީހާއެވެ.

وفي روايةٍ له : « المسبلُ إزارهُ » يعْني : المسْبِلُ إزَارهُ وثَوْبَهُ أسفَلَ مِنِ الكَعْبَيْنِ للخُيَلاءِ.

އަދި މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. المسْبِلُ ގެ ތަފްސީރު އެއް ބޮޑަކަށް المسْبِلُ إزَارهُ ގެ ތަފްސީރު އަދި ބޮޑާވުމެވެ. އެއީ މުތަކައްބިރު ކިބުރުވެރި ގަނޑުން ބޮޑުބަޑުގެ ދަށަށް ވެރިއަކު ހިނގުމުން ދުނިޔެއިން ހުރެ ގަނޑު މަދުކުރުމެވެ.

باب النهي عن الافتخار والبغي

فخر ވެރިވުމާއި މުސްތަކުބިރުވުމާއި އަނިޔާވެރިވުން މަނާކަމުގެ ބާބު باب

قال اللَّه تعالى (النجم 32): {فلا تزكوا أنفسكم هو أعلم بمن اتقى}.

تقوىވެރިވީމީހާކީ ކާކުކަން އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވާ ބޭފުޅާއެވެ.

وقال تعالى (الشورى 42): {إنما السبيل على الذين يظلمون الناس ويبغون في الأرض بغير الحق، أولئك لهم عذاب أليم}

އަކަމަކާ ކުށްވެރިކުރުމުގެ މަގު އޮތީ ކަނޑައެޅި، މީސްތަކުންނަށް އަނިޔާވެރިވާ، އަދި ބިމުގައި حق ނޫންގޮތުގައި بغاوة ތެރިވާ، ފަސާދަކުރާ މީހުންގެ މައްޗަށެވެ. އެއުރެންނަށް ވޭންދެނިވި عذاب ހުއްޓެވެ.

1589 وعَنْ عِياض بْنِ حمار رضي اللَّه عنْهُ قَال قَال رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إن اللَّه تَعالى أوْحَى إليَّ أن تواضعُوا حَتى لا يبْغِيَ أحَدٌ على أحدٍ ، ولا يفْخرَ أحدٌ على أحدٍ » رواه مسلم .

قال أهلُ اللغةِ : البَغيُ : التَّعَدِّي والاستِطالةُ .

މާނަ: الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި عياض بْن حمار ގެ ރިވާޔަތުގައި ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى ވަޙީކުރައްވާފައިވަނީ وحي ކުރެއްވިއެވެ. ކަލޭމެން تواضع ވެރިވުން اختيار ކުރާށެވެ. އެއީ އެކަކު އަނެކަކަށް ބުޣާ ނުކުރުމަށާއި އަދި އެކަކު އަނެކަކަށް فخر ވެރިނުވުމަށެވެ.

1590 وعن أبي هُريرةَ رضي اللَّه عنْهُ أنَّ رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَال : « إذا قال الرَّجُلُ : هلَكَ النَّاسُ ، فهُو أهْلَكُهُمْ » رواه مسلم .

މާނަ: الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި أبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުގައި ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު ބުނެފިނަމަ މީސްތަކުން ހަލާކުވެއްޖެއޭ، ފަހެ ހަލާކުވެގެންވަނީ އެމީހާއެވެ.

الرِّوايةُ المشْهُورةُ : « أهْلكُهُمْ » برفعِ الكافِ ، ورُوِي بِنَصبهَا .وهذا النَّهي لمنْ قالَ ذلكَ عجْباً بِنفْسِهِ ، وتصاغراً للناسِ ، وارْتِفاعاً علَيْهِمْ ، فهَذَا هُو الحرام ، وأما منْ قالهُ لما يرى في الناس مِن نقْصٍ في أمْرِ دينِهِم ، وقَالهُ تَحزُّناً علَيْهِمْ ، وعلى الدِّينِ ، فلا بأس بهِ . هكَذا

فَسَّرَهُ العُلماءُ وفصَّلوهُ ، ومِمنْ قالَه مِنَ الأئمةِ الأعْلام : مالكُ ابنُ أنسٍ ،والخَطَّابيُّ، والحميدِيُّ وآخرونَ ، وقد أوْضَحْته في كتاب « الأذْكَارِ » .

ދަންނައެވެ. مشهور ރިވާޔަތުގައިވަނީ أهْلُكُهُمْ އެވެ. އެއީ ކާފުގެ އުޅުއްޕާ އަލަކައިވެ. އަދި އެގެ އަބުޅުއްޕާ އަޅުވާލެއް އަދިސޮޅިއިވެއެވެ. އަދިނަމަ އަ ނަރި ނިސްބަތްވާނީ ޖިބްރީލް ހަރެމްސް ދެކޮ އަހަރިބުވެ އަދި އެއްސިޔަސީއްޔާ ދެކޮޅަށް ކަމެއްކޮށް ހޯދާވިގެ ޝައްޤިކަށް އަދި حرامވެގެންވާ އެގްވެ. އަދި ދަންނައެވެ. ދެހުމާ އެގްޖެހެ ބޭނުނި ދިސާބަކޮށް ދަތުރުކޮށް ތިޔަބަލައިގެ ނިބަ މީހަ ދިހުކުމަދެ އަދިހެން ޝަކުލުވެ ދީބަލަ ކުރީގެ ގަހޯދާ ބަރުމާދެ ރަތަޝަކީން އެހެކެން މިބަރުލަބުރެއުގެ ދަތުރުކޮށް އަހެނަލެޗުލު ބުނުކުމުން މަހުމަދާ އެވެ. ހުރިހާކަމާ ޖެއްސުން ބާލެއް ތަލާށް މިދިވެހިބަސް އެހެކެ.އަދި ބަރުނަވާނާބިގިރާތަ އެހަރިކަ ބިގާނިން ހުދުމާކަ މިދެކުރިދުލިކެ ބާލަކުނިތަ مالكُ ابنُ أنس އާއި الخَطَّابي އާއި الحميدِي އާއި އަދިވެސް އެހެނުން ބާލަކުނިރަވެ. އަދި ހަމަހަތަވަރުނަ ނިޔަށް الأذْكَار ގައި އާލާކަ އަނި އަނެކުރެކިއެވެ.

باب تحريم الهجران بين المسلمين فوق ثلاثة أيام إلا لبدعة في المهجور أو تظاهر بفسق أو نحو ذالك

ތިން ދުވަހަށްވުރެ ގިނައިން މުސްލިމުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކާ ވާހަކަ ނުދައްކާ ތިބުން **حرام** ވެގެންވާކަމާއި ނަމަވެސް **بدعة** ވެރިއާ **فاسق عمل** ވެރިޔަކާ ފަދަ ގޮތުން ކަނޑައިގެން ތިބުން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

قال اللَّه تعالى (الحجرات 10): {إنما المؤمنون إخوة فأصلحوا بين أخويكم}.

މުއުމިނުންވާނީ ހަމައެކަނި اخ ންބެޔަކު ކަމުގައެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ދެ اخ ން ދެމެދު ތިޔަބައިމީހުން ސުލްހަ ކުރާށެވެ.

وقال تعالى (المائدة 2): {ولا تعاونوا على الإثم والعدوان}

އަދި ފާފަވެރިވުމާއި އަދާވާތް ބެހިވުމުގެ މައްޗަށް ބިނާވެގެންވާ އަނގަބަހުން ނުބުނުން ހުއްދަ ވާގޮތަށް ނުވާނެތެވެ!

1591 وعنْ أنَسٍ رضي اللَّه عنهُ قال : قال رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا تَقَاطَعُوا ، ولا تَدابروا ، ولا تباغضُوا ، ولا تحاسدُوا ، وكُونُوا عِبادَ اللَّهِ إخْواناً . ولا يحِلُّ لمُسْلِمٍ أنْ يهْجُرَ أخَاهُ فَوقَ ثَلاثٍ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސެވުންވާ أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކާ ގުޅުން ކަނޑައިނުލާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކަށް ފުރަގަސް ނުދޭށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކަށް ރުޅިވެރިނުވާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކަށް حسد ވެރި ނުވާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން الله ގެ އަޅުންބަޔަކު ކަމުގައިވާ ހާލު اخ ންބަޔަކު ކަމުގައިވާށެވެ. އަދި މުސްލިމަކަށް ހުއްދޭ އޭނާގެ މުސްލިމު اخ އާއި އަނގަޔިން ނުބުނެ ތިން ދުވަހަށްވުރެ ގިނައިން ހުރުން ހުއްދަނުވާނެއެވެ.

1592 وعنْ أبي أيوبَ رضي اللَّه عنهُ أنَّ رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَال : « لا يحِلُّ لمُسْلِمٍ أنْ يَهْجُرَ أخَاهُ فوْقَ ثَلاثِ لَيالٍ : يلتَقِيانِ ، فيُعرِضُ هذا ويُعرِضُ هذا ، وخَيْرُهُما الَّذِي يبْدأ بالسَّلامِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސެވުންވާ أَبو أيوب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުސްލިމަކަށް އޭނާގެ އަނެއް މުސްލިމު اخ އާއި ވާހަކަނުދައްކާ ތިންރެއަށްވުރެ ގިނައިރު އަދި ދެމީހުން (ބައްދަލުވިނަމަ) އެކަކު މީހާގެ ކިބައިން ދުރުން އަނެއް މީހާ އަދި މީހާ އަނބުރާ ފުރަގަސްދޭ (ރުޅިވެރިކަމުގައި) ދިމާވުން ހުއްޓާ ވާހަކަދައްކަނީއެވެ. އަދި ދެމީހުން ކުރިން އެންމެ ހެޔޮމީހާއީ ދެމީހުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ހެޔޮމީހާ ސަލާމް ކިޔާ މީހާއެވެ.

1593 وعنْ أبي هُريرةَ رضي اللَّه عنْه قَال : قَال رسُولُ اللَّه صلَّى اللهُ علَيْهِ وسلَّم : « تُعْرضُ الأعْمالُ في كُلِّ اثنين وخَميس ، فيغفِر اللَّه لِكُلِّ امْرِيءٍ لا يُشْرِكُ باللَّهِ شَيْئاً ، إلا امْرءًا كَانَتْ بيْنَهُ وبيْنَ أخِيهِ شَحْناءُ ، فيقُولُ : اتْرُكُوا هذَينِ حتَّى يصْطَلِحا » رواه مسلم.

މާތް الله ރުޟިވެވޮޑިގެންވާ أَبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަފްތާގެ ހޯމަދުވަހާއި ބުރާސްފަތި ދުވަހު عملތައް ހުށަހެޅޭއެވެ. ދެން الله سبحانه وتعالى ކޮންމެ މީހެއްގެ ފާފަތައް ފުއްސަވާ اللهއަށް شريك ކޮށްފައިނުވާނަމަ ފުއްސަވައެވެ. ނަމަވެސް އޭނާއާއި اخއާއި ދެމެދު ރުޅިވެރިކަން އޮތްމީހާ އެކަކު ނުފުއްސަވައެވެ. ދެން وحي ކުރައްވައެވެ. އެދެމީހުން ސުލްހަ ވެއްޖައުމަށް ދޫކޮށްލާށެވެ. އެދެމީހުން ދުރުކޮށްލާށެވެ.

1594 وعَنْ جابرٍ رضي اللَّه عنْهُ قَال : سمِعْتُ رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقُولُ : « إنَّ الشَّيْطَانَ قَدْ يئسَ أنْ يَعْبُدهُ المُصلُّون في جَزيرةِ العربِ ولكِن في التَّحْرِيشِ بيْنهم » رواه مسلم .

« التَحْرِيشُ » الإفسادُ وتغييرُ قُلُوبِهم وتَقَاطُعُهم .

މާތް الله ރުޟިވެވޮޑިގެންވާ جابر ގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އަޅުގަނޑު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން شيطانا ވަނީ جزيرة العرب ގެ މީހުން އަޅުކަން ކުރުމުން ނާއުމީދުވެފައެވެ. ނަމަވެސް އެމީހުންގެ ދެމެދު ފިތުނަފަސާދަ އުފެއްދުމެވެ.

1595 وعنْ أبي هريرة رضي اللَّه عَنْه قَال : قال رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم « لا يحِلُّ لمسْلِمٍ أنْ يهْجُرَ أخَاه فوقَ ثَلاثٍ ، فمنْ هَجر فَوْقَ ثلاثٍ فمات دخَل النَار » .

رواهُ أبو داود بإسْنادٍ على شرْطِ البخاري .

ދާތު الله ރުޟުވާންފުޅުވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުސްލިމުކަލުން އެކާގެ އަތުން މުސްލިމު اخ އާއި ރުޅިވެރިވުމަކީ ގޯހެން އަނގަޔިން ނުބުނެ ތިން ދުވަހުންވުރެ ގިނަދުވަސް ހުރުން ހުއްދަވެގެންނުވެއެވެ. ދެން ([illegible]) ފިޔަވާ ތިން ދުވަހުންވުރެ ގިނަދުވަސް އަނގަޔިން ނުބުނެ ހުރުމަކީ [illegible].

1596 وعَنْ أبي خراَش حدْرَد بن أبي حدْردٍ الأسْلمي ، ويُقَالُ السُّلمي الصَّحابي رضي اللَّه عَنْهُ أنَّهُ سَمِعَ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقُولُ : « منْ هَجر أخاهُ سَنَةً فهُو كَسفكِ دمِهِ » .

رواه أبو داود بإسناد صحيح .

ދާތު الله ރުޟުވާންފުޅުވި أَبو خراَشِ حدْرَدِ بن أبي حدْردٍ الأسْلمي ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އަދި އެއީ السُّلمي ކަމަށްވެސް ބުނެވެއެވެ. ހަމަހަމަކަމުގައި އެ صحّابيّ نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. [illegible] حديث ކުރެއްވިއެވެ. ރުޅިވެރިވުމަކީ ގޯހެން ހިމާޔާ اخ އާއި ވާހަކަ ނުދައްކާ އަހަރު ހުރުމަކީ [illegible] قتل ކުރި [illegible].

1597 وعنْ أبي هُرَيْرةَ رضي اللَّه عَنْهُ أنَّ رسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « لا يَحِلُّ لمُؤْمِنٍ أنْ يهْجُرَ مُؤْمِناً فوْقَ ثَلاثٍ ، فَإِنْ مرَّتْ بِهِ ثَلاثٌ ، فَلْيَلْقَهُ ، ولْيُسَلِّمْ عَلَيْهِ ، فَإِن رَدَّ عليهِ السَّلام، فقَدِ اشْتَركَا في الأجْرِ ، وإنْ لَمْ يَرُدَّ عَلَيْهِ ، فَقَدْ باءَ بالإثمِ ، وخَرَجَ المُسلِّمُ مِن الهجْرَةِ».

رواهُ أبو داود بإسنادٍ حسن . قال أبو داود : إذا كَانَتِ الهجْرَةُ للَّهِ تَعالى فَلَيْس مِنْ هذَا في شيءٍ .

ދާތު الله ރުޟުވާންފުޅުވި أَبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުއުމިނަކު ތިން ދުވަހުން މަތީ ރުޅިވެރިވުމަކީ މުއުމިނާއި އަނގަޔިން ނުބުނެ ގޮސް ހުރުން ހުއްދަވެ ހުއްދަވާ ރުޅިން

ހުއްދަވެގެންނުވެއެވެ. ދަރެ ޖިން ދުވަސް ފާއިތުވެފައިވާ ފަދައިން އެކަމާ އެހާ اخއާއި ބައްދަލު
ކަލާ ހުއްޓެވެ. އަދި އެކަށޭނެ ސަބަބު ގޮވާއްޖެވެ. ދެފަ އެކަށް މިހާ އެސަބަބުގެ ޖަވާބު
ދިނުމަށް ދެމީހުންގެ ހުއްދަކުރެއް ހިއްސާ ވަވިއްޔެވެ. އަދި އެއްސަބަބުން ޖަވާބު
ނުދިނުމަށް އެމީހަކު ފާހަގަކުރުމެއްވެއެވެ. އަދި ސަބަބުގެވިޔަ އެގޮތުން ކަނޑައެޅުމުގެ ހުކުމް
ނެ ބޭނުންވާއެވެ.

أبو داود، حسن ގެ ދަރަޖައިގެ ރިވާޔަތެއް ސަނަދުކޮށް ރިވާކުރައްވައެވެ. أبو داود ވިދާޅުވިއެވެ.
އަޖުރު އަނގައިން ނުބައި ހުރި اللهއަށް ޖަހައި ކަމަށްވާނަމަ އެކަމުގައި މައްސަލައެއް
ނުވެއެވެ.

باب النهي عن تناجي اثنين دون الثالث بغير إذنه إلا لحاجة وهو ان يتحدثا سرا بحيث لايسمعهما وفي معناه ما إذا تحدثا بلسان لايفهمه

شرعي ބޭނުމަކާއި ނުލައި ތިންމީހުން ތިބޭ ހާލު ދެމީހުން ސިއްރު ވާހަކަ ދެއްކުމާއި
މަނާކުރެވޭ ބާބު. **باب**: އިހު ދެމީހަކު ތިންމީހުން ތިއްބާ އެއްމީހާ އަޑުނީއަހާ ގޮތަށް
ސިއްރުން ވާހަކަ ދެއްކުމެވެ. އަދި ތިންމީހުން ތިބި ހާލު ނޭނގޭ ބަހަކުން ވާހަކަދެއްކުމެވެ
ހުއްދަ ވެގެން ނުވެއެވެ.

قال اللَّه تعالى (المجادلة 10): {إنما النجوى من الشيطان}

ދިޔުމުގެ ނުނޭނގޭގޮތަށް ހިތާމަ ދެއްވުން ސިއްރު ސަލާމާކުރުން އެއްވެސް شيطانއާގެ
ކިބައިން ވާހަކައެއް ކަމަށް ވެއެވެ.

1598 وعن ابْنِ عُمَرَ رضي اللَّه عنْهُمَا أَنَّ رسُولَ اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم قَال : « إذا كَانُوا ثَلاثَةً، فَلا يَتَنَاجَى اثْنَانِ دُونَ الثَّالِثِ » متفقٌ عليه .

ورواه أبو داود وَزاد : قَالَ أبُو صالح : قُلْتُ لابْنِ عُمرَ : فأربعة ؟ قَالَ : لا يضرُّكَ».

وروا‌ه مالك في « المُوطأ » : عنْ عبْدِ اللَّهِ بن دِينَارٍ قَالَ : كُنْتُ أنَا وَابْنُ عُمرَ عِند دارِ خالِدِ بن عُقْبَةَ التي في السُّوقِ ، فَجاءَ رجُلٌ يُريدُ أنْ يُنَاجِيَهُ ، ولَيْس مع ابنِ عُمر أحَدٌ غَيْري، فَدعا ابنُ عُمرَ رجُلاً آخر حتَّى كُنَّا أرْبَعَةً ، فقال لي وللرَّجُلِ الثَّالثِ الَّذي دَعا : اسْتَأْخِرا شَيْئاً ، فإنِّي سَمِعْتُ رسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَقُولُ : « لا يَتَنَاجَى اثْنَانِ دونَ وَاحدٍ » .

މާނަ الله އަޅުގަނޑުމެންނަށް ތަޙްދީޘްކުރެއްވި عبد الله بن عُمَر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާޔަތްކުރެއްވިއެވެ. ހަމަހަމައިން رَسُول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިން މީހުން ތިބޭއިރު ދެމީހުން އަނެއްމީހާ ދޫކޮށް ސިއްރުން ވާހަކަ ނުދައްކާށެވެ.

(بخاري އާއި مسلم ގެ اتفاقން صح ވަނީ ނަމަވެސް އަދި ابو داود ރިވާޔަތްކުރައްވާފައިވާ حديث އެއް) ابو داود އިތުރު ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ابو صامح ވިދާޅުވިއެވެ. ވީމަ عبد الله بن عُمَر އަށް ދަންނަވައިފީމެވެ. ފަހެ ހަތަރު މީހުން ތިބޭއިރުގައި ހާލަތު ކިހިނެއްތޯއެވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. ގެއްލުމެއް ނުވާނެއެވެ.امام مالك المُوطأ ގައި عبْدِ اللّهِ بن دِينَارٍ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާޔަތްކުރައްވައިފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ވީމަ ނަމަވެސް عبد الله بن عُمَر އާއި ދެމީހުން خالِدِ بن عُقْبَةَ ގެ ގެކައިރި ހުއްޓީމެވެ. އެގޭގެ ބާޒާރު ގާތުގައެވެ. ފަހެ މީހަކު އައެވެ. އަދި ސިއްރުން ވާހަކަދައްކަން ބޭނުން އުޅުނެވެ. އަދި عبد الله بن عُمَر ގާތުގައި ވީމަ ނަމަ އަޅުގަނޑު ފިޔަވާ އެހެން މީހަކު ނުވެއެވެ. ފަހެ عبد الله بن عُمَر އިތުރު މީހަކު ގޮވައިލެއްވިއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން ހަތަރު މީހުން ވަނީއެވެ. އަދި ދެން ނަމަ އަށް ގޮވި މީހަކު ވިދާޅުވިއެވެ. މަޑުކޮށްލާށެވެ. މިހެން ކަމުގައި ކަންތައް ކުރާ ހުރިހާ ތަކެތި ވެސް އަހަރެމެން ބަލާނެއެވެ. ފަހެ رَسُول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރައްވަމުން ވިދާޅުވިއެވެ. ދެމީހުން ތިބޭއިރު އެކަކު ދޫކޮށް ސިއްރުން ވާހަކަ ނުދައްކާށެވެ.

1599 وَعن ابن مسْعُودٍ رضي اللَّه عنهُ أنَّ رسُولَ اللَّهِ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « إذا كُنْتُمْ ثَلاثة، فَلا يَتَنَاجى اثْنَانِ دُونَ الآخَرِ حتَّى تخْتَلِطُوا بالنَّاسِ ، مِنْ أجْلِ أنَّ ذَلكَ يُحزِنُهُ » متفقٌ عليه.

މާތް الله ރުއްސެވުންލެއްވި عبدِ اللَّهِ بْنِ مسعُود ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޤިޔާމަތްދުވަހުގެ ޢަޛާބުގައި ހިމެނުނީ ތިން ހިތާކާ ކަމުގައި ވެއްޖެނަމަ ޖާދު އަނބުރާ ދުނިޔެއަށް އަހަރުން ހިތާއުރު ސަރަހައްދު އަރައިން ބަރާއި އަނބުވެއިޖެއުރުން ގުރުބުރުން ސުއުރުން ފަހަށް ޝަރިއުރަތެއް. އަހުރި އަނބުރާ ސަބަބުން ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން ދަރަބާރު ކުރަމުންނެވެ.

باب النهي عن تعذيب العبد والدابة والمرأة والولد بغير سبب شرعي أو زائد على قدر الأدب

އަޅުންނަށާއި އަންހެނުންނަށާއި ޖަނަވާރުންނަށާއި ދަރިންނަށް **شرعي** ސަބަބަކާއި ނުލައި އަދަބު ދިނުން ނުވަތަ އަދަބަށް ވުރެ އިތުރަށް ދިނުމުން ނަހީކުރެވިފައިވާކަން ބަޔާން ވެގެންވާ **باب**

قال اللَّه تعالى (النساء36): {وبالوالدين إحساناً وبذي القربى واليتامى والمساكين والجار ذي القربى والجار الجنب والصاحب بالجنب وابن السبيل وما ملكت أيمانكم؛ إن اللَّه لا يحب من كان مختالاً فخوراً}

އަދި މައިންބަފައިންނަށާއި، ގާތް ތިމާގެ މީހުންނަށާއި، ޔަތީމުންނަށާއި، މިސްކީނުންނަށާއި، ގާތް އަވަށްޓެރިޔާއަށާއި، ދުރު އަވަށްޓެރިޔާއަށާއި، ކައިރި އެކުވެރިޔާއަށާއި، ދަތުރުވެރިޔާއަށާއި، ތިޔަބައިމީހުންނަށް މިލްކު ވެގެންވާ އަޅުންނަށް ހެޔޮކޮށް ހިތާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، ތިމާގެ ބޮޑާކަން ތިމާއަށް ދައްކާ ފަޚުރުވެރިވާ މީހުންނަށް، ދުރު، ލޯބިނުވާ، الله ލޯބިވެވޮޑިނުގަންނަވައެވެ.

1600 وَعنِ ابنِ عُمر رضي اللَّه عنهُما أنّْ رسول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَال : « عُذِّبت امْرَأةٌ في هِرَّةٍ حبستها حَتَّى ماتت ، فَدَخلَت فيهَا النَّارَ ، لا هِيَ أَطْعمتْهَا وسقَتْها ، إذ هي حبَستْهَا ولا هِي تَركَتْهَا تَأكُلُ منْ خَشَاشِ الأرض » متفقٌ عليه .

« خَشَاشُ الأرْضِ » بفتح الخاء المعجمةِ ، وبالشينِ المعجمة المكررة : وهي هَوامُّها وحشَراتُها .

މާތް الله އެކަލޭގެފާނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد اللّه بن عُمر ގެ ރިވާޔަތުން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.
އެކަލޭގެފާނު ދިޔަމަގުގައި ޤުރައިޝްގެ ޒުވާނުން ދޫނިއެއް ބަހައްޓައިގެން އެއަށް ވިހަކުރަމުން
ދިޔައެވެ. އެބައިމީހުން ވިހަކުރާ ދޫނީގެ ވެރިޔާއަށް ވިހަ ނުޖެހޭ ކޮންމެ ތިރަކީ އެމީހާގެ
ބައެއްކަމަށް ހަދާފައިވެއެވެ. ފަހެ ޢަބްދުﷲ ބުނުމުގެ ޒުވާނުން ދުވެފިއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެ
ވިދާޅުވިއެވެ. މިކަން ކުރީ ކާކު ހެއްޔެވެ؟ މިކަން ކުރި މީހާއަށް ﷲ ލަޢުނަތް ލައްވާށިއެވެ.

1601 وعنْهُ أنَّهُ مرَّ بفِتْيَانٍ مِنْ قُرَيْشٍ قَدْ نصبُوا طَيْراً وهُمْ يرْمُونَهُ وقَدْ جعلُوا لِصاحبِ الطَّيْرِ كُلَّ خَاطِئةٍ مِنْ نَبْلِهِمْ ، فَلَمَّا رأوُا ابنَ عُمرَ تفرَّقُوا فقَالَ ابنُ عُمَرَ : منْ فَعَلَ هذا ؟ لَعنَ اللَّه مَن فَعلَ هذا ، إنَّ رسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم لَعَنَ من اتَّخَذَ شَيْئاً فِيهِ الرُّوحُ غَرضاً . متفقٌ عليه .

« الْغرَضُ » : بفتح الغين المعجمة ، والراءِ وهُو الهَدفُ ، والشَّيءُ الَّذي يُرْمَى إلَيهِ .

އަދި އެ صحَابي (އެބަހީ މާތް الله އެކަލޭގެފާނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبدِ اللّهِ بْن عُمر)
ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحَابي އެކަލޭގެފާނު قريشގެ ބައެއް ޒުވާނުން
ކައިރިން ފާއިތުވެ ވަޑައިގަތެވެ. އެމީހުން ދޫނިއެއް ބަހައްޓައިގެން އެއަށް
ވިހަކުރަމުން ދިޔައެވެ. އަދި އެއް ދޫނީގެ ވެރިޔާއާ ދެމެދު އެބައިމީހުން ވިހަ ނުޖެހޭ ކޮންމެ ތިރަކީ
އެމީހާގެ ބައެއް ކަމަށް شرط ކޮށްފައިވެއެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން عبدِ اللّهِ بْن عُمر
ފެނުމުން އެބައިމީހުން ވަކިވެ (ދުވެ) ފިއެވެ. ފަހެ عبدِ اللّهِ بْن عُمر ވިދާޅުވިއެވެ. މިކަން
ކޮށްފައިވަނީ ކާކު ހެއްޔެވެ؟ ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم ފުރާނަހުރި
ތަކެއްޗަކަށް ވިހަކުރާ ތަނެއް ހަދާ މީހަކަށް لعنة ލެއްވިއެވެ.

1602 وعَنْ أنَسٍ رضي اللَّه عنْهُ قَال : نَهَى رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أنَّ تُصبْرَ الْبَهَائمُ . متفقٌ عليه ، ومَعْنَاه : تُحْبسَ للْقَتْلِ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أنَس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ
صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم ޖަނަވާރުތަކަށް ބަނދުކޮށް އެއްލާ ފުރާނަ ނެގުން މަނާ ކުރެއްވިއެވެ.

1603 وَعَنْ أبي عَليٍّ سُوَيْدِ بنِ مُقَرِّنٍ رضي اللَّهُ عنهُ ، قَالَ : لَقَدْ رَأَيْتُني سابعَ سبْعَةٍ مِنْ بني مُقرِّنٍ مَالنَا خَادِمٌ إلاَّ واحِدةٌ لَطمها أصْغرُنَا فأمَرنَا رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أنْ نُعْتِقَها.

رواه مسلم . وفي روايةٍ : « سابعِ إخْوةٍ لي » .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أبو عَليٍّ، سُوَيْدِ بن مُقَرِّن ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
ތިމަންނަމެންނަކީ مُقَرِّن ގެ ހަތް ދަރިންގެ ތެރެއިން ހަތްވަނަ މީހާއެވެ. ތިމަންނަމެންގެ އަތްގައި ހުރީ
އެންމެ خادم އެކަކެވެ. ތިމަންނަމެންގެ އެންމެ ހަގަނޑު ހުރި މީހާ އެ خادم މީހާގެ ކަންފަތުގައި
އަތުޖަހައިލިއެވެ. ދެރިއެވެ. ދެން رَسُول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންނަމެންނަށް އެކަން މިނިވަންކޮށް
ދޫކުރުމަށް އަންގަވައިފިއެވެ.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ތިމަންނަމެންނަކީ ބޭބޭފުޅުންގެ ހަތް ދަރިންގެ ތެރެއިން ހަތްވަނަ
ހުރި މީހާއެވެ.

1604 وعنْ أبي مَسْعُودٍ البدْرِيِّ رضِيَ اللَّه عنْهُ قَال : كُنْتُ أضْرِبُ غلاماً لي بالسَّوطِ، فَسمِعْتُ صوتاً مِنْ خَلفي : « اعلَمْ أبا مَسْعُودٍ » فَلَمْ أفْهَمْ الصَّوْتَ مِنَ الْغَضب، فلَمَّا دنا مِنِّي إذا هُو رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فإذا هُو يَقُولُ : « اعلَمْ أبا مسعُودٍ أنَّ اللَّه أقْدرُ عليْكَ مِنْكَ عَلى هذا الغُلامِ » فقُلْتُ : لا أضْربُ مملُوكاً بعْدَهُ أبداً .

وفي روايةٍ : فَسقَطَ السَّوْطُ مِنْ يدِي مِنْ هيْبَتِهِ .

وفي روايةٍ : فقُلْتُ : يَا رسُول اللَّه هُو حُرٌّ لِوجْهِ اللَّه تعالى فَقَال : « أمَا لوْ لَمْ تَفْعلْ، لَلَفحَتْكَ النَّارُ ، أوْ لمَسَّتْكَ النَّارُ » رواه مسلم . بهذِهِ الروايات .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أبو مَسْعُود البدْرِي ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
ތިމަންނަ އަޅުވެރިއަކު ތިމަންނަގެ އަތުގައި ހުރި ދަނޑިބުރިއަކުން ތަޅަމުން ހުރީމެވެ. ދެން
ތިމަންނަ ތިމަންނަގެ ފަހަތުން އަޑެއް އިވުނީމެވެ. އޭ أبو مَسْعُود އެވެ. ދަންނާށެވެ. އެހެނަސް
ރުޅި އައިސްފައި ދެން ތިމަންނަ އަޑު ދެނެ ނުގަތީމެވެ. އަދި ބަލާލުމުން ބޭފުޅަކު ކައިރިވެލައްވައިފި

ޓަނުގަނޑެވެ. ފަހެ ތިމަންނަމާއި ކައިރިވިއިރު އަހީ رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެވެ. ފަހެ އަހިނދު އަކަހުލަވާފައި ވިދާޅުވެއްޖެއެވެ. އޭ أبو مَسْعُود އެވެ. ދަންނާށެވެ. ތިބާ ތިޔަޤަލާމީގެ މައްޗަށް ކުޅަދާނަވާ ވަރަށްވުރެ ވަރަށް ބޮޑަށް މާތް الله سبحانه وتعالى ތިބާގެ މައްޗަށް ކުޅަދާނަވާގޮތުގެއްވެއެވެ. ފަހެ ތިމަން ދަންނަވައިފީމެވެ. މިއަދުގެ ފަހުން ތިމަންނަ ދުވަހުކަށް އަޒާދު ކުރެވޭ ހުރިއްޔެވެ.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ފަހެ އަހަރެމެންނަށް ހަރުއަޅުވާފައިވާގޮތް ވަނީ ކަނޑައެޅުމުން ތިމަންނަގެ އަތުން ދަނޑިވެއްޓި ވެއްޖެއެވެ.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ތިމަން ދަންނަވައިފީމެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. މިއޮތް އަޅާ اللهއަށްޓަކައި މިނިވަން ކުރެވިއްޖައުމާ ތިޔަހަމަށެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ ތިޔަގޮތުން ހުއްޓުވައި ނުލައްވައިފިނަމަ ތިބާގެ މައްޗަށް ތިޔަ ނަރަކަ حديث ކުރެއްވިކަމުގައެވެ. އަލިފާން ތިބާގެ މައްޗަށް ޖެހޭނެއެވެ.

1605 وَعنِ ابْنِ عُمر رضي اللَّه عنْهُمَا أنَّ النبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَال : « منْ ضرب غُلاماً له حَداً لم يأتِهِ ، أو لَطَمَهُ ، فإن كَفَّارتَهُ أن يُعْتِقَهُ » رواه مسلم .

މާނަ الله ރުއްސުންވެއްޖައުމާ ހުރިހާ ފަރާތަކުން عبد اللَّه بن عُمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަކަލޭ އަޅެއް ޙައްޤުވާ ކަމަކަށް ނުވާގޮތަށް ކަމެއްގެ ހައްދެއް ޖަލްދުކުރުމަށް ނުވަތަ ކަތުރުކުރުމަށް ޖަލްދުކުރުމަށް ފަހެ އޭގެ ކައްފާރާއީ އެ އަޅާ މިނިވަންކުރުމެވެ.

1606 وعن هِشَام بن حكيم بن حزامٍ رضي اللَّهُ عنْهُما أنَّهُ مرَّ بالشَّامِ على أنَاسٍ مِنَ الأنباطِ ، وقدْ أُقِيمُوا في الشَّمْس ، وصُبَّ على رُؤُوسِهِم الزَّيْتُ ، فقَال : ما هَذا ؟ قيل : يُعَذَّبُونَ في الخَراجِ ، وفي رِوايةٍ : حُبِسُوا في الجزيةِ . فقَال هِشَامٌ : أشْهَدُ لسمِعْتُ رسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقُولُ : « إن اللَّه يُعذِّبُ الذِينَ يُعذِّبُونَ النَّاس في الدُّنْيا » فدَخَل على الأميرِ ، فحدَّثَهُ ، فأمر بِهِم فخُلُّوا . رواه مسلم « الأنبَاطُ » الفلاَّحُونَ مِنَ العجمِ.

މާތް الله އެކަލޭގެފާނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ هِشَام بن حكيم بن حزامގެ ކިބައިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ شامކަރައިގެ ބިމުގައި އަޖަމީންގެ ދަނޑުވެރިން ބައެއްގެ
ކައިރިން ދިޔައެވެ. އެހިނދު އެމީހުން އިރީ އަވީގައި ކޮޅަށް ބަހައްޓާފައެވެ. އަދި އެމީހުންގެ
ބޮލުގައި ތެޔޮ ބުރަބުރާ އަޅުއްވާފައެވެ. ފަހެ އޭނާ އެއީ ކީކޭތޯ ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. ދިނީ ކީއްވެގެންތޯއެވެ؟
ޖަވާބުދެވުނެވެ. އެއީ ޖިޒްޔާ ނުދައްކާތީއެވެ. އަދަބު ދެވެނީއެވެ. އަދި އެހެން
ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އެއީ ޖިޒްޔާ ނުދައްކާތީ ބަންދުކޮށްފައި ތިބީއެވެ. ފަހެ هِشَام ވިދާޅުވިއެވެ.
ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން
އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى
މީސްތަކުންނަށް ދުނިޔޭގައި އަޒާބުދޭމީހުންނަށް އަޒާބު ދެއްވާނެއެވެ. ދެން އޭނާ އަމީރުގެ
އަރިހަށް ވަޑައިގެންފިއެވެ. ދެން އަމީރު އިޢާދަކޮށްދެއްވިއެވެ. އެއިރުން (އެމީހުން ދޫކޮށްލުމަށް)
އަމުރު ކުރެއްވިއެވެ. އެހެންކަމުން އެމީހުން ދޫކޮށްލެވުނެވެ.

1607 وعنِ ابنِ عبَّاسٍ رضي اللَّه عَنْهُما قَال : رأى رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حِماراً مْوسُومَ الوجْهِ ، فأَنْكَر ذلكَ ؟ فقَال : وَاللَّهِ لا أسِمُهُ إلا أقْصى شَيءٍ مِنَ الوجْهِ ، وَأمرَ بِحِمَارِهِ ، فَكُوِيَ في جاعِرتَيْهِ ، فهو أوَّلُ مَنْ كوى الجَاعِرتَيْنِ . رواه مسلم .

« الجاعِرتَانِ » : نَاحِيتَا الوركَيْن حوْل الدُّبُر .

މާތް الله އެކަލޭގެފާނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد اللَّه بن عبَّاس ގެ ކިބައިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު) رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަނދުން
ދޮޅުން މޫނު ކަޅުކުރެވިފައިވާ ހިމާރެއް ދެކެވަޑައިގެންފިއެވެ. ފަހެ އެކަމާ ނުރުހުން ފާޅުކުރެއްވިއެވެ.
އަދި عبْد اللَّهِ بْن عبَّاس ވިދާޅުވިއެވެ. މާތް الله ގަސަމްކޮށް ބުނަމެވެ. ތިމަން ނިޝާނު އޭގެ މޫނާ
އެންމެ ދުރުގައިވާ ގޮތުގައިމެނުވީ އަނދުން ނިޝާން ނުޖަހާނަމެވެ. އަދި އޭގެ ފުރަގަސް ދެފަރާތުގައި އަނދުން
ދިނީ އެވެ. އެހެންކަމުން ފުރަގަސްގެ ދެފަރާތުގައި އަނދުން ނިޝާނުޖެހީ އެންމެ ފުރަތަމަ އަނދުން
އެޖެހީ ބޭކަލަކީ އެ صَحَابي (ކަމަށްވާ عبْدِ اللَّهِ بْنِ عبَّاس) އެވެ.

1608 وعَنْهُ أنَّ النبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : مَرَّ عليَهِ حِمَارٌ قد وُسِمَ في وجْههِ فقَال : لعن اللَّه الَّذي وسمهُ » رواه مسلم .

وفي رواية لمسلم أيضاً : نَهى رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم عن الضرّْبِ في الوجهِ ، وعنِ الوسْمِ في الوجهِ .

އަދި އެ صَحَّابي (އެބޭފުޅާ މާތް الله އެކަލޭގެފާނަށް ރުޟާވެވޮޑިވާށި ހުރުމަތްތެރިކަމާއެކު عبْد اللّهِ بْن عبَّاس) ގެ ރިވާޔަތުން ޙަދީޘުގައިވެއެވެ. ހަމައެކަމަކަށް نبي ގެ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ދުށުމުގައި އަނބުރުން ދިމާލަށްގައި ޖަހާ ހިލޭކުރެވޭ ކަނދުރުން ހުވައިވުމަ ވަޖަހައިލީއެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއުޅަމުގައި އަނގައިން ފެތޭނެ ހަވާލު ހިފާއިރު الله ގެ لعنة ލެއްވުންދާނެއެވެ.

އަދި މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. رَسُول اللّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم ދުށުމުގައި ތަޅުމާއި އަދި ދުށުމުގައި ކަރަށް މަސްކުރުމަށް ކުރެއްވިއެވެ.

باب تحريم التعذيب النار في كل حيوان حتى النملة ونحوها

ޢަޛާބު ދިނުމަކީ ހަރާމް ކަމެއް ތިމާ ދުރު ހިނދުވަރުގެ ތަކެތި އަދި ކުޑަ ކުޑަ ކެހިވެސް ޢަޛާބު ދިނުމަކީ ހަރާމް ޢަޛާބު ގެންދިއުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

1609 عنْ أبي هُريْرة رضي اللَّه عنهُ قَال : بعثنا رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم في بعثٍ فقَال : «إن وجدْتُم فُلاناً وفُلاناً » لِرجُلَيْنِ مِنْ قُريش سمَّاهُمَا « فأحْرِقُوهُمَا بالنَّارِ » ثُمَّ قَال رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حِينَ أردْنا الخرُوج : « إنِّي كُنْتُ أمرْتُكمْ أن تُحْرِقوا فُلاناً وفُلاناً ، وإنَّ النَّار لا يُعَذبُ بِهَا إلا اللَّه ، فَإنْ وجَدْتُمُوهُما فَاقْتُلُوهُما » رواه البخاري .

މާތް الله ރުއްސުވައްވާށިއެވެ أبو هُريْرة ގެ ރިވާޔަތުން ޙަދީޘުގައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންމެން ހަނގުރާމައަކަށް ފޮނުއްވިއެވެ . ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން މިވެނި މިވެނި މީހަކު ފެނިއްޖެނަމަ ފަހެ އެދެމީހުން އަލިފާނުން އަނދުވާލާށެވެ . އަދި އެދެމީހުންގެ ނަން ވިދާޅުވިއެވެ.ދެން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންމެން ނިކުންނަން އުޅެނިކޮށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންނަށް މިވެނި މިވެނި މީހުން އަނދުވާލުމަށް އަމުރު ކުރެއްވީމެވެ . އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله ފިޔަވައި އެހެން ފަރާތަކުން އަލިފާނުން عذاب ދިނުން

ހުއްދަވެގެން ނުވެއެވެ . އަލިފާނުން އަދަބުދިނުން ފިނިފެންމަލަ ޖީވަބަހައިމުނުން
އަދަބުދިނުން قتل ކުރުމެވެ .

1610 وعن ابنِ مسعُودٍ رضي اللّه عنْهُ قَال : كُنَّا مع رسُولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم في سفَر ، فَانْطَلَقَ لحَاجتِهِ ، فرأَيْنَا حُمَّرةً معهَا فَرْخَانِ ، فَأَخذْنَا فَرْخيْها ، فَجَاءت الحُمَّرةُ تَعْرِشُ فجاءَ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقال : « منْ فَجع هذهِ بولَدِهَا ؟ رُدُّوا ولَدهَا إليْهَا » ورأى قَرْيَةَ نمْل قَدْ حرَّقْنَاهَا، فقال : « مَنْ حرَّقَ هذِهِ ؟ » قُلْنَا : نَحْنُ . قَالَ : « إنَّهُ لا ينْبَغِي أنْ يُعذِّب بالنَّارِ إلاَّ ربُّ النَّارِ » . رواه أبو داود بإسناد صحيح .

قوله : « قَرْيَةَ نَمْلٍ » معناهُ : موْضِعُ النَّمْلِ مَع النَّملِ .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عبد الله بنِ مسعُود ގެ ރިވާޔަތެއް ފާހަގަކުރެވިގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
ތިމަންމެން رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުގައި ދަތުރުކުރައްވައި ތިއްބަމެވެ . ދެން
އެ ކަލޭގެފާނު حاجة އަދާކުރައްވަން ބޭރަށް ވަޑައިގަތެވެ . ދެން ތިމަންމެންނަށް ޙުމް
ރާއިގެ ކާފާ ދޫނިކުދިން ދެދޫނި ފެނިގެން ހިފީމެވެ . ދެން ތިމަންމެން އެދޫނިކުދިން
ނެގީމެވެ . އެދޫނި ތިމަންމެންނަށް ދަމުހަށް އެތަނުގެ ފިޔަ ތެޅޭހާއިގެން އައެވެ . ދެން
އަވަހަށް رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم (ވަ) ވަޑައިގަތެވެ . ދެން ވިދާޅުވިއެވެ .
މިދޫނީގެ ދަރިއަކުން ތަފާތުކުރީ ކޮންބައެއް ؟ ދަރި އެއަށް ރައްދުކުރާށެވެ . އަދި
ތިމަންމެން އަނދާލާފައިވާ ހުލަނދު ވައްތަރު އެކަލޭގެފާނު ފެނިވަޑައިގެންފައިވެއެވެ
ވަޑައިގަތެވެ . ދެން ވިދާޅުވިއެވެ . މިއީ ކޮންބައެއްގެ ކާމު ޤައުމެވެ. ތިމަންމެން
ދެންނެވީމެވެ. ތިމަންމެންނެވެ. حديث ކުރައްވިއެވެ. އަލިފާނުން عذاب ދިނުން އަލިފާނުގެ
ވެރި އިލާހު ފިޔަވައި އެހެން ފަރާތަކަށް ހުއްދަވެގެން ނުވެއެވެ .

تحريم مطل الغني بحقّ طلبه صاحبه

ހުއްދަނުވާކަމުގެ ބަޔާނުގައި ފަރަވާއަށް އޮތުމަށް ފަރިތައިގެން ތަރުމާނު ހިންގާ އަދި ބަލާބަލާދުން
އެންމެ ބޮޑުވާ ދިއްވާދެން ކުރާދުން ދިނުން حرام ވާކަން ބަޔާން ކުރާނީ

باب

قال اللَّه تعالى (النساء 58): {إن اللَّه يأمركم أن تؤدوا الأمانات إلى أهلها}.

ތަމަކަށަވަރުން أمانة ތަކެއް، އޭގެ أهلވެރިންނަށް އަދާކުރުމަށް الله ޢިބާދަތްތެރިންނަށް އަމުރު ކުރައްވައެވެ.

وقال تعالى (البقرة 283): {فإن أمن بعضكم بعضاً فليؤد الذي اؤتمن أمانته}.

ފަހެ، ޢިބާދަތްތެރިން އެކަކު އަނެކަކަށް أمانة އެއް حوال ކޮށްފިނަމަ، ފަހެ، އެ أمانة ލިބުނު حوال ވެރިޔާ، އޭނާގެ أمانة ރައްދުކޮށްދޭށެވެ! އަދި، އޭނާގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ ކަމުގައިވާ الله އަށް، އޭނާ تقوى ވެރިވާށެވެ.

1611 وَعَنْ أبي هُريرَةَ رضي اللَّه عَنْهُ أنَّ رَسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « مَطْلُ الغَنِيِّ ظُلْمٌ، وَإِذَا أُتبِعَ أَحَدُكُمْ عَلى مَلِيءٍ فَلْيَتْبَعْ » متفقٌ عليه .

مَعْنَى « أُتبِعَ » أُحِيلَ .

މާތް الله ރުއްސުވާފައިވާ أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ތަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުއްސަނދިން އަދާކުރަން ޖެހޭ ދަރަނި ނުދިނުމަކީ ޒުލުމެކެވެ . ފަހެ ޢިބާދަތްތެރިންގެ ތެރެއިން މީހަކު މުއްސަނދިއެއްގެ ކިބައިން ދަރަނި ލިބިގަތުމަށް ހަވާލު ކުރެވިއްޖެނަމަ ފަހެ އެކަމުގައި ހަވާލުވެގެންވާށެވެ .

باب كراهة عود الإنسان في هبة لم يسلمها إلى الموهوب له وفي هبة وهبها لولده وسلمها أو لم يسلمها وكراهية شرائه شيئاً تصدق به من الذي تصدق عليه أو أخرجه عن زكاة أو كفارة ونحوها ولا بأس بشرائه من شخص آخر قد انتقل إليه

هبة ގަބޫލުކުރުމަށްފަހު އަނބުރާ ނެގުމާއި އަދި ޙިބާގެ ދަރިންނަށްދިނުމާ هبة ގަބޫލު
ކުރުމުން ފުރަގަސްދީމާއި އަދި އޭގެ ކުރީގައި އެއިން رجوع ވުން މަކުރޫހު ވާގޮތާ
ކަމާއި އަދި ހަދިޔާއާއި ޚަބަރެއް ނުވަތަ ސަދަޤާތެއް ނުވަތަ ކައްފާރާއެއް ދީފައިވާ
މީހާގެ އަތުން އަނބުރާ ގަތުން މަކުރޫހު ވާގޮތުގައި އަދި އެފަދަ އެއްޗެއް
ދޫކުރުމާއި ގުޅުނު ހިލާފު ވެރިކަމުން ޖާއިޒު އެއްޗެއް ކުރުމަށްޓަކައި ވާގޮތާ ކަން ބަޔާން
ވާގޮތާ باب

1612 عَنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضي اللَّه عنهُما أن رَسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « الَّذِي يعُودُ في هِبَتهِ كَالكَلبِ يرجعُ في قَيْئِهِ » متفقٌ عليه .

އަބާހީ މާތް الله އެކަލާނގެ ރުހިވޮޑިގެންވި عبْدِ اللّهِ بْن عَبَّاس ގެ ރިވާޔަތުން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث
ކުރެއްވިއެވެ. ހިބައިން رجوعވާ މީހާގެ مثالއަކީ ހޮޑު އަނބުރުމުނުގެ ދޮވެހަ ފުރަގަސް ހޮ
އެޗެހި ކާތާ ކުއްތާ އެއްގެ مثالއެވެ .

وفي روايةٍ : « مَثَلُ الَّذي يَرجِعُ في صدقَتِهِ ، كَمَثلِ الكَلْبِ يَقيءُ ، ثُمَّ يعُودُ في قَيْئهِ فَيَأكُلُهُ »
.

އަދި އެހެން ރިވާ ޔަތެއްގައިވެއެވެ. ސަދަގާތެއް ދިނުމަށްފަހު އެ އަނބުރާ އެތީގެ މީހާގެ
مثالއަކީ ހޮޑުބުރުމުނަ އެ ހޮޑު އަނބުރާ ކާކާ ކުއްތާއެއްގެ مثالއެވެ.

وفي روايةٍ : « العائِدُ في هِبَتِهِ كالعائدِ في قَيْئِهِ » .

އަދި އެހެން ރިވާ ޔަތެއްގައިވެއެވެ. ހިބައިން رجوعވާ މީހާގެ مثالއަކީ އެއީއެވެ .

1613 وعَنْ عُمَرَ بن الخَطَّابِ رضي اللَّه عنهُ قَالَ : حَمَلْتُ عَلى فَرَسٍ في سبيلِ اللَّه فأَضاعهُ الَّذي كَانَ عِنْدَه ، فَأَردتُ أَنْ أَشْتَريَهُ ، وظَنَنْتُ أَنَّهُ يَبيعهُ بِرُخْصٍ ، فسأَلْتُ النبيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فقَالَ : « لا تَشْتَرِهِ وَلا تَعُدْ في صدَقَتِكَ وإن أَعْطَاكَهُ بِدِرْهَمٍ ، فَإِنَّ الْعَائد في صَدَقَتِهِ كَالْعَائِدِ في قيْئِهِ » متفقٌ عليه .

قوله : « حملْتُ علَى فَرسٍ في سَبيلِ اللَّه » معْنَاهُ : تَصدَّقْتُ بِهِ علَى بعْض المُجاهِدِينَ.

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عُمَر بن الخطّاب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ޖިހާދަށް الله ގެ މަގުގައި އަހަރެން ދުވެލިޔަކު ދިނީމެވެ . ފަހެ އެ ހަށިދުވެލިހުރިހާ ވެރިޔާ އެ އަހަރު ހަލާކުކުރުމުގެ ސަބަބުން އެތި ވިއްކާ ބޭނުން ނިކުމެވިއްޖެއެވެ . އަހަރެން ގަނެލުން ބޭނުން އަހުރި އަގުން . އަގު އަހަރެން ވިއްކާނެ ހަމަ ކުޑަ އަގަކަށް އެވަރު ބޭނުން ވީއެވެ . ފަހެ ބޭނުން އަހުރީ ގަނެލުމަށް نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ސުވާލުކުރީމެވެ . އަރިހުން حديث ކުރައްވައިގެންވެއެވެ. ތިބާ އެއާ ގަނޭނުލާށެވެ . ތިބާ ކުރިހަމަވީ صدقةއެއް އަނބުރާ ފިޔަވާ ނުގަންނާށެވެ. އެ ބިދި އެއަގެ އަގު އެކަތި ދިރުހަމުގެ ދިނަސް ވީއެވެ . އެހެނީ صدقةއް رجوع ވާ މީހާގެ مثالއަކީ ހުކުރުވަމުން އަ އަނބުރާ ކާފާ މީހާގެ مثالއެވެ.

باب تأكيد تحريم مال اليتيم

يتيم ންގެ މުދާ ކެއުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާން ކޮށްދޭ باب

قال اللَّه تعالى (النساء 10): {إن الذين يأكلون أموال اليتامى ظلماً إنما يأكلون في بطونهم ناراً وسيصلون سعيراً}.

ހަމަކަށަވަރުން، އަނިޔާވެރިވުމުގެ ގޮތުން ޔަތީމުންގެ މުދާ ކައިއުޅޭ މީހުން (ދަންނާށެވެ!) އެއުރެންކައި ބަނޑުތެރެއަށް އެޅުވަނީ ހަމައެކަނި އަލިފާނެވެ. އަދި، އަނދައަލަނދާ ހުޅުގަނޑު ކަރާއަރާފައިވާ ނަރަކައަށް އެއުރެން ވަދެވޭނެތެވެ.

وقال تعالى (الأنعام 152): {ولا تقربوا مال اليتيم إلا بالتي هي أحسن}.

ރަނގަޅުގޮތުން މެނުވީ، ޔަތީމުކުދިންގެ މުދަލާ ގާތް ނުވާށެވެ! އެކަމަކު ބޭނުން تصرف ކުރުމަށްޓަކައި ދޫކޮށްދޭށެވެ.

وقال تعالى (البقرة 220): {ويسألونك عن اليتامى قل إصلاح لهم خير، وإن تخالطوهم فإخوانكم، والله يعلم المفسد من المصلح}

އަދި ޔަތީމުންނާމެދުގައި އެއުރެން ކަލޭގެފާނާ سؤال ކުރެތެވެ. ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! އެއުރެންގެ ކަންތައްތައް إصلاح ކުރުމީ ހެޔޮކަން ބޮޑުވެގެންވާ ކަމެކެވެ. އަދި ޔަތީމުންނާ އެއުރެންނާ ގުޅިގެން އުޅޭނަމަ އެއުރެންނީ ތިޔަބައިމީހުންގެ أخ ންނެވެ. އަދި إصلاح ކުރާ މީހުންނާއި ފަސާދަކުރާމީހުން الله ދަންނަވޮޑިގެންވެއެވެ.

1614 وَعن أبي هُريْرة رضي اللَّه عَنْهُ عَن النَّبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « اجْتَنِبُوا السَّبْعَ المُوبِقَاتِ ، قَالُوا : يا رَسُولَ اللَّه ومَا هُن ؟ قال : الشِّرْك بِاللَّهِ ، وَالسِّحْرُ وَقَتْلُ النَّفْسِ التي حرَّمَ اللَّهُ إلاَّ بِالحقِّ ، وَأَكْلُ الرِّبَا ، وَأَكْلُ مال اليتِيمِ . والتَّوَلِّي يوْمَ الزَّحْفِ ، وقذفُ المُحْصنَاتِ المُؤمِنَاتِ الغافِلاتِ » متفقٌ عليه .

« المُوبِقَاتُ » المُهْلكَاتُ .

މާތް الله ރުޟާފުޅުވެވޮޑިގެންވާ أبوهُريرَة نبي އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަލާކުވެދާނޭ ހަތް ކަންތައްތަކުން ދުރުހެލިވާށެވެ. އެބަޔަކު ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ ރަސޫލުﷲ އެއީ ކޮން ކަންތައްތަކެއްހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ الله އަށް شريك ކުރުމެވެ. އަދި سحر ހެދުމެވެ. އަދި حق ގޮތަކަށް މެނުވީ الله حرام ކުރައްވާފައިވާ ނަފްސެއް قتل ކުރުމެވެ. އަދި ރިބާ ކެއުމެވެ. އަދި ޔަތީމުންގެ މުދާކެއުމެވެ. އަދި ހަނގުރާމައިގައި ކުޅަދާނަކަމާއި ފުރަގަސްދީ ދުވެފިލުމެވެ. އަދި މުއުމިން، غافل އަންހެނުންނަށް قذف ކުރުމެވެ.

باب تغليظ تحريم الربا

ރިބާ އަކީ ކަނޑައެޅިގެން حرام އެއްޗެއް ކަން ބާރުދެވިގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (البقرة 275 – 278): {الذين يأكلون الربا لا يقومون إلا كما يقوم الذي يتخبطه الشيطان من المس؛ ذلك بأنهم قالوا إنما البيع مثل الربا، وأحل اللَّه البيع وحرم الربا، فمن جاءه موعظة من ربه فانتهى فله ما سلف وأمره إلى اللَّه، ومن عاد فأولئك أصحاب النار هم فيها خالدون، يمحق اللَّه الربا ويربي الصدقات} إلى قوله تعالى: {يا أيها الذين آمنوا اتقوا اللَّه وذروا ما بقي من الربا} الآية.

ރިބާ ކާމީހުން،ދިނުމުގެ ގޮތުގައި ތަޙަވަރުން شيطانއާ ޖެހިގެން ގެންދާ މީހަކު ތެދުވާ ފަދައިން ވެސްމެ (قيامة ދުވަހުން އެއުރެން ކަބުރުތަކުން) ތެދުވާނީ މިގޮތުގައެވެ. އެހެނީ، އެއުރެން ބުނެއުޅުނީ ވިޔަފާރިވެސް ކަލަވެސް، ރިބާ ކަހަލަ ކަމެއްކަމުގައެވެ. (ނަމަވެސް ވިޔަފާރިކުރުންވަނީ، الله ހުއްދަ ކުރައްވާފައެވެ. އަދި ރިބާ ވަނީ حرام ކުރައްވާފައެވެ. ފަހެ އެމީހަކީ ވެރިރަސްކަލާނގެ حضرةން ދެއްވާ وعظު نصيحة އެމީހަކާ ހަމަޔަށް އައުމުން އޭނާ (އެބަހީ: ރިބާ ކައުން) ހުއްޓާލައިފި މީހާ (ދަންނަވާށެވެ! ފަހެ، އިސްވެދިޔަ އެއްޗެއް އޭނާއަށް ހުއްދައެވެ. (އެބަހީ: ރިބާގެ حكمއައުމުގެ ކުރިން އޭނާ ކޮށްފައިވާ ބަދަލުނުކުރި ތަކެތި މާފުކުރައްވާފައި ވެއެވެ.) އަދި، އޭނާގެ ކަންތައް ހުރީ الله އަށް خالص ވެގެންނެވެ. އަދި، އަލުން (އެބަހީ ރިބާ) އަނބުރާ ހިފައިގަތުމުގައި (ދަންނަވާށެވެ!) ފަހެ އެއުރެންނީ ނަރަކައިގެ أهلވެރިންނެވެ. އެއުރެން އަބަދަށް އެތަނުގައި ދެމިހުންނާނެ ހުރިހާއެވެ. الله ރިބާ ނައްތާލައްވައި، އޭގެ بركة ނެތިކުރައްވައެވެ. އަދި صدقة އިތުރު ކުރައްވައެވެ. (އެބަހީ: ދުނިޔޭގައި އޭގެ بركة އިތުރު ކުރައްވައި، آخرةގައި ދަރުމަ ގިނަގުނަ ކުރައްވައެވެ.) ހޭ إيمان ވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ. الله އަށް ބިރުވެތިވެ تقوى ވެރިވާށެވެ! އަދި، ބާކީވިއިރުން

مؤمنން ކަމުގައިވާނަމަ ރިބާ ގެ ވިޔަފާރިން ބާކީ (ދޫކޮށް) ހުރި އެއްޗެއް ތިޔަބައިމީހުން ދޫކޮށްލާށެވެ.

وأما الأحاديث فكثيرة في الصحيح مشهورة؛ منها حديث أبي هريرة السابق في الباب قبله (انظر الحديث رقم 1609)

1615 وعَن ابنِ مَسْعودٍ رضي اللَّه عَنْهُ قَالَ : « لَعَنَ رسُولُ اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم آكِلَ الرِّباَ وموكِلهُ» رواه مسلم .

زاد الترمذي وغيره : « وَشاَهديه ، وكَاتبَهُ » .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ ابنِ مَسْعود ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّٰه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ރިބާ ކާމީހާ އަދި ދޫކުރާމީހާ لعنة ކުރެއްވިއެވެ .

ترمذي އާއި އަދި ބައެއް ބޭފުޅުން އިތުރުން ރިބާ ކުރެއްވި އެވެ . އަދި އޭގެ ހެކިވެރިންނާއި އޭގެ ކާތިބުންނަށް لعنة ކުރެއްވިއެވެ .

باب تحريم الرياء

ރިޔާކުރުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (البينة 5): {وما أمروا إلا ليعبدوا اللَّه مخلصين له الدين حنفاء}.

باطل ދީނުން އެއްކިބާވެ ތިބެ الله އަށް އަޅުކަން خالصކޮށް حال، الله އަށް އަޅުކަންކުރުމަށާއި، ނަމާދު ޤާއިމުކުރުމަށާއި، ޒަކާތް ދިނުމަށް ފިޔަވައި، އެއުރެންނަށް އަމުރުކުރެވިފައެއް ނުވެއެވެ.

وقال تعالى (البقرة 264): {لا تبطلوا صدقاتكم بالمن والأذى، كالذي ينفق ماله رئاء الناس}.

ކަލަކޮޅުމުންނާއި، އުނދަގޫ ދިނުމުން ތިޔަބައިމީހުންގެ صدقة ތައް باطل ނުކުރާށް ހިތިކަމެވެ.!
މީހުންނަށް ދައްކުމަށްޓަކައި މުދާހޭދަކުރާ މީހެއްގެ مثالފަދައިންނެވެ. الله އަށާއި آخرة ދުވަހަށް އޭނާ إيمانއެއް ނުވެއެވެ.

وقال تعالى (النساء 142): {يراؤون الناس ولا يذكرون اللَّه إلا قليلاً}

އަދި، އެއުރެން ނަމާދަށް ތެދުވާއިރު، މީސްތަކުންނަށް ދައްކައިލުމަށް ކަހިލުކޮށް ތެދުވެއެވެ. އަދި ވަރަށް މަދުންމެނުވީ އެއުރެން الله އަށް ހަނދުމަ ނުކުރެއެވެ.

1616 وَعَنْ أبي هُرِيْرَةَ رضي اللَّه عنْهُ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَقُولُ : « قَالَ اللَّه تعَالى : أنَا أغنى الشُّركَاءِ عَنِ الشِّركِ ، منْ عَملَ عَمَلا أشْركَ فيهِ مَعِي غَيْرِى ، تَركْتُهُ وشِرْكَهُ » رواه مسلم .

މާނަ: الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هُرِيْرَةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ޤުދުސީއެއްގައި މިހެން އަންގަވައިދެއްވައެވެ. ޤުދުސީ حديث ކަމުގައިވަނީ: الله سبحانه وتعالى وحى ކުރައްވާފައިވާ . މިހެން އިރުޝާދުކުރެއްވި شركة ކުރުމުން ހުސްވެވަޑައިގަންނަވާ . މިބަޔަކު عمل ގައި އެހެން إله އަކު ޝަރީކުކޮށް ހަދައިފިނަމަ މިހެން އިރުޝާދު ކުރައްވާ ثواب ނެތި ދޫކޮށްލައްވައި، ކުރާ عمل އެއް باطل ކުރައްވައެވެ.

1617 وَعَنْهُ قَالَ : سمِعْتُ رَسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقُولُ : « إنَّ أولَ النَّاسِ يُقْضَى يومَ الْقِيامَةِ عَلَيْهِ رجُلٌ اسْتُشْهِدَ ، فَأُتِيَ بِهِ ، فعرَّفَهُ نِعْمَتَهُ ، فَعَرفَهَا ، قالَ : فمَا عَمِلْتَ فِيها ؟ قَالَ : قَاتَلْتُ فيكَ حَتَّى اسْتُشْهِدْتُ : قال كَذَبْت ، وَلَكِنَّكَ قَاتلْت لأنْ يُقالَ جَرِيءِ ، فقَدْ قِيل ، ثُمَّ أُمِرَ بِهِ فَسُحِبَ عَلى وَجْهِهِ حتَّى أُلْقِيَ في النَّارِ . ورَجُلٌ تَعلَّمَ الْعِلْمّ وعَلَّمَهُ ، وقَرأَ الْقُرْآنَ ، فأتِيَ بِهِ ، فَعَرَّفَهُ نِعمهُ فعَرَفَهَا . قالَ : فمَا عمِلْتَ فِيهَا ؟ قالَ : تَعلَّمْتُ الْعِلْمَ وَعلَّمْتُهُ ، وقَرَأْتُ فِيكَ الْقُرآنَ ، قَالَ : كَذَبْتَ ، ولكِنَّك تَعَلَّمْت الْعِلْمَ وَعَلَّمْتُهُ ، وقَرأْتُ الْقرآن لِيقالَ : هو قَارِىءٌ ، فَقَدْ قِيلَ ، ثُمَّ أمِرَ ، فَسُحِبَ عَلى وَجْهِهِ حَتَّى أُلْقِيَ في النَّارِ ، ورَجُلٌ وسَّعَ اللَّه عَلَيْهِ ، وأَعْطَاه

مِنْ أصنَافِ المَال ، فَأُتِى بِهِ فعرَّفَهُ نعمهُ ، فَعرَفَهَا . قال : فَمَا عَمِلْت فيها ؟ قال : ما تركتُ مِن سَبِيلٍ تُحِبُّ أنْ يُنْفَقَ فيهَا إلاَّ أنْفَقْتُ فيها لَك . قَالَ : كَذَبْتَ ، ولكِنَّكَ فَعَلْتَ لِيُقَالَ : هو جَوَادٌ فَقَدْ قيلَ ، ثُمَّ أمِرَ بِهِ فَسُحِبَ عَلَى وجْهِهِ ثُمَّ أُلْقِيَ في النار » رواه مسلم .

« جَرِيء » بفتح الجيم وكسر الرَّاءَ وبالمدِّ أىّ : شُجَاعٌ حَاذِقٌ .

އަދި އެ صحابى (ރަޟިޔަ : މާތް الله ރުހިވޮޑިގަތް أبو هُرَيْرَة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ވިދާޅުން އަޑުއިވިމެވެ. އަހަރެމެންނަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. قيامة ދުވަހު އެންމެ ފުރަތަމަ ޙުކުމް ކުރެވޭނީ ޝަރުޢީ ހުކުމާއި خلاف ގޮތް ނިޔަތް ގިނަ ކުރަމުން ގިނަ ކަންތައް ކޮށް شهيد ވި މީހާއެވެ. ދެން އޭނާ ގެންނެވޭނެއެވެ. ދެން الله سبحانه وتعالى އޭނާއަށް ދެއްވި نعمةތައް އޭނާ އަށް ހަނދުމަ ކޮށްދެއްވާނެއެވެ. އަދި އެ نعمةތައް އޭނާގެ ހަނދާނަށް އަންނާނެއެވެ. الله ވިދާޅުވާނެއެވެ. އެ نعمةތަކާމެދު ކަލޭގެފާނު ކޮން ކަމެއް ކޮށްފީ ؟ އޭނާ ދަންނަވާނެއެވެ. ތިބާގެ މަގުގައި ހަނގުރާމަ ކުރަމުން شهيد ވީމެވެ. ވަރަށް ބޮޑު ހިތްވަރު ގަދަ މީހެއްކަމަށް ބުނުމަށް ކުރީ ކަމެވެ. ދެން ތިބާ ދޮގުހެދީ ކަމެވެ. ދެން ބުނެވިއްޖެއެވެ. ދެން އިރުޝާދު ކުރެއްވުމުން އޭނާ މޫނުމަތިން ދަމައިގެން ގޮސް ނަރަކައަށް އެއްލައިލެވޭނެއެވެ .

އަދި (އަޅުގަނޑު ނަޞޭޙަތް) ބޮޑު ސަމާލުކަން ދިނުމަށެވެ. އަދި ދެން ދީނީ ކަށަވަރު ނުކުރާ އަދި قُرْآن ކިޔަވާ މީހާއެވެ. އޭނާ ގެންނެވޭނެއެވެ. އަދި އޭނާއަށް الله سبحانه وتعالى ދެއްވި نعمةތައް އޭނާއަށް ހަނދުމަ ކޮށްދެއްވާނެއެވެ. ދެން އެ نعمةތައް ހަނދާނަށް އަންނާނެއެވެ . الله وحى ކުރައްވާނެއެވެ. އެ نعمةތަކުގައި ކޮންކަމެއް ކުރިން ؟ އޭނާ ދަންނަވާނެއެވެ. ތިބާގެ علم ދަސްކޮށް ދަސްކުރީމެވެ . އަދި އަހަރެން ތިބާގެ މަގުގައި قُرْآن ކިޔެވީމެވެ. الله وحى ކުރައްވާނެއެވެ. ތިބާ ދޮގު ހެދީ . ނަމަވެސް ތިބާ علم ދަސްކުރީ ޢާލިމެއް ކަމަށް ބުނުމަށްޓަކައެވެ . އަދި ތިބާ قُرْآن ކިޔެވީ قارئ ކެނެއް

ބުނުއްވުމުންބާއެވެ . ފުރަ ހަމަހަމަކޮށްދިނުން އަގެއްބޮޑު ބުނުއްވިޔަޔެވެ . ދިރުން އިލާހީ އަހުރު ދުރުގެ
ދުރުން އަހާ މުނާފިޤުން ބިރުގަތި އަހާ ދުރުމުންގެ ސަރަޙައްދު އެއްކިބައިވުމެވެ .

އަދި (އަޙްމަދު އަސްއަލީމިހާރު) الله سبحانه وتعالى ބަސްމަސްއަލަތުން ދިނުން މިހާރެވެ. އަދި އެމީހާއަށް
ބަރާބަރު މީހާ ވަރިހަށް ދެއްވިއެވެ . ފުރަ އަހާ ގެނުވެނުއެވެ. ފުރަ އެނާއަށް الله سبحانه وتعالى
ދެއްވި نعمة ބޮޑު ހަނދާން ހަދާދެނުވެ އެވެ. ފުރަ އަހާގެ ހަނދާންތަށް އެ نعمة އަބަދުވެރިއެވެ.
الله وحي ހަރުއްވާނުމެވެ. އެ ނިޔަމިބޮޑުކަ ބަދަލުކޮށް ބިބާ ދުނިޔޭގައި ހަޤީ ހަނަހަމަބޮޑު އެވެ؟
އެހާ ބާނަނުބެވެ .އިބަ އިލާހު ޙަޤައްސަވާ އަނގަމު ހަނބައިބަހުގައި ބިމުނުން މުޅި ހަދަހަޤީމުވެ .
الله وحي ހަރުއްވާނުމެވެ . ބިބާ ހަދަނީ ދުހެވެ . ނަމަވެސް ބިބާ ހަދަހަޤީ ދިރުމުބި މިހާހަ
ބުނުއްވުމެވެ. ފުރަ ހަމަހަމަކޮށްދިނުން އަގެއްބޮޑު ބުނުއްވިޔަޔެވެ. ދިރުން އިލާހީ އަހުރު ދުރުގެ ދުރުން
އަހާ މުނާފިޤުން ބިރުގަތި އަހާ ދުރުމުންގެ ސަރަޙައްދު އެއްކިބައިވުމެވެ .

1618 وَعَنْ ابنِ عُمَرَ رضي اللَّه عَنهُما أنَّ نَاساً قَالُوا لَهُ : إنَّا نَدْخُلُ عَلى سَلاطِينِنا فَنَقُولُ لهُمْ بِخِلافِ مَا نَتَكَلَّمُ إذا خَرَجْنَا منْ عنْدِهِمْ ؟ قالَ ابْنُ عُمَرَ رضي اللَّه عنهُمَا : كُنَّا نَعُدُّ هذا نِفَاقاً عَلى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم . رواه البخاري .

މާނަ الله އަރުބަފުޅުވާފައިވާނެ ޙަޟްރަތު ސަލާމަތްވެވޭ عبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَر ގެ ކިބައިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަހަމަވެރިން ބަލަށް މިހާރު އެ صحابى ހަރުމަށް އެއްސަވިއެވެ.
ހަމަހަމަވެރިން ބިމަށްމުން ހަސްރަތަސްހަވާރު ހަދިރިއަށް ގޮސް ވަހަކަ ދައްކަނީ
އަޅުގަނޑު ނިކަމެތިކަމުން ވަހަކަ ދައްކާ ގޮތުގެ خلاف އަށެވެ . عبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَر (رضي
اللَّه عنْهُ) ވިދާޅުވިއެވެ.رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ޒަމާނުގައި އަޅުގަނޑު ވަހަކަތައް
ހިމެނުނީ نِفَاق ގެ ބައިގައެވެ .

1619 وعنْ جُنْدُب بن عَبْدِ اللَّه بن سُفْيانَ رضي اللَّه عَنْهُ قَالَ : قالَ النبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «مَن سَمَّعَ سَمَّعَ اللَّه بِهِ ، ومَنْ يُرَائِى اللَّه يُرَئِى بِهِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުޟާވެވޑައިގެންވާ جُنْدُب بن عَبْدِ اللَّه بنِ سُفْيان ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي ގެ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު އަޑު އެހުމަށްޓަކައި ކަމެއް ކުރާނަމަ الله سبحانه وتعالى އެމީހަކު ނިކަމެތި ކުރައްވާނެއެވެ . އަދި މީހަކު ކަން ދެއްކުމަށްޓަކައި ކަމެއް ކުރާނަމަ الله سبحانه وتعالى އަކަމުގައި އެމީހެއްގެ އެބައި ފާޅު އެއްކޮށް ދައްކަވާނެއެވެ .

وَرَوَاهُ مُسْلِمٌ أيضاً مِنْ رِوَايَةِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي اللَّه عَنْهُمَا .

« سَمَّعَ » بتَشْدِيدِ الميمِ ، ومَعْنَاهُ : أشْهَرَ عملَهُ للنَّاس رياءً « سَمَّعَ اللَّه بِهِ » أيْ : فَضَحَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، ومَعْنى : « منْ رَاءَى » أيْ : مَنْ أَظْهَرَ للنَّاسِ الْعَمَل الصَّالحَ لِيَعْظُمَ عِنْدهُمْ «رَاءَى اللَّه بِهِ » أيْ : أظْهَرَ سَرِيرَتَهُ عَلَى رُؤُوس الخَلاَئِق .

1620 وعَنْ أبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّه عنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَنْ تَعَلَّمَ عِلْماً ممَّا يُبْتَغَى بِهِ وَجْهُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ لا يَتَعَلَّمُهُ إلاَّ لِيُصِيبَ بِهِ عَرَضاً مِنَ الدُّنْيَا ، لَمْ يَجِدْ عَرْفَ الجَنَّةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ » يَعْني : رِيحَهَا . رواه أبو داود بإسنادٍ صحيحٍ . والأحاديثُ في الباب كثيرةٌ مشهورةٌ .

މާތް الله ރުޟާވެވޑައިގެންވާ أبو هُرَيْرَةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله ގެ ރުޟާވެވުން ހާސިލު ވެވޭ علم އެއް ދުނިޔަވީ ފައިދާއެއް ހޯދުމަށް ކިޔަވައިފިނަމަ قيامة ދުވަހު އެމީހަކަށް ސުވަރުގޭގެ މީރުވަސް ވެސް ނުލިބޭނެ ހުއްޓެވެ .

باب ما يتوهم أنه رياء وليس برياء

ކަންތައްކުރުން ކަމުގައި ރިޔާވާ ، ނަމަވެސް ކަންތައްކުރުމަށް ނުވާ ކަންތަކެއްގެ ބަޔާން ވެގެންވާ باب

1621 عنْ أبي ذَرٍّ رضي اللَّه عنهُ قَال : قِيل لِرسُولِ اللَّه صلّى اللهُ علَيْهِ وسلَّم : أَرأَيْتَ الرَّجُلَ الذى يعْملُ الْعملَ مِنَ الخيْرِ ، ويحْمَدُه النَّاسُ عليه ؟ قال : « تِلْكَ عاجِلُ بُشْرَى المُؤْمِنِ » ، رواه مسلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو ذرّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް ދަންނަވައިފިއެވެ . މީހާ ހެޔޮ عمل ތަކުގެ ތެރެއިން عمل ކުރެއް ކުރުމުގެ ސަބަބުން މީސްތަކުން އެކަމުގެ މައްޗަށް އެމީހަކަށް ثناء ކިޔާ ކިޔުމާއި މެދު ކަމަކާ ގުޅޭ ފާއިދާވެރިކަމެއް ހުރިހެއް ކަމެއްވެ ؟ حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. އެއީ މުއުމިނުގެ އަވަސް بشارة އެވެ. (އަބަދީ އުފާވެރި ކަމުގެ خبر އެވެ .)

باب تحريم النظر إلى المرأة الأجنبية والأمرد الحس لغير حاجة شرعية

ހިތާ އަންހެނުންނާއި ފިރިހެނުން ކުޑަ ފިރިހެން ކުދިންނަށް **شرعى** ބޭނުމަކާއި ނުލައި ބެލުން **حرام** ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ **باب**

قال اللَّه تعالى (النور 30): {قل للمؤمنين يغضوا من أبصارهم ويحفظوا فروجهم}.

مؤمن ފިރިހެނުންނަށް، އެމީހުންގެ ބެލުންތައް ދަށްކުރުމަށާއި، އެމީހުންގެ فرج ތައް (އަބުރު) ދިފާޢު ކުރުމަށްޓަކައި) ރައްކާތެރިކޮށް ހިފެހެއްޓުމަށް ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ!

وقال تعالى (الإسراء 36): {إن السمع والبصر والفؤاد كل أولئك كان عنه مسؤولاً}.

ހަމަކަށަވަރުން، އިވުމާއި، ފެނުމާއި، **ހިތާއި، މިއިން ކޮންމެ ކަމަކީ، އެއާއި މެދު** سوال ކުރައްވާނެ ކަމެއް ކަމުގައެވެ.

وقال تعالى (غافر 19): {يعلم خائنة الأعين وما تخفي الصدور}.

ޚޫނުގެ خيانة، ވެރި ބޮޑުންބޮޑާއި، ހިތްވަރުކަމާއި ފޫހިވިފައިވާ ކަންތައް އަދާނުކުރުން
ދޫކޮށްލުމެވެ.

وقال تعالى (الفجر 14): {إن ربك لبالمرصاد}.

ހަމަކަށަވަރުން، ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ (އެއުރެން ކުރާ ކަންތައް) ބެއްލެވުމުގައި
ވޮޑިގެންވާކަން ކަށަވަރެވެ.

1622 وَعَنْ أبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّه عنْهُ عنِ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَال : كُتِبَ على ابْنِ آدم نَصيبُهُ مِنَ الزِّنَا مُدْرِكٌ ذلكَ لا محالَةَ : الْعَيْنَانِ زِناهُمَا النَّظَرُ ، والأُذُنَانِ زِنَاهُما الاستِماعُ ، واللِّسَانُ زِنَاهُ الْكَلامُ ، وَالْيدُ زِنَاهَا الْبَطْشُ ، والرِّجْلُ زِنَاهَا الخُطَا ، والْقَلْب يَهْوَى وَيَتَمنَّى ، ويُصدِّقُ ذلكَ الْفرْجُ أَوْ يُكَذِّبُهُ » .

متفقٌ عليه . وهذا لَفْظُ مسلمٍ ، وروايةُ الْبُخاريِّ مُخْتَصَرَةٌ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވިأبو هُرَيْرة ގެ ރިވާޔަތް ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އާދަމުގެ ދަރިކޮޅުގެ މައްޗަށް ވަކި ޒިނާގެ ނަސީބެއް ލިޔުއްވާފައިވެއެވެ. އަދި އެކަންތައް ޒިނާގެ ރިވާއިން ކަށަވަރުންވެސް ޖެހޭނެ ތަންއެނގޭ . ލޯދެކޮޅުގެ ޒިނާއަކީ ބެލުމެވެ . އަދި ކަންފަތުގެ ޒިނާ އަކީ އަޑު އެހުމެވެ . އަދި ދުލުގެ ޒިނާއަކީ ވާހަކަދެއްކުމެވެ . އަދި އަތުގެ ޒިނާ އަކީ ހިފުމެވެ. އަދި ފައިގެ ޒިނާއަކީ ހިނގުމެވެ . އަދި ހިތް ހަރާމު ކަންތަކަށް އެދެއެވެ . އަދި އެކަމަކަށް އުންމީދުވެރިވެއެވެ . އަދި فرْجُ އެކަންތައް ތެދުކުރެއެވެ . ނުވަތަ ދޮގު ކުރެއެވެ .

1623 وعنْ أبي سعِيدٍ الخُدْرِيِّ رضي اللَّه عنْهُ عَنِ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « إِيَّاكُمْ والجُلُوسَ في الطُّرُقَاتِ ، » قَالُوا : يَارَسُول اللَّه مالَنَا مِنْ مجالِسِنا بُدٌّ : نَتَحَدَّثُ فيها . فَقالَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « فإذا أَبَيْتُمْ إلاَّ المجْلِسَ ، فأَعْطُوا الطَّرِيقَ حقَّهُ »

قَالُوا : ومَا حَقُّ الطَّرِيق يَارَسُولَ اللَّه ؟ قَالَ : « غَضَّ البصر ، وكَفُّ الأذَى ، وردُّ السَّلامِ ، والأمْرُ بِالمَعْرُوفِ والنَّهىُ عنِ المُنْكَرِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أبو سعيد الخدري نبي އާ صلّى الله عليه وسلّم ގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ. އަކާގެގޮތުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން މަގުމަތީގައި އިށީނދެ ތިބުމުން ދުރުހެލިވާށެވެ . އަބާލީން ދެންނެވިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންމެންނަށް މަގުމަތީގައި(އަދުލާދިއި ގެ މަތީން) މަޖިލިސް ނުކުރެ ފެށުންނެތްނިސްއެވެ. ދެން رَسُول اللَّهِ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް މަގުމަތީގައި މަޖިލިސް ކުރަން ނޫނޫ އެހެން ގޮތެއް ނެތް ނަމަ ، ދެން މަގަށް އޭގެ حق ދޭށެވެ . އަބާލީން ދެންނެވިއެވެ . މަގަށް ދޭން ޖެހޭ حق އަކީ ކޮބައި ހެއްޔެވެ ؟ އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ . حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބަލުން ދިރި ކުރާށެވެ . އަދި އުދަނގޫ ނުކުރާށެވެ . އަދި سلام ގެ ޖަވާބު ދޭށެވެ . ހެޔޮ ކަންތަކަށް އަމުރު ކުރާށެވެ . އަދި ނުބައި ކަންތައްތަކުން މަނާކުރާށެވެ .

1624 وعَنْ أبي طَلْحةَ زيْدِ بن سهْلٍ رَضِيَ اللَّه عنْهُ قَالَ : كُنَّا قُعُوداً بالأفْنِيةِ نَتحَدَّثُ فيها فَجَاءَ رسُولُ اللَّه صلّى اللَّهُ عَلَيْهِ وسلَّم فَقَامَ علينا فقال : « مالكُمْ ولَمَجالِسِ الصُّعُداتِ ؟ » فَقُلنا : إنَّما قَعدنا لغَير ما بَأس : قَعدْنَا نَتَذَاكرُ ، ونتحدَّثُ . قال : « إما لا فَأدُّوا حقَّهَا : غَضُّ البصرِ ، وردُّ السَّلام ، وحُسْنُ الكَلام » رواه مسلم .

« الصُّعداتُ » بضمِّ الصَّادِ والعيْن . أي : الطُّرقَات .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أبو طلْحةَ زيْدِ بنِ سهْل ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އަޅުގަނޑުމެން) ތިމަންމެން ގޭގެ ކުރިމަތީގައި ވާހަކަ ދައްކަން ތިބީމެވެ . ދެން رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ވަޑައިގެންނެވެ . އަދި ތިމަންމެންގެ ކައިރިއަށް ހުއްޓި ވަޑައިގެންނެވެ . ދެން އައްސަވައިގެން . ތިޔަބައިމީހުން މަގުމަތީގައި ތިބީ ކީއްވެ ތިބީ ދެން ހިއްވާގެން ހުރީ؟ ދެން ތިމަންމެން ދެންނެވީމެވެ. ތިމަންމެން އިށީނދެގެން މިތިބީ ކަމެއް ދެކޭސަބަބަކު ނެތިގެނެއް ނޫނެވެ. ތިމަން ދެން އިށީނދެގެން މިތިބީ އަޅުގަނޑު ހަނދާންކުރަން ވާހަކަ ދައްކާލަމުންނެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން މަގަށް އިށީނދެ

ތިބޭނަމަ އެމަގުގެ حق އަދާކޮށް ދޭށެވެ. (އެއީ) ބެލުން ތިރި ކުރާށެވެ. އަދި ސަލާމުގެ ޖަވާބު ދޭށެވެ. ރަނގަޅު ވާހަކަތައް ދައްކާށެވެ.

1625 وَعَنْ جَرِير رضى اللَّه عنهُ قَالَ : سألْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم عَنْ نَظَرِ الفجأةِ فَقَال: « اصْرِفْ بصَرَك » رواه مسلم

މާނަ: الله ރުއްސެވިގެންވާ جَرِير ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ކައިރިން ރިޔާ އަންހެނުންގެ މައްޗަށް ކުއްލިއަކަށް ބެލުމާ ބެހޭގޮތުން ވަކި ސުވާލުކުރެއްވީމެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާގެ ދުރު އެނބުރުވާލާށެވެ.

1626 وعنْ أمِّ سلَمةَ رضي اللَّه عنْهَا قَالَتْ : كُنْتُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وعِنْدَهُ مَيمونهُ، فَأَقْبَلَ ابنُ أمِّ مكتُوم ، وذلكَ بعْدَ أنْ أُمِرنَا بِالحِجابِ فَقَالَ النبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « احْتَجِبا مِنْهُ » فَقُلْنَا : يا رَسُولَ اللَّهِ أَلَيْس هُوَ أعْمَى : لا يُبْصِرُنَا ، ولا يعْرِفُنَا ؟ فقَال النبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «أفَعَمْيَاوَانِ أنْتُما أَلَسْتُما تُبصِرانِهِ ؟ » رواه أبو داود والترمذي وقَالَ : حَدِيثٌ حسنٌ صَحَيحٌ.

މާނަ: الله ރުއްސެވިގެންވާ أمِّ سلَمة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ އެއްފަހަރަކު رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ހަޟްރަތުގައި ހުންނެވީމެވެ. އަދި މާތްالله ރުއްސެވިގެންވާ مَيمونهُ ވެސް ހުންނެވިއެވެ. ދެން އަވަހަށް عبْدِ اللَّهِ بنُ أمِّ مكتُوم ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި އެއީ ފަރުދާގެ حكم އައުމަށްފަހުގައެވެ. ދެން نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބޭފުޅުން އޭނާއާ ފަރުދާކުރައްވާށެވެ. ދެން ތިމަންމެން ދަންނަވައިފީމެވެ. އޭ الله ގެ رسول ވެ. އޭނާ ލޮލަށް ނުފެންނަ ބޭފުޅެއް ނޫންހެއްޔެވެ؟ އޭނާއަށް ތިމަންމެން ނުފެނޭނެއެވެ. އަދި ތިމަންމެން ނުވެސް ދަންނަވާނެއެވެ. ދެން نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބޭފުޅުން ވެސް ލޯފަންވެވޮޑިގެންވަނީހެއްޔެވެ؟ ތިޔަބޭފުޅުންނަށް އޭނާ ނުފެނެނީ ހެއްޔެވެ؟

1627 وعنْ أبي سَعيدٍ رضي اللَّه عنْهُ أنَّ رسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « لا يَنْظُرُ الرَّجُلُ إلى عوْرَةِ الرَّجُلِ ، وَلا المَرْأةُ إلى عوْرَةِ المَرْأةِ ، ولا يُفْضِي الرَّجُلُ إلى الرَّجُلِ في ثوبٍ واحِدٍ ، ولا تُفْضِي المَرْأةُ إلى المَرْأةِ في الثَّوْبِ الواحِدِ » رواه مسلم .

ގާތް ﷲ ރުހިވޮޑިގެންވި أبو سَعيد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފިރިހެނާ އަނެއް ފިރިހެނާގެ ޢައުރަތަށް ނުބަލާށެވެ. އަދި އަންހެނާ އަނެއް އަންހެނާގެ ޢައުރަތަށް ނުބަލާށެވެ. އަދި ފިރިހެނުން އެއްފޮތިގަނޑެއްގެ ތެރޭ ނުނިދާށެވެ. އަދި އަންހެނުން އެއްފޮތިގަނޑެއްގެ ތެރޭ ނުނިދާށެވެ.

باب تحريم الخلوة بالإجنبية

ބީރު އަންހެނުންނާއި އެކަހެރިވެ އުޅުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (الأحزاب 53): {وإذا سألتموهن فاسألوهن من وراء حجاب}

އަދި އެކަނބަލުން (އެބަހީ: ނަބިއްޔާގެ އަނބިކަނބަލުން) ގެ ކިބައިން ތިޔަބައިމީހުން އެއްޗެއް އެދޭނަމަ، ފަހެ، ފަރުދާއެއްގެ އަނެއް ފަރާތުން ތިޔަބައިމީހުން އެކަނބަލުންނާ ސުވާލު ކުރާށެވެ!

1628 وَعَنْ عُقْبَةَ بْن عَامِرٍ رضي اللَّه عَنْهُ أنَّ رَسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَال : « إيَّاكُمْ وَالدُّخُول عَلَى النِّسَاءِ » ، فقَالَ رَجُلٌ مِنَ الأنْصَارِ أفَرأيْتَ الْحموَ ؟ قالَ : « الْحمْوُ المَوْتُ ،» متفقٌ عليه .

ގާތް ﷲ ރުހިވޮޑިގެންވި عُقْبَة بْن عَامِر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ބީރު އަންހެނުންނާއި ބައްދަލުކުރުމުން ދުރުހެލިވާށެވެ. ފަހެ، انصاريّ ބޭކަލަކު ދެންނެވިއެވެ.

ފިރިމީހާގެ ގާތްތިމާގެ ފިރިހެނުން އޭނާގެ އަނބިމީހާއަށް ފެނިދިވުން ހަލާލުކަމެއްތޯ؟ حديث
ކުރެއްވިއެވެ. އޭގައި މިހެންގޮތް ބޭބެ އަދި ބޭބެގެ ދަރިއެވެ.

« الْحَموُ » قَرِيبُ الزَّوْجِ كأخِيهِ ، وابن أخيه ، وابْنِ عمِّهِ .

1629 وَعَن ابنِ عبَّاسٍ رضي اللَّه عنْهُما أنَّ رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَال : « لا يَخْلُوَنَّ أحدُكُمْ بِامْرأةٍ إلاَّ مَعَ ذِي مَحْرَمٍ » متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبْدِ اللَّهِ بن عبَّاس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ދަރަނީ ކަލޭގެފާނު رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެއްވެސް މީހަކު އަންހެނަކާއެކު محرمއަކު ނެތި އެކަހެރި ނުވާށެވެ.

1630 وعن بُريْدَةَ رضي اللَّه عنْهُ قَالَ : قَال رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « حُرْمَةُ نِساءِ المُجاهِدِينَ علَى الْقَاعِدِينَ كَحُرْمَةِ أمهاتِهِمْ ، ما مِنْ رجُل مِنْ الْقَاعِدِين يخْلُفُ رجُلاً مِنَ المُجاهدينَ في أهلِهِ ، فَيَخُونهُ فِيهم إلاَّ وقف لهُ يَوْمَ الْقِيامةِ ، فَيأْخُذُ مِن حسَنَاتِهِ ما شاءَ حَتَّى يَرضي » ثُمَّ الْتَفت إلِيْنَا رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقَالَ : « ما ظَنُّكُمْ ؟ » رواهُ مسلم .

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ بُرِيْدَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުޖާހިދުންގެ އަންހެނުން (ޖިހާދަށް ނުދާ) ތިބޭމީހުންގެ މައްޗަށް حرامވެގެންވެއެވެ. އެއީ އެބައިމީހުންގެ މަންމަ އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް حرامވެގެންވާފަދައިންނެވެ. އަދި ތިބޭމީހުންގެ ތެރެއިން مقيم ވެތިބި މީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު މުޖާހިދުންގެ ތެރެއިން މީހެއްގެ ގޭގެ ބެލުން އުފުލައިގެން އެހީގެ އަނބިމީހާއާމެދު خيانة ތެރިވެއްޖެނަމަ قيامة ދުވަހު އެ މީހަކާ ދިމާލަށް ހުއްޓުވާނެއެވެ. އަދި އެމީހާގެ ހެޔޮ އަމަލު ތެރެއިން ބޭނުންވާވަރު ގަނެގަންނާނެއެވެ. އެހެންވެ ރުހޭހާއިރަކަށް ގަންނާނެއެވެ. ދެން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންނަމެންނާއި ދިމާލަށް އެނބުރިވަޑައިގެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހީވަނީ ކިހިނެއް ކަމަކަށްތޯ؟

باب تحريم تشبه الرجال بالنساء والنساء بالرجال في لباس وحركة وغير ذلك

ފިރިހެނުން އަންހެނުންގެ ސިފައަށް އަދި އަންހެނުން ފިރިހެނުންގެ ސިފައަށް ހެދުމުންނާއި އަދި ހަރަކާތާއި އަދި އެހެނިހެން ގޮތްގޮތުން ބަދަލުވުން **حرام** *ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ*

باب

1631 عن ابنِ عبَّاسٍ رضي اللَّه عنْهُما قَالَ : لَعَنَ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم المُخَنَّثين مِنَ الرِّجالِ، والمُتَرجِّلاتِ مِن النِّساءِ .

މާނަ: الله އެކަލޭގެފާނާ ރުހިވޮޑިގެންވާ عبْدِ اللَّهِ بنِ عبَّاس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ފިރިހެނުންގެ ތެރެއިން އަންހެނުންގެ ހަރަކާތްތެރިވާ މީހުންނާއި އަދި އަންހެނުންގެ ތެރެއިން ފިރިހެނުންގެ ހަރަކާތްތެރިވާ މީހުންނަށް رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم لعنة ކުރެއްވިއެވެ.

وفي رواية : لَعنَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم المُتَشبِّهين من الرِّجال بِالنساءِ ، والمُتَشبِّهَات مِن النِّسَاءِ بِالرِّجالِ . رواه البخاري .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ފިރިހެނުންގެ ތެރެއިން އަންހެނުންގެ ސިފައަށް ބަދަލުވާ މީހުންނާއި އަދި އަންހެނުންގެ ތެރެއިން ފިރިހެނުންގެ ސިފައަށް ބަދަލުވާ މީހުންނަށް رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم لعنةކުރެއްވިއެވެ.

1632 وعنْ أبي هُريْرةَ رضي اللَّه عنهُ قال : لَعنَ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم الرَّجُل يلْبسُ لِبْسةَ المرْأةِ ، والمرْأةِ تَلْبِسُ لِبْسةَ الرَّجُلِ . رواه أبو داود بإسناد صحيح

ރަޟީ الله ޢަންހު ރިވާކުރެއްވި أبوهُريْرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ފިރިހެނުންގެ ތެރެއިން އަންހެނުންގެ ސޫރަތުން އަޅާ ވައްތަރުވާމީހުން އަދި އަންހެނުންގެ ތެރެއިން ފިރިހެނުންގެ ސޫރަތުން އަޅާލާމީހުންނަށް رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم لعنة ކުރެއްވިއެވެ.

1633 وعنْه قَال : قَال رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « صِنْفَانِ مِنْ أهلِ النَّارِ لمْ أرَهُما : قَوْمٌ معهم سِياطٌ كأذْنَابِ الْبقَرِ يَضرِبونَ بِها النَّاس ، ونِساء كاسياتٌ عارِياتٌ مُميلاتٌ مَائِلاتٌ، رُؤُوسُهُنَّ كَأسْنِمةِ الْبُخْتِ المائِلَةِ لا يَدْخُلْنَ الجنَّة ، ولا يجِدْنَ رِيحَهَا ، وإِنَّ رِيحَهَا لَيُوجَدُ مِنْ مسِيرَةِ كذَا وكَذَا » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي(އެބޭފުޅާ ރަޟީ الله ޢަންހު ރިވާކުރެއްވި أبو هُريْرة)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނަރަކައިގެ އަހުލުވެރިންގެ ދެބާވަތެއް ދެކެވަޑައިނުގަތީމެވެ. އަދި އެބާވަތަކީ މީހުންނަށް ތަޅާ ހަރުގަނޑުގެ ފަހަރެއް ހިފައިގެން ހުންނަ ބަޔެކެވެ. އަނެއްބާވަތަކީ ފޭރާން ލައިގެން ހުރެ ބަރަހަނާވެ ހުންނަ އަންހެނުންނެވެ. އަދި އެއިން މީހުންގެ ބޮލަކީ ޖަމަލުގެ ތަންބޮށިފަދަ ބޮލެކެވެ. އަދި ބަޔަކު އަންހެނުންގެ ފިރިހެނުން އަރާރުންކުރުވާ ބަޔެކެވެ. ހަމަ އެމީހުން ވިސްނުމަކުން ދެރަވާނެ ކަމެއް ނުކުރެވޭނެއެވެ. އަދި ސުވަރުގޭގެ ވަސް ވެސް ނުލިބޭނެއެވެ. އަދި ވަރަށް ދުރުމިނުގެ މިންވަރަކުން ސުވަރުގޭގެ ވަސް ލިބޭނެއެވެ. އަދި ހިތްހަމަޖެހުން ސުވަރުގޭގެ ނިޢުމަތް ނުލިބޭނެ ކަމުގައިވެސް ދައްކަވައިދެއްވިއެވެ.

معنى « كاسيات » أيْ : مِنْ نعمَةِ اللَّه « عارِياتٌ » مِن شُكْرِهَا وقِيل : معناهُ : تسْتُرُ بعْض بدنِها ، وتَكْشِفُ بعْضَهُ إظْهاراً لِجمالِها ونحوه . وقيل : تَلْبسُ ثَوْباً رقِيقاً يصِفُ لَوْنَ بدنِهَا . ومعْنى « مائِلاتٌ » قيل : عَن طاعة اللَّه تعالى وما يَلزَمُهُنَّ حِفْظُهُ ، « مميلاتٌ » أيْ: يُعلِّمْنَ غَيرهُنَّ فِعْلَهُنَّ المذْمُوم ، وقيل مائِلاتٌ يَمْشِينَ مُتَبخْترات ،مُميلاتٍ لأكْتَافِهنَّ ، وقِيلَ : مائلاتٌ يمْتَشِطْنَ المِشْطَةَ المَيْلاءَ : وهِىَ مِشْطَةُ الْبغَايا . و « مُميلاتٌ » : يُمشِّطْنَ غَيْرهُنَّ تِلْكَ

المِشْطَةَ . « رُؤُوسُهُنَّ كَأَسْنِمةِ الْبُخْتِ » أيْ : يُكبِّرْنَها ويُعظِّمْنها بلَفِّ عِمَامة أوْ عِصابةٍ أو نَحْوِه .

باب النهي عن التشبه بالشيطان والكفار

شيطان ނާއި كفار ނާއި އެއްގޮތްވުމަށް ސިފަވެގެން إختيار ކުރުން މަނާކުރައްވާފައިވާ باب

1634 عنْ جابرِ رضي اللَّه عنْهُ قَال : قَال رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا تأْكُلُوا بِالشِّمَالِ ، فَإِنَّ الشَّيْطَانَ يأكُل ويَشْرَبُ بِشِمالِهِ » رواه مسلم .

މާނަ: الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ جابر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ވައަތުން ނުކާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން شيطان ކާނީ ވައަތުންނެވެ.

1635 وعَن ابنِ عُمر رضي اللَّه عنْهُما أنَّ رَسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « لا يَأْكُلَنَّ أحدُكُمْ بِشِمالِهِ ، وَلا يَشْرَبَنَّ بِهَا . فَإِنَّ الشَّيْطَانَ يَأْكُلُ بِشِمالِهِ وَيشْرَبُ بِهَا » رواهُ مسلم .

މާނަ: الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ عبْدِ اللَّهِ بنِ عُمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އެމީހެއްގެ ވައަތުން ނުކާށެވެ. އަދި ވައަތުން ނުބޮއާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން شيطان ކާނީ އޭނާގެ ވައަތުންނެވެ. އަދި ބޮއީ ވައަތުންނެވެ.

1636 وعَنْ أبي هُرَيرَةَ رضي اللَّه عنْهُ أنَّ رَسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَال : إنَّ الْيهُود والنَّصارى لا يَصْبِغُونَ ، فَخَالِفوهُمْ » متفقٌ عليه .

ރާޟީ الله ޢަންހު ރިވާކުރެއްވި أبو هُرَيرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން يهُوديْންނާއި نصارى އިން ހުދުއިސްތަށިތަކުގައި ކުލަނުލަތެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން އެމީހުންނާއި ޚިލާފުވާ ކުލަލާށެވެ.

المُرَادُ : خِضَابُ شَعْرِ اللِّحْيَةِ والرَّأسِ الأبْيضِ بِصُفْرةٍ أوْ حُمْرةٍ ، وأمَّا السَّوادُ ، فَمنْهيٌّ عَنْهُ كَما سَنَذْكُرُ في الْبَاب بعْدَهُ ، إن شاء اللَّه تعالى .

ބޭނުމީ މުށިކޮޅު ކުރެހުނުހުދު ތުނބުޅި އަދި ބޮލުއިސްތަށި ރީނދޫކުލަ ނުވަތަ ރަތްކުލަ ޖެހުމެވެ. އަދި ކަޅުކުލަޖެހުން ހަރާމްކަމުގައި ވާނެކަން އަޅުގަނޑުމެން ކޮންމެ މިއަތުގެ ފަހުން ބާބެއްގައި ރާޟީ الله އިޝާރާތްކުރެއްވިއާރާ ގެނޑުގާ ބަޔާންކޮށްދޭނެމެވެ. އަދި އިސްތަށިތަކުގައި ކަޅުކުލަ ނާޖެހުމަށް ވާ ހަދީސްތަކެކެވެ.

حديث ނުބައިހުންނެވިގެންވެއެވެ.

باب نهي الرجل والمرأة عن خضاب شعرهما بسواد

ފިރިހެނުންނާއި އަންހެނުން ބޮލުގެ އިސްތަށިތަކުގައި ކަޅުކުލަ ޖެހުމާއި ނަހީކުރެއްވުމާއި ބެހޭބާބު باب

1637 عنْ جابرٍ رضي اللَّه عنهُ قَال : أُتِي بابي قُحافَةَ والِدِ أبي بكْرٍ الصِّدِّيقِ رضي اللَّه عنْهُما يوم فتْحِ مكَّةَ ورأسُهُ ولِحيتُهُ كالثَّغَامَةِ بياضاً ، فقَالَ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « غَيِّرُوا هَذا واجْتَنِبُوا السَّوادَ » رواه مسلم.

ރާޟީ الله ޢަންހު ރިވާކުރެއްވި جابر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. މައްކާފަތަހަކުރެއްވި ދުވަހު ރާޟީالله أبو بكْر الصِّدِّيق ގެ ބައްޕާ أبو قُحافة ގެންނަވައި ކަލޭގެފާނުގެ ހުދުއިސްތަށިކުލަ ސުދޯފިލީ ބަސުލަ ކުރެވިފައި ހުރިހާ ކުލައިގެ ތެރެއިން ހުދުކުލަ ހަމަ ކަޅުކުލައަށް ގެނެވުމުގެ ސިފައެއްގެ މާތަކުރިއެވެ. އެވަގުތު رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިކަ ބަދަލުކުރާށެވެ. އަދި ކަޅުކުލަ ޖެހުމުން ދުރުހެލިވާށެވެ.

باب النهي عن القزع وهو حلق بعض الرأس دون بعض ، وإباحة حلقه كله للرجل دون المرأة

ބޮލުން ބައެއް ބޭލުން މަނާކުރެއްވުމާއި އަދި އަންހެނުން ފިޔަވައި ފިރިހެނުންނަށް ބޮލުގެ އިސްތިރިކުރުން ހުއްދަވާ ބޮލުން މުޅިއެއްކޮށްބޭލުން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

1638 عن ابن عُمر رضي اللَّه عنهُما قَالَ: نَهَى رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم عنِ القَزعِ. متفق عليه

. މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ عبدِ اللّهِ بنِ عُمر ގެ ރިވާއިން ވިދާޅުވެއެވެ. ބޮލުން ބައެއްދޫކޮށް އަދި ބައެއް ބޭލުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم މަނާ ކުރެއްވިއެވެ.

1639 وعَنْهُ قَالَ : رأَى رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم صبياً قَدْ حُلِقَ بعْضُ شعَرِ رأسِهِ وتُرِكَ بعْضُهُ، فَنهَاهَمْ عَنْ ذَلَكَ وقَالَ : « احْلِقُوهُ كُلَّهُ أو اتْرُكُوهُ كُلَّهُ » . رواهُ أبو داود بإسناد صحيحٍ على شَرْطِ البُخَارِي وَمسْلِمِ .

އަދި އެ صحابى(އެބޭފުޅާ މާތް الله އެކަލޭގެފާނަށް ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ عبدِ اللّهِ بنِ عُمر) ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ކުއްޖަކު ފެނިވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އޭނާގެ ބޮލުގެ ބައެއް ބައި ހުރީ ބާލާފައެވެ. އަދި އެކަމުން ހުއްޓުވި ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ތިޔަ އެއްކޮށް ބާލާ ނުވަތަ އެއްކޮށް ދޫކޮށްލާށެވެ. حديث ކުރައްވައެވެ. އަބޫދާވޫދު ބުޚާރީގެ ޝަރުޠާއި މުސްލިމްގެ ޝަރުޠުގައެވެ.

1640 وعنْ عبْدِ اللَّه بنِ جعفَر رضي اللَّه عَنْهما أنَّ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أمْهَل آلَ جعفَرٍ رضي اللَّه عنه ثَلاثاً ، ثُمَّ أتَاهُمْ فقَالَ : « لا تَبْكُوا على أخِي بَعْدَ الْيوم » ثُمَّ قَال : « ادْعُوا لي بَنِيَّ أخِي » فجِيءَ بِنَا كَأَنَّنا أفْرُخٌ فقَال : « ادْعُوا لي الحلاَّقَ » فَأَمرهُ ، فَحلَقَ رُؤُوسنَا . رواه أبو داود بإسنادٍ صحيح على شَرْطِ البخاري ومُسْلِمٍ

މާތް ﷲ އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސެވުންލެއްވި عبْدِ اللَّه بنِ جعفَر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم (جعفَر ގެފާނު ނިޔާވުމާއި ވިދިގެން) جعفَر ގެފާނުގެ ބަލަދުންނަށް ތިންދުވަސްވަންދެން ހިތާމަކުރުމަށް ދުލަހަ ދެއްވިއެވެ. ދެން އެއަށްފަހު އެބައިމީހުންގެ ގާތަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. حديث ކިޔައިލައްވާށެވެ. މިއަދުންފަހު ތިޔަބައިމީހުން އަހުރެންގެ ބޭބެ ބައްޕާގެ ކިބަޔަށް ރޮއިނުލާށެވެ. ދެން حديث ކިޔައިލައްވާށެވެ. މިއަހުރެންގެ ބޭބެކަލުން ގެންނަވާށެވެ. ދެން މިއަހުރެމެން ގެނައީ ކުކުޅު ކުޑަކުޑަ ކުދިންނެވެ. حديث ކިޔައިލައްވާށެވެ. ދެން މިއަހުރެމެން(ކުދިންނާއި) ގެ ބޮލު ބޭބޭކަލުން ގެންނެވީ. ދެން އަންނައުން އަންގަވައިގެން މިއަހުރެމެންގެ ބޯބޭލެވީ.

1641 وعَن عَلِيٍّ رضي اللَّه عنْهُ قَالَ : نَهَى رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أنْ تحلِقَ المَرأةُ رَأسَهَا . رواهُ النِّسائى .

މާތް ﷲ ރުއްސެވުންލެއްވި عَلِيّ ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އަންހެނުން އަނގަބޮލުގެ ބޯ ބާލުމަށް رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث މަނާކުރެއްވިއެވެ.

باب تحريم وصل الشعر والوشم والوشر وهو تحديد الأسنان

އިސްތަށިގަނޑާއި އިތުރު އިސްތަށިގަނޑެއް ގުޅުވުމާއި ހަށިގަނޑުގައި ފިނޮޅު ނުވަތަ އަދިދަ
ދަތް ތޫނުކުރުން ފަހަނައަޅާ ހަރާމްކަން ބަޔާންކުރާ ބާބު ދަތްތަކުތޫނުކުރުން
حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންކުރެވޭނެ باب

1642 وعَنْ أسْمَاءَ رضي اللَّه عنْهَا أنَّ امْرأَةً سألتِ النبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقَالتْ : يا رَسُولَ اللَّه إنَّ ابْنَتِي أصابَتْهَا الْحصبْةُ ، فتمرَّقَ شَعْرُهَا ، وإنِّي زَوَّجْتُها ، أفأَصِلُ فِيهِ ؟ فقال : « لَعَنَ اللَّه الْواصِلة والْمَوصولة » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުޟްވާންލެއްވި أسْمَاء ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަންހެނަކު نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަރިހުން ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. ދެން އެކަނބުލޭގެ ދަންނަވިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނާގެ އަންހެން ދަރިފުޅު حَصبْة ގެބަލިޖެހިފައިވެއެވެ. އެހެންކަމުން ބޮލުގެ އިސްތަށިގަނޑުން ވެއްޓިފައިވެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ އެކަނބުލޭގެ ކައިވެނިކޮށްދީފައެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ އެކަނބުލޭގެ އިސްތަށިގަނޑަށް އެހެން މީހެއްގެ އިސްތަށިގަނޑު ގުޅުވަން ހުއްދަތޯ؟ ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އިސްތަށިގަނޑު ގުޅުވާ މީހާއާއި ގުޅުވައިދޭ މީހާއަށް މާތްالله لعنةކުރެއްވިއެވެ.

وفي روايةٍ : « الواصِلَةَ ، والمُسْتوصِلَةَ » .

قوْلَهَا : « فتَمرَّقَ » هو بالرَّاءِ ، ومعناه : انْتَشرَ وَسَقَطَ ، « والْوَاصِلة » : التي تَصِلُ شَعْرهَا ، أو شَعْرَ غيرها بشَعْرٍ آخر . « والمَوْصُولة » : التي يُوصَلُ شَعْرُهَا .

« والمُستَوصِلَةُ » : التي تَسْأَلُ منْ يَفْعَلُ ذلكَ لَهَا .

وعَنْ عائشة رضي اللَّه عنْهَا نَحْوُهُ ، متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުޟްވާންލެއްވި عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން(ވެސް) އިސްވެދިޔަފަދައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.

1643 وَعَنْ حميْدِ بن عبْدِ الرَّحْمن أنَّهُ سمع مُعاويَةَ رضي اللَّه عنْهُ عامَ حجَّ علَى المِنْبَر وَتَنَاول قُصَّةً مِنْ شَعْرٍ كَانَتْ في يد حَرسِيٍّ فقَالَ : يا أهْلَ المَدِينَةِ أيْنَ عُلَمَاؤكُمْ ؟ ، سمِعْتُ النبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَنْهَى عنْ مِثْلِ هَذِهِ ويقُولُ : « إنَّمَا هَلَكَتْ بنُو إسْرَائِيل حِينَ اتَّخَذَهَا نِسَاؤُهُمْ » متفقٌ عليه .

حميْدِ بن عبْدِ الرَّحْمن ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މާތް الله ރުހުންލެއްވި مُعاوية ގެފާނު حج ކުރެއްވި އަހަރު މުންބަރުގައި ހުންނަވައިގެން ވިދާޅުވި އަޑުއިވީމެވެ. އަދި ސިޕާހިންގެ ބޭކަލެއްގެ އަތުގައި އޮތް އިސްތަށިގަނޑެއް ނަންގަވައެވެ. އެއަށްފަހު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ މަދީނާގެ އަހުލުވެރިންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ދަންނަ ބޭކަލުން ކޮބައި ހެއްޔެވެ؟ نبي އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم މިފަދަ ކަމަކާ މަނާކުރައްވަނިކޮށް ހިމަން އަޑުއިއްވީމެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވަމުން ގެންދެވިއެވެ. ބަނީ އިސްރާއީލުދަރިކޮޅުގެ މީހުން ހަލާކުވެގެންދިޔަ ސަބަބަކީ އެބައިމީހުންގެ އަންހެނުން މިފަދަ އިސްތަށިގަނޑު ބޭނުން ކުރަން ފެށުމުންނެވެ.

1644 وعَنِ ابنِ عُمر رضي اللَّه عنْهُ أنَّ رسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم لَعَنَ الْواصلَةَ وَالمُسْتوصِلَةَ ، والْوَاشِمَةَ والمُستَوشِمة . متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބަފައިންނަށް ރުހުންލެއްވި عبْدِ اللَّه بنِ عُمر ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އިސްތަށިގަނޑުގައި އިތުރު އިސްތަށި ގުޅާމީހާއާއި ގުޅުވާމީހާއާއި ހަށިގަނޑުގައި ވަޅުލައި ހަދައި އެއަށް ކުލަޖަހާ މީހާއާއި އެކަންކުރުވާ މީހާއަށް رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم لعنةކުރެއްވިއެވެ.

1645 وعن ابنِ مَسعُودٍ رضي عنْهُ قَال : لعنَ اللَّه الْواشِماتِ والمُستَوشمات والمُتَنَمِّصات ، والمُتَفلِّجات للحُسْن ، المُغَيِّرات خَلْقِ اللَّه ، فقَالَتْ لَهُ امرْأَةٌ في ذلكَ . فَقَالَ: وما لي لا أَلْعَنُ مَنْ لَعَنَ رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وَهُو في كتاب اللَّه ؟ ، قَالَ اللَّه تَعالى : { وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَما نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا } [الحشر : 7] . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހުންލެއްވި عبْدِ اللَّه بنِ مَسعُود ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަށިގަނޑުގައި ވަޅުލައި ހަދައި އޭގައި ކުލަޖަހާ މީހުންނާއި ކުލަޖަހަން އެދޭ މީހުންނާއި ބުމަގެ އިސްތަށިގަނޑު ނައްޓާ މީހުންނާއި ރީތިވުމަށްޓަކައި ދަތްތަކުގެ މެދުގައި ހުޅުހަދާ މީހުންނާއި ދުރުކުރާ ބަދަލުކުރާ މީހުންނަށް الله ގެ لعنةލެއްވިއެވެ. އެހެނިހެން ބަސްތަކާއި ދިމާލުގައި عبْدِ اللَّه بنِ مَسعُود

ވިދާޅުވިއެވެ.رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم لعنة ދެއްވިއްޔަކާނެ ތިމަންނަ لعنة ނުދޭނީ ކީއްވެގެންތޯ؟ އަދި އެކަލޭގެފާނާއި ތަބާވުމަށް قرآنގައި ވަނީ ބަޔާންކުރައްވާފައެވެ. މާތްالله ވަޙީކުރައްވައެވެ.{ وَمَا آتاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وما نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا ދަސަރީ: އަދި رسول ާ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ގެނެސްދެއްވި ކަމެއް އެއްޗެއްގައި، ފަހެ ، ތިޔަބައިމީހުން ހިފާށެވެ! އަދި އެކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންނަށް ނަހީ ކުރެއްވި ކަމަކުން، ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން ދުރުވެ ގަންނާށެވެ!

« المُتَفَلِّجةُ » : هي التي تبْرُدُ مِنْ أسْنَانِهَا لِيَتَباعدَ بعْضُها مِنْ بعْض قَليلاً وتُحَسِّنُهَا وهُوَ الْوَشْ رُ ، والنَّامِصَةُ : هِي التي تَأْخُذُ مِنْ شَعْرِ حـ اجب غَيْرِهَا ، وتُرَقِّقُهُ لِيَ صيِ رَ حَسناً ، والمُتَنَمِّصةُ : التي تَأمُرُ منْ يفْعَلُ بِهَا ذَلِكَ .

باب النهي عن نتف الشيب من اللحية والرأس وغيرهما وعن نتف الأمرد شعر لحيته عند أول طلوعه

ތުނބުޅިއާއި ބޮލުން ހުދުއިސްތަށިގަނޑު އުނގުޅައި ނެގުމާއި ފިރިހެން ކުދިންގެ ތުނބުޅި ފެހިވާ އުމުރުގައި ނެގުމުން މަނާކުރެވިފައިވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

1646 عنْ عَمْرِو بنِ شُعَيْب ، عن أبيهِ ، عنْ جَدِّهِ رضي اللَّه عَنْهُ ، عنِ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « لاَ تَنْتِفُوا الشَّيْبَ ، فَإِنَّهُ نُورُ المُسْلِمِ يوْمَ الْقِيامةِ » رواهُ أبو داودَ والتِّرْمِذِيُّ ، والنسائِيُّ بأَسَانِيدَ حسنَةٍ ، قَالَ الترمذي : هُو حديثٌ حَسَنٌ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި عَمْرِو بنِ شُعَيْب ގެ ބައްޕަފުޅާއި ކާފަގެ ފަރާތުން، نبي ާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ހުދު އިސްތަށިގަނޑު ނުއުފުރާށެވެ. އެއީ ހަމަކަށަވަރުން އެދި قيامة ދުވަހުން މުސްލިމުންގެ ނޫރެވެ.

1647 وعنْ عائِشَةَ رضي اللَّه عَنْهَا قَالَتْ : قَالَ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم :« منْ عمِل عملاً لَيْس عليهِ أمْرُنَا فهُو ردٌّ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުޟާވެވޑައިގެންވާ عائشَة ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންނަމެންގެ މިދީނުގައި ނުހިމެނޭކަމެއް މިހެންކަމަށެޅިފައިވާ ފަދަ އަމަލެއްކުރާ މީހާގެ އެކަމެއް ރައްދުވެގެންވެއެވެ.

باب كراهية الاستنجاء باليمين ومس الفرج باليمين من غير عذر

عذر ނެތި ނުހަމަ ކަނާތުން އިސްތިންޖާކުރުމާއި ފަރުޖުގައި ޖެހުން މަކްރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންކުރާ باب

1648 عنْ أبي قَتَادةَ رضي اللَّه عَنْهُ عنِ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَال : « إذَا بال أحدُكُمْ فَلاَ يأْخُذَنَّ ذَكَرهُ بِيَمِينِهِ ، ولاَ يسْتَنْجِ بِيمِينِهِ ، ولاَ يتنفَّسْ في الإنَاءِ » .

متفقٌ عليه . وفي الْباب أحاديثٌ كَثِيرةٌ صحِيحةٌ .

މާތް الله ރުޟާވެވޑައިގެންވާ أبو قَتَادة، نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ކުޑަކުރާއިރު ކަނާތުން ފަރުޖުގައި ނުހިފާހުށިކަމެވެ. އަދި ކަނާތުން އިސްތިންޖާ ނުކުރާހުށިކަމެވެ. އަދި ތަށިތެރެއަށް ނޭވާނުލާހުށިކަމެވެ.

باب كراهة المشي في نعل واحدة ، أو خف واحد لغير عذر

عذر ނެތި ނުހަމަ އެއްފައިގައި ފައިވާނެއްލައިގެން ނުވަތަ އެއްފައިގައި خف ލައި ހިނގުމާއި ކޮޅެއް ހެދުމަށް ފައިވާނުލުމާއި އަދި ކޮޅެއް ހެދުމަށް خف ލުން މަކްރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންކުރާ باب

1649 عنْ أبي هُريرةَ رضي اللَّه عنْهُ أنَّ رسُول اللَّه صلّى اللهُ علَيْهِ وسلَّم قَالَ : « لا يمْشِ أحدُكُم في نَعْلٍ واحِدَةٍ ، لِينْعَلْهُما جمِيعاً ، أوْ لِيخلَعْهُمَا جمِيعاً » .

ރަޟީ الله ޢަންހު ވެދެއްވާ أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އެއްފައިވާނުގައި ނުހިނގާށެވެ. ދެފައިވާން ދެފަޔަށް ލާށެވެ. ނުވަތަ ދެފައިވާން ބާލާށެވެ.

وفي روايةٍ « أوْ لِيُحْفِهما جميعاً » متفقٌ عليْهِ .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ނުވަތަ ހުސްފަޔަށް ހަދާށެވެ.

1650 وعنه قَال : سمِعتُ رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَقُولُ : « إذَا انْقَطعَ شِسْعُ نَعْلِ أحدِكُمْ ، فلا يمْشِ في الأخْرى حتَّى يُصْلِحَهَا » رواهُ مسلم .

އަދި އެصحابي (އަބޫ ރަޟީ الله ޢަންހު ވެދެއްވާ أبو هُريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އަޅުގަނޑު އަޑުއެހީމެވެ. އަޅުގަނޑު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހެއްގެ ފައިވާނުގެ ވަދު ކެނޑިއްޖެނަމަ އެހެން ފައިވާނުގައި އެފައިވާން ރަނގަޅު ނުކުރާހާ ހިނދަކު ނުހިނގާށެވެ.

1651 وعَنْ جابِرٍ رضي اللَّه عنْهُ أن رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم نَهَى أنْ ينْتَعِلَ الرَّجُلُ قَائماً . رواهُ أبُو داوُدَ بإسْنادٍ حَسَنٍ .

ރަޟީ الله ޢަންހު ވެދެއްވާ جابِر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم މީހާ ކޮޅަށް ހުރެ ފައިވާން ލުމުން މަނާކުރެއްވިއެވެ.

باب النهي عن ترك النار في البيت عند النوم ونحوه سواء كانت في سراج أو غيره

ނިދާން އޮށޯންނަ ވަގުތު ގޭގައި އަލިފާން ނުނިއްވާ އެއީ ފާނޫސްއަކުގައިވިޔަސް އަދި އެނޫން އެހެން އެއްޗެއް ކަމުގައިވިޔަސް ބެހެއްޓުން މަނާކުރެއްވުން ބަޔާންވެގެންވާ باب .

1652 عنِ ابْنِ عُمرَ رضي اللَّه عنْهُمَا عنِ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَال : « لا تَتْرُكُوا النَّار في بُيُوتِكُمْ حِين تَنامُونَ » متفق عليه .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި عبْدِ اللَّهِ بنِ عُمر ، نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެއަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އަނގަބަހުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން އޮށޯންނަ ހިނދު ތިޔަބައިމީހުންގެ ގޭގައި އަލިފާން ނުނިއްވާ ނުބަހައްޓާށެވެ.

1653 وعَنْ أبي مُوسَى الأشْعريِّ رضي اللَّه عنْهُ قَالَ : احْتَرَقَ بيْتٌ بِالمدينةِ على أهْلِهِ مِنَ اللَّيْلِ . فَلَمَّا حُدِّثَ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بِشَأْنِهِمْ قَال : « إنَّ هَذِهِ النَّار عدُوٌّ لكُمْ ، فَإذَا نِمْتُمْ فأطْفِئُوها » متفق عليه

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أبو مُوسَى الأشْعريِّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.މަދީނާގައި އެއްރެއަކު ގެއެއްގައި އަލިފާން ރޯވިއެވެ. ދެން އެކަމުގެ ޚަބަރު رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް ދެންނެވުމުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މި އަލިފާނަކީ ތިޔަބައިމީހުންގެ އަދުއްވެކެވެ. ދެން ތިޔަބައިމީހުން ނިދާނަމަ ދެން އެ ނިއްވާލާށެވެ.

1654 وعنْ جابِرٍ رضي اللَّه عنْهُ عنْ رسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَال : « غَطُّوا الإنَاء ، وأوْكِئُوا السِّقَاءَ ، وَأغْلِقُوا الْباب ، وَأطفِئُوا السِّراجِ ، فإنَّ الشَّيْطَانَ لا يحِلُّ سِقَاءً ، ولاَ يفتَحُ باباً ، ولاَ يكْشِفُ إناءً ، فإنْ لَمْ يجِدْ أحَدُكُمْ إلا أنْ يَعْرُضَ على إنَائِهِ عوداً ، ويذْكُر اسْمَ اللَّهِ فَلْيفْعَلْ ، فَإنَّ الفُويْسِقَةَ تُضرِمُ على أهْلِ البيتِ بيْتَهُمْ » رواهُ مسلم .

ދާއް الله ރުހުންވެވޮޑިގެންވާ جابرِ ބުނެފުން، نبي ގެ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެއަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނުحديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ނިދާފާނަމަ ބޯފޮޅިތަކުގެ މަތި އަޅާށެވެ. އަދި ދޮރުތައް ލައްޕާށެވެ. އަދި ހަރުގަނޑު ބަންދުކުރާށެވެ. އަދި ބައްތި ނިއްވާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން شيطانة ގެ ބަނދުކުރެވިފައިވާ ދޮރެއް ހުޅުވާނެ ނުހުއްޓެވެ. އަދި ލައްޕާފައިވާ ދިދަތަކެއް ވެސް ނުހުޅުވާނެއެވެ. އަދި މަތިއަޅާފައިވާ ތަކެތިވެސް ނުހުޅުވާނެއެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެކަކަށް ފިޔަވަޅެއް ނުލިބޭ ޙާލަތެއްގައި ޢޫދުގެ ކޮޅެއް ބޭއްވުމަށް ޖެހުނަ ނަމަވެސް ބިސްމިﷲ ކިޔާ އަޅާށެވެ. އަދި ބިސްމި ކިޔާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ފުޅާ ހަލާކުކުރަނީ ގޭގެ ރައްޔިތުންގެ ކިބައިން އެގެ ފިޔަވަޅުފެށި ނުލައި ތަކެތި އަންދާލާށެވެ.

« الفُويْسِقَةَ » : الفأْرةُ ، و « تُضْرِمُ » : تحْرِقُ .

باب النهي عن التكلف وهو فعل وقول مالامصلحة فيه بمشقة

تكلف ކުރުން މަނާކުރެވިފައިވާ ބާބު. باب. تكلفއަކީ ކޮންމެ ޙާލެއްގައި މަސައްކަތުގައި އެއްވެސް ފައިދާއެއް ނެތް ބަސް ބުނުމާއި ޢަމަލު ކުރުމެވެ.

قال اللَّه تعالى (سورة ص: 86): {قل ما أسألكم عليه من أجر وما أنا من المتكلفين}

ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! އަހަރެން ތިޔަބައިމީހުންގެ ކިބައިން (އެބަހީ: رسولކަން އުފުލުމުގެ މައްޗަކަށް) ޖަޒާއެއް ނުއެދެމެވެ. އަދި ތަކުލީފުގެ ތެރެއިން ތެދުކުރާ ހުރިހާ ބާވަތުގެ ބަސް ނޫނެވެ. އަދި ހަމައެކަނި ވަރަށް ތަކުލީފު ވެދާ ތަކެތި ކުރުމުން ނުވެވޭ.

1655 وعنْ ابن عُمر ، رضي اللَّه عنهُما ، قَالَ : نُهينَا عنِ التَّكلُّفِ . رواه البُخاري

.މާތް الله އެދުވަޑައިގަންނަވަނީ ލުއިފަސޭހަކަމުގައި عبدِ اللّٰهِ بنِ عُمَرُ ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. تَكَلُّف ކުރުމުން ތިމަންމެން ނަހީކުރެވުނެވެ.

1656 وعنْ مسْرُوق قَال : دخَلْنَا على عبْدِ اللَّهِ بن مسْعُودٍ رضي اللَّه عنهُ فَقَال : يا أَيُّهَا النَّاس منْ عَلِم شَيئاً فَلْيَقُلْ بهِ ، ومنْ لَمْ يعلَمْ ، فلْيقُلْ : اللَّه أعْلَمُ ، فإنَّ منَ الْعِلْمِ أن تَقُولَ لِمَا لا تَعْلَمُ : اللَّه أعْلَمُ . قَال اللَّه تَعالى لِنَبيِّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : { قل ما أسأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أجْرٍ وما أنا مِنَ المُتَكَلِّفِين } رواهُ البخاري .

مسْرُوق ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވަދެވުނީމު عبْدِ اللَّهِ بن مسْعُود ގެ އަރިހަށް ދިޔައީމެވެ. ފަހެ ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ މީސްތަކުންނޭވެ. މީހަކަށް އެއްޗެއް އެނގިއްޖެ ނަމަ އެމީހަކު ބުނާހުށިކަމެވެ. އަދި މީހަކަށް އެއްޗެއް ނޭނގިއްޖެނަމަ ދެން ބުނާށެވެ. اللَّه أعْلَمُ (މާނަޔީ އެކަން މާތްރަސްކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވާނީ މާތްالله އެވެ.) އަދި އެއިލްމު ނޭނގޭކަމެއްގައި ކަމުގައި اللَّه أعْلَمُ ބުނުންވެސް ޢިލްމުގެ ބައެއް ކަމުގައި ވެގެންވެއެވެ. الله سبحانه وتعالى ގެ އިލާހުގެ ،نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް ވަޙީ ކުރެއްވިއެވެ.{ قلْ ما أسأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أجْرٍ وما أنا مِنَ المُتَكَلِّفِين } މާނައީ: ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! އަހަރެމެން ތިޔަބައިމީހުން (އަޖުރެއް: رسولކަން އިއްވުމުގެ ބަދަލުގައި) ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެއްވެސް އުޖޫރައެއް ނުއެދެމެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަކަށް ތަކުލީފު ދެނީ ކަލޭގެފާނު އެކަމުގައި ކުށްވެރިކަމާއި ނުބައި ކަމެއް ބުނެދީގެން ނުވަމެވެ.

(ދަންނައެވެ. މި އާޔަތުގެ ފުރަތަމަ ބައިގެ މާނަ ވެސް ބަޔާންކުރެވިފައެވެ. އަދި އާޔަތުގެ ފުރަތަމަ ބައިގައި المُتَكَلِّفين ގެ މާނަ ފުރިހަމަ ނުންކަމަށް ފެންނާނެއެވެ.) والله اعلم

باب تحريم النياحة على الميت ، ولطم الخدّ وشقّ الجيب ونتف الشعر ، وحلقه ، والدعاء بالويل والثبور

މައްޔިތާގެ މައްޗަށް ހަޅުއަޅުން ކޮއިތަތްތެޅުމާއި ކޯތާފަތުގައި ތެޅުމާއި ހެދުންފަޅުމާއި ބޮލުގެ އިސްތަށިތަކާ ފުރާޅުމާއި ބޭބޭލުމާއި ހަލު دعاء ކުރުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1657 عَنْ عُمَر بْنِ الخَطَّابِ رضي اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَال النبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « الميِّتُ يُعذَّبُ في قَبرِهِ بِما نِيح علَيْهِ »

. މާތް الله ރުޟްވާންލެއްވި عُمَر بْنِ الخَطَّاب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ، نبي ގާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.މައްޔިތާއަށް ގަބުރުގައި އޭނާއަށްޓަކައި ރޮވޭ ރޮވުމުގެ ސަބަބުން عذابލިބެއެވެ.

وفي رواية : « ما نِيحَ علَيْهِ » متفقٌ عليه .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. بِما نيح علَيْهِ ގެ ބަދަލުގައި ما نِيحَ علَيْهِ ގެ لفظ އައިސްފައިވެއެވެ.

1658 وعن ابْنِ مسعُودٍ رضي اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّه صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لَيْسَ مِنَّا مَنْ ضرَبَ الخُدُودَ ، وشَقَّ الجُيُوبَ ، ودَعا بِدَعْوَى الجَاهِلِيةِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުޟްވާންލެއްވި عبْدِ اللَّهِ بن مسْعُود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ކުރުކުރުގައި ތަޅާ ހެދުންފަޅާ ޖާހިލިއްޔާ ކަލިމަތައް ބުނާ މީހާ ތިމަންމެންގެ ތެރެއިން ނުވެއެވެ.

1659 وعَنْ أبي بُرْدَةَ قَالَ : وَجِعَ أبُو مُوسَى الأشعريُّ رضي اللّه عنه ، فَغُشِيَ علَيْهِ، ورَأْسُهُ في حِجْرِ امْرأَةٍ مِنْ أهْلِهِ ، فَأَقْبلَتْ تَصِيحُ بِرنَّةٍ فلَمْ يَسْتَطِعْ أنْ يَرُدَّ عَلَيْهَا شيْئاً ، فلَمَّا أفَاقَ ، قَال : أنَا بَرِيءٌ مِمَّنْ بَرِيءَ مِنْهُ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بَرِيءَ مِنَ الصَّالِقَةِ ، والحَالِقَةِ ، والشَّاقَّةَ ، متفقٌ عليه .

أبُو بُرْدَةَ ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. أبُو مُوسَى އަށް އާ ހާސްކަންކުޑުވެއެ
ދުވަހަކުވިއެވެ. ދެން ހޭނެތުނެވެ. އަދި އެ صحابى ގެ ބޮ އޮޅީ ގޭގެ މީހެއްގެ ތަށްޓިން
އަންހެނެއްގެ އުނގަނޑުގައެވެ. ދެން އަޑުބާރުކޮށް ރޯން ފެށީ ނަމަވެސް
ދެކުނެވެ. (ނަމަވެސް) އެصحابى އެކަން މަނާކުރަން ކެރުނީކީ ނުވެއެވެ. ދެން ހޭލައްވައި
ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ބަރީއަވެވަޑައިގެންނެވި ކަންތައްތަކުން
ތިމަންނަވެސް ބަރީއަވެވަޑައިގަނެވެ. (އެއީ ފާގަތަކުން) ރޯއި ހަރު ޖެހުމުން ބޮ ބޮލި
ހުރެހުދިން, ހެދުން ފަޅާ ހުރި އަންހެނުން ހަމަހަމަ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ
وسَلَّم ވަނީ ބަރީއަވެވަޑައިގެންނެވެ.

« الصَّالِقَةُ » : التي تَرْفَعُ صوتَهَا بالنِّياحةِ والنَّدْبِ « والحَالِقَةُ » : التي تَحْلِقُ رَأسَهَا عِنْدَ المُصِيبَةِ . « والشَّاقَّةُ » التي تَشُقُّ ثَوْبَهَا .

1660 وعَنِ المُغِيرةِ بنِ شُعْبَةَ رضي اللّه عنْهُ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « مَنْ نِيحَ عليْهِ ، فَإنَّهُ يُعَذَّبُ بِمَا نِيحَ علَيْهِ يَوْمَ الْقِيامَةِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެން المُغِيرةِ بنِ شُعْبَةَ ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަންނަ އަޑުއިވިމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވީއެވެ. އެމީހަކު މަރުވުމުން ހަޅޭއްލަވައި ރޯއިރޯވާ ހާދިސާތަކާ ގުޅިގެން قيامة ދުވަހު އެކަމުގެ عذاب ދެވޭ ހުރެއްޖެވެ.

1661 وعَنْ أمِّ عَطِيَّةَ نُسيْبَةَ بِضمِّ النُّونِ وفَتحِهَا رضي اللّه عَنْهَا قَالَتْ : أخَذَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عِنْدَ البَيْعةِ أنْ لا نَنُوحَ . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أمِّ عَطِيَّةَ نُسيْبَةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ބައިޢަތުގެ
ވަގުތުގައި ރުހިވެރިކަމާއި ގޮވުމާ ނުކުރުމަށް رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم ބައިޢަތުގެ އަހުން
عهد ހިފެވިއެވެ.

1662 وعَنِ النُّعْمانِ بنِ بشيرٍ رضي اللَّه عنْهُمَا قَالَ : أُغْمِي علَى عبْدِ اللَّه بنِ رَواحَةَ رضي اللَّه عنْهُ ، فَجَعَلَتْ أُخْتُهُ تبكي ، وتَقُولُ : واجبلاَهُ ، واكذَا ، واكذَا : تعدِّدُ عليْهِ . فقَال حِينَ أَفَاقَ : ما قُلْتِ شيْئاً إلاَّ قِيل لي : أَنْتَ كَذَلِكَ ؟ ، رواهُ البُخَارِي .

މާތް الله ދެބަފައިންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވި النُّعْمانِ بنِ بشير ގެ ކިބައިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި عبْد اللَّه بنِ رَواحَة ގެ މައްޗަށް
ހޭނެތުމުން އެއީ. އެހިނދު އެ صحابى ގެ ދައްތަ ރޮއިގަތެވެ. އަދި ބުނަމުން ދިޔައީ
ޔާ ފަރުބަދަ! ޔާ ފަލާނާ! ޔާ ފަލާނާ! ...
! ...
...
...؟

1663 وعَن ابن عُمر رضي اللَّه عنْهُمَا قَال : اشْتَكَى سعْدُ بنُ عُبادَةَ رضي اللَّه عنْهُ شَكْوَى ، فَأَتَاهُ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يعُودُهُ مع عبْدِ الرَّحْمنِ بنِ عوْفٍ ، وسَعْدِ بنِ أبي وقَّاص، وعبْدِ اللَّه بن مسْعُودٍ رضي اللَّه عنْهمْ ، فلما دخَلَ عليْهِ ، وجدهُ في غَشْيةٍ فقَالَ : «أَقَضَى؟ قَالُوا : لا يا رسُولَ اللَّه . فبَكَى رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم . فلَمَّا رَأى الْقَوْمُ بُكاءَ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بَكَ وا ، قَال : « ألاَ تَسْمعُون ؟ إنَّ اللَّهُ لا يُعَذِّبُ بِدمْعِ الْعيْنِ ، ولا بِحُزْنِ الْقَلْبِ ، ولَكِنْ يُعذِّبُ بِهذَا » وَأَشَارَ إلى لِسانِهِ « أوْ يَرْحَمُ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި عبْدِ اللَّهِ بن عُمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. سعْدُ
بنُ عُبادَة رضي اللَّه عنْهُ ބަލި ބޮޑުވަޑައިގެންފިއެވެ. ފަހެ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ
عَلَيْهِ وسلَّم އެ صحابى ބަލަން ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. عبْد الرَّحْمنِ بن عوف އާއި
سَعْدِ بنِ أبي وقَّاص އާއި عبْدِ اللَّه بن مسْعُود(رضي اللَّه عنهم) ހިއްޕަވައިގެންނެވެ. ފަހެ

އަބަދުގަވެސް ފުރިހަމަޔަށް ހިނދު اَصحابى އަނަވީ ހަނދުމުގެ ހަރުދަނާކަމެވެ. ދެން
އެއްސުވާލެވެ. ނިޔާވީހެއްތޯއެވެ؟ އެބަޔަކު ތިބެނީ ދޮންތާއެވެ. އާ ﷲގެ ރަސޫލާއެވެ.
އަރިހުގައި رسولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم (ޢިޔާޛުބިއްލާހި) ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން
އަޅުގަނޑަ ޙިއްޞާ ބައިވެރިވުން نبي ﷺ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ސުންނަތުން ފަރުދުން
އެބައިވެރިވި ޙަދީޘް ވިދާޅުވިއެވެ. حديث ކުރައްވައެވެ. ބައިވެރިވުން އަދިވެސް ނުވޭ
ހެއްތޯއެވެ؟ ހަމަތަކަށް ﷲ سبحانه وتعالى ގެފާނު އެއްޗަކާ ކުރައްވަތަ އަދި ހިތްވެސް
އުފުލު ހިތްވަރާއި عذاب ނުދެއްވާނެއެވެ. އަދި އަބަދުގަވެސް ދުނިޔެއަށް
ހިތްގާތް ކުރުވޭ حديث ކުރައްވައެވެ. ސަމާލުވާށެވެ عذاب ދެއްވޭނެ މިއަޅުވެ. ނުވެސް
ހިނގާ ކުރައްވޭ މިއަޅުވެ.

1664 وعَنْ أبي مالِكٍ الأشْعَريِّ رضي اللَّه عنْهُ قال: قَالَ رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم:
«النَّائِحَةُ إِذَا لَمْ تَتُبْ قَبْلَ مَوْتِهَا تُقَامُ يومَ الْقِيامةِ وعلَيْها سِرْبَالٌ مِنْ قَطِرَانٍ، ودَرْعٌ مِنْ جرَبٍ»
رواهُ مسلم.

މާނަ الله ރައްޟިޔަﷲ أبو مالكٍ الأشْعَري ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައެވެ. ހަމަކާއި މަރުވުމުގެ ކުރިން ތައުބާ
ނުވާނަމަ ހަށި ޤިޔާމަތް ދުވަހު ގަތަރާނުގެ ހެދުމާއި ކަސާބުގެ ލިބާސް ލައިގެން
އަދި ގަދަހަރުން ގެ ފޭބުން އަރުވެންނެވެ.

1665 وعنْ أُسيدِ بن أبي أُسيدِ التَّابِعِيِّ عَنِ امْرَأَةٍ مِنَ المُبايعات قَالَتْ : كَانَ فِيمَا أخذ علَيْنَا
رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، في المعْرُوفِ الَّذِي أخذَ علَيْنَا أنْ لا نَعْصِيَهُ فِيهِ : أَنْ لا
نَخْمِشَ وَجْهاً، ولاَ نَدْعُوَ ويْلاً ، ولا نَشُقَّ جيْباً ، وأنْ لا ننْثُر شَعْراً .

رَواهُ أبو داوُدَ بإسْنادٍ حسنٍ .

تابعي ބޭފުޅެއް ކަމުގައިވާ أُسيدِ بن أبي أُسيدِ ، (رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް
ބައިއަތު ހިފުމުގެ އަންހެނުންގެ ކިބައިން ރިވާކުރެވިއެވެ. އަންހެނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه
صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ވިދާޅުވެއްވީ ރަނގަޅު ކަންތައްތަކަށް بيعة ހިފުމުގައި

ކަންތައްތަކުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ އެއްކަމަކީ اللهއަށް އުޒުރުދެއްކުމުގައި (ހިޔާނާ ޝަރުޢުވާމީ ވިދިގެން) މުސީބާތް ނުހައްދަވާފައި ދޮރުވާ لفظ ބުނެ ބޮޑުބަނގިޖަހާ ނުހައްދަވާފައި ހަދުން ވީތީ ނުހައްދަވާފައި ޙިސާބުދެއްވުމާ ދިމާވޭ ހާލު ނުކުރެވުނުމަ.

1666 وعَنْ أبي مُوسَى رضي اللَّه عنْهُ أن رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « ما مِنْ ميِّتٍ يَمُوتُ، فَيقُومُ باكيهمْ ، فَيقُولُ : وَاجبلاهُ ، واسَيِّداهُ أوَ نَحْو ذَلِك إلاَّ وُكِّل بِهِ مَلَكَانِ يلْهَزَانِهِ : أَهكَذَا كُنتَ ؟ ، » رَوَاهُ التِّرْمِذِي وقال : حديثٌ حَسَنٌ .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبُو مُوسَى ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މައްޔިތަކު މަރުވެއްޖެއްޔާ އަދި އޭނާގެ މައްޗަށް ރޮއިގަތްމީހާ ވިދާޅުން وَاجبلاهُ ، واسيِّداهُ ނުވަތަ އެފަދަ އެހެން ބަސްތަކެއް ކިޔައިފިނަމަ އޭނާއަށް ފަރިއްތައިންނަކަ الله سبحانه وتعالى ވަކީލުކުރައްވާނެއެވެ. އެދެފަރިއްތުން އޭނާގެ ހިތުގައި ތަޅާނެއެވެ. ކަލޭގެ ހާލަތަކީ މިފަދަ ހާލެއް ހެއްޔޯ؟

وَاجبلاهُ ގެ މާނައަކީ އަހަރެންގެ ފަރުބަދަ ހެއްޔޯ؟ واسيِّداهُ އަކީ ކަލޭފަދަ މާތް ސަރުދާރު ހެއްޔޯ؟

« اللَّهْزُ » : الدَّفْعُ بجُمْعِ الْيَدِ في الصَّدرِ .

1667 وعنْ أبي هُريْرَةَ رضي اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « اثْنَتَانِ في النَّاسِ هُمَا بِهِمْ كُفْرٌ : الطَّعْنُ في النَّسَبِ ، والنِّياحَة عَلى المَيِّتِ » رواهُ مسلم .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبُو هُريْرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީސްތަކުންގެ ތެރޭގައި ދެކަމެއް ކާފިރުވުމެވެ. އެއީ ނަސަބަށް ފާޑުކިޔުމާއި މައްޔިތަކު މަރުވުމުން ޖަހައިގަނެ ރޮއުމެވެ.

باب النهي عن إتيان الكهان والمنجمين والعرّاف وأصحاب الرمل ، والطوارق بالحصى وبالشعير

ކާހިނުންނާއި ނުޖޫމީ ފަރީންނާއި ގައިބުއިލްމާ ތަކެތީގެ **علم** ވޮޑިގެންނާއި **خبر** ދެނެގަތުމަށްޓަކައި، ތަފުސީލާ ޢިލްމުއްނާއި، ހަޑި ނަމަވެ ގަވާޢިދުން ނަމަވެ އެނގޭނޭފަދަ އަދިއެހެނިހެން ބާޠިލްކަންތަކަށް ފަހަރުކާމިއްލުރުވާ ވާރެވެ ގަދަރު އެހެން **عمل** ތައް ކުރުމަށް މަނާކުރެވިފައިވާ

ބާބާއިގެންނާ **باب**

1668 عنْ عائِشَةَ رضي اللَّه عَنْهَا قَالَتْ : سَأَلَ رسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أُنَاسٌ عنِ الْكُهَّانِ ، فقَالَ : « لَيْسُوا بشَيءٍ فقَالُوا : يَا رَسُولَ اللَّه إنَّهُمْ يُحَدِّثُوننَا أَحْيَاناً بشَيْءٍ فيكُونُ حقّاً ؟ فَقَالَ رَسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « تِلْكَ الْكَلمةُ مِنَ الْحَق يخْطَفُهَا الجِنِّيُّ . فيَقُرُّهَا في أذُنِ ولِيِّهِ ، فَيخلِطُونَ معهَا مِائَةَ كِذْبَةٍ » مُتَّفَقٌ عليْهِ .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عائِشَة ގެފާނުގެ ރިވާޔަތެކެވެ. އެކަލޭގެ ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ކޮށްފައި ކާހިނުންނާއި މެދު ސުވާލުކުރެއްވުނެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ އެއްވެސް ކަމެއްނޫން ކަމެވެ. ދެން اصحاب ބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެބައިމީހުން ބައެއްފަހަރު ތިމަންނަމެންނަށް ކަމެއް ދެންނެވީމާ ހަގީގަތުގައި ވޭއްޖެއެވެ. ދެން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ ޙަޤީގެ ބަސްތަކުން ޖިންނި އަރާ އެޖެއްސުމުން ވާގަނާ ބަސްބަހެއް އެކަތިކުރީ އިންސާނުންގެ ކަންފަތްގައި ބޭނުންކުރޭ އެވެ. ދެން އެއާ އެކު ސަތޭކަ ދޮގު އެބައިމީހުން ސަތޭކަ ދޮގުގަދަރު އިތުރުކުރެ ގެނެއެވެ.

وفي روايةٍ للبُخَارِيِّ عنْ عائِشَةَ رضي اللَّه عنْهَا أَنَّهَا سَمِعَت رَسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَقُولُ : « إنَّ الملائكَةَ تَنْزِلُ في العَنَانِ وهو السَّحابُ فتَذْكُرُ الأمْرَ قُضِيَ في السَّمَاءِ ، فيسْتَرِقُ الشَّيْطَانُ السَّمْعَ ، فَيَسْمَعُهُ ، فَيُوحِيهِ إلى الْكُهَّانِ ، فيكْذِبُونَ معَهَا مائَة كَذْبَةٍ مِنْ عِنْدِ أنفُسِهِمْ » .

އަދި بُخَارِي ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عائِشَة ގެފާނުގެ ރިވާޔަތެކެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އަޑުއައްސަވައިގެން ވިދާޅުވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މަލާއިކަތުން އަޅުން ވިލާގެ ތެރެއަށް ފައިބައެވެ. އަދި އުޑުގައި ވާނުވާގޮތް ކިޔައި ދެއްސެވެ

ކުރެވޭ ބައެއް ކަންތަކާއި ދެކެވޭ ވާހަކަތައް ދައްކަވައެވެ. ފަހެ شيطان އާ އަހަން
ކަންފަތަށް ޖިންނިއެއް އެކުވެރިޔާ ކާހިނުންނަށް އެވާހަކަ ދެއްކުމަށެވެ. ދެން އޭނާ އެ ބަސް އެކުލަވާލާ
އޭނާގެ ބަހަކާއިން ސަތޭކަ ދޮގު އިތުރުކޮށްލައެވެ.

قولُهُ : « فَيَقُرُّهَا » هو بفتح الياء ، وضم القاف والراءِ : أي : يُلقِيهَا . « والْعنَانُ » بفتح العين .

1669 وعنْ صفيَّةَ بنْتِ أبي عُبيدٍ ، عَنْ بَعْضِ أزْواجِ النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ورضي اللَّه عنْهَا عَنِ النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَال : « مَنْ أتَى عَرَّافاً فَسأَلَهُ عنْ شَيْءٍ ، فَصدَّقَهُ ، لَمْ تقْبَلْ لَهُ صلاةٌ أرْبَعِينَ يوْماً» رواهُ مسلم .

صفيَّةَ بنْتِ أبُو عُبيد ، نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ބައެއް އަނބިކަނބަލުންގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަމަނާ نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިހާރު عَرَّاف އަށް ގޮސް އޭނާ ކައިރިން ސުވާލުކޮށް އޭގެ ތެރެއިން ކަމެއް ތެދުކޮށްފިނަމަ قبول ނުކުރެވޭނެ ސަލާތް ދުވަސް ސާޅީސް ދުވަހު ދަނދުގައި. ނަމާދެއް قبول ނުކުރެވޭ ހުރެއެވެ.

1670 وعنْ قَبيصَةَ بن المُخَارِقَ رضي اللَّه عنْهُ قَالَ : سمِعْتُ رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقُولُ : الْعِيَافَةُ ، والطِّيرَةُ ، والطَّرْقُ ، مِنَ الجِبْتِ » .

މާތް الله ރުއްސުންވެވޮޑިގެން قَبِيصَة بن المُخَارِق ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދަނާ ކުރަހަރައިގެން ފާލުބަލާކުރުމާއި ދޫނިއަށް ބަލައިގެން ފާލުބެލުމާއި، ވެލިގަނޑުގައި ރޮނގު ކުރަހައިގެން ނަސީބު ބެލުންވަނީ شيطان ގެ ގެ ޢަމަލުތަކުގެ ތެރޭގައެވެ.

رواهُ أبو داود بإسناد حسن ، وقال : الطَّرْقُ : هُوَ الزَّجْرُ ، أيْ : زجْرُ الطَّيْرِ ، وهُوَ أنْ يَتيمَّنَ أوْ يتَشاءَمَ بطَيرانِهِ ، فَإنْ طَار إلى جهةِ الْيمِينَ تَيَمَّنَ ، وَإنْ طَارَ إلى جهةِ الْيَسَارِ تَشَاءَم: قال أبو داود : « وَالْعِيافَةُ » : الخَطُّ .

قال الجَوْهَريُّ في « الصِّحاح » : الجِبْتُ كَلِمةٌ تَقَع على الصَّنَم والكَاهِن والسَّاحِرِ ونَحْوِ ذلكَ .

1671 وعنْ ابْنِ عبَّاسٍ رضي اللَّه عنْهُما قَالَ : قَال رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « من اقْتَبَسَ عِلْماً مِنَ النُّجُومِ ، اقْتَبسَ شُعْبَةً مِنَ السِّحْرِ زَادَ ما زَاد » روَاهُ أبو داود بإسناد صحيح .

ރަޟީ الله ޢަންހުމާގެފާނު عبْدِ اللَّهِ بن عبَّاسِ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނުޖޫމީ علمއެއް ދަސްކޮށްފިމީހާ سحر އިން ބައެއް ދަސްކޮށްފިއެވެ. އަދި سحر ގެ علمދަސްކުރުން ބޮޑުވާވަރަކަށް ނުޖޫމީ علم ބޮޑުވެގެންދެއެވެ. (ދަސްކޮށްފިއެވެ. މިއީ އިސްލާމްގެ ބަސްފުޅެކެވެ.)

1672 وعَنْ معاويَةَ بنِ الحَكَم رضي اللَّه عَنْهُ قَال : قُلْتُ يا رسُول اللَّه إنِّى حَدِيثٌ عهْدٍ بجاهِلِيَّةٍ ، وقدّ جَاءَ اللَّه تعالى بالإسْلام ، وإنَّ مِنَّا رجالاً يأتُونَ الْكُهَّانَ ؟ قَال : « فَلا تَأْتِهِم » قُلْتُ : ومِنَّا رجالٌ يتَطَيَّرُونَ ؟ قال : « ذلكَ شَيْءٌ يجِدُونَه في صُدُورِهِمْ ، فَلاَ يصُدُّهُمْ » قُلْتُ : ومِنَّا رِجَالٌ يَخُطُّونَ ؟ قَالَ : « كَانَ نبيٌّ مِنَ الأنْبِيَاءِ يَخُط ، فمَنْ وَافَقَ خطَّهُ ، فَذاكَ » رواه مسلم .

ރަޟީ الله ޢަންހުމާގެފާނު معاويَةَ بنِ الحَكَم ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު ދެންނެވީމެވެ. އޭ الله ގެ رسول އާ އެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު ދާދިފަހުން ޖާހިލިއްޔަތުން ނިކުތް މީހެކެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ތިމަންކަމުންނަށް މިއަދު އިސްލާމްދީނުގެ ހެޔޮ ކަލާނގެ ވަޙީ ފޮނުއްވައިފިއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަމުންގެ ތެރެއިން ބައެއްމީހުން ކާހިނުންގެ ކައިރިއަށް ދިޔައެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެން ތިބާ އެމީހުން ކައިރިއަށް ނުދާށެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު ދެންނެވީމެވެ. އަދި ތިމަންކަމުންގެ ތެރެއިން ބައެއްމީހުން ފާލުބަލައެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ އެބައިމީހުން ހިތްތެރޭގައި އެނގޭ ކަމެކެވެ. އެކަމަކު އެކަމުގެ ސަބަބުން ބައެއް ކަމުގައި ނުވާށެވެ. ތިމަންކަމުންގެ ތެރެއިން ބައެއްމީހުން ރޮނގުކުރެއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު ދެންނެވީމެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ.

ނަބީ ބޭކަލުންގެ ތެރެއިން ނަބީ ބޭކަލުން ލަޢުނަތް ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ އަމިއްލަ ބުޚާރީ ރިވާކުރައްވާފައިވާ ޙަދީޘެކެވެ.

1673 وعَنْ أبي مسعْودٍ الْبدرِي رَضيَ اللَّه عنْهُ أنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم نَهَى عَنْ ثَمَنِ الْكَلْبِ ، ومهْرِ الْبَغِيِّ وحُلْوانِ الْكاهِنِ » متفقٌ عليهِ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبُو مسعوْد الْبدرِي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ނަހީކުރެއްވިއެވެ (ވިއްކައިގެންލިބޭ) އަގާއި ޒިނޭގެ ކުލީގައި އުޖޫރައި ކަހިނުންނަށް ދެވޭ ހަދިޔާ ކަމުގައިވާ ތަކެތިވެސް ނަހީކުރެއްވިއެވެ.

باب النهي عن التطير

ފާލުބެލުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1674 وعنْ أنَسٍ رضي اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا عَدْوَى ولا طِيَرَةَ ويُعْجِبُنى الفألُ » قالوا : ومَا الْفَألُ ؟ قَالَ : « كَلِمةٌ طيِّبَةٌ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބައްޔެއް (اللهގެ އިރާދަފުޅާއި ނުލައި ފެތުރުމެއް ނުވެއެވެ) އަދި ނުބައި ފާލެއް ނެތެވެ. އަދި ރަނގަޅު ފާލަށް ތިމަންކަލޭގެފާނު ލޯބިކުރައްވަމެވެ.
أصحاب ބޭކަލުން ދަންނަވައިފިއެވެ. ފާލަކީ ކޮންއެއްޗެއްތޯއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ ރަނގަޅު ބަހެކެވެ.

1675 وعَنْ ابْنِ عُمَرَ رضي اللَّه عَنْهُما قَالَ : قَالَ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : لا عَدْوى وَلا طِيَرَةَ ، وإنْ كَان الشُّؤمُ في شَيْءٍ ، ففي الدَّارِ ، والمَرْأةِ وَالفَرَسِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبدِ اللَّهِ بن عُمَر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބައްޔެއް

(ﷲގެ ރަޙުމަތާއި ހެޔޮކަންތައް ލިބިގެންނުވޭ) ގަބޫލުކުރުން އަދި އެއްޗެއް ނުބައިކަމުގައި ބަލާ ފާލުބެލުން

އެއްވެސް حقيقةއެއް ނޫ އެއްޗެއް ނުބައިކަމުގައި ބަލާ ބަދުފާލު އޭގެ ބާވަތުގެ އެއްވެސް ކަމެއް

އެންމެންނަށް އަސަރުކުރާކަށްނުވެއެވެ.

1676 وعَنْ بُرِيْدَةَ رضِيَ اللَّه عَنْهُ أنَّ النبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كَانَ لا يتطَيَّرُ . رَواهُ أبُو داود بإسنادٍ صحيحٍ .

މާތް ﷲ ރުއްސެވުންލިބިވޮޑިގެންވާ بُرِيْدة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ބަދު ފާލެއް ނުކުރައްވައެވެ.

1677 وَعنْ عُرْوَةَ بْنِ عامِرِ رضي اللَّه عَنْهُ قالَ : ذُكِرتِ الطَّيَرَةُ عِنْد رَسُولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقَالَ : أحْسَنُهَا الْفَأْلُ ، وَلا تَرُدُّ مُسْلِماً ، فَإذا رأى أحَدُكُمْ ما يكْرَه ، فَلْيَقُلْ : اللَّهُمَّ لا يَأتى بالحَسَنَاتِ إلاَّ أنتَ ، وَلا يَدْفَعُ السَّيِّئَاتِ إلاَّ أنْتَ ، وَلا حولَ وَلا قُوَّةَ إلاَّ بك » حديثٌ صَحيحٌ رَوَاهُ أبو داودُ بإسنادٍ صَحيحٍ .

މާތް ﷲ ރުއްސެވުންލިބިވޮޑިގެންވާ عُرْوَةَ بْنِ عامِرِ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުގައި ދޫނިދޫއްސާގެން ނަޞީބު ބެލުމުގެ ބަސްދެއްކުން ނަންގަނޑުވެވުނެވެ. ފަހެ حديث ކިޔަދެއްވިއެވެ.އޭގެ އެންމެ ރަގަޅު ގޮތަކީ ފާލެވެ. އަދި ބަދުފާލަކީ ސަބަބުން އެއްވެސް މުސްލިމަކު ކުރުން އެކީ ކަމަކުން ދުރުނުކުރާނެ ކަމެކެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ނުރުހޭކަމެއް ފެނިއްޖެނަމަ ފަހެ ކިޔާށެވެ. اللَّهُمَّ لا يَأتى بالحَسَنَاتِ إلاَّ أنتَ ، وَلا يَدْفَعُ السَّيِّئَاتِ إلاَّ أنْتَ ، وَلا حولَ وَلا قُوَّةَ إلاَّ بك މާނައީ: ޔާﷲ! ކަލޭ އިރާދަ ފުޅުވުމުން ނޫނީ ހެޔޮކަމެއް މީހަކަށް ނުލިބޭނެއެވެ. އަދި ކަލޭ އިރާދަ ފުޅުވުމުން ނޫނީ ނުބައިކަމެއް ދުރުނުވާނެއެވެ. އަދި ކަލޭ އިރާދަ ފުޅުވުމުން ނޫނީ ބާރާއި ޤުދުރަތެއް ނުވެއެވެ. އަދި ކަލޭ އިރާދަ ފުޅުވުމުން ނޫނީ ހެޔޮކަމަކަށް އަރާނެ ބާރެއް ނުވެއެވެ.

باب تحريم تصوير الحيوان في بساط أو حجر أو ثوب أو درهم أو دينار أو مخدة أو وسادة وغير ذلك وتحريم اتخاذ الصورة في حائط وسقف وستر وعمامة وثوب ونحوها والأمر بإتلاف الصورة

ބިސްދޮޅުގައި، ހިލައިގައި، ފޮތިގައި، ދިރުހަމުގައި، ދީނާރުގައި، ކޮށްޓޮށް އާއި ބާލީހުގައި، އަދި އެނޫންވެސް ތަކެތީގައި ހައިވާނުންގެ ސޫރަކުރުން حرامވެގެންވާކަމާއި ފާރުގައާއި ފުރާޅާއި، ފަރުދާއާއި، ފަގުޑީއާއި، އެނޫން ތަކެތީގައި ސޫރަތު ކުރުން حرام ވެގެންވާކަމާއި،އެފަދަ ސޫރަތު ފުނާފުޅުކުރުން އަމުރުވެގެންވާ **باب**

1678 عَن ابْنِ عُمَرَ رضي اللَّه عَنْهُما أنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « إنَّ الَّذِين يَصنَعون هذِهِ الصُّوَرَ يُعَذَّبُونَ يَوْمَ الْقِيامَةِ ، يُقَالُ لهُمْ : أَحْيُوا مَا خَلَقْتُمْ » متفقٌ عليه .

މާނަ الله އެކަލާނގެ ރުހިވޮޑިގެންވާ عبدِ اللَّهِ بن عُمَر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން ސޫރަތު ހަދާމީހުންނަށް قيامة ދުވަހު عذاب ދެވޭ ހުއްޓެވެ. އެމީހުންނަށް ބުނެވޭނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ހެދިކަމެއްގެ ދިރުން ދީބަލާށެވެ.

1679 وعَنْ عَائِشَةَ رضي اللَّه عنهَا قَالَتْ : قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مِنْ سَفَرٍ وَقَدْ سَتَرْتُ سَهْوَةً لي بِقِرَامٍ فيهِ تماثيلُ ، فَلَمَّا رَآهُ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم تلوَّنَ وجْهُهُ وقَالَ : يا عَائِشَةُ أشدُّ الناسِ عَذاباً عِنْدَ اللَّه يَوْمَ الْقِيامةِ الَّذِينَ يُضَاهُون بخَلْقِ اللَّه ، » قَالَتْ : فَقَطَعْنَاهُ ، فَجَعَلنا مِنْهُ وِسادةً أوْ وِسادَتَيْن . متفقٌ عليه .

މާނަ الله އެކަލާނގެ ރުހިވޮޑިގެންވާ عَائِشَة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ދަތުރުކޮށް އެނބުރި ވަޑައިގަތެވެ. ތިރީ ތިމަންނަގެ ކުޑަދޮރެއްގައި ސޫރަތު ހުރި ފަރުދާއެއް ނަވާލިއްޔެވެ. ދެން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެދެކެވަޑައިގަތް ހިނދު މޫނު ކުލަ ބަދަލުވިއެވެ. އަދިحديث ކުރެއްވިއެވެ.އޭعَائِشَة އެވެ. قيامة ދުވަހު الله ގެ حضرةގައި އެންމެގަދަދެރަ عذاب ލިބޭނީ އެއްބަހާލީ اللهގެ

އުފެއްދުމުގައި އެއްވެސްބާވަތެއްގެ ސިފަތައް ހަދާފައިނުވާތީ. އަނބުރާ ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން ތިމަންނަ އެއީ ކަނޑާލުމަށްފަހު އެއިން ބާލީހެއް ނުވަތަ ދެބާލީސް ހެދީމެވެ.

« القِرَامُ » بكسْرِ القَافِ ، هُوَ : السِّتْرُ . « وَالسَّهْوَةُ » بِفَتْحِ السِّين المُهْمَلَةِ وَهِيَ : الصفَّةُ تكون بَيْنَ يَدي الْبيْتِ ، وقيل : هِيَ الطَّاقُ النَّافِذُ في الحَائِطِ .

1680 وَعَن ابْنِ عَبَّاسٍ رضي اللَّه عنْهُمَا قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَقُولُ : « كُلُّ مُصَوِّرٍ في النَّارِ يُجْعَلُ لَهُ بِكُلِّ صُورةٍ صوَّرَهَا نَفْسٌ فيُعَذِّبُهُ في جهَنَّم » قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: فَإِنْ كُنْتَ لا بُدَّ فَاعِلاً ، فَاصْنَعِ الشَّجَرَ وَما لا رُوح فِيهِ . متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبدِ اللَّهِ بن عَبَّاس ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއިވީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތަސްވީރު ހަދާ ކޮންމެ މީހަކު ނަރަކައިގައެވެ. އޭނާ އުފެއްދި ކޮންމެ ސޫރައަކަށް ބަދަލުގައި ނަފްސެއް އެއް އުފެއްދެވޭނެއެވެ. ދެން އެ ނަފްސު އޭނާއަށް ނަރަކައިގައި عذاب ދެއްވާނެއެވެ. ابنِ عَبَّاس ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން ތިބާ ކޮންމެހެން ކަމަކު ކުރަން ބޭނުންވާނަމަ ގަސްގަހާ ރޫހުނުލާ ތަކެތި އުފައްދާށެވެ.

1681 وَعَنْهُ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَقُولُ :« مَنْ صَوَّرَ صُورة في الدُّنْيَا ، كُلِّفَ أنْ يَنْفُخَ فيها الرُّوحَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ولَيْس بِنَافخٍ » متفقٌ عليه .

ހަދީ ޞصحابي (ޞަޙާބީ މާތް الله އެކަލޭގެފާނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبدِ اللَّهِ بن عَبَّاس) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއިވީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ.ދުނިޔޭގައި ސޫރަތެއް ހަދައިފިނަމަ قيامة ދުވަހު އެމީހަކަށް އެއަށް ފުރާނަ އަޅުވާ ކަމަށް ގެންގުޅޭނެއެވެ. ހަދީ އޭނާ އަކަށް އެއަކަށް ފުރާނައެއް ނުލެވޭނެއެވެ.

1682 وعَن ابن مَسْعُودٍ رضي اللَّه عَنْهُ قالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَقُولُ : « إنَّ أشَدَّ النَّاسِ عَذَاباً يَوْمَ الْقِيامَةِ المُصَوِّرُونَ » متفقٌ عليه .

ރަޟީ الله ޢަންހު ސުންގެޅުވި عبدِ اللَّهِ بن مَسْعُود ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އިވުނު އަޑުއިވުނެވެ. އަޙާދީޘްގެ حديث ކުރައްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން قيامة ދުވަހު އެންމެ ގަދަ عذابگައިވާނީ އެއްވެސް ތަޞްވީރު ހަދާމީހުންނެވެ.

1683 وَعَنْ أبي هُرَيْرَة رضي اللَّه عَنْهُ قالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَقُولُ : « قَالَ اللَّه تَعَالى : ومَنْ أظْلَمُ مِمَّنْ ذهَب يَخْلُقُ كَخَلْقِي ، فَلْيَخْلُقُوا ذَرَّةً أوْ لِيَخلُقُوا حَبَّةً ، أوْ لِيَخْلُقُوا شَعِيرَةً » متفقٌ عليه .

ރަޟީ الله ޢަންހު ސުންގެޅުވި أبُو هُرَيْرَة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އިވުނު އަޑުއިވުނެވެ. އަޙާދީޘްގެ حديث ކުރައްވައެވެ. الله سبحانه وتعالى ވިދާޅުވެއެވެ. ތިމަން އިލާހު ހެއްދެވިފަދައިން އެއްވެސް ތަކެއްޗެއް ހައްދަން ދިޔަ މީހަކަށްވުރެ އަނިޔާވެރިއަކީ ކާކުހެއްޔެވެ؟ ފަހެ އެމީހުން ހަދާނީ ކުދި ހިމުން އެއްޗެއް ނުވަތަ ބިހެއް ނުވަތަ ދަނޑުވަޅުގެ ތަކެއްޗެއް ހަދާބަލާށެވެ!

1684 وَعَنْ أبي طَلْحَةَ رضي اللَّه عَنْهُ أنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَال : « لا تَدْخُلُ المَلائِكَةُ بَيْتاً فِيهِ كَلْبٌ وَلا صُورَةٌ » متفقٌ عليه .

ރަޟީ الله ޢަންހު ސުންގެޅުވި أبُو طَلْحَة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައެވެ. ކުއްތާ ހުރި ގެއަކަށާއި ތަޞްވީރު ހުރި ގެއަކަށް رحمة ގެ މަލާއިކަތުން ވަދެވަޑައި ނުގަންނަވައެވެ.

1685 وعن ابن عُمرَ رضي اللَّه عَنْهُمَا قالَ : وَعَدَ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم جِبْرِيلُ أنْ يأتِيَهُ، فَرَاثَ عَلَيْهِ حتَّى اشْتَدَّ على رَسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فخَرَجَ فَلَقِيهُ جبْرِيلُ فَشَكَا إلَيْهِ . فقَالَ : إنَّا لا نَدْخُلُ بيْتاً فيهِ كَلْبٌ وَلا صُورَةٌ . رواه البخاري .

ރަޟީ الله އަދުރަބަދިކަލޭގެފާނުން ތުއްސުވަސްކަލާނގެ عبدِ اللَّهِ بن عُمر ގެ ރިވާޔަތުން
ރިވާވާކަންނެވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ޖިބްރީލްގެފާނު رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم
އަރިހަށް ވަޑައިގަތުމަށް ވަޢުދުވެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ފަހެ ޖިބްރީލްގެފާނު ލަސްވެވަޑައިގަތުމުން
މިންވަރަށް ބޮޑުކަމުން އެކަލޭގެފާނަށް ނިކަމެތިވެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ދެން ނިކުމެވަޑައިގަތުމުން
ބައްދަލު ވެވަޑައިގަތީ ޖިބްރީލُ ގެފާނު. ފަހެ ޖިބްރީލُ ގެފާނުގެ ކިބައިގައި ޝަކުވާކުރެއްވިއެވެ. ދެން
އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވީ ތިމަންމެން ކަލަބަށާއި ޞޫރަތެއް ހުންނަ ގެއަކަށް ނުވަދެމެވެ.
ބުޚާރީ ރިވާކުރެއްވިއެވެ.

« رَاثَ » : أبْطأَ ، وهو بالثاءِ المثلثةِ .

1686 وَعَنْ عَائِشَةَ رضي اللَّه عَنْهَا قَالَتْ : وَاعدَ رَسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم جبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلامُ في سَاعَةٍ أنْ يأتِيَهُ ، فَجَاءَتْ تِلْكَ السَّاعةُ ولم يأتِهِ ، قَالَتْ : وكَانَ بيَدِهِ عصاً ، فَطَرَحَهَا مِنْ يَدِهِ وهُوَ يقُولُ : « مَا يُخلِفُ اللَّه وَعدَهُ ولا رُسُلُهُ » ثُمَّ الْتَفَتَ ، فإذا جِرْوُ كَلْبٍ تحْتَ سَرِيره . فَقَالَ : « مَتَى دَخَلَ هذا الْكَلْبُ ؟ » فَقُلْتُ : وَاللَّه مَا دَرَيْتُ بِهِ ، فأمر به فَأُخْرِجَ، فَجَاءَهُ جبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلامُ : فَقَال رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « وَعَدْتَنى ، فَجَلَسْتُ لك ولَم تَأتِنى» فقال : مَنَعنى الْكلْبُ الذى كَانَ في بيْتِكَ و إنَّا لا نَدْخُلُ بيْتًا فِيهِ كَلْبٌ وَلا صورَةٌ » رواه مسلم .

ރަޟީ الله ޢަންހާގެފާނު عَائِشَةَ ގެފާނުގެ ރިވާޔަތެން ރިވާވާކަންނެވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. جبْرِيلُ
ގެފާނު رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހަށް ވަޑައިގަތުމަށް ވަޢުދުވެވަޑައިގެންނެވި وعدަ
ވެވަޑައިގަތީ. ފަހެ އެވަގުތު އައިސް ނުވަތީވެ. އަދި ވަޑައިނުގެންނެވިއެވެ. عَائِشَةَ ގެފާނު

ވިދާޅުވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ އަތްޕުޅުގައި އޮތް ދަނޑި އެއްލާލެއްވިއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އަތުން ދުއްވާލައްވައިފިއެވެ. ދެން ވިދާޅުވެއްޖެއެވެ. الله سبحانه وتعالى އާއި ރަސޫލާގެ وعد އާއި خلاف ވެވޭކަށް ނުވެއެވެ. އަދި އެއިރުގެ ރަސޫލުން ވެސް وعد އާއި خلافވެ ނުކުރައްވައެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ނަޒަރު ހިންގަވައިލެއްވިއިރު ދެކެވަޑައިގަތީ އެނދުގެ ދަށުގައި ކުއްތާކުއްޖެއް ހުރިތަނެވެ. ފަހެ ވިދާޅުވިއެވެ. ޢާއިޝާއެވެ ވަނީ ކޮން އިރަކު ކުއްތާތޯ؟ ފަހެ ތިމަން ދަންނަވަމެވެ. ވަالله ކަލޭގެ ބުނެދެއްވިއެވެ. ތިމަންނަކަށް އެއްޗެއް ނޭނގެއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އަމުރުކުރެއްވުމުން އޭގެ ނެރެވިއްޖެއެވެ. ދެން ޖިބްރީލް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ފަހެ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކަލޭގެފާނު ވަޢުދުވެވަޑައިގެން ތިމަންނަކަލޭގެފާނަށް وعد ވެވަޑައިގެންފިއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަކަލޭގެފާނަށް إنتظار ކޮށް ހުރީމެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނު ވަޑައިނުގަންނަވައެވެ. ފަހެ جبْريلُ ގޮތުން ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު ނުވަދެވުނީ ކަލޭގެފާނުގެ ގެއިން ހުރި ކުއްތާކުއްޖާ ސަބަބުންނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންމެން އަކީ ކުއްތާ ހުރި ގެއަކަށް ނުވަންނަމެވެ. އަދި ސޫރައެއް ހުރި ގެއަކަށް ނުވަންނަމެވެ.

1687 وعَنْ أبي التيَّاحِ حَيَّانَ بنِ حُصَينٍ قَالَ : قال لي عَليٌّ بن أبي طَالِبٍ رضي اللَّه عَنْهُ : ألا أبعَثُكَ علَى ما بعَثَني علَيْهِ رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ؟ أنْ لا تَدَعَ صُورةً إلاَّ طَمسْتَهَا، ولا قَبْراً مُشْرِفاً إلاَّ سَوَّيْتَهُ . رواه مسلِمٌ .

މާތް الله ރުއްސެވުންލިބިވާ أبُو التيَّاحِ حَيَّانَ بنِ حُصَين ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނައަށް މާތް الله ރުއްސެވުންލިބިވާ عَليٌّ بن أبي طَالِب ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންނަ ފޮނުއްވިކަމަކަށް ތިމަންނަ ތިބާ ނުފޮނުވާނަން ހެއްޔޯ؟ އެއީ ތަސްވީރެއް ފެނިއްޖެނަމަ ފޮހެނުލައި ދޫކޮށްނުލާށެވެ. އަދި އުފުލާފައި ހުރި ޤަބުރެއް ފެނިއްޖެނަމަ ހަމަހަމަ ނުކޮށް ދޫކޮށްނުލާށެވެ.

باب تحريم اتخاذ الكلب إلا لصيد أو ماشية أو زرع

شكار ކުރުމަށާއި އަޅުޖަނަވާރު ބެލެހެއްޓުމަށާއި ދަނޑުބިން ބެލެހެއްޓުން ނޫން އެހެން ކަންތައްތަކަށް ކުއްތާ ގެންގުޅުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

1688 عنِ ابْنِ عُمَر رضي اللَّه عَنْهُما : قَالَ سمِعْتُ رسُولَ اللَّه صلّى اللهُ علَيْهِ وسلَّم يَقُولُ : « من اقْتَنى كَلْباً إلا كَلْب صَيْدٍ أوْ مَاشِيةٍ فإنَّهُ يَنْقُصُ مِنْ أجْرِهِ كُلَّ يومٍ قِيراطَانِ » متفقٌ عليه .

މާނަ الله އެކަލާނގެ ރުހިވޮޑިގެންވި عبدِ اللَّهِ بن عُمَر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولَ اللَّه صلّى اللهُ علَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއިވުނީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ޝިކާރަކުރާކުއްތެއް ނުވަތަ އަޅުޖަނަވާރުބަލާ ބެލެހެއްޓުމަށް ނޫންގޮތަކަށް ކުއްތާ ގެންގުޅެފިނަމަ އެމީހެއްގެ އަޖުރުން ކޮންމެ ދުވަހަކު ދެ قيراط ގެ މިންވަރު އުނިކުރެވޭނެއެވެ.

وفي روايةٍ : « قِيرَاطٌ » .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އެއް قيراطَ ގެ މިންވަރެވެ.

1689 وعَنْ أبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّه عنهُ قَالَ : قَالَ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ علَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ أمْسَكَ كَلْباً، فَإنَّهُ ينْقُصُ كُلَّ يَوْمٍ مِنْ عملِهِ قِيرَاطٌ إلاَّ كَلْب حَرْثٍ أوْ مَاشِيَة » متفقٌ عليه .

މާނަ الله ރުހިވޮޑިގެންވި أبُو هُرَيْرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދަނޑުބިން ބެލެހެއްޓުމަށާއި ޖަނަވާރުބަލާ ބެލެހެއްޓުން ނޫން އެހެން ކަމަކަށް ކުއްތާ ގެންގުޅޭމީހާ ހަމަ ހަމަކަށާވިޔަސް އެމީހެއްގެ ހެޔޮއަމަލު ކޮންމެ ދުވަހަކު قيراط އެއް ގެ މިންވަރު އުނިކުރެވޭނެ ހުއްޓެވެ.

وفي رواية لمسلم : « مَنِ اقْتَنى كَلْباً لَيْسَ بِكَلْبِ صَيْدٍ ، ولا مَاشِيةٍ ولا أرْضٍ فَإنَّهُ يَنْقُصُ مِنْ أجْرِهِ قِيراطَانِ كُلَّ يْومٍ ».

އަދި مسلم ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ޝިކާރަކުރުމާއި ޖަނަވާރުބެލުމާއި ބިންދަނޑުބެލުމާއި ބެލެހެއްޓުމަށް ނޫން އެހެން ކުއްތާއެއް ގެންގުޅޭމީހާ އޭނާގެ އަޖުރުން ކޮންމެ ދުވަހަކު قيراط އެއް ގެ މިންވަރު އުނިވެގެންދެއެވެ.

باب كراهية تعليق الجرس في البعير وغيره من الدواب وكراهية استصحاب الكلب والجرس في السفر

ޖަމަލާއި އެހެނިހެން ޖަނަވާރުތަކުގެ ކަރުގައި ބަރަބަރު އަޅުވުން މަކުރޫހު ވެގެންވާކަމާއި ދަތުރުމަތީގައި ކުއްތާއާއި އަދި ބަރަބަރުތައް ގެންގުޅުން މަކުރޫހު ވެގެންވާކަން ބަޔާންކުރެވޭ باب

1690 عَنْ أبي هُرَيْرَةَ رضِيَ اللَّه عنهُ قَالَ : قال رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا تَصْحَبُ المَلائِكَةُ رُفْقَةً فيهَا كَلْبٌ أوْ جَرَسٌ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبُو هُرَيْرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޖަމާޢަތެއްގައި ކުއްތާއި ނުވަތަބެލު (ބަރު ބަރު) ވާނަމަ ހުރިހާ ދަތުރުތަކެއް މަލާއިކަތުން އެކުގައި ނުވަދެއްނަވައެވެ.

1691 وعَنْهُ أنَّ النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَال : « الجرسُ من مزَامِير الشَّيْطَانِ » رَواهُ مُسْلِمٌ .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ ރާޟީ الله ތަޢާލާ ސަނަދާވެވޮޑިގެންވާ أبو هُرَيْرَة)ގެ ރިވާޔަތް ކުރެއްވުނު ފަދައިންނެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ހަރަކާތްތެރި شَّيْطَانُގެ
ރާގާޒުގެ ބަލާއިރު ކަމުގައެވެ.

رواه أبو داود بإسناد صحيح على شرط مسلم .

باب كراهة ركوب الجلاَّلة وهي البعير أو الناقة التي تأكل العَذِرة ،فإن أكلت علفاً طاهراً فطاب لحمها ، زالت الكراهة

ހަޑިކަނޑުކާ ޖަމަލުތަކާއި ފަޅުކަން ސަލާމަތުވުން މަސްތަހަ ގަނޑުވާކަމާއި ދޫނު އުޅަނދި
ވީއްސާއި ހުރިމާތްފުރާއިޒިނަވު އަމަކުރާކަން ކަކުޅިގަން ހަރާ ފުރަޖަން
ބަރުނުގަނޑު باب.

1692 عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضِيَ اللَّه عنْهُما قَال : نَهى رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم عنِ الجَلاَّلَةِ في الإبلِ أنْ يُرْكَب عَلَيْهَا .رواهُ أبو داود بإسناد صحيحٍ .

ރާޟީ الله ތަޢާލާ ސަނދާވެވޮޑިގެންވާ عبْدِ اللَّهِ بن عُمَر ގެ ރިވާޔަތް ކުރެއްވުނު ފަދައިންނެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ.ހަޑިކަނޑުކާ ޖަމަލުން ސަލާމަތުވުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم
މަނާކުރެއްވިއެވެ.

باب النهي عن البُصاق في المسجد والأمر بإزالته منه اذا وجد فيه والأمر بتنزيه المسجد عن الأقذار

މިސްކިތަށް ތުފުއެޅުން މަނާވެގެންވާކަމާއި، މިސްކިތުގައި އެފަދަ އެއްޗެއް ހުރެއްޖެނަމަ އެސާފުކުރަންޖެހޭނެކަމާއި، ހަޑިތަކެތިން މިސްކިތް ސާފުކުރުމަށް އަމުރުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1693 عَنْ أنسٍ رضي اللَّه عَنهُ أنَّ رَسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَال : « البُصَاقُ في المسْجِدِ خَطِيئَةٌ، وكَفَّارَتُها دَفْنُهَا » متفق عليه .

މާތް الله ރުއްސުންގެއްވި أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިސްކިތަށް ތުފުއެޅުމަކީ ފާފައެކެވެ. އެކަމުގެ ކައްފާރާއަކީ އެވަޅުލުމެވެ.

والمرَاد بِدَفْنِهَا إذا كانَ المسْجِدُ تُراباً أوْ رَمْلاً ونَحْوَهُ ، فيُوَارِيهَا تحْتَ ترابهِ . قالَ أبو المحاسن الرُّويَانى في كتابهِ « البحر » ، وقيل : المُرَادُ بدفْنِهَا إخْرَاجُهَا مِنَ المسْجِدِ ، أمَّا إذا كَانَ المَسْجِدُ مُبلَّطاً أوْ مجَصَّصاً ، فدَلَكَهَا علَيْهِ بِمَداسِهِ أو بِغَيرِهِ كَما يَفْعَلُهُ كثيرٌ مِنَ الجهَّالِ، فَلَيس ذلكَ بِدفْن بلْ زِيادَةٌ في الخطِيئَةِ وتَكثيرٌ للقَذَرِ في المَسْجِدِ ، وَعلى مَنْ فَعَلَ ذلك أنْ يَمْسَحهُ بَعْدَ ذلك بِثَوْبِهِ أو بيده أوْ غَيْرِهِ أوْ يَغْسِلَهُ .

މިސްކިތުގައި އެވަޅުލުމުގެ މުރާދަކީ މިސްކިތުގެ ތަޅުން ފަހުން ނުވަތަ ވެލިން ނުވަތަ އެފަދަ އެހެން އެއްޗަކުން ވާނަމައެވެ . އެއިރުން އޭގެ އަޑީގައި ވަޅުލުމެވެ. أبو المحاسن الرُّويَانى އޭނާގެ "البحر" ނަމަކަށް ކިޔުނު ފޮތުގައި ލިޔުއްވާފައިވެއެވެ . ބުނެވެއެވެ. އެ ވަޅުލުމުގެ މުރާދަކީ ތަކެތި މިސްކިތުން ބޭރުކުރުމެވެ . އަދި މިސްކިތް ހިލައިންއަޅާފައި ނުވަތަ ބަޔަކު ބަދަށް ފުރިން ހުރާ ގޮތުން

އިޙްތިރާމްކުރެވެން ނުވާވަރުގެ އަނގަފެނާއި ބިލަމާއި ހުންނަ ކަހައްޕާ ހުންނަކަމުން އަދި
އަވަހަށްމަތިން ކަނޑައި ނެތިކުރެއްވުމެވެ . އަދި ކިޔުއްވާ ! އާދި އިސްރާފުކުރުމާ ބޭކާރުކޮށްލުމާ
އަދި މިސްކިތްތެރި އިސްރާފުން ނަމާދުކުރައްވާށެވެ. އަދި އަމަލުތައް އެކަށޭނޭ ގޮތަކަށް ހެދުން އެންމެ
އެންމެ ރަނގަޅުން އަޅުގަނޑު ފާހަގަކޮށްލަމެވެ . ނަމަވެސް އެކަން އެންމެ އަޅުގަނޑު ނަމަވެސް އަދި
އަޅުގަނޑު ފާހަގަކޮށްލަމެވެ. ނަމަވެސް އެކަން ދަންނަވަމެވެ .

1694 وعَنْ عائِشَةَ رضي اللَّه عنْهَا أنَّ رسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم رأى في جِدَارِ الْقِبْلَةِ مُخَاطاً ، أوْ بُزَاقاً ، أوْ نُخَامةً ، فَحكَّه . متفقٌ عليه .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުޟާވެވޭ عائِشَة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ
اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم މިސްކިތުގެ ޤިބުލަފަރާތުގެ ފާރުގައި ނުވަތަ ކަހާފައިވާ ހުތް
ފެނިވަޑައިގަތެވެ. ދެން އެކަމަށް ފާހަގަކުރެއްވިއެވެ.

1695 وعَنْ أنَسٍ رضي اللَّه عَنْهُ أنَّ رَسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « إنَّ هذِهِ المسَاجِدَ لا تَصلُحُ لِشَيءٍ مِنْ هذا الْبولِ ولا القَذَرِ ، إنَّمَا هِيَ لِذِكْرِ اللَّه تَعَالى ، وقَراءَةِ الْقُرْآنِ » أوْ كَمَا قالَ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم . رواه مسلم .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުޟާވެވޭ أنَس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ
اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މި މިސްކިތްތަކަކީ
ކަށިވަރުތައް ނުވަތަ ހަޑިތަކެއްޗަކަށް ރައްކާވާނެތަނެއް ނޫނެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެއީ
اللهَ ގެ ذكر ކުރުމަށާއި قرآن ކިޔެވުމަށްޓަކައި ހެދިފައިވާ ތަނެވެ. ނުވަތަ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ
عَلَيْهِ وسلَّم ވިދާޅުވެފައިވާ ގޮތަށެވެ.

باب كراهية الخصومة في المسجد ورفع الصوت فيه ونشد الضالة والبيع والشراء والإِجارة ونحوهما من المعاملات

މިސްކިތުގައި ދެބަސްވެރިވުމާއި އަޑުއުފުލުމާއި ގެއްލިފައިވާ ތަކެތި ހޯދުމަށް ވާހަކަ ދެއްކުމާއި ގަން ވިއްކުމާއި، ކުއްޔަށް ދިނުމާއި، އަދި އެހެނިހެން އެފަދަ ކަން ކުރުން މަކުރޫހު ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

1696 عَنْ أبي هُرِيْرَةَ رضي اللَّه عَنْهُ أنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقُولُ : مِنْ سمِعَ رَجُلاً ينْشُدُ ضَالَّةً في المسْجِدِ فَلْيَقُلْ : لا رَدهَا اللَّه علَيْكَ ، فإنَّ المساجدَ لَمْ تُبْنَ لهذا »
رَواهُ مُسْلِم.

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ أبُو هُرَيْرَة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ،نبي އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް أصحابي އަޑުއައްސަވައިފައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައިފައެވެ.މީހަކު މިސްކިތުގައި އޭނާގެ ގެއްލިފައިވާ އެއްޗެއް ހޯދުމަށް ވާހަކަދައްކާތަން ފެނިއްޖެނަމަ އެމީހަކަށް ދިމާލަށް ބުނެލާށެވެ. ތިބާ ގެއްލިގެން އުޅޭ އެއްޗެއް އަނބުރާ ތިބާއަށް الله ނުދެއްވާށި ކުރައްވާށިއެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން މިސްކިތް ބިނާކުރެވިފައެއް ނުވާނެ ކަމަކު ނުވާނެއެވެ.

1697 وَعَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « إِذا رأَيتم مَنْ يَبِيعُ أَو يبتَاعُ في المسجدِ ، فَقُولُوا : لا أَرْبَحَ اللَّه تِجَارتَكَ ، وَإِذا رأَيْتُمْ مِنْ ينْشُدُ ضَالَّةً فَقُولُوا : لا ردَّهَا اللَّه عَلَيكَ». رواه الترمذي وقال : حديث حسن .

އަދި أصحابي(އެބަހީ الله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ أبُو هُرَيْرَة)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރައްވައިފައެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު މިސްކިތުގައި ވިޔަފާރިކުރާ ގަނެވިއްކާ މީހަކު ފެނިއްޖެނަމަ ބުނާށެވެ. މާތް الله سبحانه وتعالى ތިބާގެ ވިޔަފާރީގައި ނަފާއެއް ނުދެއްވާށިއެވެ. އަދި މިސްކިތުގައި މީހަކު ގެއްލިފައިވާ އެއްޗެއް ހޯދުމަށް ވާހަކަދައްކާތަން

ފެނިއްޖެނަމަ އެމީހަކާއި ދިމާލަށް ބުނާށެވެ. ތިބާ ގެއްލިގެން އުޅޭ އެތި ތިބާއަށް الله އަނބުރާ ނުދެއްވާށިއެވެ.

1698 وعَنْ بُرِيْدَةَ رضِيَ اللَّه عَنْهُ أَنَّ رَجُلاً نَشَدَ في المَسْجِدِ فَقَالَ : منْ دَعَا إِلِيَّ الجَملَ الأَحْمرَ ؟ فقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم « لا وَجَدْتَ إِنَّمَا بُنِيَتِ المَسَاجِدُ لِمَا بُنِيَتْ لَهُ »
رواه مسلم .

ދާން الله ރުއްސުންލެއްވި بُرِيْدَة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކާފަރުވާން މީހަކު މިސްކިތުގައި إعلان ކުރިއެވެ. ރަތްޖަމަލަކާ ބަހައްޓާފައި ... އަރިހުގައިވެސް ކާކުހެއްޔެވެ؟ ދެން رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާއަށް އެނބުރި ނުދެއްވާށިއެވެ! ... މިސްކިތް ބިނާކުރެވިފައިވަނީ އެބިނާކުރެވިފައިވާ ކަމި مقصد އަށްޓަކައެވެ. (އަދި ... ކުރެއްވިއެވެ.)

1699 وَعَنْ عَمْرو بْنِ شُعَيْبٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ جَدِّهِ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم نَهَى عَنِ الشِّرَاءِ وَالبَيْعِ فِي المسْجِدِ ، وَأَنْ تُنْشَدَ فيهِ ضَالَّةٌ ، أَوْ يُنْشَدَ فِيهِ شِعْرٌ .
رواهُ أَبُ . و دَاودَ ، والتِّرمذي وقال : حَدِيثٌ حَسَنٌ .

ދާން الله ރުއްސުންލެއްވި عَمْرو بْنِ شُعَيْب، އާއްބާގެ ... ރިވާޔަތް ... ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ... رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم މިސްކިތުގައި ... ގެއްލިފައިވާ ... އިޢުލާނުކުރުން ... ޝިޢުރު ... ކުރުން މަނާކުރެއްވިއެވެ.

1700 وعَنِ السَّائِبِ بْنِ يزيدَ الصَّحَابي رَضِيَ اللَّه عنْهُ قالَ : كُنْتُ في المَسْجِدِ فَحَصَبَني رَجُلٌ ، فَنَظَرْتُ فَإِذَا عُمَرُ بنُ الخَطَّابِ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ فَقَالَ : اذهَبْ فأْتِني بِهَذَيْنِ فَجِئْتُهُ بهما، فَقَالَ : مِنْ أَيْنَ أَنْتُمَا ؟ فقَالا : مِنْ أَهْلِ الطَّائِفِ ، فقَالَ : لَوْ كُنْتُمَا مِنْ أَهْلِ الْبَلَدِ ، لأَوْجَعْتُكُمَا ، تَرْفَعَانِ أَصْوَاتَكُمَا فِي مسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ؟ روَاهُ البُخَارِي .

މާތް الله ރުއްސެވުންލެއްވި السَّائِبِ بْنِ يزيد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ މިސްކިތުގައި ހުރީމެވެ. ދެން މީހަކު ތިމަންނައާ ދިމާލަށް ހިލަކުޖަހައި އުކިއެވެ. ދެން ތިމަންނަ ބެލިހިނދު އެއީ عُمَرُ بنُ الخَطَّاب رَضِيَ اللَّه عَنْهُ އެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަގެ ގާތަށް މިދެމީހުން ގެނެސްދީބަލާށެވެ. ދެން ތިމަންނަ އެދެމީހުން ގެނެސް އަރުވީމެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު އަހުއްސަވައިފައެވެ. ތިބާގެ ދެމީހުންނަކީ ކޮންތަނެއްގެ ބައެއް ހެއްޔެވެ؟ އެދެމީހުން ޖަވާބު ދިނެވެ. طائِف ގެ ދެމީހުންނެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަބައި މިރަށުގެ ދެމީހުން ކަމުގައިވީނަމަ ތިމަންނަ ތިޔަބައިމީހުންނަށް އަދަބު ދިނީމުހެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ މިސްކިތުގެ ކަރުގައި ތިޔަބައިމީހުން އަޑުގަދަ ކުރަނީ ހެއްޔެވެ؟

باب نهي من أكل ثوماً أو بصلاً أو كُرَّاثاً أو غيره مما له رائحة كريهة عن دخول المسجد قبل زوال رائحته إلا لضرورة

ލޮނުމެދުއާއި ފިޔާއާއި كُرَّاث (ލީކްސް) އާއި އެނޫންވެސް ނުބައި ވަސްދުވާ ތަކެތި ކައިގެން ހުދު އެވަސް ނުދަނީސް ދުރުވުމަކީ ބޭނުންތެރިކަމަކީ ނޫނީ މިސްކިތަށް ވަނުމުގެ ނަހީކުރެވިފައިވާކަން ބަޔާންކުރެވޭ **باب**

1701 عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : مَنْ أَكَلَ مِنْ هَذِهِ الشَّجَرَةِ يَعْنِي الثُّومَ فلا يقْرَبَنَّ مَسْجِدَنَا » متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުއްސެވުންލެއްވި عبْدِ اللَّهِ بن عُمَر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. މިގަހުން ކައިގެން ހުންނަމީހާ އެބަހީ ލޮނުމެދު ކައިގެން ހުންނަމީހާ ތިމަންނަމެންގެ މިސްކިތާއި ކައިރިނުވާ ހުށިކަމެވެ.

وفي روايةٍ لمسلم : « مَسَاجِدَنَا » .

އަދި مسلم ގެ ރިވާޔަތެއްގައި مَسَاجِدَنَا ގެ لفظ އައިސްފައިވެއެވެ. މާނައީ (ތިމަންމެންގެ މިސްކިތްތަކާ) ކައިރިނުވާ ހުއްޓެވެ.

1702 وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَالَ النبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَنْ أَكَلَ مِنْ هذهِ الشَّجَرَةِ فَلا يَقْرَبنَّا ، وَلا يُصلِّينَّ مَعنَا » متفقٌ عليه .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރާޟީވެވޮޑިގެންވާ أَنَس ގެފާނު ރިވާކުރެއްވި ރިވާޔަތްތަކުގައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިގަހުން (ލޮނުމެދު) ކައިގެންވާ މީހާ ތިމަ ތިމަންމެންގެ ކައިރިނުވާ ހުއްޓެވެ. އަދި ތިމަންމެންނާ އެކު ނަމާދު ނުކުރާ ހުއްޓެވެ.

1703 وَعَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَالَ النَّبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَنْ أَكَلَ ثُوماً أَوْ بَصَلاً ، فَلْيَعْتَزِلْنَا ، أَوْ فَلْيَعْتَزِلْ مَسْجِدَنَا » متفقٌ عليه .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރާޟީވެވޮޑިގެންވާ جَابِر ގެ ރިވާޔަތް ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ،نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ލޮނުމެދު ނުވަތަ ފިޔާކައިގެން ހުންނަ މީހާ ތިމަ ތިމަންމެންނާ ދުރުވާށެވެ. ނުވަތަ ތިމަންމެންގެ މިސްކިތާ ދުރުވާށެވެ.

وفي رواية لمُسْلِمٍ : مَنْ أَكَلَ الْبَصلَ ، وَالثُّوم ، وَالْكُرَاث ، فَلا يَقْرَبَنَّ مسْجِدَنَا ، فَإِنَّ المَلائِكَةَ تَتَأَذَّى مِمَّا يتأَذَّى مِنْهُ بَنُو آدمَ » .

އަދި مسلم ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ލޮނުމެދާއި ފިޔާއާއި كُرَّاث (ލީކްސް) ކައިގެންހުންނަ މީހާ ތިމަ ތިމަންމެންގެ މިސްކިތާ ކައިރިނުވާ ހުއްޓެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން މަލާއިކަތުން ވެސް އާދަމުގެ ދަރިންނަށް އުނދަގޫވާ ތަކެތިން އުނދަގޫ ވެއެވެ.

1704 وَعَنْ عُمَرَ بْنِ الخَطَّابِ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ أَنَّهُ خطَبَ يَوْمَ الجُمُعَةِ فَقَالَ فِي خُطْبَتِهِ : ثُمَّ إِنَّكُمْ أَيُّهَا النَّاسُ تَأْكُلُونَ شَجَرَتَيْنِ ما أُرَاهُمَا إِلاَّ خَبِيثَتَيْنِ : الْبَصلَ ، وَالثُّومَ ، لَقَدْ رَأَيْتُ رَسولَ

اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم إذَا وَجَدَ ريحَهُمَا مِنَ الرَّجُلِ فِي المَسْجِدِ أَمَرَ بِهِ ، فَأُخْرِجَ إلى الْبَقِيعِ، فَمَنْ أَكَلَهُمَا ، فَلْيُمِتْهُمَا طبْخاً . رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عُمَر بْنِ الخَطَّاب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން أصحابي ހުކުރުދުވަހު خطبة ދެއްވިއެވެ. ފަހެ އެ خطبة ގައި ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން ދެގަހަކުން ކައެވެ. އަދި އެއީ ނުބައިވެގެންވާ ތަކެތި ކަމުގައި ނޫނީ ތިމަންނަ ދެކެމެވެ. އަދި ފިޔާއާއި ލޮނުމެދުގެ. رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް މީހެއްގެ ކިބައިން މިސްކިތުގައި އެދެތަކެތީގެ ވަސް ދުވާފުމުން އެމީހަކު ނެރުއްވުމަށް އަމުރު ކުރައްވައެވެ. ފަހެ އެމީހަކު البقيع އަށް ނެރެވިއްޖެއެވެ. ފަހެ ކާމީހާ އެތަކެތި ކާނަމަ ބަސްކުރެވިފައިވާ ގޮތަށް އެއަށްކަނޑައިލާ ގޮތުގެ ކާނެ ގޮތަކަށް.

باب كراهة الاحتباء يوم الجمعة والإمام يخطب لأنه يجلب النوم فيفوت استماع الخطبة ويخاف انتقاض الوضوء

ހުކުރު ދުވަހު އިމާމު خطبة ވިދާޅުވާ ވަގުތު ބުރަކަށިބުރި ވެށި، އެބަ (އުޑުޖެހުން ނުވަތަ ބޮޑު ބުރުޒު ފާޚަރާއެރުން) ޖެހުމަށް އިސްކިނުން ގޯނާއިތު. ކުރަގޮތުނު ހަވާފާއިން ބުރަކަށިބުރި باب އެއީ ނިދިއައުން ގެނެސްދޭތީއެވެ. އެހެންކަމުން خطبة ގެ އަޑުއިވުން ގެއްލިގެންދާތީއެވެ. އަދި وضوء ގެއްލިދާނެކަމުގެ ބިރު ހިފާތީއެވެ.

1705 عنْ مُعَاذِ بْنِ أَنسٍ الجُهَنيِّ ، رَضِيَ اللَّه عَنهُ أَنَّه النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم نَهَى عَنِ الحِبْوَةِ يَوْمَ الجُمُعَةِ وَالإِمَامُ يَخْطُبُ . رواهُ أبو داود ، والترمذي وَقَالا : حدِيثٌ حَسَنٌ .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ مُعَاذِ بْنِ أَنسٍ الجُهَنِيّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ހުކުރު ދުވަހު އިމާމާ خطبة ކިޔާ ވަގުތުގައި ބުރަކަށްޓާއި ފުރާޅާ އެކު ގޮށްޓަ އަތްފަރިގެން އިށީނުން މަނާކުރެއްވިއެވެ.

باب نهي من دخل عليه عشر ذي الحجة وأراد أن يضحِّيَ عن أخذ شيء من شعره أو أظفاره حتى يضحّيَ

اضحية ކަތިލުން ގަސްދުކުރާމީހާ ذو الحجة މަސް ވަދެއްޖެނަމަ أضحية ކަތިލުމުގެކުރިން ދަރާން ބޮޑުގެ އިސްތަށިއާއި ނިޔަފަތިކެޑުން މަނާވާގޮތާ ކަން ބަޔާންވާ ގޮތް باب

1706 عَنْ أُمِّ سلَمةَ رضِيَ اللَّه عَنْهَا قَالَتْ : قَالَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَنْ كَانَ لَهُ ذِبحٌ يَذْبَحُهُ ، فَإِذا أُهِلَّ هِلالُ ذِي الحِجَّة ، فَلا يَأْخُذَنَّ مِنْ شَعْره وَلا منْ أَظْفَارِهِ شَيْئاً حتى يُضَحِّيَ » رَواهُ مُسْلِم .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أُمِّ سلَمة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. اضحية ކަތިލުން ގަސްދުކުރާމީހާ ވާނަމަ ذوالحجة މަހަށް ހަނދުބެލުމާއި، އަދި ކަތިލުމުގެކުރިން އޭނާގެ ބޮލުން އިސްތަށި އަދި ނިޔަފަތި އުނި ނުކުރާށެވެ.

باب النهي عن الحلف بمخلوق كالنبي والكعبة والملائكة والسماء والآباء والحياة والروح والرأس وحياة السلطان ونعمة السلطان وتربة فلان والأمانة وهي من أشدها نهيا

އެއްވެސް مخلوق އަކު ގަންދީ ހުވާކުރުން مثال އަކަށް نبي ބޭކަލުންނާއި كعبةއާއި މަލާއިކަތް ބޭކަލުންނާއި އުޑާއި މައިންބަފައިންނާއި ދިރިއުޅުމާއި ރޫޙާއި ބޮލާއި

**ހަލްފުކުރުމުގެ ފުރަސްތާއި ހަލްފުކުރުމުގެ އިސްތިޢާނާއި قبرއާއި އަމާނާތާއި އަދި އެންމެހާ
އޮޅުން ބަޔާ ގަސްދު ހުވާކުރުން ގަދަފަދަ އަށް މަނާކަމަށްވާ ބަޔާންވެގެންވާ باب**

1707 عَنِ ابْنِ عُمَرَ ، رضِيَ اللَّه عنْهُمَا ، عَنِ النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، قَالَ : « إِنَّ اللَّه تَعالى ينْهَاكُمْ أَنْ تَحْلِفُوا بابائِكُمْ ، فمَنْ كَانَ حَالِفاً ، فلْيَحْلِفْ بِاللَّهِ ، أَوْ لِيَصْمُتْ » متفقٌ عليه.

މާތް الله ތިޔަބައިމީހުންގެ ބައްޕައިންގެ ނަމުގައި ހުވާކުރުން މަނާކުރައްވައެވެ. عبدِ اللَّهِ بن عُمَر ، نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަމާ ގުޅޭ حديث ކުރައްވިއެވެ. ހަމައެކަނި ހުވާކުރުން الله سبحانه وتعالى ގެނަމުގައި ހުވާކުރުން ކަމުގައިވާން ގަސްދު ހުވާކުރާނަމަ މާތްކުރައްވިއެވެ. ހުރި މީހަކު ހުވާ ކުރައްވާނަމަ ފަހެ الله ގަސްދު ހުވާކުރާށެވެ. ނުވަތަ ހަމަހިމޭންވާށެވެ.

وفي رواية في الصحيح : « فمنْ كَانَ حَالِفاً ، فَلا يَحْلِفْ إلاَّ باللَّهِ ، أَوْ ليسْكُتْ »

އަދި صحيح(مسلم) ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ފަހެ ހުރިހާ ހުވާކުރާނަމަ الله ފިޔަވައި އެހެން ފަރާތެއް ގަސްދު ހުވާނުކުރާށެވެ. ނުވަތަ ހަމަހިމޭންވާށެވެ.

1708 وعنْ عَبْدِ الرحْمنِ بْن سمُرَةَ ، رضِي اللَّه عنْهُ قَالَ : قَالَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «لا تحْلِفوا بِالطَّواغِي ، ولا بابائِكُمْ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވޭވާ عَبْدِ الرحْمنِ بْن سمُرَةَ ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވިއެވެ.ޠާޣޫތުންގެ ނަމުގައި ބުދު ގަސްދު ހުވާނުކުރާށެވެ. އަދި ބައްޕައިންގެ ނަމުގައި ގަސްދު ހުވާނުކުރާށެވެ.

« الطَّوَاغي » : جَمْعُ طاغية ، وهِي الأصْنَامُ ، ومِنْهُ الحديثُ : « هذِهِ طاغِيةُ دوْسٍ » : أيْ : صنمُهُم ومعْبُودُهُم . ورُوِيَ في غَيرِ مُسْلِم : « بالطَّواغِيتِ » جمْع طاغُوت ، وهُو الشَّيطانُ وَالصَّنَمُ .

1709 وعنْ بُريْدة رضِي اللَّه عنهُ أَنَّ رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « من حلَف بِالأَمانَةِ فليْس مِنا » .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި بُريْدة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަމާނާތް ގަސަމުދީ ހުވާކުރާމީހާ ފަހެ ތިމަންމެންގެ ބައެއް ނޫނެވެ.

حدِيثٌ صحيحٌ ، رواهُ أَبُو داود بإِسنادٍ صحيِحِ .

1710 وعنْهُ قال : قال رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « منْ حلفَ ، فقال : إِني برِيءٌ مِنَ الإِسلامِ فإِن كانَ كاذِباً ، فَهُو كما قَالَ ، وإِنْ كَان صادِقاً ، فلَنْ يرْجِع إِلى الإِسلاَمِ سالِماً».
رواه أبو داود .

އަދި އެصحابي (އެބަޔާ الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި بُريْدة)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހުވާކުރާމީހާ ވިހެންނަމަ އިސްލާމްދީނުން ބަރީއަވެގެންވޭތޯ ބުނެފިނަމަ ފަހެ އޭނާ ދޮގުހަދާމީހެއްކަމުގައިވާނަމަ އޭނާ ބުނި ފަދައިން ވާނެއެވެ. އަދި އޭނާ ތެދުވެރިއެއްކަމުގައި ވާނަމަ އޭނާ ހަމަހަކަށް އިސްލާމްދީނަށް ސަލާމަތުން އެނބުރި ނުދާނެއެވެ.

1711 وَعنِ ابْن عمر رضِي اللَّه عنْهُمَا أَنَّهُ سمِعَ رَجُلاً يقُولُ : لاَ والْكعْبةِ ، فقالَ ابْنُ عُمر : لا تَحْلِفْ بِغَيْرِ اللَّهِ ، فإِني سَمِعْتُ رسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقُولُ : « منْ حلفَ بِغَيْرِ اللَّهِ ، فَقدْ كفَر أَوْ أَشرْكَ » رواه الترمذي وقال : حدِيثٌ حسَنٌ .

މާތް الله އެދެބޭފުޅުންނާމެދު ރުޟާވެވޮޑިގެންވި عبْدِ اللّهِ بن عُمَر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابى ފިރިހެނަކު ބުނަނިކޮށް އަޑުއެހިއްވިއެވެ. ނޫނެކެވެ. ކަޢުބާ ގަސަމެވެ. ދެން އިބްނު އުމަރު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔާ الله ފިޔަވައި އެހެން ތަކެއްޗާ ގަސަމު ހުވާނުކުރާށެވެ. ދެން ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އަލްލާހު ފިޔަވައި ހުވާކުރާ حديث ކުރެއްވިއެވެ.الله

ފިޔަވައި އެހެން ފަރާތެއް ގަންދީ ހުވާކޮށްފި މީހާ ވަނީ ހަމަކަށަވަރުން ކާފިރުވެއްޖެއެވެ.
ނުވަތަ ޝިރުކު ކޮށްފިއެވެ.

وفسَّر بعْضُ الْعلماءِ قوْلهُ : « كَفر أَوْ أشركَ » علَى التَّغلِيظِ كما رُوِي أَنَّ النبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ: « الرِّيَاءُ شِرْكٌ » .

باب تغليظ اليمين الكاذبة عمداً

ގަސްދުގައި ދޮގު ހުވާކުރުމުގެ ނުބައިކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1712 عَنِ ابْنِ مسْعُودٍ رضِيِ اللَّه عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « منْ حلفَ علَى مَالِ امْريءٍ مُسْلِمٍ بغيْرِ حقِّهِ ، لقِي اللَّه وهُو علَيْهِ غضْبانُ » قَالَ : ثُمَّ قرأَ علينَا رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مِصدَاقَه منْ كتاب اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ : { إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعهْدِ اللَّهِ وأَيْمانِهِمْ ثَمناً قَلِيلاً } [آل عمران : 77] إلى آخرِ الآيةِ : مُتَّفَقٌ عليْه .

މާނަ ﷲ ރުހިވޮޑިގެންވާ عبدِ اللَّهِ بن مسْعُود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދޮގު ހުވާކޮށްގެން މުސްލިމެއްގެ މުދާ ނުحقއިން ނަގައިފިމީހާ قيامةދުވަހުން الله އާއި ބައްދަލުވާނީ އެކަލާނގެ ކޯފާވެވޮޑިގެން އެވާ ހާލުގައެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެކަމުގެ ހެކި قرآن އިން ކިޔުއްވައިދެއްވަމުން ވިދާޅުވިއެވެ. { إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعهْدِ اللَّهِ وأَيْمانهِمْ ثمناً قليلاً } މާނަކީ: ހަމަކަށަވަރުން الله ގެ عهْدِ އާއި، އެމީހުންގެ ހުވާތައް ދުނިޔޭގެ ކުޑަ އަގަކަށް ވިއްކާ މީހުންނަށް آخرة ގައި އެއްވެސް نصيب އެއް ނުވާނޭ ބައެކެވެ.

1713 وعَنْ أَبي أُمامةَ إِياس بْنِ ثعْلبَةَ الحَارِثِيِّ رضِ . . يَ اللَّه عَنْهُ أَن رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « من اقْتَطعَ حَقَّ امْريءٍ مسْلِمٍ بِيمِينِهِ ، فَقَدْ أَوْجَب اللَّه لَهُ النَّارَ . وحرَّم عَلَيْهِ الْجِ نَّةَ» فقَالَ لَهُ رَجُلٌ : وإِنْ كَانَ شَيْئاً يسيراً يا رسُولَ اللَّهِ ؟ قَالَ : « وَإِنْ كان قَضِيباً مِنْ أَراكٍ » رواهُ مُسْلِمٌ .

މާތް الله ރުހިވެވޑައިގަތް أبو أُمامة إياسِ بْنِ ثعْلبَةَ الحَارِثِيِّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމާގެ ހުވާއެއްގެ ސަބަބުން މުސްލިމެއްގެ حق އެއް ނިގުޅައިގަންނަމީހާގެ މައްޗަށް الله سبحانه وتعالى ނަރަކަ ވާޖިބު ކުރައްވާނެއެވެ. އަދި ސުވަރުގެ ޙަރާމް ކުރައްވާނެއެވެ. ދެން އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އެއީ ކުޑަ ކަމެއް ކަމުގައި ވިޔަސް ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަދި އިރާކު ފުއްޓެއް ކަމުގައި ވިޔަސްމެއެވެ.

1714 وعنْ عبْدِ اللَّهِ بْنِ عمرِو بْنِ الْعاصِ رضِيِ اللَّه عَنْهُمَا عن النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : « الْكَبَائِرُ : الإِشْرَاكُ بِاللَّهِ ، وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْن ، وقَتْلُ النَّفْسِ ، والْيَمِينُ الْغَمُوسُ » رواه البخاري .

މާތް الله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުހިވެވޑައިގަތް عبْدِ اللَّهِ بن عمرِو بْنِ الْعاصِ، نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ.އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބޮޑެތި ފާފަތަކަކީ الله އަށް شريك ކުރުމެވެ. އަދި މައިންބަފައިންނަށް އުނދަގޫކުރުމެވެ. އަދި ނަފްސެއް قتل ކުރުމެވެ. އަދި ދޮގު ހުވާ ކުރުމެވެ.

وفي روايةٍ له : أَن أَعْرَابيًّا جاءَ إلى النَّبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فَقال : يَا رَسُول اللَّه ما الْكَبَائِرُ ؟ قالَ : «الإِشْراكُ بِاللَّهِ » قَالَ : ثُمَّ ماذا ؟ قالَ : « الْيَمِينُ الْغَمُوسُ » قُلْتُ : ومَا الْيمِينُ الْغمُوسُ ؟ قال : « الَّذِي يَقْتَطِعُ مَالَ امْرِيءٍ مسلم ، » يعْنِي بِيمِينٍ هُوَ فِيها كاذِبٌ .

އަދި بخاري ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަޢުރާބީއެއް ފެނިވަޑައިގެން نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަރިހަށް އައެވެ. ދެން ދެންނެވިއެވެ. ﷺ އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ބޮޑެތި ފާފަތަކަކީ ކޮބައިހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ الله އަށް ޝަރީކު ކުރުމެވެ.އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. ދެން ކޮބައިހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. (الْيَمِينُ الْغمُوسُ) އެބަހީ ދޮގު ހުވާ ކުރުމެވެ. އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. الْيَمِينُ الْغَمُوسُ އަކީ ކޮބައިހެއްޔެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ އެއިން މުސްލިމެއްގެ މުދާ ނިގުޅައިގަތުމަށް އަދި އެކަމުގައި ދޮގު ހުވާ ކުރާ ހުވާއެވެ.

باب ندب من حلف على يمين ، فرأى غيرها خيراً منهاأن يفعل ذلك المحلوف عليه ، ثم يكفر عن يمينه

ކަމެއްކުރުމަށް ނުވަތަ ނުކުރުމަށް ހުވައެއްކޮށްފައިވަނިކޮށް އެއަށްވުރެ ރަނގަޅު ގޮތެއްފެނިއްޖެނަމަ އެރަނގަޅު ގޮތަށް ކުރުން عمل مستحب ވެގެންވާކަމާއި ދެން އެއަށްފަހު ކައްފާރާ ދިނުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1715 عَنْ عبْدِ الرَّحْمنِ بْنِ سَمُرةَ رضِي اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَالَ لي رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: «... وإِذَا حَلَفْتَ علَى يَمِينٍ ، فرَأَيْت غَيْرَها خَيْراً مِنهَا ، فأْتِ الَّذِي هُوَ خَيْرٌ ، وكفِّرْ عن يَمِينك » متفقٌ عليه .

މާނަ الله ރުއްސުންލެއްވި عبْدِ الرَّحْمنِ بْنِ سَمُرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަށް رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދިޔާ ކަލޭގެ މައްޗަށް ހުވައެއްކޮށްފައިވަނިކޮށް ދިޔައިން އެއަށްވުރެ ރަނގަޅުގޮތެއް ފެނިއްޖެނަމަ ކަލޭ އެރަނގަޅުގޮތް އިޚްތިޔާރުކުރާށެވެ. އަދި ތިބާގެ ހުވަހަށް ކައްފާރާ ދޭށެވެ.

1716 وعَنْ أَبي هُريْرَةَ رضِيَ اللَّه عَنْهُ أَنَّ رسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « منْ حلَف عَلَى يمِينٍ فرأى غَيْرَهَا خَيْراً مِنْهَا ، فَلْيُكَفِّرْ عَنْ يَمِينِهِ ، ولْيَفْعَلْ الَّذِي هُوَ خَيْرٌ » رواهُ مسلم .

މާނަ الله ރުއްސުންލެއްވި أبُو هُريْرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކަލޭގެ މައްޗަށް ހުވައެއްކޮށްފައިވާ ކަމެއް އެއަށްވުރެ ރަނގަޅުގޮތެއް ފެނިއްޖެނަމަ ކަލޭ އޭނާ ތިބާގެ ހުވަހަށް ކައްފާރާ ދޭށެވެ. އަދި ރަނގަޅު ކަމަށް ފެނުނުގޮތުން އަމަލުކުރާށެވެ.

1717 وَعَنْ أَبي مُوسَى رضِيَ اللَّه عَنْهُ أَنَّ رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « إِنِّي واللَّهِ إِنْ شَاءَ اللَّه لاَ أَحلِفُ عَلَى يمِينٍ ، ثُمَّ أَرَى خَيْراً مِنها إِلاَّ كَفَّرْتُ عَنْ يَمِيني ، وأَتَيْتُ الَّذِي هُوَ خَيرٌ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو مُوسَى ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.މާތްالله ގަސަމްފުޅުކުރަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު الله އިރާދަކުރައްވައިފިނަމަ ކަމަކަށް ހުވައެއް ކުރައްވައިފިނަމަ އެއަށްވުރެ ހެޔޮކަމެއް ދެކެއްވިނަމަ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ހުވައިގެ ކައްފާރާ ދެއްވައި ހެޔޮކަމެއް ކުރައްވާނެއެވެ. އަދި އެހެޔޮކަމެއް އަޅުގަނޑު ކުރާނަމެވެ.

1718 وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضِي اللَّه عنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لأَنْ يَلَجَّ أَحَدُكُمْ في يَمِينِهِ في أَهْلِهِ آثَمُ لَهُ عِنْدَ اللَّهِ تَعَالى مِنْ أَنْ يُعْطِيَ كَفَّارَتَهُ الَّتي فَرَض اللَّه عَلَيْهِ» متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هُرَيْرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އަނބި އަނބިދަރިންގެ މައްޗަށް ކުރާ ހުވައިގެ ފާފަވެރިކަން اللهގެ ހަޟްރަތުގައި އޮތީ އެހުވައިގެ ކައްފާރާ އަދާކުރުމަށް الله ފަރުޟު ކުރައްވާފައިވާ ކައްފާރާ ދިނުމަށްވުރެ ބޮޑު ފާފައެއްގެ ގޮތުގައެވެ.

قولُهُ : « يلَجَّ » بِفَتْحِ اللَّامِ ، وتَشْدِيدِ الجيمِ : أَيْ يتَمادَى فِيها ، وَلاَ يُكَفِّرُ ، وقولُه : «آثَمُ » بالثاءِ المثلثة ، أَيْ : أَكْثَرُ إِثْماً .

باب العفو عن لغو اليمين وأنه لا كفارة فيه وهو ما يجري على اللسان بغير قصد اليمين كقوله على العادة لا والله وبلى والله ونحو ذلك

ގަސްދަކާއިނުލައި ކުރާހުވާ ހުވާކުރުން މާފު ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ **باب** އަދި ހުވާކަމަށްކުރުން ގެއްލޭ ކަފާރާތަކާ އެއް ނުވާނެވެ. އަދި އެއީ ގަސްދުނުކުރާއި ނުލައި ދޫދީ ހިނާ ހުވައެވެ. އެއީ މިހާރުގެ އާދައިގައި ގޮތިން ބުނާ ބަސްތަކެވެ. މިސާލަކަށް ނޫނޭ.ވަލްލާ **الله** ގަސްތި ހުވާ ކުރަމުވެ. ނުވަތަ އާނއެކޭ. ވަލްލާ **الله** ގަސްތި ހުވާކުރަމުވެ. އަދި އެފަދަ ބަސްތަކެވެ.

–قال اللَّه تعالى (المائدة 89): {لا يؤاخذكم اللَّه باللغو في أيمانكم ولن يؤاخذكم بما عقدتم الأيمان فكفارته إطعام عشرة مساكين من أوسط ما تطعمون أهليكم أو كسوتهم أو تحرير رقبة، فمن لم يجد فصيام ثلاثة أيام؛ ذلك كفارة أيمانكم إذا حلفتم؛ واحفظوا أيمانكم}.

قصدގަސްދަކާނުލައި، ތިޔަބައިމީހުން ކުރާ ހުވާތަކަށް الله ތިޔަބައިމީހުންނަށް عقوبات އެއް ނުދެއްވާނެވެ. (އެބަހީ: އާދައިގެ ވާހަކައިގާ އަޅައިރު ހުވާކުރުމުގެ قصدއެއްނެތި، ހުވާގެ ގޮތުގައި ބުނާ ބަސްތަކެވެ) އެހެންއެކަމަކާ ގުޅޭ ބަސްތަކާ ބެހޭ ބަސްބުނުމުގައި ކާރާ ނުނަގާނެވެ.) ،قصد ކޮށްގެންކުރާ ހުވާކުރުމުގެ، އެކަމަކާގޮސް ތިޔަބައިމީހުންނަށް ޙިސާބު ދެއްވާނެވެ. ފަހެ ހުވާގެ كفارة އަކީ، ތިޔަބައިމީހުންގެ އަހުލުވެރިންނަށް ކާންދޭ އެއް މެދުމިންވަރުގެ ކާނާއިން މިސްކީން مسكينންނަށް ކާންދިނުމެވެ. ނުވަތަ އެއިރުންނަށް އަންނައުނު ދިނުމެވެ. ނުވަތަ އަޅަކު މިނިވަން ކުރުމެވެ. ފަހެ، (އެއިންތަކެއް ކުރެވޭން) ނުހޯދުނު މީހާ، ތިންދުވަހު ރޯދަހިފުން ހުށްޓެވެ. އެއީ ތިޔަބައިމީހުން ހުވާކުރާ ހިނދުގައި (އެބަހީ: ހުވާކޮށް ، އެ ހުވާއާ خلاف ވެއްޖެ ހިނދުގައި) ތިޔަބައިމީހުންގެ ހުވާގެ كفارة އެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ހުވާތަކަށް ރައްކާތެރިވާށެވެ!

1719 وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهَا قَالَتْ : أُنْزِلَتْ هَذِهِ الآيَةُ : { لا يُؤَاخِذُكُمُ اللَّه بِاللَّغْو في أَيْمَانِكُمْ } في قَوْلِ الرَّجُلِ : لا واللَّهِ ، وبَلى واللَّهِ . رواه البخاري .

މާތް الله ރަޟިޔަﷲ عَائِشَةَ ގެފާނުގެ ރިވާޔަތެން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެ ވިދާޅުވިއެވެ. لا يُؤَاخِذُكُمْ اللَّه بِاللَّغْو في أَيْمَانِكُمْ މިއާޔަތް ބާވައިލެވުނީ މީހުން قصدއަކާއި ނުލައި ހުވާ ކުރައްވާ ކަލިމަ واللَّهِ އަދި بَلى واللَّهِ ގެ މައްސަލައެވެ.

باب كراهة الحلف في البيع وإن كان صادقاً

ވިޔަފާރީގައި ހުވާ ކުރުން އެއީ ތެދު ހުވައިކަމުގައި ވިޔަސް މަކްރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1720 عَنْ أَبي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقُولُ : «الحَلِفُ منْفَقَةٌ للسِّلْعَةِ ، مَمْحَقَةٌ للْكَسْبِ » متفقٌ عليه .

މާނަ: الله ތަޢާލާ ރުޟާވެވޭ أبو هُرَيْرَة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވިއެވެ. ހުވަފަތި ވިޔަފާރި ދުވާރަޖަށް ހިބަ ގަސްދާއެކެވެ. އަދި އާމްދަނީ އަށް ލިބޭއުނިވުމެކެވެ.

1721 وَعَنْ أَبي قَتَادَةَ رضِيَ اللَّه عَنْهُ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « إِيَّاكُمْ وكَثْرَةَ الحلِفِ في الْبَيْعِ ، فَإِنَّهُ يُنَفِّقُ ثُمَّ يَمْحَقُ » رواه مسلم .

މާނަ: الله ތަޢާލާ ރުޟާވެވޭ أبو قَتَادَة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابي رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އަޑުއައްސަވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ވިޔަފާރީގައި ގިނަގިނައިން ހުވާކުރުމުން ދުރުހެލިވެތިބޭށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން އެއީ އަވަހަށް ވިއްކުމަށް ދެން ބަރަކާތް ގެއްލިގެން ހިނގައިދާނޭ ކަމުގައެވެ.

باب كراهة أن يسأل الإِنسان بوجه الله عز وجل غير الجنة

اللهގެ ވަޖުހުގެނަމުގައި ސުވާލުކުރުމުގެ ޙުކުމް ނޫން އެހެން ކަމަކަށް އެދުން މަކްރޫހު ވެގެންވާކަމާއި الله ގެ އިސްމު ކުރުން ކަމަކަށް ޖަހާ އެދިފައިވާ އަދި شفاعة ވެރިވެއްޖެނަމަ އެކަމަށް މަޢާފުކުރުން މަކްރޫހުވެގެން ވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1722 عَنْ جابرٍ رضِيَ اللَّه عَنْهُ قَال : قالَ رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا يُسْأَلُ بوَجْهِ اللَّهِ إِلاَّ الجَنَّةُ » رواه أبو داود .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރާޟީވެވޮޑިގެންވާ جابرٍ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهގެ ވަޖުހު ކުރިން ސުވާލުކުރާ ނޫން އެހެން އެއްޗެއް ޖިބުމަށް އަދި ދެންނެވޭކަށް ނުވާނެއެވެ.

1723 وعَن ابْن عُمَرَ رضِيَ اللَّه عنهُما قَالَ : قَال رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَن اسْتَعَاذَ بِاللَّهِ ، فأَعِيذُوهُ ، ومنْ سَأَل باللَّهِ ، فَأَعْطُوهُ ، وَمَنْ دَعَاكُمْ ، فَأَجِيبُوه ، ومَنْ صنَع إِلَيْكُمْ معْرُوفاً فكَافِئُوهُ ، فَإِنْ لمْ تَجِدُوا مَا تُكَافِئُونَهُ به ، فَادعُوا لَهُ حَتَّى تَرَوْا أَنَّكُمْ قدْ كَافَأْتُموهُ » حديثٌ صَحِيحٌ ، رواهُ أَبُو داود ، والنسائي بأسانيد الصحيحين .

މާނަ الله އެދެބޭފުޅާއާމެދު ރާޟީވެވޮޑިގެންވާ عبْدِ اللَّهِ بن عُمَر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.މިހެން الله ގެ އިސްތިޢާޛު ކަމަކުން ސަލާމަތްވާން އެދިދެންނެވާފައިވާމީހަކު ފަހެ އެމީހަކު އެކަމުން ސަލާމަތްކުރާށެވެ. އަދި މިހެން اللهގެ އިސްމުގައި ކަމަކަށް އެދި ދަންނަވައިފިނަމަ ފަހެ އެމީހަކަށް އެކަމެއް ދޭށެވެ. އަދި މިހެން ދަޢުވަތުކުރާނަމަ ހާޒިރުވުމަށްވެސް ފަހެ އެމީހަކަށް ޖަވާބުދޭށެވެ. ފަހެ ދަޢުވަތު ދިނުމަށް ތަންތަނުގައި ކަމަކު ހެޔޮކަމެއް ކޮށްފިނަމަ ފަހެ އެމީހަކަށް ބަދަލުދޭށެވެ. ފަހެ ބަދަލުދޭން އެއް ނޯވެ ބަދަލުދީފިވާ ކަމުން ބަދަލުގައި އެކަމަށް

ނުލިބިއްޖެނަމަ އެމީހާއަށް ލިބިބިއިމީހުން ބަދަލު ދިނިޔަސް ހަދިން ވެއްޖެއްދުން ދާންދިން
އެމީހަކަށްޓަކައި دعاء ކުރާށެވެ.

باب تحريم قوله شاهِنشاه للسلطان وغيره لأن معناه ملك الملوك

ރަސްކަލުންނަށް **شاهنشاه** ގެ ލަޤަބު ބޭނުންކުރުން **حرام** ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ
باب. އެހެނީ އޭގެ މާނައަކީ ރަސްކަލުންގެ ރަސްގެފާނެވެ. އަސްލުގަ **الله سبحانه وتعالي**
ފިޔަވައި އެހެން ފަރާތަކަށް ހުއްދަވެގެންނުވެއެވެ.

1724 عَنْ أَبي هُرَيْرَةَ رضِيَ اللَّه عَنْهُ عن النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إِنَّ أَخْنَعَ اسمٍ عندَ اللَّهِ عزَّ وجَلَّ رَجُلٌ تَسَمَّى مَلِكَ الأَملاكِ » متفق علَيه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أبُو هُرَيْرَة ، نبي ގެ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله ގެ حضرةގައި އެންމެހަޑިވެގެންވާ ނަމަކީ އަމިއްލައަށް مَلِكَ الأملاكِ ގެ ނަންކިޔުމެވެ.

قال سُفْيَانُ بن عُيَيْنَةَ « مَلِكُ الأَمْلاكِ » مِثْلُ شاهِنشَاهِ .

سُفْيَانُ بن عُيَيْنَةَ ވިދާޅުވިއެވެ. مَلِكَ الأملاكِ މާނަ އަކީ شاهِنشَاهِ ގެމާނައާއި އެއްވައްތަރުގޮތެވެ.

باب النهي عن مخاطبة الفاسق والمبتدع ونحوهما بسيدي ونحوه

فاسق ންނާއި بدعة ގެ އަހުލުވެރިންނަށް سيد ގެ ލަޤަބު ބޭނުންކުރުން މަނާވެގެންވާ ކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1725 عن بُرَيْدَةَ رَضِيَ اللَّه عنهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا تَقُولُوا لِلْمُنَافِقِ سَيِّدٌ ، فَإِنَّهُ إِنْ يكُ سَيِّداً ، فَقَدْ أَسْخَطْتُمْ رَبَّكُمْ عزَّ وَجَلَّ » رواه أبو داود بإِسنادٍ صحيحٍ .

މާނާ: الله ރުހިވުސްނުލައްވި بُرَيْدَة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން منافقއަކަށް سيد ނުކިޔާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާއަކީ سيد ގެ ނަމުން ނިސްބަތްވާ ވެއްޖެނަމަ ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ރައްބު ޢިއްޒަތްތެރިވެ މަތިވެރިވީ ކަލާނގެ އިސްކުރައްވައިފިއެވެ.

باب كراهة سبَّ الحُمّى

ހުންއައުމުން އަޅަން ނުލިބުނުބައިގޮތުން މަކުރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1726 عنْ جَابرٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ أَنَّ رسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم دخَلَ على أُمِّ السَّائبِ ، أَوْ أُمِّ المُسَيَّب فقَالَ : « مَالَكِ يا أُمَّ السَّائبِ أَوْ يَا أُمِّ المُسيَّب تُزَفْزِفِينَ ؟ » قَالَتْ : الحُمَّى لا بارَكَ اللَّه فِيهَا ، فقَالَ : « لا تَسُبِّي الحُمَّى ، فَإِنَّهَا تُذْهِبُ خَطَايا بَني آدم ، كَما يُذْهِبُ الْكِيرُ خَبَثَ الحدِيدِ » رواه مسلم .

މާނާ: الله ރުހިވުސްނުލައްވި جابرٍ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أُمِّ السَّائبِ (ނުވަތަ أُمِّ المُسَيَّبِ) ގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ: ކަލޭ أُمِّ السَّائبِ (ނުވަތަ أُمِّ المُسَيَّبِ) އަށް ކިހިނެއް ތުރުތުރުގަނޑު އަޅަނީ؟ އެކަމަނާ ދެންނެވިއެވެ. ހުންއައިސް ތުރުތުރުލެވިއެވެ. الله އެއަށް ބަރަކާތް ނުދެ

ނުލައްވާނުދޭވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކަލޭމެން ހުމަށް ނުބިނބައި ނުކިޔާށެވެ. ދެން ހަމަކަށަވަރުން ގިރާބައިން ދަގަނޑު ގެ ދަބަރު ފިލުވައިގެންދާ ފަދައިން ހުމުން އާދަމުގެ ދަރިންގެ ފާފަތައް ފިލުވައިދެނީއެވެ.

« تُزَفْزِفِينَ » أَيْ : تَتَحرَّكِينَ حركَةً سريعَةً ، ومَعْنَاهُ : تَرْتَعِدُ ، وَهُوَ بضمِّ التاءِ وبالزاي المكررة والفاء المكررة ، ورُوِي أَيضاً بالراءِ المكررة والقافين .

باب النهي عن سبِّ الريح ، وبيان ما يقال عند هبوبها

ވައިގަދަވުމުން އެއަށްނިސްބަތް ގޮވުން މަނާކުރެއްވުމާއި އަދި ވައިޖެހުން ފެށުމުން ކިޔަންޖެހޭ ބަސްތައް ބަޔާންކުރެވޭ باب

1727 عَنْ أَبي المُنْذِرِ أُبَيِّ بْنِ كَعْبٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا تَسُبُّوا الرِّيحَ ، فَإِذَا رَأَيْتُمْ ما تَكْرَهُونَ ، فَقُولُوا : اللَّهُمَّ إِنَّا نَسْأَلُكَ مِنْ خَيْرِ هذِهِ الرِّيحِ وخَيْرِ مَا فِيهَا وخَيْرِ ما أُمِرَتْ بِهِ ، وَنَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ هَذِهِ الرِّيحِ وَشَرِّ ما فيها وشرِّ ما أُمِرَتْ بِهِ » رواه الترمذي وقَالَ : حَدِيثٌ حسنٌ صحيح .

މިއީ الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ أبُو المُنْذِرِ بْنِ كَعْب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވާ ޙަދީޘެކެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ވަޔަށް ނުބައި ނުބުނާށެވެ. ދެން ތިޔަބައިމީހުން ނުރުހޭ ކަމެއް ފެނިއްޖެނަމަ ދެން ކިޔާށެވެ. اللَّهُمَّ إِنَّا نَسْأَلُكَ مِنْ خَيْرِ هذِهِ الرِّيحِ وخَيْرِ مَا فِيهَا وخَيْرِ ما أُمِرَتْ بِهِ ، وَنَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ هَذِهِ الرِّيحِ وَشَرِّ ما فيها وشرِّ ما أُمِرَتْ بِهِ

މާނައީ:- އޭ الله! ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑުމެން ކަލޭގެފާނުގެ حضرة ން މިވައިން އަންނަ ހެޔޮކަމާއި އަދި މިވައިގެ ތެރޭގައިވާ ހެޔޮކަމާއި އަދި މިވައިން ކުރުމަށް އަމުރުކުރެވިފައިވާ

ހެޔޮކަން ދިފާޢުކުރެއްވުން އެދެމެވެ. އަދި އަހަރެން އިބަ އިލާހުގެ حضرةން މިވައިން އަރަން ނުބައިކަމާއި މިވައިގެ ތެރޭގައިވާ ގެއްލުމާއި އަދި މިވަޔުން ކުރިމަތިވާ އުނދަގޫތަކާއި ވާ ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްކަން އެދެމެވެ.

1728 وعنْ أَبي هُرَيْرةَ رَضِي اللَّه عَنْهُ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَقُولُ : الرِّيحُ مِنْ رَوْحِ اللَّهِ تَأْتِي بِالرَّحْمَةِ ، وتَأْتِي بالعَذَابِ ، فَإِذا رَأَيْتُمُوهَا فَلا تَسُبُّوهَا ، وَسَلُوا اللَّه خَيْرَهَا ، واسْتَعِيذُوا باللَّهِ مِنْ شَرِّهَا » رواه أبو داود بإِسناد حسنٍ .

ދާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هُرَيْرة ގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވައެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް މިގޮތަށް އަޑުއެހީމެވެ. އަރާރަފުޅުން حديث ކުރައްވައެވެ. ވަޔަކީ اللهގެ رحمة އެކެވެ. ވަޔަށްފަހަކަށް رحمةއާއި ގެން އަތުވެއެވެ. އަދި އަންނައިރުވެސް عذابއާއިގެން އަތުވެއެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން އެވައި ފެނުމުން ނުބައިބަސް ނުބުނޭށެވެ. އަދި اللهގެ حضرةން އޭގެ ހެޔޮކަން އެދޭށެވެ. އަދި اللهގެ حضرةން އޭގެ ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްކަން އެދޭށެވެ.

قوله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مِنْ رَوْحِ اللَّهِ » هو بفتح الراء : أَيْ رَحْمَتِهِ بِعِبَادِهِ .

1729 وعنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّه عنْهَا قَالَتْ : كَانَ النَّبِيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم إِذا عَصفَتِ الرِّيح قالَ : «اللَّهُمَّ إِني أَسْأَلُكَ خَيْرَهَا ، وَخَيْرِ مَا فِيهَا ، وخيْر ما أُرسِلَتْ بِهِ ، وَأَعُوذُ بك مِنْ شَرِّهِا ، وَشَرِّ ما فِيها ، وَشَرِّ ما أُرسِلَت بِهِ » رواه مسلم .

ދާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عَائِشَة ގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވައެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ވައިގަދަވެއްޖެނަމަ دعاء ވިދާޅުވެއެވެ. اللَّهُمَّ إِني أَسْأَلُكَ خَيْرَهَا ، وَخَيْرِ مَا فِيهَا ، وخيْر ما أُرسِلَتْ بِهِ ، وَأَعُوذُ بك مِنْ شَرِّهِا ، وَشَرِّ ما فِيها ، وَشَرِّ ما أُرسِلَت بِهِ

މާނައީ:- އޭ الله ހަދަޔަނަވަތަށް މިއަޑާ ދިބަ އިލާހުގެ حضرةން އެދިގެ ހެޔޮކަމާއި އަދި
އެދިގެއްވާ ހެޔޮކަމާއި އެދިގެ ފޮނުއްވިފައިވާ ފޮނުއްވިގެންވާ ހެޔޮކަމެއް އެދިގެވެ. އަދި ޙިމާރާ
ދިބަ އިލާހު ގެ حضرةން އެދިގެ ނުބައިކަމާއި އެދިގެ ބަރަކާތާ ނުބައިކަމާއި އެދިގެ
ފޮނުއްވިފައިވާ ފޮނުއްވިގެންވާ ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްވާން އެދިގެވެ.

باب كراهة سبَّ الدِّيك

ކުކުޅު ނުބައިބަސްބުނުން މަކްރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ ބާބު

1730 عنْ زيْدِ بْنِ خَالدٍ الجُهَنيِّ رَضيَ اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا تَسُبوا الدِّيكَ ، فَإِنَّهُ يُوقِظُ للصلاةِ » رواه أبو داود بإِسنادٍ صحيح .

މާނަ: الله ރުއްސެވިއްވާ زيْدِ بْنِ خَالدٍ الجُهَنيِّ ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވެއެވެ.رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުން ކުކުޅު ނުބައިބަސް ނުބުނާށެވެ. ފަހެ އެއީ ނަމާދަށް ހޭލައްވާ ތަކެއްޗެވެ.

باب النهي عن قول الإنسان :مُطِرْنَا بِنَوْء كذا

ތިމަންނަމެން ވާރޭވެހުނީ މިވެނި ތަރިއެއްގެ ސަބަބުން ބުނުން މަނާކޮށްދޭ ކަން ބަޔާންކޮށްދޭ ބާބު

1731 **عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالدِ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قَالَ : صلَّى بِنَا رَسُولُ اللَّهِ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم صَلاَةَ الصُّبْحِ بِالحُدَيْبِيَةِ في إِثْرِ سَمَاءٍ كَانتْ مِنَ اللَّيْل ، فَلَمَّا انصرفَ أَقْبَلَ عَلى النَّاس ، فَقَال : هَلْ تَدْرُون مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ ؟ » قَالُوا : اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعلَمُ . قَالَ : « قَالَ : أَصْبَحَ مِنْ عِبَادِي مُؤمِنٌ بي، وكَافِرٌ ، فأَمَّا مَنْ قال مُطِرْنَا بِفَضْلِ اللَّهِ وَرَحْمتِهِ ، فَذلكَ مُؤمِنٌ بي كَافِرٌ**

بالْكَوْكَبِ ، وَأَمَّا مَنْ قالَ : مُطِرْنا بِنَوْءِ كَذا وكذا ، فَذلكَ كَافِرٌ بي مُؤمِنٌ بالْكَوْكَبِ» **متفقٌ عليه .**

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި زَيْدِ بْنِ خَالِد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسُولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حُدَيْبِيَة ގައި ވާރޭވެހުނު ރެއެއްގައި ބިމަށްމާރައިގެން ފަތިސްނަމާދު ކުރެއްވިއެވެ. ދެން ނަމާދު ނިންމަވާލެއްވުމުން މީސްތަކުންނާ ކުރިމަތިލައްވައި ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުން ދަންނަވައިގަންނަވާތޯ އިލާހު ވަޙީކުރައްވާ އައްޝަރު ތިޔަބައިމީހުންނަށް އޭގެ ރައްބުތޯ؟ އަޅުގަނޑުމެން ދަންނަވައިފިއެވެ. އެކަން އެންމެ ރަނގަޅަށް ދަންނަވާނީ މާތްالله އެވެ. ދެން އެކަން އެންމެ ރަނގަޅު އެކަލާނގެ ރަސޫލާ އެވެ. حديث ޤުދުސީގައިالله ވަޙީ ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަން އިލާހުގެ އަޅުތަކުންގެ ތެރެއިން ބައެއް މީހުން ހެނދުނު ކުރީ مؤمنގެ ގޮތުގައެވެ. އަދި އަނެއްބައިމީހުން ކާފިރުންގެ ގޮތުގައެވެ. ދެން ތިމަންމެނަށް ވާރޭވެހުނީ الله ގެ فضل ވަންތަކަމާއި އަދި އެކަލާނގެ ރަޙުމަތުން ކަމަށް ބުނާ މީހާ ތިމަންނަށް އީމާންވެތިބި މީހެކެވެ. އަދި ތަރިތަކަށް ކާފިރުވެގެންތިބި މީހެކެވެ. އަދި ތިމަންމެނަށް ވާރޭ ވެހުނީ މިވެނި މިވެނި ތަރިއަކުން ކަމަށް ބުނާ މީހާ ތިމަންނަށް ކާފިރުވެގެންތިބި މީހެކެވެ. އަދި ތަރިތަކަށް އީމާންވެގެން ތިބި މީހެކެވެ.

والسَّماءُ هُنَا : المَطَرُ .

باب تحريم قوله لمسلم : يا كافر

މުސްލިމަކަށް ކާފިރާ ބުނުން حرامވެގެންވާ ކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1732 عَنِ ابنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُمَا قالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إِذا قَالَ الرَّجُ لُ لأَخِيهِ : يَا كَافِر ، فَقَدْ بَاءَ بِهَا أَحَدُهُما ، فَإِنْ كَان كَمَا قَالَ وإِلاَّ رَجعَتْ عَلَيْهِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبْدِ اللَّهِ بن عُمَر ގެ ރިވާޔަތެން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.މީހަކު އޭނާގެ أخ އާ އަށް ކާފިރާ ބުނެފިނަމަ އެދެމީހުން ކުރެ އެކަކު އަށް حق ވެރިއަކަށް ވެއްޖެއެވެ. ފަހެ އޭނާ ބުނިގޮތަށް އެއީ ކާފިރަކުނަމަ އެގޮތެވެ. ނޫންނަމަ އެކަލިމަ ކިޔާ މީހާގެ ގަޔަށް އެކަލިމަ رجوع ވާނެއެވެ.

1733 وعَنْ أَبي ذَرٍّ رَضِيِ اللَّه عنْهُ أَنَّهُ سمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَقُولُ : « منْ دَعَا رَجُلاً بالْكُفْرِ ، أَوْ قَالَ : عَدُوَّ اللَّهِ ، ولَيْس كَذلكَ إِلاَّ حَارَ عَلَيْهِ » متفقٌ عليه . « حَارَ » : رَجَعَ.

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبُو ذَر ގެ ރިވާޔަތެން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابي رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އަޑު އައްސަވައިފިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު އަނެއް މީހަކަށް ކާފިރާ ނުވަތަ الله ގެ އަދުއްވެރިޔާ ބުނެފިނަމަ އެއީ حقيقة އަކަށް ނުވާނަމަ އެ(ކަލިމަބަސް) ބުނިމީހާގެ ގައިގަށް ރުޖޫޢުވެއެވެ.

النهي عن الفُحش وبَذاءِ اللِّسان

فاحشއަދި ހަޑިހުތުރު ބަސް ބުނުން މަނާކުރެވިގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1734 عَن ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَالَ رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لَيْسَ المُؤْمِنُ بالطَّعَّانِ ، ولا اللَّعَّانِ ، ولا الْفَاحِشِ ، ولا الْبَذِيءِ » رواه الترمذي وقال: حديثٌ حسنٌ.

ރަޟި الله ޢަންހުސަންތަރިވި عبْدِ اللَّهِ بن مَسْعُود ގެ ރިވާކުރެއްވި ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. مؤمنٌ ފުރަތަމަ ގަބޫލު ކަމަށް ފިޔަވައް ނުވެއެވެ. އަދި ލަޢުނަތް ދީ ފިޔަވައް ނުވެއެވެ. އަދި فاحش ބަހަކު ދައްކާ ފިޔަވައްނުވެއެވެ. އަދި ހަޑިހުތުރު ބަހަކު ދައްކާ ފިޔަވައްނުވެއެވެ.

1735 وعِنْ أَنَس رضي اللَّه عَنهُ قَال : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَا كَانَ الْفُحْشُ في شَيْءٍ إِلاَّ شانَهُ، ومَا كَانَ الحَيَاءُ في شَيْءٍ إِلاَّ زَانَهُ » رواه الترمذي، وقال : حديثٌ حسن.

ރަޟި الله ޢަންހުސަންތަރިވި أَنَسٍ ގެފާނުގެ ރިވާކުރެއްވި ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެކަމެއްގައި ވަރަކަށް فاحش ވެއްޖެ ކަމެއް ކަމެއް ހުތުރުވެދާނެއެވެ. އަދި އެކަމެއްގައި ލަދުވެރިކަން ހިމެނިއްޖެ ކަމެއް ކަމެއް ރީތިވެދާނެއެވެ.

باب كراهة التقعير في الكلام بالتشدُّق وتكلُّف الفصاحة واستعمال وحشي اللغة ودقائق الأعراب في مخاطبة العوام ونحوهم

އާންމުންނާއި مخاطب ކުރުމުގައި ބިރުގެ علمގެ ހުރި އެކަށް ފަސޭހަކަން ބަހަކުން ބުނާންޖެހޭ ބަސްތަކެއް ދަތިކަމާއި ނޭނގޭ ބަސް ބޭނުންކުރުމަކީ މަކުރޫހު ކަމެކެވެ. ގަޑުބަޑު ބޭނުންކޮށްގެން ވަރަށް ދިރިހުރި فصيح ބަހެއް ދައްކާ ދައްކާން އުޅުމާއި ބޭބެޔާ ދެ ބަހަށް ބޭނުންކުރާ ބަސް ޤަވާޢިދުތަކާ ހިނގައި ނުގުޅޭ ބަސް ބޭނުން ކުރުމަކީ ކަމުގައި ބާއްވާފައިވާ باب

1736 عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « هَلَكَ المُتَنَطِّعُون » قَالَهَا ثَلاثاً . رَوَاهُ مُسْلِم .

ރަޟީ الله ޢަންހު ސޫރަތުގައި عبْدِ اللَّهِ بن مَسْعُود ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ކަންކަމުގައި ހައްދުފަހަނައަޅާ މީހުން ހަލާކުވެގެންދެއެވެ.

« المُتَنَطِّعُونَ » : المُبَالِغُونَ في الأُمُورِ .

1737 وعَنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ العَاصِ رَضِيَ اللَّه عنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ: «إِنَّ اللَّه يُبْغِضُ الْبَلِيغَ مِنَ الرِّجَالِ الَّذِي يَتَخَلَّلُ بِلِسَانِهِ كَمَا تَتَخَلَّلُ الْبَقَرَةُ » .

ރަޟީ الله އަންހުމަފުޅާކުންނާއި ސޫރަތުގައި عَبْدِ اللَّهِ بن عُمَرَ بْنِ العَاص ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ބިލާގެ بلاغة ބަހާނެ ދުލުގެ ބޮޑާކަމުން ގެރިޔަކު އަށިގެ ދޫ ހިލުވާހެން ބިލާގެ ދުލުން ހަރަކާތް ދެއްކޭ މީހަކަށް ﷲރަސް ކަލާނގެ ނުރުހިވޮޑިގެންވެއެވެ.

رَواه أَبو داودَ ، والترمذي ، وقال : حديثٌ حسن .

1738 وعَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّه عَنْهُما أَنَّ رَسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : إِنَّ مِنْ أَحَبِّكُمْ إِليَّ ، وأَقْرَبِكمْ مِنِّي مَجْلِساً يَوْمَ الْقِيامةِ ، أَحَاسِنُكُمْ أَخْلاقاً ، وَإِنَّ أَبْغَضَكُمْ إِليَّ ، وَأَبْعَدَكُمْ مِنِّي يومَ الْقِيَامَةِ ، الثَّرْثَارُونَ ، وَالمُتَشَدِّقُونَ وَالمُتَفَيْهِقُونَ » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسن ، وقد سبق شرحُهُ في باب حُسْنِ الخُلقِ .

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި جابرِ بنِ عَبْدِ اللّهِ ގެ ކިބައިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسُولُ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައި އެންމެ
ލޯބިވެތިކަންބޮޑުވެފައި އަދި قيامةދުވަހު ތިމަންކަލޭގެފާނާ އެންމެ ގާތުގައި ތިބޭނެ ބަޔަކީ
ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެންމެ أخلاق ރީތި މީހުންނެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން
ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައި އެންމެ ރުޅިވެރިކަން ބޮޑުވެފައި އަދި قيامة ދުވަހު
ތިމަންކަލޭގެފާނާ އެންމެ ދުރުގައި ވާނެބަޔަކީ ބަސް ގިނަ މީހުންނާއި ވާހަކައިގައި
އުނގުޅޮށް ބޭނުންކުރާ މީހުންނާއި ހަރުކަށީގެ ބަހުރުވަ ބޭނުންކުރާ މީހުންނެވެ.

باب كراهة قوله : خَبُثَتْ نفسي

ތިމާގެ ނަފްސު ނުބައިވެއްޖޭ ބުނުން މަކްރޫހުކަމެއްކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

1739 عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّه عَنْهَا عَنِ النَّبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « لا يَقُولَنَّ أَحَدُكُمْ خَبُثَتْ نَفْسِي ، ولَكِنْ لِيَقُلْ : لَقِسَتْ نَفْسِي » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عَائِشَة ގެފާނު نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން
ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ.އެއްވެސް ހާލަތެއްގައި ތިމާގެ ނަފްސު
ނުބައިވެއްޖޭ ނުބުނާށެވެ. ނަމަވެސް ތިމާގެ ނަފްސު غافل ވެއްޖޭބުނާށެވެ.

قالَ الْعُلَمَاءُ : معنَى خبُثَتْ غثَيتْ ، وَهُوَ مَعْنَى « لَقِسَتْ » ولَكِنْ كَرِهَ لَفْظَ الخُبْثِ .

باب كراهة تسمية العنب كرماً

ތޫބިސްކަދުރަށް كرم(ކަރަމު)ގެ ނަމުން ނަންކިޔުން މަކްރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ
باب

1740 عَنْ أَبي هُرَيْرَةَ رضيَ اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا تُسَمُّوا الْعِنَبَ الْكَرْمَ ، فإِنَّ الْكَرَمَ المُسْلِمُ » متفقٌ عليه . وهذا لفظ مسلمٍ .

މާތް الله ރުއްސަވާފައިވާ أبو هُرَيْرَةَ ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުން ތޫބިސްކަދުރަށް ކަރަމުގެ ނަމުން ނުކިޔާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން كرم(ކަރަމު)ގެ މުސްތަޙިއްޤީ މުސްލިމުންނެވެ.

وفي روايةٍ : « فَإِنَّمَا الْكَرْمُ قَلْبُ المُؤْمِنِ » وفي رواية للبخاري ومسلِم : « يَقُولُونَ الْكَرْمُ إِنَّمَا الْكَرْمُ قلْبُ المُؤمِنِ » .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން كرم(ކަރަމު) ގެ މުސްތަޙިއްޤީ މުއުމިނުންގެ ހިތެވެ.އަދި ބުޚާރީ އާއި މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އެމީހުން (ތޫބިސްކަދުރަށް) كرم(ކަރަމު) ކިޔައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން كرم(ކަރަމު)ގެ މުސްތަޙިއްޤީ މުއުމިނުންގެ ހިތެވެ.

1741 وَعَنْ وَائِل بْنِ حَجرٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَال : « لا تَقُولُوا : الْكَرْمُ، ولَكِنْ قُولُوا : الْعِنَبُ ، وَالحبَلَةُ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސަވާފައިވާ وَائِلِ بْنِ حَجرٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ފަރާތުން ރިވާކުރައްވައެވެ.އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން (ތޫބިސްކަދުރަށް) كرم(ކަރަމު) ނުކިޔާށެވެ. ނަމަވެސް ތިޔަބައިމީހުން (އެއްޗަކަށް އަޅުގެ ނަމުން) الْعِنَبُ ކިޔާށެވެ. (ނުވަތަ الحبلَةُ ކިޔާށެވެ.)

« الحبَلَةُ » بفتح الحاءِ والباءِ ، ويقال أيضاً بإِسكان الباءِ .

باب النهي عن وصف محاسن المرأة لرجل لا يحتاج إلى ذلك لغرض شرعي كنكاحها ونحوه

شرعي ބޭނުމަކަށްޓަކައި مثال އަކަށް ކައިވެންޏަކަށް ނުވަތަ އެފަދަ ކަމަކަށް މެނުވީ އަންހެނުންގެ ރީތިކަމުގެ ވާހަކަ ފިރިހެނުންގެ ކައިރީގައި ދެއްކުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1742 عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّه عنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا تُبَاشِرِ المرْأَةُ المَرْأَةَ ، فَتَصِفَهَا لِزَوْجِهَا كَأَنَّهُ يَنْظُرُ إِلَيْهَا » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންފުޅުވި عبدِ اللَّهِ بن مَسْعُود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.އެއްވެސް އަންހެނަކު އަނެއް އަންހެނާއި އެކަށި ބައްދަލުކުރުމުންފަހު އެ އަންހެނުންގެ ރީތިކަމުގެ ވާހަކަ ދިމާގެ ފިރިމީހާ ކައިރީގައި ނުދައްކާށެވެ. އެހެނީ އޭނާއަށް އެކަނބުލޭގެ ފެންނަހެން ހީވާ ކަމަށްޓަކައެވެ.

باب كراهة قول الإِنسان في الدعاء : اللهُمَّ اغفر لي إن شئت بل يجزم بالطلب

دعاءކުރާ ހިނދު اللهُمَّ اغفر لي إن شئت ބުނުން ކުރުން މަކްރޫހުވެގެންވާކަމާއި ފުރިހަމަ އިތުބާރާއެކު طلب ގެ ގޮތުން دعاءކުރުން ރަނގަޅުކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

ތަންބީހެއް. اللهُمَّ اغفر لي إن شئت ގެ މާނައީ:- އޭ الله! ތިބާ އިރާދަކުރާނަމަ ތިމަން އަޅާގެ ފާފަފުއި ދެއްވާނދޭވެ. މިއެވެ.

1743 عنْ أَبي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « لا يَقُولَنَّ أَحَدُكُمْ : اللَّهُمَّ اغْفِرْ لي إنْ شِئْتَ : اللَّهُمَّ ارْحَمْني إِنْ شِئْتَ ، لِيعْزِمِ المَسْأَلَةَ ، فإِنَّهُ لا مُكْرِهَ لَهُ » متف . . قٌ عليه .

ދާތު الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި أبُو هُرَيْرَةَ ގެ ރިވަޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެއްވެސް މީހަކު دعاء ކުރައިރު اللَّهُمَّ اغفِرْ لي إنْ شِئتَ : اللَّهُمَّ ارْحَمْني إِنْ شِئتَ ނުބުނާށެވެ. ހެޔޮ ދުޢާގަ يقين ކަމާއެކު دعاء ކުރާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން اللهއަށް ކަރަހަތް ކުރުވާނެ ކުރުވޭނޭ އެއްވެސް މީހަކު ނުވެއެވެ.

وفي روايةٍ لمُسْلِمٍ : « ولَكنْ ، لِيَعْزِمْ ولْيُعْظِّمِ الرَّغْبَةَ ، فَإِنَّ اللَّه تَعَالى لا يتَعَاظَمُهُ شَيءٌ أَعْطَاهُ » .

އަދި مُسْلِمٍ ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ނަމަވެސް يقين ކަމާ އެކު دعاء ކުރާށެވެ. އަދި ރަޣުބަތް ބޮޑުކަން ބޮޑުކޮށް ދިނުމަށް އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ބޮޑުކަން ބޮޑުކޮށް ދެއްވުމަކީ الله سبحانه وتعالى އަށްޓަކައި ބުރަކަމެއް ނުވެއެވެ.

1744 وَعَنْ أَنس رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إذا دعا أَحَدُكُمْ ، فَلْيَعْزِمِ المَسْأَلَةَ ، وَلا يَقُولَنَّ : اللَّهُمَّ إنْ شِئْتَ ، فَأَعْطِني ، فَإِنَّهُ لا مُسْتَكْرِهَ لَهُ » متفقٌ عليه.

ދާތު الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި أَنَسٍ ގެފާނުގެ ރިވަޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ވިދާޅުވިކަމުގައި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު دعاء ކުރައްވަނަމަ يقين ކަމާއެކު دعاء ކުރާށެވެ. އަދި ނުބުނާށެވެ. اللَّهُمَّ إنْ شِئْتَ ، فَأَعْطِني ހެޔޮ ހަމަކަށަވަރުން الله އަށް މަޖުބޫރު ކުރުވޭނެ މީހަކު ނުވެއެވެ.

باب كراهة قول : ما شاء الله وشاء فلان

ما شاء الله وشاء فلان ކިޔުން މަކްރޫހު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ ބާބު

(ما شاء الله ގެ މާނައަކީ الله އިރާދަކުރެއްވި ގޮތެއް ވިއްޖެނެވެ.) އަދި (وشاء فلان ގެ މާނައަކީ އަދި މިވަނީ މިހާރު ބޭނުންވީގޮތް ވިއްޖެނެވެ.) މިފަދައިންނެވެ.

1745 عنْ حُذَيْفَةَ بْنِ اليَمَانِ رَضِيَ اللَّه عَنْه عَنِ النَّبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : « لا تَقُولوا : ماشاءَ اللَّه وشاءَ فُلانٌ ، ولكِنْ قُولوا : مَا شَاءَ اللَّه ، ثُمَّ شَاءَ فُلانٌ » رواهأبوداودبإِسنادٍصحيح.

މާނަ الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި حُذَيْفَةَ بْنِ اليَمَان، نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ماشاءَ اللَّه وشاءَ فُلانٌ ނުކިޔާށެވެ. އަދި ނަމަވެސް ތިޔަބައިމީހުން: مَا شَاءَ اللَّه ، ثُمَّ شَاءَ فُلانٌ ކިޔާށެވެ.

(ما شاء الله وشاء فلان ގެ މާނައަކީ الله އިރާދަކުރެއްވި ގޮތެއް ވިއްޖެނެވެ. އަދި މިވަނީ މިހާރު ބޭނުންވީގޮތް ވިއްޖެނެވެ.) އެފަދައިން ނުކިޔާށެވެ. ނަމަވެސް ތިޔަބައިމީހުން: مَا شَاءَ اللَّه ، ثُمَّ شَاءَ فُلانٌ ކިޔާށެވެ. މާނައީ: الله އިރާދަކުރެއްވި ގޮތެއް ވިއްޖެނެވެ. ދެން މިވަނީ މިހާރު ބޭނުންވީގޮތް ވިއްޖެނެވެ.

باب كراهة الحديث بعد العشاء الآخرة

عشاء ނަމާދަށްފަހު (ބޭނުމެއްނެތި) ވާހަކަ ދައްކަން ދިޔުން މަކްރޫހު ވެގެންވާކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

المراد به الحديث الذي يكون مباحاً في غير هذا الوقت وفعله وتركه سواء. فأما الحديث المحرم أو المكروه في غير هذا الوقت أشد تحريماً وكراهة، وأما الحديث في الخير كمذاكرة العلم وحكايات الصالحين ومكارم الأخلاق والحديث مع الضيف ومع طالب حاجة ونحو ذلك فلا كراهة فيه، بل هو مستحب، وكذا الحديث لعذر وعارض لا كراهة فيه. وقد تظاهرت الأحاديث الصحيحة على كل ما ذكرته.

މިބާބުގައި ވާހަކައިގެ مراد އަކީ އެ ވަގުތު ފިޔަވައި އެހެން ވަގުތުގައި ދެއްކުން ހުއްދަވެގެންވާ ވާހަކަދައްކާވާ. އަދި ދެއްކުމާއި ނުދެއްކުން ހަމަހަމަ ވެގެންވާ ވާހަކަދައްކާވާ . ފަހެ އެނޫން ވަގުތުގައި ދެއްކުން حرام ވެގެންވާ ވާހަކަދެއްކުމާއި مكروه ވެގެންވާ ވާހަކައެއް އެވަގުތުގައި ދެއްކުން ބޮޑަށް حرام ވެގެން ވެއެވެ. ނުވަތަ ބޮޑަށް مكروه ވެގެން ވެއެވެ.އާއި ހެޔޮކަމާއި ގުޅޭ ވާހަކައެވެ ، މިސާލަކަށް އިލްމުގެ ވާހަކަ ނުވަތަ ސާލިޙު އަޅުންގެ ސިފަތައް ބޮޑު އަޚްލާގުގެ ވާހަކަދެއްކުން މެހެމާނާއި ވާހަކަދެއްކުމާއި ނުވަތަ ނުވަތަ ޙާޖަތެއް ހިފައިގެން އައިސްފައިވާ މީހަކާއި ވާހަކަދެއްކުން ނުވަތަ އެފަދަ ވާހަކަދެއްކުން ނުވަތަ ކަންތައް ކުރުމަށް ހުއްދަވެގެންވާ ވާހަކަދެއްކުން ވެއެވެ. ފަހެ އެއީ مكروه ކަމެއް ނޫނެވެ . އަދި ޔަޤީނުން! އެއީ ވާހަކަ ދެއްކުން مستحب ވެގެން ވެއެވެ. އަދި ހަމަ އެފަދައިން ޢުޛުރުވެރިކަމެއް ހުރި އަދި ދިމާވާ ހާލަތުގައިވެސް ވާހަކަދެއްކުން ގެއް ނުވާނެއެވެ . އެކަމުގައިވެސް مكروه ކަމެއް ނުވެއެވެ . އަދި މިކަންކަން ބަޔާންކޮށް ދެއްވާ صحيح حديث ތައް ޒާހިރުވެފައި ވެއެވެ .

1746 عَنْ أَبي بَرْزَةَ رَضِي اللَّه عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كَانَ يَكرهُ النومَ قبْلَ العِشَاءِ وَالحَدِيثَ بعْدَهَا . متفقٌ عليه .

ރަޟީ الله ޢަންހު ރިވާކުރެއްވި أبُو بَرْزَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ޢިޝާނަމާދުގެ ކުރީގައި ނިދުމަށާއި އޭގެފަހުން ވާހަކަ ދެއްކުމަށް ނުރުހިވޮޑިގެންވެއެވެ.

1747 وعَنِ ابْنِ عُمرَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم صلَّى العِشَاءَ في آخرِ حيَاتِهِ، فلمَّا سلَّم ، قَالَ : « أَرَأَيْتَكُمْ لَيْلَتَكُمْ هَذِهِ ؟ فَإِنَّ على رَأْسِ مِئَةِ سَنَةٍ لا يَبْقَى مِمَّنْ هُوَ عَلى ظَهْرِ الأَرْضِ اليَوْمَ أَحدٌ » متفقٌ عليه .

ރަޟީ الله ޢަންހުމާ ބަޔާންކުރައްވައިދެއްވާ ރިވާކުރެއްވި عبْدِ اللَّهِ بن عُمَر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަޅުގަނޑުމެންނާއެކު ޙަޔާތުގެ ފަހުކޮޅުގައި އެއްދުވަހަކު عشاء ނަމާދުކުރެއްވިއެވެ. ދެން ސަލާމް ދެއްވުމަށްފަހު ތެދުވެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ދެކެއްތޯ މިރޭގެ ހާލަތު؟ ދެން ހަމަކަށަވަރުން ސަތޭކަ އަހަރު ފުރުމުން ދުނިޔޭގެ ބިމުމަތީގައި މިއަދު ހުރި އެއްވެސް މީހަކު ނުހުންނާނެއެވެ.

1748 وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ أَنَّهم انْتَظَرُوا النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فَجاءَهُمْ قريباً مِنْ شَطْرِ اللَّيْلِ فصلَّى بِهِم ، يعني العِشَاءَ قَالَ : ثُمَّ خَطَبَنَا فقَالَ : « أَلا إِنَّ النَّاسَ قَدْ صلَّوا ، ثُمَّ رَقَدُوا » وَإِنَّكُمْ لَنْ تَزَالُوا في صَلاةٍ ما انْتَظَرْتُمُ الصَّلاةَ » رواه البخاري .

ރަޟީ الله ޢަންހު ރިވާކުރެއްވި أَنَس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން اصحاب ބޭފުޅުން نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަށް އިންތިޒާރުކުރައްވަމުން ތިއްބެވިއެވެ. ދެން ގެފާނު ވަޑައިގެންނެވީ ދަންވަރު ދެބައިކޮޅަށް ބައިވުމާ ކައިރިވެގެންނެވެ. ދެން އެބޭފުޅުންނާއެކު އެ عشاء ނަމާދު ކުރެއްވިއެވެ. ދެން خطبة އެއް ދެއްވިއެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދަންނާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީސްތަކުން ނަމާދުކޮށް ނިދައިފިއެވެ. ދެން މިހާރު އެބައި ނިދާފައެވެ. އަދި

ހަމަހަކަތަފުޅުން ތިޔަބައިމީހުން ނަމާދުން އިސްތިޤާމަތުކުރެއްވުން ތިޔަ އާ ހިސާބުގައި ތިޔަތިބި ނަމާދު ކަމުގައެވެ.

باب تحريم امتناع المرأة من فراش زوجهاإذا دعاها ولم يكن لها عذر شرعي

ފިރިމީހާ އަންބިމީހާއަށް ގޮވައިލެއްވުމުން شرعي عذرއެއް ނެތި އެދެކޮޅުހެދުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1749 عَنْ أَبي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إِذا دَعَا الرَّجُلُ امْرأَتَهُ إِلى فِراشِهِ فأَبَتْ ، فَباتَ غَضْبانَ علَيْهَا ، لَعَنَتْهَا المَلائِكَةُ حتى تُصْبِح » متفقٌ عليه.

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުއްސަވާފައިވާ أبُو هُرَيْرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފިރިމީހާ އަންބިމީހާއަށް އެއްދާނާއިލުމަށް ގޮވާލުމުން އިންކާރުކޮށްފިނަމަ އަދި އެކަމާ މެދު ފިރިމީހާ ރުޅިއަރައިގެން ނިދައިފިނަމަ ހެނދުނު ވަންދެން މަލާއިކަތުން އެކަމަނާއަށް لعنةދެއްވައެވެ.

وفي رواية : حَتَّى « تَرْجِع » .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އެކަމަނާ އަނބުރާ ފިރިމީހާގެ ގާތަށް ދާނދެނެވެ.

باب تحريم صوم المرأة تطوعاً وزوجها حاضر إلاَّ بإذنه

ފިރިމީހާ ހާޒިރުގައި އޭނާގެ ހުއްދައާއި ނުލައި نفل ރޯދަހިފުން އަންބިމީހާގެ މައްޗަށް حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1750 عنْ أَبي هُرَيْرةَ رضِيَ اللَّه عنْهُ أَنَّ رسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « لا يَحِلُّ للمَرْأَةِ أَنْ تَصُومَ وزَوْجُهَا شاهِدٌ إِلاَّ بإِذْنِهِ ولا تَأْذَنَ في بَيْتِهِ إِلاَّ بإِذْنِهِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސެވުންލެއްވި أبُو هُرِيْرةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަންހެނަކު ފިރިމީހާގެ ހާޒިރުގައި އެމީހާގެ ހުއްދައަކާނުލާ نفل ރޯދަހިފުން ހުއްދަވާކަށް ނުވެއެވެ. އަދި އެމީހާގެ ގެއަށް އޭނާގެ ހުއްދަނުލާ އެއްވެސް މީހަކު ވައްދާލުން ހުއްދަވާކަށް ނުވެއެވެ.

باب تحريم رفع المأموم رأسه من الركوع أو السجود قبل الإِمام

ركوع އާއި ސަޖިދައިން مأموم ނަ امام އަށްވުރެ ކުރިން ބޯއުފުލުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1751 عنْ أَبي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « أَمَا يَخْشَى أَحَدُكُمْ إِذا رفَعَ رأْسَهُ قَبْلَ الإِمَامِ أَنْ يَجْعلَ اللَّه رأْسَهُ رأْسَ حِمارٍ ، أَوْ يَجْعلَ اللَّه صُورتَهُ صُورَةَ حِمارٍ» متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސެވުންލެއްވި أبُوهُرَيْرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. امام މީހާއަށް ވުރެކުރިން ބޯ އުފުލާމީހާގެ ބޯ الله سبحانه وتعالى ހިމާރެއްގެ ބޯއަކަށް ނުވަތަ الله سبحانه وتعالى އެމީހާގެ ސޫރަ ހިމާރެއްގެ ސޫރައަކަށް ބަދަލުކުރައްވާފާނެކަމުގައި ބިރުވެރިވުން ނުހުންނަނީ ހެއްޔެވެ؟

باب كراهة وضع اليد على الخاصرة في الصلاة

ނަމާދުގައި އަތްމިލަ ދީ އުޅުމަކީ ވިއްދައިގެން ހުރުން މަކްރޫހަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ
باب

1752 عَنْ أَبي هُرِيْرةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ أن رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : نهي عنِ الخَصرِ في الصَّلاةِ.

متفقٌ عليهِ .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبُوهُرِيْرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ނަމާދުގައި ދީ އުޅުމަކީ ވިއްދައިގެން ހުރުން މަނާކުރެއްވިއެވެ.

باب كراهة الصلاة بحضرة الطعام ونفسه تتوق إليه أو مع مدافعة الأخبثين وهما البول والغائط

ކާބަކެތި ކުރިމަތީގައި ހުއްޓާ އެއެއްޗަށް ހިތް އެދިގެންހުރެ ނަމާދުކުރުން ފެށުން މަކްރޫހަ
ވެގެންވާކަމާއި އަދި **قضاء حاجة** އަށް ކުރިމަތިވެގެންހުރެ ނަމާދުކުރުން ފެށުން މަކްރޫހަ
ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ **باب**

(قضاء حاجة އަކީ ކުޑަކުޑަހާއި ބޮޑުކުޑަހައެވެ.)

1753 عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهَا قَالَتْ : سَمِعْتُ رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَقُولُ : « لا صَلاةَ بحَضرَةِ طَعَامٍ ، ولا وَهُوَ يُدَافِعُهُ الأَخْبَثَانَ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عَائِشَة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ.رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއިވިފައެވެ.

އެހެންކަމުން حديث ދަލީލުވެއެވެ. ކާބޯތި ހާޒިރުވެފައި ހުރެގެން ނަމާދުކުރުން މަކުރޫހު ބަޔާންވެއެވެ.
އަދި قضاء حاجة ޖެހިގެން ހުރެ ނަމާދުކުރުން މަކުރޫހު ބަޔާންވެއެވެ.

النهي عن رفع البصر إلى السماء في الصلاة

ނަމާދުގައި ހުރެގެން މައްޗަށް ބެލުން މަނާކުރެވިގެންވާ ކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1754 عَنْ أَنس بْنِ مَالكٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَا بالُ أَقْوَامٍ يَرْفَعُونَ أَبْصَارَهُمْ إِلى السَّماءِ في صَلاتِهِمْ ، » فَاشْتَدَّ قَوْلُهُ في ذلك حَتَّى قَالَ : « لَيَنْتَهُنَّ عَنْ ذلك ، أَوْ لَتُخْطَفَنَّ أَبْصارُهُمْ ، » رواه البخاري .

މާނަ: الله ތަޢާލާ ރުހިވެވޮޑިގެންވި أَنس بْنِ مَالك ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބަޔަކު ދޫނުކޮށް ނަމާދުގައި ތިބެގެން މައްޗަށް ބަލަނީ ކީއްވެގެން ހެއްޔެވެ؟ ދެން އެކަމާބެހޭގޮތުން ދަރުމަ މަނާކުރައްވައިފިއެވެ. އެއްގޮތް ހުރުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެކަމުން ދުރުހެލިވާށެވެ. ނުވަތަ އެބައިމީހުންގެ ލޮލުގެ ގެންދެވޭނެއެވެ.

باب كراهة الالتفات في الصلاة لغير عذر

ނަމާދުގައި އުޒުރަކާ ނުލައި އިލްތިފާތުކޮށް ބެލުން މަނާކުރެވިގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1755 عَنْ عَائِشَةَ رضِيَ اللَّه عَنْهَا قَالَتْ : سأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم عَنِ الالْتِفَاتِ في الصَّلاةِ فَقَالَ : « هُوَ اخْتِلاسٌ يَخْتَلِسُهُ الشَّيْطَانُ مِنْ صَلاةِ الْعَبْدِ » رواهُ البُخَاري .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި عائِشَة ގެފާނުގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ނަމާދުގައި އިދިކޮޅަށް ބަލާލުމާ ބެހޭގޮތުން رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ކުރެން ސުވާލު ކުރެއްވީމެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ شيْطَانُ އާ ނަމާދުން އުފުރާލާ ތަކެއްޗެވެ.

1756 وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَالَ لي رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إِيَّاكَ وَالالْتِفَاتَ في الصَّلاةِ ، فَإِنَّ الالْتِفَاتَ في الصَّلاةِ هَلَكَةٌ، فإِنْ كَان لابُدَّ، فَفي التَّطَوُّعِ لا في الْفَرِيضَةِ». رواه التِّرمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صَحِيحٌ .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أَنَسٍ ގެފާނުގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނަމާދުގައި އިދިކޮޅަށް ބަލާލުމުން ދުރުވާށެވެ. ފަހެ ނަމާދުގައި އިދިކޮޅަށް ބަލާލުމަކީ ހަލާކެއްވެއެވެ. ފަހެ ކޮންމެހެން ބަލާލަން ޖެހިއްޖެނަމަ ސުންނަތް ނަމާދުގައެވެ. فرض ނަމާދުގައި ނޫނެވެ.

باب النهي عن الصلاة إلى القبور

ގަބުރުތަކަށް ކުރިމަތިލައިގެން ހުރެ ނަމާދުކުރުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1757 عَنْ أَبي مَرْثَدٍ كَنَّازِ بْنِ الحُصيَيْنِ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قَالَ : سمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَقُولُ : « لا تُصلُّوا إِلى القُبُورِ ، وَلا تَجْلِسُوا علَيْها » رواه مُسْلِم .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أبُو مَرْثَدٍ كَنَّازِ بْنِ الحُصيَيْن ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއިވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ގަބުރުތަކަށް ކުރިމަތިލައިގެން ތިބެ ނަމާދުނުކުރާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ގަބުރު މަތީ އިށީނދެގެން ނުތިބޭށެވެ.

باب تحريم المرور بين يدي المصلّي

ނަމާދުކުރަން ހުންނަ މީހާގެ ކުރިމަތިން ހުރަސްކުރުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

1758 عَنْ أَبي الجُهيْمِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الحَارِثِ بْنِ الصِّمَّةِ الأَنْصَارِيِّ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لَوْ يَعْلَمُ المَارُّ بَيْنَ يدي المُصلِّي مَاذا عَلَيْهِ لَكَانَ أَنْ يَقِفَ أَرْبَعِينَ خَيْراً لَهُ مِنْ أَنْ يَمُرَّ بَيْنَ يَدَيْهِ » قَالَ الرَّاوي : لا أَدْرِي : قَالَ أَرْبَعِين يَوماً ، أَو أَرْبَعِينَ شَهْراً ، أَوْ أَرْبَعِينَ سَنَةً .. متفقٌ عليه .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުޟާވެވޮޑިގެންވި الجُهيْمِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الحَارِثِ بْنِ الصِّمَّةِ الأَنْصَارِيِّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ނަމާދުކުރާ މީހާގެ ކުރިމަތިން ހުރަސްކުރާ މީހާއަށް އެކަމުގެ ފާފަވެރިކަން އެނގުނުނަމަ އެމީހާ ހުރަސް ކުރުމަށްވުރެން ސާޅީސް އަހަރު ދުވަސްވަންދެން ހުރަސްނުކޮށް ކެތްކޮށް ހުންނަންޖެހުނަސް އެންމެ ރަގަޅު ކަމުގައި ދެކެއްވީހެވެ. ރާވީ ވިދާޅުވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ސާޅީސް ދުވަސް ކަމުގައި ނުވަތަ ސާޅީސް މަސް ކަމުގައި ނުވަތަ ސާޅީސް އަހަރު ކަމުގައި ނޭގެއެވެ.

كراهة شروع المأموم في نافلة بعد شروع المؤذن في إقامة الصلاة

ބަންގިގޮވާ މީހާ ނަމާދުކުރަން ގަޢުމު ދޭން ފަށައިފިނަމަ ސުންނަތްނަމާދުކުރަން ފެށުމުން مأموم ންގެ މަކްރޫހު ކަމުގައިވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب ، އަދި އެ ސުންނަތް ނަމާދަކީ އެ فرضނަމާދުގެ ސުންނަތް ކަމުގައި ވިޔަސް އަދި އެހެން ސުންނަތް ނަމާދެއް ކަމުގައި ވިޔަސް މެއެވެ.

1759 عَنْ أَبي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْه عَنِ النَّبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « إِذا أُقِيمتِ الصلاَةُ ، فَلاَ صَلاَةَ إِلا المكتوبَةَ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبُوهُرَيْرَة، نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ.ނަމާދަށް ކަމަތް ކިޔުމުން (އެ) ފަރުޟު ނަމާދު ފިޔަވައި އެހެން ނަމާދެއް ކުރުމެއް ނުވެއެވެ.

باب كراهة تخصيص يوم الجمعة بصيام أو ليلته بصلاة من بين الليالي

ރޯދަހިފުމަށް ހުކުރު ދުވަސް خاص ކުރުން މަކުރޫހުވެގެންވާކަމާއި ނަމާދުކުރުމަށް ހުކުރުވިލޭރޭ خاص ކުރުން މަކުރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1760 عَنْ أَبي هُرَيْرة رضيَ اللَّه عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « لا تَخُصُّوا لَيْلَةَ الجُمُعَةِ بِقِيَامٍ مِنْ بَيْنِ اللَّيَالي ، ولا تَخُصُّوا يَوْمَ الجُمُعَة بِصيَامٍ مِنْ بيْنِ الأَيَّامِ إِلاَّ أَنْ يَكُونَ في صَوْمٍ يَصُومُهُ أَحَدُكُمْ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبُو هُرَيْرة ، نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ރޭތަކުގެ ތެރެއިން ހުކުރުވިލޭރޭ ޚާއްޞަކޮށް ނަމާދުކުރުމަށް ދުވަސްތަކުގެ ތެރެއިން ހުކުރުވިލޭ ރޯދަހިފުމަށް خاص ނުކުރާށެވެ.

1761 وَعَنْهُ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَقُولُ : « لا يَصُومَنَّ أَحَدُكُمْ يَوْمَ الجُمُعَةِ إِلاَّ يَوْماً قَبْلَهُ أَوْ بَعْدَهُ » متفقٌ عليه .

އަދި އެصحابي (الله ތަޢާލާ ރުހިވެވޮޑިގެންވީ أبُو هُرَيْرة)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ.رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއިވިމެވެ.
އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެއްވެސް މީހަކު ހަމައެކަނި
ހުކުރު ދުވަހު ރޯދަހިފުން ހުއްދަނުކުރައްވާނެއެވެ. ނަމަވެސް އޭގެ ކުރީދުވަހެއް ނުވަތަ
އޭގެ ފަހުދުވަހެއް ހިފޭނެއެވެ.

1762 وعَنْ مُحمَّدِ بْنِ عَبَّادٍ قَالَ : سَأَلْتُ جَابِراً رَضِيَ اللَّه عَنْهُ : أَنَهَى النَّبِيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم عَنْ صَوْمِ الجُمُعَةِ ؟ قَالَ : نَعَمْ . متفقٌ عليه .

مُحمَّدِ بْنِ عَبَّادٍ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ މާތް الله ތަޢާލާ ރުހިވެވޮޑިގެންވީ جابرގެ ފާނުގެ އަރިހުން ސުވާލުކުރީމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي ﷺ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم (ހަމައެކަނި ހުކުރުދުވަހު ރޯދަހިފުން (خاصކުރުން) މަނާކުރައްވައިފައިވޭތޯ؟ ވިދާޅުވިއެވެ.
އާނއެކެވެ.

1763 وعَنْ أُمِّ المُؤْمِنِينَ جُوَيْرِيَةَ بنْتِ الحَارِثِ رَضِيَ اللَّه عَنهَا أَنَّ النَّبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم دَخَلَ عَلَيْهَا يومَ الجُمُعَةَ وَهِيَ صائمَةٌ ، فقَالَ : « أَصُمْتِ أَمْسِ ؟ » قَالَتْ : لا ، قَالَ : « تُرِيدِينَ أَنْ تَصُومِي غداً ؟ » قَالَتْ : لا ، قَالَ : « فَأَفْطِرِي » رَوَاهُ البُخاري .

މާތް الله ތަޢާލާ ރުހިވެވޮޑިގެންވީ أُمِّ المُؤْمِنِينَ جُوَيْرِيَةَ بنْتِ الحَارِثِ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން نبي ﷺ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެކަމަނާގެ އަރިހަށް ހުކުރު ދުވަހު
ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި އެކަމަނާ ރޯދައިގައި ހުންނެވި އެކަމަނާ ރޯދައިން ތިއްބެވިއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކަލޭގެ
އިއްޔެ ރޯދަހިފީމުތޯ؟ އެކަމަނާ ދެންނެވިއެވެ. ނޫނެކެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ.
ކަލޭގެ މާދަމާ ރޯދަހިފުން ބޭނުންތޯ؟ އެކަމަނާ ދެންނެވިއެވެ. ނޫނެކެވެ. حديث
ކުރެއްވިއެވެ.(އެހެންވީއިރު ރޯދަ ވީއްލަވާލާށެވެ.

باب تحريم الوصال في الصوم وهو أن يصوم يومين أو أكثر ، ولا يأكل ولا يشرب بينهما

وصال ކޮށްގެން ރޯދަ ހިފުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

وصال އަކީ ދިރިދިރިގެން ދެދުވަހު ނުވަތަ އެއަށްވުރެ ގިނަދުވަހު ރޯދަހިފުން ހުއްޓުމާއި
އެދުވަސްތަކުގެ ދެމެދުގައި ކާބޯތަކެތި ކާއެއް ބޮއިމެއް ނުކޮށް ހުރުމެވެ.

1764 عَنْ أَبي هُريْرَةَ وَعَائِشَةَ رَضِي اللَّه عنْهُمَا أَنَّ النَّبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم نَهَى عَن الْوِصالِ . متفقٌ عليه .

މާނަ الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبُو هُريْرَة އާއި عائِشَةَ ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وصال ކުރުން މަނާކުރެއްވިއެވެ.

1765 وعَن ابْنِ عُمَرَ رَضِي اللَّه عَنْهُما قالَ : نَهَى رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم عَنِ الْوِصالِ . قَالُوا : إِنَّكَ تُواصِلُ ؟ قَالَ : « إِنِّي لَسْتُ مِثْلَكُمْ ، إِني أُطْعَمُ وَأُسقَى » متفقٌ عليه ، وهذا لَفْظُ البُخاري .

މާނަ الله އެދެބޭފުޅާއަށް ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عبْدِ اللَّهِ بن عُمَر ގެ ފަރާތުން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ޙަރާމްކުރެއްވީ وصال ގެ ރޯދަ
ހިފުމާއި ކުރުން މަނާކުރެއްވިއެވެ. اصحاب ބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
ކަލޭގެފާނު وصال ކުރައްވަމެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނަކީ
ތިޔަބައިމީހުން ފަދަ މީހެއް ނޫނެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ކާންދެވޭއެވެ. އަދި ބޯންދެވޭއެވެ.

باب تحريم الجلوس على قبر

قبر މަތީ އިށީނުން އިންނުން حرامވެގެންވާ ކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1766 عَنْ أَبي هُرَيْرَةَ رضِي اللَّه عنْهُ قَال : قَال رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ علَيْهِ وسلَّم : لأَنْ يجْلِسَ أَحدُكُمْ على جمْرَةٍ ، فَتُحْرِقَ ثِيَابَه، فَتَخْلُصَ إِلى جِلْدِهِ خَيرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يجْلِسَ على قَبْرٍ» رواه مسلم.

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވި أبُو هُرَيْرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އަލިފާން ކަނޑެއްމަތީ އިށީނދެގެން ހެދު ފުރުޅުން އަލިފާން ހަރުގަނޑަށް، ހަންގަނޑަށް ހަމަޔަށް އަލިފާންދިއުން އެމީހަކަށް ގަބުރެއްގެ މަތީ އިށީނދެގެން އިނުމަށް ވުރެ ހެޔޮކަމުގައި ވެގެންވެއެވެ.

باب النهي عن تجصيص القبور والبناء عليها

ގަބުރު އުފުލާލުމާއި އަދި އޭގެމަތީ ބިނާކުރުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1767 عَنْ جَابِرٍ رضِي اللَّه عَنْهُ قَالَ : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أَنْ يُجَصَّصَ الْقَبْرُ ، وَأَنْ يُقْعَدَ علَيهِ ، وأَنْ يُبْنَى عَلَيْهِ . رواه مسلم .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވި جابِر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ގަބުރު އުފުލާލުމާއި އަދި ގަބުރު މަތީ އިށީނދެއިނުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم މަނާ ކުރެއްވިއެވެ.

باب تغليظ تحريم إباق العبد من سيده

އަޅުވެރިޔާ އޭނާގެ ސާހިބުމީހާއަށް ފިލާގެންދިޔުން ބޮޑުކޮށް حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

1768 عَنْ جَرِيرِ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « أَيَّمَا عَبْدٍ أَبَقَ ، فَقَدْ بَرِئَتْ مِنْهُ الذِّمَّةُ » رواه مسلم .

ދާތް الله ރުޟުވާންލެއްވި جَرِير ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއްވެސް އަޅުވެރިޔަކު ފިލައިފިނަމަ ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާގެ ކިބައިން ޒިންމާ ނައްތާލެވިއްޖެއެވެ.

1769 وَعَنْهُ عَنِ النَّبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إِذا أَبَقَ الْعبْدُ ، لَمْ تُقْبَلْ لَهُ صَلاَةٌ » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي (އެކަލޭގެ ދާތް الله ރުޟުވާންލެއްވި جَرِير) نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އަޅުވެރި މީހަކު ފިލައިފިނަމަ އޭނާގެ ނަމާދު ގަބޫލު ނުކުރެވޭނެއެވެ.

وفي روَاية : « فَقَدْ كَفَرَ » .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ކާފިރު ވެއްޖެއެވެ.

باب تحريم الشفاعة في الحدود

شرعي حدود ތަކުގައި شفاعة ތެރިވުން حرامވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

قال اللَّه تعالى (النور 2): {الزانية والزاني فاجلدوا كل واحد منهما مائة جلدة، ولا تأخذكم بهما رأفة في دين اللَّه إن كنتم تؤمنون بالله واليوم الآخر}

ޒިނޭކުރާ އަންހެނާއި، ޒިނޭކުރާ ފިރިހެނާއި ދެމީހުންކުރެ ކޮންމެ މީހަކަށް ސަތޭކަ
އެތިފަހަރުން (حد) ޖަހާށެވެ! އަދި الله އަށާއި آخر ދުވަހަށް ތިޔަބައިމީހުން إيمان ވާނަމަ
ވަނިކޮށް، الله ގެ دين ގައި އެދެމީހުންނާމެދު އޯގާތެރިކަމެއް ތިޔަބައިމީހުން
ނުބަހައްޓާނިކަމެވެ!

1770 وعَنْ عَائشَةَ رضِيَ اللَّهُ عنْهَا ، أَنَّ قُرَيْشاً أَهَمَّهُمْ شَأْنُ المرْأَةِ المخْزُوميَّةِ الَّتي سَرَقَتْ فَقَالُوا : منْ يُكَلِّمُ فيها رَسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فَقَالُوا : وَمَنْ يَجْتَرِيءُ عَلَيْهِ إِلاَّ أُسَامَةُ بْنُ زَيدٍ، حِبُّ رسولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فَكَلَّمَهُ أُسامَةُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « أَتَشْفَعُ في حَدٍّ مِنْ حُدُودِ اللَّهِ تَعَالى ؟ » ثم قام فاختطب ثُمَّ قَالَ : « إِنَّمَا أَهلَكَ الَّذِينَ قَبْلَكُمْ أَنَّهمْ كَانُوا إِذا سَرَقَ فِيهِم الشَّرِيفُ تَرَكُوهُ، وَإِذا سَرَقَ فِيهِمُ الضَّعِيفُ ، أَقَامُوا عَلَيْهِ الحَدَّ ، وَايْمُ اللَّهِ لَوْ أَنَّ فاطِمَةَ بِنْت مُحَمَّدٍ سَرَقَت لَقَطَعْتُ يَدَهَا » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
ވައްކަންކުރިކަމުގެ ކުށް ސާބިތުވި مخزومية ގަބީލާގެ އަންހެނާއިމެދު قريش ވަރަށްހާލު
ފިކުރު ކަންބޮޑުވިއެވެ. އެމީހުން ބުނެފއެވެ.رسول الله صلى الله عليه وسلم ގެ އަރިހުގައި
އެކަމާބެހޭގޮތުން ބަހަސްކުރާނީ ވާހަކަދައްކާނީ ކާކު ހެއްޔެވެ؟ ދެން އެމީހުން ބުންޏެވެ. أُسَامَةُ بْنُ
زَيد ފިޔަވައި އެކަން ކުރާނެ ޖުރުއަތްތެރިއަކު ނުވާނެއެވެ. އެއީ رسول الله صلى الله عليه
وسلم ލޯބިވެވޮޑިގެންވި ބޭފުޅެއްކަމަށް ތަރިއައްދާދު ބަލާފައެވެ. ދެން أُسَامَةُ އެކަމާއި މެދު
އެކަމާގުޅޭގޮތުން އަރިހުގައި ވާހަކަ ދެއްކިއެވެ. ދެން رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث
ކުރެއްވިއެވެ.ތިބާ الله ގެ ހުދޫދުތަކުގެ ތެރެއިން ހައްދެއްގައި شفاعة ތެރިވަނީ ހެއްޔެވެ؟
ދެން ތެދުވެވަޑައިގަތެވެ. ދެން خطبةއެއް ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރީގެ މީހުން ހަލާކުވެގެން ދިޔައީ ސަބަބަކީ އެމީހުންގެ ތެރެއިން ބޮޑެތި
މީހަކު ވައްކަންކުރިނަމަ ދޫކޮށްލައެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ތެރެއިން ދެރަމީހަކު
ވައްކަންކުރިނަމަ ހައްދު قائم ކުރެއެވެ. މާތްالله ގަސަމު ހުވާކުރައްވަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
މުޙައްމަދުގެފާނުގެ ދަރިކަނބަލުން فاطمةގެފާނު ވައްކަންކުރި ކަމުގައިވިޔަސް
ތިމަންކަލޯގެފާނު އެކަމަނާގެ އަތްފުޅު ކަނޑާލެއްވީމެވެ.

وفي رِوَاية: فَتَلَوَّنَ وَجْهُ رسولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فَقَالَ : « أَتَشْفَعُ في حَدٍّ مِنْ حُدودِ اللَّهِ،؟» قَالَ أُسَامَةُ : اسْتَغْفِرْ لي يا رسُولَ اللَّهِ . قَالَ : ثُمَّ أمرَ بِتِلْكَ المرْأَةِ ، فقُطِعَتْ يَدُهَا.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ މޫނުފުށުގެ ކުލަބަދަލުވިއެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ الله ގެ ހައްދުތަކު ތެރޭގެ ތެރެއިން ހައްދެއްގައި ދެކުރު شفاعة ތެރިވަނީ ހެއްދެވީ؟ ދެން أُسَامَة ދެންނެވިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނަގެ މާފު ފުއްސަވައިދެއްވުން ދަންނަވަމެވެ. ހަވީރު ވަޢުޡުކުރެއްވިއެވެ. ދެން އަލަބަލަކުރުން އެ އަންހެނާ ގެންނެވިއެވެ. ދެން އެއަންހެނާގެ އަތް ކަނޑުއްވައިފިއެވެ.

باب النهي عن التغوط في طريق النَّاس وظلهم وموارد الماء ونحوها

މީހުންގެ ގޮވާއްޗެއްގައި ކަށިވަޅާގެ ހިޔަލަކާއި ފެނުގެ خدمة ލިބޭތަން سرحد އަށްތައް އަދި އެފަދަ އެހެން ތަންތަން ވަތަ قضاء حاجة ކުރުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

قال اللَّه تعالى (الأحزاب 58): {والذين يؤذون المؤمنين والمؤمنات بغير ما اكتسبوا فقد احتملوا بهتاناً وإثماً مبيناً}

އަދި އެއުރެން ހެދިގެން ނޫން ކަންތަކުގައި مؤمن ފިރިހެނުންނަށާއި، مؤمنއަންހެނުންނަށް އުނދަގޫކުރާ މީހުން(ދަންނާށެވެ!) ދެން، ހަމަކަށަވަރުން އެއުރެން ނުހަށާ ބޮޑު ދޮގާއި، ހާމަވެގެންވާ ފާފައެއް އުފުއްލައި ބަރުވެއެވެ.

1771 وَعَنْ أَبي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ أَنَّ رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « اتَّقُوا الَّلاعِنَيْن » قَالُوا ومَا الَّلاعِنَانِ ؟ قَالَ : « الَّذِي يَتَخَلَّى في طَرِيقِ النَّاسِ أَوْ في ظِلِّهِمْ » رواه مسلم .

ދާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هُرَيْرَة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާޔަތްކުރައްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.لعنة ލިބޭފަދަ ކަންތައްތަކުން ދުރުހެލިވާށެވެ. اصحاب ބޭކަލުން ދަންނަވައިފިއެވެ. لعنة ލިބޭފަދަ ކަންތައްތަކީ ކޮބައިހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ.އެއީ މީހުންގެ މަގުމައްޗާއި އަދިއެބައިމީހުންގެ ހިޔާ ތަނުގައި قضاء حاجة ކުރުމެވެ.

باب النهي عن البول ونحوه في الماء الراكد

ހުއްޓިފައިހުންނަ ފެންގަނޑުގައި ކުޑަކަމުދިޔުން މަނާކުރެއްވުމުގެ باب

1772 عَنْ جَابِرٍ رَضيَ اللَّه عَنْهُ : أَنَّ رسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم نَهَى أَنْ يُبَال في المَاءِ الرَّاكدِ . رواهُ مسلم .

ދާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ جَابِر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާޔަތްކުރައްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ހުއްޓިފައިހުންނަ ފެންގަނޑުގައި ކުޑަކަމުދިޔުން މަނާކުރެއްވިއެވެ.

باب كراهة تفضيل الوالد بعض أولاده على بعض في الهبة

މައިންބަފައިން ހިބަ ދިނުމުގައި ދަރިންގެ ބައެއް ބައެއްގެ މައްޗަށް ފަޟީލަތްދިނުން ކަރާހިޔަތްތެރިކަމުގެ باب

1773 عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ رضِيَ اللَّه عنْهُمَا أَنَّ أَبَاهُ أَتَى بِهِ رَسول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فَقَالَ : إِنِّي نَحلْتُ ابْني هذا غُلاماً كَانَ لي ، فَقَالَ رَسُو/لُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « أَكُلَّ ولَدِكَ نَحلْتَهُ مِثْلَ هَذا؟» فقَال : لا ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « فأَرْجِعْهُ »

.

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ ރުއްސެވުންލިބިވޮޑިގެން النُّعْمَانِ بْنِ بَشِير ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابي ގެބައްޕަ صحابي ގޮވާގެން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެންނެވެ. ފަހެ ދެންނެވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަގެ މިދަރިއަށް އަހުރެން ގުލާމެއް ދިނީމެވެ. ފަހެ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިބާގެ ހުރިހާ ދަރިއަކަށް އެފަދަ އެގޮތް ދިނީހެއްޔެވެ؟ ފަހެ އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. ނޫނެކެވެ. ފަހެ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ އެތަކެތި އަނބުރާ ނަގާށެވެ.

وفي رِوَايَةٍ : فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « أَفَعَلْتَ هَذا بِولَدِكَ كُلِّهِمْ ؟ » قَالَ : لا ، قَالَ : « اتَّقُوا اللَّه وَاعْدِلُوا في أَوْلادِكُمْ » فرَجَعَ أَبي ، فَردَّ تلْكَ الصَّدَقَةَ .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ފަހެ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިބާގެ ހުރިހާ ދަރިންނަށްމެ ތިބާ އެގޮތަށް އަދަދަކަށް ދިނީހެއްޔެވެ؟ އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. ނޫނެކެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ.الله އަށް ބިރުވެތިވާށެވެ. އަދި ތިބާގެ ދަރިންނާމެދު އިންސާފު ކުރާށެވެ. (ހާލު ވިދާޅުވިއެވެ.) ފަހެ ތިމަންނަގެ ބައްޕަ އެނބުރި އައެވެ. އަދި އެ ހިބަ އަނބުރާ ނަންގަވައިފިއެވެ.

وفي رِوَايَةٍ : فقَال رسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « يَا بَشِيرُ أَلَكَ ولَدٌ سِوَى هَذا ؟ قَالَ : نَعَمْ ، قَال: « أَكُلَّهُمْ وَهَبْتَ لَهُ مِثْلَ هَذا ؟ » قَالَ : لا ، قالَ : « فَلا تُشْهِدْني إِذاً فَإِنِّي لا أَشْهَدُ عَلَى جَوْرٍ » .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ފަހެ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ بَشِيرُ އެވެ! މިދަރި ފިޔަވައި ތިބާއަށް އެހެން ދަރިން ވޭހެއްޔެވެ؟ ފަހެ ދެންނެވިއެވެ. އާދެހެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ.އެއިން ކޮންމެ ކުއްޖަކަށް އެފަދަ އެއްޗެއް ހިބަ

ކޮށްދިން ހެއްދެވީ؟ ދެންނެވިއެވެ. ނޫނެކެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެންގެވުމުގައިވާ މިކަމުގެ މައްޗަށް ތިމަންނަކަލޭގެފާނު ހެކިވެވަޑައިނުގަންނަވާނެވެ. އަހަރެން ހަމަހަމަކޮށްދޭން ތިމަންނަކަލޭގެފާނު އަނިޔާވެރިކަމުގެ މައްޗަށް ހެކިވެ ނުވާނަމެވެ.

وفي رِوَايَةٍ : « لا تُشْهِدْني عَلى جوْرٍ » .

އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން އަނިޔާވެރިކަމުގެ މައްޗަށް ތިމަންނަކަލޭގެފާނު ހެކިވެ ނުވާނަމެވެ.

وفي روايةٍ : « أَشْهِدْ عَلى هذا غيْرِي ، » ثُمَّ قَالَ : « أَيَسُرُّكَ أَنْ يَكُونُوا إِلَيْكَ في الْبِرِّ سَوَاءً ؟ » قَالَ : بلى ، قَالَ : « فَلا إِذاً » متفقٌ عليه .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ.ތިޔާ ކަމެއްގެ މައްޗަށް ތިމަންނަކަލޭގެފާނު ފިޔަވައި އެހެން މީހަކު ހެކިވެރިކުރައްވާށެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިޔާގެ ހުރިހާ ދަރިން ބައްޕައަށް ހެޔޮވުމުގައި ހަމަހަމަވުމަށް ކަލޭ ބޭނުންވޭތޯ ބޭބޭގެ ހެއްދެވީ؟ އާން ދެންނެވިއެވެ. އެހެނަމެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ.އެހެންވީއިރު ނަހަދާށެވެ ކަމަށް ހެޔޮދެކޮށްވުން ހުއްދަނުވާނެއެވެ؟

باب تحريم إحداد المرأة على ميت فوق ثلاث أيام إلا على زوجها أربعة أشهر وعشرة أيام

މައްޔިތާގެ މައްޗަށް ތިންދުވަހަށްވުރެ ގިނައިން حدادކުރުން އަންހެނުންނަށް މައްޗަށް حرامވެގެންވާކަމާއި ނަމަވެސް ފިރިމީހާ ނިޔާވުމުގެ މައްޗަށް އާދޭގެ އަސްމިޔާ ހަތަރުމަހާއި ދިހަދުވަސްވަންދެން حدادކުރުން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

1774 عَنْ زَيْنَبَ بِنْتِ أَبي سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُمَا قَالَتْ : دَخَلْتُ عَلَى أُمِّ حَبِيبة رَضِيَ اللَّه عَنْهَا زَوْجِ النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حِينَ تُوُفِّي أَبُوها أَبُو سُفْيَانَ بْنُ حَرْبٍ رَضِيِ اللَّه عَنْهُ ، فدَعَتْ بِطِيبٍ فِيهِ صُفْرَةُ خَلُوقٍ أَوْ غَيْرِهِ ، فدَهَنَتْ مِنْهُ جَارِيَةً ، ثُمَّ مَسَّتْ بِعَارِضَيْها . ثُمَّ قَالَتْ : وَاللَّهِ مَالي بِالطِّيبِ مِنْ حَاجَةٍ ، غَيْرَ أَنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقُولُ عَلى المِنبرِ: « لا يحِلُّ لامْرأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ أَنْ تُحِدَّ عَلَى مَيِّتٍ فَوقَ ثَلاثِ لَيَالٍ ، إلاَّ عَلى زَوْجٍ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْراً » قَالَت زَيْنَبُ : ثُمَّ دَخَلْتُ عَلَى زَيْنَبَ بنْتِ جَحْش رَضِيَ اللَّه

عَنْهَا حِينَ تُوُفِّيَ أَخُوهَا ، فَدَعَتْ بِطِيبٍ فَمَسَّتْ مِنْه ، ثُمَّ قَالَتْ : أَمَا وَاللَّهِ مَالِي بِالطِّيبِ مِنْ حاجَةٍ ، غَيْرَ أَنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ عَلَى المِنْبَرِ : « لا يَحِلُّ لامْرَأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَاليَوْمِ الآخِرِ أَنْ تُحِدَّ عَلى مَيِّتٍ فَوْقَ ثَلاَثٍ إِلاَّ عَلَى زوجٍ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْراً». متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި زَيْنَبَ بِنْتِ أَبُو سَلَمَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ (އެއްދުވަހަކު) رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަނބިކަނބަލުން މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أُمِّ حَبِيبة ގެ އަރިހަށް ދިޔައީމެވެ. އަދި އެކަމަނާގެ ބައްޕާ أَبُو سُفْيَانَ بْنُ حَرْب އަވަހާރަވެ ދުވަސްވެފައެވެ. ތިމަންނަ ދިއުމުން ފަހެ އެކަމަނާ މީރުވަސް ދުވާލަރި ގެނައުމަށް އެންގެވިއެވެ. އޭގައި ކުކުމާއި އަދި ޚަލޫޤް ހަވަނދު ހުއްޓެވެ. ފަހެ އޭގެން އެކަމަނާ ޖާރިޔާއެއްގެ ގައިގައި ޖެހިއެވެ. އަދި ދެއަތް ކޯތާފަތްމަތި ފުހުއްވައިފިއެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. މާތް الله ގަސަމު ހުވާކޮށް ބުނަމެވެ. ތިމަންނައަކަށް ހަވަނދުގެ ބޭނުމެއް ނުވެއެވެ. ނަމަވެސް ހަމަކަށަވަރުން رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ަ حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އަކަތާރީގާތުން حديث ކުރައްވައިވެއެވެ. الله އާއި އާޚިރަތް ދުވަހަށް އީމާންވާ އަންހެނަކަށް މައްޔިތެއްގެ މައްޗަށް ތިންދުވަހަށްވުރެ ގިނައިން حداد ކުރުން ހުއްދަވެގެންނުވެއެވެ. ނަމަވެސް ފިރިމީހާގެ މައްޗަށް ހަތަރުމަހާއި ދިހަދުވަސްވަންދެން حداد ކުރުން ހުއްދަވެގެންވެއެވެ. زَيْنَب ވިދާޅުވިއެވެ. އޭގެފަހުން ތިމަންނަ އެއްދުވަހަކު މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި زَيْنَبَ بِنْتِ جَحْش ގެ އަރިހަށް އެކަމަނާގެ ބޭބެ ނިޔާވެގެން އުޅުން ދުވަސްވަރު ދިޔައީމެވެ. ފަހެ (ތިމަންނަދިއުމުން) އެކަމަނާ މީރުވަސް ގެނައުމަށް އެންގެވިއެވެ. ފަހެ އެކަމަނާ އޭގެން ހަވަނދު ޖެހިއެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. މާތް الله ގަސަމު ބުނަމެވެ. ތިމަންނައަކަށް ހަވަނދުގެ ބޭނުމެއް ނުވެއެވެ. ނަމަވެސް رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم މުންބަރުމަތިގައި ހުންނަވައިގެން ަ حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ.الله އާއި އާޚިރަތް ދުވަހަށް އީމާންވާ އަންހެނަކަށް މައްޔިތެއްގެ މައްޗަށް ތިންދުވަހަށްވުރެ ގިނައިން حداد ކުރުން ހުއްދަވެގެންނުވެއެވެ. ނަމަވެސް ފިރިމީހާގެ މައްޗަށް ހަތަރުމަހާއި ދިހަދުވަސްވަންދެން حداد ކުރުން ހުއްދަވެގެންވެއެވެ.

باب تحريم بيع الحاضر للبادي وتلقي الركبان والبيع على بيع أخيه والخطبة على خطبته إلا أن يأذن أو يردَّ

ހަށްފުރުގެ މީހުން ވިއްކާދިނުން ވަރު ހަށްވަރިން ޖަނާއިކަށް ވިޔަސްނުހަ ވިއްކާދިނުން حرام ވެގެންވާ ކަމާއި ވިޔަފާރި ގާފިލާއަށް ހަމައެއް ވަނުމުގެ ކުރިން ބައްދަލުކޮށް ގަތުމުގެ حرام ވެގެންވާ ކަމާއި ކައިވެންޏަކަށް މީހަކު ހުށަހެޅި ކަމެއްގައި ހުށަހެޅުމަކީ ނުވާނެ ކަމެކެވެ އެހެން ބުނުމަށް ހުއްދަދިނުމުން ނުވަތަ ރައްދު ކުރުމުން މެނުވީ ވިއްކަމުން ކައިވެންޏަށް ހުށަހެޅުން حرام ވެގެންވާ ބާބު باب

1775 عَنْ أَنَس رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قَالَ : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أَنْ يَبِيعَ حَاضِرٌ لِبَادٍ وَإِنْ كَانَ أَخَاهُ لأَبِيه وَأُمِّهِ . متفق عليه .

މާތް الله ރުއްސުވުންވާކަމުގެ أَنَس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަށްފުރުގެ މީހުން ވިއްކާދިނުން މާތް رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މަނާކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެއީ އޭނާގެ އެއްބަނޑު އެއްބަފާ أخ އަކަށް ވިޔަސްމެއެވެ.

1776 وَعَنِ ابْنِ عمرَ قال : قالَ رَسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا تَتَلَقَّوُا السلَعَ حَتَّى يُهْبَطَ بِهَا إلى الأَسْوَاقِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله އެކަލޭގެފާނަށް ރުއްސުވުންވާކަމުގެ عبدِ اللَّهِ بن عُمَر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވިޔަފާރި މުދާ ބާޒާރަށް ނުބައްދާ ކުރިން އަތުލައިގަތުމަށް ކުރިމަތިނުލާށެވެ.

1777 وَعَنِ ابْنِ عَبَّاس رَضِي اللَّه عَنْهما قَالَ : « قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا تَتَلَقَّوُا الرُّكْبَانَ ، وَلا يبعْ حَاضِرٌ لِبَادٍ » ، فَقَالَ لَهُ طَاووسُ : ما « لا يَبِعْ حَاضِرٌ لِبادٍ ؟ » قال : لا يكُونُ لَهُ سَمْسَاراً . متفقٌ عليه .

މާތް الله އެކަލޭގެފާނުމެންނަށް ރުއްސުވުންވާކަމުގެ عبدِ اللَّهِ بن عَبَّاس ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث

ކުރުއްވިއެވެ. ހިޔަބަރިމީހުން ވިޔަފާރި ގަޑިޖެހިކާއި ބައްދަލުކުރުމާކަށެވެ. އަދި ކުރެއްވިއްސަވާ
ރަސްފުޅުގެ މިހާރަށް ވިއްކާ ނުދެއްކެވެ. ދެން طَاوسُ އެއްސެވިއެވެ. ރަސްފުޅުސަވާ ރަސްފުޅުގެ
މިހާރަށް ވިއްކާ ނުދިނުމުގެ މާނަކަމަކީ ކޮބާހެއްތޯ؟ ابْنِ عَبَّاس ވިދާޅުވިއެވެ. އޭނާ
މުދަލަށް ދަލާލަކަށް ނުވުމެވެ.

1778 وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قَالَ : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أَنْ يَبِيعَ حَاضِرٌ لِبَادٍ وَلا تَنَاجَشُوا ولا يبع الرَّجُلُ عَلى بَيْعِ أَخيهِ ، ولا يخطبْ عَلى خِطْبَةِ أَخِيهِ ، ولا تسْأَلِ المرأةُ طلاقَ أختِهَا لِتَكْفَأَ مَا في إِنَائِهَا .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުއްސުންތެރިވާ أبُو هُرَيْرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ރަސްފުޅުސަވާ ރަސްފުޅުގެ މިހާރަށް ވިއްކާދިނުން މަނާކުރެއްވިއެވެ.
އަދި ޖިޔަބަރިމީހުން ވިޔަފާރިގައި މަކަރާއި ހީލަތް ނުހަދާށެވެ. އަދި ތިމާގެ أخ އާ ގެ
ވިޔަފާރީގެ މައްޗަށް ތިމާގެ ވިޔަފާރި ނުކުރާށެވެ. އަދި ތިމާގެ أخُ ގެ ކައިވެނީގެ އެދުމުގެ
މައްޗަށް ތިމާ ނުއެދޭށެވެ. އަދި އަންހެނާ އޭނާގެ أخت އަށް ވަރިކުރުމަށް އެދިގެން އޭނާގެ
ދިރިއުޅުން ފުރުޅާނުލާށެވެ.

وفي رِوَايَةٍ قَالَ : نَهَى رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عَنِ التَّلَقِّي وأن يَبْتَاعَ المُهَاجِرُ لأَعْرابِيِّ ، وأَنْ تشْتَرِطَ المرْأَةُ طَلاقَ أُخْتِهَا ، وَأَنْ يَسْتَام الرَّجُلُ عَلى سومِ أخيهِ ، ونَهَى عَنِ النَّجَشِ والتَّصْرِيةِ. متفقٌ عليه .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ. ވިޔަފާރި ގަޑިޖެހުމާއި ބައްދަލުކުރުމާއި مُهَاجِر ބާދިޔާ ރަށްފުޅުގެ މީހުންނަށް
ވިއްކާދިނުމާއި އަންހެނާ އޭނާ ގެ أخت އާގެ ވަރިއުވުމާ ޝަރުޠުކުރުމާއި ތިމާގެ أخ އާ
މުދަލުގެ އަގުހެދުމުގައި ތިމާ މުޅި އިސްކުރުމާއި މަކަރުހީލަތް ހަދައިގެ
ގަސްދުކުރުމާއި (އަދި އެޝަރުޠްކުރުމާ ނުލަ އަދިކޮށް ނުރުހުމުގައި
ކިރުތިރާގެ ޚިލާފު) އަދި އެހެނިހެން ކަންކަމާއި ނުހަނު ރަނގަޅު ކަމެއް ރަސޫލާ
ދެއްވާވަދެއްވިއެވެ ވިއްކާން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މަނާކުރެއްވިއެވެ.

1779 وَعنِ ابْنِ عُمَرَ رضي اللَّه عَنْهُمَا ، أنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « لا يبعْ بَعْضُكُمْ عَلى بَيْعِ بعْضٍ ، ولا يَخْطُبْ على خِطْبة أخِيهِ إلاَّ أنْ يأْذَنَ لَهُ » متفقٌ عليه ، وهذا لَفْظُ مسلم

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عبدِ اللَّهِ ابْنِ عُمَرَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން (އެއްބައިމީހަކު އަނެއްބައިމީހަކު) ވިއްކާ ވިޔަފާރި ވިއްކާ އަގާއި ވިޔަފާރިއާ ގާތްކޮށް އިސްނުކުރާށެވެ. އަދި ވިއްކާ أخއަކު ކައިވެނިކުރުމަށް އެދުމާއި އެކަމާ ގޮވާލުމާ ކައިރިއަށް އޭ أخ އެއްގެ ހުއްދައަކާއި ނުލައި ކައިވެނިކުރުމަށް ނުއެދޭށެވެ.

1780 وَعَنْ عُقْبَةَ بن عَامِرٍ رضي اللَّه عَنْهُ أنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « المُؤْمِنُ أخُو المُؤمِن ، فَلاَ يحِلُّ لِمُؤمِنٍ أنْ يبْتَاعَ عَلَى بَيْعِ أخِيهِ وَلاَ يَخْطِبْ على خِطْبَةِأخِيه حتَّى يَذَر »رواهُمسلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عُقْبَةَ بنِ عَامِرِ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. مُؤمِنُ އަކީ އަނެއް مؤمن އެއްގެ أخ އާ އެވެ. ފަހެ مُؤمِن އަކަށް އެހާގެ އަނެއް މުއުމިން أخ އާ ގެ މުދާ ވިއްކާ ވަގުތު ވިޔަފާރި މުދާ އިސްވެހުރުމަށް ހުއްދަވެގެންނުވެއެވެ. އަދި ވިޔަފާރި أخ އަކު ކައިވެނިކުރުމަށް އަރާމަކުވެސް ދޫކޮށްލުމާހަމައަށް ކައިވެނިކުރުމަށް އެދުން ހުއްދަވެގެން ނުވެއެވެ.

باب النهي عن إضاعة المال في غير وجوهه التي أذن الشرع فيها

شريعةހުއްދަކުރާ ކަންތައްތަކުގައި މުދާ ހުދުކޮށްނުލުން މަނާވެގެންވާ ބާބު باب

1781 عَنْ أبي هُرِيْرةَ رضي اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَال رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إنَّ اللَّه تَعَالى يَرضي لَكُمْ ثلاثاً ، ويَكْرَه لَكُمْ ثَلاثاً : فَيَرضي لَكُمْ أنْ تَعْبُدوه ، وَلا تُشركُوا بِهِ

شَيْئاً ، وأَنْ تَعْتَصِموا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعاً ولا تَفرَّقُوا ، ويَكْرهُ لَكُمْ : قِيلَ وقَالَ ، وكَثْرَةَ السُّؤالِ ، وإضَاعَةَ المَالِ » رواه مسلم ، وتقدَّم شرحه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبُو هُرَيْرَةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ތިން ކަމަކުން ރުހިވޮޑިގަންނަވައެވެ. އަދި ތިންކަމަކަށް ނުރުހޭ ވޮޑިގަންނަވައެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ރުހިވޮޑިގަންނަވަނީ ތިޔަބައިމީހުން އެކަލާނގެ އަޅުކަންކޮށް އެކަލާނގާއި އެއްވެސް އެއްޗެއް ޝަރީކުނުކުރުމާއި الله ގެ ވަރުގައި ތިޔަބައިމީހުން ގަދަފަދައިން ހިފެހެއްޓުމާއި ތިޔަބައިމީހުން ބައިބައި ނުވުމެވެ. އަދި އެ އިރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ނުރުހޭވޮޑިގަންނަވަނީ 'ބުންޏޭ'، 'ބުނެވޭ' ގެ حوالة ދިނުމާއި ސުވާލު ގިނަކުރުމާއި މުދާ އިސްރާފުކުރުމެވެ.

1782 وعَنْ ورَّادٍ كَاتِبِ المُغِيرَةِ بن شُعْبَة قالَ : أمْلَى عَلَيَّ المُغِيرَةُ بنُ شُعبةَ في كتاب إلى مُعَاوِيَةَ رضي اللَّه عنْه ، أنَّ النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كَانَ يَقُول في دبُرِ كُلِّ صَلاةٍ مَكْتُوبَةٍ : « لاَ إِلَهَ إلاَّ اللَّه وَحدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ ، لَهُ المُلْكُ وله الْحَمْد وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيءٍ قَدِيرٌ ، اللَّهُمَّ لاَ مانِعَ لِمَا أعْطَيْتَ ، ولاَ مُعْطِيَ لِمَا مَنَعْتَ ، ولاَ ينفَعُ ذَا الجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ » وكَتَبَ إلَيْهِ أنَّهُ « كَانَ يَنْهَى عَنْ قِيل وقَالَ ، وإضَاعَةِ المَالِ ، وكَثْرةِ السُّؤَالِ ، وكَانَ يَنْهَى عَنْ عُقُوقِ الأمهَّاتِ ، ووأْدِ الْبَنَاتِ ، ومَنْعٍ وهَاتِ » متفقٌ عَلَيْهِ ، وسبق شرحه .

المُغِيرَةِ بن شُعْبَة ގެ كَاتِب އަޅު ކަމުގައިވާ وَرَّاد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. المُغِيرَةِ بن شُعْبَة ތިމަންނަ ލައްވާ މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި مُعَاوِيَة ގާތަށް ސިޓީއެއް ލިޔުއްވިއެވެ. އޭގައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي ގެ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ކޮންމެ فرض ނަމާދެއްގެ ފަހުގައި ކިޔުއްވައެވެ. « لاَ إِلَهَ إلاَّ اللَّه وَحدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ ، لَهُ المُلْكُ وله الْحَمْد وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيءٍ قَدِيرٌ ، اللَّهُمَّ لاَ مانِعَ لِمَا أعْطَيْتَ ، ولاَ مُعْطِيَ لِمَا مَنَعْتَ ، ولاَ ينفَعُ ذَا الجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ » އަދި އެ صحابي އަށް ލިޔުއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ވާހަކަ 'ބުނެވުން' އަދި 'ބުނުއްޏޭ' ގެ ކަހަލަ އަށް ހަވާލާދީ ވާހަކަ ދެއްކުމާއި މުދާ އިސްރާފުކުރުމާއި ސުވާލު ގިނަކުރުން މަނާކުރެއްވިއެވެ. އަދި މައިންބަފައިންނަށް އަނިޔާކުރުމާއި

ދަރިން ދިރިޔިއްބާ ވަޢުދުން މަނާ ކުރެއްވިއެވެ. އަދި حقވެރިންނަށް حق ނުދިނީ ހިފެހެއްޓުމާއި ގަދަބަދަލުވަކަމުން ތަކާތީ އަޅުވުން މަނާކުރެއްވިއެވެ.

باب النهي عن الإِشارة إلى مسلم بسلاح سواء كان جادّاً أو مازحاً

މުސްލިމަކާއި ދިމާލަށް ސަމާސާގެ ގޮތުން ވިޔަސް އަދި ހަޤީޤަތުން ކަމުގައި ވިޔަސް ހަތިޔާރު ގެތުން މަނާވެގެންވާ ކަމާއި އަދި މިހެންގެ އަޅުން ކަނޑި ދިގުކަމާ ހިނދު އުޅުއިން ނަގާދެއި ދިނުމުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1783 عَن أبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّه عَنْه عَنْ رَسُولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَال: «لاَ يشِرْ أَحَدُكُمْ إِلَى أَخِيهِ بِالسِّلاَحِ ، فَإِنَّهُ لاَ يَدْرِي لَعَلَّ الشَّيْطَانَ يَنْزِعُ فِي يَدِهِ ، فَيَقَعَ فِي حُفْرَةٍ من النَّارِ » متفقٌ عليهِ.

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبُو هُريْرة ، رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގަޑިރިއްސުރިވާކުރެއްވިއެވެ. އަކާގޮތާކުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިކުދިރުންގެ ތެރެއިން މިހަކު އަމިއްގެ أخ އާއި ދިމާލަށް ހަތިޔާރު ދިގެ ނުކުރާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން شيْطَانާ އެނގޭ އަތުން އެއްޗި ނުފުރުކުންވާން އެނގައިން ނުގޮތީއެވެ. އަދި އެކަމުގެ ސަބަބުން އެނާ ނަރަކައިގެ ވަޅުގަނޑަކަށް ވެއްޓި ހިނގައިދާނެއެވެ.

وفي رِوَايةٍ لمُسْلِمٍ قَالَ : قَالَ أَبُو الْقَاسِمِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَنْ أَشَارَ إِلَى أَخيهِ بِحَدِيدَةٍ ، فَإِنَّ المَلاَئِكَةَ تَلْعنُهُ حتَّى يَنْزِعَ ، وإِنْ كَان أَخَاهُ لأَبِيهِ وأُمِّهِ » .

އަދި مُسْلِمްގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. أبُو الْقَاسِمِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިހަކަކު ވީމާގެ أخ އާއި ދިމާލަށް ދުވި އެއްޗެއް ދިއްކާށްފިނަމަ އެއްޗެއް ދުރުކުރުމުން ދަންދެން މަލާއިކަތުން އެކަލޭގެ ކިބައިން لعنة ދެއްވެއެވެ. އަދި އެމީހަކީ އޭނާގެ އަންނގެ އެއްބަނޑު أخ ކަމުގައި ވިޔަސްމެއެވެ.

قَوْلُهُ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « يَنْزِع » ضُبِطَ بالْعَيْنِ المُهْمَلَةِ مَعَ كَسْرِ الزَّاي ، وبالْغَيْنِ المُعْجَمَةِ مع فتحِها ومعناهما مُتَقَارِبٌ ، مَعْنَاهُ بِالمهْمَلَةِ يَرْمِي ، وبالمُعجمةِ أيْضاً يَرْمِي وَيُفْسِدُ ، وأَصْلُ النَّزْعِ : الطَّعْنُ وَالْفَسَادُ .

1784 وَعَنْ جابرٍ رضي اللَّه عنْهُ قَالَ : « نَهَى رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أنْ يُتَعَاطَى السَّيْفُ مَسْلُولاً » .

رواهُ أبو داود ، والترمذي وقال : حديثٌ حسَنٌ .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި جابر ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ކަނޑި މުޅަކު އަތަށް ދޫކުރުން އުނަދިން ނަހީކުރައްވައި ދެއްވާނޭކުރައްވާ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ހަދާ ކުރެއްވިއެވެ.

باب كراهة الخروج من المسجد بعد الإذان إلا بعذر حتى يصلي المكتوبة

ބަންގިގޮވުމުން ފަހު فرضނަމާދު ކުރުމާގެ ކުރިން އުޒުރަކާ ނުލައި މިސްކިތުން ނިކުތުން މަކްރޫހު ވާގޮތާއި ބެހޭގޮތުންވާ باب

1785 عَنْ أبي الشَّعْثاءِ قال : كُنَّا قُعُوداً مع أبي هُرِيْرَةَ رضي اللَّه عنهُ في المسْجِدِ ، فَأَذَّنَ المؤذِّنُ ، فقَام رَجُلٌ مِنَ المسْجِدِ يَمْشِي ، فَأَتْبَعهُ أبُو هُرِيْرَةَ بصرَهُ حتَّى خَرجَ مِنَ المسْجِدِ، فقَالَ أبُو هُرِيْرَةَ : أمَّا هَذَا فقَدْ عصَى أبَا الْقَاسِمِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم . رواه مسلم .

أبُو الشَّعْثاءِ ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން މާތްالله ރުއްސުންދެއްވި أبو هُرِيْرة ގެ އަރިހުގައި މިސްކިތުގައި ތިބީމުއެވެ. ދެން ބަންގި ގޮވިއެވެ. ބަންގި ގޮވުމުން އެއްމީހަކު ދިޔައެވެ. މިސްކިތުން ބޭރުވާންދެން ހިނގައިގަތެވެ. ދެން أبُو هُرِيْرة އެމީހާއަށް ބަލާލައްވަމުން ތިއްބެވިއެވެ. ދެން އޭނާ މިސްކިތުން ބޭރުވިއެވެ. ދެން أبُو هُرِيْرة ވިދާޅުވިއެވެ. އެމީހާ ނަބިއްޔާ أبو الْقَاسِمِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ (އަޅުގަނޑުމެންގެ نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم) އިރުޝާދުފުޅާ ޚިލާފު ވެއްޖެއެވެ.

باب كراهة ردَّ الريحان لغير عذر

އުޒުރަކާއި ނުލައި ހުވަނދު ގަބޫލު ނުކުރުން މަކްރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1786 عَنْ أبي هُريْرَةَ رضي اللَّه عَنْهُ ، قَال : قَالَ رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَنْ عُرِضَ عَلَيْهِ ريْحَانٌ ، فَلا يَرُدَّهُ ، فَإِنَّهُ خفيفُ المَحْمَلِ ، طَيِّبُ الرِّيحِ » رواهُ مسلم .

މާތް الله ތަޢާލާ ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبُو هُريْرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.މީހަކަށް ހުވަނދު ދިއްލާ ގަސްތަކެއް ހުށަހަޅައިފިނަމަ ހަމަ އަނބުރާ ރައްދު ނުކުރާށެވެ. ހަމަ ހަލުއިކަމާއެކު ހުވަނދުގަދަ ބޯކަލަކުން ފޮނިވާތީ އެވެ. ވަސް ރަނގަޅުކަމުގެ އެއްޗަކީ އެވެ.

1787 وَعَنْ أنَس بن مَالِكٍ رضي اللَّه عَنْهُ أنَّ النبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم كَانَ لا يَرُدُّ الطِّيبَ . رواهُ البُخاري .

މާތް الله ތަޢާލާ ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أنَس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ހުވަނދު އަނބުރާ ރައްދު ނުކުރައްވައެވެ.

باب كراهة المدح في الوجه لمن خيف عليه مفسدة من إعجاب ونحوه وجوازه لمن أمن ذالك في حقه

ކުރިމަތީގައި ثناء ކިޔުމުން ބޮޑާވެފައި އަމިއްލަ މޮޅުވުން ފާޅުވާނޭ ފަސާދައެއް އުފެދޭކަމަށް ބިރުވެރިވާ މީހާގެ حق ގައި އެކަން މަކްރޫހުވެގެންވާކަމާއި އަދި ބިރުވެރިނުވާ ބަޔާގެ حق ގައި އެކަން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1788 عَنْ أبي مُوسى الأشْعرِيِّ رضي اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : سَمِعَ النَّبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم رَجُلاً يُثْني عَلَى رَجُلٍ وَيُطْرِيهِ في المدْحَةِ ، فَقَالَ : « أهْلَكْتُمْ ، أوْ قَطعْتُمْ ظَهرَ الرَّجُلِ » متفقٌ عليهِ .

މާތް الله ރުއްސުންވޮޑިގެންވި أبُو مُوسى الأشْعرِيّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ.މީހަކަށް ހިތަކަށް ثناء ރިޔާސިރުކޮށް رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم
އަޑުއެހުއްސެވިއެވެ. އަދި އާސް ދިރިހުރި ثناء ރިޔުމުގައި އަކަސިރީގެންނާ ވަރަށްމުޅި
ގަދިކަރުމުންނެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ.ޖިބާ އާސް އަސް މަގާމުބާކުރުމިއެވެ. ނުވަތަ حديث
ކުރެއްވިއެވެ.ޖިބާ އާސްގެ ހިސް ބިސްދާހިޖިއެވެ. (ނުވަތަގެ ކަހާމަ މިޔާ ތާޔާގެ ހާރާބުން
އަދިސްހެޔާ ޝަވެއްކަކަވެ.)

« وَالإطْرَاءُ » : المُبالَغَةُ في المَدْحِ .

1789 وَعَنْ أبي بَكْرَة رضي اللَّه عنْهُ أنَّ رجُلاً ذَكِرَ عِنْدَ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، فَأَثْنَى عَلَيْهِ رَجُلٌ خَيْراً ، فقَالَ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « ويْحَكَ قَطَعْت عُنُقَ صَاحِبكَ » يقُولُهُ مِرَاراً « إنْ كَانَ أحَدُكُمْ مَادِحاً لا مَحَالَةَ ، فلْيَقُلْ : أَحْسِبُ كذَا وكَذَا إنْ كَانَ يرَى أنَّهُ كَذَلِكَ ، وَحَسِيبُهُ اللَّه ، ولاَ يُزَكَّى علَى اللَّهِ أحَدٌ » متفق عليه .

މާތް الله ރުއްސުންވޮޑިގެންވި أبُو بَكْرَة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީހެއްގެ
ވާހަކަ نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّمގެ ހަޟްރަތުގައި ދެއްކުނެވެ. އެހިނދު އެމީހުން މީހަކު
އޭނާއަށް ثناء ކިޔައިފިއެވެ. ދެން نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޖިބާގެ
ގައުމުން ހިތުވަ ހައްޖެވެ. ޖިބާ ޖިބާގެ އެކުވެރިޔާ ކަނޑުދާ ބިސްދާލިއެވެ. އަގުބުން
ތަކުރާރުކޮށް ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ.ޖިހަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު
އެހެންމީހެއްގެ مدح ކުރަނީތިއްޔާ ހަމަ ބުނެވެ. ޖިވަޔަސް އާނާއި ދުލު ހިލާބަނޑު ހިތަށް
ހީވަނީ ތިގޮތުންނެވެ. އޭނާ އެހީމާ އަޅު އެސްފަހެއް ހަދާ މީހެއް ކަމަށް އާސް ދެކެނީއަދެވެ.
(އަދި ބިސާނެވެ.) އާސާގެ ހިސާބު ދުށުމާހާޖެގެނެވި الله އެވެ. އަދި اللهގެ ސިފަފުޅުބާކުރުވާ
ބޭނުން އެއްވެސް މީހެއްގެ ސިފަހަ ބޮޑުނުކުރުމަކުރުމެވެ.

1790 وَعَنْ هَمَّامِ بنِ الْحَارِثِ ، عنِ المِقْدَادِ رضي اللَّه عَنْهُ أنَّ رَجُلاً جعَل يَمْدَحُ عُثْمَانَ رضي اللَّه عنه ، فعَمِدَ المِقْدادُ ، فَجَثَا علَى رُكْبَتَيْهِ ، فَجعَلَ يَحْثُو في وَجْهِهِ الْحَصْبَاءَ، فَقَالَ لَهُ

عُثْمَانُ : مَا شَأْنُكَ ؟ فقَالَ : إنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « إذَا رَأَيْتُمُ المَدَّاحِينَ ، فَاحْثُوا في وَجُوهِهِمُ التُّرابَ » رَوَاهُ مسلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި هَمَّامِ بنِ الْحَارِث މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި المِقْدَاد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު عُثْمَان رضي اللَّه عنه އަށް ثناء ކިޔަން ފެށިއެވެ. އެހިނދު مِقْدادُ ގެ [illegible] ކަކޫ [illegible]. އަދި އެ مَدح [illegible] މޫނަށް ހިލަކޮޅުތައް އުއްލަވަން ފެއްޓެވިއެވެ. އެހިނދު عُثْمَان ގެފާނު އޭނާ [illegible] [illegible]؟ ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث [illegible] ثناء [illegible].

فَهَذِهِ الأحَادِيثُ في النَّهْيِ ، وَجَاءَ في الإبَاحَةِ أحَادِيثُ كثِيرَةٌ صَحِيحَةٌ .

قَالَ العُلَمَاءُ : وَطريقُ الجمْعِ بَيْنَ الأحَادِيثِ أنْ يُقَالَ : إنْ كَانَ المَمْدُوحُ عِنْدَهُ كَمَالُ إيمَانٍ ويَقِينٍ ، ورِيَاضَةُ نفْسٍ ، ومَعْرِفَة تَامَّةٌ بِحَيْثُ لا يَفْتَتِنُ ، ولا يَغْتَرُّ بِذَلِكَ ، ولا تَلْعَبُ بِهِ نَفْسُهُ ، فَلَيْسَ بِحَرَامٍ ولا مكْرُوهٍ ، وإنْ خِيفَ عَلَيْهِ شَيءٍ منْ هَذِهِ الأمُورِ كُرِهَ مَدْحُهُ في وَجْهِهِ كَرَاهَةً شَدِيدَةً ، وعَلَى هَذَا التَّفْصِيلِ تُنزَّلُ الأحاديثُ المُختَلفَة في ذَلِكَ . ومِمَّا جَاءَ في الإبَاحَةِ قَوْلُهُ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم لأبي بَكْرٍ رضي اللَّه عَنْهُ : « أرْجُو أنْ تَكُونَ مِنْهُمْ » أيْ : مِنَ الَّذِينَ يُدْعَوْنَ مِنْ جَمِيعِ أبْوابِ الْجَنَّةِ لِدُخُولِهَا ، وفي الحَدِيثِ الآخَرِ : « لَسْتَ مِنْهُمْ » أيْ : لَسْتَ مِنَ الَّذِينَ يُسْبِلُونَ أُزُرَهُمْ خُيَلاءَ . وقَالَ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم لِعُمَرَ رضي اللَّه عَنْهُ : « مَا رَآكَ الشَّيْطَانُ سَالِكاً فَجّا إلاَّ سلكَ فَجّا غيْرَ فَجِّك » ، وَالأحَادِيثُ في الإبَاحَةِ كَثِيرَةٌ ، وقَدْ ذَكَرْتُ جُمْلَةً مِنْ أطْرَافِهَا في كتاب : « الأذْكَار » .

ފަހެ އިސްވެދިޔަ حَدِيثُ ތަކާއި ثناءُ އާއި مدح ކުރުން ހުއްދަވާގޮތްތަކާއި ދެކު
އަރިސްތުޅިވާ حَدِيثُ ތަކާވެ . އަދި އެކަމާއި ހުއްދަވާގޮތްވާ ކަމާއި ކަމާއި ދެކު
ވަރަށް ގިނަ صَحِيح حَدِيث ތަކެއް އައިސްފައި ވެއެވެ . ދެންނަމަ ބަސްވުން ވިދާޅުވިއެވެ . އެ
حَدِيث ތަކެއް جمع ކުރުން ގެއްލި އެއީ ثناءُ އާއި مدح ވެސް މިފަދަ އިލްމް ކަމާއި
يقين ކަމް ފުރިހަމަ މިކަކް ނަފަ އަދި ނަފްސު ތަޢާލާ ތަރިކަލާވާ މިފަދަ ކަމަށް އަދި
އެކަމުގެ ސަބަބުން އެނގޭ ކަމެއް ފިތުނަވެރިކަމުގެ ބިރެއް ނުވެއް ފިތުނަކުން
ދެކޮޅުން ކަމުގެ ބިރެއްނުވާކަން ނުވެއް އެނގެން އެނގޭ ފިތުނަތަން ކަމުގެ
ބިރެއްނުވަނަމަ އޮޅުވާ ދީނުގެ حق ގައި އެކަން حرام އެއް ނުވެއެވެ . އަދި
މަކަރުވެރިއެއް ނުވެވެ . އަދި އެކަން ވެރިވެގެން ކަމުގެ ކަމަށް ބިރު އެއްވެރިކަމަށް
އޮޅުވާ މިފަދަ ކަނޑައެޅި ވަރަށް ބޮޑު مدح ކުރުމަކީ ގޯސްކަމެއް މަކަރު ކަމެކެވެ.
އެހެން މިކަމުގައި އަދިސްފުޅިވާ ބޭނުމް حَدِيثُ ތަކެއް جمع ކުރުން ދީނީ
އިސްވެދިޔަ ތަފްސީލު تفصيل ބަޔާ ކަމުގެތެރެ . އަދި އެ ގޮތުން مدح ކުރުން ހުއްދަ
ކަމެއް އަރިސްތުޅިވާ حَدِيثُ ބަޔާ ބޭރަށް ހިމެނޭ އެއް حَدِيثُ އަދި ރަސޫލު الله
ރުއްސުން ވަތި أبو بكر ގެފާނަށް نبى އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حَدِيث
ކުރައްވާފައިވާ ބަސްފުޅު " أرْجُو أنْ تَكُونَ مِنْهُمْ " އެވެ . އެބަހީ ހުރިހާ ދޮރުތަކުން ގޮވާލެވޭ
ސުވަރުގެއަށް ވަންނަން ނިކުމެ ހުރިހާ ބޭފުޅުންގެ ތެރޭގައި ތިބާ ހިމެނުން ކަމަށް
ތިމަން ރަސޫލާ އުއްމީދުކުރަމެވެ. އަދި އަނެއް حَدِيثُ އެއްގައި ވެއެވެ ." لَسْتَ مِنْهُمْ"
އެބަހީ ތިބާއަކީ ވަރުގަދަ ގެތެރެ ބޭރުގެ ތަކަބުރުގެ ބޭރުން ތަކަބުރު ކުރާ ތިބާ
ފިރުޢައުނުގެ ބޭބެއް ހިމެނުމެވެ . އަދި نبى އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ރަސޫލު الله
ރުއްސުން ވަތި عُمَر ގެފާނަށް حَدِيثُ ކުރައްވާފައިވެއެވެ . شيْطَانُ އަކީ ތިބާ އެއްގޮތް
ވަގުތެއްގައި ހިނގާފައި ދަނިވާރު ނުފެނެއެވެ . އެއީ شيْطَانُ ތިބާ ވަޒީރުންނަކަށް ވަގުތު
ދިމާނުވާނެކަމަށެވެ . مدح ކުރުން ހުއްދަ ވެގެންވާ ކަމުގެ އަރިސްތުޅިވާ حَدِيثُ ތަކެއް
ވަރަށް ގިނައެވެ .އަދި ހަމަހަމަކޮށް ތިމަންނަކަށް އެއިން ބައެއް حَدِيثُ ތަކެއް كتاب
الأذْكَار ގައި ހިމަނާފައެވެ .

باب كراهة الخروج من بلد وقع فيها الوباء فراراً منه وكراهة القدوم عليه

ރަށެއްގައި ވަބާއެއް ފެތުރިއްޖެނަމަ އެއިންފިލުމަށް އެރަށުން ނިކުތުން މަކްރޫހުވެގެންވާކަމާއި އަދި ބޭރުން އައިސް އެރަށަށް ވަނުން މަކްރޫހު ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ **باب**

قال اللَّه تعالى (النساء 78): {أينما تكونوا يدرككم الموت ولو كنتم في بروج مشيدة}.

އުސްވެގެންވާ ގަދަފަދަ ކިއްލާތަކެއްގެ ތެރޭގައި ތިޔަބައިމީހުން ތިބިކަމުގައިވިޔަސް، ތިޔަބައިމީހުން ތިބި ކޮންމެ ތަނަކުން މަރު، ތިޔަބައިމީހުން އަތުވެދާނެއެވެ.

وقال تعالى (البقرة 195): {ولا تلقوا بأيديكم إلى التهلكة}.

އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ އަތްތަކުން ތިޔަބައިމީހުންގެ نفس ހަލާކުގެ ތެރެއަށް އެއްލާނުލާށެވެ.

1791 وَعَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي اللَّه عَنْهُمَا أَنَّ عُمَر بْنِ الْخَطَّابِ رضي اللَّه عَنْهُ خَرَجَ إِلَى الشَّامِ حَتَّى إذَا كَانَ بِسَرْغَ لَقِيَهُ أُمَراءُ الأَجْنَادِ أَبُو عُبَيْدَةَ بْنُ الجَرَّاحِ وأَصْحَابُهُ فَأَخْبَرُوهُ أَنَّ الْوبَاءَ قَدْ وقَعَ بالشَّامِ ، قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : فَقَالَ لِي عُمَرُ : ادْعُ لِي المُهاجرين الأوَّلِينَ فَدَعَوتُهم ، فَاسْتَشَارهم ، وَأَخْبرَهُم أَنَّ الْوبَاءَ قَدْ وقَعَ بالشَّامِ ، فَاخْتلَفوا ، فَقَالَ بَعْضُهُمْ : خَرَجْتَ لأَمْرٍ ، ولا نَرَى أَنْ تَرْجِعَ عَنْهُ . وقَالَ بَعْضُهُمْ : مَعَكَ بَقِيَّة النَّاسِ وأَصْحَابُ رسُولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، ولا نَرَى أَنْ تُقْدِمَهُم عَلَى هذا الْوبَاءِ ، فَقَالَ : ارْتَفِعُوا عَنِّي ، ثُ مَّ قَالَ : ادْعُ لي الأَنْصارَ ، فدعوتُهُم ، فاسْتَشَارهمْ ، فَسَلَكُوا سَبِيلَ المُهاجرين ، واخْتلَفوا كاخْتلافهم ، فقَالَ : ارْتَفِعُوا عَنِي ، ثُمَّ قَالَ : ادْعُ لي مَنْ كَانَ هَا هُنَا مِنْ مَشْيَخَةِ قُرَيْشٍ مِنْ مُهَاجِرةِ الْفَتْحِ ، فَدَعَوْتُهُمْ ، فَلَمْ يَخْتَلِفْ عليه مِنْهُمْ رَجُلانِ ، فَقَالُوا : نَرى أَنْ تَرْجِعَ بِالنَّاسِ ولاَ تُقْدِمَهُم عَلَى هَذَا الْوبَاءِ ، فنَادى عُمَرُ رضي اللَّه عَنْهُ في النَّاسِ: إنِّي مُصبِحٌ عَلَى ظَهْرٍ ، فَأَصْبِحُوا عَلَيْهِ : فَقَالَ أَبُو عُبَيْدَةَ ابْنُ الجَرَّاحِ رضي اللَّهُ عَنْهُ : أَفِرَاراً مِنْ قَدَرِ اللَّه ؟ فَقَالَ عُمَرُ رضي اللَّه عَنْهُ : لَوْ غَيْرُكَ قَالَهَا يَا أَبَا عُبيْدَةَ ، وكَانَ عُمَرُ يكْرَهُ خِلافَهُ ، نَعَمْ نَفِرُّ مِنْ قَدَرِ اللَّه إِلَى قَدَرِ اللَّه ، أَرأَيْت لَوْ كَانَ لَكَ إِبلٌ ، فَهَبَطَتْ وَادِياً لَهُ عُدْوَتَانِ ، إِحْدَاهُمَا خَصِبْةٌ ، والأُخْرَى جَدْبَةٌ ، أَلَيْسَ إِنْ رَعَيْتَ الخَصِبَةَ رعَيْتَهَا بقَدَرِ اللَّه ، وإِنْ رَعَيْتَ الجَدْبَةَ رعَيْتَهَا بِقَدَرِ اللَّه ، قَالَ : فجَاءَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ رضي اللَّه عَنْهُ ، وكَانَ مُتَغَيِّباً في بَعْضِ حَاجَتِهِ ، فَقَال : إِنَّ عِنْدِي مِنْ هَذَا

عِلْماً ، سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقُولُ : « إذَا سَمِعْتُمْ بِهِ بِأَرْضٍ ، فلاَ تَقْدمُوا عَلَيْهِ ، وإِذَا وَقَعَ بِأَرْضٍ وأَنْتُمْ بِهَا ، فَلا تخْرُجُوا فِرَاراً مِنْهُ » فَحَمِدَ اللَّه تَعَالى عُمَرُ رضي اللَّه عَنْهُ وَانْصرَفَ، متفقٌ عليه .

މާތް الله އެކަލޭގެފާނުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبدِ اللّهِ بن عبَّاس ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عمر بْنِ الْخَطَّاب شام ކަރައަށް ނިކުމެވަޑައިގަތެވެ. އަދި سَرْغ ނަމަކަށް ކިޔޭ ހިސާބަށް ސިފައިންގެ އަމީރު أبُو عُبَيْدَةَ بْنُ الجَرَّاحِ އާއި އޭނާގެ ބައިވެރިންނާއި ބައްދަލުވެއްޖެއެވެ. ދެން އެމީހުން އުމަރުގެ ހުޒޫރަށް ދަންނަވާ ދެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން شام ކަރައިގައި ވަބާއެއް ފެތުރިފައިވާކަމަށް. ابْنُ عَبَّاس ވިދާޅުވިއެވެ. عُمَرُ ގެ ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. އަހަރެންނަށް ފުރަތަމަ މުހާޖިރުންގެ އިސްވެރިން ގެންނަވާށެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން އެމީހުން ގެނައުމުން އެމީހުންނާއި މަޝްވަރާކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް ޚަބަރު ދެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ވަބާ ފެތުރިފައިވާކަމަށް. ފަހެ ޚިލާފުވެއްޖެއެވެ. ބައެއް މީހުން ބުނެއެވެ. ކަލޭގެފާނު ނިކުމެވަޑައިގެންނެވީ ކަމަކަށްވާތީ. އަދި އެކަމުން ރުޖޫޢަވެ ވަޑައިނުގަތުމަށް ދަންނަވައެވެ. އަދި ބައެއް މީހުން ބުނެއެވެ. ކަލޭގެފާނާއެކު ބާކީ މީހުންނާއި رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ اصحاب ބޭކަލުންނެވެ. އަދި އެމީހުންނާ ވަބާގެ ތެރެއަށް ކުރިމަތިލުވައިދިނުމަކީ ހަމަ ތެދު ރައުޔެއް ނޫނެވެ. ދެން عُمَرُ ގެ ވިދާޅުވިއެވެ. އަހަރެންގެ ކައިރިން ދުރަށް ދާށެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. الأَنْصَارِ ގެ މީހުން ގެންނަވާށެވެ. ދެން އެމީހުން ގެނައެވެ. ދެން عُمَرُ ގެ އެމީހުންނާ މަޝްވަރާކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ އެމީހުންވެސް މުހާޖިރުންގެ މަގުގައި ހިނގައިގެން ގޮސް ޚިލާފުވެއްޖެއެވެ. އަދި މީހުންނަކީ ބައިބައި ހުށަހެޅުމެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. އަހަރެންގެ ކައިރިން ދުރަށް ދާށެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަ ފަތުޙު ކުރީގެ ޤުރައިޝް ގެ އިސްވެރިން ގެންނަވާށެވެ. ދެން އެމީހުން ގެނައެވެ. ދެން ޚިލާފެއް ނެތި ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ އެމީހުންގެ ތެރެއިން ދެމީހަކުވެސް ޚިލާފު ނުވިއެވެ. ދެން ކަލޭގެފާނު ޢަވާމުން ގެ ތެރެއިން ރުޖޫޢަވެ ވަޑައިގަތުމަށް ދަންނަވައެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަހަރެން ފަތިހު ސަވާރީގެ މަތީގައި ހުންނާނަމެވެ. ދެން

ވަޑައިގަތުމެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނު އެމީހުން އަވަހާގެ ބަޔަކު ނުފުށުއްވާށެވެ. ފަހެ عُمَرُ رضي
الله عَنْهُ ހިސާބުކޮށްދިނުން އިއްޔާން ކުރައްވައިފިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ބުނެދެން ފަހެ އެނބުރި
ދަތުރުކުރައްވާނީމުއެވެ. ފަހެ ބިރުބައިގަނޑު ވަސް ފަހަރު އެނބުރިދާން ދަތުރުގައި ބައްދަލުވުމެވެ.
ފަހެ أبو عُبَيْدَةَ ابْنُ الجَرَّاحِ رضي الله عَنْهُ ވިދާޅުވިއެވެ. الله ގެ ދީނުގަޔާއި ހިޔާނާތް ހެއްދެވީތޯ؟
ފަހެ عُمَرُ رضي الله عَنْهُ ވިދާޅުވިއެވެ. ތަ أبو عُبَيْدَةَ އެވެ. ބާއްދުނު އަހަރެން ހިތާމަ ބަހެއް
ވިދާޅުވިނަމަ ދަރުމަވެ. އަދި އުމުރުގައި ގޮތް އަ صحابي ގެ ދައްޗާއި ހިތާލިބިމުތު ނުދެއްކެވެ.
(އައްނެވެ އަޑުގަދަ ވިދާޅުވިއެވެ)(އުމުރުގެ ގޮތް ވިދާޅުވިއެވެ.) އާއެކެވެ. ބުނެނުމެން ދީނުގެ
الله ގެ އައް ދީނުގަދަ ފޮނުވި ނުކުމެގެން އަނެއްالله ގެ ދީނުގަދަފުޅުގެ ބަދައްނެވެ. ބޭބާ
ނުކަން ބޮޑުތައް ބައްލަވާކަށް. ބޭބާގެ އަބޯގައި ޖަމާޢަތް އަވަހަށް ބޭބާ އަހަރު ވަޒީފާކަން
ފަހިބާއެވެ. އަވަދީގެ ދަފުރުބޭނުން އައްފުރުބޭގައި ހަދި ފަހިވެނަބާކާއެވެ. އަނައްފުރުބޭގައި އަދި
ހަނަފުސް ބުމެވެ. އައްނެވެއަޖައްލާ ބޭބާ ބޭބާގެ ޖަމަހަ ހަނަފުސް ބުމަގައި ހައިހައްޖު
ހައިހައްޖުމި الله ގެ ދީނުގަދަފުޅުން ހައިހައްޖު ހަދި ހައިހައްޖުމާއެވެ. އަދި ބޭބާ ފަހިވެނަރަދި
ބުމަގައި ހައިހައްޖުއަސް އަހި اللهގެ ދީނުގަދަފުޅުން ހައިހައްޖު ހައިހައްޖުވުމާއެވެ. ދަލި
ވިދާޅުވިއެވެ. އަހިސާބަށް ދިޔައަށް މާތް الله ދައްކަވާނުލައްވާ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْف
ވަޑައިގަތެވެ. އަ صحابي ހުރިހާ ކަންތައްތަކާ ކަމަކާއި ބާރަށް ވަޑައިގަންނައެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން ބުނެނުމުގެ ގޭބައި ބިކަމުގެ އިސްތިއުމާ އަބަދުއާގެ.رسُولُ اللَّه صلَّى اللهُ
عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކަދައްޓަނާކަށް ބުނެން އަޑުއަހާމެވެ. އަކަށޮގުނުން حديث
ކަދައްވިއެވެ.ބިތަބައިމީހުންނަށް ބުނުއްގައި ވާބައި ފަދަހުއިވަކަމާގެ ހަބަދު ހިބައިޖަނަމަ
ފަހެ އަބުނަކަށް ނުވަނުނާތެވެ. އަދި ބިތަބައިމީހުން ބިބަބަނުއްގައި ވާބައި ފަދަހައިޖަނަމަ
ފަހެ އަބުނަކަށް ހިޔާން ނުނިކުނުނާތެވެ. ދެން މާތް الله ދައްކަވާނުލައްވާ عُمَرގެފާނު الله
އަށް حمد ކުރެއެވެ. އަދި އެނބުރި ވަޑައިގަތެވެ.

والْعُدْوَةُ : جانِبُ الْوادِي .

1792 وعَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ رضي اللَّه عَنْهُ عنِ النَّبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « إِذَا سمِعْتُمْ الطَّاعُونَ بِأَرْضٍ ، فَلاَ تَدْخُلُوهَا ، وَإِذَا وقعَ بِأَرْضٍ ، وَأَنْتُمْ فِيهَا ، فَلاَ تَخْرُجُوا مِنْهَا » متفقٌ عليهِ .

މާނަ ﷲ ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أُسَامَةَ بْنِ زَيْد، نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّمގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ބިމެއްގައި ވަބާއެއް ޖެހިއްޖެކަމުގެ ޚަބަރު އަހައިފިނަމަ ތިޔަބައިމީހުން އެބިމަށް ނުވަދޭށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ތިބި ބިމެއްގައި ވަބާ ޖެހިއްޖެނަމަ ތިޔަބައިމީހުން އެބިމުން ނުނިކުންނާށެވެ.

باب التغليظ في تحريم السِّحْرِ

ސިޙުރު ހެދުމަކީ ހަރާމް حرامކަން ބޮޑުކަން ބަޔާންކުރާ باب

قال اللَّه تعالى (البقرة 102): {وما كفر سليمان ولكن الشياطين كفروا يعلمون الناس السحر} الآية.

سليمان ގެފާނު كافر ވެވޮޑިނުގަންނަވައެވެ. އެހެންނަމަވެސް ހަމަ شيْطَانުން كافر ވިއެވެ. އެމީހުން މީސްތަކުންނަށް سحر އުނގަންނައިދިނުމުންނެވެ.

1793 وعَنْ أبِي هُرَيْرَةَ رضي اللَّه عَنْهُ عَنِ النبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « اجْتَنِبُوا السَّبْعَ المُوبِقَاتِ » قَالُوا : يَا رسُولَ اللَّهِ وَمَا هُنَّ ؟ قَالَ : « الشِّرْكُ بِاللَّهِ ، السِّحْرُ ، وَقَتْلُ النَّفْسِ التي حرَّمَ اللَّه إِلاَّ بِالْحَقِّ ، وَأَكْلُ الرِّبَا ، وَأَكْلُ مَالِ اليتيم ، والتَّوَلِّي يَوْمَ الزَّحْفِ ، وقَذْفُ المُحْصنَاتِ المُؤمِنَاتِ الْغَافِلاَت » متفقٌ عليه .

މާނަ ﷲ ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبُو هُرَيْرَةَ نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّمގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަލާކުކުރާ ހަތް ކަމުން ތިޔަބައިމީހުން ދުރުހެލިވާށެވެ. އަސްޙާބުން ދެންނެވިއެވެ. ޔާ ﷲ ރަސޫލާއެވެ. އެއީ ކޮންކަންތައްތަކެއްތޯއެވެ؟

حديث ކަށަވަރުވެއްޖެ.އެއީ الله އަށް شركُ ކުރުމެވެ. އަދި سحر ހެދުމެވެ.އަދި حقّ އަކާއި ހެދިގެންނޫނީ الله ޙަރާމްކުރައްވާފައިވާ ނަފްސެއް ގަތުލު ކުރުމެވެ. އަދި ربَا ކެއުމެވެ. އަދި ޔަތީމުންގެ މުދާ ކެއުމެވެ. އަދި ހަނގުރާމައިގެ ދަނޑުން ފިލާ ދުވުމެވެ. غَافِل محصن مُؤمِن އަންހެނުންނަށް قذفُ ކުރުމެވެ.

باب النهي عن المسافرة بالمصحف إلى بلاد الكفارإذا خيف وقوعه بأيدي العدوّ

ކާފިރު قران ކާފިރުންގެ އަތްދަށަށްވެއްޓިދާނެކަމުގެ ބިރުހުރިހާލު ކާފިރުންގެ ބިމަކަށް قران ހިފައިގެން ދަތުރުކުރުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1794 عَنْ ابْنِ عُمَرَ رضي اللَّه عَنْهُمَا قَالَ : « نَهَى رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أنْ يُسَافَرَ بالقرآن إلَى أرْضِ الْعَدُوِّ » متفقٌ عليه .

މާނަ الله އެކަލާނގެ ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ عبْدِ اللَّهِ بن عُمَر ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ޢަދުއްވު قران ހިފައިގެން ޢަދުއްވުންގެ ކާފިރުންގެ ދަތުރުކުރުން މަނާކުރެއްވިއެވެ.

باب تحريم استعمال إناء الذهب وإناء الفضة في الأكل والشرب والطهارة وسائر وجوه الاستعمال

ރަންރިހީގެ ކަންތައްތަކުގެ ތަށިތަކުގައި ކެއުމާއި ބުއިމާއި طهارة އާއި އެހެނިހެން ކަންކަމުގައި ބޭނުންކުރުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1795 عَنِ أمِّ سَلَمَةَ رضي اللَّه عنها أنَّ رَسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « الَّذِي يَشْرَبُ في آنِيَةِ الْفِضَّةِ إنَّمَا يُجَرْجِرُ في بَطْنِهِ نَار جَهَنَّمَ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أمِّ سَلَمَةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ރަސޫލާކަލޭގެފާނުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ރިހީގެ ތަށިތަކުގައި ބުއިންބައި ބޯފާނީ ރަސޫލާކަލޭގެފާނުން އެވޭއްލެވީ އޭނާގެ ބަނޑުގެ ތެރެއަށް ޖަހަންނަމުގެ އަލިފާނެވެ.

وفي روايةٍ لمُسْلمٍ : « إنَّ الَّذِي يَأكُلُ أَوْ يَشْرَبُ في آنيةِ الْفِضَّةِ وَالذَّهَب » .އަދި مُسْلم ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ރަސޫލާކަލޭގެފާނު ޙަދީޘްކުރެއްވި ރިހި ތަށިތަކުގައި ކައިބޮއި ހަދާމީހާއެވެ.

1796 وعنْ حُذَيْفَةَ رضي اللَّه عَنْهُ قالَ : إنَّ النبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم نَهَانَا عَنِ الحَرِيرِ ، والدِّيباجِ ، وَالشُّرْب في آنِيَةِ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ ، وقال : « هُنَّ لهُمْ في الدُّنْيَا وَهِيَ لَكُمْ في الآخِرةِ » متفقٌ عليهِ .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ حُذَيْفَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.ރަސޫލާކަލޭގެފާނުން نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންމެންނަށް ހަރާމުކޮށްދެއްވިއެވެ. ދާދި ديباجއިން ހެދުން ލެއްވުމާއި ރަން ރިހީގެ ތަށިތަކުގައި ބުއިން ބޮއުން ދުނިޔޭގައި ކާފަރުންނަށެވެ. އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ.އެތަކެތި ދުނިޔެ ތަކެއްޗެވެ. އަދި آخِرةِ ދުވަހުން ތިޔަބައިމީހުންނަށެވެ.

وفي روايةٍ في الصَّحِيحَيْنِ عَنْ حُذَيْفَةَ رضي اللَّه عَنْهُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَقُولُ : « لا تَلْبِسُوا الحَرِيرَ وَلا الدِّيبَاجَ ، ولا تَشْرَبُوا في آنِيَةِ الذَّهَبِ والْفِضَّةِ وَلا تَأْكُلُوا في صِحَافِهَا» .

އަދި صحيحَيْن ގައި މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ حُذَيْفَةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއިވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ހެދުމުގައި ލާށެއް ނުވާނެ ديباجِ އަދި ހަރީރުގެ ހެދުމާއި ބުއިމެއް ނުބޯށެވެ. އަދި ރަން ރިހީގެ ތަށިތަކުގައި ނުބޮއޭށެވެ. އަދި އެގޮ ތައްޓަކުގައި ނުކާށެވެ.

1797 وعَنْ أنس بن سِيرينَ قال : كنْتُ مَع أنَسِ بن مالك رضي اللَّه عنهُ عِنْد نَفَرٍ مِنَ المجُوسِ ، فَجِيءَ بفَالُودَجٍ عَلى إناءٍ مِنْ فِضَّةٍ ، فَلَمْ يأكُلْهُ ، فَقِيلَ لَهُ حوِّلْهُ فحوَّلَه عَلى إنَاءٍ مِنْ خَلَنْج ، وجِيءَ بهِ فأَكَلَهُ . رواه البيهقي بإسْنادٍ حَسنٍ .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أنس بن سيرين ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ أنَسِ بن مالك رضي اللَّه عنْهُ އާއިއެކު މަޖޫސީންގެ ބައެއްގެ ކައިރިއަށް ދިޔައީމެވެ. ފަހެ ރިހީގެ ކަންވާރެއްގައި ފާލޫދު ގެނެވުނެވެ. ފަހެ أنس ގެފާނު ފަރީނުކުޅުއްވިއެވެ. ފަހެ ބުނެވުނެވެ. އެބަދަލުކޮށްލާށެވެ. ފަހެ އެތަކެތި އެހެން ކަންވާރަކަށް ބަދަލުކޮށްގެން ގެނެވުނެވެ. ދެން أنس ގެފާނު އެ ފަރީނުކުޅުއްވިއެވެ.

« الخَلَنْجُ » : الجَفْنَة .

تحريم لبس الرجل ثوباً مزعفراً

ކުކުމުން ކުލަޖަހައްސައިގެން ފިރިހެނުން ހެދުންއެޅުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1798 عَنْ أنسٍ رضي اللَّه عَنْهُ قالَ : نَهَى النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أنْ يَتَزَعْفَر الرَّجُلُ . متفقٌ عليه.

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ފިރިހެނުން زعفران އިން ކުލަޖަހައްސައިގެން ހެދުން އެޅުން މަނާކުރެއްވިއެވެ.

1799 وعنْ عبدِ اللَّه بنِ عَمْرو بن العاص رضي اللَّه عَنْهُمَا قالَ : رأَى النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم عَلَيَّ ثَوْبَيْنِ مُعَصْفَرين فقَال : « أمُّكَ أمرَتْكَ بهذا ؟ » قلتُ : أغسِلُهُمَا ؟ قال : « بلْ أحْرِقْهُما».

ދާތް الله އެދުރަބޮޑުވެރިކަލާނގެންނަން ރުއްސުންވެވޮޑިގެން عبدِ اللَّهِ بن عَمْرو بن العاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ކަހަޔާއެއްސާފާއި އަޅުގަނޑުން ދުށެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. މި حديث ކަށަވަރުވެއެވެ. އެހެން ރިވާ އަދި ކުޅަދާނަ ކަމެއް ހަދައިފިއެވެ؟ ވަޒަން ދެންނެވިމެވެ. ވަޒަނަކު އަދިގަދުން ދޮވެ ސަފުކާރަފުޅާފެވެ. حديث ކުރައްވިއެވެ. އަދި ކިޔައެވެ! އަދިއަބި އަންދާޒާކަމެވެ.

وفي روايةٍ ، فقال : « إنَّ هذا منْ ثيَابِ الكُفَّار فَلا تَلْبسْهَا » رواه مسلم

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. މި حديث ކުރައްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެއީ كافرنގެ ހެދުމެވެ. މާނަ ބިތަ އަހަރުން ނުލާނާއެވެ.

باب النهي عن صمت يومٍ إلى الليل

މުޅިދުވަހު ހަނުހުރުން މަނާވެގެންވާ ބާބު باب

1800 عَنْ عليٍّ رضي اللَّه عَنْهُ قالَ : حَفِظْتُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لا يُتْمَ بَعْدَ احْتِلامٍ ، وَلا صُمَاتَ يَوْمٍ إلى اللَّيْلِ » رواه أبو داود بإسناد حسن .

ދާތް الله ރުއްސުންވެވޮޑިގެން علي ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ޙަދީޘް ހިފަހައްޓަމުން ކަށަވަރު. احْتِلام ވާން ފަށުމުން ފަހު ޔަތީމުކަމެއް ނުވެއެވެ. އަދި މުޅި ދުވަހު ހަނުހުރުމެއް ނުވެއެވެ.

قالَ الخَطَّابي في تفسيرِ هذا الحديثِ : كَانَ مِنْ نُسُكِ الجاهِلِيَّة الصّمَاتُ ، فَنُهُوا في الإسْلامِ عَنْ ذلكَ ، وأُمِرُوا بِالذِّكْرِ وَالحَدِيثِ بالخَيْرِ .

خَطَّابي މި حديث ގެ ތަފްސީރު ގައި ވިދާޅުވިއެވެ . ހަނުހުރުމަކީ ޖާހިލީ ޒަމާނުގެ ޢިބާދަތެކެވެ. ފަހެ އިސްލާމްދީނުން އެކަން މަނާކުރެވިއެވެ. އަދި

އާދޭ ބަދަލުގައި ޗުޕުކުރު ކުރުމަށް އަމުރު ކުރުއްވިއެވެ. އަދި ޖާހިލިއްޔާގެ ޢާދަކަމުން ދިއްކުމަށް
އަންގަވިއެވެ .

1801 وعَنْ قيس بن أبي حازمٍ قالَ : « دَخَلَ أبُو بكرٍ الصِّدِّيقُ رضي اللَّه عَنْهُ على امْرَأَةٍ مِنَ أحْمَسَ يُقَالُ لهَا : زَيْنَبُ ، فرَآهَا لا تَتَكَلَّم . فقالَ : « مَالها لا تَتَكلَّمُ » ؟ فقالُوا: حَجَّتْ مُصْمِتَةً ، فقالَ لهَا : « تَكَلَّمِي فَإِنَّ هذا لا يَحِلُّ ، هذا منْ عَمَلِ الجَاهِلِية» ، فَتَكَلَّمَت . رواه البخاري .

މާނަ الله ރުހިވޮޑިގެންވާ قيس بن أبُو حازِم ވިދާޅުވިއެވެ. أبُو بكر الصِّدِّيقُ رضي اللّه عَنْهُ , أحْمَس ޤަބީލާގެ އަންހެނަކު އަރިހަށް ވަޑައިގެން ކުރެއްވިއެވެ. އެކަމަނާގެ ނަމަކީ زَيْنَبُ އެވެ. ދެން އެކަމަނާ ވާހަކަ ނުދައްކަވާތީ ދެކެވަޑައިގެންފައެވެ. އެއްސެވިއެވެ. އެކަމަނާ ވާހަކަ ނުދައްކަވަނީ ކީއްވެގެން ހެއްޔެވެ؟ އެމީހުން ބުނީ ޙައްޖު ހިމޭނުން ހަމަޖެއްސެވުމަށް އެގޮތަށްކަމުގައެވެ. ދެން أبُو بكر ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭގެފާނު ވާހަކަ ދައްކަވާށެވެ. ދެން ހަމަކަށަވަރުން އެއީ ޙަލާލު ނުވާކަމެކެވެ. އެއީ ޖާހިލިއްޔާ ޒަމާނުގެ ޢަމަލެކެވެ. ދެން އެކަމަނާ ވާހަކަ ދެއްކެވިއެވެ.

باب تحريم انتساب الإنسان إلى غير أبيه وتولّيه غير مواليه

އަމިއްލަ ބައްޕަ ނޫން އެހެން މީހަކަށް ބައްޕައަކަށް ނިސްބަތްކުރުން حرام ވެގެންވާ ކަމާއި އަޒާދުކުރި އާޒާދު ސައިދުކުރި ނޫން އެހެން މީހަކަށް ނިސްބަތްކުރުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1802 عَنْ سَعْدِ بن أبي وقَّاصٍ رضي اللَّه عَنْهُ أنَّ النبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : مَن ادَّعَى إلى غَيْرِ أبِيهِ وَهُوَ يَعْلَمُ أنَّهُ غَيْرُ أبِيهِ فَالجَنَّةُ عَلَيهِ حَرامٌ » . متفقٌ عليهِ .

މާނަ الله ރުހިވޮޑިގެންވާ سَعْدِ بن أبُو وقَّاص ގެ ރިވާޔަތެއް ދެއްވާތަކުގެ ތެރޭގައި ވެއެވެ. نبي ﷺ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު އޭނާގެ ބައްޕަ ނޫން އެހެން މީހަކަށް

ނިސްބަތްކޮށްފިނަމަ އަދި އެނިދު އެހީހާ ބައްޕަ ނޫންކަން އެނގިހުރެއްޖެނަމަ ފަހެ
އޭނާގެ މައްޗަށް ސުވަރުގެ حرام ވެގެންވެއެވެ.

1803 وعن أبي هُرِيْرَة رضي اللَّه عنهُ عَن النَّبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « لا تَرْغَبُوا عَنْ آبَائِكُمْ ، فَمَنْ رَغِبَ عَنْ أبيهِ فَهُوَ كُفْرٌ » متفقٌ عليه .

މާނަ الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبُو هُرِيْرَة، نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. އަކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ބައްޕައިން ގެއްލުން ނުކަމާށެވެ. ފަހެ އެމީހަކު ބައްޕައިގެ ގެއްލުން ކަނޑައިލައިފިނަމަ كفرގެ عملއެއް ކުރިއްޔާއެވެ.

1804 وَعَنْ يزيدَ شريك بن طارقٍ قالَ: رَأَيْتُ عَلِيًّا رضي اللَّه عَنْهُ عَلى المِنْبَرِ يَخْطُبُ، فَسَمِعْتهُ يَقُولُ : لا واللَّهِ مَا عِنْدَنَا مِنْ كتاب نَقْرؤهُ إلاَّ كتاب اللَّه ، ومَا في هذهِ الصَّحيفَةِ، فَنَشَرَهَا فَإذا فِيهَا أسْنَانُ الإبلِ ، وأَشْيَاءُ مِنَ الجِرَاحاتِ ، وَفيهَا : قَالَ رَسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : المدِينَةُ حَرَمٌ مَا بَيْنَ عَيْرٍ إلى ثَوْرٍ ، فَمَنْ أحْدَثَ فيهَا حَدَثاً ، أَوْ آوَى مُحْدِثاً ، فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ والمَلائِكَة وَالنَّاسِ أجْمَعِينَ ، لا يَقْبَلُ اللَّه مِنْهُ يَوْمَ الْقِيامَة صَرْفاً وَلا عَدْلاً ، ذِمَّةُ المُسْلِمِينَ وَاحِدَةٌ ، يَسْعَى بِهَا أدْنَاهُمْ ، فَمَنْ أخْفَرَ مُسْلِماً ، فعلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّه والمَلائكَةِ وَالنَّاسِ أجْمَعِينَ، لا يَقْبَلُ اللَّه مِنْهُ يَوْمَ الْقِيامَةِ صَرفاً ولا عدْلاً . وَمَنِ ادَّعَى إلى غَيْرِ أبيهِ ، أو انتَمَى إلى غَيْرِ مَوَاليهِ ، فَعلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّه وَالملائِكَةِ وَالنَّاسِ أجْمَعِينَ ، لا يقبَلُ اللَّه مِنْهُ يَوْمَ الْقِيَامةِ صَرْفاً وَلا عَدْلاً » . متفقٌ عليه .

މާނަ الله ރުހިވޮޑިގެންވާ يزيدَ شريك بن طارق ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މިންބަރުމަތީގައި عَليّގެފާނު خطبةއެއް ދެއްވަނިކޮށް ދުށީމެވެ. ފަހެ علي ގެފާނު ވިދާޅުވަނިކޮށް އިވުނެވެ. علي ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. والله ތަޢާލާ ގަންދީ ބުނަމެވެ. ތިމަންނަމެން އަތުގައި ކިޔަވާ قران ފިޔަވައި ފޮތެއް ނެތެވެ. އަދި މިފޮތުގައި ހުރި އެއްޗެއް ފިޔަވައެވެ. ދެން މިފޮތް ހުޅުވާލެއްވިއެވެ. ފަހެ އޭގައި ޖަމަލުގެ ދަތުގެ އިސާބާ ކަމުގައި ލިޔެވިފައިވެއެވެ. އަދި ޒަޚަމްވާ ކަމުގެ ލިޔެވިފައިވެއެވެ. އަދި އޭގައި ވެއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. عَيْر ކަނދުގެ ކިބައިން ހިސާބާއި ثَوْر

ޝަމާލުން ކިބުލާ ހިސާބައި ދެމެދުގައި މަދީނާއަށްވާ حرمގެ ސަރަހައްދުވީ. މީހާ އެތާގައި
بدعةއެއް قائم ކޮށްފިމާ ނުވަތަ بدعةގެ އަހުލުވެރިއެއްގެ ގާތުން ގެ ޖާގަދީފިމާ ގެ މައްޗަށް الله
އާއި مَلائِكَةُ ތަކުންނާއި އެންމެހާ މީސްތަކުންގެ لعنة ހުއްޓެވެ. އަދި الله سبحانه وتعالى,
قيامة ދުވަހު އެމީހެއްގެ ފަރުދުން فرض އެއް އަދި ސުންނަތެއްވެސް
قبولއެއް ނުކުރައްވާނެއެވެ. މުސްލިމުން އެންމެންގެ عهد ވަނީ ހަމަހަމަވެގެންނެވެ. އެގޮތުން
މުސްލިމުންގެ އެންމެ ދަށު ފަރާތެއްގެ މީހަކުވެސް އަޑަލު عهد އެއް ދީފިނަމަވެސް. ފަހެ
މުސްލިމުންގެ عهد ޚިލާފުވެރިވާ މީހަކަށް الله އާއި މަލާއިކަތް ތަކުންނާއި އެންމެހައި
މީސްތަކުންގެ لعنة ހުއްޓެވެ. الله سبحانه وتعالى قيامة ދުވަހު އެމީހެއްގެ ފަރުދުން فرض
އެއް އަދި ސުންނަތެއްވެސް قبولއެއް ނުކުރައްވާނެއެވެ.އަދި މީހަކު އެހެން ބައްޕަ ނޫން
އެހެން މީހަކަށް ނިސްބަތްކޮށް ފިޔަވަ ނުވަތަ އަޅަކު އެހެން ސާހިބުމީހުން މީހަކަށް
ނިސްބަތްކުރިޔަސް ފަހު އެމީހެއްގެ މައްޗަށް الله އާއި مَلائكةُތަކުންނާއި އެންމެހައި
މީސްތަކުންގެ لعنةހުއްޓެވެ. އަދި الله سبحانه وتعالى قيامة ދުވަހު އެމީހެއްގެ ފަރުދުން فرض
އެއް އަދި ސުންނަތެއްވެސް قبولއެއް ނުކުރައްވާނެއެވެ.

« ذِمَّةُ المُسْلِمِينَ » أيْ : عَهْدُهُمْ وأمانتُهم . « وَأخْفَرَهُ » : نَقَضَ عَهْدَهُ . « والصَّرفُ»: التَّوْبَةُ ، وَقِيلَ : الحِلَةُ . « وَالْعَدْلُ » : الفِدَاءُ .

1805 وَعَنْ أبي ذَرٍّ رضي اللَّه عَنْهُ أنَّهُ سَمِعَ رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « لَيْسَ منْ رَجُلٍ ادَّعَى لِغَيْرِ أبيهِ وَهُوَ يَعْلَمُهُ إلاَّ كفَرَ ، وَمَنِ ادَّعَى مَا لَيْسَ لهُ ، فَلَيْسَ مِنَّا ، وَلَيَتَبوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ ، وَمَنْ دَعَا رَجُلاً بِالْكُفْرِ ، أوْ قالَ : عدُوَّ اللَّه ، ولَيْسَ كَذلكَ إلاَّ حَارَ عَلَيْهِ » متفقٌ عليهِ ، وَهَذَا لفْظُ روايةِ مُسْلِمِ .

ގާތް الله ރަސޫލުއްލާހު أَبُو ذَرّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابي
نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އަޑުއެހުނުއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث
ކުރައްވައެވެ.މީހަކު އެދީރުގެން އެމީހާ ބައްޕަ ނޫން އެހެން މީހަކަށް އެމީހަ
ނިސްބަތްކުރިޔަސް ކާފިރު ވެއްޖެއެވެ. އަދި މީހަކު حق ނޫން دعوى އެއްކުރިޔަސް އެމީހަ

ފަހެ ތިމަންމެންގެ ތެރެއިން ނުވެއެވެ. އަދި އެމީހެއްގެ ޖާގަ ނަރަކައިން ހޯދައިގަތުން ހުއްޓެވެ. އަދި މީހަކު އެހެންމީހަކަށް ކާފިރާ ނުވަތަ عدوّ الله އޭ ބުނެފިނަމަ އެމީހާ އެކަމުގެ އަހުލުވެރިއަކަށްނުވާނަމަ އެބަސް އެބުނިމީހާގެ މައްޗަށް އެނބުރި އަންނަ ހުއްޓެވެ.

باب التحذير من ارتكاب ما نهى الله عزّ وجلّ ورسوله صلى الله عليه وسلم

الله އާއި އަދި އެ އިލާހުގެ رسول އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ނަހީކުރައްވާފައިވާ ކަންތައްތަކުން ދުރުހެލިވުމަށް އިންޒާރުކުރުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1806 وعَنْ أبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّه عَنْهُ أنَّ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « إنَّ اللَّه تَعَالى يَغَارُ ، وَغَيْرَةُ اللَّهِ أنْ يَأْتِيَ المَرْءُ مَا حَرَّمَ اللَّه عَلَيهِ » متفقٌ عليه.

ދާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبُو هُرَيْرَةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى އަށް غَيْرَةُ ގެ ސިފަ ލިބިގެން ވެއެވެ. އަދި އެ އިލާހުގެ غَيْرَةُ އަކީ މީހަކު الله حرام ކުރައްވާ ފައިވާ ކަންތައްތަކަށް އަރައިގަތުމެވެ.

باب ما يقوله ويفعله من ارتكب منهياً عنه

ނަހީކުރައްވާފައިވާ ކަމެއް ކޮށްފި މީހާ ކުރަންވީ ފިޔަވަޅާއި އެމީހާއަށް ބުނަންވީ ކަމާއި ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (الأعراف 200): {وإما ينزغنك من الشيطان نزغ فاستعذ بالله}.

އަދި ހަމަކަށަވަރުން شيطان އާގެ ފަރާތުން ވަސްވާސްތެރިކަމެއް އައިސް ކަލޭގެފާނުގެ ހިތަށް ވަންނަނަމަ الله ގެ ރައްކާތެރިކަމުން އެދިވަޑައިގަންނަވާށެވެ!

وقال تعالى (الأعراف 201): {إن الذين اتقوا إذا مسهم طائف من الشيطان تذكروا فإذا هم مبصرون}.

ހަމަކަށަވަރުން تقوىވެރިވި މީހުންނަށް شيطان ގެ ވަސްވާހެއް އަރައި ހިތަށް ވެއްޖެނަމަ، އެއުރެން (الله) ހަނދުމަކުރެތެވެ. ފަހެ، އެހިނދު ހުށިގެންވާނީ ބަޞީރަ ކަމުގައި އެއުރެން ވެއެވެ.

وقال تعالى (آل عمران 135، 136): {والذين إذا فعلوا فاحشة أو ظلموا أنفسهم ذكروا اللَّه فاستغفروا لذنوبهم، ومن يغفر الذنوب إلا اللَّه، ولم يصروا على ما فعلوا وهم يعلمون، أولئك جزاؤهم مغفرة من ربهم وجنات تجري من تحتها الأنهار خالدين فيها ونعم أجر العاملين}.

އަދި، އެއުރެންނާ ހަޑިކަމެއް ބަދުއަޚްލާޤު ކަމެއް ކުރިނަމަ، ނުވަތަ، އެއުރެންގެ نفس ތަކަށް އަނިޔާވެރިވެއްޖެނަމަ (އެބަހީ: ކުށެއް ކޮށް ފާފަވެރިވެއްޖެނަމަ) الله ހަނދުމަކުރެތެ، އެއުރެންގެ ފާފަތައް ފުއްސެވުން އެދި دعاء ކުރާ އެއް މީހުންނެވެ. الله ފިޔަވައި ފާފަފުއްސަވާނީ ކާކު، ކާކު ހެއްޔެވެ؟ އަދި އެއުރެން ދަންނަހިނދު حال އެއުރެން ކުރި ކުށްތަކުގައި ދެމިނުހުރެތެވެ. އެއުރެންގެ ޖަޒާއަކީ އެއުރެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ حضرة ން ލިބޭ ފުއްސެވުމެވެ. އަދި ސުވަރުގެތަކެވެ. އެއުރެން އަބަދަށް ދެމިހުންނާ حال ގައެވެ. ހެޔޮ عمل ކުރާ މީހުންނަށް ހުރި ދަރުމަވަންތަކަމަކީ ކިހާ ހެޔޮ ކަމެކެވެ!

وقال تعالى (النور 31): {وتوبوا إلى اللَّه جميعاً أيها المؤمنون لعلكم تفلحون}.

އޭ مؤمن ންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން އެންމެން الله އަށް توبة ވާށެވެ! (އެއީ) ތިޔަބައިމީހުން ދިނުނުވައި نصيب ލިބުމަށްޓަކައެވެ.

1807 وعَنْ أبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّه عَنْهُ عَن النَّبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « مَنْ حَلَفَ فَقَالَ في حلفِهِ: بِاللَّاتِ والْعُزَّى ، فَلْيقُلْ : لا إِلَهَ إِلاَّ اللَّه ومَنْ قَالَ لِصَاحِبِهِ ، تَعَالَ أُقَامِرْكَ فَليتَصدَّق» . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސެވުންވާ أبُو هُرَيْرَةَ، نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހުވައިކުރާ ފަރާތުގެ ހުވައިގައި

اللّاتِ والْعُزَّى ގަންދީ ހުވާކޮށްފިނަމަ ދެން އެމީހަކު (އެކަލާނގެ ކޯފާއިން ރައްކާތެރިވުމަށް) لا إِلَهَ إلاَّ اللّه ގެ ކަލިމަ ކިޔުން ހުއްޓެވެ. އަދި މީހަކު އޭނާގެ އެކުވެރިޔާ ގާތު ޖުވާކުޅެން އަންނާށޭ ބުނެފިނަމަ ދެން އެމީހަކު (އެކަލާނގެ ކޯފާއިން ރައްކާތެރިވުމަށް)صدقةއެއް ދޭންވާނެއެވެ.

كتاب المنثورات والملح ، الإستغفار ، ماأعد الله للمؤمنين

قيامة ދުވަހުގެ علامة ތަކާއި އަދި އަނގާބާރު އެރިސްކުރުމާ ބެހޭ حديث ތަކާއި ބަޔާންވެގެންވާ ބައި އަދި إستغفارއާއި مؤمن އަށް ބަލައިދެއްވާފައިވާ ހެޔޮދެވާފައިވާ ކަންތަކާ ބަޔާންވެގެންވާ ބައި

باب المنثورات والملح

قيامة ދުވަހުގެ علامة ތަކާއި އަދި އަނގާބާރު އެރިސްކުރުމާ ބެހޭ حديث ތަކާއި ބަޔާންވެގެންވާ

باب

1808 عَن النَّواس بنِ سَمْعانَ رضي اللَّه عَنْهُ قالَ : ذَكَرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم الدَّجَّالَ ذَاتَ غَدَاةٍ ، فَخَفَّض فِيهِ ، ورَفَّع حَتَّى ظنَنَّاه في طَائِفَةِ النَّخْلِ ، فلَمَّا رُحْنَا إلَيْهِ ، عرَفَ ذلكَ فِينا فقالَ : « ما شأنكم ؟ » قُلْنَا : يارَسُولَ اللَّهِ ذَكَرْتَ الدَّجَّال الْغدَاةَ ، فَخَفَّضْتَ فِيهِ ورَفَعْتَ ، حَتَّى ظَنَنَّاه في طَائِفةِ النَّخْلِ فقال : « غيْرُ الدَّجَالِ أخْوفَني عَلَيْكمْ ، إنْ يخْرجْ وأنَا فِيكمْ ، فَأَنَا حَجِيجُه دونَكمْ ، وَإنْ يَخرجْ ولَسْتُ فِيكمْ ، فكلُّ امريءٍ حَجيجُ نَفْسِهِ ، واللَّه خَليفَتي عَلى كُلِّ مُسْلِمٍ . إنه شابٌ قَطَطٌ عَيْنُهُ طَافِيَةٌ ، كأَنِّي أشَبِّهُه بعبْدِ الْعُزَّى بن قَطَنٍ ، فَمَنْ أدرَكَه مِنْكمْ ، فَلْيَقْرأْ عَلَيْهِ فَوَاتِحَ سُورةِ الْكَهْفِ ، إنَّه خَارِجٌ خَلَّةً بَيْنَ الشَّامِ وَالْعِرَاقِ ، فَعَاث يمِيناً وَعاثَ شمالاً ، يَا عبَادَ اللَّه فَاثْبُتُوا » . قُلْنَا يا رسول اللَّه ومَالُبْثُه في الأَرْضِ ؟ قال : « أرْبَعُون يَوْماً : يَوْمٌ كَسَنَةٍ ، وَيَوْمٌ كَشَهْرٍ ، ويَوْمٌ كجُمُعَةٍ ، وَسَائِرُ أيَّامِهِ كأَيَّامِكُم » . قُلنَا : يا رَسُول اللَّه ، فَذلكَ الْيَوْمُ الَّذِي كَسَنَةٍ أتكْفِينَا فِيهِ صلاةُ يَوْمٍ ؟ قال : « لا ، اقْدُرُوا لَهُ قَدْرَهُ » .

قُلْنَا : يَارَسُولَ اللَّهِ وَمَا إسْرَاعُهُ في الأرْضِ ؟ قالَ : « كَالْغَيْث استَدبَرَتْه الرِّيحُ ، فَيَأْتي على الْقَوْم ، فيَدْعُوهم ، فيؤمنونَ بِهِ ، ويَسْتجيبون لَهُ فيَأمُرُ السَّماءَ فَتُمْطِرُ ، والأرْضَ فَتُنْبِتُ ، فَتَرُوحُ عَلَيْهِمْ سارِحتُهُم أطْوَلَ مَا كَانَتْ ذُرى ، وَأسْبَغَه ضُرُوعاً ، وأمَدَّهُ خَواصِرَ، ثُمَّ يَأْتي الْقَوْمَ فيَدْعُوهم ، فيَرُدُّون علَيهِ قوْلَهُ ، فَيَنْصَرف عَنْهُمْ ، فَيُصْبِحُون مُمْحِلِينَ لَيْسَ بأيْدِيهم شَيءٌ منْ أمْوالِهم ، ويَمُرُّ بالخَرِبَةِ فيقول لَهَا : أخرجِي كُنُوزَكِ ، فَتَتْبَعُه ، كُنُوزُهَا كَيَعَاسِيب النَّحْلِ ، ثُمَّ يدْعُو رَجُلاً مُمْتَلِئاً شَباباً فيضرْبُهُ بالسَّيْفِ ، فيَقْطَعهُ ، جزْلَتَيْن رَمْيَةَ الْغَرَضِ ، ثُمَّ يَدْعُوهُ ، فَيُقْبِلُ ، وَيَتَهَلَّلُ وجْهُهُ يَضْحَكُ . فَبَينَما هُو كَذَلكَ إذْ بَعَثَ اللَّه تَعالى المسيحَ ابْنَ مَرْيم صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ، فيَنْزِلُ عِنْد المَنَارةِ الْبَيْضـ ـآءِ شَرْقيَّ دِمَشْقَ بَيْنَ مَهْرُودتَيْن ، وَاضعاً كَفَّيْهِ عَلى أجْنِحةِ مَلَكَيْنِ ، إذا طَأْطَأَ رَأسهُ ، قطَرَ وإذا رفَعهُ تحدَّر مِنْهُ جُمَانٌ كَاللُّؤلُؤ ، فَلا يَحِلُّ لِكَافِرٍ يَجِدُّ ريحَ نَفَسِهِ إلاَّ مات ، ونَفَسُهُ يَنْتَهِي إلى حَيْثُ يَنْتَهِي طَرْفُهُ ، فَيَطْلُبُه حَتَّى يُدْرِكَهُ بَباب لُدٍّ فَيَقْتُلُه . ثُمَّ يأتي عِيسَى صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم قَوْماً قَدْ عَصَمَهُمُ اللَّه مِنْهُ ، فَيَمْسَحُ عنْ وُجوهِهِمْ ، ويحَدِّثُهُمْ بدرَجاتِهم في الجنَّةِ . فَبَينَما هُوَ كَذَلِكَ إذْ أوْحَى اللَّه تَعالى إلى عِيسى صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم أنِّي قَدْ أَخرَجتُ عِبَاداً لي لا يدانِ لأحدٍ بقِتَالِهمْ ، فَحَرِّزْ عِبادي إلى الطُّورِ ، وَيَبْعَثُ اللَّه يَأْجُوجَ ومَأجوجَ وَهُمْ مِنْ كلِّ حَدبٍ يَنْسلُون ، فيَمُرُّ أوائِلُهُم عَلى بُحَيْرةِ طَبريَّةَ فَيَشْرَبون مَا فيهَا ، ويَمُرُّ آخرُهُمْ فيقولُونَ : لَقَدْ كَانَ بهَذِهِ مرَّةً ماءٌ . وَيُحْصَرُ نبي اللَّهِ عِيسَى صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم وَأصْحَابُهُ حَتَّى يكُونَ رأسُ الثَّوْرِ لأحدِهِمْ خيْراً منْ مائَةِ دِينَارٍ لأحَدِكُمُ الْيَوْمَ ، فَيرْغَبُ نبي اللَّه عِيسَى صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم وأَصْحَابُه ، رضي اللَّه عَنْهُمْ ، إلى اللَّهِ تَعَالى، فَيُرْسِلُ اللَّه تَعَالى عَلَيْهِمْ النَّغَفَ في رِقَابِهِم ، فَيُصبحُون فَرْسَى كَموْتِ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ ، ثُمَّ يهْبطُ نبي اللَّه عيسى صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم وَأصْحابهُ رضي اللَّه عَنْهُمْ ، إلى الأرْضِ ، فَلاَ يَجِدُون في الأرْضِ مَوْضِعَ شِبْرٍ إلاَّ مَلأهُ زَهمُهُمْ وَنَتَنُهُمْ ، فَيَرْغَبُ نبي اللَّه عِيسَى صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم وَأصْحابُهُ رضي اللَّه عَنْهُمْ إلى اللَّه تَعالَى ، فَيُرْسِلُ اللَّه تَعالى طيْراً كَأعْنَاقِ الْبُخْتِ ، فَتحمِلُهُمْ ، فَتَطرَحُهم حَيْثُ شَآءَ اللَّه ، ثُمَّ يُرْسِلُ اللَّه عَزَّ وجَلَّ مـ طَراً لا يَكِنُّ مِنْهُ بَيْتُ مَدَرٍ ولا وَبَرٍ ، فَيَغْسِلُ الأرْضَ حَتَّى يَتْرُكَهَا كالزَّلَقَةِ . ثُمَّ يُقَالُ لِلأرْضِ : أنْبتي ثَمرَتَكِ ، ورُدِّي بركَتَكِ ، فَيَوْمئِذٍ تأكُلُ الْعِصَابَة مِن الرُّمَّانَةِ، ويَسْتظِلون بقِحْفِهَا ، وَيُبارَكُ في الرِّسْلِ حَتَّى إنَّ اللَّقْحَة مِنَ الإبلِ لَتَكفي الفِئَامَ مِنَ النَّاس، وَاللَّقْحَة مِنَ الْبَقَرِ لَتَكفي الْقَبِيلَةَ مِنَ النَّاس ، وَاللَّقْحَة

مِنَ الْغنَمِ لَتَكْفِي الفَخِذَ مِنَ النَّاس .فَبَيْنَمَا هُمْ كَذَلِكَ إذْ بَعثَ اللَّه تَعالَى رِيحاً طَيِّبَةً ، فتأْخُذُهم تَحْتَ آبَاطِهِمْ ، فَتَقْبِضُ رُوحَ كُلِّ مُؤْمِن وكُلِّ مُسْلِمٍ ، وَيبْقَى شِرَارُ النَّاسِ يَتهَارجُون فِيهَا تَهَارُجَ الْحُمُرِ فعَلَيْهِم تَقُومُ السَّاعَةُ» رواهُ مسلم . قَوله : « خَلَّةٌ بيْنَ الشَّام وَالْعِرَاقِ » أيْ : طَرِيقاً بيْنَهُما . وقَوْلُهُ : « عاثَ » بالْعيْنِ المهملة والثاءِ المثلَّثةِ ، وَالْعَيْثُ : أَشَدُّ الْفَسَادِ . « وَالذُّرَى » : بِضَمِّ الذَّالِ المُعْجَمَةَ وَهوَ أَعالي الأَسْنِمَةِ . وهُو جَمْعُ ذِرْوَةٍ بِضم الذَّالِ وكَسْرِهَا « واليَعاسِيبُ » : ذكور النَّحْلِ . «وجزْلتَين» أي : قِطْعتين ، « وَالْغَرَضُ » : الهدَفُ الَّذِي يُرْمَى إليْهِ بِالنَّشَّابِ ، أيْ : يَرْمِيهِ رَمْيَةً كَرمْي النَّشَّابِ إلى الْهَدَفِ . « وَالمهْرُودة » بالدَّال المُهْمَلَة المعجمة ، وَهِي : الثَّوْبُ المَصْبُوغ . قَوْلُهُ : « لاَ يَدَانِ » أيْ : لاَ طَاقَةَ . « وَالنَّغفُ » : دُودٌ . « وفَرْسَى » : جَمْعُ فَرِيسٍ ، وَهُو الْقَتِيلُ : وَ « الزَّلَقَةُ » بفتحِ الزَّاي واللاَّمِ واالْقافِ ، ورُوِيَ « الزُّلْفَةُ » بضمِّ الزَّاي وإسْكَانِ اللاَّمِ وبالْفاءِ ، وهي المِرْآةُ . « وَالعِصَابَةَ » : الجماعةُ ، « وَالرِّسْلُ » بكسر الراءِ : اللَّبنُ ، « وَاللَّقْحَة » : اللَّبُونُ ، « وَالْفِئَام » بكسر الفاءِ وبعدها همزة : الجمَاعَةٌ . « وَالْفَخِذُ » مِنَ النَّاسِ : دُونَ الْقَبِيلَةِ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عَن النَّواس بنِ سَمْعان ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެއްދުވަހަކު ހެނދުނުގެ ވަގުތެއްގައި ތިމަންމެންނަށް دجّالގެ
ވާހަކަ ކިޔާދެއްވިއެވެ. ފަހެ އެއްފަހަރު އެކަލޭގެ ...

[illegible]

ބިރުބައިގަނެގެން ފަހަތަށް އަސްކަރި ހަނގުރާމައިގެ ހިނގިއެވެ. އަދި ބިރުބައިގަނެގެން
ނުވިސް އަސްކަރު ނިކުމެއްޖެނަމަ ކަންތައް ނުވާނެއެވެ ޖެހިދާ އަނބުރާ އަނބުރާލާނެއެވެ.
ބިރުބައިގަނެގެން ބަދަލުގައި ކަންތައް މަސައްކަތްތަކީ ހަމަފާރާ ވެރިޔާ الله سبحانه وتعالى
އެވެ. ދަރިންނޭވެ! ހަމަހަމަކަމާއެކު دجّال އަށް ޖަވާބުދާށެވެ. ބުނުމަކީ އިސްތިހާރެއް
ބޭނުންވާނެއެވެ. އަސްކަރު ހާ އަވަހަށް ވާނެއެވެ. ބިރުބައިގަނެގެން އަސްކަރި އޭނާގެ
ވައްތަރަކަށް عَبْدِ الْعُزَّى بن قَطَن އާއެވެ. ފަހެ ބިރުބައިގަނެގެން ބޭރުން ދިމާލަށް
އަސްކަރު ފަހެއްދުމަށް ކަނުފު ސައްކަތް ފަހަރަށް އާދަމް ކަލޭގެފާނު.ހަމަކަށަވަރުން دجّال
ނިކުންނާނީ شام އާއި عراق އާއި ދެމެދު ގެ މަގަކުންނެވެ. ދެން ކަނާއަތާއި ވާތަށް ފަސާދަ
ފަތުރާނެއެވެ. ދަރިކަލުންނޭ. ފަހެ ﷲ ގެ އަޅުތަކުންނޭވެ. ފަހެ ބިރުބައިގަނެގެން
ސާބިތު ވެ ބިތުވެތިބޭށެވެ. ބިމުގައި ދެމިހުރުމެވެ. ﷲ ރަސޫލާއެވެ. އަސްކަރު ބިމުގައި ކިހާ
ދުވަހެއްތޯ ދެމިހުންނާނީ؟ حديث ކުރައްވައެވެ. ސާޅީސް ދުވަސް ދުވަހެވެ.
އެއްދުވަސް އަހަރެއްހާ ދިގުވާނެއެވެ. އަދި އެއްދުވަސް މަހެއްހާ ދިގުވާނެއެވެ. އަދި
އެއްދުވަސް ހަފްތާއެއްހާ ދިގުވާނެއެވެ. އަދި ބާކީ ދުވަސްތައް ތިޔަބައިމީހުންގެ
ދުވަސްތަކާ އެއްފަދައެވެ. ދެންނެވީމެވެ. ﷲގެ ރަސޫލާއެވެ. އަހަރެއްހާ
ދިގުދުވަހުގައި އެއްދުވަހުގެ ނަމާދުކުރުން ފުދޭނެތޯ؟ حديث
ކުރައްވައެވެ.ނޫނެކެވެ. އޭގެ އަދަދާއި އެއްވަރަށް އަންދާޒާ ކުރާށެވެ. ބިމުގައި
ދެންނެވީމެވެ. ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ. އަދި އޭނާ ބިމުގައި ހިނގާ އަވަސްކަން ކިހާ
ބޮޑުތޯ؟ حديث ކުރައްވައެވެ.ވައިގެ ފަހަތުން އަންނަ ވާރޭ ފަދައެވެ. ދެން
ހިފާލާނެއެވެ. ފަހެ އަސްކަރު ޤައުމަކާ އަށް ދަޢުވަތުދޭނެއެވެ. ފަހެ
އެމީހުން އަސްކަރަށް އީމާންވާނެއެވެ. އަދި އަސްކަރުގެ ވާހަކަ ގަބޫލުކުރާނެއެވެ. ފަހެ
އަސްކަރު އުޑަށް އަމުރުކުރާއިރު ވާރޭ ވެހޭނެއެވެ. އަދި ބިމަށް އަމުރުކުރާއިރު ގަސްގަހާގެހި
ހެދިގެންދާނެއެވެ. ހަވީރު ޖަނަވާރުތައް އެނބުރި އަންނާނީ ބިއްސި ކަށިތަކާއި ފުރި
ދުވަރުވާނެއެވެ. އަދި ކިރިޔާބޮޑުވާނެއެވެ. އަދި އަނގަބަޑި ކިރުން ފުރިގެންވާނެއެވެ. އަދި ބޭގެ މަސްގަނޑު
ބޮޑުވާ އަބުރިފުރެއެވެ. ދެން އަސްއެކަށަލާ އަސްކަރުނާނެއެވެ. ފަހެ އަނބުރާ ދުވާލުވަ
ދުވާލެވެ. އަދި އަނބުރާ އަސްކަރު ދުވާލުވަ ގެއްޖެ ދުވާލުނާނެއެވެ. ފަހެ އަސްކަރުން ފަހަރުގެން
ދުވަހުން އަސްކަރު ވަގުތުން ހަމަގުޅު ވަދެނާނެއެވެ. އަދި އަނބުރާ އަތުގައި އެއްވެސް

ދުވަހެއްހީ ހުސްވެދާނެއެވެ. ދެން އެސްޓު އެބަޖެހެއް ސްތި ރަސްފަށް ޙަރަކާތް
އަތުވެދާނެއެވެ. އަދި ގަތުލުކުރާނެއެވެ. (އަބަދުވެ.)ހިޔާގެ ޒަޖާސްތައް ސްތަތަކެވެ. ކުރު އެވާގެ
ޒަޖާސްތައް މަހުރު ކަމުދަރިޔަލުނާޔަކުދަރިސް އެސްގެ ކުރަމެގައި އަތުވެދާނެއެވެ. ދެން އެސްޓު
ޖެވްސްކަށް ގެވެދާނެއެވެ. އަދި ކަޖެސްޖަރާ އެސާ ދުކުރިކަށްދާނެއެވެ. އަދި ހިޔާރު
އެކަމުސްގެސް ވެއްޓާ ދުޔަގައި އެދުރުފު ބާއްވާނެއެވެ. ދެން އެސާ އެސް ގެވެދާނެއެވެ.
އެހިސްދު އެސާ ޙިދުވެގެން އެސްނަސްރުއްކުރާނެއެވެ. މުސް ރަސްނާސީ އެރުކުން ފުރުވާދެވެ. އަދި
ހުމްސަރުމުން އަސްނަސްނާގެ. ކުރު އެގެކޭ މަހީން އެސްޓު އެރުމުން ދަސްލާތު الله سبحانه
وتعالى مَرْيَم ގެ ދަރިކަލުން المسيح(عِيسَى)عليه السلام ފޮނުއްވާނެވެ. ކުރު އެކަލޭގެފާނު
نازلވެވަޑައިގަންނަވާނީ ކަޅުޖެހިފައިވާ ރިދާކަރޫގައި އަރާއިގެން ވާހާ ދެއަތްޕުރާ ދެ
مَلَائِكَة ބޭކަލުންގެ ފިޔަތޫރުމަތީ ޖެހިއްސަވައިގެންނެވެ حال ގައި دمشقގެ مشرق ފަރާތުގައިވާ
مَنَارَةِ الْبَيْضا آءِ ގެ ކައިރިއަށެވެ. އެކަލޭގެފާނު ބޮލުގެ ތިރިކޮށުރުއްވުން ބޮލުން
(މުތީކަރުފަދައިން) ވެރޭ އެއްސަސްފުރާނެވެ.އަދި ބޯ އަފުއުލުވުން ޖެހިދަރިފުދު
އިސްވެރި ތިކެއްއު އެރިސްފުރާނެވެ. ކުރު އެކަލޭގެފާނުގެ ވަސް ވާސްލުވި ކާފަރު ވުރެ كافر އަކު
މަރުވެގެން ދޫނެއެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ ނަފާސްގެ ވައި އެކަލޭގެފާނުގެ ލޮލަށް ފެންނާނެ ހަދަށު
ދަރުމަށް ވާސިލުވާނެއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު دجَّال ހޯދުމަށް ފުރައްވާނެއެވެ. ކުރު لد
ގެދޮރާށި ދޮރުން އެސްޓު އަބަދަލި قتلކުރައްވާނެވެ. ދެން عِيسَىގެ ހުރި ވަޑައިގަންނަވާނީ الله
އެސް އަރާރުމުން ރައްކާތެރިކޮށްދެއްވި މީހުންގެ ކައިރިއަށެވެ. އަދި އެމީހުންގެ މޫނު
(دجَّالބޭނުމުގެ) އަލިބައި ސޯފުކުރައްވާނެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް ސުވަރުގެއިން ލިބޭ
ދަރަޖަތައް އެސްގެވާއްވާނެވެ. ކުރު އެގެކޭ މަހީން ދުނިޔެގެމުން ދަސްލާތު الله سبحانه
وتعالى عِيسَىގެ ހުށަހަ ވަހީ ކުރައްވާނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިޔުން އިރާކު ބިމުން އިލާހު
އެކުވެރިން ނުކުރެވޭނެ. އަދި އެމީހުން ހިނގުމަށް ކުރުދެއަމު ކުރުއަބިސް ބޮލައްސަ
ބޭނުމަށް ކަކުދޭސީ ނުނެއެވެ. މިއާ މިޔުން އިރާކު ގެ އަލިބަސް ގަވާއިދު ފަރުބާދު
ގަޅުތަކަށް އަރާ ވަޑައިގަންނަވާނެވެ. ދެން الله سبحانه وتعالى يَأْجُوج ومَأجوج ބޭވެގެ މީހުން
ފޮނުއްވާނެވެ. އެމީހުން އެސްނަސްއީ ކަށިކަމަށް އަސްކަނަތުވެސް އަރާގެ ހަރުވި ދުވަކޮޅެއެވެ.
ކުރު އެބައިމީހުންގެ ކުރިބައިގެމީހުން طَبَرِيَّة ކަނޑާއި އަރާ ހަދަވުމުން އެތަނުން ފެން ބޯނެ

ނުވާހިނދު އެކަނޑުގައި ފެންފޮދެއް ނެތިހުސްވެދާނެއެވެ. ދެން އެބައިމީހުންގެ ފަހަތުން އަންނަ މީހުން އެތަނަށް އަރާހަމަވުމުން ބުނާނެއެވެ. މިތަނުގައި މީގެ ކުރިން ފެން ހުއްޓެވެ. (އެފެން ކޮބާ ހުއްޓެވެ؟) އަދި عِيسَى عليه السلام އާއި އެކަލޭގެފާނުގެ އަޞްޙާބުން ހިސާރުކުރެވިފައިވާ ބައެއްފަދައިން(އެއްވެސްފަރާތަކުން ބޭނުމަކަށް) ތިބޭނެއެވެ. އެގޮތުން (ތިމަދުވަސްވަރަށްވުރެ ބޮޑުގުނަ) ގެރިއެއްގެ ބޯ ސަތޭކަ ދީނާރަށްވުރެ ހެޔޮވާވަރުގެ ދުވަސް އަންނާނެއެވެ. ދެން الله ގެ نبي اللَّهِ عِيسَى صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އާއި އެކަލޭގެފާނުގެ اصحاب ން الله އަށް دعاء ދަންނަވާނެއެވެ. ދެން الله سبحانه وتعالى يَأْجُوج ومَأجوج ބައިގެ މީހުންގެ ކަރުތަކަށް ދަނޑިފަނިތައް ފޮނުއްވާނެއެވެ. އޭރުން އެމީހުން އެންމެ އެއްފަހަރާ މަރުވެގެން ހިގާދާނެއެވެ. ދެން نبي اللَّهِ عِيسَى صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އާއި އެކަލޭގެފާނުގެ اصحاب ނުފޫޒުބަދަލުވުމުން ބިމަށް ވަޑައިގެންނެވޭނެއެވެ. އޭރުން ބިންމަތީގައި يَأْجُوج ومَأجوج ބައިގެ މީހުންގެ ކަތިރިކާއި ހަރުގަދަ ނިކުތުމަކީ ސަރަޙައްދެއް އެންމެ ހުސްބިމެއް ކުރިއްޔާވެސް ނުލިބިވަޑައިނުގަންނާނެއެވެ. ދެން نبي اللَّهِ عِيسَى صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އާއި އެކަލޭގެފާނުގެ اصحاب ން الله އަށް دعاء ދަންނަވާނެއެވެ. ދެން الله سبحانه وتعالى بُخْتِ ޖަމަލުގެ ކަރުތަކާއެއްފަދަ ކަރުތަކެއް ހުރި ދޫނިތަކެއް ފޮނުއްވާނެއެވެ. އެދޫނިތައް އެމީހުންނާއި އެބައިމީހުން ހިއްލައިގެން ނަގާގެން ގޮސް الله އިރާދަކުރައްވާ ތަނަކަށް އެއްލާލާނެއެވެ. ދެން الله سبحانه وتعالى ވާރެއެއް ފޮނުއްވާނެއެވެ. އޭގެ ސަބަބުން އެއްވެސް ގޭދޮރެއް ނުބިމެ އަދި ފޮތިގަނޑުވެސްނެތި މިޓީބޮނޑިއާއި ބުރިފަށަޅާ ސާފު ވެދާނެއެވެ. ދެން ބިމަށް އެންގޭނެއެވެ. ބިމުގެ މޭވާ ނުކުއްތަވާ. އަދި ބިމުގެ ބަރަކާތް އަނބުރާ ދީބަލާށެވެ.(ފަހެ ބިން އޭގެ ބަރަކާތް ނެރޭނެއެވެ.) ފަހެ އިހުނދު ބޮޑު ޖަމާޢަތަކުން އެންމެ އަނާރެއް ފުދޭނެއެވެ. އަދި އޭގެ ބައްތިކަނޑު ހިޔާވަހިކުރުމަށް(ފަށަގަނޑުގައި) ފުދޭނެއެވެ. އަދި ކިރިގައި ބަރަކާތް އަތުވާނެއެވެ. އެހެންކަމުން އެންމެ ޖަމާޢަތެއްގެ ކިރު ޖަމާޢަތަކުން ފުދޭނެއެވެ. އަދި ގެރިއެއްގެ ކިރު ގަބީލާއަކަށް ފުދޭނެއެވެ. އަދި ބަކަރިއެއްގެ ކިރު ގައުމަކަށް ފުދޭނެއެވެ. ފަހެ އެގޮތުގައި ދެމިތިބި ހިނގުމުން ދަނިކޮށް الله سبحانه وتعالى މީރުވަސް ދުވާ ވައިރޯޅިއެއް ފޮނުއްވާނެއެވެ. ފަހެ އެވައިރޯޅިއާ އެބައިމީހުންގެ ކިހިލިތަކުގައި ޖެހުމުން އެންމެހާ މުއުމިނުންނާއި މުސްލިމުންގެ ފުރާނަ ހިއްޕަވާނެއެވެ. އަދި ބާކީވާނީ ހަމައެކަނި ނުބައި މީހުން ބާކީވާނެއެވެ. އެމީހުން ދޫނި ހިމާރުން ފަދައިން ގޮވާގައި އެއްބައިވ

އަނެއްބަޔަކަށް ފާހަގަކުރެވޭނެއެވެ. ދެން އަބުރާދޭނުގެ ގަދަކަން ޖެހޭގޮތް ދުވަސް އަޅުވާފައެވެ.

1809 وعَنْ ربْعيٍّ بْنِ حِراشٍ قَال : انْطَلَقْتُ معَ أبي مسْعُودٍ الأنْصاريِّ إلى حُذَيْفَةَ بْنِ الْيَمَانِ رضي اللَّه عنهم فَقَالَ لَهُ أبُو مسعودٍ ، حَدِّثْني مَا سمِعْت مِنْ رَسُولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم في الدَّجَّال قالَ : « إنَّ الدَّجَّالَ يَخْرُجُ وإنَّ معَهُ ماءً ونَاراً ، فَأَمَّا الَّذِي يَرَاهُ النَّاسُ ماءً فَنَارٌ تُحْرِقُ، وَأمَّا الَّذِي يَرَاهُ النَّاسُ نَاراً ، فَمَاءٌ بَارِدٌ عذْبٌ ، فَمَنْ أدْركَهُ مِنْكُمْ ، فَلْيَقَعْ في الذي يَراهُ نَاراً ، فإنَّهُ ماءٌ عَذْبٌ طَيِّبٌ » فقَالَ أبُو مَسْعُودٍ : وَأنَا قَدْ سَمِعْتُهُ . متَّفَقٌ عَلَيْهِ .

رِبْعيِّ بْنِ حِرَاشٍ ރިވާކުރެއްވި ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ ދާން الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أَبُو مسْعُودٍ الأنْصارِيّ ގެ އަރިހުގައި حُذَيْفَة بْنِ الْيَمَانِ رضي الله ގެ އަރިހަށް ހާޒިރުވީމެވެ. ދަތުރުކުރީމެވެ. ދެން أبو مسعود އާ صحابي އަކު ދަންނަވާލިއެވެ. دجّال ގެ ބާބުގައި ފެށިއްޔާ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم ގެ އަރިހުން އަޑުއިވިވަޑައިގަތް ކަމެއް ބަޔާންކޮށްދެއްވާށެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން دجّال ނިކުންނަވާނެތެވެ. އޭނާއާއެކު ފެނާއި އަލިފާން ވާނެއެވެ. ދެން މީސްތަކުން ފެންކަމުގައި ދެކޭ އެއްޗަކީ އަލިފާނެވެ. ދެން (އަލިފާނުގެ ގޮތުގައި) އަލިފާނެއް ހުރީ ކަމަށް ފެނޭނެއެވެ. އަދި މީސްތަކުން އަލިފާންކަމުގައި ދެކޭ އެއްޗަކީ ފިނި ހިތި ނޫން މީރު ފެނެވެ. ދެން أبُو مسْعُود ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ (ވެސް) އެވާހަކަ އަޑުއިވީމެވެ.

1810 وعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بن عَمْرو بن العاص رضي اللَّه عَنْهُما قالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: « يخْرُجُ الدَّجَّالُ في أمَّتي فَيَمْكُثُ أربعِينَ ، لا أدْري أرْبَعِينَ يَوْماً ، أو أرْبَعِينَ شَهْراً ، أوْ أرْبَعِينَ عَاماً ، فَيبْعثُ اللَّه تَعالى عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فَيَطْلُبُهُ فَيُهْلِكُه ، ثُمَّ يَمْكُثُ النَّاسُ سبْعَ سِنِينَ لَيْسَ بَيْنَ اثْنَيْنِ عداوَةٌ .

ثُمَّ يُرْسِلُ اللَّه ، عزَّ وجلَّ ، ريحاً بارِدَةً مِنْ قِبلِ الشَّامِ ، فَلا يبْقَى على وجْهِ الأرْضِ أحَدٌ في قَلْبهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ خَيْرٍ أوْ إيمانٍ إلاَّ قَبَضَتْهُ ، حتَّى لَوْ أنَّ أحَدَكُمْ دخَلَ في كَبِدِ جَبلٍ ، لَدَخَلَتْهُ عَلَيْهِ حَتَّى تَقْبِضَهُ . فَيبْقَى شِرَارُ النَّاسِ في خِفَّةِ الطَّيْرِ ، وأحْلامِ السِّبَاعِ لا يَعْرِفُون مَعْرُوفاً ،

وَلا يُنْكِرُونَ مُنْكَراً ، فيَتَمَثَّلَ لهُمُ الشَّيْطَانُ ، فيقولُ : ألا تسْتَجِيبُون ؟ فيَقُولُونَ : فما تأمُرُنَا ؟ فَيأمرُهُم بعِبَادةِ الأوْثَانِ ، وهُمْ في ذلكَ دارٌّ رِزْقُهُمْ ، حسنٌ عَيْشُهُمْ . ثُمَّ يُنْفَخُ في الصَّور ، فَلا يَسْمَعُهُ أحَدٌ إلاَّ أصْغى ليتاً ورفع ليتاً ، وَأوَّلُ منْ يسمَعُهُ رَجُلٌ يلُوطُ حَوْضَ إبِله ، فَيُصْعَقُ ويسعق النَّاسُ حوله ، ثُمَّ يُرْسِلُ اللّه أوْ قالَ : يُنْزِلُ اللَّه مَطَراً كأَنَّهُ الطَّلُّ أو الظِّلُّ ، فتَنْبُتُ مِنْهُ أجْسَادُ النَّاس ثُمَّ ينفخ فِيهِ أخْرَى فإذا هُمْ قِيامٌ يَنْظُرُون. ثمَّ يُقَالُ يا أيها النَّاسُ هَلُمَّ إلى رَبِّكُم ، وَقِفُوهُمْ إنَّهُمْ مَسْؤولونَ ، ثُمَّ يُقَالُ : أخْرِجوا بَعْثَ النَّارِ فيُقَالُ : مِنْ كَمْ ؟ فيُقَالُ : مِنْ كُلِّ ألْفٍ تِسْعَمِائة وتِسْعةَ وتِسْعينَ ، فذلكَ يوْم يجْعَلُ الْوِلْدَانَ شِيباً ، وذَلكَ يَوْمَ يُكْشَفُ عنْ ساقٍ » رواه مسلم .

« اللِّيتُ » صفْحَةُ العُنُق ، ومَعْنَاهُ : يضَعُ صفْحَةَ عُنُقِهِ ويَرْفَعُ صفْحتهُ الأخْرَى .

ރަޟީ الله ޢަންހުމާ عَبْدِ اللَّهِ بن عَمْرو بن العاص ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسُولُ اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުގައި دجّال ނުކުންނާނެއެވެ. ފަހެ ސާޅީހަ ވަންދެން އެ ދައްޖާލު ދެމިހުންނާނެއެވެ. އެއީ ސާޅީސް ދުވަސްކަމުގައި ނުވަތަ ސާޅީސް އަހަރުކަމުގައި ނުދަންނަމުވެވެ. ދެން الله سبحانه وتعالى مَرْيَم ގެ ދަރިކަލުން عيسَى عليه السلام ފޮނުއްވާނެއެވެ. އެކަލޭފާނު އެ دجّال ހޯދާ ދައްކަވަމުންގޮސް އެ ދައްޖާލު ކަތިލައްވާނެއެވެ. ދެން މީސްތަކުން ހަތް އަހަރު ވަންދެން ދެމިހުންނާނެއެވެ. ދެދެ ދެމީހުންގެ މެދުގައި އެއްވެސް ޢަދާވާތެއް ނުހުންނާނެއެވެ. ދެން الله سبحانه وتعالى ޝާމުކަރައިގެ ފަރާތުން ފިނި ވައިރޯޅިއެއް ފޮނުއްވާނެއެވެ. އެހިނދު ބިންމަތީގައިވާ މީހުންގެ ތެރެއިން އެމީހުންގެ ހިތްތެރޭގައި ޒައްރާއެއްގެ މިންވަރަކަށް އީމާން ހުރި ނުވަތަ ހެޔޮކަމެއް އޮތް އެއްވެސް މީހަކު ރޫޙު ނުނަގާ ނުބާއްވާނެއެވެ. އެހެނީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ފަރުބަދައެއްގެ އަޑީގައި ވަދެއްޖެ ނަމަވެސް އެ ވައި އެމީހުންގެ ފަހަތުން ވަދެ އެމީހުންގެ ރޫޙު ނަގާނެއެވެ. އަދި ބިންމަތީގައި ބާކީވާނީ ނުބައި މީހުންނެވެ. ދޫނިތަކުގެ ފަލަވެރިކަމާއި ސިބާޢު ޖަނަވާރުތަކުގެ ވިސްނުމާއި ހުރިހާ މީހުންނެވެ. އެމީހުން ހެޔޮކަމެއް ނުދަންނާނެއެވެ. އަދި ނުބައިކަމެއް ނުހުއްޓުވާނެއެވެ. ފަހެ

شيطان އާ އެމީހުންގެ ކުރިމައްޗަށް އަންނާނެއެވެ. ފަހެ شيطان ބުނާނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންނަމަށް އިޖާބަ ނުދޭނަންހެއްޔެވެ؟ އެމީހުން އަހާނެއެވެ. ކަލޭ ތިމަންނަމެން އަދުރު ކުރަނީ ޢަނބުރާލަމުން ހެއްޔެވެ. ފަހެ شيطانއެމީހުންނަށް ބުރުން އަޑުގަދަކޮށް ކުރާނެއެވެ. އަދި އެމީހުން އަހަރެމެން ދީނުގެ ސަމާލުކަމާއި ގޮތުގައި ވެއްޖެއްޖެ ކަމަށް ވެއްޖެއެވެ. އަދި ދުނިޔެއަށް ވެސް ފެނިގެންދާނެއެވެ. ފަހެ ބަލާއިރު ދުވަސްދުވަހުގެ ދުވަސްތަކެއް ދާނެއެވެ. ދެން އެކަ އަޖް އިވުނު ކާކުތޯ މީހާގެ ކަސްދާރު ބިރުން ބިރުވެގެން ފަސްއެވެ. އަދި(އެއަސްދާރު) ކައިރިއަށްވެގެން ކަސްދާރު އުފެދިގެން ދަނީއެވެ. އަދި އެއަޖް އަސްދު ދުވަސްވަމުން އިވޭ ހަނި އަސްގެ ޖަހުލުން ފެނުނު حوضއެއަރަދުން އެމިހުރިކަންވެ. ފަހެ އެއަޖެކުން އަސް ހަށިބިގެން ވެއްޖެދާނެއެވެ. ދެން الله سبحانه وتعالى ވާށި ގަޑިއެއް ވެއްސަވާނެއެވެ. އެހިސާބު ޝަހާދަތް ހުށަހަޅާ. ދެން އަބަދުވެސް ފަހަރަކުން ބުދުން މިސްކިތުގެ ހަދިބައި ދުވާ ނިކަމެދުނެވެ. ފަހެ އަހަރު ބާރުދަރި ދުދުރުވެސްވެއެވެ. އަހަރުމް އަށްދުން ބިދުވާ ބަރުން ބިޔަދުނެއެވެ. ފަހެ ނިދާ ދިއްވާވެއެވެ. އަ މިސްކިތުގެހާވެ! ބިކަބައިމީހުން ހަރުދުވަސް ގެނގެދުއްވާ އިރުހަރު ގެ ހިސާބުކަން އަސްހާގެވެ. (ބަސްވެސްއެވެ.) އަބައިމީހުން ސަވާރުކުރާވަދުރެޖްއައި ހަސަކުރާކުރާވެ. ފަހެ ނިދާ އިރުވެވެއެވެ. ޖަހަނުގަ ވަގުތު ނަކުރަވެ. ފަހެ ފަހަރުވެސްވެ. އަދި ކާހަވަކުރަހަރުވެ؟ ފަހެ ނިދާ އިރުވެވެއެވެ. ކައްސުގަ އެއަރަރުކުން ނުވަސަމިކުސަވިދަރަ ނުވަމިހުރުނުވެ. ފަހެ (ދަނުމަކަރުވެ.) އެދުވަހިސާ (އެދުވަހުގެ ބިކަވަކުރުކުރުމުން) ގަކާދުނުގެ ބޮޑުގެ އިސްމިކަގަސުޖު ސުކަވަގެން ދަނި ދުވަހުވެ. އަދި ގެއިދަނާޖުން ހަދުން އުޅުދުގެން ދަސްދުވަހުވެ. (އެބަހި) ބިކަވަކުރަކުން ބޮޖެވެގެން ދަނި ދުވަހުރަކެ.

1811 وعَنْ أنَسٍ رضي اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَال رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « لَيْسَ مِنْ بَلَدٍ إلاَّ سَيَطَؤُهُ الدَّجَّالُ إلاَّ مَكَّةَ والمَدينة، ولَيْسَ نَقْبٌ مِنْ أنْقَابِهما إلاَّ عَلَيْهِ المَلائكَةُ صَافِّينَ تحْرُسُهُما، فَيَنْزِلُ بالسَّبَخَةِ ، فتَرْجُفُ المدينةُ ثلاثَ رَجَفَاتٍ ، يُخرِجُ اللَّه مِنْهَا كُلَّ كَافِرٍ وَمُنَافِقٍ» رواه مسلم .

ދާން الله ތަޢާލާ ސިންނިވަލަޙުއްކިބައި أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.މައްކާ އާއި މަދީނާ ފިޔަވައި އެހެން ހުރިހާ

ހަމަބަދަލަށް شيْطَانُ ވަންނަނީއެވެ. އެދޮރުތަކުގައި مَلاَئِكَة ތިބޭނެއެވެ ސަލާމަތުގައި ހަމަޖެހިގެން
ފެނިއަށް ނުވިއްބާފައި އެއްވެސް ހަނި ގެދޮރެއްވެސް ނުވާނެއެވެ. އެހެންކަމުން شيْطَانُ
މަދީނާގެ ތެރެއަށް ވަދެވޭނެ ހަކަތި ބިމުގައި މަޖުބޫރުނުވާނެއެވެ. ފަހު މަދީނާ އަށް ބިން ފުނަރުއާގެ
މީހުން ތެރެއިން އައިކަނޑުވާނެއެވެ. އޭގެ ސަބަބުން الله سبحانه وتعالى އެންމެހާ كافر ންނާއި
މުނާފިޤުން މަދީނާއިން ނިކުމެއްޖެވާނެއެވެ.

1812 وعَنْهُ رضي اللَّه عنْهُ أنَّ رسُولَ اللَّه صلّى اللهُ علَيْهِ وسلَّم قَالَ : « يَتْبعُ الدَّجَّال مِنْ يهُودِ أصبْهَانَ سَبْعُونَ ألْفاً عليْهِم الطَّيَالِسة » رواهُ مسلِمٌ . މިއީ އަ صحابي (އަނަސް) ގެ ބުނާ ކިޔާ ދިނުމެވެ الله
ތަޢާލާ ރުޟާވެރިވާ أنَس ގެފާނުގެ)ގެ ރިވާޔަތެކެވެ. ހަމަހަމަ ވެރިކުރުން رسُولُ اللَّه
صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.دجَّال ގެ ފަރާތު أصبْهَان ގެ ޔަހޫދީންނާއި ތަޣުލިޔާން
الطَّيَالِسة ގެ ކުރުން އަޅައިގެން ތިބޭނެއެވެ.

1813 وعَنْ أمِّ شَريكٍ رضي اللَّه عَنْهَا أنَّها سمِعتِ النبي صلّى اللهُ علَيْهِ وسلَّم يقُولُ : « ليَنْفِرَنَ النَّاسُ مِنَ الدَّجَّالِ في الجِبَالِ » رَوَاهُ مُسْلِمٌ .

މާތް الله ތަޢާލާ ރުޟާވެރިވާ أمِّ شَريكٍ ގެ ރިވާޔަތެކެވެ. ހަމަހަމަ ވެރިކުރުން އަހަރެން
نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث
ކުރެއްވިއެވެ.دَّجَّال ގެ ފިތުނައިން ފިލުމަށްޓަކައި މީސްތަކުން ފަރުބަދަތަށް އަރާނެއެވެ.

1814 وعَن عِمْرَانَ بنِ حُصَيْنٍ رضي اللَّه عنْهُما قالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ علَيْهِ وسلَّم يَقُولُ: « مَا بَيْنَ خَلْقِ آدَمَ إلى قِيامِ السَّاعةِ أمْرٌ أكْبرُ مِنَ الدَّجَّالِ » رواه مسلم .

މާތް الله ތަޢާލާ އެދެފުޅުގެ ތެރެއިން ކިޔުއްވި عِمْرَانَ بنِ حُصَيْنٍ ގެ ރިވާޔަތެކެވެ
ތަދުމަތްވެރިވާއިރު. މިގޮތުގެ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް
އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. آدَم ގެ ފާނު އުފެއްދެވުމާއި ޤިޔާމަތްދުވަހާއި
ދެމެދުގައި دجَّال ގެ ކަމަށްވުރެ ބޮޑު ކަމެއް ނުވާނެއެވެ.

1815 وعنْ أبي سَعِيدٍ الخُدْرِيِّ رضي اللَّه عَنْهُ عَنِ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « يخرُجُ الدَّجَّالُ فيتوجَّه قِبَلَه رَجُلٌ منَ المُؤمِنين فيَتَلَقَّاهُ المَسالح : مسالحُ الدَّجَّالِ ، فيقولُونَ له : إلى أيْنَ تَعمِدُ ؟ فيقُول : أعْمِدُ إلى هذا الَّذي خرَجَ ، فيقولُون له : أو ما تُؤْمِن برَبِّنَا ؟ فيقول : ما برَبنَا خفَاء ، فيقولُون : اقْتُلُوه ، فيقُول بعْضهُمْ لبعضٍ : أَلَيْس قَدْ نَهاكُمْ رَبُّكُم أنْ تقتلوا أحداً دونَه ، فينْطَلِقُونَ بِهِ إلى الدَّجَّالِ ، فَإذا رآه المُؤْمِنُ قال : يَا أيُّهَا النَّاسُ إنَّ هذا الدَّجَّالُ الَّذي ذَكَر رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فيأمُرُ الدَّجَّالُ بهِ فَيُشَبَّحُ ، فَيَقُولُ : خُذُوهُ وَشُجُّوهُ ، فَيُوسَعُ ظَهْرُهُ وبَطْنُهُ ضَرْباً ، فيقولُ : أوما تُؤمِنُ بي ؟ فيَقُولُ : أَنْتَ المَسِيحُ الْكَذَّابُ ، فيُؤمرُ بهِ ، فيُؤْشَرُ بالمِنْشَارِ مِنْ مَفْرِقِهِ حتَّى يُفْرقَ بَيْنَ رِجْلَيْهِ ، ثُمَّ يَمْشِي الدَّجَّالُ بَيْنَ الْقِطْعتَيْنِ ، ثمَّ يقولُ لَهُ : قُمْ ، فيَسْتَوي قائماً . ثُمَّ يقولُ لَهُ : أتُؤمِنُ بي ؟ فيقولُ : مَا ازْددتُ فِيكَ إلاَّ بصِيرة ، ثُمَّ يَقُولُ : يَا أَيُّهَا النَّاسُ إنَّهُ لا يفْعَلُ بعْدِي بأَحَدٍ مِنَ النَّاسِ ، فَيأخُذُهُ الدَّجَّالُ لِيَذْبَحَهُ ، فَيَجْعَلُ اللَّه مَا بيْنَ رقَبَتِهِ إلى تَرْقُوتِهِ نُحَاساً ، فَلا يَسْتَطِيعُ إلَيْهِ سَبِيلاً ، فَيَأْخُذُ بيدَيْهِ ورجْلَيْهِ فيَقْذِفُ بهِ ، فَيحْسَبُ الناسُ أنَّما قذَفَهُ إلى النَّارِ ، وإنَّما أُلْقِيَ في الجنَّةِ » فقالَ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « هذا أعْظَمُ النَّاسِ شَهَادَةً عِنْدَ ربِّ الْعالَمِينَ » رواه مسلم .

ވީއް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو سَعِيدٍ الخُدْرِيِّ، نبي ގެ صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ޙަދީޘް ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައެވެ. دجّال ނިކުންނަންވާނެއެވެ. ދެން އޭނާގެ ގާތަށް ދިޔުމަށް މުއުމިނަކު ދިޔައެވެ. ދެން دجّال ގެ ފާރަވެރިންގެ ތެރެއިން ބައްދަލުވާ އޭނާ ހުއްޓުވާނެއެވެ. އަދި ސުވާލު ކުރާނެއެވެ. ތިބާ ތިޔަދަނީ ކޮންތާކަށް ހެއްޔެވެ؟ ދެން އޭނާ ބުނާނެއެވެ. ތިމަންނަ މިދަނީ މިނިކުމެފައިވާ މީހާގެ ކައިރިއަށެވެ. ދެން އެމީހުން ސުވާލުކުރާނެއެވެ. ތިބާ ތިމަންނަމެންގެ ކަލާނގެއަށް އީމާން ނުވަނީ ހެއްޔެވެ؟ ދެން އޭނާ ބުނާނެއެވެ. ތިމަންނަގެ ކަލާނގެއަކީ ފޮރުވިގެން އެއް ކަލާނގެއެއް ނޫނެވެ. ދެން އެމީހުން ބުނާނެއެވެ. އޭނާ قتل ކުރާށެވެ. ދެން އެމީހުންގެ ތެރެއިން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް ބުނާނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ކަލާނގެ ވަކި އެއްވެސް މީހަކު قتل ނުކުރުމަށް އަންގަވާފައިނުވަނީ ހެއްޔެވެ؟ ދެން އޭނާ ގެންގޮސް دجّال ގެ ކައިރިއަށް ދިޔައެވެ. ދެން އެ މުއުމިނާ دجّال ފެނުމުން ހަމަ އެހެން ބުނާނެއެވެ. އޭ މީސްތަކުންނޭވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިއީ رسولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم އިޝާރާތް ކުރައްވާފައިވާ دجّال އެވެ. ދެން دجّال

އޭނާގެ ބަނޑުޖެހުމާ ފުޅާކޮށްލާނެއެވެ. ދެން ބުނާނެއެވެ. އޭނާ ގެންދާށެވެ. އަދި ބޯ ފިސްކުޅާކޮށްލާށެވެ. ދެން ކިޔައިން ވުރެ ބޮޑުން އޭނާ ތަޅައި ހަނިކޮށްލާނެ. އަދި އިތުރުން ބަނޑުޖެހުމާއިފުޅާކުރާނެއެވެ. އޭނާގެ ބުރަ ހަނިކޮށްލާފައިވާނެ ކަލޭ އަހަރެން ދެކެ އީމާން ނުވަނީތޯ؟ އޭނާ ބުނާނެއެވެ. ކަލޭއަކީ ދޮގު مَسِيح އެވެ. ދެން دجّال ގެ އަމުރުން އޭނާގެ ބޮލުގެ މެދުގައި ކިރުއްޔާ ކަތުރާނެއެވެ. ހަމަ ދެފައި ދެމެދަށް ދާނެއެވެ. ދެން دجّال އޭނާގެ ދެފަޅި ދެމެދުން ހިނގާނެއެވެ. ދެން އޭނާ ތެދުވާށޭ ކިޔާނެއެވެ. ތެދުވެވަޑައިގަތުމާއި މިދުވެވަޑައިގަނެއެވެ. ދެން އޭނާ ކަލޭ އަހަރެން ދެކެ އީމާން ނުވަނީތޯ؟ އޭނާ ބުނާނެއެވެ. ކަލޭއަކީ دجّال ކަމުގައި ތެދު ބަސްތަކުގެ يقينވަޑައިގެން އަހަރެން ދެން ހަދާނެއެވެ. ދެން އެއްވެސް މީހަކާ ކުރިމަތިލާނެއެވެ. ހަމަހަމައަށް دجّال އަށް ދިމާވެ ހުރިހާ މީހުންގެ ކުރިމަތީގައި އަހަރެން ކަމަކުން ވެސް ނުހަދާނެއެވެ. ދެން ޒަބަޙާ (ކަތިލުމަށް) އޭނާ ކަތިލުމަށް ގެންދާނެއެވެ. އެވަގުތު الله سبحانه وتعالى އޭނާގެ ކަރުދަނޑިއާއި ކަނދުރާ ދެމެދަށް ރަތުލޮހުގެ ފިލާއެއް ބަހައްޓަވާނެއެވެ. އޭނާއަށް ކަތިލުމަށް ނުކުޅެދޭނެއެވެ. ދެން (ކަތިލުމަށް) دجّال އޭނާގެ ދެއަތާއި ދެފައި ހިފައިގެން އުކާލާނެއެވެ. ދެން ހުރިހާ މީހުން ހީކުރާނީ ނަރަކައަށް (އުކާލި) ކަމުގައެވެ. އެއީ ސުވަރުގެއެވެ. ދެން رسولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ ރައްބުލް ޢާލަމީނގެ ޙަޟްރަތުގައި ހުރިހާ މީހުންގެ ތެރޭގައި ޝަހާދަތުގެ ގޮތުން މަތިވެރި މީހާއެވެ.

وروى البخاريُّ بَعْضَهُ بمعْنَاهُ . « المَسَالح » : هُمْ الخُفَرَاءُ وَالطَّلاَئعُ .

1816 وعَنِ المُغِيرَةِ بن شُعْبَةَ رضي اللَّه عَنْهُ قَالَ : ما سَأَلَ أَحَدٌ رَسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم عَنِ الدَّجَّالِ أَكْثَرَ ممَّا سألْتُهُ ، وإنَّهُ قالَ لي : « ما يَضرُّكَ ؟ » قلتُ : إنَّهُمْ يقُولُونَ : إنَّ معَهُ جَبَلَ خُبْزٍ وَنَهَرَ ماءٍ ، قالَ : « هُوَ أَهْوَنُ عَلَى اللَّهِ مِنْ ذلِكَ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުޟާވެވޭ ޞަޙާބީ المُغِيرَةِ بن شُعْبَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން دجّال އާއި ބެހޭގޮތުން ސުވާލުކުރުމަށް ވުރެ ގިނައިން ސުވާލުކުރި އެހެންމީހަކު ނުވެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނު ބިރުގަންނަވާ حديث

ކުރުއްވިއެވެ.އަ دجَّال އަކަނު ވިޔާ އަށް ގެއްލުމުގައި ނުފެނުނުވާނެއެވެ. ވީމާ ދެކެން ފެންނާނެއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން މިހުން ބޮޑު އެއުގެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އާދަމް އަލައިހި ސަލާމް ފުރަތަމަ ބައިގައި
ވާނެއެވެ. އަދި ފުރަތަ އާދަމް ހުރިހާއެވެ. ހުއްޓުވައިއެވެ. حديث ކުރުއްވިއެވެ.(مؤمن ން
ހަމަ ފުރުމަތުގައި ވިދާ) އަ ޝަރުގެ ނިޝާނާވިދާން الله ގެ ހަރުމަތިގައި މަޢުޒު ވާނެއެވެ.

1817 وعَنْ أَنَسٍ رضي اللَّه عنْهُ قالَ : قالَ رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : مَا مِنْ نَبِيٍ إلاَّ وقَدْ أَنْذَرَ أُمَّتَهُ الأَعْوَرَ الْكَذَّاب ، ألا إِنَّهُ أَعْوَرُ ، وإِنَّ ربَّكُمْ عَزَّ وجلَّ لَيْسَ بأَعْوَرَ ، مكْتُوبٌ بَيْنَ عَيْنَيْهِ ك ف ر » متفق عليه .

މާތް الله ރުއްސުވުންތެރިވި أنس ގެފާނުގެ ރިވާވުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسول الله
صلى الله عليه وسلم, حديث ކުރުއްވިއެވެ.ހުއްޓުވައި ދަރިވަރި دجَّال އާއި ބިރުގަންނަ އުމުރާއެއް
އުއްމަތަށް އިންޒާރު ނުކުރައްވާ ނަބިއްޔަކު އެއްވެސް ނުވެއެވެ. ފެންނަނެވެ!
ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ހުއްޓުވާ މިހާރެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން
ހެއްދެވި ރަސްކަލާނގެ އިލާހީ ނުވާ އަކަޑަ އިލާހެއް ނޫނެވެ. دجَّالގެ ދެލޮލުގެ ك ف ر
ލިޔެވިފައިވާނެއެވެ.

1818 وعَنْ أَبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّه عَنْهُ قالَ : قالَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « ألا أُحَدِّثُكُمْ حَدِيثاً عنِ الدَّجَّالِ مَا حَدَّثَ بِهِ نَبيٌّ قَوْمَهُ ، إنَّهُ أعْوَرُ وَإنَّهُ يجِئُ مَعَهُ بِمِثَالِ الجَنَّةِ والنَّار ، فالتي يَقُولُ إنَّهَا الجنَّةُ هِيَ النَّارُ . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުވުންތެރިވި أَبُو هُرَيْرَة ގެ ރިވާވުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله
صلى الله عليه وسلم حديث ކުރުއްވިއެވެ.ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހަދީޘެއް ބުނެދިނުމަކީ
دجَّال އާއި ބިރުގަންނަ އުމުރެއް ނަބިއްޔަކު ގައުމަށް ހަދީޘެއް ނުކުރައްވާ. އަދި އޭނާ އުއްމަތަށް ބުނެދިނުމެވެ
އޭނާގެ ޝަރުޠު ބުނެދިނުމާ ކަނުލާވެ. ހަމަކަށަވަރުން دَّجَّال ގެނެސްދޭނެއެވެ.
އަދި ހަމަކަށަވަރުން ސުވަރުގެއާއި ނަރަކަ ސުވަރުގެއާއި ނަރަކައާއި ތަފާތުކަމެއް
ދެއްކޭ ގެންނާނެއެވެ. ނަރަކަ ސުވަރުގެއާ ބުނާ ނަރަކަ އަލިފާނެވެ.

1819 وعَنْ ابنِ عُمَرَ رضي اللَّهُ عَنْهُما أنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ذَكَرَ الدَّجَّالَ بَيْنَ ظَهْرَاني النَّاس فقَالَ : « إنَّ اللَّه لَيْسَ بأَعْوَرَ ، ألا إنَّ المَسِيحَ الدَّجَّالَ أعْوَرُ الْعيْنِ الْيُمْنى ، كَأَنَّ عَيْنَهُ عِنَبةٌ طَافِيَةٌ » متفقٌ عليه .

މާނަ الله ދެބޭފުޅުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبدِ اللَّهِ بن عُمَر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. دجَّال ގެ ވާހަކަ މީސްތަކުންގެ ތެރޭގައި ކިޔާދެއްވިއެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله ތޯ އަވަރު ކަލަކު ކަމުގައި ނޫނެއެވެ. ދަންނާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން المَسِيحَ الدَّجَّالَ އަކީ ކަނާއަތް ފަރާތުލޯ އަވަރު މީހެކެވެ. އޭނާގެ ލޯ ހިޔާނީ ފަލޫވިދި އަނބު މާބިސްކަދުރެއް ހުންނަހެވެ.

1820 وعَنْ أبي هُرِيْرَةَ رضي اللَّه عنْهُ أنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « لا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يُقَاتِلَ المُسْلِمُونَ الْيَهُودَ حتَّى يَخْتَبِيءَ الْيَهُوديُّ مِنْ وَراءِ الحَجَرِ والشَّجَرِ ، فَيَقُولُ الحَجَرُ والشَّجَرُ : يَا مُسْلِمُ هذا يَهُودِيٌّ خَلْفِي تَعَالَ فَاقْتُلْهُ ، إلاَّ الْغَرْقَدَ فَإنَّهُ منْ شَجَرِ الْيَهُودِ » متفقٌ عليه .

މާނަ الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبُو هُرَيْرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. قيامة ދުވަސް އައުމުގެ ކުރީގައި މުސްލިމުން ޔަހޫދީން قتل ކޮށް ހުސްކުރާނެއެވެ. އެހިނދު ޔަހޫދީން ހިލަތަކާއި ފުރަގަސްތަކާއި ގަސްތަކުގެ ފަހަތުގައި ނިވައިވެގެން ތިބޭނެއެވެ. ފަހެ ހިލަތަކާއި ގަސްތަކު ގޮވާނެއެވެ. އޭ މުސްލިމު އެވެ. ތިމަންނަގެ ފުރަގަހުގައި މިހިރީ ޔަހޫދިއެކެވެ. އަންނާށެވެ. ފަހެ މީނާ قتل ކުރާށެވެ. ނަމަވެސް غرقدގަސް އެމީހުން ފޮރުވާނެއެވެ. އެއީ ހަމަކަށަވަރުން غرقدގަހަކީ ޔަހޫދީންގެ ގަހެކެވެ.

1821 وعَنْهُ رضي اللَّه عَنْهُ قالَ : قال رَسُولُ اللَّه صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « والذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لا تَذْهَبُ الدُّنْيَا حَتَّى يَمُرَّ الرَّجُلُ بالْقَبْرِ ، فيتمرَّغَ عَلَيْهِ ، ويقولُ : يَالَيْتَنِي مكَانَ صَاحِبِ هذا الْقَبْرِ ، ولَيْس بِهِ الدَّين وما به إلاَّ الْبَلاَءُ » . متفقٌ عليه .

އަދި އެ صحابي (ރަޟިﷲ ޢަންހު ރުހިވޮޑިގެންވި أبُو هُرِيْرَة)ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ނަފްސު އެ އިލާހުގެ އަތްޕުޅުގައިވާ އިލާހު ގަސަމެވެ. ދުނިޔެ ނިމިގެން ނުދާނެއެވެ. ފިރިހެނަކު ގަބުރުކައިރިން ދާއިރު އޭނާ އެގަބުރުމަތީގައި އޮށޯވެއްޓިގެން އެ ގަބުރުގެ ވެރިޔާގެ ތަނުގައި ވާނަމަ ކިހާރަނގަޅު ހެއްޔެވެ؟ އަދި އޭނާ އަށް ދަރަނިއެއް ނެތެވެ. ނަމަވެސް ދުނިޔޭގެ މުސީބާތް ހުރެއެވެ.

1822 وعَنْهُ رضي اللَّه عَنْهُ قالَ : قالَ رَسُولُ اللَّهِ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يَحْسِرَ الْفُرَاتُ عَنْ جبَلٍ مِنْ ذَهَبٍ يُقْتَتَلُ علَيْهِ ، فيُقْتَلُ مِنْ كُلِّ مِائةٍ تِسْعَةٌ وتِسْعُونَ ، فَيَقُولُ كُلُّ رَجُلٍ مِنْهُمْ : لَعَلِّي أَنْ أكُونَ أنَا أَنْجُو» .

އަދި އެ صحابي (ރަޟިﷲ ޢަންހު ރުހިވޮޑިގެންވި أبُو هُرِيْرَة)ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ޤިޔާމަތް ދުވަސް ކުރިމަތި ފުރާތު ކޯރުން ރަން ފަރުބަދައެއް ފާޅުވުމުންނެވެ. އެރަން ހޯދުމަށް އެއްބަސްވާ އަންގަބަސްތަކާ ހަނގުރާމަ ކުރާނެއެވެ. ފަހެ ކޮންމެ ސަތޭކަމީހުން ނުވަދިހަ ނުވަމީހުން ވާނީ قتل ވެގެންނެވެ. ފަހެ (ހަނގުރާމަ އަރުވާލިމީހާ) އެއިން ކޮންމެ މީހަކުވެސް އުއްމީދުކުރާނީ ސަލާމަތްވާނީ މިހާރު އަހަރެން ކަމުގައެވެ.

وفي روايةٍ « يوُشِكُ أنْ يَحْسِرَ الْفُرَاتُ عَن كَنْزٍ مِنْ ذَهَبٍ ، فَمَنْ حَضرَهُ فَلا يأْخُذْ منْهُ شَيْئاً » متفقٌ عليه .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ފުރާތު ކޯރުން ރަން ފަރުބަދައެއް ފާޅުވެގެންނެވެ. ދެން އެވަގުތު ތިބެއްޖެނަމަ ދެން އެއިން އެއްވެސް އެއްޗެއް ނުނަގާ ހުއްޓާށެވެ.

1823 وعَنْهُ قال : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَقُولُ : « يَتْرُكُونَ المَدينَةَ عَلى خَيْرٍ مَا كَانَتْ ، لا يَغْشَاهَا إلاَّ الْعوافي يُرِيدُ : عَوَافي السِّباعِ وَالطَّيْرِ وَآخِر مَنْ يُحْشَرُ رَاعِيانِ مِنْ مُزَيْنَةَ يُريدَانِ المَدينَةَ ينْعِقَانِ بِغَنَمِها فَيَجِدَانها وُحُوشاً . حتَّى إذا بَلَغَا ثَنِيَّةَ الْوداعِ خَرَّا على وَجوهِهِمَا » متفقٌ عليه.

އަ صحابي (ރަޟިالله ޢަންހުންނެވި أبُو هُرَيْرَة)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ވިޔަން އަޑު އެއްސެވީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވިއެވެ. މީސްތަކުން މަދީނާ އޭގެ އެންމެ ރަނގަޅު ޙާލަތުގައި ދޫކޮށްލާނެއެވެ. އެގަރުން ޖަނަވާރުތަކާއި ދޫނިތަކެއް ޖެހިއްޖެއްދޫނެއެވެ. އަދި އެންމު ފަހުން އަންނަނީ مُزَيْنَة ގަބީލާގެ ބަކަރިހިއްކާ ދެމީހުން ބަކަރި ގެންގޮސް މަދީނާއަށް ވަދެގަންނާށެވެ. ދެން ޖަނަވާރުތައް ފެނުމުން އެނބުރި ދޫކޮށްލާނެއެވެ. އަދި ثَنِيَّة الْوداعِ ފްރައްބާދުއި ހަދައިތާ ދެމީހުން މޫނުބިމަށް ވެއްޓިދާނެއެވެ.

1824 وعَنْ أبي سَعيدٍ الخُدْرِيِّ رضي اللَّه عَنْهُ أنَّ النَّبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « يَكُونُ خَلِيفَةٌ مِنْ خُلَفَائِكُمْ في آخِرِ الزَّمَان يَحْثُو المَالَ وَلا يَعُدُّهُ » رواه مسلم.

ރަޟި الله ޢަންހުންނެވި أبُو سَعيدٍ الخُدْرِي ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވިއެވެ. ދުނިޔެގެ ފަހުކޮޅުގައި ވެރިކަމުގެ ވެރިންގެ ތެރެއިން ވެރިއަކު ވާނެއެވެ. އޭނާ މުދާ ގުނައެއް ނުބައްލަވާނެއެވެ. އަދި ނުގުނާނެއެވެ.

1825 وعَنْ أبي مُوسى الأشْعَرِيِّ رضي اللَّه عنْهُ أنَّ النَّبيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال : « ليأتيَنَّ عَلى النَّاسِ زَمَانٌ يَطُوفُ الرَّجُلُ فِيهِ بالصَّدَقَة مِنَ الذَّهَبِ ، فَلا يَجدُ أحداً يَأْخُذُهَا مِنْهُ ، وَيُرَى الرَّجُلُ الْوَاحِدُ يَتْبَعُهُ أرْبَعُونَ امْرأةً يَلُذْنَ بِهِ مِنْ قِلَّةِ الرِّجالِ وكَثْرَةِ النِّسَاءِ » رواه مسلم.

ރަޟި الله ޢަނ̊ހުމާފަރުމާތި أبُو مُوسى الأشْعَرِي ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي ގެ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުސްލިމުންގެ މައްޗަށް އަދާކުރ ދާން ޖެހޭ صدقة ހުރިގެން ނިކަމެ އެހެނިހެނެވެ. މީހުން ބުނެއްޖެއެވެ. ނަމަވެސް އޭ އަޑުއަހާ މީހަކު ނުފެނިއްޖެއެވެ. އަދި ކަމަކު ފުރިހަމަކަމަށް ނިސްބަތްވުން ސާބިތުވާ އެނގިގެން ޖެހިގެންނެވެ. އެއީ ފުރިހަމަކަމުގެ ރަތުމުފުރި އެނގިގެން ހޯދު ވަކި ސަލާމަތްވުމެވެ.

1826 وعَنْ أبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّه عَنْهُ عَن النَّبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « اشْتَرَى رَجُلٌ مِنْ رَجُلٍ عقاراً ، فَوَجَد الذي اشْتَرَى الْعَقَارَ في عقَارِه جَرَّةً فِيهَا ذَهَبٌ، فقالَ لهُ الذي اشْتَرَى الْعَقَارُ: خُذْ ذَهَبَكَ ، إنَّمَا اشْتَرَيْتُ مِنْكَ الأرْضَ ، ولَمْ أشْتَرِ الذَّهَبَ ، وقالَ الَّذي لَهُ الأرْضُ : إنَّمَا بعْتُكَ الأرضَ ومَا فِيهَا ، فتَحاكَما إلى رَجُلٍ ، فقالَ الَّذي تَحَاكَمَا إلَيْهِ : أَلَكُمَا ولَدٌ ؟ قَالَ أحدُهُمَا : لي غُلامٌ . وقالَ الآخرُ : لي جَارِيةٌ ، قالَ أنْكِحَا الْغُلامَ الجَارِيَةَ ، وأَنْفِقَا عَلى أنْفُسهِمَا مِنْهُ وتصَدَّقَا » متفقٌ عليه .

ރަޟި الله ޢަނ̊ހުމާފަރުމާތި أبُو هُرَيْرَةَ نبي ގެ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައި އެވެ. އަކާރާގޭގެ حديث ކުރައްވައިވެއެވެ. މީހަކު އެހެން މީހެއްގެ ބިމެއް ގަތެވެ. ފަހެ އެބިމުގައި ރަން ފުރިގެންވާ ހުޅަނބެއް ގަތްމީހާއަށް ފެނުނެވެ. ފަހެ އެބިމުގެ ވިއްކި މީހާ ބުނެއެވެ. ތިބާގެ ރަން ނަގާށެވެ. ތިމަންނަ ގަތީ ބިމެވެ. ރަނެއް ގަތުމެއް ނޫނެވެ. ބިން ވިއްކި މީހާ ބުނެއެވެ. ތިމަންނަ ތިބާއަށް ވިއްކީ ބިމާއި އޭގައިވާ އެއްޗެހިއެވެ. ފަހެ އެދެމީހުން ޙުކުމަކަށް ދިޔައީ އެމީހަކާ ދިމާއަށެވެ. ފަހެ ޙުކުމުކުރާ މީހާ ބުނެއެވެ. ތިޔަ ދެމީހުންނަށް ދަރިން ވޭތޯއެވެ؟ އެކަކު ބުނެއެވެ. ތިމަންނަ އަށް ފިރިހެން ދަރިއެކެވެ. އަނެކަކު ބުނެއެވެ. ތިމަންނައަށް އަންހެން ދަރިއެކެވެ. ބުނެއެވެ. ފިރިހެން ދަރިޔާއި އަންހެން ދަރިޔާ ކައިވެނިކޮށްދޭށެވެ. އަދި އެދެމީހުންގެ ޚަރަދު އެ ރަނުން ކުރާށެވެ. އަދި ޞަދަޤާ ދޭށެވެ.

1827 وعنْهُ رضي اللَّه عنْهُ أنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَقُولُ : « كانَتْ امْرَأَتَانِ مَعهُمَا ابْناهُما ، جاءَ الذِّئْبُ فَذَهَبَ بابنِ إحْداهُما ، فقالت لصاحِبتهَا : إنَّمَا ذهَبَ بابنِكِ ، وقالت الأخْرى : إنَّمَا ذَهَبَ بابنِك ، فَتَحَاكما إلى داوُدَ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فقَضِي بِهِ لِلْكُبْرَى ، فَخرَجَتَا على سُلَيْمانَ بن داودَ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فأخبرتَاه ، فقالَ : ائْتُوني بِالسِّكِينَ أشقُّهُ بيْنَهُمَا . فقالت الصُّغْرى : لا تَفْعلْ ، رَحِمكَ اللَّه ، هُو ابْنُهَا فقَضَى بِهِ للصُّغْرَى » متفقٌ عليه .

އެ صحابي (ރަޟިﷲ ޢަންހު ރިވާކުރެއްވި أبو هُرَيْرَةَ)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابي نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އަޑު އައްސަވިއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން حديث ކުރައްވައިގެން ވިދާޅުވިއެވެ: ދެ އަންހެނުންގެ ކައިރީގައި އެއްޗެއް ގެނދިޔައެވެ. ދެން ސޫރަތުގައި އެއިން ބައިކޮޅެއް ބަލަހައްޓާ ކުދިން ދަރިފުޅުންގެ ދޫކުރިއެވެ. ދެން ބޮޑުބައެއް ކުއްޖާ ގެނދިޔައެވެ. ދެން ބޮޑު އަންހެނާ ބުންޏެވެ. ސިއްޙަތްކޮށް ކުޑަ ދަރިފުޅު ތިބިތަން ތިބޭތޯ ބެލިއެވެ. އަދި ބުނެފައެވެ. އެއީ ކުޑަކުދިން ގެންދިޔަކަން ގޮތުގެ ދަރިފުޅެވެ. ދެން ދެއަންހެނުން داوُود صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ހަޟްރަތަށް ދިޔައީ ހުކުމަކަށް ދިޔައެވެ. ދެން ބޮޑު ކުއްޖާ އަންހެނާގެ حق ގައި ޙުކުމްކޮށް ދެއްވިއެވެ. ދެން އެދެއަންހެނުން سُلَيْمان بن داود صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ހަޟްރަތަށް ދިޔައެވެ. ދެން އެކަން ހާލު ދެއްކެވި ކިބައިގަނޑުއެވެ. ދެން سُلَيْمان بن داود صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ވިދާޅުވިއެވެ. ވަޅިއެއް ގެނެސްދީ ކުއްޖާ ދެބައިކޮށްލާނަމެވެ. އެހިނދު ކުޑަ ދަރިފުޅުގެ މަންމަ ބުނެފިއެވެ. އެހެންނުޖެހޭ ބައިވަންތަ ބޮޑު ކުއްޖާ ބަހާލައްވާށެވެ. ވަގުތުން ކުރައްވާށެވެ. الله ތަޢާލާ ރަޙްމަތްތެރިވާނދޭއެވެ! އެއީ އެމީހާގެ ދަރިފުޅެވެ. (އެބަހެން ދެއްވާށެވެ.) އެހިނދު سُلَيْمان بن داود صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ކުޑަ އަންހެނާގެ حق ގައި ޙުކުމްކޮށް ދެއްވިއެވެ.

1828 وعَنْ مِرْداسٍ الأسْلَمِيِّ رضي اللَّه عَنْهُ قالَ قالَ النَّبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « يَذْهَبُ الصَّالحُونَ الأوَّلُ فالأولُ ، وتَبْقَى حُثَالَةٌ كحُثَالَةِ الشعِيرِ أَوْ التَّمْرِ ، لا يُباليهمُ اللَّه بالَةً » ، رواه البخاري .

ރަޟީ الله ޢަންހު ސުންނަތްގައިވާ مِرْداس الأسْلَمِيّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي ﷺ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.އެއްދުވަހުން އަނެއްދުވަހަށް صالح އަޢުމާލުން ދުނިޔޭ މަދުވަމުންނެވެ. އަދި ނުބައި މީހުން ބާކީ ވެދާނެއެވެ.އޭބަހިމީހުން ކަދުރުގެ (އިހަކަށް)ގެތެރިން ނުވެވޭ ގަތުން ކާނިއުމް ގެތެރިން ގިނަ ވާނެއެވެ. އަދި الله سبحانه وتعالى ނުބައި މީހުންގެ އަމަލެއް ގަބޫލު ނުކުރައްވާނެއެވެ.

1829 وعنْ رِفَاعَةَ بنِ رافعٍ الزُرقيِّ رضي اللَّه عنْهُ قالَ : جاء جِبْريلُ إلى النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : مَا تَعُدُّونَ أهْلَ بَدْرٍ فيكُمْ ؟ قالَ : « مِنْ أفْضَلِ المُسْلِمِين » أوْ كلِمَةً نَحْوَهَا قالَ : «وَكَذَلكَ مَنْ شَهِدَ بَدْراً مِنَ المَلائِكَةِ » .

رواه البخاري .

ރަޟީ الله ޢަންހު ސުންނަތްގައިވާ رِفَاعَةَ بنِ رافعٍ الزُرقيِّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. جبْريلُ عليه السلام ، نبي ﷺ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެން ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ބަދުރު ހަނގުރާމައިގެ އަހުލުވެރިން ހިމަނާނީ ކޮން ދަރަޖައެއްގައި ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ.މުސްލިމުންގެ އެންމެ މާތް ބައެއްގެ ތެރޭގައެވެ. ނުވަތަ އެފަދަ އެހެން ކަލިމައެއް حديث ކުރެއްވިއެވެ.އަދި ހަމަ އެހެންމެ مَلائِكَة ބާރުގެތެރޭ ބަދުރުގައި ބައިވެރިވި ބަދުރަށް ވަޑައިގެން ބާރުގެތެރޭ ހިމެނެއެވެ.

1830 وعن ابنِ عُمَر رضي اللَّه عنْهُما قال : قال رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إذا أنْزل اللَّه تَعالى بِقَوْمٍ عَذَاباً أَصاَبَ الْعَذَابُ مَنْ كَانَ فِيهمْ . ثُمَّ بُعِثُوا على أعمَالِهمْ » متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عَبدِ اللَّهِ ابنِ عُمَر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى ބަޔަކަށް ގައުމަކަށް عذاب ފޮނުއްވާ ހިނދު އެމީހުންގެ ތެރޭ ތިބި އެންމެހާ ބަޔަކަށް އަރައި ހިފެހުއްޓެވެއެވެ. ދެން އެބައިމީހުން އަމަލުތަކާ އެއްގޮތަށް ނުކުއްތަވާނެއެވެ.

1831 وعَنْ جابرٍ رضي اللَّه عنْهُ قال : كانَ جِذْعٌ يقُومُ إلَيْهِ النبي صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم ، يعْني في الخُطْبَةِ ، فَلَما وُضِعَ المِنْبرُ ، سَمِعْنَا لِلْجذْعِ مثْل صوْتِ العِشَارِ حتَّى نَزلَ النبي صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم فَوضَع يدَه عليْهٍ فسَكَنَ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ جابر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ކަދުރު ގަސްބުޑު ހުއްޓެވެ. އެއަށް ތެދުވެވޮޑިގަންނަވައި نبي ގެ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ޚުތުބާ ދެއްވައިގަތެވެ. ފަހެ މިންބަރު ބެހެއްޓުމުން ބަނޑުބޮޑު އެތަކެއް ޖަމަލު ފަދައިން އޮޅުވާފައި ވެއްޖެއެވެ. ދެން ފައިބަވައި ނަބީ ގެ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ފައިބާ ވަޑައިގެން އަތްލެއްވިއެވެ. ދެން އަޑު ހުއްޓުނެވެ.

وفي روايةٍ : فَلَمَّا كَانَ يَومُ الجمُعة قَعَدَ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم على المِنْبَرِ ، فصاحتِ النَّخْلَةُ التي كَانَ يخْطُبُ عِنْدَهَا حَتَّى كَادَتْ أنْ تَنْشَقَّ .

އަދި އެހެން ރިވާވަތެއްގައި ވެއެވެ. ދުވަހަކީ ހުކުރު ދުވަހެވެ. ފަހެ نبي ގެ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم މިންބަރު މަތީގައި އިށީނދެވޮޑިގެންފައެވެ. ފަހެ رسُولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ޚުތުބާ ދެއްވަމުން ގެންގުޅުއްވި ކަދުރުގަހުން ހަޅޭއްލަވާފައެވެ. ހިތި ފަޅައިގެން ދިޔައިރު ހިނގައްޖެއެވެ.

وفي روايةٍ : فَصَاحَتْ صياح الصَّبيِّ . فَنَزَلَ النَّبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، حتَّى أخذَهَا فَضمَّهَا إلَيْهِ ، فَجَعلَتْ تَئِنُّ أنِينَ الصَّبيِّ الَّذي يُسكَّتُ حَتَّى اسْتَقَرَّتْ ، قال : « بكت عَلى ما كَانَتْ تسمعُ مِنَ الذِّكْرِ » رواه البخاريُّ

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ކުއްޖަކު އަޑުނިކުންނާހެން އަޑުނިކުންނާން ޖެހިއެވެ. ދެން نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم މިންބަރުން ފައިބާވަޑައިގެން [illegible] ހިއްފެވިއެވެ. އަދި [illegible] حديث [illegible] ذكر [illegible]

1832 وعنْ أبي ثَعْلَبَةَ الخُشَنيِّ جَرْثُومِ بنِ نَاشِرٍ رضي اللَّه عَنْهُ عنْ رَسُولِ اللَّه صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قال: إن اللَّه تعالى فَرَضَ فَرائضَ فلا تُضيِّعُوها ، وحدَّ حُدُوداً فَلا تَعْتَدُوهَا ، وحرَّم أشْياءَ فَلا تَنْتَهِكُوها ، وَسكَتَ عَنْ أشْياءَ رَحْمَةً لَكُمْ غيْرَ نِسْيانٍ فَلا تَبْحثُوا عنها » حديثٌ حسن ، رواه الدَّارقُطْني وَغَيْرَهُ .

މާނަ الله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو ثَعْلَبَةَ الخُشَنيِّ جَرْثُومِ بن نَاشِرٍ ، رسُولُ اللَّه صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى فَرَض ކަންތައްތަކެއް فَرَض ކުރައްވައިފިއެވެ. ފަހެ ތިޔަ އެކަންތައް ފަނާނުކުރާށެވެ. އަދި حُدُود ތަކެއް ކަނޑައަޅުއްވައިފިއެވެ. ފަހެ ތިޔަ އެކަންތައް ފަހަނައަޅައި ނުދާށެވެ. އަދި ކަންތައްތަކެއް حرام ކުރައްވައިފިއެވެ. ފަހެ ތިޔަ އެކަންތައްތަކަށް އަރާ ނުވަންނާށެވެ. އަދި ތިޔަބޭފުޅުންނަށް ރަޙުމަތެއްގެ ގޮތުން [illegible] ކަންތައްތަކާ ދޫކުރެއްވިއެވެ. އެއީ ހަނދާންނެތިގެން ކުރެއްވި ކަމެއް ނޫނެވެ. ފަހެ ތިޔަ އެކަންތައްތަކާމެދު ސުވާލު [illegible] ނުކުރާށެވެ.

1833 وعنْ عَبدِ اللَّهِ بن أبي أوْفي رضي اللَّه ، عَنْهُمَا قال : غَزَوْنَا مع رَسُولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم سَبْعَ غَزَوَاتٍ نَأكُلُ الجرادَ .

وفي روايةٍ : نَأْكُلُ معهُ الجَراد ، متفقٌ عليه .

ރަޟީ الله ޢަންހުސް ރުހިވޮޑިގެންވި عَبدِ اللَّهِ بن أبُو أوْفي ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.ތިމަންމެން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުގައި ހަތް ގަޒުވާތެއްގެ މަތިން ހަނގުރާމަކުރީމު ކާތީމުއެވެ. އަދި ތިމަންމެން ގޮއްވާކަނޑި ކާއި ކެއީމުއެވެ.

1834 وعَنْ أبي هُريْرةَ رضي اللَّه عنْهُ أنَّ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَال : « لا يُلْدغُ المُؤمِنُ مِنْ جُحْرٍ مرَّتَيْنِ » متفقٌ عليه .

ރަޟީ الله ޢަންހުސް ރުހިވޮޑިގެންވި أبُو هُريْرة ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.މުއުމިނުންގެ ގަޑުގެ އެއްހަމަހާކުން ދެފަހަރަކު ކަނޑައެއް ނުޖެހޭނެއެވެ.

1835 وَعنْهُ قَال : قَال رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « ثَلاثَةٌ لاَ يُكَلِّمُهُمُ اللَّه يَوْمَ الْقِيَامةِ وَلاَ ينْظُرُ إِلَيْهِمْ وَلا يُزَكِّيهِمْ ولَهُمْ عذابٌ أليمٌ : رجُلٌ علَى فَضْلِ ماءٍ بِالْفَلاةِ يمْنَعُهُ مِن ابْنِ السَّبِيلِ ، ورَجُلٌ بَايَع رجُلاً سِلْعَةً بعْد الْعَصْرِ ، فَحلَفَ بِاللَّهِ لأَخَذَهَا بكَذَا وكَذَا ، فَصدَّقَهُ وَهُوَ علَى غيْرِ ذَلِكَ ، ورَجُلٌ بَايع إمَاماً لا يُبايعُهُ إلاَّ لِدُنيَا ، فَإنْ أعْطَاهُ مِنْهَا وفي ، وإنْ لَم يُعْطِهِ مِنْهَا لَمْ يَفِ » متفقٌ عليه .

އަރިހު صحابي (ރަޟީالله ޢަންހުސް ރުހިވޮޑިގެންވި أبُو هُريْرَة)ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިން ބަޔަކު އޮވެއެވެ. ޤިޔާމަތްދުވަހުން الله سبحانه وتعالى އެބައިމީހުން (ހަރުފުޅުގެ ކަލިމާގަނޑު) ނުބައްލަވާނެއެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް ތާހިރުކުރައްވާކަށް ނުފެނިވޮޑިގެންނެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް ވޭންދެނިވި عذاب ވާނެ ވާނެއެވެ. އެއީ ފިނިމާގެ އަތުގައި ޖަންގަލީގައި އަމިއްލަ ބޭނުމުގެ ދިޔަވަރު ބާކީ ހުރެގެ

އެއީން ދަތުރުވެރިންނަށް މަނާކުރާމީހާއެވެ. އަދި عصر ގެ ފަހުން މީހަކަށް އެއްޗެއް ވިއްކާ މީހާއެވެ. އޭނާ الله ގަންދީ ހުވާކުރައެވެ. އަދި ވިއްކާނަން އެއްޗި ގަތީ މިވަރުން މިވަރުން މިންވަރަކަށްތޯއެވެ. ބުނެއެވެ. ފަހެ ގަންނަމީހާ އޭނާ ތެދުކަމަށް ހިތާކުރެއެވެ. ނަމަވެސް އެއީ ދޮގެކެވެ. އަދި ތިންވަނަ މީހަކީ ވެރިޔާއަށް ބައިއަތު ހިފާ މީހާއެވެ. އޭނާ ބައިއަތު ހިފީ ހަމައެކަނި ދުނިޔާގެ މަޤްޞަދުތަކަށްޓަކައެވެ. އެހެންކަމުން ދުނިޔާގެ ނިޢުމަތެއް އޭނާ ދިންނަމަ އޭނާގެ عهد ފުއްދައެވެ. އަދި އޭނާއަށް ދުނިޔާގެ ނިޢުމަތެއް ނުދިންނަމަ އޭނާ އޭނާގެ عهد ފުރިހަމަ ނުކުރައެވެ.

1836 وعَنْهُ عن النَّبيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « بَيْنَ النَّفْخَتَيْنِ أرْبعُونَ » قَالُوا يا أبَا هُرِيْرَةَ ، أرْبَعُونَ يَوْماً ؟ قَالَ : أبَيْتُ ، قالُوا : أرْبعُونَ سَنَةً ؟ قَال : أبَيْتُ . قَالُوا : أرْبَعُونَ شَهْراً؟ قَال : أبَيْتُ « ويَبْلَى كُلُّ شَيءٍ مِنَ الإنْسَانِ إلاَّ عَجْبَ الذَّنَب ، فِيهِ يُرَكَّبُ الْخَلْقُ، ثُمَّ يُنَزِّلُ اللَّه مِنَ السَّمَآءِ مَاءً ، فَيَنْبُتُونَ كَمَا يَنْبُتُ الْبَقْلُ » متفقٌ عليه .

އަދިވެސް صحابي (މާތްالله ރުހިވޑައިގެންވި أبُو هُرَيْرَة) نبيِّ އާ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައެވެ. ދެފުމުގެ ދެމެދު ސޫރުގައި ވޭއެވެ. މީސްތަކުން ސުވާލުކުރިއެވެ. އާ أبُو هُرَيْرَة އެވެ. އަދި ސާޅީސް އަހަރުތޯއެވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަ ނޫން ކިޔާދޭކަށް ނޭގެއެވެ. އަދި އިންސާނާގެ ހަށިގަނޑުން ވަރަށް ކުޑަހަށި ފިޔަވައި އެހެން ހުރިހާ އެއްޗެއް ފަނާވެދިޔަގެން ހުރިހާ ބައެއް ނެތިދާނެއެވެ. އަދި މަރުވުމުން އަލުން ދިރުއްވާނީ އެކަށިގެންނެވެ. ދެން الله سبحانه وتعالى އުޑުން ވާރޭ ވެއްސަވާނެއެވެ. އަދި ގަސްތައް ފަޅާހެދޭހެން މީސްތަކުން ފަޅައިގެން ނިކުންނާނެއެވެ.

1837 وعَنْهُ قَالَ بينَمَا النَّبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم في مَجْلِسٍ يُحَدِّثُ الْقَوْمَ ، جاءَهُ أعْرابِيٌّ فَقَالَ : مَتَى السَّاعَةُ ؟ فَمَضَى رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يُحَدِّثُ، فقَال بَعْضُ الْقَوْمِ : سَمِعَ مَا قَالَ ، فَكَرِه ما قَالَ، وقَالَ بَعْضُهمْ : بَلْ لَمْ يَسْمَعْ ، حَتَّى إذَا قَضَى حَدِيثَهُ قَالَ : « أيْنَ

السَّائِلُ عَنِ السَّاعَةِ ؟ » قَال : ها أنَا يَا رسُولَ اللَّه ، قَالَ : « إذَا ضُيِّعَتِ الأَمَانةُ فانْتَظِرِ السَّاعةَ » قَالَ: كَيْفَ إضَاعَتُهَا ؟ قَالَ : إذَا وُسِّدَ الأَمْرُ إلى غَيْرِ أَهْلِهِ فَانْتَظِرِ السَّاعة » رواهُ البُخاري .

ތަބިރާ صحابي (ރަޟިﷲ ޢަންހުމްވީ أبُو هُرِيْرَةَ) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم މަޖްލިސް އެއްގައި ބަޔާން ކުރައްވަން އިންސާނުންނަށް ވަޢުޡު ދެއްކެވުމުގައި ތިއްބެވިއެވެ. ދެން އަޢުރާބީއެއް އައިސް ސުވާލުކުރިއެވެ. قيامة ވާނީ ކޮން އިރަކުތޯއެވެ؟ ދެން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ވަޢުޡު ދެއްކެވުން ކުރިއަށް ގެންދެވިއެވެ. ދެން ބައެއް މީހުން ބުނީ ވެސް އާދެވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު އަޑު އިއްވެވިއެވެ. އެހެން ބައެއް ސުވާލު އަޑުއިވުނު ނަމަވެސް އެކަލޭގެފާނު ހިތްނުވެއެވެ. ދެން ވަޢުޡު ނިންމަވައިފިއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. قيامة ވާނީ ކޮން ބޮޑު ސުވާލު ކުރި ބޭފުޅާ ކޮބައިތޯއެވެ؟ އަހަރެން ތިބީ މިއީއެވެ. މިހެން ބޭފުޅާ ވިދާޅުވިއެވެ. އޭނާ ބުނެއްޖެއެވެ. ދެން ﷲ ގެ رسُول ވިދާޅުވިއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަމާނާތް ގެއްލިއްޖެ ނަމަ قيامة ވާނެ ވަގުތަށް އިންތިޒާރު ކުރާށެވެ. އޭނާ ބުންޏެވެ. އަމާނާތް ގެއްލޭނީ ކިހިނެއް ތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކަމެއް އެއަށް ހަމަނުޖެހޭ ބަޔަކަށް ހަވާލުކުރެވިއްޖެނަމަ ދެން قيامة ވާނެ ވަގުތަށް އިންތިޒާރުކުރާށެވެ.

1838 وعنْهُ أنَّ رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « يُصلُّونَ لَكُمْ ، فَإنْ أصابُوا فَلَكُمْ ، وإنْ أخْطئُوا فَلَكُمْ وَعَلَيْهِمْ » رواهُ البُخاريُّ .

ތަބިރާ صحابي (ރަޟިﷲ ޢަންހުމްވީ أبُو هُرِيْرَةَ) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަ އެކަލޭގެފާނު رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން ކިޔަވައިދޭ އިމާމުން ތިމަންނާގެ ރަސްމީ ދީނީ ވާޖިބު ގޮތެއްގައި ދެން އެއުރެން ޞައްޙަކޮށް ކުރިއަސް ކަލޭމެންނަށް ثواب ލިބޭނެއެވެ. އަދި އެއުރެން ރަނގަޅަށް ނުކުރިނަމަވެސް ثواب ލިބޭނެއެވެ. އަދި އެކަލޭމެން ކުށެއް ނުކޮށް ފަރުވާކުޑަކުރިއަސް ކަލޭމެން ثواب ލިބޭނެއެވެ. އަދި އެކަލޭމެން ފާފަވެރިވާނެއެވެ.

1839 وَعَنْهُ رضي اللَّه عنْهُ : { كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أخرِجَتْ لِلنَّاسِ } قَالَ : خَيْرُ النَّاسِ لِلنَّاسِ يَأْتُونَ بِهِمْ في السَّلاسِلِ في أعْنَاقِهِمْ حَتَّى يَدْخُلُوا في الإسْلامِ .

އަދިހެ صحابي (ރަޟިﷲ ޢަންހުސުންނާއްވި أبُو هُرَيْرَة) ގެ ރިބަހިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أخْرِجَتْ لِلنَّاسِ މާނައީ ތިޔަބައިމީހުންނަކީ މީސްތަކުންނަށްޓަކައި ނެރުއްވިފައިވާ އެންމެ ރަނގަޅު އުއްމަތެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. މީސްތަކުންގެ ތެރޭގައިވާ އެންމެ ރަނގަޅު މީހުންނަކީ ކަރުތައް ހިލިހިލާ އަޅުވައިގެންވާ ހާލު ގެނެވޭ މީހުންނެވެ. ދެން އެބައިމީހުން އިސްލާމްދީނަށް ވަދެއެވެ.

1840 وَعَنْهُ عَن النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَال : « عَجبَ اللَّه عَزَّ وَجَلَّ مِنْ قَوْمٍ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ في السَّلاسِلِ » رواهُما البُخاري . معناها يؤسرون ويقيدون ثم يسلمون فيدخلون الجنة .

އަދިހެ صحابي (ރަޟިﷲ ޢަންހުސުންނާއްވި أبُو هُرَيْرَةَ) نبيِّ ގެ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައިވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައިފައެވެ.ހިލިހިލާގައި ސުވަރުގެއަށް ވަދެވޭ ބަޔަކާއިމެދު الله سبحانه وتعالى عجائب ވެވޮޑިގެންވެއެވެ.

(ދަންނަވައެވެ. އެއީ އަސީރުންނެވެ. ހައްޔަރު ކުރެވިގެން އައުމުންފަހު އިސްލާމްވީމުން ސުވަރުގެއަށް ވަދެވޭނީއެވެ.)

1841 وَعنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « أَحَبُّ الْبِلادِ إلى اللَّه مَساجِدُهَا ، وأبَغضُ الْبِلادِ إلى اللَّه أسواقُهَا » روَاهُ مُسلم .

އަދިހެ صحابي (ރަޟިﷲ ޢަންހުސުންނާއްވި أبُو هُرَيْرَةَ) نبيِّ ގެ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައިވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައިފައެވެ. ރަށްރަށުގެ ތެރޭގައިވާ ތަންތަނުން الله سبحانه وتعالى އެންމެ ލޯބިވެވޮޑިގެންވަނީ ތަނަކީ މިސްކިތްތަކެވެ. އަދި ރަށްރަށުގެ ތެރޭގައިވާ ތަންތަނުން الله سبحانه وتعالى އެންމެ ނުރުހުންވާ ތަނަކީ ބާޒާރުތަކެވެ.

1842 وعَنْ سلْمَانَ الْفَارسيِّ رضي اللَّه عَنْهُ منْ قَولِهِ قال : لاَ تَكُونَنَّ إن اسْتَطعْتَ أوَّلَ مَنْ يَدْخُلُ السُّوقَ ، وَلا آخِرَ مَنْ يَخْرُجُ مِنْهَا ، فَإنَّهَا مَعْرَكَةُ الشَّيْطَانِ ، وَبهَا ينْصُبُ رَايَتَهُ . رواهُ مسلم هكذا .

ރަޟިﷲ ޢަންހުސުންގެވި سلْمَانَ الْفَارِسيِّ ގެ ކިބައިން އަޔާގެ قول نقلވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާ ކަލޭދަރަނަށް ކުރެވޭގޮތުގައިނަމަ ތިބާއަކީ އެންމެ ފުރަތަމަ ބާޒާރަށް ވަދެ އަދި އެންމެ ފަހުން ނިކުންނަ މީހާ ކަމުގައި ނުވާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެއީ شيْطَانُގެ ހަނގުރާމައިގެ މައިދާނެވެ. އަދި އެތަނުގައި އެއާޔާގެ ދިދަ ނަގައެވެ.

ورَوَاهُ البرْقَانِي في صحيحه عَنْ سلْمَانَ قَالَ : قَالَ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا تَكُنْ أوَّلَ مَنْ يَدْخُلُ السُّوقَ ، وَلا آخِرَ منْ يخْرُجُ مِنْهَا ، فِيهَا بَاضَ الشَّيْطَانُ وَفَرَّخَ » .

އަދި البرْقَانِي އެކަލޭގެފާނުގެ صحيح ގައި سلْمَان ގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވައެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާއަކީ ބާޒާރަށް އެންމެ ފުރަތަމަ ވަންނަ މީހާ ކަމުގައި ނުވާށެވެ. އަދި އެންމެ ފަހުން ނިކުންނަ މީހާ ކަމުގައި ނުވާށެވެ. އެތަނުގައި شيْطَانُ ބިސް އަޅައެވެ. އަދި ފިޔަ ފެޅައެވެ.

1843 وعَنْ عاصِمِ الأحْوَلِ عَنْ عَبْدِ اللَّه بن سَرْجِسَ رضي اللَّه عَنْهُ قَالَ : قُلْتُ لِرَسُولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : يَا رَسُولَ اللَّه غفَرَ اللَّه لكَ ، قال : « ولَكَ » قَالَ عَاصِمٌ : فَقَلْتُ لَهُ : اسْتَغْفَرَ لَكَ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ؟ قَالَ : نَعَمْ ولَكَ ، ثُمَّ تَلاَ هَذه الآيةَ : { واستغفِرْ لِذَنْبِكَ ولِلْمُؤمِنِينَ والمُؤْمِنَاتِ} [محمد : 19] ، رَوَاهُ مُسلم .

عاصِمِ الأحْوَلِ ، ރަޟި الله ޢަންހުސުންގެވި عَبْدِ اللَّه بنِ سَرْجِسَ ގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވާ އެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަށް ދަންނަވައިފީމެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ރަޟިالله ކަލޭގެފާނަށް މާފު ކުރައްވާނދޭވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ.ތިބާގެ މާފުވެސް ކުރައްވާނދޭވެ. عاصِم ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ عَبْدِ اللَّه بنِ سَرْجِسَ އަށް ދަންނަވައިފީމެވެ. ތިބާއަށް މާފު ކުރައްވާ ދެއްވުން އެދި رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم دعاء ދަންނަވައި

ކީއްތޯވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. އާދޭހެވެ. ވަސްވާހެވެ. އަދި ތިބާއަށްޓަކައި ވަސްވާހެވެ. ދެން އަންނަނިވި އާޔަތް ކިޔަވާ ވިދާޅުވިއެވެ. { واستغفرْ لِذَنْبِكَ ولِلْمُؤمِنِينَ والمُؤْمِناتِ މާނައީ:- ތިބާގެ ފާފަފުއްސަވާ ދުޢާކޮށް އަދި ދަންނަވާށެވެ. އަދި مؤمن ފިރިހެނުންނާއި مؤمن އަންހެނުންނަށްޓަކައި ފާފަފުއްސަވާ ދުޢާކޮށް އަދި ދަންނަވާށެވެ.

1844 وعَنْ أبي مسْعُودٍ الأنْصَارِيِّ رضي اللَّه عَنْهُ قالَ : قَالَ النَّبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « إنَّ ممَّا أدرَكَ النَّاسُ مِنْ كَلامِ النُّبُوَّةِ الأولَى : إذَا لَمْ تَسْتَحِ فَاصنْعْ مَا شِئْتَ » رواهُ البُخَاريُّ .

މާނީ الله ރުއްސެވުން ލިބިވި أبُو مسْعُودٍ الأنْصَارِي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيِّ އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން މީސްތަކުން ނަބިއް ޔުކަމުގެ ކަލާމުތަކުން ލިބިގެންދިޔަ އެއް އިރުޝާދަކީ މިއީ "ލަދުނުގަންނަނަމަ ކަލޭ ބޭނުން ކަމެއް ކުރާށެވެ."

1845 وعَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رضي اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَالَ النَّبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « أوَّلُ مَا يُقْضَى بَيْنَ النَّاسِ يومَ الْقِيامةِ في الدِّمَاءِ » مُتَّفقٌ عليْهِ .

މާނީ الله ރުއްސެވުން ލިބިވި عبْدِ اللَّهِ ابْنِ مَسْعُود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيِّ އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. قيامةދުވަހު އެންމެ ފުރަތަމަ ހިސާބު ޝަރީޢަތުގެ ތެރެއިން ލޭއާއި ބެހޭ މައްސަލަތަކެވެ.

1846 وعَنْ عَائِشَةَ رضي اللَّه عَنْهَا قَالَتْ : قَالَ رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « خُلِقَتِ المَلائِكَةُ مِنْ نُورٍ ، وَخلِقَ الجَانُّ مِنْ مَارِجٍ منْ نَارً ، وخُلِق آدمُ ممَّا وُصِفَ لَكُمْ » رواهُ مسلم

މާނީ الله ރުއްސެވުން ލިބިވި عَائِشَة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.މަލާއިކަތުން ނޫރުން އުފައްދަވައި ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި ޖިންނިން އުފައްދަވައިވަޑައިގެންނެވީ ގިނިހުރި އަލިފާނުންނެވެ. އަދި آدَم ގެ ފާނު އުފައްދަވައިވަޑައިގެންނެވީ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ބަޔާންކުރެވިފައިވާ ފަދައިންނެވެ. (އެބައީ މަޓީންނެވެ.)

1847 وَعنهَا رضي اللَّه عَنْهَا قَالَتْ : « كَانَ خُلُقُ نبي اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم الْقُرْآنَ »
رواهُ مُسْلِمِ في جُمْلَةِ حدِيثٍ طويلٍ .

އަ صحابي(އަބަރީ މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި عَائشَة ގެފާނުގެ) ރިވާކުރެއްވި ހަދީޘްގައިވެއެވެ.އަހަރެން ވިދާޅުވިއެވެ. نبيِّ އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ خُلُقُ ވަނީ قُرْآن އެވެ.

1848 وَعَنْهَا قَالَتْ : قَالَ رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « مَنْ أحَبَّ لِقاءَ اللَّهِ أحبَّ اللَّه لِقَاءَهُ ، وَمنْ كَرِهَ لقاءَ اللَّه كَرِهَ اللَّه لقَاءَهُ » فَقُلْتُ : يَا رسُولَ اللَّه ، أكَرَاهِيَةُ الموْتِ ؟ فَكُلُّنَا نَكْرَهُ الموْتَ ، قَالَ : « لَيْس كَذَلِكَ ، ولَكِنَّ المُؤمِنَ إذَا بُشِّر برَحْمَةِ اللَّه ورِضوْانِهِ وَجنَّتِهِ أحَبَّ لِقَاءَ اللَّه ، فَأَحَبَّ اللَّه لِقاءَهُ وإنَّ الْكَافِرَ إذَا بُشِّرَ بعذَابِ اللَّه وَسَخَطِهِ ، كَرِهَ لِقَاءَ اللَّه ، وكَرِهَ اللَّه لِقَاءَهُ».رواه مسلم .

އަ صحابي(އަބަރީ މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި عَائشَة ގެފާނުގެ) ރިވާކުރެއްވި ހަދީޘްގައިވެއެވެ.އަހަރެން ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައިފި.ވިދާޅުވި الله سبحانه وتعالى އާއި ބައްދަލުވުމަށް ލޯބިވާމީހާ الله سبحانه وتعالى އަވީސްއާއި ބައްދަލުވުން ލޯބިކުރައްވައެވެ. އަދި ވީހާ الله سبحانه وتعالى އާއި ބައްދަލުކުރުން ނުރުހޭނަމަ الله سبحانه وتعالى އަވީސްއާއި ބައްދަލުވުމަށް ނުރުހުއްވައެވެ. ދެން ތިމަން ދަންނަވައިފީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އޭގެ މުރާދަކީ މަރަށް ނުރުހުމަތޯ ކުރިން އަހަރެމެނަށް? حديث ކުރެއްވިއެވެ.ނޫނެކެވެ. ނަމަވެސް މުއުމިނުންނަށް الله ގެ ރަޙްމަތާއި އޭނާގެ ރުހުމަތާއި ސުވަރުގެ އިނާމުލިބޭކަމުގެ ހަބަރު ދިނުމުން الله އާއި ބައްދަލުވުމަށް ލޯބިވެއެވެ. އަދި الله سبحانه وتعالى އަވީސްއާއި ބައްދަލު ކުރުމަށް ލޯބިކުރައްވައެވެ. އަދި ކާފަރުންނަށް ވީހާނަމަ الله سبحانه وتعالى ގެ عذابއާއި އޭނާގެ ކޯފާ ހަބަރު ދިނުމުން الله سبحانه وتعالى އާއި ބައްދަލުވުމަށް ނުރުހޭނެއެވެ. އަދި الله سبحانه وتعاليއަވީސް ވީހާ ބައްދަލުވުމަށް ނުރުހުއްވައެވެ.

1849 وَعَنْ أُمِّ المُؤْمِنِينَ صَفِيَّةَ بِنْتِ حُيَيٍّ رَضِيَ اللَّه عَنْهَا قَالَتْ : كَانَ النَّبيُّ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم مُعْتَكِفاً، فَأَتَيْتُهُ أَزُورُهُ لَيْلاً . فَحَدَّثْتُهُ ثُمَّ قُمْتُ لأَنْقَلِب ، فَقَامَ مَعِي لِيَقْلِبَني ، فَمرَّ رَجُلانَ مِنَ الأَنْصارِ رضي اللَّه عَنْهُما ، فلمَّا رَأَيَا النَّبِيَّ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أَسْرَعَا . فقَالَ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « عَلَى رِسْلُكُمَا إِنَّهَا صَفِيَّةُ بنت حُيَيٍّ » فقالاَ : سُبْحَانَ اللَّه يَارسُولَ اللَّه ، فقَالَ : « إنَّ الشَّيْطَانَ يَجْرِي مِنْ ابْنِ آدَمَ مَجْرَى الدَّمِ ، وَإِنِّي خَشِيتُ أَنْ يَقذِفَ في قُلُوبِكُمَا شَرا أوْ قَالَ : شَيْئاً » متفقٌ عليه .

މާނަ: الله ތަޢާލާ ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ صَفِيَّةَ بنْتِ حُيَيّ ގެ ރިވާޔަތެއް ދަންނަވައެވެ. އެކަލޭގެ ވިދާޅުވިއެވެ. نبيّ އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އަޅުގަނޑު إعتكاف ގައި ހުންނެވިއެވެ. ދެން ރޭގަނޑު އަހަރެން އެކަލޭގެފާނަށް ޒިޔާރަތްކޮށްދެއްވުމަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ދެން ރޭގަނޑު އަހަރެން ވާހަކަ ދައްކައިފީމެވެ. ދެން އެނބުރި ގެއަށް ދިޔުމަށް ތެދުވީމެވެ. ދެން نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ވަޑައިގެން ވިދާ ގޮވައިގެން ދިއުމަށް ތެދުވެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އެހިނދު انْصار ންގެ ދެމީހުން ހިނގާފައި ދިޔައެވެ. ދެން އެދެމީހުން نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ފެނިވަޑައިގެން އަވަސް އަވަހަށް ދިޔުމާއި އެކުވެރިވެއްޖެއެވެ. ދެން نبي އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަދެމީހުން މަޑުމަޑުން ހިނގާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިއީ صفِيَّةَ بنْتِ حُيَيٍّ އެވެ. ދެން އެދެމީހުން ވިދާޅުވިއެވެ. سُبْحَانَ اللَّه އެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން شيْطَان އާ އިންސާނާގެ ހަށިގަނޑުގެ ލޭ ދައުރުވާ ތަނަކުން ދައުރުވެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަ ދެމީހުންގެ ހިތްތަކަށް ނުބައި ކަމެއް އެޅުވިދާނެތީ ބިރުގަތީމެވެ. ނުވަތަ ވިދާޅުވިއެވެ. (حديث ގައިވާ ލަފުޒު شَرا ގެ ބަދަލުގައި شَيْئاً حديث ރިވާކުރާމީހާ ނަންގަވައިގެން ވިދާޅުވިއެވެ.)

1850 وَعَنْ أبي الفَضْلِ العبَّاسِ بنِ عَبْدِ المُطَّلِب رضي اللَّه عَنْهُ قَالَ : شَهِدْتُ مَعَ رسُولِ اللَّه صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَوْمَ حُنَين فَلَزمْتُ أَنَا وَأَبُو سُفْيَانَ بنُ الحارثِ بن عَبْدِ المُطَّلِب رَسُولِ اللَّه صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم لَمْ نفارِقْهُ ، ورَسُولُ اللَّه صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم علَى بغْلَةٍ لَهُ بَيْضَاءَ .

فَلَمَّا الْتَقَى المُسْلِمُونَ وَالمُشْرِكُونَ وَلَّى المُسْلِمُونَ مُدْبِرِينَ ، فَطَفِقَ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، يَرْكُضُ بَغْلَتَهُ قِبل الْكُفَّارِ ، وأنَا آخِذٌ بِلِجَامِ بَغْلَةِ رَسُولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم أَكُفُّهَا إرادَةَ أنْ لا تُسْرِعَ ، وأبو سُفْيانَ آخِذٌ بِركَابِ رَسُولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم .

فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « أيْ عبَّاسُ نادِ أصْحَابَ السَّمُرةِ » قَالَ العبَّاسُ ، وَكَانَ رَجُلاً صيِّتاً : فَقُلْتُ بِأعْلَى صوْتِي : أيْن أصْحابُ السَّمُرَةِ ، فَو اللَّه لَكَأَنَّ عَطْفَتَهُمْ حِينَ سَمِعُوا صوْتِي عَطْفَةَ الْبقرِ عَلَى أوْلادِهَا ، فَقَالُوا : يالَبَّيْكَ يَالَبَّيْكَ ، فَاقْتَتَلُوا هُمْ والْكُفَارُ ، والدَّعْوةُ في الأنْصَارِ يقُولُونَ : يَا مَعْشَرَ الأنصارِ ، يا مَعْشَرَ الأنْصَارِ ، ثُمَّ قَصُرَتِ الدَّعْوةُ عَلَى بنِي الْحَارِثِ بن الْخزْرَجِ .

فَنَظَرَ رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم وَهُوَ علَى بَغْلَتِهِ كَالمُتَطَاوِلِ عليْهَا إلَى قِتَالِهِمْ فقَال : « هَذَا حِينَ حَمِيَ الْوَطِيسُ » ثُمَّ أخَذَ رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حصياتٍ ، فَرَمَى بِهِنَّ وَجُوه الْكُفَّارِ ، ثُمَّ قَال : «انْهَزَمُوا ورَبِّ مُحَمَّدٍ » فَذَهَبْتُ أنْظُرُ فإذَا الْقِتَالُ عَلَى هَيْئَتِهِ فِيما أرَى ، فَواللَّه ما هُو إلاَّ أنْ رمَاهُمْ بِحَصَيَاتِهِ ، فَمَازِلْتُ أرَى حدَّهُمْ كَلِيلاً ، وأمْرَهُمْ مُدْبِراً .

رواه مسلم .

ދާތު الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبُو الفَضْل العبَّاس بن عَبْدِ المُطَّلِب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މިގޮތުގައި رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުގައި حنين ހަނގުރާމައިގައި ބައިވެރިވީމެވެ. އަދި މިގޮތަށްހުރި أَبُو سُفْيَانَ بنُ الحارِثِ بنِ عَبْدِ المُطَّلِبِ އާއި ތިމަންނާ رَسُولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ދުރަށް ނުދިޔައީމެވެ. އަދި رَسُولِ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އިންނެވީ އަޅުގަނޑުމެންގެ ހުދު ބަޣުލާގެ މަތީގައެވެ. ފަހެ މުސްލިމުންނާއި މުޝްރިކުން ބައްދަލުވުމުން މުސްލިމުން ފުރަގަސްދީފައި ދުވެފިއެވެ. ފަހެ މިގޮތުން رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ބަޣުލާ ކާފިރުންގެ ފަރާތަށް ދުއްވަވާށެވެ. އަހަރެން އެ ބަޣުލާ ހިފަހައްޓައިގެންވީމެވެ. އަދި أبو سُفْيان އަވަހަށް ނުދިއުމަށް ركَاب ހިފަހައްޓައިގެންވެއެވެ. އާދިއްޔާ رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހޭ عبَّاسُ އެވެ. بيعة الرضوان ގެ ބައިވެރިންނަށް ގޮވާލާށެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. عبَّاس ގެ އަޑު ވަރުގަދަ ކަމުގައިވެއެވެ. މިގޮތުން އަޅުގަނޑު ބާރު

ދިޔަވެ. ފަހު ހިމަނުނު ހިމަނުނަގެ އަޑުގެ ކޮޅުން ގަސްދީގެ بيعة الرضوان ގެ ބާރަކާތުން
ކޮބާހޭތޯވެ. ފަހު މާތް الله ގަންދީ ހަވާރި ބަނދުވެ. އެބާރަކާތުން އައިއިރު އަވަސްކަމުން
ހިވަސް ގެނި އާޔިގެ ދޮރުން ގަވުމުން އަނބަހުރުންނެވެ. ފަހު އެބާރަކާތުން يَالَبَّيْكَ يَالَبَّيْكَ
ވިދުދުވުމުން ވަޅައިގަތެވެ. ދެން މުސްލިމުންނަށް ކާފިރުންގެ މަތިގައި ހަނގުރާމަ ފޮރުނުވެ.
ދެން أنْصَارُ ންނަށް ނިކުމުނު ގޮވާލުމެވެ. އެބާރަކާތުން ގޮވާލައިލުމުން ގަންދުވިއައެވެ. އޭ أنْصَار
ންގެ ޖަމާއަތުގެ ބާރަކާތުންނޭވެ! އޭ أنْصَار ންގެ ޖަމާއަތުގެ ބާރަކާތުންނޭވެ! ދެން އަ ގޮވާލައިވުނު
بنِي الْحَارِثِ بن الْخزْرَج އާއި ހަމައެކަނި ނިމުނެވެ. ފަހު رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم
ހިމާރު ގަތީ އިސްނަވައިގަން ބޭ އުފުއްލުވާ ހަނގުރާމައިގެ ގައިދުންނުން ބެއްލެވިއެވެ. ފަހު
حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިހާރު އަވަސް ހަނގުރާމައިގެ ގައިދުން ހޫނުވެފައެވެ. ދެން رسُولُ اللَّه
صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم ހިލަކުޑަކުރި ނުނުގެވިއެވެ. ފަހު އަކާފިރުންގެ މޫނުތަކަށް
ކާފިރުންނާއި ދިމާލަށް އުއްކާލެވިއެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުޙައްމަދުގެ ވެރި އިލާހު
ގަންދީ ބުނަމުވެ. އެމީހުން ބަލިވެއްޖެއެވެ. ހަނގުރާމަ ވިދުދުވެފައެވެ. ހަމަ ވަގުތުވަމުން ހިގަނޑާ
ހުރި ބަލަ ތިމަންނަކަށް ހުރި ފެނިފެނި އަވެ. ފަހު މާތް الله ގަންދީ ހަވާރި ބަނދުވެ.
އުކާލެއްވުން ހިލަކުޑަ އައުކާލެވުނުން ހަނގުރާމަ ފެނިވަގުތީއެވެ. އަދިހުން ބަލިވެއްޖެއެވެ. އަދި
އެބައިމީހުން ފިލައިފިއެވެ.

« الوَطِيسُ » التَّنُّورُ . ومَعْنَاهُ : اشْتَدَّتِ الْحربُ . وقَوْلُهُ : « حدَّهُمْ » هُوَ بِالحاءِ المُهْمَلَةِ أي : بأسَهُمْ .

1851 وعَنْ أبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّه عنْهُ قَالَ : قَالَ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « أيُّهَا النَّاسُ إنَّ اللَّه طيِّبٌ لا يقْبلُ إلاَّ طيِّباً ، وَإنَّ اللَّه أمَرَ المُؤمِنِينَ بِمَا أمَرَ بِهِ المُرْسلِينَ ، فقَال تَعَالى : {يَا أيُّها الرُّسُلُ كلُوا مِنَ الطَّيِّباتِ واعملوا صَالحاً } وَقَال تعالَى : { يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمنُوا كُلُوا مِنَ طَيِّبَات مَا رزَقْنَاكُمْ } ثُمَّ ذَكَرَ الرَّجُلَ يُطِيلُ السَّفَر أشْعَثَ أغبر يمُدُّ يدَيْهِ إلَى السَّمَاءِ : يَاربِّ يَارَبِّ ، وَمَطْعَمُهُ حَرامٌ ، ومَشْرَبُه حرَامٌ ، وملْبسُهُ حرامٌ ، وغُذِيَ بِالْحَرَامِ، فَأَنَّى يُسْتَجابُ لِذَلِكَ ، ؟ » رواه مسلم .

ރަޟިﷲ ޢަންހުމެންނާއި أبُو هُرَيْرَة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ހުސް طاهر ވަންތައެވެ. އެކަލާނގެ طاهر ތަކެތި ނޫނީ قبول ނުކުރައްވައެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى މުއުމިނުންނަށް އަމުރުކުރެއްވީ ރަސޫލުން ބާރުފުޅުތަކަށް އަމުރުކުރެއްވި ފަދައިންނެވެ. ދެން ރަސޫލުން ބާރުފުޅުތަކަށް އަމުރުކުރައްވާފައި ވަނީ ކުރެއްވިއެވެ. އޭ ރަސޫލުންނޭވެ. ބޮޑުވި އަމުރުވެއް ކުރައްވާ. އަދި الله سبحانه وتعالى (މުއުމިނުންނޭވެ ވަނީ ކުރައްވައެވެ. އޭ އިމާންވި މީހުން ވައްޔާ ތިޔަބޭފުޅުންނޭވެ! ތިޔަބޭފުޅުންނަށް ދެއްވި حلال ތަކެތިން ކާށެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު މީހަކު ފަހަކާ ކާކު ދެއްވިއެވެ. އެމީހާ ދިގުދަތުރުކޮށްފައި ދުވަސްކޮށްފައި (اللهއަށް ދުޢާކޮށްފައި) އެދެއްވާ. (ދުވަސް ދިގުކޮށްފައި) ބޮޑުދާ އިސްތަށިގަނޑު ވެހި ފާހުކޮށްފައިވާއެވެ. އަދި ހިތާމަކުން ބޮލިގެ ހަމަވާގޮތް. އަދި ދެއްތޯ އެބުނު އުޅުރައްގޭ ހަމަ ދެވާ... އެ ހަރުދަތުރުގައި ގަސްދާވާ! އެ ހަރުދަތުރާ ގަސްދާވާ އިލާހު! އަރިހުގެ އެހެން ކާއެއް ހެދުމެއް حرام ތަކެއްޗެވެ. އަދި ބޯއެއް ހެދުމެއް حرام ތަކެއްޗެވެ. އަދި ލައިގެން ހެދުމެއް حرام ތަކެއްޗެވެ.އަދި އޭނާގެ ހަށިގަނޑު ހެދުނީ حرام ތަކެތިން އުފެދިފައި ހެދުން ލާއެވެ. ދެން އޭނާގެ دعاء އިޖާބަ ވާނީ ކިހިނެއް ހެއްޔެވެ؟

1852 وَعنْهُ رضي اللَّه عَنْهُ قالَ : قالَ رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « ثَلاثَةٌ لا يُكَلِّمُهُمُ اللَّه يومَ الْقِيَامةِ ، ولاَ يُزَكِّيهِمْ ، ولا ينْظُرُ إلَيْهِمْ ، ولَهُمْ عذابٌ أليمٌ : شَيْخٌ زانٍ ، ومَلِكٌ كَذَّابٌ، وَعَائِلٌ مُسْتَكْبِرٌ » رواهُ مسلم . « الْعَائِلُ » : الْفَقِيرُ .

އަދި އެ صحابي(އެބަހީ ރަޟިﷲ ޢަންހުމެންނާއި أبُو هُرَيْرَة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިން މީހަކާއި الله سبحانه وتعالى قيامة ދުވަހުން ބަސް ވަނީ ނުކުރައްވާނެއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ފާފަތައް ނުފުއްސަވާނެއެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް ބައްލަވާ ވެސް ނުލައްވާނެއެވެ. އަދި ޖެހޭ ކަށް މުސްކުޅިޔާއެވެ. އަދި ދަރޯޣު ހަދާ ރަސްގެފާނެވެ. އަދި ބޮޑާވާ ފަގީރު މީހާއެވެ.

1853 وَعَنْهُ رضي اللَّه عنهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « سيْحَانُ وجَيْحَانُ وَالْفُراتُ والنِّيلُ كُلٌّ مِنْ أنْهَارِ الْجنَّةِ » رواهُ مسلم .

އަދި އެ صحابي(ރަޟީ ﷲ ޢަންހުމެންގެތެރެއިން أبُو هُرَيْرَة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.(ސުވަރުގޭގެ ކޯރުތަކުގެ ތެރެއިން) سيْحَانُ އާއި جيْحَانُ އާއި اَلْفُراتُ އާއި النيل އަކީ ސުވަރުގޭގެ ކޯރުތަކުގެ ތެރެއިންވާ ކޯރުތަކެވެ.

1854 وَعَنْهُ قَال : أخذَ رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بيدِي فقَالَ : « خلَقَ اللَّه التُّرْبَةَ يوْمَ السَّبْتِ، وخلَقَ فِيهَا الْجبَالَ يوْمَ الأحَد ، وخلَق الشَّجرَ يوْمَ الإثْنَيْنِ ، وَخلَقَ المَكْرُوهَ يوْمَ الثُّلاثَاءِ ، وَخلَقَ النُّورَ يوْمَ الأرْبعَاءِ ، وبَثَّ فِيهَا الدَّوَابَّ يوْمَ الخَمِيسِ ، وخلَقَ آدَمَ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بَعْدَ الْعَصرْ مِنْ يوم الجُمُعَةِ في آخرِ الْخلْقِ في آخرِ ساعَةٍ مِنَ النَّهارِ فِيمَا بَيْنَ الْعَصرْ إلى اللَّيلِ » .رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي(ރަޟީ ﷲ ޢަންހުމެންގެތެރެއިން أبُو هُرَيْرَة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ތިމަންނަގެ އަތުގައި ހިފުއްވިއެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى ބިންހެއްދެވީ ހޮނިހިރު ދުވަހުއެވެ. އަދި އެބިމުގައި ފަރުބަދަތައް އާދިއްތަ ދުވަހުއެވެ. އަދި ގަސްގަހާގެހި ހޯމަ ދުވަހު ހެއްދެވީ ދުވަހުއެވެ. مكْرُوهَ ތަކެތި އަންގާރަ ދުވަހުއެވެ. އަދި ނޫރު ބުދަ ދުވަހުއެވެ، އަދި އެބިމުގައި ޖަނަވާރުތައް ފެތުރުއްވީ ބުރާސްފަތި ދުވަހުއެވެ. އަދި آدَمَ عَلَيْهِ اسلأم ހެއްދެވީ ހުކުރު ދުވަހު ޢަޞްރު ނަމާދުގެ ފަހުން ޢަޞްރު ވަގުތާއި ރޭގަނޑާއި ދެމެދު ދުވަހުގެ އެންމެ ފަހު ވަގުތުގައެވެ.

1855 وعنْ أبي سُلَيْمَانَ خَالدِ بنِ الْولِيدِ رضي اللَّه عَنْهُ قالَ : « لَقَدِ انْقَطَعَتْ في يَدِي يوْمَ مُؤتَةَ تِسْعَةُ أسْيافٍ ، فمَا بقِيَ في يدِي إلا صَفِيحةٌ يمَانِيَّةٌ » .رواه البُخاري .

ރަޟީ الله ޢަންހުމެންގެތެރެއިން أبُو سُلَيْمَانَ خَالدِ بنِ الْولِيد ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. مُؤتَة ހަނގުރާމައިގައި ތިމަންނަގެ އަތުގައި ނުވަ ކަނޑި ބިންދިގެން ދިޔައެވެ. ދެން ތިމަންނަގެ އަތުގައި ބާކީވީ ހަމައެކަނި ކަނޑިއެއް ލެބުނު ޔަމަނީ ކަނޑިއެކެވެ.

1856 وعَنْ عمْرو بْنِ الْعَاص رضي اللَّه عنْهُ أنَّهُ سَمِع رسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَقُولُ : « إذَا حكَمَ الْحَاكِمُ ، فاجْتَهَدَ ، ثُمَّ أصاب ، فَلَهُ أجْرانِ وإنْ حكَم واجْتَهَدَ ، فَأَخْطَأَ ، فَلَهُ أجْرٌ» متفقٌ عَلَيْهِ .

ދާތް الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ عمْرو بْنِ الْعَاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ވިދާޅުން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވީމެވެ. حَاكِمُ ނިޔާއިއްވުމުގައި ކުރާ إجْتَهَاد ގަދައްކަށް އޭ حكمއެއް އެރަނގަޅުވެއްޖެނަމަ ދެ އަޖުރަކު ދުދުރުވަ ލިބޭނެއެވެ. އަދި حَاكِم ނިޔާއިއްވުމުގައި ކުރާ إجْتَهَاد ގަދައްކަށް އޭ حكمއެއް ނުބައި ވެއްޖެނަމަ ދެ އަޖުރަކު އެއްދުރުވަ ލިބޭނެއެވެ.

1857 وَعَنْ عائِشَةَ رضي اللَّه عَنْهَا أنَّ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « الْحُمَّى مِنْ فيْحِ جَهَنَّم فأبْرِدُوهَا بِالماَءِ » متفقٌ عليه .

ދާތް الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ عائِشَةَ ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيِّ އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވީމެވެ.ހުމަކީ ނަރަކައިގެ އަވިން އަންނަ އެއްޗެކެވެ. ފަހެ ފެނުން އެފިނި ކުރާށެވެ.

1858 وَعَنْهَا رضي اللَّه عَنْهَا عَنِ النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « مَنْ مَاتَ وَعَلَيْهِ صوَمْ ، صَامَ عَنْهُ ولِيُّهُ » متفقٌ عَلَيْهِ .

އަދި އެކަމަނާ (އެބަހީ ދާތް الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ عائِشَةَ ގެފާނުގެ) އަރިހުން ރިވާކުރައްވައިފިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވީމެވެ.މީހަކު ނިޔާވެއްޖެނަމަ އަދި އޭނާގެ ދައްކަށް ވާ ރޯދައެއް އޭނާގެ ވަލީވެރިޔާ ހިފާނެއެވެ.

وَالمُخْتَارُ جَوَازُ الصَّوْمِ عَمَّنْ مَاتَ وَعَلَيْهِ صوَمْ لِهَذَا الْحَدِيثِ ، والمُرَادُ بالْوَلِيِّ : الْقَرِيبُ وَارِثاً كَانَ أوْ غَيْرِ وَارِثٍ .

ހަނގަވާކަމެއް ބަލާލާ قول އަށް މަރުވާލިޔާގެ މައްސަލަ ހުރި އެހެން ވަކިވެރިޔާ ހިޖުރަވެ.
މިގޮތުން ވަކިވެރިޔާގެ މުޢާމަލާ ގެތިލިބުނުވެ. އަދި ވާރިޘާ ކަމުގައިވެސް އަޅާ
ނުވެރިސް މާއާވެ.

1859 وَعَنْ عَوْفِ بن مَالكِ بن الطُّفَيْل أنَّ عَائِشَةَ رضي اللَّه عَنْهَا حُدِّثَتْ أنَّ عَبْدَ اللَّه ابنَ الزَّبَيْر رضي اللَّه عَنْهُمَا قَالَ في بيْعٍ أوْ عطَاءٍ أعْطَتْهُ عَائِشَةُ رضي اللَّه تَعالَى عَنْها : وَاللَّه لَتَنْتَهِينَّ عَائِشَةُ ، أوْ لأحْجُرَنَّ عليْهَا ، قَالتْ : أهُوَ قَالَ هَذَا ؟ قَالُوا : نعمْ ، قَالَتْ : هُو ، للَّهِ عليَ نَذْرٌ أنْ لا أُكلِّم ابْنَ الزُّبيْرِ أبَداً ، فَاسْتَشْفَع ابْنُ الزُّبيْرِ إليها حِينَ طالَتِ الْهِجْرَةُ . فقَالَتْ : لاَ وَاللَّهِ لا أُشفِّعُ فِيهِ أبَداً ، ولا أتَحَنَّثُ إلَى نَذْرِي . فلَمَّا طَال ذَلكَ علَى ابْنِ الزُّبيْرِ كَلَّم المِسْوَرَ بنَ مخْرَمَةَ ، وعبْدَ الرَّحْمنِ بْنَ الأسْوَدِ بن عبْدِ يغُوث وقَال لهُما : أنْشُدُكما اللَّه لمَا أدْخَلْتُمَاني علَى عائِشَةَ رضي اللَّه عَنْهَا ، فَإِنَّها لاَ يَحِلُّ لَها أنْ تَنْذِر قَطِيعَتي ، فَأَقْبَل بِهِ المِسْوَرُ ، وعَبْدُ الرَّحْمن حَتَّى اسْتَأْذَنا علَى عائِشَةَ ، فقَالاَ : السَّلاَمُ عليْكِ ورَحمةُ اللَّه وبركَاتُهُ ، أَنَدْخُلُ ؟ قَالَتْ عَائِشَةُ : ادْخُلوا . قَالُوا : كُلُّنَا ؟ قَالَتْ: نَعمْ ادْخُلوا كُلُّكُمْ ، ولاَ تَعْلَمُ أنَّ معهُما ابْنَ الزُّبَيْر ، فلمَّا دخلُوا ، دخَلَ ابْنُ الزُّبيْرِ الْحِجَابَ ، فَاعْتَنَقَ عائِشَةَ رضي اللَّه عنْهَا ، وطَفِقَ يُنَاشِدُهَا ويبْكِي ، وطَفِقَ المِسْوَرُ ، وعبْدُ الرَّحْمنِ يُنَاشِدَانِها إلاَّ كلَّمتْهُ وقبِلَتْ مِنْهُ ، ويقُولاَنِ : إنَّ النبي صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم نَهَى عَمَّا قَدْ علِمْتِ مِنَ الْهِجْرةِ . ولاَ يحلُّ لمُسْلِمٍ أنْ يهْجُر أخَاهُ فَوْقَ ثَلاثِ لَيَال . فلَمَّا أكْثَرُوا علَى عَائِشَةَ مِنَ التَّذْكِرةِ والتَّحْرِيجِ ، طَفِقَتْ تُذَكِّرُهُما وتَبْكِي ، وتَقُولُ : إنِّي نَذَرْتُ والنَّذْرُ شَدِيدٌ ، فَلَمْ يَزَالا بهَا حتَّى كَلَّمتِ ابْنِ الزُّبيْرِ ، وَأَعْتَقَتْ في نَذْرِهَا أرْبعِينَ رقبةً، وكَانَت تَذْكُرُ نَذْرَهَا بعْدَ ذَلِكَ فتَبْكِي حتَّى تَبُلَّ دُمُوعُهَا خِمارَهَا . رواهُ البخاري .

عَوْف بن مَالِكِ بن الطُّفَيْل ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން عائشةَ ގެފާނަށް ހަދިޔާ ދިއްވުނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން عَبْدَ اللَّه ابنَ الزَّبَيْر އަކާސާއަށް ވިއްކާލިއުމާ ނުވަތަ ދެއްވިއުމާ މުދަލާއި ގެންގެން ވިދާޅުވިއެވެ. ވާހެ الله ގަސަމެ ހުވާކުރު ބޭނުވެ. عائشةَ ގެފާނު އަކާސް ދުރުހެލިވާނެވެ. ނޫނީސްވަ ރިވަނުގަ އަކާއި މަދު ހުރަސް އަޅާ ހިއްޖުވެ. އަކާސް އެހެނަށް ދިނާ މިހުން ކަރާމް އެއްސާވިއެވެ. ހަމަ ރިވައިގެދ އާން ބަހިހުއްޖެ؟ އުމުރުން ދެންނެވިއެވެ. އާދެވެ! އަކާސާ ވިދާޅުވިއެވެ. ރިވާނުން الله އަށް ނަދުރެއް

ބުނަމެވެ. އަދި މީގެފަހުން ދުވަހަކުވެސް عَبْدَ اللَّه ابن الزُّبَيْر އާއި ހަސަދައިން ނުބުނުމުގެ
ގަސަމުކުރަމެވެ. ދެން أخوة ތަރިކަދެއްކުމުގެ ފުރުސަތު ދިގުވުމުން ފަހުމަކުން عَبْدَ اللَّه ابن الزُّبَيْر
ގަސްދުކޮށް އެދުނެވެ. ދެން އެކަމަކު ޝަފާޢަތްވެދިނުމެވެ. ދެން الله ގަސަމިން ހަމަވެސް ނުވާނެ ބުނުއްވިއެވެ. އެހެންކަމުން
ދުވަސްތަކެއް ވުމުން ހަމަލާކުރުމަށްފަހު ނުހަނުބޮޑު ހިތާމަވިއެވެ. އަދި ތިމަންނަމެން ނުކުޅެ ފަހުން ވިދާޅުވެއެވެ. ދެން
أخوةތަރިކަދެއްކުމުގެ ދުވަސް ދިގުވުމުން ދުވަސްވުމުން އެކަމުން عَبْدَ اللَّه ابنَ الزُّبَيْر އަށް ބޮޑުވިއެވެ.
އެހެންކަމުން المِسْور بن مخْرَمَة އާއި عبْد الرَّحْمن بْن الأسْوَد بن عبْد يغُوث އާއި
ދެބޭފުޅުންނާއި ބައްދަލުކުރައްވާ އެކަލޭގެފާނު ވާހަކަ ދެއްކެވިއެވެ. ދެން އެދެބޭފުޅުންނަށް
ދަންނަވައިދެއްވެ. الله ގެ އިސްމުފުޅުން ތިޔަދެބޭފުޅުންނަށް ތިމަންނަ އިލްތިމާސް ކުރަމެވެ. އާއި
ތިމަންނަ ގެންގޮސް عائشَة ގެފާނު އަރިހަށް ވައްދަވާށެވެ. ދެން ހަމަހަމަވެވުމަށް އެކަލޭގެފާނަށް
ތިމަންނާއި أخوة ތަރިކަން ކަނޑާލުމަށް ނަދުރު ބުނުން ހުއްދަވެގެން ނުވާތީއެވެ. ދެން
المِسْور އާއި عبْد الرَّحْمن ދެބޭފުޅުން عَبْد اللَّه ابن الزُّبَيْر ގެންގޮސް ވަޑައިގެން عائشَة
ގެފާނުގެ ގޮނޑުވަރުމަތީ ވަޑައިގެން ހުއްދަ އެދުނެވެ. ދެން އަދި ދަންނަވައިދެއްވެ. ދެން ދެބޭފުޅުން ސަލާމް
ގޮވައިދެއްވެ. السَّلاَمُ علَيْكِ ورَحمةُ اللَّه وبركَاتُهُ ވިދާޅުވިއެވެ. އެއަށްފަހު އެއްސަވައިދެއްވެ.
ތިމަންނަމެން އެތެރެއަށް ވަދެވިދާނެތޯ؟ އެކަމަށް ދެންނެވިއެވެ. އާދޭހެ! އެދެބޭފުޅުން
އެންމެހައި ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންނަމެން އެންމެން ވަންނަންވީ ހުރިހާތޯ؟ އެކަމަށް
ދެންނެވިއެވެ. އާދޭހެވެ. ތިޔަބޭފުޅުން އެންމެން އެކުގައި ވަންނަވާށެވެ. އަދި عَبْدَ اللَّه ابنَ
الزُّبَيْر އެދެބޭފުޅުންނާއި އެކު ވާކަމެއް އެކަމަކުންނުނެގޭ ހުއްޓެވެ. ދެން އެދެބޭފުޅުން އެތެރެއަށް
ވަދެވޭތޯ ވަދެވުމުން. ދެން عَبْد اللَّه ابن الزُّبَيْر ފަރުދާގެ އެތެރެއަށް ވަދެވޭތޯ ވަދެވުމުން. ދެން (عَبْدَ اللَّه
ابنَ الزُّبَيْر އަދި عائشَة ގެ ގާތްތިމާގެ މައިމުގެ ބޭބެހޭބޭކަލުން) عائشَة ގެފާނާއި معانقة
ކުރައްވައިގަތެވެ. އަދި އާދޭސް ދަންނަވަމުން ފަށައިގަތެވެ. އަދި ރޮން ފަށައިގަތެވެ. އަދި
المِسْور އާއި عبْدَ الرَّحْمن ދެބޭފުޅުންވެސް އެކަމަށް އަދި ދަންނަވަމުން ފަށައިގަތެވެ.
އަދި އެދެބޭފުޅުން ވިދާޅުވުމުން ގެންދިޔައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނު އެނގިވަޑައިގަތުމަށް އެކަމުގެ
ފަރާތުން نبي އާ صلّى اللهُ علَيْهِ وسلَّم ވަނީ ހަސަދައިން ނުބުނުން ރޮނުން މަނާކުރައްވައިފައެވެ.
އަދި މުސްލިމަކަށް ތިންދުވަހަށް ވުރެ ގިނައިން ގުޅުމާއި ހަމަކާ ވާހަކަ ނުދެއްކުމަކީ ހުއްދަނުވާ ރޮނުން
ހިނދުގެން ނުވެއެވެ. ދެން އެދެބޭފުޅުން އެޅުވިފައި ދައްކަވާ ދެއްވިއެވެ ގެންދިޔައުމަށް ފަހުމުން

عائشَة ގެފާނު ރޯން ހުއްޓެވިއެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ ދުވަހީ ނަދުރުއް ބުނެފައެވެ.
އަދި ނަދުރަކީ ގަދަފަދަ ވެގެންވާ (އެބަހީ ހުރުމަތްތެރިވެގެންވާ) އެއްޗެކެވެ. ނަމަވެސް
އަބަދުވެސް ދުނިޔާން އަޅުގަނޑު ކޮށްދިނުމަށް ބާރުއަޅުއްވައިގެން ފުރުޞަތުން އަންނަމުއްޓުން عائشَة ގެފާނު
عَبْدُ اللَّه ابنَ الزَّبَيْر އާއި އަނެކަލުން ބަސްދުއްވެވެ. އަދި އެކަލޭގެ ނަދުރު ދުވަސްހުރުމުގެ
މައްޗަށްކަލުނާއި ދަތުރުވިއެވެ. އޭގެ ސަބަބުން އަޅުގަން މިނިވަން ކުރެއްވުއެވެ. ފަހެ އޭގެ ފަހުން
އަނެކަލުން އަނދަކުރާގެ ވާހަކަ ހަނދާން ކުރެއްވިއްޔާ ރޮއްވަތިއެވެ. އަންހުމް ގެދަރާފުރަ
ތެމިގެވެ. އޭގެ ސަބަބުން އަނެކަލުންގެ ދުފާއްޓު ތެމިދަމެވެ.

1860 وعَنْ عُقْبَةَ بنِ عامِرٍ رضي اللَّه عنهُ أنَّ رسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم خرَجَ إلَى قَتْلَى أُحُدٍ . فَصلَّى عليْهِمْ بعْد ثَمان سِنِين كالمودِّع للأحْياءِ والأمْواتِ ، ثُمَّ طَلَعَ إلى المِنْبر ، فَقَالَ : إنِّي بيْنَ أيْدِيكُمْ فَرَطٌ وأنَا شهيد علَيْكُمْ وإنَّ موْعِدَكُمُ الْحوْضُ ، وَإنِّي لأَنْظُرُ إليه مِنْ مَقامِي هَذَا، وإنِّي لَسْتُ أخْشَى عَلَيْكُمْ أنْ تُشْرِكُوا ، ولَكِنْ أخْشَى عَلَيْكُمْ الدُّنيا أنْ تَنَافَسُوهَا»
قَالَ: فَكَانَتْ آخِرَ نَظْرَةٍ نَظَرْتُهَا إِلَى رَسُولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ، متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސެވުންލެއްވި عُقْبَة بن عامِر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
رسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އުޙުދު ހަނގުރާމައިގެ ޝަހީދުވި ބޭކަލުންގެ މަޤުބަރާއަށް
ވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ އެބޭކަލުންނަށް دعاء ކުރެއްވިއެވެ. އަދި ދިރިތިބިމީހުންނާއި މަރުވެފައިވާ
މީހުންނަށް وداعކުރާ ފަދައިން وداع ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ އަށް(8) އަހަރު ފަހުންނެވެ. ދެން
މިންބަރުމައްޗަށް އަރާ ވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު
ތިޔަބޭފުޅުންގެ އުފަރަތީ ހާސް ބާރުކުރެއްވުމުގެ އިސްތިޤުބާލު ކުރެއްވުމެވެ. އަދި
ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިޔަބޭފުޅުންގެ މައްޗަށް ހެކިވެރިޔެކެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނު
ތިޔަބޭފުޅުންނާއި ބައްދަލު ކުރާނޭތަނަކީ الْحوْضُ އެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން
ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިޔަބޭފުޅުން ވެދިވެރި ބިރު މައްޗަށް ތިޔަބޭފުޅުން ޝިރުކުކުރާނެކަމުން
ނަމަ ތިމަންކަލޭގެ ނުބެލެވެ. ނަމަވެސް ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިޔަބޭފުޅުންގެ މައްޗަށް
ބިރުގަންނަވާ ތިޔަބޭފުޅުން ދުނިޔެއާމެދު ވާދަވެރިވާކަމަށެވެ. ރާވީ ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ
އެއީ ތިމަންނަ އެންމެ ފަހުން رسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ދެކުނު ދެކުމެވެ.

وفي روايةٍ : « ولَكِنِّي أخْشَى عليْكُمْ الدُّنيَا أنْ تَنَافسُوا فِيهَا ، وتَقْتَتِلُوا فتَهْلِكُوا كَما هَلَكَ منْ كَان قَبْلكُمْ » قَالَ عُقبةُ : فَكَانَ آخِرِ ما رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عَلَى المِنْبرِ .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ތިމަންނަކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ބިރު ގަންނަނީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ދުނިޔަވީ ވާދަވެރިކަމުގެ މައްޗަށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކާއި ހަނގުރާމަ ޖަހައްސާނެއެވެ. ހަމަ ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރީގެ މީހުން ހަލާކުވިފަދައިން ތިޔަބައިމީހުންވެސް ހަލާކުވެގެން ހިނގައިދާނެއެވެ. ރާވީ عُقبةُ ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ ތިމަންނަ رسول اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم މިންބަރުމަތީގައި ހުންނަވަނިކޮށް ދުށް އެންމެ ފަހު ފަހަރެވެ.

وفي روَايةٍ قال : « إنِّي فَرطٌ لَكُمْ وأنَا شَهيدٌ عليْكُمْ ، وَإنِّي واللَّه لأنْظُرُ إلَى حَوْضِي الآنَ ، وإنِّي أُعْطِيتُ مفَاتِيحُ خزَائِنِ الأرضِ ، أوْ مفَاتِيحَ الأرْضِ ، وَإنِّي واللَّهِ مَا أَخَافُ عليْكُمْ أنْ تُشْرِكُوا بعْدِي ولَكِنْ أخَافُ علَيْكُمْ أنْ تَنَافَسُوا فِيهَا » .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންނަށް އިސްވިޔާރު ކުރާހުރީމެވެ. އަދި ތިމަންނަކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ހެކިވެރިޔެކެވެ. މާތްالله ގަންދީ ހުވާކޮށް ބުނަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަކަލޭގެފާނުން މިހާރު އެ حوض ބައްލަވަމެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަކަލޭގެފާނަށް ބިމުގެ ޚަޒާނާތަކުގެ ތަޅުދަނޑި (ނުވަތަ ބިމުގެ ތަޅުދަނޑި) ވަނީ ދެއްވިފައެވެ. މާތްالله ގަންދީ ހުވާކޮށް ބުނަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ތިމަންނަކަލޭގެފާނަށްފަހު ޝިރުކުކޮށްފާނެކަމުގެ ޚަދަޝާއެއް ބިރެއް ނުގަންނަމެވެ. ނަމަވެސް ތިމަންނަކަލޭގެފާނު ބިރުގަންނަނީ ތިޔަބައިމީހުން ގެ ދުނިޔަވީ ވާދަވެރިކަމު ގެ މައްޗަށެވެ.

وَالمُرادُ بِالصَّلاةِ عَلَى قَتْلَى أُحُدٍ : الدُّعَاءُ لَهُمْ ، لاَ الصَّلاةُ المعْرُوفَةُ .

1861 وعَنْ أبي زَيْدٍ عمْرُو بنِ أخْطَبَ الأنْصَارِيِّ رضي اللَّه عَنْهُ قَال : صلَّى بنا رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم الْفَجْر ، وَصعِدَ المِنْبَرَ ، فَخَطَبَنا حَتَّى حضَرَتِ الظُّهْرُ ، فنَزَل فَصلَّى

. ثُمَّ صَعِدَ المِنْبَر فخطب حَتَّى حَضَرتِ العصْرُ ، ثُمَّ نَزَل فَصلَّى ، ثُمًّ صعِدَ المنْبر حتى غَرَبَتِ الشَّمْسُ، فَأخبرنا مَا كان ومَا هُوَ كَائِنٌ ، فَأَعْلَمُنَا أحْفَظُنَا . رواهُ مُسْلِمٌ .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبُو زَيْدٍ عمْرُو بنِ أخْطَبَ الأنْصَارِيِّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެންނާގެން رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ފަތިސް ނަމާދު ކުރެއްވިއެވެ. އަދި މިންބަރަށް އަރާ ވަޑައިގެންނެވެ. އަދި خطبة ވިދާޅުވެދެއްވުން ގެންދަވަމުންގޮސް މެންދުރު ނަމާދު ވަގުތު ވީއެވެ. ފަހެ ފައިބާވަޑައިގެންފަ ނަމާދުކުރެއްވިއެވެ. ދެން މިންބަރަށް އަރާ ވަޑައިގެންނެވެ. އަދި خطبة ވިދާޅުވެދެއްވުން ގެންދަވަމުންގޮސް ޢަޞްރު ނަމާދު ވަގުތު ވުނެވެ. ދެން ފައިބާވަޑައިގެންނެވެ. ފަހެ ނަމާދުކުރެއްވިއެވެ. ދެން މިންބަރަށް އަރާވަޑައިގެންނެވެ. އަދި ފަހުން ގޮސް އިރުއޮއްސުނެވެ. ފަހެ ތިމަންމެން ވެގެންދިޔަ ކަންތައްތަކާއި އަދި ވާނޭ ކަންތައްތައް ބަޔާންކޮށްދެއްވިއެވެ. ފަހެ ތިމަންމެން ހިތުދަސްކުރި އެންމެ ހިތުދަސްކުރި މީހާ ތިމަންމެންގެ ތެރެއިން އެންމެ އިލްމު ގަދަ މީހާއެވެ.

1862 وعنْ عائِشَةَ رضي اللَّه عَنْهَا قَالَتْ : قال النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ نَذَرَ أن يُطِيع اللَّه فَلْيُطِعْهُ ، ومَنْ نَذَرَ أنْ يعْصِيَ اللَّه ، فلا يعْصِهِ » رواهُ البُخاري .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عائِشَة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله އަށް ކިޔަމަންތެރިވުމަށް އަދާކުރުމަށް ނަދުރުކޮށް ބުނެވިމީހާ ފަހެ އޭނާ އެކަލާނގެއަށް ކިޔަމަންވާށެވެ. އަދި الله އަށް ނުކިޔަމަންތެރިވުމަށް ނަދުރުކޮށް ބުނެވިމީހާ ފަހެ އޭ އެކަލާނގެއަށް ނުކިޔަމަންވާށެވެ.

1863 وَعنْ أُمِّ شَرِيكٍ رضي اللَّه عنْهَا أن رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أمرَهَا بِقَتْلِ الأوزَاغِ ، وقَال: « كَانَ ينْفُخُ علَى إبْراهيمَ » متفقٌ عَلَيْهِ

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أُمّ شَرِيك ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم (ﷺ) ގެކޮހުން މެރުމަށް އަމުރުކުރެއްވިއެވެ. އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ.އެއީ އިބްރާހީމްގެފާނު (އަލިފާނުން ހިނދު ފުމެން) އެއަށް ފުމެން ގެންދިޔައެވެ.

1864 وَعَنْ أبي هُريرةَ رضي اللَّهُ عنهُ قَال : قَالَ رسُولُ اللَّه صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « منْ قَتَلَ وزَغَةً في أوَّلِ ضَرْبَةٍ ، فَلَهُ كذَا وكَذَا حسنَةً ، ومَنْ قَتَلَهَا في الضَّرْبَةِ الثَّانِية ، فَلَهُ كذَا وكَذَا حَسنَةً دُونَ الأولَى ، وإنَّ قتَلَهَا في الضَّرْبَةِ الثَّالِثَةِ ، فَلَهُ كذَا وكَذا حَسَنَةً » .

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވި أبُو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު އެއްވަނަ ތަޅާ ފަހަރުގައި ހަރަގަނޑު މަރާފިނަމަ އެމީހަކަށް މިހިނި މިހިނި ހެޔޮކަން ލިބޭނެއެވެ. އަދި ދެވަނަ ފަހަރުގައި ނަމަ ފުރަތަމަ ފަހަރަށްވުރެ މަދުކޮށް ހެޔޮކަން ލިބޭނެއެވެ. އަދި ތިންވަނަ ފަހަރުގައި ނަމަ ދެވަނަ ފަހަރަށްވުރެ މަދުކޮށް ހެޔޮކަން ލިބޭނެއެވެ.

وفي رِوَايةٍ : « مَنْ قَتَلَ وزَغاً في أوَّلِ ضَرْبَةٍ ، كُتِبَ لَهُ مائةُ حسنَةٍ ، وَفي الثَّانِيَةِ دُونَ ذَلِكَ ، وفي الثَّالِثَةِ دُونَ ذَلِكَ » . رواه مسلم .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ފުރަތަމަ ތަޅާ ފަހަރުގައި ހަރަގަނޑު މަރައިފިމީހާއަށް ހެޔޮކަން ސަތޭކަ ފަހަރު ލިޔުއްވޭނެއެވެ. އަދި ދެވަނަ ފަހަރުގައިނަމަ އޭގެ ދަށުން ލިޔުއްވޭނެއެވެ. އަދި ތިންވަނަ ފަހަރުގައި ނަމަ އޭގެ ދަށުން ލިޔުއްވޭނެއެވެ.

قال أهْلُ اللُّغَةِ : الْوَزَغُ : الْعِظَامُ مِنْ سامَّ أبْرصَ .

1865 وَعَنْ أبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّه عَنْهُ أنَّ رسُول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَال : « قَال رَجُلٌ لأتَصدقَنَّ بِصدَقَةِ ، فَخَرجَ بِصدَقَته ، فَوَضَعَهَا في يَدِ سَارِقٍ ، فأَصبْحُوا يتَحدَّثُونَ : تَصدِّقَ الليلة علَى سارِقٍ، فقَالَ : اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ لأَتَصَدَّقَنَّ بِصَدَقةٍ ، فَخَرَجَ بِصَدقَتِهِ ، فَوَضَعَهَا في يدِ زانيةٍ، فأَصبْحُوا يتحدَّثُونَ تُصدِّقَ اللَّيْلَةَ عَلَى زَانِيَةٍ ، فَقَالَ : اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ عَلَى زانيَةٍ ؟، لأَتَصَدَّقَنَّ بصدقة ، فَخرَجَ بِصَدَقَتِهِ ، فَوَضَعهَا في يد غَنِي ، فأَصبَحُوا يتَحدَّثونَ : تُصُدِّقَ علَى غَنِيٍّ ، فَقَالَ اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ علَى سارِقٍ ، وعَلَى زَانيةٍ ، وعلَى غنِي ، فَأتِي فَقِيل لَهُ: أمَّا صدَقَتُكَ علَى سَارِقٍ فلَعَلَّهُ أنْ يَسْتَعِفَّ عنْ سرِقَتِهِ ، وأمَّا الزَّانِيةُ فلَعلَّهَا تَسْتَعِفَّ

عَنْ زِنَاهَا، وأمَّا الْغنِيُّ فَلَعلَّهُ أنْ يعْتَبِر ، فَيُنْفِقَ مِمَّا آتَاهُ اللَّهُ » رَواهُ البخاري بلفظِهِ ، ومُسْلِمٌ بمعنَاهُ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو هُريرةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.(އެއްފިރިހެނަކު) މީހަކު ބުނެފިއެވެ. ތިމަންނަ ކައިރީގައި ދީނާރެއް ވެއެވެ. صدقة ކުރާނީކޮބައިތޯއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އެ صدقة ކަލޭގެ ނަފްސަށް ކުރާށެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އަނެއް ދީނާރު ބޭނުންކުރާނީ ކޮންކަމެއްގައިތޯއެވެ. ބުނީ صدقة ކުރާށެވެ. ކަލޭގެ އަނބިމީހާއަށް ބުނެފިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ الله!އިބަ ދަރިފުޅު ހުރިހާ ތިމަންނަ صدقة ކުރާނީކޮބައިތޯއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭގެ ދަރިފުޅުގެ ނަފްސަށް صدقة ކުރާށެވެ. ބުނީ ޚާދިމަކު ހިމެނޭ ދަރިކޮޅު صدقة ކަލޭގެ އަނބިމީހާއަށް ޚާދިމަކު ކުރާށެވެ. ކޮބާ ކަލޭގެ ދަރިފުޅެއް ވިޔަސް ބުނެފިއެވެ. އޭ الله ! އިބަ ދަރިފުޅު ހުރިހާ ކަލޭގެ ކުރާށެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އިބަ ދަރިފުޅަށް صدقة ކުރާށެވެ. ބުނީ صدقة ހިފާގެން ނިކުމެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭގެ ޚާދިމުގެ އަށް صدقة ކުރާށެވެ. ބުނީ ކަލޭ ޚިދުމަތްކުރާ ދަރިފުޅުގެ ވަސީލަތެއް ކޮބާ ކަލޭގެ ބުނެފިއެވެ. ނަމަވެސް ކަލޭގެ ޚާދިމުގެ ބަދަލުގައި صدقة ކުރާށެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ الله! ކަލޭގެ ކަރުދާސް ކުރާނީ ކޮބައިތޯއެވެ. ކަލޭގެ ކުރަމުން صدقة ކުރާނީ ކަލޭގެ ކަރުދާހުގެ ބަދަލުގައިއެވެ. ކަލޭގެ ޚިދުމަތް ކުރާނީ صدقة ކަލޭގެ ބަދަލުގައި ކަލޭގެ ބޭނުމެއް ނުވާ ދަރިފުޅު ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ. ކަލޭގެ ވަސީލަތް ބޭނުންކުރާށެވެ. ކަލޭގެ ބޭނުން ބޭނުމެއް ބުނެފިއެވެ. ވީމާ ވަސީލަތް ކުރަމުންދާ ދަރިފުޅު ދުވަހު صدقة ގެ ސަވާބު ލިބިގެންވެއެވެ. ލިބިގެންވާނެ ދަރިފުޅު ބޭނުންކުރާ ދަރިފުޅަށް صدقة ދީގެ ސަވާބު ލިބޭނެ ކަމުގައި ބުނެ ބަޔާނުވެގެންވެއެވެ. އަދި ކުރަމުންދާ ޙަލާލު ދަރިފުޅަށް ދޭން صدقة ގެ ސަވާބު ލިބިގެންވެއެވެ. އަދި ކުރަމުންދާ ދަރިފުޅުގެ ނަފްސުގައި صدقة ދިން ސަވާބު ލިބޭނެ ކަމުގައި ބުނެ ބަޔާނުވެގެންވެއެވެ.

1866 » وعنه قال كنا مع رسول اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم في دعوة فرفع إليه الذراع وكانت تُعجبه فنَهسَ منها نَهسَةَ وقال : أنا سيد الناس يوم الْقِيَامةِ ، هَلْ تَدْرُونَ مِمَّ ذَاكَ ؟ يَجْمعُ اللَّه الأوَّلينَ والآخرِينَ في صعيدٍ واحِدِ ، فَيَنْظُرُهمُ النَّاظِرُ ، ويُسمِعُهُمُ الدَّاعِي ، وتَدْنُو

مِنْهُمُ الشَّمْسُ ، فَيَبْلُغُ النَّاسُ مِنَ الْغَمِّ والْكَرْبِ مَالاَ يُطيقُونَ وَلاَ يحتَمِلُونَ ، فَيَقُولُ النَّاسُ : أَلاَ تَروْنَ إِلى مَا أَنْتُمْ فيهِ ، إِلَى ما بَلَغَكُمْ ؟ أَلاَ تَنْظُرُونَ مَنْ يشْفَعُ لَكُمْ إِلى رَبِّكُمْ ؟

فيَقُولُ بعْضُ النَّاسِ لِبَعْضٍ : أَبُوكُمْ آدَمُ ، ويأتُونَهُ فيَقُولُونَ : يَا أَدمُ أَنْتَ أَبُو الْبَشرِ ، خلَقَكَ اللَّه بيدِهِ ، ونَفخَ فِيكَ مِنْ رُوحِهِ ، وأَمَرَ المَلائِكَةَ فَسَجَدُوا لَكَ وَأَسْكَنَكَ الْجَنَّةَ ، أَلا تَشفَعُ لَنَا إِلَى ربِّكَ ؟ أَلاَ تَرى مَا نَحْنُ فِيهِ ، ومَا بَلَغنَا ؟ فَقَالَ : إِنَّ رَبِّي غَضِبَ غضباً لَمْ يغضَبْ قَبْلَهُ مِثْلَهُ . وَلاَ يَغْضَبُ بَعْدَهُ مِثْلَهُ ، وَإِنَّهُ نَهَاني عنِ الشَّجَرةِ ، فَعَصَيْتُ . نَفْسِي نَفْسِي نَفْسي . اذهَبُوا إِلَى غيْرِي ، اذْهَبُوا إِلَى نُوحٍ . فَيَأْتُونَ نُوحاً فَيقُولُونَ : يَا نُوحُ ، أَنْتَ أَوَّلُ الرُّسُلِ إِلى أَهْلِ الأَرْضِ ، وَقَدْ سَمَّاكَ اللَّه عَبْداً شَكُوراً ، أَلا تَرَى إِلَى مَا نَحْنُ فِيهِ ، أَلا تَرَى إِلَى مَا بَلَغنَا ، أَلاَ تَشْفَعُ لَنَا إِلَى رَبِّكَ؟ فَيَقُولُ : إِنَّ ربِّي غَضِبَ الْيَوْمَ غَضباً لَمْ يَغْضَبْ قَبْلَهُ مِثْلَهُ ، وَلَنْ يَغْضَبَ بَعْدَهُ مِثْلَهُ، وَأَنَّهُ قدْ كانَتْ لِي دَعْوَةٌ دَعَوْتُ بِهَا عَلَى قَوْمِي ، نَفْسِي نَفْسِي نَفْسِي ، اذْهَبُوا إِلَى غَيْرِي اذْهَبُوا إِلَى إِبْرَاهِيمَ . فَيَأْتُونَ إِبْرَاهِيمَ فَيَقُولُونَ : يَا إِبْرَاهِيمُ أَنْتَ نَبيُّ اللَّهِ وَخَلِيلُهُ مِنْ أَهْلِ الأَرْضِ ، اشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ ، أَلاَ تَرَى إِلَى مَا نَحْنُ فِيهِ ؟ فيَقُولُ لَهُمْ : إِنَّ ربِّي قَدْ غَضِبَ الْيَوْمَ غَضَباً لَمْ يَغْضَبْ قَبْلَهُ مِثْلَهُ ، وَلَنْ يَغْضَبَ بَعْدَهُ مِثْلَهُ وَإِنِّي كُنْتُ كَذَبْتُ ثَلاثَ كَذْبَاتٍ نَفْسِي نَفْسِي نَفْسِي، اذْهَبُوا إِلَى غَيْرِي ، اذْهَبُوا إِلَى مُوسَى . فَيأْتُونَ مُوسَى ، فَيقُولُون : يا مُوسَى أَنْت رسُولُ اللَّه ، فضَّلَكَ اللَّه برسالاَتِهِ وبكَلاَمِهِ على النَّاسِ ، اشْفعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ ، أَلاَ تَرَى إِلى مَا نَحْنُ فِيهِ ؟ فيَقول إِنَّ ربِّي قَدْ غضِبَ الْيَوْمَ غَضباً لَمْ يَغْضَبْ قَبْلَهُ مِثْلَهُ ، وَلَنْ يَغْضَبَ بَعْدَهُ مِثْلَهُ وَإِنِّي قَدْ قَتَلْتُ نَفْساً لَمْ أُومرْ بِقَتْلِهَا. نَفْسِي نَفْسِي نَفْسِي ، اذْهَبُوا إِلَى غَيْرِي ، اذْهَبُوا إِلَى عِيسى . فَيَأْتُونَ عِيسَى . فيَقُولُونَ : يا عِيسى أَنْتَ رَسُولُ اللَّهِ وكلمتُهُ أَلْقَاهَا إِلَى مَرِيم ورُوحٌ مِنْهُ وكَلَّمْتَ النَّاسَ في المَهْدِ . اشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ . أَلاَ تَرى مَا نَحْنُ فِيهِ ، فيَقولُ : إِنَّ ربِّي قَدْ غضِبَ الْيَوْمَ غَضَباً لَمْ يَغْضَبْ قَبْلَهُ مِثْلَهُ ، وَلَنْ يَغضَبَ بَعْدَهُ مِثْلَهُ ، ولَمْ يَذْكُرْ ذَنْباً ، نَفْسِي نَفْسِي نَفْسِي ، اذْهَبُوا إِلَى غَيْرِي ، اذْهَبُوا إِلَى مُحمَّدٍ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم . فيأْتون محمَداً صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم .

وفي روايةٍ : « فَيَأْتُوني فيَقُولُونَ : يَا مُحَمَّدُ أَنْتَ رسُولُ اللَّهِ ، وَخاتَمُ الأَنْبِياءَ ، وقَدْ غَفَرَ اللَّه لَكَ ما تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَما تَأَخَّر ، اشْفَعْ لَنَا إِلَى ربِّكَ ، أَلاَ تَرى إِلَى ما نَحْنُ فيهِ ؟ فَأَنْطَلِقُ ،

فَآتي تَحْتَ الْعَرْشِ ، فأَقَعُ سَاجِداً لِربِّي » ثُمَّ يَفْتَحُ اللَّه عَلَيَّ مِنْ مَحَامِدِهِ ، وحُسْنِ الثَّناءِ عَلَيْهِ شَيْئاً لِمْ يَفْتَحْهُ عَلَى أَحَدٍ قَبْلِي ثُمَّ يُقَالُ : يَا مُحَمَّدُ ارفع رأْسكَ ، سَلْ تُعْطَهُ ، واشْفَعْ تُشَفَّعْ ، فَأَرفَعُ رَأْسِي ، فَأَقُولُ أُمَّتِي يَاربِّ ، أُمَّتِي يَارَبِّ ، فيُقَالُ : يامُحمَّدُ أَدْخِلْ مِنْ أُمَّتك مَنْ لاَ حِسَابَ عَلَيْهِمْ مِنَ الْباب الأَيْمَنِ مِنْ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ وهُمْ شُركَاءُ النَّاسِ فِيمَا سِوَيَ ذَلكَ مِنَ الأَبْوَابِ » ثُمَّ قال : « وَالَّذِي نَفْسِي بِيدِهِ إِنَّ مَا بَيْنَ المصراعيْنِ مِنْ مَصَارِيعِ الْجَنَّةِ كَمَا بَيْن مَكَّةَ وَهَجَر ، أَوْ كَمَا بَيْنَ مكَّةَ وبُصْرَى » متفقٌ عليه.

އަދި އެ صحابي (އަހަރެ ރަޟީ الله ތަޢާލާ ޢަންހުމާއި أبُو هُريرة)ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހަށް ދުއްވައިލެވުނީ ތިބީވެދާ. ދެން އެކަލޭގެފާނު އަރިހަށް (ދުނިޔާގައި) އޮތްގޮތް މަސްޖިދު ގެންނަވައި. އެކަލޭގެފާނު ދުނިޔާގައިތިބޭ އޮޅޭ މަސްޖިދުން ހޯދިކަމަށްވާނެ. ދެން އެއިން ދިރިއުޅުއްވުން ހުއްޓުވިއެވެ. އަދި حديث ކުރައްވައިގެ قيامة ދުވަހުން މީސްތަކުންގެ سيد ބަޔަކީ ވިމަނަކީގޮތުގެ. އަދި ޝަފާޢަތްކުރަން ވީރަކޮޅަށް ފިނޑުވި އަހުގެ ކުރަމާތޯ؟ އަތުލަސްފި الله سبحانه وتعالى އަށްވުރެ އިހަކު ފިރުންނަށް އަށްވެ ދިހަފެ ފިރުން އަށްވަން އައްސަރަނަކަށް ޖަވާބު ކުރައްވާން ދުވަހުގެ. ދެން ބަދަލު ފިރަމަތް ރިއާޔަތް ދެކޮޅުކުރެއްވިއެވެ. އަދި ސަލާމް ފިރުންގެ ގޮތްހުއް ތަރަޖަމާ އިޖާބަތްދިނުމެވެ. އެކަލޭ ކުރީގެ ގޮތްތަކުގެ ހިދާޔަތްދިއުވާ މީހުންގެ ބަލައިލުން މީސްތަކުންނަށް ކަލާމުލުން ދިރިއުޅުއްވުމެވެ. ދެން މީސް ތަކުން ބަޔަކުމެވެ. ވިފާ ފިލާ ވާހަ ޝަފާޢަތްކުރަން ފިރުތުނަ ހައްޤުވީ؟ ޝަފާޢަތްކުރުމަށް މުދަ ޝަފާޢަތްކުރުން ހައްދުވައި ގޮސްފައިވާ އިލާހީ حضرة ގައި شفاعةވެރިވެވުން ފިހާރަ ހަދަން އެޅުވޭ. ދެން އަހަރެއްގެ އަނބުރާ ބޭރުކުރެއްވުން ބާރުހުރެވޭ. އެހީ ޝަފާޢަތްކުރުމުގެ ބަދަލު ލާދީނީ ފާރެވެ. ދެން އެބަހުރިހުން ލާދީނީ ފާރުގެ އަޅުގަނޑު އަށްވާނެއެވެ. ދެން ބާރުގެ ވެއެވެ. އެ ލާދީނީ ފާރެވެ. ކަލޭގެފާނީ އަންނަވަރު މުރިދުގޮތް ބަރުދު އެވެ. الله ކަލޭގެފާނު ހަރުދަނާ އެއިލާހީ އެނބުރިތުނެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނުން އެއިލާހީ ތަރުބި ފުރުސަ ފުރުދުވައި ފުރާނަ އަނގައިވެއެވެ. އަދި مَلائِكَة ބަލަދުންނަތް އަދުރަކުރެއްވުމުން ދެން އެބަލާދުން ކަލޭގެފާނުން ސަލާމު ކުރައްވައިވެއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ސަލާމަތްކުރި ދުއްވައިވެއެވެ. ކަލޭގެފާނު ހައްދުވައިގޮސްފައިވާ އިލާހުން ވިދާޅުވުމަށްވީދު شفاعة

ފެނިވަޑައިނުގަންނަވަނީތޯ؟ ތިމަންމެންގެ ހާލު ކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިނުގަންނަވަނީތޯ؟ ފަހެ
އާދަމުގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ މިއަދު ކޯފާވެވޮޑިގެންވަނީ ކުރިން ދުވަހަކުވެސް އެފަދައިން ކޯފާވެވޮޑިގެން ނުވާހައި ބޮޑަށެވެ. އަދި އޭގެ ފަހުން ވެސް ކޯފާވެވޮޑިގެން ނުވާނެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެ ގަހުން ތިމަންނަށް މަނާކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ ތިމަން އެކަމާ ނުކިޔަމަންތެރިވީމެވެ. (ދެން އާދަމުގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ) نَفْسِي نَفْسِي نَفْسِي އެވެ. (އެބަހީ ތިމަންނަށް ތިމަންގެ ތިމަންނަގެ نَفْس އާއިމެދު ކަންބޮޑުވާތީއެވެ.) ތިޔަބޭފުޅުން ތިމަން ނޫން ފަރާތަކަށް ދާށެވެ. ތިޔަބޭފުޅުން ނޫޙުގެ ކައިރިއަށް ދާށެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން ނޫޙުގެފާނުގެ ކައިރިއަށް ދާނެއެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން ބުނާނެއެވެ. އޭ ނޫޙު ގެފާނެވެ! ކަލޭގެފާނަކީ ބިމުގެ އަހުލުވެރިންނަށް ފޮނުއްވި ފުރަތަމަ ރަސޫލާއެވެ. الله سبحانه وتعالى ކަލޭގެފާނަށް عَبْداً شَكُوراً ގެ ނަންދެއްވިއެވެ. ތިމަންމެންގެ ހާލު ކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިނުގަންނަވަނީތޯ. ފަހެ ތިމަންމެންނަށްޓަކައި شفاعة ތެރި ވެވަޑައިނުގަންނަވާނެތޯ؟ ފަހެ ނޫޙުގެފާނު ވިދާޅުވާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ މިއަދު ކޯފާވެވޮޑިގެންވަނީ ކުރިން ދުވަހަކުވެސް އެފަދައިން ކޯފާވެވޮޑިގެން ނުވާހައި ބޮޑަށެވެ. އަދި އޭގެ ފަހުން ވެސް ކޯފާވެވޮޑިގެން ނުވާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަށް ލިބިފައިވާ ދުޢާއެއް ތިމަންގެ ޤައުމުގެ މައްޗަށް ދުޢާކުރީމެވެ. (ދެން ނޫޙުގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ) نَفْسِي نَفْسِي نَفْسِي އެވެ. ތިމަން ނޫން ފަރާތަކަށް ދާށެވެ. ތިޔަބޭފުޅުން އިބްރާހީމްގެފާނުގެ ކައިރިއަށް ދާށެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން އިބްރާހީމްގެފާނު (ޢ ސ) ކައިރިއަށް ދާނެއެވެ. އޭ އިބްރާހީމްގެފާނެވެ! ކަލޭގެފާނަކީ الله ގެ ނަބިއްޔާއާއި ޚަލީލުއެވެ. އަދި ބިމުގެ އަހުލުވެރިންގެ ތެރެއިން الله ގެ ޚަލީލު އެވެ. ކަލޭގެފާނު ތިމަންމެންގެ ރަސްކަލާނގެ ހަޟްރަތުގައި ތިމަންމެންނަށް شفاعةތެރި ވެވަޑައިނުގަންނަވާނެތޯ؟ ތިމަންމެންގެ ހާލު ކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިނުގަންނަވަނީތޯ؟ ފަހެ އިބްރާހީމްގެފާނު ވިދާޅުވާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ މިއަދު ކޯފާވެވޮޑިގެންވަނީ ކުރިން ދުވަހަކުވެސް އެފަދައިން ކޯފާވެވޮޑިގެން ނުވާހައި ބޮޑަށެވެ. އަދި އޭގެ ފަހުން ވެސް ކޯފާވެވޮޑިގެން ނުވާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ތިން ދޮގު ހަދައިފީމެވެ. ދެން އިބްރާހީމްގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. نَفْسِي نَفْسِي އެވެ. ތިމަން ނޫން ފަރާތަކަށް ދާށެވެ. ތިޔަބޭފުޅުން

އެހެން ބޭކަލުންގެ ކައިރިއަށް ދާށެވެ. ތިޔަބައިމީހުން މޫސާގެފާނުގެ އަރިހަށް ދާށެވެ. ފަހެ
އެބައިމީހުން މޫސާގެ ފާނުގެ އަރިހަށް ދާނެތެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން ދަންނަވާނެތެވެ. الله
سبحانه وتعالى ގެ އެ އިލާހުގެ ރިސާލަތާއި އެ އިލާހުގެ ބަސްފުޅުން ކަލޭގެފާނު މީސްތަކުންގެ
މައްޗަށް ޚާއްޞަ ކުރެއްވިއެވެ. ކަލޭގެފާނު ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހުގެ ތިމަންމެންނަށްޓަކައި
ޝަފާޢަތްތެރިވެދެއްވާށެވެ. ތިމަންމެންގެ ހާލު ކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިނުގަންނަވަނީހެއްޔެވެ؟ ފަހެ
އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހު މިއަދު
މައްޗަށް ކޯފާވެވޮޑިގެންފިއެވެ. އަދި އޭގެ ކުރިން ދުވަހަކުވެސް އެ ކޯފާ
ވެވޮޑިނުގަންނަވައެވެ. އަދި އޭގެފަހުން ނުވެސް ވާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަށްވެސް ނަފްސާ
ކަތިލުކުރީމެވެ. އަދި އެކަމަށް ތިމަންނަށް އަމުރު ކުރެއްވުމެއް ނުވެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން
ތިމަންނާ ފިޔަވައި އެހެން ބޭކަލުންގެ ކައިރިއަށް ދާށެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ޢީސާގެ ފާނުގެ
އަރިހަށް ދާށެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން ޢީސާގެފާނުގެ އަރިހަށް ދާނެތެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން
ދަންނަވާނެތެވެ. އޭ ޢީސާގެ ފާނު އެވެ. ކަލޭގެފާނަކީ الله ގެ ރަސޫލާ ކަމެވެ. އަދި
މަރްޔަމްގެފާނުގެ ބަނޑަށް ލެއްވި އެކަލާނގެ ކަލިމަތުފުޅެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ރޫޙުން އައިސް
ވެވޮޑިގެންނެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނު އަނގޮޅީގައި އިނދެ މީސްތަކުންނާއި ވާހަކަ
ދައްކަވައިފިއެވެ. ކަލޭގެފާނު ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހުގެ ތިމަންމެން ނަށްޓަކައި شفاعة
ތެރިވެދެއްވާށެވެ. ތިމަންމެންގެ ހާލު ކަލޭގެފާނު ދެކެ ވަޑައިނުގަންނަވަނީހެއްޔެވެ؟ ފަހެ
ޢީސާގެފާނު ވިދާޅުވާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހު މިއަދު
މައްޗަށް މިދުވަހު އަރައިމަތިވެބައިގަތުން ކޯފާވެވޮޑިގެންފިއެވެ. އަދި އޭގެ ކުރިން ދުވަހަކުވެސް
އެކަހަލަ ކޯފާ ވެވޮޑިނުގަންނަވައެވެ. އަދި އޭގެ ފަހުން ނުވެސް ވާނެއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ތިމަންނަކީ
އެއްވެސް ފާފައެއް ބަޔާންކުރައްވައި ނުދެއްކެވިއެވެ. ދެން ވިދާޅުވާނެތެވެ. نَفْسِي نَفْسِي نَفْسِي އެވެ. ތިމަންނާ
ފިޔަވައި އެހެން ބޭކަލުންގެ ގާތަށް ދާށެވެ. ތިޔަބައިމީހުން مُحمَّد صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم
އަރިހަށް ދާށެވެ. ފަހެ އެމީހުން ދާނެތެވެ. ފަހެ ދަންނަވާނެތެވެ. އޭ مُحمَّد ގެފާނެވެ.
ކަލޭގެފާނަކީ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. އަދި އެންމެ ފަހުގެ ނަބިއްޔާ އެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله
ފުއްސަވައިދެއްވީ ކަލޭގެފާނުގެ އިސްވެދިޔަ ފާފަތަކާއި ފަހުގެ ފާފަ އަންނަން ހުރި ފާފަ ފުއްސަވައި
ދެއްވައިފިއެވެ. ތިމަންމެންނަށްޓަކައި މިދުވަހު ކަލޭގެފާނު ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހުގެ شفاعة
ތެރި ވެދެއްވާށެވެ. ތިމަންމެން މިވާ ހާލު ކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިނުގަންނަވަނީހެއްޔެވެ؟ ދެން

[illegible] ﷲ
سبحانه وتعالى [illegible] ﷲ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] مُحمَّد [illegible]
[illegible]
[illegible] أُمَّتِي يَارَبِّ ، أُمَّتِي يَارَبِّ
أُمَّتِي يَارَبِّ [illegible]
[illegible]
[illegible] مُحمَّد [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] حديث [illegible]
[illegible]
[illegible] هَجَر [illegible]
[illegible] حديث [illegible] مَكَّةَ [illegible] بصرٰى [illegible]

1867 وعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُمَا قَالَ : جاءَ إِبْرَاهِيمُ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم بِأُمِّ إِسْمَاعِيل وَبابنِهَا إِسْمَاعِيل وَهِي تُرْضِعُهُ حَتَّى وَضعَهَا عِنْدَ الْبَيْتِ عِنْدَ دَوْحَةٍ فوقَ زَمْزَمَ في أَعْلَى المسْجِدِ ، ولَيْسَ بمكَّةَ يَؤْمئذٍ أَحَدٌ ولَيْسَ بِهَا مَاءٌ ، فَوضعَهمَا هُنَاكَ ، وَوضَع عِنْدَهُمَا جِرَاباً فِيه تَمرٌ ، وسِقَاء فيه مَاءٌ . ثُمَّ قَفي إِبْرَاهِيمُ مُنْطَلِقاً ، فتَبِعتْهُ أُمُّ إِسْمَاعِيل فقَالَتْ : يا إِبْراهيمُ أَيْنَ تَذْهَبُ وتَتْرُكُنَا بهَذَا الْوادِي لَيْسَ فِيهِ أَنِيسٌ ولاَ شَيءٌ ؟ فقَالَتْ لَهُ ذَلكَ مِرارا ً ، وجعل لاَ يلْتَفِتُ إِلَيْهَا ، قَالَتْ لَه: آللَّهُ أَمركَ بهذَا ؟ قَالَ : نَعَمْ . قَالَت : إِذًا لا يُضَيِّعُنا ، ثُمَّ رجعتْ .فَانْطَلَق إِبْراهِيمُ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، حَتَّى إِذا كَانَ عِنْدَ الثَّنِيَّةِ حيْثُ لا يَروْنَهُ . اسْتَقْبل بِوجْهِهِ الْبيْت، ثُمَّ دعا بِهؤُلاءِ الدَّعواتِ ، فَرفعَ يديْه فقَالَ : { رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ

ذُرِّيَّتي بِوادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ } حتَّى بلَغَ {يشْكُرُونَ} . وجعلَتْ أُمُّ إِسْمَاعِيل تُرْضِعُ إِسْماعِيل ، وتَشْربُ مِنْ ذَلْكَ المَاءِ ، حتَّى إِذَا نَفِدَ ما في السِّقَاءِ عطشت وعَطِش ابْنُهَا ، وجعلَتْ تَنْظرُ إِلَيْهِ يتلوَّى أَوْ قَالَ : يتَلَبَّطُ فَانْطَلَقَتْ كَراهِيةَ أَنْ تَنْظُر إِلَيْهِ ، فَوجدتِ الصَّفَا أَقْرَبَ جبَلٍ في الأَرْض يلِيهَا ، فَقَامتْ علَيْهِ ، ثُمَّ استَقبَلَتِ الْوادِيَ تَنْظُرُ هَلْ تَرى أَحداً ؟ فَلَمْ تَر أَحداً . فهَبطَتْ مِنَ الصَّفَا حتَّى إِذَا بلَغَتِ الْوادِيَ ، رفَعتْ طَرفَ دِرْعِهَا ، ثُمَّ سَعتْ سعْيَ الإِنْسانِ المجْهُودِ حتَّى جاوزَتِ الْوَادِيَ ، ثُمَّ أَتَتِ المرْوَةَ ، فقامتْ علَيْهَا ، فنظَرتْ هَلْ تَرى أَحدَاً؟ فَلَمْ تَر أَحدَاً ، فَفَعلَتْ ذَلِكَ سَبْع مرَّاتٍ. قَال ابْنُ عبَّاسٍ رَضِي اللَّه عنْهُمَا : قَال النَّبيُّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم : « فذَلِكَ سعْيُ النَّاسِ بيْنَهُما » . فلَمَّا أَشْرفَتْ علَى المرْوَةِ سَمِعَتْ صوتاً ، فقَالَتْ : صهْ تُريدُ نَفْسهَا ثُمَّ تَسمَّعَتْ ، فَسمِعتْ أَيْضاً فقَالتْ : قَدْ أَسْمعْتَ إِنْ كَانَ عِنْدكَ غواثٌ .فأَغِث . فإِذَا هِي بِالملَكِ عِنْد موْضِعِ زمزَم ، فَبحث بعقِبِهِ أَوْ قَال بجنَاحِهِ حَتَّى ظَهَرَ الماءُ، فَجعلَتْ تُحوِّضُهُ وتَقُولُ بيدِهَا هكَذَا ، وجعَلَت تَغْرُفُ المَاءَ في سِقَائِهَا وهُو يفُورُ بعْدَ ما تَغرف وفي روايةٍ : بِقَدرِ ما تَغرفُ . قَال ابْنُ عبَّاسٍ رضِيَ اللَّه عَنْهُمَا : قالَ النَّبِيُّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم : « رحِمِ اللَّه أُمَّ إِسماعِيل لَوْ تَركْتْ زَمزَم أَوْ قَالَ : لوْ لَمْ تَغرِفْ مِنَ المَاءِ ، لَكَانَتْ زَمْزَمُ عيْناً معِيناً قَال فَشَرِبتْ ، وأَرْضَعَتْ ولَدَهَا .

فَقَال لَهَا الملَكُ : لا تَخافُوا الضَّيْعَة فَإِنَّ هَهُنَا بيْتاً للَّهِ يبنيه هَذَا الْغُلاَمُ وأَبُوهُ ، وإِنَّ اللَّه لا يُضيِّعُ أَهْلَهُ ، وكَانَ الْبيْتُ مُرْتَفِعاً مِنَ الأَرْضِ كَالرَّابِيةِ تأْتِيهِ السُّيُولُ ، فتَأْخُذُ عنْ يمِينِهِ وَعَنْ شِمالِهِ . فَكَانَتْ كَذَلِكَ حتى مرَّتْ بِهِمْ رُفْقَةٌ مِنْ جُرْهُمْ ، أو أَهْلُ بيْتٍ مِنْ جُرْهُمٍ مُقْبلين مِنْ طَرِيقِ كَدَاءَ ، فَنزَلُوا في أَسْفَلِ مكَةَ ، فرَأَوْا طَائراً عائفاً فقَالُوا : إِنَّ هَذا الطَّائِر ليَدُورُ عَلَى ماء لَعهْدُنَا بهذا الوادي ومَا فيهِ ماءَ فَأرسلُوا جرِيّاً أَوْ جرِيَّيْن ، فَإِذَا هُمْ بالماءِ ، فَرجَعُوا فَأَخْبَرُوهم فَأَقْبلُوا ، وأُمُّ إِسْماعِيل عند الماءَ ، فقَالُوا : أَتَأْذَنِينَ لَنَا أَنْ ننزل عِنْدكَ ؟ قَالت: نعَمْ ، ولكِنْ لا حَقَّ لَكُم في الماءِ ، قَالُوا : نعَمْ . قَال ابْنُ عبَّاسٍ : قَالَ النَّبِيُّ صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم : « فَأَلْفي ذلكَ أُمَّ إِسماعِيلَ ، وَهِي تُحِبُّ الأُنْسَ . فَنزلُوا ، فَأَرْسلُوا إِلى أَهْلِيهِم فنزَلُوا معهُم ، حتَّى إِذا كَانُوا بهَا أَهْلَ أَبياتٍ ، وشبَّ الغُلاَمُ وتَعلَّم العربِيَّةَ مِنهُمْ وأَنْفَسهُمْ وأَعجَبهُمْ حِينَ شَبَّ ، فَلَمَّا أَدْركَ ، زَوَّجُوهُ امرأَةً منهُمْ ، وماَتَتْ أُمُّ إِسماعِيل .

فَجَاءَ إبراهِيمُ بعْد ما تَزَوَّجَ إسماعيلُ يُطالِعُ تَرِكَتَهُ فلم يجِدْ إسْماعِيل ، فَسأَل امرأَتَهُ عنه فقَالت : خرَجَ يبْتَغِي لنَا وفي روايةٍ : يصيدُ لنَا ثُمَّ سألَهَا عنْ عيْشِهِمْ وهَيْئَتِهِم فقَالَت: نَحْنُ بشَرٍّ ، نَحْنُ في ضيِقٍ وشِدَّةٍ ، وشكَتْ إليْهِ ، قَال : فإذا جاءَ زوْجُكِ ، اقْرئى عَلَيْهِ السَّلام، وقُولي لَهُ يُغيِّرْ عَتبةَ بابهِ . فلَمَّا جاءَ إسماعيلُ كأَنَّهُ آنسَ شيْئاً فقَال : هَلْ جاءكُمْ منْ أَحَدٍ ؟ قَالَتْ : نَعَمْ ، جاءَنَا شيْخٌ كذَا وكذا ، فسأَلَنَا عنْكَ ، فأَخْبَرَتْهُ ، فسألني كَيْف عيْشُنا ، فَأخبرْتهُ أَنَّا في جَهْدٍ وشِدَّةٍ. قَالَ : فهَلْ أَوْصاكِ بشَيْءٍ ؟ قَالَتْ : نعمْ أَمَرني أَقْرَأَ عليْكَ السَّلامَ ويقُولُ : غيِّرْ عَتبة بابكَ . قَالَ : ذَاكِ أَبِي وقَدْ أَمرني أَنْ أُفَارِقَكِ ، الْحَقِي بأَهْلِكِ . فطَلَّقَهَا ، وتزَوَّج مِنْهُمْ أُخْرى . فلَبِث عَنْهُمْ إبْراهيم ما شاءَ اللَّه ثُمَّ أَتَاهُم بَعْدُ ، فَلَمْ يجِدْهُ ، فدَخَل على امْرأَتِهِ ، فَسَأَل عنهُ . قَالَتْ : خرَجَ يبْتَغِي لَنَا . قَال : كَيْفَ أَنْتُمْ ، وسألهَا عنْ عيْشِهِمْ وهَيْئَتِهِمْ فَقَالَتْ : نَحْنُ بخَيْرٍ وَسعةٍ وأَثْنتْ على اللَّهِ تَعالى ، فقَال : ما طَعامُكُمْ ؟ قَالَتْ : اللَّحْمُ . قَال : فما شَرابُكُمْ ؟ قَالَتِ : الماءُ . قَال : اللَّهُمَّ بَارِكْ لهُمْ في اللَّحْمِ والماءِ ، قَال النَّبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : «ولَمْ يكنْ لهُمْ يوْمَئِذٍ حُبٌّ ولَوْ كَانَ لهُمْ دَعَا لَهُمْ فيهِ » قَال : فهُما لاَ يخْلُو علَيْهِما أَحدٌ بغَيْرِ مكَّةَ إِلاَّ لَمْ يُوافِقاهُ .

وفي روايةٍ فَجاءَ فَقَالَ : أَيْنَ إسْماعيلُ ؟ فقَالَتِ امْرأَتُهُ : ذَهبَ يَصيدُ ، فقَالَتِ امْرأَتُهُ: أَلا تَنْزِلُ ، فتَطْعَم وتَشْربَ ؟ قَالَ : وما طعامُكمْ وما شَرابُكُمْ ؟ قَالَتْ : طَعَامُنَا اللَّحْ مُ ، وشَرابُنَا الماءُ . قَال : اللَّهُمَّ بَارِكْ لَهُمْ في طَعامِهِمْ وشَرَابِهِمْ قَالَ : فَقَالَ أَبُو القَاسِمِ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم: «بركَةُ دعْوةِ إبراهِيم صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم » قَالَ : فَإِذا جاءَ زَوْجُكِ ، فاقْرئِي عليْهِ السَّلامَ وَمُرِيهِ يُثَبِّتْ عتبَةَ بابهِ . فلَمَّا جاءَ إسْماعِيلُ ، قَال : هَلْ أَتَاكمْ منْ أَحد ؟ قَالتْ : نعَمْ ، أَتَانا شيْخٌ حسَنَ الهَيئَةِ وأَثْنَتْ عَلَيْهِ ، فسَأَلَني عنْكَ ، فَأَخْبرتهُ ، فسأَلَني كيف عَيْشُنَا فَأَخبرْتُهُ أَنَّا بخَيرٍ . قَالَ : فأَوْصَاكِ بشَيْءٍ ؟ قَالَتْ : نَعمْ ، يَقْرَأُ عَلَيْكَ السَّلامَ ، ويأْمُرُكَ أَنْ تُثَبِّتَ عتَبَة بابكَ. قَالَ : ذَاكِ أَبي وأنتِ الْعتَبَةُ أمرني أَنْ أُمْسِكَكِ . ثُمَّ لَبِثَ عنْهُمْ ما شاءَ اللَّه ، ثُمَّ جَاءَ بعْد ذلكَ وإسْماعِيلُ يبْرِي نَبْلاً لَهُ تَحْتَ دَوْحةٍ قريباً مِنْ زَمْزَمَ ، فلَمَّا رآهُ ، قَامَ إِلَيْهِ ، فَصنعَ كمَا يصْنَعُ الْوَالِد بِالْولَدُ والوالد بالْوالِدِ ، قَال : يا إِسْماعِيلُ إِنَّ اللَّه أَمرني بِأَمْرٍ ، قَال : فَاصْنعْ مَا أَمركَ ربُّكَ ؟ قَال : وتُعِينُنِي ، قَال : وأُعِينُكَ ، قَالَ : فَإِنَّ اللَّه أَمرنِي أَنْ أَبْنِي بيْتاً ههُنَا ،

وأَشَار إِلى أَكَمَةٍ مُرْتَفِعةٍ على ما حَوْلَهَا فعِنْد ذلك رَفَعَ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبيْتِ ، فَجَعَلَ إِسْماعِيل يأتي بالحِجارَةِ ، وَإِبْراهِيمُ يبْني حتَّى إِذا ارْتَفَعَ الْبِنَاءُ جَاءَ بِهَذا الحجرِ فَوضَعَهُ لَهُ فقامَ عَلَيْهِ ، وَهُو يبْني وإِسْمَاعِيلُ يُنَاوِلُهُ الحِجَارَةَ وَهُما يقُولاَنِ : « ربَّنَا تَقبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ » .

وفي روايةٍ : إِنَّ إِبْراهيم خَرَجَ بإِسْماعيل وأُمِّ إِسْمَاعيل ، معَهُم شَنَّةٌ فِيهَا ماءٌ فَجَعلَتْ أُم إِسْماعِيل تَشْربُ مِنَ الشَّنَةِ ، فيَدِرُّ لَبنُهَا على صبيِّهَا حَتَّى قَدِم مكَّةَ . فوَضَعهَا تَحْتَ دَوْحةٍ ، ثُمَّ رَجَع إِبْراهيمُ إِلَى أَهْلِهِ ، فاتَّبعَتْهُ أُمُّ إِسْمَاعِيلَ حَتَّى لمَّا بلغُوا كَدَاءَ نادَتْه مِنْ ورائِهِ : يَا إِبْرَاهيمُ إِلى منْ تَتْرُكُنَا ؟ قَال : إِلى اللَّهِ ، قَالَتْ : رضِيتُ باللَّهِ . فَرَجعت ، وَجعلَت تَشْرَبُ مِنَ الشَّنَّةِ ، وَيَدِرُّ لَبَنُهَا عَلى صبِيِّهَا حَتَّى لمَّا فَنِى الماءُ قَالَتْ : لَوْ ذَهبْتُ ، فنَظَرْتُ لعَلِّي أُحِسُّ أَحَداً ، قَالَ : فَذَهَبَتْ فصعِدت الصَّفَا . فنظَرت ونَظَرَتْ هَلْ تُحِسُّ أَحداً ، فلَمْ تُحِسَّ أَحداً ، فَلَمَّا بلَغَتِ الْوادي ، سعتْ ، وأَتتِ المرْوَةَ، وفعلَتْ ذلكَ أَشْواطاً ، ثُمَّ قَالَتْ : لو ذهَبْتُ فنظرْتُ ما فعلَ الصَّبيُّ ، فذَهَبتْ ونظَرَتْ ، فإِذَا هُوَ على حَالهِ كأَنَّهُ يَنْشَغُ للمَوْتِ ، فَلَمْ تُقِرَّهَا نفْسُهَا . فَقَالَت : لَوْ ذَهَبْتُ ، فَنَظرْتُ لعلي أَحِسُّ أَحداً ، فَذَهَبَتْ فصَعِدتِ الصَّفَا ، فنَظَرتْ ونظَرتْ ، فلَمْ تُحِسُّ أَحَداً حتَّى أَتمَّتْ سَبْعاً ، ثُمَّ قَالَتْ : لَوْ ذَهَبْتُ ، فَنَظَرْتُ مَا فعل . فإِذا هِيَ بِصوْتٍ . فَقَالَت : أَغِثْ إِنْ كان عِنْدَكَ خيْرٌ فإذا جبْرِيلُ صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم فقَال بِعقِبِهِ هكَذَا ، وغمزَ بعقِبه عَلى الأَرْض ، فانْبثَقَ الماءُ فدَهِشَتْ أُمُّ إِسْماعِيل فجعلَت تَحْفِنُ وذكَرَ الحَدِيثَ بِطُولِهِ

.رواه البخاري بهذِهِ الرواياتِ كلها .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގަންނަވާ ޞަޙާބީ ސައްޔިދުނާ عَبْد اللَّه ابْنِ عَبَّاس ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِالسلام إِسْمَاعِيل عَلَيْهِالسلام އާއި އަނބިކަލޭގެފާނާ ގެންގުޅުއްވައިގެން ގޮވައިގެން مسجدالحرام ހިރިބަދަން ވަޑައިގަތެވެ. އަދި ސިއްރު اسْمَاعِيل ގެފާނަށް ކިރުދޭ އުމުރެވެ. އަދި زَمْزَم ވަޅުގަނޑު ހުންނަހިމެނީ ގަހެއް ދަށުގައި ބަހައްޓަވައިފިއެވެ. އަދި އެދުވަސް ވަރަށް މަކާގައި އެއްވެސް މީހަކު ނުވެއެވެ. އަދި އެއްވެސް ފެނެއް ނުވެއެވެ. ދެން އެތަނުގައި އެމީހުން ބަހައްޓަވައި ދުވަސްކޮޅަކަށް ކާއެއްޗަކާއި ފެން ބަނޑިޔާ އެއް ދެއްވައިފިއެވެ. ދެން إِبْرَاهِيمُ ގެފާނު އެނބުރިވަޑައިގަންނަވަން ފެށްސެވިއެވެ. ދެން اسْمَاعِيل

ގެފާނުގެ މަންމާފުޅު ފަހަތުން ގޮވަމުން ދިޔައެވެ. އޭ إِبْرَاهِيمُ ގެފާނެވެ! ކަލޭގެފާނު މިތަނުގައި އަހަރެމެން ދޫކޮށްލައްވައިގެން ކޮންތަނަކަށް ވަޑައިގަންނަވަނީ؟ އަދި މިވާދީގައި މީހަކު ނުވަތަ އެއްވެސް އެއްޗެއް ނެތެވެ. ދެން އެކަމަނާ އެކަމަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ވިދާޅުވިޔަސް ނަމަވެސް إِبْرَاهِيمُ ގެފާނު އެނބުރި ނުބައްލަވައެވެ. އެކަމަނާ ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى ކަލޭގެފާނަށް މިކަމަށް އަމުރު ކުރެއްވީތޯއެވެ؟ إِبْرَاهِيمُ ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އާދެއެވެ! އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. އެހެންވީއިރު ތިމަންމެން އެކަލާނގެ ނިކަމެތި ނުކުރައްވާނެއެވެ. ދެން އެކަމަނާ އެނބުރި ވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِالسلام ކުރިއަށް ވަޑައިގެން ގޮސް އެކަމަނާ ނުފެންނަ ހިސާބަށް ދުރުވުމުން ކަޢުބާއި ދިމާލަށް އަނބުރާލައްވައި ދެއަތް އުފުއްލަވައި دعاء ކުރެއްވިއެވެ. رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي بِوادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ } حتَّى بلَغَ {يشكُرُونَ

އަދި اسْمَاعِيل ގެފާނުގެ މަންމާފުޅު އެކަލޭގެފާނަށް ކިރުދެއްވާ ފެންބޮއުމުގައި ގެންދެވިއެވެ. އަދި އެތަނުގައި ހުރި ފެން ބޮމުން ކިރުދެއްވިއެވެ. އަދި ފެން ހުސްވުމުން ... އެކަމަނާއާއި ދަރިފުޅު ކަރުހިއްކާ ބަނޑުހައިވެގެން ... އަދި އެ ދަރިފުޅު ... ފެނުމުން ... (ފެނުނުއިރު ... ބައްލަވަން ނުކެރިގެން ... ދުރަށް ވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ އެކަމަނާއަށް ފެނުނު ކައިރީގައިވާ ފަރުބަދައަކީ صفاء ފަރުބަދައެވެ. ފަހެ އެކަމަނާ އެ ފަރުބަދައިން ކުރިއަށް ވަޑައިގެން ... މީހަކު ފެނޭތޯ ބައްލަވަމުން ވާދީގެ ތެރެއަށް ބައްލަވައިގެން ހުންނެވިއެވެ. އަދި ... މީހަކު ނުފެނުނެވެ. ފަހެ ... ފަރުބަދައިން ފައިބައިގެން ވާދީގެ މެދަށް ... އަދި ... ދުވެވަޑައިގެން ... ވާދީ ހުރަސްކޮށް ... ފަރުބަދައަށް ވަޑައިގަތެވެ. އަދި ... މީހަކު ފެނޭތޯ ބައްލަވާލެއްވިއެވެ. ... ފަހެ އެކަމަނާ ... ހަތްފަހަރު ... ކުރެއްވިއެވެ. ... ... ވިދާޅުވިއެވެ. ... الله ... ... عَبْدَ اللَّه ابْنِ عَبَّاس ވިދާޅުވިއެވެ. نبي ގެ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ... ... سعي ކުރުމަކީ ... ...

އެއްސެވިއެވެ. އަދި އެކަމަނާ (އެއީ ކަމުދެއްކަމަށް ނުކުރައްވާ) ކަލެއްގެޖެހިލުވިއެވެ. ދެން ދެވަނަ ފަހަރަށް އަޑެއް އިވުނެވެ. ފަހެ އެކަމަނާ އަޑުއަހަމު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާ ތިބާގެ އަޑު އިއްވައިފިއެވެ. ފަހެ ތިބާގެ ފަރާތުގައި އެހީތެރިކަމެއް ވާނަމަ އެހީތެރިވެދެއްވާށެވެ. އެހެނދުން މަލާއިކަތު ބަޔަކު (މިހާރު زَمْزَمَ އޮތް ތާގައި) ފައިތިލައިން ބިމަށް ޖެއްސެވިއެވެ. (ނުވަތަ ފިޔައިން ބިމަށް ޖެއްސެވިއެވެ.) އަދި ފެން ނުކުމެ ފައްޓައިފިއެވެ. ފަހެ އެކަމަނާ އެފެނުގެ ވަށައިގެން ވަޅުރުން ވަށާލެވިއެވެ. މަސައްކަތް ކުރެއްވިއެވެ. އަދި ބަނޑިޔާއަށް ފެން ނެގީއެވެ. މާތް ﷲ އެކަލޭގެފާނަށް ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ عَبْدَ اللّٰه ابْنِ عَبَّاس ވިދާޅުވިއެވެ. رسُول اللّٰهِ صلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى إِسْمَاعِيل عَلَيْهِالسلام ގެ މަންމަކަލުނަށް ރަޙުމަތްލައްވާށިއެވެ! އެކަމަނާ زَمْزَمَ ދޫކޮށްލެއްވިނަމަ ހައްދުނުކުރެއްވިނަމަ (ނުވަތަ އެއިން ބަނޑިޔާއަށް ނުއަޅުއްވާނަމަ) މުޅި އާރިސާބު ހިނގާ ހުރި ފެންހިނދެއް ކަމުގައި ވީހެވެ. ފަހެ އެކަމަނާ ފެން ބޯއްވެވިއެވެ. އަދި اسْمَاعِيل ގެފާނަށް ކިރުދެއްވިއެވެ. ފަހެ މަލާއިކަތާ ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭ ގެއްލިދާނެކަމަށް ބިރުނުގަންނާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން މިތާނގައި ﷲ ގެ ގެއެއް ހުންނާނެއެވެ. އެގެ ބިނާކުރައްވާނީ މިކުއްޖާއާއި މިކުއްޖާގެ ބައްޕާފުޅު އާއި ގުޅިގެންނެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى އަޅުންގެ މީހުން ހަލާކުވާން ނުލައްވާނެތެވެ. އަދި كعبة الله ހުރިތަން އެވަގުތު ބިމަށްވުރެ ހުރި އުސްވެގެން ހުއްޓެވެ. ސައިލާބު އަންނައިރު އެ ކަނާތާއި ވާތްފަރާތަށް ބަހާލައިގެން ދަނީއެވެ. އޭގެފަހުން جُرْهُم ގަބީލާގެ ބަޔަކު كَدَاءَ ގެ މަގުން ދަތުރުކުރަމުން ގޮސް މައްކާގެ ދަށުގައި ދެމިތިބިއެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން ވަށައިގެން ދުއްވާ ހުރި ދޫނިއެއް ފެނުނެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން ބުނީއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިދޫނި އެ ބުރުޖަހަނީ ފެނެއް ވަށައިގެންނެވެ. ކުރިން މިވާދީގައި ދަތުރުކުރިން އަހަރެމެން ފެނެއް ނުފެނުނެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން ބަޔަކު ފޮނުއްވިއެވެ. ދާރާއި ފުރަތަމަ ފެނިއްޖެއެވެ. ފަހެ އެމީހުން އައިސް އެކަމަނާއަށް ކިޔައިދިނެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން އައިސް اسْمَاعِيل ގެފާނުގެ މަންމަފުޅު އިންނެވި ފެންވަޅު ހުރިތާ ބައްދަލުވެވަޑައިގަތީއެވެ. ފަހެ އެމީހުން ދަންނަވައިފިއެވެ. އެކަމަނާ މިތަނުގައި ދިރިއުޅުމަށް އަޅުގަނޑުމެންނަށް ހުއްދަދެއްވާނަންތޯއެވެ؟ އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. އާނއެވެ. އެކަމަކު ފެނުގެ ހައްޤެއް ތިޔަބައިމީހުންނަށް ނުލިބޭނެކަމުގައެވެ. އެބައިމީހުން ބުނީއެވެ. އާނއެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން ދެންނެވިއެވެ. އާނއެވެ. عَبْدَ اللّٰه ابْنِ

عَبَّاس ވިދާޅުވިއެވެ. نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. إِسْمَاعِيل عَلَيْهِ السلام
ގެ މަންމާފުޅު އެގޮތް ގަބޫލު ކުރައްވާ އަކަމަނާއާއި އިސްލާމްދީނާއި ފިލުވައްވާ
ބޭކަލުންނަށް ވިދާޅުވި. ފަހެ އެބޭކަލުންނާއިމެދު ފާހަގަ. ފަހެ އެބައިމީހުން އެބައިމީހުންގެ
އާދަޔާ މީހުންނާ ހަވާލު ދިނުމެ. އަދި އެމީހުންގެ އެހެން. އެގޮތުން ކުޑަކުދި އާދަ
ތަކެއް އެބޭކަލުން އެއްޗެހި ހުރިއެވެ. އަދި اسْمَاعِيل ގޮވާން ބޭނުންވިއެވެ. އަދި އެހަމަ ބޭނު
އެމީހުން ކުރުން ދަރުބާރުވިއެވެ. އަދި ބޭނުންވިކަން އެބައިމީހުންނާ އާދަޔާއާއި ވަރަށް
ކަމުދިޔައެވެ. އަދި ކައިވެނި ކުރާ ހިސާބަށް ދިއުމުން އެމީހުންގެ ވެރިއަށް އަންހެން
މީހަކާ ކައިވެނި ކުރުވިއެވެ. އަދި އެކަމަށްފަހު إِسْمَاعِيل عَلَيْهِ السلام ގެ މަންމަ ނިޔާވިއެވެ.
ފަހެ إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ السلام ، إِسْمَاعِيل عَلَيْهِ السلام ގެ ހަބަރު ބައްލަވާލަން ވަޑައިގަތީ اسْمَاعِيل
ކަލޭގެ ކައިވެނި ފުރަ ބައްލަވާ ފުރުސަތަށް. ފަހެ إِبْرَاهِيمُ ކަލޭގެ ވަޑައިގެންނެވީ اسْمَاعِيل
ކަލޭގެ ގެއަށް ނުއެނދެވިއެވެ. ފަހެ އަކަލޭގެފާނުގެ އަނބިކަނބަލުންގެ ކައިރިން އަކަލޭގެފާނު
ކޮބައިތޯ ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ އަނބިކަނބަލުން ދިނުމުވިއެވެ. އަކަލޭގެފާނުވީ
ތަމެންނަށް ރިޒުގު ހޯއްދަވާ ނުކުމެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި އެހެން ރަށެއްގައި
ވިއެވެ. ތަމެންނަށް ރިޒުގު ހޯއްދަވާ ޝިކާރަ ކުރާށެވެ. ދެން އަކަލޭގެފާނު ކުރެއްވި ބައިމީހުންގެ
معيشة އާއި ހާލަތު ބައްޔާއި ޝިކާޔަތުގެ ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. އަކަލޭގެފާނުގެ ދެންނެވިއެވެ. ތަމެންނަށް
ގެ ހާލު ވަރަށް ދަތިއެވެ. ތަމެންނަށް މުޅިން ވަރަށް ދަތިކަމެވެ. އަދި ހާލު ހަމަވަރެވެ.
އެގޮތުން ޝަކުވާ ކުރެއްވިއެވެ. إِبْرَاهِيمُ ކަލޭގެ ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭފާނު ފިރިމީހާ އައުމުން
ތިމަންގެ ސަލާމް ދެންނެވީމެވެ. އަދި ދެންނެވީމެވެ. ކަލޭގެފާނުގެ ދޮރުގެ އަތުގަނޑު(ޖަހާ
އެތި) ބަދަލު ކުރައްވާށެވެ. ފަހެ إِسْمَاعِيل عَلَيْهِ السلام ވަޑައިގެންނެވީ ކަލޭގެ ހިތްހުރި ގުޅިކަން
ދެނެވޮށް ކުރެވުނެވެ. ފަހެ ވިދާޅުވިއެވެ. އެއްވެސް ފަރާތަކުން ކަލޭގެ ގޮތަށް އައިމީހަކުވޭ؟
އަނބިކަނބަލުން ދެންނެވިއެވެ. އާދޭހެވެ. މުސްކުޅި ފިރިހެނެއް ދިމާލުގައި ބޮޑުދަރިފުޅު ވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ
ކަލޭގެފާނު ގެސް ސުވާލު ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ ތަމެންނަށް ހާލު ދަތި ވޭ. ފަހެ ތަމެންނަށް
ދިޔައިމާ ގެސް ޝިކާޔަތް ކުރެއްވިއެވެ. ތަމެން ގޮވާލައިދިނީ ވޭ. ތަމެންނަށް މުޅިން ދަތިކަމާ
އަދިވެސް ބުނެދެވިއެވެ. اسْمَاعِيل ކަލޭގެ ޝިކާޔަތް ކުރެއްވިއެވެ. ތަމެންގެ ސަލާމް ދެއްވި ކަލޭ
ހެއްދެވީ؟ އަނބިކަނބަލުން ދެންނެވިއެވެ. އާދޭހެވެ! ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭގެފާނަށް ސަލާމް ބަދަލު
ކުރާށެވެ. اِسْمَاعِيل ކަލޭގެ ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ ތިމަންނާގެ ބައްޕާފުޅެވެ. ތިމަންނަށް އަމުރު

ކުރެއްވީ ކަނބަލުންގެ ވަރިކަމުދެއްވުމެވެ. ވީމާ ކަނބަލުން ގޭގެ ދޮރުން ގާތަށް އަނބުރާ ދާތީވެ.
ފަހެ އެކަނބަލުންގެ ވަރިކޮށްލިއެވެ. އަދި އެ ޤަބީލާގެ އެހެން އަންހެނަކާއި ކައިވެނި
ބައްލަވައިގަތެވެ. ފަހެ إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِالسلام الله އިރާދަކުރެއްވި ދުވަހަކުން ދުރުގައި
ހުންނެވުމަށްފަހު (އައްތަރިކާ) ، إِسْمَاعِيل عَلَيْهِالسلام ގެ ގެއަށް ވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ
اِسْمَاعِيل ގެފާނު ނުހުންނެވިއެވެ. ފަހެ اِسْمَاعِيل ގެފާނުގެ އަނބިކަނބަލުންނާ ސުވާލުކުރެއްވުން
إِبْرَاهِيمُ ގެފާނު އެއްސެވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ހާލު ކިހިނެއްތޯ؟ އަދި އެކަނބަލުންގެ
ދެންނެވިއެވެ. ހާލު ދަތިކަމުގައެވެ. ދިރިއުޅުން ދަތިކަމުގައެވެ. އަދި اللهއަށް ޝަކުވާ ކުރިއެވެ. ފަހެ
إِبْرَاهِيمُ ގެފާނު އެއްސެވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ކަނީ ކޮން އެއްޗެއް ހެއްތޯ؟ އެކަނބަލުންގެ
ދެންނެވިއެވެ. އަހަރެމެން ކަނީ މަހެވެ. إِبْرَاهِيمُ ގެފާނު އެއްސެވިއެވެ. ބޯނީ ކޮން އެއްޗެއް ހެއްތޯ.
އެކަނބަލުން ދެންނެވިއެވެ. ފެނެވެ. إِبْرَاهِيمُ ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ الله
އެބައިމީހުންނަށް މަހާއި ފެނުގައި ބަރަކާތް ލައްވާދޭވެ! نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم
حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެދުވަސްވަރުގައި އޮށްޗެއް ނުހުރެއެވެ. އަދި އޮށްޗެއް ހުރި ނަމަ
އެއަށްވެސް ދުޢާކުރެއްވީހެވެ. ރާވީ ވިދާޅުވެއެވެ. މައްކާ ފިޔަވައި އެހެން އެއްވެސް ބިމަކު
އެކަމު މަހާއި ފެނުގެ މައްޗަށް ދިރިއުޅުން ވެސްނުކުރެވޭނެއެވެ.

އަދި އަހަރެން ތިޔަ ފިރިހެނަކަށް ބުނެވެ. ފަހެ إِبْرَاهِيمُ ގެފާނު ވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ އެއްސެވިއެވެ.
اِسْمَاعِيل ގެފާނު ކާކުހޭ އައިތޯ؟ ފަހެ اِسْمَاعِيل ގެފާނުގެ އަނބިކަނބަލުން ދެންނެވިއެވެ.
އެކަލޭގެފާނު ވަޑައިގަތް ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ އެކަނބަލުން ދެންނެވިއެވެ. ކަލޭގެފާނު
އަހަރެމެން ދިރިއުޅެނީ ކިހިނެއްތޯ؟ އަދި ތިމަންނަ ދަތިކަމާއި ފަޤީރުކަމުގައި ހުރީއޭ ދެންނެވީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު
ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަބޭފުޅާއަށް ކަލޭގެފާނަށް ސަލާމް ދެންނެވުމަށް އަދި ބަދަލު ކުރައްވާށޭ ވިދާޅުވިއެވެ. إِبْرَاهِيمُ ގެފާނު
ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ الله! އަހަރެމެންގެ ކައިރިއަށް ވަޑައިގަތީ އަދި ބަދަލުކުރުމަށް ބަރަކާތް ލައްވާދޭވެ. ވީމާ
ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ رسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަދި إِبْرَاهِيمُ ގެފާނު
ދުޢާގެ ބަރަކާތެވެ. إِبْرَاهِيمُ ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ ކަނބަލުންގެ ފިރިމީހާއަށް ސަލާމް
ދަންނަވާށެވެ. އަދި އޭނާގެ ދޮރުގެ ދޮރުފަތް (ދޮރުމަތި) ގަދަކުރުމަށް ބުނާށެވެ. ފަހެ
إِسْمَاعِيل عَلَيْهِالسلام ވަޑައިގަތުން އެއްސެވިއެވެ. އެއްވެސް މީހަކު އައިސްފިއޭތޯ؟ އެކަނބަލުން
ދެންނެވިއެވެ. އާނއެކެވެ. ރީތި ސިފައަކާއިއެކު ބޭފުޅަކު ވަޑައިގަތެވެ. އަދި އެކަނބަލުންގެ

إِبْرَاهِيمُ ގެފާނުގެ ސިފަ ފުރާއިދު ހަރުބަސްބުނެއް އިއްވިއެވެ. ފަހު އަބުލަދު ކަލޭގެފާނާއި
ބެލެހެއްޓުން އައިސްވިއެވެ. ދެން ހެކިންނަށް ދަބަރު ކުރަމުންދިޔައެވެ. ދެން އަބުލަދު ހެކިންނާގެ
معيشة ހާއި ދުވު ސޮރުކަލާއިވެއްޓިއެވެ. ދެން ހެކިންނަށް ދެންނެވީއެވެ. ހެކިންނާ ހަދު އަރާދެވެ.
اسْمَاعِيل ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން ކަނބަލުގެއަށް ކަލޭކަން އަރަހަށްހެއްވި ނުވިތޯ؟
އެކަނބުލޭގެ ދެންނެވިއެވެ. އާދޭހެވެ. އަބުލަދު ކަލޭގެފާނަށް ސަލާމް ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި
ކަލޭގެފާނަށް ދޮރުގެ އެތެރޭގެ (ފާރުދޮރު) ގަދަކޮށް ހިފަހައްޓަން އަމުރުކުރެއްވިއެވެ. اسْمَاعِيل
ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ ތިމަންނާގެ ބައްޕައެވެ. އަދި އެތެރޭގެ (ފާރުދޮރު) އަކީ
ކަނބަލުންނެވެ. ހެކިންނަށް ހިފަހައްޓަން އެ އަމުރުކުރެއްވީ ކަމަށް ގެނދެވޭ ބުނެއްވެ. ދެން އަބުލަދު ދޫކުރެއްވި
ދުރަށް إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِالسلام الله އިރާދަކުރެއްވި ދުވަހަކަށް ދުރަށް ހުންނެވިއެވެ. ދެން
އަނބުރި ވަޑައިގެންނެވެ. އެއިރު إِسْمَاعِيل عَلَيْهِالسلام ހުންނެވީ زَمْزَمَ ގެ ކައިރީގައި ގަހެއްގެ
ދަށުގައި ގެރެން ހަރުދަނާކުރައްވަމުންނެވެ. ދެން إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِالسلام ފެނިވަޑައިގެން ވަޑައިގެންނެވެ. އަދި
ދަރިފުޅު ބައްޕަފުޅު ދެކެ ގަދަވަރުގޮތުގައި ބައްދަލުވެވަޑައިގެން ބައްޕައަކާއި ދަރިއަކު ކުރާގޮތަށް
ކުރެއްވިއެވެ. إِبْرَاهِيمُ ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ اسْمَاعِيل ގެފާނު އެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله
سبحانه وتعالى މިކަންތައްތަކަށް ކަލޭގެފާނަށް އަމުރު ކުރެއްވިއެވެ. اسْمَاعِيل ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ.
ކަލޭގެފާނު ހަރުދަނާ ގޮތުގައި ކަލޭގެފާނަށް އަމުރު ކުރެއްވި ކަމެއް ކުރައްވާށެވެ.
إِبْرَاهِيمُ ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭގެފާނު އެހީތެރި ވެދެއްވާނެތޯ؟ ތިމަންނާއާ ވާދަވެރިވާނަން
ހެއްތޯ؟ اسْمَاعِيل ގެފާނު ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންނާ ކަލޭގެފާނާއި އެހީތެރިވާނަމެވެ. إِبْرَاهِيمُ
ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالي ތިމަންނަށް ކަލޭގެފާނު އަމުރު ކުރެއްވީ
މިތަނުގައި ބައިތުއްﷲ ބިނާކުރެއްވުމަށެވެ. އަދި އުސްތަނަކަށް އިޝާރާތް ކުރައްވާ އިޝާރާތް
ކުރެއްވިއެވެ. ދެން އެދެމަފިރިން ގެފާނު ބިނާގެ އަސާސްތަށް ދެން اسْمَاعِيل ގެފާނު ހިލަތައް
އުފުއްލަވާގެން ގެނެސްދިނެވެ. އަދި إِبْرَاهِيمُ ގެފާނު ބިނާކުރައްވާ ވެއްވެ. އަދި ބިނާ
އުސްވިއެވެ. ދެން ހިލައް ބިމުގައި ބަހައްޓަވާގެން އޭގެ މައްޗަށް إِبْرَاهِيمُ ގެފާނު
އަރުވާއިގެން ބިނާކުރައްވަން ކުރައްވަނީއެވެ. އަދި اسْمَاعِيل ގެފާނު ބިމުގައި
ހުންނަވައިގެން ހިލައް ދެއްވުން ގެންނަވައެވެ. އަދި އެދެބޭކަލުން މިހެން ކުރައްވަމުން
ގެންދަވަނީއެވެ. ربَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ މާނައީ:- އޭ އަހަރެމެންގެ ހެޔޮ ވެރިރަސްކަލާނގެ

ގެންގުޅުއްވާ އިލާހު! އަޅުގަނޑުގެ ފަރާތުން ގަބޫލުކުރައްވާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އިބަ އިލާހަކީ އައްސަވާ ފެނިވޮޑިގަންނަވާ އަދި ދެނެވޮޑިގަންނަވާ އިލާހުވެ.

އަދި އަހަރެން ހުވަފެނެއްގައި ފެނުނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން إِبْرَاهِيمُ ގެފާނާއި اسْمَاعِيل ގެފާނުގެ ގަސްދުކުރައްވާއިގެން ފުރުސަތު ހިފައިގެން ނިކުމެ ވަޑައިގެންނެވެ. ފަހެ إِسْمَاعِيل عَلَيْهِ السلام ގެ މަންމަފުޅު އަހަރުން ފެން ބައްލަވައިލިއެވެ. ފަހެ އަނބުރާގެން ދިޔުމުގެ اسْمَاعِيل ގެފާނުންނަކީ ފުދިއްޖާއެވެ. ފަހެ މިކަމުގެ ފަރާތުން ބަހަނަބުއްދެއްގައި ވަޑައިގަތެވެ. ދެން إِبْرَاهِيمُ ގެފާނު އަނބުރާވަޑައިގަތުން ފުއްޕާވިއެވެ. އަދި اسْمَاعِيل ގެފާނުގެ މަންމަ، إِبْرَاهِيمُ ގެފާނުގެ ފަހަތުން ދާން ފުއްޕާވިއެވެ. އަދި كَدَاءَ ސަރަޙައްދަށް ވާސިލުވުމުން ހިނގަމުން ދުވަސްތަކުން އަނބުރާ إِبْرَاهِيمُ ގެފާނުގެ ފަހަތުން ގޮވާލެއްވިއެވެ. އޭ إِبْرَاهِيمُ ގެފާނެވެ! ކަލޭގެފާނު ތިޔަވަޑައިގަންނަވަނީ ތިމަންނަމެން ކޮންބައްޔަކަށް ގޮތަށް ދޫކޮށްލައްވައި ތިޔައީ؟ إِبْرَاهِيمُ ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. الله ގެ އަމުރަށެވެ. އޭނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަމެން الله އަށް ބަރޯސާވެވޭނެއެވެ. ފަހެ އަނބުރާ އައެވެ. އަދި ހަމުން ފުރިހަމަކޮށް ދިރިއުޅުއްވަމުން ގެންދިޔައެވެ. އަދި ދަރިފުޅުގެ ވާހަކަދައްކަވަމުން ގެންދިޔައެވެ. އަނބިކަނބަލުން ފެން ހޯދިއެވެ. އަދި އަނބުރާ ޒާހިރު ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންނަ ގެންގޮސް ބަހުރުން ފަރާތުގައި މިނިވަން ފުރުސަތު މާތް ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ އަނބުރާ ދިޔައެވެ. އަދި ސަފާ ފަރުބަދައަށް އަރައިވަޑައިގަތެވެ. އަދި ބައްލަވަމުން ގެންދިޔައެވެ. އަދި މަރުވާ ނުފެނުމުން ހިނގަމުން ފެށިއެވެ. އަދި ދުވެގަތުމަށް މަރުވާއަށް އަރައިވަޑައިގަތެވެ. އެކަމަކު އެއްވެސް ނުފެނުނެވެ. އަދި ހިނގާހިނގާ ބޭނުމެވެ. މިހާރު ދަތުރުކުރުން ވިޔަސް ބާރުން ދުވަހުގެ ތެރެއިން ދެން ދަރިފުޅުގެ ގާތަށް ވަޑައިގަތެވެ. އިރުގައި ހަމަބާރު އަޑު ބަރުވެރިވާގޮތުން ހާލުގައި ވަޑައިގަތެވެ. ދެން ކަނބަލުން ފެނަށް ބަލަހައްޓަވަމުން ބޭރުގައި ފެނެއް ނުފެނުމުން ހިނގާ ދިޔައެވެ. އަދި ސަފާ ފަރުބަދަ މަތީގައި ހިނގާ ބޭނުމެވެ. ތިމަންނަމެން ދަރިފުޅު ތަރުތީބުން ހުރުމަށް ސަފާ ފަރުބަދަ ހަތް ފަހަރު ދުވެވަޑައިގަތެވެ. އަދި ދަރިފުޅު ގާތުގައި ފެން ހޯދުމަށް އެވަގުތު މަރުވާ ފަރުބަދައަށް ދިޔައެވެ. އަދި މަރުވާގެ މަތިން ގާތަށް ބައްލަވައިލިއެވެ. ދަރިފުޅު ގާތުގައި ބުނެފަ ފިނިވާގޮތަށް ވަޑައިގެން މިހާރު ހުރެ ދަރިފުޅު ބައްލަވައިލިއެވެ. އެވަގުތު ހަމަ ދެން ހިނގާ ބޭނުމެވެ. ދަރިފުޅު ގާތުގައި ފެން ހޯދުމަށް ސަފާ މަރުވާ ދެމެދު ހަތް ފަހަރު ދުވެވަޑައިގަތެވެ. އަދި އެގޮތަށް ހަތް ފަހަރު ވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ އޭނާގެ ވިދާޅުވިއެވެ. ފެނުގެ އަޑު ދަރިފުޅުގެ ގާތުން އިވުނެވެ.

އަރިހަށް އައީ جِبْرِيلُ عَلَيْهِالسلام އެވެ. ފަހިސްދުވާ މިޒަމްޒަމް ބިމުގައި ފެއްސުވިއެވެ.
(އަނާކަގާނު ފަހިސްދުވާ ބިމުގައި ދިޔަސްލާ އިސްތިރާބާއިރާހިލުވިއެވެ.) ފަހަ ފެންގަނޑު ފަދަ
އެރިއެވެ. ފަހަ اِسْمَاعِيل ގެފާނުގެ މަންމާފުޅު ހައިރާންވިއެވެ. އަދި ފެން ނަގަން ފެށިއެވެ.

« الدَّوْحةُ » : الشَّجرةُ الْكَبِيرةُ . قولهُ : « فَفي » أيْ : ولَّى . « وَالجَرِيُّ » : الرسول. « وَأَلْفي » معناه : وجَد . قَوْلُهُ : « يَنْشَغُ » أَيْ : يَشْهقُ .

1868 وعنْ سعِيدِ بْنِ زيْدٍ رضِي اللَّه عنْهُ قَال : سمِعتُ رسول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقُولُ : «الْكَمأَةُ مِنَ المنِّ ، وماؤُهَا شِفَاءٌ للْعَينِ » متفقٌ عليه .

ގާތް الله ރުއްސުވުންތެރިވި سعِيدِ بْنِ زيْدٍ ގެ ރިވާޔަތް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވިއެވެ. الْكَمأَةُ ވަނީ المنِّ އިންނެވެ. އަދި އޭގެ ފެނަކީ ލޮލަށް شِفَاء އެކެވެ.

އިލްމީ ބަޔާން:

الكمأةއަކީ طبيعي ގޮތުން ބިމުން ފަޅައިގެން ނިކުންނަ އެއްޗެކެވެ. ޚާއްޞަ ގޮތެއްގައި މިނިކުންނަނީ ربيع މޫސުމުގައި ވިއްސާރަވެ ވިދާ ގުގުރުމުންނެވެ. އެހެންވެ އަރަބިންގެ މީހުން އަރަބި نبات الرعد ވެސް ކިޔައެވެ. މިގޮތުގައި އެއްވެސް ފެހި ކުލައެއް ނުހުރެއެވެ. އަދި އެއްވެސް މަގެއް ވެސް ނުހުރެއެވެ. މިކުންނަނީ މަސްވެރިއަށް ގެ ސޯފާއިގައި ވައިބުރައިކަށް ނުވެވޭ އެއާއި ކާބިލާ ގެޔޮގެ ދަރެވެ. މިކުންނަނީ މާއްސު ބައްދެ މީހުން ބިމުގެ ބިމަތީގައި ކަތެއް. މީގެ ފެހި އެއްޗެކެވެ. މާއްސު އަދި ކަށް ބަރުން ކަތުރު (truffle) އެވެ. މިކަކުންނަނީ ބިމުގެ އަޑީގައި ދާ ސޯފެއްތަކެއް ފެންސާފު ސޯފެއްތަކާ ދުރުދުރުގައެވެ. މިހެން ކަހަލަ އެއްޗެއްގެ ކައިރިގައި ވިރުވާރަކަށް އެކި ހުރެއެވެ. މިއާއި އެއްކޮށް ގޮތާއިން އެކުދު ރަސްބޮކާލީ އަރަބި ކައްޔާއި ދުރުގެވެއެވެ .

ماؤُهَا شِفَاءٌ لِلْعَيَنِ :އޭގެ ފެނަކީ ލޮލަށް ޝިފާއެކެވެ .

މިޢާނައިގައި ތިން قول އެއްވެއެވެ.

ފުރަތަމައީ: އޭގެ ދިޔަ ލޮލުގެ ބޭސްތަކާއި އެއްކުރުމަށްފަހު ބޭނުންކުރުމެވެ. ސީދާ އޭގެ ދިޔަ ލޮލަށް ބޭނުން ނުކުރުމެވެ . މިއީ أبو عبيد ގެ قول އެވެ .

ދެވަނައީ: އޭގެ ދިޔަ ކެއްކުރުމަށްފަހު ބޭނުންކުރުމެވެ . އަދި ކެއްކުރުމުން އޭގެ ހުތް ވަރަބާއި ގެއްލުންދިނުމުގެ މާއްދާތައް ނެތިގެން ދިޔުމަށްފަހު ބާކީ ހުންނާނީ ހަމައެކަނި ފައިދާ ދެނިވި ބައިކަމަށްވާތީއެވެ .

ތިންވަނައީ: އެއީ އޭގެ މައްޗަށް ވެހޭ ވާރޭ ފެނެވެ.މިއީ ابن الجوزي ވިދާޅުވި ބަސްފުޅެވެ. ނަމަވެސް މިއީ މިކަމުގައި އެންމެ ދުރު ގޮތެވެ .

الغافقي ވިދާޅުވިއެވެ . الكماة ގެ ދިޔަ އަދުން ދޮޅުމާއި އެއްކޮށްގެން ލޮލުގައި އެޅުމުން ލޮލުގެ ބަލިތައް ފަސޭހަވެ ލޮލުގެ ފެނުން ގަދަވެއެވެ.

الكمآة من المن: الكمآة ވަނީ المن ގެ ބާވަތުންނެވެ .

މިގައި ދެ قول އެއްވެއެވެ .

ފުރަތަމަ قول އަކީ :الله سبحانه وتعالى ބަނީ އިސްރާއީލަށް ބާވައިލެއްވި އަޅުތަކުންނަށް ދެއްވި من ގެ ބާވަތެވެ. އޭގެ ބޭނުމަކީ ހިތުން އަނގައިގައި الكمآة އެވެ .

ދެވަނަ قول އަކީ: الكمآة އަކީ އެއްވެސް މަސައްކަތަކާނުލައި އަދި ގޮވާން ކުރުމަކާނުލައި ބިމުގެ ގޮތުން ފުރިބައިގެން ނިކުންނަ އެއް ބާވަތު މާވާ ހަކަތަކީ އަދި المن އަކީވެސް އެއްވެސް މަސައްކަތަކާނުލައި ބަނީ އިސްރާއީލަށް ލިބުނު ތަކެތި ކަމަށްވާތީ އެކަމަށް އެއްގޮތްވާތީ ވަކިކަންތައް ބާވަތެއް މިސާލު ދެއްކިއެވެ .

باب الاستغفار

استغفار ކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال اللَّه تعالى (محمد 19): {واستغفر لذنبك وللمؤمنين والمؤمنات}.

އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ކުށަށާއި، مُؤمِن ފިރިހެނުންނަށާއި، مُؤمِنއަންހެނުންނަށް ފާފަފުއްސެވުމަށް ކަލޭގެފާނު އެދިވަޑައިގަންނަވާށެވެ!

وقال تعالى (النساء 106): {واستغفر اللَّه إن اللَّه كان غفوراً رحيماً}.

އަދި، ފާފަ ފުއްސެވުން އެދިالله ގެ حضرة އަށް ކަލޭގެފާނު ދަންނަވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ رحيم ވަންތަ ކަލާނގެ ކަމުގައި الله ވޮޑިގެންވެއެވެ.

وقال تعالى (النصر 3): {فسبح بحمد ربك واستغفره إنه كان تواباً}.

ދެން، ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެއަށް حمد އާއިއެކު ތަސްބީހަ ކިޔުއްވާށެވެ! އަދި ފާފަފުއްސެވުން އެދިވަޑައިގެން އޭނާގެ ހަޟްރަތަށް ދަންނަވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، ގިނަގިނައިން توبة قبول ކުރައްވާ ކަލާނގެ ކަމުގައި އޭނާގެ ވޮޑިގެންވެއެވެ.

وقال تعالى (آل عمران 15): {للذين اتقوا عند ربهم جنات} إلى قوله عز وجل {والمستغفرين بالأسحار}.

تقوي ވެރިވީމީހުންނަށް އެއުރެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ ހަޟްރަތުގައި ސުވަރުގެ ބަގީޗާތައްވެއެވެ.

وقال تعالى (النساء 110): {ومن يعمل سوءاً أو يظلم نفسه ثم يستغفر اللَّه يجد اللَّه غفوراً رحيماً}.

ނުބައިކަމެއްކޮށް،ނުވަތަ، އަމިއްލަގެ ނަފްސަށް އަނިޔާވެރިވެ، ދެން (އެއަށްފަހު) ފާފަފުއްސެވުން އެދި الله ގެ ހަޟްރަތަށް ދަންނަވާފިނަމަ (ދަންނަވާށެވެ!) الله އީ، ޙަޤީޤަތުގައިން ފާފަފުއްސަވާ ރަޙީމްވަންތަ ކަލާނގެ ކަމުގައި އެބަ ދަންނަވާށެވެ.

وقال تعالى (الأنفال 33): {وما كان اللَّه ليعذبهم وأنت فيهم، وما كان اللَّه معذبهم وهم يستغفرون}.

އަދި ކަލޭގެފާނު އެއުރެންގެ ތެރޭގައި ހުންނަވަނިސް،الله، އެއުރެންނަށް ޢަޛާބު ނުދެއްވާނެއެވެ. އަދި އެއުރެން استغفار ކުރަމުން ތިބިއިރު، الله، އެއުރެންނަށް ޢަޛާބު ނުދެއްވާނެއެވެ.

وقال تعالى (آل عمران 135): {والذين إذا فعلوا فاحشة أو ظلموا أنفسهم ذكروا اللَّه فاستغفروا لذنوبهم، ومن يغفر الذنوب إلا اللَّه ولم يصروا على ما فعلوا وهم يعلمون}.

އަދި އެއުރެންނީ ހުތުރުބޮޑުފާފަތަކެއް ކޮށްފިނަމަ، ނުވަތަ، އެއުރެންގެ ނަފްސު ތަކަށް އަނިޔާވެރިވެއްޖެނަމަ، (އެބަހީ: ކުޑަކުޑަ ފާފަތަކެއްކޮށް ފާފަވެރިވެއްޖެނަމަ) الله ހަނދުމަކޮށް، އެއުރެންގެ ފާފަތައް ފުއްސެވުން އެދި ދުޢާ ދަންނަވައެވެ. الله ފިޔަވައި ފާފަފުއްސަވާނީ ކާކު، ކާކުހެއްތޯ؟އަދި އެއުރެން ދަންނަހިނދު ހެދި އެއުރެން ކުރި ކަމެއްގައި ދެމިއެއް ނުހިފައެވެ.

والآيات في الباب كثيرة معلومة

1869 وَعن الأَغَرِّ المُزَنيِّ رضِي اللَّه عنْهُ أَنَّ رسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَالَ : « إِنَّهُ لَيُغَانُ على قَلْبي ، وَإِني لأَسْتغْفِرُ اللَّه في الْيوْمِ مِئَةَ مرَّةٍ » رواهُ مُسلِم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި الأَغَرِّ المُزَنيّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން ބައެއްފަހަރު ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ހިތުގައި ކަޅުކަމެއް އަރައެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ދުވަހަކު ސަތޭކަފަހަރު استغفار ކުރައްވަމެވެ.

1870 وعنْ أَبي هُريْرة رضِي اللَّه عنْهُ قَال : سمِعْتُ رسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يقُولُ : « واللَّهِ إِنِّي لأَسْتَغْفِرُ اللَّه وأَتُوبُ إِلَيْهِ في الْيَوْمِ أَكْثَرَ مِنْ سبْعِين مَرَّةً » رواه البخاري .

މާތް الله ރުހިވެވޑައިގެންވާ أبُو هُريْرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ވިދާޅުން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައިވެއެވެ.މާތް الله ގަންދީ ބުނަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު ކޮންމެ ދުވަހަކު ހަތްދިހަވަރަށް ވުރެ ގިނައިން اللهއަށް استغفار ދަންނަވައި އަދި ތައުބާ ވަމުއެވެ.

1871 وعنْهُ رَضِي اللَّه عنْهُ قَال : قَال رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « والَّذي نَفْسِي بِيدِهِ لَوْ لَمْ تُذْنِبُوا ، لَذَهَب اللَّه تَعَالى بِكُمْ ، ولجاءَ بقَوْمٍ يُذْنِبُون فَيسْتَغْفِرُونَ اللَّه تعالى فيغْفِرُ لهمْ » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي(އެބޭފުޅާ މާތް الله ރުހިވެވޑައިގެންވާ أبُو هُريْرة)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިވެއެވެ.ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ނަފްސު އޮތް އެއިލާހުގެ އަތްޕުޅުގައިވާ އިލާހު ގަސަމު ހަމަކަށަވަރެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ފާފަނުކުރާނަމަ ކުރުމަށް ނުގޮސްފިނަމަ الله سبحانه وتعالى ތިޔަބައިމީހުން ނައްތާލައްވާ އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ބަދަލުގައި އަލުން ބަޔަކު އުފައްދަވާނެއެވެ.އަދި އެމީހުން ފާފަކުރާނެ އަދި އެފާފަތަކަށްޓަކައި الله އަށް استغفار ދަންނަވާނެއެވެ. ދެން الله سبحانه وتعالى އެމީހުންނަށް ފުއްސަވާނެއެވެ.

1872 وعَن ابْنِ عُمر رضيِ اللَّه عَنْهُما قَال : كُنَّا نَعُدُّ لِرَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم في المجلِس الْواحِدِ مائَةَ مرَّةٍ : « ربِّ اغفِرْ لي ، وتُبْ عليَ إِنَّكَ أَنْتَ التَّوابُ الرَّحِيمُ » رواه أبو داود ، والترمذي ، وقال : حديث صحيح .

މާތް الله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންނެވި عبد الله ابْنِ عُمر ގެ ރިވާވެގެން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަމެން ގުނަމުން ގެންދިޔައެވެ. رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އެކުގަ މަޖުލިސްއެއްގައި ސަތޭކަ ފަހަރު އަންނަނިވި ކަލިމަ ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ ربِّ اغفِرْ لي ، وتُبْ عليَ إِنَّكَ أَنْتَ التَّوابُ الرَّحِيمُ އެވެ.

1873 وعن ابْنِ عَبَّاسٍ رضيِ اللَّه عنْهُما قَال : قال رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « منْ لَزِم الاسْتِغْفَار ، جعل اللَّه لَهُ مِنْ كُلِّ ضِيقٍ مخْرجاً ، ومنْ كُلِّ هَمٍّ فرَجاً ، ورَزَقَهُ مِنْ حيْثُ لا يَحْتَسِبُ » رواه أبو داود .

މާތް الله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންނެވި عبد الله ابْنِ عَبَّاسٍ ގެ ރިވާވެގެން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. استغفار ކުރުމުގައި ދެމިހުންނަވާމީހާއަށް މާތް الله سبحانه وتعالى ކޮންމެ ދަތިކަމަކުން ނިކުންނަން މަގެއް އަދި ކޮންމެ ހިތާމައަކުން ސަލާމަތް ވާނެ މަގެއް ދެއްވާނެއެވެ. އަދި އެމީހަކަށް ހިތަށް ނުއަރާ ގޮތުން އެމީހަކަށް ރިޒްގު ދެއްވާނެއެވެ.

1874 وعن ابْنِ مَسْعُودٍ رضيِ اللَّه عنْهُ قال : قال رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم : « منْ قال : أَسْتَغْفِرُ اللَّه الذي لا إِلَهَ إِلاَّ هُو الحيَّ الْقَيُّومَ وأَتُوبُ إِلَيهِ ، غُفِرَتْ ذُنُوبُهُ وإِنْ كَانَ قَدْ فرَّ مِنَ الزَّحْفِ » رواه أبو داود والترمذي والحاكِمُ ، وقال : حدِيثٌ صحيحٌ على شَرْطِ البُخَارِيِّ ومُسلمٍ .

ރަޟީ الله ޢަންހު ސުންނަތުގެވި عبد الله ابْنِ مَسْعُود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައެވެ.ވިދާޅުވި أَسْتَغْفِرُ اللَّه الذي لا إِلَهَ إلاَّ هُو الحيَّ الْقَيُّومَ وأَتُوبُ إِلَيهِ ގެ ކަލިމަ ކިޔައިފިނަމަ އެމީހެއްގެ އަނގޮތާ ހުރަސްތެރެ ފުރިހަމަ ފަސްގަނޑުވީއެވެ.
އެއީ ޖިހާދުގެ މައިދާނުން ފިލައިގެންސަލާމަތްވި މީހަކުކަމުގައި ވިޔަސް މެއެވެ.

1875 وعنْ شَدَّادِ بْنِ أَوْسٍ رضي اللَّه عنْهُ عن النَّبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قالَ : « سيِّدُ الاستِغْفار أَنْ يقُول الْعبْدُ : اللَّهُمَّ أَنْتَ ربِّي ، لا إِلَه إِلاَّ أَنْتَ خَلَقْتَني وأَنَا عَبْدُكَ ، وأَنَا على عهْدِكَ ووعْدِكَ ما اسْتَطَعْتُ ، أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ ما صنَعْتُ ، أَبوءُ لَكَ بِنِعْمتِكَ علَيَ ، وأَبُوءُ بذَنْبي فَاغْفِرْ لي ، فَإِنَّهُ لا يغْفِرُ الذُّنُوب إِلاَّ أَنْتَ . منْ قَالَهَا مِنَ النَّهارِ مُوقِناً بِهَا ، فَمـاتَ مِنْ يوْمِهِ قَبْل أَنْ يُمْسِيَ ، فَهُو مِنْ أَهْلِ الجنَّةِ ، ومَنْ قَالَهَا مِنَ اللَّيْلِ وهُو مُوقِنٌ بها فَمَاتَ قَبل أَنْ يُصبِح ، فهُو مِنْ أَهْلِ الجنَّةِ » رواه البخاري .

ރަޟީ الله ޢަންހު ސުންނަތުގެވި شَدَّادِ بْنِ أَوْس، نبي ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ޙަދީޘް
ރިވާކުރެއްވިއެވެ. حديث ކުރައްވައެވެ. سيِّدُ الاستِغْفار އަކީ އަހަރެންނަކީ ކަލާނގެ ޢަބުދުވެ.
اللَّهُمَّ أَنْتَ ربِّي ، لا إِلَه إِلاَّ أَنْتَ خلقتني وأَنَا عَبْدُكَ ، وأَنَا على عهْدِكَ ووعْدِكَ ما اسْتَطَعْتُ ،
أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ ما صنَعْتُ ، أَبوءُ لَكَ بِنِعْمتِكَ علَيَ ، وأَبُوءُ بذَنْبي فَاغْفِرْ لي ، فَإِنَّهُ لا يغْفِرُ
الذُّنُوب إِلاَّ أَنْتَ ވިދާޅުވި އެ ކަލިމަތަށް ދުވާލުގައި ޔަޤީންކަމާއެކު ކިޔައިފައި ހަވީރުވުމުގެ ކުރިން
އެ ދުވަހު މަރުވެއްޖެ މީހަކީ ސުވަރުގެވަސީލަތުގެ ފަރާތުގެ މީހެކެވެ. ބަނޑުސިއްރު ދިރުވިވަޑުގަންނަވާށެވެ.
އަދި ވިދާޅުވި އެކަލިމަތަށް ރޭގަނޑު ޔަޤީންކަމާއެކު ކިޔައިފައި ހެދުނުވުމުގެ ކުރިން ފަތިސްވުމުގެ ކުރިން
ސުވަރުގެވަސީލަތުގެ ފަރާތުގެ މީހެކެވެ. ބަނޑުސިއްރު ދިރުވިވަޑުގަންނަވާށެވެ.

« أَبُوءُ » : بباءٍ مضْمومةٍ ثُمَّ واوٍ وهمزَةٍ مضمومة ، ومَعْنَاهُ : أَقِرُّ وَأَعترِفُ .

1876 وعنْ ثوْبانَ رضِيَ اللَّه عنْهُ قَال : كَانَ رسول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إِذا انْصرفَ مِنْ صلاتِهِ، استَغْفَر اللَّه ثَلاثاً وقَال : « اللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلامُ ، ومِنْكَ السَّلامُ ، تَباركْتَ ياذَا الجلالِ والإِكْرامِ » قيلَ

وهُوَ أَحدُ رُوَاتِهِ : كَيْفَ الاسْتِغْفَارُ ؟ قَال : يقُولُ : أَستَغْفِرُ اللَّه ، أَستَغْفِرُ اللَّه . رواه مسلم
.

މާތް الله ރުހްސެންލެއްވި ثوْبانَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم އެކަލޭގެފާނު ނަމާދުން ސަލާމް ދެއްވައިނިމުނީމަ استغفَر اللَّه ތިންފަހަރު ވިދާޅުވެއެވެ. އަދި ވިދާޅުވެއެވެ. اللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلامُ ، ومِنْكَ السَّلامُ ، تَباركْتَ ياذَا الجلالِ والإِكْرامِ

ދެންނެވުނެވެ. އެއީ މި حديث ގެ ރާވީންގެ ތެރެއިން ބޭފުޅަކަށެވެ. استغفار ކުރަނީ ކިހިނެއްތޯ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި أَستَغْفِرُ اللَّه ، أَستَغْفِرُ اللَّه ގެ ކިޔުމަކީ ކިޔުމެވެ.

1877 وعَنْ عَائِشَةَ رَضي اللَّه عنْهَا قَالَتْ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يُكْثِرُ أَنْ يَقُولَ قَبْلَ موْتِهِ : « سُبْحانَ اللَّهِ وبحمْدِهِ ، أَستَغْفِرُ اللَّه وأَتُوبُ إِلَيْهِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހްސެންލެއްވި عَائِشَةَ ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم އަވަހާރަވުމުގެ ކުރީގައި ގިނަގިނައިން އަންނަނިވި ކަލިމަ ވިދާޅުވެއެވެ. سُبْحانَ اللَّهِ وبحمْدِهِ ، أَستَغْفِرُ اللَّه وأَتُوبُ إِلَيْهِ

1878 وَعَنْ أَنسٍ رضِيَ اللَّه عنْهُ قالَ : سمِعْتُ رسُولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم يَقُولُ : « قالَ اللَّه تعَالى : يا ابْنَ آدَمَ إِنَّكَ ما دَعوْتَني ورجوْتَني غفرتُ لَكَ على ما كَانَ منْكَ ولا أُبَالي ، يا ابْنَ آدم لَوْ بلَغَتْ ذُنُوبُكَ عَنَانَ السَّماءِ ثُم استَغْفَرْتَني غفرْتُ لَكَ ولا أُبالي ، يا ابْنَ آدم إِنَّكَ لَوْ أَتَيْتَني بِقُرابِ الأَرْضِ خطايَا ، ثُمَّ لَقِيتَني لا تُشْرِكُ بي شَيْئاً ، لأَتَيْتُكَ بقُرابِها مَغْفِرَةً » رواه الترمذي وقَالَ : حَدِيثٌ حَسَنٌ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ވިދާޅުވެއްޖެއެވެ. އަކާޝާގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى ވަޙީ ކުރެއްވިއެވެ. އޭ އާދަމުގެ ދަރިކޮޅެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިބާ ތިމަން އިލާހަށް ދުޢާކުރަމުންދާހާ ހިނދަކު އަދި ތިމަން އިލާހަށް އުއްމީދުކުރާހާހިނދަކު ތިމަން އިލާހު ތިބާގެ އެންމެހާ ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއްވާނަމެވެ. ތިމަން އިލާހަށް (އެފާފަތައް ކިތަންމެ ގިނަ ކަމުގައި ވިޔަސް) ފުއްސަވައިދޭނަމެވެ. އޭ އާދަމުގެ ދަރިކޮޅެވެ. ތިބާގެ ފާފަތައް އުޑާއި ހަމައަށް އުފުލިއްޖެ ކަމުގައި ވިޔަސް ތިބާ ތިމަން އިލާހަށް ފާފަފުއްސެވުމަށް އެދި ދަންނަވައިފިނަމަ ތިމަން އިލާހު ތިބާއަށް ފުއްސަވައިދޭނަމެވެ. އަދި ތިމަން އިލާހަށް (އެފާފަތައް ގިނަމިނުން) ފާފަފުއްސަވައިދޭނަމެވެ. އޭ އާދަމުގެ ދަރިކޮޅެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިބާ ބިންފުރާ ގިނައިން ފާފަތަކާއިގެން ތިމަން އިލާހާއި ބައްދަލުކޮށްފައި ތިބާ ތިމަން އިލާހަށް ޝަރީކުކުރުމެއް ނުވާނަމަ ތިމަން އިލާހު ބިން ފުރާވަރަށް ފުއްސެވުމާއިގެން ތިބާގާތަށް އަންނާނަމެވެ.

« عنان السَّمَاءِ » بِفَتْح العيْن : قِيل : هُو السَّحَابُ ، وقِيل : هُوَ مَا عنَّ لَكَ مِنْها ، أَيْ: ظَهَرَ ، و « قُرَابُ الأَرْضِ » بِضمِّ القافِ ، ورُوِيَ بِكَسْرِهَا ، والضَّمُّ أَشْهَرُ ، وهُو ما يُقارِبُ مِلْئَهَا .

1879 وَعن ابنِ عُمَرَ رضِيَ اللَّه عنْهُما أَنَّ النَّبِيَّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم قَال : « يا معْشَرَ النِّساءِ تَصدَّقْنَ، وأَكْثِرْنَ مِنَ الاسْتِغْفَارِ ، فَإِنِّي رَأَيْتُكُنَّ أَكْثَرَ أَهْلِ النَّارِ » قالَتِ امْرأَةٌ مِنْهُنَّ : مالَنَا أَكْثَرَ أَهْلِ النَّارِ ؟ قَالَ : « تُكْثِرْنَ اللَّعْنَ ، وتَكْفُرْنَ العشِيرَ مَا رأَيْتُ مِنْ نَاقِصَاتِ عقْلٍ ودِينٍ أَغْلبَ لِذِي لُبٍّ مِنْكُنَّ » قَالَتْ : ما نُقْصانُ الْعقْلِ والدِّينِ ؟ قال : « شَهَادَةُ امرأَتَيْنِ بِشهَادةِ رجُلٍ ، وتَمْكُثُ الأَيَّامَ لا تُصَلِّي » رواه مسلم .

މާތް الله އެދެބައިމީހުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد الله ابْنِ عمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ އަންހެނުންގެ ޖަމާޢަތެވެ. ޞަދަޤާތް ދޭށެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ގިނަގިނައިން ޞަދަޤާތްދޭށެވެ. އަދި اسْتِغفار ކުރައްވާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން ނަރަކައިން ގިނަ ބަޔަކަށް ވެއްޖެއެވެ

ދެކެފައިވެއެވެ. އެބުނުން އަސްރަސްދު ދުނިޔެވިއެވެ. ހިމެނުމުން ގެނައިން ނަޖަރަކާއިން

ދުންފުރަސް ޕެއިވެގެން ކުއްތެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ.އެއީ ހިތްކަސްބަލުން ގެނަގެނައިން

ޚައްސަހީ ދުޅީއެވެ. އަދި ޖިރިދީޙާއިން ނިކަނުމަސްހިރިވާތީއެވެ. އަދި ހިމެނުނާލާގެފުން

ވިސްނުނުމަދު، ދިނުގެ ކަނޑުކާގައި އުނިބަތުކަ ބުއްދިގެ ވިރި ޖިރިހުނުސުގެ މައްޗަށް

ގަދުވެގެން އެމެހިރަން ހިތަކަބަލުން ނުނިދީ ނުދުކަމުވެ. އަނަރަނުކަ ދުނުނުވިއެވެ. އަކަސްބަޚުނުގެ

ވިސްނުން މަދުކަމާއި ދިނުގެ އުނިކަމުގެ ކަބާރުއްތިވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ.ދުއެސުރުނުގެ

ހަކަބާރ ޖިރިހުނުއެގެ ހަކަބާރ އެއްވެރިއެވެ. އަދި އަނަރުނުނުނު ނުމާދު ނުކުރިވެ

ގިނަދުވަސް ޖާއިޖިވެއެވެ. (އެއީ ދިރިހި ކަނޑުކާގައި ހެރި އުނިކަމެވެ.)

باب بيان ما أعد الله للمؤمنين في الجنة

الله سبحانه وتعالي މުއުމިނުންނަށްޓަކައި ސުވަރުގޭގައި ތައްޔާރުކުރައްވާފައިވާ ތަކެތީގެ ތަފްސީލަށް ބަޔާންކޮށްދޭ **باب**

قال الله تعالى:}إن المتقين في جنات وعيون * ادخلوها بسلام آمنين * ونزعنا ما في صدورهم من غلٍ إخوانا على سرر متقابلين * لا يمسهم فيها نصب وما هم منها بمخرجين{ ((الجحر:45-48)).

ހަމަކަށަވަރުން، تقويވެރިން ވަނީ ސުވަރުގެތަކާއި، ފެންއާރުތަކުގެ نعمت ގައެވެ.(އެއުރެންނަށް

އަންގާވަނީއެވެ.) ތިޔަބައިމީހުން ސަލާމަތްކަމާއި، އަމާންކަން ލިބިގެންވާ حال އެތަނަށް

ވަންނާށެވެ! އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ، އެއުރެންގެ ހިތްތަކުގައިވާ حسدވެރިކަން

ފިލުވައިލީމުއެވެ. ދެންތިބާއެވެ މަތިމަތީގައި އަރާރާ އަޚުނާއުމަތިމަތިރިބޭ أخن ތަކެއްގެ

ގޮތުގައެވެ. އެއުރެންނަކަށް އެތަނެއްގައި އެއްވެސް ވަރުބަލިކަމެއް ނުލިބޭނެއެވެ. އަދި އެ

ތަނުން އެއުރެން ބޭރު ކުރެވިގެނެއް ނުވާނެއެވެ.

وقال تعالى: }يا عباد لا خوف عليكم اليوم ولا أنتم تحزنون * الذين آمنوا بآياتنا وكانوا مسلمين *ادخلوا الجنة أنتم وأزواجكم تحبرون* يطاف عليهم بصحاف من ذهب وأكواب وفيها ما تشتهيه الأنفس وتلذ الأعين وأنتم فيها خالدون * وتلك الجنة الى أورثتموها بما كنتم تعملون * لكم فيها فاكهة كثيرة منها تأكلون{ ((الزخرف:68-73)).

އޭ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަޅުތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަކަށް މިއަދު އެއްވެސް ބިރެއް ނުވެއެވެ. އަދި ހިތާމަކުރާކަށް ބޭނުންވާކަމެއްވެސް ތިޔަބައިމީހުން ނުވާނެއެވެ . އެއުރެންނީ، ތިމަންރަސްކަލާނގެ آية ތަކަށް إيمان ވެ ، مسلم ން ކަމުގައިވީމީހުންނެވެ. އުފާވެރިކަމުން ފުރިގެންވާ حال، ތިޔަބައިމީހުންނާއި، ތިޔަބައިމީހުންގެ އަނބިން ސުވަރުގެ ވަންނާށެވެ! އެއުރެންގެ ގާތަކަށް ރަންގެ ތަށިތަކާއި ، ކޮޅުތަކާއިގެން ވަށައިލެވޭނެތެވެ. އަދި އެތަނުގައި ހިތްއެދޭ، އަދި ލޯތައް ފިނިވާ ހުރިހާ ތަކެތި ވެއެވެ . އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެތަނުގައި އަބަދަށް ދެމިހުންނާނެތެވެ. އަދި އެއީ ތިޔަބައިމީހުން ކުރަމުން ދިޔަ عمل ތަކުގެ ސަބަބުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ވާރުތަކުރެވިފައިވާ ސުވަރުގެއެވެ . އެތަނުގައި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ، އެއިން ކައިއުޅުމަށް ގިނަގިނަ މޭވާ ވެއެވެ .

وقال تعالى:{إن المتقين في مقام أمين * في جنات وعيون * يلبسون من سندس وإستبرق متقابلين * كذلك وزوجناهم بحور عين * يدعون فيها بكل فاكهة آمنين * لا يذوقون فيها الموت إلا الموتة الأولى ووقاهم عذاب الجحيم * فضلاً من ربك ذلك هو الفوز العظيم} ((الدخان:51-57)).

ހަމަކަށަވަރުން تقوى ވެރިން ތިބޭނީ އަމާންކަން ލިބިގެންވާ ތަނެއްގައެވެ. ސުވަރުގެބަގީޗާއި، ފެންއާރުތަކުގެ نعمة ގައެވެ. އެއުރެން ލައިއުޅޭނީ سندس އާއި، إستبرق ފޭރާމެވެ. ދީބާޖީ އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔާ ކުރިމަތިލައިގެންނެވެ. (ކަންމަތިރި) އެގޮތުގައިތިބޭނެވެ. އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެއުރެން حورالعين ންނާ ކައިވެނިކޮށް ދެއްވީމެވެ. އެތަނުގައި އަމާންކަމާއިއެކު ތިބި حال، ހުރިހާ ބާވަތްތަކުގެ މޭވާ ގެންނަވުން އެއުރެން އެދޭނެތެވެ. ފުރަތަމަ ފަހަރު މަރުވުން ފިޔަވައި، އެތަނުގައި އެއުރެން މަރުގެ ރަހަ ނުބަލާނެތެވެ. އަދި ނަރަކައިގެ عذابން، އެކަލާނގެ އެއުރެން ސަލާމަތް ކުރައްވާނެތެވެ. ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ حضرة ން އައި فضل ވަންތަވެރިކަމުގެ ގޮތުގައެވެ. ބޮޑުވެގެންވާ ކާމިޔާބީ ހަމައެއީއެވެ.

وقال تعالى :{إن الأبرار لفي نعيم* على الأرائك ينظرون*تعرف في وجوههم نضرة النعيم * يسقون من رحيق مختون * ختامه مسك وفي ذلك فليتنافس المتنافسون* ومزاجه من تسنيم * عينا يشرب بها المقربون} ((المطففين:22:28)). والآيات في الباب كثيرة معلومة.

ހަމަހަމަކުރުން، ހިތްޕުޅާ މިހުންވަނީ نعمةގެ ސުވަރުގޭގައިހުރިހާ ހަރަވަރުވެ. ދުނިޔަވީގެ މަޖިލީގައި

(نعمةތަކަށް) ބަލައިބަލައިވެ. އެއްބަސްވުމެވެ. ދުނިޔަވީހަކަން،نعمة ގެ އިތުރުކަން ތިބޭނެ

އަންގައިދެވޭ. ސިފައިގައިސަލާމް ބަސްދީކޮށްވިހައްދާ (މަސްޙޫލާއިސްކަ) ސަރު ހުރި

ބިމުދަށް، އެއްހަނދާނަށް ބޮޑުތަކެތިއްޔާ. އެބައިން ނުވެރިޔާ، ކަސްތޫރީ ވަރުގަދަ.

ވެރިކަން ކުރިއަރައިދޭ މިހެން އާދަޔާއިދޭ ވެރިކަން ކުރިއަރައިދޭ ހުދުކަމުގެ!އާއި

އެއްކަހަލަވާހަކަ تسنيم އޮވެ.(އަޅުގަނޑު: ސުވަރުގޭގައިވާ އެހެރީގެ ފެންތައް.)(އާޔަ

ކާއިބަދަލުކޮށް އަޅުން އެޔަން ބޮޑު އެހެރާ.

-1880وعن جابر رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : ’’يأكل أهل الجنة فيها ، ويشربون ، ولا يتغوطون، ولا يتمخطون، ولا يبولون، ولكن طعامهم ذلك جشاء كرشح المسك، يلهمون التسبيح والتكبير، كما يلهمون النفس" ((رواه مسلم)).

ރަޟީ الله ޢަންހު ސަހާބީ جابر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ސުވަރުގޭގެ އަހުލުވެރިން އެތަނުގައި ކާއިހަދާނެ އެވެ. އަދި ބޯއި ހަދާނެއެވެ.އަދި ބޭކާރުދަތުރެއް ނުޖެހޭނެއެވެ. އަދި އަނގަތުން ސުޅުލާއެއް ނުޖެހޭނެއެވެ. އަދި ކުޑަކުދަތުރެއް ނުޖެހޭނެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުން ކާބޯތަކެތި އަނގައިން ވަގަނޑެއް އަރުވާލާނެ ގަދަވަހެއް ހެއައިދާނެއެވެ. އެވައިގައި ވާނީ ގޮތަށް ސުބުޙާނަ މިސްކުގެ. سبحان الله އާއިالله اكبر ގެ ކަލިމަ إحساس ކުރެވޭނެހެން ހަދާނެއެވެ. އެއީ ނޭވާ ލެވޭހެން ހިތަށްދޭހެން ނޭވާލާހެން ހުންނާނެއެވެ.

-1881وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : "قال الله تعالى أعددت لعبادي الصالحين ما لا عين رأت ولا أذن سمعت ولا خطر على قلب بشر، واقرؤوا إن شئتم: }فلا تعلم نفس ما أخفي لهم من قرة أعين جزاء بما كانوا يعملون{ ((السجدة:17)) ((متفق عليه)).

ރަޟީ الله ޢަންހު ސަހާބީ أبُو هُرَيْرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى ވަހީ ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަން އިލާހު ތިމަން އިލާހުގެ ސާލިހު އަޅުތަކުންނަށް ތައްޔާރުކޮށްފައިވާ ތަކެއްޗަކީ

ލޮލަށްފެނިފައިނުވާ އަދި ކަންފަތަކަށް އަޑުއިވިފައިނުވާ އަދި އިންސާނުންގެ ހިތަށް
ހިޔާލުވެސް ކުރެވިފައިނުވާ ފަދަ ނިޢުމަތްތަކެވެ. ބޭނުންނަމަ ޤުރުއާނުގެ
(އަންނަނިވި) އާޔަތް ކިޔަވާށެވެ. ﴿فلا تعلم نفس ما أخفي لهم من قرة أعين جزاء بما كانوا
يعملون މާނައީ:- ފަހެ، އެއުރެންނަށްޓަކައި ފޮރުވިފައިވާ ލޮލުގެ ފިނިކަން (އެބަހީ: ލޮލަށް
ފިނިކަންދިނި، ސުވަރުގޭގެنعمة ތަކެއް) އެއްވެސް نفس އަކަށް ނޭނގޭނެއެވެ. (އާދި
އެއުރެން ކޮށް އުޅުނު عمل ތަކުގެ ޖަޒާއެއް ކަމުގައެވެ.

1882- وعنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم "أول زمرة يدخلون الجنة على صورة القمر ليلة البدر، ثم الذين يلونهم على أشد كوكب دري في السماء إضاءة، لا يبولون ولا يتغوطون، ولا يتفلون، ولا يتمخطون، أمشاطهم الذهب، وريحهم المسك، ومجامرهم الألوة - عود الطيب- أزواجهم الحورالعين، على خلق رجل واحد، على صورة أبيهم آدم ستون ذراعاً في السماء" ((متفق عليه)).

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ: މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبُو هُريْرة)ގެ ކިބައިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّٰهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފުރަތަމަ
ޖަމާޢަތުގެ މީހުން ސުވަރުގެއަށް ވަދެގެންނާނީ ސޯދަހުގެރޭގެ ހަނދުފަދައިންނެވެ. ދެން އެއާއި
ވިދިގެން އަންނަ ޖަމާޢަތުގެ މީހުން އުޑުގައިވާ އެންމެގަދައަށްވިދާ ތަރި
އަލިކަމާ ވިދާ ފަދައިންނެވެ. ސުވަރުގެވެރިން ކުޑަކަން ނުކުރާނެއެވެ. އަދި
އެބައިމީހުން ބޮޑުކަން ނުކުރާނެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުން ކުޅު ނުއަޅާނެއެވެ. އަދި
އެބައިމީހުން ނޭފަތުން ހިމުން ނުނަގާނެއެވެ. އެބައިމީހުންގެ ފުނާއަކީ ރަނުންނެވެ.
އަދި އެބައިމީހުންގެ ހަށިގަނޑުން ނިކުންނަ ދާއަކީ މުސްކުގެ ވަސްދުވާ ދާއެވެ.
އަދި އެމީހުންގެ ދުމާދުކުރާ ތަކެއްޗަކީ ބަޚޫރެވެ. އެމީހުންގެ އަނބިންނަކީ ކަލޭގައިވާ
حور العين ންނެވެ. އެމީހުން ހުރީ އެއްމީހެއްގެ ޚަލްޤުގެ މަތީގައި އެމީހުންގެ ބައްޕާ އާދަމުގެ
ސޫރަތުގައެވެ. ދިގުމިނުގައި އުޑަށް ފަސްދޮޅަސް ރިޔަ ބޮޑުމިނުގައެވެ.

وفي رواية للبخاري ومسلم: آنيتهم فيها الذهب، ورشحهم المسك، ولكل واحد منهم زوجتان يرى مخ ساقهما من وراء اللحم من الحسن، لا اختلاف بينهم ، ولا تباغض: قلوبهم قلب رجل واحد، يسبحون الله بكرة وعشياً.

އަދި بخاري އާއި مسلم ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާޔަތްކުރައްވާފައިވެއެވެ. ސުވަރުގެގައި އަހުލުވެރިންގެ ތަށިތައް
ވާނީ ރަނުންނެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ ހަށިގަނޑުން ނިކުންނަ ދާހުގައި ވާނީ
ކަސްތޫރީގެ މީރުވަހެވެ. އެއިންކޮންމެ މީހަކަށް ދެއަނބިން ވާނެއެވެ. އެބައިމީހުންގެ
ދެފައިގެ ކަށީގެ ބޭރުފެންނާނެއެވެ. އަދި ޚިލާފުވުމެއް ނުވާނެއެވެ. އިއްތިފާގެއް ގަދުން
އެބައިމީހުންގެ ހިތްތައް ވާނީ އެއް އެކަކުގެ ހިތް ހެންނެވެ. އެބައިމީހުން ހެނދުނާއި ހަވީރު
الله އަށް ތަސްބީހު ކިޔާނެއެވެ.

1883- وعن المغيرة بن شعبة رضي الله عنه عن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: "سأل موسى صلى الله عليه وسلم ربه، ما أدنى أهل الجنة منزلة ؟ قال: هو رجل يجيء بعد ما أدخل أهل الجنة-الجنة، فيقال له : ادخل الجنة، فيقول: أي رب كيف وقد نزل الناس منازلهم، وأخذوا أخذاتهم؟ فيقول له: أترضى أن يكون لك مثل ملك ملك من ملوك الدنيا؟ فيقول: رضيت رب فيقول: لك ذلك ومثله ومثله ومثله ومثله، فيقول في الخامسة: رضيت يا رب فيقول: هذا لك وعشرة أمثاله، ولك ما اشتهيت نفسك، ولذت عينك، فيقول: رضيت رب، قال رب فأعلاهم منزلة؟ قال: أولئك الذين أردت؛ غرست كرامتهم بيدي، وختمت عليها، فلم تر عين، ولم تسمع أذن، ولم يخطر على قلب بشر" ((رواه مسلم)).

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ المغيرة بن شعبة ،رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން
ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. موسى عليه السلام އެކަލޭގެފާނުގެ ރަސްކަލާނގެ
ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. އިލާހީ ސުވަރުގެވަންތަ ސުވަރުގެވެރިންގެ ތެރެއިން އެންމެ ދަށް ދަރަޖައިގެ
ކާބަޔަކުތޯ؟ ވަކި ކުރައްވައިފިއެވެ. އެއީ މީހަކު އަންނާނެއެވެ. އަހުލުވެރިން ސުވަރުގެ
އަހުލުވެރިން ސުވަރުގެއަށް ގެނެވުމަށްފަހުގައެވެ. އޭނާއަށް އެންގޭނެއެވެ. ވަދޭށޭ
ސުވަރުގެއަށް ވަންނަށޭ. އޭނާ ދަންނަވާނެއެވެ. އޭ ރަސްކަލާނގެ ކިހިނެއް ހެއްޔެވެ!
މީސްތަކުން އެމީހުންނަށް ކަނޑައެޅުނު ތަންތަނުގައި ގެންގުޅެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ ބޭނުންތައް
ވެރިވެގެންފިއެވެ. (ތިމަންނަކަށް ދީފިނަމަ ރުހޭ ކަލެއަށް ރުހޭނެތޯއެވެ؟) ދެން އޭނާއަށް ވަކި
އެއިވަރުތަކެވެ. ތިބާއަށް ދުނިޔޭގެ ރަސްރަސްކަލުން ވެރިކަމުގެ އެއްވަރު ވެރިއަ

ލިބިއްޖެނަމަ އެކަމަށް ރުހޭނެ ހެއްޔެވެ؟ އޭނާ ދަންނަވާނެއެވެ. އާދޭހެވެ. އޭ ހައްދަވައި
ގެންގުޅުއްވާ އިލާހެވެ. ތިމަންނަ އެވަރުގެ މައްޗަށް ރުހެމެވެ. ފަހެ ވަނީ ބުނެވޭނެއެވެ.
ތިބާއަށް އެފަދަ އިން ވެއެވެ. އަދި އެވަރުގެ އިތުރު އެއްގުނަވެއެވެ. އަދިވެސް އިތުރު
އެއްގުނަ ވެއެވެ. އަދިވެސް އެވަރުގެ އިތުރު އެއް ގުނަވެއެވެ. އަދިވެސް އެވަރުގެ އިތުރު
އެއްގުނަވެއެވެ. ފަހެ ފަސްވަނަ ފަހަރު ހަމަވުމުން އޭނާ ބުނާނެއެވެ. ތިމަންނަ ރުހެމެވެ. އޭ
ހައްދަވައިގެންގުޅުއްވާއިލާހެވެ. ފަހެ ވަނީ އިއްވެވޭނެއެވެ. އަރުވާ އެއްޗެއް ތިބާއަށެވެ. އަދި
ތިބާގެ ލޯ ދަހިވެތިވާ ކޮންމެ އެއްޗެއް ތިބާއަށެވެ. އަދި ތިބާގެ ނަފްސު އެދޭ ކޮންމެ
އެއްޗެއް ތިބާއަށެވެ. ފަހެ އޭނާ ބުނާނެއެވެ. ތިމަންނަ ރުހިގެންފީމެވެ. އޭ ހައްދަވައި
ގެންގުޅުއްވާ އިލާހުއެވެ. موسى عليه السلام އައްސަވިއެވެ. އޭ ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހު
އެވެ. ސުވަރުގޭގެ އެންމެ މަތީ ދަރަޖައިގައި ކޮބަޔަކަށްތޯ؟ ވަނީ ރައްދުވިއެވެ. އެއީ
އެބައިމީހުންގެ އިއްޒަތް ތިމަން އިލާހު އަތްޕުޅުން އިންދަވައި ނިމުނީމެވެ. އަދި އަބަދަކު
މައްޗަށް ސިއްކަ ޖެއްސެވީ ނިމުނީމެވެ. އެ ނިޢުމަތެއް އެއްވެސްލޮލަކަށް ފެނިފައިނުވާނެއެވެ.
އަދި އެއްވެސް ކަންފަތަކަށް އަޑުއިވިފައިނުވާނެއެވެ. އަދި އެއްވެސް އިންސާނެއްގެ ހިތަކަށް
އަރައިސްފައި ނުވެއެވެ.

1884-وعن ابن مسعود رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : "إني لأعلم آخر النار خروجاً منها، وآخر أهل الجنة دخولاً الجنة، رجل يخرج من النار حبوا؛ فيقول الله عز وجل له: اذهب فادخل الجنة، فيأتيها، فيخيل إليه أنها ملأى، فيرجع فيقول: يا رب وجدتها ملأى، فيقول الله عز وجل له: اذهب فادخل الجنة، فيرجع ، فيقول: يا رب وجدتها ملأى، في سورة يقول الله عز وجل له : اذهب فادخل الجنة ، فيأتيها، فيخيل إليه أنها ملأى، فيرجع، فيقول: يا رب وجدتها ملأى! فيقول الله عز وجل له: اذهب فادخل الجنة، فإن لك مثل الدنيا وعشرة أمثالها أو إن لك مثل عشرة أمثال الدنيا، فيقول: أتسخر بي، أو تضحك بي وأنت الملك" قال: فلقد رأيت رسول الله صلى الله عليه وسلم ضحك حتى بدت نواجذه فكان يقول: "ذلك أدنى أهل الجنة منزلة" ((متفق عليه)).

ރަޟީ الله ރުއްސެވުންލިބިވި عبد الله ابنِ مَسْعُود ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންނަށްއެނގޭގޮތުން ހަމަގައިމުން
އެންމެ ފަހުން ނަރަކައިން ނިކުންނާނީ ކާކުކަމާއި އަދި ސުވަރުގެއަށް އެންމެ ފަހުން
ވަންނާނީ ކާކުކަން އެނގެއެވެ. އެއީ ނަރަކައިން ފުރަޅުން ދުރަކު ނިކުމެގެން އަންނާނެއެވެ.

ފަހެ الله سبحانه وتعالى އެމީހާއަށް ވިދާޅުވާނެއެވެ. ދާށެވެ. ފަހެ ސުވަރުގެއަށް ވަންނާށެވެ. ފަހެ އޭނާ އަންނާނެއެވެ. އަދި އޭނާއަށް ހީވާނީ ސުވަރުގެ ހުންނަނީ ފުރިފައިހުންނަހެންނެވެ. ފަހެ އޭނާ އެނބުރި އަންނާނެއެވެ. ފަހެ ދަންނަވާނެއެވެ. އޭ ރަސްކަލާނގެ ގެންގުޅުއްވާ އިލާހު! ސުވަރުގެ ވަނީ ފުރިފައެވެ. ފަހެ الله سبحانه وتعالى ވަޙީ ކުރައްވާނެއެވެ. ދާށެވެ. ފަހެ ސުވަރުގެއަށް ވަންނާށެވެ. ދެންވެސް އޭނާއަށް ހީވާނީ ސުވަރުގެ ހުންނަނީ ފުރިފައިހުންނަހެންނެވެ. ފަހެ އޭނާ އެނބުރި އަންނާނެއެވެ. ފަހެ الله سبحانه وتعالى އޭނާއަށް ވަޙީ ކުރައްވާނެއެވެ.ދާށެވެ. ފަހެ ސުވަރުގެއަށް ވަންނާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިބާއަށް ދުނިޔޭގެ ނިސްބަތުން އެއްވަރަކަށް ނިސްބަތް ވެއެވެ. އަދި ދިހަގުނަ އާއި ދުނިޔެއާ ވެއެވެ. ފަހެ އޭނާ ބުނާނެއެވެ. އިބަ އިލާހު ތިމަންނައަށް މަލާމާތްކުރައްވަނީ ހެއްޔެވެ؟ ނުވަތަ ތިމަންނަގެ މައްޗަށް ހަނި ހެއްޔެވެ؟ އަދި އިބަ އިލާހު ރަސްކަލާނގެ ވެސް ރަސްކަލާނގެ ކަމުގައިވާއިރު ތިމަންނަ ލަދުގަންނަވާ ހެއްޔެވެ؟ ރާވީ ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ފެނުނީ رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ހިނިތުންވެވަޑައިގެން ތެދަށް ކަފުކޮއްޓުމުގެ (ބޮޑުދަތްތަކާ) ހިސާބަށް(ފެނެންދެން) ފެނިވަޑައިގެންނެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ.އަދި އެއީ ސުވަރުގޭގެ އެންމެ ދަށް ދަރަޖައެވެ.

-1885وعن أبي موسى رضي الله عنه أن النبي صلى الله عليه وسلم قال: "إن للمؤمن في الجنة لخيمة من لؤلؤة واحدة مجوفة طولها في السماء ستون ميلاً، للمؤمن فيها أهلون، يطوف عليهم المؤمن فلا يرى بعضهم بعضاً، ((متفق عليه)).

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވި أبُو موسى ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.ހަމަކަށަވަރުން މުއުމިނާ އަށްޓަކައި ސުވަރުގޭގައި އެއްމު ޖަވާހިރަކުން ވާ ހޮޅިގެއެއް ވާނެއެވެ. އޭގެ އުސްމިން ފަސްދޮޅަސް މޭލުއެވެ. އޭ މުއުމިނަށްޓަކައި އާއިލާގައި އަހުލުވެރިންތަކެއްވެއެވެ. އަދި އެއުރެން އެކަކު އަނެކަކު ނުދެކޭނެއެވެ.

-1886وعن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: "إن في الجنة لشجرة يسير الراكب الجواد المضمر السريع مائة سنة ما يقطعها " ((متفق عليه)).

ރާޟީ الله ތުއްސުންގެއްވި أبُو سَعيدٍ الخُدْرِيِّ ، نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ސުވަރުގެގައި ގަހެއްވެއެވެ. ގަދަފަދަބިއަ ބާރަށްދުވާ އަހަރުން ދުވެދާނެ ސަތޭކަ އަހަރު ދުއްވާލުމުން ވެސް އެގަސް ކަޑައެއްނުވެއެވެ.

وروياه في "الصحيحين" أيضاً من رواية أبي هريرة رضي الله عنه قال: "يسير الراكب في سورة في ظلها سنة ما يقطعها".

އަދި އެދެބޭކަލުން (އެބަހީ بخاري އާއި مسلم) صحيحين ގައި ރާޟީالله ތުއްސުންގެއްވި أبُو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ހަމަ ކުރައްވައެވެ. ސަވާރީ އާއި ހިޔާލަކަށް ސަތޭކަ އަހަރު ދުއްވާ އަސް އޭގެ ހިޔާ ފުރަގަސާ ނުދެވޭނެވެ.

-1887وعنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: "إن أهل الجنة ليتراءون أهل الغرف من فوقهم كما تراءون الكوكب الدري الغابر في الأفق من المشرق أو المغرب لتفاضل ملا بينهم" قالوا: يا رسول الله، تلك منازل الأنبياء لا يبلغها غيرهم؟ قال: ''بلى والذي نفسي بيده رجال آمنوا بالله وصدقوا المرسلين" ((متفق عليه)).

އަދި އާ صحابي (އެބަހީ ރާޟީ الله ތުއްސުންގެއްވި أبُو هُرِيْرة) نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ސުވަރުގެގެ އަހުލުވެރިން އެމީހުންގެ މަތީގައިވާ ގޮޅިތަކުގެ މީހުން ދެކޭނެއެވެ. އެއީ ތިޔަބައިމީހުން އުދުހުގެ ނަގަމާ ކަނޑުގެ އުދެރުގެ ފަތިހަށް އަވިދިލާ ތަރިއެއް ދެކޭފަދައިންނެވެ. އެއީ ސުވަރުގެ ފަރާތްގެ ދަރަޖައިގެ ތަފާތުގެ ސަބަބުން މެދުގައި ތަފާތުވާތީއެވެ. اصحاب ބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އެއީ ނަބީން ބޭކަލުންގެ منازل ތަކެވެ. އެބޭކަލުން ނޫން މީހުން އެތަނަށް ނުދެވޭނެތޯއެވެ؟ حديث ކުރައްވައެވެ. އާނއެކެވެ. ނަފްސު ވެރިކަން ހުރި ކަލާނގެ ހުވާއެވެ؟ ހަމަ އެހެން މީހުން ވެސް ދެވޭނެއެވެ. الله އަށް އީމާންވެ އަދި ރަސޫލުބޭކަލުން ތެދުކުރި މީހުންވެސް ދެވޭނެއެވެ.

1888- وعن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: "لقاب قوس في الجنة خير مما تطلع عليه الشمس أو تغرب" ((متفق عليه)).

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبُو هُرَيْرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ސުވަރުގޭގެ ބިމުން ދުނި ދަނޑިއާއިގެ މިންވަރުގެ ހިސާބުން އަހަރުމެންނަށް އިރުއަރާ އަދި އިރުއޮއްސޭތަނަށް (އެބަހީ ދުނިޔެއާއި ތެރޭގެ) ހުރިހާ ތަކެއްޗަށްވުރެ ހެޔޮވެގެންވެއެވެ.

1889- وعن أنس رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: "إن في الجنة سوقاً يأتونها كل جمعة. فتهب ريح الشمال، فتحثوا في وجوههم وثيابهم، فيزدادون حسناً وجمالاً فيرجعون إلى أهليهم، وقد ازدادوا حسناً وجمالاً، فيقول لهم أهلوهم: والله لقد ازددتم حسناً وجمالاً! فيقولون: وأنتم والله لقد ازددتم بعدنا حسناً وجمالاً!" ((رواه مسلم)).

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ސުވަރުގޭގައި ބާޒާރެއް ވެއެވެ. ކޮންމެ ހަފުތާ ދުވަހަކު ޖުމުއާ އެބާޒާރަށް އައުމެވެ. ދެން އުތުރު ފަރާތުން ވައިރޯޅިއެއް ޖެހެނީއެވެ. އެވައިރޯޅި ސުވަރުގެ ވެރިންގެ މޫނުގައި އާއި ހެދުމުގައި ޖެހެނީއެވެ. އެގެ ސަބަބުން އެބައިމީހުންގެ ރީތިކަން އިތުރުވެގެން ހިނގައިދަނީއެވެ. ދެން އެބައިމީހުން އެނބުރި އަނބިންގެ ގާތަށް ދަނީއެވެ. އެހިނދު އެބައިމީހުން ވަރަށް ރީތިކަމާއި ޖަމާލުކަން އިތުރުވެ ބޭވިފައެވެ. ދެން އެބައިމީހުންގެ އަނބިން ބުނާނެއެވެ. މާތްالله ގަސަމްދީ ބުނަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ރީތިކަމާއި ޖަމާލުކަން ކުރިއަށްވުރެ ވަރަށް އިތުރުވެ ބޭ ވެއްޖެއެވެ.

1890- وعن سهل بن سعد رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: "إن أهل الجنة ليتراءون الغرف في الجنة كما تتراءون الكوكب في السماء" ((متفق عليه)).

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި سهل بن سعد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ސުވަރުގޭގެ އަހުލުވެރިން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކާ ބޯލަނބާލާން ދުރުމިނުން ފެނޭހެންނެވެ. އެއީ ތިޔަބައިމީހުން އުޑުން ތަރި ފެންނަ ހަމަހެންނެވެ.

1891- وعنه رضي الله عنه قال: شهدت من النبي صلى الله عليه وسلم مجلساً وصف فيه الجنة حتى انتهى، ثم قال في آخر حديثه: "فيها مالا عين رأت، ولا أذن سمعت، ولا خطر على قلب بشر" ثم قرأ }تتجافى جنوبهم عن المضاجع{ إلى قوله تعالى: }فلا تعلم نفس ما أخفي لهم من قرة أعين{. ((رواه البخاري)).

އަދި އެ صحابي (އަބަހީ ދާތް ﷲ ރުއްސުންލެއްވި سهل بن سعد)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم އިންނެވި މަޖުލިސްއެއްގައި ހާޒިރުވީމެވެ. އެގައި ސުވަރުގެގެ ސިފަ ބަޔާންކުރައްވައިފިއެވެ. އަދި ވާހަކަފުޅު ގެ ފަހަތުގައި حديث ކުރައްވައިފައެވެ.އެގައި ދުވަހަކުވެސް ލޮލަކުނުފެނިފައިވާ ތަކެތި ވެއެވެ. އަދި ކަންފަތަކުން އަޑުއިވިފައިނުވާ ތަކެތިވެއެވެ. އަދި آدمގެ ދަރިއެއްގެ ހިތަށް إحساسނުވާފަދަ ތަކެތިވެއެވެ. ދެން{ تتجافى جنوبهم عن المضاجع} ގެ އާޔަތް ކިޔަވާފައި ދާދިފުރުސަތުގައި فلا تعلم نفس ما أخفي لهم من قرة أعين އާއި ހަމައަށް ކިޔުއްވިއެވެ.

1892- وعن أبي سعيد وأبي هريرة رضي الله عنهما أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: "إذا دخل أهل الجنة - الجنة- ينادي مناد: إن لكم أن تحيوا، فلا تموتوا أبداً، وإن لكم أن تصحوا، فلا تسقموا أبداً، وإن لكم أن تشبوا فلا تهرموا أبداً، وإن لكم أن تنعموا، فلا تبأسوا أبداً" ((رواه مسلم)).

ރާޟީ الله ރުއްސުންލެއްވި أبُو سعيد އާއި أبو هريرة ދެބޭކަލުން ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިފައެވެ. ސުވަރުގެގެ އަހުލުވެރިން ވަދެ ނިމުނުން ނިދާ އިއްވާނެއެވެ. އާދޭ ތިޔަބައިމީހުން ދާއިމަށް ދިރި ތިބޭނެއެވެ. ދުވަހަކުވެސް ތިޔަބައިމީހުން މަރެއް ނުވާނެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ބަލިނުވާނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ދާއިމަށް ކަންމަތީ ބިޔަނުވާނެއެވެ. ދުވަހަކުވެސް ތިޔަބައިމީހުން ސިއްހަތު ބަޔަކު ނޫނެއެވެ. ދެން ތިޔަބައިމީހުން ދާއިމަށް ޒުވާން ތިބޭނެއެވެ. ދުވަހަކުވެސް ތިޔަބައިމީހުން ދާއިމަށް ދުވަސްވީ ކަންބޮޑުވުމެއްވެސް ނުވާނެއެވެ.އަދި ތިޔަބައިމީހުން ދާއިމަށް ހިތްހަމަޖެހިގެން ތިބޭނެއެވެ. ދެން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދުވަހަކުވެސް ދަތިކަމެއް ނުވާނެއެވެ.

1893- وعن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: "إن أدنى مقعد أحدكم من الجنة أن يقول له: تمن فيتمنى ويتمنى، فيقول له: هل تمنيت؟ فيقول: نعم، فيقول له: فإن لك ما تمنيت ومثله معه" ((رواه مسلم)).

މާތް الله ރިޟާވެވޮޑިގެންވާ أبُو هُرَيْرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހެއްގެ ސުވަރުގޭގެ އެންމެ ދަށް ދަރަޖައަކީ އެމީހަކަށް ބުނެވޭ ބުނެވޭނެއެވެ. ތިބާ ބޭނުންވާ ތަކެތި ތަމަންނާކުރާށެވެ. ފަހެ އޭނާ އެ ބޭނުންވާ ތަމަންނާކުރާނެއެވެ. އަދިއަދި ތަމަންނާކުރާނެއެވެ. ފަހެ އޭނާއަށް ބުނެވޭނެއެވެ. ތިބާ ބޭނުންވާ ތަމަންނާ ކުރީމުހެއްޔެވެ؟ އޭނާ ބުނާނެއެވެ. އާއެކެވެ! އަދި ތިބާ އެދުނު ބޭނުންތަކެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިބާ ތިބާއަށް އެ ބޭނުންވި ތަކެތިވެއެވެ. އަދި އޭގެ އެއްފަދަ އިތުރު ހަމައެކަށް.

1894- وعن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: "إن الله عز وجل يقول لأهل الجنة: يا أهل الجنة، فيقولون : لبيك ربنا وسعديك، والخير في يديك فيقول: هل رضيتم؟ فيقولون: وما لنا لا نرضى يا ربنا وقد أعطيتنا مالم تعط أحداً من خلقك! فيقول: ألا أعطيكم أفضل من ذلك فيقولون: وأي شيء أفضل من ذلك؟ فيقول: أحل عليكم رضواني، فلا أسخط عليكم بعده أبداً" ((متفق عليه)).

މާތް الله ރިޟާވެވޮޑިގެންވާ أبي سعيد الخدري ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ސުވަރުގޭގެ އަހުލުވެރިންނަށް ވަޙީ ކުރައްވާނެއެވެ. އޭ ސުވަރުގޭގެ އަހުލުވެރިންނޭވެ. ފަހެ އެބަޔަކު ދަންނަވާނެއެވެ. لبيكއެވެ. އޭ އަޅަމެން ހެއްދެވި ކަލާނގެއެވެ އިޙުސާން އެވެ. އަދި އެންމެހައި ހެޔޮކަންތައް ވަނީ އިބަރަށްކަލާގެ އަތްޖެހިގެންނެވެ. ފަހެ الله ވަޙީ ކުރައްވާނެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ރުހިގެންނީ ހެއްޔެވެ؟ ފަހެ އެބައިމީހުން ދަންނަވާނެވެ. އަދި ތިމަންމެން ނުރުހެނީ ކީއްވެތޯ ހެއްޔެވެ؟ އޭ ހެއްދެވި ކަލާނގެއެވެ އިބަރަށްކަލާނގެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އިބަ އިބަރަށް ވަޑައިގަންނަވާ އަހަރެން ތިޔަވި ނުދެއްވާ ތިޔަކާމި ތިމަންމެންނަށް ދެއްވައިފިއެވެ. ފަހެ الله ވަޙީ ކުރައްވާނެވެ. އައްސަލާމު މާތް އެއްޗެއް ތިޔަބައިމީހުންނަށް ތިމަން އިބަރު ދެއްވާނަން ހެއްޔެވެ؟ އެހެންނަމަ ދަންނަވާނެވެ. އެއްސަލާމު ވަކި މާތް އެއްޗެއް

ކޮބައި ހެއްޔެވެ؟ الله ވަޙީ ކުރައްވާ ށެޔެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ރިޟުވާން އިޙްލާލު
ކުރެއްސެވުން މިނިވަންކުރައްވައިފީމެވެ. ދެން މީގެ ފަހުން ތިޔަބައިމީހުން ދެކެ އިޙާރު
ކޯފާއެއް ނުވެރިވާނަމެވެ.

-1895وعن جرير بن عبد الله رضي الله عنه قال: كنا عند رسول الله صلى الله عليه وسلم فنظر إلى القمر ليلة البدر، وقال: "إنكم سترون ربكم عياناً كما ترون هذا القمر، لا تضامون في رؤيته" ((متفق عليه)). .

މާނަ: الله ރުހިވޮޑިގެންވާ جرير بن عبد الله ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
އަޅުގަނޑުމެން رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުގައި ތިބީމުއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު
ސާދަވީރޭގެ ހަނދަށް ބައްލަވާލައްވާ. އަދި حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
ތިޔަބައިމީހުން ހައްދުވަހި ގަޑުޖެހުމާ އިހުސް ތިޔަބައިމީހުންނަށް ރަސްކަލާނގެ ފެންނާނެއެވެ.
އެއީ ތިޔަބައިމީހުން މިހަނދު ފެނޭ ފަދައިން ހެވެ. އެ އިރުގައި ދުށުމުގައި ޒުވާމެއް
އުނދަގުލެއް އިހުސާސް ނުކުރެވޭނެއެވެ.

-1896وعن صهيب رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: "إذا دخل أهل الجنة ـالجنة- يقول الله تبارك وتعالى: تريدون شيئاً أزيدكم؟ فيقولون: ألم تبيض وجوهنا؟ ألم تدخلنا الجنة وتنجنا من النار؟ فيكشف الحجاب، فما أعطو شيئاً أحب إليهم من النظر إلى ربهم" ((رواه مسلم)).

މާނަ: الله ރުހިވޮޑިގެންވާ صهيب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ اللَّه
صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ.ސުވަރުގޭ އަހުލުވެރިން ސުވަރުގެއަށް ވަދެ
ނިމުމުން الله سبحانه وتعالى ވަޙީ ކުރައްވާނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް އިތުރު ކަމެއް
ބޭނުންވޭ ހެއްޔެވެ؟ ދެން އެމީހުން ބުނާނެއެވެ. (ދެން އިތުރު ކާކު އެއްޗެއް ހެއްޔެވެ؟) ތިބާ
ތިމަންމެންގެ މޫނު އަލިކުރައްވަވީ ނޫން ހެއްޔެވެ؟ އަދި ތިބާ ތިމަންމެން
ސުވަރުގެއަށް ވެއްދެވީ ނޫން ހެއްޔެވެ؟ އަދި ތިބާ ތިމަންމެން ނަރަކައިން ދުރު
ނުކުރައްވައި ހެއްޔެވެ؟ ދެން الله سبحانه وتعالى ފަރުދާ ދުރުކުރައްވާނެތެވެ.(اللهގެ
ދީދާރުވުމުން) ދެން އެބައިމީހުންނަށް الله ގެ ދީދާރުވުމަށް ވުރެ ލޯބިވާނެ އެއްޗެއް
ނުވާ ހުއްޓެވެ.

قال الله تعالى: }إن الذين آمنوا وعملوا الصالحات يهديهم ربهم بإيمانهم تجري من تحتهم الأنهار في جنات النعيم* دعواهم فيها سبحانك اللهم وتحيتهم فيها سلام وآخر دعواهم أن الحمد لله رب العالمين{ ((يونس:9،10)).

الله سبحانه وتعالى وحي ކުރައްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުވެސް إيمان ގެ، صالح عمل ތަކާއި ކުރެއްވިމީހުންނަށް، އެއުރެންގެ إيمان ކަމުގެ ސަބަބުން، އެއުރެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ އެއުރެންނަށް ތެދުމަގު ދައްކަވާނެއެވެ. نعمة ގެ ސުވަރުގެތަކުގައި، އެއުރެންގެ ދަށުން ފެންކޯރުތައް ހިނގަހިނގާ ހުންނާނެއެވެ. އެތަނުގައި، އެއުރެންގެ دعاءައީ "سبحانك اللهم" އެވެ. އޭ ހައްދަވާ ބޮޑުވެރިކަލާނގެ! ތިބާރަސްކަލާނގެއަށް އަޅުގަނޑު تسبيح ކުރަމުންދަމެވެ. އަދި އެތަނުގައި، އެއުރެންގެتحية ައީ" سلام" އެވެ. އަދި އެއުރެންގެ ގެ ނިންމުމަކީ" الحمد لله رب العالمين" އެވެ. حمد ހުރީ عالمތަކުގެ ވެރި الله އަށެވެ.

الحمد لله الذي هدانا لهذا وما كنا لنهتدى لولا أن هدانا الله. اللهم صل على محمد وعلى آل محمد، كما صليت على إبراهيم وعلى آل إبراهيم ، وبارك على محمد، وعلى آل محمد، كما باركت على إبراهيم وعلى آل إبراهيم ، إنك حميد مجيد.

އެންމެހާ حمدާއި ثناء ވަނީ الله އަށެވެ. އެއީ އަޅުގަނޑުމެން މިކަމުގެ ތެދުމަގު ދައްކަވައި އިލާހެވެ. އަދި الله އަޅުގަނޑުމެން ތެދުމަގުނުދައްކަވައިފިނަމަ އަޅުގަނޑުމެން ތެދުމަގު ނުލިބުނީހެވެ. ޔާالله! ތިބާ އިލާހުގެ އަޅާ އަދި رسولާ، އުއްމީއަކު ނަބިއްޔާ محمد ގެ ޢާއިލާއި އަހުލުބައިތުންނާއި އަނބިކަނބަލުންނާއި ދަރިކޮޅުގެމީހުންނާއި ތަބާވެތިވާ މީހުންނަށް صلوات ކުރައްވާށި، ތިބާ ابراهيم ގެ ޢާއިލާއާއި ދަރިކޮޅުގެ މީހުންނަށް صلوات ފޮނުއްވި ގޮތަށް. އަދި محمد ގެ ޢާއިލާއާއި ދަރިކޮޅުގެ މީހުންނާއި އަނބިކަނބަލުންނާއި ތަބާވެތިވާ މީހުންނާއި ތިބާ ابراهيم ގެ ޢާއިލާއާއި ދަރިކޮޅުގެ މީހުންނަށް عالمތަކުގައި ބަރަކާތް ލެއްވި ގޮތަށް ބަރަކާތް ލައްވާށި! ހަމަކަށަވަރުވެސް ތިބާ އިލާހަކީ حمد ލިބިވޮޑިގެންވާ، ބޮޑުވެރިވެވޮޑިގެންވާ އިލާހެވެ.

قال مؤلفه رضي الله عنه : " فرغت منه يوم الاثنين رابع شهر رمضان سنة سبعين وستمائة".

މިފޮތުގެ مؤلف الأمام النووي رحمه الله ވިދާޅުވިއެވެ. ލިޔަންސަ މިފޮތް ލިޔެ ނިމުނީ رمضان މަހު ހަތަރުވަނަ ހޯމަދުވަހު ހިޖްރައިން 670 ވަނައަހަރު د مشقގައެވެ.

الله سبحانه وتعالى ގެ عون އާއި އެ إله ގެ ދެއްވި توفيق ން ތަރުޖަމާކޮށް

ނިމުނީ

ربنا تقبل منا انك انت السميع العليم وتب علينا انك انت التواب الرحيم

وصلى الله على نبينا محمد وآله وصحبه وسلم

عبد الله فاروق إبراهيم

ޝުރަފިދާމަންޒިލް / ސ. ހިތަދޫ ގައި

04 رجب 1431هـ / 23 ޖޫން 2010މ.

00.05 ގައި

فهرست

ޖަނާ ބަސް

مؤلف ގެ مقدمة ގެ ترجمة

باب الإخلاصِ وإحضار النيَّة في جميع الأعمال والأقوال والأحوال البارزة والخفيَّة

މާތް الله އަށް އިޚްލާސް خلاص ކުރުމާއި އަދި ކޮށާ އަންނަނި عمل ތަކުގައާއި އަދި ބުނާ އަންނަނި ބަހާ ހާލަތް ތަކުގައާއި ފާޅުވާ ގޮތަށް އަންނަނި ކަންތައް ތަކުގައާއި އަދި ފޮރުވާ ގޮތަށް އަންނަނި ކަންތައް ތަކުގައި الله ގެ وجه ހޯދުމަށް ނިޔަތް ގެންގުޅުން ބޭނުންތެރިކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

باب التوبة

توبةވުމުގެ މުހިއްމުކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

باب الصبر

ކެތްތެރި ވުމުގެ މުހިއްމުކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

باب الصدق

ތެދުވެރިވުމުގެ މުހިއްމުކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

باب المراقبة

ނަފްސު مراقبة ކުރުން ބޭނުންތެރިވުމުގެ މުހިއްމުކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

باب في التقوى

تقوى ވެރިވުމުގެ މުހިއްމުކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

باب في اليقين والتوكل

يقينކުރުމާއި އަދި ތަވައްކުލުކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الاستقامة

ތެދުވެރިވެ ހުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب في التفَكُّر في عظيم مخلوقات الله تعالى وفناء الدنيا وأهوال الأخرة

الله ގެ ބޮޑެތި مخلوق ތަކާއި ދުރު ވިސްނާ ފިކުރުކުރުމާއި ދުނިޔޭގެ ފަނާވުމާއި آخرة ގެ مصيبة ތަކާއި ދުނިޔެއާއި آخرة ގެ އެންމެހައި ކަންތައްތަކާއި نفس ގެ އުނިކަމާއި އާދޭ ތަޖުރިބާއި އަދި އެސޫރު ގޮތަކާއި ބަޔާންކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب في المبادرة إلى الخيرات ، وحثَّ من توجَّه لخيرعلى الإِقبال عليه بالجدِّ من غير تردَّد

ހެޔޮކަންތަކަށް އަވަސް ވެގަތުމާއި އަދި ހެޔޮކަމަކަށް އިސްނަގައިވާދިޔާއަށް ހެޔޮކަންތަކަށް ފަސްނުޖެހި ވަރުގަދަ عزم އަކާއި އެކު ކުރިމަތިލުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب في المجاهدة

مجاهدة ކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الحثِّ على الازدياد من الخير في أواخر العمر

އުމުރުގެ ފަހުކޮޅުގައި ހެޔޮކަންތަކުގައި ޒިޔާދަކުރުމަށް ހިއްވަރު ދިނުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب في بيان كثرة طرق الخير

ހެޔޮކަންތައް ކުރުމުގެ މަގުތަކުގެ ގިނަކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب في الاقتصاد في العبادة

އަޅުކަންތެރިކަމުގައި މެދުމިން إختيار ކުރުމުގެ މުހިއްމުކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب في المحافظة على الأعمال

ހެޔޮ عمل ކުރުންމަތީ قائمވެ ތިބުމުގެ މުހިއްމުކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب في الأمر بالمحافظة على السنة وآدابها

سنة އާއި އަދި އޭގެ އަދަބުތަކަށް ހަރުކާތްތެރިވުމަށް ގޮވާލެވިފައިވާ އަމުރުތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب في وجوب الانقياد لحكم الله وما يقوله من دًعي إلى ذلك ، وأُمِرَ بمعروف أو نُهِيَ عن منكر

الله ގެ حكم ތަބާވުން ކިޔަމަންތެރިވުން ވާޖިބުވެގެންވާ ކަމާއި އަދި އެއިން ކަމަކަށް ގޮވާލެވިއްޖެ މީހާ ޖެހޭބުދުން ހަމަކަށް އަދި އެއިން ކަމަކުން ނަހީކުރެވިއްޖެ މީހާ ޖެހޭބުދުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب في النهي عن البدع ومحدثات الأمور

ދީނުގައި بدعة އާއި، އާ ކަންތައްތައް އުފެއްދުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب في مَنْ سَنَّ سُنَّةً حسنةً أو سيئةً

ރަނގަޅުކަމެއް ދިރުވައިދިން މީހާއަށް ހުރި ދަރުމަތަކާއި، ނުބައިކަމެއް ދިރުވައިދިން މީހާއަށް ހުރި عذابއާއި ބަޔާންވެގެންވާ باب.

باب في الدلالة على خير والدعاء إلى هدى أو ضلالة

ހެޔޮ ކަންތައްތަކަށް މަގު ދެއްކުވުންނާއި ތެދުމަގަށް ގޮވާލެއްވުމުން ހުރި ثواب އި
ހަމައެފަދައިން ނުބައިމަގަށް މަގުފުރެދުމުން ހުރި عذاب ވެސް ބަޔާން ކޮށްދޭ باب

باب في التعاون على البر والتقوى

ހެޔޮކަންތަކާއި تقوى ވެރިވުމަށް އެހީތެރިވުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب في النصيحة

نصيحةތެރިވުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب في الأمر بالمعروف والنهي عن المنكر

ހެޔޮކަންތަކަށް އަމުރުކުރުމާއި ނުބައިކަންތައްތަކުން ދުރުހެލިވުމަށް ގޮވާލެއްވުމުގެ މާތްކަން
ބަޔާން ވެގެންވާ باب.

باب تغليظ عقوبة من أمر بمعروف أو نهى عن منكر وخالف قوله فعله

ހެޔޮކަންތަކަށް އަމުރުކޮށް އަދި ނުބައި ކަންތަކުން މަނާ ކުރާ މީހާ އޭނާގެ އަމިއްލަ
ނަފްސު އެއާއި خلاف ކޮށްފިނަމަ ހުރި عذابގެ ބޮޑުކަމުގެ ފާހަގަ ނަންގަނެވުނު باب:

باب الأمر بأداء الأمانة

امانة އަދާކުރުމަށް امر ކުރެވިގެންވާ باب

باب تحريم الظلم والأمر برد المظالم

އަނިޔާވެރިކަން حرام ވެގެންވުމާއި حق ތައް އަނބުރާ ދިނުމަށް امر
ކުރެވިގެންވާކަން بيان ވެގެންވާ باب

باب تعظيم حرمات المسلمين وبيان حقوقهم والشفقة عليهم ورحمتهم

މުސްލިމުންގެ حرمة ތެރިކަމުގެ ބޮޑުކަމާއި އެމީހުންގެ حق ބަލައި އެމީހުންގެ މައްޗަށް އޯގާތެރިވުމާއި رحمކުރުން ބޭނުން ވާގޮތް ވާ باب

باب ستر عورات المسلمين والنهي عن إشاعتها لغير ضرورة

مسلم ންގެ عيب ބައެއް ފޮރުވުމާއި އަދި شرعي ހަދަބަކުގެ މަތިން ނޫނީ އެފަދަ عيب ބައެއް ފާޅުކުރުން މަނާވެގެންވާ ކަން بيان ވެގެންވާ باب

باب قضاء حوائج المسلمين

މުސްލިމުންގެ حاجة ބައެއް ފުއްދާ ދިނުމުގެ މޮޅު ކަން ބޭނުން ވެގެންވާ باب

باب الشفاعة

شفاعة ތެރިވުން ބޭނުންވެގެންވާ ބާބު

باب الإصلاح بين الناس

މީސްތަކުންގެ މެދުގައި صلح ކުރުމުގެ މޮޅުކަން ބޭނުން ވެގެން ވާ باب

باب فضل ضعفة المسلمين والفقراء والخاملين

مسلمންގެ ތެރެއިން ބަލިކަށިވެރިންނާއި فقيرއިންނާއި އަދި އެހެން ނިކަމެތީން ގެ މޮޅު ކަން ބޭނުންވެގެންވާ باب

باب ملاطفة اليتيم وسائر الضعفة والمساكين والمنكسري والإِحسان إليهم

يتيم ންނަށާއި އަދި އަންހެނުން ދަރިންނަށާއި އަދި އެންމެހައި ނިކަމެތިންނަށާއި އަދި
مسكين ންނަށާއި އަދި އަދި އަދި مصيبة ބައް ޖެހިފައިވާ މީހުންނަށް ހެޔޮކޮށް
ހިތުމާއި އަދި އެބައިމީހުންނަށް إحسانތެރި ވުމާއި އަދި އެމީހުންގެ މައްޗަށް އޯގާތެރިވުމާއި

އަދި އެމީހުންނާއި ގެދު ވަޢުމައިތިރި ކަން ބޭއްޖުމާއި އަދި އެމީހުންނަށްބަލައި ޝަފަ ޤަތި
ކުރުމުގެ މާތް ކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب.

باب الوصية بالنساء

އަންހެނުންގެ ބަރަދުވެރިން އެކަނބަލުންނާއި ގުދު ހެޔޮ ކަންތައް ކުރުމަށާއި إحسان ވެރިވުމަށްކުރެވިފައިވާ وصية ބަޔާން ވެގެންވާ ބާބު.

باب حق الزوج على المرأة

ފިރިމީހާ އަންބިމީހާގެ މައްޗަށް އަދާކުރަންޖެހޭ حقތައް ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب النفقة على العيال

އަންބިދަރިންނާއި ބަލަދު ވެރިންނަށް نفقة ދިނުން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب الإِنفاق مما يحبُّ ومن الجيِّد

މާލު ރަގަޅު ތަކެއްޗެއްސާއި ލޯބިވާއެއް ކަމުދާ ތަކެތިން ހޭދަކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާން
ވެގެން ވާ بَاب

بيان وجوب أمره وأولاده المميزين وسائر من في رعيته بطاعة الله تعالى ونهيهم عن المخالفة

ތިމާގެ އަންބިދަރިންނާއި ، އަދި ތިމާގެ ދަރިންގެ ތެރެއިން ފުރާވަރަށް ގޮސް ފިޔަވާ ދަރިންނާއި އަދި ތިމާ ބަލަހައްޓަން ޖެހިފައިވާ މީހުންނަށް ، الله އަށް ކިޔަމަން ގޮތުން އަމުރު ކުރުމާއި ، އެކަލާނގެއަށް އުރެދުމުގެ ގޮތުން އަމުރު ކުރުމާއި އަދި އެއިން މީހަކު ކަންތައް ކުރަށްޓެނަ ކުރެއްސުން ކުރާއިރު ނުކުރާ ކަމެއް ކުރާނަމަ ފާފަފުރަމަ އަދުއްބުނުމާއި އަދި ނުހި ކުރުވެގެންވާ ކަމުގައި ކުރެވޭނެ އިޞްލާޙު އަދަބުން

މަނާކުރުމާއި މިއެންދެރާ ކަންތައް ތަކަށި ދިމާގެ ކަންތައް ވާޖިބު ވެގެންވާ ކަންތައް ތަށް
ކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب حق الجار والوصية به

އަވަށްޓެރިންގެ حق ތަކާއި އެބައިމީހުން ނަން ހެޔޮކޮށް ހިތުމަށް ކުރެވިފައިވާ
وصية ގައި ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب بر الوالدين وصلة الأرحام

މައިންބަފައިންނަށް ހެޔޮހިތުމާއި ގާތްތިމާގެ ކަމުގެ ގުޅުން ބަދަހި ކުރުމާއި އަދި
މިކަންތައްތަކުން ލިބޭ ފައިދާތައް ބަޔާން ވެގެންވާ بَاب

باب تحريم العقوق وقطيعة الرحم

މައިންބަފައިންނަށް އުނދަގޫކުރުމާއި އަދި ތިމާގެ ކަމުގެ ގުޅުން ކަނޑާލުމަކީ حرام ކަމެއްކަން
ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب فضل بر أصدقاء الأب والأم والأقارب والزوجة وسائر من يندب إكرامه

މައިންބަފައިންގެ رحمة ވެރިންނަށާއި ، ރަޙްމަތްތެރިން އަހުލު އަންހެނުންގެ ގާތް ތިމާގެ
މީހުންނާއި އަދި އެނޫންވެސް ހެޔޮކޮށް ހިތުން އެދިގެންވާ މީހުންނަށް ހެޔޮކޮށް
ހިތުމުގެ މާތްކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب إكرام أهل بيت رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم وبيان فضلهم

رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ގެ أهل بيت ންނަށް ހެޔޮހިތުމާއި އަދި އެބޭކަލުންގެ
މާތް ކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب توقير العلماء والكبار وأهل الفضل وتقديمهم على غيرهم ورفع مجالسهم وإظهار مرتبتهم

علم ވެރިންނަށާއި އުމުރުން ދުވަސްވީފައިވާ މީހުންނަށާއި އަދި މާތް ސިފަތައް ލިބިގެންވާ މީހުންނަށް ތަޢުޒީމްކުރުމާއި އަދި އެހެނިހެން މީހުންގެ މައްޗަށް އެމީހުން އިސްކުރުވުމާއި އެމީހުންގެ މަޤާމް ހުރުމަތާއި އަދަބު ވެރިވުމާއި އަދި އެމީހުންގެ حقތައް އަދާކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب زيارة أهل الخير ومجالستهم وصحبتهم ومحبتهم وطلب زيارتهم والدعاء منهم وزيارة المواضع الفاضلة

صالح އަޅުތަކުންނަށް ޒިޔާރަތް ކުރުމާއި ، އެ ބޭކަލުންގެ مجلس ތަކުގައި ބައިވެރިވުމާއި އަދި އެބޭކަލުންނާއި އެކު އުޅުމާއި އަދި އެބޭކަލުންނަށް ތަޢުޒީމްކުރުމާއި އަދި އެބޭކަލުންގެ އަރިހުން ދުޢާގެ ގެ އަށް ޒިޔާރަތް ކުރުއްވުމަށް އެދުމާއި އަދި ދެންނެވުމާއި އަދި ފަޟީލަތްތެރި ތަނުތަކަށް ޒިޔާރަތް ކުރުމާއި ، މިއަންނަނި ތަންތަނަށްދާކަން ފުރުސަތު އާއި މާތްކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب فضل الحب في الله والحث عليه وإعلام الرجل من يحبه ، وماذا يقول له إذا أعلمه

الله އަށްޓަކައި ލޯބިވުމުގެ ފަޟީލަތާއި އަދި އެކަމަށް މައްޗަށް ހިތްވަރު ދިނުމާއި އަދި الله އަށްޓަކައި ލޯބިވާ މީހަކު ލޯބިވާ އެހެންމީހާ އެކަން އެންގުމާއި އަދި އެކަން އެންގުމުން އޭނާ ޖަވާބުގައި ކިޔަން ޖެހޭ دعاءތައް ބަޔާން ކުރެވިގެން ވާ باب

باب علامات حبَّ تعالى العبد والحثَّ على التخلق بها والسعي في تحصيلها

الله سبحانه وتعالى ގެ ލޯބި އަޅާއަށް حاصل ވުމުގެ نشانތަކާއި އަދި އެފަދަ ސިފަތްތަކުން ސިފަވުމަށް نشانތައް އަޚްލާޤުވުމާއި އަދި އެކަންތައް حاصل ކުރުމަށް މަސައްކަތް ކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب التحذير من إيذاء الصالحين والضعفة والمساكين

صالح އަޅުކަލުންނާއި ބަލިކަށިމީހުންނާއި مسكين ންނަށް ދުއްތާކުރުމުގެ ނުރައްކަލާއި
މައްޗަށް އިންޒާރު ކުރެވިގެންވާ باب.

باب إجراء أحكام الناس عَلَى الظاهروسرائرهم إلَى الله تَعَالَى

މީސްތަކުންގެ ބޭރުފުށުން ފެނުނު عمل ތަކުގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށް އަޙުކާމްތައް ގެންގުޅުމާއި
ނިޔަތުގައި ވަނީ ކަލޭވެސް ތިމާގެ އެތެރޭގައި ހުރި ކަންތައްތަކުގެ حقيقة އަށް الله
ގެ حضرة އަށް ދޫކޮށް ދޫކޮށްލުމާބެހޭ ގޮތުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الخوف

الله އަށް ބިރުވެތިވުމުގެ ގޮތަކުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الرجاء

ހެޔޮއަމަލަށް ބަދަލު ކުރުމުގެ ރަނގަޅު ގޮތް މެދުވެރިވާނެކަމަށް އުއްމީދު ކުރެވޭން ހުރުމުގެ
ގޮތަކުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل الرجاء

الله ގެ رحمةއަށް އުއްމީދު ކުރަންޖެހޭ ހުރުމުގެ ގޮތަކުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الجمع بين الخوف والرجاء

ބިރުވެތިވުމާއި އުއްމީދާއި ދެމެދު ހުރުމުގެ ގޮތަކުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل البكاء خشية الله تعالى وشوقاً إليه

الله އަށް ބިރުވެތިވުމުންނާއި އަދި އެއިލާހަށް شوقވެރިކަމުން ރޮއުމުގެ ގޮތަކުން
ބަޔާންވެގެންވާ ބާބު .

باب فضل الزهد في الدنيا والحث على التقلل منها وفضل الفقر

ދުނިޔެމަތީގައި ޒާހިދުވެ އުޅުމާއި އަދި ދުނިޔޭގެ ކަންތައް ކުޑަ މަދުކުރުމާއި فقيرކަމުގެ
މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ ބާބު

باب فضل الجوع وخشونة العيش والاقتصارعلى القليل من المأكول والمشروب والملبوس وغيرها

ބަނޑުހައިހުށުމާއި ހުސްކަމާއި އާދައިގެ ދިރިއުޅުމާއި ކާބޯތަކެއްޗާއި، އަންނައުނާއި އަދި
އެނޫނަސް ކަންކަމުގެ މަދުކަމަށް މަދުމިން ވަރަށް ފުއްދައިގަތުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ
باب

باب القناعة والعفاف والاقتصاد في المعيشة والأنفاق وذم السوال من غير ضرورة

ލިބޭ މިންވަރަކުން ފުދިގެން ހުރުމާއި ޚަރަދުކުރުމުގައި މެދުމިން إختيارކުރުމާއި
މުދަލުން ހަރުދަނާކަމާއި ހަރަދުކުރުމާއި ، ބޭނުމެއްނުވެ ސުވާލު ކުރުމުގެ ނުބައިކަން
ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب جواز الأخذ من غير مسألة ولا تطلع إليه

ސުވާލު ކުރުމަކާއި ނުލައި އަދި ހިތްވަރުވެސް ކަމުދާކައި ނުލައި ހިތްޖެ އެއްޗެއް
ލިބިއްޖެނަމަ އެއްޗެއްގައި ހިފުން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާން ކުރާ باب

باب الحثَّ على الأكل من عمل يده والتعفف به من السؤال والتعرُّض للإعطاء

ލިބޭގެ އަތުގެ މަސައްކަތުން ހަދާ ތަކެތި ކެއުމާއި ސުވާލު ކުރުމުން ދުރުހެލި ވެގެން
އުޅުމާއި مستحق މީހުންނަށް ހަދިޔާދިނުމުގެމާތްކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب الكرم والجود والإنفاق في وجوه الخير

الله އީމާން ވެގެންވީބ ދިރިހުރި ވުމާއި އަދި ހެޔޮކަންތަކަށް ހޯދުމަށް ގެންދިއުމުގެ
މާތްކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب النهي عن البخل والشُّحِّ

بخيل ކަމުންނާއި ދަހިވެތިކަމުން ދުރުހެލިވުމާ ކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الإيثار المواساة

ހިތްދެރިނުވި ވުމާއި އެހީތެރިވުމުގެ އަސަރަކަށް އިސްކަން ދިނުމުގެމާތްކަން
ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب التنافس في أمور الآخرة والاستكثار مما يُتَبَرَّكُ فيه

آخرة ގެ ކަންތައްތަކާއި ގުޅުން އިސްކަންދިނުމާއި އަދި ބަރަކާތް ހާސިލުކުރަން ގިނަގިނައިން
ވިސްނުމުގެ މާތްކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب فضل الغني الشاكر وهو من آخذ المال من وجه وصرفه في وجوهه المأمور بها

ޝުކުރުވެރިވާ މުއްސަނދި މީހާ އެއީ حلال ގޮތުގައި މުދާ ހޯދުމަށްފަހު ހޯދުމަށް
އަންގަވާ ފަދަ ގޮތުގެ މަގުން ހޯދާ މީހާގެ މާތްކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب ذكر الموت وقصر الأمل

މަރު ހަނދާންކުރުމާއި އުންމީދު ކުރުކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب زيارة القبور للرجال وما يقوله الزائر

ގަބުރުސްތާނަށް ޒިޔާރަތްކުރުން ފިރިހެނުންނަށް مستحبވެގެންވާކަމާއި އަދި ޒިޔާރަތް ކުރާމީހާ ކިޔަންޖެހޭ ތަކެތި ބަޔާންވެގެންވާباب

باب كراهية تمني الموت بسبب ضرر نزل به ولا بأس به لخوف الفتنة في الدين

އެއްވެސް މުޞީބާތަކާއި ހުރެ މަރުވުމަށް އެދުން މަކުރޫހު ވެގެންވާކަމާއި އަދި ދީނީ ފިތުނަ އުފެދިދާނެ ކަމުގެ ބިރު ހިފައްޖެނަމަ އެގޮތަށް މަރު އަވަސްކޮށްދެއްވުމަށް އެދުން ހުއްދަވާކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب الورع وترك الشبهات

حرام ކަންތައްތަކުން ރައްކާތެރިވުމާއި އަދި شبه ކަންތައްތަކުން ދުރުވެ ހުރުމުގެ މަތިކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

اب استحباب العزلة عند فساد الزمان

ޝުބުހަކަންތައްތަކުން ހުރަހެޅިދާނެކަމުގެ ބިރު ހިފާން ފެށުމުންނާއި އަދި ދީނީ ފިތުނަތައް އުފެދިދާނެކަމުގެ ބިރު ހިފާން ފެށުމުންނާއި އަދި މުޖުތަމަޢުގައި ފަސާދަތަންއިވާން ފެށުމުންނާއި އަދި މީސްތަކުންގެ ދެމެދުގައި ފާސިދު عمل ތައްގިނަވާންފެށުމުން އެފަދަ ކަންތައްތަކުން (ސަލާމަތްވުމަށްޓަކައި) އެކަހެރިވެގަތުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل الاختلاط بالناس وحضور جمعهم وجماعاتهم ومشاهد الخير ومجالس العلم ومجالس الذكر معهم وعيادة مريضهم وحضور جنائزهم ومواساة محتاجهم وإرشاد جاهلهم وغير ذالك من مصالحهم لمن قدر على الأمر بالمعروف والنهي عن المنكر وقمع نفسه عن الأيذاء والصبر على الأذى

މީސްތަކުންނާއި އެކުވެ އުޅުމާއި އަދި އެމީހުންނާއިއެކު ހަމަ ނަމާދުކުރުމާއި، އަދި جماعة ގައި فرض ނަމާދުތައްކުރުމާއި، އަދި عيد ނަމާދަށް އެއްވުމާއި، އަދި އެމީހުންނާއިއެކު علم

އުގަންނައިދޭ މަޖްލިސް ބަހައްޓައި، އަދި ދީނީ ހުތުބާބަޔާން އިބާރާތްތަކުގެ މަޖްލިސްތަކަށް ދިއުމާއި، އަދި އެމީހުންގެ ތެރެއިން ބަލިމީހުންނަށް ޒިޔާރަތްކުރުމަށްދިއުމާއި، އަދި އެމީހުންގެ ތެރެއިން މަރުވާ މީހުންގެ ޖަނާޒާގައި ބައިވެރިވުމާއި، އަދި އެމީހުންގެ ތެރެއިން އަނިޔާވެރިވާމީހުން ބޭނުންވެފައިވާ މީހުންނާމެދު ހެޔޮވަޢުދު ވެވުމާއި، އަދި ހަރާމްކަންތައް އުފުރާލުމުގައި، ނަސޭހަތްތެރިވުމާއި ދެއްވާފައިވާ ކަލޭގެފާނުމެން ޝަރީޢަތްތަކަށް އެމީހުންގެ ތެރެއިން ވާ ގިނަމީހުންނާ، ގުޅުމުގެތެރެއިން، އަދި އަންހެނުން إجتماعي ހަކަތަ ކަންތައްތައްކުރުން އެމީހުންނަށް ދޭ ދުއްތާކުރުމާއި، އަދި މިސްކީނުންނާ އަދި ޔަތީމުކުދިންނާ ސަލާމް ސަލާމްކިޔާ ތަނުގައި އެހެރުމާއި، އަދި ދުވަސް އަދިރިސްކޮށް ކަންތައް ބަލާފައި، މިއެންމެހާ ކަންތައްގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب التواضع وخفض الجناح للمؤمنين

تواضع ވެރިވުމާއި (حق އަށް ބޯލަބައި ކިޔަމަން ގަބޫލުކުރުމާއި) އަދި މުއުމިނުންނާއި މެދު މަޑުމައިތިރިކަން ކަމުން ކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم الكِبْر والإِعجاب

ކިބުރުވެރިވުމާއި އަދި އަމިއްލަ ނަފްސާއި ބޮޑާކަމާއި ހަރާމްކަމާ ނަހީކުރައްވާފައިވާ ހަރާމްކަމުގެ باب

باب حسن الخلق

ރިވެ أخلاقގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الحلم والأناة والرفق

ކަންތައްކުރުމުގައި حلم ވެރިކަން ބޭނުން ކުރުމާއި އަދި އަވަސްވެރިނުވުމާއި އަދި މަޑުމައިތިރިކަން ބޭނުން ކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب العفو والإِعراض عن الجاهلين

عفو ކުރުމާއި جاهل ން ގެ ފުރުން ލިބުނަކަސްވެސް ބަދަލު ނުހިފާ ދުރުހެލިވުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب احتمال الأذى

الله ގެ ރުއްސެވުންއެދިގެން ދިމާވާ އުނދަގޫތަކަށް ކެތްކުރުމުގެމާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الغضب إذا انتهكت حرمات الشرع والانتصار لدين الله تعالى

شرع ގައި حرام ވެގެންވާ ކަންތައްތަކަށް އަރައިގަތުމުގެ މައްޗަށް ރުޅިއިސްކުރުމާއި އަދި
الله ގެ ދީނަށް ނަސްރު ދިނުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب أمر وُلاة الأمور بالرفق برعاياهم ونصيحتهم

والشفقة عليهم والنهي عن غشهم والتشديد عليهم وإهمال

مصالحهم والغفلة عنهم وعن حوائجهم

ވެރިން އެބައިމީހުންގެ ރައްޔިތުންނާއި މެދު މަޑުމައިތިރިކަމާއިއެކު معاملة ކުރުމާއި، އަދި އެބައިމީހުންނަށް ނަސޭހަތްތެރިވުމާއި، އަދި އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް އޯގާތެރިވުމާއި، އަދި އެބައިމީހުންނާއިމެދު މަކަރުހެދުމާއި، އަދި އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ހަރުކަށި ނުވުމާއި، އަދި އެބައިމީހުންގެ مصلحة އެކަށީގެންވާގޮތުގައި ހިފެހެއްޓުމާއި، އަދި އެބައިމީހުންގެ ކަންތައްތަކުގައި غافلވެގެން ނުއުޅުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الوالي العادل

عادل ވެރިޔާގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب وجوب طاعة ولاة الأمور في غير معصية

އުޅެދުމަކަށް އަމުރުކުރުއްވާ ހިނދެއްގައި ވެރިންނަށް ކިޔަމަންވުން ވާޖިބުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن سؤال الإمارة و اختيار ترك الولايات إذا لم يتعين عليه أو تدع حاجة اليه

ވެރިކަން ހޯދުމަށްއެދި އާދޭސް ނުކުރުމާއި ދިޔުމާއި އެކަށީގެންނުވާފަދަވެރިކަމަކަށް ކުރިމަތި ނުލުމާއި، އަދި مصلحة އެންމެބޮޑު ވެރިކަމުން އިސްތިޢުފާ ދިނުމުގެ މަޤާމަކަށް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب حثّ السلطان والقاضي وغيرهما من ولاة الأمور على اتخاذ وزير صالح وتحذيرهم من قرناء السوء والقبول منهم

ވެރިންނާއި، قاضىންނާއި، އަދި އެނޫންނަށް ވެސް ދަގުމުބަކަމުގައި ވާޖިބުން އަމުރުންގެ އަރިހަށްދެނީ ބަޔަކަށް صالح ވަޒީރު إختيار ކުރުމަށް ހިތްވަރުދިނުމާއި، އަދި ނުބައި މީހުން އެކުވެރި މީހުންގެ ބޭބަޔަކަށް ކަރިންނުކުރުވުމާއި، އަދި އެކުވެރި ނުބައި މީހުންގެ ފާޑުބަސް އަޑުއެހުމާ ވަހަރެއް قبولނުކުރުމަށް ދެނެވިއްޖާ އިންޒާރުކޮށް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن تولية الإِمارة والقضاء وغيرهما من الولايات لمن سألها أو حرص عليها فعرّض بها

ވެރިކަމަށާއި قاضىކަމަށާއި، އަދި އެފަދަ އެހެނިހެން ވެރިކަން ބަޔަކަށް އެދި ހޯދަމުންދާ މީހުންނާއި، އަދި އެކަމަށް ޙިރުޞުވެގެންތިބި މީހުންނަށް އެކަންކަމުގެ ނުދިނުމުގެ ވާހަކަ ބަޔާންވެގެންވާ باب

كتاب الأدب

أدب ގެ ބައި

باب الحياء وفضله والحثِّ على التخلق به

ލަދުވެރިކަމުގެ މާތްކަމާއި، އަދި އެސިފަ ހާޞިލުކުރުމަށް شوقވެރިކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب حفظ السر

ސިއްރުތައް ފޮރުވާގެން ހުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الوفاء بالعهد وإنجاز الوعد

عهد އަށް ވަފާތެރިވުމާއި އަދި وعد ފުއްދުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الأمر بالمحافظة على ما اعتاده من الخير

އަމިއްލަ އަށް އާދަވެފައިވާ ހެޔޮކަންތައްތަކުގައި ދެމިހުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب طيب الكلام وطلاقة الوجه عند اللقاء

ރީތިބަހުން ވާހަކަދެއްކުމާއި، އަދި އުފާވެރި މުސްކުރައިގެން ބައްދަލުކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب بيان الكلام وإيضاحه للمخاطب وتكريره ليفهم إلا بذالك

އޮޅުންފިލާގޮތަށް ސާފު އިބާރާތުން ވާހަކަދެއްކުން مستحب ވެގެންވާކަމާއި، އަދި
مخاطبވެވޭމީހާއަށް ވިސްނޭގޮތަށް ވާހަކަދެއްކުމާއި، އެމީހާއަށް އެވާހަކައެއް ފަހުމުނުވެއްޖެ
ކޮށްދެ ހިނދަކު ތަކުރާރުކުރުމުގެ ގާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب إصغاء الجليس لحديث جليسه الذي ليس بحرام واستنصات العالم والواعظ حاضري مجلسه

ބިރާއިވާހަކަ ދެއްކާ މީހާގެ ވާހަކައިގަޔަށް حرام ކަމެއް ނުވާނަމަ އެހެންމީހުންގެ އަޑުއަހާލުމާއި އަދި
واعظ ނުވަތަ علمވެރިން ގެ މަޖްލިސްގައި ތިބޭމީހުން ހަމަހިމޭންކުރުމާ ބެހޭގޮތުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الوعظ والاقتصاد فيه

ދީނީ نصيحةދިނުމާއި އަދި އެކަމުގައި މެދުމިނުގައި ހުރުމާބެހޭ ގޮތުން ބަޔާންވެގެންވާ
باب

باب الوقار والسكينة

ވަޤާރުވެރިކަމާއި ހަމަހިމޭންކަމާބެހޭ ގޮތުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الندب إلى إتيان الصلاة والعلم ونحوهما

ނަމާދުކުރުމުގައި، އަދި علمއުގެނުމުގައި، އަދި އެހެނިހެން އެފަދަ އެއްޗެހި علمވަރު
އުގެނުމަށްޓަކައި އަންނަ ހިނދު މަޖުލިސްތަކާއި، އަދި ހަމަހިމޭންކަން إختيار ކުރުން
مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދެވޭ باب

باب إكرام الضيف

ޟައިފުވެރިންނަށް ކަރާމާތްކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންކޮށްދެވޭ باب

باب استحباب التبشير والتهنئة بالخير

އުފާވެރި خبر ގެނެސް ދިނުމާއި އަދި މުބާރަކު ބާދީ ދެންނެވުން مستحب ވެގެންވާ ކަން ބަޔާންކޮށްދެވޭ
باب

باب وداع الصاحب ووصيته عند فراقه لسفر وغيره والدعاء له وطلب الدعاء منه

އެކުވެރިޔާއަށް الوداع ކިޔުމާއި އަދި ދަތުރަށް ވަކިވާހިނދުގައި وصيةކުރުމާއި އޭނާއަށް دعاء
ކުރުމާއި އަދި އޭނާގެ ކިބައިން دعاء އެދި އެދުން ބަޔާންކޮށްދެވޭ باب

باب الاستخارة والمشاورة

استخارة ކުރުމާއި مشورة ކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންކޮށްދެވޭ باب

باب استحباب الذهاب إلى صلاة العيد والرجوع من طريق آخر

عيد ނަމާދާއި ބަލިމީހުންނަށް ޒިޔާރަތްކުރުމާއި، حجގެ ޢަމަލުތަކާއި، ހަނގުރާމަތަކާއި ޖަނާޒާގައި ބައިވެރިވުމާއި އަދި އެނޫނަސް އެފަދަ އަޅުކަންތަކަށް ދާ މަގުނޫން އެހެން މަގަކުން ثواب އިތުރުކުރުމަށްޓަކައި އެނބުރި އައުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب تقديم اليمين في كل ما هو من باب التكريم كالوضوءِ وَ الغُسْلِ والتَّيَمُّمِ

ކޮންމެ ހެޔޮކަމެއްކުރުމުގައި ކަނާއަތް އިސްކުރުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

كتاب أدب الطعام

ކެއުމުގެ އަދަބުތައް ބަޔާންވެގެންވާ ބައި

باب التسمية في أوله والحمد في آخره

ކެއުމުގެ ކުރިން ބިސްމިކިޔުމާއި ކައިނިމުމުން حمدކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب لا يعيب الطعام واستحباب مدحه

ކާއެއްޗަކަށް عيبނުކިޔުމާއި އަދި އޭގެ ތަޢުރީފުގެ ބަސްތައްބުނުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب ما يقوله من حضر الطعام وهو صائم إذا لم يفطر

ކެއުމުގެ މަޖިލިސްއަށް حاضر ވެއްޖެ (ސުންނަތް)ރޯދަހިފާފައި ރޯދަދުވަހު ނުކާނަމަ ކަންތައްކުރަންވީގޮތް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب ما يقوله من دعي إلى طعام فتبعه غيره

ކެއުމުން ތަނބީހު އަޅުވެތިޔާވާ މީހާއަށް ފުރުޞަތު އަދަބުދިނުމާ މީހާއާމެދު ވަޢުޒުކިޔުމާއި ކުށްވެރިކުރުން
ގޮތް(އަދަބު ކުރުންގޮތް) ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الأكل مما يليه ووعظه وتأديبه من يسيء أكله

ކާއިރު ބިމާއި އެންމެ ކައިރިވާތަން ކައުމާއި އަދި އާދައި ހެޔޮލެން ކައިރިއަށް މީހުންނަށް
ނަޞޭޙަތްދިނުމާއި އަދަބު ދިނުމުގެ ބާވަތް އެކުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ
باب

باب النهي عن القران بين تمرتين ونحوهماإذا أكل جماعة إلا بإذن رفقته

ޖަމާޢަތަކަށް ކާއިރު ކަރުދަހަ އަކުރުގެ ބައިވެރިންގެ ހުއްދައިވެގެން މެނުވީ ދެއްތަކަށް ނުލެވޭ
އެކަތަ އެއްކޮށް ދެއްޓިކާލުމުގެ އެއްފަހަރާ އެކަހަރުހިފުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب ما يقوله ويفعله من يأكل ولا يشبع

ކެއުމުން ބޮޑުނުވާ މީހާ ކިޔަންވީ ދުޢާއާއި ކުރަންޖެހޭ ކަންތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الأمر بالأكل من جانب القصعة والنهي عن الأكل من وسطها

ކާތަށީގެ އެއްފަރާތުން ކަމުންގެންދިއުމުން އަމުރު ވެގެންވާ ކަމާއި އަދި ކާތަށީގެ މެދުން
ކެއުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهية الأكل متكئاً

ލެނގިގެންހުރެ ކެއުން މަކްރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب الأكل بثلاث أصابع واستحباب لعق الأصابع وكراهة مسحها قبل لعقها واستحباب لعق القصعة وأخذ اللقمة التي تسقط منه وأكلها وجواز مسحها بعد اللعق بالساعد والقدم وغيرهما

ތިން އިނގިލިން ކެއުން مستحب ވެގެންވާކަމާއި، އަދި އިނގިލިފޮޅުން مستحب ވެގެންވާކަމާއި، އަދި އިނގިލިފޮޅުމުގެ ކުރީގައި ފޮހެ ސާފުކުރުން މަކުރޫހުވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި ތަށީގައި ހުންނަ ކާތަކެތި ސާފުކުރުމުން مستحب ވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި ތަށިން ވެއްޓޭ ބުރިކޮޅު ނެގުމާއި، އަދި އެބުރިކޮޅު ކެއުން مستحب ވެގެންވާކަމާއި، އަދި އަތުގެ އިނގިލިލޮފެ ސާފުކުރުމުންފަހު ފައިދުށިގަނޑާއި، ފައިތިލަގައި ފުހުން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تكثير الأيدي على الطعام

ކެއުމުގައި ގިނަމީހުން ބައިވެރިވުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب أدب الشرب واستحباب التنفس ثلاثاً خارج الإِناء وكراهية التنفس في الأناء واستحباب إدارة الأناء على الأيمن فالأيمن بعد المبتدئ

ބުއިމުގެ އަދަބު ތަކާއި، އަދި ބޯމުންދާއިރު ތަށިން ބޭރުން ތިންނޭވާލައިގެން ބުއިން مستحب ވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި ތަށީގެ ތެރެއަށް ނޭވާލުން މަކުރޫހު ވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި ކާތަކެތި ދިނުމުގައި އެންމެ ފުރަތަމައިން ފަށައިގެން ކަނާއަތް ފަރާތުން ދެމުންގެންދިއުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهة الشرب من فم القربة ونحوها ، وبيان أنه كراهة تنزيه لا كراهة تحريم

ކުޅީގައްޓާއި، އަދި އެފަދަ ކަންތައްތަކުގައި ބިއުން މަކުރޫހުވެގެންވާ ކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب އާއި އަދި އެމަކުރޫހަކީ حكمީ حرام ގެ ދަރަޖައަށް ނުފޯރާކަމާއި އަދި އޭގެ ދަރަޖައަކީ تنزيه މަކުރޫހުއިގެދަރަޖައާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهة النفخ في الشراب

ބޯތަކެތަށް ފުމުން މަކުރޫހަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب بيان جواز الشرب قائِماً وبيان أن الأكمل والأفضل الشرب قاعدا

ކޮޅަށްހުރެގެން ބުއިންތައް ބުއިން ހުއްދަވެގެންވާ ކަމާއި އަދި ގޮތުގެ ރުއިބުރަވެގެންވާ ގޮތަކީ
އިށީނދެގެންނެވި ބުއިންކަން ބުއިންކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب كون ساقي القوم آخرهم شرباً

ބޯއެއްޗަށް ބޮއުމަށް އެންމެ ފަހުން ބުއިން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب جواز الشرب من جميع الأواني الطاهرة غير الذهب والفضة وجواز الكرع وهو الشرب بالفم من النهر وغيره بغير إناء ولا يد، وتحريم استعمال إناء الذهب والفضة في الشرب والأكل والطهارة وسائر وجوه الاستعمال

ރަނާއި ރިހިގެ ކަންތާރުތަކުން ފިޔަވައި طاهر ކަންތާ ކަންތާރުތަކުގައި، ބުއިން ހުއްދަވެގެންވާކަން
ބަޔާންވެގެންވާ باب އާއި އަދި ތަށިއާއި ނުވަތަ އަތުގެ ބޭނުން ނުހިފައި ކޯރުފަދަ ތަނަކުން ބުއިން
އަދި އެހެން ފެނުގެ ތަނަކުން ބުއިން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب އާއި،
އަދި ރަނާއި ރިހިގެ ކަންތާރުތަކުން ކެއުމާއި ބުއިމާއި طاهرވުމާއި، އަދި އެހެނިހެން
ކަންތައްތަކުގައި ބޭނުންކުރުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

كتاب اللباس

ލިބާސްލުމުގައި އަމަލުކުރަންވާގޮތް ބަޔާންވެގެންވާ ބައި

باب استحباب الثوب الأبيض وجواز الأحمر و الأحضر والأصفر والأسود وجوازه من قطن وكتان وشعر وغيرها الا الحرير

ހުދުފޭރާންލުން مستحب ވެގެންވާކަމާއި، އަދި ރަތާއި، ފީރޯޒާއި، ކަޅުކުލައާއި ކަޅުކުލައިން ހެދުން އެޅުން ހުއްދަވެގެންވާކަމާއި، އަދި ފަށުވިލާފިލި ފިޔަވައި ކަތާން ފޮތިކޮޅާއި ރިއްޗާން ފޮއްޓާއި، އަދި ކަނބުރުންނާއި، އެފަދަ އެހެން ތަކެތިން ވިޔަފާރިވާ އެންމެހައި ފިޔަވައި ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب القميص

ގަމީސް (ޤަމީޞް) ލުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب صفة طول القميص والكم والإِزاروطرف العمامة وتحريم اسبال شيئ من ذالك على سبيل الخيلاء وكراهته من غير خيلاء

ގަމީހުގެ(ޤަމީޞްގެ) ދިގުމިނާއި، އަތްކޮޅުގެ ދިގުމިނާއި، އަދި މުންޑުގެ ދިގުމިނާއި، ފަގުޑީގެ ކޮނޑުގެ ބަޔައްބޮނޑިޔަށް މިންވަރު ބަޔާންވެގެންވާ باب އާއި އަދި ބޮޑާއިބޮޑު ވެރިކަމުގެ ގޮތުން މިއިން އެއްވެސް އެއްޗެއް އެލުވިގެންވާ ވަށްތިލަ ދިގުކޮށްލުންحرامވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب އާއި އަދި ބޮޑާއިބޮޑު ވެރިވުން ނޫން އެހެންގޮތަކުން މިއިން އެއްޗެއް ދިގުކުރުން ބޮޑާއިބޮޑުނޫނަސް އެއީ މަކުރޫހު ވެގެންވާކަމުގެ ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب ترك الترفع في اللباس تواضعاً

تواضع ވެރިވުމުގެ ގޮތުން އަގުބޮޑު ހެދުން އެޅުން ދޫކޮށްލުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب التوسط في اللباس ولا يقتصرعلى مايزري به لغير حاجة ولا مقصود شرعي

ހެދުން އެޅުމުގައި މެދުމިން إختيارކުރުން مستحب ވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި ދިމާވާ ޙާޖަތަކާއި ހުރި ނުވަތަ شرعي, مقصدކަށްބަލައި ނޫން އެހެން ގޮތަކަށް عيب ވާފަދަ ދަރަ ހެދުން ނާޅުން ،އެދުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم لباس الحرير على الرجال وتحريم جلوسهم عليه واستنادهم إليه وجواز لباسه للنساء

ހަރީރު ފޭރާން އެޅުން ފިރިހެނުންނަށް حرامވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި އޭގެމަތީ އިށީނުން ބޭނުންކުރުން حرامވެގެންވާކަމާއި، އަދި އޭގެމަތީގެ ބާލީހަކަށް ލެގެން ދިޔުން حرام ވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި އޭގެމަތީ އަންހެނުންނަށް ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب جواز لبس الحرير لمن به حِكّة

އެލަރޖީގެ ހަރަކަށްޖެހުމާއި ކަރުކަހާގެ ބަލިހުރުމުން ހަރީރު ފޭރާން ލުމުގެ ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن افتراش جلود النمور والركوب عليها

މިނިކާވަގެ ހަންގަނޑު އިތުރުގެ ބޭނުންކުރުން ނަހީ ވެގެންވާކަމާއި އަދި ސަވާރުވުމުން އެޔާއި ބޭނުންކުރުން ނަހީ ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب (މިތަނުގައި نهي ގެ މުރާދަކީ مكروه ގެ މުރާދެވެ.)

باب ما يقول إذا لبس ثوباً جديداً أو نعلاً أو نحوه

އަލަށް ފޭރާމެއް ލާއިރު އަދި އަލަށް ފައިވާނެއް ލާއިރު ނުވަތަ އެފަދަ ނުވަތަ އެހެން ކަމެއް ކުރާ ހިނދު ކިޔަންވާ دعاء ބަޔާ ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب الابتداء باليمين في اللباس

ފޭރާން ލުމުގައި ކަނާތުފަރާތުން ފެށުމަކީ مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب آداب النوم والاضطجاع والتعود والمجلس والجليس والرؤيا

ނިދުމާއި އޮށޯތުމާއި އިށީނުމާއި މަޖިލިސް ކުރުމާއި މަޖިލިސްގައި ތިބޭމީހުން އަދި ހުވަފެނާއި މިއެއްޗެހީގެ ފަރުމާކުރުމާ އަދަބު ކުރާވަގެޅ ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب جواز الاستلقاء على القفا ووضع إحدى الرجلين على الأخرى إذا لم يخف انكشاف العورة وجواز القعود متربعا ومحتبيا

އަގަމަތިން އޮށޯވެ އޮތުން ހުއްދަވެގެންވާގޮތާއި، އަދި އައުރަ كشفވުމުގެ ބިރު ހިނގާނަމަ އެއްފައިގެ މައްޗަށް އަނެއްފައި އަޅުވައިގެން އޮށޯވުން ހުއްދަވެގެންވާ ކަމާއި، ހަތަރެސްފައިގެ މައްޗަށް އިށީނދެގެން އިނުން ހުއްދަވެގެންވާ ކަމާއި، ބޮޑަކަށިން ހައިގެން އަތިން ދެފައި ދަނޑުމާއި އެއްކޮޅު ގާބޯޅިތަކާއެކު އިނުން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންކުރެވިފައިވާ باب

باب في آداب المجلس والجليس

މަޖިލިސް ކުރުމުގެ އަދަބު ބަލައި އަދި މަޖިލިސްބަހައްޓައި އިށީނދެގެން ތިބުމުގެ އަދަބުތައް ބަޔާންކުރެވިފައިވާ باب

باب الرؤيا وما يتعلق بها

ހުވަފެންދެކުމާއި އަދި އެކަމާއި ގުޅޭ ބައެއްކަންތައްތައް ބަޔާންކުރެވިފައިވާ باب

باب فضل السلام والأمر بإفشائه

ސަލާމުކިޔުމުގެ ފަޟީލަތާއި އަދި ސަލާމް ކިޔުން ފެތުރުމަށް އަމުރުކުރެވިފައިވާ ގޮތަށް ބަޔާންކުރެވިފައިވާ باب

باب كيفية السلام

ސަލާމް ގޮވުންޖެހޭގޮތް ބަޔާންކުރެވިފައިވާ باب

باب آداب السلام

ސަލާމުކިޔުމުގެ އަދަބުތައް ބަޔާންކުރެވިފައިވާ باب

باب استحباب إعادة السلام على من تكرر لقاءه على قرب بأن دخل ثم خرج ثم دخل في الحال أو حال بينهما شجرة ونحوها

އެއްފަހަރު ބައްދަލުވުމުންފަހު ކުޑަހިނދުކޮޅެއްގެ ފަހުން ދެވަނަ ފަހަރަށް ބައްދަލުވުމުގައި

مثالއަކަށް ތިބިނަކަށް ވަރުގަދަ ސިކުނޑިން ދޮރު އެއްބަފާ ނަމަ ދެވަނަ ފަހަރަށް

ވަދެން، ނުވަތަ ދޮރުހުޅުވޭ ދުވަސްވަރު ގަސްއަކާ، ހަރަހަރާ ނުވަތަ އެއްޗަކު އަރައި

ހަރަދެމުގައި ބައްދަލުވުމަށް އަލުން ސަލާމް ކިޔުން مستحبވެގެންވާ ކަން

ބަޔާންކޮށްދޭ باب

باب استحباب السلام إذا دخل بيته

ޖީގެ އަހުލުވެ ގޭއަށް ވަންނަހިނދު ސަލާމް ކިޔުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ

باب

باب السلام على الصبيان

ކުޑަކުދިންނަށް ސަލާމްގޮވުމުގެ ހުކުމާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

باب سلام الرجل على زوجته والمرأة من محارمه وعلى أجنبية وأجنبيات لا يخاف الفتنة

بهن وسلامهن بهذا الشرط

ފިރިހެނާ އަނބިމީހާއަށް ސަލާމްގޮވުމާއި އަދި އަންހެނާ އެހެން محرمންނަށް ސަލާމްގޮވުން

ބަޔާންކޮށްދޭ باب އާއި އަދި ހިތާ އަންހެނަކަށް ފިތުނާ ހިތާ އަންހެނަކަށް ފިރިހެނަކަށް

ފިތުނައިގެ ބިރުހުންނަވަނަ ސަލާމްކިޔުމާއި އަދިއާ شرط އާއިއެކުކަން ކުރުން

ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

باب تحريم ابتدائنا الكفار بالسلام وكيفية الرد عليهم واستحباب السلام على أهل مجلس فيهم

مسلمون وكفار

ކާފިރުންނަށް ފުރަތަމަ ސަލާމްގޮވުން حرامވެގެންވާ ކަމާއި އަދި އެމީހުން ސަލާމް

ގޮވައިފިނަމަ ޖަވާބު ދޭންވީގޮތާއި އަދި މުސްލިމުންނާއި ކާފިރުން ގޮސްތިބޭ ފަރާތަކަށް

މަޖިލީހަކަށް ސަލާމްގޮވުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

باب استحباب السلام إذا قام من المجلس

މަޖްލިސްއިން ތެދުވެގެންދާއިރުގައްޔާއި (ނުކުމެ) ބައިވެރިންނާއި ވަކިވެގެން ދާއިރުގައި ސަލާމް ކުރުން مستحبވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الاستئذان وآدابه

ގެއަށް ވަންނުމުގެ ހުއްދައަށް އެދުމާއި އަދި އެކަމުގެ އަދަބުތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب بيان أن السنة إذا قيل للمستأذن من أنت أن يقول فلان فيسمي نفسه بما يعرف به من اسم أو كنية وكراهة قوله أنا ونحوها

އިޒްނަ ހޯދުމަށްއެދޭމީހާ ކުރެން ކަލޭތީކަ ކާކުހޭ، ސުވާލުކުރެވިއްޖެނަމަ ސުންނަތްވެގެންވަނީ ތިމާއީ ކާކުކަން އެނގޭފަދަ ނަން ބުނުން ނުވަތަ ތިމާގެ ވަނަމާއި (ރަޙީނަމާއި) އަދި އެކު ބުނުންކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب އާއި އަދި ތިމާއީ ކާކުކަން އަންގާ ދިނުމަށްޓަކައި އަހަރެމެން ލަފްޒު ނުވަތަ އެފަދަ ލަފްޒުތައް ބުނުން މަކުރޫހު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب تشميت العاطس إذا حمد اللَّه تعالى وكراهية تشميته إذا لم يحمد اللَّه تعالى وبيان آداب التشميت والعطاس والتثاؤب

ކިނބިހިއަރާމީހާ اللهއަށް حمدކޮށްފިނަމަ އޭގެޖަވާބު ދިނުން مستحب ވެގެންވާކަމާއި، އަދި އޭނާ اللهއަށް حمدނުކުރާނަމަ އޭނާއަށް ޖަވާބު ދިނުން މަކުރޫހުވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި ކިނބިހި އެޅުމުގެ އަދަބުތަކާއި އަދި އާނުވައްލުމުގެ އަދަބުތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب المصافحة عند اللقاء وبشاشة الوجه وتقبيل يد الرجل الصالح

وتقبيل ولده شفقة ومعانقة القادم من سفر وكراهية الانحناء

ބައްދަލުވާހިނދު އަތާ އަތްޖެހުމާއި ސަލާމްކުރުން مستحب ވެގެންވާކަމާއި، އަދި ޞާލިޙު
މީހާއެއްގެ ބައްދަލުކުރުމުގައި، އަދި ސާލިޙު އަތުގައިވާކަން އަތުގައި ބޮސް ދިނުމާއި،
ދަރިފުޅުންނަށް އޯގާތެރިވުމުގެ ގޮތުން ބޮސްދިނުމާއި، ދަތުރުން އަންނަ ބޭފުޅަކު އަށް ބައްދާލުމާއި
ކަށިގަނޑު ބޭނުމާއި ސަލާމް ކުރުމުގައި، މަކުރޫހުވެގެންވާ مستحب ވެގެންވާކަމާއި އަދި
ސަލާމްކުރުމާ ހިނދު ގުޅިގެން މަކުރޫހު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

كتاب عيادة المريض ، وتشييع الميت ، والصلاة عليه، وحضور دفنه ، والمكث عند قبره بعد دفنه

ބަލިމީހުން ޒިޔާރަތްކުރުމާއި އަދި ޖަނާޒާގެ ފަހަތުން ދިއުމާއި، އަދި މައްޔިތާގެ މައްޗަށް
ސަލާތްކުރުމާއި، އަދި މައްޔިތާ ވަޅުލުމުގައި ބައިވެރިވުމާއި ،އަދި މައްޔިތާ ވަޅުލާ ނިމުމުންފަހު
ވަޅާ ކައިރީގައި އިރުކޮޅަކު މަޑުކޮށްލުމާއި ސުންނަތްކަމާ ގުޅޭ ކަންތައްތަކުގެ ބަޔާންވެގެންވާ ބައި

باب ما يدعى به للمريض

ބަލިމީހާއަށްޓަކައި دعاء ކުރަންވީގޮތް ބަޔާންވެގެންވާ باب

بابُ استحباب سؤالِ أهلِ المريضِ عَنْ حالِهِ

ބަލިމީހާގެ ހާލު ގެވެށީގެ މީހުންކަރައިން އަހާލުމާއި ގެގެ އަހުލުވެރިން ކުރުން އަޔާ ހާލުބެލުން
مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ بابُ

باب ما يقوله من أيس من حياته

ދިރިއުޅުމުން މާޔޫސްވެފައިވާމީހާ ކިޔަންޖެހޭ دعاء ގޮތް ބަޔާންވެގެންވާ بابُ

باب استحباب وصية أهل المريض ومن يخدمه بالأحسان إليه واحتماله والصبر على ما يشق من أمره وكذا الوصية بمن قرب سبب موته بحد أو قصاص ونحوهما

ބަލިމީހާގެ އަހުލުވެރިންނާއި އަދި ބަލިމީހާއަށް خدمة ކުރާމީހުންނަށް إحسانތެރިވުމާއި، އަދި އެމީހާގެ ފުރުން އިވޭ އަޑުތައް تحملކުރުމާއި، އަދި އެމީހާގެ ފާޑަށް ގުޅުވެރިވާ އުނދަގޫތަކަށް ކެތްތެރިވުމަށް وصيةކުރުން مستحب ވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި ހަމައެހެންމެ شرعي حد އެއް ނުވަތަ قصاصއެއް ނުވަތަ އެފަދަ އެހެން ސަބަބަކާއި ހުރެ މަރުގާތްވެފައިވާ މީހުންނާއިމެދު އެފަދައިން ކަންތައްކުރުމަށް وصيةކުރުން مستحبވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب جواز قول المريض : أنا وجع ، أو شديد الوجع أو موعوك أو وا رأساه ونحو ذالك وبيان انه لاكراهة في ذالك إذا لم يكن على التسخط وإظهار الجزع

ބަލިމީހާ ރުޅިވެރިކަމެއްގައި ނުވަތަ ކެތްތެރިކަން ކުޑަކުރުމަކާއި ނުލައި ވޭން އެޅުމުގެ ސަބަބުން އައްޑިއި ވަރަށް ހެޔޮ ނުވަތަ ވާހަކަ ބަދުބަސް ބުނުންތަކަ ނުވަތަ ދިމަހަން ރުހުއްސަތު ދެއްކުންތައް ނުވަތަ ސަރަހައްދު ކޮށް ބުނެ އޮސްވުން ބުނުން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تلقين المحتضر : لا إله إلا الله

މަރަށް حاضرވެފައިވާމީހާއަށް لا إله إلا الله ގެ ކަލި ކިޔައިދިނުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب ما يقوله بعد تغميض الميت

މައްޔިތާގެ ލޯ ލައްޕައިގެން ދިއުމުން ކިޔަންޖެހޭ ބަހެއް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب ما يقال عند الميت وما يقوله من مات له ميت

މައްޔިތާގެ ކާރީގައި ކިޔަންޖެހޭ دعاء އާއި އަދި މަރުވި މީހާގެ އާއިލާއަށްޓަކައި دعاء ކުރަންވީގޮތް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب جواز البكاء على الميت بغير ندب ولا نياحة

މައްޔިތާގެ ރަނގަޅުވާހަކަތައް ގޮވާލުމާއި ހަޅޭއްލެވުމާއި ނުލައި މައްޔިތާއަށް ރޮއުން ހުއްދަ ކަމާއި ނަހީވެގެންވާ ރޮއުމަކީ އަނިޔާކުރުމާއި ރޮއިރޮއިގެން ހިތާމަކުރުމެވެ. ދެން މައްޔިތާ ރޮވުމަށް ދިނުމާއި ނުވަތަ ކިޔުމާއި އުޅުން ހުއްދަވާނޭ ހުއްޓާ ފަހަކަށް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الكف عما يرى في الميت من مكروه

މައްޔިތާގެ ފުރުސް ފެނުނަ عيب ތަކެއް ސިއްރުކުރުމަށްޓަކައި ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الصلاة على الميت وتشييعه وحضور دفنه

وكراهة اتباع النساء الجنائز

މައްޔިތާގެ މައްޗަށް ކަށުނަމާދުކުރުމާއި، އަދި ޖަނާޒާގެ ފަހަތުން ދިއުމާއި، އަދި މައްޔިތާ ވަޅުލުމަށް ބައިވެރިވުމާއި، އަދި ޖަނާޒާގެ ފަހަތުން އަންހެނުން ދިއުން މަކްރޫހު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب تكثُّر المصلين على الجنازة وجعل صفوفهم ثلاثة فأكثر

ކަށުނަމާދުގައި ބައިވެރިވާ މީހުންގެ އަދަދު ގިނަކުރުން مستحب ވެގެންވާކަމާއި އަދި ޞަފުތައް ތިނެއް ނުވަތަ އޭގެ ވުރެ ގިނަކުރުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب ما يقرأ في صلاة الجنازة

ކަށުނަމާދުގައި ކިޔުވާ ތަކެތި ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الإِسراع بالجنازة

ޖަނާޒާ ގެންދިއުމުގައި އަވަސްކުރުންޖެހޭކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تعجيل قضاء الدين عن الميت والمبادرة إلى تجهيزه إلا أن يموت فجأة فيترك حتى يتيقن موته

މައްޔިތާގެ ދަރަނިތައް އަދާކުރުމަށް އަވަސްވެގެންވުމާއި، ކަފުނުކުރުމާއިގެ ކަންތައްތަކަށް އަވަސް ވެގެންވުމާއި، ކުއްލިއަކަށް މަރުވެއްޖެނަމަ މަރު ސާބިތުވުމަށްފަހު އެކަން ޔަގީންވުމުން ހުއްޓުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الموعظة عندا لقبر

ގަބުރު ކައިރިން عبرةދިނުމުގެ ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب الدعاء للميت بعد دفنه والقعود عند قبره ساعة للدُّعاء له والاستغفار والقراءة

މައްޔިތާ ވަޅުލުމަށްފަހުން އޭނާއަށްޓަކައި دعاء ކުރުމާއި އަދި އޭނާގެ ގަބުރު ގެ ކައިރީގައި އިށީދެގެން (ވަގުތުކޮޅަކަށް) ހުރެ دعاء ކުރުމާއި، استغفار ދެންނެވުމާއި قرآن ކިޔެވުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الصدقة عن الميت والدعاء له

މައްޔިތާގެ ފަރާތުން صدقة ދިނުމާއި އަދި އޭނާއަށްޓަކައި دعاء ކުރުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب ثناء الناس على الميت

މައްޔިތާގެ މައްޗަށް މީސްތަކުންގެ ثناء ކިޔުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل من مات وله أولاد صغار

ޅައުމުރުގައި ކުދިން މަރުވާ މީހާއަށް ހުރި ފަޟީލަތް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب البكاء والخوف عند المرور بقبور الظالمين ومصارعهم واظهار الأفتقار الى الله تعالى والتحذير من الغفلة عن ذالك

އަނިޔާވެރިންގެ ގަބުރު ކާރިންނާއި އެމީހުންގެ މައްޗަށް عذاب އައިސްފައިވާތަންތަނުގެ ކާރިން ހުރަސްކުރާ ހިނދު ރޮއުމުން އަދި ބިރުވެތިވުމުން ދުޢާމާއި އަދި اللهގެ حضرة ގައި ބިމާގެ ނިކަމެތި ކަމުގެ ބޮޑުކަން ހާމަކުރުމުން ގެންދިއުމާއި މިކަންތައް އެގޮތަށް ކުރުން ހަނދާން ނައްތާލާ ހިނދު އެކަމުގެ މައްޗަށް އިންޒާރު ދިނުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

كتاب آداب السفر

ދަތުރުގެ އަދަބުތައް ބަޔާންވެގެންވާ ބައި

باب استحباب الخروج يوم الخميس أول النهار

ބުރާސްފަތި ދުވަހު ދަތުރު ފެށުން مستحب ވެގެންވާކަމާއި އަދި ހެނދުނުގެ ވަގުތުގައި ނިކުތުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب طلب الرفقةوتأميرهم على أنفسهم واحداً يطيعونه

ދަތުރުގެ ބައިވެރިންނާއިކާ ދަތުރުކުރުމާއި އަދި އެއިން އެކަކު ދަތުރުގެ އަމީރަކަށް ހަދައި އެމީހާއަށް ކިޔަމަންތެރިވާން އަމުރުކުރުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب آداب السير والنزول والمبيت والنوم في السفر واستحباب السُّرَى (1) والرفق بالدواب ومراعاة مصلحتها وأمر من قصر في حقها بالقيام بحقها وجواز الإرداف على الدابة إذا كانت تطيق ذلك

ދަތުރުމަތީގެ އަދަބުތަކާއި ދަތުރުކުރުމުގައި ތަންތަނަށް ފޭބުމާއި، ރޭކުރުމާއި، ނިދިކުރުމުގެ އަދަބުތަކާއި، އަދި ރޭގަނޑުގައި ދަތުރުކުރުން مستحب ވެގެންވާކަމާއި، ސަވާރީއާއިމެދު އޯގާތެރިވުމާއި، އެއެއްޗީގެ مصلحة އަށް رعاية ކުރުމާއި، އެއެއްޗީގެ حقއަށް އުނިކަން ދީފިމީހަކަށް އެحقދައް ބަރާބަރަށް އަދާކުރުމަށް އަމުރުކުރުމާއި، ސަވާރީގެ ފަހަތުގައި ޖާގަ ހުރިނަމަ އިތުރު މީހަކު ސަވާރުކުރުވުން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب إعانةِ الرفيق

ދަތުރުގެ ބައިވެރިޔާއަށް ވާގިވެރިވުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب ما يقول إذا ركب دابته للسفرِ

އުޅަނދަށް ސަވާރުވާނިކުތު ކިޔާ دعاء ތައް ބަޔާންވެގެންވާބާބު

باب تكبير المسافر إذا صعد الثنايا وشبهها وتسبيحه إذا هبط الأودية ونحوها والنهي عن المبالغة برفع الصوت بالتكبير ونحوه

ދަތުރުވެރިޔާ އުސް ތަންތަނަށް އަރަމުންދާއިރު اللّٰه أَكْبَرُ ގެ ކަލިމަ ކިޔަމުންގެންދިޔުމާއި، އަދި ތިރިއަށް ފައިބަމުންދާއިރު سُبْحان اللّٰه ގެ ކަލިމަ ކިޔަމުން ގެންދިޔުމާއި، ހައްދުފަހަނަޅާ ހާ ވަރަށް އަޑުހަރުކޮށް ކިޔުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب الدعاء في السفر

ދަތުރުމަތީގައި دعاء ކުރުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب ما يدعو به إذا خاف ناساً أو غيرهم

އިންސާނުންގެ ފުރުން ނުވަތަ އެރުން ފަހަރަކުން ބިރުވެރިކަމެއް ދެކުރެ ވެއްޖެނަމަ ކިޔަންޖެހޭ دعاء ބަޔާންގެނެސްވާ باب

ما يقول إذا نزل منزلاً

ތަނަކަށް ފައިބާރިނދު ކިޔަންޖެހޭ دعاء ތައް ބަޔާންގެނެސްވާ باب

باب استحباب تعجيل المسافرالرجوع إلى أهله إذا قضى حاجته

ދަތުރުވެރިޔާ އޭނާގެ އަހުލުވެރިންގެ ގާތަށް އަނބުރި رجوع ވުން އަވަސް ކުރުން مستحبވެގެންވާކަން ބަޔާންގެނެސްވާ باب

باب استحباب القدوم على أهله نهاراً وكراهته في الليل لغير حاجة

ދަތުރުވެރިޔާ އޭނާގެ އަހުލުވެރިންގެ ގާތަށް ދުވާލުގެ ވަގުތުގައި އަނބުރިއައުން مستحب ވެގެންވާކަމާއި އަދި އެކަށީގެންވާ ސަބަބަކާނުލާ ރޭގަނޑު ވަގުތުގައި އައުން މަކްރޫހު ވެގެންވާކަން ބަޔާންގެނެސްވާ باب

باب ما يقوله إذا رجع وإذا رأى بلدته

ދަތުރުން އަނބުރި އަންނަ ހިނދުގައާއި އަދި އޭނާގެ ރަށްފެނުމުން ކިޔާ دعاء ބަޔާންގެނެސްވާ باب

باب استحباب ابتداء القادم بالمسجد الذي في جواره وصلاته فيه ركعتين

ދަތުރުން އެނބުރި އަންނަމީހާ އޭނާގެ އަވަށްޓެރި މިސްކިތަށް ދަތުރުނިންމުން مستحب ވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި އެމިސްކިތުގައި ދެركعةގެ ނަމާދެއްކުރުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم سفر المرأة وحدها

އަންހެނާ އެކަނި (محرم އާއި ނުލައި) ދަތުރުކުރުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

كتاب الفضائل

الفضائل ތައް ބަޔާންކުރެވިގެންވާ ބައި

باب فضل قراءة القرآن

قرآن ކިޔުމުގެ މާތްކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب الأمر بتعهد القرآن والتحذير من تعريضه للنسيان

قرآنގެ عهدތަކަށް ރައްކާތެރިވުމަށް ކުރެވިފައިވާ އަމުރާއި އަދިއެ ހަނދާން ނައްތާލުމުގެ މައްޗަށް ދޫވިފައިވާ އިންޒާރުކުރުން ބަޔާންކުރެވިގެންވާ باب

باب استحباب تحسين الصوت بالقرآن وطلب القراءة من حسن الصوت والاستماع لها

قرآن ކިޔުމާ ހިނދު އަޑުރީތިކުރުމަށް މަސައްކަތްކުރުން مستحب ވެގެންވާކަމާއި އަދި ރީތި އަޑުތަކުގެ އަހުލު ވެރީން ގެ ގާތުން قرآن ކިޔަވާދިނުމަށް ދެންނެވުމާއި އަދި އެހިނދު ކަންލައި އަޑުއެހުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب في الحثِّ على سور آيات مخصوصة

ބައެއް އާޔަތްތަކާއި ބައެއްސޫރަތް ތަކުގެ މައްޗަށް شوق ވެރިކަން އުފެއްދުން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب الاجتماع على القراءة

ކީރިތި قرآن ގެ علم އުގެނުމަށް އެއްވުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل الوضوء

وضوء ގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل الأذان

ބަންގީގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل الصلوات

ނަމާދުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل صلاة الصبح والعصر

ފަތިސް ނަމާދާއި عصر ނަމާދުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل المشي إلى المساجد

މިސްކިތަށް ހިގާފައި ދިޔުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل انتظار الصلاة

ނަމާދަށް އިންތިޒާރުކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل صلاة الجماعة

ޖަމާޢަތުގައި ނަމާދުކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الحث على حضور الجماعة في الصبح والعشاء

ފަތިސްނަމާދާއި عشاء ނަމާދުކުރުމަށް ޖަމާޢަތަށް حاضر ވުމަށް ދެވިފައިވާ ترغيب ތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الأمر بالمحافظة على الصلوات المكتوبات والنهي الأكيد والوعيد الشديد في تركهنَّ

فرض ނަމާދުތަކަށް ރައްކާތެރިވުމަށް ކުރެވިފައިވާ އަމުރާއި އެނަމާދުތަކަށް އަޅައިލުމުގެ މައްޗަށް ކުރެވިގެންވާ ގަދަފަދަ ނަހީތަކާއި ބޮޑުވެގެންވާ وعيد ތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضلِ الصفِّ الأوَّلِ والأمرِ بإتمامِ الصفوفِ الأُلِ ، وتسويتها ، والتراصِّ فيها

ފުރަތަމަ ސަފުގެ މާތްކަމާއި އަދި ފުރަތަމަ ސަފު ފުރިހަމަ ކުރުމަށް ކުރެވިފައިވާ އަމުރާއި އަދި ސަފުހަމަ ސީދާކުރުމާއި ހުސްތަންނުހުންނަގޮތަށް އެކުރިގެން ތިބުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

بابُ فَضْلِ السنَنِ الراتِبِة مَعَ الفَرَائِضِ وبيانِ أَقَلِّهَا وأَكْمَلِها وما بينَهُما

فرض ނަމާދުތަކާ ރަވާތިބު ސުންނަތްތަކުގެ މާތްކަމާއި އެ ركعة ތަކުގެ މަދުމިނާއި ގިނަމިނާއި ދެމެދުން ބަޔާންވެގެންވާ بابُ

باب تأكيد ركعتي سنَّةِ الصبح

ފަތިސްނަމާދުގެ (އިރު) ސުންނަތުގެ ދެ ركعة ގައި ސުންނަތްކަން ގަދަވެގެންވާ ކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تخفيف ركعتي الفجروبيان ما يقرأ فيهما ، وبيان وقتهما

ފަޖުރުގެ ދެ ركعة ލުއިކުރުމާއި އަދި އެދެ ركعة ގައި ކިޔަވާ ތަކެއްޗާއި އަދި އެދެ ركعة ގެ وقت ތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب الاضطجاع بعد بعد ركعتي الفجر على جنبه الأيمن

ފަތިސްނަމާދުގެ ސުންނަތް ދެ ركعة އަށްފަހު ކަނާއަތްފަރާތަށް އޮށޮވެނުމާއި ޗަގެޝެގައި ތަހައްޖުދު ނަމާދު ކުރިއަށް އަދި ނުކުރިއަށް އެއްކޮޅަށް އޮށޮވެނުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب سنة الظهر

މެންދުރުނަމާދުގެ ކުރި ސުންނަތާއި ފަހު ސުންނަތްތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب سنة العصر

ޢަޞްރު ނަމާދުގެ ސުންނަތްތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب سنّة المغرب بعدها وقبلَها

مغربނަމާދުގެ ކުރިސުންނަތާއި ފަހުސުންނަތް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب سنّة العشاء بعدها وقبلها

عشاء ނަމާދުގެ ކުރި ސުންނަތާއި ފަހު ސުންނަތްތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب سنّة الجمعة

ޖުމުޢާ ނަމާދުގެ ސުންނަތްތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب جعل النوافل في البيت سواء الراتبة وغيرها

والأمر بالتحول للنافلة من موضع الفريضة أو الفصل بينهما بكلام

نفل ނަމާދުތަކަށް ގޭގައި ތަރުޣީބު ސުންނަތްތަކާއި ދެވަނަ ނަމާދު ކުރުމަށް ސުންނަތްތަކާއި ވިއަސް ގެއި ކުރުން مستحب ވެގެންވާކަމާއި އަދި نفل ނަމާދުކުރުމަށް ބަދަލުވާ
فرضނަމާދުކުރިތަން ދޫކޮށް އަނެއްތަނަކަށް ބަދަލުވުން ވާއި ނުވަތަ އެދެމެދުގައި ވާހަކަ ދެއްކުން މުސްތަޙައްބު مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الحثِّ على صلاة الوتروبيان أنه سنة متأكدة وبيان وقته

ވިތުރު ނަމާދަށް شوق ލިބިގަތުމާއި އަދި އެއީ ގަދަފަދަ ވެގެންވާ ސުންނަތެއްކަން
ބަޔާންކުރުމާއި އަދި އޭގެ ވަގުތު ބަޔާންކުރެވިގެންވާ باب

باب فضل صلاة الضحىوبيان أقلِّها وأكثرها وأوسطها ، والحثِّ على المحافظة عليها

ضحى ނަމާދުގެ ފަޒީލަތް ބަޔާންވެގެންވާ باب އަދި އެނަމާދުގެ މަދުވެގެން ގިނަވެގެން
މެދުވެގެން ބަޔާން ކުރުމާއި އެނަމާދަށް ޙިއްސާދާރުވުމަށް ގޮވައިލުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب : تجوز صلاة الضحى من ارتفاع الشمس إلى زوالها

والأفضل أن تصلَّى عند اشتداد الحرِّ وارتفاع الضحى

ضحى ނަމާދުކުރުން އިރުއަރައިގެންގޮސް އިރުމެދުވުމާ ހަމައަށް ހުއްދަވެގެންވާ ކަމާއި
އަދި އެނމާދު މެންދުރުގެ ހޫނުގަދަވުމުން އިރު އަރާ ގަދަފަދައަށް ދެނެވުމުންކަން
ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الحثِّ على صلاة تحية المسجد بركعتين وكراهية الجلوس قبل يصلي ركعتين

في أي وقت دخل وسواء صلَّى ركعتين بنية التحية أو صلاة فريضة أو سنة راتبة أو غيرها

تحية المسجد ގެ ދެ ركعة އަދާކުރުމަށް ބާރުއެޅުމާއި ކޮންމެ ވަގުތެއްގައި މިސްކިތަށް ވަންނަވުމުގައި ވިޔަސް އެދެ ركعة ނުކޮށް އިށީނުން މަކުރޫހު ވެގެންވާކަމާއި އަދި އެދެ ركعة ކުރެއްވުމު تحية ގެ ދެ ركعة އަށް ނިޔަތް ގެންނަވައިގެން ވިޔަސް ނުވަތަ فرض ނަމާދުކަމަށް ނުވަތަ ރަވާތިބުގެ ސުންނަތްތަކަށް ވިޔަސް ފުދޭނެކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب ركعتين بعد الوضوء

وضوء ކުރުމަށްފަހު ދެ ركعة ނަމާދުކުރުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل يوم الجمعة ووجوبها والاغتسال لها والتطيب والتبكير إليها والدعاء يوم الجمعة والصلاة على النبي صلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّم وفيه بيان ساعة الإجابة واستحباب إكثار ذكر اللَّه تعالى بعد الجمعة

ހުކުރު ދުވަހުގެ މަތިވެރިކަމާއި، ހުކުރު ނަމާދު ވާޖިބު ވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި އެނަމާދަށް ހިނައިގަތުމާއި، އަދި އެނަމާދަށް އަވަހަށް ވަޑައިގަތުމާއި، އަދި ހުކުރު ދުވަހު دعاء ކުރުމާއި އަދި އެދުވަހު نبيّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم ގެ މައްޗަށް صلوات ކިޔުމާއި، އަދި دعاء އިޖާބަވާނެ ވަގުތެއްވާކަމާއި، އަދި ހުކުރު ނަމާދަށްފަހު ގިނަގިނައިން ذكر ކުރުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب سجود الشكرعند حصول نعمة ظاهرة أو اندفاع بلية ظاهرة

نعمة ލިބޭ ވަގުތު ނުވަތަ مصيبةއަކުން ސަލާމަތްވެވޭ ވަގުތު شكر ގެ سجدة އަދާކުރުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل قيام الليل

ތަހައްޖުދުގެ ފަޟީލަތް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب قيام رمضان وهو التروايح

رَمَضَانُ މަހުގެ ތަރާވީޙުގައި (تروايح) ނަމާދުކުރުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل قيام ليلة القدر وبيان أرجى لياليها

ليلة القدر ޤިޔާމުގެ ފަޟީލަތާއި އަދި އޭގެ އެންމެ އުއްމީދުކުރެވޭރޭތަކާއިބަޔާން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل السواك وخصال الفطرة

سواك ކުރުމުގެ ފަޟީލަތާއި فطرةގެ خصالތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تأكيد وجوب الزكاة وبيان فضلها وما يتعلق بها

زكاة އަދާ ވާޖިބު ވެގެންވާ ކަމުގައި ކަށަވަރު އަދި ބަޔާންވެގެންވުމާއި، އޭގެފަޟީލަތާއި
އެއާގުޅިފައިވާ އެހެން ކަންތައްތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب وجوب صوم رمضان وبيان فضل الصيام وما يتعلق به

رمضان މަހު ރޯދަ واجب ވެގެންވާ ކަމާއި ރޯދައިގެ ފަޟީލަތާއި ރޯދައާއި ގުޅިފައިވާ (ބައެއް)
ކަންތައްތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الجود وفعل المعروف والإكثار من الخير في شهر رمضان

والزيادة من ذلك في العشر الأواخر منه

ދީލަތިކަމާއި ހެޔޮ ކަންތައްތައްކުރުމުގެ މާތްކަމާއި އަދި رمضان މަހުގައި ހެޔޮކަންތައް ގިނަ ކުރުމާއި ފަހު ދިހަވިލޭގައި އަމަލްތައް އިތުރުކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن تقدم رمضانَ بصوم بعد نصف شعبان إلاَّ لمن وصله بما قبله ، أو وافق عادة له بأن كان عادته صوم الاثنين والخميس فوافقه

شعبان މަހުގެ ފަހު ފަނަރައިގައި رمضان މަސް ވަންނުމުގެ ކުރީގައި ރޯދަހިފުން މަނާވެގެންވާކަމާއި ނަމަވެސް އާދަ ގޮތުގައި ހޯމަ ދުވަހާއި ބުރާސްފަތި ދުވަހު ރޯދަ ހިފާ މީހަކަށް އެދުވަސް ދިމާވެއްޖެނަމަ ރޯދަ ހިފުން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب ما يُقَالُ عِنْدَ رُؤْيَةِ الهِلالِ

ހަނދު ފެނުމުން ކިޔާ دعاء ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فَضْلِ السُّحورِ وتأخيرِهِ ما لم يَخْشَ طُلُوع الفَجْرِ

ހާރުކެއުމުގެ މާތްކަމާއި ފަތިހު ވުމުގެ ބިރުވެރިކަމެއް ނެތްހާ ހިސާބަކަށް ހާރުކެއުން ފަސްކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فَضْلِ تَعْجِيل الفِطْرِوما يُفْطَرُ عَليهِ وما يَقُولُهُ بَعْدَ الإِفْطَارِ

ރޯދަ ވީއްލުން އަވަސްކުރުމުގެ މާތްކަމާއި އަދި ރޯދަ ވީއްލަން ބޭނުންކުރަންވީ އެއްޗެއްސާއި އަދި ރޯދަ ވީއްލުމުން ކިޔަންވާ ދުޢާ ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب أمرِ الصَّائمِ بحِفْظِ لسانِهِ وَجَوَارِحِهِ عَنِ المُخَالَفَاتِ والمُشَاتَمَةِ وَنَحْوِهَا

ރޯދަވެރިޔާއަށްޓަކައި ދޫ ހައްލުކުރުމުގައި އަދި އެއްޗެހި ގޮސްވަނީއަށް شريعة ގެ އަމުރުތަކާއި خلاف ނުކުރުމުގައި އަދި ހަޖެހިފައިވާ އެއްޗެހިގަތުމުންނާއި އެހެނިހެން ކަންތައްތަކުން ދުރުހެލިވެގެން ހުރުމަށް ކުރަހިދައިވާ އަމުރުކުރެއްވި ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب في مسائل من الصوم

ރޯދައިގެ ބައެއް مسائلތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب بيان فضل صوم المُحَرَّم وشعبان والأشهر الحُرمُ

محرم މަހާއި شعبان މަހާއި އަދި حرمة ވެރިވެގެންވާ މަހެއްސުރުގުގައި ރޯދައަށްހިފުމުގެ ފަޟީލަތް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل الصوم وغيره في العشر الأوَّل من ذي الحجة

ذو الحجة މަހުގެ ފުރަތަމަ ދިހަދުވަހު ރޯދަހިފުމާއި އަދި އެހެނިހެން ހެޔޮ ކަންތައްކުރުމުގެ ފަޟީލަތް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل صوم يوم عرفة وعاشوراء وتاسوعاء

عرفة ދުވަހާއި عاشوراء ދުވަހާއި تاسوعاء ދުވަހުގައި ރޯދަ ހިފުމުގެ ފަޟީލަތް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب صوم ستة من أيام من شوال

شوال މަހުގެ ހަދުވަހު ރޯދަހިފުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب استحباب صوم الاثنين والخميس

ހޯމަ ދުވަހާއި ބުރާސްފަތި ދުވަހު ރޯދަހިފުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب صوم ثلاثة أيام من كل شهر

ކޮންމެ މަހެއްގައި ތިން ދުވަހު ރޯދަހިފުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل من فطَّر صائماً ، وفضل الصائم الذي يؤكل عنده ، ودعاء الأكل للمأكول عنده

ރޯދަވެރިޔަކަށް ރޯދަ ވިއްލުވި މީހަކަށް ހުރި ފަޟީލަތާއި އަދި އެމީހެއްގެ އަރިހުން ރޯދަވެރިޔާ ކައި ބޮއި ހަދާ މީހާ އަތް ހުރި ފަޟީލަތާއި އަދި ކާ މީހާ ކާން ދޭމީހާއަށްބަރަކަތް دعاء ކުރުމުގައި ކިޔަންޖެހޭ ބަޔާނި ބަޔާންވެގެންވާ باب

كتاب الاعتكاف

الاعتكاف ކުރުމުގެ މަސްއަލަތައް ބަޔާންވެގެންވާ ބައި

كتاب الحج

حجގެ މަސްއަލަތައް ބަޔާންވެގެންވާ ބައި

كتاب الجهاد

ޖިހާދުކުރުމުގެ މަސްއަލަތައް ބަޔާންވެގެންވާ ބައި

باب بيان جماعة من الشهداء في ثواب الآخرة ويغسلون ويُصلَّى عليهم بخلاف القتيل في حرب الكفار

شهيدންގެ جماعةގައި ހިމެނޭ މީހުންނަށް آخرة ގައިހުރި ثواب އާއި އެ شهيد ންނަށް ހާޒިރުންނާއި ހަނގުރާމަކޮށް މީހުންނާއި ވާ شهيد خلاف އެނޫން ހިނަވާ އަދި ކަފަން ނަމާދުވެސް ކުރެވޭ ބައެއްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل العتق

އަޅުން މިނިވަން ކުރުމުގެ ފަޟީލަތް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل الإِحسان إلى المملوك

ޚަސްކަރުންނަށް إحسان ތެރިވުމުގެ ފަޟީލަތް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل المملوك الذي يؤدي حقَّ اللهِ وحقَّ مواليهِ

اللهގެ حقތައް އަދާކުރުމާއިއެކު ތިމާގެ ސާހިބުމީހާގެ حقތައް އަދާކުރާ އަޅުމީހާގެ ފަޟީލަތް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل العبادةِ في الهرج وهو الاختلاط والفتن ونحوها

مجتمع ހަލަބޮލިވެގެން އުޅެވޭދުވަސްވަރާއި فتنގެ ވަގުތުތަކުގައި އަޅުކަމާއިގެން مشغولވެގެންވުމުގެ ފަޟީލަތް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل السماحة في البيع والشراء والأخذ والعطاء وحسن القضاء والتقاضي وإرجاح المكيال والميزان والنهي عن التطفيف وفضل إنظار الموسرِ المعسَرَ والوضع عنه

ގަތުން ވިއްކުމާއި ދޫކޮށްނެގުމުގެ معاملات ތަކުގައި ލުއިފަސޭހަ ކުރުމުގެ ފަޟީލަތާއި ދަރަނި ބަރާބަރަށް އަދާކުރުމާއި އަދި އެ އަދާކުރުމުގައި އޮތް އަސްލު ފުރިހަމަ ގޮތް اختيارކުރުމާއި މިން ކިރުމުގައި ކަޑަށް އިތުރުކުރުމުގެ ފަޟީލަތާއި މިންކިރުމުގައި އުނިކުރުމުން މަނާކަމާއި ކަޑައްކާއި އަދި ތަނަވަސް ކަމުގެ އަނގަބަހުން އޮޑި ތަޅި މީހުންނަށް ތަނަވަސްކޮށްދިނުމާއި ފުރުސަތު ދެއްވުމާއި އަދި އޭގެ މިންނަތް معا ف ކުރުމުގެ ފަޟީލަތް ބަޔާންވެގެންވާ باب

كتاب العلم

علمގެ ފަޟީލަތް ބަޔާންވެގެންވާ ބައި

كتاب حمد الله تعالى وشكره

މާތް الله سبحانه وتعالي އަށް حمدއާއި شكر ކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ ބައި

كتاب الصلاة على رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّم

رَسُول اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ގެ މައްޗަށް صلوات އާއި ސަލާމް ކިޔުމުގެ މާތްކަން ބަޔާން ވެގެންވާ ބައި

كتاب الأذكار

ذكرކުރުމުގެ ބައި

باب فضل الذكر والحثِّ عليه

ذكر ކުރުމުގެ މާތްކަމާއި އެކަމަށް شوقވެރިކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب ذكر اللَّه تعالى قائماً وقاعداً ومضطجعاً ومحدثاً وجُنباً وحائضاً إلا القرآن فلا يحل لجنب ولا حائض

ކޮޅަށް ހުރެގެންނާއި އިށީނދެގެންނާއި އޮށޯވެގެންނާއި ކުޑަ حدث އާއި ބޮޑު حدث އާއި حيضގެ ހާލަތުގައި ހުރެގެން ކީރިތި قران ކިޔުމުން ފިޔަވައި الله އަށް ذكرކުރުން ހުއްދަ ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

ފަހެ جُنب ވެރިޔާއާއި حيض ވެރިޔާއާއި ދެމީހުންގެ މައްޗަށް قران ކިޔުން ހުއްދައެއް ނުވެއެވެ.

باب ما يقوله عند نومه واستيقاظه

ނިދަން އޮށޯންނަނިކޮށާއި ނިދިން ހޭލާ ހިނދު ކިޔަންޖެހޭ ތަކެތި ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل حِلَقِ الذِّكْروالنَّدب إلى ملازمتها والنهَّي عن مفارقتها لغير عذر

ޒިކުރުކުރާ މަޖިލިސްތަކުގެ މާތްކަމާއި އަދި އެފަދަ މަޖިލިސްތަކާއި ބައިވެރިވެ އުޅުން مستحب ވެގެންވާކަމާއި އަދި އުޒުރަކާއި ހައިގެން ދުނީ އެފަދަ މަޖިލިސްތަކުން ދުރުހެލިވެ އުޅުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الذكر عند الصباح والمساء

ހެނދުނާއި ހަވީރުގެ ޒިކުރުތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب ما يقوله عند النوم

ނިދަން އޮށޯންނަ ހިނދު ކިޔާ ތަކެތި ބަޔާންވެގެންވާ باب

كتاب الدعوات

دعاءއާއި ގުދު ވާރިދުވެފައިވާ حديث ތައް ހިމެނިފައިވާ ބައި

باب فضل الدعاء بظهر الغيب

މީހުންގެ غير حاضر ގައި އެމީހުންނަށް دعاء ކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب في مسائل من الدعاء

بابއާއި ގުދު އަދިސްތަރިވާ ބައެއް ކަންތައްތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كرامات الأولياء وفضلهم

ވަލީވަރުންގެ ކަރާމާތާއި އެބޭކަލުންގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

كتاب الأمور المنهي عنها

نهي ކުރެވިގެންވާ ކަންތައް އެކުލެވިގެންވާ ބައި

باب تحريم الغيبة والأمر بحفظ اللسان

غيبة ބުނުން حرامވެގެންވާކަމާއި ދޫރައްކާތެރިކުރުމަށް އަމުރުކުރެވިގެންވާ حديث ތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم سماع الغيبة وامر من سمع غيبة محرمة بردها ، والإنكار على قائلها فأن عجز أو لم تقبل منه فارق ذالك المجلس إن أمكنه

غيبة އަޑު އެހުން حرام ވެގެންވާކަމާއި އަދި حرام ކުރެވިފައިވާ غيبة ބުނާ އަޑު އިވޭހިނދާގެ حكمާ އެ غيبة ބުނި މީހާގެ މައްޗަށް އެކަމަށް އިންކާރުކުރުން ކަމާއި ފަހެ އެކަން މަނާކުރުމަށް ނުކުޅެދިއްޖެނަމަ ނުވަތަ އޭނާގެ ވާހަކަ قبولނުކޮށްފިނަމަ ކުޅެދެވިގެންވާނަމަ އެ މަޖިލީހުން ދުރުވެގެންދިޔުމަށް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب بيان ما يباح من الغيبة

ހުއްދަ غيبة ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم النميمة

ދަބަރުޖެހުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن نَقْل الحديثِ وكلام الناس إلى ولاة الأمورِ إذا لم تدْعُ إليه حاجةٌ كَخَوفِ مفسدةٍ ونحوها

މީސްތަކުންގެ ވާހަކަތަކުގެ ސަބަބުން ފިތުނައެއް އުފެދިދާނެ ކަމުގެ ބިރުހުރިނަމަ ވެރިންނާހަމަ އަށް ވާހަކަތައް ގެންނާއި ހަމައަށް އުފުލުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންކުރެވިފައިވާ باب

باب ذم ذي الوجهين

ދެމޫނުގެ އަހުލުވެރިޔަކަށް ވުމުގެ ނުބައިކަން ބަޔާންކުރެވިފައިވާ باب

باب تحريم الكذب

ދޮގުހެދުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންކުރެވިފައިވާ باب

باب بيان ما يجوز من الكذب

ދޮގުހެދުން ހުއްދަވެގެންވާ ހާލަތްތައް ބަޔާންކުރެވިފައިވާ باب

باب الحثَّ على التثُّبت فيما يقوله ويحكيه

ތިމާ ދައްކާ ވާހަކަތަކާއި ތިމާ ކިޔައިދޭ خبر ތަކުގެ ތެދު ދޮގު މިންވަރު ބަލައިގެން تأكيد ކުރުމަށް ދެއްކެވުމަށް ކުރައްވާފައިވާ إرشادތައް ބަޔާންކުރެވިފައިވާ باب

باب بيان غلظ تحريم شهادة الزور

ދޮގު ހެކި ދިނުން ނިހާޔަތަށް حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންކުރެވިފައިވާ باب

باب تحريم لعن إنسان بعينه أو دابة

ކަނޑައެޅިގެން އިންސާނަކަށް ނުވަތަ ޖަނަވާރަކަށް ވިޔަސް لعنةދިނުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންކުރެވިފައިވާ باب

باب جواز لعن بعض أصحاب المعاصي غير المُعَيّنِين

ވަކި މީހަކު ކަނޑައަޅައި ނުކޮށް ފާފަވެރިންނަށް لعنة ދިނުން ހުއްދަ ވެގެން ވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم سبّ المسلم بغير حقّ

حقّ އާއި ނުލައި މުސްލިމަކަށް އަނގަބަސް ގޮތުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم سب الأموات بغير حق ومصلحة شرعية هي

حقّ އާއި ނުލައި އަދި شرعي مصلحة އާއި ނުލައި މަރުވެފައިވާ މީހުންނަށް
އުނިސިފަ ބަޔާންކުރުން ހަރާމް ވެގެންވާ باب

باب النهي عن الإيذاء

އެހެންމީހުންނަށް އުނދަގޫކުރުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن التباغض والتقاطع والتدابر

އެއްބަޔަކު އަނެއް ބައަކާ ރުޅިވެރިވުމާއި ގުޅުން ކަނޑާލުމާއި ފުރަގަސްދިނުން ނަހީ
ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم الحسد

ހަސަދަވެރިކަން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن التجسّس

ޖާސޫސްކުރުން ހަރާމްވެގެންވާކަމާއި މީހުން ފަހަތާ ވާހަކައިގެ ތަޖައްސުސް އެހެންމީހުން
އަޑުއަހާލުމަކީ ނުބައި ވާހަކަތަކާ އެއް އެހެން ހަރާމްވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن سوء الظنّ بالمسلمين من غير ضرورة

އެއްވެސް شرعي ސަބަބެއް ނެތި މުސްލިމުންނާއި ދެތު ކުން ހިކުޖުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم احتقار المسلمين

މުސްލިމުންނަށް ނިކަމެތި ކަމުގެ ނަޒަރަކުން ބެލުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن إظهار الشماتة بالمسلم

މުސްލިމުންނަށް ދިމާވާ ދަތިތަކަށް އުފާކުރުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم الطعن في الأنساب الثابتة في ظاهر الشرع

شرعي ހަމަތަކުން ސާބިތުވެފައިވާ ނަސަބުތަކަށް ތުހުމަތުކޮށް ފާޑުކިޔުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن الغش والخِداع

މަކަރު ހެދުމާއި ހީލަތް ހެދުން މަނާވެގެންވާކަން ބާޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم الغدر

وعد އާއި خلاف ވުން حرام ވެގެންވާ ކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن المنّ بالعطية ونحوها

ހެޔޮކަމާއި ހަދިޔާކުރުމާމެދު ކަމަކާއި ކުރިޔާމުން އެإحسانގެރިކަން ހަނދާންކޮށްދިނުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن الافتخار والبغي

فخر ފަޚުރުވުމާއި މީސްތަކުންނަށް އަނިޔާވެރިވުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم الهجران بين المسلمين فوق ثلاثة أيام إلا لبدعة في المهجور أو تظاهر بفسق أو نحو ذالك

ތިން ދުވަހަށްވުރެ ގިނައިން މުސްލިމުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކާ ވާހަކަ ނުދައްކާ ތިބުން حرام ވެގެންވާކަމާއި ނަމަވެސް بدعة ތަކާއި فاسق عمل ތަކަށްޓަކައި ގޮތުން ކަނޑައިގެން ތިބުން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن تناجي اثنين دون الثالث بغير إذنه إلا لحاجة وهو ان يتحدثا سرا بحيث لايسمعهما وفي معناه ما إذا تحدثا بلسان لايفهمه

شرعي ބޭނުމަކާއި ނުލައި ތިންމީހަކު ތިބޭއިރު ހުއްދައަކާ ދެމީހުން ސިއްރު ވާހަކަ ދެއްކުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب. އެއީ ދެމީހުން ތިންވަނަ މީހާއަށް އަޑުއިވޭ ގޮތަށް ސިއްރުން ވާހަކަ ދެއްކުމެވެ. އަދި ތިންވަނަ މީހާއަށް ނޭނގޭ ބަހަކުން ވާހަކަދައްކާނަމަވެސް ހުއްދަ ވެގެން ނުވެއެވެ.

باب النهي عن تعذيب العبد والدابة والمرأة والولد بغير سبب شرعي أو زائد على قدر الأدب

އަޅުންނާއި އަންހެނުންނާއި ޖަނަވާރުންނާއި ދަރިންނަށް شرعي ސަބަބަކާއި ނުލައި އަދަބު ދިނުން ނުވަތަ އަދަބަށް ވުރެ އަނިޔާބޮޑުކުރުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب تحريم التعذيب النار في كل حيوان حتى النملة ونحوها

އެއްވެސް ޖަނަވާރަކަށް އެންމެ ކުޑަ ވެސް ހިނިހާވަންކަށް އަދި އުނދަނދު އެއްވެސް ޖަނަވާރަކަށް އަލިފާނުން عذاب ދިނުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

تحريم مطل الغني بحقّ طلبه صاحبه

ދުއްސަތީންކުރުން ދަރަނިވެރިން އަމީރުންގެ ދަރަނި ހޯދުމަށް އެދި ހަދަތަކުރުން
އެނގޭ ދުވަސްތަކުގައި އިސްރާފު ކުރުމުން ދިޔުން حرام ވެގެންވާ ކަން ބަޔާން ކުރުން
باب

باب كراهة عود الإِنسان في هبة لم يسلمها إلى الموهوب له وفي هبة وهبها لولده وسلمها أو لم يسلمها وكراهية شرائه شيئاً تصدق به من الذي تصدق عليه أو أخرجه عن زكاة أو كفارة ونحوها ولا بأس بشرائه من شخص آخر قد انتقل إليه

هبة ގަބޫލުކުރުމުގެކުރިން އަނބުރާ ނެގުމާއި އަދި ދަރިމާގެ ދަރިންނަށްހަދިޔާކުރާ هبة ގަބޫލު ކުރުމުން ފަހަރެއްވާއި އަދި ގެނ ކަރަފާއި އަލުން رجوع ވުން މަކުރޫހު ވެގެންވާ ކަމާއި އަދި ދިނުމާއިވާ ޙަލާލުވާ ސަދަގާތުން ސަރުވެ ކަފާރާއާއި ދިނުމާއިވާ ދިނުމާގެ އެތިން އަނބުރާ ގަތުން މަކުރޫހު ވެގެންވާކަމާއި އަދި އެހެން އެއްޗެހި ދެވޭނެމީހާގެ އަތުން ބަލައި އެހެން ޖެހިފައި ވަނިކަން ގަތުން ހުއްދަވެގެންވާ ކަން ބަޔާން
ވެގެންވާ باب

باب تأكيد تحريم مال اليتيم

يتيم ންގެ މުދާ ކެއުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب تغليظ تحريم الربا

ރިބާ އަކީ ކަނޑައެޅިގެން حرام އެއްޗެއް ކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم الرياء

ރިޔާއުކުރުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب ما يتوهم أنه رياء وليس برياء

ކަންތައްކުރުން ކަމުގައި ރިޔާއާ ، ހަމަގައިމު ކަންތައްކުރުމަކީ ނުވާ ކަންތައްތައް ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب تحريم النظر إلى المرأة الأجنبية والأمرد الحسن

لغير حاجة شرعية

ހިލޭ އަންހެނުންނާއި ފުރާވަރުގެ ރީތި ފިރިހެން ކުދިންނަށް شرعی ބޭނުމަކާއި ނުލައި ބެލުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب تحريم الخلوة بالإجنبية

ހިލޭ އަންހެނުންނާއި އެކަހެރިވެ އުޅުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم تشبه الرجال بالنساء والنساء بالرجال في لباس وحركة وغير ذلك

ފިރިހެނުން އަންހެނުންގެ ސިފައަށް އަދި އަންހެނުން ފިރިހެނުންގެ ސިފައަށް ހެދުމުންނާއި އަދި ހަރަކާތުގައި އަދި އެހެނިހެން ގޮތްގޮތުން ވައްތަރުވުން حرام ވެގެންވާ باب

باب النهي عن التشبه بالشيطان والكفار

شيطان ނާއި كفار ނާއި އެއްވައްތަރު ސިފައެއް إختيار ކުރުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب نهي الرجل والمرأة عن خضاب شعرهما بسواد

އަންހެނުންނާއި ފިރިހެނުންގެ ބޮލުގެ އިސްތަށިގަނޑު ކަޅުކުރުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن القزع وهو حلق بعض الرأس دون بعض ، وإباحة حلقه كله للرجل دون المرأة

ބޮލުން ބައެއް ބޭލުން މަނާވެގެންވާކަމާއި އަދި އަންހެނުން ފިޔަވައި ފިރިހެނުންނަށް ބޮލުގެ
އިސްތަށިތައް އެއްކޮށް ބޭލުން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم وصل الشعر والوشم والوشر وهو تحديد الأسنان

އިސްތަށިގަޑާއި އިތުރު އިސްތަށިތައް ގުޅުވުމާއި ހަށިގަޑުގައި ވިޝްމު ނުވަތަ އެޖަތަ އެހެން
ތަކެތިން ވަޑާންޖަހައި ހަރަދި އަތްސަރު ދަތްތަކުގައި ތޫރުކޮށްލުން حرامވެގެންވާކަން
ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن نتف الشيب من اللحية والرأس وغيرهما وعن نتف الأمرد شعر لحيته عند أول طلوعه

ހުދުބިސްތާއި ބޮލުން ނުކަޑިއިސްތަށިކޮޅު އަދިރުމާއި ފުރަފިރިގެ އުދުރުގައި ހުސްގަ
ދިލިއިސްތަށިކޮޅު ތުބުރުން އުފުރުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهية الاستنجاء باليمين ومس الفرج باليمين من غير عذر

عذر އާއި ނުލައި ކަނާއަތުން އިސްތިންޖާކުރުމާއި ފަރުޖަށް ބީހުން މަކުރޫހުވެގެންވާކަން
ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهة المشي في نعل واحدة ، أو خف واحد لغير عذر

عذر އާއި ނުލައި އެއްފައިވާނުގައި ނުވަތަ އެއްފައި خف ގައި ހިނގުމާއި އުޅުނަކާއި
ކޮޅަށް ހުރެގެން ފައިވާނުލުމުގައި އަދި ކޮޅަށް ހުރެގެން خف ލުން މަކުރޫހުވެގެންވާކަން
ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن ترك النار في البيت عند النوم ونحوه سواء كانت في سراج أو غيره

ސިދާން އޮރުވަނަ ވިޔަވާ ގޮތާއި އަޑިފާން ބުނިއުވާ އެއީ ފާޅުޢިލްމުގެއިލިހާމް އަދި އެނގުން
އެހެން އެއްކޮށް ކަމުގައިވިޔަސް ބޭއްޖެހުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب ·

باب النهي عن التكلف وهو فعل وقول مالامصلحة فيه بمشقة

تكلف ކުރުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب· تكلفއަކީ ގަދަކަމުން އާދައި
މަސައްކަތް އެކުލެވިގެންވާ ކަމެއްކުރުން ނުވަތަ ބަހެއް ބުނުމެވެ.

باب تحريم النياحة على الميت ، ولطم الخدِّ وشقٍّ الجيب ونتف الشعر ، وحلقه ، والدعاء بالويل والثبور

މައްޔިތާގެ މައްޗަށް ހަޅުއެޅުން ތެޅުމާއި ކޯތާފުމާއި ކަރުފުޅުމާއި ބޮލުމާއި
އިސްތަށިނަގާ ފުރާޅުމާއި ބޮޅުމާއި ހަލު دعاء ކުރުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ
باب

باب النهي عن إتيان الكهان والمنجمين والعرّاف وأصحاب الرمل ، والطوارق بالحصى وبالشعير

ކާހިނުންނާއި ނުޖޫމީ علم ވެރިންނާއި ގެއްލިފައިވާ ތަކެތީގެ خبر ބުނެދޭމީހުންނާއި، ރަމަލުޖަހާ
މީހުންނާއި، ހިލަ ނުވަތަ ގޮދަންފުޅި އަޅުވާ އެއްޗެހި ބުނާމީހުންނާކަމެއްގެން
ފާލްބަލާމީހުންގެ ގާތަށް ގޮސް އެމީހުން عمل ކޮށް ކުރުވުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ
باب

باب النهي عن التطير

ފާލްބެލުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم تصوير الحيوان في بساط أو حجر أو ثوب أو درهم أو دينار أو مخدة أو وسادة وغير ذلك وتحريم اتخاذ الصورة في حائط وسقف وستر وعمامة وثوب ونحوها والأمر بإتلاف الصورة

ބަރުމަތީގައި ހިލަގައި ފޮތިގައި ދިރުހަމުގައި، ދީނާރުގައި، ކަންނޮޅު އާއި ބާލީހާއި، އަދި އެނޫނަސް ތަކެތީގައި ހައިވާނުންގެ ސޫރަތުކުރުން حرامވެގެންވާގޮތާއި ފާރުގައާއި ފުރާޅުގައި، ފަރުދާގައި، ފަގުޑިއާއި، އެނޫން ތަކެތީގައި ތަސްވީރު ކުރުމުގެ حرام ވެގެންވާގޮތާއި،އަދި ތަސްވީރު ފުނޑުފުނޑު އަމުރުވެގެންވާ باب

باب تحريم اتخاذ الكلب إلا لصيد أو ماشية أو زرع

شكارކުރުމުގައި ޖަނަވާރު ބެލެހެއްޓުމުގައި ދަނޑުބެލުން ނޫން އެހެން ކަމަކަށްޓަކައި ކުއްތާ ގެންގުޅުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهية تعليق الجرس في البعير وغيره من الدواب وكراهية استصحاب الكلب والجرس في السفر

ޖަމަލާއި އެހެނިހެން ޖަނަވާރުތަކުގެ ކަރުގައި ބަޑިޖެހި އުޅުމުން މަކުރޫހަ ވެގެންވާގޮތާއި ދަތުރުކުރާއިރު ކުއްތާއި އަދިވެސް ބަޑިޖެހިގެން ގެންގުޅުން މަކުރޫހަ ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهة ركوب الجلاَّلة وهي البعير أو الناقة التي تأكل العَذِرة ،فإن أكلت علفاً طاهراً فطاب لحمها ، زالت الكراهة

ނަޖިސްކާފާ ޖަމަލުތަކާއި ގެރިތަކުގައި ސަވާރުވުން މަކުރޫހަ ވެގެންވާގޮތާއި ފަހެ އެތަކެތި ވިނަކާއި ހުއިބައިގެން ކެއުމަށްފަހު އެތަކެތީގެ މަސް ރަނގަޅުވެއްޖެނަމަ މަކުރޫހަ ނެތިދާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب.

باب النهي عن البُصاق في المسجد والأمر بإزالته منه اذا وجد فيه والأمر بتنزيه المسجد عن الأقذار

މިސްކިތަށް ކުޅުޖެހުން މަނާވެގެންވާކަމާއި، މިސްކިތުގައި އެފަދަ އެއްޗެއް ހުރެއްޖެނަމަ އެސާފުކުރަންޖެހޭކަމާއި، ހަޖެހިކަމުން މިސްކިތް ސާފުކުރުމަށް އަމުރުކުރެވިގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهية الخصومة في المسجد ورفع الصوت فيه ونشد الضالة والبيع والشراء والإِجارة ونحوهما من المعاملات

މިސްކިތުގައި ދެބަސްވެރިވުމާއި އަޑުއުފުލުމާއި ގެއްލިފައިވާ ތަކެތި ހޯދުމަށް ވާހަކަ ދެއްކުމާއި ގަނެ ވިއްކުމާއި، ކުއްޔަށް ދިނުމާއި، އަދި އެނޫންވެސް އެފަދަ ކަން ކުރުން މަކްރޫހު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب نهي من أكل ثوماً أو بصلاً أو كُرَّاثاً أو غيره مما له رائحة كريهة عن دخول المسجد قبل زوال رائحته إلا لضرورة

ލޮނުމެދާއި ފިޔާއާއި كُرَّاث (ލީކްސް) އާއި އެނޫންވެސް ނުބައިވަސްދުވާތަކެތި ކައިގެން ހުރެ އެވަސް ނުނެތެނީސް މުހިއްމު ބޭނުންތެރިކަމަކާ ނޫނީ މިސްކިތަށް ވަދުން މަކްރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهة الاحتباء يوم الجمعة والإمام يخطب لأنه يجلب النوم فيفوت استماع الخطبة ويخاف انتقاض الوضوء

ހުކުރު ދުވަހު އިމާމު خطبة ވިދާޅުވާ ވަގުތު ބުރަކަށްބާއި ފަޔާއި، އެއީ (ނިދިގެން ނުވަތަ ވުޟޫ ޚުތުބާ ފިޔަވަޅުން) ވާތީ އަޑުއެހުން ދުރުން މަކްރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب.

އެހެނީ އެއީ ނިދިއައުން ގެއްލޭތަނެވެ. އެހެންކަމުން خطبة ގެ އަޑުއަހައިލުން އެކަށީގެންވެއެވެ. އަދި وضوء ގެއްލިދާނެކަމުގެ ބިރު ހީވާކަމުގައެވެ.

باب نهي من دخل عليه عشر ذي الحجة وأراد أن يضحِّيَ عن أخذ شيء من شعره أو أظفاره حتى يضحّيَ

اضحية ކަތިލުން ގަސްތުކުރާމީހާ ذو الحجة މަސް ފެށުމުން ފެށިގެން أضحية ކަތިލުމެއްޖެއްސުމުން ދާދިން ބޮޑުދީ އިސްތަށިކޮށުމާއި ނިޔަފަތިކަށުން މަނާކަމުގެ ކަން ބަޔާންކުރާ باب

باب النهي عن الحلف بمخلوق كالنبي والكعبة والملائكة والسماء والآباء والحياة والروح والرأس وحياة السلطان ونعمة السلطان وتربة فلان والأمانة وهي من أشدها نهيا

އެއްވެސް مخلوق އަކާ ހުވައިކުރުން މަނާކަމުގެ مثال އަކަށް نبي ބޭކަލުންނާއި كعبةއާއި މަލާއިކަތް ބޭކަލުންނާއި އުޑާއި މައިންބަފައިންނާއި ދިރިއުޅުމާއި ފުރާނައާއި ބޮލާއި ރަސްކަލުންގެ ފުރާނައާއި ރަސްކަލުންގެ ނިޢުމަތާއި فلانގެ قبرއާއި އަމާނާތާއި އަދި އެންމެ ސަކަރު ބޮޑު ހުވައިކުރުމަކީ އަމާނާތާ ހުވައިކުރުން ގޯސްވާކަން ބަޔާންކުރާ باب

باب تغليظ اليمين الكاذبة عمداً

ގަސްދުގައި ދޮގު ހުވައިކުރުމުގެ ނުބައިކަން ބަޔާންކުރާ باب

باب ندب من حلف على يمين ، فرأى غيرها خيراً منهاأن يفعل ذلك المحلوف عليه ، ثم يكفر عن يمينه

ކަމެއްކުރުމަށް ހުވައި ކުރުމުން އޭގެއިތުރުކަމެއްހެޔޮކަމަކަށް ވިޔަސް އެހެންކަމެއް ގޮތަށް ގެންދިއުމަކީ ޒާހިރު ކަމެއް عمل ކުރުން مستحب ވެގެންވާކަމާއި ދެން އެހުވައިގެ ކައްފާރާ ދިނުން ބަޔާންކުރާ باب

باب العفو عن لغو اليمين وأنه لا كفارة فيه وهو ما يجري على اللسان بغير قصد اليمين كقوله على العادة لا والله وبلى والله ونحو ذلك

ގަސްދަކާއިނުލައި ކުށެވޭ ހުވަފަތް މާފު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެއަށް ކައްފާރާ އެއް ނުވެއެވެ. އަދި އެއީ ގަސްދަކާއިނުލައި ބުނައި ދޫމަތީ ހިނގާ ހުވައެވެ. އެއީ މީހެއްގެ އާދަކާދައިގެ މަތިން ބުނާ ބުނުމެވެ. މިސާލަކަށް ނޫނެކޭ·މާތް الله ގަންދީ ހުވާ ކުރަމެވެ. ނުވަތަ އާނއެކޭ. މާތް الله ގަންދީ ހުވާކުރަމެވެ. އަދި އެފަދަ ގޮތްތަކެވެ.

باب كراهة الحلف في البيع وإن كان صادقاً

ވިޔަފާރިގައި ހުވާ ކުރުން އެއީ ތެދު ހުވައެއްކަމުގައި ވިޔަސް މަކްރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهة أن يسأل الإِنسان بوجه الله عز وجل غير الجنة

اللهގެ ވަޖުހުފުޅުން ބަލައި ސުވަރުގެ ދިނުން ނޫން އެހެން ކަމަކަށް އެދުން މަކްރޫހު ވެގެންވާކަމާއި الله ގެ އިސްމު ފުޅުން ކަމަކަށް މީހަކު އެދުނަމަ އަދި شفاعة ދޮރެއްޖެނަމަ އެކަމަށް މަނާކުރުން މަކްރޫހުވެގެން ވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم قوله شاهِنشاه للسلطان وغيره لأن معناه ملك الملوك

ރަސްކަލުންނަށް شاهِنشاه ގެ ލަޤަބު ބޭނުންކުރުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

އެހެނީ އޭގެ މާނައަކީ ރަސްކަލުންގެ ރަސްގެފާނެވެ. އެއީ الله سبحانه وتعالي ފިޔަވައި އެހެން ފަރާތަކަށް ހައްޤުވެގެންނުވާނެއެވެ.

باب النهي عن مخاطبة الفاسق والمبتدع ونحوهما بسيدي ونحوه

فاسق ނުވަތަ بدعة ގެ އަހުލުވެރިންނަށް سيد ގެ ލަޤަބު ބޭނުންކުރުން މަނާވެގެންވާ ކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهة سبَّ الحُمّى

ހުންއަރުމުން އެއަށް ނުބައިބަސްބުނުން މަކުރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن سبَّ الريح ، وبيان ما يقال عند هبوبها

ވައިގަދަވުމުން އެއަށް ނުބައިބަސް ބުނުން މަނާވެގެންވާކަމާއި އަދި ވައިޖެހުން ފެށުމުން ކިޔަންޖެހޭ ތަކެތި ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهة سبَّ الدِّيك

ކުކުޅު ނުބައިބަސްބުނުން މަކުރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن قول الإِنسان :مُطِرْنَا بِنَوْء كذا

އިންސާނާ ވާރޭވެހުނީ މިވެނިތަރިއެއްގެ ސަބަބުންނޭ ބުނުން މަނާވެގެންވާ ކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم قوله لمسلم : يا كافر

މުސްލިމަކަށް ކާފިރޭ ބުނުން حرامވެގެންވާ ކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

النهي عن الفُحش وبَذاءِ اللِّسان

فاحشއަދި ހަޑިހުތުރު ބަސް ބުނުން މަނާކުރެވިގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهة التقعير في الكلام بالتشدُّق وتكلُّف الفصاحة واستعمال وحشي اللغة ودقائق الأعراب في مخاطبة العوام ونحوهم

އާންމުންނާއި مخاطب ކުރުމުގައި ތިމާގެ علمގެ ހުރި އަންގެ ފުންމިނުގެ ބަސްތައް ބޭނުންކޮށްގެން ވާހަކަ ދެއްކުންމަކުރޫހަވެގެންވާކަމާއި ލުޣަތުގެ ތަފްޞީލުތައް ބޭނުންކޮށްގެން ވާހަކަދެއްކުމާއި ވަރަށް އުނދަގޫ ކަލާމުގައި ބަހުން فصيح ވާހަކަ ދައްކަން އުޅުމާއި ބާޒާރުމަތި ގެ ބަހުރުވަ ބޭނުންކުރުމާއި ބަހުގެ ދަތިކަމާއި ނުންނަ ނާޒުކު ތަފްޞީލުތައް ބޭނުން ކުރުން މަކުރޫހަ ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهة قوله : خَبُثَتْ نفسي

ތިމާގެ ނަފްސު ނުބައިވެއްޖެއޭ ބުނުން މަކުރޫހަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهة تسمية العنب كرماً

ގޭބިސްކަދުރަށް كرم(ކަރުމަ)ގެ ނަމުން ނަންކިޔުން މަކުރޫހަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن وصف محاسن المرأة لرجل لا يحتاج إلى ذلك لغرض شرعي كنكاحها ونحوه

شرعي ބޭނުމަކަށްޓަކައި مثالއަކަށް ކައިވެންޏަކަށް ނުވަތަ އެފަދަ ކަމަކަށް ޖެހުނި އަންހެނުންގެ ރީތިކަމުގެ ވާހަކަ ފިރިހެނުންގެ ކައިރީގައި ދެއްކުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهة قول الإِنسان في الدعاء : اللهُمَّ اغفر لي إن شئت بل يجزم بالطلب

دعاءކުރާ ހިނދު اللهُمَّ اغفر لي إن شئت ބޭނުން ކުރުން މަކްރޫހުވެގެންވާކަމާއި ފުރިހަމަ އިތުބާރާއެކު طلب ގެ ޔަޤީން دعاءކުރަން ޖެހޭކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهة قول : ما شاء الله وشاء فلان

ما شاء الله وشاء فلان ކިޔުން މަކްރޫހު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهة الحديث بعد العشاء الآخرة

عشاء ނަމާދަށްފަހު (ބޭނުމެއްނެތި) ވާހަކަ ދެއްކުން ދިގުން މަކްރޫހު ވެގެންވާކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب تحريم امتناع المرأة من فراش زوجهاإذا دعاها ولم يكن لها عذر شرعي

ފިރިމީހާ އަނބިމީހާއަށް ފަށްގަނޑަށް ގޮވުމުން شرعي عذرއަކާއި ނުލައި ދަސްވެގަތުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم صوم المرأة تطوعاً وزجها حاضر إلاَّ بإذنه

ފިރިމީހާ ރަށުގައި ހުންނަ އިރު އޭނާގެ ހުއްދައަކާއި ނުލައި نفل ރޯދަހިފުން އަނބިމީހާގެ މައްޗަށް حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم رفع المأموم رأسه من الركوع أو السجود قبل الإِمام

ركوع އާއި ސަޖިދައިން مأموم ން امام އަށްވުރެ ކުރިން ބޮލުވުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهة وضع اليد على الخاصرة في الصلاة

ނަމާދުގައި އަތްތިލަ އުނގަނޑުގައި ބާއްވުން މަކްރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهة الصلاة بحضرة الطعام ونفسه تتوق إليه أو مع مدافعة الأخبثين وهما البول والغائط

ކާބަކެތި ކުރިމަތީގައި ހުއްޓާ އެއެއްޗަކަށް ހިތް އެދިގެންހުރެ ނަމާދުކުރުން މަކްރޫހު ވެގެންވާކަމާއި އަދި قضاء حاجة އަށް ކުރިމަތިވެގެންހުރެ ނަމާދުކުރުން މަކްރޫހު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

النهي عن رفع البصر إلى السماء في الصلاة

ނަމާދުގައި ހުރެގެން މައްޗަށް ބެލުން މަކްރޫހުވެގެންވާ ކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهة الالتفات في الصلاة لغير عذر

ނަމާދުގައި އުޒުރަކާ ނުލައި އަނބުރާލުމުގެ ބެލުން މަކްރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن الصلاة إلى القبور

ގަބުރުތަކަށް ކުރިމަތިލައިގެން ހުރެ ނަމާދުކުރުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب تحريم المرور بين يدي المصلّي

ނަމާދުކުރާ މީހެއްގެ ކުރިމަތިން ހުރަސް ކުރުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

كراهة شروع المأموم في نافلة بعد شروع المؤذن في إقامة الصلاة

ބަންގޭމީހާ ނަމާދަށް ގޮވަން ދޭން ފަށާފިނަމަ ސުންނަތްނަމާދަށް ފެއްޓުން مأموم ންގެ މައްޗަށް މަކްރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب ، **އަދި އެ ސުންނަތް ނަމާދަކީ އެ** فرضނަމާދުގެ ސުންނަތް ކަމުގައި ވިޔަސް އަދި އާއްމުން އެހެން ސުންނަތް ނަމާދެއް ކަމުގައި ވިޔަސް މެއެވެ.

باب كراهة تخصيص يوم الجمعة بصيام أو ليلته بصلاة من بين الليالي

ރޯދައިން ހުކުރު ދުވަސް خاص ކުރުން މަކްރޫހުވެގެންވާކަމާއި ނަމާދުކުރުމަށް ހުކުރުވިލޭރޭ خاص ކުރުން މަކްރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم الوصال في الصوم وهو أن يصوم يومين أو أكثر ، ولا يأكل ولا يشرب بينهما

وصال ކޮށްގެން ރޯދައަށް ހުރުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم الجلوس على قبر

قبر މަތީ އިށީދެ އިނުން حرامވެގެންވާ ކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن تجصيص القبور والبناء عليها

ގަބުރު އުފުލުމާއި އަދި އޭގެމަތީ ބިނާއެޅުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تغليظ تحريم إباق العبد من سيده

އަޅުވެރިޔާ އޭނާގެ ސާހިބުބޭފުޅާއަށް ފިލާގެންދިއުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم الشفاعة في الحدود

شرعي حدود ތަކުގައި شفاعة ތެރިވުން حرامވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن التغوط في طريق النَّاس وظلهم وموارد الماء ونحوها

މީހުންނާ މަގުމައްޗާއި ގަސްގަހާގެހީގެ ހިޔާވަހާތަކާއި ފެނުގެ خدمة ލިބޭގޮތަށް
سرحدއަށާއި އަދި އެފަދަ އެހެން ތަންތަނުން قضاء حاجة ކުރުން މަނާވެގެންވާކަން
ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن البول ونحوه في الماء الراكد

ހުއްޓިފައިހުންނަ ފެންގަނޑެއްގައި ކުޑަކަމުދިޔުން މަނާވެގެންވާ باب

باب كراهة تفضيل الوالد بعض أولاده على بعض في الهبة

މައިންބަފައިން ހިބަ ދިނުމުގައި ދަރިންގެ މެދުގައި ބައެއްގެ ތަފާތުކުރުން މަކުރޫހުވެގެންވާކަން
ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم إحداد المرأة على ميت فوق ثلاث أيام إلا على زوجها أربعة أشهر وعشرة أيام

މައްޔިތާގެ މައްޗަށް ތިންދުވަހަށްވުރެ ގިނައިން حدادކުރުން އަންހެނުންނަށް މައްޗަށް
حرامވެގެންވާކަމާއި ނަމަވެސް ފިރިމީހާ ނިޔާވުމުގެ މައްޗަށް ތިމާގެ އަނބިމީހާ ހަތަރުމަހާއި
ދިހަދުވަސްވަންދެން حدادކުރުން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم بيع الحاضر للبادي وتلقي الركبان والبيع على بيع أخيه والخطبة على خطبته إلا أن يأذن أو يردَّ

ރަށްފުށުގެ މީހުން ވިއްކަންގެންނަ ތަކެއްޗަށް ރަށްވެރިން ވަކި ވިއްކާދިނުން حرام
ވެގެންވާ ކަމާއި ވިޔަފާރި ގާފިލާއެއް ރަށަށް ވަނުމުގެ ކުރިން ބައްދަލުކޮށް ގަނެވިއްކުން حرام
ވެގެންވާ ކަމާއި ހުއްދަ އަޚާގެ ހަމަޖެހިފައިވާ ވިޔަފާރި މަތިން ވިއްކުމާއި ކައިވެނިހުށަހެޅުމަކާ
އަޚާގެ ދޫކޮށްލުމުގެކުރިން ކައިވެނިހުށަހެޅުން އެހެން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن إضاعة المال في غير وجوهه التي أذن الشرع فيها

شريعةހުއްދަނުކުރާ ކަންކަމުގައި މުދާ ހޭދަކުރުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن الإِشارة إلى مسلم بسلاح سواء كان جادّاً أو مازحاً

މުސްލިމަކާއި ދިމާލަށް ސަމާސާގެ ގޮތުން ވިޔަސް އަދި ހަގީގަތަށް ކަމުގައި ވިޔަސް
ހަތިޔާރު ދެއްކުން މަނާވެގެންވާކަމާއި އަދި ދުރުގެ އަތަށް ކަނޑި ދިނުމާ ހިސްދު
އުރައިން ނަގާފައި ދިނުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهة الخروج من المسجد بعد الإذان إلا بعذر حتى يصلي المكتوبة

ބަންގިގޮވުމުންފަހު فرضނަމާދު ކުރުމުގެ ކުރިން އުޒުރަކާ ނުލައި މިސްކިތުން ނިކުތުން
މަކްރޫހު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهة ردَّ الريحان لغير عذر

އުޒުރަކާ ނުލައި ހުވަދު ގަބޫލު ނުކުރުން މަކްރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهة المدح في الوجه لمن خيف عليه مفسدة من إعجاب ونحوه وجوازه لمن أمن ذالك في حقه

ތަޢުރީފާއި ثناء ކިޔުމުން ބޮޑާކަމާއި އަދިއެހެން ފަދަކަން އުޅޭ އައްޔާރުކަމުގެ ބިރުވެރިކަން
އޮތް ބޭފުޅެއްގެ حقގައި އެކަން މަކްރޫހު ވެގެންވާކަމާއި އެފަދަ ބިރެއްނެތް ބޭފުޅެއްގެ حقގައި
އެކަން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهة الخروج من بلد وقع فيها الوباء فراراً منه وكراهة القدوم عليه

ރަށެއްގައި ވަބާއެއް ފެތުރިއްޖެނަމަ އެރަށުން ނިކުތުން މަކްރޫހު ވެގެންވާކަމާއި
އަދި ބޭރުން އައިސް އެރަށަށް ވަދުން މަކްރޫހު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب التغليظ في تحريم السِّحْرِ

ސުފުރުތު ހެދުމުގެ ހުރި حرامކަން ބޮޑުކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن المسافرة بالمصحف إلى بلاد الكفار

إذا خيف وقوعه بأيدي العدوّ

ކީރިތި قران ކާފިރުންގެ އަތްދަށުވެދާނެކަމުގެ ބިރުވެރިވާނަމަ ކާފިރުންގެ ތަންތަނަށް قران ހިފައިގެން ދަތުރުކުރުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم استعمال إناء الذهب وإناء الفضة في الأكل والشرب والطهارة وسائر وجوه الاستعمال

ރަންރިހިގެ ކަންވާރުބައް ކައިންބުއިމާއި طهارة އާއި އަދި އެނޫނަސް އެހެން މުއާމަލާތް ތަކުގައި ބޭނުންކުރުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

تحريم لبس الرجل ثوباً مزعفراً

ކުކުމުން ކުލަޖައްސައިގެން ފިރިހެނުން ހެދުންއެޅުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن صمت يومٍ إلى الليل

މުޅިދުވާލު ހަނުހުރުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم انتساب الإِنسان إلى غير أبيه وتولّيه غير مواليه

އަމިއްލަގެ ބައްޕަ ނޫން އެހެން މީހަކަށް ބައްޕައަކަށް ނިސްބަތްކުރުން حرام ވެގެންވާ ކަމާއި އަޅުވެރިމީހާ އޭނާގެ ސާހިބުމީހާ ނޫން އެހެން މީހަކަށް ނިސްބަތްކުރުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب التحذير من ارتكاب ما نهى الله عزَّ وجلَّ ورسوله صلى الله عليه وسلم

ﷲ އާއި އަދި އެ އިލާހުގެ رسُول އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم ނަހީކުރައްވާފައިވާ ކަންތައްތަކަށް ހުރަހެޅުމުގެ އިންޒާރުކުރުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب ما يقوله ويفعله من ارتكب منهياً عنه

ނަހީކުރެވިފައިވާ ކަމެއް ކުރީމާ ކިޔަންޖެހޭ އަދި ކުރަންޖެހޭ ކަންތައް ބުނަންވީ ތަކެތި ބަޔާންވެގެންވާ باب

كتاب المنثورات والملح ، الإستغفار ، ماأعد الله للمؤمنين

قيامة ދުވުގެ علامة ތައް އަދި އަކަމާގުދު އިސްތިފާރާ ތަރުޖަމާ حديث ތައް ބަޔާންވެގެންވާ ބައި އަދި إستغفار އާއި مؤمنއާއަށް ބަހައިތައްޔާރު ކުރެވިފައިވާ ކަންތައް ބަޔާންވެގެންވާ ބައި

باب المنثورات والملح

قيامة ދުވުގެ علامة ތައް އަދި އަކަމާގުދު އިސްތިފާރާ ތަރުޖަމާ حديث ތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الاستغفار

استغفار ދެންނެވުމުގެ މަތިކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب بيان ما أعد الله للمؤمنين في الجنة

الله سبحانه وتعالي މުއުމިނުންނަށްޓަކައި ސުވަރުގޭގައި ތައްޔާރުކުރައްވާފައިވާ ތަކެތީގެ މަތިވެރިކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب